Tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

El Nuevo Testamento
con Salmos y Proverbios
en el mixteco de Magdalena Peñasco

LigaBíblica®
INTERNACIONAL

Primera edición
El Nuevo Testamento con Salmos y Proverbios
Mixteco de Magdalena Peñasco
xtm 12-047 5C
©Liga Bíblica Internacional, 2013

Versión electrónica ©2022 Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.scriptureearth.org

Licencia Creative Commons
(Reconocimiento-NoComercial-SinObraDerivada 4.0 Unported)

• Compartir — Usted es libre de copiar, distribuir y comunicar públicamente la obra.
• Reconocimiento — Debe reconocer los créditos de la obra.
• No comercial — No puede utilizar esta obra para fines comerciales.
• Sin obras derivadas — No se puede alterar, transformar o generar una obra derivada.
https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.es

Aclaraciones sobre el alfabeto

Para escribir el mixteco de Magdalena Peñasco se utilizan las mismas cinco vocales del español, y muchas de las consonantes también son las mismas. Note que las siguientes letras tienen una pronunciación diferente a la del español; cada una se presenta con una o dos palabras ilustrativas.

La letra **j** se pronuncia más suave que la *j* del español: **jito** *cama*.

La letra **v** siempre tiene un sonido suave como en la palabra *llave*: **vala** *poco*.

La letra **x** suena como el sonido de un cohete subiendo, pero es retrofleja, es decir, la lengua se alza y se mueve hacia atrás: **xito** *tío*. En una sola palabra, **uxi** *diez*, la **x** no es retrofleja.

La letra **y** en medio de una palabra se pronuncia más fuerte que la *y* del español: **kuiya** *año*. La letra **y** al principio de una palabra se pronuncia sorda, es decir, sin voz: **yata** *espalda*.

La letra que se ve como apóstrofe (**'**) se llama saltillo, e indica una pequeña pausa que se forma cerrando la garganta: **ko'o** *plato*, **su'nu** *camisa*.

La letra **n** al final de la palabra indica que es nasal, es decir, que el aire sale tanto por la nariz como por la boca: **xeen** *bravo, muy*.

La secuencia **tn** indica el sonido de la **t** estrechamente combinado con el de la **n**, y también que la palabra es nasal: **tnu'u** *palabra*.

Las palabras con **m**, **n** o **ñ** antes de una vocal también son palabras nasales: **mi'i** *basura*, **nuu** *cara*, **ñuñu** *abeja*.

En algunas palabras se usa un acento circunflejo (**â**) para diferenciarlas de otras que tienen un patrón tonal diferente: **kee de** *él saldrá*; **kêe de** *él bajará*.

En algunas palabras se usa un acento ortográfico (**á**) para diferenciarlas de otras que tienen un patrón tonal diferente: **ñii** *sal*; **ñií** *piel*. En la mayoría de los casos, el acento ortográfico indica un tono alto que significa tiempo presente: **kivi de** *él entrará*; **kívi de** *él está entrando*. Este acento ortográfico también indica modo subjuntivo: ¡**kívi de**! *¡que entre él!*

Índice

Mateo 1
Marcos. 94
Lucas. 151
Juan. 242
Hechos. 307
Romanos 393
1 Corintios 431
2 Corintios 470
Gálatas. 495
Efesios 509
Filipenses. 522
Colosenses. 531
1 Tesalonicenses. 540
2 Tesalonicenses. 547
1 Timoteo 551
2 Timoteo 564
Tito. 573
Filemón. 578
Hebreos. 581
Santiago. 611
1 Pedro 620
2 Pedro 631
1 Juan 637
2 Juan 646
3 Juan 648
Judas. 650
Apocalipsis. 653
Salmos 692
Proverbios 940

Tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma sukan ni kaxtnu'u tee ni yo nani Mateo ma

Tee jana'a tna'a Jesucristo ma

(Lc 3:23-28)

1 Cha'a kúu tutu ndáka'an
ja ka nani sa'ya tata ñayii
jana'a ma, te ne'un yukan
ni kenda Jesucristo ma. Te
Jesucristo ma chi ni kenda ya
ne'un sa'ya tata David ma,
te David ma chi sa'ya tata
Abraham ma kúu de.
2 Te Abraham ma kúu yuva
Isaac ma, te Isaac ma kúu yuva
Jacob ma, te Jacob ma kúu
yuva Judá ma ji'in ndaka-ka
ñani de ma.
3 Te Judá ma, ni iyo sa'ya de ji'in
ña'a kúu Tamar ma, te Fares ma
ji'in Zara ma ka kuu de. Te
Fares ma kúu yuva Esrom ma, te
Esrom ma kúu yuva Aram ma.
4 Te Aram ma kúu yuva
Aminadab ma, te Aminadab ma
kúu yuva Naasón ma, te
Naasón ma kúu yuva Salmón ma.
5 Te Salmón ma, ni iyo sa'ya de
ji'in ña'a kúu Rahab ma, te Booz
ni yo nani de. Te Booz ma, ni iyo
sa'ya de ji'in ña'a kúu Rut ma, te
Obed ni yo nani de. Te Obed ma
kúu yuva Isaí ma.
6 Te Isaí ma kúu yuva rey
David ma.
Te rey David ma, ni iyo sa'ya de
ji'in ña'a ni yo kuu ñasi'i tee
kúu Urías ma, te Salomón ni yo
nani de.
7 Te Salomón ma kúu yuva
Roboam ma, te Roboam ma kúu
yuva Abías ma, te Abías ma kúu
yuva Asa ma.
8 Te Asa ma kúu yuva Josafat ma,
te Josafat ma kúu yuva Joram ma,
te Joram ma kúu yuva Uzías ma.
9 Te Uzías ma kúu yuva Jotam ma,
te Jotam ma kúu yuva Acaz ma, te
Acaz ma kúu yuva Ezequías ma.
10 Te Ezequías ma kúu yuva
Manasés ma, te Manasés ma kúu
yuva Amón ma, te Amón ma kúu
yuva Josías ma.
11 Te Josías ma kúu yuva Jeconías
ma; maa tiempu ni ka jeka ñayii
ñuu Babilonia ma ñayii ñuu
Israel ma, ni ka kâku Jeconías ma
ji'in jaku-ka ñani de ma.
12 Te nuu ni ka nde koo ñayii
Israel ma ñuu Babilonia ma, te
ni iyo sa'ya tee kúu Jeconías ma,
te nani de Salatiel, te Salatiel ma
kúu yuva Zorobabel ma.
13 Te Zorobabel ma kúu yuva
Abiud ma, te Abiud ma kúu yuva
Eliaquim ma, te Eliaquim ma
kúu yuva Azor ma.

14 Te Azor ma kúu yuva Sadoc ma,
te Sadoc ma kúu yuva Aquim ma,
te Aquim ma kúu yuva Eliud ma.
15 Te Eliud ma kúu yuva
Eleazar ma, te Eleazar ma kúu
yuva Matán ma, te Matán ma
kúu yuva Jacob ma.
16 Te Jacob ma kúu yuva José ma,
yii ña'a kúu María ma, te si'i
Jesús ma kúu ña, te Jesús ma kúu
iya nani Cristo ma iya ni tetniñu
Su'si ma.
17 Chukan kúu ja uxi kuun jichi
ñayii ma kúu onde Abraham ma
te onde David ma, te uxi kuun-ka
jichi i kúu onde David ma te onde
kivi kuan koo i ñuu Babilonia ma,
te uxi kuun-ka jichi i ka kuu onde
kivi kuan koo i ñuu Babilonia ma
te onde kivi ni kâku Cristo iya ni
tetniñu Su'si ma.

Sa'a ni kuu kivi ni kâku Jesucristo ma

(Lc 2:1-7)

18 Te sa'a ni kuu kivi ni kâku
Jesucristo ma. Iyo suchi kúu
María ma, ndetu i ja tnanda'a i
ji'in José ma, te nuu ñatuu jin
kueka tna'a-ka i ma, te María ma,
ni ni'i sa'ya i sukan ni kuni
maa Xtumani Ndios ma. Te
ni jinitnuni José ma ja ñu'u
sa'ya i ma.
19 Te José ma, in suchi va'a ini
kúu i, te ñatuu kúni i ja jin
ka'an ndeva'a ñayii ma ja kuu
María ma, te chukan kúu ja
jani ini i ja yuyu'u-ni xndoo i
suchi ma.
20 Te sukan jani ini i. Sani te
nuu ni kixi i ma, te ni jininuu i
ja ni kenda in ángel ni tetniñu
Iya Tátnuni ma nuu iyo i ma, te
jiña'a ángel ma:
—José sa'ya tata David, má
koyu'u ro ja kueka ro María
suchi ko kuu ñasi'i ro ma, vaa
sa'ya i suchi ñu'u ma, Sa'ya maa
Xtumani Ndios ma kúu ya.
21 Te kâku sa'ya i ma, te xnani
ro ya Jesús, vaa ja maa ya te
jin kaku ñayii ñuu ya ma te ma
jin kondiso kuechi-ka i —kúu
ángel ma jiña'a i.
22 Ndaka cha'a ni kuu,
sukan-va'a ko kuu sukan ni
ka'an Iya Tátnuni ma nuu tee
ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a ya ma, nuu ni ka'an de ma:
23 Jin kuni ni ja in suchi jaa,
ku'un sa'ya i,
te kâku in suchi yii,
te jin xnani i suchi ma
Emanuel,
kúu de ká'an de.
Te Emanuel ma kúni ka'an
“Su'si ma iyo ji'in o”.
24 Te ni ndoto José ma ja ni
kixi i ma, te ni sa'a i sukan
ni tatnuni ángel ni tetniñu Iya
Tátnuni ma, te ni jeka i María ma
ja ko kuu ñasi'i i suchi ma.
25 Kovaa masu ni yo kixi i ji'in
María ma, chi ni yo ndetu i onde
nuu ni kâku sa'ya María ma suchi
xinañu'u ma, te ni xnani José ma
lulu ma Jesús, sukan ni jiña'a
ángel ma.

Ni jan koo tee inundichi ma ni ka ndachiñu'u de Jesús ma

2 Nuu ni kâku Jesús ma ñuu
nani Belén ma ja iyo i ñuu
Judea ma, ne'un kivi yukan
tátnuni rey Herodes ma. Te ini
ñuu Jerusalén ma, ni ka kenda
koo jaku tee inundichi ve koo ñuu
ka iyo ichi nuu kána kandii ma.
2 Te ka jikan-tnu'u de:
—¿Ndenu iyo suchi ko kuu rey
ñayii judío ma ja jâ ni kâku i ma?
Vaa nuu ka iyo sa ñuu sa ma
ichi nuu kána kandii ma, te ni
ka jini sa tiuxini káxtnu'u ja jâ
ni kâku i ma, te ve koo sa ja jin
ndachiñu'u sa i —ka kuu de ka
jiña'a de.
3 Te nuu ni jiniso'o rey
Herodes ma ja sukan ka
ka'an de ma, te ni ndi ini xeen de,
te sukan ni ka ndi ini ndaka ñayii
ñuu Jerusalén ma.
4 Te ni ndaxtutu Herodes ma
ndaka tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in ndaka tee ka skua'a tnu'u
Moisés ma ja ka iyo de ñuu
yukan ma, te ni jikan-tnu'u de
ndenu iyo ja kâku Cristo iya
tetniñu Su'si ma.
5 Te ni ka ndakone'e tee ma:
—Ñuu nani Belén ma ja iyo i
ñuu Judea ma, vaa sukan ni
kaxtnu'u tee ni yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, te sa'a
nde a ni ka'an de ma:
6 Te ro'o ñuu Belén ja iyo
ro ñuu Judá ma,
masu in ñuu luluu-ni kúu ro
ja iyo ro ne'un tee ka
tatnuni ñuu Judá ma,
vaa ne'un ro'o kee iya
kaxtnu'u sukan jin
sa'a ñayii ma,
te suu ya ko koto ñuu ri a
ja kuu Israel ya.
—Sa'a ni ka ndakone'e de.
7 Sani te yuyu'u-ni ni kana
Herodes ma tee inundichi ma, te
ni jikan-tnu'u vava'a de na nde
kivi ni kenda tiuxini ma.
8 Te ni tetniñu de tee ma ñuu
Belén ma, te jiña'a de:
—Kuán koo ni, te jin ke'en
tnu'u vava'a ni siki ja suchi
luluu ni kâku ma te ndenu iyo i,
te nú ni ka ndani'i ni i, te jin
kaxtnu'u ni, sukan-va'a ki'in tna
sa jin ndachiñu'u sa i —kúu de
jiña'a de.
9 Te nuu ni jinu ni ka jiniso'o de
ja jiña'a rey ma, te kuan koo de,
te tiuxini ni ka jini de nuu ka
iyo de ñuu de ma kúu seña ja ka
ndikin de kuan koo de onde nuu
ni ka kenda koo de ve'e nuu iyo
lulu ma, vaa yukan ni jinkuiñi
tiuxini ma.
10 Te nuu ni ka jini de ja ni
jinkuiñi tiuxini ma, te ni ka
kutachi xen-xeen de.
11 Te ni ka kivi koo de ini ve'e ma,
te ni ka jini de lulu ma ji'in si'i ya
María ma, te ni ka jinkoo jiti de,
te ni ka ndachiñu'u de Jesús ma,
vaa ka jini de ja iya kanuu
kúu ya. Sani te ni ka ndakune de
ja ka yinda'a de kuan koo de ma,

te ni ka skuta'vi de lulu ma mirra
ji'in ja jáxiko asi ji'in oro.
12 Te nuu ni kunee ma te ni
ka kixi de ma, te ni xsjani
ña'a Su'si ma ja máko jin
ndakokuiñi-ka de nuu iyo
Herodes ma, te chukan kúu
ja in-ka ichi kuan nu koo de
ñuu de ma.

Ni ka xsiyo de Jesús ma ñuu Egipto ma

13 Sani te nuu ni ka ya'a de
kuan nu koo de ma, te nuu ni
kixi José ma, te ni kenda in ángel
ni tetniñu Iya Tátnuni ma, te
jiña'a i:
—Ndakoo ni, te kueka ni lulu a
ji'in si'i ya a, te kuán koo ni ñuu
Egipto ma, te jin koo ni yukan-ni
onde kaxtnu'u maa sa kivi ndi
koo ni ma, vaa sa'a ko kuu ja
Herodes ma chi nduku de lulu a
ja ka'ni de ya —kúu i jiña'a i.
14 Te ni ndoto José ma, te ni
jeka de lulu ma ji'in si'i ya ma,
te kuan koo jakuaa de ñuu
Egipto ma.
15 Te yukan ni ka iyo de onde
ni ji'i Herodes ma, sukan-va'a
ko kuu sukan ni ka'an Iya
Tátnuni ma nuu tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u Su'si ma ja
ni ka'an de ma: “Onde ñuu
Egipto ma ni ndakana sa Sa'ya
sa ma.” Sa'a ni ka'an de ma.
16 Sani te nuu ni jinitnuni
Herodes ma ja ni ka xnda'vi ña'a
tee inundichi ma, te ni ndakiti
xeen ini de, te ni tatnuni de
ja jin ka'ni soldado ma ndaka
suchi yika ni ka kâku ma te onde
suchi uu kuiya ma, ja ka iyo i
ñuu Belén ma ji'in ndaka yu'u
ñuu ma.
17 Sukan, te ni kuu sukan ni ka'an
Jeremías tee ni yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma nuu
sa'a ni ka'an de ma:
18 Ni ka jiniso'o i ja kúu yu'u
in ña'a ñuu Ramá ma,
nda'yu ña te tnána ña ja
kúxii xeen ini ña.
Raquel ma kúu ña, te
nda'yu ña ja jin kuu
sa'ya ña ma,
te masu na in kúndee ja
ndaka'an mani i ña,
vaa kuechi ja ni ka ji'i
sa'ya ña ma.
Sa'a ni ka'an de ma.

Kuan nu koo de ji'in Jesús ma ñuu Nazaret ma

19 Kovaa nuu ni ji'i Herodes ma,
sani te ni kenda in ángel ni
tetniñu Iya Tátnuni ma nuu kixi
José ma ñuu Egipto ma,
20 te jiña'a i:
—Ndakoo ni, te ndakueka ni
Jesús a ji'in si'i ya a, te kuán
nu koo ni ñuu Israel ma, vaa jâ
ni ka ji'i ñayii ka nduku ja jin
ka'ni i ya ma —kúu i jiña'a i.
21 Sani te ni ndakoo de, te ni
ndakueka de ya ji'in si'i ya ma,
te kuan nu koo de ñuu Israel ma.
22 Kovaa ni ni'i tnu'u de ja tee
kúu Arquelao ma, tátnuni de
ñuu Judea ma nuu tniñu yuva de

Herodes ma, te chukan kúu ja ni
yu'u José ma ja no'o de yukan.
Kovaa Su'si ma, ni kaxtnu'u ya
nuu de ora kixi de ma nawa
sa'a de. Sani te kuan nu koo de
ji'in ya ñuu Galilea ma.
23 Te ni ka kenda koo de ji'in ya
yukan, te ni ka iyo de ji'in ya
ñuu nani Nazaret ma ja iyo i
ñuu Galilea ma, sukan-va'a ko
kuu sukan ni ka'an tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma nuu ni ka'an de ja
konani ya nazareno ma.

Sukan ni kaxtnu'u Juan tee skuandute ñayii ma

(Mr 1:1-8; Lc 3:1-9; Jn 1:19-28)

3 Ne'un kivi yukan, te ni kenda
Juan tee skuandute ñayii ma
ichi nuu masu nawa iyo kuiti ma,
te káxtnu'u de tnu'u Su'si ma
nuu ñayii ñuu Judea ma ja jan
koo i nuu iyo de ma.
2 Te jiña'a de:
—Jin ndakani jin ndaka'vi ini
ni, te jin xndoo ni ja u'vi ka
sa'a ni ma, te jin ndandikin
ni Su'si ma, vaa jâ ve kuyatni
ja tatnuni iya iyo andivi ma
—kúu de jiña'a de.
3 Vaa Juan ma kúu tee ni ka'an
Isaías tee ni yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, nuu ni
ka'an de ma:
Kayu'u in tee onde nuu masu
nawa iyo kuiti ma,
te ka'an de:
"Jin satu'va ni ichi Iya
Tátnuni ma,
jin ndakune ni in ichi ndaa."
Sa'a ka'an de.
4 Te Juan ma, ne'nu de sa'ma
ixi kiti kúu camellu ma, te
chii de ma ni yo nu'ni in ñií. Te
ni yo jaa de tika langosta ji'in
nduxi ni yo ni'i de yuku ma.
5 Te ni yo jan koo ñayii ka iyo ñuu
Jerusalén ma, ji'in ni-ka'nu ñuu
Judea ma, ji'in ni-ka'nu yuyute
Jordán ma nuu iyo Juan ma.
6 Te ni ka yo ndaka'an, ni ka
yo ndakachi i kuechi i ma nuu
Su'si ma, te ni yo skuandute de i
yute Jordán ma.
7 Te nuu ni jini de ja kua'a tee
ka kuu fariseo ma ji'in tee ka
kuu saduceo ma ni kenda koo ja
skuandute de tee ma, te jiña'a de:
—¡Sukan ka kuu koo ma ka kuu
ni! ¿Na in ni kaxtnu'u nuu ni ja
jin kaku ni ja ma xndo'o xneni
ña'a Su'si ma?
8 Jin sa'a ni ja va'a, sukan-va'a
kona'a ndija ja jâ ni ka ndakani,
ni ka ndaka'vi ini ni nuu Su'si ma.
9 Te másu ko jin kani ini ni:
"¡Yo'o chi jin ndani'i-ta'vi o, vaa
sa'ya tata Abraham ma ka kuu
o!" Kovaa ja ndaa kúu ja visi yuu
ka ndaa ya'a chi kuu ndasa'a
Su'si ma sa'ya tata Abraham ma.
10 Te jâ iyo tu'va kaa ma xuu
yutnu ma ja ka'nde i onde yo'o
tnu ma. Ndaka yutnu masu kúun
javixi va'a ma, jin te'nde tnu, te
jin koo tnu nuu ñu'u ma, te jin
kayu jin koko tnu. Te sa'a sa'a ya
ji'in ñayii ñatuu ka sa'a sukan
játna ini ya ma.

11 Ja ndaa kúu ja saña chi
skuandute ña'a sa ji'in ndute
a-ni, sukan-va'a na jakona'a ja jâ
ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi ini
ni nuu Su'si ma. Kovaa kuee-ka,
te kenda iya iyo-ka tnu'u ndee
tnu'u ndatnu-ka ya sana saña, te
saña, va ni a ndijan ya ma masu
kaa masu iyo sa ja kinda'a sa.
Te maa ya chi iyo ya ja taa ya
tnu'u ndee tnu'u ndatnu vaa
sa'a ya ja jin koo ni ji'in Xtumani
Ndios ma, te nú ma jin kandija
ni ja ká'an ya ma chi iyo ya ja
chunee ña'a ya nuu ñu'u i'ni ma.
12 Te jâ yinda'a ya ja xndechi ya
triu ma te nduvii i, te sa'a siin ya
paja ma, te ndatava'a ya triu ma
nuu ku'un va'a i ma. Te ka'mi ya
paja ma in nuu ñu'u ja masu
nda'va kuiti i —kúu de jiña'a de.

Sukan ni jandute Jesús ma

(Mr 1:9-11; Lc 3:21-22)

13 Te kivi yukan Jesús ma,
ni kee ya ñuu Galilea ma, te
kua'an ya nuu iyo Juan ma
yuyute Jordán ma, sukan-va'a
skuandute de ya.
14 Kovaa Juan ma, ñatuu kúni de,
te jiña'a de:
—Saña, jiniñu'u ja maa ni
skuandute ña'a, ¿te nava'a saa
su'va maa ni vee ja skuandute
ña'a sa? —kúu de jiña'a de.
15 Kovaa Jesús ma, ni
ndakone'e ya:
—Kachi ni ve, vaa jiniñu'u ja
sa'a jin sa'a o, vaa Su'si ma chi,
kúni ya ja jin sa'a o ja va'a ja ndaa
nuu ya ma —kúu ya jiña'a ya.
Sani te ni kachi Juan ma, te ni
skuandute de ya.
16 Te nuu ni jinu ni jandute
Jesús ma, te ni nana ya nuu
ndute ma. Sani te ni ka ndanune
andivi ma, te ni jini ya ja ni nuu
Xtumani Ndios ma sukan kaa in
sata, te ni jakoxtnee ya siki maa
Jesús ma.
17 Te ni ka jiniso'o ñayii ma ja sa'a
ká'an Su'si ma onde andivi ma:
—Iya ya'a kúu Sa'ya maa sa, te
kútoo sa ya, te játna ini xeen sa
ja sa'a ya a —kúu ya ká'an ya.

Jesús ma, ni jitotnuni ña'a tachi ma

(Mr 1:12-13; Lc 4:1-13)

4 Sani te Jesús ma, ni jan xsia'a
ña'a Xtumani Ndios ma ichi
nuu masu nawa iyo kuiti ma,
sukan-va'a kototnuni ña'a
tachi ma, sukan-va'a jin kuni o
ja masu nawa kuu sa'a tachi ma.
2 Nuu ni ya'a uu xiko kivi ja nduu
ñuu ñatuu nawa ni jaa ya ma, te
kókon ya.
3 Te ni kenda tachi ma ja
kototnuni i ya ma, te jiña'a i:
—Nú ndija ja Sa'ya Su'si ma
kúu ni, te tatnuni ni ja yuu ya'a,
jín nduu i xtatila ja kaa ni —kúu i
jiña'a i.
4 Kovaa Jesús ma, ni
ndakone'e ya:
—Tnu'u Su'si ma ká'an: “Masu
maa in-ni ja kaa ja ko'o o ma sa'a
ja koteku o chi su'va ja kandija

o ndaka tnu'u ká'an káchi Su'si
ma” —kúu ya jiña'a ya.
5 Sani te tachi ma, ni jeka i
Jesús ma, te kua'an i ji'in ya
onde ñuu ii nani Jerusalén ma,
te ni skaa i ya in nuu sukun xini
veñu'u ka'nu ma,
6 te jiña'a i:
—Nú ndija ja Sa'ya Su'si ma
kúu ni, onde ya'a, te skee ni
maa ni onde kunu ma, vaa tnu'u
Su'si ma ká'an:
Su'si ma, tatnuni ya nuu
ángel ya ma ja jin
chindee ña'a i,
te jin ndatnii i nda'a ni ma,
sukan-va'a ma jinu ni
nuu in yuu
—kúu i jiña'a i.
7 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Suni tnu'u Su'si a ká'an:
“Másu ko kototnuni ro Su'si ro Iya
Tátnuni ma” —kúu ya jiña'a ya.
8 Sani te tachi ma, ni ja'an i
ji'in ya in nuu sukun-ka, te ni
kaxtnu'u i ni-ka'nu ñuu ñayivi a
ji'in ndaka ja vii ja luu iyo ñuu
ñayivi a,
9 te jiña'a i:
—Taa sa ndaka cha'a, nuna
jinkuiñi jiti ni nuu sa a te
ndachiñu'u ña'a ni —kúu i
jiña'a i.
10 Kovaa Jesús ma, ni ndonda ya
nuu tachi ma, te sa'a jiña'a ya:
—Kuán ndiyo ki'in ro nuu iyo
ri a, vaa tnu'u Su'si a ká'an: “Maa
in-ni Su'si Iya Tátnuni ma kúu iya
ndachiñu'u ro, te nuu maa in-ni ya
kunukuechi ro” —kúu ya jiña'a ya.
11 Sani te tachi ma, ni xndoo i ya,
te ni ka kenda koo ángel ma, te
ni ka jinukuechi i nuu ya.

Jesús ma, ni keja'a ya tniñu ya ñuu Galilea ma

(Mr 1:14-15; Lc 4:14-15)

12 Nuu ni jiniso'o Jesús ma ja
Juan ma, yinee de vekaa ma, te
ve ndii ya ñuu Galilea ma.
13 Te ñatuu ni ndoo ya ñuu
Nazaret ma chi kua'an ya onde
ñuu Capernaum ma ja kátuu yu'u
mar iyo ñuu Zabulón ma ji'in
Neftalí ma,
14 sukan-va'a ko kuu sukan ni
ka'an Isaías tee ni yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, nuu ni
ka'an de ma:
15 Ñuu Zabulón ma ji'in
ñuu Neftalí ma,
ja ka iyo i ichi yu'u mar ma,
in-ka yu'u yute
Jordán ma,
ja ka kuu i ñuu Galilea ma,
ñuu ñayii masu ñayii
judío ka kuu i ma.
16 Ñuu iyo nuu nee ma, ni jini i
in ñu'u ka'nu ndú'va,
te ñayii ka iyo ja sani te
jin kûu i ma,
te in ñu'u ni ndandu'va nuu
ka iyo i ma.
Sa'a ni ka'an de.
17 Te onde kivi ni ndenda
Jesús ma ñuu Galilea ma, te ni
keja'a ya káxtnu'u ya tnu'u vii
tnu'u va'a ya ma nuu ñayii ma,
te jiña'a ya:

—Jin ndakani jin ndaka'vi ini
ni, te jin xndoo ni ja u'vi ka sa'a
ni ma, te jin ndandikin ni Su'si iya
iyo andivi ma, vaa jâ ni kuyatni ja
tatnuni ya ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni kana ya kuun tee ka tava tiaka ja jin kondikin de ya

(Mr 1:16-20; Lc 5:1-11)

18 Kua'an Jesús ma yu'u mar
ñuu Galilea ma, te ni jini ya uu
tee ndi-tna'a ñani de. In de ma
nani Simón, tee ni ka yo xnani i
Pedro ma, te ñani de ma, Andrés
nani de. Te ka yikuu de ka
skee de ñunu de ma ja jin tava de
tiaka nuu mar ma, vaa tee ka
tava tiaka ka kuu de.
19 Te jiña'a ya:
—Ne'e koo ni, te jin kondikin
ña'a ni, te sa'a sa ja jin ko kuu
ni sukan ka kuu tee ka tava
tiaka ma, te jin ndaxtutu ni ñayii
ja jin kandija i ja ká'an sa a, te jin
kondikin ña'a i maa sa —kúu ya
jiña'a ya.
20 Sani te ni ka xndoo kunu de
ñunu de ma, te ni ka ndikin de ya.
21 Te ni ya'a ya kua'an ya
yukan, te ni jini ya uu-ka tee
ndi-tna'a ñani de, Santiago ma
ji'in ñani de Juan ma, tee ka kuu
sayii Zebedeo ma. Ka iyo de nuu
barcu yuva de Zebedeo ma, ka
yikuu de ka ndakiku de ñunu ka
jatniñu de ma. Te ni kana ña'a ya.
22 Te ni ka xndoo kunu de
barcu de ma ji'in yuva de ma, te
kuan koo de, te ni ka ndikin de ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu kua'a ñayii

(Lc 6:17-19)

23 Te ni-ka'nu ñuu Galilea ma ni
ndakonduu ya, te ndaka veñu'u
lilikin ma nuu ka ndatna'a ñayii
judío ma, káxtnu'u ya tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma ji'in sukan
tatnuni ya ma. Te ni ndasava'a ya
ñayii ka ku'u ndeva'a-ni kue'e ma
ji'in ndaka ja ka ndo'o ka neni
ñayii ñuu yukan.
24 Te ni-ka'nu ñuu Siria ma ni ka
jini i sukan sa'a sukan kúu ya ma,
te ni ki koo i ni ki xsia'a i ndaka
ñayii ka ndo'o ka neni ndeva'a-ni
nuu kue'e ma, ji'in ñayii ka ndo'o
ka neni nuu tachi ma, ji'in ñayii
ka nduneé xini i ma, ji'in ñayii
ñatuu kúu jin kanda i ma, te ni
yo ndasava'a ya i.
25 Te ni ka ndikin ña'a kua'a xeen
ñayii ñuu Galilea ma, ji'in ñayii
ñuu Decápolis ma, ji'in ñayii ñuu
Jerusalén ma, ji'in ñayii ñuu
Judea ma, ji'in ñayii ka iyo in-ka
yu'u yute Jordán ma, te kuan
koo i ji'in ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya sukan kúni Su'si ma ja jin sa'a o, te nde ñayii jin ni'i ja vava'a-ka ma

(Lc 6:20-23)

5 Te ja ni jini Jesús ma kua'a
xeen ñayii ma, te ni kaa ya
ichi sukun-ka yuku ma, te ni
jinkoo ya. Te ni jan koo tee

ka ndikin ya ma, ni ka jan nu
tna'a-ka de ya.
2 Sani te ni keja'a ya káxtnu'u ya,
te sa'a jiña'a ya:
3 —Vava'a jin kendoo ñayii ka
ndakunitnuni ja ka jiniñu'u i
Su'si ma, vaa kivi tatnuni
Su'si ma, nuu koo ya ma, yukan
jin koo i ji'in ya.
4 'Vava'a jin kendoo ñayii ka
nda'yu ma chi ndaka'an mani
ña'a maa Su'si ma.
5 'Vava'a jin kendoo ñayii kuee
ini ma chi jin nduta'vi i in ñu'ú
ni skuiso ya ja kua'a ya ma.
6 'Vava'a jin kendoo ñayii
ni-yu'u ni-ini i ka ndanduku i
ja va'a ja ndaa tátnuni Su'si ma
ja jin ko sa'a i ma, vaa jin ni'i
ndija i ja ka jiniñu'u anua i ma.
7 'Vava'a jin kendoo ñayii
inunda'vi ini ma, vaa ndunda'vi
ini ña'a maa Su'si ma.
8 'Vava'a jin kendoo ñayii ñatuu
na ja u'vi ka iyo ini anua i ma,
vaa suu i jin kuni Su'si ma.
9 'Vava'a jin kendoo ñayii ka
ndi ini te ka nduku i naxe jin
koo mani ñayii ma chi suu i jin
konani sa'ya Su'si ma.
10 'Vava'a jin kendoo ñayii ka
sondikin ña'a ñayii ma kuechi ja
ka sa'a i ja va'a ma te ka ndo'o
ka neni i ma chi ñayii yukan jin
koo nuu tatnuni Su'si ma.
11 'Vava'a jin kendoo maa ni, nú
kuechi ja ka kandija ña'a ni a, te
jin ka'an ndeva'a i nuu ni, te jin
sondikin ña'a i, te jin xtekuechi
ña'a i ja ka sa'a ni ndaka ja
u'vi tna'a ja masu sukan ka sa'a
ni ma.
12 Jin kusii ini ni, te jin kutachi
ni, vaa iyo ja ka'nu ka'nu ja jin
kuta'vi ni ja iyo i onde andivi ma,
te jin kona'a ni ja sukan ka
sondikin ña'a ñayii a, sukan ni
ka yo sondikin i tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, tee ni ka yo iyo onde
xi'na-ka ma.

Sukan kúu ñii jaa o ma ka kuu o

13 'Ndijin chi sukan kúu ñii
jaa o ma sukan ka kuu ni ja ka
kandija ni tnu'u Su'si ma te ka
iyo ni ñuu ñayivi a. Chukan kúu
ja jin ko koto vava'a ni maa
ni, chi vaa ka jini maa ni ja nú
ñii ma, ñatuu u'wa-ka i ma, masu
nawa kuu sa'a o ja ndu-u'wa-ka i,
te ni masu jiniñu'u-ka i. Yika ja
skana o i te jin kuiñu ña'a maa
ñayii ma.

Sukan kúu ñu'u ndú'va ja xtnuu i nuu o ma, sukan ka kuu o

14 'Ndijin chi sukan kúu ñu'u
ndú'va vava'a ja xtnuu i nuu
o ma, sukan ka kuu tna ni ñuu
ñayivi a, te suni sukan kúu in
ñuu iyo onde xini yuku ma ja
masu kuu chu'u i ma, sukan ka
kuu tna ni.
15 Vaa ka jini maa ni ja nú ni
xndu'va o in ñu'u ma chi masu ja
chinee va'a o i in chii kajoo ma
kúu, su'va nú ni xndu'va o i chi

sonee sukun o i nuu candileru ma,
sukan-va'a xtnuu va'a-ka i nuu
ndaka ñayii ka iyo ve'e ma.
16 Sukan kúu ñu'u ndú'va ma,
sukan jin ko kuu ni nuu ñayii ma,
sukan-va'a ja jin kuni i ja va'a
ka sa'a ni ma, te jin ndasa'a i
kuenda ja kuechi ja ka iyo ni
ji'in Su'si ma kúu ja ka sa'a ni
sukan, te jin ndachiñu'u i Yuva o
Su'si ma iya iyo andivi ma.

Jiniñu'u ja jin sa'a o sukan káxtnu'u Jesús ma

17 ’Másu ko jin kani ini ni
ja vee sa ja xtandiyo sa ja ni
ndakaxtnu'u Moisés ma xi ja
ni ka yo kaxtnu'u tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma. Masu vee sa ja xtandiyo
sa, chi ña'a, su'va vee sa ja xsinu
sa ja kaxtnu'u vava'a sa sukan
kúni Su'si ma ja jin ko sa'a jin ko
kuu ni.
18 Ja ndaa ká'an sa ja nani ka
iyo-ka andivi ma ji'in ñu'ú ya, chi
ndaka tna'a ja ni tatnuni Su'si ma
onde ndi'i kuiti ko kuu, te ni
masu yanduu ni-in letra lilikin.
19 Te chukan kúu ja nú na in
te ñatuu sa'a ndi'i sa'a tu'u i
ndaka tnu'u tátnuni sa ya te suni
sukan-ni káxtnu'u i nuu ñayii ma
ja máko jin sa'a tna i ndaka
sukan tátnuni sa ma, te kóna'a i
ja masu in ñayii kanuu ko kuu i
nuu tatnuni Su'si ma. Kovaa nú
na in na sa'a ndaka tu'u tnu'u
káxtnu'u sa ya te káxtnu'u tna i
ja sukan jin sa'a ndi'i jin sa'a tu'u
tna ñayii ma, te kóna'a i ja in
ñayii kanuu ko kuu i nuu tatnuni
Su'si ma.
20 Chukan kúu ja ká'an sa ja
kanuu ja jin sa'a va'a jin sa'a
ndaa-ka ni sana tee ka skua'a
tnu'u ni yo kaxtnu'u Moisés ma,
ji'in tee ka kuu fariseo ma, vaa
nú ña'a, te masu kuu jin kivi koo
tna ni nuu tatnuni Su'si ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin ndaka'an mani nuu tna'a o

(Lc 12:57-59)

21 ’Ni ka jiniso'o ni ja sa'a ni ka
kaxtnu'u ñayii jana'a ma: “Másu
ko ka'ni ni ñayii ji'in ni ma, vaa
ñayii ni ja'ni in ndiyi ma, jâ ni
jiso kuechi i te ndachunaa maa i
ja ni sa'a i ma.”
22 Kovaa saña chi ká'an sa ja
nú na in na ndakiti ini nuu
tna'a i ma, suni kuiso kuechi
tna i te ndakan Su'si ma kuenda
nuu i. Te nú na in jani ini ja
maa i kúu-ka ma te kuña'a i nuu
tna'a i ma ja masu nde jiniñu'u
ñayii yukan ma, te jâ ni jiso
kuechi i te ndakua'a i kuenda
nuu Su'si ma kivi ndenda i nuu
núkoo ya ja ka'nde ya tniñu
ñayii ma. Te ñayii ûni ká'an
u'vi nuu in-ka ñayii ma, jâ iyo i
ja ki'in i nuu andeya ma ja
ndachunaa i ja ni sa'a i ma.
23 ’Chukan kúu ja nú vee ni
ve xsia'a ni ja ndakua'a ni nuu
Su'si ma te ndaka'án ni ja iyo
kuechi ni nuu tna'a ni ma,

24 te ja sa'a ni kúu ja xndoo ni ja
yinda'a ni ma nuu iyo altar ma,
te ki'in ni, te ndaka'an mani ni
tna'a ni ma, te nú ni jinu, sani te
kii ni te ndakua'a ni nuu Su'si ma
ja vee ni ve xsia'a ni ma nkuu.
25 ’Ñama ni, te vitna iyo ja
kuu-ka te ndaka'an mani ni
ñayii ñatuu iyo mani ji'in ni ma.
Nú ña'a te kua'a i kuenda nuu
tee ja'nde tniñu ma, te tee
ya'a tatnuni de nuu tee ka kuu
ndaja'a ma, te jin koo de jin
chinee va'a ña'a de vekaa ma.
26 Ja ndaa ká'an sa ja nú na in na
kivi vekaa ma, masu ndee-ka i
onde ndachunaa ndi'i kuiti i ja ni
sa'a i ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma ja ja u'vi kúu ja ko ndiyo ini o in-ka ñayii masu ni tnanda'a ji'in o ma

27 ’Ni ka jiniso'o ni ja ni ka yo
ka'an i ma: “Máko kivi nduu ni
ji'in in-ka ñayii masu ni tnanda'a
ji'in ni ma.”
28 Kovaa saña chi ká'an sa ja nú
in tee, te konde'ya de in ña'a te
ndiyo ini de ja kivi nduu de ji'in
ña ma, jâ ni jiso kuechi de, vaa
jâ ni jani ini de sukan ma, te nuu
Su'si ma chi kuenda tnu'u ja jâ
ni kivi nduu de ji'in ña kúu.
29 ’Chukan kúu ja nú nduchinuu
kua'a ni a kúu ja sa'a ja kuiso
kuechi ni ma, tava ni i te skana
ni i chi va'a-ka ja skenaa ni in
nduchinuu ni a sana ni-ka'nu ni
skenaa maa ni nuu andeya ma.
30 Te nú nda'a kua'a ni a kúu ja
sa'a ja kuiso kuechi ni, ka'nde ni i
te skana ni i chi va'a-ka ja skenaa
ni in nda'a ni a sana ni-ka'nu ni
skenaa maa ni nuu andeya ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma ja máko xndoo tee ma ñasi'i de ma

(Mt 19:9; Mr 10:11-12; Lc 16:18)

31 ’Suni ni ka yo ka'an tna i:
“Nú tee ma, te ndásaxiko de
ñasi'i de ma te xndoo de ña
kúni de, te kuu xndoo de ña ma,
te kuá'a de in tutu ká'an ja jâ ni
xndoo de ña.”
32 Kovaa saña chi ká'an sa,
nú tee ma, te ndásaxiko de
ñasi'i de ma te xndoo de ña ma,
nú masu kuechi ja ni kivi nduu
ña ji'in in-ka tee kúu, chi sa'a de
ja kivi nduu ña ji'in in-ka tee, te
sa'a de ja kuiso kuechi ña. Te
tee ndakueka ña'a ni ndoo ma,
kuiso kuechi tna de, vaa téku yii
ña ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin ka'an ndaa o ma

33 ’Te suni ni ka jiniso'o ni
ja ni ka ka'an tna i nuu ñayii
jana'a ma: “Má ndakune'e ni
Su'si ma te xnda'vi ni tna'a ni ma,
su'va sa'a ni ja ni skuiso ni nuu
Iya Tátnuni ma.”
34 Kovaa saña chi ká'an sa, máko
jin skuiso ni ja maa andivi ma te
jin sa'a ni, vaa andivi ma iyo nuu
núkoo Su'si ma ja tátnuni ya ma.

35 Ni a ko jin ka'an ni ja maa
ñu'ú ya'a te jin sa'a ni, vaa
nuu ka yoxtnee ja'a ya ma kúu.
Ni a ko jin ka'an ni ja maa ñuu
Jerusalén ma te jin sa'a ni, vaa
ñuu Jerusalén ma kúu ñuu iya
kúu Rey Kanuu ma.
36 Ni a ko jin ka'an ni ja maa
xini ni a te jin sa'a ni, vaa masu
kuu jin ndasa'a kuijin ni xi jin
ndasa'a tnuu ni ni-in ixi xini ni a.
37 Kovaa su'va in-ni ja jin ka'an
ni: nú saa te jin ka'an ni "saa", te
nú ña'a te jin ka'an ni "ña'a", vaa
nuna jin skaa-ka ni ja jin ka'an
ni ma, ja u'vi ko kuu i.

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin kutoo o ñayii ñatuu ka kunimani nuu o ma

(Lc 6:27-28, 32-36)

38 'Suni ni ka jiniso'o ni ja
sa'a ni ka yo ka'an i: "Nuna
xtnakue'e ñayii ma nduchinuu
ni ma, te suni ndaxtnakue'e ni
nduchinuu i ma. Nuna kene'e i
nu'u ni ma, te suni ndakene'e
ni nu'u i ma." Te nú sukan ma,
chi ja ni ka yo sa'a ña'a in-ka
ñayii ma, te suni sukan ni ka yo
ndasa'a tna ni i ma.
39 Kovaa saña chi ká'an sa, nú na
in kúni ja sa'a ña'a i ja u'vi, máko
sunkani ni i, te ko kuu maa i. Te
nú na in ni kani yikinuu ni ichi
kua'a ma, kua'a ni tnu'u, te káni
maa i in-ka yikinuu ni ma.
40 Nú na in kúni ja kanaa i ji'in ni te
xtandee i su'nu ni ma, suni kua'a
tna ni su'nu ka'nu ndii ni ma.
41 Nú na in xtetuu ña'a nawa
kondiso ni te ki'in jika ni ji'in i,
su'va uu jichi jika-ka ki'in ni ji'in i.
42 Nú na in jikan, te kua'a ni nawa
jikan i ma. Te nú na in jikan nuu,
te máko ka'an ni ja ma kuanuu ni.
43 'Ni ka jiniso'o ni ja sa'a ni ka
yo ka'an i ma: "Kutoo ni tna'a
ni ma, te saxiko ni nuu ñayii kúni
u'vi nuu ni ma."
44 Kovaa saña chi ká'an sa: Jin
kutoo ni ñayii ka kuni u'vi nuu
ni ma, te jin ka'an va'a jin ka'an
vii ni ja jin kuu ñayii ka ka'an
u'vi ja jin kuu ni ma, te jin ko
sa'a ni ja va'a ja jin kuu ñayii ka
saxiko ña'a ma, te jin kakan-ta'vi
ni ja jin kuu ñayii ka nduku ja jin
sa'a ña'a i ja u'vi ma,
45 sukan-va'a jin ko kuu ni sa'ya
Yuva o iya iyo onde andivi ma.
Vaa maa ya chi sa'a ya ja kána
kandii ma nuu ka iyo ñayii ka
sa'a ja va'a ma, ji'in nuu ka iyo
ñayii ka sa'a ja u'vi ma, te suni
sa'a ya ja kúun savi nuu ka iyo
ñayii ka sa'a ja u'vi ma ji'in nuu
ka iyo ñayii ka sa'a ja va'a ma.
46 Vaa nú ka kutoo ni yika-ni
ñayii ka kutoo ña'a ma, ¿nawa
ka ndetu ni ja jin kuta'vi ni ja taa
Su'si ma? Vaa sukan kuiti-ni tna
ka sa'a ñayii ka sa'a ja u'vi ma.
47 Te nú ka wa'a ni nchuxi nani
ñayii ni ka nduu ji'in ni sa'ya
Su'si ma, ¿nawa kúu ja ka sa'a-ka
ni? ¿Masu sukan ka sa'a tna ñayii
ñatuu ka jini Su'si ma, ja vivii
ka kuu i ji'in ñayii ka ketna'a ini
ji'in i ma-ni?

48 Chukan kúu ja ndijin ja ni ka
nduu ni sa'ya Su'si ma, su'va jin
ku'un ini ni ja ndimaa ja va'a
ja vii jin ko sa'a ni, sukan sa'a
Yuva o iya iyo onde andivi ma ja
ndimaa ja va'a ja vii sa'a ya ma
—kúu ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin sa'a o ora ka chindee o ñayii nda'vi ma

6 Te jiña'a Jesús ma:
—Másu ko jin ku'un ini
ni ja ora ka sa'a ni ja va'a ma,
te onde jin kuni ña'a ñayii ma,
sukan-va'a jin ndachiñu'u ña'a i.
Vaa nú sukan na jin sa'a ni, te
masu nawa jin kuta'vi ni nuu
Yuva o iya iyo onde andivi ma.
2 Chukan kúu ja nuna jin chindee
ni ñayii nda'vi ma, má jin sa'a ni
ja jin kuni ndaka-ka ñayii ma,
sukan ka sa'a ñayii ka kutneñu
maa i te masu ka sa'a i ja ka
ka'an i ma. Vaa nú ka iyo i veñu'u
lilikin ma xi nú ka iyo i ichi ma,
te sukan ka sa'a i, sukan-va'a
jin kuni ñayii ma ja sukan ka
sa'a i ma te jin ndachiñu'u
ña'a i ma. Ja ndaa ká'an sa ja jâ
ni ka ni'i i ja jin kuta'vi i ma, te
masu nawa jin ni'i-ka i.
3 Kovaa ndijin, nuna jin chindee ni
ñayii nda'vi ma, má kuni nda'a ni
satni ma ja sa'a nda'a ni kua'a ma,
4 sukan-va'a ñatuu na in kuni ja
ni chindee ni ñayii nda'vi ma, te
Yuva o iya iyo onde andivi ma ja
nde'ya ya ja va'a ni sa'a ni ma visi
ñatuu na ñayii nde'ya ña'a ma,
chi maa ya sa'a ja jin kuni ndaka
ñayii ma ja vii ja va'a ndataa ya
nuu ni ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin kakan-ta'vi o nuu Su'si ma

(Lc 11:2-4)

5 ’Te ora jikan-ta'vi ni ma, máko
kuu ni sukan ka kuu ñayii ka
ka'an te masu ka sa'a i ma, vaa
ñayii ya'a chi ka jatna ini i ja jin
konukuiñi i te jin kakan-ta'vi i
ini veñu'u lilikin ma ji'in nuu ka
ndatna'a ichi ma, sukan-va'a jin
kuni ñayii ma sukan ka sa'a i ma
te jin ndachiñu'u ña'a i. Ja ndaa
ká'an sa ja ñayii ka sa'a sukan ma
jâ ni ka ni'i i ja jin kuta'vi i ma,
te masu nawa jin ni'i-ka i.
6 Kovaa ndijin, ora jikan-ta'vi
ni ma, ndivi ni ini ve'e ni ma,
te kasi ni ye'e ni ma sukan-va'a
ñatuu na in kuni ña'a, te
kakan-ta'vi ni nuu Yuva ni
Su'si ma. Vaa Yuva ni iya nde'ya
ja va'a sa'a ni ma visi ñatuu na
ñayii nde'ya ña'a ma, chi maa ya
sa'a ja jin kuni ndaka ñayii ma ja
vii ja va'a ndataa ya ma.
7 ’Te ora jikan-ta'vi ni ma, máko
ndaka'an ndaka'an-ni ni tnu'u
masu ka jiniñu'u ma, sukan ka
sa'a ñayii ñatuu ka kukanu ini
Su'si ma, vaa ka jani ini i ja
kuechi ja kua'a tnu'u ka ka'an
ka ka'an i ma, te kuniso'o-ka
Su'si ma.
8 Máko jin sa'a ni sukan ka
sa'a i ma, vaa visi ñatuu jin
kakan-ta'vi-ka ni nawa ka jiniñu'u

ni ma, kovaa Yuva o Su'si ma chi
jâ jini ya nawa ka jiniñu'u ni.
9 Chukan kúu ja, ndijin chi sa'a
jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma:
Yuva sa ja iyo ni andivi a,
jayiñu'u kóo nuu maa ni a.
10 Ka kuni sa ja kenda kivi ja
tatnuni ni ñuu ñayivi a,
te sukan ka sa'a i ja kúu ini
maa ni andivi a,
te sa'a ni ja sukan jín sa'a
tna sa ñuu ñayivi a.
11 Chindee ña'a ni ja na koo
ja jin kaa sa vitna,
te sukan sa'a tna ni ndi-kivi
ndi-kivi.
12 Te sakanu ini ni na ja u'vi
ka sa'a sa nuu ni ma,
vaa saña tna chi ka sakanu
ini sa ñayii ka sa'a
ña'a ja u'vi ma.
13 Te máko kua'a ni tnu'u ja
ska'an ña'a tachi ma ja
jin sa'a sa ja u'vi ma,
su'va chindee ña'a ni ja na jin
kaku sa nuu ja u'vi ma.
Vaa maa ni kúu iya tátnuni,
te maa ni iyo tnu'u ndee
tnu'u ndatnu
ji'in jayiñu'u ni-kani ni-jika.
Te sukan kó kuu.
14 'Vaa nuna jin sakanu ini ni
ñayii ka sa'a ña'a ja u'vi ma, suni
sakanu ini tna ña'a Yuva o iya
iyo andivi ma.
15 Kovaa nú ma jin sakanu ini ni
ñayii ka sa'a ña'a ja u'vi ma, suni
masu sakanu ini tna ña'a Yuva
o ma ndaka ja u'vi ni ka sa'a ni
nuu ya ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin koo ndite o nuu Su'si ma

16 'Ora ka iyo ndite ni nuu
Su'si ma, má jin sa'a ni ja ka
kuxii, ka kunda'vi ini ni, sukan
ka sa'a ñayii ka ka'an te masu
ka sa'a i sukan ka ka'an i ma,
vaa ka sa'a i tnu'u ja ka kuxii, ka
kunda'vi ini i, sukan-va'a jin kuni
ñayii ma ja ka iyo ndite i nuu
Su'si ma te jin ndachiñu'u ña'a i.
Ja ndaa ká'an sa ja jâ ni ka ni'i i
ja jin kuta'vi i ma, te masu na
jayiñu'u-ka jin ni'i i nuu Su'si ma.
17 Kovaa ndijin, ora iyo ndite ni
nuu Su'si ma, te koo sii ini ni,
te ndakate ni nuu ni a, te vivii
ndasa'a ni maa ni,
18 sukan-va'a ñatuu na in kuni
ja iyo ndite ni nuu Su'si ma, te
maa Yuva ni Su'si ma, iya nde'ya
nawa sa'a ni ma visi ñatuu na
ñayii nde'ya nawa ni sa'a ni ma
chi maa ya sa'a ja jin kuni ndaka
ñayii ma ja vii ja va'a skuta'vi
ña'a ya ma.

Jín sa'a o ja va'a ja ndaa vaa chukan chi masu ja naa kúu

(Lc 12:32-34)

19 'Máko ku'un xeen ini ni ja
koneva'a ni kua'a xeen ndatniñu
ñuu ñayivi a nuu kána tikixin,
ji'in nuu nána xe'e ndatniñu ma,
ji'in nuu kuu jin kivi koo kui'na
ini ve'e ni ma te jin sakui'na i.
20 Su'va jin ku'un ini ni ja jin sa'a
ni ja va'a ja ndaa ma, vaa ndaka
chukan chi onde andivi ma jin

koo va'a. Vaa yukan masu kana
tikixin ma, ni a nana xe'e ja
koneva'a ni ma, te yukan masu
na kui'na ka kivi koo ja jin
sakui'na i ma.
21 Vaa nuu iyo ndaka ja ñu'u
ini o ja neva'a o ma, yukan tna
jatanuu-ka ini anua o ma.

Sukan kúu ñu'u ndú'va ma kúu nduchinuu o a nuu yikikuñu o a

(Lc 11:33-36)

22 'Nduchinuu ni a, sukan kúu in
ñu'u ndú'va ja xtnuu i nuu o ma,
sukan ka kuu i ne'un yikikuñu
ni a. Chukan kúu ja nú nduchinuu
ni a, ja va'a ka kuu i, te ni-ka'nu
yikikuñu ni a, kotnuu i, te ni'i ini
ni ja sa'a ni ja va'a ma.
23 Kovaa nú nduchinuu ni a,
ja u'vi ka kuu i, te ni-ka'nu
yikikuñu ni a, iyo i nuu nee ma.
Te nú sukan, nda'vi maa ni vaa
ni-ka'nu yikikuñu ni a iyo nuu
nee kuiti ma.

Masu kuu kunukuechi o nuu Su'si ma ji'in nuu ndaka ja iyo ñuu ñayivi a

(Lc 16:13)

24 'Ni-in ñayii, masu kuu
kunukuechi i nuu uu jito'o i ma
chi kuni u'vi i nuu in jito'o i ma
te kutoo-ka i in-ka jito'o i ma,
xi katanuu i in de ma te
saxiko i in-ka de ma. Masu kuu
kunukuechi o nuu Su'si ma ji'in
nuu ndaka ja iyo ñuu ñayivi a.

Máko jin ko ndi ini xeen o naxe jin ni'i o ja jin koteku o a

(Lc 12:22-31)

25 'Chukan kúu ja ká'an sa:
Máko jin ko ndi ini ni nawa jin
kaa jin ko'o ni ja jin koteku ni,
ni a nawa jin kondii jin konama
ni. Ka jini maa ni ja Su'si ma ni
sa'a ja ka teku ni a, te kuu sa'a ya
ja jin ni'i ni ja jin kaa ni ma. Te ka
jini maa ni ja Su'si ma, ni sa'a ya
yikikuñu ni a, te kuu sa'a ya ja jin
ni'i ni ja jin kondii jin konama ni.
26 Jin konde'ya ni lasaa ka ndava
ichi andivi a, ja masu na itu ka
chi'i ti, ni a jin ndaxtutu ti nawa
jin kaa ti, ni a jin ko ndi ini ti
ja jin tnaa va'a ti in nuu yaka ja
jin kaa ti ma. Kovaa maa Yuva o
iya iyo andivi ma na'a nawa jin
kaa ti. ¡Te nú sukan sa'a ya ji'in
lasaa ma, nde-ka tu ndijin chi ko
ndi ini Su'si ma ja jin ni'i ni ja jin
kaa ni, vaa ka ndanuu-ka ni sana
lasaa ma!
27 Te visi na jin ko ndi ini xeen
ni, kovaa masu kuu jin sa'a maa
ni ja jin kua'nu-ka ni jaku.
28 '¿Te nava'a ka ndi ini xeen
ni nawa jin kone'nu ni a? Jin
konde'ya ni ja ita ma, vivii ka
ja'nu i. Te ni masu ka satniñu i,
ni masu ka kene'e i yu'va ja jin
kuva'a sa'ma i ma.
29 Kovaa ká'an sa ja ni a rey
Salomón ma, ja ndaka ja va'a
ni yo neva'a de ma, masu ni yo
ne'nu de sukan vii ka ndaa ita a.
30 Vaa Su'si ma sa'a ja vivii ka
ndaa ita ja ka iyo ichi yuku ma

in kii ma, te kivi yutnee ma, te
jin kayu i nuu ñu'u ma-ni. ¡Te
nú sukan vivii jito ya ita ma,
naka tu ndijin ja ka kuu ni
sa'ya ya ma, suni vivii skondii
skonama ña'a ya! ¿Nava'a vala-ni
ka kukanu ini ni ya?
31 Te chukan kúu ja má jin ko
ndi ini ni te jin ko kuxii ini ni te
jin ka'an ni: "¿Nawa jin kaa o?
xi ¿nawa jin ko'o o? xi ¿nawa jin
kondii jin konama o a?"
32 Vaa ndaka cha'a ka ndi ini
ñayii ñuu ñayivi a, kovaa ndijin,
ka neva'a ni in Yuva o iya iyo
ichi andivi ma ja jini ya ja ndaka
cha'a ka jiniñu'u ni a.
33 Ndijin, jin ndanduku ni
xinañu'u kuiti-ka sukan tátnuni
Su'si ma, ji'in sukan sa'a
ndaa ya ma, te ndaka cha'a, te
kenda koo kuee-ka ndi-tna'a ka
jiniñu'u ni ma.
34 Chukan kúu ja máko jin ko
ndi ini ni nawa ko kuu kivi
yutnee ma, vaa kenda siin maa i
ji'in tnundo'o i ma, te chukan
kúu ja jin katanuu ni nawa iyo
ja jin sa'a ni in kivi in kivi ma-ni
—kúu ya jiña'a ya.

Máko jin ndanduku o naxe sa'a naxe kúu in-ka ñayii ma

(Lc 6:37-38, 41-42)

7 Te jiña'a Jesús ma:
—Máko jin ndanduku
ni naxe ka sa'a ka kuu in-ka
ñayii ma, sukan-va'a máko
ndanduku Su'si ma naxe ka sa'a
ka kuu maa ni a.
2 Vaa sukan ka ka'an ni ja jin kuu
tna'a ni ma, te sukan ndaka'an
tna Su'si ma ja jin kuu maa ni, te
tnu'u ja ka jiña'a ni nuu in-ka
tna'a ni ma ndaka'an tna Su'si ma
nuu ni.
3 ¿Te nava'a nde'ya ni in mi'i
ñunee nuu tna'a ni ma, te ñatuu
núkonde'ya ni vitu ka'nu ñunee
nuu maa ni a?
4 ¿Te nava'a jiña'a ni nuu tna'a
ni ma: "Taa ni tnu'u, te tava sa
in mi'i ñunee nuu ni a", te vitna
ja nuu maa ni a ñunee in vitu
ka'nu ma?
5 Masu ndasa'a ni kuenda tnu'u
ká'an ni a, vaa ká'an ni te
masu sa'a ni sukan ká'an ni ma.
Xinañu'u-ka tava ni vitu ka'nu
ñunee nuu maa ni a, te sukan saa
kuu konde'ya va'a ni, sukan-va'a
kuu ndatava ni mi'i ñunee nuu
tna'a ni ma.

Má jin kaxtnu'u-ka o tnu'u vii tnu'u va'a Su'si a nuu ñayii ñatuu kúu ini i ja kandija i ma

6 'Má jin kua'a ni ja ii ma nuu
la-ina ma, nasa jin ndakokuiñi ti
te jin sa'a kuechi jin sa'a likin
ña'a ti. Te má jin tnaa ni perla
vivii ma nuu chikini ma, nasa jin
kuiñu ti.

Kúu ini Su'si ma ja jin kakan o nawa ka jiniñu'u o ma

(Lc 11:9-13)

7 'Jin kakan-ta'vi ni nuu
Su'si ma, te taa ya. Jin nduku

ni, te jin ni'i ni. Jin skajan ni
ye'e ma, te ndanune, te kuu jin
kivi koo ni.
8 Vaa nú na in jikan ma chi ni'i i.
Te ñayii ndúku ma chi ni'i i.
Te ñayii skajan ma, te ndanune
ye'e ma, te ni'i i ja kúni i ma.
9 '¿Nde ndijin ja kúu ni ñayii a,
te nuna kakan sa'ya ni ma in
xtatila, te chi'i ni in yuu nda'a i?
10 ¿Xi kakan i in tiaka, te kua'a
ni i in koo?
11 Vaa nú ndijin ja masu inuva'a
ini ni ma, te ka jini ni jin kua'a ni
ja va'a sa'ya ni ma, ¡nde-ka tu ja
Yuva o iya iyo onde andivi ma,
ûni skuta'vi ya ja va'a ndaka
ñayii kakan nuu ya ma!

Jín sa'a o nuu ñayii ma sukan kúni o ja jin sa'a ña'a i maa o ma

(Lc 6:31)

12 'Chukan kúu ja ndaka ja
va'a ka kuni ni ja jin sa'a ña'a
ñayii ma, te sukan jin sa'a ni ja
va'a ja jin kuu i, vaa nú sa'a o sa'a
chi yikuu o sa'a o ndaka sukan
ni ka yo kaxtnu'u Moisés ma ji'in
tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a Su'si ma.

Jín kivi koo o ye'e tuu ma

(Lc 13:24)

13 'Jin ku'un ini ni ja jin kivi
koo ni ichi ye'e tuu ma, vaa ye'e
jite ma ji'in ichi ka'nu ma, ichi
ki'in o nuu skenaa o maa o ma
kúu, te kua'a xeen ñayii ka kivi
koo ye'e yukan.
14 Kovaa ye'e tuu ma ji'in ichi
kuiñi ma ichi ki'in o ja koteku o
ni-kani ni-jika kúu, te jaku-ni ñayii
ka kuu ñayii ka ndani'i ye'e yukan.

Ja sukan ka sa'a ka kuu ñayii ma, te ndakuni o i na in ka kuu i

(Lc 6:43-44)

15 'Jin konee ni cuidado, vaa
ka iyo ñayii ka sa'a tnu'u ja
ñayii ka ndakaxtnu'u tnu'u ni
wa'a Su'si ma ka kuu i, te ka
sa'a i tnu'u ja sukan ka kuu
ndikachi ma ka kuu i, kovaa
ini anua i ma chi sukan ka kuu
ndiva'u ka kokon xen-xeen ma,
sukan ka kuu i.
16 Te ja sukan ka sa'a ka kuu i ma,
te jin ndakuni o na in ka kuu i.
¿Xi ndáxtutu o uva nuu tnu
iñu ma, xi ndáxtutu o higo nuu
iñu xkuindivi ma?
17 Vaa ka jini ni ja ndaka yutnu
kui'i va'a ma chi ka wa'a tnu
nde'ya va'a, kovaa ndaka yutnu
kui'i masu va'a ma, masu ka wa'a
tnu nde'ya va'a.
18 Nú in yutnu kui'i ja ndimaa
nde'ya iya kúun, te masu kuu
ka'an o ja in yutnu kui'i vava'a
kúu tnu. Vaa ni a in yutnu kui'i
ja kúun nde'ya vava'a, te kúun
tna nde'ya iya ma. Te sa'a, te
ka jini o nú yutnu va'a xi masu
yutnu va'a kúu tnu.
19 Te chukan kúu ja yutnu kui'i
masu kúun nde'ya va'a ma chi
te'nde tnu, te ki'in tnu kayu tnu
nuu ñu'u ndú'va ma.

20 Te suni sukan ka kuu tna
ñayii ma. Vaa ja ka sa'a ka
kuu i ma, te ndakuni o na in ka
kuu i, nú ñayii va'a xi ñayii u'vi
ka kuu i.

Nde ñayii jin kivi koo nuu tatnuni Su'si ma

(Lc 13:25-27)

21 'Masu ndaka ñayii ka ka'an
nuu sa a: "Señor, Señor" ma, jin
kivi koo nuu tatnuni Su'si ma, nú
masu ja yika-ni ja ñayii ka sa'a
sukan kúni Yuva sa Su'si ma iya
iyo onde andivi ma.
22 Kivi yukan kua'a xeen i jin
ndaka'an nuu sa a: "Señor,
Señor, ¿masu ja maa ni, te ni ka
ndakaxtnu'u sa tnu'u maa ni a nuu
ñayii ma? ¿Te masu ja maa ni, te ni
ka kene'e sa tachi ka yinee ini anua
ñayii ma? ¿Te masu ja maa ni, te
ni ka sa'a kua'a sa milagru ma?"
23 Kovaa sani te ndakuña'a sa
nuu ñayii yukan: "Masu nama
uun ni jini ña'a sa. ¡Kuán koo ni
kuán jin ndiyo ni nuu iyo sa a!
¡Vaa ndijin chi ñayii ka sa'a ja
u'vi ma ka kuu ni!", kuña'a sa i.

Ñayii niniso'o te sa'a i sukan ká'an Jesús ma chi koo va'a i

(Lc 6:46-49)

24 'Ndeva'a-ni na in na
koniniso'o tnu'u ya'a te sa'a i
sukan ká'an sa a, te ká'an sa ja
ñayii jani va'a ini kúu i, sukan
kúu in tee sa'a ve'e de siki nuu
toto ma, sukan kúu i.
25 Visi ni kuun savi ma te ni kee
ndeñu'u yute ma, te ni yi'i xeen
tachi ma, te ni jan kani ndee ni'i
ndute ma yika ve'e ma, kovaa
masu ni kotuu ve'e ma, vaa siki
toto ma yoxtnee i.
26 Kovaa nú na in koniniso'o
tnu'u ya'a te ma sa'a i sukan ká'an
sa a, te ndaka'an sa ja in ñayii
masu jani va'a ini kúu i, sukan
kúu in tee ni sa'a ve'e de ma siki
nuu ñuti ma, sukan kúu i.
27 Vaa ni kuun savi ma, te ni kee
ndeñu'u, te ni yi'i xeen tachi ma,
te ni jan kani ndee ni'i ndute ma
yika ve'e ma, te ve'e kátuu nuu
ñuti ma, ni kotuu i, te kua'a xeen
ja ni skenaa ñayii xi-ve'e ma
—kúu ya jiña'a ya.
28 Te nuu ni jinu ni ka'an
Jesús ma tnu'u ya'a, te ñayii ma,
ni ka sa'vi-nka ini i sukan
káxtnu'u ya ma.
29 Vaa maa ya chi ûni jini ya ja
káxtnu'u ya ma, te masu ni yo
jani uu ni yo jani uni ini ya ja ni
yo ka'an ya ma, sukan ni ka yo
jani uu ni ka yo jani uni ini tee
ka skua'a tnu'u Moisés ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya in tee ku'u kue'e nani lepra

(Mr 1:40-45; Lc 5:12-16)

8 Te nuu ni nuu Jesús ma
yuku ma, te ni ka ndikin ña'a
kua'a xeen ñayii.
2 Te ni kenda in tee ndó'o lepra,
te ni jinkoo jiti de nuu ya, te sa'a
jikan-ta'vi de nuu ya:

—Iya Tátnuni, nú kúni maa ni,
te ndasavii ña'a ni kue'e ndó'o
sa ya —kúu de jiña'a de.
3 Jesús ma, ni sonee ya nda'a ya
siki de, te jiña'a ya:
—Kúni sa ja nduva'a ni. ¡Kendoo
vii ni! —kúu ya jiña'a ya.
Te ora yukan, te ni nduva'a tee
ku'u kue'e lepra ma,
4 te Jesús ma, sa'a ni tatnuni ya:
—Másu ko kuña'a ni ni-in
nuu ñayii ma, su'va kuá'an
ni, te kaxtnu'u ni ñií ni a nuu
sutu ma, te kinda'a ni ja ni
tatnuni Moisés ma ja ndakua'a
ni nuu Su'si ma ja ndakuan-ta'vi
ni nuu ya ja jâ ni nduvii ni a,
sukan-va'a ndaka i jin kuni ja jâ
ni nduvii ni nuu kue'e ni ndo'o
ni ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ndasava'a ya in suchi jinukuechi nuu tee tátnuni nuu cientu soldado ma

(Lc 7:1-10)

5 Ni kivi Jesús ma ñuu
Capernaum ma, te ni kenda in tee
tátnuni nuu cientu soldado ma,
te jikan-ta'vi de nuu ya,
6 te jiña'a de:
—Señor, suchi jinukuechi nuu
sa ma, kátuu i ve'e sa ma,
te ñatuu kúu kanda-ka i, te
ndó'o néni xen-xeen i —kúu de
jiña'a de.
7 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Nusaa, te jín koo o, te
ndasava'a sa i —kúu ya jiña'a ya.
8 Te ni ndakone'e tee tátnuni
nuu cientu soldado ma, te
jiña'a de:
—Señor, masu kaa masu iyo sa
ja kivi ni ini ve'e sa ma. Va'a-ka
onde ya'a-ni te tatnuni ni nuu
kue'e ma ja jin ndiyo i, te nduva'a
suchi jinukuechi nuu sa ma.
9 Vaa suni saña chi tee tátnuni
kúu sa, te tátnuni sa nuu
soldado ma. Te nuna kuña'a
sa in de ma: “Kuá'an ni”, te
kua'an de, te nuna kuña'a sa
in-ka de ma: “Ne'e ni”, te kii de.
Te nuna tátnuni sa nuu suchi
jinukuechi nuu sa a: “Sa'a cha'a”,
te sa'a i —kúu de jiña'a de.
10 Te ja ni jiniso'o Jesús ma,
kua'an-nka ini ya, te jiña'a ya
ñayii ka ndikin ya ma:
—Ja ndaa ká'an sa ja ni a maa
ñuu Israel ya, masu ni ndani'i sa
ñayii ka kukanu ini ña'a sukan
kúkanu ini ña'a tee ya'a.
11 Te ká'an sa ja ki koo kua'a
ñayii ichi nuu kána kandii ma
ji'in ichi nuu kée kandii ma, te
jin kunukoo i ji'in Abraham ma
ji'in Isaac ma ji'in Jacob ma nuu
tatnuni Su'si ma.
12 Kovaa sa'ya ya ja ka iyo ja jin
koo i nuu tatnuni ya ma nkuu,
chi kene'e ya i ichi ke'e ma,
te chunee ya i nuu nee ma, te
yukan, te jin ndanda'yu i, te
jin ndakandi'i jin ndakandi'i i
nu'u i ma ja jin ndo'o jin neni i
kuechi ja ñatuu ni ka kandija i ja
ká'an ya ma —kúu ya jiña'a ya.

13 Sani te jiña'a Jesús ma
nuu tee tátnuni nuu cientu
soldado ma:
—Kuá'an ni. Vaa ja ni kukanu
ini ña'a ni a, te ko kuu sukan
ni jikan-ta'vi ni ma —kúu ya
jiña'a ya.
Te suchi jinukuechi nuu de ma,
ni nduva'a i maa ora yukan-ni.

Jesús ma, ni ndasava'a ya si'i xiso Pedro ma

(Mr 1:29-31; Lc 4:38-39)

14 Sani te ni kivi Jesús ma ini
ve'e Pedro ma, te ni jini ya ja si'i
xiso Pedro ma, kátuu ña in nuu
jito, te yi'i xeen ña'a ka'ni.
15 Te ni sonee ya nda'a ya ma
siki nda'a ña ma, te ni ndee ña'a
ka'ni ma, te ni ndakoo ña, te ni
satu'va ñukuun ña nawa kaa ya
ji'in tee ka ndikin ya ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya kua'a ñayii ka ku'u

(Mr 1:32-34; Lc 4:40-41)

16 Nuu ve kunee ma, ni jan koo
ñayii ni ka jan xsia'a i kua'a ñayii
ka yinee tachi ini anua i ma,
nuu Jesús ma, ja na ndasava'a
ña'a ya. Te ni tatnuni ya nuu
tachi ma, te ni ndene'e ya i ini
anua ñayii ma, te ni ndasava'a ya
ndaka ñayii ka ku'u ma,
17 sukan-va'a ko kuu sukan ni
ka'an Isaías tee ni yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma: "Maa ya
ni jiso kue'e o ma ji'in ndenu u'vi
o ma."

Ñayii ka kuni ja jin kondikin i Jesús ma

(Lc 9:57-62)

18 Ni jini Jesús ma ja ni ka
ndututu kua'a xeen ñayii nuu
iyo ya ma, te chukan kúu
ja ni tatnuni ya nuu tee ka
ndikin ya ma ja na jin koo de
ji'in ya onde in-ka yu'u mar ma.
19 Te ni jan tu'va ña'a in tee
skua'a tnu'u Moisés ma, te
jiña'a de:
—Teskua'a, kúni sa ja kondikin
ña'a sa ndeva'a-ni ndenu ki'in
maa ni —kúu de jiña'a de.
20 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ñukuii ma, ka iyo yavi ti, te
lasaa ma, ka iyo taka ti, kovaa
saña ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a chi ñatuu ndenu
iyo in nuu ndatatu sa —kúu ya
jiña'a ya.
21 In-ka tee ka ndikin ya ma,
jiña'a de ya:
—Señor, kachi ni, te xinañu'u
chu'u va'a sa yuva sa ma, sana kii
sa, te kondikin ña'a sa —kúu de
jiña'a de.
22 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Kondikin ña'a ni, te xndoo
ni ñayii ñatuu ka kachi ja sa'a
Su'si ma ja jin koteku i ma, te jin
chu'u maa i ñayii ni ka ji'i ma
—kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ndasa'a nañii ya kajin yi'i ma ji'in ndute ma

(Mr 4:35-41; Lc 8:23-25)

23 Sani te ni kaa Jesús ma nuu
barcu ma, te tee ka ndikin ya ma,
suni ni ka ka koo tna de.
24 Nani ka ya'a de nuu ndute ma,
te ni keja'a yi'i xeen tachi nuu
ndute ma, te barcu ma jâ ve
jaku'un ndute, te vala-nka ja
sa'vi tnu nuu ndute ma. Kovaa
Jesús ma, kixi ya.
25 Sani te ni ka xndoto kunu de
Jesús ma, te ka jiña'a de:
—¡Señor! ¡Chindee ña'a ni! ¡Nú
ña'a, te jin sa'vi o nuu ndute a!
—ka kuu de ka jiña'a de.
26 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Nava'a ka yu'u ni? ¿Ñatuu
jin kukanu ini-ka ña'a ni?
—kúu ya jiña'a ya.
Sani te ni ndakoo ya, te ni
tatnuni ya nuu tachi yi'i ma
ji'in nuu ndute ma ja na jin
ndunañii i, sani te nañii kuiti ni
nduu nuu ndute ma.
27 Te tee ka ndikin ya ma, ni ka
sa'vi-nka ini de, te ka ka'an de:
—¿Na tee kúu tee ya'a, ja ka
kandija ña'a tachi yi'i a ji'in
ndute a? —ka kuu de ka ka'an de.

Ni ndasava'a Jesús ma uu tee ja ka yinee ña'a tachi

(Mr 5:1-20; Lc 8:26-39)

28 Sani te ni ka kenda koo de
in-ka yu'u mar ma ñuu ñayii
gadareno ma. Te ni ka ke koo uu
tee ichi nuu ka chu'u i ndiyi ma,
te ka yinee tachi ini anua de ma,
te ni ka jan tu'va de Jesús ma. Te
îyo ka sa'a de, te chukan kúu ja
ñatuu kúu jin ko ya'a ñayii ma
ichi yukan ma.
29 Sani te ka kayu'u de ka
jiña'a de:
—¡Máko kivi nduu ni ji'in sa!
¿Vaa Sa'ya Su'si ma kúu ni, te vee
ni ja xndo'o xneni ña'a ni? ¡Te
vitna ja ñatuu kenda-ka kivi ja sa'a
ni sukan! —ka kuu de ka jiña'a de.
30 Te jika-ka ka iyo kua'a chikini
ja ka jaa ti,
31 te chukan kúu ja tachi ma, ka
jiña'a i:
—Nuna ndene'e ña'a ni, te
taa ni tnu'u, te jin ndivi koo sa
chikini ma —ka kuu i ka jiña'a i.
32 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—¡Kuán koo, nusaa! —kúu ya
jiña'a ya.
Sani te tachi ma, ni ka xndoo i
tee yukan, te ni ka ndivi koo i ini
chikini ma, te ndaka chikini ma,
te ka jinu ti ni ka nu koo ti onde
nuu ndute mar ma, te ni ka kê
koo ti nuu ndute ma, te ni ka
kandee ti, te ni ka ji'i ti.
33 Te tee ka jito chikini ma, ni
ka jinu de kuan koo de, te ni ka
ndivi koo de ini ñuu ma, te ni
ka ndakani de ndaka sukan ni
kuu ji'in tee ni ka yo yinee ña'a
tachi ma.
34 Te ñayii ka iyo ñuu ma, te ni ka
ke koo i te kuan koo i kuan tna'a i
Jesús ma. Te ja ni ka kenda koo i
nuu iyo ya ma, te ni ka jikan-ta'vi
xeen i nuu ya ja na ki'in ya, te
máko koo-ka ya ñuu yukan.

Jesús ma, ni xnaa ya kuechi in tee ñatuu kúu kanda de, te ni nduva'a de

(Mr 2:1-12; Lc 5:17-26)

9 Chukan kúu ja Jesús ma, ni ndaa ya nuu barcu ma, te ni ndaya'a ya onde in-ka yu'u mar ma, kuan no'o ya.
[2] Te ni ka kenda koo ñayii ji'in in tee ñatuu kúu kanda de, te ka ndiso i jito nuu yoxtnee de ma. Te nuu ni jini Jesús ma ja ka kukanu ini xeen i ya ma, te jiña'a ya nuu tee ku'u ma:
—Sa'ya sa, máko kuxii-ka ini ni, vaa ndaka kuechi ni ma jâ ni ka naa —kúu ya jiña'a ya.
[3] Te jaku tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ka jani ini de: "Tnu'u ká'an tee ya'a chi ñatuu játna ini Su'si ma", ka kuu de ka ka'an de.
[4] Kovaa Jesús ma chi jâ ni jinitnuni ya ndaka ja ka jani ini de ma, te ni jikan-tnu'u ya de:
—¿Nava'a ka jani ini ni sukan?
[5] ¿Nde a kúu ja yii-ka? ¿Ja kuña'a o tee ku'u a ja: "Kuechi ni ma jâ ni ka naa"? ¿Xi ja kuña'a o de: "Ndakoo ni, te ndake'en ni nuu ni katuu ni a, te kuán no'o ni"?
[6] Te káxtnu'u sa sa'a, sukan-va'a jin kuni ni ja saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, iyo sa ja tatnuni sa ñuu ñayivi a, te sakanu ini sa kuechi ñayii ma, te xnaa sa —kúu ya jiña'a ya.
Sani te jiña'a ya tee ku'u ma:
—Ndakoo ni, te ndake'en ni nuu ni katuu ni a, te kuán no'o ni ve'e ni ma —kúu ya jiña'a ya.
[7] Sani te ni ndakoo de, te kuan no'o de.
[8] Sani te ndaka ñayii ka iyo ma, ni ka sa'vi-nka ini i ja sukan ni kuu ma, te ni ka jakondee i ka ndachiñu'u i Su'si ma, vaa suu ya ni wa'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma ñayii ma.

Jesús ma, ni ndatnu'u ya ji'in ñayii ka sa'a ja u'vi ma

(Mr 2:13-17; Lc 5:27-32)

[9] Nuu ni ya'a Jesús ma ichi nuu kua'an ya ma, te ni jini ya tee kúu Mateo ma, ja núkoo de ja ndáke'en ya'vi de xu'un no'o ñuu Roma ma nuu ndaka ñayii ka kivi koo ini ñuu ma ja jin xiko i ndatniñu i nuya'vi ma. Te jiña'a ya:
—Kondikin ña'a ni —kúu ya jiña'a ya de.
Te ni ndokuiñi tee kúu Mateo ma, te ni ndikin de ya.
[10] Sani te Jesús ma, nuu ni jinkoo ya ini ve'e ma ja kaa ya xita ma, te ni ka kenda koo tna kua'a tee ka ndake'en ya'vi xu'un ja no'o Roma ma ji'in kua'a tna ñayii ñatuu ka sa'a ja va'a ma. Ka nukoo tna i nuu mesa nuu núkoo Jesús ma ji'in tee ka ndikin ya ma.
[11] Te jaku tee ka kuu fariseo ma, ni ka jini de Jesús ma ja núkoo ya ne'un ndaka ñayii yukan ma, te ka jiña'a de nuu tee ka ndikin ya ma:
—¿Nava'a teskua'a ni a, ka nukoo kaa de ka jaa de ndeyu

ji'in kui'na ka ndake'en ya'vi
xu'un ma, ji'in ndaka-ka ñayii
ñatuu ka sa'a ja va'a a? —ka
kuu de ka jiña'a de.
12 Kovaa ni jiniso'o Jesús ma, te
jiña'a ya:
—Ñayii ka iyo va'a ma chi
ñatuu ka jiniñu'u i tee tatna ma,
chi yika-ni ja ñayii ka ku'u ma.
13 Kuán koo ni, te jin skua'a ni
nawa kúni ka'an tnu'u Su'si a
nuu ká'an ma: "Masu kúni sa ja
jin ka'mi ni kiti jin ndataa ni nuu
sa, su'va ja kúni sa kúu ja na jin
kunda'vi ini ni tna'a ni ma." Te
saña chi masu vee sa ja ndakana
sa ñayii ka jani ini ja ñayii ka
sa'a ja va'a ja ndaa ka kuu i ma,
chi vee sa ja ndakana sa ñayii
ka ndakunitnuni i ja ka ndiso
kuechi i ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nava'a ñatuu ka iyo ndite tee ka ndikin ya ma

(Mr 2:18-20; Lc 5:33-35)

14 Sani te tee ka ndikin Juan ma,
ni ka jan tu'va de Jesús ma, te ka
jiña'a de:
—¿Nava'a saña ji'in tee ka kuu
fariseo ma, ka iyo ndite sa ji'in de
te ka jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma,
te tee ka ndikin ña'a ndijin a chi
ñatuu ka sa'a de sukan? —ka
kuu de ka jiña'a de.
15 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Xi jin koo ndite ñayii ka
iyo viko tnánda'a ma, te vitna
ja ka iyo-ka i ji'in suchi yii
tnánda'a ma? Kovaa kenda kivi ja
jin xtandiyo i suchi tnánda'a ma.
Te nuna kenda kivi yukan, sana
jin koo ndite ñayii ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma ja in ja jaa ma chi masu ndáketna'a i ji'in ja tu'u ma

(Mr 2:21-22; Lc 5:36-39)

16 'Ni-in ñayii ndasa'a i in sa'ma
tu'u te ndachu'un i in sa'ma
jaa, chi vaa sa'ma jaa ma chi
ndatiyi i, te kachi i ja tu'u ma, te
ka'vi-ka te'nde i.
17 Te ni masu tnaa o ndute uva
yika ni ju'ni o ma in nuu ñií kiti
jâ ni kuu kii iyo ma, vaa ndute
uva ma chi sa'a de ja te'nde
ñií ma, te skenaa o ndute uva ma
ji'in ñií ma. Chukan kúu ja tnaa
o ndute uva yika ni ju'ni o ma in
nuu ñií jaa ma, te jin kendoo va'a
nduu nduu i —kúu ya jiña'a ya.

Ni ndaxteku Jesús ma sasi'i tee nani Jairo ma, te ni ndasava'a ya in ña'a

(Mr 5:21-43; Lc 8:40-56)

18 Yikuu-ka Jesús ma ká'an ya,
te ni kenda in tee tátnuni veñu'u
luluu ma, te ni jinkoo jiti de
nuu ya, te jiña'a de:
—Sasi'i sa ma chi vitnañu'ni ni
ji'i i, te vee sa. Ne'e ni, te jín koo
o, te sonee ni nda'a ni a siki i,
sukan-va'a ndateku i —kúu de
jiña'a de.
19 Te ni ndokuiñi Jesús ma, te
ni ndikin ya de, te suni sukan ni
ka sa'a tee ka ndikin ya ma.

20 Te iyo in ña'a ja jâ ni kuu
uxi uu kuiya ja ku'u ña ja jati
ña'a niñi. Te ni jan tu'va ña ichi
yata Jesús ma, te ni ke'e ña yu'u
sa'ma ndii ya ma,
21 chi vaa jani ini ña: “Visi yika
ja na kaki'i o sa'ma ndii ya ma,
te nduva'a o”, jani ini ña.
22 Kovaa Jesús ma, ni konenuu ya,
te ni jini ya ña, te jiña'a ya:
—Sa'ya sa, koo sii ini ni. Jâ
ni nduva'a ni, vaa kuechi ja ni
kukanu ini ña'a ni ma —kúu ya
jiña'a ya.
Te ora yukan-ni, te ni nduva'a
ña.
23 Te nuu ni kivi Jesús ma ini
ve'e tee tátnuni veñu'u luluu ma,
te ni jini ya ja ka kayu'u ñayii ma
ja ka nda'yu i ma.
24 Te jiña'a ya:
—Jin ke koo ni ke'e ma. Chi
suchi si'i a chi masu ni ji'i i chi
kixi i —kúu ya jiña'a ya.
Te ndaka ñayii ma chi ni ka
jakundee i Jesús ma.
25 Kovaa Jesús ma chi nuu ni ka
ke koo ñayii ma, te ni kivi ya nuu
kátuu suchi si'i ma, te ni tnii ya
nda'a i ma, te ni ndakoo i.
26 Te ni jitenuu tnu'u ja sukan ni
sa'a ya ma ni-ka'nu ñuu ma.

Ni ndasava'a Jesús ma nduchinuu uu tee inukuaa

27 Ni ya'a Jesús ma yukan, te ni
ka ndikin ña'a uu tee inukuaa, te
ka kayu'u de ka jiña'a de:
—¡Kunda'vi ini ña'a ni, Sa'ya
tata David! —ka kuu de ka
jiña'a de.
28 Te nuu ni kivi ya ini
ve'e ma, te ni ka kenda koo
tee inukuaa ma, te Jesús ma,
jiña'a ya:
—¿Ka kukanu ini ña'a ni ja
kuu ndasava'a ña'a sa? —kúu ya
jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e de:
—Ka kukanu ini ña'a sa, Señor
—ka kuu de ka jiña'a de.
29 Sani te ni kiin nda'a ya
nuu de ma, te jiña'a ya:
—Sukan ka kukanu ini ña'a ni a,
te ko kuu sukan —kúu ya jiña'a ya.
30 Te nuu ni ka ndanune
nduchinuu tee yukan, te
Jesús ma, ñukuun ni tatnuni ya
nuu de ja ñatuu na in jin
kuña'a de.
31 Kovaa ni ka nde koo de yukan,
te ni ka kaxtnu'u de nuu ñayii
ni-ka'nu ñuu ma.

Ni sa'a Jesús ma ja ni ndaka'an in tee ni ndasañi'i ña'a in tachi ma

32 Nani ni ka nde koo de ma, te
ni ki koo i ni ki xsia'a i in tee ja
ni ndasañi'i ña'a in tachi.
33 Te Jesús ma, ni kene'e ya
tachi ma, te tee ñatuu kúu
ka'an ma, ni kuu ni ndaka'an de.
Te ñayii ma, ni ka sa'vi-nka ini i,
te ka ka'an i:
—Masu nama uun ka jini o ja
sa'a ko kuu ñuu Israel ya —ka
kuu i ka ka'an i.

34 Kovaa tee ka kuu fariseo ma,
ka ka'an de:
—Ja maa tachi tátnuni-ka
nuu ndaka-ka tachi ma te ni
kene'e de tachi ya'a —ka kuu de
ka ka'an de, kuechi ja ñatuu ka
kandija de ya ma.

Ni ka'an Jesús ma ja kua'a xeen tniñu iyo ja jin sa'a o nuu Su'si ma

35 Kovaa Jesús ma, ni
ndakonduu ya ni-ka'nu yu'u ñuu
Jerusalén ma, te káxtnu'u ya ini
veñu'u lilikin ka iyo in in ñuu ma
tnu'u vii tnu'u va'a sukan tatnuni
Su'si ma, te ndásava'a ya ñayii ma
ndaka kue'e ka ndo'o i ma ji'in
ndaka ndenu inu-u'vi i ma.
36 Te ja ni jini ya kua'a xeen
ñayii ma, te ni kunda'vi ini ya i,
vaa masu na in jito ña'a, te ni ka
jitenuu i sukan ka kuu ndikachi
kiti ñatuu na in jito ña'a ma.
37 Sani te jiña'a ya nuu tee ka
ndikin ya ma:
—Kua'a xeen ja jin ndaxtutu
o iyo, kovaa jaku-ni ñayii jin
satniñu ka iyo.
38 Chukan kúu ja jin kakan-ta'vi
ni nuu Iya Tátnuni ma ja na
tetniñu-ka ya ñayii jin satniñu,
sukan-va'a kuu ndututu ndi'i
ndaka ja kúu kuenda ya ma
—kúu ya jiña'a ya.

Ni kaji Jesús ma uxi uu tee tetniñu ya ja jin kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

(Mr 3:13-19; Lc 6:12-16)

10 Sani te ni kana
Jesús ma uxi uu tee
jin kondikin ya ma, te ni wa'a ya
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja
maa ya, te kuu jin kene'e de
tachi ka yinee ini anua ñayii ma,
te kuu jin ndasava'a de ñayii ka
ku'u ndeva'a-ni kue'e ma ji'in
ndaka nuu inu-u'vi i ma.
2 Te sa'a ka nani ndi-uxi uu tee ni
kana ya ma, te apóstol ni xnani ya
ndi-uxi uu de ma, (te apóstol ma
kúni ka'an "tee ni tetniñu maa ya
ja jin kaxtnu'u de tnu'u maa ya
ma"): Xinañu'u-ka iyo tee kúu
Simón tee ni nukonani Pedro ma,
te iyo tna ñani de Andrés ma,
ji'in Jacobo sa'ya Zebedeo ma,
ji'in ñani de tee kúu Juan ma,
3 ji'in Felipe ma, ji'in
Bartolomé ma, ji'in Tomás ma,
ji'in Mateo tee ni yo ndake'en
ya'vi xu'un no'o ñuu Roma ma,
ji'in Jacobo sa'ya Alfeo ma,
suni tna Lebeo ma tee nani tna
Tadeo ma,
4 ji'in Simón tna'a tee ka nani
cananita tee ni ka yo kanaa ji'in
tee ñuu Roma ma, ji'in Judas
Iscariote ma tee ke'en-su'va
Jesús ma.

Ni tetniñu Jesús ma tee ka ndikin ya ma, ja na jin kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

(Mr 6:7-13; Lc 9:1-6)

5 Te ndi-uxi uu tee ya'a ni
tetniñu Jesús ma, te ni tatnuni ya
nuu de sukan jin sa'a de ma, te
jiña'a ya:
—Máko jin koo ni nuu ka iyo
ñayii masu ñayii ñuu Israel ya
ka kuu i ma, ni a ñuu ñayii
samaritano ma.
6 Su'va kuán koo ni ñuu Israel ya
nuu ka iyo ñayii ka skenaa maa i
sukan ka kuu ndikachi ma.
7 Te ichi kuan koo ni ma te jin
kaxtnu'u ni ja: "Jâ ni kuyatni ja
sukan tatnuni Su'si ma."
8 Te ja ni taa Su'si ma ja ni ka
kuta'vi ni ma, te jin ndaskuta'vi
tna ni ñayii ma. Te jin kakan-ta'vi
ni nuu ya, te jin nduva'a ñayii
ka ku'u ma, te jin nduvii ñayii
ka ndo'o kue'e lepra ma, te jin
ndaxteku ni ñayii ni ka ji'i ma,
te jin kene'e ni tachi ka yinee ini
anua ñayii ma.
9 'Má jin kinda'a ni xu'un oro,
ni a xu'un plata, ni a in-ka xu'un,
10 ni a jin kinda'a ni ja jin
kuatniñu ni ichi ma, ni a jin
kinda'a ni sa'ma ja jin ndaxsama
ni maa ni, ni a ndijan ni ja jin
ndaxsama ni, ni a yutnu jin
kinda'a ni ja jin kituu ni, vaa
ñayii satniñu ma chi iyo i ja koo
ja kaa i nuu kenda i ma.
11 'Te ndeva'a-ni nde ñuu xi
nde yu'u ñuu jin kivi koo ni, te
jin ndanduku ni na in iyo ja kuu
kuan-ta'vi ña'a i, te jin kendoo ni
ve'e yukan onde kenda kivi jin
nde koo ni ñuu yukan.
12 Te nuna jin kivi koo ni ve'e ma,
te jin kuña'a ni: "¡Kóo tnu'u mani
ve'e ya'a!"
13 Te nú ñayii ka iyo ve'e yukan,
ka iyo i ja kuu koo tnu'u mani ma
ji'in i, te kéndoo tnu'u mani ma
ji'in i, te nú ña'a, te ndákokuiñi
tnu'u mani yukan, te jin nduta'vi
maa ni.
14 Te nú ñatuu na in kúni ja
koniniso'o i tnu'u ka kaxtnu'u
ni ma, jin nde koo ni ve'e yukan
xi ñuu yukan, te jin kaja ni'ni ni
ñuyaka ja'a ni ma.
15 Te ja ndaa ká'an sa ja kivi
ndakan Su'si ma kuenda ma
chi jin ndo'o xeen-ka ñayii ñuu
yukan sana ñayii ñuu Sodoma ma
ji'in Gomorra ma.

Kua'a tnundo'o jin kuni ñayii ka kandija Jesús ma nuu nda'a ñayii ñatuu ka kandija ya ma

16 'Ya'a te tétniñu ña'a sa sukan
ka kuu ndikachi ma nuu ka iyo
ndiva'u ma, te chukan kúu ja jin
kuni ni nawa jin sa'a ni sukan sa'a
koo ma, ja nú ni jini ti ja iyo yika
ti ma chi ñama-ni kua'an ti, te jin
ko kuu tna ni sukan ka kuu sata ma
ja masu na ja u'vi ka sa'a ti ma.
17 'Te jin ko koto va'a ni maa
ni nuu ñayii ma, vaa jin koo i
jin xsia'a ña'a i nuu ka iyo tee
ka netniñu ma, te ini veñu'u
lilikin ma jin kua'a ña'a i.

18 Ja kuechi maa sa te jin koo i jin
xsia'a ña'a i nuu tee ka netniñu
ñuu teyu ni ma ji'in nuu tee
ka kuu rey ma, sukan-va'a jin
kaxtnu'u ni na in kúu sa nuu tee
yukan ji'in nuu ñayii masu ñuu
Israel ka kuu i ma.
19 Kovaa nuna jin koo i jin xsia'a
ña'a i yukan, máko jin ko ndi ini
ni nawa jin kuña'a ni, vaa maa
ora yukan-ni, te maa Su'si ma sa'a
ja jin ni'i ini ni nawa jin ka'an ni,
20 vaa masu maa ni jin ka'an,
chi vaa maa Xtumani Yuva o ma
kaxtnu'u naxe jin ka'an jin kachi
ni ora yukan.
21 'Te jin koo tee ja jin
xtekuechi de ñani de ma,
sukan-va'a jin ka'ni ñayii ma
ñani de ma, te suni jin koo tna
tee ma ja sukan jin sa'a de ji'in
sayii de ma, te suni jin koo tna
sayii tee ma ja jin ndakanaa i
ji'in yuva i ma, te jin sa'a i ja jin
ka'ni ñayii ma yuva i ma.
22 Te ja kuechi ja ka kandija ña'a
ni maa sa a te jin saxiko ña'a
ndaka ñayii ma ndijin, kovaa nú
na in na kanda onde jinu ma chi
ndani'i-ta'vi i.
23 Nú ka sondikin ña'a i ñuu ya'a,
te jin koo ni in-ka ñuu ma, vaa
ja ndaa ká'an sa ja masu ndi'i
jin ndakonduu ni ndaka ñuu
Israel ya, te ndenda sa ja kúu sa
iya vee ñayivi ñuu ñayivi a.
24 'Ñatuu ni-in tee ja yika
yikuu de kútu'va de nawa
kaxtnu'u tee skua'a ña'a ma,
te jini-ka de sana tee skua'a
ña'a ma, te ñayii jinukuechi ma,
masu kanuu-ka i sana tee kúu
jito'o i ma.
25 Kovaa nú tee yika yikuu
kútu'va ma, te skua'a ñukuun de
chi kenda de ja ko kuu de sukan
kúu tee skua'a ña'a ma. Te
suni ja va'a xeen kuu nú ñayii
jinukuechi ma, te kenda i ko
kuu i sukan kúu jito'o i ma. Te
chukan kúu ja má jin sanuu ni,
vaa nú saña, te ni ka xnani ña'a i
Beelzebú ja nani suchi tátnuni
nuu ndaka-ka tachi ma, te kuiti
kua'a-ka ja u'vi jin ka'an i ja jin
kuu ni ja ka kuu ni tee ka ndikin
ña'a maa sa a.

Na in jin koyu'u o

(Lc 12:2-9)

26 'Chukan kúu ja másu ko jin
koyu'u ni, vaa masu nawa iyo
ja kuu koo yu'u, su'va ndaka
ndatuu, te ñatuu nawa iyo yu'u
ja masu jin kuni o.
27 Te tna'a ja ká'an sa nuu maa
ni a vitna ja ñatuu na ñayii ka
niniso'o a, te jin ndaka'an ni nuu
ka ndatna'a ñayii ma, te tna'a ja
ká'an yu'u sa nuu ni a, te onde
xini ve'e ma te jin kayu'u ni ja
jin ndaka'an ni, sukan-va'a jín
kuni ñayii ma.
28 Te má jin koyu'u ni ñayii
kuu ka'ni ña'a ma, vaa yika-ni
ja yikikuñu ni a-ni kuu ka'ni i,
kovaa ini anua ni ma, masu
kuu ka'ni i. Su'va jin koyu'u ni
iya ndakan kuenda nuu ni ma
nawa ni ka yo sa'a ni ka yo
kuu ni ma, vaa maa ya chi kuu

chunee ña'a ya nuu andeya ma te
xnaa ya anua ni a ji'in yikikuñu
ni a.
29 Vaa jâ ka jini ni ja uu lasaa ma,
jaku-ni xu'un ka ndee ya'vi ti.
Kovaa visi masu kiti ka ndee
ya'vi ka kuu ti, kovaa nú masu
kua'a maa Yuva o Su'si ma tnu'u
chi masu kuu jin kun-kava ni-in
ti nuu ñu'ú a.
30 Te sukan kúu ya ji'in ni, vaa
onde ixi xini o a chi na'a ya na
saa kúu.
31 Chukan kúu ja má jin koyu'u
ni chi ndijin chi ka ndee ya'vi
xeen-ka ni sana in lasaa ma.
32 Ndeva'a-ni na in ma koyu'u
te ndaka'an i nuu ñayii ma ja
kándija ña'a i maa sa a, suni
ndaka'an tna sa nuu Yuva o Su'si
iya iyo andivi ma ja iyo sa ji'in i.
33 Kovaa ndeva'a-ni na in na
kuña'a nuu ñayii ma ja masu
kándija ña'a i maa sa a, suni saña
tna ndaka'an sa nuu Yuva o Su'si
iya iyo andivi ma ja masu iyo sa
ji'in i.

Ñayii ñatuu ka kandija Jesús ma chi masu jin ketna'a-ka ini i ji'in ñayii ka kandija ya ma

(Lc 12:51-53; 14:26-27)

34 ’Má jin kani ini ndijin ja ni
kijaa sa ñuu ñayivi a, te jin koo
mani ndaka ñayii a. Vaa ja ni
kijaa sa ya masu jin koo mani
ndaka i, chi su'va su'va jin ko
kuu i.
35 Vaa ja ni kenda sa a, chi ñayii
masu ka kandija tnu'u ká'an
sa a chi su'va su'va jin ndakiti
ini i nuu tna'a i ma, te tee ma
kanaa de ji'in yuva de ma, te
ña'a ma ji'in si'i ña ma, te suni
sukan jin ko kuu tna ña'a kúu
janu ma ji'in si'i xiso ña ma.
36 Te chukan kúu ja tna'a ni ñayii
ka iyo ve'e ni ma ka kuu ñayii
masu jin kunimani nuu ni ma ja
kuechi ja ni kandija ña'a ni ma.
37 Nú na in kútoo-ka yuva i ma
ji'in si'i i ma sana saña, chi
masu iyo i ja kuu kondikin ña'a i
maa sa. Te nú na in kútoo-ka
sa'ya i ma sana saña, masu iyo i
ja kuu kondikin ña'a i maa sa.
38 Te nú ma kachi i ja ndo'o
neni i, sukan ndó'o ñayii jiso
krusi i ma te kua'an i nuu
kûu i ma, masu iyo i ja kuu ko
kuu i ñayii kondikin ña'a i maa
sa.
39 Nú na in ndí ini ja koo va'a i
ñuu ñayivi ya te ma kuan-ta'vi
ña'a i maa sa chi skenaa i maa i.
Kovaa nú na in visi na jin ka'ni
ña'a i ñuu ñayivi ya ja kuechi
ja ndikin ña'a i maa sa chi
ndani'i-ta'vi i.

Sukan ndaskuta'vi Su'si ma ñayii sa'a ja va'a ma

(Mr 9:41)

40 ’Te nú na in na kuan-ta'vi
ña'a ve'e i ma ndijin, suni
jan-ta'vi ña'a i maa sa. Te nú
na in na kuan-ta'vi ña'a maa sa

chi suni jan-ta'vi i iya ni tetniñu
ña'a ma.
41 Te nú na in na kuan-ta'vi
ve'e i ma in tee ndákaxtnu'u
tnu'u ni wa'a Su'si ma vaa kuechi
ja tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma kúu de, te ñayii ya'a,
inuu jin ni'i i ji'in tee ya'a ja
skuta'vi ña'a Su'si ma. Te nú na
in na kuan-ta'vi ve'e i ma in tee
sa'a ja va'a kuechi ja in tee sa'a
ja va'a kúu de ma, te ñayii ya'a,
inuu jin ni'i i ji'in tee ya'a ja
skuta'vi ña'a Su'si ma.
42 Te nú na in na kua'a visi in
vasu ndute vijin ja ko'o in ñayii
ya'a ja masu kanuu i ma vaa
kuechi ja in ñayii ndikin ña'a i
maa sa kúu i, ja ndaa ká'an sa
ja masu skenaa i ta'vi i iyo nuu
Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

Juan tee skuandute ma, ni tetniñu de tee ni ka jikan-tnu'u Jesús ma

(Lc 7:18-35)

11 Nuu ni jinu ja ni tatnuni
Jesús ma tnu'u ya'a nuu
tee ka ndikin ya ma, sani te
kua'an ya kuan kaxtnu'u ya tnu'u
maa ya ma nuu ñayii ka iyo ñuu
tee ni kaji ya ja jin kaxtnu'u de
tnu'u maa ya ma.
2 Te Juan tee ni yo skuandute ma,
yinee de vekaa ma, te ni jiniso'o de
ndaka sukan ni yo sa'a Cristo iya
ni tetniñu Su'si ma, te ni tetniñu de
tee ka ndikin tna'a ji'in de ma,
3 te ni jan koo tee ma nuu
Jesús ma ni ka jikan-tnu'u de ya
nú suu ya kúu iya iyo ja kii ma
xi jín kondetu de in-ka ya.
4 Te ni ndakone'e Jesús ma, te
jiña'a ya:
—Kuán koo ni, te jin kuña'a ni
Juan ma ja ni ka jini ni a ji'in ja
ni ka jiniso'o ni a.
5 Jin ndakani ni ja ñayii kuaa ma,
jâ ni ka ndundijin nuu i ma, te
ñayii ñatuu kúu jin kaka i ma,
jâ ni ka ndakaka i, te ñayii ka
ndo'o kue'e lepra ma, jâ ni ka
nduvii i, te ñayii inuso'o ma, jâ
ni ka ndakuniso'o i, te ñayii ni
ka ji'i ma, ni ka ndateku i, te nuu
ñayii ka kunda'vi ma, káxtnu'u
sa tnu'u vii tnu'u va'a naxe jin
ndani'i-ta'vi i ma.
6 ¡Vava'a jin kendoo ñayii ka
kukanu ini ña'a i maa sa!
—kúu ya jiña'a ya.
7 Nuu kuan nu koo tee ni
tetniñu Juan ma, te Jesús ma, ni
keja'a ya ká'an ya ja kuu Juan ma
nuu ñayii ma, te jiña'a ya:
—¿Naxe kaa tee ni ka ke koo
ni, ni ka yo nde'ya ni nuu masu
nawa iyo kuiti ma? ¿Sukan kúu
in tnuyoo ja skanda kajin yi'i ma?
8 ¿Xi in tee ne'nu sa'ma va'a xeen
ni ka jini ni ma? ¿Naxe kaa tee
ni ka ke koo ni, ni ka yo nde'ya
ni ma? Ndijin chi ka jini ni ja ñayii
ka ne'nu sa'ma va'a xeen ma, te
ka iyo i ve'e tee ka kuu rey ma.
9 ¿Naxe kaa tee ni ka ke koo
ni, ni ka yo nde'ya ni ma? ¿In
tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma kúu de? Ja ndaa ká'an
sa ja suu de, kovaa tniñu ni
sa'a de ma chi kanuu-ka sana

sukan ni ka yo sa'a tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma.
10 Te ja kuu Juan ma kúu ja ká'an
tnu'u Su'si ma sa'a:
Tetniñu ri in tee koxtnuu
nuu ro,
sukan-va'a satu'va de ichi
ki'in ro ma.
11 ’Te ja ndaa ká'an sa ja
ne'un ndaka ñayii a, ni-in ñayii
kanuu-ka sana Juan ma, kovaa
nuu tatnuni Su'si ma, te ñayii
jani ini ja masu in ñayii kanuu-ka
kúu i ne'un ndaka i ma, te suu i ko
kuu ñayii kanuu-ka sana Juan ma.
12 ’Onde kivi ni yo kaxtnu'u
Juan tee skuandute ñayii ma
te onde vitna, te ñayii ka jani
ini ja ka jaku'ni va'a ini i tnu'u
Su'si ma, te ka kaxtnu'u i sukan
ka kuni maa i ma, te ka ja'nu
ndee i ja jin jaku'ni ndaa ini
ñayii ma sukan tatnuni Su'si ma.
13 Vaa tnu'u tátnuni Su'si ma
ji'in ja ni ka ka'an tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, ni ka yo ndaka'an i
onde ni kenda tee kúu Juan ma.
14 Te nú ka kuni ni ja jin
kuan-ta'vi ni tnu'u ka'an sa a, te
ja ndaa kúu ja Juan tee ni yo
skuandute ma kúu Elías tee iyo
ja ndenda de ñuu ñayivi a.
15 Nde ni iyo so'o ja koniniso'o
ni, te koniniso'o va'a ni.
16 ’¿Naxe ka kuu ñayii tiempu
ya'a, ka jani ini ni, ja ni-in ja ñatuu
ka jatna ini i? Sukan ka kuu suchi
jaa ka jinkoo nuya'vi ma, te ka
kayu'u i ka jiña'a nuu tna'a i ma:
17 “Ka tivi ri flauta, kovaa ñatuu
ni ka jitaja'a ro. Ka jita ri yaa xii
ini, kovaa ñatuu ni ka nda'yu
ro”, ka kuu i ka jiña'a i ma,
18 te sukan kuiti ka kuu ñayii
tiempu ya'a. Vaa ni kenda
Juan ma, te ñatuu jaa de xtatila
ni ñatuu ji'i de ndute uva ma, te
ka ka'an ñayii a ja tachi yinee
ña'a, ja kúu de sukan.
19 Sani te ni kenda sa ja kúu sa
iya vee ñayivi ñuu ñayivi a ja jaa
sa xtatila te ji'i sa ndute uva ma,
te ka ka'an i ja tee jaa xeen tee
ji'i xeen kúu sa te kétna'a ini
sa ji'in ñayii ka sa'a ja u'vi ma
ji'in kui'na ka ndake'en ya'vi
xu'un no'o ñuu Roma ma, ka
ka'an i. Kovaa ká'an sa ja ñayii
ka kandija tnu'u ndichi Su'si ma
chi ni ka nduu i ñayii ka sa'a
ja va'a ja ndaa. Te sukan, te ka
jini o ja vava'a kúu tnu'u ndichi
Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

Sukan jin ndo'o ñayii ñuu ñatuu ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi ini i nuu Su'si ma

(Lc 10:13-16)

20 Sani te ni keja'a ya
xtekuechi ya ñayii ñuu nuu ni
yo sa'a ya kua'a milagru ma,
vaa ñatuu ni ka ndakani, ni ka
ndaka'vi ini ñayii ma, te jiña'a ya:
21 —¡Nda'vi ni ñayii ñuu
Corazín a! ¡Nda'vi ni ñayii ñuu
Betsaida a! Vaa nute ñuu Tiro ma
ji'in ñuu Sidón ma ni ka iyo
milagru tna'a ja ni ka iyo nuu
ni a, onde ndende kivi ma jin

ndakani jin ndaka'vi ini i nkuu, te
jin xndoo i ja u'vi ka sa'a i ma te
jin ndandikin i Su'si iya teku ma
nkuu, te jin kone'nu i sa'ma
tindayi, te jin kunukoo i nuu yaa
nuu ñu'u i ma ja ka kaxtnu'u i
sukan ka ndakani ka ndaka'vi
ini i ma nkuu.
22 Kovaa ndijin chi ká'an sa ja
kivi ndakan Su'si ma kuenda, te
ka'vi-ka xndo'o xneni ña'a ya
sana ñayii ñuu Tiro ma ji'in ñuu
Sidón ma.
23 Te ndijin tna, ñayii ñuu
Capernaum a, ¿ka jani ini ni ja ki
ndone'e ñukuun ña'a Su'si ma te
jin nda koo ni onde andivi ma?
¡Ña'a chi onde nuu kunu-ka ma
skee ña'a ya! Vaa nute ñuu
Sidón ma ni ka iyo milagru tna'a
ja ni ka iyo nuu ni a chi onde
ndende kii ma ja jin ndakani jin
ndaka'vi ini i te jin xndoo i ja
u'vi ka sa'a i ma nkuu, te ñuu
yukan chi koo i onde vitna, te
masu naa i nkuu.
24 Te ká'an sa ja kivi ndakan
Su'si ma kuenda, te ka'vi-ka jin
ndo'o jin neni tna ndijin sana
ñayii ñuu Sodoma ma —kúu ya
jiña'a ya.

Jín kinee o chii yugu Jesús ma te jin ndatatu o

(Lc 10:21-22)

25 Te ora yukan Jesús ma,
jiña'a ya nuu Yuva ya Su'si ma:
—Ndáchiñu'u ña'a sa, Yuva
sa, iya tátnuni andivi a ji'in
nuu ñu'ú a, vaa ni kaxtnu'u ni
nuu ñayii ka ndakunitnuni ja ka
jiniñu'u ña'a i ma ndaka ja ñatuu
ni kaxtnu'u ni nuu ñayii ka jani
ini ja ka jini-ka i te ka jaku'ni-ka
ini i ma te ñatuu ka jiniñu'u
ña'a i ma.
26 Saa vi, Yuva sa, vaa sukan ni
jani ini maa ni ja ko kuu —kúu ya
jiña'a ya.
27 Sani te jiña'a ya nuu ñayii ma:
—Yuva sa ma, ni taa ya ndaka.
Ñatuu na in jini ña'a ja kúu sa
Sa'ya ya a, yika-ni ja maa ya ja
kúu ya Yuva sa ma. Te ñatuu na
in jini Yuva sa ma, yika-ni ja
maa sa ja kúu sa Sa'ya ya a, ji'in
ñayii kúni sa ja kaxtnu'u sa na in
kúu ya ma.
28 ’Ne'e koo ni nuu iyo sa ya,
ndaka ni ja ka ndo'o ka neni ni
ja sa'a ja iyo ñuu ñayivi a, te sa'a
maa sa ja jin ndatatu ni.
29 Jin kinee ni chii yugu sa a, te
jin kutu'va ni sukan káxtnu'u
sa a, vaa kaa kuee ini sa, te iyo sa
ja koniniso'o sa nawa jin ka'an
ni, sukan-va'a jin ndatatu ini
anua ni a na tnundo'o tnuneni ka
tna'a ni.
30 Chukan kúu ja masu vee yugu
sa a, te masu yii ja jin kinee ni
chii yugu sa a —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya nde a kanuu-ka ja sa'a o kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma

(Mr 2:23-28; Lc 6:1-5)

12 Te kivi yukan, in kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin

satniñu ñayii ma kúu, te kua'an
Jesús ma in ne'un itu. Te tee ka
ndikin ya ma, ka kokon de, te
ka tnu'u de yoko triu ma, te ka
jaa de kuan koo de.
2 Te tee ka kuu fariseo ma chi ni
ka jini de, te sa'a ka jiña'a de ya:
—¡Konde'ya ni ja tee ka ndikin
ña'a maa ni a, ka sa'a de ja
masu kuu sa'a o kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu o a!
—ka kuu de ka jiña'a de.
3 Kovaa maa ya chi jiña'a ya:
—¿Ñatuu nama ni ka ka'vi ni
sukan ni ka sa'a David ma ji'in
tee ka ndikin tna'a ji'in de ma in
jichi ma? Vaa ñatuu ndenu jin
ni'i de ja jin kaa de ma, te ka
kokon xeen de ma.
4 Te ni kenda David ma ve'e
Su'si ma, te ñatuu nawa iyo ja jin
kaa de ma, te kuiti ni ka jaa de
xtatila iyo nuu Su'si ndija ma,
te vitna ja maa-ni tee ka kuu
sutu ma kuu jin kaa ma.
5 ¿Te ñatuu nama ni ka ka'vi ni
sukan ni tatnuni Moisés ma?
Vaa ni tatnuni de ja kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu
o ma, te tee ka kuu sutu ma
ja ka jinukuechi de ini veñu'u
ka'nu ma, kuu jin sa'a maa de
ja masu kuu jin sa'a ñayii ma,
te ñatuu na kuechi jin kuiso de
—kúu ya jiña'a ya.
6 Te sa'a jiña'a tna ya:
—Ya'a iyo sa, te saña chi
kanuu-ka sa sana veñu'u
ka'nu ma.
7 Kovaa ndijin chi jâ ni ka
xtekuechi ni tee ñatuu na ja u'vi
ni ka sa'a de ma, vaa ñatuu ka
jaku'ni ini ni nawa kúni ka'an
tnu'u ndee nuu tnu'u Su'si ma ja
ká'an sa'a ma: “Masu kúni sa ja
jin taa ni in kiti ja jin ka'mi ni
nuu sa a. Su'va kúni sa ja na jin
kunda'vi ini ni tna'a ni ma.”
8 Vaa saña ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a, iyo sa ja
tatnuni sa siki ja kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu
ñayii ma —kúu ya jiña'a ya.

In kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, ni ndasava'a Jesús ma in tee ni yichi nda'a de

(Mr 3:1-6; Lc 6:6-11)

9 Kua'an Jesús ma, te ni kivi ya
ini veñu'u luluu kátuu ñuu de ma.
10 Te yukan yinee in tee, te in
nda'a de ma chi ni yichi i. Te
jaku tee ñatuu ka kunimani nuu
Jesús ma, ka jitotnuni de ya, te
sa'a ni ka jikan-tnu'u de ya:
—¿Va'a-ni ja ndasava'a o
ñayii ma kivi ñatuu ka satniñu
o ma? —ka kuu de ka jiña'a de.
Sukan ni ka jiña'a de,
sukan-va'a xi ma kuu naxe jin
xtekuechi de ya.
11 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—Te ndijin, nú in tna'a maa
ni ma, te iyo in-ni ndikachi de ma,
te kêe ti in yavi kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu o ma,
kuiti ki'in de jin nu tava de ti.
12 ¿Te masu ndee ya'vi xeen-ka
in ñayii ma sana in ndikachi ma?
Chukan kúu ja kuu jin sa'a o ja va'a

kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu o ma —kúu ya jiña'a ya.
13 Sani te jiña'a ya tee ni yichi
nda'a ma:
—Ndaskuili ni nda'a ni a
—kúu ya jiña'a ya.
Te tee yukan chi ni ndaskuili de
nda'a de ma, te ni nduva'a sukan
iyo va'a in-ka nda'a de ma.
14 Kovaa nuu ni ka nde koo tee ka
kuu fariseo ma, te ni ka keja'a de
ka ndatnu'u tna'a de naxe jin
ka'ni de Jesús ma.

Jesús ma kúu iya ni kaji maa Su'si ma ja kaxtnu'u ya naxe jani ini maa Su'si ma

15 Te ni jini Jesús ma sukan ka
ndatnu'u de ma, te chukan kúu ja
ni kee siin ya, te kua'an ya in-ka
ichi. Te ni ka ndikin ña'a kua'a
xeen ñayii, te ni ndasava'a ya
ndaka ñayii ka ku'u ma.
16 Te ni tatnuni ya nuu i ja máko
jin ka'an i ja sukan ni sa'a ya ma,
sukan-va'a ñatuu na in kuni.
17 Sukan ni sa'a ya, sukan-va'a ko
kuu sukan ni ka'an Isaías tee ni
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma nuu sa'a ni ka'an de ma:
18 Iya ya'a kúu iya jinukuechi
nuu sa a, te ni kaji sa ya,
te kútoo sa ya, te játna ini sa
sukan sa'a ya ma.
Te Xtumani maa sa a
koo ji'in ya,
te kaxtnu'u ya nuu ñayii masu
ñuu Israel ya ka kuu i ma
sukan ndakan ndaa sa kuenda
nuu ñayii ma.
19 Te masu kanaa ya ji'in
ñayii ma, te ni masu
kayu'u ya nuya'vi ma,
sukan-va'a ñatuu na in kuni.
20 Masu ka'nu ya ndoo yi kue'e
ja sani te tna'nu tnu ma,
ni masu nda'va ya ñu'u
vivi'i-nka-ni ndu'va i ja
sani te nda'va i ma,
nú masu ja onde ko kuu
sukan ká'an tnu'u ndaa
tnu'u ndija ya ma,
te kundee ya nuu ja u'vi ma.
21 Te ñayii masu ñuu Israel ka
kuu i ma, jin kukanu
ini i maa ya.
Sa'a ni ka'an tee kúu Isaías ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma naxe ndo'o ñayii ká'an ndeva'a ja kuu Xtumani Ndios ma

(Mr 3:20-30; Lc 11:14-23; 12:10)

22 Sani te ni ka kenda koo i
nuu ya ma ji'in in tee yinee
ña'a in tachi, te ni sa'a i ja ni
ndukuaa de, te ká'an titete de. Te
Jesús ma, ni kene'e ya tachi ma,
te ni ndasava'a ya de, te ni kuu
ni ndakonde'ya de, te ni kuu ni
ndaka'an va'a de.
23 Te ndaka ñayii ma, ni ka
sa'vi-nka ini i ja sukan ni kuu ma,
te ka ka'an i:
—Tee ya'a, ¿masu Sa'ya tata
tee kúu David ma kúu de? —ka
kuu i ka ka'an i.
24 Kovaa ni ka jiniso'o tee
ka kuu fariseo ma sukan ni
sa'a ya ma, te ka ka'an de:

—Tee ya'a chi masu maa de
kéne'e tachi ma ini anua ñayii ma.
Chi Beelzebú suchi tátnuni nuu
ndaka-ka tachi ma kúu suchi
wa'a tee ya'a tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ja kéne'e de tachi ma
—ka kuu de ka ka'an de.
25 Kovaa Jesús ma chi ni
jinitnuni ya sukan ka jani
ini de ma, te jiña'a ya:
—Vaa nú in ñuu, te ka iyo
nanimaa ñayii ka ndakiti ini
nuu tna'a ma, te ¿naxe kuu jin
koo ka'nu ndaka i ma? Te suni
maa i kúu ji'in ñayii ka iyo in-ni
ve'e ma, te nú jin ko ndakiti ini
nuu tna'a i ma, te ¿naxe kuu jin
koo ka'nu ndaka i?
26 Sukan tna kúu tachi ma, nuna
kene'e i tna'a maa i ma ini anua
ñayii ma chi masu kundee i
tatnuni i nuu ñayii ma, sukan
kúni i ma.
27 ’Te nú sukan ka ka'an ni ja
sa'a saña, ¿te tee ka ndikin ña'a
ndijin a, na in wa'a tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ja ka kene'e de
tachi ma? Maa de na jin ndaka'an,
vaa nú Su'si ma wa'a tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ja ka sa'a de
sukan ma, chi ndátuu ja ndijin chi
masu ka jini ni ja ka ka'an ni a.
28 Kovaa maa Xtumani Ndios ma
táa tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja
kéne'e sa tachi ma. Te sa'a, te jin
kuni ni ja jâ ni kenda ja tátnuni
Su'si ma.
29 ’Ñatuu ni-in ñayii ja kuu
kivi i ini ve'e ka'nu neva'a in
tee ndatnu xeen te ndaxtandee i
nawa ni sakui'na tee ndatnu
xeen ma, nú masu ja xinañu'u-ka
ku'ni i de. Te onde sukan,
sana kuu ndaxtandee i nawa ni
sakui'na de ma. Sukan ndáxtandee
sa ñayii ni sakui'na ña'a tachi ma.
30 ’Chukan kúu ja nú na in ñatuu
iyo ji'in sa chi ñatuu kúnimani i
nuu sa, te nú na in ñatuu ndáxtutu
ji'in sa, chi su'va jatenuu i.
31 ’Chukan kúu ja ká'an sa:
Su'si ma chi sakanu ini ya ndaka
kuechi ñayii ma ji'in ndaka ja u'vi
ka ka'an i ma, nuna jin ndakani
jin ndaka'vi ini i. Kovaa ñayii
ka ka'an ndeva'a ja kuu Xtumani
Ndios ma chi masu sakanu ini ya i.
32 Te Su'si ma, sakanu ini ya nuu
ñayii ka ka'an ndeva'a ja kuu
saña ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a, kovaa masu sakanu
ini ya ñayii ká'an ndeva'a ja kuu
Xtumani Ndios ma, ni a tiempu
ya'a ni a kivi ki'in o ma.
33 ’Chukan kúu ja jin ndasa'a
maa ni kuenda. Vaa nú yutnu
kui'i va'a kúu tnu, chi wa'a tnu
nde'ya va'a. Te nú masu yutnu
kui'i va'a kúu tnu, te masu kua'a
tnu nde'ya va'a. Chukan kúu ja
onde kuun nde'ya tnu ma, te
kuni o nú yutnu kui'i va'a kúu
tnu xi ña'a.
34 ¡Kovaa ndijin chi sa'ya tata
koo ma ka kuu ni! Vaa ini anua
ni a ka ñu'u chitu ja u'vi, te
chukan kúu ja masu kuu jin ka'an
ni tnu'u va'a. Vaa ja ñu'u chitu
ini anua o ma kúu ja ká'an yu'u
o a.
35 Vaa ñayii va'a ma, ka ka'an i
tnu'u va'a, vaa tnu'u va'a ka

ñunee ini anua i ma. Te ñayii
ka ka'an ja u'vi ma, sukan ka
ka'an i, vaa ja u'vi ma ka ñunee
ini anua i ma.
36 'Ká'an sa nuu ni ja kivi ka'nde
Su'si ma tniñu ñayii ma, chi
ndakan ya kuenda ndaka tnu'u
ni ka ka'an ndeva'a ñayii ma.
37 Vaa ja tnu'u ká'an ni ma, te
ndatuu maa ni nú ñayii sa'a ja
va'a kúu ni te koo va'a ni xi ñayii
sa'a ja u'vi kúu ni te ndachunaa
maa ni —kúu ya jiña'a ya.

Ñayii masu ka sa'a ja va'a ma, ni ka jikan i in milagru

(Lc 11:29-32)

38 Sani te jaku tee ka skua'a
tnu'u ni yo ndakaxtnu'u
Moisés ma ji'in tee ka kuu
fariseo ma, ka jiña'a de:
—Teskua'a, ka kuni sa ja na
sa'a ni in milagru —ka kuu de ka
jiña'a de.
39 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—Ñayii tiempu ya'a, masu
ka sa'a i ja va'a. Ka jikan i
in milagru, kovaa masu kua'a
Su'si ma milagru ka jikan i ma,
vaa jâ ni ka jini i milagru ni
sa'a ya ji'in Jonás tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma.
40 Vaa sukan ni kuu Jonás ma ja
uni kivi nduu ñuu ni ñunee de
chii tiaka ka'nu ma, te sukan tna
ko kuu saña ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a chi uni kivi
nduu ñuu kinee sa chii ñu'ú a,
te sani te ndateku sa, kovaa ni a
sukan, ma jin kandija ña'a ñayii
tiempu ya'a.
41 Chukan kúu ja kivi ndakan
Su'si ma kuenda nuu ñayii tiempu
ya'a, te ñayii ñuu Nínive ma, jin
ndokuiñi i, te jin ndaxtekuechi i
ñayii tiempu ya'a, chi vaa maa i
chi kivi ni kaxtnu'u Jonás ma
tnu'u Su'si ma, te nuu ni ka
jiniso'o i sukan ni kaxtnu'u de ma
chi ni ka ndakani ni ka ndaka'vi
ini i, te ni ka xndoo i ja u'vi ni ka
yo sa'a i ma, te ni ka ndandikin i
Su'si ndija ma. Te vitna chi ya'a
iyo iya kanuu-ka sana Jonás ma,
kovaa masu na in ndí ini ja
kandija i ja ká'an ya a.
42 Te suni sukan sa'a tna ña'a ni
yo kuu reina ni yo tatnuni in ñuu
jika ichi nuu vee ma, vaa kivi
yukan chi ndokuiñi ña nuu ñayii
tiempu ya'a, te ndaxtekuechi ña i,
vaa ña'a ya'a chi jika xen-xeen
onde nuu ni kee ña ni kii ña ma,
sukan-va'a koniniso'o ña tnu'u
ndichi ni yo ka'an Salomón ma
te sa'a ña ja va'a ma. Kovaa vitna
chi ya'a iyo iya kanuu-ka sana
tee ni yo kuu Salomón ma, te
masu na in ndí ini ja kandija i ja
ká'an ya a —kúu ya jiña'a ya.

Sukan sa'a tachi ma nuna ndakokuiñi i ini anua ñayii nuu ni kee i ma

(Lc 11:24-26)

43 Sani te jiña'a tna Jesús ma:
—Ñayii kandija ña'a ma te
kukanu ini ña'a i ma chi tachi
ni yo ñunee ini anua i ma

chi kée i, te kua'an vee i nuu
yichi ma kúu i, te ndánduku i
ndenu ndatatu i. Kovaa nú ñatuu
ní'i i ma,
44 te jani ini i: “Ndakokuiñi o
ve'e nuu ni kee o ma.” Te nú
ni ndenda i, te ni ndani'i i ini
anua ñayii ma ja sukan kaa in
ve'e nuu jâ ni ndaxtaa jâ ni
nduvivii, sukan kaa, kovaa nune,
vaa ñatuu nde ndí ini i ja sa'a i
sukan kúni Su'si ma.
45 Sani te tachi ma, ki'in i jin nu
xtutu i uja-ka tachi ka'vi-ka ka
sa'a i sana maa i ma, te jin ndivi
koo tutu ndaka i ja jin koo i ini
anua ñayii yukan, te su'va ka'vi-ka
nduu ñayii yukan sana sukan ni
yo kuu i onde xinañu'u ma. Te
sukan jin ndo'o ñayii tiempu ya'a,
vaa ndimaa ja u'vi ka kuni i ja
jin sa'a i, te vitna ja jâ ni ka jini i
ja ndaa ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma nde ñayii kúu si'i ya ji'in ñani ya ji'in ku'va ya

(Mr 3:31-35; Lc 8:19-21)

46 Nuu yikuu Jesús ma
káxtnu'u ya nuu ñayii ma, te ichi
ke'e ma ka ndetu si'i ya ma ji'in
ñani ya ma, te ka kuni i ja jin
ndatnu'u i ji'in ya.
47 Te in ñayii ma, ni jan kuña'a i
Jesús ma:
—Si'i ni ma ji'in ñani ni ma, ka
iyo i ke'e ma, te ka kuni i ja jin
ndatnu'u i ji'in ni —kúu i jiña'a i.
48 Kovaa Jesús ma, ni
ndakone'e ya, te jiña'a ya nuu
ñayii ni jan kaxtnu'u nuu ya ma:
—¿Na in kúu si'i sa ma ji'in
ñani sa ma, jani ini ni? —kúu ya
jiña'a ya.
49 Te ni skuili ya nda'a ya ichi
nuu ka iyo ñayii ka ndikin ya ma,
te jiña'a ya:
—Maa ñayii ya'a ka kuu si'i sa
ji'in ñani sa,
50 chi vaa ndeva'a-ni ñayii ja
sa'a i sukan játna ini Yuva sa iya
iyo andivi ma, ñayii yukan kúu
ñani sa ma, ji'in ku'va sa ma,
ji'in si'i sa ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin tee ni saka triu ma

(Mr 4:1-9; Lc 8:4-8)

13 Te maa kivi yukan ni ndee
Jesús ma ve'e ma, te ni
ja'an ya ichi yu'u mar ma, te ni
jinkoo ya.
2 Te ni ka ndututu kua'a xeen
ñayii, te chukan kúu ja ni kaa
Jesús ma in nuu barcu iyo nuu
ndute ma, te ni jinkoo ya, te ka
iyo ñayii ma yu'u ndute ma.
3 Te ni keja'a ya kua'a tnu'u vijin
ni ka'an ya, te in tnu'u vijin ya'a
ni ka'an ya, te jiña'a ya:
—Jin koniniso'o ni ja ká'an sa a.
In tee, ni kee de kuan saka de
triu.
4 Te ja ni saka de ma, jaku ni ka
jinkava ichi jika de ma, te ni ka
kenda koo lasaa ma, te ni ka jaa ti.
5 Te jaku-ka ni ka jinkava ne'un
yuu ma, nuu masu iyo kokon
ñu'ú ma. Triu yukan chi ni ka
jite yachi i, chi vaa masu ñu'ú
kokon ni ka ni'i i ma.

6 Kovaa nuu ni jinu kandii ma, te
ni ka kayu i, te ni ka yichi i, chi
vaa masu ni ka ni'i yo'o va'a i.
7 Te jaku-ka triu ma ni ka jinkava
ne'un iñu ma, te ni ka ja'nu
iñu ma, te ni ka skue'ne i triu ma.
Te chukan kúu ja ñatuu ni ka
kuu triu ma.
8 Kovaa jaku tna'a ja ni ka jinkava
nuu ñu'ú va'a ñu'ú kokon ma,
te triu yukan chi ni ka ja'nu i,
te na'nu na'nu yoko ni ka kana
koo i, te ni ka chitu va'a i chi
sava yoko i ma ni ka chitu cientu
triu, te sava yoko i ma chi uni
xiko (60), te sava-ka yoko i ma
oko uxi (30) triu ni ka chitu i.
9 Nde ni iyo so'o ja koniniso'o ni,
te koniniso'o va'a ni —kúu ya
jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nava'a ni ka'an ya tnu'u vijin ma

(Mr 4:10-12; Lc 8:9-10)

10 Te ni ka jan tu'va tee ka
ndikin ya ma, te ni ka jiña'a de ya:
—¿Nava'a ká'an ni tnu'u vijin
nuu ñayii ma? —ka kuu de ka
jiña'a de.
11 Te ni ndakone'e ya:
—Su'si ma, jâ ni kaxtnu'u ya
nuu ndijin naxe tatnuni ya ma.
Kovaa nuu ñayii ñatuu ka
kandija ya ma chi ñatuu.
12 Vaa ñayii neva'a kua'a-ka ja
vii ja luu ni skuta'vi ña'a Su'si ma
chi su'va ni'i kua'a-ka i, kovaa
ñayii ñatuu nawa neva'a i ma chi
su'va xtandiyo ya onde jaku ja
neva'a i ma.
13 Chukan kúu ja tnu'u vijin
ká'an sa nuu i ma, vaa visi ka
nde'ya i, kovaa ñatuu ka jini i, te
visi ka jiniso'o i, kovaa ñatuu ka
jaku'ni ini i.
14 Te ka ndo'o i ndaka sukan ni
ka'an tee kúu Isaías tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma:

Jin koniniso'o ni, kovaa masu
jin jaku'ni ini ni.
Te jin konde'ya ni, kovaa
masu jin kuni ni.
15 Vaa ini anua ñayii ya'a
chi ni ka ndukaji,
te so'o i ma ni ka nduvee,
te nduchinuu i ma chi ni
ka ndandesi,
sukan-va'a ma kuu jin
konde'ya i ji'in
nduchinuu i ma,
te ma jin koniniso'o i ji'in
so'o i ma,
te ma jin jaku'ni ini i ma,
te ma jin ndasama ja ka
jani ini i ma,
te ma jin nduva'a i.

16 'Kovaa ndijin chi ja vava'a ka
kuu nduchinuu ni a, vaa ka jini i,
te ja vava'a ka kuu so'o ni a, vaa
ka jiniso'o i.
17 Vaa ja ndaa ká'an sa ja kua'a
tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a Su'si ma, ji'in ñayii ni ka
yo sa'a ja va'a ma, ni ka yo kuni i
ja jin konde'ya i ja ka nde'ya ni a,
kovaa ñatuu ni ka jini i, te ni ka
yo kuni i ja jin koniniso'o i ja ka
niniso'o ni a, kovaa ñatuu ni ka
jiniso'o i —kúu ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nawa kúni ka'an tnu'u vijin tee ni saka triu ja ni ka'an ya ma

(Mr 4:13-20; Lc 8:11-15)

18 Te jiña'a Jesús ma:
—Chukan kúu ja jin koniniso'o
ni, te káxtnu'u sa nawa kúni
ka'an tnu'u tee ni saka triu ma.
19 Te ñayii ka jiniso'o tnu'u sukan
tátnuni Su'si ma, te nú ñatuu
ka ndi ini i ja jin jaku'ni va'a
ini i ma, te kénda tachi ma, te
xtandiyo i tnu'u ni jakun-nee ini
anua ñayii ma. Ñayii ya'a ka kuu
sukan ka kuu triu ni ka jinkava
ichi ma.
20 Te jaku ñayii ma chi sukan
ka kuu triu ni ka jinkava ne'un
yuu ma ka kuu i. Vaa ka jiniso'o i
tnu'u vii tnu'u va'a ya ma, te sii
ini ka niniso'o i.
21 Kovaa ñatuu ka ni'i yo'o va'a i,
te ñatuu kuu jin konukuiñi va'a i.
Te nú ka ndo'o ka neni i, xi jin
sondikin ña'a i ja kuechi tnu'u
vii tnu'u va'a Su'si ma, sani te ka
xndoo i te ñatuu ka kandija-ka i
sukan ká'an ya ma.
22 Jaku-ka ñayii ma chi sukan
ka kuu triu ni ka jinkava ne'un
iñu ma ka kuu i. Ka jiniso'o i
tnu'u vii tnu'u va'a ma, kovaa
ndaka tniñu iyo ñuu ñayivi ya'a,
ka xndi ini xeen ña'a i, te ka ndi
ini xeen i ja jin koo xu'un i, te
ndaka cha'a, kívi ña'a i te xnda'vi
ña'a i, te ka ndunaa i tnu'u vii
tnu'u va'a ya ma, te chukan kúu
ja ñatuu kuu ja jin sa'a i sukan
kúni Su'si ma.
23 Kovaa in jichi-ka ñayii ma
chi ka jiniso'o i tnu'u vii tnu'u
va'a ya ma, te ka kandija i,
te vivii ka sa'a i sukan kúni
Su'si ma. Te ñayii ya'a chi sukan
ka kuu triu ni ka jinkava nuu
ñu'ú va'a ma, sukan ka kuu i.
Vaa jaku i ma ka kuu sukan ka
kuu yoko triu ja ni ka wa'a i
cientu triu ma, te jaku-ka i ma
ka kuu sukan ka kuu yoko ni
ka wa'a uni xiko (60) triu ma,
te jaku-ka i ma ka kuu sukan
ka kuu yoko ni ka wa'a oko
uxi (30) triu ma —kúu ya
jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin triu ma ji'in yi'i ma

24 Ni ka'an ya in-ka tnu'u vijin,
te jiña'a ya:
—Sukan tátnuni Su'si iya iyo
andivi ma, inuu kúu i ji'in in
tee ni saka ini itu de ma triu
va'a.
25 Te nani kixi de ma, ni kii suchi
ñatuu kétna'a ini ji'in de ma,
te ni xsiava i ndikin yi'i ne'un
triu ma, te kua'an i.
26 Te nuu ni jite triu ma te ve
kua'nu i ma, sani te ni jite tna
yi'i ma.
27 Te tee ka jinukuechi nuu tee
xi-itu ma, ni ka kenda koo de, te
ka jiña'a de: “Señor, ¿masu triu
va'a ni saka ni ini itu ni ma? ¿Te
nava'a ni ka jite kua'a yi'i ma?”,
ka kuu de ka jiña'a de.
28 Te maa tee xi-itu ma jiña'a:
“In suchi ñatuu kétna'a ini ji'in

sa ni sa'a sa'a.” Te ka jiña'a tee
ka jinukuechi nuu de ma: “¿Kúni
ni ja jin koo sa jin tnu'u sa?”, ka
kuu de ka jiña'a de.
29 Te jiña'a de: “Ña'a. Nú ña'a, te
ja jin tnu'u ni yi'i ma, te nasa jin
tnu'u tna ni triu sa ma.
30 Jin kua'a ni tnu'u, te jin
kua'nu kaa maa i te onde kivi jin
ndaxtutu o triu ma, te kuña'a sa
tee jin ka'nde ma: Jin ndaxtutu
ni xinañu'u-ka yi'i ma, te in nu'ni
in nu'ni jin ku'ni ni, sukan-va'a
jín kayu i. Kovaa triu ma chi jin
ndaxtutu ni, te jin ndatnaa va'a
ni.” Sa'a kuña'a tee xi-itu ma
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in ndikin tnu mostaza

(Mr 4:30-32; Lc 13:18-19)

31 Te ni ka'an Jesús ma in-ka
tnu'u vijin, te jiña'a ya:
—Sukan kúu in ndikin tnu
mostaza, sukan ko kuu ja tatnuni
Su'si iya iyo andivi ma. Te in tee,
ni tnii de ndikin tnu mostaza ma,
te ni skee de itu de ma.
32 Te ndikin ma chi in ja luluu
ti'i-ni kúu i ne'un ndaka-ka
ndikin iyo ñuu ñayivi a, kovaa
nuu ni jite i ma, te ni ja'nu in
yutnu kui'i, te kúu sukun sukun
tnu, te suu tnu sukun xeen-ka
sana ndaka-ka ja ka sunkoo
ñayii ma nuu huerta i ma, te
lasaa ka ndava andivi ma chi
kuu jin sa'a ti taka ti ne'un nda'a
tnu ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin levadura ma

(Lc 13:20-21)

33 Te ni ka'an Jesús ma in-ka
tnu'u vijin, te jiña'a ya:
—Sukan sa'a levadura ma,
sukan ko kuu nuu tatnuni
Su'si ma. Vaa nú in ña'a, ni
sakanuu ña levadura ma ji'in
uni jichi ñujan triu ma, te
levadura ma ni-ka'nu kivi i,
onde kundee i xsjaa i ni-ka'nu
ñujan ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni yo ka'an Jesús ma tnu'u vijin ma nuu ñayii ñatuu ka jan-ta'vi sii ini tnu'u ya ma

(Mr 4:33-34)

34 Te ni ka'an Jesús ma ndaka
tnu'u vijin ya'a nuu ñayii ma.
Te ni-in tnu'u ni yo ka'an ya ma
ñatuu ni yo kaxtnu'u ndijin ya,
su'va ndimaa tnu'u vijin ni yo
ka'an ya.
35 Te sukan ni yo sa'a ya,
sukan-va'a ko kuu ndaka sukan
ni ka'an tee ni yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma:
Ka'an sa tnu'u vijin nuu
ñayii ma.
Kaxtnu'u sa tnu'u ka iyo
yu'u onde nuu ni sa'a
Su'si ma ñuu ñayivi ya,
kúu de ká'an de.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nawa kúni ka'an tnu'u vijin triu ma ji'in yi'i ma

36 Sani te ni ndakuan-ta'vi
Jesús ma ñayii ma, te ni ndivi ya
ini ve'e ma. Te ni ka jan tu'va
ña'a tee ka ndikin ya ma, te ka
jiña'a de:
—Ndakaxtnu'u ni nawa kúni
ka'an tnu'u vijin ja ni ka'an ni ja
kuu yi'i ni kana itu triu ma —ka
kuu de ka jiña'a de.
37 Te ni ndakone'e ya, te
jiña'a ya:
—Tee ni saka triu ma kúu saña,
ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a.
38 Te itu ma kúu ñuu ñayivi a.
Te triu va'a ma ka kuu ñayii jin
kivi koo nuu tatnuni Su'si ma,
te yi'i ma ka kuu ñayii ka sa'a
sukan kúni tachi ma.
39 Te suchi ni xsiava ndikin
yi'i ma kúu tachi ma, te kivi jin
ndaxtutu ñayii ma kúu kivi xnaa
Su'si ma ñuu ñayivi a. Te ñayii
jin ndaxtutu ma ka kuu ángel ma.
40 Te sukan jin ndaxtutu i yi'i ma
te jin ka'mi i nuu ñu'u ndú'va ma,
sukan ko kuu kivi naa ñuu
ñayivi a.
41 Te maa sa ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a, tetniñu sa
ángel sa ma, te jin ndaxtutu i
ndaka ñayii ni ka yo sa'a ja
u'vi ma te ni ka yo ska'an i
ñayii ma ja jin sa'a tna i ja
u'vi ma, sukan-va'a ma jin
koo-ka i nuu tatnuni sa ma.
42 Te jin tnaa i ñayii yukan ma
nuu káyu kóko ñu'u i'ni ma, vaa
yukan kúu nuu jin ndanda'yu i,
te jin ndakandi'i jin ndakandi'i i
nu'u i ma ja jin ndo'o jin
neni i ma.
43 Sani te ñayii ka sa'a ja va'a ma,
vivii jin kona'a i nuu tatnuni
Yuva o Su'si ma, sukan yé'e ni'ni
kandii ma, sukan jin kona'a i.
’Te nde ni iyo so'o ja koniniso'o
ni, te koniniso'o va'a ni.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki in ja ndee ya'vi xeen ja yinee yu'u i ini itu ma

44 ’Te suni nuu tatnuni Su'si ma
kúu sukan kúu in ja ndee
ya'vi xeen, te yinee yu'u i ini
itu ma. Chukan kúu ja in tee,
ni ndani'i de ja ndee ya'vi xeen
yinee ini itu yukan ma, te ni
ndachu'u va'a-ka de, te ni ja'an
sii ini de ni jan nu xiko de
ndaka ja neva'a de ma, te ni
ndakuaan de ñu'ú yukan.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki yuu vivii nani perla ma

45 ’Te suni inuu kúu nuu tatnuni
Su'si ma ji'in in tee ndákuaan
yuu vivii nani perla ma te
ndáxiko de ma.
46 Te ni ndani'i de in perla
vivii xeen-ka kaa, te suni ni
ja'an de, te ni ndaxiko de ndaka
ja neva'a de ma, te ni jaan de
perla vivii-ka kaa ma.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki ñunu táva tiaka ma

47 ’Te suni sukan kúu in ñunu
táva tiaka ma, sukan kúu nuu
tatnuni Su'si ma, vaa ni ka skee i
ñunu ma nuu mar ma, te ni ka
jakun-nee ndaka jichi tiaka ma.
48 Te nuu jâ ni chitu ñunu ma, te
ni ka ndatava i. Te ni jan koo i
yu'u ndute ma, te ni ka ndakaji i
tiaka va'a ma, te ni ka ndatnaa i
ti nuu chika ma. Te kiti masu ka
iyo va'a ma, ni ka skana i ti.
49 Te suni sukan ko kuu kivi
naa ñuu ñayivi a chi kenda koo
ángel ma, te jin ndaxtutu i ndaka
ñayii ka sa'a ja u'vi ma ne'un
ñayii ka sa'a ja va'a ma.
50 Te jin skee i ñayii ni ka yo
sa'a ja u'vi ma nuu káyu kóko
ñu'u i'ni ma, te jin ndanda'yu i,
te jin ndakandi'i jin ndakandi'i i
nu'u i ma ja jin ndo'o jin neni i
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki ja jaa ma ji'in ja jâ ni kuu kii-ka iyo ma

51 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Ni ka jaku'ni ini ni ndaka ja
ká'an sa a? —kúu ya jiña'a ya.
Te maa de ni ka ndakone'e:
—Ni ka jaku'ni ini sa, Señor
—ka kuu de ka jiña'a de.
52 Te jiña'a ya:
—Chukan kúu ja ndaka tee ka
skua'a tnu'u ni tatnuni Moisés ma,
te nuna jin kutu'va-ka de sukan
tátnuni Su'si iya iyo andivi ma,
te jin ko kuu de sukan kúu in tee
va'a in tee ndichi jito va'a ñayii
ka iyo ve'e de ma, te kéne'e de ja
vava'a neva'a de ma, ja jaa ma
ji'in ja jâ ni kuu kii-ka iyo ma
—kúu ya jiña'a ya.

Ñayii ka iyo ñuu maa Jesús ma chi masu nde ka kandija i ya

(Mr 6:1-6; Lc 4:16-30)

53 Te nuu ni jinu ni ka'an
Jesús ma tnu'u vijin ya'a, te kuan
no'o ya.
54 Nuu ni ndenda ya ma, te ni
keja'a ya káxtnu'u ya tnu'u ya ma
nuu ñayii ka iyo ini in veñu'u
luluu ma. Te ni ka sa'vi-nka ini i,
te ka jikan-tnu'u tna'a i:
—¿Ndenu ni kutu'va suchi ya'a
ndaka tnu'u ndichi ká'an i a ji'in
milagru sa'a i a?
55 ¿Masu suchi ya'a kúu sa'ya
carpinteru ma? ¿Masu si'i i kúu
ña'a nani María ma? ¿Te masu
ñani i ka kuu Santiago ma,
José ma, Simón ma, ji'in
Judas ma?
56 ¿Te masu ya'a ka iyo tna
ku'va i a ne'un ndaka o a?
¿Ndenu ni kutu'va i ndaka cha'a
ja ká'an i a ji'in ja sa'a i a? —ka
kuu ñayii ma ka ka'an i.
57 Te ni ka ndakiti ini i ja
ká'an ya ma. Kovaa jiña'a
Jesús ma:
—Ni-ka'nu ñuu ñayivi a chi
ka chiñu'u i in tee ndákaxtnu'u
tnu'u ni wa'a Su'si ma, kovaa ñuu
maa de ma ji'in ñayii ve'e de ma,
masu na nde ka chiñu'u i de.

Te sukan ka sa'a ña'a ni vitna
—kúu ya jiña'a ya.
58 Te ñatuu ni sa'a ya kua'a
milagru vaa yukan chi masu nde
ka kandija i ya ma.

Sukan ni ka ja'ni i Juan tee skuandute ñayii ma

(Mr 6:14-29; Lc 9:7-9)

14 Te kivi yukan Herodes
tee kúu tetrarca ma, ni
jiniso'o de ja sukan sa'a Jesús ma.
2 Te jiña'a de nuu tee ka
jinukuechi nuu de ma:
—Tee ya'a kúu Juan tee
skuandute ñayii ma, te ni
ndateku de ne'un ñayii ni ka
ji'i ma, te chukan kúu ja iyo
tnu'u ndee tnu'u ndatnu nuu de a
—kúu de jiña'a de.
3 Vaa Herodes ma kúu tee ni tnii
Juan ma, te ni ju'ni de Juan ma
ji'in yo'o kaa, te ni chinee de
tee ma vekaa ma, ja kuechi ña'a
kúu Herodías ma, ñasi'i ñani de
tee kúu Felipe ma.
4 Vaa Juan ma, ni yo jiña'a de:
—Masu va'a-ni ja koo ni ji'in
ña'a jiña, vaa téku-ka yii ña ma
—ni yo kuu de ni yo jiña'a de.
5 Te Herodes ma, ni yo kuni de
ja ka'ni de tee ma, kovaa ni yo
yu'u de ñayii ñuu ma, vaa ka
ka'an i ja Juan ma, in tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma kúu de.
6 Kovaa kivi yikuu viko kivi
ndí'i Herodes ma kuiya ma, te ni
kivi sasi'i Herodías ma nuu ka iyo
ndaka ñayii ma, te ni jitaja'a i, te
ni jatna ini xeen Herodes ma.
7 Te chukan kúu ja ni skuiso de
ja kua'a de ndaka nawa kakan
maa i.
8 Te suchi si'i ma, jâ ni ska'an
ña'a si'i i ma xinañu'u-ka, te
jiña'a i:
—Taa ni xini Juan tee skuandute
ñayii ma in nuu ko'o —kúu i
jiña'a i.
9 Sani te rey ma, ni kuxii ini de,
kovaa kuechi ja jâ ni skuiso de ma
te ni ka jiniso'o ñayii ka nukoo
ji'in de nuu mesa ma, chukan
kúu ja ni jiña'a de ja jin sa'a i
sukan jiña'a suchi si'i ma.
10 Te ni tatnuni de ja jin koo i
vekaa ma jin xtandoso i xini
Juan ma.
11 Te ni ki koo i ni ki xsia'a i ko'o
ñunee xini Juan ma nuu nda'a
suchi si'i ma, te ni jan xsia'a i
nuu si'i i ma ja na kuni ña.
12 Sani te ni ki koo tee ni ka
yo ndikin Juan ma, te ni ka
ndake'en de ñunde'yu tee ma, te
ni ka chu'u de, te kuan koo de,
te ni ka ndakaxtnu'u de nuu
Jesús ma ja sukan ni kuu ma.

Ni sa'a Jesús ma ja ni ndukua'a xtatila ma ji'in tiaka ma, te ni kanda ja ni ka jaa u'un mil tee

(Mr 6:30-44;
Lc 9:10-17; Jn 6:1-14)

13 Te Jesús ma, nuu ni jiniso'o ya
ja sukan ni ji'i Juan ma, te
kua'an ya ji'in tee ka ndikin ya ma
in nuu barcu in nuu kuu jin

koo-ni maa de ji'in ya. Kovaa
kua'a ñayii ni ka jiniso'o ja kuan
koo de ji'in Jesús ma. Sani te ni
ka ke koo i ñuu i ma, te ni ka
ndikin i ya, te kuan koo i ichi
kua'an ya ma.
14 Ja ni nuu Jesús ma nuu
barcu ma, te ni jini ya kua'a xeen
ñayii ma, te ni kunda'vi ini ya i,
te ni ndasava'a ya ñayii ka ku'u
kuan koo ji'in i ma.
15 Kovaa nuu ve kukuee-ka ma,
te tee ka ndikin ya ma, ni ka jan
tu'va de ya, te ka jiña'a de:
—Jâ ve kukuee, te nuu ka iyo
o ya chi in nuu masu nawa iyo
kuiti kúu. Ndakuan-ta'vi ni nuu
ñayii a, sukan-va'a jín koo i ichi
yu'u ñuu a, na jin kuaan i ja jin
kaa i —ka kuu de ka jiña'a de.
16 Kovaa Jesús ma, ni
ndakone'e ya:
—Masu jiniñu'u ja jin koo i. Jin
kua'a maa ni ja jin kaa i —kúu ya
jiña'a ya.
17 Te ni ka ndakone'e de:
—Yika-ni ja u'un-ni xtatila ji'in
uu-ni tiaka ka neva'a sa —ka
kuu de ka jiña'a de.
18 Te jiña'a ya:
—Ne'e koo ji'in ni nuu iyo sa ya
—kúu ya jiña'a ya.
19 Sani te ni tatnuni ya ja
jin kunukoo ñayii ma nuu
yi'i ma. Sani te ni ke'en ya u'un
xtatila ma ji'in uu tiaka ma, te
ni ndonenuu ya ichi andivi ma,
sukan-va'a ndakuan-ta'vi ya nuu
Su'si ma ja iyo ja jin kaa de ma,
te ni ta'vi ya xtatila ma. Sani te
ni wa'a ya tee ka ndikin ya ma, te
ni ka wa'a de ja jin kaa ñayii ma.
20 Ndaka ñayii ma, ni ka jaa i
onde ni ka ndutu chii i ma.
Te su'va ni ndoo-ka, te ni ka
ndachitu uxi uu-ka chika ta'vi
xtatila ma ji'in tiaka ma.
21 Te ñayii ni ka jaa ma chi u'un
mil tee ma ni yo kúu. Te masu
ni ka ka'vi i ña'a ma ji'in suchi
kuechi ma.

Jesús ma, ni jika ya nuu ndute mar ma

(Mr 6:45-52; Jn 6:16-21)

22 Ni jinu, te ni sa'a Jesús ma
ja tee ka ndikin ya ma, jin
koxtnuu de jin nda koo de nuu
barcu ma, sukan-va'a xi'na-ka de
jin ya'a in-ka yu'u mar ma, sana
ki'in ya nani ndakuan-ta'vi ya
nuu ñayii ma.
23 Te nuu ni jinu ni
ndakuan-ta'vi ya nuu ñayii ma,
te kua'an maa in-ni ya ichi
yuku ma, ja ndatnu'u ya ji'in
Yuva ya Su'si ma.
Te nuu ni kunee ma, te
ni kendoo maa in-ni ya ichi
yuku ma.
24 Te barcu ma chi jâ ni kujika
tnu kuan no'o tnu nuu ndute ma.
Te jánee jándita tnu sa'a nuu
ndute ma, vaa kajin yi'i ma chi
su'va vee i ichi nuu kuan nu
koo de ji'in tnu ma.
25 Nuu ve ndii ma, te Jesús ma,
jika ya kua'an ya nuu ndute ma
ichi nuu ka iyo de ma.

26 Kovaa nuu ni ka jini de ya ja
jika ya nuu ndute ma, te ni ka
yu'u de, vaa ka ka'án de ja in
ñi'na kúu, te ni ka kayu'u de ja
ni ka yu'u de.
27 Kovaa sani te ni ka'an ya, te
jiña'a ya:
—Jin koneva'a ni tnu'u ndee
tnu'u ndatnu chi maa sa kúu,
te má jin koyu'u ni —kúu ya
jiña'a ya.
28 Kovaa Pedro ma chi ni
ndakone'e de:
—Señor, nú maa ni kúu, tatnuni
ni ja na kuu kaka sa nuu ndute a
te jan tu'va ña'a sa —kúu de
jiña'a de.
29 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Ne'e ni.
Sani te Pedro ma chi ni nuu de
nuu barcu ma, te jika de nuu
ndute ma kua'an de nuu iyo
Jesús ma.
30 Kovaa ni jini de ja yi'i xeen
kajin ma, te kuan kêe de nuu
ndute ma nkuu, te ni kayu'u de
jiña'a de:
—¡Señor! ¡Má kua'a ni tnu'u ja
kêe sa nuu ndute a! —kúu de
jiña'a de.
31 Te ora yukan Jesús ma, ni
skuili ya nda'a ya ma, te ni
ndatnii ya Pedro ma, te jiña'a ya:
—¡Ndijin chi vala-ni kúkanu
ini ña'a ni! ¿Nava'a ñatuu ûni
ni kukanu ini ña'a ni? —kúu ya
jiña'a ya.
32 Sani te ni ka nda koo ya
ji'in de nuu barcu ma, te ni
ndukuee kajin yi'i ma.
33 Te tee ka iyo ini barcu ma,
ni ka ndachiñu'u de ya, te ka
jiña'a de:
—Ja ndaa kúu ja Sa'ya Su'si ma
kúu ni —ka kuu de ka jiña'a de.

Jesús ma, ni ndasava'a ya ñayii ka ku'u ja ka iyo i ñuu Genesaret ma

(Mr 6:53-56)

34 Ni ka ya'a de ji'in ya nuu
ndute ma, te ni ka kenda koo de
ñuu Genesaret ma.
35 Te tee ñuu yukan, ni ka
ndakuni de Jesús ma, te ni ka
kaxtnu'u de nuu ñayii ni-ka'nu
ñuu yukan, te ni ki koo ñayii ma
ji'in ndaka ñayii ka ku'u ma.
36 Te ûni ka jikan-ta'vi xeen i
nuu ya ja na kua'a ya tnu'u ja na
jin kaki'i nda'a ñayii ka ku'u ma
visi yika ja yu'u sa'ma ndii ya ma
te jin nduva'a i. Te ndaka ñayii
ni ka yo kaki'i nda'a yu'u sa'ma
ndii ya ma chi ni ka yo nduva'a i.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nde a kúu ja sa'a ja ñatuu iyo vii iyo ndoo ini anua ñayii ma nuu Su'si ma

(Mr 7:1-23)

15 Sani te ni ka kenda koo
tee ka kuu fariseo ma,
ji'in tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ja ka iyo de
ñuu Jerusalén ma. Te ni ka
jan tu'va de Jesús ma, te ni ka
jikan-tnu'u de ya:
2 —¿Nava'a tee ka ndikin ña'a
ndijin ma, ñatuu ka ndikin de

sukan ni ka yo sa'a tna'a o tee
jana'a-ka ma? Vaa ñatuu ka
ndanda'a de nú jin kaa de xita ma
—ka kuu de ka jiña'a de.
3 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Nava'a ka ndi ini xeen-ka
ni tna'a ja ka jani ini maa ni ja
játna ini Su'si ma, te ñatuu ka
sa'a ni ja ni tatnuni ndija ya ma
ja jin sa'a ni ma?
4 Te Su'si ma, ni ka'an ya: "Jin
kava respetu ni nuu yuva ni ma
ji'in nuu si'i ni ma", te "Ñayii
ká'an u'vi i ja kuu yuva i ma
xi ká'an u'vi i ja kuu si'i i ma,
ñayii yukan chi ûni kûu i", ni
tatnuni ya ma.
5 Kovaa maa ni chi ka ka'an ni
ja in ñayii chi kuu kuña'a i nuu
yuva i ma xi nuu si'i i ma: "Ma
kuu chindee-ka ña'a sa, chi vaa
ndaka ja neva'a sa ya chi jâ ni
ndakua'a sa nuu Su'si ma."
6 Te suni ka ka'an ni ja nú in
ñayii ká'an sukan ma chi masu
nawa kuu-ka ja kava respetu i
nuu yuva i ma xi nuu si'i i ma. Te
sukan, te ka xnaa ni ja ni tatnuni
Su'si ma, kuechi ja ka jatanuu
ni ja jin sa'a ni sukan ka jani ini
maa ni ma.
7 '¡Masu ka sa'a ni sukan ka
ka'an ni a! Va'a-ni ni ka'an tee
kúu Isaías tee ni yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma ja jin
kuu ni nuu ni ka'an de sa'a ma:
8 Ñayii ya'a chi ñií yu'u-ni i a
ka chiñu'u ña'a i,
kovaa ini anua i ma chi jika-ni
ka iyo i nuu sa a.
9 Masu nde jiniñu'u ja ka
sa'a i tnu'u ja ka
chiñu'u ña'a i ma,
vaa ja ka kaxtnu'u i ma,
ndimaa ja ka tatnuni
ñayii ma kúu.
Sa'a ni jiña'a Su'si ma te ni
ndaka'an Isaías ma,
—kúu ya jiña'a ya.
10 Sani te Jesús ma, ni kana ya
ñayii ma, te jiña'a ya:
—Jin koniniso'o ndaka ni, te
jin jaku'ni ini ni.
11 Vaa masu ja kivi yu'u o a
kúu ja satne'e i ini anua o a,
su'va ndaka ja u'vi ñu'u ini anua
ñayii ma kúu ja sa'a ja satne'e
ña'a i nuu Su'si ma —kúu ya
jiña'a ya.
12 Sani te tee ka ndikin ya ma,
ni ka jan tu'va de ya, te ka
jiña'a de:
—¿Jini ni ja sukan-ni ma, te tee
ka kuu fariseo ma, ni ka ndakiti
ini de ja ni ka jiniso'o de ma?
—ka kuu de ka jiña'a de.
13 Te maa ya chi ni ndakone'e ya,
te jiña'a ya:
—Ndaka yutnu ja ñatuu ni
sunkoo Yuva sa iya iyo andivi ma,
tava ya tnu.
14 Má jin sanuu ni, vaa ñayii
inukuaa ka kuu de, te ka kuni de
ja jin skaka de in-ka ñayii
kuaa ma. Vaa ka jini maa ni ja nú
in tee kuaa ma, te skaka de in-ka
tee kuaa ma, te nú iyo in kava
chi nduu de jin kê koo —kúu ya
jiña'a ya.
15 Kovaa Pedro ma chi ni
ndakone'e de, te jiña'a de:

—Kaxtnu'u ni nuu sa nawa kúni
ka'an tnu'u vijin ni ka'an ni ma
—kúu de jiña'a de.
16 Te jiña'a ya:
—¿Te ni ndijin, ñatuu ni ka
jaku'ni ini ni?
17 ¿Te ñatuu ka jaku'ni ini ni ja
ndaka ja kívi ini yu'u o a chi chii
o a kée i, te jínu, te ndée i?
18 Kovaa ndaka ja u'vi ñu'u ini
anua o a, te cha'a kúu ja satne'e
ña'a i nuu Su'si ma.
19 Vaa onde ini anua ñayii ma ka
ñu'u ndaka ja u'vi ma, te chukan
kúu ja kénda ja ka jani ini i ma,
ja jin ka'ni i tna'a i ma, ji'in ja
ñayii ni ka tnanda'a ma, te ka
kivi nduu i ji'in in-ka ñayii ma,
ji'in ja jin kivi nduu i ji'in ndi-in
ndi-in ñayii ñatuu ni ka tnanda'a
ji'in i ma, ji'in ja jin sakui'na i ma,
ji'in ja ka ka'an i tnu'u ñayii ma,
ji'in ja ka ka'an kini i ma.
20 Ndaka tnu'u ya'a ka kuu ja ka
sa'a ja kútne'e ini anua ñayii ma
te ka jiso kuechi i nuu Su'si ma.
Kovaa ja ñatuu ndánda'a ñayii ma
te kaa i xita ma, masu sa'a i ja
kútne'e ñayii ma nuu Su'si ma
—kúu ya jiña'a ya.

In ña'a masu judía ma, ni kukanu ini ña ja Jesús ma chi kuu chindee ña'a ya

(Mr 7:24-30)

21 Sani te kua'an Jesús ma ichi
ñuu nani Tiro ma ji'in Sidón ma.
22 Sani te ni kenda in ña'a ñuu
Canaán ma ja iyo ña ñuu yukan,
te káyu'u ña jiña'a ña:
—Jesús, Sa'ya David, kunda'vi
ini ña'a ni. Sasi'i sa ma chi ndó'o
néni i ja yinee ña'a in tachi —kúu
ña jiña'a ña.
23 Kovaa Jesús ma, masu
nawa ni ndakone'e ya. Te tee
ka ndikin ya ma, ni ka jan
tu'va de ya, te ni ka xtetuu de ya
ka jiña'a de:
—Tatnuni ni ja na ki'in ña chi
káyu'u káyu'u ña ndikin ña vee
ña —ka kuu de ka jiña'a de.
24 Kovaa Jesús ma, ni
ndakone'e ya:
—¿Te ka jani ini ni ja ni tetniñu
ña'a Su'si ma sukan-va'a chindee
sa maa in-ni ñayii ñuu Israel ma
ja ka kuu i sukan ka kuu ndikachi
ni ka ski'in maa ti ma? —kúu ya
jiña'a ya.
25 Sani te ña'a ma, ni jan tu'va
ña Jesús ma, te ni jinkuiñi jiti ña
nuu ya ma, te jiña'a ña:
—Señor, chindee ña'a ni —kúu
ña jiña'a ña.
26 Kovaa Jesús ma, ni
ndakone'e ya:
—Masu va'a ja xtandee o ja
ka jaa suchi kuechi ma te kua'a
o ja jin kaa la-ina ma —kúu ya
jiña'a ya.
27 Kovaa maa ña chi jiña'a ña:
—Saa vi, Señor, kovaa onde
la-ina ma ka jaa ja ka ndaxtutu ti
ja ka sunkava jito'o ti ma —kúu
ña jiña'a ña.
28 Sani te Jesús ma, ni
ndakone'e ya:
—Ndijin chi ûni ni jaku'ni ini
ni te kúkanu ini ña'a ni. Te na

ko kuu sukan kúni ni a —kúu ya
jiña'a ya.
Te maa ora yukan, te ni nduva'a
sasi'i ña ma.

Ni ndasava'a Jesús ma kua'a xeen ñayii

29 Jesús ma, ni ya'a ya yukan,
te ni kenda ya yu'u mar ñuu
Galilea ma, te ni kaa ya yuku ma,
te ni jinkoo ya yukan.
30 Te ni ka jan tu'va ña'a kua'a
ñayii ma, te kuan koo i ji'in
ñayii inucojo ma, ji'in ñayii
inukuaa ma, ji'in ñayii masu kuu
jin ka'an i ma, ji'in ñayii ñatuu
ka kanda nda'a i ma, ji'in ñayii
ka ku'u ndeva'a-ni kue'e ma, te
ni ka jan xsia'a i ndaka ñayii ka
ku'u ma nuu iyo ya ma, te ni
ndasava'a ya i.
31 Te ûni ni ka sa'vi-nka ini
ñayii ma ja ni kuu ni ka ndaka'an
ñayii ñatuu kuu jin ka'an ma,
ji'in ñayii ñatuu ka kanda
nda'a i ma, te ni kuu ni ka
ndakanda nda'a i ma, te ñayii
inucojo ma, ni kuu ni ka ndakaka
va'a i, te ñayii inukuaa ma, ni
kuu ni ka ndundijin nuu i ma, te
ndaka i ka ndachiñu'u Su'si ñuu
Israel ma.

Ni sa'a Jesús ma ja ni ndukua'a xtatila ma ji'in tiaka ma, te ni kanda ja ni ka jaa kuun mil tee

(Mr 8:1-10)

32 Sani te Jesús ma, ni kana ya
tee ka ndikin ya ma, te jiña'a ya:
—Kúnda'vi ini sa ndaka ñayii
ya'a, vaa ni kuu uni kii ka
iyo o ji'in i, te ñatuu nawa ka
neva'a i ja jin kaa i. Te masu
kúni sa ja ndatetniñu sa i jin nu
koo i ve'e i ma, vaa ñatuu jin
kaa-ka i a, te nasa jin kuita i
ichi jin nu koo i ma —kúu ya
jiña'a ya.
33 Te tee ka ndikin ya ma, ni ka
ndakone'e de:
—¿Naxe kuu jin ni'i o ja jin kaa
ñayii a? Chi vaa in nuu masu
nawa iyo kuiti kúu nuu ka iyo
o a —ka kuu de ka jiña'a de.
34 Te Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya:
—¿Na saa xtatila ka neva'a ni?
—kúu ya jiña'a ya.
—Uja xtatila ji'in jaku-ni tiaka
lilikin —ka kuu de ka jiña'a de.
35 Sani te ni tatnuni ya nuu
ñayii ma ja na jin kunukoo i nuu
ñu'ú ma.
36 Te ni tnii ya ndi-uja
xtatila ma ji'in tiaka ma, te ni
ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si ma ja
iyo xtatila jin kaa ñayii ma. Te
ni ta'vi ya, te ni wa'a ya tee ka
ndikin ya ma. Te tee yukan, ni ka
wa'a de ja jin kaa ñayii ma.
37 Te ni ka jaa ndaka ñayii ma
onde ni ka ndutu chii i. Te ni ka
ndaxtutu de ja ni ndoo-ka ma, te
ni ndachitu uja-ka chika.
38 Ndaka tee ni ka jaa ma, sukan
kuun mil de ka kuu, te siin ka kuu
ña'a ma ji'in suchi kuechi ma.
39 Te ni ndakuan-ta'vi ya
nuu ñayii ma, te ni ndaa ya
nuu barcu ma ji'in tee ka

ndikin ya ma, te kua'an ya ichi
ñuu nani Magadán ma.

Tee ka kuu fariseo ma ji'in tee ka kuu saduceo ma ka jikan de ja sa'a Jesús ma in milagru

(Mr 8:11-13; Lc 12:54-56)

16 Ni ka kenda koo tee ka
kuu fariseo ma ji'in tee ka
kuu saduceo ma, te ka jikan de
ja na sa'a Jesús ma in milagru
kua'a Su'si iya iyo andivi ma,
vaa ja ka jitotnuni de ya ma kúu,
sukan-va'a jin kuni de nú vee
ndija ya nuu Su'si ma.
2 Te ni ndakone'e ya:
—Nú ve kunee ma, te ka ka'an
ni: "Va'a-ni iyo tiempu a, vaa
andivi a chi iyo kua'a."
3 Te xtnee ma, te ka ka'an ni:
"Ki'i xeen kajin, vaa iyo viko, te
iyo kua'a andivi a", ka kuu ni
ka ka'an ni. ¡Kovaa sanda'vi-nka
ja ka jini ni te masu ka ndasa'a
ni kuenda! Ka nde'ya ni ichi
andivi ma, te ka jini ni nawa
ko kuu, kovaa masu ka ndasa'a
ni kuenda nawa yikuu Su'si a
sa'a ya in kivi in kivi a.
4 Chukan kúu ja ñayii tiempu
ya'a, masu ka sa'a i ja va'a. Ka
jikan i in milagru, kovaa masu
kua'a-ka ya, yika-ni ja milagru
ni sa'a ya ji'in tee kúu Jonás ma
—kúu ya jiña'a ya.
Sani te ni xndoo ya de, te
kua'an ya.

Ni xtu'va Jesús ma tee ka ndikin ya ma ja na jin konee de cuidado tnu'u ka kaxtnu'u tee ka kuu fariseo ma

(Mr 8:14-21)

5 Te tee ka ndikin ya ma, kuan
koo de in-ka yu'u mar ma, kovaa
ni ka ndunaa de ja jin kinda'a de
ja jin kaa de.
6 Te Jesús ma, sa'a ni jiña'a ya:
—Jin ko koto va'a ni maa ni,
ja ma jin kuatniñu ni levadura tee
ka kuu fariseo ma ji'in levadura
tee ka kuu saduceo ma —kúu ya
jiña'a ya.
7 Te tee ka ndikin ya ma, ka
ndaxtekuechi tna'a de, te ka
ka'an de:
—Kuechi ja masu na xtatila
ka yinda'a o ma, chukan kúu ja
ká'an ya sukan —ka kuu de ka
ka'an de.
8 Te ni jinitnuni Jesús ma, te
chukan kúu ja jiña'a ya:
—Ndijin chi vala-ni ka jaku'ni
ini ni, te ñatuu ka kukanu ini
va'a ña'a ni. ¿Nava'a ka ndi ini ni
ja ñatuu na xtatila ma ka yinda'a
ni a?
9 ¿Nava'a ñatuu ka ndasa'a ni
kuenda? ¿Ñatuu ka na'a ni ja
u'un-ni xtatila ma, te ni wa'a sa
ja ni ka jaa u'un mil tee ma? ¿Te
ñatuu ka na'a ni na saa-ka chika
xtatila ma ni ka ndaxtutu ni ja ni
ndoo ma?
10 Te nuu ni wa'a sa ja ni ka jaa
kuun mil tee ma, te suni uja-ni
xtatila ma te ni kanda ma, te

¿na saa-ka chika ni ka ndaxtutu
ni ma?
11 ¿Te nava'a ñatuu ni ka jaku'ni
ini ni ja ni ka'an sa nuu ni a? Vaa
masu ja kuu xtatila ma kúu ja
ni ka'an sa sukan ma. Jin konee
ni cuidado ji'in levadura tee ka
kuu fariseo ma ji'in levadura tee
ka kuu saduceo ma —kúu ya
jiña'a ya.
12 Sani te ni ka jaku'ni ini de ja
ñatuu ni jiña'a ya ja jin konee de
cuidado ji'in levadura ja xsjaa
xtatila ma, su'va ja jin konee de
cuidado ji'in tnu'u ka kaxtnu'u
tee ka kuu fariseo ma ji'in tee
ka kuu saduceo ma kúu ja ni
jiña'a ya ma.

Pedro ma, ni ka'an de ja Jesús ma kúu Cristo iya ni tetniñu maa Su'si ma

(Mr 8:27-30; Lc 9:18-21)

13 Sani te kua'an Jesús ma
ichi ñuu Cesarea ma ja iyo ñuu
Filipo ma, te ichi kua'an ya
ji'in de ma, te ni jikan-tnu'u ya
tee ka ndikin ya ma:
—¿Nawa ka ka'an ñayii ma, na
in kúu saña, ja ni kenda ñayivi sa
ñuu ñayivi a? —kúu ya jiña'a ya.
14 Te ni ka ndakone'e de:
—Jaku ñayii ma, ka ka'an i ja
Juan tee skuandute ma kúu ni, te
jaku-ka i ma ka ka'an ja Elías ma
kúu ni, te jaku-ka tuku i ma ka
ka'an ja tee kúu Jeremías ma xi
in-ka tna'a tee ni yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma kúu ni
—ka kuu de ka jiña'a de.
15 Te jiña'a ya:
—Te ndijin, ¿na in kúu sa, ka
ka'an ni? —kúu ya jiña'a ya.
16 Te Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Ndijin kúu Cristo iya ni
tetniñu Su'si ma, te Sa'ya Su'si
iya téku ma kúu ni —kúu de
jiña'a de.
17 Sani te ni ndakone'e Jesús ma:
—Vava'a kendoo ni, Simón
sa'ya Jonás, vaa masu in ñayii
ni kaxtnu'u tnu'u ya'a nuu ni a,
su'va Yuva sa iya iyo andivi ma
ni kaxtnu'u nuu ni a na in kúu sa.
18 Te saña tna, ká'an sa ja ndijin
kúu Pedro ma, te sukan kúu in
toto ko kuu ni, te siki toto ma
jin ndatna'a ñayii jin nduu sa'ya
Su'si ma, te visi na jin kûu i ma,
te masu nawa kundee ja sa'a ja
jin koo ñayii ya'a nuu ka iyo
ñayii ni ka ji'i te ni ka skenaa i
maa i ma, su'va ñayii ya'a, jin
ndateku i te jin koo i ji'in Su'si ma
ni-kani ni-jika.
19 Te nuu nda'a ndijin xndoo sa
ja kaxtnu'u ni naxe jin kivi koo
ñayii ma nuu tatnuni Su'si ma.
Te ndaka ja tatnuni ni ja kuu jin
sa'a ñayii ma nuu ñu'ú ya, te
sukan kendoo tna ini Su'si ma, te
ndaka ja tatnuni ni ja masu kuu
jin sa'a ñayii ma nuu ñu'ú ya, te
sukan kendoo tna ini Su'si ma
iya iyo onde andivi ma —kúu ya
jiña'a ya.
20 Sani te ni tatnuni Jesús ma
nuu tee ka ndikin ya ma ja
másu ko jin kuña'a de nuu ni-in
ñayii ma ja suu ya kúu Cristo iya
ni tetniñu Su'si ma.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya

(Mr 8:31–9:1; Lc 9:22-27)

21 Te onde kivi yukan,
te Jesús ma, ni keja'a ya
káxtnu'u ya nuu tee ka
ndikin ya ma ja jiniñu'u ja
ki'in ya ñuu Jerusalén ma, te
jin xndo'o jin xneni ña'a tee ka
ndanuu ma, ji'in tee ka tatnuni
nuu sutu ma, ji'in tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma.
Te sa'a jiña'a ya nuu tee ka
ndikin ya ma:
—Jin ka'ni ña'a de, kovaa
nuu uni kivi ma, te ndateku sa
—kúu ya jiña'a ya.
22 Sani te Pedro ma, ni kene'e
siin de ya in lado, te ni keja'a de
ndónda de nuu ya, te jiña'a de:
—Señor, ¡ma yuu kuatundi'ya
Su'si ma ja sukan ndo'o neni ni!
—kúu de jiña'a de.
23 Kovaa Jesús ma, ni
ndakonenuu ya, te jiña'a ya
Pedro ma:
—¡Kuán ndiyo ni nuu sa, vaa
sukan kúu tachi ma kúu ni! Vaa
ja'nu ndee ni ja sa'a sa sukan
játna ini Su'si ma. Ndijin chi
masu jani ini ni sukan jani ini
Su'si ma chi ja ka jani ini ñayii
a-ni jani ini ni —kúu ya jiña'a ya.
24 Sani te Jesús ma, jiña'a ya
tee ka ndikin ya ma:
—Nú na in kúni ja kondikin
ña'a i maa sa, máko sa'a i
sukan játna ini maa i ma, su'va
kóndikin ña'a i, visi na ndo'o
neni i sukan ndó'o néni in ñayii
ndiso krusi i ma te kua'an i nuu
kûu i ma.
25 Vaa ñayii kúni ja koo va'a i ñuu
ñayivi ya chi skenaa i anua i ma.
Kovaa nú na in visi na kûu i ñuu
ñayivi ya ja kuechi ja ndikin
ña'a i maa sa a chi ndani'i-ta'vi i.
26 ¿Na nde jiniñu'u ja in ñayii ma,
te visi na koneva'a i ndaka ja
iyo ñuu ñayivi a te skenaa i
anua i ma? Te nute kuu sa'a i
ja ndani'i-ta'vi i ma chi kuiti
ndakua'a ndi'i i ndaka ja
neva'a i ma.
27 Chi vaa saña ja kúu sa iya
vee ñayivi ñuu ñayivi a chi ndii
sa ji'in jayiñu'u Yuva sa ma,
ji'in ndaka ángel ka jinukuechi
nuu ya ma, te kivi yukan, te
ndakua'a sa nuu ndi-in ndi-in
ñayii ma sukan ni ka sa'a ni ka
kuu i ma.
28 Ja ndaa ká'an sa ja ka iyo jaku
ni ja ka iyo ni ya'a ja masu jin
kûu ni onde jin kuni ni sukan
ndenda sa ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a ja kúu sa iya
tátnuni a —kúu ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Su'si ma ja Sa'ya maa ya kúu Jesús ma

(Mr 9:2-13; Lc 9:28-36)

17 Te ni ya'a nuu iñu kii ma,
te Jesús ma chi ni jeka ya
Pedro ma, ji'in Santiago ma,
ji'in ñani de Juan ma, te ni
ka ka koo de ji'in ya in yuku
sukun sukun, te ka iyo maa-ni de
ji'in ya.

2 Te yukan, sani te ni ndasama ya
nuu ndinuni tee kuan koo
ji'in ya ma. Te nuu ya ma ni
nduu sukan ndíi kandii ma, te
sa'ma ya ma ni ndukuijin kuijin
sukan yé'e ni'ni in nuu ndú'va
ñu'u ma.
3 Te ni ka jini de Elías ma ji'in
Moisés ma, ja ka ndatnu'u de
ji'in ya.
4 Te Pedro ma, jiña'a de nuu
Jesús ma:
—Señor, ¡va'a-ni ja ka iyo sa
ya'a! Nú kúni ni, te jín sa'a sa uni
ve'e nda'a yutnu, in kuenda maa
ni, te in-ka kuenda Moisés ma, te
in-ka kuenda Elías ma —kúu de
jiña'a de.
5 Te nuu ñatuu jinu-ka ja
ká'an de ma, te ni kenda in viko
ûni jandute, te ni nukun-tuu i de.
Te onde ne'un viko ma, te ni
ka jiniso'o de ja sa'a ni ka'an
Su'si ma:
—Sa'ya sa kúu iya ya'a, te
kútoo sa ya. Jin koniniso'o ni ja
ká'an ya a —kúu ya ká'an ya.
6 Nuu ni ka jiniso'o tee ka
ndikin ya ma, ni ka jakindeyi de
onde ni ka jinu tnee de nuu
ñu'ú ma, vaa ka yu'u xeen de.
7 Sani te, Jesús ma, ni jan tu'va
ña'a ya, te ni sonee ya nda'a ya
siki de ma, te jiña'a ya:
—Jin ndokuiñi ni, te máko jin
koyu'u-ka ni —kúu ya jiña'a ya.
8 Te ni ka ndonenuu de, te ni ka
jini de ja maa in-ni-nka Jesús ma
iyo. Te ñatuu ni ka jini-ka de
ni a in-ka ñayii, nú masu ja maa
in-ni-nka ya.
9 Nani ni ka nu koo de yuku ma,
Jesús ma, ni sacargu ya de, te
jiña'a ya:
—Máko jin ndakani ni ni-in nuu
ñayii ja ni ka jini ni ma, onde
nú ni ndateku sa ja kúu sa iya
vee ñayivi ñuu ñayivi a —kúu ya
jiña'a ya.
10 Te ni ka jikan-tnu'u de
Jesús ma:
—¿Nava'a ka ka'an tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma ja
xinañu'u-ka ndii Elías ma? —ka
kuu de ka jiña'a de.
11 Te ni ndakone'e ya, te
jiña'a ya:
—Ja ndaa kúu ja Elías ma kii
xinañu'u-ka, te maa de ndasava'a
ndaka.
12 Kovaa maa sa chi ká'an sa ja jâ
ni kii Elías ma, te ñayii a, ñatuu
ni ka ndakuni i de, su'va ni ka
sa'a i de ndaka sukan ni ka kuni
maa i. Te suni sukan jin xndo'o
jin xneni ña'a i saña ja kúu sa iya
vee ñayivi ñuu ñayivi a —kúu ya
jiña'a ya.
13 Sani te ni ka jinitnuni de ja
Jesús ma, ni ka'an ya siki Juan
tee skuandute ñayii ma.

Jesús ma, ni kene'e ya tachi ni yo saneé in suchi jaa, te ni nduva'a i

(Mr 9:14-29; Lc 9:37-43)

14 Nuu ni ka ndenda koo de
ji'in Jesús ma nuu ka iyo kua'a
xeen ñayii ma, sani te in tee, ni
kenda de nuu iyo ya ma, te ni
jinkoo jiti de nuu ya, te jiña'a de:

15 —Señor, kunda'vi ini ni sa'ya
sa ya, vaa nduneé i, te ndó'o
xeen i, vaa kua'a jichi ndúva i
nuu ñu'u ndú'va ma ji'in nuu
ndute ma.
16 Te ni kii sa ni ki xsia'a sa i
nuu ka iyo tee ka ndikin tna'a
ji'in ni a, kovaa ñatuu ni kuu jin
ndasava'a de i —kúu de jiña'a de.
17 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Nava'a ñatuu ka kukanu ini
ña'a ni, te so'o xeen ka ndaa
ni? ¿Na saa-ka kii jiniñu'u ja
koo sa ji'in ni? ¿Te na saa-ka kii
kanda sa ja sukan ka kuu ni a?
Ki xsia'a ni suchi yukan —kúu ya
jiña'a ya.
18 Te ni ndonda ya nuu tachi ma,
te tachi ma, ni kee i, te kua'an i.
Te suchi yukan, ora yukan-ni, te
ni nduva'a i.
19 Sani te tee ka ndikin ya ma,
ni ka jan tu'va de Jesús ma, te ka
jiña'a de:
—¿Nava'a saña, ña ni kuu jin
kene'e sa tachi ma? —ka kuu de
ka jiña'a de.
20 Te jiña'a Jesús ma:
—Vaa jaku-ni ka kukanu ini
ña'a ni. Ja ndaa ká'an sa nuu
ni a, nute ndijin, te jin kukanu ini
ña'a ni, visi sukan kaa in ndikin
tnu mostaza ma, kuu jin kuña'a
ni yuku ya'a: "Ya'a onde jiyo
ma", te yuku a, ya'a i. Te ndaka
kuu jin sa'a ni.
21 Kovaa tna'a tachi yukan, ma
jin ke koo i, nú masu ja onde jin
koo ndite ni te jin kakan-ta'vi
jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma
—kúu ya jiña'a ya.

Cha'a kúu ja ku-uu jichi ja ni kaxtnu'u Jesús ma ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya

(Mr 9:30-32; Lc 9:43-45)

22 Te nuu kuan koo de ji'in
Jesús ma ichi ñuu Galilea ma, te
jiña'a ya de:
—Saña ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a chi jin kunda'a ña'a
ñayii ma,
23 te jin ka'ni ña'a i. Kovaa
nuu uni kivi ma, te ndateku sa
—kúu ya jiña'a ya.
Sani te tee ka ndikin ya ma, ni
ka kuxii xeen ini de.

Ni ka wa'a Jesús ma ji'in Pedro ma xu'un ja kuu veñu'u ka'nu ma

24 Nuu ni kenda koo de ñuu
Capernaum ma, te ni ka kenda
koo tee ka ndake'en ya'vi
xu'un ja kuu veñu'u ma, te ka
jikan-tnu'u de:
—Teskua'a ni a, ¿masu
chúya'vi de xu'un ja iyo ja jin
chuya'vi o veñu'u ma vi? —ka
kuu de ka jiña'a de.
25 Te Pedro ma, jiña'a de:
—Má jin ko ndi ini ni chi
chúya'vi de —kúu de jiña'a de.
Te nuu ni ndivi de ini ve'e ma,
te xinañu'u-ka Jesús ma ni ka'an,
te jiña'a ya:
—¿Naxe jani ini ni, Simón? Tee
ka kuu rey ñuu ñayivi a, ¿na
in xi-nuu ka ndake'en ya'vi de
xu'un ja jin kuu maa de ma, ka
jani ini ni? ¿Nuu sa'ya de ma,

xi nuu ñayii masu ñuu de ka
kuu i ma? —kúu ya jiña'a ya.
26 Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Nuu ñayii masu ñuu de ma
—kúu de jiña'a de.
Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Chukan kúu ja sa'ya de ma,
masu jiniñu'u ja jin ndakua'a i.
27 Kovaa sukan-va'a ma jin
ndakiti ini de, te kua'an ni nuu
mar ma, te skee ni kaa táva o
tiaka ma, te tiaka xinañu'u tava
ni ma, te ndakune ni yu'u ti ma,
te ndani'i ni xu'un ja kua'a ni
ja jin kuu ndunduu o —kúu ya
jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma na in ko kuu ja kanuu-ka nuu tatnuni Su'si ma

(Mr 9:33-37; Lc 9:46-48)

18 Maa ora yukan-ni, ni ka
kenda koo tee ka ndikin
Jesús ma nuu iyo ya ma, te ka
jiña'a de:
—¿Na in kúu ja kanuu-ka nuu
tatnuni Su'si ma? —ka kuu de ka
jiña'a de.
2 Sani te ni kana-ni Jesús ma in
suchi luluu, te ni jani ya i me'ñu
ndaka de ma,
3 te jiña'a ya:
—Ja ndaa ka'an sa nuu ndijin
ja nú masu jin nduu ini ni sukan
kúu ini suchi luluu ya'a chi masu
kuu jin kivi koo ni nuu tatnuni
Su'si iya iyo andivi ma.
4 Chukan kúu ja ndeva'a-ni na
in na ndakunitnuni ja jiniñu'u i
Su'si ma sukan kúu suchi luluu
ya'a, chi ñayii yukan kúu ja
kanuu-ka nuu tatnuni Su'si ma.
5 Te nú nde ni te ja maa sa, te
kuan-ta'vi ni in suchi luluu sukan
kúu suchi luluu ya'a, te jan-ta'vi
ña'a ni maa sa.

Ni ka'an Jesús ma sukan yika ja jin ndakuiso kuechi o ma

(Mr 9:42-48; Lc 17:1-2)

6 'Kovaa ndeva'a-ni na in sa'a ja
ndakuiso kuechi in ñayii yika ni
kandija tnu'u Su'si ma, va'a-ka
kúu nute jin ku'ni i in yoso ka'nu
mulinu ma sukun i te jin skee
ña'a i nuu kunu-ka ñu'u ndute
mar ma, sana ja ndo'o neni i nuu
Su'si ma ja ni sa'a i ja ni ndakuiso
kuechi in-ka ñayii ma.
7 '¡Nda'vi-nka ñayii ka iyo ñuu
ñayivi ya'a, kuechi ja ndaka ja
ka sa'a ka kuu i ma, te ka sa'a i ja
ka jiso kuechi jaku-ka ñayii ma!
Vaa kuiti ndimaa jin koo ja jin
sa'a ja jin kuiso kuechi ñayii ma,
kovaa ¡nda'vi-nka maa na in sa'a
ja jin kuiso kuechi ñayii ma!
8 Te nú nda'a ni a xi ja'a ni a sa'a
ja kuiso kuechi ni ma, ka'nde
ni i te skana ni i, chi va'a-ka ja
ñatuu na nda'a ni a xi ja'a ni a
te kivi ni koteku ni nuu Su'si ma,
te sana ja skee ña'a Su'si ma ji'in
nduu nda'a ni a ji'in nduu ja'a
ni a nuu ñu'u i'ni ndú'va ni-kani
ni-jika ma.
9 Te nú nduchinuu ni a sa'a ja
kuiso kuechi ni ma, tava ni i te
skana ni i, chi va'a-ka ja ñatuu
na nduchinuu ni a te kivi ni

te koteku ni nuu Su'si ma, te
sana ja skee ña'a Su'si ma ji'in
nduu nduchinuu ni a nuu ñu'u
i'ni ndú'va ni-kani ni-jika ma
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in tee ni ndani'i ndikachi ni ski'in de ma

(Lc 15:3-7)

10 Te jiña'a tna Jesús ma:
—Jin konee ni cuidado ja
másu ko jin saxiko ni ni-in suchi
luluu ma, vaa ká'an sa ja ángel
ka jito suchi kuechi ma, ka iyo i
nuu Yuva sa iya iyo andivi ma, te
ka jini i nawa ka ndo'o ka neni
suchi kuechi ma.
11 Vaa saña ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a, vee sa
sukan-va'a jin ndani'i-ta'vi ñayii
jâ ni ka skenaa i maa i ma nkuu.
12 ¿Nawa ka jani ini maa ni a?
Nú in tee, te neva'a de cientu
ndikachi de ma, te nú in ti,
te ni ski'in ti maa ti ma, te
¿masu xndoo de kuun xiko ja'un
kuun-ka (99) ti ma yuku ma, te
ki'in de jin nu nduku de in kiti ni
ski'in maa ti ma?
13 Te nú ni ndani'i de ti, te ja ndaa
ká'an sa ja kusii ini xeen-ka de
ja kuu kiti yukan sana ja jin kuu
kuun xiko ja'un kuun-ka (99) kiti
ñatuu ni ka ski'in ti maa ti ma.
14 Te sukan tna, Yuva o iya iyo
andivi ma, masu kua'a ya tnu'u
ja ski'in ya ni-in ñayii yika ve
kua'nu i nuu Su'si ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma naxe jin ka'an o ji'in ñani o ma nú ni sa'a ña'a i in ja u'vi ma

15 ’Chukan kúu ja nú tna'a ni ma
sa'a ña'a i in ja u'vi, va'a-ka
kuá'an ni, te nduu-ni maa ni
ji'in i, te kuña'a ni nde a kúu ja
u'vi ni sa'a ña'a i ma. Te nuna
koniniso'o i ja ka'an ni ji'in i ma
te ndakani ndaka'vi ini i chi jâ ni
kundee ni ja ni ndumani ni ji'in i.
16 Kovaa nuna ma koniniso'o i ja
kuña'a ni ma, te kana ni in uu
tna'a ni ma, sukan-va'a ko kuu
uu uni tna'a ni ma ja jin kuni ja
jin ndatnu'u ni ma.
17 Te xi nú ma koniniso'o i ja
jin ka'an-so'o tna tna'a ni ma,
te kuña'a ni nuu ndaka ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si ma, ja ka
ndatna'a ni veñu'u ma. Te xi
nú ma koniniso'o i ja ka ka'an
ndaka-ka tna'a ni ma, te jin ka'an
ni ja sukan kúu in ñayii ñatuu
kándija Su'si ma xi in ñayii
xnda'vi ña'a kúu i.
18 Ja ndaa ká'an sa ja ndaka ja jin
ka'an ni ja kuu jin sa'a ñayii ma
nuu ñu'ú ya, te sukan kendoo tna
ini Su'si ma, te ndaka ja jin ka'an
ni ja masu kuu jin sa'a ñayii ma
nuu ñu'ú ya, te sukan kendoo tna
ini Su'si iya iyo andivi ma.
19 In-ka jichi ká'an sa, nú uu ñayii
jin ndatnu'u tna'a nuu ñu'ú ya
nde a jin kakan i ma, chi jin ni'i i
ja maa Yuva sa iya iyo onde
andivi ma.
20 Vaa nuu ka ndatna'a uu uni
ñayii ka kandija ña'a i maa

sa ma, te yukan iyo sa me'ñu i ma
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin uu tee ka tavi xu'un

21 Sani te Pedro ma, ni jan
tu'va de Jesús ma, te jiña'a de:
—Señor, ¿na saa jichi sakanu
ini sa tna'a sa ma, nuna sa'a
ña'a i in ja u'vi? ¿Onde uja jichi?
—kúu de jiña'a de.
22 Jesús ma, jiña'a ya:
—Masu ká'an sa ja onde uja-ni
jichi, su'va onde uja jichi uni
xiko uxi (7 × 70) jichi —kúu ya
jiña'a ya.
23 Sani te sa'a jiña'a ya:
—Chukan kúu ja nuu tátnuni
Su'si ma, inuu kúu i ji'in in rey ja
ni ndakan de kuenda nuu ñayii
ka jinukuechi nuu de ma.
24 Te ni keja'a de ni ndasa'a de
kuenda, te ni kenda in tee tavi
kua'a xen-xeen xu'un nuu de.
25 Te tee ya'a chi masu nawa
neva'a de ja ndachunaa de
ja tavi de ma, te ni tatnuni
jito'o de ma ja na jin koo i jín
xiko i tee yukan, ji'in ñasi'i de ma,
ji'in sa'ya de ma, ji'in ndaka
ja neva'a de ma, sukan-va'a
nukun-naa ja tavi de ma.
26 Sani te ni jinkoo jiti tee
tavi ma, te ni jikan-ta'vi de nuu
jito'o de ma, te jiña'a de: "Señor,
kava kuee ini ni, te ndachuya'vi
sa ndaka", kúu de jiña'a de.
27 Te jito'o de ma, ni kunda'vi
ini de tee ma, te ni sakanu ini de
ja tavi tee jinukuechi ma, te ni
wa'a de tnu'u te kua'an maa
tee ma.
28 'Kovaa tee jinukuechi ma, ja
ni kee de kua'an de ma, te ni
ndani'i de in tee ja jinukuechi
ji'in de ma, te tee yukan chi
tavi de jaku-ni xu'un nuu de, te
ni jan tnii de sukun su'nu tee ma,
te skue'ne de tee ma, te jiña'a de:
"Ndataa ni ja tavi ni ma", kúu de
jiña'a de.
29 Sani te tee yukan, ni jinkoo
jiti de nuu ja'a tee ma, te ni
jikan-ta'vi de nuu tee ma, te
jiña'a de: "Kava kuee ini ni, te
ndachuya'vi kuee sa ndaka",
kúu de jiña'a de.
30 Kovaa maa de chi masu ni
kachi de, su'va ni jan chinee de
tee ma vekaa ma, onde kundee de
ja ndachuya'vi ndi'i tee ma ja
tavi de ma.
31 'Te ni ka jini tee ka jinukuechi
ji'in de ma ja sukan ni sa'a de ma,
te ni ka kuxii xeen ini de, te ni
jan koo de, ni ka jan nu kani de
nuu jito'o de ma ndaka sukan ni
ka jini de ma.
32 Sani te ni kana ña'a jito'o de ma,
te jiña'a de nuu tee tavi nuu de ma
nkuu: "Tee jinukuechi tee sa'a ja
u'vi kúu ni. ¿Masu ndaka ja tavi
ni ma ni sakanu ini sa ma, vaa ni
jikan-ta'vi ni nuu sa ja na sakanu
ini ña'a sa ma?
33 ¿Te masu ndijin tna, suni
jiniñu'u ja kunda'vi ini ni tna'a ni
tee tavi nuu ni ma nkuu, sukan ni
kunda'vi ini ña'a sa ma?", kúu de
jiña'a de.

34 Sani te ni ndakiti ini
jito'o de ma, te ni jan xsia'a de
tee ma nuu nda'a tee ka jito
vekaa ma, ja jin xndo'o jin
xneni de tee ma onde ndachunaa
ndi'i kuiti de ja tavi de ma.
35 Suni sukan sa'a tna Yuva sa
iya iyo andivi ma, nú ma jin
sakanu ini ndija nuu tna'a ndi-in
ndi-in ni kuechi ni ma —kúu ya
jiña'a ya.

Jesús ma, ni tatnuni ya ja ñayii ni ka tnanda'a ma máko jin xndoo tna'a i

(Mr 10:1-12; Lc 16:18)

19 Te nuu ni jinu ni kaxtnu'u
Jesús ma tnu'u ya'a, te
ni ndee ya ñuu Galilea ma, te
kua'an ya ichi ñuu Judea ma ja
iyo i in-ka yu'u yute Jordán ma.
2 Te ni ka ndikin ña'a kua'a xeen
ñayii ka ku'u ndeva'a-ni kue'e ma,
te yukan ni ndasava'a ya i.
3 Te jaku tee ka kuu fariseo ma,
ni ka jan tu'va de ya, sukan-va'a
jin kototnuni de ya, te ka
jikan-tnu'u de ya nú va'a-ni ja in
tee te xndoo de ñasi'i de ma, nú
yika-ni ja kuni de ja sa'a de ña
sukan.
4 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Ñatuu jin ka'vi-ka ni nuu
sa'a ká'an tnu'u Su'si ma ja kivi
ni sa'a ya ñayii ma, te "tee ji'in
ña'a ni sa'a ya" ma?
5 Te ká'an tna ya ja: "Chukan kúu
ja tee ma, xndoo de yuva de ma
ji'in si'i de ma, te kueka tna'a de
ji'in ñasi'i de ma, te nduu de ma
jin ko kuu in-nka-ni ñayii ma."
6 Chukan kúu ja masu uu ñayii
ka kuu-ka i chi in-nka-ni ñayii ka
kuu nduu i ma. Te chukan kúu
ja ñayii ma, másu ko ndasasiin i
ja ni xtnatna'a Su'si ma —kúu ya
jiña'a ya.
7 Te ka jiña'a de:
—Nusaa, te ¿nava'a Moisés ma,
ni kachi de ja kuu xndoo tee ma
ñasi'i de ma, te kua'a de in tutu
nuu ká'an ja jâ ni xndoo de
ña ma? —ka kuu de ka jiña'a de.
8 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:
—Kuechi ja inuso'o ka ndaa
ni a, te Moisés ma, ni kachi de
ja kuu jin xndoo ni ñasi'i ni ma.
Kovaa onde xinañu'u ma nuu ni
sa'a Su'si ma ñayii ma, te masu
sukan ni jani ini ya ma.
9 Te ká'an sa nuu ni ja nú ñatuu
ni kivi nduu ñasi'i in tee ma ji'in
in-ka tee ma, te nú xndoo de
ña ma te ndatnanda'a de ji'in
in-ka ña'a ma, jâ ni jiso kuechi de,
vaa sukan ka sa'a tee ka kivi
nduu ji'in in-ka ña'a ma, sukan ni
sa'a tna de ma —kúu ya jiña'a ya.
10 Te ka jiña'a tee ka
ndikin ya ma:
—Nú sukan ko kuu tee ma ji'in
ñasi'i de ma, saa-nka nú ma
tnanda'a o —ka kuu de ka
jiña'a de.
11 Sani te jiña'a ya:
—Masu ndaka ñayii ma, ka iyo i
ja jin kandija i tnu'u ya'a, yika-ni
ja ñayii chíndee ña'a Su'si ma ja
jin jaku'ni ini i ma.

12 Vaa ka iyo tee ja onde chii
si'i de ma, jâ ve koo de ja masu
jin tnanda'a de ma, te ka iyo
tee ja kuechi ñayii ma, te masu
kuu jin tnanda'a de, te ka iyo
ñayii ja ni ka jani ini i ja masu
jin tnanda'a i, ja kuechi ja jin
kunukuechi ñukuun i nuu Su'si
iya iyo andivi ma. Te nú na in
iyo ja sa'a i sa'a, te kuán-ta'vi i,
te kúnukuechi va'a i —kúu ya
jiña'a ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya naxe ko kuu in ñayii sana kivi i nuu tatnuni Su'si ma

(Mr 10:13-16; Lc 18:15-17)

13 Ni jan koo i ji'in suchi
kuechi ma nuu Jesús ma,
sukan-va'a sonee ya nda'a ya siki
suchi kuechi ma te kakan-ta'vi ya
nuu Su'si ma ja jin kuu i. Te tee
ka ndikin ya ma, ka ndonda de
nuu ñayii ni jan koo ji'in suchi
kuechi ma.
14 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—Jin kua'a ni tnu'u, te kí koo
maa suchi kuechi a, te máko jin
ka'nu ndee ni, chi vaa sukan ka
jani vii ka jani va'a ini suchi
kuechi a, sukan jiniñu'u ja jin ko
sa'a jin ko kuu ñayii jin kivi koo
nuu tatnuni Su'si ma —kúu ya
jiña'a ya.
15 Te ni sonee ya nda'a ya
siki i ma ja na jin kuta'vi i ja vii
ja va'a. Sani te kua'an ya.

Sukan yii ja ndani'i ta'vi ñayii ndí ini xeen-ka xu'un i ma

(Mr 10:17-31; Lc 18:18-30)

16 Sani te in tee jaa, ni jan
tu'va de Jesús ma, te jiña'a de:
—Teskua'a, ndijin ja sa'a ni
ja va'a, kaxtnu'u ni nde a va'a
sa'a sa, sukan-va'a ndani'i ta'vi
sa te koteku sa ni-kani ni-jika
—kúu de jiña'a de.
17 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Nava'a jikan-tnu'u ni nuu
sa siki ja va'a ma? Masu na
in-ka sa'a ja va'a chi maa in-ni
Su'si ma. Kovaa nú kúni ni ja
ndani'i ta'vi ni te koteku ni
ni-kani ni-jika, te kandija ni
ndaka sukan ni tatnuni Su'si ma
—kúu ya jiña'a ya.
18 Te jiña'a de:
—¿Nde tnu'u kandija sa?
—kúu de jiña'a de.
Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Másu ko ka'ni ni ni-in ñayii.
Másu ko kivi nduu ni ji'in in-ka
ña'a ma. Másu ko sakui'na ni.
Másu ko ka'an tnu'u ni siki in-ka
ñayii ma.
19 Kava respetu ni nuu yuva
ni ma ji'in nuu si'i ni ma. Kutoo
ni tna'a ni ma, sukan kutoo ni
maa ni ma —kúu ya jiña'a ya.
20 Te tee yukan, jiña'a de:
—Teskua'a, ndaka cha'a chi jâ
sa'a ndi'i sa. ¿Te kúni-ka in-ka ja
sa'a sa? —kúu de jiña'a de.
21 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Nú kúni ni ja sa'a ndi'i ni
ndaka sukan kúni Su'si ma, te

kuá'an ni, te xiko ni ndaka ja
neva'a ni ma, te kua'a ni ñayii ka
kunda'vi ma. Te sukan, te xiku
ko kuu ni andivi ma. Sani te kii
ni, te kondikin ña'a ni —kúu ya
jiña'a ya.
22 Ja ni jiniso'o de sukan
jiña'a ya ma, te xixii-nka kuan
no'o de, vaa xiku xeen kúu de ma.
23 Te Jesús ma, jiña'a ya tee ka
ndikin ya ma:
—Ja ndaa ká'an sa nuu ni a ja
yii xeen kúu ja in tee kuxiku ma,
te kivi de nuu tatnuni Su'si ma.
24 Te ndáka'an sa nuu ni in-ka
tuku jichi ja yachi-ka kuu kivi in
kiti kúu camellu ma in yavi xuu
yiki tiku ma, sana ja in ñayii kúu
xiku ma, te kuu kivi i nuu tatnuni
Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.
25 Te tee ka ndikin ya ma, nuu
ni ka jiniso'o de sukan ma, te ni
ka sa'vi xeen-nka ini de, te ka
ka'an maa de:
—¿Na in kuu ndani'i ta'vi ja
sukan? —ka kuu de ka ka'an de.
26 Te nde'ya Jesús ma de, te
jiña'a ya:
—Yii kúu jani ini ñayii ma.
Kovaa maa Su'si ma chi ñatuu
nawa iyo ja yii ja ma kuu sa'a ya
—kúu ya jiña'a ya.
27 Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Saña chi ndaka ja ka neva'a
sa ma ni ka xndoo sa, te ni
ka ndikin ña'a sa. ¿Te iyo ja
jin ndani'i-ta'vi sa? —kúu de
jiña'a de.
28 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa
ja kivi ndujaa ñuu ñayivi ya,
kivi ndenda sa ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a, te kunukoo
sa nuu iyo jayiñu'u sa ma, te
ndijin tna ja ka ndikin ña'a ni a,
suni koo uxi uu nuu jin kunukoo
ndi-in ndi-in ni ja jin ka'nde ni
tniñu nuu ndi-uxi uu jichi ñayii
ñuu Israel ya.
29 ’Te ndeva'a-ni na in ni xndoo
ve'e i ma, ñani i ma, ku'va i ma,
ku'u i ma, ji'in yuva i ma,
si'i i ma, ñasi'i i ma, sa'ya i ma,
ji'in ñu'ú i ma, ja kuechi ja ndikin
ña'a i saña ma chi ndani'i i
vi'i-ka cientu jichi sana ja ni
xndoo i ma, te ndani'i-ta'vi i, te
koteku i ni-kani ni-jika.
30 Te ñayii ka ndanuu-ka ma te
ka jani ini i ja xinañu'u-ka ka
kuu i vitna ma, chi nuu Su'si ma
chi sandi'i-nka jin ko kuu i, te
ñayii ka jani ini ja masu ñayii ka
ndanuu ka kuu i, te sandi'i-nka
ka kuu i vitna ma chi suu i jin
ko kuu ñayii xinañu'u-ka nuu
Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin tee ka satniñu itu tnu uva ma

20 Te jiña'a Jesús ma:
—Nuu tatnuni Su'si iya
iyo andivi ma, inuu kúu i ji'in
in tee tátnuni ve'e de ma, te ni
kee de xtnee ma kuan nduku de
tee jin satniñu itu tnu uva de ma.
2 Te nuu ni ni'i de tee jin
satniñu ma, te ni ka kendoo de
ji'in tee ma sukan jin ke'en ya'vi
tee ma in kivi ma, te ni tetniñu de
tee ma itu de ma.

3 Te sukan ka iin xtnee ma ni kee
tuku de in-ka jichi, te ni jini de
jaku-ka tuku tee ka nune, ka
iyo de nuya'vi ma.
4 Te ni jan kuña'a de tee ma:
“Kuan koo tna ndijin, te jin
satniñu ni itu sa ma, te chuya'vi
sa sukan iyo ja jin ke'en ya'vi ni
ma”, kúu de jiña'a de. Sani te
kuan koo tee ma.
5 Sani te ni kee tuku de uu-ka
jichi, in nuu sava nduu ma te
in-ka nuu ka uni jañini ma, te
suni sukan ni sa'a de.
6 Te ni kee tuku de nuu ka u'un
jañini ma, te ni ndani'i tuku de
jaku tee ñatuu na tniñu ka
sa'a de ma, te jiña'a de: “¿Nava'a
ni kuu ni-nduu a ka iyo ni ya'a, te
ñatuu nawa ka sa'a ni?”, kúu de
jiña'a de.
7 Te ka jiña'a tee ma: “Vaa masu
na in ká'an ja taa i tniñu jin
sa'a sa”, ka kuu de ka jiña'a de.
Te jiña'a de: “Kuán koo tna ni
itu sa ma, te jin satniñu ni, te
chuya'vi sa sukan iyo ja jin ke'en
ya'vi ni ma”, kúu de jiña'a de.
8 ’Nuu ni kunee ma, te jiña'a de
nuu tee kúkanu ini de ve'e de ma:
“Kana ni tee ni ka satniñu ma,
te chuya'vi ni sukan jin ke'en
ya'vi de ma. Te keja'a ni chuya'vi
ni tee ni kija koo sandi'i-nka ma,
te ndenda ni onde tee ni kija
koo xinañu'u-ka ma”, kúu de
jiña'a de.
9 Te nuu ni kenda ora ja
chuya'vi de tee ni ka kenda koo
ka u'un jañini ma, te in in de ni
ka ni'i ya'vi sukan jika in kivi ma.
10 Chukan kúu ja nuu ni ka kenda
koo tee ni jan koo xinañu'u nuu
tniñu ma, ni ka jani ini de ja jin
ke'en ya'vi-ka de. Kovaa suni
sukan jika in kivi ma-ni, ni ka
ni'i ya'vi de.
11 Te nuu jâ ni ka ke'en
ya'vi de ma, te ni ka jakondee de
ka ka'an ndeva'a de ja kuu tee
xi-nuu ni ka satniñu de ma.
12 Te ka jiña'a de tee ma:
“Tee ya'a, ja ni ki koo de
sandi'i-nka ma, te in-nka-ni
ora ni ka satniñu de, te inuu
ni chuya'vi ña'a ni ji'in de, te
vitna ja saña chi ni ka kanda
sa ni-nduu a, te vitna ja i'ni te
tnundo'o”, ka kuu de ka jiña'a de.
13 Te ni ndakone'e tee tátnuni
ve'e ma, te jiña'a de nuu in de ma:
“Ndijin, masu na ja u'vi ni sa'a
ña'a sa. ¿Masu ni ka kendoo o ja
sukan ke'en ya'vi ni in kivi ma?
14 Ke'en ni ja kuu kuenda maa
ni a, te kuá'an ni, chi vaa saña
chi kúni sa ja chuya'vi sa tee
ni ki koo sandi'i-nka a sukan ni
chuya'vi ña'a sa ndijin a.
15 ¿Masu va'a-ni ja sa'a sa ji'in
xu'un sa a sukan kúni maa sa?
¿Xi kukueñu ini ni ja va'a ini
sa a?”, kúu de jiña'a de.
16 ’Chukan kúu ja ñayii
xinañu'u ma chi sandi'i-nka jin
ko kuu i, te ñayii sandi'i ma chi
xinañu'u-ka jin ko kuu i. Chi vaa
kua'a xeen i kana ya, kovaa masu
ndaka i ndakaji ya —kúu ya
jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma ja ku-uni jichi ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya

(Mr 10:32-34; Lc 18:31-34)

17 Jesús ma, kua'an ya ichi ñuu
Jerusalén ma. Te ni ndaxtutu
siin ya ndi-uxi uu tee ka
ndikin ya ma, te nuu kuan koo de
ichi ma, te jiña'a ya:
18 —Ka jini maa ni ja jin koo
o ñuu Jerusalén ma. Te yukan
kúu nuu saña ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a, jin koo ñayii
yukan jin xsia'a ña'a i nuu nda'a
tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in
nuu nda'a tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, te jin ka'an i
ja kûu sa,
19 te jin ndaxsia'a ña'a i nuu
nda'a ñayii masu ñuu israelita a
ka kuu i ma, sukan-va'a jin kosiki
ndee ña'a i, te jin skuita kaa
ña'a i nuu krusi ma, te kûu sa.
Kovaa nuu uni kii ma, te ndateku
sa —kúu ya jiña'a ya.

Santiago ma ji'in Juan ma, ni ka jikan de ja jin kunukoo de xiñi Jesús ma

(Mr 10:35-45)

20 Sani te si'i Santiago ma
ji'in Juan ma sa'ya tee kúu
Zebedeo ma, ni ka jan tu'va ña
ji'in de nuu iyo Jesús ma, te ni
jinkoo jiti ña, te jikan-ta'vi ña
nuu ya.
21 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Nawa kúni ni? —kúu ya
jiña'a ya.
Te jiña'a ña:
—Tatnuni ni ja jin kunukoo
sa'ya sa a, in de xiñi kua'a ni ma
te in-ka de xiñi satni ni ma nuu
tatnuni ni ma —kúu ña jiña'a ña.
22 Te ni ndakone'e Jesús ma:
—Masu ka jini ni ja ka jikan
ni a. ¿Xi kuu jin ko'o ni ja
uwa ja ko'o sa ma? ¿Te kuu
jin kuandute ni sukan kuandute
sa ma? —kúu ya jiña'a ya. Te
cha'a chi ja ndo'o neni ya ma
kúu ja ni jiña'a ya ma.
Te ka jiña'a de:
—Kuu.
23 Te jiña'a Jesús ma:
—Ja ndaa kúu ja jin ko'o ni
ja uwa ja ko'o sa ma, te jin
kuandute ni sukan kuandute
sa ma chi kúu, kovaa ja kunukoo
in ni xiñi kua'a sa ma te in-ka
ni xiñi satni sa ma, chukan chi
masu saña iyo ja taa, nú masu ja
maa Yuva sa ma kua'a nuu ñayii
ja ni satu'va ya ja jin ni'i i ma
—kúu ya jiña'a ya.
24 Nuu ni ka jiniso'o uxi-ka tee
ka ndikin ya ma, te ni ka ndakiti
ini de nuu nduu tee ndi-tna'a
ñani de ma.
25 Kovaa Jesús ma chi ni
kana ya de, te jiña'a ya:
—Ka jini ni ja ne'un ñayii ñuu
ñayivi a, ka iyo ñayii ka jani
ini maa i ja kuu jin tatnuni i
nuu ndaka ñayii ma, te ñayii ka
ndanuu-ka ma, ûni ka tatnuni
kuiti i nuu ñayii ma.
26 Kovaa ne'un ndijin, masu
sukan ko kuu, su'va nú na in kúni
ja ko kuu i in ñayii kanuu-ka

ne'un ndaka ni a, ja sa'a i kúu ja
kunukuechi-ka i nuu ndaka ni,
27 te nú ne'un ndaka ni a, te kúni
in ni ja ko kuu ni xinañu'u-ka,
te ja sa'a ni kúu ja kunukuechi
xeen-ka ni nuu ndaka-ka ni a.
28 Jin sa'a ni sukan sa'a sa ja kúu
sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, ja
masu vee sa ja jin kunukuechi i
nuu sa chi su'va vee sa ja
kunukuechi maa sa te kua'a sa
tnu'u ja jin ka'ni ña'a i, te sukan
chunaa sa nuu tniñu ñayii ma,
te jin ndani'i-ta'vi kua'a xeen i
—kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ndasava'a ya uu tee inukuaa

(Mr 10:46-52; Lc 18:35-43)

29 Sani te nuu ni ndee Jesús ma
ini ñuu Jericó ma, te ka ndikin
kua'a ñayii.
30 Te ka iyo uu tee inukuaa, ka
nukoo de yu'u ichi ma. Te ja ni ka
jiniso'o tee inukuaa ma ja ni ya'a
Jesús ma kua'an ya ichi ma, te
ûni ka kayu'u de ka jiña'a de ya:
—Señor, Sa'ya David, kunda'vi
ini ña'a ni —ka kuu de ka
jiña'a de.
31 Te kua'a ñayii ma ka jiña'a ja
jin kasiyu'u de. Kovaa su'va ka
kayu'u nini'i-ka de:
—Señor, Sa'ya David, kunda'vi
ini ña'a ni —ka kuu de ka
jiña'a de.
32 Sani te ni jinkuiñi Jesús ma,
te kána ya de, te jiña'a ya:
—¿Nawa ka kuni ni ja sa'a sa ja
jin kuu ni? —kúu ya jiña'a ya.
33 Te tee inukuaa ma, ka
jiña'a de:
—Señor, ka kuni sa ja jin
ndundijin nduchinuu sa a —ka
kuu de ka jiña'a de.
34 Te Jesús ma, ni kunda'vi
ini ya de, te ni sonee ya
nda'a ya ma nuu de, te ora
yukan-ni, te ni kuu ni ka
ndakonde'ya de. Sani te ni ka
ndandikin de Jesús ma.

Jesús ma, yoso ya in burru ni kivi ya ñuu Jerusalén ma

(Mr 11:1-11; Lc 19:28-40; Jn 12:12-19)

21 Nuu ni ka kuyatni de
ji'in Jesús ma ñuu
Jerusalén ma, te ni jan koo de
ji'in ya ñuu Betfagé ma, ja iyo
yatni i ji'in yuku nani Yuku
Tnu Olivo ma, te Jesús ma, ni
tetniñu ya uu tee ka ndikin ya ma,
2 te jiña'a ya:
—Kuán koo ni yu'u ñuu ichi
jiyo a, te jin ndani'i ni in burra
nu'ni ti, te iyo tna in burru jaa
luluu-ka. Te jin ndaji ni ti, te ki
koo ni ji'in ti.
3 Te nú na in kakan-tnu'u naku
ka sa'a ni sukan, te jin kuña'a
ni: “Maa Señor ma jiniñu'u ti, te
sani te ndataa ya ti”, jin kuña'a
ni —kúu ya jiña'a ya.
4 Ndaka sa'a ni kuu, sukan-va'a
ko kuu sukan ni ka'an tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, nuu ni ka'an de ma:
5 Kuña'a ni nuu sasi'i ñuu
nani Sion ma:

“Konde'ya ja vee rey tátnuni
nuu ro a,
te iya kuee ini kúu ya, te
yoso ya in burru jaa
sa'ya in burra kiti jâ jiso.”
Sa'a ni ka'an de.
6 Sani te tee ka ndikin Jesús ma,
kuan koo de, te ni ka sa'a de
sukan ni tatnuni Jesús ma
nuu de ma.
7 Te ni ka jan xsia'a de burra ma
ji'in sa'ya ti ma nuu iyo Jesús ma,
te ni ka sonee de sa'ma de ma
siki kiti jaa ma, te Jesús ma, ni
kaa ya siki ti ma, te yoso ya ti
kua'an ya.
8 Te kua'a ñayii ma, ka skuili i
sa'ma ka ndii i ma, te jaku-ka i ma,
ka ja'nde i nda'a yutnu ma, te ka
skuili i ichi kua'an ya ma.
9 Te ñayii ka yoxtnuu kuan
koo i ma ji'in ñayii ka
ndandikin ma, ka kayu'u i ka
ka'an i:
—¡Hosanna kó kuu nuu Sa'ya
David ma! ¡Jayiñu'u kúu rey vee
nuu Iya Tátnuni ma! ¡Hosanna!
¡Jayiñu'u kó kuu nuu tátnuni
Su'si ma onde sukun ma! —ka
kuu i ka ka'an i.
10 Te nuu ni kivi ya ñuu
Jerusalén ma, ndaka ñayii ma, ni
ka ndakanda, te ka ka'an i:
—¿Na in kúu tee ya'a? —ka
kuu i ka ka'an i.
11 Te ñayii ma, ka jiña'a i:
—Tee ya'a kúu Jesús tee
ndákaxtnu'u tnu'u wa'a Su'si ma,
te ñuu Nazaret ma ja iyo i ñuu
Galilea ma kúu ñuu de —ka kuu i
ka jiña'a i.

Jesús ma, ni ndasavii ya ini veñu'u ka'nu ma

(Mr 11:15-19;
Lc 19:45-48; Jn 2:13-22)

12 Te Jesús ma, ni kivi ya veñu'u
ka'nu ma, te ni kene'e ya ndaka
ñayii ka xiko ma ji'in ñayii ka
jaan ma. Te ni chindeyi ya mesa
ñayii ka sama xu'un ma, ji'in nuu
ka xiko i sata ma.
13 Te jiña'a ya:
—Jâ ka jini ni ja nuu tutu ndee
tnu'u Su'si ma ká'an: “Ini ve'e
sa a chi ko kuu i in ve'e nuu
kenda koo ñayii ndaka ñuu ma ja
jin kakan-ta'vi i nuu Su'si ma.”
Vaa sukan ni jani ini ya. Kovaa
ndaka ndijin chi ni ka ndasa'a
ni in yavi nuu ka ñu'u kui'na
—kúu ya jiña'a ya.
14 Te ñayii ñatuu ka kundijin
nuu ma, ji'in ñayii ñatuu kuu jin
kaka ma, ni ka jan tu'va i ya ini
veñu'u ma, te ni ndasava'a ya i.
15 Kovaa tee ka tatnuni nuu
sutu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u
ni yo tatnuni Moisés ma, ni ka
jini de milagru ni sa'a ya ma, ji'in
sukan ka kayu'u suchi kuechi ma
ini veñu'u ma ja ka ka'an i:
“¡Hosanna! ¡Ja va'a kúu Sa'ya tata
David ma!”, ka kuu i ka ka'an i.
Te ni ka ndakiti xeen ini de,
16 te ka jiña'a de:
—¿Jiniso'o ni ja ka ka'an suchi
ya'a? —ka kuu de ka jiña'a de.
Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Jiniso'o sa. ¿Ñatuu nama uun
jin ka'vi-ka ni nuu tnu'u Su'si ma
ja ká'an sa'a ma?:

Yu'u suchi kuechi ma ji'in
yu'u suchi ka jaxi ma
ni satu'va ni ja jin ndachiñu'u
ña'a i
—kúu ya jiña'a ya.
17 Te ni xndoo ya de, te
kua'an ya ichi ñuu Betania ma,
te yukan ni ndoo ya.

Jesús ma, ni ka'an u'vi ya ja kuu in tnu higo

(Mr 11:12-14, 20-26)

18 Kivi yutnee ma, nuu ve ndii
Jesús ma ñuu Jerusalén ma, te
kókon ya.
19 Te ni jini ya in tnu higo
yu'u ichi ma. Kovaa ñatuu na
nde'ya tnu ma ni ni'i ya chi
nanimaa nda'a tnu ma kúu. Sani
te jiña'a ya nuu tnu higo ma:
—¡Masu kuun-ka higo ro!
—kúu ya jiña'a ya.
Te ora yukan-ni, te ni yichi tnu.
20 Te tee ka ndikin ya ma, ni
ka jini de sukan ni ndo'o tnu
higo ma, te ni ka sa'vi-nka ini de,
te ka ka'an de:
—¿Nava'a tnu higo a, yachi-ni
ni yichi tnu? —ka kuu de ka
ka'an de.
21 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ja ndaa ká'an sa, nú jin
kukanu ini ni Su'si ma, te ñatuu
ka jani uu ka jani uni ini ni ma,
te masu yika-ni ja jin sa'a ni
sukan ni sa'a sa ji'in tnu higo a
chi su'va nuna jin kuña'a ni yuku
yukan: "Kuán ndiyo jiña, te skee
maa ro nuu mar ma", sani te ko
kuu sukan.
22 Te ndaka ja jin kakan-ta'vi ni
nuu Su'si ma, te nú ka kukanu
ini ndija ni ya ja taa ya ma chi
jin ni'i ni —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka jikan-tnu'u de na in ni tatnuni ja sa'a Jesús ma sukan

(Mr 11:27-30; Lc 20:1-8)

23 Te nuu ni ndenda Jesús ma
ini veñu'u ka'nu ma, te nuu
káxtnu'u ya nuu ñayii ma, te ni
ka jan tu'va ña'a tee ka tatnuni
nuu sutu ma, ji'in tee ka kuu
ja'nu ma. Te ka jikan-tnu'u de:
—¿Na in ni tatnuni ja sa'a ni
sukan a? ¿Xi na in ni ka'an ja
kuu sa'a ni sukan a? —ka kuu de
ka jiña'a de.
24 Jesús ma, ni ndakone'e ya, te
jiña'a ya:
—Xinañu'u maa sa kakan-tnu'u
ña'a, te nuna jin ndakone'e ni, te
sana ka'an sa na in ni tatnuni ja
sa'a sa sukan.
25 Ja ni yo skuandute Juan ma,
¿Su'si iya iyo andivi ma ni
tetniñu Juan ma ja sa'a de sukan,
xi ñayii ma ni tetniñu ña'a ja
sa'a de sukan? —kúu ya jiña'a ya.
Te ka ndakan-tnu'u tna'a de:
—Nuna jin kuña'a o ja maa
Su'si iya iyo andivi ma ni tetniñu
Juan ma, kovaa ka'an de: "¿Te
nava'a ñatuu ni ka kandija ni ja
ni ka'an de ma?"
26 Kovaa nuna jin kuña'a o ja
ñayii ma ni tetniñu de, masu kuu
vaa ka yu'u o ñayii a, chi vaa
ndaka i ka jani ini ja Juan ma, in
tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo

wa'a Su'si ma kúu de, te jin ndakiti
ini i nuu o —ka kuu de ka ka'an de.
27 Chukan kúu ja sa'a ni ka
ndakone'e de nuu Jesús ma:
—Ñatuu ka jini sa —ka kuu de
ka jiña'a de.
Sani te Jesús ma, ni
ndakone'e ya:
—Suni ni ma ka'an tna sa na in
ni tatnuni ja sa'a sa sa'a —kúu ya
jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vijin nduu sayii in tee ma

28 Kovaa sani te jiña'a Jesús ma:
—¿Naxe ka jani ini ni? In tee, te
iyo uu sayii de, te ni jan tu'va de
suchi xinañu'u ma, te jiña'a de:
“Sayii, kuá'an, te satniñu ro vitna
itu tnu uva ma”, kúu de jiña'a de.
29 Te ni ndakone'e i, te jiña'a i:
“Masu ki'in sa”, kúu i jiña'a i.
Kovaa kuee-ka ma, te ni ndakani,
ni ndaka'vi ini i, te kua'an i itu ma.
30 Te ni jan tu'va tuku de in-ka
sayii de ma, te jiña'a de sukan
ni jiña'a de suchi xinañu'u ma.
Te suchi ya'a chi ni ndakone'e i:
“Kuu tna vi, taa”, kúu i jiña'a i,
kovaa masu ni ja'an i itu ma.
31 Te jin ka'an ni, ¿nde i ja
nduu i ma ni sa'a sukan kúni
yuva i ma? —kúu ya jiña'a ya.
Te ka jiña'a de:
—Suchi xinañu'u ma —ka
kuu de ka jiña'a de.
Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja
tee ka ndake'en ya'vi xu'un no'o
ñuu Roma ma, ji'in ña'a ka kuneé
ka ku-uun ma, ka yoxtnuu-ka de
ji'in ña jin kivi koo de nuu
tatnuni Su'si ma sana ndijin.
32 Vaa ni kenda Juan ma nuu ni,
ja ni kaxtnu'u de ichi ndaa ma, te
ñatuu ni ka kandija ni. Kovaa tee
ka ndake'en ya'vi xu'un no'o ñuu
Roma ma, ji'in ña'a ka kuneé ka
ku-uun ma chi ni ka kandija ña
ji'in de, te ni ka jini ni ja ni ka
kandija de ji'in ña ma, te ñatuu
ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi ini
ni ja jin kandija tna ni ja ká'an
Juan ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vijin ñayii masu inuva'a ini, ja ka jito i itu tnu uva ma

(Mr 12:1-12; Lc 20:9-19)

33 Te jiña'a Jesús ma:
—Jin koniniso'o ni in-ka tnu'u
vijin a: In tee, ni sunkoo de
ni-ka'nu itu de ma tnu uva, te
ni jasi de yu'u itu de ma. Te ni
satu'va de in nuu taxi uva ma kivi
kuaan i ma, te ni sa'a de in ve'e
sukun sukun, sukan-va'a kuu ko
koto de ni-ka'nu itu de ma. Sani
te ni nduku de jaku ñayii ja jin
ko koto i itu de ma, te kivi kuaan
uva de ma, te sasava jin kuu de
ji'in i. Sani te kua'an jika de.
34 Te maa kivi kuáan i ma, te
ni tetniñu de tee ka jinukuechi
nuu de ma ja jin koo de jin nu
ke'en de jaku uva ja ni kuaan ma
nuu ñayii ka jito itu de ma.
35 Kovaa ñayii ka jito ma, ni ka
tnii i tee ma, te in de ma ni ka
kani i, te in-ka de ma ni ka ja'ni i,

te in-ka tuku de ma, ni ka wa'a
yuu i de.
36 Kovaa tee xi-ñu'ú ma chi ni
ndatetniñu tuku de kua'a-ka
tee ka jinukuechi nuu de ma ja
jin koo de sana tee ni jan koo
xinañu'u ma. Kovaa tee ni jan
koo-ka ma chi sukan ni ka sa'a i tee
xinañu'u ma, sukan ni ka sa'a i de.
37 Te sandi'i-nka ma, te ni
tetniñu de sa'ya maa de ma. Vaa
jani ini de: "Jin kava respetu i
nuu sa'ya o a nuna tetniñu o i,
vaa sa'ya maa o kúu i."
38 Kovaa ñayii ka jito itu de ma,
ni ka jini i ja vee sa'ya tee ma,
te ni ka ndatnu'u tna'a i: "Suchi
ya'a kúu suchi nduta'vi ñu'ú
ya'a. Jín ka'ni o i, te jin ndani'i o
ñu'ú i a", ka kuu i ka ka'an i.
39 Chukan kúu ja ni ka tnii i
sa'ya de ma, te ni ka kene'e i
sa'ya de ma yu'u itu ma, te ni ka
ja'ni i sa'ya de ma.
40 'Te nuna ndenda tee
xi-ñu'ú ma, te ¿nawa ka jani ini
ndijin ja sa'a de ji'in suchi ka jito
itu de ma? —kúu ya jiña'a ya.
41 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka kuu ja'nu ma, ka
jiña'a de:
—Xndo'o xneni de suchi ka
jito itu de ma, te ka'ni de i, te
kua'a de ñu'ú de ma siin-ka ñayii
ja jin satniñu i, te jin ndakua'a i
ja kee itu de ma kivi kuaan i ma
—ka kuu de ka jiña'a de.
42 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Ñatuu jin ka'vi-ka ni tnu'u
ya'a ja ndee nuu tutu Su'si ma
nuu sa'a ká'an ma?:
Yuu ni ka saxiko ñayii ka
sa'a ve'e ma,
ni nduu i yuu kanuu-ka.
Sa'a ni sa'a maa Iya
Tátnuni ma,
te ñatuu nama uun ni ka jani
ini o ja sukan ko sa'a ya.
Sa'a ká'an tnu'u Su'si ma.
43 Te chukan kúu ja ká'an sa
nuu ni a ja ja tatnuni Su'si ma
nuu ñayii ka kuu ñuu ya ma,
xtandiyo ya nuu nda'a ni a, te
ndakua'a ya nuu jaku-ka ñayii ja
jin sa'a i sukan játna ini ya ma.
44 Te yuu ma, ndeva'a-ni ñayii
nduva siki i ma, kukuechi kulikin
ñayii ma. Te nú yuu ma jinu siki
in ñayii ma, ñuyaka-nka-ni nduu
ñayii ma —kúu ya jiña'a ya.
45 Te tee ka tatnuni nuu
sutu ma, ji'in tee ka kuu
fariseo ma, ni ka jiniso'o de tnu'u
vijin ni kaxtnu'u ya ma, te ni
ka jinitnuni de ja tnu'u vijin ni
ka'an ya ma chi ja jin kuu maa de
kúu.
46 Te ka kuni de ja jin tnii de
Jesús ma. Kovaa ka yu'u de
ñayii ma, vaa ndaka ñayii ma, ka
jani ini i ja in tee ndákaxtnu'u
tnu'u ni wa'a Su'si ma kúu
Jesús ma.

Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vijin in viko tnánda'a

(Lc 14:15-24)

22 Jesús ma, ni ka'an ya
in-ka tnu'u vijin nuu
ñayii ma, te jiña'a ya:

[2] —Nuu tatnuni Su'si iya iyo
andivi ma, inuu kúu i ji'in in rey
ja ni sa'a de in viko tnanda'a
sayii de ma.
[3] Te ni tatnuni de nuu tee ka
jinukuechi nuu de ma ja jín
koo de jín kueka de ñayii jâ ni
kana de i ja ki koo i viko tnanda'a
sayii de ma, kovaa ñayii yukan,
ñatuu ni ka kuni i ja jin koo i.
[4] Sani te ni tatnuni de nuu jaku-ka
tee ka jinukuechi nuu de ma, te
sa'a jiña'a de: “Jin kuña'a ni ñayii
jâ ni kana sa i ma ja jâ ni satu'va
sa ndeyu ma, vaa jâ ni ka ji'i
xndiki sa ma ji'in kiti vava'a-ka
ni satu'va sa ma, te jâ iyo tu'va
ndaka, te kí koo i viko tnanda'a
sayii sa ya”, kúu de jiña'a de.
[5] Kovaa ñayii ni ka kana de
ja jin koo i viko ma, masu ni
ka kandija i ja jin koo i, su'va
jaku i kuan koo nuu itu i ma, te
jaku-ka i ma kuan koo i kuan
xiko i ndatniñu ka xiko i ma,
[6] te jaku-ka i ma, ni ka tnii i tee
ka jinukuechi nuu rey ma, te ni
ka sa'a ndeva'a i de, te ni ka
ja'ni i de.
[7] Te nuu ni jiniso'o rey ma, te
ni ndakiti ini de, te ni tetniñu
kua'a de soldado de ma. Ni jan
koo i, te ni ka xnaa i tee ni ka
ja'ni tee ka jinukuechi nuu de ma,
te ni ka ja'mi i ñuu yukan.
[8] Sani te jiña'a de nuu tee ka
jinukuechi nuu de ma: “Ja ndaa
kúu ja viko tnanda'a sayii sa ya
chi jâ iyo tu'va, kovaa ñayii ni
kana sa ja ki koo i ma, masu ka
iyo i ja ki koo i.
[9] Kuán koo ni nuu ka ndatna'a
ichi ma, te jin kuña'a ni ndaka
ñayii ka ya'a i ichi ma ja kí koo i
viko tnanda'a sayii sa ya”, kúu de
jiña'a de.
[10] Te ni ka ke koo tee ka
jinukuechi ma, te kuan koo de
nuu ka ndatna'a ichi ma, te ni
ka ndaxtutu de ndaka ñayii ni
ka ndatna'a ji'in de ma, ka kuu i
ñayii ka sa'a ja va'a xi ja u'vi, te
kuan koo i ji'in de. Te sukan, te ni
chitu viko tnanda'a sayii de ma.
[11] ’Te sani te ni kivi rey ma nuu
ka iyo ñayii ni kana de ma, te ni
jini de in tee ja masu ne'nu de
sa'ma vivii sukan ka ne'nu ñayii
ni jan koo viko ma.
[12] Te jiña'a de: “¿Ndijin, naxe ni
kivi ni ya'a? Te vitna ja masu
ne'nu ni sa'ma ka ne'nu ñayii
ni kana sa a”, kúu de jiña'a de.
Kovaa masu ni ka'an kuiti tee ma.
[13] Sani te jiña'a rey ma nuu tee
ka jinukuechi ma: “Jin ku'ni ni
nda'a de ja'a de, te jin koo ni jin
xsia'a ni de ke'e ma nuu nee ma,
vaa yukan kúu nuu jin ndanda'yu
ñayii ñatuu ni ka iyo tu'va ma,
te jin ndakandi'i jin ndakandi'i i
nu'u i ma ja jin ndo'o jin neni i”,
kúu de jiña'a de.
[14] Suni sukan kúu nuu tatnuni
Su'si ma, vaa kua'a ñayii ma ni
kana ya, kovaa jaku-ni i ni ka
kachi ja ni ka nduu i ñayii ni
ndakaji ya —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya nawa jin kua'a o nuu gobiernu ma, ji'in nawa jin ndakua'a o nuu Su'si ma

(Mr 12:13-17; Lc 20:20-26)

15 Sani te kuan koo tee ka kuu
fariseo ma, te ni ka ndatnu'u
tna'a de naxe kuu jin xnda'vi de
Jesús ma, ja na ka'an ya in tnu'u,
te kuu jin xtekuechi de ya.
16 Te ni ka tetniñu de jaku tee ka
ndikin tna'a ji'in maa de ma, ji'in
jaku tee ka ndikin tna'a ji'in tee
kúu Herodes ma, ja na jin koo de
jin kuña'a de Jesús ma sa'a:
—Teskua'a, ka jini sa ja ja ndaa
kúu ja ká'an ni a, te káxtnu'u
ndaa ni sukan kúni Su'si ma ja
jin ko kuu o nuu ya ma. Te masu
ndí ini ni nawa ka jani ini ñayii
ja ká'an ni a. Te ni masu ndí ini
ni na nde ñayii ka niniso'o ma.
17 Chukan kúu ja, ¿nawa ká'an
ni? ¿Va'a-ni ja jin chuya'vi sa ja
ka satniñu sa ma nuu tee nani
César tátnuni ñuu Roma ma, xi
ña'a? —ka kuu de ka jiña'a de.
18 Kovaa Jesús ma chi jini ya
ja masu ja va'a ka ñu'u ini de ja
sukan ka jikan-tnu'u de ya ma, te
jiña'a ya:
—¿Nava'a ka jitotnuni ña'a ni?
¡Masu ka sa'a ni sukan ka ka'an
ni a!
19 Jin kaxtnu'u ni in xu'un ja
ka chuya'vi ni nuu tee nani
César ma —kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka wa'a de in xu'un
denario,
20 te Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Na in xi-yunuu ndenee a, te
na in nani sukan ká'an yika i a?
—kúu ya jiña'a ya.
21 Te ni ka ndakone'e de:
—Yunuu tee nani César tee
tátnuni ñuu Roma ma kúu —ka
kuu de ka jiña'a de.
Sani te jiña'a Jesús ma:
—Te jin ndakua'a ni nuu
César ma tna'a ja kúu kuenda
maa de ma, te nuu Su'si ma jin
ndakua'a ni tna'a ja kúu kuenda
maa ya ma —kúu ya jiña'a ya.
22 Nuu ni ka jiniso'o de ja sukan
ni ndakone'e Jesús ma, te ni ka
sa'vi-nka ini de, te ñatuu ni ka
ka'an kuiti de, te kuan nu koo de.

Ni ka jikan-tnu'u tee ka kuu saduceo ma naxe ko kuu ñayii ndateku ma

(Mr 12:18-27; Lc 20:27-40)

23 Kivi yukan ni jan koo jaku tee
saduceo ma nuu iyo Jesús ma.
Tee ya'a chi ka ka'an de ja
masu ka ndateku ñayii ni ka
ji'i ma. Te chukan kúu ja ni ka
jikan-tnu'u de ya:
24 —Teskua'a, Moisés ma, ni
xndoo de tutu ká'an ja nú in
tee ma, ni tnanda'a de te ni
ji'i de te ñatuu na sa'ya de ji'in
ñasi'i de ma ni iyo, te ñani tee ni
ji'i ma ndakueka ñasi'i de ma,
sukan-va'a koo sa'ya ña, te ko
kuu i sa'ya tata tee ni ji'i ma.
25 Te sukan ni kuu ja uja tee
ndi-tna'a ñani de ma. Tee
xinañu'u ma, ni tnanda'a de, te
ñatuu na sa'ya de ji'in ñasi'i de ma

ni iyo, te ni ji'i de, te chukan
kúu ja ni ndoo ñasi'i de ma, te ni
ndakueka ña ñani de ma.
26 Te suni sukan ni kuu ji'in tee
ku-uu ma, ji'in tee ku-uni ma,
te onde ndi-uja de ma ni ka yo
ndeka ña.
27 Sani te ni ji'i maa ña'a ma.
28 Va'a-ni, te nú jin ndateku
ñayii ma, ¿na nde de xi-ñasi'i
ko kuu ña'a yukan kivi
jin ndateku de ma? Vaa
ndi-uja de ma ni ka iyo ji'in
ña ma —ka kuu de ka jiña'a de.
29 Te ni ndakone'e Jesús ma, te
jiña'a ya:
—Ndijin chi masu ka jini ni
ja ka ka'an ni a. Masu ka jini
ni sukan ká'an tutu ndee tnu'u
Su'si ma, ni a ndaka ja kuu sa'a
Su'si ma masu ka jini ni.
30 Kivi jin ndateku ñayii ma,
tee ma ji'in ña'a ma, masu jin
ndatnanda'a-ka de, vaa sukan
ka kuu ángel ka iyo andivi ma,
sukan jin ko kuu de.
31 ¿Ñatuu nama ka ka'vi ni nuu
ká'an Su'si ma tnu'u ya'a?:
32 "Maa sa kúu Su'si Abraham ma
ji'in Isaac ma ji'in Jacob ma." Te
chukan kúu ja jin ndateku ñayii
ni ka ji'i ma, vaa Su'si ma, masu
Su'si ñayii ni ka ji'i ma kúu ya
chi Su'si ñayii ka teku ma kúu ya
—kúu ya jiña'a ya.
33 Te ndaka ñayii ka iyo ma, nuu
ni ka jiniso'o i tnu'u ya'a, te ni ka
sa'vi-nka ini i ja káxtnu'u ya ma.

**Uu tnu'u ya'a ni tatnuni
Su'si ma, ja ka ndanuu xeen-ka i**

(Mr 12:28-34)

34 Te tee ka kuu fariseo ma,
ni ka jiniso'o de ja tee ka kuu
saduceo ma chi ñatuu ni kuu
jin ndakone'e de ja ni ka'an
Jesús ma. Chukan kúu ja ni ka
ndatna'a de.
35 Te in de ma, ja kúu de tee skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma,
ni kuni de ja kototnuni de
nawa ka'an Jesús ma, te ni
jikan-tnu'u de ya:
36 —Teskua'a, ¿nde tnu'u
ni tatnuni Su'si ma ja ni
ndakaxtnu'u Moisés ma kúu ja
kanuu xeen-ka ma? —kúu de
jiña'a de.
37 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—"Jín kutoo o Su'si o ma ji'in
ndaka tu'u ini anua o a, ji'in
ndaka ja ka jani ini o a."
38 Tnu'u ya'a kúu tnu'u kanuu
xeen-ka ma.
39 Te in-ka tna tnu'u kanuu ni
tatnuni Su'si ma kúu ja: "Jin
kutoo ni tna'a ni ma, sukan ka
kutoo ni maa ni ma."
40 Nú ka kandija ni te ka sa'a ni
sukan ká'an nduu tnu'u ya'a, ka
yikuu ni ka sa'a ni ndaka tnu'u ni
ka yo kaxtnu'u Moisés ma, ji'in
tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u
ni yo wa'a Su'si ma —kúu ya
jiña'a ya.

Maa Su'si ma ni tetniñu Cristo ma

(Mr 12:35-37; Lc 20:41-44)

41 Te nuu ni ka ndatna'a tee ka
kuu fariseo ma nuu iyo ya ma,
Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya de:
42 —¿Nawa ka ka'an ni ja kuu
Cristo iya ni tetniñu Su'si ma?
¿Na in xi-sa'ya kúu ya? —kúu ya
jiña'a ya.
Te ka jiña'a de:
—Sa'ya tata David ma kúu ya
—ka kuu de ka jiña'a de.
43 Te jiña'a Jesús ma:
—¿Na kachi kúu ja David ma
chi ni ska'an ña'a Xtumani
Ndios ma, te ni xnani de ya ja iya
tátnuni nuu de ma kúu ya? Vaa
ni ka'an David ma:
44 Su'si Iya Tátnuni ma
jiña'a nuu iya tátnuni
nuu sa a:
"Kunukoo ro xiñi kua'a ri a,
te onde nú ni kundee ri
ni skendoo ri
ndaka suchi ñatuu ka
kunimani nuu o a
chii ja'a ro a",
kúu ya jiña'a ya nuu iya
tátnuni nuu sa a.
Sa'a ni ka'an David ma.
45 'Kovaa ¿naxe kuu ko kuu
Sa'ya tata David ma Cristo ma nú
sukan, te vitna ja maa David ma,
ni xnani de ya iya tátnuni
nuu de ma? —kúu ya jiña'a ya.
46 Te ñatuu ni kuu jin
ndakone'e de ni-in tnu'u. Te onde
kivi yukan, te ñatuu na in ni kusaa
ini ja jin kakan-tnu'u-ka i ya.

Ni ka'an Jesús ma ja tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma ji'in tee ka kuu fariseo ma, ñatuu ka sa'a ndaa ka sa'a ndija de

(Mr 12:38-40; Lc 11:37-54; 20:45-47)

23 Sani te jiña'a Jesús ma
nuu ñayii ma, ji'in nuu
tee ka ndikin ya ma:
2 —Nuu ni yo nukoo Moisés ma,
ka nukoo tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ji'in tee ka
kuu fariseo ma.
3 Chukan kúu ja nde a va'a ka
kaxtnu'u de ma ja jin sa'a ni ma,
te jin sa'a ni. Kovaa másu ko
jin ko sa'a ni sukan ka sa'a ka
kuu maa tee yukan, chi vaa ka
ka'an de te masu ka sa'a de.
4 Kovaa ka tatnuni ka tatnuni de
sukan jin ko sa'a ñayii ma, te
sukan ka skuiso de i ndaka,
kovaa maa de ma, masu ka
skanda de ni-in xninda'a de ma
ja jin chindee de ñayii ma naxe
jin sa'a jin kuu i ma.
5 Ja ka kuni de kúu ja jin kuni
ndaka ñayii ma ja ka sa'a de ma,
te ûni ka ndenee in tutu ká'an
tnu'u Su'si ma tnee de ma,
te vivii ka ndaskuili de yu'va
sa'ma de ma.
6 Te nú kuan koo de viko ma xi
ini veñu'u lilikin ma, te ka kunuu
maa de ja jin kunukoo de nuu
mesa ka ndanuu-ka ma.
7 Te ka jatna ini de ja jin kuña'a
ñayii ma: "Teskua'a, teskua'a",
ora ka wa'a i nchuxi ma.

8 ’Kovaa ndijin, másu ko jin
kua'a ni tnu'u ja ko jin xnani
ña'a i teskua'a, vaa maa-ni
Cristo ma kúu teskua'a, te ndaka
ndijin, ndi-tna'a ñani ni, ndi-tna'a
ku'va ni.
9 Te másu ko jin kuña'a ni yuva
sa ni-in ñayii ñuu ñayivi ya, vaa
in-ni Yuva o iyo, te iya iyo onde
andivi ma kúu Yuva o ma.
10 Másu ko jin kua'a ni tnu'u ja ko
jin xnani ña'a i tee ka kaxtnu'u,
vaa maa in-ni Cristo ma kúu iya
káxtnu'u ndaka.
11 Te nde ni kanuu-ka ma, te ko
kuu ni ñayii kunukuechi nuu
ndaka ni a.
12 Vaa nú na in jani ini ja
kanuu-ka i sana ndaka-ka
ñayii ma chi ndatna'a i ja
kan-nuu. Te nú na in jani ini ja
in ñayii masu kanuu kúu i chi
in ñayii kanuu-ka ko kuu i nuu
Su'si ma.
13 ’Kovaa ¡nda'vi maa ni ja ka
kuu ni tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ji'in tee ka
kuu fariseo a, ja ka ka'an ni te
masu ka sa'a ni! Vaa ka ja'nu
ndee ni ja jin kivi koo ñayii ma
nuu tátnuni Su'si ma, vaa ni
masu ka kivi koo ni, te ni masu
ka wa'a ni tnu'u ja jin kivi koo
ñayii ka kuni ja jin kivi koo i ma.
14 ’¡Nda'vi maa ni tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in
tee ka kuu fariseo a, ja ka ka'an
ni te masu ka sa'a ni! Vaa ka
xnda'vi ni ña'a ni ka ji'i yii ma, te
ka ndaxtandee ni ve'e ña ma, te
ka sa'a ni tnu'u ja tee ka sa'a ja
va'a ka kuu ni, kuechi ja nana'a
ka jikan-ta'vi ni ma. Chukan kúu
ja jin chunaa xeen-ka ni.
15 ’¡Nda'vi maa ni tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in
tee ka kuu fariseo a, ja ka ka'an
ni te masu ka sa'a ni! Te kuan
koo ni ve koo ni nuu ñu'ú ya nuu
mar ma ka kuu ni, sukan-va'a jin
kundee ni ja kandija in ñayii ma
sukan ka kaxtnu'u ni a, te nú ni
kandija i ma, jâ ni ka kundee
ni ja ka'vi-ka ndo'o neni i nuu
andeya ma sana maa ni.
16 ’¡Nda'vi maa ni ja ka
kaxtnu'u ni, te masu ka jini ni ja
ka kaxtnu'u ni a! Vaa ka ka'an
ni: “Nú na in na skuiso ja maa
veñu'u ka'nu ma, te masu nawa
kúu, kovaa nú na in na skuiso
ja maa oro iyo ini veñu'u ma, te
sukan ni ka'an i ma, te sukan na
sa'a i.”
17 ¡Tee ñatuu ka jaku'ni ini ka kuu
ni! Vaa ¿nde a kúu ja kanuu-ka:
oro ma xi maa veñu'u ma? Vaa
veñu'u ma kúu ja sa'a ja oro ma,
ni nduu i in ja ii.
18 ’Te suni ka ka'an ni: “Nú na
in skuiso ja maa nuu altar ma
chi masu nawa kúu, kovaa nú
na in na skuiso ja maa ja ka
ndakua'a ñayii ma ja yoxtnee
nuu altar ma chi tavi i ja sa'a i
sukan ni skuiso i ma.”
19 ¡Ñayii ñatuu ka jaku'ni ini ka
kuu ni, te ñatuu ka kundijin nuu
ni a! Vaa kanuu-ka altar ma sana
ja ka ndakua'a ñayii ma, vaa
altar ma kúu ja sa'a ja nduu in ja

ii ja ka ndakua'a ñayii ma nuu
Su'si ma.
20 ’Chukan kúu ja nú na in na
skuiso ja maa nuu altar ma, suni
skuiso i ja ndaka ja yoxtnee nuu
altar ma, te chukan kúu ja iyo i
ja sa'a i ja ni ka'an i ma.
21 Te nú na in na skuiso ja maa
veñu'u ka'nu ma, suni skuiso tna i
ja ndaka ja iyo ini veñu'u ma,
te suni iyo tna i ja sa'a i ja ni
ka'an i ma.
22 Te nú na in na skuiso ja maa
andivi ma, te suni skuiso tna i
nuu núkoo Su'si ma, ji'in maa ya
ja núkoo ya ma, te kuiti iyo tna i
ja sa'a i ja ni ka'an i ma. Kovaa
masu sukan ka kaxtnu'u ni ma.
23 ’¡Nda'vi maa ni tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in
tee ka kuu fariseo a, ja ka ka'an
ni te masu ka sa'a ni! Vaa saa ka
jatanuu ni ja onde minu xtila ma
ji'in anís ma ji'in cominu ma ka
ndakua'a tu ni diezmo ni ma
nuu Su'si ma, kovaa ni ka xndoo
ni tna'a cha'a ja ka kuu i ja ka
ndanuu-ka ja ni tatnuni Su'si ma
ja jin sa'a ni ma, ja jin kunda'vi
ini ni tna'a ni ma, ji'in ja jin
kukanu ini ni Su'si ma, ji'in ja jin
ko sa'a ni ja va'a ja ndaa ma. Te
vaa ndaka cha'a ka ndanuu-ka
ja jin sa'a ni, te suni nini ja jin
ndakua'a tna ni nuu Su'si ma
ndaka ja jâ ka ndakua'a ni ma.
24 ’Vaa ja sukan ka sa'a ka
kuu ni a, te sukan ka kuu tee
ka ndasijin tiukun lilikin ma
kovaa ka kokon de kiti ka kuu
camellu ma, sukan ka kuu ni. Te
chukan kúu ja masu kuu jin ko
kuu ni tee jin kaxtnu'u nuu in-ka
ñayii ma.
25 ’¡Nda'vi maa ni tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma,
ji'in tee ka kuu fariseo a, ja ka
ka'an ni te masu ka sa'a ni!
Vaa ka ndasavii ka ndasandoo
ni maa ni, kovaa ichi ini anua
ni a chi ka ñu'u chitu ja ka
sakui'na ni ma ji'in ja u'vi ka sa'a
ni ma. Te sukan ka kuu ñayii ka
ndakate yika ñajin i ma ji'in yika
ko'o i ma, kovaa ichi ini i ma chi
ka ndaa tne'e ma, sukan ka kuu
ni.
26 Tee ka kuu fariseo, ni masu
ka ndasa'a ni kuenda ja ka sa'a
ni a. Jin ndasavii ni ini anua ni a,
sukan-va'a jin nduvii ni-ka'nu
ni-tu'u ni.
27 ’¡Nda'vi maa ni tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in
tee ka kuu fariseo a, ja ka ka'an
ni te masu ka sa'a ni! Vaa sukan
ka kuu nuu ka yinee ndiyi ma ja
kuijin kuijin ka ndaka'yu i ichi
siki i ma ichi ke'e ma, te sukan
ka kuu ni. Te ja ndaa kúu ja vivii
ka na'a nuu ka yinee ndiyi ma,
kovaa ichi ini i ma ka ñu'u chitu
yiki ndiyi ma, te ñu'u ndaka ja
tne'e ja kini ma.
28 Suni sukan tna ka kuu ni, vaa
ja ka nde'ya ña'a ñayii ma chi
vivii ka na'a ni, vaa ja ndaa kúu
ja ka sa'a ni tnu'u ja tee ka sa'a
ja va'a ka kuu ni, kovaa ini anua
ni a chi ka ñu'u chitu ndaka ja
u'vi ka sa'a ni a, vaa ka ka'an ni
ja va'a te masu ka sa'a ni.

29 ’¡Nda'vi maa ni tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in
tee ka kuu fariseo a, ja ka ka'an
ni te masu ka sa'a ni! Vaa ka
sava'a ni nuu ka yinee tee ni ka
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, te ka ndasakutu ni nuu
ka yinee ñayii ni ka yo sa'a ja
va'a ma.
30 Te ka ka'an ni: “Nute ni ka
iyo o kivi ni ka iyo ndi yuva
o ma chi masu jin ketna'a ini o
ji'in de ja jin ka'ni o tee ni ka
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma.”
31 Te ja sukan ka ka'an ni a, ka
ndaka'an ni ja jin kuu maa ni,
vaa sa'ya tata tee ni ka ja'ni tee
ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma ka kuu ni.
32 ¡Chukan kúu ja ndijin chi
sukan ni ka yo sa'a tna'a ni tee
jana'a ma, kuiti sukan jin sa'a
tna ni!
33 ’¡Sukan ka kuu koo ma ka
kuu ndaka ni! Masu jin kaku-ka
ni, vaa jâ iyo ja jin ndachunaa ni
nuu andeya ma.
34 Chukan kúu ja maa sa tetniñu
tee jin ndakaxtnu'u tnu'u kua'a
Su'si ma ji'in tee inundichi ji'in
teskua'a. Te tee yukan, jaku de
jin ka'ni ni, te jaku de ma jin
skuita kaa ni nuu krusi ma, te
jaku-ka de ma, jin kani xeen
ni de ini veñu'u lilikin ma, te jin
sondikin ni de in ñuu in ñuu.
35 Sukan-va'a ndaka maa ni jin
kuiso kuechi niñi ndaka ñayii ni
ka yo sa'a ja va'a ma te ni ka
ja'ni ni i nuu ñu'ú ya, onde niñi
Abel suchi ni yo sa'a ja va'a ma,
te onde niñi Zacarías sayii tee
kúu Berequías ma tee ni ka ja'ni
ni me'ñu veñu'u ka'nu ma ji'in
nuu altar nuu ka ndachiñu'u ni
Su'si ma.
36 Ja ndaa ndáka'an sa ja ndaka
cha'a jin koo siki ndaka maa ni a.

Ni kuxii ini Jesús ma ja kuu ñuu Jerusalén ma

(Lc 13:34-35)

37 ’¡Ñayii ñuu Jerusalén, ñayii
ñuu Jerusalén, ja ka wa'a-yuu ni
tee ka ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma onde ka ja'ni ni de! ¡Te
suni sukan ka sa'a ni ji'in ñayii
ni tetniñu ya nuu ni ma! ¡Na saa
jichi ni kuni sa ja ndaxtutu ña'a
sa, sukan ndáxtutu tila ma chili
ti ma chii ndijin ti ma! Kovaa
ñatuu ni ka kuni ni.
38 Jin kuni ni ja ve'e ni ma chi jin
kendoo nda'vi jin kendoo kee i.
39 Vaa ká'an sa ja onde vitna, te
masu nde jin kuni-ka ña'a ni maa
sa onde kenda kivi ja jin ka'an
maa ni: “¡Ja va'a kuu iya vee
nuu Iya Tátnuni ma!” —kúu ya
jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya ja veñu'u ka'nu ma chi ndatnana i

(Mr 13:1-2; Lc 21:5-6)

24 Ja ni ndee Jesús ma
ini veñu'u ka'nu ma, te
kua'an ya, te tee ka ndikin ya ma,
ni ka jan tu'va de ya, ja na jin
kaxtnu'u de naxe vii ka ndaa ve'e

sukun ka ndatuu nuu iyo veñu'u
ka'nu ma.
2 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Ka nde'ya ni ni-ka'nu
veñu'u a? Kovaa ja ndaa ká'an
sa nuu ni ja ni-in-ka yuu masu
kendoo siki in-ka yuu a, ja
ndi'i kuiti i ndatnana —kúu ya
jiña'a ya.

Na seña ko kuu kivi naa ñuu ñayivi a

(Mr 13:3-23; Lc 21:7-24; 17:22-24)

3 Te Jesús ma, ja ni kenda ya
Yuku Tnu Olivo ma, te ni
jinkoo ya, te tee ka ndikin ya ma,
ni ka jan tu'va de ya, te ni
ka kene'e siin de ya, te ka
jikan-tnu'u siin de ya na nde
kivi ko kuu sukan ká'an ya ma,
te nde a ko kuu seña, ja sani te
ndenda ya te naa ñuu ñayivi a.
4 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Jin konee ni cuidado ja ñatuu
ni-in ñayii ko xnda'vi ña'a,
5 chi vaa ki koo kua'a xeen i ja
jin sa'a i tnu'u ja maa sa ka kuu i,
te sa'a jin ka'an i: "Maa sa kúu
Cristo ma", te jin xnda'vi i kua'a
xeen ñayii.
6 'Te jin kuniso'o ni ja jin
kanaa ñayii in ñuu ma ji'in in-ka
ñuu ma ya'a yukan. Kovaa máko
jin koyu'u ni, chi vaa sukan ko
kuu, kovaa masu jâ ni jinu kúu.
7 Vaa in ñuu ka'nu ma, kanaa i
ji'in in-ka ñuu ka'nu ma, te in
ñayii tátnuni in ñuu ka'nu ma,
kanaa i ji'in in-ka ñayii tátnuni
in-ka ñuu ka'nu ma, te kua'a ñuu
jin tnaa xeen, te jin ndatnana
kua'a ve'e, te koo soko koo
tnama.
8 Kovaa ndaka cha'a chi yika ni
keja'a tnundo'o tnuneni ma kúu.
9 'Sani te jin tnii ña'a i ndijin,
te jin xsia'a ña'a i nuu ñayii ma,
te jin xndo'o jin xneni ña'a i, te
onde jin ka'ni ña'a i, te ñayii
ni-ka'nu ñuu ñayivi a, jin saxiko
ña'a i ndaka ni kuechi ja ka
ndikin ña'a ni maa sa.
10 Kivi yukan, kua'a ñayii, jin
ndakakayata i nuu Su'si ma, te
ndi-in ndi-in i jin ke'en-su'va nuu
tna'a, te jin saxiko nuu tna'a i.
11 Te kenda koo kua'a tee jin
xnda'vi ña'a ja tee ka ndakaxtnu'u
tnu'u wa'a Su'si ma ka kuu de, te
jin xnda'vi de kua'a ñayii.
12 Te kivi yukan kunuu maa ja
u'vi ka sa'a ñayii ma, te masu jin
kutoo tna'a-ka i.
13 Kovaa nde ni kanda ja kondikin
ña'a ni ma onde kivi jinu ma chi
ndani'i-ta'vi ni.
14 Te suni onde ni-ka'nu ñuu
ñayivi a jin kenda koo i jin
kaxtnu'u i tnu'u vii tnu'u
va'a sukan tatnuni Su'si ma,
sukan-va'a jin kuni ñayii ndaka
ñuu ma sukan ká'an ma. Te sani
te naa ñuu ñayivi a.
15 'Chukan kúu ja nú ni ka
jini ni in ja masu kunimani i
nuu Su'si ma ja ni jinkoo i nuu
altar ii ini veñu'u ka'nu iyo ñuu
Jerusalén ma, sukan ni ka'an
tee kúu Daniel ma, tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a

Su'si ma, (na in ká'vi tnu'u ya'a,
te skua'a ñukuun i, sukan-va'a
jaku'ni ini i nawa kúni ka'an),
16 sani te ñayii ka iyo ñuu
Judea ma, te jín kunu i yuku ma.
17 Te nú na in iyo xini ve'e i ma,
máko nuu i te ndivi i ve'e i ma ja
kene'e i nawa ni xndoo i ma.
18 Te nú na in iyo yuku ma, máko
ndakokuiñi i ve'e i ma ja ki ndi
ke'en i sa'ma i ma.
19 ¡Kivi yukan chi nda'vi-nka ña'a
ka ñu'u lulu ma, ji'in ña'a ka
skaxi lulu ma!
20 Chukan kúu ja jin kakan-ta'vi
ni nuu Su'si ma, ja má ko kuu
sukan kivi vijin ma, xi kivi ñatuu
ka satniñu o ma,
21 chi vaa kivi yukan chi kivi
tnundo'o tnuneni xeen ko kuu,
ûni in tnundo'o ja masu nama
ni yo kuu sukan onde kivi ni
sa'a Su'si ma ñuu ñayivi a, te
onde kenda kivi kenda tnundo'o
tnuneni ja ni jani ini Su'si ma ja
ko kuu ni-ka'nu ñuu ñayivi a, te
nú ni jinu ma, ni masu sa'a-ka ya
sukan.
22 Te nú Iya Tátnuni ma, ma
ndaka'nde sava ya kivi yukan,
kivi tnundo'o ma, masu na in
kaku, kovaa kuechi ja kútoo ya
ndaka ñayii ni ndakaji maa ya ma,
chukan kúu ja ndaka'nde sava ya
kivi yukan.
23 'Te nú jin ka'an i nuu ni: "Jin
konde'ya ni ja ya'a iyo Cristo
ma", xi "Jin konde'ya ni ja yukan
iyo ya", másu ko jin kandija ni.
24 Vaa ki koo tee jin xnda'vi
ña'a ja Cristo ma ka kuu de,
xi jin xnda'vi ña'a de ja tee
ka ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma ka kuu de, te jin sa'a
kua'a de milagru, sukan-va'a
jin xnda'vi ña'a de, te jin ku'un
ini de ja onde ñayii ni ndakaji
Su'si ma jin ndaxnda'vi de.
25 ¡Chukan kúu ja jin konee ni
cuidado! Ndaka jâ xtu'va ña'a
sa a, sukan-va'a ma jin xnda'vi
ña'a de.
26 Chukan kúu ja nú ka ka'an i:
"Jin konde'ya ni jâ ni kenda ya
nuu masu nawa iyo kuiti ma",
kovaa másu ko jin ke koo ni te jin
koo ni. Te nú ka ka'an i: "Iyo ya
onde ini ve'e onde sukun ma", te
másu ko jin kandija ni.
27 Vaa sukan kúu ora jándute
ichi nuu kána kandii ma chi
tnuu ni'ni onde ichi nuu kée
kandii ma, te sukan ko kuu kivi
ndenda sa ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a.
28 Vaa ka jini tu maa ni ja
ndeva'a-ni nuu kátuu in kiti ni
ji'i ma, te yukan ka ndatna'a
loti ma. Te sukan ko kuu kivi
jin ndatna'a o ma, vaa nuu iyo
sa ma ndenda koo ni.

Kivi ndii Jesucristo iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi a

(Mr 13:24-37;
Lc 21:25-36; 17:25-36; 12:41-48)

29 'Nú ni jinu kunu ja ni ya'a
tnundo'o yukan, sani te kandii ma
chi masu kotnuu-ka i, te masu
ndii-ka, te yoo ma, suni masu
kotnuu-ka i, te tiuxini ma chi jin

kun-kava i andivi ma, te ndaka ja
ka iyo andivi ma chi ndaskanda
Su'si ma.
30 Sani te onde andivi ma kenda
seña sa ja kuu sa iya ni kii
ñayivi ñuu ñayivi a, te sani
te jin ndanda'yu ñayii ka iyo
ndaka ñuu ma ja ñatuu ka iyo
tu'va i ma, te jin kuni ñayii ma
ja saña ja kúu sa iya ni kii ñayivi
ñuu ñayivi a, ja ndenda sa nuu
viko ma ji'in ndaka tnu'u ndee
tnu'u ndatnu sa ji'in jayiñu'u
sa ma.
31 Sani te tatnuni sa nuu
ángel sa ma ja jin tivi nini'i i
trompeta ma, te tetniñu sa ángel
sa ma ni-ka'nu ñuu ñayivi a
onde nuu jakituu andivi ma
ji'in ñu'ú a, te jin ndaxtutu i
ndaka ñayii ni ndakaji sa te ni ka
kanda i ni ka yo ndikin ña'a i ma.
32 'Chukan kúu ja jin kutu'va
ni tna'a ja káxtnu'u sa siki tnu
higo ma. Nú ni ka ndi'i nda'a
tnu ma ve jin nana koo i ma te ni
ka nduyute nda'a tnu ma, te ka
jini ni ja ve kuyatni kivi ndukuii
ñuu ñayivi a.
33 Suni sukan ko kuu nú ka jini
ni ja ka yikuu ndaka tna'a ja ni
ka'an sa a, te jin kona'a ni ja sani
te saña ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a chi jâ iyo yatni sa
ye'e ma.
34 Ja ndaa ká'an sa ja masu
yanduu ja ndaka ñayii tiempu
ya'a, jin kuni i ja sukan ko kuu.
35 Andivi ma ji'in ñuu ñayivi a
chi jin naa i, kovaa tnu'u ká'an
sa a chi masu yanduu ja sukan
ko kuu.
36 'Kovaa ja kivi ma ji'in ora ma,
masu na in jini, ni a ángel
Su'si ma ja ka iyo i andivi ma,
ni a saña ja kúu sa Sa'ya ya a chi
maa in-ni Yuva o Su'si ma na'a
na kivi ko kuu sukan.
37 'Sukan ni kuu kivi ni iyo
Noé ma, sukan ko kuu tna kivi
ndii sa ja kúu sa iya ni kii ñayivi
ñuu ñayivi a.
38 Vaa kivi ni iyo Noé ma, nuu
ñatuu kenda-ka ja kuun savi ma,
te ndaka-ka ñayii ma chi ni ka
yo jaa, ni ka yo ji'i i, ni ka yo
xtnanda'a tna'a i, te ni masu ni
ka yo sanuu i ja ká'an Noé ma,
onde ni kenda kivi ni kivi Noé ma
nuu arca ma,
39 te ni kuun xen-xeen savi ma, te
ni chitu ndute ñuu ñayivi a, te ni
ka ji'i ndaka ñayii ma. Vaa ñatuu
ni ka ndasa'a maa i kuenda ma.
Te sukan jin ndo'o maa ñayii
ñatuu ka ndi ini ja ká'an sa a,
kivi ndenda sa ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a.
40 'Vaa jin koo uu ñayii ka
satniñu i itu i ma. Te in i
ndakueka sa, te in i ndoo.
41 Uu ña'a, ka ndiko kaa ña nuu
iyo mulinu ma. In ña ma no'o
ji'in sa, te in ña ma ndoo.
42 'Chukan kúu ja jin konde'ya
va'a ni, te jin koo tu'va ni, te jin
kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma, vaa
masu na in jini na kivi ndenda sa
ja kúu sa iya tátnuni nuu ni ja ka
kuu ni ñayii ve'e sa ma.

43 ’Jin ndasa'a ni kuenda: Nú in
tee xi-ve'e ma, te jini de na ora
kenda kui'na ve'e de ma, masu
kua'a de tnu'u ja kivi i ve'e de ma
ja sakui'na i ma.
44 Ndijin tna, jin koo tu'va ni, vaa
saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a, ndenda sa ora masu ka
jani ini ni ja ndenda sa ma.
45 ’Chukan kúu ja jin ndasa'a
ni kuenda te jin ko kuu ni
sukan kúu tee ñukuun ñukuun
jinukuechi va'a nuu jito'o de ma.
Chukan kúu ja ni sacargu ña'a
jito'o de ma ja na katanuu de
kuá'a de ja jin kaa ndaka ñayii
ve'e jito'o de ma maa ora jiniñu'u
ja jin kaa i ma.
46 Ja vava'a ko kuu tee jinukuechi
nuu jito'o de ma, nuna ndenda
jito'o de ma te ndani'i ña'a de ja
yikuu de sa'a de sukan ni tatnuni
tee ma ja sa'a de ma.
47 Ja ndaa ká'an sa ja jito'o de ma,
ndasacargu-ka ña'a de ndaka-ka
ja neva'a de ma.
48 Kovaa nú tee ni kucargu ma,
te jani ini de ja kukuee-ka
jito'o de ma sana ndenda de,
49 te keja'a de sa'a ndeva'a de
ñayii ka jinukuechi ma, te
keja'a de kaa de ko'o de ji'in tee
ka ndajini ma,
50 te kivi ñatuu jani ini de ja
ndenda jito'o de ma te ora ñatuu
jini de ma, te ndenda jito'o de ma,
51 te xndo'o xneni ña'a
jito'o de ma, te taji de tee ma,
ki'in maa de nuu ka iyo ñayii ni
ka yo ka'an te ñatuu ni ka yo
sa'a i ma, vaa yukan ko kuu nuu
jin ndanda'yu i, te jin ndakandi'i
jin ndakandi'i i nu'u i ma ja jin
ndo'o jin neni i.

Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vijin uxi suchi si'i suchi jaa

25 ’Sani te nuu tatnuni
Su'si ma ko kuu sukan ka
kuu uxi suchi jaa ñatuu jin koo-ka
yii i, ja ni ka ke'en i kandili i ma,
te ni ka ke koo i ka ndetu i suchi
iyo ja tnanda'a i ma.
2 U'un suchi jaa ma chi ka ñu'u vii
ka ñu'u va'a ini i ja ka sa'a i ma,
te u'un-ka i ma chi ka ku-uun ka
kusu'va-ni ini i.
3 Te suchi ka ku-uun ka
kusu'va-ni ini i ma chi ka
yinda'a i kandili i ma, kovaa
masu ni ka ke'en i aceite ku'un
nuu kandili i ma.
4 Kovaa suchi ka ñu'u vii ka ñu'u
va'a ini ja ka sa'a i ma chi ni ka
ke'en i kandili i ma ji'in aceite
ku'un nuu kandili i ma.
5 Te kúkuee suchi tnanda'a ma,
te ni ka kitna'a nuu i, te ni ka
kixi i vala.
6 ’Te sava ñuu ma ka kayu'u
ñayii ma ja jâ ni kenda suchi
tnanda'a ma, te jín ke koo i ja jin
kondetu i ja na kivi i ve'e ma.
7 Sani te ndaka suchi jaa ma, ni
ka ndakoo i, te ni ka ndasatu'va i
kandili i ma.
8 Suchi ka ku-uun ka kusu'va-ni
ini i ma, sa'a ka jiña'a i nuu suchi
ka ñu'u vii ka ñu'u va'a ini ja ka
sa'a i ma: “Jin taa vala aceite

ro a, vaa ve jin nda'va kandili ri
a", ka kuu i ka jiña'a i.
9 Kovaa sa'a ni ka ndakone'e
suchi ka ñu'u vii ka ñu'u va'a ini
ja ka sa'a i ma: "Va'a-ka kuán
koo maa ro, te jin kuaan ro aceite
ja jin ku'un nuu kandili ro a,
sukan-va'a ma ndi'i aceite nuu
ndaka o", ka kuu i ka jiña'a i.
10 'Kovaa nani kuan koo i kuan
kuaan i ma, te ni kenda-ni suchi
tnanda'a ma, te suchi ka iyo
tu'va ma chi ni ka kivi koo i ji'in
suchi tnanda'a ma viko ma, sani
te ni ndandesi ye'e ma.
11 Te saa ni ka ndenda koo
u'un-ka suchi jaa ñatuu ni ka iyo
tu'va ma, te ka jiña'a i: "Señor,
señor, ndakune ni ye'e a", ka
kuu i ka jiña'a i.
12 Kovaa ni ndakone'e de, te
jiña'a de: "Ja ndaa ká'an ri
ja masu jini ña'a ri", kúu de
jiña'a de.
13 Chukan kúu ja jin ku'un vii jin
ku'un va'a ini ni naxe jin ko kuu
ni, vaa ñatuu ka jini ni na kivi na
ora ndenda sa ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a.

Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vijin xu'un ni xndoo tee kúu rey ma nuu nda'a ñayii ka jinukuechi nuu de ma

14 'Vaa nuu tatnuni Su'si ma
inuu kúu i ji'in in tee ja ki'in
jika de, te ni kana de ñayii ka
jinukuechi nuu de ma, te ni
wa'a de jaku ja neva'a de ma.
15 In tee ma, ni wa'a de u'un
xu'un, te in-ka de ma, uu, te
in-ka de ma, in-ni, vaa ndi-in
ndi-in de ma ni wa'a de sukan
jini de ja kuu jin ko koto tee ma,
te sani te kua'an jika de.
16 Sani te tee ni wa'a de u'un
xu'un ma, te ni ja'an tee ma, te
ni chiya'vi de ja ko xiko de ma,
te ni ndindoso u'un-ka xu'un ma.
17 Te suni sukan ni sa'a tna tee ni
ni'i uu xu'un ma, te ni ndindoso
tna uu-ka xu'un ma.
18 Kovaa tee ni ni'i in-ni xu'un ma
chi ni ja'an de, te ni jate de chii
ñu'ú ma, te ni chinee va'a de in
xu'un ni wa'a jito'o de ma.
19 'Sani te ni ya'a kua'a xeen
kivi ma, te ni ndenda tee kúu
jito'o tee ka jinukuechi ma, te ni
ndakan de kuenda nuu tee ma.
20 Te ni kenda tee ni kunda'a
u'un xu'un ma, te yinda'a de
u'un-ka xu'un ni ndindoso ma,
te jiña'a de: "Señor, ni taa ni
u'un xu'un ma, te vitna ni ni'i
sa u'un-ka sa'ya xu'un ni a, ja ni
ndindoso siki xu'un yukan ma",
kúu de jiña'a de.
21 Te jiña'a jito'o de ma: "Va'a-ni
ni sa'a ni, vaa in tee jinukuechi
va'a kúu ni, te kúkanu ini ña'a
sa, vaa visi jaku-ni ni taa sa,
kovaa ni kuu ni, ni jito va'a ni, te
su'va kua'a-ka sacargu ña'a sa ja
ko koto va'a ni. Ne'e ni, te kivi
ni, te jín koo sii ini o", kúu de
jiña'a de.
22 'Te ni kenda tna tee ni kunda'a
uu xu'un ma, te jiña'a de: "Señor,
uu xu'un ni taa ni ma, te ni ni'i

sa uu-ka sa'ya xu'un ni a, ja ni
ndindoso siki xu'un yukan ma”,
kúu de jiña'a de.
23 Te jiña'a jito'o de ma: “Va'a-ni
ni sa'a ni, vaa in tee jinukuechi
va'a kúu ni, te kúkanu ini ña'a
sa, vaa visi jaku-ni ni taa sa,
kovaa ni kuu ni, ni jito va'a ni, te
su'va kua'a-ka sacargu ña'a sa ja
ko koto va'a ni. Ne'e ni, te kivi
ni, te jín koo sii ini o”, kúu de
jiña'a de.
24 ’Kovaa sani te ni kenda tna
tee ni kunda'a in xu'un ma, te
jiña'a de: “Señor, jâ jini ña'a sa
ja in tee ndee ini kúu ni, vaa
ndaxtutu ni nuu masu maa ni ni
chi'i ma, ji'in nuu masu maa ni
ni saka ma.
25 Chukan kúu ja ni yu'u ña'a sa,
te ni jan kate sa chii ñu'ú ma, te
ni chu'u sa xu'un ni taa ni ma.
Te ya'a iyo xu'un ni a”, kúu de
jiña'a de.
26 Te ni ndakone'e jito'o de ma,
te jiña'a de: “Masu tee jinukuechi
va'a kúu ni. Tee kuxi kúu ni.
Vaa nú jini ni ja ndáxtutu sa nuu
masu ni chi'i sa ma ji'in nuu
masu ni saka sa ma,
27 te chukan kúu ja nute ni jan
xsia'a ni xu'un sa a nuu tee ka
jito bancu ma, te ndenda sa ma
chi ndani'i sa xu'un sa ma ji'in
sa'ya xu'un sa ma nkuu”, kúu de
jiña'a de.
28 Te jiña'a tna de nuu ñayii ka
iyo ma: “Jin ndaxtandee ni xu'un
yinda'a de a, te jin ndakua'a ni
nuu tee yinda'a uxi xu'un ma.
29 Chukan kúu ja nú na in jâ
neva'a i ma chi ni'i-ka i, te
koneva'a kua'a-ka i, te nú na in
ñatuu nawa neva'a i ma chi onde
jaku-ni ja neva'a i ma chi siin-ka
ñayii ndunda'a.
30 Te tee jinukuechi a, ja masu
jiniñu'u de a, jin chunee ni de
ke'e ma nuu nee ma, vaa yukan
kúu nuu jin ndanda'yu ñayii ma,
te jin ndakandi'i jin ndakandi'i i
nu'u i ma ja jin ndo'o jin neni i”,
kúu de jiña'a de.

Sukan ndakan Jesús ma kuenda nuu ñayii ni-ka'nu ñuu ñayivi a

31 ’Kivi ndenda sa ja kúu sa
iya vee ñayivi ñuu ñayivi a ji'in
jayiñu'u sa ma ji'in ndaka ángel
sa ja ka sa'a i ja va'a ma, sani te
jinkoo sa nuu tatnuni sa ma, nuu
iyo jayiñu'u sa ma.
32 Te yukan jin ndututu ndaka
ñayii ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
te ndasasiin sa ndi-in ndi-in
ñayii ma, sukan sa'a tee
jito kiti ma, ja ndasasiin de
ndikachi ma ji'in ndixi'yu ma.
33 Te ndaxtutu sa ndikachi sa ma
xiñi kua'a sa ma, te ndixi'yu ma
ichi xiñi satni sa ma.
34 ’Sani te saña ja kúu sa rey ma,
kuña'a sa nuu ñayii ka iyo xiñi
kua'a sa ma: “Ja vava'a ka kuu ni
nuu Yuva sa ma, te ne'e koo ni,
te jin koo ni nuu tátnuni ya ma
nuu ni satu'va ya onde nuu ni
keja'a ñuu ñayivi a ja jin ko kuu
ta'vi ni ma.

35 Vaa nuu ni yo kokon sa ma, te
ni ka taa ni ja ni jaa sa, te nuu
ni yo yichi sa ndute ma, te ni
ka taa ni ndute ni ji'i sa, te ni
ka jan-ta'vi ña'a ni ve'e ni ma
kuenda tnu'u ja in tee in-ka ñuu
kúu sa.
36 Te nuu ni iyo vichi sa ma, te
ni ka taa ni sa'ma ni yo ne'nu
sa ma, te nuu ni yo ndo'o, ni yo
tna'a sa in kue'e ma, te ni ka jan
koto ña'a ni ma, te nuu yinee sa
vekaa ma, te ni ka jan koto ña'a
ni ma", kuña'a sa.
37 'Sani te ñayii ni ka sa'a ja
va'a ma, jin ka'an i: "Señor, ¿na
kivi ni ka jini ña'a sa ja kókon ni
te ni ka taa sa ja ni jaa ni, xi ni
ka jini ña'a sa ja yíchi ni ndute
te ni ka taa sa de ni ji'i ni?
38 ¿Te nde kivi ni ka jini ña'a sa
ja sukan kúu in tee in-ka ñuu
kúu ni, te ni ka jan-ta'vi ña'a sa
ve'e sa ma, xi iyo vichi ni te ni
ka skone'nu ña'a sa sa'ma ma?
39 ¿Xi na kivi ni ka jini ña'a sa ja
ku'u ni xi ja yinee ni vekaa ma,
te ni jan koo sa ni ka jan koto
ña'a sa?" Sa'a jin ka'an i.
40 'Te ndakone'e sa, te kuña'a
sa: "Ja ndaa ká'an sa ja sukan ni
ka sa'a ni ja kuu in ñayii kúnda'vi
kúkee ma ja kándija i ja ká'an
sa a, te kuenda tnu'u ja nuu maa
sa ni ka sa'a ni", kuña'a sa.
41 'Sani te kuña'a tna sa ñayii
ni sa'a siin sa ka iyo ichi xiñi
satni sa ma: "Kuán koo ni kuán
jin ndiyo ni nuu iyo sa a. Kuán
koo ni nuu ñu'u i'ni ndú'va
ni-kani ni-jika ma, nuu iyo tu'va
ja ki'in tachi ma ji'in ángel ka
ndikin i ma chi ñayii ka sa'a ja
u'vi ka kuu ni.
42 Vaa ni yo kokon sa, te ñatuu ni
ka taa ni ja kaa sa, te ni yo yichi
sa, te ñatuu ni ka taa ni ndute
ko'o sa.
43 Te ni yo kuu sa sukan kúu
in ñayii in-ka ñuu ma, te ñatuu
ni ka jan-ta'vi ña'a ni, te ni yo
iyo vichi sa, te ñatuu ni ka taa
ni sa'ma kone'nu sa. Nuu ni yo
ndo'o ni yo tna'a sa in kue'e ma,
te ñatuu ni ka jan koto ña'a ni, te
ni yinee sa vekaa ma, te ñatuu ni
ka yo jan koto ña'a ni", kuña'a
sa.
44 'Sani te jin ndakone'e tna i,
te jin ka'an i: "Señor, ¿te nama
ni ka jini ña'a sa ja ni yo kokon,
ni yo yichi ni, xi sukan kúu ñayii
in-ka ñuu ni yo kuu ni, xi ni iyo
vichi ni, xi ni yo ku'u ni, xi ni
yinee ni vekaa ma, te ñatuu ni ka
jatanuu ña'a sa?", jin ka'an i.
45 'Sani te ndakone'e sa, te
kuña'a sa: "Kuechi ja ñatuu ni ka
chindee ni ni-in ñayii ka kunda'vi
ka kukee ma, te kuenda tnu'u
ja maa sa ñatuu ni ka jatanuu
ni kúu ja sukan ni ka yo sa'a ni
ñayii yukan ma", kuña'a sa.
46 'Te chukan kúu ja ñayii ya'a
jin koo i nuu jin ndo'o jin neni i
ni-kani ni-jika ma, kovaa ñayii
ni ka yo sa'a ja va'a ma, jin
koo i nuu jin koteku i ni-kani
ni-jika ma —kúu ya ká'an ya.

Ni ka chutna'a tnu'u de naxe jin tnii de Jesús ma

(Mr 14:1-2; Lc 22:1-2; Jn 11:45-53)

26 Te nuu ni jinu ni kaxtnu'u Jesús ma ndaka tnu'u ya'a ma, te jiña'a ya tee ka ndikin ya ma:
2 —Jâ ka jini ni ja uu-nka kivi kúni, te ko kuu Viko Pascua ma, te jin ndaxsia'a ña'a i saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a nuu nda'a tee jin skuita kaa ña'a nuu krusi ma —kúu ya jiña'a ya.
3 Sani te tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma, ni ka ndatna'a de nuke'e ve'e tee kúu Caifás tee tátnuni nuu sutu ma.
4 Te ka ndatnu'u tna'a de naxe jin xnda'vi de Jesús ma te jin tnii de ya te jin ka'ni de ya.
5 Kovaa ka ka'an de:
—Masu kuu ne'un viko ma. Nú ña'a, te ñayii ma, jin ndakiti ini i nuu o, te jin kana jin kayu'u i nuu ka iyo o a —ka kuu de ka ka'an de.

In ña'a, ni chiso ña ndute jáxiko asi xini Jesús ma

(Mr 14:3-9)

6 Jesús ma, ni ja'an ya ñuu Betania ma, ve'e tee kúu Simón ma, tee ni yo ndo'o kue'e lepra ma.
7 Te ni jan tu'va in ña'a nuu núkoo Jesús ma, te yinda'a ña in botella, te nanimaa vidriu nani alabastru kúu i, te yukan ñu'u ndute jáxiko asi ma. In ja ndee ya'vi xeen kúu i. Te ni chiso ña ndute jáxiko asi ma xini Jesús ma, nani núkoo ya nuu mesa ma.
8 Te ni ka jini tee ka ndikin ya ma, te ni ka ndakiti ini de, te ka ka'an de:
—¿Nava'a ni xtivi ña ndute jáxiko asi a?
9 Va'a-ka nute ni kuya'vi de, vaa ndee ya'vi xeen de, te kuu jin chindee o ñayii nda'vi ma nkuu —ka kuu de ka ka'an de.
10 Kovaa Jesús ma, jini ya nawa ka ka'an de ma, te jiña'a ya:
—¿Nava'a ka xtna'a ni ña'a a? Vaa ña'a ya'a chi tna'a ja ni sa'a ña'a ña a chi in ja va'a kúu.
11 Vaa ñayii nda'vi ma chi kuu jin koo i ji'in ni ni-kani ni-jika, kovaa saña chi kenda kivi ja masu koo-ka sa ñuu ñayivi ya ji'in ni.
12 Te ja sukan ni chi'i ña'a ña ndute jáxiko asi a, te cha'a kúu ja ni satu'va ña yikikuñu sa a, sukan-va'a koo tu'va i kivi jin chu'u ña'a ni ma.
13 Te ja ndaa ká'an sa ja ndeva'a-ni nuu jin kaxtnu'u i tnu'u vii tnu'u va'a káxtnu'u sa a, suni jin ndaka'an jin ndakachi i tna'a ja ni sa'a ña'a ña'a ya'a, te sukan, te jin ndaka'án i ja vii ja va'a ni sa'a ña ma —kúu ya jiña'a ya.

Judas ma, ni ke'en-su'va de Jesús ma

(Mr 14:10-11; Lc 22:3-6)

14 Sani te in tee ni yo kuu ndi-uxi
uu tee ni ka yo ndikin ya ma, ja
nani de Judas Iscariote ma, ni
ja'an de ni jan kuña'a de nuu tee
ka tatnuni nuu sutu ma,
15 te sa'a jiña'a de:
—¿Nawa jin taa ni, nuna nduku
sa naxe kuu kaxtnu'u sa te jin tnii
ni Jesús ma? —kúu de jiña'a de.
Te ni ka wa'a tee yukan oko uxi
(30) xu'un plata.
16 Te ora yukan ni keja'a
Judas ma nduku de na ora ko
kuu ja ke'en-su'va de Jesús ma.

Kivi ni kuxini Jesús ma ji'in tee ka ndikin ya ma

(Mr 14:12-25; Lc 22:7-23; Jn 13:21-30; 1 Co 11:23-26)

17 Kivi ni keja'a viko ja ka
jaa i xtatila ñatuu na levadura
yi'i ma, te tee ka ndikin Jesús ma,
ni ka jan tu'va de ya, te ka
jikan-tnu'u de ya:
—¿Ndenu kúni ni ja jin satu'va
sa ja jin kuxini o Viko Pascua a?
—ka kuu de ka jiña'a de.
18 Te jiña'a ya:
—Kuán koo ni ini ñuu ma, te
jin ndatna'a ni ji'in in tee, te
jin kuña'a ni: "Teskua'a o ma,
sa'a ká'an ya: Jâ ni kuyatni ora
ndo'o neni sa a. Chukan kúu ja
ve'e ni ma, jin kuxini sa Viko
Pascua ya, ji'in ndaka tee ka
ndikin tna'a ji'in sa a", jin kuña'a
ni —kúu ya jiña'a ya.
19 Te tee ni tetniñu ya ma, ni
ka sa'a de sukan ni tatnuni ya
nuu de ma, te ni ka satu'va de
ja jin kuxini de ji'in ya Viko
Pascua ma.
20 Nuu ve kunee ma, ni jinkoo
Jesús ma ji'in ndi-uxi uu tee ka
ndikin ya ma.
21 Nani ka kuxini de ji'in ya ma,
te Jesús ma, jiña'a ya:
—Ja ndaa ká'an sa ja in
ni ke'en-su'va ña'a —kúu ya
jiña'a ya.
22 Te ni ka kuxii ini de, te ni
ka keja'a ndi-in ndi-in de ka
jikan-tnu'u de ya:
—Señor, ¿saña kúu? —ka
kuu de ka jiña'a de.
23 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Nde ni xndoyo xtatila ni a
ji'in sa nuu ko'o a ko kuu tee
ke'en-su'va ña'a ma.
24 Ja ndaa kúu ja saña ja kúu sa
iya vee ñayivi ñuu ñayivi a chi
ndo'o sa sukan ká'an tutu ndee
tnu'u Su'si ma ja iyo ja ndo'o
sa ma, kovaa ¡nda'vi maa na
in ke'en-su'va ña'a ma! Va'a-ka
ko kuu i, nute ñatuu ni kenda i
ñuu ñayivi ya nkuu —kúu ya
jiña'a ya.
25 Sani te Judas tee
ke'en-su'va ya ma, ni
ndakone'e de:
—Teskua'a, ¿saña kúu?
—kúu de jiña'a de.
Te jiña'a ya:
—Kúu-nka chi maa ni ká'an,
masu saña —kúu ya jiña'a ya.

26 Nani ka kuxini de ji'in ya ma,
te Jesús ma, ni tnii ya xtatila ma,
te ni ndakuan-ta'vi ya nuu
Su'si ma, te ni ta'vi ya, te ni
wa'a ya tee ka ndikin ya ma, te
jiña'a ya:
—Jin tnii ni, te jin kaa ni. Cha'a
kúu yikikuñu sa a —kúu ya
jiña'a ya.
27 Sani te ni tnii ya in nuu
ñu'u ndute uva ma, te ni
ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si ma.
Te ni xsia'a ya nuu tee ka
ndikin ya ma, te jiña'a ya:
—Jin ko'o ndaka ni vala vala de.
28 Vaa cha'a kúu niñi sa ja
kati ma, sana jin ndani'i-ta'vi
kua'a xeen ñayii ma, te onde
sa'a, te sakanu ini Su'si ma
kuechi i ma. Cha'a kúu in tnu'u
jaa tátnuni Su'si ma naxe jin koo
va'a ni nuu ya.
29 Kovaa ká'an sa nuu ni ja
vitna-nka-ni, te masu ko'o-ka sa
ndute uva ya'a chi onde kivi jin
ndututu o nuu tatnuni Yuva o
Su'si ma te jin ko'o o ndute uva
jaa ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya ja Pedro ma, uni jichi ka'an de ja masu jini de ya

(Mr 14:26-31;
Lc 22:31-34; Jn 13:36-38)

30 Nuu ni jinu ni ka jita de
ji'in ya in yaa, te kuan koo de
ji'in ya Yuku Tnu Olivo ma.
31 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:
—Jakuaa vitna, te ndaka ndijin
chi ma jin kukanu ini-ka ña'a ni,
te jin xndoo ña'a ni, vaa sukan
ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma:
"Ka'ni sa tee jito ndikachi ma, te
ndaka ndikachi ma, jin kuitenuu
ti."
32 Kovaa kivi ndateku sa ma,
te koxtnuu sa ki'in sa ñuu
Galilea ma, te sana jan koo maa
ni —kúu ya jiña'a ya.
33 Pedro ma, ni ndakone'e de,
te jiña'a de:
—Visi ndaka de na jin xndoo
ña'a, kovaa saña chi masu xndoo
ña'a sa —kúu de jiña'a de.
34 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ja ndaa ká'an sa ja jakuaa
vitna, ni ñatuu kana-ka li'li ma,
te jâ ni kuu uni jichi ja ka'an ni
ja ñatuu jini ña'a ni —kúu ya
jiña'a ya.
35 Kovaa Pedro ma chi jiña'a de:
—Visi na kûu sa ji'in ni, kovaa
masu ka'an sa ja ñatuu jini ña'a
sa —kúu de jiña'a de, te ndaka
tee ka ndikin ya ma ka jiña'a
sukan tna.

Nuu nani Getsemaní ma, ni ja'an Jesús ma ni jikan-ta'vi ya nuu Su'si ma

(Mr 14:32-42; Lc 22:39-46)

36 Sani te ni jan koo de ji'in ya
in nuu nani Getsemaní ma, te
Jesús ma, jiña'a ya nuu tee ka
ndikin ya ma:
—Jin kunukoo ni ya'a, nani
ki'in sa jin kakan-ta'vi sa nuu
Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.
37 Te ni jeka ya Pedro ma ji'in
nduu sa'ya Zebedeo ma, te kuan

koo de ji'in ya, te ni keja'a ya
kúxii kúnda'vi ini ya,
38 te jiña'a ya de:
—Jini sa ja onde ini anua sa a,
kúxii xeen ini i, te ûni kuenda
kûu sa kúni sa. Jin kendoo
ni ya'a. Másu ko jin kusu ni
—kúu ya jiña'a ya.
39 Sani te kua'an-ka Jesús ma,
te ni kujika-ka ya vala ma,
te ni jinkoo jiti ya, te ni
jakindeyi ya onde nuu ñu'ú ma,
te jikan-ta'vi ya nuu Su'si ma, te
sa'a jiña'a ya:
—Yuva maa sa, nú kuu, te má
ndo'o neni sa. Kovaa má ko kuu
sukan kúni maa sa chi kó kuu
sukan kúni maa ni —kúu ya
jiña'a ya.
40 Sani te ni ndakokuiñi ya nuu
ka iyo tee ka ndikin ya ma, te
ni ndani'i ya de ja ka kixi de, te
jiña'a ya Pedro ma:
—¿Ni ñatuu ni kuu jin kondito
ni visi ja in ora?
41 Chukan kúu ja jin kondito
ni, te jin ku'un vii jin ku'un
va'a ini ni naxe jin ko kuu
ni, te jin kakan-ta'vi ni nuu
Su'si ma, sukan-va'a má ska'an
ña'a tachi ma ja jin sa'a ni ja
u'vi ma. Ka jani va'a ini ni, kovaa
yikikuñu ni a chi vita xeen i
—kúu ya jiña'a ya.
42 Te kua'an ya in-ka jichi kuan
kakan-ta'vi ya nuu Su'si ma, te
jiña'a ya:
—Yuva maa sa, nú jiniñu'u ja
ndo'o neni sa, te kó kuu sukan
kúni maa ni a —kúu ya jiña'a ya.
43 Te ni ndakokuiñi ya nuu
ka iyo de ma, te ni ndani'i
tuku ya de ja ka kixi de,
vaa ûni ka ndandesi-nka
nduchinuu de ma, ja jin kusu de
ka kuni de.
44 Te ni xndoo ya de, te
kua'an ya kuan kakan-ta'vi ya ja
ku-uni jichi ma, te suni maa i ni
jiña'a ya nuu Su'si ma.
45 Te ni ndakokuiñi ya nuu ka iyo
tee ka ndikin ya ma, te jiña'a ya:
—¿Ka yikuu-ka ndijin ka kixi
ni? ¿Ka ndatatu ni? Jin konde'ya
ni ja vitna, te jâ ni kenda ora ja
jin ke'en-su'va ña'a i saña ja kúu
sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a,
te jin kunda'a ña'a tee ka ndiso
kuechi ma.
46 Jin ndakoo ni, te jín koo o
chi jâ ve kuyatni tee ke'en-su'va
ña'a ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka tnii de Jesús ma

(Mr 14:43-50;
Lc 22:47-53; Jn 18:1-11)

47 Yikuu-ka Jesús ma ká'an ya,
nuu ni kenda Judas ma, ja kúu de
in tee ni yo kuu ndi-uxi uu tee
ni ka yo ndikin ya ma. Te ni
kenda de, te ka ndikin tna'a de
ji'in kua'a ñayii ka ndiso xeen, te
ka yinda'a i yuchi ka kuu espada
ji'in karroti. Ñayii ya'a ka kuu
ñayii ni ka tetniñu tee ka tatnuni
nuu sutu ma, ji'in tee ka kuu
ja'nu ma.
48 Judas tee ni ke'en-su'va ya ma,
ni wa'a de in seña, te jiña'a de:

—Tna'a tee chitu sa
yikinuu de ma, tee yukan
kúu de, te jin tnii ni de —kúu de
jiña'a de.
49 Chukan kúu ja ni jan tu'va de
Jesús ma, te jiña'a de:
—Iyo va'a ni, teskua'a —kúu de
jiña'a de.
Te ni chitu de yikinuu ya ma.
50 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Ndijin, ¿na tniñu ni kijaa ni
ya'a? —kúu ya jiña'a ya.
Sani te ni ka tani'ni ñayii ma,
te ni ka tnii i ya, te kuan koo i
ji'in ya.
51 Kovaa in tee ndikin ya ma,
ni tava de yuchi kúu espada ma,
te ni jan ka'nde de in so'o tee
jinukuechi nuu tee tátnuni nuu
sutu ma.
52 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:
—Ndachunee va'a ni yuchi kúu
espada ni a nuu ñunee i ma,
vaa ñayii yinda'a yuchi kúu
espada ma chi suni jin ka'ni
ña'a i ji'in yuchi kúu espada.
53 ¿Xi ka jani ini ni ja masu kuu
kakan-ta'vi sa nuu Yuva sa ma,
te tetniñu ya kua'a xeen ángel?
54 ¿Kovaa naxe ko kuu sukan
ká'an tnu'u Su'si ma? Te vitna ja
jiniñu'u ja ko kuu sukan ká'an ma
—kúu ya jiña'a ya.
55 Te ora yukan, Jesús ma, ni
jikan-tnu'u ya ñayii ma:
—¿Nava'a ve koo ndijin ji'in
yuchi kúu espada a ji'in karroti
ja jin tnii ña'a ni, kuenda tnu'u
ja kúu in kui'na kúu sa? Ndaka
kivi ni yo nukoo sa ini veñu'u
ka'nu ma, ni yo kaxtnu'u sa tnu'u
vii tnu'u va'a ma, ¿te nava'a
ñatuu ni ka tnii ña'a ni?
56 Kovaa ndaka cha'a chi sa'a
kúu sukan-va'a ko kuu sukan
ká'an tutu ndee tnu'u ni ka
yo ndakaxtnu'u tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma —kúu ya jiña'a ya. Sani
te ndaka tee ka ndikin ya ma, ni
ka jinu de, te ni ka xndoo de maa
in-nka Jesús ma.

Ni jan koo de ji'in Jesús ma nuu tee ka ja'nde tniñu ñayii ñuu judío ma

(Mr 14:53-65; Lc 22:54-55, 63-71; Jn 18:12-14, 19-24)

57 Ni jan koo de ji'in Jesús ma
nuu tee tátnuni nuu sutu ma tee
nani Caifás ma, te ni ka ndututu
tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ji'in tee ka kuu
ja'nu ma.
58 Pedro ma, ndikin jika de ya
onde nuke'e ve'e tee tátnuni
nuu sutu ma, te ni kivi de, te
ni jinkoo de nuu ka iyo tee ka
jito veñu'u ka'nu ma, sukan-va'a
kuni de ndaka sukan jin sa'a de
Jesús ma.
59 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka kuu ja'nu ma, ji'in
ndaka tee ka ja'nde tniñu ñayii
ñuu judío ma, ni ka nduku de
in ja kuu jin skuiso kuechi de
Jesús ma te jin ka'ni de ya.
60 Visi kua'a de ma ka ka'an
tnu'u ja ni yo sa'a ya ma, kovaa
ñatuu ni ka ndani'i de in ja kuu
jin xtekuechi de ya. Kovaa nuu

ve jinu-nka ma, te ni ka ndokuiñi
uu tee inutnu'u,
61 te ka jiña'a de:
—Tee ya'a chi ni ka'an de:
"Saña chi kuu ndakana sa veñu'u
ka'nu nuu ka ndachiñu'u o
Su'si ma, te nuu uni kii ma, te
ndasa'a sa i", ni ka'an de —ka
kuu de ka jiña'a de.
62 Sani te maa tee tátnuni nuu
sutu ma, ni ndokuiñi de, te
jiña'a de ya:
—¿Ñatuu nawa ndákone'e ni?
¿Nawa kúu ja ka ka'an ñayii a ja
kuu ni a? —kúu de jiña'a de.
63 Kovaa Jesús ma chi ni
jasiyu'u ya. Te maa tee tátnuni
nuu sutu ma, jiña'a de ya:
—Ja maa Su'si iya téku ma,
tátnuni sa nuu ni ja ka'an ni nuu
sa nú ndijin kúu Cristo Sa'ya
Su'si ma —kúu de jiña'a de.
64 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Maa ni ká'an, te sukan iyo.
Kovaa ká'an tna sa nuu ndijin
ja onde vitna, te jin kuni ni ja
saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a, kunukoo sa xiñi kua'a
Su'si iya kúu sa'a ndaka ma, te
jin kuni tna ni ja kenda kivi ja
ndenda sa onde nuu viko ka iyo
andivi ma —kúu ya jiña'a ya.
65 Sani te tee tátnuni nuu
sutu ma, ni kachi de sa'ma de ma,
ja káxtnu'u de ja ni ndakiti xeen
ini de, te jiña'a de:
—¡Tnu'u masu játna ini Su'si ma
ni ka'an de! ¿Nawa kúu ja jin
nduku-ka o ñayii jin ndaka'an
nawa ni yo sa'a de a? Jâ ni ka
jiniso'o ndaka ni ja jâ ni ka'an de
tnu'u ja masu játna ini Su'si ma.
66 ¿Naxe ka ka'an ni? —kúu de
jiña'a de nuu ndaka-ka tee ka
iyo ma.
Te ni ka ndakone'e tee ma, te
ka jiña'a de:
—Iyo de ja kuiti kûu de —ka
kuu de ka jiña'a de.
67 Sani te ka tusii de ya, te ka
kani de ya, te ka wa'a de tikatu
yikinuu ya ma,
68 te ka jiña'a de ya:
—Ndijin ja kúu ni Cristo ma,
¡ka'an ni na in ni kani ña'a! —ka
kuu de ka jiña'a de.

Ni ka'an Pedro ma ja masu jini de Jesús ma

(Mr 14:66-72; Lc 22:54-62; Jn 18:15-18, 25-27)

69 Te Pedro ma, iyo de ichi
ke'e ma, nuke'e tee tátnuni nuu
sutu ma. Te ni jan tu'va ña'a in
ña'a jinukuechi nuu tee tátnuni
nuu sutu ma, te jiña'a ña:
—Ndijin tna chi ni yo ndikin ni
Jesús tee ñuu Galilea ma —kúu
ña jiña'a ña.
70 Kovaa Pedro ma chi nuu ka
iyo ndaka ñayii ma, te jiña'a de:
—Masu jini sa nawa kúu ja
ká'an ni a —kúu de jiña'a de.
71 Te ni kee de ye'e ke'e ma.
Sani te in-ka ña'a jinukuechi
nuu tee tátnuni nuu sutu ma, ni
jini tna ña Pedro ma, te jiña'a ña
ndaka-ka ñayii ka iyo ma:

—Tee ya'a chi ni yo ndikin de
Jesús tee ñuu Nazaret ma —kúu
ña jiña'a ña.
72 Kovaa Pedro ma chi in-ka
jichi ni jiña'a de:
—Chunaa maa sa, nú masu
ndija ja ká'an sa ja masu jini sa
tee yukan —kúu de jiña'a de.
73 Te ni kukuee-ka ma, te ñayii
ka iyo yukan ma, ka jiña'a tuku i
Pedro ma:
—Ja ndaa ndija ja ndijin kúu in
tna'a tee ni ka yo ndikin Jesús ma,
vaa sukan ka ka'an de ma, sukan
ká'an tna ni —ka kuu i ka jiña'a i.
74 Sani te Pedro ma, ni keja'a de
jiña'a de:
—Chunaa maa sa, nú masu
ndija ja ká'an sa ja masu jini sa
tee yukan —kúu de jiña'a de.
Te ora yukan-ni, te ni kana in
li'li ma.
75 Te ni ndaka'án Pedro ma ja
sa'a ni jiña'a Jesús ma: "Ni ñatuu
kana-ka li'li ma, te jâ ni kuu uni
jichi ja ka'an ni ja ñatuu jini ña'a
ni." Te ni ndee de yukan, te ni
nda'yu nda'vi, ni nda'yu kee de,
ja ni ndakani ini de.

Ni ka ndaxsia'a i Jesús ma nuu nda'a Pilato ma

(Mr 15:1; Lc 23:1-2; Jn 18:28-32)

27 Nuu jâ ve ndii in-ka
kii ma, te ni ka ndututu
tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka kuu ja'nu ma, te ni
ka ndatnu'u tna'a de naxe jin
xtekuechi de Jesús ma te jin
ka'ni de ya.
2 Te ni ka ju'ni de Jesús ma,
te kuan koo de ji'in ya, te ni
ka ndaxsia'a de ya nuu nda'a
tee kúu Pilato ma, ja kúu de
gobiernu ñuu yukan ma.

Sukan ni ji'i tee kúu Judas ma

3 Sani te nuu ni jini Judas tee
ni ke'en-su'va Jesús ma ja jin
ka'ni de Jesús ma, te ni ndakani
ini de, te kuan nu ndakone'e de
oko uxi xu'un plata ma nuu tee
ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in nuu
tee ka kuu ja'nu ma.
4 Te jiña'a de:
—Ni jiso kuechi sa ja ni
ke'en-su'va sa in tee ñatuu na
kuechi de —kúu de jiña'a de.
Kovaa tee yukan, ka jiña'a de:
—¿Na jin ko ndi ini saña?
¿Naxe sa'a maa ni? —ka kuu de
ka jiña'a de.
5 Te Judas ma, ni ndaskana
ndee de xu'un ma ini veñu'u
ka'nu ma, te ni kee de, te
kua'an de, te ni jan skue'ne de
maa de, te yukan-ni ni ji'i de.
6 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ni ka ndake'en de xu'un ma, te
ka ka'an de:
—Xu'un ya'a chi masu va'a-ni
ja jin ndachunee o i nuu ñu'u
xu'un ka ndakua'a ñayii ma nuu
Su'si ma, vaa cha'a kúu ja ni ka
chuya'vi o ja kûu in ñayii ma
—ka kuu de ka ka'an de.
7 Te ni jinu ni ka ndatnu'u
tna'a de ma, te ni ka jani ini de
ja jin ndakuaan de ñu'ú tee sa'a
kisi tee sa'a ko'o ma, sukan-va'a

yukan koo jin chu'u i ñayii masu
ñayii ñuu yukan ka kuu i ma.
8 Chukan kúu ja ñu'ú yukan chi
onde vitna ka xnani i ñu'ú ma
Ñu'ú Niñi.
9 Te sukan, te ni kuu sukan
ni ka'an Jeremías tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, kivi ni ka'an de ma:
"Ni ka ndake'en de oko uxi
xu'un plata ni ka jani ini ñayii
ñuu Israel ma ja kondee ya'vi ja
kûu ya ma.
10 Te ji'in xu'un yukan ni ka
ndakuaan de ñu'ú tee sa'a kisi ma.
Sa'a jin sa'a ñayii ñuu Israel ma,
ni ka'an Iya Tátnuni ma nuu
sa a", sa'a ni ka'an tee kúu
Jeremías ma.

Pilato ma, ni xndichi de Jesús ma

(Mr 15:2-5; Lc 23:3-5; Jn 18:33-38)

11 Te Jesús ma, ni ka
sunkani de ya nuu tee
kúu gobiernu ma, te ni
jikan-tnu'u de ya:
—¿Ndijin kúu rey tátnuni nuu
ñayii judío a? —kúu de jiña'a de.
Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Maa ni ká'an —kúu ya
jiña'a ya.
12 Ndaka tee ka tatnuni nuu
sutu ma, ji'in tee ka kuu
ja'nu ma, kua'a xeen ja ka
xtekuechi de ya, kovaa masu
nawa ni ndakone'e ya.
13 Sani te Pilato ma, ni
jikan-tnu'u de ya in-ka jichi:
—¿Ñatuu jiniso'o ni ja kua'a
xeen ja ka xtekuechi ña'a i a?
—kúu de jiña'a de.
14 Kovaa ni-in tnu'u ñatuu ni
ndakone'e ya. Chukan kúu ja
tee kúu gobiernu ma, ni sa'vi
xeen-nka ini de.

Ni ka kundee maa ñayii ma, te ni tatnuni Pilato ma ja jin ka'ni i Jesús ma

(Mr 15:6-20; Lc 23:13-25; Jn 18:38–19:16)

15 Ne'un Viko Pascua ma, te
ndi-kuiya ndi-kuiya ma Pilato ma
chi ni yo kachi de ja kene'e de in
ñayii vekaa ma, ndeva'a-ni na in
ka ka'an maa ñayii judío ma.
16 Te in tee nani Barrabás ma,
yinee de vekaa ma, te ni ka yo
jini ndaka ñayii ma ndaka ja u'vi
ni yo sa'a de ma.
17 Te ni ka ndututu ñayii ma, te
jiña'a Pilato ma:
—¿Na in ka kuni ni ja xsiaa sa a
vitna a? ¿Tee kúu Barrabás ma,
xi tee kúu Jesús ma ja ka ka'an i
ja Cristo iya ni tetniñu Su'si ma
kúu de ma? —kúu de jiña'a de,
18 chi vaa ni jinitnuni Pilato ma
ja tee ka tatnuni nuu sutu ma
chi ni ka ndaxsia'a de Jesús ma
nuu de ma kuechi ja ka kukueñu
ini de sukan vivii káxtnu'u ya ma.
19 Te nani núkoo de nuu
ja'nde de tniñu ma, te
ñasi'i de ma, ni tetniñu ña in
ñayii ni jan kuña'a i de: "Masu
nawa ko sa'a ro tee jiña, vaa
masu na kuechi ndiso de, vaa ja

ni kuu jakuaa a chi ni skoto ña'a
Su'si ma ja kuu tee jiña", kúu ña
jiña'a ña.
20 Kovaa tee ka tatnuni nuu
sutu ma, ji'in tee ka kuu ja'nu ma
chi ni ka jiña'a de ñayii ma ja
jín kayu'u i jín kakan i ja xsiaa
Pilato ma Barrabás ma te ka'ni de
Jesús ma.
21 Te jiña'a Pilato ma nuu ñayii
ka kayu'u ma:
—¿Ja nduu de a, na nde de ka
kuni ni ja xsiaa sa? —kúu de
jiña'a de.
Te ka jiña'a ñayii ma:
—Tee kúu Barrabás ma —ka
kuu i ka jiña'a i.
22 Te jiña'a tee kúu Pilato ma:
—¿Kovaa nawa ka kuni ni ja
sa'a sa ji'in tee kúu Jesús ma, ja
ka ka'an i ja Cristo iya ni tetniñu
Su'si ma kúu de ma? —kúu de
jiña'a de.
Te ka jiña'a ndaka ñayii ma:
—¡Kata kaa ni de nuu krusi ma!
—ka kuu i ka kayu'u i nuu
Pilato ma.
23 Te jiña'a Pilato ma:
—¿Nava'a? ¿Na kuechi de? ¿Na
nde a u'vi ni sa'a de? —kúu de
jiña'a de.
Kovaa ñayii yukan chi ndaka i ni
ka kayu'u nini'i-ka, ka jiña'a i de:
—¡Kata kaa ni de nuu krusi ma!
—ka kuu i ka jiña'a i.
24 Jâ ni jini Pilato ma ja ma
kundee de ma, vaa ñayii ma,
su'va ni ka ndakiti-ka ini i.
Te chukan kúu ja ni jikan de
ndute ma, te ni ndanda'a de nuu
ndaka ñayii ñuu ma, te jiña'a de:
—Ñatuu na kuechi kuiti kondiso
saña ja jin ka'ni ni tee nda'vi
ya'a. Kuechi maa ni jin ko kuu
—kúu de jiña'a de.
25 Te ni ka ndakone'e ndaka
ñayii ñuu ma, te ka jiña'a i:
—Má ko ndi ini ni, niñi tee jiña
jín kuiso ndaka maa sa ji'in sa'ya
tata sa a —ka kuu de ka jiña'a de.
26 Te Pilato ma chi ni xsiaa de
Barrabás ma kua'an maa de.
Te ni jinu, te Jesús ma, ni
ndaxsia'a de ya nuu nda'a
soldado ma, sukan-va'a jín
kani de ya te jín kata kaa de ya
nuu krusi ma, sukan ka jiña'a
maa ñayii ma.
27 Sani te tee ka kuu soldado ma,
ni jan koo de ji'in Jesús ma
nuke'e palaciu ma, te ni ka
ndututu ndaka-ka soldado ma.
28 Te ni ka xtandiyo de sa'ma
ne'nu ya ma, te ni ka skondii de ya
in sa'ma kua'a tnuu.
29 Te ni ka sa'a de in corona iñu,
te ni ka sonee de xini ya ma, te
ni ka chi'i de nda'a ya in tnu
yoo. Te ka jinkuiñi jiti de nuu ya
kuenda tnu'u ja ka iyo xeen
respetu de nuu ya, te ni ka kasiki
ndee de ya, te ka ka'an de:
—¡Suchi ya'a kúu rey tátnuni
nuu ñayii judío ma, vee! —ka
kuu de ka jiña'a de.
30 Te ka tusii de ya, te ni ka
ndake'en de tnu yoo ni ka chi'i de
nda'a ya ma, te ni ka kuun de
tnu xini ya ma.
31 Te nuu ni jinu ni ka kasiki
ndee de ya ma, te ni ka
xtandiyo de sa'ma kua'a tnuu

ni ka skondii de ya ma, te ni
ka ndaskone'nu de ya sa'ma
maa ya ma, te ni ka kene'e de ya,
ja jin koo de jin kata kaa de ya
nuu krusi ma.

Ni ka skuita kaa de Jesús ma nuu krusi ma

(Mr 15:21-32;
Lc 23:26-43; Jn 19:17-27)

32 Te ichi kuan koo de
ji'in ya ma, ni ka ndani'i de in tee
ñuu Cirene ma te Simón nani de.
Te ni ka xtetuu de tee ma ja na
kuiso de krusi Jesús ma.
33 Ni jan koo de ji'in Jesús ma
in nuu nani i Gólgota ja kúni
ka'an "Yiki Xini Ndiyi".
34 Te ni ka wa'a de ya vala ndute
uva ja ni jiya, te ni ka sakanuu de
ji'in ndute kava kiti, sukan-va'a
ndajijin yikikuñu ya ma. Te
Jesús ma, yika ja ni jitotnuni
ya-ni, te ñatuu ni kuni ya ja
ko'o ya.
35 Sani te tee ka kuu soldado ma,
ni ka jata kaa de ya nuu krusi ma.
Te ni ka keja'a de ka chu'un de
suerte sa'ma Jesús ma, sukan-va'a
nde sa'ma ya ma jin ndani'i
ndi-in ndi-in de ma.
36 Te ni ka jinkoo de, sukan-va'a
jin ko koto de ya.
37 Te ichi xini ya ma ni ka
tenee de in tabla ja ká'an: "Tee
ya'a kúu Jesús tee kúu rey
tátnuni nuu ñayii judío a", vaa
kuechi ja chukan kúu ja ni ka
jata kaa de ya ma.
38 Sani te ni ka jata kaa de uu
kui'na in in nuu krusi ma, in de
xiñi kua'a ya ma te in de xiñi
satni ya ma.
39 Te ñayii ka ya'a ma, ka ka'an
ndeva'a i nuu ya, ka skuiko xini i,
40 te ka jiña'a i:
—Ndijin ja ká'an ni ja ndakana
ni veñu'u ka'nu ma te nuu uni
kii ma te ndajinu ndasa'a ni ma,
nú ndija ni ja Sa'ya Su'si ma kúu
ni, te sa'a maa ni ja kaku ni, te ki
nuu ni nuu krusi a —ka kuu i ka
jiña'a i.
41 Te tee ka tatnuni nuu
sutu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u
ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in
tee ka kuu ja'nu ma, ka kasiki
ndee de ya, te ka ka'an de:
42 —Siin-ka ñayii, ni sa'a de ja
ni ka kaku i nuu tnundo'o ma,
te maa de a, ñatuu kúu naxe
sa'a de ja kaku de nuu tnundo'o
tnuneni a. Te nú tee kúu rey
tátnuni nuu ñayii ñuu Israel ya
kúu de, te kí nuu de nuu krusi a,
sukan-va'a jín kandija o ja
ká'an de a.
43 Nú kúkanu ini de Su'si ma,
te jín ko koto o nuna kii ya
ki koto ya de. Vaa ni ka'an de
ja Sa'ya Su'si ma kúu de —ka
kuu de ka ka'an de.
44 Te onde kui'na ka ndakaa
nuu krusi ma xiñi ya ma, suni ka
ka'an ndeva'a de nuu ya.

Sukan ni ji'i Jesús ma

(Mr 15:33-41;
Lc 23:44-49; Jn 19:28-30)

45 Te nuu ve kusava nduu ma,
te ni-ka'nu ñuu ñayivi ma ni
kunee, onde nuu ni kuu ka uni
jañini ma.
46 Te maa ora yukan kúu ora
ni kayu'u nini'i Jesús ma ni
ka'an ya:
—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani?
Te tnu'u ya'a kúni ka'an, "Su'si
maa sa, Su'si maa sa, ¿nava'a ni
xndoo ña'a ni?"
47 Te sava ñayii ka iyo yukan, ni
ka jiniso'o i ja ni ka'an Jesús ma,
te ka ka'an i ja Elías ma kána ya.
48 Sani te in tee yukan, jinu de ni
jan nduku de vala kachi, te ni
chunee de nuu vinagre ma. Te ni
chitnii de in nuu tnu yoo, te ni
tenee de yu'u Jesús ma, xi ma
ko'o ya.
49 Kovaa ndaka-ka ñayii ma, ka
ka'an i:
—Ni kuu na. Máko jin xtna'a-ka
o de, te jín ko koto o nú kii
Elías ma te sa'a de ja kaku tee
ya'a —ka kuu i ka ka'an i.
50 Kovaa Jesús ma chi in-ka
jichi ni kayu'u nini'i ya. Sani te
ni ji'i ya.
51 Sani te sa'ma ndakaa nuu ii
ini veñu'u ka'nu ma chi ni ndata
sasava i, ni keja'a onde sukun ma,
te ni kenda i onde ja'a sa'ma ma.
Te ni jakondee tnaa, te ni ka ta'vi
toto ma.
52 Te ni ka ndanune ndaka yavi
ndiyi ma, te kua'a ñayii ni ka yo
sa'a ja va'a ma te jâ ni ka ji'i i ma,
ni ka ndateku i ora yukan.
53 Te ni ka nde koo ñayii ni
ka ndateku ma nuu yavi ni ka
yinee i ma, kovaa ni ka yo
ndetu i onde nuu ni ndateku maa
Jesús ma, te saa ni kuu ni ka
ndivi koo i ini ñuu ii ma, te ni ka
ndakuni tna'a ñayii ka teku ma
ji'in ñayii ni ka ndateku ma.
54 Te tee tátnuni nuu ciento
soldado ma, ji'in ndaka-ka tee ka
iyo ji'in de ja ka jito de Jesús ma
ndákaa ya nuu krusi ma, ni ka
jini de ja ni tnaa xeen ma, ji'in
ndaka-ka ja ni kuu ma, te ni
ka yu'u xen-xeen de, te ni ka
keja'a de ka ka'an de:
—Ja ndaa ndija kúu ja iya ya'a
chi Sa'ya Su'si ma kúu ya —ka
kuu de ka ka'an de.
55 Suni ka iyo kua'a ña'a ka
nde'ya jika ma. Ña'a ya'a chi ni
ka yo ndikin ña Jesús ma, te ni
ka yo jinukuechi ña nuu ya nuu
vee ya onde ñuu Galilea ma.
56 Ne'un ndaka ña'a ma iyo María
Magdalena ma, ji'in María si'i
Santiago ma ji'in José ma, ji'in
si'i sa'ya tee kúu Zebedeo ma.

Sukan ni ka chu'u i Jesús ma

(Mr 15:42-47;
Lc 23:50-56; Jn 19:38-42)

57 Nuu ve kunee ma, te ni kenda
in tee xiku iyo ñuu Arimatea ma,
nani de José, te suni ni yo
ndikin de Jesús ma.
58 Te ni ja'an de nuu Pilato ma, te
ni ndakan de ñunde'yu Jesús ma.

Sani te Pilato ma chi ni wa'a de
tnu'u ja nune'e de ñunde'yu
Jesús ma.
59 Sani te ni nune'e José ma
ñunde'yu Jesús ma, te ni ke'en de
in sa'ma va'a xeen nani i lino, te
ni chutuu de ya sa'ma ma.
60 Te ni jan chinee de ya in yavi
jaa ndenee yika toto ma, ja jâ ni
jate maa de ma, te ni jasi de ji'in
in yuu ka'nu ka'nu, te kua'an de.
61 Te María Magdalena ma, ji'in
in-ka ña'a nani María ma, ka
nukoo ña ichi jiyo nuu iyo yavi
yinee ñunde'yu ya ma, te ni ka
jini ña.

Sukan ni ka yo jito va'a soldado ma nuu ni ka chu'u de Jesús ma

62 Te in-ka kii ma, kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu
ñayii ma kúu, te ni ka ndututu
tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in
tee ka kuu fariseo ma nuu iyo
Pilato ma.
63 Te ka jiña'a de:
—Señor, ni ka ndaka'án sa ja
tee xnda'vi ñayii ma, ni ka'an de
kii nuu téku-ka de ma ja nuu uni
kii ma, te ndateku de ma.
64 Chukan kúu ja ka kuni sa ja
tetniñu ni soldado a ja jin ko koto
va'a de nuu yinee Jesús ma uni
kii. Chi vaa nasa ki koo tee ni ka
yo ndikin de ma ora kunee ma, te
jin ndene'e de ñunde'yu tee ma,
te jin ka'an de nuu ñayii ka iyo
ini ñuu ma ja ni ndateku de te
masu ni kendoo de nuu ka iyo
ñayii ni ka ji'i ma. Nú ña'a, te
cha'a ko kuu in ja jin kandija
xeen ñayii ma, te ka'vi-ka ko
kuu sana ja ni ka'an de ja Sa'ya
Su'si ma kúu de —ka kuu de ka
jiña'a de.
65 Te jiña'a Pilato ma:
—Jiña ka iyo soldado a, te kuán
koo ni ji'in de. Te jin kuña'a maa
ni de ja jin ko koto va'a de, sukan
ka kuni ni a —kúu de jiña'a de.
66 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma,
kuan koo de ji'in soldado ma,
te ni ka satu'va vava'a de sukan
jin ko koto soldado ma yavi nuu
yinee Jesús ma. Te ni ka tenee de
in sellu yika yuu ma, te ni ka
xndoo de soldado ma ja jin ko
koto de ma.

Nuu ni ndateku Jesús ma

(Mr 16:1-8; Lc 24:1-12;
Jn 20:1-10)

28 Te nuu jâ ni ya'a kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu ñayii ma, te nuu ve ndii
kivi kéja'a smana ma, ni jan koo
María Magdalena ma, ji'in in-ka
ña'a nani María ma, kuan koto
ña yavi yinee Jesús ma.
2 Te ni tnaa xeen, vaa in ángel ni
tetniñu Iya Tátnuni ma, ni nuu i
andivi ma, te ni kenda i nuu
yinee Jesús ma, te ni xtandiyo i
yuu ka'nu ka'nu ndesi ma, te ni
jinkoo i siki yuu ma.
3 Te ûni ye'e ni'ni i sukan kúu ora
jándute ma. Te sa'ma ne'nu i ma,
ûni yayaa.

4 Te soldado ma, ni ka yu'u
xen-xeen de ja ni kenda ángel ma,
te ni ka jakondee de ka ni'i ka
ni'i-nka de, te ni ka kuita de,
kuenda tnu'u ja ni ka ji'i de.
5 Sani te ángel ma, jiña'a i nuu
ña'a ka iyo ma:
—Máko jin koyu'u ndijin, vaa
jini sa ja ka ndanduku ni Jesús
iya ni ka jata kaa i nuu krusi ma.
6 Masu na iya yinee-ka ya'a,
chi vaa jâ ni ndateku ya, sukan
ni ka'an ya ma. Ne'e koo ni,
te jin konde'ya ni nuu ni ka
tava'a i ya ma, ja ñatuu na iya
yinee-ka.
7 Ni kuu na, te kuán koo ni,
te jin kuña'a ni tee ni ka yo
ndikin ya ma, ja jâ ni ndateku ya
ne'un ñayii ni ka ji'i ma, te
yoxtnuu ya kua'an ya ñuu
Galilea ma. Te yukan jin kuni
ni ya. Te vitna, te jâ ni kaxtnu'u
sa nuu ni a —kúu i jiña'a i.
8 Sani te ni ka nde koo kunu
ña ye'e yavi ma, te kuenda ni
ka yu'u ña, kovaa ka iyo sii ini
xeen ña ja ni ka jini ña ja jâ ni
ndateku Jesús ma. Te ka jinu ña
kuan koo ña kuan nu kaxtnu'u
ña nuu ndaka ñayii ni ka yo
ndikin ya ma sukan ni jiña'a
ángel ma. Te nani kuan koo ña
kuan nu kaxtnu'u ña nuu ñayii ni
ka yo ndikin ya ma,
9 te ni jan tna'a ña'a Jesús ma, te
jiña'a ya:
—¡Vava'a ka kuu ni! —kúu ya
jiña'a ya.
Te maa ña, ni jan koo ña ni ka
jan tu'va ña ya, te ni ka kanuni'ni
ña ja'a ya ma, te ni ka chiñu'u
ña ya.
10 Te maa Jesús ma, jiña'a ya ña:
—Máko jin koyu'u ni, su'va
kuán koo ni, te jin kaxtnu'u ni
nuu ñani sa ma ja jâ ni ndateku
sa, te jín koo de ñuu Galilea ma,
te yukan jin ndakuni tna'a sa
ji'in de —kúu ya jiña'a ya.

Sukan ni ka sa'a soldado tee ni ka yo jito nuu ni ka chu'u i Jesús ma

11 Te kuan nu koo ña, te in
jichi tee ni ka yo jito nuu ni ka
chu'u i ya ma, ni jan nu koo de
ini ñuu ma ja jin ndakaxtnu'u de
nuu tee ka tatnuni nuu sutu ma
ndaka sukan ni yo kuu ma.
12 Te ni ka ndututu tna tee ka
tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka
kuu ja'nu ma, te ni ka chutna'a
tnu'u de ja jin kua'a de kua'a
xu'un nuu soldado ma,
13 te ka jiña'a de nuu soldado ma:
—Kuán koo ni, te jin ka'an
ni ja maa tna'a tee ni ka yo
ndikin de ma, ja in jakuaa ni
ki koo de ni ka sakui'na de
ñunde'yu ma ora ka kixi ni ma.
14 Te nú tnu'u ka'an o ja cha'a na
kuniso'o tee kúu gobiernu ma, te
máko jin koyu'u ni, chi vaa maa
sa jin ka'an ji'in de, sukan-va'a
jin kaku ni nuu de —ka kuu de
ka jiña'a de.
15 Te ni ka tnii soldado ma
xu'un ma, te ni ka sa'a de ndaka
sukan ka jiña'a tee ma. Te tnu'u
ya'a, ni jitenuu i ne'un ñayii

judío ma, te sukan ka jani ini i
onde kivi vitna.

Ni tatnuni Jesús ma sukan jin sa'a tee ka ndikin ya ma

(Mr 16:14-18;
Lc 24:36-49; Jn 20:19-23)

16 Kovaa ndi-uxi in tee ni ka yo
ndikin ya ma, ni jan koo de ñuu
Galilea ma, nuu yuku ni tatnuni
maa Jesús ma.
17 Te nuu ni ka jini de ya ma,
ni ka ndachiñu'u de ya, kovaa
sava de ma, ka jani uu ka jani
uni ini de ma.
18 Te Jesús ma, ni jan tu'va ya de,
te jiña'a ya:
—Jâ ni taa Su'si ma ndaka tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ja tátnuni sa
andivi ma ji'in nuu ñu'ú ya.
19 Chukan kúu ja jin koo ni
ni-ka'nu ni-tu'u ñuu ñayivi a, te
jin kaxtnu'u ni nuu ñayii ma ja
na jin kandija i tnu'u maa sa a te
jín kondikin vii jín kondikin va'a
ña'a i maa sa, te jin ndakune'e
ni Yuva sa Iya Tátnuni ma, ji'in
maa sa ja kúu sa Sa'ya ya ma,
ji'in Xtumani Ndios ma, te sukan
jin skuandute ni i.
20 Te jin kaxtnu'u tna ni ja jin
sa'a i ndaka sukan ni tatnuni
sa nuu ni a, te maa sa koo ji'in
ndaka ni ndi-kivi ndi-ñuu onde
kii naa ñuu ñayivi a, te jin
kona'a ni ja masu xndoo ña'a sa
—kúu ya jiña'a ya.
Sukan kó kuu.

Tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma sukan ni kaxtnu'u tee ni yo nani Marcos ma

Juan tee skuandute ñayii ma, ni kaxtnu'u de sukan kenda Jesucristo ma

(Mt 3:1-12; Lc 3:1-9, 15-17; Jn 1:19-28)

1 Sa'a kéja'a tnu'u vii tnu'u va'a
Jesucristo Sa'ya Su'si ma.
2 Vaa sa'a ndee tnu'u maa
Su'si ma nuu tutu Isaías ma, tee
ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma:
Tetniñu ri in tee kaxtnu'u de
nuu ñayii ma,
te koxtnuu de ja satu'va de
ichi ro ma.
3 Te tee tetniñu ri ma chi
kenda de ichi nuu masu
nawa iyo kuiti ma,
te kayu'u de ka'an de:
"Jin satu'va ni ichi kenda
Iya Tátnuni ma,
jin ndakani jin ndaka'vi ini ni
te jin ndakaka ndaa ni ichi
Su'si ma."
Sa'a ni ka'an Su'si ma ja
ko kuu kivi kenda Sa'ya ya
Jesucristo ma, te ni tee Isaías ma
nuu tutu de ma.
4 Te sukan ni ka'an Su'si ma,
sukan ni kuu ja tee kúu Juan ma
chi ni kenda de ichi nuu
masu nawa iyo kuiti ma, te ni
skuandute de ñayii ni jan koo
nuu de ma, te jiña'a de nuu
ñayii ma ja na jin ndakani jín
ndaka'vi ini i, te jín xndoo i ja u'vi
ka sa'a i ma, te jín ndandikin i
Su'si ma, te jín kuandute i,
sukan-va'a xnaa Su'si ma ndaka
kuechi i ma.
5 Ndaka ñayii ka iyo ñuu
Jerusalén ma, ji'in ndaka ñayii
ka iyo ni-ka'nu ñuu Judea ma
chi ni ka kenda koo i nuu iyo
Juan ma. Te yukan, te ni ka yo
ndaka'an, ni ka yo ndakachi i
nuu Su'si ma ndaka kuechi i ma.
Te Juan ma, ni yo skuandute de i
yute nani Jordán ma.
6 Te sa'ma Juan ma chi ni
kuva'a i ji'in ixi kiti kúu
camellu ma, te in ñií ni yo nu'ni
chii de ma. Te ni yo jaa de tika
langosta ji'in nduxi ni yo ni'i de
yuku ma.
7 Te sa'a ni yo kaxtnu'u de:
—Xinañu'u-ka saña vee,
te ndandikin-ka maa ya ja
neva'a-ka ya tnu'u ndee tnu'u
ndatnu sana saña, va ni a ñií
ndijan ya ma masu kaa masu iyo
sa ja ndaji sa.
8 Saña chi ni skuandute ña'a sa
ndaka ni a ji'in ndute, kovaa
maa ya chi taa ya tnu'u ndee

tnu'u ndatnu, vaa jin koo ni ji'in
Xtumani Ndios ma —kúu de
jiña'a de.

Jesús ma, ni jandute ya

(Mt 3:13-17; Lc 3:21-22)

9 Te ne'un kivi yukan, te
Jesús ma, ni kee ya in ñuu
luluu nani i Nazaret iyo i ñuu
Galilea ma, te kua'an ya. Te ja ni
kenda ya yute Jordán ma, te ni
skuandute ña'a Juan ma.
10 Nuu ni nana Jesús ma nuu
ndute ma, te ni jini ya ja
nune andivi ma, te sukan
kaa in sata kaa Xtumani
Ndios ma, ni nuu ya siki
Jesús ma.
11 Te ni ka'an Su'si ma onde
andivi ma, te jiña'a ya:
—Ro'o kúu Sa'ya maa ri, te
kútoo ña'a ri, te játna ini ri ja
sa'a ro a —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma ni jitotnuni ña'a tachi ma

(Mt 4:1-11; Lc 4:1-13)

12 Nuu ni jinu ma, te Xtumani
Ndios ma, ni jan xsia'a ya
Jesús ma in nuu masu nawa iyo
kuiti.
13 Yukan ni iyo Jesús ma uu
xiko (40) kivi, te ni yo iyo ya
ne'un kiti xeen ka iyo yukan. Te
yukan ni kenda tachi ma, ja ni
jitotnuni ña'a i ma. Kovaa sani te
ni ka kenda koo ángel ma, ni ka
jinukuechi i nuu ya ma.

Jesús ma, ni keja'a ya tniñu ya ñuu Galilea ma

(Mt 4:12-17; Lc 4:14-15)

14 Nuu ni jinu ja ni ka chinee i
Juan ma vekaa ma, te ni ja'an
Jesús ma ñuu nani i Galilea ma,
ja kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u
va'a ká'an Su'si ma.
15 Te ni ka'an ya:
—Jâ ni kenda kivi, te jâ ni
kuyatni ja tatnuni maa Su'si ma.
Jin ndakani jin ndaka'vi ini ni, te
jin xndoo ni ja u'vi ka sa'a ni ma,
te jin ndandikin ni Su'si ma, te
jin kandija ni tnu'u vii tnu'u va'a
maa ya a —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni kana ya kuun tee ka tava tiaka ja jin kondikin de ya

(Mt 4:18-22; Lc 5:1-11)

16 Jesús ma, jika ya kua'an ya
yu'u mar ñuu Galilea ma. Te ni
jini ya in tee nani Simón ma,
ji'in tee kúu ñani de tee nani
Andrés ma. Tee yukan chi
tee ka tava tiaka ka kuu de,
te ka yikuu de ka chunee de
ñunu de ma nuu ndute ma.
17 Te jiña'a Jesús ma:
—Ne'e koo ni, te jin kondikin
ña'a ni, te sa'a sa ja jin ko kuu
ni tee jin nduku ñayii ja jin
kondikin i maa sa —kúu ya
jiña'a ya.
18 Te ora yukan-ni, te ni ka
xndoo de ñunu de ma, te kuan
koo de ji'in ya.

19 Te ni ka jika-ka de vala
ji'in ya, te ni jini Jesús ma
in tee nani Santiago, ji'in
ñani de Juan ma, sa'ya tee kúu
Zebedeo ma. Te ka ñunee de in
nuu barcu, te ka yikuu de ka
ndasa'a de ñunu de ma ja jin
tava de tiaka.
20 Sani te ni kana ña'a ya, te ni
ka xndoo de yuva de Zebedeo ma
nuu barcu ma, ji'in tee ka
jinukuechi nuu de ma, te maa de
chi kuan koo de ji'in Jesús ma.

Ni ndasava'a Jesús ma in tee yinee ña'a in tachi

(Lc 4:31-37)

21 Te ni ka kenda koo Jesús ma
ji'in tee ka ndikin ya ma in ñuu
nani i Capernaum, in kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu
ñayii ma kúu, te ni kivi ya in
veñu'u luluu, te ni jakondee ya
káxtnu'u ya nuu ñayii ma.
22 Te ndaka ñayii ma, ni
ka sa'vi-nka ini i sukan iyo
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ja
káxtnu'u ya ma, vaa Jesús ma chi
jini ya nawa kúu ja ká'an ya ma,
te masu sa'a ya sukan ka sa'a
tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma.
23 Te veñu'u luluu kátuu ñuu
yukan chi iyo in tee, te ini
anua de ma yinee in tachi, te
ñatuu wa'a i tnu'u ja kandija de
tnu'u ká'an Jesús ma, te káyu'u i
jiña'a i ya:
24 —¿Nava'a kivi nduu ni nuu
ka iyo saña, Jesús tee ñuu
Nazaret ma? ¿Vee ni ja xnaa ña'a
ni? Saña chi jini ña'a sa, te jini
sa ja iya ii vee nuu Su'si ma kúu
ni —kúu i jiña'a i.
25 Te ni ndonda ya nuu tachi ma,
jiña'a ya:
—Kasiyu'u, te xndoo tee ya'a
—kúu ya jiña'a ya.
26 Te tachi ma chi ni skisi
ni'ni i de, te ni xtuu ni xndii i de,
te ni kayu'u nini'i de, te ni kee i
ini anua de ma, te kua'an i.
27 Ndaka ñayii ma ni ka yu'u, te
ni ka jakondee i ka jikan-tnu'u
tna'a ndi-in ndi-in i:
—¿Nawa kúu ja ni ka jini o a?
Tnu'u ya'a chi tnu'u jaa kúu, vaa
tee káxtnu'u a chi iyo tnu'u ndee
tnu'u ndatnu de, te jini ndija de
ndaka tnu'u ká'an de a. Onde
nuu tachi ma ni tatnuni de, te
ni ka kandija i nuu de —ka kuu
ñayii ma ka ka'an i.
28 Ñama xeen ni jitenuu tnu'u
Jesús ma ni-ka'nu ñuu Galilea ma,
ndaka tna'a ja sa'a ya ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya si'i-xiso Simón Pedro ma

(Mt 8:14-15; Lc 4:38-39)

29 Nuu ni ka nde koo de ji'in ya
veñu'u luluu ma, te Jesús ma,
kua'an ya ji'in Santiago ma ji'in
Juan ma ve'e Simón ma ji'in
Andrés ma.
30 Te si'i-xiso Simón ma, kátuu ña
in nuu jito, yi'i xeen ña'a ka'ni.
Te tee ka iyo ma, ni ka jiña'a de
Jesús ma,

31 te ni jan tu'va ya ña, te
ni tnii ya nda'a ña ma, te ni
ndone'e ya ña, te ora yukan-ni,
te ni ndee ña'a ka'ni ma. Te ni
jakondee ña ñukuun ni wa'a ña ja
kaa ya ji'in tee ka ndikin ya ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya kua'a ñayii ka ku'u

(Mt 8:16-17; Lc 4:40-41)

32 Nuu jâ ni kêe kandii ma te
ve kunee ma, ni jan koo ñayii
ni ka jan xsia'a i ndaka ñayii
ka ku'u ma, ji'in ndaka ñayii
ka yinee tachi ini anua i ma,
nuu Jesús ma, ja na ndasava'a
ña'a ya.
33 Te ndaka ñayii ka iyo ñuu
Capernaum ma, ni ka ndatna'a i
ye'e Pedro ma.
34 Jesús ma, ni ndasava'a ya
kua'a ñayii ka ku'u ndeva'a-ni na
kue'e ma. Te ni ndene'e ya kua'a
xeen tachi ini anua ñayii ma.
Kovaa ñatuu ni wa'a ya tnu'u ja
jin ka'an tachi ma, vaa ni ka yo
jini i na in kúu ya ma.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma ini veñu'u lilikin ma

(Lc 4:42-44)

35 Te nuu ve ndii ma nuu
ndatinee-ka ma, te ni ndakoo
Jesús ma, te ni kee ya yu'u
ñuu ma, te kua'an ya in nuu koo
maa-ni ya ji'in Yuva ya Su'si ma,
sukan-va'a kuu ndatnu'u ya ji'in
Yuva ya Su'si ma.
36 Te Simón ma ji'in tee ka ndikin
tna'a ji'in de ma, kuan koo de ka
ndanduku de Jesús ma.
37 Te nuu ni ka ndani'i de ya ma,
te ka jiña'a de:
—Ndaka ñayii ma, ka ndanduku
ña'a i —ka kuu de ka jiña'a de.
38 Kovaa maa ya chi ni
ndakone'e ya:
—Jín koo o ndaka-ka ñuu
yatni-ka ma, jín kaxtnu'u o tnu'u
vii tnu'u va'a nuu ñayii ma,
chi vaa chukan kúu ja vee sa a
—kúu ya jiña'a ya.
39 Chukan kúu ja ni yo ja'an
Jesús ma ni-ka'nu ñuu Galilea ma,
te ni yo kaxtnu'u ya tnu'u vii
tnu'u va'a nuu ñayii ma ini
veñu'u lilikin ndaka ñuu ma, te
ni yo kene'e ya tachi ma ini anua
ñayii ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya in tee ku'u kue'e nani lepra

(Mt 8:1-4; Lc 5:12-16)

40 In tee ku'u lepra, ni jan
tu'va de Jesús ma, te ni jinkuiñi
jiti de, te jiña'a de:
—Nú kúni maa ni, te ndasavii
ña'a ni kue'e ndó'o sa ya —kúu de
jiña'a de ya.
41 Jesús ma chi ni kunda'vi
ini ya tee yukan, te ni sonee ya
nda'a ya siki de ma, te jiña'a ya:
—Kúu ini sa ja nduva'a ni.
¡Kendoo vii ni! —kúu ya jiña'a ya.
42 Te ora yukan, te ni nduva'a
tee ku'u lepra ma, te ni nduvii
ñií de ma.

43 Jesús ma, ni ndakuan-ta'vi ya
nuu de ora yukan, te ni sacargu
xeen ya de, te jiña'a ya:
44 —Másu ko kuña'a ni ni-in
nuu ñayii ma, su'va kua'an ni, te
kaxtnu'u ni ñií ni a nuu sutu ma,
te kinda'a ni ja ndakua'a ni nuu
Su'si ma ja ndakuan-ta'vi ni
nuu ya ja jâ ni nduvii ni a, sukan
ni tatnuni Moisés ma, sukan-va'a
ndaka i jin kuni ja ni nduvii
ni nuu kue'e ni ndo'o ni ma
—kúu ya jiña'a ya.
45 Kovaa tee yukan chi
kua'an de, te ni keja'a de
ndákani de nuu ndaka ñayii ma
sukan ni kuu ma. Te chukan kúu
ja Jesús ma chi ñatuu ni kuu
kivi ndeva'a ya ni-in ñuu ma, te
chukan kúu ja ni kendoo ya ichi
nuu masu nawa iyo kuiti ma,
kovaa maa ñayii ni-ka'nu ñuu ma
chi ni ka yo jan koo i nuu
iyo ya ma.

Jesús ma, ni xnaa ya kuechi in tee ñatuu kúu kanda de, te ni nduva'a de

(Mt 9:1-8; Lc 5:17-26)

2 Te ni ya'a kivi ma, te ni
ndivi tuku Jesús ma ñuu
Capernaum ma. Te ni ka jiniso'o
ñayii ma ja ni ndajaa ya ma.
2 Te ni ka ndatna'a kua'a xeen
ñayii ma, te ûni ñatuu nde
kánda-ka ye'e ma ja jin koo
ñayii ma. Te ni jakondee ya
káxtnu'u ya tnu'u maa ya ma.
3 Te ni ka kenda koo ñayii ma
ji'in in tee ñatuu kúu kanda de.
Te kuun tee ka ndiso tee ku'u ma.
4 Kovaa ka iyo kua'a xeen
ñayii ma, te ñatuu kúu jin kenda
koo de ji'in tee ku'u ma onde
nuu iyo Jesús ma. Te ni ka ka
koo de onde xini ve'e ma, te ni
ka ndakana de vala xini ve'e ma,
sukan-va'a ndanune, te kuu jin
skee de nuu yoxtnee tee ku'u ma
onde nuu iyo Jesús ma.
5 Te nuu ni jini Jesús ma ja ka
kukanu ini xeen de ya ma, te
jiña'a ya nuu tee ku'u ma:
—Sa'ya sa, ndaka kuechi ni ma
jâ ni ka naa —kúu ya jiña'a ya.
6 Te tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ka iyo de
yukan, ka nukoo de, te ka jani
ini de:
7 "¿Nava'a ká'an tee ya'a sa'a?
Te tnu'u ká'an de ya chi ñatuu
játna ini Su'si ma. Vaa maa in-ni
Su'si ma kuu xnaa kuechi o ma",
ka kuu de ka ka'an de.
8 Kovaa Jesús ma chi jâ ni
jinitnuni ya ndaka ja ka jani
ini de ma, te ni jikan-tnu'u ya de:
—¿Nava'a ka jani ini ni sukan?
9 ¿Nde a kúu ja yii-ka kuña'a o
tee ku'u a? ¿Yii-ka ja kuña'a o ja:
"Kuechi ni ma jâ ni ka naa", o xi
yii-ka ja kuña'a o: "Ndakoo ni, te
ndake'en ni nuu ni katuu ni a, te
kuán no'o ni"?
10 Vitna te jin kuni ni ja saña ja
kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a,
iyo sa ja tatnuni sa ñuu ñayivi a,
sukan-va'a jin naa kuechi
ñayii ma —kúu ya jiña'a ya.

Sani te jiña'a ya tee ku'u ma:
11 —Nuu ndijin ká'an sa,
ndakoo ni, te ndake'en ni nuu ni
katuu ni a, te kuán no'o ni ve'e
ni ma —kúu ya jiña'a ya.
12 Sani te ni ndakoo de, te ni
ndake'en de nuu ni katuu de ma,
te ni ndee de ve'e Pedro ma
me'ñu ndaka ñayii ka iyo ma.
Sani te ndaka ñayii ka iyo ma,
ni ka sa'vi-nka ini i ja sukan
ni kuu ma, te ni ka jakondee i
ka ndachiñu'u i Su'si ma, te ka
ka'an i:
—Ñatuu nama uun ni ka jini o
sa'a —ka kuu i ka ka'an i.

Jesús ma, ni ndatnu'u ya ji'in ñayii ka sa'a ja u'vi ma

(Mt 9:9-13; Lc 5:27-32)

13 Sani te kua'an Jesús ma
in-ka jichi yu'u mar ma. Te
ñayii ma chi ni jan koo i ni ka
jan tu'va ña'a i, te maa ya chi ni
kaxtnu'u ya tnu'u Su'si ma.
14 Te ichi nuu kua'an ya ma, te
ni jini ya tee kúu Leví ma sa'ya
tee kúu Alfeo ma, vaa núkoo de
ndáke'en ya'vi de xu'un no'o
ñuu Roma ma nuu ndaka ñayii
ka kivi koo ini ñuu ma, ja jin
xiko i ndatniñu i nuya'vi ma. Te
jiña'a ya:
—Kondikin ña'a ni —kúu ya
jiña'a ya.
Te ni ndokuiñi tee kúu Leví ma,
te ni ndikin de ya.
15 Sani te ni kana Leví ma
Jesús ma ve'e de ma ja jin kaa de
ji'in ya xita, te kua'a tee ka
ndake'en ya'vi xu'un no'o ñuu
Roma ma, ji'in kua'a tna ñayii
ñatuu ka sa'a ja va'a ma ka
nukoo tna nuu mesa nuu núkoo
Jesús ma ji'in tee ni kaji ya ja ka
ndikin de ya ma. Vaa kua'a xeen
ñayii ma ka ndikin ya.
16 Te jaku tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, tee ni ka
yo kuu fariseo ma, ni ka jini de
Jesús ma, ja núkoo ya ne'un
ndaka ñayii yukan ma, te ka
jiña'a de nuu tee ka ndikin ya ma:
—¿Nava'a teskua'a ni a, jaa de
ndeyu ji'in kui'na ka ndake'en
ya'vi xu'un a, ji'in ndaka-ka ñayii
ñatuu ka sa'a ja va'a a? —ka
kuu de ka jiña'a de.
17 Te ni jiniso'o Jesús ma, te
jiña'a ya:
—Ñayii ka iyo va'a ma chi ñatuu
ka jiniñu'u i tee tatna ma, chi
yika-ni ja ñayii ka ku'u ma. Saña
chi masu vee sa ja ndakana sa
ñayii ka jani ini i ja ñayii va'a-ka
ka kuu i ma chi vee sa ja ndakana
sa ñayii ka ndakunitnuni i ja
ka ndiso kuechi i ma —kúu ya
jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nava'a ñatuu ka iyo ndite tee ka ndikin ya ma

(Mt 9:14-15; Lc 5:33-35)

18 In jichi, te tee ka ndikin
Juan ma, ji'in tee ka kuu
fariseo ma, ka iyo ndite de,
sukan-va'a jin chiñu'u de
Su'si ma. Te jaku ñayii ni jan koo
nuu Jesús ma, ka jiña'a i:

—¿Nava'a tee ka ndikin
Juan ma, ji'in tee ka kuu
fariseo ma, ka iyo ndite de ka
jikan-ta'vi de nuu Su'si ma, te tee
ka ndikin ña'a ndijin a chi ñatuu
ka sa'a de sukan? —ka kuu i ka
jiña'a i.
19 Te Jesús ma chi ni
ndakone'e ya:
—¿Xi jin koo ndite ñayii ka
iyo viko tnánda'a ma, te vitna
ja ka iyo-ka i ji'in suchi yii
tnánda'a ma? Nú iyo-ka suchi yii
tnánda'a ma chi masu kuu ja jin
koo ndite ñayii ma.
20 Kovaa kenda in kivi ja jin
xtandiyo i suchi tnánda'a ma.
Nuna kenda kivi yukan, sana jin
koo ndite ñayii ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma ja in ja jaa ma chi masu ndaketna'a i ji'in in ja tu'u ma

(Mt 9:16-17; Lc 5:36-39)

21 ’Ñatuu ni-in ñayii ndása'a
in sa'ma tu'u te ndachu'un i in
sa'ma jaa, chi vaa sa'ma jaa ma
chi ndatiyi i, te kachi i ja tu'u ma,
te ka'vi-ka te'nde i.
22 Ni masu tnaa o ndute uva
yika ni ju'ni o ma in nuu ñií
kiti jâ ni kuu kii iyo i ma, vaa
ndute uva ma chi sa'a de ja
te'nde ñií ma, te skenaa o ndute
uva ma ji'in ñií ma. Chukan kúu
ja tnaa o ndute uva yika ni ju'ni
o ma in nuu ñií jaa ma —kúu ya
jiña'a ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya nde a kanuu-ka ja sa'a o kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma

(Mt 12:1-8; Lc 6:1-5)

23 In kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu ñayii ma, te
kua'an Jesús ma in ne'un itu
triu, te tee ka ndikin ya ma, ka
tnu'u de yoko triu ma te ka jaa de
kuan koo de.
24 Te tee ka kuu fariseo ma, sa'a
ka jiña'a de Jesús ma:
—¡Konde'ya ni! ¿Nava'a ka sa'a
tee ka ndikin ña'a a sukan? ¿Xi
ñatuu jini ni ja masu kuu sa'a o
sukan kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu o ma? —ka
kuu de ka jiña'a de.
25 Kovaa maa ya chi jiña'a ya:
—¿Ñatuu nama ni ka ka'vi ni
sukan ni ka sa'a David ma, ji'in
tee ka ndikin tna'a ji'in de ma, in
jichi ma? Vaa ñatuu ndenu jin
ni'i de ja jin kaa de ma, te ka
kokon de ma.
26 Te kivi ni yo kuu Abiatar ma
tee tátnuni nuu sutu ma, te ni
kenda David ma ve'e Su'si ma, te
ni jaa de xtatila iyo nuu Su'si ma,
te suni ni wa'a tna de ni ka jaa
ndaka tee kuan koo ji'in de ma, te
vitna ja maa-ni tee ka kuu sutu ma
kuu jin kaa ma —kúu ya jiña'a ya.
27 Te suni jiña'a tna ya:
—Ni sa'a Su'si ma in kivi ni
tatnuni ya ja ma jin satniñu
ñayii ma. Kovaa masu ni kuni
Su'si ma ja jin ndo'o jin neni
ñayii ma, ja kuechi kivi ma.

28 Chukan kúu ja saña ja kúu sa
iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, iyo
sa ja tatnuni tna sa siki ja kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu
ñayii ma —kúu ya jiña'a ya.

In kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, ni ndasava'a Jesús ma in tee ni yichi nda'a de

(Mt 12:9-14; Lc 6:6-11)

3 Ni kivi Jesús ma in-ka jichi ini
veñu'u luluu ma, te yinee in
tee, te in nda'a de ma chi ni yichi i.
2 Te tee ñatuu ka kunimani nuu
Jesús ma, ka jito yu'u de ya
nú ndasava'a ya tee yukan ma,
sukan-va'a jin ni'i ini de naxe
jin xtekuechi de ya, vaa kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu
ñayii ma kúu kivi yukan.
3 Te jiña'a Jesús ma nuu tee ni
yichi nda'a ma:
—Ndokuiñi ni, te jinkuiñi ni
me'ñu a —kúu ya jiña'a ya.
4 Te ni jikan-tnu'u ya nuu tee
ka iyo ma:
—¿Nde a iyo ja kuu sa'a o
kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma
jin satniñu o a? ¿Ja va'a ma xi
ja u'vi ma? ¿Sa'a o ja koteku
in ñayii, xi sa'a o ja na kûu i?
—kúu ya jiña'a ya.
Kovaa tee yukan chi ñatuu ni
ka ka'an de.
5 Jesús ma chi nde'ya ya, te ni
ndakiti ini ya nuu tee ka iyo ma.
Te ni kuxii ini ya, ja ñatuu ka
kuni de ja jin jaku'ni ini de ma.
Te jiña'a ya tee ni yichi nda'a ma:
—Ndaskuili ni nda'a ni a
—kúu ya jiña'a ya.
Te tee yukan chi ni ndaskuili de
nda'a de ma, te ni nduva'a.
6 Kovaa nuu ni ka nde koo tee ka
kuu fariseo ma, te ni ka keja'a de
ka ndatnu'u tna'a de ji'in tee ka
ndikin tee kuu Herodes ma, naxe
jin ka'ni de Jesús ma.

Ni ka ndikin kua'a ñayii Jesús ma yu'u mar ma

7 Jesús ma chi kua'an ya ji'in
tee ka ndikin ya ma yu'u mar ma,
te ka ndikin kua'a ñayii ñuu
Galilea ma kuan koo i.
8 Nuu ni ka jiniso'o ñayii ma
ndaka milagru ni sa'a ya ma, te
ni jan koo tna kua'a ñayii ñuu
Jerusalén ma, ji'in ñayii ni-ka'nu
ñuu Judea ma, ja jin kuni i ya,
suni ñayii ñuu Idumea ma, ji'in
ñayii in-ka yu'u yute Jordán ma,
ji'in ñayii ñuu Tiro ma, ji'in ñayii
ñuu Sidón ma.
9 Kovaa Jesús ma chi ni sacargu ya
tee ka ndikin ya ma ja na koo
tu'va in barcu, sukan-va'a máko
jin kuexni'ni xeen ña'a ñayii ma,
10 chi vaa ndaka ñayii ka ku'u ma,
ûni ka jakoxtna'a i siki ya ma ja
na jin kaki'i i ya, sukan-va'a jin
nduva'a i, sukan ni ndasava'a ya
kua'a xeen ñayii ka ku'u ma.
11 Te ni ka jini tachi ma, te ni
ka jinkuiñi jiti i nuu ya, te ka
kayu'u i ka jiña'a i:
—Ndijin chi Sa'ya Su'si ma kúu
ni —ka kuu i ka jiña'a i.

12 Kovaa Jesús ma chi ni ndonda
xeen ya nuu i, sukan-va'a máko
jin ka'an i na in kúu ya ma.

Ni kaji Jesús ma uxi uu tee tetniñu ya ja jin kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

(Mt 10:1-4; Lc 6:12-16)

13 Te ni kaa Jesús ma in yuku,
te ni kana ya ndaka ñayii kúni
maa ya ma, te ni ka ndututu i.
14 Te ni kaji ya ne'un ndaka
ñayii ma uxi uu tee jin
kondikin ya ma. Te ndaka tee
yukan ni xnani ya apóstol, (ja kúni
ka'an "tee tetniñu maa ya ja jin
kaxtnu'u de tnu'u maa ya ma"). Te
jin koo de ji'in ya, te kaxtnu'u ya
tnu'u maa ya ma, te sana jin
ndakaxtnu'u de nuu ñayii ma.
15 Te jin koneva'a de tnu'u
ndee tnu'u ndatnu, ja sukan jin
ndene'e de tachi ka yinee ini
anua ñayii ma.
16 Ndaka tee ya'a ka kuu uxi uu
tee ni ndakaji Jesús ma: Simón ma
kúu in tee ni ndaxsama ya ja
nani de, te ni nukonani de Pedro.
17 Te Santiago ma ji'in ñani de
Juan ma sa'ya tee kúu
Zebedeo ma, te ni xnani ya de
Boanerges, ja kúni ka'an "sa'ya
ja ka'ndi ma", vaa kuechi ja
inuyachi yu'u de ma.
18 Te Andrés ma, ji'in Felipe ma,
ji'in Bartolomé ma, ji'in
Mateo ma, ji'in Tomás ma, ji'in
tee nani Santiago ma sa'ya tee
kúu Alfeo ma, suni tna Tadeo ma,
ji'in Simón tna'a tee ka nani
cananita tee ni ka yo kanaa ji'in
tee ñuu Roma ma,
19 ji'in Judas Iscariote tee
ke'en-su'va Jesús ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma naxe ndo'o ñayii ká'an ndeva'a ja kuu Xtumani Ndios ma

(Mt 12:22-32; Lc 11:14-23; 12:10)

20 Sani te ni kivi Jesús ma ini
ve'e ma, te in-ka jichi ni ka
ndututu kua'a xeen ñayii ma, te
ni ñatuu kúu kaa ñukuun ya xita
ji'in tee ka ndikin ya ma.
21 Te ni ka jini tna'a kuikin ya ma,
te ni ka kenda koo i, ja jin nu
koo i ji'in ya, chi vaa ka ka'an i
ja jâ ni nduneé ya.
22 Te suni tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ja ka iyo de
ñuu Jerusalén ma, te ni ka kenda
koo de nuu iyo Jesús ma, te sa'a
ka ka'an de: maa Beelzebú suchi
tátnuni nuu ndaka-ka tachi ma,
yinee i ini anua Jesús ya, te suu i
wa'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja
kéne'e de tachi ma, ka kuu de ka
ka'an de.
23 Te Jesús ma chi ni kana ya
ndaka tee ka jani ini sukan ma,
te ni ka'an ya in tnu'u vijin, te
jiña'a ya:
—¿Naxe kuu ndene'e tachi nani
Satanás ma tachi ji'in i ma?
24 Vaa nú in ñuu, te ka iyo
nanimaa ñayii ka ndakiti ini nuu
tna'a i ma, te ¿naxe kuu jin koo
ka'nu ndaka i ma?
25 Te suni maa i kúu ji'in ñayii
ka iyo in-ni ve'e ma, te nú jin

ndakiti ini nuu tna'a i ma, te
¿naxe kuu jin koo ka'nu ndaka i?
26 Sukan tna tachi ma, nuna jin
ndakanaa maa i ma, masu kuu jin
koo ka'nu i, te masu jin kundee i
nawa jin sa'a i ñuu ñayivi a,
su'va jin xnaa i maa i ma.
27 'Ñatuu ni-in ñayii ja kuu
kivi i ini ve'e ka'nu neva'a in
tee ndatnu xeen te xtandee i
nawa ni sakui'na tee ndatnu
xeen ma, nú masu ja xinañu'u-ka
ku'ni i de. Onde sukan, sana
kuu ndaxtandee i nawa ni
sakui'na de ma.
28 'Ja ndaa ká'an sa ja Su'si ma
chi sakanu ini ya ndaka kuechi
ñayii ma, ji'in ndaka ja u'vi ka
ka'an i ma.
29 Kovaa ñayii ká'an ndeva'a ja
kuu Xtumani Ndios ma chi masu
sakanu ini ya i chi su'va ndakuiso
kuechi-ka maa i, te sukan koo i
ni-kani ni-jika —kúu ya jiña'a ya.
30 Sukan jiña'a Jesús ma, chi
vaa ndaka maa tee yukan chi ni
ka ka'an de ja yinee tachi ma ini
anua ya ma.

Ni ka'an Jesús ma nde ñayii kúu si'i ya ji'in ñani ya ji'in ku'va ya

(Mt 12:46-50; Lc 8:19-21)

31 Te ni ka kenda koo si'i
Jesús ma, ji'in ñani ya ma, kovaa
ni ka kendoo ña ichi ke'e ma, te
ni ka tetniñu ña in ñayii ja na
kana i ya.
32 Te ñayii ka nukoo xiñi Jesús ma
ka jiña'a nuu ya ma:
—Si'i ni ma, ji'in ñani ni ma,
ka iyo i ke'e ma, te ka ndanduku
ña'a i —ka kuu i ka jiña'a i.
33 Te ni ndakone'e ya:
—¿Na in kúu si'i sa ma, ji'in
ñani sa ma, ka jani ini ni?
—kúu ya jiña'a ya.
34 Te nde'ya ya ndaka ñayii ka
nukoo xiñi ya ma, te jiña'a ya:
—Ndaka maa ñayii ya'a ka kuu
si'i sa a, ji'in ñani sa a,
35 chi vaa ndeva'a-ni ñayii ja
sa'a i sukan játna ini Su'si ma,
ñayii yukan kúu ñani sa ma,
ji'in ku'va sa ma, ji'in si'i sa ma
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin tee ni saka triu ma

(Mt 13:1-9; Lc 8:4-8)

4 In-ka jichi ni keja'a Jesús ma
káxtnu'u ya tnu'u ya ma nuu
ñayii ma yu'u mar ma. Te ni
ka ndututu kua'a xeen ñayii, te
chukan kúu ja ni kaa Jesús ma in
nuu barcu iyo nuu ndute ma, te
ni jinkoo ya, te ka iyo ñayii ma
yu'u ndute ma.
2 Te ni keja'a ya ká'an ya kua'a
tnu'u vijin, te in tnu'u vijin ya'a
ni ka'an ya, te jiña'a ya:
3 —Jin koniniso'o ni ja ká'an
sa a. In tee, ni kee de kuan
saka de triu.
4 Te ja ni saka de ma, jaku ni ka
jinkava ichi jika de ma, te ni ka
kenda koo lasaa ma, te ni ka jaa
ti.
5 Te jaku-ka ni ka jinkava ne'un
yuu ma, nuu masu iyo kokon

ñu'ú ma. Triu yukan chi ni ka
jite yachi i, chi vaa masu ñu'ú
kokon ni ka ni'i i ma,
6 kovaa nuu ni jinu kandii ma, te
ni ka kayu i, te ni ka yichi i, chi
vaa masu ni ka ni'i yo'o va'a i.
7 Te jaku-ka triu ma ni ka jinkava
ne'un iñu ma, te ni ka ja'nu
iñu ma, te ni ka skue'ne i triu ma.
Te chukan kúu ja ñatuu ni ka
kuu triu ma.
8 Kovaa jaku tna'a ja ni ka jinkava
nuu ñu'ú va'a ñu'ú kokon ma,
te triu yukan chi ni ka ja'nu i,
te na'nu na'nu yoko ni ka kana
koo i, te ni ka chitu va'a i. Sava
yoko i ma ni ka chitu oko uxi (30)
triu, ji'in uni xiko (60) triu, te
sava-ka yoko i ma chi cientu triu
ni ka chitu i —kúu ya jiña'a ya.
9 Sani te jiña'a tna Jesús ma:
—Nde ni iyo so'o ja jin
koniniso'o ni, te jin koniniso'o
va'a ni —kúu ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nava'a ni ka'an ya tnu'u vijin ma

(Mt 13:10-17; Lc 8:9-10)

10 Nuu ni kukuee-ka ma, te nuu
ni kendoo maa-nka Jesús ma ji'in
ñayii ka iyo yatni-ka ya ma ji'in
ndi-uxi uu tee ka ndikin ya ma,
te ni ka jikan-tnu'u i nawa kúni
ka'an tnu'u vijin ni ka'an ya ma.
11 Te ni ndakone'e ya:
—Su'si ma, jâ ni kaxtnu'u ya
nuu ndijin naxe tatnuni ya ma.
Kovaa nuu ñayii ñatuu ka
kandija ma chi kuña'a o ndaka
kuenda tnu'u vijin,
12 sukan-va'a visi na jin
konde'ya-ka i, kovaa ma
jin kuni i, te visi na jin
koniniso'o-ka i, kovaa ma jin
jaku'ni ini i, chi vaa ñatuu ka
kuni i ja jin ndakokuiñi i te jin
ndakani jin ndaka'vi ini i te jin
ndandikin i Su'si ma te sakanu
ini ya kuechi i ma —kúu ya
jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nawa kúni ka'an tnu'u vijin tee ni saka triu ja ni ka'an ya ma

(Mt 13:18-23; Lc 8:11-15)

13 Te jiña'a ya:
—¿Ñatuu ka jaku'ni ini ni tnu'u
vijin ya'a? ¿Naxe jin jaku'ni ini
ni ndaka-ka tnu'u vijin ja ká'an
sa a?
14 Te tee sáka triu ma chi sukan
kúu in tee káxtnu'u tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma kúu de.
15 Ka iyo ñayii ka kuu sukan ka
kuu triu ni ka jinkava ichi ma,
chi vaa ka jiniso'o i tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma, kovaa jínu
ka jiniso'o i ma, te kénda tachi
nani Satanás ma, te xtandiyo i
tnu'u ni ka jakun-nee ini anua
ñayii ma, te ñatuu ka kandija-ka i
tnu'u Su'si ma.
16 Te jaku ñayii ma chi sukan
ka kuu triu ni ka jinkava ne'un
yuu ma ka kuu i. Ka jiniso'o i
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, te
sii ini ka jan-ta'vi i,
17 kovaa ñatuu ka ni'i yo'o va'a i,
te ñatuu kúu jin konukuiñi va'a i.
Te nú ka ndo'o ka neni i, xi ka

sondikin ña'a i ja kuechi tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma, sani te ñatuu
ka kandija-ka i tnu'u Su'si ma.
18 Jaku-ka ñayii ma chi sukan
ka kuu triu ni ka jinkava ne'un
iñu ma ka kuu i. Ka jiniso'o i
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma,
19 kovaa ndaka tniñu iyo ñuu
ñayivi ya'a, ka xndi ini xeen i,
te ka ndi ini xeen i ja jin koo
xu'un i, te ka ndiyo ini i ja jin
koneva'a i ndaka ndatniñu ma,
te ndaka cha'a, kívi ña'a i te
xnda'vi ña'a i, te ka ndunaa i
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, te
chukan kúu ja ñatuu kúu ja jin
sa'a i sukan kúni Su'si ma.
20 Kovaa in jichi-ka ñayii ma chi
ka jiniso'o i tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma, te ka kandija i, te vivii
ka sa'a i sukan kúni Su'si ma.
Ñayii ya'a chi sukan ka kuu triu
ni ka jinkava nuu ñu'ú va'a ma,
sukan ka kuu i. Jaku i ma ka kuu
sukan ka kuu yoko triu ja ni ka
wa'a i oko uxi (30) triu ma, te
jaku-ka i ma ka kuu sukan ka kuu
yoko triu ja ni ka wa'a i uni xiko
(60) triu ma, te jaku-ka i ma ka
kuu sukan ka kuu yoko triu ja ni
ka wa'a i cientu triu ma —kúu ya
jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki in ja ndú'va ja xtnuu i nuu o

(Lc 8:16-18)

21 Suni jiña'a ya:
—¿Na in ñayii, ja xndu'va i in
ñu'u, te ke'en i, te chinee i chii
kajoo ma xi ichi chii jito i ma?
Ña'a chi in ja ndú'va ñu'u ma
chi koxtnee i in nuu sukun,
sukan-va'a xtnuu va'a i.
22 Suni maa i kúu ja ndaka ja iyo
yu'u ma chi ndatuu i, te ndaka
ja iyo yu'u ja ñatuu ka jini o ma
chi kenda kivi ja jin kuni ndaka
o sukan kaa sukan iyo ma.
23 Nde ni iyo so'o ja koniniso'o
ni, te koniniso'o va'a ni —kúu ya
jiña'a ya.
24 Suni jiña'a ya:
—Jin koniniso'o va'a ni, te jin
ndasa'a ni kuenda nawa ká'an
sa a, vaa ndaka ja va'a ka sa'a
ka kuu nuu tna'a o ma, te sukan
ndataa Su'si ma, te su'va kua'a-ka
ndataa ya nuu o.
25 Vaa ñayii neva'a kua'a-ka ja
vii ja luu ni skuta'vi ña'a Su'si ma
chi su'va ni'i kua'a-ka i. Kovaa
ñayii ñatuu nawa neva'a i ma chi
su'va xtandiyo ya onde jaku ja
neva'a i ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin sukan ja'nu triu ma

26 Jesús ma chi ni ka'an tna ya:
—Suni nuu tatnuni Su'si ma chi
sukan kúu in tee sáka triu nuu
ñu'ú ma kúu.
27 Visi kixi de jakuaa ma te
ndito de nduu ma, kovaa triu ma
chi jite i, te ja'nu i, te ni masu
jini maa de naxe kúu i,
28 chi vaa kúu maa i nuu ñu'ú ma,
vaa xinañu'u jite i kuenda tnu'u
ja yi'i kúu i, te ja'nu i, te saa kána
yoko i. Sani te kuee-ka ma, te saa
ka chitu yoko i ma ji'in triu ma.

29 Te saa nú ni jija i te ve kuaan i,
sani te ja'nde de, vaa jâ ni kenda
kivi ndututu i ma —kúu ya
jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in ndikin tnu mostaza

(Mt 13:31-32; Lc 13:18-19)

30 Suni jiña'a Jesús ma:
—¿Na nde a kúu jin sketna'a o
ja inuu kúu i ji'in sukan tatnuni
Su'si ma, ka jani ini ni?
31 Sukan kúu in ndikin tnu
mostaza ja skee o nuu ñu'ú ma
kúu ja tatnuni Su'si ma, vaa in ja
luluu ti'i-ni kúu i ne'un ndaka-ka
ndikin ja iyo ñuu ñayivi a,
32 kovaa nuna skee o i, te jite i,
te ve kua'nu i, te kuu i in yutnu
kui'i, te ja'nu xeen-ka tnu sana
ndaka-ka ja ka saka ñayii ma nuu
huerta i ma, te na'nu xeen ka kuu
nda'a tnu ma, ja onde lasaa ma
chi kuu jin sa'a ti taka ti ne'un
nda'a tnu ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni yo ka'an Jesús ma tnu'u vijin ma nuu ñayii ñatuu ka jan-ta'vi sii ini tnu'u ya ma

(Mt 13:34-35)

33 Te sukan kua'a tnu'u vijin ni
yo ka'an Jesús ma, ja káxtnu'u ya
tnu'u maa ya ma, vaa ñatuu ni
ka yo jan-ta'vi sii ini ñayii ma
tnu'u ya ma.
34 Chukan kúu ja ñatuu nawa ni
yo kaxtnu'u ndijin ya ma, su'va
ndimaa tnu'u vijin ni yo ka'an ya.
Te saa ni yo ndakaxtnu'u ya nuu
maa in-ni tee ka ndikin ya ma
nawa kúni ka'an ja ni yo
ka'an ya ma.

Jesús ma, ni ndasa'a nañii ya kajin yi'i ma ji'in ndute ma

(Mt 8:23-27; Lc 8:22-25)

35 Te nuu ve kunee kivi yukan,
te jiña'a Jesús ma tee ka
ndikin ya ma:
—Jín koo o in-ka yu'u ndute ma
—kúu ya jiña'a ya.
36 Te ni ka xndoo de ñayii ma,
te kuan koo de ji'in Jesús ma
nuu barcu nuu ñunee ya ma. Te
suni ka ndikin-ka ña'a sava-ka
barcu ma.
37 Te ni jakondee yi'i xeen kajin,
te ni jaku'un kua'a xeen ndute
ini barcu ma, ûni ve chitu de, te
ve sa'vi tnu.
38 Kovaa Jesús ma chi ni chi'i ya
in sa'ma xini ya te ni kixi ya
ichi yata barcu ma. Te ni ka
xndoto de ya, te ka jiña'a de ya:
—Teskua'a, ¿ñatuu ndí ini ni ja
ve jin sa'vi o nuu ndute a? —ka
kuu de ka jiña'a de.
39 Te Jesús ma, ni ndakoo ya, te
ni tatnuni ya nuu kajin yi'i ma
ji'in nuu ndute ma, te jiña'a ya:
—Ndukuee. Koo nañii —kúu ya
jiña'a ya.
Te ni ndukuee kajin yi'i ma, te
nañii kuiti ni kuu.
40 Sani te jiña'a Jesús ma nuu
tee ka ndikin ya ma:
—¿Nava'a ka yu'u xeen ni? ¿Ni
ñatuu jin kukanu ini-ka ña'a ni?
—kúu ya jiña'a ya.

41 Kovaa ndaka tee ka
ndikin ya ma chi ni ka yu'u
xeen de, te ni ka jakondee de ka
jikan-tnu'u tna'a ndi-in ndi-in de:
—¿Na in kúu tee ya'a, ja onde
kajin yi'i a ji'in ndute ya, ni ka
kandija i ja ká'an de a? —ka
kuu de ka ka'an de.

Ni ndasava'a Jesús ma in tee ja ka yinee ña'a tachi

(Mt 8:28-34; Lc 8:26-39)

5 Ni ka kenda koo de ji'in ya
in-ka yu'u mar ma, in ñuu
nani i Gerasa.
2 Te nuu ni nuu Jesús ma nuu
barcu ma, te ni jan tu'va ña'a in
tee ja yinee ña'a tachi. Tee ya'a chi
vee de ichi nuu ka yinee ndiyi ma,
3 chi vaa yukan ni yo iyo de.
Ni-in ñayii ñatuu ni yo kundee ja
ku'ni va'a i de ji'in yo'o kaa ma.
4 Visi kua'a jichi ni ka yo ju'ni i
nda'a de ja'a de ji'in yo'o kaa ma,
kovaa ndimaa ni yo sa'a kuechi,
ni yo sa'a likin de. Te ni-in ñayii
ñatuu ni yo kundee nuu de.
5 Kua'an vee de nduu ma ji'in
jakuaa ma ichi yuku ma ji'in
nuu ka yinee ndiyi ma. Ni yo
kayu'u de, ni yo ke'en de yuu, te
ni yo wa'a de maa de, ûni ni yo
xtnakue'e de maa de.
6 Nuu ni jini de onde jika-ka ja
vee Jesús ma, te jinu de kuan
tna'a de ya, te ni jinkuiñi jiti de
nuu ya,
7 te kayu'u de jiña'a de:
—¡Máko kivi nduu ni ji'in
sa, Jesús! ¡Te kuechi ja Sa'ya
Su'si onde sukun ma kúu ni, te
jikan-ta'vi xen-xeen sa nuu ni
ja má xndo'o ña'a ni! —kúu de
jiña'a de.
8 Te ni ka'an de sukan, chi vaa
Jesús ma, jiña'a ya:
—Tachi, xndoo tee ya'a.
9 Te Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya:
—¿Naxe nani ro? —kúu ya
jiña'a ya.
Te ni ndakone'e tachi ma:
—Legión nani sa, vaa kua'a
xeen sa kúu —kúu i jiña'a i.
10 Te jikan-ta'vi xeen i nuu
Jesús ma ja máko tetniñu ya ndaka
tachi ma ja jin ke koo i ñuu yukan.
11 Te yuku yukan ka iyo kua'a
chikini, ja ka yikuu ti ka jaa ti,
12 te ka jikan-ta'vi ndaka tachi ma
ka jiña'a i:
—Tetniñu ña'a ni nuu ka iyo
chikini ma, te kachi ni, te jin
ndivi koo sa ti —ka kuu i ka
jiña'a i.
13 Te ni wa'a Jesús ma tnu'u, te
ndaka tachi ma, ni ka nde koo i
ini tee yukan, te ni ka ndivi koo i
ini chikini ma. Te visi uu mil
chikini ma ka kuu, te ka jinu ti
ni ka nu koo ti onde nuu ndute
mar ma, te ni ka kê koo ti nuu
ndute ma, te ni ka kandee ti, te
ni ka ji'i ti.
14 Te ñayii ka jito ti ma, ni ka
ke koo kunu i, te kuan koo i ka
ndakani i ni-ka'nu ñuu ma sukan
ni kuu ma. Te ñayii ñuu ma, ni
jan koo i ni jan koto i nawa ni
kuu ma.
15 Te nuu ni ka kenda koo i nuu
iyo Jesús ma, te ni ka jini i ja

núkoo tee ni ka yo yinee ña'a
kua'a xeen tachi ma, ja jâ ni
ndinuu de sa'ma de ma, te jâ ni
ndukaji ini de. Te ñayii ma, ja ni
ka jini i sukan ni kuu ma, te ni
ka yu'u i.
16 Te ñayii ka iyo yukan, ja ni ka
jini i sukan ni kuu ji'in tee ni
ka yo yinee ña'a tachi ma, ji'in
sukan ni ka kuu chikini ma, ni ka
ndakani i nuu ndaka-ka ñayii ma.
17 Te ndaka ñayii ma, ni ka
jakondee i ka jikan-ta'vi i nuu
Jesús ma ja na kee ya ñuu yukan
te kí'in ya.
18 Te nuu ni ndaa ya nuu
barcu ma, te tee ni ka yinee
ña'a tachi ma, te jikan-ta'vi de
ja na kua'a Jesús ma tnu'u ja na
ki'in de ji'in ya.
19 Kovaa Jesús ma, ña ni wa'a ya
tnu'u, su'va jiña'a ya:
—Kuán no'o ni ve'e ni ma ji'in
nuu tna'a ni ma, te ndakani
ni ndaka ja ni sa'a ña'a Iya
Tátnuni ma, sukan ni ndakunda'vi
ini ña'a ya a —kúu ya jiña'a ya.
20 Te tee yukan chi kuan no'o de,
te ni keja'a de ndákani de nuu
ndaka ñayii ñuu Decápolis ma
sukan ni ndasava'a ña'a Jesús ma.
Te ndaka ñayii ma, ni ka sa'vi-nka
ini i.

Ni ndaxteku Jesús ma sasi'i tee nani Jairo ma, te ni ndasava'a ya in ña'a

(Mt 9:18-26; Lc 8:40-56)

21 Nuu ni ndenda Jesús ma ji'in
barcu ma in-ka yu'u mar ma, te
ni ka ndututu kua'a ñayii, te ni
kendoo ya yukan.
22 Sani te ni kenda in tee tátnuni
veñu'u luluu ma nani de Jairo,
te ja ni jini de Jesús ma, te ni
jinkoo jiti de,
23 te jikan-ta'vi xeen de nuu
Jesús ma jiña'a de:
—Sasi'i sa ma chi yikuu i ji'i i,
te vee sa. Ne'e ni, te jín koo o,
te sonee ni nda'a ni a siki i ma,
sukan-va'a nduva'a i te koteku i
—kúu de jiña'a de.
24 Te kua'an Jesús ma ji'in
yuva i ma, te kua'a xeen ñayii
ni ka ndikin ña'a, te ûni ka
jexni'ni i ya.
25 Ne'un ñayii ma iyo in ña'a.
Iyo uxi uu kuiya ja ku'u ña ja jati
ña'a niñi.
26 Te kúxii xeen ini ña ni ka sa'a
tee tatna ma, vaa ni ndi'i ndaka
ja neva'a ña ma, ni jatniñu ña
nuu tee tatna ma. Kovaa ni ñatuu
ni nduva'a ña, su'va ve saka'vi-ka
ja ndó'o ña ma.
27 Nuu ni jiniso'o ña ja ka ka'an i
ja iyo Jesús ma, te ni jan tu'va ña
ichi yata ya ma ne'un ñayii ma,
te ni kaki'i ña sa'ma ndii ya ma,
28 chi vaa ni jani ini ña: “Visi yika
ja na kaki'i o sa'ma ndii ya ma,
chi nduva'a o”, jani ini ña.
29 Te nuu ni kaki'i ña sa'ma ya ma,
te ni jinkuiñi ja jati niñi ña ma,
te ni jini yikikuñu ña ma ja jâ ni
nduva'a ña ma.
30 Te Jesús ma, ni jini ya
ja maa ya ni sa'a ja ni
nduva'a in ñayii ma, te ni

konenuu ya nde'ya ya ñayii ma,
te jikan-tnu'u ya:
—¿Na in kúu ja ni kaki'i sa'ma
ndii sa a? —kúu ya jiña'a ya.
31 Te ka jiña'a tee ka
ndikin ya ma:
—Jini maa ni ja kua'a ñayii ka
iyo a, te ka jexni'ni tna'a i. ¿Te
nava'a jikan-tnu'u ni: "¿Na in
kúu ja ni kaki'i sa'ma ndii sa a?"
—ka kuu de ka jiña'a de.
32 Kovaa Jesús ma chi yikuu
yikuu-ni ya nde'ya ya ni-ka'nu
nuu ka iyo ñayii ma, sukan-va'a
nde ñayii ni kaki'i ña'a ma.
33 Te ña'a yukan chi ni'i ni'i-nka
ña ja yu'u ña, chi vaa na'a ña
ja maa ña ni nduva'a ma. Te ni
ja'an ña, te ni jinkuiñi jiti ña
nuu ya ma, te ni ndakani ndaa
ña ndaka.
34 Te jiña'a Jesús ma:
—Sa'ya sa, ni nduva'a ni, kuechi
ja ni kukanu ini ña'a ni ma. Kuán
no'o sii ini ni chi jâ ni nduva'a ni
kue'e ni ndo'o ni ma —kúu ya
jiña'a ya.
35 Te yikuu-ka Jesús ma
ká'an ya, te ni ka kenda koo tee
ve koo ve'e tee tátnuni veñu'u
luluu ma, te ka jiña'a de nuu
tee ma:
—Sa'ya ni ma chi jâ ni ji'i i.
Máko xtna'a-ka ni teskua'a a
—ka kuu de ka jiña'a de.
36 Kovaa Jesús ma chi ñatuu
ni ke'en-kuenda ya ja ka ka'an
tee yukan, te jiña'a ya nuu tee
tátnuni veñu'u luluu ma:
—Má koyu'u ni; yika-ni ja
kukanu ini ña'a ni —kúu ya
jiña'a ya.
37 Te ñatuu ni kachi ya ja
jin kondikin ña'a ñayii ma chi
yika-ni ja Santiago ma, ji'in
ñani de Juan ma, ji'in Pedro
ma-ni kua'an ji'in ya.
38 Te nuu ni ka kenda koo de
ji'in ya ve'e tee tátnuni veñu'u
luluu ma, te ni jini ya ja ka kayu'u
ji'in ja ka nda'yu ñayii ma.
39 Te ni kivi ya, te jiña'a ya:
—¿Nava'a ka kayu'u ni te ka
nda'yu ni sukan? Suchi si'i a chi
masu ni ji'i i chi yika-ni ja kixi i
—kúu ya jiña'a ya.
40 Te ndaka ñayii ma chi ni
ka jakundee i Jesús ma. Kovaa
Jesús ma chi ni kene'e ya ñayii ma
ke'e ma. Te ni jeka ya yuva suchi
ni ji'i ma, ji'in si'i i ma, ji'in tee
ka ndikin ya ma, te ni kivi ya
ji'in ndaka tee yukan ve'e ma
nuu kátuu suchi ni ji'i ma.
41 Sani te ni tnii ya nda'a i ma, te
jiña'a ya:
—Talita cum —kúu ya jiña'a ya.
Sa'a kúni ka'an tnu'u ya'a: "Ro'o
ká'an ri, ndakoo".
42 Nuu ni jiña'a ya sukan ma, te
suchi yi'i uxi uu kuiya ma chi ni
ndakoo i, te ni jakondee i jika i.
Te ndaka ñayii ka iyo ma, ni
ka sa'vi-nka ini i ja ni ndateku
suchi ma.
43 Kovaa Jesús ma chi sa'a ni
tatnuni ya:
—Máko jin ndakani ni nuu ni-in
ñayii ma ja ni kuu suchi si'i a
—kúu ya jiña'a ya.

Sani te ni tatnuni ya ja jin kua'a i ja kaa suchi si'i ma.

Ñayii ka iyo ñuu maa Jesús ma chi masu nde ka kandija i ya

(Mt 13:53-58; Lc 4:16-30)

6 Te ni ndee Jesús ma ñuu yukan, te kuan no'o ya ñuu nuu ni yo iyo ya ma, te tee ka ndikin ya ma, kuan koo de ji'in ya.
2 Nuu ni kenda kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, ni keja'a ya káxtnu'u ya ini veñu'u luluu ma tnu'u ya ma nuu ñayii ma. Te ka iyo kua'a xeen ñayii, te ka niniso'o ndaka i tnu'u ká'an Jesús ma, te ni ka sa'vi-nka ini i, te ka jikan-tnu'u tna'a i:
—¿Ndenu ni kutu'va suchi ya'a ndaka ja ká'an i a? ¿Ndenu ni kutu'va i ndaka tnu'u ndichi ká'an i a ji'in milagru sa'a i a?
3 ¿Masu suchi ya'a kúu carpinteru sa'ya María ma? ¿Te masu ñani i ka kuu Santiago ma, José ma, Judas ma, ji'in Simón ma? ¿Te masu ya'a ka iyo tna ku'va i a ne'un ndaka o a? —ka kuu ñayii ma ka ka'an i.
Te ni ka ndakiti ini i ja ká'an ya ma.
4 Kovaa jiña'a Jesús ma:
—Ni-ka'nu ñuu ñayivi a chi ka chiñu'u i in tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma, kovaa ñuu maa de ma, ji'in ne'un tna'a de ma, ji'in ne'un ñayii ve'e de ma, masu na nde ka chiñu'u i de, te sukan ka sa'a ña'a ni vitna —kúu ya jiña'a ya.
5 Ñatuu ni kuu sa'a ya milagru, yika-ni ja jaku-ni ñayii ka ku'u ma, ni kuu ni sonee ya nda'a ya siki i ma, te ni ka nduva'a i.
6 Te ni sa'vi-nka ini maa ya ja ñayii yukan, masu nde ka kandija i ya ma.

Ni tetniñu Jesús ma tee ka ndikin ya ma, ja na jin kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

(Mt 10:5-15; Lc 9:1-6)

Jesús ma chi ni ndakonduu ya ndaka ñuu kuechi ka iyo yatni ma, káxtnu'u ya.
7 Ni kana ya ndi-uxi uu tee ka ndikin ya ma, te ni tetniñu ya ndi-uu ndi-uu de ja jin koo de jin kaxtnu'u de tnu'u maa ya ma. Te ni wa'a ya tnu'u ndee tnu'u ndatnu naxe jin tatnuni de nuu tachi ma.
8 Te ni tatnuni ya ja masu nawa jin kinda'a de jin koo de ma, yika-ni ja in yutnu jin kituu de-ni. Má jin kinda'a de in bolsa, ni a jin kaa de ma, ni a xu'un,
9 yika-ni ja ndijan de ma jin ki'i de, kovaa má jin kinda'a de sa'ma ja jin ndaxsama de maa de ma.
10 Te jiña'a ya:
—Nú ni ka kivi koo ni in ve'e, te jin kendoo ni yukan onde jin nde koo ni ñuu yukan.

11 Te nú ñatuu ka kachi ñayii ka
iyo in ñuu ma ja jin koniniso'o i
tnu'u ka ka'an ni ma, te jin nde
koo ni yukan, te jin skoyo ni
ñuyaka ja'a ni ma, sukan-va'a
ñayii yukan, jín kona'a i ja jâ ni
ka xtu'va ni i —kúu ya jiña'a ya.
12 Te ni ka ke koo tee ka
ndikin ya ma kuan koo de ka
kaxtnu'u de nuu ndaka ñayii ma
ja na jin ndakani jín ndaka'vi
ini i, te jín xndoo i ja u'vi ka
sa'a i ma, te jín ndandikin i
Su'si ma.
13 Suni ni ka kene'e kua'a de
tachi ini anua ñayii ma, te ni ka
yo chi'i de i aceite, te sukan ni
ka yo nduva'a kua'a ñayii ma.

Sukan ni ka ja'ni i Juan tee ni yo skuandute ñayii ma

(Mt 14:1-12; Lc 9:7-9)

14 Te tee kúu rey Herodes ma,
ni jiniso'o de ja ka ka'an ñayii ma
ja kuu Jesús ma, chi vaa ni-ka'nu
ñuu ñayivi ma ni ka jiniso'o
ndaka i ja va'a ni yo sa'a
Jesús ma. Te ni jiniso'o de ja ka
ka'an i:
—Jesús ma chi Juan tee ni yo
skuandute ñayii ma kúu de, te
jâ ni ndateku de. Chukan kúu ja
sa'a de milagru.
15 Te in jichi-ka ñayii ma, ka
ka'an i:
—Tee nani Elías ma, tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma kúu de.
Suni in jichi-ka tna'a i ma, ka
ka'an i:
—Xi saa in tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma sukan ni ka yo kuu tee
ni ki koo xi'na-ka ma kúu de
—ka kuu i ka ka'an i.
16 Kovaa Herodes ma, nuu ni
jiniso'o de sukan ka ka'an i ma,
te ká'an de:
—¡Nú tee ya'a kúu Juan ma! Te
vitna ja maa o ni tatnuni ja jin
ka'nde i xini de ma, te vitna, ¡nú
ni ndateku de! —kúu de ká'an de.
17 Vaa ja kuechi ña'a nani
Herodías ma, te ni tetniñu
Herodes ma ja jin tnii i
Juan ma, te ni tatnuni de
ja jin ku'ni va'a i de te jín
chinee i de vekaa ma. Te ña'a
nani Herodías ma chi ñasi'i
tee kúu Felipe ñani tee kúu
Herodes ma kúu ña, kovaa tee
kúu Herodes ma, ni ndakueka de
ña.
18 Te Juan ma, ni yo jiña'a de
Herodes ma:
—Masu kuu kondeka ni ña'a
jiña, chi vaa ñasi'i ñani ni ma
kúu ña, vaa téku de ma —ni yo
kuu de ni yo jiña'a de.
19 Te ña'a kúu Herodías ma,
ni ndakiti xeen ini ña nuu
Juan ma, te ni yo kuni ña ja na
kûu Juan ma. Kovaa ñatuu nde
kundee ña,
20 chi vaa Herodes ma, ni yo
yu'u de, vaa ni yo jini de ja
Juan ma chi in tee ñatuu na ja
u'vi sa'a kúu de, te sa'a de ja va'a
ja ndaa. Te ni yo jito de tee ma,
te ni yo niniso'o de ja ni yo ka'an
Juan ma. Kovaa ñatuu ni yo ni'i

ini de nawa sa'a de, yika-ni ja ni
yo kusii ini de ni yo niniso'o de
ja ni yo ka'an Juan ma.
21 Te Herodes ma, ni sa'a de
in viko ja ni ndi'i de kuiya, te
ni wa'a de ja ni ka jaa ñayii ka
satniñu ve'e de ma, ji'in ñayii ka
ndanuu-ka ñuu Galilea ma. Te
ni jani ini ña'a kúu Herodías ma
ja kivi yukan ko kuu kivi kûu
Juan ma.
22 Te sasi'i Herodías ma, ni kivi i
nuu ka jaa de xita ma, te ni
jitaja'a i, te ni ka jatna ini xeen
Herodes ma ji'in ndaka ñayii ka
nukoo ka jaa xita ji'in de ma
sukan ni jitaja'a i ma. Te ni jiña'a
rey ma nuu suchi si'i yukan:
—Kakan nawa kúni ro, te taa ri
—kúu de jiña'a de.
23 Te ni ndaka'an de in uu
jichi ja ma ndakani ini de ja
kua'a de nawa na kakan i ma.
Visi na kakan i sava ñuu nuu
tátnuni de ma chi kua'a de i.
24 Te ni kee i ni jan kakan-tnu'u i
si'i i ma:
—¿Nawa kakan sa? —kúu i
jiña'a i.
Te ni ndakone'e ña:
—Kakan xini Juan tee skuandute
ñayii ma —kúu ña jiña'a ña.
25 Te suchi si'i ma, jinu i ni
ndivi i nuu iyo rey ma, te jiña'a i:
—Kúni sa vitnañu'ni ja taa ni
xini Juan tee skuandute ñayii ma
in nuu ko'o —kúu i jiña'a i.
26 Te rey ma chi ni kuxii xeen
ini de, kovaa jâ ni ka'an de nuu
ndaka ñayii ka nukoo ji'in de ma
ja ma ndakani ini de, te ñatuu ni
kuu kuña'a de i ja ma kua'a de ja
jikan i ma.
27 Chukan kúu ja ni tetniñu
yachi de in soldado, te ni
tatnuni de nuu tee ma ja na
ka'nde de xini Juan ma.
28 Te ni ja'an soldado ma
vekaa ma, te ni ja'nde de xini
Juan ma, te ñunee i in nuu ko'o
kua'an ji'in de, te ni wa'a de
suchi si'i ma. Te suchi yukan chi
ni ndakua'a i si'i i ma.
29 Nuu ni ka jini tee ka ndikin
Juan ma, te ni ka ndake'en de
ñunde'yu Juan ma, te ni jan
koo de ni ka chu'u de.

Ni sa'a Jesús ma ja ni ndukua'a xtatila ma ji'in tiaka ma, te ni kanda ja ni ka jaa u'un mil tee

(Mt 14:13-21;
Lc 9:10-17; Jn 6:1-14)

30 Sani te tee ni tetniñu
Jesús ma, ni ka ndatna'a de
ji'in ya ma, te ni ka ndakani de
ndaka ja ni ka sa'a de ji'in ja ni
ka kaxtnu'u de nuu ñayii ma.
31 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ne'e koo ni, te jín koo o jín
ndatatu o vala in nuu kuu jin
koo-ni maa o —kúu ya jiña'a ya.
Chi vaa kuan koo ve koo
ñayii ma ka kuu i, te ni ñatuu kúu
jin ni'i de tiempu ja jin kaa de
xita.
32 Chukan kúu ja Jesús ma ji'in
tee ni tetniñu ya ma, kuan koo de
ji'in ya in nuu barcu in nuu kuu
jin koo-ni maa de ji'in ya.

33 Kovaa kua'a ñayii ni ka jini
ja kuan koo de ji'in ya ma, te
ni ka ndakuni i ja kuan koo de
ji'in Jesús ma. Te sani te ndaka
ñayii ndaka ñuu ma, ka jinu i
kuan koo i ichi kua'an ya ma, te
xinañu'u-ka i ni ka kenda koo.
34 Ja ni nuu Jesús ma nuu
barcu ma, te ni jini ya kua'a xeen
ñayii ma, te ni kunda'vi ini ya i,
chi vaa sukan ka kuu ndikachi
kiti ñatuu na tee jito ña'a, sukan
ka kuu i. Te ni keja'a ya kua'a ja
káxtnu'u ya.
35 Kovaa nuu ve kukuee-ka ma,
te tee ka ndikin ya ma, ni ka jan
tu'va de ya, te ka jiña'a de:
—Jâ ve kukuee, te nuu ka iyo
o ya chi in nuu masu nawa iyo
kuiti kúu.
36 Ndakuan-ta'vi ni nuu ñayii a,
sukan-va'a jín koo i ichi yu'u
ñuu a, na jin kuaan i ja jin kaa i
—ka kuu de ka jiña'a de.
37 Kovaa Jesús ma, ni
ndakone'e ya:
—Jin kua'a maa ni ja jin kaa i
—kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e de:
—¿Kúni ni ja jin koo sa jin
kuaan sa uu cientu denario
xtatila, sukan-va'a jin kua'a o
ja jin kaa i? —ka kuu de ka
jiña'a de.
38 Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Na saa xtatila ka neva'a
ni? Kuán koo ni kuán koto ni
—kúu ya jiña'a ya.
Te nuu ni ka jini de ma, te ka
jiña'a de:
—U'un xtatila ji'in uu-ni tiaka
iyo —ka kuu de ka jiña'a de.
39 Sani te ni tatnuni ya ja jin
kunukoo tutu jaku jaku ñayii ma
nuu yi'i ma.
40 Te ni ka jinkoo tutu cientu
cientu ñayii ma ji'in uu xiko uxi
(50), uu xiko uxi (50) ñayii ma.
41 Sani te ni ke'en Jesús ma u'un
xtatila ma ji'in uu tiaka ma, te ni
ndonenuu ya ichi andivi ma, te
ni ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si ma
ja iyo ja jin kaa de ma, te ni
ta'vi ya xtatila ma. Sani te ni
wa'a ya tee ka ndikin ya ma,
sukan-va'a jin kua'a de ja jin kaa
ñayii ma. Te ni sakuechi ya nduu
tiaka ma, te ni wa'a ya ja jin kaa
ndaka ñayii ma.
42 Ndaka ñayii ma, ni ka jaa i
onde ni ka ndutu chii i ma.
43 Te su'va ni ndoo-ka, te ni ka
ndachitu uxi uu-ka chika ta'vi
xtatila ma ji'in tiaka ma.
44 Te ñayii ni ka jaa ma chi u'un
mil tee ma ni yo kuu.

Jesús ma, ni jika ya nuu ndute mar ma

(Mt 14:22-27; Jn 6:16-21)

45 Nuu ni jinu ma, te ni sa'a
Jesús ma ja tee ka ndikin ya ma,
ja jin nda koo de nuu barcu ma,
sukan-va'a xi'na-ka jin ya'a de
nuu ndute ma ichi ñuu
Betsaida ma, sana ki'in ya nani
ndakuan-ta'vi ya nuu ñayii ma.
46 Te nuu ni jinu ni
ndakuan-ta'vi ya nuu ñayii ma,
te kua'an ya ichi yuku ma

ja ndatnu'u ya ji'in Yuva ya
Su'si ma.
47 Te nuu ni kunee ma, te
barcu ma chi yika sava-ni nuu
ndute ma kuan no'o tnu. Te
Jesús ma, ni kendoo maa in-ni ya
nuu ñu'ú ma.
48 Te ni jini ya ja ndendee tee
ka yinda'a yutnu ka xtanuu de
ndute ma, vaa yi'i kajin ma,
te su'va vee i ichi kuan nu
koo de ma. Nuu ve ndii ma, te
Jesús ma, jika ya kua'an ya nuu
ndute ma ichi nuu ka iyo de ma,
te ni sa'a ya ja ni ya'a ndita ya.
49 Kovaa nuu ni ka jini de ya ja
jika ya nuu ndute ma, te ni ka
jani ini de ja in ñi'na kúu, te ni
ka kayu'u de,
50 chi vaa ndaka de ni ka jini, te
ni ka yu'u de. Kovaa sani te ni
ka'an ya te jiña'a ya:
—Jin koneva'a ni tnu'u ndee
tnu'u ndatnu chi maa sa kúu,
te má jin koyu'u ni —kúu ya
jiña'a ya.
51 Sani te ni kaa ya nuu
barcu ma, te ni ndukuee kajin
yi'i ma, te ni ka sa'vi-nka ini de,
52 chi vaa ñatuu jin jaku'ni-ka
ini de milagru ni sa'a ya ji'in
xtatila ma, chi vaa ka iyo nee-ka
janitnuni de ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya ñayii ka ku'u ja ka iyo i ñuu Genesaret ma

(Mt 14:34-36)

53 Ni ka ya'a de ji'in ya nuu
ndute ma, te ni ka kenda koo de
ñuu Genesaret ma, te ni ka
ju'ni de barcu de ma yu'u
ndute ma.
54 Nuu ni ka nu koo de ji'in ya
nuu barcu ma, te ni ka ndakuni
ñayii ma Jesús ma.
55 Te ka jinu ndaka ñayii ñuu
yukan kuan koo i ndenu ni ka
jiniso'o i ja iyo Jesús ma, te ka
yinda'a i jito nuu ka yoxtnee
ñayii ka ku'u ma.
56 Ndeva'a-ni nuu ni yo kivi ya
ini ñuu kuechi ma, xi ini ñuu
na'nu ma, xi yuku ma, ni ka
yo jakin-tuu i ñayii ka ku'u ma
ichi kua'an ya ma. Te ni ka yo
jikan-ta'vi i nuu ya ja na kua'a ya
tnu'u ja na jin kaki'i ñayii ka
ku'u ma yu'u sa'ma ndii ya ma.
Te ndaka ñayii ni ka yo kaki'i
yu'u sa'ma ndii ya ma chi ni ka
yo nduva'a i.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nde a kúu ja sa'a ja ñatuu iyo vii iyo ndoo ini anua ñayii ma nuu Su'si ma

(Mt 15:1-20)

7 Te ni ka kenda koo tee ñuu
Jerusalén ma, tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma. Te
ni ka jan tu'va de ji'in tee ka kuu
fariseo ma nuu iyo Jesús ma.
2 Tee ya'a chi ja ni ka jini de
ja sava tee ka ndikin Jesús ma,
ñatuu ni ka ndanda'a de sukan
ka sa'a ñayii judío ma, te ni ka
jaa de xita ma. Chukan kúu ja ni
ka ka'an de tnu'u tee ma, ja naku
ñatuu ka sa'a de sukan ka sa'a
maa de ma.

3 (Chi vaa tee ka kuu fariseo ma,
ji'in ndaka tee ka kuu judío ma,
ka ndikin de ja ni ka yo sa'a tna'a
o tee jana'a-ka ma, ja ma kuu jin
kaa de xita, nú masu ja xi'na-ka
jin ndanda'a de sukan ni ka yo
kaxtnu'u tna'a o tee jana'a-ka ma.
4 Te nú ka ndenda koo de ja
jan koo de nuya'vi ma, te ma
kuu jin kaa de xita, nú masu ja
xinañu'u-ka jin ndanda'a de, vaa
ka jani ini de ja kuechi ja ni ka
ndatna'a de ji'in ñayii ma, te ni
ka ndutne'e de nuu Su'si ma.
Chukan kúu in ja ka sa'a de ma,
kovaa sukan ka iyo kua'a xeen-ka
ja ka sa'a de ma, te suni sukan ka
sa'a de ji'in ja ka jatniñu de ma,
ja ka ndakate de vasu de ma,
ji'in tindo'o de ma, ji'in kisi
kaa de ma, ji'in jito nuu ka
kixi de ma, te ka jani ini de
ja sukan, te jin koo vii de nuu
Su'si ma.)
5 Chukan kúu ja tee ka kuu
fariseo ma, ji'in tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ka
jikan-tnu'u de Jesús ma:
—¿Nava'a tee ka ndikin ña'a
ndijin a, ñatuu ka ndikin de
sukan ni ka yo sa'a tna'a o tee
jana'a-ka ma, vaa ñatuu ni ka
ndanda'a de, te ni ka jaa de
xita ma? —ka kuu de ka jiña'a de.
6 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Tee kúu Isaías ma tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma chi ja ndandaa-ni ni yo
ndaka'an de ja masu ka sa'a ni
sukan ka ka'an ni a, vaa sa'a ni
tee de ma:
Ñayii ya'a chi ñií yu'u-ni i a
ka chiñu'u ña'a i,
kovaa ini anua i a chi jika-ni
ka iyo i nuu sa a.
7 Masu nde jiniñu'u ja ka
chiñu'u ña'a i ma,
vaa ja ka kaxtnu'u i ma,
ndimaa ja ka tatnuni
ñayii ma-ni kúu.
8 Sukan ni ka'an de ja jin kuu
ni, chi vaa ka xndoo ni ja ni
tatnuni Su'si ma, te ka jatanuu ni
ka ndikin ni sukan ka sa'a ñayii
ma-ni, ja jin ndondoo tindo'o
ni ma ji'in vasu ja jin ku'un ja jin
ko'o ni ma, te kua'a-ka tna'a cha'a
ka sa'a ni —kúu ya jiña'a ya.
9 Te jiña'a tna ya:
—¿Ka jani ini ni ja va'a-ni ja ka
jatanuu ni sukan ka sa'a maa ni a,
te ka xtandiyo ni ja ni tatnuni
Su'si ma?
10 Te tee kúu Moisés ma, ni
ka'an de: “Jin kava respetu ni nuu
yuva ni ma ji'in nuu si'i ni ma”, te
“Ñayii ká'an u'vi ja kuu yuva i ma,
xi ká'an u'vi i ja kuu si'i i ma,
ñayii yukan chi uni kûu i.”
11 Kovaa maa ni chi ka ka'an ni
ja in ñayii chi kuu kuña'a i nuu
yuva i ma, xi nuu si'i i ma: “Ma
kuu chindee-ka ña'a sa, chi vaa
ndaka ja neva'a sa ya chi corbán
kúu i.” Te tnu'u corbán ma chi
kúni ka'an “ja jâ ni ndakua'a
ndi'i sa nuu Su'si ma”.
12 Te suni ka ka'an ni ja nú in
ñayii ká'an sukan ma chi masu
nawa kúu-ka ja chindee-ka i
yuva i ma, xi si'i i ma. Te sukan,
te ka ndaxsama ni ja ni tatnuni

Su'si ma ja ko koto o yuva o ma
ji'in si'i o ma.
13 Te ndaka tnu'u ya'a ni ka
ndakaxtnu'u ni nuu ñayii ma.
Te iyo kua'a xeen-ka tnu'u tna'a
cha'a ja ka sa'a ni a. Te sukan, te
ka xnaa ni ja ni tatnuni Su'si ma
te ka jatanuu ni ja ka ka'an ñayii
ma-ni —kúu ya jiña'a ya.
14 Sani te Jesús ma, ni kana ya
ñayii ma, te jiña'a ya:
—Jin koniniso'o ndaka ni, te
jin jaku'ni ini ni.
15 Ñatuu nawa kívi yu'u o a ja
satne'e i ini anua o a, su'va
ndaka ja u'vi ñu'u ini ñayii ma ja
sa'a i ma kúu ja sa'a ja ñatuu iyo
vii iyo ndoo ini anua ñayii ma
nuu Su'si ma.
16 Nde ni iyo so'o ja koniniso'o
ni, te koniniso'o va'a ni —kúu ya
jiña'a ya.
17 Te nuu ni xndoo Jesús ma
ñayii ma te ni kivi ya ini
ve'e ma, te ka jikan-tnu'u tee ka
ndikin ya ma:
—¿Nawa kúu ja ni kaxtnu'u
ni ma? —ka kuu de ka jiña'a de.
18 Te jiña'a ya:
—¿Te ni ndijin ñatuu ni ka
jaku'ni ini ni? ¿Te ñatuu ka
jaku'ni ini ni ja masu ja jaa
o ma kúu ja sa'a siin ña'a i nuu
Su'si ma?
19 Chi vaa masu kívi i ini anua
o a chi chii o a kée i, te jínu, te
ndée i —kúu ya jiña'a ya.
Chukan kúu ja Jesús ma chi
ká'an ya ja ndaka ja jaa o ma chi
ka ndaa vii i.
20 Te ni jinu, te ni ka'an ya:
—Ndaka ja u'vi ñu'u ini anua
ñayii ma, chukan kúu ja satne'e
ña'a i nuu Su'si ma.
21 Vaa onde ini anua ñayii ma ka
ñu'u ndaka ja u'vi ma, te chukan
kúu ja kénda ja ka jani ini i ma,
ja jin kivi nduu i ji'in ndi-in
ndi-in ñayii ñatuu ni ka tnanda'a
ji'in i ma, ji'in ja jin sakui'na i ma,
ji'in ja jin ka'ni tna'a i ma,
22 ji'in ja ñayii ni tnanda'a ma, te
ka kivi nduu i ji'in in-ka ñayii ma,
ji'in ja ka ndiyo ini i ja jin
koneva'a i ndaka ndatniñu ma,
ji'in ja ka sa'a i ndaka ja u'vi ma,
ji'in ja ka xnda'vi tna'a i ma,
ji'in ja ka ka'an kini i ma, ji'in ja
ka kukueñu ini i ma, ji'in ja ka
ka'an i tnu'u ñayii ma, ji'in ja ka
jani ini i ja maa in-ni i ka kuu ja
ka ndanuu-ka ma, ji'in ja ñatuu
ka ndasa'a i kuenda ja u'vi ka
sa'a i ma.
23 Ndaka tnu'u ya'a ka kuu ja ka
ñu'u ini anua ñayii ma, te ndaka
ja u'vi yukan kúu ja ka sa'a ja
kútne'e ini anua ñayii ma nuu
Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

In ña'a masu judía ma, ni kukanu ini ña ja Jesús ma chi kuu chindee ña'a ya

(Mt 15:21-28)

24 Sani te kua'an Jesús ma ichi
ñuu nani Tiro ma. Te ni kivi ya
in ve'e, vaa kúni ya ja ñatuu na
in kuni ña'a, kovaa ñatuu ni kuu
chu'u ya.
25 Vaa ni jini yachi-ni si'i in suchi
yinee ña'a in tachi, te ni ja'an

ña, te ni jinkuiñi jiti ña nuu ja'a
Jesús ma.
26 Te ña'a ya'a chi masu ña'a
judía ma kúu ña chi ña'a ñuu
Sirofenicia ma kúu ña. Te ni
jikan-ta'vi ña nuu Jesús ma ja na
kene'e ya tachi yinee sasi'i ña ma.
27 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—Kua'a ni tnu'u ja xi'na-ka
suchi kuechi ma jín kaa, chi vaa
masu va'a ja xtandee o ja ka jaa
suchi kuechi ma te kua'a o ja jin
kaa la-ina ma —kúu ya jiña'a ya.
28 Te ni ndakone'e ña:
—Kovaa, Señor, onde la-ina ma
ka jaa ja ka ndaxtutu ti ja ka
sunkava suchi kuechi ma —kúu
ña jiña'a ña.
29 Jesús ma, jiña'a ya:
—Va'a-ni ni ka'an ni. Kuán no'o
ni chi tachi ni yinee sasi'i ni ma,
jâ ni kee i —kúu ya jiña'a ya.
30 Te nuu ni ndenda ña'a yukan
ve'e ña ma, ni ndani'i ña sasi'i
ña ma, kátuu i nuu jito ma, kovaa
tachi ma chi jâ ni kee ña'a i, te
ni nduva'a i.

Ni ndasava'a Jesús ma in tee so'o te ká'an titete de

31 Ni ndee Jesús ma ñuu Tiro ma,
te ni ndaya'a ya ichi ñuu Sidón ma
ji'in ichi ñuu Decápolis ma, kuan
no'o ya yu'u mar Galilea ma.
32 Te yukan ni ka jan xsia'a i
in tee so'o te ka'an titete de, te
ka jikan-ta'vi i ja na sonee ya
nda'a ya siki de ma.
33 Te Jesús ma, ni ja'an ya ji'in de
in lado nuu ñatuu na ñayii ka
iyo. Te ni skivi ya xninda'a ya ma
so'o de ma, te ni chi'i ya ndute
sii ya ma xninda'a ya ma, te ni
tenee ya yaa de ma.
34 Te nde'ya ya ichi andivi ma,
te ni jaka ini ya, te jiña'a ya tee
yukan:
—Efata —kúu ya jiña'a ya.
Te tnu'u Efata ma kúni ka'an
“Ndanune”.
35 Te ora yukan, te ni ka
ndanune so'o de ma, te ni
ndatnana yaa de ma, te ni kuu ni
ndaka'an va'a de.
36 Jesús ma, ni tatnuni ya ja máko
jin kuña'a de ni-in ñayii ma.
Kovaa visi ni jiña'a, ni jiña'a ya ja
máko jin ndakani de ma, kovaa
su'va ni ka yo ndakani, ni ka yo
ndakani de nuu ñayii ma.
37 Ûni ni ka sa'vi-nka ini ndaka
ñayii ma, te ka ka'an i:
—Ndaka-ni kúu sa'a de. Onde
ñayii inuso'o ma, sa'a de ja kúu ka
ndakuniso'o i, te ñayii ñatuu kúu
jin ka'an ma, sa'a de ja kúu ka
ndaka'an i —ka kuu i ka ka'an i,
vaa ñatuu ka ndakunitnuni i ja
Su'si ma kúu ya.

Ni sa'a Jesús ma ja ni ndukua'a xtatila ma ji'in tiaka ma, te ni kanda ja ni ka jaa kuun mil tee

(Mt 15:32-39)

8 In kivi yukan, kii ni ka
ndututu tuku kua'a xeen
ñayii ma, te ñatuu nawa jin
kaa i, te ni kana Jesús ma tee ka
ndikin ya ma, te jiña'a ya:

2 —Kúnda'vi ini sa ndaka ñayii
ya'a, vaa ni kuu uni kii ka iyo o
ji'in i, te ñatuu nawa ka neva'a i
ja jin kaa i.
3 Te nuna ndatetniñu sa i jin
nu koo i ve'e i ma te ñatuu jin
kaa-ka i ma chi jin kuita i ichi jin
nu koo i ma, chi vaa kua'a i ve
koo jika —kúu ya jiña'a ya.
4 Te tee ka ndikin ya ma, ni ka
ndakone'e de:
—¿Naxe kuu jin kua'a o ja jin
kaa ñayii a? Te vitna ja masu
nawa iyo kuiti nuu ka iyo o a
—ka kuu de ka jiña'a de.
5 Te Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya:
—¿Na saa xtatila ka neva'a ni?
—kúu ya jiña'a ya.
—Uja —ka kuu de ka jiña'a de.
6 Te ni tatnuni ya nuu ñayii ma
ja na jin kunukoo i nuu ñu'ú ma.
Te ni tnii ya ndi-uja xtatila ma, te
ni ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si ma
ja iyo xtatila jin kaa ñayii ma,
te ni ta'vi ya, te ni wa'a ya
tee ka ndikin ya ma. Te tee
yukan, ni ka wa'a de ja jin kaa
ñayii ma.
7 Suni ka neva'a de jaku tiaka. Te
ni ndakuan-ta'vi Jesús ma nuu
Su'si ma ja iyo tiaka jin kaa i ma.
Sani te ni tatnuni ya ja na jin
kua'a de ja jin kaa ñayii ma.
8 Te ni ka jaa ndaka ñayii ma,
onde ni ka ndutu chii i. Te
ni ka ndaxtutu de ja ni ka
ndoo-ka ma, te ni ndachitu uja-ka
chika.
9 Tee ni ka jaa ma, visi kuun mil de
ka kuu. Te ni ndakuan-ta'vi ya
nuu ñayii ma.
10 Te ni ndaa ya in nuu barcu
ji'in tee ka ndikin ya ma,
te kua'an ya ichi ñuu nani
Dalmanuta ma.

Tee ka kuu fariseo ma, ni ka jikan de ja sa'a Jesús ma in milagru

(Mt 16:1-4; Lc 12:54-56)

11 Ni ka kenda koo tee ka kuu
fariseo ma, te ni ka keja'a de
ka tetna'a de ji'in Jesús ma.
Te ni ka jitotnuni de ya nú
vee ya nuu Su'si ma, te ka
jikan de ja na sa'a ya in milagru
kua'a Su'si ma, sukan-va'a jin
kuni de nú vee ndija ya nuu
Su'si ma.
12 Te ni jaka ini Jesús ma, te
jiña'a ya:
—¿Nava'a jikan ñayii ya'a in
milagru? Kovaa ja ndaa ká'an
sa ja ñatuu ni-in milagru, ni ma
kua'a Su'si ma ja jin kuni i
—kúu ya jiña'a ya.
13 Sani te ni xndoo ya de, te
ni ndaa ya nuu barcu ma, te
kua'an ya in-ka yu'u mar ma.

Ni xtu'va Jesús ma tee ka ndikin ya ma ja na jin konee de cuidado tnu'u ka kaxtnu'u tee ka kuu fariseo ma

(Mt 16:5-12)

14 Te tee ka ndikin Jesús ma, ni
ka ndunaa de ja jin kinda'a de
ja jin kaa de, te yika-ni ja in-ni
xtatila ka yinda'a de ka iyo de
nuu barcu ma.

15 Te Jesús ma, sa'a ni jiña'a ya
ja ni xtu'va ya de:
—Jin ko koto va'a ni maa ni
ja ma jin kuatniñu ni levadura tee
ka kuu fariseo ma, ji'in levadura
tee kúu Herodes ma —kúu ya
jiña'a ya.
16 Te tee ka ndikin ya ma, te
ka ndaxtekuechi tna'a de naku
ñatuu na xtatila ka yinda'a de ma,
te chukan kúu ja ká'an ya ma, ka
jani ini de.
17 Te ni jinitnuni Jesús ma, te
chukan kúu ja jiña'a ya:
—¿Nava'a ka ka'an ni ja ñatuu
na xtatila ka yinda'a ni? ¿Ñatuu
jin jaku'ni-ka ini ni, ni ñatuu jin
ndasa'a-ka maa ni kuenda? ¿Ka
ndesi-ka janitnuni ka neva'a ni a?
18 ¿Ka neva'a ni nduchinuu ni a,
te ñatuu ka nde'ya ni? ¿Ka iyo
so'o ni, te ñatuu ka jiniso'o ni?
¿Ñatuu ka ndaka'án ni?
19 Nuu ni ta'vi sa u'un xtatila ma,
te ni wa'a sa ja ni ka jaa u'un
mil tee ma, ¿na saa-ka chika
xtatila ma ni ka ndaxtutu ni?
—kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e de:
—Uxi uu-ka ma vi —ka kuu de
ka jiña'a de.
20 Te jiña'a ya:
—Nuu ni ta'vi sa uja xtatila ma,
te ni ka jaa kuun mil tee ma,
¿na saa-ka chika ñu'u chitu ni ka
ndaxtutu ni? —kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e de:
—Uja-ka ma vi —ka kuu de ka
jiña'a de.
21 Te jiña'a ya:
—¿Te ñatuu jin jaku'ni-ka ini
ni? —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ndasava'a ya in tee kuaa ñuu Betsaida ma

22 Sani te ni ka kenda koo de
ji'in ya ñuu Betsaida ma, te ni
jan koo i ji'in in tee kuaa nuu
iyo Jesús ma. Te ka jikan-ta'vi i
nuu ya ja na tenee ya nda'a ya ma
nuu tee kuaa ma, sukan-va'a na
nduva'a de.
23 Jesús ma, ni tnii ya nda'a tee
kuaa ma, te ni kene'e ya de
ini ñuu ma. Te ni chi'i ya nde
sii ya ma nduchinuu de ma. Te
ni sonee ya nda'a ya siki de ma,
te ni jikan-tnu'u ya de:
—¿Nde'ya ni jaku? —kúu ya
jiña'a ya.
24 Te tee kuaa ma, ni keja'a kúu
ndákonde'ya de, te jiña'a de:
—Nde'ya sa ñayii ma. Sukan ka
kuu yutnu ka kuu i kuan koo i
—kúu de jiña'a de.
25 Jesús ma, ni tenee ya in-ka
jichi nda'a ya ma nuu de, te tee
kuaa ma chi ûni ni yo nde'ya
vava'a de, te ni nduva'a de.
Te ndaka ja nde'ya de ma jini
ndaa de.
26 Sani te Jesús ma, ni
ndatetniñu ya de ja na no'o de
ve'e de ma, te jiña'a ya:
—Má no'o ni ichi ini ñuu ma
—kúu ya jiña'a ya.

Pedro ma, ni ka'an de ja Jesús ma kúu Cristo iya ni tetniñu maa Su'si ma

(Mt 16:13-20; Lc 9:18-21)

27 Sani te kua'an Jesús ma ji'in
tee ka ndikin ya ma ichi ñuu
Cesarea ma ja iyo i ñuu Filipo ma,
te ichi kua'an ya ji'in de ma, te
ni jikan-tnu'u ya:
—¿Na in kúu sa, ka ka'an
ñayii ma? —kúu ya jiña'a ya.
28 Te ni ka ndakone'e de:
—Jaku ñayii ma, ka ka'an i
ja Juan tee skuandute ma kúu
ni. Te jaku-ka i ma ka ka'an
ja Elías ma kúu ni. Te jaku-ka
tuku i ma ka ka'an ja in tna'a tee
ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma kúu ni —ka kuu de
ka jiña'a de.
29 Te ni jikan-tnu'u ya:
—Te ndijin, ¿na in kúu sa, ka
ka'an ni? —kúu ya jiña'a ya.
Te Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Ndijin kúu Cristo iya ni
tetniñu maa Su'si ma —kúu de
jiña'a de.
30 Kovaa ni tatnuni Jesús ma
ja másu ko jin kuña'a de na in
kúu ya nuu ni-in ñayii ma.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya

(Mt 16:21-28; Lc 9:22-27)

31 Jesús ma, ni keja'a ya
káxtnu'u ya ja iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a kúu ya, te ndo'o
neni ya, te jin saxiko ña'a tee ka
ndanuu ma, ji'in tee ka tatnuni
nuu sutu ma, ji'in tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma. Te
jiña'a ya nuu tee ka ndikin ya ma:
—Jin ka'ni ña'a de, kovaa
nuu uni kivi ma, te ndateku sa
—kúu ya jiña'a ya.
32 Sa'a ni xtu'va ndi'i ya de.
Sani te Pedro ma, ni kene'e
siin de ya in lado, te ni keja'a de
ndónda de nuu ya.
33 Kovaa Jesús ma, ni
ndakonenuu ya, te nde'ya ya tee
ka ndikin ya ma, te ndónda ya
nuu Pedro ma jiña'a ya:
—¡Kuán ndiyo ni nuu sa, tachi!
Masu nde'ya ni sukan nde'ya
Su'si ma chi ja ka nde'ya ñayii a
nde'ya ni —kúu ya jiña'a ya.
34 Sani te Jesús ma, ni kana ya
tee ka ndikin ya ma ji'in ñayii ma,
te jiña'a ya:
—Nú na in kúni ja kondikin
ña'a i, máko sa'a i sukan játna ini
maa i ma, su'va kóndikin ña'a i,
visi na ndo'o neni i sukan ndó'o
néni ñayii ndiso krusi i ma te
kua'an i nuu kûu i ma.
35 Vaa ñayii kúni ja koo va'a i ñuu
ñayivi ya chi skenaa i anua i ma.
Kovaa nú na in na kûu i ñuu
ñayivi ya ja kuechi ja ndikin
ña'a i maa sa, te káxtnu'u i tnu'u
vii tnu'u va'a ká'an sa a chi
ndani'i ta'vi i.
36 ¿Na nde jiniñu'u ja in ñayii ma,
te koneva'a i ndaka ja iyo ñuu
ñayivi a te skenaa i anua i ma?
37 Va'a-ka ja na ndakua'a i ndaka
ja neva'a i ma te ko sa'a i sukan
játna ini Su'si ma, te ndani'i
ta'vi i.

38 Te chukan kúu ja nú nde ni
na kukan-nuu ja ndikin ña'a ni
te kukan-nuu ni ja jini ni tnu'u
ni kaxtnu'u sa a, ne'un ñayii
tiempu ya'a ja ndimaa ka sa'a i ja
u'vi ma te ka ndiso kuechi i ma,
te jin kona'a ni ja saña ja kúu
sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a
chi ndakukan-nuu ña'a sa kivi
ndii sa ji'in jayiñu'u Yuva sa ma,
ji'in ndaka ángel ka jinukuechi
nuu ya ma —kúu ya jiña'a ya.
9 Suni jiña'a tna ya:
—Ja ndaa ká'an sa ja ka iyo
jaku ni ja ka iyo ni ya'a ja masu
jin kûu ni onde jin kuni ni sukan
tatnuni Su'si ma ji'in tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ya ma —kúu ya
jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Su'si ma ja Sa'ya maa ya kúu Jesús ma

(Mt 17:1-13; Lc 9:28-36)

2 Te ni ya'a nuu iñu kii ma, te
Jesús ma chi ni jeka ya Pedro ma,
ji'in Santiago ma, ji'in Juan ma,
te ni ka ka koo de ji'in ya in
yuku sukun sukun, te ka iyo
maa-ni de ji'in ya. Te yukan, sani
te ni ndasama ya nuu ndinuni
tee kuan koo ji'in ya ma.
3 Te sa'ma ya ma chi ûni kánda'a i
ja jándute i, te ûni ni ndukuijin
kuijin i, te ni-in ñayii, visi na
ndakate ndakate i sa'ma i ma,
masu kuu ndasa'a kuijin i sukan
kaa sa'ma ya ma.
4 Te ni ka jini de Elías ma ji'in
Moisés ma, ja ka ndatnu'u de
ji'in ya.
5 Te Pedro ma, jiña'a de nuu
Jesús ma:
—Teskua'a, ¡va'a-ni ja ka iyo
sa ya'a! Jín sa'a sa uni ve'e
nda'a yutnu, in kuenda maa ni,
te in-ka kuenda Moisés ma, te
in-ka kuenda Elías ma —kúu de
jiña'a de.
6 Sukan ni ka'an Pedro ma, chi
vaa ni ka yu'u xeen de, te ñatuu
ni'i ini-ka de nawa ká'an de.
7 Sani te in viko ni nukun-tuu
ña'a. Te onde ne'un viko ma, te
ni ka jiniso'o de ja sa'a ni ka'an
Su'si ma:
—Sa'ya sa kúu iya ya'a, te
kútoo sa ya. Jin koniniso'o ni ja
ká'an ya a —kúu ya ká'an ya.
8 Sani te ni ka ndonenuu de,
te ni ka jini de ja maa in-ni-nka
Jesús ma iyo. Te ñatuu ni ka
jini-ka de ni a in-ka ñayii, nú
masu ja maa in-ni-nka ya.
9 Nani ni ka nu koo de yuku ma,
Jesús ma, ni sacargu ya de ja
máko jin ndakani de nuu ni-in
ñayii ma ja ni ka jini de ma, onde
nú ni ndateku maa ya ja kúu ya
iya vee ñayivi ñuu ñayivi a.
10 Chukan kúu ja ni ka yo na'a
vava'a de tnu'u ni ka'an ya ma,
visi ni ka yo jikan-tnu'u tna'a de:
—¿Nawa kúni ka'an ja
ndateku de ma? —ka kuu de ka
ka'an de.
11 Te ni ka jikan-tnu'u de nuu
Jesús ma:
—¿Nava'a ka ka'an tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma ja
xinañu'u-ka ndii Elías ma? —ka
kuu de ka jiña'a de.

12 Te ni ndakone'e ya:
—Ja ndaa kúu ja ká'an
tnu'u ndee tnu'u Su'si ma ja
Elías ma kii xinañu'u-ka, te
maa de ndakani ichi va'a ndaka
ñayii ma. Te ¿nava'a ká'an
tnu'u Su'si ma ja iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a, iyo ja ndo'o
neni ya ma ji'in ja ñatuu na in
kunimani nuu ya ma, ka jani ini
ni?
13 Kovaa maa sa chi ká'an sa
ja jâ ni kii Elías ma, te ñayii a,
ni ka sa'a i de ndaka sukan
ni ka kuni maa i, sukan ká'an
tnu'u Su'si ma sukan iyo ja
ndo'o neni de ma —kúu ya
jiña'a ya.

Jesús ma, ni kene'e ya tachi ni yo saneé in suchi jaa, te ni nduva'a i

(Mt 17:14-21; Lc 9:37-43)

14 Nuu ni ka ndenda koo de
ji'in ya nuu ka iyo ndaka-ka tee
ka ndikin ya ma, ni jini ya ja ni ka
ndakonduu ña'a kua'a xeen ñayii
nuu ka iyo de ma. Te ka iyo jaku
tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, te ka tetna'a de ji'in
tee ka ndikin ya ma.
15 Te ndaka de ni ka jini Jesús ma,
te ni ka sa'vi-nka ini de, te
ka jinu de kuan koo de kuan
kua'a de nchuxi Jesús ma.
16 Te ni jikan-tnu'u ya:
—¿Nawa kúu ja ka tetna'a ni
ji'in tee jiña? —kúu ya jiña'a ya.
17 In tee iyo tna yukan, ni
ndakone'e de:
—Teskua'a, ya'a ni kijaa sa
ji'in sa'ya sa ya, chi vaa yinee
ña'a in tachi, te ni ndasa'a ñi'i
ña'a i.
18 Ndeva'a-ni nuu iyo i ma, te
tachi ma chi skiki ña'a i, te jaa
ti-iñu yu'u i ma, te ndakandi'i i
nu'u i ma, te ndakiki kuiti i.
Te ni jikan-ta'vi sa nuu tee ka
ndikin tna'a ji'in ni a ja na jin
kene'e de tachi yukan, kovaa
ñatuu ni kuu jin sa'a de —kúu de
jiña'a de.
19 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Nava'a ñatuu ka kukanu ini
ña'a ni? ¿Na saa-ka kii koo sa
ji'in ni? ¿Te na saa-ka kii kanda
sa ja sukan ka kuu ni a? Ki koo ni
ki xsia'a ni suchi yukan —kúu ya
jiña'a ya.
20 Sani te ni jan koo de ni
ka jan xsia'a de suchi yukan
nuu Jesús ma. Kovaa nuu ni
jini tachi ma Jesús ma, ni
sa'a i ja ni ndaskiki tuku i
suchi yukan. Te ni kotuu i
nuu ñu'ú ma, kani nda'a
kani si'in i, te jaa ti-iñu
yu'u i ma.
21 Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya
yuva i ma:
—¿Ndende kii ni keja'a i ndó'o i
sa'a?
Te yuva i ma, ni ndakone'e de:
—Onde nuu luluu i ma.
22 Te tachi yukan, kua'a jichi
chunee ña'a i nuu ñu'u i'ni ma
ji'in nuu ndute ma, ja ka'ni ña'a i.
Kovaa nú kuu naxe sa'a ni vala,
kunda'vi ini ña'a ni, te chindee
ña'a ni —kúu de jiña'a de.

23 Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Nava'a ká'an ni “nú kuu”?
Ñayii kúkanu ini ña'a ma chi
ndaka kuu sa'a sa ja kuu i
—kúu ya jiña'a ya.
24 Sani te yuva suchi yukan,
káyu'u de jiña'a de:
—Kúkanu ini ña'a sa. Te
chindee-ka ña'a ni ja kukanu
ini-ka ña'a sa —kúu de jiña'a de.
25 Ja ni jini Jesús ma ja kua'a
xeen ñayii ka iyo ma, te ni
ndonda ya nuu tachi ma jiña'a ya:
—Tachi ñi'i tachi so'o, ru'u ya
tátnuni ja na kee ro ki'in ro, te
máko ndivi-ka ro ini anua suchi
ya'a —kúu ya jiña'a ya.
26 Te tachi ma, ni kayu'u i, te ni
sa'a i ja ni skiki-ka ña'a i in-ka
jichi, te ni kee i kua'an i. Te
suchi yukan, ni kendoo i kuenda
tnu'u ja ni ji'i i. Te chukan kúu
ja ñayii ma, ka ka'an i ja ni ji'i
suchi yukan.
27 Kovaa Jesús ma, ni
tnii ya nda'a i ma, te ni
ndone'e ya i. Te suchi yukan chi
ni ndokuiñi i.
28 Sani te Jesús ma, ni kivi ya
in ve'e, te maa in-ni ya ji'in tee
ka ndikin ya ma ka iyo, te ni ka
jikan-tnu'u de:
—¿Nava'a saña, ña ni kuu jin
kene'e sa tachi ma? —ka kuu de
ka jiña'a de.
29 Te ni ndakone'e Jesús ma:
—Tna'a tachi yukan ma, ma jin
ke koo i, nú masu ja onde jin
kakan-ta'vi jin kakan-ta'vi ni nuu
Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

Cha'a kúu ja ku-uu jichi ja ni kaxtnu'u Jesús ma ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya

(Mt 17:22-23; Lc 9:43-45)

30 Te ni ka nde koo de ji'in ya
yukan, te kuan koo de ji'in ya
ichi ñuu Galilea ma, kovaa
ñatuu kúni ya ja ni-in ñayii
kuni ja yukan iyo ya ji'in tee ka
ndikin ya ma,
31 chi vaa yikuu ya káxtnu'u ya
nuu de ma, te jiña'a ya:
—Saña ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a chi jin kunda'a ña'a
ñayii ma, te jin ka'ni ña'a i. Kovaa
nuu uni kivi ma, te ndateku sa
—kúu ya jiña'a ya.
32 Kovaa tee ka ndikin ya ma,
ñatuu ka jaku'ni ini de ja
ká'an ya ma, te ka yu'u de ja jin
kakan-tnu'u de ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma na in ko kuu ja kanuu-ka nuu Su'si ma

(Mt 18:1-5; Lc 9:46-48)

33 Te nuu ni ka kenda koo de
ji'in ya ñuu Capernaum ma, nuu
jâ ka iyo de ji'in ya ini ve'e ma,
te ni jikan-tnu'u Jesús ma:
—¿Nawa kúu ja ka tetna'a ni
ichi ve koo o ma? —kúu ya
jiña'a ya.
34 Kovaa ndaka de ni ka jasiyu'u,
chi vaa ichi ve koo de ma, ka
tetna'a de na nde de ma, ko kuu
ja kanuu-ka.
35 Sani te Jesús ma, ni jinkoo ya,
te ni kana ya ndi-uxi uu de ma,
te jiña'a ya:

—Nú na in kúni ja ko kuu i ñayii
kanuu-ka, te kúnukuechi i nuu
ndaka-ka ñayii ma, te káni ini i
ja masu ñayii kanuu kúu i ne'un
ndaka i ma —kúu ya jiña'a ya.
36 Sani te ni jani ya in suchi
luluu me'ñu ndaka de ma, te ni
kanundee ya i, te jiña'a ya:
37 —Nú na in, ja maa sa, te
kuan-ta'vi i in suchi luluu sukan
luluu suchi ya'a, te ja sukan
sa'a i ma chi jan-ta'vi ña'a i maa
sa. Te nú na in jan-ta'vi maa sa ma
chi masu maa in-ni sa jan-ta'vi i,
suni jan-ta'vi i iya ni tetniñu
ña'a ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma ja ñayii ñatuu ndákiti ini nuu o ma chi kétna'a ini i ji'in o

(Lc 9:49-50; Mt 10:42)

38 Juan ma, jiña'a de:
—Teskua'a, ni ka jini sa in tee
ja ndákune'e ña'a de maa ni, te
tátnuni de nuu tachi ma, te ka
nde koo i, te ka xndoo i ñayii ma.
Te ni ka ja'nu ndee sa, te ka jiña'a
sa ja má ko sa'a-ka de sukan, vaa
masu tee ka ndikin tna'a ji'in o a
kúu de —kúu Juan ma jiña'a de.
39 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Máko jin ka'nu ndee ni ja ma
ka'an-ka de, chi vaa masu na in
ja ndákune'e i ja nani maa sa a
te ko kuu in milagru ma, te jinu
te ndaka'an u'vi i ja kuu sa.
40 Ñayii ñatuu ndákiti ini nuu o a
chi iyo i ji'in o.
41 Te onde ndeva'a-ni na in taa visi
in vasu ndute, kuechi ja ka ndikin
ña'a ni a, ja ndaa ká'an sa ja masu
skenaa i ta'vi i iyo nuu Su'si ma.

Ni ka'an Jesús ma sukan yika ja jin ndakuiso kuechi o ma

(Mt 18:6-9; Lc 17:1-2)

42 'Ndeva'a-ni na in sa'a ja
ndakuiso kuechi in ñayii yika ni
kandija tnu'u Su'si ma, va'a-ka
kúu nute jin ku'ni i in yoso ka'nu
mulinu ma sukun i te jin skee
ña'a i nuu mar ma, sana ja ndo'o
neni i ja ni sa'a i ja ni ndakuiso
kuechi in-ka ñayii ma.
43 Te nú nda'a ni a sa'a ja kuiso
kuechi ni ma, ka'nde ni i, chi
va'a-ka ja ñatuu na nda'a ni a, te
kivi ni te koteku ni nuu Su'si ma,
te sana ki'in ni ji'in nduu nda'a
ni a nuu andeya ma, nuu masu
nda'va kuiti ñu'u ma,
44 nuu masu ka ji'i tindaku ma,
ji'in nuu masu nda'va kuiti ñu'u
i'ni ma.
45 Te nú ja'a ni a sa'a ja kuiso
kuechi ni ma, ka'nde ni i, chi vaa
va'a-ka ja kivi cojo ni te koteku
ni nuu Su'si ma, te sana ja skee
ña'a ya ji'in nduu ja'a ni a nuu
andeya ma,
46 nuu masu ka ji'i tindaku ma,
ji'in nuu masu nda'va kuiti ñu'u
i'ni ma.
47 Te nú nduchinuu ni a sa'a
ja kuiso kuechi ni ma, tava
ni i, chi va'a-ka ja kivi ni ji'in
in-ni nduchinuu ni nuu tátnuni
Su'si ma, te sana ja skee ña'a ya
ji'in nduu nduchinuu ni a nuu
andeya ma,

48 nuu masu ka ji'i tindaku ma,
ji'in nuu masu nda'va kuiti ñu'u
i'ni ma.
49 'Chi vaa jiniñu'u ja ndaka
ñayii ma, jin ko kuu i sukan
kanuu ñii ma, te jin ko kuu i
sukan kanuu ñu'u xtnuu nuu
o ma. Te chukan kúu ja ndaka ja
ndakua'a o nuu Su'si ma ko kuu
ja jaxiko asi, sukan jaxiko ndeyu
ja'an va'a ñii ma.
50 Vaa ka jini o ja ñii ka jaa
o ma chi ja va'a kúu i. Kovaa
nuna ndu-uun i ma, masu kuu
kuatniñu-ka o ja ku-asi ndeyu
o ma. Jin ko kuu ni kuenda kuu
ñii va'a ma, te jin koo mani
ni ji'in tna'a ni ma —kúu ya
jiña'a ya.

Jesús ma, ni tatnuni ya ja ñayii ni ka tnanda'a ma, máko jin xndoo tna'a i

(Mt 19:1-12; Lc 16:18)

10 Jesús ma, ni ndee ya
ñuu Capernaum ma, te
kua'an ya ichi ñuu Judea ma,
in-ka yu'u yute Jordán ma. Yukan
ni ka ndututu tuku ñayii ma,
te ni keja'a ya káxtnu'u ya,
sukan játna ini ya sa'a ya nuu ka
ndatna'a ñayii ma.
2 Jaku tee ka kuu fariseo ma, ni
ka jan tu'va de ya, sukan-va'a
jin kototnuni de ya, te ka
jikan-tnu'u de ya nú va'a-ni ja in
tee, te xndoo de ñasi'i de ma.
3 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Naxe ni tatnuni Moisés ma
nuu ni? —kúu ya jiña'a ya.
4 Te ka jiña'a de:
—Moisés ma, ni yo kachi de
ja xndoo tee ma ñasi'i de ma,
te kua'a de in tutu ká'an ja jâ
ni xndoo de ña —ka kuu de ka
jiña'a de.
5 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:
—Kuechi ja inuso'o ka ndaa
ni a, te Moisés ma, ni tatnuni de
sukan ka ka'an ni a.
6 Kovaa xinañu'u ma, nuu yika ni
kuva'a ñuu ñayivi a: "Su'si ma,
ni sa'a ya in tee ji'in in ña'a.
7 Chukan kúu ja tee ma, xndoo de
yuva de ma ji'in si'i de ma, te
kueka tna'a de ji'in ñasi'i de ma,
8 te nduu de ma jin ko kuu
in-nka-ni ñayii." Chukan kúu ja
masu uu-ka ñayii ka kuu i chi
in-nka-ni i kúu.
9 Te chukan kúu ja ñayii ma,
másu ko ndasasiin i ja ni sketna'a
Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.
10 Sani te tee ka ndikin ya ma,
nuu ni ka ndenda koo de ji'in ya
ve'e ma, ni ka ndakan-tnu'u
tuku de siki ja ni kaxtnu'u ya ma.
11 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Te tee xndoo ñasi'i de ma,
te ndiyo ini de in-ka ña'a ma,
xi ndatnanda'a de ji'in in-ka
ña'a ma, jâ ni jiso kuechi de, vaa
sukan ka sa'a tee ka kivi nduu ji'in
in-ka ña'a ma, sukan sa'a de ma.
12 Te nú ña'a ma, xndoo ña yii
ña ma, te ndiyo ini ña in-ka tee,
xi ndatnanda'a ña ji'in in-ka
tee ma, te suni jâ ni jiso kuechi
ña, vaa sukan ka sa'a ña'a ka kivi
nduu ji'in in-ka tee ma, sukan
sa'a ña ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya naxe ko kuu in ñayii sana kivi i nuu tatnuni Su'si ma

(Mt 19:13-15; Lc 18:15-17)

13 Ni jan koo i ji'in suchi
kuechi ma nuu Jesús ma,
sukan-va'a sonee ya nda'a ya
siki suchi kuechi ma. Te tee ka
ndikin ya ma, ni ka keja'a de ka
ndonda de nuu ñayii ni jan koo
ji'in suchi kuechi ma.
14 Te ni jini Jesús ma sukan ka
sa'a de ma, te ni ndakiti ini ya,
te jiña'a ya:
—Jin kua'a ni tnu'u, te kí koo
maa suchi kuechi a, te máko jin
ka'nu ndee ni, chi vaa sukan ka
jani vii ka jani va'a ini suchi
kuechi a, sukan jiniñu'u ja jin
ko kuu ñayii jin kivi koo nuu
tatnuni Su'si ma.
15 Ja ndaa ká'an sa, nú in
ñayii ma, ma kuan-ta'vi i ja
tatnuni Su'si ma nuu i ma sukan
jan-ta'vi in suchi luluu a nawa
tátnuni o nuu i ma, te masu kuu
kivi i nuu tatnuni ya ma —kúu ya
jiña'a ya.
16 Te ni kanundee ya suchi
kuechi ma, te ni sonee ya nda'a ya
siki i ma, te ni ka'an ya ja va'a ja
vii ja jin ko kuu i.

Sukan yii ja ndani'i ta'vi ñayii ndí ini xeen-ka xu'un i ma

(Mt 19:16-30; Lc 18:18-30)

17 Nuu ni kee ya ja ki'in
tuku ya ma, te jinu in tee ni
kenda de, te ni jinkuiñi jiti de
nuu ya ma, te jikan-tnu'u de:
—Teskua'a va'a ini, ¿nawa
sa'a sa, sukan-va'a ndani'i ta'vi
sa, te koteku sa ni-kani ni-jika?
—kúu de jiña'a de.
18 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Nava'a xnani ña'a ni teskua'a
va'a ini? Masu na in-ka va'a ini
chi maa in-ni Su'si ma.
19 Jâ jini ni ndaka ja ni
tatnuni ya ma: "Másu ko ka'ni ni
ni-in ñayii. Másu ko kivi nduu ni
ji'in in-ka ña'a. Másu ko sakui'na
ni. Másu ko ka'an tnu'u ni siki
in-ka ñayii ma. Másu ko xnda'vi
tna'a ni ma. Kava respetu ni nuu
yuva ni ma ji'in nuu si'i ni ma"
—kúu ya jiña'a ya.
20 Te tee yukan, jiña'a de:
—Teskua'a, ndaka cha'a chi jâ
sa'a ndi'i sa onde nuu jaa sa ma
—kúu de jiña'a de.
21 Te Jesús ma, nde'ya ya tee
yukan, te ni kutoo ya de, te
jiña'a ya:
—Kúni-ka in-ka ja sa'a ni a.
Kuá'an ni, te xiko ni ndaka ja
neva'a ni ma, te kua'a ni ñayii ka
kunda'vi ma. Te sukan, te xiku
ko kuu ni andivi ma. Sani te kii
ni, te kondikin ña'a ni —kúu ya
jiña'a ya.
22 Te ni tna u'vi ini tee yukan, ja
ni jiniso'o de sukan jiña'a ya ma.
Te kuan no'o xixii-nka ini de, vaa
xiku xeen kúu de.
23 Te Jesús ma, nde'ya ya ni-ka'nu
xiñi ya ma nuu ka iyo tee ka
ndikin ya ma, te jiña'a ya:

—¡Naka yii kúu ja tee ka kuu
xiku ma, te jin kivi koo de
nuu tátnuni Su'si ma! —kúu ya
jiña'a ya.
24 Te ni ka sa'vi-nka ini tee
ka ndikin ya ma ja ni ka'an ya
sukan ma, kovaa ni ndaka'an ya
in-ka jichi:
—Sa'ya sa, ¡naka yii kúu ja
in ñayii xiku ma, te kuu kivi i
nuu tátnuni Su'si ma, kuechi ja
kukanu ini i ndaka ja neva'a i ma!
25 Su'va yachi-ka kuu kivi in kiti
kúu camellu ma in yavi xuu yiki
tiku ma, sana in ñayii xiku ma,
kivi i nuu tátnuni Su'si ma
—kúu ya jiña'a ya.
26 Nuu ni ka jiniso'o de
sukan ma, te ni ka sa'vi xeen-nka
ini de, te ka jikan-tnu'u tna'a de:
—¿Na in kuu ndani'i ta'vi, ja
sukan? —ka kuu de ka ka'an de.
27 Te nde'ya Jesús ma de, te
jiña'a ya:
—Yii kúu jani ini ñayii ma.
Kovaa nuu Su'si ma chi ñatuu
nawa iyo ja yii kúu —kúu ya
jiña'a ya.
28 Pedro ma, ni keja'a de
jiña'a de:
—Saña chi ndaka ja ka neva'a
sa ma ni ka xndoo sa, te ka ndikin
ña'a sa —kúu de jiña'a de.
29 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ja ndaa ká'an sa ja ndeva'a-ni
na in ni xndoo ve'e i ma,
ñani i ma, ku'va i ma, ku'u i ma,
ji'in si'i i ma, ji'in yuva i ma,
sa'ya i ma, ji'in ñu'ú i ma,
ja kuechi ja ndikin ña'a i a,
ji'in kuechi ja káxtnu'u i tnu'u
vii tnu'u va'a ká'an sa a nuu
ñayii ma,
30 te vitna chi nuu ñuu ñayivi a
ndani'i i vi'i-ka cientu ve'e i ma,
ji'in ñani i ma, ku'va i ma,
ku'u i ma, si'i i ma, ji'in
ñu'ú i ma, visi ka sondikin ña'a
ñayii a. Te maa i chi kivi ki'in
o ma, ndani'i ta'vi i, te koteku i
ni-kani ni-jika.
31 Te ñayii ka ndanuu-ka ma te
ka jani ini i ja xinañu'u-ka ka
kuu i vitna ma, chi nuu Su'si ma
chi sandi'i-nka jin ko kuu i, te
ñayii ka jani ini ja masu ñayii ka
ndanuu ka kuu i te sandi'i-nka
ka kuu i vitna ma chi suu i jin
ko kuu ñayii xinañu'u-ka nuu
Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

Cha'a kúu ja ku-uni jichi ja ni kaxtnu'u Jesús ma ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya

(Mt 20:17-19; Lc 18:31-34)

32 Kuan koo de ji'in ya ichi ñuu
Jerusalén ma. Te yoxtnuu-ka
Jesús ma nuu tee ka ndikin ya ma.
Te ni ka sa'vi-nka ini de. Te tee
kuan koo kuee-ka ma, ka yu'u de
ka ndikin de ya. Sani te Jesús ma,
ni ndaxtutu siin ya ndi-uxi uu tee
ka ndikin ya ma, te ni keja'a ya
jiña'a ya sukan ko kuu ma:
33 —Ka jini maa ni ja jin koo o
ñuu Jerusalén ma. Te yukan kúu
nuu saña ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a, jin koo ñayii ma
jin xsia'a ña'a i nuu nda'a tee
ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in
nuu nda'a tee ka skua'a tnu'u ni

kaxtnu'u Moisés ma, te jin ka'an i
ja kûu sa, te jin ndaxsia'a ña'a i
nuu nda'a ñayii masu ñuu ya'a.
34 Te jin kosiki ndee ña'a i, te jin
tusii ña'a i, te jin kua'a ña'a i, te
jin ka'ni ña'a i, kovaa nuu uni
kii ma, te ndateku sa —kúu ya
jiña'a ya.

Santiago ma ji'in Juan ma, ni ka jikan de ja jin kunukoo de xiñi Jesús ma

(Mt 20:20-28)

35 Santiago ma ji'in Juan sa'ya
tee kúu Zebedeo ma, ni ka
jan tu'va de Jesús ma, te ka
jiña'a de:
—Teskua'a, ka kuni sa ja
kunda'vi ini ña'a ni in ja jin
kakan-ta'vi sa nuu ni —ka kuu de
ka jiña'a de.
36 Te jiña'a maa Jesús ma:
—¿Nawa kúu ja ka kuni ni ja
sa'a sa? —kúu ya jiña'a ya.
37 Te ka jiña'a de:
—Taa ni tnu'u ja nuu tatnuni
vivii ni ma, jin kunukoo sa, in
sa xiñi kua'a ni ma te in-ka sa
xiñi satni ni ma —ka kuu de ka
jiña'a de.
38 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Masu ka jini ni ja ka jikan
ni a. ¿Xi kuu jin ko'o ni ja
uwa ko'o sa ma? ¿Xi kuu jin
kuandute ni sukan kuandute
sa ma? —kúu ya jiña'a ya. Te
cha'a chi ja ndo'o neni ya ma
kúu ja ni jiña'a ya ma.
39 Te ka jiña'a de:
—Kuu.
Te jiña'a Jesús ma:
—Jin ko'o ni ja uwa ja ko'o
sa ma, te jin kuandute ni sukan
kuandute sa ma,
40 kovaa ja kunukoo in ni xiñi
kua'a sa ma te in-ka ni xiñi satni
sa ma, chukan chi masu saña iyo
ja taa, nú masu ja maa Su'si o ma
kua'a nuu ñayii jâ ka iyo tu'va i
ja jin ni'i i ma —kúu ya jiña'a ya.
41 Nuu ni ka jiniso'o uxi-ka tee
ka ndikin ya ma, te ni ka ndakiti
ini de nuu Santiago ma ji'in nuu
Juan ma.
42 Kovaa Jesús ma chi ni
kana ya de, te jiña'a ya:
—Ka jini ni ja ne'un ñayii ñuu
ñayivi a, ka iyo ñayii ka jani
ini maa i ja kuu jin tatnuni i
nuu ndaka ñayii ma, te ñayii ka
ndanuu-ka ma, ûni ka tatnuni
kuiti i nuu ñayii ma.
43 Kovaa ne'un ndijin, masu
sukan ko kuu, su'va nú na in kúni
ja ko kuu i in ñayii kanuu-ka
ne'un ndaka ni a, ja sa'a i kúu ja
kunukuechi-ka i nuu ndaka ni.
44 Te nú ne'un ndaka ni a, te kúni
in ni ja ko kuu ni xinañu'u-ka, te
ja ko sa'a ni ko kuu ja kunukuechi
xeen-ka ni nuu ndaka-ka ni a, te
ko kuu ni ñayii kanuu-ka nuu
Su'si ma.
45 Chi vaa ni a saña ja kúu sa iya
vee ñayivi ñuu ñayivi a, masu
vee sa ja jin kunukuechi ñayii ma
nuu sa a chi su'va vee sa ja
kunukuechi sa nuu ñayii ma, te
kua'a sa tnu'u ja jin ka'ni ña'a i,
te sukan ndachunaa sa kuechi
ka sa'a ñayii ma, te onde sukan,

te jin ndani'i ta'vi kua'a xeen
ñayii ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ndasava'a ya tee kuaa nani Bartimeo ma

(Mt 20:29-34; Lc 18:35-43)

46 Te ni ka kenda koo de
ji'in ya ñuu Jericó ma, te nuu ni
ndee ya ini ñuu ma ji'in tee ka
ndikin ya ma, te ka ndikin kua'a
ñayii. Te in tee kuaa nani de
Bartimeo sa'ya tee kúu Timeo ma
kúu de, te núkoo de yu'u ichi ma,
jikan de karidaa.
47 Ja ni jiniso'o tee kuaa ma
ja Jesús nazareno ma kúu iya
ya'a kua'an ma, te ni keja'a de
káyu'u de jiña'a de ya:
—Jesús, Sa'ya David, kunda'vi
ini ña'a ni —kúu de jiña'a de.
48 Te kua'a ñayii ma ka jiña'a ja
kasiyu'u de. Kovaa su'va kayu'u
nini'i-ka de:
—Sa'ya David, kunda'vi ini
ña'a ni —kúu de jiña'a de.
49 Sani te ni jinkuiñi Jesús ma,
te jiña'a ya:
—Jin kana ni de kíi de —kúu ya
jiña'a ya.
Te ni ka kana i tee kuaa ma, te
ka jiña'a i:
—Koo sii ini ni, te kukanu ini ni
Su'si ma, te ndokuiñi ni chi kána
ña'a de —ka kuu i ka jiña'a i.
50 Te tee kuaa ma, ni ke'en de
sa'ma ndii de ma, ni skana de,
te kandava de ni jan tna'a de
Jesús ma.
51 Te Jesús ma, jikan-tnu'u ya de:
—¿Nawa kúni ni ja sa'a sa ja
kuu ni? —kúu ya jiña'a ya.
Te tee kuaa ma, ni ndakone'e de:
—Teskua'a, kúni sa ja kuu
ndakonde'ya sa —kúu de jiña'a de.
52 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Jâ kuu no'o ni. Te kuechi
ja ni kukanu ini ña'a ni a, te
chukan kúu ja ni ndundijin nuu
ni a —kúu ya jiña'a ya.
Te ora yukan-ni, te ni kuu
ni ndakonde'ya de. Sani te ni
ndikin de Jesús ma.

Jesús ma, yoso ya in burru ni kivi ya ñuu Jerusalén ma

(Mt 21:1-11; Lc 19:28-40; Jn 12:12-19)

11 Nuu ni ka iyo de
ji'in ya ñuu Betfagé ma
ji'in Betania ma, yatni ñuu
Jerusalén ma ji'in yuku
nani Yuku Tnu Olivo ma,
Jesús ma, ni kana ya uu tee ka
ndikin ya ma,
2 te jiña'a ya:
—Kuán koo ni yu'u ñuu ichi
jiyo a, te ja jin kivi koo ni ñuu
yukan, te jin ndani'i ni in burru
nu'ni ti, te ni-in-ka ñayii ñatuu
koso-ka ti. Te jin ndaji ni ti, te ki
koo ni ji'in ti.
3 Te nú na in kakan-tnu'u naku
ka sa'a ni sukan, te jin kuña'a
ni: “Maa Señor ma jiniñu'u ti, te
sana ndataa ya ti”, jin kuña'a ni
—kúu ya jiña'a ya.
4 Sani te kuan koo de, te ni ka
ndani'i de burru ma nu'ni ti in

ye'e yu'u ichi kuan koo de ma, te
ni ka ndaji de ti.
5 Te ñayii ka iyo ma, ka
jikan-tnu'u i:
—¿Nawa ka sa'a ni? ¿Nava'a ka
ndaji ni burru a? —ka kuu i ka
jiña'a i.
6 Te ni ka ndakone'e de sukan
jiña'a Jesús ma. Te ni ka wa'a i
tnu'u kuan koo de ji'in ti.
7 Te ni ka jan xsia'a de ti nuu
iyo Jesús ma, te ni ka sonee de
sa'ma de ma siki burru ma, te
Jesús ma, ni kaa ya siki ti ma, te
yoso ya ti kua'an ya.
8 Te kua'a ñayii, ka skuili i sa'ma
ka ndii i ma, ji'in jaku-ka i, ka
skuili i nda'a ñuu ni ka ja'nde i
ichi yuku ma.
9 Te ñayii ka yoxtnuu kuan
koo i ma, ji'in ñayii ka
ndandikin ma, ka kayu'u i:
—¡Hosanna! ¡Jayiñu'u kúu rey
vee nuu Iya Tátnuni ma!
10 ¡Jayiñu'u kúu ja sani te
tatnuni tna'a yuva o David ma!
¡Hosanna! ¡Jayiñu'u kó kuu nuu
tátnuni Su'si ma onde sukun ma!
—ka kuu i ka kayu'u i.
11 Ni kivi Jesús ma ini ñuu
Jerusalén ma, te kua'an ndita ya
veñu'u ka'nu ma, te nde'ya ya
ni-ka'nu. Sani te kua'an ya ñuu
Betania ma ji'in uxi uu tee
ka ndikin ya ma, chi vaa ve
kukuee ma.

Jesús ma, ni ka'an u'vi ya ja kuu in tnu higo

(Mt 21:18-19)

12 Kivi yutnee ma, nuu ve
ndee ya ñuu Betania ma,
Jesús ma, ni keja'a kókon ya.
13 Jika-ka ni jini ya in tnu higo,
te iyo kua'a nda'a tnu, te ni jan
tu'va ya tnu, ja koto ya nú iñi
higo. Kovaa ñatuu chi nanimaa
nda'a tnu ma kúu, chi vaa masu
tiempu higo ma kúu.
14 Sani te jiña'a ya tnu higo ma:
—¡Ñatuu na in ko kaa-ka higo
ro a! —kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka jiniso'o tee ka
ndikin ya ma.

Jesús ma, ni ndasavii ya ini veñu'u ka'nu ma

(Mt 21:12-17;
Lc 19:45-48; Jn 2:13-22)

15 Nuu ni ka ndenda koo de
ji'in ya ñuu Jerusalén ma, te
Jesús ma, ni kivi ya veñu'u
ka'nu ma, te ni keja'a ya kéne'e ya
ndaka ñayii ka xiko ma ji'in ñayii
ka jaan ma. Te ni chindeyi ya
mesa ñayii ka sama xu'un ma,
ji'in nuu ka xiko i sata ma.
16 Te ñatuu ni wa'a ya tnu'u ja jin
ya'a ñayii ka ndiso ndatniñu i ma
ichi ini veñu'u ma.
17 Te ni keja'a ya káxtnu'u ya, te
jiña'a ya:

—Jâ ka jini ni ja nuu tutu ndee
tnu'u Su'si ma ká'an: “Ini ve'e
sa a chi ko kuu i ini ve'e nuu ki
koo ñayii ndaka ñuu ma ja jin
kakan-ta'vi i nuu Su'si ma.” Vaa
sukan ni jani ini ya. Kovaa ndaka
ndijin chi ni ka ndasa'a ni in
yavi nuu ka ñu'u kui'na —kúu ya
jiña'a ya.
18 Ja ni ka jiniso'o tee ka tatnuni
nuu sutu ma, ji'in tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, te
ni ka keja'a de ka nduku de naxe
jin ka'ni de Jesús ma, chi vaa ka
yu'u de nú ña'a te ndaka ñayii ma
jin kandija ja ká'an ya ma, vaa
ndaka ñayii ma, ni ka sa'vi-nka
ini i ja káxtnu'u ya ma.
19 Kovaa ja ni kunee ma, te
ni ndee Jesús ma ji'in tee ka
ndikin ya ma ini ñuu ma.

Ni yichi tnu higo ni ka'an u'vi Jesús ma ja kuu tnu ma

(Mt 21:20-22)

20 Nuu ne'e in-ka kii ma, ni ka
ya'a de ji'in ya yatni nuu núkoo
tnu higo ma, te ni ka jini de ja ni
yichi onde yo'o tnu ma.
21 Sani te Pedro ma, ni
ndaka'án de sukan ni jiña'a
Jesús ma tnu higo ma, te
jiña'a de ya:
—Teskua'a, jini ni ja tnu higo
ni ka'an u'vi ni ma, jâ ni yichi
tnu —kúu de jiña'a de.
22 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Jin kukanu ini ni Su'si ma.
23 Te ja ndaa ká'an sa, nú na in na
kuña'a i yuku yukan: “Kuán ndiyo
jiña, te skee maa ro nuu mar ma”,
te nú in-ni ja ni jani ini i ma, te
ñatuu jani uu jani uni ini i, su'va
kukanu ini i ja sa'a Su'si ma ja ko
kuu ja ká'an i ma, sani te ko kuu.
24 Chukan kúu ja ká'an sa, ndaka
ja jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma,
te nú ka kukanu ini ni ya ja
taa ya ma chi jin ni'i ni.
25 Te ora ka jikan-ta'vi ni ma, te
nú ni ka ndaka'án ni ja nawa ni
ka sa'a ndeva'a ña'a ñayii ma,
te jin sakanu ini ni i, sukan-va'a
sakanu ini tna ña'a Yuva o Su'si
iyo andivi ma, te ndaxnaa ya
kuechi ni ma.
26 Kovaa nú ma jin sakanu ini
ni, suni Yuva o iyo andivi ma,
masu sakanu ini ya kuechi ni ma
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka jikan-tnu'u de na in ni tatnuni ja sa'a Jesús ma sukan

(Mt 21:23-27; Lc 20:1-8)

27 Sani te ni ka ndenda koo de
ñuu Jerusalén ma. Nuu kua'an ya
ichi veñu'u ka'nu ma, te ni ka
jan tu'va ña'a tee ka tatnuni nuu
sutu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u
ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in tee
ka kuu ja'nu ma.
28 Te ka jikan-tnu'u de ya:
—¿Na in ni tatnuni ja sa'a ni
sukan? ¿Xi na in ni ka'an ja kuu
sa'a ni sukan? —ka kuu de ka
jiña'a de.
29 Jesús ma, ni ndakone'e ya, te
jiña'a ya:
—Xinañu'u maa sa kakan-tnu'u
ña'a, te jin ndakone'e ni. Sana

ka'an sa na in ni tatnuni ja sa'a
sa sukan.
30 Ja ni yo skuandute Juan ma,
¿Su'si ma ni tetniñu Juan ma
ja sa'a de sukan, xi ñayii ma ni
tetniñu ña'a ja sa'a de sukan? Jin
ndakone'e ni —kúu ya jiña'a ya.
31 Te ka ndatnu'u tna'a de:
—Nuna jin kuña'a o ja maa
Su'si ma ni tetniñu Juan ma,
kovaa ka'an de: "¿Nava'a ñatuu ni
ka kandija ni ja ni ka'an de ma?"
32 Te ni masu kuu jin kuña'a o ja
ñayii ma ni tetniñu Juan ma, vaa
jin ndakiti ini ñayii ma nuu o a
—ka kuu de ka ka'an de.
Chi vaa ka yu'u de ñayii ma,
chi vaa ndaka ñayii ma ka jani
ini ja Juan ma, ja ndaa ja in tee
ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma kúu de.
33 Chukan kúu ja sa'a ni ka
ndakone'e de nuu Jesús ma:
—Ñatuu ka jini sa —ka kuu de
ka jiña'a de.
Sani te Jesús ma, ni
ndakone'e ya:
—Suni ni ma ka'an tna sa na in
ni tatnuni ja sa'a sa a —kúu ya
jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vijin ja jin kuu ñayii masu inuva'a ini, ja ka jito i itu tnu uva ma

(Mt 21:33-46; Lc 20:9-19)

12 Jesús ma, ni keja'a ya
ká'an ya tnu'u vijin, te
jiña'a ya:
—In tee, te ni sunkoo de
ni-ka'nu itu de ma tnu uva, te
ni jasi de yu'u itu de ma. Te ni
satu'va de in nuu taxi uva ma kivi
kuaan i ma, te ni sa'a de in ve'e
sukun sukun, sukan-va'a kuu ko
koto de ni-ka'nu itu de ma. Sani
te ni nduku de jaku ñayii ja jin
ko koto i itu de ma, te kivi kuaan
uva ma, te sasava jin kuu de.
Sani te kua'an jika de.
2 Te maa kivi kuaan i ma, te
ni tetniñu de in tee jinukuechi
nuu de ma, ja ki'in de jin nu
ke'en de jaku uva ja ni kuaan ma
nuu ñayii ka jito itu de ma.
3 Kovaa ñayii ka jito ma, ni ka
tnii i tee ma, te ni ka kani i de.
Te ni ka ndatetniñu i de su'va-ni
kuan no'o de.
4 Kovaa tee xi-ñu'ú ma chi ni
ndatetniñu tuku de in-ka tee
jinukuechi nuu de ma. Kovaa tee
ya'a chi ni ka ta'vi i xini de, te
nde'e xeen ni ka jiña'a i de.
5 Te tee xi-ñu'ú ma, ni
ndatetniñu de in-ka tee, te tee
ya'a chi ni ka ja'ni i de. Kovaa tee
xi-ñu'ú ma, suni ni ndatetniñu
kua'a-ka de tee kuan koo kuan
nu ndakan jaku uva ma. Kovaa
masu ni ka ndi ini ñayii yukan
chi jaku de ma ni ka kani i, te
jaku de ma ni ka ja'ni i.
6 'Sani te maa-nka sa'ya de ma
kéndoo, te kútoo xeen de tee ma.
Kovaa ni tetniñu de tee ma. Vaa
jani ini de: "Jin kava respetu i
nuu sa'ya o a, nuna tetniñu o de,
vaa sa'ya maa o kúu de."

7 Kovaa ñayii ka jito itu de ma, ni
ka ndatnu'u tna'a i: “Suchi ya'a
kúu suchi nduta'vi ñu'ú ya'a. Jin
ka'ni o i, te jin ndani'i o ñu'ú i
a”, ka kuu i ka ka'an i.
8 Chukan kúu ja ni ka tnii i
sa'ya de ma, te ni ka ja'ni i de,
te ni ka skana i yikikuñu de ma
yu'u itu ma.
9 ’¿Nawa ka jani ini ndijin ja sa'a
tee xi-ñu'ú ma? Kuiti ki'in de, te
ka'ni de ñayii ka jito itu de ma, te
kua'a de ñu'ú de ma siin-ka ñayii.
10 ’¿Ñatuu nama uun ka ka'vi
ni nuu tnu'u Su'si ma, nuu ká'an
sa'a ma?:
Yuu ni ka saxiko ñayii ka
sa'a ve'e ma,
ni nduu i yuu kanuu-ka.
11 Sa'a ni sa'a maa Iya
Tátnuni ma, te ni ka
sa'vi-nka ini o a.
Sukan ká'an nuu tnu'u Su'si ma
—kúu ya jiña'a ya.
12 Sani te ni ka kuni de ja jin
tnii de Jesús ma, vaa ka jini de ja
tnu'u vijin ni ka'an ya ma chi ja
jin kuu maa de ma kúu. Kovaa ka
yu'u de ñayii ma. Chukan kúu ja
ni ka xndoo de ya, te kuan koo de.

Jesús ma, ni ka'an ya nawa jin kua'a o nuu gobiernu ma, ji'in nawa jin ndakua'a o nuu Su'si ma

(Mt 22:15-22; Lc 20:20-26)

13 Ni ka tetniñu i jaku tee ka
kuu fariseo ma, ji'in tee ka ndikin
Herodes ma nuu iyo Jesús ma,
ja jin kototnuni de ya nawa
ka'an ya ma, sukan-va'a jin ni'i
ini de ja jin xtekuechi de ya.
14 Tee ya'a, ni jan koo de, te ka
jiña'a de:
—Teskua'a, ka jini sa ja ja ndaa
kúu ja ká'an ni a. Te masu ndí
ini ni nawa ka jani ini ñayii ma
ja ká'an ni a. Te ni masu ndí ini
ni na nde ñayii ka niniso'o ma.
Ndijin chi káxtnu'u ndaa ni
sukan kúni Su'si ma ja jin ko kuu
o nuu ya ma. ¿Te naxe ká'an
ni? ¿Va'a-ni ja jin chuya'vi sa ja
ka satniñu sa ma nuu tee nani
César tátnuni ñuu Roma ma, xi
ña'a? ¿Jin sa'a sa, xi má jin sa'a
sa sukan ma? —ka kuu de ka
jiña'a de.
15 Kovaa Jesús ma chi jini ya
sukan ka jani ini de ma, ja masu
ka sa'a de sukan ka ka'an de ma,
te jiña'a ya:
—¿Nava'a ka jitotnuni ña'a ni?
Jin tanuu ni in xu'un ka yinda'a
ni a, sukan-va'a kuni sa —kúu ya
jiña'a ya.
16 Te ni ka wa'a de, te Jesús ma,
jiña'a ya:
—¿Na in xi-yunuu ndenee a,
te na in nani sukan ndee a?
—kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e de:
—Yunuu tee nani César, tee
tátnuni ñuu Roma ma, kúu —ka
kuu de ka jiña'a de.
17 Sani te jiña'a Jesús ma:
—Te jin ndakua'a ni nuu
César ma tna'a ja kúu kuenda
maa de ma, te nuu Su'si ma jin
ndakua'a ni tna'a ja kúu kuenda
maa ya ma —kúu ya jiña'a ya.

Te ni ka sa'vi-nka ini de ja
sukan ni ndakone'e ya ma.

Ni ka jikan-tnu'u tee ka kuu saduceo ma naxe ko kuu ñayii ndateku ma

(Mt 22:23-33; Lc 20:27-40)

18 Ni jan koo jaku tee ka kuu
saduceo ma ni ka jan koto de
Jesús ma. Tee ya'a chi ka ka'an de
ja masu ka ndateku ñayii ni ka
ji'i ma. Te chukan kúu ja ni ka
jikan-tnu'u de ya:
19 —Teskua'a, Moisés ma, ni
xndoo de tutu ká'an ja nú in
tee ma, ni tnanda'a de te ni
ji'i de te ñatuu na sa'ya de ji'in
ñasi'i de ma ni iyo, te ñani tee ni
ji'i ma ndakueka ñasi'i de ma,
sukan-va'a koo sa'ya ña, te ko
kuu i sa'ya tata tee ni ji'i ma.
20 Te sukan ni kuu ja uja tee
ndi-tna'a ñani de ma. Tee
xinañu'u ma, ni tnanda'a de,
te ñatuu na sa'ya de ji'in
ñasi'i de ma ni iyo, te ni ji'i de.
21 Sani te tee ku-uu ma, ni
ndatnanda'a de ji'in ña'a ni
ndoo ma. Suni ni ji'i tna de, te
ñatuu na sa'ya de ji'in ña ni
iyo. Suni maa i ni kuu ji'in tee
ku-uni ma.
22 Te sukan ni kuu ji'in
ndi-uja de ma ja ñatuu ni-in de
ña ni iyo sa'ya de ji'in ña, te ni
ka ji'i de. Sani te ni ji'i ña'a ma.
23 Va'a-ni, te nú jin ndateku
ñayii ma, ¿na nde de xi-ñasi'i
ko kuu ña'a yukan? Vaa
ndi-uja de ma ni ka iyo ji'in
ña ma —ka kuu de ka jiña'a de.
24 Te ni ndakone'e Jesús ma:
—Ndijin chi masu ka jini ni
ja ka ka'an ni a. Masu ka jini
ni sukan ká'an tutu ndee tnu'u
Su'si ma, ni a ndaka ja kúu sa'a
Su'si ma masu ka jini ni.
25 Kivi jin ndateku ñayii ma,
tee ma ji'in ña'a ma, masu jin
ndatnanda'a-ka de, vaa sukan
ka kuu ángel ka iyo andivi ma,
sukan jin ko kuu de.
26 ¿Ñatuu nama ni ka ka'vi ni
nuu libru Moisés ma, nuu ká'an ja
núkoo in tnu iñu ma, te kánda'a
kánda'a-nka tnu ma, kovaa masu
nde ndí'i tnu kayu ma? Te ni
ka'an Su'si ma nuu Moisés ma:
"Maa sa kúu Su'si Abraham ma,
ji'in Isaac ma, ji'in Jacob ma",
kúu ya jiña'a ya. Te chukan kúu
ja jin ndateku ñayii ni ka ji'i ma.
27 Vaa Su'si ma, masu Su'si ñayii
ni ka ji'i ma kúu ya chi Su'si ñayii
ka teku ma kúu ya. Te chukan
kúu ja ndijin, masu ka jini ni ja
ka ka'an ni a —kúu ya jiña'a ya.

Uu tnu'u ya'a ni tatnuni Su'si ma ja ka ndanuu xeen-ka i

(Mt 22:34-40)

28 In tee skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ni jiniso'o de ja ka
tetna'a Jesús ma ji'in tee ka kuu
saduceo ma, te ni jini de ja va'a-ni
ni ndakone'e Jesús ma, te ni jan
tu'va de ya, te ni jikan-tnu'u de:

—¿Nde tnu'u ni tatnuni
Su'si ma kúu ja kanuu
xeen-ka ma? —kúu de jiña'a de.
29 Te ni ndakone'e Jesús ma:
—Tnu'u kanuu xeen-ka ma kúu
tnu'u ya'a: "Ñayii ñuu Israel, jin
koniniso'o ni chi Su'si ka kandija
o ma kúu iya tátnuni nuu o a. Te
ñatuu na in-ka ya iyo chi maa
in-ni Su'si o ma kúu Su'si ndija.
30 Jín kutoo o Su'si o ma ji'in
ndaka tu'u ini anua o a, ji'in
ndaka ja ka jani ini o a, ji'in ndaka
tnu'u ndee tnu'u ndatnu o a."
31 Te in-ka tna tnu'u kanuu ni
tatnuni Su'si ma kúu ja: "Jin
kutoo ni tna'a ni ma sukan ka
kutoo ni maa ni ma." Ñatuu na
tnu'u kanuu xeen-ka, nú masu
ja nduu-ni tnu'u ya'a —kúu ya
jiña'a ya.
32 Te tee skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, jiña'a de:
—Va'a-ni, teskua'a. Ja ndaa
kúu ja ká'an ni a. In-ni Su'si iyo,
te ñatuu na in-ka ya iyo, chi vaa
maa in-ni ya iyo.
33 Te ja jín kutoo o Su'si ma ji'in
ndaka tu'u ini anua o a, ji'in
ndaka ja ka jani ini o a, ji'in
ndaka tnu'u ndee tnu'u ndatnu
o a, ji'in ja jín kutoo tna'a o ma
kuenda ka kutoo o maa o ma,
játna ini xeen-ka Su'si ma ja jin
sa'a o sukan, sana ndaka kiti
ndakua'a o nuu Su'si ma te ka'mi
o ti nuu ya ma —kúu de jiña'a de.
34 Te ja ni jini Jesús ma
ja tee skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, va'a-ni ni
ndakone'e de ma, te jiña'a ya:
—Ndijin, iyo yatni ni nuu
tátnuni Su'si ma —kúu ya
jiña'a ya.
Te ni-in-ka ñayii, ñatuu
ni ka kusaa ini i ja jin
kakan-tnu'u-ka i ya.

Maa Su'si ma ni tetniñu Cristo ma

(Mt 22:41-46; Lc 20:41-44)

35 Jesús ma, yikuu ya
káxtnu'u ya na in kúu ya ma ini
veñu'u ka'nu ma, te jikan-tnu'u ya
nuu ñayii ma:
—¿Te nava'a ka ka'an tee
ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma ja Sa'ya tata David ma
kúu Cristo iya ni tetniñu Su'si ma?
36 Te vitna ja maa David ma chi
ni ska'an ña'a Xtumani Ndios ma,
te sa'a ni ka'an de ma:
Su'si Iya Tátnuni ma jiña'a
nuu iya tátnuni nuu sa a:
"Kunukoo ro xiñi kua'a ri a,
te onde nú ni kundee ri
skendoo ri
ndaka suchi ñatuu ka
kunimani nuu o a
chii ja'a ro a",
kúu ya jiña'a ya nuu iya
tátnuni nuu sa a.
37 Kovaa ¿naxe kuu ko kuu Sa'ya
tata David ma Cristo ma nú
sukan, te vitna ja maa David ma,
ni xnani de ya iya tátnuni
nuu de ma? —kúu ya jiña'a ya.
Te kua'a xeen ñayii ma ka iyo
yukan, te ka niniso'o sii ini i ja
ká'an Jesús ma.

Ni ka'an Jesús ma ja tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ñatuu ka sa'a ndaa ka sa'a ndija de

(Mt 23:1-36; Lc 11:37-54; 20:45-47)

38 Jesús ma, ne'un ja
káxtnu'u ya ma, te jiña'a ya:
—Jin konee ni cuidado ja másu
ko jin ko sa'a ni sukan ka sa'a
tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, vaa tee yukan chi
ka jatna ini de ja jin kone'nu de
sa'ma nani, te ka kuni de ja jin
kava respetu i nuu de ma te jin
kua'a i de nchuxi nuya'vi ma.
39 Ka nduku de nuu jin
kunukoo de nuu ka nukoo ñayii
ka ndanuu-ka ma ini veñu'u ma.
Te nuu ka kuu viko ma, ka kunuu
maa de ja jin kunukoo de nuu
mesa ka ndanuu-ka ma.
40 Te ka xnda'vi de ña'a ni ka
ji'i yii ma, sukan-va'a jin ni'i de
nawa ka neva'a ña'a ma te jin
kaa jin ko'o de. Te ja ñatuu na in
kunitnuni ma, te ka sa'a de tnu'u
ja na'a xeen ka jikan-ta'vi de
nuu Su'si ma. Tee ya'a chi sa'a
Su'si ma ja jin chunaa xeen-ka de
ja sukan ka sa'a de ma —kúu ya
jiña'a ya.

Sukan ni ndakua'a ña'a nda'vi ni ndoo ja ni ji'i yii ma xu'un nuu Su'si ma

(Lc 21:1-4)

41 Jesús ma, núkoo ya in jichi
yatni nuu iyo ja ka chunee i xu'un
ja ka ndakua'a i nuu Su'si ma.
Nde'ya ya sukan ka chunee
ñayii ma xu'un ka ndakua'a i nuu
Su'si ma. Te kua'a xiku ma chi ni
ka chunee kua'a de xu'un.
42 Sani te ni kenda in ña'a ni ji'i
yii ma, te kúnda'vi xeen ña. Te
ni jan chunee ña uu xu'un lilikin,
masu ka ndee ya'vi xeen i.
43 Sani te Jesús ma, ni kana ya
tee ka ndikin ya ma, te jiña'a ya:
—Ja ndaa ká'an sa ja ña'a
nda'vi ni ji'i yii ma, ni ndakua'a
kua'a-ka ña nuu Su'si ma sana
ndaka-ka ñayii ni ka chunee
xu'un i ma,
44 chi vaa ndaka i ni ka ndakua'a
nuu Su'si ma ja ni kendoo-nka
ma-ni. Kovaa ña'a ya'a, visi
kúnda'vi ña te jiniñu'u xeen-ka
ña ma, kovaa ni ndakua'a ña nuu
Su'si ma ndaka ja neva'a ña ja
koteku ña ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya ja veñu'u ka'nu ma chi ndatnana i

(Mt 24:1-2; Lc 21:5-6)

13 Ja ni ndee Jesús ma ini
veñu'u ka'nu ma, in tee
ndikin ya ma, jiña'a de:
—¡Teskua'a, nde'ya ni ja vivii ka
ndaa yuu ni ka kuva'a veñu'u a
ji'in ja sukan sukun sukun
veñu'u a! —kúu de jiña'a de.
2 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Nde'ya ni ve'e na'nu ve'e
sukun a? Kovaa ká'an sa ja
ni-in-ka yuu masu kendoo siki
in-ka yuu ja ndi'i kuiti i jin
ndatnana —kúu ya jiña'a ya.

Na seña ko kuu kivi naa ñuu ñayivi a

(Mt 24:3-28; Lc 21:7-24; 17:22-24)

3 Sani te kuan koo de ji'in ya
Yuku Tnu Olivo ma kuan ndaya'a
nuu kátuu veñu'u ka'nu ma. Te
Jesús ma, ni jinkoo ya. Sani te
Pedro ma, Santiago ma, Juan ma,
ji'in Andrés ma, ni ka kene'e
siin de ya, te ka jikan-tnu'u de ya:
4 —Na nde kivi ko kuu sukan,
te nde a ko kuu seña ja sani te ko
kuu ndaka sukan ká'an ni a —ka
kuu de ka jiña'a de.
5 Sani te Jesús ma, ni keja'a ya
jiña'a ya:
—Jin konee ni cuidado ja ñatuu
ni-in ñayii ko xnda'vi ña'a,
6 chi vaa ki koo kua'a xeen i ja
jin sa'a i tnu'u ja maa sa ka kuu i,
te sa'a jin ka'an i: "Maa sa kúu
Cristo ma", te jin xnda'vi i kua'a
xeen ñayii.
7 'Nú ni ka jini ni ja ka ka'an i
ja ka kanaa ñayii in ñuu ji'in
in-ka ñuu ya'a yukan ma, máko
jin koyu'u ni, chi vaa sukan ko
kuu, kovaa masu jâ ni jinu kúu.
8 Vaa in ñuu ka'nu kanaa ji'in
in-ka ñuu ka'nu, te in ñayii
tátnuni in ñuu ka'nu ma, kanaa i
ji'in in-ka ñayii tátnuni in-ka ñuu
ka'nu ma, te kua'a ñuu jin tnaa
xeen, te jin ndatnana kua'a ve'e,
te koo soko koo tnama. Te ndaka
cha'a chi yika kéja'a tnundo'o
tnuneni ma-ni kúu.
9 'Ndijin, jin ko koto va'a ni
maa ni, chi vaa jin tnii ña'a i, te
jin xsia'a ña'a i nuu tee ka ja'nde
tniñu ñayii ñuu judío ma, te jin
kani ña'a i ini veñu'u lilikin ma.
Te jin sa'a i ja jin koo ni onde
nuu tee ka tatnuni ma, ji'in nuu
rey ma, ja kuechi ja ka ndikin
ña'a ni maa sa a. Kovaa sukan,
te kuu jin kaxtnu'u ni nuu tee
yukan sukan sa'a sukan kúu
Su'si ma ji'in ñayii ma.
10 Chi xi'na-ka jiniñu'u ja jin
kaxtnu'u ni tnu'u vii tnu'u
va'a ma nuu ndaka ñayii ni-ka'nu
ñuu ñayivi a, te sana ko kuu
sukan.
11 Te nú ni ka jan xsia'a ña'a i
nuu tee ka tatnuni ma, te máko
jin ko ndi ini ni ja naxe jin
ndakone'e ni ma chi ora yukan,
te taa maa Su'si ma na tnu'u jin
ka'an ni ma, chi vaa masu maa ni
jin ka'an ma, su'va maa Xtumani
Ndios ma ka'an ora yukan.
12 Te suni tee ndi-tna'a
ñani de ma, jin ndaxtekuechi
tna'a de, sukan-va'a jin ka'ni
tna'a de. Te yuva i ma,
xtekuechi de sa'ya de ma. Te
maa i ja ka kuu i sa'ya de ma,
jin ndakokuiñi i nuu de, te jin
ka'ni i de.
13 Te ni-ka'nu ñuu ñayivi a jin
ndakiti ini i nuu ni ja kuechi ja
ka ndikin ña'a ni a, kovaa nde
ni kanda ja kondikin ña'a ni ma
onde kivi xnaa sa ñuu ñayivi a
chi ndani'i ta'vi ni.
14 'Nú ni ka jini ni ja núkoo in ja
masu kúnimani i nuu Su'si ma ini
veñu'u ka'nu iyo Jerusalén ma
nuu masu iyo ja koo i ma (na

in ka'vi tnu'u ya'a, te skua'a
ñukuun i, sukan-va'a jaku'ni ini i
nawa kúni ka'an ma), sani te
ñayii ka iyo ñuu Judea ma, te jín
kunu i yuku ma,
15 te nú na in iyo xini ve'e i ma,
máko nuu i te ndivi i ve'e i ma ja
kene'e i nawa ni xndoo i ma.
16 Te nú na in iyo yuku ma, máko
ndakokuiñi i ve'e i ma ja ki ndi
ke'en i sa'ma i ma.
17 ¡Kivi yukan chi nda'vi-nka ña'a
ka ñu'u sa'ya ma, ji'in ña'a ka
neva'a suchi kuechi ka jaxi ma!
18 Chukan kúu ja jin kakan-ta'vi
ni nuu Su'si ma ja máko kuu
sukan kivi vijin ma,
19 chi vaa kivi yukan chi kivi
tnundo'o tnuneni xeen ko kuu.
Ûni in tnundo'o ja masu nama
ni yo kuu sukan onde kivi ni
sa'a Su'si ma ñuu ñayivi a, te
onde kenda kivi kenda tnundo'o
tnuneni ja ni jani ini Su'si ma
ja ko kuu ma ni-ka'nu ñuu
ñayivi a. Te nú ni jinu ma, ni
masu sa'a-ka ya sukan.
20 Te nú Iya Tátnuni ma, ma
ndaka'nde sava ya kivi yukan,
kivi tnundo'o ma, masu na in
kaku. Kovaa kuechi ja kútoo ya
ndaka ñayii ni ndakaji maa ya ma,
chukan kúu ja ndaka'nde sava ya
kivi yukan.
21 'Te nú jin ka'an i nuu ni: "Jin
konde'ya ni ja ya'a iyo Cristo
ma", xi "Jin konde'ya ni ja yukan
iyo ya", másu ko jin kandija ni.
22 Vaa ki koo tee jin xnda'vi
ña'a ja Cristo ma ka kuu de,
xi jin xnda'vi ña'a de ja tee
ka ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma ka kuu de, te jin sa'a
kua'a de milagru, sukan-va'a
jin xnda'vi ña'a de, te jin ku'un
ini de ja onde ñayii ni ndakaji
Su'si ma jin ndaxnda'vi de.
23 ¡Chukan kúu ja jin konee ni
cuidado! Ndaka jâ ni xtu'va ña'a
sa a, sukan-va'a ma jin xnda'vi
ña'a i.

Kivi ndii Jesucristo iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi a

(Mt 24:29-35, 42, 44; Lc 21:25-36)

24 'Kovaa ne'un kivi yukan, nú
ni jinu ni ka ndo'o ni ka neni
ñayii ma, te kandii ma chi masu
kotnuu-ka i, te masu ndii-ka, te
yoo ma, suni masu kotnuu-ka i,
25 te tiuxini ma chi jin kun-kava i
andivi ma, te ndaka ja ka
iyo andivi ma chi ndaskanda
Su'si ma.
26 Sani te jin kuni ñayii ma ja
saña ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a, ja ndenda sa nuu
viko ma ji'in ndaka tnu'u ndee
tnu'u ndatnu sa ji'in jayiñu'u
sa ma.
27 Te tetniñu maa sa ángel ma
ni-ka'nu ñuu ñayivi a, onde nuu
jakituu andivi ma ji'in ñu'ú a,
te jin ndaxtutu i ndaka ñayii ni
ndakaji sa te ni ka kanda i ni ka
yo ndikin ña'a i ma.
28 'Jin kutu'va ni tna'a ja
káxtnu'u sa siki tnu higo ma. Nú
ni ka ndaka'ndi nda'a tnu ma
ja ve jin nana koo i ma te ni ka

nduyute nda'a tnu ma, te ka jini
ni ja ve kuyatni kivi ndukuii ñuu
ñayivi a.
29 Suni sukan ko kuu nú ka jini
ni ja ka yikuu ndaka tna'a ja ni
ka'an sa a, te jin kona'a ni ja sani
te saña ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a chi jâ ve kuyatni sa
ye'e ma.
30 Ja ndaa ká'an sa ja masu
yanduu ja ndaka ñayii tiempu
ya'a, jin kuni i ja sukan ko kuu.
31 Andivi ma ji'in ñuu ñayivi a
chi jin naa i, kovaa tnu'u ká'an
sa a chi masu yanduu ja sukan
ko kuu.
32 'Kovaa ja kivi ma ji'in ora ma,
masu na in jini, ni a ángel
Su'si ma ja ka iyo i andivi ma,
ni a saña ja kúu sa Sa'ya ya a chi
maa in-ni Yuva o Su'si ma na'a
na kivi ko kuu sukan.
33 'Chukan kúu ja jin konde'ya
va'a ni, te jin koo tu'va ni, te jin
kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma, vaa
masu na in jini na kivi ko kuu.
34 Cha'a chi sukan kúu in tee
ja sani te ki'in de in-ka ñuu, te
sacargu de ñayii ka jinukuechi
nuu de ma ja jin ko koto va'a i
ve'e de ma. Te tátnuni de nuu
ndi-in ndi-in i nde tniñu jin
sa'a i ma, te ñayii jito ye'e ma,
na ko koto va'a i. Sukan ko kuu
kivi ndii sa ma.
35 Chukan kúu ja jin konde'ya
va'a ni, te jin koo tu'va ni, vaa
masu ka jini ni na ora ndenda sa
ja kúu sa iya tátnuni nuu ni ja ka
kuu ni ñayii ve'e sa ma, nú jâ ve
kunee ma, xi sava ñuu ma, xi ora
jâ ka kana li'li ma xi ora jâ ve
ndii ma,
36 nasa sanaa-ni, te ndenda sa te
ndani'i ña'a sa ja ka kixi ni.
37 Sukan ká'an sa nuu ndaka
ni a, te suni sukan ká'an sa nuu
ndaka-ka ñayii ma: ¡Jin koo tu'va
ni, te jin ko koto va'a ni maa ni!
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka chutna'a tnu'u de naxe jin tnii de Jesús ma

(Mt 26:1-5; Lc 22:1-2; Jn 11:45-53)

14 Kúni-ka uu-ka kivi, te
ko kuu Viko Pascua ma,
kivi ka jaa i xtatila ñatuu na
levadura yi'i ma. Tee ka tatnuni
nuu sutu ma, ji'in tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ka
ndatnu'u tna'a de ka nduku de
naxe jin xnda'vi de Jesús ma te
jin tnii de ya te jin ka'ni de ya.
2 Kovaa jaku de ka ka'an:
—Masu kuu ne'un viko ma. Nú
ña'a, te ñayii ma, jin ndakiti ini i
nuu o, te jin kana jin kayu'u i
nuu ka iyo o a —ka kuu de ka
ka'an de.

In ña'a, ni chiso ña ndute jáxiko asi xini Jesús ma

(Mt 26:6-13)

3 Te Jesús ma, ni ja'an ya
ñuu Betania ma, ve'e tee kúu
Simón ma, tee ni yo ndo'o kue'e
lepra ma. Nani núkoo ya nuu
mesa ma, ni kenda in ña'a,
yinda'a ña in botella, te nanimaa

vidriu nani alabastru kúu i, te
yukan ñu'u ndute jáxiko asi
nanimaa ita nani nardo ma. In ja
ndee ya'vi xeen kúu i. Te ni ta'vi
ña vidriu ma, te ni chiso ña ndute
jáxiko asi ma xini Jesús ma.
4 Te jaku ñayii ka iyo ma, ni ka
ndakiti ini i, te ka ka'an nuu
tna'a i:
—¿Nava'a ni skenaa ña ndute
jáxiko asi a?
5 Va'a-ka nute ni kuya'vi de,
vaa vi'i-ka uni cientu denariu
kondee de, te kuu jin chindee o
ñayii nda'vi ma —ka kuu i ka
ka'an i, te ka ka'an i tnu'u ña'a
yukan.
6 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—Jin kua'a ni tnu'u. ¿Nava'a
ka xtna'a ni ña? Vaa ña'a ya'a
chi tna'a ja ni sa'a ña'a ña a chi
in ja va'a kúu.
7 Vaa ñayii nda'vi ma chi jin
koo i ji'in ni ni-kani ni-jika, te
kuu jin chindee ni i ndeva'a-ni
na kii ka kuni ni ma, kovaa saña
chi kenda kivi ja masu koo-ka sa
ñuu ñayivi ya ji'in ni.
8 Te ña'a ya'a chi ni sa'a ña'a ña
ndaka ja iyo ja kuu sa'a ña ma, te
vaa ja ni chi'i ña'a ña ndute jáxiko
asi a, te cha'a kúu ja ni satu'va
ña yikikuñu sa a, sukan-va'a koo
tu'va i kivi jin chu'u ña'a ni ma.
9 Te ja ndaa ká'an sa ja ndeva'a-ni
nuu jin kaxtnu'u i tnu'u vii
tnu'u va'a káxtnu'u sa a, suni
jin ndaka'an i tna'a ja ni sa'a
ña'a ña'a ya'a, te sukan, te jin
ndaka'án i ja vii ja va'a ni sa'a
ña ma —kúu ya jiña'a ya.

Judas ma, ni ke'en-su'va de Jesús ma

(Mt 26:14-16; Lc 22:3-6)

10 Judas Iscariote ma, in tee ni
yo kuu ndi-uxi uu tee ni ka yo
ndikin ya ma kúu de, te ni ja'an de
ni jan kuña'a de nuu tee ka tatnuni
nuu sutu ma sukan ke'en-su'va de
Jesús ma, te ndakua'a de ya nuu
nda'a tee yukan.
11 Ja ni ka jiniso'o tee yukan,
te ni ka kutachi xeen de, te ni
ka skuiso de ja jin kua'a de
xu'un Judas ma. Te ni keja'a
Judas ma nduku de na ora ko
kuu ja ke'en-su'va de Jesús ma.

Kivi ni kuxini ñukuun Jesús ma ji'in tee ka ndikin ya ma

*(Mt 26:17-29; Lc 22:7-23;
Jn 13:21-30; 1 Co 11:23-26)*

12 Kivi ni keja'a viko ka jaa i
xtatila ñatuu na levadura yi'i ma,
kivi ka ja'ni i in ndikachi jaa ja
ka ndakua'a i nuu Su'si ma ja ka
ndakune'e i kivi ni ka ndayaa i
nuu ñayii ñuu Egipto ma ja kúu i
Viko Pascua ma, te tee ka ndikin
Jesús ma, ka jikan-tnu'u de ya:
—¿Ndenu kúni ni ja jin koo sa
jin satu'va sa ja jin kuxini o Viko
Pascua a? —ka kuu de ka jiña'a de.
13 Sani te ni tetniñu ya uu tee
ka ndikin ya ma, te jiña'a ya:
—Kuán koo ni ini ñuu ma.
Yukan jin ndatna'a ni ji'in in tee
ndiso de in kiyi ndute. Te jin
kondikin ni de.

14 Te nuu ndivi de ma, te jin
kuña'a ni nuu tee xi-ve'e ma:
"Teskua'a o ma, sa'a ká'an de:
¿Nde a kúu ve'e nuu jin kaa sa xita
ji'in tee ka ndikin tna'a ji'in sa a?
Vaa jin kuxini sa Viko Pascua a."
15 Te tee yukan, kaxtnu'u de onde
ve'e ichi sukun ma, in ve'e ka'nu
nuu jâ ni nduvii ma. Te yukan
jin satu'va ni ja jin kuxini o ma
—kúu ya jiña'a ya.
16 Nduu tee ni tetniñu ya ma,
ni ka ke koo de, te kuan koo de
ini ñuu ma. Te ni ka ndani'i de
sukan ni jiña'a Jesús ma, te ni ka
satu'va de ja jin kuxini de ji'in ya
Viko Pascua ma.
17 Nuu ve kunee ma, ni kenda
Jesús ma ji'in ndi-uxi uu tee ka
ndikin ya ma.
18 Nani ka jaa de xita nuu
mesa ma, te Jesús ma, jiña'a ya:
—Ja ndaa ká'an sa ja in ni ja ka
nukoo o ka jaa o xita a ke'en-su'va
ña'a —kúu ya jiña'a ya.
19 Te ni ka kuxii ini de, te ni
ka keja'a ndi-in ndi-in de ka
jikan-tnu'u de ya:
—¿Saña kúu? —ka kuu de ka
jiña'a de.
20 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—In ni ja ndi-uxi uu ni a kúu,
te nde ni xndoyo xtatila ni a ji'in
sa nuu ko'o a ko kuu.
21 Saña ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a chi ndo'o sa sukan
ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma ja
ndo'o sa a, kovaa ¡nda'vi maa na
in ke'en-su'va ña'a ma! Va'a-ka ko
kuu i, nute ñatuu ni kenda i ñuu
ñayivi ya nkuu —kúu ya jiña'a ya.
22 Nani ka kuxini de ji'in ya ma,
te Jesús ma, ni tnii ya xtatila ma,
te ni ndakuan-ta'vi ya nuu
Su'si ma, te ni ta'vi ya, te ni
wa'a ya tee ka ndikin ya ma, te
jiña'a ya:
—Jin tnii ni, te jin kaa ni. Cha'a
kúu yikikuñu sa a —kúu ya
jiña'a ya.
23 Sani te ni tnii ya in nuu
ñu'u ndute uva ma, te ni
ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si ma.
Te ni xsia'a ya nuu tee ka
ndikin ya ma, te ndaka de ni ka
ji'i jaku jaku ndute uva ma.
24 Te jiña'a ya:
—Cha'a kúu niñi sa ja kati ma,
sana jin ndani'i ta'vi kua'a xeen
ñayii ma. Cha'a kúu in tnu'u jaa
tátnuni Su'si ma naxe jin koo
va'a ni ji'in ya.
25 Ja ndaa ká'an sa ja masu
ko'o-ka sa ndute uva ya'a chi
onde kivi jin koo tutu o nuu
tatnuni Su'si ma te jin ko'o
o ndute uva jaa ma —kúu ya
jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya ja Pedro ma, uni jichi ka'an de ja masu jini de ya

(Mt 26:30-35; Lc 22:31-34; Jn 13:36-38)

26 Nuu ni jinu ni ka jita de
ji'in ya in yaa, te kuan koo de
ji'in ya Yuku Tnu Olivo ma.
27 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ndaka ndijin chi ma jin
kukanu ini-ka ña'a ni, te jin
xndoo ña'a ni, vaa sukan ká'an

tutu ndee tnu'u Su'si ma: “Ka'ni
sa tee jito ndikachi ma, te ndaka
ndikachi ma, jin kuitenuu ti.”
28 Kovaa sani te ni ndateku
sa ma, te koxtnuu sa ki'in sa ñuu
Galilea ma, te sana jan koo maa
ni —kúu ya jiña'a ya.
29 Pedro ma, jiña'a de:
—Visi ndaka de na jin xndoo
ña'a, kovaa saña chi ña'a
—kúu de jiña'a de.
30 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ja ndaa ká'an sa ja jakuaa
vitna, ni ñatuu kana-ka li'li ma
ja ku-uu jichi ma, te jâ ni ku-uni
jichi ja ká'an ni ja ñatuu jini ña'a
ni —kúu ya jiña'a ya.
31 Kovaa maa de chi jiña'a de:
—Visi na kûu sa ji'in ni, kovaa
masu ka'an sa ja ñatuu jini
ña'a sa —kúu de jiña'a de, te
ndaka-ka de ka jiña'a sukan.

Nuu nani Getsemaní ma, ni ja'an Jesús ma ni jikan-ta'vi ya nuu Su'si ma

(Mt 26:36-46; Lc 22:39-46)

32 Sani te ni jan koo de ji'in ya in
nuu nani Getsemaní, te Jesús ma,
jiña'a ya nuu tee ka ndikin ya ma:
—Jin kunukoo ni ya'a, nani
ki'in sa jin kakan-ta'vi sa nuu
Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.
33 Te ni jeka ya Pedro ma,
ji'in Santiago ma, ji'in Juan ma,
te kuan koo de ji'in ya, te ni
keja'a ya kúxii kúnda'vi ini ya,
34 te jiña'a ya de:
—Jini sa ja onde ini anua sa a,
kúxii xeen ini i, te ûni kuenda
kûu sa kúni sa. Jin kendoo ni
ya'a. Másu ko jin ko kusu ni
—kúu ya jiña'a ya.
35 Sani te kua'an-ka Jesús ma,
te ni kujika-ka ya vala ma, te ni
jinkoo jiti ya, te ni jakindeyi ya
onde nuu ñu'ú ma, te jikan-ta'vi ya
nuu Su'si ma ja nú kuu, te má
kenda ora ndo'o neni ya ma.
36 Te nani jikan-ta'vi ya ma, te
sa'a jiña'a ya:
—Yuva maa sa, ja maa ni chi
kuu sa'a ni ndaka, te nú kúni ni,
te má ndo'o neni sa. Kovaa má
ko kuu sukan kúni maa sa chi kó
kuu sukan kúni maa ni —kúu ya
jiña'a ya.
37 Sani te ni ndakokuiñi ya nuu
ka iyo de ma, te ni ndani'i ya de ja
ka kixi de, te jiña'a ya Pedro ma:
—Simón, ¿kixi ni? ¿Ni ñatuu ni
kuu kondito ni visi ja in ora?
38 Jin kondito ni, te jin kakan-ta'vi
ni nuu Su'si ma, sukan-va'a má
ska'an ña'a tachi ma ja jin sa'a ni
ja u'vi ma. Ndaka ni chi ka jani
va'a ini ni, kovaa yikikuñu ni a
chi vita xeen i —kúu ya jiña'a ya.
39 Te kua'an ya in-ka jichi kuan
kakan-ta'vi ya nuu Su'si ma. Te
suni maa sukan-ni ni jiña'a ya ma,
jiña'a tuku ya.
40 Nuu ni ndakokuiñi ya nuu
ka iyo de ma, te ni ndani'i
tuku ya de ja ka kixi de.
Te ñatuu ka ni'i ini de naxe
jin kuña'a de ya, vaa ûni ka
ndandesi-nka nduchinuu de ma,
ja jin kusu de ka kuni de.
41 Te nuu ni ndakokuiñi ya ja
ku-uni jichi ma, te jiña'a ya:

—¿Ka yikuu-ka ndijin ka kixi
ni? ¿Ka ndatatu ni? Jâ ni kuu-ni
chi jâ ni kenda ora ja saña ja kúu
sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a
chi jin ke'en-su'va ña'a i, te
jin kunda'a ña'a tee ka ndiso
kuechi ma.
42 Jin ndakoo ni, te jín koo o
chi jâ ve kuyatni tee ke'en-su'va
ña'a ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka tnii de Jesús ma

(Mt 26:47-56;
Lc 22:47-53; Jn 18:1-11)

43 Yikuu-ka Jesús ma ká'an ya,
nuu ni kenda Judas ma, in tee ni
yo kuu ndi-uxi uu tee ni ka yo
ndikin ya ma. Te ni kenda de,
te ka ndikin tna'a de ji'in kua'a
ñayii ka ndiso xeen ma, ka
yinda'a i yuchi kúu espada ji'in
karroti. Ñayii ya'a ka kuu ñayii
ni ka tetniñu tee ka tatnuni nuu
sutu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u
ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in tee
ka kuu ja'nu ma.
44 Judas tee ni ke'en-su'va ya ma,
ni wa'a de in seña, te jiña'a de:
—Tna'a tee chitu sa
yikinuu de ma, tee yukan
kúu de, te jin tnii ni de, te jin
ku'ni va'a ni de, te jin koo ni
ji'in de —kúu de jiña'a de.
45 Chukan kúu ja ni jan tu'va de
Jesús ma, te jiña'a de:
—Teskua'a —kúu de jiña'a de.
Te ni chitu de yikinuu ya ma.
46 Sani te ni ka tnii ñayii ma ya,
te kuan koo i ji'in ya.
47 Kovaa in tee ndikin ya ma,
ni tava de yuchi kúu espada ma,
te ni jan ka'nde de in so'o tee
jinukuechi nuu tee tátnuni nuu
sutu ma.
48 Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya
ñayii ma:
—¿Nava'a ve koo ndijin ji'in
yuchi kúu espada ji'in karroti, ja
jin tnii ña'a ni, kuenda tnu'u ja
in kui'na kúu sa?
49 Ndaka kii ni yo iyo sa ne'un
ndaka ni ma, ni yo kaxtnu'u
sa tnu'u va'a ma ini veñu'u
ka'nu ma, te ñatuu ni ka tnii ña'a
ni, kovaa sa'a ko kuu, sukan-va'a
ko kuu sukan ká'an tutu ndee
tnu'u Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.
50 Ndaka tee ka ndikin ya ma,
ni ka jinu de, te ni ka xndoo de
maa in-nka Jesús ma.
51 Kovaa in suchi jaa, ndikin i ya
kua'an i, ñutuu i in sa'ma, te
ni ka tnii ña'a tee kuan koo
ji'in ya ma.
52 Kovaa ni xsiaa i sa'ma i ma, te
ni jinu vichi i kua'an i.

Ni jan koo de ji'in Jesús ma nuu tee ka ja'nde tniñu ñayii ñuu judío ma

(Mt 26:57-68; Lc 22:54-55, 63-71;
Jn 18:12-14, 19-24)

53 Ni jan koo de ji'in Jesús ma
nuu tee tátnuni nuu sutu ma,
te ni ka ndututu ndaka tee ka
tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka
kuu ja'nu ma, ji'in tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma.

54 Pedro ma, ndikin jika de ya
onde nuke'e ve'e tee tátnuni nuu
sutu ma, te ni jinkoo de nuu ka
iyo tee ka jito veñu'u ka'nu ma,
te ni kendoo de nduvixi de yu'u
ñu'u ma.
55 Tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in ndaka tee ka ja'nde tniñu
ñayii ñuu judío ma, ka nduku de
in ja kuu kuiso kuechi Jesús ma,
te jin ka'ni de ya. Kovaa
ñatuu ni ka ndani'i de na
kuechi ya ma.
56 Visi kua'a de ma ka ka'an
tnu'u te ñatuu ka ka'an ndaa de
sukan ni yo sa'a ya ma, kovaa
siin siin-ka ka ka'an de.
57 Jaku de ni ka ndokuiñi, te ka
xtekuechi de ya, te ka jiña'a de:
58 —Saña chi ni ka jiniso'o sa
ja ni ka'an de: "Saña chi kuu
ndakana sa veñu'u ka'nu ni ka
sa'a ñayii a, te nuu uni kii ma
te ndasa'a sa in-ka, kovaa masu
ñayii ma jin ndasa'a", ni ka'an de
—ka kuu de ka jiña'a de.
59 Kovaa ni a sukan ma, masu
nde ka ketna'a ja ka ka'an de ma.
60 Sani te maa tee tatnuni nuu
sutu ma, ni ndokuiñi de ne'un
ndaka de ma, te ni jikan-tnu'u de
Jesús ma:
—¿Ñatuu nawa ndákone'e ni?
¿Nawa kúu ja ka ka'an ñayii a ja
kuu ni a? —kúu de jiña'a de.
61 Kovaa Jesús ma chi ni
jasiyu'u ya, ni ñatuu nawa ni
ndakone'e ya nuu tee tátnuni
nuu sutu ma. Te maa tee tátnuni
nuu sutu ma, ni ndakan-tnu'u
tuku de ya:
—¿Ndijin kúu Cristo Sa'ya Su'si
iya iyo ja jin ndachiñu'u o ma?
—kúu de jiña'a de.
62 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Saña kúu. Te ndijin chi jin
kuni ni ja saña ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a, kunukoo
sa xiñi kua'a Su'si iya kúu sa'a
ndaka ma, te kenda kivi ndii sa
te jin kuni ni ja ndenda sa nuu
viko ka iyo andivi ma —kúu ya
jiña'a ya.
63 Sani te tee tátnuni nuu
sutu ma, ni kachi de sa'ma de ma,
ja káxtnu'u de ja ni ndakiti xeen
ini de, te jiña'a de:
—¿Naku jin nduku-ka o ñayii
jin ndaka'an nawa ni yo sa'a de a?
64 Jâ ni ka jiniso'o ndaka ni ja jâ
ni ka'an de tnu'u ja masu játna
ini Su'si ma. ¿Naxe ka ka'an ni?
—kúu de jiña'a de nuu ndaka tee
ka iyo ma.
Ndaka de ni ka kendoo ini ja iyo
kuechi Jesús ma te kuiti kûu ya.
65 Jaku de, ni ka keja'a de
ka tusii de ya, te ni ka jasi de
in sa'ma nuu ya ma, te ka
kani de ya, te ka jiña'a de ya:
—¡Ka'an ni na in ni kani ña'a!
—ka kuu de ka jiña'a de.
Te tee ka jito veñu'u ma, ka
wa'a de tikatu yikinuu ya ma.

Ni ka'an Pedro ma ja masu jini de Jesús ma

(Mt 26:69-75; Lc 22:54-62; Jn 18:15-18, 25-29)

66 Pedro ma, iyo de ichi chii ma,
nuke'e tee tátnuni nuu sutu ma.

Te ni kenda in ña'a jinukuechi
nuu tee tátnuni nuu sutu ma.
67 Ja ni jini ña Pedro ma ja
yikuu de nduvixi de yu'u ñu'u ma,
te nde'ya ña de, te jiña'a ña:
—Ndijin tna chi ni yo ndikin
ni Jesús tee ñuu Nazaret ma vi
—kúu ña jiña'a ña.
68 Te Pedro ma, jiña'a de:
—Masu jini sa tee yukan, te
masu jini sa nawa kúu ja ká'an
ni a —kúu de jiña'a de.
Te ni kee de ye'e ke'e ma. Sani
te ni kana in li'li ma.
69 Te ña'a jinukuechi nuu tee
tátnuni nuu sutu ma, ni jini tuku
ña Pedro ma in-ka jichi, te ni
keja'a ña jiña'a ña nuu ndaka-ka
ñayii ka iyo ma:
—Tee ya'a chi in tna'a tee ni ka
yo ndikin Jesús ma kúu de —kúu
ña jiña'a ña.
70 Kovaa Pedro ma chi in-ka
jichi ni jiña'a de ja ñatuu jini de
Jesús ma.
Te ni kukuee-ka ma, te ñayii
ka iyo yukan, ka jiña'a tuku i
Pedro ma:
—Ja ndaa ndija ja ndijin kúu in
tna'a tee ni ka yo ndikin tna'a
ji'in Jesús ma, vaa in tee ñuu
Galilea ma kúu ni —ka kuu i ka
jiña'a i.
71 Sani te Pedro ma, jiña'a de:
—Chúnaa maa sa, nú masu
ndija ja ká'an sa ja masu jini sa
tee yukan —kúu de jiña'a de.
72 Te ora yukan-ni, te ni kana
li'li ma ja ku-uu jichi, te ni
ndaka'án Pedro ma ja sa'a ni
jiña'a Jesús ma: "Ni ñatuu
kana-ka li'li ma ja ku-uu jichi ma,
te jâ ni kuu uni jichi ja ká'an ni
ja ñatuu jini ña'a ni." Sani te ni
keja'a de nda'yu de, ja ndákani
ini de.

Ni ka ndaxsia'a i Jesús ma nuu nda'a Pilato ma

(Mt 27:1-2, 11-14;
Lc 23:1-5; Jn 18:28-38)

15 Nuu jâ ve ndii ma, te ni
ka ndututu tee ka tatnuni
nuu sutu ma, ji'in tee ka kuu
ja'nu ma, ji'in tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma,
ji'in ndaka-ka tee ka ja'nde
tniñu ñayii ñuu judío ma. Te
ni ka ju'ni de Jesús ma, te
kuan koo de ji'in ya, te ni ka
ndaxsia'a de ya nuu nda'a tee
kúu Pilato ma.
2 Pilato ma, ni jikan-tnu'u de ya:
—¿Ndijin kúu rey tátnuni nuu
ñayii judío a? —kúu de jiña'a de.
Te ni ndakone'e Jesús ma:
—Maa ni ká'an —kúu ya
jiña'a ya.
3 Ndaka tee ka tatnuni nuu
sutu ma, kua'a xeen ja ka
xtekuechi de ya,
4 te Pilato ma, ni jikan-tnu'u de ya
in-ka jichi:
—¿Ñatuu nawa ká'an ni? Te
kua'a xeen ja ka xtekuechi
ña'a i a —kúu de jiña'a de ya.
5 Kovaa Jesús ma, masu ni
ndakone'e ya. Chukan kúu ja
Pilato ma, ni sa'vi-nka ini de.

Ni ka kundee maa ñayii ma, te ni tatnuni Pilato ma ja jin ka'ni i Jesús ma

(Mt 27:15-31; Lc 23:13-25; Jn 18:38–19:16)

6 Ne'un ndaka Viko Pascua ma,
te Pilato ma chi ni yo kachi de
ja kene'e de in ñayii vekaa ma,
ndeva'a-ni na in ka ka'an maa
ñayii judío ma.
7 Te in tee nani Barrabás ma,
ji'in jaku-ka tee ni ka xtutu tna'a
ji'in de ma, ka yinee de vekaa ma
kuechi ja ni ka ja'ni de in ñayii
ne'un kivi ni ka kanaa de ji'in
gobiernu ma.
8 Te ni ka kenda koo ñayii ñuu
Israel ma, te ni ka keja'a i ka
jikan i nuu Pilato ma ja sa'a de
sukan sa'a de ndaka kuiya ma,
te ka jiña'a i ja na kene'e de in
ñayii yinee vekaa ma.
9 Te jiña'a Pilato ma:
—¿Ka kuni ni ja xsiaa sa
rey tátnuni nuu ñayii judío a?
—kúu de jiña'a de.
10 Chi vaa ni jinitnuni de ja tee
ka tatnuni nuu sutu ma chi ni ka
ndaxsia'a de ya nuu Pilato ma
kuechi ja ka kukueñu ini de ma.
11 Kovaa tee ka tatnuni nuu
sutu ma chi ni ka jiña'a de
ñayii ma ja jin kayu'u i ja
jin kakan i ja xsiaa Pilato ma
Barrabás ma.
12 Te jiña'a Pilato ma nuu ñayii
ka kayu'u ma:
—¿Kovaa nawa ka kuni ni
ja sa'a sa ji'in tee ka xnani ni
rey tátnuni nuu ñayii judío a?
—kúu de jiña'a de.
13 Te ni ka kayu'u ndaka ñayii
yukan ma, te ka jiña'a i:
—Kata kaa ni de nuu krusi ma
—ka kuu i ka jiña'a i nuu
Pilato ma.
14 Te jiña'a Pilato ma:
—¿Nava'a? ¿Na kuechi de? ¿Na
nde a u'vi ni sa'a de? —kúu de
jiña'a de.
Kovaa ñayii yukan chi ndaka i
ni ka kayu'u nini'i-ka, te ka
jiña'a i nuu de:
—Kata kaa ni de nuu krusi ma
—ka kuu i ka jiña'a i.
15 Te Pilato ma chi ni kuni de
ja kendoo va'a de ji'in ñayii ma.
Te ni xsiaa de Barrabás ma,
kua'an maa de. Te ni jinu, te
ni ndaxsia'a de Jesús ma nuu
nda'a soldado ma, sukan-va'a jin
kani de ya te jin kata kaa de ya
nuu krusi ma.
16 Tee ka kuu soldado ma, ni
jan koo de ji'in Jesús ma nuke'e
palaciu ma, te ni ka ndututu
ndaka-ka soldado ma.
17 Te ni ka skondii de ya in sa'ma
kua'a tnuu, te ni ka sa'a de in
corona iñu, te ni ka sonee de
xini ya ma.
18 Sani te ni ka keja'a de ka
kayu'u de ka ka'an de:
—¡Suchi ya'a kúu rey tátnuni
nuu ñayii judío ma, vee! —ka
kuu de ka ka'an de.
19 Te ka kuun de yutnu
xini ya ma. Te ka tusii de ya, te
ka jinkuiñi jiti de nuu ya kuenda

tnu'u ja ka iyo xeen respetu de
nuu ya.
20 Nuu ni jinu ni ka kasiki
ndee de ya ma, te ni ka
xtandiyo de sa'ma kua'a tnuu
ni ka skondii de ya ma, te ni
ka ndaskone'nu de ya sa'ma
maa ya ma, te ni ka kene'e de ya
ja jin koo de jin kata kaa de ya
nuu krusi ma.

Ni ka skuita kaa de Jesús ma nuu krusi ma

(Mt 27:32-44;
Lc 23:26-43; Jn 19:17-27)

21 In tee ñuu Cirene ma,
nani de Simón. Yuva tee kúu
Alejandro ma ji'in Rufo ma
kúu de. Ni ndenda de ja ni
ja'an de yuku ma. Te ja ni
ndaya'a de yukan, te ni ka
xtetuu de tee ma ja kuiso de krusi
Jesús ma.
22 Ni jan koo de ji'in Jesús ma
in nuu nani i Gólgota ja kúni
ka'an "Yiki Xini Ndiyi".
23 Te ni ka wa'a de ya vala
ndute uva ni ka sakanuu de
ji'in mirra, sukan-va'a ndajijin
yikikuñu ya ma, kovaa Jesús ma
chi ñatuu ni kuni ya ja ko'o ya.
24 Sani te tee ka kuu soldado ma,
ni ka skuita kaa de ya nuu
krusi ma. Te ni ka keja'a de ka
chu'un de suerte sa'ma Jesús ma,
sukan-va'a nde sa'ma jin ndani'i
in in de ma.
25 Ka iin xtnee kuu nuu ni ka
skuita kaa de ya nuu krusi ma.
26 Te ni ka tee de in nuu tabla
kuechi ni ka xtekuechi de ya ma,
te sa'a ká'an: "Tee ya'a kúu rey
tátnuni nuu ñayii judío a."
27 Te suni ni ka skuita kaa de uu
kui'na in in nuu krusi ma, in de
xiñi kua'a ya ma, te in de xiñi
satni ya ma.
28 Vaa sa'a ká'an nuu tutu ndee
tnu'u Su'si ma: "Ni ka jani ini i
ja in ñayii sa'a ja u'vi kúu ya."
29 Te ñayii ka ya'a ma, ka ka'an
ndeva'a i nuu ya, ka skuiko xini i,
te ka jiña'a i:
—Ndijin ja ká'an ni ja ndakana
ni veñu'u ka'nu ma te nuu uni
kii ma te ndajinu ndasa'a ni ma,
30 te sa'a maa ni ja kaku ni, te ki
nuu ni nuu krusi a —ka kuu i ka
jiña'a i.
31 Te tee ka tatnuni nuu
sutu ma, ji'in tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma,
ka jakundee de ya, te ka
ka'an de:
—Siin ñayii, ni sa'a de ja ni
ka kaku i nuu tnundo'o ma, te
maa de ma, ñatuu kuu naxe
sa'a de ja kaku de nuu tnundo'o
tnuneni a.
32 Te nú tee ya'a kúu Cristo
tee kúu rey tátnuni nuu
ñayii Israel ya, te kí nuu de
nuu krusi a, sukan-va'a jín
kuni o te jín kandija o ja
ká'an de ma —ka kuu de ka
ka'an de.
Onde tee ka ndenee nuu
krusi ma ji'in ya ma, ka ka'an
ndeva'a de nuu ya.

Sukan ni ji'i Jesús ma

(Mt 27:45-56;
Lc 23:44-49; Jn 19:28-30)

33 Te nuu ve kuu sava nduu ma,
te ni-ka'nu ñuu ñayivi ma ni
kunee onde nuu ni kuu ka uni
jañini ma.
34 Te maa ora yukan kuu ora
ni kayu'u nini'i Jesús ma ni
ka'an ya:
—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani?
Te tnu'u ya'a kúni ka'an, "Su'si
maa sa, Su'si maa sa, ¿nava'a ni
xndoo ña'a ni?"
35 Te sava ñayii ka iyo yukan,
ni ka jiniso'o i ja ká'an Jesús ma,
te ka ka'an i ja Elías ma kána ya.
36 Sani te in tee yukan, jinu de ni
jan nu nduku de vala kachi, te ni
chunee de nuu vinagre ma. Te
ni chitnii de in nuu tnu yoo, te
ni tenee de yu'u Jesús ma. Te ni
ka'an de:
—Ni kuu na. Máko jin xtna'a-ka
o de, te jín ko koto o nú kii
Elías ma ki nune'e de tee ya'a
nuu krusi a —kúu de ká'an de.
37 Kovaa Jesús ma chi ni kayu'u
nini'i ya. Sani te ni ji'i ya.
38 Sani te sa'ma ndakaa nuu
ii ini veñu'u ka'nu ma chi ni
te'nde sasava i, te ni keja'a onde
sukun ma, te ni kenda i onde ja'a
sa'ma ma.
39 Te tee tátnuni nuu soldado ma,
ni iyo de nuu Jesús ma, te ni
jini de ja sukan ni kayu'u
Jesús ma te ni ji'i ya ma, te ni
ka'an de:
—Iya ya'a chi ja ndaa ndija ja
Sa'ya Su'si ma kúu ya —kúu de
ká'an de.
40 Suni ka iyo kua'a ña'a ka
nde'ya jika ma. Ne'un ndaka
ña ma iyo María Magdalena ma,
ji'in Salomé ma, ji'in María ma ja
kúu ña si'i tee kúu José ma ji'in
Santiago tee lule-ka ma.
41 Ña'a ya'a chi ni ka yo ndikin ña
Jesús ma, te ni ka yo jinukuechi
ña nuu ya nuu ni yo iyo ya ñuu
Galilea ma. Suni ka iyo kua'a-ka
tna ña'a ni ka yo ndikin ya ja ni
ja'an ya ñuu Jerusalén ma.

Sukan ni ka chu'u i Jesús ma

(Mt 27:57-61;
Lc 23:50-56; Jn 19:38-42)

42 Nuu ve kunee ma, te vaa
kivi ka satu'va ñayii ma ja
kivi yutnee ma ko kuu kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu
ñayii ma kúu,
43 te iyo in tee ñuu Arimatea ma
nani de José, te in tee kanuu
kúu de ne'un tee ka tatnuni nuu
ñayii Israel ma. Te tee yukan chi
ndetu de ja kenda kivi tatnuni
Su'si ma. Te ni jani ini de naxe
sa'a de ma, te ni ja'an de nuu
Pilato ma, te ni ndakan de
ñunde'yu Jesús ma.
44 Pilato ma chi ni kandava de ja
ni jiniso'o de ja jâ ni ji'i ya ma,
te ni kana de tee tátnuni nuu
soldado ma, ja kakan-tnu'u de na
nkuu saa tiempu ja ni ji'i ya ma.
45 Te nuu ni jiña'a tee tátnuni
nuu soldado ma sukan ni iyo ma,

te tee nani Pilato ma, ni wa'a de
tnu'u ja nune'e tee kúu José ma
ñunde'yu Jesús ma.
46 Sani te ni jan kuaan de in
sa'ma va'a nani i lino, te ni
nune'e de ñunde'yu Jesús ma, te
ni chutuu de ya sa'ma ma. Te ni
jinu, te ni jan chinee de ya in
yavi ndenee yika toto ma, te ni
jasi de ji'in in yuu ka'nu ka'nu.
47 Te María Magdalena ma,
ji'in María si'i José ma, ka
nde'ya ña ndenu ni ka chinee de
ñunde'yu ya ma.

Nuu ni ndateku Jesús ma

(Mt 28:1-10; Lc 24:1-12;
Jn 20:1-10)

16 Ni ya'a kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu
ñayii ma. Te ña'a kúu María
Magdalena ma, ji'in Salomé ma,
ji'in María si'i Santiago ma, ni
ka jaan ña in ndute jáxiko asi, ja
jin koo ña jin chi'i ña ñunde'yu
Jesús ma.
2 Sani te ne'e xtnee kivi keja'a
smana ma, te nuu ve kana
kandii ma, te kuan koo ña nuu
yinee ñunde'yu Jesús ma.
3 Te ka ndatnu'u tna'a ña:
—¿Na in xtandiyo yuu ndesi
ye'e yavi nuu yinee Jesús ma, ja
jin kivi koo o ma? —ka kuu ña
ka ndatnu'u ña.
4 Sani te ni ka ndonenuu ña, te
ni ka jini ña ja yuu ka'nu ndesi
ye'e yavi ma chi jâ ni kokoo i, te
jâ nune ye'e yavi ma.
5 Te ni ka kivi koo ña yavi ma,
te ni ka jini ña ja núkoo kuenda
tnu'u ja in suchi jaa lado
kua'a ma, ne'nu i in sa'ma kuijin
kani kani, te ña'a yukan chi ni ka
yu'u xeen ña.
6 Kovaa suchi yukan chi jiña'a i:
—Máko jin koyu'u ni chi jini
sa ja ka ndanduku ni Jesús ni
yo iyo ñuu Nazaret ma, iya ni
ndakaa nuu krusi ma. Te jâ ni
ndateku ya. Ñatuu na iya iyo
ya'a. Jin konde'ya ni nuu ni
yinee ya a, ja ñatuu ya.
7 Kuán koo ni, te jin kuña'a ni tee
ni ka yo ndikin ya ma, te suni jin
kuña'a ni Pedro ma ja maa ya
chi jâ koxtnuu ya ki'in ya ñuu
Galilea ma, sana jin koo ni. Te
jin koo ni te yukan te jin kuni
ni ya, vaa sukan ni ka'an ya ma
—kúu i jiña'a i.
8 Sani te ni ka nde koo kunu ña,
te ka jinu ña kuan nu koo ña, te
ka ni'i ka ni'i-nka ña ja ka yu'u
ña. Te ñatuu ni ka ka'an ña nuu
ni-in ñayii ma, kuechi ja ka yu'u
ña ma.

Jesús ma, ni kenda ya xinañu'u nuu María Magdalena ma

(Jn 20:11-18)

9 Te Jesús ma, ni ndateku ya
nuu ve ndii kivi keja'a smana ma,
te ni kenda ya xinañu'u nuu
María Magdalena ma, ña'a ni
ndene'e ya uja tachi ma.
10 Ni ja'an ña, te ni kaxtnu'u ña
nuu tee ni ka yo ndikin ya ma,

vaa ka kuxii xeen ini de, te ka
nda'yu de.
11 Te ja ni ka jiniso'o de ja téku
Jesús ma, vaa ni jini María
Magdalena ma ya ma, kovaa
masu nde ka kandija de.

Jesús ma, ni kenda ya nuu uu ñayii ni ka yo ndikin ya ma

(Lc 24:13-35)

12 Te nuu ni kuu sukan ma, sani
te Jesús ma, tuku-ka ni kenda ya
nuu uu ñayii kuan koo ichi
yuku ma.
13 Ñayii ya'a, ni jan koo i ni ka
kaxtnu'u i nuu ndaka-ka ñayii
ni ka yo ndikin ya ma, kovaa ni
ñatuu ni ka kandija tna i.

Ni tatnuni Jesús ma sukan jin sa'a tee ka ndikin ya ma

(Mt 28:16-20;
Lc 24:36-49; Jn 20:19-23)

14 Te kuee-ka ma, Jesús ma, ni
kenda ya nuu ndi-uxi in tee ka
ndikin ya ma, nani ka nukoo de
nuu mesa ma. Te ni ndonda ya
nuu de:
—¿Nava'a ñatuu ka kandija
ni te ñatuu ka jaku'ni ini ni?
—kúu ya jiña'a ya.
Chi vaa ñatuu ni ka kandija de
ja ka ka'an ñayii ma ja ni
ka jini i ya ma, vaa jâ ni
ndateku ya ma.
15 Te ni tatnuni ya nuu tee ka
ndikin ya ma:
—Jin koo ni ni-ka'nu ñuu
ñayivi a, te jin kaxtnu'u ni tnu'u
vii tnu'u va'a Su'si ma nuu ndaka
ñayii ma.
16 Te ñayii kandija tnu'u vii tnu'u
va'a ká'an sa a te kuandute i ma,
ñayii yukan chi ndani'i ta'vi i.
Kovaa ñayii masu kandija ma chi
masu ndani'i ta'vi i.
17 Te milagru ya'a jin kuni ñayii
ka kukanu ini ña'a i maa sa ma.
Te jin ndakune'e ña'a i maa sa, te
kuu jin ndene'e i tachi ka yinee
ñayii ma. Te kuu jin ka'an i sa'an
ja ñatuu ka ka'an i ma.
18 Te visi na jin tnii i koo ma,
kovaa masu nawa sa'a ña'a
ti. Te visi na jin ko'o i ja yi'i
venenu ma, kovaa masu nawa jin
ndo'o i. Te jin sonee i nda'a i siki
ñayii ka ku'u ma, te jin nduva'a
ñayii ma, vaa iyo sa ji'in i ma
—kúu ya jiña'a ya.

Sukan ni ndaa Jesús ma kuan no'o ya andivi ma

(Lc 24:50-53)

19 Te ni jinu ja ni ka'an ya
nuu de ma, te ni ndaa ya kuan
no'o ya andivi ma, te ni nukoo ya
xiñi kua'a Su'si ma.
20 Te ndaka tee ka ndikin ya ma
ni ka ke koo kuan koo de, te ka
kaxtnu'u de tnu'u ni jiña'a ya ma
ni-ka'nu ñuu ñayivi a. Te maa
Iya Tátnuni ma, chíndee ya de
ja jin sa'a kua'a de milagru,
sukan-va'a jin kandija ñayii ma
tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma
ja ka kaxtnu'u de ma. Te sukan
kó kuu.

Tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma sukan ni kaxtnu'u tee ni yo nani Lucas ma

Ni kaxtnu'u tee kúu Lucas ma naxe ni sa'a de, saa ni tee de tnu'u ya'a

1 Kua'a tee, ka kuni de ja jin
tee de sukan ni kuu ne'un
ndaka sa a,
2 sukan ni ka kaxtnu'u tee ni ka
jini onde xinañu'u ma, tee ni ka
kucargu ja jin kaxtnu'u de tnu'u
vii tnu'u va'a ma.
3 Saña tna, ja ni ndanduku vii,
ni ndanduku va'a sa sukan ni yo
kuu onde xinañu'u ma, te ni jani
ini sa ja va'a-ni ko kuu, nuna
tee sa tnu'u ya'a nuu ni, Teófilo,
vaa in tee kanuu xeen kúu ni.
Te káxtnu'u sa sukan ni keja'a
sukan ni jinu ma,
4 sukan-va'a jaku'ni va'a ini ni ja
ndaa ma, tna'a ja ni ka kaxtnu'u i
nuu ni ma.

Ni kaxtnu'u in ángel ja kâku Juan tee skuandute ñayii ma

5 Onde kivi nuu ni yo kuu
Herodes ma rey ñuu Judea ma,
ni iyo in tee kúu sutu nani de
Zacarías, sa'ya tata tee kúu
Abías ma. Te ñasi'i de ma, nani
ña Elisabet, sa'ya tata tee kúu
Aarón ma.
6 Te nduu de ka iyo va'a nuu
Su'si ma, te ni ka yo kandija de
ja ni yo tatnuni ya ma, te ñatuu
na kuechi de iyo nuu Su'si ma.
7 Kovaa ñatuu na sa'ya de, vaa
Elisabet ma, ñatuu kúu koo sa'ya
ña, te vitna ja nduu ña ji'in de jâ
ni ka kuu nija'nu.
8 In kivi ja ndaka sutu ka
ndikin tna'a ji'in Zacarías ma, ni
ndani'i ja jin kunukuechi de nuu
Su'si ma,
9 sukan ve koo sutu ma ka
sa'a de ma, te ni ndani'i ja maa
Zacarías ma, ni kivi ini veñu'u
ka'nu Iya Tátnuni ma, sukan-va'a
ka'mi de ja jáxiko asi nuu ya ma.
10 Nani kayu ja jáxiko asi ma, te
ndaka ñayii ka iyo ke'e ma, ka
jikan-ta'vi i nuu Su'si ma.
11 Sani te ni kenda in ángel ni
tetniñu Iya Tátnuni ma nuu
Zacarías ma. Núkuiñi i xiñi kua'a
altar nuu kayu ja jáxiko asi ma.
12 Te ja ni jini Zacarías ma
ángel ma, ñatuu ni'i ini de nawa
sa'a de, te ni yu'u xeen de.
13 Kovaa ángel ma, jiña'a i:
—Zacarías, má koyu'u ni, vaa
Su'si ma chi ni jiniso'o ya ja
jikan-ta'vi ni a. Koo in sa'ya ni
ji'in ñasi'i ni ma, te xnani ni i
Juan.

14 Te koo sii ini xeen ni, te kua'a
ñayii, jin koo sii ini i ja kâku i ma,
15 vaa sa'ya ni ma, in tee kanuu
ko kuu de nuu Su'si ma. Másu
ko ko'o de ndixi, te onde nuu
ñatuu kâku-ka de ma, te jâ koo
Xtumani Ndios ma ji'in de.
16 Te sa'a de ja kua'a ñayii ñuu
Israel ya, jin ndakokuiñi i, te jin
ndandikin i Su'si Iya Tátnuni ma.
17 Te Juan ma koxtnuu nuu
Iya Tátnuni ma kenda de, te
koneva'a de tnu'u ndee tnu'u
ndatnu. Sukan ni yo kuu Elías ma,
tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma, sukan ko kuu de,
sukan-va'a jin ndaka'an-mani
tna'a ñayii ma ji'in sa'ya i ma,
te sukan-va'a ñayii ñatuu ka
kandija Su'si ma, jin kutu'va i
ja jin kandija i ya. Te satu'va de
in ñuu koo tu'va, sukan-va'a
jin kuan-ta'vi i Iya Tátnuni ma
—kúu i jiña'a i.
18 Zacarías ma, ni jikan-tnu'u de
ángel ma:
—¿Naxe kukanu ini sa ja ká'an
ni a? Vaa saña chi in tee nija'nu
kúu sa, te suni ñasi'i tna sa ma
—kúu de jiña'a de.
19 Ángel ma, ni ndakone'e i:
—Saña kúu ángel Gabriel ma,
ja iyo sa nuu Su'si ma, te ni
tetniñu ña'a ya ja vee sa ka'an sa
nuu ni a, te káxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a ya a.
20 Kovaa vitna ja ñatuu ni kandija
ni ja ká'an sa a, kendoo ñi'i
ni, te ma kuu-ka ka'an ni onde
kenda kivi ko kuu sukan —kúu i
jiña'a i.
21 Nani ka iyo ñayii ma ke'e ma,
ka ndetu i Zacarías ma, te ka
jikan-tnu'u tna'a i nava'a kúkuee
xeen de ja ndee de veñu'u a.
22 Te nuu ni ndee de ma, masu
nde kuu-ka ka'an de. Saa ni ka
jinitnuni ñayii ma ja ni iyo ja ni
jininuu de ini veñu'u ma, vaa
seña-nka ni sa'a de. Te sukan-nka
ni yo kuu de, ja ñatuu ni yo kuu
ka'an-ka de.
23 Sani te nuu ni jinu kivi ni
jinukuechi de ma, Zacarías ma,
kuan no'o de ve'e de ma.
24 Te ñasi'i de ma, ni ni'i sa'ya
ña, te u'un yoo masu ni yo kee-ka
ña ve'e ña ma. Te jani ini ña:
25 "Maa Iya Tátnuni ma ni sa'a
sa'a vitna, sukan-va'a ñayii ma,
máko jin saxiko-ka ña'a i."

Ni kaxtnu'u in ángel ja kâku Jesús ma

26 Nuu iñu yoo ma, Su'si ma, ni
tetniñu ya ángel Gabriel ma in
ñuu Galilea ma nani i Nazaret,
27 te ni ja'an i nuu iyo in suchi
jaa nani i María. Suchi ya'a, jâ ni
ka kendoo i ja jin tnanda'a i ji'in
suchi nani José ma, ja kúu i sa'ya
tata tee ni yo kuu rey David ma.
28 Te ángel ma, ni kivi i nuu iyo
suchi jaa ma, te jiña'a i:
—¡Chíndee ña'a Su'si ma, vaa
ro'o, ni sa'a ña'a Su'si ma ja va'a!
Maa Iya Tátnuni ma iyo ji'in ro
—kúu i jiña'a i.
29 María ma, ñatuu ni'i ini i
nawa sa'a i, te ni jikan-tnu'u i
nawa kúni ka'an tnu'u ya'a.

30 Te ángel ma, jiña'a i:
—María, má koyu'u ro, vaa ro'o
sa'a ja kúsii ini Su'si ma.
31 Vitna te ni'i sa'ya ro, te koo in
sa'ya ro, te xnani ro i Jesús.
32 Ko kuu i in iya kanuu,
te konani ya Sa'ya Su'si
onde sukun ma. Te Su'si Iya
Tátnuni ma, sa'a ya ja ko kuu
sa'ya ro ma in rey sukan ni yo kuu
tee jana'a ni yo nani David ma,
33 sukan-va'a ko tatnuni ya
ni-kani ni-jika ñuu Israel ya. Te ja
tatnuni ya ma masu naa —kúu i
jiña'a i.
34 María ma, ni jikan-tnu'u i
ángel ma:
—¿Naxe ko kuu ja ká'an ni a,
te vitna ja masu na yii sa iyo?
—kúu i jiña'a i.
35 Te ángel ma, ni ndakone'e i:
—Maa Xtumani Ndios ma kii,
te kuatundi'ya ña'a ya, te tnu'u
ndee tnu'u ndatnu maa Su'si
onde sukun ma koo ji'in ro, te
kasi ndee kasi ndoso ña'a ya. Te
chukan kúu ja suchi kâku ma,
konani i Iya Ii, Sa'ya Su'si ma.
36 Suni tna'a ro Elisabet ma, koo
in sa'ya ña, visi ña'a nija'nu kúu
ña, ña'a ni ka yo ka'an i ja masu
kuu koo sa'ya ña ma. Jâ iyo iñu
yoo ja ñu'u sa'ya ña ma.
37 Vaa Su'si ma, masu nawa kúu
ja ma kuu sa'a ya —kúu i jiña'a i.
38 Sani te María ma, jiña'a i:
—Saña chi suchi iyo nuu nda'a
maa Iya Tátnuni ma kúu sa. Maa
Su'si ma sa'a sukan ká'an ni a
—kúu i jiña'a i.
Sani te ángel ma, kuan no'o i.

María ma, ni jan koto i Elisabet ma

39 Ne'un kivi yukan María ma,
kua'an i ñuu iyo ichi yuku ma,
ñuu Judea ma.
40 Te ni kivi i ve'e Zacarías ma,
te ni wa'a i nchuxi Elisabet ma.
41 Nuu ni jiniso'o Elisabet ma
María ma, lulu ñunee chii ña ma,
ni kanda i, te maa ña ni ka'an
tnu'u ni wa'a Xtumani Ndios ma.
42 Te ni ka'an nini'i ña, jiña'a ña:
—¡Ro'o, ni skuta'vi ña'a
Su'si ma ja va'a ja vii, sana ndaka
ña'a ma! ¡Te ja va'a ja vii kúu
sa'ya ro a!
43 ¿Na in kúu ru'u ya, ja ki koto
ña'a si'i iya tátnuni nuu ri ma?
44 Vaa nuu ni jiniso'o kunu ri
ja ni ka'an ro ma, lulu ri a, ni
kanda i ja kusii ini i onde chii
ri a.
45 ¡Ja vava'a ko kuu ro'o, vaa
ni kandija ro ja ni ka'an Iya
Tátnuni ma te ni kandija ro ja ko
kuu sukan kúni ya ma! —kúu ña
jiña'a ña.
46 María ma, jiña'a i:
—Ini anua sa a ndáchiñu'u ja
sa'a Iya Tátnuni ma,
47 te ini anua sa a kúsii
ini nuu iya sa'a ja
ndáni'i ta'vi sa a,
48 vaa Su'si ma, ni yo nde'ya
ña'a ya saña, in suchi
nda'vi jinukuechi
nuu ya,
te onde vitna ndimaa jin ko
xnani ña'a i ja vava'a
kúu sa nuu Su'si ma,

49 vaa iya kuu sa'a ndaka ma,
ni sa'a ña'a ya ja
vii ja va'a.
¡Iya ii kúu ya!
50 Su'si ma, ndimaa kúnda'vi
ini ya ñayii ka yu'u
nasa yukan, te jin
ko sa'a i in ja ñatuu
játna ini ya ma.
51 Ni sa'a ya ji'in tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ya ma
ja jin kuitenuu ndaka
ñayii ka jani ini ja maa i
ka kuu-ka ma.
52 Ni xtandiyo ya nuu ka
nukoo rey ma,
te ni wa'a ya jayiñu'u ñayii
ka ndakunitnuni ja ka
jiniñu'u i Su'si ma.
53 Ñayii ni ka yo kokon, ni
ka yo yichi i ma,
ni ka ndani'i, ni ka ndatna'a i
ja jin ko kaa jin ko
ko'o i ma,
te xiku ma, ni ndasanda'vi ya i.
54 Ni chindee ya ñayii
ñuu Israel ma, ja ka
jinukuechi i nuu ya ma.
Ñatuu ni ndunaa ya ja
kúnda'vi ini ya i,
55 sukan ni skuiso ya nuu
tna'a o tee jana'a ma
ja sukan ko kuu ji'in
Abraham ma ji'in
sa'ya tata de ki koo
kuee-ka ma
—kúu i jiña'a i.
56 María ma, ni kendoo i ji'in
Elisabet ma uni yoo, te saa kuan
no'o i ve'e i ma.

Sukan ni kuu ja ni kâku Juan tee skuandute ñayii ma

57 Nuu ni chitu kivi te ni kâku
sa'ya Elisabet ma, te in suchi yii
kúu i.
58 Ndaka ñayii ka iyo yatni ji'in
ña ma, ji'in tna'a ña ma, ni jan
koo i ni ka jan koto i ña, vaa ni
ka jini i ja Iya Tátnuni ma, ni
kunda'vi ini xeen ña'a ya te ni
sa'a ña'a ya ja vii ja va'a.
59 Nuu una kii ma, te ni jan
koo ña ji'in i veñu'u ma ja jin
chitnuni de i, te ka kuni de ja jin
xnani de i Zacarías, sukan nani
yuva i ma.
60 Kovaa si'i i ma, jiña'a ña:
—Ña'a chi Juan konani i —kúu
ña jiña'a ña.
61 Sani te ni ka ndakone'e de:
—Masu na in tna'a ni ma nani
sukan —ka kuu de ka jiña'a de.
62 Sani te ka sa'a de seña nuu
yuva lulu ma, naxe kúni de ja
konani i.
63 Te yuva i ma, ni jikan de
in tutu, sukan-va'a tee de, te
ni tee de ja Juan konani i. Te
ndaka de ni ka sa'vi-nka ini.
64 Te maa ora yukan-ni, sani te ni
kuu ni ndaka'an Zacarías ma, te ni
keja'a de ndachiñu'u de Su'si ma.
65 Te ndaka ñayii ka iyo yatni ma,
ni ka sa'vi-nka ini i, te ndaka
ñuu ichi yuku ñuu Judea ma, ka
ndakaxtnu'u nuu tna'a i sukan ni
kuu ma.
66 Ndaka ñayii ka jiniso'o ma, ka
jikan-tnu'u tna'a i:

—¿Naxe ko kuu lulu yukan?
—ka kuu i ka ka'an i.
Vaa ja ndaa ja tnu'u ndee tnu'u
ndatnu Iya Tátnuni ma iyo ji'in i.

Sukan ni ndachiñu'u Zacarías ma Su'si ma

67 Zacarías ma, yuva lulu ma, iyo
ndi'i iyo tu'u Xtumani Ndios ma
ji'in de. Ni ndakaxtnu'u de tnu'u
ni wa'a Su'si ma, te jiña'a de:
68 —¡Ja va'a kúu Iya
Tátnuni ma, Su'si
ñuu Israel ya!
Vaa vee ya ja sa'a ya ja kaku
ñuu ya a nuu tnundo'o
tnuneni ma.
69 Ni tetniñu ya in iya ndee
iya ndatnu ja sa'a ya
ja jin kaku o.
Ne'un sa'ya tata David ma
tee ni yo jinukuechi
nuu ya ma kenda ya.
70 Sa'a ni skuiso ya onde
xi'na-ka ma, te ni ka yo
ka'an tee ni ka iyo vii ni
ka iyo ndoo nuu Su'si ma
te ni ka yo ndakaxtnu'u de
tnu'u ni yo wa'a ya ma,
71 ja sa'a ya ja jin kaku
o nuu ñayii ka kuni
u'vi nuu o ma
ji'in ndaka ñayii ka ndakiti
ini nuu o ma.
72 Ja kunda'vi ini ya tna'a
o tee jana'a ma,
te ma ndunaa ña'a ya, vaa
sa'a ña'a ya sukan ni
skuiso ya ma.
73 Te cha'a kúu ja ni skuiso ya
nuu yuva o Abraham ma,
74 ja sa'a ya ja jin kaku
o nuu ñayii ka kuni
u'vi nuu o ma,
sukan-va'a jin kunukuechi
o nuu ya, te masu
nawa jin koyu'u o.
75 Te ja koo o nuu ya ma, koo
ndaa koo ndija o,
te sa'a o ja va'a ndaka kivi
koteku o ma.
76 Te ro'o, sa'ya maa ri, tee
ndakaxtnu'u tnu'u
ni wa'a Su'si onde
sukun ma konani ro,
vaa koxtnuu ro nuu Iya
Tátnuni ma, satu'va
ro ichi ya ma,
77 sukan-va'a kaxtnu'u ro nuu
ñuu ya a ja Su'si ma,
sakanu ini ya kuechi ñayii ma,
te jin ndani'i ta'vi i.
78 Vaa Su'si o ma, iya nda'vi
xeen ini kúu ya,
te onde sukun ma kii iya sa'a
ja jin keja'a jaa o naxe
jin ko sa'a jin ko kuu o,
79 sukan-va'a ndaxtnuu ya
ñu'u nuu ñayii ka iyo
nuu nee-ka ma, nuu
ka yu'u ñayii ma ja
jin kûu i ma,
te skaka ña'a ya ichi ñatuu
na in kánaa ma
—kúu de ká'an de.
80 Te suchi luluu ma, ve kua'nu i,
te ve kundee ve kundatnu ini
anua i ma, te ni yo iyo i ichi nuu
masu nawa iyo kuiti ma onde

kivi ni kenda i nuu ñayii ñuu
Israel ma.

Sa'a ni kuu kivi ni kâku Jesucristo ma

(Mt 1:18-25)

2 Te ni yo kuu ja kivi yukan, te
tee tátnuni ñuu Roma ma tee
kúu Augusto ma, ni tatnuni de ja
jin ndakan i kuenda nuu ndaka
ñayii ñuu ñayivi a.
2 Te kivi ni yo kuu Cirenio ma
tee tátnuni nuu ñayii Siria ma
kúu ja xinañu'u ni ka ndakan de
kuenda na saa ñayii iyo
ñuu ma.
3 Ndaka ñayii ma, jin nukoso
tnuni maa maa i ñuu i ma.
4 Chukan kúu ja José ma,
ni kee i ñuu Nazaret ma
ja iyo i ñuu Galilea ma, te
kua'an i ñuu Belén ma ja
iyo tna i ñuu Judea ma, nuu
ni kâku rey David ma, vaa
José ma chi sa'ya tata David ma
kúu i.
5 Ni ja'an i yukan ni jan nukoso
tnuni i ji'in María ma suchi
tnanda'a ji'in i ma, te jâ ñu'u
sa'ya i ma.
6 Sani te nani ka iyo i ñuu
Belén ma, te ni keja'a María ma
ja káku sa'ya i ma.
7 Te yukan ni kâku lulu i suchi
xinañu'u ma, te ni chutuu i ya
sa'ma. Vaa ñatuu nde nune-ka ja
jin ndoo i ma, te chukan kúu ja
ni jakin tuu i ya in nuu ka ñu'u
kiti ma.

Ni ka kenda koo ángel nuu tee ka jito ndikachi ma

8 Te jakuaa ma ka iyo tee ka
jito ndikachi de ma ichi yuku ma
yatni ñuu Belén ma.
9 Sani te ni kenda in ángel
Su'si ma, te jayiñu'u Su'si ma ni
jandute nuu ka iyo de ma, te ni
ka yu'u xeen de.
10 Kovaa ángel ma, jiña'a i:
—Máko jin koyu'u ni. Vee sa
kaxtnu'u sa in tnu'u vii tnu'u
va'a, te sa'a i ja jin kusii ini
ndaka ñayii ma:
11 Ñuu David ma, vitna ni kâku
in iya sa'a ja jin kaku ni nuu ja
u'vi ma. Suu ya kúu Cristo ma,
Iya Tátnuni ma.
12 Te sa'a jin ndakuni ni ya: Vaa
jin ndani'i ni lulu ma, ja ñutuu ya
sa'ma, te kátuu ya nuu ka ñu'u
kiti ma —kúu i jiña'a i.
13 Te ora yukan ni ka kenda koo
kua'a-ka ángel ka iyo andivi ma
nuu iyo in ángel ma, te ka jita i
nuu Su'si ma:
14 ¡Jayiñu'u kóo nuu Su'si ma
onde sukun ma!
¡Te nuu ñu'ú a jín koo
mani ñayii kunimani
maa Su'si ma!
15 Nuu ni ka nda koo ángel ma
andivi ma, te tee ka jito
ndikachi ma, ka ka'an ndi-in
ndi-in de:
—Jín koo o onde ñuu Belén ma,
te jín kuni o nawa ni kuu ja ni
kaxtnu'u Su'si ma —ka kuu de ka
ka'an de.

16 Te yachi yachi ni jan koo de,
te ni ka ndani'i de María ma ji'in
José ma ji'in lulu ma, kátuu ya
nuu ka ñu'u kiti ma.
17 Te nuu ni ka jini de ya ma, te
ni ka jakondee de ka ndakani de
ja ni jiña'a ángel ma siki suchi
luluu ma.
18 Te ndaka ñayii ni ka jiniso'o ma,
ni ka sa'vi-nka ini i ja ka ka'an
tee ka jito ndikachi ma.
19 Kovaa María ma, ndaka ja
yikuu kúu ma táva'a i ini
anua i ma, te jani ká'vi ini i.
20 Te tee ka jito ndikachi de ma,
ni ka ndakokuiñi de, te ka
ndachiñu'u de Su'si ma ja ndaka
ja ni ka jini de ma te ni ka
jiniso'o de ma, ndaka ni yo kuu
sukan ni ka'an ángel ma.
21 Nuu una kii ma, te ni ka
chitnuni i lulu ma, te ni ka
xnani i ya Jesús, sukan ni jiña'a
ángel ma onde xi'na-ka sana
jakun-nee ya chii si'i ya ma.

Ni jan koo yuva Jesús ma ji'in si'i ya ma ini veñu'u ka'nu ma ja jin ndakua'a de ya nuu Iya Tátnuni ma

22 Nuu ni kenda kivi ja jin koo
María ma ji'in José ma ñuu
Jerusalén ma ja jin nduvii ña
sukan ká'an tnu'u ni tatnuni
Su'si ma nuu Moisés ma, te ni
jan koo ña ji'in ya, sukan-va'a
jin ndakua'a ña in kiti nuu Iya
Tátnuni ma, te jin ndakua'a
ña Jesús ma nuu maa Iya
Tátnuni ma.
23 Sukan ni ka sa'a ña ji'in de,
vaa sukan ká'an tutu ndee tnu'u
ni tatnuni ya nuu Moisés ma:
"Ndaka suchi xinañu'u suchi
yii ma, jin ndakua'a yuva i ma i
nuu Iya Tátnuni ma, vaa kuenda
maa ya ko kuu i."
24 Ni jan koo ña ji'in de, te ni
ka ja'mi ña kiti nuu Su'si ma,
sukan ká'an tnu'u ni tatnuni ya
nuu Moisés ma, ja jin ka'mi i uu
ndivi xi uu sata.
25 Te kivi yukan iyo in tee
nani Simeón ñuu Jerusalén ma,
in tee ni yo sa'a sukan
játna ini Su'si ma, te ni yo
ndachiñu'u de ya. Ndetu de
ja ndaka'an-mani Su'si ma
ñuu Israel ma. Te ûni iyo
ndija Xtumani Ndios ma ji'in
Simeón ma.
26 Vaa ni skuiso Xtumani
Ndios ma ja ma kûu de chi onde
kuni de Cristo iya tetniñu maa
Iya Tátnuni ma.
27 Maa Xtumani Ndios ma ni sa'a
ja Simeón ma, ni ja'an de onde
veñu'u ka'nu ma. Te ni ka kivi
koo José ma ji'in María ma ji'in
Jesús ma, sukan-va'a jin sa'a de
sukan tátnuni tnu'u ni ka'an
Moisés ma.
28 Te Simeón ma, ni
kanundee de ya, te ni
ndachiñu'u de Su'si ma,
jiña'a de:
29 —Vitna vi, Iya Tátnuni,
jâ kuu ndakuan-ta'vi
ni nuu sa
ja jâ ni yo jinukuechi sa nuu
ni, te ndatatu sa,

te kúsii ini sa, sukan ni skuiso
ni nuu sa a.
30 Vaa jâ ni jini sa naxe jin
ndani'i ta'vi ñayii
ñuu ñayivi a,
31 vaa ya'a iyo iya ni satu'va
ni ja jin kuni ndaka
ñayii ñuu ñayivi a.
32 Te suu ya kúu ñu'u
ndaxtnuu nuu ndaka-ka
ñayii ñuu ñayivi a, ja
jin jaku'ni ini i.
Te ja maa ya, te jayiñu'u ko
kuu ñuu Israel ya
—kúu de jiña'a de.
33 Te José ma ji'in si'i ya
María ma, ni ka sa'vi-nka ini de
ja ni ka jiniso'o de ja ká'an
Simeón ma ja kuu ya ma.
34 Te Simeón ma, ni ka'an de ja
va'a ja jin kuu ña, te jiña'a de
si'i ya María ma:
—Te iya ya'a, iyo ya ja sa'a ya
ja kua'a ñayii Israel ya, jin
kotuu i xi jin ndakoo i. Te maa ya
ko kuu seña, te kua'a ñayii, jin
saxiko i ya,
35 sukan-va'a jin ndatuu ja ka
jani ini anua ndaka ñayii a.
Te kuenda tnu'u ja in yuchi
xen-xeen yanduu ini anua maa
ni a —kúu de jiña'a de.
36 Te suni iyo in ña'a nani Ana.
Ña'a ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a Su'si ma kúu ña, te sasi'i
Fanuel ma sa'ya tata Aser ma
kúu ña. Te in ña'a nija'nu kúu ña.
Nuu ni tnanda'a ña ma, te ni iyo
ña ji'in yii ña ma uja-ni kuiya,
37 te ja iyo kuun xiko kuun (84)
kuiya ja ni ji'i yii ña ma. Te ni
ndoo ña, te ñatuu nama ni yo
kee ña ini veñu'u ma, su'va ni
yo jinukuechi ña nduu ñuu nuu
Iya Tátnuni ma, te ndimaa ni yo
jikan-ta'vi ña, te ni yo iyo ndite
ña.
38 Te maa ora yukan, te ni kenda
Ana ma, te ni ndakuan-ta'vi ña
nuu Su'si ma, te ni ka'an ña na
in kúu lulu ma nuu ndaka ñayii
ñuu Jerusalén ma ja ka ndetu i ja
sa'a Su'si ma ja jin ndayaa i nuu
ja u'vi ma.

Nuu ni ka ndakokuiñi de ji'in Jesús ma ñuu Nazaret ma

39 Nuu ni jinu ni ka
ndakuan-ta'vi José ma ji'in
María ma nuu Su'si ma te ni
ka sa'a de sukan ká'an tnu'u ni
tatnuni Iya Tátnuni ma, te ni ka
ndakokuiñi de ji'in Jesús ma ñuu
Galilea ma onde ñuu Nazaret ma,
ñuu maa de ma.
40 Te ve kua'nu ya, te ve
kundee ve kundatnu ya, te ve
kundichi ya, te tnu'u vii tnu'u
mani Su'si ma iyo ji'in ya.

Luluu-ni Jesús ma, te ni kivi ya ini veñu'u ka'nu ma

41 Te José ma ji'in María ma, ni
yo jan koo de ndaka kuiya Viko
Pascua ñuu Jerusalén ma.
42 Te nuu yi'i Jesús ma uxi uu
kuiya ma, ni jan koo de ji'in ya
ñuu Jerusalén ma, sukan ka sa'a i
viko yukan ma.

43 Kivi nuu ni jinu ma, te ni ka
ndakokuiñi de ve'e de ma, te
Jesús ma, ni kendoo ya ñuu
Jerusalén ma, te ñatuu ni ka jini
yuva ya ma,
44 te ka jani ini de ja Jesús ma,
kuan no'o ya ne'un ñayii ma. Nuu
jâ ni kuu in kivi ja ka jika de ma,
sani te ni ka ndanduku de ya
ne'un tna'a de ma, ji'in ñayii ka
jini de ma.
45 Te ñatuu ni ka ndani'i de ya,
te ni ka ndakokuiñi de ñuu
Jerusalén ma, sukan-va'a jin
ndanduku de ya yukan.
46 Te nuu uni kivi ma, saa ni ka
ndani'i de ya, núkoo ya ne'un
tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, niniso'o ya ja ka
ka'an de ma, te jikan-tnu'u ya de.
47 Te ndaka ñayii ka niniso'o ma,
ni ka sa'vi-nka ini i ja
jini xeen ya ma te ndaka
ndákone'e ya.
48 Nuu ni ka jini yuva ya ma
sukan sa'a ya ma, te ni ka
sa'vi-nka ini de, te si'i ya ma,
jiña'a ña:
—Sa'ya maa ri, ¿nava'a ni sa'a
ro sa'a? Yuva ro a ji'in ru'u ya,
ka ndanduku ña'a ri, te ka ndi ini
xeen ri —kúu ña jiña'a ña.
49 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Nava'a ka ndanduku ña'a
ni? ¿Ñatuu ka jini ni ja jiniñu'u
ja satniñu sa tniñu iyo nuu Yuva
sa ma? —kúu ya jiña'a ya.
50 Kovaa masu ni ka jaku'ni
ini de ja ni ka'an ya ma.
51 Sani te kuan no'o ya ji'in de ñuu
Nazaret ma, te ni yo kandija ya
ndaka nuu yuva ya ma. Te
si'i ya ma, ni yo tava'a ña ini
anua ña ma ndaka nawa kúu ma.
52 Te Jesús ma, ve kundichi-ka ya,
te ve kua'nu-ka ya, te ja sa'a ya ma
játna ini Su'si ma te ka jatnu'u
ini ña'a ñayii ma.

Juan tee skuandute ñayii ma, ni kaxtnu'u de sukan kenda Jesucristo ma

(Mt 3:1-12; Mr 1:1-8; Jn 1:19-28)

3 Te kuiya ku-ja'un ja tátnuni
tee kúu emperador nani
Tiberio ma ñuu Roma ma, te
Poncio Pilato ma tátnuni ñuu
Judea ma, te Herodes tetrarca ma
tátnuni ñuu Galilea ma, te ñani de
Felipe tetrarca ma tátnuni ñuu
Iturea ma ji'in Traconite ma, te
tee nani Lisanias ma tátnuni ñuu
Abilinia ma,
2 te Anás ma ji'in Caifás ma ka
kuu tee ka tatnuni nuu sutu ma.
Te kivi yukan ni ka'an Su'si ma
nuu Juan sa'ya Zacarías ma, onde
nuu masu nawa iyo kuiti ma.
3 Te Juan ma, kua'an de ndaka
ichi yu'u yute Jordán ma,
jiña'a de ñayii ma ja na jin
ndakani jín ndaka'vi ini i nuu
Su'si ma, te jín kuandute i,
sukan-va'a Su'si ma, ndasakanu
ini ya kuechi i ma.
4 Te ja sukan ni yo sa'a de ma,
te ni kuu sukan ni tee Isaías ma
tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma, ja ká'an sa'a ma:
"In tee káyu'u onde nuu masu
nawa iyo kuiti ma:

Jin satu'va ni ichi Iya
Tátnuni ma,
jin ndakune ni in ichi ndaa.
5 Ndaka ndu'va kunu ma,
jin ndachitu i,
te ndaka yuku ma ji'in
tinduu ma, jin
ndundaa i,
te ichi kua'an yakua kua'an
yo'o ma, jin ndundaa i,
6 te ndaka ñayii ñuu
ñayivi a jin kuni naxe
sa'a Su'si ma ja jin
kaku i ma."
7 Nuu ni ka kenda koo ñayii ma
sukan-va'a skuandute ña'a
Juan ma, te jiña'a de:
—¡Sukan ka kuu koo ma ka kuu
ni! ¿Na in ni kaxtnu'u nuu ni ja
jin kaku ni ja ma xndo'o xneni
ña'a Su'si ma?
8 Jin ko sa'a ni ja va'a, sukan-va'a
kona'a ndija ja ni ka ndakani,
ni ka ndaka'vi ini ni te ni ka
ndakokuiñi ni nuu Su'si ma. Te
másu ko jin ka'an ni: "¡Yo'o chi
jin ndani'i ta'vi o, vaa sa'ya tata
Abraham ma ka kuu o!" Vaa ja
ndaa ká'an sa ja visi yuu ya'a chi
kuu ndasa'a Su'si ma sa'ya tata
Abraham ma.
9 Te ká'an sa ja jâ iyo kaa ma
xuu yutnu ma, ja ka'nde i onde
yo'o tnu ma. Ndaka yutnu masu
kúun javixi va'a ma, jin te'nde
tnu, te jin koo tnu nuu ñu'u ma,
te jin kayu jin koko tnu —kúu de
jiña'a de.
10 Sani te ñayii ma, ni ka
jikan-tnu'u i:
—¿Te nú sukan, nawa jin sa'a
sa? —ka kuu i ka jiña'a i.
11 Juan ma, ni ndakone'e de:
—Nú nde ni neva'a uu muda
sa'ma ni, jin kua'a ni in ñayii
ñatuu nawa neva'a i ma, te nde
ni neva'a ja jin kaa ni, jin kua'a
ni vala ñayii ñatuu nawa ka
neva'a i ja jin kaa i ma —kúu de
jiña'a de.
12 Suni ni ka jan tu'va ña'a
tee ka ndake'en ya'vi ja ka
xiko ñayii ma, sukan-va'a
skuandute ña'a Juan ma, te ni ka
jikan-tnu'u de:
—Teskua'a, ¿nawa jin sa'a
saña? —ka kuu de ka jiña'a de.
13 Juan ma, jiña'a de:
—Máko jin ndake'en ya'vi
kua'a-ka ni ja sukan iyo ja jin
ndake'en ya'vi ni ma —kúu de
jiña'a de.
14 Suni jaku tee ka kuu
soldado ma, ni ka jikan-tnu'u de:
—Te saña, ¿nawa jin sa'a sa?
—ka kuu de ka jiña'a de.
Te ni ndakone'e de:
—Máko jin xtandee ni nuu ni-in
ñayii ma nawa ka neva'a i ma,
ni a jin xsiu'u ni i, ni a jin
xtekuechi ni i tna'a ja masu nawa
ni ka sa'a i ma. Jin koo sii ini ni
ji'in ja ka ke'en ya'vi ni ma-ni
—kúu de jiña'a de.
15 Te ñayii ka iyo ma, ka ndi
ini i, te ka jikan-tnu'u tna'a i
xi saa Juan ma kúu Cristo iya
tetniñu Su'si ma.
16 Kovaa Juan ma, jiña'a de nuu
ndaka ñayii ma:

—Saña chi ja ndaa kúu ja
skuandute ña'a sa ji'in ndute,
kovaa kenda iya neva'a-ka tnu'u
ndee tnu'u ndatnu sana saña,
kovaa ni a ñií ndijan ya ma masu
kaa masu iyo sa ja ndaji sa. Te
maa ya chi skuandute ña'a ya
ji'in Xtumani Ndios ma, nuna
jin kachi ni. Te nú ña'a, iyo ya
ja chunee ña'a ya nuu ñu'u i'ni
ndú'va ma.
17 Vaa yinda'a ya ja ndasavii ya
triu ma, te sa'a siin ya paja ma, te
tava'a ya triu ma nuu ku'un i ma.
Te ka'mi ya paja ma in nuu ñu'u
ja masu nda'va kuiti i —kúu de
jiña'a de.
18 Te sa'a ji'in kua'a-ka ja
ni ka'an-so'o Juan ma, te ni
kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a
nuu ñayii ma.
19 Te suni ni ndonda de nuu
Herodes tee tátnuni ma, vaa
Herodes ma, ni ndakueka de ña'a
kúu Herodías ma, ñasi'i ñani de
Felipe ma, te suni kua'a-ka ja
u'vi ni yo sa'a de ma.
20 Te Herodes ma, ndaka ja u'vi
ni yo sa'a de ma, te ni sa'a-ka de
in-ka ja u'vi, vaa ni chinee de
Juan ma vekaa ma.

Jesús ma, ni jandute ya

(Mt 3:13-17; Mr 1:9-11)

21 Kivi yikuu Juan ma
skuandute de ndaka ñayii ma,
suni ni kenda tna Jesús ma,
te ni jandute ya. Te nani
jikan-ta'vi ya ma, te ni ndanune
andivi ma,
22 te sukan kaa in sata kaa
Xtumani Ndios ma, ni nuu ya,
te ni jakoxtnee ya siki Jesús ma.
Te ni ka jiniso'o ñayii ma ja sa'a
ká'an Su'si ma onde andivi ma:
—Ro'o kúu Sa'ya maa ri, te
kútoo ña'a ri, te játna ini ri ja
sa'a ro a —kúu ya jiña'a ya.

Tee ka kuu tna'a Jesucristo ma tee jana'a-ka ma

(Mt 1:1-17)

23 Jesús ma yi'i ya oko uxi
(30) kuiya nuu ni keja'a ya
satniñu ya ja ni tatnuni Su'si ma.
Te ñayii ma, ka ka'án i ja sa'ya
José ma kúu ya, vaa ni yo
jito de ya ja ni ja'nu ya ma. Te
José ma ni yo kuu sa'ya Elí ma,
24 sa'ya tee ni yo kuu Matat ma,
sa'ya tee ni yo kuu Leví ma, sa'ya
tee ni yo kuu Melqui ma, sa'ya
tee ni yo kuu Jana ma, sa'ya tee
ni yo kuu José ma,
25 sa'ya tee ni yo kuu Matatías ma,
sa'ya tee ni yo kuu Amós ma,
sa'ya tee ni yo kuu Nahúm ma,
sa'ya tee ni yo kuu Esli ma, sa'ya
tee ni yo kuu Nagai ma,
26 sa'ya tee ni yo kuu Maat ma,
sa'ya tee ni yo kuu Matatías ma,
sa'ya tee ni yo kuu Semei ma,
sa'ya tee ni yo kuu Josec ma,
sa'ya tee ni yo kuu Judá ma,
27 sa'ya tee ni yo kuu Joanán ma,
sa'ya tee ni yo kuu Resa ma,
sa'ya tee ni yo kuu Zorobabel ma,
sa'ya tee ni yo kuu Salatiel ma,
sa'ya tee ni yo kuu Neri ma,

28 sa'ya tee ni yo kuu Melqui ma,
sa'ya tee ni yo kuu Adi ma, sa'ya
tee ni yo kuu Cosam ma, sa'ya
tee ni yo kuu Elmadam ma, sa'ya
tee ni yo kuu Er ma,
29 sa'ya tee ni yo kuu Josué ma,
sa'ya tee ni yo kuu Eliezer ma,
sa'ya tee ni yo kuu Jorim ma,
sa'ya tee ni yo kuu Matat ma,
30 sa'ya tee ni yo kuu Leví ma,
sa'ya tee ni yo kuu Simeón ma,
sa'ya tee ni yo kuu Judá ma,
sa'ya tee ni yo kuu José ma, sa'ya
tee ni yo kuu Jonam ma, sa'ya
tee ni yo kuu Eliaquim ma,
31 sa'ya tee ni yo kuu Melea ma,
sa'ya tee ni yo kuu Mena ma,
sa'ya tee ni yo kuu Matata ma,
sa'ya tee ni yo kuu Natán ma,
32 sa'ya tee ni yo kuu David ma,
sa'ya tee ni yo kuu Isaí ma, sa'ya
tee ni yo kuu Obed ma, sa'ya tee
ni yo kuu Booz ma, sa'ya tee ni
yo kuu Sala ma, sa'ya tee ni yo
kuu Naasón ma,
33 sa'ya tee ni yo kuu
Aminadab ma, sa'ya tee ni
yo kuu Admín ma, sa'ya tee ni
yo kuu Arní ma, sa'ya tee ni yo
kuu Esrom ma, sa'ya tee ni yo
kuu Fares ma, sa'ya tee ni yo kuu
Judá ma,
34 sa'ya tee ni yo kuu Jacob ma,
sa'ya tee ni yo kuu Isaac ma,
sa'ya tee ni yo kuu Abraham ma,
sa'ya tee ni yo kuu Taré ma, sa'ya
tee ni yo kuu Nacor ma,
35 sa'ya tee ni yo kuu Serug ma,
sa'ya tee ni yo kuu Ragau ma,
sa'ya tee ni yo kuu Peleg ma,
sa'ya tee ni yo kuu Heber ma,
sa'ya tee ni yo kuu Sala ma,
36 sa'ya tee ni yo kuu Cainán ma,
sa'ya tee ni yo kuu Arfaxad ma,
sa'ya tee ni yo kuu Sem ma, sa'ya
tee ni yo kuu Noé ma, sa'ya tee
ni yo kuu Lamec ma,
37 sa'ya tee ni yo kuu
Matusalén ma, sa'ya tee ni
yo kuu Enoc ma, sa'ya tee ni yo
kuu Jared ma, sa'ya tee ni yo
kuu Mahalaleel ma, sa'ya tee ni
yo kuu Cainán ma,
38 sa'ya tee ni yo kuu Enós ma,
sa'ya tee ni yo kuu Set ma, sa'ya
tee ni yo kuu Adán ma, sa'ya
maa Su'si ma.

Jesús ma, ni jitotnuni ña'a tachi ma

(Mt 4:1-11; Mr 1:12-13)

4 Jesús ma, ûni iyo ndija ya ji'in
Xtumani Ndios ma, te nuu ni
ndakokuiñi ya ja ni ja'an ya yute
Jordán ma, te Xtumani Ndios ma,
ni jan xsia'a ya ya ichi nuu masu
nawa iyo kuiti ma.
2 Te yukan ni iyo ya uu xiko (40)
kivi. Te tachi ma, ni kenda i ja ni
jitotnuni i ya, te ñatuu nawa ni
jaa ya ndaka kivi yukan. Chukan
kúu ja ni keja'a kókon ya.
3 Sani te tachi ma, jiña'a i:
—Nu ndija ja Sa'ya Su'si kúu ni,
te tatnuni ni ja yuu ya'a, nduu i
xtatila ja kaa ni —kúu i jiña'a i.
4 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Tnu'u Su'si a ká'an: “Masu
maa in-ni ja kaa ja ko'o o ma sa'a
ja koteku o chi su'va ja kandija

o ndaka tnu'u ká'an káchi Su'si
ma” —kúu ya jiña'a ya.
5 Sani te tachi ma, ni ja'an i
ji'in ya in nuu sukun-ka, te ni
kaxtnu'u i ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
6 te jiña'a i:
—Saña ni ndani'i ndaka ja iyo
ñuu ñayivi a ji'in jayiñu'u iyo a,
vaa maa sa tátnuni, te kua'a sa
na in kúni sa ja kua'a sa, te kuu
taa sa.
7 Nuna jinkuiñi jiti ni nuu sa ja
ndachiñu'u ña'a ni, te ndaka
ko kuu kuenda maa ni —kúu i
jiña'a i.
8 Jesús ma, ni ndonda ya nuu
tachi ma, te sa'a jiña'a ya:
—Kuán ndiyo ki'in ro, vaa tnu'u
Su'si a ká'an: “Maa in-ni Su'si
Iya Tátnuni ma ndachiñu'u ro, te
kunukuechi ro nuu maa in-ni ya”
—kúu ya jiña'a ya.
9 Sani te tachi ma, ni jan
xsia'a i ya ñuu Jerusalén ma, te
ni skaa i ya in nuu sukun xini
veñu'u ka'nu ma, te jiña'a i:
—Nu ndija ja Sa'ya Su'si kúu
ni, onde ya'a, te skee ni maa ni
onde kunu ma,
10 vaa tnu'u Su'si ma ká'an:
Su'si ma, tatnuni ya nuu
ángel ya ma ja jin
ko koto ña'a i,
te jin ndachituu ña'a i
11 ji'in nda'a i ma,
sukan-va'a ma jinu ni
nuu in yuu
—kúu i jiña'a i.
12 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Suni tnu'u Su'si a ká'an:
“Masu kototnuni ro Su'si ro Iya
Tátnuni ma” —kúu ya jiña'a ya.
13 Nuu ña ni ni'i-ka tachi ma
naxe kototnuni-ka i Jesús ma, te
ni kujika i nuu ya, te ndetu tuku i
in-ka jichi ja xtna'a i ya.

Jesús ma, ni keja'a ya tniñu ya ñuu Galilea ma

(Mt 4:12-17; Mr 1:14-15)

14 Jesús ma, ni ndenda ya ñuu
Galilea ma. Te ûni iyo ndija ya
ji'in Xtumani Ndios ma ji'in ya,
te ni-ka'nu yu'u ñuu ma ka ka'an
vii i ja kuu ya.
15 Te káxtnu'u ya ini veñu'u
lilikin ndaka ñuu ma, te ndaka i
ni ka ndachiñu'u ya.

Jesús ma, sa'a ni sa'a ya ñuu Nazaret ma

(Mt 13:53-58; Mr 6:1-6)

16 Jesús ma, kua'an ya ñuu
Nazaret ma, ñuu nuu ni
ja'nu ya ma. Te in kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu
ñayii ma, ni kivi ya veñu'u
luluu ma, sukan ni yo jatna
ini ya ja ko sa'a ya ma. Te ni
ndokuiñi ya, sukan-va'a ka'vi ya
tnu'u Su'si ma.
17 Te ni ka wa'a i tutu ja ni
tee tee kúu Isaías ma. Ja ni
ndakune ya ma, te ni ndani'i ya
nuu sa'a ká'an ma:
18 Maa Xtumani Iya
Tátnuni ma iyo siki sa a,
vaa ni sa'a siin ña'a ya,

sukan-va'a ki'in sa jin
kaxtnu'u sa tnu'u
vii tnu'u va'a
nuu ñayii ka ndo'o ka neni
nuu ja u'vi ma,
te ni tetniñu ña'a ya ja
kaxtnu'u sa naxe
jin ndayaa ñayii ka
ndesi va'a ma,
te sa'a sa ja jin ndundijin nuu
ñayii inukuaa ma,
te ndaxsiaa sa ndaka ñayii ka
ndo'o ka neni ja sa'a
ña'a in-ka ñayii ma,
19 ji'in ja kaxtnu'u sa ja jâ ni
kenda kuiya vava'a,
ja sa'a Iya Tátnuni ma ja jin
ndani'i ta'vi i.
20 Sani te Jesús ma, ni ndakasi ya
tutu ma, te ni ndakua'a ya nuu
tee kúcargu veñu'u ma, te ni
nukoo ya. Ndaka ñayii ka iyo
yukan, ka nde'ya i ya.
21 Te ni keja'a ya ká'an ya, te
jiña'a ya:
—Vitna jâ ni kenda nuu ni a ja
ko kuu sukan ndee tnu'u Su'si a
—kúu ya jiña'a ya.
22 Ndaka ñayii ma ka ka'an
ja va'a ja kuu Jesús ma, te ni
ka sa'vi-nka ini i ndaka ja vii
sa'a ya ma, te ka jikan-tnu'u
tna'a i:
—¿Masu tee ya'a kúu sa'ya
José ma? —ka kuu i ka ka'an i.
23 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ja ndaa kúu ja jin ka'an ni
nuu sa: "Tee tatna, satatna ni
maa ni." Te suni jin ka'an ni:
"Tna'a ja ni ka jiniso'o sa ja
ni sa'a ni ñuu Capernaum ma,
te suni sa'a tna ni ñuu ni a"
—kúu ya jiña'a ya.
24 Te ni ka'an-ka ya:
—Ja ndaa kúu ja ni-in tee
ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si a, te jin ndakuan-ta'vi i de
ñuu de ma.
25 Ja ndaa kúu ja ka iyo kua'a
ña'a ñuu Israel ya ja ni ka ji'i yii
ña ma, te kivi ni iyo Elías ma tee
ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma, nuu ñatuu ni kuun
savi uni kuiya yo sava ma, te ni
ka yo kokon xeen ñayii ni-ka'nu
ñuu ñayivi a.
26 Kovaa Elías ma, ñatuu ni
ja'an de nuu ni-in ña'a ñuu
Israel ya ja ni ka ji'i yii ña ma
sukan-va'a sa'a Su'si ma ja koo ja
jin kaa ña ma, yika-ni ja nuu in
ña'a ñuu Sarepta ma, yatni ñuu
Sidón ma.
27 Suni ka iyo ñayii ñuu Israel ma
ja ka ku'u i lepra kivi nuu ni iyo
Eliseo ma, kovaa masu na in ni
nduva'a, yika-ni ja Naamán ma,
tee ñuu Siria ma —kúu ya
jiña'a ya.
28 Ja ni ka jiniso'o i sukan ma,
ndaka ñayii ka iyo ini veñu'u
luluu ma, ni ka ndakiti xeen ini i.
29 Ni ka ndokuiñi i, te ni ka
kene'e i ya ini ñuu ma, ni jan
koo i ji'in ya onde nuu yuku
sukun-ka ma, yuku ndenee
ñuu ma, sukan-va'a onde
sukun ma te jin skee i ya.
30 Kovaa Jesús ma, ni ndee ya
me'ñu ñayii ma, te kua'an ya.

Ni ndasava'a Jesús ma in tee yinee ña'a in tachi

(Mr 1:21-28)

31 Jesús ma, kua'an ya ñuu
Capernaum ma in ñuu maa
Galilea ma. Te in kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu
ñayii ma kúu, te káxtnu'u ya nuu
ñayii ma.
32 Te ñayii ma, ka sa'vi-nka
ini i sukan káxtnu'u ya ma, vaa
ká'an ya sukan ká'an in ñayii
tátnuni.
33 Ini veñu'u luluu ma iyo in tee
yinee ña'a in tachi, te tachi ma,
káyu'u nini'i i jiña'a i ya:
34 —¡Kuá'an ni! ¿Nava'a kívi
nduu ni nuu ka iyo saña, Jesús
iya vee ñuu Nazaret ma? ¿Vee
ni ja xnaa ña'a ni? Saña chi jini
ña'a sa, te jini sa ja iya ii vee
nuu Su'si ma kúu ni —kúu i
jiña'a i.
35 Te ni ndonda ya nuu tachi ma,
te jiña'a ya:
—Kasiyu'u, te xndoo tee ya'a
—kúu ya jiña'a ya.
Sani te tachi ma, ni skana i
tee yukan nuu ñu'ú ma nuu
ka iyo ndaka ñayii ma, te ni
kee i de, te ñatuu na ja u'vi ni
sa'a i de.
36 Ndaka ñayii ma ni ka yu'u, te
ka ka'an ndi-in ndi-in i:
—¿Na tnu'u kúu cha'a? Vaa
tee ya'a chi ûni tátnuni de nuu
tachi ma ja na jin ke koo i, te ka
ke koo i —ka kuu ñayii ma ka
ka'an i.
37 Te ni ka yo ka'an va'a, ni
ka yo ka'an vii ñayii ma ja kuu
Jesús ma ni-ka'nu ñuu ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya si'i xiso Simón Pedro ma

(Mt 8:14-15; Mr 1:29-31)

38 Jesús ma, ni ndee ya ini
veñu'u luluu ma, te ni kivi ya ini
ve'e Simón Pedro ma. Te si'i xiso
Simón Pedro ma, ku'u ña. Yi'i
xeen ña'a ka'ni, te ka jikan-ta'vi i
nuu Jesús ma ja na ndasava'a ya
ña.
39 Jesús ma, ni jinkoo jiti ya nuu
kátuu ña ma, te ni ndonda ya
nuu ka'ni ma, te ka'ni ma, ni
ndee ña'a i. Sani te ni ndakoo
ña, te ni satu'va ñukuun ña nawa
kaa ya ji'in ñayii ka iyo ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya kua'a ñayii ka ku'u

(Mt 8:16-17; Mr 1:32-34)

40 Nuu ve ñini ma ndaka ñayii
ka neva'a ñayii ka ku'u ndi-in
ndi-in kue'e ma, ni jan koo i nuu
Jesús ma, te ni sonee ya nda'a ya
siki ndi-in ndi-in ñayii ma, te ni
ndasava'a ya i.
41 Te kua'a ñayii ka ku'u ma, ni
ka ke koo tna ña'a tachi ma, te
ka kayu'u tachi ma ka ka'an i:
—¡Ndijin kúu Sa'ya Su'si ma!
—ka kuu i ka jiña'a i.
Kovaa Jesús ma, ni ndonda ya
nuu tachi ma, te ñatuu ni wa'a ya
tnu'u ja jin ka'an i, vaa ka jini i ja

suu ya kúu Cristo iya ni tetniñu
Su'si ma.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma ini veñu'u lilikin

(Mr 1:35-39)

42 Ja ve ndii ma Jesús ma, ni
kee ya ini ñuu ma, te kua'an ya in
nuu masu nawa iyo kuiti. Kovaa
ñayii ma chi ka ndanduku i ya,
te ni jan koo i nuu iyo ya ma.
Ka kuni i ja jin sunkani i ya,
sukan-va'a ma ki'in-ka ya.
43 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—Suni ki'in sa in-ka ñuu
kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si ma siki ja sukan
tatnuni ya ma, vaa chukan kúu ja
ni tetniñu ña'a Su'si ma —kúu ya
jiña'a ya.
44 Te chukan kúu ja kua'an
Jesús ma káxtnu'u ya tnu'u vii
tnu'u va'a ma ini veñu'u lilikin
ñuu Judea ma.

Jesús ma, ni sa'a ya milagru, te ni kuu ni ka tava kua'a de tiaka

(Mt 4:18-22; Mr 1:16-20)

5 In kivi iyo Jesús ma yu'u
mar nani Genesaret ma, te
ñayii ma, ûni ka jexni'ni i ya, vaa
ka kuni i ja jin koniniso'o i tnu'u
Su'si ma.
2 Jesús ma, ni jini ya uu barcu
yu'u mar ma. Ñatuu na in ka
ñunee, vaa tee ka tava tiaka ma,
ni ka nu koo de ka ndakate de
ñunu de ma.
3 Jesús ma, ni kaa ya in nuu
barcu ma, te kuenda Simón ma
kúu tnu, te ni ka'an yu'u ya nuu
Simón Pedro ma ja na skaka-ka de
tnu jaku nuu ndute ma. Sani te ni
jinkoo ya nuu barcu ma, te onde
yukan ni keja'a ya káxtnu'u ya
nuu ñayii ma.
4 Nuu ni jinu ni ka'an ya ma, te
jiña'a ya Simón ma:
—Kuá'an ni ji'in barcu ni a nuu
ñu'u kunu-ka ndute a, te skee
ni ñunu ni a, sukan-va'a tava ni
tiaka ma —kúu ya jiña'a ya.
5 Simón ma, ni ndakone'e de:
—Teskua'a, niñu ka yikuu sa ka
satniñu sa, te ñatuu na tiaka ni
ka tava sa, kovaa maa ni tátnuni,
te skee sa ñunu sa a —kúu de
jiña'a de.
6 Te nuu ni ka sa'a de sukan ma,
te ni ka jaku'un kua'a xeen tiaka,
te onde ñunu ma ve te'nde, ja
kua'a ti kúu ma.
7 Sani te ni ka sa'a seña nuu
tna'a de, nuu tee ka ñunee nuu
in-ka barcu ma, sukan-va'a ki
koo de ki chindee de tee ma. Ni jan
koo de, te ni ka ndaxchitu kuiti de
ndunduu barcu ma, te vala-nka
ja jin sa'vi tna tnu nuu ndute ma
kuechi ja kua'a xeen tiaka ma kúu.
8 Ja ni jini Simón ma sukan ma,
te ni jinkoo jiti de nuu Jesús ma,
te jiña'a de ya:
—¡Iya Tátnuni, má ki tu'va
ña'a ni, vaa saña chi in tee ndiso
kuechi kúu sa! —kúu de jiña'a de.
9 Vaa Simón ma ji'in ndaka-ka
tee ma, ni ka yu'u de, ja kua'a
xeen tiaka ni ka tava de ma.

10 Suni ka iyo tna Santiago ma
ji'in Juan ma, sa'ya Zebedeo ma,
tee ka ndikin tna'a ji'in
Simón ma. Kovaa Jesús ma,
jiña'a ya Simón ma:
—Má koyu'u ni. Onde vitna, te
ko kuu ni in tee ndaxtutu ñayii
ja jin kondikin i maa sa —kúu ya
jiña'a ya.
11 Sani te ni jan koo de ji'in
barcu ma, ni ka jani de tnu onde
yatni nuu ñu'ú ma, te ni ka
xndoo de ndaka, te kuan koo de
ji'in Jesús ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya in tee ku'u kue'e nani lepra

(Mt 8:1-4; Mr 1:40-45)

12 In kivi iyo Jesús ma in ñuu
iyo yukan, te ni kenda in tee
ndo'o kue'e lepra. Ja ni jini de
Jesús ma, ni jakindeyi de onde
nuu ñu'ú ma, te jikan-ta'vi de:
—Iya Tátnuni, nú kúni maa ni,
ndasavii ña'a ni kue'e ndó'o sa ya
—kúu de jiña'a de ya.
13 Jesús ma, ni sonee ya nda'a ya
siki de, te jiña'a ya:
—Kúu ini sa ja nduva'a ni.
¡Kendoo vii ni! —kúu ya jiña'a ya.
Te ora yukan, te ni nduva'a tee
ku'u lepra ma.
14 Te Jesús ma, ni tatnuni ya:
—Másu ko kuña'a ni ni-in nuu
ñayii ma, su'va kuá'an ni, te
kaxtnu'u ni ñií ni a nuu sutu ma,
te kinda'a ni ja ndakua'a ni nuu
Su'si ma ja ndakuan-ta'vi ni
nuu ya ja jâ ni nduvii ni a, sukan
ni tatnuni Moisés ma, sukan-va'a
ndaka i jin kuni ja ni nduvii
ni kue'e ndo'o ni a —kúu ya
jiña'a ya.
15 Kovaa su'va kua'a xeen-ka
ñayii ma ka ndaka'an milagru
sa'a Jesús ma. Te ni ka ndututu
kua'a ñayii ma yukan, sukan-va'a
jin koniniso'o i ja ká'an ya ma, te
sukan-va'a jin nduva'a i kue'e ka
ndo'o ka tna'a i ma.
16 Kovaa Jesús ma, ni yo
kesiin ya, te ni yo ja'an ya ichi
nuu masu nawa iyo kuiti ma, te
ni yo jikan-ta'vi ya nuu Yuva ya
Su'si ma.

Jesús ma, ni xnaa ya kuechi in tee ñatuu kúu kanda de, te ni nduva'a de

(Mt 9:1-8; Mr 2:1-12)

17 In kivi ja yikuu Jesús ma
káxtnu'u ya nuu ñayii ma
tnu'u ya ma, te suni ka nukoo
tna tee ka kuu fariseo ma, ji'in
tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ja ve koo de ndaka
yu'u ñuu Galilea ma, ji'in
Judea ma, ji'in Jerusalén ma. Te
tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si ma
iyo ji'in Jesús ma, te ndásava'a ya
ñayii ka ku'u ma.
18 Sani te ni ka kenda koo tee ka
ndiso in tee ñatuu kúu kanda de.
Ka kuni de ja jin chinee de tee ma
ini ve'e ma, te jin kakin tuu de
tee ma nuu Jesús ma,
19 kovaa ñatuu ka jini de nde ichi
jin kivi koo de, vaa iyo kua'a
xeen ñayii ma. Te chukan kúu
ja ni ka ka koo de onde xini

ve'e ma, te ni ka ndakana de jaku
teja ma, sukan-va'a ndanune. Te
ni ka nune'e de nuu yoxtnee tee
ku'u ma me'ñu ndaka ñayii ma
nuu iyo Jesús ma.
20 Te nuu ni jini Jesús ma ja ka
kukanu ini xeen de ya ma, te
jiña'a ya nuu tee ku'u ma:
—Ndijin, ndaka kuechi ni ma jâ
ni ka naa —kúu ya jiña'a ya.
21 Sani te tee ka skua'a tnu'u
ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in
tee ka kuu fariseo ma, ka jani
ini de: "¿Na in kúu tee ya'a
ja ká'an de tnu'u ya'a ja masu
játna ini Su'si ma? Vaa maa in-ni
Su'si ma kuu xnaa kuechi o ma",
ka kuu de ka ka'an de.
22 Kovaa Jesús ma chi ni
jinitnuni ya ndaka ja ka jani
ini de ma, te ni jikan-tnu'u ya:
—¿Nava'a ka jani ini ni sukan?
23 ¿Nde a kúu ja yii-ka ja kuña'a
o tee ku'u a? ¿Yii-ka ja kuña'a o
ja: "Kuechi ni ma jâ ni ka naa", o
xi yii-ka ja kuña'a o: "Ndakoo ni,
te ndakaka ni"?
24 Te káxtnu'u sa ja saña ja kúu
sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a,
iyo sa ja tatnuni sa ñuu ñayivi a,
sukan-va'a jin naa kuechi
ñayii ma —kúu ya jiña'a ya.
Sani te jiña'a ya tee ku'u ma:
—Nuu ndijin ká'an sa, ndakoo
ni, te ndake'en ni nuu ni katuu
ni a, te kuán no'o ni ve'e ni ma
—kúu ya jiña'a ya.
25 Te ora yukan ni ndakoo
tee ñatuu kúu kanda ma nuu
ka iyo ndaka ñayii ma, te ni
ndake'en de nuu ni katuu de ma,
te ndáchiñu'u de Su'si ma, kuan
no'o de ve'e de ma.
26 Ndaka ñayii ma, ni ka sa'vi-nka
ini i ja sukan ni kuu ma, te ka
ndachiñu'u i Su'si ma, kovaa ni
ka yu'u xeen i, te ka ka'an i:
—Vitna, te ni ka jini o tna'a
ja masu nama uun kúu ma —ka
kuu i ka ka'an i.

Jesús ma, ni ndatnu'u ya ji'in ñayii ka sa'a ja u'vi ma

(Mt 9:9-13; Mr 2:13-17)

27 Ja ni jinu sukan ma, Jesús ma,
ni kee ya, te ni jini ya in tee
ndáke'en ya'vi xu'un no'o ñuu
Roma ma nuu ñayii ka kivi koo
ini ñuu ma ja jin xiko i ndatniñu i
nuya'vi ma, te nani de Leví.
Te núkoo de nuu ka ndake'en
ya'vi de ma. Jesús ma, jiña'a ya:
—Kondikin ña'a ni —kúu ya
jiña'a ya.
28 Sani te Leví ma, ni
ndokuiñi de, te ni xndoo de
ndaka, te ni ndikin de Jesús ma.
29 In kivi Leví ma, ni sa'a de
ve'e de ma in viko jayiñu'u
maa Jesús ma, te kua'a tee ka
ndake'en ya'vi xu'un no'o ñuu
Roma ma ji'in kua'a-ka ñayii ma
ka nukoo nuu mesa ma.
30 Kovaa tee ka kuu fariseo tee
ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ji'in jaku-ka tee ka
kuu fariseo ma, ni ka keja'a de
ka ka'an de tnu'u tee ka ndikin
Jesús ma. Te ka jiña'a de:
—¿Nava'a ka jaa ka ji'i ni ji'in
kui'na ka ndake'en ya'vi ja ka

xiko ñayii ma, ji'in ñayii ka
ndiso kuechi a? —ka kuu de ka
jiña'a de.
31 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ñayii ka iyo va'a ma chi
ñatuu ka jiniñu'u i tee tatna ma
chi yika-ni ja ñayii ka ku'u ma.
32 Saña chi masu vee sa ja
ndakana sa ñayii ka jani ini
ja ñayii va'a ka kuu i ma chi
vee sa ja ndakana sa ñayii
ka ndakunitnuni ja ka ndiso
kuechi i ma, sukan-va'a jin
ndakani jin ndaka'vi ini i te
jin ndakokuiñi i nuu Su'si ma
—kúu ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nava'a ñatuu ka iyo ndite tee ka ndikin ya ma

(Mt 9:14-15; Mr 2:18-19)

33 Te ka jiña'a de Jesús ma:
—Tee ka ndikin Juan ma ji'in
tee ka ndikin tee ka kuu fariseo a,
kua'a jichi ka iyo ndite de ka
jikan-ta'vi de nuu Su'si ma,
kovaa tee ka ndikin ña'a ndijin a
chi ndimaa ka jaa ka ji'i de —ka
kuu de ka jiña'a de.
34 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ndijin, ¿xi kuu jin sa'a ni
ja jin koo ndite ñayii ka iyo
viko tnánda'a ma, te vitna
ja ka iyo-ka i ji'in suchi yii
tnánda'a ma?
35 Kovaa kenda in kivi ja jin
xtandiyo i suchi tnanda'a ma.
Nuna kenda kivi yukan, sana
jin koo ndite ñayii ma —kúu ya
jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma ja in ja jaa ma chi masu ndáketna'a i ji'in ja tu'u ma

(Mt 9:16-17; Mr 2:21-22)

36 Sani te ni ka'an ya in tnu'u
vijin:
—Masu na in ka'nde vala sa'ma
jaa i te ndachu'un i in nuu sa'ma
tu'u ma, te nuna sa'a i sukan,
skenaa i sa'ma jaa ma. Suni ja
vala sa'ma jaa ma, masu kendoo
va'a i nuu sa'ma tu'u ma.
37 Ni masu tnaa o ndute uva yika
ni kuva'a ma nuu ñií kiti jâ ni
kuu kii iyo ma, vaa ndute uva ma
chi sa'a de ja te'nde ñií ma, te
skenaa o ndute ma ji'in ñií ma.
38 Chukan kúu ja tnaa o ndute
uva yika ni kuva'a ma in nuu ñií
jaa ma.
39 Ñatuu ni-in ñayii ja ji'i i
ndute uva jâ ni kuu kii-ka ma,
te kúni i ja ko'o i ndute yika ni
kuva'a ma, vaa ká'an i: “Ndute
ni kuu kii-ka ma, ji'i asi-ka de”
—kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya nde a kanuu-ka ja sa'a o kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma

(Mt 12:1-8; Mr 2:23-28)

6 In kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu ñayii ma
kúu, te kua'an Jesús ma ne'un
itu ma, te tee ka ndikin ya ma,
ka tnu'u de yoko triu ma, te ka
skoyo de nuu nda'a de ma, te ka
jaa de triu ma.

2 Sani te jaku tee ka kuu
fariseo ma, ni ka jikan-tnu'u de
nuu Jesús ma:
—¿Nava'a ka sa'a ni in ja
masu kuu sa'a o kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu o a?
—ka kuu de ka jiña'a de.
3 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Ñatuu nama ni ka ka'vi ni ja
ni sa'a David ma in jichi nuu ka
kokon de ji'in tee ka ndikin tna'a
ji'in de ma?
4 Te ni kenda de ve'e Su'si ma, te
ni ke'en de xtatila ii Su'si ma, te
ni ka jaa de ji'in tee ka ndikin
tna'a ji'in de ma, te vitna ja
maa-ni sutu ma kuu jin kaa
xtatila yukan —kúu ya jiña'a ya.
5 Te jiña'a tna ya:
—Saña ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a, iyo sa ja tatnuni sa
siki ja kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu ñayii ma
—kúu ya jiña'a ya.

In kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, ni ndasava'a Jesús ma in tee ni yichi nda'a de

(Mt 12:9-14; Mr 3:1-6)

6 In-ka kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu ñayii ma,
Jesús ma, ni kivi ya ini veñu'u
luluu ma, te ni keja'a ya
káxtnu'u ya. Yinee in tee ni yichi
nda'a kua'a de ma.
7 Te tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ji'in tee
ka kuu fariseo ma, ka jito
yu'u de Jesús ma, sukan-va'a
na jin kuni de nú ndasava'a ya
nda'a tee ma kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu
ñayii ma, te sukan-va'a kuu jin
xtekuechi de ya.
8 Kovaa maa ya chi jini ya nawa
ka jani ini de ma, te jiña'a ya tee
ni yichi nda'a ma:
—Ndokuiñi ni, te jinkuiñi ni
me'ñu a —kúu ya jiña'a ya.
Te tee ma, ni ndokuiñi de.
9 Te Jesús ma, jiña'a ya nuu tee
ka kuu fariseo ma:
—In ja kakan-tnu'u ña'a sa:
¿Nde a iyo ja kuu sa'a o kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu
o a? ¿Ja va'a ma, xi ja u'vi ma?
¿Sa'a o ja koteku in ñayii, xi xnaa
o i? —kúu ya jiña'a ya.
10 Sani te nde'ya ya ndaka ñayii
ka nukoo xiñi ya ma, te jiña'a ya
tee ñatuu kúu kanda nda'a ma:
—Ndaskuili ni nda'a ni a
—kúu ya jiña'a ya.
Te ni sa'a de sukan, te ni
nduva'a nda'a de ma.
11 Kovaa jaku ñayii ma, ni ka
ndakiti xeen ini i, te ni ka keja'a i
ka ndatnu'u tna'a i naxe jin sa'a i
Jesús ma.

Ni kaji Jesús ma uxi uu tee tetniñu ya ja jin kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

(Mt 10:1-4; Mr 3:13-19)

12 Ne'un kivi yukan Jesús ma,
ni ja'an ya in yuku, sukan-va'a
kakan-ta'vi ya, te niñu yikuu ya
jikan-ta'vi ya nuu Su'si ma.

13 Te nuu ni ndii ma, te ni
kana ya tee ka ndikin ya ma, te ni
ndakaji ya uxi uu de, te tee yukan
ni xnani ya apóstol, (ja kúni
ka'an “tee tetniñu maa ya ja jin
kaxtnu'u de tnu'u maa ya ma”).
14 Te tee ya'a ni ka yo kuu Simón
tee ni ndaxnani ya Pedro ma, ji'in
Andrés ma ñani Simón ma, ji'in
Santiago ma, ji'in Juan ma, ji'in
Felipe ma, ji'in Bartolomé ma,
15 ji'in Mateo ma, ji'in Tomás ma,
ji'in Santiago sa'ya Alfeo ma, suni
tna Simón tee kúu Celote ma,
16 ji'in Judas ma sa'ya
Santiago ma, ji'in Judas
Iscariote ma tee ke'en-su'va
Jesús ma.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu kua'a ñayii

(Mt 4:23-25)

17 Jesús ma, ni nuu ya ji'in tee
ka ndikin ya ma, te ni jinkuiñi ya
in nuu ndaa. Ka iyo kua'a ñayii
ka ndikin ya ma, ji'in kua'a ñayii
ñuu Judea ma, ji'in ñayii ñuu
Jerusalén ma, ji'in ñayii ichi yu'u
mar ñuu Tiro ma ji'in Sidón ma. Ni
ka kenda koo i ja jin koniniso'o i
ja ká'an Jesús ma, ji'in ja jin
nduva'a i kue'e ka ndo'o i ma.
18 Te ñayii ka yinee ña'a tachi ma,
suni ni ka nduva'a i.
19 Chukan kúu ja ndaka ñayii ma,
ka kuni i ja jin kaki'i i Jesús ma,
sukan-va'a jin nduva'a i na kue'e
ka ndo'o i ma, vaa Jesús ma, iyo
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma.

Ñayii jin koo vii jin koo va'a ma ji'in ñayii jin kuxii ini ma

(Mt 5:1-12)

20 Jesús ma, nde'ya ya ñayii ka
ndikin ya ma, te jiña'a ya:
—Ja vava'a ka kuu ndijin ja ka
kunda'vi ni a, vaa jin koo ni ji'in
Su'si ma nuu tatnuni ya ma.
21 ’Ja vava'a ka kuu ndijin ja
vitna ka kokon ka yichi ni a, vaa
jin ndani'i jin ndatna'a ni.
’Ja vava'a ka kuu ndijin ja vitna
ka nda'yu ni a chi jin ndusii ini
ni.
22 ’Ja vava'a ka kuu ndijin kivi
jin ndakiti ini ñayii ma nuu
ni ma, kivi jin taji ña'a i nuu
ka iyo i ma, kivi jin tee ña'a i
tnu'u ma, te jin saxiko ña'a i
kuenda tnu'u ja in ñayii sa'a
ja u'vi ka kuu ni, kuechi ja ka
kandija ña'a ni saña ja kúu sa iya
vee ñayivi ñuu ñayivi a.
23 Jin kutachi xeen ni kivi yukan,
vaa ndijin chi kua'a xeen ja va'a
ja vii jin nduta'vi ni ja ka iyo
onde andivi ma, te jin kona'a ni
ja sukan ka sa'a ndeva'a ña'a
ñayii a, sukan ni ka yo sa'a
ndeva'a yuva i ma tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.
24 Sani te ni jiña'a tna ya:
—Kovaa nda'vi maa ndijin
ñayii ka kuu xiku, vaa jâ ni ka
iyo sii ini ni ñuu ñayivi ya.
25 ’Nda'vi maa ndijin ja vitna
ka ni'i ka tna'a ni a, vaa jin
ndakokon jin ndayichi ni.

’Nda'vi maa ndijin ja vitna ka
kusii ini ni, kovaa jin ndanda'yu
ni ja jin kuxii ini ni.
26 ’Nda'vi maa ndijin ja ndaka
ñayii ñuu ñayivi a, ka chiñu'u
ña'a i a, vaa sukan ni ka yo sa'a
yuva i ñayii jana'a ma ja ni ka yo
chiñu'u de tee ni ka yo xnda'vi
ña'a ja tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma ka
kuu de ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin kutoo o ñayii ñatuu ka kunimani nuu o ma

(Mt 5:38-48; 7:12)

27 ’Kovaa ndijin ja ka niniso'o ni
ja ká'an sa a: Jin kutoo ni ñayii
ñatuu ka kunimani nuu ni ma.
Jin sa'a ni ja va'a nuu ñayii ka
kiti ini nuu ni ma.
28 Jin ka'an va'a ni ja jin kuu
ñayii ka ka'an u'vi ja jin kuu
ni ma. Jin kakan-ta'vi ni ja jin
kuu ñayii ka tee ña'a tnu'u ma.
29 Nú na in kani in yikinuu ni a,
kua'a ni tnu'u, te kani i in-ka
yikinuu ni ma. Te nú na in
xtandee sa'ma ndii ni a, kua'a ni
tnu'u te ki'in i ji'in su'nu ni a.
30 Nú na in nawa jikan i, te kua'a
ni, te nú na in xtandee ja neva'a
ni ma, te máko ndakan-ka ni.
31 Jin sa'a ni ja va'a nuu ñayii ma
sukan ka kuni ni ja jin sa'a ña'a i
maa ni.
32 ’Nú ndijin, ka kutoo ni yika-ni
ja ñayii ka kutoo ña'a ma, ¿nawa
ka sa'a-ka ni ja ñatuu ka sa'a
ñayii ñatuu ka kandija ja ká'an
Su'si ma? Vaa onde ñayii ka
ndiso kuechi ma, sukan-ni ka
sa'a tna i.
33 Te nú ka sa'a ni ja va'a nani
nuu ñayii ka sa'a ña'a ja va'a ma,
¿nawa ka sa'a-ka ni ja ñatuu ka
sa'a ñayii ka ndiso kuechi ma?
Suni ñayii ka ndiso kuechi ma,
sukan-ni ka sa'a tna i.
34 Te nú ka wanuu ni nani
ñayii ka ndetu ni ja nawa jin
taa i ma, ¿nawa ka sa'a-ka ni
ja ñatuu ka sa'a ñayii ka ndiso
kuechi ma? Vaa suni ñayii ka
ndiso kuechi ma, ka wanuu
tna'a i, te ka ndetu i ja kua'a-ka
jin ndakua'a ñayii ma.
35 Ndijin, jin kutoo ni ñayii ñatuu
ka kunimani nuu ni ma, te jin
sa'a ni ja va'a ma, te jin kuanuu
ni, kovaa má jin kondetu ni ja
nawa jin ndachunaa i. Te sukan
kua'a-ka ndataa Su'si ma. Te nú
sukan ka sa'a ni, jin ko kuu ni
sa'ya Su'si onde sukun ma, vaa
Su'si ma chi suni kúnda'vi ini ya
ñayii ndee ini ma, visi ñatuu
sa'a i ja va'a ma, kovaa ndetu ya
ja ndasa'a i kuenda.
36 Jin kava va'a ini ni sukan va'a
ini Yuva o Su'si ma.

Máko jin ndanduku o naxe sa'a naxe kúu in-ka ñayii ma

(Mt 7:1-5)

37 ’Máko jin ndanduku ni
kuenda naxe ka sa'a ka kuu
in-ka ñayii ma, sukan-va'a máko
ndanduku Su'si ma kuenda naxe
ka sa'a ka kuu ni a. Máko jin

xtekuechi ni in-ka ñayii ma,
sukan-va'a Su'si ma, masu
ndaxtekuechi ña'a ya ndijin.
Jin sakanu ini ni nawa ka sa'a
ña'a in-ka ñayii ma, sukan-va'a
Su'si ma, sakanu ini ña'a ya.
38 Jin kua'a ni nawa kúu ja ka
jiniñu'u ñayii ma, te Su'si ma,
taa ya nawa ka jiniñu'u ni, te
ûni kua'a-ka ndataa ya. Su'si ma
chi sukan jin sa'a jin kuu ni
in-ka ñayii ma, te sukan ndasa'a
ña'a ya —kúu ya jiña'a ya.
39 Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u
vijin ya'a:
—¿Naku xi kuu in tee kuaa ma,
te skaka de in-ka tee kuaa ma?
Vaa ka jini o ja nú iyo in kava
chi nduu de jin kê koo.
40 Ñatuu ni-in tee yika yikuu
skua'a nawa káxtnu'u
teskua'a de ma, jini-ka de
sana teskua'a de ma. Kovaa nuna
skua'a ñukuun de chi kenda de
sukan kúu teskua'a de ma.
41 '¿Te nava'a nde'ya ni in mi'i
ñunee nuu tna'a ni a, te ñatuu
nukonde'ya ni in vitu ka'nu
ñunee nuu maa ni a?
42 Te nú ñatuu jini ni vitu ka'nu
ñunee nuu ni a, ¿nava'a kusaa
ini ni jiña'a ni nuu tna'a ni a:
"Taa ni tnu'u, te tava sa in mi'i
ñunee nuu ni a"? Masu ndása'a
ni kuenda tnu'u ká'an ni a,
vaa ká'an ni, te masu sa'a ni.
Xinañu'u-ka tava ni vitu ka'nu
ñunee nuu maa ni a, te sukan
saa konde'ya va'a ni, sukan-va'a
ndatava ni mi'i ñunee nuu tna'a
ni ma.

Ja sukan ka sa'a ka kuu ñayii ma, te ndakuni o nawa ñu'u ini anua i ma

(Mt 7:17-20; 12:34-35)

43 'Nú in yutnu kui'i te kúun
nde'ya iya, te masu kuu ka'an o
ja in yutnu kui'i va'a kúu tnu,
ni a in yutnu kui'i kúun nde'ya
va'a ma, te ndakuun nde'ya
iya ma.
44 Ndi-in ndi-in yutnu kui'i ma,
ka kuun nde'ya tnu, te ka jini o
na yutnu kui'i ka kuu tnu. Masu
kuu kuun higo nuu tnu iñu ma,
ni a ndaxtutu o uva nuu tnu iñu
yiki ma.
45 Ñayii va'a ma, ká'an i tnu'u
va'a, vaa tnu'u va'a ñu'u ini
anua i ma, te ñayii ká'an ja
u'vi ma, sukan ká'an i, vaa ja
u'vi ma ñu'u ini anua i ma. Vaa
ja ñu'u ini anua ñayii ma kúu ja
ká'an yu'u i ma.

Ñayii niniso'o te sa'a i sukan ká'an Jesús ma chi koo va'a i

(Mt 7:24-25)

46 '¿Nava'a ka xnani ña'a ni
"Señor, Señor", te ñatuu ka sa'a
ni ja ká'an sa a?
47 Vaa in ñayii kénda nuu sa a te
koniniso'o i ja ká'an sa a te sa'a i
sukan ká'an sa a,
48 sukan kúu in tee ni sa'a
in ve'e de, sukan kúu i. Vaa
xinañu'u ni jate kunu de, te ni
jani va'a de ja jin kituu ve'e
sa'a de nuu toto ma. Nuu ni kee
ndeñu'u ma te ni chitu yute ma,

te ndute ma, ni jan kani ndee
ni'i de ve'e ma, kovaa ñatuu ni
kundee de skanda de i, vaa ni
kuva'a va'a i.
49 Kovaa nú na in jiniso'o ja
ká'an sa a te ñatuu sa'a i ja ká'an
sa a, sukan kúu in tee ni sa'a
ve'e de nuu ñu'ú ma-ni kúu i, vaa
ñatuu ni skee kunu de ja kituu
ve'e de ma. Te nuu ni kee ndute
ñu'u ma te ni chitu yute ma te ni
jan kani ndee ni'i de ve'e ma, te
ni ndatnana ndi'i kuiti i —kúu ya
jiña'a ya.

Jesús ma, ni ndasava'a ya in suchi jinukuechi nuu tee tátnuni nuu cientu soldado ma

(Mt 8:5-13)

7 Nuu ni jinu ni kaxtnu'u
Jesús ma tnu'u ya ma nuu
ñayii ma, te kua'an ya ñuu
Capernaum ma.
2 Te yukan iyo in tee tátnuni
nuu cientu soldado. Te iyo in
suchi jinukuechi nuu de, te kútoo
xeen de i. Te ku'u ka'vi xeen i, te
kuenda kûu i kúni i.
3 Nuu ni jiniso'o tee tátnuni nuu
cientu soldado ma ja ka ka'an i
ja sa'a Jesús ma, te ni tetniñu de
tee ka kuu ja'nu ñuu judío ma, ja
na jin koo de jin kakan-ta'vi de
nuu ya te na kii ya ve'e de ma,
ndasava'a ya suchi jinukuechi
nuu de ma.
4 Te ni jan koo tee yukan nuu
Jesús ma, te ka jiña'a de:
—Tee tátnuni nuu cientu
soldado ma, ká'an de ja sa'a ni
tnu'u mani, vaa iyo tna de ja
chindee ni de,
5 vaa kútoo de ñuu o a, te maa de
ni sa'a ja ni ka sa'a i veñu'u
luluu ya —ka kuu de ka jiña'a de.
6 Jesús ma, kua'an ya ji'in de.
Kovaa nuu jâ ni kuyatni ya
ve'e tee tátnuni nuu cientu
soldado ma, te maa de chi ni
tatnuni de nuu tna'a de ma ja jin
koo i jin kuña'a i Jesús ma sa'a:
—Señor, má ko ndi ini ni ja kii
ni onde ve'e sa a, vaa masu kaa
masu iyo sa ja kivi ni ini ve'e
sa a.
7 Chukan kúu ja ñatuu ni kusaa
ini maa sa ja jan nu nduku ña'a
sa. Yika-ni ja tatnuni ni nuu
kue'e a ja jín ndiyo i, sukan-va'a
nduva'a suchi jinukuechi nuu
sa a.
8 Vaa saña tna chi ka iyo tee ka
tatnuni nuu sa, te ka iyo soldado
ja tátnuni sa nuu de ma. Te nuna
kuña'a sa in de ma: “Kuá'an ni”,
te kua'an de, te nuna kuña'a sa
in-ka de ma: “Ne'e ni”, te kíi de.
Te nuna tatnuni sa nuu suchi
jinukuechi nuu sa a: “Sa'a cha'a”,
te sa'a i, kúu de ká'an de —ka
kuu i ka jiña'a i.
9 Te Jesús ma, ni sa'vi-nka ini ya
ja ni jiniso'o ya sukan ma, te
nde'ya ya ñayii ka ndikin ya ma,
te jiña'a ya:
—Ja ndaa kúu ja ni a ñuu
Israel ya ñatuu ni ndani'i sa ñayii
ka kukanu ini xeen ña'a sukan
kúkanu ini ña'a tee ya'a —kúu ya
jiña'a ya.

10 Ja ni ka ndakokuiñi i
ve'e ma, te ni ka ndani'i i suchi
jinukuechi ma ja jâ ni nduva'a i.

Jesús ma, ni ndaxteku ya sa'ya in ña'a ni ndoo ja ni ji'i yii ña ma

11 Nuu ni jinu sukan ma,
Jesús ma, kua'an ya ñuu nani
Naín ma. Kua'an ya ji'in tee ka
ndikin ya ma ji'in kua'a-ka ñayii.
12 Ja ni kenda ya yatni ñuu ma, ni
jini ya ja kuan koo i kuan chu'u i
in ndiyi. Te sa'ya in ña'a ni ji'i yii
kúu i, te maa in maa tnu'u-ni i
iyo nuu si'i i ma. Te kua'a xeen
ñayii ñuu ma ka ndikin kuan
koo i.
13 Ja ni jini Jesús ma, ni kunda'vi
ini ya ña'a ma, te jiña'a ya:
—Má konda'yu ni —kúu ya
jiña'a ya.
14 Te ni jan tu'va ya, te ni tnii ya
nuu ka ndiso i suchi ni ji'i ma,
te ni ka jinkuiñi i. Jesús ma,
jiña'a ya suchi ni ji'i ma:
—Ro'o ká'an ri: ¡Ndakoo!
—kúu ya jiña'a ya.
15 Sani te suchi ni ji'i ma, ni
ndakoo i, te ni keja'a i ká'an i. Te
jiña'a Jesús ma nuu si'i i ma:
—Ya'a ni sa'ya ni a —kúu ya
jiña'a ya.
16 Ja ni ka jini ñayii ma sukan,
ndaka i ni ka yu'u, te ni ka
keja'a i ka ndachiñu'u i Su'si ma,
te ka ka'an i:
—In tee kanuu-ka ndákaxtnu'u
tnu'u ni wa'a Su'si ma, ni kijaa de
ne'un o ya —ka kuu i ka ka'an i.
Te ka ka'an tna i:
—Maa Su'si ma ni kenda,
chíndee ya ñayii ñuu maa ya a
—ka kuu i ka ka'an i.
17 Te ni-ka'nu ñuu Judea ma
ji'in yu'u ñuu ma, ni ka jini i
sukan ni sa'a Jesús ma.

Juan tee skuandute ma, ni tetniñu de tee ni ka jikan-tnu'u Jesús ma

(Mt 11:1-19)

18 Juan ma, ni jiniso'o de ndaka
sukan ma, vaa tee ka ndikin tna'a
ji'in de ma, ni ka ndakani de
sukan. Ni kana de uu tee ma,
19 te ni tetniñu de ja jin
kakan-tnu'u de nuu Jesús ma
nú suu ya kúu iya kii ma xi jin
kondetu-ka de.
20 Te tee ni tetniñu Juan ma, ni
ka jan tu'va de nuu Jesús ma, te
ka jiña'a de:
—Juan tee skuandute ma, ni
tetniñu ña'a de ja jin kakan-tnu'u
ña'a sa, nú ndijin kúu iya kii ma
xi jin kondetu-ka sa —ka kuu de
ka jiña'a de.
21 Te maa ora yukan-ni,
Jesús ma, ni ndasava'a ya kua'a
ñayii ka ndo'o ka neni ja ka
ku'u i ma, ji'in ñayii xndo'o xneni
ña'a tachi ma, te ni ndasava'a ya
nuu ñayii inukuaa ma.
22 Sani te ni ndakone'e ya:
—Kuán koo ni, te jin kuña'a ni
Juan ma ja ni ka jini ni a ji'in ja ni
ka jiniso'o ni a. Jin ndakani ni ja
ñayii kuaa ma, jâ ni ka ndundijin
nuu i ma, te ñayii ñatuu kúu jin
kaka i ma, jâ ni ka ndakaka i,

te ñayii ka ndo'o lepra ma, jâ ni
ka nduvii i, te ñayii inuso'o ma,
jâ ni ka ndakuniso'o i, te ñayii
ni ka ji'i ma, ni ka ndateku i,
te nuu ñayii nda'vi ma káxtnu'u
sa tnu'u vii tnu'u va'a naxe jin
ndani'i ta'vi i ma.
23 ¡Ja vava'a ka kuu ñayii ka
kukanu ini ña'a i maa sa a!
—kúu ya jiña'a ya.
24 Nuu kuan nu koo tee ni
tetniñu Juan ma, Jesús ma, ni
keja'a ya ká'an ya siki Juan ma
nuu ñayii ma, te jiña'a ya:
—¿Naxe kaa tee ni ka ke koo ni,
ka nde'ya ni nuu masu nawa iyo
kuiti ma? ¿Sukan kúu in tnuyoo
ja skanda kajin yi'i ma?
25 ¿Xi in tee ne'nu sa'ma va'a
xeen? ¿Naxe kaa tee ni ka ke koo
ni, ka nde'ya ni ma? Ndijin chi
ka jini ni ja ñayii ka ne'nu sa'ma
va'a xeen ma te ka sa'a i sukan
ka jatna ini maa i ma, te ka iyo i
ve'e tee ka kuu rey ma.
26 ¿Kovaa naxe kaa tee ni ka ke
koo ni ka nde'ya ni ma? ¿Xi ka
jani ini ni ja in tee ndákaxtnu'u
tnu'u ni wa'a Su'si ma kúu de?
Ja ndaa kúu ja suu de, te in tee
kanuu-ka sana in tee ndákaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma kúu
Juan ma.
27 Te ja kuu Juan ma kúu ja ká'an
tnu'u Su'si ma sa'a:
Tetniñu ri in tee koxtnuu
nuu ro,
sukan-va'a satu'va de ichi
ki'in ro ma.
28 'Te ká'an sa ja ne'un ndaka
ñayii a, ñatuu ni-in ñayii
kanuu-ka sana Juan ma, kovaa
nuu tatnuni Su'si ma, te ñayii
jani ini ja masu ñayii kanuu-ka
kúu i ne'un ndaka i ma ko kuu
ñayii kanuu-ka sana Juan ma
—kúu ya jiña'a ya.
29 Ndaka ñayii ka jiniso'o ja
ká'an Juan ma, onde tee ka
ndake'en ya'vi xu'un no'o ñuu
Roma ma, ni ka sa'a de ja ni
skuandute ña'a Juan ma, te sukan
saa ni ka ndakunitnuni de ja
Su'si ma kúu iya sa'a ja ndaa ma.
30 Kovaa tee ka kuu fariseo ma,
ji'in tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ñatuu ni ka
wa'a de tnu'u ja skuandute ña'a
Juan ma. Sukan ni ka saxiko de ja
kúni Su'si ma ja jin ko kuu de ma.
31 Te jiña'a ya:
—¿Naxe ka kuu ñayii ya'a, ka
jani ini ni?
32 Sukan ka kuu suchi jaa ka
jinkoo i nuya'vi ma, te ka kayu'u i
ka jiña'a nuu tna'a i sa'a: "Ka tivi
ri flauta, kovaa ñatuu ka jitaja'a
ro. Ka jita ri yaa xii ini, kovaa
ñatuu ka nda'yu ro", ka kuu i ka
ka'an i,
33 te sukan kuiti ka kuu tna ni.
Vaa ni kenda Juan tee skuandute
ñayii ma, te ñatuu jaa de xtatila
ni ñatuu ji'i de ndute uva, te
ndijin, ka ka'an ni ja yinee ña'a
tachi ma.
34 Sani te ni kenda sa ja kúu sa
iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, te jaa
sa xtatila te ji'i sa ndute uva ma,
te ka ka'an ni ja tee jaa te ji'i
xeen kúu sa te kétna'a ini sa
ji'in ñayii ka sa'a ja u'vi ma ji'in

kui'na ka ndake'en ya'vi xu'un
no'o ñuu Roma ma, ka ka'an ni.
35 Kovaa ñayii ka kandija tnu'u
ndichi Su'si ma chi ni ka nduu i
ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa. Te
sukan, te ka jini o ja vava'a kúu
tnu'u ya ma —kúu ya jiña'a ya.

Sukan ni ka'an Jesús ma ve'e tee kúu Simón tee kúu fariseo ma

36 In tee kúu fariseo ma, ni
kana de Jesús ma ja jin kaa de
xita ji'in ya. Te Jesús ma, ni
ja'an ya ve'e de ma, te núkoo ya
nuu mesa ma.
37 Te ni kenda in ña'a ni yo
kuneé ni yo ku-uun ña, iyo ña
ñuu yukan, vaa ni jini ña ja
Jesús ma, jaa ya xita ji'in tee kúu
fariseo ma. Te ni kenda ña ji'in in
nuu ñu'u ndute jáxiko asi ma, te
nanimaa vidriu alabastru kúu i.
38 Te ni jinkoo ña nuu ja'a ya ma,
te nda'yu ña, te ni keja'a ña
ndákate ña ja'a ya ma ji'in ndute
nuu ña ma. Sani te ni ndaxsichi
ña ji'in ixi ña ma, te chítu
chítu-nka ña nuu ja'a ya ma, te
chíso ña ndute jáxiko asi ma.
39 Te tee kúu fariseo ma tee
ni kana Jesús ma ve'e de ma,
ja ni jini de sukan ma, ni jani
ini de: “Nute tee ya'a, in tee
ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a Su'si
ndija ma kúu de chi kunitnuni de
na in kúu ña'a ke'e ña'a a, vaa in
ña'a ndiso kuechi kúu ña”, jani
ini de.
40 Sani te Jesús ma, jiña'a ya
fariseo ma:
—Simón, iyo in ja ká'an sa nuu
ni —kúu ya jiña'a ya.
Te tee kúu fariseo ma, ni
ndakone'e de:
—Ka'an ni, teskua'a —kúu de
jiña'a de.
41 Sani te Jesús ma, ni keja'a ya
ndákani ya sa'a:
—Uu tee, ka tavi de xu'un
nuu in tee ni wanuu. In de tavi
u'un cientu (500) denario, te
in-ka de ma uu xiko uxi (50).
42 Kovaa ñatuu kúu jin
ndakua'a de ma, te chukan kúu
ja tee ni wanuu ma, ni sakanu
ini de ja ka tavi nduu de ma.
Vitna ka'an ni, ¿ja nduu de ma,
na nde de kunimani-ka nuu tee ni
wanuu xu'un ma te kutoo-ka de
tee ma? —kúu ya jiña'a ya.
43 Simón ma, ni ndakone'e de:
—Jani ini sa ja tee tavi
kua'a-ka ma —kúu de jiña'a de.
Jesús ma, jiña'a ya:
—Va'a-ni jani ini ni —kúu ya
jiña'a ya.
44 Sani te nde'ya Jesús ma
ña'a ma, te jiña'a ya nuu
Simón ma:
—¿Nde'ya ni ña'a ya'a? Ni kivi
sa ve'e ni a, te ñatuu ni taa ni
ndute ndondoo ja'a sa a. Kovaa
ña'a ya'a, ni ndakate ña ja'a
sa a ji'in ndute nuu ña a, te ni
ndaxsichi ña ji'in ixi ña a.
45 Ñatuu ni chitu ni yikinuu sa a,
kovaa ña'a ya'a chi onde nuu ni
kijaa sa ma, ñatuu sunkani ña ja
chitu ña ja'a sa a.
46 Ñatuu ni chiso ni aceite xini
sa a, kovaa ña'a ya'a chi ni chiso

ña ndute jáxiko asi a siki ja'a
sa a.
47 Te chukan kúu ja ká'an sa ja
visi kua'a xeen kuechi ni yo ndiso
ña'a ya'a, kovaa sa'a, te ka jini
o ja jâ ni ka naa ndaka kuechi
ña ma, vaa ja ni sa'a ña'a ña
sukan a, chi ja káxtnu'u ña kúu
ja kútoo xeen-ka ña'a ña. Kovaa
ñayii vala-ni kuechi i náa ma,
vala-ni kútoo ña'a i —kúu ya
jiña'a ya.
48 Sani te jiña'a ya ña'a ma:
—Ndaka kuechi ni a jâ ni ka
naa —kúu ya jiña'a ya.
49 Te ñayii ka iyo tna yukan, ni
ka keja'a i ka jikan-tnu'u tna'a i:
—¿Na in kúu tee ya'a, ja onde
kuechi ñayii ma xnaa de? —ka
kuu i ka ka'an i.
50 Kovaa Jesús ma, sa'a ni
jiña'a ya nuu ña'a ma:
—Ja ni kukanu ini ña'a ni a, te
ni ndani'i ta'vi ni. Kuán no'o sii
ini ni —kúu ya jiña'a ya ña.

Ña'a ni ndasava'a Jesús ma kue'e ni ka yo ndo'o ña ma, ka chindee ña ya

8 Ja ni jinu sukan ma, Jesús ma,
kua'an ya ndaka ñuu ma,
te káxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u
va'a sukan tatnuni Su'si ma.
Te ndi-uxi uu apóstol ma ka
ndikin ya,
2 te suni ka ndikin ña'a jaku ña'a
ni ndene'e ya tachi ni ka yo
ñunee ini anua ña ma, ji'in ña'a
ni ndasava'a ya ma. Te ne'un
ña'a yukan kua'an María ña'a ka
xnani i Magdalena ma ña'a ni ka
nde koo uja tachi ma.
3 Suni Juana ñasi'i tee kúu
Cuza ma tee ni yo tnii kuenda
ve'e Herodes ma, ji'in Susana ma,
ji'in kua'a-ka ña'a ni ka yo ndi
ini nawa jin kaa de ji'in ya ma.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin tee ni saka triu ma

(Mt 13:1-9; Mr 4:1-9)

4 Kua'a ñayii ñuu ma ni ka ke
koo, ka nde'ya i Jesús ma. Te ni
ka ndututu kua'a ñayii. Sani te ni
ka'an ya in tnu'u vijin:
5 —In tee, ni kee de kuan
saka de triu. Te ja ni saka de ma,
jaku ni ka jinkava ichi jika de ma,
te jaku ni ka jiñu ñayii ma, te
jaku ni ka jaa lasaa ma.
6 Jaku-ka i ni ka jinkava ne'un
yuu ma, te nuu ni ka jite i ma,
ni ka yichi i, vaa ñatuu na ko'yo
iyo.
7 Te jaku-ka ni ka jinkava ne'un
iñu ma. Suni ni ka jite tna i, te
iñu ma, ni ka ja'ni ña'a i.
8 Kovaa jaku tna'a ja ni ka jinkava
nuu ñu'ú va'a ma, te ni ka ja'nu i,
te na'nu na'nu yoko ni ka kana
koo i, te ni ka chitu va'a i. Onde
cientu triu ma ni ka nduu ja in
triu ma.
—Sa'a jiña'a Jesús ma, te ni
ka'an nini'i ya:
—Nde ni iyo so'o ja koniniso'o
ni, te koniniso'o va'a ni —kúu ya
ká'an ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nava'a ni ka'an ya tnu'u vijin ma

(Mt 13:10-17; Mr 4:10-12)

9 Te tee ka ndikin ya ma, ni ka
jikan-tnu'u de Jesús ma nawa
kúni ka'an tnu'u vijin yukan.
10 Te jiña'a ya:
—Ndijin chi Su'si ma,
káxtnu'u ya naxe tatnuni ya ma.
Kovaa nuu ndaka-ka ñayii ma chi
ká'an sa tnu'u vijin, sukan-va'a
visi na jin konde'ya-ka i,
kovaa ma jin kuni i, te visi na
jin koniniso'o-ka i, kovaa ma jin
jaku'ni ini i.

Ni kaxtnu'u Jesús ma nawa kúni ka'an tnu'u vijin tee ni saka triu ja ni ka'an ya ma

(Mt 13:18-23; Mr 4:13-20)

11 'Sa'a kúni ka'an tnu'u vijin ni
ka'an sa a: Triu ma kúu tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma,
12 te jaku ja ni ka jinkava ichi ma
ka kuu ñayii ka jiniso'o tnu'u
vii tnu'u va'a ma, kovaa kénda
tachi ma, te xtandiyo i tnu'u ni
jakun-nee ini anua ñayii ma,
sukan-va'a ma jin kandija i te ma
jin ndani'i ta'vi i.
13 Te triu ni ka jinkava ne'un
yuu ma ka kuu ñayii ni ka jiniso'o
tnu'u vii tnu'u va'a ma, te sii ini
ni ka jiniso'o i, kovaa ñatuu ni
ka ni'i yo'o va'a i. Ka kandija i
jaku-ni kivi, kovaa kénda kivi
ja jitotnuni ña'a tachi ma, te ka
ndakakayata i, te ka xndoo i ichi
Su'si a.
14 Te triu ni ka jinkava ne'un
iñu ma ka kuu ñayii ka
jiniso'o ma, kovaa ka wa'a i tnu'u
ja ka ndi ini xeen i siki ja na jin
kuxiku i ma, ji'in ja na jin koo sii
ini i ma. Te sukan, te ñatuu na ja
vii ja va'a ka sa'a i.
15 Kovaa triu ni ka jinkava nuu
ñu'ú va'a ma ka kuu ñayii inuva'a
ini ma, te ni-yu'u ni-anua i ka
niniso'o i tnu'u Su'si ma, te ka
sa'a i sukan ká'an tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si ma, te ñatuu ka xndoo i
ichi ya a, te ndimaa ja vii ja va'a
ka sa'a i.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki in ja ndú'va ja xtnuu i nuu o

(Mr 4:21-25)

16 'Masu na in xndu'va in ñu'u
te chísa'vi va'a i xi chínee i chii
jito i ma chi ña'a. Su'va sónee
sukun i, sukan-va'a xtnuu i nuu
ñayii jin kivi koo ma.
17 Suni maa i kúu ja ndaka ja iyo
yu'u ma chi ndatuu i, te ndaka
ja iyo yu'u ja ñatuu ka jini o ma
chi kenda kivi ja jin kuni ndaka
o sukan kaa sukan iyo i ma.
18 'Chukan kúu ja jin koniniso'o
va'a ni, vaa ñayii neva'a
kua'a-ka ja vii ja luu ni skuta'vi
ña'a Su'si ma chi su'va ni'i
kua'a-ka i, kovaa ñayii ñatuu
nawa neva'a i ma chi su'va
xtandiyo ya onde ja jani ini i ja
neva'a i ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma nde ñayii kúu si'i ya ma ji'in ñani ya

(Mt 12:46-50; Mr 3:31-35)

19 Si'i Jesús ma ji'in ñani ya ma
ni ka kenda koo nuu iyo Jesús ma,
kovaa ñatuu kúu jin kivi koo i jin
tu'va i ya, chi vaa ka iyo kua'a
ñayii ma.
20 Te in ñayii ma jiña'a nuu ya ma:
—Si'i ni ma ji'in ñani ni ma ka
iyo i ke'e ma, te ka kuni i ja jin
kuni ña'a i —kúu i jiña'a i.
21 Te ni ndakone'e ya:
—Nú na in koniniso'o tnu'u
ká'an Su'si ma te sa'a i sukan
ká'an ya ma, ñayii yukan ko
kuu si'i sa ma ji'in ñani sa ma
—kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ndasa'a nañii ya kajin yi'i ma ji'in ndute ma

(Mt 8:23-27; Mr 4:35-41)

22 In kivi ni kaa Jesús ma in nuu
barcu ji'in tee ka ndikin ya ma,
te jiña'a ya:
—Jín koo o in-ka yu'u mar ma
—kúu ya jiña'a ya.
Te kuan koo de ji'in ya.
23 Nani ka ya'a de nuu ndute ma,
Jesús ma, ni kixi ya. Sani te
ni keja'a yi'i xeen kajin nuu
ndute ma, te barcu ma ve jaku'un
ndute, te vala-nka ja sa'vi tnu
nuu ndute ma.
24 Sani te ni ka xndoto de
Jesús ma, te ka jiña'a de:
—¡Teskua'a! ¡Teskua'a! ¡Jin
sa'vi o nuu ndute a! —ka kuu de
ka jiña'a de.
Jesús ma, ni ndakoo ya, te ni
tatnuni ya nuu kajin yi'i ma
ji'in nuu ndute ma ja na jin
ndunañii i. Te ndaka ni ndukuee,
te nañii kuiti ni kuu.
25 Sani te jiña'a ya nuu tee ka
ndikin ya ma:
—¿Ñatuu jin kukanu ini-ka ña'a
ni? —kúu ya jiña'a ya.
Kovaa maa de chi ni ka yu'u de,
te ni ka sa'vi-nka ini de, te ka
jikan-tnu'u tna'a ndi-in ndi-in de:
—¿Na in kúu tee ya'a, ja
tátnuni de nuu kajin yi'i a ji'in
nuu ndute a, te ka kandija i a?
—ka kuu de ka ka'an de.

Ni ndasava'a Jesús ma in tee ja ka yinee ña'a tachi

(Mt 8:28-34; Mr 5:1-20)

26 Sani te ni ka kenda koo de
ñuu Gerasa ma ja iyo i in-ka yu'u
mar ñuu Galilea ma.
27 Ja ni nuu Jesús ma nuu
ñu'ú ma, te ni kenda in tee ñuu
yukan ja ka yinee ña'a tachi, te
ni jan tu'va de ya. Jâ ni kuu kii ja
ñatuu na sa'ma ne'nu-ka de ni a
koo de in ve'e-ka, su'va ne'un nuu
ka yinee ndiyi ma ni yo iyo de.
28 Nuu ni jini de Jesús ma, ni
jinkoo jiti de nuu ya, te káyu'u de
jiña'a de:
—¡Máko kivi nduu ni ji'in sa,
Jesús, Sa'ya Su'si onde sukun ma!
¡Jikan-ta'vi sa ja má xndo'o ña'a
ni! —kúu de jiña'a de.
29 Sa'a ni jiña'a de, vaa Jesús ma,
tátnuni ya nuu tachi ma ja na
xndoo i de, vaa kua'a jichi ni

yo sa'a ndeva'a i tee yukan. Te
visi ñayii ma, ni ka yo ju'ni i
nda'a de ja'a de ma ji'in yo'o kaa,
sukan-va'a konu'ni va'a de, kovaa
ni yo ja'nde de. Te tachi ma, ni
yo sa'a i ja na ki'in de nuu masu
nawa iyo kuiti ma, koo de.
30 Te Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya:
—¿Naxe nani ro? —kúu ya
jiña'a ya.
Te ni ndakone'e tachi ma:
—Legión nani sa —kúu i jiña'a i.
Sa'a jiña'a i, vaa kuechi ja kua'a i
ka kuu ja ka yinee ini de ma.
31 Ndaka tachi ma ni ka
jikan-ta'vi nuu Jesús ma ja
má tetniñu ya i nuu kunu nuu
nee ma.
32 Te yuku yukan ka iyo kua'a
chikini ja ka jaa ti, te chukan
kúu ja ka jiña'a tachi ma ja
kua'a ya tnu'u, te jín ndivi koo i
chikini ma. Te Jesús ma, ni
wa'a ya tnu'u.
33 Sani te tachi ma, ni ka nde
koo i ini tee yukan, te ni ka
ndivi koo i ini chikini ma. Te
chikini ma, ka jinu ti ni ka nu
koo ti nuu ndute mar ma, te ni
ka kê koo ti nuu ndute ma, te ni
ka kandee ti, te ni ka ji'i ti.
34 Te tee ka jito chikini ma, ni
ka jini de ja ni kuu ma, te ka
jinu de ni jan koo de nuu ñayii
ñuu ma ji'in ñayii ka iyo ichi
yuku ma, te ni ka ndakani de.
35 Te ñayii ma, ni ka ke koo i ka
nde'ya i sukan ni kuu ma. Te ni
ka kenda koo i nuu iyo Jesús ma,
te ni ka ndani'i i tee ni ka yo
yinee ña'a tachi ma ja núkoo de
nuu ja'a Jesús ma. Ne'nu de
sa'ma de ma, te jâ ni ndukaji
ini de. Te ja ni ka jini i sukan ni
kuu ma, te ni ka yu'u i.
36 Te ñayii ka iyo yukan ja ni
ka jini i sukan ni kuu ma, ni ka
ndakani i sukan ni nduva'a tee ni
ka yo yinee ña'a tachi ma.
37 Ndaka ñayii ñuu Gerasa ma, ni
ka keja'a i ka jikan-ta'vi i nuu
Jesús ma ja na ki'in ya, te máko
koo-ka ya ñuu yukan, vaa ka
yu'u xeen i ja sukan ni kuu ma.
Chukan kúu ja Jesús ma, ni
ndaa ya nuu barcu ma, te kuan
no'o ya.
38 Te tee ni ka yinee ña'a tachi ma,
ni jikan-ta'vi de ja na kua'a ya
tnu'u ja na kondikin de ya. Kovaa
Jesús ma, ni tatnuni ya ja na
ndoo de, te jiña'a ya:
39 —Kuán no'o ni ve'e ni ma,
te ndakani ni ja ni sa'a Su'si ma
ji'in ni a —kúu ya jiña'a ya.
Te tee yukan, kuan no'o de, te
ni ndakani de nuu ndaka ñayii
ñuu ma ja ni ndasava'a ña'a
Jesús ma.

Ni ndaxteku Jesús ma sasi'i tee nani Jairo ma, te ni ndasava'a ya in ña'a

(Mt 9:18-26; Mr 5:21-43)

40 Nuu ni ndenda Jesús ma
in-ka yu'u ndute ma, ñayii ma, ni
ka ndusii ini xeen i, vaa ndaka i
ka ndetu ya.
41 Sani te ni kenda in tee nani de
Jairo, tee jito veñu'u luluu ma
kúu de. Te tee ya'a chi ni jinkoo

jiti de nuu ja'a Jesús ma, te
ni jikan-ta'vi de ja na ki'in ya
ve'e de ma,
42 vaa iyo in sasi'i de, te maa in
maa tnu'u-ni i kúu, te uxi uu
kuiya yi'i i, te ku'u ka'vi i, te ûni
kûu i kúni i.
Nani Jesús ma, kua'an ya, te ka
jexni'ni tna'a ñayii ma, vaa kua'a
xeen i ka ndikin ya ma.
43 Te ne'un ñayii ma kua'an in
ña'a ja iyo uxi uu kuiya ja ku'u
ña, vaa jati ña'a niñi, te ni ndi'i
ndaka ja neva'a ña ma ni jatniñu
ña nuu tee tatna ma, te ñatuu ni
kuu nduva'a ña.
44 Te ña'a ya'a, ni jan tu'va ña
Jesús ma ichi yata ya ma, te ni
tnii ña yu'u sa'ma ndii ya ma. Te
maa ora yukan-ni ni jinkuiñi ja
jati ña'a niñi ña ma.
45 Sani te Jesús ma, ni
jikan-tnu'u ya:
—¿Na in kúu ja ni kaki'i
ña'a ma? —kúu ya jiña'a ya.
Ndaka ñayii ma ka jiña'a ja
ñatuu na in ni kaki'i ya, te chukan
kúu ja Pedro ma, jiña'a de:
—Teskua'a, ñayii a chi ka
tunda'a tna'a i, te ka jexni'ni
tna'a i —kúu de jiña'a de.
46 Kovaa Jesús ma, jiña'a
jiña'a ya:
—Iyo in ñayii ni tnii yu'u sa'ma
sa a, vaa jâ ni jinitnuni sa ja ini
anua sa a ni kee tnu'u ndee tnu'u
ndatnu —kúu ya jiña'a ya.
47 Ña'a ma, ja ni jini ña ja
masu kuu naxe chu'u ña ma, te
nini'i-nka ña ni jinkoo jiti ña nuu
ja'a Jesús ma, te ni ndaka'an ña
nuu ndaka ñayii ma nava'a ni tnii
ña yu'u sa'ma ya ma ji'in sukan
ni nduva'a ña ora yukan-ni ma.
48 Jesús ma, jiña'a ya:
—Sa'ya sa, ja ni kukanu ini ña'a
ni a, te ni nduva'a ni. Kuá'an sii
ini ni —kúu ya jiña'a ya.
49 Yikuu-ka Jesús ma ká'an ya,
nuu ni kenda in tee iyo ve'e
tee tátnuni veñu'u luluu ma, te
jiña'a de nuu tee ma:
—Sa'ya ni ma, jâ ni ji'i i. Má
xtna'a-ka ni teskua'a a —kúu de
jiña'a de.
50 Kovaa Jesús ma, ni jiniso'o ya,
te jiña'a ya:
—Má koyu'u ni. Yika-ni ja
kukanu ini ña'a ni, te sa'ya ni ma
chi kaku i —kúu ya jiña'a ya.
51 Ja ni ka kenda koo de ji'in ya
ve'e de ma, ñatuu ni wa'a ya
tnu'u ja na in kivi-ka, yika-ni ja
Pedro ma, ji'in Juan ma, ji'in
Santiago ma, ji'in yuva suchi ni
ji'i ma, ji'in si'i i ma.
52 Ndaka ñayii ma, ka nda'yu i
ja ka kuxii ini i ja ni ji'i suchi
si'i ma. Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—Máko jin konda'yu-ka ni.
Suchi si'i a, masu ni ji'i i chi kixi i
—kúu ya jiña'a ya.
53 Sani te ndaka ñayii ma, ni ka
jakundee i ya, vaa jâ ka jini i ja
jâ ni ji'i suchi yukan ma.
54 Sani te Jesús ma, ni tnii ya
nda'a i ma, te ûni nini'i ni
ka'an ya sa'a:
—¡Suchi jaa, ndakoo! —kúu ya
jiña'a ya.
55 Sani te ni ndateku i, te ni
ndakoo kunu i. Te Jesús ma, ni

tatnuni ya ja na jin kua'a de ja
kaa i.
56 Te yuva i ma, ni ka sa'vi-nka
ini de. Kovaa Jesús ma, ni
tatnuni ya ja má jin ndakani de
nuu ni-in ñayii ja sukan ni
kuu ma.

Ni tetniñu Jesús ma tee ka ndikin ya ma, ja na jin kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

(Mt 10:5-15; Mr 6:7-13)

9 Jesús ma, ni ndaxtutu ya
ndi-uxi uu tee ka ndikin ya ma,
te ni wa'a ya tnu'u ndee tnu'u
ndatnu, sukan-va'a jin tatnuni de
nuu tachi ma, te jin xndoo i
ñayii ka yinee i ma, te jin
kakan-ta'vi de nuu Su'si ma, te
jin nduva'a ñayii ka ku'u ma.
2 Te ni tetniñu ya de ja jin
kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a
sukan tatnuni Su'si ma, te jin
kakan-ta'vi de nuu Su'si ma, te
jin nduva'a ñayii ka ku'u ma.
3 Te jiña'a ya:
—Máko jin kinda'a ni ndatniñu
jin koo ni. Ni a karroti ni, ni a
bolsa ni, ni a xita jin kaa ni, ni a
xu'un, ni a sa'ma jin ndaxsama
ni maa ni.
4 Ndeva'a-ni ve'e kenda koo
ni ma, te jin kendoo ni onde kivi
jin nde koo ni ñuu yukan.
5 Te ndeva'a-ni ñuu ñatuu ka
kuni i ja jin kuan-ta'vi ña'a i ma,
te jin nde koo ni ñuu yukan, te
jin skoyo ni ñuyaka ja'a ni ma,
sukan-va'a ñayii yukan, jín
kona'a i ja jâ ni ka xtu'va ni i
—kúu ya jiña'a ya.
6 Ni ka ke koo de, te kuan
koo de ni-ka'nu yu'u ñuu ma, ka
kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma, te ka jikan-ta'vi de nuu
Su'si ma, te ka nduva'a ñayii ka
ku'u ma.

Ndí ini tee kúu Herodes ma

(Mt 14:1-12; Mr 6:14-29)

7 Te tee kúu rey Herodes ma, ni
jiniso'o de ja ka ka'an i ndaka
sukan kúu ma, te ñatuu ní'i ini de
naxe kani ini de. Vaa jaku i ka
ka'an ja Juan ma ni ndateku,
8 te jaku-ka i ka ka'an ja ni
ndenda Elías ma, te jaku-ka i ka
ka'an ja in tee jana'a ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma ni ndateku.
9 Kovaa Herodes ma, ká'an de:
—Vitna ja maa o ni tetniñu ja
jin ka'nde i xini Juan ma, ¿na
in kúu tee ya'a ja jiniso'o o ja
kua'a xeen ja ka ndakani i ja
kuu de ma? —kúu de ká'an de.
Chukan kúu ja Herodes ma,
ni yo nduku de naxe kuni de
Jesús ma.

Ni sa'a Jesús ma ja ni ndukua'a xtatila ma ji'in tiaka ma, te ni kanda ja ni ka jaa u'un mil tee

(Mt 14:13-21;
Mr 6:30-44; Jn 6:1-14)

10 Nuu ni ka ndenda koo tee ka
kuu apóstol ma, ni ka ndakani de
nuu Jesús ma ja ni ka sa'a de ma.

Sani te ni jeka ya de, te kua'an ya
ji'in maa-ni de in ñuu nani
Betsaida.
11 Kovaa nuu ni ka jini ñayii ma ja
kua'an ya ma, te ni ka ndikin i ya,
te Jesús ma, ni jan-ta'vi ya i, te
ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u
va'a sukan tatnuni Su'si ma, te ni
ndasava'a ya ñayii ka ku'u ma.
12 Nuu ve kukuee ma, ni ka
jan tu'va ña'a ndi-uxi uu tee ka
ndikin ya ma, te ka jiña'a de:
—Ndakuan-ta'vi ni nuu ñayii a,
sukan-va'a jín koo i jín ndatatu i,
te jín nduku i nawa jin kaa i ichi
yu'u ñuu ma ji'in ichi yuku ma,
vaa nuu ka iyo o a chi masu
nawa iyo kuiti —ka kuu de ka
jiña'a de.
13 Jesús ma, jiña'a ya:
—Jin kua'a maa ni ja jin kaa i
—kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e de:
—Masu nawa ka neva'a sa,
yika-ni ja u'un-ni xtatila te uu-ni
tiaka, te nú sukan te jín koo sa jin
kuaan sa ja jin kaa ndaka ñayii
ya'a —ka kuu de ka jiña'a de.
14 Te visi u'un mil tee ka iyo.
Kovaa Jesús ma, jiña'a ya tee ka
ndikin ya ma:
—Jin sa'a ni ja jin kunukoo uu
xiko uxi (50), uu xiko uxi (50)
ñayii a —kúu ya jiña'a ya.
15 Sukan ni ka sa'a de, te ni ka
jinkoo ndaka ñayii ma.
16 Sani te Jesús ma, ni tnii ya
ndi-u'un xtatila ma ji'in nduu
tiaka ma, te ni ndonenuu ya ichi
andivi ma, te ni ndakuan-ta'vi ya
nuu Su'si ma ja ndaka ja ni
wa'a ya ja jin kaa de ma, te
ni ta'vi ya. Sani te ni wa'a ya
tee ka ndikin ya ma, sukan-va'a
jin kua'a de ja jin kaa ndaka
ñayii ma.
17 Ndaka ñayii ma, ni ka jaa i
onde ni ka ndutu chii i ma, te ni
ka ndaxtutu de ndaka-ka ja ni
kendoo ma, te ni ka ndachitu uxi
uu-ka chika.

Pedro ma, ni ka'an de ja Jesús ma kúu Cristo iya ni tetniñu maa Su'si ma

(Mt 16:13-20; Mr 8:27-30)

18 In kivi, te yikuu maa in-ni
Jesús ma jikan-ta'vi ya, te ka iyo
tna tee ka ndikin ya ma, te ni
jikan-tnu'u ya de:
—¿Na in kúu sa, ka ka'an
ñayii ma? —kúu ya jiña'a ya.
19 Te ni ka ndakone'e de:
—Jaku ñayii ma, ka ka'an i ja
Juan tee skuandute ma kúu ni, te
jaku-ka i ma ka ka'an ja Elías ma
kúu ni, te jaku-ka tuku i ma
ka ka'an ja in tee jana'a ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma ni ndateku —ka kuu de
ka jiña'a de.
20 Te ni jikan-tnu'u ya:
—Te ndijin, ¿na in kúu sa, ka
ka'an ni? —kúu ya jiña'a ya.
Te Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Ndijin kúu Cristo iya vee nuu
Su'si ma —kúu de jiña'a de.
21 Kovaa Jesús ma, ni sacargu
xeen ya de ja máko jin kuña'a de
sukan nuu ni-in ñayii ma.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya

(Mt 16:21-28; Mr 8:31–9:1)

22 Te jiña'a ya:
—Saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a chi iyo sa ja ndo'o neni sa, te jin saxiko ña'a tee ka ndanuu ma, ji'in tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, te jin ka'ni ña'a de. Kovaa nuu uni kii ma, te ndateku sa —kúu ya jiña'a ya.
23 Sani te jiña'a ya nuu ndaka de ma:
—Nú na in kúni ja kondikin ña'a i, máko sa'a i sukan játna ini maa i ma, su'va kondikin vava'a ña'a i ndaka kivi, visi ndó'o néni i sukan ndó'o néni ñayii jiso krusi i ma te kua'an i nuu kûu i ma.
24 Vaa ñayii kúni ja koo va'a i ñuu ñayivi ya chi skenaa i anua i ma. Kovaa nú na in, visi na kûu i ñuu ñayivi ya ja kuechi ja káxtnu'u i tnu'u maa sa a chi ndani'i ta'vi i.
25 ¿Na nde jiniñu'u ja in ñayii, te koneva'a i ndaka ja iyo ñuu ñayivi a te skenaa i anua i ma?
26 Te nú nde ni na kukan-nuu ja maa sa iyo ji'in ni te kukan-nuu ni ja jini ni tnu'u ni kaxtnu'u sa a, ne'un ñayii tiempu ya'a ja ndimaa ka sa'a i ja u'vi ma te ka ndiso kuechi i ma, te jin kona'a ni ja saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a chi ndakukan-nuu ña'a sa kivi ndii sa ji'in jayiñu'u maa sa ma, ji'in jayiñu'u Yuva sa ma, ji'in jayiñu'u ndaka ángel ka jinukuechi nuu ya ma.
27 Ja ndaa ká'an sa ja ka iyo jaku ni ja ka iyo ni ya'a ja masu jin kûu ni onde jin kuni ni sukan tatnuni Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Su'si ma ja Sa'ya maa ya kúu Jesús ma

(Mt 17:1-13; Mr 9:2-13)

28 Nuu una kii ja ni ka'an ya sukan ma, Jesús ma, ni ja'an ya in yuku, ja kakan-ta'vi ya nuu Su'si ma, te ka ndikin ña'a Pedro ma, ji'in Santiago ma, ji'in Juan ma.
29 Nani jikan-ta'vi ya ma, ni ndasama nuu ya ma, te sa'ma ya ma, ni ndukuijin kuijin i, te jándute i.
30 Te ni kenda koo uu tee ka ndatnu'u ji'in ya. Te Moisés ma ji'in Elías ma ka kuu de.
31 Te vivii yé'e ni'ni nuu ka iyo de ji'in ya ma, sukan kaa nuu iyo maa Su'si ma. Te ka ndatnu'u de ji'in ya sukan ndo'o ya ñuu Jerusalén ma, ji'in sukan ndaa ya no'o ya andivi ma.
32 Visi Pedro ma ji'in tee ka ndikin tna'a ji'in de ma, jin kusu xeen de ka kuni de, kovaa ni ka yo ndito de, te ni ka jini de jayiñu'u Jesús ma ji'in nduu tee ka iyo ji'in ya ma.
33 Nuu ni ka ndusiin tee yukan ji'in Jesús ma, Pedro ma, jiña'a de:
—Teskua'a, ¡va'a-ni ja ka iyo sa ya'a! Jín sa'a sa uni ve'e nda'a yutnu, in kuenda maa ni,

te in-ka kuenda Moisés ma, te
in-ka kuenda Elías ma —kúu de
jiña'a de.
Kovaa Pedro ma, masu ni
ndasa'a de kuenda nawa kúu ja
ká'an de ma.
34 Nani ká'an de ma, te ni kenda
in viko, ni nukun-tuu i de. Te ja
ka iyo de me'ñu viko ma, ni ka
yu'u xeen de.
35 Sani te onde ne'un viko ma, te
ni ka jiniso'o de ja sa'a ni ka'an
Su'si ma:
—Sa'ya sa kúu iya ya'a, iya
ni kaji maa sa kúu ya: Te jin
koniniso'o ni ja ká'an ya a
—kúu ya ká'an ya.
36 Te ora nuu ni ka jiniso'o de
ja ká'an ya ma, Jesús ma, ni
kendoo maa in-nka ya. Te ne'un
kivi yukan, tee ka ndikin ya ma,
ñatuu ni ka ka'an de nuu ni-in
ñayii ja ni ka jini de ma.

Jesús ma, ni kene'e ya tachi ni yo saneé in suchi jaa, te ni nduva'a i

(Mt 17:14-21; Mr 9:14-29)

37 Kivi xtnee ma nuu ni ka nu
koo de yuku ma, kua'a xeen ñayii
ni ka ke koo ja jin ndatna'a i ji'in
Jesús ma.
38 Te ne'un ñayii yukan iyo in
tee, káyu'u de jiña'a de:
—Teskua'a, jikan-ta'vi sa nuu
ni ja kii ni te kuni ni sukan ndó'o
sa'ya sa a, vaa kútoo sa i, te maa
in maa tnu'u-ni i neva'a sa.
39 Te tachi ma, iyo naxe, te
sa'a i ja káyu'u neé káyu'u uun
suchi a, te skiki ña'a i, te jáa
ti-iñu yu'u i a. Te sa'a ndeva'a i
suchi a, te ñatuu kúni i ja xndoo i
suchi a.
40 Ni ka jikan-ta'vi sa nuu tee
ka ndikin tna'a ji'in ni a, ja na
jin kene'e de tachi ma, kovaa
ñatuu ni kuu jin sa'a de —kúu de
jiña'a de.
41 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Nava'a ñatuu ka kukanu ini
ña'a ni, te so'o xeen ka ndaa ni?
¿Na saa-ka kii jiniñu'u ja koo sa
ji'in ni? ¿Te na saa-ka kii kanda
sa ja sukan-ni ka kuu ni a? Ki
xsia'a ni sa'ya ni a ya'a —kúu ya
jiña'a ya.
42 Nuu ni kenda yatni suchi ma,
te tachi ma, ni skana ña'a i
nuu ñu'ú ma, te ni skiki tuku
ña'a i. Kovaa Jesús ma, ni
ndonda ya nuu tachi ma, te ni
xndoo i suchi ma. Te sukan te ni
ndasava'a ya i, te ni ndakua'a ya i
nuu yuva i ma.
43 Te ndaka ñayii ma, ni ka
sa'vi-nka ini i ja ndaka kúu sa'a
Su'si ma.

Cha'a kúu ja ku-uu jichi ja ni kaxtnu'u Jesús ma ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya

(Mt 17:22-23; Mr 9:30-32)

Nani ka sa'vi-nka ini ndaka
ñayii ma ja ni sa'a Jesús ma, te
jiña'a ya tee ka ndikin ya ma:
44 —Jin koniniso'o va'a ni ja
ká'an sa a. Máko jin ndunaa ni.
Vaa saña ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a chi jin ndaxsia'a

ña'a i nuu nda'a tee ka tatnuni
ñuu ñayivi a —kúu ya jiña'a ya.
45 Kovaa ñatuu ni ka jaku'ni
ini de ja ká'an ya ma, vaa
Su'si ma, ñatuu ni wa'a ya tnu'u
ja jin jaku'ni-ni ini de. Suni
ka yu'u de ja jin ndakan-tnu'u
tuku de Jesús ma.

Ni kaxtnu'u Jesús ma na in ko kuu ja kanuu-ka nuu Su'si ma

(Mt 18:1-5; Mr 9:33-37)

46 Sani te tee ka ndikin ya ma,
ni ka keja'a de ka jikan-tnu'u
tna'a de na nde de ko kuu tee
kanuu-ka.
47 Jesús ma, ja ni jinitnuni ya ja
ka ka'an de ma, ni tnii ya nda'a
in suchi luluu, te ni jani ya i
xiñi ya ma,
48 te jiña'a ya:
—Nú na in kuan-ta'vi suchi
luluu ya'a ja maa sa ma, te
jan-ta'vi ña'a i maa sa. Te nú
na in jan-ta'vi ña'a maa sa a, te
jan-ta'vi i iya ni tetniñu ña'a ma.
Chukan kúu ja nú nde ni jani ini
ja masu in ñayii kanuu-ka kúu ni
sana ndaka-ka ni a, te suu ni ko
kuu tee kanuu-ka nuu Su'si ma
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma ja ñayii ñatuu ndákiti ini nuu o ma chi kétna'a ini i ji'in o

(Mr 9:38-40)

49 Juan ma, jiña'a de:
—Teskua'a, ni ka jini sa in tee
ja ndákune'e ña'a de maa ni, te
ndónda de nuu tachi ma, te ka
nde koo i, te ka nduva'a ñayii ma.
Te ni ka ja'nu ndee sa, te ka jiña'a
sa ja máko sa'a-ka de sukan, vaa
masu tee ka ndikin tna'a ji'in o a
kúu de —kúu Juan ma jiña'a de.
50 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Máko jin sunkani ni ja ma
ka'an-ka de, vaa nú na in ñatuu
ndákiti ini nuu o a chi iyo i ji'in
o —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ndónda ya nuu Santiago ma ji'in Juan ma

51 Nuu ve kuyatni ja kenda kivi
ja no'o Jesús ma andivi ma, ûni
ni jani ini ya ja ki'in ya ñuu
Jerusalén ma.
52 Te ni tetniñu ya tee jin koxtnuu
jin koo de ñuu Samaria ma,
sukan-va'a jin nduku de ndenu
koo ya ja kenda ya ma.
53 Kovaa ñayii ñuu Samaria ma,
ñatuu ni ka kuni i ja jin
kuan-ta'vi i ya, vaa ni
ka jinitnuni i ja ichi ñuu
Jerusalén ma kua'an ya ma.
54 Nuu ni ka jini tee ka
ndikin ya ma ja ñatuu ni ka
jan-ta'vi i ya ma, te ka jiña'a
Santiago ma ji'in Juan ma:
—Señor, ¿kúni ni ja jin tatnuni
sa ja kuun ñu'u i'ni andivi ma, te
xnaa i ñayii ya'a? —ka kuu de ka
jiña'a de.
55 Kovaa Jesús ma, ni
ndakokuiñi ya, te ni ndonda ya
nuu de.
56 Sani te kuan koo de ji'in ya
in-ka ñuu.

Ñayii ka kuni ja jin kondikin i Jesús ma

(Mt 8:19-22)

57 Nani kuan koo de ji'in ya
ichi ma, te in tee, jiña'a de
Jesús ma:
—Señor, kúni sa ja kondikin
ña'a sa ndeva'a-ni ndenu ki'in
maa ni —kúu de jiña'a de.
58 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ñukuii ma, ka iyo yavi ti, te
lasaa ma, ka iyo taka ti, kovaa
saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a, ñatuu ndenu iyo nuu
ndatatu sa —kúu ya jiña'a ya.
59 Jesús ma, jiña'a ya in-ka de:
—Kondikin ña'a ni —kúu ya
jiña'a ya.
Kovaa ni ndakone'e de:
—Señor, kachi ni, te xinañu'u
chu'u sa yuva sa ma, sana
kondikin ña'a sa —kúu de
jiña'a de.
60 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Xndoo ni ñayii ñatuu ka
kachi ja sa'a Su'si ma ja jin
koteku i ma, te jín chu'u i ñayii
ni ka ji'i ma. Te ndijin, kuá'an
ni, te kaxtnu'u ni sukan tatnuni
Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.
61 In-ka tuku de jiña'a nuu ya
sa'a:
—Señor, kúni sa ja kondikin
ña'a sa, kovaa xinañu'u, kachi
ni, te ki'in sa jin nu kuan-ta'vi sa
nuu ñayii ve'e sa ma —kúu de
jiña'a de.
62 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Nú na in tníi nda'a arado i ma,
masu kuu ndakonenuu yata i, vaa
ñayii jani uu jani uni-ni ini i ma,
masu kuu i koo i ji'in Su'si ma nuu
tatnuni ya ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni tetniñu ya uni xiko uxi uu (72) tee ja jin kaxtnu'u de sukan tatnuni Su'si ma

10 Ja ni jinu sukan ma, Iya
Tátnuni ma, ni kaji ya uni
xiko uxi uu-ka (72) tee, te ni
tetniñu ya ndi-uu ndi-uu de ja jin
koxtnuu de jin koo de nuu ndaka
ñayii ñuu nuu ki'in ya ma.
2 Te jiña'a ya:
—Ja ndaa kúu ja ka iyo kua'a
xeen ñayii ja jin ndaxtutu o
sukan-va'a jin ndani'i ta'vi i,
kovaa ñayii jin kaxtnu'u tnu'u
vii tnu'u va'a Su'si a nuu ñayii
yukan, masu kua'a i ka kuu.
Chukan kúu ja jin kakan-ta'vi ni
nuu Iya Tátnuni ma, sukan-va'a
tétniñu ya ñayii jin satniñu ja
jin kaxtnu'u i tnu'u ya ma nuu
ñayii ma.
3 Kuán koo ni. Te jin kona'a ni ja
saña tétniñu ña'a, te sukan ka iyo
ndikachi ma ne'un ndiva'u ma,
sukan jin koo ni ne'un ñayii ñuu
ñayivi a.
4 Má jin kinda'a ni bolsa, ni a
nuu ñu'u xu'un ni, ni a ndijan ni,
te má jin kuiñi ni ichi ma ja jin
kua'a ni nchuxi ni-in ñayii ma.
5 Nú ni ka kenda koo ni in ve'e,
xinañu'u jin kua'a ni nchuxi, te
jin kuña'a ni: “Ja va'a jín ko kuu
ñayii ka iyo ve'e ya'a.”
6 Te nú yukan ka iyo ñayii inuva'a
ini, te jin koo va'a i, kovaa nú

ñatuu inuva'a ini i, te masu ko
kuu sukan.
7 Jin kendoo ni maa ve'e yukan,
te má jin saxiko ni te jin kaa ni
ndeva'a-ni nawa jin taa i ma, vaa
ñayii satniñu ma, iyo i ja ke'en
ya'vi i. Má jin koo ni ndi-ve'e
ndi-ve'e.
8 Nú ni ka kenda koo ni in ñuu nuu
jin kuan-ta'vi ña'a i ma, te jin kaa
ni ndeva'a-ni nawa jin taa i ma.
9 Te jin kakan-ta'vi ni nuu
Su'si ma, te jin nduva'a ñayii ka
ku'u ka iyo yukan, te jin kuña'a
ni: "Jâ ni kenda ja tátnuni maa
Su'si ma nuu ñayii ñuu ya'a."
10 Kovaa nuna kenda koo ni
in ñuu nuu ma jin kuan-ta'vi
ña'a i ma, te jin nde koo ni
ichi ma, te jin kuña'a ni:
11 "¡Onde ñuyaka ñuu ni a ja ni ka
tnii ja'a sa a, jin skoyo sa, vaa saña
chi jâ ni ka ka'an sa tnu'u Su'si ma,
te jin ko kuu kuechi maa ni! Kovaa
jin kona'a ni ja kivi nukoo Su'si ma
ja tatnuni ya ma jâ iyo yatni."
12 Te ká'an sa ja kivi yukan
chi ka'vi-ka jin ndo'o jin neni
ñayii ñuu yukan sana ñayii ñuu
Sodoma ma ji'in Gomorra ma
—kúu ya jiña'a ya.

Sukan jin ndo'o ñayii ñuu ñatuu ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi ini i nuu Su'si ma

(Mt 11:20-24)

13 Sani te ká'an tuku ya:
—¡Nda'vi ni, ñayii ñuu Corazín!
¡Nda'vi ni, ñayii ñuu Betsaida!
Vaa nute ñuu Tiro ma ji'in ñuu
Sidón ma ni ka iyo milagru tna'a
ja ni ka iyo nuu ni a, onde ndende
kii ma jâ ni ka ndakani, ni ka
ndaka'vi ini i, te jin ndakokuiñi i,
te jin ndandikin i Su'si iya
téku ma, te jin nukone'nu i sa'ma
tindayi, te jin kunukoo i nuu yaa
nuu ñu'u i ma, ja ka kaxtnu'u i
sukan ka ndakani ka ndaka'vi
ini i ja u'vi ka sa'a i ma.
14 Kovaa ndijin, kivi ndakan
Su'si ma kuenda ma, te ka'vi-ka
xndo'o xneni ña'a ya sana ñayii
ñuu Tiro ma ji'in ñuu Sidón ma.
15 Te ndijin, ñayii ñuu
Capernaum ma, ¿ka jani
ini ni ja ki ndone'e ña'a Su'si ma
te jin nu koo ni onde andivi ma?
¡Ña'a chi onde nuu kunu-ka ma
skee ña'a ya! —kúu ya jiña'a ya.
16 Te jiña'a ya nuu tee ka
ndikin ya ma:
—Nú na in, na koniniso'o ña'a i
ndijin, kuenda tnu'u ja niniso'o
ña'a i maa sa. Nú na in, saxiko
ña'a i ndijin, suni saxiko ña'a i
saña. Nú na in, saxiko ña'a i saña,
suni saxiko tna i iya ni tetniñu
ña'a ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka ndakokuiñi uni xiko uxi uu (72) tee ni tetniñu ya ma

17 Ni ka ndakokuiñi sii ini xeen
uni xiko uxi uu (72) tee ni tetniñu
Jesús ma, te ka jiña'a de ya:
—¡Señor, ni ka ndakune'e sa ja
nani maa ni a, te onde tachi ma,
ni ka kundee sa ni ka ndene'e sa i
ini anua ñayii ma! —ka kuu de
ka jiña'a de ya.

18 Jesús ma, jiña'a ya:
—Saa vi, vaa ni jini sa ja
tachi ma, ni jinkava i andivi ma
sukan kúu ora káni tajan ma.
19 Te jin kona'a ni ja maa sa ni
taa tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma,
te jin kuiñu ni koo ma ji'in
tisu'ma ma, kovaa maa ni chi
masu nawa jin ndo'o kuiti ni, vaa
jin kundee ni nuu ndaka ja u'vi
kúni tachi ma ja sa'a ña'a i ma.
20 Kovaa máko jin kutachi ni ja
ni ka kundee ni nuu tachi ma,
su'va jin kutachi ni ja jâ ni ka
jakoxtnee ja ka nani ni a nuu
tutu Su'si ma andivi ma —kúu ya
jiña'a ya.

Jesús ma, ni kutachi ya

(Mt 11:25-27; 13:16-17)

21 Te ora yukan Jesús ma,
ni kutachi xeen ya ni sa'a
Xtumani Ndios ma, te sa'a ni
ndachiñu'u ya Yuva ya ma:
—Ndáchiñu'u ña'a sa, Yuva sa,
iya tátnuni andivi a ji'in nuu
ñu'ú a, vaa ni kaxtnu'u ni nuu
ñayii ka kuu sukan ka kuu suchi
kuechi ma ja ka ndakunitnuni i
ja ka jiniñu'u ña'a i maa ni ma,
ndaka ja ñatuu ni kaxtnu'u ni
nuu ñayii ka jani ini ja ka jini-ka i
te ka jaku'ni-ka ini i ma te ñatuu
ka ndanduku ña'a i maa ni ma.
Saa vi, Yuva sa, vaa sukan ni
kuni maa ni ja ko kuu.
22 'Yuva sa ma, ni taa ya ndaka.
Ñatuu na in jini ña'a ja kúu sa
Sa'ya ya a, yika-ni ja maa ya ja
kúu ya Yuva sa ma. Ñatuu na in
jini Yuva sa ma, yika-ni ja maa
sa ja kúu sa Sa'ya ya a, ji'in ñayii
kúni sa ja kaxtnu'u sa na in kúu
Yuva sa ma —kúu ya jiña'a ya.
23 Ni ndakonenuu ya nuu tee ka
ndikin ya ma, te nuu maa-ni de
jiña'a ya:
—Ja vava'a ka kuu ñayii ka
nde'ya ja ka nde'ya ni a.
24 Vaa ká'an sa ja kua'a tee ni ka
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, ji'in rey ma, ni ka yo
kuni de ja jin konde'ya de ja ka
nde'ya ni a, kovaa ñatuu ni ka
jini de. Te ni ka yo kuni de ja jin
koniniso'o de ja ka niniso'o ni a,
kovaa ñatuu ni ka jiniso'o de
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin sukan jiniñu'u ja jin kutoo tna'a o ma

25 In tee skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, kúni de
ja kototnuni de Jesús ma, te ni
ndokuiñi de, te jiña'a de:
—Teskua'a, ¿nawa kúu ja sa'a
sa, sukan-va'a koteku sa ni-kani
ni-jika? —kúu de jiña'a de.
26 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Nawa ndee nuu tutu ndee
tnu'u ni tatnuni Su'si ma? ¿Nawa
ká'an ja ká'vi ni ma? —kúu ya
jiña'a ya.
27 Te tee skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ni ndakone'e de:
—"Ni-yu'u ni-ini o kutoo o
Su'si ma, ji'in ndaka tu'u tnu'u
ndee tnu'u ndatnu o a, ji'in ndaka
ja jani ini o a, te kutoo o in-ka

ñayii ma sukan kútoo o maa o
ma” —kúu de jiña'a de.
28 Jesús ma, jiña'a ya:
—Va'a-ni ni ndakone'e ni. Sa'a
ni sukan, sukan-va'a koteku ni
ni-kani ni-jika —kúu ya jiña'a ya.
29 Kovaa tee skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, sa'a de
tnu'u ja tee sa'a ja va'a kúu de,
te jiña'a de nuu Jesús ma:
—¿Naxe sa'a sa ja kuni sa ja
kútoo sa ñayii ma? —kúu de
jiña'a de.
30 Sani te ni keja'a Jesús ma
jiña'a ya sa'a:
—In tee, ni kee de ñuu
Jerusalén ma kua'an de ichi
ñuu Jericó ma, te ni ka tnii
ña'a kui'na, te ni ka sakui'na i
ndatniñu de ma, te ni ka xtandee i
onde sa'ma de ma, te ni ka
kani i de. Sani te kuan koo i, te ni
ka xndoo i de, kuenda ndiyi-nka
kúu de.
31 Sani te ni ya'a in sutu ichi
yukan. Kovaa ja ni jini de tee ni
tnakue'e ma, te ni sa'a de tnu'u
ja ñatuu ni jini de tee ma, te ni
ya'a ndita de, kua'an de.
32 Sani te ni ya'a tna in sa'ya tata
Leví ma nuu kátuu tee yukan. Te
nuu ni jini de ma, suni ni sa'a de
tnu'u ja ñatuu ni jini de tee ni
tnakue'e ma, te ni ya'a ndita
tna de, kua'an de.
33 Kovaa in tee ñuu Samaria ma,
kua'an de ichi yukan. Ja ni jini de
tee kátuu ma, ni kunda'vi ini de
tee ma.
34 Te ni jan tu'va de tee ma, te
ni ndakate de nuu ni tnakue'e
tee ma ji'in aceite ji'in ndute
uva, te ni chutuu de in sa'ma
nuu ni tnakue'e tee ma. Sani te
ni skaa de tee ma siki kiti kua'an
ji'in de ma, te ni jan xsia'a de
tee ma in ve'e nuu ka ndatatu
ñayii ma, te ni jito de tee ma.
35 Te kii xtnee ma, tee ñuu
Samaria ma, ni tava de uu
xu'un denario, te ni wa'a de tee
xi-ve'e ma, te jiña'a de: “Ko koto
ni tee ya'a, te ndaka ja kuatniñu
ni ja kuu de ma ndataa maa sa
kivi ndakokuiñi sa ma”, kúu de
jiña'a de.
36 Va'a-ni, ¿te naxe jani ini ni,
ja ndinuni tee ya'a, nde de ni
kutoo in-ka ñayii ma, ja sukan
ni ka sa'a de ji'in tee ni ka sa'a
ndeva'a ña'a kui'na ma? —kúu ya
jiña'a ya.
37 Te tee skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ni ndakone'e de:
—Tee ni kunda'vi ini ña'a ma
—kúu de jiña'a de.
Sani te Jesús ma, jiña'a ya:
—Kuá'an ni, te sa'a tna ni sukan
—kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ja'an ya ve'e María ma ji'in Marta ma

38 Jesús ma, nuu kua'an ya
ichi ma ji'in tee ka ndikin ya ma,
te ni kenda ya in ñuu luluu, te
ña'a nani Marta ma, ni kana ña
Jesús ma ve'e ña ma.
39 Marta ma, iyo in ku'u ña nani
María. Ña'a yukan, ni jinkoo ña
nuu ja'a Jesús ma, sukan-va'a
koniniso'o ña ja ká'an ya ma.

40 Kovaa Marta ma, ndí ini xeen
ña ndaka tniñu sa'a ña ma, te ni
jan tu'va ña Jesús ma, te jiña'a ña:
—Señor, ¿nava'a ñatuu jiña'a ni
ku'u sa a ja na chindee ña'a ña, te
vitna ja ndaka tniñu a ni xndoo
ña nuu sa a? —kúu ña jiña'a ña.
41 Te ni ndakone'e ya:
—Marta, Marta, ndí ini xeen ni
ndaka tniñu sa'a ni a, te ndó'o
néni ni.
42 Kovaa María a, ja jatanuu ña ja
ká'an sa a chi ja va'a-ka kúu, vaa
ni kaji ña ja kanuu xeen-ka ma,
te ñatuu na in xtandiyo nuu ña
—kúu ya jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma sukan jin kakan-ta'vi o nuu Su'si ma

(Mt 6:9-15; 7:7-11)

11 Sani te in-ka kivi ma,
te yikuu Jesús ma
jikan-ta'vi ya. Te nuu ni jinu ma,
te in tee ndikin ya ma, jiña'a de:
—Señor, kaxtnu'u ni naxe jin
kakan-ta'vi sa nuu Su'si ma,
sukan ni kaxtnu'u Juan ma nuu
tee ni ka yo ndikin maa Juan ma
—kúu de jiña'a de.
2 Te ni ndakone'e ya:
—Ora jin kakan-ta'vi ni ma, te
sa'a jin kuña'a ni:
Yuva sa ja iyo ni andivi a,
jayiñu'u kóo nuu maa ni a.
Ka kuni sa ja kenda kivi ja
tatnuni ni ñuu ñayivi a,
te sukan ka sa'a i ja kúu ini
maa ni andivi a,
te sa'a ni ja sukan jín sa'a
tna sa ñuu ñayivi a.
3 Chindee ña'a ni ja na koo
ja jin kaa sa vitna,
te sukan sa'a tna ni ndi-kivi
ndi-kivi.
4 Te sakanu ini ni ndaka
kuechi sa nuu ni ma,
vaa saña chi sukan ka
sa'a tna sa,
vaa ka sakanu ini sa ñayii ka
sa'a ña'a ja u'vi ma.
Te máko kua'a ni tnu'u ja
ska'an ña'a tachi ma ja
jin sa'a sa ja u'vi ma,
su'va chindee ña'a ni ja na jin
kaku sa nuu ja u'vi ma.
Sa'a jin kakan-ta'vi ni —kúu ya
jiña'a ya.
5 Sani te jiña'a tuku Jesús ma:
—Na ko ka'an o ja nde ni, te
iyo in ñayii ka ketna'a ini ji'in
ni, te sava ñuu ma, te ki'in ni
ve'e i ma, te kuña'a ni: “Ndijin,
tanuu ni uni xtatila,
6 vaa in tee kétna'a ini ji'in sa ma,
ni kijaa de ve'e sa ma, te jika
vee de, te ñatuu nawa neva'a sa
ja kua'a sa ja kaa de.”
7 Te ndakone'e i onde ini
ve'e i ma: “Máko xtna'a ña'a ni.
Jâ ndesi ye'e a, te jâ ka ndatatu
ndaka sa ji'in sa'ya sa a. Masu
kuu ndakoo sa ja taa sa”, ka'an i.
8 Te visi na ndakoo i ja taa i ma,
kovaa masu kuechi ja kúu i
in ñayii kétna'a ini ji'in ni ma
kúu chi kuechi ja jikan jikan
ni nuu i ma, te chukan kúu ja
ndakoo i ja taa i ndaka ja jiniñu'u
ni ma.
9 Chukan kúu ja saña chi ká'an
sa ja jin kakan jin kakan ni nuu

Su'si ma, te maa ya chi taa ya.
Jin nduku jin nduku ni, te sa'a
Su'si ma ja jin ni'i ni. Jin skajan
jin skajan ni ye'e ma, te maa ya
chi ndakune ya, te jin ni'i ni ja
ka jikan ni ma.
10 Vaa nú na in jikan chi ni'i i. Te
ñayii ndúku ma chi ni'i i. Te ñayii
skajan ye'e ma chi ndanune, te
ni'i i ja kúni i ma.
11 'Nde ndijin ja kúu ni yuva in
suchi luluu, te kakan i in xtatila, te
¿chi'i ni in yuu nda'a i? Xi kakan i
in tiaka, te ¿kua'a ni in koo?
12 Xi kakan i in ndivi chuun, te
¿kua'a ni in tisu'ma?
13 Vaa nú ndijin ja masu inuva'a
ini ni ma, te ka jini ni jin kua'a
ni ja va'a sa'ya ni ma, ¡nde-ka
tu ja Yuva o iya va'a ini ma iya
iyo onde andivi ma chi skuta'vi
ña'a ya Xtumani Ndios ma ndaka
ñayii kakan Xtumani Ndios ma!
—kúu ya jiña'a ya.

Ñayii ñatuu ka kandija ja káxtnu'u Jesús ma, ka ka'an i ja tachi ma wa'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma

(Mt 12:22-32; Mr 3:20-27)

14 Jesús ma, ni tatnuni ya nuu
in tachi ni ndasañi'i in tee ja
na xndoo i de. Te nuu ni kee
tachi ma, te tee ñi'i ma, ni keja'a de
ká'an de. Te ñayii ma, ni ka
sa'vi-nka ini i ja sukan ni kuu ma.
15 Kovaa jaku-ka i ka ka'an:
—Beelzebú suchi tátnuni nuu
ndaka-ka tachi ma ni wa'a tee
ya'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja
kéne'e de tachi ma —ka kuu i ka
ka'an i.
16 Jaku-ka i, ja jin
ke'en-su'va i ya ka kuni i,
te ni ka jikan i ja sa'a ya in
milagru, sukan-va'a jin kuni i, te
nú vee ndija ya andivi ma nuu
iyo Su'si ma.
17 Kovaa maa ya, jâ jini ya ja ka
jani ini i ma, te jiña'a ya:
—Ka jini ni ja ndaka ñuu ñatuu
ka ketna'a ini ñayii ma chi jin
xnaa i maa i. Te in ve'e nuu ñatuu
ka ketna'a ini ñayii ka iyo ma,
masu kuu jin koo ka'nu ndaka i.
18 Suni maa i kúu ji'in tachi ma.
Vaa nú masu jin ketna'a ini
ndaka i ma, masu jin kundee i
jin tatnuni i nuu ñayii ma. Cha'a
kúu ja ká'an sa, vaa ndijin chi
ûni ka ka'an ni ja maa tachi
Beelzebú ma, ni taa i tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ja kéne'e sa
tachi ma.
19 Kovaa nú sukan, ¿te tee ka
ndikin ña'a ndijin a, na in wa'a
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja ka
kene'e de tachi ma? Chukan kúu
ja maa de ka kaxtnu'u ja ndijin,
masu ka jini ni ja ka ka'an ni a.
20 Kovaa saña chi maa Su'si ma
ni taa tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja
kéne'e sa tachi ma. Te sa'a, te jin
kuni ni ja jâ ni kenda ja tátnuni
Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.
21 Sani te sa'a jiña'a ya:
—Nú in tee ndatnu xeen te
ndiso xeen de, te jito de ve'e
ka'nu neva'a de ma, te ndaka
ja jani ini de ja kuenda maa de
kúu ma, ka iyo va'a i, jani ini de.

22 Kovaa nuna kenda in-ka tee
ndatnu xeen-ka, te kundee de
xtandee de ja xeen kukanu ini
tee ma, te ndake'en de ndaka ja
ni sakui'na tee ma, te ndakua'a de
nuu tna'a de ma. Sukan sa'a sa ja ni
kenda sa a, vaa maa sa ndaxtandee
ndi'i ja ni sakui'na tachi ma.
23 'Chukan kúu ja nú na in
ñatuu iyo ji'in sa chi ñatuu
kúnimani i nuu sa. Te nú na in
ñatuu ndáxtutu ji'in sa, te su'va
jatenuu i.

Sukan sa'a tachi ma nuna ndakokuiñi i ini anua ñayii nuu ni kee i ma

(Mt 12:43-45)

24 'Kovaa ñayii kándija ña'a te
kúkanu ini ña'a i maa sa ma, chi
tachi ni yo ñunee ini anua i ma
chi kée i, te kua'an vee i nuu
yichi ma kúu i, te ndánduku i
ndenu ndatatu i. Kovaa nú ñatuu
ní'i i ma, te jani ini i: "Ndákokuiñi
o ve'e nuu ni kee o ma."
25 Te nú ni ndenda i, te ni ndani'i i
ini anua ñayii ma ja sukan kaa
in ve'e nuu jâ ni ndaxtaa jâ ni
nduvivii, sukan kaa, kovaa nune,
vaa ñatuu ndí ini i ja sa'a i sukan
kúni Su'si ma.
26 Sani te tachi ma, ki'in i jin
nu xtutu i uja-ka tachi ka'vi-ka
ka sa'a i sana maa i ma, te jin
ndivi koo tutu ndaka i ja jin
koo i ini anua ñayii yukan, te
su'va ka'vi-ka nduu ñayii yukan
sana sukan ni yo kuu i onde
xinañu'u ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma nde ñayii jin koo sii ini xeen

27 Nani ká'an Jesús ma sukan,
in ña'a ni kayu'u ne'un ñayii ma:
—¡Ja vava'a kúu ña'a ja ni
ñunee ni chii ña ma te ni skaxi
ña'a ña ma! —kúu ña jiña'a ña.
28 Te ni ndakone'e ya:
—¡Ja vava'a-ka ka kuu ñayii ka
niniso'o ja ká'an Su'si ma te ka
kandija i ma! —kúu ya jiña'a ya.

Ñayii masu ka sa'a ja va'a ma, ni ka jikan i in milagru nuu Jesús ma

(Mt 12:38-42; Mr 8:12)

29 Te ve kukua'a-ka ñayii ka
ndututu xiñi Jesús ma, te ni
keja'a ya ká'an ya:
—Ñayii tiempu ya'a, masu ka
sa'a i ja va'a. Ka jikan i in milagru,
kovaa masu kua'a Su'si ma
milagru ka jikan i ma, yika-ni ja
milagru ni sa'a ya ji'in Jonás ma.
30 Vaa sukan ni sa'a Su'si ma
milagru ji'in Jonás ma nuu ñayii
ñuu Nínive ma, te sukan sa'a
tna ya ji'in saña ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a, te jin kuni
ñayii tiempu ya'a.
31 Te kivi ndakan Su'si ma
kuenda ma, te ña'a ni yo kuu
reina ni yo tatnuni in ñuu jika ichi
nuu vee ma, ndokuiñi ña nuu ñayii
tiempu ya'a, te ndaxtekuechi ña i.
Vaa ña'a ya'a chi jika xen-xeen
onde nuu ni kee ña ni kii ña ma,
sukan-va'a koniniso'o ña tnu'u
ndichi ni yo ka'an Salomón ma

te sa'a ña ja va'a ma. Te vitna chi
ya'a iyo iya kanuu-ka sana tee kúu
Salomón ma, te masu na in ndí
ini ja koniniso'o i ja ká'an ya a.
32 Suni maa i ko kuu ji'in ñayii
ñuu Nínive ma. Jin ndokuiñi i
kivi ndakan ya kuenda nuu ñayii
tiempu ya'a, te jin ndaxtekuechi i
ñayii tiempu ya'a, chi vaa kivi ni
kaxtnu'u Jonás ma tnu'u Su'si ma,
ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi
ini i, te ni ka ndakokuiñi i,
te ni ka ndandikin i Su'si iya
téku ma, nuu ni ka jiniso'o i ja
ni kaxtnu'u Jonás ma. Te vitna
chi ya'a iyo iya kanuu-ka sana
Jonás ma, kovaa masu na in ndí
ini ja koniniso'o i ja ká'an ya a
—kúu ya jiña'a ya.

Sukan kúu ñu'u ndú'va ja xtnuu i nuu o ma, kúu nduchinuu o a nuu yikikuñu o a

(Mt 5:15; 6:22-23)

33 Sani te jiña'a tna ya:
—Ñatuu na in xndu'va in ja
ndú'va ñu'u te chinee i in nuu
yiyu'u, ni a chii kajoo ma. Su'va
sónee i in nuu sukun, sukan-va'a
nú na in na kivi ve'e ma, te
kotnuu nuu i.
34 Nduchinuu ni a, sukan kúu in
ja ndú'va ñu'u ja xtnuu i nuu
o ma ka kuu i ne'un yikikuñu
ni a. Nú nduchinuu ni ma, ja va'a
ka kuu i, te ni-ka'nu yikikuñu
ni ma kotnuu, te masu nawa ko
kuyu'u. Kovaa nú nduchinuu
ni ma, ja u'vi ka kuu i, te ni-ka'nu
yikikuñu ni ma, iyo nuu nee ma.
35 Konee ni cuidado ja máko
nda'va ñu'u tnuu nuu ni a. Nú
ña'a, te koo ni nuu nee ma.
36 Vaa nú ni-ka'nu yikikuñu ni a
tnuu ñu'u ma, chi konde'ya kaji
kaji ni ndaka ja iyo ja kúu ma,
vaa ni a vala-ka ja nee ma iyo
nuu ni a —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma ja tee ka kuu fariseo ma ji'in tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ñatuu ka sa'a ndaa ka sa'a ndija de

(Mt 23:1-36; Mr 12:38-40; Lc 20:45-47)

37 Nuu ni jinu ni ka'an Jesús ma,
in tee kúu fariseo ma, ni kana de
Jesús ma ja kaa ya xita ji'in de
ve'e de ma. Te Jesús ma, ni kivi ya,
te ni jinkoo ya nuu mesa ma.
38 Te tee kúu fariseo ma, ni
sa'vi-nka ini de ja ni jini de
ja ñatuu ni sa'a ya sukan ka
sa'a de ja ka ndanda'a de ma,
vaa sukan ka sa'a ñayii judío ma
xinañu'u-ka sana ka jaa i xita ma.
39 Kovaa Iya Tátnuni ma, jiña'a ya:
—Ndijin tee ka kuu fariseo, ka
ndasavii ni yika vasu ni ma, ji'in
ko'o ni ma. Kovaa ichi ini anua
ni a chi ka ñu'u chitu ja u'vi, vaa
ndimaa ka sakui'na ni.
40 ¡Ni masu ka ndasa'a ni kuenda
ja ka sa'a ni a! ¿Ñatuu ka jini ni
ja iya ni sa'a yikikuñu ni a, ni
sa'a tna ya ini anua ni a?
41 Jin ndakua'a ni ja ka neva'a
ni a nuu ñayii nda'vi ma, te
ni-ka'nu ni jin nduvii.

42 ’¡Nda'vi maa ni, ndijin, tee
ka kuu fariseo! Ka sasiin ni minu
xtila ma, ji'in ruda ma, ji'in ndaka
yuku kuii ma, ja jin ndakua'a ni
diezmo ni ma nuu Su'si ma, sukan
ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma.
Te ñatuu ka sanuu ni ja jin sa'a
ni ja va'a ma, ni a jin kutoo ni
Su'si ma. Te vitna ja ndaka cha'a
jiniñu'u ja jin sa'a ni, te suni jin
sa'a ni ndaka tna'a ja ka sa'a ni a.
43 ’¡Nda'vi maa ni, tee ka
kuu fariseo!, ja ka kuni ni ja
jin kunukoo ni onde nuu ka
ndanuu-ka ini veñu'u lilikin ma,
te ka kuni ni ja jin koo respetu
ñayii ma nuu ni te jin taa i nchuxi
ichi ma.
44 ’¡Nda'vi ndaka ni! Sukan ka
kuu nuu ka yinee ndiyi ma ja vivii
ka na'a i ichi ke'e ma, kovaa ichi
ini i ma nanimaa ja kini ja tne'e
ka ñu'u, te sukan ka kuu ni. Vaa
vivii ka ka'an ni, te ka kandija
ñayii ma, vaa ñatuu ka jini i naxe
ka kuu ni ma —kúu ya jiña'a ya.
45 Te ni ndakone'e in tee skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma:
—Teskua'a, ja ká'an ni sukan,
suni ká'an ni ja jin kuu tna sa, te
ñatuu ka jatna ini sa —kúu de
jiña'a de.
46 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—¡Nda'vi tna ndijin, tee
ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma! Vaa ka skuiso ni
ñayii a ja ma jin kundee i jin
sa'a i ma. Kovaa maa ni, ni a in
xninda'a ni a masu ka skanda ni
ja jin chindee ni i.
47 ’¡Nda'vi ni!, ja ka sa'a ni nuu
ka yinee tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, tee ni
ka ja'ni tna'a ni ñayii jana'a ma.
48 Ja ka sa'a ni a, te jaku'ni ini sa
ja inuu-ni ka ketna'a ini ni ji'in
tna'a ni ñayii jana'a ma. Vaa ni
ka ja'ni i tee ma, te ndijin, ka
sa'a ni nuu ka yinee de ma.
49 ’Ndaa ndaa-ni ni ka'an tnu'u
ndichi Su'si ma ja ká'an sa'a ma:
“Tetniñu o tee jin ndakaxtnu'u
tnu'u maa o a nuu ñayii ma, te
tetniñu o in-ka jichi apóstol, te
jaku de jin ka'ni i, te jaku de jin
sondikin i.” Sa'a ni ka'an tnu'u
ndichi Su'si ma.
50 Te nuu ndijin ja ka iyo ni
tiempu ya'a ndakan Su'si ma
kuenda niñi tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, tee ni ka ja'ni i ma,
onde kii ni keja'a ñuu ñayivi a,
51 onde niñi Abel ma te onde
niñi Zacarías ma, tee ni ka ja'ni i
me'ñu altar ma ji'in veñu'u
ka'nu ma. Ja ndaa ká'an sa ja
Su'si ma, ndakan ya kuenda nuu
ñayii ka iyo vitna ja ni ka ji'i tee
yukan.
52 ’¡Nda'vi maa ni, tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ja
ka sa'a ni tnu'u ja ka jini-ka ni
sana ndaka-ka ñayii ma! Kovaa
ñatuu ni ka kutu'va va'a maa ni
tnu'u Su'si ma, te ñayii ka kuni
ja jin kutu'va i tnu'u Su'si ma chi
ñatuu ni ka yo wa'a ni tnu'u ja jin
kutu'va i ma —kúu ya jiña'a ya.
53 Nuu ni jiña'a Jesús ma sukan,
te tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u

Moisés ma, ji'in tee ka kuu
fariseo ma, ni ka ndakiti xeen
ini de, te ni ka keja'a de kua'a
ja ka jikan-tnu'u de ya, te ka
xtna'a de ya.
54 Ka nduku de naxe jin ni'i
ichi de ja jin xtekuechi de ya
tna'a ja ká'an ya ma.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya siki ja ká'an o ma te ñatuu sa'a o ma

(Mt 10:26-27)

12 Sani te ni ka ndututu
kua'a mil ñayii, vaa ûni
kua'a xeen i kúu ma, te ka
jexni'ni tna'a ndi-in ndi-in i.
Jesús ma, ni keja'a ya ká'an ya
nuu tee ka ndikin ya ma:
—Jin ko koto va'a ni maa ni nuu
levadura tee ka kuu fariseo ma.
Másu ko jin kuikin ni xiko de ma,
chi vaa ka ka'an de ja ka jini de
ja va'a ma te masu ka sa'a de ma.
2 Vaa ñatuu ni-in ja iyo yu'u ma
ja ma ndatuu i. Ñatuu ni-in ja
yinee yu'u ma ja ma jin kuni o.
3 Chukan kúu ja ndaka nawa jin
ka'an yu'u ni ma, visi ka jani
ini ni ja masu na in jini, kovaa
ndijin ndandaa kona'a kuenda
kuu nduu ma, te ja ni ka ka'an
yu'u ni ichi ini ve'e ma chi jin
kayu'u i onde xini ve'e ma.

Na in jin koyu'u o

(Mt 10:28-31)

4 ’Ndijin ñayii ka ketna'a ini
ji'in sa a, ja ká'an sa kúu ja má
jin koyu'u ni ñayii ka kuni ja jin
ka'ni ña'a i ma. Vaa jinu, te masu
nawa kuu jin sa'a-ka i.
5 Ká'an sa na in jin koyu'u ni a:
Jin koyu'u ni iya kuu chunee
ña'a nuu andeya ma kivi jin kûu
ni ma, nú ma jin kandija ni sukan
ká'an ya ma. Saa vi, ¡jin koyu'u
ni iya yukan!
6 ’¿Masu ka kuya'vi u'un lasaa ja
uu xu'un lilikin? Kovaa Su'si ma,
masu ndunaa ya ni-in ti.
7 Te ja jin kuu maa ni, onde ixi
xini ni a na'a ya na saa kúu.
Chukan kúu ja masu jin koyu'u
ni chi ndijin chi ka ndee ya'vi
xeen-ka ni sana in lasaa ma.

Máko jin ndakukan-nuu o ja ka ndikin o Jesucristo ma

(Mt 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 ’Ja ká'an sa kúu ja, ndeva'a-ni
na in na ka'an nuu ñayii ma ja
ndikin ña'a i maa sa, suni saña
ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a, ndaka'an sa nuu ángel
Su'si ma ja iyo sa ji'in i.
9 Kovaa ndeva'a-ni na in na ka'an
nuu ñayii ma ja masu ndikin
ña'a i ma, suni ndaka'an sa nuu
ángel Su'si ma ja masu iyo sa
ji'in i.
10 Su'si ma, sakanu ini ya nuu
ñayii ka ka'an ndeva'a siki sa
ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a, kovaa masu sakanu
ini ya ñayii ka ka'an ndeva'a ja
kuu Xtumani Ndios ma.
11 Ndijin ja ka ndikin ña'a ni maa
sa a, nuna jin koo i jin xsia'a
ña'a i ini veñu'u lilikin ma, xi

nuu tee ka ja'nde tniñu ma, xi
nuu tee ka netniñu ma, máko jin
ko ndi ini ni nawa jin sa'a jin kuu
ni, xi nawa jin ka'an jin kachi ni.
12 Vaa maa Xtumani Ndios ma
kaxtnu'u naxe jin ka'an ni ora
yukan —kúu ya jiña'a ya.

Yika iyo ja ko ndiyo ini o ja kua'a ja koneva'a o ma

13 Iyo in tee ne'un ñayii ma,
jiña'a de Jesús ma:
—Teskua'a, kuña'a ni ñani
sa ma, te ndaka'nde de ja ni
xndoo yuva sa ma ja jin kuta'vi
sa ma —kúu de jiña'a de.
14 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ndijin, ¿na in ká'an ja saña
kúu in tee ja'nde tniñu, xi in tee
ja'nde ñu'ú? —kúu ya jiña'a ya.
15 Suni jiña'a tna ya:
—Jin kani va'a ini ni nasa
yukan, te jin ndiyo xeen ini ni
ja jin koneva'a ni kua'a xeen
ndatniñu, vaa masu ja koneva'a
kua'a o ndatniñu ma, te sa'a i
ja ndani'i ta'vi o ja koteku o
ni-kani ni-jika chi ña'a —kúu ya
jiña'a ya.
16 Sani te ni ka'an ya in tnu'u
vijin:
—Iyo in tee xiku, te itu de ma, ni
kuu xeen ndaka ja ni chi'i de ma.
17 Te tee xiku ma, ni keja'a de
jani ini de: "¿Nawa sa'a o? Masu
ndenu tnaa-ka o ndaka ja ni ni'i
o a."
18 Te ka'án de: "Jâ jini o naxe
sa'a o. Ndákana o ndaka yaka
nuu ka ñu'u triu o a, te ndása'a
o ja na'nu-ka, sukan-va'a tava'a
o ndaka ja neva'a o a ji'in ja ni
ni'i-ka o a.
19 Sani te ka'an o: Neva'a o kua'a
xeen ndatniñu ni tava'a o a,
jâ kanda i kua'a xeen kuiya.
Ndátatu o, káa o, kó'o o, kóo sii
ini o", kúu de ká'an de.
20 Kovaa Su'si ma, jiña'a ya:
"Ñatuu jani va'a ini ni ja jani ini
ni sukan. Vaa jakuaa vitna, te
kûu ni, te ja ni tava'a ni a, ¿na in
xi-kuenda ko kuu?"
21 Sukan kúu ndaka ñayii xtutu
kua'a i ja koneva'a i ma, kovaa
kúnda'vi i nuu Su'si ma —kúu ya
jiña'a ya.

Iyo Yuva o Su'si ma ja jito ña'a ya

(Mt 6.25-34)

22 Ni jinu, te jiña'a Jesús ma
nuu tee ka ndikin ya ma:
—Sa'a-ni ká'an sa: Máko jin ko
ndi ini ni nawa jin kaa ni ja jin
koteku ni, ni a nawa jin kondii
jin konama ni.
23 Ka jini ni ja maa Su'si ma ni
sa'a ja ka teku ni a, te kuu sa'a ya
ja jin ni'i ni ja jin kaa ni ma. Te
ka jini ni ja maa Su'si ma ni sa'a
yikikuñu ni a, te kuu sa'a ya ja
jin ni'i ni ja jin kondii jin konama
ni.
24 Jin konde'ya ni lakaka ma,
ja masu ka chi'i ti itu, ni a jin
ndaxtutu ti nawa jin kaa ti, ni a
jin ko ndi ini ti ja jin tava'a ti
in nuu yaka. Kovaa Su'si ma chi
wa'a ya ja jin kaa ti. ¡Nde-ka

tu ka kuu ndijin chi ko ndi ini
Su'si ma ja jin kaa ni, vaa ka
ndanuu-ka ni sana lasaa ma!
25 Te visi na jin ko ndi ini xeen
ni, masu kuu jin sa'a ni ja jin
kua'nu-ka ni nú jâ ni ka ja'nu ni
sukan-ni kúni maa Su'si ma.
26 Te chukan kúu ja, nú masu kuu
jin sa'a ni ni-in ja luluu-ka ma,
¿nava'a ka ndi ini ni ndaka ja
na'nu-ka ma?
27 'Jin konde'ya ni naxe ka ja'nu
ita a. Ni masu ka satniñu i, ni
masu ka kene'e i yu'va ja jin kuu
sa'ma i ma. Kovaa ká'an sa ja
ni a rey Salomón ma, ja ndaka ja
va'a ni yo neva'a de ma, masu ni
yo ne'nu de sukan vivii ka ndaa
ita a.
28 Vaa Su'si ma, sa'a ya ja vivii ka
ndaa ita ja ka iyo ichi yuku ma,
kovaa in-ka kii ma, te jin kayu i
nuu ñu'u ma-ni. ¡Te nú sukan
vivii jito ya ita ma, naka tu
ndijin, suni vivii skondii skonama
ña'a ya! ¿Nava'a vala-ni ka
kukanu ini ni ya?
29 Te chukan kúu ja má jin ko ndi
ini ni te jin ko kuxii ini ni ja ma
jin ni'i ni nawa jin kaa ni nawa
jin ko'o ni.
30 Vaa ndaka cha'a ka ndi ini
ñayii ñuu ñayivi a. Kovaa ndijin,
ka neva'a ni in Yuva o ja jini ya
nawa ka jiniñu'u ni a.
31 Ndijin, jin ndanduku ni
xinañu'u kuiti-ka sukan tátnuni
Su'si ma ja jin sa'a ni ma,
te ndaka cha'a, te kenda koo
kuee-ka ndi-tna'a ka jiniñu'u
ni ma.

Jín sa'a o ja va'a ja ndaa vaa chukan chi masu ja naa kúu

(Mt 6:19-21)

32 'Máko jin koyu'u ni, ndijin ja
ka kuu ni ndikachi sa a. Masu
kua'a ni kúu, kovaa Yuva o
Su'si ma, jâ ni jani va'a ini ya
ja jin koo ni nuu koo ya ja
tatnuni ya ma.
33 Jin xiko ni ja ka neva'a ni a, te
jin kua'a ni ñayii ka jiniñu'u ma.
Te ndaka ja vii ja va'a ka sa'a
ni ma, te jin koo va'a i in nuu
bolsa ja masu naa masu te'nde
onde andivi ma. Vaa yukan masu
na kui'na kivi koo, ni a tikixin ja
jin xnaa ti.
34 Vaa nuu iyo ndaka ja va'a ka
neva'a ni ma, te yukan tna jin
ku'un ini ini anua ni a.

Jín koo tu'va o ja ndenda iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi a

35 'Jin ndaku'ni va'a ni chii
ni a, te jin koo tu'va ni, ji'in ñu'u
kotnuu nuu ni ma.
36 Jin ko kuu ni sukan ka kuu
ñayii ka jinukuechi, ja ka ndetu i
jito'o i ma, ja ndenda de ja ni
ja'an de in viko tnánda'a ma,
sukan-va'a nú ni ndenda de te
skajan de ye'e ma, te ñama ñama
jin ndakune i.
37 Vava'a jin kendoo ñayii ka
jinukuechi ma, nú jito'o i ma,
ndenda de te ndani'i ña'a de ja
ka ndito i ma. Ja ndaa ká'an
sa ja maa tee kúu jito'o i ma,
satu'va de, te ndasunkoo ña'a de

nuu mesa ma, te maa de kani
ko'o nuu i ma.
38 Vava'a jin kendoo i, nuna
ndani'i ña'a jito'o i ma ja ka
ndito-ka i, visi na ndenda de sava
ñuu xi nuu ve ndii-nka ma.
39 Ka jini ni sa'a: Vaa nú in tee
xi-ve'e ma, te jini de na ora
kenda kui'na ve'e de ma, masu
kua'a de tnu'u ja kivi i ve'e de ma
ja sakui'na i.
40 Ndijin tna, jin koo tu'va ni, vaa
saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a, ndii sa ora masu ka jani
ini ni ja ndenda sa ma —kúu ya
jiña'a ya.

Tee jinukuechi va'a ma ji'in tee ñatuu jinukuechi va'a ma

(Mt 24:45-51)

41 Pedro ma, ni jikan-tnu'u de:
—Señor, ¿ni ndakani ni tnu'u
vijin ya'a ja jin kuu maa sa, xi ja
jin kuu ndaka ñayii a? —kúu de
jiña'a de.
42 Iya Tátnuni ma, jiña'a ya:
—Jin ndasa'a ni kuenda te jin
ko kuu ni sukan kúu tee ñukuun
ñukuun jinukuechi va'a nuu
jito'o de ma. Chukan kúu ja ni
sacargu ña'a jito'o de ma ja na
katanuu de kuá'a de ja jin kaa
ndaka ñayii ve'e jito'o de ma
maa ora jiniñu'u ja jin kaa i ma.
43 Ja vava'a kúu tee jinukuechi
nuu jito'o de ma, nuna ndenda
jito'o de ma te ndani'i ña'a de ja
yikuu de sa'a de sukan ni tatnuni
tee ma.
44 Ja ndaa ká'an sa ja jito'o de ma,
ndasacargu ña'a de ndaka-ka ja
neva'a de ma.
45 Kovaa nú tee yukan, te jani
ini de ja kukuee-ka jito'o de ma
sana ndenda de, te keja'a de
sa'a ndeva'a de ñayii ka
jinukuechi ma, te keja'a de
kaa de ko'o de, te ndajini de,
46 te kivi ñatuu jani ini de ja
ndenda jito'o de ma te ora
ñatuu jini de ma, te ndenda
jito'o de ma. Te jito'o de ma, taji
ña'a de, te chunee ña'a de ichi
nuu ndo'o neni de ma. Sukan
jin ndo'o ndaka ñayii ñatuu ka
kandija ja ká'an Su'si ma.
47 ’Tee jinukuechi ma, nú
jini de nawa kúni jito'o de ma ja
sa'a de ma, kovaa nú ñatuu iyo
tu'va de, ni a ñatuu kándija de ma,
xndo'o xneni-ka ña'a jito'o de ma.
48 Kovaa tee jinukuechi ma, te
ñatuu jini de te sa'a de ja ñatuu
játna ini jito'o de ma, tee yukan,
suni ndo'o tna de, kovaa jaku-ni.
Nú na in kua'a-ka ni kunda'a i,
suni kua'a-ka ndakan Su'si ma
kuenda nuu i. Te ñayii kua'a-ka
sacargu ya i ma, kua'a xeen-ka
ndakan ya kuenda nuu i.

Ñayii ñatuu ka kandija Jesús ma chi masu jin ketna'a-ka ini i ji'in ñayii ka kandija ya ma

(Mt 10:34-36)

49 ’Saña chi vee sa ja xndu'va
sa ñu'u ñuu ñayivi a, te nawa

kuu vâa jâ ndu'va ndu'va-nka
ñu'u ma kúni sa.
50 Iyo ja ndo'o neni sa, te ¡kúxii
xeen ini sa onde kivi ko kuu ma!
51 ¿Ka jani ini ndijin ja ni kijaa
sa ñuu ñayivi a, te jin koo sii ini
ñayii a? Ká'an sa ja ña'a, su'va ni
kijaa sa ja jin ndusiin ñayii jin
kondikin ña'a maa sa a ji'in ñayii
masu jin kondikin ña'a ma.
52 Vaa onde vitna te kivi ki'in
o a, u'un ñayii ka iyo in ve'e ma,
te jin ndusiin uu tna'a i ja ma jin
ketna'a ini i, te jin ndakiti ini i
nuu uni-ka tna'a i ma.
53 Su'va su'va jin ndakiti ini nuu
tna'a tee ma ji'in sayii de ma, te
ña'a ma ji'in sasi'i ña ma, te suni
sukan jin ko kuu tna ña'a kúu si'i
xiso ma ji'in janu ña ma —kúu ya
jiña'a ya.

Jiniñu'u ja ndasa'a o kuenda na tiempo kúu ja ka iyo o a

(Mt 16:1-4; Mr 8:11-13)

54 Jesús ma, jiña'a tna ya nuu
ñayii ma:
—Ndijin chi nú ka jini ni
viko ma ja ndenda koo i ichi nuu
kée kandii ma, te ka ka'an ni ja
kuun savi, te sukan kúu.
55 Te nú yi'i kajin ichi nuu
vee ma, te ka ka'an ni ja i'ni xeen
ko kuu, te suni sukan kúu.
56 ¡Sanda'vi-nka ja ka jini ni te
masu ka ndasa'a ni kuenda nawa
sa'a Su'si ma in kivi in kivi a! Nú
ka jini ni sukan kúu andivi ma
ji'in nuu ñu'ú a, ¿nava'a ñatuu
ka ndasa'a ni kuenda na tiempu
kúu ja ka iyo ni a?

Jin ndaka'an mani tna'a ni ji'in ñayii ñatuu ka iyo mani ji'in ni ma

(Mt 5:25-26)

57 ’¿Nava'a ñatuu ka ndasa'a ni
kuenda nú ja va'a kúu ja ka sa'a
ka kuu ni a te jin kendoo va'a ni?
58 Te nú na in na kua'a kuenda
nuu tee ka netniñu ma ja ni
kanaa ni ji'in i, te ora kua'an ni
ji'in i ichi ma, te ko ndi ini ni
ja jin ndatnu'u-mani ni ji'in i, te
jin sakanu ini nuu tna'a ni, te
jin ndumani ni, sukan-va'a ma
jin xsia'a ña'a i nuu tee ja'nde
tniñu ma. Vaa nú ña'a, te tee
ja'nde tniñu ma, tatnuni de nuu
tee kúu soldado ma, te jin chinee
va'a ña'a de vekaa ma.
59 Te ká'an sa ja jâ ni skenaa ni
maa ni kúu, vaa masu ndee ni
vekaa ma, onde ndachunaa ndi'i
kuiti ni —kúu ya jiña'a ya.

Ñayii ma ndandikin ichi Su'si ma chi skenaa i maa i

13 Maa tiempu yukan-ni ni
jan koo jaku ñayii ni ka
jan koto i Jesús ma. Te ni ka
ndakani i ja tee kúu Pilato ma, ni
ja'ni de jaku tee ñuu Galilea ma,
te ni sakanuu de niñi tee ma
ji'in niñi kiti ni ka ja'mi de nuu
Su'si ma.
2 Jesús ma, jiña'a ya:

—¿Ka jani ini ndijin ja sukan
ni ka kuu tee ñuu Galilea ma
kuechi ja ka ndiso kuechi-ka de
sana ndaka-ka ñayii ñuu de ma?
3 Ká'an sa ja ña'a. Te nuu ndijin
ká'an sa a, nú ma jin ndakani jin
ndaka'vi ini ni te jin ndakokuiñi
ni te jin ndandikin ni Su'si a
chi jin skenaa ni maa ni ni-kani
ni-jika.
4 ¿Xi ka jani ini ni ja ja'un
uni (18) tee ni ka ji'i nuu ni
jinkava ve'e sukun ichi Siloé ma
siki de ma, ka ndiso kuechi-ka de
sana ndaka-ka ñayii ka iyo ñuu
Jerusalén ma?
5 Ká'an sa ja ña'a. Kovaa nuu
ndijin ká'an sa a, nú ma jin
ndakani jin ndaka'vi ini ni te jin
ndakokuiñi ni te jin ndandikin
ni Su'si a chi jin skenaa tna ni
maa ni ni-kani ni-jika —kúu ya
jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin ja kuu in tnu higo ñatuu ni kuun higo

6 Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u
vijin:
—In tee, neva'a de in tnu
higo, núkoo tnu ne'un itu tnu
uva de ma. Te ni ja'an de ni jan
koto de nú ni kuun higo ma,
kovaa ni-in ñatuu ni ndani'i de.
7 Chukan kúu ja ni jiña'a de tee
jito itu tnu uva de ma: “Jini ni ja
jâ ni kuu uni kuiya kíi sa kí koto
sa tnu higo a nú ni kuun higo.
Kovaa ni a in ñatuu ni ndani'i
sa. Ka'nde ni tnu, vaa ¿nava'a ko
satneñu tnu itu a, te masu nawa
kúun?”, kúu de jiña'a de.
8 Kovaa tee jito itu ma, ni
ndakone'e de: “Señor, xndoo ni
tnu kuiya ya'a-ka. Te ndaxtaya
sa ñu'ú xuu tnu a, te ndatnaa sa
ja'an xuu tnu a.
9 Xi saa sukan, te kuun higo, te
nú ña'a, te ka'nde ni tnu”, kúu de
jiña'a de.
—Sa'a ni ndakani ya.

In kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, Jesús ma, ni ndasava'a ya in ña'a ni iyo titoso

10 In kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu ñayii ma,
ni kenda Jesús ma ini veñu'u
luluu ma, te káxtnu'u ya sukan
kúni Su'si ma ja jin ko kuu
ñayii ma.
11 Te iyo in ña'a ku'u, te jâ iyo
ja'un uni (18) kuiya ja ku'u ña.
Te in tachi, ni ndasa'a titoso i ña,
te ñatuu kúu ndundaa-ka yata
ña ma.
12 Nuu ni jini Jesús ma ña, ni
kana ya ña, te jiña'a ya:
—Ndijin, jâ ni nduva'a ni kue'e
ndó'o ni a —kúu ya jiña'a ya.
13 Sani te ni sonee ya nda'a ya
yata ña ma, te ora yukan, te ni
ndundaa yata ña ma, te ni keja'a
ña ndáchiñu'u ña Su'si ma.
14 Kovaa tee tátnuni veñu'u
yukan, ni ndakiti ini de, vaa
Jesús ma, ni ndasava'a ya ña'a
yukan in kivi ni tatnuni Su'si ma

ja ma jin satniñu ñayii ma, te
jiña'a de ñayii ma:
—Iyo iñu kivi ja satniñu o a. Ki
koo ni kivi yukan ja jin nduva'a
ni, te kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu o ma, má ki koo
ni —kúu de jiña'a de.
15 Te Iya Tátnuni ma, ni
ndakone'e ya:
—Masu ka sa'a ni ja ka ka'an
ni a. ¿Ñatuu ka ndaji ndijin
xndiki ni ma xi burru ni ma kivi
ni tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu o a, ja jin ko'o ti ndute?
16 Vaa ña'a ya'a, tna'a
Abraham ma kúu ña, te
tachi ma, ni ju'ni i ña, te jâ iyo
ja'un uni (18) kuiya ja ku'u ña.
¿Xi ma kuu jin ndaxsiaa o ña nuu
nda'a tachi ma kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu o a?
—kúu ya jiña'a ya.
17 Nuu ni ka'an Jesús ma sukan,
ndaka tee ñatuu ka kunimani
nuu ya ma, ni ka kukan-nuu de.
Kovaa ndaka ñayii ma, ka
kutachi i ja ni ka jini i ja va'a ja
vii sa'a ya ma.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in ndikin tnu mostaza

(Mt 13:31-32; Mr 4:30-32)

18 Jesús ma, jiña'a tna ya:
—¿Na nde a kuu jin sketna'a o
ja inuu kúu i ji'in sukan tatnuni
Su'si ma, ka jani ini ni?
19 Sukan kúu in ndikin tnu
mostaza ma ja luluu ti'i-ni i ma
te skee ñayii ma ini itu i ma, te
jite i, te ja'nu in yutnu kui'i, te
sukun sukun kúu tnu, te onde
lasaa ma, ka sa'a ti taka ti nuu
nda'a tnu ma, sukan ko kuu
ja tatnuni Su'si ma —kúu ya
jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin levadura ma

(Mt 13:33)

20 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Na nde a kuu sketna'a ji'in
sa sukan tatnuni Su'si ma, ka jani
ini ni?
21 Ká'an sa sa'a, ja sukan kúu
levadura ma, sukan ko kuu ja
tatnuni Su'si ma. Vaa nú in
ña'a, ni sakanuu ña levadura ma
ji'in uni jichi ñujan triu ma, te
levadura ma ni-ka'nu kivi i, onde
kundee i xsjaa i ni-ka'nu ñujan
ña ma. Sukan ko kuu ja tatnuni
Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

Jín tnuñu o ja jin kivi koo o ye'e tuu ma

(Mt 7:13-14, 21-23)

22 Ichi kua'an Jesús ma ñuu
Jerusalén ma, te káxtnu'u ya
ndaka ñuu ichi kua'an ya ma.
23 Te in tee, ni jikan-tnu'u de ya:
—Señor, ¿jaku-ni ñayii jin
ndani'i ta'vi? —kúu de jiña'a de.
Te ni ndakone'e ya:
24 —Jin tnuñu ni ja jin kivi koo
ni ye'e tuu ma, vaa ká'an sa ja
kua'a ñayii jin kuni i ja jin kivi
koo i, te ma kuu jin kivi koo i.
25 Vaa nuna ndokuiñi iya
xi-ve'e ma, ja ndakasi ya ye'e ma,

nde ni ja ni ka kendoo ichi
ke'e ma, jin skajan jin skajan ni,
te jin kuña'a ni: “Señor, ndakune
ni ye'e a.” Kovaa ndakone'e ya:
“Masu jini sa ndenu ve koo ni.”
26 Sani te jin keja'a ni jin kuña'a
ni: “¿Te masu kaa ni ka yo jaa, ni
ka yo ji'i o ma, te ni yo kaxtnu'u
ni tnu'u vii tnu'u va'a nuu sa ichi
nuu ka ndatna'a sa ñuu sa ma?”
27 Kovaa ndakone'e ya: “Masu
jini sa ndenu ve koo ni. ¡Kuán
koo ni kuán koto ni nde ichi jin
koo ni! ¡Ñayii ka sa'a ja u'vi ma
ka kuu ni!”
28 Sani te kene'e ña'a ya ichi
ke'e ma, te yukan jin ndanda'yu
jin ndanda'yu ni, te jin ndakandi'i
jin ndakandi'i ni nu'u ni, ja jin
ndakani ini ni ja ñatuu ni ka
kandija ni ya ma, te jin kuni ni
in-ka nuu iyo Abraham ma ji'in
Isaac ma ji'in Jacob ma ji'in
ndaka tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ja
ka iyo de ji'in Su'si ma nuu
tátnuni ya ma.
29 Vaa ki koo ñayii ichi ninu ma,
ichi nuu vee ma, ichi nuu
kána kandii ma, ichi nuu
kée kandii ma, sukan-va'a jin
kunukoo i nuu mesa ja jin kaa jin
ko'o i ji'in ya nuu tatnuni ya ma.
30 Sani te jaku ñayii ka jani ini i
ja masu ka ndanuu i vitna ma,
te suu i jin ko kuu ñayii ka
ndanuu-ka yukan, te jaku ñayii
ja ka kuni i ja xinañu'u-ka jin ko
kuu i vitna ma, te sandi'i-nka
jin ko kuu i kivi yukan —kúu ya
jiña'a ya.

Ni kuxii ini Jesús ma ja kuu ñuu Jerusalén ma

(Mt 23:37-39)

31 Sani te suni ni ka kenda koo
tee ka kuu fariseo ma, te ka
jiña'a de Jesús ma:
—Kuá'an ni in-ka ñuu, vaa tee
kúu Herodes ma chi kúni de ja
ka'ni ña'a de —ka kuu de ka
jiña'a de.
32 Te ni ndakone'e ya:
—Kuán koo ni, te jin kuña'a ni
nuu ñukuii yukan ja: “Vitna ji'in
yutnee ma kene'e sa ini anua
ñayii ma tachi ma te ndasava'a
sa ñayii ka ku'u ma, te isa, te jinu
ja satniñu sa a.”
33 Kovaa vitna, yutnee ma, isa ma
chi iyo-ka ja sa'a sa sukan sa'a
sa ma, vaa masu kuu ja in
tee ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma, te masu kûu de ñuu
Jerusalén ma.
34 ’¡Ñayii ñuu Jerusalén, ja ka
wa'a-yuu ni tee ka ndakaxtnu'u
tnu'u ni wa'a Su'si ma onde ka
ja'ni ni de ma! ¡Te suni sukan ka
sa'a ni ji'in ñayii ni tetniñu ya
nuu ni ma! ¡Na saa-ka jichi ni
kuni sa ja ndaxtutu ña'a sa, sukan
ndaxtutu tila ma chili ti ma chii
ndijin ti ma! Kovaa ñatuu ni ka
kuni ni.
35 Jin kuni ni ja ve'e ni ma chi
jin kendoo nda'vi jin kendoo
kee i. Te ká'an sa ja masu nde jin
kuni-ka ña'a ni onde kenda kivi
ja jin ka'an maa ni: “¡Ja va'a kúu
iya vee nuu Iya Tátnuni ma!”
—kúu ya jiña'a ya.

In kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu ñayii ma, ni ndasava'a Jesús ma in ñayii yi'i ña'a kueñu

14 Sani te in kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu
ñayii ma, ni ja'an Jesús ma
ja kaa ya xita ve'e tee kúu
fariseo ma ja kúu de tee tátnuni
ñuu yukan. Te jaku-ka tee ka kuu
fariseo ma, ka jito yu'u de ya.
2 Suni iyo in tee ku'u, te yi'i ña'a
kueñu.
3 Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya nuu
tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma ji'in nuu tee ka kuu
fariseo ma:
—¿Kuu ndasava'a o in ñayii
ku'u a kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu o ma, xi ña'a?
—kúu ya jiña'a ya.
4 Kovaa ndaka de ni ka jasiyu'u
kuiti. Sani te ni tnii ya tee
ku'u ma, te ni ndasava'a ya de,
te jiña'a ya ja na no'o de.
5 Te nuu tee ka kuu fariseo ma
jiña'a ya:
—Nde ndijin, nú ni kêe in sa'ya
ni ma in soko kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu o ma,
¿te ma ndatava yachi-ni ni i? Xi
in xndiki ni ma, ¿te ma ndatava
yachi-ni ni ti kuechi ja kivi
ni tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu o ma kúu? —kúu ya
jiña'a ya.
6 Te ñatuu ka ni'i ini de nawa
jin ndakone'e de.

Ndenu jin kunukoo o in viko ma, te na in jin kana o viko jin sa'a maa o ma

7 Ja ni jini Jesús ma ja tee ni jan
koo viko ma, ni ka kaji de nuu
ka nukoo ñayii ka ndanuu-ka ma
ni ka jinkoo de, te sa'a ni
ndaka'an-so'o ya nuu de:
8 —Nú na in na kana ña'a in
viko tnánda'a ma, máko jinkoo
ni nuu jin kunukoo ñayii ka
ndanuu-ka ma, vaa kenda in-ka
ñayii kanuu-ka sana ndijin ma,
9 te tee ni kana ña'a nduu ni ma,
nasa kii de te ka'an de: “Kua'a
ni nuu núkoo ni a kunukoo
ñayii ya'a.” Sani te ndokuiñi
ni, te kukan-nuu ni, te ki'in ni
kunukoo ni nuu ka nukoo ñayii
sandi'i-nka ma.
10 Su'va nú na in na kana ña'a i
ja ki'in ni in viko ma, te jinkoo ni
onde sandi'i-nka ma, sukan-va'a
nú ni kenda ñayii ni kana
ña'a ma, te kuu ka'an i: “Ndijin,
ki ya'a ni, te kunukoo ni nuu ka
nukoo ñayii ka ndanuu-ka ma.”
Te sukan, te vivii jin ka'an i ja
kuu ni, te jin kuni ñayii ka nukoo
ji'in ni nuu mesa ma.
11 Vaa nú na in sa'a tnu'u ja
kanuu-ka i ma, suni kendoo
nda'vi i, te kukan-nuu i. Te ñayii
sa'a tnu'u ja masu ñayii kanuu-ka
kúu i ma, te ñayii yukan, nduu i
in ñayii kanuu-ka —kúu ya
jiña'a ya.
12 Jiña'a tna ya nuu tee ni kana
ña'a ve'e de ma:

—Ndijin, nuna sa'a ni in viko te
kua'a ni ja jin kuxe'ñu ñayii ma
xi jin kuxini i, kovaa máko kana
ni ñayii ka ketna'a ini ji'in ni ma,
ni a ñani ni ma, ni a tna'a ni ma,
ni a ñayii xiku ka iyo yatni ji'in
ni ma. Vaa ñayii yukan chi kuu
jin ndakana ña'a i, te sukan, te
jin kendoo inuu ni ji'in i.
13 Kovaa nuna sa'a ni in viko, te
kana ni ñayii nda'vi ma, ñayii
ñatuu kúu jin satniñu i ma, ñayii
cojo ma, ñayii inukuaa ma,
14 te koo sii ini ni, vaa ñayii
yukan, masu kuu jin ndachunaa i.
Te ja sa'a ni sukan ma chi ndataa
Su'si ma nuu ni kivi jin ndateku
ñayii ka sa'a ja va'a ma —kúu ya
jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki in viko ni satu'va in tee ja jin kuxini ñayii ma

(Mt 22:1-10)

15 Ja ni jiniso'o in tee núkoo nuu
mesa ma, te jiña'a de Jesús ma:
—¡Ja va'a-ka jin ko kuu ñayii
jin koo viko kivi tatnuni Su'si ma!
—kúu de jiña'a de.
16 Jesús ma, jiña'a ya:
—In tee, ni sa'a de in viko, te
kua'a de ja jin kuxini ñayii ma, te
ni tatnuni de nuu tee jinukuechi
nuu de ma ja na jin kana de kua'a
xeen ñayii ma.
17 Te nuu ni kenda ora ja jin
kuxini i ma, ni tatnuni de nuu
tee jinukuechi nuu de ma, ja na
ki'in de jín kuña'a de sa'a nuu
ñayii ni kana de ma: "¡Ne'e koo
ni! ¡Jâ iyo tu'va ndaka!"
18 Kovaa ndaka ñayii ni
kana de ma, ni ka keja'a i ka
nduku i nawa jin xtekuechi i
ja ma jin koo i viko ma. Tee
xinañu'u ma, jiña'a de: "Yika ni
jaan sa in ñu'ú, te jiniñu'u ja ki'in
sa jin koto sa. Jikan-ta'vi sa ja
sakanu ini ni", kúu de jiña'a de.
19 In-ka de jiña'a: "Ni jaan sa
u'un yunta xndiki sa, te kúni sa
ja kototnuni sa ti nú kuu jin kutu
ti. Te jikan-ta'vi sa ja sakanu ini
ni", kúu de jiña'a de.
20 Te in-ka de jiña'a: "Yika ni
tnanda'a sa, te masu kuu ki'in
sa", kúu de jiña'a de.
21 Te ni ndenda tee jinukuechi ma,
te ni ndakani de ndaka nuu
jito'o de ma. Sani te jito'o de ma,
ni ndakiti ini de, te jiña'a de
nuu tee jinukuechi ma: "Kuá'an
kunu ni nuya'vi ma ji'in ichi ka
iyo ini ñuu ma, te kii ni ji'in
ñayii nda'vi ma, ji'in ñayii ñatuu
kúu jin satniñu i ma, ji'in ñayii
kuaa ma, ji'in ñayii cojo ma."
22 Te nuu ni jinu ma, te jiña'a tee
jinukuechi ma nuu jito'o de ma:
"Señor, jâ ni sa'a sa sukan ni
tatnuni ni ma, te iyo-ka nuu jin
kunukoo i", kúu de jiña'a de.
23 Sani te tee kúu jito'o de ma,
jiña'a de nuu tee jinukuechi ma:
"Kuá'an ni ichi ka'nu ma ji'in
ichi kuechi ma, te xtetuu ni
jaku-ka ñayii ma ja na ki koo i,
sukan-va'a na chitu nuu iyo tu'va
ja jin kunukoo i ini ve'e sa a.

24 Vaa ká'an sa ja ndaka ñayii ni
kana sa xinañu'u ma, ni-in i masu
kua'a sa tnu'u ja kii i ki kuxini i
ve'e sa a", kúu de jiña'a de.
—Sa'a ni ndakani ya.

Sukan tnundo'o ja kondikin o Cristo ma

(Mt 10:37-38)

25 Kua'a ñayii ka ndikin
Jesús ma, te ni konenuu ya, te
jiña'a ya:
26 —Nú na in vee nuu sa te
kútoo-ka i yuva i ma, xi si'i i ma,
xi ñasi'i i ma, xi ñani i ma, xi
ku'va i ma sana saña, te nú ndí
ini-ka i ja koo va'a maa i ñuu
ñayivi a, te masu kuu ko kuu i
ñayii kondikin ña'a i maa sa.
27 Nú ma kachi i ja ndo'o neni i,
sukan ndó'o ñayii jiso krusi i ma
te kua'an i nuu kûu i ma, masu
kuu ko kuu i ñayii kondikin ña'a.
28 Xi nde ni kúni ja sa'a ni in ve'e
sukun, ¿masu xinañu'u jinkoo ni
te tava ni kuenda na saa kuatniñu
ni, sukan-va'a kuni ni nú iyo ja
jinu ve'e ni ma?
29 Vaa nú ña'a, visi na keja'a ni,
te ma kuu jinu, te ndaka ñayii ka
nde'ya ma, te jin jakundee ña'a i,
30 te jin ka'an i: "Tee ya'a, ni
keja'a de sa'a de ve'e de a, kovaa
ñatuu ni kundee de sinu de."
31 Xi nde in rey iyo ja ki'in de jin
kanaa de ji'in in-ka rey, ¿masu
xinañu'u jinkoo de te ndakani
vava'a ini de nú kuu ja uxi-ni mil
soldado de ma ki'in ji'in de ja
jin kanaa de nuu ka iyo oko mil
soldado ma?
32 Te nú jini de ja ma
kundee de ma, te nú jika-ka vee
in-ka rey ma, te tetniñu de in tee
jin kuña'a de ja jin ndumani de.
33 Chukan kúu ja, ndeva'a-ni nde
ni, nú ma xndoo ni ndaka ja
neva'a ni ma, masu kuu ko kuu
ni in ñayii kondikin ña'a.

Nuna ndu-uun ñii ma masu jiniñu'u-ka i

(Mt 5:13; Mr 9:50)

34 'Vaa ka jini o ja ñii ka jaa
o ma chi ja va'a kúu i, kovaa
nuna ndu-uun i, ¿naxe kuu
kuatniñu-ka ña'a ñayii ma?
35 Masu nde jiniñu'u-ka i, ni a
nuu ñu'ú a, ni a nduu i ja'an.
Su'va siin nuu jin skuita i ñii ma,
vaa masu nde jiniñu'u-ka i. Nde
ni iyo so'o ja koniniso'o ni, te
koniniso'o va'a ni —kúu ya
jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in tee ni ndani'i ndikachi ni ski'in de ma

(Mt 18:10-14)

15 Ndaka tee ni ka yo
ndake'en ya'vi xu'un no'o
ñuu Roma ma, ji'in ñayii masu
ka sa'a ja va'a ma, ni ka jan
tu'va i Jesús ma, sukan-va'a jin
koniniso'o i ja ká'an ya ma.
2 Te tee ka kuu fariseo ma, ji'in
tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u

Moisés ma, ka ka'an de tnu'u ya,
te sa'a ka ka'an de:
—Tee ya'a, jan-ta'vi de ñayii
ka ndiso kuechi a, te jaa de xita
ji'in i —ka kuu de ka ka'an de.
3 Sani te Jesús ma, ni ka'an ya
in tnu'u vijin:
4 —Nde in tna'a ni ma ja
neva'a de cientu ndikachi de ma
te ni ski'in de in ti, ká'an sa
ja xndoo de kuun xiko ja'un
kuun (99) ti ma yuku ma, te
ki'in de jin nu nduku de in kiti ni
ski'in de ma onde ndani'i de ti.
5 Te nú ni ndani'i de ti, sii ini-ni
ndasonee de ti siki chiyo de ma.
6 Te ja ndenda de ve'e de ma,
ndaxtutu de ñayii ka ketna'a ini
ji'in de ma ji'in ñayii ka iyo yatni
ji'in de ma, te kuña'a de: "Jín koo
sii ini o, vaa ni ndani'i sa ndikachi
kiti jâ ni ski'in sa nkuu ma."
7 Te ká'an sa ja sa'a ka kusii ini
xeen i andivi ma ja in ñayii ndiso
kuechi ma, te ndákani ndáka'vi
ini i te ndákokuiñi i te ndándikin i
Su'si ma te sakanu ini ya
kuechi i ma, sana kuun xiko ja'un
kuun-ka (99) ñayii ja ka jani ini i
ja ñayii ka sa'a ja va'a ka kuu i ma
te ñatuu jiniñu'u ja jin ndakani jin
ndaka'vi ini i te jin ndakokuiñi i
te jin ndandikin i Su'si ma te
sakanu ini ya kuechi i ma.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in ña'a ni ndani'i xu'un ni ski'in ña ma

8 'Xi nde in ña'a ja neva'a ña
uxi xu'un te ski'in ña in xu'un
ña ma, ká'an sa ja xndu'va ña in
ñu'u, te ndaxtaa ña ve'e ña ma, te
ndanduku vivii ña onde ndani'i
ña.
9 Te nú ni ndani'i ña ma, ndaxtutu
ña ña'a ka ketna'a ini ji'in ña ma,
te kuña'a ña: "Jín koo sii ini o,
vaa ni ndani'i sa xu'un jâ ni ski'in
sa nkuu ma."
10 Te ká'an sa ja suni sa'a ka kusii
ini ángel Su'si ma ja in ñayii
ndiso kuechi ma, te ndákani
ndáka'vi ini i, te ndákokuiñi i, te
ndándikin i Su'si ma, te sakanu
ini ya kuechi i ma —kúu ya
jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in tee ni ndakokuiñi sa'ya de suchi ni kee te kua'an i ma

11 Jesús ma, sa'a ni ndakani
tna ya:
—In tee, iyo uu sayii de.
12 Te suchi lule-ka ma, jiña'a i
yuva i ma: "Taa, taa ni ja ko
kuu ta'vi sa ma", kúu i jiña'a i.
Sani te yuva i ma, ni ja'nde de
ja neva'a de ma, te ni wa'a de
nduu i.
13 Sani te jaku-ni kii ma, sa'ya de
suchi lule-ka ma, ni xiko i ja
ni wa'a yuva i ma, te ni ni'i i
xu'un ma, te kua'an jika i onde
in-ka ñuu. Te ndeva'a ndekuu-ni
ni yo jatniñu i, te ni xndi'i i
ndaka ja ni ni'i i ma.
14 Kovaa nuu jâ ni ndi'i kuiti
ni jatniñu i ma, te ni kenda in
tnama xeen ñuu yukan, te ñatuu
ni yo ni'i-ka i ja kaa i.

15 Ni ja'an i ni jan kakan-tniñu i
nuu in tee ñuu yukan. Te ni
tetniñu de i yuku ma, ja ko koto i
chikini de ma.
16 Te kúni i ja kaa i visi tna'a ja
ka jaa chikini ma te ndutu chii i,
kovaa ñatuu na in ni yo wa'a ja
kaa i.
17 Sani te ni ndiku'ni ini i, te jani
ini i: "¡Kua'a ñayii ka satniñu
ve'e yuva o ma, te iyo kua'a ja ka
jaa i, te yo'o ya'a, kûu o ja kókon
yíchi o a!
18 Ndakokuiñi o ve'e yuva o ma,
te kuña'a o de sa'a: Yuva maa
sa, ni jiso kuechi sa nuu Su'si ma
ji'in nuu maa ni.
19 Masu kaa masu iyo-ka sa ja
xnani ña'a ni sa'ya ni. Sa'a ña'a
ni sukan kúu in ñayii jinukuechi
nuu ni a, kuña'a o", jani ini i.
20 Sani te ni ndake'en i ichi, te
kuan no'o i ve'e yuva i ma.
'Te onde jika-ka kuan no'o i ma,
te yuva i ma, ni jini de i. Te
ni kunda'vi ini de i, te jinu de
ni jan nu tna'a de i, te ni
ndakanuni'ni de i, te ni chitu de
yikinuu i ma.
21 Te jiña'a i de: "Yuva maa sa,
ni jiso kuechi sa nuu Su'si ma
ji'in nuu maa ni. Masu kaa masu
iyo-ka sa ja xnani ña'a ni sa'ya
ni", kúu i jiña'a i.
22 Kovaa yuva i ma, ni tatnuni de
nuu ñayii ka jinukuechi
nuu de ma, te jiña'a de: "Jin
kene'e kunu ni sa'ma va'a-ka ma,
te jin xndinuu ni i, te jin chunee
ni in xe'e xninda'a i a, te jin chi'i
ni ndijan ja'a i a.
23 Sani te jin ko kunu ni jin kene'e
ni serru va'a-ka ma, te jin ka'ni
ni ti, te jin kaa o ti, vaa jin sa'a o
in viko.
24 Vaa sa'ya sa ya'a, kuenda tnu'u
ja jâ ni ji'i i te ni ndateku i. Jâ ni
skenaa sa i nkuu, te ni ka ndani'i
o i", kúu de jiña'a de. Te ni ka
keja'a de viko ma.
25 'Te sa'ya de suchi
java'a-ka ma, nuu ve ndii i
ja ni ja'an i yuku ma, te nuu ve
nduyatni i ve'e i ma, ni jiniso'o i
ja kúu yaa te ka jitaja'a ñayii
ve'e i ma.
26 Sani te ni kana i in tee
jinukuechi ma, te ni jikan-tnu'u i
nawa kúu.
27 Te tee jinukuechi ma, jiña'a de:
"Vaa ñani ni ma, ni ndenda i,
te yuva ni ma, ni tatnuni de
ja jin ka'ni sa in serru kiti
vava'a-ka ma, vaa ni ndenda
va'a ni ndenda teku i", kúu de
jiña'a de.
28 Sani te ni ndakiti xeen ini suchi
java'a-ka ma, te ñatuu kúni i
ndivi i ve'e i ma. Chukan kúu ja
ni kee yuva i ma, te xtetuu de i
ja na ndivi i.
29 Te jiña'a i nuu yuva i ma:
"Jini ni ja ni kuu kua'a kuiya
jinukuechi sa nuu ni, te ndimaa
kándija ña'a sa, te ñatuu nama
táa ni in ndixi'yu luluu ma,
sukan-va'a sa'a sa in viko ji'in
ñayii ka ketna'a ini ji'in sa a.
30 Kovaa vitna ni ndenda sa'ya
ni a, ja ni jatniñu ndeva'a
ndekuu i xu'un ni ma ji'in ña'a
ka kuneé ka ku-uun ma, te ni

ja'ni ni serru kiti vava'a-ka ma”,
kúu i jiña'a i.
31 Te yuva i ma, ni ndakone'e de:
“Sa'ya maa ri, ro'o chi ndimaa
iyo ro ji'in ri, te ndaka ja neva'a
ri a chi kuenda maa ro kúu.
32 Kovaa vitna jiniñu'u ja jin sa'a
o in viko, te jín koo sii ini o. Vaa
ñani ro a, kuenda tnu'u ja jâ ni
ji'i i te ni ndateku i. Jâ ni skenaa
ri i nkuu, te ni ka ndani'i o i”,
kúu yuva i ma jiña'a de.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in tee jito ve'e jito'o de ma te jini va'a de naxe sa'a de

16 Jesús ma, ni ndakani
tna ya sa'a nuu tee ka
ndikin ya ma:
—Iyo in tee xiku, te neva'a de
in tee jito ndaka ja neva'a de ma.
Te ni jan koo i ni jan kuña'a i nuu
tee kúu jito'o ma ja yikuu tee
jinukuechi ma sa'a ndeva'a de ja
ni kucargu de ma.
2 Te jito'o de ma, ni kana de
tee jinukuechi nuu de ma, te
jiña'a de: “¿Nawa kúu ja ka
ka'an i ja sa'a ni a? Ndataa ni
kuenda siki tniñu ni a, vaa masu
ko kuu-ka ni tee jito ve'e sa a.”
3 Te tee jito ve'e ma, ni keja'a de
jani ini de: “¿Nawa sa'a o vitna?
Vaa jito'o o ya, kene'e ña'a de, te
masu na tniñu-ka o koo. Te vitna
ja masu kúndee-ka o ja satniñu o
nuu ñu'ú ma. Te kúkan-nuu o ja
kakan o karidaa.
4 Aan, jâ jini o ja sa'a o,
sukan-va'a jin kuan-ta'vi ña'a
ñayii ma ve'e i ma, nuna kendoo
o ja ñatuu na tniñu-ka sa'a o”,
jani ini de.
5 Sani te, ni kana de ndi-in ndi-in
ñayii ka tavi nuu jito'o de ma. Te
ni jikan-tnu'u de tee xinañu'u ma:
“¿Na saa tavi ni nuu jito'o
sa ma?”, kúu de jiña'a de.
6 Te ni ndakone'e tee ma: “Tavi
sa cientu kisi na'nu aceite.” Te
jiña'a tee jito ve'e jito'o de ma:
“Ya'a ni tutu ndee ja tavi ni a.
Jinkoo yachi ni, te ndasa'a ni
nuu tutu a ja uu xiko uxi-ni (50)
kúu.”
7 Sani te ni jikan-tnu'u de
in-ka de ma: “Te ndijin, ¿na
saa tavi ni?”, kúu de jiña'a de.
Te tee ya'a, jiña'a de: “Cientu
jichi triu”, kúu de jiña'a de. Te
jiña'a de tee ma: “Ya'a ni tutu
yoxtnee ja tavi ni ma. Te ndatee
ni ja kuun xiko-ni (80) tavi ni”,
kúu de jiña'a de.
8 Te tee kúu jito'o de ma, ni
ndakunitnuni de ja tee ñatuu
ni jito va'a ve'e de ma, ni jini
va'a de naxe ni sa'a de ji'in
ja neva'a jito'o de ma. Ñayii
ñuu ñayivi a, ka jini va'a-ka i
naxe jin kuatniñu i ja ka ni'i ka
tna'a i ñuu ñayivi a, sukan-va'a
masu nawa jin skenaa kuiti i,
kovaa ñayii ka iyo nuu tnuu ñu'u
Su'si ma, ñatuu. Vaa ñatuu ka
jini i naxe jin kuatniñu i ja ka ni'i
ka tna'a i ma ja wa'a Su'si ma.
9 ’Ká'an sa ja ndaka ja ka ni'i ka
tna'a ñayii ma ñuu ñayivi a masu
ja va'a ka kuu, su'va sa'a i ja jin
skenaa o maa o. Chukan kúu ja

jin kuatniñu va'a ni ja ka ni'i ka
tna'a ni ñuu ñayivi a, sukan-va'a
jin koo ñayii jin ketna'a ini
ji'in ni. Te kivi ndi'i ja iyo ñuu
ñayivi a, te jin ndakuan-ta'vi ña'a
ñayii ma nuu jin koo ni ni-kani
ni-jika ma, nuu masu naa ma.
10 'Ñayii sa'a ja va'a ji'in jaku-ni
ja neva'a i ma, suni sukan
sa'a tna i ji'in ja kua'a-ka ja
koneva'a i ma. Te ñayii ñatuu
sa'a ja va'a ma ji'in jaku-ni ja
neva'a i ma, suni sukan tna sa'a i
ji'in ja kua'a-ka ja koneva'a i ma.
11 Te chukan kúu ja nú ñatuu jito
va'a ni tna'a ja ni'i ja tna'a ni ñuu
ñayivi a tna'a ja sa'a ja skenaa
ñayii ma maa i ma, ¿na in kusaa
ini ja taa i nuu iyo nanimaa ja
va'a ja vii ndija ma?
12 Te nú ñatuu ni jatniñu va'a
ni tna'a ja masu koo ji'in ni
ni-kani ni-jika ma, ¿na in ndataa
ja ko kuu kuenda maa ni ni-kani
ni-jika ma?
13 'Ni a in ñayii, masu kuu
kunukuechi i nuu uu jito'o i ma
chi kuni u'vi i nuu in jito'o i ma
te kutoo-ka i in-ka jito'o i ma, xi
katanuu i ja ká'an in jito'o i ma
te saxiko i ja ká'an in-ka de ma.
Te chukan kúu ja masu kuu
kunukuechi o nuu Su'si ma te ko
kunukuechi o nuu ndaka ja iyo
ñuu ñayivi ya —kúu ya jiña'a ya.
14 Tee ka kuu fariseo ma, ka
jatna ini de xu'un ma, te ni
ka jiniso'o de sukan ni ka'an
Jesús ma, te ka jakundee de ya.
15 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ndijin, ka sa'a ni tnu'u ja
ñayii va'a-ka ka kuu ni sana
in-ka ñayii ma, kovaa Su'si ma,
jini ya naxe ka iyo ini anua ni a.
Vaa iyo ja ka jani ini ñayii ma ja
ja va'a-ka kúu, kovaa Su'si ma,
saxiko ya ndaka chukan.

Tnu'u ni yo kaxtnu'u Moisés ma ji'in tnu'u vii tnu'u va'a sukan tatnuni Su'si ma

16 'Tnu'u tátnuni Su'si ma,
ji'in ja ni ka ka'an tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, ni ka yo kaxtnu'u de
onde ni kenda tee kúu Juan ma
tee ni skuandute ñayii ma. Te
onde kivi yukan, sani te ka
kaxtnu'u i naxe tatnuni maa
Su'si ma ini anua ñayii ma. Te
ndaka i ka tnuñu, sukan-va'a kuu
jin jaku'ni ini i sukan tatnuni
Su'si ma ini anua i ma.
17 Yachi-ka jin naa andivi ma ji'in
ñuu ñayivi a sana naa in tnu'u
ni tatnuni Su'si ma, vaa ndaka
tnu'u ni tatnuni Su'si ma onde ko
kuu sukan ni ka'an ya ma.

Jesús ma, ni tatnuni ya ja ñayii ni ka tnanda'a ma, máko jin xndoo tna'a i

(Mt 19:1-12; Mr 10:1-12)

18 'Nú in tee, xndoo de
ñasi'i de ma te ndakueka de in-ka
ña'a ma, kuiso kuechi de, vaa ni
kivi nduu de ji'in in-ka ña'a ma.
Te tee ndakueka ña'a ni xndoo
tee yukan, suni kuiso kuechi de,

vaa ni kivi nduu de ji'in ñasi'i
in-ka tee ma.

Tee kúu Lázaro ma ji'in tee kúu xiku ma

19 ’Iyo in tee xiku, te ni yo
ne'nu de sa'ma vii sa'ma va'a, te
ndaka kivi ni yo sa'a de viko, te
ni yo sa'a ka'nu xeen de.
20 Ni iyo tna in tee nda'vi xeen ni
yo nani de Lázaro, te ni ka yo
ndee kua'a ndi'yi te'yu ñií de ma,
te ni yo nukoo de ye'e tee kúu
xiku ma.
21 Tee nda'vi ya'a, ni yo kuni de
ja ndutu chii de ji'in ja ni ka yo
jinkava chii mesa xiku ma. Te
onde la-ina ma, ni yo jan koo
ni ka yo yundee ti ndi'yi te'yu
ndee de ma.
22 ’In kivi, te ni ji'i tee nda'vi
nani Lázaro ma, te ángel Su'si ma,
ni ka ndakueka i de, te kuan
nu koo i ji'in de onde nuu iyo
Abraham ma. Sani te ni ji'i tna
tee kúu xiku ma, te ni jan koo
ñayii ma ni ka chu'u i de.
23 Tee xiku ma, ndó'o néni de
iyo de nuu ka iyo ñayii ñatuu
ni ka kandija Su'si ma te ni ka
ji'i i ma. Te ni ndonenuu de, te
ni jini de in nuu vivii onde jika
xeen-ka nuu iyo Abraham ma,
ñundee de Lázaro ma.
24 Sani te káyu'u de jiña'a de:
“¡Yuva sa Abraham, kunda'vi
ini ña'a ni! Tetniñu ni Lázaro a,
xndoyo de xini nda'a de a, te
kii de ndaxndoyo de yaa sa a.
Vaa ndó'o néni sa nuu ñu'u i'ni
a”, kúu de jiña'a de.
25 Kovaa Abraham ma, ni
ndakone'e de: “Sa'ya sa,
ndaka'án ni sukan va'a sukan
vii ni iyo ni ñuu ñayivi ma,
te Lázaro a, nda'vi xeen ni yo
kuu de ma. Te vitna chi ni ndusii
ini de ya'a, te ndijin ndó'o néni.
26 Te in-ka kúu ja iyo in kava
ka'nu xen-xeen me'ñu nduu o a.
Te chukan kúu ja nú na in kúni
ja ya'a i ichi ya'a, masu kuu kii i,
ni a ñayii ka iyo ya'a, suni masu
kuu ya'a i onde jiña”, kúu de
jiña'a de.
27 ’Te tee kúu xiku ma, jiña'a de:
“Jikan-ta'vi sa nuu ni, yuva sa
Abraham, ja tetniñu ni Lázaro a
ve'e yuva sa ma
28 nuu ka iyo u'un-ka ñani sa ma,
te xtu'va de i, sukan-va'a má ki
koo tna i ya'a nuu ndó'o néni sa
a”, kúu de jiña'a de.
29 Abraham ma, jiña'a de: “Jâ
ka neva'a i tnu'u Su'si ma ja ni
tatnuni Moisés ma, ji'in ja ni ka
ka'an tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma. Te na
jin kandija maa i tnu'u yukan”,
kúu de jiña'a de.
30 Te tee ni yo kuu xiku ma, ni
ndakone'e de: “Saa vi, yuva sa
Abraham, kovaa nuna ndateku
in ñayii ni ji'i ma te ndenda i
chi jin kandija-ka ña'a i”, kúu de
jiña'a de.
31 Kovaa Abraham ma, jiña'a de:
“Nú ma jin kandija i tnu'u Su'si ma
ja ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in ja
ka ka'an tee ni ka yo ndakaxtnu'u

tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, suni
masu jin kandija i, visi in ñayii ni
ji'i ma, te ndateku i te ndenda i
ja kaxtnu'u i nuu ñayii ma sukan
kúni Su'si ma ja jin sa'a i ma”,
kúu de jiña'a de. Sa'a ni ndakani
Jesús ma.

Ni ka'an Jesús ma sukan yika ja jin ndakuiso kuechi o ma

(Mt 18:6-7; 21-22; Mr 9:42)

17 Jesús ma, jiña'a ya tee ka
ndikin ya ma:
—Ndimaa jin koo ja jin sa'a
ja jin kuiso kuechi ni, kovaa
¡nda'vi-nka maa ñayii sa'a ja jin
kuiso kuechi ñayii ma!
2 Va'a-ka kúu ja nute jin ku'ni i in
yoso ka'nu mulinu ma sukun i, te
jin skee ña'a i nuu mar ma, sana
ja sa'a i ja kuiso kuechi in ñayii
yika ni kandija tnu'u Su'si ma.
3 ¡Jin ko koto va'a ni maa ni!
’Nú in tna'a ni ma, ndasa'a i
ja u'vi, ndonda ni nuu i. Te
nuna ndakunitnuni i te ndakani
ndaka'vi ini i nuu Su'si ma,
sakanu ini ni i.
4 Visi uja jichi na sa'a ña'a i ja
u'vi in kivi ma te ndakunitnuni i
te ndaka'an i ja masu sa'a-ka i, te
sakanu ini ni i —kúu ya jiña'a ya.

Sukan kuu jin sa'a o nuna jin kukanu ini o Iya Tátnuni ma

5 Tee ka kuu apóstol ma, ka
jikan-ta'vi de nuu Iya Tátnuni ma:
—Sa'a ni ja jin kukanu ini xeen
ña'a sa —ka kuu de ka jiña'a de.
6 Te Iya Tátnuni ma, ni
ndakone'e ya:
—Nute ndijin, ka kukanu ini
ña'a ni, visi sukan kaa in ndikin
tnu mostaza ma-ni, kuu jin
kuña'a ni tnu neñu ya'a: “Kana,
te ki'in ro kunukoo ro nuu mar
ma”, te tnu neñu a, kandija tnu
ja jin kuña'a ni ma.

Sukan ko kuu in ñayii jinukuechi nuu Su'si ma

7 ’Nde in tna'a ni ja neva'a de
in suchi jinukuechi nuu de, te
ndenda i ja ni ja'an i yuku ma
ni jan kutu i xi ni yo jito i
kiti de ma, masu kuña'a de i:
“Ne'e, te kunukoo ro, te kaa ro
xita.”
8 Su'va kuña'a de i: “Satu'va ja
kuxini ri, te ko ndi ini ja katanuu
ña'a ro, nani jaa ji'i ri, sana nú
ni jinu ni jatanuu ña'a ro, te kaa
maa ro”, kuña'a de i.
9 Te masu ndakuan-ta'vi de nuu
suchi jinukuechi ma ja ni sa'a i
sukan ni tatnuni de ma, kuenda
tnu'u ja masu in ja kanuu xeen
kúu ja ni sa'a i ma.
10 Te suni sukan jin ku'un tna ini
ni nú ni ka kundee ni, ni ka sa'a
ni ndaka ja ni tatnuni Su'si ma, te
jin ka'an ni: “Ñayii masu nde ka
jiniñu'u ka kuu o, vaa yika-ni ja
iyo ja jin sa'a o ma-ni ni ka sa'a
o.” Sa'a-ni jin ka'an ni —kúu ya
jiña'a ya.

In-ni tee ni nduva'a ma, ni ndakokuiñi de, te ni ndachiñu'u de Su'si ma

11 Ichi kua'an Jesús ma ñuu
Jerusalén ma, ni ya'a ya ñuu
Samaria ma ji'in ñuu Galilea ma.
12 Ni kenda ya yu'u in ñuu ma,
te ni ka kenda koo uxi tee ka
ku'u kue'e lepra, te jika-ka ni ka
jinkuiñi de,
13 te ni ka kayu'u de:
—¡Jesús, teskua'a, kunda'vi ini
ña'a ni! —ka kuu de ka jiña'a de.
14 Nuu ni jini Jesús ma, te
jiña'a ya:
—Kuán koo ni, te jin kaxtnu'u
ni maa ni nuu sutu ma —kúu ya
jiña'a ya.
Te nani kuan koo de ma, te ni ka
nduvii de kue'e ka ndo'o de ma.
15 In de ma, ja ni jini de ja ni
nduvii de ma, ni ndakokuiñi de,
káyu'u de ndáchiñu'u de Su'si ma.
16 Nuu ni ndenda de nuu iyo
Jesús ma, ni jinkoo jiti de, te ni
jakindeyi de onde nuu ñu'ú ma.
Ndákuan-ta'vi de nuu ya. Te tee
ya'a chi tee ñuu Samaria ma
kúu de.
17 Te ni jikan-tnu'u Jesús ma:
—¿Te masu uxi tee ni ka nduvii
kue'e lepra ka ndo'o de ma?
¿Ndenu ka iyo-ka iin-ka de ma?
18 ¿In vaa in tnu'u-ni de ni
ndakokuiñi ndáchiñu'u de Su'si a,
te vitna ja masu ñayii ñuu Israel ya
kúu de? —kúu ya jiña'a ya.
19 Te jiña'a ya tee yukan:
—Ndokuiñi ni, te kuán no'o
ni. Ja ni kukanu ini ña'a ni a,
te chukan kúu ja ni nduva'a ni
—kúu ya jiña'a ya.

Tee ka kuu fariseo ma, ka jikan-tnu'u de nuu Jesús ma naxe kenda kivi tatnuni Su'si ma ñuu ñayivi ya

(Mt 24:23-28, 36-41)

20 Te tee ka kuu fariseo ma, ni
ka jikan-tnu'u de Jesús ma na kivi
kenda kivi tatnuni Su'si ma ñuu
ñayivi ya. Te ni ndakone'e ya:
—Kivi tatnuni Su'si ma ñuu
ñayivi ya, masu kenda ndijin i.
21 Masu jin ka'an i: “Ya'a iyo,
xi yukan iyo.” Vaa ja tátnuni
Su'si ma jâ iyo ne'un ni a
—kúu ya jiña'a ya.
22 Te jiña'a ya nuu tee ka
ndikin ya ma:
—Kovaa kenda kivi ja jin kuu
ini ni ja visi ja in kivi jin kuni
ñayivi ña'a ni te koo sa ñuu
ñayivi a ji'in ni, ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi ya, kovaa masu
kuu jin kuni ñayivi-ka ña'a ni.
23 Visi jaku i jin ka'an: “Ya'a
iyo ya, xi yukan iyo ya”, kovaa
másu ko jin kandija ni i te jin
kondikin ni i.
24 Vaa sukan kúu ora jándute ma
ja ndijin andivi ma in lado ma
onde in-ka lado ma, sukan ko
kuu kivi ndenda sa ja kúu sa iya
vee ñayivi ñuu ñayivi a.
25 Kovaa xinañu'u jin ndo'o xeen
ni, te jin saxiko ña'a ñayii tiempu
ya'a.
26 Sukan ni kuu kivi ni iyo
Noé ma, sukan ko kuu tna kivi

ndii sa ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a.
27 Ñayii ma chi ni ka yo jaa, ni
ka yo ji'i i, ni ka yo xtnanda'a
tna'a i, te ñatuu ni ka yo ndasa'a i
kuenda, onde ni kenda kivi ni
kivi Noé ma nuu arca ma, te ni
kuun xeen savi ma, te ni chitu
ndute ñuu ñayivi a, te ni ka ji'i
ndaka ñayii ma.
28 Te suni sukan ni kuu kivi ni
iyo Lot ma. Ñayii ma, ka jaa i ka
ji'i i, ka jaan i ka xiko i, ka chi'i i
itu i ma, ka sa'a i ve'e i ma.
29 Kovaa Lot ma, ni kee de ñuu
Sodoma ma, te onde andivi ma
ni kuun ñu'u ji'in azufre, te ni ka
kayu i, te ni ka ji'i ndaka i.
30 Sukan ko kuu kivi ndenda sa
ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a.
31 'Kivi yukan, nú ka iyo ni xini
ve'e ma te ka iyo ndatniñu ni ini
ve'e ma, má jin nu koo ni ja jin
kene'e ni. Nú na in iyo yuku ma,
má ndakokuiñi i ve'e i ma.
32 Jin ndaka'án ni sukan ni kuu
ñasi'i Lot ma.
33 Nú na in kúni ja kaku i te
koteku i chi skenaa i maa i. Kovaa
nú na in kúkanu ini ña'a chi visi
na kûu i chi ndani'i ta'vi i.
34 'Ka'an sa ja jakuaa yukan, uu
ñayii ka kixi in-ni nuu jito, in i
ndakueka ya, te in i ndoo.
35 Uu ña'a ka ndiko kaa ña, in
ña ma no'o ji'in ya, te in ña ma
ndoo.
36 Uu ñayii ka iyo yuku ma, in i
ndakueka ya, te in i kendoo
—kúu ya jiña'a ya.
37 Sani te ni ka jikan-tnu'u de:
—¿Señor, ndenu ko kuu sukan?
—ka kuu de ka jiña'a de.
Te ni ndakone'e ya:
—Ndeva'a-ni nuu kátuu in kiti
ni ji'i ma, te yukan ka ndatna'a
loti ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin in ña'a ni ndoo ja ni ji'i yii ña ma ji'in in tee ja'nde tniñu ñayii ma

18 Jesús ma, ni ka'an ya in
tnu'u vijin, sukan-va'a
jin kutu'va de ja ndimaa jin
kakan-ta'vi de, te máko jin
kuñaña de,
2 te jiña'a ya:
—Iyo in tee ni yo ja'nde tniñu,
te ni masu ni yo kandija de
Su'si ma, ni a ñatuu na respetu de
nuu ñayii ñuu yukan.
3 Te maa ñuu yukan iyo in ña'a
ni ji'i yii, te iyo in ñayii ni kanaa
ji'in ña. Te ni ja'an ña ni jan
kakan ña ja na ka'nde de tniñu
ña ma ji'in ñayii ni kanaa ji'in
ña ma.
4 Kua'a xeen kivi ñatuu ni kuni
tee ja'nde tniñu ma katanuu de
ña. Kovaa ni jani ini de: "Visi
ñatuu kándija o Su'si ma te ñatuu
na respetu o nuu ñayii ya'a,
5 kovaa ña'a ya'a kii kii-ni ña ki
xtna'a ña'a ña. Ká'nde o tniñu
ña, sukan-va'a máko kii-ka ña.
Nú ña'a, te ma kanda o", kúu de
ká'an de. —Sa'a ni ndakani
Jesús ma.
6 Te jiña'a tna Iya Tátnuni ma:

—Jin ndasa'a ni kuenda sukan
ni jani ini tee ja'nde tniñu ma,
visi tee sa'a ja u'vi kúu de.
7 Va'a-ni, suni sukan sa'a tna
Su'si ma, te chindee ya ñayii ni
ndakaji ya ma ja ka ndakune'e i ya
nduu ñuu ma. ¡Masu kukuee ya
ja chindee ña'a ya!
8 Ká'an sa ja yachi yachi chindee
ña'a ya. Kovaa nuna kenda kivi
ndii sa ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a, ¿kuiti ja ndani'i-ka sa
ñayii ñuu ñayivi ya ja ka kukanu
ini ña'a i? —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin tee kúu fariseo ma, ji'in tee ndáke'en ya'vi xu'un no'o ñuu Roma ma

9 Jesús ma, ni ka'an ya in-ka
tnu'u vijin, ja kaxtnu'u ya nuu
ñayii ka jani ini ja ñayii va'a-ka
ka kuu i te ka saxiko i jaku-ka
ñayii ma, te sa'a ni ka'an ya:
10 —Uu tee, ni jan koo de veñu'u
ka'nu ma, ka jikan-ta'vi de. In de
kúu fariseo, te in-ka de kúu tee
ndáke'en ya'vi xu'un no'o ñuu
Roma ma.
11 Tee kúu fariseo ma, núkuiñi de,
te sa'a jikan-ta'vi de: "Su'si,
kuta'vi sa nuu ni, vaa masu kúu
sa sukan ka kuu-ka ñayii ma, ja
ka sakui'na i ma, ja ka sa'a i ja
u'vi ma, ja ka kivi nduu i ji'in
in-ka ña'a ma, te masu kúu sa
sukan kúu tee yukan tee ndáke'en
ya'vi xu'un no'o ñuu Roma ma.
12 Ndaka smana iyo ndite sa uu
jichi, te táa sa diezmo ndaka ja
ní'i sa ma", kúu de jiña'a de.
13 'Kovaa tee ndáke'en ya'vi
xu'un no'o ñuu Roma ma, jika-ni
ni jinkoo jiti de. Te ni ñatuu
ndonenuu de ichi andivi ma,
su'va wa'a de pechu de ma, te
ká'an de: "¡Su'si, kunda'vi ini
ña'a ni! ¡In tee ndiso kuechi kúu
sa!", kúu de jiña'a de.
14 Ká'an sa ja tee ndáke'en ya'vi
xu'un no'o ñuu Roma ma, nuu
kuan no'o de ve'e de ma, te jâ ni
sakanu ini ña'a Su'si ma, kovaa
tee kúu fariseo ma, ñatuu. Vaa
nú na in sa'a tnu'u ja maa i ma
kúu ja kuu-ka vaa va'a-ni sa'a
va'a-ni kúu i, jani ini i, chi suni
kendoo nda'vi-ka i te ndatna'a i
ja kan-nuu. Te ñayii jani ini ja
masu nde jiniñu'u i ma vaa ja
sa'a ja kúu i ma masu ja va'a
kúu, ñayii yukan nduu in ñayii
kanuu-ka —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya naxe ko kuu in ñayii sana kivi i nuu tatnuni Su'si ma

(Mt 19:13-15; Mr 10:13-16)

15 Suni ni jan koo i ji'in
suchi kuechi ma nuu Jesús ma,
sukan-va'a sonee ya nda'a ya siki
suchi kuechi ma. Kovaa tee ka
ndikin ya ma, ni ka jini de, te ka
ndonda de nuu ñayii ni jan koo
ji'in suchi kuechi ma.
16 Sani te Jesús ma, ni kana ya
tee ka ndikin ya ma, te jiña'a ya:

—Jin kua'a ni tnu'u, te kí koo
maa suchi kuechi a, te máko jin
ka'nu ndee ni, chi vaa sukan ka
kuu suchi kuechi a sukan jin ko
kuu ñayii jin koo ji'in Su'si ma
nuu tatnuni ya ma.
17 Ja ndaa ká'an sa, nú ma kachi
in ñayii ma ja tatnuni ya nuu i
sukan jan-ta'vi in suchi luluu a
nawa tátnuni o nuu i ma, te
masu kuu koo i ji'in Su'si ma nuu
tatnuni ya ma —kúu ya jiña'a ya.

Sukan yii ja ndani'i ta'vi ñayii ndí ini xeen-ka xu'un i ma

(Mt 19:16-30; Mr 10:17-31)

18 In tee netniñu ma, ni
jikan-tnu'u de nuu Jesús ma:
—Teskua'a va'a ini, ¿nawa
sa'a sa, sukan-va'a ndani'i ta'vi
sa, te koteku sa ni-kani ni-jika?
—kúu de jiña'a de.
19 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Nava'a xnani ña'a ni teskua'a
va'a ini? Masu na in va'a ini, nú
masu ja maa in-ni Su'si ma.
20 Jâ jini ni ndaka ja ni
tatnuni ya ma: “Másu ko kivi
nduu ni ji'in in-ka ña'a ma. Másu
ko ka'ni ni in-ka ñayii ma. Másu
ko sakui'na ni. Másu ko ka'an
tnu'u ni siki in-ka ñayii ma. Kava
respetu ni nuu yuva ni ma ji'in
nuu si'i ni ma” —kúu ya jiña'a ya.
21 Te tee yukan, jiña'a de:
—Ndaka cha'a chi jâ sa'a ndi'i
sa onde nuu jaa sa ma —kúu de
jiña'a de.
22 Ja ni jiniso'o Jesús ma sukan,
te ni ndakone'e ya:
—Kúni-ka in-ka ja sa'a ni a.
Ndaxiko ni ndaka ja neva'a
ni ma, te kua'a ni ñayii ka
kunda'vi ma. Te sukan, te xiku
ko kuu ni andivi ma. Sani te kii
ni, te kondikin ña'a ni —kúu ya
jiña'a ya.
23 Kovaa ja ni jiniso'o tee yukan
sukan jiña'a ya ma, te ni kuxii
xeen ini de, vaa in tee xiku xeen
kúu de.
24 Ja ni jini Jesús ma sukan, te
jiña'a ya:
—¡Naka yii kúu ja in ñayii
xiku ma, kenda i ja koo i ji'in
Su'si ma nuu tatnuni ya ma!
25 Su'va yachi-ka kuu kivi in kiti
kúu camellu ma in yavi xuu yiki
tiku ma sana ja in ñayii xiku ma,
kenda i ja koo i ji'in Su'si ma nuu
tatnuni ya ma —kúu ya jiña'a ya.
26 Te ñayii ni ka jiniso'o ma, ka
jikan-tnu'u i:
—¿Na in kuu ndani'i ta'vi ja
sukan? —ka kuu i ka jiña'a i.
27 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Tna'a ja masu kuu ka jani
ini ñayii ma, Su'si ma chi kuu
sa'a ya —kúu ya jiña'a ya.
28 Pedro ma, jiña'a de:
—Señor, saña chi ndaka ja ka
neva'a sa ma ni ka xndoo sa, te
ni ka ndikin ña'a sa —kúu de
jiña'a de.
29 Te ni ndakone'e ya:
—Ja ndaa ká'an sa ja ndeva'a-ni
na in xndoo ve'e i ma, ñasi'i i ma,
ñani i ma, yuva i ma, ji'in
sa'ya i ma, ja kuechi ja káxtnu'u i
sukan tátnuni Su'si ma ini anua
ñayii ma,

30 ndani'i kua'a xeen-ka i ja
koneva'a i ñuu ñayivi a, te kivi
ki'in o ma ndani'i ta'vi i, te
koteku i ni-kani ni-jika —kúu ya
jiña'a ya.

Ni kaxtnu'u Jesús ma ja ku-uni jichi ja jin ka'ni i ya kovaa ndateku ya

(Mt 20:17-19; Mr 10:32-34)

31 Jesús ma, ni kana siin ya
ndi-uxi uu tee ka ndikin ya ma,
te jiña'a ya:
—Vitna jín koo o ñuu
Jerusalén ma, nuu ko kuu sukan
ni ka tee tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma siki sa ja
kúu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a.
32 Vaa jin koo i jin ndaxsia'a ña'a i
nuu nda'a ñayii masu ñuu ya'a,
te jin kosiki ndee ña'a i, te jin sa'a
ndeva'a ña'a i, te jin tusii ña'a i,
33 te jin kani ña'a i, te jin ka'ni
ña'a i. Te nuu uni kivi ma, te
ndateku sa —kúu ya jiña'a ya.
34 Kovaa masu ni ka jaku'ni kuiti
ini de, ni masu ni ka jini de nawa
kúu ja ká'an ya ma, vaa masu ni ka
jakun-tnuni ini de ja jiña'a ya ma.

Ñuu Jericó ma, ni ndasava'a Jesús ma in tee kuaa

(Mt 20:29-34; Mr 10:46-52)

35 Nuu jâ ve kuyatni Jesús ma
ñuu Jericó ma, in tee kuaa núkoo
yu'u ichi ma, jikan de karidaa.
36 Ja ni jiniso'o de ja ka ya'a kua'a
ñayii ma, te ni jikan-tnu'u de
nawa kúu.
37 Te ka jiña'a i ja Jesús ñuu
Nazaret ma ni ya'a kua'an ya.
38 Te ni kayu'u de jiña'a de ya:
—¡Jesús, Sa'ya David, kunda'vi
ini ña'a ni! —kúu de jiña'a de.
39 Te ñayii ka yoxtnuu kuan
koo i ma, ka ndonda i nuu de,
sukan-va'a na kasiyu'u de. Kovaa
nini'i-ka ni kayu'u de:
—¡Sa'ya David, kunda'vi ini
ña'a ni! —kúu de jiña'a de.
40 Jesús ma, ni jinkuiñi ya, te ni
tatnuni ya:
—Kuán koo ni kuán kueka ni de
—kúu ya jiña'a ya.
Te nuu ni jan tna'a de ya ma, te
ni jikan-tnu'u ya:
41 —¿Nawa kúni ni ja sa'a sa ja
kuu ni? —kúu ya jiña'a ya.
Tee kuaa ma, ni ndakone'e de:
—Señor, kúni sa ja ndundijin
nuu sa a —kúu de jiña'a de.
42 Jesús ma, jiña'a ya:
—¡Ndundijin nuu ni a! Te
kuechi ja ni kukanu ini ña'a ni a,
te chukan kúu ja ni ndundijin nuu
ni a, te ni nduva'a ni —kúu ya
jiña'a ya.
43 Te maa ora yukan-ni, te ni
ndundijin nuu de, te ni ndikin de
Jesús ma, te ndáchiñu'u de
Su'si ma. Te ndaka ñayii ni ka jini
sukan ma, suni ka ndachiñu'u i
Su'si ma.

Jesús ma, ni ndatna'a ya ji'in Zaqueo ma

19 Jesús ma, ni kivi ya ñuu
Jericó ma, te ni chu'un ya
kua'an ya ini ñuu ma.

2 Te yukan iyo in tee xiku nani de
Zaqueo. Tee tátnuni nuu tee ka
ndake'en ya'vi xu'un no'o ñuu
Roma ma kúu de.
3 Tee ya'a, kúu ini de ja kuni de
Jesús ma. Kovaa ñatuu kúu
kuni de ya, vaa ka iyo kua'a
ñayii, te Zaqueo ma chi in tee
ndi'i ndi'i-ni kúu de.
4 Chukan kúu ja jinu de ni
jakoxtnuu de, te ni jan kaa de
in tnu sicómoro yatni nuu
ya'a Jesús ma, sukan-va'a kuu
kuni de ya.
5 Nuu ni ya'a Jesús ma ichi yukan,
nde'ya ya ichi sukun ma, te ni
jini ya Zaqueo ma, te jiña'a ya:
—Zaqueo, ki nuu kunu ni kii
ni, chi vaa kanuu ja ki'in sa ve'e
ni ma —kúu ya jiña'a ya.
6 Zaqueo ma, ni nuu kunu de,
te sii ini ni jan-ta'vi de ya
ve'e de ma.
7 Ja ni ka jini ñayii ma sukan,
ndaka i ni ka keja'a ka ka'an i
tnu'u Jesús ma. Ka ka'an i:
—¿Nava'a ni kivi de ve'e in tee
ndiso kuechi a? —ka kuu i ka
ka'an i.
8 Zaqueo ma, ni ndokuiñi de, te
jiña'a de nuu Iya Tátnuni ma:
—Jini ni, Señor, ndakua'a sa
ñayii nda'vi ma sava ja neva'a
sa a. Te nú na in xi-nuu ni
sakui'na sa, te ndakua'a sa kuun
jichi-ka —kúu de jiña'a de.
9 Jesús ma, jiña'a ya:
—Vitna jin ndani'i ta'vi ñayii
ve'e ya'a, vaa tee ya'a tna chi in
sa'ya tata Abraham ma kúu de.
10 Vaa saña ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a, vee sa ve ndi
nduku sa ñayii jâ ni ka skenaa i
maa i ma, sukan-va'a jin ndani'i
ta'vi i —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma in tnu'u vijin siki ñayii ni ka kunda'a xu'un ja jin satniñu ji'in i ma

11 Ka niniso'o i tna'a ja ká'an
Jesús ma, te Jesús ma, ni ka'an ya
in tnu'u vijin, vaa yatni iyo ya
ñuu Jerusalén ma, te ni ka jani
ini i ja sani te kenda kivi tatnuni
Su'si ma ñuu ñayivi ya.
12 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Iyo in tee kanuu xeen, te ni
kee de kua'an de in ñuu jika,
sukan-va'a ni'i de tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ja ko kuu de rey ma.
Te sana ndii de ja tatnuni de
ñuu de ma.
13 Te ni kana de uxi tee ka
jinukuechi nuu de ma, te ni
wa'a de kua'a xu'un nuu ndi-in
ndi-in de, te jiña'a de: “Jin
satniñu ni ji'in xu'un ya'a onde
kivi ndenda sa ma”, kúu de
jiña'a de.
14 Kovaa ñayii ñuu de ma, ka kiti
ini i nuu de, te nani kua'an de ma,
te ni ka tetniñu i in jichi ñayii
kuan koo i, te ka jiña'a i: “Masu
ka kuni sa ja tee ya'a ko kuu rey
tatnuni nuu sa ma”, ka kuu i ka
jiña'a i.
15 ’Kovaa maa de ni kana ja ko
kuu de rey ma, te ni ndenda de
ñuu de ma. Nuu ni ndenda de ma,
te ni ndakana de ndaka tee

ni wa'a de xu'un ma, tee ka
jinukuechi nuu de ma, sukan-va'a
kuni de na saa ni ka ni'i ndi-in
ndi-in de ma.
16 Tee xinañu'u ma, ni kenda de,
te jiña'a de: “Señor, xu'un ni a
chi ni ni'i i uxi-ka jichi sukan ni
taa ni ma”, kúu de jiña'a de.
17 Te rey ma, ni ndakone'e de:
“Va'a-ni, vaa ñayii jinukuechi
va'a kúu ni. Ja ni jito va'a ni
jaku ja ni taa sa ma, te vitna, te
tatnuni ni nuu uxi ñuu a”, kúu de
jiña'a de.
18 Sani te ni kenda in-ka de, te
jiña'a de: “Señor, xu'un ni a ni
nduu u'un-ka jichi ja ni taa ni
ma”, kúu de jiña'a de.
19 Te jiña'a tna rey ma: “Ndijin
ko kuu ñayii tatnuni nuu u'un
ñuu a”, kúu de jiña'a de.
20 ’Kovaa ni kenda in-ka de ma,
te jiña'a de: “Señor, ya'a iyo
xu'un ni a. Ni tava'a sa i in nuu
pañu,
21 vaa yu'u ña'a sa, vaa ndijin chi
in tee ndákan-ndoo kuenda kúu
ni, vaa ndáke'en ni ja masu ni
sonee ni ma, te ndáxtutu ni itu
nuu masu ni chi'i ni ma”, kúu de
jiña'a de.
22 Sani te jiña'a rey ma: “Tee
masu jinukuechi va'a kúu ni. Maa
tnu'u ni ka'an ni a, te ndáka'an
sa nuu ni. Nú jini ni ja in tee
ndákan-ndoo kuenda kúu sa ja
ndáke'en sa ja masu ni sonee
sa ma te ndáxtutu sa itu nuu
masu ni chi'i sa ma,
23 ¿nava'a ñatuu ni jan xsia'a ni
xu'un sa a nuu ñayii jin taa sa'ya
xu'un ma, sukan-va'a ja ndenda
sa ma, ndataa ni xu'un sa ma
ji'in sa'ya xu'un sa ma?”, kúu de
jiña'a de.
24 Te jiña'a de ñayii ka iyo yukan:
“Jin ndaxtandee ni xu'un sa a, te
jin ndakua'a ni tee ni ni'i uxi-ka
jichi ma”, kúu de jiña'a de.
25 Te ka jiña'a i: “¡Señor, kovaa
jâ neva'a de uxi-ka jichi ma!”, ka
kuu i ka jiña'a i.
26 Kovaa rey ma, ni ndakone'e de:
“Ká'an sa nuu ni ja nú na in
neva'a kua'a-ka, su'va kua'a-ka
skuta'vi ña'a Su'si ma. Kovaa nú
na in ñatuu nawa neva'a i ma,
onde ja vala neva'a i ma ndake'en
Su'si ma.
27 Te ñayii ñatuu ka kunimani
nuu sa ma ja ñatuu ka kuni i ja ko
kuu sa rey nuu i ma, kuán koo ni
kuán kueka ni i, te konde'ya sa,
te jin ka'ni ni i”, kúu de jiña'a de.
—Sa'a ni ndakani Jesús ma.

Jesús ma, yoso ya in burru ni kivi ya ñuu Jerusalén ma

(Mt 21:1-11; Mr 11:1-11; Jn 12:12-19)

28 Ja ni jinu ni ka'an
Jesús ma sukan, kua'an ya ñuu
Jerusalén ma.
29 Nuu sani te kenda ya ñuu
Betfagé ma ji'in ñuu Betania ma
yatni yuku nani Yuku Tnu
Olivo ma, ni tetniñu ya uu tee ka
ndikin ya ma,
30 te jiña'a ya:
—Kuán koo ni yu'u ñuu iyo
jiyo ma, te nú ni ka kenda koo

ni ma, te jin ndani'i ni in burru
nu'ni ti ja ñatuu na in kakoso-ka
ti. Te jin ndaji ni ti, te ki koo ni
ji'in ti.
31 Te nú na in kakan-tnu'u nava'a
ka ndaji ni ti, te jin kuña'a ni:
"Maa Señor ma jiniñu'u ti", jin
kuña'a ni —kúu ya jiña'a ya.
32 Te tee ka ndikin Jesús ma,
kuan koo de, te ni ka ndani'i de
ndaka sukan jiña'a ya ma.
33 Nani ka ndaji de burru ma,
te ñayii xi-burru ma, ni ka
jikan-tnu'u i:
—¿Nava'a ka ndaji ni burru a?
—ka kuu i ka jiña'a i.
34 Te ni ka ndakone'e de:
—Vaa Señor ma jiniñu'u ti —ka
kuu de ka jiña'a de.
35 Te ni ka sonee de sa'ma siki
burru ma, te ni jan koo de ji'in
ti nuu iyo Jesús ma, te ni ka
chindee de ya ni kakoso ya ti.
36 Sukan-ni kua'an Jesús ma ji'in
ti ichi ma, ñayii ma, ka skuili i
sa'ma ka ndii i ma.
37 Te nuu ni kuyatni ya ja nuu ya
Yuku Tnu Olivo ma, ndaka ñayii
ka ndikin ya ma, ni ka keja'a i ka
kusii ini i, te ka chiñu'u i Su'si ma
ja ndaka milagru ni ka jini i ma,
38 te ka ka'an i:
—¡Jayiñu'u kúu rey vee nuu
Iya Tátnuni ma! ¡Ka kusii ini i
andivi ma, te jayiñu'u kúu onde
sukun ma! —ka kuu i ka ka'an i.
39 Sani te jaku tee ka kuu
fariseo ma ja ka iyo de ne'un
ñayii ma, ka jiña'a de:
—Teskua'a, ka'an ni nuu ñayii
ka ndikin ña'a a, te má jin
kayu'u-yu'u i —ka kuu de ka
jiña'a de.
40 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—Ká'an sa ja nú ñayii ya'a,
jin kasiyu'u i, yuu a jin kayu'u
—kúu ya jiña'a ya.
41 Nuu ni kenda yatni ya ñuu
Jerusalén ma, ja ni jini ya
ñuu ma, Jesús ma, nda'yu ya ja
kuu ñuu ma,
42 te ká'an ya:
—¡Nute ni ka jaku'ni ini ni, visi
ja vitna, sukan sa'a sa ja jin koo
va'a ni ma! Kovaa vitna chi iyo
yu'u, te masu kuu jin kuni ni.
43 Vaa ki koo kivi u'vi siki ni a,
ja ñayii ñatuu ka kunimani nuu
ni a, jin sa'a i ja jin ndesi va'a ni,
te ni-ka'nu ñuu a, jin ndakonduu
ña'a i, te jin ka'ni ña'a i,
44 te jin xnaa ndi'i kuiti i ñuu
ni a. Jin ka'ni ña'a i, te ni ma jin
xndoo-ka i ni-in-ka yuu siki in-ka
yuu ja jin koxtna'a i, vaa ñatuu
ni ka ndasa'a ni kuenda ora nuu
ni kii Su'si ma ja sa'a ya ja jin
kaku ni ma —kúu ya ká'an ya.

Jesús ma, ni ndasavii ya ini veñu'u ka'nu ma

(Mt 21:12-17;
Mr 11:15-19; Jn 2:13-22)

45 Ja ni jinu sukan ma, Jesús ma,
ni kivi ya veñu'u ka'nu ma, te
ni keja'a ya kéne'e ya ñayii ka
xiko ma,
46 te jiña'a ya:
—Nuu tutu ndee tnu'u Su'si ma
ká'an: "Ve'e sa a chi ko kuu i
ve'e kakan-ta'vi ñayii ma nuu

Su'si ma.” Sukan ndee nuu tutu
Su'si ma. Kovaa ndijin chi ni ka
ndasa'a ni in yavi nuu ka ñu'u
kui'na —kúu ya jiña'a ya.
47 Ni jinu ni ndasavii ya ma, te
ndaka kivi Jesús ma, káxtnu'u ya
tnu'u maa ya ma ini veñu'u ma, te
tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in
tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, ji'in tee ka netniñu
ñuu yukan, ka nduku de naxe jin
ka'ni de ya.
48 Kovaa ñatuu ka ni'i ini de naxe
jin sa'a de, vaa ndaka ñayii ma, ka
niniso'o ñukuun i ja ká'an ya ma.

Ni ka jikan-tnu'u de na in ni tatnuni ja sa'a Jesús ma sukan

(Mt 21:23-27; Mr 11:27-33)

20 In kivi nani káxtnu'u
Jesús ma nuu ñayii ma ini
veñu'u ka'nu ma, te káxtnu'u ya
tnu'u vii tnu'u va'a naxe jin
ndani'i ta'vi o ma, te ni ka
kenda koo tee ka tatnuni nuu
sutu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u
ni kaxtnu'u Moisés ma, ji'in tee
ka kuu ja'nu ma,
2 te ka jiña'a de:
—¿Na in tátnuni ja sa'a ni
sukan? ¿Xi na in ni tatnuni sa'a?
—ka kuu de ka jiña'a de.
3 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Saña tna kakan-tnu'u ña'a sa,
te jin ndakone'e ni:
4 ¿Na in ni tetniñu Juan ma ja
skuandute de ma? ¿Su'si ma, xi
ñayii ma-ni? —kúu ya jiña'a ya.
5 Ni ka keja'a de ka ndatnu'u
tna'a ndi-in ndi-in de:
—Nuna jin kuña'a o ja Su'si ma
ni tetniñu Juan ma, kovaa
ka'an de: “¿Nava'a ñatuu ni ka
kandija ni ja ká'an de ma?”
6 Te ni masu kuu jin kuña'a o ja
ñayii ma ni tetniñu Juan ma, vaa
ñayii ma chi jin kua'a-yuu ña'a i,
te jin ka'ni ña'a i, vaa ndaka i
ka jani ini ja Juan ma, in tee ni
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma kúu de —ka kuu de ka
ka'an de.
7 Chukan kúu ja ni ka
ndakone'e de ja masu ka jini de
na in ni tetniñu Juan ma ja
skuandute de ma.
8 Sani te Jesús ma, ni
ndakone'e ya:
—Suni ma ka'an tna sa na in ni
tatnuni ja sa'a sa sa'a —kúu ya
jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya in tnu'u vijin ñayii masu inuva'a ini, ja ka jito i itu tnu uva ma

(Mt 21:33-46; Mr 12:1-11)

9 Sani te ni keja'a Jesús ma
ká'an ya nuu ñayii ma, te ni
ka'an ya tnu'u vijin ya'a:
—In tee, ni sunkoo de tnu uva
ini itu de ma, te ni sacargu de
jaku ñayii ja jin satniñu i, te
kua'an jika xeen de.
10 Te kivi jâ ni kuaan uva ma, te
ni tetniñu de in tee jinukuechi
nuu de ma, ja na jin nu ndakan de
jaku uva ma ja kúu kuenda de ma
nuu ñayii ka jito itu de ma.
Kovaa ñayii yukan, ni ka kani i

tee ma, te ni ka ndatetniñu i de
su'va-ni kuan no'o de.
11 Kovaa tee xi-ñu'u ma chi ni
ndatetniñu tuku de in-ka tee
jinukuechi nuu de ma. Kovaa suni
tee ya'a, ni ka ka'an ndeva'a i
nuu de, te ni ka kani i de, te ni
ka ndatetniñu i de su'va-ni tna
kuan no'o de.
12 Te ni tetniñu tuku de in-ka de,
kovaa ñayii ka jito itu de ma,
suni ni ka xtnakue'e i tee ma, te
ni ka kene'e i de yu-itu ma.
13 'Saa ni jani ini tee xi-ñu'u ma,
te ká'án de: "¿Nawa sa'a o?
Va'a-ka ja tetniñu o sa'ya o suchi
kútoo o a, xi saa jin kandija ña'a
i", ká'án de.
14 Kovaa ni ka jini ña'a ñayii ka
jito itu ma, te ni ka ka'an ndi-in
ndi-in i: "Suchi ya'a ko kuu suchi
nduta'vi ñu'ú ya'a. Jín ka'ni o i,
sukan-va'a jin nduu kuenda maa
o ñu'ú a", ka kuu i ka ka'an i.
15 Chukan kúu ja ni ka kene'e i
sa'ya de ma yu'u itu ma, te ni ka
ja'ni ña'a i.
'¿Te nawa ka jani ini ndijin ja
sa'a tee xi-ñu'u ma?
16 Ki'in de, te ka'ni de ñayii
ka jito itu de ma, te kua'a de
ñu'ú de ma in-ka ñayii —kúu ya
jiña'a ya.
Ja ni ka jiniso'o i sukan ma, te
ka jiña'a i:
—¡Chukan chi ña'a kuiti! —ka
kuu i ka jiña'a i.
17 Kovaa Jesús ma, nde'ya ya,
te jiña'a ya:
—¿Nawa kúni ka'an ja ndee
tnu'u Su'si ma sa'a?:
Yuu ni ka saxiko ñayii ka
sa'a ve'e ma,
ni nduu i yuu kanuu-ka.
18 Ndeva'a-ni ñayii nduva siki
yuu ma, kukuechi kulikin
ñayii ma. Te nú yuu ma jinu siki
in ñayii ma, ñuyaka-nka-ni nduu
ñayii ma —kúu ya jiña'a ya.
19 Tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ni ka
jinitnuni de ja ni ka'an ya tnu'u
vijin ya'a ja jin kuu maa de,
te chukan kúu ja ka kuni de
ja jin tnii de Jesús ma maa
ora yukan-ni, kovaa ka yu'u de
ñayii ma.

Jesús ma, ni ka'an ya nawa jin kua'a o nuu gobiernu ma, ji'in nawa jin ndakua'a o nuu Su'si ma

(Mt 22:15-22; Mr 12:13-17)

20 Ni ka tetniñu de ñayii ja jin
kototnuni i Jesús ma, te ni ka sa'a i
tnu'u ja ñayii ka sa'a ja va'a ka
kuu i. Te ka nduku i naxe jin ni'i
ichi i ja jin xtekuechi i Jesús ma,
sukan-va'a jin koo i jin xsia'a i ya
nuu tee ka tatnuni ñuu ma.
21 Te ka jikan-tnu'u i ya:
—Teskua'a, ka jini sa ja ja
ká'an ni a ji'in ja káxtnu'u ni a
chi ja ndaa kúu, te masu ndí ini
ni nde ñayii ka niniso'o. Ndijin
chi káxtnu'u ndaa ni sukan
kúni Su'si ma ja jin ko kuu o
nuu ya ma.
22 ¿Te naxe ká'an ni? ¿Va'a-ni
ja jin ndachuya'vi sa xu'un no'o

ñuu Roma ma nuu tee tátnuni
nani César ma, xi ña'a? —ka
kuu i ka jiña'a i.
23 Jesús ma, ni jinitnuni ya ja
u'vi ka jani ini i ma, te jiña'a ya:
24 —Jin kaxtnu'u ni xu'un a.
¿Na in xi-yunuu ndenee, te na in
nani sukan ndenee a? —kúu ya
jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e i:
—Yunuu tee nani César ma
—ka kuu i ka jiña'a i.
25 Jesús ma, jiña'a ya:
—Te jin ndakua'a ni nuu
César ma tna'a ja kúu kuenda
maa de ma, te nuu Su'si ma jin
ndakua'a ni tna'a ja kúu kuenda
maa ya ma —kúu ya jiña'a ya.
26 Te ñatuu ni-in ja ni ka'an ya
nuu ñayii ma ni ka ndani'i ñayii
kuan koo kuan kototnuni ya ma
ja jin xtekuechi i ya, sukan-va'a
jin tnii i ya ma. Chukan kúu
ja ni ka sa'vi-nka ini i ja ni
ndakone'e ya ma, te ni ka
jasiyu'u i.

Ni ka jikan-tnu'u tee ka kuu saduceo ma naxe ko kuu ñayii ndateku ma

(Mt 22:23-33; Mr 12:18-27)

27 Ni jan koo jaku tee
saduceo ma ni ka jan koto de
Jesús ma. Tee ya'a chi ka ka'an de
ja masu jin ndateku ñayii ni ka
ji'i ma. Te chukan kúu ja ni ka
jikan-tnu'u de ya:
28 —Teskua'a, Moisés ma, ni
xndoo de nuu tutu ká'an, nú
in tee ma, ni tnánda'a de te
ni ji'i de te ñatuu na sa'ya de
ji'in ñasi'i de ma ni iyo, te
ñani tee ni ji'i ma ndakueka
ñasi'i de ma, sukan-va'a koo
sa'ya ña, te ko kuu i sa'ya tata
tee ni ji'i ma.
29 Ni iyo in jichi ja uja de
ndi-tna'a ñani de ma. Tee
xinañu'u ma, ni tnanda'a de,
kovaa ni ji'i de, te ñatuu na
sa'ya de ji'in ñasi'i de ma ni
iyo.
30 Tee ku-uu, tee ku-uni ma, ni
ka ndakueka de ña, te suni maa i
ni ka sa'a-ka ñani de ma.
31 Sukan ni kuu ji'in ndi-uja de ma.
Te ni-in de ñatuu ni iyo sa'ya de
ji'in ña. Te ni ka ji'i de.
32 Saa ni ji'i maa ña'a ma.
33 Te kivi jin ndateku ñayii ma,
¿nde de xi-ñasi'i ko kuu ña'a
ya'a, nú ndi-uja de ni iyo ji'in
ña ma? —ka kuu de ka jiña'a de.
34 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ñuu ñayivi a ka tnanda'a
tee ma ji'in ña'a ma,
35 kovaa ñayii jin ndani'i ta'vi ma,
te ja jin ndateku i ma te jin
kenda koo i ñuu ñayivi jaa ma,
kúu tee kúu ña'a, masu jin
ndatnanda'a-ka i,
36 vaa masu jin kûu-ka i. Vaa
sukan ka kuu ángel Su'si ma,
sukan jin ko kuu i, te sa'ya
Su'si ma jin ko kuu i, vaa ñayii
ni ka ndateku ka kuu i.
37 Te onde maa tee kúu
Moisés ma ni kaxtnu'u sukan ni
jiña'a Su'si ma nuu ni ka'an ya
ji'in de nuu iyo tnu iñu káyu
káyu-nka ma, te yukan ni ka'an

maa Iya Tátnuni ma ja maa ya
kúu Su'si Abraham ma, Su'si
Isaac ma, Su'si Jacob ma. Visi ni
ka ji'i tee ya'a, kovaa ka teku de
nuu Su'si ma.
38 ¡Vaa Su'si ma, masu Su'si ñayii
ni ka ji'i ma kúu ya, chi Su'si
ñayii ka teku ma kúu ya, vaa
ja maa ya, te ndaka i ka teku!
—kúu ya jiña'a ya.
39 Jaku tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ka jiña'a de:
—Va'a-ni ká'an ni, teskua'a
—ka kuu de ka jiña'a de.
40 Sani te ñatuu ni ka kusaa-ka
ini de ja jin kakan-tnu'u-ka de ya.

Maa Su'si ma ni tetniñu Cristo ma

(Mt 22:41-46; Mr 12:35-37)

41 Jesús ma, jikan-tnu'u ya:
—¿Te nava'a ka ka'an i ja Sa'ya
tata David ma kúu Cristo iya ni
tetniñu Su'si ma?
42 Te vitna ja David ma, nuu tutu
ni tee de salmo ma ni ka'an de:
Iya Tátnuni ma jiña'a nuu iya
tátnuni nuu sa a:
"Kunukoo ro xiñi kua'a ri a,
43 te onde nú ni kundee
ri skendoo ri
ndaka suchi ñatuu ka
kunimani nuu o a
chii ja'a ro a",
sa'a ni jiña'a ya ma.
44 Kovaa ¿naxe ko kuu Sa'ya tata
David ma Cristo ma, te vitna ja
maa David ma, ni xnani de ya
iya tátnuni nuu de ma? —kúu ya
jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma ja tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, ñatuu ka sa'a ndaa ka sa'a ndija de

(Mt 23:1-36; Mr 12:38-40; Lc 11:37-54)

45 Ndaka ñayii ma ka niniso'o,
te Jesús ma, jiña'a ya nuu tee ka
ndikin ya ma:
46 —Jin konee ni cuidado nuu
tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma chi ka jatna ini de
ja jin kone'nu de sa'ma nani, te
ka kuni de ja jin kava respetu i
nuu de ma te jin kua'a i de nchuxi
nuya'vi ma. Ka nduku de nuu jin
kunukoo de nuu ka nukoo ñayii
ka ndanuu-ka ini veñu'u ma. Te
nuu ka kuu viko ma, ka kunuu
maa de ja jin kunukoo de nuu
mesa ka ndanuu-ka ma.
47 Te ka xnda'vi de ña'a ni ka
ji'i yii ma, sukan-va'a jin ni'i de
nawa ka neva'a ña ma, te jin
kaa jin ko'o de. Te ja ñatuu na
in kunitnuni, te ka sa'a de tnu'u
ja na'a xeen-ka ka jikan-ta'vi de
nuu Su'si ma. Tee ya'a chi jin
chunaa xeen-ka de nuu Su'si ma
—kúu ya jiña'a ya.

Sukan ni ndakua'a ña'a nda'vi ni ndoo ja ni ji'i yii ma xu'un nuu Su'si ma

(Mr 12:41-44)

21 Jesús ma, nde'ya ya tee
ka kuu xiku ma, ja ni jan
koo de ni ka chunee de xu'un ka
ndakua'a de nuu Su'si ma,

2 te ni jini tna ya in ña'a nda'vi
ni ji'i yii ña ma, ja ni jan chunee
ña uu xu'un lilikin.
3 Sani te jiña'a ya:
—Ja ndaa ká'an sa ja ña'a nda'vi
ni ji'i yii ma, ni wa'a kua'a-ka ña
sana ndaka-ka ñayii ma,
4 chi vaa ndaka i, ni ka wa'a i ja
ni kendoo-nka ma, kovaa ña'a
ya'a, visi kunda'vi ña te jiniñu'u
xeen-ka ña ma, kovaa ni wa'a
ña ndaka ja neva'a ña ja koteku
ña ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya ja veñu'u ka'nu ma chi ndatnana i

(Mt 24:1-2; Mr 13:1-2)

5 Jaku ñayii ka ndatnu'u ja
vivii ka ndaa yuu ka yinee yika
veñu'u ma, ji'in ndaka ja ka
ndakua'a ñayii ma nuu Su'si ma
ja ka ndasavii-ka i veñu'u ma.
Jesús ma, jiña'a ya:
6 —Kenda kivi ja ndaka cha'a ja
ka nde'ya ni vitna ya, ma kendoo
ni-in-ka yuu siki in-ka yuu a,
su'va ndi'i i ndatnana —kúu ya
jiña'a ya.

Na seña ko kuu kivi naa ñuu ñayivi a

(Mt 24:3-28; Mr 13:3-23)

7 Sani te ni ka jikan-tnu'u tee ka
ndikin ya ma:
—Teskua'a, ¿na kivi ko kuu
sukan? ¿Na nde a ko kuu seña ja
sani te ko kuu? —ka kuu de ka
jiña'a de.
8 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Jin konee ni cuidado,
sukan-va'a ma jin xnda'vi ña'a
ñayii ma. Vaa ki koo kua'a i, te
jin sa'a i tnu'u ja maa sa ka kuu i.
Jin ka'an i: "Saña kúu Cristo
ma", te jin ka'an i: "Jâ ve kuyatni
tiempu ma", jin ka'an i. Kovaa
ndijin, má jin kondikin ni i.
9 Te nú ni ka jiniso'o ni ja ka
kanaa ñayii in ñuu ji'in in-ka
ñuu ma, te ka kanaa ñayii ka
iyo in ñuu ma ji'in ñayii ka
tatnuni maa ñuu i ma, máko
jin koyu'u ni, vaa sa'a ko kuu
xinañu'u-ka, kovaa masu jâ ni
jinu kúu —kúu ya jiña'a ya.
10 Jiña'a tna ya:
—Vaa in ñuu ka'nu, kanaa i
ji'in in-ka ñuu ka'nu, te in ñayii
tátnuni in ñuu ka'nu ma, kanaa i
ji'in ñayii tátnuni in-ka ñuu
ka'nu ma.
11 Te kua'a ñuu jin tnaa xeen, te
jin ndatnana kua'a ve'e ma. Te
koo soko koo tnama, te kenda
kue'e xeen ya'a yukan ñuu
ñayivi a. Te andivi a jin kuni i
ja masu nama ka jini i, te jin
koyu'u i.
12 Kovaa xi'na-ka ja ko kuu sa'a,
ndijin chi jin tnii ña'a i, te jin
sondikin ña'a i. Te jin koo i jin
xsia'a ña'a i nuu tee ka kuu
rey ma, ji'in nuu gobiernu ma, ja
kuechi ja ka kandija ña'a ni maa
sa,
13 sukan-va'a kuu jin ka'an ni na
in kúu sa nuu ñayii yukan.
14 Máko jin ko ndi ini ni ja jin
satu'va ni nawa jin kuña'a ni
sana jin kaku ni ma,

15 vaa maa sa taa tnu'u va'a tnu'u
ndichi jin ka'an ni, sukan-va'a
ni-in ñayii ñatuu kunimani nuu
ni ma, masu jin kundee i nuu ni,
su'va jin ndasa'a i kuenda ja ja
ka ka'an ni ma ja ndaa kúu.
16 Kovaa ndijin, onde yuva ni ma,
jin ke'en-su'va ña'a de, ji'in ñani
ni ma, ji'in tna'a ni ma, ji'in ñayii
ka ketna'a ini ji'in ni ma. Jaku ni
chi jin ka'ni ña'a i,
17 te ndaka ñayii ñuu ñayivi a,
jin ndakiti ini i nuu ni ja kuechi
maa sa.
18 Kovaa ni a in ixi xini ni a jin
skenaa ni.
19 ¡Jin kanda ni, má jin koyu'u
ni, te jin konukuiñi va'a ni,
sukan-va'a jin kaku ni nuu ja u'vi
kenda ma!
20 'Nú ni ka jini ni ñuu
Jerusalén ma ja ni ka konduu
soldado ma, suni jin kuni ni ja
sani te jin xnaa de ñuu ma.
21 Sani te ñayii ka iyo ñuu
Judea ma, jín kunu i ichi
yuku ma. Ñayii ka iyo ñuu
Jerusalén ma, jín kunu i jín koo i,
te ñayii ka iyo yuku ma, má jin
ndakokuiñi-ka i ini ñuu a.
22 Vaa jâ ni kenda kivi ja maa
Su'si ma xndo'o xneni ñayii
ñatuu ni ka kandija ya ma, te ko
kuu ndaka sukan ká'an nuu tutu
ndee tnu'u Su'si ma.
23 ¡Nda'vi-nka ña'a ka ñu'u
lulu ma ji'in ña'a ka skaxi
lulu ma! Vaa kivi yukan jin ndo'o
jin neni xeen ñayii ñuu ya'a.
24 Jaku ñayii ma, jin ka'ni ña'a i
ji'in yuchi kúu espada, te jaku
ñayii ma, jin koo i jin chinee ña'a i
vekaa ni-ka'nu ñuu ñayivi a. Te
ñayii masu ñuu ya'a ma, jin sa'a
ndeva'a i ñuu Jerusalén ya onde
jinu kivi ja ni kachi Su'si ma ja
jin sa'a i sukan ma.

Kivi ndii Jesucristo iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi a

(Mt 24:29-35, 42-44;
Mr 13:24-37)

25 'Koo seña kandii ma ji'in
yoo ma ji'in tiuxini ma. Te
ni-ka'nu ñuu ñayivi a, jin koyu'u i
ja îyo xeen kúu yu'u ndute ñu'u
nuu mar ma, te ni ma jin ni'i ini i
nawa jin sa'a i.
26 Te ndaka ñayii ma, ñatuu na
tnu'u ndee tnu'u ndatnu-ka i jin
koo, ja kuechi ja jin koyu'u i ja
ka ndi ini i naxe ko kuu ñuu
ñayivi a. Te ndaka tnu'u ndee
tnu'u ndatnu iyo andivi ma, jin
ndakanda i.
27 Sani te jin kuni ñayii ma ja
saña ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a, ja ndenda sa nuu
viko ma ji'in ndaka tnu'u ndee
tnu'u ndatnu sa ma, ji'in jayiñu'u
sa ma.
28 Nú ni keja'a kúu sukan, te in-ni
ja jin kani ini ni, te jin kukanu
ini ni Su'si ma, te jin ndonenuu
ni, vaa sani te sa'a Su'si ma ja
jin kaku ni nuu ndaka ja u'vi ma
—kúu ya jiña'a ya.
29 Suni ni ka'an ya tnu'u vijin
ya'a:
—Jin konde'ya ni tnu higo ma
ji'in ndaka yutnu kui'i ka nukoo a.

30 Nú ka jini ni ja ve jin nana
koo nda'a tnu ma, te ka jini ni
ja ve kuyatni kivi ndukuii ñuu
ñayivi a.
31 Suni sukan ko kuu nú ka jini ni
ja jâ yikuu ndaka ja ká'an sa a,
te jin kona'a ni ja jâ ve kuyatni
ja tatnuni Su'si ma.
32 'Ja ndaa ká'an sa ja masu
yanduu ja ndaka ñayii tiempu
ya'a, jin kuni i ja sukan ko kuu.
33 Vaa andivi a ji'in ñu'ú a chi jin
naa i, kovaa tnu'u ká'an sa a chi
masu ja yanduu ko kuu.
34 'Jin ko koto va'a ni maa
ni. Má jin kua'a ni tnu'u ja jin
nduso'o jin ndundee ini ni ja
kuechi ndaka ja u'vi iyo ñuu
ñayivi a, tna'a ja ka ndajini
ñayii ma, ji'in ja ka ndi ini
ñayii ma ja jin ko ni'i jin ko
tna'a i ñuu ñayivi a. Jin ko koto
va'a ni maa ni, nasa yukan, te
kenda yachi kivi yukan nuu ka
iyo ni a.
35 Sukan sanaa sanaa ka tnii i
in kiti ma, sukan sanaa sanaa-ni
ndenda Su'si ma nuu ndaka ñayii
ni-ka'nu ñuu ñayivi a.
36 Chukan kúu ja jin koo tu'va
maa ni ndi-kivi ndi-ñuu. Te jin
kakan-ta'vi jin kakan-ta'vi ni
nuu Su'si ma, sukan-va'a kuu
jin kaku ni nuu ndaka ja iyo ja
ko kuu ma, sukan-va'a kuu jin
kenda koo ni nuu iyo sa ja kúu
sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a te
jin ndatna'a o —kúu ya jiña'a ya.
37 Jesús ma, káxtnu'u ya
nduu ma ini veñu'u ka'nu ma, te
jakuaa ma ni yo ndoo ya yuku
nani i Yuku Tnu Olivo ma.
38 Te ndaka ñayii ma, ni ka yo
jan koo ne'e i veñu'u ma, ja jin
koniniso'o i ja ká'an ya ma.

Ni ka chutna'a tnu'u de naxe jin tnii de Jesús ma

(Mt 26:1-5, 14-16;
Mr 14:1-2, 10-11; Jn 11:45-53)

22 Jâ iyo yatni kivi ja ko
kuu viko ka jaa i xtatila
ñatuu na levadura yi'i ma, te
viko ya'a kúu ja nani Viko
Pascua ma.
2 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ka nduku de
naxe jin ka'ni de Jesús ma, kovaa
ka yu'u de ñayii ma.
3 Sani te ni kivi tachi ma ini
anua Judas tee ni ka yo xnani i
Iscariote ma. Te tee ya'a chi in tee
ndi-uxi uu tee ka ndikin ya ma
kúu de.
4 Te Judas ma ni ja'an de ni
jan koto de tee ka tatnuni nuu
sutu ma, ji'in tee ka jinukuechi
veñu'u ka'nu ma, te ni jiña'a de
naxe ke'en su'va de ya ma te
ndakua'a de ya nuu nda'a tee
yukan.
5 Te ni ka kusii ini xeen de, te ni
ka skuiso de ja jin kua'a de xu'un
Judas ma.
6 Te ni jan-ta'vi Judas ma, te ni
keja'a de ndúku de ora ñatuu na
ñayii ñuu ma ka iyo, sukan-va'a
ke'en su'va de ya ma.

Kivi ni kuxini ñukuun Jesús ma ji'in tee ka ndikin ya ma

(Mt 26:17-29; Mr 14:12-25; Jn 13:21-30; 1 Co 11:23-26)

7 Ni kenda kivi viko ja ka
jaa i xtatila ñatuu na levadura
yi'i ma, kivi iyo ja jin ka'mi i in
ndikachi jaa ja ka ndakua'a i nuu
Su'si ma.
8 Jesús ma, ni tetniñu ya Pedro ma
ji'in Juan ma, te jiña'a ya:
—Kuán koo ni kuán satu'va ni
ja jin kuxini o Viko Pascua a
—kúu ya jiña'a ya.
9 Te ni ka jikan-tnu'u de:
—¿Ndenu kúni ni ja jin satu'va
sa? —ka kuu de ka jiña'a de.
10 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Nuu jin kivi koo ni ini
ñuu ma, jin ndatna'a ni ji'in in
tee ndiso de in kiyi ñu'u ndute.
Te jin kondikin ni de onde ve'e
ndivi de ma,
11 te jin kuña'a ni tee xi-ve'e ma:
"Teskua'a o ma, sa'a ká'an ya:
¿Ndenu iyo ve'e nuu kuxini sa
Viko Pascua a ji'in ndaka tee ka
ndikin tna'a ji'in sa a?"
12 Te kaxtnu'u de in ve'e ka'nu
nuu jâ ni nduvii iyo ichi
sukun ma. Yukan jin satu'va ni ja
jin kuxini o —kúu ya jiña'a ya.
13 Ni jan koo de, te ni ka
ndani'i de ndaka sukan jiña'a
Jesús ma, te ni ka satu'va de ja
jin kuxini de Viko Pascua ma.
14 Nuu ni kenda ora ma, Jesús ma
ji'in tee ka ndikin ya ma, ni
jinkoo ya ji'in de nuu mesa ma.
15 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—¡Naka kúni sa ja jin kuxini o
Viko Pascua a xi'na-ka sana kûu
sa!
16 Vaa ká'an sa ja masu jin
ndakuxini-ka o viko ya'a, nú
masu ja onde nuu tatnuni
Su'si ma nuu ko kuu ndi'i ko kuu
tu'u sukan kúni ka'an viko ya'a
—kúu ya jiña'a ya.
17 Sani te ni tnii ya nuu
ñu'u ndute uva ma, te ni
ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si ma,
te jiña'a ya nuu de:
—Jin tnii ni, te jin ko'o ni vala
vala,
18 vaa ká'an sa ja masu ko'o-ka sa
ndute uva ya'a onde nuu tatnuni
Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.
19 Sani te ni tnii ya xtatila ma, te
ni ndakuan-ta'vi ya nuu Su'si ma,
te ni ta'vi ya, te ni wa'a ya tee ka
ndikin ya ma, te jiña'a ya nuu de:
—Cha'a kúu yikikuñu sa a ja
jin kunda'a ñayii ma te jin ka'ni
ña'a i nuu tniñu ni ma sukan-va'a
jin ndani'i-ta'vi ni. Jin ko sa'a
ni sa'a, te jin ndaka'án ni sukan
ndo'o neni sa nuu tniñu ni ma
—kúu ya jiña'a ya.
20 Nuu ni jinu ni ka kuxini de
ji'in ya ma, te suni sukan ni
sa'a ya ji'in nuu ñu'u ndute
uva ma, te jiña'a ya:
—Ndute uva ya'a kúu niñi sa
ja kati ma, sana jin ndani'i ta'vi
ni ma, sukan ni skuiso Su'si ma
ja sa'a ya, sana jin nduu ni ñayii
ñuu ya ma.
21 Te tee ke'en su'va ña'a ma,
yoxtnee nda'a de ji'in nda'a sa a
nuu mesa a.

22 Ja ndaa ja saña ja kúu sa iya
vee ñayivi ñuu ñayivi a, vee sa
ja ndo'o neni sa sukan ni jani ini
maa Su'si ma, kovaa ¡nda'vi maa
tee ke'en su'va ña'a ma! —kúu ya
jiña'a ya.
23 Sani te ni ka keja'a ndi-in
ndi-in de ka jikan-tnu'u tna'a de
nde de ko kuu ja ke'en
su'va ya ma, vaa ka ndi ini
tna de ma.

Nde in ko kuu ja kanuu-ka nuu tatnuni Su'si ma

24 Sani te kuee-ka ma, tee ka
ndikin ya ma, ni ka keja'a de ka
tetna'a de na nde in ko kuu ja
kanuu-ka ma.
25 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ñayii ñatuu ka kandija
Su'si ma, ka tatnuni xeen rey ma
nuu i, te ñayii ñuu ma, ka
ndachiñu'u i de ja tee ka sa'a ja
va'a ka kuu rey ma.
26 Kovaa ndijin, masu sukan
jin ko kuu ni. Su'va nde ni
kanuu-ka ma, kani ini ni ja in
ñayii masu kanuu xeen kúu
ni. Te nde ni tatnuni-ka ma,
ko kuu ni sukan kúu in ñayii
jinukuechi ma.
27 Vaa ¿na in kúu ja kanuu-ka?
¿Ñayii jinkoo nuu mesa ma ja
kaa i xita ma, xi ñayii jinukuechi
nuu ñayii ni jinkoo ma? ¿Xi masu
ka jani ini ni ja ñayii jinkoo nuu
mesa ma kúu ñayii kanuu-ka?
Kovaa saña chi iyo sa ne'un ni a
sukan kúu in ñayii jinukuechi.
28 'Ndijin chi ndimaa ka iyo ni
ji'in sa nuu ndó'o néni sa ma.
29 Chukan kúu ja taa sa tnu'u
sukan jin tatnuni ni, sukan ni taa
Yuva sa ma nuu maa sa.
30 Te ndaka ni, jin kaa jin ko'o
ni nuu mesa sa ma kivi tatnuni
sa ma. Te jin kunukoo ni nuu ka
nukoo ñayii ka tatnuni ma, te
maa ni jin ko kuu ñayii jin ka'nde
tniñu ndi-uxi uu jichi ñayii ñuu
Israel ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya ja Pedro ma, uni jichi ka'an de ja masu jini de ya

(Mt 26:30-35;
Mr 14:27-31; Jn 13:36-38)

31 Jiña'a tna Iya Tátnuni ma:
—Simón, Simón, káxtnu'u sa
nuu ni ja koto va'a ni maa ni, vaa
tachi ma, ni jikan ña'a i ndaka
ni, sukan-va'a kototnuni ña'a i
sukan ka xndechi de triu ma.
32 Kovaa jâ ni jikan-ta'vi sa nuu
Su'si ma ja kuu ni, sukan-va'a
ñatuu nawa kasi ja ma kukanu
ini-ka ña'a ni ma. Te ndijin,
nuna ndakokuiñi ni te ndandikin
ña'a ni, te chindee ni ñani ni a
ja jin koo va'a de nuu Su'si ma
—kúu ya jiña'a ya.
33 Simón ma, jiña'a de:
—Señor, iyo sa ja ki'in sa ji'in ni
onde vekaa ma te visi na kûu sa
ji'in ni —kúu Simón ma jiña'a de.
34 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Pedro, ká'an sa ja xtnee
ne'e ma, ni ñatuu kana-ka li'li ma,
te jâ ni kuu uni jichi ka'an ni

ja ñatuu jini ña'a ni —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Jesús ma sukan ndo'o ya ma

35 Sani te Jesús ma, jikan-tnu'u ya:
—Nuu ni tetniñu ña'a sa ma te ni tatnuni sa ja ma jin kinda'a ni bolsa ni ma, ni a xu'un, ni a ndijan ni ma, ¿ni iyo nawa ni ja'ni ña'a i? —kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e de:
—Ñatuu nawa ni ja'ni ña'a i —ka kuu de ka jiña'a de.
36 Sani te jiña'a ya:
—¿Kovaa vitna naxe ka jani ini ni? ¿Nú na in neva'a in bolsa, te kínda'a i, te suni kínda'a i nuu ñu'u xu'un i ma? ¿Te nú na in ñatuu na yuchi kúu espada ma neva'a i, te ndáxiko i sa'ma ndii i ma, te kuáan i in, ka jani ini ni?
37 Kovaa jin kona'a ni ja sa'a ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma: "Jin sa'a ñayii ma tnu'u ja in ñayii sa'a ja u'vi kúu sa." Te ká'an sa ja sukan ko kuu ja ndo'o sa ma. Vaa ndaka ja ndee nuu tnu'u Su'si ma ja kuu sa ma jiniñu'u ja ko kuu sukan —kúu ya jiña'a ya.
38 Te ka jiña'a de:
—Señor, ya'a iyo uu yuchi kúu espada —ka kuu de ka jiña'a de.
Te ni ndakone'e ya:
—Jâ ni kuu na. Má jin ko kuu-ka ni sukan ka ka'an ni a —kúu ya jiña'a ya.

Nuu nani Getsemaní ma, ni ja'an Jesús ma ni jikan-ta'vi ya nuu Su'si ma

(Mt 26:36-46; Mr 14:32-42)

39 Sani te ni kee Jesús ma, te kua'an ya Yuku Tnu Olivo ma, sukan játna ini ya sa'a ya ma. Te tee ka ndikin ya ma, ni ka ndikin tna de ya.
40 Nuu ni kenda koo de ji'in ya ma, te jiña'a ya:
—Jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma, sukan-va'a ma ska'an ña'a tachi ma ja jin sa'a ni ja u'vi ma —kúu ya jiña'a ya.
41 Te kua'an-ka ya, te ni kujika-ka ya vala sukan kenda in yuu ja kani o ji'in nda'a o a, te ni jinkoo jiti ya, te jikan-ta'vi ya,
42 te sa'a jiña'a ya:
—Yuva sa, nú kúni ni, te sa'a ni ja kaku sa nuu tnundo'o tnuneni ya'a. Kovaa máko sa'a ni sukan kúni maa sa, su'va kó kuu sukan kúni maa ni —kúu ya jiña'a ya.
43 Sani te ni kenda in ángel Su'si ma, sukan-va'a ndakua'a i tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya.
44 Te yikuu ya kuxii kunda'vi xeen ini ya, te jikan-ta'vi jikan-ta'vi-nka ya nuu Yuva ya Su'si ma, te kuun kuun-nka ña'a tnaa ya ma, te kuenda niñi kúu i, jinkoo i nuu ñu'ú ma.
45 Nuu ni ndokuiñi ya ja ni jikan-ta'vi ya ma, te kuan no'o ya nuu ka iyo tee ka ndikin ya ma. Te ni ndani'i ya de ja ka kixi de, vaa ni ka kuita de ja ka kuxii xeen ini de ma.

46 Te jiña'a ya:
—¿Nava'a ka kixi ni? Jin
ndakoo ni, te jin kakan-ta'vi
ni, sukan-va'a ma ska'an ña'a
tachi ma ja jin sa'a ni ja u'vi ma
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka tnii de Jesús ma

(Mt 26:47-56;
Mr 14:43-50; Jn 18:1-11)

47 Yikuu-ka Jesús ma ká'an ya,
te ni ka kenda koo kua'a ñayii ma.
Te tee ni yo nani Judas ma, in
tee ni yo kuu ndi-uxi uu tee ni
ka yo ndikin ya ma, kúu tee
yoxtnuu nuu ñayii ma, te ni jan
tu'va de Jesús ma ja chitu de
yikinuu ya ma.
48 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Sa'a-ni chítu ni yikinuu sa a,
sukan-va'a ke'en-su'va ña'a ni
saña ja kúu sa iya vee ñayivi ñuu
ñayivi a? —kúu ya jiña'a ya.
49 Te ja ni ka jini tee ka
ndikin ya ma sukan kúu ma, te
ka jikan-tnu'u de ya:
—Señor, ¿jin kene'e sa yuchi
kúu espada ma, te jin kanaa o?
—ka kuu de ka jiña'a de.
50 Te in de ma, ni xtnakue'e de
in tee jinukuechi nuu tee tátnuni
nuu sutu ma, vaa ni ja'nde de
so'o kua'a tee ma.
51 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ni kuu na. Má jin sa'a-ka
ni de sukan —kúu ya jiña'a ya.
Te ni tenee ya nda'a ya ma so'o
tee jinukuechi nuu sutu ma, te ni
nduva'a.
52 Sani te jiña'a ya tee ka
tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka
jito veñu'u ka'nu ma, ji'in tee
ka kuu ja'nu ma, vaa ndaka tee
ya'a ka kuu tee ni jan koo ja jin
koo de ji'in ya ma:
—¿Nava'a ve koo ni ji'in yuchi
kúu espada ji'in yutnu, kuenda
tnu'u ja in kui'na kúu sa?
53 Ndaka kivi ni yo iyo sa ji'in
ndaka ni veñu'u ka'nu ma, te ni
ñatuu ni ka tnii ña'a ni, kovaa
vitna kúu ora ka sa'a ni ja ka
kuni maa ni a, vaa ni kundee
maa ja u'vi iyo nuu nee ma nuu
ni a —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka'an Pedro ma ja masu jini de Jesús ma

(Mt 26:57-58, 69-75;
Mr 14:53-54, 66-72;
Jn 18:12-18, 25-27)

54 Sani te ni ka tnii de Jesús ma,
te ni jan koo de ji'in ya ve'e
tee tátnuni nuu sutu ma. Te
Pedro ma, ndikin jika de.
55 Te sasava nuke'e ma ni ka
xndu'va ñayii ma ñu'u, te ni
ka jinkoo i yu'u ñu'u ma. Te
Pedro ma, ni jinkoo tna de ne'un
ñayii ma.
56 Sani te ni jini in suchi
si'i jinukuechi ma ja núkoo
Pedro ma yu'u ñu'u ma, te nde'ya
vava'a i de, te jiña'a i:
—Suni tee ya'a ni yo iyo ji'in
Jesús ma —kúu i jiña'a i.
57 Kovaa Pedro ma, jiña'a de:
—Ro'o, masu jini ri na in kúu de
—kúu de jiña'a de.

58 Nuu ni kunuu-ka ma in-ka
ñayii jiña'a nuu Pedro ma sa'a:
—Ndijin tna chi tee ka ndikin
tna'a ji'in tee yukan kúu ni
—kúu i jiña'a i.
Kovaa Pedro ma, ni
ndakone'e de:
—Ña'a, masu nama ka ndikin
tna'a sa ji'in de —kúu de
jiña'a de.
59 Te ni ya'a visi in ora, te in-ka
ñayii ni jiña'a:
—Koo tee ya'a chi ni yo
ndijin de Jesús ma vi, vaa in tee
ñuu Galilea ma kúu de —kúu i
jiña'a i.
60 Pedro ma, jiña'a de:
—Ndijin, masu jini sa nawa kúu
ja ká'an ni a —kúu de jiña'a de.
Te maa ora yukan-ni, nani
yikuu-ka Pedro ma ká'an de ma,
te ni kana in li'li ma.
61 Sani te Iya Tátnuni ma,
ni konenuu ya, te nde'ya ya
Pedro ma, te Pedro ma, ni
ndaka'án de ja sa'a ni jiña'a Iya
Tátnuni ma: "Ni ñatuu kana-ka
li'li ma, te jâ ni ku-uni jichi ja
ka'an ni ja ñatuu jini ña'a ni."
62 Sani te ni ndee Pedro ma
yukan, te ni nda'yu nda'vi, ni
nda'yu kee de, ja ni ndakani
ini de ma.

Ka sa'a ndeva'a i Jesús ma

(Mt 26:67-68; Mr 14:65)

63 Te tee ka jito Jesús ma, ka
jakundee de ya, te ka kani de ya.
64 Ni ka jasi de nuu ya ma, te ka
jiña'a de:
—¡Ndaka'an ni na in ni kani
ña'a! —ka kuu de ka jiña'a de.
65 Te ndeva'a xeen ka
jiña'a de ya.

Ni jan koo de ji'in Jesús ma nuu tee ka ja'nde tniñu ñayii ñuu judío ma

(Mt 26:59-66;
Mr 14:55-64; Jn 18:19-24)

66 Nuu ni ndii ma, ni ka ndututu
tee judío ka kuu ja'nu ma, ji'in
tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in
tee ka skua'a tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, te ni jan koo de
ji'in Jesús ma nuu tee ka ja'nde
tniñu ñayii ñuu judío ma. Te ka
jikan-tnu'u de ya:
67 —Ka'an ni nú ndijin kúu
Cristo iya ni tetniñu Su'si ma
—ka kuu de ka jiña'a de.
Te ni ndakone'e ya:
—Nuna ka'an sa ja suu sa kúu,
masu jin kandija ni,
68 te nuna kakan-tnu'u tna ña'a
sa na in ni tetniñu ña'a ja vee
sa a, masu jin ndakone'e ni.
69 Kovaa ká'an sa ja onde vitna
saña ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a, kunukoo sa xiñi
kua'a Su'si iya kúu sa'a ndaka ma
—kúu ya jiña'a ya.
70 Sani te ni ka jikan-tnu'u
ndaka de:
—¿Nú sukan, ndijin, Sa'ya
Su'si ma kúu ni? —ka kuu de ka
jiña'a de.
Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Maa ni ka ka'an ja suu sa
—kúu ya jiña'a ya.

71 Sani te ka ka'an de:
—Masu jiniñu'u ja jin nduku-ka
o ñayii jin ndaka'an nawa ni
yo sa'a de ma, vaa maa o ni ka
jiniso'o ja yu'u maa de ká'an de
in ja masu játna ini Su'si ma —ka
kuu de ka ka'an de.

Ni ka ndaxsia'a i Jesús ma nuu nda'a Pilato ma

(Mt 27:1-2, 11-14;
Mr 15:1-5; Jn 18:28-38)

23 Ndaka i ni jan koo ni ka
jan xsia'a i Jesús ma
2 nuu núkoo tee kúu Pilato ma, te
ni ka keja'a i ni ka xtekuechi i ya,
te ka jiña'a i:
—Ni ka ndani'i sa tee ya'a
ja ska'an de ni-ka'nu ñuu o a.
Ká'an de ja masu jin ndachuya'vi
sa nuu tee tátnuni ñuu Roma ma,
te suni ká'an de ja suu de kúu
Cristo ma te suu de kúu rey —ka
kuu i ka jiña'a i.
3 Te Pilato ma, jikan-tnu'u de ya:
—¿Ndijin kúu rey nuu ñayii
judío a? —kúu de jiña'a de.
—Maa ni ká'an —kúu ya
jiña'a ya.
4 Sani te Pilato ma, jiña'a de
nuu tee ka tatnuni nuu sutu ma
ji'in nuu ñayii ma:
—Masu na ja u'vi ndáni'i sa ja
sa'a tee ya'a —kúu de jiña'a de.
5 Kovaa ñayii ma, ndendee i ka
jiña'a i:
—Ja káxtnu'u de ma, yikuu de
ska'an de ndaka ñayii a. Ni
keja'a de ñuu Galilea ma, te vitna
yikuu de ñuu Judea a —ka kuu i
ka jiña'a i.

Ni jan koo i ni ka jan xsia'a i Jesús ma nuu Herodes ma

6 Ja ni jiniso'o Pilato ma sukan,
te jikan-tnu'u de nú tee ya'a, tee
ñuu Galilea ma kúu de.
7 Te nuu ni ka jiña'a de ja
suu ya ma, ni tetniñu de ya nuu
Herodes ma, vaa suu de kúu
tee tátnuni ñuu Galilea ma. Te
suni iyo tna de kivi yukan ñuu
Jerusalén ma.
8 Ja ni jini Herodes ma Jesús ma,
ni kutachi xeen de, vaa ni kuu
ini xeen de ja kuni de ya, vaa
ni jiniso'o de ja ka ka'an i ja
kuu ya ma, te ndetu de ja kuni de
ja sa'a ya in milagru.
9 Te kua'a ja ni jikan-tnu'u de ya,
kovaa Jesús ma, masu ni
ndakone'e ya.
10 Suni ka iyo tna tee ka tatnuni
nuu sutu ma, ji'in tee ka skua'a
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, te
ka xtekuechi ka xtekuechi de ya.
11 Sani te Herodes ma ji'in
soldado de ma, ni ka ka'an
ndeva'a de nuu ya, te ni ka
skondii de ya sa'ma va'a xeen
sukan ndii rey ma ja ni ka kasiki
ndee de ya. Sani te Herodes ma,
ni ndatetniñu tuku de ya nuu
Pilato ma.
12 Kivi yukan ni ka ndumani
Pilato ma ji'in Herodes ma, vaa
xi'na-ka ma chi ñatuu ni ka iyo
mani de.

Ni ka kundee maa ñayii ma, te ni tatnuni Pilato ma ja jin ka'ni i Jesús ma

(Mt 27:15-26; Mr 15:6-15; Jn 18:39–19:16)

13 Pilato ma, ni ndaxtutu de
tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in
tee ka netniñu ma, ji'in ñayii
ñuu ma,
14 te jiña'a de:
—Ndijin, ni ki koo ni ni ki
xsia'a ni tee ya'a, te ka ka'an ni ja
ska'an de ñayii ñuu ya'a. Kovaa
saña, jâ ni xndichi sa de nuu
ndaka ni a, te ñatuu ni ndani'i sa
ni-in kuechi de ja ka xtekuechi
ni de a.
15 Ni a Herodes ma, ñatuu nawa
ni ndani'i de. Chukan kúu ja ni
ndatetniñu tuku de tee a nuu
sa a, te ni ka jini maa ni ja masu
ni ndani'i sa ni-in kuechi de ja
sa'a ja kûu de.
16 Xndo'o sa de, te sana xsiaa
sa de —kúu de jiña'a de.
17 Vaa iyo ja xsiaa de in
ñayii yinee vekaa ma kivi Viko
Pascua ma.
18 Kovaa ndaka ñayii ma, ka
kayu'u i ka jiña'a i:
—¡Xnaa ni tee jiña! ¡Te xsiaa
ni Barrabás ma! —ka kuu i ka
jiña'a i.
19 Tee kúu Barrabás ma, ni
ka chinee de tee ma vekaa ma,
kuechi ja ni ka kanaa de ji'in
gobiernu ñuu yukan ji'in kuechi
ja ni ja'ni de ñayii ma.
20 Pilato ma, kúni de ja xsiaa de
Jesús ma, te jiña'a de in-ka jichi.
21 Kovaa ndaka ñayii ma, ka
kayu'u xeen-ka i ka jiña'a i:
—¡Skuita kaa ni de nuu
krusi ma! ¡Skuita kaa ni de nuu
krusi ma! —ka kuu i ka jiña'a i.
22 Ja ku-uni jichi ni jiña'a
Pilato ma:
—¿Na in ja u'vi ni sa'a de?
Saña, masu ni ndani'i sa ni-in
kuechi ja sa'a ja kûu de. Xndo'o
sa de, te jinu, te xsiaa sa de
—kúu de jiña'a de.
23 Kovaa vi'i-ka ka kayu'u i, ka
jikan i ja na skuita kaa de ya
nuu krusi ma. Te ja ka kayu'u
xeen i ma, ni ka kundee i ja ka
kúni i ma.
24 Sani te Pilato ma, ni wa'a de
tnu'u ja ko kuu sukan ka jikan
maa i ma.
25 Chukan kúu ja ni xsiaa de
tee ni ka kaji i ma, tee yinee
vekaa ma kuechi ja ni kanaa de
ji'in gobiernu ma ji'in kuechi ja ni
ja'ni de ñayii ma, te ni ndaxsia'a
Pilato ma Jesús ma nuu nda'a
soldado ma, te jin xndo'o de ya
sukan ka kuni maa ñayii ma.

Ni ka skuita kaa de Jesús ma nuu krusi ma

(Mt 27:32-44; Mr 15:21-32; Jn 19:17-27)

26 Nuu kuan koo de ji'in
Jesús ma ja jin skuita kaa de ya
nuu krusi ma, ni ka tnii de in tee
ñuu Cirene ma nani de Simón ja
ve ndii de ja ni ja'an de yuku,
te ni ka skuiso de tee ma krusi

ndiso Jesús ma, te kondikin de
yata Jesús ma.
27 Te ka ndikin kua'a ñayii
ñuu ma, ji'in kua'a ña'a ja ka
nda'yu te ka kayu'u ña ja ka
kuxii ini ña ja kuu ya ma.
28 Kovaa Jesús ma, nde'ya ya,
te jiña'a ya:
—Ña'a ñuu Jerusalén, má jin
konda'yu ni ja kuu sa, su'va jin
konda'yu ni ja jin kuu maa ni
ji'in sa'ya ni ma.
29 Vaa kenda kivi ja jin ka'an ni
ja va'a-ka ka kuu ña'a masu ni
kuu jin koo sa'ya ña ma te ni
masu na suchi ni ka skaxi ña ma.
30 Sani te jin keja'a ñayii ma jin
kuña'a i yuku ma: "Jin kun-kava
siki ri a, sukan-va'a jín kûu ri."
Te jin kuña'a i tinduu ma: "Jin
chisa'vi ña'a, sukan-va'a jín kaku
ri."
31 Vaa nú sukan ka sa'a ña'a i
saña ja kúu sa kuenda tnu'u ja in
yutnu kui'i iyo kuii a, ¿nde-ka
tu jin sa'a ña'a i ndijin ja ka
kuu ni sukan ka kuu yutnu ni ka
yichi ma? —kúu ya jiña'a ya.
32 Suni kuan koo i ji'in uu tee
ni ka sa'a ja u'vi, sukan-va'a jin
skuita kaa i de ji'in Jesús ma nuu
krusi ma.
33 Nuu ni ka kenda koo i nuu nani
Yiki Xini Ndiyi ma, ni ka skuita
kaa i Jesús ma ji'in tee ni ka sa'a
ja u'vi ma nuu krusi ma, in de
xiñi kua'a ya ma, te in-ka de xiñi
satni ya ma.
34 Jesús ma, sa'a ni ka'an ya nuu
Yuva ya ma:
—Yuva sa, sakanu ini ni ñayii a,
vaa ñatuu ka jini i nawa ka
sa'a i a —kúu ya jiña'a ya.
Te soldado ma, ka chu'un de
suerte, sukan-va'a jin
ndaka'nde de sa'ma Jesús ma.
35 Te ñayii ka iyo ma, ka nde'ya i,
te onde tee ka netniñu ma, ka
jakundee de ya, te ka ka'an de:
—Ni sa'a de ja ni ka kaku
in-ka ñayii, te na sa'a de ja kaku
maa de vitna, nú ndija de ja
Cristo iya ni kaji Su'si ma kúu de
—ka kuu de ka ka'an de.
36 Te tee ka kuu soldado ma, ka
jakundee tna de Jesús ma. Ni ka
jan tu'va de ya, te ni ka wa'a de
ja ko'o ya ndute uva ni jiya,
37 te ni ka jiña'a de:
—¡Nú ndijin kúu rey nuu ñayii
judío a, sa'a ni ja kaku maa ni!
—ka kuu de ka jiña'a de.
38 Te iyo in tabla xini
krusi ya ma, te ká'an i: "Tee
ya'a kúu rey tátnuni nuu ñayii
judío a."
39 In tee ni yo sa'a ja u'vi
ndenee nuu krusi ma xiñi ya ma,
jiña'a de ya:
—¡Nú ndijin kúu Cristo ma,
sa'a ni ja kaku maa ni, te sa'a tna
ni ja jin kaku tna sa a! —kúu de
jiña'a de.
40 Kovaa in-ka de ma, ndonda de
nuu tna'a de ma, te jiña'a de:
—Ndijin, ¿masu yu'u ni
Su'si ma? Te vitna ja ka iyo o ja
jin kûu o a.
41 Yo'o chi ka ndo'o ka neni o,
kovaa va'a-ni, vaa yo'o chi ka
ndachunaa o ja u'vi ni ka sa'a

maa o ma, kovaa tee ya'a chi
masu na ja u'vi sa'a de —kúu de
jiña'a de.
42 Sani te jiña'a tuku de nuu
Jesús ma:
—Ndaka'án ña'a ni kivi keja'a
ni tatnuni ni ma —kúu de
jiña'a de.
43 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ja ndaa ká'an sa ja vitna
koo ni ji'in sa nuu vava'a nani
paraíso ma —kúu ya jiña'a ya.

Sukan ni ji'i Jesús ma

(Mt 27:45-56;
Mr 15:33-41; Jn 19:28-30)

44 Onde sava nduu ma te onde
ka uni nuu ve kukuee ma, te
ni-ka'nu ñuu ñayivi ma ni kunee,
45 te ñatuu ndíi-ka kandii ma.
Te sa'ma ndakaa ini veñu'u
ka'nu ma chi ni te'nde sasava i.
46 Sani te ni kayu'u nini'i
Jesús ma, te ká'an ya:
—Yuva sa, nuu nda'a maa ni
xndoo sa anua sa ya —kúu ya
jiña'a ya.
Te nuu ni jinu ni ka'an ya
sukan ma, sani te ni ji'i ya.
47 Nuu ni jini tee tátnuni
nuu soldado Roma ma sukan
ni kuu ma, ni ndachiñu'u de
Su'si ma, te ká'an de:
—Ja ndaa kúu ja tee ya'a chi
masu na kuechi de —kúu de
ká'an de.
48 Te ndaka ñayii ka iyo ma, ja
ni ka jini i ja ni kuu ma, ni ka
ndakokuiñi i, te ka kani ka kani i
pechu i ma kuan nu koo i, vaa ka
ndakunitnuni i ja masu va'a-ni ni
ka sa'a i ma.
49 Kovaa ña'a ñuu Galilea ma ja
ni ka yo ndikin ña ya ma, ji'in
ndaka-ka ñayii ka jini Jesús ma,
ni ka kendoo ndaka i yukan, ka
nde'ya jika i ja sukan ni kuu ma.

Sukan ni ka chu'u i Jesús ma

(Mt 27:57-61;
Mr 15:42-47; Jn 19:38-42)

50–51 Iyo in tee va'a tee vii
ini, nani de José, te in tee
ñuu Arimatea ma ja iyo i ñuu
Judea ma kúu de. Te in tna tee ka
ja'nde tniñu ñayii ñuu judío ma
kúu de. Tee kúu José ma,
ndetu de kivi tatnuni Su'si ma
ñuu ñayivi ya, te ñatuu ni jatna
ini de ja ni ka ndatnu'u tna'a
tee ka ja'nde tniñu ñayii ñuu
judío ma ja jin sa'a de Jesús ma.
52 Tee ya'a, ni ja'an de nuu
Pilato ma, ni jan nu ndakan de
ñunde'yu Jesús ma.
53 Te ni nune'e de ya nuu
krusi ma, te ni chutuu de ya in
sa'ma kuijin vava'a, te ni jan
chinee de ya in yavi ndenee
chii toto ma, nuu ñatuu na in
kinee-ka ma.
54 Kivi ka satu'va i ja ko kuu kivi
ni tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu ñayii ma kúu kivi yukan,
te ve kuyatni ja kenda ora keja'a
kivi ñatuu ka satniñu ñayii ma.
55 Te ña'a ni ka ndikin ya onde
ñuu Galilea ma, ni jan koo tna
ña, te ni ka jini ña yavi nuu
ni ka chinee de ya ma, te ka

nde'ya ña sukan ni ka chinee de
ñunde'yu ya ma.
56 Nuu ni ka ndenda koo ña ve'e
ña ma, ni ka satu'va ña ndute
jáxiko asi, ja jin koo ña jin chi'i ña
ñunde'yu ya ma. Te ni ka ndatatu
ña kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma
jin satniñu ñayii ma.

Nuu ni ndateku Jesús ma

(Mt 28:1-10; Mr 16:1-8;
Jn 20:1-10)

24 Sani te kivi xinañu'u kivi
kéja'a smana ma, suni
maa ña'a ni ka yo ndikin ya ma,
ne'e xeen ni jan koo ña yavi nuu
yinee Jesús ma, te ka yinda'a ña
ndute jáxiko asi ja ni ka satu'va
ña ma.
2 Nuu ni ka kenda koo ña ma, te
ni ka jini ña ja masu iyo-ka yuu
ndesi ye'e yavi ma nuu iyo i ma.
3 Te ni ka kivi koo ña yavi ma,
kovaa ñatuu ni ka ndani'i ña
ñunde'yu Jesús Iya Tátnuni ma.
4 Te ni ka yu'u xeen ña, te ñatuu
ka ni'i ini ña nawa jin sa'a ña.
Sani te ni ka jini ña kuenda
tnu'u ja uu tee ka nukuiñi te ka
ne'nu de sa'ma kuijin kuijin te
jándute xeen.
5 Te ka yu'u xeen ña, te ni ka
jakindeyi ña onde nuu ñu'ú ma,
kovaa tee yukan, ka jiña'a de:
—¿Nava'a ka ndanduku ni iya
téku ma ne'un ñayii ni ka ji'i ma?
6 Ñatuu na iya iyo ya'a chi ja ni
ndateku ya. Jin ndaka'án ni ja
sa'a ni ka'an ya nuu iyo-ka ya
ji'in ni ñuu Galilea ma:
7 "Saña ja kúu sa iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a, jin ndaxsia'a ña'a i
nuu nda'a tee ka ndiso kuechi ma,
te jin skuita kaa ña'a de nuu
krusi ma, te nuu uni kivi ma, te
ndateku sa." Sa'a ni ka'an ya ma
—ka kuu de ka jiña'a de ña.
8 Sani te ni ka ndaka'án ña
sukan ni ka'an ya ma.
9 Ja ni ka ndakokuiñi ña ma, ni
ka ndakani ndi'i ña nuu ndi-uxi
in tee ni ka yo ndikin ya ma, ji'in
nuu ndaka-ka ñayii ma.
10 Ña'a ni jan koo ni ka ndakani
nuu tee ni ka yo ndikin ya ma
ka kuu María Magdalena ma,
ji'in Juana ma, ji'in María
si'i Santiago ma, ji'in jaku-ka
ña'a ma.
11 Kovaa tee ni ka yo ndikin ya ma,
ka jani ini de ja ka ku'u ña, te
ñatuu ni ka kandija de ja ka
ka'an ña ma.
12 Kovaa Pedro ma, jinu de
kua'an de yavi nuu ni
yinee ya ma, te ni jito ni'ni de,
te ni jini de yika-nka-ni ja sa'ma
ni ñutuu ya ma. Sani te kuan
no'o de ve'e de ma, te kua'an-nka
ini de ja ni jini de sukan ni
kuu ma.

Ni kenda Jesús ma nuu uu ñayii ichi kuan koo i ñuu Emaús ma

(Mr 16:12-13)

13 Maa kivi yukan uu ñayii ni
ka yo ndikin ya ma, kuan nu
koo i in ñuu nani Emaús visi uxi
in mil metro jika ja onde ñuu
Jerusalén ma.

14 Kuan koo i ka ndatnu'u i ndaka
sukan ni kuu ma.
15 Nani ka ndatnu'u ka ndatnu'u i
kuan koo i ma, Jesús ma, ni jan
tu'va ya i, te kua'an ya ji'in i.
16 Kovaa visi ka nde'ya i ya ma,
iyo in ja jasi nuu i ma, te ñatuu
ka ndakuni i ya.
17 Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya:
—¿Nawa ka ndatnu'u ni ichi ve
koo ni a? —kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka kuxii ini i.
18 Te tee nani Cleofas ma, ni
ndakone'e de:
—¿Maa in-ni ndijin kúu ñayii
ni ya'a ñuu Jerusalén ya ja ñatuu
jini ni ja ni kuu ne'un kivi ya'a?
—kúu de jiña'a de.
19 Te ni jikan-tnu'u ya:
—¿Nawa ni kuu? —kúu ya
jiña'a ya.
Te ka jiña'a i:
—Ja ni ndo'o Jesús tee
ñuu Nazaret ma, vaa in tee
ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma kúu de, te ja ni yo
sa'a de ma ji'in tnu'u ká'an de ma
ja va'a kúu nuu Su'si ma ji'in nuu
ndaka ñayii ma.
20 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka netniñu ñuu o ma,
ni ka ndakua'a de tee ma nuu
Pilato ma, sukan-va'a tatnuni de
ja jin ka'ni i de. Te ni ka skuita
kaa i de nuu krusi ma.
21 Saña chi ni ka jani ini sa ja
suu de ko kuu tee sa'a ja kaku
ñuu Israel ya, te ka ndetu sa, te
vitna kúu kii ku-uni ja ni kuu
ndaka sa'a.
22 Kovaa jaku ña'a ka ndikin
tna'a ji'in sa ma, ni ka xsiu'u ña'a
ña, vaa ne'e xeen ni jan koo ña
yavi nuu ni ka chu'u i de ma,
23 kovaa ñatuu ni ka ndani'i
ña ñunde'yu de ma. Te ni ka
ndakokuiñi ña ve'e ma, te ka
ndakani ña ja ni ka jini ña uu
ángel, te ka jiña'a i ja téku de, ka
ka'an ña.
24 Ni jan koo jaku tna'a sa ma
sukan ni ka yo ndikin sa de ma,
te ni ka ndani'i de sukan ni ka
jiña'a ña ma, kovaa ñatuu ni ka
ndani'i de Jesús ma —ka kuu i
ka jiña'a i.
25 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:
—¡Ndijin ja ñatuu ka jaku'ni
ini ni te kuee ka kandija ni
ndaka ja ni ka ka'an tee ni ka
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma!
26 ¿Xi masu onde sa'a ndo'o
neni Cristo ma xi'na-ka, te sana
ndani'i ya jayiñu'u ya ma?
—kúu ya jiña'a ya.
27 Te ni keja'a ya onde tnu'u
ni tee Moisés ma ji'in tnu'u
ni ka tee ndaka tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, ndáka'an ya ndaka
sukan ká'an ja kuu maa ya ma.
28 Nuu ni ka kenda koo i yu'u
ñuu i ma, Jesús ma, ni sa'a ya
tnu'u ja jika-ka nuu ki'in ya.
29 Kovaa ka xtetuu i ya ja
kendoo ya, te ka jiña'a i:
—Kendoo ni, vaa jâ ni kukuee,
sani te kunee —ka kuu i ka
jiña'a i.

Jesús ma, ni kivi ya, sukan-va'a
kendoo ya ji'in i.
30 Nuu ka nukoo i ji'in ya nuu
mesa ma, ni ke'en ya xtatila ma,
te ni jikan-ta'vi ya nuu Su'si ma,
te ni ta'vi ya, te ni wa'a ya i.
31 Sani te ni ka ndanune
nuu i ma, te ni ka ndakuni i ya,
kovaa sani te ñatuu ni ka
jini-ka i ya.
32 Te ka jikan-tnu'u tna'a i:
—¿Masu ja ndaa kúu ja ñatuu
ka ni'i ini o naxe jin kani ini
o ma, nani yikuu ya ká'an ya ichi
nuu ve koo o ma te káxtnu'u ya
sukan ká'an tnu'u ndee tutu
Su'si ma? —ka kuu i ka ka'an i.
33 Te maa ora yukan-ni sani te ni
ka ndakokuiñi i ñuu Jerusalén ma,
te ni ka ndani'i i ndi-uxi in tee
ni ka yo ndikin ya ma, ka iyo
tutu de ji'in ndaka-ka ñayii ka
iyo ji'in de ma.
34 Te ka ka'an de:
—Ja ndaa kúu ja ni ndateku
Iya Tátnuni ma, te ni jini ña'a
Simón a —ka kuu de ka ka'an de.
35 Sani te ni ka ndakani nduu i
sukan ni ka ndo'o i ichi kuan nu
koo i ñuu Emaús ma te onde nuu
ni ta'vi ya xtatila ma saa ni ka
ndakuni i ya ma.

Jesús ma, ni kenda ya nuu tee ni ka yo ndikin ya ma

(Mt 28:16-20;
Mr 16:14-18; Jn 20:19-23)

36 Nani ka yikuu-ka de ka
ndatnu'u de sukan ni kuu ma,
te ni kenda-ni Jesús ma, ni
jakun-nee ya me'ñu ndaka de ma,
te jiña'a ya:
—Jin koo sii ini ndaka ni, te
má jin ko ndi ini-ka ni —kúu ya
jiña'a ya.
37 Sani te ni ka yu'u xeen de, te
ka jani ini de: "Kuiti ja suu ya, ¿xi
anua ya kúu ja ka nde'ya o ya?"
38 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Nava'a ka yu'u ni? ¿Nava'a
ka jani uu ka jani uni ini ni?
39 Jin konde'ya ni nda'a sa a ji'in
ja'a sa a. Te jin ke'e ña'a ni, te
jin kuni ni ja maa sa kúu. Vaa
nute anua sa ma kúu chi masu
na yikikuñu sa ya koo, sukan
ka nde'ya ña'a ni a —kúu ya
jiña'a ya.
40 Sukan jiña'a ya ma, te ni
kaxtnu'u ya nda'a ya ma ji'in
ja'a ya ma.
41 Kovaa maa de ma, ja ka iyo
sii ini xeen de te ni ka sa'vi-nka
ini de, te kuenda ñatuu ka
kandija de ja suu ya kúu. Te
chukan kúu ja jiña'a ya:
—¿Ka neva'a ni jaku ja jin kaa
o? —kúu ya jiña'a ya.
42 Sani te ni ka wa'a de in ta'vi
tiaka ni tavi ji'in vala ña'ma
nduxi ñuñu.
43 Te ni tnii ya, te ni jaa ya nuu
ndaka de ma.
44 Sani te jiña'a ya:
—Cha'a ka kuu tnu'u ni
kaxtnu'u sa nuu ni ma, nuu ni
ka yo iyo o ma, ja jiniñu'u ja ko
kuu ndaka sukan ká'an tnu'u ni
tatnuni Su'si ma ja ni kaxtnu'u
Moisés ma ja kuu sa ma, ji'in
sukan ndee nuu tutu tee ni ka

yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, ji'in sukan ndee nuu
tutu salmo ma —kúu ya jiña'a ya.
45 Sani te ni sa'a ya ja ni ka
jaku'ni ini de sukan ndee tnu'u
Su'si ma.
46 Te jiña'a ya:
—Sukan ndee nuu tutu Su'si ma
ja Cristo a, jiniñu'u ja kûu ya, te
nuu uni kivi ma te ndateku ya,
47 te ja maa sa, te jin kaxtnu'u ni
nuu ndaka ñayii ñuu ñayivi a,
te jin kuña'a ni ja nuna jin
ndakani jin ndaka'vi ini i te
jin xndoo i ja u'vi ni ka yo
sa'a i ma, te jin ndakokuiñi i, te
jin ndandikin i Su'si ma, te jin
naa kuechi i ma. Te jin keja'a ni
onde ñuu Jerusalén ya.
48 Te ndijin jin ko kuu ñayii jin
ndakani sukan ni ka jini ni ja ni
yo kuu ma.
49 Te maa sa tetniñu Xtumani
Ndios ma siki ndaka ni sukan
ni skuiso Yuva sa Su'si ma,
kovaa jin kendoo ndaka ni ini
ñuu Jerusalén ya onde nú ni ka
ni'i ni tnu'u ndee tnu'u ndatnu
kuun onde sukun ma —kúu ya
jiña'a ya.

Sukan ni ndaa Jesús ma kuan no'o ya andivi ma

(Mr 16:19-20)

50 Te ni kene'e ya de onde ñuu
Betania ma, te ni ndone'e ya
nda'a ya ma, te ni jikan-ta'vi ya
ja jin ni'i de ja vii ja va'a.
51 Sani te ni jinu ja ni ka'an ya ma,
te ni ndaa ya kuan no'o ya onde
sukun ma.
52 Te ni jinu ja ni ka
ndachiñu'u de ya ma, te ni
ka ndakokuiñi sii ini xeen de ñuu
Jerusalén ma.
53 Te ndi-kivi ndi-ñuu ni ka yo
yinee de veñu'u ka'nu ma, ni
ka yo jita de ka ndachiñu'u de
Su'si ma. Te sukan kó kuu.

Tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma sukan ni kaxtnu'u tee ni yo nani Juan ma

Tnu'u Su'si ma ni kii ñayivi

1 Onde xinañu'u ma, iyo Tnu'u
Su'si ma, te onde kivi yukan jâ
iyo Tnu'u Su'si ma ji'in Su'si ma,
te Tnu'u Su'si ma chi Su'si ma kúu.
2 Te Tnu'u Su'si ma iyo ji'in
Su'si ma onde xinañu'u ma.
3 Te ja maa Tnu'u Su'si ma, te ni
ka kuva'a ndaka ja ka iyo a, te
ñatuu nawa ni kuva'a nú masu ja
maa Tnu'u Su'si ma.
4 Te ja maa Tnu'u Su'si ma te jin
koteku ñayii ma, te maa Tnu'u
Su'si ma xtnuu nuu ñayii ma.
5 Te ñu'u ya'a ndú'va jajaa nuu
nee ma, te ñatuu nawa kúndee ja
ndá'va i ñu'u ma.
6 Ni kenda in tee ni yo nani Juan.
In tee ni tetniñu Su'si ma kúu de.
7 Tee ya'a, ni kenda de ja ko
kuu de testigu, sukan-va'a
ka'an de siki iya kúu ñu'u xtnuu
vivii ma, te ndaka ñayii ma jin
kandija ja iya ya'a sa'a ja jin
ndani'i ta'vi o ma.
8 Juan ma, masu ñu'u xtnuu nuu
ñayii ma kúu de, su'va ni tetniñu
Su'si ma de ja ka'an de siki ñu'u
xtnuu vivii ma.
9 Chi vaa maa Tnu'u Su'si ma kúu
ñu'u xtnuu ndija nuu ñayii ma,
te vee ya ñuu ñayivi a.
10 Te maa Tnu'u Su'si ma ni
kii ñuu ñayivi a, ñuu ñayivi ni
kuva'a ja maa ya ma, kovaa
ñayii ñuu ñayivi a, masu ni ka
ndakuni i ya.
11 Ni kenda ya ñuu ya ma, kovaa
ñayii ñuu ya ma, masu ni ka
jan-ta'vi i ya.
12 Kovaa ndaka ñayii ni ka
jan-ta'vi ya ma te ni ka
kandija i ya ma, ni wa'a ya tnu'u
ja jin ko kuu i sa'ya Su'si ma.
13 Te ñayii ya'a chi masu sukan ni
kuu kii ni kâku o ma, ni a masu
sukan kúu ini maa ñayii ma, ni a
masu sukan ka kuu ini tee ma
kúu ja ni ka ndakâku jaa i nuu
Su'si ma, nú masu ja sukan
kúu ini maa Su'si ma, te ni ka
ndakâku jaa i, te ni ka nduu i
sa'ya ya ma.
14 Te Tnu'u Su'si ma ja kúu maa
Jesucristo ma, ni kii ñayivi ya,
te ni iyo ya ne'un ndaka o, te
ni ka jini o jayiñu'u ya ma,
jayiñu'u maa in maa tnu'u-ni
Sa'ya Su'si ma, te ndimaa tnu'u
vii tnu'u mani ji'in ja ndaa ni yo
ka'an, ni yo kachi ya.
15 Juan ma, ni ka'an de na in kúu
Jesús ma, nuu ni kenda ya nuu ka
iyo de ma, te káyu'u de ká'an de:

—Iya ya'a kúu iya ni ka'an sa
ja kii kuee-ka ya sana saña ma,
te kanuu-ka ya sana saña,
vaa xi'na-ka ya iyo sana saña
—kúu de jiña'a de.
16 Ndaka ja va'a xeen
neva'a ya ma ni ka ndani'i o,
te sukan ni ka ni'i o kua'a xeen
tnu'u vii tnu'u mani Su'si ma.
17 Tnu'u ni tatnuni Su'si ma chi ni
wa'a ya nuu tee kúu Moisés ma,
te ni yo ndakaxtnu'u de nuu
ñayii ma. Kovaa tnu'u vii tnu'u
mani ma ji'in ja ndaa ma ni
kenda ja maa Jesucristo ma.
18 Ñatuu na in ni jini Su'si ma,
nú masu ja Sa'ya maa in maa
tnu'u-ni ya ma, vaa Su'si kúu
maa ya, te iyo ya ji'in Yuva ya ma.
Suu ya kúu iya ni kaxtnu'u sukan
iyo Su'si ma.

Juan ma káxtnu'u na in kúu Jesucristo ma

(Mt 3:11-12; Mr 1:7-8; Lc 3:15-17)

19 Te cha'a kúu ja ni ndaka'an
tee kúu Juan ma. Te tee judío ñuu
Jerusalén ma, ni ka tetniñu de
sutu ma ji'in sa'ya tata Leví ma
ja jin kakan-tnu'u de na in kúu
Juan ma.
20 Te ni ka'an ndaa Juan ma:
—Masu saña kúu Cristo iya
tetniñu Su'si ma —kúu de
jiña'a de.
21 Ni ka ndakan-tnu'u de in-ka
jichi:
—¿Na in kúu ni? ¿Tee kúu
Elías ma kúu ni? —ka kuu de ka
jiña'a de.
Juan ma, ni ndakone'e de:
—Ña'a. Masu suu sa.
—¿Tee ndákaxtnu'u tnu'u ni
wa'a Su'si ma ja ka ndetu sa ja
kenda de ma kúu ni? —ka kuu de
ka jiña'a tuku de.
—Ña'a —kúu Juan ma jiña'a de.
22 Te ka jiña'a tuku de:
—¿Na in kúu ni vi? Sukan-va'a
jin kuña'a sa tee ni ka tetniñu
ña'a ma. ¿Naxe ká'an ni? ¿Na in
kúu ni? —ka kuu de ka jiña'a de.
23 Juan ma, ni ndakone'e de:
—Saña kúu in ja káyu'u nuu
masu nawa kuiti iyo a: “Jin
ndasandaa ni ichi kii Iya Tátnuni
ma”, sukan ni ka'an Isaías ma tee
ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma —kúu de jiña'a de.
24 Te tee yukan chi tee ni ka
tetniñu tee ka kuu fariseo ma ka
kuu de.
25 Te ni ka jikan-tnu'u de:
—Nú masu maa Cristo ma
kúu ni, ni a Elías ma, ni a
tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma kúu ni, ¿nava'a
skuandute ni ñayii ma? —ka
kuu de ka jiña'a de.
26 Juan ma, ni ndakone'e de:
—Saña chi skuandute sa
ñayii ma nuu ndute a. Kovaa
ne'un ndaka ni a iyo iya masu ka
jini ni,
27 te iya ya'a kúu iya kenda, te jin
kuni o ya. Te jâ iyo ya xi'na-ka
sana ni kâku sa ma, te ni a ñií
ndijan ya ma masu kaa masu iyo
sa ja ndaji sa —kúu de jiña'a de.
28 Ndaka cha'a ni ka jini, ni ka
jito ñayii ñuu Betania ma, ichi

in-ka yu'u yute nani Jordán ma,
nuu yikuu Juan ma skuandute de
ñayii ma.

Jesús ma, sukan kúu ndikachi jaa ma, sukan kúu ya nuu Su'si ma

29 Kivi xtnee ma Juan ma,
ni jini de Jesús ma, ja kuan
tu'va ya de, te jiña'a de:
—¡Jin konde'ya ni! Ya'a iyo iya
kúu Ndikachi Jaa nuu Su'si ma,
vaa suu ya xtandiyo kuechi ñayii
ñuu ñayivi a.
30 Iya ya'a kúu iya ni ka'an sa ja
kenda ya ma, te jin kuni ñayivi
ni ya, te kanuu-ka ya sana saña,
vaa jâ iyo ya, saa ni kenda sa ma.
31 Maa sa, masu jini sa na in
kúu ya nkuu, kovaa vee sa
ja skuandute sa ñayii ma, te
sukan-va'a ñayii ñuu Israel ya,
jin koo tu'va i te jin ndakuni i ya
—kúu de jiña'a de.
32 Sani te Juan ma, ni
ndaka'an de sukan ni jini de ma:
—Ni jini sa Xtumani Ndios ma,
ja ni nuu ya andivi ma sukan
kaa in sata, te ni jinkuiñi ya siki
Jesús ma.
33 Saña chi ñatuu kuni-ka sa
nkuu ja Jesús ma kúu iya tetniñu
maa Su'si ma, kovaa Su'si iya
ni tetniñu ña'a ja skuandute
sa ñayii ma ji'in ndute ma, ni
ka'an ya nuu sa: “Na in kuni ni
ja nuu Xtumani Ndios ma siki i
te koo ya ji'in i ma chi iya yukan
kúu iya skuandute ñayii ma ji'in
Xtumani Ndios ma.”
34 Te maa sa ni jini, te kúu sa
testigu ja Sa'ya Su'si ma kúu
Jesús ya —kúu de jiña'a de.

Tee ka kuu xinañu'u ja ni ka ndikin de Jesús ma

35 Kii xtnee ma Juan ma, iyo de
ji'in uu tee ka ndikin ña'a ma.
36 Nuu ni jini de ja ni ya'a
Jesús ma, Juan ma, jiña'a de:
—¡Jin konde'ya ni! Iya ya'a
kúu Ndikachi Jaa nuu Su'si ma
—kúu de jiña'a de.
37 Nduu tee ka ndikin Juan ma,
ni ka jiniso'o de, te ni ka ndikin de
Jesús ma.
38 Jesús ma, ni ndakonenuu ya, te
ni jini ya ja ka ndikin de ya ma,
te ni jikan-tnu'u ya:
—¿Nawa ka nduku ni? —kúu ya
jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e de:
—Rabí, ¿ndenu iyo ni? —ka
kuu de ka jiña'a de. Te tnu'u
rabí ma kúni ka'an “teskua'a”.
39 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ne'e koo ni, te jin kuni ni
—kúu ya jiña'a ya.
Ni jan koo de, te ni ka jini de
ndenu iyo ya ma, te ni ka iyo de
ji'in ya onde ni kunee ma, vaa jâ
ve ñini ma.
40 Te in de ma chi Andrés ñani
Simón Pedro ma kúu de, te ja ni
jiniso'o de sukan ká'an Juan ma,
te ni ndandikin de Jesús ma.
41 Andrés ma, sani te ni
ndanduku de ñani de Simón ma,
te jiña'a de:

—Ni ka ndani'i ri Mesías ma —kúu de jiña'a de. Te tnu'u Mesías ma kúni ka'an “Cristo iya ni tetniñu Su'si ma”.
42 Sani te Andrés ma, kuan koo de ji'in ñani de Simón ma nuu iyo Jesús ma. Nuu ni jini Jesús ma de, te jiña'a ya:
—Ndijin kúu Simón sa'ya Jonás ma, kovaa konani ni Cefas —kúu ya jiña'a ya. Te tnu'u Cefas ma kúni ka'an “Pedro”.

Jesús ma, ni kana ya Felipe ma ji'in tee kúu Natanael ma

43 Kivi xtnee ma Jesús ma, ni jani ini ya ja ki'in ya ñuu Galilea ma. Ni ndani'i ya Felipe ma, te jiña'a ya:
—Kondikin ña'a ni —kúu ya jiña'a ya.
44 Te ñuu Betsaida ma kúu ñuu Felipe ma ji'in Andrés ma ji'in Pedro ma.
45 Felipe ma, ni ka ndatna'a de ji'in Natanael ma, te jiña'a de:
—Ni ka ndani'i sa tee ni tee Moisés ma nuu tutu ndee tnu'u Su'si ma, suni ni ka tee tna tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a Su'si ma. Te suu de kúu Jesús sa'ya José ma, te tee ñuu Nazaret ma kúu de —kúu de jiña'a de.
46 Jiña'a Natanael ma:
—¿Xi kuu kee in ja va'a ñuu Nazaret ma? —kúu de jiña'a de.
Felipe ma, ni ndakone'e de:
—Ne'e ni, te kuni ni —kúu de jiña'a de.
47 Nuu ni jini Jesús ma ja kuan tu'va tee kúu Natanael ma, te jiña'a ya:
—Ya'a vee in tee ndija ñuu Israel ya, in tee masu xnda'vi ñayii ma kúu de —kúu ya jiña'a ya.
48 Natanael ma, ni jikan-tnu'u de:
—¿Naxe jini ña'a ni? —kúu de jiña'a de.
Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Jâ ni jini ña'a sa xi'na-ka sana ni kana ña'a Felipe a, nuu iyo ni kati tnu higo ma —kúu ya jiña'a ya.
49 Natanael ma, jiña'a de:
—Rabí, ¡ndijin kúu Sa'ya Su'si ma! ¡Ndijin kúu rey ñuu Israel ya! —kúu de jiña'a de.
50 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Ni kandija ni kuechi ja ni ka'an sa ja ni jini ña'a sa kati tnu higo ma? Su'va kua'a-ka ja kuni ni sana cha'a —kúu ya jiña'a ya.
51 Suni jiña'a Jesús ma:
—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja onde vitna, te jin kuni ni andivi ma ja ndanune, te ángel Su'si ma jin nda koo jin nu koo siki sa ja kúu sa iya ni kenda ñayivi ñuu ñayivi a —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni sa'a ya ja ndute ma, te ni nduu de ndute uva

2 Nuu uni kii ma ni iyo in viko tnánda'a ñuu nani Caná ñuu Galilea ma. Te yukan iyo tna si'i Jesús ma.

2 Te ni ka kana tna ñayii ma
Jesús ma ji'in tee ka ndikin ya ma.
Ni jan koo de ji'in ya viko
tnánda'a ma.
3 Te ni ndi'i ndute uva ma, te si'i
Jesús ma, jiña'a ña ya:
—Ñatuu-ka na ndute uva ka
neva'a i —kúu ña jiña'a ña.
4 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Nawa kúni ni ja sa'a sa?
¿Nava'a ká'an ni sa'a? Ñatuu
kenda-ka ora ja satniñu sa
—kúu ya jiña'a ya.
5 Te jiña'a ña tee ka skanduu
ndute uva ma:
—Jin sa'a ni ndaka ja ká'an i ma
—kúu ña jiña'a ña.
6 Ka nukuiñi iñu yuu ka kuu
tinaja ja jin ku'un ndute ka
jatniñu ñayii judío ma sukan ka
sa'a i kivi ka kuni i ja jin nduvii i
nuu Su'si ma. Te in tinaja ma chi
kanda uu xi uni kiyi ndute.
7 Jesús ma, jiña'a ya tee ka
skanduu ndute uva ma:
—Jin xchitu ni ndute nuu
tinaja a —kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka xchitu de.
8 Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Vitna te jin tava ni jaku
ndute a, te jin xsia'a ni de nuu
tee kúcargu viko a —kúu ya
jiña'a ya.
Sukan ni ka sa'a de.
9 Te tee kúcargu viko ma, ni
jitotnuni de ndute ni nduu ndute
uva ma. Ni masu jini de ndenu
ni kee ndute uva ma chi maa
in-ni tee ka skanduu ma ka
jini, chi vaa maa de ni ka tava
ndute ma. Chukan kúu ja tee
kúcargu viko ma, ni kana de
suchi tnánda'a ma,
10 te jiña'a de:
—Ndaka ñayii ma, xinañu'u
ndute uva va'a-ka ma ka
skanduu i, te nuu jâ ni kukua'a ka
ji'i ñayii ka iyo viko ma, sani te ka
kene'e i ja nda'vi-ka ma. Kovaa
ro'o chi ni tava'a ro ndute uva
va'a-ka a, te onde vitnañu'ni, sana
ni kene'e ro de —kúu de jiña'a de.
11 Cha'a kúu ja ni sa'a Jesús ma
ñuu nani Caná ñuu Galilea ma,
te cha'a kúu xinañu'u milagru
ni sa'a ya ma, ja ni kaxtnu'u ya
jayiñu'u maa ya ma. Te tee ka
ndikin ya ma, ni ka kukanu
ini-ka de ya.
12 Te ni jinu sukan, te kua'an ya
ñuu Capernaum ma. Te ndikin
si'i ya ma, ji'in ñani ya ma, ji'in
tee ka ndikin ya ma, kuan koo de
ji'in ya. Te yukan ni iyo ya
ji'in de jaku kii.

Jesús ma, ni ndasavii ya ini veñu'u ka'nu ma

(Mt 21:12-13;
Mr 11:15-18; Lc 19:45-46)

13 Jesús ma, kua'an ya ñuu
Jerusalén ma, vaa jâ ve kuyatni
Viko Pascua ja ka sa'a ñayii
judío ma.
14 Te ini veñu'u ma chi ni
ndani'i ya tee ka xiko xndiki, ji'in
tee ka xiko ndikachi, ji'in tee ka
xiko sata, ji'in tee ka nukoo ka
sama de xu'un ñayii ma.
15 Ja ni jini Jesús ma sukan, ni
ke'en ya in yo'o, te ni sa'a ya

in yutnu xii, te ni kene'e ya
ndaka kiti ka ñu'u ma, ji'in
ndaka ñayii ma. Te ñayii ka
sama xu'un ma, ni jatenuu ya
xu'un i ma, te ni kondakin ya
mesa i ma.
16 Suni tee ka xiko sata ma
jiña'a ya:
—¡Jin xtandiyo ni kiti ya'a!
¡Má jin sa'a ni nuya'vi ve'e Yuva
sa ya! —kúu ya jiña'a ya.
17 Sani te ni ka ndaka'án tee ka
ndikin ya ma sukan ká'an tutu
ndee tnu'u Su'si ma: "Kúkueñu
sa ve'e Yuva sa a, te chukan kúu
ja sa'a sa ndaka cha'a."
18 Te ni ka jikan-tnu'u tee
judío ma nuu Jesús ma:
—¿Nde a kúu ja kaxtnu'u ni,
ja sa'a ni sa'a? —ka kuu de ka
jiña'a de.
19 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Jin ndakana ni veñu'u ya'a,
te nuu uni kii te ndasa'a sa
—kúu ya jiña'a ya.
20 Te tee judío ma, ka jiña'a de:
—Uu xiko iñu (46) kuiya ni ka
satniñu i ja ni kuva'a veñu'u a, te
¿ndijin, nuu uni-ni kii te ndasa'a
ni, ká'an ni a? —ka kuu de ka
jiña'a de.
21 Kovaa veñu'u ká'an Jesús ma
chi maa yikikuñu ya ma kúu ja
ká'an ya ma.
22 Chukan kúu ja nuu ni
ndateku ya ma, te tee ka
ndikin ya ma, ni ka ndaka'án de
sukan ni ka'an ya ma, te ni ka
kandija de sukan ká'an tutu ndee
tnu'u Su'si ma ji'in ja ká'an
Jesús ma.

Jesús ma, jini ya nawa ñunee ini anua ñayii ma

23 Nani iyo Jesús ma Viko
Pascua ñuu Jerusalén ma, kua'a
ñayii ma, ni ka kandija i ja
ká'an ya ma, ja ni ka jini i
milagru ni sa'a ya ma.
24 Kovaa Jesús ma, masu ni yo
kukanu ini ya ñayii yukan, vaa
jini ya sukan inu-ini ndaka i ma.
25 Ñatuu ni yo jiniñu'u ya ja na in
kuña'a ja naxe ka kuu ñayii ma,
vaa maa ya chi jâ jini ya onde ini
anua ñayii ma nawa ñu'u ini i.

Ni ka ndatnu'u Jesús ma ji'in tee nani Nicodemo ma

3 Iyo in tee fariseo ma ja
nani de Nicodemo, te in tee
kanuu xeen ne'un ñayii judío ma
kúu de.
2 Tee ya'a, ni kii de nuu iyo
Jesús ma in jakuaa, te jiña'a de:
—Teskua'a, ka jini sa ja nuu
Su'si ma vee ni ja kaxtnu'u ni nuu
ñayii a, vaa masu na in kúu sa'a
milagru sa'a ni a, nú masu iyo i
ji'in Su'si ma —kúu de jiña'a de.
3 Te ni ndakone'e Jesús ma, te
jiña'a ya:
—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa, nú
na in ma ndakâku jaa i, masu
kuu kuni i nuu tatnuni Su'si ma
—kúu ya jiña'a ya.
4 Te jiña'a Nicodemo ma:
—¿Xi kuu ja in ñayii nija'nu ma,
te ndakâku jaa i in-ka jichi? ¿Kuu
ndivi i chii si'i i ma te ndakâku

jaa i in-ka jichi? —kúu de
jiña'a de.
5 Te ni ndakone'e Jesús ma:
—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa, nú
na in ma kâku ji'in ndute ji'in
Xtumani Ndios ma, masu kuu
kuni i nuu tatnuni Su'si ma.
6 Ñayii ni kâku nuu si'i i ma chi
yikikuñu-ni kúu i. Kovaa ñayii
ni ndakâku jaa ja sa'a Xtumani
Ndios ma, ni ndujaa anua i ma
nuu Su'si ma.
7 Máko kun-nenu ini ni ja ká'an
sa ja jiniñu'u ja jin ndakâku jaa
ni.
8 Vaa jini ni ja yi'i kajin ma nuu
kúni maa i ma, te jiniso'o o ja
kúu yu'u i ma, kovaa masu jini o
nde ichi vee i nde ichi kua'an i.
Sukan kúu ñayii ndákâku jaa ja
sa'a Xtumani Ndios ma —kúu ya
jiña'a ya.
9 Nicodemo ma, ni
ndakakan-tnu'u de in-ka
jichi:
—¿Naxe kúu ja ká'an ni a?
—kúu de jiña'a de.
10 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ndijin ja in teskua'a ñuu
Israel ya kúu ni, te ¿ñatuu jini ni
ja ká'an sa a?
11 Ja ndaa ja ndaa ká'an sa, ja ja
ka jini sa a ka ka'an sa, ji'in ja ka
nde'ya sa a, te ka ndaka'an sa a,
kovaa masu ka kandija ni ja ka
ndaka'an sa a.
12 Nú ma jin kandija ni tna'a ja
ká'an sa a sukan kúu ñuu ñayivi a,
¿naxe jin kandija ni nuna ka'an
sa sukan kúu andivi ma?
13 Masu na in ni kaa andivi ma,
nú masu ja maa iya ni kenda
ñayivi ñuu ñayivi a, ja iyo ya
andivi ma.
14 Sukan ni sa'a Moisés ma, ja
ni ndone'e sukun de in koo
nani-maa kaa kúu ti nuu masu
nawa kuiti iyo ma, sukan jiniñu'u
ja iya ni kenda ñayivi ñuu
ñayivi a, jin ndone'e sukun i ya,
15 sukan-va'a nú na in na
kandija i ya ma, masu skenaa i
maa i, su'va koteku i ni-kani
ni-jika —kúu ya jiña'a ya.

Ûni kútoo xeen Su'si ma ndaka ñayii ñuu ñayivi a

16 Su'si ma, ni kutoo xeen ya
ñayii ka iyo ñuu ñayivi a, te ni
tetniñu ya Sa'ya maa in maa
tnu'u-ni ya ma, sukan-va'a nú
na in na kandija ya ma, te masu
skenaa i maa i, su'va ndani'i
ta'vi i te koteku i ni-kani ni-jika.
17 Vaa Su'si ma, masu ni tetniñu ya
Sa'ya ya ma ñuu ñayivi ya'a ja
xndo'o xneni ya ñayii ma.
18 Su'va ñayii kandija ya ma,
masu ki'in i andeya ma ja
chunaa i. Kovaa ñayii ñatuu
kándija ya ma, jâ iyo i ja chunaa
maa i, vaa masu kándija i Sa'ya
maa in maa tnu'u-ni Su'si ma.
19 Chukan kúu ja jin chunaa
maa ñayii ma, vaa ni kii Jesús ma,
te sukan tnuu ñu'u ma sukan
kúu ya, káxtnu'u ya ichi va'a nuu
o a. Kovaa maa ñayii ma chi ni
ka jatna ini-ka i ichi nuu nee ma
sana ichi nuu xtnuu ya ñu'u

maa ya ma, vaa ja ka sa'a i ma
chi ja u'vi kúu.
20 Vaa ndaka ñayii ka sa'a ja
u'vi ma, ñatuu ka jatna ini i nuu
xtnuu ya ñu'u maa ya ma, te
ñatuu kí koo i nuu xtnuu ya ñu'u
maa ya ma, sukan-va'a ñatuu na
in ko ndakuña'a ja ja u'vi kúu ja
ka sa'a i ma.
21 Kovaa ñayii ka sa'a ja ndaa ma
chi kí koo i kí tu'va i nuu tnuu
ñu'u ya ma, sukan-va'a jin kuni
ñayii ma ja ka sa'a i sukan
tátnuni Su'si ma.

Ni ka'an Juan ma sukan kanuu-ka tniñu sa'a Jesús ma sana tniñu sa'a maa de ma

22 Ni jinu, sani te Jesús ma,
kua'an ya ji'in tee ka ndikin ya ma
ñuu Judea ma. Nuu ni iyo ya
ji'in de ma, te ni yo skuandute ya
ñayii ma.
23 Suni Juan ma, iyo de ichi ñuu
Enón ma yatni ñuu Salim ma,
te ni yo jan koo ñayii ma, te ni
yo skuandute de i, vaa iyo kua'a
ndute yukan.
24 Sa'a ni yo kuu, nuu ñatuu
kivi-ka Juan ma vekaa ma.
25 Kovaa jaku ñayii ka ndikin
Juan ma, ni ka keja'a i ka tetna'a i
ji'in in tee judío ma siki ja sukan
nduvii ndundoo ñayii ma nuu
Su'si ma,
26 te ni jan koo i ka jiña'a i
Juan ma:
—Teskua'a, jini ni ja tee ni
iyo ji'in ni ichi in-ka yu'u yute
Jordán ma, tee ni ka'an ni na in
kúu de ma, te vitna chi yikuu de
skuandute de ñayii ma, te ndaka i
ka ndikin de —ka kuu i ka
jiña'a i.
27 Te Juan ma, jiña'a de:
—Masu nawa kuu koneva'a o,
nú masu taa maa Su'si ma.
28 Ndaka maa ni ni ka jiniso'o
ja ká'an ndaa sa ja masu Cristo
iya tetniñu Su'si ma kúu sa chi
yika-ni ja in ñayivi-ni kúu sa, te
ni tetniñu ña'a Su'si ma ja satu'va
sa ichi vee Cristo ma.
29 Vaa in viko tnánda'a ma chi
suchi tnánda'a ma, kúsii ini
xeen i ja iyo i ji'in suchi si'i ma, te
suni sukan kúu tna suchi kétna'a
ini ji'in suchi tnánda'a ma, ja iyo
tna i yukan, te jiniso'o i ja ká'an
suchi tnánda'a ma, te kútachi
xeen i. Te vitna sukan kúsii ini
tna sa.
30 Chukan kúu ja saña chi nduu
luluu-ka tniñu sa'a sa a, te maa ya
chi su'va kuka'nu-ka tniñu
sa'a ya ma, vaa iya kanuu-ka
kúu ya sana saña —kúu de
jiña'a de.

Jiniñu'u ja jin kandija o ja ká'an Jesús ma

31 Iya vee onde sukun ma iyo
siki ndaka o. Ñayii iyo nuu ñu'ú
ya'a, ñayii nuu ñu'ú ya'a kúu i,
te ká'an i sukan kúu nuu ñu'ú ya.
Kovaa iya vee onde andivi ma,
iyo ya siki ndaka ja iyo ñuu
ñayivi a,

32 te ká'an ya ja jiniso'o ya ma
ji'in ja jini ya ma. Kovaa ñatuu
na in kándija ja ká'an ya ma.
33 Kovaa nú na in na
kandija ya ma, ñayii yukan, ká'an
ndaa i ja Su'si ndija kúu Su'si ma,
34 vaa maa Su'si ma ni tetniñu
Sa'ya ya ma. Vaa iya ni tetniñu
Su'si ma, ká'an ya ndaka ja
tátnuni Su'si ma, vaa Su'si ma chi
masu jaku-ni Xtumani maa ya ma
ni wa'a ya Sa'ya ya ma chi ni
wa'a ndi'i ni wa'a tu'u ya.
35 Vaa Yuva ya ma chi kútoo ya
Sa'ya ya ma, te wa'a ya tnu'u ja
tátnuni Sa'ya ya ma siki ndaka ja
iyo ñuu ñayivi a.
36 Nú na in kandija Sa'ya ya ma,
te koteku i ni-kani ni-jika, kovaa
nú na in ñatuu kúni kandija i
Sa'ya ya ma, masu koteku i, su'va
ndetu ña'a nuu ndo'o neni i ma.

Jesús ma, ni ndatnu'u ya ji'in in ña'a ñuu Samaria ma

4 Tee ka kuu fariseo ma, ni ka
jini de ja ka kandija kua'a-ka
ñayii ja ká'an Jesús ma te ni yo
skuandute kua'a-ka ya ñayii sana
Juan ma.
2 (Kovaa masu maa Jesús ma ni
yo skuandute ñayii ma chi tee ka
ndikin ya ma ni ka yo skuandute
ñayii ma.)
3 Nuu ni jini Jesús ma ja sukan
ka jani ini tee ka kuu fariseo ma,
te ni ndee ya ñuu Judea ma, te
kuan no'o ya ñuu Galilea ma.
4 Te ichi kuan no'o ya ma,
jiniñu'u ja ndaya'a ya ñuu
Samaria ma.
5 Chukan kúu ja ni kenda ya
ñuu Samaria ma ichi nuu nani
Sicar ma
6 yatni ñu'ú tee ni yo kuu
Jacob ma ja ni wa'a de sayii de
José ma. Yukan iyo in soko
ndute ni ka yo xnani ñayii ma
soko Jacob ma. Te Jesús ma, ni
ku-u'vi ya ja ni jika ya ma, te ni
jinkoo ya yu'u soko ma nuu sani
te kuu sava nduu.
7 Sani te ni kenda in ña'a ñuu
Samaria ma kuan tava ña ndute
soko ma, te Jesús ma, jiña'a ya:
—Taa ni vala ndute ko'o sa
—kúu ya jiña'a ya.
8 Te tee ka ndikin ya ma chi jâ
kuan koo de ini ñuu ma kuan
kuaan de ja jin kaa de ji'in ya ma.
9 Kovaa ñayii judío ma, masu
ni ka yo jatniñu i ndatniñu ñayii
ñuu Samaria ma. Te chukan kúu
ja ña'a ma, ni ndakone'e ña:
—¿Naxe kúu ja ndijin, ja tee
judío ma kúu ni, te jikan ni ndute
nuu saña ja kúu sa ña'a ñuu
Samaria a? —kúu ña jiña'a ña.
10 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Nute kuni ni nawa kúu ja
taa Su'si ma, te nute kuni ni na
in kúu ja jikan ndute nuu ni a
chi maa ni kakan ndute ko'o ni,
te taa ya ndute sa'a ja koteku
ñayii ma —kúu ya jiña'a ya.
11 Te ña'a ma, jiña'a ña:
—Ndijin, masu nawa yinda'a ni
ja tava ni de, te vaa kunu soko a,

te ¿ndenu yinda'a ni ndute taa ni
ja koteku sa ma?
12 Tee jana'a ni yo kuu Jacob ma,
ni ka yo ji'i de ndute soko ya'a,
ji'in sa'ya de ma, ji'in kiti de ma.
Te ni xndoo de soko ya'a ja jin
nduta'vi o a. ¿Te naku ká'an ni
sukan? ¿Xi ja va'a-ka ni sana
Jacob ma? —kúu ña jiña'a ña.
13 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ndaka ñayii jin ko'o ndute
ya'a chi jin ko yichi-ka i,
14 kovaa ñayii jin ko'o ndute
kua'a sa ma, masu jin ko
yichi-ka i, vaa onde ini anua
ñayii jin kuan-ta'vi ndute kua'a
sa ma ko kuu sukan kúu nuu tóo
ndute ja masu nde ndi'i de ma,
te jin koteku i ni-kani ni-jika
—kúu ya jiña'a ya.
15 Te jiña'a ña'a ma:
—Ndijin, taa ni ndute yukan,
sukan-va'a máko ko yichi-ka
sa, te máko kii-ka sa ki tava sa
ndute a —kúu ña jiña'a ña.
16 Jesús ma, jiña'a ya:
—Kuá'an ni, te kana ni yii
ni ma, te kii ni ji'in de —kúu ya
jiña'a ya.
17 Te jiña'a ña'a ma:
—Masu na yii sa iyo —kúu ña
jiña'a ña.
Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Va'a-ni ni ka'an ni ja masu
na yii ni iyo,
18 vaa u'un tee ni iyo ji'in ni ma,
te tee iyo ji'in ni vitna a chi masu
yii ni kúu de. Te ja ndaa kúu ja
ká'an ni a —kúu ya jiña'a ya.
19 Ja ni jiniso'o ña sukan ma, te
jiña'a ña:
—Ndijin chi in tee ndákaxtnu'u
tnu'u wa'a Su'si ma kúu ni.
20 Tna'a sa ñayii jana'a ñuu
Samaria ya chi ni ka yo chiñu'u i
Su'si ma nuu yuku ya'a. Te ndijin
tee judío ma, ka ka'an ni ja
Jerusalén ma kúu nuu jin chiñu'u
o Su'si ma —kúu ña jiña'a ña.
21 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ndijin, kandija ni ja ká'an
sa a, vaa sani te kenda kivi, te
masu jiniñu'u-ka ja jin koo ni
yuku ya'a ni a ñuu Jerusalén ma
ja jin chiñu'u ni Yuva o ma.
22 Ndijin, masu ka jini ni na in ka
chiñu'u ni, kovaa saña chi ka jini
sa na in ka chiñu'u sa, vaa ne'un
ñayii judío ma kenda iya sa'a ja
jin ndani'i ta'vi ñayii ma.
23 Kovaa kenda ora ma, te vitna
kúu ora ja jin chiñu'u ndija
ñayii ma Yuva o Su'si ma, te
jin sa'a ndaa jin sa'a ndija i
ndaka sukan kúni maa Xtumani
Ndios ma. Vaa suni Yuva o ma chi
ndánduku ya ñayii ni-yu'u ni-ini i
jin ndachiñu'u ndija i ya ma.
24 Vaa Su'si ma chi masu kuni
ndijin o ya, vaa Xtumani
Ndios ma kúu ya. Te ñayii jin
chiñu'u ya ma, jiniñu'u ja ni-yu'u
ni-ini i jin chiñu'u i ya sukan kúni
maa Xtumani Ndios ma —kúu ya
jiña'a ya.
25 Te ña'a ma, jiña'a ña:
—Saña chi jini sa ja kii
Mesías ma, te kivi kii ya ma
kaxtnu'u ndi'i kuiti ya ndaka
—kúu ña jiña'a ña. Te tnu'u
Mesías ma kúni ka'an “Cristo iya
tetniñu Su'si ma”.

26 Jesús ma, jiña'a ya:
—Maa sa kúu iya yukan, iya
ká'an ji'in ni a —kúu ya jiña'a ya.
27 Sani te ni ka ndenda koo
tee ka ndikin ya ma, te ni ka
sa'vi-nka ini de ja Jesús ma,
yikuu ya ká'an ya ji'in ña'a ma.
Kovaa ni-in de ñatuu ni ka kusaa
ini ja jin kakan-tnu'u de nawa
kúni ya xi nawa ka ndatnu'u ya
ji'in ña'a ma.
28 Te ña'a ma chi ni xndoo
ña kiyi ña ma, te kuan no'o ña
ini ñuu ma, te ni jiña'a ña nuu
ñayii ma:
29 —Ne'e koo ni, te jín koo o, te
jin kuni ni in tee ja ni ka'an de
ndaka ja ni yo sa'a, ni yo kuu
sa ma. ¿Te kuiti masu tee ya'a
kúu Cristo ma? —kúu ña jiña'a
ña.
30 Sani te ni ka ke koo ñayii
ñuu yukan, te kuan koo i nuu iyo
Jesús ma.
31 Kovaa nani ve koo ñayii
ñuu ma, te ka ka'an nda'vi tee ka
ndikin ya ma ja kaa ya xita, te ka
jiña'a de:
—Teskua'a, kaa ni vala —ka
kuu de ka jiña'a de.
32 Kovaa jiña'a ya:
—Saña chi iyo in ja kaa sa ja
masu ka jini ni —kúu ya jiña'a ya.
33 Te tee ka ndikin ya ma, ni ka
keja'a de ka jikan-tnu'u tna'a de:
—¿Kuiti masu na in ni ki xsia'a
ja ni jaa de? —ka kuu de ka
ka'an de.
34 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—Ndeyu sa kúu ja sa'a sa sukan
kúni iya ni tetniñu ña'a ma, te
xsinu sa tniñu ni tatnuni ya ja
sa'a sa a.
35 Ndijin, ka ka'an ni: “Kúni-ka
kuun-ka yoo sana ndaxtutu o itu
ma”, kovaa saña chi ká'an sa, jin
ndonenuu ni te jin konde'ya ni
nuu ni ka saka i triu ma, vaa jâ
ni ka kuaan ja sani te ndututu i.
36 Ñayii satniñu nuu ndútutu ma
chi ké'en ya'vi i, te ñayii
ndáxtutu ma, ndáxtutu i ja
jin koteku i ni-kani ni-jika,
vaa suni ñayii sáka ma ji'in
ñayii ndáxtutu ma, ka kusii ini
ndunduu i.
37 Vaa sa'a, te kúu ja ndaa ja ndija
tnu'u ndichi ka ka'an i ma: “In
ñayii sáka, te in-ka i ndáxtutu.”
38 Saña ni tetniñu ndaka ni ja jin
ndaxtutu ni tna'a ja masu nawa
ni ka satniñu ni ja kuite i ma.
Siin-ka ñayii ni ka yo satniñu.
Te ndijin jin ko kuu ñayii jin
ndaxtutu kuenda ñayii ni ka
satniñu ma —kúu ya jiña'a ya.
39 Kua'a ñayii ñuu Samaria ma
ni ka kandija Jesús ma, vaa ni ka
jini i ja ndaa ni ndakani ña'a ma,
ja ni ndakuña'a ya ndaka sukan
ni yo sa'a, ni yo kuu ña ma.
40 Chukan kúu ja nuu ni kenda
koo ñayii Samaria ma nuu iyo
Jesús ma, te ka ka'an nda'vi i
Jesús ma ja na kendoo ya ñuu
yukan. Te ni kendoo ya yukan uu
kii.
41 Te kua'a xeen-ka ñayii ni ka
kandija ja ká'an ya ma,
42 te ka jiña'a de nuu ña'a ma:
—Vitna, te ka kandija sa. Masu
nani ja ni ka'an ni ma, chi

vaa maa sa ni ka jiniso'o ja ni
ka'an ya ma, te ni ka ndasa'a
sa kuenda ja iya ya'a kúu iya
sa'a ja jin ndani'i ta'vi ñayii ñuu
ñayivi a —ka kuu de ka jiña'a de.

Jesús ma, ni ndasava'a ya sayii in tee kanuu satniñu nuu rey ma

43 Ni ya'a uu kii ma, te ni ndee
Jesús ma ñuu Samaria ma, te
kuan no'o ya ñuu Galilea ma.
44 Te sa'a ni yo ka'an maa ya:
In tee ndákaxtnu'u tnu'u wa'a
Su'si ma, ñatuu ka ndachiñu'u
ña'a ñayii ñuu de ma, kovaa
ñayii in-ka ñuu ma chi ka
ndachiñu'u i de.
45 Nuu ni ndenda ya ñuu
Galilea ma, te ñayii ñuu yukan,
ni ka ndatnu'u mani i ji'in ya,
vaa suni ni jan koo tna i Viko
Pascua ñuu Jerusalén ma, te suni
ni ka jini i ndaka ja ni sa'a ya
yukan ma.
46 Jesús ma, kuan no'o ya Caná
ñuu Galilea ma nuu ni sa'a ya ja
ndute ma, te ni nduu de ndute
uva ma. Te iyo in tee kanuu
satniñu nuu rey ma, te iyo in
sayii de ñuu Capernaum ma, te
ku'u i.
47 Nuu ni jini tee kanuu satniñu
nuu rey ma, ja ni ndenda
Jesús ma ñuu Galilea ma ja ni
ja'an ya ñuu Judea ma, te ni
ja'an de ni jan koto de ya, te ni
ka'an nda'vi de ya ja ki'in ya
ve'e de ma te ndasava'a ya
sa'ya de ma, vaa ku'u ka'vi i, te
kûu i kúni i.
48 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ndijin, masu ka kandija ni,
nú masu jin kuni ni seña ji'in
milagru —kúu ya jiña'a ya.
49 Kovaa tee kanuu satniñu nuu
rey ma, jiña'a de:
—Tee tatnuni, kachi ni, te
kí'on. Nú ña'a, te kûu sa'ya sa ma
—kúu de jiña'a de.
50 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:
—Kuán no'o ni ve'e ni ma
chi téku sa'ya ni ma —kúu ya
jiña'a ya.
Te tee ma chi ni kandija de ja ni
ka'an Jesús ma, te kuan no'o de.
51 Nani kuan no'o de ve'e de ma,
te tee ka jinukuechi nuu de ma,
ni ki koo de ni ka ki ndi tna'a de
tee ma, te ka jiña'a de:
—Téku sa'ya ni ma —ka kuu de
ka jiña'a de.
52 Te ni jakondee de
jikan-tnu'u de na ora ni
ndusii ini i ma, te ni ka ndakone'e
tee ma:
—Iku ma nuu ka in nuu ve
kukuee ma ni nuu ña'a ka'ni i ma
—ka kuu de ka jiña'a de.
53 Te yuva i ma, ni ndasa'a de
kuenda ja maa ora yukan ni
jiña'a Jesús ma: “Téku sa'ya ni
ma”, te ndaka de ve'e de ma ni
ka kandija Jesús ma.
54 Cha'a kúu ja ku-uu seña ji'in
milagru ni sa'a Jesús ma nuu ni
ndenda ya ñuu Galilea ma ja ni
ja'an ya ñuu Judea ma.

Jesús ma, ni ndasava'a ya in tee ñatuu kúu kanda de

5 Ja ni ya'a jaku kii ma, te
ñayii judío ma, ni ka sa'a i in
viko, te Jesús ma, kua'an tuku ya
ñuu Jerusalén ma.
2 Ñuu Jerusalén ma nuu nani
Ye'e Ndikachi ma iyo in nuu ñu'u
ndute, te sa'an hebreo ma nani i
Betzata. Iyo u'un corredor,
3 te yukan ka iyo kua'a ñayii ka
ku'u, ji'in ñayii inukuaa ma, ji'in
ñayii cojo ma, ji'in ñayii ñatuu
kúu jin kanda i ma. Ka ndetu
ndaka i ja kanda ndute ma.
4 Vaa in ángel Su'si ma, na'nu-ni
na'nu-ni ni yo kenda i, te ni yo
skanda i ndute ma, te jínu kánda
ndute ma, te ñayii kúñama ma, te
xinañu'u i jan kêe nuu ndute ma,
te ni yo nduva'a i ndeva'a-ni na
kue'e ni yo ndo'o i ma.
5 Ne'un ndaka ñayii ma iyo in
tee jâ iyo oko ja'un uni (38)
kuiya ja ku'u de ma.
6 Nuu ni jini ña'a Jesús ma ja
kátuu de ma te ni jini ya ja ni
kukua'a kuiya ku'u de ma, te ni
jikan-tnu'u ya:
—¿Kúni ni ja nduva'a ni?
—kúu ya jiña'a ya.
7 Te tee ku'u ma, ni
ndakone'e de:
—Señor, masu na in neva'a sa
ja skee ña'a i nuu ndute a ora
kánda de ma. Ndaka jichi kúni sa
ja kêe sa ma, te in-ka ñayii kée
xinañu'u-ka —kúu de jiña'a de.
8 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ndakoo ni, te ndake'en ni
nuu ni katuu ni a, te kuán no'o
ni —kúu ya jiña'a ya.
9 Te ora yukan-ni ni nduva'a tee
ku'u ma, te ni ndake'en de nuu
ni katuu de ma, te ni keja'a de
jika de.
Kovaa kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu ñayii ma kúu,
10 te tee judío ma, ka jiña'a de
nuu tee ni nduva'a ma:
—Vitna kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu o kúu. Masu
jatna ini Su'si ma ja ndakuiso ni
nuu ni katuu ni a —ka kuu de ka
jiña'a de.
11 Te tee yukan, ni ndakone'e de:
—Vaa maa tee ni ndasava'a
ña'a ma ká'an: "Ndake'en ni nuu
ni katuu ni a, te kuán no'o ni"
—kúu de ká'an de.
12 Te ni ka jikan-tnu'u de
tee ma:
—¿Na in kúu ja ni ka'an:
"Ndake'en ni nuu ni katuu ni a,
te kuán no'o ni"? —ka kuu de ka
jiña'a de.
13 Kovaa tee ma, masu jini de
na in ni ndasava'a ña'a ma, vaa
Jesús ma chi ni nduyu'u ya ne'un
kua'a ñayii ka iyo ma.
14 Sani te Jesús ma, ni ndani'i ya
tee ma ini veñu'u ka'nu ma, te
jiña'a ya:
—Vitna ja ni jini ni ja ni nduva'a
ni a, máko ndakuiso kuechi-ka
ni, nasa ka'vi-ka ndando'o ni
—kúu ya jiña'a ya.
15 Te kua'an tee ma, te ni
jiña'a de nuu tee judío ma ja
Jesús ma ni ndasava'a ña'a ma.

16 Chukan kúu ja tee judío ma,
ñatuu ni ka yo jini ndee de ya,
vaa ka kuni de ja jin ka'ni de ya,
kuechi ja ni yo sa'a ya ja va'a ma
kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu ñayii ma.
17 Kovaa Jesús ma, ni jiña'a ya:
—Yuva sa ma, onde vitna
satniñu ya, te saña tna chi suni
satniñu sa —kúu ya jiña'a ya.
18 Chukan kúu ja tee judío ma,
ûni ni ka yo kuu ini xeen de
ja jin ka'ni de ya, vaa masu
yika-ni ja ni ka yo jini de ja
ñatuu ni yo chiñu'u ya kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu
ñayii ma, suni ja ni yo ka'an ya
ja inuu-ni kúu ya ji'in Su'si ma,
vaa ni yo ka'an ya ja Su'si ma
kúu Yuva ya ma.

Sukan tátnuni Jesús Sa'ya Su'si ma

19 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja
saña ja kúu sa Sa'ya Su'si a, masu
kuu nawa sa'a sa ja kúni maa
sa ma, su'va ja jini sa ja sa'a Yuva
sa ma, sukan sa'a sa. Vaa ndaka
ja sa'a Yuva sa ma suni sa'a sa ja
kúu sa Sa'ya ya a.
20 Vaa Yuva sa ma, kútoo ña'a ya,
te káxtnu'u ya ndaka ja sa'a
maa ya ma nuu sa a. Te kua'a-ka
ja kaxtnu'u ya, sukan-va'a jin
kuni ni, te jin sa'vi-nka ini ni.
21 Vaa Yuva sa ma chi ni
ndaxteku ya ñayii ni ka ji'i ma,
te sa'a ya ja jin koteku i. Sukan
tna saña ja kúu sa Sa'ya ya a, sa'a
sa ja jin koteku na in kúni maa
sa ma.
22 Te Yuva sa ma, masu ndakan ya
kuenda nuu ni-in ñayii ma, su'va
nuu nda'a maa sa ni xndoo ya ja
ndakan sa kuenda nuu ñayii ma,
23 sukan-va'a ndaka ñayii ma, na
jin chiñu'u ña'a i ja kúu sa Sa'ya
Su'si ma, sukan ka chiñu'u i Yuva
sa ma. Nú na in ñatuu chiñu'u
ña'a i saña ma, suni masu nde
chiñu'u i Yuva sa ma iya ni
tetniñu ña'a ma.
24 ’Ja ndaa ja ndaa ká'an sa, nú
na in niniso'o ja ká'an sa a chi
kándija i sukan ká'an maa iya
ni tetniñu ña'a ma, te iyo i ja
koteku i ni-kani ni-jika, vaa masu
ki'in-ka i nuu iyo ja chunaa i
nkuu ma, su'va jâ ni kaku i ja
masu kûu-ka i, te koteku i ni-kani
ni-jika.
25 Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja
kenda ora, te vitna chi ñayii ni ka
ji'i ma, jin koniniso'o i ja ká'an
sa ja kúu sa Sa'ya Su'si a, te ñayii
jin kuniso'o ma, jin koteku i.
26 Sukan kúu Yuva sa ma ja téku
maa ya ma, sukan sa'a ya ja
koteku maa sa,
27 te ni xndoo ya nuu nda'a sa ja
kúu sa Sa'ya ya a ja na ndakan sa
kuenda nuu ñayii ma, vaa kuechi
ja saña ni kii ñayivi ñuu ñayivi a.
28 Te máko jin ko ndaa jin ko
ndivi ini ni ja ká'an sa sa'a, vaa
kenda ora ja ndaka ñayii ni ka
ji'i ma, jin kuniso'o i ja ká'an
sa a,
29 te jin nana koo i yavi nuu ka
ñunee i ma. Ñayii ni ka sa'a ja

va'a ma, jin ndateku i, te jin
koteku i ni-kani ni-jika, kovaa
ñayii ni ka sa'a ja u'vi ma, jin
ndateku i ja jin ndachunaa i na
kuechi ni ka sa'a maa i ma.
30 'Saña, masu nawa kúu sa'a sa
ja kúu ini maa sa. Su'va maa Yuva
sa ma ni tatnuni ja ndakan sa
kuenda nuu ñayii ma, te ndákan
ndaa sa kuenda, vaa ñatuu kúni sa
ja sa'a sa sukan kúu ini maa sa ma
chi su'va sa'a sa sukan kúu ini maa
Yuva sa iya ni tetniñu ña'a ma.
31 Nuna ka'an sa ja kuu maa
sa ma, ja ka'an sa ma masu ja
ndaa ko kuu.
32 Kovaa iyo Yuva sa ma ja
ká'an ya ja kuu sa, te ja
ká'an ya ma ja ndaa kúu.
33 Ndaka ni ni ka tetniñu tee ni
ka jikan-tnu'u Juan ma, te ja ni
ndakone'e Juan ma ja ndaa kúu.
34 Kovaa saña, masu kúkanu ini
sa ni-in ja ka ka'an ñayii ma.
Kovaa jiniñu'u ja ka'an sa ndaka
tnu'u ya'a nuu ni, sana jin ndani'i
ta'vi ni.
35 Juan ma, sukan kúu in ñu'u
ndú'va va'a te ûni tnuu va'a ma,
sukan ni yo kuu de nuu ni, te
ndaka ni ni ka kuu ini ja jin
koo sii ini ni nunuu-ni ja ni
kaxtnu'u de nuu ni ma.
36 Kovaa iyo ja saña jin kandija-ka
ni sana Juan ma. Vaa maa sa chi
sa'a sa ja ni tatnuni Yuva sa ma
ja sa'a sa ma, sukan-va'a jin kuni
ni te jin kandija ni ja maa Yuva
sa ma ni tetniñu ña'a ma.
37 Te suni Yuva sa ma iya ni
tetniñu ña'a ma, ni kaxtnu'u ya
na in kúu sa, visi ndaka ni, ñatuu
nama ni ka yo jiniso'o ni ya, ni a
jin kuni ni naxe kaa ya ma,
38 te ni a tnu'u ká'an ya ma
masu ka ñu'u ini ni, vaa ñatuu
ka kandija ni ja Yuva sa ma ni
tetniñu ña'a.
39 Ndijin chi jiniñu'u ja jin
skua'a va'a-ka ni tutu ndee tnu'u
Su'si ma, vaa yukan jin ndani'i ni
naxe jin koteku ni ni-kani ni-jika.
Vaa yukan ká'an na in kúu sa,
40 kovaa ndijin, masu nde ka
kuni ni ja jin kondikin ña'a ni
sukan-va'a jin koteku ni ni-kani
ni-jika.
41 'Saña, masu kuan-ta'vi sa ja
jin chiñu'u ña'a ñayii masu ka
kandija Su'si ma.
42 Vaa saña chi jini sa ndaka ni,
te jini sa ja masu ka kutoo ni
Su'si ma.
43 Saña chi vee sa ja maa Yuva
sa ma, te ndaka ni, masu nde
ka jan-ta'vi ña'a ni, kovaa
nute kenda in-ka ñayii ja masu
Su'si ma ni tetniñu ña'a chi jin
kuan-ta'vi ni i.
44 Ndijin, ¿naxe jin kandija ni ja
ká'an Su'si ma? Vaa ka jan-ta'vi
ni jayiñu'u ka ndakua'a tna'a
ndi-in ndi-in maa ni ma, te masu
ka ndanduku ni jayiñu'u taa maa
in-ni Su'si ma.
45 Másu ko jin kani ini ni ja saña,
te ndaxtekuechi ña'a sa nuu Yuva
sa ma. Tee ndaxtekuechi ña'a
kúu maa Moisés ma, tee ni ka
kukanu ini ni ma.
46 Nute ni ka kandija ni tnu'u ni
ka'an Moisés ma, suni jin kandija

ña'a ni, vaa Moisés ma, ni tee de
na in kúu saña.
47 Kovaa ni masu ni ka kandija
ni ja ni tee de ma. ¿Naxe kuu
jin kandija ni ja ká'an sa ya?
—kúu ya jiña'a ya.

Ni sa'a Jesús ma ja ni ndukua'a xtatila ma ji'in tiaka ma, te ni kanda ja ni ka jaa u'un mil tee

(Mt 14:13-21;
Mr 6:30-44; Lc 9:10-17)

6 Nuu ni jinu sukan, te kua'an
Jesús ma in-ka yu'u mar
Galilea ma, te suni maa i kúu
mar Tiberias ma.
2 Kua'a xeen ñayii ka ndikin ya,
vaa ni ka jini i seña ji'in milagru
ni yo sa'a ya ma ja ni ka yo
nduva'a ñayii ka ku'u ma.
3 Sani te ni kaa Jesús ma in
yuku, te ni jinkoo ya ji'in tee ka
ndikin ya ma.
4 Jâ ve kuyatni Viko Pascua ma
ja ka sa'a ñayii judío ma.
5 Te nde'ya Jesús ma, te ni jini ya
ja kua'a ñayii ka ndikin ya ma,
te jiña'a ya tee kúu Felipe ma:
—¿Ndenu jin kuaan o ndeyu
jin kaa ndaka ñayii a? —kúu ya
jiña'a ya.
6 Kovaa ni jiña'a ya sukan-ni,
sukan-va'a naxe ndakone'e
Felipe ma, vaa Jesús ma, jâ
jini ya naxe sa'a ya ma.
7 Te Felipe ma, ni ndakone'e de:
—Ni a uu cientu denario
xtatila ma masu kanda ja jin kaa i
vala vala —kúu de jiña'a de.
8 Te in-ka tee ndikin ya ma,
nani de Andrés ma, te ñani
Simón Pedro ma kúu de. Sani te
jiña'a de:
9 —Ya'a iyo in suchi luluu,
te neva'a i u'un xtatila cebada
ji'in uu tiaka, kovaa masu jakuu
ya'a, vaa kua'a xeen ñayii kúu a
—kúu de jiña'a de.
10 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Jin kuña'a ni ndaka ñayii a
jin kunukoo i —kúu ya jiña'a ya,
vaa in nuu iyo kua'a kuii kúu.
Te ni ka jinkoo i. Visi u'un mil
ja nani-maa tee ma kúu.
11 Jesús ma, ni tnii ya
xtatila ma, te ni ndakuan-ta'vi ya
nuu Su'si ma, te ni wa'a ya ñayii
ka nukoo ma. Suni sukan ni
sa'a ya ji'in tiaka ma, ni wa'a ya,
te ni ka jaa maa ñayii ma naxe
ka kuni maa i ja jin kaa i ma.
12 Nuu jâ ni ka ndutu chii
ñayii ma, Jesús ma, jiña'a ya nuu
tee ka ndikin ya ma:
—Jin ndaxtutu ni ndaka ta'vi
kuechi ni ka ndoo ma, sukan-va'a
masu jin xtivi o —kúu ya
jiña'a ya.
13 Te ni ka ndaxtutu de, te ni
ndachitu uxi uu-ka chika ta'vi
kuechi ja ni ka ndoo ja u'un
xtatila cebada ma.
14 Ja ni ka jini ñayii ma milagru
ni sa'a Jesús ma, te ka ka'an i:
—Ja ndaa kúu ja tee ya'a chi
tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma kúu de. Tee ka ndetu
o ja kii de ñuu ñayivi a kúu de
—ka kuu i ka ka'an i.

15 Kovaa Jesús ma chi ni
jinitnuni ya ja ka kuni i ja jin
kueka i ya te jin koo i ji'in ya
te jin sa'a i ja ko kuu ya rey,
kovaa sani te ni ke'en ya ichi,
te kua'an ya ichi yuku ma,
sukan-va'a koo maa in-ni ya ma.

Jesús ma, ni jika ya nuu ndute mar ma

(Mt 14:22-27; Mr 6:45-52)

16 Nuu ni kunee ma, te tee ka
ndikin Jesús ma, ni ka nu koo de
kuan koo de yu'u mar ma,
17 te ni ka ka koo de in nuu
barcu, sukan-va'a jin koo de
ñuu Capernaum ma. Te nani
ka ndaya'a de nuu mar ma, te
ni kunee xeen ma. Te ñatuu
ndenda-ka Jesús ma.
18 Sani te ni ndakanda ndute ma,
kuechi ja yi'i xeen kajin ma.
19 Nuu jâ ni kuu u'un iñu mil
metro kuan koo de ma, te ni ka
jini de Jesús ma ja jika jika ya
siki ndute ma kuan tu'va ya nuu
barcu ma, te ni ka yu'u xeen de.
20 Te jiña'a ya:
—¡Má jin koyu'u ni! ¡Maa sa
kúu! —kúu ya jiña'a ya.
21 Ni ka kutachi de, te ni ka
xndaa de ya ini barcu ma. Sani te
nunuu-ni, te ni ka kenda koo de
ñuu nuu jin koo de ma.

Ñayii ma, ka ndanduku i Jesús ma

22 Kii xtnee ma, te ñayii ka iyo
in-ka yu'u ndute ma, ni ka jini i
ja in-nka-ni barcu ma iyo, te
yukan kuan nu koo tee ka ndikin
Jesús ma, kovaa Jesús ma, masu
kuan no'o ya ji'in de ma.
23 Kovaa ni ka kenda koo-ka
barcu ñayii ñuu Tiberias ma yatni
nuu ni ndakuan-ta'vi Jesús ma
nuu Su'si ma te ni wa'a ya xtatila
ni ka jaa ñayii ma.
24 Ja ni ka jini ñayii ma ja
ñatuu-ka na Jesús ma ni a tee
ka ndikin ya ma ka iyo ma, te
suni ni ka ka koo ñayii ma nuu
barcu ma, te kuan koo i ichi ñuu
Capernaum ma ka ndanduku i ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya ja sukan kúu xtatila ma kúu ya vaa sa'a ya ja koteku o

25 Nuu ni ka kenda koo ñayii ma
in-ka yu'u mar ma, te ni ka
ndani'i i Jesús ma, te ni ka
jikan-tnu'u i ya:
—Teskua'a, ¿na ora ve ndii ni
ya'a? —ka kuu i ka jiña'a i.
26 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ja ndaa ja ndaa kúu ja ka
ndanduku ña'a ni, masu kuechi
ja ni ka jini ni milagru ni sa'a
sa ma kúu chi kuechi ja ni ka jaa
ni onde ni ka ndutu chii ni ma
kúu.
27 Má jin satniñu ni siki ja ndeyu
ndí'i ma, su'va jin satniñu ni siki
ja ndeyu masu ndi'i ma, tna'a
ja sa'a ja jin koteku ni ni-kani
ni-jika ma, tna'a ja taa iya ni
kenda ñayivi ñuu ñayivi a, iya
ni kaxtnu'u Yuva o Su'si ma ja

jin kandija ni ya ma —kúu ya
jiña'a ya.
28 Te ni ka jikan-tnu'u i:
—¿Nawa jin sa'a sa, sukan-va'a
jin sa'a sa ja kúni Su'si ma? —ka
kuu i ka jiña'a i.
29 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ja kúni Su'si ma ja jin sa'a
ni kúu ja jin kandija ni maa sa
ja kúu sa iya ni tetniñu ya ma
—kúu ya jiña'a ya.
30 Te ni ka jikan-tnu'u i:
—¿Na seña kaxtnu'u ni,
sukan-va'a jin kuni sa te jin
kandija ña'a sa? ¿Nde a ka kuu
ja sa'a ni?
31 Tna'a o ñayii jana'a ma, ni
ka jaa i ja nani maná ma nuu
masu nawa iyo kuiti ma, sukan
ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma:
"Su'si ma, ni wa'a ya xtatila
andivi ma ja ni ka jaa i ma" —ka
kuu i ka jiña'a i.
32 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja
masu Moisés ma kúu tee ni taa
xtatila ni kuun andivi ma ja jin
kaa ni ma, kovaa vitna maa Yuva
sa ma kúu iya táa xtatila ndija ni
nuu andivi ma.
33 Te saña kúu xtatila ni nuu
andivi ma ja táa Su'si ma nuu
ni a, te sa'a sa ja koteku ñayii
ñuu ñayivi a —kúu ya jiña'a ya.
34 Te ka jiña'a i:
—Señor, taa taa-ni ni xtatila
yukan ma —ka kuu i ka jiña'a i.
35 Jesús ma, jiña'a ya:
—Saña kúu xtatila ja sa'a ja jin
koteku ni. Nú na in ki tna'a ña'a
te kandija ña'a i, masu ko kokon
ko yichi kuiti i.
36 Kovaa sukan-ni ni ka'an sa,
vaa ndijin, visi jâ ni ka jini ña'a
ni, kovaa masu ka kandija ña'a
ni.
37 Ndaka ñayii taa maa Yuva
sa ma, ki koo i nuu maa sa, te
ndaka ñayii ki koo nuu sa ma,
masu saxiko sa i.
38 Vaa saña chi ni nuu sa
andivi ma, kovaa masu vee sa
ja sa'a sa ja kúu ini maa sa ma
chi vee sa ja sa'a sa ja kúu ini
maa Yuva sa ma, iya ni tetniñu
ña'a ma.
39 Te ja kúu ini iya ni tetniñu
ña'a ma kúu ja másu ko skenaa sa
ni-in ñayii ja ni taa ya ma, su'va
ndaxteku sa i kivi ndi'i kivi a.
40 Vaa ja kúu ini Yuva sa ma kúu
ja ndaka ñayii ka ndakunitnuni
ña'a i ja Sa'ya Su'si ma kúu sa
te Su'si kúu sa te ka kandija
ña'a i ma, jin koteku i ni-kani
ni-jika. Te ndaxteku sa i kivi ndi'i
kivi a —kúu ya jiña'a ya.
41 Te chukan kúu ja tee
judío ma, ni ka keja'a de ka ka'an
ndeva'a de ja kuu ya ma, kuechi
ja ni ka'an ya ja xtatila ni nuu
onde andivi ma kúu ya.
42 Te ka jiña'a de:
—¿Te masu tee ya'a kúu Jesús
sa'ya José ma? Ndaka o ka jini
yuva de ma ji'in si'i de ma. ¿Naxe
kúu ja ká'an de ja ni nuu de
vee de onde andivi ma? —ka
kuu de ka ka'an de.
43 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:

—¿Nava'a ka ka'an yu'u ka
ka'an yu'u nuu tna'a ni?
44 Kovaa ñatuu ni-in ñayii kuu
kii nuu sa a, nú masu ja ki xsia'a
ña'a maa Yuva sa ma iya ni
tetniñu ña'a ma, te ndaxteku sa i
kivi ndi'i kivi ma.
45 Nuu tutu ndee tnu'u tee
ka ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma ká'an: “Su'si ma
kaxtnu'u nuu ndaka i.” Chukan
kúu ja ndaka ñayii kuniso'o ja
ká'an Yuva sa ma te kutu'va i
ja ká'an ya ma, te kii i ki tu'va
ña'a i.
46 ’Masu na in ni jini Yuva sa ma
chi maa in-ni sa ja vee sa nuu
Su'si ma jini ya.
47 Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja
nú na in kándija ña'a ma chi
koteku i ni-kani ni-jika.
48 Saña kúu xtatila sa'a ja jin
koteku ni.
49 Tna'a ni ñayii jana'a ma, ni ka
jaa i ja nani maná ma, kovaa ni
ka ji'i i,
50 te saña chi ká'an sa siki maa
sa ja kúu sa xtatila ni nuu onde
andivi ma. Nú na in na kaa chi
masu kûu i.
51 Saña kúu xtatila téku ma ja ni
nuu sa onde andivi ma. Nú na in
na kaa xtatila ya'a chi koteku i
ni-kani ni-jika. Te xtatila kua'a
sa a chi kuñu maa sa kúu, te sa'a
sa ja jin koteku ndaka ñayii ñuu
ñayivi a —kúu ya jiña'a ya.
52 Te tee judío ma, ni ka
keja'a de ka tetna'a ndi-in
ndi-in de:
—¿Naxe kúu ja taa tee ya'a ja
jin kaa o kuñu de a? —ka kuu de
ka ka'an de.
53 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ja ndaa ká'an sa ja jiniñu'u ja
kuenda tnu'u ja jin kaa ni kuñu
sa a ja kúu sa iya ni kii ñayivi
ñuu ñayivi ya te kuenda tnu'u ja
jin ko'o ni niñi sa a, sana kuu jin
koteku ni.
54 Nú na in jaa kuñu sa a te ji'i i
niñi sa a, koteku i ni-kani ni-jika,
te saña chi ndaxteku sa i onde
kivi ndi'i kivi ma.
55 Sukan kúu ndeyu ndija ma
ji'in ndute ma ja sa'a ja ka
ndutu chii ñayii ma te ñatuu
ka yichi-ka i ma, sukan sa'a
yikikuñu sa ya ji'in niñi sa a
ini anua ñayii ma, vaa ndúva'a
kuiti i te iyo sii ini i.
56 Nú na in jaa kuñu sa a te ji'i i
niñi sa a, téku i ji'in sa, te iyo sa
ji'in i.
57 Yuva sa ma ni tetniñu ña'a, te
téku ya, te ja maa ya ma, te téku
sa. Te suni maa i kúu ja nú na in
jaa kuñu sa a, te ja maa sa, te
koteku i.
58 Ja ká'an sa ya chi ja kuu maa
sa kúu, ja kúu sa xtatila ni nuu
onde andivi ma. Tna'a xtatila
ya'a chi masu inuu kúu i ji'in
tna'a ja nani maná ma ja ni ka
jaa tna'a ni ñayii jana'a ma. Ni ka
jaa i, kovaa ni ka ji'i i. Kovaa nú
na in kaa xtatila ká'an sa ya chi
koteku i ni-kani ni-jika —kúu ya
jiña'a ya.

59 Jesús ma, ni kaxtnu'u ya
tnu'u ya'a nuu ni ka ndututu i
veñu'u Capernaum ma.

Tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma sa'a ja jin koteku o ni-kani ni-jika

60 Ja ni ka jiniso'o i sukan ni
kaxtnu'u ya ma, kua'a ñayii ka
ndikin Jesús ma, ka ka'an i:
—Tna'a ja ká'an de a chi yii
xeen ja kandija o. ¿Na in kuu
koniniso'o ja ká'an de a? —ka
kuu i ka ka'an i.
61 Jesús ma, ni jinitnuni ya
ja ka ka'an ndeva'a i tnu'u ni
ka'an ya ma, te ni jikan-tnu'u ya:
—¿Ja ni ka'an sa ma ñatuu ka
jatna ini ni?
62 ¿Naxe ko kuu nuna jin kuni ni
ja saña ja kúu sa iya ni kii ñayivi
ñuu ñayivi a, ndaa sa nuu ni iyo
sa xi'na-ka ma?
63 Vaa anua ñayii ma kúu ja sa'a
ja téku i ma, te yikikuñu i ma chi
masu ja kuatniñu kúu. Te tna'a
tnu'u ká'an sa a chi ja ka jiniñu'u
ini anua ni a kúu, vaa sa'a i ja jin
koteku ni.
64 Kovaa ka iyo nde ni ja ñatuu
ka kandija ni —kúu ya jiña'a ya.
Vaa Jesús ma, jâ jini ya onde
xinañu'u ma nde in ka kuu ja
ñatuu ka kandija i ya ma, ji'in
nde-in kúu ja ke'en-su'va i ya ma.
65 Te ni ka'an tuku ya:
—Masu na-in kuu kii nuu sa a,
nú masu ja maa Yuva sa ma ki
xsia'a ña'a —kúu ya ká'an ya.
66 Sani te ora yukan kua'a
ñayii ka ndikin Jesús ma, ni ka
xndoo i ya, te kuan koo i.
67 Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya nuu
ndi-uxi uu tee ka ndikin ya ma:
—¿Suni ndijin, jin koo tna ni ka
kuni ni? —kúu ya jiña'a ya.
68 Simón Pedro ma, ni
ndakone'e de:
—Señor, ¿nde in xi-nuu jin
koo sa? Vaa tnu'u ká'an ni a,
tnu'u sa'a ja jin koteku sa ni-kani
ni-jika kúu.
69 Saña ya chi jâ ni ka kandija
ña'a sa, te ka jini sa ja ndijin
kúu iya ii nuu Su'si ma —kúu de
jiña'a de.
70 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Maa sa ni ndakaji ndi-uxi uu
ni a, kovaa in ni chi tachi ma kúu
ni —kúu ya jiña'a ya.
71 Ja ni ka'an Jesús ma sukan
chi ni ka'an ya siki ja Judas sa'ya
tee kúu Simón Iscariote ma, vaa
Judas ma ke'en-su'va ya ma,
visi in ndi-uxi uu tee ni ka yo
ndikin ya ma kúu de ma.

Ñani Jesús ma, ñatuu ka kandija i ya

7 Nuu ni jinu sukan ma,
Jesús ma, kua'an ya ichi ñuu
Galilea ma, vaa ñatuu kúni ya
ja koo ya ñuu Judea ma, vaa
yukan ka nduku tee judío ma ja
jin ka'ni de ya ma.
2 Kovaa ve kuyatni Viko Ve'e
Nda'a Yutnu ma, in viko ka sa'a
ñayii judío ma.

3 Te ñani ya ja si'i ya ma, ka
jiña'a i:
—Máko ndoo ro ya'a. Kuá'an
ñuu Judea ma, sukan-va'a ñayii
ka iyo yukan ja ka ndikin
ña'a i ma, suni jin kuni i ja sa'a
ro a.
4 Vaa nú na in kúu ini ja jin kuni
ña'a ñayii ma, masu sa'a yu'u i.
Chukan kúu ja ndaka ja sa'a
ro a, te sa'a nuu ndaka ñayii ñuu
ñayivi a —ka kuu i ka jiña'a i,
5 vaa ni a ñani ya ja si'i ya ma,
masu ka kandija i ya ma.
6 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ñatuu kenda-ka ora ri, kovaa
ro'o chi ndeva'a-ni na ora chi
va'a-ni kúu, ka jani ini ro.
7 Ñayii ñuu ñayivi a chi ka
kunimani i nuu ndaka ro, kovaa
ru'u ya chi ñatuu ka kunimani i
nuu ri, vaa ru'u ya chi káxtnu'u
ndaa ri nuu i ja ja ka sa'a i ma
chi ja u'vi kúu.
8 Kuán koo maa ro viko ma.
Ru'u ya chi ma ki'in ri, vaa ñatuu
kenda-ka ora ri ma.
9 Sukan ni jiña'a ya, sani te ni
kendoo ya ñuu Galilea ma.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu ñayii ma ne'un kivi ka sa'a i Viko Ve'e Nda'a Yutnu ma

10 Kovaa nuu jâ kuan koo
ñani ya ma, sani te Jesús ma ni
ja'an tna ya viko ma. Kovaa ni
ja'an yu'u ya, masu na in ni jini
ña'a ma.
11 Te tee judío ma, ka
ndanduku de ya viko ma,
te ka ka'an de:
—¿Ndenu iyo tee yukan? —ka
kuu de ka ka'an de.
12 Ndaka ñayii ma, ka ka'an
ka ka'an i ja kuu ya. Jaku i
ka ka'an: “In tee va'a kúu de.”
Kovaa jaku-ka i ka ka'an: “Masu
tee va'a kúu de chi xnda'vi de
ñayii ma”, ka kuu i ka ka'an i.
13 Kovaa ñatuu kúu jin ka'an
ni'i i, vaa ka yu'u i tee judío ma.
14 Nuu ve kusava viko ma,
Jesús ma, ni kivi ya ini veñu'u
ka'nu ma, te ni keja'a ya
káxtnu'u ya,
15 te tee judío ma, ni ka sa'vi
ini de, te ka ka'an de:
—¿Naxe jini xeen tee ya'a
ndaka ja ká'an tutu a, te vitna
ja masu nde ni skua'a de? —ka
kuu de ka ka'an de.
16 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Masu kuenda maa sa kúu ja
káxtnu'u sa a chi kuenda iya ni
tetniñu ña'a ma kúu.
17 Nú na in kúni ja sa'a i sukan
kúni Su'si ma, kuu ndakuni i
tnu'u káxtnu'u sa a, nú tnu'u vee
nuu Su'si ma kúu, xi ká'an maa
sa sukan jani ini maa sa.
18 Ñayii ká'an ja jani ini maa i ma
chi ká'an i sukan-va'a jin chiñu'u
ña'a ñayii ma, kovaa nú na in
ndí ini ja jin ndachiñu'u i na in
ni tetniñu ña'a ma, ñayii yukan
chi ká'an ndaa i, te masu na ja
u'vi iyo ini anua i ma.
19 ’¿Masu ja ndaa kúu ja
Moisés ma, ni kaxtnu'u de tnu'u

ni tatnuni Su'si ma nuu ndaka
ni? Kovaa ni-in ni ñatuu ka sa'a
sukan ni kaxtnu'u de ma. ¿Nava'a
ka kuni ni ja jin ka'ni ña'a ni?
—kúu ya jiña'a ya.
20 Ni ka ndakone'e ñayii ma:
—¡Vâa yinee ña'a tachi! ¿Na in
kúni ja ka'ni ña'a i? —ka kuu i
ka jiña'a i ya.
21 Jesús ma, jiña'a ya:
—In-ni ja ni sa'a sa, te ndaka ni
ni ka sa'vi ini.
22 Kovaa Moisés ma, ni tatnuni de
ja jin chitnuni ni suchi yii ma.
(Masu ja jani ini maa Moisés ma
kúu, chi vaa kuenda ñayii
jana'a-ka ma kúu.) Te ndijin chi
ka chitnuni ni suchi luluu ma,
visi kivi masu satniñu o kúu ma.
23 Ja ma jin kejiyo ni ja ni tatnuni
Moisés ma kúu ja ka chitnuni
ni suchi kuechi ma, visi kivi
masu satniñu o ma kúu. ¿Nava'a
ka ndakiti ini ni nuu sa ja ni
ndasava'a ni ndasandija sa in
tee ma kivi masu ka satniñu
o ma?
24 Má jin ka'an ni tnu'u ñayii ma
sukan-ni ka nde'ya ni ja ka
kuu i ma. Su'va jin ka'an ndaa
ni sukan iyo ma, vaa sukan kúni
Su'si ma —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ká'an ya ja maa Su'si ma ni tetniñu ña'a

25 Jaku ñayii ñuu Jerusalén ma,
ni ka keja'a i ka jikan-tnu'u
tna'a i:
—¿Masu tee ya'a kúu tee ka
ndanduku i ja jin ka'ni i ma?
26 ¿Nava'a iyo de yukan, te
káxtnu'u de nuu ndaka ñayii ma,
te ñatuu na in nawa jiña'a i ma?
¿Xi saa ka jani ini tee ka
netniñu ma ja tee ya'a kúu Cristo
iya ni tetniñu Su'si ma?
27 Kovaa yo'o chi ka jini o nde in
xi-sa'ya kúu tee ya'a. Te kivi kii
Cristo ma, masu na in kuni nde
in xi-sa'ya tata ko kuu ya —ka
kuu i ka ka'an i.
28 Te nuu ni jiniso'o Jesús ma
sukan, vaa yikuu ya káxtnu'u ya
ini veñu'u ka'nu ma, te ni ka'an
nini'i ya:
—Nú ndijin, ka jini ña'a ni, te
ka jini ni ndenu vee sa. Kovaa
masu vee sa ja kúni maa sa chi
vee sa vaa ni tetniñu ña'a Su'si
ndija ma iya kuu jin kukanu ini
ni ma, kovaa ñatuu ka jini ni ya.
29 Te maa sa chi jini sa ya, vaa ja
maa ya ma, te vee sa, te maa ya
ni tetniñu ña'a —kúu ya jiña'a ya.
30 Sani te ni ka kuni de ja jin
tnii de ya, kovaa ni-in de ñatuu
ni tnii ya, vaa ñatuu kenda-ka
ora ya ma.
31 Te kua'a ñayii ni ka kandija ya,
kovaa ka jikan-tnu'u tna'a i:
—¿Kivi kenda Cristo ma kuiti
ja sa'a kua'a-ka ya seña ji'in
milagru sana tee ya'a? —Ka kuu i
ka ka'an i.

Tee ka kuu fariseo ma, ka kuni de ja jin tnii de Jesús ma

32 Te tee ka kuu fariseo ma, ni
ka jiniso'o de ja ka ka'an ñayii
ja kuu Jesús ma. Te maa de ji'in

tee ka tatnuni nuu sutu ma ni
ka tetniñu tee ka jito veñu'u
ka'nu ma ja jin tnii de ya.
33 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:
—Koo sa ji'in ni jaku-ka kivi,
sani te no'o sa nuu iya ni tetniñu
ña'a ma.
34 Ndijin, jin ndanduku ña'a ni,
kovaa masu jin ndani'i ña'a ni,
vaa masu kuu jan koo ni nuu
no'o sa ma —kúu ya jiña'a ya.
35 Sani te ni ka keja'a tee
judío ma ka jikan-tnu'u tna'a de:
—¿Ndenu ki'in tee ya'a ja ma
kuu jin ndani'i o de? ¿Xi ki'in de
nuu ka iyo ñayii judío ni ka
jitenuu ni-ka'nu ñuu ñayivi a, te
kaxtnu'u de nuu ñayii ka ka'an
sa'an griego ma?
36 ¿Nawa kúni ka'an ja
ká'an de ma ja: "Jin ndanduku
ña'a ni, kovaa masu jin ndani'i
ña'a ni, vaa masu kuu jan koo ni
nuu no'o sa ma"? —ka kuu de ka
ka'an de.

Jesús ma, kuenda kúu ndute ko'o o te masu ko yichi-ka o ma, sukan kúu ya

37 Kivi ve jinu viko ma, kivi
ka'nu xeen-ka ma kúu, te
Jesús ma, ni ndokuiñi ya, te ni
ka'an nini'i ya:
—Nú na in yíchi, na kii i nuu
sa a, te kó'o i ndute kua'a sa a.
38 Sukan ká'an nuu tutu Su'si ma,
ñayii kandija ña'a ma chi onde ini
anua i ma vivii ko too ndute sa'a
ja koteku i, sukan vivii tóo ndute
jika yute ma —kúu ya jiña'a ya.
39 Te sa'a ni ka'an Jesús ma siki
Xtumani Ndios ma iya jin ni'i
ñayii ka kandija Jesús ma, vaa
Jesús ma, ñatuu ndaa-ka ya ja
jin ndachiñu'u i ya ma. Chukan
kúu ja ñatuu kii-ka Xtumani
Ndios ma.

Ni ka ndusiin ñayii ma kuechi ja jaku i ka kandija Jesús ma te jaku i ñatuu

40 Ka iyo jaku ñayii ne'un ñayii
kua'a ma, te nuu ni ka jiniso'o i
tnu'u ya'a, te ka ka'an i:
—Ja ndaa ndija kúu ja tee ya'a
chi tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma kúu de —ka kuu i ka
ka'an i.
41 Jaku-ka i ka ka'an:
—Iya ya'a chi Cristo iya ni
tetniñu Su'si ma kúu ya —ka
kuu i ka ka'an i.
Kovaa jaku-ka i ma chi ka
ka'an i:
—¿Naku xi ñuu Galilea ma kee
Cristo ma?
42 ¿Masu ká'an nuu tutu ndee
tnu'u Su'si ma ja tna'a-ka tee
ni yo kuu rey David ma kúu
Cristo ma, te kee ya ñuu Belén ma
maa ñuu tee ni yo kuu David ma?
—ka kuu i ka ka'an i.
43 Chukan kúu ja ni ka ndusiin
ñayii ma, vaa kuechi ja siin siin
ja ka jani ini i ja kuu Jesús ma.
44 Jaku ñayii ma, ka kuni i ja jin
tnii i ya te jin koo i jin chinee i ya
vekaa ma, kovaa ni-in i ñatuu ni
tnii ya.

Tee ka netniñu ma, masu ka kandija de Jesús ma

45 Tee ka jito veñu'u ka'nu ma,
ni ka ndenda koo de nuu ka iyo
tee ka kuu fariseo ma, ji'in tee
ka tatnuni nuu sutu ma, te ni ka
jikan-tnu'u tee ka tatnuni nuu
sutu ma:
—¿Nava'a ñatuu ni ka tnii ni de
te ki koo ni ji'in de? —ka kuu de
ka jiña'a de.
46 Te tee ka jito veñu'u ma, ni
ka ndakone'e de:
—¡Ñatuu nama uun ni ka jini
o in tee ká'an sukan ká'an tee
yukan! —ka kuu de ka jiña'a de.
47 Sani te tee ka kuu fariseo ma,
ka jiña'a de:
—¿Suni ndijin tna, ni xnda'vi
ña'a de?
48 ¿Xi nde ka kandija tu in tee
ka netniñu ma xi in tee ka kuu
fariseo ma ja ká'an tee yukan?
49 Kovaa ñayii ya'a ja ñatuu ka
jini i tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma,
te masu jin ndani'i ta'vi i —ka
kuu de ka jiña'a de.
50 Te Nicodemo ma, tee ni ja'an
in jakuaa ni jan nu nduku de
Jesús ma, jiña'a de:
51 —Tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma nuu o ma ká'an ja
masu kuu jin xtekuechi o in
tee nú ñatuu kuniso'o-ka o ja
ká'an de ma, sukan-va'a kuni o
nawa ni sa'a de ma —kúu de
jiña'a de.
52 Te ni ka ndakone'e de:
—¿Xi ndijin tna, tee ñuu
Galilea ma kúu ni? Te skua'a
vava'a-ka ni tutu ndee tnu'u
Su'si ma, te kuni ni ja ñuu
Galilea ma masu nama ni kee in
tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma —ka kuu de ka jiña'a de.

Ña'a ni ndatuu ji'in in tee ma

53 Sani te kuan nu koo maa
maa de ve'e de ma.
8 Kovaa Jesús ma, kua'an ya
ichi Yuku Tnu Olivo ma,
2 te kii xtnee ma, ora ve ndii ma,
te kuan no'o ya veñu'u ka'nu ma.
Te ni ka jan tu'va ña'a ñayii ma,
te ni jinkoo ya, te ni keja'a ya
káxtnu'u ya tnu'u ya ma.
3 Te tee ka skua'a tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma, ji'in tee
ka kuu fariseo ma, ni ka kenda
koo de ji'in in ña'a. Ni ka
ndani'i de ña ja ni ndatuu ña
ji'in in-ka tee. Te ni ka jani de ña
me'ñu ñayii ma,
4 te ka jiña'a de Jesús ma:
—Teskua'a, ña'a ya'a chi ni ka
ndani'i sa ña maa nuu kuechi
ña ma.
5 Te sukan ni tatnuni Moisés ma
ja ndaka ña'a ka sa'a sa'a chi jin
kua'a-yuu o ña, te jin kûu ña.
Te ndijin, ¿naxe ka'an ni? —ka
kuu de ka jiña'a de.
6 Tee ya'a chi ni ka
jikan-tnu'u de ya ja jin
kototnuni de ya naxe
ka'an ya ma, sukan-va'a
kuu jin xtekuechi de ya. Kovaa
Jesús ma chi ni jakindeyi ya, te
ni keja'a ya tée ya nuu ñu'ú ma
ji'in xninda'a ya ma.

7 Kovaa ka yikuu ka yikuu de
ka jikan-tnu'u de ya. Sani te ni
ndonenuu ya, te jiña'a ya:
—Nde ni ñatuu na kuechi ndiso,
te suu ni ko kuu ñayii xinañu'u ja
kua'a-yuu ni ña'a ya'a —kúu ya
jiña'a ya.
8 Sani te ni ndakindeyi tuku ya,
te yikuu ya tée ya nuu ñu'ú ma.
9 Ja ni ka jiniso'o de sukan ma,
te ni ka ndakunitnuni de naxe ka
iyo ka kuu de nuu Su'si ma, te
ndi-in ndi-in de kuan nu koo. Te
xinañu'u tee nija'nu ma kuan nu
koo. Sani te ni ka ndandikin-ka
tee kuechi-ka ma. Te maa in-nka
Jesús ma ji'in ña'a ma ni ka
kendoo yukan.
10 Te ni ndonenuu Jesús ma, te
jikan-tnu'u ya ña'a ma:
—Ndijin, ¿ndenu ka iyo ñayii
ka xtekuechi ña'a ma? ¿Ni-in i
ñatuu ni wa'a yuu ña'a? —kúu ya
jiña'a ya.
11 Te ni ndakone'e ña:
—Ñatuu ni-in i, vi Señor —kúu
ña jiña'a ña.
Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Ni saña, masu kua'a-yuu
ña'a sa. Vitna te kuán no'o ni,
te máko sa'a-ka ni sukan ni sa'a
ni ma, sukan-va'a máko ndakuiso
kuechi-ka ni —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma kúu ñu'u xtnuu nuu ñayii ñuu ñayivi a

12 Jesús ma, ni ka'an tuku ya
in-ka jichi nuu ñayii ma, te
jiña'a ya:
—Saña kúu ñu'u ndú'va ja
xtnuu sa nuu ñayii ñuu ñayivi a.
Nú na in na kondikin ña'a, te koo
sa ji'in i ja kúu sa ñu'u xtnuu ini
anua i ma, te sa'a sa ja koteku i
te masu ko kaka-ka i nuu nee ma
—kúu ya jiña'a ya.
13 Te tee ka kuu fariseo ma, ka
jiña'a de:
—Ndijin chi ká'an ni ja kuu
maa ni, te ja ká'an ni ja kuu
maa ni a chi masu jiniñu'u —ka
kuu de ka jiña'a de.
14 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Visi ká'an sa ja kuu maa sa,
kovaa tna'a ja ká'an sa ya chi
ja ndaa kúu, vaa jini sa ndenu
vee sa ma te jini sa ndenu no'o
sa ma. Kovaa ndijin, masu ka jini
ni ndenu vee sa ma, ndenu no'o
sa ma.
15 Ndijin chi ka ka'an ni ja kuu in
ñayii ma ndoo-nka ja ka nde'ya
ni ma-ni. Kovaa saña chi masu
sukan sa'a sa ji'in ni-in ñayii ma.
16 Vaa nuna ndaka'an sa sukan
ka kuu ñayii ma chi ndaka'an
ndaa sa, vaa masu maa in-ni sa
ndaka'an chi nduu sa ji'in Yuva
sa iya ni tetniñu ña'a ma jin
ndaka'an.
17 Ja ni kaxtnu'u Moisés ma nuu
maa ni ma chi ká'an: Nú inuu
ka ka'an uu testigu chi ja ka
ka'an i ma chi ja ndaa kúu.
18 Te maa sa kúu iya ká'an na
in kúu sa ma, te Yuva sa iya ni
tetniñu ña'a ma, ká'an tna ya na
in kúu sa —kúu ya jiña'a ya.
19 Te ni ka jikan-tnu'u de:

—¿Ndenu iyo Yuva ni ma? —ka kuu de ka jiña'a de.

Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Ndijin chi masu ka jini ña'a ni, te ni masu ka jini ni Yuva sa ma. Nute jin kuni ña'a ni saña chi suni jin kuni tna ni Yuva sa ma —kúu ya jiña'a ya.

20 Sa'a ni ka'an Jesús ma nuu ni kaxtnu'u ya ini veñu'u ka'nu ma nuu ka iyo ja ka ndatnaa i xu'un ka ndakua'a i Su'si ma. Kovaa ni-in de ñatuu ni tnii ya, vaa ñatuu kenda-ka ora ya ma.

Ni ka'an Jesús ma ja nuu no'o ya ma masu kuu jin koo ñayii ñatuu ka kandija sukan káxtnu'u ya ma

21 Jesús ma, jiña'a tuku ya:

—Saña chi no'o sa nuu vee sa ma, te ndijin chi jin ndanduku ña'a ni, kovaa ja ñatuu ka kandija ña'a ni a, te jin kondiso kuechi maa ni, te jin kûu ni. Te nuu no'o sa ma masu kuu jan koo ni —kúu ya jiña'a ya.

22 Tee judío ma, ka ka'an de:

—¿Xi ka'ni de maa de kúni de? ¿Chukan kúu ja ká'an de ja: “Ma kuu jan koo ni nuu no'o sa ma”? —ka kuu de ka ka'an de.

23 Jesús ma, jiña'a ya:

—Ndijin chi ñayii nuu ñu'ú ya'a ka kuu ni, kovaa saña chi iya onde sukun ma kúu sa. Ndijin chi ñayii ñuu ñayivi ya'a ka kuu ni, te saña chi masu ñayii ñuu ñayivi ya'a kúu sa.

24 Chukan kúu ja ká'an sa ja jin kondiso kuechi maa ni, te jin kûu ni, vaa nú ñatuu ka kandija ña'a ni ja saña kúu iya vee ja sa'a ja jin ndani'i ta'vi ni ma, te jin kondiso kuechi maa ni, te jin kûu maa ni —kúu ya jiña'a ya.

25 Sani te ka jikan-tnu'u de:

—¿Ndijin, na in kúu ni? —ka kuu de ka jiña'a de.

Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Sukan ni ka'an sa onde xinañu'u ma.

26 Iyo kua'a xeen ja ka'an sa nuu ni a ji'in ja ndaka'an sa ndaka ja u'vi ka sa'a ni ma, te jin kona'a ni ja maa iya ni tetniñu ña'a ma, iya ndaa iya ndija kúu ya, te tna'a ja ká'an ya ma kúu ja káxtnu'u sa nuu ñayii ñuu ñayivi a —kúu ya jiña'a ya.

27 Kovaa maa de, ñatuu ni ka jaku'ni ini de ja ká'an ya siki ja Yuva ya ma.

28 Chukan kúu ja ni jiña'a ya:

—Nú jâ ni ka ndone'e sukun ña'a ni saña ja kuu sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a, sana jin ndakuni ña'a ni nde in kúu sa te jin kuni ni ja ñatuu nawa sa'a sa ja kúu ini maa sa, su'va ká'an sa sukan ni kaxtnu'u Yuva sa ma.

29 Vaa iya ni tetniñu ña'a ma, iyo ya ji'in sa. Te suu ya kúu Yuva sa ma, te masu nde xndoo ña'a ya, vaa ndimaa sa'a sa ja játna ini ya ma —kúu ya jiña'a ya.

30 Nuu ni ka'an Jesús ma sukan, kua'a ñayii ni ka kandija ja ká'an ya ma.

Ñayii ka kuu sa'ya Su'si ma ji'in ñayii ka kuu sa'ya tachi ma

31 Jesús ma, jiña'a ya nuu ñayii
judío ni ka kandija ya ma:
—Ndijin, nuna jin ko sa'a ndija
ni tnu'u ká'an sa a, te jin ko kuu
ndija ni ñayii jin kondikin ña'a.
32 Te jin kuni ni ja ndaa ma, te ja
ndaa ma kúu ja sa'a ja jin ndayaa
ni nuu ja u'vi ma —kúu ya
jiña'a ya.
33 Te ni ka ndakone'e de:
—Saña chi sa'ya tata
Abraham ma ka kuu sa, te ñatuu
nama ka satniñu sa nuu ñayii ma
ja jin tatnuni i nuu sa. ¿Naxe kúu
ja jin ndayaa sa? —ka kuu de ka
jiña'a de.
34 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja
ndaka ñayii ka ndiso kuechi ma
chi tátnuni kuechi i ma nuu i.
35 In ñayii jinukuechi ma, masu
ñayii maa ve'e ma kúu i. Kovaa
sa'ya ñayii xi-ve'e ma chi ñayii
maa ve'e ma kúu i ni-kani ni-jika.
36 Chukan kúu ja nú saña ja kúu
sa Sa'ya Su'si a, sa'a sa ja jin
ndayaa ni nuu ja u'vi ma chi jin
ndayaa ndija ni.
37 Ja jini sa ja sa'ya tata
Abraham ma ka kuu ni, kovaa ka
kuni ni ja jin ka'ni ña'a ni, vaa
ñatuu ka jatna ini ni ja ká'an sa a.
38 Saña chi ká'an sa ja ni kaxtnu'u
Yuva sa ma, te ndijin chi ka
sa'a ni ja ni ka'an yuva ni ma
—kúu ya jiña'a ya.
39 Te ka jiña'a de:
—Yuva sa kúu Abraham ma
—ka kuu de ka jiña'a de.
Kovaa Jesús ma, ni
ndakone'e ya:
—Nute ndijin sa'ya tata ndija
Abraham ma ka kuu ni chi jin
sa'a ni ja ni yo sa'a de ma.
40 Kovaa vitna ja ni ka'an sa ja
ndaa ni kaxtnu'u Su'si ma, te
ndijin chi jin ka'ni ña'a ni ka kuni
ni. Abraham ma, ñatuu nama ni
sa'a de sukan.
41 Ndijin chi ka sa'a ni sukan sa'a
yuva ni ma —kúu ya jiña'a ya.
Te ka jiña'a de:
—Saña masu sa'ya ndeva'a-ni
ñayii ka kuu sa chi ka neva'a sa
in-ni Yuva sa, te Su'si ma kúu
Yuva sa —ka kuu de ka jiña'a de.
42 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Nute Yuva ndija ni kúu
Su'si ma chi jin kutoo ña'a ni,
vaa saña chi vee sa nuu Su'si ma.
Masu vee sa ja kúu ini maa sa,
vaa maa Su'si ma ni tetniñu ña'a.
43 ¿Nava'a ñatuu ka jaku'ni ini ni
ja káxtnu'u sa a? Vaa ñatuu ka
niniso'o ni ja ká'an sa a, vaa iyo
in ja jasi ndee jasi ndoso.
44 Te chukan kúu ja tna'a ja sa'a
yuva ni tachi ma ka kuni ni ja
jin sa'a ni. Te tachi ma chi onde
xinañu'u ma suchi ja'ni ñayii ma
kúu i. Te ñatuu na ja ndaa ñu'u
ini i ma, vaa masu nde ká'an
ndaa i. Nú ká'an i ja xnda'vi i
ñayii ma, ká'an i sukan kúu
maa i ma, vaa suchi xnda'vi ñayii
kúu i, te suu i kúu yuva ñayii ka
xnda'vi ñayii ma.

45 Kovaa saña chi ká'an sa ja
ndaa, te chukan kúu ja ndijin,
masu ka kandija ni.
46 ¿Nde ni kuu kaxtnu'u ja saña,
te ndiso kuechi sa? Te nú ká'an
sa ja ndaa, ¿nava'a ñatuu ka
kandija ña'a ni?
47 Nú na in niniso'o i ja ká'an
Su'si ma chi sa'ya Su'si ma kúu i.
Kovaa ndijin chi masu sa'ya
Su'si ma ka kuu ni. Chukan kúu
ja ñatuu ka kuni ni jin koniniso'o
ni ja ká'an sa a —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya ja xinañu'u-ka ya iyo sana ni kenda Abraham ma

48 Te tee judío ma, ka jiña'a de:
—Va'a-ni ni ka ka'an sa ja in
tee ñuu Samaria ma kúu ni te
yinee ña'a tachi ma —ka kuu de
ka jiña'a de.
49 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Saña, ñatuu na tachi yinee
ña'a. Vaa saña chi ndáchiñu'u
sa Yuva sa ma, kovaa ndijin chi
masu ka chiñu'u ña'a ni.
50 Kovaa saña, masu ndúku sa ja
jin chiñu'u ña'a ñayii ma, kovaa
iyo iya kúni ja jin chiñu'u ña'a
ñayii ma saña, te maa ya kúu
iya ndakan ndaa kuenda nuu
ñayii ma.
51 Ja ndaa kúu ja nú na in na
kandija ja ká'an sa a chi masu
kûu i, su'va koteku i ni-kani
ni-jika —kúu ya jiña'a ya.
52 Te tee judío ma, ni ka
ndakone'e de:
—Vitna chi ka jini ndaa sa ja
ndijin chi yinee ña'a tachi ma.
Vaa Abraham ma ji'in tee ni ka
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma chi ni ka ji'i de, te ndijin
chi ká'an ni ja nú na in kándija
ña'a ma chi masu kûu i.
53 ¿Naku xi tee kanuu-ka kúu ni
sana yuva sa Abraham ma? Tee
yukan chi ni ji'i de. Suni tee ni
ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma, ni ka ji'i tna de.
¿Na in kúu ndijin, ja sa'a ni ja
masu jin kûu-ka ñayii ma, jani
ini ni? —ka kuu de ka jiña'a de.
54 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Nú maa sa ndáchiñu'u maa
sa, masu nde jiniñu'u. Kovaa
maa Su'si ma iya kúu Yuva
sa ma ndátaa jayiñu'u nuu sa. Te
maa ya kúu iya ka sa'a ni tnu'u
ja ka ndikin ni ya ma.
55 Kovaa ndijin, masu ka jini
ni ya. Saña chi jini sa ya. Nute
ka'an sa ja masu jini sa ya chi
xnda'vi sa ñayii ma, sukan ka
sa'a ni ma. Kovaa ja ndaa kúu
ja jini sa ya, te kándija sa tnu'u
ká'an ya ma.
56 Abraham ma tna'a ni tee
jana'a ma, ni kusii ini de ja
kuni de kivi tatnuni sa nuu
ñayii ma. Te nuu ni jini de ma,
te ni kusii ini xeen de —kúu ya
jiña'a ya.
57 Te tee judío ma, ka jiña'a de
Jesús ma:
—Ñatuu ki'i-ka ni uu xiko uxi
(50) kuiya, te ¿ká'an ni ja ni jini
ni Abraham ma? —ka kuu de ka
jiña'a de.

58 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja xinañu'u-ka saña iyo, saa ni kenda Abraham ma —kúu ya jiña'a ya.
59 Sani te ni ka ndone'e de yuu ja jin kua'a-yuu de ya. Kovaa Jesús ma, ni ndaya'a ya me'ñu ñayii ma, te ñatuu ni ka ndani'i-ka de ya. Sani te ni kee ya veñu'u ka'nu ma, te kua'an ya.

Jesús ma, ni ndasava'a ya nuu in tee kuaa onde kii ni kâku de ma

9 Ichi kua'an Jesús ma, ni jini ya in tee kuaa, te onde kii ni kâku de ma kuaa de.
2 Tee ka ndikin Jesús ma, ni ka jikan-tnu'u de ya:
—Teskua'a, ¿na-in ndiso kuechi ja ni kâku kuaa tee ya'a? ¿Ja ka ndiso kuechi yuva de ma ji'in si'i de ma, xi ja ndiso kuechi maa de kúu? —ka kuu de ka jiña'a de.
3 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ni a ndiso kuechi maa de ni a ka ndiso kuechi yuva de ma ji'in si'i de ma kúu. Sa'a ni kuu, sukan-va'a jin kuni ni sukan sa'a Su'si ma te nduva'a de.
4 Nani tuu ndii-ka a chi kuu jin satniñu o sukan kúni iya ni tetniñu ña'a ma. Vaa nuna kunee, te masu na in kuu satniñu-ka.
5 Nani iyo sa ñuu ñayivi a, ñu'u xtnuu nuu ñayii ñuu ñayivi a kúu sa —kúu ya jiña'a ya.
6 Nuu ni jinu ni ka'an Jesús ma sukan, ni tusii ya nuu ñu'ú ma, te ni sa'a ya ji'in ndute sii ya ma vala nde'yu, te ni chi'i ya nuu tee kuaa ma.
7 Sani te jiña'a ya:
—Kuá'an ni, te ndakate ni nuu ni a nuu ñu'u ndute ma, nuu nani Siloé ma —kúu ya jiña'a ya. Te tnu'u Siloé ma kúni ka'an "ja ni tetniñu ña'a ya".
Te tee kuaa ma, ni ja'an de, te ni ndakate de nuu de ma, te nuu ni ndakokuiñi de ma, jâ ni kuu nde'ya de.
8 Te ñayii ka iyo yatni ma ji'in ñayii ni ka yo jini de xi'na-ka ma ja ni yo jikan de karidaa ma, te ka jikan-tnu'u tna'a i:
—¿Masu tee ya'a kúu tee ni yo nukoo ni yo jikan de karidaa ma? —ka kuu i ka ka'an i.
9 Te jaku i ka ka'an:
—Suu ndija de kúu —ka kuu i ka ka'an i.
Jaku-ka i ka ka'an:
—Sukan kaa de, kovaa masu suu de kúu —ka kuu i ka ka'an i.
Kovaa maa de jiña'a:
—Saña kúu.
10 Sani te ka jikan-tnu'u i de:
—¿Naxe kúu ja vitna te kúu nde'ya ni a? —ka kuu i ka jiña'a i.
11 Te ni ndakone'e de:
—Tee nani Jesús ma, ni sa'a de nde'yu, te ni chi'i de nuu sa a, te ká'an de: "Kuá'an ni, te ndakate ni nuu ni a nuu ñu'u ndute, nuu nani Siloé ma", te ni ja'an sa, te nuu ni ndakate sa nuu sa ma, sani

te ni ndatnuu nuu sa a —kúu de
jiña'a de.
12 Sani te ka jikan-tnu'u i de:
—¿Ndenu iyo tee yukan? —ka
kuu i ka jiña'a i.
—Masu jini sa —kúu de
jiña'a de.

Tee ka kuu fariseo ma, ni ka jikan-tnu'u de tee kuaa ma naxe ni nduva'a nuu de ma

13 Te ni jan koo i ji'in tee ni
iyo kuaa ma nuu tee ka kuu
fariseo ma.
14 Te kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu ñayii ma kúu
kivi ni sa'a Jesús ma nde'yu te ni
ndanune nuu de ma.
15 Te ni ka jikan-tnu'u tuku ña'a
tee ka kuu fariseo ma:
—¿Naxe ni kuu ja ni ndatnuu
nuu ni a? —ka kuu de ka
jiña'a de.
Te jiña'a de:
—Ni chi'i de nde'yu nuu sa a,
te ni ndakate sa, te ni ndundijin
nuu sa a —kúu de jiña'a de.
16 Jaku tee fariseo ma ka ka'an:
—Tee ni sa'a sa'a chi masu tee
ni tetniñu Su'si ma kúu de, vaa
ñatuu chiñu'u de kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu o a
—ka kuu de ka ka'an de.
Kovaa jaku-ka de ka ka'an:
—¿Nú tee ndiso kuechi kúu de,
te naxe kúu sa'a de milagru ya'a?
—ka kuu de ka ka'an de.
Chukan kúu ja ni ka kusiin
jaku de,
17 te ni ka ndakakan-tnu'u
tuku de tee ni iyo kuaa ma:
—¿Te naxe ká'an ni ja kuu
tee ni ndasava'a nuu ni a? —ka
kuu de ka jiña'a de.
Te ni ndakone'e tee yukan:
—Saña chi ká'an sa ja in
tee ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma kúu de —kúu de
jiña'a de.
18 Kovaa tee judío ma, ñatuu ni
ka kandija de ja ni iyo kuaa de ma
te ni ndundijin nuu de ma. Onde
ni ka kana de yuva tee ma,
19 te ka jikan-tnu'u de:
—¿Tee ya'a kúu sa'ya ni ma?
¿Ka ka'an ni ja ni kâku kuaa de?
¿Naxe kúu ja vitna, te kúu
nde'ya de a? —ka kuu de ka
jiña'a de.
20 Te ni ka ndakone'e
yuva de ma:
—Ka na'a sa ja tee ya'a kúu
sa'ya sa, te ni kâku kuaa de.
21 Kovaa ñatuu ka jini sa naxe
kúu ja vitna te kúu nde'ya de a.
Suni ñatuu ka jini sa na in ni
ndasava'a de. Jin kakan-tnu'u
maa ni de; jâ tee nija'nu kúu de,
te maa de kuu ka'an naxe ni kuu
ja ni nduva'a de a —ka kuu de ka
jiña'a de.
22 Yuva de ma ka jiña'a sukan,
kuechi ja ka yu'u de tee judío ma,
vaa jâ ni ka ndatnu'u tna'a de ja
nú na in ká'an ja Jesús ma kúu
Cristo iya ni tetniñu Su'si ma, te
jin taji de i ini veñu'u luluu nuu
ka ndatna'a de ma.

23 Chukan kúu ja ni ka jiña'a
yuva de ma: “Jin kakan-tnu'u
maa ni de; jâ tee nija'nu kúu de.”
24 Tee judío ma, ni ka ndakana
tuku de tee ni iyo kuaa ma, te ka
jiña'a de:
—Ka'an ndaa ni nuu Su'si a.
Saña chi ka jini sa ja tee ndiso
kuechi kúu tee yukan —ka kuu de
ka jiña'a de.
25 Te ni ndakone'e tee ma:
—Masu jini sa nú tee ndiso
kuechi kúu de xi ña'a. Kovaa ja
jini sa kúu ja ni iyo kuaa sa, te
vitna chi kúu nde'ya sa —kúu de
jiña'a de.
26 Te ni ka ndakan-tnu'u-ka
tuku de tee ma:
—¿Nawa ni sa'a de ja ni kuu
ni ka ndanune nuu ni a te kúu
nde'ya ni a? —ka kuu de ka
jiña'a de.
27 Te ni ndakone'e de:
—Jâ ni ka'an sa ndaka ja jini
sa ma, kovaa ñatuu ka kandija
ña'a ni. ¿Nava'a ka kuni ni ja
ndaka'an-ka sa in-ka jichi? ¿Suni
ndijin, ka kuni ni ja jin kondikin
ni de? —kúu de jiña'a de.
28 Sani te ni ka ka'an ndeva'a de
nuu tee ni iyo kuaa ma, te ka
jiña'a de:
—Maa ni ndikin tee yukan,
kovaa saña chi Moisés ma ka
ndikin sa.
29 Saña chi ka jini sa ja ni ka'an
Su'si ma nuu Moisés ma. Kovaa
tee yukan, ni masu ka jini sa
ndenu vee de —ka kuu de ka
jiña'a de.
30 Te ni ndakone'e tee ma:
—¡Jincho'o! Ñatuu ka jini
ndijin ndenu vee de. Kovaa saña
chi ni ndasava'a de nuu sa a.
31 Vaa ka jini o ja Su'si ma, masu
jiniso'o ya ja ka ka'an ñayii
ka ndiso kuechi ma. Yika-ni ja
jiniso'o ya ñayii ka chiñu'u ya ma
ji'in ñayii ka sa'a sukan játna
ini ya ma.
32 Ñatuu nama ka jiniso'o o ja
ndasava'a in ñayii nuu in-nka
ñayii ni kâku kuaa ma.
33 Nute tee ya'a masu nuu
Su'si ma vee de, masu nawa kuu
sa'a de —kúu de jiña'a de.
34 Sani te ka jiña'a de:
—Ndijin, jâ ndiso kua'a ni
kuechi nuu ni kâku ni ma. ¿Te
kúni ni ja kaxtnu'u ni nuu saña?
—ka kuu de ka jiña'a de.
Te ni ka kene'e de tee ma ini
veñu'u luluu ma.

Tee ka kuu fariseo ma, ñatuu ka ndakunitnuni de ja masu va'a-ni ka iyo de nuu Su'si ma

35 Jesús ma, ni jiniso'o ya ja ni
ka kene'e de tee ni iyo kuaa ma,
te nuu ni ndani'i ya de ma, te ni
jikan-tnu'u ya de:
—¿Kandija ni iya ni kenda
ñayivi ñuu ñayivi a? —kúu ya
jiña'a ya.
36 Te jiña'a de:
—Señor, ka'an ni na in kúu,
sukan-va'a kandija sa ya —kúu de
jiña'a de.
37 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Jâ ni jini ni ya. Saña kúu, iya
ká'an ji'in ni a —kúu ya jiña'a ya.

38 Sani te tee yukan, jiña'a de:
—Kándija ña'a sa, Señor
—kúu de jiña'a de.
Te ni jinkoo jiti de nuu
Jesús ma.
39 Sani te jiña'a Jesús ma:
—Saña chi vee sa ñuu ñayivi ya
ja sa'a ndaa sa, sukan-va'a
ñayii inukuaa ma, te kuu
jin ndakonde'ya i, te ñayii
ka nde'ya ma, jin ndukuaa i
—kúu ya jiña'a ya.
40 Jaku tee fariseo ma ja ka
iyo de ji'in ya ma, te ni ka
jiniso'o de, te ka jikan-tnu'u de:
—¿Nú sukan, saña tna, suni
inukuaa sa? —ka kuu de ka
jiña'a de.
41 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Nute ndijin inukuaa ni chi
masu jin kondiso kuechi ni.
Kovaa ka ka'an ni ja ka kundijin
nuu ni a te ka nde'ya ni. Chukan
kúu ja jâ ka ndiso kuechi ni
—kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya ja maa ya chi sukan kúu in tee jito ndikachi de ma, sukan kúu ya

10 Te jiña'a Jesús ma:
—Ja ndaa ja ndaa ká'an
sa, nú na in ñatuu kívi ichi ye'e
nuu ka ñu'u ndikachi ma te su'va
jiso i ichi xiñi nuu ka ñu'u ti ma,
ñayii yukan chi kui'na kúu i, te
sakui'na i ti kúni i.
2 Kovaa tee kívi ichi ye'e ma chi
tee jito ndikachi ma kúu de.
3 Te tee jito ye'e ma, ndákune de
ye'e ma, te tee jito ndikachi ma,
kána de ndi-in ndi-in ti sukan ka
nani ti ma. Te ndikachi de ma
chi ka ndakuni ti ja ká'an de ma,
te kéne'e de ti nuu ka ñu'u ti ma.
4 Te nú ni jinu ni kene'e de
ndaka ti ma, te jákoxtnuu de nuu
ti ma, te ka ndikin ña'a ti, vaa ka
ndakuni ti sukan ñu'u tachi de ja
ká'an de ma.
5 Kovaa masu ka ndikin ti ñayii
masu ka jini ti ma chi su'va ka
yu'u ti te ka jinu ti kuan koo ti,
vaa ñatuu ka jini ti ja ká'an ñayii
ndeva'a-ni ma, vaa masu jito'o
ti ma kúu i —kúu ya jiña'a ya.
6 Jesús ma, ni ka'an ya tnu'u
vijin ya'a, kovaa ñatuu ni ka
jaku'ni ini de nawa kúni ka'an.

Jesús ma, sukan kúu in tee va'a ini te jito va'a de ndikachi de ma, sukan kúu ya

7 Jesús ma, jiña'a ya in-ka jichi:
—Ja ndaa ja ndaa ká'an sa,
saña kúu ye'e nuu ka ndivi koo
ndikachi ma.
8 Ndaka ñayii ni ki koo
xi'na-ka ma chi kui'na ni ka
yo kuu i, kovaa ndikachi ma,
masu ni ka yo jiniso'o ti ja ka
ka'an i ma.
9 Saña kúu ye'e ma. Nú na in kivi
nuu iyo sa a chi ndani'i ta'vi i.
Ko kuu i sukan kúu in ndikachi,
ja ndée ti ndívi ti ma te ní'i ti
kuii ja kaa ti ma.
10 'Kui'na ma chi vee i ja
sakui'na ña'a i, ji'in ja ka'ni
ña'a i, ji'in ja xnaa ña'a i. Kovaa
saña chi vee sa, sukan-va'a jin

koteku ñayii ma, te jin koo va'a
xeen i.
11 Saña kúu sukan kúu in tee
jito ñukuun ndikachi de ma. Vaa
tee jito va'a ndikachi de ma chi
maa de chunaa te jin kaku ti.
12 Kovaa ñayii jito ti ja ké'en
ya'vi i ma chi masu jito ñukuun i
ti, vaa ora kénda kiti xeen ma
chi xndoo i kiti jito i ma, te
jinu i, vaa masu tee kúu ko koto
ndikachi ma kúu i, vaa masu
ndikachi maa i ka kuu ti ma. Te
kiti xeen ma, kenda ti, te tnii ti
kiti ma, te xsiu'u ti kiti ma, te
katenuu kateni'ni ti ndikachi ma.
13 Te ñayii yukan chi kunu i, vaa
yika-ni ja ndí ini i kúu ja na ke'en
ya'vi i ma, kovaa masu ndí ini i
ja jin kuu ndikachi ma.
14 ’Saña kúu iya va'a ini jito
ndikachi ma. Jini sa ndikachi
sa ma, te maa ti chi ka jini ña'a
ti,
15 sukan jini ña'a Yuva sa ma
te jini tna sa ya ma. Te maa sa
chunaa sa na jin kaku ndikachi
sa ma te jin koo va'a ti.
16 Suni neva'a sa in-ka jichi
ndikachi kiti masu korraa ya'a
ka yi'i ti, te suni ndaxtutu sa ti te
jin kandija ti ja ká'an sa a, te in
jichi-nka-ni ndikachi jin ko kuu
ndaka ti, te maa in-ni sa ko koto
ti.
17 ’Yuva sa ma, kútoo ña'a ya,
kuechi ja kua'a sa tnu'u ja jin
ka'ni ña'a i ma, te sana ndateku
sa ma.
18 Ñatuu na in kuu ka'ni ña'a i,
su'va maa sa kua'a tnu'u ja jin
ka'ni ña'a i. Vaa iyo tnu'u ndee
tnu'u ndatnu sa, te chukan kúu ja
kua'a sa tnu'u te jin ka'ni ña'a i.
Kovaa suni iyo tnu'u ndee tnu'u
ndatnu sa ja ndateku sa. Cha'a
kúu ja ni tatnuni Yuva sa ma nuu
sa —kúu ya jiña'a ya.
19 Nuu ni ka jiniso'o tee
judío ma ja ká'an ya sukan, te ni
ka ndusiin tuku de.
20 Kua'a de ka jiña'a:
—¿Nava'a ka niniso'o ni ja
ká'an de a? Vaa yinee ña'a in
tachi, te iyo ku'u de —ka kuu de
ka jiña'a de.
21 Kovaa jaku-ka de ka ka'an:
—Ñatuu ni-in ñayii yinee ña'a
tachi, te kuu ka'an i sukan. ¿Xi
in tachi, te ndasava'a i nuu in tee
kuaa? —ka kuu de ka ka'an de.

Tee judío ma, ñatuu ka kandija de ja maa Su'si ma ni tetniñu Jesús ma

22 Kivi kuvijin ñuu Jerusalén ma,
ka sa'a i viko ka ndakune'e i kivi
ni ndu-ii veñu'u ka'nu ma.
23 Jesús ma, iyo ya ini veñu'u ma,
kua'an ya ichi corredor nani i
Salomón ma.
24 Sani te tee judío ma, ni ka jan
tu'va de ya, te ka jikan-tnu'u de:
—¿Nde kii sana jin kuni sa na in
kúu ni? ¿Xi ndijin kúu Cristo iya
ni tetniñu Su'si ma? Ka'an ndaa
ni, te jin kuni sa —ka kuu de ka
jiña'a de.
25 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Jâ ni ka'an sa nuu ni, te ñatuu
ni ka kandija ni ja ká'an sa a. Te

tna'a ja sa'a sa a, ja maa Yuva
sa ma, te sa'a sa. Te maa ja sa'a
sa a, te káxtnu'u i na in kúu sa.
26 Kovaa ndijin, ñatuu ka kandija
ni, vaa masu tna'a ndikachi sa ma
ka kuu ni.
27 Ndikachi sa ma chi ka ndakuni
ti ja ká'an sa a, te jini sa ti, te ka
ndikin ña'a ti.
28 Sa'a sa ja jin koteku ti ni-kani
ni-jika, te ma jin naa ti, te ñatuu
na in ndaxtandee ti nuu nda'a
sa a.
29 Yuva sa iya ni taa ti ma chi
iyo-ka tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya
sana ndaka ja iyo ñuu ñayivi a,
te masu na in ndaxtandee ti nuu
nda'a Yuva sa ma.
30 Vaa Yuva sa ma ji'in saña
chi in-ni ka kuu sa —kúu ya
jiña'a ya.
31 Te tee judío ma, ni ka
ndone'e tuku de yuu ja jin
kua'a-yuu de ya.
32 Kovaa Jesús ma, jiña'a ya:
—Te ja maa Yuva sa ma, te
kua'a ja va'a ni sa'a sa nuu ndijin.
¿Te nde a va'a ni sa'a sa ma
kúu ja jin kua'a-yuu ña'a ni a?
—kúu ya jiña'a ya.
33 Te tee judío ma, ni ka
ndakone'e de:
—Masu jin kua'a-yuu ña'a sa
kuechi ja ni sa'a ni ma, su'va
kuechi ja ká'an ni a sa'a ja ndákiti
ini Su'si ma, vaa ndijin chi in
tee-ni kúu ni, kovaa sa'a ni tnu'u
ja Su'si ma kúu ni —ka kuu de ka
jiña'a de.
34 Jesús ma, jiña'a ya:
—Nuu tutu ndee tnu'u ni
tatnuni Su'si ma nuu ni ma ká'an:
“Saña, ká'an sa ja su'si ka kuu
ndijin.”
35 Ka jini o ja masu kuu xnda'vi
ña'a tutu ndee tnu'u Su'si ma. Te
Su'si ma, ni xnani ya su'si ñayii
ni ka'an ya nuu i ma.
36 Te nú Su'si ma ni sa'a siin ña'a
saña te ni tetniñu ña'a ya ñuu
ñayivi a, ¿naxe kúu ja ka ka'an
ndijin ja ni ka'an sa a chi sa'a i ja
ndákiti ini Su'si ma, kuechi ja ni
ka'an sa ja Sa'ya Su'si ma kúu sa?
37 Te nú saña, ñatuu sa'a sa sukan
sa'a Yuva sa ma, te máko jin
kandija ña'a ni.
38 Kovaa sa'a sa sukan. Visi ñatuu
ka kandija ni ja ká'an sa ya,
kovaa jin kandija ni ja sa'a sa ma,
sukan-va'a jin kuni ni, te jin
kandija ni ja Yuva sa ma iyo ji'in
sa, te maa sa iyo ji'in Yuva sa ma
—kúu ya jiña'a ya.
39 In-ka jichi ni ka kuni de ja
jin tnii de ya, kovaa Jesús ma chi
kua'an ya.
40 Jesús ma, ni ndenda ya in-ka
yu'u yute Jordán ma. Te ni
kendoo ya yukan, nuu ni iyo
Juan ma xi'na-ka ma te ni yo
skuandute de ñayii ma.
41 Kua'a ñayii ni jan koo ni jan
koto i ya, te ka ka'an i:
—Ja ndaa, visi Juan ma, ñatuu
ni yo sa'a de milagru, kovaa
ndaka ja ni yo ka'an de ja kuu tee
ya'a chi ja ndaa kúu —ka kuu i
ka ka'an i.
42 Te kua'a ñayii ni ka kandija
Jesús ma yukan.

Ni ji'i tee nani Lázaro ma

11 Iyo in tee ku'u nani de
Lázaro, te tee ñuu
Betania ma kúu de, te iyo de
ji'in ku'va de María ma ji'in
Marta ma.
2 Te María ma kúu ña'a ni
chi'i ndute jaxiko asi ja'a Iya
Tátnuni ma kivi ve kuyatni Viko
Pascua ma, te ni ndaxsichi ña
ji'in ixi ña ma.
3 Chukan kúu ja nduu ña ndi-tna'a
ku'u ña ma, ni ka tetniñu ña ñayii
ja jin kaxtnu'u i nuu Jesús ma, te
sa'a jin kuña'a i:
—Señor, tee ka ketna'a ini ji'in
ni ma, ku'u de.
4 Jesús ma, ja ni jiniso'o ya ma,
te jiña'a ya:
—Ku'u de, kovaa masu kûu de,
su'va jayiñu'u Su'si ma ko kuu,
ji'in suni jayiñu'u Sa'ya Su'si a
ko kuu —kúu ya jiña'a ya.
5 Visi Jesús ma, kútoo xeen ya
Marta ma ji'in ku'u ña ma ji'in
ku'va ña Lázaro ma,
6 kovaa nuu ni ka jiña'a i ja
Lázaro ma, ku'u de ma, te ni
kendoo-ka ya uu-ka kivi nuu
iyo ya ma.
7 Sani te jiña'a ya nuu tee ka
ndikin ya ma:
—Jín koo o in-ka jichi ñuu
Judea ma —kúu ya jiña'a ya.
8 Te tee ka ndikin ya ma, ka
jiña'a de:
—Teskua'a, nde-ni kii ma, maa
ñayii judío ma, ka kuni i ja
jin kua'a-yuu ña'a i te jin ka'ni
ña'a i, ¿te in-ka jichi kúni ni ja
ki'in ni ñuu yukan? —ka kuu de
ka jiña'a de.
9 Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Xi masu uxi uu ora kúu ja
in nduu ma? Nduu ma chi masu
nduva o, vaa nde'ya o ja ndíi ñuu
ñayivi a,
10 kovaa ñayii jika jakuaa ma chi
nduva i, vaa ñatuu na ñu'u xtnuu
nuu i ichi kaka i ma —kúu ya
jiña'a ya.
11 Sani te jiña'a ya:
—Lázaro tee ka ketna'a ini
ji'in o ma chi ni kixi de, kovaa
ki'in sa ja xndoto sa de —kúu ya
jiña'a ya.
12 Te tee ka ndikin ya ma, ka
jiña'a de:
—Señor, nú ni kixi de chi
nduva'a maa de —ka kuu de ka
jiña'a de.
13 Kovaa sukan-ni ni jiña'a
Jesús ma, kuechi ja ni ji'i
Lázaro ma. Kovaa tee ka
ndikin ya ma, ka jani ini de ja ni
kixi de ja ndatatu de kúu.
14 Sani te Jesús ma, jiña'a
ndaa ya:
—Lázaro ma, jâ ni ji'i de.
15 Te kútachi sa ja ñatuu sa ni
iyo yukan, vaa sukan chi va'a-ka
ja jin kuu maa ni, sukan-va'a jin
kandija ni. Kovaa jín koo o jín
koto o de —kúu ya jiña'a ya.
16 Sani te Tomás tee nani
Kuati ma, jiña'a de nuu tee ka
ndikin ya ma:
—Jín koo tna o, sukan-va'a
jin kûu tna o ji'in de —kúu de
jiña'a de.

Jesús ma, chi visi jâ ni ji'i ñayii ma chi kuu ndaxteku ya i te koteku i

17 Ja ni kenda Jesús ma, te ni
jini ya ja jâ ni kuu kuun kii ja ni
ka chu'u i Lázaro ma.
18 Betania ma kéndoo yatni ñuu
Jerusalén ma visi uni mil metro,
19 te kua'a tee judío ma, ni jan
koo de ni jan koto de Marta ma
ji'in María ma, ja jin ndakua'a de
ña tnu'u ka'nu ini ja ni ji'i ku'va
ña ma.
20 Nuu ni jini Marta ma ja ni
kenda Jesús ma, sani te ni kee
ña ni jan tna'a ña ya. Kovaa
María ma chi ni kendoo ña
ve'e ma.
21 Marta ma, jiña'a ña Jesús ma:
—Señor, nute ni iyo ni ya'a chi
masu kûu ku'va sa ma.
22 Kovaa jini sa ja vitna chi taa
Su'si ma nawa na kakan ni ma
—kúu ña jiña'a ña.
23 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Ku'va ni a chi ndateku de
—kúu ya jiña'a ya.
24 Marta ma, jiña'a ña:
—Jâ jini sa ja ndateku de kivi
jin ndateku ñayii ni ka ji'i ma,
kovaa onde kivi ndi'i kivi ma
—kúu ña jiña'a ña.
25 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:
—Saña kúu iya sa'a ja jin
ndateku ñayii ma, te jin koteku i.
Nú na in na kandija ña'a ma,
visi jâ ni ji'i i chi ja maa sa te
koteku i.
26 Te ndaka ñayii ka teku ma,
nuna jin kandija ña'a i maa
sa ma, masu jin kûu i, su'va jin
koteku i ni-kani ni-jika. ¿Kándija
ni ja ká'an sa sa'a? —kúu ya
jiña'a ya.
27 Te Marta ma, jiña'a ña:
—Señor, saña chi kándija sa
ja Cristo iya ni tetniñu Su'si ma
kúu ni, te Sa'ya Su'si ma kúu ni.
Iya iyo ja kii ñuu ñayivi a kúu ni
—kúu ña jiña'a ña.

Jesús ma, ni nda'yu ya yatni nuu yinee ñunde'yu Lázaro ma

28 Nuu ni jinu ni ka'an
Marta ma sukan, ni kana ña ku'u
ña María ma, te yuyu'u-ni ni
jiña'a ña:
—Teskua'a ma, iyo ya ya'a, te
kána ña'a ya —kúu ña jiña'a ña.
29 Ja ni jiniso'o María ma, ni
ndokuiñi ña, te kua'an ña kuan
koto ña Jesús ma.
30 Jesús ma, ñatuu kivi-ka ya
ini ñuu ma. Iyo ya nuu ni ka
ndatna'a ya ji'in Marta ma.
31 Ja ni ka jini tee judío ka iyo
ve'e María ma ja ni ndokuiñi ña
te jinu ña ni kee ña ma, te ni ka
ndikin de ña. Ka jani ini de ja
kua'an ña nuu yinee ku'va ña ma
kuan konda'yu ña.
32 Nuu ni kenda María ma nuu
iyo Jesús ma, te ni jinkoo jiti ña
nuu ja'a ya ma, te jiña'a ña:
—Señor, nute ni iyo ni ya'a chi
masu kûu ku'va sa ma —kúu ña
jiña'a ña.
33 Jesús ma, ja ni jini ya ja
nda'yu María ma te ka nda'yu tee
ka kuu judío ka ndikin ña ma,

te ni kuxii ini ya, te ni kunda'vi
ini ya ña ji'in de.
34 Te ni jikan-tnu'u ya:
—¿Ndenu ni ka chu'u ni de?
—kúu ya jiña'a ya.
Te ka jiña'a de:
—Ne'e ni, te kuni ni, Señor
—ka kuu de ka jiña'a de.
35 Jesús ma, ni nda'yu ya.
36 Te ñayii judío ma, ka ka'an i:
—¡Jin konde'ya ni ja ni yo
kutoo xeen de tee ma! —ka kuu i
ka ka'an i.
37 Kovaa jaku-ka i ka ka'an:
—Tee ya'a kúu tee ni ndasava'a
nuu tee kuaa ma. ¿Masu ma kuu
naxe sa'a tna de, sukan-va'a ma
kûu Lázaro a nkuu? —ka kuu i
ka ka'an i.

Nuu ni ndateku Lázaro ma

38 Jesús ma, in-ka tuku jichi ni
kuxii ini ya ja ka kuu ñayii ma,
te ni jan tu'va ya nuu yinee
Lázaro ma. Te in yavi kúu, te
ndesi in yuu ka'nu ichi nuu kivi
o ma.
39 Jesús ma, ni tatnuni ya:
—Jin xtandiyo ni yuu a
—kúu ya jiña'a ya.
Marta ma ku'va tee ni ji'i ma,
jiña'a ña:
—Señor, jâ jáxiko kini de, vaa
jâ iyo kuun kii a ja ni ka chu'u
sa de a —kúu ña jiña'a ña.
40 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Masu ni ka'an sa ja nuna
kandija ña'a ni chi kuni ni
jayiñu'u Su'si ma? —kúu ya
jiña'a ya.
41 Te ni ka xtandiyo de yuu ma,
te Jesús ma, ni ndonenuu ya ichi
andivi ma, te ni ka'an ya:
—Yuva sa, ndákuan-ta'vi sa
nuu ni,
42 vaa jini sa ja ndimaa jiniso'o
ña'a ni, kovaa kuechi ñayii ya'a
te ká'an sa sa'a, sukan-va'a jín
kandija ña'a i ja maa ni ni tetniñu
ña'a —kúu ya jiña'a ya.
43 Nuu ni jinu ni ka'an ya sukan,
te ni kayu'u nini'i ya jiña'a ya:
—¡Lázaro, ki ndee ni ke'e a!
—kúu ya jiña'a ya.
44 Te tee ni ji'i ma, ni ndee de,
te ka ñutuu vava'a nda'a de ma
ja'a de ma sa'ma, te nuu de ma
ñutuu in-ka sa'ma. Te Jesús ma,
jiña'a ya:
—Jin ndakana ni sa'ma
ñutuu de a, sukan-va'a na kuu
kaka de —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka chutna'a tnu'u de naxe jin tnii de Jesús ma

(Mt 26:1-5; Mr 14:1-2; Lc 22:1-2)

45 Chukan kúu ja kua'a ñayii
judío ma, ñayii ni jan koo ni ka
iyo i ji'in María ma, ja ni ka jini i
sukan ni sa'a Jesús ma, te ni ka
kandija i ya.
46 Kovaa jaku i ni jan koo nuu
ka iyo tee ka kuu fariseo ma, te
ni ka ndakani i ja sukan ni sa'a
Jesús ma.
47 Sani te tee ka kuu fariseo ma,
ji'in tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ni ka ndaxtutu tna'a ndaka de, te
sa'a ka ndatnu'u tna'a de:

—¿Naxe jin sa'a o ji'in tee ya'a?
Vaa tee ya'a chi sa'a kua'a de
milagru.
48 Nuna jin kua'a o tnu'u
ja sukan-ni ko sa'a de chi
ndaka ñayii ma jin kandija ja
ká'an de ma, te tee ka netniñu
ñuu Roma ma chi ki koo de, te
jin xnaa de veñu'u o a ji'in ñuu
o a —ka kuu de ka ka'an de.
49 Kovaa in tee yukan, nani de
Caifás, te tee tátnuni nuu sutu ma
kuiya yukan kúu de, te jiña'a de:
—Ndijin, masu ka jini kuiti ni,
50 ni ñatuu ka ndasa'a ni kuenda
ja ja va'a-ka kúu nuna kûu in
tee ja jin kuu ñayii ñuu o ya,
sukan-va'a ma naa ndi'i ñuu o ya
—kúu de jiña'a de.
51 Kovaa Caifás ma, masu
ni ka'an de sukan ja kúu ini
maa de ma, chi vaa kuechi ja tee
tátnuni nuu sutu ma kuiya yukan
kúu de, te Su'si ma ni ska'an
ña'a sukan ni ka'an de ma, vaa
Jesús ma chi kûu ya ja jin kuu
ndaka ñayii ñuu judío ma.
52 Ni masu yika-ni a ñuu ya'a-ni
chi su'va ndaxtutu ya ndaka ñayii
ka kuu sa'ya Su'si ma ja ni ka
jitenuu i ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
te in-nka-ni ñuu jin ko kuu i.
53 Te onde kii yukan, tee ka
netniñu ñuu judío ma, ni ka
ndatnu'u tna'a de ja jin ka'ni de
Jesús ma.
54 Chukan kúu ja Jesús ma, ñatuu
ni yo konuu ndijin-ka ya ne'un
ñayii judío ma, su'va ni kee ya
ñuu Judea ma, te kua'an ya
ichi nuu masu nawa iyo kuiti
yatni in ñuu nani i Efraín ma.
Yukan ni kendoo ya ji'in tee ka
ndikin ya ma.
55 Ja ve kuyatni Viko Pascua ka
sa'a ñayii judío ma, te kua'a xeen
ñayii ñuu Jerusalén ma, kuan
koo i kuan nu ndasavii i maa i
nuu Su'si ma xi'na-ka sana ko
kuu Viko Pascua ma.
56 Ka ndanduku i Jesús ma, te
ka jikan-tnu'u tna'a i ini veñu'u
ka'nu ma:
—¿Naxe ka ka'án ni? ¿Kii de
viko ya'a o xi ña'a? —ka kuu i ka
ka'an i.
57 Te tee ka kuu fariseo ma, ji'in
tee ka tatnuni nuu sutu ma, ni
ka tatnuni de ja nú na in na kuni
ndenu iyo Jesús ma, te kúña'a i,
sukan-va'a jin koo de jin tnii de ya.

In ña'a, ni chi'i ña ja'a Jesús ma ndute jáxiko asi

12 Iñu kivi xi'na-ka sana
ko kuu Viko Pascua ma,
Jesús ma, kua'an ya ñuu
Betania ma, ñuu nuu iyo Lázaro
tee ni ndaxteku ya ma.
2 Yukan ni ka satu'va i ja jin
kuxini i ji'in ya. Marta ma ni tnaa
ndeyu ma. Te Lázaro ma kúu in
tee núkoo nuu mesa ma, jaa de
xita ji'in Jesús ma.
3 María ma, yinda'a ña in botella
te ya'a-ka in marrazu ndute
jáxiko asi nani-maa ita nardo ja
ndee ya'vi xeen ma, te ni chi'i ña
ja'a Jesús ma. Sani te ni ndaxsichi
ña ji'in ixi ña ma. Te ni-ka'nu
ve'e ma ni chitu xiko asi ma.

4 Sani te Judas Iscariote ma,
tee ndikin ya ma, tee
ke'en-su'va ya ma jiña'a:
5 —¿Nava'a ñatuu ni kuu
kuya'vi ndute jáxiko asi a uni
cientu denario, sukan-va'a jin
chindee o ñayii ka kunda'vi ma?
—kúu de jiña'a de.
6 Kovaa Judas ma, masu ni
ka'an de sukan kuechi ja ndí
ini de ja jin kuu ñayii ka
kunda'vi ma chi su'va kuechi
ja kui'na de ma, chi vaa suu de
kúcargu bolsa ñu'u xu'un ma,
te ni yo sakui'na de ja ñu'u nuu
bolsa ma.
7 Jesús ma, jiña'a ya:
—Máko ka'nu ndee ni, vaa ni
tava'a ña ndute jáxiko asi ya, ja
chi'i ña'a ña kivi kuyu'u sa ma
nkuu.
8 Ñayii ka kunda'vi ma chi
ndimaa jin koo i ji'in ni, te kuu
jin chindee-ka ni i, kovaa saña
chi masu kua'a-nka kivi jin koo o
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka jani ini tee judío ma ja jin ka'ni de Lázaro ma

9 Kua'a ñayii judío ma, ni
ka jini i ja iyo Jesús ma ñuu
Betania ma, te ni jan koo i
yukan, masu yika-ni ja jin kuni i
Jesús ma, nú masu ja jin kuni
tna i Lázaro ma, tee ni ndaxteku
Jesús ma.
10 Sani te tee ka tatnuni nuu
sutu ma, ni ka ndatnu'u tna'a de
ja jin ka'ni tna de Lázaro ma,
11 vaa kuechi Lázaro ma, te kua'a
ñayii judío ma, ni ka kusiin i
nuu tee ka tatnuni ma, te ni ka
kandija i Jesús ma.

Jesús ma, ni kivi ya ñuu Jerusalén ma

(Mt 21:1-11; Mr 11:1-11; Lc 19:28-40)

12 Kua'a ñayii ni jan koo ñuu
Jerusalén ma, ja ko kuu Viko
Pascua ma. Kii xtnee ma, ni ka
jini i ja vee Jesús ma ja ki'in ya
ñuu Jerusalén ma.
13 Sani te ni ka ja'nde i nda'a
ñuu ma, te ni ka ke koo i ka
kayu'u i ka ndachiñu'u i ya:
—¡Hosanna! ¡Ja vava'a kúu
iya vee nuu Iya Tátnuni ma! ¡Ja
vava'a kúu rey Israel ya! —ka
kuu i ka kayu'u i.
14 Jesús ma, ni ni'i ya in burru,
te yoso ya ti kua'an ya, sukan
ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma:
15 "Máko koyu'u ro, ñuu nani
Sion. Konde'ya ja vee rey ro ma,
yoso ya in burru vee ya."
16 Xi'na-ka ma, masu ni ka
jaku'ni ini tee ka ndikin ya ma.
Kovaa nuu ni jinu ja ni ka jini
ñayii ma jayiñu'u Jesús ma, te ni
ka ndaka'án tee ka ndikin ya ma
ndaka ja ni kuu ma, vaa sukan jâ
ndee nuu tutu Su'si ma ja sukan
ko kuu ma.
17 Ñayii ka iyo ji'in Jesús ma
nuu ni ndaxteku ya Lázaro ma,
ni ka ndaka'an i ndaka sukan
ni sa'a ya ma, vaa ni kana ya
Lázaro ma, te ni ndee de yavi

nuu ni ka chu'u i de ma nuu ka
yinee-ka ndiyi ma.
18 Chukan kúu ja ñayii ñuu ma,
ni ka ke koo i ja jin ndakua'a i
nchuxi Jesús ma, vaa ni ka jini i
milagru ni sa'a ya ma.
19 Kovaa tee ka kuu fariseo ma,
ka ka'an nuu tna'a de:
—Ni ka jini ni ja masu nawa
kuu jin sa'a o a, vaa ndaka
ñayii a, kuan koo i nuu de a —ka
kuu de ka ka'an de.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya nde in koteku ni-kani ni-jika

20 Ne'un ñayii kuan koo ñuu
Jerusalén ma ja jin ndachiñu'u i
Su'si ma ne'un kivi viko ma, ka
iyo jaku ñayii griego ma.
21 Te ñayii ya'a, ni ka jan tu'va i
Felipe ma, vaa tee Betsaida ma
ñuu Galilea ma kúu de. Te sa'a
ka jiña'a ka jiña'a i nuu de:
—Señor, ka kuni sa ja jin kuni
sa Jesús ma —ka kuu i ka jiña'a i.
22 Felipe ma, ni ja'an de, te
jiña'a de Andrés ma, te nduu de
ni jan koo ni ka ndakani nuu
Jesús ma.
23 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:
—Jâ ni kenda ora ja saña ja kuu
sa iya vee ñayivi ñuu ñayivi a,
jin kuni ndaka ñayii ma jayiñu'u
sa ma.
24 Ja ndaa ja ndaa ká'an sa ja
nú in triu ma, te ma chinee va'a
o i chii ñu'ú ma te ma kûu i, chi
in-ni triu ko kuu i. Kovaa nuna
kûu i ma, chi ndukua'a-ka i.
25 Nú na in ndí ini xeen ja kendoo
vii kendoo va'a i ñuu ñayivi ya'a
chi skenaa i maa i. Kovaa nú na
in ñatuu ndí ini visi na ndo'o na
neni i ñuu ñayivi ya'a kuechi ja
ndikin ña'a i maa sa, chi sa'a
Su'si ma ja koteku i ni-kani
ni-jika.
26 Nú na in kúni ja kunukuechi i
nuu sa, kóndikin ña'a i, te nuu
koo sa ma, yukan koo tna ñayii
jinukuechi nuu sa ma. Nú na in
jinukuechi nuu sa ma, chi sa'a
Yuva sa ma ja koo jayiñu'u i
—kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya sukan kûu ya ma

27 Sani te ni jiña'a tuku ya:
—Kúxii xeen ini sa. ¿Naxe ka'an
sa? ¿Kuña'a sa Yuva sa ma: “Sa'a
ni ja na kaku sa nuu tnundo'o
ya'a”? Kovaa ña'a, vaa ja chukan
kúu ja vee sa a —kúu ya jiña'a ya.
28 Sani te sa'a ni ka'an ya:
—Yuva sa, sa'a ni ja koo
jayiñu'u ja nani maa ni a
—kúu ya jiña'a ya.
Sani te ni ka'an Su'si ma onde
andivi ma:
—Jâ ni ndachiñu'u ri maa ri, te
ndachiñu'u tuku ri maa ri in-ka
jichi —kúu ya ká'an ya.
29 Ñayii ka iyo yukan, ni ka
jiniso'o i, te ka ka'an i:
—Ni kana savi —ka kuu i ka
ka'an i.
Kovaa jaku-ka i ka ka'an:
—In ángel ni ka'an nuu de —ka
kuu i ka ka'an i.

30 Jesús ma, jiña'a ya:
—Masu ja kuu maa sa kúu ja ni
ka jiniso'o o sukan, su'va ja jin
kuu maa ni kúu.
31 Vitna kúu ja ndundaa ñuu
ñayivi a, te suchi ni yo tatnuni
ñuu ñayivi a, kee i ke'e ma.
32 Vaa saña, kivi na jin ndone'e
sukun i krusi nuu jin kata kaa
ña'a i ma chi ndaka ñayii ñuu
ñayivi a jin ndasa'a kuenda, te ki
koo i nuu sa a —kúu ya jiña'a ya.
33 Te sukan ni kaxtnu'u ya naxe
kûu ya ma.
34 Te ñayii ma, ni ka ndakone'e i:
—Kovaa ka jini sa ja ká'an
tnu'u ni tatnuni Su'si ma ja
Cristo iya tetniñu Su'si ma chi
koteku ya ni-kani ni-jika. ¿Naxe
kúu ja ka'an ni ja iya vee ñayivi
ñuu ñayivi a chi jin ndone'e
sukun i ya? ¿Na in kúu iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a? —ka kuu i
ka jiña'a i.
35 Jesús ma, jiña'a ya:
—Kuenda kúu ñu'u ndú'va
te xtnuu vivii i ma, kúu sa
ne'un ndaka ni a, kovaa yika
ja jaku-nka-ni kivi koo sa ji'in
ndaka ni. Nani iyo-ka sa ja kúu
sa ñu'u ndú'va te xtnuu vivii sa
nuu ni a, kuán koo ve koo-ka ni
jin ko kuu ni, nasa yukan, te ki
tna'a ña'a ja kunee ma. Vaa nú
na in kua'an nuu nee ma, ñatuu
jini i ndenu kua'an i.
36 Jin kandija ni sukan ká'an sa
ja kúu sa ñu'u ndú'va te xtnuu
vivii sa nuu ni a nani iyo-ka sa
ji'in ni, sukan-va'a xtnuu sa nuu
ni a —kúu ya jiña'a ya.
Ni jinu ni ka'an Jesús ma sukan,
te kua'an ya, te ni nduyu'u ya
sukan-va'a ñatuu na in kuni ña'a.

Nava'a ñatuu ka kandija ñayii judío ma Jesús ma

37 Kovaa visi ni sa'a ya kua'a
milagru nuu ñayii ma, kovaa
ñatuu ka kandija i ya,
38 vaa jiniñu'u ja ko kuu sukan ni
tee Isaías tee ni yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ja sa'a
ká'an ma: “Iya Tátnuni, ¿na in
kándija tnu'u ni kaxtnu'u sa a?
¿Nuu nde in ni kaxtnu'u Iya
Tátnuni ma tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ma?”
39 Chukan kúu ja ñatuu kúu jin
kandija i ma, vaa suni sa'a ni tee
tna de ma:
40 “Ni jasi ya nuu ñayii ma, te
ni sa'a ndee ya ini anua i ma,
sukan-va'a ma kuu jin kuni i ji'in
nuu i ma, ni masu kuu jin jaku'ni
ini i, vaa masu ka kuni i ja jin
ndakokuiñi i te jin ndandikin i
Su'si ma te ndasava'a ya i.”
41 Isaías ma ni ka'an sukan, vaa
kuechi ja ni jini de ndaka jayiñu'u
Jesús ma, te ni ka'an de sukan
sa'a maa ya ma kivi kenda ya ma.
42 Kovaa kua'a ñayii judío ma,
ni ka kandija i ja ká'an Jesús ma,
ji'in jaku ñayii ka ndanuu-ka ma.
Kovaa ñatuu ni ka yo ka'an
ndijin i, vaa kuechi ja ka yu'u i
tee ka kuu fariseo ma, ja jin
kene'e ña'a de veñu'u lilikin nuu
ka ndatna'a i ma.

43 Ni ka yo ndi ini-ka i ja jin
chiñu'u ña'a ñayii ma sana ja
ndachiñu'u ña'a Su'si ma.

Ñayii ñatuu ka kándija tnu'u ká'an Jesús ma chi ndakan Su'si ma kuenda nuu i

44 Jesús ma, ni ka'an nini'i ya:
—Nú na in na kandija ña'a,
masu yika-ni ja saña kándija
ña'a i, chi jâ kándija i onde Yuva
sa ma iya ni tetniñu ña'a ma.
45 Nú na in nde'ya ña'a saña, suni
nde'ya i iya ni tetniñu ña'a ma.
46 Saña kúu ñu'u ndú'va te xtnuu
vivii, te vee sa ñuu ñayivi a
ja xtnuu vivii sa nuu ñayii a,
sukan-va'a nú na in na kandija
ña'a, ma koo-ka i nuu nee ma.
47 Kovaa nú na in jiniso'o tnu'u
ká'an sa a te ñatuu kándija i ma,
masu saña sa'a ja chunaa i,
vaa masu vee sa ja sa'a sa ja
jin chunaa ñayii ñuu ñayivi a,
su'va sa'a sa ja jin kaku i nuu ja
u'vi ma.
48 Kovaa nú na in saxiko ña'a te
ñatuu ndí ini i tnu'u ká'an sa a,
jâ iyo in ja sa'a ja chunaa i, te
tnu'u ká'an sa ya kúu ja sa'a ja
chunaa i kivi ndi'i kivi ma, vaa
ni jiniso'o i ma.
49 Vaa saña, masu ká'an sa ja
kúu ini maa sa. Maa Yuva sa iya
ni tetniñu ña'a ma tátnuni nde a
ká'an sa ji'in nde a káxtnu'u sa a.
50 Vaa jini sa ja ja tátnuni Yuva
sa ma kúu ja sa'a ja jin koteku
ni ni-kani ni-jika. Chukan kúu ja
tna'a ja ká'an sa a, ká'an sa sukan
tátnuni Yuva sa ma —kúu ya
jiña'a ya.

Jesús ma, ni ndakate ya ja'a tee ka ndikin ya ma

13 Kivi iku ma sana ko koo
Viko Pascua ma, Jesús ma,
jâ jini ya ja ni kenda ora ja
xndoo ya ñuu ñayivi a te no'o ya
nuu iyo Yuva ya ma. Ndimaa ni
yo kutoo ya ndaka ñayii ni iyo
ji'in ya ñuu ñayivi a, te sukan ni
kutoo xeen ya i onde ni ji'i ya ma.
2 Te tachi ma, jâ ni chunee i ini
anua Judas Iscariote ma sa'ya
Simón ma sukan ke'en-su'va de
Jesús ma.
3 Jesús ma chi jini ya ja nuu
Su'si ma vee ya te no'o ya nuu
Su'si ma, te jini ya ja Yuva ya ma,
ni wa'a ya tnu'u ja tatnuni ya
nuu ndaka ma.
4 Chukan kúu ja nuu ni kuxini ya
ji'in tee ka ndikin ya ma, ni
ndokuiñi ya nuu mesa ma, te ni
xtandiyo ya sa'ma ndii ya ma, te
ni ju'ni ya chii ya ma in sa'ma
ndaxsichi ya ja'a de ma.
5 Sani te ni tnaa ya ndute
in nuu ñajin ka'nu, te ni
jakondee ya ndákate ya ja'a
tee ka ndikin ya ma, te ni
ndaxsichi ya ji'in sa'ma ni
ju'ni ya chii ya ma.
6 Nuu sani te ndakate ya ja'a
Simón Pedro ma, te tee ya'a,
jiña'a de:
—Señor, ¿ndijin, te ndakate ni
ja'a saña? —kúu de jiña'a de.
7 Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Vitna masu jáku'ni ini ni tna'a
ja sa'a sa a, kovaa kuee-ka, te
jaku'ni ini ni —kúu ya jiña'a ya.
8 Pedro ma, jiña'a de:
—¡Masu taa kuiti sa tnu'u ja
ndakate ni ja'a sa a! —kúu de
jiña'a de.
Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Nú ma ndakate sa ja'a ni a,
masu kuu ko kuu ni in tee
kondikin ña'a —kúu ya jiña'a ya.
9 Simón Pedro ma, ni
ndakone'e de:
—Nú sukan, Señor, má ndakate
ni yika-ni ja ja'a sa a, su'va
ndakate ni nda'a sa a ji'in xini
sa a —kúu de jiña'a de.
10 Kovaa Jesús ma, ni
ndakone'e ya:
—Nú na in yika ni nduvii i,
masu jiniñu'u ja ndondoo-ka i,
nú masu ja ja'a i ma-ni, vaa
ni-ka'nu i jâ iyo ndoo. Te chukan
kúu ja jâ ka iyo ndoo ni, visi
masu ndaka ni —kúu ya jiña'a ya.
11 Ni ka'an ya: "Masu ndaka ni
ka iyo ndoo", chi vaa jâ jini ya
na in ke'en su'va ña'a ma.
12 Ja ni jinu ni ndakate ya
ja'a de ma, Jesús ma, ni
nukondii ya sa'ma ndii ya ma,
te ni nukoo ya in-ka jichi nuu
mesa ma, te jiña'a ya:
—¿Ka jaku'ni ini ndijin ja ni
sa'a sa a?
13 Ndijin, ka xnani ña'a ni
teskua'a ji'in Señor, te va'a-ni ka
jani ini ni, vaa saña kúu.
14 Te nú saña kúu teskua'a ma
ji'in Señor ma te ni ndakate sa
ja'a ni a, suni ndijin jin ndakate
tna ni ja'a ndi-in ndi-in ni.
15 Saña ni kaxtnu'u sukan,
sukan-va'a ndijin, jin sa'a tna ni
sukan ni sa'a sa a.
16 Ja ndaa kúu ja ni-in ñayii
jinukuechi ma, tátnuni-ka i sana
ñayii xi-nuu jinukuechi i ma,
te ni-in ñayii ni tetniñu ña'a
jito'o i ma, kuu tatnuni-ka i sana
ñayii kúu jito'o i ma.
17 Nú ka jaku'ni ini ni ja ká'an
sa a, te nú jin sa'a ni sukan, te
vava'a-ni jin ko kuu ni.
18 'Masu ká'an sa ja jin kuu
ndaka ndijin, vaa jini sa na in ni
kaji sa. Kovaa ja na ko kuu sukan
ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma:
"Ñayii ni jaa ji'in sa xita ma, sani
te ni sa'a u'vi ña'a i ma."
19 Onde vitna ká'an sa sukan,
sukan-va'a nuna ko kuu ma, te
jin kandija ni ja saña kúu.
20 Ja ndaa ká'an sa ja nú na in
kuan-ta'vi na in ni tetniñu sa ma,
jan-ta'vi i maa sa. Te nú na in
kuan-ta'vi ña'a saña, te jan-ta'vi i
iya ni tetniñu ña'a ma —kúu ya
jiña'a ya.

Jesús ma, ni kaxtnu'u ya ja Judas ma ke'en-su'va ña'a

(Mt 26:20-25;
Mr 14:17-21; Lc 22:21-23)

21 Ja ni jinu ni ka'an ya sukan,
Jesús ma, ni kuxii ini ya, te ni
ka'an kaji kaji ya:
—Ja ndaa ja ndaa kúu ja in
ndijin ke'en-su'va ña'a —kúu ya
jiña'a ya.

22 Sani te tee ka ndikin ya ma,
ni ka keja'a de ka ndakonde'ya
tna'a ndi-in ndi-in de. Ni masu
ka jini de nde in ni ka'an ya ma.
23 In tee ndikin ya ma, tee ni
yo kutoo xeen ña'a Jesús ma,
iyo yatni de ji'in ya, nani ka
kuxini de ji'in ya ma.
24 Te Simón Pedro ma, ni sa'a de
seña ja na kakan-tnu'u de na in
kúu ja ká'an ya ma.
25 Te tee yukan, ni jan tu'va-ka de
Jesús ma, te ni jikan-tnu'u de ya:
—Señor, ¿na in kúu ja ni ka'an
ni a? —kúu de jiña'a de.
26 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Na in kua'a sa xtatila xndoyo
sa ma, tee yukan kúu de —kúu ya
jiña'a ya.
Sani te ni xndoyo ya xtatila ma,
te ni wa'a ya Judas Iscariote ma,
sa'ya Simón ma.
27 Ja ni tnii Judas ma xtatila ma,
te ni kivi tachi ma ini anua de ma.
Te Jesús ma, jiña'a ya:
—Tna'a ja sa'a ni ma, sa'a
yachi-ni ni —kúu ya jiña'a ya.
28 Kovaa tee ka nukoo ka
kuxini de nuu mesa ma, ni-in de
ñatuu ni jaku'ni ini nava'a ni
ka'an ya sukan ma,
29 vaa Judas ma kúu tee kúcargu
nuu ñu'u xu'un ma. Te jaku de
ka jani ini ja Jesús ma, jiña'a ya
ja jín kuaan de jaku ja jin
kuatniñu de ja ko kuu viko ma,
xi ja kua'a de jaku nuu ñayii ka
kunda'vi ma.
30 Ja ni jinu ni tnii Judas ma
xtatila ma, te ni kee de, te jâ ni
kunee ma.

In tnu'u jaa ni tatnuni Jesús ma

31 Nuu ni jinu ni kee Judas ma,
Jesús ma, jiña'a ya:
—Vitna te koo jayiñu'u sa ja
jin kuni ñayii a ndaka ja sa'a ja
kúu sa a te vivii jin ndachiñu'u i
Yuva o Su'si ma.
32 Te nú saña ja kúu sa iya vee
ñayivi ñuu ñayivi a sa'a sa ja
ndani'i Yuva o Su'si ma jayiñu'u,
suni Yuva o Su'si ma jâ iyo tu'va
kuiti ja sa'a ya ja ndani'i tna sa
jayiñu'u.
33 Sa'ya maa sa, masu koo-ka sa
ji'in ndijin kua'a-ka kii. Ndijin
chi jin ndanduku ña'a ni, kovaa
suni maa tna'a ja ni jiña'a sa tee
judío ma, te ká'an sa vitna nuu
ndijin: Masu kuu jin koo ni nuu
no'o sa ma.
34 In ja tátnuni jaa sa nuu ni vitna
kúu, jin kutoo tna'a ndi-in ndi-in
ni. Sukan kútoo ña'a sa a, sukan
jin kutoo tna'a ndi-in ndi-in ni.
35 Nuna jin kutoo tna'a ndi-in
ndi-in ni, ndaka ñayii ñuu
ñayivi a jin kuni ja maa sa ka
ndikin ni —kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni ka'an ya ja Pedro ma, uni jichi ka'an de ja masu jini de ya

(Mt 26:31-35;
Mr 14:27-31; Lc 22:31-34)

36 Simón Pedro ma, ni
jikan-tnu'u de Jesús ma:
—Señor, ¿ndenu no'o ni?
—kúu de jiña'a de.
Jesús ma, ni ndakone'e ya:

—Nuu no'o sa ma masu kuu
kondikin ña'a ni vitna, kovaa
kuee-ka, te jaan ni nuu no'o
sa ma —kúu ya jiña'a ya.
37 Pedro ma, jiña'a de:
—Señor, ¿nava'a ma kuu ki'in
o vitna? ¡Ûni iyo sa ja chunaa sa
nuu tniñu ni! —kúu de jiña'a de.
38 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Te ndija ni ja iyo ni ja
chunaa ni nuu tniñu sa? Ja ndaa
ja ndaa kúu ja ni ñatuu kana-ka
li'li ma, te jâ ni kuu uni jichi
ja ká'an ni ja ñatuu jini ña'a ni
—kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma kúu iya kandija o te ndani'i ta'vi o te koo o ji'in Su'si ma

14 Sani te jiña'a ya:
—Máko jin kuxii ini ni.
Jin kukanu ini ni nuu Su'si ma,
te jin kukanu ini ña'a ni.
2 Ve'e Yuva sa ma chi ka iyo kua'a
nuu kuu jin koo o. Nute masu
sukan iyo chi masu kaxtnu'u sa
sa'a. Kovaa ki'in sa te ndasatu'va
sa nuu jin koo o ma.
3 Te nuna no'o sa ma, te
ndasatu'va sa in nuu jin koo ni,
te ndii sa in-ka jichi, te jin nu
koo o, sukan-va'a nuu koo sa ma
jin koo tna ni.
4 Ndijin chi ka jini ni ndenu
no'o sa ma, te ka jini ni ichi ma
—kúu ya jiña'a ya.
5 Tomás ma, jiña'a de Jesús ma:
—Señor, masu ka jini sa ndenu
no'o ni ma, te ¿naxe jin kuni sa
ichi ma? —kúu de jiña'a de.
6 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Saña kúu ichi va'a ma, te
ká'an sa ja ndaa ma, te sa'a sa ja
jin koteku ni ma. Te masu na in
kuu kenda nuu Yuva sa ma, nú
masu ja onde kandija ña'a i maa
sa.
7 Nú ndijin ka jini ña'a ni saña,
suni jin kuni ni Yuva sa ma. Te jâ
ka jini ni ya onde vitna, vaa jâ ka
nde'ya ni ya a —kúu ya jiña'a ya.
8 Sani te Felipe ma, jiña'a de:
—Señor, kaxtnu'u ni Yuva
ni ma, te chukan-nka-ni ka kuni
sa —kúu de jiña'a de.
9 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Felipe, jâ ni kuu kua'a kivi
iyo sa ji'in ndijin, te ¿ñatuu
kuni-ka ña'a ni? Nú na in jini
ña'a saña, chi jâ jini i Yuva sa ma.
¿Nava'a ká'an ni ja kaxtnu'u sa
Yuva sa ma?
10 ¿Ñatuu kándija ni ja saña chi
iyo sa ji'in Yuva sa ma te Yuva
sa ma iyo ji'in sa? Te tna'a ja
ká'an sa a, masu ká'an sa ja kúu
ini maa sa, su'va maa Yuva sa
iya iyo ji'in sa ma kúu iya sa'a
sukan kúu ini maa ya ma.
11 Jin kandija ña'a ni ja iyo sa
ji'in Yuva sa ma, te iyo Yuva
sa ma ji'in sa. Te nú ña'a, jin
kandija ni visi ja sa'a sa a.
12 Ja ndaa ja ndaa kúu ja nú na
in kándija ña'a, sa'a tna i sukan
sa'a sa a, te su'va ka'nu-ka ja
sa'a i, vaa saña chi no'o sa nuu
iyo Yuva sa ma.
13 Te ndaka ja jin kakan ni ja
maa sa nuu Yuva sa ma, te sa'a

sa, sukan-va'a koo jayiñu'u Yuva
sa ma, ja sa'a Sa'ya ya ma.
14 Saña chi ndeva'a-ni ja jin
kakan ni ja maa sa ma chi sa'a sa.

Jesús ma, ni skuiso ya ja tetniñu ya Xtumani Ndios ma

15 'Nú ndijin, ka kutoo ña'a ni,
jin kandija ni ja tátnuni sa a.
16 Te saña, kakan-ta'vi sa nuu
Yuva sa ma ja na tetniñu ya
in-ka iya ndaka'an-mani ña'a,
sukan-va'a koo ya ji'in ni ni-kani
ni-jika.
17 Te iya ya'a kúu Xtumani
Ndios ma, te ká'an ya ja ndaa.
Ñayii ñuu ñayivi a, masu kuu
jin kuan-ta'vi i ya, vaa ñatuu ka
jini i ya. Kovaa ndijin chi ka jini
ni ya, vaa maa ya chi iyo ya ji'in
ni, te koo ya ini anua ni a.
18 'Masu xndoo nda'vi ña'a sa.
Ndii sa, sukan-va'a koo sa ji'in ni.
19 Jaku-nka-ni kivi, te ñayii ñuu
ñayivi a, ma jin kuni-ka ña'a i,
kovaa ndijin chi jin kuni ña'a
ni, te jin koteku ni, vaa saña chi
téku sa.
20 Te kivi yukan, te jin kuni ni ja
iyo sa ji'in Yuva sa ma, te ndijin,
ka iyo ni ji'in sa, te saña, iyo sa
ji'in ni.
21 Nú na in kuan-ta'vi tnu'u
tátnuni sa a te kandija i ma,
te ñayii yukan kúu ñayii kútoo
ña'a. Te Yuva sa ma, kutoo ya
na in kútoo ña'a ma, te saña tna
kutoo sa i, te kaxtnu'u sa ja iyo
sa ji'in i —kúu ya jiña'a ya.
22 Judas masu Iscariote ma, ni
jikan-tnu'u de:
—Señor, ¿nava'a káxtnu'u ni
nuu saña na in kúu ni te masu
sukan káxtnu'u ni nuu ñayii ñuu
ñayivi a? —kúu de jiña'a de.
23 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Nú na in kútoo ña'a ma te
kándija i tnu'u ká'an sa a, te
Yuva sa ma, kutoo ya i, te Yuva
sa ma ji'in saña, ki koo sa, te jin
koo sa ji'in i.
24 Tnu'u ka jiniso'o ni a, masu ja
ká'an maa sa kúu, chi vaa tnu'u
ká'an maa Yuva sa ma iya ni
tetniñu ña'a ma kúu. Kovaa nú
na in ñatuu kútoo ña'a ma, chi
masu kandija i tnu'u ká'an sa a.
25 'Yikuu sa ká'an sa ndaka
cha'a nani iyo sa ji'in ni a.
26 Kovaa Xtumani Ndios ma, iya
chindee ña'a ma, iya tetniñu
Yuva sa ma nuu tniñu sa ma,
kaxtnu'u ya ndaka te ndaxndaku
ini ña'a ya ndaka ja ni ka'an sa a.
27 'Vaa no'o sa a, te xndoo vii
xndoo mani ña'a sa. Te skuta'vi
ña'a sa tnu'u vii tnu'u mani iyo
ini anua sa a, te sa'a sa ja vivii jin
koo sii ini ndija ni, masu yika-ni
ja sukan ka ka'an ñayii ñuu
ñayivi ya ja ka iyo sii ini i ma.
Máko jin kuxii ini ni, ni máko jin
koyu'u ni.
28 Jâ ni ka jiniso'o ni ja ká'an
sa ja no'o sa te ndii sa in-ka
jichi. Nú ka kutoo ndija ña'a
ni, te jin kutachi ni ja no'o sa
nuu iyo Yuva sa ma, vaa maa ya
tátnuni-ka sana saña.

29 ’Jâ ká'an sa sa'a xi'na-ka
sana ko kuu, sukan-va'a kivi ko
kuu ma, te jin kandija ni.
30 Masu kua'a-nka-ni jin ndatnu'u
o, vaa jâ vee suchi tátnuni ñuu
ñayivi a. Visi masu iyo i ja
tatnuni i nuu sa,
31 kovaa sukan ko kuu, sukan-va'a
ñayii ñuu ñayivi a, jin kuni i ja
kútoo sa Yuva sa ma te sa'a sa ja
ni tatnuni Yuva sa ma nuu sa a.
’Jin ndokuiñi ni, te jín koo o
—kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, sukan kúu tnu uva ndija ma, sukan kúu ya

15 Sani te jiña'a tuku ya:
—Maa sa kúu tnu uva
ndija, te Yuva sa ma kúu iya
jitu ma.
2 Nú in nda'a tnu ma ñatuu
kúun uva ma chi ka'nde ya, te
xtandiyo ya. Kovaa nú kúun
uva ma chi ndaka'nde vivii ya
nda'a tnu ma, sukan-va'a kuun
kua'a-ka uva.
3 Ndijin chi jâ ni ka nduvii ni vaa
ka kandija ni tnu'u ká'an sa a.
4 Jin koo ni ji'in sa, te koo sa
ji'in ni, sukan kúu in nda'a tnu
uva ma, vaa masu kuun uva ma
ja maa in-ni nda'a tnu ma chi
onde kondenee i yika ndu'u
tnu ma. Te suni maa i kúu ji'in
ndijin, masu kuu jin sa'a ni ja
va'a, nú ma jin ko tnii tna'a o.
5 ’Saña kúu tnu uva ma, te
ndijin ka kuu nda'a tnu ma. Nú
na in tníi tna'a ji'in sa ma, sa'a i
ja vii ja va'a. Kovaa nú ma jin ko
tnii tna'a o ma chi masu nawa
kuu jin sa'a ni.
6 Nú na in xndoo ña'a te ma
koo-ka i ji'in sa, te kene'e
siin ya i, te yichi i sukan yichi
nda'a tnu ma. Te ndaxtutu ya i,
te ka'mi ya i nuu ñu'u ma, te
kayu koko i.
7 ’Nú ndijin, te jin koo jin koo-ni
ni ji'in sa, te nú jin ku'un jin
ku'un-ni ini ni tnu'u ká'an sa a,
te jin kakan ni nawa ka kuni
ni ma chi jin ni'i ni.
8 Maa Yuva sa ma ni'i jayiñu'u,
nú ndijin, te ka sa'a ni ja vii ja
va'a ma, te ka ndikin ndija ña'a
ni.
9 Saña chi kútoo ña'a sa, sukan
kútoo ña'a Yuva sa ma. Jin kutoo
tna'a jin kutoo tna'a ni, sukan
kútoo ña'a sa a.
10 Nuna jin kandija ni tnu'u ká'an
sa a chi sa'a i ja jin kutoo tna'a
jin kutoo tna'a ni sukan kútoo
ña'a sa a, sukan kándija sa ja
tátnuni Yuva sa ma, te kútoo
ña'a sa sukan kútoo ña'a ya maa
sa ma.
11 ’Te ndaka tnu'u ya'a ni ka'an
sa, sukan-va'a jin koo sii ini ni
sukan iyo sii ini maa sa a, te ko
kuu ja ndaa ja ka iyo sii ini ndija
ni.
12 Ja tátnuni sa kúu cha'a: Jin
kutoo tna'a ni, sukan kútoo ña'a
sa a.
13 Ja kútoo xeen tna'a o kúu ja
kua'a o tnu'u ja kûu o nuu tniñu
ñayii kétna'a ini ji'in o ma. Masu
naxe kuu kaxtnu'u o ja kútoo
tna'a xeen o.

14 Vaa ndijin ka kuu ñayii kétna'a
ini ji'in sa, nuna jin sa'a ni sukan
tátnuni sa a.
15 Masu xnani-ka ña'a sa ñayii
ka jinukuechi, vaa ñayii ka
jinukuechi ma, masu ka jini i
nawa sa'a ñayii tátnuni nuu i ma.
Xnani ña'a sa ñayii kétna'a ini
ji'in sa, vaa jâ ni kaxtnu'u sa nuu
ni ndaka ja ká'an Yuva sa ma.
16 Ndijin, masu ni ka kaji ña'a ni
ja jin kondikin ña'a ni, su'va maa
sa ni kaji ña'a. Te ni sacargu ña'a
sa ja jin koo ni te jin kaxtnu'u ni
tnu'u tátnuni sa a, te jin ko sa'a
ni ja vii ja va'a, sukan-va'a ja vii
ja va'a yukan koo ni-kani ni-jika.
Chukan, te Yuva sa ma chi taa ya
ndaka ja jin ko kakan ni ja maa
sa ma.
17 Cha'a kúu ja ni tatnuni sa, te
jin kutoo tna'a ndija ndi-in ndi-in
ni —kúu ya jiña'a ya.

Ka kiti ini ñayii ñuu ñayivi a nuu Jesús ma ji'in nuu ñayii ka ndikin ya ma

18 Sani te jiña'a tuku ya:
—Nú ñayii ñuu ñayivi a, ka
kiti ini i nuu ni, jin kona'a ni ja
xinañu'u saña, ni ka kiti ini i nuu
sa.
19 Nute ndijin, ñayii ñuu ñayivi a
jin ko kuu ni chi ñayii ñuu
ñayivi a, jin kutoo ña'a i, sukan
ka kutoo tna'a maa i ma. Kovaa
saña, ni ndakaji ña'a sa ne'un
ñayii ñuu ñayivi a, te chukan
kúu ja ñayii ñuu ñayivi a, ka kiti
ini i nuu ni, vaa masu ñayii ñuu
ñayivi a ka kuu-ka ni.
20 Jin ndaka'án ni sukan ni
ka'an sa ma: “Ñatuu ni-in ñayii
jinukuechi ma kanuu-ka sana
ñayii kúu jito'o i ma.” Nú saña,
ni ka sondikin ña'a i, suni jin
sondikin tna ña'a i ndijin. Nute
ni ka kandija i te ni ka sa'a i
sukan ká'an sa a chi suni sukan
tna jin kandija i te jin sa'a i tnu'u
jin ka'an ni ma.
21 Ndaka cha'a jin sa'a ña'a i ja
kuechi ja ka ndikin ña'a ni a,
vaa ñatuu ka jini i iya ni tetniñu
ña'a ma.
22 ’Nute ñatuu ni kii sa ki ka'an
sa nuu i ma chi masu na kuechi i
jin koo. Kovaa vitna, te masu kuu
jin ka'an i ja ñatuu na kuechi ka
ndiso i ma.
23 Ñayii ndákiti ini nuu sa ma,
suni ndákiti ini i nuu Yuva sa ma.
24 Nute ñatuu ni kaxtnu'u sa
nuu i ma ja vii ja va'a ni sa'a
sa ma, tna'a ja ni-in ñayii, ñatuu
nama ni sa'a i ma, masu jin
kuni i, te ñatuu na kuechi jin
kondiso i nkuu. Kovaa visi ni
ka jini i ja ni sa'a sa ma, te ka
ndakiti ini i nuu sa a, te suni ka
ndakiti ini i nuu Yuva sa ma.
25 Kovaa sa'a ko kuu, vaa sukan
ndee nuu tnu'u ni tatnuni
Su'si ma ja jin ko kuu i ma, sukan
ko kuu, te sa'a ká'an: “Ni ka
ndakiti ini i nuu sa, kovaa masu
na kuechi sa.”
26 ’Kovaa tetniñu sa Xtumani
Ndios ma, te maa ya
ndaka'an-mani ña'a ndijin

ja ka kandija ni Su'si ma, te ka'an
ndaa ya, vaa vee ya nuu iyo Yuva
sa ma. Te kivi kenda ya ma, te
maa ya ndaka'an ndaka ja sa'a ja
kúu sa ya.
27 Te ndijin, suni jin ndaka'an ni
ndaka ja sa'a ja kúu sa ya, vaa
onde nuu ni keja'a sa káxtnu'u sa
nuu ñayii ma, ka iyo ni ji'in sa.
16 ’Ká'an sa sa'a, sukan-va'a
ñatuu na in ka'nu ndee ja
jin kandija ña'a ni.
2 Jin kene'e ña'a i ndijin ini
veñu'u lilikin ma, te kenda ora
ja ndeva'a-ni nde ni jin ka'ni
ña'a i, jin kani ini i ja sukan jin
sa'a i ma, te ka jinukuechi i nuu
Su'si ma.
3 Sa'a jin sa'a ña'a i ndijin, vaa
masu ka jini i ni a Yuva sa ma
ni a maa sa.
4 Ká'an sa sa'a, sukan-va'a nú ni
kenda ora ma, te jin ndaka'án ni
tna'a ja ni ka'an sa a —kúu ya
jiña'a ya.

Tna'a ja sa'a Xtumani Ndios ma

Sani te jiña'a tuku ya:
—Ñatuu ni ka'an sa sa'a onde
xi'na-ka ma, vaa iyo-ka sa ji'in
ni ma.
5 Kovaa vitna ja no'o sa te koo
sa ji'in iya ni tetniñu ña'a ma,
te ni-in ndijin ñatuu jikan-tnu'u
ndenu no'o sa.
6 Su'va ka kuxii xeen ini ni, vaa
ni ka'an sa sa'a.
7 Kovaa ja ndaa ká'an sa, ja va'a
maa ni jin ko kuu ja no'o sa ma.
Vaa nú ma no'o sa ma, masu
kii Xtumani Ndios iya chindee
ña'a ma ja koo ya ji'in ni. Kovaa
nuna no'o sa chi tetniñu sa ya.
8 Kivi kii ya ma chi kundee ya
ja jin ndasa'a ñayii ñuu ñayivi a
kuenda ja ka ndiso kuechi i ma,
te jin kuni i ja ndaa ma, ji'in
ja sukan ndakan ndaa Su'si ma
kuenda nuu i ma.
9 Te ja ka ndiso kuechi ñayii ma
kúu kuechi ja ñatuu ni ka
kandija i ja ni ka'an sa ma.
10 Te jin ndasa'a i kuenda ja
ndimaa ja va'a ja ndaa kúu ja
ká'an sa ma, chi vaa saña chi
no'o sa nuu iyo Yuva sa ma,
te ma jin kuni-ka ña'a i.
11 Te ja ndakan ndaa Su'si ma
kuenda kúu ja jâ iyo ja ndachunaa
suchi tátnuni ñuu ñayivi a.
12 ’Neva'a kua'a-ka sa ja ka'an
sa, kovaa vitnañu'ni masu jin
kanda-ka ni ja jin koniniso'o ni.
13 Kovaa kivi kenda Xtumani
Ndios ma, ka'an ndaa ya, te
maa ya kaxtnu'u ndaka ja
ndaa ma, te skaka ña'a ya ichi
ndaa ma, vaa masu ka'an ya
sukan kúu ini maa ya ma, su'va
ka'an ya ndaka ja jiniso'o ya ja
ká'an Yuva sa ma. Te sa'a ya ja
jin kuni ni ndaka ja ko kuu ma.
14 Te maa ya ndachiñu'u ña'a
saña, vaa ndunda'a ya ja kúu
kuenda sa a, te ndakaxtnu'u ya
nuu ndaka ni.
15 Ndaka ja neva'a Yuva sa ma
suni kuenda tna sa kúu. Chukan
kúu ja ni ka'an sa ja Xtumani
Ndios ma ndunda'a ja kúu

kuenda sa ma, te ndakaxtnu'u ya
nuu ndaka ni.
16 ’Jaku-nka-ni kivi, te ma jin
kuni-ka ña'a ni. Kovaa kenda kivi
ja jin ndakuni tna'a o, vaa no'o
sa nuu iyo Yuva sa ma —kúu ya
jiña'a ya.

Tnu'u kúxii ini ma, chi nduu i tnu'u sii ini

17 Sani te jaku tee ka
ndikin ya ma, ka jikan-tnu'u
tna'a de:
—¿Nawa kúni ka'an sukan ni
ka'an de ma, ja jaku-nka-ni, te ma
jin kuni-ka o de, te kuee-ka, te jin
ndakuni o de? ¿Nawa kúni ka'an
ja no'o de nuu iyo Yuva de ma?
18 ¿Nawa kúni ka'an sukan ma ja
jaku-nka-ni kivi? Masu ka jaku'ni
ini o ja ká'an de a —ka kuu de
ka ka'an de.
19 Jesús ma, ni jinitnuni ya ja jin
kakan-tnu'u de ya ka kuni de ma,
te jiña'a ya:
—Saña chi ká'an sa ja
jaku-nka-ni kivi, te ma jin
kuni-ka ña'a ni, te kuee-ka, te jin
ndakuni ña'a ni. ¿Cha'a kúu ja
ka jikan-tnu'u tna'a ni a?
20 Ja ndaa ja ndaa kúu ja ndijin
chi jin konda'yu ni te jin kuxii
ini ni, nani ñayii ñuu ñayivi a,
jin kutachi i. Kovaa visi ndijin,
jin kuxii ini ni, kovaa ja ka kuxii
ini ni ma, nduu i tnu'u sii ini.
21 Sukan ndó'o in ña'a kâku lulu
ña ma, ja ndó'o néni ña, vaa jâ ni
kenda ora ma, kovaa nuu ni jinu
ni kâku lulu ña ma, te ndúnaa ña
ja u'vi ña ma, kuechi ja kúsii ini
ña, vaa jâ ni kenda in lulu ma
ñuu ñayivi a.
22 Suni sukan ka ndo'o tna ni
vitna, kovaa kii sa ki ndi koto
ña'a sa, te sani te jin ndusii ini ini
anua ni a, te tnu'u sii ini yukan
masu na in kuu xtandiyo.
23 ’Te kivi yukan chi masu jin
kakan-tnu'u-ka ña'a ni. Ja ndaa
kúu ja maa Yuva sa ma, taa ya
ndaka ja jin kakan ni ja maa
sa ma.
24 Onde vitna, masu nawa ka
jikan ni ja maa sa. Jin kakan ni,
te jin ni'i ni, sukan-va'a jin ndusii
ini ndija ni.

Jâ ni kundee Jesús ma nuu ndaka ja iyo ñuu ñayivi a

25 ’Vitna, ká'an sa tnu'u vijin ja
káxtnu'u sa nuu ni, kovaa kenda
ora ja masu ka'an-ka sa tnu'u
vijin, su'va ka'an kaji sa na in
kúu Yuva sa ma.
26 Kivi yukan, ndijin chi jin kakan
ni ja maa sa, te masu ka'an sa ja
maa sa kakan-ta'vi ja jin kuu ni
nuu Yuva sa ma,
27 vaa Yuva sa ma chi kútoo
ña'a ya ndijin, vaa ka kutoo ña'a
ni, te vaa jâ ni ka kandija ni ja
saña chi nuu Su'si ma vee sa.
28 Nuu iyo Yuva sa ma ni kee sa,
te vee sa ñuu ñayivi a, te vitna
chi skendoo sa ñuu ñayivi a,
te no'o sa nuu iyo Yuva sa ma
—kúu ya jiña'a ya.
29 Sani te ka jiña'a tee ka
ndikin ya ma:

—Vitna chi ká'an kaji kaji ni.
Masu ká'an-ka ni tnu'u vijin.
30 Vitna, te ka jini sa ja jini
ni ndaka ja ka jani ini sa a,
te masu jiniñu'u ja na in ko
kakan-tnu'u-ka ña'a. Chukan kúu
ja ka kandija sa ja vee ni nuu
Su'si ma —ka kuu de ka jiña'a de.
31 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—¿Nú sukan, vitna ka kandija
ña'a ni?
32 Vaa jâ ni kenda ora, te vitna
kúu kivi, te ndaka ni, jin kuitenuu
maa maa ni, te maa in-nka sa jin
xndoo ni. Kovaa masu maa in-ni
sa iyo, vaa iyo Yuva sa ma ji'in
sa.
33 Sa'a ká'an sa ndaka, sukan-va'a
ja maa sa, te jin koo va'a ni. Ñuu
ñayivi a chi jin ndo'o jin neni
ni, kovaa jin kukanu ini ña'a ni,
vaa saña chi jâ ni kundee sa nuu
ndaka ja u'vi iyo ñuu ñayivi a
—kúu ya jiña'a ya.

Jesús ma, ni jikan-ta'vi ya ja jin kuu ñayii ka ndikin ya ma

17 Sa'a ni ka'an Jesús ma,
sani te ni ndonenuu ya
ichi andivi ma, te jikan-ta'vi ya:
—Yuva sa, jâ ni kenda ora.
Ndachiñu'u ña'a ni ja kúu
sa Sa'ya ni a, te maa sa na
ndachiñu'u tna ña'a.
2 Vaa maa ni ni taa tnu'u ja
tátnuni sa nuu ndaka ñayii a,
sukan-va'a ndaka ñayii ni taa
ni a, sa'a sa ja jin koteku i ni-kani
ni-jika.
3 Te ja jin koteku i ni-kani
ni-jika ma kúu ja jin kuni ña'a i
maa ni, ja maa in-ni ni kúu Su'si
ndija ma, te jin kuni ña'a i ja
saña kúu Jesucristo iya ni tetniñu
ña'a ni a.
4 ’Saña chi jâ ni ndachiñu'u ña'a
sa ñuu ñayivi a, vaa jâ ni jinu ni
sa'a sa ndaka ja ni tatnuni ni ja
sa'a sa ma.
5 Yuva sa, vitna nukoo sa xiñi
ni a te ndachiñu'u ña'a ni sukan
ni ka iyo jayiñu'u o nuu ñatuu
kuva'a-ka ñuu ñayivi a.
6 ’Ni kaxtnu'u sa nuu ñayii ni
ndakaji ni ñuu ñayivi te ni ndataa
ni i nuu nda'a sa a, te ni sa'a sa ja
jin kuni i na in kúu ni. Te kuenda
maa ni ni ka yo kuu i, te maa ni
ni ndataa i nuu nda'a sa a, te ni
ka kandija i tnu'u maa ni a.
7 Te vitna ka jini i ja ndaka ja ni
taa ni ma nuu nda'a maa ni ni ka
iyo, te ni ndataa ni,
8 vaa saña chi jâ ni kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a ja ni kaxtnu'u
ni ma, te ni ka jan-ta'vi i. Te ni
ka ndasa'a i kuenda ja ja ndaa
kúu ja maa ni ni tetniñu ña'a, te
ka kandija i.
9 ’Te jikan-ta'vi sa ja jin kuu i.
Masu jikan-ta'vi sa ja jin kuu
ñayii ñuu ñayivi a, nú masu ja jin
kuu ñayii ni taa ni a, vaa kuenda
maa ni ka kuu i.
10 Ndaka ja kúu kuenda maa sa
kuenda maa ni kúu. Te ja kúu
kuenda maa ni ma kuenda maa
sa kúu. Te ñayii ñatuu ka kandija
ña'a ma, ja ni ka jini i sukan
ka sa'a ka kuu ñayii ka kandija

ña'a ma te ka ndakuni tnuni i ja
iya sa'a ja va'a kúu sa.
11 'Saña, masu koo-ka sa ñuu
ñayivi a, kovaa maa i chi jin
koo i ñuu ñayivi a, nani kuan
ndajaa sa, ja jin koo o nuu iyo
ni a. Yuva sa iya ii, iya iyo tnu'u
ndee tnu'u ndatnu, ko koto va'a
ni ndaka ñayii ni taa ni ma, te
sa'a ni ja jin ketna'a ini i, kuenda
tnu'u ja in-ni ñayii jin ko kuu i,
sukan ka kuu nduu maa o a.
12 Nuu ni iyo sa ji'in i ñuu
ñayivi a, ja maa tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ni taa ni ma, te ni yo jito
va'a sa i. Te ndaka ñayii ni taa
ni ma, ni-in i ñatuu ni skenaa
maa i, yika-ni ja tee ni skenaa
maa de ma, sukan-va'a ko kuu
sukan ndee nuu tutu maa ni a.
13 'Vitna te ndajaa sa nuu iyo
ni a, kovaa ká'an sa sa'a nani
iyo-ka sa ñuu ñayivi a, sukan-va'a
jin koo sii ini ndija i sukan iyo sii
ini sa a.
14 Saña, jâ ni kaxtnu'u sa tnu'u
vii tnu'u va'a ni a, kovaa ñayii
ñuu ñayivi a, jin ndakiti ini i nuu
ñayii ka kandija ja ká'an sa a,
vaa kuechi ja masu ñayii ñuu
ñayivi a ka kuu-ka i, vaa saña
tna, masu ñayii ñuu ñayivi a kúu
sa.
15 Masu jikan sa ja kene'e ni i ñuu
ñayivi a, su'va ja ko koto va'a ni i
ja máko xtna'a ña'a ja u'vi ma.
16 Saña, masu ñayii ñuu ñayivi a
kúu sa, te ñayii ka kandija ña'a a,
masu ñayii ñuu ñayivi a ka
kuu-ka i.
17 Kaxtnu'u ni tnu'u ndaa ni
nuu i, te ndasasiin ni i nuu ja
u'vi ma, te jin koo i nuu maa ni.
Tnu'u maa ni a kúu tnu'u ndaa.
18 Sukan ni tetniñu ña'a ni ne'un
ñayii ñuu ñayivi a, sukan tetniñu
tna sa i ne'un ñayii ñuu ñayivi a.
19 Te ni yo jatanuu ñukuun sa i,
vaa ni yo ndi ini sa ja jin kuu i,
te kútoo sa i, sukan-va'a suni
maa tna i, te jin ko ndi ini i ja jin
xndoo i ja u'vi ma, vaa jâ ni ka
jini i ja ndaa ma.
20 'Masu jikan-ta'vi sa yika-ni
ja jin kuu ñayii ya'a, su'va
jikan-ta'vi sa ja jin kuu ndaka-ka
ñayii jin kandija tna ña'a ma, ja
jin kuniso'o i tnu'u vii tnu'u va'a
jin kaxtnu'u ñayii ya'a.
21 Te jikan-ta'vi sa ja ndaka i,
in-ni ja jin kani ini i ji'in o, te
inuu-ni jin kani ini i ji'in o, Yuva
sa, sukan iyo ni ji'in sa a te iyo
sa ji'in ni a. Te sukan in-ni ja jin
kani ini i, sukan-va'a ñayii ñuu
ñayivi a, jin kandija i ja maa ni
ni tetniñu ña'a ma.
22 Ni wa'a sa suni maa jayiñu'u ni
taa ni ma, sukan-va'a in-nka-ni
ñayii jin ko kuu i, sukan ka kuu
maa o a, ja in-ni ka kuu o,
23 saña ji'in i, te maa ni ji'in sa,
sukan-va'a jin ko kuu ndija i
in-ni ñayii, sukan-va'a ñayii ñuu
ñayivi a, jin ndasa'a i kuenda i ma
ja maa ni ni tetniñu ña'a saña,
te kútoo ni ñayii ka kandija
ña'a ma, sukan kútoo ña'a ni
saña.
24 'Yuva sa, ndaka ñayii ni taa
ni a, kúni sa ja jin koo i ji'in sa

nuu koo sa ma, sukan-va'a jin
kuni i jayiñu'u sa ja ni taa ni ma,
vaa jâ kútoo ña'a ni onde xi'na-ka
sana kuva'a ñuu ñayivi a.
25 Yuva sa iya sa'a ndaa, ñayii ka
kuu ñayii ñuu ñayivi a, masu ka
jini ña'a i ndijin. Kovaa saña chi
jini ña'a sa, te ñayii ka kandija ja
ká'an sa ma, suni ka jini i ja maa
ni ni tetniñu ña'a.
26 Te ni kaxtnu'u sa na in kúu
ni, te su'va kaxtnu'u-ka sa,
sukan-va'a sukan kútoo ña'a ni
saña ma, te sukan jin ko kutoo
tna'a tna i, te maa sa koo ji'in i
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka tnii de Jesús ma

(Mt 26:47-56;
Mr 14:43-50; Lc 22:47-53)

18 Nuu ni jinu ni jikan-ta'vi ya
sukan, Jesús ma, ni kee ya
ji'in tee ka ndikin ya ma,
sukan-va'a ki'in ya in-ka yu'u
yuu nani Cedrón ma ichi nuu iyo
in huerta ma, te ni kivi Jesús ma
ji'in tee ka ndikin ya ma.
2 Te Judas ma, tee yikuu
ke'en-su'va ya ma, jini de
yukan, vaa kua'a jichi ni ka yo
ndatna'a de ji'in ya yukan ma.
3 Sani te ni kenda Judas ma, ji'in
in yukun soldado, ji'in jaku tee
ka jito veñu'u ma. Ñayii ya'a
ni ka tetniñu tee ka tatnuni
nuu sutu ma, ji'in tee ka kuu
fariseo ma. Te jaku de ka yinda'a
ja ndú'va ñu'u ja jin kundijin
nuu de ma, te jaku de ka yinda'a
iti suja ka ndu'va ñu'u, te ka
ndiso xeen de.
4 Kovaa Jesús ma, jâ jini ya ndaka
nde a ko kuu ja ndo'o ya ma, te
ni kee ya, te ni jikan-tnu'u ya:
—¿Na in ka ndanduku ni?
—kúu ya jiña'a ya.
5 Te ni ka ndakone'e de:
—Tee kúu Jesús ñuu Nazaret ma
—ka kuu de ka jiña'a de.
Jesús ma, jiña'a ya:
—Saña kúu —kúu ya jiña'a ya.
Te Judas tee yikuu ke'en-su'va
ña'a ma, suni ni iyo de yukan
ne'un ñayii ma.
6 Nuu ni jiña'a Jesús ma: “Saña
kúu”, kua'a ni ka ndakaka
yata de, te ni ka kotuu de nuu
ñu'ú ma.
7 Jesús ma, ni ndakan-tnu'u tuku
ña'a ya:
—¿Na in ka ndanduku ni?
—kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e tuku de:
—Tee kúu Jesús ñuu Nazaret ma
—ka kuu de ka jiña'a de.
8 Jesús ma, jiña'a tuku ya:
—Jâ ni ka'an sa ja saña kúu. Nú
ka ndanduku ni saña, jin kua'a
ni tnu'u jin koo maa tee ya'a
—kúu ya jiña'a ya.
9 Sa'a ni kuu, sukan-va'a ko kuu
sukan ni jiña'a maa Jesús ma:
“Yuva sa, ñayii ni taa ni a, ñatuu
ni skenaa sa ni-in i.”
10 Te Simón Pedro ma, neva'a de
in yuchi kúu espada. Sani te ni
kene'e de, te ni jan ka'nde-ni de
so'o kua'a in tee nani Malco tee
jinukuechi nuu tee tatnuni nuu
sutu ma.

11 Jesús ma, jiña'a ya Pedro ma:
—Ndachunee va'a ni yuchi kúu
espada ni a nuu ñunee i ma. Nú
Yuva sa ma, kúni ya ja ndo'o
neni sa a, ¿naku xi ma ndo'o sa?
—kúu ya jiña'a ya.

Ni ka jan xsia'a i Jesús ma nuu tee kúu Anás ma

(Mt 26:57-58;
Mr 14:53-54; Lc 22:54)

12 Te tee ka kuu soldado ma,
ji'in tee tatnuni nuu de ma, ji'in
tee ka jito veñu'u ma, ni ka tnii de
Jesús ma, te ni ka ju'ni de ya.
13 Te ni jan koo de ji'in ya
xinañu'u ve'e tee kúu Anás ma,
vaa yuva xiso tee kúu Caifás ma
kúu de, te Caifás ma kúu tee
tátnuni nuu sutu ma kuiya yukan.
14 Maa tee kúu Caifás ma kúu
tee jiña'a nuu ñayii judío ma ja
va'a-ka maa ñayii ma jin ko kuu,
nuna kûu in tee nuu tniñu ndaka
ñayii ñuu ma.

Ni ka'an Pedro ma ja masu jini de Jesús ma

(Mt 26:69-70;
Mr 14:66-68; Lc 22:55-57)

15 Simón Pedro ma ji'in in-ka
tee ni ka yo ndikin Jesús ma,
kuan koo de. In-ka tee ni yo
ndikin Jesús ma, jini tna'a de
ji'in tee tátnuni nuu sutu ma, te
chukan kúu ja ni kivi de ji'in
Jesús ma ini ve'e ma.
16 Kovaa Pedro ma, ni kendoo de
ye'e ke'e ma. Te chukan kúu ja
ni kee tee ndikin Jesús ma, tee
jini tna'a ji'in tee tatnuni nuu
sutu ma, te ni jiña'a de nuu ña'a
jito ye'e ma, te saa ni kuu ni kivi
Pedro ma.
17 Ña'a jito ye'e ma, ni jikan-tnu'u
ña Pedro ma:
—¿Masu ndijin tna kúu tee
ka ndikin tna'a ji'in tee kúu
Jesús ya? —kúu ña jiña'a ña.
Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Ña'a, masu saña kúu —kúu de
jiña'a de.
18 Kovaa vijin xeen ma, te tee
ka jinukuechi ma, ji'in tee ka jito
veñu'u ma, ni ka xndu'va de ñu'u,
te ka yikuu de ka nduvixi de.
Suni Pedro ma, yituu tna de
yukan ne'un tee ma, ndúvixi de
yu'u ñu'u ma.

Tee kúu Anás ma, ni xndichi de Jesús ma

(Mt 26:59-66;
Mr 14:55-64; Lc 22:66-71)

19 Tee tátnuni nuu sutu ma, ni
keja'a de jikan-tnu'u de Jesús ma
siki tee ka ndikin ya ma ji'in siki
tnu'u káxtnu'u ya ma.
20 Jesús ma, jiña'a ya:
—Saña chi ni yo ka'an ndijin sa
nuu ndaka ñayii ñuu ñayivi a.
Ndimaa ni yo kaxtnu'u sa ini
veñu'u lilikin ma ji'in ini veñu'u
ka'nu ma nuu ka ndututu ndaka
ñayii judío a. Te masu nawa ni
yo ka'an yu'u sa.
21 ¿Nava'a ka jikan-tnu'u ña'a
ni? Jin kakan-tnu'u ni nuu ñayii
ni ka jiniso'o ja ni ka'an sa ma,

te ñayii yukan, jin ka'an i nde a
ni yo kaxtnu'u sa nuu i ma. Vaa
ñayii ma chi ka jini i nawa ni yo
ka'an sa ma —kúu ya jiña'a ya.
22 Nuu ni ka'an Jesús ma sukan,
in tee jito veñu'u ma, ni wa'a de
in yikinuu ya ma, te jiña'a de:
—¿Sukan ndákone'e ni nuu tee
tátnuni nuu sutu a? —kúu de
jiña'a de.
23 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Nú ni ka'an sa in ja u'vi,
ka'an ni nde a kúu. Te nú ni
ka'an sa ja va'a, ¿nava'a káni
ña'a ni? —kúu ya jiña'a ya.
24 Sani te Anás ma, ni
tetniñu de ya nuu tee kúu Caifás
tee tátnuni nuu sutu ma.

Pedro ma, ni ka'an de in-ka jichi ja masu jini de Jesús ma

(Mt 26:71-75;
Mr 14:69-72; Lc 22:58-62)

25 Te Pedro ma, yikuu-ka de
ndúvixi de yu'u ñu'u ma. Te ni
ka jikan-tnu'u i de:
—¿Masu ndijin kúu in tee ni
ka yo ndikin tee kúu Jesús ma?
—ka kuu i ka jiña'a i.
Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Ña'a, masu saña kúu —kúu de
jiña'a de.
26 Sani te in tee jinukuechi
nuu sutu ma, tna'a tee ni
ja'nde Pedro ma so'o de ma, ni
jikan-tnu'u de:
—¿Te masu ni jini ña'a sa
huerta ma ji'in de ma? —kúu de
jiña'a de.
27 Pedro ma, jiña'a de in-ka jichi
ja masu jini de Jesús ma. Te maa
ora yukan-ni ni kana li'li ma.

Ni ka jan ndaxsia'a i Jesús ma nuu nda'a Pilato ma

(Mt 27:1-2, 11-14;
Mr 15:1-5; Lc 23:1-5)

28 Ni ka nde koo tee judío ma
ji'in Jesús ma ve'e tee kúu
Caifás ma, te kuan koo de
ji'in ya palaciu nuu yinee tee ñuu
Roma ma ja tátnuni de ma. Vaa
jâ ve ndii ma, te tee judío ma,
masu kuu-ka jin kivi koo de ini
palaciu ma, vaa nú ña'a te masu
jin koo vii de nuu Su'si ma, te
masu kuu jin kuxini de kivi Viko
Pascua ma.
29 Chukan kúu ja Pilato ma, ni
kee de ja ka'an de, te jiña'a de:
—¿Na nde a ka xtekuechi ni tee
ya'a? —kúu de jiña'a de.
30 Ni ka ndakone'e de:
—Nute masu in tee sa'a ja u'vi
kúu de, masu ki koo sa ki xsia'a
sa de nuu nda'a ni a —ka kuu de
ka jiña'a de.
31 Pilato ma, jiña'a de:
—Jin ndakueka maa ni de, te
jin ka'nde ni tniñu de sukan ka
sa'a maa ni a —kúu de jiña'a de.
Te tee ka kuu judío ma, ni ka
ndakone'e de:
—Kovaa saña ja ka kuu sa
ñayii judío a, masu kuu jin ka'ni
sa ni-in ñayii —ka kuu de ka
jiña'a de.

32 Chukan kúu ja ni kuu sukan
ni ka'an Jesús ma siki ja naxe
kûu ya ma.
33 Pilato ma, ni ndivi tuku de
ini palaciu ma, te ni kana de
Jesús ma, te jikan-tnu'u de ya:
—¿Ndijin kúu rey ñayii
judío ma? —kúu de jiña'a de.
34 Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Maa ni jani ini ja ká'an ni a,
xi nde in ni ska'an ña'a? —kúu ya
jiña'a ya.
35 Te ni ndakone'e Pilato ma:
—¿Xi ñayii judío ma kúu saña?
Maa ñayii ñuu ni a, ji'in tee ka
tatnuni nuu sutu ma ka kuu
tee ni ka ki ndi xsia'a ña'a nuu
saña. ¿Nawa ni sa'a ni? —kúu de
jiña'a de.
36 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Nuu tátnuni sa ma masu ñuu
ñayivi a kúu. Nute ya'a kúu,
koneva'a sa ñayii jin kunukuechi
nuu sa, te jin kanaa i, sukan-va'a
saña, ma jin tnii ña'a ñayii
judío ma. Kovaa nuu tatnuni
sa ma masu ñuu ñayivi a kúu
—kúu ya jiña'a ya.
37 Sani te ni jikan-tnu'u tuku
ña'a Pilato ma:
—¿Nú sukan, te rey kúu ni?
—kúu de jiña'a de.
Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Maa ni ni ka'an ja rey kúu sa.
Vee sa, te ni kâku sa ñuu ñayivi a,
sukan-va'a ka'an sa nde a kúu ja
ndaa. Te ndaka ñayii ka sa'a ja
ndaa ma, ka niniso'o i ja ká'an
sa ma —kúu ya jiña'a ya.
38 Te Pilato ma, jiña'a de:
—¿Nde a kúu ja ndaa ma?

Ni ka kundee maa ñayii ma, te ni tatnuni Pilato ma ja jin ka'ni i Jesús ma

(Mt 27:15-31;
Mr 15:6-20; Lc 23:13-25)

Ja ni jinu ni jikan-tnu'u de ya
sa'a, ni kee de in-ka jichi, te ni
ka'an de ji'in tee judío ma, te
jiña'a de:
—Saña, ñatuu ni ndani'i sa
ni-in kuechi tee ya'a.
39 Kovaa ka neva'a maa ni
costumbre ja saña ndaxsiaa in tee
yinee vekaa ma ne'un kivi Viko
Pascua a. ¿Ka kuni ni ja ndaxsiaa
sa tee kúu rey nuu ñayii judío a?
—kúu de jiña'a de.
40 Ndaka ñayii ma, ûni ka
kayu'u i ka jiña'a i:
—¡Tee jiña chi ña'a! ¡Ndaxsiaa
ni tee kúu Barrabás ma! —ka
kuu i ka jiña'a i.
Te tee kúu Barrabás ma chi in
kui'na kúu de.
19 Pilato ma, ni tnii de
Jesús ma, te ni tatnuni de
ja jin kani i ya.
2 Te tee ka kuu soldado ma, ni
ka sa'a de in corona iñu, te ni
ka sonee de xini Jesús ma, te ni
ka skondii de ya in sa'ma kua'a
tnuu.
3 Sani te ni ka jan tu'va de ya, te
ka jiña'a de:
—¡Ja va'a kúu rey tátnuni nuu
ñayii judío ma! —ka kuu de ka
jiña'a de.
Te ka wa'a de tikatu
yikinuu ya ma.

4 Pilato ma, ni kee de in-ka
jichi, te jiña'a de:
—¡Jin konde'ya ni! Ni kene'e
sa de, sukan-va'a jin kuni ni ja
masu ni ndani'i sa ni-in kuechi de
—kúu de jiña'a de.
5 Ni kee Jesús ma. Yoxtnee in
corona iñu xini ya, te ndii ya
in sa'ma kua'a tnuu. Pilato ma,
jiña'a de nuu ñayii ma:
—¡Ya'a iyo tee ya'a! —kúu de
jiña'a de.
6 Nuu ni ka jini tee ka tatnuni
nuu sutu ma, ji'in tee ka jito
veñu'u ma, ni ka keja'a de ka
kayu'u de ka jiña'a de:
—¡Kata kaa ni de nuu krusi ma!
—ka kuu de ka jiña'a de.
Pilato ma, jiña'a de:
—Kuán koo ni ji'in de, te jin
kata kaa maa ni de nuu krusi ma,
vaa saña, masu ni ndani'i sa ni-in
kuechi de —kúu de jiña'a de.
7 Te tee judío ma, ni ka
ndakone'e de:
—Saña, ka neva'a sa in ley, te
ja sukan ká'an ley sa ma, tee ya'a
chi iyo de ja kûu de, vaa sa'a de
tnu'u ja Sa'ya Su'si ma kúu de
—ka kuu de ka jiña'a de.
8 Ja ni jiniso'o Pilato ma sukan,
ni yu'u xeen-ka de.
9 Ni ndivi tuku de in-ka jichi
palaciu de ma, te ni ndakan-tnu'u
tuku de Jesús ma:
—¿Ndenu kúu ñuu ni? —kúu de
jiña'a de.
Kovaa Jesús ma, ñatuu ni
ndakone'e kuiti ya.
10 Pilato ma, jiña'a de:
—¿Te ma ndakone'e ni? ¿Ñatuu
jini ni ja iyo sa ja tatnuni sa te jin
kata kaa ña'a i nuu krusi ma, te
iyo sa ja kuu ndaxsiaa ña'a sa?
—kúu de jiña'a de.
11 Sani te Jesús ma, ni
ndakone'e ya:
—Masu kuu tatnuni ni siki
saña, nú ma taa Su'si ma tnu'u.
Chukan kúu ja tee ni ki ndi xsia'a
ña'a nuu nda'a ni a, ndiso kuechi
xeen-ka de sana ndijin —kúu ya
jiña'a ya.
12 Onde ora yukan, Pilato ma,
ndúku de naxe ndaxsiaa de
Jesús ma. Kovaa ñayii judío ma,
ka kayu'u i ka jiña'a i:
—Nuna ndaxsiaa ni de, masu
tee ka ketna'a ini ji'in tee kúu
César tee tátnuni ñuu Roma ma
kúu ni. Vaa jini maa ni ja
ndeva'a-ni na in sa'a tnu'u ja
rey kúu i, masu kétna'a ini i
ji'in César tee tátnuni ma —ka
kayu'u i ka jiña'a i.
13 Pilato ma, ja ni jiniso'o de
sukan, ni tatnuni de ja jin kene'e i
Jesús ma, te ni jinkoo de nuu
ja'nde de tniñu ma, nuu ka
xnani i sa'an hebreo ma Gabata,
ja kúni ka'an “nuu vivii ni ka
sama de ichi ma ji'in yuu”.
14 Te kivi yukan chi in kivi
xi'na-ka sana ko kuu Viko
Pascua ma kúu, te visi sava
nduu ma kúu, te jiña'a Pilato ma
nuu ñayii judío ma:
—¡Ya'a iyo rey ni a! —kúu de
jiña'a de.
15 Kovaa maa ñayii ma, ka
kayu'u i:

—¡Kúu de! ¡Kúu de! ¡Kata kaa ni de nuu krusi ma! —ka kuu i ka kayu'u i.

Pilato ma, ni jikan-tnu'u de:

—¿Te kata kaa sa rey ni a nuu krusi ma ka kuni ni? —kúu de jiña'a de.

Te tee ka tatnuni nuu sutu ma, ni ka ndakone'e de:

—¡Saña, masu na in-ka rey ka neva'a sa, nú masu ja César tee tátnuni ñuu Roma ma! —ka kuu de ka jiña'a de.

16 Sani te Pilato ma, ni xndoo de Jesús ma nuu nda'a maa ñayii judío ma, sukan-va'a jin kata kaa maa i ya nuu krusi ma, te kuan koo maa i ji'in ya.

Ni ka skuita kaa de Jesús ma nuu krusi ma

(Mt 27:32-44; Mr 15:21-32; Lc 23:26-43)

17 Ni kee Jesús ma ndiso ya in krusi, te kua'an ya ichi nuu nani Gólgota sa'an hebreo ma, ja kúni ka'an "Tinduu Yiki Xini Ndiyi".
18 Te yukan ni ka skuita kaa de ya nuu krusi ma ji'in uu-ka tee, in de ma xiñi kua'a ya ma te in-ka de ma xiñi satni ya ma.
19 Pilato ma, ni tatnuni de ja jin tenee i xini krusi nuu ndakaa Jesús ma in ja kondee tnu'u ká'an: "Jesús tee ñuu Nazaret ma, rey ñayii judío a".
20 Te kua'a ñayii judío ma, ni ka ka'vi i tnu'u ndenee xini krusi ma, vaa nuu ni ka skuita kaa i Jesús ma nuu krusi ma chi iyo yatni ñuu ma, te tnu'u ndenee xini krusi ma ndee sa'an hebreo, ji'in sa'an latín, ji'in sa'an griego.
21 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma, ka jiña'a de nuu Pilato ma:

—Máko tee ni: "Rey ñayii judío a", su'va tee ni: "Tee sa'a tnu'u ja rey ñayii judío a kúu de" —ka kuu de ka jiña'a de.

22 Kovaa Pilato ma, ni ndakone'e de:

—Ja ni tee sa a, ñatuu na in ko ndaxsama —kúu de jiña'a de.

23 Sani te tee ka kuu soldado ma, nuu ni jinu ni ka skuita kaa de Jesús ma nuu krusi ma, te ni ka ndaxtutu de sa'ma ya ma, te ndi-kuun soldado ma ni ka ndake'en jaku jaku. Te ni ka jito de sa'ma ndii ya ma, ja masu nde ni kiku chi in-ni ni kenii sa'ma ma.
24 Te soldado ma, ka ka'an ndi-in ndi-in de:

—Má jin kachi o, su'va jín chu'un o suerte, te jín koto o nde o ndani'i i —ka kuu de ka ka'an de.

Sukan, te ni kuu sukan ndee tnu'u Su'si ma: "Ni ka ndaka'nde i sa'ma sa a, te ni ka chu'un i suerte siki sa'ma ndii sa a, kóto na nde i ndake'en." Te sukan ndija ni ka sa'a tee ka kuu soldado ma.

25 Yatni nuu iyo krusi nuu ndakaa Jesús ma iyo si'i ya ma, ji'in ku'u ña ma, ji'in María ñasi'i Cleofas ma, ji'in María Magdalena ma.
26 Nuu ni jini Jesús ma si'i ya ma te yatni nuu iyo ña ma iyo

tee ni yo ndikin ya ma tee ni
yo kutoo ya ma, te jiña'a ya
si'i ya ma:
—Ndijin, jiña iyo sa'ya ni a
—kúu ya jiña'a ya.
27 Sani te jiña'a ya tee ni yo
ndikin ya ma:
—Ndijin, jiña iyo si'i ni a
—kúu ya jiña'a ya.
Sani te tee ni yo ndikin ya ma,
ni nducargu de ña onde kivi
yukan ja ko koto de ña.

Sukan ni ji'i Jesús ma

(Mt 27:45-56;
Mr 15:33-41; Lc 23:44-49)

28 Ja ni jinu sukan ma, vaa
Jesús ma chi jâ jini ya ja ni ndi'i
ndaka ja iyo ja ndo'o neni ya ma,
te jiña'a ya:
—Yíchi sa.
Sukan jiña'a ya, sukan-va'a na
ko kuu sukan ká'an tnu'u ndee
nuu tutu Su'si ma.
29 Te núkuiñi in tindo'o nuu
ñu'u chitu ndute uva ni jiya.
Te ni ka chunee de in sa'ma
vita nuu ndute uva ni jiya ma,
te ni ka ju'ni de in yutnu
tnu hisopo, te ni ka xtu'va de
yu'u ya ma.
30 Te Jesús ma, nuu ni
jitotnuni ya ndute uva ni jiya ma,
te ni ka'an ya:
—Ndaka jâ ni kuu kuiti —kúu ya
ká'an ya.
Sani te ni nune'e ya xini ya ma,
sani te kuan no'o anua ya ma
nuu Su'si ma.

In soldado ma, ni tuu ni'ni de in lanza yika Jesús ma

31 Vaa in kivi xi'na-ka sana ko
kuu Viko Pascua ma kúu ma, te
ñayii judío ma, ñatuu ka kuni i
ja jin kuita kaa ñunde'yu ma nuu
krusi ma, vaa kivi yutnee ma kúu
kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu ñayii ma, te kivi yukan
chi in kivi ii kúu. Chukan kúu
ja ni ka jikan i nuu Pilato ma
ja tatnuni de nuu soldado ma,
ja na jin ka'nu de yiki ja'a tee
ka ndakaa nuu krusi ma, te jin
xtandiyo de ñunde'yu tee ma.
32 Te tee ka kuu soldado ma, ni
jan koo de. Sani te ni ka ja'nu de
yiki ja'a tee ndakaa nuu krusi
xinañu'u ma, ji'in tee ndakaa
nuu krusi in-ka xiñi Jesús ma.
33 Kovaa nuu ni ka jan tu'va de
Jesús ma, te ni ka jini de ja jâ ni
ji'i ya. Chukan kúu ja ñatuu ni ka
ja'nu de yiki ja'a ya ma.
34 Kovaa in soldado ma, ni jan
tuu ni'ni de in kaa nani lanza
yika ya ma. Sani te ora yukan ni
kee niñi ji'in ndute.
35 Tee ndákani sa'a kúu in tee
ni jini, te ndáka'an ndaa de, te
jini maa de ja ja ndaa ká'an de,
sukan-va'a jin kandija tna ni.
36 Vaa sukan ni yo kuu, sukan-va'a
ko kuu sukan ká'an tnu'u ndee
nuu tutu Su'si ma: “Masu jin
ka'nu i ni-in yiki ya ma.”
37 Te in-ka nuu ndee tnu'u
Su'si ma ká'an: “Jin konde'ya i
iya ni ka kaan i yika ya ma.”

Sukan ni ka chu'u i Jesús ma

(Mt 27:57-61;
Mr 15:42-47; Lc 23:50-56)

38 Ja ni jinu sukan ma, José tee
ñuu Arimatea ma, ni jiña'a de
ja na kua'a Pilato ma tnu'u,
sukan-va'a no'o de ji'in ñunde'yu
Jesús ma. José ma kúu in tee ni
yo ndikin Jesús ma, kovaa ni
yo ndikin yu'u de ya, vaa ni yo
yu'u de tee judío ma. Pilato ma,
ni wa'a de tnu'u, te José ma, ni
jan nune'e de ñunde'yu ya ma.
39 Suni Nicodemo ma, tee ni ja'an
in jakuaa ni ndatnu'u de ji'in
Jesús ma, yinda'a de kua'a xeen
ja jáxiko asi sakanuu ji'in mirra
ji'in áloe.
40 Te José ma ji'in Nicodemo ma,
ni ka ndake'en de ñunde'yu
Jesús ma, te ni ka chutuu de ya
sa'ma ni ka chi'i de ja jáxiko
asi ma, vaa sukan ka sa'a ñayii
judío ma nú jin chu'u i in ndiyi ma.
41 Te nuu ni ndakaa Jesús ma iyo
in huerta, te yukan iyo in yavi
jaa nuu ñatuu na in kinee-ka.
42 Yukan ni ka chinee de
ñunde'yu Jesús ma, vaa yavi ma,
iyo yatni i, te vaa sani te keja'a
kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu ñayii judío ma.

Sukan ni ndateku Jesús ma

(Mt 28:1-10; Mr 16:1-8;
Lc 24:1-12)

20 Te kivi ni keja'a smana ma,
te María Magdalena ma,
ne'e xeen kua'an ña yavi nuu
yinee ñunde'yu Jesús ma. Ûni
ndatinee-ka. Te ni jini ña ja ni
jan ndiyo yuu ndesi ye'e yavi ma.
2 Sani te jinu ña ni ja'an ña nuu
ka iyo Simón Pedro ma, ji'in
in-ka tee ni yo ndikin ya ma, tee
ni yo kutoo xeen Jesús ma, te
jiña'a ña:
—Masu chi kuan koo i ji'in
ñunde'yu Señor ma, te ñatuu ka
jini sa ndenu ni ka jan xsia'a i
ñunde'yu ma —kúu ña jiña'a ña.
3 Pedro ma ji'in in-ka tee ni yo
ndikin ya ma, kuan koo de nuu
yinee ñunde'yu ma.
4 Te nduu de ka jinu kuan
koo de, kovaa in-ka de ma chi ni
kuñama-ka de sana Pedro ma, te
xinañu'u-ka de ni kenda yavi ma.
5 Te ni jakindeyi de, te nde'ya de,
te ni jini de sa'ma ni ñutuu ya ma,
kovaa ñatuu ni kivi de.
6 Sani te ni kenda Simón
Pedro ma, te ni kivi de ini
yavi ma. Te ni jini de sa'ma ni
ñutuu Jesús ma.
7 Suni ni jini de sa'ma ni ñutuu
xini ya ma. Te ñatuu iyo i yatni
nuu kátuu sa'ma ni ñutuu ya ma,
su'va ni nukitna'nu i, te kátuu
siin i.
8 Sani te ni kivi tna in-ka tee ni
yo ndikin ya ma, tee ni kenda
xinañu'u-ka yavi ya ma, te ni
jini de sukan ni kuu ma, te ni
kandija de.
9 Vaa ñatuu jin jaku'ni-ka ini de
sukan ká'an tnu'u ndee tnu'u
Su'si ma ja sukan ndateku ya ma.
10 Sani te ni ka ndakokuiñi de
ve'e de ma.

Jesús ma, ni kenda ya nuu María Magdalena ma

(Mr 16:9-11)

11 María ma, ni kendoo ña ichi
ke'e ma ye'e yavi nuu ni yinee
Jesús ma, te nda'yu ña, te ni
jakindeyi ña ja konde'ya ña ini
yavi ma.
12 Te ni jini ña uu ángel ka ne'nu
sa'ma kuijin, ka nukoo i nuu
ni iyo ñunde'yu Jesús ma, in i
ichi nuu ni iyo xini ya ma, te
in-ka i ma ichi nuu ni ka iyo
ja'a ya ma.
13 Te ángel ma, ni ka jikan-tnu'u i
ña:
—Ndijin, ¿nava'a nda'yu ni?
—ka kuu i ka jiña'a i.
Te ni ndakone'e ña:
—Vaa kuan koo i ji'in ñunde'yu
Señor sa ma, te ñatuu jini sa
ndenu ni ka jan xsia'a i —kúu ña
jiña'a ña.
14 Yika ni ka'an ña sukan,
te ni ndonenuu ña, te ni jini
ña Jesús ma, kovaa ñatuu ni
ndakuni maa ña ya.
15 Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya:
—Ndijin, ¿nava'a nda'yu ni?
¿Nde in ndanduku ni? —kúu ya
jiña'a ya.
Maa ña chi jani ini ña ja tee jito
huerta ma kúu de, te jiña'a ña:
—Señor, nú ndijin ni ndake'en
ñunde'yu teskua'a sa ma, ka'an ni
ndenu ni jan xsia'a ni, sukan-va'a
ki'in sa jin nu ke'en sa —kúu ña
jiña'a ña.
16 Sani te Jesús ma, jiña'a ya:
—¡María! —kúu ya jiña'a ya.
Sani te ni ndonenuu ña, te
nde'ya vava'a ña ya, te jiña'a ña
sa'an hebreo:
—¡Raboni! —kúu ña jiña'a ña.
Te tnu'u raboni ma kúni ka'an
“teskua'a”.
17 Jesús ma, jiña'a ya:
—Máko tnii ña'a ni, vaa ñatuu
ndaa-ka sa nuu iyo Yuva sa ma.
Kovaa kuá'an ni, te kuña'a ni
ñani sa tee ka ndikin ña'a ma,
ja ndaa sa nuu iya kúu Yuva
sa ma, iya kúu Yuva ndaka ni ma,
iya kúu Su'si sa ma, iya kúu
Su'si ndaka tna ni ma —kúu ya
jiña'a ya.
18 Sani te María Magdalena ma,
kua'an ña nuu ka iyo de ma, te
ni ndakani ña nuu ndaka tee ka
ndikin ya ma ja ni jini ña Iya
Tátnuni ma, te suni ndakani ña
sukan jiña'a ya ma.

Jesús ma, ni kenda ya nuu ñayii ka ndikin ya ma

(Mt 28:16-20;
Mr 16:14-18; Lc 24:36-49)

19 Te nuu ni kunee ma kivi
yukan kivi keja'a smana ma,
te ñayii ka ndikin ya ma, ni
ka ndututu i ini ve'e ma, te
ndesi ye'e ma, vaa ka yu'u i
tee judío ma. Te Jesús ma, ni
kivi ya, te ni jinkuiñi ya me'ñu
ndaka ñayii ka ndikin ya ma, te
jiña'a ya:
—¡Jin koo mani ni! —kúu ya
jiña'a ya.
20 Ja ni ka'an ya sukan, sani
te ni kaxtnu'u ya nda'a ya ma

ji'in yika ya ma, te ni ka kutachi
ndaka ñayii ka ndikin ya ma, ja
ni ka ndakuni i Iya Tátnuni ma.
21 Sani te Jesús ma, jiña'a ya
in-ka jichi:
—¡Jin koo mani ni! Sukan
ni tetniñu ña'a Yuva sa ma,
sukan tétniñu tna ña'a sa ndijin
—kúu ya jiña'a ya.
22 Te ni tutachi ya siki ñayii ma,
te jiña'a ya:
—Jin kuta'vi ni Xtumani
Ndios a.
23 Te ja maa ya ma, te nú
na in jin kuña'a ni ja ni ka
naa kuechi i ma, te jin naa
kuechi i ma nuu Su'si ma. Te nú
na in masu jin kuña'a ni ja jin
naa kuechi i ma, te masu jin naa
kuechi i ma —kúu ya jiña'a ya.

Tomás ma, ni jini de ji'in nuu de Jesús ma, ja jâ ni ndateku ya ma

24 Tomás ma kúu in tee ndi-uxi
uu tee ni ka yo ndikin ya ma,
te tee ni ka yo xnani i Kuati ma
kúu de. Ñatuu de iyo nuu ni
kenda Jesús ma.
25 Sani te ñayii ka ndikin ya ma,
ka jiña'a i:
—Ni ka jini sa Iya Tátnuni ma
—ka kuu i ka jiña'a i.
Kovaa Tomás ma chi ni
ndakone'e de:
—Nú ma kuni sa nuu ni kaan
nda'a de ma ji'in nduyu kaa ma,
te nú ma chinee sa xninda'a sa a
nuu ni tnakue'e ma, te nú ma
chinee sa nda'a sa a yika de ma,
te masu kandija sa —kúu de
jiña'a de.
26 Nuu una kii ma, te ñayii ka
ndikin ya ma, ni ka ndututu tuku i
in-ka jichi ini ve'e ma. Tomás ma,
iyo tna de. Te ndesi va'a ye'e ma.
Kovaa Jesús ma chi ni kuu ni
kivi ya, te ni jinkuiñi ya me'ñu
ndaka ñayii ma, te jiña'a ya:
—¡Jin koo mani ni! —kúu ya
jiña'a ya.
27 Sani te jiña'a ya Tomás ma:
—Chinee ni xninda'a ni a ya'a,
te konde'ya ni nda'a sa ya. Te
chinee ni nda'a ni a yika sa a,
te máko ku'un ini ni ja onde
kuni ni sana kandija ni —kúu ya
jiña'a ya.
28 Sani te Tomás ma, ni
ndakone'e de, te jiña'a de:
—¡Iya tátnuni nuu maa sa kúu
ni! ¡Su'si maa sa kúu ni! —kúu de
jiña'a de.
29 Jesús ma, jiña'a ya:
—¿Ni kandija ni vaa ni jini
ña'a ni a? ¡Va'a xeen-ka ka kuu
ñayii ni ka kandija ña'a ma, visi
ñatuu ni ka jini ña'a i! —kúu ya
jiña'a ya.

Nava'a ni tee Juan ma libru ya'a

30 Jesús ma, ni sa'a ya kua'a
xeen milagru nuu ñayii ka
ndikin ya ma, tna'a ja masu ka
ka'an nuu tutu ya'a.
31 Kovaa tnu'u ya'a chi ka ndenee i
nuu tutu ya'a, sukan-va'a jin
kandija ni ja Jesús ma kúu
Cristo ma, te Sa'ya Su'si ma

kúu ya, te ja maa ya, te jin koteku
ni ni-kani ni-jika.

Jesús ma, ni kenda ya nuu uja tee ka ndikin ya ma

21 Nuu ni jinu sukan ma,
Jesús ma, ni kenda ya
in-ka jichi nuu ka iyo tee
ka ndikin ya ma yu'u mar
nani Tiberias ma. Te sa'a ni
kenda ya:
2 Ka iyo tutu Simón Pedro ma,
Tomás tee ni ka yo xnani i
Kuati ma, Natanael tee ñuu Caná
ja iyo i ñuu Galilea ma, sa'ya tee
kúu Zebedeo ma, ji'in uu-ka tee
ka ndikin ya ma.
3 Te Simón Pedro ma, jiña'a de:
—Kí'in sa jin tava sa tiaka
—kúu de jiña'a de.
Te ni ka ndakone'e tee ka iyo
ji'in de ma:
—Saña tna, suni jin koo tna o
—ka kuu de ka jiña'a de.
Te kuan koo de, te ni ka ka
koo de nuu barcu de ma, kovaa
jakuaa yukan ñatuu kuiti na tiaka
ni ka tava de.
4 Nuu jâ ve ndii ma, Jesús ma, ni
kenda ya yu'u ndute ma, kovaa
tee ka ndikin ya ma, masu nde
ka ndakuni de ya ja maa ya
kúu.
5 Jesús ma, ni jikan-tnu'u ya:
—Ndijin, ¿ñatuu kuiti na tiaka
ka tava ni? —kúu ya jiña'a ya.
Te ni ka ndakone'e de:
—Ñatuu kuiti —ka kuu de ka
jiña'a de.
6 Jesús ma, jiña'a ya:
—Jin skee ni ñunu ni a xiñi
barcu a ichi kua'a a, te jin tava
kua'a ni tiaka —kúu ya jiña'a ya.
Te sukan ni ka sa'a de. Sani
te ñatuu ka kundee-ka de jin
ndatava de ñunu de ma, vaa
kua'a xeen tiaka ni jaku'un.
7 Sani te in tee ni yo ndikin ya ma,
tee ni yo kutoo xeen Jesús ma,
jiña'a de Pedro ma:
—¡Iya Tátnuni ma kúu ya!
—kúu de jiña'a de.
Yika ni jiniso'o Simón Pedro ma
ja maa Iya Tátnuni ma kúu ya, te
ni ndinuu kunu de su'nu de ma,
vaa iyo vichi de nkuu, sani te ni
kêe de nuu ndute ma.
8 Te jaku-ka tee ka ndikin ya ma,
ni ka ndenda koo de yu'u
ndute ma ji'in barcu de ma ka
ñu'u ka ñu'u-nka de ñunu de ma,
vaa ñu'u chitu kuiti tiaka, te visi
cientu-ka metro sana jin nde
koo de yu'u ndute ma.
9 Te nuu ni ka nde koo de nuu
ñu'ú ma, te ni ka jini de ja jâ ni
tna'a ñu'u, te yoxtnee in tiaka
ji'in xtatila.
10 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ki xsia'a ni jaku tiaka yika ni
ka tava ni a —kúu ya jiña'a ya.
11 Simón Pedro ma, ni kaa de
nuu barcu de ma, te ni tnii de
ñunu ñu'u tiaka na'nu ma, te ni
ñu'u de onde yu'u mar ma. Te
cientu uu xiko uxi uni (153) ti
kúu. Te visi kua'a xeen ti kúu,
kovaa ñatuu ni te'nde ñunu ma.
12 Jesús ma, jiña'a ya:
—Ne'e koo ni, te jín kasi ini o
—kúu ya jiña'a ya.

Ni-in tee ka ndikin ya ma,
ñatuu ka kusaa ini de ja jin
kakan-tnu'u de na in kúu ya,
vaa jâ ka jini de ja maa Iya
Tátnuni ma kúu ya.
13 Sani te Jesús ma, ni jan
tu'va ya, te ni tnii ya xtatila ma,
te ni wa'a ya de, te suni sukan ni
tnii ya tiaka ma, te ni wa'a ya de.
14 Cha'a kúu ja ku-uni jichi ja ni
kenda ya nuu tee ka ndikin ya ma,
ja ni ndateku ya ma.

Jesús ma, ni ndatnu'u ya ji'in Simón Pedro ma

15 Nuu ni jinu ni ka jasi
ini de ma, Jesús ma, ni
jikan-tnu'u ya Simón Pedro ma:
—Simón sa'ya Juan, ¿kútoo
xeen-ka ña'a ni sana tna'a cha'a?
—kúu ya jiña'a ya.
Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Saa vi, Señor, maa ni jini
ja kútoo xeen ña'a sa —kúu de
jiña'a de.
Jesús ma, jiña'a ya:
—Ko koto va'a ni ñayii ka kuu
lelu sa a —kúu ya jiña'a ya.
16 Ni ndakan-tnu'u tuku ya de
ja ku-uu jichi:
—Simón sa'ya Juan, ¿kútoo
ña'a ni? —kúu ya jiña'a ya.
Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Saa vi, Señor, jâ jini maa ni ja
kútoo ña'a sa —kúu de jiña'a de.
Jesús ma, jiña'a ya:
—Ko koto va'a ni ñayii ka kuu
ndikachi sa a —kúu ya jiña'a ya.
17 Ja ku-uni jichi ni
jikan-tnu'u ya de:
—Simón sa'ya Juan, ¿kútoo
ña'a ni? —kúu ya jiña'a ya.
Pedro ma, ni kuxii ini de,
vaa ja ku-uni jichi kúu ja ni
jikan-tnu'u ya de nú kútoo de ya,
te ni ndakone'e de:
—Señor, maa ni jini ndaka, te
jini ni ja kútoo ña'a sa —kúu de
jiña'a de.
Jesús ma, jiña'a ya:
—Ko koto va'a ni ñayii ka kuu
ndikachi sa a.
18 Ja ndaa ja ndaa ká'an sa,
nuu ni iyo jaa-ka ni ma, ni yo
nukone'nu maa ni sa'ma ni ma,
sukan-va'a ki'in ni ndenu kúni
ni ma. Kovaa nuna kuu nija'nu
ni, skuili ni nda'a ni a, te in-ka
ñayii ndaku'ni chii ni a, te jin
xsia'a ña'a i nuu ñatuu kúni ni ja
ki'in ni ma —kúu ya jiña'a ya.
19 Ja ni ka'an ya sukan ma,
Jesús ma, yikuu ya káxtnu'u ya
naxe jin sa'a ñayii ma Pedro ma
kivi kûu de ma, te ja sukan
ndo'o de ma, te koo jayiñu'u nuu
Su'si ma. Sani te jiña'a ya:
—¡Kondikin ña'a ni! —kúu ya
jiña'a ya.

Ni jiña'a Jesús ma nuu Pedro ma ja má ko ndi ini de sukan ndo'o in-ka ñayii ma

20 Ja ni konenuu Pedro ma, ni
jini de ja ndandikin in-ka tee ka
ndikin ya ma, tee ni yo kutoo
xeen Jesús ma. Te tee yukan chi
maa tee ni iyo xiñi Jesús ma kivi
ni ka kuxini ya ji'in ndaka de ma
kúu de, te maa de kúu tee ni

jikan-tnu'u sa'a: “Señor, ¿na in
kúu tee ke'en-su'va ña'a ma?”
21 Nuu ni jini Pedro ma de, ni
jikan-tnu'u de Jesús ma:
—Señor, te tee ya'a, ¿naxe ko
kuu de? —kúu de jiña'a de.
22 Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Nú kúni sa ja koteku de onde
kivi ndii sa ma, te ndijin, ¿naku
ndí ini ni? Ndijin, kondikin ña'a
ni —kúu ya jiña'a ya.
23 Chukan kúu ja ni jitenuu
tnu'u ma ne'un ndaka ñayii
ka ndikin ya ma ja tee yukan
tee ni yo ndikin ya ma, masu
kûu de. Kovaa Jesús ma, masu ni
ka'an ya ja masu kûu de. Ja ni
ka'an ya ma kúu: “Nú kúni sa ja
koteku de onde kivi ndii sa ma,
má ko ndi ini ni.”
24 Te tee ya'a kúu maa tee ni
yo ndikin ya ma, te ndáka'an de
sukan ni kuu ma, te ni tee de sa'a,
te ka jini o ja tnu'u ndáka'an de ya
chi tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu.
25 Kua'a-ka ja ni sa'a Jesús ma.
Nute ni ka tee sa ndaka sukan ni
sa'a Jesús ma chi jani ini sa ja
masu kanda ni-ka'nu ñuu ñayivi a
jin ku'un libru jin kuva'a ma.
Te sukan kó kuu.

Sukan ni ka yo sa'a tee ni tetniñu Jesucristo ma

Sukan ni skuiso Su'si ma ja kii Xtumani Ndios ma

1 Teófilo, libru xinañu'u ja
ni tee sa nuu ni ma, ni tee
sa ndaka sukan ja ni yo sa'a
Jesús ma, ji'in sukan ni yo
kaxtnu'u ya ma, onde nuu ni
keja'a ma,
2 nuu sani te ndaa ya andivi ma.
Te ja maa Xtumani Ndios ma,
te ni tatnuni ya nuu tee ni kaji
maa ya ja jin ko kuu de tee
tetniñu ya ja jin kaxtnu'u de tnu'u
maa ya ma, te ni kaxtnu'u ya
ndaka ja jin sa'a de ma.
3 Vaa nuu ni ji'i ya ma te ni
ndateku ya ma, te ni yo kenda ya
nuu ka iyo de ma. Te sukan, te
ni kaxtnu'u ndaa, ni kaxtnu'u
ndija ya ja téku ya ma, te ni
iyo-ka ya uu xiko-ka (40) kivi
ji'in de, te ni yo kaxtnu'u ya sukan
ko kuu kivi tatnuni Su'si ma.
4 Te nuu iyo-ka ya ji'in tee
ni tetniñu ya ma, te ni
tatnuni ya ja na jin kendoo de
ñuu Jerusalén ma, ja má jin
kanda-ni de, te jiña'a ya:
—Jin kondetu ni ja ko kuu sukan
ni skuiso Yuva sa Su'si ma ja jin
kuta'vi ni Xtumani Ndios ma,
sukan ni ka'an sa ma.
5 Ja ndaa kúu ja Juan ma, ni
skuandute de ji'in ndute, kovaa
ndijin chi masu kua'a-ka-ni kii,
te jin kuandute ni ji'in Xtumani
Ndios ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ndaa Jesús ma kuan no'o ya andivi ma

6 Ñayii ka iyo tutu ji'in Jesús ma,
ka jikan-tnu'u i:
—Iya Tátnuni, ¿ndasa'a ni ja
kuu tatnuni ñuu Israel ya ñuu
ñayivi a tiempu ya'a? —ka kuu i
ka jiña'a i.
7 Te Jesús ma, ni ndakone'e ya:
—Masu ndijin ka kucargu ja jin
kuni ni na kivi ji'in na tiempu
sa'a maa Yuva sa Su'si ma, vaa
maa in-ni ya tátnuni nuu ndaka.
8 Kovaa ja kanuu-ka kúu ja jin
koo tu'va ni kivi kenda Xtumani
Ndios ma nuu ka iyo ni a, te jin
kuta'vi ni ya, te jin ni'i ni tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ma, te jin
koo ni ñuu Jerusalén ma, ji'in
ni-ka'nu ñuu Judea ma, ji'in ñuu
Samaria ma, te onde ni-ka'nu
ñuu ñayivi a jin kenda koo ni,
te jin kaxtnu'u ni tnu'u vii tnu'u
va'a sa a —kúu ya jiña'a ya.
9 Ni jinu ni ka'an ya ma, te nani
ka nde'ya de ma, te Jesús ma,
ni ndaa ya, te in nuu viko ni
ndasa'vi ya, te ñatuu ni ka
jini-ka de ya.

10 Te nani ka nde'ya de andivi ma
sukan ni ndaa ya ma, sani te
ni ka kenda koo uu ángel nuu
ka iyo tee ni tetniñu ya ma, te
kuenda tnu'u ja tee-ni ka kuu i,
te ka ne'nu i sa'ma kuijin kuijin,
11 te ka jiña'a i:
—Ndijin tee ñuu Galilea,
¿nava'a ka nde'ya ni andivi a?
Maa Jesús iya ni yo iyo ji'in
ndaka ni ma, iya ni ndaa kuan
no'o andivi ma, sukan ni ka jini
ni ja kuan no'o ya andivi ma,
sukan ndii ya in-ka tuku jichi
—ka kuu i ka jiña'a i.

Ni ka ndakaji de in tee nukuiñi nuu tniñu Judas ma

12 Onde nuu yuku nani Yuku
Tnu Olivo ma ka iyo tee ni
tetniñu ya ma. Sani te kuan nu
koo de onde ñuu Jerusalén ma, te
ni ka jika de jaku-ni, sukan ká'an
tnu'u ni tatnuni Moisés ma ja
kuu kaka ñayii ma kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu i ma,
te chukan kúu ja yika-ni ni ka
ndenda koo de ñuu Jerusalén ma.
13 Nuu ni ka ndenda koo de ini
ñuu ma, te ni ka nda koo de
onde sukun maa ve'e ku-uu ma
nuu ni ka yo ndatna'a de ma.
Te ndaka tee ya'a ka kuu de:
Pedro ma, Juan ma, Santiago ma,
Andrés ma, Felipe ma, Tomás ma,
Bartolomé ma, Mateo ma,
Santiago sa'ya Alfeo ma, Simón
tee kúu Celote ma, ji'in Judas
sa'ya Santiago ma.
14 Ndimaa ni ka yo ndututu
ndaka de ji'in ñani Jesús ma, ji'in
María si'i ya ma, ji'in jaku-ka
ña'a ma, te ni-yu'u ni-ini de ni ka
yo jikan-ta'vi de nuu Su'si ma.
15 Te kivi yukan ni ka ndututu
visi cientu oko ñayii. Te ni
ndokuiñi Pedro ma me'ñu ndaka
ñayii ma, te ni ka'an de:
16 —Ñani, ku'va, jiniñu'u ja
ko kuu sukan ni jiña'a Xtumani
Ndios ma nuu David ma, sukan
ndee nuu tutu Su'si ma, sukan
ko kuu siki Judas ma tee ni
ke'en-su'va Jesús ma, te ni
ndaxiko de ya, te ni chindee de
tee ni jan koo ni jan tnii de ya ma.
17 Vaa Judas ma chi in tee ni ka
iyo ji'in o ma kúu de, te suni ni
yo satniñu de ji'in o.
18 Kovaa xu'un ja ni ka
chuya'vi i de ja ni ndaxiko de
Jesús ma, te ni ndakuaan de in
ñu'ú, te maa yukan ni ndakata
kaa de maa de. Sani te ni
jinkava de, te ni kuun de xini de,
te ni ndata sasava de, te ni ndi'i
kuiti jiti de ma ni ka jitenuu.
19 Nuu ni ka jini ñayii ñuu
Jerusalén ma, te ni ka xnani i
ñu'ú yukan Aceldama sa'an
hebreo ma, te kúni ka'an "Ñu'ú
Niñi".
20 Vaa nuu tutu ndee Salmo ma
ká'an:
Ve'e de ma chi nduu i in nuu
masu na in koo-ka,
ve'e nuu masu na ñayii
koo-ka,
ká'an, te ka'an tna:

in-ka ñayii nukuiñi nuu
tniñu de ma,
ká'an.
21 ’Te chukan kúu ja vitna ja
ka iyo o ji'in tna'a tee ni ka yo
ndikin ña'a ma, te ni ka iyo o
ji'in de ji'in Jesús Iya Tátnuni ma
22 onde kivi ni skuandute Juan ma
Jesús Iya Tátnuni ma, te onde
kivi ni ndaa ya andivi ma ka
ndikin tna'a o. Te chukan kúu ja
jiniñu'u ja in maa tee ka ndikin
tna'a ji'in o a ndivi ne'un o a,
sukan-va'a ndaka o ji'in de jin
ka'an nuu ñayii ma ja ndija ja
ndaa kúu ja ni ndateku Jesús ma
—kúu de jiña'a de.
23 Sani te ni ka ndakaji de
uu tee ma. In tee nani José
Barsabás ma tee ni ka yo
xnani i Justo ma, te in tee nani
Matías ma.
24 Te ni ka jikan-ta'vi de sa'a nuu
Iya Tátnuni ma:
—Su'si, ndijin ja jini ni onde ini
anua ndaka ñayii ma, kaxtnu'u
ni nde tee ja nduu de a ni kaji ni,
25 sukan-va'a núkuiñi de nuu
tniñu ni yo jinukuechi Judas
tee ni skenaa maa de ma. Vaa
Judas ma, ni jiso kuechi de ma, te
jâ kua'an maa de nuu koo de ma.
—Sa'a ka jiña'a de nuu Su'si ma.
26 Sani te ni ka chu'un de suerte
siki nduu tee yukan, te ni kani ja
Matías ma ko kuu de. Te onde
ora yukan, te ni ndivi de nuu
ndi-uxi in tee ni tetniñu ya ma.

Kivi ni ka kuta'vi ñayii ma Xtumani Ndios ma

2 Nuu ni kenda Viko
Pentecostés ma, ndaka tee ni
tetniñu ya ma, te in-ni nuu ka
iyo tutu de.
2 Sani te sanaa sanaa-ni, te onde
ichi andivi ma ni kuu nini'i yu'u
kuenda tnu'u ja yi'i xeen kajin,
te ni wa'a sonda'a ni-ka'nu ini
ve'e nuu ka iyo de ma.
3 Te sani te kuenda tnu'u ja ita
ñu'u ndú'va ni ka jakona'a xini
ndi-in ndi-in de ma.
4 Te ndaka de ni ka kuta'vi
Xtumani Ndios ma. Sani te siin
siin-nka sa'an ni ka keja'a de
ka ka'an de, sukan ni wa'a
maa Xtumani Ndios ma ja jin
ka'an de ma.
5 Te maa kivi yukan ni ka
ndenda koo ndaka tee judío ka
iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a tee ka
ñu'u ini de ja jin ko sa'a tna de
sukan kúni Su'si ma.
6 Te nuu ni ka jiniso'o de sukan ni
kuu yu'u ma, te kua'a xeen de ni
jan koo ni ka ndututu, te ñatuu ka
ni'i ini-ka de naxe jin kani ini de
ja ni ka jini de ma, vaa ndi-in
ndi-in de ma ka jiniso'o sa'an
maa maa ñuu nuu ve koo de ma
ja ka ka'an tee ni tetniñu ya ma.
7 Te ûni ni ka sa'vi kuiti-nka
ini de, te ka ka'an ndi-in
ndi-in de ma:
—¿Masu tee ñuu Galilea ma ka
kuu ndaka tee ka ka'an a?

8 ¿Naxe kúu ja ka jaku'ni ini
ndi-in ndi-in o ja ka ka'an de
sa'an maa maa ñuu nuu ve koo
o a?
9 Te vitna ja yo'o chi ve ndi
koo o ñuu Partia ma, ñuu
Media ma, ñuu Elam ma,
ñuu Mesopotamia ma, ñuu
Judea ma, ñuu Capadocia ma,
ñuu Ponto ma, ñuu Asia ma,
10 ñuu Frigia ma, ñuu Panfilia ma,
ñuu Egipto ma, ji'in ñuu kuechi
Libia ma yatni Cirene ma. Suni
ka iyo tna jaku ñayii ve koo ñuu
Roma ma.
11 Te jaku o ka kuu ñayii judío ya,
te jaku-ka o ka kuu ñayii in-ka
ñuu te ni ka nduu o ñayii ñuu
judío a. Suni ñayii ve koo ñuu
Creta ma ji'in ñuu Arabia ma. Te
ja ka ka'an tee ya'a chi ndaka o
ka jaku'ni ini, vaa sa'an maa maa
o a ka ka'an de, ja ka kaxtnu'u de
ndaka ja va'a ni sa'a Su'si ma
—ka kuu de ka ka'an de.
12 Ndaka ñayii ma, ni ka
sa'vi-nka ini i, te ñatuu ka ni'i
ini i naxe jin kani ini i, te ka
jikan-tnu'u tna'a i:
—¿Nawa kúu ndaka cha'a?
—ka kuu i ka ka'an i.
13 Kovaa jaku i, ka jakundee i de,
te ka ka'an i:
—Vâa ka ndajini de —ka kuu i
ka ka'an i.

Sukan ni kaxtnu'u Pedro ma tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

14 Sani te Pedro ma, ni
ndokuiñi de ji'in ndi-uxi in-ka tee
ni tetniñu Jesús ma, te ni ka'an
nini'i de jiña'a de:
—Ndaka ni ja ka kuu ni ñayii
judío a ji'in ndaka-ka ni ja ka kuu
ni ñayii ka iyo ñuu Jerusalén a,
jin koniniso'o va'a ni, te jin
koniniso'o ndaka ni tna'a ja ká'an
sa a.
15 Tee ya'a chi masu ka ndajini de
sukan ka jani ini ni a, vaa yika
ka iin-ni xtnee kúu.
16 Su'va cha'a kúu ja ká'an nuu
ni tee tee nani Joel tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma:
17 Ká'an Su'si ma:
Sa'a ko kuu ja kivi ve
ndi'i kii ma,
te tetniñu sa Xtumani maa
sa a siki ndaka ñayii ma.
Sayii ni ma ji'in sasi'i ni ma,
jin ndakaxtnu'u i tnu'u
maa sa ma.
Suchi jaa ma, jin kuninuu i
nawa kúni Su'si ma
ja kaxtnu'u ya,
te tee nija'nu ma, sa'a
Su'si ma ja jin jani de
nawa kúni Su'si ma ja
kaxtnu'u ya ma.
18 Suni siki tee ji'in ña'a ka
jinukuechi nuu sa ma
tetniñu sa Xtumani maa
sa a kivi yukan,
te jin ndakaxtnu'u i
tnu'u sa a.
19 Te onde andivi ma sa'a sa
ja jin kuni ñayii ma
seña kaxtnu'u sa ma,

te nuu ñu'ú a jin kuni i
ja ndute ma, te
nduu de niñi,
te jin kuni i nuu kayu
koko ñu'u ma,
te kana yoko kuenda tnu'u
ja ñu'ma.
20 Te kandii ma, ndutnuu i
te kunee,
te yoo ma ndukua'a sukan
kaa niñi ma.
Sa'a ko kuu xi'na-ka sana
kenda kivi ndenda
Iya Tátnuni ma.
In kivi jayiñu'u, in kivi ka'nu
ko kuu kivi yukan.
21 Kovaa ndaka ñayii
ka kandija te ka
ndakune'e i Iya
Tátnuni ma,
jin kaku i te jin ndani'i
ta'vi i kivi yukan.
Sa'a ni ndaka'an tee kúu Joel ma.
22 'Jin koniniso'o ni ñayii Israel
tna'a ja ká'an sa a: Ni ka jini
va'a, ni ka jini vii maa ni ja Jesús
iya ni iyo ñuu Nazaret ma kúu
iya ni yo sa'a kua'a milagru nuu
ka iyo ni a, te sukan ni kaxtnu'u
Su'si ma nuu o ja maa ya ni
tetniñu Jesús ma.
23 Te maa ya kúu iya ni ndataa
tee nani Judas ma nuu nda'a
ni ma, te maa ni chi ni ka ja'ni
ni ya, vaa ni ka sa'a ni ja tee ka
ndiso kuechi ma, ni ka skuita
kaa de ya nuu krusi ma. Te ndaka
cha'a ni jani ini Su'si ma ja ndo'o
neni Jesús ma, vaa kúni ya ja jin
ndani'i ta'vi o a.
24 Visi ni ndo'o, ni neni ya te ni
ji'i ya ma, kovaa ni ndaxteku
ña'a Su'si ma, vaa masu nawa
kundee nuu ya ma.
25 Vaa sa'a ni ka'an David ma ja
sa'a Jesús ma:
Saña chi ni yo jini sa ja
ndimaa yoxtnuu kua'an
yoxtnuu vee Iya
Tátnuni ma nuu sa a.
Vaa maa ya iyo ichi xiñi
kua'a sa ya,
te ûni konukuiñi vava'a sa,
te masu nawa sa'a ja
kotuu sa.
26 Te chukan kúu ja ni ndusii
ini xeen ini anua sa ya,
te jita sii ini xeen yu'u sa a,
te ndátatu ni-ka'nu
ni-tu'u sa,
vaa kúkanu ini xeen ña'a sa,
te koteku sa ni-kani
ni-jika, vi Su'si.
27 Vaa masu xndoo ña'a ni ini
yavi kinee ñunde'yu
sa ja tivi i ma,
ni masu kua'a ni tnu'u ja
ñayii jâ ni nduvii jâ
ni ndundoo ini i ma,
te ndutne'e-ka tuku i
in-ka jichi.
28 Vaa maa ni ni kaxtnu'u
ichi va'a ja sa'a ja
koteku sa a,
te maa ni ni sa'a ja koo sii
ini xen-xeen sa,
vaa iyo ni ji'in sa a,
kúu de ká'an de.
29 'Ñani, ndaka maa ni chi ni ka
jini ni ja ká'an sa a. Ja ndaa kúu
ja tee jana'a tna'a o David ma chi

ni ji'i de, te ni kuyu'u de, te ka
jini o ndenu yinee de ma.
30 Kovaa David ma chi in tee ni
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma ni yo kuu de, te ni yo
jini de ja ni skuiso Su'si ma ja
ndokani ya in rey, te in tee ne'un
sa'ya tata David ma ko kuu de.
31 Kuenda tnu'u ja nde'ya
David ma kúu ja ni ka'an de ma,
ja ndateku Jesús ma. Suni ni
ka'an de ja masu kendoo ya
yavi ni yinee ya ma, ni a
yikikuñu ya ma, masu tivi i.
32 Te vaa jâ ni ndaxteku Su'si ma
Jesús ma, te chukan chi ndaka sa
ni ka jini ji'in nuu sa a ja sukan
ni kuu ma.
33 Te jâ ni ndaa ya kuan no'o ya
andivi ma, te ni nukoo ya xiñi
kua'a Su'si ma, te ni nduta'vi ya
Xtumani maa Su'si ma, te ni
tetniñu ya ya nuu ka iyo o a
sukan ni skuiso ya ma. Te cha'a
kúu ja ni ka jiniso'o ni a, ji'in ja
ni ka jini ni a.
34 Vaa masu ni kaa David ma
andivi ma, kovaa sa'a ni ka'an de:
Iya Tátnuni ma, ni jiña'a ya
nuu iya tátnuni nuu sa a:
"Xiñi kua'a sa ya kunukoo ni,
35 onde nú ni ndi'i ñayii ñatuu
ka kunimani nuu ni ma,
ni chinee sa i chii ja'a ni ma",
kúu ya jiña'a ya.
Sukan ni ka'an David ma.
36 'Jin kona'a ndaka ni ja ka
kuu ni ñayii ñuu Israel ya ja maa
Jesús iya ni ka skuita kaa ni
nuu krusi ma, ni sa'a Su'si ma
ja maa ya kúu Iya Tátnuni ma,
te suni maa ya kúu Cristo iya
ni tetniñu maa Su'si ma —kúu
Pedro ma jiña'a de.
37 Te tee ni ka ndututu ma,
nuu ni ka jiniso'o de ja ká'an
Pedro ma chi ni ka kuxii xeen
ini de, te ni ka jikan-tnu'u de
Pedro ma, ji'in nuu ndaka-ka tee
ni tetniñu ya ma:
—Ñani, ¿nawa jin sa'a, nawa
jin kuu sa, sukan-va'a ndasakanu
ini ña'a Su'si ma? —ka kuu de ka
jiña'a de.
38 Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Jin ndakokuiñi ni nuu
Su'si ya, te jin kandija ni ya, te
jin kuandute ndi-in ndi-in ni ja
maa Jesucristo ma, sukan-va'a
ndaka kuechi ni ma ndasakanu
ini Su'si ma. Sani te jin ni'i ni
Xtumani Ndios ma ja skuta'vi
ña'a ya ma.
39 Vaa tna'a ja ni skuiso ya ma
chi ndaka ni jin ni'i, ji'in sa'ya
ni ma, ji'in ndaka ñayii ka iyo
jika-ka ma, ndaka i ja kúni maa
Su'si iya tátnuni nuu o ma ja
ndakana ya i —kúu de jiña'a de.
40 Tnu'u ya'a ji'in jaku-ka tnu'u
ni ka'an Pedro ma, te káxtnu'u de
naxe jin sa'a ñayii ma. Te ni
jiña'a de:
—Má jin kondikin-ka ni sukan
ka sa'a ñayii ka kuneé ka
ku-uun ma ja ñatuu ka kandija i
Su'si ma —kúu de jiña'a de.
41 Te kua'a xeen ñayii ni ka
kandija Su'si ma ja sukan ni
ka'an de ma, sani te ni ka
jandute i, te visi uni mil ñayii

ni ka kandija ma kúu, te ni ka
ndandikin i tee ni tetniñu ya ma.
42 Te ndaka i ûni ni-yu'u ni-ini i
ni ka yo sa'a i ndaka ja ni ka yo
kaxtnu'u tee ni tetniñu Jesús ma,
te vivii ni ka yo ketna'a ini i, te
ni ka yo chindee tna'a i nawa
ka jiniñu'u in in i ma, te vivii
ni ka yo ndututu i ja jin kaa i
xita ma, te suni ni ka yo ta'vi i
xita tila ma sukan ni tatnuni ya ja
jin ko sa'a i ma te jin ndaka'án i
sukan ni ndo'o ni neni ya ja jin
kuu i ma, te ni ka yo jikan-ta'vi,
ni ka yo jikan-ta'vi i nuu ya.

Sukan ni ka yo kuu ñayii ni ka kandija Su'si ma xinañu'u kuiti ma

43 Te ndaka ñayii ma, ja ni ka
yo jini i kua'a milagru ji'in seña
ja ni ka yo sa'a tee ni tetniñu
Jesús ma ja maa Su'si ma, te ni
ka yo yu'u i Su'si ma, te ñatuu na
ja u'vi ni ka yo sa'a-ka i.
44 Ñayii ka kandija ya ma, ni ka
yo iyo tutu i, te ni ka yo chindee
tna'a i nawa ni ka yo jiniñu'u in
in i ma.
45 Te ni ka yo xiko i nawa ni
ka yo neva'a i ma, te ni ka yo
ndachindee tna'a i nawa ka
jiniñu'u ndi-in ndi-in i ma.
46 Ndaka kii ni ka yo ndututu i
ini veñu'u ka'nu ma, te suni sii
ini ni ka yo ndututu i ve'e ndi-in
ndi-in i ma, ja jin kaa i xita te
jin ta'vi i xita tila ma sukan ni
tatnuni ya ja jin ko sa'a i ma, te
inuu-ni ni ka yo jani ini ndaka i
te vivii ni ka yo ketna'a ini i.
47 Te vivii ni ka yo chiñu'u i
Su'si ma, te ni ka yo ka'an
va'a ndaka ñayii ñuu ma ja jin
kuu i ma, te ndi-kivi ndi-kivi ni
yo sa'a Su'si ma ja kénda koo
ñayii jin ndani'i ta'vi ma.

Ni nduva'a in tee ñatuu kúu kaka

3 In kivi, te Pedro ma ji'in
Juan ma, kuan koo de
veñu'u ka'nu ma visi nuu ka uni
jañini ma, vaa ora yukan kúu
ora ka jikan-ta'vi ñayii ma nuu
Su'si ma.
2 Te ye'e veñu'u ma iyo in tee, te
onde nuu ni kâku de ma, ñatuu
ka kanda ja'a de ma. Te ndaka
kii, te ni yo jan koo i ni ka yo jan
xsia'a i de, te ni ka yo sunkoo i de
ye'e veñu'u ma ja nani i "Ye'e
Vivii" ma, sukan-va'a kakan de
karidaa nuu ñayii ka kivi koo ini
veñu'u ma.
3 Te tee ñatuu kúu kaka ma, nuu
ni jini de Pedro ma ji'in Juan ma,
ja sani te jin kivi koo de ini
veñu'u ma, te ni jakondee de
jikan de karidaa nuu tee ma.
4 Te ka nde'ya de tee ma, te
Pedro ma, jiña'a de:
—Konde'ya ña'a ni —kúu de
jiña'a de.
5 Te tee ñatuu kúu kaka ma,
nde'ya vava'a de tee ma. Ndetu de
ja nawa jin kua'a tee ma.
6 Kovaa Pedro ma, jiña'a de:

—Masu na plata ni oro neva'a
sa, kovaa ja neva'a sa a chi kuu
taa sa. Ja maa Jesucristo iya ni
iyo ñuu Nazaret ma, te ndokuiñi
ni, te kaka ni —kúu de jiña'a de.
7 Ja ni ka'an Pedro ma sukan,
te ni tnii de nda'a kua'a tee ma,
te ni ndone'e de tee ma. Sani te
ni ka ndani'i ndee ja'a de ma ji'in
sukun ja'a de ma.
8 Te tee ñatuu kúu kaka ma,
kándava de ni ndokuiñi de,
te ni keja'a de jika de. Sani
te ni ndikin de Pedro ma ji'in
Juan ma, te ni ka kivi koo de ini
veñu'u ma. Kándava kándita de,
te ndáchiñu'u de Su'si ma.
9 Te nuu ni ka jini ndaka ñayii ma
ja jika de ma ji'in ja sukan
ndáchiñu'u de Su'si ma,
10 te ni ka ndakuni i de ja maa de
kúu tee ni yo nukoo ni yo jikan de
karidaa ye'e veñu'u ja nani i
"Ye'e Vivii" ma. Te ni ka sa'vi
xeen ini i, te kuenda ni ka yu'u i
ja sukan ni nduva'a de ma.

Sukan ni ndaka'an Pedro ma Nuke'e Salomón ma

11 Te tee ñatuu ni yo kuu
kaka ma, ja ni nduva'a de ma,
te ndikin kua'an ndikin vee de
Pedro ma ji'in Juan ma, te ndaka
maa ñayii ni ka sa'vi-nka ini ma,
te ka kutneñu i kuan koo i ichi
corredor veñu'u ka'nu ma ja
nani i "Nuke'e Salomón", vaa
yukan ka iyo de ma.
12 Ja ni jini Pedro ma, te jiña'a de:
—¿Nava'a ni ka sa'vi-nka ini
ndijin, tee ñuu Israel? ¿Nava'a
ka nde'ya ña'a ni, kuenda tnu'u
ja saña ka kuu tee ni ka sa'a, ni
ka kuu ja ni nduva'a tee ya'a te
ni ndakaka de a?
13 Ña'a chi maa Su'si ni ka yo
kukanu ini tee kúu Abraham ma,
ji'in tee kúu Isaac ma, ji'in tee
kúu Jacob ma, te suni maa Su'si
ni ka yo kukanu ini tna'a o
ñayii jana'a-ka ma, kúu iya ni
wa'a jayiñu'u xeen nuu Sa'ya ya
Jesús ma. Kovaa ndijin chi ni
ka jan xsia'a ni ya nuu tee ka
netniñu ma. Te nuu ni kuni
Pilato ma ja xsiaa de ya ma, te
ñatuu ni ka wa'a ni tnu'u ma.
14 Te visi iya ii iya masu ndiso
kuechi kúu ya, kovaa ñatuu ni
ka jikan ni ja xsiaa de ya ma,
su'va ndijin chi ni ka jikan ni ja
xsiaa de in tee ni ja'ni ñayii ma.
15 Te sukan ni ka ja'ni ndijin iya
sa'a ja koteku ini anua o ma.
Kovaa saña chi ni ka jini sa
ja Su'si ma, ni ndaxteku ya
Jesús ma, te chukan kúu ja ka
ndakaxtnu'u sa a.
16 Te ja ni ka kukanu ini sa maa
Jesús ma, te maa Jesús ma ni sa'a
ja tee ya'a, ni nduva'a de, sukan
ni ka jini ni a, ji'in sukan ni ka
jiniso'o ni a. Te ni ndani'i de
tnu'u ndee tnu'u ndatnu. Vaa
kuechi ja ka kukanu ini sa
Jesús ma, te maa ya ni ndasava'a
tee ya'a, sukan ka nde'ya ndaka
ni a.
17 'Ñani, jâ jini sa ja maa ni ji'in
tee ka tatnuni nuu ni ma, nuu ni

ka ja'ni ni Jesús ma, te masu ni
ka jini maa ni nawa kúu ja ni ka
sa'a ni ma.
18 Kovaa ja maa Su'si ma, te
ni kuu sukan ni ka yo ka'an
ndaka tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u maa ya ma ja Cristo iya
tetniñu ya ma chi ndo'o neni ya.
19 Chukan kúu ja jin ndakani
jin ndaka'vi ini ni, te jin xndoo
ni ja u'vi ka sa'a ni ma, te jin
ndandikin ni Su'si ma, te jin
kandija ni ya, sukan-va'a maa ya
na xnaa kuechi ni ma. Sani te
maa Iya Tátnuni ma sa'a ja kenda
kivi ja jin ndusii ini ini anua ni a.
20 Vaa tetniñu ya Jesús iya ni
kaji ya onde xinañu'u ma ja ko
kuu ya Cristo iya tetniñu ya nuu
ndaka o ma.
21 Kovaa vitna chi jiniñu'u ja
koo Jesús ma andivi ma onde
kenda kivi ndasajaa Su'si ma
ndaka ja iyo ñuu ñayivi a,
sukan ká'an tnu'u ni yo wa'a ya
xinañu'u-ka ma nuu tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u maa ya ma.
22 Moisés ma, ni kaxtnu'u de
nuu tee jana'a ma: “Su'si Iya
Tátnuni ma, sa'a ya ja kenda
ne'un ni a in iya ndakaxtnu'u
tnu'u maa ya ma sukan kúu
saña, te jin kandija ni ndaka ja
ka'an ya ma.
23 Vaa nú na in ma kandija ja
ka'an iya ndakaxtnu'u tnu'u
Su'si ma chi koo siin i ne'un ñayii
ka kuu sa'ya Su'si ma.” Sa'a ni
ndaka'an de.
24 ’Te ndaka tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma onde tee kúu Samuel ma
te vee ma, te ni ka yo ka'an
tna de siki kivi ya'a.
25 Ndijin ka kuu ñayii jin ndani'i
ta'vi, sukan ni ka yo ka'an tee
ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a Su'si ma, ji'in sukan ni
tatnuni Su'si ma nuu tna'a o tee
jana'a ma naxe jin koo va'a de
ji'in ya ma. Vaa Su'si ma, ni
jiña'a ya Abraham ma: “Ja maa
Sa'ya tata ni a, te jin koo vii jin
koo va'a ndaka ñayii ka iyo ñuu
ñayivi a”, kúu ya jiña'a ya.
26 Nuu ni ndaxteku Su'si ma iya
kúu Sa'ya ya ma, te ni tetniñu
ña'a ya xinañu'u-ka nuu ndaka
ni a, sukan-va'a ndi-in ndi-in ni
jin xndoo ndaka ja u'vi ni ka yo
sa'a ni ma, te sukan na skuta'vi
ña'a Su'si ma ja vii ja va'a —kúu
Pedro ma jiña'a de.

Sukan ni ka ka'an Pedro ma ji'in Juan ma nuu tee ka netniñu ma

4 Ka yikuu-ka Pedro ma ji'in
Juan ma ka ka'an de nuu
ñayii ma, te ni ka kenda koo
sutu ma, ji'in tee tátnuni nuu tee
ka jito veñu'u ma, ji'in tee ka
kuu saduceo ma.
2 Ka ndakiti ini de, vaa Pedro ma
ji'in Juan ma, ka kaxtnu'u de nuu
ñayii ma, te ka ka'an de ja jin
ndateku ñayii ni ka ji'i ma, vaa
sukan ni kuu Jesús ma.
3 Ni ka tnii de tee ma. Te kuechi
ja ve kukuee ma, te ni ka
chinee de tee ma vekaa ma,

sukan-va'a onde in-ka kii ma, te
jin ka'nde de tniñu tee ma.
4 Kovaa kua'a ñayii ni ka jiniso'o
tnu'u ni ka ka'an Pedro ma ji'in
Juan ma, te ni ka kandija i tnu'u
Su'si ma, te ja nanimaa tee ma
chi visi u'un mil de kúu.
5 Kii xtnee ma, te ni ka ndaxtutu
tna'a tee ka netniñu nuu ñayii
judío ma, ji'in tee ka kuu
ja'nu ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u
Moisés ma, ñuu Jerusalén ma.
6 Yukan ka iyo tna Anás tee kúu
tee tátnuni nuu sutu ma, ji'in
Caifás ma, ji'in Juan ma, ji'in
Alejandro ma, ji'in ndaka tee
ka kuu tna'a tee ka tatnuni nuu
sutu ma.
7 Ni ka tatnuni de ja na ki koo i
ji'in Pedro ma ji'in Juan ma,
te na jin konukuiñi de me'ñu
ndaka ñayii ma. Sani te ni ka
jakondee de ka jikan-tnu'u de
nuu Pedro ma ji'in Juan ma:
—¿Na nde in ni tatnuni xi na in
xi-nuu ka kuu ni ja ve koo ni ja
ka sa'a ni sa'a? —ka kuu de ka
jiña'a de.
8 Kovaa Pedro ma chi ûni iyo
ndija de ji'in Xtumani Ndios ma,
te ni ndakone'e de:
—Ndijin, ja ka kuu ni tee ka
netniñu ñuu ya'a ji'in ndijin tee
ka kuu ja'nu ñuu ya'a,
9 ka jikan-tnu'u ña'a ni siki ja
va'a ni kuu ji'in tee ni yo ku'u ya,
naxe ni kuu ja ni nduva'a de ma.
10 Te va'a-ni, te káxtnu'u sa nuu
ni, sukan-va'a jín kuni ndaka
ñayii ñuu Israel ya. Te tee ya'a
tee iyo nuu ndaka ni a, ni
nduva'a de ja maa Jesucristo iya
ñuu Nazaret ma maa iya ni ka
skuita kaa ni nuu krusi ma. Te
iya ni ndaxteku Su'si ma kúu ya.
11 Maa Jesús ma kúu iya ni ka
saxiko ni ma, sukan ka saxiko
ni in yuu ja masu jin kuatniñu
ni nuu ka sa'a ni ve'e ma.
Kovaa vitna suu ya ni nduu yuu
kanuu-ka.
12 Vaa maa in-ni Jesús ma kúu
iya kuu sa'a ja jin ndani'i ta'vi
o ma, te ñatuu ni a in-ka ja iyo
ñuu ñayivi a ja ka xnani ñayii ma
su'si i ma sa'a ja kuu jin ndani'i
ta'vi o —kúu de jiña'a de.
13 Ni ka jini tee ka netniñu ma
ja Pedro ma ji'in Juan ma chi
ûni masu ka yu'u de te ka
ka'an de ma, te vitna ja masu tee
ni ka skua'a ka kuu de. Chukan
kúu ja ni ka sa'vi-nka ini de, te
ni ka ndakunitnuni de ja tee ni
ka iyo ji'in Jesús ma ka kuu de.
14 Te vaa suni iyo tna tee ni
nduva'a ma. Chukan kúu ja masu
nde kúu naxe jin ka'an de ja masu
ja ndaa kúu ja ká'an Pedro ma.
15 Sani te ni ka tatnuni de ja
na jin nde koo tee ma nuu ka
ndatna'a de ma, te ni ka kendoo
maa de. Sani te ka jikan-tnu'u
tna'a de,
16 te ka ka'an de:
—¿Naxe jin sa'a o tee ya'a?
Ndaka ñayii ñuu Jerusalén a,
ka jini i ja in milagru kúu ja ni
nduva'a tee yukan. Masu kuu jin
ka'an o ja masu ndija ja sukan ni
yo kuu.

17 Kovaa ja ma jin ko kuu-ka
yu'u ñayii ma tnu'u ya'a te
kuitenuu-ka i, jín tatnuni o
nuu de ja onde vitna te kii
ki'in-ka o a, máko jin ka'an-ka de
tnu'u Jesús ma nuu ni-in-ka
ñayii ma —ka kuu de ka ka'an de.
18 Chukan kúu ja ni ka kana de
tee ma, te ni ka tatnuni de ja
máko jin ka'an-ka de ni a jin
kaxtnu'u-ka de na in ni yo kuu
Jesús ma.
19 Kovaa Pedro ma ji'in Juan ma,
ni ka ndakone'e de:
—Jin ndasa'a maa ni kuenda,
te nú játna ini Su'si ma ja jin
kandija sa ja ka ka'an ndijin,
te ma jin kandija-ka sa ja ká'an
maa Su'si ma.
20 Saña chi masu kuu jin xndoo
sa ja jin ka'an sa tna'a ja ni ka
jini sa a ji'in ja ni ka jiniso'o sa a
—ka kuu de ka jiña'a de.
21 Te tee ka netniñu ma, visi
ni ka ndonda de, kovaa ni ka
xsiaa de tee ma kuan koo de.
Masu ni ka ni'i ini de naxe jin
skuiso kuechi de tee ma, vaa
ndaka ñayii ma, ka chiñu'u i
Su'si ma ja ni kuu ma.
22 Te tee ni nduva'a ma ja ni
kuu milagru ni sa'a Su'si ma chi
yi'i de vi'i-ka uu xiko (40) kuiya.

Ñayii ka kandija Su'si ma, ni ka jikan i tnu'u ndee tnu'u ndatnu nuu ya ja na kuu jin kaxtnu'u de tnu'u ya ma

23 Pedro ma ji'in Juan ma, nuu
ni ka yaa de ma, sani te kuan nu
koo de nuu ka ndatna'a de ji'in
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma,
te ni ka ndakani de ndaka ja ni ka
jiña'a tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka kuu ja'nu ma.
24 Ja ni jinu ni ka jiniso'o i ma,
te ndaka i ni ka jikan-ta'vi nuu
Su'si ma, te sa'a ka jikan-ta'vi i:
—Iya Tátnuni, ndijin ja ni sa'a
ni andivi a, ji'in nuu ñu'ú ya, ji'in
mar ma, ji'in ndaka ja ka iyo ñuu
ñayivi a,
25 te ja maa Xtumani Ndios ma,
te ni ska'an ni tna'a sa tee jana'a
David ma, tee ni jinukuechi nuu
ni ma, te sa'a ni ka'an de:
¿Nava'a ni ka ndakanda ñayii
ndaka ñuu a?
¿Nava'a ka ñu'u ini i te
ka ndatnu'u tna'a i ja
masu kuatniñu?
26 Tee ka kuu rey ma, ji'in tee
ka tatnuni ñuu ñayivi a,
in-ni ja ka jani ini de,
te ka chutna'a tnu'u de
ja ma jin kandija de ja
ká'an Iya Tátnuni ma,
te ka kuni u'vi de nuu ya,
ji'in nuu iya ni kaji Iya
Tátnuni ma ja ko
kuu ya Cristo iya ni
tetniñu Su'si ma.
Sa'a ni ka'an David ma.
27 'Ja ndaa kúu ja Herodes ma
ji'in Poncio Pilato ma, ni ka
ndatna'a de ini ñuu ya'a ji'in
ñayii ka iyo in-ka ñuu ma, ji'in
ñayii Israel ya, te ñatuu ni ka
kunimani i nuu Sa'ya ni Jesús iya
ii jinukuechi nuu ni a, iya ni kaji
ni ja ko kuu ya Cristo ma.

28 Te sukan, te ni ka sa'a de
ndaka ja jâ ni jani ini ni ja sukan
ko kuu ma.
29 Iya Tátnuni, vitna konde'ya
ni sukan ka xsiu'u ña'a de a, te
chindee ña'a ni ja ka jinukuechi
sa nuu ni a, sukan-va'a má jin
koyu'u sa te jín kaxtnu'u sa tnu'u
vii tnu'u va'a ni ka'an ni ma.
30 Te ja maa Jesús iya ii
jinukuechi nuu ni a, te sa'a
ni kua'a seña ji'in milagru,
sukan-va'a jín nduva'a ñayii ka
ku'u ma te jín kandija i ja maa
ni ka iyo ji'in sa —ka kuu de ka
jiña'a de.
31 Nuu ni jinu ni ka
jikan-ta'vi de ma, nuu ka
iyo tutu de ma ni tnaa, te
ndaka de ma ni ka ndani'i tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ni wa'a maa
Xtumani Ndios ma. Sani te ni ka
keja'a tuku de ka kaxtnu'u de
tnu'u Su'si ma ni-ka'nu ñuu ma,
te ñatuu ni ka yu'u-ka de.

Ndaka ja ka neva'a in in ñayii ka kandija Su'si ma chi kuenda ndaka i kúu

32 Ndaka ñayii ka kandija
Su'si ma, kua'a xeen i kúu, te
in-ni ja ka jani ini i. Ni-in i ñatuu
ka ka'an ja ndatniñu i ma te
kuenda ma in-ni i ko kuu, nú
masu ja kuenda ndaka i kúu.
33 Te tee ni tetniñu ya ma, ka
yikuu de ka ndakani de ja sukan
ni ndateku Jesús iya tátnuni ma
nuu ndaka ñayii ma. Te Su'si ma,
kua'a xeen ja vii ja va'a ni yo
skuta'vi ya ndaka de ma.
34 Ñatuu na in ni iyo ne'un de ma
ja ko ka'ni ña'a nawa kuatniñu i,
vaa nú na in neva'a ñu'ú i xi
ve'e i, te ni yo xiko i, te xu'un ma,
35 te ni ka yo wa'a i nuu nda'a
tee ni tetniñu ya ma, sukan-va'a
jin ndaka'nde de nuu ndaka
ñayii ka kunda'vi-ka ma naxe ka
jiniñu'u i ma.
36 Sukan ni sa'a in sa'ya tata
tee nani Leví ma nani de José
in tee ni kâku ñuu Chipre ma,
te ni ka ndaxnani ña'a tee ni
tetniñu ya ma Bernabé. Te tnu'u
Bernabé ma kúni ka'an "Tee
Ndáka'an Mani".
37 Te tee ya'a, ni yo neva'a de in
ñu'ú, te ni xiko de, te xu'un ni
ni'i de ma ni wa'a de nuu nda'a
tee ni tetniñu ya ma.

Sukan ni ka jiso kuechi Ananías ma ji'in ñasi'i de Safira ma

5 Kovaa ni iyo in tee nani
Ananías ji'in ñasi'i de ña'a
nani Safira ma. Ni ka xiko de in
ñu'ú de ma.
2 Te tee ya'a, ni ka chutna'a
tnu'u de ji'in ñasi'i de ma, te ni
ka ndake'en de jaku xu'un ma.
Te jaku-ni ni ka jani ini de ja jin
kua'a de tee ni tetniñu Jesús ma.
3 Kovaa Pedro ma, jiña'a de:
—Ananías, ¿nava'a ni wa'a
ni tnu'u ja ni kivi tachi ma ini
anua ni a te xnda'vi ni Xtumani
Ndios ma kúni ni, ja ni ndachu'u

ni jaku xu'un ni ka chuya'vi
ña'a i ja ñu'ú ni ma?
4 ¿Masu ñu'ú maa ni ni yo
kuu ma? Te ja ni xiko ni ma,
¿masu xu'un maa ni kúu?
¿Nava'a ni jani ini ni sa'a? Masu
ñayii a ni xnda'vi ni chi Su'si ma
—kúu de jiña'a de.
5 Ja ni jiniso'o Ananías ma
sukan, te ni kotuu de, te ni ji'i de.
Te ndaka ñayii ni ka jini ma chi
ni ka yu'u xeen i.
6 Sani te ni jan koo uni kuun
suchi jaa, te ni ka chutuu i
ñunde'yu de ma in sa'ma, te ni
jan koo i ni ka chu'u i de.
7 Visi nuu uni ora ja ni kuu
sukan ma, te ni kivi ñasi'i
Ananías ma. Ni masu jini ña
sukan ni kuu ma.
8 Pedro ma, jikan-tnu'u de ña:
—Ka'an ni, ¿ndija yii ni ma ja
sukan-ni ni jinu ya'vi ñu'ú ni ka
xiko ni ma? —kúu de jiña'a de.
Te ni ndakone'e ña:
—Sukan-ni ni jinu —kúu ña
jiña'a ña.
9 Pedro ma, jiña'a de:
—¿Nava'a ni ka chutna'a tnu'u
ni ja jin kototnuni ni Xtumani
Ndios iya tátnuni nuu o a? Yukan
ve ndi koo suchi ni jan koo ni ka
chu'u i yii ni ma. Te vitna, te jin
koo i jin chu'u tna ña'a i ndijin
—kúu de jiña'a de.
10 Te ora yukan, te ni kotuu
Safira ma, te ni ji'i ña nuu ja'a
Pedro ma. Nuu ni ka ndivi koo
suchi jaa ma, te ni ka ndani'i i ña
ja ni ji'i ña. Te ni jan koo i ni ka
chu'u i ña xiñi yii ña ma.
11 Te ndaka ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma, ji'in ndaka ñayii
ni ka jiniso'o sukan ni kuu ma,
ni ka yu'u xeen i, te ka ndi ini i
nasa yukan, te jin ko sa'a tna i
sukan te jin ndo'o i sukan.

Kua'a seña ji'in milagru ni ka yo sa'a tee ni tetniñu Jesús ma

12 Ja maa Su'si ma, te ni ka yo
sa'a tee ni tetniñu Jesús ma kua'a
seña ji'in milagru ne'un ñayii ma.
Te ndaka i ni ka yo ndututu ini
corredor nani Salomón ma, te
in-ni ni ka yo jani ini ndaka i.
13 Ni-in-ka ñayii ñuu ma, ñatuu
ni ka yo kusaa ini i ja jin tu'va i
ñayii ka kandija Su'si ma, kovaa
ndaka tuku maa i chi ni ka yo
ka'an vii, ni ka yo ka'an va'a i ja
jin kuu ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma.
14 Te su'va ni kukua'a-ka ñayii ka
kandija Iya Tátnuni ma kúu ña'a
kúu tee.
15 Te ni ka yo kene'e i ñayii ka
ku'u ma yu'u ichi ma, te ni ka
yo sonee i ñayii ma siki jito,
sukan-va'a nuna ya'a Pedro ma,
te visi ja kuanda'vi de ma na
kuiso siki ñayii ku'u ma, te
nduva'a i.
16 Suni ñayii ñuu yatni ma, ni yo
jan koo kua'a i ñuu Jerusalén ma,
ka ndiso i ñayii ka ku'u ma ji'in
ñayii ni yo xndo'o ña'a tachi ma,
te ndaka i ni ka yo nduva'a.

Sukan ni ka ndo'o tee ni tetniñu Jesús ma kuechi ja ka kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma

17 Te tee tátnuni nuu sutu ma,
ji'in in-ka jichi tee ka kuu
saduceo ka iyo ji'in de ma, ka
kukueñu ini de.
18 Te chukan kúu ja ni ka tnii de
ndaka tee ni tetniñu Jesús ma, te
ni ka chinee de tee ma vekaa ma.
19 Kovaa jakuaa ma, in ángel
jinukuechi nuu Iya Tátnuni ma
ni jan nu kune ye'e vekaa ma, te
ni ndene'e i de, te jiña'a i:
20 —Kuán koo ni, te jin kivi
koo ni veñu'u ka'nu ma, te jin
ndakani ni nuu ñayii ma ndaka
ja vii ja va'a ka sa'a ka kuu ñayii
ni ka kandija tnu'u Jesús ma
—kúu i jiña'a i.
21 Te sukan ni ka jiniso'o de ma,
te xtnee ne'e ma, te ni ka kivi
koo de veñu'u ka'nu ma, te ni ka
keja'a de ka kaxtnu'u de. Te tee
tátnuni nuu sutu ma ji'in tee ka
iyo ji'in de ma chi ni ka kana de
ndaka tee ka ja'nde tniñu ñuu
judío ma, ja jin ndututu de ja
jin ndatnu'u tna'a de, te ni ka
tetniñu de soldado ma ja jin
koo de jin kueka de tee ni ka
chinee de vekaa ma ja kuechi ja
ka kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u
va'a ya ma.
22 Kovaa nuu ni ka kenda koo
soldado ma vekaa ma, te ñatuu
ni ka ndani'i de tee ma, sani te
ni ka ndakokuiñi de, te ni ka
ndakani de,
23 te ka jiña'a de:
—Ni ka ndani'i sa vekaa ma ja
ndesi vava'a, te ka jito soldado ma
ye'e vekaa ma. Kovaa nuu ni ka
ndakune sa ma, masu na in ni
ka ndani'i sa ini vekaa ma —ka
kuu de ka jiña'a de.
24 Ja ni ka jiniso'o tee ka tatnuni
nuu sutu ma, ji'in tee tátnuni
nuu tee ka jito veñu'u ka'nu ma,
te ka jikan-tnu'u tna'a de ndende
kenda ndaka ja yikuu ya.
25 Te ora yukan ni kenda in tee,
te jiña'a de:
—Tee ni ka chinee ni vekaa ma
chi ka iyo de ini veñu'u ka'nu ma,
te ka yikuu de ka kaxtnu'u de
nuu ñayii ma —kúu de jiña'a de.
26 Te tee ka jito veñu'u ka'nu ma
ji'in tee tátnuni nuu de ma, kuan
koo de kuan nu nduku de tee ni
tetniñu Jesús ma. Kovaa ñatuu ni
ka sa'a ndeva'a de tee ma, vaa ka
yu'u de, nasa jin kua'a yuu ña'a
ñayii ma.
27 Nuu ni ka kenda koo de ma,
ni ka jeka de tee ma, te kuan
koo de ji'in tee ma nuu ni ka
ndatna'a tee ka ja'nde tniñu ma.
Te tee tátnuni nuu sutu ma, ni
jikan-tnu'u de:
28 —Saña chi jâ ni ka ka'an-so'o
sa nuu ni ja másu ko jin ka'an-ka
ni ni a vala-ka ja kuu tee yukan,
te ¿nawa ka sa'a ndijin? Jâ ni
ka kaxtnu'u ni tnu'u Jesús ma
ni-ka'nu ñuu Jerusalén a, te ka
kuni ni ja jin xtekuechi ña'a ni
ja saña ni ka ja'ni tee yukan
—kúu de jiña'a de.

29 Pedro ma ji'in jaku-ka tee
ni tetniñu Jesús ma, ni ka
ndakone'e de:
—Jiniñu'u ja kandija o
xinañu'u-ka ja ká'an Su'si ma
sana ja ká'an ñayii ñuu ñayivi a.
30 Suni maa ya kúu Su'si tna'a
o tee jana'a ma, te maa ya ni
ndaxteku Jesús iya ni ka skuita
kaa ni nuu krusi ma, iya ni ka
ja'ni ni ma.
31 Te Su'si ma, ni ndone'e ya ya,
te ni ndasunkoo ya ya xiñi
kua'a ya ma. Te suu ya kúu iya
jin kondikin o, te skaku ña'a ya
nuu ja u'vi ma, sukan-va'a yo'o
ja ka kuu o ñayii ñuu Israel ya,
jín ndakani jín ndaka'vi ini o, te
jín xndoo o ja u'vi ka sa'a o ma,
te jín ndandikin o Su'si ma, te jín
kandija o ya, te sukan, te sakanu
ini ya kuechi o ma.
32 Ja sukan ni kuu ma, te testigu
ka kuu sa ji'in Xtumani Ndios ma
iya ni tetniñu Su'si ma nuu ndaka
ñayii ka kandija tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si ma —ka kuu de ka
jiña'a de.
33 Nuu ni ka jiniso'o de
sukan ma, ni ka ndakiti xeen
ini de, te ni ka kuni de ja jin
ka'ni de tee ma.
34 Kovaa ne'un tee ka ja'nde
tniñu ma iyo in tee kúu fariseo
nani de Gamaliel. In tee skua'a
tnu'u Moisés ma kúu de, te ka
iyo respetu ñayii ñuu ma nuu de.
Te tee ya'a, ni ndokuiñi de, te ni
tatnuni de ja jin kene'e de tee ni
tetniñu Jesús ma nunuu-ni.
35 Sani te jiña'a de nuu tee ka
ja'nde tniñu ma:
—Tee ñuu Israel, jin kani va'a
ini ni naxe jin sa'a ni ji'in tee
ya'a.
36 Jin ndaka'án ni ja iyo kivi ja
ni kenda tee nani Teudas ma,
ká'an de ja in tee kanuu kúu de,
te ni ka ndikin ña'a kuun cientu
ñayii. Kovaa ni ka ja'ni i tee
yukan, te ñayii ni ka yo ndikin
ña'a ma, ni ka jitenuu i, te yukan
ni jinu ndaka.
37 Te kuee-ka ma, ne'un kivi ka
ndakan de kuiya ñayii ma, ni
kenda tuku tee nani Judas ma tee
ñuu Galilea ma, te ni kundee de
ja ni ka ndikin ña'a jaku ñayii.
Kovaa suni ni ka ja'ni tna i de, te
ndaka ñayii ka ndikin de ma, ni
ka jitenuu i.
38 Chukan kúu ja ká'an-so'o sa
nuu ni ja jin xsiaa ni tee ya'a, te
má jin kivi nduu ni ji'in de. Nú ja
tátnuni ñayii kúu ja ka sa'a de a
chi naa maa i.
39 Kovaa nú Su'si ma tátnuni,
masu jin kundee ni jin sunkani
ni. Jin konee ni cuidado, nasa
ka yikuu ni ka kanaa ni ji'in
Su'si ma —kúu de jiña'a de.
Te ni ka kendoo ini de ja sukan
ni ka'an Gamaliel ma.
40 Chukan kúu ja ni ka ndakana de
tee ni tetniñu Jesús ma, te ni ka
kani de tee ma, te ni ka jiña'a de
ja máko jin ko kaxtnu'u-ka de
siki ja Jesús ma. Sani te ni ka
xsiaa de tee ma.
41 Te ni ka nde koo sii ini xeen tee
ni tetniñu Jesús ma, vaa jâ ni jani

ini Su'si ma ja tee ka jinukuechi
vava'a nuu ya ka kuu de, te chukan
kúu ja ni wa'a ya tnu'u ja ni ka
ka'an ndeva'a i ja jin kuu de ma
te ni ka sa'a ndeva'a ña'a tee
ka ja'nde tniñu ma kuechi ja ka
kaxtnu'u de tnu'u maa Jesús ma.
42 Kovaa maa de chi masu ni
ka yo kuita de ja ndaka kivi ka
ka'an de ka kaxtnu'u de nuu
ñayii ma ini veñu'u ka'nu ma ji'in
ve'e ñayii ma tnu'u vii tnu'u va'a
Jesús ma ja suu ya kúu Cristo iya
ni tetniñu Su'si ma.

Ni ka ndakaji de uja tee ni ka yo tnii kuenda

6 Te kivi yukan ve kukua'a
ñayii ka kandija Su'si ma. Te
ñayii ka ka'an sa'an griego ma,
ni ka keja'a i ka kuyika i nuu
ñayii ka ka'an sa'an hebreo ma,
te ka jiña'a i: "¿Nava'a ñatuu ka
jatanuu va'a de naxe jin kaa ña'a
ni ka ji'i yii ma ja ka ka'an ña
sa'an griego ma?"
2 Ndi-uxi uu tee ni tetniñu ya ma,
ni ka ndututu de ji'in ñayii ka
kandija ya ma, te ka jiña'a de:
—Masu va'a-ni ja jin xndoo
saña ja ka kaxtnu'u sa tnu'u
Su'si ma, te jin katanuu sa ja jin
kua'a sa ja jin kaa ñayii ma.
3 Chukan kúu ja jin nduku ni
uja tee ka kukanu ini ni ma, tee
ka kuu tee ndichi, te ûni ka iyo
ndija de ji'in Xtumani Ndios ma,
te jín kucargu de tniñu ya'a.
4 Te saña chi jin katanuu sa ja jin
kakan-ta'vi sa, te jin kaxtnu'u sa
tnu'u Su'si ma nuu ñayii ma —ka
kuu de ka jiña'a de.
5 Te ndaka de ni ka kendoo ini
ja sukan ni ka ka'an de ma, te ni
ka kaji de Esteban ma tee ni-yu'u
ni-anua de kándija de Su'si ma
te ûni iyo ndija de ji'in Xtumani
Ndios ma, ji'in Felipe ma, ji'in
Prócoro ma, ji'in Nicanor ma, ji'in
Timón ma, ji'in Parmenas ma, ji'in
Nicolás in tee ñuu Antioquía ma
ja onde xi'na-ka ma jâ ni nduu de
in tee judío ma.
6 Sani te ni jan koo de ji'in
tee ma nuu ka iyo tee ni tetniñu
Jesús ma. Te tee yukan, ni ka
jikan-ta'vi de nuu Su'si ma, te ni
ka sonee de nda'a de ma siki tee
ni ka ndakaji de ma.
7 Te ni-ka'nu ñuu ma ni ka
jiniso'o i tnu'u Su'si ma, te ve
kukua'a ñayii ñuu Jerusalén ma
ka kandija ya ma. Suni kua'a
tna'a sutu judío ma, ka kandija de
tnu'u Su'si ma.

Ni ka tnii de Esteban ma

8 Esteban ma, vii luu kúu de,
vaa iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu
Su'si ma ini anua de ma, te ja
maa Su'si ma, te ni yo sa'a de
milagru ne'un ñayii ma.
9 Jaku ñayii veñu'u luluu nuu ka
ndatna'a ñayii judío ma ja ni ka
ndayaa i ja ni ka jinukuechi i
nuu in-ka ñayii ma, ji'in jaku
ñayii ñuu Cirene ma, ji'in
ñuu Alejandría ma, ji'in ñuu
Cilicia ma, ji'in ñuu Asia ma, ni ka
keja'a i ka tee i Esteban ma tnu'u.

10 Kovaa ñatuu kúu nawa jin
ka'an i nuu de, vaa vivii ká'an de
ndimaa tnu'u ndichi ma.
11 Te ni ka chuya'vi i ñayii,
sukan-va'a jin ka'an i ja ni
ka jiniso'o i ja ká'an de tnu'u
ndeva'a ja kuu Moisés ma ji'in ja
kuu Su'si ma.
12 Sa'a ni ka ndaskanda i ñayii
ñuu ma, te tee ka kuu ja'nu ma,
ji'in tee ka skua'a tnu'u ni yo
kaxtnu'u Moisés ma, ni ka tnii de
Esteban ma, te ni jan koo de ji'in
tee ma nuu ka ja'nde de tniñu ma.
13 Te suni ni ka nduku de
jaku ñayii ja jin xtekuechi i
Esteban ma, sukan-va'a jin ka'an
tnu'u i, te sa'a jin kuña'a i:
—Tee ya'a chi ká'an ká'an-ni de
ja u'vi siki veñu'u ii a ji'in siki ja
ni tatnuni Moisés ma.
14 Ni ka jiniso'o sa ja ká'an de
ja Jesús tee ñuu Nazaret ma,
ndakana de veñu'u a, te suni
ndaxsama de sukan ni tatnuni
Moisés ma ja jin ko sa'a o ma
—ka kuu i ka jiña'a i.
15 Te tee ka tatnuni ma, ji'in
ndaka tee ka nukoo ma, ka
nde'ya de Esteban ma, te ni ka
jini de nuu tee ma, ja kaa sukan
kaa in nuu ángel ma.

Sukan ni ndaka'an Esteban ma

7 Te tee tatnuni nuu sutu ma,
ni jikan-tnu'u de Esteban ma
nú ndija tnu'u ka ka'an i ma.
2 Te Esteban ma, ni ndakone'e de:
—Ñani sa ji'in yuva sa, jin
koniniso'o ni ja ká'an sa a. Su'si o
iya iyo jayiñu'u ma, ni kenda ya
nuu tna'a o Abraham ma nuu
iyo de ñuu Mesopotamia ma
xi'na-ka sana ki'in de ja koo de
ñuu Harán ma.
3 Te jiña'a ya: "Xndoo ni ñu'ú ni a
ji'in tna'a ni a, te kuá'an ni ñu'ú
kaxtnu'u sa nuu ni ma", kúu ya
jiña'a ya.
4 Sani te Abraham ma, ni kee de
ñuu ñayii caldeo ma, te kua'an de
ja koo de ñuu Harán ma. Sani
te ni ji'i yuva de ma yukan,
sani te maa Su'si ma ni ki xsia'a
Abraham ma ja koo de ñu'ú ya'a
nuu ka iyo o vitna a.
5 Kovaa ñatuu ni wa'a ya ñu'ú ma,
ni a nuu konukuiñi de ma, kovaa
ni skuiso ya ja kuee-ka, sana
kua'a ya sa'ya tata de ma, visi kivi
yukan ñatuu koo-ka sa'ya de ma.
6 Suni ni jiña'a Su'si ma ja sa'ya
tata de ma, jin koo i in-ka ñuu
jin kunukuechi i, te jin ndo'o jin
neni i, te jin sa'a ndeva'a ña'a
ñayii ma kuun cientu kuiya.
7 Kovaa suni jiña'a Su'si ma:
"Saña chi suni xndo'o xneni sa
ñuu nuu jin kunukuechi i ma.
Sana jin nde koo i, te jin
ndakatanuu ña'a i", kúu ya
jiña'a ya.
8 Nuu ni skuiso Su'si ma sukan
sa'a ya ja jin kuu sa'ya tata
Abraham ma, te ni tatnuni ya
ja jin chitnuni de tee ma.
Chukan kúu ja nuu una kivi ja
ni kâku sa'ya de Isaac ma, te
Abraham ma, ni chitnuni de i,
te suni sukan ni sa'a Isaac ma
sa'ya de Jacob ma, te suni

sukan ni sa'a Jacob ma ndaka
sa'ya de ma, tee ni ka yo kuu
yuva uxi uu jichi ñayii ñuu
Israel ma.
9 ’Tna'a o tee ni ka yo kuu
sa'ya Jacob ma, ni ka kukueñu
ini de nuu ñani de José ma, te
ni ka xiko de i ma, te tee ni ka
jaan i ma chi ni jan koo de ni ka
jan xsia'a de i ñuu Egipto ma.
Kovaa maa Su'si ma ni iyo ji'in
José ma.
10 Te ni chindee ni chituu ya de
ndaka tnundo'o tnuneni ni yo
ndo'o de ma, te ni wa'a ya tnu'u
ndichi naxe ka'an de ma, te ni
sa'a ya ja ni yo jatna ini faraón
rey ñuu Egipto ma sukan sa'a
sukan kúu de ma, te ni kukanu
ini ña'a rey ma ja maa José ma
ni yo kuu tee tátnuni nuu ñayii
ñuu Egipto ma ji'in ni-ka'nu
ve'e de ma.
11 ’Ni iyo soko ni iyo tnama
ji'in tnundo'o tnuneni ni ka yo
ndo'o ñayii ñuu Egipto ma ji'in
ñayii ñuu Canaán ma. Te tna'a o
tee jana'a ma, te ñatuu nawa ka
ni'i-ka de ja jin kaa de.
12 Nuu ni jiniso'o Jacob ma ja
ñuu Egipto ma chi jin ni'i de ja
jin kaa de ma, te ni tetniñu de
sa'ya de ma tna'a o tee jana'a ma
ja na jin koo de jín kuaan de ja
jin kaa de ma. Cha'a ni yo kuu
xinañu'u ja ni jan koo de ñuu
Egipto ma.
13 Te ja ku-uu jichi ja ni jan
koo de ma, te ni kaxtnu'u José ma
ja ndi-tna'a ñani de, te sukan, te
ni jini faraón ma nde in ka kuu
tna'a José ma.
14 Te ni tatnuni José ma nuu
ñani de ma ja jin koo de jin
kueka de yuva de ma ji'in ndaka
tna'a de ma, te ndaka tna'a
José ma chi uni xiko ja'un (75) de
kúu.
15 Sukan ni ka kivi koo Jacob ma
ñuu Egipto ma, te yukan ni
ji'i de, te yukan ni ka ji'i tna tna'a
o ñayii jana'a ma.
16 Te ni ndi koo ji'in i yiki de ma
ñuu Siquem ma, te ni ka chu'u i de
nuu ñu'ú ni jaan Abraham ma, ja
ni chuya'vi de sukan ndee i ma
nuu sa'ya tee nani Hamor ma
ñuu Siquem ma.
17 ’Nuu ve kuyatni kivi ja ko
kuu sukan ni skuiso Su'si ma
nuu Abraham ma, te ñayii ñuu
Israel ma, ni ka kukua'a xeen i
ñuu Egipto ma.
18 Sani te ñuu Egipto ma ni iyo
in-ka rey ja ñatuu ni yo jini de
José ma.
19 Te rey ya'a, ni xnda'vi de
ñayii ñuu Israel ma, te ni sa'a
ndeva'a de ndaka tna'a o ma,
te ni xtetuu de ñayii ma ja jin
xndoo i sa'ya i suchi yii yika ni
ka kâku ma, sukan-va'a na jin
kûu i te ma jin ndukua'a-ka i.
20 Ne'un kivi yukan ni kâku
Moisés ma, te ni jatna ini Su'si ma
lulu yukan. Ni ka yo jito ña'a
yuva i ma uni yoo ve'e de ma.
21 Kovaa nuu ni ka xndoo de i
ja kûu i ma, sasi'i faraón ma ni
ndani'i ña'a, te ni skua'nu ña'a i

kuenda tnu'u ja sa'ya maa i kúu
suchi ma.
22 Te ni ka kaxtnu'u de nuu
Moisés ma ndaka tnu'u ndichi
sukan kúu ñayii ñuu Egipto ma,
te ni kuu de in tee ndee tee
ndatnu ja ni yo sa'a de ma ji'in
ja ni yo ka'an de ma.
23 'Nuu ni ndi'i Moisés ma uu
xiko (40) kuiya ma, te ni jani
ini de ja jin koto de tna'a de ñayii
ñuu Israel ma.
24 Kovaa ja ni jini de ja in tee
ñuu Egipto ma, sa'a ndeva'a de
in tna'a de ma, te Moisés ma, ni
jan chindee de tna'a de ma, te ni
ja'ni de tee ñuu Egipto ma.
25 Kovaa Moisés ma, jani ini de
ja tna'a de ma, jin kunitnuni i
ja maa de ko kuu tee kuatniñu
Su'si ma ja ndene'e ya ñayii
Israel ma, kovaa ñatuu ni ka
jinitnuni i.
26 Te kivi yutnee ma ni ndani'i de
uu tee Israel ma ja ka kanaa de,
te jiña'a de: "Má jin kanaa-ka ni,
vaa ndi-tna'a ñani ni. ¿Nava'a ka
sa'a ndeva'a tna'a ni?", kúu de
jiña'a de.
27 Sani te tee sa'a ndeva'a
ñani de ma, jiña'a de nuu
Moisés ma: "¿Na in ni tetniñu
ña'a ja tatnuni ni xi ja ka'nde ni
tniñu siki saña?
28 ¿Xi kúni ni ja ka'ni ña'a ni,
sukan ni ja'ni ni iku ma tee ñuu
Egipto a?", kúu de jiña'a de.
29 Ja ni jiniso'o Moisés ma
sukan ma, ni jinu de kua'an de,
te ni iyo de ñuu Madián ma nuu
masu ñuu de kúu ma, te yukan
ni tnanda'a de, te ni ka iyo uu
sa'ya de.
30 'Ja ni ya'a uu xiko (40)
kuiya ma, te yatni yuku nani i
Sinaí ma nuu ñatuu nawa iyo
kuiti ma, ni kenda in ángel me'ñu
in tnu iñu kánda'a kánda'a-nka
tnu ma.
31 Moisés ma, ni sa'vi-nka ini de
ja ni jininuu de sukan ma, te
nuu ni jan tu'va de ja kuni
va'a-ka de ma, te ni jiniso'o de ja
ká'an Iya Tátnuni ma,
32 te jiña'a ya: "Saña kúu Su'si
tna'a ni tee ni ka yo kuu
Abraham ma, ji'in Isaac ma, ji'in
Jacob ma", kúu ya jiña'a ya.
Te Moisés ma, ni keja'a ni'i
ni'i-nka de ja yu'u de, te ni ñatuu
kúsaa ini de ja konde'ya de.
33 Sani te jiña'a Iya Tátnuni ma:
"Kene'e ni ndijan ni a, vaa nuu ii
kúu nuu iyo ni a.
34 Ja ndaa kúu ja jini sa sukan
ka ndo'o ñayii ñuu sa a ja ka
iyo i ñuu Egipto ma, te jiniso'o
sa sukan ka tnana u'vi i ja ka
ndo'o i ma, te ni kuun sa vee sa
ja ndene'e sa i. Te chukan kúu ja
ne'e ni, te tetniñu ña'a sa ñuu
Egipto ma", kúu ya jiña'a ya.
35 'Ñayii israelita ma, ni ka
saxiko maa i tee kúu Moisés ma,
te ni ka jiña'a i de: "¿Na in ni
tatnuni ja ko kuu ni tee ja'nde
tniñu ji'in tee tátnuni nuu sa a?",
ka kuu i ka jiña'a i. Kovaa visi ni
ka ka'an i sukan ma, te Su'si ma
chi ni tetniñu ya de ja ko kuu de
tee tatnuni ji'in tee ndene'e ñayii
kúu ñuu ya ma, te maa ángel ni

kenda nuu núkoo tnu iñu ma ni
chindee ña'a.
36 Te Moisés ma ni yo kuu tee ni
ndene'e tna'a o ñayii jana'a ma,
te ja maa Su'si ma, te ni sa'a de
milagru ñuu Egipto ma, ji'in nuu
Mar Rojo ma, ji'in nuu ñatuu
nawa iyo kuiti ma uu xiko (40)
kuiya.
37 Te Moisés ma ni yo kuu tee ni
jiña'a nuu ñayii ñuu Israel ya:
"Sa'a Su'si ma ja ne'un ni a
kenda iya kaxtnu'u tnu'u ya ma
sukan káxtnu'u sa tnu'u maa ya a
nuu ni a, te jin koniniso'o ni ja
ka'an ya ma", kúu de jiña'a de.
38 Te maa Moisés ma ni yo
kuu tee ni iyo me'ñu ndaka
ñayii ñuu Israel ma ja ni ka yo
ndatna'a i ma nuu ñatuu nawa
iyo kuiti ma. Te ni iyo de ji'in
Su'si ma iya ni ka'an nuu de
xini yuku nani Sinaí ma. Te ni
iyo de ji'in ndaka tna'a o ñayii
jana'a ma. Te nuu maa de ni
wa'a ya tnu'u sa'a ja koteku o ma,
te ni ndakaxtnu'u de nuu o ma.
39 Kovaa tna'a o ñayii jana'a ma,
ñatuu ni ka kandija i ja ni ka'an
Moisés ma, su'va ni ka saxiko i, te
ni ka kuu ini i ja jin ndakokuiñi i
ñuu Egipto ma.
40 Te ni ka jiña'a i Aarón ma:
"Sa'a ni in su'si iya kóxtnuu nuu
o a, vaa Moisés tee ni kene'e
ña'a ñuu Egipto ma, masu ka jini
o nawa ni kuu de", ka kuu i ka
jiña'a i.
41 Sani te ni ka ndane'e i in serru
ja ko kuu su'si i, te ni ka sa'a i
in viko, te ni ka ja'ni i kiti ja
jin ndakua'a i nuu su'si i ma, te
sukan ni ka kusii ini xeen i nuu
su'si i ja ni ka sa'a maa i ma.
42 Te chukan kúu ja ni xndoo ña'a
Su'si ndija ma, te ni ka keja'a
maa i ni ka chiñu'u i tiuxini ma
ji'in ndaka ja ka iyo andivi ma,
vaa sa'a ndee nuu tutu tee ni ka
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma:

Ñayii israelita, masu ni ka
ja'ni ni kiti nuu sa,
ni masu ni ka ndataa ni
ja kúu kuenda sa ma
ndi-uu xiko (40) kuiya
ni ka iyo ni nuu ñatuu
nawa iyo kuiti ma.
43 Saa su'va ni ka jiso ni
ve'e Moloc ma
ji'in tiuxini ni yo kuu
su'si ni Renfán ja jin
chiñu'u ni ma.
Te kuechi ja sukan ni ka
sa'a ni ma,
chukan kúu ja tetniñu
jika-ka ña'a sa jin koo ni
sana ñuu Babilonia ma,
kúu ya jiña'a ya.

44 'Tna'a o ñayii jana'a ma,
nuu ni ka iyo i nuu ñatuu nawa
iyo kuiti ma, te ni ka yo neva'a
ñukuun i in ve'e sa'ma nuu ni
yo ka'an Su'si ma, tna'a ja ni ka
sa'a de sukan ni tatnuni Su'si ma
nuu Moisés ma, nuu ni jiña'a ya ja
jin sa'a de in ve'e sa'ma sukan kaa
tna'a ja ni kaxtnu'u ya nuu de ma.
45 Tna'a o ñayii jana'a ma, nuu
ni ka kunda'a i ve'e sa'ma ma, te
ka ndiso i ve koo i ji'in Josué ma
nuu ni ka kivi koo i ñu'ú ñayii

in-ka ñuu ma. Te maa Su'si ma ni
kene'e ñayii ñuu yukan, te ni ka
kivi koo tna'a o ñayii jana'a ma,
sukan ni yo kuu onde kivi yukan
te onde kivi ni iyo David ma.
46 Te ni jatna ini Su'si ma sukan
sa'a David ma, te ni jikan-ta'vi de
ja sa'a de in veñu'u ka'nu nuu ko
jin chiñu'u de Su'si ni yo chiñu'u
Jacob ma.
47 Kovaa Salomón ma kúu tee ni
sa'a veñu'u ka'nu ma.
48 Kovaa Su'si onde sukun ma,
masu iyo ya veñu'u ni ka sa'a
nda'a ñayii ma, vaa sa'a ni
ka'an ya te ni ndaka'an in tee ni
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma:
49 Onde andivi ma kúu nuu
núkoo sa ma,
te onde nuu ñu'ú ya ka
iyo ja'a sa ya.
¿Na ve'e sa kúu ja jin
sa'a ni a?, ká'an Iya
Tátnuni ma.
¿Ndenu kúu nuu ndatatu
sa ma?
50 ¿Xi masu maa sa ni sa'a
ndaka a?
kúu ya ká'an ya.
51 'Kovaa ndijin chi inundee
xeen ini ni, te ñatuu ka kandija
ni Su'si ma, te inuso'o ka ndaa
ni. Ndimaa ñatuu ka kandija
ni ja ká'an Xtumani Ndios ma.
Sukan ni ka yo kuu tna'a o ñayii
jana'a ma, sukan ka kuu ni.
52 Vaa tna'a o tee jana'a ma, ûni
ni ka yo sondikin de ndaka tee ni
ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma. Te ûni ni ka yo
ja'ni de tee ni ka yo ndakaxtnu'u
sukan kii iya va'a ini ma. Te iya
va'a ini ma, jâ ni kii ya, kovaa
ndijin chi su'va ni ka ke'en-su'va
ni ya, te ni ka ja'ni ni ya ma.
53 'Ndijin ja ni ka jini ni tnu'u ni
tatnuni Su'si ma nuu Moisés ma
ja ni ka kaxtnu'u ángel ma, te
ñatuu ni ka sa'a ni sukan ká'an
ja jin ko sa'a o ma —kúu de
jiña'a de.

Sukan ni ka ja'ni i tee kúu Esteban ma

54 Nuu ni ka jiniso'o de
sukan ma, te ka ndakandi'i ka
ndakandi'i-nka de nu'u de ma,
ja ni ka ndakiti xeen ini de nuu
Esteban ma.
55 Kovaa Esteban ma, ûni iyo
ndija de ji'in Xtumani Ndios ma,
te nde'ya de andivi ma, te ni
jini de ja vivii iyo nuu iyo
Su'si ma, te núkuiñi Jesús ma
xiñi kua'a Su'si ma.
56 Sani te jiña'a de:
—Vitnañu'ni te ûni nde'ya sa
ja nune andivi ma, te iya ni kii
ñayivi ñuu ñayivi a, iyo ya xiñi
kua'a Su'si ma —kúu de jiña'a de.
57 Sani te ka kayu'u nini'i de, te
ni ka jasi nda'a de so'o de ma, te
ka jinu ndaka de ni jan koo de,
te ni ka tnii de Esteban ma,
58 te ni ka kene'e de tee ma onde
yuñuu ma, te ni ka wa'a yuu de
tee ma. Te tee ka wa'a yuu ma,
ni ka tava de su'nu de ma, te ni
ka xndoo de ja ko koto in suchi
nani Saulo.

59 Te nani ka wa'a yuu de
Esteban ma, te jikan-ta'vi
Esteban ma, te jiña'a de:
—Jesús Iya Tátnuni, ndunda'a
ni anua sa ya —kúu de jiña'a de.
60 Te núkoo jiti de, te ni kayu'u
nini'i de:
—Iya Tátnuni, máko ke'en
kuenda ni kuechi ñayii ya'a
—kúu de ká'an de.
Te nuu ni ka'an de sukan ma,
sani te ni ji'i de.
8 Te Saulo ma, iyo tna i yukan,
suni ni kendoo ini i sukan-ni
ni ka ja'ni de Esteban ma.

Suchi kúu Saulo ma, sondikin i ñayii ka kandija Jesús ma

Te maa kivi yukan ni ka
keja'a de ni ka sa'a ndeva'a de
ñayii ka kandija tnu'u Jesús ma
ja ka iyo i ñuu Jerusalén ma. Sani
te ni ka jitenuu ndaka ñayii ni ka
kandija tnu'u Su'si ma ni-ka'nu
ñuu Judea ma ji'in Samaria ma.
Kovaa apóstol tee ni tetniñu
Jesús ma chi ni ka kendoo de
ñuu Jerusalén ma.
2 Te jaku tee inuva'a ini ma,
ni jan koo de ni ka chu'u de
Esteban ma, te ni ka nda'yu
xeen de, ja ni ka kuxii xeen
ini de, ja ni ji'i tee ma.
3 Nani suchi kúu Saulo ma,
yikuu i sondikin i ñayii ka
kandija tnu'u Jesús ma, te ni yo
kivi i ve'e ve'e ñayii ma, te ni yo
kene'e nda'a i ñayii ma, ka kuu
tee ka kuu ña'a, te ni yo chinee i
ñayii ma vekaa ma.

Sukan ni sa'a Felipe ma ñuu Samaria ma

4 Ndaka ñayii ni ka yo kandija
tnu'u Su'si ma, ni ka jitenuu i
kuan koo i, te ka kaxtnu'u i tnu'u
maa ya ma ndeva'a-ni nuu kuan
koo i ma.
5 Felipe ma kúu in tee kua'an de
ichi ñuu Samaria ma, te
káxtnu'u de ja Jesús ma
kúu Cristo iya ni tetniñu
Su'si ma.
6 Te ñayii ma, ni ka ndututu i ka
niniso'o i ja ká'an Felipe ma, te ni
ka jini i kua'a milagru ni sa'a de
ja maa Su'si ma, te ndaka i ka
niniso'o ñukuun ndaka tnu'u
káxtnu'u de ma.
7 Te kua'a ñayii ka yinee ña'a
tachi ma, ni ka nduva'a i, te ka
kayu'u tachi ma ka nde koo i ini
anua ñayii ma, te kuan koo i.
Suni kua'a tna'a ñayii ñatuu kúu
jin kanda ma, ji'in ñayii ka jika
u'vi ma, ni ka nduva'a i.
8 Chukan kúu ja ni ka kusii ini
xeen ñayii ñuu yukan.

Simón tee tasi ma

9 Kovaa ni kuu kii iyo in tee
nani Simón, ja ni yo jani ini de ja
maa in-ni de kúu ja jini-ka, te ni
yo sa'a tasi de, te ni yo xnda'vi de
ñayii ñuu Samaria ma.
10 Ndaka ñayii ma, onde suchi
kuechi ma ji'in ñayii nija'nu ma,
ni ka yo niniso'o ñukuun i
ja ká'an de ma. Te ni ka yo
ka'an i:

—¡Tee ya'a kúu tnu'u ndee
tnu'u ndatnu Su'si ma! —ka kuu i
ka ka'an i.
11 Ni ka yo ndikin ña'a ñayii ma,
vaa kua'a kivi ni yo xnda'vi de i,
vaa tasi de ma.
12 Kovaa nuu ni ka kandija
ñayii ma ja káxtnu'u Felipe ma
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma ja
jâ ni kenda ja tatnuni maa ya
nuu ñayii jin kuan-ta'vi tnu'u vii
tnu'u va'a ya ma, ji'in ja maa
Jesucristo ma sana kuu jin ndani'i
ta'vi o ma, te kua'a tee ji'in ña'a
ni ka jan-ta'vi te ni ka jandute i.
13 Suni ni kandija tna Simón ma,
te nuu ni jinu ni jandute de ma,
ndikin de Felipe ma ndaka nuu
kua'an de ma, te ni sa'vi-nka
ini de ndaka milagru ni jini de ma.
14 Te tee ni tetniñu ya ma ja ka
iyo de ñuu Jerusalén ma, nuu ni
ka jiniso'o de ja ñuu Samaria ma
jâ ni ka kandija i tnu'u Su'si ma,
te ni ka tetniñu de Pedro ma ji'in
Juan ma.
15 Ja ni ka kenda koo de ma, ni
ka jikan-ta'vi de nuu Su'si ma,
sukan-va'a jín kuta'vi ñayii ma
Xtumani Ndios ma, te kóo ya ini
anua i ma.
16 Vaa ñatuu jin kuta'vi-ka
ni a in ñayii yukan Xtumani
Ndios ma nkuu, vaa yika-ni ja ni
ka jandute i ja maa Jesús ma ja
kúu ya Iya Tátnuni ma.
17 Chukan kúu ja ni ka sonee
Pedro ma ji'in Juan ma nda'a de
siki ñayii ma, te ni ka kuta'vi i
Xtumani Ndios ma sukan-va'a
koo ya ini anua in in i ma.
18 Ja ni jini tee kúu Simón ma
ja ka sonee tee ni tetniñu ya ma
nda'a de siki ñayii ma te ka
kuta'vi i Xtumani Ndios ma, te
jiña'a Simón ma ja kua'a de xu'un,
19 te ni jikan-ta'vi de nuu tee ma:
—Jin taa tna ni tnu'u ndee
tnu'u ndatnu jiña, sukan-va'a
ndaka ñayii sonee sa nda'a sa
siki i ma, te jín kuta'vi i Xtumani
Ndios ma —kúu de jiña'a de.
20 Te ni ndakone'e Pedro ma:
—¡Kuán naa maa ni ji'in xu'un
ni a, vaa jani ini ni ja xu'un ni a,
te ni'i ni ja skuta'vi ña'a Su'si ma!
21 Masu nawa ni'i ni, ni masu
nawa koneva'a ni siki ja jikan
ni a, vaa ini anua ni a chi masu
iyo ndaa nuu Su'si a.
22 Chukan kúu ja va'a-ka ndakani
ndaka'vi ini ni ja u'vi sa'a
ni a, te ndakan-ta'vi ni nuu
Iya Tátnuni ma saa kuu-ni-nka
ndasakanu ini ña'a ya ja u'vi ni
jani ini ni a.
23 Jini sa ja kua'an ni ichi u'vi ma,
te jinukuechi ni nuu tachi ma.
24 Te ni ndakone'e Simón ma:
—Jin kakan-ta'vi ni ja kuu
sa nuu Iya Tátnuni ma,
sukan-va'a ma ndo'o kuiti sa
sukan ka ka'an ni a —kúu de
jiña'a de.
25 Nuu ni jinu ni ka ndaka'an,
ni ka ndakachi Pedro ma ji'in
Juan ma sukan ni sa'a Su'si ma
te ni ka kaxtnu'u-ka de tnu'u
Iya Tátnuni ma, sani te ni
ka ndakokuiñi de ichi ñuu
Jerusalén ma, te ichi kuan nu
koo de ma ka kaxtnu'u de tnu'u

vii tnu'u va'a Su'si ma nuu ñayii
kua'a ka iyo ñuu Samaria ma.

Sukan ni kaxtnu'u Felipe ma tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu in tee ñuu Etiopía ma

26 In ángel Iya Tátnuni ma
jiña'a nuu Felipe ma:
—Kee ni ñuu Jerusalén a, te
kuá'an ni ichi nuu vee ma, ichi
nuu ñatuu nawa iyo kuiti ma,
ichi ñuu Gaza ma —kúu i jiña'a i.
27 Felipe ma, ni ke'en de ichi, te
kua'an de, te ni ka ndatna'a de
ji'in in tee ñuu Etiopía ma. In tee
kanuu jinukuechi kúu de. Te ni
kucargu de ndaka ja neva'a ña'a
kúu reina ñuu Etiopía ma. Tee
ya'a, ni ja'an de ñuu Jerusalén ma
ni jan chiñu'u de Su'si ma.
28 Te nuu ni ndakokuiñi de ma,
núkoo de nuu carreta de ma, te
yikuu de ká'vi de libru Isaías ma
tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma.
29 Te Xtumani Ndios ma, jiña'a ya
Felipe ma:
—Kuán tu'va ni carreta yukan
—kúu ya jiña'a ya.
30 Te Felipe ma, ni jan tu'va
yachi de carreta yukan, te ni
jiniso'o de ja ká'vi tee yukan
libru ni tee Isaías ma, te ni
jikan-tnu'u de:
—¿Te jáku'ni ini ni ja yikuu ni
ká'vi ni a? —kúu de jiña'a de.
31 Te ni ndakone'e tee ma:
—¿Naxe jaku'ni ini sa, nú ñatuu
na in ndakaxtnu'u nawa kúni
ka'an? —kúu de jiña'a de.
Chukan kúu ja ni kana de
Felipe ma ja na jin kaa de nuu
carreta ma te kunukoo de ji'in
tee ma.
32 Te tna'a ja ká'vi de nuu ndee
tnu'u Su'si ma kúu cha'a:
Sukan kúu in ndikachi kua'an
nuu tee ka'ni ña'a ma,
te sukan kúu in kolelu
ñatuu nda'yu ti nuu
tee séte ña'a ma,
sukan ñatuu ni ndakune ya
yu'u ya ma.
33 Ni ka sa'a ndeva'a i ya,
te ñatuu na in ni ndi ini ja
sa'a ndaa i ja sukan ni
ndo'o ni neni ya ma.
¿Na in jin ko kuu sa'ya
tata ya ma ja
jin ndaka'an jin
ndakachi i?,
te vitna ja ni ka ja'ni i ya
nuu ñu'ú ya.
34 Sani te tee kanuu jinukuechi
nuu ña'a kúu reina ma, ni
jikan-tnu'u de nuu Felipe ma:
—Jikan-ta'vi sa nuu ni ja
kaxtnu'u ni na in kúu ja ká'an
tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma. ¿Ja kuu maa de?
¿Xi ja kuu in-ka ñayii? —kúu de
jiña'a de.
35 Sani te Felipe ma, ni keja'a de
maa nuu ndee tnu'u Su'si ma nuu
yikuu tee kanuu ma ká'vi de ma,
te ni kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u
va'a Jesús ma nuu de.
36 Nani kuan koo de ichi ma,
te ni ka kenda koo de in nuu
ñu'u ndute, te jiña'a tee kanuu
jinukuechi nuu ña'a kúu reina ma:

—Ya'a chi ñu'u ndute. ¿Na in ka'nu ndee ja ma kuu kuandute sa ya'a vitnañu'ni? —kúu de jiña'a de.
37 Te Felipe ma, jiña'a de:
—Nú ni-yu'u ni-anua ni kándija ni Jesucristo ma, te kuu kuandute ni vitnañu'ni-ni —kúu de jiña'a de.
Te ni ndakone'e tee ma:
—Kándija sa ja Jesucristo ma kúu Sa'ya Su'si ma —kúu de jiña'a de.
38 Sani te ni tatnuni de ja jin sunkani i carreta de ma, te ni ka nu koo de, te ni jan koo de nuu ndute ma. Te Felipe ma, ni skuandute de tee ma.
39 Te nuu ni ka nana koo de nuu ndute ma, sani te Xtumani Ndios ma, ni xtandiyo yachi ya Felipe ma. Te tee kanuu jinukuechi ma, ñatuu ni jini-ka de Felipe ma, kovaa sii ini xeen kuan no'o de.
40 Te Felipe ma, ni ndenda de ñuu Azoto ma. Ndaka ñuu ma ndákaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, kua'an de onde ni ndenda de ñuu Cesarea ma.

Nuu ni kandija Saulo ma Su'si ma

9 Nani Saulo ma chi jani ini de ja ka'ni de ñayii ka ndikin Iya Tátnuni ma, ni ja'an de nuu tee tátnuni nuu sutu ma,
2 te ni jikan de tutu jin koo nuu in in veñu'u lilikin ka iyo ñuu Damasco ma, sukan-va'a nuna ndani'i de ñayii ka jika ichi Iya Tátnuni ma, ña'a xi tee, te chinee de i vekaa ñuu Jerusalén ma.
3 Kovaa ichi kua'an de ma, nuu sani te kenda de ñuu Damasco ma, sani te ni jakun-tuu ña'a in nduva ñu'u vee ichi andivi ma.
4 Te ni kotuu de onde nuu ñu'ú ma, te ni jiniso'o de ja ká'an:
—Saulo, Saulo, ¿nava'a sóndikin ña'a ni? —kúu ká'an.
5 Te ni ndakone'e de:
—¿Na in kúu ni, Señor? —kúu de jiña'a de.
Te jiña'a ya:
—Saña kúu Jesús iya sóndikin ni a. ¿Ñatuu jani ini ni ja xtnakue'e ni maa ni, ja kuu ni sukan kúu in xndiki ndee ini ja skachi ja'a ti nuu garrocha ma? —kúu ya jiña'a ya.
6 Te nini'i-nka de ja ni yu'u de, te jiña'a de:
—Señor, ¿nawa kúni ni ja sa'a sa? —kúu de jiña'a de.
Te jiña'a Iya Tátnuni ma:
—Ndakoo ni, te kuá'an ni ini ñuu ma. Te yukan, te jin ka'an i nawa sa'a ni —kúu ya jiña'a ya.
7 Te tee kuan koo ji'in Saulo ma, ni ka jinkuiñi de, te ni ka sa'vi-nka ini de. Ka niniso'o de ja ká'an ya ma, kovaa masu na in ni ka jini de.
8 Saulo ma, ni ndakoo de, te ni ndakune de nuu de ma. Kovaa masu nde kúu konde'ya-ka de. Chukan kúu ja ni ka tnii de nda'a

Saulo ma, te ni ka jan xsia'a de
tee ma ini ñuu Damasco ma.
9 Te uni kii ni iyo kuaa de, ni a
kaa de ni a ko'o de vala ndute.
10 Iyo in tee ndikin Jesús ma ñuu
Damasco ma nani de Ananías.
Tee ya'a, ni jiniso'o de ja ni kana
ña'a Iya Tátnuni ma:
—¡Ananías! —kúu ya jiña'a ya.
Te ni ndakone'e de:
—Ya'a iyo sa, Señor —kúu de
jiña'a de.
11 Te jiña'a Iya Tátnuni ma:
—Ndokuiñi ni, te kuá'an ni ichi
nani "Ichi Ndaa" ma, te ve'e tee
nani Judas ma ndanduku ni in
tee nani Saulo tee ñuu Tarso ma.
Vaa yikuu de jikan-ta'vi de,
12 te ni jininuu ña'a de maa ni ja
nani ni Ananías a, ja ni kivi ni te
ni sonee ni nda'a ni a siki de ma,
sukan-va'a kuu ndakonde'ya de
—kúu ya jiña'a ya.
13 Sani te tee kúu Ananías ma,
ni ndakone'e de:
—Señor, jâ ni kuu jiniso'o sa
kua'a xeen ja ka ka'an i ja kuu tee
yukan. Kua'a xeen ja u'vi sa'a de
ñayii ka kandija ña'a i maa ni ja
ka iyo i ñuu Jerusalén ma.
14 Te vitna, nú jâ ni kijaa de ya'a,
te tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ni ka tatnuni de ja tnii de ndaka
ñayii ka ndakune'e ña'a maa ni a
—kúu de jiña'a de.
15 Te Iya Tátnuni ma, jiña'a ya:
—Kuá'an ni, vaa in tee ni kaji sa
ja kunukuechi de nuu sa kúu tee
ya'a, vaa suu de ko kuu tee ki'in ja
jin kaxtnu'u na in kúu sa nuu ñayii
masu ñuu Israel ya ka kuu i ma,
ji'in nuu tee ka kuu rey ma, ji'in
nuu ñayii ñuu Israel ya.
16 Te kaxtnu'u sa nuu de naxe
ndo'o neni de ja kuechi ja
kaxtnu'u de nuu ñayii ma na in
kúu sa a —kúu ya jiña'a ya.
17 Sani te ni ja'an Ananías ma, te
ni kivi de ini ve'e ma, te ni sonee de
nda'a de siki Saulo ma, te jiña'a de:
—Ñani, Saulo, Jesús Iya
Tátnuni ma, iya ni kenda ichi vee
ni ma, ni tetniñu ña'a ya ja vee sa,
sukan-va'a kuu ndakonde'ya ni,
te kuta'vi ni Xtumani Ndios ma te
ûni koo ndija ni ji'in ya —kúu de
jiña'a de.
18 Sani te nduchinuu de ma
kuenda tnu'u ja in ñií yaxin ni
ka jinkava, sani te ni kuu ni
nukonde'ya de. Te ni ndokuiñi de,
sani te ni jandute de.
19 Sani te ni jaa de xita, te ni
ndani'i de tnu'u ndee tnu'u
ndatnu-ka. Te ni iyo Saulo ma
jaku kii ji'in tee ni ka kandija te
ka ndikin de tnu'u Jesucristo ma
ja ka iyo de ñuu Damasco ma.

Sukan ni ndo'o Saulo ma ñuu Damasco ma ji'in ñuu Jerusalén ma

20 Sani te ni keja'a Saulo ma
káxtnu'u de ini veñu'u lilikin ma,
ja Jesús ma kúu Sa'ya Su'si ma.
21 Te ndaka ñayii ka niniso'o ja
ká'an de ma, ni ka sa'vi-nka ini i,
te ka jikan-tnu'u tna'a i:
—¿Masu tee ya'a kúu tee ni
yo sondikin ñayii ka ndakune'e
Jesús ma ñuu Jerusalén ma, ja

ka'ni de i ma? ¿Te masu chukan
kúu ja vee de ya'a, ja ki'in de
ji'in ñayii ma nuu tee ka tatnuni
nuu sutu ma, te jin chinee de i
vekaa ma? —ka kuu i ka ka'an i.
22 Kovaa Saulo ma chi ve
ni'i-ka de tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ja ká'an de tnu'u
Su'si ma, te ñatuu ka ni'i
ini-ka ñayii judío ka iyo ñuu
Damasco ma naxe jin kani ini i,
vaa káxtnu'u de ja Jesús ma chi
iya ni tetniñu Su'si ma kúu ya.
23 Ni ya'a kua'a kii ma, te ñayii
judío ma, ni ka ndatnu'u tna'a i
ja jin ka'ni i de.
24 Kovaa Saulo ma, ni jini de ja
ka jani ini i ma. Te nduu ñuu
ka jito ñayii judío ma ye'e ñuu
Damasco ma, sukan-va'a nuna
kee de, te jin ka'ni i de.
25 Kovaa tee ka ndikin tna'a ji'in
Pablo ma, in jakuaa te ni ka
chunee de tee ma in nuu chika,
te ni ka nune'e yu'u de tee ma
ichi ke'e ma.
26 Nuu ni kenda Pablo ma
Jerusalén ma, kúni de ja jin
ndatna'a de ji'in ñayii ka ndikin
Jesús ma. Kovaa ndaka tee
yukan, ka yu'u ña'a de, vaa ñatuu
ka kandija de ja in tee ndikin
Jesús ma ni nduu Saulo ma.
27 Sani te Bernabé ma, ni jeka de
Saulo ma, te ni jan xsia'a de
tee ma nuu ka iyo tee ni tetniñu
Jesús ma, te ni ndakani de
sukan ni jini Saulo ma Iya
Tátnuni ma ichi kua'an de ma,
ji'in sukan ni jiña'a ya ma, ji'in
sukan ni kaxtnu'u de tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma nuu ñayii
ñuu Damasco ma te masu nde
ni yu'u de. Sa'a ni ndakani
Bernabé ma.
28 Sani te ni kendoo Saulo ma
ji'in tee ni tetniñu ya ma ja ka
iyo de ñuu Jerusalén ma, te
kua'an vee de kúu de ni-ka'nu
ñuu Jerusalén ma.
29 Ni yo ka'an, ni yo kachi de nuu
ñayii judío ma ja ka ka'an i sa'an
griego ma, kovaa maa i chi ka
ndatnu'u tna'a i ja jin ka'ni i de.
30 Nuu ni ka jini ñayii ni ka kandija
tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma
ja sukan ka jani ini i ma, te kuan
koo i ji'in Saulo ma onde ñuu
Cesarea ma, te ni ka tetniñu i de
kua'an de ñuu Tarso ma.
31 Sani te ni ka ndusii ini
ñayii ka kandija Su'si ma ñuu
Judea ma, ji'in ñuu Galilea ma,
ji'in ñuu Samaria ma, te ve jin
jakuiñi va'a-ka i nuu Su'si ma,
te ka ndi ini i naxe jin koo
va'a i ji'in ya, vaa ka jini i ja
iya ndákan kuenda kúu ya, te
ve jin kukua'a-ka i, te Xtumani
Ndios ma, chíndee chítuu ña'a ya.

Ni nduva'a tee kúu Eneas ma

32 Pedro ma, kua'an de ndaka
ñuu ma kuan koto de ñayii ka
kandija Su'si ma ja jâ ni ka
xndoo i ja u'vi ma. Suni ni jan
koto de ñayii ka kandija Su'si ma
ja ka iyo i ñuu Lida ma.
33 Yukan ni ndani'i de in tee nani
Eneas, te ñatuu kúu kanda de, te
jâ ni kuu una kuiya ja kátuu de.

34 Te Pedro ma, jiña'a de:
—Eneas, vitna te maa
Jesucristo ma na ndasava'a ña'a.
Ndakoo ni, te ndaxtutu ni nuu ni
katuu ni a —kúu de jiña'a de.
Te sani te ni ndakoo de.
35 Te ndaka ñayii ka iyo ñuu
Lida ma, ji'in ñuu Sarón ma, ni
ka jini i sukan ni kuu ma, te ni ka
kandija i Su'si Iya Tátnuni ma, te
ni ka ndandikin i ya.

Ni ndateku ña'a nani Isu Vivii ma

36 Iyo in ña'a ñuu Jope ma
ja ndikin ña sa'a ña sukan ni
kaxtnu'u Jesucristo ma, te nani
ña Tabita, ja kúni ka'an "Isu
Vivii". Ña'a ya'a, ndimaa ja va'a
ni yo sa'a ña, te ni yo chindee ña
ñayii nda'vi ma.
37 Te ni kuu ja ne'un kii yukan ni
ku'u ña, te ni ji'i ña. Nuu ni jinu
ni ka ndakate i ñunde'yu ña ma,
te ni ka ndakin tuu i ña in ve'e
ichi sukun ma.
38 Te ñuu Lida ma iyo yatni i ji'in
ñuu Jope ma, te ja ni ka jini ñayii
ka kandija tnu'u ni kaxtnu'u
Jesús ma, ja Pedro ma, iyo de
ñuu Lida ma, te ni ka tetniñu de
uu tee ni jan koo de ka jiña'a de
nuu Pedro ma:
—Kava va'a ini ni, te jin koo
yachi o ñuu Jope ma —ka kuu de
ka jiña'a de.
39 Sani te Pedro ma, kua'an de
ji'in tee ni jan koo ma. Te nuu ni
kenda de ma, ni ka jan xsia'a i de
ve'e ichi sukun ma, te ni jan
koo ndaka ña'a ni ka ji'i yii ma,
ka nda'yu ña, te ka kaxtnu'u ña
sa'ma ka ndii ka nama ñayii ma ja
ni yo sa'a ña'a nani Isu Vivii ma
nuu ni yo teku ña ma.
40 Pedro ma, ni jiña'a de
ñayii ma ja jin ke koo i ke'e ma.
Sani te ni jinkoo jiti de, te ni
jikan-ta'vi de nuu Su'si ma. Sani
te ni ndonenuu de nde'ya de ña,
te jiña'a de:
—Tabita, ndakoo ni —kúu de
jiña'a de.
Te ni ndakune ña nuu ña ma. Ja
ni jini ña Pedro ma, te ni ndakoo
ña.
41 Ni tnii de nda'a ña ma, te
ni ndokani de ña. Sani te ni
kana de ñayii ka kandija Su'si ma
ji'in ña'a ni ka ji'i yii ma, te ni
kaxtnu'u de ja ni ndateku ña ma.
42 Ni-ka'nu ñuu Jope ma ni ka
jini i ja sukan ni kuu ma, te kua'a
xeen ñayii ni ka kandija Iya
Tátnuni ma te ni ka xndoo i ja
u'vi ma, te ka sa'a i sukan játna
ini ya ma.
43 Te Pedro ma, ni kendoo de
kua'a kivi ñuu Jope ma ve'e
tee nani Simón ma tee ni yo
ndasavita ñií kiti ma.

Ni kaxtnu'u Pedro ma tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma ve'e tee kúu Cornelio ma

10 Ñuu Cesarea ma iyo in
tee nani Cornelio, te
tátnuni de nuu in jichi soldado
ka xnani i Italiano.

2 Maa de ji'in ndaka ñayii
ve'e de ma, ni-yu'u ni-ini de
ka kandija de Su'si ma, te ni
ka yo ndi ini de ja jin koo
va'a de ji'in ya. Te ni yo sa'a de
ja va'a ja jin kuu ñayii ñuu
Israel ma, te ni yo jikan-ta'vi, ni
yo jikan-ta'vi-ni de nuu Su'si ma.
3 In kivi visi nuu ka uni-ka
jañini ma kúu, te ni jininuu de
ja in ángel Su'si ma, kuan tu'va
ña'a i, te jiña'a i:
—¡Cornelio! —kúu i jiña'a i.
4 Te ni jikan-tnu'u Cornelio ma:
—¿Nawa kúni ni, Señor?
—kúu de jiña'a de.
Te ni ndakone'e ángel ma:
—Su'si ma, ni jiniso'o ya ja
jikan-ta'vi ni ma, te ni jini ya
ndaka ja va'a sa'a ni ma.
5 Tetniñu ni jaku tee jín koo ñuu
Jope ma, sukan-va'a kí koo de
ji'in tee nani Simón ma tee ni
nukonani Pedro ma.
6 Tee ya'a chi iyo de ve'e Simón
tee ndásavita ñií kiti ma, ja iyo
ve'e de ma yatni yu'u mar ma
—kúu i jiña'a i.
7 Nuu ni jinu ni ka'an ángel ma
te kuan no'o i ma, sani te
Cornelio ma, ni kana de uu tee
ka jinukuechi nuu de ma ji'in in
soldado tee kándija tna Su'si ma
tee jinukuechi nuu de ma.
8 Te ni ndakani de sukan ni
ndo'o de ma, te ni tetniñu de
tee ma ñuu Jope ma.
9 Kivi yutnee ma nani kuan
koo de ichi ma te ve jin kuyatni de
ñuu ma, Pedro ma ni jan kaa de
onde xini ve'e iyo de ma,
sukan-va'a kakan-ta'vi de nuu
Su'si ma. Ja ve kuu sava nduu ma,
10 kókon de, te kúni de ja kaa de.
Nani ka satu'va i ja kaa de ma, te
ni jininuu de.
11 Te ja ni jini de ma kúu in
sa'ma ka'nu ka'nu, te ka nu'ni
tna'a ndi-kuun nuu i ma, te ichi
andivi ma ni kuun i vee i ichi
nuu ñu'ú ya.
12 Te ndi-tuku yu'u ndi-tuku nuu
kiti ka ñu'u.
13 Te ni jiniso'o de ja ká'an ya:
—Pedro, ndokuiñi ni, te ka'ni ni
ti, te kaa ni ti —kúu ya jiña'a ya.
14 Te Pedro ma, ni ndakone'e de:
—Masu kuu kaa sa, Señor, vaa
masu nama uun jaa sa ja masu
kaa vii masu kaa ndoo nuu ni ma
—kúu de jiña'a de.
15 Ja ku-uu jichi ni jiniso'o de
ja ká'an ya:
—Ja ni ndasavii Su'si ma, máko
xnani ni ja masu kaa vii masu
kaa ndoo kúu —kúu ya jiña'a ya.
16 Sa'a ni kuu uni jichi, sani te
sa'ma ma, ni ndaa i kuan no'o i
andivi ma.
17 Te Pedro ma, ñatuu ni'i
ini de nawa kúni ka'an ja ni
jini de ma. Nani jani ini de ma,
te tee ni tetniñu Cornelio ma, ka
jikan-tnu'u de ve koo de, ndenu
kúu ve'e tee kúu Simón ma. Sani
te ni ka kenda koo de maa ye'e
nuu iyo de ma.
18 Ka kayu'u de ka kana de nú
yukan iyo tee nani Simón tee ni
nukonani Pedro ma.
19 Nani yikuu Pedro ma ndása'a de
kuenda nawa kúni ka'an ja ni

jini de ma, te Xtumani Ndios ma,
ni jiña'a ya:
—Simón, jini ni ja ni ka kenda
koo uni tee ka ndanduku ña'a ja
ki'in ni ji'in de.
20 Ndokuiñi ni, te kuá'an ni
ji'in de. Máko ko kani uu ko
kani uni ini ni, vaa maa sa ni
tetniñu de —kúu ya jiña'a ya.
21 Pedro ma, ni nuu de, te
jiña'a de nuu tee ka ndanduku
ña'a ma:
—Ya'a iyo sa. Saña kúu tee ka
ndanduku ni a. ¿Nava'a ni kija
koo ni ya'a? —kúu de jiña'a de.
22 Te ni ka ndakone'e de:
—Ve koo sa, vaa ni tetniñu ña'a
tee nani Cornelio ma. Tee va'a
ini, tee ndí ini naxe koo va'a de
nuu Su'si ma kúu de, te ñayii
judío ma chi ka ndaa respetu i
nuu de. Te in ángel Su'si ma ni
tatnuni nuu de ja kana ña'a de ja
ki'in ni ve'e de ma, sukan-va'a
koniniso'o de ja kaxtnu'u ni ma
—ka kuu de ka jiña'a de.
23 Sani te ni kana de tee ma
ja jin ya'a de ini ve'e ma, te ni
wa'a de nuu jin ndoo tee ma.
Te kivi yutnee ma Pedro ma,
kuan koo de ji'in tee ma, te ni ka
ndikin ña'a jaku ñayii ka kandija
tnu'u vii tnu'u va'a Jesús ma ja
ka iyo i ñuu Jope ma.
24 Kivi yutnee ma ni ka kenda
koo de ñuu Cesarea ma, te
Cornelio ma, ji'in tna'a de ma,
ji'in ñayii ka ketna'a ini
ji'in de ma, ka iyo tutu de ka
ndetu de ja kenda Pedro ma.
25 Ja ni kenda Pedro ma ve'e
Cornelio ma, te Cornelio ma,
ni kee de ja kua'a de nchuxi
Pedro ma, te ni jinkoo jiti de, te
chíñu'u de tee ma.
26 Kovaa Pedro ma, ni ndone'e de
tee ma, te jiña'a de:
—Ndokuiñi ni, vaa ndi-tna'a
ñayivi o —kúu de jiña'a de.
27 Pedro ma ji'in Cornelio ma,
ka ndatnu'u de ni ka kivi koo de
ini ve'e ma, te ni ndani'i de ja ka
iyo tutu kua'a-ka ñayii.
28 Sani te sa'a ni jiña'a de:
—Ka jini maa ni ja saña ja ka
kuu sa ñayii judío ma, masu kuu
jin ndatna'a sa ji'in ni ja masu
ñayii judío ka kuu ni ma. Kovaa
Su'si ma ni kaxtnu'u nuu sa ja
masu kuu xnani sa ni-in ñayii
in-ka ñuu ma ja masu kaa vii kaa
ndoo i nuu Su'si ma.
29 Chukan kúu ja nuu ni ka
tetniñu ni tee ya'a ni jan koo de
ni jan kueka ña'a de ma, te vee
sa ji'in de, te ñatuu nawa ni
xtekuechi sa ja ma kuu kii sa.
Vitna, te kakan-tnu'u ña'a sa
nava'a ni ka kana ña'a ni ja vee
sa a —kúu de jiña'a de.
30 Te Cornelio ma, ni
ndakone'e de:
—Vitna kúu kuun kii ja maa
ora ya'a visi ka uni-ka jañini ma
yikuu sa jikan-ta'vi sa ini ve'e a.
Sani te ni jini sa ja ni kenda in tee
ne'nu sa'ma jandute nuu sa ma,
31 te ká'an de: “Cornelio, Su'si ma,
ni jiniso'o ya ja jikan-ta'vi ni ma,
te ni ndaka'án ya sukan chíndee
ni ñayii ma.

32 Chukan kúu ja tetniñu ni na
in ki'in ñuu Jope ma, sukan-va'a
kí'in i jin kueka i Simón tee ni
nukonani Pedro ma, tee iyo ve'e
tee kúu Simón tee ndásavita ñií
kiti ma, ja kátuu ve'e de yatni
yu'u mar ma." Sa'a ni ka'an tee
yukan.
33 Chukan kúu ja sani te ni
tetniñu sa tee ni jan koo ni ka
jan kueka ña'a a, te ndijin, ni
jani va'a ini ni, te vee ni a. Te
vitna chi ka iyo ndaka sa ya'a
nuu maa Su'si o a, sukan-va'a
jin koniniso'o sa nawa kúu ja
ni taa Iya Tátnuni ma nuu ni ja
kaxtnu'u ni —kúu de jiña'a de.
34 Sani te Pedro ma, ni ka'an de,
te jiña'a de:
—Vitna, te jáku'ni ini sa
ja ja ndaa ja Su'si ma, masu
kuji'in-ka ya ji'in in jichi ñayii ma
sana in-ka jichi i ma,
35 nú masu ja ni-ka'nu ñuu
ñayivi ya jan-ta'vi ya ñayii ka ndi
ini naxe jin koo va'a i ji'in ya ma
te ka sa'a ndaa ka sa'a ndija i
sukan játna ini Su'si ma.
36 Te maa Su'si ma, ni tetniñu ya
tee ja jin kaxtnu'u de tnu'u vii
tnu'u va'a maa ya ma nuu ñayii
Israel ma, sukan-va'a jin kuni i
ja maa Jesucristo ma kúu iya
tátnuni nuu ndaka o a, te ni
sa'a ya ja jin koo va'a jin koo
mani ndaka o nuu Su'si ma.
37 Ndijin, jâ ka jini ni tnu'u ya'a
ja ni keja'a i ñuu Galilea ma nuu
ni jinu ni kaxtnu'u Juan ma ja jin
kuandute ñayii ma, te ni jitenuu i
ni-ka'nu ñuu Judea ma.
38 Ja ká'an sa ya kúu ja Jesús
nazareno ma, ni wa'a Su'si ma
Xtumani Ndios ma ji'in tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ya ma. Te
maa ya chi ni yo sa'a ya ja vii ja
va'a ma, te ni yo sa'a ya ja kua'a
ñayii ni ka ndayaa nuu nda'a
tachi ma, vaa Su'si ma ni yo iyo
ji'in ya.
39 Te ndaka sa ni ka jini sukan
ni sa'a ya nuu ka iyo ñayii ñuu
Judea ma, ji'in ñayii ka iyo ini
ñuu Jerusalén ma. Te ndaka
sa ni ka jini sukan ni ka jata
kaa i ya nuu krusi ma, te ni ka
ja'ni i ya ma.
40 Kovaa Su'si ma, ni ndaxteku ya
Jesús ma nuu uni kii ma, te ni
sa'a ya ja ni ka jini ñayivi sa ya.
41 Kovaa masu ni ka jini ndaka-ka
ñayii ma ya, nú masu ja yika-ni ja
saña ja onde xinañu'u ma ni kaji
ña'a maa Su'si ma ja jin ko kuu
sa tee jin kuni te jin ndaka'an jin
ndakachi sa nuu ndaka ñayii a,
te ka ndaka'an sa nuu ni ja ni ka
jaa, ni ka ji'i-ka sa ji'in ya nuu ni
ndateku ya ma.
42 Te maa ya ni tatnuni ja jin
kaxtnu'u sa nuu ñayii ma, te
jin ndakani sa ja maa Su'si ma
ni xndoo nuu nda'a ya ma ja
ndakan ndaa ya kuenda nuu
ñayii ka teku ma ji'in nuu ñayii
ni ka ji'i ma.
43 Ja kuu maa ya ma ka ndakani
ndaka tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, te
ka ka'an de ja nú na in na
kandija ya ma te xndoo i ja
u'vi ma te sa'a i ja va'a ma chi

ndasakanu ini ya ndaka kuechi
ni sa'a i ma —kúu de jiña'a de.
44 Nani yikuu-ka Pedro ma
ká'an de ma, te ni ka kuta'vi
ndaka ñayii ka niniso'o tnu'u vii
tnu'u va'a ma Xtumani Ndios ma.
45 Te ndaka tee ka ka'an ja
jiniñu'u ja kitnuni tee ma,
ja ka ndikin de Pedro ma ve
koo de ma, ni ka sa'vi-nka ini de
ja ni ka jini de ja ni wa'a Su'si ma
Xtumani Ndios ma nuu ñayii
masu ñuu Israel ma ka kuu i ma,
46 vaa ni ka jiniso'o de ja
ñayii ma, ka ka'an i in-ka sa'an ja
masu nde ka jini i ma, te sukan
ka ndachiñu'u i Su'si ma. Sani te
Pedro ma, jiña'a de:
47 —Masu na in kuu ka'nu ndee
ja jin kuandute ñayii ya'a. Vaa
jâ ni ka kuta'vi tna i Xtumani
Ndios a, sukan ni ka kuta'vi tna
o ya ma —kúu de jiña'a de.
48 Te ni tatnuni de ja ja maa
Jesucristo ma, te jín kuandute i.
Sani te ka jiña'a i ja na kendoo de
jaku-ka kii ji'in i.

Ndákani Pedro ma nuu ñayii Jerusalén ma sukan ni ndo'o de ma

11 Tee ni tetniñu Su'si ma
ji'in ndaka ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si ma ja ka iyo i
ñuu Judea ma, ni ka jiniso'o i ja
suni ñayii masu ñuu Israel ma,
jâ ni ka jan-ta'vi tna i tnu'u
Su'si ma.
2 Chukan kúu ja nuu ni ndenda
Pedro ma ñuu Jerusalén ma,
te tee ka kaxtnu'u ja jiniñu'u
ja jin jakitnuni tee ma, ni ka
xtekuechi de Pedro ma ja masu
va'a ni sa'a de,
3 te ka jiña'a de:
—Ni wa'a ni tnu'u ja ni kivi ni
ve'e ñayii ñatuu ka yitnuni ma,
te ni ka jaa ni ji'in i xita, te masu
játna ini Su'si ma ja sukan jin
sa'a o —ka kuu de ka jiña'a de.
4 Sani te Pedro ma, ni keja'a de
ndákani de ndaka sukan ni
kuu ma:
5 —Yikuu sa jikan-ta'vi sa
nuu Su'si ma nuu iyo sa ñuu
Jope ma, te ni jininuu sa sa'a, ja
onde andivi ma ve nuu in sa'ma
ka'nu ka'nu, te nu'ni ndi-kuun
nuu i ma, te ni nuu i nuu iyo
sa ma.
6 Te ni jini sa ja ka ñu'u ndi-tuku
yu'u ndi-tuku nuu kiti: kiti
xeen ma, ji'in koo ma, ji'in
lasaa ma.
7 Sani te ni jiniso'o sa ja ká'an ya:
“Pedro, ndokuiñi ni, te ka'ni ni
ti, te kaa ni ti”, kúu ya ká'an ya.
8 Te ni ndakone'e sa: “¡Masu kuu,
Señor! Masu nama uun jaa sa in
ja masu iyo vii masu iyo ndoo”,
kúu sa jiña'a sa.
9 Ja ku-uu jichi ma ni ndaka'an
tuku onde andivi ma: “Ja jâ ni
ndasavii Su'si ma máko xnani ni
ja masu kaa vii masu kaa ndoo”,
kúu ya ká'an ya.
10 Sa'a ni kuu uni jichi, sani te ni
ndaa sa'ma ma onde andivi ma.
11 ’Te maa ora yukan, sani te ni
ka kenda koo uni tee ve'e nuu iyo

sa ma, te onde ñuu Cesarea ma
ve koo de ve kueka ña'a de.
12 Te Xtumani Ndios ma, ni
ka'an ya ja na ki'in sa ji'in de, te
má ko kani uu ko kani uni ini sa.
Suni ni ka yo ndikin tna ña'a iñu
ñani o a ja ni jan koo sa. Te ni ka
kivi koo sa ve'e Cornelio ma,
13 te ni ndakani de sukan ni
jini de in ángel ve'e de ma, ja
jiña'a i: "Tetniñu ni ñayii ki'in
ñuu Jope ma, na jin kueka i tee
nani Simón ma ja ni nukonani de
Pedro ma.
14 Tee yukan kaxtnu'u tnu'u vii
tnu'u va'a ja sa'a ja jin ndani'i
ta'vi ni ji'in ndaka tna'a ni a."
Sa'a ni jiña'a i, ká'an de.
15 'Sani te nuu ni keja'a sa
káxtnu'u sa tnu'u Su'si o ma, te
ni kenda Xtumani Ndios ma, te
ni ka kuta'vi tna de ya, sukan ni
ka kuta'vi ndaka o ya ma onde
xinañu'u ma.
16 Sani te ni ndaka'án sa sukan
ni ka'an Iya Tátnuni ma nuu
ni yo iyo ñayivi ya ji'in o ma:
"Juan ma, ni skuandute de
ji'in ndute, kovaa ndijin chi
jin kuandute ni ji'in Xtumani
Ndios ma."
17 Chukan kúu ja nú Su'si ma,
ni tetniñu tna ya Xtumani
maa ya ma nuu ka iyo de ma,
sukan ni tetniñu ya ya nuu
yo'o ma nuu jâ ni ka kandija o
Jesucristo iya tátnuni nuu o a, te
¿na in kúu saña ja ka'nu ndee
sa nuu Su'si ma ja sa'a ya ma?
—kúu de jiña'a de.
18 Nuu ni ka jiniso'o de sukan
ni ndakani Pedro ma, te ni
ka ndukuee de. Sani te ni ka
ndachiñu'u de Su'si ma, te ka
ka'an de:
—¡Nú sukan, suni ñayii masu
ñuu Israel ya, ni wa'a Su'si ma
tnu'u ja jin ndakani jin ndaka'vi
ini i, te sakanu ini ya na
kuechi i ma, te jin ndani'i ta'vi i
ja jin koteku i ni-kani ni-jika!
—ka kuu de ka ka'an de.

Ñayii ka kandija Su'si ma ñuu Antioquía ma

19 Nuu ni ya'a ja ni ka ja'ni
tee ka tatnuni ñuu Jerusalén ma
Esteban ma, te ni ka sondikin de
ñayii ka kandija Su'si ma, te
ni ka jitenuu i kuan koo i, te
ni ka kenda koo i onde ñuu
Fenicia ma, ji'in ñuu Chipre ma,
ji'in ñuu Antioquía ma. Te ñatuu
ni ka ka'an i tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma nuu in-ka ñayii, nú masu
ja nanimaa nuu ñayii judío ma.
20 Kovaa ne'un ñayii ni ka
jitenuu ma ka iyo jaku ñayii ñuu
Chipre ma ji'in ñuu Cirene ma,
te nuu ni ka jan koo i ñuu
Antioquía ma, ni ka keja'a i ka
kaxtnu'u tna i tnu'u vii tnu'u va'a
Jesús Iya Tátnuni ma nuu ñayii
ka ka'an sa'an griego ma.
21 Te tnu'u ndee tnu'u ndatnu
Iya Tátnuni ma ka iyo ji'in i,
te kua'a xeen ñayii ma ni ka
kandija, te ni ka ndandikin i ichi
Iya Tátnuni ma.

22 Ja sukan ni kuu ma, ni ka
jiniso'o ñayii ka kandija Su'si ma
ja ka iyo i ñuu Jerusalén ma,
te ni ka tetniñu i Bernabé ma
kua'an de ñuu Antioquía ma.
23 Nuu ni kenda de ma te nuu
ni jini de ja vii ja va'a ni sa'a
Su'si ma, ni kutachi de, te ni
ka'an-so'o de nuu ndaka i ja
ni-yu'u ni-ini i jín kondikin i Iya
Tátnuni ma, sukan-va'a jin koo
va'a i nuu ya.
24 Vaa Bernabé ma, in tee va'a
ini kúu de, te ûni iyo ndija de
ji'in Xtumani Ndios ma, te
kúkanu ini xeen de Su'si ma. Te
kua'a xeen ñayii ni ka kandija
Iya Tátnuni ma ja sukan ni
ka'an de ma.
25 Ni jinu, te kua'an Bernabé ma
ñuu Tarso ma kuan nu nduku de
Saulo ma.
26 Te nuu ni ka ndatna'a de ma, ni
jan koo de ñuu Antioquía ma. In
kuiya kuiti ni ka iyo nduu de ji'in
ñayii ka kandija Su'si ma, te ni ka
kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma nuu kua'a ñayii ka iyo
yukan. Te yukan kúu xinañu'u
nuu ni ka xnani i cristianu ñayii
ka ndikin Jesucristo ma.
27 Te ne'un kii yukan ni ka ke
koo tee ka ndakaxtnu'u tnu'u ni
wa'a Su'si ma ñuu Jerusalén ma,
te kuan koo de ñuu Antioquía ma.
28 In de nani Ágabo, ni
ndokuiñi de, te ni kaxtnu'u de
in tnu'u ni ka'an maa Xtumani
Ndios ma, ja koo tnama xeen
ni-ka'nu ñuu ñayivi a. Te sukan
ni kuu ndija kivi ni yo tatnuni
tee nani Claudio ma.
29 Sani te ni ka ndatnu'u tna'a i
ja ndi-in ndi-in ñayii ka ndikin
Jesucristo ma, jín tetniñu i nawa
ka neva'a i ma, sukan-va'a na jin
koo ja jin kaa ndaka ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si ma ja ka iyo i
ñuu Judea ma.
30 Te sukan ni ka sa'a i, te ni ka
tetniñu i nawa ka neva'a i ma
ni ka yinda'a Bernabé ma ji'in
Saulo ma te ni ka ndakua'a de
nuu tee ka nukuiñi ja ka jini ka
jito de ñayii ka kandija Su'si ma
ja ka iyo i ñuu Judea ma,
sukan-va'a na jin ndasaja de nuu
ndaka tna'a o ma.

Sukan ni ndee Pedro ma vekaa ma

12 Te kivi yukan, te tee
kúu rey Herodes ma, ni
tatnuni de ja jín tnii i jaku ñayii
ka kandija Su'si ma, te jín sa'a
ndeva'a i ñayii ma.
2 Herodes ma, ni tatnuni de ja jin
ka'ni i Jacobo ñani Juan ma ji'in
yuchi kúu espada ma.
3 Ja ni jini de ja ka jatna ini
ñayii judío ma sukan sa'a de ma,
sani te ni tatnuni de ja jin tnii
tna i Pedro ma. Sa'a ni kuu kivi
viko ka jaa i xtatila ja ñatuu na
levadura yi'i ma.
4 Te nuu ni ka tnii i Pedro ma,
te ni ka chinee i de vekaa ma.
Te ni ka xndoo i kuun jichi
soldado, te ndi-kuun ndi-kuun
soldado ma ni ka yo jito ña'a.

Jani ini Herodes ma ja na ya'a
Viko Pascua ma, te kene'e de
Pedro ma nuu ndaka ñayii ma.
5 Kovaa nani yinee Pedro ma
vekaa ma, te ñayii ka kandija
Su'si ma, ka jikan-ta'vi, ka
jikan-ta'vi-nka i nuu Su'si ma ja
na chindee ña'a ya ja na ndee de
vekaa ma.
6 Kivi yutnee ma, te kene'e
Herodes ma Pedro ma nuu
ñayii ma nkuu. Kovaa maa
jakuaa yukan, Pedro ma jâ
kixi de, te nu'ni de uu yo'o kaa,
te ka ndeñu'u ña'a uu soldado. Te
ka iyo tee ka jito ye'e vekaa ma.
7 Sani te ni kenda in ángel Iya
Tátnuni ma, te ni ye'e ni'ni ini
nuu yinee de ma. Te ni skaki'i
ángel ma yika Pedro ma ja na
ndoto de, te jiña'a i:
—¡Ñama ni, ndakoo ni! —kúu i
jiña'a i.
Te yo'o kaa ma, ni ka kun-kava i
nda'a de ma.
8 Te suni jiña'a ángel ma:
—Ndinuu ni sa'ma ni a, te
ndachi'i ni ndijan ni a —kúu i
jiña'a i.
Te sukan ni sa'a de. Sani te
jiña'a i:
—Ndakondii ni sa'ma ndii
ni a, te kondikin ña'a ni —kúu i
jiña'a i.
9 Pedro ma, ndikin de yata
ángel ma ni ndee de, kovaa
masu jini de nú ja ndija kúu ja
yikuu ángel ma sa'a i ma xi in ja
jininuu de kúu.
10 Ni ka ya'a de nuu tee
xinañu'u ma ji'in nuu tee ku-uu
ja ka jito ña'a ma, te ni ka
kenda koo de ye'e kaa iyo
sandi'i-nka ma ja sani te ndee
o ma. Te ni ndanune-ni maa
ye'e ma, te ni ka nde koo de. Te
ni ka jika de jana'a. Sani te ni
xndoo ña'a ángel ma.
11 Sani te Pedro ma, ni ndoto
vava'a de, te ka'án de: “Vitna
chi jini o ja ja ndaa kúu ja
maa Su'si ma, ni tetniñu ya
ángel ya ma, sukan-va'a skaku
ña'a i nuu nda'a Herodes ma, ji'in
nuu ñayii judío ma ja ka kuni i ja
jin xndo'o jin xneni ña'a i ma.”
12 Te nuu ni ndasa'a de
kuenda ma, te kua'an de ve'e
ña'a kúu María ma si'i tee nani
Juan ma, tee ni ka ndaxnani i
Marcos ma, nuu ka iyo kua'a-ka
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma
te ka jikan-ta'vi i nuu ya ma.
13 Te ni skajan de ye'e ma, sani
te ni kee in suchi si'i jinukuechi i
yukan, ja ndakune i ye'e ma, te
nani i Rode.
14 Ja ni ndakuni i sukan ká'an
Pedro ma, te ni kutachi xeen i.
Jinu i ni ndivi i kua'an i, te ni ña
ni ndakune i ye'e ma. Te jiña'a i:
—Pedro ma, ye'e ma iyo de
—kúu i jiña'a i.
15 —Iyo ku'u ro —ka kuu ñayii
ka iyo ma ka jiña'a i.
Te maa i chi ûni suu de kúu,
jiña'a i, kovaa jaku i ka ka'an:
—Xi saa in ángel de kúu —ka
kuu i ka ka'an i.
16 Kovaa Pedro ma, yikuu de
skajan skajan-nka de ye'e ma.
Nuu ni ka ndakune i ma te nuu

ni ka jini i de ma, ñatuu ka ni'i
ini-ka i naxe jin ka'an i.
17 Ji'in nda'a Pedro ma ni sa'a de
seña ja na jin kasiyu'u i, te ni
ndakani de sukan ni ndene'e ña'a
Iya Tátnuni ma ini vekaa ma, te
jiña'a de:
—Jin ndakani ni nuu Jacobo ma
ji'in nuu ñayii ni ka nduu ji'in o
sa'ya Su'si ma —kúu de jiña'a de.
Sani te kua'an de in-ka nuu
koo de.
18 Kivi xtnee ma ka kuvaa
soldado ma, ka jikan-tnu'u
tna'a de na nde ichi kua'an
Pedro ma.
19 Te Herodes ma, ni sa'a de ja
jin ndanduku i Pedro ma, kovaa
ñatuu ni ka ndani'i i de. Te ni jinu
ni ndakan Herodes ma kuenda
nuu tee ni ka yo jito Pedro ma,
sani te ni xtekuechi de tee ma
te ni tatnuni de ja jin ka'ni i tee
ni ka yo jito Pedro ma. Te ni
ya'a ja sukan ni kuu ma, te ni
kee Pedro ma ñuu Judea ma, te
kua'an de ñuu Cesarea ma, te ni
kendoo de yukan.
20 Te Herodes ma, ni ndakiti
xeen ini de nuu ñayii ñuu Tiro ma
ji'in ñuu Sidón ma, kovaa ni ka
ndatnu'u tna'a i, te ni ki koo
ñayii ka iyo nduu ñuu ma nuu
iyo de ma, vaa ja ni ka yo jaa
ñayii ñuu yukan chi ñuu rey
Herodes ma ni yo kee. Chukan
kúu ja ni ka chuya'vi ñayii ñuu
Tiro ma ji'in ñuu Sidón ma in
maa tee jinukuechi nuu rey ma
nani de Blasto, sukan-va'a na
ka'an vivii de nuu rey ma,
sukan-va'a kóo mani rey ma ji'in
ñayii ñuu yukan.
21 In kivi ñukuun, te ni
ndinuu Herodes ma sa'ma
vava'a-ka de ma, te ni nukoo de
nuu núkoo kutu de ma, te ni
ka'an de nuu ñayii ñuu ma.
22 Te ñayii ma, ka kayu'u i ka
ka'an i:
—Masu in tee-ni kúu tee
ká'an a, nú masu ja in su'si
kúu de —ka kuu i ka ka'an i.
23 Sani te in ángel Iya
Tátnuni ma, ni xtnakue'e i de,
sani te ni ka ta'vi ña'a tindaku te
ni ji'i de, vaa kuechi ja ñatuu ni
ndakua'a de jayiñu'u nuu Su'si
ndija ma.
24 Kovaa tnu'u Su'si ma chi ve
kuitenuu-ka, te kua'a-ka ñayii ni
ka jiniso'o ndaka ñuu ma.
25 Nuu ni jinu tniñu ni jan
koo Bernabé ma ji'in Saulo ma,
sani te kuan nu koo de ñuu
Jerusalén ma, te kuan koo de
ji'in Juan ma, tee ka xnani i
Marcos ma.

Cha'a kúu xinañu'u kuiti jichi ja ni ka ke koo Bernabé ma ji'in Saulo ma ka kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

13 Ne'un ñayii ka kandija
Su'si ma ja ka iyo i
ñuu Antioquía ma ka iyo tee
ka ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma, ji'in tee ka skua'a tnu'u
Su'si ma, te tee ya'a ka kuu de:
Bernabé ma, Simón tee ka
xnani i Negro ma, Lucio tee ñuu

Cirene ma, Manaén tee ni ka ja'nu
kaa ji'in Herodes tee ni tatnuni
ñuu Judea ma, ji'in Saulo ma.
2 In kivi ka iyo ndite de te ka
ndachiñu'u de Su'si ma, te ni
ka'an Xtumani Ndios ma:
—Jin sa'a siin ni Bernabé a ji'in
Saulo a, sukan-va'a jín satniñu de
tniñu ni kana sa de a —kúu ya
jiña'a ya.
3 Chukan kúu ja ni jinu ni
ka iyo ndite de ma, te ni ka
ndakuan-ta'vi de nuu Su'si ma,
sani te ni ka jikan-ta'vi de nuu ya,
te ni ka sonee de nda'a de ma siki
Bernabé ma ji'in siki Saulo ma,
te ni ka ndakuan-ta'vi de nuu
tee ma, te kuan koo de.

Bernabé ma ji'in Saulo ma, ni ka kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu ñayii ñuu Chipre ma

4 Bernabé ma ji'in Saulo ma, ni
tetniñu ña'a Xtumani Ndios ma
kuan koo de ñuu Seleucia ma, te
yukan, te ni ka ka koo de in nuu
barcu, te kuan koo de onde ñuu
Chipre ma.
5 Nuu ni kenda koo de ñuu
Salamina ma, ni ka kaxtnu'u de
tnu'u Su'si ma veñu'u lilikin nuu
ka ndatna'a ñayii judío ka iyo
yukan ma. Te chíndee tna ña'a
Juan ma.
6 Ni-ka'nu ñuu luluu iyo nuu
mar ma ni ka ya'a de, onde ni
ka kenda koo de ñuu Pafos ma.
Yukan ni ka ndani'i de in tee tasi
ñuu judío ma nani de Barjesús, ja
xnda'vi de ñayii ma, te ká'an de
ja in tee ndákaxtnu'u tnu'u ni
wa'a Su'si ma kúu de.
7 Te iyo de ji'in tee kúu
gobiernu ma, te nani de Sergio
Paulo. Tee ya'a chi in tee ndichi
xeen kúu de. Te ni tatnuni de
ja jin kana i Bernabé ma ji'in
Saulo ma, vaa kúu ini xeen de ja
koniniso'o de tnu'u Su'si ma.
8 Kovaa tee kúu Barjesús ma
tee tasi ma, te sa'an griego ma
chi “Elimas” kúni ka'an ja
nani de ma, te ja'nu ndee de, vaa
kúni de ja ma kandija tee kúu
gobiernu ma tnu'u Su'si ma.
9 Sani te Pablo ma, tee ni yo
nani Saulo ma, ûni iyo ndija de
ji'in Xtumani Ndios ma, te nde'ya
vava'a de Elimas ma,
10 te jiña'a de:
—Sa'ya tachi kúu ni. Ndimaa ja
u'vi kúni ni ja sa'a ni. Ndimaa
ja xnda'vi ni ñayii ma kúni ni.
¿Ñatuu jinu ja sakanuu ni ichi
va'a Iya Tátnuni ma?
11 Vitna chi nda'a Iya Tátnuni ma
koo siki ni a, te ndukuaa ni
jaku kivi, te ma kuu kuni-ka ni
kandii ma —kúu de jiña'a de.
Sani te ni kunee tnuu ni jini
tee kúu Elimas ma. Sani te ni
jakondee de skaka nda'a de
ndúku de na in tnii nda'a de ja
skaka ña'a i.
12 Ja ni jini tee kúu gobiernu ma
ja ni kuu sukan ma, ni kandija de
Su'si ma, te ni kusii ini xeen de
ja ni ka kaxtnu'u Pablo ma
ji'in Bernabé ma na in kúu Iya
Tátnuni ma.

Sukan ni ka sa'a Pablo ma ji'in Bernabé ma ñuu Antioquía ma ja iyo i ñuu Pisidia ma

13 Pablo ma ji'in tee ka ndikin
tna'a ji'in de ma, ni ka nde koo de
ñuu Pafos ma, te ni ka ka koo de
in nuu barcu, te kuan koo de ñuu
Perge ma ja iyo i ñuu Panfilia ma.
Kovaa Juan ma, ni xndoo ña'a de,
te ni ndakokuiñi de, te kuan
no'o de ñuu Jerusalén ma.
14 Sani te Bernabé ma ji'in
Pablo ma, ni ka ke koo de ñuu
Perge ma, te kuan koo tuku de
onde ñuu Antioquía ma ja iyo i
ñuu Pisidia ma. In kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu
ñayii ma, ni ka kivi koo de veñu'u
luluu iyo yukan nuu ka ndatna'a
ñayii judío ma, te ni ka jinkoo de.
15 Ja ni jinu ni ka ka'vi i tnu'u ni
wa'a Su'si ma nuu Moisés ma,
ji'in tnu'u ni ka yo ka'an tee ni ka
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, te tee ka tatnuni ini
veñu'u luluu ma, ni ka tetniñu de
ja jin kuña'a i Pablo ma ji'in
Bernabé ma:
—Ñani, nú iyo in tnu'u vii tnu'u
va'a ja ni taa Su'si ma nuu ni ja
jin ndani'i tna'a o ya in tnu'u
kanu ini, te kuu jin ka'an ni —ka
kuu de ka jiña'a de.
16 Pablo ma, ni ndokuiñi de,
te ni sa'a de in seña ji'in
nda'a de ma, te jiña'a de:
—Jin koniniso'o ni, ñayii ñuu
Israel ya, ji'in ndijin tna ja masu
ñayii ñuu Israel ma ka kuu ni te
ka ndi ini ni naxe jin koo va'a ni
nuu Su'si o a, vaa jâ ka jini ni ja
iya ndakan kuenda nuu o kúu ya.
17 Su'si ñuu Israel ma, ni kaji ya
tna'a o ñayii jana'a ma, te ni
sa'a ya ja ni ka kukua'a xeen i,
nani ni ka iyo i ñuu Egipto ma.
Kovaa ni ndene'e ya i ñuu
yukan ji'in tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ma.
18 Te ni kanda ya sukan ni ka yo
kuu i ma uu xiko (40) kuiya nuu
ñatuu nawa iyo kuiti ma.
19 Sani te ni xnaa ya uja ñuu
ja ka iyo nii ñuu Canaán ma,
te ni ndakua'a ya tna'a o ñayii
jana'a ma ñuu yukan.
20 Sukan kuun cientu uu xiko
uxi (450) kuiya ni yo kuu ndaka
sukan ndáka'an sa a.
’Sani te Su'si ma, ni sa'a ya ja
ni ka iyo tee ni ka yo ndaka'an,
ni ka yo ndakachi nuu ñayii ma
te ni ka yo ja'nde de tniñu i ma,
te sa'a ni yo kuu onde ni kenda
tee ni yo nani Samuel, tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma.
21 Sani te nuu ni ka jini ñayii ma
ja ka iyo rey sava-ka ñuu ma, te
ni ka jikan tna tna'a o ma in rey,
te Su'si ma, ni wa'a ya tnu'u te ni
kaji ya Saúl sa'ya tee kúu Cis ma
tee kúu sa'ya tata Benjamín ma
ja ko kuu de rey ñuu Israel ma,
te ni yo tatnuni de uu xiko (40)
kuiya.
22 Kovaa sani te ni xtandiyo ya
tee ya'a, te ni nukuiñi David ma
ja ko kuu de rey. Te sa'a ni
ndaka'an ya ja kuu de: “Ni
ndani'i sa David a sa'ya tee kúu

Isaí ma, in tee sa'a sukan kúu
ini maa sa. Suu de sa'a ndaka ja
kúni sa ma", kúu ya ká'an ya.
23 'Ne'un sa'ya tata tee ya'a,
ni sa'a Su'si ma ja ni kee iya
sa'a ja jin kaku o ma, sukan
ni skuiso ya ma. Iya ya'a kúu
Jesús ma,
24 kovaa xi'na-ka sana kenda
Jesús ma, jâ ni kenda Juan ma ja
ni yo kaxtnu'u de nuu ñayii ñuu
Israel ma ja na jin ndakani jín
ndaka'vi ini i te jín xndoo i ja u'vi
ka sa'a i ma te jín kuandute i.
25 Nuu sani te jinu tniñu vee
Juan ma, te jiña'a de: "¿Na in ka
jani ini ni ja kúu sa? Masu saña
kúu Cristo, iya ka ndetu ni ma.
Kovaa jâ vee maa iya masu kaa
masu iyo sa ja kuu ndaji sa
ni a ñií ndijan ya ma", kúu de
jiña'a de.
26 'Ñani, ja ka kuu ni sa'ya tata
Abraham ma, ji'in ndijin ja masu
ñayii ñuu Israel ma ka kuu ni
kovaa ka ndi ini ni naxe jin koo
va'a ni nuu Su'si o a, vaa ka jini
ni ja iya ndakan kuenda nuu o
kúu ya, te nuu ndaka o ya ni
kaxtnu'u Su'si ma tnu'u vii tnu'u
va'a ya ma ja sa'a ja jin ndani'i
ta'vi o a.
27 Ñayii ñuu Jerusalén ma, ji'in
tee ka kuu gobiernu ka tatnuni
nuu i ma, ñatuu ni ka ndakuni i
ji'in de na in kúu Jesús ma, te visi
ndaka kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu o ma ni ka yo
ndaka'vi i tnu'u ni ka yo ka'an
tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a Su'si ma, kovaa ni ñatuu
ni ka jaku'ni ini i sukan ká'an ma.
Chukan kúu ja ni ka ka'an i ja
na kûu ya ma, te ja sukan ni ka
sa'a i ma, te ni yo kuu sukan jâ
ni ka'an ya ja iyo ja ko kuu ma.
28 Visi ñatuu ni-in kuechi ya ni ka
ndani'i ñayii ma ja sa'a ja kûu ya,
kovaa maa i chi ûni ni ka jikan i
nuu Pilato ma ja na kua'a de
tnu'u ja na jin ka'ni de ya.
29 Ni jinu ja ni ndo'o ni neni ya
sukan ndee nuu tutu Su'si ma, te
ni ji'i ya. Sani te ni ka nune'e i ya
nuu krusi ma, te ni ka chu'u i ya.
30 Kovaa Su'si ma, ni ndaxteku ya
Jesús ma, te masu ni kendoo ya
ne'un ñayii ni ka ji'i ma.
31 Te ñayii ni ke koo ji'in ya ñuu
Galilea ma te kuan koo i ji'in ya
ñuu Jerusalén ma, kua'a kivi ni
ka yo jini-ka i ya, te suu i ka kuu
testigu nuu ñayii ñuu a vitna.
32 'Saña tna, ka kaxtnu'u sa
nuu ni tnu'u vii tnu'u va'a siki
ja ni skuiso ya nuu tna'a o ñayii
jana'a ma.
33 Te vitna te ni kenda nuu yo'o
ja ka kuu o sa'ya tata tna'a o
ñayii jana'a ma vaa ni ka jini
o ja ni ndaxteku ya Sa'ya ya
Jesús ma, vaa sa'a ká'an Salmo
ku-uu ma: "Ro'o kúu Sa'ya ri, te
vitna te maa ri kúu Yuva ro."
Sa'a ni ka'an ya nuu Jesús ma.
34 Te Su'si ma chi ni ndaxteku ya
Jesús ma, sukan-va'a ma tivi
ñunde'yu ya ma, sukan ká'an
tnu'u ya'a: "Maa sa kunda'vi
ini ña'a, sukan ni skuiso sa nuu
David ma." Sa'a ni ka'an ya.

35 Chukan kúu ja sa'a ká'an in-ka
nuu ndee tnu'u maa ya a: “Masu
kua'a ni tnu'u ja tivi ñunde'yu
sa'ya ni a, vaa masu nama ni
sa'a i ja u'vi.”
36 Ja ndaa kúu ja David ma, ni jinu
ni jinukuechi de nuu tna'a de ma,
sukan ni jani ini Su'si ma, te
ni ji'i de, te ni kuyu'u de nuu
ka yinee tna'a de ma, te ni tivi
ñunde'yu de ma.
37 Kovaa Jesús ma, masu nde
ni tivi ñunde'yu ya ma, vaa ni
ndaxteku ña'a Su'si ma.
38 ’Ñani. Chukan kúu ja jin
kona'a ni ja ka kaxtnu'u sa nuu
ni a ja ja maa Jesús ma, te sakanu
ini Su'si ma kuechi o ma ja ka
kuu o ñayii ka kukanu ini ya ma.
39 Visi na jin sa'a ni ndaka sukan
ká'an tnu'u ni tatnuni Moisés ma,
kovaa nú ma jin kukanu ini ni
Jesús ma, masu kuu jin naa
kuechi ka sa'a ni a. Kovaa nú na
in kandija Jesús ma chi maa ya
sa'a ja naa kuechi i ma te kuu
koo va'a i nuu Su'si ma.
40 ’Jin ko koto va'a ni maa
ni nasa yukan, te jin ndo'o ni
sukan ni ka ka'an tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma:
41 Jin konde'ya ni, ndijin ja
ka saxiko ña'a ni a.
Xinañu'u jin sa'vi-nka ini ni,
sani te jin naa ni.
Vaa sani te iyo in ja sa'a sa
ne'un kii ya'a.
Kovaa masu jin kandija
ni, visi na in na
kaxtnu'u nuu ni,
kúu ya jiña'a ya.
—Sa'a ni jiña'a Pablo ma.
42 Ja ni ka nde koo de veñu'u
yukan, ñayii judío ma ji'in ñayii
masu judío ka kuu i ma, ni
ka jikan-ta'vi xeen i nuu de ja
in-ka kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu ñayii ma, te jin
ka'an-ka de siki tna'a ja ni ka
ka'an de ma.
43 Nuu ni jinu ja ni ka
ndatnu'u de ma, kua'a ñayii
judío ma, ji'in ñayii ja ni ka
nduu i judío ja ka sa'a i sukan
kúni Su'si ma, ni ka ndikin i
Pablo ma ji'in Bernabé ma. Te
nani ka ndatnu'u i ji'in de ma, ni
ka ka'an, ni ka kachi de nuu i ja
máko jin xndoo i ja vii ja va'a ni
skuta'vi ña'a Su'si ma.
44 In-ka kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu ñayii ma, te
jâ yatni ndaka ñayii ñuu ma
ni ka ndatna'a, sukan-va'a jin
koniniso'o i tnu'u Su'si ma.
45 Kovaa nuu ni ka jini ñayii
judío ma ja kua'a xeen ñayii ma
kúu, ni ka kukueñu ini xeen i, te
ka jiña'a i ja masu ja ndaa kúu
ja ká'an Pablo ma, te ka ka'an
ndeva'a i ja kuu de.
46 Pablo ma ji'in Bernabé ma,
masu ni ka yu'u de, te ni ka
ndakone'e de:
—Ja kúni Su'si ma nkuu ja
xinañu'u-ka nuu ndijin ja ka kuu
ni judío ma jin kaxtnu'u sa tnu'u
Su'si ma nkuu. Kovaa maa ni,
ñatuu ka jan-ta'vi ni ja suu ni jin
ko kuu ñayii jin koteku ni-kani
ni-jika nuu Su'si ma. Te chukan

kúu ja vitna chi jin koo sa nuu
ñayii masu judío ka kuu i ma,
47 vaa sukan ni tatnuni Iya
Tátnuni ma nuu ni ka'an ya
sa'a ma:
Ni sunkani ña'a sa ja ko kuu
ni ñu'u jin kundijin
nuu ñayii ni-ka'nu
ñuu ñayivi a,
sukan-va'a kaxtnu'u ni
ni-ka'nu ñuu ñayivi a
naxe jin ndani'i ta'vi i,
kúu ya ká'an ya.
—Sa'a ni ka ndaka'an de.
48 Ja ni ka jiniso'o ñayii masu
judío ka kuu i ma, ni ka nduu sii
ini xeen i te ka ka'an i ja tnu'u
vii tnu'u va'a kúu tnu'u ká'an Iya
Tátnuni ma, te ndaka ñayii ka
iyo ja jin ndani'i ta'vi i ma, ni ka
kandija i.
49 Te tnu'u ká'an Iya Tátnuni ma
ja ka kaxtnu'u de ma, ni jitenuu i
ni-ka'nu ñuu yukan.
50 Kovaa ñayii judío ma ja ñatuu
ni ka kandija i Su'si ma, ni ka
ska'an i ña'a ka sa'a tnu'u ja ka
jinindija ña Su'si ma te ka iyo
respetu ñayii ma nuu ña ma,
ji'in tee ka ndanuu-ka ka iyo ñuu
yukan, ja na jin ndene'e nda'a de
Pablo ma ji'in Bernabé ma. Te ni
ka ndene'e nda'a de tee ma ñuu
yukan.
51 Sani te Pablo ma ji'in
Bernabé ma, ni ka kaja ni'ni de
ñuyaka ja'a de ma, ja kúni ka'an
ja ñatuu ni ka jan-ta'vi ñayii
ñuu yukan tnu'u Su'si o a ja ka
kaxtnu'u de ma. Sani te kuan
koo de ñuu Iconio ma.
52 Te ñayii ka ndikin
Jesucristo ma, ka iyo sii
ini xeen ndaka i, vaa ka iyo
ndija i ji'in Xtumani Ndios ma.

Sukan ni ka kaxtnu'u Pablo ma ji'in Bernabé ma tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma ñuu Iconio ma

14 Ni ka kenda koo Pablo ma
ji'in Bernabé ma ñuu
Iconio ma, te ni ka kivi koo de
ini veñu'u luluu iyo yukan, te
ni ka ka'an de tnu'u Su'si ma.
Sani te ni ka kandija kua'a ñayii
judío ma ji'in ñayii griego ma.
2 Kovaa ñayii judío ma ñayii ñatuu
ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu
yukan, ni ka ska'an i ñayii masu
judío ka kuu i ma, te ni ka sa'a i
ja ñatuu ni ka kunimani i nuu
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma.
3 Chukan kúu ja Pablo ma ji'in
Bernabé ma, ni ka kendoo de
kua'a-ka kii ñuu yukan, te ni ka
yo kukanu ini de nuu maa Iya
Tátnuni ma, te ni ka kaxtnu'u de
tnu'u maa ya ma sukan skuta'vi ya
ñayii ma ja vii ja va'a ma, te
maa ya ni wa'a tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ja jin sa'a de milagru ma,
te sukan ni kaxtnu'u ya nuu
ñayii ma ja ja ndaa ndija kúu
tnu'u ka ka'an de ma.
4 Te ñayii ñuu yukan, uu jichi i
iyo. In jichi i ka kandija ja
ka ka'an ñayii judío ma, te in
jichi-ka i ma ka kandija ja ka
ka'an tee ni tetniñu Jesús ma.
5 Kovaa ñayii judío ma ji'in
ñayii masu judío ma ja ñatuu

ka kandija i Su'si ma, ni ka
ndatnu'u tna'a i ji'in tee netniñu
ñuu yukan, sukan-va'a jin
sa'a ndeva'a i Pablo ma ji'in
Bernabé ma te jin kua'a yuu i de.
6 Ja ni ka jiniso'o tee ni tetniñu
Jesús ma ja sukan ka ka'an i ma,
te ni ka xsiyo de kuan koo de ichi
ñuu Listra ma ji'in ñuu Derbe ma
ja ka iyo i ñuu Licaonia ma,
ji'in ni-ka'nu ñuu ka iyo yatni
yukan ma.
7 Pablo ma ji'in Bernabé ma, ka
kaxtnu'u tuku de tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si ma yukan.

Sukan ni kuu ja ni kenda koo Pablo ma ji'in Bernabé ma ñuu Listra ma ji'in ñuu Derbe ma

8 Ñuu Listra ma iyo in tee ñatuu
kúu jin kanda ja'a de ma, te
ñatuu nama ni kuu kaka de onde
nuu ni kâku de ma. Te núkoo de.
9 Ja ni jiniso'o de ja ká'an
Pablo ma, te nde'ya vava'a
Pablo ma de, te ni jini Pablo ma
ja kúkanu ini de ja ja maa
Pablo ma, te ndasava'a ña'a
Su'si ma.
10 Te ni ka'an ni'i Pablo ma, te ni
tatnuni de:
—Kani va'a ni ja'a ni a, te
ndokuiñi ni —kúu de jiña'a de.
Te ni kandava de, sani te ni kuu
ni jika de.
11 Ja ni ka jini ñayii ma sukan ni
sa'a Pablo ma, te ni ka keja'a i
ka kayu'u i ka ka'an i sa'an maa
ñuu Licaonia ma:
—Su'si o ma, ni ka kenda koo
ñayivi ya nuu ka iyo o ya —ka
kuu i ka ka'an i.
12 Bernabé ma ni ka xnani i
Júpiter, te Pablo ma, ni ka
xnani i de Mercurio, vaa tee ya'a
kúu tee ká'an-ka ma.
13 Tee kúu sutu Júpiter ma ja
iyo de veñu'u kátuu nuu kivi
o ini ñuu ma, ni jan xsia'a de
xndiki ji'in ita ye'e veñu'u yukan,
te kua'a xeen ñayii ka iyo, te ka
kuni i ja jin ka'mi i xndiki ma
nuu Bernabé ma ji'in Pablo ma.
14 Ja ni ka jiniso'o Bernabé ma
ji'in Pablo ma, ni ka ndata de
sa'ma ka ndii de ma, te ni ka ke
koo de nuu ka iyo ñayii kua'a
xeen ma, te ka kayu'u de,
15 ka jiña'a de:
—Ndijin, ¿nava'a ka sa'a ni
sa'a? Saña tna chi ndi-tna'a
ñayivi o. Tnu'u vii tnu'u va'a
ka kaxtnu'u sa nuu ni a, ja
na jin xndoo ni cha'a ja masu
jiniñu'u a, te jin ndakokuiñi ni
nuu Su'si iya téku ma, iya ni sa'a
andivi ma ji'in nuu ñu'ú a ji'in
mar ma ji'in ndaka ja iyo a, te jin
kandija ni ya, te jin sa'a ni sukan
kúni ya ma.
16 Onde xi'na-ka ma ni wa'a ya
tnu'u, te ni ka yo sa'a maa
ñayii ma sukan ka kuni maa i ma.
17 Visi ni ka yo sa'a maa i
sukan ma, kovaa Su'si ma chi ni
yo sa'a ya ja ni yo kuun savi ma,
ni yo sa'a ya ja ni ka yo kuu itu
ñayii ma, te ni iyo kua'a ja jin
kaa ñayii ma te jin koo sii ini i,
sukan-va'a jin ndasa'a maa i

kuenda sukan va'a ini Su'si ma
—ka kuu de ka jiña'a de.
18 Visi ni ka ka'an de ndaka
tnu'u ya'a, yika-ni ni ka kundee de
ja ñatuu ni ka ja'mi ñayii ma
xndiki ma nuu de ma.
19 Sani te ni ka kenda koo
tee judío ma ja ka iyo de
ñuu Antioquía ma ji'in ñuu
Iconio ma, te ni ka kundee de ni
ka ndaxsama de ja ka jani ini
ñayii kua'a ma. Sani te ni ka wa'a
yuu de Pablo ma, te ka ñu'u de
tee ma, ni ka kene'e de tee ma
ini ñuu ma. Ni ka jani ini de ja ni
ji'i tee ma.
20 Kovaa nuu ni ka konduu ña'a
ñayii ka ndikin Jesucristo ma,
ni ndakoo de, te ni ndivi de
ini ñuu ma. Kivi yutnee ma ni
ndee de ñuu ma, te kua'an de
ji'in Bernabé ma ñuu Derbe ma.

Kuan nu koo Pablo ma ji'in Bernabé ma ñuu Antioquía ma ja iyo i ñuu Siria ma

21 Te ni ka kaxtnu'u tna de
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
ñuu yukan, te kua'a xeen ñayii
ni ka kandija Jesucristo ma, te
ni ka xndoo i ja u'vi ni ka yo
sa'a i ma, te ni ka keja'a i ka sa'a i
sukan játna ini Jesucristo ma.
Nuu ni jinu ma, Pablo ma ji'in
Bernabé ma, ni ka ndakokuiñi
tuku de ñuu Listra ma ji'in ñuu
Iconio ma ji'in ñuu Antioquía ma,
22 sukan-va'a jin chindee de ñayii
ni ka kandija tnu'u vii tnu'u
va'a maa Jesucristo ma, te jin
ndaka'an-so'o de nuu ñayii ma ja
jin kukanu ini va'a i Su'si ma. Te
ka jiña'a de:
—Jin kona'a ni ja yo'o ja ka
ndikin o Su'si o a chi kua'a xeen
ja jin ndo'o jin neni o, sana kenda
koo o nuu tatnuni Su'si ma —ka
kuu de ka jiña'a de.
23 Ndi-in ndi-in veñu'u nuu
ka ndatna'a ñayii ka ndikin
Jesucristo ma ni ka sunkani de tee
ka iyo va'a nuu Su'si ma ja jin ko
koto de i te jin kaxtnu'u de naxe
jin ko sa'a jin ko kuu de ma. Te ka
iyo ndite de, te ka jikan-ta'vi de
nuu Iya Tátnuni ma ja jin kuu
ñayii ka kandija ya ma.
24 Ni ka ndaya'a de ñuu
Pisidia ma, te ni ka kenda koo de
ñuu Panfilia ma.
25 Nuu ni jinu ni ka kaxtnu'u de
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma ñuu
Perge ma, te kuan koo de ñuu
Atalia ma.
26 Yukan, sani te ni ka nda
koo de in nuu barcu, te kuan nu
koo tuku de ñuu Antioquía ma.
Vaa ñuu yukan kúu nuu ni
ka jikan-ta'vi tna'a o ma nuu
Su'si ma ja na skuta'vi ya de ja
vii ja va'a, sukan-va'a ja maa
Su'si ma, te kuu jin sa'a de ja ni
ka kucargu de ma, te vitna chi ja
ni kuu ni ka sa'a de ja iyo ja jin
sa'a de ma.
27 Nuu ni ka ndenda koo de ma,
ni ka ndaxtutu de ndaka ñayii
ka kandija Su'si ma, te ni ka
ndakani de ndaka ja vii ja va'a
ni sa'a Su'si ma nuu ni jan
koo de ma, ji'in sukan ni sa'a

Su'si ma ja ni ka kandija ñayii
masu judío ka kuu i ma tnu'u vii
tnu'u va'a maa ya ma.
28 Ni ka kendoo de ñuu yukan
ji'in ñayii ka ndikin Jesucristo ma
kua'a kivi.

Sukan ni ka ndatnu'u tna'a de siki tnu'u Su'si ma ñuu Jerusalén ma

15 Ni ka kenda koo tna
jaku ñayii Judea ma ñuu
Antioquía ma, te ni ka jakondee i
ka kaxtnu'u i nuu ñayii jâ ni ka
nduu sa'ya Su'si ma, te sa'a ka
jiña'a i:
—Jiniñu'u ja tee ma chi
jakitnuni de sukan tátnuni
Moisés ma, sana kuu ndani'i
ta'vi de nuu Su'si ma —ka kuu i
ka jiña'a i.
2 Chukan kúu ja Pablo ma ji'in
Bernabé ma, ka jiña'a de ja
masu sukan iyo, kovaa tee yukan
chi masu ka kendoo ini de, te
su'va su'va ka kuu de siki ja ka
kaxtnu'u tee yukan ma. Sani te ni
ka ndatnu'u tna'a de ja na jin koo
Pablo ma ji'in Bernabé ma ji'in
jaku-ka ñayii ka kandija Su'si ma
ñuu Jerusalén ma, sukan-va'a
jin ndatnu'u tna'a de ji'in tee ni
tetniñu Jesucristo ma, ji'in tee ka
nukuiñi ja ka jini ka jito de ñayii
ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu
yukan ma, siki ja nú kanuu ja jin
jakitnuni tee ma, xi masu kanuu.
3 Te ñayii ka kandija Su'si ma ja
ka iyo i yukan, ni ka ndachu'un
ichi i ndaka tee jin koo ñuu
Jerusalén ma, te ni ka ya'a de ñuu
Fenicia ma ji'in ñuu Samaria ma,
te ni ka ndakani de sukan ni
ka kandija ñayii masu judío ka
kuu i ma tnu'u Su'si ma. Ja ni
ka jiniso'o ñayii ka kandija tnu'u
Su'si ma, ni ka kutachi xeen i.
4 Te nuu ni ka kenda koo de
ñuu Jerusalén ma, vii va'a ni
ka jan-ta'vi ña'a ndaka ñayii
ka kandija Su'si ma, ji'in tee ni
tetniñu Jesús ma, ji'in tee ka jito
ñayii ka kandija Su'si ma ja ka
iyo i ñuu yukan, te nuu ndaka
ñayii ya'a ni ka ndakani de ndaka
ja ni ka sa'a de ja maa Su'si ma.
5 Sani te ni ka kivi nduu-ni jaku
tee ka kuu fariseo ma ja jâ ni
ka kandija de Jesús ma, te ka
jiña'a de:
—Jiniñu'u ja jin jakitnuni
tee ma, te jín tatnuni o ja jín
kandija de tnu'u ni wa'a Su'si ma
ja ni ndakaxtnu'u Moisés ma
—ka kuu de ka jiña'a de.
6 Tee ni tetniñu Jesús ma, ji'in tee
ka jito ñayii ka kandija Su'si ma,
ni ka ndatna'a de, sukan-va'a jin
skua'a vava'a de siki tnu'u ya'a.
7 Ni kuna'a xeen ni ka ndatnu'u
tna'a de. Sani te Pedro ma, ni
ndokuiñi de, te ni ka'an de:
—Ñani, onde xinañu'u ma,
Su'si ma, ni kaji ña'a ya ne'un
ni a, sukan-va'a ka'an sa tnu'u
vii tnu'u va'a Su'si ma, te jin
kuniso'o ñayii masu ñayii judío
ka kuu i ma, te jin kandija i
Su'si ma te jin ndani'i ta'vi i.
8 Su'si ma, jini ya nawa ka jani
ini ñayii ma, te jâ ni kaxtnu'u ya

nuu ndaka o a ja ni jan-ta'vi ya
ñayii yukan, vaa ni skuta'vi
tna ya i Xtumani Ndios ma, sukan
ni sa'a ya ji'in yo'o ja ka kuu o
judío a.
9 Masu ni sa'a siin ya ñayii yukan
ji'in yo'o, su'va ni sa'a ya ja ni
ka kandija i ma, te sukan ni
ndasavii ya ini anua i ma.
10 Te vitna, ¿nava'a ka kuni ni
ja jin kototnuni ni Su'si ma, ja
jin skuiso ni ñayii ya'a tna'a
ja ni maa o ji'in tna'a o ñayii
jana'a ma, masu ni ka kundee o
ja jin sa'a o sukan ni tatnuni ya
nuu tna'a o ñayii jana'a ma?
11 ¡Másu sukan ko kuu! Vaa vitna
chi ja jin kukanu ini o kúu ja
va'a ini Jesucristo iya tátnuni
nuu o ma kúu ja ni kunda'vi ini
ña'a ya ma, te ni chunaa ndi'i
kuiti maa ya ja jin kuu yo'o ja
ka kuu o judío a ji'in ja jin kuu
ñayii masu judío ka kuu i ma,
sukan-va'a jin ndani'i ta'vi ndaka
o —kúu de jiña'a de.
12 Ndaka ñayii ni ka
ndatna'a ma, ni ka jasiyu'u
kuiti i, te ni ka yo niniso'o
ñukuun i ja ka ndakani
Bernabé ma ji'in Pablo ma sukan
ni sa'a Su'si ma kua'a milagru
nuu ni jan koo de nuu ka iyo
ñayii masu judío ka kuu i ma.
13 Nuu ni jinu ni ka ka'an de ma,
Jacobo ma, ni ka'an tna de, te
jiña'a de:
—Ñani, jin koniniso'o ni ja
ka'an sa a.
14 Simón a, ni ndakani de naxe ni
sa'a Su'si ma nuu ni ndakaji ya
xinañu'u in jichi ñayii masu judío
ka kuu i ma, sukan-va'a jin nduu
tna i ñuu maa ya ma, te ndaka o
ji'in i jin ndachiñu'u Su'si ma.
15 Sa'a, te ketna'a tnu'u ni ka yo
ka'an tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, vaa
sa'a ndee nuu tutu Su'si ma:
16 Jinu ko kuu sa'a, te
ndenda sa,
te ndasa'a sa ve'e David ma
ja ni kotuu ma.
Te ndokani va'a sa,
vaa ni ndi'i ni ndatnana ma,
te ñatuu na in ka iyo-ka,
te ndasa'a sa sukan ni iyo
xinañu'u ma,
17 sukan-va'a jin ndanduku
ña'a ndaka-ka ñayii
ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
ja masu judío ka kuu i ma,
te jin ko kuu i ñuu maa sa ja
kúu sa Iya Tátnuni a.
18 Sa'a ká'an Iya Tátnuni ma
iya sa'a ndaka cha'a,
te jâ ni kaxtnu'u ya onde
xi'na xeen-ka ma ja
sa'a ko kuu.
19 'Chukan kúu ja jani ini sa ja
má jin ka'nu ndee-ka o nuu ñayii
masu judío ka kuu i ma, ja jin
nduu i sa'ya Su'si ma.
20 Su'va jín tee o tutu kí'in nuu i, ja
máko jin kaa i ja ni ka yoxtnee nuu
ja masu Su'si ka kuu ma, ji'in máko
jin kivi nduu tee ma ji'in ña'a ma,
nú ñatuu jin tnanda'a-ka de ji'in
ña ma, ni a niñi kiti ma má jin
kaa i, ni a jin kaa i kuñu kiti ni
ji'i-ni maa ma te ñatuu ni kee
niñi ti ma. Vaa ndaka cha'a jâ ni

tatnuni Su'si ma nuu Moisés ma
ja másu ko jin sa'a o ma.
21 Chukan kúu ja onde xi'na
xeen-ka ma, in in ñuu ma ni ka yo
iyo in in ñayii ni ka yo ndaka'vi
tnu'u ni yo kaxtnu'u Moisés ma,
te ni ka yo ndakaxtnu'u i nuu
ñayii ma sukan ká'an ma ndaka
kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma
jin satniñu o ma te ni ka yo
ndatna'a o ini veñu'u lilikin ma
nkuu —kúu de jiña'a de.
22 Sani te tee ni tetniñu Jesús ma,
ji'in tee ka nukuiñi ja ka jini ka
jito de ñayii ka kandija Su'si ma
ja ka iyo i ñuu Jerusalén ma, ji'in
ndaka ñayii ka ndikin Su'si ma,
ni ka kaji i jaku tee jin koo ji'in
Pablo ma ji'in Bernabé ma ñuu
Antioquía ma. Ni ka kaji de tee
nani Silas ma, ji'in Judas ma tee ka
xnani i Barsabás ma, vaa suu de ka
kuu tee jâ ni kuu kii-ka ka jini de
tnu'u Su'si ma te ka iyo va'a de
nuu ya ma, ja ka iyo de ne'un
ndaka ñayii ka ndikin Su'si ma.
23 Te ni ka tetniñu de tutu ni ka
tee de ma ji'in maa tee ya'a. Te
tnu'u ya'a ka kuu tnu'u ni ka
tee de ma:
"Saña ja ka kuu sa tee ni tetniñu
maa Jesús ma, ji'in tee ka nukuiñi
ja ka jini ka jito de ñayii ka
kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu
Jerusalén ya, ka tee sa tnu'u ya'a
nuu ni ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si
o a ja masu ñayii judío ka kuu ni a
ja ka iyo ni ñuu Antioquía a, ji'in
ñuu Siria a, ji'in ñuu Cilicia a. Ka
ndakan-tnu'u ñaña'a ña sa, te na
chindee ña'a Su'si ma.
24 Ni ka jini sa ja ni jan koo jaku
tna'a sa ma nuu ka iyo ni a, kovaa
masu saña ni ka tetniñu de, te
ni ka sa'a de ja ni ka ndi ini ni
ja sukan ka ka'an de naxe jin
kondikin o Su'si ma.
25 Chukan kúu ja ni ka ndatnu'u
tna'a sa, te ni ka kaji sa uu tee
ya'a, te ni ka tetniñu sa de ji'in
ñani o Pablo a, ji'in Bernabé a,
tee ka kutoo tna'a ji'in o a.
26 Te tee ya'a chi ka kukanu
ini de Su'si ma, te masu ka ndi
ini de visi na jin ndo'o jin neni de
ja ka kaxtnu'u de tnu'u Jesucristo
Iya Tátnuni ma.
27 Chukan kúu ja ni ka tetniñu sa
Judas a, ji'in Silas a, sukan-va'a
jin ndaka'an maa de ndaka sukan
ni ka ndatnu'u sa te ni ka tee sa
tutu kuan koo ji'in de a.
28 Vaa sukan kúni maa Xtumani
Ndios ma, te sukan ka jani tna ini
sa, te ñatuu nawa ka xtetuu-ka
ña'a sa ja jin sa'a ni, nú masu ja
ndaka-ka cha'a-ni,
29 ja máko jin kaa ni ja ka yoxtnee
nuu ja masu Su'si ka kuu ma,
ni a niñi kiti ma, ni a kuñu kiti
ni ji'i-ni maa ma te ñatuu ni
kee niñi ti ma, ji'in ja nú nde
ni ñatuu jin tnanda'a-ka ma te
jin ko koto va'a ni maa ni ja
máko jin kivi nduu ni ji'in in-ka
ñayii, vaa ñatuu tnanda'a-ka ni
ji'in i ma. Nuna jin sa'a ni sa'a,
va'a-ni jin koo ni nuu Su'si ma.
Chíndee ña'a Su'si ma ndaka ni."
Sa'a ká'an tnu'u ni ka tee de ma.
30 Nuu ni ka ndakuan-ta'vi nuu
tna'a de ma, te kuan koo de

ñuu Antioquía ma, te nuu ni ka
ndatna'a de ji'in ñayii ka kandija
Su'si ma ja ka iyo i yukan ma, ni
ka ndakua'a de tutu ma.
31 Te ni ka ka'vi ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si ma tutu ma,
te ni ka ndusii ini i ja ni ka
ndaka'an-so'o de nuu i ma.
32 Te Judas ma, ji'in Silas ma,
tee ka ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma ka kuu de, te kua'a xeen
ja ni ka ka'an de nuu ñayii ma,
ja ni ka ndakua'a de tnu'u kanu
ini, sani te ni ka ndatnii i tnu'u
ndee tnu'u ndatnu sukan jin koo
va'a i nuu Su'si ma.
33 Te ni ya'a jaku kivi ni ka
iyo de ñuu yukan, sani te jin nu
koo de ma, te ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma ja ka iyo i yukan,
vivii ni ka ndakuan-ta'vi nuu
tna'a i ji'in de, te kuan nu koo
sii ini de nuu ka iyo tee ni ka
tetniñu ña'a ma.
34 Kovaa Silas ma chi ni jani ini de
ja va'a-ka ja kendoo tna de yukan.
35 Te Pablo ma ji'in Bernabé ma, ni
ka kendoo de ñuu Antioquía ma,
te ka ndikin ña'a kua'a ñayii ma, te
ndaka i ji'in de ka kaxtnu'u tnu'u
vii tnu'u va'a Iya Tátnuni ma.

Ni kee Pablo ma ja ku-uu jichi kua'an de kuan kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

36 Ni ya'a jaku kii ma, te
Pablo ma, jiña'a de Bernabé ma:
—Jín koo o jín koto o ñayii
ni ka kandija Su'si ma ndaka
ñuu nuu ni jan koo o ni ka
kaxtnu'u o tnu'u vii tnu'u va'a
Iya Tátnuni ma, sukan-va'a jin
kuni o naxe ka iyo i —kúu de
jiña'a de.
37 Te Bernabé ma, kúni de ja jin
koo de ji'in Juan tee ka xnani i
Marcos ma.
38 Kovaa Pablo ma ñatuu ni jatna
ini de ja jin koo de ji'in tee ma,
vaa nuu ni jan koo de ñuu
Panfilia ma chi ni xndoo ña'a
tee ma, te ñatuu ni yo ndikin de
nuu tniñu kuan koo de ma.
39 Te ni-in de ñatuu ni kendoo
ini sukan ka jani ini in in de ma.
Chukan kúu ja ni ka ndusiin
tna'a de. Bernabé ma, kua'an de
ji'in Marcos ma in nuu barcu ichi
ñuu Chipre ma.
40 Te Pablo ma, ni jeka de Silas ma,
sukan-va'a jin kondikin tna'a de
jin koo de ma, te ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma, ni ka jikan-ta'vi i
nuu Iya Tátnuni ma ja jin
kuu de ma, ja na skuta'vi ña'a ya
ja vii ja va'a. Sani te kuan koo de.
41 Ni ka ya'a de ñuu Siria ma, ji'in
ñuu Cilicia ma, ka ndaka'an ka
ndakachi de nuu ñayii ka kandija
tnu'u Su'si ma ja jin kondikin
va'a i ya ma.

Pablo ma ji'in Silas ma, ni ka jeka de tee kúu Timoteo ma te kuan koo de ja jin kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma

16 Sani te ni ka kenda
koo de ñuu Derbe ma ji'in
ñuu Listra ma, te yukan ni ka
ndatna'a de ji'in in tee jaa ndikin

Jesús ma nani de Timoteo. Te
si'i de ma, kándija ña Su'si ma,
te ña'a ñuu judío ma kúu ña, te
yuva de ma, in tee ñuu griego ma
kúu de.
2 Te ndaka ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma ja ka iyo i ñuu
Listra ma, ji'in ñuu Iconio ma, ka
ka'an vii ka ka'an va'a i ja kuu
Timoteo ma.
3 Pablo ma, ni kuu ini de ja jin
koo de ji'in Timoteo ma, te ni
chitnuni de tee ma, ja kuechi
ñayii judío ka iyo ñuu yukan,
vaa ndaka i ka jini ja yuva de ma
chi tee griego ma kúu de.
4 Te kuan koo de ndi-in ndi-in
ñuu ma, te ka kaxtnu'u de sukan
ni ka ndatnu'u tna'a tee ni
tetniñu Jesús ma, ji'in tee ka
nukuiñi ja ka jini ka jito de ñayii
ka kandija Su'si ma ja ka iyo i
ñuu Jerusalén ma, sukan-va'a
ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma, jín ko sa'a i sukan ka
kaxtnu'u de ma.
5 Te sukan, te ndaka ñuu nuu
ka iyo ñayii ka kandija tnu'u
Su'si ma, ve jinkuiñi va'a-ka i nuu
Su'si ma, te ve jin kukua'a-ka i
ndi-kivi ndi-kivi.

Ni jininuu Pablo ma in tee ñuu Macedonia ma

6 Ni ka ya'a ndita de onde ñuu
Frigia ma, ji'in ñuu Galacia ma,
vaa Xtumani Ndios ma, ni ja'nu
ndee ya ja jin kaxtnu'u de tnu'u
Su'si ma ñuu Asia ma.
7 Nuu ni ka kenda koo de yatni
ñuu Misia ma, ni ka kuni de ja
jin ya'a de ñuu Bitinia ma, kovaa
Xtumani Ndios ma, ñatuu ni
wa'a ya tnu'u.
8 Sani te ni ka ya'a ndita de ñuu
Misia ma, te ni ka kenda koo de
ñuu Troas ma.
9 Te jakuaa ma, Pablo ma,
ni jininuu de ja in tee ñuu
Macedonia ma, núkuiñi de, te
jikan-ta'vi xeen de, te jiña'a de:
—Ya'a tna ni ñuu Macedonia ma,
te chindee ña'a ni —kúu de
jiña'a de.
10 Sani te Pablo ma, nuu ni
jinu ja ni jininuu de ma, sani
te ni ka satu'va ndaka sa, te
kuan koo sa ñuu Macedonia ma,
vaa ni ka kukanu ini va'a sa ja
maa Su'si ma ni kana ña'a ja
jin kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a maa ya ma nuu ñayii ñuu
Macedonia ma.

Ni kandija in ña'a ñuu Filipos ma tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

11 Ni ka ka koo sa in nuu barcu
ñuu Troas ma, te kuan koo ndita
ndita sa onde ñuu Samotracia ma,
te kivi yutnee ma ni ka kenda
koo sa onde ñuu Neápolis ma.
12 Yukan, sani te kuan koo sa
ñuu Filipos ma. Yukan ka iyo
nanimaa ñayii ñuu Roma ma,
te jâ ni ka ndasa'a ñuu i yukan.
In ñuu kanuu kúu i ne'un ñuu
Macedonia ma. Te ñuu yukan ni
ka kendoo sa kua'a kivi.

13 Te in kivi ni tatnuni Su'si ma
ja ma jin satniñu ñayii ma, ni
ka ke koo sa kuan koo sa yu'u
ñuu ma, te ni jan koo sa in yu'u
yute, nuu ka ndatna'a ñayii ja jin
kakan-ta'vi i ma. Te ni ka jinkoo
sa, te ni ka keja'a sa ka ndatnu'u
sa ji'in ña'a ni ka ndututu yukan.
14 In ña ma, nani ña Lidia, te in
ña'a ndachiñu'u Su'si ma kúu ña.
Ña'a ñuu Tiatira ma kúu ña, te
ni yo xiko ña manta vivii manta
va'a xeen. Nani niniso'o ña tnu'u
Su'si ma, ni ndakune ya ini anua
ña ma, sukan-va'a koniniso'o
ñukuun ña ja ká'an Pablo ma.
15 Sani te ni ka jandute ña ji'in
tna'a ña ma, vaa ni ka kandija ña
tnu'u Su'si ma, te sa'a ni ka'an
ña nuu sa:
—Nú ka jani va'a ini ni ja in ña'a
kondikin va'a Iya Tátnuni ma
kúu sa, jin ya'a ni ve'e sa a, te jin
ndoo ni —kúu ña ká'an ña.
Te ni xtetuu ña'a ña ja jin ndoo
sa.

Pablo ma ji'in Silas ma, ni ka yinee de vekaa ñuu Filipos

16 Te ora nuu kuan koo sa nuu
jin ndatna'a sa ja jin kakan-ta'vi
sa nuu Su'si ma, te ni kenda in
suchi si'i ja yinee ña'a in tachi, te
chukan kúu ja ndaka jinitnuni i
nawa ko kuu ma, te káxtnu'u i
nuu ñayii ma. Chukan kúu ja
kua'a xeen xu'un ni ka yo ni'i tee
xi-nuu ni yo jinukuechi i ma.
17 Suchi ya'a, ni ndikin ña'a i ja
kuan koo sa ji'in Pablo ma, te
káyu'u i ká'an i:
—Tee ya'a chi tee ka jinukuechi
nuu Su'si iya iyo onde sukun ma
ka kuu de, te ka kaxtnu'u de nuu
ni ichi naxe jin ndani'i ta'vi o ma
—kúu i ká'an i.
18 Sukan ni yo kuu i kua'a kivi,
te ni kuñaña Pablo ma, te ni
ndakokuiñi de, te ni ndonda de
nuu tachi yinee i ma, te jiña'a de:
—Ja maa Jesucristo ma, te
tátnuni ri ja xndoo ro suchi ya'a
—kúu de jiña'a de.
Te maa ora yukan-ni, te
ni xndoo tachi ma suchi si'i
yukan ma.
19 Nuu ni ka jini tee xi-nuu
jinukuechi i ma ja masu na xu'un
kene'e-ka i ja jin ni'i de ma, sani
te ni ka tnii de Pablo ma ji'in
Silas ma, te ka ñu'u de tee ma
ichi nuu ke'e ve'e tniñu ma nuu
ka iyo tee ka netniñu ma.
20 Ni ka jan xsia'a de tee ma nuu
tee ka ja'nde tniñu ma, te ka
jiña'a de:
—Tee ya'a chi tee judío ma ka
kuu de, te ve koo de ka ska'an de
ñayii ñuu o ya,
21 te ka kaxtnu'u de ja jin sa'a
o sukan ka sa'a de ma, tna'a ja
masu iyo ja jin sa'a yo'o ja ka
kuu o ñayii ñuu Roma a —ka
kuu de ka jiña'a de.
22 Sani te ñayii ma, ni ka
ndakiti ini i nuu Pablo ma ji'in
nuu Silas ma, te tee ka ja'nde
tniñu ma, ni ka tatnuni de ja

jin tava i sa'ma Pablo ma ji'in
Silas ma te jin kani i de.
23 Ni jinu ni ka kani xeen i de ma,
sani te ni ka chinee i de vekaa ma,
te ni ka tatnuni i nuu tee jito ye'e
vekaa ma ja ko koto vava'a de
nasa ke koo tee ma.
24 Ja ni jiniso'o de sukan ni ka
tatnuni de ma, ni jan xsia'a de
Pablo ma ji'in Silas ma onde
kuan kivi-ka ini vekaa ma, te ni
chinee de ja'a tee ma sasava in
vitu, te ni ndachutna'a va'a de
tnu, sukan-va'a jin kinee va'a
ja'a de ma, te ma kuu jin ke
koo de.
25 Nuu ve kuu sava ñuu ma,
Pablo ma ji'in Silas ma, ka
jikan-ta'vi de nuu Su'si ma, te ka
jita de ja ka ndachiñu'u de ya,
te tee ka yinee vekaa ma, ka
niniso'o de.
26 Sani te ni keja'a tnaa xen-xeen,
te ni-ka'nu vekaa ma ni jaja ni'ni
xen-xeen. Sani te ni ka ndanune
ndaka ye'e vekaa ma, te ndaka
yo'o kaa ka nu'ni ñayii ka yinee
vekaa ma chi ni ka kun-ne'ne i.
27 Sani te ni ndoto tee jito
vekaa ma, te ja ni jini de ja ndaka
ye'e vekaa ma ni ka ndanune ma,
te ni tava de yuchi kúu espada
ndiso de ma, ja ka'ni de maa de
nkuu, vaa jani ini de ja ndaka
ñayii ka yinee vekaa ma, jâ ni ka
jinu i kuan koo i.
28 Sani te Pablo ma, ni kayu'u
nini'i de, te jiña'a de:
—Máko sa'a ni maa ni ja u'vi,
vaa ndaka sa ka iyo ya'a —kúu de
jiña'a de.
29 Sani te tee jito ye'e vekaa ma,
ni jikan de ja jin xndu'va i in
ñu'u. Sani te ni kivi kunu de nuu
ka iyo tee ma, te ni'i ni'i-nka de
ni jinkoo jiti de nuu ja'a Pablo ma
ji'in Silas ma.
30 Sani te ni ndene'e de tee ma,
te ni jikan-tnu'u de tee ma, te
jiña'a de:
—Ndijin, ¿nawa sa'a sa ja kuu
kaku sa nuu tnundo'o tnuneni
ya'a? —kúu de jiña'a de.
31 Sani te ka jiña'a Pablo ma
ji'in Silas ma:
—Kandija ni ja Jesucristo ma
kúu Su'si Iya Tátnuni ma, te jin
kaku ni ji'in ñayii ve'e ni ma, te
jin ndani'i ta'vi ni —ka kuu de
ka jiña'a de.
32 Sani te ni ka kaxtnu'u
Pablo ma ji'in Silas ma tnu'u Iya
Tátnuni ma nuu de, ji'in nuu
ndaka-ka ñayii ve'e de ma.
33 Te maa ora yukan, maa jakuaa
yukan, te tee jito vekaa ma, ni
jeka de Pablo ma ji'in Silas ma,
sukan-va'a ndakate de nuu ni
ka tnakue'e tee ma. Sani te maa
jakuaa yukan, te ni ka jandute
ndaka de ve'e de ma.
34 Te tee jito vekaa ma, ni
chi'i de Pablo ma ji'in Silas ma
ve'e de ma, te ni sunkoo de
tee ma nuu mesa ma, vaa iyo
sii ini xeen de ja ndaka de
ve'e de ma ni ka kandija Su'si ma,
te ni ka jaa ni ka ji'i ndaka de ja
iyo tu'va ma.
35 Nuu jâ ni ndii ma, ni ka
tetniñu tee ka ja'nde tniñu ma
tee ka kuu ndaja'a ma ja jin

koo de jin kuña'a de tee jito ye'e
vekaa ma ja kene'e de Pablo ma
ji'in Silas ma.
36 Te tee jito ye'e vekaa ma, ni
ndakuña'a de Pablo ma sa'a:
—Tee ka ja'nde tniñu ma, ni ka
tatnuni de ja xsiaa ña'a sa. Te
vitna, te ke koo ni, te kuán koo
sii ini ni —kúu de jiña'a de.
37 Kovaa Pablo ma, jiña'a de
nuu tee ka kuu ndaja'a ma:
—Ni ka kani ña'a de nuu ndaka
ñayii ma, te ni ka chinee va'a
ña'a de vekaa a, te ñatuu ni ka
sa'a ndaa de ja jin ka'nde de
tniñu sa a, te vitna ja tee ñuu
Roma a ka kuu tna sa. ¿Te ka
kuni de ja jin kene'e yu'u ña'a de?
Masu kuu, nú masu ja onde ki
koo maa de ja jin kene'e ña'a de
vekaa a —kúu de jiña'a de.
38 Sani te tee ka kuu ndaja'a ma,
ni jan koo de ni ka ndakuña'a de
nuu tee ka ja'nde tniñu ma, te
tee ya'a chi ni ka yu'u de ja ni
ka jiniso'o de ja Pablo ma ji'in
Silas ma, tee ñuu Roma ma ka
kuu de ma.
39 Te ni ki koo de, te ni ka
kene'e de tee ma vekaa ma, te
vivii ka jiña'a de nuu tee ma ja
na jin ke koo de ñuu yukan.
40 Sani te ni ka ke koo de
vekaa ma, te ni jan koo de
ve'e ña'a kúu Lidia ma ni ka
jan koto de ndaka-ka ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si ma. Te ni
ka ndaka'an-so'o-ka de nuu
ndaka i ma sukan jin ko sa'a jin
ko kuu i nuu Su'si ma. Sani te
kuan koo de-ni.

Sukan ni kuu ja ni kenda koo Pablo ma ji'in Silas ma ñuu Tesalónica ma

17 Ni ka ya'a de ñuu
Anfípolis ma ji'in ñuu
Apolonia ma, te ni ka kenda
koo de ñuu Tesalónica ma,
nuu iyo in veñu'u luluu ñayii
judío ma.
2 Te Pablo ma, ni kivi de
ini veñu'u ma, sukan játna
ini de sa'a de ndaka ñuu nuu
ja'an de ma. Te ni kuu uni jichi
ndaka'an-so'o de nuu ñayii ma
kivi ni tatnuni Su'si ma ja ma jin
satniñu i ma, kovaa ñatuu ni ka
jatna ini i ja ká'an de ma,
3 vaa ndákaxtnu'u de sukan
ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma,
ja jiniñu'u ja Cristo ma ndo'o
neni ya te kûu ya, kovaa sani te
ndateku ya ma:
—Te Jesús iya ká'an sa ma,
maa ya kúu Cristo iya ni tetniñu
Su'si ma —kúu de jiña'a de.
4 Te jaku ñayii ma, ni ka
kandija i tnu'u Su'si ma, te ni ka
ndandikin tna'a i ji'in Pablo ma
ji'in Silas ma. Te sukan ni ka sa'a
tna kua'a ña'a ka ndanuu-ka, ji'in
tee ka kuu griego ma ja jâ ka
ndachiñu'u tna de Su'si ma nkuu.
5 Te ñayii judío ma ja ñatuu
ka kandija i ma, ni ka kukueñu
ini i, te ni ka nduku i jaku tee
inukuxi ma tee ka sa'a ja u'vi ma,
te nuu ni ka kukua'a i ma, ni ka
ska'an i ñayii ñuu ma, te ni jan
koo i ve'e tee kúu Jasón ma, te
ni ka kivi koo ni'i, ni ka kivi koo

îyo i, ka ndanduku i Pablo ma
ji'in Silas ma. Ka kuni i ja jin
kene'e nda'a i de te jin koo i
ji'in de nuu ka ndatna'a ndaka
ñayii ñuu ma.
6 Kovaa ñatuu ni ka ndani'i i de,
te chukan kúu ja kuan koo i ji'in
tee kúu Jasón ma, ji'in jaku-ka
ñayii ka kandija Su'si ma, nuu
tee ka netniñu ñuu yukan, te ka
kayu'u i, ka jiña'a i:
—Pablo ma ji'in Silas ma chi
ka skanaa de ñayii ni-ka'nu ñuu
ñayivi a, te ni ka kenda koo de
ñuu o ya.
7 Te tee kúu Jasón a, ni
jan-ta'vi de tee ma ve'e de ma.
Ndaka tee ya'a ka ka'an ja iyo
in-ka rey nani Jesús, te chukan
kúu ja masu ka kandija de ja
tátnuni tee kúu César tee kúu
emperador ma —ka kuu i ka
jiña'a i.
8 Ja ni ka jiniso'o ñayii ma, ji'in
tee ka netniñu ñuu yukan ma, ni
ka ndakiti ini i.
9 Kovaa ni chuya'vi Jasón ma
xu'un nuu tee ka netniñu ma,
sukan-va'a jin ke koo de ji'in
tna'a de ma, sani te ni ka xsiaa de
tee ma.

Sukan ni kuu ja ni ka kenda koo Pablo ma ji'in Silas ma ñuu Berea ma

10 Sani te ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma, ni ka tetniñu i Pablo ma
ji'in Silas ma jakuaa yukan onde
ñuu Berea ma. Te nuu ni ka
kenda koo de ñuu yukan, te ni ka
kivi koo de in veñu'u luluu ñayii
judío ma.
11 Ñayii ya'a chi inuva'a-ka
ini i sana ñayii ka iyo ñuu
Tesalónica ma, vaa ni ka jan-ta'vi
vivii i tnu'u Su'si ma, te ndi-kivi
ndi-kivi ka skua'a vivii i tnu'u
Su'si ma, sukan-va'a jin kuni i nú
ja ndaa kúu ja ka ka'an Pablo ma
ji'in Silas ma.
12 Te sukan, te kua'a ñayii ñuu
yukan, ji'in kua'a ña'a ñuu griego
ña'a ka ndanuu-ka ma, ji'in
kua'a tee ma, ni ka kandija tnu'u
Su'si ma.
13 Nuu ni ka jini ñayii judío
ka iyo ñuu Tesalónica ma ja
Pablo ma, suni ni jan kaxtnu'u de
tnu'u Su'si ma ñuu Berea ma,
sani te ni jan koo i yukan, te suni
ni ka ska'an i kua'a ñayii ñuu
yukan ma.
14 Sani te ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma, ni ka tetniñu i Pablo ma
kua'an de ichi yu'u mar ma. Te
Silas ma ji'in Timoteo ma, ni ka
kendoo de yukan.
15 Te tee kuan koo ji'in Pablo ma,
ni jan koo de ji'in tee ma onde
ñuu Atenas ma, sani te ni ka
ndakokuiñi de ñuu Berea ma
ja jin kuña'a de Silas ma ji'in
Timoteo ma ja jin nu koo yachi de
nuu iyo Pablo ma.

Sukan ni ndo'o Pablo ma ñuu Atenas ma

16 Nani Pablo ma, ndetu de
tee ma ñuu Atenas ma, kúxii
ini de ja kúnda'vi ini de ja ñayii

ñuu yukan, vaa nde'ya de ja ka
chiñu'u xeen i ja masu Su'si ka
kuu ma.
17 Chukan kúu ja Pablo ma, ni yo
ja'an de veñu'u luluu ñuu yukan,
nuu ka ndatna'a ñayii judío ma
ji'in ñayii griego ma ja jâ ka
chiñu'u i Su'si ma, te ûni ñukuun
káxtnu'u va'a-ka de siki tnu'u vii
tnu'u va'a Jesucristo ma. Te suni
ndi-kivi ndi-kivi ni yo ja'an de
nuya'vi ma, te suni sukan ñukuun
ni yo kaxtnu'u tna de nuu ñayii
griego ka ndatna'a yukan ma.
18 Te jaku tee ka sa'a tnu'u ja
tee ndichi ka kuu de ma, ja ka
skua'a de naxe ko kuu ñayii ma,
ñatuu ka jatna ini de ja ká'an
Pablo ma, te su'va su'va ka
kuu de, vaa in jichi tee ka kuu
epicúreos ma, ka ndi ini de naxe
jin koo sii ini de ñuu ñayivi ya, te
in jichi-ka tee ka kuu estoicos ma
ka ka'an kuiti kanda o naxe
ndo'o neni o ma. Chukan kúu ja
ka ka'an de:

—¿Nawa kúni ka'an ndaka
tnu'u ká'an tee ya'a? —ka kuu de
ka ka'an de.

Te in jichi de ma ka ka'an:

—In tee káxtnu'u tnu'u in-ka
su'si jaa kúu de —ka ka'an de.

Vaa ni kaxtnu'u Pablo ma tnu'u
vii tnu'u va'a Jesús ma, ji'in
sukan ni ndateku ya ma.
19 Te ni ka jeka de Pablo ma,
te ni jan koo de in nuu nani
Areópago nuu ka ndatna'a kua'a
ñayii ma, te ni ka jakondee de ka
jikan-tnu'u de:

—Ka'an ni nawa kúni ka'an
tnu'u jaa ja káxtnu'u ni a.
20 Vaa vee ni kaxtnu'u ni tnu'u ja
masu ka jini sa, te ka kuni sa ja
jin kuni sa nawa kúni ka'an —ka
kuu de ka jiña'a de.
21 Vaa ñayii ñuu Atenas ma, ji'in
ñayii masu ñuu yukan ka kuu i ja
ka iyo i yukan ma, masu nawa ka
sa'a-ka i, nú masu ja ka ndetu i
in-ka ja jaa ja jin koniniso'o i, te
saa kuu jin ndatnu'u tna'a i ma.
22 Sani te Pablo ma, ni
jinkuiñi de sasava nuu nani
Areópago ma, te jiña'a de:

—Ndijin tee ka iyo ñuu
Atenas a, jini sa ja ndijin chi ka
jatanuu xeen ni ja ka kuu su'si
ni ma.
23 Vaa ni ya'a sa, te ni jini sa
altar nuu ka yinee su'si ni ma, te
suni ni jini sa in altar ja ñatuu
nawa yinee, te sa'a ká'an tnu'u
ndee ma: “Altar in su'si ñatuu jin
kuni-ka o ma kúu cha'a.” Chukan
kúu ja tna'a Su'si ka chiñu'u
ni ma iya ñatuu jin kuni-ka
ni ma, kúu iya káxtnu'u sa nuu
ni a.
24 ’Su'si ya'a kúu iya ni sa'a
ni-ka'nu ñuu ñayivi a ji'in ndaka
ja ka iyo a, te suu ya kúu iya
tátnuni andivi ma ji'in nuu
ñu'ú ya. Iya ya'a, masu iyo ya
veñu'u nuu ka sa'a ñayii ma.
25 Ni a masu jiniñu'u ya ja na in
kua'a nawa kuatniñu ya, su'va
maa ya kúu iya sa'a ja kúu ka
xtatachi o a te ka teku o a, te
táa ya ndaka nawa ka jiniñu'u
o ma.

26 Te maa ya ni sa'a in-ni
ñayii ma, te ni kukua'a xeen o ja
ka iyo o ni-ka'nu ñuu ñayivi a. Te
maa ya ni jani ini na saa tiempu
ko kuu in kivi ma in yoo ma in
kuiya ma, te ni jani ini ya ndenu
jin ko kuu xe'ñu in in ñuu ma.
27 Sa'a ni sa'a ya, sukan-va'a jín
ndasa'a ñayii ma kuenda te jín
ndanduku i ya. Vaa vala ti'i-ni
ja sa'a o, te kuu ndani'i o ya. Te
ja ndaa kúu ja masu jika kuiti
iyo ya nuu ka iyo in in o a.
28 Vaa ja maa ya ma, te ka teku
o te ka kanda o te ka iyo o, vaa
maa ya jito ña'a, te jâ yatni sukan
ka ka'an tna jaku tee ndichi ka
iyo ne'un ni a: "Vaa sa'ya tata
maa ya ka kuu o", ka ka'an de.
29 "Te nú sa'ya tata maa Su'si
iya ká'an sa a ka kuu o, te máko
jin kani ini o ja tna'a ja ka jani
ini maa ñayii ma te vivii ka
ndane'e i ji'in oro ma, xi ji'in
plata ma, xi ji'in yuu ma, kúu
Su'si ma, chi ña'a.
30 Ja ndaa kúu ja Su'si ndija ma
chi ñatuu ni ke'en kuenda ya
ndaka ja u'vi ni ka yo sa'a o
onde xi'na-ka ma, nuu ñatuu
jin kuni-ka o naxe jin kondikin
o ya ma, kovaa vitna tátnuni ya
nuu ndaka ñayii ni-ka'nu ñuu
ñayivi a ja na jin ndakani jín
ndaka'vi ini i te jín xndoo i ja u'vi
ka sa'a i ma te jín ndakokuiñi i
nuu maa ya ma, sukan-va'a jin
kaku i nuu ja u'vi ma.
31 Vaa maa Su'si ma, ni kaji ya
in kivi ja sa'a ndaa ya, te maa
Sa'ya ya iya ni tetniñu ñayivi ya
ni kii ya ñuu ñayivi ya kúu iya
ndakan ndaa kuenda nuu ndaka
ñayii a. Te chukan kúu ja ni
kaxtnu'u ya ja sukan ko kuu,
vaa ni ndaxteku ya Sa'ya ya ma
—kúu de jiña'a de.
32 Kovaa nuu ni ka jiniso'o i
siki ja ni ndateku ya ma, sani te
jaku i ni ka jakundee Pablo ma,
te jaku-ka i ka jiña'a:
—Ka kuni sa ja ndaka'an ni
tnu'u ya'a in-ka tuku kivi, te
jin koniniso'o sa —ka kuu i ka
jiña'a i.
33 Te ni jinu ni ka'an de ma, te
ni ndee de ne'un ndaka ñayii ma.
34 Kovaa jaku i chi ni ka kandija i,
te ni ka ndandikin tna'a i ji'in
Pablo ma. Ne'un ñayii yukan iyo
tna tee nani Dionisio tee ja'an
kutu nuu Areópago ma. Suni iyo
tna ña'a nani Dámaris ma. Te
suni ka iyo tna jaku-ka ñayii.

Sukan ni kuu ja ni kenda Pablo ma ñuu Corinto ma

18 Nuu ni jinu sukan ma,
Pablo ma, nuu ni ndee de
ñuu Atenas ma, sani te kua'an de
ñuu Corinto ma.
2 Yukan ni ndani'i de in tee
judío nani de Aquila. Te tee
ñuu Ponto ma kúu de. Jaku-ni
kivi iyo ja ni kenda tee kúu
Aquila ma ji'in ñasi'i de ña'a nani
Priscila ma ñuu Corinto ma, vaa
ni ka ke koo de ñuu Italia ma,
kuechi ja tee kúu emperador
nani Claudio ma, ni tatnuni de ja
ndaka ñayii judío ma, na jin nde

koo i ñuu Roma ma. Te sukan
ni ka ndatna'a Pablo ma ji'in
Aquila ma.
3 Te ni jini Pablo ma ja in-ni
tniñu ka sa'a de ji'in tee ma.
Chukan kúu ja ni kendoo de nuu
ka iyo tee ma, vaa ve'e sa'ma ka
sa'a de, sukan-va'a kuu satniñu
tna de ji'in tee ma.
4 Ndaka una kii, kivi ni tatnuni
Su'si ma ja ma jin satniñu
ñayii ma, Pablo ma ká'an
ká'an de tnu'u Su'si ma ini veñu'u
luluu ma, vaa kúni de ja jin
kandija ñayii judío ma ji'in ñayii
griego ma sukan ni sa'a Su'si ma
ja jin ndani'i ta'vi o ma.
5 Te Silas ma ji'in Timoteo ma, ni
ka nde koo de ñuu Macedonia ma,
te kuan koo de ñuu Corinto ma.
Te nuu ni ka kenda koo de ma,
Pablo ma, ûni jatanuu xeen de
káxtnu'u de nuu ñayii judío ka
iyo ñuu yukan ma, ja Jesús ma
kúu Cristo iya ni tetniñu Su'si ma.
6 Kovaa ñayii judío ma, ni ka
keja'a ka ndakiti ini i, te ni ka
ka'an ndeva'a i nuu de ma. Sani
te Pablo ma, ni kaja ni'ni de
sa'ma de ma, ja ko kuu i in seña
ja masu kuechi-ka de kúu, te
jiña'a de:
—Kuechi maa ni jin ko kuu
nawa jin ndo'o jin tna'a ni. Masu
na kuechi saña. Vitna, te ki'in sa
kaxtnu'u sa tnu'u Su'si ma nuu
ñayii masu judío ka kuu i ma
—kúu de jiña'a de.
7 Sani te Pablo ma, ni kee de
veñu'u ma, te kua'an de ve'e in
tee nani Justo ma. In tee jinindija
Su'si ma kúu de, te iyo yatni de
nuu kátuu veñu'u luluu ma.
8 Te tee nani Crispo ma, tee
tátnuni veñu'u luluu ma kúu de,
te ni kandija de ja Jesús ma kúu
Su'si Iya Tátnuni ma, te ni ka
kandija ndaka ñayii ve'e de ma,
te suni kua'a xeen tna ñayii ñuu
Corinto ma ni ka kandija ja ni
ka jiniso'o i tnu'u Su'si ma ja
ni kaxtnu'u Pablo ma, te ni ka
jandute i.
9 Sani te jakuaa yukan ni
jininuu Pablo ma ja jiña'a Iya
Tátnuni ma:
—Má koyu'u ni, te kaxtnu'u-ka
ni tnu'u maa sa a. Máko kasiyu'u
ni.
10 Vaa maa sa iyo ji'in ni, te
ni-in ñayii masu kuu kaki'i nda'a
ña'a i ja sa'a ndeva'a ña'a i, vaa
ñuu ya'a ka iyo kua'a ñayii ja
jin kandija ña'a i ja maa sa kúu
Su'si, te jin nduu i ñayii ñuu maa
sa —kúu ya jiña'a ya.
11 Chukan kúu ja ni kendoo
Pablo ma in kuiya yo sava ñuu
yukan, ni yo kaxtnu'u de nuu
ñayii ma tnu'u Su'si ma.
12 Kovaa ni kuu ja kivi tátnuni
tee kúu Galión ma ñuu Acaya ma,
ñayii judío ma, ni ka ndatnu'u
tna'a i, te ni ka tnii i Pablo ma te
ni jan koo i ni ka jan xsia'a i de
nuu tee kúu Galión ma nuu
ja'nde de tniñu ñayii ma.
13 Te ka jiña'a i:
—Tee ya'a, sa'a de ja jin chiñu'u
ñayii a Su'si ma sukan kúni
maa de, te masu sukan ni tatnuni
Moisés ma —ka kuu i ka jiña'a i.

14 Te iyo Pablo ma ja ka'an de,
kovaa xi'na-ka ni ka'an tee kúu
Galión ma, te jiña'a de:
—Ndijin ñayii judío a, nute ni
kija koo ni ji'in in ñayii ja ni
ja'ni i in ndiyi xi ni sa'a ndeva'a i,
iyo sa ja koniniso'o sa.
15 Kovaa nú siki ja tnu'u ka ka'an
ni a xi siki ja na sa'ya na tata
ka kuu ni ma xi siki ja ni ka
tatnuni i ja jin sa'a ni ma, masu
kuu ka'nde sa tniñu yukan. Jin
koto maa ni naxe jin sa'a ni chi
saña chi masu kúni sa ja ka'nde
sa tniñu siki ja ka ka'an ni a
—kúu de jiña'a de.
16 Chukan kúu ja ni tatnuni de
ja jin kene'e de ñayii ma nuu
ja'nde de tniñu ma.
17 Sani te ndaka ñayii ma, ni ka
tnii i tee kúu Sóstenes ma tee
tátnuni veñu'u luluu ma, te ni ka
kani i de nuke'e nuu ja'nde tee
kúu Galión ma tniñu ma. Kovaa
tee kúu Galión ma masu ni ndi
ini de ja ka kuu maa i ma.
18 Te Pablo ma ni iyo-ka de
kua'a-ka kivi ñuu Corinto ma,
saa ni ndakuan-ta'vi de nuu ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si ma, te ni
ndee de, te kua'an de in nuu
barcu ichi ñuu Siria ma, te ni
ka ndikin ña'a Priscila ma ji'in
Aquila ma. Nuu ka iyo de ñuu
Cencrea ma, ni sa'a de ja jin sete
yanda i xini de ma, ja kuechi ja
in ja ni skuiso de nuu Su'si ma ja
sa'a de.
19 Nuu ni kenda koo de ñuu
Éfeso ma, Pablo ma, ni xndoo de
ñayii kuan koo ji'in de ma
ke'e ma, te ni kivi de ini veñu'u
luluu ma, te ka ndaa ka nuu de ka
ndatnu'u de siki tnu'u Su'si ma
ji'in tee judío ma.
20 Te tee judío ka iyo ñuu yukan,
ka xtetuu de Pablo ma ja na
kendoo de jaku-ka kivi ji'in de
yukan. Kovaa ñatuu ni kuni de.
21 Te nuu ni ndakuan-ta'vi de ma,
ni jiña'a de:
—Jiniñu'u ja no'o sa ja
koo sa viko ve kuyatni ñuu
Jerusalén ma, kovaa ndii sa in-ka
jichi, nú Su'si ma kúni ja sukan
ko kuu —kúu de jiña'a de.
Te ni ndaa de in nuu barcu ñuu
Éfeso ma, te kua'an de.

Pablo ma, ni ndeja'a de ja ku-uni jichi kuan kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma

22 Nuu ni ndenda de ñuu
Cesarea ma, ni kaa de ni ja'an de
ñuu Jerusalén ma ni jan nu
kua'a de nchuxi ñayii ka kandija
Su'si ma ja ka iyo i yukan, te sani
te ni ndêe de kuan no'o de ñuu
Antioquía ma.
23 Ni jinu ni iyo de jaku kivi
yukan, te ni kee de, te kua'an de
kuan koto de ñayii ka ndikin
Jesús ma ja ka iyo i ni-ka'nu ñuu
Galacia ma ji'in ñuu Frigia ma,
te ndáka'an-so'o de ja na jin
konukuiñi va'a i nuu Su'si ma.

Tee kúu Apolos ma, káxtnu'u de tnu'u Su'si ma ñuu Éfeso ma

24 Sani te ni kenda in tee judío
nani de Apolos ñuu Éfeso ma. Te
tee ya'a, tee ñuu Alejandría ma
kúu de, te in tee vivii ká'an
kúu de, te jini xeen de nawa
ká'an tnu'u Su'si ma.
25 Jâ ni jaku'ni va'a ini de ichi Iya
Tátnuni ma, te ká'an ndaa ká'an
ndija de siki Jesús ma. Yika-ni ja
jini de kúu sukan ni skuandute
Juan ma, kovaa ni-yu'u ni-ini de
ká'an de tnu'u Su'si ma.
26 Te ñatuu ni yu'u de, te ni
keja'a de ká'an de ini veñu'u
luluu ma. Te ni ka jiniso'o
Priscila ma ji'in Aquila ma, te ni
ka kene'e siin de tee ma, te vivii
ni ka ndakaxtnu'u ndaa-ka de
siki ichi Su'si ma.
27 Vaa Apolos ma chi kúni de ja
ki'in de ñuu Acaya ma. Te ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si ma, ka
jiña'a i ja va'a-ni kúu ja sa'a de
sukan, te ni ka tee i tutu kua'an
nuu tee ka ndikin Jesús ma ja
ka iyo de yukan, sukan-va'a jín
kuan-ta'vi de tee ma nuu ka
iyo de ma. Nuu ni kenda de ñuu
yukan, te ni chindee xeen de
ñayii ni skuta'vi Su'si ma i
ja vii ja va'a ma ja jâ ni ka
kandija i ya ma.
28 Vaa ni-yu'u ni-ini de ni yo
kaxtnu'u de nuu ka iyo kua'a
ñayii ma ja sukan ká'an tutu
ndee tnu'u Su'si ma ja Jesús ma
kúu Cristo iya ni tetniñu maa
Su'si ma, te jiña'a de ja sukan-ni
ka kaxtnu'u tee judío ma, masu
va'a-ni iyo.

Sukan ni kúu ja ni kenda Pablo ma ñuu Éfeso ma

19 Nani Apolos ma, iyo de
ñuu Corinto ma, Pablo ma,
ni ja'an de ndaka-ka ñuu ka iyo
onde yuku sukun-ka ma, sani te
kuan no'o tuku de ñuu Éfeso ma.
Te ni ndani'i de jaku ñayii ka
ndikin ka sa'a i sukan ká'an tnu'u
Jesús ma ja ka iyo i ñuu yukan.
2 Te jiña'a de:
—¿Ni ka kuta'vi ni Xtumani
Ndios ma, kii nuu ni ka kandija
ni tnu'u Su'si ma? —kúu de
jiña'a de.
Te ni ka ndakone'e i:
—¡Ñatuu vi! Vaa ni masu nama
ka jiniso'o sa ja iyo Xtumani
Ndios ma —ka kuu i ka jiña'a i.
3 Sani te ni jiña'a Pablo ma:
—¿Naxe ni ka jandute ni?
—kúu de jiña'a de.
Te ka jiña'a i:
—Sukan ni skuandute Juan ma
—ka kuu i ka jiña'a i.
4 Te jiña'a Pablo ma:
—Sukan ni skuandute Juan ma
chi ja jin ndakani jin ndaka'vi
ini ñayii ma kúu. Te jin xndoo i
ja u'vi ka sa'a i ma, te jin
ndakokuiñi i nuu Su'si ma. Te
Juan ma suni ni yo jiña'a de nuu
ñayii ma ja jin kandija i iya kenda
kuee-ka ma sana maa de ma. Iya
ya'a kúu Jesús iya ni tetniñu
Su'si ma —kúu de jiña'a de.

5 Ja ni ka jiniso'o i sukan ma,
sani te ni ka jandute i ja
maa Jesús ma ja kúu ya Iya
Tátnuni ma.
6 Te nuu ni sonee Pablo ma
nda'a de siki ñayii ya'a ma,
sani te ni ka kuta'vi i Xtumani
Ndios ma, sani te ni ka keja'a i
ka ka'an i in in sa'an, te ka
ndakaxtnu'u i tnu'u ni wa'a
Su'si ma nuu in in i ma.
7 Te ja ndaka-ni tee ma chi uxi
uu de kúu ne'un ndaka i ma.
8 Te Pablo ma, ni kivi de ini
veñu'u luluu nuu ka ndatna'a
ñayii judío ma, te ni masu ni
yu'u de, su'va ni-yu'u ni-ini de ni
yo ka'an de siki ja sukan tátnuni
Su'si ma. Te sa'a ni yo sa'a de uni
yoo, vaa kúni de ja jin kandija
ñayii ma tnu'u Su'si ma.
9 Kovaa jaku i ma, masu ni ka
kandija i, su'va ni ka ndundee-ka
ini i, te ka ka'an ndeva'a i ja
kuu ichi Su'si ma nuu ndaka-ka
ñayii ka iyo ma. Chukan kúu
ja Pablo ma, ni sa'a siin de
ndaka ñayii ni ka kandija tnu'u
Su'si ma, te ni ka yo ndatna'a de
ini skuela tee nani Tirano ma,
te ndi-kivi ndi-kivi ñukuun kuiti
káxtnu'u de tnu'u Su'si ma nuu
ñayii ma, sukan-va'a jin jaku'ni
ini i.
10 Sukan ni yo sa'a, ni yo sa'a de
uu kuiya, te onde ndaka ñayii ka
iyo ni-ka'nu ñuu Asia ma, ja ka
kuu i judío ma ji'in griego ma, ni
ka jiniso'o i tnu'u vii tnu'u va'a
Jesús Iya Tátnuni ma.
11 Te ja maa Su'si ma, te ni yo
sa'a Pablo ma milagru ja masu
nama ni ka yo jini i ma,
12 ja onde pañu Pablo ma xi
sa'ma ne'nu de ma, ndeva'a-ni
na in ku'u ma te na kaki'i i ma
chi ni ka yo nduva'a i ndeva'a-ni
na kue'e ka ndo'o i ma, te onde
tachi ka yinee ñayii ma, ni ka yo
nde koo i te kuan koo maa i. Te
sa'a ni yo kuu, vaa tnu'u ndee
tnu'u ndatnu maa Su'si ma ni yo
iyo ji'in Pablo ma.
13 Kovaa jaku tna tee ka kuu
judío ma, ni ka nduku ini tna de
ja jin kene'e de tachi ma, te
ka ndakune'e tna de Jesús Iya
Tátnuni ma, te sa'a ka jiña'a
tna de:
—¡Ja maa Jesús iya káxtnu'u
Pablo ma, te tátnuni ri ja kee ro
te má koo-ka ro ini anua ñayii
jiña! —ka kuu de ka jiña'a de.
14 Sa'a ni ka yo sa'a ndi-uja
sa'ya tee kúu Esceva ma in tee
tátnuni nuu sutu ñayii judío ma.
15 Kovaa ni ndakone'e tachi ma,
te jiña'a i:
—Jesús ma chi jini sa ya, te jini
sa na in kúu Pablo ma, kovaa
ndijin, ¿na in ka kuu ni? —kúu i
jiña'a i.
16 Te tee yinee ña'a tachi ma,
ni kandava de siki ndaka suchi
ya'a, te ni kundee de ni kani de i,
te ni sa'a ndeva'a xeen de i, te ni
xtavichi de i, te ni xtnakue'e de i,
te ka jinu yakua ndaka sa'ya tee
kúu Esceva ma, ni ka nde koo i
ve'e ma.

17 Te ndaka ñayii judío ma ji'in
ñayii griego ma ja ka iyo i ñuu
Éfeso ma, nuu ni ka jini i ja sukan
ni kuu ma ja masu ndeva'a-ni
ñayii kuu sa'a sukan ma, te
ni ka yu'u xeen i, te ni ka
ndakunitnuni i ja Jesús Iya
Tátnuni ma, Su'si ndija kúu ya.
18 Te kua'a ñayii ni ka kandija
tnu'u Su'si ma, te ni ka kenda
koo i nuu ka ndatna'a Pablo ma
ji'in ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma, te ni ka ndaka'an, ni ka
ndakachi i ja u'vi ni ka yo sa'a,
ni ka yo kuu i ma.
19 Te kua'a xeen ñayii tasi ma,
ka yinda'a i libru ni ka yo
jatniñu i ma, te ni ka ja'mi i nuu
ndaka ñayii ka iyo ma. Te ni ka
ndatava i kuenda na saa xu'un
ni ka chiya'vi i libru ni ka yo
jatniñu i ma, te uu xiko uxi (50)
mil xu'un plata kúu.
20 Te ja sukan ka jini ñayii ma
ja iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu
Su'si ma, te ve jin kukua'a-ka i ka
kandija, te ve kuitenuu-ka tnu'u
Su'si ma.
21 Ja ni ya'a ndaka cha'a ma,
sani te Pablo ma, ni jani ini de
ja no'o de ñuu Jerusalén ma,
te ichi kuan no'o de ma, te
ki'in de jin koto de ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si ma ja ka iyo i
ñuu Macedonia ma ji'in ñuu
Acaya ma. Te jinu koo de ñuu
Jerusalén ma, te ki'in de ñuu
Roma ma.
22 Sani te ni tetniñu de uu
tee ka chindee ña'a ma, ja jin
jakoxtnuu de jin koo de ñuu
Macedonia ma. Tee ya'a ka kuu
Timoteo ma, ji'in Erasto ma. Te
ni kendoo-ka maa de jaku kivi
ñuu Asia ma.

Sukan ni ka ndaskanda tna'a ñayii ñuu Éfeso ma

23 Ne'un kii yukan ni ka ndakiti
xeen ini ñayii ma kuechi ja
sukan ni kaxtnu'u Pablo ma naxe
kondikin o ichi Su'si ma.
24 Te tee nani Demetrio tee
satniñu ji'in kaa kúu plata ma, te
ni yo ndane'e de veñu'u lilikin
sukan kaa veñu'u nuu yinee ja
nani Diana ma, te ndaka tee ni
ka yo satniñu tniñu yukan ma, ni
ka yo ni'i kua'a de xu'un.
25 Chukan kúu ja tee kúu
Demetrio ma, ni ndaxtutu de
ndaka tee ka satniñu tniñu
yukan ma, te sa'a jiña'a de:
—Ka jini maa ni ja ja tniñu ka
sa'a o a, te ka ni'i kua'a o xu'un.
26 Kovaa ka jini o te ka jiniso'o
o ja tee kúu Pablo ma, masu
yika-ni ja ñuu Éfeso a, nú masu ja
ni-ka'nu ñuu Asia a, káxtnu'u de
ja masu nawa ka kuu ja ka sa'a
ñayii ma ji'in nda'a i ma, te ni
kundee de ni ndaxsama de ja ka
jani ini kua'a ñayii ma.
27 Masu yika-ni ja tniñu ka
sa'a o a ma koo-ka, nú masu
ja suni veñu'u nuu yinee su'si
nani Diana ma, masu na in-ka
ndachiñu'u-ka, te keja'a naa
jayiñu'u su'si yukan ja ka
ndachiñu'u ndaka ñayii ñuu

Asia a ji'in ni-ka'nu ñuu ñayivi a
—kúu de jiña'a de.
28 Nuu ni ka jiniso'o de sukan
ká'an tee kúu Demetrio ma
ja sukan sa'a Pablo ma, te ni
ka ndakiti xeen ini de, te ka
kayu'u de ka ka'an de:
—¡Ka'nu xeen-ka Diana iya ka
chiñu'u ñayii ñuu Éfeso a! —ka
kuu de ka ka'an de.
29 Te ndaka ñayii ñuu ma, ñatuu
ka ni'i ini i nawa jin sa'a i. Te
ndaka i, ûni ka jinu i ka jexni'ni
tna'a i ni ka kivi koo i nuu ka
ndatna'a ñayii ñuu ma ja nú iyo
nawa ka ndatnu'u tna'a i ma. Ni
ka ndaxtandee i tee kúu Gayo ma,
ji'in Aristarco ma, te tee ya'a
chi tee ñuu Macedonia ma ka
kuu de, te ka ndikin tna'a de ji'in
Pablo ma.
30 Pablo ma, ni kuu ini de ja
kee de ki'in de nuu ka iyo
ñayii ma. Kovaa ñatuu ni ka wa'a
tee ka ndikin Jesús ma tnu'u.
31 Onde jaku tee ka netniñu ñuu
Asia ma tee ka ketna'a ini ji'in
Pablo ma, ni ka tetniñu de tutu
ká'an ja máko ki'in de nuu ka iyo
ñayii ma, nasa jin sa'a ndeva'a
ña'a i.
32 Jaku ñayii ma, in ja ka
kayu'u i ka ka'an i, te jaku-ka
ñayii ma, in-ka ja ka kayu'u i
ka ka'an i, te ndaka-ka i ma,
ni masu ka jini i nava'a ni ka
ndatna'a i ma.
33 Te ñayii judío ma, ni
ka tunda'a i in tee nani
Alejandro ma, ja na kee de
ka'an de nuu ñayii ma. Te ni
sa'a de ji'in nda'a de ma seña
ja na jin kasiyu'u ñayii ma,
sukan-va'a kuu ka'an de nava'a
ka iyo de yukan.
34 Kovaa nuu ni ka jini i ja in tee
judío ma kúu de, te ndaka i ni ka
kayu'u inuu kuiti jâ yatni uu ora:
—¡Ka'nu xeen-ka Diana iya ka
chiñu'u ñayii ñuu Éfeso a! —ka
kuu i ka ka'an i.
35 In tee tee tutu ñuu yukan,
ni kundee de ja ni ka ndunañii
ñayii ma, te jiña'a de:
—Ndijin ja ka kuu ni ñayii
ñuu Éfeso a, ñayii ni-ka'nu ñuu
ñayivi a, ka jini i ja ñuu Éfeso a
ka jito o veñu'u Diana su'si ka
chiñu'u o ma, ja ka ka'an i ja
onde sukun ma ni kuun vee ma.
36 Masu kuu na in ka'an ja masu
ja ndaa kúu. Jiniñu'u ja jin
ndunañii ni. Má jin ko kuyachi ni
ja jin sa'a ni in ja masu ka jini ni.
37 Vaa ni ka tnii ni tee ya'a,
te vitna ja masu nawa ka sa'a
ndeva'a ña'a de a, ni masu nawa
ka ka'an ndeva'a de ja kuu su'si
ka chiñu'u o a.
38 Te tee kúu Demetrio a ji'in
jaku-ka tee ka satniñu ji'in kaa
kúu plata a, nú iyo in ja ñatuu ka
jatna ini ni ji'in de, ka iyo tee
ka ja'nde tniñu ma, te jin koo ni
nuu de, te jin kuña'a ni nawa
kúu ja ñatuu ka jatna ini ni ma.
39 Te nú iyo in-ka ja ñatuu ka
jatna ini ni, jin ndaka'an ni kivi
ka ndatna'a ñukuun o ma.
40 Vaa ja sukan ka sa'a o vitna a,
iyo yika ja jin ndaxtekuechi ña'a i
ja maa o ni ka ndaskanda tna'a ja

sa'a ka sa'a ka kuu o a, te masu
jin ni'i ini o naxe jin kuña'a o
ja nava'a ni ka ndututu o ya'a
—kúu de jiña'a de.
41 Nuu ni ka'an de sa'a,
sani te ni jiña'a de nuu ñayii
ni ka ndututu ma ja na jin
ndakuitenuu i.

Ni ja'an Pablo ma ñuu Macedonia ma, ji'in ñuu Grecia ma

20 Nuu ni jinu ni ka kuu
ñayii ma sukan ma,
Pablo ma, ni ndakana de ñayii
ka ndikin ka sa'a i sukan ni
tatnuni Jesús ma, te ni ndaka'an,
ni ndakachi de nuu i ja na jin
konukuiñi va'a i nuu Su'si ma,
te ni ndakuan-ta'vi de nuu
ndaka i ma, te kua'an de ichi ñuu
Macedonia ma.
2 Ni ja'an de ndaka ñuu
yukan, te ni ndaka'an-so'o, ni
ndaka'an-so'o de nuu ndaka
ñayii ka kandija tnu'u Su'si ma
ja máko jin xtaya kuiti i. Sani te
ni kenda de ñuu Grecia ma.
3 Te ni iyo de uni yoo yukan ma.
Te nuu iyo tu'va de ja kaa de
nuu barcu ma te ki'in de ñuu
Siria ma, te tee ka kuu judío ma,
ni ka ndatnu'u tna'a de ja jin
ka'ni de tee ma. Chukan kúu ja
va'a-ka ni ndakokuiñi de ichi
ñuu Macedonia ma.
4 Te ni ka ndikin ña'a Sópater ma
sa'ya tee kúu Pirro tee ñuu
Berea ma, ji'in Aristarco ma, ji'in
Segundo tee ñuu Tesalónica ma,
ji'in Gayo tee ñuu Derbe ma, ji'in
Timoteo ma, ji'in Tíquico ma,
ji'in Trófimo tee ñuu Asia ma.
5 Tee ya'a, ni ka jakoxtnuu de,
te ni ka yo ndetu ña'a de ñuu
Troas ma.
6 Nuu ni jinu viko ka jaa i xtatila
ñatuu na levadura yi'i ma, te ni
ka nde koo sa ñuu Filipos ma, te
kuan koo sa nuu barcu ma, te nuu
u'un kivi ma, te ni ka ndatna'a
sa ji'in de ñuu Troas ma, te uja
kivi ni ka iyo sa yukan.

Ni ndakuan-ta'vi Pablo ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Troas ma

7 Te kivi kéja'a smana ma, ni
ka ndatna'a sa ji'in ñayii ma,
ja jin kaa sa xtatila ma te jin
ndaka'án sa sukan ni ndo'o ni
neni Jesús iya tátnuni nuu o a.
Te Pablo ma, ndáka'an-so'o,
ndáka'an-so'o de nuu ñayii ka
kandija tnu'u Su'si ma, vaa kivi
xtnee ma, kee de ki'in de in-ka
ñuu. Te na'a xeen ni ka'an de,
sani te ni kuu sava ñuu ma.
8 Te ka iyo sa onde ve'e ichi
sukun ma, te ka iyo kua'a ñu'u
ka ndu'va.
9 Te iyo tna in suchi jaa nani
Eutico ma nuu ka iyo sa onde
sukun ma onde ve'e ku-uni ma,
te núkoo i nuu ventana ma, te
kusu xeen i kúni i vaa ni kuna'a
ká'an ká'an-ni Pablo ma. Sani te
ni kixi i, te ni kun-kava i onde
nuu ñu'ú ma, te ja kuan koo de

kuan ndone'e de i ma, te jâ ni
ji'i i.
10 Pablo ma, ni nuu kunu de,
te ni jakoxtnee de siki i, te ni
kanuni'ni de i, te jiña'a de nuu
ñayii ka iyo ma:
—Má jin koyu'u ni chi téku i
—kúu de jiña'a de.
11 Sani te ni ka nda koo de
ve'e onde sukun ma, te ni
ka jaa de xtatila ma, ja ka
ndakune'e de sukan ni ndo'o
ni neni Jesús ma. Nuu ni
jinu ma, te ni ndaka'an-so'o, ni
ndaka'an-so'o-ka de nuu ñayii ma
onde nuu ni ndii ma. Sani te
kua'an de.
12 Te ni ka ndusii ini xeen
ndaka ñayii ma, vaa suchi jaa ni
jinkava ma chi téku i, te kuan nu
koo ñayii ma ji'in i.

Sukan ni ndakuan-ta'vi Pablo ma nuu tee ka jito ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Éfeso ma

13 Saña chi ni ka jakoxtnuu sa
in nuu barcu ma, te kuan koo
sa ichi ñuu Asón ma, nuu jin
ndatna'a sa ji'in Pablo ma te jin
koo sa ji'in de, vaa sukan ni ka
ndatnu'u tna'a sa, vaa maa de
chi jika ja'a de kua'an de.
14 Nuu ni ka ndatna'a sa ji'in de
ñuu Asón ma, te ni ka jeka
sa de, te kuan koo sa ji'in de nuu
barcu ma ichi ñuu Mitilene ma.
15 Onde yukan, te kuan koo kuan
koo sa nuu barcu ma, te kivi
yutnee ma, te ni ka kenda koo
sa kuan ndaya'a ñuu Quío ma.
Te in-ka kii ma, ni ka ya'a sa
ichi ñuu Samos ma, te in-ka kivi
yutnee ma, ni ka kenda koo sa
ñuu Mileto ma.
16 Pablo ma, ni jani ini de ja
ya'a ndita de ñuu Éfeso ma,
sukan-va'a ma jinkuiñi de ñuu
Asia ma, vaa nuu xeen de ja
ndenda de ñuu Jerusalén ma kivi
Viko Pentecostés ma, nuna kuu.
17 Onde ñuu Mileto ma,
Pablo ma, ni kana de tee ka
nukuiñi ja ka jini ka jito de ñayii
ka kandija Su'si ma ja ka iyo i
ñuu Éfeso ma.
18 Te nuu ni ka kenda koo tee ma,
te jiña'a de:
—Ka jini maa ni sukan ni yo
kuu sa ndaka kivi ni iyo sa ji'in
ni ma, onde kivi xinañu'u ni kivi
sa ñuu Asia a.
19 Jinukuechi sa nuu Iya
Tátnuni ma, kovaa ñatuu ni kuni
sa ja tatnuni sa nuu ni, te kua'a
jichi ni yo nda'yu sa, ja ni yo
ndo'o, ni yo neni sa, ja ni ka yo
sa'a ndeva'a ña'a ñayii judío ma.
20 Kovaa ni a sukan, masu nde
yu'u sa, su'va ndimaa káxtnu'u sa
ndaka tnu'u va'a ja sa'a ja jin koo
va'a ni a. Sukan ni yo kaxtnu'u
sa nuu ka ndatna'a ni ma ji'in
ve'e ni ma.
21 Nuu ñayii judío a ji'in nuu
ñayii griego ma ni kaxtnu'u sa
sukan jin ndakani jin ndaka'vi
ini i te jin xndoo i ja u'vi ka
sa'a i ma te jin ndakokuiñi i
nuu Su'si ma te jin kandija i
Jesucristo iya tátnuni nuu o a.

22 ’Te vitna jin kona'a ni ja no'o
sa ñuu Jerusalén ma, vaa maa
Xtumani Ndios ma ká'an, te masu
jini sa nawa ndetu ña'a ja ko kuu
sa.
23 In-ni ja jini sa kúu ja ndaka ñuu
nuu ja'an sa ma, ndimaa káxtnu'u
Xtumani Ndios ma ja ndo'o neni
sa te ki'in sa vekaa ma.
24 Kovaa ni-in chukan ñatuu ndí
ini kuiti sa, te ni a ko ndi ini
xeen sa naxe koto va'a sa maa
sa sukan-va'a koteku sa ñuu
ñayivi ya, su'va ja ndí ini-ka sa
kúu ja sinu sii ini sa tniñu ni
taa Jesús iya tátnuni nuu o a,
te sa'a sa sukan ni tatnuni ya
ja kunukuechi sa nuu ya ma,
te kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a ya ma sukan-va'a jin kuni
ndaka ñayii ma ja skuta'vi
ña'a ya ma.
25 ’Jâ ni kaxtnu'u sa nuu ndaka
ni sukan tátnuni Su'si ma ñuu
ñayivi a, te vitna jinitnuni sa
ja masu jin kuni tna'a-ka o ñuu
ñayivi ya'a.
26 Chukan kúu ja vitna, te jin
kona'a ni ja saña, masu na kuechi
kondiso sa nuu Su'si ma ja jin
kuu ni,
27 vaa ni kaxtnu'u sa ndaka sukan
kúni maa Su'si ma nuu ni a.
28 Te jin ko koto vava'a ni maa
ni, te jin ko koto vava'a ni ndaka
ñayii a sukan jito va'a o ndikachi
maa o ma, vaa maa Xtumani
Ndios ma ni sunkani ña'a ndijin
ja jin ko kuu ni tee jin tatnuni
te jin ko koto vava'a ni ñayii
ni ka kandija Su'si a. Vaa jin
kona'a ni ja maa niñi Sa'ya ya ma
ja ni jati ya nuu krusi ma, te
ni kundee ya ja ni ka nduu
ñayii ni ka kandija ya ma sa'ya
maa ya ma.
29 Te jâ jinitnuni sa ja nuna
ya'a sa ki'in sa, sani te kivi
koo tee jin ko kuu sukan ka
kuu ndiva'u xen-xeen ma ne'un
ni a, te jin ku'un ini de ja jin
ndaskakayata de ndaka ñayii ka
kandija Su'si ma te jin xndoo i ya.
30 Te onde ne'un maa ni a, jin
ke koo tee ja jin kaxtnu'u saneé
sañuu-ni de, te masu jin kaxtnu'u
ndaa-ka de, te jin kundee de
ja jin ndandikin ña'a ñayii ka
ndikin ichi ni kaxtnu'u Jesús ma.
31 Chukan kúu ja jin konde'ya
vava'a ni te jin konee xeen ni
cuidado, te jin ndaka'án ni ja
uni kuiya nduu ñuu ni yo ka'an,
ni yo kachi sa nuu ni sukan jin
kondikin ndaa ni Su'si o ma, te
ni yo nda'yu sa ja ni yo ndakani
ichi va'a ña'a sa in in ni.
32 ’Te vitna, te jin kendoo ni
nuu nda'a maa Su'si ma, te jin
kandija ni tnu'u vii tnu'u va'a ni
skuta'vi ña'a ya ma, te maa tnu'u
Su'si ma sa'a ja jin konukuiñi
va'a ni nuu ya, te jin ndani'i
ta'vi ni, te ndaka ja taa Su'si ma
jin ni'i ni ji'in ndaka-ka ñayii
ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma.
33 Masu ni yo ndiyo ini sa ja ni'i
sa xu'un oro xi xu'un plata, ni a
sa'ma ni-in ni ja kone'nu sa.
34 Ka jini maa ni ja ni yo satniñu
sa ji'in nda'a sa a ja ni'i sa nawa
ka jiniñu'u sa ji'in tna'a sa ma.

35 Ja ni yo sa'a sa ma, te
ni kaxtnu'u sa ja jiniñu'u ja
satniñu o te chindee o ñayii ka
jiniñu'u ma. Jín ndaka'án o tnu'u
ni ka'an Jesús Iya Tátnuni ma,
ja ja vava'a-ka kúu ja kua'a o
ja kuta'vi ñayii ma sana ja jin
skuta'vi ña'a i ma —kúu de
jiña'a de.
36 Nuu ni jinu ni ka'an
Pablo ma sa'a, ni ka jinkoo
jiti ndaka de ma, te ni ka
jikan-ta'vi de nuu Su'si ma.
37 Ndaka de ni ka nda'yu xeen,
nani ni ka ñuni'ni de Pablo ma,
te ni ka chitu de yikinuu de ma.
38 Te ni ka kuxii xeen ini de,
ja ni jiña'a Pablo ma ja masu
jin kuni tna'a-ka de ñuu ñayivi
ya'a ma. Sani te ni jan koo de ji'in
Pablo ma onde nuu ni ndaa de
nuu barcu ma te kuan no'o de.

Kua'an Pablo ma ichi ñuu Jerusalén ma

21 Sani te ni ka kendoo
tna'a o ni ka nduu sa'ya
Su'si ma ñuu yukan, te saña
chi kuan koo ndita ndita sa in
nuu barcu ñuu Cos ma. Te kivi
xtnee ma ni jan koo sa ñuu
Rodas ma, te yukan, te kuan nu
koo sa ñuu Pátara ma.
2 Te ni ka ni'i sa in barcu kua'an
ñuu Fenicia ma, te ni ka ka koo
sa, te kuan koo sa.
3 Te nuu ni ka kuyatni sa ñuu
Chipre ma, sani te kuan koo sa
ichi nuu vee ñuu yukan. Sani
te ni ka tnii sa ichi kua'an ñuu
yukan, te kuan koo sa ichi ñuu
Siria ma, te ni ka kenda koo sa
onde ñuu Tiro ma, vaa yukan
jin nune'e de ndaka ja ndiso
barcu ma.
4 Te yukan ni ka ndani'i tna'a
sa ji'in tee ka kandija tna tnu'u
ni kaxtnu'u Jesús ma, te ni ka
ndoo sa ji'in de uja kivi. Te
nuu ni ka jini tee ya'a ja ni
kaxtnu'u Xtumani Ndios ma
sukan ndo'o Pablo ma, te ni ka
ndaka'an-so'o de nuu Pablo ma ja
máko ki'in de ñuu Jerusalén ma.
5 Ni jinu kii ni ka iyo sa yukan,
te kuan koo sa, te ndaka tee
yukan, ji'in onde ñasi'i de ma,
ji'in ndaka sa'ya de ma ni jan koo
ni ka jan nu xsia'a ña'a de onde
yu'u ndute ma, te onde yukan ni
ka jinkoo jiti ndaka sa, te ni ka
jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma.
6 Nuu ni jinu ma, te ni ka
kanuni'ni tna'a sa ja ni ka
ndakuan-ta'vi nuu tna'a sa, te ni
ka nda koo sa nuu barcu ma, sani
te kuan nu koo de ve'e de ma.
7 Saña chi kuan koo sa onde ñuu
Tiro ma, te yukan, te kuan koo
sa ñuu Tolemaida ma, ni ka jan
kua'a sa nchuxi ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si o a ja ka iyo i yukan,
te ni ka iyo sa ji'in i in kivi.
8 Te kivi xtnee ma, ni ka ke
koo sa, te kuan koo sa ñuu
Cesarea ma, te ni ka kenda koo sa
ve'e tee kúu Felipe tee káxtnu'u
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma.
Te tee ya'a kúu in de ja ndi-uja
tee ni ka kaji i ja jin chindee de
tee ka kaxtnu'u tnu'u vii tnu'u

va'a Su'si ma, te ni ka ndoo sa
ve'e de ma.
9 Tee ya'a chi ka iyo kuun sasi'i de
suchi jaa, te ka ndakaxtnu'u i
tnu'u ni wa'a Su'si ma.
10 Jâ ni kuu jaku kivi ka iyo
sa yukan, te ni kenda in tee
ndákaxtnu'u tnu'u wa'a Su'si ma,
ja vee de ñuu Judea ma, te
nani de Ágabo.
11 Tee ya'a, ni kii de ni ki
koto ña'a de, te ni ke'en de
kanchii Pablo ma, te ni ju'ni de
nda'a de ma ji'in ja'a de ma, te
ni ka'an de:
—Sa'a ká'an Xtumani Ndios ma,
ja ñuu Jerusalén ma, sa'a jin ku'ni
ñayii judío ma tee xi-kuenda
kúu cha'a, te jin ndakua'a i de
nuu nda'a ñayii masu judío ka
kuu i ma —kúu de jiña'a de.
12 Ja ni ka jiniso'o sa sukan ma,
ni ka keja'a sa ji'in ndaka tna'a o
ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja ka
iyo i ñuu yukan ka ka'an nda'vi
sa Pablo ma ja máko ki'in de ñuu
Jerusalén ma.
13 Te ni ndakone'e Pablo ma:
—¿Nava'a ka nda'yu ni te ka
sa'a ni ja kuxii tna ini sa? Saña
chi iyo sa masu yika-ni ja konu'ni
sa, nú masu ja visi na kûu sa ñuu
Jerusalén ma, kuechi ja káxtnu'u
sa tnu'u vii tnu'u va'a Jesús iya
tátnuni nuu o a —kúu de ká'an de.
14 Kovaa ñatuu ni ka kundee
sa ja kandija de sukan ka jiña'a
sa ma, te ñatuu ni ka jiña'a-ka
sa de naxe sa'a de ma. Yika-ni ja
ka jiña'a sa ja ko kuu sukan kúni
maa Iya Tátnuni ma.
15 Sani te nuu ni jinu ma, te ni
ka satu'va sa, te kuan koo sa ñuu
Jerusalén ma.
16 Jaku tee ñuu Cesarea ma ja ka
kandija de tnu'u vii tnu'u va'a
Jesús ma, ni jan koo de ni ka
jan xsia'a ña'a de ve'e tee kúu
Mnasón ma, nuu jin ndoo sa ma.
Tee ya'a chi tee ñuu Chipre ma
kúu de. Te tee ya'a, tna'a tee ni
ka kandija tnu'u vii tnu'u va'a
Jesús ma onde xinañu'u-ka ma
kúu de.

Ni kenda Pablo ma ñuu Jerusalén ma

17 Nuu ni kenda koo sa ñuu
Jerusalén ma, ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si o a, ni ka jan-ta'vi sii
ini ña'a i.
18 Te kivi xtnee ma, ni jan koo
sa ji'in Pablo ma ve'e tee kúu
Jacobo ma, te yukan ka iyo
ndaka tee ka nukuiñi ja ka jini ka
jito de ñayii ka kandija Su'si ma.
19 Te Pablo ma, ni wa'a de
nchuxi. Sani te ni ndakani de
ndi-in ndi-in ja vii ja va'a ni sa'a
Su'si ma ji'in ja sukan ni chindee
ña'a ya ja ni kaxtnu'u de tnu'u
vii tnu'u va'a ya ma nuu ñayii
masu judío ka kuu i ma.
20 Ja ni ka jiniso'o de ma, ni ka
ndachiñu'u de Su'si o a, te ka
jiña'a de Pablo ma:
—Ñani, jâ jini maa ni ja ka iyo
kua'a mil ñayii judío a ja jâ ni ka
kandija i tnu'u Su'si a, te ndaka i,
ka sa'a-ka i sukan ni tatnuni
Moisés ma.

21 Te naxe jin sa'a o, te vitna ja jâ
ni ka jiniso'o i ja káxtnu'u ni nuu
ndaka ñayii judío ka iyo ne'un
ñayii masu judío ka kuu i ma,
ja jín xndoo i tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, te káxtnu'u ni ja má
jin chitnuni-ka i sa'ya i ma, ni a
má jin ko sa'a-ka i sukan ka sa'a
o ve koo o ma.
22 ¿Naxe ko kuu-nka ya? Kuiti jin
kuni ñayii a ja ni kijaa ni ya'a.
23 Va'a-ka ja sa'a ni sukan jin
ka'an sa a. Ka iyo kuun tee ja ka
kuni de ja jin sa'a de sukan ni ka
skuiso de nuu Su'si ma.
24 Kuá'an ni ji'in de, te sa'a ni
sukan ka sa'a de ma, ja jin nduvii
jin ndundoo de nuu Su'si ma, te
chuya'vi ni ja jin sete i xini ni
ji'in de ma. Te ndaka ñayii ma
jin ka'an ja masu ndija sukan ka
ka'an i ja káxtnu'u ni ma, nú
masu ja sa'a ni sukan ni tatnuni
Moisés ma.
25 Kovaa ja ñayii masu judío ka
kuu i ma ja jâ ni ka kandija i ma,
jâ ni ka tee sa tutu kua'an nuu i
ja ni ka jani ini sa, te sa'a ká'an:
ja máko jin kaa i ja ka ndakua'a
ñayii ma nuu ja masu Su'si ka
kuu ma, ji'in ja ma jin kaa i niñi
kiti ma ji'in kuñu kiti ñatuu ni
kee niñi ti ma, ji'in ja ma jin kivi
nduu i ji'in ndi-in ndi-in ñayii
ñatuu ni ka tnanda'a ji'in i ma
—ka kuu de ka jiña'a de.
26 Sani te Pablo ma, kuan
koo de ji'in tee yukan ma, te kivi
yutnee ma ni jinu ni ka sa'a de
sukan jin nduvii jin ndundoo de
nuu Su'si ma, sani te ni kivi
Pablo ma ini veñu'u ka'nu ma,
sukan-va'a kaxtnu'u de kivi jinu
kivi ja jâ ni ka nduvii ni ka
ndundoo de nuu Su'si ma te
ndakua'a de ja iyo ja ndukua'a de
nuu Su'si ma ja ni ka nduvii ni
ka ndundoo ndi-in ndi-in de ma.

Ni ka tnii i Pablo ma ini veñu'u ka'nu ma

27 Kovaa nuu sani te chitu uja
kii ma, te ni ka jini ña'a jaku tee
judío tee ñuu Asia ma, ja yinee
Pablo ma veñu'u ka'nu ma, te ni
ka ska'an de ndaka tee ka iyo ma,
te ni ka tnii de Pablo ma,
28 te sa'a ka kayu'u tee judío tee
ñuu Asia ma:
—Ndijin, tee ñuu Israel ya, ¡jin
chindee ña'a ni, jín tnii o tee
ya'a! Vaa ni-ka'nu ñuu ñayivi a
káxtnu'u de nuu ñayii ma ja
má jin sa'a i sukan ka sa'a o ve
koo o ma, ji'in ja má jin sa'a i
sukan ni tatnuni Moisés ma, ji'in
ja má jin kava respetu i veñu'u
ya'a. Te suni jâ ni chi'i de ñayii
griego ma ini veñu'u ya'a, te
sukan ni satne'e de nuu ii a, vaa
masu iyo ja jin kivi koo ñayii
yukan ma —ka kuu i ka ka'an i.
29 Vaa xi'na-ka ma, jâ ni ka
jini de tee ma ji'in tee ñuu
Éfeso ma tee nani Trófimo ma, te
ka jani ini de ja ni kivi Pablo ma
ji'in de ini veñu'u ma.
30 Te ndaka ñayii ñuu ma, ni
ka ndakanda i. Te ka kandava
ka kandita i kuan koo i, te ni ka
tnii i Pablo ma, te ka ñu'u i de ni

ka kene'e i de ini veñu'u ma. Sani
te ni ka ndakasi kunu i ye'e ma.
31 Ni ka jani ini de ja jin ka'ni de
tee ma, kovaa sani te ni kenda
tnu'u nuu tee tátnuni nuu mil
soldado ñuu Roma ma, ja ndaka
ñayii ñuu Jerusalén ma, ni ka
ndututu i ja jin ka'ni i Pablo ma.
32 Sani te ni jeka de tee ka
tatnuni nuu cientu soldado ma
ji'in soldado ma, te kuan koo de
nuu ka iyo tee ma. Nuu ni ka jini
ñayii ma tee ka tatnuni nuu mil
soldado ma ji'in soldado ma, sani
te ñatuu ni ka kani-ka i Pablo ma.
33 Tee tátnuni nuu mil
soldado ma, ni tnii de Pablo ma,
te ni tatnuni de ja jin ku'ni de
Pablo ma ji'in uu yo'o kaa. Sani
te ni jikan-tnu'u de na in kúu
Pablo ma te nawa ni sa'a de.
34 Kovaa ndaka ñayii ma, ka
kayu'u i, te ndi-in ndi-in ja ka
ka'an i, chukan kúu ja tee tátnuni
nuu mil soldado ma, masu ni
jaku'ni ini de nawa ni sa'a ndija
Pablo ma, ja kuechi ja ka kayu'u
ka kayu'u-ni ñayii ma. Te ni
tatnuni de nuu soldado ma ja jín
koo de jín xsia'a de Pablo ma
nuu ka ñu'u soldado ma.
35 Nuu ni ka kenda koo de nuu
ka iyo xkueyi ma, ni ka jiso
soldado ma Pablo ma, ja kuechi
ja nde'e xeen ka kuu ñayii ma,
36 vaa ndaka i ka kayu'u, ka
ndikin i de kuan koo i, te ka
jiña'a i:
—Jin ka'ni ni de —ka kuu i ka
jiña'a i.

Ni ka'an Pablo ma nuu ñayii ma

37 Nuu sani te jin chinee
soldado ma Pablo ma nuu ka
yinee de ma, Pablo ma, ni
jikan-ta'vi de nuu tee tátnuni
nuu mil soldado ma:
—¿Kachi ni ja ka'an sa in ja
ka'an sa? —kúu de jiña'a de.
Te tee tátnuni nuu mil
soldado ma, jiña'a de:
—¿Kúu ká'an ni sa'an griego?
—kúu de jiña'a de—.
38 ¿Masu ndijin kúu tee ñuu
Egipto ma ja jâ iyo kii ma ni
xtutu ni ñayii ja jin kanaa i ma,
te ni jeka ni kuun mil tee kúu ka
kanaa ma, te kua'an ni ji'in de
nuu ñatuu nawa iyo kuiti ma?
—kúu de jiña'a de.
39 Te jiña'a Pablo ma:
—Ña'a chi saña kúu Pablo tee
judío ni kâku ñuu Tarso ma
in ñuu kanuu xeen iyo ñuu
Cilicia ma. Kachi ni, te ka'an sa
nuu ñayii a —kúu de jiña'a de.
40 Sani te ni wa'a de tnu'u. Te
Pablo ma, núkuiñi de onde nuu
xkueyi ma, te ni sa'a de seña ji'in
nda'a de ma ja na jin kasiyu'u
ñayii ma, te ni ka'an de maa
sa'an hebreo ma, te jiña'a de:
22 —Ndijin ja ka kuu ni ñani
sa ji'in yuva sa a, ká'an sa
nuu ndaka ni ja masu na kuechi
sa —kúu de jiña'a de.
2 Te ja ni ka jiniso'o ñayii ma ja
sa'an hebreo ma ká'an de, te ni
ka jasiyu'u-ka i. Te jiña'a de:
3 —Saña chi ja ndaa kúu ja
ñayii judío kúu sa, te ni kâku

sa ñuu Tarso ma ja iyo i ñuu
Cilicia ma, te ni ja'nu sa ñuu ya'a,
te ni kutu'va sa ja ni skua'a ña'a
tee nani Gamaliel ma, te ni yo
sa'a ndi'i kuiti sa sukan ni ka yo
sa'a tna'a o tee jana'a-ka ma, te
ni-yu'u ni-ini sa ni yo sa'a ndi'i,
ni yo sa'a tu'u sa sukan ká'an
tnu'u Su'si ma ja ni yo kaxtnu'u
Moisés ma, sukan ka sa'a maa ni
vitna a.
4 Te ni yo sondikin sa ñayii ka
ndikin ichi ni kaxtnu'u Jesús ma,
te ni yo tnii sa i, te jaku i
ni yo chinee sa vekaa ma, te
jaku-ka i ma, ûni ni yo ja'ni sa i,
ka kuu tee ka kuu ña'a.
5 Te tee tátnuni nuu sutu ma
ji'in ndaka tee ka kuu ja'nu ma
ka na'a ja sukan ni yo sa'a sa,
vaa maa de ni ka sa'a tutu ja jin
xsia'a sa nuu ñani o ka iyo ñuu
Damasco ma, sukan-va'a kuu
tnii sa ñayii ka ndikin ichi ni
kaxtnu'u Jesús ma, te ki xsia'a
sa i ñuu Jerusalén ya, ja jin
xndo'o jin xneni de i.
6 Kovaa sa'a ni kuu nuu sani
te kenda sa ñuu Damasco ma,
nuu ve kuu sava nduu ma,
sani te ni kenda in nduva ñu'u
vee andivi ma, te ni ye'e ni'ni
ni-ka'nu nuu kua'an sa ma.
7 Te ni kun-kava sa nuu kiti yoso
sa ma onde nuu ñu'ú ma, te ni
jiniso'o sa ja ká'an: "Saulo, Saulo,
¿nava'a sóndikin ña'a ni?"
8 Sani te ni ndakone'e sa:
"¿Na in kúu ni, Señor?" Te ni
ndakone'e ya: "Saña kúu Jesús
iya ni iyo ñuu Nazaret ma iya
sóndikin ni a", kúu ya ká'an ya.
9 Te ñayii kuan koo ji'in sa ma,
ni ka jini ndija i sukan ni ye'e
ni'ni yukan, te ni ka yu'u i, kovaa
ñatuu ni ka jaku'ni ini i nawa
ká'an Jesús ma nuu sa ma.
10 Te jiña'a sa: "¿Nawa sa'a sa,
Señor?" Te Iya Tátnuni ma, ni
ka'an ya: "Ndakoo ni, te kivi ni
ñuu Damasco a. Te yukan, te jin
ka'an i ndaka nawa iyo ja sa'a
ni", kúu ya ká'an ya.
11 Kovaa ñatuu kundijin-ka nuu
sa ma, ja kuechi ja ni ye'e
ni'ni ma. Te tee ka iyo ji'in
sa ma, ni ka tnii de nda'a sa ma,
te ni jan koo de ni ka jan xsia'a
ña'a de onde ñuu Damasco ma.
12 'Te ñuu yukan iyo in tee nani
Ananías, te in tee sa'a sukan
játna ini Su'si ma kúu de, te
sa'a de sukan ká'an tnu'u ni
ndakaxtnu'u Moisés ma, te ka
ka'an va'a ndaka ñayii judío ka
iyo yukan ja kuu de.
13 Te ni kenda de nuu iyo sa ma,
te ni jan tu'va ña'a de, te
ká'an de: "Ñani Saulo, vitnañu'ni,
sani te ndundijin nuu ni a",
kúu de ká'an de, te ora yukan ni
ndundijin nuu sa ma, te nde'ya
sa de.
14 Te sa'a ni ka'an maa de: "Su'si
ni ka yo ndachiñu'u yuva o
tee jana'a ma, ni kaji ña'a ya,
sukan-va'a kuni ni nde a kúu
ja játna ini ya ma, te kuni ni
iya sa'a ndaa ma, te kuniso'o ni
sukan ká'an ya ma.

15 Te ndijin ko kuu tee ndaka'an
nuu ndaka ñayii ma ja ni jini
ni ma ji'in ja ni jiniso'o ni ma.
16 Chukan kúu ja, ¿nawa ndetu
ni? Ndokuiñi ni, te kuandute
ni, te ndakune'e ni maa ya, te
sukan-va'a nduvii ndundoo ni
ndaka kuechi ni ma", kúu de
ká'an de.
17 'Te nuu ni ndakokuiñi sa
ñuu Jerusalén ya, te yikuu sa
jikan-ta'vi sa ini veñu'u ka'nu ma,
te ni jininuu sa maa Jesús ma.
18 Te sa'a ká'an ya: "Ñama ni, kee
yachi ni ñuu Jerusalén ya, vaa
masu jin kandija i ja kaxtnu'u ni
na in kúu sa", kúu ya ká'an ya.
19 Te jiña'a sa ya: "Iya Tátnuni,
kovaa ñayii a chi ka jini i ja ni
yo chinee sa vekaa ma ndaka
ñayii ka kandija ña'a maa ni ma,
te ni yo kani xeen sa i veñu'u
lilikin ma.
20 Te nuu ni ka jati i niñi
Esteban ma tee ni yo kaxtnu'u
tnu'u maa ni ma, suni ni iyo tna
sa yukan, te ni ka ketna'a ini sa
ji'in tee ni ka ja'ni Esteban ma, te
ni yo jito sa sa'ma ndaka de ma",
kúu sa jiña'a sa.
21 Kovaa ká'an ya: "Kuá'an ni,
vaa tetniñu jika ña'a sa nuu ka
iyo ñayii masu judío ka kuu i
ma", kúu ya ká'an ya. —Sa'a ni
jiña'a Pablo ma.

Ni ka ndatnu'u Pablo ma ji'in tee netniñu ma

22 Te ndaka ñayii ma, ni ka yo
niniso'o i ja ni ka'an Pablo ma
onde nuu ni keja'a de ká'an de ma
te onde ni ka'an de tnu'u ya'a.
Sani te ni ka kayu'u i ka jiña'a i:
—Xnaa ni tee ya'a. Masu kuu
ja koo-ka de ñuu ñayivi a —ka
kuu i ka jiña'a i.
23 Te ka kayu'u ka kayu'u i,
te ka skana i sa'ma i ma, te ka
xsiava i ñuyaka ma.
24 Te tee tátnuni nuu mil
soldado ma, ni tatnuni de ja
na jin chinee va'a de Pablo ma
nuu ka iyo soldado ma, te ni
tatnuni de ja na jin ke'en de
Pablo ma, sukan-va'a xi ma
ndaka'an de nava'a ka kayu'u
ñayii ma sukan ja kuu de ma.
25 Kovaa nuu ni ka ju'ni i
Pablo ma ji'in yo'o kaa ma, ni
jiña'a de tee tátnuni nuu cientu
soldado ma:
—¿Va'a-ni ja kua'a o in ñayii
ñuu Roma ma, nú ñatuu kuni-ka
o na kuechi i ma? —kúu de
jiña'a de.
26 Nuu ni jiniso'o tee tátnuni
nuu cientu soldado ma sukan, ni
ja'an de, te ni jiña'a de nuu tee
tátnuni nuu mil soldado ma:
—¿Naxe sa'a ni, te vitna ja
tee ya'a chi tee ñuu Roma ma
kúu de? —kúu de jiña'a de.
27 Tee kúu tee tátnuni nuu
mil soldado ma, ni jan tu'va de
Pablo ma, te jiña'a de:
—Ka'an ni: ¿Tee ñuu Roma ma
kúu ndija ni? —kúu de jiña'a de.
—Tee yukan kúu sa —kúu
Pablo ma jiña'a de.
28 Sani te jiña'a tee tátnuni nuu
mil soldado ma:

—Saña chi kua'a xeen xu'un ni jaku'un sana ni nduu sa ñayii ñuu Roma ma —kúu de jiña'a de.
Kovaa Pablo ma, jiña'a de:
—Saña chi onde kii ni kâku sa ma kúu sa ñayii ñuu Roma ma —kúu de jiña'a de.
29 Chukan kúu ja ni ka ndakakayata ñayii kuan koo ja jin sa'a ndeva'a i de ma, te tee tátnuni nuu mil soldado ma, ni yu'u de ja ni ju'ni de tee ma, chi vaa ni ka jini de ja tee ñuu Roma ma kúu Pablo ma.

Ni kenda Pablo ma nuu tee ka ja'nde tniñu ma

30 Te tee tátnuni nuu mil soldado ma, kúni de ja kuni ndaa de nawa kúu ja ka xtekuechi ñayii judío ma Pablo ma. Chukan kúu ja kivi yutnee ma, ni kana de tee ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee ka ja'nde tniñu ñayii judío ma, te ni tatnuni de ja jín ndaji i yo'o kaa ni yo nu'ni Pablo ma, sani te ni kene'e de tee ma nuu ka iyo tee yukan.

23 Pablo ma, nde'ya vava'a de ndaka tee ka iyo ma, te jiña'a de:
—Ñani, onde vitna chi iyo sa nuu Su'si ma, te sa'a sa sukan játna ini ya ma —kúu de jiña'a de.
2 Sani te Ananías tee tátnuni nuu sutu ma, ni tatnuni de nuu tee ka iyo yatni nuu iyo Pablo ma ja na jin kua'a de in yu'u tee ma naku ka'an de sukan.
3 Sani te Pablo ma, jiña'a de:
—Su'si ma, kua'a tna ña'a ndijin ja sukan ká'an ni a, vaa núkoo ni jiña ja ka'nde ni tniñu sa a, sukan ká'an tnu'u ni ndakaxtnu'u Moisés ma. Kovaa masu sa'a ni sukan ká'an ma, su'va ni tetniñu ni ñayii ma ja jin kani ña'a i —kúu de jiña'a de.
4 Te ñayii ka iyo ma, ka jiña'a i:
—¿Sukan ká'an ndeva'a ni nuu tee tátnuni nuu sutu Su'si ma? —ka kuu i ka jiña'a i.
5 Pablo ma, jiña'a de:
—Ñani, masu jini sa ja nú tee tátnuni nuu sutu ma kúu de, nava'a sa'a de sa'a. Vaa ká'an tnu'u ndee tutu Su'si ma: “Másu ko ka'an ndeva'a ni ja kuu tee tátnuni ñuu ni ma” —kúu Pablo ma jiña'a de.
6 Sani te ni jini Pablo ma ja jaku de ka kuu saduceo ma, te jaku-ka de ka kuu fariseo ma, te Pablo ma, ni ka'an nini'i de, te jiña'a de:
—Ñani, saña chi fariseo tna kúu sa, vaa tna'a sa ma chi fariseo ka kuu i. Kuechi ja kándija sa ja jin ndateku ñayii ni ka ji'i ma, chukan kúu ja ka ndakan ni kuenda nuu sa a —kúu de jiña'a de.
7 Ja ni ka'an de sukan ma, tee ka kuu fariseo ma ji'in tee ka kuu saduceo ma, ni ka jakondee de ka tetna'a de, te ni nduu uu jichi de nuu ni ka ndatna'a de ma.
8 Vaa tee ka kuu saduceo ma, masu ka kandija de ja jin ndateku ñayii ni ka ji'i ma, ni a masu ka

kandija de ja ka iyo ángel ma, te
ñayii ma, ñatuu na anua i ma,
ka ka'an de. Kovaa tee ka kuu
fariseo ma chi ka kandija de ja
jin ndateku ñayii ni ka ji'i ma,
ji'in ja ka iyo ángel ma, ji'in ja
ñayii ma, masu yikikuñu-ni ka
kuu i ma chi ka iyo anua i ma.
9 Te ndaka de ka kayu'u. Sani te
ni ndokuiñi in tee skua'a tnu'u
ni tatnuni Moisés ma, te tna'a
tee ka kuu fariseo ma kúu de, te
jiña'a de:
—Masu nde ka ndani'i o in ja
u'vi ja sa'a tee ya'a, kuiti masu
saa in ángel xi maa Xtumani
Ndios ma ni ka'an nuu de
—kúu de jiña'a de.
10 Te ni ka jakondee de ka
tetna'a xeen-ka de, te ni yu'u tee
tátnuni nuu soldado ma nasa jin
sakuechi jin salikin de Pablo ma.
Chukan kúu ja ni tatnuni de nuu
soldado ma ja jín koo de jín nu
kueka nda'a de Pablo ma, te jín
ndachinee de tee ma nuu ka iyo
soldado ma.
11 In-ka jakuaa ma, ni kenda Iya
Tátnuni ma nuu iyo Pablo ma, te
jiña'a ya:
—Pablo, chi'i ni fuerza. Te sukan
ni ka'an ni nuu ñayii Jerusalén a
na in kúu sa ma, suni sukan
jiniñu'u ja ka'an tna ni nuu ñayii
ñuu Roma ma —kúu ya jiña'a ya.

Ni ka kuni de ja jin ka'ni de Pablo ma

12 Nuu ve ndii ma, te ni ka
ndatnu'u tna'a tee judío ma, te
ûni ni ka skuiso de ja ma jin
kaa de, ma jin ko'o de, onde nuu
ni ka kundee de ni ka ja'ni de
Pablo ma. Nú ña'a, te jin ndatna'a
maa de ja u'vi, ni ka ka'an de ma.
13 Vi'i-ka uu xiko (40) de kúu
tee ka iyo nuu ni ka ndatnu'u
tna'a de ma.
14 Te ni jan koo de nuu tee ka
tatnuni nuu sutu ma ji'in tee ka
kuu ja'nu ma, te ka jiña'a de:
—Saña chi ûni ni ka skuiso sa
in ja u'vi ja jin kuu sa, te ma jin
kaa sa, ma jin ko'o sa, nú masu
ja onde jin kundee sa jin ka'ni sa
Pablo ma.
15 Te vitna, te kuán koo ni ji'in
tee ka ja'nde tniñu ma, te jin
kuña'a ni tee tátnuni nuu mil
soldado ma ja yutnee, te kí
xsia'a de tee ma nuu ka iyo
ni a, sukan-va'a jin kakan-tnu'u
vava'a-ka ni de, jin kuña'a ni,
te saña chi jin koo tu'va sa ichi
vee de ma, te jin ka'ni sa de —ka
kuu de ka jiña'a de.
16 Kovaa sayii ku'va Pablo ma,
ni jiniso'o i sukan ni ka ndatnu'u
tna'a de ma, te ni ja'an i nuu ka
iyo soldado ma, te ni kaxtnu'u i
nuu Pablo ma.
17 Te Pablo ma, ni kana de in tee
tátnuni nuu cientu soldado ma,
te jiña'a de:
—Kuán xsia'a ni suchi ya'a nuu
tee tátnuni nuu mil soldado ma
chi iyo in ja kaxtnu'u i nuu de
—kúu de jiña'a de.
18 Sani te ni jan xsia'a de i nuu
tee tátnuni nuu mil soldado ma,
te jiña'a de:

—Pablo tee yinee va'a ma, ni
kana ña'a de, te ni jikan-ta'vi de
nuu sa ja ki xsia'a sa suchi ya'a,
vaa iyo in ja ka'an i nuu ni
—kúu de jiña'a de.
19 Te tee tátnuni nuu mil
soldado ma, ni tnii de nda'a i,
te ni kene'e siin de i, te ni
jikan-tnu'u de i:
—¿Nawa kúu ja iyo ja kaxtnu'u
ro? —kúu de jiña'a de.
20 Te jiña'a i:
—Tee judío ma, ni ka ndatnu'u
tna'a de ja ki koo de ki
kakan-ta'vi de nuu ni, te sa'a-ni
jin ka'an de: Yutnee ne'e ma, te
jin xsia'a ni Pablo ma nuu ka iyo
tee ka ja'nde tniñu ma, sukan-va'a
jin kakan-tnu'u vava'a de tee ma.
21 Kovaa máko kandija ni, vaa
vi'i-ka uu xiko (40) de jin chu'u
ichi ma, te jin kondetu ña'a de,
vaa ja ni ka skuiso de in ja u'vi
ja jin kuu maa de, ja ma jin
kaa de, ma jin ko'o de, nú masu
ja onde jin ka'ni de Pablo ma,
te vitna chi ka iyo tu'va de ka
ndetu de ja sa'a ni sukan ka
kuni de ma —kúu i jiña'a i.
22 Sani te tee tátnuni nuu mil
soldado ma, ni ndakuan-ta'vi de
nuu i, te jiña'a de i ja máko
kuña'a i ni-in ñayii ja sukan ni
kaxtnu'u i nuu de ma.

Ni ka jan xsia'a de Pablo ma ñuu Cesarea ma

23 Te ni kana de uu tee ka
tatnuni nuu cientu soldado ma,
te ni tatnuni de:
—Jin koo tu'va ni ka iin
jakuaa ma, te jin satu'va ni uu
cientu soldado, ji'in uni xiko uxi
(70) tee ka yoso caballu ma, ji'in
uu cientu tee ka skuita kaa nani
lanza ma, sukan-va'a jin koo ni
onde ñuu Cesarea ma.
24 Te jin satu'va ni caballu kiti
koso Pablo ma, te jin koo ni
jin xsia'a ni de nuu tee nani
Félix ma tee kúu gobernador ma,
sukan-va'a kenda va'a de
—kúu de jiña'a de.
25 Te ni tee de in carta, te sa'a
ká'an:
26 “Claudio Lisias kúu sa, te tee
sa tutu ya'a nuu ni ja kúu ni Félix
tee netniñu vava'a: Ndakan-tnu'u
ñaña'a ña sa.
27 Pablo a, tee ni tetniñu sa a
chi ni ka tnii ña'a tee judío ma,
te jin ka'ni de tee a ka kuni de,
kovaa ni ja'an sa ji'in soldado a,
te ni kaku de, vaa ni jini sa ja in
romano kúu de.
28 Te kúni sa ja kuni sa nawa kúu
ja ka xtekuechi i de ma, te ni jan
xsia'a sa de nuu tee ka ja'nde
tniñu maa ñayii judío ma.
29 Te ni jini sa ja ka xtekuechi de
Pablo a ja ñatuu sa'a de sukan
ka sa'a ndaka maa de ma. Kovaa
ni-in ja ka xtekuechi de tee a sa'a
ja kuu jin ka'ni i de xi kinee de
vekaa ma.
30 Nuu ni ka kaxtnu'u i nuu sa ja
sukan ni ka ndatnu'u tna'a de ja
jin ka'ni de Pablo a, sani te ni
jani ini sa ja tetniñu sa de nuu
iyo ni a, suni ni jiña'a sa nuu tee
ka xtekuechi Pablo a ja na jin

ka'an de nuu ni nawa kúu ja ka
kuni u'vi de nuu tee a. Chukan-ni
kúu ja ká'an sa a. Te koo vii koo
va'a ni.” Sa'a ni tee de.
31 Te soldado ma, ni ka jeka de
Pablo ma sukan ni tatnuni de ma,
te jakuaa ma kuan koo de onde
ñuu Antípatris ma.
32 Te kivi yutnee ma, ni ka
xndoo de tee kuan koo ji'in
caballu ma ja jin koo de ji'in
tee ma, te ni ka ndakokuiñi
maa de nuu ka iyo ndaka-ka
soldado ma.
33 Nuu ni ka kenda koo tee ka
yoso caballu ma ñuu Cesarea ma,
te ni ka wa'a de carta ma
nuu gobernador ma, te ni ka
ndakua'a de Pablo ma nuu
nda'a de.
34 Te tee kúu gobernador ma,
ni ka'vi de carta ma, te ni
jikan-tnu'u de ndenu kúu ñuu
Pablo ma. Te nuu ni jini de ja tee
ñuu Cilicia ma kúu de,
35 te jiña'a de:
—Nuna kenda koo tee ka
xtekuechi ña'a ma, te ka'nde sa
tniñu ni a —kúu de jiña'a de,
te ni tatnuni de ja jín koo de
jín xsia'a de tee ma vekaa iyo
palaciu Herodes ma.

Sukan ni ka'an Pablo ma nuu tee kúu Félix ma

24 Ni ya'a u'un kivi, te ni
nuu Ananías tee tátnuni
nuu sutu ma ni ja'an de ñuu
Cesarea ma, ji'in jaku tee ka kuu
ja'nu ma, ji'in tee nani Tértulo ma
tee ko kuu nuu de ma, te ni
jiña'a de nuu gobernador ma na
nde a kúu kuechi Pablo ma.
2 Te ni ka kana de Pablo ma.
Sani te Tértulo ma, ni keja'a de
xtekuechi de Pablo ma, te jiña'a de
nuu tee kúu gobernador ma:
—Félix, ja maa ni vi, te ka iyo
sii ini sa, te ka iyo mani sa, te
kua'a ja va'a ni ka kuva'a ñuu
sa ya, vaa jini ni ja sa'a ni a, te
ka iyo va'a sa ndeva'a-ni nuu ka
iyo sa ma.
3 Te ndaka ora ndaka kivi ka ni'i
sa ndaka ja va'a ja maa ni vi,
Félix, te ka ndakuan-ta'vi xeen sa
nuu ni.
4 Kovaa ja ma jin xtna'a xeen-ka
ña'a sa, jikan-ta'vi sa ja sukan vii
sukan va'a ini ni a, te koniniso'o
ni jaku-ni tnu'u ká'an sa a.
5 Ni ka ndani'i sa tee ya'a ja in
tee sákanuu sákani'ni kúu de, te
ni-ka'nu ñuu ñayivi ya ska'an de
ñayii judío ma, te tátnuni de
nuu in jichi ñayii ka nani
nazarenos ma.
6 Te ni kuni de ja sa'a de tna'a ja
masu játna ini Su'si ma onde ini
veñu'u ka'nu ma. Chukan kúu ja
ni ka tnii sa de, te ni ka kuni sa
ja jin sa'a ndaa sa sukan ka sa'a
maa sa ma,
7 kovaa ni kivi nduu tee nani
Lisias ma tee tátnuni nuu mil
soldado ma, te nde'e xeen ni
sa'a de, te ni ndaxtandee de
tee ma nuu nda'a sa ma.
8 Te ni tatnuni de nuu ñayii ka
xtekuechi Pablo ma ja ki koo i
nuu ni a. Te vitna, te kakan-tnu'u

ni de, te kuni maa ni ja ja ndaa
kúu ja ka ká'an sa a, ja sukan
sa'a de —kúu de jiña'a de.
9 Te ñayii judío ma, ûni
ka jiña'a i ja ndija ndaka ja
jiña'a de ma.
10 Te ni sa'a gobernador ma in
seña nuu Pablo ma, sukan-va'a
na ka'an de. Sani te ni ka'an
Pablo ma:
—Jini sa ja jâ ni kuu kuiya
ja ndijin kúu tee ja'nde tniñu
ñuu ya'a. Chukan kúu ja sii ini
ndáka'an sa ja masu na kuechi
sa ma.
11 Ndasa'a maa ni kuenda, te kuni
ni ja jâ iyo vi'i-ka uxi uu kivi ja
ni ja'an sa ñuu Jerusalén ma, ja
ni ndachiñu'u sa Su'si ma.
12 Te tee ka xtekuechi ña'a a chi
nuu ni ka ndani'i ña'a de ma
chi masu na nde ka tetna'a sa
ji'in ni-in ñayii, ni a masu nde
ska'an sa ñayii ma, ni a ini
veñu'u ka'nu ma, ni a ini veñu'u
lilikin ma, ni a ini ñuu ma.
13 Ni masu kuu jin ka'an de ja ja
ndaa kúu ja ka xtekuechi ña'a de
vitna a.
14 Kovaa ndáka'an sa nuu ni ja
kándija sa ndaka tnu'u ni yo
ndakaxtnu'u Moisés ma ji'in
tnu'u ni ka yo ndakaxtnu'u tee ni
ka yo ndakaxtnu'u tnu'u Su'si ma,
te jinukuechi sa nuu maa Su'si
ni ka yo jinukuechi yuva sa tee
jana'a-ka ma. Te saña chi ndikin
sa Ichi Jaa Ichi Jesús ma, tna'a
ja ka ka'an ñayii ka xtekuechi
ña'a a ja masu ichi ndaa kúu a.
15 Vaa kúkanu ini sa nuu Su'si ma
ja ndaxteku ya ñayii ni ka ji'i ma,
ka kuu i ñayii ni ka sa'a ja va'a xi
ni ka sa'a i ja u'vi ma. Te sukan
ka kukanu ini tna de.
16 Te chukan kúu ja ndimaa ndí
ini sa ja koo va'a sa nuu Su'si ma
ji'in nuu ñayii a.
17 Kovaa ni ya'a jaku kuiya, te
ni no'o sa ñuu Jerusalén ma ni
jan nu xsia'a sa xu'un ja kuu ñuu
sa ma ji'in ja ndakua'a sa nuu
Su'si ma.
18 Te yikuu sa sa'a sa sukan, te ni
ka kenda koo jaku tee judío ve
koo ñuu Asia ma, te ni ka ndani'i
ña'a de ini veñu'u ka'nu ma, te
jâ ni nduvii ni ndundoo sa nuu
Su'si ma, te ni masu kua'a ñayii
ka iyo ji'in sa, te ni masu nawa
ka sa'a ndeva'a sa ini veñu'u ma.
19 Iyo ja maa tee yukan kí koo
nuu ni a, te jín ndaka'an de na
kuechi sa, na ja u'vi ni sa'a sa ja
ñatuu ka jatna ini de.
20 Nú ma ki koo tee yukan ma, te
jín ka'an maa tee ya'a nuu ni, nú
ni ka ndani'i de in ja u'vi ni sa'a
sa, nuu ni ka kana ña'a de nuu
tee ka ja'nde tniñu ma,
21 nú masu kuechi ja sa'a ni ka'an
nini'i sa ma: “Kándija sa ja jin
ndateku ñayii ni ka ji'i ma, te
xi saa chukan kúu ja iyo sa nuu
ni a, ja ka'nde ni tniñu sa a”
—kúu de jiña'a de.
22 Sani te tee nani Félix ma,
ni jini vava'a de naxe iyo ichi
Jesús ma, te chukan kúu ja nuu
ni jiniso'o de sa'a, ni sunkani de,
te jiña'a de:

—Onde nú ni kenda Lisias tee
tátnuni nuu mil soldado ma, sana
jin sinu o tniñu ya'a —kúu de
jiña'a de.
23 Sani te ni tatnuni de nuu tee
tátnuni nuu cientu soldado ma
ja na ki'in de jín chinee va'a de
Pablo ma, kovaa na kua'a de
tnu'u ja na ki'in kii Pablo ma ko
kuu de ini vekaa ma, te máko
ka'nu ndee de ja ki koo tee ka
ketna'a ini ji'in Pablo ma nuu
iyo de ma.
24 Ni ya'a jaku kii, te ni ki
koo tee kúu Félix ma, ji'in
Drusila ma ña'a kúu ñasi'i de ma,
vaa in ña'a judía kúu ña. Te
ni kana de Pablo ma, te ni yo
niniso'o de naxe iyo ja kandija o
Jesucristo ma.
25 Kovaa nuu ni ka'an Pablo ma
siki ja sa'a ndaa sa'a ndija o ma,
ji'in naxe tatnuni o nuu maa
o ma, ji'in ja kivi ndakan Su'si ma
kuenda nuu ndaka o ma, sani
te ni yu'u tee kúu Félix ma, te
jiña'a de:
—Kuá'an ni vitna, te kivi nune
sa ma, te kana tuku ña'a sa
—kúu de jiña'a de.
26 Ni kuu ini de ja kua'a
Pablo ma xu'un te xsiaa de
tee ma, te chukan kúu ja kua'a
jichi ni yo kana de tee ma, te ni
yo ka'an de ji'in tee ma.
27 Kovaa ni ya'a uu kuiya, te ni
kee tee kúu Félix ma, te ni ndivi
tee nani Porcio Festo ma. Te
kúni Félix ma ja kendoo va'a de
ji'in ñayii judío ma, te chukan
kúu ja ni xndoo de Pablo ma ini
vekaa ma.

Sukan ni ka'an Pablo ma ji'in tee kúu Festo ma

25 Te tee kúu Festo ma, ni
jinkoo de ja ko kuu de
gobernador ñuu ma, te ni ya'a
uni kii, sani te kua'an de ñuu
Jerusalén ma.
2 Te tee ka tatnuni nuu sutu ma,
ji'in tee ka ndanuu-ka ñuu
judío ma, ni jan koo de nuu
Festo ma, te ni ka ndakuña'a de
kuechi Pablo ma, te ni ka
jikan-ta'vi de nuu tee ma,
3 te va vii va luu ka jiña'a de
ja na tetniñu de Pablo ma ñuu
Jerusalén ma, vaa ka jani ini de
ja jin chu'u de te jin ka'ni de
Pablo ma ichi vee de ma.
4 Kovaa Festo ma, jiña'a de:
—Vaa Pablo ma chi yinee
va'a de vekaa ñuu Cesarea ma, te
maa sa chi sani te no'o sa onde
ñuu yukan,
5 te chukan kúu ja nú ndee ni
kúni ja ki'in ni ji'in sa, te jín koo
o, te yukan, te jin ndaka'an ni
na kuechi tee yukan —kúu de
jiña'a de.
6 Te ni kukuee-ka de una
uxi-ka kii, te kuan no'o de ñuu
Cesarea ma. Te kivi yutnee ma ni
nukoo de nuu ja'nde de tniñu ma,
te ni tatnuni de ja na jin koo i jín
kueka i Pablo ma.
7 Te nuu ni kenda Pablo ma, te
ni ka ndakonduu ña'a tee ve
koo ñuu Jerusalén ma, te ka

jiña'a de kua'a kuechi ka'nu
ni sa'a Pablo ma, kovaa ñatuu
ni kuu jin sa'a de ja kandija
Festo ma.
8 Te sa'a ni ka'an Pablo ma ja
masu na kuechi de:
—Masu na ja u'vi sa'a sa, ja kuu
tnu'u ni tatnuni Moisés ma nuu
ñayii judío a, ni a ini veñu'u ma,
ni a nuu tee kúu César ma
masu na ja u'vi sa'a sa —kúu de
jiña'a de.
9 Kovaa tee kúu Festo ma,
kúni de ja kendoo va'a de ji'in
ñayii judío ma, te chukan kúu ja
jiña'a de Pablo ma:
—¿Kúni ni ja no'o ni ñuu
Jerusalén ma, te yukan jin
ka'nde i tniñu ni a, te koo sa
yukan? —kúu de jiña'a de.
10 Sani te Pablo ma, jiña'a de:
—Ña'a, vaa ya'a iyo sa nuu
tátnuni César ma, te ya'a te'nde
tniñu sa a. Jini maa ni ja ni-in ja
u'vi ni sa'a sa nuu ñayii judío a.
11 Kovaa nú iyo in ja u'vi ni sa'a
sa ja sa'a i ja kuu kûu sa, masu
yu'u sa ja kûu sa. Kovaa nú masu
ja ndaa kúu ja ka xtekuechi
ña'a de a, masu kuu ndaxsia'a
ña'a ni nuu nda'a de a, te jikan
sa ja maa tee kúu emperador
César ma na ka'nde tniñu sa a
—kúu de jiña'a de.
12 Sani te ni jinu ni jikan-tnu'u
Festo ma nuu tee ka netniñu
ji'in de ma, te jiña'a de nuu
Pablo ma:
—Ni jikan ni ja César ma ka'nde
tniñu ni a, te ki'in ni nuu de
nusaa —kúu de jiña'a de.

Ni kenda Pablo ma nuu rey nani Agripa ma, ji'in ña'a kúu Berenice ma

13 Ni ya'a jaku kivi, te tee kúu
rey nani Agripa ma, ji'in ña'a
kúu Berenice ma, ni ki koo de
ñuu Cesarea ma ni ki kua'a de
nchuxi Festo ma.
14 Te ni ka iyo de kua'a kivi,
te chukan kúu ja Festo ma,
ni kaxtnu'u de nava'a yinee
Pablo ma vekaa ma, te jiña'a de:
—Tee kúu Félix ma, ni xndoo de
in tee ini vekaa ma.
15 Te nuu ni ja'an sa ñuu
Jerusalén ma, ni ka kenda koo tee
ka tatnuni nuu sutu ma, ji'in tee
ka kuu ja'nu ñuu Jerusalén ma, te
ka jikan de ja ka'ni sa Pablo ma.
16 Te ni ndakone'e sa ja yo'o ja
ka kuu o ñayii ñuu Roma ma,
masu kuu ja jin ka'ni o de, nú
masu ja onde koo de xinañu'u-ka
nuu ñayii ka xtekuechi ña'a ma,
te ndaka'an maa de nú ndija xi
ña'a.
17 Te chukan kúu ja nuu ni kenda
koo de nuu iyo sa ya, te ñatuu
ni yo ndetu sa, nú masu ja kivi
yutnee ma, te ni jinkoo sa nuu
ja'nde sa tniñu a, te ni tatnuni
sa ja jin koo de jin kueka de
Pablo ma.
18 Te ka iyo tee ka xtekuechi
ña'a ma, kovaa ñatuu ni ka
xtekuechi de tee ma ni-in ja ni
jani ini sa ma,
19 nú masu ja ka xtekuechi de
tee ma ja masu sa'a de sukan
ka sa'a maa de ja ka kandija de

Su'si ma, te ka ka'an de siki in tee
ni ji'i nani de Jesús, te Pablo ma,
ká'an de ja téku tee ma.
20 Te ñatuu ni'i ini sa naxe
sa'a sa siki ja ka ka'an de ma,
te ni jikan-tnu'u sa Pablo ma
ja nú kúni de ja no'o de ñuu
Jerusalén ma, te yukan jin
ka'nde de tniñu de ma.
21 Kovaa Pablo ma chi ni
jikan de ja ka'nde maa César ma
tniñu de ma. Te ni tatnuni sa
ja jín chinee va'a de tee ma
onde tetniñu sa de nuu César ma
—kúu de jiña'a de.
22 Sani te tee kúu Agripa ma,
jiña'a de nuu Festo ma:
—Saña tna, kúni sa ja koniniso'o
sa ja ká'an tee yukan —kúu de
jiña'a de.
Te jiña'a Festo ma:
—Yutnee, te koniniso'o ni ja
ká'an de ma —kúu de jiña'a de.
23 Te in-ka kii ma, te ni ka
nukone'nu va'a, ni ka nukone'nu
vii Agripa ma ji'in ña'a kúu
Berenice ma, te kuan koo de, te ni
ka kivi koo de ji'in tee ka tatnuni
nuu mil soldado ma, ji'in tee ka
ndanuu-ka ñuu ma ini ve'e nuu
ka ndatnu'u tna'a ñayii ma. Sani
te maa Festo ma, ni tatnuni de ja
jín koo i jín kueka i Pablo ma.
24 Sani te Festo ma, jiña'a de:
—Rey Agripa ji'in ndaka ni ja
ka iyo o ya'a, ya'a iyo tee ya'a,
vaa kua'a ñayii judío ma ja ka
iyo i ñuu Jerusalén ma, ji'in ñayii
ka iyo ya'a, ka ka'an i ja masu
kuu koteku-ka tee ya'a.
25 Kovaa maa sa, masu nde
ndani'i sa na kuechi de ja sa'a i
ja kûu de. Te vaa maa de jikan
ja tee kúu emperador ma ka'nde
tniñu de a, te jâ ni jani ini sa ja
tetniñu sa de nuu César ma.
26 Kovaa ñatuu na kuechi Pablo a
iyo ja tee sa nuu tutu ki'in
nuu tee kúu César tee tátnuni
nuu o a, te chukan kúu ja ni
kijaa de nuu ndaka ni ji'in nuu
ndijin rey Agripa, sukan-va'a jin
ndakan-tnu'u ni de, te ni'i ini sa
nawa tee sa.
27 Vaa nuna tetniñu sa in
ñayii yinee vekaa a, te nú ma
kaxtnu'u sa nawa kúu ja ka
xtekuechi i de ma, te masu
va'a-ni, vaa masu kendoo va'a
sa nuu tee kúu emperador ma
—kúu de jiña'a de.

26 Sani te Agripa ma,
jiña'a de nuu Pablo ma:
—Kuu ka'an maa ni ja kuu maa
ni —kúu de jiña'a de.
Sani te Pablo ma, ni ndone'e de
nda'a de ma, te ni keja'a de
ká'an de ja masu na kuechi de ma:
2 —Kúsii ini sa nuu ni, vi rey
Agripa, ja ndáka'an sa nuu ni ja
masu na kuechi sa, te ni masu
nawa ni sa'a sa ndaka ja ka
xtekuechi ña'a ñayii judío ma.
3 Vaa maa ni chi jini va'a ni
ndaka sukan ka sa'a i ma sukan
ka jani ini i ma. Chukan kúu ja
jikan-ta'vi sa ja kava kuee ini ni,
te koniniso'o ni ja ka'an sa a.
4 ’Ndaka ñayii judío ma chi ka
jini i sukan ni yo kuu sa onde

nuu jaa sa ma, nuu ni iyo sa ñuu
sa ma ji'in ñuu Jerusalén ma.
5 Te suni ka jini i, te kuu jin
ndaka'an i, ja onde xinañu'u ma
ni yo sa'a sa sukan ka sa'a tee ka
kuu fariseo ma, vaa ûni ka sa'a
ndi'i, ka sa'a tu'u de sukan ka
kuni de ja kondikin o Su'si ma.
6 Te vitna, ja kuechi ja kúkanu ini
sa ja ni skuiso Su'si ma nuu yuva
o ñayii jana'a ma, chukan kúu ja
iyo sa ya'a, ja te'nde tniñu sa a.
7 Te ndi-uxi uu jichi tna'a o ma
ka ndetu ja ko kuu ja ni skuiso
Su'si ma, te chukan kúu ja ka
chiñu'u i Su'si ma nduu ñuu,
vaa ka kukanu ini i ya ja sa'a ya
sukan. Te chukan kúu ja ka
xtekuechi ña'a ñayii judío a, vi
rey Agripa.
8 ¿Xi ka jani ini ni ja Su'si ma,
masu kuu ndaxteku ya ñayii ni
ka ji'i ma?
9 'Ja ndaa kúu ja saña chi ni
yo jani ini sa ja tniñu sa kúu ja
sa'a sa ja u'vi ja jin kuu ñayii ka
kandija Jesús ñuu Nazaret ma.
10 Te sukan ni sa'a sa ñuu
Jerusalén ma. Nuu ni ka taa tee
ka tatnuni nuu sutu ma tnu'u
ja kuu sa'a ndeva'a sa ndaka
ñayii ka ndikin ka sa'a i sukan ni
tatnuni Jesús ma, te ni chinee
sa i ini vekaa ma. Te nuu ni ka
ja'ni de ñayii ma, te ni yo chindee
sa de ja jin sa'a de sukan.
11 Te kua'a xeen jichi ni yo sa'a
ndeva'a sa i ini veñu'u lilikin ma,
te ni yo xtetuu sa i ja jin ka'an
ndeva'a i ja kuu Jesús ma. Te ni
yo ndakiti xeen ini sa nuu i, te
ni yo sondikin sa i onde in-ka
ñuu ma.
12 'Sa'a sa'a sa, te kua'an sa
ñuu Damasco ma, vaa yinda'a sa
tutu ni ka taa tee ka tatnuni nuu
sutu ma, vaa ni ka tatnuni de ja
sa'a sa sukan.
13 Te nuu ve kuu sava nduu ma,
vi rey Agripa, nuu kua'an sa
ichi ma, te ni jini sa in nduva
ñu'u vee ichi andivi ma, te ûni
kánda'a xeen-ka i sana kandii ma,
te ni ndakonduu ña'a i saña ji'in
tee kuan koo ji'in sa ma.
14 Te nuu ni ka kun-kava ndaka
sa nuu ñu'ú ma, ni jiniso'o sa
ja ká'an, te sa'an hebreo ká'an:
"Saulo, Saulo, ¿nava'a sóndikin
ña'a ni? ¿Ñatuu jani ini ni ja
xtnakue'e ni maa ni, ja kúu ni
sukan kúu in xndiki ndee ini ja
skachi ja'a ti nuu garrocha ma?",
kúu ya ká'an ya.
15 Sani te jiña'a sa: "¿Na in kúu
ni, Señor?" Te Iya Tátnuni ma, ni
ndakone'e ya: "Saña kúu Jesús
iya sóndikin ni a.
16 Ndokuiñi ni, vaa ni kenda sa
nuu ni, te kunukuechi ni nuu sa,
te kaxtnu'u ni ja ni jini ni vitna
ji'in ja kaxtnu'u-ka sa nuu ni ma.
17 Chukan kúu ja masu nawa kuu
ja jin sa'a ña'a ñayii judío a ni a
ñayii masu judío ka kuu i ma,
vaa nuu ñayii masu judío ka
kuu i ma tetniñu ña'a sa ki'in ni,
18 sukan-va'a sa'a ni ja jín
ndanune nuu i, te jín xndoo i
ichi nee ma, te jín kaka i ichi
nuu ndú'va ñu'u ma, te máko jin
kandija-ka i ja tátnuni tachi ma,

nú masu ja jin kandija i ja ká'an
Su'si ma. Vaa nuna jin kandija
ña'a i maa sa, te sakanu ini
Su'si ma kuechi i ma, te jin
ndani'i ta'vi i sukan ni ka ndani'i
ta'vi ñayii ñatuu-ka na ja u'vi ka
sa'a i ma", kúu ya ká'an ya.
19 Te chukan kúu ja masu ni sa'a
so'o sa ja ni jininuu sa ja vee
onde sukun ma, vi rey.
20 Te ni keja'a sa xinañu'u-ka
ñuu Damasco ma, sani te ñuu
Jerusalén ma ji'in ni-ka'nu ñuu
Judea ma. Sani te ni ja'an sa nuu
ñayii masu judío ka kuu i ma, ni
jan kaxtnu'u sa ja jín ndakani jín
ndaka'vi ini i, te jín ndakokuiñi i
nuu Su'si ma, te jín sa'a i ja
va'a ja ndaa ma, te sukan jín
kaxtnu'u i ja jâ ni ka ndakani, ni
ka ndaka'vi ini ndija i.
21 Te chukan kúu ja ñayii
judío ma, ni ka tnii ña'a i ini
veñu'u ka'nu ma, te ni ka kuni i
ja jin ka'ni ña'a i.
22 Kovaa ni chindee ña'a Su'si ma
ja ni kaku sa, te ñatuu ni xndoo
sa ja ká'an sa tnu'u Su'si ma
nuu ñayii java'a-ka ma ji'in nuu
ñayii kuechi-ka ma onde vitna, te
ndimaa ndáka'an sa sukan ni ka
yo ka'an tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ji'in
sukan ni yo ka'an maa tee kúu
Moisés ma, ja iyo ja ko kuu ma,
23 ja Cristo ma, ndo'o neni ya, te
jin ka'ni i ya, kovaa ndateku ya.
Te sukan ni kaxtnu'u ya ja suu ya
kúu ñu'u ndú'va, te sa'a ya ja
jin ndani'i ta'vi ndaka tna'a o
ñayii judío a, ji'in ndaka ñayii
masu judío ka kuu i ma —kúu de
jiña'a de.
24 Nuu ni jinu ni ka'an de sukan,
ja masu na ja u'vi sa'a de ma,
sani te tee kúu Festo ma, ni ka'an
nini'i de:
—Pablo, iyo ku'u ni. Ja skua'a
xeen ni tutu a, ni sa'a neé ña'a i
—kúu de jiña'a de.
25 Kovaa Pablo ma, jiña'a de:
—Masu iyo ku'u sa, vi Festo, nú
masu ja tnu'u ká'an sa a, ja ndaa
kúu, tnu'u va'a tnu'u ndija kúu.
26 Chukan kúu ja masu yu'u sa
ja ká'an sa nuu rey Agripa a, vaa
jani ini sa ja jâ jini de ndaka tnu'u
ya'a, vaa masu in nuu iyo yu'u
ni yo kuu ndaka ja ká'an sa a.
27 Rey Agripa, ¿kándija ni ja ni ka
yo ka'an tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma? Jini sa
ja kándija ni —kúu de jiña'a de.
28 Sani te rey Agripa ma,
jiña'a de nuu Pablo ma:
—Vala-nka, te kundee ni ja nduu
sa cristianu —kúu de jiña'a de.
29 Te Pablo ma, jiña'a de:
—Vala-nka xi kua'a-ka, kovaa
jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja masu
maa in-ni ni, nú masu ja ndaka
tna ñayii ni ka jiniso'o vitna a,
jin kenda koo i jin kandija i
sukan kándija sa Su'si ma, ¡kovaa
máko jin kenda koo i ja jin
konu'ni i yo'o kaa sukan nu'ni
sa a! —kúu de jiña'a de.
30 Nuu ni jinu ni ka'an de sa'a,
sani te ni ka ndokuiñi rey ma,
ji'in tee kúu gobernador ma, ji'in
ña'a kúu Berenice ma, ji'in ñayii
ni ka yo nukoo ji'in de ma.

31 Nuu ni ka ndusiin de ma, te ka
ndatnu'u tna'a de, te ka ka'an de:
—Ni-in ja ni sa'a tee ya'a sa'a i
ja kûu de xi ja kinee de vekaa ma
—ka kuu de ka ka'an de.
32 Te tee kúu rey Agripa ma,
jiña'a de nuu Festo ma:
—Iyo tee ya'a ja kuu xsiaa
ni de, nute ñatuu ni jikan maa de
ja ki'in de nuu César ma ja te'nde
tniñu de ma —kúu de jiña'a de.

Ni ka tetniñu de Pablo ma kua'an de ñuu Roma ma

27 Nuu jâ ni jani ini tee
kúu Festo ma ja jin koo
sa ñuu Italia ma, te soldado
nani Julio ma ja kúu de tee
tátnuni nuu cientu soldado ka
jinukuechi nuu emperador ma,
ni ndunda'a de Pablo ma ji'in
jaku-ka tee ka yinee vekaa ma.
2 Ni ka ka koo sa in nuu barcu
ni ka sa'a i ñuu Adramitio ma,
te ki'in tnu jaku ñuu ka iyo ichi
ñuu Asia ma, te kuan koo sa
ji'in tee nani Aristarco tee ñuu
Macedonia ma ja iyo de ñuu
Tesalónica ma.
3 Te kivi yutnee ma ni jan koo
sa ñuu Sidón ma. Te tee nani
Julio ma, vivii kúu de ji'in
Pablo ma, te ni wa'a de tnu'u
ja ki'in Pablo nuu ka iyo tee ka
ketna'a ini ji'in de ñuu yukan ma,
sukan-va'a ñukuun jin katanuu
ña'a tee ma nani ka iyo sa yukan.
4 Sani te onde ñuu Sidón ma, te ni
ka konduu sa ichi ñuu Chipre ma,
sukan-va'a jin kaku sa nuu kajin
yi'i xen-xeen vee ichi nuu kuan
koo sa ma.
5 Nuu ni ka ya'a sa ichi kuan
ndaya'a ñuu Cilicia ma ji'in ñuu
Panfilia ma, te ni jan koo sa ichi
ñuu Mira ma ja iyo ñuu Licia ma.
6 Te yukan, te tee tátnuni nuu
cientu soldado ma, ni ndani'i de
in barcu ñuu Alejandría ma ja
ki'in tnu ñuu Italia ma, te ni ka
nda koo sa nuu tnu ma,
7 te kua'a kivi ni ka ñunee sa nuu
tnu ma, vaa kueni kueni kua'an
tnu, te ni ka ndo'o xeen sa, saa
ni ka kenda koo sa kuan ndaya'a
ñuu Gnido ma, vaa ñatuu wa'a
kajin yi'i ma tnu'u ja jin koo
ñama-ka sa. Te ni jan koo sa ichi
ñuu Creta ma kuan ndaya'a ñuu
Salmón ma, ja na jin kaku sa nuu
kajin yi'i ma.
8 Sukan ni ka yo kuu sa ni
ka ndo'o xeen sa ni-kani ichi
costa ma, te ni jan koo sa in nuu
nani Buenos Puertos, yatni ñuu
Lasea ma.
9 Te ni ka kukuee sa kua'a xeen
kivi, te iyo yika xeen ja jin koo-ka
sa ma, vaa jâ ni ya'a kivi ka iyo
ndite ñayii judío ma, te jâ ni
kuyatni kivi kuvijin xen-xeen ma.
Te chukan kúu ja Pablo ma, ni
xtu'va ña'a de, te ká'an de:
10 —Ndaka ndijin, jini sa ja
ka'vi-ka ko kuu ichi jin koo
o a. Kua'a ja jin skenaa o, masu
yika-ni ja ñu'u ini barcu a, nú
masu ja onde maa tnu ji'in maa
o —kúu de jiña'a de.
11 Kovaa tee tátnuni nuu cientu
soldado ma, jatanuu-ka de ja ka

ka'an tee skaka tnu ma ji'in tee
xi-kuenda kúu tnu ma sana ja
ká'an Pablo ma.
12 Vaa masu ni ka jatna ini de ja
jin kendoo de ñuu yukan kivi
vijin ma, te kua'a-ka de ka ka'an
ja jin koo-ka de onde jin kenda
koo de ñuu Fenice ma, vaa nuu
ka kenda koo barcu ma chi iyo
va'a i te kuu jin kendoo de yukan.
13 Te nuu ni keja'a yi'i kueni
kueni kajin, te su'va kana
nuu i ma, te ni ka jani ini de
ja sukan-ni ko kuu, te ni ka
ndone'e de kaa nani ancla ma ja
ñunee ka'a ndute ma, te kuan
koo xiñi kuan koo xiñi-ni de ichi
ñuu Creta ma.
14 Kovaa masu ni kuna'a xeen,
sani te ni keja'a yi'i xen-xeen-ka
kajin ichi nuu kua'an barcu ma,
te kajin yi'i ma, nani i Euroclidón.
15 Te ñatuu wa'a-ka kajin yi'i ma
tnu'u nde ichi ki'in barcu ma.
Chukan kúu ja sani te kuan koo
sa nde ichi ni kuni maa kajin
yi'i ma.
16 Nani kuan koo sa nuu iyo vala
ñu'ú nani Clauda ma, ja kasi
ña'a i vala, te ni ka yo kuu xeen
sa, saa ni kuu ni ka ndone'e sa
barcu luluu ma.
17 Te nuu ni kuu ni ka ndone'e
sa barcu luluu ma, sani te ni
ka ndaku'ni sa barcu ka'nu ma,
sukan-va'a ma ndatnana tnu, vaa
ka yu'u sa ja kenda koo sa nuu
iyo ñuti nani Sirte ma te jakituu
barcu ma. Te chukan kúu ja ni
ka nune'e de sa'ma iyo onde
sukun ma ja kani kajin ma ora
yi'i i ma, te sukan-ni kuan koo
ya'a kuan koo yukan-nka sa.
18 Te kivi yutnee ma, te ni
kuni'i-ka kajin ma, te ni ka
keja'a de ka skana de ndatniñu
ndiso barcu ma nuu ndute ma.
19 Te kivi ku-uni ma ni ka skee
sa ji'in nda'a maa sa a ndaka ja
jatniñu barcu ma nuu ndute ma.
20 Te sukan ni yo kuu kua'a kivi
ja ñatuu ni ka jini-ka sa kandii ma
ji'in tiuxini ma, vaa yi'i xen-xeen
kajin ma, te masu na tnu'u kanu
ini-ka ja jin kaku sa nkuu.
21 Te jâ ni kukua'a kivi ja ñatuu
nawa ka jaa-ka sa. Chukan kúu
ja Pablo ma, ni jinkuiñi de me'ñu
ndaka tee kuan koo ji'in sa ma,
te jiña'a de:
—Ndaka ni, va'a-ka nute ni ka
kandija ni ja ni ka'an sa ma te ma
ki koo o onde ñuu Creta ma
nkuu, chi ma jin ndo'o jin neni o
te ñatuu nawa jin skenaa o nkuu.
22 Kovaa vitna ndáka'an-so'o sa
nuu ni, te má jin kuxii ini ni,
vaa masu jin kûu ni-in tna'a o a,
yika-ni ja maa-ni barcu a jin
skenaa o.
23 Vaa ja ni yo kuu jakuaa a, te ni
kenda in ángel Su'si iya tátnuni
nuu sa a, iya xi-nuu jinukuechi
sa a,
24 te ni ka'an i: “Pablo, máko
koyu'u ni. Jiniñu'u ja kenda
ni nuu iyo César ma. Te maa
Su'si ma ni kunda'vi ini ña'a te
sa'a ya ja jin kaku ndaka ñayii ve
koo ji'in ni a”, kúu i ká'an i.
25 Chukan kúu ja jin ku'un ndee
vava'a ini ni, vaa saña chi kúkanu

ini sa Su'si ma ja ko kuu sukan
ni ka'an ángel ma,
26 kovaa jiniñu'u ja jin ndani'i o
vala ñu'ú yichi nuu kuu jin kaku
o —kúu de jiña'a de.
27 Nuu ni ya'a uxi kuun
jakuaa ma, ni ka kenda koo sa
nuu mar nani Adriático ma, te
nuu ni kuu sava ñuu ma, te tee ka
jito barcu ma, ni ka jinitnuni de
ja ve jin kuyatni sa nuu iyo
ñu'ú ma.
28 Te ni ka skee de in ja jin kuni de
na saa kunu ñu'u ndute ma, te
ni ka jini de ja oko ja'un uu-nka
(37) metro ñu'u kunu de. Te
kuan koo-ka sa, te ni ka skee-ka
tuku de, te ni ka jini de ja oko
uja-nka-ni (27) metro ñu'u kunu
ndute ma.
29 Te ka yu'u sa, nasa jin koo
sa jin kani sa maa sa ji'in toto
kátuu yukan, te ni ka skee de
kuun kaa ka kuu ancla ma ichi
xuu tnu ma, ja jin chindee ña'a i
sukan-va'a ma kaka-ka tnu, te ka
ndetu ka ndetu de ja na ndii ma.
30 Sani te tee ka jito barcu ma,
ni ka nduku ini de ja jin kunu de
te jin xndoo de barcu ma. Chukan
kúu ja ka sa'a de tnu'u ja jin
koo de jin skee-ka de uu-ka
kaa ka kuu ancla ma ichi xiñi
barcu ma, te ni ka nune'e de
barcu luluu ma nuu ndute ma,
sukan-va'a jin ka koo de yukan
te jin kunu de.
31 Kovaa Pablo ma, ni xtu'va de tee
tátnuni nuu cientu soldado ma,
ji'in soldado ma, te jiña'a de:
—Nú tee ya'a, ma jin kendoo de
nuu barcu ya'a, masu jin kaku ni
—kúu de jiña'a de.
32 Chukan kúu ja ni ka ja'nde
soldado ma yo'o nu'ni barcu
luluu ma, te kua'an maa tnu.
33 Nuu ve ndii ma, Pablo ma, ni
ndaka'an-so'o de nuu tee ma ja
jin kaa de xita, te jiña'a de:
—Vitna jâ ni kuu uxi kuun kivi
ja ka ndi ini ni te ñatuu ka jaa ni
ni a vala xita.
34 Chukan kúu ja jikan-ta'vi sa
nuu ni ja jin kaa ni, sukan-va'a
jin koo va'a ni, vaa masu kua'a
Su'si ma tnu'u ja jin skenaa o
va ni a in ixi xini o a —kúu de
jiña'a de.
35 Te ni jinu ni ka'an de sa'a,
sani te ni tnii de xtatila ma, te ni
ndakuan-ta'vi de nuu Su'si ma,
nuu ka iyo ndaka tee ma. Sani te
ni ta'vi de, te ni keja'a de jaa de.
36 Te ndaka de ni ka ndusii ini-ka,
te ni ka jaa tna de xtatila ma.
37 Te ja ndaka sa ma chi uu cientu
uni xiko ja'un in (276) sa kúu.
38 Te nuu jâ ni ka ndutu
chii de ma, te ni ka skana de
triu ma nuu ndute ma, sukan-va'a
nduñama-ka barcu ma.
39 Nuu ni ndii ma, masu nde
ka ndakuni de ñu'ú nuu ka
iyo de ma, kovaa ni ka jini de in
nuu ñu'u kuee-ka ndute ma, te
kaa ñuti yu'u ndute ma. Chukan
kúu ja ni ka jani ini de ja jin
xndoo de barcu ma yatni-ka yu'u
ndute ma.
40 Ni ka ja'nde de yo'o ka nu'ni
kaa ka kuu ancla ma ja ka ñunee

nuu ndute ma, te ni ka ndasa'a
kani-ka de yo'o nu'ni yutnu
sa'a ja nde ichi ki'in barcu ma
yutnu nani timón ma, te ni ka
ndone'e-ka de sa'ma iyo ichi nuu
tnu ma, te ni ka skoto de tnu ichi
yu'u ndute ma.
41 Kovaa barcu ma, ni ja'an tnu in
nuu kaa kua'a ñuti ka'a ndute ma,
te yukan ni jakituu tnu, te ñatuu
ni kuu kanda-ka tnu, te ichi xuu
tnu ma ve ndatnana ja ni'i kí
kani nuu ndute ma.
42 Sani te tee ka kuu soldado ma,
ni ka ndatnu'u tna'a de ja jin
ka'ni de tee jin koo vekaa ma,
sukan-va'a ma kuu jin kaku de,
vaa kuu jin xtanuu de ndute ma,
te kuu jin kunu de.
43 Kovaa tee tátnuni nuu cientu
soldado ma, kúni de ja ma jin
ka'ni de Pablo ma, te ni ja'nu
ndee de ja ma jin sa'a de sukan ka
jani ini de ma. Te ni tatnuni de ja
nú nde de kúu xtanuu ndute ma,
te kée de nuu ndute ma, te
kí'in de nuu iyo ñu'ú ma,
44 te ndaka-ka de ma, kuan
koo de nuu ndute ma ji'in in
tabla maa barcu ma. Te sukan
ni ka kenda koo ndaka de nuu
ñu'ú ma, te ndaka de ni ka kaku.

Sukan ni ndo'o Pablo ma nuu ni kenda koo de ñu'ú luluu nani Malta ma

28 Nuu jâ ni ka kaku sa ma,
te ni ka jini sa ja jaku
ñu'ú nuu ni ka kenda koo sa ma,
nani i Malta.
2 Te ñayii ka iyo yukan, vivii ka
kuu i ji'in sa, te ni ka xndu'va i
ñu'u ja ka nduvixi i, te ni ka
kana ña'a i ni jan koo sa ni ka
jan tu'va sa, vaa kuun savi ma,
te vijin xeen.
3 Te ni kuu ja Pablo ma, ni
ndaxtutu de tutnu kaa ma, te
tnáa de tnu nuu ñu'u ma. Sani
te ni ndee in koo ja jinu ti ja
i'ni ma, te ni tnii ti nda'a de ma,
te ni tuu ti.
4 Te nuu ni ka jini ñayii ka iyo
yukan ja ndakaa koo ma nda'a
Pablo ma, te ka ka'an nuu tna'a i:
—Ja ndaa kúu ja tee ya'a chi
tee ni ja'ni ndiyi kúu de. Visi ni
kaku de nuu ndute ma, kovaa ja
ni sa'a de ma chi ndikin ña'a i,
te chukan kúu ja masu kua'a i
tnu'u ja koteku-ka de —ka kuu i
ka ka'an i.
5 Kovaa Pablo ma, ni kaja
ni'ni de nda'a de ma, te ni kêe
koo ma nuu ñu'u ndú'va ma, te
ñatuu nawa ni ndo'o de.
6 Kovaa ka ndetu i ja kaa kueñu
Pablo ma, xi kotuu de te kûu de,
te visi ka ndetu ka ndetu maa i
ja sukan ko kuu ma, kovaa masu
nawa ni ndo'o Pablo ma. Sani te
ni ndasama ja ka jani ini i, te
ka ka'an tuku i ja in su'si kúu
Pablo ma.
7 Te yukan iyo in ranchu in
tee kanuu ñuu yukan nani de
Publio, te ni jan-ta'vi sii ini
ña'a de ve'e de ma, te yukan ni
ka kendoo sa uni kivi.
8 Te yuva Publio ma, kátuu de ja
ku'u de, ndó'o de sajin, te wa'a

xeen ña'a in ka'ni. Te ni kivi
Pablo ma, kuan koto de tee ma.
Sani te ni jikan-ta'vi Pablo ma
nuu Su'si ma ja kuu tee ma, te ni
sonee de nda'a de siki tee ma,
sani te ni nduva'a de-ni.
9 Nuu ni kuu sa'a ma, te ni ka
jini ñayii ka ku'u ka iyo ñuu
yukan, te ni jan koo tna i nuu
iyo Pablo ma, te ni yo jikan-ta'vi
Pablo ma nuu Su'si ma ja jin
kuu i ma, te ni ka yo nduva'a
tna i.
10 Te ni ka jatanuu xeen ña'a i, te
ka ka'an vii ka ka'an va'a i nuu
sa, te nuu ni kenda kivi ja jin
koo sa nuu in-ka barcu ma, ni ka
taa i ndaka ja ka jiniñu'u sa ichi
jin koo sa ma.

Ni ka kenda koo Pablo ma ñuu Roma ma

11 Ni ya'a uni yoo ni ka iyo sa
yukan, te ni ka nda koo sa in nuu
barcu ni kee ñuu Alejandría ma,
te ni kenda tnu ni kendoo tnu
yukan nani ni ya'a tiempu vijin
xeen ma, te nuu tnu ma ndenee
sukan kaa ja ka ka'an i ja su'si i
kúu ma.
12 Te ni ka kenda koo sa ñuu
Siracusa ma, te ni ka iyo sa uni
kivi yukan.
13 Te yukan, te kuan koo sa ichi
yu'u ndute ma, te ni ka kenda
koo sa ñuu Regio ma. Te in-ka
kivi ma, te ni keja'a yi'i kajin,
te su'va kana nuu i vee i, te kivi
ku-uu ma ni ka kenda koo sa ñuu
Puteoli ma.
14 Te yukan ni ka ndani'i tna'a
sa ji'in jaku ñayii ka kandija
Su'si ma, te ni ka jikan-ta'vi i nuu
sa ja jin kendoo sa ji'in i uja-ka
kii. Sukan ni ka sa'a sa, te saa
kuan koo sa ñuu Roma ma.
15 Te ñayii ka kuu sa'ya Su'si
o a ja ka iyo i ñuu Roma ma,
nuu ni ka jini i ja sani te kenda
koo sa ma, ni ki koo i ni ki
tna'a ña'a i onde ñuu Foro de
Apio ma ji'in ñuu nani Tres
Tabernas ma. Te nuu ni jini
Pablo ma ñayii ka kuu sa'ya
Su'si ma, ni ndakuan-ta'vi de nuu
Su'si ma, te ni ndusii ini de.
16 Te nuu ni ka kenda koo sa ñuu
Roma ma, te tee tátnuni nuu
cientu soldado ma, ni ndakua'a de
tee jin koo vekaa ma nuu nda'a
tee tátnuni nuu soldado ka iyo
Roma ma. Kovaa Pablo ma chi ni
wa'a tee tátnuni nuu soldado ma
tnu'u ja koo siin de te ko koto
ña'a in-ni soldado.

Pablo ma, ni kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma nuu ñayii ñuu Roma ma

17 Ni ya'a uni kii ma, te ni
kana Pablo ma tee ka kuu judío
ka ndanuu-ka ma, te nuu ni ka
ndatna'a de ma, jiña'a Pablo ma:
—Ñani, saña, masu nawa ni
sa'a sa ja u'vi ja jin kuu ndaka
tna'a o judío ma, ni a ndakiti ini
sa siki ja sukan ni ka yo sa'a tna'a
o ñayii jana'a ma. Kovaa ni ka
tnii ña'a i ñuu Jerusalén ma, te

ni ka jan xsia'a ña'a i nuu nda'a
tee ka kuu romano a.
18 Te tee ka kuu romano a chi ni
ka sa'a ndaa de, te ka kuni de ja
jin xsiaa ña'a de nkuu, vaa masu
na kuechi sa iyo ja sa'a i ja jin
ka'ni ña'a de ma.
19 Te nuu ñatuu ka kachi ñayii
judío ma ja jin xsiaa ña'a de ma,
te ni jani ini sa ja jiniñu'u ja
kakan sa ja maa tee kúu César ma
ka'nde tniñu sa a. Kovaa masu
nawa xtekuechi sa ñayii ñuu
o ma.
20 Chukan kúu ja ni jikan sa ja ki
koo ni, te jin kuni tna'a o, te jin
ndatnu'u tna'a o, vaa kuechi ja
káxtnu'u sa tnu'u ndaa iya sa'a ja
jin ndani'i ta'vi o ma kúu ja nu'ni
sa yo'o kaa ya —kúu de jiña'a de.
21 Sani te ka jiña'a de:
—Ni-in carta ñatuu ni ka
tetniñu ñayii ñuu Judea ma ja
ká'an ja kuu ni, ni a in ñani o ma
ja kii de ki kaxtnu'u de na kuechi
ni, ni a in ñayii ko ka'an u'vi ja
kuu ni.
22 Kovaa ka kuni sa ja jin
koniniso'o sa naxe jani ini ni,
vaa ja káxtnu'u ni a chi ka jini o
ja ni-ka'nu ñuu ñayivi a masu ka
ka'an va'a i ja kuu tnu'u ká'an
ni a —ka kuu de ka jiña'a de.
23 Te ni ka ndatnu'u tna'a de
ja jin ndatna'a de in kii, te kivi
yukan chi ni ki koo kua'a de
nuu iyo Pablo ma, te ni kaxtnu'u
Pablo ma nuu ndaka de ma sukan
tatnuni Su'si ma, te ni keja'a de
káxtnu'u de onde ne'e ma te onde
ni kukuee ma, te ndákaxtnu'u de
sukan ká'an ja ni yo kaxtnu'u
Moisés ma, ji'in sukan ka ka'an
tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u
ni yo wa'a Su'si ma siki iya kúu
Jesús ma.
24 Jaku de ni ka kandija ja ká'an
Pablo ma, te jaku de ñatuu ni ka
kandija.
25 Te ñatuu ni kuu jin ketna'a
ini de, te chukan kúu ja nuu ni
nde koo de ma, jiña'a Pablo ma:
—Sa'a, te ka jini o ja ja ndaa
kúu tnu'u ni wa'a Xtumani
Ndios ma ja ni ka'an Isaías ma
nuu yuva o tee jana'a ma. Sa'a ni
jiña'a ya de ma:
26 Kuá'an ni nuu ñayii ya'a,
te kuña'a ni:
Jin koniniso'o ni, kovaa masu
jin jaku'ni ini ni,
te jin konde'ya ni, kovaa
masu jin kuni ni.
27 Vaa ini anua ñayii ya'a
chi ni ka ndukaji,
te so'o i a ni ka nduvee,
te nduchinuu i ma chi ni
ka ndandesi i,
sukan-va'a ma jin kuni i ji'in
nduchinuu i ma,
te ma jin kuniso'o i ji'in
so'o i ma,
te ma jin jaku'ni ini i ma,
te ma jin ndasama ja ka
jani ini i ma,
te ma ndasava'a sa i,
kúu ya jiña'a ya de ma.
28 ’Te chukan kúu ja vitna, te jin
kuni ni ja Su'si ma, ni tetniñu ya
tnu'u maa ya a nuu ñayii masu
judío ka kuu i ma, sukan-va'a
kuu jin ndani'i ta'vi i. Te ñayii

yukan chi jin koniniso'o ndija i
vi —kúu de jiña'a de.
29 Te nuu ni jinu ni ka'an
Pablo ma sa'a, sani te kuan nu
koo tee judío ma, te ka tetna'a ka
tetna'a-nka de kuan nu koo de.
30 Te Pablo ma, ni iyo de uu
kuiya ve'e nuu ni kenuu de
ja koo de ma, te yukan ni yo
jan-ta'vi de ndaka ñayii ni yo jan
koo ma.
31 Te ni-yu'u ni-ini de káxtnu'u de
sukan tatnuni Su'si ma, te
káxtnu'u de siki Jesucristo Iya
Tátnuni ma nuu ndaka ñayii ka
ndatna'a ma, te ñatuu na in ni
ja'nu ndee.

Carta ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Roma ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Roma ma

1 Saña chi Pablo kúu sa, te jinukuechi sa nuu Jesucristo ma, te maa ya, ni kana ña'a ya ja ko kuu sa apóstol, te ni tetniñu ña'a ya ja kaxtnu'u sa tnu'u maa ya ma, te ni sa'a siin ña'a ya ja na kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a ká'an ya ma.
2 Te tnu'u ya'a kúu tnu'u ni skuiso Su'si ma onde xi'na-ka ma, te sukan ni ka tee tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a maa ya ma nuu tutu ndee tnu'u Su'si ma.
3 Te tnu'u ya'a ká'an siki Sa'ya Su'si ma, te maa ya chi ni kenda ñayivi ya, te ne'un sa'ya tata David ma ni kâku ya ñuu ñayivi ya, te Jesucristo iya tátnuni nuu o ma kúu ya.
4 Te ni kaxtnu'u Xtumani Ndios ma ja Sa'ya Su'si ma kúu ya, te iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma, vaa ni ji'i ya te ni ndateku ya ne'un ñayii ni ka ji'i ma.
5 Te Jesucristo ma chi ni skuta'vi ña'a ya tnu'u vii tnu'u mani ja ko kuu sa apóstol tee tetniñu maa ya ma, sukan-va'a ja maa ya ma, te kaxtnu'u sa nuu ndaka ñayii masu ñayii judío ka kuu i ma ja na jin kandija i Su'si ma te jin ko sa'a i sukan ká'an ya ma.
6 Te ne'un ñayii ya'a ka iyo maa ni, ja ni ndakana ña'a Jesucristo ma ja jin kondikin ni ya.
7 Te tée sa tutu ya'a, te tétniñu sa nuu ni ja ka iyo ni ñuu Roma a, ja ka kuu ni ñayii kútoo ña'a Su'si ma, te ni ndakana ña'a ya ja jin xndoo ni ndaka ja u'vi ma.
Te kúni sa ja Yuva o Su'si ma ji'in Jesucristo Iya Tátnuni ma, na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a te na sa'a tna ya ja jin koo mani ni.

Kúni Pablo ma ja ki'in de jin koto de ñayii ka iyo ñuu Roma ma

8 Xinañu'u kuiti, te ja maa Jesucristo ma, te ndakuan-ta'vi sa nuu Su'si o a ja jin kuu ndaka ni, vaa ni-ka'nu ni-tu'u ñuu ñayivi a ka jini i sukan vivii ka kuu ni ja ni ka kandija ni Su'si o a.
9 Te maa Su'si iya xi-nuu jinukuechi sa ja ni-yu'u ni-ini sa káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Sa'ya ya Jesús ma na'a ja

ñatuu ndúnaa ña'a sa vaa ndimaa
ndákune'e ña'a sa ora jikan-ta'vi
sa nuu maa ya ma.
10 Te ndimaa jikan-ta'vi xeen sa
nuu Su'si ma ja na taa ya tnu'u,
te na chindee chituu ña'a ya ja
na kuu jaan sa jan koto ña'a sa
nuu ka iyo ni a.
11 Vaa kúu ini xeen sa ja kuni
ña'a sa te ka'an sa sukan kúni
Xtumani Ndios ma ja jin ko sa'a
jin ko kuu ni, te jin ni'i-ka ni
tnu'u ndee tnu'u ndatnu.
12 Vaa na ka'an o ja sa'a jiniñu'u
ja jin ndaka'an-so'o nuu tna'a
ndaka o sukan-va'a jin kukanu
ini-ka o Su'si ma.
13 Jin kona'a ndaka ni ja jâ ni
kuu kua'a jichi kúni sa ja jan
koto ña'a sa, kovaa onde vitna
chi ndimaa iyo in ja ja'nu ndee
nuu sa, te ñatuu nde kúu jaan sa.
Chi vaa ja kúni sa kúu ja chindee
ña'a sa, sukan-va'a kuu jin sa'a
ni sukan játna ini Su'si ma, te
koo jayiñu'u ya, sukan chíndee
sa ndaka ñayii masu judío ka
kuu i ma te ka sa'a i sukan játna
ini Su'si ma.
14 Vaa nee yika sa nuu ñayii
ka ka'an sa'an griego ma ji'in
nuu ñayii ñatuu ka ka'an i
sa'an griego ma, ji'in nuu ñayii
ndichi ma ji'in nuu ñayii ñatuu
na tnu'u ndichi ka neva'a i ma,
ja ka iyo i ni-ka'nu ñuu ñayivi a.
15 Te chukan kúu ja ñu'u xeen ini
sa ja jaan sa ñuu Roma a nuu ka
iyo ni a, te kuu ka'an kachi sa
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu
ndaka ni.

Tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma chi iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu i ja chindee ña'a i ja jin nduu o ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa

16 Vaa masu kúkan-nuu sa ja
káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma, vaa tnu'u vii tnu'u
va'a ya ma chi iyo i ji'in tnu'u
ndee tnu'u ndatnu maa ya ma,
te ndaka ñayii ka kandija tnu'u
vii tnu'u va'a ya ma chi jin
ndani'i ta'vi i. Te kúni Su'si ma
ja xinañu'u jin koniniso'o ñayii
judío ma, sani te jin koniniso'o
ñayii masu judío ka kuu i ma.
17 Vaa tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma sa'a ja jin nduu o ñayii
ka sa'a ja va'a ja ndaa ma, te
káxtnu'u i sukan jin kandija
o Su'si ma te jin kukanu ini
o ya ni-kani ni-jika. Te suni sa'a
ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma:
"Ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma chi
suu i koteku ni-kani ni-jika, vaa
kúkanu ini i Su'si ma." Sa'a ká'an.

Sukan ka ndiso kuechi ndaka ñayii ñuu ñayivi a

18 Vaa maa Su'si ma, onde
andivi ma iyo ya, te káxtnu'u ya
sukan ndákiti ini ya ja ñatuu
játna ini ya sukan ka sa'a
ñayii ma ja u'vi ma ji'in ja ka
sa'a u'vi tna'a i ma, vaa ñayii
yukan chi ka ja'nu ndee i ja jin
kandija jaku-ka ñayii ma tnu'u
ndaa tnu'u ndija ya ma.
19 Vaa sukan ka jini yo'o ja iyo in
Su'si ma, te ka jini o sukan sa'a

sukan kúu ya ma, te suni ka jini
tna ndaka ñayii ka sa'a ja u'vi ma
ndaka ja va'a sa'a Su'si ma, vaa
maa ya káxtnu'u ja iyo ya.
20 Vaa yo'o chi ñatuu ka kundee
maa o jin kuni o sukan kaa
sukan iyo ya ma. Kovaa nuna
jin ndasa'a o kuenda ndaka ja
ni sa'a ya ji'in tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ma onde nuu ni kuva'a
ñuu ñayivi a, te jin kuni o ja
iyo ya ja kúu ya Su'si o ma
ni-kani ni-jika. Te chukan kúu ja
ñayii ka sa'a ja u'vi ma, masu kuu
jin ka'an i ja ñatuu na Su'si iyo.
21 Te visi jâ ka jini ñayii ma
ja iyo Su'si o a, kovaa ñatuu
ka ndachiñu'u i maa ya ja
kúu ya Su'si ma, te ñatuu ni ka
ndakuan-ta'vi i nuu ya, su'va ni
ka sa'a ndee i ini anua i ma, te ni
ka ndandesi ini anua i ma.
22 Vaa ka ka'an i ja ka jini xeen i,
kovaa masu ka jini kuiti i, su'va
ka kuneé ka ku-uun i, te su'va
vi'i-ka ni ka sa'a ndee i ini
anua i ma nuu Su'si ma.
23 Te ni ka xndoo i jayiñu'u Su'si
iya téku ni-kani ni-jika ma, te ni
ka ndasa'a i in yunuu ñayii, te
vitna ja ñayii a chi ñayii naa-ni
kúu i, te ni ka sa'a i yunuu
lasaa ma, ji'in yunuu koo ma,
ji'in yunuu ndeva'a-ni kiti ma, te
ka chiñu'u i.
24 Chukan kúu ja Su'si ma chi ni
xndoo ya i, te ka sa'a maa i ndaka
ja u'vi ma, sukan ka jani ini anua
maa i ma. Te ka xtivi i maa i ma.
25 Te sukan ni ka ndaxsama i
tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si ma,
te ni ka jan-ta'vi i tnu'u xnda'vi
tna'a ma, vaa ka chiñu'u i ndaka
ja iyo ñuu ñayivi a ja ni sa'a
Su'si ma, kovaa ka ndunaa i ja
jin ndachiñu'u i maa iya ni sa'a
ndaka ja iyo ñuu ñayivi a. Kovaa
yo'o chi ka jini o ja Su'si ma, iyo
jayiñu'u ya ni-kani ni-jika ma. Te
sukan kó kuu.
26 Chukan kúu ja Su'si ma, ni
xndoo ya i ja jin sa'a maa i ja
u'vi ma te jin tna'a maa i ja
kan-nuu. Vaa ka iyo ña'a chi ka
jatna ini tna'a ña ja ndi-tna'a
ña'a ña, te jin ko kusu ña, te ka
sa'a ña ja kayu'u ja kan-nuu, te
masu sukan ni jani, ni ka'vi ini
Su'si ma.
27 Suni tna tee ma, ni ka xndoo de
ja jin ko kusu de ji'in ñasi'i de ma,
te ni ka jatna ini-ka de ja ndi-tna'a
tee de ma jin ko kusu, te ka
sa'a de ja kayu'u ja kan-nuu. Te
ja sukan ka sa'a ka kuu de ma,
te sa'a Su'si ma ja jin ndo'o jin
neni de.
28 Te kuechi ja ñatuu ka
kandija i Su'si ma, te ni sa'a ya
ja janitnuni i ma ni ka nduneé,
ni ka ndu-uun-nka, te ñatuu nde
ka ndasa'a i kuenda ja masu nde
jiniñu'u ndaka ja ka sa'a i ma.
29 Te ndimaa ja u'vi kúu ndaka ja
ka sa'a i ma, vaa ka kivi nduu i
ji'in ñayii ni masu ni ka tnanda'a
ji'in i ma, te ka iyo i ja ka skiti
ini i in-ka ñayii ma, inundiyo
ini i ma, ka sa'a i ja u'vi ma,
ka kukueñu ini i ma, ka ja'ni
tna'a i ma, ka kanaa i ma, ka

xnda'vi tna'a i ma, ka ka'an neé
ka ka'an ñuu i ma,
30 ka skanduu yu'u i ma, ka
ka'an i tnu'u tna'a i ma, ñatuu
ka kuni sii i nuu Su'si ma, ñatuu
na respetu i ma, inuvixi xeen ka
ndaa i ma, ndimaa ja u'vi ka jani
ini i ja jin sa'a i ma, masu ka
kandija i nuu yuva nuu si'i i ma,
31 inundee ini i ma, masu
inundija i ja inuva'a ini i ma, ka
sa'a ndeva'a i ñayii nda'vi ma,
masu kuu jin koo mani i ma, ni a
jin kunda'vi ini i ñayii ma.
32 Visi jâ ka jini i sukan jani ini
Su'si ma ja ñayii ka sa'a sukan ma
ka kuu ñayii jin kûu ma, kovaa
sukan-ka ka sa'a i. Te masu ka
iyo sii ini i ja maa-ni i ka sa'a
sukan ma, chi su'va ka kuni i ja
ndaka-ka ñayii ma na jin ko sa'a
sukan ka sa'a i ma.

Sukan ndakan ndandaa Su'si ma kuenda nuu in in o

2 Vaa masu kuu yanduu ja sa'a
ja kúu ni a, ndeva'a-ni na
in kúu ni. Ndijin ja xtekuechi
ni tna'a ni ma, te maa ni,
ndáxtekuechi ni maa ni, te jiso
kuechi maa ni, vaa tna'a ja
xtekuechi ni tna'a ni ma, chukan
kuiti kúu ja sa'a maa ni a.
2 Vaa ka jini o ja maa Su'si ma
ka'nde tniñu ñayii ka sa'a ndaka
ja u'vi ma, te sukan, te jin
ndachunaa ndi'i jin ndachunaa
tu'u maa i ja ka sa'a i ma.
3 Te ndijin ja xtekuechi ni tna'a
ni ma te sa'a ni ja ka sa'a i ma,
¿jani ini ni ja kaku ni nuu
Su'si ma kivi ndakan ya kuenda
nuu ni ma?
4 ¿Xi saxiko ni ja vii ja va'a
sukan kuee ini ya ma vaa kútoo
ña'a ya ma? ¿Te ñatuu ndása'a ni
kuenda ja va'a ini ya kúu, chukan
kúu ja káxtnu'u ya ichi ndaa ko
kaka ni ma, sukan-va'a ndakani
ndaka'vi ini ni te kondikin ni
Su'si ma?
5 Kovaa ja sukan ndee ini ni a
te ñatuu ndákani ndáka'vi ini
ni a, sa'a ni ja ndákiti xeen ini
Su'si ma nuu ni, kivi kenda ja
ndakan ndi'i ndakan tu'u ya
kuenda nawa ni yo sa'a, ni yo
kuu ni ma.
6 Te ndi-in ndi-in o jin ndani'i jin
ndatna'a nde a kúu ja ni ka sa'a,
ni ka kuu o nuu ya ma.
7 Nde o ka ndi ini ja jin ndani'i
ta'vi o te jin koteku o ni-kani
ni-jika ma, te jin ni'i o jayiñu'u
nuu Su'si ma te ka'an ya ja ja
vava'a kúu ja ni ka sa'a, ni ka
kuu o ma, nuna jin ku'un ini o ja
jin ko sa'a o ja va'a ja ndaa ndija
nuu ya ma, te jin ni'i o ndaka
cha'a te jin koteku o ni-kani
ni-jika ma.
8 Kovaa ndákiti xeen ini ya nuu
ñayii inuso'o ka ndaa i ma, ja
ñatuu ka kandija i ja ndaa ká'an
nuu tnu'u maa ya ma, su'va ka
sa'a-ka i tna'a ja ñatuu játna ini
Su'si ma.
9 Te tnundo'o tnuneni ji'in tnu'u
xii ini kua'a ya nuu ñayii ka sa'a
ja u'vi ma. Cha'a chi xinañu'u
ñayii judío ma jin ndo'o. Sani te

ñayii masu judío ka kuu i ma, jin
ndo'o tna i.
10 ¡Kovaa naka jayiñu'u ji'in
tnu'u sii ini koo nuu ndaka ñayii
ka sa'a ja va'a ma! Cha'a chi
xinañu'u ñayii judío ma, jin
ni'i. Sani te ñayii masu judío ka
kuu i ma, jin ni'i tna i.
11 Vaa nuu Su'si ma chi inuu-ni
ka kuu ndaka o, visi ndeva'a-ni
ñuu o.
12 Vaa ndaka ni ja ñatuu ka jini
ni tnu'u ni wa'a Su'si ma ja ni
ndakaxtnu'u Moisés ma te ni ka
yo sa'a ni ja u'vi ma, te suni jin
skenaa ni maa ni nkuu, visi ñatuu
ka jini ni sukan ni ndakaxtnu'u
Moisés ma. Te ndaka ndijin ja
ka jini ni tnu'u ni wa'a Su'si ma
ja ni ndakaxtnu'u Moisés ma te
ni ka yo sa'a ni ja u'vi ma, te
sukan ká'an tnu'u ni ndakaxtnu'u
Moisés ma, sukan ndakan ndaa
Su'si ma kuenda nuu ni.
13 Vaa masu ñayii yika-ni ja
niniso'o-ni i tnu'u ni kaxtnu'u
Su'si ma nuu Moisés ma ka kuu
ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa
nuu Su'si ma. Chi ña'a. Su'va
ká'an Su'si ma ja ñayii ka sa'a ka
kuu sukan ndee tnu'u ni tatnuni
Su'si ma nuu Moisés ma ka kuu
ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa nuu
Su'si ma.
14 Vaa ñayii masu judío ka
kuu i ma te ñatuu na tnu'u ni
yo ndakaxtnu'u Moisés ma ka
jini i, kovaa ka jini i nde a kúu
ja va'a ma ji'in ja u'vi ma, te
maa i ka ndasa'a kuenda nawa
jin sa'a i ma.
15 Te sa'a, te ka kaxtnu'u i ja iyo in
tnu'u tátnuni ini anua i ma, te ka
kaxtnu'u i sukan ka jani ka ka'vi
ini i ma, te ka ndakunitnuni i
naxe ka sa'a ka kuu i ma nú ja
va'a xi ja u'vi kúu.
16 Sa'a ko kuu kivi sunkoo Yuva
o Su'si ma Sa'ya ya Jesucristo ma,
ja ndakan ndaa ya kuenda nuu in
in o ja ka kuu o ñayii a nawa ni
ka yo sa'a yu'u o ma, sukan ká'an
tnu'u vii tnu'u va'a káxtnu'u sa a.

Ñayii judío ma chi masu ka sa'a kuiti i sukan ká'an tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma

17 Ndijin ja ká'an ni ja kúu ni
judío, te kúkanu ini ni tnu'u ni
ndakaxtnu'u Moisés ma, te ká'an
ni ja sa'ya Su'si ma kúu ni,
18 te ká'an ni ja jini ni sukan kúni
Su'si ma ja jin sa'a o ma, te jâ ni
kutu'va ni tnu'u ni ndakaxtnu'u
Moisés ma, te jini ni ndakaji ni
ja va'a ma.
19 Te jani ini ni ja kúu ni ñayii
káxtnu'u tnu'u Su'si ma nuu ñayii
ñatuu ka jini ma te kuan koo neé
kuan koo uun maa i ma, te ñu'u
ndú'va kúu ni nuu ñayii ka iyo
nuu nee ma sa'a ni tnu'u.
20 Te jani ini ni ja teskua'a kúu
ni nuu ñayii ñatuu ka jini ma,
ji'in nuu ñayii yika ni ka keja'a i
ka ndanduku i Su'si ma, vaa maa
ni chi jâ jini ni tnu'u ndaa tnu'u
ndichi ni ndakaxtnu'u Moisés ma.
21 Ndijin ja káxtnu'u ni nuu in-ka
ñayii a, ¿naku ñatuu ndákaxtnu'u
ni nuu maa ni a naxe kúni

Su'si ma ja ko sa'a ko kuu ni?
Ndijin ja káxtnu'u ni nuu in-ka
ñayii ja máko jin sakui'na i ma,
¿te sakui'na maa ni?
22 Ndijin ja ká'an ni ja ma kuu
ndatuu tee ma ji'in in-ka ña'a ma,
¿te maa ni ndátuu ji'in in-ka
ña'a ma? Ndijin ja saxiko ni ja
masu Su'si ka kuu ma, ¿te kivi ni
nuu ka ñu'u i ma, te sakui'na ni?
23 Ndijin ja kúvixi maa ni ja jini
ni tnu'u ndaa ni ndakaxtnu'u
Moisés ma, kovaa sa'a ni ja ka
saxiko ñayii a Su'si o ma, vaa
ñatuu sa'a ni sukan ká'an ya ma.
24 Sukan ká'an tutu ndee tnu'u
Su'si o a: "Ja kuechi ndijin a, te
ñayii masu judío ka kuu i ma, ka
ka'an ndeva'a i ja kuu Su'si o a."
Sa'a ká'an tnu'u ya a.
25 Ja ndaa kúu ja nuna kitnuni
o chi chindee ña'a i, nuna sa'a
o sukan ká'an tnu'u ni tatnuni
Moisés ma. Kovaa nú ma sa'a o,
te ko kuu o sukan-ni ka kuu ñayii
ñatuu ka yitnuni i ma.
26 Chukan kúu ja in ñayii ñatuu
yitnuni ma te sa'a i sukan ká'an
tnu'u ni ndakaxtnu'u Moisés ma,
kuenda tnu'u ja yitnuni i kúu,
ká'an Su'si ma.
27 Vaa ñayii ñatuu yitnuni
yikikuñu i ma kovaa kándija i
ndaka tnu'u Su'si ma ja ni
ndakaxtnu'u Moisés ma, kuu
ndaka'an i kuechi ni a, vaa visi
neva'a ni tutu ndee tnu'u ni
tatnuni Su'si o a, te visi yitnuni
ni a, kovaa ñatuu sa'a ni sukan
ká'an tnu'u Su'si ma ja ni ka'an
Moisés ma.
28 Vaa ja ko kuu o ñayii judío ma
chi masu yika-ni ja sa'a o sukan
ka sa'a ñayii judío ma ja ka
chitnuni i yikikuñu i ma kúu. Chi
ña'a.
29 Su'va ja jin ko kuu o ñayii judío
ndija ma kúu ja nú ni nduvii ni
ndundoo ini anua o a, te sukan,
te ini anua o a ni nukitnuni
ndija i nuu Su'si ma. Vaa masu
yika-ni ja kúu ká'vi o sukan ndee
tnu'u ni ka'an Moisés ma kúu
ja ko kuu o ñayii judío ma chi
su'va nú maa Xtumani Ndios ma
ni ndaxsama ña'a. Te ja ñu'u
ini o kúu ja Su'si ma ndaka'an
va'a ndaka'an vii ja sa'a o ma, te
masu ñu'u ini o ja ñayii ma, jin
ka'an vii ja sa'a ja kuu o ma.
3 Chukan kúu ja, ¿nawa ka ni'i
o ja ka kuu o judío ma? ¿Xi
nawa chíndee ña'a ja jákitnuni
o ma?
2 Kua'a xeen ja jin ni'i o ja ka kuu
o ñayii judío a, nuna jin jaku'ni
ndaa ini o tnu'u Su'si o a. In kúu
ja ni kukanu ini ña'a Su'si ma ja
nuu nda'a yo'o ni xndoo ya tnu'u
ni tatnuni ya ja jin ko sa'a o ma.
3 Chukan kúu ja, ¿naxe ka'an o?
Nú in nde ni ñatuu kándija, te
¿ja ñatuu kándija ni ma, sa'a i
ja ma sa'a-ka Su'si ma ja ni
skuiso ya ma?
4 Ña'a, vaa Su'si ma chi in ja ni
ka'an ya ja sa'a ya ma, chi ûni
sa'a ya, visi sukan-ni kúu maa
ñayii a ja ñatuu sa'a i ja ndaa ma.
Vaa sa'a ká'an tutu ndee tnu'u
Su'si o ma:

Sukan-va'a jin ndakunitnuni
ñayii ma ja tnu'u ndaa
tnu'u ndija kúu tnu'u
ká'an ni a, vi Su'si,
te ñatuu na in ká'an ja
masu ja'nde ndaa ni
tniñu ñayii ma.
Sa'a ni jiña'a David ma Su'si ma.
5 Kovaa ka iyo jaku ñayii ma
ja ka ka'an i ja kuechi ja u'vi
ka sa'a i ma, te iyo-ka jayiñu'u
Su'si ma. Te ka jani ini i ja
chukan kúu ja masu va'a ini
Su'si ma ja xndo'o xneni ya i ma.
Sa'a ndáka'an sa sukan ka ká'an
jaku ñayii ma. Te yo'o, ¿naxe jin
ka'an tna o?
6 ¡Masu kuu ja jin ka'an o sukan!
Vaa nú ma xndo'o xneni ya
ñayii ka ndiso kuechi ma, ¿naxe
ka'nde ya tniñu ñayii ka iyo ñuu
ñayivi a?
7 Te in-ka tnu'u ja ka ka'an
ñayii yukan kúu ja ndaka tnu'u
ka ka'an i ja masu ja ndaa
kúu ma, kovaa sa'a tnu'u ka
ka'an i ma ja ka ndasa'a jaku-ka
ñayii ma kuenda ja maa in-ni
Su'si ma ká'an tnu'u ndaa tnu'u
ndija ma, te ka ndachiñu'u
xeen-ka ñayii ma Su'si ma. Te ka
ka'an ñayii tnu'u ma: "¿Te naku
ka ka'an i ja ka ndiso kuechi o?",
ka kuu i ka ka'an i.
8 Kovaa nuna jin kandija o ja
ka ka'an ñayii tnu'u ma, te ¿xi
jin ka'an tna o ja jin sa'a o
ja u'vi ma, sukan-va'a nduu i
ja va'a ma? ¡Masu kuu ja jin
ka'an o sukan! Kovaa maa ñayii
yukan, ka ka'an i tnu'u sa ja sa'a
káxtnu'u sa. Kovaa maa Su'si ma
chi jini ya ja sukan ka ka'an i
tnu'u sa ma, te kenda kivi ja
ndakan ya kuenda nuu i ja sukan
ka ka'an i ma, te jin ndachunaa
maa i.

Ni-in ñayii ñatuu sa'a ja va'a nuu Su'si ma

9 ¿Te naxe jin ka'an o? ¿Yo'o ja
ka kuu o judío a, ñayii va'a-ka ka
kuu o sana ñayii masu judío ka
kuu i ma? Ña'a, vaa ndaka o ji'in
ñayii masu judío ka kuu i ma, jâ
ka ndiso kuechi o nkuu.
10 Sukan ká'an tutu ndee tnu'u
Su'si ma:
Ni a in ñayii sa'a ja va'a.
11 Ni a in ñayii jáku'ni ini.
Ñatuu na in ndánduku
Su'si ma.
12 Ndaka i ni ka ski'in maa i.
Ndaka i, masu ñayii jin
kuu-ka ka kuu i.
Ñatuu na in sa'a-ka ja va'a,
ni a in-nka i.
13 Sukan kini kaa nuu ka
yinee ndiyi ma nuna
ndanune i ma,
sukan ka kuu tnu'u ka kana
koo sukun ñayii ma.
Te ja ka ka'an i ji'in yaa i ma,
ja ka xnda'vi i ñayii ma kúu.
Te sukan kúu venenu koo ma,
sukan kúu ja ka ka'an i
ji'in ñii yu'u i ma.
14 Te ka ñu'u chitu yu'u i ma
ja u'vi ja kini ja ka
ka'an i ma.

15 Te ja'a i ma ka jika ñama-ka
kuan koo i ja jin
ka'ni i ñayii ma.
16 Ka xndoo nda'vi ka xndoo
kee i ichi ka jika i ma,
17 vaa ñatuu ka jini i naxe
jin koo mani i ji'in
ñayii ma.
18 Te ñatuu ka yu'u i ja
Su'si ma chi nde'ya
ña'a ya.
19 Kovaa ka jini o ja ndaka
sukan ndee tnu'u Su'si ma, ká'an i
ja jin kuu maa ñayii ka jani ini i
ja nuna jin sa'a i ndaka sukan
ká'an tnu'u ni tatnuni Moisés ma,
te jin ndani'i ta'vi i. Kovaa
ña'a. Vaa maa Su'si ma ndakan
kuenda nuu ndaka ñayii ka iyo
ñuu ñayivi a, te jin ndachunaa i
ndaka nawa ni ka yo sa'a, ni ka
yo kuu i ma. Te kivi yukan masu
na in kuu ka'an-ka.
20 Vaa visi tnuñu maa ñayii ma ja
sa'a i ndaka sukan ndee tnu'u ja
ni wa'a Su'si ma nuu Moisés ma,
kovaa ni a in ñayii ma, masu
kundee i sa'a i ja va'a nuu ya ma
te ndani'i ta'vi i. Vaa tnu'u ni wa'a
Su'si ma nuu Moisés ma, yika-ni
ja sa'a i kúu ja ndákunitnuni
ñayii ma ja ja u'vi ni sa'a i ma te
ni jiso kuechi i nuu Su'si ma.

Ja ni ka kukanu ini o Jesucristo ma ja suu ya ni chunaa nuu tniñu o ma te ni ka kaku o nuu ja u'vi ma

21 Kovaa vitna, te Su'si ma, ni
kaxtnu'u ya in-ka tnu'u jaa sukan
jin ndayaa o nuu ja u'vi ma te
jin ko kuu o ñayii jin ko sa'a
ja va'a ja ndija nuu ya ma. Vaa
onde Moisés ma ji'in tee ni ka
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, ni ka yo kaxtnu'u de ja
sukan ko kuu ma.
22 Chukan kúu ja ndeva'a-ni na
in kukanu ini Jesucristo ma ja
maa ya ni chunaa nuu tniñu i ma
nuu ni ji'i ya nuu krusi ma chi
sakanu ini Su'si ma kuechi i ma.
Vaa ndaka ñayii ka kukanu ini i
Jesucristo ma, kuu jin sa'a i ja
vii ja va'a ma. Vaa Su'si ma chi
masu nde sa'a siin ya ni-in jichi
ñayii ma,
23 vaa ndaka ñayii ma, ni ka sa'a i
ja u'vi ma te ni ka jiso kuechi i
nuu Su'si ma, chukan kúu ja ni ka
kujika i nuu iyo jayiñu'u ya ma.
24 Kovaa Su'si ma chi ni kunda'vi
ini ña'a ya, te ni skuta'vi ña'a ya
tnu'u vii tnu'u mani ya ma, te
ni sa'a ya ja maa Jesucristo ma
ni ndachunaa nuu tniñu o ma,
te sukan, te ni ka kaku o nuu ja
u'vi ma.
25 Vaa ni tetniñu Su'si ma
Jesucristo ma ja kûu ya, te ni jati
niñi ya ma ja jin kuu o ma. Te
nuna jin kukanu ini o ja sukan ni
ndo'o Jesucristo ma nuu tniñu
o ma, chi ndasavii ndasandoo
ña'a Su'si ma nuu ndaka ja u'vi
ni ka yo sa'a o ma. Te Su'si ma,
ni kaa kuee ini ya, vaa ñatuu
ni xndo'o xneni ya ñayii ma ja
kuechi ndaka ja u'vi ni ka yo
sa'a i ma.

26 Kovaa onde vitna, te jâ ni
kaxtnu'u ya ja iya sa'a ndimaa
ja va'a ja ndaa kûu ya, vaa ni
ndachunaa maa ya ndaka kuechi
ni ka yo sa'a o onde xi'na-ka ma.
Te suni sukan káxtnu'u ya ja
maa ya sa'a ja ndaka o ja ka
kukanu ini o Jesús ma te ni ka
jan-ta'vi o ya ma, te ñatuu-ka na
kuechi ka ndiso o nuu Su'si ma,
te jin nduu o ñayii ka sa'a ja va'a
ja ndaa nuu Su'si ma.
27 Chukan kúu ja, ¿ndenu iyo ja
ká'an ñayii ma ja maa i kúu sa'a
ndaka ma? Masu na in kuu sa'a
kuiti ja va'a, ja maa in-ni i ma.
Nú masu ja onde kukanu ini i
Jesucristo ma, sana kuu sa'a i
ndaka ja va'a ma.
28 Te chukan kúu ja ka ndasa'a o
kuenda ja masu kuechi ja ni ka
yo sa'a o ndaka ja ni kaxtnu'u
Moisés ma, te ni ka nduu o ñayii
ka sa'a ja va'a, chi ña'a. Vaa onde
ni ka kukanu ini o Jesucristo ma,
saa ni chindee ña'a ya ja ni ka
nduu o ñayii ka sa'a ja va'a ja
ndaa.
29 ¿Te Su'si ma, Su'si maa in-ni
ñayii judío ma kúu ya? Te ñayii
masu judío ka kuu i ma, te ¿masu
Su'si tna i kúu ya? Ñatuu na in
ko kani ini sukan, vaa Su'si ma
chi suni Su'si tna i kúu ya.
30 Vaa Su'si ma chi maa in-ni ya
kúu Su'si ndaka o a. Te nú ñayii
judío ma, jin kukanu ini i ya, te
sa'a ya ja jin nduu i ñayii jin ko
sa'a ja va'a ja ndaa ma. Te suni
sukan sa'a tna ya ja jin kuu ñayii
masu ñayii judío ka kuu i ma,
nuna jin kukanu ini i ya.
31 Chukan kúu ja, yo'o ja ka
kukanu ini o Jesucristo ma, te
masu kuu jin ka'an o ja masu
jiniñu'u tnu'u ni wa'a Su'si ma
nuu Moisés ma. Su'va yo'o ja ka
kukanu ini o Jesucristo ma, ka
ka'an o ja kanuu xeen-ka tna kúu
tnu'u ni kaxtnu'u Su'si ma nuu
Moisés ma.

Sukan ni kandija Abraham ma ja ni jiña'a Su'si ma, sukan jín kondikin tna o jin sa'a o

4 ¿Te naxe jin ka'an o ja
kuu tna'a o tee ni yo nani
Abraham ma? ¿Nawa ni ni'i
maa de ja kuu maa de?
2 Nute kuechi ja ni yo sa'a de ma
te jin kuña'a i ja in tee sa'a ja
va'a kúu de chi savixi de maa de.
Kovaa nuu Su'si ma masu kuu jin
savixi o maa o.
3 Vaa ¿nawa ká'an tutu ndee
tnu'u Su'si ma? Ká'an i ja:
“Abraham ma chi ni kukanu
ini de Su'si ma, te ni ndaka'an ni
ndakachi ya ja in tee sa'a ja va'a
ja ndaa kúu de.”
4 Va'a-ni, vaa ñayii satniñu ma
chi masu kuu ka'an o ja ja
skuta'vi ña'a jito'o i ma kúu ja
ni chuya'vi de i ma chi ja ni
satniñu i ma kúu.
5 Kovaa Su'si ma kúu iya sa'a
ja onde ñayii ka sa'a ja u'vi ma
te ka ndiso kuechi i ma chi
kuu jin ko kuu i ñayii jin ko
sa'a ja va'a ja ndaa. Nuna jin

kukanu ini i Su'si ma, te ka'an
Su'si ma ja kuechi ja ni ka
kukanu ini i ya ma, te ñayii va'a
ni ka nduu i.
6 Suni sukan ká'an David ma ja
va'a xeen kúu ñayii ja visi ñatuu
na ja va'a ni yo sa'a i ma kovaa
ni kukanu ini i Su'si ma, te ni
kuatundi'ya ña'a ya, te ni nduu i
in ñayii sa'a ja va'a ja ndaa. Vaa
sa'a ká'an David ma:
7 ¡Naka vii naka va'a ka kuu
ñayii ja ni sakanu ini Iya
Tátnuni ma kuechi i ma
te ni ka naa ndaka ja u'vi
ni ka yo sa'a i ma!
8 ¡Naka vii naka va'a kúu ñayii
ja ñatuu ndánduku Iya
Tátnuni ma kuenda
ndaka ja u'vi ni yo
sa'a i ma!,
kúu de ká'an de.
9 Te tnu'u mani ja ni ka'an
David ma, ¿nawa ka jani ini
ni? ¿Ja jin kuu maa in-ni ñayii
judío ma kúu, xi suni ni ka'an de
ja jin kuu ñayii masu ñayii judío
ka kuu i ma? Ja jin kuu ndaka o
kúu, vaa ká'an sa ja Abraham ma
chi ni kukanu ini de Su'si ma, te
ni ndaka'an ni ndakachi ya ja in
tee sa'a ja va'a ja ndaa kúu de.
10 ¿Te naxe ni iyo de nuu ni ká'an
Su'si ma sukan? ¿In tee yitnuni
sukan ka yitnuni tee judío ma
kúu de nuu ni ka'an Su'si ma
sukan, xi in tee ñatuu kitnuni-ka
kúu de? Masu in tee yitnuni
kúu de. Ña'a chi in tee ñatuu
kitnuni-ka kúu de nuu ni ka'an
Su'si ma sukan.
11 Kovaa jâ ni kukanu
ini de Su'si ma visi ñatuu
kitnuni-ka de ma, sani te ni
jakitnuni de, sukan-va'a ko kuu i
in seña ja kaxtnu'u i ja jâ ni
kukanu ini de Su'si ma te ni
kandija de ja ká'an Su'si ma te jâ
ni nduu de in tee sa'a ja va'a ja
ndaa. Te chukan kúu ja iyo de ja
ko kuu de yuva ndaka ñayii ka
kukanu ini Su'si ma visi ñatuu
ka yitnuni tee ma, vaa ká'an
Su'si ma ja jâ ni ka nduu i ñayii
ka sa'a ja va'a ja ndaa sukan
játna ini maa ya ma.
12 Te suni Abraham ma, kúu de
yuva ndaka ñayii judío ja ka
yitnuni i ma. Kovaa masu yuva
ndaka ñayii judío ma kúu yuva o
Abraham ma, nú masu ja kúu de
yuva nanimaa ñayii judío ka sa'a
sukan ni yo sa'a maa de ma.
Na ko ka'an o ja kúu de yuva
ndaka ñayii ka kukanu ini Su'si
ma-ni, sukan ni yo kukanu ini
maa de Su'si ma nuu ñatuu
kitnuni-ka de ma.
13 Te ni skuiso Su'si ma nuu
Abraham ma ja maa de ji'in sa'ya
tata de ma, jin kuta'vi de ji'in i
ni-ka'nu ñuu ñayivi a. Kovaa
masu kuechi ja ni sa'a de ndaka
ja ni kaxtnu'u Moisés ma kúu
ja ni skuiso Su'si ma sukan ma.
Nú masu ja kuechi ja ni kukanu
ini de Su'si ma kúu, te ni nduu de
tee sa'a ja va'a ja ndaa.
14 Vaa nute ñayii ka sa'a ndaka
ja ni kaxtnu'u Moisés ma, jin ko
kuu i ñayii jin kuta'vi ni-ka'nu
ñuu ñayivi a chi ñatuu jiniñu'u ja

jin kukanu ini o maa Su'si ma, te
masu nde jiniñu'u tnu'u ni skuiso
Su'si ma nuu Abraham ma.
15 Vaa tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma, sa'a i ja ndákiti
ini Su'si ma nuu o a, nú ñatuu
kándija o te ñatuu sa'a o sukan
ká'an ma. Kovaa nú ñatuu
kuni-ka o tnu'u ni ka'an ni kachi
Moisés ma chi masu sa'a o ja
ndakiti ini Su'si ma nuu o nawa
ni sa'a maa o ma, vaa ñatuu
kuni-ka o ma.
16 Chukan kúu ja ka jini o
ja kuechi ja ka kukanu ini o
Su'si ma, te jin ndani'i o ja
ni skuiso ya ma ja skuta'vi
ña'a ya ma. Te ja ndaa ndija ja jin
nduta'vi sa'ya tata Abraham ma
sukan ni skuiso Su'si ma. Kovaa
masu maa in-ni ñayii ka sa'a
sukan ni kaxtnu'u Moisés ma, jin
nduta'vi sukan ni skuiso Su'si ma,
chi suni ñayii ka kukanu ini
Su'si ma te ka kuu i sukan ni
yo kuu Abraham ma, jin ndani'i
ta'vi tna i. Vaa yuva ndaka o
kúu de.
17 Suni sukan ká'an tutu ndee
tnu'u Su'si ma, ja ni jiña'a ya
nuu Abraham ma: "Jâ ni sunkani
ña'a sa ja ko kuu ni yuva kua'a
ñuu." Sukan ni jiña'a Su'si ma,
vaa ni kukanu ini de ya ja kuu
ndaxteku ya ñayii ni ka ji'i ma te
kuu ka'an ya ja ndaka ja ñatuu ka
nde'ya o a ñuu ñayivi a, kuenda
tnu'u ja jâ ka iyo i kúu.
18 Te Abraham ma chi ni
kukanu ini de Su'si ma, visi
ñatuu kuni-ka de naxe ko kuu ja
sa'a ya ja ni skuiso ya nuu de ma,
vaa suu de ko kuu yuva ñayii
ndaka ñuu ma. Vaa sa'a ni jiña'a
Su'si ma: "Sukan kua'a tiuxini ka
iyo andivi ma, sukan kua'a sa'ya
tata ni ko kuu", kúu ya jiña'a ya.
19 Te visi jâ ni kuu nija'nu de te
ñatuu-ka na tnu'u ndee tnu'u
ndatnu yikikuñu de ma vaa jâ
yi'i de cientu kuiya, te Sara ma
chi in ña'a masu kuu koo sa'ya
kúu ña, kovaa ñatuu ni sanuu de
chi ni kukanu ini de Su'si ma.
20 Te ñatuu ni jani uu ni jani
uni ini de chi ni kandija de
sukan ni skuiso Su'si ma, te ûni
ni kukanu ini-ka de ya, te ni
ndachiñu'u de ya.
21 Vaa ni kandija de ja ni ka'an
Su'si iya kúu sa'a ndaka ma, te ni
kukanu ini de ya ja sa'a ya ndaka
sukan ni skuiso ya ma.
22 Chukan kúu ja: "Ni ndaka'an
ni ndakachi Su'si ma ja in tee
sa'a ja va'a ja ndaa kúu de."
23 Te masu ja kuu maa in-ni de
kúu ja ndee tnu'u ni ka'an
Su'si ma.
24 Suni ja jin kuu tna o kúu ja
ká'an tnu'u Su'si ma, nú ka
kukanu ini o Su'si iya ni sa'a ja
ni ndateku Jesucristo ma ne'un
ñayii ni ka ji'i ma.
25 Te Jesucristo ma chi ni ji'i ya
kuechi ja u'vi ni ka yo sa'a o ma,
te ni ndateku ya, sukan-va'a
yo'o, te jin kukanu ini o ya, te jin
ko kuu o ñayii ka sa'a ja va'a ja
ndaa sukan játna ini Su'si ma.

Ja ni ka kukanu ini o Jesucristo ma te ni ka ndumani o ji'in Su'si ma

5 Ja ni ka kukanu ini o Su'si ma,
te ni ndasandaa ni ndasandija
ña'a ya, te ja maa Jesucristo iya
tátnuni nuu o a, te ni sa'a ya ja
jin koo mani o ji'in Su'si ma.
2 Te ja ni ka kukanu ini o ya a, te
ja maa tna ya a, te ni kuu ni ka
ndani'i o ja va'a ja vii ni skuta'vi
ña'a Su'si ma, te suu kúu ja jin
konukuiñi va'a o nuu ya. Te ûni
ka kutachi xeen o ja ka ndetu o
ja jin ni'i o jayiñu'u Su'si ma.
3 Te masu cha'a-ni chi suni ka
kutachi xeen o ora ka ndo'o ka
neni o ma. Vaa ka jini o ja nuna
jin ndo'o jin neni o ma chi sa'a i
ja ko kuu o ñayii kava kuee ini.
4 Te nuna kava kuee ini o ma,
te sa'a i ja teku-ka ini o nuu
tnundo'o tnuneni ma, te nuna
teku-ka ini o ma chi kukanu ini o
ja ni'i o ja ni skuiso Su'si ma.
5 Te ja ndetu o ja ni'i o ma chi
masu ja kan-yu'u ja kan-nuu
kúu, vaa onde ini anua o a ka
jini o sukan kútoo ña'a Su'si ma,
vaa skuta'vi ña'a ya Xtumani
maa ya ma.
6 Vaa ka jini ni ja sukan ni kenda
kivi ni kaji Su'si ma, te ni ji'i
Cristo ma nuu tniñu o ja ka ndiso
kuechi o ma, kivi nuu masu nde
ka jiniñu'u-ka o ma nkuu.
7 Ja ndaa kúu ja masu na in
kachi i ja kûu i nuu tniñu in
ñayii sa'a ja va'a ja ndaa, xi saa
iyo-nka in ñayii kachi kûu i nuu
tniñu ñayii va'a xeen ini i ma
kuechi ja va'a ini i ma.
8 Kovaa maa Su'si ma, ni
kaxtnu'u ya sukan kútoo
ña'a ya ma, vaa nuu ka kuu-ka o
ñayii ka sa'a ja u'vi ma, te ni ji'i
Cristo ma nuu tniñu o ma.
9 Te ja maa niñi Cristo ma, te
ni ndasavii ni ndasava'a ña'a
Su'si ma, te chukan kúu ja ja
maa ya te jin kaku o te ma
xndo'o ma xneni ña'a Su'si ma.
10 Vaa ñayii masu ni ka yo
ketna'a ini ji'in Su'si ma ni ka yo
kuu o, te ja ni ji'i Sa'ya ya ma, te
ni ka ndumani o ji'in Su'si ma. Te
chukan kúu ja vi'i-ka jín kukanu
ini o Su'si ma ja jin kaku o, vaa
téku Cristo Iya Tátnuni ma.
11 Te masu yika-ni ja cha'a-ni chi
suni ka kutachi o ja ka iyo o nuu
Su'si ma ja maa Jesucristo iya
tátnuni nuu o ma, vaa ja maa
Jesucristo ma, te ni ka ndumani
o ji'in Su'si ma vitna.

Sukan ni sa'a Adán ma, ji'in sukan ni sa'a Cristo ma

12 Vaa kuechi ja in ñayii ma, te
ni kivi ja u'vi ma nuu ndaka ñayii
ñuu ñayivi a, te kuechi ja ndaka
ñayii ma ni ka sa'a ja u'vi ma,
te chukan kúu ja jin kûu ndaka
o ma nkuu, vaa kuechi ja ndaka
ñayii ma ni ka sa'a ja u'vi ma.
13 Nuu ñatuu tatnuni-ka Su'si ma
nde a jin sa'a ñayii ma, te jâ
ni ka yo sa'a i ja u'vi ni-ka'nu
ñuu ñayivi a. Kovaa nú ñatuu jin
kuni-ka i nde a kúu ja tátnuni

Su'si ma, masu kuu xtekuechi
tna'a o nawa ni ka sa'a i ma.
14 Kovaa onde Adán ma te onde
Moisés ma ni ka ji'i ñayii ma,
visi masu inuu ni ka jiso kuechi i
ji'in Adán ma. Te sukan ni kuu
ja kuechi Adán ma, te sukan ko
kuu ji'in iya iyo ja kii ma.
15 Kovaa ja ni skuta'vi ña'a
Su'si ma, masu kuu ka'an o ja
inuu kúu ji'in ja ni sa'a Adán ma.
Vaa kuechi ja ni sa'a Adán ma,
te ndaka ñayii ma jin kûu. Kovaa
tna'a ja ni skuta'vi ña'a Su'si ma
ja maa Jesucristo iya ni kii
ñayivi ma chi in ja ka'nu xeen-ka
kúu ja ni sa'a ya ma.
16 Kovaa in-ni ja u'vi ni sa'a
Adán ma, te ni sa'a de ja ndaka
ñayii ma ni ka jiso kuechi ma,
te jin ndachunaa ndaka i nuu
Su'si ma nkuu. Vaa kuechi
ja kua'a ja u'vi ni ka yo sa'a
ñayii ma, te ni kunda'vi ini ña'a
Su'si ma, te ni skuta'vi ña'a ya ja
va'a ja vii, sukan-va'a jin nduu o
ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa.
17 Vaa ja kuechi ja ni sa'a in-ni
ñayii ma, te ni kundee i ja
ndaka o ma jin kûu, kovaa masu
ja va'a kúu. Kovaa ja ni sa'a
Jesucristo ma ja va'a xeen-ka
kúu, vaa ni kundee ya ja jin
koteku o ni-kani ni-jika. Te sa'a
ko kuu ji'in ndaka o ja ni ka
kuta'vi o ja va'a ja vii ni skuta'vi
ña'a Su'si ma te jâ ni ka nduu o
ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa.
18 Vaa kuechi ja in ja u'vi ni sa'a
in ñayii ma, te ndaka ñayii ma
jin ndachunaa. Te suni sukan
tna ni kuu ja ni ji'i maa in-ni
Jesucristo ma, te ni kenda ja
ndaka ñayii ma, jin nduu i ñayii
jin ko sa'a ja va'a ja ndaa, te jin
koteku i, nuna jin kandija i ya ma.
19 Vaa ja in-ni ñayii ma, ñatuu ni
kandija i ja ni tatnuni Su'si ma,
te ni sa'a i ja ni ka nduu kua'a-ka
ñayii ka sa'a ja u'vi ma. Te
kuenda tnu'u ja sukan tna ni kuu
ja maa in-ni Jesucristo ma ni
kandija ja ni sa'a ya sukan iyo
ja sa'a ya ma, te chukan kúu ja
kua'a ñayii jin nduu ñayii jin ko
sa'a ja va'a ja ndaa.
20 Kovaa nuu ni kenda tnu'u ni
tatnuni Su'si ma nuu Moisés ma,
ni sa'a i ja ni ndatuu kua'a-ka ja
u'vi ka sa'a ñayii ma. Kovaa nuu
ni kukua'a xeen-ka ja u'vi ka sa'a
ñayii ma te jin skenaa i maa i
nuu ja u'vi ka sa'a i ma nkuu,
te ni kunda'vi ini xeen-ka ña'a
Su'si ma, te ni skuta'vi ña'a ya ja
vii ja va'a.
21 Visi ni kundee ja u'vi ma ja
jin kûu ñayii ma, kovaa maa
Su'si ma, ni kundee ya, vaa ni
kunda'vi ini ña'a ya ma, te ja
maa Jesucristo iya tátnuni nuu
o a, te ni skuta'vi ña'a ya ja vii
ja va'a, sukan-va'a jin ko kuu o
ñayii jin ko sa'a ja va'a ja ndaa
te jin koteku o ni-kani ni-jika.

Má jin ko sa'a-ka o ja u'vi ma

6 ¿Te naxe jin ka'an o? ¿Jin
ko sa'a jin ko sa'a-ni o ja
u'vi ma, sukan-va'a kukua'a-ka
ja skuta'vi ña'a Su'si ma?

2 ¡Ña'a kuiti! Vaa jâ ni ka nduu o
sukan ka kuu ñayii ni ka ji'i ma
ja masu nawa ka sa'a-ka i ma, te
chukan kúu ja masu kuu jin ko
sa'a-ka o ja u'vi ma, te ni masu
jin ko ku'un-ka ini o.
3 ¿Xi ñatuu ka jini ni ja ndaka o
ja ni ka jandute o ja maa Cristo
Jesús ma chi jâ ni ka ji'i o sukan
ni ji'i maa ya ma?
4 Vaa nuu ni ka kê koo o ka'a
ndute ma, te kuenda tnu'u ja ni
ka ji'i o, te ni ka kuyu'u o, sukan
ni ji'i ya te ni kuyu'u ya ma.
Te nuu ni ka nana koo o nuu
ndute ma, te kuenda tnu'u ja
ni ka ndateku jaa o, sukan ni
ndateku Cristo ma ne'un ñayii
ni ka ji'i ma, te ni ka jini o ja
jayiñu'u Yuva ya ma. Te chukan
kúu ja yo'o, jín ko kuu o ñayii jin
ko sa'a ja va'a ja ndaa.
5 Vaa kuenda tnu'u ja ni ka
ji'i o sukan ni ji'i Cristo ma,
te jâ ni ndatnii ya nda'a o a.
Te ni ka ndateku o sukan ni
ndateku ya ma, te ni ka nduu o
ñayii jaa. Chukan kúu ja masu
jin ko sa'a-ka o ja u'vi.
6 Te jín kona'a o ja ndaka ja ni
yo jatna ini yikikuñu o ma ja
ko sa'a i ma onde xi'na-ka ma,
kuenda tnu'u ja ni ndakaa i
nuu krusi ma ji'in Cristo ma,
sukan-va'a naa ja u'vi ni ka
yo jatna ini o ja jin ko sa'a
o ma, te chukan kúu ja máko jin
kunukuechi-ka o nuu ja u'vi ma.
7 Vaa ñayii jâ ni xndoo ndaka ja
u'vi ma, kuenda tnu'u ja jâ ni ji'i i
te masu na ja u'vi ko sa'a-ka i,
vaa ni ka'an Su'si ma ja jâ ni
nduu i ñayii sa'a ndaa sa'a ndija.
8 Te nú jâ ni ka xndoo o ja
u'vi ma, te visi ni ka ji'i o sukan
ni ji'i Cristo ma, kovaa ka kukanu
ini o ja jin koteku o ji'in ya.
9 Vaa ka jini o ja Cristo ma, jâ
ni ndateku ya ne'un ñayii ni ka
ji'i ma, te masu kûu-ka ya, vaa
masu na in kundee ja ka'ni i ya.
10 Vaa nuu ni ji'i ya ma, in-ni
jichi ni ji'i ya nuu tniñu o ja
kuechi ja u'vi ni ka yo sa'a o ma,
sukan-va'a ma jin ko sa'a-ka o.
Te ni ndateku ya, te ni nukoo ya
xiñi kua'a Su'si ma.
11 Te chukan kúu ja yo'o chi jín
kani ini o ja jâ ni ka ji'i o te masu
jin ko sa'a-ka o ja u'vi ma, te
su'va jín ku'un ini o ja maa Cristo
Jesús iya tátnuni nuu o ma, te ka
teku o a, ja jin ko sa'a o sukan
játna ini Su'si ma.
12 Máko tatnuni-ka ja u'vi ma
nuu yikikuñu o a, tna'a ja kuu
sa'a ja jin kûu o ma, te máko jin
kandija-ka o nú kuu ini yikikuñu
o a ja sa'a i ja u'vi ma.
13 Ni a koo jin ndakua'a o tnu'u
ja ko kuu yikikuñu o a in ja
ko sa'a ja u'vi te jin ndakuiso
kuechi o nuu Su'si ma. Su'va jín
kaxtnu'u o nuu Su'si ma ja ñayii
ni ndateku ne'un ñayii ni ka
ji'i ma ka kuu o, te jín ndakua'a
o yikikuñu o a nuu Su'si ma ja
jin kunukuechi o nuu ya, te jín
ko sa'a o ja va'a ja ndaa.
14 Vaa masu ko tatnuni ja u'vi ma
nuu o. Vaa vitna chi masu jin
kukanu ini-ka o sukan ni tatnuni

Moisés ma, su'va jín kukanu ini
o sukan ká'an tnu'u vii tnu'u
va'a ni skuta'vi ña'a Su'si ma,
sukan-va'a jin ndani'i ta'vi o.

Ni ka nduu o ñayii jin kunukuechi nuu Su'si ma te jin sa'a o ja va'a ja ndaa ma

15 ¿Naxe jin ka'an o? ¿Xi
kuu-ni-nka ja masu jin kukanu
ini o sukan ni tatnuni Moisés ma
te vitna ya ja ni ka jini o tnu'u
vii tnu'u va'a ni skuta'vi ña'a
Su'si ma, te jin ko sa'a-ka o ja
u'vi ma? ¡Ña'a kuiti!
16 Vaa jin kona'a ni ja nuna koo
in ja tatnuni nuu o, jiniñu'u ja
kandija o te tatnuni i nuu o nawa
sa'a o ma. Te chukan kúu ja nú
ka kuni maa o ja jin sa'a o ja
u'vi ma te ka'ni ña'a i ma, xi jin
kandija o nuu Su'si ma te jin ko
kuu o ñayii jin ko sa'a ja va'a ja
ndaa.
17 Kovaa yo'o chi visi ni ka yo
kandija o te ni ka yo jinukuechi
o nuu ja u'vi ma, kovaa vitna ka
kuta'vi o nuu Su'si ma ja ni-yu'u
ni-anua o ka kandija o sukan ni
ka kaxtnu'u i nuu o a.
18 Vaa ni ka ndayaa o nuu ja
u'vi ma, te ni ka nduu o ñayii
ka sa'a ja va'a ja ndaa, te jin
kunukuechi o nuu Su'si ma.
19 Ká'an sa sa'a, sukan-va'a jin
jaku'ni ini ni, vaa ñayii-ni ka
kuu o. Te sukan ni ka yo wa'a ni
tnu'u ja jin kunukuechi yikikuñu
ni a nuu ja u'vi ma, te ni ka yo
sa'a neé ni ka yo sa'a uun ni ma,
te vitna, te jin kua'a ni tnu'u,
te jin nduvii jin ndundoo ni,
sukan-va'a ni-ka'nu ni-tu'u ni, jin
kunukuechi ni nuu Su'si ma, te
jin ko sa'a ni ja va'a ja ndaa.
20 Vaa kivi ni ka yo kuu ni ñayii ni
ka yo jinukuechi nuu ja u'vi ma,
te ñatuu ni ka yo ndi ini ni ja jin
ko sa'a ni ja va'a ja ndaa ma.
21 ¿Te nawa kúu ja ni ka ni'i ni
ja ni ka yo sa'a ni sukan ma?
Yika-ni ja ka ndakukan-nuu ni
vitna ja ni ka yo sa'a, ni ka yo
kuu ni ma. Vaa ichi jin skenaa ni
maa ni kuan koo ni ma nkuu.
22 Kovaa vitna jâ ni ka nde koo ni
nuu ja u'vi ma, te ni ka nduu ni
ñayii jin kunukuechi nuu Su'si a.
Te vitna jin ku'un ini ni ja másu
ko jin ko sa'a-ka ni ja u'vi, te jin
ndani'i ta'vi ni, te jin koteku ni
ni-kani ni-jika.
23 Vaa nuna jin sa'a o ja u'vi ma,
te ja jin ni'i o kúu ja jin skenaa o
maa o, kovaa nuna jin ko sa'a o
sukan ká'an tnu'u ni skuta'vi ña'a
Su'si ma chi jin koteku o ni-kani
ni-jika ja maa Cristo Jesús iya
tátnuni nuu o a.

Jâ ni ka ji'i o nuu tnu'u ni tatnuni Moisés ma

7 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si ma, ká'an sa nuu ni ja
ka jini ni sukan ká'an tnu'u ni
tatnuni Su'si ma nuu Moisés ma.
Jin kona'a ni ja nuu ñatuu
kenda-ka Cristo ma, ni ka yo
kukanu ini o sukan ká'an tnu'u
ni tatnuni Moisés ma naxe jin ko

sa'a jin ko kuu o ma, vaa maa
in-ni i iyo ma nkuu.
2 Vaa sukan kúu ña'a ni
tnanda'a ma, sukan ka kuu o
nuu tnu'u ni tatnuni Moisés ma
nkuu. Vaa ña'a ni tnanda'a ma
chi kándija ña ja ká'an yii ña ma
nuu téku-ka de ma. Kovaa nú jâ
ni ji'i de ma, masu tatnuni-ka de
nuu ña.
3 Chukan kúu ja nú téku-ka yii
ña ma te ndakueka tna'a ña ji'in
in-ka tee ma, jâ ni jiso kuechi
ña nuu Su'si ma ja kuechi ja
u'vi ni sa'a ña ji'in in-ka tee ma.
Kovaa nú jâ ni ji'i yii ña ma te
ndatnanda'a ña ji'in in-ka tee
ñatuu na ñasi'i de ma chi masu
in ja u'vi kúu, sukan ká'an tnu'u
ni tatnuni Moisés ma.
4 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si ma, suni sukan ka kuu
tna o nuu tnu'u ja ni tatnuni
Moisés ma, vaa nuu ni ji'i
Cristo ma, te kuenda tnu'u ja ni
ji'i tna tnu'u ni tatnuni Moisés ma
nuu ñayii ma. Kovaa nuu ni
ndateku Cristo ma, te ni ndasama
ndi'i kuiti, vaa ni ka jini o ja
onde kukanu ini o ya ma, sana
kuu jin ko sa'a o ja vii ja va'a
sukan játna ini Su'si ma.
5 Vaa kivi nuu ni ka yo tnuñu o
sukan-va'a jin sa'a maa o ja jin
ndani'i ta'vi o nkuu ma, te tna'a
ja ni tatnuni Moisés ma ja másu
ko jin ko sa'a o ma, su'va chukan
ni ka yo sa'a-ka o, te tna'a ja jin
ni'i o ma kúu ja jin skenaa o maa
o ma nkuu.
6 Kovaa vitna, kuenda kúu ñayii
ni ji'i ma, sukan jín ko kuu o
nuu tnu'u ni tatnuni Moisés ma
tnu'u ni ka yo tnii tna'a ji'in
o ma nuu ni ka yo kandija o
sukan ká'an i ma. Te chukan
kúu ja jin katanuu o sukan
káxtnu'u maa Xtumani Ndios ma,
te sukan jín kunukuechi o nuu
Su'si ma, te masu jin kondikin-ka
o sukan ká'an tutu ndee tnu'u
jana'a-ka ma.

Ñayii ñatuu ka iyo ji'in Jesucristo ma, masu jin kundee i nuu ja u'vi kúni yikikuñu i ma ja jin sa'a i ma

7 ¿Te naxe jin ka'an o ja sukan?
¿Tnu'u ni tatnuni Moisés ma, ja
kuiso kuechi o kúu? ¡Ña'a kuiti!
Kovaa nute ñatuu ni jini sa tnu'u
ni tatnuni Moisés ma, masu kuni
sa nawa ni jiso kuechi sa ma
nkuu. Vaa ñatuu jini sa nawa
kúu ja ndiyo ini o ma nkuu, nute
ñatuu nawa ká'an nuu tnu'u ni
tatnuni Moisés ma: “Máko ndiyo
ini ro.”
8 Kovaa nuu ni jini sa sukan
ká'an tnu'u ni tatnuni Moisés ma,
te su'va vi'i-ka ni ndiyo-ka ini
sa nuu ndaka-ka ja iyo ñuu
ñayivi a, vaa kuechi ja kua'a
xeen ja u'vi ja ñu'u ini anua
sa ma nkuu. Chukan kúu ja nute
ñatuu ni kenda tnu'u ni tatnuni
Moisés ma, masu na in kuni nawa
kúu ja u'vi ma.
9 Te saña, ni iyo va'a-ka sa nuu
ñatuu kuni-ka sa tnu'u ni tatnuni

Moisés ma nkuu. Kovaa nuu ni
kenda tnu'u ni tatnuni Moisés ma
nuu sa a, ni ka ndakanda tna'a ja
u'vi ka ñu'u ini anua sa a, te ni
ka kundee i, te ni ka xtandiyo
ña'a i nuu Su'si ma, te kuenda
tnu'u ja ni ji'i sa nkuu.
10 Te ni ndani'i sa ja ká'an tnu'u
ni tatnuni Su'si ma ja koteku sa
nuna kandija sa ndaka sukan
ká'an ma te ko sa'a sa ndaka ma,
kovaa ni nduu i tna'a ja ni ja'ni
ña'a kuechi ja u'vi ka ñu'u ini
anua sa ma.
11 Vaa tna'a ja u'vi ka ñu'u ini
anua sa ma, ja ni ka jini i tnu'u
ni tatnuni Moisés ma, te ni ka
ndaxnda'vi ña'a i ja na sa'a-ka sa
ja u'vi ma, te chukan kúu ja ni
iyo jika-ka sa nuu Su'si ma, vaa
ñatuu ni kandija sa ja ko sa'a sa
sukan ni tatnuni Moisés ma, te ni
kundee maa ja u'vi ma ni ja'ni
ña'a i.
12 Jâ ka jini o ja tnu'u ni tatnuni
Moisés ma chi ja ndaa ja ii ja
va'a kúu i.
13 Te nú sukan, ¿tna'a ja va'a ma,
ni nduu i tna'a ja ni ja'ni ña'a?
¡Ña'a kuiti! Su'va maa tna'a ja
u'vi ka ñu'u ini anua sa ma, ni
ka kundee i nuu sa, te kuenda
tnu'u ja ni ji'i sa te ni kujika sa
nuu Su'si ma, kivi nuu ni jini sa
tnu'u va'a ni tatnuni Moisés ma.
Te sukan, te ni jaku'ni ini sa ja
ndaka ja u'vi yikuu sa sa'a sa ma
ja u'vi xeen kúu, te ni ka sa'a i ja
ni jiso kuechi sa nuu Su'si ma.
14 Ka jini o ja tnu'u ni tatnuni
Moisés ma chi ja va'a ja kun-nee
ini anua o a kúu. Kovaa yikikuñu
sa a, kuenda tnu'u ja ni kundee
maa ja u'vi ma ni jaan ña'a i ja
ni yo jinukuechi sa nuu i ma.
15 Vaa tna'a ja ni yo sa'a sa ma,
ñatuu jáku'ni ini sa naku ni yo
sa'a sa sukan, vaa masu ni yo sa'a
sa tna'a ja va'a ja ñu'u ini sa ja
sa'a sa ma, su'va tna'a ja saxiko
sa ma kúu tna'a ja yachi-ka ni yo
sa'a sa ma.
16 Te nú sa'a jáku'ni ini sa, te
chukan kúu ja ndákani ndáka'vi
ini sa, te ndása'a sa kuenda ja
tnu'u ni tatnuni Moisés ma chi ja
va'a ja ndaa kúu, vaa ni sa'a i
ja ndakunitnuni sa ja tna'a ja
yachi-ka ni yo sa'a sa ma masu
ja va'a kúu.
17 Te sa'a, te jini o ja kuechi ja
u'vi ja játna ini maa yikikuñu o
ja sa'a i ma kúu ja sa'a o ndaka
ja u'vi ma, vaa visi ñu'u ini o ja
sa'a o ja va'a ma, kovaa kundee
maa ja u'vi ma.
18 Te sa'a, te ndása'a sa kuenda
ja masu ja va'a kúu ja játna ini
yikikuñu sa a, vaa visi ni yo ñu'u
ini sa ja sa'a sa ja va'a ma, kovaa
ñatuu ni yo kundee sa nuu ja
u'vi ma.
19 Vaa ñatuu ni yo kundee sa ja
sa'a sa ja va'a ja ñu'u ini sa ma
chi su'va ja u'vi ja ñatuu kúu ini
sa ja sa'a sa ma, chukan ni yo
sa'a sa.
20 Te ja ni yo sa'a sa tna'a ja
ñatuu kúu ini sa ma, kuechi ja
u'vi ni ka yo ñu'u ini anua sa ma
te ni yo jatna ini yikikuñu sa ma
kúu.

21 Te chukan kúu ja saña chi
visi ni yo ñu'u ini sa ja sa'a sa ja
va'a ma, kovaa vitna, te ndása'a
sa kuenda ja kuechi ja u'vi ni
ka yo ñu'u ini anua sa a kúu ja
ñatuu ni yo kundee sa ja sa'a sa
ja va'a ma,
22 visi onde ini anua sa a chi ni
yo játna ini xeen i sukan ká'an
tnu'u tátnuni Su'si ma.
23 Kovaa ni yo iyo in-ka ja ni yo
tatnuni nuu yikikuñu sa a, te ni
yo kanaa i ji'in janitnuni sa a,
te ni yo kundee i ja ni yo sa'a
sa ja u'vi sukan ni yo jatna ini
yikikuñu sa a ja sa'a i ma.
24 ¡Nda'vi maa sa! ¿Na in kasi
ndee kasi ndoso ja masu kundee
yikikuñu sa a ja kûu sa te koo
jika sa nuu Su'si ma nkuu ma?
25 Kovaa vitna ndákuan-ta'vi sa
nuu Su'si ma ja maa Jesucristo iya
tátnuni nuu o a ja ni kundee ya
ja ñatuu ni skenaa sa maa sa ma.
Te chukan kúu ja maa sa, ji'in
janitnuni sa a jinukuechi sa sukan
tátnuni Su'si ma, kovaa onde
xi'na-ka ma chi ni yo jinukuechi
sa ji'in yikikuñu sa a nuu ja
u'vi ma nkuu.

Yo'o ja ka iyo o ji'in Cristo Jesús ma, ka sa'a o sukan kúni Xtumani Ndios ma

8 Kovaa vitna, yo'o ja ka iyo o
ji'in Cristo Jesús ma, ñatuu
nawa iyo ja jin ndachunaa o, vaa
ñatuu ka sa'a-ka o sukan kúni
yikikuñu o ma, su'va ka sa'a o
sukan ká'an Xtumani Ndios ma.
2 Vaa ja maa Cristo Jesús ma, te
sa'a Xtumani maa ya ma ja jin
koteku o, te ni ndaxsiaa ña'a ya
nuu ja u'vi ja sa'a ja jin kûu o ma
te jin skenaa o maa o ma nkuu.
3 Vaa tna'a ja ni tatnuni Moisés ma
chi ñatuu nawa ni kuu sa'a i ja
jin kuu ñayii ma, kuechi ja ni yo
kundee yikikuñu ñayii ma nuu i
ja jin ko sa'a i ja u'vi ma. Chukan
kúu ja Su'si ma, ni tetniñu ya
Sa'ya maa ya ma sukan kaa
yikikuñu ñayii ma, sukan-va'a
kundee ya nuu ja u'vi ja játna ini
yikikuñu ñayii ma ja sa'a i ma,
4 sukan-va'a yo'o ja ka kukanu
ini o ya ma, jin ko sa'a ndi'i
jin ko sa'a tu'u o sukan ká'an
tnu'u ndaa tnu'u ndija ni tatnuni
Su'si ma. Vaa ñatuu ka sa'a-ka o
sukan kúni yikikuñu o a, su'va ka
sa'a o sukan kúni maa Xtumani
Ndios ma.
5 Vaa ñayii ka kandija ja ká'an
yikikuñu i ma chi ka jani ini i
tna'a ja játna ini yikikuñu i ma ja
sa'a i ma. Kovaa ñayii ka iyo ji'in
Xtumani Ndios ma chi ja játna ini
Xtumani Ndios ma ka jani ini i.
6 Vaa nuna katanuu o ja ká'an
yikikuñu o ma chi sa'a i ja kûu o
te koo jika o nuu Su'si ma, kovaa
nuna katanuu o ja ká'an Xtumani
Ndios ma chi sa'a ya ja koteku o
ni-kani ni-jika te koo sii ini o.
7 Kovaa ja sukan játna ini
yikikuñu o ma chi ñatuu játna
ini Su'si ma, vaa ñatuu kándija i
ja sa'a i sukan tátnuni Su'si ma,
te ni masu kuu sa'a i, vaa ñatuu
iyo i ji'in Su'si ma.

8 Te ñayii sa'a sukan játna ini
yikikuñu i ma, masu kuu sa'a i
sukan játna ini Su'si ma.
9 Kovaa yo'o, masu ka sa'a o
sukan kúni maa yikikuñu o a,
su'va sukan kúni maa Xtumani
Ndios ma, nú tnu'u ká'an o ja
Xtumani Ndios ma, iyo ya ini
anua o a. Te nú na in ñatuu na
Xtumani Cristo ma iyo ji'in i chi
masu nuu nda'a Cristo ma iyo i.
10 Kovaa nú Cristo ma, iyo ya
ji'in o chi ja ndaa kúu ja yikikuñu
o a chi kuenda tnu'u ja ni ji'i i
ja kuechi ja u'vi ni yo sa'a i ma,
kovaa anua o a chi téku i ja
kuechi tnu'u ndaa tnu'u ndija
kándija o ma.
11 Te nú Xtumani maa Su'si ma
iya ni ndaxteku Jesús ma ne'un
ñayii ni ka ji'i ma, iyo ya ini anua
o a, te suni maa tna ya sa'a ja
ndateku onde yikikuñu o a ja iyo
ja kûu i ma.
12 Chukan kúu ja ndijin ja ni ka
nduu o sa'ya Su'si o a, iyo ja ka
tavi o nuu Su'si ma. Chukan kúu
ja jin kandija o ja ká'an ya ma.
Kovaa máko jin kandija o nawa
kúni yikikuñu o a ja jin ko sa'a o
ja masu nawa chindee ña'a i.
13 Vaa nú ka sa'a o sukan játna ini
yikikuñu o a chi jin kûu o, kovaa
nú ja maa Xtumani Ndios ma te
jâ ni ka xndoo o sukan játna ini
yikikuñu o a chi jin koteku o.
14 Vaa ndaka ñayii ka sa'a sukan
káxtnu'u Xtumani Su'si ma, ñayii
ya'a chi sa'ya Su'si ma ka kuu i.
15 Vaa masu ni taa Su'si ma ini
anua o a ja jin kunukuechi o nuu
ja u'vi ma te ko jin koyu'u o
nuu ndaka ja u'vi ma, chi ña'a.
Su'va ni taa Su'si ma Xtumani
maa ya ma iya ni sa'a ja ni
ka nduu o sa'ya Su'si ma, te
maa ya chíndee chítuu ña'a ja ka
ndakune'e o Yuva o Su'si ma, te
ka jiña'a o ya: “Abba, Taa.”
16 Te maa Xtumani Ndios ma
káxtnu'u onde ini anua o a ja
sa'ya Su'si ma ka kuu o.
17 Te nú sa'ya Su'si ma ka kuu o
te ka ndo'o ka neni o sukan ni
ndo'o, ni neni Cristo ma, te jin
ni'i o ja jin kuta'vi o ji'in ya ma,
te jin koo jayiñu'u o ji'in ya ma.
18 Ja ndaa kúu ja visi ka ndo'o
ka neni o vitna, kovaa masu
nawa kúu, vaa jayiñu'u ja jin ni'i
o ma chi ka'nu xen-xeen-ka ko
kuu i.
19 Vaa ndaka ja ni sa'a Su'si ma
ja ka iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
ka ndetu tu'va kuiti i ja jin kuni i
naxe jin kava sa'ya Su'si ma.
20 Vaa ni-ka'nu ñuu ñayivi a, ni
kundee maa ja masu jiniñu'u ma
nuu i. Masu ja kúu ini maa ja ka
iyo ñuu ñayivi a kúu chi sukan ni
tatnuni Su'si ma ja sukan ko kuu,
kuechi ja u'vi ni ka sa'a ñayii ma.
Te ni skuiso ya ja kenda in kivi
ja nduva'a ñuu ñayivi a.
21 Vaa suni tna ni-ka'nu ñuu
ñayivi a, ndayaa i nuu ja u'vi
jinukuechi i ja sa'a ja ni tivi i ma.
Te ndayaa i ja koo jayiñu'u i ji'in
ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma.
22 Vaa ka jini o ja ni-ka'nu ñuu
ñayivi a, tnana u'vi i onde vitna,

ja ndetu i ja ndayaa i nuu ja
u'vi ma, kuenda tnu'u ja in ña'a
u'vi ja kâku lulu ña ma.
23 Te masu maa in-ni ja ni sa'a
Su'si ma ja ka iyo ñuu ñayivi a
chi onde yo'o tna ja ni ka kuta'vi
o Xtumani Ndios ma, te ka jini o
ja iyo kua'a-ka ja jin ni'i o. Suni
ka tnana u'vi tna o a ja ka ndetu
o ja kenda kivi yukan, sukan-va'a
jin ko kuu ndija o sa'ya Su'si ma
te jin nduvii jin nduva'a onde
yikikuñu o a.
24 Vaa ni ka kukanu ini o Su'si ma
ja jin ndani'i ta'vi o ma. Te masu
nde vaa ka nde'ya o a chi yika-ni
ja ka kukanu ini o ja kenda kivi
ja sukan ko kuu ma.
25 Kovaa nú ka kukanu ini o ja
jin ni'i o ja masu ka nde'ya o ma,
te jín kanda o te jín kondetu o.
26 Te máko jin koyu'u o, vaa
maa Xtumani Ndios ma chíndee
ña'a ora ka ndo'o ka neni o ma.
Vaa yo'o chi masu ka jini o nawa
jin kakan-ta'vi o nuu Su'si ma,
te ni masu ka ni'i ini o naxe jin
ka'an o nuu ya ma. Kovaa maa
Xtumani Ndios ma, ûni tnana
u'vi ya, te jikan-ta'vi ya ja jin
kuu o, te yo'o chi masu kuu jin
jaku'ni ini o sukan sa'a sukan
kúu ya ja jikan-ta'vi ya ja jin kuu
o ma.
27 Te maa Su'si ma iya jinitnuni
nawa ka jani ini o ma, jini ya
nde a kúu ja jikan-ta'vi Xtumani
Ndios ma, vaa sukan kúni
maa ya ma sukan jikan-ta'vi
Xtumani Ndios ma ja jin kuu yo'o
ja ka kuu o ñayii ñatuu-ka na ja
u'vi ka sa'a ma.
28 Te ka jini o ja ñayii ka kutoo
Su'si ma, ndaka ja ka ndo'o ka
tna'a i ma chi chíndee ña'a i, te
jin koo va'a-ka i nuu Su'si ma.
Sa'a ko kuu ji'in ñayii ni kuu ini
maa ya ma te ni ndakana ya i ma
ja jin ko kuu i sa'ya ya ma.
29 Vaa ñayii ni jini ya onde
xi'na-ka ma, suni ni jani ini ya
ja jin ko kuu i sukan kaa Sa'ya
maa ya ma, sukan-va'a ko kuu ya
iya koxtnuu kua'an koxtnuu
vee nuu kua'a ñayii jin ko kuu
ñani ya ma ji'in ku'va ya ma.
30 Te ñayii ni ka'an ya sukan jin
ko kuu i ma, te suni ni kana
tna ya i. Te ñayii ni kana ya ma,
te ñayii ya'a suni ni sa'a ya ja ni
ka nduu i ñayii ka sa'a ja va'a ja
ndaa. Te ñayii ni sa'a ya ja ka
sa'a i ja va'a ja ndaa ma, ñayii
ya'a ni wa'a ya jayiñu'u ma.
31 Nú ndaka sukan sa'a ya ma,
¿naxe jin kani ini o? Nú Su'si ma
ka iyo ji'in o, masu na in kundee
nuu o a ja xnda'vi ña'a i.
32 Vaa Su'si ma ka iyo ji'in o, te
kútoo xeen ña'a ya. Chukan kúu
ja masu nde ni kunda'vi ini ya
Sa'ya ya ma, su'va ni wa'a ya
Sa'ya ya ma ja kûu ya nuu
tniñu ndaka o, te chukan kúu
ja ka kukanu ini o ja taa tna ya
ndaka-ka ja va'a ma.
33 Te kivi ndakan Su'si ma kuenda
nuu ñayii ma, ¿na in xtekuechi
ñayii ni ndakaji Su'si ma? Masu
na in xtekuechi ña'a, vaa maa
Su'si ma kúu iya ni sa'a ja ni ka

nduu i ñayii ka sa'a ja va'a ja
ndaa ma.
34 ¿Na in sa'a ja ki'in o andeya ma
ja ndo'o neni o? Masu na in kuu
sa'a sukan, vaa Cristo ma kúu iya
ni ji'i nuu tniñu o ma, sukan-va'a
jin ndani'i ta'vi o, te suni maa ya
kúu iya ni ndateku ma. Te suni
maa ya kúu iya ni nukoo xiñi
kua'a Su'si ma. Te suni maa ya
kúu iya jikan-ta'vi nuu Su'si ma
ja jin kaku o nuu ja u'vi ma.
35 ¿Nawa kúu ja kundee ja ma
kutoo-ka ña'a Cristo ma? ¿Ja
ndo'o neni o ma, xi ja kuxii ini
o ma, xi ja jin sondikin ña'a i ma,
xi ja kuni o tnama ma, xi ja ñatuu
na sa'ma-ka o ma, xi ja yika xeen
iyo nuu koo o ma, xi ja jin ka'ni
ña'a i ji'in yuchi kúu espada ma?
¡Masu nawa kundee!
36 Vaa sa'a ndee nuu tutu
Su'si ma:

Ja kuechi maa ni, te ka
nduku ña'a i ndaka
kivi ndaka ora
ja jin ka'ni ña'a i.
Sukan ka iyo tu'va ndikachi
nuu jin kûu ti ma,
sukan ka kuu sa nuu ñayii a.

37 Visi ndaka cha'a ka ndo'o ka
neni o, kovaa ja maa iya kútoo
ña'a ma, te jâ ni ka kundee o nuu
ndaka.
38 Chukan kúu ja kukanu ini sa ja
visi na jin kûu o xi jin koteku o,
te ni a ángel ma, ni a ndaka ja ka
ndanuu-ka ma, ni a iyo vitna a,
ni a kii kivi ki'in o ma,
39 ni a ka iyo onde sukun ma,
ni a ka iyo onde kunu-ka ma,
ni a in tna'a ja ni sa'a Su'si ma,
masu kundee i ja masu kutoo-ka
ña'a Su'si ma, vaa sukan ni
kaxtnu'u ya nuu ni tetniñu ya
Cristo Jesús iya tátnuni nuu o a.

Nava'a ñatuu ka kukanu ini ñayii judío ma Jesucristo ma

9 Ja maa Cristo ma, te ká'an
ndaa sa, te masu xnda'vi ña'a
sa, vaa maa Xtumani Ndios ma
káxtnu'u onde ini anua sa ya, te
ndása'a sa kuenda,
2 te kúxii xeen ini sa, te tná-u'vi
ini anua sa a.
3 Vaa nute ja kuu chi maa sa
ndachunaa nuu tniñu tna'a sa ma
ñayii ñuu sa ma, sukan-va'a jin
ndani'i ta'vi i, te visi na koo jika
sa nuu Cristo ma,
4 ja ka kuu i ñayii ñuu israelita ma,
ñayii ni ndakuan-sa'ya ña'a
Su'si ma, ñayii ni wa'a ya
jayiñu'u ya ma. Suu i ka kuu
ñayii ni jani ini ya ja jin koo
va'a i nuu ya ma, te nuu maa i
ni wa'a ya tnu'u ni tatnuni ya
nuu Moisés ma, te ni kaxtnu'u ya
sukan jin ndachiñu'u i ya ma. Te
ni skuiso ya ja skuta'vi ya i ja vii
ja va'a ma.
5 Te tna'a i ma ka kuu sayii
Jacob ma, vaa sa'ya tata de ka
kuu i. Te ne'un ñayii yukan ni
kenda Cristo ma, iya kúu Su'si
tátnuni nuu ndaka ja iyo a, te
kóo jayiñu'u ya ni-kani ni-jika.
Te sukan kó kuu.
6 Másu jin kani ini o ja sukan ni
skuiso Su'si ma nuu Abraham ma,

te masu ni yo kuu sukan ni
ka'an ya ma. Vaa na ka'an o ja
masu ndaka sa'ya tata tee ni yo
kuu Israel ma ka kuu ñayii ñuu
israelita a.
7 Te ni a jin kani ini o ja ndaka
sa'ya tata Abraham ma ka kuu
ñayii ni kaji maa Su'si ma. Nú
masu ja ni jiña'a ya ja maa in-ni
Isaac ma ji'in sa'ya tata de ma jin
ko kuu ñayii ni kaji ya ma.
8 Chukan kúu ja ka jini o ja masu
ndaka sa'ya tata Abraham ma
jin ko kuu ndija sa'ya Su'si ma,
nú masu ja ndaka-ni ñayii
ni skuiso ya ja jin ko kuu i
sa'ya ya ma.
9 Vaa sa'a ni skuiso Su'si ma nuu
Abraham ma nuu ni jiña'a ya
sa'a ma: "Te kuiya ki'in o ma, te
kii tuku sa, te jâ iyo in sayii ni
ji'in Sara a", kúu ya jiña'a ya.
10 Te suni sa'a tna ni kuu ji'in
Rebeca ma nuu ni ñu'u sa'ya
ña ma ji'in yii ña ma yuva o
Isaac ma.
11 Te nuu ñatuu jin kâku-ka i ma,
te ni a ñatuu jin kuni-ka i ja jin
ko sa'a i ja va'a ma xi ja u'vi ma,
kovaa jâ ni kaji Su'si ma in i ma,
te masu kuechi ja ja va'a sa'a i ma
kúu chi su'va sukan ni jani ini
maa ya ma, te ni kana ya i ma.
12 Te ni jiña'a ya si'i i ma: "Suchi
java'a-ka ma kunukuechi nuu
suchi luluu-ka ma", kúu ya
jiña'a ya.
13 Sa'a ká'an tnu'u Su'si ma ja
ko kuu Jacob ma: "Jacob ma ni
kutoo xeen-ka sa, te Esaú ma, ni
saxiko sa i", kúu ya jiña'a ya.
14 ¿Te naxe jin ka'an o? ¿Ja
Su'si ma, ñatuu sa'a ndaa ya?
¡Ña'a kuiti!
15 Vaa nuu tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma ká'an: "Kunda'vi ini sa
ñayii iyo ja kunda'vi ini sa i ma,
te chukan kúu ja ñayii iyo ja
kunda'vi ini sa i ma, te kunda'vi
ini sa i", kúu ya ká'an ya.
16 Chukan kúu ja masu sukan
kúu ini maa ñayii ma ko kuu xi
sukan kúu ñayii tnúñu xeen ma
ja ní'i i ma kúu. Ña'a chi su'va
sukan kúu ini maa Su'si iya
nda'vi ini ma, sukan ko kuu.
17 Vaa sa'a ká'an tnu'u Su'si ma
nuu ni jiña'a ya tee kúu Faraón ma
ja sukan ko kuu ma: "Ni sunkoo
ña'a sa ya'a, sukan-va'a kaxtnu'u
sa ja iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu
sa, te sukan-va'a ni-ka'nu ñuu
ñayivi a jin kuni i na in kúu sa",
kúu ya jiña'a ya.
18 Chukan kúu ja nú na in kúni ya
ja kunda'vi ini ya i ma chi
kunda'vi ini ya i, te nú nde in
kúni ya ja sa'a ndee ini ya i ma
chi sa'a ndee ya ini i.
19 Te sa'a ka ka'an jaku
ñayii ma: "Nusaa, te ¿naku
xtekuechi ña'a ya? Vaa nú sukan
kúni maa Su'si ma, masu na
in ma kachi ma", ka kuu i ka
ka'an i.
20 Kovaa ndijin, ¿na in kúu ni
ja ndakuña'a ni nuu Su'si ma ja
masu ni sa'a ya ja va'a ma? ¿Xi
vasu ñu'u ma, te kuña'a i nuu tee
ni sa'a ña'a ma: "¿Nava'a ni sa'a
ña'a ni sa'a?"

21 Kovaa nda'a maa tee sa'a
vasu ma kúu ja sa'a de ma, te
¿masu iyo de ja kuu sa'a de uu
vasu ji'in suni maa nde'yu ma,
in ja va'a xeen te in ja nda'vi
xeen-ka?
22 Te Su'si ma, ni jani ini ya
sukan xndo'o xneni ya ñayii ñatuu
ka kandija ya ma, sukan-va'a
jin kuni i tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ma. Kovaa ni kanda
xeen ya nuu ñayii yukan ma, visi
vaa jâ iyo tu'va sukan xndo'o
xneni ya i ma, te xnaa ya i ma
nkuu. Te ni sa'a ya sa'a, te ka jini
o ja va'a ini ya ma.
23 Vaa sukan ni sa'a ya, sukan-va'a
kaxtnu'u tna ya ja iyo kua'a xeen
jayiñu'u ya ma ja kua'a ya ñayii
kunda'vi ini ya ma. Te ñayii
yukan, ni satu'va ya i ja jin ni'i i
jayiñu'u ma.
24 Te ñayii yukan, ni ndakana
tna ya i. Te yo'o ka kuu ñayii
yukan, te masu yika-ni ja yo'o ja
ka kuu o judío a chi suni ñayii
masu judío ka kuu tna i ma.
25 Sa'a ká'an tna nuu tutu
Oseas ma:
Ñuu nuu masu ñuu sa ma, te
ni xnani sa i ñuu maa sa,
te ñayii masu ni kutoo sa ma,
te ni ndakutoo sa i.
26 Te ñuu nuu ni jiña'a sa
ja masu ñayii ñuu sa
ka kuu i ma,
te ñayii ñuu yukan chi ni
xnani sa i sa'ya Su'si
iya téku ma,
kúu ya ká'an ya.
27 Suni tna nuu tutu ni tee
Isaías ma ká'an siki Israel ma:
“Visi sukan kua'a ñuti yu'u
mar ma, sukan kua'a ñayii ñuu
Israel ya ka kuu, kovaa yika-ni ja
jaku-ni i jin ndani'i ta'vi.
28 Vaa Iya Tátnuni ma chi
yachi-ni sa'a ndaa sa'a ndija ya,
te jin ndachunaa ñayii ñatuu ka
sa'a sukan játna ini ya ma, ja
ka iyo i ni-ka'nu ñuu ñayivi a”,
ká'an.
29 Sa'a ká'an nuu tutu ni tee
Isaías ma onde xi'na-ka ma:
Nute Iya Tátnuni iya kúndee
nuu ndaka ma,
nute ñatuu ni xndoo-ka ya
sa'ya tata tna'a tee
jana'a-ka ma
chi jin ko kuu o sukan ni kuu
ñuu Sodoma ma,
te jin ndo'o o sukan ni kuu
ñuu Gomorra ma.
Sa'a ká'an de.

Ñayii judío ma chi ñatuu ni ka kukanu ini i Jesucristo ma

30 ¿Te naxe jin ka'an o? Te
ñayii masu judío ka kuu i ma
ja masu ni ka yo ndi ini i ja jin
ndanduku i naxe jin ko sa'a i ja
va'a ja ndaa ma, kovaa vitna jâ
ni ka ndani'i i. Na ko ka'an o ja
jâ ni ka nduu i ñayii ka kukanu
ini Su'si ma, te chukan kúu ja ni
ka nduu i ñayii ka sa'a ja va'a ja
ndaa.
31 Kovaa ñayii ñuu Israel ma ja ka
ndikin i in tnu'u va'a tnu'u ndaa
sukan ni tatnuni Moisés ma, te

ñatuu ni ka kundee i ja jin nduu i
ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma.
32 ¿Nava'a? Kuechi ja yika-ni ja
ka kuni i ja jin ko sa'a i sukan
ká'an ma-ni, kovaa masu ka
kandija i Su'si ma, te ni ka nduva i
siki yuu ni jakun-ndijin ma. (Te
suu kúu maa Jesucristo ma.)
33 Sa'a ndee tutu Su'si ma:
Ñuu Sion ma sunkani
sa in yuu,
in toto ja sa'a ja jin kotuu
ñayii ma,
(ja kúni ka'an ja maa
Jesucristo ma kúu,)
te ñayii kukanu ini ya ma,
masu ndakukan-nuu i.

10 Ndijin ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si a, ja ndaa
ndija kúu ja kúu ini xeen sa
ja jin ndani'i ta'vi ñayii ñuu
Israel ma, te sukan jikan-ta'vi sa
nuu Su'si ma.
2 Vaa jini sa sukan ka kuu i ma,
te chukan kúu ja sa'a ndáka'an
sa. Ka kuu ini xeen i ja jin
ndanduku i Su'si ma, kovaa
masu ka sa'a i sukan kúu ini maa
Su'si ma.
3 Vaa masu ka jini i sukan sa'a
Su'si ma, sukan-va'a jin nduu i
ñayii jin ko sa'a ja va'a ja
ndaa ma. Te chukan kúu ja ka
nduku ini maa i sukan jin ko sa'a
jin ko kuu maa i ma. Te ni ñatuu
ka sa'a ndaa ka sa'a ndija i sukan
tátnuni Su'si ma.
4 Kovaa Su'si ma, ja ni kuu ini ya
kúu ja xinañu'u ni kaxtnu'u ya
tnu'u ni tatnuni Moisés ma
nuu ñayii ma, sukan-va'a kivi
kenda Cristo ma, te jin kukanu
ini o ya ma, te ndaka ñayii jin
kukanu ini ya ma, jin ko kuu i
ñayii jin ko sa'a ja va'a ja ndaa.
5 Vaa Moisés ma, ni tee de
sukan jin ko kuu ñayii ka ndi ini
ja jin kondikin i ndaka sukan ni
tatnuni Su'si ma ja káxtnu'u de
nuu i ma, sukan-va'a jin ko
kuu i ñayii jin ko sa'a ja va'a ja
ndaa nuu Su'si ma. Te sa'a ni
tee de: “Te nú na in kuu sa'a
ndaka sukan ká'an tnu'u ya'a
chi koteku i, vaa sa'a i sukan
ká'an ma.” Sa'a ni kaxtnu'u de.
6 Kovaa sama-ka ká'an ja jin ko
kuu yo'o, vaa onde jin kukanu
ini o Su'si ma, sana sa'a ya ja
jin ko kuu o ñayii jin ko sa'a ja
va'a ja ndaa. Te chukan kúu ja
sa'a ká'an: “Másu ko kani ini ro
te ko ka'an ro: ¿Na in kaa onde
andivi ma, sukan-va'a nune'e i
Cristo ma ñuu ñayivi a?,
7 ni a koo ka'án ro: ¿Na in kêe
ki'in onde nuu ka iyo ñayii ni
ka ji'i ma, sukan-va'a ndatava i
Cristo ma ne'un ñayii ni ka
ji'i ma, sana jin kukanu ini o ya?”
8 Ña'a. Vaa ká'an tnu'u Su'si a:
“Yatni-ni iyo ro ji'in tnu'u
Su'si ma. Ini yu'u ro a ji'in
ini anua ro a iyo.” Sa'a ká'an
tnu'u ya ma. Te tnu'u iyo yatni
ji'in ni a kúu ja ka kaxtnu'u sa a
sukan-va'a jin kandija ni.
9 Vaa nú yu'u ni a na ndaka'an
ndakachi ja Jesús ma kúu iya
tátnuni nuu o a, te nú ini anua
ni a kandija ni ja Su'si Iya
Tátnuni ma ni ndaxteku Jesús ma

ne'un ñayii ni ka ji'i ma chi
ndani'i ta'vi ni.
10 Vaa ini anua o a kándija o
ja ni ndateku ya, sukan-va'a
nduu o ñayii ko sa'a ja va'a ja
ndaa. Kovaa yu'u o a ndáka'an
ndákachi ja kándija o ya ma,
sukan-va'a ndani'i ta'vi o.
11 Vaa ká'an tutu ndee tnu'u
Su'si a: "Ndaka ñayii jin
kukanu ini ya ma, masu jin
ndakukan-nuu i."
12 Vaa Su'si ma, masu sa'a siin ya
ñayii judío ma ji'in ñayii masu
judío ka kuu i ma, vaa suu ya
kúu iya tátnuni nuu ndaka o, te
neva'a ya ndaka ja skuta'vi ya
ñayii ka kukanu ini i ya te ka
ndakune'e i ya ma,
13 vaa iyo ja: "Ndaka ñayii jin
ndakune'e Iya Tátnuni ma, jin
ndani'i ta'vi i."
14 ¿Te naxe jin ndakune'e i ya,
nú ñatuu jin kukanu ini-ka i ya?
¿Te naxe jin kukanu ini i ya,
nú ñatuu jin kuniso'o-ka i na in
kúu ya? ¿Te naxe jin kuniso'o i,
nú ñatuu na in káxtnu'u?
15 ¿Te naxe jin kaxtnu'u ñayii ma,
nú ñatuu na in tétniñu ña'a?
Vaa sa'a ndee nuu tnu'u Su'si a:
"¡Naka vii naka va'a ka kuu ñayii
ka jika kuan koo i ka kaxtnu'u i
tnu'u vii tnu'u va'a tnu'u mani
Su'si ma!"
16 Kovaa masu ndaka i ka
kandija tnu'u vii tnu'u va'a ma.
Vaa Isaías ma, sa'a ni ndaka'an de
nuu Su'si ma: "Iya Tátnuni, masu
na in kándija sukan ka ka'an
sa a."
17 Chukan kúu ja onde kuniso'o
o tnu'u Su'si ma, te kandija o.
18 Ja ká'an sa kúu: ¿Ñatuu nama
ni ka jiniso'o ñayii judío ma tnu'u
Su'si ma? ¡Kuiti ni ka jiniso'o i!
Vaa sa'a ká'an tnu'u maa ya ma:
Ni-ka'nu ni-tu'u ñuu ñayivi a
ka kuu yu'u ja ni
sa'a Su'si ma.
Te ka jiniso'o o ja maa ya
ni sa'a ma.
Sa'a ká'an tnu'u maa ya ma.
19 Suni ká'an tna sa sa'a: ¿Ñatuu
ni ka jiniso'o ñayii judío ma
sa'a? ¡Kuiti ni ka jiniso'o i vi!
Vaa xinañu'u maa Moisés ma ni
ndaka'an sukan ni ka'an Su'si ma:
Ndakana ri ñayii ja ni masu
in ñuu ka kuu i,
te xtna'a ña'a ri, te jin
kukueñu ini ro.
Ndakana ri ñuu ñayii ndee
xeen ini ma,
te xtna'a ña'a ri, te jin
ndakiti ini ro.
Sa'a ká'an ya.
20 Isaías ma, ni ndaka'an
ndaa de sukan ni ka'an Su'si ma:
Ni ka ndani'i ña'a ñayii masu
ni ka yo ndanduku
ña'a i ma,
te ni kaxtnu'u ri na in kúu
ri nuu ñayii masu ni
ka yo jikan-tnu'u i na
in kúu ri ma.
Sa'a ká'an ya.
21 Kovaa ja siki ja ñuu Israel ma
ni ndaka'an de sukan ni ka'an
Su'si ma: "Ndi-kivi ndi-ñuu ni yo
skuili ri nda'a ri a nuu ñuu so'o

ñuu ndee ini a, te ñatuu ni ka yo
kunimani i nuu ri.” Sa'a ká'an ya.

Su'si ma, neva'a siin ya jaku ñayii ñuu Israel ma ja jin kandija i tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma

11 Te nú sukan, ¿ni saxiko
Su'si ma ñuu ya ma? ¡Ña'a
kuiti! Vaa saña tna chi ñayii
ñuu Israel ma kúu sa, sa'ya tata
Abraham ma kúu sa, tna'a tee
kúu Benjamín ma kúu sa.
2 Masu nde ni saxiko Su'si ma
ñuu ya ma, ñuu ni jini ya onde
xinañu'u kuiti ma. Vaa ndijin chi
kuiti masu ka jini ni naxe ká'an
tnu'u Su'si o a sukan ni ndo'o
Elías ma, nuu ni ndakune'e de
Su'si ma te ni xtekuechi de ñuu
Israel ma. Vaa ni ka'an de:
3 “Iya Tátnuni, tee ka ndakaxtnu'u
tnu'u ni wa'a ni ma, ni ka ja'ni i de.
Te ni ka xnaa i nuu altar nuu ni
ka yo ndachiñu'u ña'a sa ma. Te
maa in-nka sa ni kendoo, te ka
ndanduku ña'a i ja jin ka'ni ña'a
i”, kúu de jiña'a de.
4 ¿Te naxe ni ndakone'e ya sukan
ni jikan-tnu'u de ma? “¡Má ko
ndi ini ni! Neva'a siin sa uja mil
tee ñatuu jinkuiñi jiti-ka nuu
Baal ma ja masu Su'si kúu ma”,
kúu ya jiña'a ya.
5 Te suni sukan tna kúu kivi ya'a,
ja neva'a siin ya jaku ñayii ni
kaji ya ja skuta'vi ya i ja vii ja
va'a ma.
6 Te nú in ja skuta'vi ya i kúu,
te masu kuechi ja ka sa'a i ja
va'a ma kúu chi ja kúnda'vi ini
ña'a ya kúu ja taa ya ma. Vaa
nute kuechi ja vivii ka sa'a ka
kuu o ma kúu ja ni kaji ña'a ya a
chi masu ja skuta'vi ña'a ya ko
kuu.
7 ¿Te naxe jin ka'an o? Ñayii
ñuu Israel ma ñatuu ni kuu jin
ndani'i i nawa ka ndanduku i ma,
kovaa ñayii ni ndakaji ya ma chi
ni ka ndani'i i. Te ndaka-ka ñayii
ñatuu ni ndakaji ya ma, su'va ni
ka ndundee-ka ini i.
8 Sa'a ndee nuu tutu Su'si ma:
“Su'si ma, ni wa'a ya tnu'u ja jin
ko kuneé jin ko ku-uun-nka i.
Visi ka nde'ya i, kovaa masu jin
kuni i. Te visi ka niniso'o i, kovaa
masu jin jaku'ni ini i onde vitna.”
9 Te David ma, sa'a ni jiña'a de
nuu Su'si ma:

Sa'a ni ja viko ka sa'a i ma,
te nduu nuu jin ndake'en
su'va tna'a i, nuu
jin nduva i,
te jin ndani'i jin ndatna'a
maa i
sukan ni ka yo sa'a i ma.
10 Te má jin kundijin-ka
nuu i ma,
sukan-va'a má jin
konde'ya-ka i,
te jín ndatoso yata i ma
ni-kani ni-jika.

11 ¿Te naxe ka'an sa ja sukan?
¿Ñayii ñuu Israel ma, ni ka
jaku'un i in yuu, sukan-va'a jin
nduva i te ma jin ndakoo-ka i?
¡Ña'a kuiti! Kovaa kuechi ja
ñatuu ka kukanu ini i Su'si ma, te
chukan kúu ja ni ndanune ja jin

ndani'i ta'vi ñayii masu judío ka
kuu i ma, sukan-va'a jin kukueñu
ini ñayii ñuu Israel ma.
12 Te kuechi ja ñatuu ni ka
kukanu ini i Su'si ma te ni ka
skenaa i maa i ma, te ni ka
nduxiku-ka ñayii masu ñuu Israel
ka kuu i ma ja ka iyo i ñuu
ñayivi a. ¡Kovaa naka va'a-ka jin
ko kuu o, nuna jin ndakandija
ñayii ñuu Israel ma sukan kúni
Su'si ma!
13 Kovaa ká'an sa nuu ndijin
ja ka kuu ni ñayii masu ñuu
Israel ma, vaa kuechi ja saña
kúu tee ni tetniñu Su'si ma nuu
ndijin. Te chukan kúu ja sii ini
xeen jinukuechi sa nuu tniñu ni
tetniñu ña'a Su'si ma,
14 sukan-va'a xi ma sa'a sa ja jin
kukueñu ini ñayii ñuu sa ma, te
jin ndanduku tna i Su'si ma, te
jin ndani'i ta'vi jaku i.
15 Vaa nú kuechi ja ni ka skenaa i
maa i ma, te ni ndumani Su'si ma
ji'in ñayii ñuu ñayivi a, ¿te naxe
ko kuu-ka kivi ndakuan-ta'vi ña'a
Su'si ma? ¡Kuiti jin ndateku i ja
ka kuu i ñayii kuenda tnu'u ja ni
ka ji'i i ma!
16 Vaa nú yo'o ja ka kuu o
xinañu'u ma nuu Su'si ma, in ja
va'a ja vii kúu, suni sukan jin ko
kuu ñayii sandi'i-nka ma. Vaa nú
ja vii ja va'a kuu yo'o yutnu ma,
suni sukan ka kuu tna nda'a
tnu ma.
17 Vaa jaku nda'a tnu ma ni
xtandiyo Su'si ma, te ndijin ja ka
kuu ni nda'a tnu olivo yuku ma,
te ni ndatenee ña'a ya nuu ni ka
yo ndenee nda'a maa tnu ma, te
ni ndachindee ña'a yo'o tnu ma
ji'in xikui ja too yika tnu ma.
18 Chukan kúu ja másu ko kani
ini ni ja maa ni kanuu-ka sana
nda'a maa tnu ja ni xtandiyo
Su'si ma. Vaa jini ni ja masu
maa nda'a tnu ma chíndee yo'o
tnu ma, vaa ko kani ini ni sukan.
Su'va yo'o tnu ma chíndee nda'a
tnu ma, te sukan-ni ka kuu nda'a
tnu ma ka kuu ni.
19 Te chukan kúu ja máko kani
ini ni sa'a: “Ni xtandiyo Su'si ma
nda'a maa tnu ma, sukan-va'a
ndatenee ña'a ya yo'o.”
20 Chi vaa kuechi ja ñatuu ni
ka kukanu ini i Su'si ma, te ni
xtandiyo ya i. Kovaa ndijin chi jâ
ka ndenee va'a ni, kuechi ja ka
kukanu ini ni ya a. Chukan kúu
ja máko jin ko sa'a vixi ni maa
ni, su'va jin koyu'u ni, te máko
jin ko sa'a ni in ja ñatuu játna ini
Su'si ma.
21 Vaa nú Su'si ma, ñatuu
ni sakanu ini ya nda'a maa
yutnu ma, te suni ndijin tna,
masu sakanu ini ña'a ya, nú ma
jin ko sa'a ni sukan kúni ya ma.
22 Jin konde'ya ni ja Su'si o a,
iya va'a ini kúu ya, te suni
ndakan ya kuenda nuu o, te sa'a
ndija ya ja jin ndachunaa ñayii
ni ka xndoo ya ma. Kovaa va'a
ini ya ji'in ndijin, nuna jin ko
sa'a jin ko kuu ni ja va'a nuu ya.
Kovaa nú ña'a, te suni xtandiyo
tna ña'a ya.
23 Te suni tna ñayii yukan, nuna
jin ndakani jin ndaka'vi ini i

te jin ndakukanu ini i ya chi
ndatenee ya i yika tnu ma. Vaa
Su'si ma chi kuu ndatenee ya i
yika tnu ma.
24 Vaa ndijin ma chi nda'a tnu
olivo yuku ma-ni ka kuu ni, te
ni ndatenee ña'a Su'si ma yika
tnu olivo va'a ma. Kovaa nute
ñayii ma chi masu sa'a i sukan.
Te nú sukan, ¡kuiti nda'a maa
tnu olivo ma, su'va ka iyo i ja
kuu jin nukondenee i yika yutnu
ni ka te'nde i ma!
25 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o a, kúni sa ja jin kuni ni
tna'a ja ni ka iyo yu'u te ñatuu ni
ka yo jini o ma, sukan-va'a vitna,
te máko jin kani ini ni ja maa
ni ka kuu ñayii ka ndanuu-ka.
Vaa sa'a ni ka ndo'o jaku ñayii
ñuu Israel ma ja ñatuu ni ka
kukanu ini i Su'si ma, te ni ka
sa'a ndee-ka i ini anua i ma.
Te sukan-ni jin ko kuu i onde
ndi'i ñayii ka iyo ja jin kukanu
ini i Su'si ma jin kandija sukan
kúni ya ma, ja ka kuu i ñayii
masu ñuu Israel ma.
26 Sani te ndaka ñayii ñuu
Israel ma, jin ndani'i ta'vi i sukan
ndee nuu tutu Su'si a:

Ñuu nani Sion ma kenda
iya sa'a ja jin kaku
ñayii ma,
te xtandiyo ya ndaka ja u'vi
ni ka yo sa'a, ni ka yo
kuu sa'ya tata Jacob ma.
27 Sa'a skuiso sa ja jin ko kuu
sa ji'in i, kivi kenda ja
xnaa sa kuechi i ma,

kúu ya ká'an ya.
28 Te vitna, te ka kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a nuu ni a,
te ñatuu ka kunimani i nuu
Su'si ma, vaa ka kukueñu ini i
ja ni sa'a Su'si ma ja jin ndani'i
ta'vi ndijin ma. Kovaa Su'si ma,
ni ndakaji ya i, te kútoo ya i,
kuechi ja sukan ni skuiso ya nuu
tna'a i tee jana'a ma.
29 Vaa ja ni skuta'vi ña'a Su'si ma
masu ndakan-ka ya. Vaa maa ya
ni ndakana i ja jin ko kuu i ñayii
ñuu ya ma, te chukan kúu ja
koo ya ji'in i ni-kani ni-jika.
30 Vaa sukan tna ndijin, onde
xi'na-ka ma, ñatuu ni ka yo
kandija ni sukan tátnuni Su'si ma,
kovaa vitna ni ndakunda'vi ini
ña'a Su'si ma kuechi ja ñatuu
ni ka kandija maa ñayii ñuu
Israel ma sukan tátnuni Su'si ma.
31 Te sukan tna ko kuu ñayii
ya'a vitna ja ñatuu ka kandija i
Su'si ma, sukan-va'a sukan ni
kunda'vi ini ña'a Su'si ma ndijin,
te sukan tna ndunda'vi ini ya i.
32 Vaa Su'si ma, ni wa'a ya tnu'u
ja ndaka ni ji'in i, ñatuu ni ka
yo kandija ni sukan ká'an ya ma
te ni ka jiso kuechi ndaka o ma.
Vaa sukan, sana ni ndunda'vi ini
ña'a ya ndaka o.

33 Ka'nu xeen kúu tnu'u
ndichi jini Su'si ma.
Kua'a xeen tnu'u ndaa tnu'u
ndija neva'a ya.
Ûni masu kuu jin jaku'ni ini o
te jin ndaka'an o sukan
jani ini ya ja sa'a ya
kivi ka'nde ya tniñu
in in ñayii ma,

te ni masu kuu jin jaku'ni ini o
te jin ndaka'an o sukan
sa'a sukan kúu ya ja
kúu ya Su'si ma.
34 Vaa: “¿Na in jáku'ni ini
sukan jani ini Iya
Tátnuni ma?”
Xi: “¿Na in ni ka'an-so'o
nuu ya sukan sa'a sukan
kúu ya ma?”
35 Xi: “¿Na in nawa ni
skuta'vi i Su'si ma
xinañu'u-ka,
sukan-va'a kondetu i nawa
ndani'i i?”
36 Vaa maa ya ni jani ini,
te maa ya ni sa'a,
te kuenda maa ya kúu
ndaka ja iyo a.
Te nuu maa ya kóo jayiñu'u
ni-kani ni-jika.
Te sukan kó kuu.

Sukan jin ko sa'a jin ko kuu o ja ni ka kandija o Jesucristo ma

12 Chukan kúu ja ndijin ja jâ ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, jin kona'a ni ja sukan kúnda'vi ini ña'a ya ma, te jikan-ta'vi sa nuu ni ja ni-yu'u ni-ini ni jin ndakua'a ni maa ni nuu Su'si o ma, te ni-yu'u ni-ini ni jin kunukuechi ni nuu ya, visi ka ndo'o ka neni ni, te máko jin ko sa'a-ka ni ni-in-ka ja u'vi, su'va jin ku'un ini ni ja jin ko sa'a ni sukan játna ini Su'si ma. Vaa sukan jin ko sa'a jin ko kuu ñayii ka ndasa'a kuenda ma.
2 Máko jin kondikin ni ja jin ko sa'a ni sukan ka sa'a ñayii ñuu ñayivi a. Su'va jin ndaxsama ni ja ka jani ini ni a, sukan-va'a jin nduu ni ñayii jin ko sa'a ja va'a ja ndaa, sukan-va'a jin kuni ni nde a kúu ja kúni Su'si ma, nde a kúu ja játna ini ya ma, nde a kúu ja ndaa ndija ma.
3 Vaa ja ni skuta'vi ña'a Su'si ma saña kúu ja ká'an sa nuu ndi-in ndi-in ni ja ni ka nduu o sa'ya Su'si ma: Máko jin kani ini ni ja maa ni ka kuu-ka, su'va vivii jin ndasa'a ni kuenda naxe ka iyo ka kuu ni a, ji'in nde a kúu ja ni skuta'vi ña'a Su'si ma ndi-in ndi-in ni ja jin ko sa'a ni. Te sukan jin kukanu ini ni Su'si ma, te sukan jin ko sa'a ni.
4 Vaa yikikuñu o a chi ka ndenee ja'a o, nda'a o, ji'in ndaka-ka ja ka neva'a o a, te ndi-in ndi-in chi siin siin ja ka sa'a i.
5 Te sukan ka kuu tna o, vaa kua'a xeen o kúu, te yikikuñu maa Cristo ma ka kuu ndaka o, te ndaka o chi in-ni yikikuñu ka kuu ndi-in ndi-in o ji'in tna'a o a.
6 Te sukan siin siin ja ni skuta'vi ña'a Su'si ma, te maa maa o ka neva'a. Nú nde o ni skuta'vi ña'a Su'si ma ja ndakaxtnu'u o tnu'u ni taa ya ma, te sukan kúkanu ini o Su'si ma, te kó sa'a o.
7 Te nú nde o kunukuechi, te kúnukuechi o. Xi nde o kaxtnu'u, te káxtnu'u o.
8 Xi nde o ndaka'an-so'o nuu tna'a, te ndáka'an-so'o nuu tna'a o. Xi nde o skuta'vi ñayii ma

nawa neva'a o ma, te má ndakani
ini o. Xi nde o tatnuni, te kátanuu
o. Xi nde o kunda'vi ini tna'a, te
kóo sii ini o ja sa'a o sukan.
9 Ja kutoo tna'a o ma kúu ja
ûni kutoo tna'a ndija o, te másu
ko sa'a-ni-nka o. Jín saxiko o
ja u'vi ma, te jín kondikin o ja
va'a ma.
10 Jín kutoo tna'a ndi-in ndi-in o
sukan kútoo o ñayii ve'e o ma.
Jín kava respetu o nuu tna'a
o ma.
11 Ora jiniñu'u ja jin satniñu
o ma, te máko jin sa'a kuxi
o maa o, su'va ni-yu'u ni-ini
o jin kunukuechi o nuu Iya
Tátnuni ma.
12 Jín koo sii ini o ja ka ndetu o
ja jin ni'i o ma, te jín kanda o
ora ka ndo'o ka neni o ma, te jín
kakan-ta'vi jín kakan-ta'vi o nuu
Su'si ma.
13 Jín kua'a o nawa ka neva'a
o ma nuu tna'a o ñayii ka
jiniñu'u ma. Jín kuanuu o ve'e
o ma ñayii ka jiniñu'u ja jin
ndoo i ma.
14 Jín ka'an o ja va'a ja jin kuu
ñayii ka sondikin ña'a ma ja
ñatuu ka kunimani i nuu o ma, te
má jin ka'an o ja u'vi ja jin kuu i.
15 Jín koo sii ini o ji'in ñayii ka
kusii ini ma, te jín konda'yu o
ji'in ñayii ka nda'yu ma.
16 In-ni ja jin kani ini o, te má
jin sa'a vixi o maa o, su'va jín
nduku o ja jín ketna'a ini o ji'in
ñayii nda'vi ka saxiko ña'a in-ka
ñayii. Má jin kani ini o ja in ñayii
ndichi-ka ka kuu o.
17 Máko jin ndasa'a o ja u'vi
nuu ñayii ka sa'a ña'a ja u'vi ma.
Ndimaa jín ko sa'a o ja va'a nuu
ndaka ñayii ma.
18 Jin nduku ni naxe jin sa'a ni,
sukan-va'a jin koo mani ni ji'in
ndaka ñayii ma.
19 Máko jin ndachunaa maa ni
ja u'vi ni ka sa'a ña'a ñayii ma,
ndijin ja ka kutoo tna'a o a,
su'va jin xndoo ni nuu nda'a maa
Su'si ma. Vaa sa'a ká'an tnu'u
maa ya a: “Maa sa ndachunaa,
ká'an Iya Tátnuni ma.”
20 “Te ñayii ñatuu kúnimani nuu
ni ma, nú kókon i, te kua'a ni
ja kaa i. Te nú yíchi i, kua'a
ni ndute ko'o i. Vaa nú sa'a ni
sa'a, te sa'a ni ja ndakukan-nuu
maa i.”
21 Máko kua'a ni tnu'u ja kundee
ja u'vi ma nuu ni, su'va ja ko sa'a
ni ja va'a ma, te kundee ni nuu
ja u'vi ma.

13 Jin kandija ndaka ni ja ka
tatnuni ñayii ka netniñu
ñuu ni a, vaa maa Su'si ma
ni jani ini ja jin koo ñayii jin
konetniñu in in ñuu ma, te ñayii
ka netniñu ma, maa Su'si ma ni
sunkoo i ja jin konetniñu i.
2 Te chukan kúu ja, nú na
in ñatuu kándija ja ka ka'an
ñayii ka netniñu ma chi ñatuu
kándija i sukan ni jani ini
Su'si ma. Te ñayii yukan chi iyo
maa i ja ndachunaa i ja ñatuu
kándija i ma.
3 Vaa ñayii ka netniñu ma, masu
ka iyo i ja jin ko sa'a i ja jin
koyu'u ñayii ka sa'a ja va'a ma,

su'va ja jin koyu'u maa ñayii ka
sa'a ja u'vi ma. ¿Kúni ni ja ma
koyu'u ni ñayii ka netniñu ma?
Sa'a ni ja va'a ma vi, te koo
jayiñu'u ni ja sa'a ni ma.
4 Vaa ñayii ka netniñu ma, ñayii
ka jinukuechi nuu Su'si ma ka
kuu i, sukan-va'a jin koo va'a ni.
Kovaa nú na in sa'a ja u'vi ma,
te kóyu'u i. Vaa masu saneé
sañuu-ni kúu ja ka iyo ñayii ka
netniñu ma, vaa ka iyo i ja kuu
jin xndo'o jin xneni i ñayii ka
sa'a ja u'vi ma. Vaa ñayii ka
jinukuechi nuu Su'si ma ka kuu i,
te kuu jin sa'a i ja jin ndachunaa
ñayii ka sa'a ja u'vi ma, te jin
ndo'o jin neni i kuechi ja u'vi ni
ka sa'a i ma.
5 Te chukan kúu ja va'a-ka na
jin kandija o ja ka ka'an ñayii
ka netniñu ma. Masu yika-ni ja
kuechi ja kuu jin xndo'o jin xneni
ña'a i ma chi kuechi ja jâ ka jini
o sukan kúni Su'si ma ja jin ko
sa'a o ma.
6 Te chukan kúu ja ka chuya'vi
ni na tniñu ka sa'a ka kuu
ni ma nuu tee ka netniñu ñuu
ni ma. Vaa ñayii ka jinukuechi
nuu Su'si ma ka kuu de, te ka
jatanuu de ñuu ni ma.
7 Jin ndachunaa ni nuu ndaka
ñayii xi-nuu ka tavi ni ma. Nú
iyo ja jin chuya'vi ni nuu tee
ka netniñu ma ja na tniñu ka
sa'a ni ma, te jin chuya'vi ni. Ja
ka xiko ni nuya'vi ma, te nú ka
jikan de ja jin chuya'vi ni, te jin
chuya'vi ni. Te jin kava respetu
ni nuu de, vaa tee ka netniñu ka
kuu de, te jin ka'an vii jin ka'an
va'a ni ja jin kuu de.
8 Jin ku'un ini ni ja ni a vala
máko jin kotavi ni nuu ni-in
ñayii ma, te suni jin kona'a ni ja
ka ndee yika ni ja vivii jin kutoo
tna'a ndi-in ndi-in ni. Vaa nú
kútoo tna'a o ma chi sa'a ndi'i
o sukan ká'an tnu'u ni tatnuni
Moisés ma.
9 Vaa sa'a ká'an ma: “Másu ko
kivi nduu ni ji'in in-ka ñayii masu
ni tnanda'a ji'in ni ma, másu ko
ka'ni ni in-ka ñayii ma, másu ko
sakui'na ni, másu ko ka'an ni
tnu'u in-ka ñayii ma, másu ko
ndiyo ini ni.” Te ndaka-ka ja ni
tatnuni Su'si ma ja ko sa'a o ma,
te ni nduu i in-nka-ni sukan
ká'an tnu'u ya'a: “Kutoo ni in-ka
ñayii ma sukan kútoo ni maa ni.”
10 Ja kútoo o in-ka ñayii ma
kúu ja ni-in ja u'vi sa'a o in-ka
ñayii ma. Te nú kúndee o sa'a
o sukan chi yikuu o sa'a ndi'i o
sukan ni tatnuni Moisés ma.
11 Te sa'a, te ka jini o sukan
ka kuu ñayii a tiempu ya'a, te
chukan kúu ja ni kenda ora ja jin
ndoto o, vaa kuenda tnu'u ja ka
kixi o. Vaa vitna jâ ni kuyatni-ka
kivi jin ndani'i ta'vi o ma sana
kivi ni ka keja'a o ka kandija o
Su'si ma.
12 Vaa kuenda tnu'u ja ni
ndukuiti-ka jakuaa ma, te ve
kuyatni-ka ja ve ndii ma. Jín
ko sa'a ndaa jín ko sa'a ndija
o sukan ka kuu ñayii ka jika
nduu ma, sukan-va'a jin kundee
o nuu ja u'vi ma.

13 Másu jin ko kuu o ñayii jin ko
kaa jin ko ko'o, te jin ko ndajini
o. Ni a jin yaa o te jin ko kuneé
jin ko ku-uun o. Ni a jin ko kanaa
o xi ja jin ko kukueñu ini nuu
tna'a o.
14 Su'va jín ku'un ini o ja maa
Jesucristo iya tátnuni nuu o a,
te jin ko sa'a o sukan ni yo
sa'a ya ma. Te máko jin katanuu
o nawa kúu ini yikikuñu o a ja
sa'a o ma.

Sukan jin kuan-ta'vi o ñayii ñatuu jin kukanu ini va'a-ka Su'si ma

14 Jin jaku'ni ini ni, te jin
kanda ni nuu ñayii ñatuu
jin kukanu ini va'a-ka i Su'si ma.
Te máko jin skiti tna'a ini ni naxe
ka jani ini i ma.
2 Ka iyo jaku i ja ka kukanu ini i
ja kuu jin kaa i ndaka. Kovaa ka
iyo jaku i ja ñatuu ka kusaa ini i
ja kuu jin kaa i kuñu ma.
3 Nú nde o jaa ndaka ma, te
má saxiko o nde i ñatuu jaa
ndaka ma, te nú nde i ñatuu
jaa ma, te máko ka'an i tnu'u
ñayii jaa ma. Vaa Su'si ma chi
jan-ta'vi ña'a ya ndaka o.
4 Ndijin, ¿nde in kúu ni ja ká'an
ni tnu'u in-ka ñayii jinukuechi
nuu Su'si ma? Nú nukuiñi i xi
ni kotuu i, kovaa nuu nda'a maa
Iya Tátnuni ma iyo i. Kovaa kuiti
konukuiñi va'a i, vaa kuu sa'a
Iya Tátnuni ma ja kuu konukuiñi
va'a i.
5 Te jaku ñayii ma chi ka jani
ini i ja ka iyo kivi kanuu-ka te
ka iyo kivi ndeva'a-ni. Kovaa
jaku ñayii ma chi inuu-ni ka
kuu ndaka kivi ma, ka jani
ini i. Ndi-in ndi-in ñayii ma, na
jin kukanu ini i sukan ka jani
ini i ma, te jín sa'a i sukan.
6 Ñayii kándija sukan kúu
in kii ma, kándija i nuu Iya
Tátnuni ma. Te ñayii ñatuu
kándija sukan kúu in kii ma,
kándija tna i nuu Iya Tátnuni ma,
te ñatuu sanuu i kivi ma. Te
ñayii jaa ndaka ma, kúkanu
ini i nuu Iya Tátnuni ma, vaa
ndákuan-ta'vi i nuu Su'si ma,
te jaa i. Kovaa ñayii ñatuu jaa
ndaka ma, kúkanu ini tna i nuu
Iya Tátnuni ma, te ñatuu jaa i, te
ndákuan-ta'vi i nuu Su'si ma.
7 Vaa ni-in o ja ka ndito ka teku
o a, ka ndito ka teku o sukan kúu
ini maa o, te ni-in o kûu ja kúu
ini maa o.
8 Vaa nú ka ndito ka teku o, nuu
maa Iya Tátnuni ma ka ndito
ka teku o. Te nuna jin kûu o,
nuu nda'a maa Iya Tátnuni ma
ndenda koo o. Te chukan kúu ja
nuna jin kondito jin koteku o xi
nuna jin kûu o, kovaa nuu nda'a
Iya Tátnuni ma ka iyo o.
9 Vaa Cristo ma, ni ji'i ya,
te ni ndateku ya, te téku ya,
sukan-va'a ko kuu ya iya tátnuni
nuu ñayii ni ka ji'i ma ji'in nuu
ñayii ka teku ma.
10 Kovaa ndijin, ¿nava'a ká'an ni
tnu'u tna'a ni ma? ¿Te nava'a
saxiko ni tna'a ni ma? Jin kona'a

ni ja ndaka o jin ndenda koo nuu
núkoo Cristo ma ja ndakan ya
kuenda nuu o ma.
11 Vaa sukan ndee tnu'u
ká'an ya ma:
Ja ndaa kúu ja téku sa,
ká'an Iya Tátnuni ma,
te ja ndaa kúu ja ndaka
ñayii ma, jinkuiñi
jiti i nuu sa,
te ndaka ñayii ma, jin
ndaka'an jin ndakachi i
na in kúu sa a,
kúu ya ká'an ya.
12 Te sukan ndi-in ndi-in o jin
ndakua'a kuenda nuu Su'si ma
nawa ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu
o ma.
13 Te chukan kúu ja máko jin ko
ka'an tnu'u tna'a ndi-in ndi-in-ka
o. Jín ndasa'a o kuenda, te máko
jin sa'a o ja jin ndakakayata tna'a
o ma nuu Su'si ma.
14 Saña chi jini sa, te kúkanu ini
sa Jesús Iya Tátnuni ma ja ni-in
ja jaa o ma iyo tne'e. Kovaa nú
maa ñayii ma, jani ini i ja iyo
tne'e ja jaa i ma chi sukan iyo,
kuechi ja sukan jani ini maa i ma.
15 Kovaa nú kuechi tna'a ja
jaa o ma te sa'a o ja kuxii ini
tna'a o ma chi masu nde sa'a
o sukan ka sa'a ñayii ka kutoo
tna'a ma. Máko sa'a ni ja kuechi
ja ndeyu ma-ni, te skenaa in
ñayii ma maa i, te vitna ja jâ ni
ji'i Cristo ma nuu tniñu tna i ma.
16 Nú ña'a, te jin ka'an i tnu'u ni,
visi ja va'a kúu ja sa'a ni ma.
17 Vaa nuu tátnuni Su'si ma,
masu ja nawa kaa o xi nawa ko'o
o kúu chi ña'a. Su'va ja jin ko
sa'a ndaa jin ko sa'a ndija o te
jin koo mani o te jin koo sii ini o
kúu, vaa ka iyo o ji'in Xtumani
Ndios ma, te sukan kúni ya ja jin
ko sa'a o.
18 Vaa nuna sa'a o sa'a nuu
Cristo ma chi sa'a o ja játna ini
Su'si ma, te onde ñayii ma chi jin
ka'an va'a jin ka'an vii i ja kuu o.
19 Te chukan kúu ja jín ko sa'a
o tna'a ja sa'a ja jin koo mani
o ma, te sukan, te jín chindee o
tna'a o ma, te jín jaku'ni-ka ini
ndaka o, te jín koo va'a-ka o nuu
Su'si ma.
20 Vaa ja ndaa kúu ja ndaka ja kaa
o ma chi ka iyo vii ka iyo va'a i
nuu Su'si ma, kovaa ja u'vi kúu
nú na in na sa'a ja ndakakayata
tna'a i ma nuu Su'si ma ja kuechi
ja ndeyu jaa i ma. Te chukan
kúu ja máko sa'a ni ja kuxii ini
tna'a ni ma te ndakakayata i nuu
Su'si ma ja kuechi ja jaa o ma.
21 Va'a-ka kúu ja máko kaa
o kuñu ma, te máko ko'o o
ndixi ma, sukan-va'a máko sa'a
o ja xtaya tna'a o ma te ndakiti
ini i te kakayata i nuu Su'si ma.
22 ¿Kúkanu ini ni nuu Su'si ma ja
kuu kaa ni? Sukan kani ini maa
ni nuu Su'si ma. Vaa ja va'a kúu
ñayii ñatuu nawa ndaxtekuechi
ña'a ja jani ini i ja kuu sa'a i ma.
23 Kovaa ñayii jani in jani uu
ini te ñatuu kúkanu ini i nuu
Su'si ma tna'a ja jaa i ma chi jiso
kuechi i, vaa ñatuu kúkanu ini i
nuu Su'si ma ja sa'a i ma. Te
ndaka ja sa'a o ma, te nú ñatuu

kúkanu ini o nuu Su'si ma chi
jiso kuechi o nuu ya.
15 Chukan kúu ja yo'o ja ni
ka jaku'ni-ka ini o nawa
kúni Su'si ma ja jin sa'a o ma, te
jín kanda o nuu ñayii ñatuu jin
jaku'ni-ka ini naxe jin ko sa'a i
nuu Su'si ma, te jín chindee o i,
te máko jin sa'a o sukan ka jatna
ini maa o ma.
2 Su'va ndi-in ndi-in o sa'a ja
va'a ja kuu tna'a o ma tna'a ja
chindee ña'a ja jin koo va'a i nuu
Su'si ma.
3 Vaa ni a Cristo ma, masu ni
sa'a ya ja játna ini maa ya ma,
su'va maa ya ni ndo'o sukan
ndee nuu tutu Su'si ma: "Tnu'u
ndeva'a ni ka yo ka'an i nuu
ni ma, kuenda tnu'u ja nuu maa
sa ni ka yo ka'an i." Sa'a ká'an.
4 Vaa ndaka ja ndee nuu tutu
Su'si ma onde xi'na-ka ma, jâ ka
ndee i sukan-va'a jin skua'a o, te
jin ndani'i o tnu'u kanu ini nuu
tutu ya ma, te kava kuee ini o,
te kukanu ini o ja ni'i o ja vii ja
va'a taa Su'si ma.
5 Vaa Su'si ma kúu iya sa'a ja
kava kuee ini o, te maa ya, na taa
tnu'u kanu ini, te na sa'a ya ja
inuu jin kani ini ndaka o sukan
kúu maa Cristo Jesús ma,
6 sukan-va'a in-ni ja jin kani
ini o, te inuu jin kata o te
jin ndachiñu'u o Su'si o Yuva
Jesucristo iya tátnuni nuu o a.
7 Te chukan kúu ja jín kuan-ta'vi
nuu tna'a ndi-in ndi-in o, sukan
ni jan-ta'vi tna ña'a Cristo ma,
sukan-va'a kóo jayiñu'u Su'si ma.
8 Vaa ká'an sa ja Cristo ma,
ni kii ya ja ni jinukuechi ya
nuu ñayii judío ma, sukan-va'a
kaxtnu'u ya tnu'u ndaa tnu'u
ndija Su'si ma te sa'a ya sukan ni
skuiso Su'si ma nuu tna'a o ñayii
jana'a ma,
9 te sukan-va'a ñayii masu judío
ka kuu i ma, te jin ndachiñu'u i
Su'si ma iya nda'vi ini ma. Vaa
sa'a ndee nuu tutu ya ma:

Te chukan kúu ja ndaka'an
ndakachi sa nuu ñayii
masu judío ka kuu i ma
ja sa'a ja kúu ni a,
te kata sa nuu maa ni.

10 In-ka nuu ká'an sa'a:

Ndijin ja masu ñayii judío
ka kuu ni,
jin ndusii ini ni ji'in ñayii
kúu ñuu ya ma.

11 Te in-ka nuu ká'an sa'a:

Ndaka ñuu ma, jín
ndachiñu'u i Iya
Tátnuni ma,
te ndaka ñuu ma jín
kata nuu ya.

12 Te sa'a ni ndaka'an tna
Isaías ma:

Koo in Sa'ya tata Isaí ma,
te ndokuiñi ya ja tatnuni ya
nuu ñayii ñuu ñayivi a,
te nuu maa ya jin kukanu
ini ndaka ñuu ma,

kúu de ká'an de.
13 Te maa Su'si ma na sa'a
ja jin kukanu ini o ya ma, te
maa ya na sa'a ja jin koo sii ini
xeen o te jin koo mani o, ja ka
kandija o ya ma, sukan-va'a ja
maa tnu'u ndee tnu'u ndatnu

Xtumani Ndios ma, te sa'a ya ja
jin kukanu ini xeen-ka o ja jin
ni'i o ja taa ya ma.
14 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o ma, kúkanu ini sa ja ka
kunda'vi ini tna'a xeen o, te jâ
ka jini ni ndaka tnu'u ndaa tnu'u
ndija ma, sukan-va'a kuu jin
ndaka'an-so'o nuu tna'a ndi-in
ndi-in ni te jin ndakani ichi tna'a
ni.
15 Kovaa ja maa ja vii ja va'a ni
skuta'vi ña'a Su'si ma, te ni kusaa
ini sa ja tee sa jaku-ni tnu'u ya'a
nuu ni, sukan-va'a jin kona'a ni,
16 vaa maa Su'si ma ni sacargu
ña'a ja kunukuechi vii kunukuechi
va'a sa nuu Jesucristo ma ja
kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a ya ma nuu ñayii masu judío
ka kuu i ma, sukan-va'a jin ko
kuu i ñayii jin ko sa'a ja játna
ini Su'si ma, te ja maa Xtumani
Ndios ma, te jin xndoo i ja
u'vi ma.
17 Chukan kúu ja kútachi
xeen sa ja káxtnu'u sa tnu'u
Cristo Jesús ma, vaa sukan, te
jinukuechi sa nuu Su'si ma.
18 Masu nawa kúsaa ini sa ja
ká'an sa, nú masu ja tna'a ja ni
sa'a maa Cristo ma, vaa maa ya
ni jatniñu ña'a ya ja ni ka'an
sa nuu ñayii masu judío ka
kuu i ma, sukan-va'a jin kandija i
nuu Su'si ma, te maa ya ni taa
ndaka tnu'u ni ka'an sa ma ji'in
ndaka ja ni sa'a sa ma.
19 Te onde Jerusalén ma ji'in
yuñuu ma, te onde ñuu Ilírico ma,
ni-ka'nu ni ja'an sa, te ja maa
Xtumani Ndios ma, te ni kaxtnu'u
sa tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma,
te maa ya ni kaxtnu'u tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ya ma, vaa kua'a
milagru ni sa'a ya ñuu nuu ni
ja'an sa ma.
20 Te sukan ni tnuñu sa ja ni
kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si o a nuu ñayii ñatuu jin
kuni-ka Cristo ma, nuu ñatuu
ki'in-ka ñayii jin kaxtnu'u i tnu'u
Su'si o a, sukan-va'a ma ndatnii
sa tniñu ni skeja'a in-ka ñayii ma.
21 Vaa sa'a ndee nuu tnu'u Su'si a:
Ñayii ñatuu nama uun ni
kenda in ñayii ja
káxtnu'u i na in kúu
Su'si ma, te jin kuni i,
te ñayii ñatuu nama uun
ni ka jiniso'o i na
in kúu ya ma, te jin
jaku'ni ini i.
22 Te sa'a ni jatanuu sa, chukan
kúu ja kua'a jichi ñatuu ni kuu ja
jaan sa jan koto ña'a sa.

Kúni Pablo ma ja ki'in de ñuu Roma ma

23 Kovaa vitna, ñuu ya'a, masu
ndenu iyo-ka ñuu nuu kaxtnu'u
sa tnu'u Su'si a, te jâ iyo kua'a
kuiya ja kúu ini sa ja jaan sa nuu
ka iyo ni a.
24 Chukan kúu ja kivi ki'in sa ñuu
España ma, te jaan sa nuu ka iyo
ni a, vaa kúni sa ja kuni ña'a sa
kivi ya'a sa yukan. Te nú ni jinu
ni ka ndatnu'u sii ini o ma, te jin
koo ni jin ndachu'un ichi ña'a ni
ichi nuu ki'in sa ma.

25 Kovaa vitna ki'in sa ñuu
Jerusalén ma, sukan-va'a chindee
sa ñayii jâ ni ka kandija Su'si ma
te ni ka xndoo i ja u'vi ma.
26 Vaa ñuu Macedonia ya ji'in
ñuu Acaya ya, ni ka xtutu tna'a
o ya jaku xu'un ja ki'in nuu tna'a
o ñayii ka kunda'vi ka iyo ñuu
Jerusalén ma, ja ñatuu-ka na ja
u'vi ka sa'a i ma.
27 Ni ka jani ini i ja va'a-ni kúu,
vaa iyo ja ka tavi i nuu ñayii
judío ma, vaa ja maa ñayii yukan,
te ni ka kuta'vi tna'a i ja ka
jiniñu'u ini anua i ma, te chukan
kúu ja iyo ja jin ndachindee tna i
ñayii yukan nawa ka jiniñu'u i ja
jin kaa jin ko'o i ma.
28 Chukan kúu ja nú ni kuu ni
sa'a sa sukan, te nú ni jinu ni
ndakua'a sa ja jin tetniñu i ma,
sani te jaan sa nuu ka iyo ni a
ichi ki'in sa ñuu España ma.
29 Vaa jini sa ja nuna jaan sa nuu
ka iyo ni a chi jaan sa ji'in kua'a
xeen ja vii ja va'a, sukan ká'an
tnu'u Cristo ma.
30 Te ja maa Jesucristo iya
tátnuni nuu o a, ji'in ja sukan
sa'a Xtumani maa ya ma ja jin
kutoo tna'a o ma, te jikan-ta'vi
sa nuu ni ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o a ja jin chindee ña'a ni ja
jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma ja
kuu sa,
31 sukan-va'a na kaku sa nuu
ñayii ñatuu ka kuni ja jin
kandija i Cristo ma ja ka iyo i
ñuu Judea ma, ji'in ja na jin
kuan-ta'vi tna'a o ñatuu ka
sa'a-ka ja u'vi ma ja ka iyo i ñuu
Jerusalén ma ja jin tetniñu ñayii
ya'a,
32 sukan-va'a ja maa Su'si ma, te
sii ini kenda sa nuu ka iyo ni a,
te jin ndatatu ini anua ndaka o
jaku kivi jin koo kaa o ma.
33 Te maa Su'si iya sa'a ja ka iyo
mani o a, na koo ya ji'in ndaka
o. Te sukan kó kuu.

Ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Roma ma

16 Te suni káxtnu'u sa ja
kenda ku'va o Febe a,
ña'a jinukuechi nuu ñayii ka
kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu
Cencrea ma.
2 Te ja maa Iya Tátnuni ma, te
jin kuan-ta'vi ni ña, sukan iyo ja
jin ko sa'a o ja ka kuu o ñayii
ñatuu ka sa'a-ka ja u'vi ma.
Te jin chindee ni ña ndeva'a-ni
nawa jiniñu'u ña, vaa maa ña chi
chíndee ña kua'a xeen ñayii, te
ni chindee tna ña'a ña saña.
3 Te jin ndakua'a tna ni nchuxi
ña'a kúu Priscila ma ji'in yii ña
Aquila ma, vaa ka jinukuechi de
ji'in ña ja ka kaxtnu'u de tnu'u
Cristo Jesús ma nuu ñayii ma,
sukan sa'a tna sa a.
4 Vaa ñatuu ni ka ndi ini de
ji'in ña, visi na jin kûu de nuu
tniñu sa. Te masu maa in-ni sa
ndákuan-ta'vi nuu de ji'in ña chi
ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si
o a ja masu judío ka kuu i ma ja
ka iyo i ndaka ñuu ma.

5 Jin ndakua'a tna ni nchuxi
ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si a ja ka ndatna'a i ve'e de ma.
Te suni jin ndakua'a tna ni nchuxi
tee ka kutoo xeen o a, tee nani
Epeneto a tee xinañu'u ni kandija
tnu'u Cristo ma ja ni ka iyo de
ñuu Acaya ma.
6 Jin ndakua'a tna ni nchuxi ña'a
nani María a, ña'a satniñu xeen
ja jin kuu maa ni a.
7 Jin ndakua'a tna ni nchuxi tee
kúu Andrónico a ji'in tee kúu
Junias a, tee ni ka yinee ji'in
sa vekaa ma, vaa vivii ka ka'an
tee ni tetniñu Cristo ma ja jin
kuu de, te xi'na-ka maa de ni ka
kukanu ini Cristo ma sana saña.
8 Suni jin ndakua'a ni nchuxi
tee kúu Amplias a tee ka kutoo
xeen o ja ka iyo o nuu maa Iya
Tátnuni ma.
9 Jin ndakua'a ni nchuxi tee nani
Urbano a, tee ka jinukuechi ji'in
sa ja ka kaxtnu'u sa tnu'u Cristo
Jesús a nuu ñayii ma. Te jin
ndakua'a tna ni nchuxi tee kúu
Estaquis a, tee ka kutoo xeen
o ma.
10 Jin ndakua'a tna ni nchuxi tee
kúu Apeles a, tee ni kundee nuu
tnundo'o tnuneni ma, te vitna
núkuiñi va'a de nuu Su'si o a. Jin
ndakua'a tna ni nchuxi ñayii ka
iyo ve'e tee kúu Aristóbulo a.
11 Jin ndakua'a ni nchuxi tee
kúu Herodión a, ja kúu de tna'a
sa ma. Jin ndakua'a ni nchuxi
ñayii ka iyo ve'e Narciso a, ñayii
ka iyo nuu nda'a Iya Tátnuni a.
12 Jin ndakua'a ni nchuxi nuu
Trifena a ji'in Trifosa a, ña'a ka
satniñu nuu Iya Tátnuni a. Jin
ndakua'a ni nchuxi ña'a nani
Pérsida a, ña'a satniñu xeen nuu
Iya Tátnuni a, ña'a ka kutoo o a.
13 Jin ndakua'a ni nchuxi tee
nani Rufo a, tee ni ndakaji ña'a
Iya Tátnuni ma, ji'in si'i de a ña'a
kuenda tnu'u ja si'i sa kúu ña ma.
14 Jin ndakua'a ni nchuxi tee
nani Asíncrito a, ji'in tee nani
Flegonte a, ji'in tee nani Hermas a,
ji'in tee nani Patrobas a, ji'in tee
nani Hermes a, ji'in tna'a o ni ka
nduu sa'ya Su'si o a ja ka iyo i
ji'in de a.
15 Jin ndakua'a ni nchuxi tee
nani Filólogo a, ji'in ña'a kúu
Julia a, ji'in tee nani Nereo a,
ji'in ku'va de a, ji'in tee nani
Olimpas a, ji'in ndaka ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si o a ja ka iyo i
ji'in de a.
16 Ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña
ndaka ñayii ni ka kandija Cristo a
ja ka iyo i ndaka ñuu ya. Te jin
ndakua'a tna'a ndi-in ndi-in ni
nchuxi, te kó kuu in tnu'u mani.
17 Kovaa jikan-ta'vi sa nuu ni ja
ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, te
jin konde'ya va'a ni nde ñayii ka
sa'a ja ka kusiin jaku ñayii ma te
ñatuu ka kandija-ka i sukan ni ka
kutu'va i onde xinañu'u ma. Te
máko jin ketna'a ini ni ji'in ñayii
yukan.
18 Vaa ñayii yukan chi masu ka
jinukuechi i nuu Jesucristo iya
tátnuni nuu o a, nú masu ja ka
ndi ini i kúu ja jin ni'i i ja jin

ku'un chii i ma-ni. Te vivii ka
ka'an i, te ka xnda'vi i ñayii
ñatuu ka ndasa'a kuenda ma.
19 Kovaa ja ka kuu ndijin, nuu
ndaka ñayii ma ni kenda tnu'u
ja sukan ka kandija ni a, te
chukan kúu ja kúsii ini xeen sa
ja sukan ka kuu ni a. Kovaa kúni
sa ja jin ko kuu ni ñayii ndichi,
sukan-va'a jin sa'a ni ja va'a ma,
te máko jin ko kuu ni ñayii jin ko
sa'a ja u'vi ma.
20 Te maa Su'si iya sa'a ja ka iyo
mani o a, masu kua'a-nka kivi, te
sa'a ya ja chii ja'a ni a kendoo
tachi ma, te ûni jin kuiñu ni i.
Te ja vii ja va'a ni skuta'vi ña'a
Jesucristo iya tátnuni nuu o a
ndimaa kóo nuu ka iyo ndaka
ni a.
21 Ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña
Timoteo a, tee ka kaxtnu'u ji'in
sa tnu'u Su'si a, ji'in tee nani
Lucio a, ji'in tee nani Jasón ya,
ji'in tee nani Sosípater ya, tee ka
kuu tna'a sa ya.
22 Maa sa nani Tercio, tee ni tee
carta ya'a ja ni tatu ña'a Pablo a,
te ja maa iya tátnuni nuu o a, te
ndákan-tnu'u ñaña'a tna ña'a sa.
23 Te ndákan-tnu'u ñaña'a ña
tee nani Gayo a, tee tánuu
ve'e de ya ja ndóo saña ja kúu sa
Pablo a. Te tánuu de ve'e de ya
ja ka ndatna'a ndaka sa ja ka kuu
sa ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si
o a. Te ka ndakan-tnu'u ñaña'a
ña Erasto a tee tnii xu'un ñuu a,
ji'in ñani o tee nani Cuarto a.
24 Te ja vii ja va'a ni skuta'vi
ña'a Jesucristo iya tátnuni nuu
o a na koo ji'in ndaka ni, te sukan
kó kuu.
25 Jayiñu'u kóo nuu Su'si iya
kuu sa'a ja jin konukuiñi va'a
ni ma, sukan ká'an tnu'u vii tnu'u
va'a Jesucristo ma ja ni kaxtnu'u
sa ma, tna'a ja ni yo iyo yu'u
onde kivi vee o ma.
26 Te ni sa'a ya ja vitna, te ni ka
jini o, vaa maa Su'si ma iya iyo
ni-kani ni-jika ma ni tatnuni ja
jin tee tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a ya ma, kovaa
ñatuu na in ni jaku'ni ini. Te suni
maa i ndákaxtnu'u ya nuu ndaka
ñayii a onde vitna, sukan-va'a jín
kandija i sukan kúni Su'si ma te
jín kukanu ini i ya.
27 Ja maa Jesucristo ma, te nuu
maa in-ni Su'si iya ndichi ma na
koo jayiñu'u ni-kani ni-jika. Te
sukan kó kuu.

Carta xinañu'u ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Corinto ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Corinto ma

1 Saña kúu Pablo tee ni ndakana ña'a Jesucristo ma, ja sukan kúu ini maa Su'si ma, te ni tetniñu ña'a ya, te ka iyo sa ji'in ñani o Sóstenes ya.
2 Te ka tee sa tutu ya'a nuu ni ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a ja ka iyo ni ñuu Corinto a, ja jâ ni ka ndusiin ni nuu ja u'vi ma, vaa ka iyo ni ji'in Cristo Jesús ma, te ni ndakana ña'a ya ja jin ko kuu ni ñayii ñatuu na ja u'vi-ka jin ko sa'a. Te ka tee tna sa nuu ndaka ñayii ka ndakune'e Jesucristo iya tátnuni nuu o a ja ka iyo i ndeva'a-ni ñuu ma. Iya tátnuni nuu i ji'in nuu o a kúu ya.
3 Ka kuni sa ja Yuva o Su'si ma ji'in Jesucristo iya tátnuni nuu o a, na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a, te jin koo mani ni.

Ndákuan-ta'vi Pablo ma nuu Su'si ma ja ni skuta'vi ya ja vii ja va'a nuu ñayii ni ka nduu sa'ya ya ma

4 Ndimaa ndákuan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja jin kuu ni, vaa ja maa Cristo Jesús ma, te ni skuta'vi ña'a Su'si ma ja vii ja va'a.
5 Vaa ja maa ya te ni ka ndani'i ni ndaka ja va'a ma, na ko ka'an o ja ndaka tnu'u va'a ma, ji'in ndaka tnu'u ndichi ma,
6 ji'in ndaka tnu'u va'a ni ka kaxtnu'u sa sukan ni ndo'o ni neni Cristo ma ja jin kuu o ma.
7 Te sa'a ni skuta'vi ña'a Su'si ma ndaka, sukan-va'a ñatuu nawa ko ka'ni-ka ña'a i, nani ka ndetu o ja ndenda Jesucristo iya tátnuni nuu o a.
8 Te maa ya chindee ña'a ja jin konukuiñi va'a ni nuu ya ma sukan-va'a ni-in ja u'vi jin konee jin kondiso ni onde kivi ndenda ya ma.
9 Vaa Su'si ma chi ja ká'an ya ma chi ûni sa'a ya, te maa ya kúu iya ni ndakana ña'a ja jin ketna'a ini ni ji'in Sa'ya ya Jesucristo iya tátnuni nuu o a.

Má jin sa'a siin tna'a o, vaa suni maa Cristo ma kúu iya ka kandija o a

10 Ja maa Jesucristo iya tátnuni
nuu o a, te ja jikan-ta'vi sa nuu
ni ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a
kúu ja in-ni ja jin ko ka'an ndaka
ni, te ñatuu koo jin ko sa'a siin
tna'a ni, su'va inuu kuiti jin kani
ini ni te inuu jin ketna'a ini ni.
11 Ká'an sa sa'a nuu ndaka ni ja
ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, vaa
ni ka kaxtnu'u ñayii ka iyo ve'e
Cloé ma nuu sa ja su'va su'va ka
kuu ni te ka skiti ini tna'a ni.
12 Chi vaa sa'a ka ka'an in jichi
in jichi ni: “Saña chi ka sa'a sa
sukan ni kaxtnu'u Pablo ma”,
te “saña chi ka sa'a sa sukan ni
kaxtnu'u Apolos ma”, te “saña
chi ka sa'a sa sukan ni ka'an
Cefas ma”, te “saña chi ka sa'a sa
sukan ni ka'an Cristo ma.”
13 ¿Xi uu jichi Cristo ma kúu? ¿Xi
saña ja kúu sa Pablo a, ni ndakaa
sa nuu krusi ma ja jin kuu ni? ¿Xi
ja nani maa sa ja kúu sa Pablo a
ni ka jandute ni, ja jin ko ka'an
ni sukan?
14 Ndákuan-ta'vi sa nuu Su'si ma
ja ni-in ndijin ñatuu ni skuandute
sa, nú masu ja tee kúu Crispo ma
ji'in tee kúu Gayo ma-ni,
15 sukan-va'a ñatuu na nde ni ko
ka'an ja ni jandute ni ja maa sa.
16 Suni ni skuandute sa ñayii
ve'e tee nani Estéfanas ma, te ja
ndaka-ka ñayii ma, ñatuu na'a sa
nú ni skuandute sa in-ka i.
17 Vaa masu ni tetniñu ña'a
Cristo ma ja skuandute sa
ñayii ma chi ni tetniñu ña'a ya
ja kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a ya ma. Te masu tnu'u ndichi
maa sa kúu ja kaxtnu'u sa a, vaa
jin ko katanuu ña'a ñayii ma.
Su'va ja kúni saña kúu ja jin
kona'a ñayii ma sukan ni ndo'o
ni neni Cristo ma nuu krusi ma
ja jin ndani'i ta'vi i ma.

Jesucristo ma chi tnu'u ndichi Su'si ma ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si ma kúu ya

18 Kovaa ñayii ka skenaa
maa i ma chi tnu'u ká'an sukan
ni ji'i Cristo ma nuu krusi ma chi
tnu'u neé tnu'u uun-ni kúu, ka
jani ini i. Kovaa nuu yo'o ja ni ka
kandija o sukan ni ji'i ya ma chi
tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si ma
kúu, te sa'a i ja jin ndani'i ta'vi o.
19 Vaa sa'a ndee nuu tnu'u
Su'si ma:

Xnaa ri tnu'u ndichi nuu
ñayii inundichi ma,
te xnaa ri tnu'u sa'a ja
jáku'ni ini ñayii jani ini
ja jáku'ni ini i ma.

20 ¿Ndenu iyo ñayii ndichi ma?
¿Te ndenu iyo tee skua'a tutu ma
te jini xeen de ma? ¿Te ndenu
iyo ñayii ndanduku kuenda tnu'u
ndichi tiempu ya'a? ¿Masu ni
sa'a Su'si ma ja ni nduneé, ni
nduku'u tnu'u ndichi iyo ñuu
ñayivi a?
21 Vaa masu ni wa'a Su'si ma
tnu'u ja ñayii jani ini ja ndichi

xeen i iyo i ñuu ñayivi a, te
kundee tnu'u ndichi jini i ma ja
kuni i ja iyo Su'si ndija ma. Su'va
ja ni jatna ini Su'si ma kúu ja
jin koniniso'o ñayii ma tnu'u vii
tnu'u va'a ya ma, te jin jaku'ni
ini i naxe jin ndani'i ta'vi i ma,
visi ka ká'an maa ñayii ñatuu ka
kandija tnu'u Su'si ma ja tnu'u
neé tnu'u ku'u-ni kúu ma.
22 Vaa ñayii judío a, ka jikan i
seña nuu Su'si ma, sana jin
kandija i ya ma. Te ñayii ñuu
griego a, ka ndanduku i tnu'u
ndichi ma, te ka jani ini i ja
sukan, te jin ndani'i i Su'si ma.
23 Kovaa saña chi ka kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma iya
ni ka skuita kaa i nuu krusi ma.
Kovaa nuu ñayii judío ma chi in
ja xtna'a ña'a kúu ja ka kaxtnu'u
sa sukan ma, te nuu ñayii masu
judío ka kuu i ma chi tnu'u neé
tnu'u ku'u kúu tnu'u ka kaxtnu'u
sa a, ka ka'an i.
24 Kovaa nuu ñayii ka kuu
judío ma ji'in griego ma ja ni
ndakana ya i te ni ka nduu i sa'ya
Su'si ma chi tnu'u ndee tnu'u
ndatnu Su'si ma kúu Cristo ma,
ji'in tnu'u ndichi Su'si ma kúu ya
nuu i, ka ka'an i.
25 Vaa tnu'u Su'si ma ja ka
jani ini ñayii ma ja masu nde
jiniñu'u ma, su'va tnu'u ndichi-ka
ka kuu i sana tnu'u ndichi ñayii
ñuu ñayivi a. Te tna'a ja sa'a
Su'si ma ja ka jani ini ñayii ma
ja masu na tnu'u ndee tnu'u
ndatnu i ma, kovaa iyo-ka tnu'u
ndee tnu'u ndatnu i sana ja ka
sa'a maa ñayii ma.
26 Ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya
Su'si o ma, jin ndasa'a maa ni
kuenda, ja masu kua'a ni ni
ka yo kuu ñayii ndichi ma, te
ni masu kua'a ni ni ka yo kuu
ñayii ka tatnuni-ka, te ni masu
kua'a ni ni ka yo kuu ñayii ka
kuu xiku-ka ma ne'un ñayii
ñuu ñayivi a, nuu ni ndakana
ña'a ya ma.
27 Su'va ñayii ka jani ini ñayii
ñuu ñayivi a ja masu ka jaku'ni
ini i ma, ka kuu ñayii ni ndakaji
Su'si ma, sukan-va'a sa'a ya ja
jin ndakukan-nuu ñayii ka jani
ini ja inundichi-ka i ma. Te
ñayii ñatuu ka iyo tnu'u ndee
tnu'u ndatnu i ma ni ndakaji
Su'si ma, sukan-va'a sa'a ya ja
jin ndakukan-nuu ñayii ka jani
ini ja ka iyo tnu'u ndee tnu'u
ndatnu i ma.
28 Te ñayii ka saxiko ña'a ñayii
ñuu ñayivi a, ñayii yukan ni
ndakaji Su'si ma, te ñayii masu
kuu-ka ka ka'an ñayii ñuu
ñayivi a ni ndakaji tna ya,
sukan-va'a jin kendoo nda'vi
maa ñayii ka jani ini ja maa i ka
kuu-ka ma,
29 sukan-va'a ñatuu na in ko
ka'an ja maa i kúu-ka nuu
Su'si ma.
30 Vaa ja maa Su'si ma, te ka iyo
o ji'in Cristo Jesús ma. Te ja maa
Cristo Jesús ma, te ni ka nduu o
ñayii ndichi, te ja maa ya, te ni
ka nduu o ñayii jin ko sa'a ja va'a
ja ndaa, te ñatuu na ja u'vi-ka

jin ko sa'a o nuu Su'si a, vaa ni
ndatava ña'a ya nuu ja u'vi ma.
31 Te ja sukan ndaka chíndee
ña'a ya ma, te jín ko kuu o sukan
ndee nuu tutu Su'si ma: “Nú na in
kúni ja kani ini i ja maa i kúu-ka,
su'va Su'si ma na ndachiñu'u i
vaa maa ya kúu iya sa'a ndaka.”

Pablo ma chi nanimaa tnu'u ja ni ndakaa Jesucristo ma te ni ji'i ya nuu krusi ma kúu tnu'u ni kaxtnu'u de ma

2 Chukan kúu ja ndijin ja ni
ka nduu ni sa'ya Su'si ma,
nuu ni jaan sa ni jan kaxtnu'u sa
tnu'u Su'si a, masu ni ka'an sa
tnu'u yii tnu'u ndichi nuu ni ma.
2 Ûni ni ñu'u ini sa ja masu
ka'an sa in-ka tnu'u, nú masu ja
nanimaa tnu'u sukan ni ndakaa
Jesucristo ma nuu krusi ma
ndaka'an sa nuu ni, sukan-va'a
jin kuni tna ni.
3 Ñatuu na tnu'u ndee tnu'u
ndatnu maa sa, nuu ni iyo sa
ne'un ni ma, su'va ni'i ndeyu sa
ja yu'u sa ma.
4 Te ni a tnu'u ni yo kaxtnu'u
sa ma, masu nde ni yo ka'an
sa tnu'u vii tnu'u luu ni a
tnu'u ndichi ka ka'an ñayii ñuu
ñayivi a, sukan-va'a jin kandija
ni ma. Su'va nani yikuu sa ká'an
sa ma, te maa tnu'u ndee tnu'u
ndatnu Xtumani Ndios ma ni sa'a
ja ni ka kandija ni ma,
5 sukan-va'a jin ndasa'a maa ni
kuenda ja masu kuechi tnu'u
ndichi ka ka'an ñayii ma te ni
ka kandija ni tnu'u Su'si ma, chi
ña'a, vaa ja maa tnu'u ndee tnu'u
ndatnu Su'si ma te ni ka kandija
ni tnu'u maa ya ma.

Xtumani Ndios ma kúu iya káxtnu'u tnu'u ndichi Su'si ma nuu o

6 Kovaa ka ka'an sa tnu'u ndichi
maa Su'si ma nuu tna'a o ñayii ni
ka teku-ka ini i nuu maa Su'si ma,
te tnu'u ndichi ya'a, masu tnu'u
ndichi ja ka ka'an ñayii tiempu
ya'a kúu, ni a tnu'u ndichi tee
ka tatnuni-ka tiempu ya'a kúu,
vaa tnu'u ndichi ka ka'an ñayii
maa-ni chi ka naa i.
7 Kovaa ja ka ka'an sa a chi tnu'u
ndichi maa Su'si ma kúu, te masu
ka jini ñayii ma, vaa tnu'u ndichi
ya'a chi ni iyo yu'u i. Kovaa sa'a
jâ ni jani ini maa Su'si ma onde
xi'na-ka ma ja jin kuu o, te jin
koo jayiñu'u o.
8 Te ndaka tnu'u ndichi ya'a,
ni-in tee ka tatnuni-ka tiempu
ya'a, ñatuu ni ka jaku'ni ini de.
Vaa nute ni ka jaku'ni ini de ma
chi masu jin skuita kaa de iya
iyo jayiñu'u ma nuu krusi ma, ja
kúu ya Iya Tátnuni ma.
9 Kovaa ni yo kuu sa'a, sukan-va'a
ko kuu sukan ndee nuu tutu
Su'si ma ja ká'an sa'a ma:

Tna'a ja masu ni ka jini
ni-in ñayii ma ni a jin
kuniso'o i ma ni a jin
jaku'ni ini ini anua i ma,

tna'a cha'a kúu ja ni satu'va
Su'si ma ja jin kuu o ja
ka kutoo o ya ma.
10 Kovaa ja maa Xtumani
Ndios ma, te ni kaxtnu'u Su'si ma
nuu o. Vaa Xtumani Ndios ma
kúu iya jini va'a jini vii ndaka ja
jani ini Su'si ma.
11 Vaa sukan ka kuu tna o, vaa
ni-in ñayii ma ñatuu jini i nawa
jani ini in-ka ñayii ma, nú masu
ja maa-ni ini anua ñayii ma jini
nawa jani ini i ma. Te suni sukan
kúu ja ñatuu na in jini nawa jani
ini Su'si ma, nú masu ja maa
in-ni Xtumani Ndios ma jini.
12 Te yo'o, ñatuu ka jan-ta'vi o
sukan ka jani ini ñayii ñuu ñayivi
ya'a, chi su'va maa Su'si ma ni
skuta'vi ña'a Xtumani maa ya ma,
sukan-va'a sa'a ya ja jin jaku'ni
ini o ndaka ja ni skuta'vi ña'a
Su'si ma.
13 Te ora ka ka'an o tnu'u vii
tnu'u va'a maa Su'si ma chi
masu tnu'u ndichi ka kaxtnu'u
ñayii ñuu ñayivi a kúu ja ka
ka'an o a, su'va ka ka'an o sukan
káxtnu'u maa Xtumani Ndios ma,
te ka kaxtnu'u o, te ndaka cha'a
chi yika-ni ja ñayii ka iyo ji'in
Xtumani Ndios ma ka jaku'ni ini.
14 Kovaa ñayii ñatuu ka iyo ji'in
Xtumani Ndios ma, masu ka
jakun-tnuni ini i sukan ká'an
Xtumani Ndios ma, vaa tnu'u neé
tnu'u ku'u kúu, ka jani ini i, te
ñatuu ka jaku'ni ini i, vaa tnu'u
ká'an Xtumani Ndios ma chi ja
maa ya ma, sana kuu jin ndasa'a
o kuenda ma.
15 Chukan kúu ja ñayii ka iyo
ji'in Xtumani Ndios ma chi kuu
jin ndasa'a i kuenda ndaka naxe
ka iyo ndaka ja ka iyo ñuu
ñayivi a, kovaa maa i, masu na
in ndaka'an naxe kúu i.
16 Vaa: "¿Na in ni jini naxe jani
ini Iya Tátnuni ma? ¿Na in ni
kaxtnu'u nuu ya naxe sa'a naxe
kúu ya?" Kovaa yo'o chi ka
neva'a o janitnuni maa Cristo ma,
te chukan kúu ja ka ndása'a o
kuenda.

Pablo ma ji'in Apolos ma, tee ka jinukuechi nuu Su'si ma ka kuu de

3 Chukan kúu ja ndijin ja ni ka
nduu ni sa'ya Su'si o a, masu
ni kuu ka'an sa tnu'u yii-ka ja
ká'an tnu'u Su'si o a, sukan iyo ja
ka'an o nuu ñayii jâ ni ka teku-ka
ini i nuu Su'si ma, su'va ni ka'an
sa nuu ni kuenda tnu'u ja nuu
ñayii ka iyo ñuu ñayivi a-ni,
kuenda tnu'u ja suchi kuechi ka
kuu ni nuu Cristo ma.
2 Vaa ni ka'an sa tnu'u Su'si a
nuu ni kuenda tnu'u ja ni taa sa
lechi-ni, vaa masu ja kaji kúu, te
sukan-ni ni ka'an sa, vaa ñatuu
jin teku-ka ini ni kivi yukan ja jin
jaku'ni ini ni, te ni a onde vitna
ñatuu jin teku-ka ini ni.
3 Vaa sukan ka kuu ñayii ñuu
ñayivi a ka kuu-ka ni, vaa iyo-ka
tnu'u kueñu tna'a ma, tnu'u
kanaa ma, tnu'u sa'a siin tna'a
ñayii ma, nuu ka iyo ni a. Te nú
sukan, sukan ka sa'a ka kuu ñayii

ñuu ñayivi a, sukan-ni ka sa'a ni,
te masu ka sa'a ni sukan kúni
Su'si ma.
4 Vaa in ni ká'an: “Ja ndaa ndija
ja saña chi sa'a sa sukan sa'a
Pablo ma”, te in-ka ni ká'an:
“Te saña chi sa'a sa sukan sa'a
Apolos ma.” ¿Te masu ka kuu ni
sukan ka kuu ñayii ñuu ñayivi a,
ja sukan ka ka'an ni a?
5 Te ¿na in kúu Pablo a, te na in
kúu Apolos ma, ka jani ini ni?
Jin ndasa'a ni kuenda ja tee ka
jinukuechi nuu Su'si ma-ni ka
kuu sa, te ni ka kaxtnu'u sa tnu'u
Su'si a ja ni ka kandija ni a, te
maa Iya Tátnuni ma ni taa in in
tniñu ja jin satniñu sa nuu ya.
6 Saña ni sunkoo tnu'u Su'si a
kuenda tnu'u ja in ndikin,
te Apolos ma, nuu ni yo
kaxtnu'u-ka de tnu'u Su'si ma,
kuenda tnu'u ja ni yo yoso de i, te
ni ka jite i, te maa Su'si ma sa'a
ja ve jin kua'nu ni nuu ya ma.
7 Chukan kúu ja ni a ñayii
sunkoo ma ni a ñayii yoso ma ka
ndanuu-ka, nú masu ja maa in-ni
Su'si ma kúu iya kanuu-ka, vaa
maa ya sa'a ja ja'nu i ma.
8 Te inuu ka kuu ñayii ni
sunkoo ma ji'in ñayii yoso ma,
kovaa maa maa i jin ndani'i sukan
ni ka satniñu i nuu Su'si ma.
9 Vaa saña chi ñayii ka satniñu
nuu Su'si ma ka kuu sa, te ndijin
ka kuu nuu ñu'ú nuu satniñu
maa Su'si ma, te ndijin ka kuu
ve'e sa'a Su'si ma.
10 Sukan ni skuta'vi ña'a
Su'si ma ja satniñu sa nuu ya ma,
ja ko kuu sa sukan kúu in tee jini
xeen sa'a de ve'e, te ni tetna'a
sa ve'e ma, te in-ka ñayii ni ka
skaa yika ve'e ma. Te sukan ka
kuu o ja ka kaxtnu'u o tnu'u
Su'si ma. Chukan kúu ja ndi-in
ndi-in o, jín konde'ya va'a o ja
sukan ni keja'a ve'e ma, te sukan
jín skaa-ka o yika ve'e ma.
11 Vaa nuu jâ ni keja'a in ve'e ma,
masu na in kuu ndaxsama-ka
ja'a ve'e ma. Te kuenda tnu'u ja
ja'a ve'e ni keja'a ma kúu maa
Jesucristo ma.
12 Te ñayii ka kaxtnu'u
tnu'u ya ma, nuna jin kaxtnu'u
ndaa i ma chi tnu'u ka ka'an i ma
chi kuenda tnu'u ja oro xi plata
xi yuu vivii jin ko kuu. Kovaa
nú ma jin kaxtnu'u ndaa i tnu'u
Su'si ma chi kuenda tnu'u ja
yutnu-ni xi tnu ndoo-ni xi nda'a
yutnu-ni jin ko kuu tnu'u ka
ka'an i ma.
13 Te kenda kivi ja ndaka ja ka
sa'a o ma chi jin ya'a i nuu ñu'u
i'ni ma, te jin ndakuni o tniñu
ni ka sa'a o ma nú ja va'a ni yo
kuu i xi ña'a.
14 Te nú ja va'a ni yo kuu tniñu ni
sa'a o ma chi koo i nuu Su'si ma,
te Su'si ma, taa ya ja iyo ja
skuta'vi ña'a ya ma.
15 Kovaa nú tniñu ni sa'a in
ñayii ma, te ni kayu i te ni naa i,
chi visi maa ñayii ma na jin
kaku ma, kovaa jin kendoo nda'vi
jin kendoo kee i, vaa ndaka ja ni
ka sa'a, ni ka kuu i ma ni ka kayu
te ni ka naa ma.

16 Vaa jin kona'a ni ja ndaka
o, te ka kuu o ve'e Su'si ma. Te
Xtumani Ndios ma iyo me'ñu
ndaka o a.
17 Te nú na in ma konukuiñi
va'a nuu Su'si ma chi yikuu i
ndákana i ve'e ii Su'si ma, te
Su'si ma chi xnaa tna ya i, vaa
masu kuu i kituu i ve'e ya ma ja
sukan kúu i ma.
18 Máko jin xnda'vi ni maa ni, te
máko jin kani ini ni ja in ñayii
ndichi ka kuu ni tiempu ya'a.
Va'a-ka ja jin kani ini ni ja in
ñayii masu jini kuiti ka kuu ni,
sukan-va'a jin kenda koo ni ja jin
ko kuu ni ñayii ndichi ndija.
19 Vaa tnu'u ndichi iyo ñuu
ñayivi ya'a, in ja masu jiniñu'u
kúu i nuu Su'si ma. Vaa sa'a
ndee nuu tnu'u Su'si ma: "Sa'a
Su'si ma ja maa tnu'u ndichi ka
ka'an ñayii ma, te jin nukun-tuu
maa i, te jin ndando'o jin ndaneni
maa i."
20 Te suni sa'a ká'an nuu tnu'u
Su'si ma: "Iya Tátnuni ma chi
jini ya ja ka jani ini ñayii
inundichi ñuu ñayivi ya'a, te
nuu ya ma masu jiniñu'u ja ka
jani ini i ma."
21 Chukan kúu ja ni-in ni, másu
jin kutachi ni ja ka sa'a ni sukan
ka kaxtnu'u in ñayii ma-ni, vaa
ndijin chi ka iyo ni ja jin kutu'va
ni ndaka tnu'u Su'si o a,
22 visi Pablo ma xi Apolos ma xi
Cefas ma ka ka'an tnu'u Su'si ma,
kovaa nuu maa ni vee. Te kuenda
maa ni ka kuu ndaka ja iyo ñuu
ñayivi ya vitna ja ka teku o a ji'in
ja iyo ja kii-ka ma, te suni ja iyo
ja skuta'vi ña'a Su'si ma kivi jin
kûu o ma, kuenda maa ni ka kuu
ndaka.
23 Vaa ndaka o ka iyo nuu nda'a
maa Cristo ma, te nuu nda'a
Su'si ma iyo Cristo ma.

Sukan ka satniñu Pablo ma ji'in jaku-ka tee ka jinukuechi nuu Su'si ma

4 Chukan kúu ja jin kani ini
ni ja tee ka jinukuechi nuu
Cristo ma ka kuu sa, te ka
satniñu sa, ka kaxtnu'u sa tnu'u
ni kaxtnu'u Su'si ma.
2 Te vitna jiniñu'u ja ndi-in ndi-in
ñayii satniñu nuu ya ma, na sa'a i
sukan ni tatnuni ya ma.
3 Masu nde ndí ini xeen sa nawa
jin ka'an ni ja kuu sa, xi nawa jin
ka'an tee ka ja'nde tniñu ma, ja
nú va'a-ni ja sa'a sa a xi ñatuu.
Ni a maa sa, te ndaka'an sa ja ja
va'a xeen kúu ja sa'a sa a, chi
ñatuu.
4 Vaa visi maa sa jani ini ja ñatuu
na ja u'vi sa'a sa ma, kovaa maa
Su'si Iya Tátnuni ma kúu iya jini
ndaa jini ndija nawa sa'a nawa
kúu ndija sa ma.
5 Chukan kúu ja máko jin ka'an
yachi-ni ni nawa kúu. Va'a-ka
ja na jin kondetu o ja kenda
kivi ndenda Iya Tátnuni ma, vaa
maa ya ndakaxtnu'u tna'a ja ka
iyo yu'u nuu nee ma, te maa ya
ndakaxtnu'u nawa ni jani ini
anua o ma ja sa'a o ma, te sani te
ndi-in ndi-in o ja ni ka sa'a o ja

va'a ma jin ndani'i jayiñu'u nuu
Su'si ma.
6 Te cha'a kúu ja káxtnu'u sa nuu
ni ja sukan jin ko kuu ni, vaa
sukan ka kuu maa sa ji'in tee
nani Apolos ya, vaa ka kutoo ña'a
sa ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya
Su'si o a, te ja ka kuni sa kúu
ja jin kutu'va ni ja jin ka'an ni
sukan-ni ká'an nuu tnu'u Su'si a,
te másu ko jin skaa-ka ni jin
ka'an ni, nasa yukan te jin kani
ini ni ja maa ni ka kuu-ka sana
jaku-ka ñayii ma.
7 Vaa masu kuu ka'an maa o ja ka
iyo va'a-ka o nuu Su'si ma sana
in-ka ñayii ma. Vaa ndaka nawa
ka neva'a ndi-in ndi-in o ma,
maa Su'si ma táa. Te nú ja ni
kuta'vi ni kúu ja ka neva'a ni ma,
te masu ja va'a kúu ja ko kuvixi
ni ja ja maa ni, te ni ni'i ni ma.
8 Ka jani ini ni ja ka neva'a ni
ndaka. Te ka jani ni ja ni ka
kuxiku ni. Te ka jani ini ni ja ka
kuu ni sukan ka kuu rey ma, te
ñatuu ka jiniñu'u-ka ni ja ká'an
sa a. ¡Naka va'a, nute ja ndaa ja
rey ka kuu ni, sukan-va'a jin ko
kuu tna sa rey ji'in ni!
9 Vaa jani ini sa ja saña ja ka kuu
sa tee ni tetniñu Su'si ma, ni jani
ini ya ja sandi'i-nka jin ko kuu sa,
te kuenda tnu'u ja jâ ni kutnuni
ja jin kûu sa. Te ndaka ñayii ñuu
ñayivi a ji'in ángel ma, ka ndaa ka
nuu ña'a i, te ka kusii ini i, te ka
kutachi i, tee ka jakundee ña'a i
ja sukan ka ndo'o ka neni sa a.
10 Saña chi ka jani ini ni ja ñayii
ka kuneé ka ku-uun ka kuu sa,
ja ka kutoo sa Cristo ma. Te ka
jani ini ni ja ñayii ka jini-ka ka
kuu ni nuu Cristo ma. Saña chi
ka jani ini ni ja ka xtaya sa, te
maa ni chi ka iyo-ka tnu'u ndee
tnu'u ndatnu-ka ni, ka jani ini ni.
Ndijin chi ka iyo jayiñu'u ni ñuu
ñayivi a, te saña chi ka saxiko
ña'a i.
11 Te onde vitna ka kokon ka
yichi sa, te kuenda tnu'u ja ka
iyo vichi sa. Te ka wa'a i tikatu
yikinuu sa a. Te ñatuu na ve'e sa,
te kuan koo ve koo-ni sa ka kuu
sa.
12 Te ni ka kuita sa ja ka satniñu
sa ji'in nda'a sa a sana ka teku sa.
Te ka ka'an u'vi ñayii a ja jin kuu
sa, kovaa maa sa chi ka ka'an
va'a sa ja jin kuu i. Te visi ka
sondikin ña'a i, kovaa ka kanda
sa.
13 Ka ka'an i ja masu ja va'a ka
sa'a sa, kovaa saña chi ka ka'an
vii ka ka'an va'a sa nuu i. Te
kuenda tnu'u ja mi'i ma-ni ka
kuu sa nuu i, te ka saxiko ña'a i.
14 Masu kuechi ja kúni sa ja jin
kukan-nuu ni kúu ja tée sa sa'a
nuu ni, su'va ndáka'an-so'o sa
nuu ni ja ka kuu ni sa'ya too sa a.
15 Vaa visi ka neva'a ni uxi mil
ñayii ka skua'a ña'a naxe jin sa'a
ni ja jin kondikin ni Cristo ma,
kovaa masu yuva ni ka kuu
ñayii yukan. Vaa ka jini maa
ni ja ja maa Cristo Jesús ma te
ni kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a ma, te chukan kúu ja kuenda
tnu'u ja yuva ni kúu sa.

16 Te chukan kúu ja jikan-ta'vi sa
nuu ni ja ka kuu ni sa'ya sa nuu
Su'si ma ja jin sa'a ni sukan sa'a
sa a.
17 Te vitna ni tetniñu sa tee kúu
Timoteo sa'ya too sa a, vaa tee
ya'a chi sa'a de sukan tátnuni Iya
Tátnuni ma, te suu de ndaska'án
ña'a ndaka ni sukan sa'a sukan
kúu sa ja jinukuechi sa nuu
Cristo ma, sukan káxtnu'u sa nuu
ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si
o a ja ka iyo i ndaka ñuu ma.
18 Kovaa jaku ni chi ka jani ini ni
ja maa ni ka kuu-ka, te ka jani
ini ni ja masu kenda-ka kivi ja
jaan-ka sa nuu ka iyo ni a.
19 Kovaa nú Su'si ma kúni chi
jaan yachi sa nuu ka iyo ni a, te
kuni sa ñayii ka ka'an ja maa i
ka kuu-ka ma, te kuni sa nú ka
iyo ndija i ji'in tnu'u ndee tnu'u
ndatnu Su'si ma xi yika-ni ja ka
ka'an i ma-ni.
20 Vaa nú ka iyo o nuu tátnuni
maa Su'si ma, masu yika-ni ja
tnu'u ká'an-ni o kúu chi ûni ká'an
te sa'a o, vaa iyo o ji'in tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ya ma.
21 ¿Te naxe ka kuni ni? ¿Xi
kinda'a sa in yutnu xii jaan sa,
xi jaan sa ji'in tnu'u kuee tnu'u
mani, sana kuu jin ndakaka ndaa
ni nuu Su'si ma?

Sukan jin sa'a i ji'in in tee ni kivi nduu ji'in ñasi'i yuva de ma

5 Ja ndaa kúu ja jiniso'o sa
ja nuu ka iyo ni a iyo in
tee ni kivi nduu ji'in ñasi'i
yuva de ma, te tna'a chukan chi
ni a ñayii ñatuu nde ka kandija
Su'si ma, masu nde ka sa'a i
sukan sa'a de a.
2 Te ndaka sukan kúu a, kovaa
ndijin, ka jani ini ni ja va'a-ni ka
kuu ni. ¿Nava'a ñatuu ka ndasa'a
ni kuenda ja masu va'a-ni ka sa'a
ka kuu ni a, te jin xtandiyo ni tee
ni sa'a sukan nuu ka iyo ni a?
3 Ja ndaa ndija ja masu iyo sa
nuu ka iyo ni a, kovaa kuenda
tnu'u ja iyo sa jiña kúu ja jani ini
sa a, te jâ ni ka'an sa sukan jin
sa'a ni tee ni sa'a sukan a.
4 Nú ni ka ndututu ni a, te jin
kani ini ni ja kuenda tnu'u ja iyo
tna sa jiña, te ja maa Jesucristo
iya tátnuni nuu o a ji'in tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ya a,
5 te jin ndakua'a ni tee yukan
te ndúnda'a ña'a maa tachi ma,
sukan-va'a na xndo'o xneni i de,
te xi ma ndasa'a de kuenda te
xndoo de ja u'vi sa'a de ma te
ndakokuiñi de nuu Su'si ma, te
kaku anua de ma kivi ndenda
Jesús iya tátnuni nuu o a.
6 Masu va'a-ni ja ka jani ini
ni ja maa ni ka kuu-ka te ka
wa'a ni tnu'u ja sukan sa'a tee
jiña. ¿Ñatuu ka jini ni ja vala-ni
levadura ma, te sa'a i ja xsjaa i
ndaka ñujan triu ma? Te sukan
kúu nú iyo in ñayii sa'a ja u'vi ma
ne'un o a chi sa'a i ja ndi-in ndi-in
ñayii ma ndakuikin xiko i ma.
7 Jin ndasa'a ni kuenda, te
jin ndasavii ni maa ni, te jin
xtandiyo ni levadura ja ka iyo
ji'in ni a, sukan-va'a jin nduu ni

ñujan jaa, te máko kinee-ka ña'a
levadura ma, sukan ka iyo ka kuu
ni onde vitna a. Jin ndaka'án ni
sukan ni ndo'o ni neni Cristo ma
ja jin kuu ni, vaa ni ka ja'ni i ya
sukan ni ka yo ja'ni i in ndikachi
ni ka yo jatniñu i Viko Pascua ma.
8 Chukan kúu ja jín koo vii jín koo
va'a o, te jin kani ini o ja kuenda
tnu'u ja ndi-kivi ndi-kivi ka sa'a
o Viko Pascua ma, te jín xndoo
o ndaka ja u'vi ja kini ni ka yo
sa'a, ni ka yo kuu o ma, ja sa'a i
sukan sa'a levadura ma. Su'va
jín sa'a o ja va'a ja ndaa ma, te
yo'o chi sukan kúu xtatila ñatuu
na levadura yi'i ma, sukan jín ko
kuu o.
9 Te ja ni tee sa nuu ni ma kúu
ja másu ko jin ndatna'a ni ji'in
ñayii ka kivi nduu ji'in ñayii
masu ni ka tnanda'a ji'in i ma.
10 Kovaa masu ja ká'an sa
sukan ma, te ûni másu ko jin
ndatna'a kuiti ni ji'in ñayii ka
iyo ñuu ñayivi a ja ñatuu jin
kuni-ka i Su'si ma te ka kivi
nduu i ji'in in-ka ñayii ñatuu ni
ka tnanda'a ji'in i ma, xi inundiyo
ini i ma, xi ka sakui'na i ma, xi ka
ndachiñu'u i tna'a ja masu Su'si
ka kuu ma, vaa nute sukan ma
kuu jin ndatna'a-ka o ji'in ñayii
ka sa'a ja u'vi ma ja ñatuu jin
kuni-ka i tnu'u Su'si ma, chi
jiniñu'u ja ma jin koo-ka o nuu
ñuu ñayivi a.
11 Su'va ja ni tee sa nuu ni ma,
ká'an sa ja másu ko jin ndatna'a
ni ji'in ni-in ñayii ja ká'an i ja jâ
ni nduu i sa'ya Su'si ma, te kívi
nduu i ji'in in-ka ñayii masu ni
tnanda'a ji'in i ma, xi ja ndíyo
ini i ma, xi ja ndáchiñu'u i tna'a
ja masu Su'si ka kuu ma, ni a
ñayii ká'an u'vi nuu tna'a ma, xi
ndájini i ma, xi ñayii kui'na ma,
másu ko jin ndatna'a ni ji'in i ja
koo jin kaa ni ji'in i xita, vaa jâ
ka jini i ja va'a ma te ka kuu-ka i
sukan.
12–13 Vaa masu saña iyo ja
ndakan sa kuenda nuu ñayii
ñatuu jin kuni-ka tnu'u Su'si a
chi maa Su'si ma ndakan kuenda
nuu i. Kovaa ndijin chi ka iyo ni
ja jin ndaka'an jin ndakachi ni
nuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si a
ja na jin koo va'a i nuu ya. Te nú
ñatuu ka ndikin ndaa i Su'si ma,
te jin kene'e ni ñayii so'o yukan
nuu ka iyo ni a.

Ñayii sa'a ja u'vi ma chi ma ndani'i ta'vi i

6 ¿Te nava'a ka sa'a ni ja nú
nde ni iyo in ja sa'a ja skiti
tna'a ini ni ji'in in tna'a o ni
nduu sa'ya Su'si ma, te ka wa'a
ni kuenda nuu ñayii ñatuu ka
kandija Su'si ma, te ñatuu ka
kaxtnu'u ni nuu ñayii jâ ni ka
nduu sa'ya Su'si ma ja ñatuu na
ja u'vi-ka ka sa'a i ma?
2 ¿Te ñatuu ka ndasa'a ni kuenda
ja yo'o ja ñatuu ka sa'a-ka o ja
u'vi ma ka kuu ñayii kuu jin
ka'nde ndaa tniñu ñayii ñuu
ñayivi a? Te nú nuu nda'a o a ka
iyo ja kuu jin sa'a o ja yii-ka ma,
te ¿nava'a ñatuu ka ja'nde maa

ni tniñu tna'a o ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si a, te vitna ja masu ja
ka'nu xeen kúu a?
3 ¿Te xi ñatuu ka jini ni ja yo'o
jin ndakan tna kuenda nuu ángel
ka iyo andivi ma? Te nú sukan
ká'an Su'si ma ja jin sa'a o ma, te
kuiti kuu jin ka'nde ndaa o tniñu
ñayii ka iyo ñuu ñayivi a.
4 Te nú yo'o ka iyo ja jin ka'nde
tniñu siki ja kuu ñuu ñayivi a, te
¿naku jan koo ni nuu ñayii ñatuu
ka jaku'ni ini tnu'u Su'si a ja ka
ja'nde i tniñu ni a?
5 Ká'an sa sa'a, sukan-va'a jin
kukan-nuu ni, vaa ¿xi ñatuu na
tee ndichi ka iyo nuu ka iyo ni a
ja kuu jin ka'nde de tniñu nde ni
ka xtaya nuu ka iyo ni ja ni ka
nduu ni sa'ya Su'si o a?
6 Sukan iyo ja jin ko kuu ni,
kovaa su'va nú nde in ka skiti
tna'a ini ne'un ni a, ¿te kuan
koo i nuu tee ka netniñu ma ja
ñatuu ka kandija de Su'si o a,
sukan-va'a jin ka'nde de tniñu
tna'a o ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si o a? Chukan kúu ja masu
va'a-ni ka sa'a ni.
7 Vaa ka iyo nde ni ka kanaa
ji'in tna'a o a. Te ja sukan ka sa'a
ni a chi jâ ka ndiso kuechi ni. ¿Xi
masu va'a-ka ja jin kanda nuu
tna'a ndi-in ndi-in ni? Vaa va'a-ka
kúu ja ndo'o neni o ja jin xnda'vi
ña'a i ma sana ja kanaa o ji'in i ma.
8 Kovaa su'va maa ni ka sa'a
ja u'vi ma, te ka sa'a ni ja ka
ndakiti ini tna'a o ni ka nduu
sa'ya Su'si ma, te ka kuni ni ja
jin kundee ni nuu i ma.
9 ¿Xi ñatuu ka jini ni ja ñayii
ñatuu ka sa'a ja va'a ma, masu
kuu jin ndani'i ta'vi i nuu tatnuni
Su'si ma? Másu ko jin kani
ini ni ja masu ja ndaa kúu ja
ká'an sa a. Vaa ni a ñayii ñatuu
tnanda'a-ka ma te kívi nduu kívi
nduu i ji'in in-ka ñayii ma, ni a
ñayii ndáchiñu'u tna'a ja masu
Su'si ka kuu ma, ni a ñayii ni
kivi nduu ji'in in-ka ñayii ñatuu
ni tnanda'a ji'in i ma, masu kuu
jin ndani'i ta'vi i nuu tatnuni
Su'si ma. Ni a tee ka sa'a tnu'u
ja ña'a ka kuu de ma te ka kivi
nduu de ji'in tee ji'in de ma,
masu kuu jin ndani'i ta'vi tna de
nuu tatnuni Su'si ma.
10 Te ni a ñayii sakui'na ma, ni a
ñayii inundiyo ini ma, ni a ñayii
ka ndajini ma, ni a ñayii ka ka'an
ja u'vi ma, ni a ñayii ka xnda'vi
tna'a te ka sakui'na tna'a i ma,
te ndaka ñayii ka sa'a sa'a ma,
masu kuu jin ndani'i ta'vi i nuu
tatnuni Su'si ma.
11 Te visi sa'a ni ka yo sa'a jaku
ni, kovaa jâ ni ka ndundoo ni,
vaa jâ ni ka xndoo ni ndaka ja
u'vi yukan ma, te ja maa Jesús
Iya Tátnuni ma ji'in ja maa
Xtumani Su'si o a, te ni ka nduu
ni ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa.

Jín ko koto va'a o maa o, sukan-va'a kóo jayiñu'u Su'si ma

12 Ndaka ja kúni yikikuñu o a
chi kuu sa'a o, kovaa masu ndaka
chindee ña'a ja ndani'i ta'vi o.

Te ndaka chi kuu sa'a o, kovaa
masu kua'a kuiti o tnu'u ja ni-in
tatnuni nuu o a.
13 Ndeyu kaa o ma chi chii o ma
kée, te chii o ma chi iyo i ja kêe
ndeyu ma. Kovaa kenda kivi ja
ndeyu ma ji'in chii o ma chi
xnaa Su'si ma. Te yikikuñu o a,
masu ja kivi nduu kivi ni'ni i ji'in
ndeva'a-ni ñayii kúu chi ja na
kunukuechi i nuu Iya Tátnuni ma
kúu, vaa maa Iya Tátnuni ma
tátnuni nuu yikikuñu tna o a.
14 Te Su'si ma, ja sukan
ni ndaxteku ya Jesús Iya
Tátnuni ma, te suni sukan
ndaxteku tna ña'a ya yo'o ji'in
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma.
15 ¿Xi ñatuu ka jini ni ja ni ka
kandija o Su'si ma, te yikikuñu
o a chi sukan kúu yikikuñu maa
Cristo ma kúu i? ¿Xi ka jani ini ni
ja kuu sketna'a o yikikuñu o a ja
ni nduu i yikikuñu Cristo ma ji'in
yikikuñu ña'a kuneé ku-uun ma?
¡Ña'a kuiti!
16 ¿Xi ñatuu ka jini ni ja in tee kívi
nduu ji'in ña'a kuneé ku-uun ma
chi in-nka-ni yikikuñu ka kuu de
ji'in ña? Vaa sa'a ká'an tnu'u
Su'si a: "Tee ma ji'in ña'a ma chi
in-nka-ni yikikuñu jin ko kuu de
ji'in ña."
17 Chi vaa ñayii ndikin tna'a
ji'in Iya Tátnuni ma chi in-nka-ni
ini anua i ji'in ya.
18 Jin kaka jiyo ni nuu ja u'vi ma,
tna'a ja kívi nduu ñayii ñatuu
tnanda'a-ka ma ji'in ndeva'a-ni
ñayii ma. Ndeva'a-ni na in-ka
kuechi sa'a ñayii ma chi iyo siin i
nuu yikikuñu ñayii ma, kovaa
ñayii ñatuu tnanda'a-ka ma
te kívi nduu i ji'in ndeva'a-ni
ñayii ma chi sa'a i ja u'vi ja kuu
yikikuñu i ma.
19 ¿Xi ñatuu ka jini ni ja yikikuñu
o a chi nuu koo Xtumani
Ndios ma kúu? Te suu ya kúu
iya ni skuta'vi ña'a Su'si ma, te
iyo ya ji'in o a, te masu maa o
tátnuni-ka nuu maa o a.
20 Vaa ni ndakuaan ña'a ya, te
kua'a xeen ja ni ndo'o, ni neni ya
ja jin kuu o. Chukan kúu ja
jin ndachiñu'u ni Su'si ma ji'in
yikikuñu ni a ji'in ini anua ni a,
vaa kuenda maa Su'si ma ka kuu
o.

Sukan jin ko sa'a jin ko kuu ñayii ni ka tnanda'a ma

7 Siki tna'a ja ni ka tee ni nuu
sa a ja ni ka jikan-tnu'u ña'a
ni a, te ja ká'an sa kúu ja in ja
va'a xeen kúu ja in tee ma, te ma
kivi nduu de ji'in ni-in ña'a ma.
2 Kovaa ja kuechi ja u'vi ñu'u ini
tee ma, te nasa kivi nduu de ji'in
ndi-in ndi-in ña'a ma, te chukan
kúu ja va'a-ka ja na tnanda'a de,
te koo ñasi'i de ma, te ña'a ma,
te koo yii ña ma.
3 Te tee ma, kátanuu de
ñasi'i de ma, te kó sa'a de
sukan iyo ja ko kuu tee ma ji'in
ñasi'i de ma, te suni sukan kó
kuu tna ña'a ma ji'in yii ña ma,
te kó sa'a ña sukan iyo ja ko kuu
ña ji'in yii ña ma.

4 Vaa ña'a ma, masu maa ña
tátnuni nuu yikikuñu ña ma,
nú masu ja kona'a ña ja iyo yii
ña ma. Te ni a tee tna ma, masu
tátnuni de nuu yikikuñu de ma,
nú masu ja kona'a de ja iyo
ñasi'i de ma.
5 Ndijin ja ni ka tnanda'a ni ma,
ndimaa jin koo kaa ni, xi nú jin
kusiin ni jaku-ni kivi ja kuechi ja
jin katanuu ni ja jin kakan-ta'vi,
jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma,
kovaa sa'a jin ndatnu'u tna'a
ni, sani te jin ndatna'a ni, nasa
yukan, te ko ska'an ña'a tachi ma
te jin ko kivi nduu ni ji'in in-ka
ñayii, te jin kuiso kuechi ni nuu
Su'si ma.
6 Kovaa sa'a ndáka'an-so'o sa
nuu ni a, kovaa masu ja tátnuni
sa kúu.
7 Su'va ja kúni saña kúu ja nute
kuu ja ndaka tee ma, te jin
ko kuu de sukan kúu sa a, ja
ñatuu na ñasi'i sa iyo, te jatanuu
ñukuun sa káxtnu'u sa tnu'u
Su'si a. Kovaa maa maa o chi ni
taa Su'si ma sukan kúni ya ja jin
ko sa'a jin ko kuu o.
8 Ká'an sa nuu ña'a ni ka ji'i
yii ma ji'in nuu suchi ñatuu jin
tnanda'a-ka ma ja va'a-ka kuu,
nute jin koo maa in-ni i te jin ko
kuu i sukan kúu sa a.
9 Kovaa nú ñatuu ka kundee i ja
jin tatnuni i nuu yikikuñu i ma,
va'a-ka ja na jin tnanda'a i, nú
sukan ka ñu'u ini i ma, nasa
yukan, te jin skenaa i maa i.
10 Te suni ndátatnuni sa nuu
ñayii ni ka tnanda'a ma sukan
ni tatnuni maa Iya Tátnuni ma
ja jin ko kuu i ma, ja ña'a ma,
máko xndoo ña yii ña ma.
11 Kovaa nuna xndoo ña de, te
kéndoo ña sukan-ni, te máko
ndatnanda'a-ka ña, xi nú ña'a,
te va'a-ka ja na ndaka'an-mani
tna ña ji'in yii ña ma. Te tee ma,
máko xndoo tna de ñasi'i de ma.
12 Te nuu ndaka ni a ká'an maa
sa, te jani ini sa ja sukan kúni Iya
Tátnuni ma, ja nú in ñani o a,
iyo ñasi'i de ma ja ñatuu kándija
maa ña Su'si ma, kovaa nú játna
ini maa ña ja koo ña ji'in de,
máko xndoo de ña.
13 Te nú in ña'a ma, te iyo
yii ña ma ja ñatuu kándija de
Su'si ma, kovaa nú játna ini de
ja koo de ji'in ña, te máko xndoo
ña de.
14 Vaa tee ñatuu kándija Su'si ma
chi ja maa ña ja kándija ña
Su'si ma, te kenda kii ja xndoo
tna de ja u'vi ma. Te suni sukan
kúu ji'in ña'a ñatuu kándija
Su'si ma, vaa ja maa yii ña ma ja
kándija de Su'si ma, te kenda kii
ja xndoo tna ña ja u'vi ma. Vaa
nú ña'a, te sa'ya ña ji'in de ma,
jin ko kuu i sukan ka kuu sa'ya
ñayii ka iyo ñuu ñayivi a ja ñatuu
ka kandija i Su'si ma. Kovaa ja
in de kándija Su'si ma, te suchi
kuechi ma chi jin xndoo tna i ja
u'vi ma te jin sa'a i ja va'a ma.
15 Kovaa ñayii ñatuu kándija
Su'si ma, te nú xndoo i ñayii
kándija Su'si ma, te máko jin
ka'nu ndee ni, vaa masu ka iyo
ñani o a xi ku'va o a ja jin ndo'o

jin neni i, vaa su'va ni ndakana
ña'a Su'si a ja jin koo sii ini o.
16 Vaa ¿nawa jini tu ndijin ña'a
nú kundee ni sa'a ni ja kandija
yii ni ma Su'si ma te ndani'i
ta'vi de ma? Xi ¿nawa jini tu
ndijin tee ja nú kundee ni sa'a ni
ja kandija ñasi'i ni ma Su'si ma
te ndani'i ta'vi ña ma?
17 Chukan kúu ja tátnuni sa
nuu ndaka ni ja ni ka nduu ni
sa'ya Su'si ma ja ka iyo ni ndaka
ñuu ma, ja naxe ka iyo ni nuu ni
ndakana ña'a ya ma, te sukan jin
kendoo ni.
18 Nú ka kuu ni tee jâ ni ka
jakitnuni nuu ni ndakana
ña'a ya ma, te jin kendoo ni
sukan-ni. Xi nú ka kuu ni tee
ñatuu ni ka jakitnuni, te ni
ndakana ña'a ya ma, te sukan-ni
jin kendoo tna ni.
19 Vaa ja jákitnuni o ma ji'in ja
masu jákitnuni o ma, masu nawa
ka kuu nuu Su'si ma, su'va ja
jiniñu'u kúu ja kandija o sukan
tátnuni Su'si ma te sa'a o.
20 Sukan ni ndakana ña'a ya
ndi-in ndi-in o a, te sukan-ni jín
kendoo o.
21 Xi nú jâ ni ka jaan ña'a i ja
kunukuechi ni nuu i ma, sana ni
ndakana ña'a Su'si ma, má ko
ndi ini ni. Su'va katanuu ni ja
sa'a ni sukan kúni ya ma. Kovaa
nú kuu tna sa'a ni ja ndayaa ni,
te ko ndi ini ni ja ndayaa ni.
22 Vaa visi ñayii ka jinukuechi
nuu in-ka ñayii ka kuu ni nuu
ni ndakana ña'a Iya Tátnuni ma,
kovaa vitna ja ni ka kandija
ni ya ma, te ñayii jâ ni ka ndayaa
nuu ja u'vi ma ni ka nduu ni
nuu Iya Tátnuni ma. Te suni
sukan kúu ji'in ñayii ñatuu nde
jinukuechi nuu in-ka ñayii ma te
ni ndakana ya i ma, kovaa vitna,
te ni nduu i in ñayii kunukuechi
nuu Cristo ma.
23 Vaa kua'a ja ni ndo'o ni neni
Cristo ma saa ni ka ndani'i
ta'vi o ma, te chukan kúu ja jin
kunukuechi o nuu maa ya, te
máko jin sa'a o ni-in ja u'vi ja jin
ska'an ña'a ñayii ma ja jin sa'a
o ma.
24 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o a, ndi-in ndi-in ni, sukan
ka iyo ni nuu ni ndakana ña'a
Su'si ma, te sukan jin kendoo ni
nuu ya, te jin ko ndi ini ni ja jin
kunukuechi ni nuu Su'si ma.
25 Te ja jin kuu ña'a ñatuu jin
tnanda'a-ka ma, ñatuu nawa ni
tatnuni Iya Tátnuni ma nuu sa a.
Kovaa saña ja ni kunda'vi ini
ña'a Su'si ma te núkuiñi va'a sa
nuu ya a, te ká'an sa sukan jani
ini sa a ja va'a-ni kúu ja nute ma
jin tnanda'a ña.
26 Vaa kuechi ja ka ndo'o ka neni
ñayii ma tiempu ya'a, te va'a-ka
ja jin kendoo ña sukan-ni ka iyo
ña a.
27 Kovaa nú nde ni jâ ni tnanda'a
ji'in in ña'a, máko xndoo ni ña.
Nú nde ni ñatuu tnanda'a-ka,
máko nduku ni ñasi'i ni, su'va
katanuu ni ja kunukuechi ni nuu
Su'si ma.
28 Kovaa nú kúni ni ja tnanda'a
ni, masu kuiso kuechi ni. Te suni

ña'a jaa ma te nú kúni ña ja
tnanda'a ña, masu kuiso kuechi
tna ña. Kovaa ndijin ja ka kuni ni
ja jin tnanda'a ni ma, jin kona'a
ni ja jin kuni ni tnundo'o tnuneni
ñuu ñayivi a, tna'a ja masu kúni
sa ja jin ndo'o jin neni ni ma.
29 Kovaa nuu ndijin ñani,
ká'an sa ja kuechi ja ve kutuu
tiempu ya, te jiniñu'u ja nde ni ka
iyo ñasi'i ni ma, te jin ndatnu'u
tna'a ni, te jin katanuu-ka ni ja
jin kunukuechi ni nuu Su'si ma,
te má jin katanuu ni ja jin kuu
maa ni.
30 Te nde ni ka kuxii ini te ka
nda'yu ni ma, su'va jin koo sii
ini ni kuenda tnu'u ja masu
nawa kúu. Te nde ni ka kusii
ini xen-xeen ma, má jin kani ini
ni ja va'a xeen ka kuu ni ñuu
ñayivi ya. Te nde ni ka jaan
ndatniñu ja jin koneva'a ni ma,
te máko jin kani ini ni ja ja va'a
xeen kúu ja ni ni'i ni ma.
31 Te nde ni ka ni'i ka tna'a ka
iyo ni ñuu ñayivi a, te jin kani ini
ni ja masu nawa kúu ja ka neva'a
ni a. Vaa tna'a ja ka nde'ya o ñuu
ñayivi a chi ndaka jin naa.
32 Ja kúni sa kúu ja ñatuu
nawa ko sa'a ja jin ko ndi ini ni,
sukan-va'a jin ko kuu ni sukan
kúu tee ñatuu tnanda'a-ka ma,
vaa tee ñatuu tnanda'a-ka ma
chi ndí ini de ja kunukuechi
va'a-ka de nuu Iya Tátnuni ma,
te sukan-va'a jatna ini ya ja
sa'a de ma.
33 Kovaa tee jâ ni tnanda'a ma
chi ndí ini-ka de tna'a ja iyo ja
kúu ñuu ñayivi ya, sukan-va'a
sa'a de ja játna ini ñasi'i de ma.
34 Te sukan kuiti kúu ji'in ña'a
ni tnanda'a ma ji'in ña'a ñatuu
tnanda'a-ka ma. Vaa ña'a ñatuu
tnanda'a-ka ma chi ndí ini ña
naxe kunukuechi va'a-ka ña nuu
Iya Tátnuni ma, te ni-yu'u ni-ini
ña jatanuu ña ja kuu maa ya ma,
te ni-in ja u'vi ñatuu sa'a ña.
Kovaa ña'a ni tnanda'a ma chi
ndí ini ña nawa iyo nawa kúu
ñuu ñayivi a, sukan-va'a sa'a
ña ja játna ini yii ña ma ja sa'a
ña ma.
35 Te ndaka cha'a ká'an sa, kovaa
másu ko jin kani ini ni ja ja'nu
ndee sa ja ma jin tnanda'a ni
kúu, chi ña'a, su'va ja jin koo
va'a jin koo vii ni, te jin ko sa'a
ndaa jin ko sa'a ndija ni, te ñatuu
nawa ko ka'nu ndee ja jin koo ni
jin tu'va ni nuu Iya Tátnuni ma.
36 Kovaa nú nde ni jani ini ja
sasi'i ni ma, te masu va'a-ni
kúu ja java'a i ma te ñatuu
tnanda'a-ka i ma, te jiniñu'u
ja tnanda'a i, kua'a ni tnu'u ja
tnanda'a maa i chi masu kuiso
kuechi ni ja sukan ni wa'a ni
tnu'u ja tnanda'a i ma.
37 Kovaa nú nde ni, in-ni ja jani
ini anua ni ma, te ñatuu jiniñu'u
ja tnanda'a sasi'i ni ma, te kuu
tatnuni ni nuu i sukan jani ini ni
ja sa'a ni ma, te ja ni jani ini ni
ja masu tnanda'a sasi'i ni ma chi
va'a-ni sa'a ni.
38 Te chukan kúu ja nú nde ni
kua'a tnu'u ja tnanda'a sa'ya
ni ma, va'a-ni sa'a ni, kovaa nú

nde ni ma kua'a tnu'u ja tnanda'a
sa'ya ni ma, va'a-ka sa'a ni.
39 Te ña'a ni tnanda'a ma chi
ni kukutu, ni kunu'ni ña ji'in yii
ña ma nani téku de ma, kovaa
ká'an tnu'u ni tatnuni Moisés ma,
nú ni ji'i yii ña ma chi kuu
ndatnanda'a ña ji'in in-ka tee,
kovaa nú in tee kándija Iya
Tátnuni ma kúu de.
40 Kovaa ja sukan jani ini maa
sa a ja iyo sa ji'in Xtumani
Su'si ma chi ja va'a xen-xeen-ka
kúu ja kendoo ña sukan-ni.

Máko sa'a o ja ndakakayata ni-in tna'a o ma

8 Te siki ja ka ndakua'a i nuu
ja masu Su'si ka kuu ma,
ja ndaa kúu ja ka jini ndaka o
naxe jin sa'a o. Kovaa jín konee
o cuidado, nasa yukan, te ja ka
jani ini o ja ka jini-ka o ma, te
sa'a i ja jin kani ini o ja maa o ka
kuu-ka, te masu nawa chíndee
ña'a ndaka chukan. Su'va na jin
kutoo tna'a ndija o chi chindee
ña'a i ja jin koo vii jin koo va'a-ka
o ndeva'a-ni nawa jin sa'a jin
kuu o ma.
2 Nú na in jani ini ja jini i jaku,
kovaa ni ñatuu kuni kuiti-ka i ja
iyo ja kuni i ma.
3 Kovaa nú nde in kútoo Su'si ma,
te maa ya chi jini ya nde in kúu i.
4 Te siki ja ndaka ja kaa o ka
ndakua'a i nuu tna'a ja ka xnani i
su'si i ma, tna'a ja masu nde
jiniñu'u ma, ka jini o ja masu
Su'si ka kuu ma te ni masu nawa
ka kuu i ñuu ñayivi a, vaa maa
in-ni Su'si ndija ma iyo, te ñatuu
na in-ka Su'si iyo.
5 Chi visi ka ka'an ñayii ma ja ka
iyo kua'a su'si andivi ma xi nuu
ñu'ú ya, te sukan ka iyo kua'a
su'si i ma te ka iyo kua'a iya ka
tatnuni ka jani ini i.
6 Kovaa yo'o chi ka jini o ja in-ni
Su'si iyo, iya kúu Yuva o ma, te
maa ya ni sa'a ndaka ja iyo ñuu
ñayivi a, te yo'o chi ka iyo o ja
jin kunukuechi o nuu ya. Te maa
Jesucristo ma kúu Iya Tátnuni, te
ja maa ya te ka iyo ndaka ja ka
iyo a, te ja maa ya te ka iyo tna
o a.
7 Kovaa masu ndaka ñayii ma
ka jaku'ni ndaa ini i sukan ka
jaku'ni ini o a, vaa jaku i, ka
na'a i sukan ni ka yo ndachiñu'u i
tna'a ja masu Su'si ka kuu ma,
te nuna jin kaa i ja ka ndakua'a
ñayii ma nuu ja masu Su'si ka
kuu ma, te janitnuni i ma chi vita
xeen, te kúndee i ja jin kani ini i
ja ka jiso kuechi i nuu Su'si ma,
nuna jin sa'a i sukan ma.
8 Kovaa jin kona'a ni ja masu
ja jaa o ma kúu ja sa'a ja koo
yatni-ka o nuu Su'si ma chi ña'a.
Vaa masu kuechi ja jaa o ma te ko
kuu o ñayii va'a-ka, xi kuechi ja
masu kaa o ma te ko kuu o ñayii
masu kanuu-ka nuu Su'si ma.
9 Te chukan kúu ja jin konde'ya
va'a ni nasa yukan, te kuechi ja
kaa o ja ka ndakua'a i nuu tna'a
ja masu Su'si ka kuu ma, te sa'a i
ja ndakakayata in tna'a o ñatuu

jinkuiñi va'a-ka nuu Su'si ndija
o a.
10 Vaa nasa yukan, te kuni ña'a i
ja ndijin ja jáku'ni va'a ini ni ma,
te núkoo ni nuu ka iyo ja masu
Su'si ka kuu ma, te janitnuni
ñayii yukan, ja ñatuu jaku'ni
va'a-ka ini i ma, te kani ini i ja
kuu kaa i tna'a ja ni ka ndakua'a
ñayii ma nuu ja masu Su'si ka
kuu ma. Kovaa sani te ndakuxii
ini i ja sukan ni sa'a i ma.
11 Te kuechi ja jáku'ni-ka ini
ni te ni jaa ni ma, te skenaa
tna'a o ñayii ni nduu sa'ya
Su'si ma maa i, te vitna ja suni
ni ji'i Cristo ma nuu tniñu i ma
sukan-va'a ndani'i ta'vi i ma.
12 Te ja sukan ni sa'a ni nuu tna'a
o ni nduu sa'ya Su'si o a, te kuiso
kuechi ni nuu Su'si o a, vaa ni
sa'a ni ja ni tna u'vi ini i ma, te
ndáa ndívi ini i ja ni sa'a i ma,
te sukan, te chukan kúu ja ni jiso
kuechi ni nuu maa Cristo ma.
13 Te chukan kúu ja nú kuechi ja
kaa o ma te sa'a i ja ñayii ni nduu
sa'ya Su'si ma, te ndakakayata i
nuu ya ma, kuu-ka ja ma kaa o
ja sa'a ja ndakakayata ñayii ni
nduu sa'ya Su'si ma.

Sukan iyo ja jin sa'a ñayii ñuu Corinto ma ja kuu Pablo ma vaa káxtnu'u de tnu'u Su'si ma nuu i ma

9 ¿Te ka jani ini ni ja masu in
tee ni tetniñu Su'si ma kúu
sa? ¿Xi ka jani ini ni ja in tee
jinukuechi-ni kúu sa? ¿Te ka jani
ini ni ja masu ni jini sa ji'in nuu
sa Jesús iya tátnuni nuu o a? Te
vitna ja ndaka maa ni ka kuu
ñayii ni ka kandija tnu'u Su'si o a
ja ni keja'a sa satniñu sa nuu Iya
Tátnuni ma.
2 Kovaa visi jaku-ka ñayii ma, ka
jani ini i ja masu tee ni tetniñu
ña'a Cristo ma kúu sa, kovaa ja
ndaa ndija ja ka jini ndaka maa
ni ja maa ya ni tetniñu ña'a. Vaa
ndijin, ja ni ka kandija ni tnu'u
Su'si ma ja ni kaxtnu'u sa ma, te
ka iyo ni nuu nda'a iya tátnuni
nuu o a, te chukan kúu ja na'a ja
tee ni tetniñu ña'a Cristo ma kúu
sa.
3 Nú nde ni ká'an tnu'u sa
ja masu sa'a sa ja va'a, te jin
ndasa'a maa ni kuenda:
4 ¿Xi ka jani ini ni ja ñatuu nawa
jin kaa sa te jin koteku sa?
5 ¿Xi ka jani ini ni ja masu ka iyo
tna sa ja kuu jin tnanda'a sa ji'in
in ku'va o a ja ko kuu ña ñasi'i sa,
sukan ni ka tnanda'a jaku-ka tee
ni tetniñu ña'a Su'si ma, xi sukan
ni ka tnanda'a ñani Jesús Iya
Tátnuni ma, xi sukan ni tnanda'a
Cefas ma?
6 ¿Xi ka jani ini ni ja maa in-ni
saña ji'in Bernabé a onde jin
satniñu sa saa jin koteku sa nani
ka kaxtnu'u sa tnu'u Su'si ma?
7 ¿Xi na in ja kúu de soldado te
ndáchuya'vi de maa de? ¿Xi na
in sunkoo tnu uva ma ja masu
kaa i ja kuun ma? ¿Xi na in jito
kiti i ma ja masu ko'o i lechi
ti ma?

8 ¿Sa'a-ni ká'an sa kuechi ja in
ñayii-ni kúu sa? ¿Masu sukan
ká'an tna tnu'u ni tatnuni
Moisés ma?
9 Vaa sa'a ndee nuu tnu'u ni
tatnuni Moisés ma: “Másu ko
chu'un o ñunu yu'u kiti jaxi
triu ma.” Sa'a ni tatnuni Su'si ma,
vaa ndí ini tna ya ja jin kuu
kiti ma.
10 Te vi'i-ka ndí ini ya ja jin
kuu yo'o. Te chukan kúu ja ni
tatnuni ya ja ni tee Moisés ma
ja jin kuu o. Vaa nú na in jitu
itu i ma chi kúkanu ini i ja kuu
triu ma te ni'i i, te nú na in jaxi
triu i ma chi kúkanu ini i ja
ndaxtutu i triu ni kuu ma.
11 Te nú saña, te ka kaxtnu'u sa
tnu'u Su'si a naxe jin ndani'i
ta'vi ni ma, kuiti ka iyo tna ni ja
jin ndachindee ña'a ni nawa ka
jiniñu'u sa a.
12 Nú jaku-ka de ma, ka wa'a ni
ja ka jiniñu'u de ma, te kuiti ka
iyo tna sa ja jin taa ni. Kovaa
ñatuu nde ka ka'an sa ja ka iyo
ni ja jin taa ni nawa ka jiniñu'u
sa ma chi ka satniñu maa sa
sukan-va'a jin ni'i sa. Vaa ñatuu
ka kuni sa ja kuechi ja chukan,
te nasa yukan te jin xtaya ni te
masu jin kandija-ka ni tnu'u vii
tnu'u va'a Cristo o a.
13 ¿Xi ñatuu ka ndaka'án ni
ja ñayii ni ka yo satniñu nuu
Su'si ma ini veñu'u ka'nu ma,
ni ka yo jaa i ja ni yo jan koo
ñayii ma ni ka yo jan xsia'a i ma?
Te ñayii ni ka yo jinukuechi nuu
altar nuu ka ndakua'a ñayii ma
kiti nuu Su'si ma, ni ka yo jaa i
vala ja ni ka yo wa'a ñayii ma.
14 Te suni sukan ni tatnuni tna Iya
Tátnuni ma ja ñayii ka káxtnu'u
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, ka
iyo i ja jin ko ndi ini jaku-ka ñayii
ni ka nduu tna sa'ya Su'si ma
naxe jin koteku i ma.
15 Kovaa visi sukan ká'an tnu'u
Su'si ma ja sukan ko kuu ma,
kovaa saña chi masu nde ni'i
sa ndaka chukan. Te másu ko
jin kani ini ni ja ni tee sa sa'a,
sukan-va'a jin ko sa'a ni sukan ja
kuu sa. Va'a-ka ja na kûu sa sana
ja jin kani ini ni ja ndiyo ini sa
ja ni'i sa ja nawa jin taa ni ma,
te nasa yukan, te ja vala ñii ja
chukan, te skenaa sa jayiñu'u sa
iyo ja ni'i sa nuu Su'si ma.
16 Chukan kúu ja saña chi ja
káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si a chi masu nawa kúu ja
ko sa'a vixi sa ja in ja vii ja luu
kúu ja sa'a sa a, vaa maa Iya
Tátnuni ma ni tatnuni ja jiniñu'u
kuiti ja kaxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a maa ya a, te nda'vi
maa sa nú ma sa'a sa sukan ni
tatnuni ya ma.
17 Chukan kúu ja nú ni-yu'u ni-ini
sa káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si o a chi iyo ja ndani'i ta'vi
sa. Kovaa visi ñatuu kúu ini sa ja
sa'a sa, kovaa ndása'a sa kuenda
ja jiniñu'u ja sa'a sa, vaa sukan
jâ ni tatnuni Su'si ma ja sa'a sa.
18 ¿Te nde a kúu ja ni'i sa ja
káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a
Cristo ma, ka jani ini ni? Saña
chi in ja sa'a ja kúsii ini xeen sa

kúu ja káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a Cristo ma, te ñatuu nawa ka
ndataa ni nuu sa, visi iyo sa ja jin
kondetuu ni ja kaa sa.
19 Chukan kúu ja nune nda'a nuu
sa, vaa ñatuu na in ñayii tátnuni i
nde a kúni i ja sa'a sa ma. Kovaa
saña chi ja ndaka ja sa'a sa a, te
ni nduu sa in ñayii jinukuechi
nuu ndaka maa ni a, vaa ja kúu
ini sa kúu ja kua'a-ka ñayii jin
kandija tnu'u Su'si o a.
20 Vaa ka jini maa ni ja nú iyo
sa nuu ka iyo ñayii judío ma, te
sa'a-nka sa sukan ka sa'a i ma,
vaa ka jani ini maa i ja sukan
kúni Su'si ma. Te nú iyo sa nuu ka
iyo ñayii ka sa'a sukan ni tatnuni
Moisés ma, te sa'a-nka sa sukan
ka sa'a i ma, visi masu jiniñu'u
ja sa'a sa sukan. Kovaa sukan
sa'a sa, sukan-va'a jin kandija
ñayii yukan sukan ká'an tnu'u vii
tnu'u va'a Jesucristo ma.
21 Te nú iyo sa nuu ka iyo ñayii
ñatuu ka sa'a sukan ni tatnuni
Moisés ma, te sa'a sa tnu'u ja
ñatuu jini sa sukan ni tatnuni
Moisés ma, sukan-va'a jin kandija
ñayii ya'a Su'si ma. Kovaa masu
ja ñatuu kándija sa sukan ni
tatnuni Su'si ma nuu Moisés ma
kúu, vaa saña chi ûni kándija sa
sukan ni tatnuni Cristo ma ja jin
sa'a o ma.
22 Te nú iyo sa ne'un ñayii ñatuu
ka nukuiñi va'a nuu Su'si ma, te
sa'a tna sa tnu'u ja kuee-ni kua'an
tna sa tnu'u Su'si o a, sukan-va'a
xi ma jin kandija va'a-ka i
Su'si ma te jin nukuiñi va'a-ka i
nuu ya. Kua'a xeen modo ni
nduku sa, sukan-va'a kuu jin
ndani'i ta'vi jaku ñayii ma.
23 Te sa'a sa'a sa, vaa kúni sa ja
ko kuu sa in ñayii kaxtnu'u va'a
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a.
24 Vaa ka jini maa ni ja ñayii
ka jinu in nuu ka jinu i ma chi
ndaka i ka jinu, kovaa in-ni i
kundee te ni'i i ja kuta'vi i ma.
Te sukan jín kani tna ini o naxe
jin kunukuechi o nuu Su'si o a,
sukan-va'a jin ni'i o ja iyo ja
taa ya ma, nuna jin kundee o ma.
25 Ndaka ñayii ka jinu ma chi ka
nduku i ndaka naxe jin sa'a i ma,
sukan-va'a jin kundee i ma,
kovaa ja ndaa ká'an sa ja nú
ni ka kundee i ma chi jin ni'i i
in corona, kovaa chukan chi ja
naa-ni kúu. Kovaa yo'o chi nuna
jin kundee o ja jin sa'a o sukan
kúni Su'si ma chi jin ni'i o in
corona ja masu naa kuiti.
26 Te chukan kúu ja saña chi
kuenda tnu'u ja jinu tna sa kúu
ja tnúñu sa ja sa'a sa sukan
kúni Su'si ma, kovaa masu
jinu sa sukan ka kuu ñayii ka
jinu ndeva'a-ni, kóto nuna jin
kundee i xi ña'a ma. Xi sukan ka
kuu tee ka skua'a ja jin kanaa de,
te kóto nuna jin kundee de xi
ña'a ma.
27 Chukan kúu ja masu ndí ini
sa, visi na ndo'o neni yikikuñu
sa a. Kovaa ja ndí ini sa kúu ja na
kunukuechi va'a i nuu Su'si ma,
nasa yukan, te skenaa sa maa sa,
te vitna ja maa sa káxtnu'u tnu'u

vii tnu'u va'a Su'si a nuu in-ka
ñayii ma.

Máko jin chiñu'u o tna'a ja masu Su'si ka kuu ma

10 Ndijin ja ni ka nduu ni
sa'ya Su'si o a, kúni sa ja
jin kuni ni sukan ni sa'a Su'si ma
ja in viko ma te kati kati-ni ni ka
iyo ndaka tna'a o ñayii jana'a ma,
ji'in sukan ni ka ya'a ndaka i nuu
mar ma, nuu ni ndene'e ya i ñuu
Egipto ma.
2 Te ja maa Moisés ma, te kuenda
tnu'u ja ni ka jandute tna i kúu
ja ni ka yinee i kati viko ma, ji'in
ja ni ka ya'a yichi i nuu mar ma.
3 Te ni ka jaa ndaka tna'a i
xtatila ni tetniñu Su'si ma onde
andivi ma.
4 Te ni ka ji'i tna ndaka i ndute ni
xtoo Su'si ma nuu toto ma, vaa
maa Cristo ma ndikin ña'a kuan
koo i ma, te ni wa'a ya ndute
ni too toto ma ni ka ji'i i, vaa
maa ya kúu iya sa'a ja koteku
o ma.
5 Kovaa kua'a xeen-ka ñayii ya'a,
ñatuu ni jatna ini Su'si ma sukan
ni ka sa'a ka kuu i ma, te chukan
kúu ja ni ka ji'i i ichi kuan koo i
nuu ñatuu nawa iyo kuiti ma, te
yukan-ni ni ka kendoo i.
6 Kovaa sa'a ni sa'a Su'si ma
ji'in ñayii yukan, sukan-va'a yo'o
ja ka iyo o vitna a, te na jin
ndakani jin ndaka'vi ini o, te
máko jin ndiyo ini o ja jin ko
sa'a o ja u'vi ma, sukan ni ka yo
ndiyo ini ñayii yukan, te ni ka yo
sa'a i ja u'vi ja ñatuu játna ini
Su'si ma.
7 Te máko jin ndachiñu'u ni ja
masu Su'si ka kuu ma, sukan
ni ka sa'a jaku i ma ja ni ka
ndachiñu'u i tna'a ja masu Su'si
kúu ma. Vaa sa'a ndee nuu tutu
Su'si a: “Ni ka jinkoo ñayii ma,
te ni ka jaa, ni ka ji'i i ma, te ni
ka ndokuiñi i, te ni ka jakondee i
ka sa'a i ja u'vi ma, te ûni ka
kuu-nka maa i nuu ja masu Su'si
kúu ma, te ni ka jiso kuechi i nuu
Su'si ndija ma.”
8 Ni a jin kivi nduu ni ji'in ndi-in
ndi-in ñayii masu ni tnanda'a
ji'in ni ma, sukan ni ka sa'a jaku i
kivi yukan ma, te in kivi-ni, ni ka
ji'i oko uni mil ñayii ma, kuechi
ja ni ka sa'a maa i ja u'vi ma.
9 Ni a jin kototnuni ni Iya
Tátnuni ma sukan ni ka sa'a jaku
ñayii ma, te ni ka ji'i i ja ni ka
tuu ña'a koo ma.
10 Ni a koo jin ka'an yika ni nuu
Su'si ma ja ñatuu taa ya ja ka
jiniñu'u ni ma, sukan ni ka sa'a
jaku ñayii ma, te ni ja'ni ña'a
ángel iyo ja xnaa ña'a i ma.
Sukan sa'a ña'a Su'si ma, nú ma
sa'a o sukan játna ini ya ma.
11 Te ndaka cha'a ni ka ndo'o
ñayii yukan, te ndee i nuu tutu
Su'si o a, sukan-va'a yo'o ja ka
iyo o tiempu ya'a ja ve ndi'i
ñuu ñayivi ya, jin kuni o te jin
ndasa'a o kuenda, te na jin ko
koto va'a o maa o.
12 Chukan kúu ja nú na in jani ini
ja núkuiñi va'a i nuu Su'si ma, te

konde'ya va'a i, nasa yukan, te
kotuu i.
13 Jin kona'a ni ja tachi ma chi
iyo ñukuun kuiti i ja kototnuni
ña'a i, te ska'an ña'a i, sukan
ska'an i ndaka-ka ñayii ma ja jin
sa'a i ja u'vi ma. Kovaa yo'o chi
jin kukanu ini o Su'si ma, vaa
masu kua'a ya tnu'u ja kototnuni
ña'a tachi ma in ja masu jin
kundee o nuu i. Vaa jâ ni skuiso
maa Su'si ma ja maa ya chindee
ña'a, te vivii jin yanduu o, te jin
kaku o nuu ja u'vi ma.
14 Chukan kúu ja ndijin ja kútoo
ña'a sa, jin xndoo ni ja masu
Su'si ka kuu ma, te máko jin
ndachiñu'u-ka ni i.
15 Ká'an sa nuu ni, vaa jani ini sa
ja ñayii ka jaku'ni va'a ini ka kuu
ni. Te jin ndasa'a maa ni kuenda
ja ká'an sa a.
16 Ora ka ji'i ndaka o ndute
uva ma te ka ni'i o ja va'a ja
vii ma te ka ndakuan-ta'vi o nuu
Su'si ma, te ka ndaka'án o sukan
ni jati niñi Cristo ma saa ni ka
ndani'i ta'vi ndi-in ndi-in o a, te
in-ni ja ka ñu'u ini ndaka o. Te
xtatila ka jaa o in in ta'vi ma, te
ka ndaka'án o sukan ni ndo'o
ni neni yikikuñu Cristo ma nuu
tniñu o ma, te in-ni ja ka ñu'u ini
ndaka o.
17 Vaa in-ni xtatila ma kúu, te
visi kua'a o ka kuu, kovaa in-ni
yikikuñu ka kuu o ji'in ya, vaa
in-ni xtatila ma, te ka jaa ndaka
o.
18 Jin ndasa'a ni kuenda ja ñayii
ñuu Israel ma, ora ka jaa i ja ka
ndakua'a ñayii ma nuu Su'si ma,
chi ja ka ketna'a ini i ji'in Su'si ma
ji'in ñayii ni ka ndakua'a in kiti
nuu altar Su'si ma kúu ja ka sa'a i
sukan ma.
19 Kovaa ja ka ndakua'a ñayii ma
nuu tna'a ja masu Su'si ka
kuu ma, masu nde jiniñu'u ja
ka sa'a i ma, vaa masu nawa ka
kuu ma.
20 Te ja ká'an sa kúu ja tna'a ja ka
ndakua'a ñayii ñatuu ka kandija
Su'si ma nuu tna'a ja masu Su'si
ka kuu ma chi nuu tachi ma ka
ndakua'a i, te masu nuu Su'si ma.
Te ñatuu kúni sa ja koo jin kaa
ni ta'vi tachi ma.
21 Yo'o ja ka ndachiñu'u o Cristo
Iya Tátnuni ma te ka iyo o nuu
mesa ya ma, ja ka ji'i o ndute
uva ma te ka ndaka'án o sukan
ni ndo'o ni neni ya ma saa jin
ndani'i ta'vi o ma, masu va'a-ni
ja sani te jin nukoo jin nuku'un
o ja jin kaa jin ko'o o tna'a ja
ka ndakua'a i nuu ja masu Su'si
ka kuu ma, vaa nuu tachi ma ka
ndakua'a i ma.
22 Másu ko jin sa'a o sukan, vaa
nú ña'a, te jin sa'a o ja ndakiti ini
Cristo iya tátnuni nuu o ma. ¿Xi
kuu jin kundee yo'o nuu ya ma,
ka jani ini ni?
23 “Ndaka chi kuu sa'a o”,
kovaa masu ndaka chíndee ña'a
ja konukuiñi va'a-ka o nuu
Su'si ma. “Ndaka chi kuu sa'a o”,
kovaa masu ndaka kuu sa'a ja jin
koo va'a-ka o nuu Su'si ma.
24 Ni-in jin ko nduku ja jin koo
va'a-ka maa o chi su'va ja jin

nduku o ja jin sa'a o kúu ja jin
koo va'a-ka in-ka ñayii ma.
25 Te ndaka kuñu ka xiko i ma,
te kuu jin kaa ni. Te másu ko
jin kakan-tnu'u ni ndenu vee
kuñu ma, kuechi ja janitnuni o a
chi xtna'a ña'a i nuna kuni o
ndenu vee ma.
26 Vaa kuenda maa Su'si ma kúu
ñu'ú ya ji'in ndaka ja iyo ñuu
ñayivi a.
27 Chukan kúu ja nú in ñayii
ñatuu kándija Su'si ma, te kana
ña'a i ja kaa ni xita ve'e i ma, te
nú kúni ni ja ki'in ni, te ndaka ja
kani i nuu ni ma, te kaa ni. Máko
kakan-tnu'u kuiti ni ndenu vee ja
jin kaa ni ma, kuechi ja janitnuni
ni ma chi xtna'a ña'a i nuna kuni
ni ma.
28 Kovaa nú na in na ka'an:
"Cha'a kúu ja ni ka ndakua'a i
nuu ja masu Su'si ma ka kuu
ma", te máko kaa ni, kuechi ja
ñayii yukan jâ ni kaxtnu'u i ma,
te maa ñayii yukan chi xtna'a
ña'a janitnuni i ma nuna kuni i ja
kaa ni ma. Kovaa jin kona'a ni ja
kuenda maa Iya Tátnuni ma kúu
ñu'ú ya ji'in ndaka ja iyo ñuu
ñayivi ya, te ni sa'a vii, ni sa'a
ndoo ya ja kuu jin kaa o ndaka.
29 Kovaa nú sukan jani ini ñayii
yukan, te visi iyo ja kuu kaa sa,
kovaa masu kaa sa, vaa ñatuu
kúni sa ja ndaxtekuechi ña'a
ñayii yukan sukan jani ini i ma.
30 Visi na ndakuan-ta'vi o nuu
Su'si ma te kaa o ja jani ini o ja
kuu kaa o ma, kovaa nú iyo in
ñayii ja jani ini i ja masu kuu kaa
o ma, masu játna ini Su'si ma ja
sa'a o ja kúxii ini in-ka ñayii ma
ja jani ini i ja masu va'a-ni sa'a
o ma.
31 Ndeva'a-ni nawa kaa o nawa
ko'o o ma xi nawa sa'a o ma,
te kú'un ini o ja sa'a o ma, te
sa'a i ja jin ndachiñu'u ñayii ma
Su'si ma.
32 Máko jin sa'a o in ja kasi ndee
ja ñayii ka kuu judío ma, xi ñayii
ñatuu ka kandija Su'si ma, xi
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma,
te jin ndakakayata i nuu Su'si ma
ja kuechi o ma.
33 Su'va jin ku'un ini ni ja jin sa'a
ni sukan sa'a maa sa a, ja ndúku
sa ja ndaka ñayii ma, na jin koo
vii jin koo va'a i. Te masu ndúku
sa ja koo vava'a maa sa, su'va ja
kúni sa kúu ja jin koo vii jin koo
va'a-ka kua'a xeen-ka ñayii ma
nuu Su'si o ma, sukan-va'a jin
ndani'i ta'vi tna i ma.

11 Jin ko kuu ni sukan sa'a
sukan kúu sa a, vaa saña
chi sukan sa'a sukan kúu maa
Cristo o ma, sukan sa'a sa, vaa
maa ya chi masu ni jani ini ya
ja kuu maa-ni ya ma chi ni jani
ini ya ja jin kuu ndaka o.

Sukan jin kondesi xini ña'a ma ora ka ndachiñu'u ña Su'si ma

2 Kútachi xeen sa ja va'a-ni ka
sa'a ni, vaa ka ndaka'án ña'a ni
ndaka jichi, te ka sa'a ni ndaka
sukan ni kaxtnu'u sa ja jin ko
sa'a jin ko kuu ni ma.

3 Kovaa kúni sa ja jin jaku'ni ini
ni ja Cristo ma kúu iya táa ndaka
nawa ka jiniñu'u o ma, te maa ya
tátnuni nuu o a, te chukan kúu
ja kuenda tnu'u ja xini ndaka
tee ma kúu Cristo ma. Te sukan
kúu ji'in tee ma, vaa maa de
ndí ini ndaka nawa jiniñu'u
ñasi'i de ma, te chukan kúu ja
kuenda tnu'u ja xini ña'a ma
kúu tee ma. Te ja sa'a Cristo ma
ndaka sukan tátnuni Su'si ma, te
chukan kúu ja kuenda tnu'u ja
xini Cristo ma kúu Su'si ma.
4 Chukan kúu ja ndaka tee ma,
nú ndesi xini de ma ora
jikan-ta'vi de ma xi ora
ndákaxtnu'u de tnu'u ni wa'a
Su'si ma, ñatuu jandetu de nuu
Cristo iya kúu xini de ma.
5 Suni ndaka ña'a ñatuu ndesi
xini ña ma ora jikan-ta'vi ña
xi ora ndákaxtnu'u ña tnu'u ni
wa'a Su'si ma, ñatuu jandetu ña
nuu tee kúu xini ña ma, te in ja
kan-nuu kúu, vaa kuenda tnu'u
ja ni sete yanda xini ña ma kúu.
6 Vaa nú ña'a ma, ma kasi ña xini
ña ma, saa-nka nuna sete yanda
xini ña ma. Kovaa nú kukan-nuu
ña ja ka'nde ña ixi ña ma xi sete
yanda xini ña ma, va'a-ka na kasi
ña xini ña ma.
7 Kovaa tee ma, másu ko kasi de
xini de ma, vaa Su'si ma chi
ni sa'a ya tee ma sukan kaa
maa ya ma, te jayiñu'u Su'si ma
jini o nuna sa'a de sa'a. Kovaa
ña'a ma, jayiñu'u tee ma jini o
nuna sa'a ña sa'a, vaa jandetu ña
nuu yii ña ma ji'in nuu Su'si ma.
8 Vaa tee ma chi masu yika
ña'a ma ni kee de, chi su'va maa
ña'a ma ni kee yika tee ma.
9 Suni masu ni sa'a Su'si ma
tee ma ja kuechi ña'a ma, nú
masu ja ña'a ma ni sa'a ya,
sukan-va'a jin chindee tna'a de
ji'in ña.
10 Chukan kúu ja ña'a ma chi
jiniñu'u ja kondesi xini ña ma,
sukan-va'a kona'a ja iyo in tee
tátnuni nuu ña, vaa ka nde'ya
ña'a ángel ma.
11 Kovaa yo'o ja ka kandija o
Iya Tátnuni a, ka jini o ja masu
kuu koo tee ma nú masu ja onde
ña'a ma, te ni masu kuu koo
ña'a ma nú masu ja onde tee ma.
12 Vaa sukan ni sa'a Su'si ma
ña'a ma ja yiki yika tee ma te ni
kuva'a ña ma, te suni ja ña'a ma
sana ni kâku tee ma. Kovaa
ndaka o chi nuu Su'si ma ve koo
o.
13 Chukan kúu ja jin ndasa'a
maa ni kuenda nú va'a-ni ja
ña'a ma, te konune xini ña xi
kondesi ora jikan-ta'vi ña nuu
Su'si ma.
14 Sa'a, te ka jini o ja in ja
kan-nuu kúu nuna kua'a tee ma
tnu'u ja kunani ixi de ma,
15 kovaa in jayiñu'u kúu ja kua'a
ña'a ma tnu'u ja kunani ixi
ña ma. Vaa ña'a ma, ni wa'a
Su'si ma ixi ña ma, sukan-va'a
kondesi xini ña ma nde kua'an
nde vee ña ma.
16 Nú na in ñatuu jaku'ni ini sa'a
te kúni i ja sa'a ndaa i, kóna'a i ja
yo'o ji'in ndaka ñayii ka kandija

Su'si ma, ñatuu ka neva'a o in-ka
ja jin kondikin o ja jin sa'a o.

Jaku ñayii ma, ñatuu ka sa'a i sukan játna ini Su'si ma ora ka ndatna'a o ja ka ndakune'e o sukan ni ji'i Jesucristo ma nuu tniñu o ma

17 Ja káxtnu'u sa nuu ni a kúu
te ndáka'an-so'o-ka sa nuu ni.
Vaa masu kúu ka'an sa ja va'a-ni
ka sa'a ni ora ka ndatna'a ni ja
ka ndakune'e ni sukan ni ji'i
Jesucristo ma, te masu nawa
chindee ña'a i, su'va ja u'vi kúu
nuu ni a, vaa ñatuu ka sa'a ni
sukan kúni Su'si ma.
18 In ja ni jiniso'o sa ja ka ka'an i
kúu ja ora ka ndatna'a ni ja jin
chiñu'u ni Su'si ma, ñatuu ka
ketna'a ini ni, te jaku chi kándija
sa ja sukan ka kuu ni.
19 ¡Vaa jiniñu'u ja sukan ma jin
ketna'a ini ni, sukan-va'a jin kuni
o na in ndija sa'a sukan játna ini
Su'si ma!
20 Chukan kúu ja ora ka ndatna'a
ni ma, masu ka ndaka'án-ka ni
sukan ni tatnuni Iya Tátnuni ma
kii ni kuxini ñukuun ya ji'in tee
ni ka yo ndikin ya ma.
21 Vaa ora ka jaa ni ma, ñatuu
ka ndetu tna'a ni, nú masu ja
maa maa ni, ka kuxini ni sukan
ka kuni maa ni, nani jaku ni ka
kokon-ka te jaku-ka ni ka ndajini.
22 ¿Masu ka iyo ve'e ni ma nuu
kuu jin kaa jin ko'o ni? ¿Xi
ka saxiko ni ñayii ka kandija
Su'si o a? ¿Te ka kuni ni ja
jin kukan-nuu ñayii ñatuu ka
yinda'a nawa jin kaa i ma? ¿Naxe
ka'an-nka sa, ka jani ini ni?
¿Ka'an sa ja naka va'a ka sa'a
ni a? ¡Ña'a!

Ni tatnuni Jesucristo Iya Tátnuni ma sukan jin sa'a o ora ka ndatna'a o ja ka ndakune'e o ja ni ji'i ya nuu tniñu o ma

23 Vaa maa Iya Tátnuni ma ni
kaxtnu'u nuu sa ja ndakaxtnu'u
sa sa'a nuu ni a: Ja Jesús Iya
Tátnuni ma, maa jakuaa kivi jin
ke'en-su'va i ya ma, ni tnii ya
xtatila ma,
24 te ni jinu ja ni
ndakuan-ta'vi ya ma, te ni
ta'vi ya, te jiña'a ya: “Cha'a kúu
in ja kúni ka'an sukan ndo'o neni
yikikuñu sa a ja kuechi ndaka
ni ma. Sa'a jin ko sa'a ni, te jin
ndaka'an ni sukan ni ndo'o ni
neni sa ja jin kuu ni ma”, kuu ya
jiña'a ya.
25 Nuu ni jinu ni jaa ya xtatila
ji'in de ma, ni tnii ya nuu ñu'u
ndute uva ma, te jiña'a ya: “Cha'a
kúu in ja jaa ni tatnuni Su'si ma,
te ni skuiso ya, ja maa niñi sa
ja kati ma, te sana jin kaku ni
nuu ja u'vi ma. Ndaka jichi ka
ndatna'a ni ja jin ko'o ni ndute
uva a, te jin ndaka'án ni sukan ni
ndo'o ni neni sa ma te ni jati niñi
sa ma ja jin kuu ni ma”, kúu ya
jiña'a ya.
26 Chukan kúu ja ndáka'an-so'o
sa nuu ni ja ndaka jichi jin
kaa ni xtatila ma te jin ko'o ni

ndute uva ma, te jin ndaka'án ni
sukan ni ji'i Iya Tátnuni ma nuu
krusi ma. Te sa'a jin ndakaxtnu'u
nuu tna'a ni onde kenda kivi
ndii ya ma.

Naxe jin sa'a o ora ka ndatna'a o ja jin kaa o xtatila ma te jin ko'o o ndute uva ma sukan ni tatnuni Iya Tátnuni ma

27 Chukan kúu ja nú nde o ñatuu
jika ndaa sukan kúni Su'si ma
te kaa o xtatila ma te ko'o o
ndute uva ma sukan ni tatnuni
Jesucristo Iya Tátnuni ma chi
kuiso kuechi o, vaa ka'án yichi
ka'án uun-ni o sukan ni ndo'o
yikikuñu Iya Tátnuni ma ji'in
sukan ni jati niñi ya ma.
28 Chukan kúu ja xi'na-ka jín
ndasa'a maa maa o kuenda naxe
ka iyo o nuu Su'si ma, te sana
jin kaa o xtatila ma te jin ko'o o
ndute uva ma, ja ka ndakune'e o
sukan ni ndo'o ni neni ya ma.
29 Chukan kúu ja nú nde o sa'a
neé sa'a ñuu-ni nuu Su'si ma,
te jaa o xtatila ma te ji'i o
ndute uva ma te ñatuu ndása'a
o kuenda sukan ni ndo'o ni
neni yikikuñu Jesucristo Iya
Tátnuni ma chi ndachunaa o nuu
maa Iya Tátnuni ma, vaa ñatuu
sa'a o sukan ni tatnuni ya ma.
30 Chukan kúu ja ka iyo kua'a
ñayii ka ku'u ne'un ni a, te kua'a i
ni ka kuita, te jaku i, jâ ni ka ji'i i,
vaa ni ka kujika i nuu Su'si ma.
31 Nute jin ndasa'a vava'a o
kuenda naxe ka iyo o nuu
Su'si ma chi masu jiniñu'u ja
ndakan ya kuenda nuu o te
xndo'o xneni ña'a ya.
32 Jín kona'a o ja nú xndo'o xneni
ña'a ya vitna ja ka iyo-ka o ñuu
ñayivi a chi ja kúni ya kúu ja jin
ndasa'a o kuenda te jin kutu'va
o naxe jin ko sa'a jin ko kuu o
nuu ya, sukan-va'a ma jin chunaa
o sukan jin chunaa ñayii ñatuu
ka kandija sukan ká'an Su'si ma
kivi jin ndenda koo o nuu ya ma.
33 Chukan kúu ja ndijin ja ni
ka nduu o sa'ya Su'si o a, nú
ka ndatna'a ni ja jin kaa ni
xtatila ma te jin ko'o ni ndute
uva ma sukan ni tatnuni Jesús
Iya Tátnuni ma, jin kondetu tna'a
ndi-in ndi-in ni, sana jin kaa ni
te jin ko'o ni ndute uva ma.
34 Nú nde ni kókon, va'a-ka ja na
kaa ni xita ve'e ni ma sana ki'in
ni, sukan-va'a máko ko kanduu
ko kani'ni ni ja kaa ni te kuiso
kuechi ni te chunaa ni ja u'vi
sa'a ni ma. Ndaka-ka ma ndakin
tna'a maa sa kivi jaan sa ma.

Tna'a ja skuta'vi ña'a Xtumani Ndios ma ini anua o a

12 Ndijin ja ni ka nduu ni
sa'ya Su'si o a, kúni sa ja
jin kuni ni siki ja ni skuta'vi ña'a
Xtumani Ndios ma in in o ja kuu
jin sa'a o ja jin kunukuechi o nuu
Su'si ma.
2 Vaa kivi ñatuu jin kuni-ka ni
Su'si ndija o a chi ni ka yo
xnda'vi ña'a i, te kuan koo ni nuu
ka iyo ja masu Su'si ka kuu ma

ja masu ka ka'an ma, te ñukuun
ni ka yo jinukuechi ni nuu i.
3 Chukan kúu ja káxtnu'u sa
nuu ni ja ndeva'a-ni ñayii, te
ka'an u'vi i ja kuu Jesús ma chi
ñatuu na Xtumani Ndios ma iyo
ji'in i. Te ñatuu na in kuu ka'an
ja Jesús ma kúu iya tátnuni
nuu i ma, nú ñatuu na Xtumani
Ndios ma iyo ji'in i.
4 Vaa ka iyo kua'a ja skuta'vi
ña'a Xtumani Ndios ma ndi-in
ndi-in o, kovaa maa in-ni ya kúu
iya táa nuu ndaka o.
5 Te kua'a xeen ja ka iyo ja kuu
jin sa'a o ja jin kunukuechi o
nuu Iya Tátnuni ma, kovaa jín
kona'a o ja nuu maa in-ni ya ka
jinukuechi o.
6 Te ndi-in ndi-in o chi siin siin
ja kuu jin sa'a o ja jin kunukuechi
o nuu Su'si ma, kovaa maa
in-ni ya kúu iya táa tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ya ma ja kuu jin
sa'a o ndaka ma.
7 Te maa Xtumani Ndios ka iyo
ji'in o ma, táa ya maa maa o
sukan jin ko sa'a jin ko kuu
o, sukan-va'a jin chindee tna'a
ndi-in ndi-in o.
8 Vaa ka iyo yo'o chi táa Xtumani
Ndios ma tnu'u ndichi. Te ka iyo
yo'o chi sa'a ya ja jin jaku'ni-ka
ini o, sukan kúni maa Xtumani
Ndios ma.
9 Te ka iyo yo'o chi maa Xtumani
Ndios ma sa'a ja masu nawa ko
kasi ndee ko kasi ndoso ja ni-yu'u
ni-ini o kukanu ini o maa ya ma,
te sa'a ya nawa kakan-ta'vi o
nuu ya ma. Te ka iyo yo'o chi
maa Xtumani Ndios ma sa'a
ja nuna jin kakan-ta'vi o nuu
Su'si ma ja na nduva'a in ñayii
ku'u ma chi nduva'a i.
10 Te jaku-ka o, sa'a ya ja kuu
jin sa'a o milagru. Te jaku-ka
o ma chi maa Xtumani Ndios ma
kaxtnu'u nuu o nawa iyo ja ko
kuu ma, te ndakaxtnu'u o nuu
ñayii ma. Te jaku-ka o ma chi
maa Xtumani Ndios ma sa'a ja
jin ndakunitnuni o ja nú ka iyo
ñayii ma ji'in Xtumani Su'si ma xi
ka iyo i ji'in tachi ma. Te jaku-ka
o ma chi sa'a Xtumani Ndios ma
ja kuu jin ka'an o kua'a sa'an.
Te jaku-ka o chi maa Xtumani
Ndios ma chindee ña'a te jaku'ni
ini o te ndaka'an o nawa kúni
ka'an sa'an ka ka'an i ma.
11 Kovaa ndaka cha'a chi maa
in-ni Xtumani Ndios ma skuta'vi
ña'a nuu ndi-in ndi-in o ma sukan
kúni maa ya ma.
12 Vaa yikikuñu o a chi ka
iyo nda'a o, ja'a o, xninda'a o,
nduchinuu o, te sukan kua'a-ka
ja ka iyo, kovaa in-ni yikikuñu o
kúu. Te sukan tna kúu Cristo ma.
13 Vaa ja maa in-ni Xtumani
Ndios ma, te ni ka jandute o ja jin
nduu o in-ni ñayii, ka kuu o ñayii
judío, ka kuu o ñayii griego, ka
kuu o ñayii ka jinukuechi, ka kuu
o ñayii ka nune. Te ndaka o, ni
skuta'vi ña'a Su'si ma Xtumani
maa ya ma ini anua o a, te koo ya
ini anua ndi-in ndi-in o, te maa
in-ni ya kúu.
14 Te sukan kúu yikikuñu o a,
sukan ka kuu tna ndaka o nuu

Su'si ma, vaa ka iyo nda'a o ja'a
o nduchinuu o, te ndaka i ka
jiniñu'u tna'a sana kuu nawa sa'a
o.
15 Chukan kúu ja nuna kuña'a
ja'a o a nuu nda'a o a: “Vaa masu
kúu sa'a ri sukan sa'a ro ja kúu
ro nda'a, te ma jin kituu tna'a-ka
o”, kovaa masu kuu sa'a ja'a o a
sukan, vaa in-ni yikikuñu ka kuu
nduu i, te ka jiniñu'u tna'a i.
16 Te ni a so'o o a, nuna kuña'a i
nuu nduchinuu o a: “Vaa masu
kúu sa'a ri sukan sa'a ro ja kúu
ro nduchinuu a, te chukan kúu
ja masu jin koo kaa-ka o”, kovaa
masu kuu sa'a tna i sukan, vaa
in-ni yikikuñu ka kuu i te ka
jiniñu'u tna'a tna i.
17 Te chukan kúu ja jín ndasa'a
maa o kuenda ja nú ni-ka'nu
yikikuñu o a, nanimaa nduchinuu
ko kuu i, te ¿naxe kuniso'o o?
Te nú ni-ka'nu yikikuñu o a,
nanimaa so'o ko kuu i, te ¿naxe
xtatachi o xi ni'i o xiko sukan
sa'a xitni o a?
18 Kovaa sukan ni sa'a ña'a maa
Su'si ma, ja ni tenee ya so'o o a,
xitni o a, nduchinuu o a, ji'in
ndaka-ka ja ni taa maa Su'si ma,
sukan-va'a koo va'a yikikuñu o a,
vaa sukan ni kuu ini maa ya.
19 Vaa nú inuu jin ko kuu ndaka,
¿naxe-nka kava yikikuñu o a?
20 Kovaa vitna, te ka jini o ja
kua'a ja ni skuta'vi ña'a Su'si ma,
sukan-va'a koo va'a o, kovaa
ndaka chi in-ni yikikuñu kúu o a.
21 Ni a nduchinuu o a, masu kuu
kuña'a i nda'a o a: “Masu nde
jiniñu'u ña'a ri”, te ni a xini o a,
masu kuu kuña'a i ja'a o a: “Kuán
ndiyo, ki'in ro, vaa masu nde
jiniñu'u ña'a ri.”
22 Su'va tna'a ja jani ini o ja
kuechi-ka i ma te masu nawa ka
sa'a xeen i ma, kovaa suu i ka
ndanuu-ka.
23 Te tna'a ja jani ini o ja masu
nawa ka kuu ma, te skone'nu o
sa'ma va'a-ka. Te tna'a ja jani ini
o ja masu ja vivii ka kuu ma, te
suu i ndása'a vivii-ka o.
24 Kovaa tna'a ja vivii-ka ka
ndaa ma, masu ka jiniñu'u-ka i
ja ndasa'a vivii-ka o i, vaa jâ
vivii jâ ni sa'a ña'a maa Su'si ma.
Kovaa maa Su'si ma ni tatnuni
ja koo kua'a-ka jayiñu'u nuu ja
ñatuu na jayiñu'u neva'a i ma.
25 Sukan-va'a ni-ka'nu yikikuñu
o a, jin ko ndi ini nuu tna'a i,
te ñatuu jin ko kusiin jin ko
kusu'va i.
26 Te nú ndenu u'vi o ma chi
ni-ka'nu yikikuñu o a u'vi, te
nú nde a ka ka'an ñayii ma ja
vivii-ka kaa i ma, te sii ini xeen
kúu ni-ka'nu yikikuñu o a.
27 Te sukan ka kuu ndaka
tna'a o ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si ma, te nú vivii ka ketna'a ini
ndi-in ndi-in o ma, te yikikuñu
Cristo ma ka kuu ndaka o.
28 Te chukan kúu ja sa'a ni sa'a
Su'si ma ne'un ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma, te xinañu'u-ka ni
sunkani ya tee ka kuu apóstol ma,
ja kúni ka'an “tee ni tetniñu
maa Jesucristo Iya Tátnuni ma.”
Sani te ni sunkani ya ñayii ka

ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a maa
Su'si ma ja jin ndakaxtnu'u i nuu
ñayii ma. Sani te ni sunkani ya
ñayii ka sa'a milagru ma. Sani te
ni sunkani ya ñayii jin kakan-ta'vi
nuu Su'si ma te jin nduva'a
ñayii ka ku'u ma. Sani te ni
sunkani ya ñayii ka chindee
ñayii ka jiniñu'u ma. Sani te ni
sunkani ya ñayii ka jito ndaka-ka
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma,
ja vivii na jin kaka i nuu Su'si ma.
Sani te ni sunkani ya ñayii ja
kuu jin ka'an i in-ka sa'an ja jin
ndachiñu'u i Su'si ma.
29 ¿Te naxe ka jani ini ni? ¿Ndaka
ñayii ma ka kuu apóstol ni tetniñu
Jesucristo ma? ¿Xi ndaka i ka
kuu ñayii ka ndakaxtnu'u tnu'u
ni wa'a Su'si ma? ¿Xi ndaka i ka
kuu teskua'a ja ka kaxtnu'u nuu
in-ka ñayii ma? ¿Xi ndaka i ka
kuu ñayii ka sa'a milagru?
30 ¿Xi ndaka i ka kuu ñayii ka
jikan-ta'vi nuu Su'si ma te ka
nduva'a ñayii ka ku'u ma? ¿Xi
ndaka i ka ka'an in-ka sa'an
ja ka ndachiñu'u i Su'si ma?
¿Xi ndaka i ka ndaka'an nawa
kúni ka'an sa'an ka ka'an ñayii
yukan ma? Ña'a.
31 Te chukan kúu ja jin ndanduku
ni na nde a ni skuta'vi ña'a
Su'si ma ja kuu jin ko sa'a ni ja
jin kunukuechi ni nuu ya ma, te
sukan jin ko sa'a ni. Te vitna, te
káxtnu'u sa in ja va'a xeen-ka, te
sukan jin ko sa'a ni, vaa in ichi
va'a xeen-ka kúu.

Ja kanuu-ka kúu ja kútoo tna'a o ma

13 Nú saña, te visi kúu ká'an
sa kua'a sa'an ka ka'an
ñayii ñuu ñayivi a xi sa'an ka
ka'an ángel ma, kovaa nú ñatuu
kútoo sa ñayii ma chi sukan-ni
kúu in kaa káxin xi sukan-ni kúu
in kaa kíxin, sukan-ni kúu sa.
2 Te visi na kuu ndakaxtnu'u
sa nuu ñayii ma ja ni kaxtnu'u
Su'si ma, te visi na kuu jaku'ni
ini sa ndaka ja iyo yu'u nuu tnu'u
Su'si a ji'in ndaka ja iyo yu'u
ñuu ñayivi a, te visi ûni kúkanu
ini xeen sa Su'si o a ja kuu
kuña'a sa yuku ma ja ndaya'a i
in-ka nuu koo i ma te ko kuu
sukan ma, kovaa nú ñatuu kútoo
sa ñayii ma, masu nawa kúu sa
nuu Su'si ma.
3 Te visi na ndaxiko sa ndaka ja
neva'a sa a te ni'i sa ja kua'a sa
ja jin kaa ñayii nda'vi ma, te visi
na kanda sa ja jin ka'mi teku ña'a
ñayii ma kuechi ja ndikin sa Su'si
o a, kovaa nú ñatuu kútoo sa
ñayii ma chi nuu Su'si ma masu
nde jiniñu'u ja sa'a sa ma.
4 Ja kutoo tna'a o ma kúu ja
kanda o visi na ndo'o neni o
nuu ñayii ma, te kunda'vi ini
ndija o i. Ja kutoo tna'a o ma chi
ñatuu na tnu'u kueñu ini iyo ini
anua o ma. Ja kutoo tna'a o ma
chi másu ko kani ini o ja maa o
kúu-ka te kanuu-ka o sana in-ka
ñayii ma.
5 Ja kutoo tna'a o ma chi másu
ko ka'an jatu ko ka'an su'va o

nuu in-ka ñayii ma, ni a másu ko
nduku o ja koo va'a-ka maa o ma
sana in-ka ñayii ma, ni a másu ko
ndakiti ini o nuu in-ka ñayii ma,
ni a másu ko chu'un ini o nawa
ni ka'an in-ka ñayii ma nuu o ma.
6 Ni a kutachi o ja u'vi ka ndo'o
ka tna'a in-ka ñayii ma, su'va jin
kutachi o nú ndimaa ja vii ja va'a
ka ni'i i ma.
7 Ja kutoo tna'a o ma kúu ja
kanda o visi na ndo'o neni o ma,
te vivii kukanu ini o Su'si ma,
te kondetu o ja maa ya chindee
ña'a, te kanda o ndeva'a-ni nawa
na kénda nuu o ma.
8 Su'va jín kutu'va o ja jin
kutoo tna'a ndija ndi-in ndi-in o
ni-kani ni-jika, vaa sukan kútoo
ña'a Su'si ma. Kovaa tnu'u ka
ndakaxtnu'u o nuu tna'a o a
chi kenda kivi ja ko kuu sukan
ká'an tnu'u Su'si ma, sani te
masu na in ndakaxtnu'u-ka tnu'u
yukan, vaa maa ya jin koo ji'in
o ma. Te ndaka sa'an ka ka'an
ñayii ñuu ñayivi a chi masu nde
jin kuatniñu-ka, te ndaka tnu'u
ndichi ka jini ñayii ñuu ñayivi a
masu na in kuatniñu-ka.
9 Vitna chi jaku-ni ka jaku'ni ini o
te ka ndakaxtnu'u nuu tna'a o a.
10 Kovaa kivi jin koo o nuu
Su'si ma, ja ka jini o vitna a chi
ni ka ya'a maa i, te masu chukan
jin kukanu ini-ka o, vaa yukan,
te jin kuni ndi'i jin kuni tu'u o ja
ndaa ká'an ya ma.
11 Vaa sukan kúu ja ve kua'nu o
te ve jakun-tnuni-ka ini o ma,
sukan ko kuu. Vaa kivi suchi
luluu-ni kúu sa ma chi ni yo
ka'an sa sukan ká'an in suchi
luluu, te ni yo jani ini sa sukan
jani ini in suchi luluu ma, te ni
yo ndasa'a sa kuenda sukan-ni
ndása'a i kuenda ma. Kovaa nuu
ni kuu java'a-ka sa ma, te ni
xndoo sa sukan ni yo kuu sa nuu
luluu-ka sa ma.
12 Chukan kúu ja vitna a, ja ka
jaku'ni ini o a chi kuenda tnu'u
ja yata in espeju ma-ni ka nde'ya
o, te masu ndijin va'a ndaka ja
ká'an ya ja ko kuu ma. Kovaa
kivi yukan chi nuu nuu o jin kuni
o ya. Vitna chi jaku-ni jáku'ni
ini sa sukan sa'a Su'si ma, kovaa
kivi yukan chi jaku'ni ndi'i ini
sa sukan sa'a Su'si ma vitna, vaa
jini ndi'i jini tu'u ya ndaka sukan
sa'a sukan kúu sa ya.
13 Chukan kúu ja vitna iyo ja ûni
jín kukanu ini ndija o Su'si ma,
te ûni jín kondetu o ja ko kuu
sukan ni skuiso Su'si ma, te ûni
jín ku'un ini o ja jin kutoo tna'a
ndija o. Te ndinuni cha'a chi ka
ndanuu i ja jin sa'a o, kovaa ja
kanuu xeen-ka kuu ja kutoo tna'a
o ma.

Tna'a ja skuta'vi ña'a Xtumani Ndios ma

14 Jin ko ndi ini ni ja jin
kutoo tna'a ni, te jin
ndanduku ni nde a kúu ja ni
skuta'vi ña'a Xtumani Ndios ma
ja jin sa'a ni ja jin kunukuechi ni
nuu Su'si ma. Kovaa ja jin ko ndi
ini-ka ni kúu ja jin ndakaxtnu'u

ni sukan ká'an tnu'u ni taa
Su'si ma ja ko kuu ma sukan-va'a
jin jaku'ni ini o te jin koo tu'va
o ma.
2 Chi vaa ñayii ká'an sa'an ni
wa'a Xtumani Ndios ma chi nuu
Su'si ma-ni ká'an i, te masu jin
jaku'ni ini ndaka-ka ñayii ka
ndatna'a ma. Vaa maa Xtumani
Ndios ma ni wa'a ma, te maa i-ni
jini nawa jiña'a i Su'si ma, te ni a
in-ka ñayii ñatuu jáku'ni ini.
3 Kovaa ñayii ndákaxtnu'u
tnu'u ni wa'a Su'si ma chi
nuu ñayii ma ndákaxtnu'u i,
vaa ndáka'an-so'o i, te
ndáka'an-mani i nuu ñayii ma,
sukan-va'a jin konukuiñi va'a i
nuu Su'si ma.
4 Kovaa ñayii ká'an sa'an ñatuu
ka jaku'ni ini ñayii ma, masu
nawa chíndee ña'a i, vaa maa
in-ni i jáku'ni ini ja ká'an i ma.
Kovaa ñayii ndákaxtnu'u tnu'u ni
wa'a Su'si ma chi chíndee i ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja jin
konukuiñi va'a i nuu ya ma.
5 Chukan kúu ja visi kúni sa
ja ndaka ni jin ka'an sa'an taa
Xtumani Ndios ma, kovaa ja
kúu ini xeen-ka sa kúu ja jin
ndakaxtnu'u ni tnu'u ni taa
Su'si ma. Vaa ja kanuu-ka kúu
ja ndákaxtnu'u o tnu'u ni taa
Su'si ma sana ja ká'an o sa'an
ni taa Xtumani Ndios ma. Xi nú
kuu ndaka'an o nawa kúni ka'an
sa'an ni taa Xtumani Ndios ma,
te na ndaka'an o, sukan-va'a jin
jaku'ni ini ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma te chindee ña'a i ja jin
koo va'a tna i nuu Su'si ma.
6 Va'a-ni. Ndijin ja ni ka nduu
ni sa'ya Su'si o a, nuna jaan sa
nuu ka iyo ni a te ka'an sa in
sa'an taa Xtumani Ndios ma, te
nú ma jin jaku'ni ini ni ma, ¿te
naxe jin konukuiñi va'a ni nuu
Su'si ma? Chukan kúu ja va'a-ka
ja na kaxtnu'u sa in tnu'u ndichi
xi ndakaxtnu'u sa sukan ni skuiso
Su'si ma ja ko kuu kivi ki'in o ma
xi ja kaxtnu'u sa naxe jin ko
sa'a jin ko kuu ni nani ka ndetu
o Su'si ma, sukan-va'a chindee
ña'a i ja jin konukuiñi va'a-ka ni
nuu ya.
7 Vaa ka jini tu maa ni ja yutnu
ka tava i yaa ja kúu flauta ma xi
guitarra ma, te nú jin sa'a neé jin
sa'a ñuu-ni i yu'u tnu ma, masu
jaku'ni ini o na yaa ka tava i ma.
8 Te sukan kúu tna ji'in ñayii ka
ndetu ja jin koo i jin kanaa i ma.
Nú ma kukaji yu'u trompeta ma
ja kaxtnu'u tnu ma, masu na in
satu'va ja ki'in i jin kanaa i ma.
9 Te suni sukan ka kuu tna o.
Nuna jin ka'an o in sa'an ja masu
na in jáku'ni ini ma, kuenda
tnu'u ja ka ka'an neé ka ka'an
ñuu-ni o kúu, vaa ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si ma, masu ka
jaku'ni ini i ja ká'an o ma.
10 Kua'a xeen sa'an ka ka'an ñayii
ni-ka'nu ñuu ñayivi a, kovaa
ni-in, te ko ka'an o ja ñatuu na
in ma ndaka'an nawa kúni ka'an.
11 Kovaa nú saña, te ñatuu jáku'ni
ini sa sa'an ká'an in-ka ñayii ma
chi in ñayii masu ñuu yukan kúu

sa nuu ñayii ká'an ma, te ñayii
ká'an ma chi ñayii in-ka ñuu
kúu i nuu sa.
12 Sukan tna yo'o ja ka ñu'u ini
o ja jin ni'i kua'a o ja skuta'vi
ña'a Xtumani Ndios ma ja jin
kunukuechi o nuu Su'si ma. Te
jín nduku o kua'a-ka naxe jin
sa'a o ja jin chindee o ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si o a ja jin
konukuiñi va'a-ka i nuu ya.
13 Chukan kúu ja nú na in ká'an
sa'an ja masu ka jini o a, te na
kakan-ta'vi i nuu Su'si ma ja
na kuu ndaka'an i nawa kúni
ka'an ma.
14 Vaa nú saña, te jikan-ta'vi sa
nuu Su'si ma ji'in sa'an ja ñatuu
jaku'ni ini sa nawa ká'an ma, ini
anua sa ma jikan-ta'vi, kovaa
masu jáku'ni ini sa te masu
chíndee ña'a i ja koo va'a-ka sa
nuu Su'si ma.
15 Te nú sukan, ¿nawa sa'a sa?
Va'a-ka ja kakan-ta'vi sa nuu
Su'si ma ji'in ini anua sa a, kovaa
na jaku'ni tna ini sa. Kata sa ji'in
ini anua sa a nuu Su'si ma, kovaa
na jaku'ni ini sa ja jita sa ma.
16 Vaa nú ndáchiñu'u ni Su'si ma
ji'in ini anua ni ma, te nú iyo in
ñayii ñatuu jaku'ni-ka ini tnu'u
Su'si o a, te ja ndákuan-ta'vi
ni nuu Su'si ma, masu kuu
ndaskuiso i te ka'an i ja sukan ko
kuu ja ni ka'an ni ma. Vaa ñatuu
jáku'ni ini i nawa ni ka'an ni ma.
17 Vaa ndijin chi ja va'a kúu
ja sa'a ni ja ndákuan-ta'vi ni
nuu Su'si ma, kovaa nuu in-ka
ñayii ma, masu nawa chíndee
ña'a i ja koo va'a-ka i nuu
Su'si ma.
18 Ndákuan-ta'vi sa nuu Su'si ma
ja saña ká'an kua'a-ka sa'an sana
ndaka ni.
19 Kovaa nuu ka ndatna'a o ja
ni ka nduu o sa'ya Su'si o a chi
va'a-ka ja uni kuun u'un-ni tnu'u
ja jin jaku'ni ini ñayii ma ka'an
sa ja káxtnu'u sa nuu i ma, sana
ja ka'an sa uxi mil tnu'u sa'an ja
masu jin jaku'ni ini i ma.
20 Ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya
Su'si o a, máko jin ko kani ini ni
sukan ka jani ini suchi kuechi ma,
vaa ñatuu ka jini i nawa jin
sa'a i ma. Su'va jin kani ini ni
sukan ka kuu ñayii java'a ma ja jâ
ni ka teku-ka ini i ma te ka jini i
nawa ka sa'a i ma. Kovaa nuu ja
u'vi ma, te jin ko kuu ni sukan
kúu in suchi luluu ma ja ñatuu
na ja u'vi ñu'u ini anua i ma.
21 Vaa nuu tnu'u ni kaxtnu'u
Moisés ma sa'a ká'an i: “Kuatniñu
sa ñayii in-ka ñuu in-ka sa'an ma
ja jin ka'an i nuu ñayii ñuu ya'a,
kovaa ni masu jin koniniso'o i,
sa'a ká'an Iya Tátnuni ma.”
22 Chukan kúu ja ñayii ka ka'an
ndeva'a-ni in-ka sa'an ni wa'a
Su'si ma chi iyo ja nuu ñayii
ñatuu ka kandija tnu'u Su'si o a
jin ka'an i, sukan-va'a jin kuni
ñayii yukan ja ñayii ka ka'an ma,
ka iyo i ji'in Su'si ma. Kovaa
tnu'u káxtnu'u Su'si ma chi yo'o
chi iyo ja jin ndakaxtnu'u o
nuu ñayii ka kandija Su'si ma,
sukan-va'a jin kuni i nawa iyo ja
sa'a ya ja jin kuu o ma.

23 Chukan kúu ja jin ndasa'a maa
o kuenda ja nú nuu ka ndatna'a
o a ja ni ka nduu o sa'ya Su'si ma,
te ndi-in ndi-in sa'an jin ka'an
ni, te jin kivi koo ñayii ñatuu
jin kuni-ka tnu'u Su'si a, xi ñayii
ñatuu kandija-ka Su'si o a chi jin
ka'an i ja ni ka nduneé janitnuni
o a ja sukan ka kuu o ma.
24 Kovaa nú ndaka o ka
ndakaxtnu'u tnu'u ni taa
Su'si ma, te nuna kivi in ñayii
ñatuu jini tnu'u Su'si a, xi ñatuu
kándija i ya ma, te kuniso'o i
ndaka tnu'u ka ka'an o ma, te
ndasa'a i kuenda, te kandija i
Su'si ma.
25 Te ja ni ndakunitnuni i
naxe iyo ini anua i ma nuu
Su'si ma, te ndachindeyi i nuu i
te ndachiñu'u i Su'si ma, te
ndaka'an i ja ja ndaa ndija kúu
ja iyo Su'si ma nuu ka iyo o ma.
26 Te sa'a jín sa'a o nuu ka
ndatna'a o ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o a, iyo ja jin koo tu'va
ndi-in ndi-in o nú nde o kata
xi ka'vi o in salmo, xi kaxtnu'u
o nawa kúni ka'an tnu'u Su'si
o a, xi ka'an o in-ka sa'an, xi jin
ndakaxtnu'u o tnu'u ni kaxtnu'u
Su'si ma, xi jin ndaka'an o nawa
kúni ka'an tnu'u ni kaxtnu'u
Su'si ma. Kovaa ndaka jin sa'a
vii jin sa'a va'a o, máko jin
kanduu jin kani'ni o, sukan-va'a
na chindee ña'a i ja jin konukuiñi
va'a ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma.
27 Te nú ka iyo ñayii jin ka'an
in-ka sa'an, in uu-ni i na jin
ka'an, kovaa maa maa i na ka'an,
te koo in ñayii ndaka'an nawa
kúni ka'an ja ka ka'an in in i ma.
28 Kovaa nú ñatuu na in kuu
ndaka'an nawa kúni ka'an sa'an
kúni i ja ka'an i ma chi va'a-ka ja
na kasiyu'u i, te ka'an yu'u i ja
kuu maa i ji'in Su'si ma.
29 Te suni sukan jín sa'a tna
tee ka ndakaxtnu'u tnu'u ni
wa'a Su'si ma. In uu-ni de
ndákaxtnu'u, te jín ndasa'a maa
ñayii ma kuenda.
30 Te nú na in núkoo ma te
ni kaxtnu'u Su'si ma tnu'u
ndakaxtnu'u i ma, te kua'a ñayii
xinañu'u ma tnu'u ja na ka'an i.
31 Vaa kuu ndi-in ndi-in ni jin
ndakaxtnu'u tnu'u Su'si ma,
sukan-va'a ndaka o jin kutu'va, te
sukan-va'a ndaka o jin koniniso'o
ja jin ndaka'an-so'o nuu tna'a
o ma.
32 Vaa tee ka ndakaxtnu'u tnu'u
ni wa'a Su'si ma chi jâ na'a de
nawa ni kaxtnu'u Su'si ma, te
kuu jin kondetu de.
33 Vaa Su'si ma, masu in Su'si
sakanuu sakani'ni kúu ya, su'va
ja kúni Su'si ma kúu ja jin koo
mani o.
Sukan sa'a ya nuu ka ndatna'a
ndaka ñayii ni ka nduu
sa'ya ya ma, ja ñatuu na ja
u'vi-ka ka sa'a i ma,
34 te chukan kúu ja vivii jin sa'a
ni nuu ka ndatna'a ni ma, te jín
kasiyu'u ña'a ma, vaa masu na'a
vii ja jin ko kukuu yu'u ña. Su'va
jín kuandetu ña sukan ka jandetu

ña nuu yii ña ma, sukan ká'an
tna tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma.
35 Nú iyo nawa jin kakan-tnu'u ña
sukan-va'a jin kutu'va ña, va'a-ka
ve'e ña ma, te jin kakan-tnu'u ña
nuu yii ña ma. Vaa masu na'a vii
ja ká'an ká'an ña nuu ka ndatna'a
o ma.
36 Jin kona'a ni ja masu nuu
ka iyo maa ni a ni kee tnu'u
Su'si ma. Te ni masu nuu maa
in-ni ni ni kenda tnu'u Su'si o a,
vaa jin ko sa'a ni sukan ka jani
ini maa ni.
37 Nú na in jani ini ja in ñayii
ndákaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma kúu i, xi in ñayii jâ ni
teku-ka ini nuu Su'si ma kúu i chi
iyo ja ndakunitnuni ndandaa i
ja ndimaa ja tátnuni maa Iya
Tátnuni ma kúu ja tée sa a.
38 Kovaa nú na in ñatuu jan-ta'vi
tna'a ja ká'an sa a, masu iyo i
ji'in Su'si ma.
39 Chukan kúu ja jin ko ndi ini-ka
ni ja jin ndakaxtnu'u ni tnu'u táa
Su'si ma, te máko jin ka'nu ndee
ni ja jin ka'an i in-ka sa'an ma,
kovaa máko jin sakanuu jin
sakani'ni-ni ni.
40 Te ndaka jin sa'a vii jin sa'a
va'a ni.

Ja ndaa ndija kúu ja jin ndateku ñayii ni ka ji'i ma

15 Vitna ndáka'an ndaa
ndáka'an ndija sa tnu'u
va'a tnu'u vii ni kaxtnu'u sa nuu
ni ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si
o a, vaa jâ ni ka jan-ta'vi ni tnu'u
Su'si o a te ka kandija ni, te
chukan kúu ja ka nukuiñi va'a ni
onde vitna.
2 Te nú ndimaa jin ko kandija ni
te ma jin xndoo ni tnu'u Su'si
o a ja ni kaxtnu'u sa ma, te jin
ndani'i ta'vi ni, te nuna jin xndoo
ni, masu nde jiniñu'u ja ni ka sa'a
ni tnu'u ja ni ka kandija ni ma.
3 Vaa saña chi ni kaxtnu'u
ndi'i kuiti sa nuu ni sukan
ni kaxtnu'u ya nuu sa
onde xinañu'u ma, te ja ni
kaxtnu'u ya ma kúu ja Cristo ma,
ni ji'i ya ja na xnaa ya kuechi
o ma, sukan ká'an tutu ndee
tnu'u Su'si ma.
4 Te ni ka chu'u i ya, te nuu uni
kivi ma, te ni ndateku ya, sukan
ká'an tutu ndee tnu'u Su'si ma.
5 Te ni kenda ya nuu iyo Cefas ma,
te saa ni kenda ya nuu ndi-uxi uu
tee ni ka yo ndikin ya ma.
6 Te sani te ni kenda ya nuu ka
iyo vi'i-ka u'un cientu ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si ma, te kua'a i ka
teku-ka, te jaku i, jâ ni ka ji'i.
7 Sani te ni kenda ya nuu iyo
Jacobo ma. Sani te ni kenda ya
nuu ndaka tee ni tetniñu ya ma.
8 Te sandi'i-nka ja ndaka de ma,
te ni kenda ya nuu sa ma, te
ni ndo'o sa sukan kúu in lulu
ja kuee xeen ni kaku i te ni ji'i
nuu i ma, vaa onde yukan, saa ni
ndakâku jaa sa nuu ya ma te ni
xndoo sa ja u'vi ma.
9 Chukan kúu ja ndaka-ka tee ni
tetniñu ya ma, ka ndanuu-ka de
sana saña, te saña chi masu kaa
masu iyo sa ja konani sa tee ni

tetniñu ya ma, vaa ni yo sondikin
sa ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si o a nkuu.
10 Kovaa ja ni kunda'vi ini ña'a
Su'si ma kúu ja ni nduu sa sukan
kúu sa vitna a. Te masu in ja kuan
naa kúu ja ni skuta'vi ña'a ya a
chi ja maa ya, te suu sa ni
satniñu-ka sana ndaka-ka de ma.
Kovaa masu ja tnu'u ndee tnu'u
ndatnu maa sa kúu ja ni satniñu
sa ma, nú masu ja sukan nda'vi
ini maa ya ma, te ni taa ya tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ya ma ja kuu
sa'a sa sukan kúni ya ma.
11 Vaa visi saña xi maa de ni
ka kaxtnu'u tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si a nuu ni a, te ni ka kandija
ni a.
12 Te nú ni ka kaxtnu'u sa ja
Cristo ma, ni ndateku ya ne'un
ñayii ni ka ji'i ma, ¿naxe kúu ja
ka ka'an jaku ni ja ñatuu na in
ndateku nuu ni ji'i i ma?
13 Vaa nú ñayii ni ji'i ma, ma
ndateku i, suni ñatuu ni ndateku
Cristo ma.
14 Kovaa nú ñatuu ni ndateku
Cristo ma sukan ka ka'an jaku
ni a, masu nde jiniñu'u ja ka
káxtnu'u sa a, te masu nde
jiniñu'u ja ka kukanu ini o
Su'si ma, nú sukan.
15 Te nú sukan, te saña chi ni ka
nduu sa tee ñatuu ka kaxtnu'u
ndaa tnu'u Su'si ma, nú sukan,
vaa saña chi ka kaxtnu'u sa sukan
ni sa'a Su'si ma ja ni ndaxteku ya
Cristo ma, te naku ka jani ini ni
ja masu jin ndateku ñayii ma,
te vitna ja Cristo ma chi ni
ndateku ya ma, te nú ñatuu ka
ndateku ndija ñayii ma, kuiti
ñatuu ni ndateku Cristo ma.
16 Vaa nute ndija ja ma kuu jin
ndateku ni-in ñayii ni ka ji'i ma,
suni ñatuu ni ndateku Cristo ma.
17 Nú ka jani ini o ja ñatuu ni
ndateku Cristo ma, te masu
nde jiniñu'u ja ka ka'an o ja ka
kukanu ini o Su'si ma ja sa'a ya
ja jin kaku o nuu ja u'vi ma.
Nú sukan chi ñatuu jin naa-ka
kuechi o ma nuu Su'si ma.
18 Te nú sukan chi ñayii ka
kukanu ini i Cristo ma te ni ka
ji'i i ma chi, ¿ni ka skenaa i
maa i, ka jani ini ni?
19 Te nú ka kukanu ini o Cristo ma
ja yika-ni ja jin koo va'a o ñuu
ñayivi ya'a chi masu na tnu'u
kanu ini ja jin ndateku o, te ñayii
ka kunda'vi ka kukee-ni ka kuu o
sana ndaka-ka ñayii ma.
20 Kovaa ja ndaa ndija ka ka'an
sa a ja Cristo ma ni ji'i ya, te
suu ya ni ndateku xinañu'u ne'un
ñayii ni ka ji'i ma, te sana kenda
kivi ja jin ndateku tna i sukan ni
ndateku ya ma.
21 Vaa kuechi in tee ni sa'a so'o
nuu Su'si ma, te chukan kúu ja
ndaka ñayii ma jin kûu. Te vitna
ja ni ndateku Cristo iya ni kii
ñayivi ñuu ñayivi a kúu ja ñayii
ka kukanu ini i ya ma chi jin
ndateku tna i nuna jin kûu i ma.
22 Vaa kuechi Adán ma, te ndaka
ñayii ma ni ka jiso kuechi, te jin
kûu i. Te suni ja maa Cristo ma, te
ndaka ñayii jin kukanu ini ya ma

chi sa'a ya ja jin ndani'i ta'vi i te
jin koteku i.
23 Te vivii ni jakin tna'a ya. Vaa
xinañu'u Cristo ma ni ndateku.
Sana kenda kivi ja ndii Cristo ma,
te jin ndateku yo'o ja ka kukanu
ini o ya ma.
24 Sani te jinu ndaka ma. Te
ndakua'a Cristo ma ndaka ja
tátnuni ya ma nuu nda'a Yuva
o Su'si ma, vaa ni kundee ya ni
xnaa ya ndaka ja iyo ñuu ñayivi a
ja tátnuni i ma nkuu.
25 Vaa jiniñu'u ja tatnuni
Cristo ma ñuu ñayivi ya, onde
kundee ya nuu ja ñatuu kúnimani
nuu ya ma te skendoo ya i chii
ja'a ya ma.
26 Sani te nú ni jinu, te xnaa ya
tna'a ja ni yo sa'a ja jin kûu
ñayii ma, te ñatuu na in kûu-ka.
27 Vaa ndaka ja iyo ñuu ñayivi a
chi ni tatnuni Su'si ma ja
Cristo ma tatnuni nuu ndaka,
te jin kandija i ja ká'an ya ma.
Kovaa masu ká'an ja onde maa
Su'si ma, Cristo ma tatnuni
nuu ya. Vaa su'va maa Su'si ma ni
sa'a ja ndaka ja iyo ñuu ñayivi a,
jin kandija i nuu Cristo ma.
28 Te nú ni kuu ja ndaka ja iyo
ñuu ñayivi a ka kandija nuu
Cristo ma, sani te maa Su'si ma
ndatnii ja ndatatnuni ya nuu
ndaka ja iyo ñuu ñayivi a, te maa
Cristo ma chi skendoo ya ndaka
nuu nda'a Su'si ma, te kandija ya,
sukan-va'a maa Su'si ma ko kuu
iya tatnuni nuu ndaka ma.
29 ¿Te nava'a ka ka'án ni ja ma
jin ndateku ñayii ni ka ji'i ma, te
vitna ja maa ni chi ka jandute
ñayii ma nuu tniñu ñayii ni
ka ji'i ma, sukan-va'a kuu jin
ndateku i, ka ka'án ni?
30 ¿Te nava'a ndi-kivi ndi-ñuu ka
iyo yika sa ja jin ndo'o jin neni
sa, nú ñatuu na tnu'u kanu ini ja
ndateku o te koo o ji'in Su'si ma?
31 Vaa ká'an sa nuu ni ja ndi-kivi
ndi-ñuu ka iyo yika sa ja jin ka'ni
ña'a i. Kovaa ka iyo sii ini sa,
vaa vitna chi vivii ka kuu ni nuu
Cristo ma.
32 ¿Te nava'a saña, te ni kanaa
xeen sa ji'in kiti xeen ka iyo ñuu
Éfeso ma, nú ñatuu na tnu'u kanu
ini ja jin ndateku ñayii ni ka
ji'i ma? Te nú sukan, te va'a-ka:
“Na jin kaa o te na jin ko'o o,
vaa yutnee te jin kûu o”, sukan
ka ka'an jaku ñayii ma.
33 Kovaa máko jin kua'a ni tnu'u
ja jin ko xnda'vi ña'a i ja sukan
ka ka'an i ma. Vaa ñayii ka
ndikin tna'a ji'in ñayii ka sa'a ja
u'vi ma chi jaku-ni, te jin ndasa'a
tna i ja u'vi sukan ka sa'a ñayii
yukan ma.
34 Su'va jin konde'ya va'a ni
nawa jin sa'a ni, sukan-va'a ma
jin ndakuiso kuechi-ka ni. Vaa
ka iyo jaku ni ja ñatuu ka jaku'ni
ini ni sukan kúni Su'si ma ja
jin ko sa'a ni, te sa'a ká'an sa
sukan-va'a jin ndakukan-nuu ni.
35 Te kuiti ka iyo jaku ni ja
jin kakan-tnu'u ni: “¿Naxe jin
ndateku ñayii ni ka ji'i ma? ¿Te
naxe jin kava yikikuñu ñayii ma,
nuna jin ndateku i ma?”

36 ¡Masu ka ndasa'a ni kuenda
nawa ka ka'an ni a! Chi vaa onde
ja ka saka ni nuu ñu'ú ma chi
xinañu'u kûu i, sana kuite i ma.
¿Te nava'a ñatuu ka ndasa'a ni
kuenda?
37 Vaa masu viyu ma kúu ja saka
ni ma, nú masu ja in nuni-ni
kúu, xi ndeva'a-ni na ndikin saka
o ma, kovaa nini ja onde kûu i,
sana kuite i.
38 Vaa maa Su'si ma sa'a ja
kuite i te kua'nu i sukan kúni
maa ya ma. Te maa maa i jin
kuite. Nuni ma, te kuite in viyu,
te triu ma, te kuite in triu, te
vivii koo i.
39 Vaa masu ndaka
yikikuñu i ma, inuu-ni ka
kuu i. Vaa yikikuñu ñayii ma,
ji'in yikikuñu kiti ma, ji'in
yikikuñu tiaka ma, ji'in yikikuñu
kiti ka ndava ma, masu inuu-ni
ka kuu.
40 Te sukan tna kúu vaa ka iyo ja
ka iyo andivi ma, te ka iyo ja ka
iyo nuu ñu'ú ya. Kovaa ja ka iyo
andivi ma, vivii ka na'a i yukan,
te ja ka iyo nuu ñu'ú ya, vivii ka
na'a i ja ka iyo i nuu ñu'ú ya.
41 Te ja ndii kandii ma, masu
inuu kuu ji'in ja ndii yoo ma, ni a
tiuxini ma masu inuu ka tnuu
ndaka i ma.
42 Te suni sukan ko kuu ja jin
ndateku ñayii ni ka ji'i ma. Vaa
jin chu'u o in yikikuñu ja tivi ma,
te ndateku in yikikuñu ja masu
naa masu tivi-ka.
43 Te jin chu'u o in yikikuñu ja
masu jiniñu'u-ka, te ndateku in
yikikuñu ñayii ja vivii kava i.
Te chu'u o in yikikuñu ja masu
nawa kuu-ka sa'a i, te ndateku in
yikikuñu ñayii ja koo tnu'u ndee
tnu'u ndatnu i.
44 Te ja chu'u o ma, in yikikuñu
ja tivi-ni kúu i, kovaa ja
ndateku i ma, te nduu i in
yikikuñu ñayii koo ji'in Su'si ma.
Vaa yo'o chi, sukan kúu yikikuñu
kiti ma, sukan kúu yikikuñu o a
ja ka iyo o nuu ñu'ú o ya. Te iyo
in-ka yikikuñu o ja koo andivi ma
ji'in Su'si ma.
45 Vaa sukan tna ndee tnu'u
Su'si ma: “Adán ma kúu tee
xinañu'u ni sa'a Su'si ma, te ni
iyo de ñuu ñayivi a, te kuechi
ja u'vi ni sa'a de ma kúu ja iyo
ja jin kûu ndaka ñayii ma.” Te
Jesucristo ma, andivi ma iyo ya,
te ni kii ñayivi ya ñuu ñayivi a, te
ni ndo'o, ni neni ya, sukan-va'a
kuu jin koteku ñayii ma.
46 Te chukan kúu ja ka jini o ja
xinañu'u-ka yikikuñu o a kûu i
te naa i, sukan ka kuu yikikuñu
kiti ma, sana ndataa Su'si ma in
yikikuñu jaa, ja no'o i te koo i
andivi ma.
47 Vaa Adán ma kúu tee xinañu'u
ni sa'a Su'si ma, te ni iyo de
ñuu ñayivi a, te Jesucristo Iya
Tátnuni ma, visi ni kii ñayivi ya
ñuu ñayivi a, kovaa andivi ma
kúu nuu iyo ya.
48 Te jín kona'a o ja sukan-ni ni
ndo'o yikikuñu Adán ma ja ni
iyo de ñuu ñayivi a, sukan-ni
jin ndo'o yikikuñu ñayii ka iyo
ñuu ñayivi a vitna a. Te jín

kona'a o ja sukan kaa yikikuñu
iya iyo andivi ma, sukan jin
nduu yikikuñu ñayii jin nu koo
andivi ma te jin koo i ji'in ya ma.
49 Te chukan kúu ja sukan kaa tee
ni iyo ñuu ñayivi a, sukan-ni ka
ndaa tna o vitna. Te suni kenda
kivi ja jin kava o sukan kaa iya
iyo andivi ma.
50 Ja ndaa ndija ká'an sa ja
yikikuñu o a, sukan kaa i ja
iyo i ñuu ñayivi ya chi ja tivi-ni
ja naa-ni kúu i, te masu kuu
ndenda i nuu tatnuni Su'si ma,
vaa masu iyo i ja nduta'vi i nuu
ka iyo ja masu jin tivi masu jin
naa ma.
51 Kovaa kúni sa ja jin kuni
ni in tnu'u jaa ni kaxtnu'u
Su'si ma, ja masu ndaka o jin
kûu, kovaa kenda kivi ja ndaka o,
jin ndasama yikikuñu ka neva'a
o vitna a.
52 Te in ja nunuu-ni ko kuu,
sukan-ni ndakueni o ma te
ndakoto o ma-ni, nú ni jinu
ja tivi trompeta ma. Vaa tivi
trompeta ma. Sani te ñayii ni
ka ji'i ma, te jin ndateku i, te
masu kuu jin naa-ka i, te yo'o ja
ka teku-ka o a chi jin ndasama
yikikuñu ka neva'a o vitna a.
53 Vaa jiniñu'u ja yikikuñu o ja
naa ja tivi a, nduu i in yikikuñu
ja masu naa ja masu tivi-ka,
te masu kûu-ka i, vaa koteku i
ni-kani ni-jika.
54 Te nú ni kuu ja yikikuñu o a
ja kûu ja tivi ja naa, te ni nduu i
in ja masu ja kûu-ka ja masu ja
tivi-ka ja masu ja naa-ka, sani
te ko kuu sukan ndee nuu tnu'u
Su'si ma ja ká'an sa'a ma: “Ni
kundee ja koteku o ma, ni xnaa i
ja kûu o ma.
55 ¿Ndenu iyo ja xtna'a ña'a i
te kundee i ja'ni i ñayii ma?
¿Ndenu iyo yavi yinee ndiyi ma
ja kundee i nuu o a?” Sa'a
ká'an ma.
56 Kovaa kuechi ja jâ ni ka jini o
tnu'u ni kaxtnu'u Moisés ma, te
ja u'vi ma, xtna'a xtna'a ña'a i,
xi ma kundee i ja kuiso kuechi o,
te kûu o.
57 Kovaa ja maa Jesucristo iya
tátnuni nuu o a, te ni sa'a Su'si ma
ja jin kundee o nuu ja u'vi ma, te
chukan kúu ja jin ndakuan-ta'vi
jin ndakuan-ta'vi-ni o nuu ya ma.
58 Chukan kúu ja ndijin ja kútoo
ña'a sa a, ja ni ka nduu ni sa'ya
Su'si o a, ni-yu'u ni-ini ni jin
konukuiñi va'a ni nuu Su'si a, te
jin satniñu jin satniñu-ka ni nuu
Iya Tátnuni ma, vaa ka jini o ja
masu ka satniñu ka'a o nuu Iya
Tátnuni ma.

Sa'a jín sa'a o ora jin ndakua'a o nuu Su'si ma ja jin kuatniñu ñayii ni ka nduu sa'ya ya ma

16 Te ja jin ndakua'a ni nuu
Su'si ma, jin sa'a ni sukan
ni tatnuni sa nuu ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si o a ja ka iyo i
ñuu Galacia ma, sukan-va'a jín
kuatniñu ñayii ni ka ndusiin
nuu ja u'vi ma te ka jinukuechi
ñukuun i nuu Su'si o a.

2 Te ndi-in ndi-in ni, kivi xinañu'u
ja kéja'a smana ma jin sa'a
siin ni jaku ja sukan ni ka ni'i
ni ma sukan-va'a jin ndakua'a ni
nuu Su'si ma. Te jin tava'a ni
sukan-va'a kivi jaan sa ma, te
masu jiniñu'u ja jin ndaxtutu-ka
ni ja jin ndakua'a ni nuu Su'si ma.
3 Te nuna jaan sa, te tetniñu
sa ñayii jin kaji maa ni ma, te
jin koo i ñuu Jerusalén ma jin
xsia'a i xu'un jin ndaxtutu ni ma,
te jin kinda'a i in carta nuu ká'an
ja maa ni ni ka tetniñu ja jin kuu
ñayii yukan.
4 Te nú jiniñu'u ja ki'in maa sa,
te ki'in sa ji'in ñayii ma.

Ká'an Pablo ma ndaka tniñu jani ini de ja sa'a-ka de nuu Su'si ma

5 Ki'in sa ñuu Macedonia ma,
sana jaan sa nuu ka iyo ni a.
6 Te xi saa kuu-nka, te kendoo sa
ji'in ni, te jin koo o nani ya'a kivi
vijin ma. Te sana jin ndaskaka
ichi ña'a ni nuu ki'in sa ma.
7 Vaa ñatuu kúni sa ja yika-ni ja
ya'a kunu sa ja kuni ña'a sa chi
kúni sa ja jin koo o jaku kivi,
nuna kachi maa iya tátnuni nuu
o a.
8 Kovaa koo sa ñuu Éfeso a onde
Viko Pentecostés ma.
9 Vaa ni ndakune maa Su'si ma
ye'e a ja kuu satniñu sa, visi
ñatuu ka kunimani ñayii a nuu
sa.
10 Te nú ni kenda Timoteo a
nuu ka iyo ni a, te jin ko ndi ini
ni ja na koo sii ini de ji'in ni, vaa
tee satniñu nuu iya tátnuni nuu
o a sukan satniñu sa a kúu de.
11 Chukan kúu ja ni-in ni, másu
ko jin saxiko ni de, su'va jin
chindee ni de ja na ki'in sii ini de
nuu ki'in de ma, sukan-va'a na
ndii sii ini de nuu iyo sa ya, vaa
ka ndetu sa de ji'in jaku-ka tna'a
o ni ka nduu sa'ya Su'si o a.
12 Te siki ja ñani o Apolos ma,
ni jiña'a, ni jiña'a sa de ja jaan de
ji'in ñani o a jan koto ña'a de
ndijin, kovaa ñatuu ni kuni de ja
jaan-ni de vitna, kovaa jaan de
nuna ndanune de.

Sukan ka ndakan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka iyo ñuu Corinto ma

13 Jin ko koto va'a ni maa ni,
te jin konukuiñi vava'a ni, te
másu ko jin xndoo ni Su'si iya ka
kukanu ini o a, te in-ni ja jin kani
ini ni, te máko jin koyu'u ni.
14 Te ndaka ja ka sa'a ni ma, te
jin sa'a vii jin sa'a va'a ni, te
sukan, te ka kaxtnu'u ni ja ka
kutoo nuu tna'a ni ma.
15 Ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya
Su'si o a, jâ ka jini ni ja ndaka
tna'a tee kúu Estéfanas ma, ka
kuu i xinañu'u ja ni ka kandija i
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a, sana
ndaka-ka ñayii ñuu Acaya ma. Te
ndaka maa de ji'in tna'a de ma
ka jinukuechi nuu ñayii ni ka
ndusiin nuu ja u'vi ma te ka
jatanuu de ka jinukuechi de nuu
Su'si ma.

16 Te chukan kúu ja jikan-ta'vi sa
nuu ni ja jin chindee ni ndaka
ñayii ka jinukuechi nuu Su'si ma
sukan ka sa'a tna o a.
17 Ni kusii ini xeen sa ja ni ka
kenda koo tee kúu Estéfanas ma,
ji'in tee kúu Fortunato ma, ji'in
tee kúu Acaico ma. Vaa suu de
ni ka chindee ña'a tna'a ja ñatuu
ni kuu jin chindee ña'a ni ma.
18 Te ja ni ka sa'a de sa'a, te ni
ka ndani'i sa tnu'u kanu ini, te
sukan ni ka ndani'i tna ni tnu'u
kanu ini. Chukan kúu ja jiniñu'u
ja jin ndakuni ni ndaka ñayii
ka sa'a sukan ka sa'a de a te jin
chindee tna ni i.
19 Ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña
ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si o a ja ka iyo i ñuu Asia a,
ji'in tee kúu Aquila a, ji'in ña'a
kúu Priscila a, ji'in ndaka ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si o ma
ja ka ndatna'a i ve'e de ma.
Ja maa iya tátnuni nuu o a,
te ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña
ndaka de.
20 Te ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña
ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si o a ja ka iyo i ya'a, te jin
ndakua'a tna'a ni nchuxi ndi-in
ndi-in ni.
21 Te maa sa ja kúu sa Pablo a,
tee sa ji'in nda'a maa sa nchuxi
ya'a, vaa ka kutoo tna'a o a.
22 Kovaa nú nde in ñatuu kútoo
Jesucristo iya tátnuni nuu o a, ko
kuu i in ñayii skenaa maa i nuu ja
u'vi ma, sukan ká'an maa ya ma.
Vaa Iya Tátnuni ma, jâ vee ya.
23 Te ja vii ja va'a ni skuta'vi ña'a
Jesucristo iya tátnuni nuu o a na
jin koo ji'in ni ni-kani ni-jika.
24 Ja maa Cristo Jesús ma kúu ja
kútoo xeen ña'a sa ndaka ni. Te
sukan kó kuu.

Carta ku-uu ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Corinto ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ni ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Corinto ma

1 Saña, kúu sa Pablo tee ni tetniñu Jesucristo ma ja sukan ni kuu ini maa Su'si ma, te ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña sa ji'in ñani o Timoteo a ndaka ni ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a ja ka iyo ni ñuu Corinto ma ji'in ndaka ni ja jâ ni ka ndusiin ni nuu ja u'vi ma ja ka iyo ni ñuu Acaya ma.
[2] Te maa Yuva o Su'si ma ji'in Jesucristo iya tátnuni nuu o a, na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a, te jin koo mani ni.

Sukan ni ndo'o ni neni Pablo ma

[3] Ja vii ja va'a kúu Su'si o, Yuva Jesucristo iya tátnuni nuu o a, ja kúu ya Yuva o iya nda'vi ini xeen ma. Te maa ya kúu Su'si o, iya ndátaa tnu'u kanu ini ma.
[4] Vaa ora ka iyo o nuu tnundo'o tnuneni ma chi maa ya ndátaa tnu'u kanu ini nuu o a, sukan-va'a suni maa tna'a tnu'u kanu ini ni taa ya ma, te jin ndakua'a tna o nuu tna'a o ñayii ka iyo nuu tnundo'o tnuneni ma.
[5] Vaa visi kua'a jichi ka ndo'o ka neni o ja kuechi ja ka ndikin o Cristo ma, kovaa sukan kua'a jichi ndáka'an-mani tna ña'a maa Cristo ma.
[6] Chukan kúu ja nú ka ndo'o ka neni sa ma chi ja va'a maa ni kúu, vaa jin ni'i ini sa naxe jin ndaka'an-mani ña'a sa te jin ndani'i ta'vi ni. Te nú Su'si ma, ndáka'an-mani ña'a ya saña ma chi suni ja va'a maa ni kúu chi suni kuu jin ndaka'an-mani tna ña'a sa, sukan-va'a jin kundee ni nuu tnundo'o tnuneni ma te jin ndani'i ta'vi ni, vaa maa Cristo ma ndaka'an-mani ña'a nú ka ndo'o ka neni ni sukan ka ndo'o ka neni sa a.
[7] Te ka kukanu ini sa ja sukan ko kuu ji'in ni, vaa ka jini sa ja sukan ka ndo'o ka neni ni ji'in sa a, te chukan kúu ja jin ndani'i ni tnu'u kanu ini ji'in sa.
[8] Vaa ka kuni sa ja jin kuni ni sukan ni ka ndo'o, ni ka neni sa ñuu Asia ma, vaa ûni jâ ni ka skenaa ndi'i sa tnu'u kanu ini ja jin koteku sa nkuu.
[9] Vaa jâ ka iyo yika sa ja jin kûu sa nkuu, te ni ka jani ini sa ja

kuiti jâ ni ka skenaa sa maa
sa ma nkuu. Kovaa sa'a ni kuu,
sukan-va'a jin kutu'va-ka sa ja jin
kukanu ini sa Su'si ma te masu
jin kukanu ini sa maa sa ma,
vaa visi na jin kûu sa ma, kovaa
Su'si ma kúu iya ndáxteku ñayii
ni ka ji'i ma.
10 Te suu ya ni sa'a ja ni ka kaku
sa, te suu ya sa'a ja ka kaku sa
onde vitna a, te ka kukanu ini
sa ja maa ya sa'a ja jin kaku sa
ja ma jin ka'ni ña'a i.
11 Vaa ka chindee ña'a ni, ka
jikan-ta'vi ni nuu Su'si ma ja jin
kuu sa, te tna'a ja vii ja va'a
táa Su'si ma te kua'a ñayii jin
ndakuan-ta'vi nuu ya.

Nava'a ni ndaxsama Pablo ma kivi ki'in de ñuu Corinto ma

12 Te ka kutachi xeen sa, vaa
maa Su'si ma kúu iya chíndee
ña'a ja in jayiñu'u kúu ja sukan
ka sa'a sa, te onde maa Su'si ma
na'a ja ka ka'an ndaa ka ka'an
ndija sa ka iyo sa ñuu ñayivi a, te
ñukuun-ka ka kuu sa ji'in ni, te
cha'a chi masu ja sukan jani ini
ñayii ñuu ñayivi a kúu chi ja ni
skuta'vi ña'a maa Su'si ma kúu
ja ka sa'a sa sa'a.
13 Vaa ñatuu ka tee sa nuu carta
sa a in-ka tnu'u ja masu kuu jin
ka'vi ni te masu kuu jin jaku'ni
ini ni, su'va ni ka nduku sa naxe
jin tee sa sukan-va'a kuu jin
jaku'ni ini ni te jin koo va'a-ni
nuu Su'si o a.
14 Vaa jâ ni ka jaku'ni ini ni jaku
nawa ka kuu sa nuu ni a, te
chukan kúu ja kivi ndii Jesús iya
tátnuni nuu o a, te jin kuni ni ja
in jayiñu'u ka kuu sa nuu ni a, te
sukan ka kuu ni nuu maa sa a.
15 Te kúkanu ini sa ja sa'a ka
jani ini tna ni, te chukan kúu ja ni
jani ini sa ja jaan sa xinañu'u-ka
nuu ka iyo ni a, sukan-va'a kuu
jan koto ña'a sa, sana ki'in sa
ñuu Macedonia ma, te ora ndii
tuku sa ma, te ndaya'a sa jaan sa
nuu ka iyo ni a, sukan-va'a jin
ndakuni tna'a tuku o in-ka jichi.
16 Vaa jani ini sa ja xinañu'u
kivi ki'in sa ñuu Macedonia ma,
te jaan sa, te kivi ndakokuiñi
sa ma, te jaan tuku sa in-ka jichi,
sukan-va'a maa ni jin ko kuu
ñayii jin ndaskaka ichi ña'a, te
no'o sa ñuu Judea ma.
17 Ja ni jani ini sa sa'a ma, ¿ka
jani ini ni ja ñatuu ni jani va'a
ini sa? ¿Ka jani ini ni ja jani uu
jani uni-ni ini sa, sukan ka jani
ini ñayii ma ja nú kuu xi ña'a?
18 Vaa Su'si ma chi in-ni ja
ká'an ya te sa'a ya. Chukan kúu
ja ja ka kaxtnu'u sa a chi masu
yika-ni ja nú saa xi ña'a kúu.
19 Saña ji'in Silvano a ji'in
Timoteo a, ja ka kaxtnu'u sa
tnu'u Jesucristo Sa'ya Su'si ma
nuu ni a chi masu ja nú saa xi
ña'a kúu chi in ja ndaa ndija kúu.
20 Vaa ndaka ja ni skuiso Su'si ma
chi sa'a ya, te chukan kúu ja ora
ka ndachiñu'u o Su'si ma, te ka
ka'an o ja ja maa Jesucristo ma,

te sukan ko kuu, vaa ka kendoo
ini o ja ká'an ya ma.
21 Te maa Su'si ma kúu iya sa'a ja
ka nukuiñi va'a o nuu Cristo ma,
te maa ya kúu iya chíndee ña'a,
te jin xndoo o ja u'vi ma.
22 Te ni chitnuni ña'a ya ja
kuenda maa ya ka kuu o, vaa ni
chunee ya Xtumani maa ya ma
ini anua o a, sukan-va'a jin
kona'a o ja ndimaa jin koo o
ji'in ya, te ko koto ña'a ya ni-kani
ni-jika.
23 Kovaa ñatuu jaan-ka sa ñuu
Corinto a, te maa Su'si ma na'a
sukan jani ini anua sa a vaa
kuechi ja kúnda'vi ini ña'a sa
kúu.
24 Vaa ñatuu ka kuni sa ja jin
kani ini ni ja ûni ka tatnuni sa
nuu ni ja jin kondikin ni Su'si ma
sukan ka kuni maa sa, chi ña'a.
Su'va ja ka kuni sa kúu ja jin
chindee tna'a o, sukan-va'a jin
koo sii ini ni, vaa jâ ni ka kandija
ni Su'si ma, te jin konukuiñi va'a
ni nuu ya.
2 Chukan kúu ja sa'a ni jani ini
sa, ja nuna jaan sa in-ka jichi
nuu ka iyo ni a chi masu sa'a sa
ja jin kuxii ini ni.
2 Vaa nuna sa'a sa ja jin kuxii ini
ni, te vitna ja maa ni ka kuu ñayii
ka sa'a ja iyo sii ini maa sa a.
3 Te sa'a ni tee sa nuu carta sa ma,
sukan-va'a nuna jaan sa ma, te
ni a maa ni, ni a maa sa, másu jin
kuxii ini o, vaa ja maa Su'si ma,
te ndimaa ka iyo sii ini o a, te
kúkanu ini sa ja sukan kúu sii ini
sa a te ka kusii ini tna ni.
4 Vaa ndákani ndáka'vi ini sa,
te kúxii xeen ini anua sa a, te
nda'yu sa ji'in ndenuu sa, nuu
ni tee sa carta ni tetniñu sa nuu
ni ma. Kovaa masu ja jin kuxii
ini ni kúu ja ndáka'an sa a chi ja
na jin kuni ni sukan kútoo ña'a
sa kúu.

Pablo ma, ni sakanu ini de ñayii ni sa'a ja ni kuxii ini de ma

5 Kovaa ñayii ni sa'a ja ni kuxii
ini sa ma chi masu nuu maa in-ni
sa ni sa'a i chi onde nuu ndaka
maa ni, kovaa masu ja skaa-ka sa
ká'an sa kúu ja ndáka'an-so'o sa
nuu ni a.
6 Vaa ja sukan ni ka ndaka'an-so'o
ndaka ni ma nuu tee yukan kuechi
ni sa'a de ma chi chukan-ni kó
kuu, te ndása'a maa de kuenda.
7 Te chukan kúu ja ndijin chi
su'va jin sakanu ini ni de te jin
ndaka'an-mani ni de, sukan-va'a
má kundee tnu'u xii ini ma
nuu de ma te skenaa de maa de.
8 Te ja jikan-ta'vi sa nuu ni kúu
ja sukan jin sa'a ni de ma, te
kuni de ja ka kutoo ndija ni de.
9 Vaa suni chukan kúu ja ni tee
sa nuu ni a, te kunitnuni sa nú ka
kandija ni ndaka ja ká'an káchi
sa a.
10 Te nú ni ka sakanu ini ni tee
yukan, te suni sakanu ini tna
sa de. Te maa Cristo ma jini ja jâ
ni sakanu ini sa de, vaa ja kúni
sa kúu ja jin koo va'a maa ni,
11 sukan-va'a ni a vala ma kundee
tachi ma nuu o, vaa jâ ka jini o

sukan sa'a i ja kúni i ja xnda'vi
ña'a i sukan-va'a kundee i nuu
o ma.

Sukan ndí ini Pablo ma nuu iyo de ñuu Troas ma

12 Te nuu jâ ni kenda sa ñuu
Troas ma ja kaxtnu'u sa tnu'u
vii tnu'u va'a Cristo ma nuu
ñayii ñuu yukan, te visi vivii ni
ndakune Iya Tátnuni ma ichi
ja kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a ya ma,
13 kovaa ñatuu ni ndatatu ini
anua sa a, vaa ñatuu ni ndani'i sa
ñani o Tito ma. Te chukan kúu ja
ni ndakuan-ta'vi sa nuu tna'a o
ñayii yukan, te kuan no'o sa ñuu
Macedonia ma.

Ja maa Cristo Jesús ma, te ndimaa ka kundee o nuu ja u'vi ma

14 Kovaa ka ndakuan-ta'vi o
nuu Su'si ma, ja sa'a ya ja yo'o
ja ka iyo o nuu Cristo Jesús ma,
ka kundee o nuu ja u'vi ma, te ja
sukan ka sa'a ka kuu o ja vii ja
va'a ma vaa ka jini o Su'si ma,
te kénda tnu'u yukan ni-ka'nu
ñuu ñayivi a, sukan kénda in ja
jáxiko asi.
15 Vaa ndaka ja vii ja va'a ka
sa'a ka kuu o ma ndákua'a
Cristo ma nuu Su'si ma, te
kénda i nuu ya ma sukan kúu in
ja jáxiko asi, te sukan kúu tna i
nuu ñayii jin ndani'i ta'vi ma,
kovaa masu sukan kúu nuu ñayii
ka skenaa maa i ma.
16 Vaa nuu ñayii jin skenaa
maa i ma chi ja vii ja va'a sa'a
tnu'u Su'si a ini anua o a chi
ñatuu ka jatna ini i, vaa kuenda
tnu'u ja sukan jáxiko in ñayii jâ
ni ji'i ma kúu ka jani ini i. Kovaa
nuu ñayii jin ndani'i ta'vi ma
chi kénda vivii tnu'u Su'si ma
kuenda tnu'u ja jáxiko asi, te
sa'a i ja koteku o. Te chukan kúu
ja masu ndeva'a-ni ñayii kuu
kaxtnu'u tnu'u Su'si o a.
17 Vaa ka iyo kua'a ñayii ja ka
jatniñu i tnu'u Su'si ma ja jin
ni'i kua'a i xu'un, kovaa saña
chi masu ka sa'a sa sukan ka
sa'a i ma. Vaa ka na'a sa ja
Su'si ma ni tetniñu ña'a, te ja maa
Jesucristo ma, te ka kaxtnu'u
ndaa ka kaxtnu'u ndija sa, te
nde'ya ña'a maa Su'si ma nú
ndija sa ja ka ka'an sa a xi ña'a.

Sukan ni jinukuechi Pablo ma ja ni kaxtnu'u de tnu'u jaa ni skuiso Su'si ma

3 Te nú ka ka'an sa sa'a ja
masu ndeva'a-ni ñayii kuu
kaxtnu'u tnu'u Su'si o a, ¿te ka
jani ini ni ja ka kuvixi sa kúu ja
ka ka'an sa sukan kúni Su'si ma
ja jin ko sa'a o a? ¿Xi ka jani
ini ni ja ka xnda'vi ña'a sa? ¿Xi
jiniñu'u ja jin taa sa in carta, te
jin kuni ni sukan ka sa'a ka kuu
sa a? ¿Xi jin kakan sa ja jin tee ni
in carta ja jin ndaka'an ni naxe

ka sa'a ka kuu sa, sukan ka sa'a
jaku-ka ñayii ma?
2 Kovaa masu nde jiniñu'u ndaka
chukan, vaa maa ni, ja ka sa'a
ni ja vii ja va'a ma chukan kúu
carta ja ndákaxtnu'u naxe ka sa'a
ka kuu tna sa a, te ndaka ja vii ja
va'a ka sa'a o a chi onde ini anua
o a ka ke koo, te ka jini ndaka
ñayii ma ja ka sa'a ka kuu o a,
te kuenda tnu'u ja ka ka'vi i in
carta ma kúu.
3 Sukan, te ndandaa na'a ja maa
ni ka kuu carta ni tee Cristo ma te
ni ka tetniñu maa sa, vaa ka sa'a
o sukan kúni ya ma. Kovaa masu
ji'in tinta ndee nuu carta ma chi
maa Xtumani Su'si iya téku ma
ni tee, te masu in nuu yuu ndee i
chi in nuu kuñu vita, vaa ini
anua o a ndee, vaa maa Xtumani
Ndios ma sa'a ja ka sa'a o ja vii
ja va'a a.
4 Te ja maa Cristo ma, te ka
kukanu ini sa Su'si ma ja sukan
ni sa'a ya ini anua o a.
5 Te masu ja ka jini xeen sa kúu
ja ka jani ini sa sukan ka ka'an ka
kachi sa a chi ka ndakunitnuni
sa ja nuu maa Su'si ma vee ja ka
ka'an ka kachi sa a.
6 Te maa ya ni sa'a ja kuu jin
kunukuechi sa ja jin kaxtnu'u sa
tnu'u jaa ja ni skuiso Su'si ma.
Te masu sukan-ni ndee nuu tutu
ma-ni chi sukan sa'a Xtumani
Ndios ma ini anua o a kúu ja ka
kaxtnu'u sa a. Vaa nuu tutu ma
chi ndee ja nú ma sa'a o sukan
kúni Su'si ma chi kûu o, kovaa
Xtumani Ndios ma chi chíndee
ña'a ya ja sa'a o ja vii ja va'a te
koteku o ni-kani ni-jika.
7 Vaa tnu'u ni yo ndakaxtnu'u
Moisés ma, ja ndee nuu yuu ma
nuu ká'an ja ñayii masu sa'a
sukan kúni Su'si ma chi kûu i ma,
te ni sa'a i ja vivii ni ye'e
ni'ni nuu de ma ja iyo jayiñu'u
Su'si ma nuu de ma, te ûni ñatuu
ni ka kundee ñayii ñuu Israel ma
jin konde'ya i nuu de ma ja iyo
jayiñu'u Su'si ma, te vitna ja
nunuu-ni, te ni yo naa ma.
8 Te nú sukan ni yo kuu ji'in tnu'u
ni yo ndakaxtnu'u Moisés ma,
kuiti kua'a-ka jayiñu'u Su'si ma
koo ja sukan sa'a Xtumani
Ndios ma ini anua o a vitna.
9 Vaa nú ni iyo jayiñu'u tnu'u
ni yo ndakaxtnu'u Moisés ma ja
ká'an ja nú ma sa'a o sukan kúni
Su'si ma chi kûu o ma, te kuiti
koo kua'a-ka jayiñu'u tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma ja káxtnu'u
sukan ni chunaa ya nuu tniñu o
ja jin ndani'i-ta'vi o te jin koteku
o ni-kani ni-jika ma.
10 Vaa in ja ni iyo jayiñu'u ma,
te ni kenda in-ka ja iyo kua'a
xen-xeen-ka jayiñu'u ma chi ni
sa'a i ja ni nuu-ka jayiñu'u ja iyo
onde xinañu'u ma.
11 Vaa nú tnu'u ka'an ja nú ma
sa'a o sukan kúni Su'si ma chi
kûu o ma, ni iyo jayiñu'u i, te
kuiti kua'a xeen-ka jayiñu'u koo
nuu tnu'u ka'an sukan chíndee
ña'a Xtumani Ndios ma ja jin
ko sa'a o ja vii ja va'a ma te jin
koteku o ni-kani ni-jika ma.

12 Chukan kúu ja vitna ja ka
neva'a o tnu'u kanu ini yukan
te saña chi ûni ka ka'an ndi'i ka
ka'an tu'u sa sukan kúni Su'si ma
ja jin ko kuu o ma.
13 Te másu ko jin sa'a sa sukan
ni yo sa'a Moisés ma ja ni yo
jasi de nuu de ma ji'in in sa'ma,
sukan-va'a másu jin kuni ñayii
ñuu israelita ma sukan naa
jayiñu'u iyo ja ndi'i ma, vaa ja ka
ka'an sa vitna a chi koo i ni-kani
ni-jika.
14 Kovaa maa ñayii yukan, ñatuu
ni ka kuni i ja jin jaku'ni ini i,
te onde vitna, te ora ka ka'vi i
tnu'u ni skuiso Su'si ma onde
xi'na-ka ma, te maa sa'ma yukan
jasi nuu i ma, te ñatuu ka jaku'ni
ini i ja ká'an ma. Te masu na in
kuu xtandiyo sa'ma ma, nú masu
ja onde maa Cristo ma xtandiyo.
15 Te onde vitna ora ka ka'vi i
tnu'u ni tee Moisés ma ja ni
tatnuni Su'si ma, te kuenda tnu'u
ja in sa'ma ndesi janitnuni i ma,
te ñatuu ka jaku'ni ini i.
16 Kovaa kivi jin kandija i
te jin kuan-ta'vi i Cristo Iya
Tátnuni ma, te xtandiyo ya sa'ma
ka ndesi janitnuni i ma, te jin
jaku'ni ini i.
17 Vaa Iya Tátnuni ma, suni
maa ya kúu Xtumani Ndios ma,
te ñayii iyo ji'in Xtumani Iya
Tátnuni ma chi nune nda'a
nuu i ma, te kuu sa'a i ndaka ja
vii ja va'a ma.
18 Chukan kúu ja yo'o chi
ñatuu-ka na sa'ma ka ndesi nuu
o a, te sukan kúu espeju ma,
sukan ka kuu o, ja ka sa'a o
ja vii ja va'a ma, sukan-va'a
jin kuni ñayii ma jayiñu'u Iya
Tátnuni ma. Te ndi-kivi ndi-kivi
ve ndaxsama ña'a ya sukan-va'a
jin ko kuu o sukan sa'a sukan kúu
maa ya ma, te ndi-kivi ndi-kivi,
te ka ni'i-ka o jayiñu'u ya ma,
vaa sukan sa'a maa Xtumani Iya
Tátnuni ma iya ka iyo ji'in o a.
4 Vaa sukan kúnda'vi ini ña'a
Su'si o a, te chukan kúu ja
jâ ni kenda nuu nda'a sa a ja
sukan jin kunukuechi sa nuu ya,
te masu jin kuita sa.
2 Te chukan kúu ja saña chi ñatuu
ka jatna ini sa ja jin sa'a sa in ja
u'vi ja sa'a ja jin ndakukan-nuu
sa, ni a koo jin nduku sa naxe
jin sa'a sa ja jin xnda'vi sa
ñayii ma ji'in tnu'u Su'si a. Su'va
ja ka kuni sa kúu ja na jin kuni
ñayii ma tnu'u ndaa Su'si ma, te
jin ndakunitnuni ndaka i ja vii
ja va'a kúni Su'si ma ja jin ko
sa'a i ma.
3 Kovaa nú ka iyo-ka ñayii ja
ñatuu ka jaku'ni ini i tnu'u vii
tnu'u va'a ka kaxtnu'u sa a, te
kuechi maa i ka kuu ja ñatuu ka
jaku'ni ini i te jin skenaa i maa i.
4 Vaa tachi iyo ñuu ñayivi a,
ni jasi i janitnuni ñayii ñatuu
ka kandija Su'si ma, sukan-va'a
masu jin jaku'ni ini ñayii ma tnu'u
vii tnu'u va'a maa Cristo ma, iya
iyo jayiñu'u ma, iya kaa sukan
kaa maa Su'si ma.
5 Vaa ja ka kaxtnu'u sa a, masu
ka kaxtnu'u sa naxe ka kuu maa
sa, su'va ja ka kaxtnu'u sa a kúu

ja Jesucristo ma kúu iya tátnuni
nuu o a, te saña chi tee ni tetniñu
ña'a maa Iya Tátnuni ma ja jin
kunukuechi sa nuu maa ni ka
kuu sa, vaa ka kutoo sa Jesús ma
te ka sa'a sa sukan kúni ya ma.
6 Vaa Su'si ma, ni tatnuni ya ja
ndatnuu ñu'u ya ma nuu nee
xeen ma, te ni ndaxtnuu ya
ñu'u ya ma ini anua o a, te
onde sukan saa ni ka jini o
jayiñu'u Su'si ma, ja ni ka jini o
Jesucristo ma.

Jín kukanu ini o ja téku Jesús ma te chíndee ña'a ya

7 Kovaa ka neva'a sa in ja va'a
xeen ja jin kaxtnu'u sa nuu
ñayii ma, visi sukan-ni kúu in
vasu ñu'ú-ni ka kuu sa. Kovaa
sukan, te jin kuni ñayii ma ja
maa Su'si ma kúu iya táa tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ka neva'a sa a
ja kúu ka ka'an ka kachi sa tnu'u
vii tnu'u va'a maa ya a, te masu
ja ka kuu xeen maa sa kúu ja kúu
ka ka'an sa a.
8 Chukan kúu ja masu nde ka
kuxii ini sa, visi ka ndo'o ka neni
sa a. Xi visi ka jakoxtna'a ka
jakoxtnii ja ka sa'a sa a, kovaa
Su'si ma sa'a ja ka iyo kuee ini
sa te vivii ka ke koo ndaka.
9 Visi ka sondikin ña'a i, kovaa
masu nde xndoo ña'a Su'si ma. Visi
ka sa'a ndeva'a ña'a i, kovaa masu
nde ka kundee i ja jin xnaa ña'a i.
10 Chukan kúu ja ndaka nuu kuan
koo sa ma chi ndimaa ka iyo sa
ja jin ndo'o sa sukan ni ndo'o ni
neni Jesús ma nuu ni ji'i ya ma,
sukan-va'a jin kuni ñayii ma ja
téku Jesús ma, ja sukan ka kanda
sa ma.
11 Vaa saña chi nani ka teku
sa a chi ka iyo yika sa ja jin
kûu sa, kuechi ja ka kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a Jesús ma,
sukan-va'a jin kuni ñayii ma ja
téku Jesús ma te chíndee ña'a ya
ja jin koteku sa ni-kani ni-jika,
visi na jin kûu sa ñuu ñayivi a.
12 Te visi na jin ka'ni ña'a i
saña, kovaa ndijin chi jâ ni ka
ndani'i ta'vi ni te jin koteku tna
ni ni-kani ni-jika.
13 Vaa sukan ndee tnu'u
Su'si ma: “Ni kukanu ini sa
Su'si ma, te ni ka'an sa”, sa'a
ká'an. Te sukan tna ni ka sa'a sa,
vaa ni ka kukanu ini sa Su'si ma,
te ni ka ka'an tna sa tnu'u vii
tnu'u va'a Cristo ma nuu ni a.
14 Vaa ka jini sa ja maa Su'si iya ni
ndaxteku Jesús Iya Tátnuni ma,
te ndaxteku tna ña'a ya, sukan
ni ndaxteku ya Jesús ma, te
sa'a ya ja jin ndenda koo ndaka
o nuu ya ma.
15 Vaa ndaka cha'a ka ndo'o ka
neni sa, vaa kuechi ja ka kutoo
ña'a sa. Sa'a ka sa'a sa, sukan-va'a
kua'a xeen-ka ni jin ndani'i ja vii
ja va'a ja skuta'vi ña'a Su'si ma,
sukan-va'a kukua'a-ka o ja jin
ndakuan-ta'vi o nuu Su'si ma, te
kukua'a-ka jayiñu'u nuu ya ma.
16 Te chukan kúu ja masu nde ka
xtaya sa a. Visi yikikuñu sa a, ve
jinyavi i, kovaa ini anua sa chi
ndi-kivi ndi-kivi ve ndujaa-ka i.

17 Vaa ja ka ndo'o ka neni o ñuu
ñayivi a chi vala-ni kúu chi sani te
ya'a-ni. Kovaa ja jin ndani'i o ma
chi in jayiñu'u ka'nu xen-xeen-ka
ko kuu, te masu ndi'i masu naa i,
vaa ni-kani ni-jika ko kuu.
18 Chukan kúu ja máko jin ko ndi
ini o ja jin ni'i o ja ka nde'ya o
ñuu ñayivi a, su'va jin ko ndi
ini o ja jin ni'i o ja taa Su'si ma
tna'a ja masu ka nde'ya o vitna a.
Vaa ja ka nde'ya o ma chi ja jin
ya'a-ni ka kuu, te ja masu ka
nde'ya o ma chi ja koo ni-kani
ni-jika ko kuu.
5 Vaa jâ ka jini o ja yikikuñu
o a chi kuenda tnu'u ja in
ve'e nda'vi in ve'e kee-ni kúu i.
Te chukan kúu ja visi na naa i,
kovaa ja ka neva'a tu'va o in
yikikuñu jaa kuenda tnu'u ja in
ve'e vava'a kúu i, ja ni satu'va
Su'si ma onde andivi ma ja
nduta'vi ini anua o a, te koo o
ni-kani ni-jika, vaa sukan ni jani
ini ya te ni satu'va ya ma.
2 Chukan kúu ja ûni ka ndiyo ini
sa ja jin nduu yikikuñu sa a in
ve'e vava'a nuu koo anua sa a
onde andivi ma.
3 Vaa chukan kúu ja nuna koo
tu'va in yikikuñu jaa nuu koo ini
anua o a chi kuenda tnu'u ja ni
ndinuu o in sa'ma te masu koo
vichi o kúu.
4 Chukan kúu ja yo'o ja kuenda
tnu'u ja ka iyo o in ve'e nda'vi in
ve'e kee ma chi ka ndiyo nda'vi
kuiti ini o ja jin nduta'vi anua
o in yikikuñu jaa ja ni satu'va
Su'si ma, vaa ñatuu ka kuni o
ja jin koo vichi anua o a chi
su'va na koo in nuu koo i ma,
sukan-va'a yikikuñu o a ja iyo
ja kûu i ma, te nduu i ja koteku
ni-kani ni-jika ma.
5 Te maa Su'si ma kúu iya satu'va
ña'a ja sa'a ko kuu, vaa ja
ni taa ya Xtumani Ndios ma,
sukan-va'a jin kona'a o ja iyo
tu'va ja jin ni'i o ja skuta'vi ña'a
Su'si ma.
6 Chukan kúu ja ndimaa jín
kukanu ini o nuu Su'si ma. Vaa
ka jini o ja nani ka iyo o nuu
yikikuñu o a chi kuenda tnu'u ja
ka iyo jika o nuu Iya Tátnuni ma
kúu.
7 Vaa vitna masu nde ka nde'ya o
Su'si ma ji'in nuu o a, kovaa ka
kukanu ini xen-xeen o ya ja ko
kuu sukan jâ ni skuiso ya ma.
8 Te ûni ka ndetu ka'nu kuiti o, te
ka kuu ini xeen o ja jin xndoo o
yikikuñu o ja ka neva'a o vitna a,
sukan-va'a jin koo yatni-ka o nuu
Su'si o Iya Tátnuni ma.
9 Chukan kúu ja visi ka iyo yatni
o ja sani te ndenda koo o nuu
iyo ya ma, xi jin koteku kani-ka
o ñuu ñayivi a, kovaa ja ka ndi
ini o kúu ja ndimaa jin ko sa'a o
sukan játna ini ya ma.
10 Vaa jín kona'a o ja iyo ja
ndenda koo ndaka o nuu núkoo
Cristo ma ja ka'nde ya tniñu
ndaka o ma, sukan-va'a ñayii
ni ka yo sa'a ja va'a ma ñuu
ñayivi a, jin ndani'i i ja va'a ma,
te ñayii ni ka iyo sa'a ja u'vi ma
ñuu ñayivi a, jin ndani'i maa i ja
u'vi ma.

Ka jinukuechi de nuu Su'si ma ja ka ndakaxtnu'u de sukan kúni Su'si ma ja jin ndumani ñayii ma ji'in ya ma

11 Jâ ka jini o ja jiniñu'u ja jin
koyu'u o Iya Tátnuni ma, vaa
ndakan ya kuenda nawa ka sa'a
o ma. Chukan kúu ja ka ndi ini sa
ja ka kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si ma nuu ñayii ma. Te
Su'si ma chi jini ya naxe ka sa'a
ka kuu sa, te ka kukanu ini sa ja
ndijin tna chi ka jini ni naxe ka
sa'a ka kuu sa.
12 Te ja ka ndaka'an sa sa'a nuu
ni a, masu ja ka kuvixi sa kúu
chi ja ka kuni sa kúu ja jin
ndasa'a maa ni kuenda naxe ka
sa'a ka kuu sa ja ka iyo sa ji'in
ni ma te nawa ni ka kaxtnu'u
sa nuu ni ma, sukan-va'a jin ni'i
ini ni naxe jin kuña'a ni nuu
ñayii ka sa'a tnu'u ja va'a-ni ka
sa'a maa i ma. Kovaa masu nde
ka jini i naxe ka iyo ndija ini
anua i ma.
13 Vaa visi ka jani ini jaku
ñayii ma ja ni ka nduneé xini sa a
ja ka sa'a sa sa'a, kovaa masu ka
ndi ini sa ja ka ka'an i sukan, vaa
nuu Su'si ma ka jinukuechi saña.
Kovaa nú ka jani ini maa ni ja ka
ñu'u kaji ini sa ja ka sa'a ka kuu
sa sa'a chi ja va'a maa ni ka kuu.
14 Vaa kuu-ni ni ka jakun-tnuni
ini sa sukan kútoo ña'a Cristo ma,
sani te ni ka ndi ini sa ja jin
kaxtnu'u sa sa'a nuu ni: ja maa
in-ni Cristo ma ni ji'i nuu tniñu
ndaka o ma, te chukan kúu ja
ndaka yo'o ja ni ka kandija
o ya ma, kuenda tnu'u ja ni ka
ji'i tna o, vaa ni ka xndoo kuiti o
ja u'vi ma.
15 Te jín kona'a o ja ni ji'i ya ja jin
kuu ndaka o, sukan-va'a yo'o ja
ni ka kandija o ya ma te ka teku
o a, máko jin ko sa'a-ka o sukan
ka kuu ini maa o, su'va jín ko
sa'a o sukan kúni maa iya ni ji'i
nuu tniñu o ma, te ni ndateku ya
sukan-va'a jin koo va'a maa o.
16 Chukan kúu ja vitna chi yo'o
chi masu ka ndi ini-ka o naxe
ka ndaa ka iyo maa ñayii ma,
vaa kútoo ña'a Su'si ma ndaka
o. Te visi yo'o ni ka yo jani ini
o ja ku'u maa Cristo ma kúu
ja ni wa'a ya tnu'u ja ni ji'i ya
nuu krusi ma, kovaa vitna masu
sukan ka jani-ka ini o.
17 Chukan kúu ja nú na in iyo
nuu nda'a Cristo ma, in ñayii ni
ndasa'a jaa ña'a Cristo ma kúu i,
te ndaka ja ni yo sa'a, ni yo kuu i
onde xi'na-ka ma, ñatuu sa'a-ka i,
te ja sa'a ja kúu i vitna ma chi
ndimaa ja va'a ja vii kúu.
18 Vaa ndaka cha'a chi nuu
Su'si ma vee, nuu iya ni
ndaka'an-mani ña'a ma ja maa
Cristo ma, te ni tatnuni ya ja
jin kunukuechi sa nuu ya ja
jin ndakaxtnu'u sa sukan jin
ndumani o ji'in ya.
19 Te ja maa Cristo ma, te kuu
jin ndumani ñayii ñuu ñayivi a
ji'in Su'si ma, te masu ndake'en
kuenda-ka ya ja u'vi ni ka yo sa'a i
nuu ñatuu jin kuni-ka i ya ma.
Te ni xndoo ya nuu nda'a sa ja

jin ndakaxtnu'u sa sukan kuu jin
ndumani ñayii ma ji'in Su'si ma.
20 Chukan kúu ja saña chi maa
Su'si ma ni tetniñu ña'a, te ja maa
Cristo ma, te jin ndakaxtnu'u sa
sukan ndaka'an-mani ña'a ya ma.
Te vitna, te ka ka'an ka ka'an sa
nuu ni ja maa Cristo ma, te jin
ndumani ni ji'in Su'si ma, te jin
kona'a ni ja maa Su'si ma ká'an
ká'an ja sa'a jin sa'a ni, visi saña
ka ka'an ya.
21 Vaa Cristo ma, ni-in ja u'vi
ñatuu ni sa'a ya, kovaa ni sa'a
Su'si ma ja suu ya ni ndakuiso
kuechi o ma. Te ni chunaa ya
nuu tniñu o ma, sukan-va'a ja
maa ya, te yo'o ja ni ka kandija
o ya ma, ñatuu-ka na kuechi ka
ndiso o nuu Su'si ma, te jin ko
kuu o ñayii ka sa'a ja va'a ja
ndaa nuu ya.

6 Chukan kúu ja saña ja ka
jinukuechi sa nuu Su'si ma,
te ka ndaka'an-so'o sa nuu ni ja
másu ko jin saxiko ni ja vii ja
va'a ni skuta'vi ña'a ya ma.
2 Vaa sa'a ká'an tnu'u Su'si ma:
Kivi ni jan-ta'vi ña'a ni ma,
te ni jiniso'o sa ja
ká'an ni ma,
te kivi ndó'o néni ni ma,
te ni chindee ña'a sa,
te ni kaku ni.
Sa'a ká'an tnu'u Su'si ma.
Te vitna kúu kivi kuan-ta'vi
ni ya te ndakuan-ta'vi ña'a ya, te
vitna kúu kivi iyo ja kuu kaku ni
nuu ja u'vi ma.
3 Te saña chi ñatuu nde ka ja'nu
ndee kuiti sa nuu ni-in ñayii ma
ja ma ki koo i ki tna'a i Su'si o a,
sukan-va'a ñatuu na in ko ka'an
ndeva'a siki tniñu ka sa'a sa ja ka
jinukuechi sa nuu Su'si o a.
4 Vaa ka kanda sa, visi ka ndo'o
ka neni sa, te suni ka kanda sa
nawa ka jiniñu'u sa ma xi ora ka
ndi ini xeen sa ma, te sukan, te
ka kaxtnu'u sa ja ka jinukuechi
sa nuu Su'si ma.
5 Xi visi ka kani ña'a i ma, xi
visi ka chinee ña'a i vekaa ma,
xi visi ka ska'an tna'a i ja jin
sa'a ndeva'a ña'a i ma, xi visi
ka satniñu xeen-ka sa, xi visi ka
ndito xeen sa, xi visi ka kokon ka
yichi sa, kovaa ka kanda sa.
6 Te ka ndi ini sa ja ñatuu-ka na
ja u'vi jin koo ini anua sa a, te ka
jini sa ja tnu'u ka kaxtnu'u sa a
chi tnu'u ndaa tnu'u ndija maa
Su'si ma kúu, te ñatuu ka kuyachi
ini sa, te inuva'a ini sa, vaa ka
iyo sa ji'in Xtumani Ndios ma, te
ka kutoo ndija ña'a sa,
7 te ka ka'an ndaa ka ka'an ndija
sa, vaa iyo tnu'u ndee tnu'u
ndatnu Su'si ma ji'in sa, te ka
kundee sa nuu ja u'vi ma, vaa ka
sa'a sa sukan ká'an tnu'u ndaa
tnu'u ndija Su'si ma.
8 Iyo naxe ka ka'an vii ka ka'an
va'a i ja jin kuu sa, te iyo naxe
ka ka'an i ja masu ja va'a kúu ja
ka sa'a sa a, te ka ka'an i ja ka
xnda'vi sa ñayii ma, kovaa masu
sukan iyo chi saña chi ka ka'an
ndaa ka ka'an ndija sa.
9 Te ñayii ma chi visi ka jini vii
ka jini va'a ña'a i, kovaa ka sa'a i
tnu'u ja masu nde ka jini ña'a i

te ka sa'a ndeva'a ña'a i. Visi ka
iyo yika sa ja sani te jin kûu sa,
kovaa ja maa Su'si ma, te ka teku
sa. Visi ka xndo'o ka xneni ña'a i,
kovaa ñatuu ka kundee i ja jin
ka'ni ña'a i.
10 Kuenda tnu'u ja ka kuxii ka
kunda'vi ini sa, kovaa ka iyo
sii ini xeen ini anua sa a nuu
Su'si ma. Kuenda tnu'u ja ka
kunda'vi xeen sa, kovaa ka sa'a sa
ja kua'a ñayii, ka nduxiku xeen i
nuu Su'si ma vaa jin ndani'i
ta'vi i. Visi ñatuu kuiti nawa ka
ni'i ka tna'a sa ñuu ñayivi ya,
kovaa ja maa Su'si ma, te ñatuu
kuiti nawa ja'ni tna ña'a i.
11 Ndijin ja ni ka nduu ni
sa'ya Su'si o a ja ka iyo ni ñuu
Corinto a, ni ka ka'an ndaa, ni ka
ka'an ndija sa nuu ni, te ñatuu
nawa ni ka chu'u sa ja ma jin
kaxtnu'u sa nuu ni a.
12 Saña chi ka kutoo ndija ña'a
sa, kovaa ndijin chi ñatuu.
13 Te jin sa'a ni sukan ka sa'a
sa a, vaa kuenda tnu'u ja sa'ya sa
ka kuu ni, te ka ndaka'an-so'o sa
nuu ni ja jin ndakune ni ini anua
ni a te jin kutoo ndija ña'a ni.

Iyo Su'si iya teku ma ini anua o a

14 Jin kona'a ni ja másu ko
jin tnanda'a ni ji'in ñayii ñatuu
ka kandija Su'si ma, vaa masu
chindee ña'a i ja jin koo va'a ni
nuu Su'si ma. ¿Xi inuu kúu nuu
tnuu ñu'u ma ji'in nuu nee ma?
15 ¿Xi kuu jin ketna'a ini Cristo ma
ji'in tachi ma? Chukan kúu ja
masu kuu jin ketna'a ini ñayii ka
kandija Su'si ma ji'in ñayii ñatuu
ka kandija Su'si ma.
16 Jin kona'a ni ja ndijin chi ini
anua ni a iyo Su'si téku ma. Te
chukan kúu ja kuenda tnu'u ja in
ve'e nuu iyo Su'si ma ka kuu ni.
Te naku xi játna ini Su'si téku ma
ja jin ndachiñu'u ni tna'a ja masu
Su'si ka kuu ma. Vaa sa'a ká'an
Su'si ma:

Koo sa ji'in ñayii a,
te kua'an vee sa ko kuu
sa ne'un i ma,
te maa sa ko kuu Su'si i,
te maa i jin ko kuu ñuu
maa sa.

17 Chukan kúu ja ká'an tna Iya
Tátnuni ma:

Jin kakayata ni ne'un ñayii
ka sa'a ja u'vi ma,
te máko jin ku'un kuiti ini
ni ja jin ko sa'a ni ja
u'vi ka sa'a i ma,
te ndakuan-ta'vi ña'a sa,
18 te maa sa ko kuu Yuva ni,
te ndijin chi jin ko kuu ni
sayii sa ji'in sasi'i sa.
Sa'a ká'an iya kúu sa'a
ndaka ma.

7 Chukan kúu ja ndijin ja kútoo
ña'a sa, nú sukan ni skuiso
Su'si ma ja jin ni'i o ndaka ja vii
ja va'a ja taa ya ma, jín ku'un
ini o ja máko jin sa'a o ni-in ja
u'vi ja játna ini yikikuñu o a ja
sa'a o ma, te ni a in ja u'vi máko
jin kua'a o tnu'u ja kun-nee i
ini anua o a, sukan-va'a jin koo
vii jin koo ndoo ni-ka'nu ni-tu'u
o nuu Su'si ma. Te máko jin

sa'a-ka o ni-in-ka ja u'vi ma, vaa
ka na'a o ja nde'ya ña'a Su'si ma,
te ndakan ya kuenda nuu o a.

Ni kusii ini Pablo ma ja ni ka ndakani, ni ka ndaka'vi ini ñayii ñuu Corinto ma

2 Máko jin saxiko ña'a ni, te jin
kuan-ta'vi ni tnu'u ka ka'an sa a,
vaa jin kona'a ni ja masu nama
uun ka sa'a ña'a sa ja u'vi, ni a
jin sa'a sa ja jin kuxii ini ni, te
ni a in ni masu nama uun ka
xnda'vi ña'a sa.
3 Masu ja ni ka'an sa sa'a te jin
kani ini ni ja xtekuechi ña'a sa
kúu, vaa jâ ni ka'an sa onde
xi'na-ka ma ja kútoo xeen ña'a
sa, te visi na jin kûu sa xi jin
koteku sa, kovaa ndimaa jin koo
kaa o.
4 Te ni-yu'u ni-ini sa ká'an sa nuu
ni a, vaa kúkanu ini xeen ña'a
sa, te kútachi xeen sa ja sukan
ka sa'a ka kuu ni a. Te kúsii ini
xeen sa, visi ka ndo'o ka neni sa,
vaa jini sa ja ka iyo va'a ni nuu
Su'si a.
5 Vaa ja ndaa kúu ja nuu ni ka
kenda koo sa ñuu Macedonia ma
chi ñatuu ni ka ndatatu yikikuñu
sa a. Vaa ndimaa ni ka ndo'o, ni
ka neni sa ja ni ka sa'a ña'a ñayii
yukan ma, te ka yu'u ka yu'u-nka
ini anua sa a.
6 Kovaa Su'si ma chi ndákua'a ya
tnu'u kanu ini ñayii kúxii
kúnda'vi ini i ma ja sukan ndó'o
néni i ma, vaa nuu ni tetniñu ya
Tito ma ni jaan de, te ni ka ndusii
ini xeen sa ja ni ka ndatna'a sa
ji'in de ma.
7 Kovaa masu kuechi ja ni ka
ndatna'a sa ji'in de ma-ni kúu ja
ni ka ndusii ini sa ma, chi suni ja
ni ndakani de sukan ni ndusii ini
maa de ja ni jini de sukan ka ndi
ini ni ja kuu sa a, vaa ka kuxii ini
ni sukan ka ndo'o ka neni sa a,
te ka kuni ni ja jin kuni ña'a ni,
te ja ni jiniso'o sa sukan ma, te
ni ndusii ini xeen-ka sa.
8 Vaa nuu ni tetniñu sa carta ni
tee sa ma, ni sa'a sa ja ni ka
kuxii ini ni nkuu, te ja ni jini sa
sukan ma chi ni ndakani ini sa ja
ni tee sa sukan ma. Kovaa nuu ni
jini sa ja visi ni ka kuxii ini ni
jaku ja sukan ni tee sa ma,
9 te vitna chi kúsii ini xeen sa,
kovaa masu kuechi ja sukan ni
ka kuxii ini ni ma kúu chi kúsii
ini sa, vaa ja sukan ni ka kuxii
ini ni ma, te ni ka ndakani, ni ka
ndaka'vi ini ni, te ni ka nukuiñi
ndaa ni nuu Su'si o a. Te sa'a ni
kuu, vaa maa Su'si ma ni kuni
ja sukan jin kuxii ini ni ma,
sukan-va'a ma jin skenaa ni maa
ni. Te chukan kúu ja saña, masu
na ja u'vi ni sa'a ña'a sa.
10 Vaa nú maa Su'si ma ká'an ni'i
nuu o ma ja masu va'a-ni yikuu
o sa'a o ma, te kúxii ini o ma chi
ja va'a kúu chi sa'a i ja ndakani
ndaka'vi ini o, te nukuiñi va'a o
nuu ya te ndani'i ta'vi o. Chukan
kúu ja másu ko ndakani ini o ja
sukan ni ndo'o o ma. Kovaa nuna
kuxii ini o ja ká'an ni'i Su'si ma
nuu o te ko kuliva o sukan ka

sa'a ñayii ñatuu ka jini Su'si ma
chi ja sa'a o sukan chi sa'a i ja
kûu o te skenaa o maa o ma.
11 Chukan kúu ja sukan ni ka
kuxii ini ni jaku ma chi maa
Su'si ma ni ndaka'an-so'o nuu
ni ma, sukan-va'a jin ndakani jin
ndaka'vi ini ni te jin koo va'a ni
nuu ya. Te jin ko ndi ini-ka ni ja
jin kuu sa, te jin chindee-ka ña'a
ni ja na jin kaku sa nuu ñayii ka
ka'an ja kuechi sa kúu ja ni sa'a
tee yukan sukan ma. Te ja ni ka
ka'vi ni carta ni tetniñu sa ma, te
ni ka ndakiti xeen ini ni nuu tee
yukan. Te ni ka ndayu'u xeen ni
nuu Su'si ma. Te ûni ni ka kuni
ni ja jin kuni ña'a ni, te ûni ni
ka kuni ni ja na kundaa kuechi
tee yukan ma, sukan-va'a jin
kuni ñayii ma ja kuechi maa de
kúu ma.
12 Vaa ja ni tee sa ma chi masu
ni tee sa ja kuechi tee ni sa'a ja
u'vi ma, ni ja kuechi ñayii ni
ndo'o ja u'vi ma chi ja kúni sa
kúu ja jin kuni ni sukan ndí ini
xeen sa naxe jin koo va'a ni nuu
Su'si ma.
13 Chukan kúu ja ni ka ndusii
ini sa ja jâ ni ka ndusii ini ni a,
kovaa ja ni ka ndusii ini-ka sa
kúu ja sukan ni ndusii ini tna
ñani o Tito ma ja sukan vivii ka
kuu ni nuu Su'si ma.
14 Vaa visi jâ ni jiña'a sa de ja
vii ja luu ka sa'a ka kuu ni nuu
Su'si ma, sana ni jaan de nuu
ka iyo ni a, kovaa masu na ja
kan-nuu ni tna'a sa, vaa nuu ni
jaan maa de ma, te ni jini de ja
ja ndaa kúu ja sukan ka jiña'a
sa ma. Vaa sukan ka sa'a ka kuu
ndija ni a.
15 Te jini sa ja kútoo xen-xeen
ña'a de ndaka ni, vaa ndákune'e
ndákune'e ni de sukan ka kandija
ni Su'si o a, sukan vivii ni ka
jan-ta'vi ni de ma, te ni ka
jan-ta'vi ni nawa ni ka'an de ma.
16 Kúsii ini xeen sa vaa kúkanu
ini ña'a sa ja ndijin chi jâ ka sa'a
ni ndaka sukan kúni Su'si ma.

Sukan sii ini ni ka ndakua'a ñayii ñuu Corinto ma nuu Su'si ma ja jin kuatniñu ñayii ni ka nduu sa'ya ya ma

8 Te vitna, ndijin ja ni ka nduu
ni sa'ya Su'si o ma, ka kuni
sa ja jin kuni ni sukan vii sukan
luu sa'a Su'si ma ja jin kuu ñayii
ni ka nduu sa'ya ya ma ja ka iyo i
ñuu Macedonia ma.
2 Vaa tna'a o yukan chi visi ka
ndo'o ka neni i, kovaa ka iyo sii
ini xeen i nuu Su'si o a. Vaa visi
ka kunda'vi i ka kukee tna i ma,
kovaa vivii ni ka ketna'a ini i,
te kua'a xeen ja ni ka xtutu i
kuenda tnu'u ja xiku ka kuu i,
te ni ka tetniñu i nuu ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si ma ja ka
kunda'vi-ka i ma.
3 Te ndákani sa sukan ni ka
sa'a i ma, vaa ndi-in ndi-in i, ni
ka wa'a i ndaka sukan ka kuni i
ja jin ndakua'a i nuu Su'si ma, te
ûni kua'a-ka ni ka wa'a i sana
sukan iyo ja jin kua'a i ma. Te
masu na in ni xtetuu i ja sukan

jin ko sa'a i ma chi ja ni ka kuu
ini maa i kúu, te ni-yu'u ni-ini
maa i ni ka wa'a i ma.
4 Te ni ka jikan-ta'vi xen-xeen i
ja na jin kua'a sa tnu'u ja na kuu
jin chindee tna i ñayii ka iyo
ñuu Jerusalén ma ja ka kandija i
Su'si ma te ñatuu-ka na ja u'vi ka
sa'a i ma.
5 Vaa ja ni ka sa'a ñayii ñuu
Macedonia ma sukan ma chi
xinañu'u kuiti ni ka kandija i
nuu Iya Tátnuni ma, te sana ni
ka kandija i nuu saña sukan kúni
maa Su'si ma, vaa vivii-ka ni ka
sa'a i sana sukan ka ndetu sa ja
jin sa'a i ma.
6 Te chukan kúu ja ka
ndaka'an-so'o sa nuu Tito a ja
sukan ni keja'a de kaxtnu'u de
naxe jin ndakua'a tna ni nuu
Su'si ma nawa ka neva'a ni ma,
te kú'un ini de ja ndimaa sukan
jin ko sa'a tna ni nuu ka iyo ni a,
vaa sukan játna ini Su'si o a.
7 Vaa ndaka ni ja ka iyo ni ñuu
Corinto a chi jâ vivii ka sa'a ka
kuu ni, vaa jâ vivii ka kukanu ini
xeen ni Su'si ma, te vivii jâ ka
kaxtnu'u ni tnu'u maa ya a nuu
jaku-ka ñayii ma, te vivii jâ ni ka
jaku'ni ini ni, te vivii ka jatanuu
ni ja ka jinukuechi ni nuu Su'si
o a, te vivii ka kutoo ña'a ni. Te
chukan kúu ja vivii jin ku'un tna
ini ni ja jin chindee ni tna'a o
ñayii nda'vi-ka ma, vaa sukan
játna ini Su'si ma.
8 Masu ká'an sa sukan ká'an in
ñayii tatnuni. Yika ja kúni sa
kúu ja jin kuni ni sukan vivii ka
sa'a jaku-ka ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si o a ji'in sukan vivii ka
kutoo i ndaka ñayii ma, te sukan
jin ko sa'a tna ni.
9 Vaa jâ ka jini ni ja vii ja va'a
sukan ni skuta'vi ña'a Jesucristo
iya tátnuni nuu o ma, vaa ja
kutoo xeen ña'a ya kúu. Vaa
nuu iyo ya andivi ma chi xiku
kúu ya, vaa maa ya neva'a
ndaka ma. Te ni xndoo ya ndaka,
te ni kii ya ñuu ñayivi ya, te ni
ndunda'vi ya ja jin kuu o. Te
ja ni ndunda'vi ya ma, te ni ka
nduxiku yo'o, vaa ni sa'a ya ja
jin ndani'i ta'vi o.
10 Te chukan kúu ja kúni sa ja
jin ke'en kuenda ni ja ká'an sa a,
vaa ja va'a maa ni kúu. Ja ndaa
kúu ja onde kuiya ni kii o ma jâ
ni ka keja'a ni ka sa'a ni ja va'a
xeen ma, te masu yika-ni ja ka
sa'a ni-ni kúu chi ûni ka ñu'u ka
ñu'u-ni ini ni ja jin ko sa'a ni
sukan kúni Su'si ma.
11 Te sukan yachi-ni ni ka jaku'ni
ini ni ma te ni ka keja'a ndi-in
ndi-in ni ka ndakua'a ni nawa
ka neva'a ni ma nuu Su'si ma,
sukan-va'a jin chindee ni in-ka
ñayii ma. Te vitna, te ká'an sa
ja sukan ni ka keja'a ni onde
xi'na-ka ma, te sukan-ni jin ko
sa'a ni, te naxe ka ni'i ka tna'a
ndi-in ndi-in ni ma, te jin ku'un
ini ni ja sukan jin ndakua'a ni
nuu Su'si ma, sukan-va'a jin
chindee ni in-ka ñayii ma.
12 Vaa nú ni-yu'u ni-ini o kua'a o
nawa neva'a o ma chi kuan-ta'vi
Su'si ma. Vaa Su'si ma chi masu

jikan ya in ja masu kundee o
kua'a o ma.
13 Te ja ká'an sa sa'a, masu
kuechi ja kúni sa ja jin chindee ni
tna'a ni ma te jin kendoo nda'vi
jin kendoo kee maa ni kúu, chi
su'va ja kúni Su'si ma kúu ja
inuu-ni jin ni'i ndaka o nawa ka
jiniñu'u o ma.
14 Te vitna chi ndijin chi ka
neva'a ni tna'a ja ka jiniñu'u
ñayii yukan, te kuu jin chindee
ni i, sukan-va'a ñatuu nawa ko
ka'ni ña'a i ni a maa i, ni a maa
ni, sukan-va'a nuna kenda kivi
ja ka jiniñu'u tna ni, te ja ka
neva'a i ma, te jin ndachindee
tna ña'a i, sukan-va'a ñatuu nawa
ko ka'ni ña'a i ndaka o.
15 Vaa sa'a ndee nuu tnu'u
Su'si ma: "Ñayii ni ndaxtutu
kua'a-ka ja ni tetniñu Su'si ma ja
kaa i ma, masu ni kuu koneva'a
kua'a-ka i kivi yukan. Te ñayii ni
ndaxtutu jaku-ni ma, masu nawa
ni ja'ni ña'a i ja kaa i ma."
16 Te ka kuta'vi o nuu Su'si ma
ja ni chindee ya Tito ma, te ni
chindee ña'a de ndijin ma.
17 Ja ndaa kúu ja ni yo niniso'o
ñukuun de ja ni ka ndaka'an-so'o
sa nuu de ma, vaa jâ jani ini de
ja jaan maa de jan koto ña'a de
ndijin.
18 Te ni ka tetniñu sa de ji'in
ñani o tee vivii ka ka'an ndaka
tna'a o ñayii ka iyo ya'a ja ni ka
nduu i sa'ya Su'si ma ja kuu de a,
kuechi ja vivii káxtnu'u de tnu'u
vii tnu'u va'a Su'si o a.
19 Te vaa suni maa tna ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si ma, ni ka
kaji i de ja jin kondikin tna'a
sa ji'in de ichi jin koo sa jin
xsia'a sa xu'un a nuu ñayii ka
jiniñu'u ma, sukan-va'a kuni de
te ndaka'an de nuu tna'a o ka
iyo ya'a ja ka sa'a sa sukan
ka jani ini i ja jin sa'a sa ma,
sukan-va'a na koo jayiñu'u maa
Iya Tátnuni ma.
20 Vaa ñatuu ka kuni sa ja jin
ka'an i tnu'u sa siki ja xu'un ni
ka kunda'a sa a ja jin kua'a sa
ñayii ka jiniñu'u ma.
21 Vaa ja ka ndi ini sa kúu ja jin
sa'a sa ja va'a ja ndaa nuu Iya
Tátnuni ma ji'in nuu ñayii ma.
22 Te suni ni ka tetniñu tna sa
in-ka ñani o a ji'in de, in tee
ni ka jini sa kua'a xeen jichi ja
ni-yu'u ni-ini de jinukuechi de
nuu Su'si o a. Te vitna chi ûni
ni-yu'u ni-ini-ka de jinukuechi de
nuu ya, vaa kúkanu ini xeen de
ja sukan ni ka ka'an ni ma te jin
sa'a ni.
23 Te Tito a chi in tee ka ndikin
tna'a ji'in maa sa ja ka jinukuechi
sa nuu ni a sukan kúni maa
Su'si ma kúu de. Te uu-ka ñani
o a chi tee ni ka tetniñu ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si o a ka kuu de,
sukan-va'a jin ndakani de ndenda
koo de ya'a naxe ka jani ini
ni ma, te jayiñu'u maa Cristo ma
ko kuu.
24 Te jin kutoo ni de sukan ka
kutoo tna'a o a, sukan-va'a jín
kuni ndaka tna'a o ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si o a ja ja ndaa

kúu ja ni ka jiña'a sa sukan ka
sa'a ka kuu ni ma.
9 Te chukan kúu ja masu nawa
ká'an-ka sa naxe jin sa'a ni ja
jin kuu ñayii ka kunda'vi-ka ma,
tna'a o ñayii ni ka kandija
Su'si ma te jâ ni ka xndoo i ja
u'vi ma, vaa maa ni chi jâ ka jini
ni.
2 Vaa jini sa sukan ka jani va'a ini
ni a, te chukan kúu ja kúsii ini
xeen sa ndákani sa nuu tna'a o ka
iyo ñuu Macedonia a, vaa maa ni
ja ka iyo ni ñuu Acaya a chi jâ ni
ka kutu'va ni onde kuiya ni kii
o ma, te jâ ni ka satu'va ni ja jin
chindee ni in-ka ñayii ma, te ja
ni ka jini i sukan ka sa'a ni ma,
te ni ka ndachu'un ini kua'a xeen
tna i ja sukan jin sa'a i.
3 Kovaa ni tetniñu sa ñani o a,
sukan-va'a jin kuni de ja masu ja
ká'an-ni-nka sa kúu ja jiña'a sa
sukan ka sa'a ni ma, te chukan
kúu ja jin koo tu'va ni.
4 Nasa yukan, te jan koo sa
ji'in jaku tna'a o ñayii ñuu
Macedonia a, te jin ndani'i ña'a
sa ja ñatuu ka iyo tu'va ni, te jin
kukan-nuu sa ja ñatuu ka sa'a ni
sukan ka kukanu ini ña'a sa ja jin
ko kuu ni ma, te jin ndatna'a-ka
maa ni ja kan-nuu.
5 Chukan kúu ja ni jani ini sa
te ni ndaka'an-so'o sa nuu ñani
o a, vaa jiniñu'u ja jan koo de
xinañu'u-ka nuu ka iyo ni a,
sukan-va'a jin satu'va ni nawa
ka jani ini ni ja jin ndakua'a ni
nuu Su'si ma. Te jâ jin koo tu'va
ni, sukan-va'a másu ko kuu i ja
xtetuu tna'a o kivi kenda koo sa
nuu ka iyo ni a.
6 Chukan kúu ja ká'an sa ja
nú na in vala-ni ndákua'a i nuu
Su'si ma chi vala-ni ndakua'a ya i,
te nú na in na ndakua'a kua'a-ka
nuu Su'si ma chi kua'a-ka ja
ndani'i i ja ndakua'a ya.
7 Ndi-in ndi-in o na ndakua'a nuu
Su'si ma sukan ni jani ini o ja
ndakua'a o nuu ya ma. Te máko
kuxii ini o, ni a kani ini o ja
xtetuu ña'a ya ja ndakua'a o ya,
vaa Su'si ma chi kútoo ya ñayii
sii ini-ni wa'a i nawa ni kuu ini i
ja ndakua'a i nuu ya ma.
8 Vaa Su'si ma chi iya kúu sa'a
ndaka kúu ya te sa'a ya ja
koo kua'a ja vii ja va'a nuu
ni, sukan-va'a nú ka neva'a ni
kua'a-ka ndaka ja kuatniñu o ma
chi kuu jin chindee-ka ni ñayii
ka jiniñu'u ma.
9 Sukan ndee nuu tutu Su'si ma:
Ni kunda'vi ini de ñayii ka
kunda'vi ma,
te ni wa'a de ja ka
jiniñu'u i ma,
te ja va'a ja ndaa sa'a de ma
koo ni-kani ni-jika
nuu Su'si ma.
10 Te maa Su'si ma kúu iya táa
ndikin sáka o ma, te maa ya táa
xtatila ma ja kaa o ma, te suni
maa ya sa'a ja jin ni'i jin tna'a-ka
o, sukan-va'a kuu jin chindee
tna'a o ma, te ja va'a ja ndaa sa'a
o ma sa'a ya ja ndukua'a-ka.
11 Te sukan, te jin koneva'a ni
ndaka ja ka jiniñu'u ni ma,
sukan-va'a ñatuu nawa ka'nu

ndee ja jin chindee ni ñayii ka
jiniñu'u ma, sukan-va'a ja jin sa'a
ni ma, te jin ndakuan-ta'vi kua'a
xeen ñayii ma nuu Su'si ma.
12 Te sukan, te ka jinukuechi ni
nuu Su'si ma, masu yika-ni ja jin
chindee ni ñayii ka kunda'vi ma
kúu chi su'va sukan, te ka
sa'a ni ja kua'a ñayii ma, ka
ndakuan-ta'vi i nuu Su'si ma.
13 Ja jin kuni i sukan ka sa'a
ni ma, te jin ndachiñu'u i Su'si ma
ja sukan ka kandija ni ma te
ka sa'a ni sukan ká'an tnu'u vii
tnu'u va'a Cristo ma, ji'in ja
sukan ka chindee ni tna'a o ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si ma ji'in
ndaka-ka ñayii ma, te ñatuu kuiti
nawa ja'nu ndee ja ka sa'a ka
kuu ni ma.
14 Te ja sukan ka sa'a ni ma, te
maa i chi jin kakan-ta'vi i nuu
Su'si ma ja jin kuu ni, te jin kutoo
xeen ña'a i kuechi ja vii ja va'a
ni skuta'vi ña'a Su'si ma te ni ka
chindee ni i ma.
15 ¡Ka kuta'vi o nuu Su'si ma ja ni
skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a ma,
sukan-va'a kuu jin kutoo tna'a o
te jin chindee tna'a o ma, te ni
masu kuu jin ndaka'an o ndaka
ja sa'a ja kúu ya ja jin kuu o ma!

Káxtnu'u Pablo ma sukan sa'a ndaa sa'a ndija de ja jinukuechi de nuu Su'si ma

10 Te maa sa ja kúu sa
Pablo a, ja maa Cristo ma
iya kuee ini ma te vivii
ká'an ya ma, te jikan-ta'vi sa nuu
ni a, visi ka jani ini jaku ni a ja
ora iyo sa ne'un ni a kuee-ka ini
sa kovaa ora jika-ka iyo sa ma te
ni'i-ka ini sa, ka ka'an ni.
2 Te jikan-ta'vi sa ja nuna jaan
sa te jin koo o nuu ka iyo ni a,
te ma jin sa'a ni ja kuni'i ini sa
nuu ni sukan ka ka'an ni ja kúu
sa a. Vaa jâ jani ini sa ja ndonda
sa nuu jaku ñayii ka jani ini i ja
ka sa'a sa sukan ka kúni yikikuñu
sa a te ñatuu ka sa'a sa sukan
játna ini Su'si ma.
3 Kovaa visi ka iyo sa nuu
yikikuñu sa a, kovaa masu nde
ka sa'a sa sukan ka kuni yikikuñu
sa a.
4 Vaa masu ka kanaa sa sukan ka
kanaa ñayii ñuu ñayivi a sana jin
kundee sa nuu ja ñatuu kúnimani
nuu sa a, su'va maa Su'si ma
táa tnu'u ndee tnu'u ndatnu, te
maa ya chíndee ña'a ja ka kundee
sa nuu ndaka tnu'u ndee tnu'u
ndatnu iyo ñuu ñayivi ya.
5 Te ja maa ya, te ka xnaa sa
ndaka ja ka ka'án ñayii ma ja
ka ja'nu ndee i ja masu jin kuni
ñayii ma Su'si ma, te ndaka ja
u'vi ka jani ini ñayii ma ka xndoo
sa nuu nda'a maa Cristo ma,
sukan-va'a maa ya sa'a ja jin
ndasama janitnuni i ma te jin
kandija i ya ma.
6 Te saña chi ka iyo sa ja kuu jin
sa'a sa ja jin ndo'o jin neni ñayii
ñatuu ka kandija Su'si ma, nuna
jin sa'a jin kuu ndaka-ka ni sukan
kúni Su'si ma.
7 Ka nde'ya ni sukan ka sa'a ka
kuu ñayii ma. Te nú nde ni jini

ja iyo ndija ni ji'in Cristo ma, te
nú sukan jani ini maa ni ja sa'ya
Cristo ma kúu ni, te suni kona'a
ni ja sa'ya tna ya ka kuu sa.
8 Chi vaa kúsii ini sa ja ni taa Iya
Tátnuni ma tnu'u ja tatnuni-ka sa,
te sukan ni taa ya ma, sukan-va'a
chindee ña'a sa ja jin koo va'a-ka
ni nuu ya, kovaa masu ja ni
taa ya tnu'u ja tatnuni-ka sa ma
te sa'a sa ja jin skenaa ni maa ni.
Chukan kúu ja masu kúkan-nuu
sa ja ká'an sa sa'a nuu ni,
9 sukan-va'a jin kuni ni ja masu
xsiu'u ña'a sa kúu ja ká'an ni'i
sa nuu ni nuu carta ni tetniñu
sa ma.
10 Vaa ka iyo ñayii ja ka ka'an i
ja ni'i xeen ká'an sa ja tée sa
nuu carta ma, kovaa ora iyo maa
sa ma chi masu nde ká'an ni'i sa
nuu ni, te masu nde ka ndi ini i
tnu'u ká'an sa ma.
11 Ñayii ká'an sukan ma, te nú ma
ndasa'a i kuenda naxe sa'a naxe
kúu i nuu Su'si ma chi sukan ni
ka'an ni'i sa nuu carta ma, te
suni kuu sa'a sa sukan ora kenda
koo sa nuu ka iyo ni a.
12 Vaa saña chi ñatuu ka kusaa ini
sa ja jin ka'an sa sukan ka ka'an
jaku ñayii ma ja ka ndachiñu'u i
maa i ma te ka ka'an i ja maa i
ka kuu-ka sana in-ka ñayii ma,
vaa masu ñayii ka jani va'a ini ka
kuu i ja ka sa'a i sukan ma.
13 Kovaa saña, masu ja ka
ndachiñu'u sa maa sa kúu ja ka
ndaka'an sa ja ni ka kenda koo sa
nuu ka iyo ni a, nú masu ja maa
Su'si ma tétniñu ña'a nuu kúni
maa ya ma, te chukan kúu ja ni
ka kenda koo sa nuu ka iyo ni a.
14 Saña chi ñatuu jan koo sa nuu
masu iyo ja jin koo sa ma, kovaa
nuu ka iyo ni a chi xinañu'u saña
ni jan koo ja jin kaxtnu'u sa tnu'u
vii tnu'u va'a Cristo ma.
15 Saña chi ñatuu ka kuni sa ja jin
ndachiñu'u sa maa sa nú in-ka
ñayii jâ ni satniñu ma, su'va
saña chi ja ka ndetu sa kúu ja
jin kua'nu-ka ni nuu Su'si ma,
sukan-va'a jin koo jayiñu'u maa
sa nuu maa ni sukan kúni maa
Su'si ma.
16 Te suni sukan jin koo sa jin
kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a
Cristo ma onde jika-ka sana nuu
ka iyo ni a. Kovaa suni másu
jin koo sa nuu jâ ni ka satniñu
siin-ka ñayii ma, sukan-va'a jin
ni'i sa jayiñu'u sa nuu jâ ni ka
satu'va in-ka ñayii ma.
17 Te nú na in kúni ja koo
jayiñu'u i, te va'a-ka ja na koo
jayiñu'u i nuu Iya Tátnuni ma.
18 Vaa masu nde jiniñu'u ja maa
ñayii ma, te ndachiñu'u i maa i,
su'va va'a-ka ja maa Su'si ma, te
ndachiñu'u ña'a ya.

11 Naka va'a ko kuu nuna jin
kanda ni ndaka ja ká'an
káchi sa nuu ni a, visi ka jani ini
ñayii ma ja kuneé sa. ¡Saa vi,
nuna jin kanda ni ja ká'an sa a
chi ja va'a maa ni jin ko kuu!
2 Vaa saña chi ûni kúkueñu ña'a
sa, vaa nasa yukan, te jin skenaa
ni maa ni nuu Su'si ma, vaa ja
kúni sa kúu ja ni-in ja u'vi jin
ko sa'a ni, te jin koo vii jin koo

ndoo ni kivi kaxtnu'u ña'a sa nuu
Cristo ma, sukan kúu in suchi
si'i ja jito vii jito va'a i maa i, te
ndetu i ja kenda suchi tnanda'a
ji'in i ma. Sukan jin ko koto va'a
ni maa ni.
3 Kovaa yu'u sa, nasa yukan, te
xnda'vi tachi ma janitnuni ni a, te
jin kakayata ni nuu nda'a Cristo
o a te jin ndasa'a ni ja u'vi ma,
vaa sukan ni sa'a tachi ma ja vivii
ni ka'an koo ma te ni xnda'vi ti
Eva ma.
4 Vaa ndijin chi nú ni kenda
in-ka ñayii ja sama ká'an i ja
kuu Jesús ma, te ka niniso'o
ni, te ka kandija ni in-ka tnu'u,
kovaa masu Xtumani Ndios iya
ni ka jan-ta'vi ni ma wa'a tnu'u
ka ka'an i ma. Te nú ka kenda
koo ñayii ja ka ka'an i in-ka
tnu'u ja masu tnu'u vii tnu'u
va'a Cristo ma kúu, te vivii ka
jan-ta'vi ni i te ka niniso'o ni
ja ka ka'an i ma, te ni masu ka
ndasa'a ni kuenda.
5 Vaa jani ini sa ja tee ka jani ini
ja tee ni tetniñu ña'a Su'si ma ka
kuu de ma, masu ka jini-ka de
sana saña.
6 Vaa visi saña chi ñatuu kúu
ka'an vivii sa, kovaa jini sa ndaka
ja ká'an Su'si ma. Vaa ndaka
nuu kuan koo sa ma, te ndaka
ja ka sa'a ka kuu sa ma, te ka
jini ñayii ma sukan ká'an tnu'u
Cristo ma.
7 Te ñatuu ni jani ini sa ja maa
sa kúu ñayii kanuu-ka, su'va ni
jatanuu ñukuun ña'a sa maa ni ja
ni kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma nuu ni. ¿Te ka jani ini
ni ja in ja u'vi kúu ja ni kaxtnu'u
sa ma te masu nawa ni jikan sa
ja jin taa ni ma?
8 Su'va in-ka jichi ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si ma, ni ka taa i
xu'un ja kii sa nuu ka iyo ni a, te
kunukuechi sa nuu ni a.
9 Te nuu ni iyo sa nuu ka iyo
ni a, ni iyo ja ni jiniñu'u sa,
kovaa ñatuu ni ka'an sa nuu ni,
sukan-va'a másu taa sa tnundo'o
nuu ni. Vaa ja ni jiniñu'u sa ma
chi ni ka taa tna'a o ni ki koo ñuu
Macedonia ma. Te sukan ko sa'a
sa ja ma taa sa tnundo'o nuu ni.
10 Vaa tnu'u ndaa tnu'u ndija
Cristo ma iyo ji'in sa, te ni ka'nu
ñuu Acaya a masu na in ka'nu
ndee ja masu ni'i sa jayiñu'u
sa ma.
11 ¿Nava'a ká'an sa sa'a? ¿Kuechi
ja masu kútoo ña'a sa? ¡Ña'a!
Vaa Su'si ma jini ja kútoo ña'a sa.
12 Sa'a ko sa'a sa, sukan-va'a
masu kua'a sa tnu'u ja tee ka jani
ini ja maa de ka jini-ka ma, te
jin kani ini de ja inuu ka kuu sa
ji'in de.
13 Vaa tee ya'a chi masu ja ndaa
kúu ja Cristo ma ni tetniñu ña'a.
Te ka xnda'vi ña'a de ja tee ni
tetniñu ña'a Cristo ma ka kuu de,
te ka sakui'na de xu'un ni a.
14 Te kuiti sukan ka sa'a maa de,
vaa onde tachi ma, te xnda'vi i
ñayii ma ja in ángel vivii kúu i.
15 Chukan kúu ja masu ja ko
sanuu o kúu, vaa suni tee ka
jinukuechi nuu tachi ma chi ka
ndane'e de, te ka xnda'vi ña'a de

ja ka jinukuechi de nuu Su'si ma.
Kovaa ja sukan ka sa'a ka
kuu de ma, te sukan ndaxndo'o
ndaxneni-ka ña'a Su'si ma.

Sukan ni ndo'o ni neni Pablo ma ja káxtnu'u de tnu'u Su'si ma

16 In-ka jichi ká'an sa ja ni-in ni
ko kani ini ja kuneé sa, kovaa
nú nde ni jani ini sukan, jin
kuan-ta'vi ni ja ká'an sa ya, visi
na jin kani ini ni ja kuneé sa ma,
sukan-va'a ndachiñu'u tna sa
maa sa vala.
17 Tna'a ja ká'an sa ya, masu
ká'an sa sukan kúni maa Iya
Tátnuni ma, su'va sukan ká'an
ñayii kuneé ma, sukan-va'a kuu
koo jayiñu'u sa ma.
18 Vaa kua'a xeen ñayii ma, ka
ndachiñu'u i maa i ma, sukan ka
jatna ini yikikuñu i ma. Te sukan
tna ndáchiñu'u sa maa sa a.
19 Vaa ndijin, ja ka jani ini ni ja
ka jini ni ma, te ka jan-ta'vi ni
ñayii ñatuu ka jaku'ni ini ma.
20 Vaa ka jan-ta'vi ni tee ka sa'a
ja ka jinukuechi ni nuu de ma.
Te ka sakui'na ña'a de nawa
ka neva'a ni ma, te ka xnda'vi
ña'a de, te ka saxiko ña'a de, te
ka wa'a de in yikinuu ni ma.
21 Ndákukan-nuu maa sa ja
ndáka'an sa sa'a, vaa saña chi
ñatuu ni ka kusaa ini sa ja jin
kakan sa nawa jin chindee ña'a
ni ma. Kovaa ni kenda koo tee
yukan te ni ka xnda'vi ña'a de
ja maa de ka kuu-ka te ni ka
jatanuu ni de, te maa de chi ni
ka sa'a ndeva'a ña'a de.
Kovaa vitna te ká'an sa ja in
ñayii kanuu kúu sa, visi masu
maa sa iyo ja ka'an sa sukan.
22 ¿Ka ka'an de ja ka ndanuu-ka de
kuechi ja ka ka'an de sa'an
hebreo ma? Saña tna chi ká'an
sa sa'an yukan. ¿Ka ka'an de
ja ñayii ka ndanuu ka kuu de,
kuechi ja ñayii ñuu Israel ma
ka kuu de ma? Suni ñayii ñuu
yukan kúu tna sa. ¿Ka ka'an de
ja sa'ya tata Abraham ma ka
kuu de? Saña tna chi sa'ya tata
Abraham ma kúu sa.
23 ¿Ka ka'an de ja tee ka
jinukuechi nuu Cristo ma
ka kuu de? Te saña tna chi
jinukuechi-ka sa nuu Cristo ma.
(Ja ká'an sa sa'a chi ká'an sa
sukan ká'an in ñayii ni ndunee,
vaa masu maa sa iyo ja ndaka'an
ja kuu maa sa.) Vaa satniñu-ka
sa sana tee yukan, te kua'a-ka
jichi ni ka kani ña'a tee ka
netniñu ma, te kua'a-ka jichi ni
yinee sa vekaa ma, te kua'a-ka
jichi ni iyo yika sa ja jin ka'ni
ña'a i,
24 vaa nuu ñayii judío o a chi
u'un jichi ni ka kani ña'a de, te in
jichi in jichi ma, oko ja'un kuun
(39), oko ja'un kuun (39) jichi
ni ka kani ña'a de ji'in ñií ja ka
ke'en de ñayii ma.
25 Te uni jichi ni ka kani ña'a de
ji'in yutnu xii, te in jichi ni ka
wa'a yuu ña'a i, te uni jichi ja
vala-nka te skenaa sa maa sa nuu
mar ma, te in jichi ma chi in

jakuaa te in nduu kua'an vee sa
nuu mar ma ni yo kuu sa.
26 Te kua'a jichi ni iyo yika sa
ichi kua'an sa ma, kúu yute ma,
xi nuu kui'na ma, xi nuu ñayii
ñuu sa ma, xi nuu ñayii masu
ñuu judío ma. Te suni ni iyo yika
sa ini ñuu ma ja jin sa'a ndeva'a
ña'a ñayii ma, ji'in nuu ñatuu
kuiti nawa iyo ma, ji'in nuu ñayii
ka sa'a tnu'u ja sa'ya Su'si ka
kuu i ma.
27 Ni yo ndo'o, ni yo neni sa, ni
yo satniñu sa, ni yo kuita sa, te
kua'a jichi ñatuu ni yo kixi sa
jakuaa ma, te ni yo kokon, ni
yo yichi sa, vaa ñatuu nawa kaa
sa ma, te ni yo kuvijin sa, vaa
ñatuu na sa'ma sa ma.
28 Te masu cha'a-ni chi ndí ini
xeen sa nawa ka ndo'o ka tna'a
ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma ja ka iyo i ndaka ñuu ma.
29 Vaa nú na in ku'u in kue'e ma
chi kuenda tnu'u ja maa sa
ku'u. Vaa nú na in na sa'a ja
ndakakayata in tna'a o ma chi
saña chi kúxii xeen ini sa ja
sukan ni sa'a i ma.
30 Te nú iyo nde a kuu
ndachiñu'u sa maa sa, su'va
ndáchiñu'u sa maa Su'si ma vaa
maa ya ni chindee ña'a, vaa kua'a
ja masu jini sa naxe sa'a sa ma.
31 Te maa Su'si, Yuva Jesucristo
iya tátnuni nuu o a, iya iyo
ja ndachiñu'u o ya ni-kani
ni-jika ma, jini ya ja masu xnda'vi
ña'a sa.
32 Vaa ñuu Damasco ma, tee
kúu gobiernu ñuu yukan ma,
ja jinukuechi de nuu rey kúu
Aretas ma, ni yo jito ñukuun de
ichi nuu kívi o ñuu yukan ma,
sukan-va'a tnii ña'a de.
33 Kovaa ni ñunee sa in nuu
chika ma, te ni ka nune'e ña'a
tna'a o ma ichi ventana ve'e
kátuu yu'u ñuu ma, te ni kaku sa
nuu nda'a tee yukan ma.

Ni wa'a Su'si ma tnu'u ja xndo'o xneni tachi ma Pablo ma

12 Ja ndaa kúu ja masu
va'a-ni ja ndachiñu'u sa
maa sa, kovaa iyo ja ndaka'an
sa ja ni kaxtnu'u Iya Tátnuni ma
nuu sa, nuu ni jini nuu sa ma
naxe kúni ya ja jin jaku'ni ini
o ma.
2 Jini sa in tee ja jinukuechi de
nuu Cristo o a, jâ iyo uxi kuun
kuiya ma, te ni ndone'e ña'a
Su'si ma onde andivi ku-uni ma,
te masu jini sa nú ni ja'an de ji'in
yikikuñu de ma xi ña'a, kovaa
maa Su'si ma chi jini ya.
3 Te jini sa tee yukan, kovaa
masu jini sa nú ni iyo de ji'in
yikikuñu de ma xi ña'a, kovaa
maa Su'si ma chi jini ya,
4 ja ni kaa de onde nuu nani
paraíso ma, te yukan, te ni
jiniso'o de tnu'u ni ka'an Su'si ma
ja iyo yu'u ma, te ni-in ñayii
masu kuu ka'an i tnu'u yukan.
5 Saña chi kuu ndaka'an sa ja
ni sa'a Su'si ma ji'in tee yukan,
kovaa ja ndaka'an sa ja kuu maa
sa masu kúu. Ja kuu ndaka'an

sa kúu ndaka ja masu kúu sa'a
sa ma.
6 Nú kúni sa chi kuu ndaka'an
sa sukan sa'a Su'si ma ji'in sa,
sukan-va'a koo jayiñu'u sa, chi
vaa ja ndaa kúu. Kovaa masu
nawa ndaka'an sa nawa sa'a sa,
sukan-va'a ñayii nde'ya ña'a ma
ji'in ñayii niniso'o ja ká'an sa ma,
te ndaka'an maa i nú ja va'a kúu
ja sukan sa'a sukan kúu sa ma.
7 Te ñatuu ni kachi Su'si ma ja
ko sa'a vixi sa maa sa ja jini-ka
sa kuechi ja sukan ni kaxtnu'u
Su'si ma kua'a ja vii ja va'a onde
sukun ma. Te chukan kúu ja ni
wa'a Su'si ma tnu'u ja tachi ma,
xndo'o xneni ña'a i, kuenda
tnu'u ja in iñu kani xeen ni kivi
yikikuñu sa a te sa'a ndeva'a
ña'a i.
8 Te ja sukan ndo'o neni sa ma,
ja ni kuu uni jichi ni jikan-ta'vi
sa nuu Iya Tátnuni ma ja na
xtandiyo ya i te máko xndo'o
xneni-ka ña'a i.
9 Kovaa Iya Tátnuni ma, ni
ka'an ya: “Masu nawa jiniñu'u-ka
ni, vaa jâ ni skuta'vi ña'a sa ja
vii ja va'a ma, chukan kúu ja
ni'i ni ndaka nawa jiniñu'u-ka
ni ma. Vaa ora jani ini ni ja
masu kuu-ka nawa sa'a ni ma, te
maa ora yukan-ni, te kua'a-ka ja
chindee ña'a sa ja sa'a ni ma”,
kúu ya ká'an ya. Chukan kúu ja
kúsii ini xeen-ka sa, vaa masu
kúu nawa sa'a maa in-ni sa ma,
te chukan kúu ja maa tnu'u ndee
tnu'u ndatnu Cristo ma koo ini
anua sa a, sana kuu sa'a sa nawa
kúni Su'si ma ja sa'a sa ma.
10 Te kúsii ini sa ja ñatuu nawa
kúu sa'a sa ja maa-ni sa ma.
Te kúsii ini sa ora ka ka'an
ndeva'a i nuu sa ma, ji'in ora
nawa jiniñu'u sa ma, ji'in ora ka
sondikin ña'a i ma, ji'in ora ndí
ini xeen sa ma. Vaa ora jini sa ja
ñatuu nawa kuu sa'a sa ma, te
ora yukan, te ndáni'i-ka sa tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ja kuu sa'a
sa ma. Te ndaka kánda sa, vaa
kútoo sa Cristo ma.
11 Ni sa'a neé sa maa sa ja ni
ndachiñu'u sa vala maa sa, vaa
maa ni ni ka xtetuu ña'a, vaa
masu nde ni ka ndakunitnuni ni
ndaka nawa sa'a nawa kúu tna
sa ma. Vaa visi ñatuu nawa kúu
sa nuu Su'si ma ka jani ini ni,
kovaa masu ka ndanuu-ka tee
ka ka'an maa de ja Cristo ma ni
tetniñu ña'a ma sana saña.
12 Vaa ni ndo'o ni neni sa, te ni
kanda sa. Te ni ka iyo seña ji'in
milagru nuu ka iyo ni a ja ni sa'a
Su'si ma, te chukan kúu tna'a ja
ka kaxtnu'u ja in tee ni tetniñu
Cristo ma kúu sa.
13 Vaa ndeva'a-ni nuu ni ja'an sa
ja ni kaxtnu'u sa tnu'u Su'si ma
chi ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si
o a chi ni ka yo chindee ña'a i.
Te yika-ni ja ndijin kúu ja ñatuu
nawa ni jikan sa ja jin chindee
ña'a ni. Te jin sakanu ini ña'a ni,
nú ni sa'a sa ja ni ka kuxii ini
ni ma.

Pablo ma, káxtnu'u de ja ki'in de ñuu Corinto ma in-ka tuku jichi

14 Jâ iyo tu'va sa ja jaan sa nuu
ka iyo ni a ja ku-uni jichi a, te
másu ko jin ko ndi ini ni ja nawa
jin taa ni, vaa masu ndúku sa ja
nawa jin taa ni chi ja ndí ini-ka
sa kúu ja jin koo va'a maa ni.
Vaa ndijin chi ka jini ni ja sa'ya
sa ka kuu ni, te masu nawa jin
ko ndi ini ni ja nawa jin taa ni ja
kúu sa yuva ni ma. Vaa sukan
kúu o ji'in sa'ya o ma, ja maa o ja
kúu o yuva i ma ko ndi ini nawa
jiniñu'u sa'ya o ma.
15 Te maa sa chi sii ini xeen
kuatniñu sa ja neva'a sa a ja jin
kuu ni, te visi na xndo'o-ka sa
maa sa ja jin kuu ni kuechi ja
kútoo ña'a sa a. Vaa ja ndaa kúu
ja kútoo xeen-ka ña'a sa, te maa
ni, visi ma jin kutoo xeen ña'a ni.
16 Kúkanu ini sa ja jin kuan-ta'vi
ni ja ká'an sa ya, vaa masu nawa
ni kuni sa ja jin taa ni, kovaa ka
iyo jaku ni a ja ka jani ini ni ja
jini xeen sa naxe xnda'vi ña'a sa
te jin taa ni xu'un ni ma.
17 ¿Xi ni jatniñu sa in tee ni
tetniñu sa ma ja xnda'vi ña'a sa
te ni'i sa xu'un ni ma? Chi ñatuu.
18 Ni jikan-ta'vi sa nuu Tito ma
ja kuan koo de ji'in in-ka ñani
o ma nuu ka iyo ni a. ¿Ni xnda'vi
ña'a Tito ma? ¿Xi masu inuu-ni
ka jani ini sa ji'in de? ¿Xi masu
inuu-ni ichi ka jika sa ji'in de?
19 ¿Ja sa'a vivii ká'an sa a,
ka jani ini ni ja sa'a-ni-nka
sa kúu, sukan-va'a na ya'a na
kuita-ni-nka ja ni ndaka'an-so'o
sa nuu ni ma? Ña'a. Vaa ni-yu'u
ni-ini sa ká'an sa, te jini maa
Su'si ma. Te ja maa Cristo ma, te
ka ka'an vii ka ka'an va'a sa nuu
ni, vaa ka kutoo ña'a sa, te ka
kuni sa ja jin koo va'a-ka ni nuu
Su'si ma.
20 Kovaa ja ndí ini sa kúu ja nuna
jaan sa jan koto ña'a sa ma,
te ma ndani'i sii ini ña'a sa sukan
kúni sa ja jin koo sii ini ni nuu
Su'si ma. Te maa ni, ma jin koo
sii ini ni ja jin kuni ña'a ni ma.
Vaa ndí ini sa ja nasa yukan,
te ka skiti ini tna'a ni, xi ka
kukueñu ini nuu tna'a ni, xi ka
kanaa ni, xi ka jani ini ni ja maa
ni ka kuu-ka ma, xi ka ka'an u'vi
nuu tna'a ni, xi ka ka'an tnu'u
tna'a ni ma, xi ka sa'a neé ka sa'a
uun-nka ni ma.
21 Vaa ndí ini xeen sa ja nuna
jaan sa ma, te sa'a Su'si ma
ja ndakukan-nuu sa nuu ya ja
kuechi ni ma, xi saa konda'yu sa
ja kuechi in jichi ni a, ja jâ ni
kuu kii ja ka ndiso kuechi i ma,
vaa ka ndasatne'e i maa i ma nuu
ja u'vi ma, te ka kivi nduu ka
kivi ni'i-ni i ji'in ñayii ñatuu ni
ka tnanda'a ji'in i ma, te ñatuu
nde ka ndakani ka ndaka'vi ini i
ja u'vi ka sa'a i ma sukan-va'a
ndasakanu ini ña'a Su'si ma.

13 Cha'a kúu ja ku-uni jichi
ja jaan sa nuu ka iyo ni ja
ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, te
jin ndasa'a ndaa o ndaka naxe
ka sa'a ka kuu ni a, te onde uu

xi uni ñayii jin ndaka'an naxe
iyo ma, sana kundaa.
2 Ká'an sa nuu ñayii ni ka
ndakuiso kuechi i ma ji'in nuu
ndaka ni a, vitna ja ñatuu jaan-ka
sa nuu ka iyo ni a, te ndaxndaku
ini ña'a sa sukan ni ka'an sa nuu
ni jaan sa ja ku-uu jichi ma. Vaa
nuna jaan sa a chi ûni kene'e sa i
nuu ka iyo ni a, onde nú ni ka
ndakani, ni ka ndaka'vi ini maa i
nuu Su'si ma.
3 Vaa ka nduku ni nú ndija ja maa
Cristo ma ni taa tnu'u ká'an sa a.
Kovaa jin kona'a ni ja maa ya
ká'an ja ká'an sa a, te masu ká'an
kuee ya nuu ni chi ká'an ni'i ya,
te ûni satniñu ya ji'in tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ya ma nuu ka iyo
ni a.
4 Visi ni ndakaa ya nuu krusi ma
kuenda tnu'u ja ñatuu na tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ya ma, kovaa
téku ya ji'in tnu'u ndee tnu'u
ndatnu maa Su'si ma. Te suni
sukan ka ndo'o ka neni sa ja ka
ndikin sa ya a, kovaa ja maa
tnu'u ndee tnu'u ndatnu maa
Su'si ma, te ka iyo sa nuu nda'a
Cristo ma, te jin koteku sa, te jin
kunukuechi sa nuu ni a.
5 Jin ndasa'a maa ni kuenda, te
jin ndakototnuni ni maa ni nú
ka iyo va'a ni nuu Su'si ma te
ka kukanu ini va'a ni ya. ¿Xi
ñatuu ka ndasa'a ni kuenda ja
Jesucristo ma ka iyo ji'in ni?
¿O xi ñatuu ka iyo va'a ni nuu
Su'si ma?
6 Kovaa saña chi ka kukanu ini sa
ja jin ndakunitnuni ni ja saña chi
ka iyo va'a sa nuu Su'si ma.
7 Te saña chi ka jikan-ta'vi sa nuu
Su'si ma ja másu ko jin sa'a ni
ni-in ja u'vi, kovaa masu kuechi
ja ka kuni sa ja jin koo va'a-ka
maa sa nuu Su'si ma kúu ja ka
jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma chi
ña'a. Su'va ja ka kuni sa kúu ja
jin sa'a ni ja va'a nuu Su'si ma,
sukan-va'a ma jin skenaa ni maa
ni.
8 Vaa masu kuu ja masu jin ko
sa'a ni sukan ká'an tnu'u ndaa
tnu'u ndija Su'si o a chi kuiti nini
ja ûni jin ko sa'a ni sukan ká'an
tnu'u Su'si o a, sukan-va'a jin
kundee o nuu ja u'vi ma.
9 Te chukan kúu ja ka kusii ini sa,
vaa ora ka kuxii ka kunda'vi ini
sa ja ni kenda in tnundo'o ma,
te ndijin chi ka iyo-ka tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ni ma. Te ka
jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja ûni
jin konukuiñi va'a jin konukuiñi
ndaa ni nuu ya ma.
10 Te chukan kûu ja tee sa
sa'a vitna ja iyo jika-ka sa a,
sukan-va'a kivi koo sa nuu ka
iyo ni a, te masu ka'an ni'i
xeen-ka sa. Vaa Iya Tátnuni ma,
ni taa ya tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ja tátnuni sa nuu ni a, kovaa
masu ja sa'a sa ja jin skenaa ni
maa ni kúu chi su'va ja jin koo
va'a-ka ni nuu Su'si ma kúu ja
ndaka'an-so'o sa nuu ni sa'a.

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Corinto ma

11 Te chukan kúu ja ndijin ja ni
ka nduu o sa'ya Su'si ma, jin koo
sii ini ni, te jin koo va'a-ka ni nuu
Su'si ma, te jin ndaka'an-mani
tna'a ni, te in-ni ja jin kani ini ni,
te jin koo mani ni. Te maa Su'si
iya kútoo ña'a ma iya sa'a ja jin
koo mani o ma, koo ya ji'in ni.
12 Jin ndakua'a tna'a ni nchuxi
ndi-in ndi-in ni ja ka kuu ni ñayii
jâ ni ka xndoo ja u'vi ma.
13 Te ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña
ndaka ñayii ka iyo ji'in sa ya'a ja
ni ka nduu i sa'ya Su'si o a ja ni
ka xndoo i ja u'vi ma.
14 Te Jesucristo iya tátnuni nuu
o a, na skuta'vi ña'a ya ja vii ja
va'a, sukan kútoo ña'a Su'si ma.
Te kóo Xtumani Ndios ma ji'in
o, te sa'a ya ja jin ketna'a ini o
ji'in ya. Te sukan kó kuu.

Carta ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Galacia ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Galacia ma

1 Saña kúu Pablo tee ni
tetniñu ña'a Jesucristo ma,
te ni masu ni-in ñayii ni
tetniñu ña'a, nú masu ja
maa Jesucristo iya ni ji'i
nuu krusi ma, ji'in maa
Yuva ya Su'si iya ni ndaxteku
Jesucristo ma.
2 Te ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si o a ja ka iyo sa ji'in i a, ka
tetniñu sa tnu'u ya'a nuu ni ja
ka ndatna'a ni ndaka ñuu ka iyo
ñuu Galacia a.
3 Yuva o Su'si ma, ji'in Jesucristo
iya tátnuni nuu o a, na skuta'vi
ña'a ya ja vii ja va'a, te jin koo
mani ni.
4 Te maa Jesucristo ma kúu
iya ni wa'a tnu'u ja ni ka ja'ni
ñayii ma ya nuu krusi ma, te
onde sukan ni sa'a ya ma, te ni
ka naa kuechi o ma, sukan-va'a
jin kaku o nuu ja u'vi ma, te ma
jin ko sa'a-ka o ja u'vi ka sa'a
ñayii ñuu ñayivi a vitna a, vaa
sukan ni kúu ini maa Yuva o
Su'si ma.
5 Te nuu maa ya na koo jayiñu'u
ni-kani ni-jika. Te sukan kó kuu.

Ñatuu na in-ka tnu'u vii tnu'u va'a, nú masu ja maa in-ni tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma

6 Ja'an-nka ini sa ja ni jini sa
ja masu kua'a-ni kivi, te ni ka
jikayata ni nuu iya ni ndakana
ña'a ma. Te vitna, ja onde ja maa
Jesucristo ma, te ni skuta'vi ña'a
Su'si ma ja vii ja va'a a, kovaa
vitna, su'va ni ka ndandikin
ni in-ka tnu'u ja sama ni ka
kaxtnu'u i ma.
7 Kovaa masu iyo in-ka tnu'u
Su'si a chi su'va ka iyo jaku ñayii
ja ka sakanuu i tnu'u vii tnu'u
va'a Cristo ma, te sukan, te ka
sa'a i ja ka ndi ini-ka ni ja nú
ndija ja sukan ká'an tnu'u ndaa
tnu'u ndija Su'si a.
8 Kovaa jin kona'a ni ja nú nde sa
xi in ángel onde andivi ma, te
jin xsama sa sukan ká'an tnu'u
vii tnu'u va'a Su'si a ja ni ka
kaxtnu'u sa xinañu'u ma te jin
ndakaxtnu'u sa siin-ka tnu'u
chi ka iyo maa sa ja jin chunaa
xeen-ka sa nuu Su'si ma.
9 Sukan ni ka'an sa onde
xi'na-ka ma, te vitna ndáka'an
tuku sa: Nú na in xsama kaxtnu'u i
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
sana sukan ni ka jini ni onde
xinañu'u ma, te iyo maa i ja

chunaa xeen-ka i nuu Su'si ma ja
sa'a i sukan ma.
10 ¿Na in xi-nuu ndúku sa ja jin
ka'an i ja vii ja va'a ja kuu sa?
¿Nuu ñayii a xi nuu Su'si ma? ¿Xi
ndúku sa ja sa'a sa ja jin jatna ini
ñayii ma? Ña'a. Chi nute sukan
sa'a sa ja jin ka'an vii jin ka'an
va'a ñayii ma ja kuu sa ma chi
masu in ñayii jinukuechi nuu
Cristo ma kúu sa ja sa'a sa sukan.

Sukan ni jinukuechi Pablo ma ja ni kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma

11 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si ma, jin kona'a ni ja tnu'u
vii tnu'u va'a Su'si ma ja ni
kaxtnu'u sa ma, masu sukan jani
ini ñayii ma ni kaxtnu'u sa.
12 Vaa masu ni ni'i sa xi ni
kutu'va sa nuu in ñayii ma chi
maa Jesucristo ma ni kaxtnu'u
sukan ká'an sa a.
13 Vaa jâ ka jini ni sukan ni yo
sa'a, ni yo kuu sa ma, nuu ni
yo ndikin sa sukan ka kaxtnu'u
ñayii judío ma, te ni yo sondikin
xeen sa ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma, te ûni ni yo kuni sa ja
xnaa sa i tiempu yukan.
14 Vaa nuu ni yo ndikin sa sukan
ka kaxtnu'u ñayii judío ma, ni yo
kunuu maa sa nuu tna'a sa suchi
inuu ji'in sa ma, te ni yo ñu'u
xeen ini sa ja ko sa'a sa ndaka
sukan ni ka yo jinindija yuva
sa ma ja sukan ko sa'a ko kuu o
nuu Su'si ma.
15 Kovaa Su'si ma, ni sa'a siin
ña'a ya onde chii si'i sa ma, vaa
ja va'a xeen ini ya ma, te ni kana
ña'a ya ja skuta'vi ña'a ya ja vii
ja va'a. Te nuu ni kenda kivi ja
ni jani ini ya ma,
16 te ni kaxtnu'u ya Sa'ya ya
Jesucristo ma, sukan-va'a
kaxtnu'u sa nuu ñayii masu judío
ka kuu i ma na in kúu ya ma. Te
ora yukan, masu ni jikan-tnu'u sa
nuu ni-in ñayii ma chi ni kukanu
ini sa ja maa ya kaxtnu'u nawa
sa'a sa ma.
17 Te ni masu ni ja'an sa ñuu
Jerusalén ma nuu ka iyo tee
ni tetniñu ya xi'na-ka sana
saña ma. Su'va ni ja'an sa ñuu
Arabia ma, te saa ni ndii tuku sa
ñuu Damasco ma.
18 Sani te ni ya'a uni kuiya ma,
saa ni ja'an sa ñuu Jerusalén ma
ni jan koto sa Pedro ma. Te ni
iyo sa ji'in de ja'un kivi.
19 Kovaa masu nde ni jini sa ni
in-ka tee ni tetniñu ya ma chi
yika-ni ja Jacobo ñani maa Iya
Tátnuni ma.
20 Te tna'a ja tée sa nuu ni a, jini
Su'si ma ja ja ndaa kúu te masu
xnda'vi ña'a sa.
21 Sani te ni ja'an sa ñuu Siria ma
ji'in ñuu Cilicia ma.
22 Kovaa ñuu Judea ma, masu na
in ni yo jini ña'a nuu ka ndatna'a
ñayii ni ka nduu sa'ya Cristo a.
23 Yika-ni ja ni ka yo jiniso'o i
ja ni ka yo ka'an ñayii ma sa'a:
“Tee ni yo kuni ja xnaa de tnu'u
vii tnu'u va'a Su'si o a te ni
yo sondikin ña'a de yo'o ja ka

kandija o tnu'u vii tnu'u va'a
káxtnu'u Jesucristo ma, vitna,
te maa de ndákaxtnu'u tnu'u vii
tnu'u vaa Su'si o a."
24 Te ja kuechi ja sa'a sa vitna a,
vaa jâ ni ndaxsama ña'a Su'si ma,
te ka ndachiñu'u xeen i ya.

2 Sani te ja ni ya'a uxi kuun
kuiya ma, te ni ja'an tuku
sa ñuu Jerusalén ma ji'in
Bernabé ma, te ni jeka sa Tito a,
te ni ja'an sa ji'in de.
2 Sukan ni kaxtnu'u maa Su'si ma,
te ni ja'an sa, te ni ndaxtutu
siin sa tee ka kaxtnu'u tnu'u
Su'si a, te ni ndakaxtnu'u sa
nuu de sukan káxtnu'u sa tnu'u
vii tnu'u va'a Su'si a nuu ñayii
masu judío ka kuu i ma, te na
jin ndaka'an de nú va'a-ni iyo,
sukan-va'a ndaka tniñu sa'a sa
nuu Su'si a, te kéndoo va'a i.
3 Kovaa ni a Tito tee ka chindee
tna'a ji'in sa ka kaxtnu'u sa tnu'u
Su'si o a, ja masu in tee judío
kúu de a, masu ni ka xtetuu i de ja
jakitnuni de, vaa maa Cristo ma
ni sa'a ja ni ka ndayaa o nuu
sukan ka sa'a o ve koo o ma.
4 Kovaa ni yo jan koo yu'u tee
ja ka sa'a de tnu'u ja ni ka
nduu tna de sa'ya Su'si ma,
sukan-va'a jin koto yu'u ña'a de
nú ka ndikin-ka o sa'a o sukan
ni tatnuni Moisés ma, vaa ka
kuni de ja jin xtetuu ña'a de ja
sukan-ni jin ko sa'a-ka o.
5 Kovaa ni a vala masu ni ka wa'a
sa tnu'u ja jin ko sa'a sa sukan ka
kuni de ma, sukan-va'a tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si o a, te jin jaku'ni
ndaa ini ni, te sukan ká'an ma jin
ko sa'a ni.
6 Kovaa tee ni ka yo jani ini i ja
ka ndanuu-ka de ma, vaa ni a in
tnu'u jaa ñatuu ni ka kaxtnu'u de
nuu sa a. (Kovaa nawa ni ka yo
sa'a, ni ka yo kuu maa de onde
xi'na-ka ma masu ndí ini-ka sa.
Vaa nuu Su'si ma chi inuu-ni ka
kuu ndaka o.)
7 Su'va ni ka ndakunitnuni de ja
maa Su'si ma ni tatnuni nuu sa
ja kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a ya ma nuu ñayii masu judío
ka kuu i ma, sukan ni tatnuni ya
nuu Pedro ma ja kaxtnu'u de nuu
ñayii judío ma.
8 Vaa maa iya ni tetniñu Pedro ma
ja kaxtnu'u de nuu ñayii judío ma,
suni maa ya ni tetniñu ña'a ja
ki'in sa nuu ñayii masu judío ka
kuu i ma.
9 Te chukan kúu ja Jacobo ma,
ji'in Cefas ma, ji'in Juan ma,
tee ni sunkani ña'a Su'si ma
ja jín ko koto de ñayii ni
ka nduu sa'ya ya ma, ni ka
ndakunitnuni de ja vii ja va'a
ni skuta'vi ña'a Su'si ma, te ûni
ni ka taa de nda'a de ma ja kuu
seña ja ni ka kendoo ini de ja
in-ni tniñu ka sa'a sa ji'in de,
sukan-va'a saña, te jin koo sa nuu
ñayii masu judío ka kuu i ma, te
maa de jin kaxtnu'u nuu ñayii
judío ma.
10 Yika-ni ja ni ka jikan-ta'vi de
nuu sa kúu ja másu ko jin ndunaa
sa ñayii ka kunda'vi-ka ma. Te
chukan kúu ja ni ndi ini xeen sa
ja sa'a sa sukan.

Pablo ma, ni ndaka'an-so'o de nuu Pedro ma nuu ka iyo de ñuu Antioquía ma

11 Kovaa nuu ni jaan Pedro ma
ñuu Antioquía ma, te ni
ndaka'an-so'o sa nuu de, vaa jiso
kuechi de ja sa'a de sa'a ma.
12 Vaa nuu ñatuu ki koo-ka ñayii
ni tetniñu Jacobo ma chi ni
yo jaa kaa Pedro ma xita ji'in
ñayii masu judío ka kuu i ma.
Kovaa nuu ni kija koo de ma, te
Pedro ma chi ni yo kusiin, ni yo
kusu'va de, kuechi ja yu'u de tee
judío ma.
13 Te ja sukan ni sa'a siin
Pedro ma maa de ma, te sukan
ni ka sa'a tna ndaka-ka tee judío
ka iyo yukan. Te onde tee kúu
Bernabé ma, ni ka kundee de
ja ni sa'a tee ma sukan. Te
ni-in de masu ni ka sa'a sukan ka
ka'an de ma, ja inuu-ni ka kuu
ndaka o nuu Su'si ma.
14 Kovaa nuu ni jini sa ja masu
ka jika ndaa de sukan ká'an
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, te
ni jiña'a sa Pedro ma nuu ndaka
ñayii ka iyo ma: “Ndijin ja kúu
ni judío a te jâ ni jaku'ni ini ni ja
másu ko sa'a-ka ni sukan ka kuu
ñayii judío ma, vaa ora iyo ni
nuu ka iyo ñayii masu judío ka
kuu i ma, te sa'a ni sukan kúni
Su'si ma, te vitna ¿nava'a xtetuu
ni ñayii masu judío ka kuu i ma
ja jin ko sa'a-ka i sukan ka sa'a
ka kuu-ka ñayii judío ma?
15 ’Yo'o chi ñayii judío ka kuu
o onde nuu ni ka kâku o ma, te
masu ka jiso kuechi o sukan ka
jiso kuechi ñayii masu judío ka
kuu i ma.
16 Kovaa ka jini o ja ñayii ma,
visi na sa'a i sukan ni tatnuni
Moisés ma, masu kuu ka'an
Su'si ma ja in ñayii sa'a ja va'a
ja ndaa kúu i. Vaa ñayii kándija
Jesucristo ma-ni kúu ñayii sa'a
ja va'a ja ndaa ká'an ya. Te yo'o
chi ni ka kandija o Jesucristo ma,
sukan-va'a ka'an maa Su'si ma ja
ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ka
kuu o ja ka kandija o Cristo ma,
te masu ja kuechi ja ni ka sa'a
o sukan ni tatnuni Moisés ma
kúu, chi ña'a. Vaa masu ni-in
ñayii ma, ja kuechi ja ni sa'a i
sukan ni tatnuni Moisés ma, te
ka'an Su'si ma ja ko kuu i in
ñayii sa'a ja va'a ja ndaa”, kúu
sa jiña'a sa Pedro ma.
17 Te nú ka ndi ini o ja Cristo ma,
te ka'an ya ja ñayii ka sa'a ja
va'a ja ndaa ka kuu o nuu ya, te
¿naku jin ka'an tna ñayii ma ja
ñayii ka jiso kuechi ka kuu o?
Vaa nú sukan, te ¿Cristo ma kúu
iya sa'a ja jin kuiso kuechi o?
Ña'a. Vaa masu sukan iyo.
18 Vaa nú in ja jâ ni xnaa sa ma,
te ndasa'a tuku sa in-ka jichi ma
chi maa sa sa'a ja ndakuiso
kuechi sa in-ka jichi tuku ma.
19 Saña chi kuenda tnu'u ja in
ñayii ni ji'i kúu sa nuu tnu'u ni
tatnuni Moisés ma, vaa ñatuu ni
kundee sa sa'a sa sukan ká'an ma.
Kovaa nuu ni jini sa tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma, te kuenda

tnu'u ja ni ndateku sa ja ko sa'a
sa sukan kúni Su'si ma.
20 Chukan kúu ja kuenda tnu'u ja
ni ndakaa sa ji'in Cristo Jesús ma
nuu krusi ma, te masu téku-ka
maa sa chi maa Cristo iya ni
ndateku ma iyo ini anua sa a, te
ndaka ja tátnuni Su'si ma ja sa'a
ja kuu sa ja iyo sa ñuu ñayivi a,
te kúu sa'a sa, vaa kúkanu ini
sa Cristo Sa'ya Su'si ma, iya ni
wa'a tnu'u te ni ka ja'ni i ya nuu
krusi ma, vaa kútoo ña'a ya ma,
te ni chunaa ya nuu tniñu o ma.
21 Masu saxiko sa ja vii ja va'a
ni skuta'vi ña'a Su'si ma. Vaa
nute ni kundee ja ni tatnuni
Moisés ma sa'a i ja nduu o ñayii
sa'a ja va'a ja ndaa ma chi masu
nde jiniñu'u ja ni ji'i Cristo ma
nuu tniñu o ma.

Ni ka xndoo ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Galacia ma Xtumani Ndios ma, te ni ka ndakatanuu i tnu'u ni tatnuni Moisés ma

3 Ndijin ja ka kuu ni ñayii ñuu
Galacia a, ¡ñatuu ka ndasa'a
ni kuenda! ¿Na in ni xnda'vi ña'a
ja ni ka xndoo ni tnu'u ndaa
tnu'u ndija Su'si ma? ¡Te vitna ja
ñukuun ñukuun ni ka kaxtnu'u
sa nuu ni sukan ni ndo'o ni neni
Jesucristo ma nuu krusi ma ja
kuechi o ma!
2 Cha'a kúu ja kúni sa ja jin ka'an
ni naxe ka jani ini ni. ¿Ni ka
kuta'vi ni Xtumani Ndios ma
ja kuechi ja ka sa'a ni sukan ni
tatnuni Moisés ma, xi kuechi ja ni
ka kandija ni tnu'u vii tnu'u va'a
Jesucristo ma te ni ka kukanu ini
ni ya ma?
3 ¿Te ñatuu ka jaku'ni ini ni?
Xinañu'u ni ka jan-ta'vi ni
Xtumani Ndios ma iya chíndee
ña'a ja ni ka ndani'i ta'vi ni ma.
¿Te vitna, te ka jani ini ni ja kuu
jin sa'a maa ni ja jin ndani'i ta'vi
ni?
4 ¿Ni ka xndo'o ka'a, ni ka xndo'o
xiko ni maa ni ja ni ka sa'a
ndeva'a ña'a ñayii ma kuechi ja
ni ka ndani'i o ichi ndaa ma? Vaa
ña'a, vaa masu jin xndoo ni Su'si
o a.
5 Vaa maa ya ni taa Xtumani
maa ya ma te ni sa'a ya milagru
ne'un ni a. ¿Ni sa'a ya milagru ma,
kuechi ja ni ka sa'a ni sukan ni
tatnuni Moisés ma, xi kuechi ja
ni ka kandija ni tnu'u vii tnu'u
va'a Cristo ma ja ni ka kaxtnu'u
sa nuu ni ma?

Sukan ni skuiso Su'si ma nuu tee nani Abraham ma

6 Abraham ma chi: “Ni
kandija de ja ká'an Su'si ma, te
ni sa'a de sukan kúni ya ma, vaa
ni kukanu ini de ya ma, te ni
ndaka'an, ni ndakachi ya ja in
tee sa'a ja va'a ja ndaa kúu de.”
7 Chukan kúu ja jin kona'a ni
ja ñayii ka kandija Su'si ma chi
sa'ya tata Abraham ma ka kuu
tna i, vaa ka sa'a ka kuu i sukan
ni yo sa'a de ma.

8 Su'si ma onde xinañu'u ma jâ
jini ya sukan sa'a ya ja jin kuu
ñayii masu judío ka kuu i ma,
ja nuna jin kukanu ini i ya te
jin sa'a i sukan kúni ya ma,
te ndaka'an ya ja ñayii ka
sa'a ja va'a ja ndaa ka kuu i.
Te ni kaxtnu'u ya tnu'u vii
tnu'u va'a ma nuu tee kúu
Abraham ma, te jiña'a ya: "Ja
maa ni te jin ni'i ñayii ndaka
ñuu a ja vii ja va'a." Sukan ká'an
tutu ya ma.
9 Chukan kúu ja nú na in na
kandija sukan ká'an Su'si ma
chi jin ni'i i ja vii ja va'a ma
sukan ni'i tna Abraham ma tee ni
kandija sukan ni tatnuni Su'si ma.
10 Kovaa ñayii kukanu ini
sukan ni tatnuni Moisés ma te
ñatuu sa'a ndi'i i ma, iyo i ja
ndo'o neni i, vaa sa'a ndee nuu
tutu ya ma: "Ja u'vi kúu ndaka
ñayii ma, nú ma sa'a i ndaka
sukan ndee nuu libru ndee ja
ni tatnuni Su'si ma ja tatnuni
Moisés ma nuu ñayii ma."
11 Te ja ndaa ndija kúu ja ñayii
yika-ni ja sa'a i sukan-ni ni
tatnuni Moisés ma, masu kuu
ndaka'an Su'si ma ja in ñayii sa'a
ja va'a ja ndaa kúu i nuu ya, vaa
sa'a ká'an tutu ya ma: "Ñayii
kúkanu ini Su'si ma te sa'a i ja
va'a ja ndaa ma chi suu i koteku
ni-kani ni-jika."
12 Kovaa tnu'u ni tatnuni
Moisés ma, masu chíndee ña'a i
naxe kukanu ini o Su'si ma,
vaa sa'a-ni ká'an: "Ñayii sa'a
ndi'i sa'a tu'u sukan ni tatnuni
Moisés ma chi koteku i nuu
Su'si ma."
13 Kovaa ñatuu na in ni kundee,
te su'va ja u'vi-ka ni ka nduu i
nuu Su'si ma, vaa jâ ka jini i
sukan ká'an tnu'u ni tatnuni
Moisés ma. Chukan kúu ja onde
ni ndo'o ni neni Cristo ma nuu
krusi ma, saa ni chunaa ya nuu
tniñu o, saa ni ka kaku o nuu ja
u'vi ma. Vaa sa'a ká'an nuu tnu'u
Su'si ma: "Ñayii sa'a nanimaa ja
u'vi ma chi iyo maa i ja kuita
kaa i nuu krusi ma te kûu i,
te sukan, te ndatna'a maa i ja
kan-yu'u ja kan-nuu ja u'vi ni
sa'a i nuu Su'si ma."
14 Te ja sukan ni ndo'o ni neni
Cristo Jesús ma, sana jin ni'i tna
ñayii masu judío ka kuu i ma
ja vii ja va'a ni skuiso ya nuu
Abraham ma, te ja jin kandija o
Su'si ma, te jin ni'i o Xtumani
Ndios ma, sukan ni skuiso ya ja
taa ya ma.
15 Ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya
Su'si ma, ká'an sa nuu ni, sukan
ka sa'a tna o ja kúu o ñayii ma:
In ja ka skuiso ñayii ma ja jin
sa'a i ma, visi ñayii-ni ka kuu i,
kovaa nú ni ka kendoo ini i ja
sukan jin sa'a i ma chi masu
na in ka'nu ndee ja sa'a i ja ni
skuiso i ma, te ni a in i sa'a
ja ndasonee-ka i sukan ni ka
kendoo i ma.
16 Te sukan ni sa'a Su'si ma ji'in
Abraham ma, vaa ni skuiso ya
nuu de ma ji'in nuu sa'ya
tata de ma. Te masu ni ka'an ya
ja jin kuu ndaka sa'ya tata de ma

chi yika-ni ja kúu Cristo ma, vaa
ne'un sa'ya tata Abraham ma ni
kee ya ma.
17 Te ja ká'an sa kúu: Ja ni skuiso
Su'si ma nuu Abraham ma kúu
ja maa Cristo ma, te sa'a ya ja
jin ni'i ñayii ndaka ñuu ma ja
vii ja va'a ma. Sani te ni ya'a
kuun cientu oko uxi (430) kuiya
ja ni skuiso ya nuu Abraham ma,
saa ni kenda tnu'u ni tatnuni ya
nuu Moisés ma ja tatnuni de nuu
ñayii ma. Kovaa tnu'u ya'a, masu
kuu sa'a i ja naa tnu'u jâ ni skuiso
Su'si ma nuu Abraham ma.
18 Vaa nuna jin ka'an o ja jiniñu'u
ja jin sa'a o ndaka sukan ká'an
tnu'u ni tatnuni Su'si ma nuu
Moisés ma sana jin ni'i o ndaka
ja ni skuiso ya nuu Abraham ma,
chi ka kukanu ini o ja ka sa'a
maa o ma, te ñatuu ka kukanu ini
o ja jin ni'i o tna'a ja ni skuiso ya
ja taa ya ma.

Nava'a ni wa'a Su'si ma tnu'u ya ma nuu Moisés ma ja ni yo ndakaxtnu'u de ma

19 Te nú sukan, ¿nava'a ni kenda
tnu'u ni tatnuni Moisés ma nuu
ñayii ma? Ni kenda i kuechi ja
u'vi ka sa'a ñayii ma, sukan-va'a
jin ndasa'a i kuenda ja masu
va'a-ni ka kuu i nuu Su'si ma.
Te sana ni kenda kivi ja ni
kenda Cristo ma iya ni skuiso
Su'si ma nuu Abraham ma ja ja
maa ya ma, sana jin ni'i o ja vii
ja va'a ma. Te ja ndaa ndija kúu
ja kivi ni tatnuni Su'si ma sukan
tatnuni Moisés ma nuu ñayii ma
chi ni jatniñu Su'si ma in ángel
sana ni kenda tnu'u ya'a nuu
Moisés ma sana ni ndaka'an de
nuu ñayii ma.
20 Kovaa kivi ni kii maa Cristo ma
chi masu nde ni jiniñu'u ja onde
sukan ko kuu, chi vaa ni kii
ñayivi maa ya ja ni kaxtnu'u ya
tnu'u vii tnu'u vaa maa ya ma,
vaa Su'si ma chi maa in-ni ya
kúu.
21 ¿Te nú sukan, tnu'u ni tatnuni
Moisés ma, siin kúu i, te siin
kúu tnu'u ni skuiso Su'si ma nuu
Abraham ma? ¡Ña'a kuiti! Vaa
nute maa in-ni tnu'u ni tatnuni
Moisés ma, te kundee i sa'a i ja
jin ndani'i ta'vi o nuu Su'si ma
chi kuu jin ka'an o ja maa tnu'u
ni tatnuni Moisés ma, te jin nduu
o ñayii jin ko sa'a ja va'a ja ndaa
ndija ma.
22 Kovaa nuu ni ka jini o sukan
ká'an tnu'u Su'si o a sukan
kúni ya ja jin sa'a o ma, te ni
ka jini o ja ndaka o, ni kundee
maa ja u'vi ma nuu o ma, te ka
ndiso kuechi xeen o, te masu
na in kaku-ka nkuu. Chukan
kúu ja onde nini ja kukanu ini
o Jesucristo ma, sana ko kuu o
ñayii ni'i ja ni skuiso Su'si ma ja
skuta'vi ña'a ya ma.
23 Kovaa onde xi'na-ka ma
nuu ñatuu kenda-ka tnu'u vii
tnu'u va'a Jesucristo ma ja jin
kandija o ma, tnu'u ni tatnuni
Moisés ma ni yo tnii nda'a o ma,
sukan-va'a ma jin kuiso kuechi
xeen-ka o nuu Su'si ma, nani ka

ndetu o ja na kenda tnu'u vii
tnu'u va'a Jesucristo ma ja jin
kandija o ma.
24 Te tnu'u ni tatnuni Moisés ma
kúu ja ni skaka ña'a onde nuu
nda'a Cristo ma, sukan-va'a jin
nduu o ñayii jin kandija te jin ko
kuu o ñayii jin ko sa'a ja va'a ja
ndaa.
25 Kovaa vitna ja jâ ni kenda
tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo ma
ja jin kandija o ma, te ñatuu
ka iyo-ka o nuu nda'a tnu'u ni
tatnuni Moisés ma, vaa Su'si ma
chi yika-ni ja ni jatniñu ya tnu'u
ya'a ja ni skaka ña'a i nuu nda'a
Cristo ma.
26 Te chukan kúu ja ndaka ni ka
kuu sa'ya Su'si ma, kuechi ja ni
ka kukanu ini ni Cristo ma te ni
ka kandija ni ya ma.
27 Vaa ndaka ni, ja ni ka jandute
ni ja maa Cristo ma, te ni ka
ni'i ni tnu'u ndee tnu'u ndatnu
Cristo ma.
28 Te inuu-ni ka kuu ñayii
judío ma ji'in ñayii masu judío
ka kuu i ma nuu Su'si ma. Te
inuu-ni ka kuu ñayii ka iyo ñayii
ka tatnuni nuu i ma ji'in ñayii
ñatuu na in tátnuni nuu i ma
nuu Su'si ma. Te inuu-ni ka kuu
tee ma ji'in ña'a ma nuu Su'si ma.
Vaa ndaka o, in-ni ka kuu o ja
maa Cristo Jesús ma.
29 Te nú ndijin, ka iyo ni ji'in
Cristo ma, ja ndaa ndija ja sa'ya
tata Abraham ma ka kuu ni, te jin
ndani'i ta'vi ni sukan ni skuiso
Su'si ma nuu de ma.

4 Te suni sukan kúu ji'in in
suchi luluu ma, visi maa i
iyo ja nduta'vi i ndaka ja iyo
ve'e i ma. Kovaa kuechi ja ñatuu
ni'i ini-ka i naxe ko koto i ma,
chukan kúu ja inuu-ni kúu i ji'in
ñayii jinukuechi ve'e i ma.
2 Su'va nuu nda'a tee ka jito
ña'a ma ji'in tee ka wa'a nawa
jiniñu'u i ma iyo i, onde kenda
kivi ni ka'an yuva i ma ja
ndunda'a i ta'vi i ma.
3 Suni sukan ka kuu tna o nuu
ñatuu jin kuni-ka o tnu'u vii
tnu'u va'a Cristo ma, vaa ni yo
kundee tna'a ja ka tatnuni ñuu
ñayivi ya nuu o a, te ni ka yo
xnda'vi ña'a i.
4 Kovaa nuu ni kenda kivi ja ni
jani ini Su'si ma, te ni tetniñu ya
Sa'ya ya Jesucristo ma iya ni
kâku sukan káku in ñayii ma,
te ni iyo ya ne'un ñayii ka sa'a
ndaka sukan ká'an tnu'u ni yo
tatnuni Moisés ma,
5 sukan-va'a chunaa ya ja jin kuu
ndaka ñayii yukan, te jin ndani'i
ta'vi i, sukan-va'a jin nduu tna i
sa'ya maa Su'si ma.
6 Te chukan kúu ja ndaka o ja
ni ka kandija o ya ma, te ni ka
nduu tna o sa'ya Su'si ma. Te ni
tetniñu ya Xtumani Sa'ya ya ma
ini anua o a, te ja maa Xtumani
Sa'ya ya ma, te ka jiña'a o
Su'si ma: “Abba”, ja kúni ka'an
“Taa, Yuva maa sa”.
7 Te chukan kúu ja vitna masu
ñayii ka jinukuechi-ka ka kuu o,
su'va sa'ya Su'si ma ka kuu o. Te
nú sa'ya ya jâ ka kuu o, te suni

ja maa Cristo ma, te jin ndani'i
ta'vi o ja ni satu'va Su'si ma ja
taa ya ma.

Pablo ma, ndáka'an-so'o de nuu ñayii ma ja má jin ndakokuiñi tuku i nuu ja u'vi ma

8 Ja ndaa ndija ja onde
xi'na-ka ma nuu ñatuu jin
kuni-ka ni Su'si o a, ni ka yo
jinukuechi ni nuu ja masu Su'si
ndija ka kuu ma.
9 Kovaa vitna ja ka jini o Su'si
o a (o xi va'a-ka ja na ka'an o ja
maa ya jini ña'a), ¿te naku ka
kuni ni ja jin ndakokuiñi ni nuu
ja masu jiniñu'u, nuu ja masu
kuatniñu o, tna'a ja ve koo ni
ka sa'a ka kuu ni ma, te ka kuni
ni ja jin ndakunukuechi tuku ni
in-ka jichi
10 nuu ndaka ja ka chiñu'u ni ma,
sukan ka sa'a ni kivi ja'an yoo ma
te ndenda yoo jaa ma, te ka
ndachiñu'u ni na tiempu na kuiya
ka iyo ni a? Te ndaka cha'a ka
jatanuu ni,
11 te chukan kúu ja ndí ini xeen
sa nú masu saa ni satniñu ka'a,
ni satniñu xiko sa ja ni kaxtnu'u
sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma
nuu ni.
12 Chukan kúu ja vitna, te
jikan-ta'vi xeen sa nuu ni ja ni
ka nduu o sa'ya Su'si o a, ja jin
sa'a ni sukan sa'a maa sa a. Vaa
saña tna chi jani ini sa ja ûni
tna'a maa ni kúu sa a, te ni-in ja
u'vi ñatuu ni ka sa'a ña'a ni, vaa
ndimaa ka iyo mani o.
13 Vaa ka na'a maa ni ja kuechi
ja káni ña'a in kue'e, kuu ja ni
kendoo sa nuu ka iyo ni a, sani
te ni keja'a sa káxtnu'u sa tnu'u
vii tnu'u va'a Su'si ma nuu ni a.
14 Te ñatuu ni ka saxiko ña'a ni,
te ñatuu ni ka chunee ichi ña'a
ni, visi ni ka jini ni ja sukan
ndó'o sa ma. Su'va ni ka jan-ta'vi
ña'a ni kuenda tnu'u ja in ángel
Su'si ma kúu sa, xi kuenda tnu'u
ja maa Cristo Jesús ma kúu sa.
15 ¿Te ndenu iyo ja va'a ni ka
sa'a, ni ka kuu ni kivi yukan? Te
ndáka'án sa sukan ni ka sa'a ni
ja kuu sa ma. Vaa nute kuu chi
jin tava ni nduchinuu ni a te jin
ndataa ni ma te nduva'a sa ma,
ni ka kuni ni kivi yukan.
16 ¿Te vitna, ni nduu sa ñayii
ñatuu ketna'a-ka ini ji'in ni, ja
kuechi ja káxtnu'u sa ja ndaa ma?
17 Jin ndasa'a ni kuenda, te jin
kuni ni ja ñayii ka ka'an ja ka ndi
ini xeen i ja jin kuu ni ma, masu
ja va'a kúu ja ka jani ini i ma,
vaa ka kuni i ja jin skakayata
ña'a i nuu ja va'a káxtnu'u sa a,
sukan-va'a jin kondikin ni i, te
jin ko sa'a ni sukan ka sa'a i ma.
18 Va'a-ni ja ka ndi ini i ja jin kuu
ni ma, nute ndimaa ja va'a ka
ñu'u ini i ja jin sa'a ña'a i ma, te
masu yika-ni ja kivi iyo sa ji'in
ni ma, te ka sa'a i sukan.
19 Sa'ya maa sa, in-ka tuku jichi
ka sa'a ni ja ndándo'o ndáneni
sa sukan u'vi in ña'a yikuu káku
sa'ya ma, vaa kúni sa ja jin
ndasa'a ni kuenda sukan kúni
Cristo ma ja jin ko kuu o nuu ya

te jin kutu'va ni ja jin ko sa'a
ni ja vii ja va'a ndija sukan sa'a
maa ya ma.
20 Vaa saña chi nawa kuu, vaa
vitnañu'ni-ni koo sa nuu ka iyo
ni a kúni sa, te kóto naxe ka'an sa
nuu ni, vaa ja sukan ka kuu ni a,
ñatuu ni'i ini sa naxe ka'an-ka sa.

Masu ñayii ka jinukuechi-ka ka kuu o chi ñayii ni ka ndayaa nuu ja u'vi ma ka kuu o

21 Ndijin ja ka kuni ni ja jin ko
sa'a jin ko kuu-ka ni sukan ni
tatnuni Moisés ma, jin ka'an ni:
¿Ñatuu nama ni ka jiniso'o ni te
ni ka ndasa'a ni kuenda sukan
ni ka'an Su'si ma ja ni tatnuni
Moisés ma?
22 Vaa sa'a ndee nuu tutu
Su'si ma: Abraham ma chi uu
sayii de ni iyo, in sayii de ma
ji'in ña'a ni yo jinukuechi
nuu de ma, te in sayii de ji'in
ñasi'i maa de ma.
23 Kovaa sa'ya de ji'in ña'a ni yo
jinukuechi ma chi ni kenda i ja
ka kuu ini maa de ma, te sa'ya de
ji'in ñasi'i de ma chi ni kenda i
sukan kúu ini maa Su'si ma.
24 Kuenda tnu'u ja nduu tnu'u ni
skuiso Su'si ma, sukan ka kuu
uu ña'a ya'a. Vaa in tnu'u ni
skuiso Su'si ma nuu ni ka'an ya
yuku Sinaí ma, te kuenda tnu'u
ja sukan kúu Agar ma ji'in sa'ya
ña ma, vaa ñayii ka jinukuechi
ka kuu ña ji'in i ma-ni.
25 Vaa Agar ma kúu sukan
kúu yuku Sinaí ma ja iyo ñuu
Arabia ma, te suu i ni nduu
ñuu nani Jerusalén ma vitna,
te ñayii ka iyo ñuu yukan, ka
jinukuechi-ka maa i nuu ja
u'vi ma onde vitna.
26 Kovaa Jerusalén iyo onde
sukun ma, chukan kúu si'i yo'o
ja ñatuu nde ka jinukuechi-ka
o nuu ja u'vi ma, sukan ni yo
kuu Sara ma ja masu ña'a ni yo
jinukuechi ni yo kuu ña ma.
27 Vaa sa'a ndee nuu tutu ya ma:
Ndusii ini ni, ndijin ja masu
kúu koo sa'ya ni ma,
ndijin ja ñatuu na sa'ya
ni kâku ma.
Kayu'u ni ja kúsii ini ni,
ndijin ja ñatuu nama jini
ni naxe u'vi ña'a
káku sa'ya ma.
Vaa kua'a-ka sa'ya ña'a ni
ndoo maa in-ni ma iyo
sana ña'a iyo yii ma.
28 Chukan kúu ja yo'o ja ni ka
nduu o sa'ya Su'si ma, sukan kúu
Isaac ma, sukan ka kuu o, ja jin
ndani'i o ja ni skuiso Su'si ma.
29 Kovaa sani te suchi ni kâku
sukan kúni maa yuva i ma, ni
sondikin i suchi ni kâku sukan
ni skuiso Xtumani Ndios ma, te
sukan kúu vitna.
30 ¿Kovaa naxe ká'an tnu'u
Su'si ma? “Kene'e ni ña'a
jinukuechi ji'in sa'ya ña a, ki'in
ña ji'in i, vaa masu ni'i ta'vi i
ji'in sa'ya ña'a iyo ve'e a.”
31 Chukan kúu ja ndijin ja ni ka
nduu o sa'ya Su'si a, masu sa'ya
ña'a jinukuechi ma ka kuu o chi

sa'ya ña'a iyo ve'e ma ka kuu o,
te jin ndani'i ta'vi o.

Jín konukuiñi va'a o nuu Cristo ma

5 Jin konukuiñi va'a ni nuu
Cristo a, vaa suu ya ni kundee
ja ni ka ndayaa o nuu ja u'vi ma
te ni ka ndanune nda'a nuu o a
ja jin ko sa'a o sukan kúni maa
Su'si ma. Te má jin ndakokuiñi
ni in-ka jichi nuu tna'a ja ni yo
sa'a ja ni ka yo jinukuechi ni nuu
ja u'vi ma te ndaxndo'o ndaxneni
tuku ña'a i.
2 Te maa sa ja kúu sa Pablo a,
ká'an sa ja nuna jin katanuu ni
ja jin chitnuni ni ndaka tee ma,
masu nde jiniñu'u ja ni ji'i
Cristo ma ja jin kuu ni ma.
3 Te in-ka jichi ndáka'an sa nuu
ni ja ndaka tee ka chitnuni ni ma
chi jiniñu'u ja jin sa'a de ndaka
sukan ká'an tnu'u ni tatnuni
Moisés ma, nú sukan.
4 Chukan kúu ja nde ñayii kúkanu
ini te sa'a i sukan ni tatnuni
Moisés ma te jani ini i ja ñayii
sa'a ja va'a ja ndaa kúu i ma chi
jâ ni xndoo i Cristo ma, te ma
ni'i-ka i ja iyo ja ni skuta'vi
ña'a ya ma.
5 Kovaa yo'o chi ja maa Xtumani
Ndios ma, te ka kukanu ini o
Su'si ma, te ka ndetu o ja sa'a ya
ja ndi-kivi ndi-kivi jin ko sa'a o
ja va'a ja ndaa ma.
6 Vaa nuu Cristo ma chi inuu-ni
ka kuu ñayii ka yitnuni ma ji'in
ñayii ñatuu nde ka yitnuni i ma.
Su'va ja játna ini ya kúu ja
kukanu ini o ya ma, te kutoo
o ya, te kutoo o tna'a o ma, te
sukan, te káxtnu'u o ja ni nduu o
sa'ya ya ma.
7 Chukan kúu ja ndijin chi
va'a-ni ve koo ni nkuu ma.
¿Na in ni jasi nuu ni, ja ma jin
kandija-ka ni ja ndaa ma?
8 Te vitna ja masu sukan ni
kaxtnu'u iya ni ndakana ña'a ma.
9 Jin ndasa'a ni kuenda ja nú
in tinana te'yu ma, te kun-nee
ti ne'un tinana ka iyo va'a ma
chi xte'yu ti ndaka-ka tinana
va'a ma, te sukan ka kuu tna o.
10 Chukan kúu ja saña chi kúkanu
ini sa nuu Iya Tátnuni ma ja
ndijin chi masu jin kua'a ni
tnu'u ja jin xnda'vi-ka ña'a ñayii
yukan. Kovaa ñayii sakanuu
ña'a ma, kuiti ndachunaa maa i,
ndeva'a-ni na in kúu i.
11 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o a, má jin kandija ni ja
saña, te káxtnu'u sa ja na jin
kitnuni tee ma, vaa nute sukan
sa'a sa, ¿nava'a ka sondikin-ka
ña'a i? Kovaa ka sondikin ña'a i,
vaa ñatuu ka jatna ini i ja
káxtnu'u sa ja ja maa Cristo iya
ni ji'i nuu krusi ma, sana jin
ndani'i ta'vi o ma.
12 Te ndaka ñayii ka sakanuu ka
sakani'ni ña'a ma, nú ka jatna
ini maa i sukan, te jín xtivi ndi'i
maa i maa i.
13 Kovaa ndijin ja ni ndakana
ña'a ya te ni ka nduu o sa'ya
Su'si a, jâ ni ka ndayaa ni te
ñatuu nawa tátnuni-ka nuu ni a.

Kovaa másu ko jin kani ini ni
ja ni ka ndayaa ni ja jin ko sa'a
ni sukan kúni yikikuñu ni a, chi
ña'a, su'va ja kúni Su'si ma kúu
ja jin kunukuechi nuu tna'a ni, te
jin kutoo tna'a ndi-in ndi-in ni.
14 Vaa ndaka ja ni tatnuni ya nuu
Moisés ma ja ni kaxtnu'u de ma,
ni ndasa'a ya in-nka-ni tnu'u, te
sa'a ká'an ya: “Jin kutoo tna'a ni
sukan ka kutoo ni maa ni a.”
15 Kovaa ndijin chi saa sukan ka
kuu tu la-ina ma ja ka jayi'i tna'a
ti ma te ka jaa tna'a ndi-in ndi-in
ti ma, sukan-ni ka kuu tu ni a,
te masu ka sa'a ni sukan ká'an
Su'si ma. Jin ndasa'a vava'a ni
kuenda nasa yukan, te jin xnaa
tna'a ndi-in ndi-in ni.

Tna'a ja játna ini yikikuñu o a ja sa'a i ma masu játna ini Xtumani Ndios ma

16 Ja ka'an sa kúu ja jin katanuu
ni jin sa'a ni sukan kúni Xtumani
Ndios ma, sukan-va'a másu jin
katanuu ja jin sa'a ni sukan ka
jatna ini yikikuñu ni a.
17 Vaa ja játna ini yikikuñu o ma
kúu ja ñatuu játna ini Xtumani
Ndios ma ja sa'a o ma. Te ja
játna ini Xtumani Ndios ma kúu
ja ñatuu játna ini yikikuñu o ma
ja sa'a o ma. Te ndi-in ndi-in i
ka ja'nu ndee, te chukan kúu ja
masu kúu sa'a o naxe kúni maa
o ma.
18 Kovaa nú ka sa'a ni sukan
kúni Xtumani Ndios ma, te jin
ndani'i ta'vi ni, vaa vitna masu ka
kukanu ini-ka o sukan ni tatnuni
Moisés ma sana jin ndani'i ta'vi
o.
19 Vaa ka jini ndandaa ni nde a
kúu ja játna ini yikikuñu o ma ja
sa'a i ma, te cha'a ka kuu: ja kívi
nduu ñayii ma ji'in in-ka ñayii
masu ni tnanda'a ji'in i ma, ja
sa'a neé sa'a uun ñayii ma, te
ñatuu kúkan-nuu i ma,
20 ja ndáchiñu'u i ja masu Su'si ka
kuu ma, ja ka chi'i tasi tna'a i ma,
ja ñatuu ka ketna'a ini nuu
tna'a i ma, ja ka kanaa i ma, ja ka
kukueñu tna'a i ma, ja ka ndakiti
ini i ma, ja ka skiti ini tna'a i ma,
ja ka sa'a siin tna'a i ma, ja masu
tnu'u Su'si ma ka kaxtnu'u i nuu
ñayii ma,
21 ja ka kukueñu ini nuu
tna'a i ma, ja ka ja'ni tna'a i ma,
ja ka ndajini i ma, ja ka ndututu i
te ka sa'a i ja kan-yu'u ja kan-nuu
ja ñatuu játna ini Su'si ma,
ji'in ndaka-ka tna'a ja ñatuu
játna ini Su'si ma ja ka sa'a ka
kuu i ma. Siki ndaka chukan kúu
ja ndaka'an-so'o xeen sa nuu
ni, sukan ja ni ka'an sa onde
xi'na-ka ma, ja nú na in sa'a tna'a
ja ñatuu játna ini Su'si ma chi
masu ndani'i ta'vi i ja koo i nuu
tatnuni ya ma.
22 Kovaa tna'a ja sa'a Xtumani
Ndios ma ka kuu: ja kutoo tna'a
o ma, ja ndi-kivi koo sii ini o ma,
ja koo mani o ma, ja kava kuee
ini o te ma ko kuyachi ini o ma,
ja ka'an mani nuu tna'a o ma, ja
kava va'a ini o ma, ja kunda'vi

ini nuu tna'a o ma, te kukanu ini
o Su'si ma,
23 ja ini ka'nu ini vee-ni ini o ma,
ja kundee o te ma kua'a o tnu'u
ja tatnuni yikikuñu o nuu o a, te
nú ndaka cha'a sa'a o chi ñatuu
nawa iyo ja ndachunaa o nuu
Su'si ma.
24 Vaa ñayii ni ka nduu sa'ya
Cristo ma chi jâ ni ka skuita
kaa i nuu krusi ma ndaka ja u'vi
ka ñu'u ini i ma te ka kuu ini
yikikuñu i ma ja jin sa'a i ma.
25 Vaa nú ja maa Xtumani
Ndios ma te ka ndito ka teku o a,
te jín ko sa'a tna o sukan kúni
maa Xtumani Ndios ma.
26 Má jin ko sa'a o tnu'u ja maa
o ka kuu ñayii ka ndanuu-ka, te
má jin skiti ini nuu tna'a ndi-in
ndi-in o, te má jin kukueñu ini
nuu tna'a ndi-in ndi-in o, vaa
masu játna ini Su'si ma.

6 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si a, te nú nde ni ni jini
ja in tna'a o ni nduu sa'ya Su'si
o a, ja ni sa'a i in ja u'vi ma, vaa
ndijin chi ka jini ni tnu'u Su'si a,
te jin kava kuee ini ni, te jin
ndaka'an-so'o ni nuu i ja máko
sa'a-ka i sukan, kovaa jin koto
va'a ni maa ni, nasa yukan, te
ska'an ña'a tachi ma ja sa'a tna
ni ja u'vi ma.
2 Ûni jin ku'un ini ni ja vivii jin
chindee tna'a ni na tnundo'o
kenda nuu ndi-in ndi-in ni ma, te
ja jin sa'a ni sukan, te ka yikuu
ni ka sa'a ni sukan ni tatnuni
Cristo ma.
3 Vaa nú na in jani ini ja in ñayii
kanuu-ka kúu i te masu nawa
sa'a i ja chindee i tna'a i ma chi
masu nawa kúu i nuu Su'si ma,
su'va xnda'vi i maa i.
4 Chukan kúu ja ndi-in ndi-in o
na ndasa'a kuenda nawa sa'a
o ma, te nú iyo in ja va'a ni sa'a
o ma, te kútachi o nuu Su'si ma,
te máko kuvixi o ja maa o ni sa'a
ja ni sa'a in-ka ñayii ma.
5 Vaa maa maa o kondiso na
tniñu iyo ja sa'a o nuu Su'si ma.
6 Chukan kúu ja nú ñayii ni
kutu'va tnu'u Su'si a, te na sa'a i
ndaka ja va'a ja kuu ñayii ni
kaxtnu'u nuu i naxe ko kuu i nuu
Su'si ma.
7 Máko xnda'vi ni maa ni, vaa
Su'si ma, masu kuu xnda'vi o ya.
Kovaa nuna sa'a o ndaka ja
va'a ma chi sukan ndani'i ndakuu
o nuu Su'si ma.
8 Vaa nú na in na sa'a ja játna
ini yikikuñu i ma chi ndani'i i
ja ndo'o neni yikikuñu i ma.
Kovaa ñayii sa'a sukan játna
ini Xtumani Ndios ma chi ja
ndani'i i ma kúu ja koo i ni-kani
ni-jika nuu Su'si ma.
9 Te máko jin kuita o ja jin sa'a o
ja va'a ma, vaa kenda kivi ja jin
ndani'i o ja ni skuiso Su'si ma ja
taa ya ma, nú ma jin kuita o.
10 Te chukan kúu ja ndaka jichi
ja iyo ja kuu jin sa'a o ja va'a ma,
te jín sa'a o ja va'a nuu ndaka
ñayii ma, kovaa ñukuun-ka jín
sa'a o ja va'a ma ja jin kuu tna'a
o ñayii ni ka nduu ji'in o sa'ya
Su'si ma.

11 Jin konde'ya ni sukan na'nu
letra tée sa ji'in nda'a maa sa a.
12 Ndaka ñayii ka kuni ja jin sa'a i
sukan kúni yikikuñu i ma, ñayii
ya'a chi ka xtetuu ña'a i ja jin
jakitnuni ni te jin ko sa'a tna ni
sukan ka sa'a i ma, vaa ja ka ndi
ini i kúu ja ma jin sondikin ña'a
ñayii ma te jin ndo'o jin neni i
sukan ka ndo'o ka neni ñayii ka
sa'a sukan ni tatnuni Cristo iya
ni ji'i nuu krusi ma.
13 Vaa ni a maa i ja ka yitnuni i ma,
masu nde ka sa'a i ndaka sukan
ni tatnuni Moisés ma. Kovaa ka
kuni i ja ndijin, te jin jakitnuni
ni, sukan-va'a jin koo jayiñu'u
maa i ja ni ka jakitnuni ni ma.
14 Kovaa saña, masu nawa
ndáchiñu'u sa maa sa ja sa'a
sa ya, vaa ja maa Jesucristo iya
tátnuni nuu o a, iya ni ji'i nuu
krusi ma kúu ja sa'a sa a. Vaa
ja sukan ni ji'i Cristo ma nuu
krusi ma, te ni kaku sa nuu ndaka
ja iyo ñuu ñayivi a te ñatuu ndí
ini-ka sa nawa ndani'i sa ñuu
ñayivi a.
15 Vaa nuu Cristo ma, masu nde
jiniñu'u ja chitnuni o maa o
xi ja ma kitnuni o ma chi ja
kanuu-ka nuu Cristo ma kúu ja ni
ka nduu o ñayii jaa, vaa ñatuu-ka
na ja u'vi ka sa'a o.
16 Te ndaka o ja ka sa'a o sukan
ká'an sa a, na kunda'vi ini ña'a
Su'si ma, te jín koo mani ndaka o,
vaa vitna chi ñayii ñuu Israel ma
ka kuu o nuu ya.
17 Onde vitna te onde kivi ki'in
o ma, masu na in ko xtna'a ña'a
ja xtekuechi ña'a i saña, vaa ni
ka kendoo seña nuu yikikuñu
sa ya sukan ni ndo'o ni neni sa
ja kuechi ja káxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a Jesús iya tátnuni nuu
o a.
18 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o a, ndaka ja vii ja va'a
ni skuta'vi ña'a Jesucristo iya
tátnuni nuu o a na koo ini anua
ni a. Te sukan kó kuu.

Carta ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Éfeso ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Éfeso ma

1 Saña, kúu sa Pablo tee ni tetniñu Jesucristo ma, ja sukan ni jani ini maa Su'si ma. Te tée sa nuu ndijin ja ñatuu na ja u'vi-ka ka sa'a ni ma te ka ndikin va'a, ka ndikin ndija ni Cristo Jesús ma, ja ka iyo ni ñuu Éfeso a.
2 Yuva o Su'si ma ji'in Jesucristo iya tátnuni nuu o a, na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a, te jin koo mani ni.

Sukan ni skuta'vi ña'a Su'si ma ja vii ja va'a, ja maa Cristo ma

3 Jayiñu'u kóo nuu Su'si Yuva Jesucristo iya tátnuni nuu o a. Vaa ja maa Cristo ma, te ni skuta'vi ña'a ya ndaka ja vii ja va'a iyo andivi ma.
4 Te ja maa ya ma, te jâ ni ndakaji ña'a Su'si ma onde xi'na-ka ma sana ni kuva'a ñuu ñayivi a, sukan-va'a jin ko kuu o ñayii másu jin ko sa'a-ka ja u'vi, te jin nduvii jin ndundoo o nuu Su'si ma.
5 Ja kútoo xeen ña'a maa Su'si ma, te ni jani ini ya ja ndakuan-sa'ya ña'a ya. Te ja maa Jesucristo ma, te ni ka nduu o sa'ya Su'si ma, sukan ni kuu ini maa ya ja sa'a ya ja jin kuu o, vaa ni kunda'vi ini ña'a ya ma.
6 Sa'a ni sa'a Su'si ma, sukan-va'a koo jayiñu'u ya, vaa ni skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a ma. Te ni ndakuan-ta'vi ña'a ya, ja maa Sa'ya ya Jesucristo iya kútoo xeen ya ma.
7 Sukan neva'a kua'a Su'si ma ndaka ja vii ja va'a ma ja taa ya ma, chukan kúu ja onde maa niñi Jesucristo ma ni ndachunaa ya, sana ni ka ndayaa o nuu ja u'vi ma, te ni sakanu ini ña'a ya ndaka kuechi ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu o, nuu ni ka yo iyo o nuu ja u'vi ma.
8 Te ni sa'a ya ja ni ka ni'i o kua'a xeen ja vii ja va'a ma, sukan-va'a jin nduu o ñayii ndichi ma, te jin kuni o nawa jin ko sa'a o ma.
9 Te ni kaxtnu'u ya tna'a ja ni iyo yu'u ma, tna'a ja sukan jâ ni jani ini ya ja ko kuu o ma, tna'a ja sa'a Cristo ma ja jin kuu o ma, vaa kúnda'vi ini ña'a ya ma.
10 Te kivi ndi'i ñuu ñayivi a, sukan iyo ja ko kuu ma, te ndaxtutu ya ndaka ja iyo andivi ma ji'in ja iyo nuu ñu'ú a, te xndoo ya nuu nda'a Cristo ma.
11 Te ja maa Jesucristo ma, te jin ni'i o tna'a ja jin ko kuu ta'vi

o ma, vaa sukan jâ ni jani ini maa
Su'si ma iya kúu sa'a ndaka ma,
ja jin kuta'vi o ma,
12 sukan-va'a jin ndaka'an jin
ndakachi ñayii ma ja vii ka sa'a
ka kuu o ma, te koo jayiñu'u
nuu Su'si ma, ja sukan ni sa'a ya
ja jin kuu o ma. Te sa'a ko kuu
ji'in saña, ja ni ka kukanu ini sa
Cristo ma xinañu'u-ka ma.
13 Sani te ndijin tna, ja ni ka
jiniso'o ni tnu'u ndaa tnu'u ndija
maa Su'si ma, tnu'u vii tnu'u va'a
ja sa'a ja jin ndani'i ta'vi o ma.
Te ja ni ka kandija ni ya ma,
te ja maa Cristo ma, te ndijin
ndandaa ja ka iyo ni ji'in Xtumani
Ndios ma, iya ni skuiso Su'si ma
ja kii ya te koo ya ini anua o ma.
14 Te Xtumani Ndios ma, ni sonuu
Su'si ma ni taa ya, sukan-va'a
sa'a maa Xtumani Ndios ma ja
jin kukanu ini o ja jin ni'i o
ndaka ja taa Su'si ma, kivi kenda
ja jin kaku o nuu ndaka tu'u
ja u'vi ma, te jin nduu o ñuu
maa ya ma, sukan-va'a ndaka o,
te jin ndaka'an jin ndakachi o
sukan sa'a sukan kúu Su'si ma,
te jin chiñu'u o ya.

Sukan ni jikan-ta'vi Pablo ma nuu Su'si ma ja jin kuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Éfeso ma

15 Te chukan kúu ja saña tna, ja
ni jiniso'o sa ja sukan ka kukanu
ini ni Jesús iya tátnuni nuu o a,
ji'in ja sukan ka kutoo ni ndaka
tna'a o a ja ñatuu na ja u'vi-ka ka
sa'a i ma,
16 te chukan kúu ja ndimaa
ndákuan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja
jin kuu ni, te ñatuu ndúnaa sa ja
jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja jin
kuu ni ndaka jichi ora jikan-ta'vi
sa ma.
17 Te jikan-ta'vi sa nuu Su'si
o ma, iya ni kaxtnu'u Jesucristo
iya tátnuni nuu o a ja Yuva o
kúu ya, te iyo kua'a jayiñu'u ya,
te jikan-ta'vi sa ja na chunee ya
tnu'u ndichi ini anua ni a, te na
kaxtnu'u ya sukan sa'a sukan kúu
maa ya ma.
18 Te jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma
ja na chindee ña'a ya ja na jin
koo ndijin jin koo ndaa janitnuni
ni ma, sukan-va'a jin kunitnuni
ni nawa ka ndetu ni ja jin ni'i ni
ja taa iya ni ndakana ña'a ma,
te nde a kúu ja vii ja va'a ja jin
kuta'vi ñayii ni ka nduu i ñuu
maa ya ma, ja ñatuu ka sa'a-ka i
ja u'vi ma.
19 Te jin kuni o tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ma, ja kua'a xeen ja
sa'a ya nuu yo'o ja ka kandija
o ya ma. Te tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ma ni kaxtnu'u ndi'i
kuiti ya
20 kivi ni ndaxteku ya Cristo ma
ne'un ñayii ni ka ji'i ma, te ni
ndasunkoo ya ya xiñi kua'a ya ma
onde andivi ma.
21 Te maa Cristo ma tátnuni nuu
ndaka ja ka tatnuni ma, ji'in
nuu ndaka ja ka xnani ñayii ma
ja ka tatnuni ka kuu i ma, ji'in
nuu ndaka tee ka tatnuni ñuu

ñayivi a. Te chukan kúu ja
maa ya tátnuni nuu ndaka ja iyo
tiempu ya'a ji'in kivi ki'in o a.
22 Te ni skendoo Su'si ma ndaka
chii ja'a Cristo ma, te ni sa'a
Su'si ma ja Cristo ma kúu xini
ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si ma ja ka iyo i ndaka ñuu ma.
23 Te nda'a ya ma ja'a ya ma
ni ka nduu ndaka ñayii ka
kandija ya ma. Vaa sukan kúu
Cristo ma, sukan ka kuu maa i
ñuu ñayivi ya. Te maa ya ma kúu
iya sa'a ja ndaka ja iyo a, te jin
ko kuu i sukan kúni maa Su'si ma
ja jin ko kuu i ma, te masu nawa
ja'ni ña'a i ja jin ko kuu i ma.

Ja ni kunda'vi ini ña'a Su'si ma, saa ni ka ndani'i ta'vi o

2 Te maa Su'si ma ni ndaxteku
ña'a ndijin, vaa kuenda tnu'u
ja ni ka ji'i ni nuu ka iyo ni nuu
ja u'vi ma, te ni ka yo sa'a, ni ka
yo kuu ni ndaka ja u'vi ma,
2 tna'a ja ni ka yo sa'a ni, nuu
ñatuu jin kuni-ka ni tnu'u Su'si
o a, te ni ka yo ndikin, ni ka yo
ndikin ni, ni ka yo sa'a ni sukan
ka sa'a ñayii ñuu ñayivi a, sukan
tátnuni tachi ma, suchi iyo ñuu
ñayivi a, suchi satniñu ini anua
ñayii ñatuu ka kandija Su'si o a.
3 Te sukan tna ni ka yo kuu ndaka
o, nuu ñatuu jin kuni-ka o tnu'u
Su'si o a, te ni ka yo sa'a o sukan
ni ka yo kuni maa yikikuñu o a,
ji'in ja sukan ni ka yo jani ini
maa o ma, te ni ka yo sa'a o
sukan ka sa'a ndaka-ka ñayii ma,
te ni ka yo sa'a o ja ni yo ndakiti
ini Su'si ma nuu o ma.
4 Kovaa Su'si o ma chi nda'vi
xen-xeen ini ya, te kútoo xen-xeen
ña'a ya,
5 vaa nuu ja ni kundee maa ja
u'vi ma ni ja'ni ña'a i ma, kuechi
ndaka ja u'vi ni ka yo sa'a o ma,
te ja nda'vi ini maa Su'si ma, te ni
skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a ma,
te nuu ni ndateku Cristo ma, te ni
ka ndateku tna o, te ni ka ndani'i
ta'vi o.
6 Te ni sa'a Su'si ma ja ni ka
ndateku o ji'in Cristo ma, te ni
ndasunkoo ña'a ya ji'in Cristo
Jesús ma onde andivi ma.
7 Te kivi ki'in o a, te kaxtnu'u ya
ndaka ja vii ja va'a skuta'vi
ña'a ya yo'o, ja ka iyo o ji'in
Cristo Jesús o a, vaa ni kunda'vi
xen-xeen ini ña'a ya ma.
8 Vaa kuechi ja nda'vi ini
Su'si ma, te ni skuta'vi ña'a ya ja
vii ja va'a ma, te ni ka ndani'i
ta'vi o a, vaa ni ka kandija
o ya ma. Te cha'a chi masu in
ja ni ka sa'a maa o ma te ni ka
ni'i o kúu, chi ña'a. Vaa in ja
vii ja va'a ni skuta'vi ña'a maa
Su'si ma kúu.
9 Vaa masu kuechi ja vii ja va'a
ni ka yo sa'a o ma te ni ka ni'i o,
vaa jin ko kuvixi o.
10 Vaa ja maa Cristo Jesús ma,
te ni sa'a Su'si ma ja ni ka nduu
o ñayii jin ko sa'a ja va'a, te
jin kondikin o ichi ni satu'va ya
onde xinañu'u ma.

Ja ni ji'i Cristo ma nuu krusi ma, te ni ka ndumani ndaka o, te ni ka nduu tna o ñuu Su'si ma

11 Chukan kúu ja ndijin ja masu
ñayii judío ma ka kuu ni, jin
ndaka'án ni ja onde xi'na-ka ma,
te ñayii ka yitnuni ma, ni ka yo
xnani ña'a i ndijin ñayii masu ka
yitnuni, te masu ka iyo ndoo ni
nuu Su'si ma ni ka yo ka'an i, vaa
maa i chi ni ka yo jatanuu-ka i
ja ni ka yo chitnuni i yikikuñu
tee ma, vaa ka jani ini i ja onde
sukan, te ka iyo ndoo-ka i nuu
Su'si ma.
12 Te kivi yukan ma, ñatuu ni ka
yo iyo ni ji'in Cristo ma, te ni
ka yo iyo jika ni ñuu Israel ma,
te ñatuu ni ka yo sa'a ni ja ni
tatnuni Su'si ma sukan-va'a jin
koo va'a o ji'in ya ma te jin ni'i o
ndaka ja ni skuiso ya nuu o ma.
Te ni ka iyo ni ñuu ñayivi a,
kovaa masu ni iyo Su'si ma ji'in
ni, te ñatuu na ja va'a ni ka yo
ndetu ni ja jin ni'i ni ma.
13 Kovaa vitna, ja maa niñi Cristo
Jesús ma ja ni jati nuu krusi ma,
te ka iyo ni ji'in Su'si ma. Te
ndijin ja ni ka yo iyo jika ni
nuu ya ma, te vitna ja ni ka
nduyatni ni nuu ya.
14 Vaa ja maa Cristo ma, te ni ka
ndumani o, vaa ñayii ja masu
judío ka kuu i ma ji'in ñayii ñuu
judío ma, ni sa'a ya ja ni ka nduu
o in-nka-ni ñuu, te ni xtandiyo ya
ndaka ja ni yo ja'nu ndee ja in-ni
ñuu jin ko kuu o ma.
15 Te ni xnaa ya ja ñatuu ni
ka yo ketna'a ini o ma, te ni
xtandiyo ya tnu'u ni tatnuni
Moisés ma ja ni ka yo ka'vi, ni ka
yo ka'vi sa ndi-kivi ndi-kivi ma.
Sa'a ni sa'a ya, sukan-va'a jin
nduu o in-ni ñuu, te jin ketna'a
ini o, kuenda tnu'u ja in-nka-ni
ñayii jin ko kuu o.
16 Te ja ni ji'i Cristo ma nuu
krusi ma, te ni sa'a ya ja nduu
jichi ñayii ma, te ni ka nduu i
in-nka-ni ñuu, te ni xnaa ya
ja ñatuu ka ketna'a ini i ma,
sukan-va'a jin koo mani ndaka i
ji'in Su'si ma.
17 Te ni kii ya, te ni kaxtnu'u ya
tnu'u vii tnu'u va'a ya ma nuu ni,
ja ka iyo jika-ka ni nuu ya ma,
ji'in nuu sa, ja ka iyo yatni-ka sa
nuu ya ma, sukan-va'a jin koo
mani ndaka o ji'in ya ma.
18 Vaa ja maa Cristo ma, te ndijin
ji'in saña, kuu jin kenda koo o
nuu Yuva o Su'si ma, ja maa
Xtumani maa ya ma.
19 Te chukan kúu ja ndijin, masu
ka iyo siin-ka ni, ni a in-ka jichi
ñayii ka kuu ni, su'va ñayii ñuu
nuu ka iyo ñayii ñatuu na ja
u'vi-ka ka sa'a i ma ka kuu ni, te
tna'a sa'ya tata Su'si ma ka kuu
ni.
20 Te sukan kúu in ve'e ka
kuu o. Vaa Cristo ma kúu yuu
kanuu-ka ni keja'a ve'e ma,
te tee ni tetniñu ya ma, ji'in
tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u
ni yo wa'a Su'si ma, ka kuu
yuu ni ka jakoxtna'a siki yuu
kanuu-ka ma, te yo'o ka kuu yuu

ni ka jakoxtna'a siki yuu jâ ka
yoxtna'a ma.
21 Te nú vivii jin jakoxtna'a
yuu ma, te kusukun-ka i, te
kenda i ja ko kuu i in veñu'u ii
ja yoxtnee siki yuu kanuu-ka ma.
Te maa Jesucristo ma kúu yuu
kanuu-ka ni keja'a ve'e ma.
22 Te siki iya kúu yuu kanuu-ka ma
ka yoxtna'a tna ni, sukan-va'a
ndaka o, te ja maa Xtumani
Ndios ma, te jin ko kuu o ve'e
nuu koo Su'si ma.

Sukan ni kaxtnu'u Pablo ma tnu'u Su'si ma nuu ñayii masu judío ka kuu i ma

3 Saña, kúu sa Pablo, te
kuechi ja jinukuechi sa nuu
Cristo Jesús o a, ja káxtnu'u sa
tnu'u ya a nuu ni ja ka kuu ni
ñayii masu judío ma, te ni ka tnii
ña'a i, ja yinee va'a sa vekaa a.
2 Vaa jâ ka jini ni sukan ni
skuta'vi ña'a Su'si ma ja vii ja
va'a, sukan-va'a kunukuechi sa
nuu ni a, ja kaxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a ya ma.
3 Vaa sukan jâ ni tee vivi'i sa
nuu ni a, sukan ni kaxtnu'u
Su'si ma ja sukan ni jani ini ya ja
sa'a ya ma.
4 Nuna jin ka'vi ni tutu ni tee
sa a, te jin ndasa'a ni kuenda ja
sukan jáku'ni ini sa nawa kúu ja
jani ini Su'si ma ja sa'a ya ja maa
Cristo ma.
5 Te onde kivi vee o ma chi ñatuu
ni kaxtnu'u Su'si ma nuu sa'ya
tata ñayii ñuu ñayivi a tnu'u ya'a.
Kovaa vitna, te ja maa Xtumani
Ndios ma, te ni ndakaxtnu'u ya
nuu tee ni tetniñu Cristo ma ja
jin kaxtnu'u de tnu'u vii tnu'u
va'a ya ma, ji'in tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma.
6 Vaa ñayii masu judío ka
kuu i ma, jin ndani'i ta'vi tna i, te
jin ni'i tna i ja ni skuiso Su'si ma,
te in-ni ñayii jin ko kuu i ji'in
ñayii judío ma, te ja maa tnu'u
vii tnu'u va'a Cristo Jesús ma, te
jin ni'i tna ni ndaka ja ni skuiso
Su'si ma.
7 Te maa sa jinukuechi ja
káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si o a, vaa sukan ni kunda'vi
ini ña'a ya, te ni skuta'vi ña'a ya
ja vii ja va'a a, te sukan, te ka jini
ndaka o ja iyo xeen tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ya nawa kúni ya ja
sa'a ya ma.
8 Kovaa saña chi masu in ñayii
kanuu-ka kúu sa ne'un ndaka-ka
ñayii ni ka nduvii ni ka ndundoo
ka iyo nuu Su'si ma, vaa kuenda
kúu in suchi luluu-ka ni kuu sa.
Kovaa saa nuu saña, ni skuta'vi
ña'a ya ja vii ja va'a, te ni kukanu
ini ña'a ya, ja na ndakaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a ya ma nuu
ñayii masu judío ka kuu i ma,
sukan-va'a jin kuni i ja ni sa'a
Cristo ma ja jin kuu i ma, vaa
ûni masu kuu jin jaku'ni ini o
ndaka ja ni sa'a ya ma, ji'in ja
yikuu-ka ya sa'a ya ja jin kuu
ndaka o ja ka kandija o ya a.
9 Te káxtnu'u ndaa sa naxe ni jani
ni ka'vi ini Su'si ma sukan sa'a

sukan kúu ya ni-kani ni-jika ma.
Te maa in-ni iya ni sa'a ndaka ma
ni yo na'a sukan ko kuu ma.
10 Kovaa vitna jâ ni kaxtnu'u Su'si
o ma sukan sa'a sukan kúu ya
ji'in ndaka o ja ni ka nduu o
sa'ya ya ma, sukan-va'a jin kuni
ndaka ja ka ndanuu ma te ka
tatnuni i ja ka iyo i andivi ma, ja
sukan ndichi xen-xeen Su'si ma.
11 Te ja ni yo ñu'u ini Su'si ma
onde xinañu'u kuiti ma ja
sa'a ya ma, te ni sa'a ya kivi ni
tetniñu ya Sa'ya ya Jesucristo iya
tátnuni nuu o a.
12 Te ja maa Cristo ma, te ni
ndanune ja kuu jin tu'va sii ini o
nuu Su'si ma, te masu nawa jin
koyu'u o, vaa ka kandija o ya.
13 Chukan kúu ja jikan-ta'vi sa
nuu ni ja másu ko jin xtaya ni ja
sukan ndo'o neni sa vaa kuechi ja
ni kaxtnu'u sa tnu'u Su'si a nuu
ni a. Kovaa ja sa'a ndo'o neni
sa a, te jin koo jayiñu'u maa ni.

Ûni kútoo xen-xeen ña'a Su'si ma

14 Te chukan kúu ja jínkoo jiti
sa, te jikan-ta'vi sa nuu Su'si o
Yuva Jesucristo iya tátnuni nuu
o a,
15 iya tníi kuenda ja ka nani
ndaka sa'ya tata ñayii ma, ja
ka iyo i andivi ma ji'in ñuu
ñayivi ya.
16 Chukan kúu ja jikan-ta'vi sa
nuu Su'si iya kúu sa'a ndaka ma
te iyo kua'a jayiñu'u ya ma, te
ja maa Xtumani maa ya ma, te
sa'a ya ja na koo tnu'u ndee
tnu'u ndatnu maa ya ma ini anua
ndaka ni a,
17 sukan-va'a jin kukanu ini ni
Cristo ma, te koo ya ini anua
ni a, te jin ni'i yo'o vava'a ni te
jin konukuiñi va'a ni. Te suni
jikan-ta'vi sa ja na jin jaku'ni ini
ni sukan jin kutoo tna'a ndija
ni ma.
18 Vaa nini ja onde jin kutoo
tna'a ndija ni ma, sana kuu
jin jaku'ni ini ni ji'in ndaka-ka
ñayii ñatuu-ka na ja u'vi ka
sa'a i ma sukan kútoo xen-xeen
ña'a Cristo ma.
19 Te na chindee ña'a ya ja jin
ndasa'a ni kuenda sukan kútoo
xen-xeen ña'a ya ma, vaa in ja
ka'nu xen-xeen-ka kuu ja kútoo
ña'a ya ma, te ñatuu na in jaku'ni
ini ja maa i ma-ni. Te chukan
kúu ja jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma
ja na koo ndija ya ini anua ni a,
te jin ko sa'a ni ndaka sukan sa'a
maa ya ma.
20 Te maa Su'si iya kúu sa'a
ndaka ma kúu iya taa kua'a
xeen-ka sana ja jikan-ta'vi o ma
xi ja jani ini o ma. Vaa iyo
kua'a xeen tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ma, te ni ndaxsama
ña'a ya ja ni ka nduu o ñayii ka
sa'a ja va'a.
21 Te ja maa Cristo Jesús ma, te
na koo jayiñu'u nuu Su'si ma
nuu ka ndatna'a ndaka o ja ni
ka nduu o sa'ya ya ma. Te sa'a
kó kuu ndi-kivi ndi-kivi ni-kani
ni-jika. Te sukan kó kuu.

Maa Xtumani Ndios ma na chindee ña'a, te jín ku'un ini o ja jin ketna'a ini ndaka o

4 Chukan kúu ja saña, ja kuechi
ja káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u
va'a Iya Tátnuni a, te yinee sa
vekaa a, te jikan-ta'vi sa nuu ni
ja jin ko kuu va'a jin ko kuu ndaa
ni, sukan iyo ja jin ko sa'a o ja
ka kuu o ñayii ni ndakana ña'a
Iya Tátnuni ma.
2 Jín kava kuee ini o, te jín
ndakunitnuni o nawa ka sa'a ka
kuu o ma, te jín kanda nuu tna'a
o, vaa ka kutoo tna'a o a.
3 Vaa sukan sa'a maa Xtumani
Ndios ma ja jin koo mani o ma,
te jín ko ndi ini o ja jin ketna'a
ini ndaka o.
4 Te jín kani ini o ja in-ni ñayii ka
kuu o, vaa in-ni Xtumani Ndios
ni ka kuta'vi ndaka o. Vaa in-ni
ja ni skuiso ya ja jin ni'i ndaka
o ja ni ndakana ña'a ya ma, te
inuu-ni jin ko kuu ndaka o.
5 Vaa in-ni iya tátnuni nuu ndaka
o. Te suni maa ya ka kukanu ini
ndaka o. Te inuu-ni ni ka jandute
o.
6 Te maa in-ni Su'si ma kúu Yuva
ndaka o, te maa ya tátnuni nuu
ndaka o, te sa'a ya ja jin koo va'a
ndaka o, te iyo ya ini anua ndaka
o.
7 Te maa Cristo ma, jâ ni skuta'vi
ña'a ya ja vii ja va'a, sukan jini ya
ja kuu jin kunukuechi ndi-in
ndi-in o nuu ya ma.
8 Chukan kúu ja ndee nuu tutu
Su'si ma:
Ni ndaa ya onde sukun ma,
te ni jan xsia'a ya ja ni yo
tatnuni nuu o ma, te
ni chinee va'a ya,
te ni skuta'vi ya ñayii ma
ja vii ja va'a.
9 ¿Te nawa kúni ka'an ja ni
ndaa ya ma? Ja kúni ka'an kúu
ja xinañu'u suni ni kêe ya ni
ja'an ya onde nuu kunu-ka ma
sana ni ndaa ya ma.
10 Vaa iya ni kêe onde kunu-ka ma,
te suni maa ya ni ndaa onde siki
ndaka andivi ma, sukan-va'a ko
koto ya ndaka tu'u ja iyo a.
11 Te maa ya ni jani ini ja jin koo
tee jin kaxtnu'u tnu'u maa ya ma
te ni tetniñu ya de, te jin koo
ñayii jin ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a maa ya ma, te jin koo ñayii
jin kaxtnu'u tnu'u vii tnu'u va'a
maa ya ma nuu ñayii ñatuu jin
kuni-ka ma. Te nuu ka iyo ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si ma ndi-in
ndi-in ñuu ma, te jin koo ñayii
jin ko koto ña'a. Te jin koo ñayii
jin ndakaxtnu'u tnu'u maa ya ma
nuu ñayii jâ ni ka nduu sa'ya
Su'si ma,
12 sukan-va'a ñayii ya'a, jin
skua'a i ñayii ni ka nduu sa'ya
maa ya ma ja ñatuu na ja u'vi-ka
ka sa'a i ma, sukan-va'a jin koo
tu'va i ja jin kunukuechi i nuu
Su'si ma, sukan-va'a jin ko kuu i
ñayii jin koo va'a nuu ya ma, te
kuenda tnu'u ja nda'a Cristo ma
xi ja'a ya ma ka kuu o,
13 sukan-va'a onde nú ni ka
kenda koo ndaka o ja inuu-ni jin
kukanu ini o ya ma, te jin ko kuu

o in ñayii ni ka teku va'a ini, te
jin kutu'va o ja jin sa'a o ndimaa
ja va'a sukan sa'a maa Cristo ma,
sukan-va'a jin kenda koo o ja jin
sa'a ndaa jin sa'a ndija o sukan
sa'a maa Cristo ma.
14 Te masu kuu jin ko kuu-ka o
sukan ka kuu suchi kuechi ma, ja
ka ndaxsama yachi i ja ka jani
ini i ma, te ndeva'a-ni tnu'u ka
jiniso'o i ja ka xnda'vi ña'a ñayii
masu ka jika ichi ndaa Su'si a, te
ka kandija i, vaa vivii ka ka'an
ñayii yukan.
15 Kovaa yo'o chi su'va jín koo
va'a jin koo ndija o, te jín kutoo
tna'a ndija o, sukan-va'a jin
teku-ka ini o te jin ko sa'a o
sukan sa'a maa Cristo ma, iya
kúu xini ndaka o ja ka kuu o
yikikuñu ya ma.
16 Te jín ndasa'a o kuenda sukan
vivii ka chindee tna'a nda'a o a
ja'a o a, ni-ka'nu yikikuñu o a,
sana kuu nawa sa'a o ma, te
sukan jin ko kuu o, te vivii jin
ketna'a ini o, te jin koo tutu
ndaka o, te jin chindee tna'a
ndaka o. Nde a kúu ja ni taa
Su'si ma ja jin sa'a o ma, te jín
sa'a o, te jín chindee tna'a o, te
jin koo va'a jin koo vii ndaka o,
vaa ka kutoo tna'a o a.

Sukan jin ko kuu o ja ni ndasajaa ña'a Cristo ma

17 Cha'a kúu ja ká'an sa, te ja
maa Iya Tátnuni ma, te tátnuni
sa nuu ni a. Máko jin ko kuu ni
sukan ka kuu ñayii ñatuu ka jini
Su'si ma, ja ka jani ya'a ka jani
yukan-ni ini i ma.
18 Ja ka iyo nee janitnuni i ma, te
ka iyo jika i nuu nda'a Su'si ma.
Vaa ñayii ñatuu ka jaku'ni ini
ka kuu i, vaa ka sa'a ndee i ini
anua i ma nuu Su'si ma.
19 Te ñayii ya'a chi masu nde
ka kukan-nuu-ka i, te ka sa'a i
ndeva'a-ni nde a ka kuni i ma, te
ka iyo sii ini i ja ka sa'a i ndaka
ja u'vi ma.
20 Kovaa ndijin chi masu sukan
ni kaxtnu'u Cristo ma ja jin sa'a
ni ma.
21 Te nú ja ndaa ja ni ka jiniso'o
ni tnu'u ni ka'an sa ja ni
ka'an ya ma, te ni ka kutu'va ni
sukan ni kaxtnu'u maa ya ma, vaa
ndaka tnu'u ni kaxtnu'u ya ma
chi ja ndaa kúu.
22 Chukan kúu ja jin xndoo ni
ndaka ja u'vi sukan ni ka yo sa'a,
ni ka yo kuu ni ma, tna'a ja ni yo
xnda'vi ña'a ma, te ni ka yo sa'a
neé, ni ka yo sa'a uun ni ma, te
ni xtivi ña'a i ma.
23 Kovaa vitna, te jin ndasajaa ni
janitnuni ni a.
24 Te jin nduu ni in ñayii jaa,
sukan ni ndasa'a ña'a Su'si ma.
Te jin ko kuu ni ñayii jin ko sa'a
ja va'a ja ndaa, te ñatuu-ka na ja
u'vi jin ko sa'a kuiti ni.
25 Chukan kúu ja ñatuu koo jin
xnda'vi tna'a-ka ni, su'va ndi-in
ndi-in ni jin ka'an ndaa nuu
tna'a, vaa ndaka o chi in-ni ñayii
ka kuu o.
26 Nú ve jin ndakiti ini ni, kovaa
másu ko jin kua'a ni tnu'u ja jin

ko sa'a ni ni-in ja u'vi ja sa'a ja
jin kuiso kuechi ni, ni másu ko
jin kua'a ni tnu'u ja jin ko ndakiti
ini ni in nduu kuiti ma,
27 te másu ko jin kua'a ni tnu'u
ja ko ska'an ña'a tachi ma.
28 Chi nú nde ni ni yo sakui'na
nuu ñatuu jin kuni-ka ni tnu'u
Su'si ma, te máko sakui'na-ka
ni, su'va satniñu va'a ni ji'in
nda'a ni a, sukan-va'a ni'i ni
nawa chindee ni ñayii nda'vi ka
jiniñu'u ma.
29 Ñatuu ni-in tnu'u ndeva'a ko
kee yu'u ni a, ja kuña'a ni nuu
tna'a ni ma, su'va tnu'u ká'an
ni ma ko kuu tnu'u kuatniñu,
sukan-va'a jin chindee tna'a ni ja
jin koo va'a-ka ni nuu Su'si ma.
Te ja sukan jin sa'a ni ma, te
vivii jin kuatnu'u ini ña'a ñayii
ka niniso'o ña'a ma.
30 Te másu ko jin sa'a ni ja ko
kuxii ini Xtumani Ndios ma, vaa
suu ya kaxtnu'u na in ka kuu o
nuu Su'si ma, te kivi ndenda koo
o nuu Su'si ma, te ndakuni ña'a
Su'si ma ja sa'ya maa ya ka kuu
o.
31 Chukan kúu ja jin xtandiyo ni
ndaka tu'u tnu'u jatu tnu'u xiko
tnu'u ndi'vi tnu'u kini ja sa'a ja
ka kuxii ka kunda'vi ini ni ma.
Suni jin xtandiyo ni ja ka ndakiti
ini ni ma, ji'in ja ka kuyachi ini
ni ma, ji'in ja ka kana ka kayu'u
ni ja ka ka'an u'vi nuu tna'a
ni ma, ji'in ndaka-ka ja u'vi ka
sa'a ni ma.
32 Su'va jin kava va'a ini ni, te jin
kunda'vi ini nuu tna'a ni, te jin
sakanu ini nuu tna'a ni, sukan ni
sa'a Su'si ma, ja maa Cristo ma,
te ni sakanu ini ña'a ya ma.

Jín ko kuu o sukan kúu ñayii ni ndaxtnuu Su'si ma janitnuni i ma

5 Yo'o ja ka kuu o sa'ya too
Su'si ma, jín sa'a o sukan sa'a
maa ya ma.
2 Te ndimaa jín kutoo tna'a o,
sukan ni kutoo ña'a Cristo ma,
vaa ja ni kutoo ña'a ya ma kúu
ja ni kachi ya ni chunaa ya nuu
tniñu o ma, te ni ndakua'a ya
maa ya nuu Su'si ma, kuenda
tnu'u ja in kiti ja ni ka ja'mi i te ni
ndaa xiko asi ti ma nuu Su'si ma.
Sukan kúu ja ni sa'a ya ma, te ni
jatna ini Su'si ma.
3 Kovaa ndijin, jin ko kuu ni
sukan iyo ja jin ko kuu ñayii ñuu
Su'si ma, ja ñatuu na ja u'vi-ka ka
sa'a i ma. Chukan kúu ja másu ko
jin ko kivi nduu jin ko kivi ni'ni
ni ji'in ñayii ñatuu ni tnanda'a
ji'in ni ma, ni a jin ko sa'a ni
ni-in ja u'vi, ni a jin ko ndiyo ini
ni ndaka ja ka iyo ñuu ñayivi a,
4 ni a jin ko ka'an ni tnu'u
ndeva'a, ni a jin ko ka'an ni
tnu'u ja masu kuatniñu o ma.
Vaa masu va'a-ni ja ndaka tnu'u
ya'a ko ka'an o ma, su'va ja sa'a
o kúu ja na ndakuan-ta'vi o nuu
Su'si ma.
5 Vaa ka jini ni ja ñayii ka kivi
nduu ji'in in-ka ñayii ñatuu ni
ka tnanda'a ji'in i ma, ji'in ñayii
ka sa'a ja u'vi ma, ji'in ñayii ka

ndiyo ini ma, inuu-ni ka kuu i
ji'in ñayii ka ndachiñu'u tna'a
ja masu Su'si ka kuu ma, vaa
saa ka jatanuu i ndaka chukan
te ka xndoo i Su'si ndija ma. Te
ni-in ñayii ya'a, masu kuu jin
koo i nuu tatnuni Cristo ma ji'in
Su'si ma, nuu ni skuta'vi ya ñayii
ka sa'a ja va'a ja ndaa ma.
6 Chukan kúu ja ndijin, jin ko
koto va'a ni maa ni, ja ñatuu
na in ko xnda'vi ña'a ja vivii ko
ka'an i, te tnu'u iyu tnu'u su'va-ni
ko kuu ma. Vaa ndaka cha'a ka
sa'a ñayii ñatuu ka kandija ja
ká'an Su'si ma. Chukan kúu ja
ndákiti ini ya nuu i ma.
7 Te másu ko jin sa'a ni sukan ka
sa'a ñayii yukan ma.
8 Vaa ndijin chi onde xi'na-ka ma
chi ni ka yo iyo ni nuu nee ma,
kovaa vitna chi ja maa Iya
Tátnuni ma, te ka iyo ni nuu
ndú'va ñu'u vivii maa ya ma, te
ndimaa jin ko sa'a ni sukan ka
sa'a ñayii ka iyo nuu ndú'va ñu'u
vivii maa ya ma.
9 Vaa ndaka ja ka sa'a ñayii ka
iyo ji'in Xtumani Ndios ma kúu
ja jin kava va'a ini i ma, ji'in ja
jin sa'a i ja ndaa ndija ma, ji'in
ja jin ka'an i ja ndaa ma,
10 te ndimaa ka ndasa'a i kuenda
nawa játna ini Iya Tátnuni ma,
te sukan ka sa'a i ma.
11 Te másu ko jin ko sa'a ni
ja ka sa'a ñayii ka iyo nee
janitnuni i ma, vaa masu nde
jiniñu'u ja ka sa'a i ma. Su'va jin
ndaka'an-so'o ni nuu i.
12 Vaa ja kan-nuu xeen kúu ja
ka sa'a yu'u i ma, te onde ja
ndaka'an o ja ka sa'a i ma, ja
kan-nuu kuu.
13 Kovaa ndaka kuechi sa'a
ñayii ma ndatuu kivi ndenda i nuu
ndú'va ñu'u vivii maa Cristo ma,
te ndundaa kuechi i ma, vaa nuu
ndú'va ñu'u Cristo ma chi ndaka
ndatuu.
14 Chukan kúu ja ká'an tnu'u
Su'si a:
Ndoto ni, ndijin ja kixi ni,
te ndakoo ndijin ne'un ñayii
ni ka ji'i ma,
te Cristo ma, sa'a ya ja
ndundijin nuu ni a.
15 Jin ko koto vava'a ni naxe
jin ko sa'a jin ko kuu ni, te jin ko
kuu ni ñayii ndichi. Másu ko jin
ko kuu ni ñayii ñatuu ka jaku'ni
ini.
16 Jin kuatniñu va'a ni tiempu a,
vaa kivi ka iyo o a chi kivi iyo
xeen-ka ja u'vi kúu.
17 Chukan kúu ja jin ko kuu ni
ñayii jin ndasa'a kuenda nde a
kúni Iya Tátnuni ma ja jin sa'a
ni ma, te másu ko jin ko sa'a ni
sukan ka sa'a ñayii ka iyo nee
janitnuni i ma.
18 Te másu ko jin ko ko'o ni ndixi
te jin ndajini ni, vaa ja xtivi o
maa o kúu. Su'va ja jin ku'un
ini ni kúu ja na koo Xtumani
Ndios ma ini anua ni a, te jin ko
sa'a ni sukan kúni maa ya ma.
19 Te maa tnu'u Su'si ma jin
kuatniñu ni ja jin ndaka'an-so'o
nuu tna'a ndi-in ndi-in ni. Te
tna'a ja ka jita o ma, ni-yu'u

ni-anua ni jin kata ni, te jin
ndachiñu'u ni Iya Tátnuni ma.
20 Te ja maa Jesucristo iya
tátnuni nuu o a, te ndimaa jin
ndakuan-ta'vi ni nuu Yuva o
Su'si ma ja ndaka ja táa ya ma.

Jín kuandetu nuu tna'a ndi-in ndi-in o

21 Jín kuandetu nuu tna'a ndi-in
ndi-in o, vaa ka na'a o ja nde'ya
ña'a Su'si ma.
22 Ndijin ja ka kuu ni ña'a ni ka
tnanda'a ma, jin kuandetu ni nuu
yii ni ma, sukan ka jandetu ni
nuu Iya Tátnuni ma.
23 Vaa yii ni ma, kuenda tnu'u
ja xini ni ma kúu de, sukan
kúu Cristo ma, vaa suu ya kúu
xini ma, te ndaka yo'o ja ni ka
nduu o sa'ya Su'si ma, ka kuu
o yikikuñu Cristo ma, vaa maa
Cristo ma kúu iya ni sa'a ja ni ka
ndani'i ta'vi o ma.
24 Te sukan ka kandija ndaka o ja
ni ka nduu o sa'ya Su'si ma ndaka
ja ká'an Cristo ma, sukan tna na
jin kuandetu ña'a ma nuu yii
ña ma ndaka nawa ká'an de ma.
25 Ndijin tna ja ka kuu ni tee
ni ka tnanda'a ma, jin kutoo
ni ñasi'i ni ma, sukan kútoo
Cristo ma ndaka o ja ni ka nduu
o sa'ya Su'si ma, vaa maa ya ni
ndo'o ni neni nuu tniñu o ma,
sukan-va'a jin ndani'i ta'vi o ma.
26 Te ja ni sa'a ya sukan ma, te ni
ndasavii, ni ndasandoo ña'a ya,
te ni ndakate ña'a ya ji'in tnu'u
maa ya ma, sukan sa'a ndute ma,
27 sukan-va'a jin koo o nuu
maa ya ma, te jin ko kuu o sa'ya
maa Su'si ma, te jin koo jayiñu'u
o, te ñatuu ni-in ja u'vi ko satne'e
ña'a. Su'va jín xndoo o ndaka ja
u'vi ma.
28 Sukan ni kutoo ña'a Cristo ma,
sukan tna jin sa'a ndijin, jin
kutoo ni ñasi'i ni ma, sukan ka
kutoo ni yikikuñu ni a. Vaa tee
kútoo ñasi'i de ma chi kútoo de
maa de.
29 Vaa masu na in saxiko yikikuñu
maa i ma chi su'va jito va'a i,
te ndí ini i ja na koo va'a i ma.
Sukan kuiti sa'a Cristo ma ji'in
yo'o ja ni ka ndaketna'a ini o
ji'in ya ma ja vivii jito ña'a ya te
ndí ini ya nawa ka jiniñu'u o ma.
30 Vaa yikikuñu maa ya ma ka
kuu o.
31 Te chukan kúu ja tee
tnanda'a ma chi xndoo de
yuva de ma ji'in si'i de ma, te
kueka tna'a de ji'in ñasi'i de ma,
te in-nka-ni yikikuñu jin ko kuu
nduu de ji'in ña.
32 Ka'nu xeen kúu tnu'u ya'a ja
ni kaxtnu'u Su'si ma nuu o a.
Kovaa ja kúni saña kúu ja jin
jaku'ni ini ni sukan ni kutoo ña'a
Cristo ma yo'o ja ka kuu o ñayii
ni ka ndaketna'a ini ji'in ya ma.
33 Te in-ka tnu'u ni ka'an sa ma
kúu ja ndi-in ndi-in ndijin, jin
kutoo ni ñasi'i ni ma, sukan ka
kutoo ni maa ni ma. Te suni
ndijin tna ña'a, jin kuandetu ni
nuu yii ni ma.
6 Suchi kuechi, jin kandija ro
sukan ka ka'an yuva ro ma

ji'in si'i ro ma, vaa sukan játna
ini Iya Tátnuni ma, te ja va'a kúu
cha'a.
2 Jin kuandetu nuu yuva ro ma
ji'in nuu si'i ro ma, vaa cha'a chi
in ja xinañu'u ni tatnuni Su'si ma
kúu, te iyo in ja ni skuiso ya
ja ni'i o nuna sa'a o sukan ni
tatnuni ya ma.
3 Te ja ni skuiso ya ma kúu ja koo
va'a o ñuu ñayivi a, te koteku
kani o ñuu ñayivi a.
4 Te ndijin ja ka kuu ni yuva
suchi kuechi ma, máko jin sa'a
ni ja jin ndakiti ini sa'ya ni ma.
Te ja maa Iya Tátnuni ma, te
jin ka'an-so'o ni nuu i, te jin
kaxtnu'u vii jin kaxtnu'u va'a ni
nuu i ja na jin ko sa'a jin ko kuu i
sukan kúni maa Iya Tátnuni ma.
5 Ndijin ja ka jinukuechi ni nuu
ñayii xi-nuu ka satniñu ni ma,
jin kandija ni, te jin kava vii jin
kava va'a ini ni, te jin kuandetu
ni nuu i, kuenda tnu'u ja nuu
maa Cristo ma ka kandija ni.
6 Jin satniñu ndija ni. Masu
yika-ni ja ora ka nde'ya i ma,
te jin sa'a ni ja ka satniñu ni,
sukan-va'a jin kuatnu'u ini ña'a i,
chi ña'a. Jin kani ini ni ja nuu
maa Cristo ma ka jinukuechi ni,
te ni-yu'u ni-anua ni jin satniñu
ni nuu ñayii xi-nuu ka satniñu
ni ma, sukan kúni Su'si ma ja jin
sa'a ni.
7 Má jin kani ini ni ja nuu ñayii
ma-ni ka jinukuechi ni, su'va
jin kani ini ni ja nuu maa Iya
Tátnuni ma ka jinukuechi ni, te
jin kunukuechi vava'a ni.
8 Vaa jin kona'a ni ja ndeva'a-ni
na ja va'a ka sa'a ka kuu maa
ñayii ma, te sukan jin ndani'i i ja
ndakua'a maa Iya Tátnuni ma,
ka kuu i ñayii ka jinukuechi xi ka
kuu i ñayii masu ka jinukuechi.
9 Ndijin ja ka neva'a ni ñayii ka
jinukuechi nuu ni ma, jin ko kuu
vii jin ko kuu va'a ni ji'in i, te
másu ko jin xsiu'u ni i ja nú masu
kuu sa'a i ma te masu jin chuya'vi
ni i, chi ña'a. Vaa jin ndaka'án ni
ja onde andivi ma iyo iya tátnuni
nuu o a, te inuu-ni kútoo ña'a ya
ndijin ji'in maa i ma.

Jín kuatniñu va'a o ndaka tnu'u ndee tnu'u ndatnu táa Su'si ma

10 Chukan kúu ja ndijin ja ni ka
nduu tna ni sa'ya Su'si ma, jin
kukanu ini vava'a ni iya tátnuni
nuu o a, sukan-va'a chindee
chituu ña'a ya, te jin ni'i ni tnu'u
ndee tnu'u ndatnu maa ya ma.
11 Jin ko tnii vava'a ni ndaka
tnu'u ndee tnu'u ndatnu taa
Su'si ma, sukan-va'a kuu jin
konukuiñi vava'a ni, te masu
kundee tachi ma nuu ni ora
kúni i ja xnda'vi ña'a i ma.
12 Vaa masu ñayii ñuu ñayivi a ka
kanaa ji'in o, nú masu ja ndaka
ja ka chindee tna'a ji'in tachi ma,
ndaka ja ka iyo yatni andivi ma,
tna'a ja ka tatnuni nuu nee ma
tiempu ya'a. Ndaka cha'a ka kuu
ja ñatuu ka kunimani nuu o a.
13 Chukan kúu ja jín ko tnii
vava'a o ndaka tnu'u ndee tnu'u
ndatnu táa Su'si ma, sukan-va'a

kivi kenda tachi ma ja nduku i
ja xnda'vi ña'a i ma, te masu jin
kandija o ja ká'an i ma. Te nú ni
jinu ni ka satu'va va'a o maa o,
te jín konukuiñi vava'a o.
14 Ûni jín konukuiñi vava'a o, te
jín ko tnii vava'a o tnu'u ndaa
tnu'u ndija Su'si ma. Te ûni jín sa'a
o ja va'a ja ndaa ma sukan tátnuni
Su'si ma, sukan-va'a ñatuu na ja
u'vi ma jin ko xtna'a ña'a.
15 Ndimaa jín koo tu'va o,
sukan-va'a kuu jin koo o jin
kaxtnu'u o tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma ja sa'a ja jin ndumani
ñayii ma ji'in Su'si ma.
16 Te in-ka ja jin sa'a o kúu ja ûni
jín kukanu ini vava'a o Su'si ma,
sukan-va'a kasi ndee kasi ndoso
ña'a ya nuu ndaka ja u'vi tétniñu
tachi ma nuu ka iyo o a.
17 Te jín ku'un jín ku'un-ni ini o
ja Su'si ma sa'a ja jin ndani'i ta'vi
o ma, te masu nawa kuu sa'a
tachi ma ja xnda'vi-ka ña'a i. Te
jín tnii vava'a o tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si ma, ja ni taa Xtumani
maa ya ma, ja kúu i kuenda tnu'u
ja in yuchi kúu espada ma, vaa
suu tnu'u ya ma chindee ña'a ja
jin kundee o nuu tachi ma.
18 Te maa Xtumani Ndios ma
na chindee ña'a, te ndimaa jín
kakan-ta'vi jín kakan-ta'vi-ni o
nuu Su'si ma ndaka ora, te másu
ko jin ndunaa o ja jin kakan-ta'vi
o ja jin kuu ndaka-ka ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si ma, ja ñatuu-ka
na ja u'vi ka sa'a i ma.
19 Te jin kakan-ta'vi ni ja kuu
sa, sukan-va'a ni'i ini sa naxe
kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ya nuu ñayii ma, te máko
koyu'u sa.
20 Vaa Su'si ma ni tetniñu ña'a
ja ki'in kii sa ndaka ñuu a,
kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a
maa ya a, te chukan kúu ja vitna
chi ni ka ju'ni ña'a i ji'in yo'o
kaa, te yinee va'a sa vekaa ya.
Te jin kakan-ta'vi ni ja kuu sa,
sukan-va'a máko koyu'u sa, te
ká'an sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si
o ya, sukan kúni ya ja sa'a sa a.

Ndákuan-ta'vi Pablo nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Éfeso

21 Kovaa ja kúni sa kúu ja jin
kuni tna ni naxe iyo naxe kúu
sa a, te nde a kúu ja sa'a sa a. Te
ndaka cha'a chi kaxtnu'u ñani o
Tíquico a, tee ka kutoo tna'a ji'in
o a, tee jinukuechi va'a nuu Iya
Tátnuni ma.
22 Te tee ya'a ni tetniñu sa
ja jaan de nuu ka iyo ni a,
sukan-va'a kaxtnu'u de naxe ka
iyo sa ya'a, sukan-va'a jin ndani'i
ni tnu'u kanu ini.
23 Te maa Yuva o Su'si ma ji'in
Jesucristo iya tátnuni nuu o a, na
sa'a ya ja ndaka ni ja ni ka nduu
ni sa'ya Su'si o a, na jin koo mani
ni, te jin kutoo tna'a-ka ni, te jin
kukanu ini-ka ni Su'si o ma.
24 Te na skuta'vi ña'a ya ja vii
ja va'a ndaka ni ja ka kutoo
xen-xeen ni Jesucristo iya tátnuni
nuu o a. Te sukan kó kuu.

Carta ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Filipos ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Filipos ma

1 Saña kúu Pablo a, te ka
iyo sa ji'in Timoteo a ja ka
jinukuechi sa nuu Jesucristo o a.
Te tée sa nuu ndaka ni ja ni ka
kandija ni Cristo Jesús ma te
ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a ni ma,
ja ka iyo ni ñuu Filipos a, ji'in
tee ka ndaka'an-so'o nuu ni naxe
jin ko sa'a jin ko kuu ni nuu
Su'si ma, ji'in tee ka jinukuechi
nuu ni a sukan-va'a jin koo va'a
ni nuu Su'si o a.
2 Te Yuva o Su'si ma ji'in
Jesucristo iya tátnuni nuu o a, na
skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a, te
jin koo mani ni.

Sukan jikan-ta'vi Pablo ma ja jin kuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja ka iyo i ñuu Filipos ma

3 Ndimaa ndákuan-ta'vi sa nuu
Su'si o ma ndaka jichi ndaka'án
ña'a sa naxe ka iyo ni a.
4 Ndaka jichi jikan-ta'vi sa nuu
Su'si ma, ndimaa kusii ini sa ja
jikan-ta'vi sa ja jin kuu ni.
5 Vaa ni ka ketna'a ini o, te
ka chindee tna'a o, ja jin kuni
ñayii ma tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma, te onde nuu ni keja'a ni
ka chindee tna'a o ma, te onde
vitna ka ketna'a ini o.
6 Te Su'si ma, ni keja'a satniñu ya
ini anua ni a ja jin sa'a ni ja
va'a ma, te kukanu ini sa ja
maa ya sinu tniñu ni keja'a ya ma,
onde kivi ndenda Jesucristo ma.
7 Jani ini sa ja va'a-ni ja jani ini
sa sa'a ja jin kuu ni, chi vaa ñu'u
xeen ini ña'a sa ndaka ni. Vaa
visi yinee sa vekaa ya, xi yikuu
sa kaxtnu'u sa ja ja ndaa kúu
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a,
kovaa ndaka ndijin ka jini sukan
ni skuta'vi ña'a Su'si ma ndaka
ja vii ja va'a ma yo'o, vaa ka
chindee tna'a o ka jinukuechi o
nuu ya ma.
8 Vaa Su'si ma, jini ya ja sukan
kútoo xeen ña'a sa ndaka ni. Ûni
kútoo ña'a sa sukan ni kutoo ña'a
Jesucristo ma.
9 Te chukan kúu ja jikan-ta'vi sa
nuu Su'si ma, ja sukan ka kutoo
tna'a o a, te jin kutoo tna'a-ka o,
te jin jaku'ni va'a ini o naxe jin
ko sa'a jin ko kuu o,
10 te jin kuni ni jin ndakaji
ni nde a kúu ja va'a-ka ma,
sukan-va'a jin ko kuu ni ñayii
ka sa'a ja va'a ja ndaa ma. Te
ñatuu na in ko ka'an ja ñayii ka

sa'a ja u'vi ka kuu ni kivi ndenda
Cristo ma.
11 Te ja maa Jesucristo ma, te
jin ko sa'a ni ja vii ja va'a ma,
sukan-va'a jin ka'an vii jin ka'an
va'a ñayii ma ja kuu Su'si ma, te
koo jayiñu'u ya.

Saña chi nú téku sa chi ja kunukuechi sa nuu Cristo ma ko kuu

12 Ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya
Su'si o a, kúni sa ja jin kuni ni
ja ndaka ja ni ndo'o, ni tna'a
sa ma chi ni ka chindee ña'a i ja
ni jitenuu-ka tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si o ya.
13 Te ndaka soldado ka jito
palaciu ya, ji'in ndaka tu'u
ñayii ma, ka jini i ja yinee sa
vekaa a ja kuechi ja káxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma.
14 Te kua'a-ka tna'a o ja ni ka
nduu i sa'ya Su'si o a, ja ni ka
jini i ja yinee sa vekaa a, te ni ka
ni'i-ka i tnu'u ndee tnu'u ndatnu,
te ka kaxtnu'u i tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si ma, te masu ka yu'u i.
15 Te ja ndaa ndija kúu ja
jaku i chi ka kaxtnu'u i tnu'u vii
tnu'u va'a Cristo ma kuechi ja
ka kukueñu ini i, te ka kuni i
ja jin kundee i nuu sa. Kovaa
jaku-ka i ma chi ni-yu'u ni-anua i
ka kaxtnu'u i tnu'u Su'si ma.
16 Ñayii ka kaxtnu'u tnu'u vii
tnu'u va'a Cristo ma ja ka
kukueñu ini i ma chi masu ja ka
jinukuechi va'a i nuu Su'si ma
kúu chi su'va ka jani ini i ja
sukan, te ndo'o neni-ka sa.
17 Kovaa ñayii ka jini ja yinee
va'a sa vekaa a kuechi ja kaxtnu'u
sa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma,
chi su'va ñukuun ka kaxtnu'u i
tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma,
vaa ka kutoo ña'a i.
18 Kovaa masu ndí ini sa,
ndeva'a-ni naxe ka ñu'u ini
maa i ma te ka kaxtnu'u i ma.
Nú ni-yu'u ni-ini maa i te ka
kaxtnu'u i, xi ka kukueñu ini
maa i, kovaa tnu'u Cristo ma ka
kaxtnu'u i, te chukan kúu ja kúsii
ini xeen sa, te su'va koo sii ini-ka
sa.
19 Sukan ka jikan-ta'vi ni nuu
Su'si ma ja kuu sa ma, te kúkanu
ini sa ja maa Xtumani Ndios ma
chindee ña'a, te ndaka ja ndo'o
sa a chi sa'a i ja kaku sa nuu ja
u'vi ma.
20 Sukan ñu'u ini sa, te ndetu sa,
te masu nawa kúkan-nuu sa, vaa
su'va kúkanu ini-ka sa Su'si ma.
Te visi na koteku sa xi na kûu sa,
kovaa kuiti ja sukan ndo'o sa a
chi koo jayiñu'u Cristo ma.
21 Vaa saña chi nú téku sa chi
jinukuechi sa nuu Cristo ma, te
nuna kûu sa chi jâ ni kundee
sa kúu, vaa ndani'i ta'vi sa nuu
Su'si ma.
22 Kovaa nuna koteku-ka sa chi
ja va'a-ka ko kuu, vaa kuu-ka
kunukuechi sa nuu Su'si ma, te
ka'an-ka sa tnu'u Su'si o ya, te jin
ndukua'a-ka o ja ka kuu o sa'ya
Su'si ma. Te chukan kúu ja ñatuu
jini sa naxe kani-nka ini sa.

23 Kovaa ndeva'a-ni nde a ko
kuu, iyo sa ja kuan-ta'vi sa, vaa
kúu ini sa ja no'o sa nuu iyo
Cristo ma, chi ja va'a xen-xeen-ka
maa sa ko kuu.
24 Kovaa ja jin koo va'a maa ni,
te jiniñu'u ja koteku sa.
25 Te kuiti kúkanu ini sa ja sa'a
ko kuu, te jini sa ja kuiti koo-ka
sa ji'in ni, sukan-va'a chindee-ka
ña'a sa ja jin kukanu ini-ka ni
Su'si ma, te jin koo va'a-ka ni
nuu ya, te jin koo sii ini-ka ni.
26 Te nuna jaan tuku sa in-ka jichi
nuu ka iyo ni a chi jin koo sii ini
xen-xeen-ka ni nuu Cristo ma.
27 Yika-ni ja kúni sa kúu ja jin
ko sa'a jin ko kuu ni sukan ká'an
tnu'u vii tnu'u va'a Cristo ma,
sukan-va'a nú tnu ka'an o ja na
jaan sa xi ña'a, kovaa kúni sa
ja kuniso'o sa ja in-ni ja ka jani
ini ni, te ka nukuiñi va'a ni nuu
Su'si ma, te vivii ka chindee tna'a
ndaka ni, te ka kuu inuu ini ni, te
ka satniñu xeen ni ja ka kaxtnu'u
ni tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a ja
ka kandija o a.
28 Te sa'a, te ka jini o ja Su'si ma
sa'a ja ichi jin ndani'i ta'vi ni ma
kuan koo ni. Chukan kúu ja
másu ko jin koyu'u ni nawa ka
sa'a ka kuu ña'a ñayii ñatuu ka
kunimani nuu ni ma. Vaa sa'a,
te ka jini o ja kuan koo maa i
ichi nuu jin skenaa i maa i ma, ja
sukan ka sa'a i ma.
29 Vaa in ja vii ja luu kúu ja ni
ka ni'i o a, vaa masu yika-ni ja
jin kandija o ya te ni kuu-ni chi
suni tna ja jin ndo'o jin neni o
ja kuechi ja ka kaxtnu'u o tnu'u
maa ya a.
30 Vaa ka jini ni ja sukan ni ndo'o
ni neni sa onde xi'na-ka ma,
ja kuechi ja káxtnu'u sa tnu'u
vii tnu'u va'a maa ya a, te suni
ka jiniso'o ni ja onde vitna chi
sukan-ni yikuu sa ndo'o sa, te
suni sukan jin ko kuu tna ni.

Sukan ni kuu ja ni kii ñayivi Cristo Iya Tátnuni ma ñuu ñayivi a

2 Chukan kúu ja nú ni ka
ndani'i ni in tnu'u kanu ini
ni sa'a Cristo ma vaa kútoo
ña'a ya ma, te nú ka kutoo tna'a
ndija ni ma vaa jâ ni taa ya
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma, te
jin kundee ni jin ndaka'an-mani
nuu tna'a ni ma. Te nú ka iyo ni
ji'in Xtumani Ndios iya sa'a ja jin
ketna'a ini ni ma, te jin kunda'vi
ini nuu tna'a ni ma,
2 te nú ndaka cha'a ka sa'a ni ma,
te ka sa'a ni ja iyo sii ini xen-xeen
sa. Te in-ni ja jin kani ini o, te jín
kutoo tna'a o, te jín ketna'a ini
o, te in-ni ja jín ku'un ini o.
3 Te ñatuu nawa jin ko sa'a ni ja
jin ko kukueñu ini ni xi jin ko
kuvixi ni chi su'va jin kani ini ni
ja ka ndanuu-ka ndaka-ka ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si ma sana
maa ni ma, te vivii jin kuandetu
ni nuu i.
4 Ñatuu nawa jin ko kani ini ni ja
jin kuu maa-ni ni chi su'va jin
kani ini ni ja jin kuu ndaka-ka
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma.

5 Jin ko kani ini ni sukan ni yo
jani ini Cristo Jesús ma.
6 Vaa visi inuu-ni kúu ya ji'in
Su'si ma, kovaa masu nde ni
ndiyo ini ya ja koo ya nuu iyo
Su'si ma.
7 Vaa su'va ni xndoo ya ndaka ja
neva'a ya ma, te ni kii ya ñuu
ñayivi a, te ni jinukuechi ya nuu
ñayii ñuu ñayivi a, kuenda tnu'u
ja in ñayivi.
8 Te nuu ni iyo ñayivi ya ma, te
ni ka sa'a ndeva'a ña'a ñayii ma,
te ni ka ja'ni ña'a i onde nuu
krusi ma, te masu nawa ni ka'an
kuiti ya.
9 Te chukan kúu ja Su'si ma chi
ni wa'a ya jayiñu'u xen-xeen-ka
Cristo ma sana ndaka-ka ñayii ma
ji'in ndaka-ka ángel ma, te ni
xnani ya Cristo ma iya tátnuni
nuu ndaka ja iyo a.
10 Sukan-va'a ndaka ja ka iyo
andivi ma, ji'in ndaka ja ka
iyo ñuu ñayivi a, ji'in ndaka
ja ka iyo ichi chii ñu'ú a, jín
konukuiñi jiti i nuu Jesús ma, te
jín ndachiñu'u i ya.
11 Te ndaka i ma jín ndaka'an
jín ndakachi ja Jesucristo ma
kúu iya tátnuni nuu ndaka o,
sukan-va'a kóo jayiñu'u nuu
Yuva o Su'si ma.
12 Chukan kúu ja ndijin ja ka
kutoo tna'a o a, sukan ndimaa ka
kandija ña'a ni ma, masu yika-ni
ja ora iyo sa ji'in maa ni ma chi
su'va vitna ja iyo jika-ka sa a, te
jin kandija-ka ni ja ká'an sa a, te
jin koyu'u ni nasa yukan, te jin
ko sa'a ni in ja ñatuu játna ini
Su'si o a, vaa ka na'a ni ja iya
ndakan kuenda nuu o kúu ya, te
jin ko ndi ini ni naxe jin ndani'i
ta'vi ni.
13 Vaa sukan kúni maa Su'si ma,
te maa ya kúu iya sa'a ja jin kani
va'a ini o naxe jin sa'a o ma, te
maa ya chindee ña'a ja kuu jin
sa'a o ma.
14 Te jín sa'a o ndaka, kovaa
máko jin ka'an tnu'u tna'a o, ni a
jin ko skiti ini tna'a o,
15 sukan-va'a ñatuu nawa jin
ndaxtekuechi ña'a ñayii ma. Te
jín kava kuee ini o, sukan-va'a
jin ko kuu o sa'ya Su'si ma. Te
ñatuu na ja u'vi jín ko sa'a o nani
ka iyo o ñuu ñayivi a nuu ka iyo
ñayii ka sa'a ja u'vi a, ja ñatuu
ka kandija i Su'si ma. Jín ko kuu
o sukan ka kuu tiuxini ma, ja ka
ndu'va i ñuu ñayivi a.
16 Jin kotnii va'a ni tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma, ja sa'a ja jin
koteku ni ma, sukan-va'a kivi
ndenda Cristo ma, te koo sii ini
xeen sa ja masu saneé sañuu-ni
kúu ja kua'an vee sa ni satniñu
sa nuu Su'si o a.
17 Te kúsii ini sa, te kúni sa ja
jin koo sii ini ndaka ni ji'in sa,
vaa visi na kûu sa ja jinukuechi
sa nuu Su'si ma, sukan-va'a jin
kandija-ka ni ya, te ndaka ja jin
ndakua'a ni nuu Su'si ma, te
kenda nuu maa ya ma.
18 Sukan jin koo sii ini maa ni, te
koo sii ini tna sa ji'in ni.

Ni tetniñu Pablo ma Timoteo ma ji'in Epafrodito ma ja jin koo de ñuu Filipos ma

19 Ja maa Cristo Jesús iya
tátnuni nuu o a, te kúni sa ja kuu
tetniñu yachi sa Timoteo a jaan de
nuu ka iyo ni a, sukan-va'a saña
tna, na kuni sa naxe ka iyo ni a,
te koo sii ini sa.
20 Vaa ñatuu na in-ka ñayii ja jin
ketna'a ini ji'in sa, ja ko ndi ini i
sukan ndí ini ndija de ja jin kuu
ni a.
21 Vaa ndaka-ka ñayii a chi ka
ndi ini i ja jin kuu maa i, te ñatuu
ka ndi ini i ja sukan kúni Cristo
Jesús ma ja jin sa'a i ma.
22 Vaa ndaka ni, jâ ka jini ni
sukan kúu Timoteo a, ji'in sukan
jinukuechi de ji'in sa ja ka
kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si o a, te chíndee ña'a de
kuenda tnu'u ja sayii sa kúu de.
23 Chukan kúu ja nuna kuni sa
naxe jin ka'an ñayii ka netniñu a
naxe jin sa'a ña'a i, te tetniñu
kunu sa de jaan de nuu ka iyo
ni a.
24 Kovaa suni kúkanu ini sa nuu
Iya Tátnuni ma ja kuu jaan yachi
tna sa nuu ka iyo ni a.
25 Kovaa jani ini sa ja jiniñu'u
ja tetniñu tna sa ñani o
Epafrodito a, tee ni ka tetniñu ni
ja na kunukuechi de nuu sa nawa
jiniñu'u sa ma, te ka chindee
tna'a sa ji'in de ja ka kaxtnu'u sa
tnu'u Su'si ma, visi ndimaa kúni
tachi ma ja kanu-ndee i, kovaa
masu nde kundee i.
26 Vaa kúni xeen de ja kuni
ña'a de ndaka ndijin, vaa ni kuxii
xeen ini de ja ni ka jiniso'o ni ja
ni ku'u de ma.
27 Ja ndaa ndija kúu ja ni ku'u
xeen de ja sani te kûu de nkuu,
kovaa Su'si ma, ni kunda'vi
ini ya de, te masu maa in-ni de
chi suni ni kunda'vi ini tna
ña'a ya maa sa a, sukan-va'a
masu kuxii xeen-ka ini sa.
28 Chukan kúu ja tetniñu yachi
sa de ja na jaan de nuu ka iyo
ni a, sukan-va'a jin ndakuni tna'a
tuku ni ji'in de, te jin koo sii ini
ni, sukan-va'a máko kuxii-ka ini
sa.
29 Ja maa Iya Tátnuni ma, te jin
kuan-ta'vi ni de, te jin koo sii ini
xeen ni, te jin kutoo ni ndaka tee
ka kuu sukan kúu de a.
30 Vaa kuechi ja jinukuechi de
nuu Cristo ma, vaa suu de táa
ndaka nawa jiniñu'u sa ma, te
suu de sa'a ndaka ja masu kuu
jin sa'a ni ma, te chukan kúu ja
ni iyo yika de ja vala ti'i-nka, te
kûu de nkuu ma.

Maa in-ni ja ndí ini sa kúu ja kenda sa nuu iyo ja kenda sa ma

3 Te chukan kúu ja ndijin ja ni
ka nduu ni sa'ya Su'si o a, jin
koo sii ini ni nuu Iya Tátnuni ma.
Vaa saña chi masu kuñaña sa ja
suni maa i tée sa nuu tutu tetniñu
sa nuu ni a, vaa cha'a kúu ja ka
jiniñu'u ni.
2 Jin koto va'a ni maa ni nuu tee
ka kuu sukan ka kuu la-ina ma,

te masu ka kaxtnu'u ndaa de
tnu'u Su'si ma, te ka kuni de ja
jin chitnuni de yikikuñu ni ma.
3 Vaa masu nde jiniñu'u ndaka
chukan ja jin ko sa'a o, vaa yo'o
ndija ka kuu ñayii ka yitnuni nuu
Su'si ma, ndaka yo'o ja ni-yu'u
ni-ini o ka jinukuechi o nuu
Su'si ma te ka kusii ini o nuu
Cristo Jesús ma. Vaa masu nde
ka kukanu ini o ja ka chitnuni
ñayii ma yikikuñu i ma sana kuu
jin koo va'a o nuu Su'si ma.
4 Vaa visi iyo ja kuu kukanu ini sa
ja ka sa'a ñayii ma yikikuñu i ma,
te nú na in jani ini ja kuu
kukanu ini i ja ka chitnuni i
yikikuñu i ma, te saña chi iyo ja
kukanu ini-ka sa.
5 Vaa ni ka chitnuni ña'a i nuu
una kii ja ni kâku sa ma, te
tee ñuu Israel ma kúu sa, te
sa'ya tata tee kúu Benjamín ma
kúu sa, vaa sa'ya tata tee ñuu
hebreo ma kúu sa, te ni yo ndikin
sa ni yo sa'a sa sukan ni tatnuni
Moisés ma, sukan ka sa'a tee ka
kuu fariseo ma.
6 Te ûni ni yo kuni sa ja ndaka
ñayii ma jin ko kuu sukan kúu
sa ma, te chukan kúu ja ni yo
sondikin sa ñayii ka kandija
Jesús ma. Te ûni ni yo kuni sa ja
sa'a ndi'i sa'a tu'u sa sukan ká'an
tnu'u ni tatnuni Moisés ma.
7 Kovaa ndaka cha'a ja ni-yu'u
ni-ini sa ni yo sa'a sa ma, masu
nawa ni chindee ña'a i, vitna ja
iyo sa ji'in Cristo o a.
8 Vaa ndaka ja ni yo sa'a, ni yo
kuu sa ma, masu nde jiniñu'u i,
te ja ni xndoo sa, vaa ndása'a sa
kuenda ja sukan ka kuu mi'i ma,
sukan ka kuu ndaka ja ni yo sa'a
sa ma. Kovaa vitna ja ni jini sa
Cristo Jesús ya, te suu ya tátnuni
nuu sa a, te ja kútoo sa ya,
chukan kúu ja ni xndoo sa ndaka
ja masu nde jiniñu'u ma, te ja
ndí ini sa kúu ja koo sa ji'in ya te
jatna ini ya ja sa'a sa a.
9 Te vitna ja ni ndatna'a sa ji'in
Cristo o ya, te jini sa ja tnu'u
ni tatnuni Moisés ma, masu ni
chindee ña'a i ja ko sa'a sa ja
va'a ja ndaa nuu Su'si ma. Kovaa
vitna ja kukanu ini sa Cristo o a,
te maa Su'si ma sa'a ja kuu sa'a
sa ja va'a ja ndaa sukan kúni ya a,
vaa kándija sa ya.
10 Te ja kúni sa kúu ja koo sa
ji'in Cristo o a te kuni sa sukan
iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya
ja ni ndateku ya ma. Te kúni sa
ja ndo'o neni tna sa sukan ni
ndo'o ya ma, te kenda sa ja kûu
sa sukan ni ji'i ya ma,
11 sukan-va'a ndateku sa kivi jin
ndateku ñayii ni ka ji'i ma.
12 Kovaa masu ja sa'a ká'an
sa ya, te jâ ni kundee sa jâ ni
ni'i sa ndaka kúu, chi su'va ja
kúni sa kúu ja na chindee ña'a
Su'si ma ja na kuu sa'a va'a sa'a
ndija sa ndaka-ka. Vaa ja kúni
sa kúu ja ni'i sa ndaka ja ni
skuiso maa Cristo Jesús ma ja
skuta'vi ña'a ya ma, vaa sukan ni
skuiso ya kivi ni ndani'i ña'a ya
onde xinañu'u ma.
13 Ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya
Su'si o a, masu ja kúni sa ka'an sa

nuu ni ja jâ ni kundee sa kúu, chi
ña'a. Kovaa in ja sa'a sa kúu ja jâ
ni xndoo sa ndaka ja ni yo sa'a sa
onde xi'na-ka nuu ñatuu kuni-ka
sa Cristo Jesús o a, te ja sa'a-ka
sa kúu tna'a ja chindee ña'a ja
kenda sa nuu iyo Su'si ma.
14 Te nde'ya sa ja kenda sa nuu
iyo ja kenda sa ma. Te ja maa
Cristo Jesús ma, te kundee sa ni'i
sa ja ni skuiso Su'si ma nuu ni
ndakana ña'a ya ma.
15 Sukan jín kani ini ndaka o ja
ni ka kandija o Su'si ma. Nú nde
ni sama-ka jani ini ni, te sa'a na
ndakaxtnu'u maa Su'si ma nuu
ni.
16 Kovaa in ja ká'an sa kúu: tna'a
ja ni ka jaku'ni ini o ma, te jín ko
sa'a o sukan.
17 Ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya
Su'si o a, jin sa'a ni sukan sa'a
sa a, te jin konde'ya ni nde in ka
sa'a sukan ka sa'a sa a.
18 Vaa jâ ka iyo kua'a xeen ñayii
ja ñatuu ka sa'a ndaa i, sukan ni
ka'an sa kua'a xeen jichi ma. Te
vitna chi nda'yu sa, te ká'an sa
ja masu ñayii ka kunimani nuu
Cristo iya ni ji'i nuu krusi ma ka
kuu i.
19 Kovaa kenda kivi ja jin skenaa i
maa i, vaa su'si i kúu ja ka ñu'u
ini i ma, te jayiñu'u i ma kúu ja
kan-nuu ka ni'i i, vaa ndimaa ja
iyo ñuu ñayivi a ka ñu'u ini i ma.
20 Kovaa yo'o chi masu ñuu
ñayivi a jin koo o chi onde
andivi ma iyo nuu jin koo o. Te
suni ka ndetu o ja onde andivi ma
ndii Jesucristo iya tátnuni nuu
o a, iya ni sa'a ja ni ka kaku o
nuu ja u'vi ma.
21 Te maa ya ndasajaa yikikuñu
o a, tna'a ja masu nde jiniñu'u a,
te nduvii nduva'a i sukan kaa
yikikuñu maa ya ma. Vaa ja maa
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma,
te ndasajaa ya yikikuñu o a, vaa
maa ya tátnuni nuu ndaka ja
iyo a.

Ndimaa jín koo sii ini o nuu Iya Tátnuni ma

4 Chukan kúu ja ndijin ja ni ka
nduu ni sa'ya Su'si o a, vaa
kútoo xeen ña'a sa te ñu'u xeen
ini ña'a sa, vaa maa ni ka sa'a
ja iyo sii ini xeen sa, te ja maa
ni ma, te ni'i sa ja iyo ja skuta'vi
ña'a Su'si ma. Chukan kúu ja jin
konukuiñi va'a ni nuu Su'si Iya
Tátnuni ma.
2 Te jikan-ta'vi xeen sa nuu
Evodia ma ji'in Síntique ma ja
jin ketna'a ini ña sukan kúni iya
tátnuni nuu o a.
3 Suni sukan jikan-ta'vi tna sa
nuu ni, ndijin ja ka ketna'a ini
o a te konukuiñi va'a ni nuu Su'si
o a, ja na chindee ni ña'a ya'a ja
jin ketna'a-ka ini ña, vaa ni ka
chindee ña'a ña ni ka kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a. Te
suni sukan tna ni yo sa'a ñani o
Clemente ma, ji'in ndaka-ka tee
ni ka chindee tna'a ji'in sa ma.
Te vaa ñani o a ji'in ku'va o a chi
jâ ka yoxtnee ja ka nani de ma
nuu tutu ka ndee ja ka nani ñayii
jâ ni ka ndani'i ta'vi i ma.

4 Ndimaa jín koo sii ini o nuu
iya tátnuni nuu o a. In-ka jichi
ká'an sa ja jín koo sii ini o nuu ya.
5 Na jin ndakuni ña'a ndaka
ñayii ma ja ñayii ka sa'a ja
vii ja va'a ka kuu ni, vaa Iya
Tátnuni ma chi jâ iyo yatni ya ja
ndii ya.
6 Masu nawa jin ko ndi ini ni,
su'va jin kakan-ta'vi xen-xeen ni
nuu Su'si ma nawa ka jiniñu'u ni
ndaka jichi ka ndakuan-ta'vi ni
nuu ya ma.
7 Te maa Su'si ma na sa'a ja jin
koo mani ndaka o, vaa maa ya
chi vivii sa'a ya, te ûni masu kuu
jaku'ni ini o naxe sa'a ya ja kuu
jin ketna'a ini o te jin koo mani
o ma. Te maa tnu'u mani yukan
na ko koto va'a ini anua o a
ji'in janitnuni o a, ja maa Cristo
Jesús ma.

Ndimaa ja vii ja va'a ma jín ku'un ini o

8 Chukan kúu ja ndijin ja ni ka
nduu ni sa'ya Su'si o a, jin kani
ini ni sukan ka kuu ñayii ka sa'a
ja ndaa ndija ma, ji'in ñayii ka
sa'a ja va'a ja ndaa ma, ji'in ñayii
in-ni ja ka jani ini i ma, ji'in ñayii
ka ka'an vii ka ka'an mani ma,
ji'in ñayii ka ka'an vii ka ka'an
va'a ñayii ma ja jin kuu i ma,
ji'in ñayii ka sa'a ndaka ja va'a
ja sa'a ja jin koo jayiñu'u i ma, te
sukan jin ko kuu tna ni.
9 Te jin ko sa'a ni sukan ni
kaxtnu'u sa ma, sukan ni tatnuni
sa ma, sukan ni ka jiniso'o ni te
ni ka jini ni ja ni yo sa'a sa ma.
Te sukan jin ko sa'a ni, te maa
Su'si iya sa'a ja jin koo mani
o ma, koo ya ji'in ndaka ni a.

Tna'a ja vii ja va'a ni ka ndakua'a ñayii ñuu Filipos ma nuu Su'si ma

10 Kúsii ini xeen sa nuu iya
tátnuni nuu o a, ja ndaka ni ni ka
ndaka'án ña'a te ni ka tetniñu ni
ja jiniñu'u sa ma. Vaa masu ja ni
ka ndunaa ña'a ni kúu chi kuechi
ja ñatuu ni kuu naxe jin tetniñu
ni ma kúu.
11 Kovaa masu ká'an sa sa'a
kuechi ja iyo nawa jiniñu'u sa,
vaa jâ ni kutu'va sa, te iyo sii
ini sa, ndeva'a-ni nú neva'a sa ja
jiniñu'u sa ma xi ñatuu.
12 Te jini sa naxe kuu ja ko
kunda'vi ko kukee o ma, te jini
sa naxe kuu ja koneva'a o ndaka
nawa jiniñu'u o ma. Jâ ni kutu'va
sa ndaka naxe koteku sa ma, nú
iyo kua'a ja kaa sa, xi ko kokon
ko yichi sa, xi koneva'a kua'a-ka
sa sana nawa jiniñu'u sa ma, xi ja
ñatuu nawa neva'a kuiti sa ma.
13 Ndaka kuu sa'a sa, vaa iyo
maa Cristo ma ja chíndee chítuu
ña'a ya.
14 Kovaa va'a-ni ni ka sa'a ni
ja ni ka chindee ña'a ni, kivi ni
ndo'o ni neni sa ma.
15 Vaa kivi ni kenda sa ñuu
Macedonia ma ja kua'an sa in-ka
ñuu ma ja kaxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si ma, te maa in-ni
ni ja ka iyo ni ñuu Filipos a ja ni

ka nduu ni sa'ya Su'si o a, ka kuu
ñayii ni ka chindee ña'a ndaka
nawa jiniñu'u sa ma.
16 Vaa suni nuu iyo sa ñuu
Tesalónica ma, te suni in uu jichi
ni ka tetniñu ni xu'un ja kuatniñu
sa ma.
17 Vaa masu ndúku sa ja na jin
taa kua'a ni ja kuatniñu sa chi
su'va ja kúni sa kúu ja jin sa'a
kua'a-ka ni ja va'a nuu Su'si ma,
sukan-va'a koo kua'a-ka ja ni ka
sa'a ni nuu Su'si ma, te ndataa ya.
18 Vaa ni ndani'i sa ndaka ja
ni ka tetniñu ni ji'in ñani o
Epafrodito ma, te vitna chi
neva'a kua'a-ka sa, te ñatuu nawa
jiniñu'u-ka sa, vaa ni ndani'i sa
ja ni ka tetniñu ni ji'in de ma,
tna'a ja vii ja va'a ni ka ndakua'a
ni nuu Su'si ma, ja jáxiko asi ma,
tna'a ja játna ini Su'si ma.
19 Te maa Su'si o ma na taa
ndaka nawa ka jiniñu'u ni, vaa
maa ya chi neva'a ya ndaka ja
kuu taa ya yo'o ja ka kandija o
Cristo Jesús ma.
20 Nuu maa Yuva o Su'si ma na
koo jayiñu'u ni-kani ni-jika. Te
sukan kó kuu.

Sukan ka ndakan-tnu'u ñaña'a de ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Filipos ma

21 Ndákan-tnu'u ñaña'a sa
ndaka tna'a o ka iyo ji'in ni a ja
ni ka kandija i Cristo Jesús ma, ja
jâ ni ka xndoo i ja u'vi ma. Suni
ndaka tna'a o ka iyo ji'in sa ya'a,
ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña i.
22 Suni ndaka ñayii ja ni ka
xndoo i ja u'vi ja ka iyo i ñuu
ya'a, ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña i.
Te ñukuun kuiti ka ndakan-tnu'u
ñaña'a ña ñayii ka jinukuechi
nuu tee kúu César ma.
23 Te kóo ja vii ja va'a skuta'vi
ña'a Jesucristo iya tátnuni nuu
o a nuu ndaka ni. Te sukan kó
kuu.

Carta ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Colosas ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Colosas ma

1 Saña, kúu sa Pablo tee ni tetniñu Jesucristo ma, ja sukan ni kuni maa Su'si ma, te ka iyo sa ji'in ñani o Timoteo a.
2 Te ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña sa ndijin ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a ja ka iyo ni ñuu Colosas a, ja ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a ni ma te vivii ka ndikin ni Cristo Jesús ma. Te Yuva o Su'si ma, ji'in Jesucristo iya tátnuni nuu o a, na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a, te jin koo mani ni.

Jikan-ta'vi Pablo ma ja na kua'a Su'si ma tnu'u ndichi ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma

3 Ndaka jichi ka jikan-ta'vi sa nuu Su'si, Yuva Jesucristo iya tátnuni nuu o ma, te ndimaa ka ndakuan-ta'vi sa nuu ya ja jin kuu ni.
4 Vaa ni ka jiniso'o sa sukan ka kukanu ini ni Cristo Jesús ma, te sukan ka kutoo ni ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o ma ja ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma.
5 Vaa vitna chi jâ ka kukanu ini ni ja iyo tu'va onde andivi ma ja va'a jin ni'i ni ma, sukan ká'an tnu'u vii tnu'u va'a ni ka jiniso'o ni ma, ja kúu tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si o ma.
6 Te sukan ni kenda tnu'u ya'a nuu ka iyo ni a, sukan ni kenda i ni-ka'nu ñuu ñayivi a, te sa'a i ja ka nduvii ka nduva'a ini anua ñayii ma. Te chukan kúu ja ve jin ndukua'a-ka o ja ka kandija o tnu'u Su'si o a, te suni sukan tna ni kuu onde kivi ni ka jiniso'o ni tnu'u vii tnu'u va'a ya ma, te ni ka ndakunitnuni ni ja ja ndaa kúu, te sukan vivii ka kuu ni.
7 Vaa sukan ni kaxtnu'u Epafras ma tee ka kutoo xeen sa ma, ja ka jinukuechi sa ji'in de nuu Cristo Jesús ma, te ni-yu'u ni-ini de jinukuechi de nuu ni a.
8 Te suni maa de ni ndakani nuu sa sukan sa'a Xtumani Ndios ma, ja vivii ka kutoo tna'a ni a.
9 Chukan kúu ja onde kivi ni ka jini sa ma, te ñatuu ka ndunaa sa ja jin kakan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja jin koo va'a ni, te ka jikan-ta'vi xeen sa nuu ya ja na jin jaku'ni va'a ini ndaka ni, sukan kúni ya ja jin ko kuu ni ma, te jin ko kuu ni ñayii ndichi nuu ya,
10 sukan-va'a jin ko sa'a jin ko kuu ni sukan iyo ja jin sa'a yo'o ja ka ndikin o Iya Tátnuni ma, te ndimaa jin sa'a ni sukan játna

ini ya ma, te jin sa'a ni ndaka
ja va'a ma, te ûni jin ku'un ini
ni ja jin jaku'ni-ka ini ni sukan
kúni ya ja jin ko kuu ni ma.
11 Te sukan ka jikan-ta'vi sa
nuu ya ja na taa ya tnu'u ndee
tnu'u ndatnu, sukan neva'a
maa ya ma ja kúu sa'a ya
ndaka ma, sukan-va'a jin kundee
ni te jin kava kuee ini ni nuu
tnundo'o tnuneni ma,
12 sukan-va'a sii ini jin
ndakuan-ta'vi ni nuu Yuva o iya
ni satu'va nuu jin ndani'i ta'vi
o ji'in ndaka-ka ñayii ñatuu-ka
na ja u'vi ka sa'a i ma, vaa masu
nuu nee-ka ma ka iyo o a.
13 Vaa maa ya ni sa'a ja ni ka
ndayaa o nuu nda'a suchi iyo
nuu nee ma, te ni ka ndenda koo
o ñuu nuu tátnuni maa Sa'ya ya
iya kútoo xeen ya ma
14 iya ni jati niñi ya ma nuu
krusi ma. Te chukan, saa ni
ndasakanu ini Su'si ma kuechi
o ma, te ni ka ndayaa o nuu ja
u'vi ma.

Ja ni ji'i Cristo ma nuu krusi ma, te ni ka ndumani o ji'in Su'si ma

15 Su'si ma, masu kuu kuni
ndijin o ya, kovaa Cristo ma
ni kaxtnu'u sukan kaa ya ma,
vaa suu ya kúu Sa'ya xinañu'u
Su'si ma, te maa ya jâ iyo
xinañu'u-ka sana ndaka-ka ja ka
iyo a.
16 Vaa ja maa ya ma, te ni sa'a
Su'si ma ndaka ja ka iyo ya,
ndaka ja ka iyo andivi ma, ji'in
ndaka ja ka iyo nuu ñu'ú ya, ja
ka nde'ya o a, ji'in ja masu ka
nde'ya o a, ndaka ja ka tatnuni
ichi andivi ma, ji'in ndaka ja ka
tatnuni nuu ñu'ú ya. Te ja maa
Cristo ma, te ni sa'a Su'si ma
ndaka, te jayiñu'u maa Cristo ma
kúu ja ka iyo ndaka ja ka iyo a.
17 Te maa ya iyo xinañu'u sana
ndaka-ka ja ka iyo a, te ja maa ya,
te ka iyo ndaka, te ñatuu nawa
naa.
18 Te maa ya kúu xini ndaka yo'o
ja ni ka nduu o sa'ya Su'si ma,
te ka kuu o yikikuñu ya ma.
Te maa ya kúu xinañu'u ma, te
maa ya ni ndateku xinañu'u ne'un
ñayii ni ka ji'i ma, sukan-va'a
maa ya ko kuu xinañu'u nuu
ndaka ja ka iyo ñuu ñayivi a.
19 Vaa ni jatna ini Su'si ma ja nuu
maa Cristo ma koo ndaka tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ya ma.
20 Te ja maa Cristo ma, te ndaka
ja iyo ñuu ñayivi a, ji'in ndaka ja
ka iyo andivi ma, ni ka ndumani i
ji'in Su'si ma. Vaa ja maa niñi ya
ni jati nuu krusi ma, te ndaka o
ja ni ka kandija o Cristo ma, te
ni ka ndumani o ji'in Su'si ma.
21 Vaa ndijin tna chi onde
xi'na-ka ma chi ñatuu ni ka yo
ketna'a ini ni ji'in Su'si ma, vaa
kuechi ja ndimaa ni ka yo ñu'u
ini ni ja jin ko sa'a ni ja u'vi ma.
22 Kovaa vitna jâ ni ka ndumani
ni ji'in Su'si ma, vaa maa
Cristo ma ni ndo'o ni neni nuu
krusi ma nuu ni kii ñayivi ya ma,
sukan-va'a jin ndani'i ta'vi o ma.
Te onde sa'a ni sa'a ya ma, saa ni

ka nduvii, ni ka ndundoo ni ma,
te jin ko kuu ni ñayii ñatuu-ka
na ja u'vi ka sa'a ka kuu-ka,
sukan-va'a vivii ndenda koo ni
nuu Su'si ma,
23 nú tnu ka'an o ja ka nukuiñi
va'a ni nuu Su'si o a, te ka
kukanu ini-ka ni ya, te másu ko
jin ndunaa ni ndaka sukan ni
skuiso Su'si ma ja jin ni'i ni ma,
nuu tnu'u vii tnu'u va'a ni ka
jiniso'o ni ma. Vaa tnu'u ya'a kúu
tnu'u ja ka kaxtnu'u i ni-ka'nu
ñuu ñayivi a, te suni ni tatnuni
Su'si ma ja kaxtnu'u sa nuu ni.

Sukan jinukuechi Pablo ma ja káxtnu'u de tnu'u Su'si ma nuu ñayii masu judío ka kuu i ma

24 Kovaa vitna chi kúsii ini sa
sukan ni ndo'o sa ja jin kuu
ni a, te ja sa'a ndo'o sa ya chi
vala-ni kúu. Kovaa Cristo ma chi
ni ndo'o xen-xeen-ka ya ja jin
kuu o, sana ni ka nduu o sa'ya
Su'si ma, te vitna chi jâ ni ka kuu
o yikikuñu ya ma.
25 Te maa Su'si ma ni sa'a ja
kunukuechi sa nuu ya, sukan-va'a
kaxtnu'u ndi'i kuiti sa tnu'u vii
tnu'u va'a ya ma nuu ni a, sukan
ni jani ini ya ja jin kuu ni ma.
26 Te tnu'u ya'a chi ñatuu ni
ka yo jini ñayii ma onde xi'na
xen-xeen-ka ma, kovaa vitna chi
jâ ni kaxtnu'u Su'si ma nuu ñayii
ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma.
27 Vaa ni kuni Su'si ma ja jin kuni
ndaka o ja vii ja va'a ja jin ni'i
ni ja ka kuu ni ñayii masu ñuu
judío ma. Te cha'a kúu ja koo
Cristo ma me'ñu ndaka ni ma, te
chukan kúu ja ka kukanu ini ni
ja koo jayiñu'u Cristo ma ji'in ni.
28 Saña chi ka kaxtnu'u vii ka
kaxtnu'u va'a sa tnu'u Cristo ma,
te ka ndaka'an-so'o sa nanimaa
tnu'u ndichi ya ma nuu ndi-in
ndi-in ñayii ma, sukan-va'a kivi
ndakan Su'si ma kuenda nuu
o ma, te ka iyo vii ka iyo ndoo o
ndenda koo o nuu ya ma ja ma
Cristo ma.
29 Te maa tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ni taa Cristo ma kúu ja
chíndee ña'a ja jinukuechi sa
nuu ya a, te ndí ini xeen sa ja jin
kuu ni a.
2 Vaa kúni sa ja jin kuni ni
sukan ndo'o neni sa ja jin
kuu ni a, ji'in ja jin kuu ñayii
ñuu Laodicea ma, ji'in ja jin kuu
ndaka-ka ñayii ñatuu jin kuni
tna'a-ka ji'in sa a,
2 sukan-va'a jin ndani'i ndaka
ni tnu'u kanu ini ini anua ni a,
te jin ku'un ini ni ja jin kutoo
tna'a ndaka o, onde jin kundee
o jin jaku'ni ndi'i kuiti ini o
ndaka sukan iyo ja taa Su'si ma,
sukan-va'a jin ndasa'a o kuenda
ndaka ja ñu'u ini Yuva o Su'si ma
ja sa'a ya ja jin kuu o ma nuu ni
tetniñu ya Cristo ma.
3 Vaa nuu maa Cristo ma iyo
ndaka tnu'u ndichi tnu'u va'a ma,
ji'in naxe jin jaku'ni ini o ma.
4 Te ndaka cha'a ká'an sa,
sukan-va'a ñatuu na in ko xnda'vi
ña'a ji'in ndeva'a-ni tnu'u ka
kuni i ja jin kandija ni ma.

5 Kovaa visi ñatuu iyo sa nuu ka
iyo ni a, kovaa ini anua sa a chi
iyo sa ji'in ni, te kúsii ini sa ja
jini sa sukan ka iyo ndaa ni nuu
Su'si ma, te ka kukanu ini va'a ni
Cristo ma.
6 Chukan kúu ja sukan ni ka
jan-ta'vi ni Cristo ma ja kuu ya
iya tátnuni nuu ni ma, jin ko
sa'a jin ko kuu ni sukan kúni
maa ya ma.
7 Jin ku'un ini ni ja jin ni'i yo'o
va'a ni nuu tnu'u maa ya a,
te jin konukuiñi vava'a ni nuu
maa ya a, te jin kukanu ini vava'a
ni ya, sukan ni ka kutu'va ni ma.
Te ndimaa jin ndakuan-ta'vi ni
nuu ya.

Sukan jin sa'a jin kuu o ja ka kandija o Cristo ma

8 Jin ko koto va'a ni ja ñatuu
na in ko xnda'vi ña'a ja jin ko
kaxtnu'u i sukan-ni ka skua'a
ñayii ma-ni, vaa tnu'u iyu tnu'u
su'va-ni kúu ma, vaa ka ndane'e i
sukan ka ka'an ñayii ma-ni, te
masu na tnu'u kanu ini iyo ja ka
ka'an i ma. Vaa tna'a ja ka skua'a
ñayii ñuu ñayivi a-ni kúu ma, te
ka kukanu ini i ja ka tatnuni ñuu
ñayivi a, te ñatuu ka kukanu ini i
Cristo ma.
9 Te vitna ja maa Cristo ma kúu
ndaka tnu'u ndee tnu'u ndatnu
Su'si ma.
10 Te ndijin chi jâ ka neva'a ni
ndaka, vaa ka iyo ni ji'in ya ma.
Vaa maa ya tátnuni nuu ndaka ja
ka tatnuni ma.
11 Vaa ja maa Cristo ma, te jâ ni
ka jakitnuni ni, te masu sukan
ni ka yo chitnuni tna'a ñayii ma
ni sa'a ya chi ja ni ka kandija ni
maa ya ma kúu, te ni xtandiyo ya
ndaka ja u'vi ni ka yo sa'a, ni ka
yo kuu ni ma.
12 Vaa kivi ni ka jandute ni ma,
te kuenda tnu'u ja ni ka ji'i
ni, te ni ka kuyu'u ni sukan ni
kuyu'u ya ma, nuu ni ka sa'vi ni
nuu ndute ma. Te suni sukan ni
ndateku ya ma, suni sukan ni
ka ndateku ni, nuu ni ka nana
koo ni nuu ndute ma. Vaa ni
ka kandija ni ja iyo tnu'u ndee
tnu'u ndatnu Su'si ma, vaa ni
ndaxteku ya Cristo ma.
13 Vaa ndijin chi kuenda tnu'u ja
ni ka ji'i ni, ka iyo ni, kuechi ja
u'vi ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu
ni ma, vaa masu ñayii judío ma
ni ka yo kuu ni ma. Te ni sakanu
ini ña'a Su'si ma ndaka ja u'vi ni
ka yo sa'a ni ma, te ni ndaxteku
ña'a ya, sukan ni ndaxteku ya
Cristo ma.
14 Te ni ndaxnaa ya tutu ndee ja
ka tavi ni ma nuu ká'an ja masu
ñayii ñuu ya ma ka kuu ni ma, te
ni xtandiyo ya ne'un ndaka ni a,
te ni chitnii ya nuu krusi ma.
15 Nuu ni ji'i ya nuu krusi ma,
te sukan ni kaxtnu'u ya nuu
ñayii ma ja ni kundee ya ni
ndaxtandee ya tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ja ka tatnuni ñuu ñayivi a.
16 Te chukan kúu ja ñatuu na
in ko xtekuechi ña'a ja u'vi
kúu ja ndeva'a-ni na ndeyu ka
jaa ni ma, xi na ndute ka ji'i

ni ma, ji'in ja ñatuu ka chiñu'u
ni viko ka sa'a i ma, ji'in kivi
ndenda yoo jaa ma, ji'in kivi ni
tatnuni Su'si ma ja ma jin satniñu
ñayii ma.
17 Vaa ndaka tnu'u ya'a kúu ja
ni kaxtnu'u Moisés ma, ja ni
xtu'va ña'a de sukan ko kuu kivi
kenda Cristo ma kúu. Kovaa maa
Cristo ma kúu ja ndandaa ja iyo
ja jin kandija o ma.
18 Chukan kúu ja ñayii ka sa'a
tnu'u ja ñayii nda'vi ini ka
kuu i ma, ja ka ndachiñu'u i
ángel ma, te ka sa'a i tnu'u ja ka
jininuu i ja ká'an Su'si ma, te ka
kuvixi i ja sukan ka jani ini i ma,
máko jin kua'a ni tnu'u ja jin ko
xnda'vi ña'a i ja jin skenaa ni
maa ni, vaa ndijin chi jâ ni ka
ndani'i ni tnu'u va'a ma.
19 Kovaa ñayii yukan chi masu
nde ka tnii tna'a i ji'in Cristo ma,
ja kúu ya xini o ma te tátnuni ya
nuu ndaka o ja ka kuu o
yikikuñu ya ma. Kovaa yo'o chi
ja maa Cristo ma, te jin jaku'ni-ka
ini o, te jin kua'nu-ka o, te jin
ketna'a-ka ini o sukan kúni maa
Su'si ma.
20 Nú ni ka ji'i ni sukan ni ji'i
Cristo ma nuu ndaka ja ka sa'a
ka kuu ñayii ñuu ñayivi a, ¿te
nava'a ka sa'a ka kuu ni ndaka
ja ka sa'a ka kuu ñayii ñuu
ñayivi a, te ka kandija ni sukan
ka tatnuni i ma?
21 Vaa ka ka'an i ja másu ko jin
ke'e ko jin kaan ni ma, ni a másu
ko jin kototnuni ni ji'in yu'u
ni ma, ni a másu ko jin kaki'i
nda'a ni ma, vaa masu ja va'a
kúu, ka ka'an i.
22 Vaa ndaka cha'a chi ja ka
kaxtnu'u ñayii ma-ni kúu, te ka
tatnuni i ja jin sa'a ñayii ma, te
vitna ja ndaka ndatniñu ya'a chi
ka tivi i nuna kuatniñu o, te ka
naa i.
23 Ja ndaa kúu ja ndaka cha'a
chi ka iyo ñayii ka jani ini i
ja va'a kúu, te ka xndo'o ka
xneni i maa i ja jin kondikin i
ja jin sa'a i ndaka cha'a, kovaa
masu nde jiniñu'u ndaka cha'a,
chi yika-ni ja ka sa'a ñayii ma
sukan ka jatna ini yikikuñu i
ma-ni kúu. ¿Te nava'a ka kandija
ni ma?
3 Nú tnu ka'an o ja ni ka
ndateku ni sukan ni ndateku
Cristo ma, te jin ndanduku ni
ja ka iyo onde sukun ma, tna'a
ja ka iyo ja taa ya ma, tna'a ja
ka iyo nuu núkoo Cristo ma xiñi
kua'a Su'si ma.
2 Jin konde'ya ni ja ka iyo onde
sukun ma, ja taa Su'si ma, te
máko jin konde'ya-ka ni ja ka iyo
ñuu ñayivi a.
3 Vaa ndijin chi ja ni ka ji'i ni
nuu ndaka ja u'vi ma, te ja maa
Cristo ma, te ka sa'a ni sukan
játna ini Su'si ma.
4 Te jâ ka iyo ni ji'in Cristo ma,
te kivi jin kuni o ya ma, te jin
kuni o sukan jin koo jayiñu'u o
ji'in ya ma.

Jín xndoo o ndaka ja u'vi ni ka yo sa'a o ma, te jín ndatnii o jín ndasa'a o sukan játna ini Su'si ma

5 Jin ku'un ini ni ja másu ko
jin ko sa'a-ka ni sukan ka sa'a
ñayii ñuu ñayivi ya, ja ka sa'a i
sukan ka kuu ini maa i ma, te ka
satne'e i ini anua i ma, te ka sa'a
ndeva'a ndekuu-ni i maa i ma, te
ka ndiyo ini i ja jin koneva'a i
ndaka ja iyo ñuu ñayivi a, te
ka sa'a i sukan ka sa'a ñayii ka
ndachiñu'u tna'a ja masu Su'si
ka kuu ma.
6 Kovaa ñayii ka sa'a sukan ma
chi ndákiti ini Su'si ma nuu i, te
kenda kivi ja jin ndachunaa i ja
ka sa'a i ma, vaa masu nde ka
kandija i ja tátnuni Su'si ma.
7 Ndaka chukan ni ka yo sa'a tna
ni, nuu ni ka yo iyo ni nuu ja
u'vi ma.
8 Kovaa vitna ja jâ ka iyo ni ji'in
Cristo a, te jin xndoo ni ndaka
ja u'vi ka sa'a i ma. Másu ko jin
ndakiti-ka ini nuu tna'a ni. Másu
ko jin ka'an u'vi nuu tna'a-ka
ni. Másu ko jin ka'an ndeva'a
ni ja jin kuu tna'a ni ma. Te
másu ko jin ka'an-ka ni tnu'u
kini tnu'u ndeva'a nuu tna'a
ni ma.
9 Másu ko jin xnda'vi nuu tna'a-ka
ni, sukan ni ka yo sa'a, ni ka yo
kuu ni onde xi'na-ka ma, nuu
ñatuu jin kandija-ka ni Cristo o a,
chi vaa ndaka chukan jâ ni ka
xndoo ni ja másu ko jin sa'a-ka
ni.
10 Vaa jâ ni ka ndujaa ni nuu
Su'si ma. Te ja kúni ya kúu ja
jin jaku'ni ndi'i kuiti ini ni, te
jin nduu ni sukan kaa maa iya ni
sa'a ña'a ma.
11 Vaa Cristo ma chi masu nde
sa'a siin ya ñayii griego ma, xi
ñayii judío ma, xi ñayii yitnuni
sukan ni tatnuni Moisés ma, xi
ñayii ñatuu yitnuni ma, xi ñayii
in-ka ñuu kúu i ma, xi ñayii ñatuu
ni ka yo jini i naxe jin ko sa'a jin
ko kuu i ma, xi ñayii satniñu nuu
in-ka ñayii ma, xi ñayii ñatuu
satniñu nuu in-ka ñayii ma, vaa
maa in-ni ya tátnuni nuu ndaka
o ma, te iyo ya ji'in ndaka o ma,
ndeva'a-ni na in ka kuu o chi
inuu-ni ka kuu o nuu ya.
12 Vaa Su'si ma, ni kutoo ña'a ya
ndaka o ja ni ndakaji ña'a ya te
ka kuu o ñuu ya ma te ñatuu-ka
na ja u'vi ka sa'a-ka o. Chukan
kúu ja jín ko sa'a jín ko kuu o
ndaka sukan játna ini Su'si ma.
Jín kunda'vi ini tna'a o. Jín kava
va'a ini o, te má jin kani ini o ja
suu o ka ndanuu-ka ma. Te jín
kava kuee ini nuu tna'a o,
13 te jín kanda o nawa ka sa'a
ña'a tna'a o ma. Vaa sukan ni
sakanu ini ña'a Cristo ma, te
sukan tna jín sakanu ini o tna'a
o ma.
14 Te ndaka cha'a kuu jin sa'a o,
nuna jin kutu'va o ja jin kutoo
tna'a ndija o, vaa ja kutoo tna'a
o ma kúu ja sa'a ja ûni jin ketna'a
ini ndaka o.
15 Te maa Su'si ma na chunee ini
anua o a tnu'u mani ma, te jín

koo mani ndaka o, vaa chukan
kúu ja ni ndakana ña'a ya ja jin
ko kuu o yikikuñu ya ma, te in-ni
ñayii jin ko kuu o. Te ndimaa
jin ndakuan-ta'vi o nuu Su'si ma
ji'in nuu ndi-in ndi-in tna'a o ma.
16 Te nanimaa tnu'u Su'si ma
na jin kun-nee ini anua ndaka
ni a, te jin ndakaxtnu'u nuu
tna'a ni, te ndimaa tnu'u ndichi
ko kuu tnu'u jin ndaka'an-so'o
nuu tna'a ni a. Te ini anua ni a
koo tnu'u sii ini, te jin kata ni
yaa salmos ma, ji'in yaa ká'an
sukan sa'a Iya Tátnuni ma ja jin
kuu o ma, sukan-va'a na koo
jayiñu'u ya ma.
17 Te ndaka ja jin sa'a ni ma,
xi nde a jin ka'an ni ma, te jin
ndakune'e ni ja maa Jesús iya
tátnuni nuu o a, te jin sa'a ni. Te
ja maa ya, te jin ndakuan-ta'vi ni
nuu Yuva o Su'si ma.

Sukan jin kuandetu nuu tna'a ndi-in ndi-in o vitna ja ni ka nduu o sa'ya Su'si ma

18 Ndijin ja ka kuu ni ña'a ni ka
tnanda'a ma, jin kuandetu ni nuu
yii ni ma, vaa sukan játna ini Iya
Tátnuni ma.
19 Ndijin ja ka kuu ni tee ni ka
tnanda'a ma, jin kutoo ni ñasi'i
ni ma, te máko jin ko ka'an xiko
ni nuu ña te jin ko sa'a ndeva'a
ni ña.
20 Ro'o ja ka kuu ro suchi
kuechi ma xi suchi jaa ma, jin
kandija ndaka ja va'a ká'an yuva
ro ma, ji'in ja va'a ká'an si'i
ro ma. Vaa sukan játna ini Iya
Tátnuni ma.
21 Ndijin ja ka iyo sa'ya ni ma,
máko jin ka'an ndeva'a ni nuu i
te jin sa'a ni ja jin ndakiti ini i
nuu ni te ma jin kandija-ka i ja
ka ka'an ni ma.
22 Ndijin ja ka satniñu ni nuu
jito'o ni ma, jin kandija ni ndaka
nawa tátnuni de ma, te másu
ko jin sa'a ni ja ka satniñu ni
yika-ni ora ka nde'ya de ma,
sukan ka sa'a ñayii ka nduku ja
jin kuatnu'u ini ña'a ñayii ma-ni.
Su'va ndijin chi ni-yu'u ni-ini ni
jin satniñu ni, vaa ka na'a ni ja
nde'ya ña'a Iya Tátnuni ma.
23 Te ndaka ja jin sa'a ni ma,
ni-yu'u ni-ini ni jin sa'a ni, vaa
jin kona'a ni ja kuenda tnu'u
ja nuu maa Iya Tátnuni ma
ka jinukuechi ni, ja sukan ka
jinukuechi ni nuu ñayii ma.
24 Vaa jâ ka jini ni ja maa Iya
Tátnuni ma taa ja jin kuta'vi
ni ma, vaa ka jinukuechi ni nuu
Cristo iya tátnuni nuu o a.
25 Kovaa ñayii ka sa'a ja u'vi ma
chi jin ndani'i jin ndatna'a maa i
ja u'vi ka sa'a i ma. Te ñayii ka
sa'a ja va'a ma chi jin ndani'i
jin ndatna'a maa i ja va'a ka
sa'a i ma. Vaa Su'si ma, ndakan
ndaa ya kuenda nuu ndi-in ndi-in
o.
4 Ndijin ja ka neva'a ni ñayii
ka satniñu nuu ni ma, jin
sa'a va'a jin sa'a ndaa ni ja jin
kuu i ma, vaa ka na'a tna ni ja
onde andivi ma iyo iya xi-nuu ka
jinukuechi ni ma.

2 Te másu ko jin kava kuxi ni ja
jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma,
te másu ko jin ndunaa ni ja jin
ndakuan-ta'vi ni nuu ya ma.
3 Te suni jin kakan-ta'vi ni nuu
Su'si ma ja jin kuu sa, sukan-va'a
na ndanune ichi jin koo sa jin
kaxtnu'u sa tnu'u maa ya a,
sukan-va'a jin kuni kua'a-ka
ñayii ma tnu'u maa Cristo o a.
Vaa kuechi ja kaxtnu'u sa tnu'u
maa ya a, te yinee va'a sa
vekaa ya a.
4 Jin kakan-ta'vi ni nuu ya ja na
kaxtnu'u vii kaxtnu'u va'a sa
tnu'u maa ya a, sukan kúni ya ja
sa'a sa a.
5 Jin kani va'a ini ni naxe jin
ko kuu ni ji'in ñayii ñatuu jin
kandija-ka tnu'u Cristo o a, te
ndaka kivi ndaka ora, te jin
kaxtnu'u ni tnu'u maa ya nuu
ñayii ma.
6 Ndaka ja jin ka'an ni ma, te jin
ka'an ni tnu'u vii tnu'u va'a tnu'u
kuatniñu, sukan-va'a nawa jin ko
kakan-tnu'u ña'a ñayii ma, te jin
ni'i ini ni naxe jin ndakone'e ni
nuu ndi-in ndi-in i ma.

Sukan ka ndakan-tnu'u ñaña'a de ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Colosas ma

7 Te ndaka naxe ka iyo naxe ka
kuu sa ya chi ndakani maa ñani
sa Tíquico a, tee ka kutoo tna'a
ji'in sa a. Tee ya'a chi ni-yu'u
ni-ini de chíndee ña'a de ja
jinukuechi sa nuu Iya Tátnuni a.
8 Te suu de ni tetniñu sa ja na
jaan de, sukan-va'a jin kuni
sa naxe ka iyo ni jiña, te na
ndaka'an-so'o de nuu ni a.
9 Te kuan jaan tna ñani o
Onésimo ma, tee ka kutoo tna'a
ji'in o a, tee ni-yu'u ni-ini de
jinukuechi de nuu Su'si o a, ja
kúu de tna'a maa ni a. Te jin
ndakani de ndaka naxe ka iyo sa
ya'a.
10 Ñani o Aristarco a, tee
ka yinee ji'in sa vekaa ya,
ndakan-tnu'u ñaña'a ña de. Suni
Marcos sajin Bernabé a. Nuna
jaan de jan koto ña'a de, te jin
kuan-ta'vi ni de, vaa jâ ka na'a ni
sukan ni tatnuni sa ja jin ko kuu
ni ji'in de ma.
11 Te suni ndakan-tnu'u ñaña'a ña
Jesús ma tee ka xnani i Justo ma.
Te maa in-ni tee ya'a ka kuu tee
judío ma ja ka chindee ña'a de
ja ka kaxtnu'u sa nuu ñayii ma
sukan tátnuni Su'si ma, te ni ka
sa'a de ja ni ndusii ini sa.
12 Suni ndakan-tnu'u ñaña'a ña
Epafras ma, te suni tna'a maa ni
kúu de. Tee jinukuechi va'a nuu
Su'si o ma kúu de, te ndimaa
jikan-ta'vi xen-xeen de ja jin kuu
ni, sukan-va'a jin konukuiñi va'a
ni nuu Su'si o a te jin sa'a ni
ndaka tu'u ja kúni ya ma.
13 Te maa sa jini ja sukan ndí ini
xeen de ja jin kuu ni a, ji'in ja
jin kuu ñayii ñuu Laodicea ma,
ji'in ja jin kuu ñayii ñuu
Hierápolis ma.
14 Suni ndakan-tnu'u ñaña'a ña
Lucas tee tatna ma, tee ka kutoo

tna'a ji'in o ma, ji'in tee kúu
Demas ma.
15 Jin ndakua'a ni nchuxi tna'a
o ka iyo ñuu Laodicea ma, ji'in
ña'a kúu Ninfas ma, ji'in ndaka
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a
ja ka iyo i ve'e ña ma.
16 Nú ni jinu ni ka ka'vi ni carta
ya'a nuu ka iyo ni a, te jin tetniñu
ni kí'in nuu ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si o a ja ka iyo i ñuu
Laodicea ma, sukan-va'a na ka'vi
in ñayii nuu ndaka i ma. Te carta
iyo yukan na ndajaa nuu ka iyo
ni a, te jin ka'vi ni nuu ndaka
tna'a o ni ka nduu sa'ya Su'si o a.
17 Jin kuña'a ni tee kúu Arquipo a
ja sa'a ká'an sa nuu de: “Ko ndi
ini ni ja sinu ni tniñu ni kunda'a
ni nuu Iya Tátnuni ma.”
18 Saña ja kúu sa Pablo a, te
nda'a maa sa tée sa tnu'u ya'a
ja ndákan-tnu'u ñaña'a ña sa,
te jin kona'a ni ja yinee va'a sa
vekaa ya. Te maa Su'si o ma, na
skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a nuu
ndaka ni. Te sukan kó kuu.

Carta xinañu'u ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Tesalónica ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Tesalónica ma

1 Saña ja kúu sa Pablo te ka
iyo sa ji'in Silvano a ji'in
Timoteo a, te ka tee sa tnu'u
ya'a, te ka tetniñu sa nuu ni ja ka
kandija ni tnu'u Su'si o a, ja ka iyo
ni ñuu Tesalónica a, te ka iyo ni
ji'in Yuva o Su'si a ji'in Jesucristo
iya tátnuni nuu o a. Te ka kuni
sa ja maa Su'si o ma, na skuta'vi
ña'a ya ndaka ni ja vii ja va'a, te
na sa'a tna ya ja jin koo mani ni.

Sukan vivii ni ka kandija ñayii ñuu Tesalónica ma tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma, sukan jín kandija tna in-ka jichi ñayii ma

2 Ndimaa ka ndakuan-ta'vi sa
nuu Su'si ma ja jin kuu ni, te
ka ndakune'e ña'a sa ora ka
jikan-ta'vi sa ma.
3 Ka ndaka'án ka ndaka'án sa
nuu Yuva o Su'si ma ja sukan ka
jinukuechi ni nuu Su'si ma vaa
ka kandija ni tnu'u ya ma, ji'in
sukan ka jinukuechi ni nuu tna'a
o a vaa ka kutoo tna'a ni i, ji'in
sukan ka kanda ni a te ka ndo'o
ka neni ni a vaa ka kukanu ini ni
Jesucristo iya tátnuni nuu o ma
ja sa'a ya ja jin koo va'a ni.
4 Maa Su'si ma kútoo ña'a ndaka
ni ja ni ka nduu ni sa'ya ya ma, te
ka jini sa ja maa ya ni ndakaji ña'a,
5 vaa kivi ni ka kaxtnu'u sa tnu'u
vii tnu'u va'a ma nuu ni a, te
masu yika-ni ja tnu'u ka ka'an-ni
sa kúu, nú masu ja iyo tnu'u
ndee tnu'u ndatnu maa Xtumani
Ndios ma ji'in sa. Te sukan ni ka
ka'an sa, vaa ka kukanu ini xeen
sa nuu Su'si ma ja ja ndaa kúu.
Te ka na'a ni sukan ni ka yo kuu
sa ji'in ni, vaa ka kuni sa ja jin
koo va'a ni nuu Su'si ma.
6 Ndijin chi ni ka sa'a ni sukan ni
ka sa'a maa sa ma, ji'in sukan ni
sa'a maa Iya Tátnuni ma. Te maa
Xtumani Ndios ma ni sa'a ja ni ka
jan-ta'vi sii ini ni tnu'u vii tnu'u
va'a ma, visi ka ndo'o ka neni ni a.
7 Te sukan, te ni ka kuu ni
ñayii jin kaxtnu'u naxe jin
ko kuu ndaka-ka ñayii ka
kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu
Macedonia ma ji'in ñuu Acaya ya.
8 Te ja maa ni, te ni kee tnu'u Iya
Tátnuni ma, te ni jitenuu i masu
yika-ni ja ñuu Macedonia ma
ji'in ñuu Acaya ya, nú masu ja
ni-ka'nu ñuu ñayivi a, te ndaka i

ka jini sukan ka kandija ni nuu
Su'si ma. Te chukan kúu ja masu
nawa jiniñu'u ja jin ka'an-ka sa.
9 Su'va ka ka'an maa i sukan
vivii ni ka jan-ta'vi ña'a ni ma,
ji'in sukan ni ka xndoo ni ja
masu Su'si ka kuu ma, te ni ka
ndandikin ni Su'si ndija ma iya
téku ma, te ni ka keja'a ni ka
jinukuechi ni nuu ya.
10 Suni ka ndakani i sukan
ka kukanu ini ni Jesús ma,
Sa'ya Su'si ma, iya ni ji'i te ni
ndateku ya ma, te ka ndetu
ka ndetu ni ja ndii ya onde
andivi ma. Te maa ya sa'a ja jin
kaku o nuu tnundo'o tnuneni iyo
ja kenda ma.

Sukan ni satniñu Pablo ma ja ni kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma nuu ñayii ñuu Tesalónica ma

2 Ndaka ni ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si ma, ka jini ni ja
va'a-ni ni kuu ja ni jan koo sa ni
jan koto ña'a sa ma.
2 Vaa ka jini ni ja visi ni ka
xndo'o, ni ka xneni ña'a ñayii
ñuu Filipos ma, kovaa maa
Su'si ma ni chindee ña'a ja ni ka
kusaa ini sa, te ni jan koo sa nuu
ka iyo ni a, te ni ka kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a ya ma nuu
ni a, visi kua'a ñayii ni ka yo
ja'nu ndee ma.
3 Vaa tna'a ja ni ka kaxtnu'u
sa ma chi tnu'u ndaa tnu'u ndija
kúu, te masu tnu'u xnda'vi tna'a
o kúu, ni a sa'a u'vi nuu tna'a o
kúu.
4 Vaa maa Su'si ma ni kukanu ini
ña'a, sukan-va'a jin kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a ma, te sukan
ka sa'a sa a. Te ja ka ka'an sa a,
masu ka kuni sa ja jin chiñu'u
ña'a ñayii ma chi ja ka kuni sa
kúu ja jatna ini Su'si ma ja ka
sa'a sa a, vaa maa ya kúu iya
jinitnuni nawa jani ini o a.
5 Vaa ka jini ni ja masu nama
ni ka ka'an sa tnu'u vivii te jin
xnda'vi ña'a sa sukan-va'a jin
taa ni xu'un ni ma. Te maa Su'si
o ma na'a,
6 chi vaa masu ka nduku sa ja jin
chiñu'u ña'a ñayii ñuu ñayivi a,
ni a maa ni, ni a in-ka ñayii. Tee
ni tetniñu maa Cristo ma ka kuu
sa, te ka iyo sa ja kuu jin tatnuni
sa ja jin kunukuechi ni nuu sa,
kovaa ñatuu ni ka sa'a sa sukan.
7 Su'va vivii ni ka yo kuu sa ji'in
ni ma. Sukan kúu in ña'a jito
vivii ña sa'ya maa ña ma, sukan
ni ka yo kuu sa ji'in ni ma.
8 Vaa ka kutoo xeen ña'a sa, te
chukan kúu ja masu yika-ni a
ka kuni sa ja jin kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma nuu
ni a, su'va ni-yu'u ni-ini sa jin
kunukuechi sa nuu ni, sukan-va'a
kuu jin chindee ña'a sa ja na jin
kundee ni nuu tnundo'o kenda
koo ma, vaa ûni ka kutoo tna'a
xeen o.
9 Ndaka ni ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o ma, jin ndaka'án ni sukan
ni ka yo satniñu sa ma. Sukan,
te ni ka yo ni'i sa ja jin koteku
sa ma. Nduu ñuu ni ka yo satniñu
sa, sukan-va'a ñatuu na nde ni

ko ndi ini naxe jin kaa sa ma,
nani ni ka yo kaxtnu'u sa tnu'u
vii tnu'u va'a Su'si o a.
10 Maa Su'si o a ji'in ndaka maa
ni ka na'a ja masu nama ni ka
sa'a ña'a sa ja u'vi ma, te ni ka
sa'a ndaa, ni ka sa'a ndija sa
ji'in ndaka ni ja ni ka kandija ni
Su'si ma. Te ñatuu-ka na ja u'vi
iyo ji'in sa.
11 Vaa jâ ka jini ni ja sukan ka
kuu o ji'in sa'ya o ma, sukan
ni ka yo ka'an-so'o sa nuu ni
naxe jin ko kuu ni ma, te ni ka
yo ndaka'an-mani ña'a sa ndi-in
ndi-in ni ora ka kuxii ini ni ma,
12 te ni ka yo tatnuni sa nuu ni ja
jin ko kuu ni sukan ka kuu ñayii
ka ndikin Su'si ma, vaa ni kana
ña'a ya ja jin koo o ji'in ya nuu
tatnuni ya ma te jin koo jayiñu'u
o ji'in ya.
13 Te chukan kúu ja suni saña
tna chi ndimaa ka ndakuan-ta'vi
sa nuu Su'si o a ja kivi ni ka
jan-ta'vi ni tnu'u Su'si ma ja ni ka
ka'an sa ma, te masu ni ka jani
ini ni ja sukan-ni kúu in tnu'u ka
ka'an-ni ñayii ma kúu, nú masu
ja sukan ká'an maa Su'si ma kúu
tnu'u ni ka ka'an sa nuu ni ma.
Te ni ka jini ni ja ja ndaa kúu
tnu'u maa Su'si ma, te satniñu i
ini anua o a ja ka kandija o Su'si
o a.
14 Vaa ndijin ja ni ka nduu ni
sa'ya Su'si o ma, ni ka ndo'o ni
sukan ni ka ndo'o ñayii ka iyo
ñuu Judea ma ja ka kandija i
Su'si ma ja maa Jesucristo ma.
Vaa ni ka sa'a ndeva'a ña'a ñayii
judío ma, te vitna ja ndi-tna'a
ñuu i ma, te sukan ni ka xndo'o
ña'a maa ñayii ñuu ni a.
15 Te ñayii judío ma ka kuu ñayii
ni ka ja'ni Jesús Iya Tátnuni ma,
ji'in tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma. Te
saña, ni ka taji ña'a i, te ñatuu
ka sa'a i sukan játna ini Su'si ma,
te ka ja'nu ndee i nuu ndaka
ñayii ma ja má jin kandija i tnu'u
Su'si ma.
16 Te ka ja'nu ndee i ja má jin
ka'an sa nuu ñayii masu judío
ka kuu i ma, chi vaa masu ka
kuni i ja jin ndani'i ta'vi tna
ñayii yukan. Te sukan, te ndimaa
ka jiso kuechi xeen i, te jâ iyo
ja xndo'o xneni Su'si ma ndaka
ñayii yukan.

Pablo ma, kúni de ja ki'in de in-ka jichi ñuu Tesalónica ma

17 Kovaa ndaka ni ja ni ka nduu
o sa'ya Su'si ma, ka iyo jika-ka sa
jaku kivi nuu ka iyo ni a, kovaa
ini anua o a chi ka ñu'u ini tna'a
o, te ka ndi ini xeen sa, te ka
kuni xeen sa ja jin kuni tna'a o.
18 Chukan kúu ja ni ka kuni sa
ja jan koo sa nuu ka iyo ni a, te
saña ja kúu sa Pablo a, ja ndaa ja
uu uni jichi ni kuni sa ja jaan sa.
Kovaa ni ja'nu ndee tachi ma.
19 Kovaa saña chi ka kukanu ini
sa ja jin koo sii ini xeen sa nuu
Jesús iya tátnuni nuu o a kivi
ndii ya ma, vaa ndataa ya ja vii
ja va'a jin kuta'vi sa, vaa ni ka
kandija ni ja ni ka ka'an sa ma.

20 Chukan kúu ja ndijin ka
kuu jayiñu'u sa nuu Su'si ma,
te chukan kúu ja ka kusii ini
xen-xeen sa.
3 Chukan kúu ja nuu ñatuu ka
kundee-ka ini sa ma, te ni ka
ndatnu'u tna'a sa ja jin kendoo
maa in-ni sa ñuu Atenas ya,
2 te ni ka tetniñu sa tna'a o
Timoteo a tee satniñu nuu Su'si
o a tee ka chitna'a ji'in sa a ja ka
kaxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a
Cristo ma, sukan-va'a chindee
ña'a de te ndaka'an-so'o de nuu
ni, sukan-va'a kuu jin ko sa'a-ka
ni sukan iyo ja jin ko sa'a ndaka
o ja ka kukanu ini o Su'si ma,
3 sukan-va'a ñatuu na in
ndakokuiñi ja kuechi ja ka ndo'o
ka neni o a. Vaa ka jini maa ni ja
ka iyo o ja jin ndo'o jin neni o,
4 vaa nuu ni ka iyo-ka sa ji'in
ni ma, te jâ ni ka xtu'va ña'a sa
ja sukan jin ndo'o o. Te jâ ka jini
ni, vaa sukan jâ ni ka ndo'o ni a.
5 Te chukan kúu ja nuu ñatuu
kundee-ka ini sa ma, te ni tetniñu
sa tna'a o Timoteo a ja jan koto
ña'a de nú ka nukuiñi va'a ni nuu
Su'si ma, nasa yukan, te ska'an
ña'a tachi ma te naa ndaka ja ni
ka kaxtnu'u sa nuu ni a.
6 Kovaa vitna ja ni ndenda
Timoteo a nuu ka iyo sa ya, te
ni ndakani de sukan ka kandija
ni nuu Su'si ma, ji'in sukan ka
kutoo tna'a ni ma, ji'in ndimaa
ka ndakune'e sii ini ña'a ni ma,
te ka kuni ni ja jin kuni ña'a ni,
te suni ka kuni tna sa ja jin kuni
ña'a sa.
7 Te chukan kúu ja visi kua'a ja
ka ndo'o ka neni sa a, kovaa ni
ka ndusii ini sa ja ni ka jini sa
sukan ka sa'a ni ja ni ka nduu ni
sa'ya Su'si o a, ja ka kandija ni
nuu ya ma.
8 Te vitna chi ka iyo vava'a sa,
vaa ni ka jini sa ja ka iyo vava'a
ni nuu Iya Tátnuni ma.
9 Te chukan kúu ja ka
ndakuan-ta'vi xeen sa nuu
Su'si o ya, vaa ka kusii ini xeen
sa nuu ya, vaa ka jini sa ja sukan
ka kuu ni a.
10 Te ka jikan-ta'vi ka jikan-ta'vi
sa nduu ñuu nuu Su'si ma,
sukan-va'a jin ndakuni tna'a-ka
o, te jin chindee tna'a o nawa
kúni-ka ja jin kutu'va ni naxe
kúni Su'si ma ja jin ko sa'a ni ma.
11 Ka kuni sa ja maa Yuva o
Su'si ma ji'in Jesucristo Iya
Tátnuni ma, na chindee ña'a ya
ja jan koo sa nuu ka iyo ni a.
12 Te maa Iya Tátnuni ma sa'a ja
jin kutoo tna'a xen-xeen ndi-in
ndi-in ni, te jin kutoo ni ndaka
ñayii ma, sukan ka kutoo ña'a
sa a,
13 sukan-va'a jin koo siin ni
nuu ndaka ja u'vi ma, te ni-in
kuechi jin kondiso ni nuu Yuva
o Su'si ma kivi ndenda Jesús
Iya Tátnuni ma ji'in ndaka ñayii
ñatuu ni ka yo sa'a-ka i ja u'vi ma.

Sukan játna ini Su'si ma ja jin ko sa'a jin ko kuu o

4 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o a, vivii ni ka kutu'va

ni ja ni ka kaxtnu'u sa naxe
jin ko sa'a jin ko kuu ni sukan
játna ini Su'si ma. Te sukan jâ
ka sa'a ni. Te ja maa Jesús Iya
Tátnuni ma ka jikan-ta'vi sa te ka
ndaka'an-so'o sa nuu ni ja sukan
jin ko sa'a-ka ni.
2 Vaa jâ ka jini ni nde a
ni ka kaxtnu'u sa ma, vaa
sukan ni tatnuni maa Jesús Iya
Tátnuni ma.
3 Vaa ja kúni maa Su'si ma kúu ja
jin xndoo ni ndaka ja u'vi ma, te
máko jin kivi nduu ni ji'in ndi-in
ndi-in ña'a ma,
4 te ndi-in ndi-in ni, jin kani ini
ni sukan vii sukan luu jin ko kuu
ni ji'in ñasi'i ni ma, te sukan, te
ni-in ja u'vi jin ko sa'a ni nuu
Su'si ma, te jin koo jayiñu'u ni.
5 Te máko jin sa'a ni sukan ka
sa'a ñayii ñatuu ka jini Su'si ma,
ja ndeva'a-ni nawa ka kuni i te
ka sa'a i ma.
6 Te ni-in ni má sa'a u'vi tna'a,
ni a xnda'vi tna'a, vaa ndaka
cha'a jin ndachunaa o kivi
ndakan Iya Tátnuni ma kuenda
nuu o ma. Te sukan ni ka ka'an
sa nuu ni a te sukan jâ ni ka
xtu'va ña'a sa.
7 Vaa masu ni kana ña'a Su'si ma
ja jin kondiso kuechi o, su'va
ni kana ña'a ya ja jin xndoo o
ndaka ja u'vi ma.
8 Chukan kúu ja nú nde ni saxiko
tnu'u ka kaxtnu'u sa a, masu nuu
ñayii a saxiko ni a chi nuu Su'si
iya ni taa Xtumani Ndios ma.
9 Kovaa siki ja jin kutoo tna'a
o ma, maa Su'si ma jâ ni kaxtnu'u
nuu ni sukan jin kutoo tna'a
ndaka o, te masu nde jiniñu'u ja
jin ka'an-ka sa nuu ni.
10 Vaa sukan jâ ka sa'a ni ji'in
ndaka ñayii ka kandija Su'si
o a, ja ka iyo i ni-ka'nu ñuu
Macedonia a. Te ja ka jikan-ta'vi
sa nuu ni kúu ja sukan jin ko
sa'a-ka ni.
11 Te jin ko ndi ini ni ja jin koo
mani ni, te jin katanuu ni na
tniñu ka sa'a ni, te jin satniñu
ni ji'in nda'a ni a, sukan-va'a jin
ni'i ni ja jin kaa ni, sukan ni ka
kaxtnu'u sa ma,
12 sukan-va'a ñayii ñatuu ka
kandija Su'si ma, jin ka'an va'a i
ja jin kuu ni, te ñatuu nawa ko
ka'ni ña'a i ja jin kaa ni a.

Sukan ndii Iya Tátnuni ma

13 Ndijin ja ka kuu o sa'ya
Su'si ma, ka kuni sa ja jin kuni ni
siki ja tna'a o ñayii ni ka ji'i ma,
nasa jin kuxii ini ni sukan ka
kuu ñayii ka jani ini ja ni ka
naa tna'a i ma te ñatuu nawa ka
ndetu-ka i.
14 Vaa ka kandija o ja ni ji'i
Jesús ma te ni ndateku ya, te
sukan ka kandija o ja ndaxteku ya
tna'a o ñayii ni ka ji'i ma, ñayii
ni ka yo kukanu ini Jesús ma,
te ni ka yo sa'a i sukan ni
tatnuni ya ma. Te kivi ndii ya ma,
te jin ndakuni tna'a o ji'in i.
15 Te chukan kúu ja ka kaxtnu'u
sa sukan ká'an tnu'u maa Iya
Tátnuni ma, ja yo'o, nú ka teku
o kivi ndii ya ma, masu jin

koxtnuu o nuu tna'a o ñayii jâ ni
ka ji'i ma.
16 Vaa kayu'u nini'i maa Iya
Tátnuni ma ji'in yu'u maa ya ma,
te tatnuni maa ya, te tivi
arcángel ma trompeta Su'si ma.
Sani te nuu ya onde sukun ma, te
ñayii ni ka kandija Cristo ma te
ni ka ji'i i ma, xinañu'u-ka i jin
ndateku.
17 Sani te nde o ka teku-ka ma, te
ndone'e ña'a ya, te jin nda koo
kaa o ji'in ñayii ni ka ndateku ma
onde nuu viko ma, sukan-va'a jin
ndatna'a o ji'in Iya Tátnuni ma
onde andivi ma, te sukan jin koo
o ji'in ya ni-kani ni-jika.
18 Te sa'a jín ku'un ini o, te jín
ndaka'an-so'o nuu tna'a ndi-in
ndi-in o onde kivi ndenda ya ma.
5 Kovaa tna'a ja na ora xi na
kivi ndii Iya Tátnuni ma,
masu kanuu-ka ja tee sa nuu ni
ja ka kuu o sa'ya Su'si o a.
2 Vaa jâ ka jini vava'a ni ja kivi
ndii Iya Tátnuni ma, ndii ya ora
ñatuu na in ndetu ña'a ma, sukan
kúu in kui'na kénda jakuaa ma.
3 Nú ñayii ma, ka ka'an i: “Ndaka
iyo nañii”, sani te kenda yachi
ja jin ndo'o jin neni ñayii ma.
Sukan keja'a ja u'vi in ña'a ja
kâku sa'ya ña ma, sukan jin
ndo'o i, te ñatuu ndenu kuu jin
chu'u i ja jin kaku-ka i.
4 Kovaa ndijin ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si o a, masu ñayii ka
iyo-ka nuu nee ma ka kuu ni
vaa jin ko kuneé jin ko ku-uun
ni, te sanaa sanaa-ni ndii Iya
Tátnuni ma, te ndani'i ña'a ya
sukan sa'a in kui'na ma.
5 Vaa yo'o chi ñayii ka jika
nduu ma ka kuu o, te masu ñayii
ka jika nuu nee ma ka kuu o.
6 Te chukan kúu ja máko jin kusu
o, sukan ka kuu jaku i ma, su'va
jin ko koto va'a o maa o, te máko
jin ko kuneé jin ko ku-uun o.
7 Vaa ñayii ka kixi ma chi
jakuaa ma ka kixi i, te ñayii ka
ndajini ma chi jakuaa ma ka
ndajini i.
8 Kovaa yo'o ja ka iyo o nuu
ndijin ndaa nawa ka sa'a ka kuu
o, jín koo va'a jín koo ndija o.
Te jín kukanu ini o Su'si ma, te
jín kutoo tna'a o, te sukan, te
jín kasi o maa o, te ma kaki'i
ña'a ja u'vi ma, sukan jasi in
su'nu kaa anua in soldado ma.
Te ja ka ñu'u ini o ja jin ndani'i
ta'vi o ma kúu ja kisa'vi va'a tna
ña'a i, sukan-va'a ma kaki'i ña'a
ja u'vi ma, te ko kuu i sukan jasi
in yuxini kaa xini in soldado ma.
9 Vaa masu ni ndani'i ña'a
Su'si ma ja xndo'o xneni ña'a ya,
nú masu ja jin ndani'i ta'vi o ja
maa Jesucristo iya tátnuni nuu
o ma.
10 Te maa ya ni ji'i nuu tniñu
o, sukan-va'a, nú ka ndito ka
teku o xi visi ni ka ji'i o, te jin
ndateku o te jin koo o ji'in ya
nuu iyo ya ma.
11 Chukan kúu ja jin ndaka'an-so'o
nuu tna'a ni, te jin chindee tna'a
ni, sukan-va'a jin koo va'a ndi-in
ndi-in ni nuu Su'si o a, sukan jâ
ka yikuu ni ka sa'a ni a.

Ká'an-so'o Pablo ma nuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma

12 Ka jikan-ta'vi sa nuu ni ja ni
ka nduu o sa'ya Su'si o a, ja jin
kava respetu ni nuu tna'a o ñayii
ni kaji maa Iya Tátnuni ma ja jin
kaxtnu'u i te jin ndaka'an-so'o i
nuu ni a.
13 Te jin ka'an ni ja ñayii vava'a
ka kuu i, te jin kutoo ni i, kuechi
ja ka jinukuechi i nuu Su'si ma.
Jin koo mani ndaka ni.
14 Suni ka jikan-ta'vi sa nuu ni
ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a
ja jin ka'an-so'o ni nuu ñayii
kuxi ma, te jín satniñu i. Jin
ndaka'an-so'o ni nuu ñayii ka
xtaya nuu Su'si ma. Jin chindee
ni ñayii kuee-ka ka jaku'ni
ini i ma. Jin kava kuee ini ni ji'in
ndaka ñayii ma.
15 Ndaka ni ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si o a, jin ko koto va'a ni
maa ni, te máko jin ndachunaa
ni ja u'vi, nú in ñayii ni sa'a ña'a
ja u'vi ma. Su'va ndimaa ja va'a
jin ko sa'a ni nuu ndi-in ndi-in
tna'a o a. Suni sukan jin ko sa'a
ni nuu ndaka ñayii ma.
16 Ndimaa jin koo sii ini ni.
17 Ndaka ora jin kakan-ta'vi ni.
18 Jin ndakuan-ta'vi ni nuu
Su'si ma visi ka ndo'o ka neni ni,
vaa sukan játna ini ya ja ndaka
jin ndakuan-ta'vi o nuu ya ja ka
kandija o Cristo Jesús ma.
19 Máko jin sa'a ndee ini ni ja
masu jin koniniso'o ni ja ká'an
Xtumani Ndios ma.
20 Máko jin ko saxiko ni tnu'u ka
kaxtnu'u ñayii ka ndakaxtnu'u
tnu'u ni wa'a Su'si ma.
21 Jin ndasava'a ni kuenda ndaka
tnu'u ka kaxtnu'u i ma, te jin
tava'a ni tnu'u va'a ma.
22 Te jin xtandiyo ni ndaka ja
u'vi ma.
23 Te ka kuni sa ja maa Su'si iya
sa'a ja ka iyo mani o a, ndásavii
ndásandoo kuiti ya ni-ka'nu ini
anua ni a ji'in yikikuñu ni a, te
ñatuu-ka na ja u'vi jin ko sa'a
ni, te jin ko koto va'a ni maa ni
onde kivi ndii maa Jesucristo iya
tátnuni nuu o a.
24 Iya kuu jin kukanu ini o a
kúu iya ni ndakana ña'a, te sa'a
ndija ya ndaka sukan ká'an ya
nuu o a.

Ka ndakan-tnu'u ñaña'a de ñayii ñuu Tesalónica ma

25 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o a, jin kakan-ta'vi ni nuu
Su'si o a ja jin kuu sa.
26 Te vivii jin kua'a ni nchuxi
nuu ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si o a.
27 Ja maa Iya Tátnuni ma, te
ká'an sa ja jin kona'a ni ja jin
ka'vi ni tutu ni ka tee sa nuu
ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya
Su'si o ya ja jâ ni ka xndoo i ja
u'vi ma.
28 Te maa Jesucristo iya tátnuni
nuu o ma, na skuta'vi ña'a ya ja
vii ja va'a ja jin ko kuu ni. Te
sukan kó kuu.

Carta ku-uu ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu ñayii ka iyo ñuu Tesalónica ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Tesalónica ma

1 Saña ja kúu sa Pablo te ka
iyo sa ji'in Silvano a ji'in
Timoteo a, te ka tee sa tnu'u
ya'a, te ka tetniñu sa nuu ni ja
ka kandija ni tnu'u Su'si o a te
ka iyo ni ñuu Tesalónica a te ka
iyo ni ji'in Yuva o Su'si ma ji'in
Jesucristo iya tátnuni nuu o a.
2 Te ka kuni sa ja maa Yuva
o Su'si ma ji'in Jesucristo iya
tátnuni nuu o a, na skuta'vi
ña'a ya ndaka ni ja vii ja va'a, te
na sa'a tna ya ja jin koo mani ni.

Su'si ma, ndakan ya kuenda nuu ñayii ka sa'a ja u'vi ma

3 Ndijin ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si o a, ndimaa jin
ndakuan-ta'vi sa nuu Su'si o a ja
jin kuu ni, vaa sukan jiniñu'u ja
jin sa'a sa, vaa ndi-kivi ndi-kivi
te ka kukanu ini-ka ni Su'si ma,
te ka kutoo tna'a-ka ndaka ni.
4 Te chukan kúu ja maa sa chi
sii ini xeen ka ndakani sa nuu
ndaka-ka ñayii ka kandija tnu'u
Su'si o a ja vivii ka kuu ni ji'in
sukan ka kukanu ini ni Su'si o a, te
ka kanda ni sukan ka ndo'o ka neni
ni ja ñatuu ka kunimani i nuu ni a.
5 Te sa'a, te ka jini o ja ni sa'a
ndaa, ni sa'a ndija Su'si ma, nuu ni
ka'an ya ja ka iyo ni ja kuu jin kivi
koo ni nuu tátnuni ya ma, vaa ka
kanda ni ja ka ndo'o ka neni ni a.
6 Kovaa maa Su'si ma kúu iya
iyo ja ndaxndo'o ndaxneni ya
ndaka ñayii ka sa'a ja ka ndo'o
ka neni ni a.
7 Te ndijin ja ka ndo'o ka neni
ni a, sa'a ya ja jin ndatatu ndaka
o kivi ndii Jesús iya tátnuni
nuu o a onde andivi ma, ji'in
ndaka ángel ka neva'a tnu'u ndee
tnu'u ndatnu maa ya ma, te ûni
kánda'a ita ñu'u ichi vee ya ma,
8 ja xndo'o xneni ya ñayii ñatuu
ka jini Su'si ma, ji'in ñayii ñatuu
ka kandija tnu'u vii tnu'u va'a
Jesucristo iya tátnuni nuu o a.
9 Te ñayii yukan, jin ndo'o
jin neni i, te jin chunaa i
ni-kani ni-jika, te jin koo jika i,
vaa masu kuu jin koo i nuu
koo Iya Tátnuni ma nuu iyo
jayiñu'u ya ma ji'in tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ya ma.
10 Sukan ko kuu kivi
ndii ya ma, sukan-va'a koo
xeen jayiñu'u ya ma, vaa ka iyo

kua'a ñayii ni ka yo ndikin ya ma,
ja ñatuu-ka na ja u'vi ni ka yo
sa'a i ma, te ne'un ñayii yukan ka
iyo tna ni ja ni ka kandija ni tnu'u
ni ka yo kaxtnu'u sa nuu ni ma,
te jin sa'vi-nka ini ndaka o ja ni
ka kandija o ya ma, ja jin kuni
o ya sukan kaa sukan iyo ya ma.
11 Chukan kúu ja ndimaa ka
jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja jin
kuu ni, sukan-va'a ká'an ya ja
va'a-ni ja ni ndakana ña'a ya,
te maa ya na chindee ña'a ji'in
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma,
sukan-va'a kó kuu ndaka ja va'a
ja ka kuni ni ja jin sa'a ni ma vaa
ka kandija ni Su'si ma.
12 Te sukan kóo jayiñu'u maa
Jesús Iya Tátnuni ma ja ka sa'a
o ma, te jín koo tna jayiñu'u
o nuu ya. Cha'a kúu ja va'a ja
skuta'vi ña'a Su'si o ma ji'in
Jesucristo iya tátnuni nuu o ma.

Ni ka kaxtnu'u de sukan ko kuu sana ndii Iya Tátnuni ma

2 Kovaa ja sukan ndii Jesucristo
iya tátnuni nuu o a te jin
ndatna'a o ji'in ya ma, ka
jikan-ta'vi sa nuu ni ja ni ka nduu
o sa'ya Su'si o a,
2 ja máko jin kua'a kuiti ni tnu'u
ja jin ndaxsama i sukan ka jani
ini ni a, te máko jin koyu'u ni
ni-in ja jin ka'an i ja jâ ni kenda
kivi ndenda Iya Tátnuni ma. Visi
na jin ka'an i ja sukan ni ka'an
Xtumani Ndios ma, xi visi sukan
ka jani ini maa i te ka ka'an i ma,
xi visi jin ka'an i ja sukan ndee
nuu tutu ni ka tee maa sa ma,
kovaa máko jin kandija ni.
3 Máko jin kua'a ni tnu'u ja jin
xnda'vi ña'a i, vaa ni masu ko
kuu sukan, nú masu ja xi'na-ka
kenda koo ñayii ja ni ka kandija i
Su'si ma sani te ni ka xndoo i
tnu'u ya ma, te kenda tee sa'a ja
ñatuu játna ini ya ma, vaa tee
ya'a chi jâ iyo de ja skenaa de
maa de ma.
4 Tee ya'a kúu tee ñatuu kétna'a
ini ji'in Su'si ma, te ká'an
ndeva'a de nuu Su'si o ma, ji'in
nuu ndaka ja ka xnani ñayii ma
su'si, ji'in tna'a ja ka chiñu'u i ma.
Te onde ini veñu'u ka'nu ma
kunukoo de tatnuni de, te sa'a de
tnu'u ja Su'si ndija ma kúu de.
5 Chi vaa sa'a ni yo ka'an sa nuu
ni kivi ni yo iyo sa ji'in ni ma.
6 Te maa ni chi jâ ka jini ni
nde a kúu ja sunkani ña'a,
sukan-va'a ma kenda-ni de ma,
vaa onde kenda kivi ja iyo ja
kenda de ma.
7 Te vitna jâ yikuu satniñu ja
u'vi ma. Kovaa iyo ya ja sunkani
ña'a ya, te onde jin ndiyo ya ja
sunkani ya i, sana kuu satniñu i.
8 Sani te kenda tee sa'a ja
ñatuu játna ini Su'si ma. Kovaa
maa Jesús Iya Tátnuni ma,
tutachi ya de, te ka'ni ya de, te
xnaa ya de ji'in nduva ya ma kivi
ndii ya ma.
9 Te tee sa'a ja ñatuu játna ini
Su'si ma chi maa tachi nani
Satanás ma kúu ja kua'a tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ja kii de te
sa'a de ndaka ja sa'a de ma. Te

sa'a de seña ji'in milagru, te
sukan xnda'vi de ñayii ma.
10 Te ndeva'a-ni ja u'vi nduku de
ja sa'a de ja xnda'vi de ñayii ma,
sukan-va'a jin skenaa i maa i ma,
vaa kuechi ja ñatuu ni ka kutoo i
tnu'u ndaa tnu'u ndija ma tnu'u
kuu sa'a ja jin ndani'i ta'vi i ma.
11 Te chukan kúu ja tetniñu
Su'si ma in ja xnda'vi ña'a,
sukan-va'a jin kandija i ja masu
ja ndaa kúu,
12 te sukan-va'a jin chunaa ndaka
ñayii ñatuu ni ka kandija ja
ndaa ma, nú masu ja su'va ni ka
kusii ini i nuu ja u'vi ma.

Ñayii ni ndakaji ya ja jin ndani'i ta'vi i ma

13 Kovaa saña, ndimaa jin
ndakuan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja
jin kuu ni, ndijin ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si o a, ja kutoo ña'a maa
Iya Tátnuni ma, ja maa Su'si ma
ni ndakaji ña'a onde xinañu'u
kuiti ma ja ndasavii ndasava'a
ña'a Xtumani Ndios ma te jin
kandija ni ja ndaa ma, sukan-va'a
jin ndani'i ta'vi ni.
14 Te ni ndakana ña'a ya ji'in
tnu'u vii tnu'u va'a ni ka kaxtnu'u
sa nuu ni ma, sukan-va'a jin
ndani'i tna ni jayiñu'u iyo nuu
Jesucristo iya tátnuni nuu o a.
15 Te chukan kúu ja, ndijin ja ni
ka nduu o sa'ya Su'si o a, jin
konukuiñi va'a ni, te jin kona'a
ni tnu'u Su'si o a ja ni ka kutu'va
ni ma, ja ni ka ka'an sa ma, ji'in
ja ni ka tee sa nuu tutu ni ka
tetniñu sa nuu ni a.
16 Te maa Jesucristo iya tátnuni
nuu o a, ji'in Yuva o Su'si ma,
kúu iya ni kutoo ña'a. Te ni
skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a
sukan kútoo ña'a ya, te sukan
ni ndaka'an-mani ña'a ya ja jin
koo va'a o ni-kani ni-jika, te jín
kukanu ini o ya ja sukan ko kuu
ja sa'a ya ma.
17 Te na taa ya tnu'u ndee ini,
te na sunkani va'a ña'a ya,
sukan-va'a ndaka ja jin sa'a
ni ma, te ja va'a ko kuu, te ndaka
tnu'u jin ka'an ni ma tnu'u va'a
tnu'u ndija ko kuu.

Jin kakan-ta'vi ni ja jin kuu sa

3 Te in-ka ja kúni sa kúu ja
ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o a, jin kakan-ta'vi ni ja
jin kuu sa, sukan-va'a kuítenuu
yachi-ka tnu'u Iya Tátnuni a,
te na jin ka'an i ja va'a kúu
tnu'u ya a, sukan ni ka sa'a maa
ni a,
2 te sukan-va'a jin kaku sa nuu
ñayii ka jatna ini ja jin sa'a i ja
u'vi ma. Vaa masu ndaka ñayii a
ka kandija tnu'u Su'si o a.
3 Kovaa ja ká'an Iya Tátnuni ma
chi ûni sa'a ya, te sa'a ya ja jin
konukuiñi va'a ni, te ko koto
va'a ña'a ya ja masu kaki'i ña'a
ja u'vi ma.
4 Te ka kukanu ini sa Iya
Tátnuni ma ja vitna chi ka sa'a ni
ndaka ja ni ka tatnuni sa ma, te

sukan-ni jin ko sa'a ni kivi ki'in
o a.
5 Te maa Iya Tátnuni ma káxtnu'u
ja ni-yu'u ni-ini ni jin kutoo tna'a
ni sukan kútoo ña'a Su'si ma, te
jin kava kuee ini ni sukan kuee
ini Cristo ma.

Sukan jin satniñu o

6 Ja maa Jesucristo Iya
Tátnuni ma, te ka tatnuni sa nuu
ni ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a,
ja máko jin ketna'a ini ni ji'in nde
ñayii sa'a tnu'u ja ni nduu i sa'ya
Su'si o a te ndeva'a ndekuu-ni
kúu i te ñatuu sa'a i sukan ni ka
ndakaxtnu'u sa ma.
7 Vaa maa ni chi ka jini ni sukan
ni ka yo kuu sa ma. Te sukan jin
ko kuu tna ni. Vaa saña chi masu
ndeva'a ndekuu-ni ni ka yo kuu
sa kivi ni ka yo iyo sa ji'in ni ma.
8 Saña chi ni ka yo satniñu sa
nduu ñuu, sukan-va'a jin ni'i sa
ja jin kaa sa ma, te ñatuu na
tnundo'o ni ka taa sa nuu ni-in
ni ma.
9 Ja ndaa kúu ja ka iyo sa ja jin
kondetuu ni ja jin kaa sa te jin
chindee ña'a ni, kovaa ja ka kuni
sa kúu ja jin kutu'va ni sukan ka
sa'a ka kuu sa a, te sukan jin ko
sa'a tna ni.
10 Suni nuu ni ka iyo sa ji'in ni ma,
ni ka yo tatnuni sa sa'a, ja nú na
in ñatuu kúni i ja satniñu i ma,
suni máko kaa i xita.
11 Vaa ni ka jiniso'o sa ja ka
iyo jaku i ne'un ni a ja ka sa'a
ndeva'a ndekuu-ni i, te ñatuu
ka satniñu i, nú masu ja ka kivi
nduu ka kivi ni'ni i nuu masu
kuenda i ka kuu ma.
12 Te ja maa Jesucristo iya
tátnuni nuu o a, te ka tatnuni sa
te ka ndaka'an-so'o sa nuu ñayii
yukan ja na jin satniñu sii ini i,
sukan-va'a jin ni'i maa i ja jin
kaa i ma.
13 Te ndijin ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si o a, má jin kuita ni ja
jin sa'a ni ja va'a ma.
14 Nú na in ñatuu kandija tnu'u
ni ka tee sa nuu tutu ya'a, jin
kuña'a ni i ja masu va'a-ni ka
sa'a i, te máko jin ketna'a ini ni
ji'in i, sukan-va'a na kukan-nuu i.
15 Kovaa máko jin kuni u'vi ni
nuu i, su'va jin ka'an-so'o ni
nuu i kuenda tnu'u ja in ñani o
xi in ku'va o kúu i.

Ka ndakan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja ka iyo i ñuu Tesalónica ma

16 Te maa Iya Tátnuni ma iya
sa'a ja jin koo mani o ma, te
ndimaa na taa ya tnu'u mani
ni-kani ni-jika. Te maa Iya
Tátnuni ma kóo ji'in ndaka ni.
17 Te ndakan-tnu'u ñaña'a ña sa,
te tee sa ji'in nda'a maa sa a, te
jin kuni ni ja maa sa kúu Pablo.
Vaa sa'a sa'a sa nuu ndaka tutu
tee sa ma.
18 Te ja kúni sa kúu ja Jesucristo
iya tátnuni nuu o a, na skuta'vi
ña'a ya ja vii ja va'a nuu ndaka
o. Te sukan kó kuu.

Carta xinañu'u ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu tee kúu Timoteo ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma tee kúu Timoteo ma

1 Saña kúu Pablo tee ni tetniñu
Jesucristo ma ja kaxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a ya a, vaa
sukan ni tatnuni maa Su'si ma,
iya sa'a ja jin ndani'i ta'vi o ma,
ji'in maa Jesucristo iya tátnuni
nuu o a iya ka kukanu ini xeen
o a, vaa ja maa ya, te jin koo va'a
o a onde vitna te ni-kani ni-jika.
2 Tétniñu sa carta ya'a nuu ni,
Timoteo, vaa ni ka'an sa tnu'u
Su'si o a nuu ni a, te ni kandija
ni, te chukan kúu ja kuenda
tnu'u ja sa'ya sa kúu ni nuu Su'si
o a. Na kunda'vi ini ña'a Yuva
o Su'si ma, ji'in Jesucristo iya
tátnuni nuu o a, te na skuta'vi
ña'a ya ja vii ja va'a, te kási
ndee ya, te ñatuu nawa ko xtna'a
ña'a i, te koo sii ini ni.

Xtu'va ña'a Pablo ma siki tee ka xsama te ñatuu ka kaxtnu'u ndaa de tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma

3 Kona'a ni te sa'a ni sukan
ni jikan-ta'vi sa nuu ni, te ni
kendoo ni ñuu Éfeso ma, kivi nuu
ni ja'an sa ñuu Macedonia ma,
sukan-va'a tatnuni ni nuu jaku
tee ka iyo ñuu Éfeso a, ja
máko jin kaxtnu'u-ka de nuu
ñayii ma sukan ka xsama de ka
kaxtnu'u de ma,
4 te máko jin katanuu de tna'a
cuentu ja ka ndakani ñayii ma,
ji'in nde in xi-sa'ya tata ka kuu
ñayii ma, vaa masu jinu cuentu
yukan. Vaa ndaka cha'a chi
yika-ni ja sa'a i kúu ja jin kanaa
o, te masu nawa chíndee ña'a i
ja jin kukanu ini-ka o Su'si ma
te jin jaku'ni-ka ini o naxe jin
ko sa'a jin ko kuu o nuu ya ma.
Te vitna, te ndáxndaku ini tuku
ña'a sa sukan ni tatnuni sa nuu
ni ma, te sukan tatnuni ni nuu
tee yukan ma.
5 Sa'a ni sukan, te jin ndasa'a de
kuenda, vaa ja kúni Su'si ma kúu
ja jin koo vii jin koo ndoo ini
anua o a ji'in ja jin kani va'a ini
o ma ji'in ja jin kandija ndija o
Su'si ma, te onde ndaka cha'a
koo ini anua o a sana kuu jin
kutoo tna'a ndija o.
6 Vaa jaku ñayii ma chi ni ka
xndoo i sukan kúni Su'si ma ja
jin ko kuu i ma, te ni ka skenaa i
maa i, kuechi ja ni ka jatanuu i
tnu'u ndeva'a tnu'u masu nde
jiniñu'u ni ka yo ka'an i ma.
7 Vaa ni ka kuni i ja jin ko kuu i
ñayii ka jini-ka tnu'u ni tatnuni
Moisés ma, kovaa ni masu nde
ka ndasa'a i kuenda, te ni masu

nde ka jaku'ni ini i tna'a ja ka
kaxtnu'u i ma, kovaa maa i
chi ûni ka tatnuni i ja sukan
jin ko sa'a ndaka-ka ñayii ma,
vaa sukan játna ini Su'si ma, ka
jiña'a i.
8 Kovaa ka jini o ja tnu'u ni
tatnuni Moisés ma chi ja va'a
kúu, nuna jaku'ni ndandaa ini o
te ko sa'a ko kuu o sukan ká'an
tnu'u ni tatnuni Su'si ma nuu
Moisés ma.
9 Yo'o ja ni ka nduu o ñayii ka
sa'a ja va'a ja ndaa ma, te jín
kona'a o ja tnu'u ni wa'a Su'si ma
ja ni tatnuni Moisés ma nuu
ñayii ma chi ká'an ndaka sukan
jin ndo'o jin tna'a ñayii ka sa'a ja
u'vi ma, kovaa masu ja jin kuu
yo'o kúu chi ja jin kuu ñayii so'o
ñayii ñatuu ka kandija sukan
ká'an Xtumani Ndios ma kúu.
Vaa ndimaa ka sa'a i ja u'vi ma,
te ñatuu ka ndaa respetu i nuu
Su'si ma, su'va ka jatanuu i tna'a
ja iyo ñuu ñayivi a. Vaa jaku
ñayii ma chi ka ja'ni i yuva i ma
xi si'i i ma xi ndeva'a-ni na ñayii
jin ni'i i ma.
10 Te jaku-ka i ma, ka kivi nduu i
ji'in ñayii masu ni ka tnanda'a
ji'in i ma, te jaku tee ma, ka
ndatuu de ji'in tee ji'in de ma. Te
jaku-ka ñayii ma, ka sakui'na i
ñayii sukan-va'a jin ni'i i nawa
ka kuni i ma, te jaku-ka ñayii ma,
ka xnda'vi tna'a i, te ûni ka
ka'an i ja ja ndaa kúu ja ka
ka'an i ma. Te ndaka cha'a ka
sa'a ka kuu ñayii ma, te masu
nde ka kandija i sukan ká'an
tnu'u va'a ka skua'a o a,
11 tna'a tnu'u vii tnu'u va'a Su'si
iya iyo jayiñu'u ma, tna'a tnu'u
vii tnu'u va'a ni tatnuni ya ja
kaxtnu'u sa nuu ñayii ni-ka'nu
ñuu ñayivi a.

Sukan ndáka'an Pablo ma ja ni kunda'vi ini ña'a Su'si ma te ni nduu de in tee jinukuechi nuu ya ma

12 Ndakuan-ta'vi sa nuu Cristo
iya tátnuni nuu o a ja ni chindee
ni chituu ña'a ya, vaa ni jini ya
ja masu xndoo sa ichi ya a, te ni
sunkani ña'a ya ja kunukuechi sa
nuu ya,
13 visi onde xi'na-ka ma ni yo
ka'an ndeva'a sa ja kuu tnu'u vii
tnu'u va'a ya a, te ni yo sondikin
sa ñayii ka kandija Jesús o a, te
ni yo ka'an ndeva'a sa ja jin kuu i
ji'in ya ma. Kovaa ni ndakunda'vi
ini ña'a ya, vaa masu nde jini sa
nawa kúni Su'si ndija o a ja sa'a
sa ma nkuu, te masu nde kándija
sa tnu'u maa ya ma nkuu, te
chukan kúu ja ni yo sondikin sa
ñayii ka kandija Jesucristo ma.
14 Kovaa kua'a xeen ja vii ja va'a
neva'a iya tátnuni nuu o a ja ni
skuta'vi ña'a ya, te ja maa Cristo
Jesús ma, te ni sa'a Su'si ma ja
kuu kukanu ini sa ya te kuu jin
kutoo tna'a o.
15 Tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu
tnu'u ya'a ja jin kuan-ta'vi ndaka
ñayii ma: Vaa Cristo Jesús ma, ni
kii ya ñuu ñayivi a ja ni ndo'o ni

neni ya ma, sukan-va'a kuu jin
ndani'i ta'vi ñayii ni ka yo sa'a
ja u'vi ma, nuna jin ndakani jin
ndaka'vi ini i te jin ndandikin i
Su'si ma. Te saña kúu in ñayii ni
yo iyo ne'un i ma ja ni yo sa'a
xeen-ka sa ja u'vi ma.
16 Te visi sukan ni yo sa'a,
ni yo kuu sa ma, kovaa ni
ndunda'vi ini ña'a Su'si ma, te ni
ndani'i ta'vi sa. Sa'a ni sa'a ya
ji'in saña, sukan-va'a jin kuni
ndaka-ka ñayii ma sukan nda'vi
xeen ini ya ma, te jin kandija
tna i ya ma, te jin koteku i ni-kani
ni-jika.
17 Te chukan kúu ja ndimaa na
koo jayiñu'u nuu Rey ma, iya
tátnuni ni-kani ni-jika ma, iya
téku ni-kani ni-jika ma, iya masu
kuu jin kuni ñayivi o ya ma, iya
ndichi ma, te maa in-ni ya kúu,
vaa ñatuu na in-ka Su'si iyo. Te
sukan kó kuu ni-kani ni-jika.
18 Sa'ya sa Timoteo, in ja
tátnuni sa nuu ni a kúu ja kona'a
ni ja sa'a ni sukan ni ka ka'an
ñani o ma onde xinañu'u ma. Te
ku'un ini ni sukan, te sukan ko
sa'a ni, te kunukuechi ni nuu
Su'si o a, sukan-va'a kundee ni
nuu ja u'vi ma.
19 Ndimaa kukanu ini ni Su'si ma,
te ku'un kaji ku'un va'a ini ni.
Vaa jaku ñayii ma, ñatuu ni ka
ñu'u kaji, ni ka ñu'u va'a ini i,
te chukan kúu ja ñatuu ni ka
kukanu ini-ka i Su'si ma, te ni
ka xndoo i ya, te ni ka skenaa i
maa i.
20 Vaa sukan tna ni ka ndo'o
tee kúu Himeneo ma ji'in
Alejandro ma. Te chukan kúu
ja ni ndakua'a sa de nuu
nda'a tachi ma, sukan-va'a jin
kutu'va de ja máko jin ko ka'an
ndeva'a-ka de ja kuu Su'si ma,
te máko jin ko sa'a-ka de ja jin
saxiko ñayii ma Su'si ma.

Jín kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja jin kuu ndaka ñayii ñuu ñayivi a

2 Ndáka'an-so'o sa nuu ndaka
ni ja jin kakan-ta'vi xen-xeen
ni nuu Su'si ma ja jin kuu ndaka
ñayii ma, te jin ndakuan-ta'vi ni
nuu Su'si ma ja jin kuu ndaka o
ja ka iyo o ñuu ñayivi a.
2 Te ñukuun jin kakan-ta'vi ni ja
jin kuu ndaka tee ka netniñu ma,
sukan-va'a jin konetniñu va'a de,
te koo tnu'u mani ni-ka'nu ñuu
ñayivi a, sukan-va'a ndaka o jin
ndanduku Su'si ma, te jin ko sa'a
o sukan játna ini ya ma.
3 Vaa nuna jin ko sa'a o sa'a chi
játna ini Su'si o a, iya sa'a ja jin
kaku o nuu ja u'vi ma.
4 Vaa ja kúni Su'si ma kúu
ja ndaka ñayii ma jin kuni
tnu'u ndaa tnu'u ndija ni
kaxtnu'u ya ma, sukan-va'a jin
ndani'i ta'vi i.
5 Vaa ñatuu na in-ka Su'si iyo, nú
masu ja maa in-ni ya kúu Su'si
ndija, te ja maa Jesucristo ma
sana kuu ndenda koo ñayii ma
nuu Su'si ma, te maa in-ni
Jesucristo iya ni kii te ni iyo
ñayivi ya ñuu ñayivi ya kuu

chindee ña'a, te masu na in-ka
kuu chindee ña'a ja jin ndenda
koo o nuu Su'si ma.
6 Vaa maa Jesucristo ma kúu iya
ni wa'a tnu'u te ni ji'i ya nuu
tniñu ndaka o ma, sukan-va'a jin
kaku o nuu ja u'vi ma. Onde ni
kenda kivi ja ni jani ini Su'si ma
ja sukan ko kuu ma, te saa ni
sa'a ya sukan, te ni kaxtnu'u
Jesucristo ma ja maa in-ni ya
kúu iya sa'a ja kuu jin ndenda
koo o nuu Su'si ma.
7 Te chukan kúu ja ni kana ña'a
Jesucristo ma, te ni tetniñu
ña'a ya ja kaxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u ndaa Cristo a, te masu
xnda'vi ña'a sa, te suu sa skua'a
ñayii masu judío ka kuu i ma,
sukan-va'a jin kukanu ini i
Su'si ma te jin kandija i tnu'u
ndaa tnu'u ndija ya ma.
8 Te chukan kúu ja kúni sa ja
ndaka tee ma, ni-yu'u ni-ini de
jin kakan-ta'vi de nuu Su'si ma
ndaka nuu kuan koo de ma, te jín
ndone'e de nda'a de ma nuu ya,
ja ko kuu in seña ja ka iyo vii, ka
iyo ndoo de nuu ya, te másu ko
jin skiti ini nuu tna'a de te jin ko
kanaa de. Su'va ndimaa ja va'a
jín ko sa'a jín ko kuu de.
9 Te suni sukan tátnuni sa nuu
ña'a ma ja jín kava ñuka ini
sa'ma jin kone'nu ña ma, te
máko jin ko ndi ini ña ja jin
kone'nu ña sa'ma va'a xeen te
ndee ya'vi xeen ma, ni a ko jin
ndatnaa vivii ña xini ña ma te
jin ko kani ini ña ja sukan, te
vivii-ka ka na'a ña ma, chi ña'a.
Ni a jin ku'un nda'a ña ma, xi ja
jin ku'un sukun ña ma, xi ja jin
ki'i so'o ña ma oro xi siki kúu
perla ma, te jin ko kani ini ña ja
vivii-ka ka na'a ña, chi ña'a.
10 Su'va jín ku'un ini ña ja jin sa'a
ña ja va'a ja játna ini Su'si ma,
sukan ka sa'a ña'a ka kandija
Su'si ma.
11 Te chukan kúu ja ña'a ma,
kóniniso'o ñukuun ña ñayii
káxtnu'u tnu'u Su'si a nuu ña ma,
te kuándetu ña i.
12 Vaa ñatuu kúni sa ja ña'a ma,
te kaxtnu'u ña tnu'u Su'si ma
nuu ka iyo kua'a ñayii ma, ni a
ko tatnuni ña nuu tee ma. Su'va
na kasiyu'u ña.
13 Vaa xinañu'u-ka Adán ma ni
sa'a Su'si ma, sana ni sa'a ya
Eva ma.
14 Te masu Adán ma ni xnda'vi
ña'a tachi ma chi Eva ma ni
xnda'vi i, te nuu ja ni xnda'vi i
ña ma, te ni kundee ja u'vi ma
nuu ña ma, te ni jiso kuechi ña.
15 Kovaa ña'a ma, nuna katanuu
ña sa'ya ña ma te skaka va'a
ña i ichi Su'si a, te kukanu ini
ña Su'si ma, te kutoo ña ndaka
ñayii ma, te ñatuu ni-in ja u'vi
ko sa'a ña, te ñatuu ko kujini
ko kusu'va ña nuu tee ma chi
ndani'i ta'vi ña nuu Su'si ma.

Sukan kúni Su'si ma ja ko sa'a ko kuu tee jito ndoso nuu ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma

3 Tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu
cha'a: Nú na nde in tee ma,

kúni de ja ko kuu de tee ko koto
ndoso nuu ka ndatna'a ndaka
o ma nú va'a-ni xi masu va'a-ni
ka sa'a ka kuu o ja ka kandija o
Su'si ma, te ja va'a kúu ja kúu
ini de ja sa'a de ma.
2 Kovaa jiniñu'u ja ko kuu de in
tee ja ñatuu ni-in ja jin xtekuechi
ña'a ñayii ma ja masu va'a-ni
sa'a de ma, te kóna'a de ja vivii
ko kuu de ji'in ñasi'i de ma,
te máko kivi nduu de ji'in
in-ka ña'a, te kóna'a de na in
kúu de ma, te káni va'a ini de
nawa ko sa'a ko kuu de ma, te
másu ko ka'an de tnu'u kini tnu'u
ndeva'a, te kuánuu de ve'e de ma
ja jin ndoo ñayii ka jiniñu'u ja
jin ndoo i ma, te vivii satu'va de
naxe kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma
nuu ñayii ma sukan-va'a jin
jaku'ni ini i,
3 te másu ko ko'o de ndixi, te
másu ko kanaa de, te másu ko
xnda'vi de ñayii ma sukan-va'a
ni'i de nawa koneva'a de ma, te
másu ko ndiyo ini de ja ko kuu
maa de ma. Su'va káva vii káva
va'a ini de, te káva kuee ini de.
4 Te vivii kó kuu de ji'in
ñasi'i de ma ji'in sa'ya de ma, te
kó ndi ini de nawa ka jiniñu'u
ñayii ka iyo ve'e de ma, te vivii
ndáka'an-so'o de nuu sa'ya de ma
ja vivii jín kandija i te jín
kuandetu i nuu de ma.
5 Vaa nú ñatuu jini de naxe
tatnuni de naxe jin ko sa'a
jin ko kuu ndaka ñayii ka iyo
ve'e de ma, te nú sukan-ni
kúu de ma chi masu kuu de ko
koto de ndaka ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma.
6 Chukan kúu ja jiniñu'u ja in
tee jâ ni kuu kii-ka ni kandija de
Su'si ma ko kuu tee ko koto ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si ma, te
masu in tee yika ni kandija tnu'u
Su'si ma ko kuu de. Vaa nasa
yukan, te kivi ña'a ja kani ini de
ja maa de kúu-ka, te sa'a de in
ja masu játna ini Su'si ma, te
ndakan Su'si ma kuenda nuu de,
te skenaa de maa de, sukan ni
skenaa tachi ma maa i ma.
7 Te suni jiniñu'u ja ku'un ini de
ja ko sa'a de ja va'a nuu ñayii
ñatuu ka jini tnu'u Su'si o a,
sukan-va'a jin ka'an va'a i ja
kuu de, sukan-va'a máko xnda'vi
ña'a tachi ma, te skenaa de
maa de.

Sukan kúni Su'si ma ja jin ko sa'a jin ko kuu tee ka jinukuechi nuu ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma

8 Suni sukan tna jín ko kuu tee
jin kunukuechi nuu ndaka o ja
ni ka nduu o sa'ya Su'si ma, te
ndimaa jín ko ka'an ndaa jín ko
ka'an ndija de, te másu ko jin
ko'o de ndixi te ko jin ndajini de,
ni a ko jin ndiyo ini de nawa jin
koneva'a de te jin ko xnda'vi de
ñayii ma, sukan-va'a jin ni'i de ja
ka kuni de ma. Su'va ndimaa jín
ko sa'a de ja va'a ma, sukan-va'a
jin kava respetu ñayii ma nuu de.
9 Te jiniñu'u ja skua'a-ka de
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma te

kúkanu ini vava'a de sukan ká'an
tnu'u ya a, sukan ni ka kukanu
ini o ma, te ni a in ja u'vi ko
ku'un ini de, sukan-va'a koo vii
koo ndoo de nuu Su'si ma.
10 Te tee ya'a chi jiniñu'u
ja xinañu'u-ka keja'a de
kunukuechi de jaku nuu ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si o ma,
te jin ko koto va'a ni de naxe
sa'a naxe kúu de, te nú ñatuu
ni-in-ka ja u'vi sa'a de, sana kuu
kunukuechi de nuu Su'si o a, vaa
sukan játna ini ya.
11 Suni ña'a jin kunukuechi nuu
ñayii ma chi jín ko sa'a ña ja va'a,
te másu ko jin ko ka'an ña tnu'u
ñayii ma. Te jín ko ku'un kaji jín
ko ku'un va'a ini ña sukan jin ko
sa'a jin ko kuu ña ma, te jín ko
kukanu ini va'a ña Su'si ma, te
jín ko sa'a ña sukan kúni ya ma,
sukan-va'a jin kandija ñayii ma
ja ka ka'an ka kachi ña ma.
12 Te tee jin kunukuechi nuu
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma
chi jín kona'a de ja vivii jín ko
kuu de ji'in ñasi'i de ma, te máko
jin ko nduku de in-ka ña'a. Te ûni
jín ku'un ini de ja kuu jin ka'an
jin kachi de nuu sa'ya de ma ji'in
nuu ñasi'i de ma naxe jin ko sa'a
jin ko kuu de, sukan-va'a jin koo
va'a de nuu Su'si ma te kuu jin
kunukuechi de nuu ya.
13 Vaa tee ka jinukuechi va'a nuu
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma
chi jin ni'i de jayiñu'u xen-xeen,
te vivii jin koo sii ini de, te jin
kusaa ini de ja jin kaxtnu'u de
nuu ñayii ma sukan ka kukanu
ini de Cristo Jesús ma.

Sukan ká'an tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si ma tna'a ja ni ka jini o a

14 Visi jani ini sa ja jaan yachi
sa nuu iyo ni a, kovaa ndaka
tnu'u ya'a jâ ni tee sa nuu ni,
15 sukan-va'a nuna kukuee sa
kenda sa, te jâ jini ni naxe ko
sa'a ko kuu ni ji'in ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si o iya téku ma,
vaa ndaka maa ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si o a, ka nukuiñi va'a
ka nukuiñi lili i nuu tnu'u ndaa
tnu'u ndija Su'si o a, te sukan, te
ka kaxtnu'u i ja tnu'u vii tnu'u
ndaa kuu tnu'u Su'si o a.
16 Vaa tnu'u ndaa tnu'u ndija
Su'si o a ja ni ka jini o a chi ja
kanuu xeen kúu, sukan-va'a jin
ni'i ini o naxe jin kukanu ini o
Su'si ma te jin kondikin o ya, te
masu na in ko ka'an ja masu ja
ndaa kúu:

Vaa Jesucristo ma chi ni kii
ñayivi ya ñuu ñayivi a,
te maa Xtumani Ndios ma ni
kaxtnu'u ja iya sa'a ja
va'a ja ndaa kúu ya,
te ni ka sa'vi-nka ini ángel ma
ja ni ka jini i sukan
ni sa'a ya ma,
te ñayii masu judío ka
kuu i ma, ni ka jiniso'o i
na in kúu ya,
te ni ka kandija ñayii ñuu
ñayivi a ja Su'si kúu ya,
te ni ndaa ya andivi ma,

te vivii ni ka
ndakuan-ta'vi i ya nuu
ni ndenda ya ma.

Sukan kenda koo ñayii jin xndoo ichi ndaa Su'si ma

4 Kovaa ndandaa-ni ni ka'an
Xtumani Ndios ma ja kivi ve
ndi'i kivi ma, te jaku ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si o a chi jin
xndoo i ichi ndaa Su'si o a, te jin
koniniso'o i ja jin kaxtnu'u ñayii
jâ ni xnda'vi ña'a tachi ma, te jin
kandija i ndaka.
2 Vaa ñayii yukan chi jin ka'an i
ja ka kandija i Su'si ma, kovaa
masu ka sa'a i sukan kúni ya ma,
vaa jâ ni kundee maa ja u'vi ma
ni jasi i janitnuni i ma, te masu
nde ka nda2010sa'a-ka i kuenda
naxe kúni Su'si ma ja jin ko kuu
o.
3 Te chukan kúu ja jin ka'nu
ndee i ja jin tnanda'a ñayii ma,
te jin tatnuni i ja ka iyo kua'a
ja masu kuu kaa ñayii ma, te
vitna ja ndaka ni sa'a Su'si ma,
sukan-va'a jin ndakuan-ta'vi
ñayii ma nuu Su'si ma te kuu jin
kaa i ma. Chukan kúu ja yo'o ja
ni ka jini o ja ndaa ma te ni ka
kandija o ya, jín ndakuan-ta'vi o
nuu ya, te jín kaa o.
4 Vaa ndaka ja ni sa'a Su'si ma
ja kaa o ma chi ja va'a kúu, te
ñatuu nawa ko saxiko o, su'va
jín ndakuan-ta'vi o nuu ya ja ni
taa ya, te jín kaa o.
5 Vaa ka jini o ja ja maa tnu'u
maa ya ma ji'in ja jikan-ta'vi o
nuu ya ma ja ndakuan-ta'vi o
ja iyo ja kaa o ma, te ndasavii
ndasandoo ya ja kaa o ma.

Sukan jin kunukuechi va'a o nuu Jesucristo ma

6 Nuna kaxtnu'u ni ndaka
cha'a nuu ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma chi ko kuu
ni tee jinukuechi va'a nuu
Jesucristo ma, te ko kuu ni in
tee ni skua'a va'a tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si o a, tnu'u sa'a ja kuu
kukanu ini va'a o ya ma, te ko
kuu ni tee ndikin va'a te sa'a ni
sukan ká'an tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si o a ja ni kutu'va ni ma.
7 Te xtandiyo ni ndaka cuentu
jana'a ma ja ka ndakani ñayii
ñuu ñayivi a, su'va katanuu ni
sa'a ni sukan játna ini Su'si ma.
8 Te kona'a ni ja ndaka ja sa'a ja
kúu o sukan-va'a koo-ka tnu'u
ndee tnu'u ndatnu yikikuñu o a
chi vala-ni chíndee ña'a i, vaa ja
kuu yikikuñu o a-ni kúu. Kovaa
ja kútu'va o ja sa'a ja kuu o sukan
játna ini Su'si o a chi ndaka tu'u
chíndee ña'a i, vaa chíndee ña'a i
ja koo va'a ini anua o a ji'in
yikikuñu o a nuu Su'si ma, vaa jâ
ni skuiso Su'si ma ja iyo ja jin ni'i
o nani ka iyo o ñuu ñayivi ya,
ji'in ja jin ni'i o kivi ndenda koo
o nuu ya ma.
9 Tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu
tnu'u ya'a, te iyo i ja kuu jin
kuan-ta'vi ndaka ñayii ma.
10 Chukan kúu ja yo'o, ka ndo'o
ka neni o ka satniñu o nuu tnu'u

maa ya a ja ka kaxtnu'u o nuu
ñayii ma. Vaa ni ka kukanu ini o
ja maa in-ni Su'si ma kúu iya kuu
sa'a ja jin kaku ndaka ñayii ma
nuu ja u'vi ma, nuna jin kandija
ndija i ya, vaa yika-ni ja ñayii
ni-yu'u ni-ini i kandija i ya ma,
sa'a ya ja ndani'i ta'vi i.
11 Sa'a kaxtnu'u ni te tatnuni ni
nuu tna'a o a.
12 Te masu kuu-ni-nka ja suchi
jaa-ni kúu ni a, te jin ko saxiko i
tnu'u ká'an ni a chi su'va kaxtnu'u
ni nuu ñayii ka kandija tnu'u
Su'si o a sukan sa'a sukan kúu
ni a nde kua'an nde vee ni, ji'in
sukan vivii ká'an ni a, ji'in sukan
vivii kútoo ni ñayii a, ji'in sukan
ni-yu'u ni-ini ni kukanu ini ni
Su'si o a, te ñatuu ni-in ja u'vi-ka
sa'a ni. Te ja jin konde'ya i sukan
sa'a sukan kúu ni ma, te sukan
jin ko sa'a tna i.
13 Nani kenda kivi jaan sa, te
katanuu ni ja ka'vi ni tnu'u Su'si
o a, te kaxtnu'u ni nuu ñayii a, te
ndaka'an-so'o ni nuu i.
14 Máko ndunaa ni ja vii ja va'a
ni skuta'vi ña'a Su'si o a kivi ni
ka sonee tee nija'nu ma nda'a de
siki ni a te ni ka ka'an de sukan
kúni Su'si ma ja ko sa'a ko kuu
ni ma.
15 Katanuu ñukuun ni, te ndimaa
ko sa'a ko kuu ni ndaka sukan ni
ka ka'an, ni ka kachi ñani o ma,
sukan-va'a ndaka ñayii ma, jín
kuni i sukan ve kua'nu-ka ni nuu
Su'si o a.
16 Te ko koto va'a ni maa ni nawa
sa'a nawa kúu ni nde kua'an nde
vee ni, ji'in naxe káxtnu'u ni nuu
ñayii ma. Vaa nuna kaxtnu'u
ndaa ni nuu i ma, te kaku ni nuu
ja u'vi ma, te sa'a ni ja jin kaku
tna ñayii ka niniso'o tnu'u ka'an
ni ma.

Sukan ko sa'a ko kuu Timoteo ma nuu ndi-in ndi-in ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a

5 Máko ndonda ni nuu
tee nija'nu ma, su'va
ndaka'an-so'o ni nuu de kuenda
tnu'u ja yuva ni ka kuu de. Te
nuu suchi jaa ma ka'an ni kuenda
tnu'u ja ñani ni ka kuu i.
2 Te nuu ña'a nija'nu ma
ndaka'an-so'o ni kuenda tnu'u
ja si'i ni ka kuu ña. Te nuu ña'a
jaa ma ku'un kaji ku'un va'a ini
ni, te ndaka'an-so'o ni nuu ña
kuenda tnu'u ja ku'va ni ka kuu
ña.
3 Te ña'a ni ka ji'i yii ma,
chindee ni ña, nú ñatuu na in
tna'a ña ja chindee ña'a i.
4 Kovaa nú in ña'a ni ji'i yii
ña ma, te ka iyo sa'ya ña xi sañani
ña ma chi jiniñu'u ja xinañu'u jin
kutu'va suchi ya'a ja jin chindee i
tna'a i ma, vaa sukan játna ini
Su'si ma, te jín ndachindee tna i
yuva i ma ji'in si'i i ma. Vaa
cha'a chi ja va'a kúu, te játna ini
Su'si ma ja sukan jin sa'a o.
5 Sa'a kó kuu nú tnu ka'an o ja
ña'a ni ji'i yii ma, te ni kendoo
maa in-nka ña ma, te kúkanu ini
ña Su'si ma ja chindee ña'a ya,
te nduu ñuu ûni jikan-ta'vi

jikan-ta'vi ña nuu ya. Jin ko ndi
ini ni ja ko kuu ña.
6 Kovaa ña'a ni ji'i yii ña ma
te nú ndúku ña naxe ko kusii
ini ña ñuu ñayivi ya chi visi
téku ña, kovaa ja ni ji'i ña nuu
Su'si ma, vaa masu jatanuu ña
sukan kúni ya ja sa'a ña ma.
7 Sa'a tatnuni ni nuu ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si o ma ja jin
katanuu i ja jin ko sa'a i sukan
kúni Su'si ma, sukan-va'a ñatuu
nawa jin ndaxtekuechi ña'a ñayii
ñuu ñayivi a.
8 Chi vaa yo'o ja ka jini o tnu'u
ndaa Su'si ma, nú ñatuu ka ndi
ini o naxe jin ko kuu ñayii ve'e
o ma ji'in tna'a o ma chi kuenda
tnu'u ja jâ ni ka xndoo o tnu'u
ni tatnuni Su'si ma, te ka'vi-ka
ka kuu o sana ñayii ñatuu jin
kandija-ka tnu'u Su'si ma.
9 Te jin kona'a ni ja jin chiso
tnuni ni nde-ni ña'a jin chindee
ni ma, yika-ni ja ña'a ka yi'i
vi'i-ka uni xiko kuiya ma, ña'a ni
ka yo kuu nija'nu, ni ka yo kuu
va'a ji'in yii ña ma, te ñatuu ni ka
yo kuneé, ni ka yo ku-uun ña ma,
10 te ka ka'an vii ka ka'an va'a i
ja jin kuu ña ma, vaa ndimaa
ja va'a ka sa'a ña ma, te ni ka
skua'nu va'a ña sa'ya ña ma,
te ka wanuu ña ve'e ña ma ja
jin ndoo ñayii ka jiniñu'u ja jin
ndoo i ma, te inunda'vi ini ña te
ka chindee ña ñayii ñatuu-ka na
ja u'vi ka sa'a i ma ndaka nawa
ka jiniñu'u i ma, te ka chindee ña
ñayii ka kuxii ini na tnundo'o ka
tna'a i ma, te ndaka tu'u ja va'a
ka sa'a ña, te ni-in ñayii ñatuu ka
saxiko ña.
11 Kovaa ña'a jaa-ka ma te ni
ka ji'i yii ña ma, másu kua'a ni
tnu'u ja jin koso tnuni ña nuu
tutu ma ja jin chindee ni ña ma,
vaa nuna kenda ja jin kuu ini ña
ja jin ndatnanda'a ña ma, te jin
xndoo ña ichi Cristo o ma, te jin
ndatnanda'a ña-ni.
12 Te sukan, te jin ndakuiso
kuechi-ka ña, vaa ñatuu ka sa'a
ña sukan ni ka skuiso ña ja jin ko
sa'a ña ma.
13 Vaa nuna jin chindee o ña ma
chi jin kutu'va ña ja jin kava
kuxi ña, te masu yika-ni ja jin
kava kuxi ña ma-ni chi kuan koo
ve koo ña ve'e ve'e, ka nduku
ña cuentu, te ka kivi nduu ka
kivi ni'ni ña, ka ka'an ña tna'a ja
másu jin ka'an ña ma.
14 Ja tátnuni sa kúu ja ña'a jaa ni
ka ji'i yii ña ma, va'a-ka ja na jin
ndatnanda'a ña, te jin katanuu
ña jin skua'nu ña sa'ya ña ma,
te jín ko ndi ini ña naxe jin koo
va'a ña ve'e ña ma, te máko jin
sa'a ña ja u'vi tna'a ja sa'a ja
ni'i ini tachi ma nawa xtekuechi
ña'a i ma.
15 Vaa jâ ka iyo jaku ña'a jaa ma
ja ni ka xndoo ña ichi Su'si ma, te
ni ka ndandikin ña ichi tachi ma.
16 Nú iyo in ñayii ni nduu sa'ya
Su'si o a te iyo in tna'a i ña'a jâ
ni ji'i yii ña ma, te kó ndi ini i
naxe koteku ña ma, sukan-va'a
másu jin ko ndi ini-ka ndaka
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o a
ja kuu ña ma, sukan-va'a kuu

jin katanuu i jaku-ka ña'a ni ka
ji'i yii ña ma te ñatuu na tna'a
ña ma ja jin chindee ña'a i ma.
17 Tee ni kuu kii-ka ka skua'a de
tnu'u Su'si o a te ka jinukuechi
va'a de nuu ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si ma, te jin kona'a o
ja ka iyo de ja jin ko ndi ini
o naxe jin kaa de ma. Na ko
ka'an o ja tee ka satniñu ja ka
kaxtnu'u de tnu'u Su'si o a nuu
ñayii ma ka kuu tee ñukuun kuiti
jin ko ndi ini o ndaka nawa ka
jiniñu'u de ma.
18 Vaa sukan ká'an tnu'u Su'si
o a: "Másu chu'un o ñunu yu'u
xndiki jaxi triu ma." Te suni
ká'an tna tnu'u Su'si o a: "Ñayii
satniñu ma chi iyo i ja ke'en
ya'vi i."
19 Nú ka xtekuechi i tee
jinukuechi nuu ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si o ma in nawa ni
sa'a de ma, te máko kandija ni
chi onde nú ka iyo uu xi uni ñayii
ni ka jini nawa ni sa'a de ma,
sana kandija ni.
20 Te ñayii kúni ja sa'a-ka i ja
u'vi ma, ndonda ni nuu i nuu
ka iyo ndaka tna'a o ni ka nduu
sa'ya Su'si ma, sukan-va'a jin
koyu'u tna ndaka-ka i ma, te má
jin ko sa'a tna i sukan.
21 Te kona'a ni ja nde'ya ña'a
maa Su'si o a, te nuu maa
Jesucristo ma ji'in nuu ángel
ni ndakaji ya ma ka iyo o, te
tátnuni sa ja sa'a ko sa'a ni. Inuu
ko sa'a ni ji'in ndaka ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si o a, te máko
kunda'vi ini ni in i ma te saxiko
ni in-ka i ma.
22 Te máko sonee ni nda'a ni a
siki in ñayii ma ja sacargu ni i
na tniñu ko sa'a i nuu Su'si ma,
nú ñatuu jini ni naxe ko sa'a ko
kuu i ma, nasa yukan, te sa'a i ja
u'vi ma, te ko kuiso kuechi tna
ni ja ni sa'a i ma. Su'va ko ndi
ini ni ja koo vii koo va'a ni nuu
Su'si ma.
23 Máko ko'o-ka ni ndute
su'va-ni, vaa sukan ndó'o chii
ni a. Ko'o ni vala ndute nde'ya
tnu uva ma, sukan-va'a na
nduva'a ni.
24 Jaku ñayii ka sa'a ja u'vi ma
chi yachi-ni jin ndatuu nawa ka
sa'a i ma, te ka jini o ja kenda
kivi ja jin ndachunaa maa i.
Kovaa jaku-ka i ma chi kuee-ka
ka ndatuu ja u'vi ka sa'a i ma,
kovaa suni kenda kivi ja jin
ndachunaa i ja u'vi ka sa'a i ma.
25 Te suni sukan kúu ji'in jaku
ñayii ka sa'a ja va'a ma chi
yachi-ni kuni o ja va'a ka
sa'a i ma. Te ja va'a ka sa'a
jaku-ka ñayii ma chi kuee-ka
sana kuni o, kovaa masu ja
kuyu'u kúu ja va'a ka sa'a ka kuu
o a.
6 Ndaka ni ja ka xtetuu ña'a
ñayii ma ja jin kunukuechi
ni nuu i ma, jin kona'a ni ja
ñayii xi-nuu ka jinukuechi ni ma
chi ka iyo i ja jin kuandetu ni
nuu i, sukan-va'a másu jin ka'an
ndeva'a i ja kuu Su'si o a ji'in
tnu'u maa ya ja ka kaxtnu'u o a.

2 Te nú in nuu ñayii jâ ni nduu
sa'ya Su'si o a ka satniñu ni, te
jin kona'a ni ja masu kuu-ni-nka
ja in tna'a o jâ ni nduu sa'ya
Su'si ma kúu i ma te ma jin
kuandetu ni nuu i chi su'va jin
kunukuechi va'a-ka ni nuu i, vaa
jin kona'a ni ja suni ñayii kándija
Su'si ma kúu tna i ma, te jin
kunukuechi va'a ni nuu i, te jin
chindee ni i, vaa ka kutoo tna'a
o ji'in i ma.
Sa'a kaxtnu'u ni nuu tna'a o
ni ka nduu sa'ya Su'si o a, te
ndaka'an-so'o ni nuu i ja sukan
jin ko sa'a i.

Jín koo sii ini o ndeva'a-ni naxe ka iyo o

3 Te nú na in ka xsama ja ka
kaxtnu'u i te ñatuu kétna'a ji'in
tnu'u ndaa tnu'u ndija Jesucristo
iya tátnuni nuu o a tna'a ja ka
kaxtnu'u sa a, tna'a ja ká'an
sukan kúni Su'si ma ja jin ko sa'a
o ma,
4 te jin ko koto va'a ni maa
ni, vaa ñayii ya'a chi ja ni ka
ndu-uun kuiti i kúu ja ka sa'a i
sukan ma, te masu inundija i ja
ka ka'an i ma chi ja inuvixi i
kúu, vaa sukan kúu in kue'e kúu
ja sukan ka sa'a i ma, vaa ja ka
kuni i kúu ja jin skiti ini ña'a i
yo'o ja ka kaxtnu'u o tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si o a, te ja ka jani
ini i sukan, chukan kúu ja ka
kukueñu ini i ja ñatuu ka sa'a o
sukan ka sa'a i ma, te ka kuni i
ja jin kanaa o ji'in i, te ka ka'an
ndeva'a i ja jin kuu tna'a o ma,
te ka xtekuechi ña'a i ja masu
va'a-ni ka sa'a ka kuu o.
5 Te ñatuu jínu jin ndakanaa
maa i ja ñatuu ka jaku'ni ini i ma,
vaa masu ka jani va'a ini i, te
ñatuu ka jaku'ni ini i tnu'u ndaa
tnu'u ndija Su'si ma. Te ka jani
ini i ja jin kuatniñu i tnu'u Su'si
o a, sukan-va'a kuu jin ni'i kua'a i
xu'un nuu ñayii ka xnda'vi i ma.
Te chukan kúu ja másu ko jin
kondikin tna'a ni ji'in ñayii ya'a.
6 Ja ndaa kúu ja nuna jin ko sa'a
o sukan játna ini Su'si ma chi
jin ko ni'i jin ko tna'a o ja taa
maa Su'si ma. Sa'a ko kuu ji'in
ñayii ka iyo sii ini i ji'in nawa ka
neva'a i ma-ni.
7 Vaa masu nawa ka yinda'a o ni
ka kenda koo o ñuu ñayivi ya'a,
te ni masu nawa jin ndake'en o
kivi jin xndoo o ñuu ñayivi ya'a.
8 Chukan kúu ja nú iyo ja kaa o
ji'in sa'ma kone'nu o, te koo sii
ini o, te máko ndiyo ini o nawa
koneva'a-ka o.
9 Vaa ñayii kúni i ja ko kuxiku i ma
chi ska'an ña'a tachi ma, te sa'a i
ja u'vi sukan kúni yikikuñu i ma,
te ndaka ja u'vi kúni i ja sa'a i ma
kundee nuu i, te skenaa i maa i,
te ndita ndita andeya ma kenda i
ja ndachunaa i ja u'vi ni yo
sa'a i ma.
10 Vaa ja ko ndiyo ini o ja
koneva'a kua'a o xu'un ma
te ku'un ku'un-ni ini o nuu
xu'un ma masu ja va'a kúu, vaa
sani te kenda koo ndaka ja u'vi
ja jin xnda'vi ña'a i ma. Vaa

sukan ni ka ndo'o jaku ñayii ja
ni ka ndiyo ini i xu'un ma, te ni
ka ndunaa i Su'si ma, te ñatuu
ka kukanu ini-ka i ya, te ni ka
kenda koo kua'a xeen tnundo'o
tnuneni nuu i ma.

Jin kundee o nuu tachi ma, nuna jin kukanu ini o Su'si ma

11 Kovaa ndijin ja kúu ni sa'ya
Su'si ma, má ko ndiyo ini ni
ndaka cha'a, su'va ko sa'a ni ja
ndaa ja ndija ká'an Su'si ma, te
sa'a ni sukan játna ini ya ma,
te kukanu ini ni ya, te kóo
tnu'u kútoo tna'a ma ini anua
ni a, te kava kuee ini ni, te
koniniso'o ni nawa ka'an-so'o
in-ka ñayii ma, te máko kava
yachi ini ni, te máko ndakone'e
xiko ni.
12 Ndimaa kukanu ini ni nuu
Su'si ma, sukan-va'a kundee ni
nuu tachi ma. Te ku'un ini ni
ja ndani'i ta'vi ni te koteku ni
ni-kani ni-jika, vaa chukan kúu
ja ni ndakana ña'a Su'si ma, te
maa ni chi masu ni kukan-nuu
ni te ni ndaka'an ni ndakachi
ni nuu ka iyo kua'a ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si ma ja kúkanu
ini ni ya ma te másu xndoo kuiti
ni ya.
13 Te kona'a ni ja vitna chi ka iyo
o nuu Su'si iya sa'a ja ka teku
ndaka ja iyo a, te ka iyo o nuu
Jesucristo iya ni kaxtnu'u nuu tee
kúu Poncio Pilato ma ja maa ya
kúu iya kúu sa'a ndaka ma, te
sa'a tátnuni sa nuu ni,
14 ja kandija ni ja ko koto va'a ni
maa ni, te ñatuu ni-in ja u'vi ko
sa'a ni, sukan-va'a ñatuu nawa
jin ndaxtekuechi ña'a ñayii ma,
nani ka iyo o ñuu ñayivi a onde
kenda kivi ndenda Jesucristo iya
tátnuni nuu o a.
15 Vaa sukan ni jani ini Su'si ma
ja sukan ko kuu ja kenda kivi,
te kaxtnu'u ya ja maa in-ni ya
kúu Su'si iya vii iya va'a ini, te
maa in-ni ya tátnuni nuu ndaka
o, te ñatuu-ka na in-ka Su'si iyo,
vaa maa in-ni ya kúu Rey tátnuni
nuu ndaka-ka rey ma, te maa ya
tátnuni nuu ndaka-ka tee ka
tatnuni ma.
16 Vaa maa in-ni ya téku ni-kani
ni-jika, te masu kûu kuiti ya, te
vivii ndú'va ñu'u nuu iyo ya ma,
kovaa masu na in kuu jin tu'va
nuu iyo ya ma, te ni-in ñayii
ñatuu kuni-ka ya tiempu ya'a
ji'in nuu i ma. Te nuu maa ya
na koo jayiñu'u, vaa maa ya
tátnuni, te jín ndachiñu'u o ya
ni-kani ni-jika. Te sukan kó
kuu.

Sukan jin ko sa'a jin ko kuu ñayii ka kuxiku ma

17 Te tatnuni ni nuu ñayii ka
kuxiku tiempu ya'a ja máko jin
kani ini i ja maa i ka kuu-ka ma,
ni a jin kukanu ini i nuu
xu'un i ma. Vaa xu'un ma chi
ní'i o, te sani te ndí'i tuku maa i.
Su'va jín kukanu ini i nuu Su'si
iya téku ma ja maa ya kúu iya táa
ndaka tu'u nawa neva'a o ma, te

su'va kua'a-ka taa ya, sukan-va'a
jin kuatniñu va'a o sukan kúni ya
ja jin sa'a o ma, te jin koo sii ini
o.
18 Chukan kúu ja ñayii ka
kuxiku ma, jín ko sa'a i ja
va'a ma, sukan-va'a jín ko
kuxiku i nuu Su'si ma, te tna'a ja
vii ja va'a ka sa'a i nuu ya ma,
te máko jin ndatna-u'vi ini i
nawa ni ka chindee i ñayii ka
jiniñu'u ma.
19 Te sukan, te ka satu'va va'a i
ja va'a jin ni'i i kivi ki'in o ma, te
jin ndani'i ta'vi i te jin koteku i
ni-kani ni-jika ma.

Sukan ni sacargu Pablo ma nuu Timoteo ma

20 Sa'ya sa Timoteo, ko koto
va'a ni maa ni, te ko sa'a ni sukan
ni tatnuni Su'si ma nuu ni a. Te
máko ndatnu'u ni ji'in ñayii ka
ka'an tnu'u masu kuatniñu ma,
ji'in ñayii ka jani ini i ja inundichi
xeen-ka i ma.
21 Vaa sukan ni ka ndo'o jaku
ñayii ma, te ni ka xndoo i Su'si
o a, te ñatuu ni ka kukanu
ini-ka i ya ma. Kovaa ndijin, na
skuta'vi ña'a Su'si ma ja vii ja
va'a, te koo va'a ni nuu ya. Te
sukan kó kuu.

Carta ku-uu ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu tee kúu Timoteo ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma tee kúu Timoteo ma

1 Saña kúu Pablo, tee ni tetniñu
Jesucristo ma, vaa sukan ni
kuu ini maa Su'si ma, ja saña
kaxtnu'u sukan ni skuiso ya
ja sa'a ya ja ni-kani ni-jika jin
koteku ñayii ka kandija Cristo
Jesús iya ni tetniñu Su'si ma.
2 Ndakan-tnu'u ñaña'a ña sa,
Timoteo, ja kúu ni sa'ya too sa
nuu Su'si ma. Na skuta'vi ña'a
Yuva o Su'si ma ji'in Jesucristo
iya tátnuni nuu o a ja vii ja va'a,
te kúnda'vi ini ña'a ya, te koo sii
ini ni.

Ndákuan-ta'vi Pablo ma nuu Su'si ma ja kuu Timoteo ma

3 Ndákuan-ta'vi sa nuu Su'si
o a ja ni chindee ña'a ya te ni
ndanune nda'a ini anua sa a, te
ñatuu nawa jasi ndee janitnuni
sa a, te ñukuun jinukuechi sa
nuu ya, sukan ni ka yo jinukuechi
tna'a sa tee jana'a ma. Te saña chi
ndaka kivi ndaka jakuaa, ndimaa
jikan-ta'vi sa nuu Su'si ma ja kuu
ni.
4 Vaa ndáka'án sa sukan ni kuxii
ini ni ma te ni nda'yu ni kivi ve
ndii sa ma. Te kúni sa ja kuni
ña'a sa, sukan-va'a ndusii ini sa.
5 Vaa ndáka'án sa sukan kándija
ndija ni Su'si ma, te kúsii ini sa,
vaa sukan ni ka yo kuu na'nu ni
Loida ma, ji'in si'i ni Eunice ma,
te kúkanu ini tna sa Su'si ma
ja sukan ni ka yo kandija ña
Su'si ma, te sukan ko kuu tna ni
nuu ya.
6 Te chukan kúu ja ndáka'an-so'o
sa nuu ni ja kunukuechi-ka ni nuu
Su'si ma, sukan-va'a kuatniñu-ka
ni ja ni skuta'vi ña'a Su'si ma kivi
ni sonee sa nda'a sa siki ni ma.
7 Vaa Su'si ma chi jâ ni taa ya
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma,
te chukan kúu ja másu jin koyu'u
ini anua o a, vaa ja maa ya, te
kuu jin kutoo tna'a o, te máko jin
kua'a o tnu'u ja ko xnda'vi ña'a
ja u'vi ma te jin sa'a o ja ñatuu
játna ini Su'si ma.
8 Chukan kúu ja másu ko
kukan-nuu ni ja ndaka'an
ndakachi ni sukan ni sa'a
Jesucristo iya tátnuni nuu o a,
ji'in sukan ndó'o sa a, ja yinee sa
vekaa a, kuechi ja káxtnu'u sa
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a. Visi
na ndo'o neni ni, kovaa kaxtnu'u
ni tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a,
vaa maa ya taa tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ma, te kanda ni.
9 Vaa maa ya ni sa'a ja ni ka kaku
o nuu ja u'vi ma, te ni ndakana
ña'a ya ja jin ko kuu o ñuu

maa ya ma, te ñatuu-ka na ja u'vi
jin ko sa'a o. Vaa másu ko jin kani
ini o ja kuechi ja ñayii ka sa'a ja
va'a ka kuu o kúu ja ni ndakana
ña'a ya ma, chi ña'a. Su'va onde
xi'na xen-xeen-ka ma onde nuu
ni keja'a ñuu ñayivi ya, ni jani
ini ya ja ja maa Jesucristo ma, te
skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a ma.
10 Te vitna ja ni kenda Cristo
Jesús ma, iya ni ndatava ña'a
nuu ja u'vi ma, te ni kundee ya
ni xnaa ya ja sa'a ja ka ji'i
ñayii ma te ja skenaa i maa i ma.
Te ja ni kaxtnu'u ya tnu'u vii
tnu'u va'a ya ma, te sukan, te ni
ndaxtuu ndandaa ya ja kuu jin
koteku o ni-kani ni-jika ma.
11 Te maa Su'si ma ni sakargu
ña'a saña, ja kaxtnu'u sa tnu'u
vii tnu'u va'a ya ma, te maa ya
ni tetniñu ña'a ja ko kuu sa
teskua'a nuu ñayii masu judío ka
kuu i ma.
12 Chukan kúu ja sa'a ndó'o néni
sa a. Kovaa masu nde kúkan-nuu
sa, vaa jini sa na in ni kandija
sa, te kúkanu ini sa ya ja iyo
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ja ko
koto va'a ya ini anua sa a, te kuu
xsinu sa ndaka tniñu ni sakargu
ña'a ya a.
13 Chukan kúu ja kotnii va'a
ni tnu'u va'a Su'si o a, te ko
sa'a ni sukan ni jiniso'o ni ja ni
kaxtnu'u sa ma, ja na kukanu
ini ni Su'si ma te kutoo ni tna'a
o ma, sukan ni kaxtnu'u Cristo
Jesús ma.
14 Te ja maa Xtumani Ndios ma,
iya iyo ini anua o a, te ko koto
va'a ni maa ni ja ñatuu na ja u'vi
ko sa'a ni, te ko ndi ini ni ja ko
sa'a ni ja vii ja va'a ni sacargu
ña'a ya a.
15 Te jâ jini maa ni ja ni ka
xndoo ña'a ndaka tna'a o ka
iyo ñuu Asia ma, te ne'un ñayii
yukan ka iyo tee kúu Figelo ma
ji'in tee kúu Hermógenes ma.
16 Te maa Iya Tátnuni ma na
kunda'vi ini Onesíforo ma, ji'in
ndaka ñayii ka iyo ve'e de ma,
vaa kua'a jichi ni ndataa de tnu'u
kanu ini, te ñatuu ni kukan-nuu
ña'a de ja ni yinee sa vekaa ma.
17 Su'va kivi ni kenda-ni de
ñuu Roma ma chi ñukuun kuiti
ni ndanduku ña'a de, onde ni
ndani'i ña'a de.
18 Te maa ni chi na'a ni sukan
ni yo chindee ña'a de nuu ni
ka iyo o ñuu Éfeso ma. Te maa
Iya Tátnuni ma, na kunda'vi
ini ya de kivi ndakan ya kuenda
nuu ndaka o ma.

Jín ko kuu o nuu Jesucristo ma sukan kúu in soldado ja visi ndó'o néni de kovaa kánda de

2 Ndijin, sa'ya maa sa, ja maa
ja vii ja va'a ni skuta'vi ña'a
Cristo Jesús ma, te ndatnii ni
tnu'u ndee tnu'u ndatnu, te sa'a
ni sukan kúni Su'si ma.
2 Te tna'a ja ni jiniso'o ni ja ni
ka'an sa nuu ka iyo kua'a tna'a
o ma, sukan kaxtnu'u tna ni nuu
ndaka tee ja ni-yu'u ni-ini de ka
ndikin de Su'si ma, tee jini ni ja
kuu jin kaxtnu'u de nuu jaku-ka

ñayii ma tnu'u vii tnu'u va'a Su'si
o ma.
3 Kovaa ndijin, máko koyu'u ni,
visi ndó'o néni ni, vaa sukan ka
ndo'o ka neni ndaka o ja ka kuu
o soldado ka jinukuechi ndija
nuu Jesucristo ma.
4 Vaa ñatuu ni-in ñayii ja yinee i
kúu i soldado ma, te ko katanuu i
ja iyo ñuu ñayivi a, vaa nú ja
kúni i kúu ja játna ini jito'o i ma
ja sa'a i ma chi katanuu i
tniñu i ma.
5 Te suni sukan kuiti kúu ji'in tee
ka jinu su'va ma, vaa nú ma jin
kunu ndi'i de sukan iyo ja jin ko
kunu de ma, te masu jin ni'i de
ja iyo ja ni'i tee kundee ma.
6 Te suni sukan kuiti kúu tna ji'in
tee jitu itu de ma, ja sáka de
nawa kúni de ja koneva'a de ma
chi xinañu'u satniñu ñukuun de,
sana ku'un ini de ja kuu itu de ma
te koo ja ndaxtutu de.
7 Ndasa'a ni kuenda ndaka
ja ká'an sa ya, te maa Iya
Tátnuni ma na chindee ña'a ja
jaku'ni ini ni ndaka sukan iyo ja
ko kuu o nuu Su'si ma.
8 Ndaka'án ni sukan ni ndo'o ni
neni tna Jesucristo ma, iya ni ka
skua'nu sa'ya tata David ma nuu
ni kii ñayivi ya ñuu ñayivi a, iya
ni ka ja'ni i te ni ka chu'u i ya
nuu ka chu'u i ñayii ni ka
ji'i ma, te nuu uni kii ma te ni
ndateku ya ma, te sukan ká'an
tnu'u vii tnu'u va'a káxtnu'u sa
nuu ñayii a.
9 Te ka xndo'o ka xneni ña'a i,
kuechi ja káxtnu'u sa tnu'u vii
tnu'u va'a ya a, te onde vekaa a
ka chinee ña'a i, kuenda tnu'u
ja na ja u'vi ni sa'a sa. Kovaa
visi sukan ka sa'a ña'a i saña,
kovaa tnu'u vii tnu'u va'a Su'si
o a chi masu kuu jin chinee va'a i
vekaa a.
10 Chukan kúu ja kánda sa ndaka
ja ka sa'a ka kuu ña'a i a, vaa
kútoo sa ndaka ñayii ni ndakaji
Su'si ma, ja ka iyo i ja jin ndani'i
ta'vi i ja maa Cristo Jesús ma te
jin koo jayiñu'u i ni-kani ni-jika.
11 Tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu
cha'a:

Te visi na jin ka'ni ña'a i,
kuechi ja ka ndikin
o ya a,
kovaa yo'o chi jin koteku o,
vaa maa ya chi téku ya.
12 Te nú ka ndo'o ka neni
o, ja kuechi ja ka
ndikin o ya a
chi kenda kivi ja jin tatnuni
tna o ji'in ya.
Te nú maa o na jin ka'an ja
ñatuu ka jini o ya
chi suni ka'an tna ya ja
masu jini ña'a ya.
13 Te visi yo'o, masu ka
sa'a o sukan ni ka
skuiso o nuu ya ma
ja jin sa'a o ma,
kovaa maa ya chi sa'a ya
ndaka ja ni skuiso ya
nuu o ma,
vaa masu iya ndáxsama ja jâ
ni ka'an ya ma kúu ya.

Jín ko kuu o ñayii ka jinukuechi ndaa ka jinukuechi ndija nuu Su'si ma, te ñatuu nawa jin ndakukan-nuu o

14 Ndaxndaku ini ni tna'a o a:
Vaa nuu maa Iya Tátnuni ma
ka iyo o, te ndaka'an-so'o tna
ni nuu tna'a o a, ja másu ko jin
skiti ini tna'a i, te jin ko tetna'a i
tnu'u, vaa masu nawa chíndee
ña'a ja sukan ko kuu o ma, vaa
yika-ni ja sa'a i kúu ja ñayii ka
niniso'o ma chi jin ndakakayata i
nuu Su'si ma, te jin skenaa i
maa i ja kuechi o ma.
15 Su'va ko ndi ini ni ja koo va'a
ni nuu Su'si ma, te ku'un kaji
ku'un va'a ini ni, te ko kuu ni in
ñayii jinukuechi va'a nuu ya, ja
ñatuu nawa ko ndakukan-nuu ni,
te kaxtnu'u ndaa kaxtnu'u ndija
ni tnu'u vii tnu'u va'a, tnu'u ndaa
Su'si o a.
16 Te másu ko ka'an ni tnu'u
kini tnu'u ndeva'a, tnu'u masu
nde jiniñu'u ja ka ka'an ñayii
ñuu ñayivi a. Vaa ñayii jâ ni
ka nduvii nuu Su'si ma, te jin
keja'a i jin ndaka'an i ndaka
tnu'u ya'a chi ndi-vala ndi-vala,
te ka ndujika i nuu nda'a Su'si
o a, te ka ndasa'a i ja u'vi ma.
17 Te tnu'u ka ka'an i ma chi
jika jika-ni kua'an, sukan kúu
kue'e nani gangrena ma ja xte'yu
xte'yu-ni i kua'an i ma. Te sukan
ka kuu tee nani Himeneo ma ji'in
tee nani Fileto ma.
18 Te tee ya'a chi jâ ni ka
xndoo de tnu'u ndaa ma, vaa
ja ka ka'an de kúu ja jâ ni ka
ndateku ñayii ni ka ji'i ma, te jâ
ni kenda kivi yukan, te jâ ni ya'a.
Te ja sukan ka ka'an de ma, te ka
sa'a de ja ñatuu ka kandija-ka
ñayii ma Su'si ma.
19 Kovaa Su'si ma chi jâ ni jani
vava'a ya nuu jin koxtnee o ma
ja ka kandija o ya ma, vaa onde
xi'na-ka ma jâ jini ya na in jin
ko kuu sa'ya ya ma, vaa kuenda
tnu'u ja ka yitnuni o nkuu,
vaa sa'a ni ka'an ya ma: “Iya
Tátnuni ma chi na'a ya na in ka
kuu sa'ya maa ya ma”, te vaa:
“Ndaka yo'o ja ka ndakune'e o
Cristo ma na jin xndoo o ndaka
ja u'vi ma, te máko jin ko sa'a-ka
o.”
20 Vaa in ve'e ka'nu ma chi ka
ñu'u ndatniñu ka kuu oro ma xi
ndatniñu ka kuu plata ma, kovaa
suni ka ñu'u tna ndatniñu ka kuu
yutnu ji'in ñu'ú kixin ma. Te maa
maa i ka iyo ndenu kuatniñu o.
Ja va'a-ka ma kuatniñu o kivi
kúu viko ma, te ja nda'vi-ka ma
kuatniñu o kivi ndeva'a-ni ma.
21 Chukan kúu ja nú nde o
ndásavii maa o te ñatuu nde
sa'a-ka o ja u'vi ma chi kuu
o ja kuatniñu va'a ña'a Iya
Tátnuni ma, vaa kua'a-ka ja sa'a
o te koo jayiñu'u ya, vaa koo
tu'va o ja sa'a o ndaka ja vii ja
va'a ma.
22 Chukan kúu ja másu ko kua'a
ni tnu'u ja ko sa'a tna ni ndaka
ja u'vi ka sa'a suchi jaa ma.
Su'va katanuu ni ja ko sa'a ni
ja va'a ja ndaa ma, te kukanu

ini ni Su'si ma, te kutoo ni tna'a
o ma, te koo mani ni ji'in ndaka
ñayii ka iyo vii ka iyo ndoo ini
anua i ma, ja ka ndakune'e i Iya
Tátnuni ma.
23 Te xtandiyo ni tnu'u xiko tnu'u
kini ma, ja sa'a i ja ka skiti tna'a
ini ñayii ma. Vaa ka jini o ja
sukan ka keja'a ñayii ma, sani te
ka kenda koo i ja ka kanaa i ma.
24 Vaa ñayii jinukuechi nuu Iya
Tátnuni ma chi masu iyo ja ko
kanaa i, su'va ká'an vii ká'an
va'a i nuu ndaka ñayii ma, te
kóo tu'va i ja kuu kaxtnu'u i nuu
ñayii ma tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma, te káva kuee ini i.
25 Te ká'an kuee i nuu ñayii
ñatuu ka jatna ini sukan ká'an
tnu'u Su'si ma ja jin ko sa'a jin
ko kuu i ma, sukan-va'a ndakani
ichi va'a i ñayii yukan ma, xi saa
chindee ña'a Su'si ma, ja na jin
ndakani jin ndaka'vi ini ñayii
yukan ma te jin ndakokuiñi i nuu
Su'si ma, te jin jaku'ni ini i te jin
ko sa'a i ja va'a ja ndaa ma.
26 Te jin kaku i nuu nda'a
tachi ma, suchi kúndee kuiti ja
tátnuni i nuu ñayii ma, te ka sa'a
ñayii ma sukan kúu ini maa i ja
kúu i tachi ma.

Sukan jin ko sa'a jin ko kuu ñayii jin kenda koo ja jin xnda'vi i ñayii ka kandija tnu'u Su'si ma

3 Suni jiniñu'u ja jin kuni ni
sukan ko kuu kivi ki'in o a:
Vaa kivi ve ndi'i kivi ma chi ko
kuu yika xeen-ka.
2 Vaa ñayii ma chi jin ko ndi
ini-ka i ja jin kuu maa i ma, te
jin nduku i naxe jin koneva'a
kua'a-ka i xu'un, te jin ko kuvixi
xeen i, te jin kani ini i ja maa i
ka kuu-ka, te jin ka'an ndeva'a i
ja kuu Su'si ma, te masu jin
kandija i ja ka ka'an yuva ka
ka'an si'i i ma, te masu jin
ndakuan-ta'vi i nuu Su'si ma ja
ka ni'i ka tna'a i ma, te jin sa'a i
ndaka ja u'vi ma,
3 te masu jin kutoo i ñayii ma, ni
masu jin kunda'vi ini i ñayii ma.
Jin ka'an i tnu'u ñayii ma, visi
masu ja ndaa kúu. Te kundee
maa ja u'vi ma tatnuni i nuu i ma,
te masu jin ko ndi ini i chi su'va
ndaka-ka ja u'vi ma jin sa'a i, te
masu na tnu'u nda'vi ini jin koo
ini anua i ma.
4 Te jin ke'en-su'va i ñayii ma,
te jin kusaa ini i ja jin ko
sa'a i ndaka sukan ka jatna ini
maa i ma, ndaka tna'a ja masu
nde jiniñu'u ma, te masu jin
ko ndi ini i ja jin ndanduku i
Su'si ma.
5 Te yu'u vii yu'u va'a i jin ko
kuu i, kuenda tnu'u ja ñayii ka
sa'a sukan játna ini Su'si ma ka
kuu i, kovaa ndaka ja u'vi ka
sa'a ka kuu i ma, te ka ndaxtuu i
maa i ja ñayii ka xnda'vi ña'a ka
kuu i, vaa masu na tnu'u ndee
tnu'u ndatnu Su'si ma ka iyo
ji'in i ja kuu jin sa'a i ja va'a ja
ndaa ma. Chukan kúu ja másu

jin kondikin tna'a ni ji'in ñayii
ka sa'a sukan ma.
6 Vaa ne'un ñayii ya'a ma ka iyo
tee jan koo ve'e ña'a ka kuneé
ka ku-uun ma, te ka kunda'a-nka
maa de ña ma, vaa ña'a ka kuneé
ka ku-uun ka kuu tna ña, te ña'a
ka ndiso kua'a kuechi ka kuu ña,
te ka sa'a ña ndaka ja u'vi ka
jatna ini ña jin sa'a ña ma.
7 Vaa ña'a ya'a chi ndimaa ka
sa'a ña tnu'u ja ka skua'a ña
tnu'u Su'si o a, kovaa masu nde
ka kundee ña ja jin jaku'ni ini ña
ja ndaa ma, te chukan kúu ja ka
sa'a neé ka sa'a uun ña ma.
8 Vaa suni sukan ni ka yo sa'a
tee kúu Janes ma, ji'in tee kúu
Jambres ma, ja ñatuu ni ka
kandija de ja ni ka'an Moisés ma,
te sukan tna ka kuu tee ká'an
sa ya, vaa masu nde ka kandija de
tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si o ya.
Te tee ñatuu ka jani va'a ini ka
kuu de, te masu jin kuu maa de
jin kukanu ini de Su'si ma, vaa
saa ka sa'a neé ka sa'a uun de ma.
9 Kovaa masu jika-ni jin kenda
koo de. Te jin kuni ndaka ñayii ma
ja masu nde ka kandija de ja jin
sa'a de sukan ká'an Su'si ma, te
jin ndo'o de sukan ni ka ndo'o
tee ñatuu ni ka kandija ja ni
ka'an Moisés ma.
10 Kovaa ndijin chi jâ ndikin
ni sa'a ni ja va'a ma, sukan ni
kaxtnu'u sa nuu ni ma, sukan
ko sa'a ko kuu o nani iyo o ñuu
ñayivi a, ji'in sukan ku'un ini o
ja kunukuechi o nuu Su'si ma te
kukanu ini o ya ma. Te jâ kánda
ni sukan kánda sa a. Te jâ kútoo
ni tna'a o a, sukan kútoo tna
sa i ma.
11 Vaa ni jini ni sukan ni ka
sondikin ña'a ñayii ma kuechi
ja káxtnu'u sa tnu'u Su'si o a,
sukan ni ndo'o ni neni sa a,
sukan ni ndo'o sa nuu ni iyo
sa ñuu Antioquía ma, ji'in nuu
ni iyo sa ñuu Iconio ma, ji'in
nuu ni iyo sa ñuu Listra ma.
Ndaka jichi ni ka sondikin ña'a
ñayii ma chi ndimaa ndimaa ni
kaku sa nuu i ma, ni sa'a maa Iya
Tátnuni ma.
12 Te suni ndaka tna'a o ñayii
ka kuni ja jin sa'a i sukan játna
ini Cristo Jesús ma chi suni jin
sondikin tna ña'a ñayii ma, te jin
ndo'o jin neni tna i.
13 Kovaa tee ka sa'a ja u'vi ma
te ka xnda'vi de ñayii ma chi
su'va ka'vi-ka jin ndando'o de.
Vaa jin xnda'vi-ka de ñayii ma,
te ñayii ma, suni jin ndaxnda'vi
tna i de.
14 Kovaa ndijin, konukuiñi va'a
ni nuu ndaka ja ni kutu'va ni ma,
vaa ni jaku'ni ini ni, te na'a ni na
in ni kaxtnu'u nuu ni ma.
15 Vaa onde nuu luluu ni ma,
ni kutu'va ni tnu'u Su'si o a.
Te maa tnu'u Su'si o a kúu
ja sa'a ndichi-ka ña'a, ja na
kukanu ini-ka ni Cristo Jesús ma,
sukan-va'a ndani'i ta'vi ni.
16 Vaa ndaka tnu'u ndee nuu tutu
Su'si o ma chi maa ya ni jani ini
ja sukan kondee, te suu i kúu ja
kanuu kuiti. Te jín kuatniñu o
ja jin kaxtnu'u nuu tna'a o ma,

sukan-va'a jín ndasa'a o kuenda
naxe jin ko sa'a jin ko kuu o nuu
Su'si ma. Te suni maa i ndakani
ichi ña'a, sukan-va'a jin kutu'va
o ja jin sa'a o ja va'a ja ndaa ma,
17 sukan-va'a ndaka ñayii ka
kandija Su'si ma, te jín koo tu'va
kuiti i ja jin sa'a i ndaka ja vii ja
va'a ma, vaa jâ ni ka jini i tnu'u
Su'si ma.

Sukan sacargu Pablo ma Timoteo ma ja na kaxtnu'u ndaa de tnu'u Su'si ma

4 Jín kona'a o ja nde'ya ña'a
maa Su'si o a, te ka iyo o
nuu Jesucristo iya tátnuni nuu
o a, iya iyo ja kenda kivi, te jin
kuni ndaka o ya, ja maa ya kúu
Iya Tátnuni ma, te ndakan ya
kuenda nuu ñayii ka teku a, ji'in
nuu ñayii ni ka ji'i ma, nawa ni
ka yo sa'a, ni ka yo kuu i ma.
Te konana'a ni ja ka iyo o nuu
maa ya a, te sacargu xen-xeen
ña'a sa
2 ja na kaxtnu'u ndaa ni tnu'u
Su'si o a nuu ñayii ka jatna ini ja
jin koniniso'o i ma. Te ndimaa ko
ndi ini ni ja kaxtnu'u tna ni tnu'u
Su'si o a nuu ñayii ma, visi ñatuu
ka kuni i ja jin koniniso'o i ma.
Te vivii ndaka'an-so'o ni nuu
ñayii ma, sukan-va'a jín ndasa'a i
kuenda te jín ko sa'a i sukan
ká'an tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si
o a, sukan kúni ya ja jin ko sa'a
o ma. Te ndaka'an ni nuu i na ja
u'vi ni ka sa'a i ma, sukan-va'a
jín ndasa'a i kuenda te máko
jin ko sa'a-ka i sukan ni ka yo
sa'a i ma.
3 Vaa kenda kivi ja masu jin
kachi-ka i jin koniniso'o i tnu'u
vii tnu'u va'a Su'si o a. Su'va
jin nduku i ñayii jin kaxtnu'u
sukan ka kuu ini maa i ja jin
koniniso'o i ma-ni.
4 Te masu jin kua'a-ka i tnu'u ja
jin koniniso'o i tnu'u ndaa tnu'u
ndija Su'si o ma, te jin katanuu i
jin koniniso'o i ndaka cuentu
jin ndakani ñayii jin nduku
maa i ma.
5 Kovaa ndijin, ndaka ja sa'a ja
kuu ni ma, te ku'un kaji ku'un
va'a ini ni nuu Su'si ma, ja masu
na ja u'vi ko sa'a ni, sukan ka
sa'a ndaka-ka ñayii ma. Te kanda
ni ndaka ja ndo'o neni ni ma, te
vivii kaxtnu'u ni tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si o a nuu ñayii ñatuu jin
kuni-ka ma. Sa'a ni ja ni sakargu
ña'a Su'si ma ja ko sa'a ni ma.
6 Vaa saña chi jâ iyo ja ki'in sa
ndo'o neni sa, te jâ ni kuyatni
kivi xndoo sa ñuu ñayivi ya'a.
7 Jâ ni kundee sa nuu tachi ma.
Jâ ni sinu sa ndaka ja ni tatnuni
Su'si ma ja sa'a sa ma. Te ñatuu
ni ndunaa sa Su'si ma, su'va
ndimaa ni kukanu ini sa ya.
8 Te vitna chi ja iyo tu'va
corona iyo ja kuta'vi sa nuu Iya
Tátnuni ma, vaa ni sa'a sa ja va'a
ja ndaa nuu ya ma. Vaa maa ya
chi iya sa'a ndandaa kúu ya,
te sukan sa'a ndandaa ya kivi
ndakan ya kuenda nuu ndaka
ñayii ma. Te masu nuu maa in-ni
sa skuta'vi ña'a ya corona ma chi

nuu ndaka tna ni ja ka sa'a ni
ja va'a ja ndaa nuu ya ma te ka
ndetu ni kivi ndenda ya ma.

Pablo ma, jikan de nuu Timoteo ma ja na chindee ña'a de

9 Ko ndi ini ni ja kii yachi ni ki
koto ña'a ni.
10 Vaa tee kúu Demas ma chi ni
xndoo ña'a de, vaa jatanuu-ka de
ja iyo ñuu ñayivi a, te kua'an de
onde ñuu Tesalónica ma. Te tee
kúu Crescente ma, kanuu kuiti
ja ki'in de ñuu Galacia ma te
kua'an de, te tee kúu Tito ma,
kua'an tna de ñuu Dalmacia ma,
vaa ka jatanuu de Su'si o a.
11 Yika-nka-ni ja tee kúu Lucas ya
iyo ji'in sa. Te kueka ni
Marcos ma, te kii ni ji'in de chi
jiniñu'u sa de ja kunukuechi de
nuu Su'si o a.
12 Vaa tee kúu Tíquico ma, ni
tetniñu sa de kua'an de ñuu
Éfeso ma.
13 Te kinda'a ni kii ni soo sa ni
xndoo sa ñuu Troas ma, ve'e tee
kúu Carpo ma, te kona'a na'a ni
ja kinda'a ni libru ma. Másu ko
ndunaa ni ja kinda'a ni libru ni
ka kuva'a ji'in ñií kiti ma, vaa
jiniñu'u sa.
14 Te Alejandro tee sa'a
ndatniñu ka kuu kaa ma, ni sa'a
xeen ña'a de ja u'vi, te maa Iya
Tátnuni ma na ndakan kuenda
nuu de, te na ndachunaa de
ndaka ja ni sa'a ña'a de ma.
15 Konee ni cuidado nuu de, vaa
ja'nu ndee xeen de ja jin kandija
ñayii ma tnu'u Su'si o a tnu'u ka
kaxtnu'u o a.
16 Te nuu ni iyo sa nuu tee ka
netniñu ma xinañu'u kuiti ma
ja ni kundaa kuechi sa ma chi
ni-in tna'a o ma, ñatuu ni ka
iyo i ja jin chindee ña'a i. Su'va
ndaka i ni ka xndoo ña'a. Te maa
Su'si Iya Tátnuni ma, máko ke'en
kuenda ya ja ni ka sa'a i ma.
17 Kovaa maa Su'si o Iya
Tátnuni ma chi ni iyo ya ji'in
sa, te ni taa ya tnu'u ndee tnu'u
ndatnu, sukan-va'a ni kuu ni
kaxtnu'u sa nuu ndaka ñayii
masu judío ka kuu i ma tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si o ma, te sukan, te
ni kaku tna sa yu'u ndika'a ma.
18 Te maa ya chindee ña'a ja na
kaku sa nuu ndaka ja u'vi ka ñu'u
ini ñayii ya ja jin sa'a ña'a i ma,
te maa ya ko koto va'a ña'a, onde
kenda kivi ja no'o sa onde nuu
tatnuni iya iyo andivi ma. Te nuu
maa ya na koo jayiñu'u ni-kani
ni-jika. Te sukan kó kuu.

Ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ndaka ñayii ka chindee tna'a ji'in de ja ka kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma

19 Ndákan-tnu'u ñaña'a sa ña'a
kúu Prisca ma, ji'in yii ña tee
kúu Aquila ma, ji'in ndaka ñayii
ka iyo ve'e tee kúu Onesíforo ma
jin kuña'a ni.
20 Te káxtnu'u sa ja tee kúu
Erasto ma chi ni ndoo de

ñuu Corinto ma, te tee kúu
Trófimo ma chi ni xndoo sa de
ñuu Mileto ma, vaa ku'u de vala.
21 Ko ndi ini ni ja kii ni xi'na-ka
sana kenda tiempu vijin ma.
Te tee kúu Eubulo ma, ji'in
tee kúu Pudente ma, ji'in tee
kúu Lino ma, ji'in ña'a kúu
Claudia ma, ji'in ndaka-ka tna'a o
ja ka iyo i ya'a, ka ndakan-tnu'u
ñaña'a ña i.
22 Te maa Jesucristo iya tátnuni
nuu o a na koo ini anua ni a, te
maa ya na skuta'vi ña'a ja vii ja
va'a nuu ndaka ni. Te sukan kó
kuu.

Carta ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu tee kúu Tito ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma tee kúu Tito ma

1 Saña kúu Pablo, tee jinukuechi nuu Su'si o a, te ni tetniñu ña'a Jesucristo ma, ja kaxtnu'u sa nuu ñayii ni ndakaji Su'si ma, sukan-va'a jin kukanu ini i ya, te jin jaku'ni ini i ja ndaa ma, te jin ko sa'a i sukan kúni maa ya ma.
2 Vaa ka kukanu ini o ya ja sa'a ya ja jin koteku o ni-kani ni-jika, vaa sukan ni skuiso ya ja sa'a ya, onde nuu ñatuu kuva'a-ka ñuu ñayivi a jâ ni skuiso ya sukan, te masu xnda'vi ña'a ya.
3 Te jâ ni kenda kivi jâ ni jani ini maa ya ma, te ni kaxtnu'u ya tnu'u vii tnu'u va'a maa ya ma. Te ni sacargu ña'a maa ya ja kaxtnu'u sa nuu ndaka ñayii a sukan sa'a ya ja jin ndani'i ta'vi o ma.
4 Te tée sa tnu'u ya'a nuu ni, Tito, vaa ka kukanu ini o Su'si o a. Te maa Yuva o Su'si ma, ji'in Jesucristo iya sa'a ja jin kaku o nuu ja u'vi ma, na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a ma, te koo sii ini ni. Vaa kuenda tnu'u ja sa'ya ndija sa kúu ni nuu Su'si ma.

Sukan jin ko kuu tee jin ndaka'an-so'o nuu ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma

5 Nuu ni xndoo ña'a sa ñuu Creta ma, ni sa'a sa sukan, kuechi ja kúni sa kúu ja na ndaka'an-so'o ni nuu ñayii ma, ja na jin sa'a i ndaka-ka ja kúni Su'si ma ja jin sa'a i ma. Te sunkani ni tee jin ndaka'an-so'o nuu ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ndi-in ndi-in ñuu ma.
6 Te tatnuni ni nuu de ja sa'a jin ko kuu de ma: Tee ya'a chi ñatuu na ja u'vi ko sa'a de ja jin ko ndaxtekuechi ña'a ñayii ma. Te kona'a de ja vivii ko kuu de ji'in ñasi'i de ma, te máko nduku-ka de in-ka ña'a. Te sa'ya de ma, jín kandija i ja ká'an de ma, te ñatuu na ja u'vi jin ko sa'a i ja jin ndaka'an ñayii ma kuechi i ma.
7 Vaa tee ndáka'an-so'o nuu ñayii ma chi in tee jinukuechi va'a nuu Su'si ma ko kuu de, te jiniñu'u ja ñatuu na ja u'vi-ka ko sa'a de ja sa'a i ja jin ndaxtekuechi ña'a ñayii ma. Te másu ko kuu de in tee ja ko kani ini de ja maa de kúu-ka te masu na in tátnuni-ka nuu de, te másu ko kuyachi ini de ja ko ndakiti ini de, te másu ko ko'o de

ndixi te ko ndajini de. Te másu
ko kanaa de. Te másu ko ndiyo
ini de nawa koneva'a de ma te ko
xnda'vi de ñayii ma, sukan-va'a
ni'i de ja kúni de ma.
8 Su'va kuánuu de ve'e de ma,
ja jin ndoo ñayii ka jiniñu'u ja
jin ndoo i ma. Te kú'un ini de ja
sa'a de ja va'a ma, te káni va'a
ini de naxe ko sa'a ko kuu de ma,
te ndimaa ja va'a ja ndaa ma kó
sa'a de, te ni-in ja u'vi ko sa'a de,
te kúndee de tátnuni de nuu
maa de ma ja ñatuu na ja u'vi ko
sa'a de nuu Su'si ma.
9 Te kóna'a de sukan ká'an tnu'u
vii tnu'u va'a Su'si ma, sukan ni
kutu'va de onde xinañu'u ma,
sukan-va'a kuu ndaka'an-so'o de
nuu ñayii ñatuu ka kendoo va'a
ini sukan ká'an tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si o a, sukan-va'a sa'a de
ja jin ndasa'a i kuenda nawa kúu
ja ndaa ja ndija ká'an Su'si ma,
te jin kandija i.
10 Vaa ka iyo kua'a tee ja inuso'o
xeen ka ndaa de, te ndimaa ka
ka'an de ja masu kuatniñu, te ka
xnda'vi de ñayii ma, te ja ka ndi
ini-ka de kúu ja jin kaxtnu'u de
ja jiniñu'u ja jin kitnuni tee ma,
sana ja jin kaxtnu'u de sukan
kúni Su'si ma ja jin ko sa'a jin ko
kuu o ma.
11 Te tee yukan chi jiniñu'u ja
skasiyu'u o de, vaa ka sa'a de
ja jin skenaa ndaka ñayii ma
maa i, vaa masu nde jiniñu'u
ja ka kaxtnu'u de nuu i ma chi
sukan-ni ka sa'a de, sukan-va'a
jin ni'i de xu'un ma.
12 Onde in tna'a maa de ma,
ja ndakaxtnu'u sukan ka kuu
ñayii ñuu de ma, sa'a-ni ni
ndaka'an de: “Ñayii ka iyo ñuu
Creta a, ndimaa inutnu'u xeen i.
Sukan ka kuu kiti yuku ma,
sukan ka kuu i. Ka jaa xeen i, te
inukuxi xeen i.”
13 Te ja sukan ni ndaka'an tee
yukan chi ja ndaa kúu. Te chukan
kúu ja ndaka'an-so'o xen-xeen ni
nuu ñayii ñuu jiña, sukan-va'a
jin konukuiñi va'a i nuu nda'a
Su'si o a.
14 Te másu ko jin katanuu i
cuentu ka ndakani ñayii judío a,
ni a jin katanuu i ja ka tatnuni
tee ñatuu ka kandija tnu'u ndaa
Su'si o a.
15 Ndaka ñayii ka kandija
Su'si ma chi ka ñu'u kaji ka
ñu'u va'a ini i, te ndaka ja ka
nde'ya i ma chi ka nde'ya ndaa i
sukan iyo ma. Kovaa ndaka ñayii
ñatuu ka kandija Su'si ma chi
ndimaa ja u'vi ka ñu'u ini i ja jin
sa'a i ma, te onde ndaka ja ka
nde'ya i ma, masu ja va'a ja vii
kúu ka jini i. Vaa onde janitnuni
ñayii ya'a ma ka iyo tne'e, vaa
nanimaa ja u'vi ka ñu'u ma.
16 Vaa ka ka'an tna i ja ka
kandija i Su'si ma, kovaa ndaka
ja ka sa'a ka kuu i ma, te ka
jini o ja masu inundija i ja ka
ka'an i ma. Te ja u'vi xen-xeen
kúu ja ka saxiko i Su'si ma, te ka
saso'o i nuu ya ma, te ni masu
jin kuu maa i ja jin ko sa'a i ja
va'a ma, visi ka ka'an i ja ka
kandija tna i Su'si ma.

Jín kaxtnu'u ndaa jín kaxtnu'u ndija o tnu'u Su'si a, te máko jin ndaxsama o

2 Kovaa ndijin chi ka'an ni nuu
ñayii a sukan ká'an tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si o a, tna'a ja ka
skua'a o a, te másu ko ndaxsama
ni.
2 Te tatnuni ni nuu tee jin
ndaka'an-so'o nuu ñayii ni ka
nduu sa'ya Su'si o ma ja na jin
kani va'a ini de naxe jin ko sa'a
jin ko kuu de, te na jin ku'un kaji
jin ku'un va'a ini de, te ni-yu'u
ni-ini de na jin kukanu ini de
Su'si o a, te na jin kutoo ndija de
ndaka ñayii ma, te na jin kava
kuee ini de.
3 Te suni tatnuni ni ja sukan
tna na jin ko kuu ña'a jin
ndaka'an-so'o nuu ndaka ña'a ni
ka nduu sa'ya Su'si o a, ja na
jin kani va'a ini ña naxe jin ko
sa'a jin ko kuu ña ma, te máko
jin ko sa'a tnu'u ña, ni a koo jin
ko'o ña ndixi ja jin ko ndajini ña,
sukan-va'a ña'a kuechi-ka ma, te
jin konde'ya ña sukan ka ñu'u
kaji ka ñu'u va'a ini ña ma, te jin
ko sa'a tna ña sukan.
4 Te jín kaxtnu'u ña nuu ña'a
jaa ma ja jin kutoo ña yii ña ma
ji'in sa'ya ña ma.
5 Te suni jín kaxtnu'u tna ña nuu
ña'a jaa ma ja na jin kani va'a
ini ña naxe jin ko sa'a jin ko kuu
ña ma, te máko jin ku'un ini
ña in-ka tee, te jín koto va'a ña
ve'e ña ma, te jín kava va'a ini
ña, te jín kuandetu ña nuu yii
ña ma, sukan-va'a máko jin ka'an
ndeva'a ñayii ma ja kuu tnu'u
Su'si o a ja kuechi ña ma.
6 Suni ndaka'an-so'o tna ni nuu
ndaka suchi jaa ma, ja na jin
ku'un kaji jin ku'un va'a ini i.
7 Te maa ni ko kuu tee kaxtnu'u
ndaka ja va'a ja vii sa'a ni ma,
ji'in ja ni-yu'u ni-ini ni jatanuu
ni Su'si o a, ji'in ja ñu'u kaji ñu'u
va'a ini ni a, sukan-va'a ja jin
konde'ya i ndijin ma, te jin sa'a
tna i sukan sa'a sukan kuu ni nuu
Su'si o a.
8 Te ndimaa tnu'u vii tnu'u
va'a ka'an ni, sukan-va'a na
ndakukan-nuu maa ñayii ñatuu
kúnimani nuu o ma, ja ñatuu
ni-in ja u'vi ni'i i ja ndaxtekuechi
ña'a i ma.
9 Ndaka'an-so'o ni nuu ñayii ka
jinukuechi ma, ja na jin kandija i
nuu jito'o i ma na tniñu ka
tatnuni jito'o i ma ja jin sa'a i ma,
te máko jin ndakone'e i nuu
jito'o i ma.
10 Te másu ko jin sakui'na i
jito'o i ma. Su'va jín kaxtnu'u i
ja ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa
ka kuu i, sukan-va'a vivii jin
ka'an ñayii ma ja kuu tnu'u Su'si
o a, iya ni ndene'e ña'a nuu ja
u'vi ma te ni ka ndani'i ta'vi o a.
11 Vaa Su'si ma chi ni
kaxtnu'u ya nuu ndaka ñayii
ñuu ñayivi a ja vii ja va'a ja
skuta'vi ña'a ya ma, sukan-va'a
kuu jin ndani'i ta'vi tna i, nuna
jin kandija i jin sa'a i sukan
kúni ya ma.

12 Te tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma,
káxtnu'u i nuu ndaka o ja na jin
xndoo o ndaka ja u'vi ka ñu'u ini
ñayii ñatuu ka kandija Su'si ma
ja jin sa'a i ma. Te chukan kúu ja
yo'o ja ka iyo o tiempu ya'a chi
jín kani vava'a ini o naxe jin ko
sa'a jin ko kuu o, te jín ko sa'a
o ja va'a ja ndaa ma, sukan kúni
maa Su'si ma ja jin ko sa'a o ma,
sukan-va'a jin ndani'i ta'vi o.
13 Te jín kondetu o ja kenda kivi
ja ndenda Su'si o Jesucristo ma,
iya kanuu xen-xeen ma, iya ni
ndene'e ña'a nuu ja u'vi ma, te
jin kuni o jayiñu'u ya ma, te jin
kusii ini xen-xeen o.
14 Vaa maa ya chi ni kachi ya ja
ni ndo'o ni neni ya nuu tniñu
o ma, te sukan, te ni ndene'e
ña'a ya nuu ndaka ja u'vi ma,
te ni ndasavii, ni ndasandoo
ña'a ya, sukan-va'a jin ko kuu o
ñayii ñuu maa ya ma, te ndimaa
jín ku'un ini o ja jin ko sa'a o ja
vii ja va'a ma.
15 Te ndaka cha'a ndaka'an-so'o
ni nuu tna'a o a, te má koyu'u
ni, te máko kua'a ni tnu'u ja jin
ko ka'an i ja masu nde jiniñu'u
ni ma.

Ja maa Su'si ma, te ni ka nduu o ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa

3 Te ndaxndaku ini ni ndaka
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si
o a ja na jin kandija i ja ka ka'an
tee ka netniñu ma, te jín koo
tu'va i ja jin satniñu i nde tniñu
ka tatnuni de ja jin sa'a i ma, te
jín ndasa'a i kuenda ja nú in ja
játna ini Su'si ma kúu.
2 Te másu ko jin ka'an i tnu'u
ni-in ñayii ma, su'va jín nduku i
ja jin koo mani i nuu ndaka
ñayii ma. Te máko jin nduku i
ja jin ko kanaa i, su'va jín kava
kuee ini i nuu ndaka ñayii ma.
3 Vaa suni yo'o tna ma chi onde
xi'na-ka ma chi masu nde ni ka
yo ndasa'a tna o kuenda ma, te
ñatuu ni ka yo kandija o ja ni
ka yo ka'an tee ka netniñu ma.
Te kuan koo neé kuan koo uun
tna o ma. Te ni yo tatnuni maa
yikikuñu o a nde a kúu ini i ja jin
sa'a o ma, te ni ka yo kusii ini o ja
ni ka yo sa'a o ndaka ja u'vi ma.
Te ni ka yo kukueñu ini nuu tna'a
o ma. Te ni ka yo saxiko ña'a
ñayii ma, te ni ka yo ndasaxiko o
ndi-in ndi-in ñayii ma.
4 Kovaa nuu ni kenda tnu'u
nda'vi ini Su'si o a, iya ni sa'a ja
ni ka kaku o nuu ja u'vi ma, saa
ni ka jini o sukan kútoo ya ndaka
ñayii ma,
5 vaa ni sa'a ya ja ni ka kaku o
nuu ja u'vi ma. Kovaa masu ja
kuechi ja inuva'a xeen ini o ma
kúu xi ja kuechi ja ja va'a xeen ka
sa'a ka kuu o ma kúu ja ni sa'a ya
ja ni ka kaku o nuu ja u'vi ma chi
ña'a, chi ja ni kunda'vi ini xeen
ña'a ya ma kúu ja ni ka kaku o
nuu ja u'vi ma. Te maa Xtumani
maa ya ma ni sa'a ja ni ka nduvii,
ni ka ndundoo o, te ni ndasa'a
jaa ña'a ya, te ni ka nduu o in
ñayii jaa.

6 Te ja maa Jesucristo iya ni
ndene'e ña'a nuu ja u'vi ma
kúu ja ni skuta'vi ña'a Su'si ma
Xtumani maa ya ma, te ni ka
kuta'vi o ndaka ja vii ja va'a ma.
7 Te ja maa ja vii ja va'a ni
skuta'vi ña'a Su'si ma, te ni ka
nduu o ñayii ka sa'a ja va'a
ja ndaa ma, te chukan kúu ja
ka kukanu ini o ja sa'a ya jin
koteku o ni-kani ni-jika, sukan ni
skuiso ya ma.
8 Tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu
cha'a, te kúni sa ja ni-yu'u ni-ini
ni ka'an ni nuu ndaka ñayii ni
ka kandija Su'si ma, sukan-va'a
ndaka i, te jin ko ndi ini i ja jin
sa'a i ja va'a ja jin kuu ndaka
ñayii ma. Nuna jin sa'a o sa'a
chi ja va'a kúu, vaa chíndee o
ñayii ma, te játna ini Su'si ma.
9 Kovaa ja ndaka tnu'u ja ka
skiti tna'a ini ñayii ma te ka
kanaa i ma, ji'in ja na in xi-sa'ya
tata ka kuu i ma, ji'in ja ka
tetna'a i siki tnu'u ni tatnuni
Moisés ma, te ka ndanduku i
kuenda tna'a ja masu nde
jiniñu'u ma, ndaka cha'a máko
kua'a ni tnu'u ja jin ko katanuu i,
vaa masu nde jiniñu'u, te ni masu
nawa chíndee ña'a i ja koo va'a
o nuu Su'si ma.
10 Nú na in sa'a siin tna'a o ma
nuu ka iyo ni a, te nú ni sa'a i
sukan in jichi, te ndaka'an ni'i ni
nuu i, te nú ma kandija i ja ká'an
ni ma, sani te má kuan-ta'vi-ka
ni i nuu ka ndatna'a ni a.
11 Vaa ka jini o ja nú na in sa'a
neé sa'a uun ma chi jiso kuechi i
ja sukan sa'a i ma. Te tna'a ja ni
sa'a maa i ma, te ndachunaa i.

Sukan ni tatnuni Pablo ma nuu Tito ma ja sa'a de

12 Te nuna tetniñu sa tee kúu
Artemas ma xi Tíquico a nuu iyo
ni a, te ko ndi ini ni ja kii ni ki
koto ña'a ni ñuu Nicópolis ma,
vaa yukan ni jani ini sa ja koo sa
tiempu vijin ma.
13 Te tee nani Zenas ma ja jini de
ley ma, ji'in tee kúu Apolos ma,
jin chindee ni de ndaka ja iyo
ja kuu jin chindee ni de ma,
sukan-va'a jin koneva'a de ndaka
ja ka jiniñu'u de ma ichi jin
koo de ma,
14 te sukan, te jin kutu'va tna
tna'a o a ja jin sa'a i ja va'a te jin
chindee i ñayii ka jiniñu'u ma,
sukan-va'a jin ko kuu i ñayii
kuatniñu ña'a Su'si ma.

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma ñayii ka kandija Su'si ma

15 Te ndaka tna'a o ka iyo ji'in
sa a, ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña i.
Te ndakua'a ni nchuxi sa a nuu
ndaka tna'a o ka iyo ji'in ni a ja
ka kutoo tna'a o ji'in i ma, vaa
ka kukanu ini o ji'in i Su'si ma.
Te ja vii ja va'a na skuta'vi ña'a
Su'si ma ndaka ni. Te sukan kó
kuu.

Carta ni sa'a Pablo ma ja ni tetniñu de nuu tee kúu Filemón ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pablo ma tee kúu Filemón ma

1 Saña ja kúu sa Pablo a, te yinee sa vekaa a ja kuechi ja káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo o a nuu ndaka ñayii a, te ka iyo sa ji'in ñani o Timoteo a. Te tée sa cha'a nuu ni, Filemón, vaa ka kutoo ña'a sa, vaa tee ka jinukuechi nuu Su'si ma ka kuu o.
2 Te sa'a kuña'a tna ni nuu ku'va o Apia ma, ña'a ka kutoo tna'a ji'in o ma, ji'in nuu ñani o Arquipo ma, tee ka ndo'o ka neni ji'in o ja ka kaxtnu'u o tnu'u Su'si o a, ji'in nuu ndaka-ka tna'a o ja ka ndatna'a ve'e ni ma ja ka ndachiñu'u ni Su'si o a.
3 Te maa Yuva o Su'si ma, ji'in Jesucristo iya tátnuni nuu o a, na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a ma, te sa'a ya ja jin koo mani ni.

Sukan kúkanu ini Filemón ma Su'si ma, ji'in sukan kútoo de ñayii ma

4 Ndaka jichi jikan-ta'vi sa nuu Su'si o a, ndimaa ndáka'án ña'a sa, te ndákuan-ta'vi sa nuu ya ja sukan sa'a sukan kúu ni nuu ya ma.
5 Vaa jiniso'o sa sukan kútoo ni ndaka ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma, ji'in sukan kútoo ni Jesús iya tátnuni nuu o a, ji'in sukan ûni kúkanu ini xeen ni ya ma.
6 Te ja sukan sa'a ni a, sukan kúkanu ini ni ya a chi ja va'a xen-xeen kúu, vaa sa'a i ja jin kuni ñayii ma ndaka ja vii ja va'a iyo nuu yo'o ja ka iyo o ji'in Cristo Jesús o a.
7 Te ni ka ndusii ini xeen sa, te ni ka ndani'i sa tnu'u kanu ini, ja sukan kútoo ni tna'a o a. Vaa ja sukan sa'a ni a, te ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja ñatuu na ja u'vi-ka ka sa'a i ma, ni ka ndani'i i tnu'u kanu ini.

Pablo ma, jikan-ta'vi de nuu Filemón ma ja na ndakuan-ta'vi de Onésimo ma

8 Chukan kúu ja ja maa Cristo ma, te visi iyo sa ja kuu tatnuni sa ja sa'a ni sukan iyo ja sa'a ni ma,
9 kovaa ja ka kutoo tna'a o a, chukan kúu ja saña ja kúu sa Pablo a, ja jâ ni kuu nija'nu sa, te vitna ja yinee sa vekaa ya kuechi ja káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u va'a Jesucristo a nuu ndaka ñayii ma,

te jikan-ta'vi sa ja sa'a ni ja vii ja
va'a
10 ja kuu Onésimo ma, vaa maa
sa ni kaxtnu'u tnu'u Su'si o a
nuu de nuu yinee sa vekaa a,
te chukan kúu ja sa'ya maa sa
kúu de nuu Su'si ma.
11 Vaa nuu ñatuu kuni-ka de
tnu'u Su'si o a chi masu in tee
jiniñu'u kúu de nkuu. Kovaa
vitna chi in tee jiniñu'u ndija ni
nduu de nuu ni ji'in nuu sa a,
sukan kúni ka'an ja nani de ma.
12 Te maa de ndatetniñu sa
ndajaa de nuu iyo ni a, te
ndakuan-ta'vi ni de kuenda tnu'u
ja maa sa ni kenda.
13 Visi kúni sa ja na kendoo de
ya'a te kunukuechi de nuu sa
nuu tniñu maa ni, nani yinee sa
vekaa ya,
14 kovaa ñatuu ni sa'a sa sukan,
nú masu ja onde ndajaa de nuu
iyo ni a, te nú kúni maa ni ja
ndatetniñu ni de kii de ja chindee
ña'a de, sukan-va'a ko kuu sukan
jani ini maa ni. Kovaa masu
xtetuu ña'a sa ja sa'a ni sukan,
su'va sa'a ni ja va'a sukan kúni
maa ni.
15 Xi saa ja ni kuu sa'a ma,
in ja ni jani ini maa Su'si ma
kúu, te ni jikayata de nuu ni
jaku kivi ma, sukan-va'a kuni de
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a,
te ja ndakokuiñi de ma, te
ndakuan-ta'vi ni de ja koo ni
ji'in de ni-kani ni-jika.
16 Te másu ko kuu-ka de tee
xtetuu ni ja kunukuechi de nuu
ni sukan ni yo sa'a ni onde
xi'na-ka ma. Vaa vitna chi in tee
va'a jâ ni nduu de, te katanuu
ñukuun ña'a de, vaa in ñani o
kúu de, te ka kutoo tna'a xeen
o ji'in de. Te sukan kúu de nuu
maa sa a, te kuiti sukan tna ko
kuu de nuu maa ni, vi Filemón,
vaa ni iyo de ji'in ni kua'a kivi,
te kuiti kútoo ni de, te vi'i-ka ja
vitna ja ka iyo o ji'in de nuu Iya
Tátnuni a, kuiti kutoo xeen-ka
ni de.
17 Nú tnu ka'an o ja ka ketna'a
ini o, te ndakuan-ta'vi ni de
kuenda tnu'u ja maa sa.
18 Te nú nawa ni skenaa ni ja
kuechi de, xi nawa tavi de nuu
ni, te ndasonee ni nuu kuenda
maa sa ma.
19 Te maa sa ndachuya'vi, vaa
suni tavi tna ni nuu sa, vaa saña
ni ka'an tnu'u Su'si ma nuu ni, te
ni jan-ta'vi ni, te ni ndaxsama
ña'a ya ja ni nduu ni in ñayii
va'a. Te nda'a maa sa ja kúu sa
Pablo a, tée sa ja maa sa iyo ja
ndachuya'vi sa nuu ni.
20 Saa vi, ñani, te ja maa Iya
Tátnuni ma, te jikan-ta'vi sa nuu
ni ja na ndataa ni tnu'u kanu ini
ja sukan sa'a ni ma, te koo va'a
sa.
21 Te tée sa nuu ni, vaa kúkanu
ini sa ja kandija ni ja ká'an sa a,
te vaa jâ jini sa ja kua'a-ka sa'a
ni sana ja ká'an sa a.
22 Te suni satu'va ni nuu koo sa,
vaa ndetu sa ja ko kuu sukan ka
jikan-ta'vi ni nuu Su'si o a, te
jaan sa jan koto ña'a sa.

Sukan ka ndakan-tnu'u ñaña'a ndaka tee ka iyo ji'in Pablo ma tee kúu Filemón ma

23 Te ka ndakan-tnu'u ñaña'a
ña Epafras tee ka yinee ji'in sa
vekaa a ja kuechi ja ka kaxtnu'u
sa tnu'u vii tnu'u va'a Cristo
Jesús o a,
24 ji'in Marcos ya, ji'in
Aristarco ya, ji'in Demas ya, ji'in
Lucas ya, tee ka jinukuechi ji'in
sa nuu Su'si o a.
25 Te maa ja vii ja va'a ja
ni skuta'vi ña'a Jesucristo iya
tátnuni nuu o a na koo ini anua
ndaka ni a. Te sukan kó kuu.

Carta ni sa'a in tee ja ni tetniñu de nuu ñayii judío ma ja ka ka'an i sa'an hebreo ma te ka kukanu ini i Jesucristo ma

Vitna, te onde Sa'ya maa Su'si ma ni tetniñu ya, ja kaxtnu'u ya nuu o

1 Su'si ma, ni ka'an ya kua'a jichi nuu tna'a o ñayii jana'a ma. Te kua'a xeen jichi ni nduku ya naxe kaxtnu'u ya tnu'u maa ya ma nuu tna'a o ma. Te tee ka ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a ya ma, ni ka yo ndaka'an de nuu tna'a o ma.
2 Kovaa vitna ja ve ndi'i ñuu ñayivi a chi ûni ni tetniñu Su'si ma Jesucristo Sa'ya maa ya ma, ja kaxtnu'u ya nuu o naxe jin ko sa'a jin ko kuu o. Te ja maa Sa'ya ya Jesucristo ma, te ni ka kuva'a ndaka ja ka iyo a, te ni sa'a maa Su'si ma ja Sa'ya ya Jesucristo ma ni nduta'vi ndaka ja ka iyo ni-ka'nu a.
3 Te maa Sa'ya ya ma kúu ja yé'e ni'ni ma, te ka jini o jayiñu'u Su'si ma. Te sukan kaa maa Sa'ya ya ma, sukan kaa maa Su'si ma. Te ja maa tnu'u ndee tnu'u ndatnu Sa'ya ya ma, te ka iyo ndaka ja ka iyo a. Nuu ni jinu ni ndasa'a vii ni ndasa'a ndoo ña'a Sa'ya ya ma yo'o, te ni nukoo ya xiñi kua'a nuu núkoo Su'si ma ja tátnuni ya ma onde andivi ma.
4 Te ja ni sa'a ya sukan ma, te ni kuta'vi ya ja konani ya Sa'ya Su'si ma, vaa ja kanuu xeen-ka kúu ja ni sa'a ya ma sana ja ka sa'a ángel ma.

Jesucristo Sa'ya Su'si ma, kanuu-ka ya sana saa ja jin kuu ángel ma

5 Vaa masu nama uun ni jiña'a Su'si ma nuu in ángel ma:
Ro'o kúu Sa'ya ri,
te maa ri ni sa'a ña'a vitna.
Kovaa nuu Sa'ya maa ya ma chi sukan ni jiña'a ya.
Te ni masu nama uun ni ka'an ya ja kuu ni-in ángel ma sa'a:
Maa sa ko kuu Yuva i,
te maa i ko kuu Sa'ya sa.
Kovaa ja kuu Jesucristo ma chi sa'a ni ka'an ya:
Maa sa ko kuu Yuva ya,
te maa ya ko kuu Sa'ya sa.
6 Suni kivi ni kuni ya ja ndaka ñayii ñuu ñayivi a, jin kuni i Sa'ya ya xinañu'u ma, sa'a ni ka'an ya:

Ndaka ro ja ka kuu ro
ángel ma,
jin ndachiñu'u ro ya.
7 Ja ndaa kúu ja ká'an tnu'u ya ma
sa'a ja jin kuu ángel ma:
Vaa maa ya sa'a ja ángel ma
chi masu kuni ndijin o i
nde kuan koo i ma,
te maa ya sa'a ja ka
jinukuechi ángel ma
sukan kúu ñu'u
ndú'va ma.
8 Kovaa ja kuu Sa'ya ya ma chi
sa'a ká'an tnu'u ya ma:
Su'si kúu ni, te nuu núkoo
ni ja tátnuni ni a chi
ni-kani ni-jika koo i,
te bastón yinda'a ni a chi
káxtnu'u i ja sa'a ndaa
sa'a ndija ni.
9 Ni kutoo ni ja va'a ja
ndaa ma,
te ni saxiko ni ja u'vi ma.
Chukan kúu ja ni ndakaji
ña'a maa Su'si ma,
te ni chi'i ña'a ya aceite ja
na ndusii ini ni,
vaa maa ni kanuu-ka sana
ndaka i ma.
Sa'a ká'an tnu'u Su'si ma.
10 Te ká'an tna tnu'u ya ma:
Maa ni kúu Iya Tátnuni ma,
te maa ni ni sa'a onde
xinañu'u ma ñuu
ñayivi a, ji'in andivi a
chi nda'a maa ni ni sa'a ni ma.
11 Te visi na jin naa maa i,
kovaa ndijin chi koo
ni ni-kani ni-jika.
Te ndaka maa i chi jin yii i,
sukan ka yii sa'ma ka
ne'nu ñayii ma.
12 Te sukan-ni ka ndaxsama i
sa'ma ka ne'nu i ma,
sukan ndaxsama ni andivi a,
te jin ndujaa i.
Kovaa maa ni chi suni
maa ni kúu,
te ñatuu na kivi ja kûu ni.
Sa'a ká'an tna tnu'u Su'si ma ja
kuu Sa'ya ya ma.
13 Vaa Su'si ma, masu nama uun
ni jiña'a ya nuu ni-in ángel ya ma:
Kunukoo xiñi kua'a ri a.
Kovaa nuu Sa'ya ya ma chi ni
jiña'a ya:
Kunukoo ro'o xiñi kua'a ri a,
onde nú ni kundee ri ja
ni ndenda koo ñayii
ñatuu ka kunimani nuu
o ma chii ja'a ro a,
te kuiñu ndoso ro i.
Sa'a ni jiña'a Su'si ma nuu
Sa'ya ya Jesús ma.
14 Te ndaka ángel ma chi ka
iyo i ja jin kunukuechi i nuu
Su'si ma, te ni tetniñu ya i ja
jin chindee i ñayii ka iyo ja jin
ndani'i ta'vi i ma, visi masu nde
ka nde'ya o ángel ma.

Jín ko ndi ini o ja katanuu o tnu'u vii tnu'u va'a Su'si a sukan-va'a jin ndani'i ta'vi o

2 Chukan kúu ja jiniñu'u ja
ni-yu'u ni-ini o jin katanuu-ka
o tnu'u vii tnu'u va'a ni ka
jiniso'o o ma, nasa yukan, te jin
ski'in o ichi ndaa Su'si o a.

2 Vaa tnu'u ni tatnuni Su'si ma
ja ni ka kaxtnu'u ángel ma nuu
Moisés ma, te ni yo ndaka'an de
nuu ñayii ma. Te nú na in ni
jiso kuechi ma chi ûni sukan
ká'an tnu'u ni tatnuni Moisés ma,
sukan ni yo ndachunaa i.
3 Te nú sukan, te yo'o, ¿naxe jin
kaku o, nuna jin xtaya o te jin
skenaa o ja ka'nu xeen ni taa
Su'si ma, ja jâ ni ka kaku o nuu
ja u'vi ma? Vaa tnu'u ya'a chi
maa Iya Tátnuni ma ni kaxtnu'u
nuu ñayii ni ka jiniso'o xinañu'u
kuiti ma, te ni ka yo ndaka'an i
nuu yo'o ja sukan ko kuu.
4 Te kua'a seña ji'in milagru
ni sa'a Su'si ma, sukan-va'a
jin kandija o tnu'u ni ka yo
ndakaxtnu'u de ma, te ni
tetniñu ya Xtumani maa ya ma
nuu in in o ma, sukan ni kuni
maa ya ma.

Jesús ma kúu iya ni sa'a ja jin ndani'i ta'vi o

5 Vaa masu nde ni xndoo
Su'si ma nuu nda'a ángel ma ñuu
ñayivi jaa ka ndetu o ma tna'a ja
ka ka'an sa a.
6 Kovaa nuu nda'a ñayii ma ni
xndoo ya ndaka, vaa nuu tutu
ndee tnu'u Su'si o a ká'an sa'a:
¿Nawa kúu ñayii ma, ja
ndaka'an ni i?
¿Te nawa kúu sa'ya tata
ñayii ma, ja ki'in ni
jin chindee ni i?
7 Te ni sa'a ni ja jaku-ni kivi
ka ndanuu-ka ángel ma
sana maa ñayii ma,
te ni wa'a ni in corona,
te vivii ni wa'a ni jayiñu'u
ñayii ma,
te ni sunkani ni ñayii ma ja
jin ko koto i ndaka ja ni
sa'a ni ji'in nda'a ni a.
8 Te ni xndoo ni ja jin tatnuni
ñayii ma nuu ndaka
ja ni sa'a ni ma.
Te ndaka tu'u ni xndoo
Su'si ma nuu ñayii ma ja jin ko
tatnuni i ma. Kovaa ñatuu jin
kuni-ka o ja kenda ja sukan ko
kuu.
9 Kovaa ka jini o ja Jesús ma
kúu iya ni ndo'o ni neni nuu
tniñu ndaka o a, te chukan kúu ja
ni sa'a Su'si ma ja ángel ma, ni ka
nduu i ja ka ndanuu-ka jaku-ni
kivi sana maa Jesús ma. Te
Jesús ma, ni ni'i ya corona ya ma,
te ni ni'i ya jayiñu'u ya ma,
kuechi ja ni ndo'o ni neni ya ma
te ni ji'i ya nuu tniñu ndaka o a.
Te sa'a ni sa'a Su'si ma, ja ni
kutoo ña'a ya yo'o ma.
10 Vaa maa Su'si ma ni sa'a
ndaka ja ka iyo a, te ja maa ya,
te ka iyo ndaka ja ka iyo a.
Te maa ya kúni ja ndaka
sa'ya ya ma, jin kenda koo i nuu
iyo jayiñu'u ya ma. Chukan kúu ja
ni sa'a Su'si ma ja Jesucristo ma,
ni ya'a ya nuu ndaka tnundo'o
tnuneni ma, te onde sukan ni sa'a
ndi'i kuiti Jesucristo ma, sana ni
ka ndani'i ta'vi o a.

11 Vaa maa ya ni sa'a ja ni
ka ndusiin o nuu ja u'vi ma.
Te yo'o ja ñatuu-ka na ja u'vi
ka sa'a o a chi in-ni Yuva o
ji'in ya. Te chukan kúu ja masu
nde kúkan-nuu ya ja ka'an ya
ja ndi-tna'a ñani o ji'in ya, xi
ndi-tna'a ku'va o ji'in ya.
12 Vaa sa'a ká'an tutu ndee tnu'u
maa ya ma:
Kaxtnu'u sa nuu ñani sa ma
ji'in nuu ku'va sa ma
na in kúu ni,
te nuu ka ndatna'a ndaka
sa ma, te kata sa ja
ndachiñu'u ña'a sa,
kúu ya ká'an ya.
13 Te suni ni ka'an tna ya:
Kúkanu ini sa Su'si ma.
Te suni sa'a ni ka'an tna ya:
Ya'a ka iyo sa ji'in ñayii ni
taa ya ma, ja ni ka
nduu i sa'ya ya ma,
kúu ya ká'an ya.
14 Vaa ñayii ma chi yikikuñu-ni
ka kuu i, te suni sukan tna
ni kii ñayivi Jesús ma, te ni
ji'i ya nuu krusi ma, sukan-va'a
xnaa ya tachi suchi sa'a ja ka ji'i
ñayii ma, vaa ni kundee maa i ja
ni tatnuni i nuu ñayii ma,
15 vaa kuechi ja ka yu'u ñayii ma
ja jin kûu i ma, te ni ka yo
jinukuechi i nuu tachi ma. Kovaa
kuu sa'a Jesús ma ja jin ndayaa i
nuu tachi ma, nuna jin kukanu
ini i ya ma.
16 Vaa ja ndaa ndija kúu ja masu
ni kii ya ja chindee ya ángel ma
chi su'va yo'o ja ka kuu o sa'ya
tata Abraham ma ni sa'a ya ja jin
ndani'i ta'vi o.
17 Chukan kúu ja ni jiniñu'u ja
ni kii ya, te ni kaa ya sukan
kaa ñayii ma, sukan-va'a kuu
kunda'vi ini ya i ma. Te ni
kenda ya ja kuu ya sutu tátnuni
nuu ndaka sutu ma te sa'a ndi'i
sa'a tu'u ya sukan kúni maa
Su'si ma, vaa maa ya ndo'o
neni ma, te onde sukan ma, sana
sakanu ini Su'si ma kuechi o ma.
18 Vaa maa Jesús ma ni ndo'o ni
neni ja ni jitotnuni ña'a tachi ma,
sukan-va'a nú ndija ya ja sa'a ya
sukan ni tatnuni Su'si ma. Te
vitna chi ka jini o ja iyo tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ya ja chindee
chituu ña'a ya ora kúni tachi ma
ja kototnuni ña'a i yo'o ma.

Kanuu-ka tniñu sa'a Jesús ma sana tniñu ni yo sa'a Moisés ma

3 Chukan kúu ja ndaka ni ja
ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a
o ma, ja ni ndakana ña'a Su'si ma
ja jin koo o nuu iyo ya ma, jín
kona'a o ja Cristo Jesús ma chi
iya ni tetniñu Su'si ma kúu ya, te
sutu tátnuni nuu ndaka sutu ma
kúu ya. Sukan jín ku'un ini o te
jín ka'án ndaka yo'o ja ka kandija
o ya a.
2 Vaa Jesús ma chi ñatuu ni
jani uu, ni jani uni ini ya, te ni
chunaa ya nuu tniñu o ma, sana
ni ka ndani'i ta'vi o, vaa sukan
ni tatnuni Su'si ma ja sa'a ya ma.
Vaa suni sukan tna ni yo kuu
Moisés ma ji'in ndaka tna ñayii

ni ka iyo nuu Su'si o ma, vaa ni
kandija de ja ni tatnuni ya ma.
3 Kovaa jayiñu'u xeen-ka kúu ja
ni sa'a Jesús ma sana Moisés ma.
Vaa suni sukan tna kúu ji'in
ñayii sa'a ve'e ma chi suu i ni'i
xeen-ka jayiñu'u sana maa ve'e
ni sa'a i ma.
4 Vaa ndaka ve'e ma chi iyo in
ñayii ni sa'a, kovaa maa Su'si ma
ni sa'a ndaka ja iyo a.
5 Te suni sukan tna ni yo kuu
Moisés ma, ja ni-yu'u ni-ini de
ni yo jinukuechi de nuu ñayii ni
ka iyo nuu Su'si ma. Te ndaka
ja ni yo sa'a de ma, te ndakani
Su'si ma nuu yo'o.
6 Kovaa Cristo ma chi Sa'ya maa
Su'si ma kúu ya, te tátnuni ya
nuu yo'o ja ka kuu o ñayii ka iyo
nuu Su'si ma. Te sukan jin koo o
ji'in ya ni-kani ni-jika, nuna jin
konukuiñi va'a o nuu ya a te jin
kanda o te jin kondetu o ya.
7 Chukan kúu ja sa'a ni ka'an
Xtumani Ndios ma nuu tutu ndee
tnu'u Su'si ma:
Te nuna jin koniniso'o o vitna
tnu'u ká'an Su'si o ma,
vaa sa'a ká'an ya:
8 "Te máko jin sa'a ndee ni
ini anua ni a,
sukan ni ka sa'a so'o
tna'a ni ma,
te ni ka jitotnuni i Su'si ma
kivi nuu ni ka iyo i
nuu ñatuu kuiti
nawa iyo ma.
9 Yukan ni ka jitotnuni ña'a
yuva ni ma,
nú Su'si kúu sa te nú kuu
kua'a sa nawa ka
jiniñu'u de ma,
te ni ka jini maa de ndaka ja
ni yo sa'a, ni yo kuu sa
uu xiko kuiya ma.
10 Te kuechi ja sukan ni ka
sa'a ña'a de ma,
te ni ndakiti ini sa nuu
ndaka ñayii yukan,
te ni ka'an sa:
Ndimaa ka ñu'u ya'a ka ñu'u
yukan-ni ini ñayii ya'a,
te ni ñatuu ka jini i ichi
ndaa káxtnu'u o ya.
11 Chukan kúu ja nuu ni
ndakiti ini sa ma,
te ni ka'an sa:
Masu jin kivi koo i nuu
ni satu'va o ja jin
ndatatu i ma",
kúu ya ká'an ya.
12 Chukan kúu ja ndijin ja ni ka
nduu o sa'ya Su'si o a, jin ko koto
va'a ni maa ni, te ni a in ni ko
ku'un ini ja ko sa'a ni ja u'vi ma
te masu kandija-ka ni Su'si o
iya teku ma te ndakakayata ni
nuu ya ma chi masu va'a-ni.
13 Su'va jin ndaka'an-so'o nuu
tna'a jin ndaka'an-so'o nuu tna'a
ni ndaka kivi ndaka kivi, vitna
ja ká'an-ka Su'si o a nuu o a,
sukan-va'a ni-in ni, ñatuu ko
xnda'vi ña'a ja u'vi ma, te ko
ndakuiso kuechi ni, te ko ndasa'a
ndee ni ini anua ni a.
14 Vaa yo'o chi jin ni'i o ndaka ja
skuta'vi ña'a Cristo ma, nuna jin
konukuiñi va'a o te jin kukanu

ini o ya, sukan ni ka jini o onde
xinañu'u ma,
15 nani ká'an-ka Xtumani
Ndios ma nuu o sa'a:
Te nuna jin koniniso'o o vitna
tnu'u ká'an Su'si o ma,
vaa sa'a ká'an ya:
“Te máko jin sa'a ndee ni
ini anua ni a,
sukan ni ka sa'a so'o
tna'a ni ma.”
16 ¿Nde in ka kuu ñayii ni ka
jiniso'o ja ni ka'an Su'si ma,
sani te ni ka sa'a i ja ni ndakiti
ini ya ma, ka jani ini ni? Ndaka
maa ñayii ñuu Israel ma, ja ni ka
iyo i ñuu Egipto ma, te ni ndene'e
ña'a Moisés ma, ka kuu i.
17 ¿Te nde ñayii ni ndakiti ini
Su'si ma nuu i uu xiko kuiya ma?
Suni maa ñayii ni ka nde koo
ñuu Egipto ma, te ni ka sa'a i ja
u'vi ma. Chukan kúu ja ni ka ji'i i,
te ni ka kendoo yikikuñu i ma
nuu ñatuu kuiti nawa iyo ma ichi
kuan koo i ma.
18 ¿Te nde in xi-nuu ni jiña'a
Su'si ma ja masu jin kivi koo i nuu
ni satu'va ya ja jin ndatatu i ma?
Suni nuu maa ñayii ñatuu ni ka
kandija ja ni yo tatnuni Su'si ma
nuu i ma.
19 Te ka jini o ja masu ni ka
kivi koo ñayii ya'a nuu jin
ndatatu i ma, kuechi ja masu ni
ka kandija i ja ni skuiso Su'si ma.
4 Chukan kúu ja yo'o, vitna
ja nune-ka nuu ni satu'va
Su'si ma ja jin kivi koo o te
kuu jin ndatatu o ma, sukan ni
skuiso ya ma, jiniñu'u ja jín ko
ndi ini o, nasa yukan, te nde ni
masu kundee ja kenda ni yukan.
2 Vaa suni sukan ni ka kaxtnu'u i
tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a
nuu o a, sukan tna ni kaxtnu'u
Su'si ma nuu ñayii yukan ma.
Kovaa masu nde ni jiniñu'u ja ni
ka jiniso'o i ma, vaa masu nde ni
ka kukanu ini i Su'si ma.
3 Kovaa yo'o ja ni ka kandija o ja
ni ka'an Su'si ma, kuu jin kivi
koo o nuu ni satu'va ya ja jin
ndatatu o ma. Kovaa sa'a ká'an
Su'si ma ja jin kuu ñayii ñatuu
ka kandija ya ma:
Chukan kúu ja nuu ni ndakiti
ini sa ma,
te ni ka'an sa:
Masu jin kivi koo i nuu
ni satu'va o ja jin
ndatatu i ma,
kúu ya ká'an ya, chi vaa Su'si ma,
jâ ni xsinu ya ndaka ja ni
sa'a ya ma, onde nuu ni sa'a ya
ñuu ñayivi a.
4 Vaa nuu tutu ndee tnu'u Su'si
o a chi sa'a ká'an:
Te kivi ku-uja ma, te ni
ndatatu Su'si ma,
vaa jâ ni ndi'i ja ni
sa'a ya ma.
5 Te ni ka'an ya in-ka jichi:
Masu jin kivi koo i nuu
ni satu'va o ja jin
ndatatu i ma,
kúu ya ká'an ya.
6 Kovaa ka kuni-ka ñayii ja
jin kivi koo i nuu ni satu'va
Su'si ma ja jin ndatatu i ma,
vaa kuechi ja ñayii ni skuiso ya
nuu i xinañu'u ma chi ñatuu ni

ka kandija i ya te ñatuu ni ka
kivi koo i nuu jin ndatatu i ma.
Sukan ni kuu kivi yukan.
7 Chukan kúu ja vitna kúu in-ka
kivi ja ndákaxtnu'u ya, sukan
ni ska'an ya David ma, nuu ni
ka'an de ma:
Te nuna jin koniniso'o o vitna
tnu'u ká'an Su'si o ma,
vaa sa'a ká'an ya:
"Te máko jin sa'a ndee ni
ini anua ni a."
8 Vaa nute Josué ma, ni kundee de
ja jin kivi koo ñayii ma nuu
jin ndatatu i ma chi masu
ndaka'an-ka Su'si ma in-ka kii a.
9 Chukan kúu ja nune-ka nuu ni
satu'va Su'si ma, ja jin ndatatu
ñayii kúu ñuu ya ma.
10 Ndeva'a-ni na in ñayii kúni ja
kivi i nuu ni satu'va Su'si ma ja
ndatatu i ma chi ndatatu i, te
masu satniñu-ka i, vaa sukan ni
ndatatu maa Su'si ma nuu ni jinu
ni sa'a ya ndaka ma.
11 Chukan kúu ja jín ko ndi ini
o te jín tnuñu o ja jin kivi koo
o nuu ni satu'va Su'si ma ja jin
ndatatu o ma, sukan-va'a ñatuu
ni-in o skenaa te ndo'o sukan
ni ka ndo'o ñayii jana'a ma ja
ñatuu ni ka kandija i ja ni ka'an
Su'si ma.
12 Vaa tnu'u Su'si o a chi téku i,
te iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu i,
te xeen-ka i sana ja kuu yuchi
kúu espada ma ja nduu nuu i ma
xeen ma. Te chukan kúu ja tnu'u
Su'si o a chi kívi i onde ini
anua ñayii ma, ni-ka'nu ni-tu'u
yikikuñu i ma, te sa'a i ja ndátuu
ndandaa naxe iyo naxe kúu
ñayii ma, naxe jani ini i ma, ji'in
nawa ñu'u ini i ma.
13 Vaa ñatuu ni-in ja ni sa'a
Su'si ma ko kuyu'u nuu iyo ya ma
te masu kuni ya chi su'va nune
nda'a, te nde'ya ndi'i kuiti ya,
vaa nuu maa ya jin ndakua'a o
kuenda ma.

Jesús ma kúu sutu tátnuni nuu ndaka sutu ma

14 Vaa maa Jesús Sa'ya Su'si ma
kúu sutu tátnuni nuu ndaka
sutu ma, te maa ya kúu iya ni
ndaa onde andivi ma te ndí ini ya
naxe jin koo va'a o nuu ya. Te
chukan kúu ja jiniñu'u ja jín
konukuiñi va'a o, te jín kukanu
ini-ka o ya, sukan ni ka ka'an o
nuu ni ka jan-ta'vi o ya ma.
15 Vaa Jesús ma, iya kúu sutu
tátnuni nuu ndaka sutu ma, visi
ñatuu na ja u'vi ni sa'a ya ma,
kovaa jini ya sukan ska'an ña'a
tachi ma ja jin sa'a o ja u'vi ma,
te kúnda'vi ini ña'a ya.
16 Te chukan kúu ja jiniñu'u ja
jín kukanu ini o ya, te jín koo
o jín tu'va-ka o nuu núkoo ya
ja kúnda'vi ini ña'a ya ma,
sukan-va'a jin ni'i o ja vii ja va'a
skuta'vi ña'a ya ma, vaa maa ya
kúu iya kúnda'vi ini ña'a, te
chindee kunu ña'a ya ora jiniñu'u
o a ja chindee ña'a ya ma.
5 Vaa ndaka tee ni yo kaji
Su'si ma ne'un ñayii ma ja
jin ko kuu de sutu jin tatnuni
nuu ndaka sutu ma chi ni ka

yo kenda koo de nuu Su'si ma
ja jin ndakua'a de nawa ka
yinda'a ka yija'a ñayii ma ni
yo jan koo i ma, sukan-va'a
ndasakanu ini Su'si ma kuechi ni
ka sa'a i ma.
2 Vaa sutu ma chi ñayii-ni kúu
tna de, te jini de sukan xtna'a
ña'a tachi ma ja ka iyo o ñuu
ñayivi ya. Te chukan kúu ja
jaku'ni ini de nuu ñayii ñatuu jin
jaku'ni-ka ini ma, ji'in nuu ñayii
ni ka ski'in maa i ma te ñatuu ka
jini i nawa ka sa'a i ma.
3 Te kuechi ja jini de ja ni-in ja
u'vi koo nuu Su'si ma, te chukan
kúu ja jiniñu'u ja ndakua'a
maa de xinañu'u nuu Su'si ma
in kiti ja kuu maa de ma, sana
ndakua'a de kiti nuu Su'si ma
ja jin kuu ndaka-ka ñayii ma,
sukan-va'a na sakanu ini ña'a
Su'si ma.
4 Masu na in kuu kaji i maa i ja
ko kuu i sutu tátnuni nuu ndaka
sutu ma, nú masu ja maa Su'si ma
kúu iya kána ña'a ja ko kuu o
sutu tátnuni nuu ndaka sutu ma,
sukan ni sa'a ya ji'in Aarón ma.
5 Suni tna Cristo ma, masu
nde ni ndachiñu'u ya maa ya
ja ka'an ya ja sutu tátnuni nuu
ndaka sutu ma kúu ya. Su'va maa
Su'si ma ni ndachiñu'u Cristo ma,
nuu ni ka'an ya ma:
Ro'o kúu Sa'ya ri,
te maa ri ni sa'a ña'a vitna.
6 Vaa suni sukan tna ká'an in-ka
nuu ndee tnu'u Su'si o a:
Maa ro kúu sutu ni-kani
ni-jika,
sukan ni yo kuu tee kúu
Melquisedec ma,
ja ni yo kuu de sutu ma.
7 Te nuu ve kuyatni ora ja
jin ka'ni i Cristo ma, te ni
kayu'u nini'i ya, te nda'yu ya
jikan-ta'vi ya nuu Su'si ma, vaa
Su'si ma chi kuu sa'a ya ja kaku
Cristo ma ja masu kûu ya ma.
Te Su'si ma chi ni jiniso'o ya
ja ni jikan-ta'vi Cristo ma, vaa
ndaka ja ni tatnuni Su'si ma ni
yo kandija Cristo ma.
8 Te visi Sa'ya maa Su'si ma
kúu ya, kovaa ja ni ndo'o ni
neni ya ma, te ni kutu'va ya ja
kandija ya nuu Yuva ya ma.
9 Te ja ni kundee ya ja ni sa'a ya
ndaka ja iyo ja sa'a ya ma, te ni
nduu ya iya sa'a ja jin ndani'i
ta'vi ñayii ma. Chukan kúu ja
yo'o ja ka kandija o ya a, ni
sa'a ya ja jin ndani'i ta'vi o te jin
koteku o ni-kani ni-jika.
10 Te maa Su'si ma ni xnani
Cristo ma sutu tátnuni nuu ndaka
sutu ma, sukan ni yo kuu tee kúu
Melquisedec ma ja ni yo kuu de
sutu ma.

Jín ko kuu o ñayii jâ ni ka teku ini, ja jin jaku'ni ini o ja ni sa'a Jesús ma ja jin kuu o, te má jin ndakakayata o nuu Su'si ma

11 Siki ja kuu tee ni yo nani
Melquisedec ma chi iyo xeen ja
ka'an sa. Kovaa yii xeen ja jin
jaku'ni ini ni, vaa maa ni chi
kuee xeen ka jaku'ni ini ni.

12 Vaa ndijin chi su'va teskua'a ja
jin ko kuu ni, kovaa su'va ka kuni
ni ja jin ndakaxtnu'u tuku i tnu'u
Su'si o a sukan ni ka kaxtnu'u i
nuu ni onde xinañu'u ma, te
vitna ja ni kuu kii ja ka jini ni
tnu'u Su'si o a. Te sukan ka kuu
lulu ma ka kuu ni, vaa ka kuni
ni ja jin taa i lechi ma-ni jin ko'o
ni. Te masu nde ka kuni ni ja jin
kaa ni ndeyu, sukan ka kuu ñayii
jâ ni ka teku-ka ini i ma.
13 Te ndaka ñayii ka jani ini ja
lechi ma-ni jin ko'o i ma chi masu
nde ka iyo tu'va i ja jin jaku'ni
ini i tnu'u Su'si o a ja kaxtnu'u
naxe jin ko kuu i ñayii ka sa'a
ja va'a ja ndaa ma. Vaa kuenda
tnu'u ja lulu-ni ka kuu i ma.
14 Kovaa ndaka ñayii jaa
ndeyu ma chi jâ ni teku ini i, vaa
jâ ni kutu'va i, te jâ jini i ndasa'a i
kuenda na nde a kúu ja va'a ma,
ji'in na nde a kúu ja u'vi ma.
6 Chukan kúu ja yo'o ja ni kuu
kii-ka ka jini o tnu'u Su'si
o a te jâ ni ka kutu'va o tnu'u
ni kaxtnu'u Cristo ma, te vitna
jín ko ndi ini o ja jin skua'a-ka
o tnu'u vii tnu'u va'a ya ma
sukan-va'a jin kua'nu-ka o nuu ya
te jin ni'i ini o naxe jin ko sa'a
jin ko kuu o. Te máko jin kendoo
o ja jin ndakaxtnu'u nuu tna'a
o ndimaa tnu'u jâ ni ka kutu'va
o onde xinañu'u ma nuu ni
ka kandija o Su'si ma, ja naxe
ndakani ndaka'vi ini o ma te
máko sa'a-ka o ja u'vi ma ja sa'a
ja skenaa o maa o ma, ji'in ja
naxe jin kukanu ini o Su'si ma,
vaa jâ ni ka kutu'va o ma te ka
kukanu ini o ya a.
2 Te máko jin ndakaxtnu'u nuu
tna'a-ka o naxe jin kuandute
o ma, ji'in naxe jin kakan-ta'vi
o nuu Su'si ma te jin sonee o
nda'a o siki ñayii ma, ji'in sukan
jin ndateku ñayii ma te ndakan
Su'si ma kuenda nuu ñayii ma,
vaa ndaka jâ ka jini o a.
3 Te chukan kúu ja na jin ko
ndi ini o ja na jin skua'a o ja
yii-ka ma, nuna taa maa Su'si ma
tnu'u.
4 Vaa jâ ka jini o ja ñayii jâ ni ka
jini i nde a kúu ja va'a nde a kúu
ja u'vi ma, te jâ ni ka kuta'vi i
ja vii ja va'a ni wa'a Su'si iya
iyo onde andivi ma, te jâ ni ka
kuta'vi i Xtumani Ndios ma,
5 te jâ ni ka kutu'va i tnu'u vii
tnu'u va'a Su'si o a, te jâ ni ka
jini i ndaka sukan iyo ja jin ko
kuu kivi ki'in o a,
6 te nuna jin ndakakayata i nuu
nda'a Su'si o a chi masu ka
jini o nuna jin kundee o ja jin
ndakokuiñi i nuu Su'si o a te
jin ndakani jin ndaka'vi ini i.
Te nú sukan na jin sa'a i ma, te
kuenda tnu'u ja ka yikuu tuku i
ka ndakata kaa i Sa'ya Su'si o ma
in-ka jichi nuu krusi ma kúu,
sukan-va'a xi ma naa kuechi i ma
in-ka tuku jichi. Te ja sa'a ka
sa'a i ma, ûni ka kasiki ndee i ya.
7 Vaa sukan kúu nuu ñu'ú ya,
sukan ka kuu o, ja nuna kuun
savi ma, te iyo nuu ñu'ú ja nána
ndaka ja va'a ja kuu kaa ñayii

jitu ma, te ñu'ú yukan chi ni'i i
ja va'a ja skuta'vi ña'a Su'si ma.
8 Kovaa iyo nuu ñu'ú ja nanimaa
tnu iñu nanimaa yi'i ja masu
nde kuatniñu o ma nána, te ja
iyo tu'va i ja sani te ka'an u'vi
Su'si ma ja kuu i, te kayu i, te
naa i.
9 Te visi sukan iyo ja ka ka'an
sa a, kovaa ndijin ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si o a, kúkanu ini sa ja
sukan kúu ñu'ú nuu kána ndaka
ja va'a ma ka kuu ni, na ko ka'an
o ja ka iyo ni ichi nuu ndani'i
ta'vi o ma.
10 Vaa Su'si o a chi ndimaa sa'a
ndaa ya, te masu ndunaa ya ja
ka sa'a ka kuu ni a, sukan ni ka
keja'a ni ka kutoo ni ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si o a, te ka
jinukuechi ni nuu i ma, te sukan
tna ka sa'a ka kuu ni onde vitna.
11 Ja ka kúni sa kúu ja sa'a jin ko
kuu ni, te jin ko ndi ini ndi-in
ndi-in ni ja jin ko sa'a ni ja vii
ja va'a onde jinu ma, sukan-va'a
jin ni'i ni ja ka ndetu o ja jin ni'i
o ma,
12 sukan-va'a máko jin kava kuxi
ni, su'va jin sa'a ni sukan ni ka
yo sa'a tna'a o ma, ja ni ka yo
kukanu ini de Su'si ma, te ni ka
kanda de, te ni ka ni'i de ja ni
skuiso Su'si ma.
13 Vaa kivi ni skuiso Su'si ma
nuu Abraham ma ja kua'a ya ma
chi ni jiña'a ya ja ja maa ya ma
te ni'i de ja ni skuiso ya ma, vaa
masu na in-ka Su'si, nú masu ja
maa in-ni ya kúu.
14 Sa'a jiña'a ya: “Ja ndaa ndija
kúu ja kua'a ja va'a sa'a ña'a sa,
te jin koo kua'a xeen sa'ya tata
ni”, kúu ya jiña'a ya.
15 Te ja ni kanda de ja ni yo
ndetu de ma, te ni ni'i de ja ni
skuiso ya ma.
16 Kovaa ñayii ma chi ka skuiso i
ja maa Su'si ma, te nú sukan ka
ka'an i ma chi masu kuu nawa
ka'an-ka o, vaa ja ndaa kúu.
17 Vaa Su'si ma chi ni kuni ya ja
kaxtnu'u kaji kaji ya nuu ñayii jin
ni'i ja skuta'vi ya i ma. Vaa nawa
ni jani ini ya ja kua'a ya ma chi
kua'a ya, te masu ndaxsama ya ja
jani ini ya ma. Te chukan kúu ja
ja maa ya ma, te ni skuiso ya ja
kua'a ya ja jin kuta'vi ñayii ma.
18 Vaa ka iyo uu tnu'u ja ni ka'an
Su'si ma, vaa ni skuiso ya ma,
te ja maa ya ma, te masu kuu
ndasama. Vaa Su'si ma, masu
kuu xnda'vi ña'a ya. Te chukan
kúu ja yo'o ja ka ndanduku o ja
ko koto va'a ña'a ya a te taa ya
ja ka ndetu o ma, te ja sukan
ni skuiso ya ma, te ka ndani'i o
kua'a tnu'u kanu ini.
19 Te ja ka ndetu o ma kúu ja sa'a
ja ka nukuiñi va'a o nuu Su'si o a
te ka iyo vii ka iyo va'a anua o a
nuu ya a. Sukan kúu in ancla ma
ja sunkani va'a i barcu ma, sukan
kúu ja ka ndetu o ja ni skuiso
Su'si ma. Vaa ja ka ndetu o a
kúu ja sa'a ja ûni jin kivi koo o
onde yata sa'ma ndakaa nuu ii
iyo maa Su'si ma,
20 nuu ni kivi Jesús ma, ja ni
ndakune ya ichi jin kivi koo o ma,

vaa maa ya ni nduu sutu tátnuni
nuu ndaka sutu ma, sukan ni yo
kuu tee kúu Melquisedec ma ja
ni yo kuu de sutu ma.

Sukan kúu sutu nani Melquisedec ma, sukan kúu Jesús ma ja kanuu-ka ya sana ndaka-ka sutu ma

7 Vaa tee kúu Melquisedec ma,
suu de kúu rey ñuu Salem ma,
te suu de kúu sutu nuu Su'si iya
iyo onde sukun ma. Te ni ja'an de
ni jan nu tna'a de Abraham ma,
nuu ni ndakokuiñi Abraham ma
ja ni kundee de nuu ndaka
rey ma. Te ni jikan-ta'vi de nuu
Su'si ma, ja na skuta'vi ya ja va'a
Abraham ma.
2 Sani te Abraham ma, ndaka ja
ni ni'i de nuu ni ja'an de ma, ni
ndakua'a de diezmo de ma nuu
tee kúu sutu Melquisedec ma.
Te tee kúu Melquisedec ma, ja
nani de ma kúni ka'an "rey sa'a
ja va'a ja ndaa". Te ja kúu de
rey ñuu Salem ma kúni ka'an ja
suu de kúu rey sa'a ja jin koo
mani ñayii ma.
3 Kovaa masu na in jini na in
ni yo kuu yuva de na in ni yo
kuu si'i de, ni a na in ni yo kuu
tna'a de, ni masu na in in jini na
kivi ni kâku de na kivi ni ji'i de.
Sukan tna kúu Sa'ya Su'si ma ja
téku ya te kúu ya sutu ni-kani
ni-jika.
4 Te vitna, te jín ndasa'a vava'a
o kuenda, vaa tee kanuu-ka
kúu Melquisedec ma sana
Abraham ma, chi vaa ndaka ja ni
ni'i Abraham ma, ni ndakua'a de
diezmo nuu tee kúu sutu ma.
5 Ja ndaa ndija ja ndaka sa'ya
tata Leví ma, ni ka kunda'a de ja
jin ko kuu de sutu jin kunukuechi
nuu Su'si ma, te suu de ka kuu
tee ja jin ndunda'a diezmo jin
ndakua'a ndaka ñayii ma. Vaa
sukan ni tatnuni Moisés ma, visi
sa'ya tata Abraham ma ka kuu
ndaka i ma.
6 Te visi masu sa'ya tata
Leví ma kúu Melquisedec ma,
kovaa ni jan-ta'vi de diezmo
ni wa'a Abraham ma, te visi
jâ iyo ja skuiso Su'si ma ja
ni'i Abraham ma, kovaa ni
jikan-ta'vi Melquisedec ma nuu
Su'si ma ja na skuta'vi ya ja va'a
Abraham ma.
7 Ja ndaa kúu ja ñayii java'a-ka ma
kakan-ta'vi ja va'a nuu Su'si ma
ja kuu ñayii lule-ka ma. Sa'a iyo,
te masu kuu ka'an o ja ña'a.
8 Ja ndaa kúu ja tee ka jan-ta'vi
diezmo ma ja ka kuu de sa'ya tata
Leví ma chi ñayii jin kûu ka kuu
tna de. Kovaa ká'an tnu'u Su'si
o a ja iyo in sutu téku ni-kani
ni-jika ja nani de Melquisedec.
9 Na ko ka'an o ja sutu ka kuu
sa'ya tata Leví ma, kuenda
tnu'u ja ni ka ndakua'a
tna de diezmo de ma nuu
sutu kúu Melquisedec ma
kúu, nuu ni ndakua'a
Abraham ma diezmo de ma nuu
Melquisedec ma.
10 Vaa nuu ni ka ndatna'a
Melquisedec ma ji'in Abraham ma

chi Abraham ma, jâ iyo de ja ko
kuu de yuva sa'ya tata Leví ma.
11 Te ñayii ka iyo ñuu Israel ma
ni ka kuta'vi tnu'u ni tatnuni
Moisés ma, ja ni ka ndaka'an sutu
ka kuu sa'ya tata Leví ma. Te
nute tee ya'a, ni ka kundee de ja
jin koo va'a jin koo vii ñayii ma
nuu Su'si ma chi masu nde
jiniñu'u ja kenda in-ka sutu ja
chindee ya ñayii ma ja na jin koo
va'a i nuu Su'si ma. Te iya ya'a,
masu sukan ni yo kuu Aarón ma
ni yo kuu ya, su'va sukan kúu
Melquisedec ma kúu ya.
12 Kovaa ja ni ndasama na in ko
kuu sutu a, te ni kenda in-ka
tnu'u núkuiñi nuu tniñu tnu'u ni
kaxtnu'u Moisés ma.
13 Vaa sukan ká'an tnu'u ndee nuu
tutu Su'si o a, ja Iya Tátnuni ma
chi masu nde ni kee ya ne'un
sa'ya tata Leví ma chi ne'un sa'ya
tata tee kúu Judá ma ni kee ya,
ja ka kuu de in jichi ñayii ma ja
masu nama uun ni kee in sutu ja
kunukuechi de nuu Su'si ma.
14 Vaa ka jini o ja iya tátnuni nuu
o a chi ni kee ya ne'un sa'ya tata
Judá ma, te in jichi ñayii yukan
masu nama uun ni ka'an kuiti
Moisés ma ja yukan kee in sutu
kunukuechi nuu Su'si ma.
15 Te sa'a, te ka jini ndandaa
o ja jâ ni kenda in sutu jaa ja
kuu ya sukan ni yo kuu sutu nani
Melquisedec ma.
16 Te tnu'u ni tatnuni Moisés ma
káxtnu'u naxe ko kuu tee ko kuu
sutu ma. Kovaa masu sukan ni
kenda Jesús ma, chi iya ya'a chi
iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya
ja koteku ya te masu kûu ya, te
chukan kúu ja ni nduu ya sutu
va'a-ka nuu Su'si ma.
17 Vaa sa'a ká'an ja kuu ya ma:
"Maa ro kúu sutu ni-kani
ni-jika,
sukan ni yo kuu tee kúu
Melquisedec ma,
ja ni yo kuu de sutu ma."
Sa'a ni jiña'a Su'si ma nuu Sa'ya
maa ya ma.
18 Chukan kúu ja sukan ni
tatnuni Moisés ma másu jin
kuatniñu-ka o, vaa nda'vi xeen ni
yo kuu, te masu nde jiniñu'u-ka,
19 vaa masu nde ni chindee ña'a i
ja jin koo va'a-ka ñayii ma nuu
Su'si ma, te vitna jâ ni nukuiñi in
tnu'u va'a-ka, te iyo tnu'u kanu
ini ja jin koo va'a o nuu Su'si
o ma, te chukan kúu ja jin koo o
jin tu'va-ka o ya.
20 Te nuu ni nduu Jesús ma
sutu ma, te sa'a ni skuiso Su'si ma
ja suu ya ko kuu sutu ni-kani
ni-jika.
21 Kovaa nuu ndaka-ka sutu ma,
nuu ni ka nduu de sutu ma
chi masu nama uun ni skuiso
Su'si ma ja ni-kani ni-jika jin ko
kuu de sutu. Kovaa Jesús iya
tátnuni nuu o a, nuu ni nduu ya
sutu ma, te ni skuiso Su'si ma ja
ni-kani ni-jika ko kuu ya sutu, te
sa'a ndee nuu tnu'u Su'si ma:
Vaa maa Iya Tátnuni ma
ni skuiso,
te masu ndakani ini ya,
te sa'a ká'an ya:

“Maa ro kúu sutu ni-kani
ni-jika,
sukan ni yo kuu tee kúu
Melquisedec ma,
ja ni yo kuu de sutu ma”,
kúu ya jiña'a ya nuu Jesús ma.
22 Te chukan kúu ja Jesús ma
kúu iya sa'a ja kuu jin kukanu
ini-ka o tnu'u vava'a ká'an
Su'si ma, ja naxe jin koo va'a o
nuu ya ma.
23 Te tee ni ka yo kuu sutu ma
chi kua'a xeen de ni yo kuu,
kuechi ja ni ka yo ji'i, ni ka
yo ji'i de ma, te in-ka de ni yo
nukuiñi nuu tniñu de ma.
24 Kovaa Jesús ma chi ni-kani
ni-jika kúu ya sutu, vaa masu
na in kuu ko kuu sutu nuu
tniñu ya a.
25 Chukan kúu ja ni-kani ni-jika
sa'a ya ja jin ndani'i ta'vi ñayii ka
kandija i ya ma te ka jan tu'va i
nuu Su'si ma. Vaa maa ya chi
téku ya ni-kani ni-jika, te ndimaa
jikan-ta'vi ya ja jin kuu i.
26 Te Jesús ma kúu sutu tátnuni
nuu ndaka-ka sutu ni ka iyo ma,
te iya ya'a kúu iya ka jiniñu'u
ndaka o ma. Vaa ni-in ja u'vi
masu sa'a ya, vaa masu nde játna
ini ya ja ko sa'a ya ja u'vi ma,
te masu nde ndiso kuechi ya, te
masu iyo ya ji'in ñayii ka ndiso
kuechi ma, vaa sukun-ka iyo ya
sana andivi a.
27 Vaa iya ya'a, masu nde jiniñu'u
ja ndi-kivi ndi-kivi ndakua'a ya
nuu Su'si ma in kiti ja kuechi
maa ya ma te sana ndakua'a ya
ja kuu kuechi ñayii ñuu ya ma,
sukan ni ka yo sa'a ndaka-ka
sutu ma. Kovaa maa ya chi in-ni
jichi ni ndo'o ni neni ya, ni
chunaa ya nuu tniñu ndaka o,
te masu nde jiniñu'u ja nuu-ni
nuu-ni ndachunaa-ka ya ja jin ko
kuu ñayii ma.
28 Kovaa tnu'u ni tatnuni Su'si ma
nuu Moisés ma, sa'a ká'an, ja in
tee ñuu ya ma ko kuu sutu ma.
Kovaa kuee-ka, te ni kenda tnu'u
ni skuiso Su'si ma, ja Sa'ya maa
Su'si ma ko kuu sutu ma, te
maa ya chindee ña'a ni-kani
ni-jika, sukan-va'a jin koo va'a o
nuu Su'si ma.

Jesús ma kúu iya ni kaxtnu'u in tnu'u jaa sukan jin koo va'a o nuu Su'si ma

8 Te vitna chi ja kanuu xeen
kúu ja ka ka'an o a, vaa
ka neva'a o sutu tátnuni nuu
ndaka-ka sutu ma, te maa ya
ni nukoo xiñi kua'a nuu núkoo
Su'si ma, iya iyo jayiñu'u onde
andivi ma.
2 Te maa ya kúu iya ndakua'a
nuu Su'si ma ndaka ja va'a ja vii
ka ndakua'a ñayii ma nuu ya ma,
iya iyo ini veñu'u ii ni sa'a
maa ya ja kúu ya Iya Tátnuni ma,
tna'a ja masu ni ka sa'a ñayii ma.
3 Vaa jâ ka jini o na tniñu ka
sa'a ndaka sutu ma, vaa suu de
ka ndakua'a nuu Su'si ma ja ka
yinda'a ñayii ma ja jin ndakua'a i
nuu ya ma, te jin ka'mi de kiti
ka yinda'a i ma nuu Su'si ma, te
chukan kúu ja Jesucristo ma chi

jiniñu'u ja koo nawa ndakua'a ya
nuu Su'si ma.
4 Vaa nute iyo ya ñuu ñayivi a
chi ni masu kuu ko kuu ya sutu,
vaa ka iyo kua'a-ka sutu ka
ndakua'a nuu Su'si ma ja ka
yinda'a ñayii ma sukan ká'an
tnu'u ni tatnuni Moisés ma.
5 Vaa tee ya'a chi ka ndane'e-ni de
sukan kúu onde andivi ma. Vaa
sa'a ni kaxtnu'u Su'si ma nuu
Moisés ma, nuu sani te sa'a de
ve'e ii nuu koo Su'si ma. Te sa'a
ni jiña'a ya: "Konde'ya va'a ni, te
sa'a ni ndaka sukan ni kaxtnu'u
sa onde yuku ma."
6 Kovaa vitna, te maa Jesús ma
kúu iya kaxtnu'u in tnu'u va'a-ka
ja naxe jin koo va'a o nuu
Su'si ma, te suu ya kúu sutu
jinukuechi va'a-ka, vaa ja maa ya,
te iyo kua'a-ka ja jin ni'i o ja ni
skuiso Su'si ma.
7 Nute ni kundee tnu'u ni tatnuni
Moisés ma ja jin koo va'a
ñayii ma nuu Su'si ma chi ja ndaa
kúu ja másu ndí ini Su'si ma ja
kaxtnu'u ya in-ka tnu'u ja sa'a ja
jin koo va'a-ka o nuu ya ma.
8 Kovaa ni jini ya ja ni-in ñayii ma
sa'a sukan ni tatnuni ya ma.
Chukan kúu ja ni ka'an ya:
Sa'a ká'an sa ja kúu sa
Iya Tátnuni a,
ja kenda kivi ja sunkani
sa in-ka tnu'u jaa
ja sa'a ja jin koo va'a ñayii
ñuu Israel ya,
ji'in ñayii ñuu Judea ma,
nuu sa.
9 Te tnu'u jaa ya'a chi masu
ko kuu i sukan ni yo
kuu tnu'u ni kaxtnu'u sa
onde xi'na-ka ma nuu
yuva ni tee jana'a ma,
ja ni ndatnii sa nda'a de ma
te ni ndene'e sa de ñuu
Egipto ma.
Vaa masu nde ni ka yo
ndikin de tnu'u ni
tatnuni sa ma,
te chukan kúu ja ni
xndoo sa de.
Sa'a ká'an sa ja kúu sa
Iya Tátnuni a.
10 Chukan kúu ja nuna jinu
kivi yukan ma,
te tnu'u ká'an sa ya, sukan
sa'a sa ji'in ñayii ñuu
Israel ma.
Sa'a ká'an sa ja kúu sa
Iya Tátnuni a.
Te chunee sa tnu'u tátnuni
sa a janitnuni i ma,
te ini anua i ma tee sa
tnu'u tátnuni sa,
te maa sa ko kuu Su'si jin
ndachiñu'u i ma,
te ndaka maa i ko kuu
ñuu maa sa.
11 Te ñatuu na nde i
ndakaxtnu'u nuu
tna'a i ma ja na jin
kuni i na in kúu sa,
vaa ndaka i jin kuni na
in kúu sa,
onde suchi luluu ma, onde
ñayii java'a-ka ma, vaa
ndaka i jin kuni ña'a.
12 Vaa kunda'vi ini sa i,

te sakanu ini sa ndaka ja
u'vi ni ka yo sa'a, ni
ka yo kuu i ma,
te ni masu ko ndaka'án kuiti
sa kuechi i ma,
kúu ya ká'an ya.
13 Nú tnu'u jaa kúu tnu'u
ni kaxtnu'u ya a chi tnu'u
jana'a kúu tnu'u ni kaxtnu'u ya
xinañu'u-ka ma. Te tnu'u
jana'a ma chi sani te skenaa i
tnu'u ndee tnu'u ndatnu i ma,
vaa tnu'u jana'a xeen kúu i.
9 Te jâ ka jini o ja kivi nuu
ni tatnuni Su'si o ma onde
xinañu'u ma naxe jin koo va'a
o nuu ya ma, te ni kaxtnu'u ya
naxe jin ndachiñu'u o ya ma, te
suni ni kaxtnu'u ya naxe koo ini
veñu'u ni ka sa'a i ñuu ñayivi a.
2 Vaa sa'a ni ka sa'a i veñu'u
yukan ma: Iyo nuu kivi kunu
o ma-ni, te nani i nuu ii, te ka
nukuiñi candileru ma, ji'in mesa
nuu ka yoxtnee xtatila ni ka yo
ndakua'a i Su'si ma.
3 Te ndakaa in sa'ma ñume'nu
sasava ma, sukan-va'a ñatuu na
in kuu kivi nuu ii xen-xeen ma.
4 Te yukan iyo in nuu ni ka yo
ja'mi i ja jáxiko asi ma nuu
Su'si ma, te nanimaa oro kúu i.
Te yukan yinee tna arca nuu ni
yo ka'an Su'si ma. Te nanimaa
oro kúu yika i ma, te yutnu kúu
ini i ma, te ini i ma ñunee in
tija'an nanimaa oro kúu, te ñu'u
maná ni wa'a Su'si ma ja ni ka
jaa ñayii ma nuu ni ka iyo i nuu
ñatuu kuiti nawa iyo ma. Te suni
ñunee tna yutnu kúu bastón ni
yo yinda'a Aarón ma te ni nana
nda'a kuii tnu, te suni yukan tna
ka ñunee yuu ni tee Su'si ma ja
ni tatnuni ya nuu ñayii ma.
5 Te siki arca ma ka yoxtnee uu
ángel ka nani querubín ma, te
sukan ka kaxtnu'u i jayiñu'u
Su'si ma. Vaa ndijin ángel ma,
ni ka yo chisa'vi i arca ma.
Te ndaka ja kúni ka'an sukan
iyo ma, masu kuu jin ka'an o
ndaka vitnañu'ni-ni.
6 Te nuu jâ ni jinu ni ka jinkuiñi
ndaka sukan ni tatnuni ya ma ja
koo ve'e ya ma, te nuu-ni nuu-ni
ka kivi koo sutu ma nuu kivi
o xinañu'u ma, sukan-va'a jin
ndachiñu'u de Su'si ma.
7 Kovaa nuu ii xen-xeen-ka ma,
maa in-ni sutu tátnuni nuu
ndaka-ka sutu ma kívi in jichi-ni
ja in kuiya. Te ora kívi de ma,
jiniñu'u ja kinda'a de niñi kiti ma,
te xsiava de nuu ii xen-xeen ma,
sukan-va'a sakanu ini Su'si ma
kuechi de ma, ji'in kuechi ñayii
ñuu ya ma, tna'a kuechi ni ka yo
kuu sanaa te ni ka yo sa'a i ma.
8 Sa'a, te káxtnu'u Xtumani
Ndios ma ja nani iyo-ka nuu kivi
o xinañu'u ma chi ichi nuu kivi
o nuu ii xen-xeen ma chi ñatuu
ndanune-ka ja jin kivi koo o
nkuu.
9 Ndaka sukan ni yo kuu
ve'e Su'si ma káxtnu'u sukan
kúu vitna. Vaa ndaka ñayii ka
jinukuechi nuu Su'si ma sa'a,
te ka ndakua'a i ndaka kiti ji'in
ndatniñu ka yinda'a ka yija'a i ka
kenda koo i nuu Su'si ma, kovaa

masu kuu jin ndasava'a ndaka
chukan janitnuni i ma.
10 Vaa ka jini o ja ndaka ja ka sa'a
ñayii ma kúu ja jin kaa jin ko'o i
ma-ni, ji'in naxe jin ndasavii jin
ndasandoo i yikikuñu i ma-ni
kúu, te ndaka cha'a ka ndanuu ja
jin ko sa'a i ma onde ni kenda
kivi ja ni ndaxsama Su'si ma
ndaka sukan jin ko sa'a jin ko
kuu i ma.
11 Te chukan kúu ja vitna ja ni
kenda Cristo o a ja kúu ya sutu
tátnuni nuu ndaka-ka sutu ma,
ji'in nuu ndaka ja va'a kenda
kivi ki'in o a, te jinukuechi ya
nuu Su'si ma ini veñu'u ka'nu ini
veñu'u va'a iyo onde andivi ma,
tna'a ja masu ni ka sa'a ñayii ma,
veñu'u ja masu iyo ñuu ñayivi
ya'a.
12 Te niñi yinda'a ya ma, masu
niñi ndixi'yu xi niñi xndiki jaa
kúu chi niñi maa ya ma kúu.
Te in jichi-ni ni kivi ya nuu ii
xen-xeen ma, te ni kundee ya ja
ni ka ndayaa o nuu ja u'vi ma te
maa ya koo ji'in o ni-kani ni-jika.
13 Vaa ja ndaa kúu ja niñi
xndiki ma, ji'in niñi ndixi'yu ma,
ji'in yaa ni kendoo ja ni ka ja'mi i
in serra ma te jin chi'i ñayii ma
chi ni ka yo nduvii yikikuñu i ma,
vaa sukan ni tatnuni ya nuu
Moisés ma.
14 Te nú sukan ni yo kuu ma,
kovaa ja va'a xeen-ka kúu niñi
Cristo o a ja ndásavii ndásandaa i
janitnuni o a, te máko jin ko
sa'a-ka o ja u'vi ni ka yo sa'a, ni
ka yo kuu o ma, tna'a ja sa'a ja
jin skenaa o anua o ma nkuu ma,
te vitna máko jin ku'un-ka ini
o, sukan-va'a jín kunukuechi o
nuu Su'si iya téku a. Vaa jín
kona'a o ja maa Xtumani Ndios
iya iyo ni-kani ni-jika ma, te ni
kundee ini Cristo o a ja ni ndo'o
ni neni ya nuu tniñu o ma, visi
ñatuu na kuechi ndiso ya ma.
Te onde sukan saa ni sakanu ini
Su'si ma kuechi o ma.
15 Te chukan kúu ja
Jesucristo ma kúu iya ni
kaxtnu'u tnu'u jaa ya'a, te ja
ni ji'i ya ma, te ni ka kaku o
ja ma jin ndachunaa o ndaka
kuechi ni ka yo sa'a, ni ka yo
kuu o ma, tna'a ja ni tatnuni ya
onde xinañu'u ma ja másu ko jin
ko sa'a o ma. Te vitna, ndaka o
ja jâ ni ndakana ña'a ya ma chi
jin ndani'i ta'vi o, te jin koteku
o ni-kani ni-jika, vaa sukan jâ ni
skuiso ya ma.
16 Vaa ka jini o ja nuu iyo in
tutu ká'an ja iyo in ja ni skuta'vi
ñayii ma in-ka ñayii ma chi
jiniñu'u ja onde kûu ñayii ni
skuiso sukan ma, sana ko kuu
kuenda ñayii ni kuta'vi ma.
17 Vaa nuu iyo in tutu ká'an
sukan ma te ni ji'i ñayii ni
skuiso ma chi jâ ni nduu kuenda
ñayii ni kuta'vi ma. Kovaa nú
téku-ka ñayii ni skuiso ma chi
ña'a.
18 Chukan kúu ja tnu'u ni kaxtnu'u
Su'si ma onde xinañu'u ma ja
sukan jin koo va'a o nuu ya ma
chi onde ni jati niñi ya ma,

sana ni keja'a tnu'u ni kaxtnu'u
Su'si ma ni satniñu i ini anua o a.
19 Vaa nuu ni jinu ni kaxtnu'u
Moisés ma ndaka sukan ni
tatnuni Su'si ma ja jin ko sa'a
ñayii ñuu ya ma, sani te ni
ke'en de niñi xndiki jaa ma ji'in
niñi ndixi'yu ma ji'in ndute, te ni
sakanuu de. Te ni ke'en de ixi
ndikachi ma ixi vivii kua'a ma,
te ni chitnii de in tnu hisopo ma,
sani te ni chunee de nuu ñu'u
niñi ma ji'in ndute ma, te ni
chiso de siki nuu ndee tnu'u ni
tatnuni ya ma, te ûni sukan ni
chiso de siki ndaka ñayii ma.
20 Te sa'a ni jiña'a de nuu
ñayii ma: "Niñi ya'a kúu seña ja
vitna ni keja'a tnu'u ni kaxtnu'u
Su'si ma ja sukan jin koo va'a o
nuu ya a."
21 Te suni ni chiso de siki
veñu'u ma ji'in siki ndaka
ndatniñu jin kuatniñu de ja jin
kunukuechi de nuu Su'si ma.
22 Sukan ká'an tnu'u ni yo
kaxtnu'u Moisés ma ja nú masu
kati niñi ma, chi masu nawa
nduvii ndundoo. Te chukan kuu
ja nú masu kati niñi ma chi masu
sakanu ini Su'si ma ni-in kuechi
ñayii ma.
23 Te chukan kúu ja jiniñu'u
ja onde jin nduvii jin ndundoo
ndaka ndatniñu ka jatniñu
sutu ma ja ka jinukuechi de nuu
Su'si ma ini veñu'u ii iyo ñuu
ñayivi ya, vaa ka kuu i seña ja
sukan iyo onde andivi ma, te
jiniñu'u ja jin nduvii i sukan ni
tatnuni Moisés ma. Kovaa maa
ndatniñu ka iyo nuu Su'si ma
onde andivi ma chi jiniñu'u ja
niñi va'a-ka kuatniñu Cristo o ma
ja kúu ya sutu ma sukan-va'a jin
nduvii i ma, sana sukan ni ka yo
sa'a sutu ñuu ñayivi a.
24 Vaa Cristo ma chi masu nde
ni kivi ya ini veñu'u iyo ñuu
ñayivi ya, tna'a ja ni ka sa'a ñayii
ma-ni. Vaa chukan chi in seña-ni
kúu i, te onde andivi ma iyo in
ja ndandaa, te onde yukan nuu
iyo Su'si ma ni kivi Cristo ma,
sukan-va'a kakan-ta'vi ya nuu
Su'si ma ja jin kuu o.
25 Te masu ni kivi ya kua'a
xeen jichi sukan ka sa'a sutu ka
tatnuni nuu sutu ma, ja ni ka yo
kivi koo de kua'a xeen jichi ma,
ka yinda'a de niñi ndeva'a-ni
kiti ma, te saa ka kivi koo de
in jichi ja in kuiya ma nuu ii
xen-xeen-ka ma.
26 Vaa nute sukan ka sa'a
sutu ma iyo ja sa'a Cristo o a chi
jiniñu'u ja kua'a xeen jichi ndo'o
neni ya ma onde kii ni keja'a
ñuu ñayivi a te onde vitna a.
Kovaa vitna ja iyo yatni ja ndi'i
ñuu ñayivi a chi ni kivi ya in
jichi-ni ja ni ndakua'a ya maa ya
nuu Su'si ma, sukan-va'a xnaa ya
ndaka ja u'vi ka sa'a ñayii ma.
27 Vaa yo'o ja ka kuu o ñayii a
chi iyo ja jin kûu o in jichi, te
ndakan Su'si ma kuenda nuu o
nawa ni ka yo sa'a ni ka yo kuu
o ma.
28 Te suni sukan Cristo ma chi
in jichi-ni ni ndo'o ni neni ya,
sukan-va'a xnaa ya kuechi kua'a

ñayii ma. Te ndii ya in-ka jichi,
kovaa kivi yukan chi masu
ndo'o neni-ka ya ja jin naa
kuechi ñayii ma, su'va kii ya ja
ndaxtutu ya ñayii ni ka kukanu
ini i ya ma te ka ndetu i ya ja na
jin ndani'i ta'vi i ma.

10 Vaa tnu'u ni tatnuni
Moisés ma káxtnu'u
ja sukan ko kuu ja kenda
kuee-ka ma, te masu maa tna'a ja
iyo ja kenda ma kúu chi kuenda
tnu'u ja in kati kuanda'vi-ni
kúu i. Te chukan kúu ja masu
nawa ni kuu sa'a i ja na jin nduvii
jin nduva'a ñayii ni ka jan tu'va
nuu Su'si ma, visi ka yinda'a i
ja jin ndakua'a i nuu Su'si ma
ndi-kuiya ndi-kuiya ma.
2 Nute ni kuu jin nduvii jin
nduva'a ñayii ma chi masu jin
kuiso kuechi-ka i ma, te masu
jiniñu'u ja jin ndakua'a-ka i
ndaka sukan nuu Su'si ma. Nute
jâ ni ka nduvii i in jichi-ni ma chi
masu jin ko ndi ini-ka i kuechi ka
ndiso i ma.
3 Kovaa ndaka ja ni ka yo
ndakua'a i nuu Su'si ma
ndi-kuiya ndi-kuiya ma chi ja
ka ndaka'án i ndaka kuechi ka
sa'a i ma kúu.
4 Ja ndaa kúu ja niñi xndiki ma
ji'in niñi ndixi'yu ma chi masu
kuu jin xnaa i kuechi ñayii ma.
5 Te chukan kúu ja nuu ni kenda
Cristo ma ñuu ñayivi a, te sa'a ni
jiña'a ya Su'si ma:

Ndaka kiti ka yinda'a
ñayii ma ja ka ndataa i
nuu ni ma,
ji'in ndaka ndatniñu ka
ndataa i ma,
masu nde ni jatna ini-ka ni,
te chukan kúu ja ni sa'a
ni ja ni kii ñayivi sa
ñuu ñayivi a.
6 Ndaka kiti ka ja'mi i nuu
ni ma sukan-va'a jin
naa kuechi i ma,
masu nde ni jatna ini-ka ni.
7 Chukan kúu ja ni ka'an sa:
"Ya'a vee sa nuu ni, Su'si,
sukan-va'a sa'a sa sukan
játna ini ni ma,
vaa sukan ndee nuu tutu
ká'an tnu'u maa ni ma
ja kuu sa."

8 Te sa'a ká'an xinañu'u ma:
"Ndaka kiti ka yinda'a i ja jin
ndataa i nuu ni ma, ji'in ndaka
ndatniñu ma, te ka ja'mi i
nuu ni ma sukan-va'a jin naa
kuechi i ma, masu nde ni jatna
ini-ka ni." Kovaa ndaka cha'a
ni ka yo sa'a i, vaa sukan ká'an
tnu'u ni tatnuni Su'si ma nuu
Moisés ma ja na tatnuni de nuu
ñayii ma.
9 Te sa'a ká'an ja ku-uu ma: "Ya'a
vee sa nuu ni, Su'si, sukan-va'a
sa'a sa sukan játna ini ni ma."
Sa'a ni jiña'a Cristo o ma. Te
sukan ni xtandiyo Jesús ma ja
xinañu'u ma, te ni sunkani ya ja
ku-uu ma.
10 Te ja sukan ni sa'a Jesús ma
sukan játna ini Su'si ma, te ni
ka nduvii, ni ka ndundoo o a.
Vaa in jichi-ni ni ndo'o ni neni
Jesucristo ma nuu tniñu o a, te

masu jiniñu'u ja nuu-ni nuu-ni-ka
ndo'o neni ya.
11 Te ja ndaa kúu ja sutu ma,
ndi-kivi ndi-kivi ka ndakua'a de
kiti ka yinda'a ñayii ma nuu
Su'si ma, sukan-va'a jin naa
kuechi i ma. Kovaa masu ni ka
kundee ndaka chukan ja jin naa
kuechi ñayii ma.
12 Kovaa Cristo o a chi in jichi-ni
ni ndo'o ni neni ya nuu krusi ma,
sukan-va'a kuu naa kuechi
ñayii ma ni-kani ni-jika. Sani te
ni nukoo ya xiñi kua'a Su'si ma.
13 Te onde yukan ndetu ya ja
ndaka ñayii ñatuu ka kunimani
nuu ya ma, jin kendoo i chii
ja'a ya ma.
14 Vaa ja in jichi-ni ni ndo'o
ni neni ya nuu krusi ma, te ni
sa'a ya ja ni ka nduvii, ni ka
nduva'a ndaka kuiti ñayii ni ka
ndusiin i nuu ja u'vi ma.
15 Te sukan ndáka'an tna
Xtumani Ndios ma, vaa
xinañu'u-ka ká'an ya:
16 Nuna jinu kivi yukan ma,
te tnu'u ká'an sa ya,
sukan sa'a sa ji'in ñayii
ñuu Israel ma.
Sa'a ká'an sa ja kuu sa
Iya Tátnuni a.
Te chunee sa tnu'u tátnuni
sa a janitnuni i ma,
te ini anua i ma tee sa
tnu'u tátnuni sa a.
17 Te sa'a ni ka'an tna ya:
Te ni masu ko ndaka'án kuiti
sa kuechi i ma,
kúu ya ká'an ya.
18 Te chukan kúu ja masu jiniñu'u
ja nawa ndakua'a-ka i nuu
Su'si ma ja naa kuechi i ma, vaa
maa Cristo o ma jâ ni chunaa.

Ûni jín kukanu ini o Jesucristo ma, te má jin ndakakayata o

19 Chukan kúu ja ndaka ni ja
ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a,
te ja maa niñi Jesucristo ma, te
nune ja kuu jin kivi koo o nuu ii
xen-xeen ma.
20 Vaa ja ni ndo'o ni neni ya ma, te
ni ndanune nuu ii xen-xeen ma,
nuu ni ndata sasava sa'ma
ndakaa ma, te ni ndanune in
ichi jaa ja kuu jin kivi koo o,
sukan-va'a jin koteku o ni-kani
ni-jika.
21 Te vaa jâ ka neva'a o in sutu
jinukuechi vava'a ve'e Su'si ma,
22 te chukan kúu ja ni-yu'u ni-ini
o jín koo o jín tu'va o Su'si ma,
te ûni jín kukanu ini vava'a o ya,
te jín ndasa'a vivii o ini anua o a,
te máko jin kani ya'a jin kani
yukan-ka ini o. Vaa yikikuñu o a,
jâ ni ka nduvii, ni ka ndundoo i,
vaa maa ya ni ndakate ña'a
ji'in ndute vivii ma, te má jin
ndasa'a-ka o ja u'vi ma.
23 Jín konukuiñi vava'a o nuu
Su'si ma, te máko jin kani uu
jin kani uni ini o kuiti ja jin ni'i
o ja ka ndetu o a xi ña'a. Vaa
Su'si ma chi ja ni skuiso ya nuu
o a chi sa'a ya.
24 Jín nduku o naxe jin chindee
tna'a o ja kuu jin kutoo tna'a

o ma, te sukan, te jin sa'a-ka o ja
va'a ma.
25 Máko jin ndunaa o ja jin
ndatna'a o ja jin ndachiñu'u o
Su'si o a, sukan ka kuu jaku-ka
tna'a o ma ja ka ndunaa i ma.
Su'va jín ko ndi ini o ja jin
ndaka'an-so'o nuu tna'a-ka o,
vitna ja ka jini o ja ve kuyatni
kivi ndenda Jesucristo ma.
26 Chi vaa nuna jin ndakuiso
kuechi ñukuun-ka maa o ma,
vitna ja jâ ni ka jini o ja ndaa a,
masu nawa iyo-ka ja kuu jin
ndakua'a o nuu Su'si ma ja naa
kuechi ni ka sa'a o ma.
27 Su'va in nuu kini ndetu ña'a
ja ki'in o ndachunaa o kuechi
o ma. Te in nuu káyu kóko iyo
ja kun-nee ñayii ñatuu kúnimani
nuu Su'si ma.
28 Vaa nú na in sa'a ja u'vi ma te
ñatuu kandija i sukan ni tatnuni
Moisés ma te uu xi uni ñayii ni
ka jini sukan sa'a i ma chi ñayii
yukan chi ûni kûu i, te masu na
in ka'nu ndee-ka.
29 ¿Te naxe ka jani ini ni?
¿Masu iyo ja ndo'o xen-xeen-ka
ñayii ñatuu kandija ja ká'an
Sa'ya Su'si ma? Te nú sukan
kúu i ma chi kuenda tnu'u ja
ni jiñu ndoso i ya, vaa sa'a i
tnu'u ja masu nde jiniñu'u niñi
ni jati ya ma, te vitna ja onde
chukan, saa ni kuu ni ka nduvii,
ni ka ndundoo o nuu Su'si ma.
Te nú sukan kúu i ma chi kuenda
tnu'u ja ká'an ndeva'a i ja kuu
Xtumani Ndios ma, vaa ñatuu
kandija i ma, te vitna ja maa ya
ni kunda'vi ini ña'a ma.
30 Kovaa ka jini o ja Su'si ma,
sa'a ni ka'an ya: “Maa sa sa'a
ja jin ndo'o jin neni i, te sukan
ndachunaa sa ja ka sa'a ka
kuu ña'a i a.” Te suni sa'a ni
ka'an tna ya: “Iya Tátnuni a,
ndakan ya kuenda nuu ñayii kúu
ñuu ya ma.”
31 Îyo xeen ko kuu kivi ndenda
o nuu nda'a Su'si iya téku ma,
nú ma sa'a o sukan kúni ya ma.
32 Jin ndaka'án ni onde kivi
vee o ma, nuu kujaa-ni ja ni ka
ndani'i ni tnu'u ndaa Su'si o a. Te
ni ka ndo'o, ni ka neni ni, kovaa
ni ka kundee ni nuu tnundo'o
yukan ma.
33 Vaa jaku ni chi ni ka sa'a
ndeva'a ña'a i, te ni ka ka'an
ndeva'a i nuu ni nuu ka iyo kua'a
ñayii ma. Te jaku-ka ni chi ni ka
yo kuxii ini ni ja ni ka yo ndo'o
tna'a ni ma, vaa kuenda tnu'u ja
maa ni ka ndo'o ma.
34 Te ni ka yo kunda'vi ini ni
tna'a ni ka yinee vekaa ma, te
nuu ni ka yo xtandee i nawa ka
neva'a ni ma, masu nde ni ka yo
kuxii ini ni ma. Vaa ka jini ni ja
onde andivi ma iyo in ja va'a-ka
ja jin kuta'vi ni, in ja masu ndi'i.
35 Chukan kúu ja ndimaa jin
kukanu ini ni Su'si ma, vaa kua'a
xeen ja ndataa ya ma.
36 Kovaa jiniñu'u ja kava kuee ini
o, sukan-va'a kuu sa'a o sukan
játna ini Su'si ma te ni'i o ja ni
skuiso ya ja taa ya ma.

37 Vaa masu kua'a-ka-ni
kivi, te kenda iya iyo
ja kii ya ma,
te masu kukuee-ka ya.
38 Ñayii sa'a ja va'a ja
ndaa ma chi suu i
koteku ni-kani ni-jika,
vaa kúkanu ini i ja kúu
sa Su'si i.
Kovaa nuna ndakakayata i,
te masu jatna ini sa ja
sukan sa'a i ma.
Sa'a ká'an ya.
39 Chukan kúu ja yo'o chi masu
ñayii jin ndakakayata ja jin
skenaa i maa i ka kuu o. Su'va
yo'o chi ñayii ka kukanu ini
Su'si ma ka kuu o, sukan-va'a ma
jin skenaa o anua o a.

Ja kúkanu ini o Su'si ma kúu ja ûni kúkanu ini o ja ni'i o in ja ñatuu nde'ya o ma

11 Ja ka kukanu ini o
Su'si ma kúu ja jin ni'i o
ja ka ndetu o a. Vaa ka kandija o
visi ñatuu nde ka nde'ya o tna'a
ja jin ni'i o ma, kovaa iyo ndija
in ja va'a ndetu ña'a.
2 Vaa tna'a o ñayii jana'a ma chi
ni ka yo kukanu ini i ja jin ni'i i
ja va'a ma. Chukan kúu ja ni
ka yo kandija i Su'si ma, te ni
ka'an ya ja ñayii ka sa'a ja va'a
ja ndaa ka kuu i.
3 Vaa ka kukanu ini o Su'si ma
ja maa ya ni sa'a ñuu ñayivi a,
ji'in ndaka ja ka iyo a. Te nuu ni
ka kuva'a ndaka a chi masu nawa
ni jatniñu ya. Ja ni sa'a ya ma
kúu ja ni ka'an ya-ni, sani te ni
ka kuva'a ndaka ja ka nde'ya o a.
4 Te suchi ni yo kuu Abel ma chi
ja kukanu ini i Su'si ma, chukan
kúu ja ja va'a-ka ni ndakua'a i
nuu Su'si ma sana ja ni ndakua'a
ñani i Caín ma. Te ja ni sa'a i
sukan ma, te ni ka'an Su'si ma ja
in ñayii sa'a ja va'a ja ndaa kúu i.
Te visi jâ ni ji'i i ma, kovaa ja
ni sa'a ni kuu i ma chi ndaka'an
Su'si ma nuu yo'o vitna ja sukan
ni kukanu ini i ya ma.
5 Te tee ni yo kuu Enoc ma, ja
ni yo kukanu ini de Su'si ma,
chukan kúu ja ni ki ndi kueka
teku ya de, vaa masu nde ni
ji'i de. Te masu nde ni ka ndani'i
ña'a tna'a de ma. Kovaa nuu ni
iyo de ñuu ñayivi a chi ni ka yo
jini ña'a ñayii ma ja ni yo sa'a de
sukan ni yo jatna ini Su'si ma.
6 Vaa nú masu kúkanu ini o
Su'si ma chi masu játna ini ya
ja sukan sa'a o ma. Vaa nú na
in kúni ja jin tu'va i Su'si ma
chi jiniñu'u ja kandija i ja iyo
Su'si ma te suu ya yinda'a ja
skuta'vi ya ndaka ñayii jin
ndanduku i ya ma.
7 Vaa tee ni yo kuu Noé ma chi
nuu ni xtu'va ña'a Su'si ma ja ko
kuu tna'a ja ñatuu kuni-ka de ma,
te ni ndi ini de ja sukan ko kuu
ja ni jiña'a Su'si ma. Chukan
kúu ja ni-yu'u ni-ini de ni
sa'a de arca ma, sukan-va'a jin
kaku de ji'in sa'ya de ma, ji'in
ñasi'i de ma, ji'in janu de ma.
Te ni yo kandija de Su'si ma,
te ndaka-ka ñayii ma, ni iyo ja

jin kandija tna i Su'si ma, kovaa
ñatuu ni ka sa'a i sukan ma.
Chukan kúu ja kuiti ni ka chunaa
maa i kuechi i ma. Kovaa Noé ma,
ja ni kukanu ini de Su'si ma,
chukan kúu ja ni nduu de tee
sa'a ja va'a ja ndaa nuu ya ma.
8 Vaa ja ni kukanu ini
Abraham ma Su'si ma kúu ja
ni kandija de, nuu ni kana
ña'a ya ma te jiña'a ya ja na
kee de te ki'in de ma, vaa iyo
nuu ko kuu ta'vi de ma. Te visi
ñatuu jini de ndenu ki'in de ma,
kovaa kua'an de.
9 Te ja ni kukanu ini de Su'si ma
kúu ja ni iyo de kuenda tnu'u ja
ñayii in-ka ñuu ni yo kuu de, maa
ñuu nuu iyo ja nduu ñuu de ma.
Te ve'e nuu ni yo iyo de ma, ve'e
sa'ma-ni kúu, te suni sukan tna
ni ka yo kuu tna Isaac ma ji'in
Jacob ma, vaa suni jin ni'i tna de
ja ni skuiso Su'si ma.
10 Vaa Abraham ma chi ndetu de
ja ni'i de ñuu nuu núkuiñi
va'a ma, ñuu nuu ni jani ini
Su'si ma naxe kava i ma, te
maa ya ni sa'a ma.
11 Vaa visi masu kuu koo sa'ya
Sara ma, te visi tee nija'nu
kúu de ma, kovaa ja ni kukanu
ini de maa ya ma, te ni ni'i de
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja ni yo
kuu de yuva Isaac ma. Vaa ni
kandija de ja Su'si ma chi ûni
sa'a ya ja ni skuiso ya ma.
12 Vaa maa in-ni Abraham ma,
te ni kenda koo kua'a sa'ya
tata de ma, sukan ka iyo tiuxini
ka iyo andivi ma ja ni masu
kundee o ka'vi o ma, xi sukan kaa
kua'a ñuti yu'u mar ma, sukan ni
ka yo kuu sa'ya tata de ma.
13 Te ndaka ñayii yukan ja ka
kukanu ini i Su'si ma, te visi ni
ka ji'i i ma te ñatuu jin ni'i-ka i
nuu ni skuiso Su'si ma, kovaa
kuenda tnu'u ja jâ ka nde'ya i
nuu jin koo i ma, tna'a nuu iyo
ja jin kenda koo o ma, te ni ka
kukanu ini i ja jin ni'i i ma. Te ni
ka ndaka'an, ni ka ndakachi i ja
masu ñayii ñuu ñayivi a ka kuu i,
su'va nunuu-ni ni ka iyo i ya'a.
14 Te ñayii ka ka'an sa'a ma chi
ka kaxtnu'u i ja ka nduku i in
nuu ko kuu ñuu i ma.
15 Vaa nute jin ku'un ini i ja ñuu
nuu ni ka iyo i ma te ni ka ke
koo i kuan koo i ma, ja ñuu i ko
kuu chi kuiti jin ndakokuiñi i ma.
16 Kovaa ka ñu'u ini i in ñuu
va'a-ka, te ñuu ya'a chi onde
andivi ma kúu. Te chukan kúu ja
Su'si ma, masu nde kukan-nuu ya
ja kúu ya Su'si iya ka kukanu
ini i ma, vaa jâ ni satu'va ya in
ñuu nuu kuu jin koo i ma.
17 Vaa ja ni kukanu ini
Abraham ma Su'si ma kúu ja ni
sa'a de sukan kúni ya ma. Vaa
nuu ni jitotnuni ña'a Su'si ma,
nuu ni jiña'a ya ja na ndakua'a de
sa'ya de ma nuu maa ya ma, te
sa'a de i sukan ka sa'a de kiti
ka ndakua'a de nuu ya ma. Te
ûni iyo de ja ndakua'a de i ma
nkuu, visi maa in maa tnu'u-ni i
kúu sa'ya de ma. Te vitna ja
jâ ni skuiso Su'si ma ja sa'a ya
ji'in i ma.

18 Vaa sa'a ni jiña'a ya: “Ja maa
Isaac ma, te koo kua'a sa'ya tata
ni.”
19 Chukan kúu ja Abraham ma chi
ni ndakunitnuni de ja Su'si ma
kúu iya iyo tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ja kuu ndaxteku ya ñayii
ni ji'i ma. Te kuenda tnu'u ja
ni ndaxteku ya Isaac ma kúu,
vaa nuu sani te kûu i ma, te ni
ndakua'a ya i nuu Abraham ma.
20 Te ja kukanu ini Isaac ma
Su'si ma kúu ja ni ka'an de ja va'a
ja jin kuta'vi sa'ya de Jacob ma
ji'in Esaú ma nani jin koo i ñuu
ñayivi a.
21 Vaa ja kúkanu ini Jacob ma
Su'si ma kúu ja nuu sani te
kûu de ma, te ni ka'an de ja va'a
ja jin kuta'vi nduu sa'ya José ma,
te yituu de karroti de ma, te ni
ndachiñu'u de Su'si ma.
22 Te ja kúkanu ini José ma
Su'si ma kúu ja nuu sani te
kûu de ma, te ni ka'an de nuu
tna'a de ma ja kivi jin nde koo de
ñuu Egipto ma, te jín ndake'en de
yiki José ma, te jín nu koo ji'in de
onde ñuu de ma.
23 Te ja ni ka kukanu ini yuva
Moisés ma Su'si ma kúu ja nuu
ni kâku Moisés ma te vivii kaa de
nuu lulu kúu de ma, te uni yoo ni
ka chu'u de lulu ma ve'e de ma,
sukan-va'a ñatuu na in kuni i ma.
Vaa masu ni ka yu'u de ja ni
tatnuni rey ma ja na jin kûu
ndaka lulu suchi yii ma.
24 Te ja ni kukanu ini Moisés ma
Su'si ma kúu ja nuu ni kuu
java'a de ma, te ñatuu ni
kuni de ja ko kuu de sa'ya sasi'i
Faraón ma.
25 Vaa visi na ndo'o neni de ma,
ja ni ndi ini-ka de kúu ja koo de
ji'in ñayii kúu ñuu Su'si ma, sana
ja koo sii ini de jaku-ni kivi te
kuiso kuechi de ma.
26 Vaa ja ni jani ini de kúu ja
ja va'a-ka kúu visi na jin ka'an
ndeva'a ñayii ma nuu de sukan
ni ka sa'a i Cristo ma, sana ndaka
ja va'a iyo ñuu Egipto ma. Vaa ja
nde'ya nde'ya de kúu ja ni'i de ja
skuta'vi ña'a Su'si ma.
27 Ja ni kukanu ini Moisés ma
Su'si ma kúu ja ni kee de ñuu
Egipto ma, te kua'an de, te
masu nde ni yu'u de ja ndákiti
ini rey ma. Te ni yo nukuiñi
vava'a de nuu Su'si ma, kuenda
tnu'u ja nde'ya de Su'si ma,
iya ñatuu jin kuni-ka o naxe
kaa ya ma.
28 Te ja ni kukanu ini de Su'si ma
kúu ja ni sa'a de Viko Pascua ma,
te ni ka chi'i de niñi kiti ma
yutnu tníi ye'e ma, sukan-va'a
nuna ya'a ángel ma ja ka'ni i
ndaka sayii ñayii ñuu Egipto ma
suchi xinañu'u ma, te masu nawa
sa'a i suchi ka iyo ve'e nuu ka
iyo ñayii ñuu Israel ma.
29 Te ja ni ka kukanu ini ñayii
ñuu israelita ma Su'si ma kúu ja
ni ndakune ya Mar Rojo ma, te
ûni ñu'ú yichi kuiti kúu ichi ka
jika i kuan koo i ma, te ni ka
kuni tna tee ñuu Egipto ma ja jin
ya'a de sukan, kovaa ni ndandesi
ndute ma, te ni ka kandee de, te
ni ka ji'i de.

30 Ja ni ka kukanu ini ñayii ma
Su'si ma, te ni ka ndakonduu i
uja kivi yika ve'e ndesi ni-ka'nu
ñuu Jericó ma, te ni kotuu yika
ve'e ma.
31 Onde ña'a ni yo kuneé ni yo
ku-uun ma, ña'a nani Rahab ma,
ja ni kukanu ini ña Su'si ma kúu
ja ni jan-ta'vi ña tee kuan koo
kuan koto yu'u naxe iyo ñuu
Jericó ma, te ñatuu ni ndakiti ini
ña nuu de. Te chukan kúu ja ni
kaku ña, te ñatuu ni ji'i ña kivi
nuu ni ka ji'i ndaka ñayii ñuu
ña ma ja ñatuu ni ka kandija i
Su'si ma.
32 Te iyo kua'a-ka ja ka'an sa,
kovaa ni masu kanda tiempu ya,
vaa iyo ja ndaka'an sa sukan ni
ka yo kuu Gedeón ma, Barac ma,
Sansón ma, Jefté ma, David ma,
Samuel ma, ji'in tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma.
33 Vaa ja ni ka yo kukanu ini de
Su'si ma kúu ja jaku de ma, ni ka
kundee de ni ka ndani'i de ñuu
iyo ja jin ko kuu ta'vi de ma, te
jaku-ka de ma, ni ka yo ja'nde
ndaa de tniñu ñayii ma, te
jaku-ka de ma, ni ka kundee de
ni ka ni'i de ja ni skuiso Su'si ma,
te jaku-ka de ma, ni ka kaku de ja
ñatuu ni ka jaa ña'a ndika'a ma.
34 Te jaku de, ni ka kundee de ni
ka nda'va de ñu'u i'ni xeen ma,
te jaku de, ni ka kaku de ja
jin ka'ni ña'a i ji'in yuchi kúu
espada ma, te jaku-ka de ma,
visi jâ ni ka kuita de ma nkuu,
kovaa ni ka ndatnii de tnu'u ndee
tnu'u ndatnu, te ni ka kundee de
nuu ñayii ma, sani te ni ka
ndani'i-ka de tnu'u ndee tnu'u
ndatnu, te ni ka taji de ñayii ka
kuni ja jin kanaa i ji'in de ma.
35 Te jaku-ka ña'a ma chi ja ni ka
kukanu ini ña Su'si ma kúu ja ni
ndaxteku ya tna'a ña ñayii ni ka
ji'i ma, te ni ka iyo-ka ña ji'in i.
Te jaku-ka ñayii ka ndikin
Su'si ma chi ni ka ja'ni ña'a
ñayii ma ja ni ka xndo'o, ni ka
xneni ña'a i ma, kuechi ja ñatuu
ka kuni i ja jin xndoo i ichi Su'si
o a, vaa ka kukanu ini i ya ja kivi
jin ndateku i ma chi va'a-ka jin
koo i nuu ya ma.
36 Te jaku-ka i ma chi ni ka ka'an
ndeva'a ñayii ma nuu i, te onde
ni ka wa'a ña'a i. Te jaku-ka i ma
chi ni ka ju'ni ña'a ñayii ma ji'in
yo'o kaa, te ni ka chinee ña'a i
vekaa ma.
37 Te jaku-ka i ma, ni ka wa'a yuu
ña'a ñayii ma, te jaku-ka i ma,
ni ka ja'nde ña'a ñayii ma ji'in
sierra, te jaku-ka i ma, ni ka
jitotnuni ña'a ñayii ma ndende
inundija i ja ka ka'an i ma. Te
jaku-ka i ma chi ni ka ja'ni ña'a
ñayii ma ji'in yuchi kúu espada,
te jaku-ka i ma, ñií kiti ma ni ka
yo kuu sa'ma i, te kuan koo ve
koo i, ni ka yo kuu i, vaa ni ka yo
kendoo nda'vi, ni ka yo kendoo
kee i ja ni ka sa'a ndeva'a ña'a
ñayii ma.
38 Masu kaa masu iyo ñuu ñayivi
ya'a ja jin koo ñayii ka kandija
Su'si ma, vaa sa'a ni ka yo
ndo'o i ma, ja ichi nuu ñatuu

kuiti nawa iyo ma ji'in ichi
yuku ma kuan koo ve koo i ni ka
yo kuu i, te saa yavi ka iyo chii
ñu'u ma ni ka yo kuu ve'e i ma.
39 Kovaa ni-in ñayii ya'a, ñatuu
jin ni'i-ka i ja ni skuiso Su'si ma,
visi vivii ni ka yo sa'a, ni ka yo
kuu i ma, te vivii ni ka yo kukanu
ini i Su'si ma.
40 Kovaa sa'a ni sa'a Su'si ma,
sukan-va'a onde jin ndatna'a o
ji'in i ma, te ndaka o jin ni'i nuu
vivii ni satu'va ya ja taa ya ja jin
koo ndaka o ma.

Jín ndasa'a o kuenda sukan ni ndo'o ni neni Jesús ma te ni kanda ya ma, te sukan jín kanda tna o

12 Te chukan kúu ja yo'o
chi ni ka ndakonduu ña'a
kua'a xeen ñayii ni ka kukanu
ini i Su'si ma, te ka nde'ya ña'a i
nawa ka sa'a ka kuu o. Chukan
kúu ja jín xndoo o ndaka ja ka
ja'nu ndee i ja jin kondikin o
Su'si ma. Suni jín xtandiyo o
ndaka ja u'vi sakue'e ña'a ma. Te
máko jin kuita o ja jin ko sa'a o
sukan kúni Su'si o a ndaka kivi
ki'in o a.
2 Jín konde'ya o maa Jesús ma,
vaa maa ya kúu iya sa'a ja
kuu jin kukanu ini vava'a o
Su'si ma, vaa maa ya chi nuu ni
ndo'o ni neni ya ma chi masu
nde ni ndi ini ya ja tna'a ya ja
kan-nuu ma chi ja nde'ya ya kúu
ja vii ja va'a ni'i ya ma. Te nuu
ni kundee ya ma, te ni nukoo ya
xiñi kua'a nuu núkoo Su'si ma ja
tátnuni ya ma.
3 Te chukan kúu ja jin ndasa'a
ni kuenda sukan ni ndo'o ni neni
Jesús ma, ja ni ka sa'a, ni ka kuu
ña'a ñayii ka ndiso kuechi ma. Te
nú nawa ka ndo'o ka neni ni ma,
te másu ko jin ndakani ini ni te
jin ko xtaya ni.
4 Vaa ndijin chi ndaka ja u'vi ka
sa'a ka kuu ña'a i ma, kuechi ja
ñatuu ka sa'a-ka ni ja u'vi ma,
kovaa ñatuu jin ka'ni-ka ña'a i
sukan ni ka sa'a i ya ma.
5 ¿Te xi jâ ni ka ndunaa ni ndaka
ja ndaka'an-so'o tnu'u Su'si ma
nuu o ja ka kuu o sa'ya ya ma?
Vaa sa'a ká'an tnu'u maa ya ma:
Sa'ya maa sa, máko saxiko
ni ja ndáka'an-so'o
Iya Tátnuni ma nuu
ni, nú xndo'o xneni
ña'a ya ma,
te máko xtaya ni ora
ndáka'an ya na
kuechi ni ma.
6 Vaa Iya Tátnuni ma chi ñayii
kútoo ya ma te jâ ni
nduu i sa'ya ya ma chi
ndaka'an ndakachi ya
nuu i,
te kua'a ya tnu'u ja ndo'o
neni i vala ma,
sukan-va'a ndakani ndaka'vi
ini i naxe ko kuu i
nuu ya ma.
7 Jin kanda ni ja ndáka'an-so'o
Su'si ma nuu ni, vaa sukan
ndáka'an-so'o ya nuu ndaka
sa'ya ya ma. Vaa ka jini o ja sukan
kúu tee ma ji'in sa'ya de ma,

ja onde ndáka'an ndákachi de
nuu i, te visi na ndonda de nuu i,
kovaa sukan, te ko kuu i ñayii
va'a.
8 Vaa sukan sa'a tna Su'si ma ji'in
ndaka sa'ya ya ma. Te nú masu
sukan sa'a ya ji'in ni ma chi masu
sa'ya ya ka kuu ni, te ¿na in kúu
yuva ni ma?
9 Vaa suni yo'o tna, nuu lilikin-ka
o ma chi yuva o ma chi ni ka yo
ndaka'an-so'o de nuu o ma, te
ni ka yo kani ña'a de, nú masu
va'a-ni ni ka yo sa'a o ma. Kovaa
ka ndaa respetu o nuu de. Te nú
sukan ni ka yo sa'a o ji'in yuva
o tee ka iyo ji'in o ñuu ñayivi a,
te kuiti va'a-ka ja jin kandija o ja
ká'an Yuva o iya ni sa'a ini anua
o a, sukan-va'a jin koteku o.
10 Vaa yuva o ma chi jaku-ni kivi
ni ka yo ka'an, ni ka yo kachi de
nuu o, sukan ni ka yo jani ini de
ja jin koo va'a o ma. Kovaa ja
sukan sa'a Su'si o a chi ja va'a-ka
maa o kúu, sukan-va'a ñatuu-ka
na ja u'vi jin ko sa'a o, te jin ko
kuu o sukan iyo maa ya ma.
11 Ja ndaa kúu ja ora
ndáka'an-so'o nuu tna'a
ñayii ma, xi ora ndáka'an-so'o
Su'si ma nuu o ma, te masu
jan-ta'vi sii ini o, su'va kúxii ini
o ja sukan ndáka'an-so'o ya nuu
o ma, ji'in sukan ka ndaka'an-so'o
tna'a o ma nuu o ma. Kovaa
nuna ndasa'a o kuenda chi sani
te ndása'a o ja va'a ja ndaa ma,
sukan kúni ya ma, te ndúu o
ñayii kaa kuee ini.

Jín ko ndi ini o nasa nde o masu ni'i ja vii ja va'a ja ni skuta'vi ña'a Su'si ma

12 Chukan kúu ja nde o ni ka
kuita nda'a, ni ka kuita ja'a nuu
Su'si o a, te ñatuu ka kundee-ka
o ja jin kondikin o ya a, te na jin
ndachu'un ini o, te na jin ndatnii
o tnu'u ndee tnu'u ndatnu.
13 Te jín ndanduku o ichi
ndaa ma, sukan-va'a nde o
jika yakua jika yo'o ma, te na
nukun-nee o ini ichi va'a ma.
14 Jín ko ndi ini o ja jin koo mani
ndaka o, te jín ku'un ini o ja
ñatuu-ka na ja u'vi jin ko sa'a o,
vaa nú ma jin xndoo o ndaka ja
u'vi ma, te masu jin kuni o Iya
Tátnuni ma.
15 Jín ko ndi ini o nasa yukan, te
nde o masu ni'i ja vii ja va'a ja
ni skuta'vi ña'a Su'si ma, nasa
yukan, te nde o yikuu sa'a ja
u'vi ja ñatuu kandija o ja ká'an
Su'si ma, te ja'nu ndee o ja
jin kua'nu-ka tna'a o ma nuu
Su'si ma, te nasa yukan, te jin
kuikin tna i xiko nde o ka sa'a ja
u'vi ma, te sukan jin ko sa'a tna i.
16 Nasa yukan, te ne'un o a iyo in
ñayii ja kívi nduu i ji'in ndi-in
ndi-in ñayii masu ni tnanda'a
ji'in i ma, xi in ñayii ñatuu ndí
ini ja ni'i i ja ni skuiso Su'si ma,
sukan ni sa'a Esaú ma, ja ni
ndaxiko i ja iyo ja ni'i i ma,
kuechi ja ni ndiyo ini i vala-ni
ndeyu ma.
17 Vaa ka jini ni ja ni ya'a
xeen ma, te sana ni ndasa'a i

kuenda, te ni kuni i ja ndani'i i ja
vii ja va'a kuta'vi i nuu yuva i ma.
Te visi ni ndakani ini i ma te ni
ndanda'yu i ma, kovaa masu nde
ni ndani'i-ka i ta'vi i ma.
18 Kovaa yo'o, masu nde ni ka
jan tu'va o in yuku nuu kuu
ke'e kaan o ma, sukan ni ka
sa'a maa ñayii ñuu Israel ma. Te
yuku yukan kúu nuu ndú'va ñu'u
maa ya ma, visi nee xen-xeen ma,
te yi'i xen-xeen kajin ma.
19 Nuu ni ka jiniso'o ñayii ma
sukan kúu yu'u trompeta ma
ora nuu ni ka'an Su'si ma, te ni
ka jikan-ta'vi i nuu ya ja máko
ka'an-ka ya ma.
20 Vaa masu nde ni ka kundee
ini i ja jin koniniso'o i sukan ni
tatnuni ya ma, vaa ni tatnuni ya
ja nú nde-in ñayii ma xi in kiti ma
kaki'i yuku yukan ma chi jin
kua'a yuu i ñayii ma xi ji'in lanza
jin ka'ni i ñayii ma, te sukan tna
jin sa'a i ji'in kiti ma.
21 Ûni îyo xen-xeen ni kuu ma,
vaa onde maa Moisés ma ni jiña'a
nuu Su'si ma: “Yu'u xen-xeen
sa, te ni'i ni'i-nka sa”, kúu de
jiña'a de ya.
22 Kovaa yo'o chi ni ka jan
tu'va o yuku nani Sion ma, ñuu
maa Su'si iya téku ma, ñuu
kúu Jerusalén ma ja iyo onde
andivi ma, nuu ka iyo kua'a
xen-xeen ángel ma.
23 Te suni jâ ni ka jan tu'va tna o
nuu ni ka ndatna'a ñayii xinañu'u
ni ka jakoxtnee ja ka nani i ma
onde andivi ma. Te jâ ni ka jan
tu'va o Su'si ma, iya ndakan
kuenda nuu ndaka o ma. Te jâ
ni ka jan tu'va tna o ñayii ni ka
ji'i ma, ja ni ka yo sa'a i ja va'a
ja ndaa ma, te ni ka nduvii, ni ka
ndundoo kuiti i nuu Su'si ma.
24 Te suni jâ ni ka jan tu'va o
Jesucristo iya ni sunkani tnu'u
jaa ja sa'a ja jin koo va'a o nuu
Su'si o a. Te ja niñi ya ni jati ma,
te ni ka nduvii o a, te cha'a chi
iyo in tnu'u kanu ini sana niñi
Abel ma, ja ni jati nuu ni ji'i i ma.
25 Jín ko koto va'a o maa o,
nasa jin saxiko o iya ká'an nuu
o a. Vaa ñayii ni ka saxiko ja
ni ndaka'an-so'o Su'si ma nuu i
ñuu ñayivi a chi ñatuu ni ka
kaku i. Te yo'o tna, nuna jin
saxiko o iya iyo onde andivi ma,
ja ndáka'an-so'o ya nuu o a, chi
kuiti masu jin kaku o.
26 Vaa kivi yukan, ja ni
ka'an ya ma, te ni tnaa ñuu
ñayivi a. Kovaa vitna, ja ni
skuiso ya ma sa'a ká'an: “In
jichi-ka, te sa'a sa ja tnaa ñuu
ñayivi a, te masu maa in-ni i
chi onde andivi ma”, kúu ya
ká'an ya.
27 Ja ni ka'an ya ma, sa'a kúni
ka'an: Ja skanda ya ndaka tu'u
ja ni sa'a ya ma, te xtandiyo ya
ndaka, sukan-va'a kendoo
maa in-ni-nka ndaka ja masu
skanda-ka ya ma.
28 Te chukan kúu ja yo'o
jin ndani'i in ñuu ja masu
xtandiyo-ka ya ma. Te chukan
kúu ja jín ndakuan-ta'vi o nuu ya,
te jín ndachiñu'u o ya ni-yu'u
ni-ini o, sukan játna ini ya ma, te

jín kava respetu o nuu ya, te jín
koyu'u o ya nú ma jin kandija o
ja ká'an ya ma.
29 Vaa Su'si o a chi kuenda kúu
ñu'u káyu kóko ma te xnaa i
ndaka ma, sukan kúu tna ya.

Sukan jin ko sa'a jin ko kuu o ja ka kuu o ñayii ka kandija Su'si ma

13 Másu ko jin ndunaa ni
ja jin kutoo tna'a ndi-in
ndi-in ni.
2 Jin kona'a ni ja jin kuanuu ni
ve'e ni ma, ja jin ndoo ñayii ka
jiniñu'u ja jin ndoo i ma. Vaa
ka iyo jaku ñayii ja sukan ni ka
sa'a i ma, te masu ka jini i, te
ñayii ni ka wanuu i ve'e i ma ja
jin ndoo i ma chi ángel ka kuu i.
3 Jin ku'un ini ni ja jin chindee
ni ñayii ka yinee vekaa ma, te jin
kani ini ni ja kuenda tnu'u ja maa
tna ni ka yinee vekaa ma, te suni
jin kona'a tna ni ja jin chindee
ni ñayii ka ndo'o ka neni ja ka
sa'a ndeva'a ña'a in-ka ñayii ma.
Jin kani ini ni ja kuenda tnu'u ja
maa ni ka ndo'o ka neni ma.
4 Jín kona'a ndaka o ja vii ja
luu kúu ja ka tnanda'a ñayii ma,
kovaa máko jin kivi nduu jin kivi
ni'ni o ji'in ñayii ñatuu ni ka
tnanda'a ji'in o ma. Vaa ñayii ka
kivi nduu ka kivi ni'ni ji'in in-ka
ñayii ma chi ndakan Su'si ma
kuenda nuu i.
5 Máko jin ko ndiyo ini ni ja jin
koneva'a xeen ni xu'un ma, su'va
jin koo sii ini ni nawa ka neva'a
ni a-ni, vaa sa'a ká'an Su'si ma:
"Masu xndoo nda'vi ña'a sa, ni
masu ndunaa ña'a sa."
6 Te chukan kúu ja ka kusaa ini o
ja ka ka'an o sa'a:

Iya Tátnuni ma kúu iya
chíndee ña'a ma,
te masu koyu'u sa nawa
jin kuni ñayii ma ja
sa'a ña'a i ma.

7 Jin ndaka'án ni tee ni sunkani
ña'a Su'si ma, ja jin ko koto
ña'a de ma te jin kaxtnu'u de
tnu'u Su'si o a nuu ka ndatna'a
ni ma, te jin ndasa'a ni kuenda
naxe ni ka yo sa'a, ni ka yo
kuu de ma, naxe ni ka yo kukanu
ini de Su'si ma, te sukan jin ko
sa'a tna ni a.
8 Vaa suni maa Jesucristo ma kúu
iya ni ka yo kukanu ini de onde
xi'na-ka ma, te suni maa ya kúu
vitna, te suni maa ya ko kuu kivi
ki'in o ma.
9 Te chukan kúu ja másu ko jin
kua'a ni tnu'u, ja in-ka tnu'u jin
ko kaxtnu'u i nuu ni ma. Vaa ja
va'a-ka kuu ja jin koo va'a ini
anua o a nuu ja vii ja va'a skuta'vi
ña'a Su'si ma, te sana ja jin ko
ndi ini o nawa jin kaa jin ko'o
o ma. Vaa ñayii ka jatanuu ndaka
chukan chi masu nawa chíndee
ña'a i ja jin ndani'i ta'vi i ma.
10 Vaa yo'o chi ka neva'a o in
nuu altar nuu ka yoxtnee xtatila
ji'in ndute uva ja jin kaa jin
ko'o o ma, ja ka ndakune'e o
sukan ni ndo'o ni neni Jesús ma,
kovaa sutu ni ka yo jinukuechi
ini veñu'u jana'a ma sukan ni

tatnuni Moisés ma, masu kuu jin
kaa de ja ka yoxtnee nuu altar
o ma.
11 Vaa sutu tátnuni nuu sutu ma,
kívi de ini veñu'u ma ji'in niñi
kiti ni ka ja'ni de ja kuechi ja
u'vi ni ka sa'a ñayii ma. Kovaa
yikikuñu ti ma chi onde ye'e ke'e
ma-ni ka ja'mi i ma.
12 Te suni sukan tna ni kuu ji'in
Jesús ma, vaa onde yu'u ñuu ma
ni ka ja'ni i ya ma, te ni jati
niñi ya ma, sukan-va'a ndene'e ya
ñayii ñuu ya ma nuu ja u'vi ma.
13 Te chukan kúu ja jín ke koo o
yu'u ñuu ma nuu iyo ya ma, te
visi na jin ka'an ndeva'a ñayii ma
ja jin kuu o sukan ni ka yo ka'an
ndeva'a i ja kuu ya ma.
14 Vaa yo'o chi masu ñuu ñayivi
ya'a kúu ñuu jin koo o, chi su'va
ka ndanduku o in ñuu nuu kuu
jin koo o kivi ki'in o a.
15 Te ja jín ndakua'a yo'o nuu
Su'si ma kúu ja ndimaa jín kata
o yaa ja ka ka'an ndaka ja ni
sa'a Jesucristo ma ja jin kuu
o, te ndimaa jín ndachiñu'u o
Su'si ma, te jín ku'un ini o ja
ñayii ka ndaka'an ka ndakachi ja
ka ndikin i Su'si ma ka kuu o.
16 Te másu ko jin ndunaa ni ja
jin sa'a ni ja va'a ma, ji'in ja
jin chindee ni tna'a ni ma, vaa
sukan játna ini Su'si ma, vaa ja
va'a-ka kuu ja sa'a o sukan sana
ja ndakua'a ni in kiti nuu ya ma.
17 Jin kandija ni ja ka ka'an
tee ni ka kunda'a ña'a ja jin
kaxtnu'u de tnu'u Su'si o a
nuu ka ndatna'a ni ma. Vaa
suu de ka ndi ini ja jin kuu
ini anua ni a, vaa Su'si ma chi
ndakan ya kuenda nuu de ja ka
jito ña'a de a. Chukan kúu ja jin
sa'a ni ja va'a ja vii, sukan-va'a
jín koo sii ini de, nasa yukan, te
jin kuxii ini de te jin kuña'a de
nuu Su'si ma ja masu nde jiniñu'u
ja ka jito ña'a de ma. Vaa nuna
jin kuña'a de ya sukan, te masu
kuu jin koo va'a ni nuu Su'si ma.
18 Jin kakan-ta'vi ni ja jin kuu
sa, vaa ka kukanu ini sa ja ñatuu
na ja u'vi-ka ka sa'a sa nuu Su'si
o a, te ka ñu'u ini sa ja ndimaa
ja va'a jin ko sa'a jin ko kuu sa
nuu ya ma.
19 Ja jikan-ta'vi ñukuun sa kúu ja
jin kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma, ja
na chindee ña'a ya te na ndenda
yachi-ka sa nuu ka iyo ni a.

Ndákan-tnu'u ñaña'a de ñayii ma, te jikan-ta'vi de nuu Su'si ma ja na jin kuta'vi i ja vii ja va'a

20 Te maa Su'si ma kúu iya sa'a
ja jin koo mani o a, te suu ya
kúu iya ja ne'un ñayii ni ka
ji'i ma ni ndaxteku ya Jesucristo
iya tátnuni nuu o a. Te maa
Jesucristo ma kúu iya kúu sukan
kúu tee jito ndikachi de ma, te
ja maa niñi ya ja ni jati nuu
krusi ma, te ni jinkuiñi tnu'u jaa
sukan jin koo va'a o nuu Su'si ma
ni-kani ni-jika ma.
21 Te na sa'a Su'si ma ja jin ko sa'a
ni ndaka ja va'a ja vii, sukan kúni
maa ya ma. Te ja maa Jesucristo

te na sa'a Su'si ma ja jin ko kuu
ni sukan játna ini maa ya ma. Te
nuu maa Jesucristo ma na koo
jayiñu'u ma ni-kani ni-jika. Te
sukan kó kuu.
22 Jikan-ta'vi xen-xeen sa nuu ni
ja ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a ja
na jin kanda ni jin koniniso'o ni
tnu'u ya'a, sukan ndaka'an-so'o
sa nuu ni a, vaa masu kua'a
xeen-ni ni tee sa a.
23 Jin kona'a ni ja ñani o
Timoteo a chi jâ ni kee de
vekaa ma, te nuna kii de, te jaan
sa ji'in de nuu ka iyo ni a.
24 Jin ndakua'a ni nchuxi ndaka
tee ni ka kunda'a ña'a ja jin
kaxtnu'u de tnu'u Su'si o a, ji'in
ndaka tna'a o ñayii jâ ni ka
xndoo i ndaka ja u'vi ma. Ndaka
tna'a o ka iyo ñuu Italia a, ka
ndakan-tnu'u ñaña'a ña i.
25 Te Su'si ma na skuta'vi ña'a ja
vii ja va'a ndaka ni. Te sukan kó
kuu.

Carta ni sa'a tee kúu Santiago ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Santiago ma ñayii ka kuu sa'ya Su'si ma

1 Saña kúu Santiago tee jinukuechi nuu Su'si o a ji'in nuu Jesucristo iya tátnuni nuu o a. Ndákan-tnu'u ñaña'a ña sa ndi-uxi uu jichi ni, ja ni ka jitenuu ni ka ya'a ka yukan ma.

Kákan ta'vi o nuu Su'si ma, te taa ya tnu'u ndichi ma

2 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a, jin koo sii ini xeen ni ndeva'a-ni naxe ka ndo'o ka neni ni.
3 Vaa ka jini ni ja nuna kundee o nuu tnundo'o tnuneni ka ya'a o ma chi sa'a i ja kava kuee-ka ini o, te sukan, te kunitnuni o nú kukanu ini-ka o Su'si ma.
4 Te nuna kava kuee ini o ma, te ni'i ndi'i ni'i tu'u o tnu'u ndee tnu'u ndatnu sukan ko kuu o nuu Su'si ma, te ñatuu nawa jakituu-ka o.
5 Nú nde o ja'ni ña'a i ja jakun-tnuni ini o tnu'u ndichi ma, te kákan-ta'vi o nuu Su'si ma, te taa ya. Vaa maa Su'si ma kúu iya taa ndaka ja jiniñu'u o ma, te masu ndákune'e ya naxe ni yo sa'a ni yo kuu o ma.
6 Kovaa kúkanu ini o Su'si ma ora kakan-ta'vi o nuu ya ma. Ñatuu ko kani uu ko kani uni ini o. Vaa ñayii ñatuu kúkanu ini ya ma chi sukan kúu nuu mar ma kúu i, ja ora yi'i tachi ma, te kua'an vee nuu ndute ma kúu.
7 Te nú sukan-ni kúu ni, másu ko kani ini ni ja ni'i ni ni-in ja taa Iya Tátnuni ma.
8 Ñayii jani uu jani uni ini i ma chi ni-in ja kúni i ja sa'a i ma, ma kuu sa'a i.
9 Nú ñayii kúnda'vi ma te ni nduu i sa'ya Su'si ma, kóo sii ini i, vaa jâ iyo jayiñu'u i nuu Su'si ma.
10 Kovaa nú na in kúxiku ma, te káni ini i ja masu xiku kúu i, su'va kóo sii ini i ja ni ndakunitnuni i ja masu in ñayii kanuu-ka kúu i, vaa sukan kúu ita yi'i ma-ni kúu i.
11 Vaa nuna kana kandii ma te ku-i'ni xeen ma, te yi'i ma chi yichi i, te ita i ma chi kun-kava, te naa ja vivii ni kaa i ma. Te suni sukan kúu tna xiku ma ji'in ndaka ja jaan i ma ji'in ja ndáxiko i ma.

Sukan jin kanda o nuu tnundo'o tnuneni kénda koo nuu o ma

12 Vava'a kúu ñayii kánda ora ska'an ña'a tachi ma ja sa'a i ja u'vi ma, vaa nuna kanda i ja masu sa'a i ja u'vi ma chi ni'i i in corona ja koteku i ni-kani ni-jika

ja ni skuiso Su'si ma ja taa ya
nuu yo'o ja ka kutoo o ya.
13 Vaa nú na in kúu ini ja sa'a i ja
u'vi ma, máko ka'án i ja Su'si ma
jitotnuni ña'a. Vaa Su'si ma,
masu na in kuu ska'an ya ja
sa'a ya ja u'vi ma, te ni maa ya,
masu ska'an ya ni-in ñayii ma ja
sa'a i ja u'vi ma.
14 Su'va ja u'vi ñu'u ini maa maa
o ja sa'a o ma, chukan kúu ja
kána ña'a i ja sa'a o, te játna ini
o, te jínu ini o, te sa'a o ma.
15 Sani te ja játna ini o ja sa'a
o ma ni kundee i ja ni jiso kuechi
o ma. Te nú ja ndiso kuechi o ma,
sani te kújika o nuu Su'si ma.
16 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o a, kútoo xeen ña'a sa, te
má jin xnda'vi ni maa ni:
17 Ndaka ja va'a ja ndaa ka
ndani'i o a chi onde sukun nuu
iyo Su'si ma vee, te Su'si ma
kúu iya ni sa'a ndaka ja ka
ndu'va ka iyo onde andivi ma. Te
maa ya chi masu ndaxsama ya ja
jani ini ya ma, sukan kúu kati
kuanda'vi ma.
18 Ja ni kuu ini maa ya ma
kúu ja ni sa'a ya ja ni ka
ndakâku jaa o nuu ya ma ja
maa tnu'u ndaa tnu'u kuiti ni
ka'an ya ma, sukan-va'a jin ko
kuu o xinañu'u-ka nuu ndaka ja
ni sa'a ya ma.

Ja kondikin ndija o Su'si ma kúu ja ûni ka'an o te sa'a o

19 Chukan kúu ja kútoo ña'a
maa sa, ndijin ja ni ka nduu o
sa'ya Su'si o a, te jin koo ñama
ni ja jin koniniso'o ni, te jin kava
kuee ini ni ora jin ka'an ni ma, te
má jin ndakiti yachi ini ni.
20 Vaa nú ka ndakiti ini o ma,
masu ka sa'a o ja kúni Su'si ma.
21 Chukan kúu ja jin xtandiyo ni
ndaka tu'u ja u'vi ja kini ka ñu'u
ini anua ni a, te jin kava kuee
ini ni, te jin kuan-ta'vi ni tnu'u
Su'si ma ja ni ka jakun-nee ini
anua ni a, vaa suu i sa'a ja kuu
jin kaku ni nuu ja u'vi ma.
22 Kovaa jin sa'a ni sukan ká'an
tnu'u Su'si a. Te masu yika-ni ja
jin koniniso'o ni, vaa nú ña'a te
ka xnda'vi ni maa ni.
23 Vaa nú nde in yika-ni ja
niniso'o i sukan ká'an tnu'u
Su'si o a te masu sa'a i sukan
ká'an tnu'u ya ma, ñayii ya'a
chi sukan-ni kúu in tee nde'ya
maa de nuu espeju ma sukan-ni
kúu i.
24 Vaa jini de sukan jito de ma.
Sani te kua'an de, te ndunaa de
naxe jito de ma.
25 Kovaa iyo ñayii ni-yu'u ni-ini i
nde'ya i tnu'u vava'a tátnuni
Su'si ma tnu'u sa'a ja ndayaa o
nuu ja u'vi ma, te masu ndúnaa i
ja ni jiniso'o i ma, nú masu ja ûni
sa'a i ndaka sukan ká'an ya ma.
Te ñayii ya'a, va'a xeen ko kuu i
ndaka nawa ñu'u ini i ja sa'a i ma.
26 Vaa nú na in jani ini ja in
ñayii ndikin xeen Su'si ma kúu i
ne'un ndaka o a, te chítna'nu i
yaa i ma ji'in ndaka tnu'u
ká'an i ma. Nú ña'a, te xnda'vi i
ini anua i ma, te visi ká'an i

ja ndikin i Su'si ma, kovaa ja
ká'an i ma masu kétna'a ji'in ja
sa'a i ma.
27 Ja ko kuu o ñayii ndikin ndaa
Su'si ma kúu ja chíndee o suchi
kuechi ni ka ji'i yuva i ma, ji'in
ña'a ni ka ji'i yii ña ma te ka
ndo'o ka neni ña ma, ji'in ja koto
va'a o maa o ja ma sa'a o ni-in
ja u'vi iyo ñuu ñayivi a. Cha'a
kúu ja kondikin ndija o maa in-ni
Su'si ma.

Inuu-ni jín kutoo o ndaka ñayii ma

2 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o a, ja ka kandija ni
Jesucristo Iya Tátnuni iya iyo
jayiñu'u ma, ja ká'an sa kúu
ja másu ko jin saxiko ni ni-in
ñayii ma.
2 Te nuu ka ndatna'a ni ma, te nú
ni kivi in tee ñu'u nda'a de in
xe'e oro ndee ya'vi xen-xeen te
ne'nu de sa'ma va'a xen-xeen, te
suni kivi tna in ñayii nda'vi xeen
te ne'nu i sa'ma nda'vi sa'ma kee,
3 te nuna jin kuaan mani ni ñayii
ne'nu sa'ma va'a xeen ma, te
jin kuña'a ni i: “Kunukoo ni nuu
va'a-ka ya”, te jin kuña'a ni ñayii
nda'vi ma: “Konukuiñi ndijin jiña,
xi kunukoo ni nuu ja'a sa ya”,
4 te nú sukan ka sa'a ni chi ka
saxiko tna'a ni, te ka kuu ni
sukan ka kuu tee ka ja'nde tniñu
ñayii ma ja ka xnda'vi de i ma.
5 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o a ja ka kutoo tna'a o a,
jin koniniso'o ni: Su'si ma, ni
ndakaji ya ñayii nda'vi sukan
ka jani ini ñayii ñuu ñayivi a,
sukan-va'a jin ko kuxiku i ja ka
kandija i ya ma, te jin ndani'i
ta'vi i nuu tátnuni Su'si ma,
sukan ni skuiso ya ja sa'a ya ji'in
ñayii ka kutoo Su'si ma.
6 Kovaa ndijin chi ni masu ni ka
sa'a inuu ni ji'in ñayii nda'vi ma
ji'in ñayii xiku ma, te vitna ja
ñayii xiku ma, ka sa'a ndeva'a
ña'a i maa ni, vaa ka ñu'u ndeva'a
ña'a i, te kuan koo i kuan xsia'a
ña'a i nuu tee ka netniñu ma.
7 Vaa maa i chi ka ka'an ndeva'a i
ja kuu Su'si iya ka ndakune'e
ni ma, te chukan kúu ja ka sa'a
ña'a i sukan.
8 Ka jini ni ja sukan ká'an tutu
ndee tnu'u Iya Tátnuni ma: “Jín
kutoo o tna'a o ma sukan ka
kutoo o maa o ma.” Te nú sukan
ka sa'a ni, va'a-ni ka sa'a ni.
9 Kovaa nú ka saxiko ni in
ñayii ma, su'va ka jiso kuechi ni,
vaa ja u'vi kúu, te ñatuu ka sa'a
ni sukan ni tatnuni Su'si o ma.
10 Visi na sa'a o ndaka-ka ja ni
tatnuni Su'si ma, te ma sa'a o in
sukan ni tatnuni ya ma, jâ ni jiso
kuechi o nuu ndaka-ka ma.
11 Vaa maa Su'si ma ni tatnuni ja
ñayii ni ka tnanda'a ma, másu ko
jin kivi nduu i ji'in in-ka ñayii
ja jin kuiso kuechi i, te suni
maa ya ni ka'an ja másu ko jin
ka'ni tna'a o. Kovaa visi ñatuu ka
kivi nduu o ji'in in-ka ñayii ma,
kovaa nuna ka'ni o in ñayii ma,
jâ ni kuu o in ñayii ñatuu sa'a
sukan ni tatnuni Su'si ma.

12 Jâ ka jini o sukan ndakan
Su'si ma kuenda nuu ndaka o, nú
ni ka sa'a o ndaka sukan ká'an
tnu'u vava'a ni tatnuni ya ma,
tnu'u sa'a ja jin nde koo o nuu
ja u'vi ma. Te chukan kúu ja jín
konee o cuidado, te jín ka'an o
te jín sa'a o sukan ká'an tnu'u
maa ya ma.
13 Nú na in ñatuu kúnda'vi ini i
tna'a i ma, te suni ma kunda'vi ini
tna ña'a Su'si ma kivi ndakan ya
kuenda ma, kovaa ñayii kúnda'vi
ini i tna'a i ma chi sii ini-ni koo i
kivi ndakan ya kuenda ma.

In ja va'a jani ini o ma, ûni ká'an o te sa'a o

14 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o a, ¿na nde jiniñu'u ja
ká'an o ja ni kandija o Su'si ma, te
ñatuu sa'a o ja va'a ka sa'a ñayii
ka kandija Su'si ma? ¿Ka jani ini
ni ja jin ndani'i-ta'vi o ja yika-ni
ja ká'an o ja kándija o ma te
masu sa'a o sukan ká'an ya ma?
15 Te nú in tna'a o ma, ñatuu na
sa'ma neva'a i ja kone'nu i ma te
ñatuu nawa iyo ja kaa i in-kivi
in-kivi ma,
16 te nuna kuña'a o i: “Koo sii ini
ni, te kone'nu va'a ni, te kaa ni
ndaka ja kúni ni ma”, kovaa masu
kua'a o nawa jiniñu'u i ma, ¿na
nde jiniñu'u ndaka ja kuña'a o ma?
17 Suni sukan kúu tna ja nuna
ka'an o ja kándija o Su'si ma
te ñatuu sa'a o sukan játna
ini ya ma, masu nde jiniñu'u ja
sukan sa'a o ma.
18 Kovaa nú na in na ká'an ja
ndijin chi in ñayii kándija Su'si ma
kúu ni, kovaa nú ñatuu sa'a ni
sukan játna ini Su'si ma, masu
kuu ka'an ni ja in ñayii kándija
Su'si ma kúu ni. Kovaa nú na in na
ka'an ja saña chi sa'a sa ja játna
ini Su'si ma, te sukan káxtnu'u sa
ja in ñayii kándija Su'si ma kúu sa.
19 Ndijin, ja ká'an ni ja kándija ni
ja in-ni Su'si kúu, te ¿jani ini ni ja
sukan ma te vava'a-ni iyo ni nuu
Su'si ma? Ña'a. Suni tachi ma chi
ka kandija i ja in-ni Su'si kúu,
kovaa ka ni'i ka ndeyu i ja ka
yu'u i ya.
20 Ndijin, masu nde jiniñu'u ja
jani ini ni a. Koniniso'o ni ja
káxtnu'u sa nuu ni a, ja nú yika-ni
ja kándija o Su'si ma te ñatuu
sa'a o sukan játna ini ya ma,
masu nawa kúu o nuu ya.
21 Jini ni ja yuva o Abraham ma
chi nuu ni ndakua'a de sa'ya de
Isaac ma sukan ni jikan maa Su'si
o ma, ja ni sa'a de sukan ma, te
ni ka'an ya ja in tee sa'a ja ndaa
kuiti kúu de.
22 Ka jini o ja masu yika-ni ja
ni kandija de Su'si ma kúu, nú
masu ja ûni ni sa'a de sukan
játna ini ya ma. Ja ni kandija de
Su'si ma, te chukan kúu ja ni
sa'a de sukan kúni ya ma.
23 Te ni kuu sukan ká'an tutu
ndee tnu'u ya ma: “Abraham ma
chi ni kandija de Su'si ma, te
ni ka'an Su'si ma ja in tee sa'a
ja va'a ja ndaa kúu de”, te ni
ka'an ya ja in tee kétna'a ini
ji'in ya kúu de.

24 Ka jini ni ja ñayii ma chi
masu kuu ka'an Su'si ma ja
ñayii va'a kúu i, nú yika-ni ja
kándija i ya ma te ñatuu sa'a i
sukan játna ini ya ma.
25 Vaa suni sukan tna ni kuu ji'in
ña'a nani Rahab ma. Visi ña'a ni
yo kivi nduu ji'in ndi-in ndi-in tee
kúu ña ma, kovaa nuu ni chindee
ña tee ni tetniñu Moisés ma te
ni ndatetniñu ña de in-ka ichi
kuan nu koo de ma sukan-va'a
jin kaku de ma, te ja sukan ni
sa'a ña ma, ni ka'an Su'si ma ja
in ña'a sa'a ja va'a kúu ña.
26 Vaa suni sukan kúu in ñayii
nuna kana anua i ma, te in ñayii
ni ji'i kúu i, te suni sukan kúu
tna o nuna ka'an o ja kándija o
Su'si ma te ñatuu sa'a o sukan
játna ini ya ma, te sukan kúu in
ñayii ni ji'i kúu o nuu ya ma.

Kónee o cuidado tnu'u ka'an o ma

3 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o a, má jin kuu ini xeen
ni ja jin ko kuu ni teskua'a ne'un
ndaka ni a, vaa ka jini ni ja
ndakan-ka Su'si ma kuenda nuu
o ja ka kuu o teskua'a a.
2 Vaa ndaka o chi kua'a xeen jichi
ka sa'a o ja masu játna ini Su'si ma.
Nú na in ñatuu ká'an ni-in tnu'u
ndeva'a ja masu játna ini Su'si ma,
te ñayii ya'a chi in ñayii sa'a ja va'a
ja ndaa kúu i, te iyo i ja kundee i
chitna'nu i ni-ka'nu yikikuñu i ma.
3 Vaa yo'o chi ka ju'ni o yu'u
caballu ma, sukan-va'a kandija
ti, te kuu skaka o ti ichi kúni
o ma xi kuu sunkani o ti ma.
4 Jin kani ini tna ni ja barcu ma,
visi inuna'nu xeen tnu, te kajin
yi'i nini'i ma sa'a ja jika tnu.
Kovaa in ja luluu nani timón kúu
ja skuiko ña'a nde ichi kúni tee
skaka tnu ma ja ki'in tnu.
5 Suni sukan tna kúu yaa
ñayii ma. In ja luluu-ni kúu i,
kovaa sa'a i kua'a ja na'nu xeen.
¡Ka jini ni ja in ñu'u ndú'va luluu
ti'i-ni ma chi kundee i ka'mi i in
yuku ka'nu xeen!
6 Yaa ñayii ma kúu sukan kúu in
ñu'u luluu ndú'va ma. Te kúu i
sukan kúu in ñuu ñayivi ja ñu'u
chitu ja u'vi ma. Te iyo i ne'un
yikikuñu o a, te sa'a i ja kútne'e
ni-ka'nu yikikuñu o a. Te yaa
o ya, kúu i sukan kúu ñu'u ndú'va
andeya ma ja xndo'o xneni ña'a i
ni-kani ni-jika. Te chukan kúu ja
na jin ko koto va'a o yaa o ya
nawa ká'an i.
7 Vaa ndaka kiti ka iyo ñuu
ñayivi a, ja ka kuu ti kiti na'nu
ka iyo yuku ma, ji'in lasaa ma,
ji'in koo ma, ji'in kiti ka ñu'u
nuu mar ma, kundee o nuu ti.
8 Kovaa ni-in ñayii masu kundee i
tatnuni i nuu yaa i ma. Vaa in ja
u'vi kúu yaa i ma, te ñu'u chitu
venenu ja ka'ni ña'a i.
9 Ji'in yaa o a kuu ndachiñu'u o
Yuva o Iya Tátnuni ma, te suni
maa yaa o a kuu ka'an u'vi o nuu
ñayii kaa sukan kaa Su'si ma.
10 Vaa maa yu'u ñayii ma ka ke
koo ja va'a ma ji'in ja u'vi ma.
Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya Su'si

o a, jin ndasa'a ni kuenda ja
masu kuu jin ko sa'a o sukan.
11 Vaa in nuu tóo ndute ma masu
kuu kana ndute va'a ji'in ndute
uwa.
12 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o a, jin ndasa'a ni kuenda,
vaa ni a tnu higo ma masu kuu
kuun in-ka nde'ya, ni a tnu
uva ma masu kuu kuun higo. Te
suni sukan kúu ja ni-in nuu tóo
ndute ma masu kuu kana ndute
u'wa te kana ndute va'a.

Ñayii neva'a tnu'u ndichi Su'si ma chi sa'a i sukan játna ini ya ma

13 Nú iyo in ñayii ndichi te
jáku'ni ini i ne'un ndaka o a, te
káxtnu'u i sukan kúu i ma, nú
sa'a i sukan játna ini Su'si ma.
Jini i naxe kava kuee ini i, vaa in
ñayii ndichi kúu i.
14 Kovaa nú ka kukueñu ini ni te
ka jani ini ni ja maa ni jin ko kuu
ñayii ka ndanuu-ka, te máko jin ko
kuvixi ni ja ñayii ka kuu-ka ka kuu
ni chi yika-ni ja ka xnda'vi ni maa
ni, te masu ka sa'a ni ja ndaa ma.
15 Vaa ja ka jani ini ni ma chi masu
onde sukun ma vee chi ja iyo nuu
ñu'ú ya kúu, te nanimaa ja jani ini
ñayii ma kúu, te tna'a ja chúnee
tachi ma ini anua ñayii ma kúu.
16 Te chukan kúu ja nú ka
kukueñu ini o ma te ka kanaa
o ma te ka sakanuu ka sakani'ni
o ma, chi masu ja va'a kúu, su'va
nanimaa ja u'vi ma kúu ja ka sa'a
o ma.
17 Kovaa tnu'u ndichi ja vee onde
sukun ma kúu tnu'u nanimaa
Su'si ma, te sa'a i ja kava kuee
ini ñayii ma, te sa'a i ja ka'an
mani tna'a ñayii ma, te kava va'a
ini i, te kunda'vi ini i tna'a i ma,
te masu sa'a siin i tna'a i ma, ni a
masu xnda'vi i tna'a i ma, su'va
sa'a i ja va'a ma. Te nú sa'a i
sukan, te in ñayii ndichi kúu i.
18 Ñayii ka iyo mani i ji'in
ndaka-ka ñayii ma chi ká'an
Su'si ma ja ñayii ka sa'a ja va'a
ka kuu i.

Jín xndoo o ja u'vi iyo ñuu ñayivi ya te jín koo o jín tu'va-ka o nuu Su'si ma

4 ¿Naxe ka jani ini ni? ¿Ndenu
kée ja ka ndakanaa o ji'in
tna'a o ma? ¿Masu ja u'vi ka
ñu'u ini anua o ma ka kuu ja ka
ndaskanaa ña'a i ma?
2 Ndijin chi ka ndiyo ini ni, te
ñatuu ka ni'i ni. Te ka ja'ni tna'a
ni, te ka jatu ini ni ja ka kukueñu
ini ni ja ñatuu ka ni'i ni ja ka
kuni ni ma. Te chukan kúu ja ka
kanaa ni. Kovaa ñatuu ka ni'i ni
ja ka kuni ni ma, vaa ñatuu ka
jikan ni nuu Su'si ma.
3 Te visi na jin kakan ni, kovaa ma
jin ni'i ni, vaa masu va'a-ni ka
jikan ni nuu Su'si ma, vaa ja ka
jikan ni ma, yika-ni ja ka kuni
ni ja jin kuatniñu sii ini ni ñuu
ñayivi a kúu.
4 Ndijin, masu in-ni ja ka jani ini
ni. ¿Ñatuu ka jini ni ja, nú ka kuni
o ja jin sa'a o sukan ka sa'a ñayii

ñuu ñayivi a chi masu ka ketna'a
ini o ji'in Su'si o a? Ndeva'a-ni
na in kúni ja sa'a i sukan ka sa'a
ñayii ñuu ñayivi a, in ñayii ñatuu
ketna'a ini ji'in Su'si ma kúu i.
5 Xi ka jani ini ni ja masu nde
jiniñu'u ja ká'an tutu ndee tnu'u
Su'si o a: "Vaa Su'si ma chi kútoo
ña'a ya, te kúkueñu ya ini anua
o a, vaa maa ya ni taa, te kuenda
maa ya ka kuu o."
6 Te chukan kúu ja Su'si ma,
chíndee xeen ña'a ya, vaa ká'an
tutu ndee tnu'u ya a: "Maa
Su'si ma, masu kua'a ya tnu'u
nawa jin sa'a ña'a ñayii ka jani
ini ja maa i ka kuu-ka ma. Kovaa
chíndee xeen-ka ya ñayii ka
ndakunitnuni i ja ja maa ya ma,
te ka iyo i ma."
7 Jín sa'a o sukan tátnuni
Su'si ma, te máko jin kandija
kuiti o ja ká'an tachi ma. Sani te
kunu maa i ki'in i.
8 Jín koo o jín tu'va-ka o Su'si ma,
te maa tna ya chi ki tu'va-ka
ña'a ya. Ndijin ja ka ndiso kuechi
ni ma, jin ndakani jin ndaka'vi
ini ni, te jin xndoo ni ja u'vi ka
sa'a ni ji'in nda'a ni ma. Te ndijin
ja ka jani uu ka jani uni ini ni ma,
jin ndasandoo ni ini anua ni a, te
jin kukanu ini ni Su'si ma.
9 Jin ndakani jin ndaka'vi ini
ni, te jin ndanda'yu ni. Te jin
xndoo ni ja ka kusii ka kusii ni a,
te ndaka sukan ni ka iyo sii ini
ni ma, na nduu i tnu'u xii ini.
10 Te jin ndakunitnuni ni nuu
Su'si ma ja masu in ja va'a ni
yo kuu ja ni ka yo sa'a, ni ka yo
kuu ni ma, te maa ya sa'a ja jin
konukuiñi va'a ni nuu ya, te jin
koo jayiñu'u ni.

Má ka'an o ja kuu tna'a o ma

11 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o a, má jin ka'an ni ja jin
kuu ndi-in ndi-in ni. Vaa nú na
in ká'an ja kuu in tna'a i ma, suni
ká'an i ja kuu tnu'u ni tatnuni
Su'si ma. Te nú na in ndákan
kuenda ja kuu in tna'a i ma, suni
ndákan i kuenda ja kuu tnu'u
ni tatnuni Su'si ma. Kovaa nú
ndijin ja ndákan ni kuenda tnu'u
ni tatnuni Su'si ma, te ñatuu sa'a
ni sukan ni tatnuni ya ma, su'va
sukan kúu in ñayii ja'nde tniñu
kúu ni.
12 Te vitna ja maa in-ni ya kúu
iya ni taa tnu'u ni tatnuni ya ma,
te ndakan ya kuenda nuu o nú
ka sa'a o sukan ni tatnuni ya ma,
te maa ya ka'an nuna jin ndani'i
ta'vi o xi jin skenaa o maa o.
Kovaa ndijin, ¿na in kúu ni ja
ndákan ni kuenda nuu tna'a
ni ma?

Saneé sañuu-ni kúu ja jani ini maa o ja ko kuu yutnee ma nú ñatuu sonee o nuu nda'a Su'si ma

13 Vitna, te jin koniniso'o ni,
ndijin ja ka ka'an ni sa'a: "Vitna
xi yutnee te jín koo o ñuu yukan,
te jin koo o in kuiya, te jin kuaan
o ndatniñu, te jin ndaxiko o, te
jin ni'i o xu'un."

14 Te vitna ja ni masu ka jini
ni nawa ko kuu yutnee ma.
Vaa ¿nawa kúu yo'o? Ja
ndaa ja sukan kúu in viko
ñu'u ma ja ñuñu'ni-ni
nde'ya o i, sani te náa i,
sukan-ni kúu yo'o ja kúu o
ñayii a.
15 Su'va sa'a jin ka'an ni: "Nú Iya
Tátnuni ma kúni, te jín koteku o,
te jín sa'a o cha'a xi jín sa'a o
chukan."
16 Kovaa ndijin chi ka ka'an ni
sukan ka ka'an ñayii ka jani ini i
ja maa i ka kuu-ka ma te ñatuu
ka jiniñu'u i Su'si ma. Te ndaka
cha'a chi ja u'vi kúu.
17 Vaa nú na in jini i ja naxe sa'a i
ja va'a ma, te ñatuu sa'a i ma, chi
jâ ni jiso kuechi i nuu Su'si ma ja
sukan sa'a i ma.

Sukan xtu'va Su'si ma ñayii xiku ma nú ma jin ndanduku i ya

5 Vitna jin koniniso'o ni, ndijin
ja ka kuu ni xiku ma. Jin
konda'yu ni, te jin kuxii xeen ini
ni, vaa su'va jin ndunda'vi ni kivi
ki'in o a.
2 Vaa ja ka neva'a ni a chi ka
te'yu-nka i, te sa'ma ni ma chi jâ
ni ka kana-nka ti.
3 Te oro ni a ji'in plata ni a,
jâ ni ka kuxi-nka i, te ja ni ka
ndakuxi i ma, ka ndaka'an i ja
jin kuu ni, te jin ka'mi ndi'i kuiti
ña'a i. Ni ka satu'va ni ja jin
koneva'a ni, te vitna ja sani te
naa ñuu ñayivi ya.
4 Tna'a ja ña ni ka chuya'vi ni
ñayii ni ka satniñu itu ni ma,
ka ka'an-kuechi i ja jin kuu ni,
te Iya Tátnuni ma iya kúu sa'a
ndaka ma, ni jiniso'o ya ja ka
ka'an-kuechi ñayii ni ka satniñu
nuu ni ma.
5 Ni ka iyo sii ini ni nuu ñu'ú ya
sukan ka kuni ni. Ni ka xneñu
ni maa ni sukan in kiti ndetu ti
kivi kûu ti ma, te jâ ni kenda kivi
yukan.
6 Ndijin chi ni ka xndo'o, ni ka
xneni ni ñayii ka sa'a ja va'a ma,
te ni ka ja'ni ni i, te ñatuu nawa
ni ka ka'an i.

Jín kava kuee ini o te jín kanda o, te jín ko kakan-ta'vi jín ko kakan-ta'vi-ni o nuu Su'si ma

7 Te chukan kúu ja ndijin ja ni
ka nduu o sa'ya Su'si o a, jin
kava kuee ini ni onde kivi ndii
Iya Tátnuni ma. Jin konde'ya ni
sukan kúu tee jitu itu de ma.
Ndetu de ja vivii kuu itu de ma.
Kánda de ndetu de onde kuun
savi ne'e ma ji'in savi kuee ma.
8 Jin kava kuee tna ini ni, te jin
kani va'a ini ni, vaa kivi ndii Iya
Tátnuni ma jâ ve kuyatni.
9 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o a, má jin kuyika nuu tna'a
ndi-in ndi-in ni nawa ka sa'a
ka kuu nuu tna'a ndi-in ndi-in
ni ma, sukan-va'a ma jin chunaa
ni, vaa jâ iyo tu'va ja ndenda iya
ndakan kuenda ma.
10 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o a, jín ke'en o kuenda

sukan ni ka yo kuu tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma. Ni ka yo kanda de ja ni
ka yo ndo'o de ma, ja kuechi ja
ni ka yo ndaka'an de tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma.
11 Yo'o chi jâ ka ndasa'a o kuenda
ja vava'a-ka ka kuu ñayii ka
kanda ja ka ndo'o ka neni i ma.
Vaa ni ka jiniso'o o sukan ni
kanda Job ma ja ni ndo'o ni
neni de ma, te ni ka jini o
ndaka ja va'a ni ndakua'a Iya
Tátnuni ma, vaa iya va'a ini iya
nda'vi ini kúu ya.
12 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o a, tnu'u kanuu-ka kúu
tnu'u ya'a, ja má jin kuatniñu ni
ja iyo andivi ma, ni a ja iyo nuu
ñu'ú ya, ja jin ko xnda'vi tna'a
ni. Su'va tnu'u jin ka'an ni ma ko
kuu tnu'u ndaa tnu'u ndija ja nú
kuu sa'a ni ma xi ma kuu sa'a
ni ma, sukan-va'a ma chunaa ni
nuu Su'si ma.
13 Nú nde ni iyo in tnundo'o,
kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma. Nú
nde ni iyo sii ini, kata ni nuu
Su'si ma.
14 Nú nde ni káni ña'a in kue'e,
jin kana ni ñayii jâ ni kuu kii ka
nukuiñi va'a i nuu Su'si ma, te
jín kakan-ta'vi i nuu Su'si ma ja
kuu ñayii ku'u ma, te ja maa Iya
Tátnuni ma, te jín chi'i i aceite
ñayii ku'u ma.
15 Te nú ûni ka kukanu ini i
Su'si ma ora ka jikan-ta'vi i
nuu ya ma, te ñayii ku'u ma chi
nduva'a i, te maa Iya Tátnuni ma,
ndone'e ya i. Te nú ni jiso
kuechi i, te ndasakanu ini ya
kuechi i ma.
16 Kanuu ja jin ndaka'an jin
ndakachi nuu tna'a o na kuechi
ni ka sa'a o ma, sukan-va'a jín
ndakakan-ta'vi o nuu Su'si ma
ja na sakanu ini ña'a ya, te jin
nduva'a o. Vaa ja jikan-ta'vi
ñayii iyo va'a nuu Su'si ma kúu
ja chíndee xeen ña'a i.
17 Vaa tee ni yo nani Elías ma
chi inuu-ni kúu de ji'in o, kovaa
ni-yu'u ni-ini de ni jikan-ta'vi de
nuu Su'si ma, sukan-va'a ma
kuun savi ma, te ñatuu ni kuun
savi ma uni kuiya yo sava.
18 Te ni ndakan-ta'vi tuku de
in-ka jichi, te ni ndajinu savi ma,
te ni ka kuu itu ma. Te nú sukan
ni yo sa'a Su'si ma ja ni yo
jikan-ta'vi Elías ma, suni sukan
sa'a tna ya ji'in yo'o.
19 Ndijin ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si o a, nú na in ni ski'in maa i
ja ni xndoo i ichi ndaa ma, te
nde o sa'a ja ndakokuiñi i nuu
Su'si ma chi in ja va'a kúu,
20 te jin kona'a ni ja nú na in sa'a
ja ndakokuiñi ñayii ni ndakuiso
kuechi ma ichi Su'si o a chi jâ
ni kundee i ja ni kaku anua
ñayii yukan, te ma skenaa i
maa i ma, vaa jâ ni ndasakanu
ini ña'a Su'si ma ndaka kuechi ni
ndasa'a i ma.

Carta xinañu'u ni sa'a tee kúu Pedro ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pedro ma ñayii ka kandija Su'si ma

1 Pedro ma kúu sa, tee ni
tetniñu Jesucristo ma, te
káxtnu'u sa nuu ni ja ka kuu
ni ñayii ni ka jitenuu te ni ka
ndasañuu ni ñuu Ponto a, ñuu
Galacia a, ñuu Capadocia a, ñuu
Asia a ji'in ñuu Bitinia a.
2 Ni jini maa Yuva o Su'si ma ja
jin ko kuu ni ñayii jin kandija
ja ká'an Xtumani Ndios ma te
masu jin sa'a-ka ni ja u'vi ma,
te chukan kúu ja ni ndakaji ña'a
maa Su'si ma, sukan-va'a jin
kandija ni ja ká'an Jesucristo ma,
te ja maa niñi ya ma, te jin nduvii
jin ndundoo kuiti ni te jin sa'a ni
nanimaa ja játna ini Su'si ma. Na
skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a, te
jin koo mani xen-xeen ni.

Jayiñu'u kóo nuu Su'si ma ja ni sa'a ya ja jin ndani'i ta'vi o

3 Ja va'a kúu Su'si o ma Yuva
Jesucristo iya tátnuni nuu o a, ja
sukan nda'vi ini xeen ya ma, te
ni sa'a ya ja ni ka ndakâku jaa o.
Vaa ka jini o ja ni ndateku maa
Jesucristo ma ne'un ñayii ni ka
ji'i ma, te sukan, te ka kukanu ini
o ja maa ya sa'a ja jin koteku o
ni-kani ni-jika.
4 Te jin ndani'i-ta'vi o in nuu iyo
tu'va onde andivi ma ja jin koo
o, in nuu masu naa kuiti, in nuu
masu na ja u'vi iyo, su'va vivii
koo i ni-kani ni-jika, te yukan jin
ndatna'a o.
5 Te ja ka kandija o ya ma, te ko
koto vava'a ña'a ya nani ka iyo o
ñuu ñayivi a, onde kivi ndenda
Jesucristo ma, te jin kuni o sukan
kúu sukan iyo ja jin ndani'i-ta'vi
o ma.
6 Te chukan kúu ja visi na jin
ndo'o jin neni o te jin kuxii ini o
vala vitna, kovaa jin koo sii ini o,
vaa jiniñu'u ja sa'a jin ndo'o o.
7 Vaa sukan kúu oro ma, visi
na jin chunee jin chunee de i
nuu ñu'u i'ni-ka ma su'va nduu
nanimaa-ka i, te sukan jin ko kuu
tna o, te visi na jin ndo'o xeen-ka
o, kovaa sukan, te vivii-ka jin
kukanu ini-ka o ya. Te sukan, te
jin koo jayiñu'u o kivi jin kuni o
sukan kaa maa Jesucristo ma.
8 Visi ñatuu ni ka yo jini ni ya ma,
kovaa jâ ni ka kutoo ni ya. Te
visi ñatuu ka nde'ya ni ya vitna,
kovaa ka kandija ni ya. Te ka
kusii ini xeen o, ûni masu kuu
jin ka'an o sukan ka kusii ini o a,
vaa ndaka vivii xeen kúu.
9 Vaa ja ka kandija o a kúu ja sa'a
ja jin ndani'i ta'vi ini anua o a.
10 Tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ni

ka ndaka'an de ja vii ja va'a
skuta'vi ña'a Su'si ma. Vaa ni
ka skua'a vava'a de siki naxe jin
ndani'i-ta'vi o ma.
11 Ni ka ndasa'a vava'a de kuenda
na ñayii, na tiempu ko kuu
ja ni kaxtnu'u Xtumani maa
Cristo ma iya ka iyo ji'in de ma,
iya ni kaxtnu'u sukan ndo'o neni
Cristo ma ji'in jayiñu'u ya ja
ki koo kuee-ka ja ya'a ja ndo'o
neni ya ma.
12 Nuu tee ya'a ni kaxtnu'u ya
ndaka cha'a, ja masu ja jin
kuu maa de kúu chi ja jin kuu
maa o kúu, te sukan ni ka yo
jinukuechi de nuu Su'si ma. Te
vitna, te tee ni ka ndakaxtnu'u
tnu'u vii tnu'u va'a nuu ni ma,
ni ka kaxtnu'u de tnu'u ya'a ja
ni wa'a maa Xtumani Ndios iya
vee onde andivi ma. Tna'a cha'a
ka kuu ini xeen ángel ma ja jin
konde'ya jin konde'ya i.

Jín xndoo o ndaka ja u'vi ma, te jín ko sa'a o ja va'a ma sukan játna ini Su'si ma

13 Chukan kúu ja jin koo tu'va
ni, te jin jaku'ni ini ni naxe jin
sa'a ni. Te jin ndasa'a ni kuenda,
te jin kondetu ka'nu ka'nu ni
ndaka ja skuta'vi ña'a Su'si ma
kivi jin kuni o Jesucristo ma.
14 Jin ko kuu ni sukan ka
kuu sa'ya o suchi ka kandija
vava'a ma, te má jin sa'a-ka ni
sukan ni ka yo kuu ini ni ja jin
ko sa'a ni ma, kivi nuu ñatuu jin
kuni-ka ni ja ndaa ma.
15 Jâ ka jini ni ja iya ni kana
ña'a ma, ñatuu na ja u'vi sa'a ya,
te sukan jin ko kuu tna ni, te
ni-in ja u'vi máko jin ko sa'a ni
nani ka iyo-ka o ñuu ñayivi a,
16 vaa sa'a ndee nuu tutu ká'an
tnu'u ya ma: “Má jin sa'a ni ja
u'vi, vaa saña, masu na ja u'vi
sa'a sa.”
17 Nú ka ka'an ni ja Yuva ni kúu
Su'si ma iya ñatuu sa'a siin ni a in
ñayii ma, su'va inuu sa'a ya ji'in
ndaka o, te sa'a ndaa ya ndaka ja
ka sa'a in in o ma, te jin koyu'u
ni ya ndi-kivi ndi-kivi nani ka iyo
o ñuu ñayivi ya, nasa jin sa'a ni
in ja masu játna ini ya ma.
18 Vaa ka na'a ni sukan ni ndene'e
ña'a ya nuu ja u'vi ja masu
jiniñu'u ja ni ka yo sa'a, ni ka
yo kuu ni ma, sukan ni ka yo
kaxtnu'u yuva ni ma. Chukan
kúu ja jin kona'a ni ja masu ji'in
xu'un ni chuya'vi ya, saa ni ka
kaku o a,
19 nú masu ja ji'in niñi vivii maa
Cristo ma ni chunaa ya, sukan
kúu niñi in ndikachi jaa kiti
vava'a-ka.
20 Onde xi'na-ka ja kuva'a ñuu
ñayivi ya, ja iyo ya ja maa ya
kii ma. Kovaa onde ni kenda
kivi ma, te ni kii ya, sukan-va'a
jin koo va'a-ka o, vaa kútoo
ña'a ya ma.
21 Te chukan kúu ja ka kukanu
ini o Su'si ma, vaa ni ndaxteku ya
Cristo ma ne'un ñayii ni ka ji'i ma,
te ni wa'a ya jayiñu'u ya ma.
Te chukan kúu ja ka kandija o
Su'si ma.

22 Te vitna chi jâ ni ka nduvii
ini anua ni a, vaa ka kandija
ni ja ndaa ja káxtnu'u Xtumani
Ndios ma, te ûni jín kutoo tna'a
ndija ndi-in ndi-in o. Te chukan
kúu ja ni-yu'u ni-anua o jín kutoo
tna'a o, te in-ni ja jin kani ini o.
23 Vaa jâ ni ka ndakâku jaa o,
te masu sukan ni ka kâku o
xinañu'u ma te jin kûu o ma kúu
cha'a, chi ja maa tnu'u Su'si ma,
ja kúu ja ndaa ja ndija ma te iyo
ni-kani ni-jika ma, kúu ja ni sa'a i
ja ni ka ndakâku jaa o a, te masu
jin kûu-ka o.
24 Vaa:
Ndaka ñayii ma, sukan kúu
in yi'i ma kúu i,
te ndaka jayiñu'u ñayii ma,
sukan kúu ita nuu
yi'i ma kúu i.
Yi'i ma chi yíchi i,
te ita i ma chi jínkava,
25 kovaa tnu'u Iya Tátnuni ma
chi iyo i ni-kani ni-jika.
Te tnu'u ya'a kúu tnu'u vii tnu'u
va'a ni ka ndakaxtnu'u de nuu
ni a.

2 Jín skana jín skuita o ndaka
ja u'vi ma, ji'in ndaka ja ka
xnda'vi tna'a o ma, ji'in ndaka
ja ka ka'an o te masu ka sa'a
o ma, ji'in ndaka ja ka kukueñu
ini o ma, ji'in ndaka ja ka ka'an
o tnu'u ja kuu in-ka ñayii ma.
2 Jin ko kuu ni sukan ka kuu lulu
suchi yika ni ka kâku ma ja ka
ndanduku ka ndanduku-ni i ja
jin kaxi i ma, sukan jin ko ndi ini
ni ja jin koniniso'o ni maa in-ni
tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si ma,
sukan-va'a jin kua'nu-ka ni nuu
Su'si ma, te jin ndani'i ta'vi ni, te
másu ko jin koniniso'o ni ja ka
ka'an ñayii ma-ni.
3 Vitna ja jâ ni ka jini ni sukan
va'a ini Iya Tátnuni ma.

Jesucristo ma chi sukan kúu in yuu kanuu kúu ya

4 Jin koo ni jin tu'va-ka ni
Jesucristo ma, vaa maa ya
chi téku ya, te sukan kúu in
yuu kanuu kovaa ni ka saxiko
ñayii ma, sukan ni ka sa'a i ya.
Kovaa nuu maa Su'si ma chi
kuenda tnu'u ja in yuu vivii
kúu ya, ja ni kaji maa Su'si ma,
ja sotna'a ya in ve'e.
5 Suni jin ko kuu tna ni sukan
kúu in yuu vivii ni kaji maa
Su'si ma, te jin chindee tna'a ni,
ja jin ko kuu ni in ve'e nuu koo
Su'si ma, te jin ko kuu ni sutu,
te ni-in ja u'vi jin ko sa'a ni, te
sukan-va'a ja maa Jesucristo ma,
te jin ndakua'a ni ja vii ja va'a
nuu Su'si ma tna'a ja játna ini
maa ya ma.
6 Suni sukan ká'an tnu'u ndee
nuu tutu ya ma:
Ñuu Sion ya sunkani sa in yuu
kanuu vivii ni kaji sa
ja kituu i ve'e ma.
Te nú na in na kandija ma,
masu kukan-nuu i.
7 Yo'o ja ka kandija o ya ma chi
vivii kúu, kovaa ñayii ñatuu ka
kandija ya ma chi jin kuni i ja:
Yuu ni ka saxiko ñayii ka
sa'a ve'e ma,

te ni nduu i in yuu kanuu-ka.
8 Te:
Suni yuu ya'a, sa'a i ja jin
kotuu ñayii ma,
te jin nduva i.
Vaa ñatuu ka kandija i tnu'u
Su'si ma, te chukan kúu ja jin
ndachunaa maa i.
9 Kovaa ndijin chi sa'ya tata ni
ndakaji Su'si ma ka kuu ni, te
ûni ka kuu ni sutu ndija nuu ya,
vaa ñuu maa ya ma ka kuu ni, te
ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a ni, vaa
maa ya ni ndakaji ña'a. Chukan
kúu ja jin kaxtnu'u ni ndaka ja
va'a sa'a iya ni ndene'e ña'a nuu
nee ma, te ni ndaxsia'a ña'a ya
nuu ndú'va ñu'u vivii maa ya ma.
10 Ndijin, onde xi'na-ka ma, ni
kaji ñukuun Su'si ma in ñuu
maa ya, te ñatuu na tnu'u nda'vi
ini ya ma ni kenda nuu ni a,
kovaa vitna chi ja ni ndunda'vi
ini ya ndaka o, te ni ka nduu o
ñuu ya ma.

Nani ka iyo o ñuu ñayivi ya, jín kunukuechi sii ini o nuu Su'si ma

11 Ndijin ja kútoo ña'a sa,
jikan-ta'vi sa nuu ni ja ka iyo
nunuu ni ñuu ñayivi ya, ja máko
jin sa'a-ka ni sukan kúu ini
yikikuñu o a, vaa yikikuñu o a
chi kánaa i ji'in anua o a.
12 Jin ko kuu va'a jin ko kuu vii
ni, ja ka iyo ni ne'un ñayii ñatuu
ka kandija Su'si o a. Te visi na jin
xtekuechi ña'a i ja ka sa'a ni ja
u'vi, kovaa nuna jin kuni i ja va'a
ka sa'a ni ma, te jin ndachiñu'u i
Su'si ma kivi kii ya ja jin ndani'i
ta'vi o ma.
13 Ja maa Iya Tátnuni ma,
te jin kandija ni nuu ndaka
tee ka netniñu ma. Visi maa
ñayii ma ni jani ña'a ja jin
kunukuechi de ñuu teyu ni ma,
kovaa ndijin chi jin kandija ni
ja ka tatnuni de ma, vaa tee ka
tatnuni-ka ka kuu de ma.
14 Suni tee ka jinukuechi nuu
gobiernu ma ja ka tatnuni de
ñuu kuechi ma, jin kandija tna
ni ja ka ka'an de ma, vaa tee
ni tetniñu tee kúu gobiernu ma
ka kuu de ma, te ka iyo de ja
jin ka'nde de tniñu ñayii ka
sa'a ja u'vi ma, te jin chunaa i
kuechi i ma. Kovaa jayiñu'u jin
koo nuu ñayii ka sa'a ja va'a ma.
15 Vaa sa'a kúni Su'si ma, ja na
jin sa'a o ja va'a ma. Nuna jin
sa'a o ja va'a ma, te jin kuni
ñayii ñatuu ka jini te ñatuu ka
jaku'ni ini i tnu'u Su'si ma, te jin
kasiyu'u i.
16 Vaa vitna chi ja ni taa Su'si ma
tnu'u ja kuu jin ko sa'a o nawa
ka kuni o ma, kovaa masu
kuu-ni-nka ja ni taa Su'si ma
tnu'u ja kuu jin ko sa'a o nawa
ka kuni o ma te jin ko sa'a-ka o
ja u'vi ma chi ña'a. Su'va jín ko
kuu o ñayii jin kunukuechi nuu
Su'si ma.
17 Jín ka'an vii jín ka'an va'a nuu
tna'a ndaka o. Te jín kutoo tna'a
o, te jín ka'an vii jín ka'an va'a
o nuu tee kúu ja'nu-ka ñuu teyu
o ma, te jín ko ndi ini o ja jin sa'a

o sukan játna ini Su'si ma, vaa
iya ndakan kuenda nuu o kúu ya.
18 Ndijin ja ka satniñu ni nuu
in-ka ñayii ma, jin kava respetu
ni, te jin kandija ni ndaka ja ka
ka'an i ma, masu yika-ni ja nuu
ñayii va'a ini ma chi onde nuu
ñayii ñatuu va'a ini ma. Visi ma
kundee ini o, kovaa kanda o.
19 Nú nde ni jini sukan ká'an
Su'si ma, te sa'a ni ja va'a ma, te
visi ka sa'a ndeva'a-ka ña'a i ma,
kovaa nuna kanda ni ma, te koo
jayiñu'u ni nuu Su'si ma.
20 Kovaa nuna jin kani ña'a i ja
kuechi ja u'vi ni sa'a o ma te
kanda o, masu na jayiñu'u o koo
nuu Su'si ma. Kovaa nuna sa'a
o ja va'a ma te ndo'o neni o te
kanda o ma, te ka'an Su'si ma ja
vava'a-ka kúu o.
21 Vaa Cristo ma chi ni ndo'o ni
neni ya ja jin kuu o, te sukan
ni kaxtnu'u ya ja jin ko sa'a
o. Chukan kúu ja ni ndakana
ña'a ya ja jin kondikin o sukan
ni kaxtnu'u ya ma.
22 Te maa ya chi masu na
ja u'vi ni sa'a ya,
te ñatuu nama kuiti ni
xnda'vi ya ni-in ñayii.
23 Nuu ni ka ka'an ndeva'a i
nuu ya ma, masu ni yo ndaka'an
ndeva'a ya nuu i ma. Nuu ni yo
ndo'o, ni yo neni ya ma, masu
ni yo chu'un ini ya, su'va ni
yo yo ndetu ya naxe sa'a maa
Su'si ma, vaa suu ya kúu iya
ja'nde ndandaa tniñu ma.
24 Te maa ya ni kundee ni kuyii
ini ja ni ndachunaa ya kuechi
ndaka o ma, nuu ni ndakaa ya
nuu krusi ma, sukan-va'a yo'o,
sukan kúu ñayii ni ji'i ma ja masu
kuu nawa sa'a-ka i ma, sukan
jín ko kuu o nuu ja u'vi ma, te
jin ko sa'a o nanimaa ja va'a
ja ndaa ma, nani ka iyo o ñuu
ñayivi ya. Vaa kuechi ja ni ndo'o
ni neni ya ma kúu ja ni ka
nduva'a o a.
25 Vaa sukan ka kuu ndikachi
ni ka ski'in maa ti ma ka kuu
o nkuu, kovaa vitna jâ ni ka
ndenda koo o nuu iya jito vava'a
ña'a a, iya nde'ya nde'ya-ni ini
anua o nawa ka jani ini o ja jin
sa'a o ma.

Sukan jin kuandetu nuu tna'a ñayii ni ka tnanda'a ma

3 Ndijin ja ka kuu ni ña'a ma,
jin kandija ni ja ka ka'an yii
ni ma, sukan-va'a yii ni ma, ja
ñatuu ka kandija de Su'si ma, te
ja jin konde'ya de sukan ka sa'a
ka kuu ni ma, te jin kandija de
Su'si ma, visi ñatuu ka kaxtnu'u
ni tnu'u ya ma nuu de.
2 Te ja jin kuni de ja sukan ka
ndaa respetu ni nuu de ma te
ñatuu ka kuneé ka ku-uun ni ma,
su'va ka sa'a ni sukan játna ini
Su'si ma, sani te ja jin kuni de
sukan ma, te jin kandija tna de
Su'si ma.
3 Másu ko jin kani ini ni ja
kuechi ja jin kone'nu ni sa'ma ka
ndee ya'vi xeen-ka ma, xi ja jin
ndatnaa vivii-ka ni xini ni a ja jin
savixi ni maa ni ma, te jin kona'a

vii-ka ni, chi ña'a. Ni a másu ko
jin kani ini ni ja kuechi ja jin ki'i
siki oro ka ndee ya'vi xeen-ka ma
so'o ni ma, xi ja jin ku'un sukun
ni ma, xi ja jin ku'un nda'a ni ma,
te jin kona'a vii-ka ni, chi ña'a.
4 Su'va jin nduku ni ja jin kona'a
vivii-ka ini anua ni ma, ja na
jin kava va'a ini ni te jin kava
kuee ini ni, vaa sukan, te vivii
jin kona'a ni ni-kani ni-jika, vaa
sukan játna ini ya ja jin ko sa'a
jin ko kuu ni, ja vivii ka kuu ni
nuu ya ma.
5 Vaa sa'a ni ka yo sa'a, ni ka yo
kuu ña'a onde xi'na-ka ma ja vivii
ni ka yo kuu ña nuu Su'si ma,
vaa vivii ni ka yo kukanu ini
ña ya, te ni ka yo kandija ña nuu
yii ña ma.
6 Sukan ni yo kandija Sara ma
nuu yii ña Abraham ma, vaa ni
yo jandetu ña nuu de. Te sasi'i
ña ka kuu ndijin ña'a, nuna jin
sa'a ni ja vii ja va'a ma, te jin
kuandetu ni nuu yii ni ma, te
masu nawa jin koyu'u ni nuu de.
7 Suni inuu kuiti jin sa'a ndijin
ja ka kuu ni yii ña ma. Jin nduku
ni naxe jin ko kuu vii jin ko kuu
va'a ni ji'in ñasi'i ni ma. Te jin
kona'a ni ja ñasi'i maa ni kúu
ña, te jin kutoo ni ña, vaa ña'a
kúu ña, te yika-ka ña. Vaa nduu
ni ji'in ña jin ndani'i-ta'vi ja jin
koteku ni ni-kani ni-jika. Te onde
sukan, jin koo mani ni ji'in ña,
sukan-va'a ñatuu nawa sakanuu
ña'a ora jin kakan-ta'vi ni nuu
Su'si ma.

Jín kutoo tna'a ndi-in ndi-in o vaa sukan játna ini Su'si ma

8 Sani te in-ni ja jin kani ini
ndaka ni, te jin kutoo tna'a ndi-in
ndi-in ni, te jin kunda'vi ini nuu
tna'a ni, te jin ketna'a ini ni.
9 Te nú na in sa'a ña'a ja u'vi,
máko jin ndasa'a ni i ja u'vi. Nú
na in ká'an ja u'vi ja jin kuu ni,
máko jin ndakone'e ni ja u'vi
ja kuu i chi su'va jin ka'an ni
ja vii ja va'a ja kuu i, vaa yo'o
chi ni ndakana ña'a Su'si ma ja
jin ka'an vii jin ka'an va'a o, te
sukan, te jin ni'i o ja vii ja va'a ja
taa maa Su'si ma.
10 Vaa:
Nú na in kúni ja koteku vii
koteku va'a i
te kuni i ja kenda kivi
va'a ma,
kó koto va'a i yaa i ma, máko
ka'an i ja u'vi,
te kó koto va'a i yu'u i ma,
te máko xnda'vi i
tna'a i ma.
11 Te kú'un ini i ja xndoo i
ja u'vi ma,
te sa'a i nanimaa ja va'a ma.
Ndúku i ja ndimaa koo mani i
ji'in ñayii ma,
te sukan-ni ko sa'a i.
12 Vaa Iya Tátnuni ma,
nde'ya ya nuu ka iyo
ñayii ñatuu na ja u'vi
ka sa'a i ma,
te niniso'o ñukuun ya ja ka
jikan-ta'vi i ma.
Kovaa ndákiti ini ya nuu ñayii
ka sa'a ja u'vi ma.

Jín kanda o nú ka xndo'o ka xneni ña'a i kuechi ja ka kandija o Su'si ma

13 ¿Na in kuu sa'a ña'a ja u'vi,
nú ndimaa ja va'a ka sa'a ni ma?
14 Te nú ka ndo'o ka neni ni ja
kuechi ja ka sa'a ni ja ndaa ma,
ja vava'a ka kuu ni nuu Su'si ma.
Má jin kua'a ni tnu'u ja
jin xsiu'u ña'a i
ji'in ja ka yu'u i ma, te
má jin koyu'u ni.
15 Su'va jin ndaka'an ni ja maa
in-ni Cristo ma kúu iya tátnuni
nuu o a, te ndimaa jin koo tu'va
ni, sukan-va'a kuu jin ndakone'e
vii jin ndakone'e va'a ni nuu
ñayii jin kakan-tnu'u ña'a nava'a
ka kukanu ini ni Su'si ma. Kovaa
jin kava kuee ini ni, te jin kava
respetu ni nuu i.
16 Ni-in ja u'vi jin ko sa'a ni,
sukan-va'a ñayii ka ka'an tnu'u
ni ma ja ñayii ka sa'a ja u'vi ka
kuu ni, jin ndakukan-nuu maa i
ja jin kuni i ja va'a ka sa'a ni ma
ja ka ndikin ni Cristo ma.
17 Vava'a-ka ja jin ndo'o jin neni
ni ja ka sa'a ni ja va'a ma, nú
sukan kúni maa Su'si ma, sana ja
jin ndo'o jin neni ni ja ka sa'a ni
ja u'vi ma.
18 Vaa suni Cristo ma chi in-ni
jichi ni ndo'o ni neni ya kuechi
ja u'vi ni ka yo sa'a o ma. Iya
sa'a ja va'a ma, ni chunaa ya
nuu tniñu o ja ni ka yo sa'a o ja
u'vi ma, sukan-va'a ja maa ya ma,
te kuu jin kenda koo o nuu
Su'si ma. Ja ndaa kúu ja nuu ni
iyo ñayivi ya ma, ni kenda kivi ja
ni ji'i ya, kovaa ni ndateku ya, te
téku ya, visi ñatuu ka jini ndijin
o ya vitna a.
19 Te maa Xtumani maa ya ma
ni ja'an ni jan kaxtnu'u tnu'u vii
tnu'u va'a maa ya ma nuu anua
ka yindesi va'a ma.
20 Te onde xi'na xeen-ka ma, nuu
ni iyo tee ni yo nani Noé ma,
ñatuu ni ka kandija ñayii ma ja ni
yo kaxtnu'u de ma. Te Su'si ma
chi ni kaa kuee ini ya, te ni yo
ndetu ya nani ni sa'a de arca ma,
te kivi yukan jaku-ni ñayii ni ka
kaku, vaa una-ni i ni ka kivi koo
ini arca ma, te ni yoxtnee tnu
nuu ndute ma, te ni ka kaku i.
21 Te suni sukan kúu vitna, te
nuna jin kuandute o, te jin kaku
o, vaa ni ndateku Jesucristo ma.
Te ndute ma, masu maa in-ni
yikikuñu o a ndasavii de chi onde
ini anua o a nduvii, te ku'un
ku'un-ni ini o Su'si ma.
22 Te Jesucristo ma chi ni ndaa ya
onde andivi ma, te iyo ya xiñi
kua'a Su'si ma. Te nuu maa-ni ya
ka kandija ángel ma, te suni
sukan ka kandija tna ndaka ja ka
tatnuni ja ka iyo andivi ma nuu
Cristo ma.

Jín ko sa'a o sukan ni yo sa'a Cristo ma

4 Jâ ka jini o ja Cristo ma,
in-ni ja ni jani ini ya, visi ni
ndo'o ni neni ya nuu ni iyo ya
ñuu ñayivi ya, te sukan, te ni
kundee ya nuu ja u'vi ni ka yo

sa'a o ma. Suni sukan jín kani
ini o te jín kanda o nú ka ndo'o
ka neni o ma, vaa sukan, te jin
kundee o nuu ja u'vi ma,
2 te sukan, te jaku kivi jin koo
o ñuu ñayivi ya, te má jin kuu
ini-ka o ja jin sa'a o sukan ka
sa'a ndaka-ka ñayii ma, su'va ja
jin sa'a o ma kó kuu sukan játna
ini Su'si ma.
3 Jâ ni kuu-ni. Máko jin ko sa'a-ka
o sukan ka jatna ini ñayii ñatuu
ka kandija Su'si ma, ja jâ ni ka
yaa maa i te kuan koo i. Te ka
sa'a maa i ja ka kuni maa i ma,
te ka ndajini i, te ka ndatna'a i
te ka ska'an tna'a i ja jin sa'a i ja
u'vi ma, te ka xtivi i maa i, te
ka chiñu'u-ka i ja masu Su'si ka
kuu ma.
4 Te ka jani ini i ja naku ñatuu
ka sa'a-ka o sukan ni ka yo sa'a
o ji'in i ma, nuu ni ka yo kuneé,
ni ka yo kuñuu o ma te ni ka yo
sa'a o ndaka ja u'vi ma. Te vitna
chi ka xtekuechi ña'a i ja masu
ka iyo va'a o.
5 Kovaa ndaka ja ka sa'a ka
kuu i ma jin ndakua'a i kuenda
nuu iya iyo tu'va ja ndakan ya
kuenda nuu ñayii ka teku a ji'in
nuu ñayii ni ka ji'i ma.
6 Vaa ñayii ni ka ji'i ma, suni ni
ka jiniso'o tna i tnu'u vii tnu'u
va'a Su'si ma, te visi jâ ni ka
ji'i i ma te ni ka chu'u ñayii ma
ñunde'yu i ma, sukan ka kuyu'u
ndaka ñunde'yu ñayii ka ji'i ma,
kovaa jin koteku anua i ma nuu
Su'si ma.
7 Te jâ ve kuyatni ja ndi'i ndaka
ja iyo ñuu ñayivi a. Chukan
kúu ja jin kani va'a ini ni nawa
jin sa'a ni, te jin koto va'a ni
maa ni, te jin kakan-ta'vi jin
kakan-ta'vi-ni ni nuu Su'si ma.
8 Te ûni jin kutoo tna'a ndija ni,
vaa ja kútoo tna'a ndija o ma
kúu ja sa'a ja kuu sakanu ini
o ndeva'a-ni nawa ka sa'a ña'a
ñayii ma.
9 Jin kuanuu ni ve'e ni ma ja jin
ndoo tna'a o ma, te máko jin
kuñaña ni nuu ñayii ma.
10 Nde a ni skuta'vi ña'a Su'si ma
ja jin sa'a ndi-in ndi-in o, te jin
sa'a o, te sukan jín kunukuechi
nuu tna'a o, sukan kúni maa
Su'si ma, vaa jiniñu'u ja jin
kuatniñu vava'a o ndaka ja vii ja
va'a ni skuta'vi ña'a ya ma.
11 Nú na in ká'an tnu'u Su'si ma
nuu in-ka ñayii ma, te ká'an
ndaa i. Nú na in jinukuechi
ini veñu'u ma ja káxtnu'u i
tnu'u Su'si ma, te ja maa tnu'u
ndee tnu'u ndatnu Su'si ma,
te káxtnu'u va'a i, sukan-va'a
ja maa Jesucristo ma, te kóo
jayiñu'u Su'si ma ja ndaka ja ka
sa'a o ma, vaa maa in-ni ya iyo ja
ndachiñu'u o ya, te maa in-ni ya
tátnuni nuu o ni-kani ni-jika. Te
sukan kó kuu.

Máko jin kuxii ini o nú ka ndo'o ka neni o kuechi ja ni ka nduu o sa'ya Su'si a

12 Ndijin ja kútoo ña'a sa, má
jin kani ini ni, ¿naku kúu sa'a?,

nú ni kenda in ja jin ndo'o jin
neni ni. Má jin kuxii ini ni te jin
kani ini ni ja naku maa in-ni ni
ka ndo'o ka neni ma.
13 Su'va jín koo sii ini o ja ka
ndo'o ka neni o sukan ni ndo'o
maa Cristo ma, sukan-va'a kivi
jin kuni o jayiñu'u maa Cristo ma,
te jin koo sii ini xeen-ka o.
14 Nuna jin ka'an ndeva'a
ñayii ma nuu ni ja kuechi ja ka
ndikin o Cristo ma, ja vava'a ka
kuu ni, vaa ka iyo ni ji'in jayiñu'u
maa Xtumani Ndios ma. Ja ndaa
kúu ja kuechi maa ñayii ma ka
kuu, te ka ka'an ndeva'a i ja kuu
Su'si ma, kovaa nuu Su'si ma chi
iyo jayiñu'u, kuechi ja vii ja va'a
ka sa'a maa ni a.
15 Nú nde ni ndó'o néni, kovaa
másu ko kuu kuechi ja ni ja'ni
ni in ñayii, xi ja ni sakui'na ni,
xi ja ni sa'a ni ja u'vi ma, xi ja ni
kivi nduu ni nuu másu kivi nduu
ni ma, chi ña'a.
16 Kovaa nú na in ndó'o néni ja
kuechi ja ni nduu i sa'ya Su'si ma,
máko ko kukan-nuu i, chi su'va
ndáchiñu'u i Su'si ma ja sukan
ndó'o néni i ma.
17 Vaa jâ ni kenda kivi ja
ndakan ya kuenda nuu ndaka
o ja ka iyo o ve'e ya a. Te
nú xinañu'u-ka nuu yo'o ja
ka kandija o Su'si a keja'a ya
ndakan ya kuenda, ¿nde a ko kuu
ja jin ndo'o jin neni ñayii ñatuu
ka kandija tnu'u vii tnu'u va'a
Su'si ma?
18 Te nú tnundo'o xeen sana
ndani'i-ta'vi
ñayii sa'a ja vii ja va'a ma,
¿nawa jin ko kuu-nka ñayii
ka sa'a ja u'vi ma
te ñatuu ka kandija i
Su'si ma?
19 Chukan kúu ja nú nde o ka
ndo'o ka neni ja ka sa'a o sukan
kúni Su'si ma, te na jin skendoo
o anua o ma nuu nda'a maa iya
ni sa'a ña'a ma, nuu maa iya kuu
jin kukanu ini o ma, te maa ya
chindee ña'a ja kuu jin koo sa'a
o ja va'a ma.

Sukan jin ko sa'a jin ko kuu tee nija'nu-ka ma ji'in suchi jaa ma

5 Saña tna ja tee núkuiñi ja
jini jito sa ñayii ka kandija
Su'si ma kúu sa, te ni jini sa
sukan ni ndo'o ni neni Cristo ma,
te kúkanu ini sa ja jin koo
jayiñu'u o ji'in Cristo ma kivi
ndenda ya ma. Chukan kúu ja
ndijin ja ka kuu tna ni tee ka
nukuiñi ja ka jini ka jito ni ñayii
ka kandija Su'si ma, jikan-ta'vi
xeen sa nuu ni sa'a.
2 Jin ko koto va'a ni ndaka ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si ma ja ka
iyo ni ji'in i ma. Máko jin kani
ini ni ja ka xtetuu tna'a o ja jin
sa'a ni sukan, su'va maa ni jin
ku'un ini ja jin kunukuechi ni
nuu Su'si ma. Te máko jin ndiyo
ini ni ja onde jin ni'i ni xu'un ma
sana jin kunukuechi ni nuu Su'si
o ma, chi ña'a, su'va jin ku'un ini
ni ja jin sa'a ni sukan játna ini
Su'si ma.

3 Máko jin ko kuu nija'nu maa
ni ja jin ko tatnuni ni te jin sa'a
ndeva'a ni ñayii ni taa Su'si ma ja
jin ko koto ni i ma, su'va vivii jin
ko kuu ni ji'in i ja ka jinukuechi
ni nuu Su'si ma, sukan-va'a jin
kuni i, te jin ko sa'a tna i sukan
ka sa'a ni ma.
4 Sani te kivi ndenda iya ni
tatnuni ja jin ko koto o ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si ma, te taa ya
corona ja masu naa ja masu tivi,
te jin koo jayiñu'u o nuu ya.
5 Suni ndaka ro'o ja ka kuu ro
suchi jaa a jin kandija ja ka ka'an
tee nija'nu-ka ma. Te ndaka ni
jin kandija nuu tna'a, te má jin
kani ini ja maa ni ka kuu-ka
xi ka ndanuu-ka ni sana in-ka
ñayii ma:

Vaa Su'si ma, masu niniso'o ya
te ni masu katanuu ya
ja ka ka'an ñayii ja
ka jani ini i ja maa i
ka kuu-ka ma,
kovaa ja vii ja va'a
skuta'vi ya ñayii
inuu-ni jan-ta'vi i
ndaka ñayii ma.

6 Chukan kúu ja jin
ndakunitnuni ni naxe ka
iyo ni nuu nda'a Su'si iya neva'a
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma,
sukan-va'a maa ya, te taa ya
jayiñu'u kivi yukan ma.
7 Ndaka ja ndí ini o ma, te sonee
o nuu nda'a maa ya ma, vaa
maa ya jito ña'a, te na'a ya nawa
jiniñu'u o ma.
8 Jin kani vava'a ini ni nawa jin
sa'a ni, te jin ko koto va'a ni maa
ni ja másu ko jin ko sa'a ni ni-in
ja u'vi, vaa iyo tachi ma ja kiti
ini i nuu o ma, te sukan kúu yu'u
kiti xeen nani ndika'a ma, sukan
kúu i, te kua'an vee i kónduu
ña'a i, te ndúku i na in kuu
kokon i.
9 In-ni ja jin kani ini ni nuu
Su'si ma, te jin konukuiñi va'a
ni, vaa ka jini ni ja suni sukan
ka ndo'o ndaka ñayii ni ka nduu
sa'ya Su'si o a, ja ka iyo i ni-ka'nu
ñuu ñayivi a.
10 Vaa maa Su'si iya skuta'vi
ña'a ndaka ja vii ja va'a ma
kúu iya ni ndakana ña'a ja maa
Jesucristo ma, sukan-va'a jin koo
jayiñu'u o ji'in Cristo ma ni-kani
ni-jika. Te visi na jin ndo'o jin
neni o vala, nani ka iyo o ñuu
ñayivi a, kovaa maa ya chindee
ña'a, te jin sa'a o nanimaa ja vii
ja va'a sukan játna ini ya ma, te
jin konukuiñi va'a o, te chindee
chituu ña'a ya ja jin koo va'a o.
11 Te kóo jayiñu'u nuu maa ya,
te maa in-ni ya tátnuni nuu o
ni-kani ni-jika. Te sukan kó kuu.

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pedro ma ñayii ka kandija Su'si ma

12 Tee kúu Silvano a, kúkanu
ini sa ja iyo va'a de nuu Su'si ma.
Te ni tee de jaku-ni tnu'u ya'a ja
jâ ni ka'an sa a, te jin ko kuu ni
sukan ni ndaka'an-so'o sa nuu
ni a. Te ndákaxtnu'u sa ja tnu'u
ya'a chi tnu'u vii tnu'u va'a ndija
ja ni skuta'vi ña'a Su'si ma kúu,

te jin konukuiñi va'a ni sukan
ká'an tnu'u ya'a.
13 Ndaka ñayii ka iyo ñuu
Babilonia a ja ni ka nduu i sa'ya
Su'si ma, ja ni ndakaji tna ya i
sukan ni ndakaji ña'a ya yo'o a,
ka ndakan-tnu'u ñaña'a ña i, te
suni ndákan-tnu'u ñaña'a tna ña
Marcos sa'ya sa nuu Su'si ma.
14 Jin ndakua'a tna'a ndaka ni
nchuxi ja ka kutoo tna'a o a. Te
kóo tnu'u mani nuu ndaka ni ja
ka iyo ni ji'in Jesucristo o a. Te
sukan kó kuu.

Carta ku-uu ni sa'a tee kúu Pedro ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Pedro ma ñayii ka kuu sa'ya Su'si ma

1 Saña kúu Simón Pedro, tee
ni tetniñu Jesucristo ma ja
kunukuechi sa nuu ya. Te tée
sa nuu ni ja ka kandija vivii ni
Su'si ma sukan ka kandija maa
sa ya a. Ja maa ja vava'a ni sa'a
maa Su'si o Jesucristo iya ni sa'a
ja ni ka kaku o nuu ja u'vi ma
kúu ja ka kandija o ya a.
2 Te vitna ja ka jini o Su'si o ma,
ji'in Jesucristo iya tátnuni nuu
o a, te na skuta'vi ña'a Su'si ma
kua'a ja vii ja va'a, te jin koo
mani ni.

Jín sa'a o ja va'a ja ndaa vaa sukan kúu maa Su'si ma

3 Su'si ma, ni kaxtnu'u ya
jayiñu'u ya ma, ji'in tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ya ma, te sukan ni
kaxtnu'u ya na in kúu ya ja ni
ndakana ña'a ya ma, te sa'a ya ja
kuu jin sa'a o sukan ni tatnuni ya
ja jin ko sa'a jin ko kuu o ma.
4 Te sukan, te ni skuiso ya ja
taa ya ndaka ja vii ja va'a iyo ja
jin ni'i o ma, te ûni jín koo o jín
tu'va-ka o ya, sukan-va'a jin koo
tu'va-ka o ja jin sa'a o sukan sa'a
sukan kúu maa ya ma, te chukan
kúu ja ûni jín xndoo o ja u'vi ma
ja iyo ñuu ñayivi ya, tna'a ja ni
ka yo kuu ini o ja jin ko sa'a
o ma.
5 Te ûni ni-yu'u ni-ini ni jin
kandija-ka ni ma. Te suni jin
ku'un ini ni ja jin sa'a-ka ni ja
va'a ma. Te suni jin ku'un ini ni
ja jin kutu'va-ka ni nde a kúni
Su'si ma ja jin sa'a ni.
6 Te suni jin ku'un ini ni ja jin
kundee ni ja jin tatnuni ni nuu
yikikuñu ni ma. Te suni jin ku'un
ini ni ja jin kundee ni ja jin kava
kuee ini ni ja ka ndo'o ka neni
ni ma. Te suni jin ku'un ini ni ja
jin ko ndi ini ni ja jin kuandetu
ni nuu Su'si ma.
7 Te suni jin ku'un ini ni ja jin
kunda'vi ini nuu tna'a ni. Te suni
jin ku'un ini ni ja jin kutoo tna'a
ndija ni.
8 Vaa nú ndaka cha'a ka sa'a o, te
kua'a-ka ja kuu jin ko sa'a o, te
ñatuu na in koo kuxi ja ñatuu na
ja va'a ko sa'a i ma, vaa jâ ka jini
o ndaka ja kúu ini Jesucristo iya
tátnuni nuu o ma ja jin ko sa'a
o ma.
9 Kovaa ñayii ñatuu sa'a
sukan ma, vala ti'i-ni nde'ya i,
vaa ñatuu kúndijin-ka nuu i ma,
te ni ndunaa i ja jâ ni ndasavii
ña'a Su'si ma ndaka kuechi ni yo
sa'a i ma.
10 Te chukan kúu ja ndijin ja jâ
ni ka nduu ni sa'ya Su'si o a, te

jin ku'un ini ni ja jin kaka va'a
o ichi Su'si o a, iya ni ndakana
ña'a te ni ndakaji ña'a ya ja jin
kondikin ndija o ya, vaa nuna jin
sa'a o sa'a chi ma jin skenaa o
maa o.
11 Vaa nuna jin sa'a o sa'a, te
ndanune nda'a ye'e ma, te kuu
jin kivi koo o nuu tatnuni ni-kani
ni-jika maa Jesucristo ma, iya
tátnuni nuu o a, iya ni sa'a ja ni
ka kaku o nuu ja u'vi ma.

Ûni jín kondikin o tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si ma

12 Chukan kúu ja ndimaa
ndáka'an-so'o sa tnu'u ya'a nuu
ni, visi ka jini ni te jâ ka sa'a
ndija ni sukan ká'an tnu'u ndaa
ni ka kaxtnu'u i nuu ni a.
13 Te kúsii ini sa nani téku-ka sa
ñuu ñayivi ya, te ndáxndaku ini
ña'a sa te ndáka'an-so'o sa nuu
ni a.
14 Vaa ka jini ni ja sani te
xndoo sa yikikuñu sa a, vaa maa
Jesucristo iya tátnuni nuu o a,
sukan jâ ni kaxtnu'u ya nuu sa.
15 Te chukan kúu ja ndí ini
sa, te ñukuun ndáka'an-so'o
ndáka'an-so'o-ka sa nuu ni a, vaa
nuna no'o sa nuu Su'si ma, te
másu ko jin ndunaa ni ni a vala
ja ni yo ka'an-so'o sa nuu ni a.
16 Jâ ni ka kaxtnu'u sa sukan
ndii Jesucristo Iya Tátnuni ma
ji'in ndaka tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ma. Kovaa masu ja
ka ndakani-ni sa kúu tnu'u ya'a,
vaa ni ka jini sa ji'in nuu sa, vaa
sukan iyo ya ja tatnuni ya ma.
17 Vaa nuu ni ni'i ya jayiñu'u ya
ji'in tnu'u respetu ni wa'a Yuva ya
Su'si ma, te ni jiniso'o ya ja ni
ka'an onde andivi ma nuu iyo
jayiñu'u maa Su'si ma: “Iya ya'a
kúu Sa'ya maa sa ja kútoo sa ya,
te iyo sii ini sa ji'in ya, ja sukan
sa'a ja sukan kúu ya a.” Sa'a ni
ka'an ya ma.
18 Te suni sukan ni ka jiniso'o
sa ja ni ka'an Su'si ma onde
andivi ma, nuu ka iyo sa ji'in
Cristo ma xini yuku ii ma.
19 Te ja ni ka jiniso'o sa
sukan ma, te chíndee ña'a i ja
jin kukanu ini-ka o sukan ká'an
tnu'u ni ka tee tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma. Te va'a-ni jin sa'a ni,
nuna jin koniniso'o ñukuun ni
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma. Vaa
tnu'u ya'a, sukan kúu in ñu'u
ndú'va nuu nee ma kúu i, kovaa
kivi ko kuu sukan ká'an ma, te
jin kuni ndi'i jin kuni tu'u o ja
ni ka ndaka'an de ma. Te sukan
kúu ora tnuu ni'ni ja kénda
kimi xtnee ne'e ma, sukan jin
jaku'ni ini o ndaka ja ni ka yo
ndakaxtnu'u de ma.
20 Kovaa jin kona'a vava'a ni ja
ni-in tnu'u ni yo wa'a Su'si ma
ja ndenee nuu tutu ká'an tnu'u
maa ya ma, masu kuu ka'an in
ñayii ja maa in-ni i jáku'ni ini
sukan kúni ka'an tnu'u ya'a.
21 Vaa masu sukan ka kuu ini
maa ñayii ma kúu ja ni kenda
tnu'u Su'si o a, nú masu ja

maa Xtumani Ndios ma, ni yo
ska'an ya tee ni ka yo sa'a ja va'a
ja ndaa ma, te ni ka tee de, te ni
ka yo ndaka'an de nuu ñayii ma,
vaa tee ni ka yo ndikin Su'si ma
ka kuu de.

Sukan jin ndo'o jin neni tee ñatuu ka kaxtnu'u ndaa tnu'u Su'si ma

(Judas 3-13)

2 Vaa ni ka yo iyo tee ni ka yo
xnda'vi ñayii ñuu Su'si ma
ja ka sa'a de tnu'u ja tee ni
ka yo ndakaxtnu'u tnu'u ni yo
wa'a Su'si ma ka kuu maa de.
Te suni sukan jin kenda koo tee
nuu ka iyo ni a, ja jin kuni de
ja jin xnda'vi ña'a de. Te jin
sa'a de tnu'u ja tee ka jini xeen
tnu'u Su'si ma ka kuu de, kovaa
masu jin kaxtnu'u ndaa de
tnu'u Su'si ma nuu ni. Te ñayii
kandija ma chi skenaa i maa i,
vaa jin ka'an de ja masu Su'si
kúu Jesucristo iya tátnuni nuu
o a, iya ni ndene'e ña'a nuu
ja u'vi ma. Kuechi ja sa'a jin
sa'a de ma, te sanaa sanaa-ni, te
jin skenaa de maa de.
2 Te kua'a ñayii jin ndikin tee
yukan, te jin sa'a i sukan ka
sa'a de ma, te ja kuechi ja
u'vi ka sa'a i ma, te jin ka'an
ndeva'a ñayii ma ja kuu ichi
ndaa Su'si ma.
3 Te tee yukan chi vivii jin
ka'an de, sukan-va'a jin xnda'vi
ña'a de, vaa ka ndiyo ini de xu'un
ni ma. Kovaa jâ ni kuu kii jâ iyo
ja jin ndo'o jin neni de, te jâ iyo
tu'va nuu jin ndachunaa de ma.
4 Vaa Su'si ma, masu ni
sakanu ini ya ángel ja ni ka
jiso kuechi ma, su'va ni skuita
nuu ya i nuu andeya ma, te ni
chinee va'a ya i nuu nee ma, ja
masu kuu jin nde koo i ma, te
yukan jin koo i onde kivi ndakan
Su'si ma kuenda nuu i ma.
5 Te ñatuu ni sakanu ini ya ñayii
ni ka iyo onde xi'na-ka ma, nú
masu ja maa-ni Noé tee ni yo
ndakaxtnu'u tnu'u Su'si ma, ji'in
uja tna'a de ma ni tava'a ya, te ni
sa'a ya ja ni kuun savi xeen ma,
te ni chitu ndute ma ni-ka'nu ñuu
ñayivi ya, nuu ni ka iyo ñayii ni
ka yo sa'a ja u'vi ma.
6 Te suni sukan ni tatnuni ya ja
jin kayu ñuu Sodoma ma ji'in
ñuu Gomorra ma, te maa-nka
yaa jin nduu i, te suni sukan ni
kaxtnu'u ya ja sukan jin ndo'o
ñayii ñatuu ka kandija Su'si ma
tiempu ya'a.
7 Kovaa tee kúu Lot ma, ni sa'a ya
ja ni kaku de, vaa ni yo sa'a de ja
va'a ma, te ni yo kuxii ini de ja
ni yo jini de sukan ni ka yo sa'a
ñayii ma ja u'vi ma.
8 Vaa tee ya'a, in tee ni yo sa'a
ja va'a ja ndaa ni yo kuu de,
te ndi-kivi ndi-kivi ni yo kuxii
ini de, vaa nde'ya de te jiniso'o de
ja u'vi ka sa'a ñayii ka iyo yukan.
9 Kovaa sa'a, te ka jini o ja Iya
Tátnuni ma chi kuu kasi ndee
kasi ndoso ya ñayii kándija ja
ká'an ya ma ja ma ska'an ña'a
tachi ma, te koneva'a tu'va ya

ñayii ka sa'a ja u'vi ma onde
kenda kivi ndakan ya kuenda
nuu i ma te jin ndachunaa i ja ni
ka yo sa'a, ni ka yo kuu i ma.
10 Te sa'a, te ka jini o ja vi'i-ka jin
ndo'o jin neni ñayii ka sa'a ndaka
ja u'vi ka kuni maa yikikuñu i ma
te ka saxiko i ja tátnuni Iya
Tátnuni ma.
Te ûni ka ka'an ndeva'a i nuu
suchi in-ka ma suchi vivi'i tátnuni
ñuu ñayivi ya kuenda tnu'u ja
maa ñayii yukan ka tatnuni-ka.
11 Vaa ni a ángel ma ja ka iyo-ka
tnu'u ndee tnu'u ndatnu i ma,
masu nde ka jikan i nuu Iya
Tátnuni ma sukan ka kuni i ja
xndo'o xneni ya suchi ka tatnuni
ñuu ñayivi ya.
12 Kovaa ñayii ya'a chi ñatuu ka
jaku'ni ini i te ka ka'an yichi i nuu
suchi ka tatnuni ñuu ñayivi a.
Te sukan ka kuu kiti masu ka
ndasa'a kuenda ka kuu i. Ni ka
kâku i ja ndimaa sukan-ni jin
ko sa'a i. Te kuechi ja sukan ka
sa'a i ma, te jin skenaa i maa i.
13 Te jin ndani'i jin ndatna'a i ja
kuechi ja masu ja va'a ni ka yo
sa'a i ma, vaa ka jatna ini i te
ka kusii ini i ja ka sa'a i ndaka
sukan ka kuni maa yikikuñu i ma
ndi-kivi ndi-kivi. Ñayii ya'a chi
ka ndaa tne'e i nuu Su'si ma, ka
ndaa kini ini anua i ma. Te onde
nuu ka jaa o ji'in i xita ma, te ka
kusii ini i ka ndaka'an i ja u'vi ka
sa'a i ma.
14 Te ndimaa ka ñu'u ini i ja
jin kivi nduu i ji'in ñayii ñatuu
ni tnanda'a ji'in i ma, te ñatuu
ka ndajinu ini i ja jin sa'a i ja
u'vi ma. Te ka xnda'vi i ñayii
ka ku-uun ka kusu'va-ni ini nuu
Su'si ma. Jâ ni ka kaan i ja ka
ndiyo ini i te ka ni'i i nde a ka
kuni i ma. Ñayii ya'a chi sa'ya ja
u'vi ma ka kuu i.
15 Jâ ni ka xndoo i ichi ndaa ma,
te kuan koo i ichi tee kúu Balaam
sa'ya Beor ma. Vaa tee ya'a
chi ni jatna ini-ka de ja sa'a de
ja u'vi ma, sukan-va'a ni'i de
xu'un ma.
16 Chi jâ ka jini ni na in ni
ndaka'an nuu de, nuu sani te
sa'a de ja u'vi ma. Vaa burra de
kiti ndiso ña'a ma, ni ka'an
ti sukan ká'an in ñayii, te ni
sunkani ti de ja ma sa'a de ja u'vi
sukan kúni de ma nkuu.
17 Ñayii ya'a chi sukan ka kuu
nuu ka too ndute ma te jâ ni ka
yichi ma xi sukan ka kuu viko ma
ja xndechi ña'a kajin ma, sukan
ka kuu i, te jâ iyo tu'va in nuu
nee xeen ja jin koo i ni-kani
ni-jika.
18 Vaa vivii ka ka'an i ora ka
kaxtnu'u i ma, kovaa masu nde
jiniñu'u ja ka ka'an i ma, vaa ka
ka'an i ja kuu jin sa'a ñayii ma
sukan ka kuni maa yikikuñu i ma,
te ñayii yika ni ka nde koo nuu
ja u'vi ma, te ka sa'a i ja ka
ndakokuiñi tuku ñayii nda'vi
yukan in-ka tuku jichi nuu ja
u'vi ma.
19 Te ka jiña'a i nuu ñayii nda'vi
yukan ma ja kuu jin sa'a i nawa
ka kuni maa i ma, vaa maa ñayii
ka ka'an sa'a ma chi ka nu'ni i

nuu ja u'vi ma, vaa nú nawa
kúndee nuu o ja tátnuni i ja sa'a
o ma chi nuu i jinukuechi o.
20 Vaa ja ndaa kúu ja ni ka
ndayaa i nuu ja u'vi iyo ñuu
ñayivi ya, vaa jâ ni ka jini i
Jesucristo Iya Tátnuni ma iya
ni sa'a ja ni ka kaku o nuu ja
u'vi ma nkuu, kovaa ni ka ndivi
nduu tuku i in-ka jichi, te ni
ndakundee tuku ja u'vi ma nuu i,
te chukan kúu ja ka'vi-ka ni ka
nduu i sana onde xi'na-ka ma nuu
ñatuu jin kuni-ka i Jesucristo ma.
21 Vaa jâ ni ka jini i ichi va'a ma
nkuu, te ni ka xndoo i tnu'u va'a
ja ni tatnuni ya ma. Va'a-ka nute
ñatuu ni ka jini i ichi va'a ma
nkuu.
22 Kovaa ni ka ndo'o i sukan
ká'an tnu'u ndichi ma ja ká'an
sa'a ma: "La-ina ma chi ndákaa ti
ja ni kana ndo'o ti ma, te chikini
ka skuchi vivii i ma chi ndáskee
ni'ni tuku ti maa ti nuu ndute
tne'e ma, te ndasatne'e tuku ti
maa ti."

Kivi ndii Iya Tátnuni ma

3 Ndijin ja kútoo ña'a sa, cha'a
kúu ja ku-uu carta tée sa nuu
ni, te nduu carta a chi ndimaa
ndáka'an-so'o ndáka'an-so'o
sa nuu ni, sukan-va'a vivii jin
jaku'ni ini ni, te jin kona'a ni
nawa jin sa'a ni,
2 te jin ndaka'án ni sukan ni ka
yo ka'an tee ñatuu na ja u'vi ni
ka yo sa'a de ma, tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma ji'in tnu'u ni tatnuni
Jesucristo iya tátnuni nuu o a,
iya ni sa'a ja ni ka ndani'i ta'vi
o a, vaa ndaka tnu'u ya'a ni ka
kaxtnu'u tee ni tetniñu ya nuu ka
iyo ni a.
3 Te chukan kúu ja xinañu'u
kuiti-ka káxtnu'u sa sa'a, vaa kivi
ve kuyatni ja ndii Iya Tátnuni ma,
kenda koo tee ka sa'a sukan ka
kuni maa de ma, te jin jakundee
ña'a de.
4 Te jin ka'an de: "¿Ndenu iyo
ja ni skuiso ya ja ndii ya ma?
Vaa onde kivi ni ka ji'i yuva o
tee jana'a ma, ka iyo ndaka ja
ni sa'a ya ma, te masu nawa
ndaxsama ya", jin ka'an de.
5 Te tee ya'a chi ñukuun ka sa'a de
ja ñatuu ka ndakunitnuni de
ja onde xi'na-ka ma, ja maa
Su'si ma ni ka'an, te ni ka kuva'a
andivi ma te ni kuva'a ñu'ú ya, te
maa nuu ndute ma ni nana ñu'ú
ya'a, te ja maa ndute ma te iyo i.
6 Te ja maa ja ni ka'an ya ma, te
ni naa ñuu ñayivi ya ja ni sa'a
ndute ma.
7 Kovaa andivi a ji'in ñuu ñayivi
iyo vitna a, ka iyo tu'va i sukan
ká'an maa tnu'u Su'si ma ja
jin kayu jin koko i kivi ndakan
Su'si ma kuenda ma te jin
ndachunaa maa ñayii ñatuu ka
kandija Su'si ma.
8 Ndijin ja kútoo ña'a sa, jin
konana'a ni cha'a, ja nuu maa
Su'si ma, chi in kivi ma kuenda
tnu'u ja in mil kuiya kúu, te
mil kuiya ma kuenda tnu'u ja in
kivi-ni kúu.

9 Iya Tátnuni ma, masu ja ni
ndunaa ya ja ni skuiso ya ma
kúu, sukan ka jani ini jaku
ñayii ma ja kukuee Su'si ma
ndenda ya ma. Kovaa Su'si ma
chi su'va ja kaa kuee ini ya nuu
ndaka o ma kúu, chukan kúu ja
ñatuu ndenda-ka ya, vaa ñatuu
kúni ya ja ni-in o skenaa o maa
o, nú masu ja ndaka ñayii ma, na
jin ndakani jin ndaka'vi ini i te
jin ndakokuiñi i nuu ya ma.
10 Kovaa kivi ndii Iya Tátnuni ma,
na'ñi na'ñi-ni kenda kivi yukan
sukan kénda in kui'na jakuaa ma,
te ora yukan ûni îyo xeen kuu
yu'u andivi a, te jin naa andivi a,
te ndaka ja ka iyo ñuu ñayivi a,
jin kayu jin koko i, te jin naa i.
11 Ka jini o ja ndaka ja iyo ñuu
ñayivi ya jin naa, te chukan kúu
ja jiniñu'u ja jin ko ndi ini o ja
máko jin sa'a-ka o ni-in ja u'vi,
su'va jin sa'a o sukan játna ini
Su'si ma.
12 Te chukan kúu ja ni-yu'u ni-ini
o jín kondetu o kivi ndenda
Su'si ma te jin kaku o nuu ja
u'vi ma, vaa kivi yukan, te kuikin
andivi a, te naa i, te ndaka ja iyo
ñuu ñayivi ya, jin kayu i, te jin
ndatnana i.
13 Kovaa yo'o chi jâ ka ndetu o in
andivi jaa ji'in in ñu'ú jaa nuu jin
koo o, nuu iyo ja va'a ja ndaa ma,
sukan ni skuiso Su'si ma.
14 Chukan kúu ja ndijin ja kútoo
ña'a sa, nani ka ndetu o ja kenda
kivi yukan, te jín ko ndi ini o ja
jin koo mani o ji'in Su'si ma, te
jín ku'un ini o ja ñatuu ni-in ja
u'vi jin ko sa'a o ja sa'a i ja jin
ndakuiso kuechi o.
15 Te jin jaku'ni vava'a ini ni
nava'a ndetu-ka Iya Tátnuni ma,
vaa ja kúni ya kúu ja jin ndani'i
ta'vi ndaka o. Suni sukan ni tee
tna tna'a o Pablo tee ka kutoo
tna'a ji'in o ma, te ni tee de
tnu'u ndichi sukan ni wa'a maa
Su'si ma.
16 Ndi-sa'a ni ka'an de nuu ndaka
carta ni tee de ma, ja ko kuu.
Te jaku ja ni tee de ma yii xeen
ja jin jaku'ni ini o, te chukan
kúu ja ñayii ñatuu ka ndikin
ni-yu'u ni-ini i Su'si ma te ñatuu
ka jaku'ni va'a ini i tnu'u ni
tee de ma, te ka ndaxsama i. Te
sukan ka sa'a tna i jaku-ka tnu'u
ndee nuu tutu ká'an tnu'u ya ma,
te chukan kúu ja ka skenaa i
maa i.
17 Chukan kúu ja ndijin ja ka
kutoo tna'a o a, jâ ni xtu'va ña'a
sa, te jin ko koto va'a ni maa ni,
nasa jin ndaxnda'vi ña'a ñayii
ñatuu ka kandija Su'si ma, te
jin ndaskaka yata ña'a i, te jin
ndandikin ni ja jin sa'a ni sukan
ka ka'an i ma, te jin nde koo ni
nuu ka iyo vava'a ni nuu nda'a
Su'si o a.
18 Su'va jin ku'un ini ni ja jin
kutu'va-ka ni sukan ká'an tnu'u
vii tnu'u va'a ni skuta'vi ña'a
Jesucristo iya tátnuni nuu o a,
iya ni sa'a ja ni ka kaku o nuu
ja u'vi ma. Te sukan, te jin kuni
ndaa ni ya. Nuu maa ya na koo
jayiñu'u onde vitna te ni-kani
ni-jika. Te sukan kó kuu.

Carta xinañu'u ni sa'a tee kúu Juan ma

Tnu'u vii tnu'u va'a Su'si ma kúu Jesucristo iya sa'a ja koteku o ma

1 Saña ja kúu sa Juan ma, te
tée sa nuu ndijin siki iya ni
iyo onde xinañu'u ma, Jesucristo
iya ni ka yo jiniso'o sa ja ni
yo ka'an ya ma, te ni ka jini
sa ya ji'in nuu sa ma, te ni ka
yo nde'ya sa ya, te ni ka yo tnii
sa ya ji'in nda'a sa ma. Suu ya
kúu tnu'u ja sa'a ja koteku
o ma.
2 Te iya sa'a ja koteku o ma, ni
kii ñayivi ya, te ni ka jini sa ya,
te ka ndakani sa ja maa ya sa'a
ja koteku o ma. Te ka kaxtnu'u
sa nuu ni ja maa ya sa'a ja jin
koteku o ni-kani ni-jika ma,
te ni iyo ya ji'in Yuva ya ma,
te saa ni kii ya, te ni ka jini
sa ya.
3 Te ka kaxtnu'u sa sukan kaa
sukan iyo ya ma, te ni ka yo
jiniso'o sa ja ni yo ka'an ya ma,
te ka kaxtnu'u sa nuu ni a,
sukan-va'a jín ketna'a ini o
sukan ka ketna'a ini sa ji'in
Yuva o Su'si ma ji'in Sa'ya ya
Jesucristo ma.
4 Te tnu'u ya'a tée sa, sukan-va'a
jin koo sii ini ndija ndaka o.

Su'si ma kúu ñu'u xtnuu nuu ñayii ma, te ka sa'a i ja va'a ja ndaa ma

5 Te tnu'u ya'a kúu tnu'u
maa Jesucristo ma ja ni
kaxtnu'u ya ma, te ka ndakaxtnu'u
sa nuu ni, ja Su'si ma kúu ñu'u
ndú'va ñuu ñayivi a, te ñatuu
nde kunee nuu iyo ya ma.
6 Nú ka ka'an o ja ka iyo o ji'in ya
te ka sa'a o sukan ka sa'a ñayii
ka iyo nuu nee ma chi ka xnda'vi
tna'a o, te ñatuu ka sa'a o ja
ndaa ma.
7 Kovaa nú ka sa'a o ja va'a sukan
ka sa'a ñayii ka iyo nuu xndu'va
maa Su'si ma ñu'u ya ma, te ka
ketna'a ini ndi-in ndi-in o, te
maa niñi Sa'ya ya Jesucristo ma
ndasavii ña'a ndaka na kuechi
o ma.
8 Nuna jin ka'an o ja ñatuu na
kuechi o, ka xnda'vi o maa o, te
ñatuu na ja ndaa ma ñunee ini
anua o ma.
9 Kovaa nuna ndaka'an o na
kuechi ni sa'a o ma chi maa
Su'si ma kúu iya sa'a ja va'a ja
ndaa, te ndasakanu ini ya na
kuechi o ma, te ndasavii ña'a ya
ndaka ja u'vi ni sa'a o ma.
10 Te nú ka ka'an o ja ñatuu na
kuechi ka sa'a o ma, te ka sa'a o
tnu'u ja Su'si ma kúu iya xnda'vi

ña'a, te ñatuu na tnu'u ya ma
ñunee ini anua o ma.

Jesucristo ma kúu iya ni sa'a ja kuu sakanu ini Su'si ma kuechi o ma

2 Sa'ya maa sa, tée sa tnu'u
ya'a, sukan-va'a máko jin
ndakuiso kuechi-ka ni. Kovaa nú
na in ndiso kuechi i, iyo maa
Jesucristo ma ja chindee ña'a ya
ja xnaa ya kuechi i ma nuu
Su'si ma, vaa suu ya kúu iya sa'a
ja va'a ja ndaa ma.
2 Jesucristo ma kúu iya ni sa'a ja
kuu sakanu ini Su'si ma kuechi
o ma, te masu kuechi maa in-ni
o ma, nú masu ja kuechi ndaka
ñayii ñuu ñayivi a, nuna jin
kandija i ya ma.
3 Nú ka kandija o ja ni tatnuni
Jesucristo ma, te onde sukan saa
jin kona'a o ja ka jini o ya.
4 Kovaa nú na in ká'an ja: "Saña
chi jini sa ya", te ñatuu sa'a i
sukan tátnuni ya ma, in ñayii
xnda'vi ña'a kúu i, te ñatuu na ja
ndaa ma ñunee ini anua i ma.
5 Kovaa nú na in kandija tnu'u
ká'an ya ma, te ñayii ya'a, kútoo
ndija i ya, te nú sukan ka sa'a o,
saa ka jini o ja ka iyo o ji'in ya.
6 Nú na in ká'an ja iyo i ji'in
Jesucristo ma, kó sa'a i sukan ni
yo sa'a maa ya ma.

In tnu'u jaa tátnuni Su'si ma

7 Ndijin ja ka kutoo tna'a o a,
tnu'u tée sa a masu tnu'u jaa kúu,
suni maa i ni ka yo jiniso'o ni
onde xinañu'u ma. Te tnu'u ya'a,
tnu'u jana'a kúu i, te suni maa i
ni ka jiniso'o ni onde xi'na-ka ma.
8 Kovaa tnu'u tée sa a nuu
ni a vitna a, in ja tátnuni jaa
Jesucristo ma kúu, te in ja ndaa
ni sa'a ya ji'in o ma kúu. Vaa
yo'o, jâ ni ka nde koo o nuu nee
ni ka iyo o ma, te vitna jâ ni
ndaxtnuu Su'si ñu'u ndija ya ma
nuu o a, ja jin ko sa'a o ja va'a ja
ndaa ma.
9 Nú na in ká'an ja iyo i nuu
tnuu ñu'u Su'si ma, kovaa ndákiti
ini i nuu tna'a i ma, iyo-ka i nuu
nee ma.
10 Nú na in kútoo tna'a i ma,
iyo i nuu ndú'va ñu'u ma, te
ñatuu nawa sa'a ja ndakuiso
kuechi-ka i.
11 Kovaa nú na in ndákiti ini i
nuu tna'a i ma, iyo i nuu nee ma,
te kua'an vee i nuu nee ma kúu i,
te ñatuu jini i ndenu ki'in i,
vaa nuu nee ma iyo i, te ñatuu
kúndijin nuu i.
12 Sa'ya sa, tée sa sa'a nuu ni,
vaa ja maa Jesucristo ma, te ni
sakanu ini ña'a Su'si ma ndaka
kuechi ni ma.
13 Tée sa nuu ndijin ja jâ ka iyo
sa'ya ni ma, vaa jâ ni ka jini ni
iya iyo onde xinañu'u ma.
Suchi jaa, tée ri nuu ro'o, vaa jâ
ni ka kundee ro nuu ja u'vi ma.
Sa'ya sa, ni tee sa sa'a nuu ni,
vaa ni ka jini ni Yuva o Su'si ma.
14 Ni tee sa nuu ndijin ja ka iyo
sa'ya ni ma, vaa ni ka jini ni iya
iyo onde xinañu'u ma.

Suchi jaa, ni tee ri sa'a nuu
ro'o, ja jâ ni ka jan-ta'vi ro tnu'u
Su'si ma ini anua ro a, te ñatuu
ni ka yu'u ro nawa jin ka'an
ñayii ma ja jin kuu ro ma, vaa jâ
ni ka kundee ro nuu ja u'vi ma.
15 Máko jin kutoo ni ñuu
ñayivi a ni ja ka iyo ñuu ñayivi a.
Nú na in kútoo-ka i ñuu ñayivi a,
masu kútoo i Yuva o Su'si ma.
16 Vaa ndaka ja iyo ñuu ñayivi a
masu nuu Yuva o ma vee, nú
masu ja maa ne'un ñayii ma. Te
cha'a kúu ja táa ñuu ñayivi a: ja
ku'un ini o ja u'vi ma, ji'in ja
ku'un ini o ja koneva'a o nawa
játna ini o ma, ji'in ja sa'a o tnu'u
ja maa o kuu-ka ma.
17 Kovaa ñuu ñayivi ya ji'in ja
játna ini ñayii ma ja sa'a i ma
chi ja naa ko kuu nuu Su'si ma,
kovaa ñayii sa'a sukan játna ini
Su'si ma, koteku i ni-kani ni-jika
nuu ya ma.

Ñayii xnda'vi ña'a te ñatuu káxtnu'u ndaa i tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si ma chi masu iyo i ichi ndaa ma

18 Sa'ya sa, jâ ve ndi'i kivi a.
Te jâ ka jiniso'o ni ja vee in
suchi kanaa ji'in Cristo ma, te
jâ ve kuyatni i, te suni jâ ni ka
kenda koo kua'a ñayii ñatuu
ka kunimani nuu Cristo ma. Te
chukan kúu ja ka jini o ja ve
kuyatni kivi naa ñuu ñayivi a.
19 Ñayii ya'a, ni ka nde koo i
ne'un o a, vaa masu ñayii ka
ndikin Cristo ma ka kuu i. Vaa
nute ka ndikin i ya chi jin koo
ka'nu o ji'in i. Kovaa sa'a ni
kuu, sukan-va'a jin kuni ndaa o
ja masu ndaka o ka kuu sa'ya
Su'si ma.
20 Cristo ma, ni taa ya Xtumani
Ndios ma nuu ndijin, te ndaka
ndijin ka jini nawa kúu ja va'a ja
ndaa ma.
21 Te tée sa tnu'u ya'a nuu ni
masu kuechi ja ñatuu ka jini ni
ja ndaa ma, chi vaa ndijin, jâ ka
jini ni ja ndaa ma, te jâ ka jini
ni ja ni-in ja xnda'vi tna'a o ma,
kituu i nuu ja ndaa ma.
22 ¿Na in kúu ja xnda'vi ña'a ma?
Ñayii xnda'vi ña'a ma kúu ñayii
ká'an ja Jesús ma, masu Cristo iya
ni tetniñu Su'si ma ñuu ñayivi a
kúu ya. Ñayii yukan kúu ñayii
ñatuu kúnimani nuu Cristo ma,
vaa ñatuu kándija i ni a Yuva o
Su'si ma ni a Sa'ya ya ma.
23 Ndeva'a-ni ñayii ká'an ja masu
Sa'ya Su'si ma kúu Cristo ma,
suni ñatuu iyo i ji'in Yuva o ma.
Kovaa nú na in ká'an ja Sa'ya
Su'si ma kúu Cristo ma, ñayii
yukan, iyo i ji'in Yuva o ma.
24 Te chukan kúu ja jin chunee
va'a ni ini anua ni a tnu'u ni ka
jiniso'o ni onde xinañu'u ma. Te
nú ka ñu'u ini ni te ka sa'a ni
sukan ká'an tnu'u ni ka jiniso'o
ni onde xinañu'u ma, te jin
kona'a ni ja ka iyo ni ji'in Yuva o
Su'si ma ji'in Sa'ya ya ma.
25 Te cha'a kúu ja ni skuiso
Jesucristo ma nuu o a: ja jin
koteku o ni-kani ni-jika.

26 Te ni tee sa sa'a, sukan-va'a
máko jin kandija ni ja ka ka'an
ñayii ka kuni i ja jin xnda'vi
ña'a i ma.
27 Vaa ndijin chi ka iyo ni ji'in
Xtumani Ndios ma iya ni taa
maa Jesucristo ma, te ñatuu
na in ka jiniñu'u-ka ni ja ko
skua'a ña'a i, vaa maa Xtumani
Ndios ma káxtnu'u ndaka tnu'u
nuu ni a, te ja kaxtnu'u ya ma
kúu ja ndaa, te ñatuu xnda'vi
ña'a ya. Chukan kúu ja jin koo
ni nuu nda'a Cristo ma, sukan
káxtnu'u Xtumani Ndios ma.
28 Vitna vi, sa'ya sa, jín koo ndaa
jín koo ndija ni nuu Cristo ma,
sukan-va'a kivi kii ya ma, te ma
jin ndakukan-nuu o, te jin kusaa
ini o ja jin koo o jin tna'a o ya.
29 Vaa jâ ka jini ni ja Jesucristo ma,
iya sa'a ja ndaa kúu ya, te chukan
kúu ja ndaka ñayii ka sa'a ja
ndaa ma, sa'ya Su'si ma ka kuu i.

Ñayii ñatuu ka sa'a-ka ja u'vi ma ka kuu sa'ya Su'si ma

3 Jin konde'ya ni sukan kútoo
ña'a Yuva o Su'si ma, vaa ni
xnani ña'a ya sa'ya maa ya ma.
Te suu ka kuu o. Te chukan kúu
ja ñayii ñuu ñayivi a, ñatuu ka
jini ña'a i, vaa ñatuu ka jini i
maa Su'si ma.
2 Ndijin ja ka kutoo tna'a o a,
vitna chi sa'ya Su'si ma ka kuu
o, te visi ñatuu jin kuni-ka o
naxe jin ko kuu o kivi jin koo o
nuu Cristo ma, kovaa ka jini o
ja nuna kii Jesucristo ma, jin ko
kuu o sukan kúu ya ma, vaa kivi
yukan, te jin kuni o ya sukan kaa
sukan iyo ya ma.
3 Te ndaka ñayii ka kukanu
ini sa'a te ka ndetu i ya ma,
ka ndasavii ka ndasandoo-ka i
maa i sukan iyo vii iyo ndoo
maa ya ma.
4 Kovaa ndaka ñayii sa'a ja
u'vi ma chi ñatuu kándija i ja ni
tatnuni Su'si ma. Chukan kúu
ja ndákuiso kuechi ndákuiso
kuechi i ma.
5 Ndijin chi jâ ka jini ni ja
Jesucristo ma, ni kii ya ñuu
ñayivi ya, sukan-va'a xnaa ya
kuechi ñayii kandija sukan
tátnuni ya ma. Te vaa maa ya
chi ni-in kuechi ndiso ya, vaa
ñatuu játna ini ya ja u'vi ka sa'a
ñayii ma.
6 Chukan kúu ja ndaka ñayii iyo
kaa ji'in ya ma chi ñatuu na
kuechi jin kondiso-ka i, kovaa
ndaka ñayii jiso kuechi-ka ma,
ñatuu kuni-ka i ya.
7 Sa'ya sa, ñatuu ni-in ñayii ko
xnda'vi ña'a: nú na in sa'a ja
ndaa ma, in ñayii va'a in ñayii
ndaa kúu i, vaa sa'a i sukan sa'a
ndaa maa ya ma.
8 Kovaa ñayii sa'a ja u'vi ma
chi tna'a tachi ma kúu i, vaa
tachi ma chi onde xinañu'u ma
ndiso kuechi i. Te chukan kúu
ja ni kenda Jesucristo Sa'ya
Su'si ma, sukan-va'a xnaa ya ja
sa'a tachi ma.
9 Chukan kúu ja ñayii kúu sa'ya
Su'si ma, masu nde jika-ka i ichi
u'vi ma, vaa iyo ja ni chunee

Su'si ma ini anua i ma, te sukan
ko kuu ni-kani ni-jika. Te masu
kuu sa'a-ka i ja u'vi ma, vaa sa'ya
Su'si ma kúu i.
10 Te sukan, te jini o na in ka kuu
sa'ya Su'si ma ji'in na in ka kuu
sa'ya tachi ma: vaa ndaka ñayii
ñatuu ka sa'a ja va'a ma te ñatuu
ka kutoo tna'a i ma, masu sa'ya
Su'si ma ka kuu i.

Jín kutoo tna'a ndi-in ndi-in o

11 Te tnu'u ni ka jiniso'o ni onde
xinañu'u ma kúu ja jín kutoo
tna'a ndi-in ndi-in o.
12 Máko jin ko kuu o sukan ni yo
kuu Caín ma, vaa tna'a tachi ma
ni yo kuu i, te ni ja'ni i ñani i ma.
Te ¿nava'a ni ja'ni i ñani i ma?
Vaa Caín ma, ja ni yo sa'a i ma ja
u'vi kúu, te ñani i ma ni yo sa'a
ja va'a ma.
13 Ndijin, nú ñayii ñuu ñayivi a,
ka ndakiti ini i nuu ni, te máko
jin ko sanuu ni.
14 Vaa yo'o chi ka kutoo tna'a
o a, te chukan kúu ja ka jini o
ja jâ ni ka yanduu o ja ma jin
kûu-ka o, su'va jin koteku o. Te
ñayii ñatuu ka kutoo tna'a i ma,
ñatuu ndáteku-ka i nuu Su'si ma.
15 Ndaka ñayii ñatuu kúnimani i
nuu tna'a i ma, kuenda kúu in
ñayii ja'ni tna'a kúu i. Te ka jini
ni ja ni-in ñayii ja'ni tna'a ma,
masu kuu koteku maa i ni-kani
ni-jika.
16 Te chukan kúu ja yo'o chi ka
jini o nawa kúu ja kutoo tna'a
o ma, vaa Jesucristo ma, ni
kachi ya ja ni ji'i ya nuu tniñu
o ma, te suni sukan jin kachi o ja
jin sa'a o ja jin kuu tna'a o ma.
17 Nú nde o kúu xiku te nde'ya
o in tna'a o ma ja jiniñu'u i ja
chindee o i, kovaa nú ñatuu wa'a
o nawa jiniñu'u i ma, ¿naxe kuu
ka'an o ja kútoo tna'a o sukan
kútoo ña'a Su'si ma?
18 Sa'ya maa sa, ja kutoo tna'a
o ma, masu yika-ni ja tnu'u
ká'an-ni o kúu, nú masu ja ûni
ká'an o te sa'a o ja va'a ma.
19–20 Te ja ka kutoo tna'a o
sukan ma, te jin kuni o ja ka iyo
o nuu ja ndaa ma, te visi ini anua
o a, jani uu jani uni ini i ja masu
va'a-ni kúu ja sa'a o ma, kovaa
Su'si ma chi ka'nu-ka ya sana ini
anua o a, te jini ya ndaka nawa
ñu'u ini o ja sa'a o ma.
21 Ndijin ja ka kutoo tna'a o a,
nú ini anua o a, ñatuu nawa
ndáxtekuechi ña'a i, chi kuu
jin koo o jin tu'va sii ini o nuu
Su'si ma,
22 te maa ya taa ndaka nawa
kakan o ma, vaa ka kandija o
ja tátnuni ya ma, te ka sa'a o ja
játna ini ya ma.
23 Te ja tátnuni ya ma kúu ja jin
kandija o Sa'ya ya Jesucristo ma,
ji'in ja jin kutoo tna'a ndi-in
ndi-in o ma, sukan ni tatnuni
maa ya ma.
24 Ñayii ka kandija ja
tátnuni ya ma, ka iyo i
ji'in ya, te iyo ya ji'in i. Te sa'a,
te ka jini o ja iyo ya ji'in o, ja
maa Xtumani Ndios ni chunee ya
ini anua o ma.

Naxe jin kuni o ñayii ka iyo ndija ji'in Xtumani Ndios ma

4 Ndijin ja ka kutoo tna'a o a, máko jin kandija ni ja ka ka'an ndaka ñayii ka sa'a i tnu'u ja tnu'u Xtumani Ndios ma kúu tnu'u ka ka'an i ma, nú masu ja jin kototnuni ni i, sukan-va'a jin kuni ni nú ka neva'a i Xtumani Ndios ma, xi ñatuu, vaa jâ ni ka kenda koo kua'a ñayii ka xnda'vi tna'a ñuu ñayivi a, te ka sa'a i tnu'u ja ka ka'an i tnu'u Su'si ma.
2 Te sukan, te jin kuni ni na in iyo ji'in Xtumani Ndios ma: Ndaka ñayii jin ndakuan-yu'u ja Jesucristo ma, ni kii ñayivi ya nuu ñu'ú ya, ñayii ya'a iyo ji'in Su'si ma.
3 Ñayii ñatuu ndákuan-yu'u sukan ni kii Jesús ma, ñatuu na Xtumani Ndios ma iyo ji'in i, su'va iyo i ji'in tachi ma, suchi ñatuu kúnimani nuu Cristo ma. Ndijin, jâ ni ka jiniso'o ni ja suchi yukan chi kii i ma, te vitna chi ja iyo i ñuu ñayivi ya.
4 Sa'ya maa sa, ndijin chi sa'ya Su'si ma ka kuu ni, te jâ ni ka kundee ni nuu ñayii ka xnda'vi tna'a ma, vaa iya ka iyo ji'in ni a chi iya kúndee nuu suchi iyo ñuu ñayivi a kúu ya.
5 Ñayii yukan chi ñayii ñuu ñayivi a ka kuu i. Chukan kúu ja ndimaa ja iyo ñuu ñayivi a ka ka'an i, te ñayii ñuu ñayivi a, ka niniso'o i ja ka ka'an i ma.
6 Kovaa yo'o, sa'ya Su'si ma ka kuu o. Na in jini Su'si ma chi niniso'o i ja ka ka'an o ma, kovaa ñayii masu sa'ya Su'si ma ka kuu i ma, masu nde ka niniso'o i ja ka ka'an o ma. Te sukan, te jin kuni o na in ka neva'a ndija Xtumani Ndios ma ji'in nde in iyo ji'in tachi suchi xnda'vi ña'a ma.

Su'si ma kúu iya kútoo ña'a

7 Ndijin ja ka kutoo tna'a o a, jiniñu'u ja jin kutoo tna'a ndija ndi-in ndi-in o, vaa ja kutoo tna'a o ma chi nuu Su'si ma vee. Te ndaka ñayii ka kutoo tna'a ma chi sa'ya Su'si ma ka kuu i, te ka jini i Su'si ma.
8 Kovaa ñayii ñatuu ka kutoo tna'a ma, ñatuu ka jini i Su'si ma, vaa Su'si ma chi iya kútoo ña'a kúu ya.
9 Su'si ma, ni kaxtnu'u ya ja kútoo ña'a ya, te ni tetniñu ya Sa'ya maa in maa tnu'u-ni ya ma ñuu ñayivi a, te ni ndo'o ni neni ya ma, sukan-va'a ja maa ya ma, te jin koteku o.
10 Ja kútoo ña'a Su'si ma kúu ja ni sa'a ya sa'a xi'na-ka: ni tetniñu ya Sa'ya ya ma, sukan-va'a ja ni ndo'o ni neni ya ja kuechi o ma, te sukan saa ni kuu ni sakanu ini Su'si ma kuechi ndaka o ma. Kovaa yo'o, ni masu nde ni ka yo kutoo o Su'si ma onde xinañu'u ma.
11 Te ndijin ja ka kutoo tna'a o a, nú sukan ni kutoo ña'a Su'si ma, suni sukan tna na jin kutoo tna'a o.

12 Su'si ma, ñatuu na in ni jini
kuiti ya, kovaa nú ka kutoo tna'a
ndi-in ndi-in o ma, te ka jini o
ja Su'si ma iyo ji'in o, te ka jini
o ja ka sa'a ndija o sukan sa'a
Su'si ma, ja kútoo ña'a ya ma.
13 Te nú sa'a ka sa'a o, te ka jini
o ja ka iyo o ji'in Su'si ma te iyo
Su'si ma ji'in o, vaa ni taa ya
Xtumani Ndios ma.
14 Te maa o ni ka jini ja Yuva
o Su'si ma, ni tetniñu ya
Sa'ya ya ma, ja ni ndo'o ni
neni ya ma, sukan-va'a jin ndani'i
ta'vi ñayii ñuu ñayivi a, te sukan
ka ndaka'an ka ndakachi o nuu
ñayii a.
15 Ndeva'a-ni na in ndákuan-yu'u
ja Jesús ma, te Sa'ya Su'si ma
kúu ya, iyo i ji'in Su'si ma, te iyo
Su'si ma ji'in i.
16 Te sa'a, saa ni ka jini o, te
ni ka kandija o ja kútoo ña'a
Su'si ma. Te Su'si ma, iya kútoo
ña'a kúu ya, te ñayii ka kutoo
tna'a ma, ka iyo i ji'in Su'si ma,
te Su'si ma iyo ji'in i.
17 Te sukan saa kúu in ja ndaa ja
ka kutoo tna'a o ma, sukan-va'a
kivi ndakan Su'si ma kuenda nuu
o a, te jin kusaa ini o ja jin kenda
koo o nuu ya ma, vaa sukan ni
sa'a ni kuu maa Jesucristo ma,
sukan ka sa'a ka kuu o nuu ñayii
ñuu ñayivi a.
18 Nú kútoo o tna'a o ma, te masu
nawa koyu'u o, chi vaa ja kutoo
tna'a ndija o ma, xtandiyo i ja
koyu'u o ma, vaa ja koyu'u o ma
kúu ja ndachunaa o kuechi o ma
nuu Su'si ma. Chukan kúu ja nú
na in yu'u chi ñatuu kenda-ka i
ja kutoo tna'a ndija i sukan kúni
Su'si ma.
19 Yo'o chi ka kutoo o Su'si ma,
vaa xinañu'u maa ya ni kutoo
ña'a.
20 Nú na in ká'an: “Saña chi
kútoo sa Su'si ma”, te ndákiti ini i
nuu tna'a i ma, in ñayii xnda'vi
ña'a kúu i. Vaa nú ñatuu kútoo i
tna'a i ma, te vitna ja nde'ya i
tna'a i ma, te ¿naxe kutoo i
Su'si ma, iya ñatuu nde'ya i ji'in
nuu i ma?
21 Jesucristo ma, ni tatnuni ya ja
nú na in kútoo Su'si ma, suni na
kutoo i tna'a i ma.

Jín kukanu ini o Jesucristo ma te jin kundee o nuu ja u'vi iyo ñuu ñayivi a

5 Ndaka ñayii ka kandija ja
Jesús ma kúu Cristo ma,
sa'ya Su'si ma ka kuu i. Te ñayii
ka kutoo Yuva o Su'si ma, suni
ka kutoo tna i ñayii ka kuu sa'ya
Yuva o Su'si ma.
2 Nú ka kutoo o Su'si ma te ka
kandija o tnu'u ni tatnuni ya ma,
te ka jini o ja suni ka kutoo o
ñayii ka kuu sa'ya Su'si ma.
3 Ja kutoo o Su'si ma kúu ja
sa'a o sukan játna ini ya ma
te sa'a o sukan ká'an tnu'u
ni tatnuni ya ma, te ja ni
tatnuni ya ma masu in ja
tnundo'o ja jin kandija o kúu,
4 vaa ndaka ñayii ka kuu sa'ya
Su'si ma, ka kundee i nuu ndaka
ja iyo ñuu ñayivi a. Te yo'o chi

ka kandija tna o Su'si ma, te
chukan kúu ja jin kundee o siki
ndaka ja iyo ñuu ñayivi a.
5 Nú na in kándija ja Jesús ma
kúu Sa'ya Su'si ma, jâ ni kundee i
nuu ja iyo ñuu ñayivi a.

Sa'a ká'an Su'si ma siki ja Sa'ya ya Jesucristo ma

6 Te Jesucristo ma kúu iya ni
kii ji'in ndute ji'in niñi. Masu
yika-ni ja ndute, nú masu ja
ndute ji'in niñi. Maa Xtumani
Ndios ma kúu testigu ja sukan ni
kuu, te Xtumani Ndios ma kúu
iya káxtnu'u ja ndaa ma.
7 Te andivi ma ka iyo uni testigu:
Yuva o Su'si ma, ji'in Sa'ya ya
Jesucristo ma, ji'in Xtumani
Ndios ma. Te ndinuni ya chi
in-ni ya kúu.
8 Te ñuu ñayivi ya, uni tna'a ja ka
kaxtnu'u na in kúu Jesucristo ma:
Xtumani Ndios ma, ji'in ndute ma,
ji'in niñi ma, te in-ni ka ka'an
ndinuni i ja kuu ya.
9 Ka kandija o ja ka ka'an
ñayii ma, kovaa ja ká'an
Su'si ma ja va'a xeen-ka kúu
ja kandija o, vaa ja ká'an
Su'si ma, te káxtnu'u ya na in
kúu Sa'ya ya ma.
10 Nú na in kándija Sa'ya Su'si ma,
te ja ká'an Su'si ma ñunee ini
anua i ma. Nú na in ñatuu kándija
Su'si ma, sa'a i tnu'u ja Su'si ma
kúu iya xnda'vi ña'a, vaa ñatuu
kándija i ja ká'an Su'si ma siki ja
Sa'ya ya Jesucristo ma.
11 Te ja ká'an Su'si ma kúu ja ni
taa ya ja jin koteku o ni-kani
ni-jika ma, te ja jin koteku o
ni-kani ni-jika ma kúu ja jin ni'i
o ja maa Sa'ya ya Jesucristo ma.
12 Nú na in iyo ji'in Sa'ya
Su'si ma, te koteku i ni-kani
ni-jika. Kovaa nú ñatuu na Sa'ya
Su'si ma iyo ji'in i, masu kuu
koteku i ni-kani ni-jika.

Jaku-ka tnu'u ni ka'an-so'o Juan ma nuu o

13 Te tée sa nuu ni ja ka kandija
ni Jesucristo Sa'ya Su'si ma,
sukan-va'a jin kona'a ni ja jin
koteku ni ni-kani ni-jika.
14 Ka kukanu ini o Su'si ma,
vaa ka jini o ja nú nawa na jin
kakan o sukan kúni ya ma chi
niniso'o ya.
15 Te chukan kúu ja ka kukanu
ini o ja Su'si ma chi niniso'o ya
nawa ka jikan-ta'vi o nuu ya ma,
te suni ka kukanu ini o ja jin ni'i
o nawa ka jikan o nuu ya ma.
16 Nú na in nde'ya ja in ñayii ni
nduu sa'ya Su'si ma, yikuu i sa'a i
ja u'vi ma, in ja masu sa'a ja kûu
ñayii yukan ma, kákan-ta'vi i
nuu Su'si ma, te maa ya sakanu
ini kuechi ñayii ma, sukan-va'a
koteku i nuu ya ma. Nú in ja u'vi
ja masu sa'a ja skenaa i maa i ma
kúu kuechi ni sa'a i ma chi kuu jin
kakan-ta'vi o. Kovaa iyo kuechi
sa'a ja skenaa ñayii ma maa i nuu
Su'si ma, te kuechi yukan masu
ká'an sa ja jin kakan-ta'vi ni.

17 Ndaka ja u'vi ma chi in
kuechi kúu, kovaa iyo kuechi ja
ndasakanu ini Su'si ma te ndani'i
ta'vi o, te iyo kuechi ja masu
ndasakanu ini ya.
18 Ka jini o ja nú na in ni
ndakâku jaa nuu Su'si ma, ñatuu
na ja u'vi sa'a-ka i, vaa Sa'ya
Su'si ma jito ña'a, te tachi ma,
ñatuu jan tna'a ña'a i.
19 Ka jini yo'o ja sa'ya Su'si ma
ka kuu o, kovaa ni-ka'nu ñuu
ñayivi a, nuu nda'a tachi ma
iyo i.
20 Suni ka jini o ja Sa'ya Su'si ma,
ni kii ya, te ni sa'a ya ja kuu
jin ndasa'a o kuenda nde in kúu
Su'si ndija ma. Te ka iyo o ji'in
iya sa'a ja ndaa ja ndija ma, ja
kúu ya Jesucristo Sa'ya Su'si ma.
Iya ya'a kúu Su'si ndija iya sa'a
ja jin koteku o ni-kani ni-jika.
21 Sa'ya sa, másu ko jin tu'va ni
nuu ja masu Su'si ka kuu ma.
Te sukan kó kuu.

Carta ku-uu ni sa'a tee kúu Juan ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Juan ma ñayii ka kuu sa'ya Su'si ma

1 Saña, tee nija'nu kúu sa, te
tée sa nuu ndaka ni ja ni ka
nduu ni sa'ya Su'si o ma ja ni
kaji ña'a maa Su'si ma. Kútoo
ndija ña'a sa, te masu maa in-ni
sa kútoo ña'a, nú masu ja ndaka
tna'a o a ja ni ka jini i ja ndaa ma,
2 tna'a ja ndaa ja iyo ini anua o a
te jin koo ji'in o ni-kani ni-jika.
3 Yuva o Su'si ma ji'in Jesucristo
Sa'ya maa Yuva o ma, na skuta'vi
ña'a ya ja vii ja va'a ma, te
kúnda'vi ini ña'a ya, te sa'a ya ja
jin koo mani ndaka o, sukan ka
kandija o ja ndaa ma te ka kutoo
tna'a o ma.

Jín kondikin o jín sa'a o sukan ni kaxtnu'u Cristo ma

4 Ni kusii ini xeen sa ja ni jini sa
ja jaku ni ja ni ka nduu o sa'ya
Su'si ma, te ka sa'a ndija ni sukan
ni tatnuni Yuva o Su'si ma.
5 Te vitna jikan-ta'vi sa nuu ni
ja ûni jín kutoo tna'a ndi-in
ndi-in o. Masu in tnu'u jaa kúu
tnu'u ya'a ja tátnuni sa nuu
ni a, nú masu ja in tnu'u ja jâ
ni tatnuni ya onde xinañu'u ma
kúu i.
6 Te nuna jin ko kutoo tna'a o ma,
jin sa'a o sukan ni tatnuni ya ma.
Te tnu'u ya'a kúu tnu'u ni ka
jiniso'o ni onde xinañu'u ma,
ja jín kutoo tna'a o sukan
ká'an ya ma.
7 Jin koto va'a ni maa ni, vaa
ka iyo kua'a ñayii ñuu ñayivi a ja
ka ka'an i ja Jesucristo ma, masu
ni kii ñayivi ya ñuu ñayivi a,
te sukan jin xnda'vi ña'a i. Te
na in ká'an sa'a, ñayii xnda'vi
ña'a kúu i, te ñayii jini u'vi nuu
Jesucristo ma kúu i.
8 Jin konde'ya ni ja jin kuu maa
ni, sukan-va'a má jin skenaa ni
ndaka ja skuta'vi ña'a Su'si ma ja
ka satniñu o a.
9 Ndeva'a-ni na in ndúnaa ja
ndaa ma te ñatuu tníi i ja ko kuu i
sukan ká'an tnu'u Cristo ma,
ñatuu iyo i ji'in Su'si ma. Te
ñayii tníi i te sa'a i sukan ká'an
tnu'u Cristo ma, ñayii yukan kúu
ñayii iyo ji'in Yuva o Su'si ma
ji'in Sa'ya ya Jesucristo ma.
10 Nú na in kenda nuu ka iyo ni a
te ñatuu ká'an i sukan ká'an tnu'u
Cristo ma, má jin kuan-ta'vi ni i
nuu ka iyo ni a, ni a jin kuña'a
ni: “¡Va'a sa'a ni ja ni kenda ni,
te jinkoo ni!”, vaa in ñayii sa'a ja
u'vi kúu i.
11 Vaa nú na in jiña'a: “¡Va'a sa'a
ni ja ni kenda ni, te jinkoo ni!”,

chi kétna'a ini i ji'in ñayii sa'a ja
u'vi ma.

Kúni Juan ma ja ki'in de te ndatnu'u de ji'in ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o ma

12 Iyo kua'a xeen ja tee sa nuu
ni, kovaa ñatuu kúni sa ja tee sa
ndaka nuu tutu a ji'in tinta a,
vaa ndetu sa ja jaan maa sa,
te nuu nuu o jin ndatnu'u o a,
sukan-va'a jin ndusii ini ndija o.
13 Ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma,
tna'a ñayii ni kaji ya ma, ka
ndakan-tnu'u ñaña'a ña i. Te
sukan kó kuu.

Carta ku-uni ni sa'a tee kúu Juan ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Juan ma tee kúu Gayo ma

1 Saña, tee nija'nu kúu sa, te
tée sa nuu ni Gayo, vaa kútoo
ndija ña'a sa.
2 Ja kúni sa kúu ja ndaka ja sa'a
ni ma, te kendoo va'a, te koo sii
ini ni, sukan iyo va'a ini anua
ni a nuu Su'si ma.
3 Vaa ni kusii ini xeen sa nuu
ni ki koo ñani o ma, te ni ka
ndaka'an de sukan kúu ndaa kúu
ndija ni, sukan iyo ni nuu ja ndaa
maa Su'si o ma.
4 Masu nawa sa'a sii ini xeen-ka
ña'a i, nú masu ja cha'a, ja ni
jiniso'o sa ja ndaka sa'ya sa nuu
Su'si ma, ka jika ndaa i nuu ya.

Gayo ma, chi vivii chíndee de ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma

5 Ndijin ja kútoo ña'a sa,
sa'a ndija ni sukan kúni Iya
Tátnuni ma ora jinukuechi ni
nuu ñani o a, visi ñayii in-ka ñuu
ka kuu de.
6 Vaa maa de ka ndaka'an nuu
ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si ma
sukan kútoo ni de ma. Va'a-ni
sa'a ni ja skaka ni de ichi
jin koo de ma, vaa ñayii ka
jinukuechi nuu Su'si ma ka
kuu de,
7 vaa maa de chi ja kuechi ja ka
kutoo de ya ma, te ni ka ke koo de
kuan koo de ka kaxtnu'u de tnu'u
Su'si ma, te ñatuu nawa ni ka
jan-ta'vi de ja ka wa'a ñayii masu
ka jini Su'si ma.
8 Yo'o chi iyo ja jin chindee o
tna'a o ñayii ya'a ma, sukan-va'a
jin chindee o i ja jin sa'a o ji'in i
ja ndaa ma.

Masu ja va'a sa'a tee kúu Diótrefes ma

9 Saña chi ni tee sa nuu ñayii ni
ka nduu sa'ya Su'si ma sukan jin
ko sa'a jin ko kuu i ma. Kovaa
tee kúu Diótrefes ma, ñatuu ni
jan-ta'vi ña'a de, vaa maa de chi
játna ini de ja xinañu'u-ka ko
kuu de ne'un ndaka o ma.
10 Chukan kúu ja nuna jaan sa,
ndakune'e sa sukan kúu de ma,
vaa ká'an de tnu'u ja masu
kuatniñu o. Ká'an ndeva'a de ja
jin kuu sa, te ni ñatuu iyo sii
ini de ja ká'an de sukan ma-ni,
su'va ni masu jan-ta'vi de ñayii
ni ka nduu sa'ya Su'si o a, te nú
nde i kúni i ja kuan-ta'vi i nde
ñani o a, te ja'nu ndee de, te
taji de i veñu'u ma.

Demetrio ma, sa'a de ja va'a ja ndaa

11 Gayo tee kútoo maa sa, máko
ndane'e ni sukan ka sa'a ñayii
ka sa'a ja u'vi ma, su'va sa'a ni
ja va'a ma. Ñayii sa'a ja va'a ma,
sa'ya Su'si ma kúu i, kovaa ñayii
sa'a ja u'vi ma chi ñatuu jini i
Su'si ma.
12 Vaa jini maa ni ja ndaka
ñayii ma ka ka'an ja va'a ja kuu
Demetrio ma, onde ndaka ñayii
ka sa'a ja ndaa ma. Suni maa sa
chi ka ka'an sa ja ja va'a kúu ja
sa'a de ma, te jâ ka jini ni ja ja
ka ka'an sa a, ja ndaa ndija kúu.

Kúni Juan ma ja ki'in de te ndatnu'u de ji'in ñayii ni ka nduu sa'ya Su'si o ma

13 Iyo kua'a xeen ja tee sa nuu
ni, kovaa ñatuu kúni sa ja tee sa
ji'in tinta a ji'in tnumi a.
14 Vaa ndetu sa ja nde kii a, te
jaan sa, te nuu nuu o jin ka'an o.
15 Tnu'u mani ma jin koo ji'in
ni. Te ka ndakan-tnu'u ñaña'a
ña ñayii ka ketna'a ini ji'in o a.
Ndakua'a ni nchuxi nuu ndi-in
ndi-in ñayii ka ketna'a ini ji'in
o a.

Carta ni sa'a tee kúu Judas ma

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Judas ma ñayii ka kuu sa'ya Su'si ma

1 Saña kúu Judas ñani
Santiago ma, te jinukuechi
sa nuu Jesucristo ma, te tée sa
nuu ndijin ja ni ndakana ña'a
Su'si ma ja jin ndani'i ta'vi ni ma
vaa kútoo xeen ña'a ya ma, te
maa Sa'ya ya Jesucristo ma jito
va'a ña'a te jin koo vii jin koo
va'a ni.
2 Vaa maa ya chi kúnda'vi ini
xeen ña'a ya, te sa'a ya ja jin koo
mani ni, te sa'a ya ja kuu jin
kutoo tna'a xeen ni.

Sukan jin ndo'o jin neni tee ñatuu ka kaxtnu'u ndaa tnu'u Su'si ma

(2 Pedro 2:1-17)

3 Ndijin ja kútoo ña'a sa, ndí ini
sa ja jin kuu ni, te chukan kúu
ja kúni sa ja tee sa nuu ni siki
ja naxe jin ndani'i-ta'vi ndaka
o ma nkuu. Kovaa ni ndasa'a
sa kuenda, te kanuu-ka ja tee sa
tnu'u ya'a ja ndaka'an-so'o sa nuu
ni, ja ka kuu o ñayii ni ndasavii
ni ndasava'a ña'a Su'si ma, te jin
tnii vava'a ni sukan ni kaxtnu'u
Su'si ma ja jin kandija o ya ma, te
sukan jín ko sa'a o ni-kani ni-jika,
te máko jin ko kua'a ni tnu'u ja
ñayii ma, te koo jin ndaxsama i
sukan ni ka kutu'va ni ma.
4 Vaa jâ ni ka kenda koo yu'u
tee ja ka iyo ja jin skenaa de
maa de ma, te tee ya'a chi ndimaa
ja u'vi ma ka sa'a de, tna'a ja
ñatuu játna ini Su'si ma. Te ka
ka'an de ja kuechi ja vii ja va'a ni
skuta'vi ña'a Su'si ma, te kuu jin
sa'a o ndeva'a-ni nde a ka kuni
maa o ma, te ka ka'an de ja másu
jin kandija o Jesucristo iya kúu
jito'o o ma, iya tátnuni nuu o ma.
5 Kovaa ja kúni sa kúu ja máko
jin ndunaa ni tna'a ja ni ka jini
ni ja ni sa'a Su'si ma, vaa visi
ni ndene'e ya ñayii ñuu ya ma
ñuu Egipto ma sukan-va'a ma
jin ndo'o jin neni-ka i ma, kovaa
kuee-ka ma, te ni xnaa ya ñayii
ni ka sa'a so'o ma te ñatuu ni ka
kandija i ma.
6 Te sukan ni sa'a tna ya ji'in ángel
ñatuu ni ka kandija ma, ja ni ka
xndoo i nuu ka iyo i ma, te ni masu
ni ka ndi ini i ja ka ndanuu-ka i
sana ñayii ma. Te chukan kúu
ja maa Su'si ma ni nune'e i nuu
nee ma, te ni chunee ya i onde
kunu ma, te yukan jin koo maa i
ni-kani ni-jika, onde kenda kivi
ndakan ya kuenda nuu i ma.
7 Te suni sukan ni sa'a tna ya ji'in
ñuu Sodoma ma ji'in Gomorra ma
ji'in ñuu ka iyo yatni ji'in i ma,
ja suni sukan ni ka yo sa'a i

ja u'vi tna'a ja ñatuu játna ini
Su'si ma, vaa ni ka yo kivi nduu i
ji'in ndi-in ndi-in ña'a ma, te ni
ka kutu'va i ja jin sa'a i ja másu
jin sa'a-ka i ma. Te ni xndo'o ni
xneni ña'a Su'si ma nuu ñu'u
i'ni ja káyu ni-kani ni-jika ma,
sukan-va'a jin kuni o ja sukan jin
ndo'o jin neni ñayii ka sa'a ja
u'vi sukan ni ka yo sa'a i ma.
8 Visi sa'a ni kuu ma, kovaa
tee ya'a chi masu ka ndasa'a de
kuenda. Te ka kuvixi maa de
ja maa de ka tatnuni-ka, te
ka sa'a de sukan ka jatna ini
yikikuñu de ma, te sukan ka
satne'e de maa de nuu Su'si ma.
Te ka saxiko de ja tátnuni
Su'si ma, te ni masu ka ndi ini de,
vaa onde nuu ja ka tatnuni ñuu
ñayivi a ka ka'an ndeva'a de.
9 Ni a ángel Miguel ma, masu
ni ka'an ndeva'a i te ni masu
ni ka'an u'vi i ja kuu tachi ma,
nuu ka kanaa ndee i ñunde'yu
Moisés ma. Su'va jiña'a i: “Maa
Su'si ma ndakan kuenda nuu ro”,
kúu i jiña'a i.
10 Kovaa tee ya'a chi ka ka'an
ndeva'a de, visi ñatuu ka jini de
nawa ka kuu ma. Kovaa ja ka
jatna ini maa de ma ka sa'a de,
te sukan ka kuu kiti ñatuu ka
jaku'ni ini ma, sukan ka kuu de,
te ka sa'a u'vi de maa de ma.
11 ¡Nda'vi maa de, ja ka sa'a de
sukan ni yo sa'a Caín ma! Te ka
sa'a de ja u'vi ma, sukan-va'a
jin ni'i de xu'un ma, sukan ni yo
sa'a Balaam ma. Te jin skenaa de
maa de, sukan ni skenaa Coré ma
nuu ñatuu ni kandija de ja ká'an
Moisés ma.
12 Tee ya'a chi iyo yika ja
ndatna'a o ji'in de, vaa ora ka
sa'a ni viko ma chi ja ka ndi
ini-ka de kúu ja jin kaa jin ko'o
maa de, te ñatuu ka ndi ini de ja
jin kuu in-ka ñayii ma. Sukan ka
kuu viko ma ja ñatuu na ndute
ka ndiso i ma ja ñu'u kua'an ñu'u
vee ña'a tachi yi'i ma, sukan-ni
ka kuu de. Xi sukan kúu in yutnu
iyo ja kuun javixi ma te ni ñatuu
nawa ni kuun ma, sani te ni jinu
kuiya tnu, te ni yichi tnu, te sani
te ka tava i onde yo'o tnu ma,
sukan-ni ka kuu tee ya'a.
13 Sukan kúu nuu ndute mar ma
ja kua'an vee nuu de ma, sukan
ka kuu tee ya'a. Te sukan kúu
ti-iñu iyo yu'u ndute ma ja ni
ndututu ndaka ja tne'e ma, sukan
ka kuu ja u'vi ka sa'a de ma, vaa
masu ja vii kúu ma. Sukan ka kuu
tiuxini ja kuan koo ve koo i ma,
sukan ka kuu de, te ja iyo tu'va
nuu nee ma nuu chunee ña'a
Su'si ma, te yukan jin kun-nee
maa de ni-kani ni-jika.
14 Te suni sa'a ni ka'an tna tna'a
Adán ma tee kúu Enoc ma: “Iya
Tátnuni ma, kii ya ji'in kua'a mil
ángel ya ma,
15 te ndakan ya kuenda nuu
ndaka o. Te sa'a ya ja jin
ndachunaa ñayii ni ka yo sa'a ja
ñatuu játna ini ya ma, ñayii ni ka
yo jakundee tnu'u ndaa ya ma,
ñayii ni ka yo ka'an u'vi ja
kuu ya ma.” Sa'a ni ka'an de.

16 Tee ya'a, ka ka'an de tnu'u
ñayii ma, te ka ndakiti ini de
ja ñatuu kúu jin sa'a de sukan
ka kuni maa de ma. Te ñií
yu'u de ma-ni ka iyo ja ka ka'an
vii de ma, sukan-va'a jin kua'a
ñayii ma ja ka kuni de ma.

Ndáka'an-so'o Judas ma sukan jin kandija o tnu'u Su'si ma

17 Kovaa ndijin ja ka kutoo tna'a
o a, jin kona'a ni sukan ni ka yo
ka'an tee ni tetniñu Jesucristo
iya tátnuni nuu o a,
18 ja: “Kivi ve kuyatni ja ndii
Jesucristo ma, kenda koo tee
jin jakundee ña'a, te ma jin
kandija de ja ka ka'an o a, te jin
sa'a de ja u'vi sukan ka jatna ini
yikikuñu de ma.” Sa'a ni ka yo
ka'an tee ni tetniñu Jesucristo ma.
19 Te tee ñatuu ka kandija ja ka
ka'an o ma chi ka sa'a siin de
in jichi in jichi ñayii ka kandija
Su'si ma, vaa ka sa'a de sukan ka
jatna ini maa yikikuñu de ma,
vaa ñatuu ka iyo de ji'in Xtumani
Ndios ma.
20 Kovaa ndijin ja ka kutoo
tna'a o a, jin konukuiñi va'a ni
nuu tnu'u vii tnu'u va'a Su'si o a
ja jâ ni ka kandija o ma, te ka
kukanu ini o maa ya ma, te jin
kakan-ta'vi ni nuu Su'si ma sukan
káxtnu'u maa Xtumani Ndios ma.
21 Ja sukan kútoo ña'a Su'si ma,
te jin ko sa'a ni sukan játna
ini ya ma, nani ka ndetu o
Jesucristo iya tátnuni nuu o a,
ja na kunda'vi ini ña'a ya,
sukan-va'a jin koo o ni-kani
ni-jika nuu iyo ya ma.
22 Jaku ñayii ka jani ini ja
nú ndija xi masu ndija ma, jin
chindee ni i ja jin kandija i.
23 Jin ndaka'an-so'o ni nuu ñayii
ja kuan koo i ichi nuu ñu'u
i'ni ma, sukan-va'a na jin kaku i.
Jin kunda'vi ini ni ñayii ka sa'a
ja u'vi ma. Kovaa jín ko koto
va'a ni maa ni, nasa yukan, te
jin sa'a ni sukan ka sa'a i ma, te
vitna ja Su'si ma chi ndakan ya
kuenda nuu o. Vaa onde sa'ma
ka ne'nu i ma ka ndiso kuechi ja
u'vi ka sa'a i ma. Chukan kúu ja
jin saxiko ni ja u'vi ka sa'a i ma.
Nú ña'a te ndandava ndee ña'a i,
te jin ko kuu tna ni sukan ka
kuu i ma, te masu kuu.

Sukan chíñu'u Judas ma Su'si ma

24 Su'si ma, kuu koto va'a
ña'a ya ja ma jin sa'a ni ni-in ja
u'vi, sukan-va'a ma jin kotuu ni,
sukan-va'a ñatuu ni-in kuechi jin
kondiso o, te kenda koo sii ini o
nuu tatnuni vivii ya ma.
25 Vaa maa in-ni ya kúu Su'si, te
maa in-ni ya neva'a tnu'u ndichi.
Te maa ya ni skaku ña'a nuu ja
u'vi ma. Te ja maa Jesucristo iya
tátnuni nuu o a, te kóo jayiñu'u
nuu maa Su'si ma, vaa iyo tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ya ma, te
maa ya tátnuni nuu ndaka o onde
xinañu'u ma te onde vitna a, te
maa ya tatnuni ni-kani ni-jika.
Te sukan kó kuu.

Tnu'u ni kaxtnu'u Jesucristo ma nuu tee kúu Juan ma ja sukan ko kuu ma

Tnu'u ni ndakaxtnu'u Jesucristo ma nuu o a

1 Maa Su'si ma ni wa'a tnu'u
ya'a nuu Jesucristo ma,
ja ndákaxtnu'u ya nuu o ja
ka jinukuechi o nuu ya a,
tna'a ja jin ko kuu ma, te
masu jin kukuee-ka. Te maa
Su'si ma ni tetniñu ángel ya ma,
sukan-va'a kaxtnu'u i nuu Juan
tee jinukuechi nuu ya ma.
2 Te ni ndaka'an ni ndakachi de
sukan ká'an tnu'u Su'si ma, te
ni jini de sukan sa'a sukan kuu
Jesucristo ma, te ndáka'an de
ndaka sukan ni jini de ma.
3 Chukan kúu ja ñayii ká'vi tnu'u
ndee nuu tutu ya'a ji'in ñayii
niniso'o tnu'u ndee nuu tutu
ya'a, ja vava'a kúu i nuna sa'a i
ndaka sukan ká'an ma, vaa jini i
sukan ká'an ja ko kuu ma. Te jâ
ve kuyatni kivi a.

Sukan ndákan-tnu'u ñaña'a Juan ma ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ndi-uja ñuu Asia ma

4 Juan ma kúu sa, te tée sa nuu
ni ja ka kuu ni ñayii ka kandija
Su'si ma ja ka ndatna'a ni ndi-uja
ñuu ka iyo ñuu Asia ma. Kúni sa ja
maa Su'si ma, ja iyo ya ji'in ndi-uja
ja vii ja va'a ñu'u ini anua ya ma
ja ka iyo nuu núkoo ya ma, te na
sa'a ya ja jin koo vii jin koo va'a
ni te jin koo mani ni, vaa maa ya
iyo vitna, te suni maa ya iyo onde
xinañu'u ma, te maa ya ndii ma.
5 Te sukan tna na sa'a maa
Jesucristo iya káxtnu'u ndaa
ndaka sukan iyo ja ko kuu ma,
iya ni ndateku xinañu'u ne'un
ñayii ni ka ji'i ma, iya tátnuni
nuu ndaka tee ka tatnuni ñuu
teyu o a ja ka iyo de ñuu ñayivi a.
Te maa ya kúu iya ni kutoo
ña'a, te ni ndakate ya ndaka
kuechi o ma ji'in niñi ya ma.
6 Te ni sa'a ya ja ni ka nduu o rey,
te ni ka nduu o sutu, sukan-va'a
jin kunukuechi o nuu Yuva ya
Su'si ma. Te nuu maa ya koo
jayiñu'u, vaa maa ya kúu iya
tátnuni ni-kani ni-jika. Te sukan
kó kuu.
7 Jin konde'ya ni ja ndenda ya
nuu viko ma, te ndaka ñayii ma,
jin kuni i sukan ndenda ya ma,
onde ñayii ni ka ja'ni ya ma, jin
kuni i. Te ndaka ñayii ka iyo
ndaka ñuu ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
jin ndanda'yu i, kuechi ja sukan
ni ndo'o ya ma. Saa vi, te sukan
kó kuu.
8 Te ka'an Su'si Iya Tátnuni ma:
“Maa sa kúu letra xinañu'u ma, te
maa sa kúu letra sandi'i-nka ma,

te maa sa ni skeja'a ndaka ja iyo a,
te maa sa sinu ndaka", kúu ya
ká'an ya. Te maa ya iyo vitna, te
maa ya iyo onde xinañu'u ma, te
maa ya ndii ma, te maa ya kúu
iya kúu sa'a ndaka ma.

Sukan ni jininuu Juan ma Jesucristo iya ni kii ñayivi ñuu ñayivi ya

9 Saña, kúu sa Juan ma tee ka
ketna'a ini ji'in ni ma, te ndó'o
néni sa sukan ka ndo'o ka neni ni a,
te kánda sa sukan ka kanda ni a ja
maa Jesucristo ma. Te ja maa ya,
te jin koo o nuu tatnuni ya ma.
Iyo sa ñuu luluu nani Patmos
ja iyo nuu ndute mar ma. Ni
ki koo i ni ki xsia'a ña'a i ya'a,
kuechi ja ni yo kaxtnu'u sa tnu'u
Su'si a te ni yo ndaka'an sa sukan
ni yo sa'a Jesucristo ma.
10 In kivi ndáchiñu'u o Iya
Tátnuni ma, te yikuu sa
ndáchiñu'u sa ya, te ni kenda
Xtumani maa ya ma siki sa a, te
ichi yata sa ma ni jiniso'o sa ja
ni kuu yu'u sukan kúu yu'u in
trompeta.
11 Te ni ka'an:
—Maa sa kúu letra xinañu'u ma,
te maa sa kúu letra sandi'i-nka ma,
te maa sa kúu iya iyo onde
xinañu'u ma, te maa sa kúu iya
koo onde sandi'i-nka ma, vaa
maa sa tátnuni nuu ndaka tu'u.
Te tee ni in nuu libru ndaka ja
nde'ya ni a, te tetniñu ni nuu
ñayii ka kandija Su'si ma ja ka
ndatna'a i ndi-uja ñuu ka iyo
ñuu Asia ma: ñuu Éfeso ma,
ji'in ñuu Esmirna ma, ji'in
ñuu Pérgamo ma, ji'in ñuu
Tiatira ma, ji'in ñuu Sardis ma,
ji'in ñuu Filadelfia ma, ji'in ñuu
Laodicea ma —kúu ká'an.
12 Te ni konenuu sa ja kuni sa
na in ká'an ji'in sa ma, te nuu
ni konenuu sa ma, ni jini sa uja
candileru nanimaa oro.
13 Te me'ñu ndi-uja candileru ma
ni jini sa ja núkuiñi maa ya, te
kaa ya sukan kaa ya nuu ni kii
ñayivi ya ñuu ñayivi ya. Ne'nu ya
in sa'ma kani te kénda onde nuu
ja'a ya ma, te nu'ni in sa'ma oro
anchu pechu ya ma.
14 Te xini ya ma ji'in ixi xini ya ma
kuijin kuijin, sukan kuijin ixi
ndikachi ma, xi sukan kuijin
yu'va kúun ora kúvijin xeen ma.
Te nduchinuu ya ma ka kanda'a
sukan kánda'a ñu'u ndú'va ma.
15 Te ja'a ya ma, ka ndaa i sukan
kaa kaa nani bronce lilii ja yika
ni ndee i nuu ñu'u i'ni ma. Te
sukan nini'i kúu yu'u ndute nuu
jika kua'a de ma, sukan nini'i
ká'an ya ma.
16 Te nda'a kua'a ya ma yinda'a ya
uja tiuxini, te yu'u ya ma kée
in yuchi kuiñi kúu espada, te
nuu i ma ji'in yata i ma inuu
xen-xeen, te nuu ya ma kánda'a
sukan kánda'a kandii ma ora ndíi
vava'a ma.
17 Te nuu ni jini sa ya ma, ni
kotuu sa nuu ja'a ya ma kuenda
tnu'u ja ni ji'i sa. Te ni sonee ya
nda'a kua'a ya ma siki sa a, te ni
ka'an ya:

—Máko koyu'u ni. Maa sa kúu
xinañu'u ma, te maa sa kúu
sandi'i-nka ma,
18 te maa sa kúu iya téku ma. Te
maa sa, ni ka ja'ni ña'a ñayii ma,
te ni ndateku sa ja koteku sa
ni-kani ni-jika, te yinda'a sa
ndakaa andeya ma.
19 Tee ni ndaka ja ni jini ni a ja
kuu ñuu ñayivi a vitna, ji'in ja ko
kuu kivi ki'in o ma.
20 Cha'a kúu ja kúni ka'an ndi-uja
tiuxini yinda'a sa nda'a kua'a
sa a, ji'in ndi-uja candileru oro ja
ni jini ni ma: Ndi-uja tiuxini ma
ka kuu ángel ka jito ñayii ka
kandija Su'si ma, te ndi-uja
candileru ma ka kuu maa ñayii ka
kandija Su'si ma ja ka iyo i ndi-in
ndi-in ñuu ma —kúu ya ká'an ya.

Sukan ni tatnuni Jesucristo ma ja tee Juan ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Éfeso ma

2 Te ká'an ya:
—Tee ni nuu ángel jito
ñayii ka kandija Su'si ma ja ka
iyo i ñuu Éfeso ma: "Sa'a ká'an
iya yinda'a ndi-uja tiuxini ma
iya jika me'ñu ndi-uja candileru
oro ma:
2 Jini ri ndaka ja sa'a ro a, sukan
tnundo'o satniñu ro a te sukan
kánda ro a, te sukan ñatuu játna
ini ro ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
te sukan jitotnuni ro tee ka
ka'an ja tee ni tetniñu ña'a
Su'si ma ka kuu de, te ni jini
ro ja masu inundija de ja sukan
ka ka'an de ma, vaa ka xnda'vi
ña'a de.
3 Te ndó'o néni ro, kovaa ja maa
ri, te kánda ro, te masu kuíta ro.
4 'Kovaa iyo jaku kuechi ro
nuu ri, vaa ñatuu kútoo-ka ña'a
ro sukan ni kutoo ña'a ro onde
xinañu'u ma.
5 Ndaka'án sukan ni yo kuu ro kivi
ni yo kutoo ña'a ro ma, te ndakani
ndaka'vi ini, te ndasatniñu sukan
ni yo sa'a ro xinañu'u ma. Vaa nú
ña'a, te kenda yachi ri nuu iyo ro a,
te nú ma ndakani ndaka'vi ini ro te
ndakatanuu ña'a ro chi xtandiyo
ri candileru ro a nuu iyo i ma.
6 'Kovaa iyo in ja va'a ja sa'a
ro, vaa ñatuu játna ini ro te
saxiko ro ja ka sa'a ñayii ka kuu
nicolaítas ma tna'a ja saxiko tna
ri ma.
7 'Nde ni iyo so'o, te koniniso'o
va'a ni ja ká'an Xtumani Ndios ma
nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja
ka ndatna'a i ndaka ñuu ma. Nú
na in na kanda ja sa'a i ja va'a ma,
te kua'a sa ja kaa i ja kuun yutnu
sa'a ja koteku ñayii ma yutnu iyo
sasava nuu vivii nani paraíso ma
nuu iyo maa Su'si ma", —kúu ya
ká'an ya nuu sa ma.

Sukan ni tatnuni Jesucristo ma ja tee Juan ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Esmirna ma

8 Te ká'an ya:
—Tee ni nuu ángel jito ñayii
ka kandija Su'si ma ja ka
iyo i ñuu Esmirna ma: "Iya

kúu xinañu'u ma, iya kúu
sandi'i-nka ma, iya ni ji'i te ni
ndateku ya ma kúu iya ká'an sa'a:
9 Jini ri sukan sa'a ro te sukan
ndó'o néni ro te sukan kúnda'vi
ro, kovaa ro'o chi xiku kúu
ro. Te jini ri sukan ka ka'an
ndeva'a ñayii ka ka'an ja judío ka
kuu i ma nuu ro ma, kovaa masu
ka sa'a i sukan iyo ja jin sa'a i ma,
vaa sukan kúu nuu ka ndatna'a
ñayii ka ndikin tachi ma, sukan
ka kuu i nuu ka ndatna'a i ma.
10 'Má koyu'u ro sukan ndó'o
néni ro a, chi vaa tachi ma chi
chinee i nde ro a vekaa ma ja
kototnuni ña'a i, te ndo'o neni
ro uxi-ni kivi. Kovaa maa in-ni ri
ku'un ini ro onde kivi kûu ro ma,
te skuta'vi ña'a ri in corona ja kúni
ka'an ja koteku ro ni-kani ni-jika.
11 'Nde ni iyo so'o, te koniniso'o
va'a ni ja ká'an Xtumani Ndios ma
nuu ñayii ka kandija Su'si ma
ja ka ndatna'a i ndaka ñuu ma.
Nú na in na kundee i ja sa'a i
ja va'a ma, chi ndani'i ta'vi i te
masu nawa ndo'o i kivi kenda
ja ndakan Su'si ma kuenda ma,
kovaa ñayii ñatuu ni ka yo sa'a ja
va'a ma chi jin skenaa i maa i."
—Sa'a ni ka'an ya.

Sukan ni tatnuni Jesucristo ma ja tee Juan ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Pérgamo ma

12 Te ká'an ya:
—Tee ni nuu ángel jito ñayii ka
kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu
Pérgamo ma: "Iya neva'a yuchi
kuiñi kúu espada ma ja xen-xeen
nuu i ji'in yata i ma kúu iya ká'an
sa'a:
13 Jini ri sukan sa'a ro a ji'in
ndenu iyo ro a, ja iyo ro ne'un
ñuu nuu núkoo tachi ma ja
tátnuni i ma. Kovaa masu nde
ndúnaa ña'a ro, ni a xndoo ro
tnu'u kándija ro a, visi iyo ro ñuu
nuu tátnuni tachi ma, te ni jini ro
ja sukan ni ka ja'ni i Antipas tee
ni yo kaxtnu'u ndaa na in kúu
ri ma.
14 'Kovaa iyo jaku ja ñatuu
játna ini ri ja sa'a ro a, vaa
wa'a ro tnu'u nuu ka iyo ro a
ka iyo tna ñayii ka ndikin sukan
ni yo kaxtnu'u Balaam ma nuu
Balac ma ja kuu jin kaa ñayii
Israel ma ja ni ka yo sonee i
nuu ja masu Su'si ka kuu ma,
ji'in ja jin kivi nduu i ji'in ndi-in
ndi-in ña'a ma, te ña'a ma ja jin
kivi nduu ña ji'in ndi-in ndi-in
tee ma, te sukan, te ka sa'a i ja
ñatuu játna ini Su'si ma.
15 Te suni wa'a ro tnu'u ja nuu
ka iyo ro a ka iyo tna ñayii ka
ndikin sukan ka kaxtnu'u ñayii
ka kuu nicolaítas ma, tna'a ja
ñatuu játna ini ri ma.
16 Te chukan kúu ja ndakani
ndaka'vi ini te xndoo ro ja u'vi
sa'a ro ma, vaa nú ña'a, te kenda
yachi ri nuu iyo ro a, te kanaa ri
ji'in ñayii ma ji'in yuchi kuiñi
kúu espada ja kée yu'u ri a, te
nda'vi maa ro.
17 'Nde ni iyo so'o, te koniniso'o
va'a ni ja ká'an Xtumani Ndios ma

nuu ñayii ka kandija Su'si ma
ja ka ndatna'a i ndaka ñuu ma.
Nú na in na kundee ja sa'a i ja
va'a ma chi kua'a sa ja kaa i
ja nani maná ma ja ñatuu na
in jini ma, te kua'a sa in yuu
kuijin luluu vivii kaa, te nuu yuu
yukan nukondee ja nukonani
jaa i ma, te ni-in ñayii masu kuu
kuni, nú masu ja maa in-ni ñayii
kuta'vi ma.” —Sa'a ni ka'an ya.

Sukan ni tatnuni Jesucristo ma ja tee Juan ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Tiatira ma

18 Te ká'an ya:
—Tee ni nuu ángel jito ñayii ka
kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu
Tiatira ma: “Sa'ya Su'si ma iya
kánda'a nduchinuu ya ma sukan
kánda'a ñu'u ndú'va ma, iya ka
ndaa ja'a ya ma sukan kaa bronce
lilii ma kúu iya ká'an sa'a:
19 Jini ri sukan sa'a ro ja va'a ma,
ji'in ja sukan kútoo ro tna'a
ro ma, ji'in ja sukan kándija ña'a
ro a, ji'in ja sukan jinukuechi ro
nuu ri a, ji'in ja sukan kánda ro
visi ndó'o néni ro a, te kua'a-ka
ja sa'a ro vitna sana onde
xinañu'u ma.
20 ’Kovaa iyo jaku ja ñatuu játna
ini ri ja sa'a ro, vaa wa'a ro tnu'u
ja kaxtnu'u ña'a sa'a sukan ni
yo sa'a ña'a nani Jezabel ma, ja
sa'a ña tnu'u ja ndákaxtnu'u ña
tnu'u ni wa'a Su'si ma, te sukan,
te kúndee ña xnda'vi ña ñayii ka
jinukuechi nuu ri a, ja ka jaa i
tna'a ja ka jakin tuu ñayii ma
nuu ja masu Su'si ka kuu ma,
ji'in ja ka kivi nduu tee ma ji'in
ndi-in ndi-in ña'a ma, te ña'a ma
ka kivi nduu ña ji'in ndi-in ndi-in
tee ma.
21 Jâ ni yo ndetu ri ja na ndakani
ndaka'vi ini ña ja ni yo sa'a
ña ma, kovaa ñatuu kúni ña ja
xndoo ña ja sa'a ña ma.
22 Chukan kúu ja sa'a ri ja
kavatuu ña nuu jito ña ma, te
ndo'o neni ña, te suni sukan
xndo'o xneni ri ñayii ka sa'a
ja u'vi ji'in ña ma, nú ma jin
ndakani jin ndaka'vi ini i.
23 Te sa'ya ña ma, xtnakue'e
ri i, te jin kûu i, te ndaka ñayii
ka ndatna'a ndaka ñuu ma, jin
kuni i ja maa ri kúu iya jinitnuni
nawa ka ñu'u ini anua ñayii ma
ji'in ndaka nawa ka jani ini i ja
jin sa'a i ma, ndaka jini ri te maa
ri ndakua'a nuu ndi-in ndi-in
ñayii ma nawa ni ka yo sa'a ni ka
yo kuu i nuu ri ma, nú ja va'a xi
ja u'vi.
24 ’Kovaa ndijin ja ka iyo ni ñuu
Tiatira a te ñatuu ka ndikin ni ja
jin ko sa'a ni sukan káxtnu'u ña'a
yukan, tna'a ja ka ka'an kua'a
ñayii ma ja tnu'u ndichi káxtnu'u
maa tachi ma kúu ma, te nuu
maa ni, masu tatnuni-ka sa in-ka
ja jin sa'a ni a.
25 Kovaa tna'a ja ni ka kutu'va
ni a, te jin ko koto vava'a ni onde
kivi ndii sa ma.
26 ’Nú na in na kundee sa'a i ja
ni tatnuni sa ma, onde kivi jinu te

ndii sa ma, te maa sa kua'a tnu'u
ja tatnuni i nuu ndaka ñuu ma.
27 Te kinda'a i yutnu xii kaa ma,
te xnaa i ñuu ma, sukan ka ta'vi i
ko'o ñu'u ma, te tatnuni i sukan
tátnuni maa sa a, vaa sukan ni
taa Yuva sa ma tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ja tátnuni sa ma.
28 Te skuta'vi sa i in ja vii ja
va'a sukan kaa kimi kana xtnee
ne'e ma.
29 ’Nde ni iyo so'o, te koniniso'o
va'a ni sukan ká'an Xtumani
Ndios ma nuu ñayii ka kandija
Su'si ma ja ka ndatna'a i ndaka
ñuu ma.” —Sa'a ni ka'an ya.

Sukan ni tatnuni Jesucristo ma ja tee Juan ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Sardis ma

3 Te ká'an ya:
—Tee ni nuu ángel jito
ñayii ka kandija Su'si ma ja ka
iyo i ñuu Sardis ma: “Iya neva'a
uja ja vii ja va'a ini anua ya ma
ji'in uja tiuxini ma, kúu iya ká'an
sa'a: Jini ri ndaka sukan sa'a ro a,
ja ka ka'an i ja téku ro, kovaa jâ
ni ji'i ro.
2 Ndachu'un ini, te ndasunkani
va'a ja ka iyo ja sani te jin
kotuu ma, vaa ndaka ja sa'a ja
kúu ro a chi masu ka iyo va'a i
nuu Su'si ma.
3 Ndaka'án tnu'u vii tnu'u va'a
ni kutu'va ro ma, te ndakani
ndaka'vi ini te ndakokuiñi ichi
ri a, te ndakoto va'a ja ni kunda'a
ro ma. Kovaa nú ma ndakoto va'a
ro, te kenda ri nuu iyo ro a, sukan
kénda in kui'na, te ni ma kuni ro
na ora kenda ri nuu iyo ro a.
4 ’Kovaa ka iyo jaku-ka ñayii ñuu
Sardis ma ja ñatuu jin satne'e-ka i
sa'ma ka ne'nu i ma, te ñayii ya'a
chi jin kone'nu i sa'ma kuijin
kuijin, te kuan koo ve koo i ji'in
ri jin ko kuu i, vaa ni ka kandija i,
te suu i ka iyo ja jin koo i ji'in ri.
5 ’Nú na in na kundee sa'a i
ja va'a ma, chi kone'nu i sa'ma
kuijin kuijin ma, te ma xnaa ri ja
nani i ma nuu libru ka ndee ja
ka nani ñayii jin koteku ni-kani
ni-jika ma, te ndaka'an ri ja
nani i ma nuu Yuva ri ma, ji'in
nuu ángel ya ma, ja maa i kúu
ñayii ni kandija ña'a ma.
6 ’Nde ni iyo so'o, te koniniso'o
va'a ni ja ka'an Xtumani Ndios ma
nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja
ka ndatna'a i ndaka ñuu ma.”
—Sa'a ni ka'an ya.

Sukan ni tatnuni Jesucristo ma ja tee Juan ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Filadelfia ma

7 Te ká'an ya:
—Tee ni nuu ángel jito ñayii ka
kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu
Filadelfia ma: “Su'si ndija ma,
iya ndimaa sa'a ja va'a ma, iya
yinda'a ndakaa ma ja tátnuni ya
sukan ni yo tatnuni David ma,
iya ndákune ma te masu na in
ndakasi ma, iya ndákasi ma te
masu na in ndakune ma, ká'an
sa'a:

8 Maa ri chi jini ri ja sa'a ro a, te
ni ndakune nda'a ri ye'e a nuu
ro, te ñatuu na in kuu ndakasi,
vaa visi jaku-ni tnu'u ndee tnu'u
ndatnu iyo ji'in ro, kovaa kándija
ro tnu'u ni tatnuni ri a, te ñatuu
nama ni ka'an ro ja ñatuu jini
ña'a ro.
9 Ka iyo ñayii ka ndatna'a veñu'u
nuu ka ndachiñu'u i tachi ma
ja ka ka'an i ja ñayii judío ka
kuu i ma, kovaa masu inundija i,
su'va ka xnda'vi ña'a i. Te sa'a ri
ja ki koo i, te jin kunukoo jiti i
nuu ja'a ro a, te jin ndakunitnuni i
ja ro'o chi kútoo ña'a ri.
10 Vaa ni kandija ro tnu'u ni
ka'an ri a, te ni kanda ro, visi ni
ndo'o ni neni ro, te chukan kúu
ja ru'u ya chi koto va'a ña'a ri
ora kenda ja jin ndo'o jin neni
ndaka ñayii ka iyo ni-ka'nu ñuu
ñayivi a, sukan-va'a kototnuni
ri i naxe ka iyo i.
11 'Vitna, sani te kenda yachi
ri. Koto va'a ja neva'a ro a,
sukan-va'a ñatuu na in xtandee
corona ro ma.
12 'Nú na in kundee ja sa'a i
ja va'a ma, te sa'a ri ja kituu i
veñu'u Su'si maa ri ma, te masu
ndee-ka i yukan. Te nuu i ma
kondee ja nani Su'si ri ma, ji'in
ja nukonani jaa maa ri ja kúu ri
Jesús a ji'in ja nani ñuu maa Su'si
ri ma ja kuu Jerusalén jaa ma ja
nune'e ya onde andivi nuu iyo
maa ya ma.
13 'Nde ni iyo so'o, te koniniso'o
va'a ni ja ká'an Xtumani Ndios ma
nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja
ka ndatna'a i ndaka ñuu ma."
—Sa'a ni ka'an ya.

Sukan ni tatnuni Jesucristo ma ja tee Juan ma nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja ka iyo i ñuu Laodicea ma

14 Te ká'an ya:
—Tee ni nuu ángel jito ñayii
ka kandija Su'si ma ja ka iyo i
ñuu Laodicea ma: "Iya xsinu
ndaka ma, Su'si ndija ma, iya
jini ndaka ma, iya iyo onde
xinañu'u ma nuu ni keja'a ya ni
sa'a ya ñuu ñayivi ya, ká'an sa'a:
15 Ru'u ya chi jini ri ja sa'a ja kuu
ro a, ja nunuu-ni iyo ro ichi ri a,
te nunuu ma iyo ro in-ka ichi ma,
te ni masu vijin ro, ni masu i'ni
ro. ¡Naka va'a-ka, nute vijin ro xi
i'ni ro!
16 Kovaa ni a vijin ro, ni a i'ni
ro a. Yika-ni ja vivi'i-ni yi vixi ro,
te chukan kúu ja kúkini ini ña'a
ri ja sukan kúu ro a.
17 Vaa ká'an ro: Ru'u ya chi
kúxiku ri, te ni kuxiku-ni maa
ri, te ñatuu nawa jiniñu'u-ka ri,
ká'an ro. Te masu jini ro ja masu
iyo sii ini ro, su'va kunda'vi ro,
te kuaa ro, te iyo vichi ro, te ni
masu ja kuu kúu ro.
18 Chukan kúu ja ndáka'an-so'o
ri nuu ro ja kuaan ro nuu ri
oro ni nduu nanimaa ni sa'a
ñu'u i'ni ma, sukan-va'a nduxiku
ndija ro, te kuaan tna ro sa'ma
kuijin kuijin, te kone'nu ro,
sukan-va'a ma kukan-nuu ro ja
jin kuni ñayii ja iyo vichi ro a.

Tnaa coliriu nduchinuu ro a,
sukan-va'a ndundijin nuu ro a, te
kuni ro nde ichi kua'an ro a.
19 Vaa ru'u ya chi ndáka'an-so'o
ri nuu ñayii kútoo ri ma na
kuechi sa'a i ma, te xndo'o xneni
ri i. Chukan kúu ja, va'a-ka
ja ndakani ndaka'vi ini ro te
ndakatanuu ña'a ro.
20 'Ndakonde'ya, vaa iyo ri
ye'e a, te kána ri. Na in jiniso'o
ja ká'an ri ma te ndakune i
ye'e i ma, te kivi ri nuu iyo i ma,
te kuxini ri ji'in i, te maa i kuxini
ji'in ri.
21 'Nú na in kundee ja sa'a i
ja va'a ma, te kua'a ri tnu'u ja
kunukoo i ji'in ri nuu tatnuni
ri ma, sukan tna ni kundee ri ma,
te ni jinkoo ri ji'in Yuva ri ma
nuu núkoo ya ja tátnuni ya ma.
22 'Nde ni iyo so'o, te koniniso'o
va'a ni ja ká'an Xtumani Ndios ma
nuu ñayii ka kandija Su'si ma ja
ka ndatna'a i ndaka ñuu ma."
—Sa'a ni ka'an ya.

Sukan ka chiñu'u i Su'si ma ichi andivi ma

4 Nuu ni jinu ma, te ni yo
nde'ya sa, te ni jini sa in
ye'e nune onde andivi ma.
Ja ni jiniso'o sa xinañu'u ma,
ja kúu yu'u sukan kúu yu'u
trompeta ma, ni ka'an nuu sa
in-ka jichi:
—Ki kaa ni ya'a, te kaxtnu'u
sa ja jin ko kuu, nuna jinu jin
ko kuu ja ka yikuu a —kúu ya
ká'an ya.
2 Te maa ora yukan-ni ni
ndunda'a ña'a maa Xtumani
Ndios ma, te ni jini sa in nuu
núkoo Iya Tátnuni ma ja iyo
onde andivi ma, te núkoo ya.
3 Te vivii kaa ya sukan vivii kaa
in yuu nani jaspe ji'in yuu nani
cornalina ma, te vivii kaa in
tikoya'nde ni ndakonduu nuu
núkoo ya ma, te kaa sukan kaa
yuu nani esmeralda ma.
4 Te suni ni ka ndakonduu ña'a
oko kuun nuu kuu kunukoo
o ma, te yukan ka nukoo oko
kuun tee nija'nu, te ka ne'nu de
sa'ma kuijin kuijin, te ka yoxtnee
corona oro xini de ma.
5 Te nuu núkoo ya ma jándute, te
kúu sukan kúu ora kána savi ma,
te ka kuu yu'u. Te ichi nuu
nde'ya ya ja núkoo ya ma, te ka
kanda'a ka kanda'a-nka uja nuu
ka ndu'va ñu'u, ja ka kuu i uja ja
vii ja va'a ñu'u ini anua ya ma.
6 Te ichi nuu nde'ya ya ja
núkoo ya ma iyo in sukan kaa
nuu ñu'u ndute mar ma, te ndii
ni'ni i sukan kaa vidriu ma, te
yatni nuu núkoo ya ma ni ka
ndakonduu ña'a kuun kiti ka
teku, te ichi nuu ti ma ichi yata
ti ma ka ndenee nduchinuu ti.
7 Kiti xinañu'u ma sukan kaa in
ndika'a kaa ti, te kiti ku-uu ma
sukan kaa in xndiki jaa, te nuu
kiti ku-uni ma sukan kaa nuu in
tee kaa, te kiti ku-kuun ma sukan
kaa in ya'a tioko kaa ti, te ndáva
ti.
8 Te ndi-kuun kiti ka teku ma, te
ndi-in ndi-in ti ka ndenee iñu

ndijin, te ichi yata ndijin ti ma
ji'in ichi chii ndijin ti ma ka
ndenee nduchinuu ti, te nduu
ñuu ka ka'an ka ka'an-ni ti:
Iya ii, iya ii, iya ii kúu Su'si
Iya Tátnuni ma,
iya kúu sa'a ndaka ma,
iya ni iyo ma, iya iyo vitna a,
iya iyo ja kii ya ma,
ka kuu ti ka ka'an ti.
9 Te ndaka ora ka ndachiñu'u
ti ji'in ka ndakuan-ta'vi ti nuu
iya núkoo ma, iya téku ni-kani
ni-jika ma,
10 te oko kuun tee nija'nu ma, ka
jinkoo jiti de nuu iya núkoo ma,
te ka chiñu'u de ya, vaa téku ya
ni-kani ni-jika. Te ka kune'e de
corona de ma nuu núkoo ya ma,
te sa'a ka jiña'a de ya ja ka
ndachiñu'u de ya ma:
11 Iya Tátnuni, maa in-ni ni
iyo ja ni'i ni ja vii ja
va'a ji'in jayiñu'u jin
ndataa sa ma,
vaa ndákunitnuni sa ja maa
in-ni ni iyo tnu'u ndee
tnu'u ndatnu,
vaa maa in-ni ni ni sa'a
ndaka ja iyo a,
te ja kúu ini maa ni, te ni ka
kuva'a i, te ka iyo i,
ka kuu de ka jiña'a de.

Sukan ka chiñu'u i Su'si ma, ji'in Jesús iya kúu sukan kúu Ndikachi Jaa ma

5 Te ni jini sa ja nda'a kua'a
iya núkoo ma yinda'a ya in
tutu kani te ndee tnu'u Su'si ma
ichi nuu i ma ichi yata i ma, te
ni nukun-tuu i, te ka ndenee uja
sellu ya.
2 Te ni jini sa in ángel neva'a
tnu'u ndee tnu'u ndatnu, te
káyu'u nini'i i ká'an i:
—¿Na in kúu ja kaa ja iyo i ja
kuu ndakana i sellu ka ndenee
va'a tutu ñutuu ma, sukan-va'a
ndatnana tutu ma? —kúu i
ká'an i.
3 Te ni-in i iyo ja kuu ndakune i,
vaa ni a in ja iyo ichi andivi ma,
vaa ni a in ja iyo ichi nuu ñu'ú a,
vaa ni a in ja iyo ichi chii ñu'ú a
ñatuu ni kuu ndakana i tutu
ñutuu ma, sukan-va'a konde'ya i
ja ka'vi i.
4 Te nda'yu xeen sa, vaa ñatuu
ni ka ndani'i i na in iyo ja kuu
ndakana i tutu ma, sukan-va'a
ka'vi i.
5 Te in tee nija'nu ma ká'an:
—Má konda'yu-ka ni, vaa ya'a
iyo iya iyo tnu'u ndee tnu'u
ndatnu sukan kúu in ndika'a ma,
iya ni kee ne'un sa'ya tata tee
ni yo nani Judá ma, vaa suni
ne'un yukan ni kee David ma,
te ne'un sa'ya tata David ma
ni kee ya ma, te maa ya ni
kundee te iyo ya ja ndakana ya
ndi-uja sellu ma te ndatnana tutu
ñutuu ma —kúu de ká'an de.
6 Te ni yo nde'ya sa, te ni jini
sa ja sasava nuu núkoo ya ma,
ji'in sasava nuu ka iyo kuun kiti
ka teku ma, ji'in sasava nuu ka
iyo tee nija'nu ma, núkuiñi in
iya kúu sukan kúu in ndikachi
jaa. Te visi na'a ti ja jâ ni ka

ja'ni i ti te ni ka ndakua'a i ti nuu
Su'si ma, kovaa téku ti. Te ka iyo
uja ndiki ti ji'in uja nduchinuu
ti, te ndi-uja nduchinuu ti ma ka
kuu ndi-uja ja vii ja va'a ñu'u
ini Su'si ma ja ni tetniñu ya ñuu
ñayivi a. Te iya kúu sukan kúu
ndikachi jaa ni jini sa ma kúu
maa Jesucristo iya ni kii ñayivi
ñuu ñayivi a.
7 Te ni jan tu'va ya nuu núkoo
Su'si ma ja yinda'a ya tutu ma
ji'in nda'a kua'a ya ma, te ni tnii
Jesús ma.
8 Te nuu ni tnii ya ma, ndi-kuun
kiti ka teku ma ji'in ndi-oko
kuun tee nija'nu ma, ni ka jinkoo
jiti de ji'in ti nuu Jesucristo ma
iya ni ndo'o sukan ka sa'a i ji'in
ndikachi jaa ma, te ndaka de ka
yinda'a yutnu nani arpa ma yutnu
tée o yaa ma, ji'in nuu ka ñu'u
ja ka jaxiko asi ma, te ndimaa
oro ka kuu i, te kuenda tnu'u ja
ndaka cha'a ka kuu ndaka ja vii
ja va'a ka ndakuan-ta'vi o nuu
Su'si ma ora ka jikan-ta'vi o ma,
ja ka kuu o ñayii ñatuu na ja
u'vi-ka ka sa'a i ma.
9 Te ka jita de in yaa jaa nuu ya,
ja ká'an:
Maa ni iyo ja kuu tnii ni tutu a
te ndakana ni sellu ka
ndenee a,
vaa maa in-ni ni ni ji'i ja
kuechi ka ndiso sa ma,
te ji'in niñi maa ni ma ni
ndakuaan ña'a ni,
ja ka iyo sa ndaka ñuu ma,
ja ka ka'an sa ndaka
sa'an ma,
ja ka iyo sa ndaka ñuu
kuechi ma ji'in ñuu
na'nu ma,
ja ni ka nduu sa sa'ya Su'si ma.
10 Te ni sa'a ni ja ni ka nduu
sa ñayii ka ndanuu
te ni ka nduu sa sutu ja
jin kunukuechi sa
nuu Su'si ma,
te jin tatnuni sa ñuu
ñayivi jaa ma
ka kuu de ka jiña'a de.
11 Te ni yo nde'ya sa, te ni
jiniso'o sa ja ka ka'an kua'a
ángel ni ka ndakonduu nuu
núkoo ya ma, ji'in ja ka ka'an
kuun kiti ka teku ka iyo ma, ji'in
ja ka ka'an tee nija'nu ma, te ûni
kua'a xen-xeen i ka kuu ja ûni
masu kundee o ka'vi o.
12 Te sa'a ka kayu'u i ka jita i:
Iya kúu sukan kúu in
ndikachi jaa ma, iya
ni ka ja'ni i ma,
téku ya, te iyo tu'va ya ja
keja'a ya tatnuni ya,
te ni'i ya ndaka ja va'a ma,
ji'in ndaka tnu'u
ndichi ma,
ji'in ndaka tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ma, ji'in ndaka
jayiñu'u ma,
ji'in ndaka ja jin ndaka'an jin
ndakachi o nuu ya ma
ja ka jita o ma.
Sa'a ka jita ka jita-nka i.
13 Te ni jiniso'o sa ja ka ka'an
ndaka ja ka iyo andivi ma, ji'in
ndaka ja ka iyo nuu ñu'ú a, ji'in
ja ka iyo ichi chii ñu'ú a, ji'in ja
ka ñu'u nuu ndute mar ma:

Nuu iya núkoo ja
tátnuni ya ma,
ji'in nuu iya kúu
sukan kúu ndikachi jaa ma,
kóo jayiñu'u ji'in tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ni-kani ni-jika,
ka kuu i ka ka'an i.
14 Te ndi-kuun kiti ka teku ma,
ka ka'an ti:
—¡Sukan kó kuu!
Te ndi-oko kuun tee nija'nu ma,
ni ka jinkoo jiti de, te ka
ndachiñu'u de iya téku ni-kani
ni-jika ma.

Uja sellu ka iyo ja jin ndanune ma

6 Te ni jini sa, nuu ni ndakune
iya kúu sukan kúu ndikachi
jaa ma in sellu xinañu'u ma,
te ni jiniso'o sa ja ká'an in kiti
téku ma:
—¡Ne'e ni, te konde'ya ni!
Te sukan kúu ora kána savi ma,
sukan nini'i kúu yu'u ti.
2 Te ni yo nde'ya sa, te ni jini
sa in caballu kuijin. Te tee yoso
ti ma, yinda'a de in kuji, te ni
ni'i de in corona, te ni kee de ja
kanaa de te kundee de.
3 Te nuu ni ndakune ya sellu
ku-uu ma, te ni jiniso'o sa ja
ká'an kiti ku-uu kiti téku ma:
—¡Ne'e ni, te konde'ya ni!
4 Te ni jini sa ja ni kee in caballu
kua'a kua'a. Te tee yoso ti ma, ni
ni'i de tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ja na skanaa de ñayii ma te jin
ka'ni tna'a i. Te ni kunda'a de in
yuchi kuiñi kúu espada.
5 Te nuu ni ndakune ya sellu
ku-uni ma, te ni jiniso'o sa ja
ká'an kiti ku-uni kiti téku ma:
—¡Ne'e ni, te konde'ya ni!
Te ni yo nde'ya sa, te ni jini
sa in caballu tnuu. Te tee yoso
ti ma, yinda'a de in ja chikua'a de
ndatniñu ma.
6 Te ni jiniso'o sa ja ká'an me'ñu
ndi-kuun kiti ka teku ma, te sa'a
ká'an:
—In-ni kilo triu ma xi uni-ni
kilo cebada ma ni'i ñayii ma
ji'in xu'un ni ke'en ya'vi i ja ni
satniñu i in kii ma, kovaa masu
sukan ko kuu ji'in aceite ma ji'in
ndute uva ma. —Sa'a ká'an.
7 Te nuu ni ndakune ya sellu
ku-kuun ma, te ni jiniso'o sa ja
ni ka'an kiti ku-kuun ma kiti
téku ma:
—¡Ne'e ni, te konde'ya ni!
8 Te ni yo nde'ya sa, te ni jini
sa in caballu kuaan. Te tee yoso
ti ma, nani de Tee Ka'ni Ñayii,
te Andeya ma, ndikin i de. Te
ni wa'a ya tnu'u ja tatnuni de
nuu in jichi ñayii ñuu ñayivi a,
te ka'ni de i ji'in yuchi kuiñi kúu
espada ma, te jaku i jin kûu ja
jin ko kokon jin ko yichi i ma,
te jaku-ka i ma jin kûu ja kue'e
xeen kenda ma, te jaku-ka i ma
jin kûu ja jin kaa ña'a kiti xeen
ka iyo yuku ma, kovaa uni-ka
jichi i ma, ña'a.
9 Te nuu ni ndakune ya sellu
ku-u'un ma, te ni jini sa ja ichi
chii altar nuu ka chiñu'u i ya ma
ka iyo anua ñayii ni ka ji'i ja
kuechi ja ni ka yo kaxtnu'u i

tnu'u Su'si ma, ji'in kuechi ja ka
nukuiñi va'a i nuu Su'si ma te ni
ka yo sa'a i sukan kúni ya ma.
10 Te ka kayu'u i ka ka'an i:
—Iya Tátnuni iya sa'a ja va'a
ja ndija, ¿na ndende kii sana
ndakan ni kuenda nuu ñayii
ka iyo ñuu ñayivi ma, ja ni ka
jati i niñi sa ma, te ndaxndo'o
ndaxneni ni i? —ka kuu i ka
jiña'a i.
11 Te ni wa'a ya sa'ma kuijin
kuijin ja jin kone'nu i, te jiña'a ya:
—Jin kondetu-ka ni jaku-ka
kivi, te onde jin kûu ñayii ka
jinukuechi nuu Su'si ma, sukan
ni ka yo jinukuechi maa ni ma,
ñayii ka iyo ja jin kûu-ka i ma
—kúu ya jiña'a ya.
12 Te nuu ni ndakune ya sellu
ku-iñu ma, te nde'ya sa, te ni jini
sa sukan ni tnaa xen-xeen ma. Te
kandii ma ni ndutnuu kuiti, te
yoo ma ni ndukua'a sukan kaa
niñi ma.
13 Te tiuxini ma ni ka kun-kava
nuu ñu'ú a, sukan kúu tnu
higo ma ja nuu yi'i xeen kajin ma
te ka kun-kava higo tnu ma nuu
ñu'ú ma.
14 Te andivi ma ni ndatuu sukan
kaa tutu ni ndatuu ma, te ndaka
yuku ma ji'in ndaka vala ñu'ú
ka iyo nuu ndute mar ma, ni ka
ndasama nuu ka iyo i ma.
15 Te ndaka tee ka kuu nija'nu
ñuu teyu ma, ji'in tee ka
ndanuu-ka ma, ji'in tee ka
kuxiku ma, ji'in tee ka tátnuni
nuu soldado ma, ji'in ndaka
tee ka neva'a tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ma, ji'in ndaka ñayii ka
jinukuechi ma, ji'in ndaka ñayii
masu ka jinukuechi i ma, ni ka
chu'u i ne'un toto ma ji'in ini
yavi ka iyo chii toto ma.
16 Te ka jiña'a i yuku ma ji'in
toto ma:
—Jin kun-kava siki ri a, te jin
chu'u ña'a ro, sukan-va'a ma kuni
ña'a iya núkoo ja tátnuni ya ma,
te máko xndo'o xneni ña'a Jesús
iya kúu sukan kúu ndikachi
jaa ma,
17 vaa jâ ni kenda kivi ka'nu xeen
ja xndo'o xneni ña'a ya, te ¿na in
kuu konukuiñi nuu ya a? —ka
kuu i ka jiña'a i.

Cientu uu xiko kuun mil (144,000) ñayii jin kondenee sellu Su'si ma

7 Te ni jinu sukan ma, te ni
jini sa kuun ángel ka nukuiñi
ndi-kuun lado nuu ñu'ú ya, te
ka sunkani i kajin yi'i ma ja ma
ki'i-ka i ni-ka'nu nuu ñu'ú ya,
ni a nuu ndute mar ma, ni a siki
ni-in yutnu kui'i ka nukoo ma.
2 Te suni ni jini sa in-ka ángel
ja ni kee i vee i ichi nuu kána
kandii ma, te yinda'a i sellu
Su'si téku ma, te káyu'u i kána i
ndi-kuun ángel ni ka ni'i tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ma ja jin
xndo'o jin xneni i ja iyo nuu
ñu'ú ya, ji'in ja ñu'u nuu ndute
mar ma.
3 Te jiña'a i:
—Má jin sa'a-ni ro ja u'vi nuu
ñu'ú a, ji'in ja ñu'u nuu ndute

mar ma, ji'in siki yutnu ka
nukoo a, onde nú ni kuu ni ka
tenee ri sellu Su'si ma tnee ñayii
ka jinukuechi nuu ya ma —kúu i
jiña'a i.
4 Te ni jiniso'o sa ja cientu uu
xiko kuun mil (144,000) ñayii
iyo ja jin kondenee sellu Su'si ma
tnee i ma, ndaka jichi ñayii ka
kuu sa'ya tata Israel ma.
5 Te tna'a tee kúu Judá ma, uxi
uu mil (12,000) i jin ko kuu ñayii
jin kondenee sellu Su'si ma. Te
tna'a tee kúu Rubén ma, uxi uu
mil (12,000) i jin ko kuu ñayii
jin kondenee sellu Su'si ma. Te
tna'a tee kúu Gad ma, uxi uu mil
(12,000) i jin ko kuu ñayii jin
kondenee sellu Su'si ma.
6 Te tna'a tee kúu Aser ma, uxi
uu mil (12,000) i jin ko kuu ñayii
jin kondenee sellu Su'si ma. Te
tna'a tee kúu Neftalí ma, uxi uu
mil (12,000) i jin ko kuu ñayii
jin kondenee sellu Su'si ma. Te
tna'a tee kúu Manasés ma, uxi uu
mil (12,000) i jin ko kuu ñayii
jin kondenee sellu Su'si ma.
7 Te tna'a tee kúu Simeón ma,
uxi uu mil (12,000) i jin ko kuu
ñayii jin kondenee sellu Su'si ma.
Te tna'a tee kúu Leví ma, uxi uu
mil (12,000) i jin ko kuu ñayii
jin kondenee sellu Su'si ma. Te
tna'a tee kúu Isacar ma, uxi uu
mil (12,000) i jin ko kuu ñayii
jin kondenee sellu Su'si ma.
8 Te tna'a tee kúu Zabulón ma,
uxi uu mil (12,000) i jin ko kuu
ñayii jin kondenee sellu Su'si ma.
Te tna'a tee kúu José ma, uxi uu
mil (12,000) i jin ko kuu ñayii
jin kondenee sellu Su'si ma. Te
tna'a tee kúu Benjamín ma, uxi
uu mil (12,000) i jin ko kuu ñayii
jin kondenee sellu Su'si ma.

Kua'a xen-xeen ñayii ka ne'nu sa'ma kuijin kuijin ma

9 Ni jinu sukan ma, te ni yo
nde'ya sa, te ni jini sa kua'a
xen-xeen ñayii ndaka ñuu
na'nu ma, ndaka jichi ñayii ma,
ndaka ñuu kuechi ma, ndaka
sa'an ka ka'an i ma. Ûni masu
kuu ka'vi o i, te ka iyo yatni i
ichi nuu iyo Su'si ma nuu
núkoo ya ma, te iyo Jesús iya
kúu sukan kúu ndikachi jaa ma,
te ka ne'nu i sa'ma kuijin kuijin,
te ka yinda'a i nda'a ñuu.
10 Te ka kayu'u i ka ka'an i:
Maa Su'si iya núkoo nuu
tátnuni ya a ji'in Jesús
iya kúu sukan kúu
ndikachi jaa ma
ni ka sa'a ja ni ka ndani'i
ta'vi o a,
ka kuu i ka ka'an i.
11 Te ndaka ángel ma, ni
ka ndakonduu i ka nukuiñi i
yatni ichi nuu Su'si ma nuu
núkoo ya ma, ji'in nuu ka iyo tee
nija'nu ma, ji'in ndi-kuun kiti ka
teku ma. Te ni ka jinkoo jiti i,
te ni ka jakindeyi i onde nuu
ñu'ú ma nuu núkoo Su'si ma, te
ka ndachiñu'u i ya.
12 Te ka ka'an i:
Sukan kó kuu.
Ja vii ja va'a ma,

ji'in jayiñu'u ma, ji'in
tnu'u ndichi ma,
ji'in ndaka ja ka
ndakuan-ta'vi i
nuu ya ma,
ji'in tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ma,
na koo nuu Su'si a ni-kani
ni-jika.
Te sukan kó kuu,
ka kuu i ka ka'an i.
13 Sani te in tee nija'nu ma, ni
jikan-tnu'u de nuu sa:
—Ñayii ka ne'nu sa'ma kuijin
kuijin a, ¿na in ka kuu i, te ndenu
ve koo i, jani ini ni? —kúu de
ká'an de.
14 Te jiña'a sa:
—Maa ni jini, vi Señor —kúu sa
jiña'a sa.
Te maa de ni ndakone'e:
—Ñayii ya'a ni ka nde koo ñuu
ñayivi a ja ni ka ndo'o, ni ka
neni i ja kuechi ja ka ndikin i
Su'si o a. Te ni ka ndakate i
sa'ma i a, te ni ka ndasa'a kuijin
kuijin i ji'in niñi Jesús iya kúu
sukan kúu ndikachi jaa ma.
15 Chukan kúu ja ka iyo yatni i nuu
núkoo Su'si o a, te ka jinukuechi i
nduu ñuu veñu'u ya a, te iya
núkoo ja tátnuni ya ma, ndasa'a
ka'nu-ka ya ve'e ya ma, te
ndachisa'vi ya i, te maa ya ko
koto i.
16 Te ni masu jin ko kokon jin
ko yichi-ka i, te ma kani-ka ña'a
kandii ma, ni ma jin ku-i'ni-ka i.
17 Vaa maa Jesús iya kúu sukan
kúu ndikachi jaa ma, iyo ya nuu
núkoo Su'si ma ja tátnuni ya ma,
te ko koto ña'a ya, sukan kúu
tee jito ndikachi de ma, te skaka
ña'a ya ichi nuu ka too ndute sa'a
ja koteku o ma, te maa Su'si ma
ndasavii ndaka ndute nuu ñayii
ni ka yo nda'yu ma —kúu de
ká'an de.

Sellu ku-uja ma

8 Te nuu ni ndakune ya sellu
ku-uja ma, te ni kuu nañii
kuiti andivi ma sukan sava ora.
2 Te ni jini sa uja ángel ka nukuiñi
nuu iyo Su'si ma, te ni ka kunda'a
ndi-uja i in in trompeta.
3 Te ni kenda in-ka ángel, te ni
jinkuiñi i ichi nuu altar ma, te
yinda'a i in nuu ñu'u ja jáxiko asi,
te ni kunda'a kua'a-ka i ja jáxiko
asi ma, te ni ndaxtnatna'a i ji'in ja
ka ndakuan-ta'vi ndaka ñayii ma
ora ka jikan-ta'vi i nuu ya ma, ja
ka kuu i ñayii ñatuu na ja u'vi ka
sa'a-ka ma, te ni chiso i siki altar
oro ma ja iyo ichi nuu nde'ya ya
nuu núkoo ya ma.
4 Te ángel ma, ni tnaa, ni tnaa i
ja jáxiko asi ma ji'in ja ka
ndakuan-ta'vi ñayii ma ora
ka jikan-ta'vi i nuu ya ma,
ja ka kuu i ñayii ñatuu na ja
u'vi ka sa'a-ka ma. Te ñu'ma
kána ma kénda nuu iyo ya ma.
Te sa'a ka ndachiñu'u ka
ndachiñu'u-nka i ya.
5 Te ángel ma, ni ke'en i nuu
ni ñu'u ja jáxiko asi ma, te ni
xchitu i ñu'u ndú'va yoso siki
altar ma, te ni skana i vee nuu
ñu'ú a, te ni kuu yu'u sukan kána

savi ma, te ni jandute, te ni tnaa
xen-xeen.

Nuu ni ka tivi i trompeta ma

6 Te ndi-uja ángel ka yinda'a
trompeta ma, ni ka satu'va i ja
jin tivi i tnu.
7 Ángel xinañu'u ma, ni tivi i
trompeta ma, te ni kuun ñiñi
ji'in ñu'u i'ni sakanuu ji'in niñi
vee ichi ñuu ñayivi a. Te jâ yatni
sava nuu ñu'ú ya ni kayu. Te jâ
yatni sava yutnu kui'i ka iyo nuu
ñu'ú ya ni ka kayu, te ndaka yi'i
kuii ma ni ka kayu.
8 Te ángel ku-uu ma, ni tivi i
trompeta ma, te sukan in yuku
ka'nu káyu ni kêe nuu ndute
mar ma, te jâ yatni sava ndute ma
ni nduu niñi.
9 Te ni ka ji'i jâ yatni sava kiti ka
ñu'u nuu ndute ma. Te jâ yatni
sava barcu ma ni ka naa.
10 Te ángel ku-uni ma, ni tivi i
trompeta ma, te ni kun-kava
in tiuxini ka'nu andivi ma, te
kánda'a kánda'a-nka sukan káyu
iti suja ma, te ni kun-kava siki
kua'a xeen yute ma, ji'in nuu ka
too ndute ma.
11 Te ja nani tiuxini ma kúu Ja
Uwa Uwa. Te jâ yatni sava ndute
iyo ñuu ñayivi a ni ndu-uwa. Te
kua'a xeen ñayii, ni ka ji'i i ja
kuechi ja ni ndu-uwa ndute ma
te ñatuu ni kuu jin ko'o-ka i de.
12 Te ángel ku-kuun ma, ni
tivi i trompeta ma, te ni tnakue'e
jâ yatni sava nuu kandii ma,
ji'in jâ yatni sava nuu yoo ma,
ji'in jâ yatni sava tiuxini ka iyo
andivi ma, te chukan kúu ja
ni kunee jaku nuu kandii ma,
ji'in jaku nuu yoo ma, ji'in jaku
tiuxini ma, te chukan kúu ja
ñatuu ni ndii jaku ora nduu ma,
te ñatuu ni ka xtnuu yoo ma ji'in
tiuxini ma jaku ora jakuaa ma.
13 Te ni jini sa in ángel ma ja
ndáva i sasava andivi ma, te ni
jiniso'o sa ja káyu'u i ká'an i:
—¡Ay! ¡Ay! ¡Ay! ¡Nda'vi maa
ñayii ni ka kendoo ñuu ñayivi a,
ja kuechi ja sani te jin tivi-ka
ángel ma uni-ka trompeta ma, te
jin ndo'o jin neni maa ñayii ma!
—kúu i ká'an i.
9 Te ángel ku-u'un ma, ni tivi i
trompeta ma, te ni jini sa ja ni
jinkava in tiuxini ichi andivi ma
onde nuu ñu'ú ma. Te ni wa'a ya
ndakaa nuu nee nuu kunu ma.
2 Te ni ndakune tiuxini ma nuu
nee nuu kunu ma, te ni kana
ñu'ma sukan kána ñu'ma in jitnu
ka'nu ka'nu. Te ni ndesi nuu
kandii ma ji'in nuu kajin yi'i ma,
ja kuechi ñu'ma ni kana nuu nee
nuu kunu ma.
3 Te ne'un ñu'ma ma ni kana
koo tika langosta, te kuan koo
ti ni-ka'nu ñuu ñayivi ma, te
ni wa'a ya tnu'u ja jin sa'a ti
sukan ka sa'a tisu'ma ka iyo ñuu
ñayivi a ora ka tuu ti ñayii ma.
4 Te ni jiña'a ya ja másu ko jin
sa'a ndeva'a ti yi'i kuii ma, ni a
yutnu kui'i ka iyo nuu ñu'ú ya
chi yika-ni ja ñayii ñatuu na sellu
Su'si ma ndenee tnee i ma. Te

ñayii yukan kuu jin sa'a ndeva'a
ti i.
5 Te ñatuu ni wa'a ya tnu'u ja
jin ka'ni ti ñayii ma chi yika-ni
ja jin xndo'o jin xneni ti i u'un
yoo. Te ja ka ndo'o ka neni i ma
kúu sukan kúu ora túu ña'a in
tisu'ma ma, ja jatu xen-xeen nuu
túu ti ma.
6 Te kivi yukan jin kuu ini
ñayii ma ja jin kûu i, kovaa masu
kuu jin kûu i, te nawa kuu vaa
ûni jâ ni ka ji'i i ka jini i, kovaa
masu kuu jin kûu-ka i.
7 Te tika langosta ma, sukan ka
ndaa caballu ja ka iyo tu'va ti ja
jin koo ti nuu jin kanaa ñayii ma,
sukan ka ndaa ti. Te xini ti ma ka
yoxtnee kuenda tnu'u ja corona
oro, te nuu ti ma ka ndaa sukan
kaa nuu ñayii ma.
8 Te nani ixi xini ti ma sukan kaa
ixi ña'a ma, te nu'u ti ma ka ndaa
sukan ka ndaa nu'u ndika'a ma.
9 Te ka ne'nu ti in ja jasi ña'a,
in ja nani coraza, te ndijin ti ma
ka kuu nini'i yu'u sukan kúu ora
ka jinu kua'a caballu ma ja ka
ñu'u ti carreta kuan koo ti nuu
ka kanaa ñayii ma.
10 Te su'ma ti ma sukan ka iyo
su'ma tisu'ma ma ka iyo, te
suni ka ndaa sukan ka ndaa
garrocha ma, te ka iyo tnu'u ndee
tnu'u ndatnu su'ma ti ma ja jin
xndo'o jin xneni ti ñayii ma u'un
yoo, ja ka kuu i ñayii ñatuu ni ka
kandija Su'si ma.
11 Te ángel sa'a ja u'vi ma ja
tátnuni i nuu kunu nuu nee ma
te suni suu i tátnuni tna nuu ti,
te ja nani i ma kúu Abadón sa'an
hebreo, te tnu'u yukan chi “Ja
Xnaa” kúni ka'an.
12 Jâ ni ya'a in tnundo'o
tnuneni ma, te ve koo-ka uu-ka
tnundo'o tnuneni ma.
13 Te ángel ku-iñu ma, ni tivi i
trompeta ma, te ni jiniso'o sa
ja ni ka'an me'ñu ndi-kuun kiti
ka iyo altar oro ma ja iyo nuu
Su'si ma.
14 Te ni ka'an nuu ángel ku-iñu ma
ángel yinda'a trompeta ma:
—Ndaji ndi-kuun ángel ka nu'ni
yu'u yute ka'nu nani Eufrates ma
—kúu ká'an.
15 Te ni ka ndaji ndi-kuun ángel
ka iyo tu'va ja na kenda ora ma
kivi ma yoo ma kuiya ma ja
jin ka'ni i kua'a xeen ñayii ñuu
ñayivi a.
16 Te ni jiniso'o sa na nde saa
tee ka kuu soldado ka yoso
caballu ma ka kuu, te uu cientu
millón de ka kuu.
17 Te sa'a ni jininuu sa: Caballu ma
ji'in tee ka yoso ti ma, te ka
ne'nu de in ja nani coraza ja ka
ndesi pechu de ma, te ûni ye'e
ni'ni i kuenda tnu'u ja ndú'va
ñu'u ma, ji'in sukan kaa yuu
nani jacinto ma, ji'in sukan kaa
azufre ma, sukan ka ndaa ja ka
ne'nu de ja ka ndesi pechu de ma.
Te xini caballu ma ka ndaa sukan
ka ndaa xini ndika'a ma, te yu'u
ti ma ka ke koo ñu'u ndú'va ji'in
ñu'ma ji'in azufre.
18 Te ja kuechi ñu'u ndú'va ma
ji'in ñu'ma ma ji'in azufre ma ja

ke koo yu'u ti ma, te ni ka ji'i
kua'a xeen ñayii ñuu ñayivi a.
19 Vaa tnu'u ndee tnu'u ndatnu
caballu ma yinee yu'u ti ma ji'in
su'ma ti ma, vaa su'ma ti ma,
sukan kaa koo ma sukan ka
iyo su'ma ti ma, te ka iyo xini
koo ma, te ka sa'a ndeva'a ti
ñayii ma.
20 Te ndaka-ka ñayii ñatuu ni ka
ji'i ja ni kenda tnundo'o ya'a ma,
te ni ñatuu ni ka ndakani ni
ka ndaka'vi ini i ja u'vi ni ka
yo sa'a ni ka yo kuu i ma, te
ni ñatuu ni ka xndoo i ja jin
chiñu'u i tachi ma, te ni ñatuu ni
ka xndoo i ja jin chiñu'u i tna'a
ja masu Su'si ka kuu ma, tna'a
ja ñatuu ka nde'ya ma, ni ñatuu
ka jiniso'o ma, te ni ñatuu kuu
jin kaka ma, tna'a ja ni ka sa'a i
ji'in nda'a i ma ji'in oro ma ji'in
plata ma ji'in bronce ma ji'in
yuu ma ji'in yutnu ma.
21 Te suni ni ñatuu ni ka ndakani,
ni ka ndaka'vi ini i ndaka-ka ja
u'vi ni ka yo sa'a i ma, ja ni ka
yo ja'ni i ñayii ma, ji'in ja ni ka
yo chi'i tasi tna'a i ma, ji'in ja
ni ka yo kivi nduu i ji'in ñayii
masu ni ka tnanda'a ji'in i ma,
ji'in ja ni ka yo sakui'na i ma.
Te chukan kúu ja jin ndo'o jin
neni-ka maa i.

Ángel ni yinda'a libru luluu ma

10 Te ni jini sa in-ka tuku
ángel iyo ndee iyo
ndatnu i, ja ve nuu i onde
andivi ma, te ñutuu i in viko, te
xini i ma iyo in tikoya'nde, te
nuu i ma sukan kaa kandii ma
kaa, te ja'a i ma ka ndaa sukan
kaa ñu'u ndú'va ma.
2 Te yinda'a i in libru nune, te ni
jani i ja'a i kua'a ma siki ndute
mar ma, te ja'a i satni i ma siki
nuu ñu'ú ya.
3 Te ni kayu'u nini'i i sukan kúu
yu'u ndika'a ma ora ndónda
ti ma, te nuu ni kayu'u i ma, ni
kuu yu'u uja jichi sukan kúu ora
kána savi ma.
4 Te nuu ni kuu yu'u ndi-uja jichi
sukan kána savi ma, te iyo sa ja
tee sa ja ka ka'an i ma, kovaa
ni jiniso'o sa in ja ká'an onde
andivi ma:
—Kasi ni tutu a, te máko tee
ni sukan ka ka'an ja ka kuu
yu'u sukan kána savi ma —kúu i
ká'an i.
5 Te ángel ni jini sa ja núkuiñi i
siki ndute mar ma ji'in siki
ñu'ú ya, te ni ndone'e i nda'a i
ichi andivi ma.
6 Te ni skuiso i ja maa iya téku
ni-kani ni-jika ma, iya ni sa'a
andivi ma, ji'in nuu ñu'ú ya, ji'in
ndute mar ma, ji'in ndaka ja iyo
andivi ma, ji'in ndaka ja iyo nuu
ndute ma, ji'in ndaka ja iyo nuu
ñu'ú ya, te ni ka'an i ja jâ ni
ndi'i kivi ma te ñatuu nawa jin
kondetu-ka o.
7 Chi su'va nuna keja'a ángel
ku-uja ma tivi i trompeta ma,
te ko kuu ndaka ja ni jani ini
Su'si ma ja sa'a ya ma, ndaka
sukan ni kaxtnu'u ya nuu tee ni
ka yo jinukuechi nuu ya ma te ni

ka yo ndaka'an de tnu'u ni yo
wa'a ya ma.
8 Sukan ni jiniso'o sa andivi ma,
sani te ni ka'an tuku in-ka jichi
nuu sa, te ká'an:
—Kuán tna'a ni ángel núkuiñi
nuu ndute mar ma ji'in nuu
ñu'ú a, te ke'en ni libru nune ja
yoxtnee i nuu nda'a ángel ma
—kúu ká'an.
9 Te ni jan tu'va sa ángel ma, te
ni jikan sa libru ma, te ni ka'an
ángel ma nuu sa:
—Tnii ni, te kaa ni, te sa'a i ja
ku-uwa ini ni ma, kovaa ini yu'u
ni a chi kuni vixi ni sukan vixi
nduxi ma —kúu i ká'an i.
10 Te ni tnii sa libru yinda'a
ángel ma, te ni jaa sa, te ini yu'u
sa a ni jini vixi sa sukan vixi
nduxi ma, kovaa nuu ni jinu ni
jaa sa ma, te ini sa ma ni nuku'un
uwa kuiti i.
11 Sani te ni ka'an ángel ma nuu
sa:
—Jiniñu'u ja ndakaxtnu'u ni
in-ka jichi nuu ñayii ma ja
jin ndo'o jin tna'a kua'a ñuu
lilikin ma, ji'in ñuu na'nu ma,
ji'in kua'a ñayii ndeva'a-ni na
sa'an ka ka'an i ma, ji'in tee ka
tatnuni ma —kúu i ká'an i.

Uu tee ka kuu testigu ma

11 Sani te ni kunda'a sa in
yutnu sukan kaa yutnu
chikua'a o na saa kani ma, te ni
ka'an i:
—Ndokuiñi ni, te chikua'a ni
veñu'u Su'si a, ji'in altar nuu ka
chiñu'u o Su'si ma, te ka'vi ni
ñayii ka ndachiñu'u Su'si ma ini
veñu'u ma.
2 Kovaa nuke'e veñu'u ma, máko
chikua'a ni, vaa ni ka ndunda'a
ñayii masu ka kandija Su'si ma.
Te uu xiko uu (42) yoo jin sa'a
ndeva'a i ñuu nuu ni ka iyo
ñayii ñatuu na ja u'vi ni ka yo
sa'a i ma.
3 Te maa sa tetniñu uu tee ka
kuu testigu ma, te kua'a sa tnu'u
jin ka'an de ma, te mil ji'in uu
cientu ji'in uni xiko (1260) kivi
ja kúu i uni kuiya yo sava ma jin
kaxtnu'u de nuu ñayii ma sukan
jin ndo'o jin neni ñayii ma, te
jin kone'nu de sa'ma ka ne'nu
ñayii ka kuxii ini ma —kúu ya
ká'an ya.
4 Te tee ka kuu testigu ma,
ka kuu de uu tnu olivo ji'in uu
candileru ma, ja ka nukuiñi i nuu
iya tátnuni ñuu ñayivi ya.
5 Nú na in kúni ja sa'a u'vi ña'a i,
kee ñu'u i'ni yu'u de ma, te xnaa i
ñayii kúni u'vi nuu de ma. Sa'a
ndo'o ñayii nduku ja sa'a u'vi i
tee ya'a.
6 Tee ya'a, ka neva'a de tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ja jin kasi de
andivi ma, sukan-va'a ma
kuun-ka savi ndaka kivi iyo ja jin
kaxtnu'u de tnu'u Su'si ma, te ka
iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu de
ja jin sa'a de ja ndute ma te
nduu de niñi, te kuu jin sa'a de
ja jin kenda koo ndaka nuu kue'e
jin ndo'o ja ka iyo nuu ñu'ú ya'a
na saa jichi ka kuni maa de.

7 Nuna jinu jin kaxtnu'u de tnu'u
Su'si ma, te kiti kini kaa ma kiti
nána nuu kunu nuu nee ma,
kanaa ti ji'in de, te kundee ti
nuu de, te ka'ni ti de.
8 Te ñunde'yu de ma, jin
kavatuu i ichi ka jika ñayii ma
ñuu ka'nu ma, ñuu nuu ni ka jata
kaa i Iya Tátnuni ma, ja kuu i
sukan kúu ñuu Sodoma ma ji'in
ñuu Egipto ma.
9 Te ñayii ka iyo ndaka ñuu
kuechi ma, ndaka jichi i ma,
ndaka sa'an ka ka'an i ma,
ndaka ñuu na'nu ma, jin kuni i
ñunde'yu de ma uni kivi yo sava,
te masu iyo ja kuu jin chu'u i
ñunde'yu de ma.
10 Te ñayii ka iyo ñuu ñayivi ya,
jin kutachi xeen i, te jin skuta'vi
nuu tna'a i ja va'a xeen-ka ka
neva'a i ma, vaa kuechi ja jâ ni
ka kundee i ja ni ka ji'i nduu
tee ni ka yo ndakaxtnu'u tnu'u
Su'si ma, tee ni ka yo xndo'o, ni
ka yo xneni ñayii ma, ja ñatuu
ni ka yo jatna ini i ja ni ka yo
ka'an de ma.
11 Kovaa nuu uni kivi yo sava ma,
te ni ndaxteku ña'a Su'si ma, te
ni ka ndokuiñi de, te ni ka yu'u
xeen ñayii ni ka jini i de ma.
12 Te ni ka jiniso'o i ja ni ka'an
nini'i onde andivi ma:
—Jin nda koo ni onde ya'a —ni
ka'an.
Te in nuu viko ni ka nda koo de
kuan nu koo de andivi ma, te ni
ka jini ñayii ni ka yo kuni u'vi
nuu de ma.
13 Te ora yukan ni tnaa xen-xeen,
te jaku ñuu yukan ni kekaa. Te
ja kuechi ja ni tnaa xeen ma, te
ni ka ji'i uja mil ñayii ma, te
ndaka-ka i ma, ja kuechi ja ni
ka yu'u xen-xeen i ma, te ni ka
ndachiñu'u i Su'si iyo andivi ma.
14 Jâ ni kuu uu tnundo'o
tnuneni ma ni ka ya'a, te sani
te kenda yachi ja ku-uni ja jin
ndo'o jin neni ñayii ma.

Ni tivi ángel ku-uja ma trompeta ma

15 Te ni tivi ángel ku-uja ma
trompeta ma, te ni ka ka'an nini'i
onde andivi ma:
Ñuu ni ka yo tatnuni ñayii ka
ndanuu ma, ni nduu i
ñuu nuu tátnuni Su'si
Iya Tátnuni ma ji'in
Cristo ma, te tatnuni ya
ni-kani ni-jika.
16 Te ndi-oko kuun tee
nija'nu ma, ja ka nukoo de ichi
nuu nde'ya ya nuu núkoo ya ma,
te ni ka jinkoo jiti de, te ni ka
jakindeyi de onde nuu ñu'ú ma,
te ka ndachiñu'u de ya.
17 Te ka jiña'a de ya:
Ka kuta'vi xeen sa nuu ni,
Su'si Iya Tátnuni, iya
kúu sa'a ndaka,
vaa maa ni kúu iya iyo onde
xinañu'u ma,
te maa ni iyo vitna a, te maa
ni kúu iya ndii ma,
vaa ni ndunda'a ni tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ma,
te jâ tátnuni ni.

18 Te ni ka ndakiti ini ndaka
ñuu ma nuu ni,
te ni ndakiti ini maa ni nuu i,
te jâ ni kenda kivi ja ndakan
ni kuenda nuu ñayii
ni ka ji'i ma,
te kua'a ni ja vii ja va'a nuu
ñayii ni ka jinukuechi
nuu ni ma,
ja ka kuu i ñayii ni ka yo
ndakaxtnu'u i tnu'u
maa ni ma,
ja ka kuu i ñayii ñatuu na ja
u'vi ni ka yo sa'a i ma,
ja ka kuu tna i ñayii ni ka yo
yu'u ja jin sa'a i ja u'vi
ja ñatuu játna ini ni ma,
ja ka kuu i ñayii kuechi ma
ji'in ñayii nija'nu ma,
te xnaa ni ñayii ka xnaa
nuu ñu'ú ya,
ka kuu de ka ka'an de.
19 Te veñu'u Su'si ma ni
ndanune onde andivi ma, te ini
veñu'u ma ndijin iyo arca ma ja
káxtnu'u sukan ni skuiso ya ma.
Te ni keja'a ni jandute, te ka kuu
yu'u, te kúu sukan kána savi ma,
te ni tnaa xen-xeen, te ni kuun
ñiñi na'nu na'nu.

In ña'a ma ji'in koo ka'nu kiti kaa sukan kaa in lana'ña ma

12 Te ni kenda in seña ka'nu
ichi andivi ma. In ña'a, te
ne'nu ña kandii ma, sukan ne'nu
o in sa'ma ma, te nuu ja'a ña ma
iyo yoo ma, te xini ña ma iyo
in corona ni kuva'a ji'in uxi uu
tiuxini.
2 Te ñu'u sa'ya ña, te káyu'u ña
ja u'vi ña ja kâku sa'ya ña ma,
vaa ni kenda ora ja sani te kâku
sa'ya ña ma.
3 Te suni ni kenda in-ka seña
ichi andivi ma, te in koo ka'nu
kiti kaa sukan kaa in lana'ña, te
kua'a tnuu ti, te ka iyo uja xini ti
ji'in uxi ndiki ti te ndi-in ndi-in
xini ti ma ka yoxtnee in corona.
4 Te su'ma ti ma ñu'u ti kua'a
xeen tiuxini ma, te ni skana ti
nuu ñu'ú a. Te ni jinkuiñi ti nuu
ña'a iyo ja kâku sa'ya ña ma,
sukan-va'a ora kâku kunu sa'ya
ña ma, te kokon yachi ti i.
5 Te ni kâku sa'ya ña in suchi
yii, te suu i kinda'a i in yutnu
xii kaa, te tatnuni i nuu ndaka
ñuu ma. Te sa'ya ña ma, ni
ndone'e Su'si ma i, sukan-va'a
koo i nuu núkoo ya ma.
6 Te ña'a ma, ni jinu ña kua'an
ña ichi nuu ñatuu nawa iyo
kuiti ma, nuu ni satu'va Su'si ma,
sukan-va'a koo ña mil uu cientu
uni xiko (1260) kivi, te koo ja
kaa ña.
7 Ni jinu, te ángel Miguel ma
ji'in ndaka-ka ángel ka ndikin
tna'a ji'in i ma, ni ka kanaa i ji'in
koo ka'nu kiti kaa sukan kaa in
lana'ña ma ji'in ángel ka ndikin
tna'a ji'in ti ma onde andivi ma.
Te koo ka'nu ma ji'in ángel ka
ndikin tna'a ji'in ti ma, ni ka
nduku ti ja jin kundee ti ja jin
kendoo ti andivi ma,
8 kovaa ñatuu ni kundee ti, ni a
ni'i ti in nuu kuu jin koo ti ji'in
ángel ka ndikin tna'a ji'in ti ma.

9 Te koo ka'nu kiti kaa sukan kaa
in lana'ña ma, koo jana'a ma,
kiti nani tachi ma ja kúu ti
Satanás ma, ja ni yo xnda'vi ti
ndaka ñayii ka iyo ni-ka'nu ñuu
ñayivi a, te ni ka ndaskana i ti
ji'in ángel ti ma onde nuu ñu'ú ya.
10 Sani te ni jiniso'o sa in ja ká'an
nini'i onde andivi ma:
—Vitna jâ ni kenda tnu'u ndee
tnu'u ndatnu Su'si ma ja kuu
jin ndani'i ta'vi ñayii ma, te
jâ ni kenda kivi tatnuni Su'si
o a ji'in ja tatnuni Cristo iya
ni tetniñu Su'si ma, vaa jâ ni
xtandiyo ya tachi ma suchi nduu
ñuu ni yo xtekuechi ña'a i nuu
Su'si ma ndaka o ja ni ka nduu o
sa'ya ya ma.
11 Te ñayii ya'a chi ni ka kundee i
ja maa niñi iya kúu sukan kúu
ndikachi jaa ma, te ni ka yo
ka'an, ni ka yo kachi i tnu'u vii
tnu'u va'a ya ma, te masu ni ka
yo yu'u i, visi na in na ka'ni ña'a.
12 Chukan kúu ja jin kutachi nde
ni ka iyo andivi a. Nda'vi maa
ñayii ka iyo nuu ñu'ú ma ji'in
nuu ndute mar ma, vaa ni nuu
tachi ma, te ndakiti xeen ini i,
vaa jini i ja jaku-nka-ni kivi iyo
ja koo i —ká'an.
13 Te nuu ni jini koo ka'nu kiti
kaa sukan kaa lana'ña ma ja jâ ni
ka ndaskana i ti nuu ñu'ú ya, te
ni sondikin ti ña'a ni kâku sa'ya
ña in suchi yii ma.
14 Te ña'a ma chi ni ni'i ña uu
ndijin ña sukan kaa ndijin ya'a
ka'nu ma, sukan-va'a ndava ña
te kaku ña nuu koo ka'nu ma, te
kua'an ña ichi nuu ñatuu nawa
iyo kuiti ma, te yukan ni iyo ña
in tiempu ji'in uu-ka tiempu ji'in
sava-ka tiempu ma, te ni yo ni'i
ña ja kaa ña ma.
15 Te koo ka'nu ma, ni kene'e ti
yu'u ti ma ndute sukan in yute,
sukan-va'a ñu'u ndute ma ña'a
yoxtnuu nuu ti ma.
16 Kovaa ñu'ú ya chi ni chindee i
ña'a ma, vaa ni ndata nuu ñu'ú a,
te ni kokon i yute ma ja ni kene'e
koo ka'nu ma yu'u ti ma.
17 Sani te ni ndakiti xeen ini koo
ka'nu ma nuu ña'a ma, te kua'an
ti ja kanaa ti ji'in ndaka-ka sa'ya
tata ña ma, ñayii ka kandija
tnu'u ni tatnuni Su'si ma te ka
sa'a ka kuu i sukan ni yo kuu
Jesucristo ma.

Kiti ka'nu kiti kini xeen kaa ma, ni kana ti nuu ndute mar ma

13 Te ni jinkuiñi sa siki ñuti
yu'u ndute mar ma, te ni
jini sa ja ni kana in kiti ka'nu
kini xeen kaa, te iyo uja xini ti
ji'in uxi ndiki ti, te ka yoxtnee
uxi corona ndiki ti ma, te xini
ti ma ndenee ja nani ti ja ká'an
ndeva'a ja kuu Su'si ma.
2 Te kiti ka'nu kiti kini xeen
kaa ma, ni jini sa ti ja sukan kaa
in leopardo kaa ti, te ja'a ti ma
sukan ka ndaa ja'a oso ka ndaa,
te yu'u ti ma sukan kaa yu'u
ndika'a ma kaa. Te koo ka'nu
kiti kaa sukan kaa lana'ña ma, ni
wa'a ti tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ji'in nuu núkoo ti ja tátnuni

ti ma, sukan-va'a kunukoo kiti
ka'nu ma, te tatnuni ti.
3 Te ni jini sa ja in xini ti ma
ni tnakue'e, te kuenda tnu'u ja
kûu ti nkuu, kovaa ni nduva'a
ti, te ndaka-ka ñayii ma, ni ka
sa'vi-nka ini i, te ka kandija i
sukan ká'an ti ma.
4 Te ni ka ndachiñu'u i koo ka'nu
kiti kaa sukan kaa lana'ña ma
kiti ni wa'a tnu'u ja tatnuni kiti
ka'nu kiti kini kaa ma, te ni ka
ndachiñu'u i kiti ka'nu kiti kini
kaa ma, te ka ka'an i:
—¿Na in kúu sukan kúu kiti
ka'nu a, te na in kuu kanaa ji'in
ti? —ka kuu i ka ka'an i.
5 Te ni kuu ka'an ti, te ni ka'an
kini xeen ti, te ni ka'an ndeva'a
ti ja kuu Su'si ma, te ni wa'a ya
tnu'u ja tatnuni ti te sa'a ti nde a
kúni maa ti uu xiko uu (42) yoo.
6 Te yu'u ti ma kée ja ká'an
ndeva'a ti ja kuu Su'si ma, te ká'an
ndeva'a ti ja kuu ja nani ya ma,
ji'in veñu'u nuu iyo ya ma, ji'in
ángel ka iyo onde andivi ma.
7 Te ni wa'a ya tnu'u ja kanaa ti
ji'in ñayii ñatuu na ja u'vi-ka ka
sa'a i ma, te kundee ti, te suni ni
wa'a ya tnu'u ja tatnuni ti nuu
ndaka jichi ñayii ma, ndaka ñuu
kuechi ma, ndaka ñuu na'nu ma,
ndeva'a-ni na sa'an ka ka'an i ma.
8 Te iya kúu sukan kúu ndikachi
jaa ma iya ni ndo'o ni neni ma,
neva'a ya libru nuu ka ndenee ja
ka nani ñayii jin koteku ma. Te
ndaka ñayii ka iyo nuu ñu'ú ya
ja ñatuu na ja ka nani i ma ka
yoxtnee nuu libru ya ma onde
xinañu'u ma onde nuu ni keja'a
ñuu ñayivi a, ni ka ndachiñu'u i
kiti ka'nu kiti kini xeen kaa ma.
9 Nde ni iyo so'o, te koniniso'o
va'a ni.
10 Nú na in iyo ja kinee va'a i,
te kinee va'a i, te nú na in iyo
ja kûu i ji'in yuchi kuiñi kúu
espada ma, te sukan kûu i. Te
sa'a, te kuni o sukan ka kanda
ñayii ñatuu na ja u'vi ka sa'a i ma
te ka kandija i Su'si ma.

Kiti ka'nu kiti kini xeen kaa ma, ni kana ti nuu ñu'ú a

11 Ni jinu, te ni jini sa in-ka kiti
ka'nu kiti kini kaa ja ni kana ti
nuu ñu'ú a. Te ka iyo uu ndiki ti,
te ka ndaa i sukan ka ndaa ndiki
in ndikachi, te ká'an tna ti sukan
ká'an koo ka'nu kiti kaa sukan
kaa in lana'ña ma.
12 Te iyo ti nuu iyo kiti
xinañu'u ma, te tátnuni ti sukan
tátnuni kiti xinañu'u ma, te sa'a
ti ja ñayii ka iyo nuu ñu'ú ya,
jin chiñu'u i kiti ka'nu kiti
kini kaa ma, kiti ni tnakue'e
ja vala-nka te kûu ti ma, te ni
nduva'a ti ma.
13 Te suni sa'a ti kua'a seña nuu
ñayii ka iyo nuu ñu'ú ya, te ûni
skuun ti ñu'u i'ni ichi andivi ma.
14 Te xnda'vi ti ñayii ka iyo
nuu ñu'ú ya ja sa'a ti seña ji'in
milagru nuu iyo kiti ka'nu kiti
kini kaa ma. Te tátnuni ti nuu
ñayii ka iyo nuu ñu'ú ya ja na
jin sa'a i in ja kaa sukan kaa
kiti ka'nu kiti kini kaa ma kiti

ni tnakue'e ji'in yuchi kuiñi kúu
espada ma te ni ndateku ti ma.
15 Te kiti ku-uu ma, ni ni'i ti
tnu'u ndee tnu'u ndatnu te ni
kuu ni sa'a ti ja tna'a ja ni ka
ndane'e ñayii ma ja kaa sukan
kaa kiti xinañu'u ma, te ni kuu
ni kanda ti te téku ti, te kiti ni
kanda ma, ni tatnuni ti ja na
jin ka'ni i ndaka ñayii ñatuu ka
ndachiñu'u ti ma.
16 Te ni sa'a ti ja ndaka ñayii ma,
te jin kondenee tnuni maa ti ma
nda'a kua'a i ma xi tnee i ma,
ka kuu i ñayii kuechi, ñayii
nija'nu, ñayii ka kuxiku, ñayii ka
kunda'vi, ñayii ka ndanuu, ñayii
ka jinukuechi ma. Ndaka i jin
kitnuni.
17 Te ni-in ñayii masu kuu kuaan i
ni a xiko i, nú ñatuu na tnuni ja
nani kiti ka'nu kiti kini kaa ma
xi número ja nani ti ma ndenee
nda'a kua'a i ma xi tnee i ma.
18 Te ya'a iyo tnu'u ndichi. Nú
na in kúu jaku'ni ini i, te ka'vi i
número kiti ka'nu kiti kini
kaa ma. Vaa número in ñayii ma
kúu, te iñu cientu uni xiko iñu
(666) kúu tnuni kiti kini kaa ma.

Sukan ka jita cientu uu xiko kuun mil (144,000) ñayii ma

14 Ni jinu, te ni jini sa ja
núkuiñi iya kúu sukan
kúu ndikachi jaa ma siki yuku
nani Sion ma ji'in cientu uu xiko
kuun mil (144,000) ñayii ka
ndenee tnee i ma ja nani ya ma
ji'in ja nani Yuva ya ma.
2 Te ni jiniso'o sa onde andivi ma
ja kúu yu'u sukan kúu yu'u ndute
kua'a xeen jika ma, te sukan kúu
ora kána nini'i savi ma sukan kúu
yu'u. Te ja ni jiniso'o sa ma kúu
yu'u sukan ka kuu yu'u arpa ma
ora ka tee ñayii ma tnu.
3 Te ka jita i yaa jaa nuu núkoo Iya
Tátnuni ma, ji'in nuu ka iyo kiti
ka teku ma, ji'in nuu ka iyo tee
nija'nu ma. Te ni-in ñayii ñatuu
kúu kutu'va i ja kata i yaa ma chi
maa-ni cientu uu xiko kuun mil
(144,000) ñayii ni ndene'e ya
ne'un ñayii ka iyo ñuu ñayivi a
ka kuu ñayii kúu ka jita ma.
4 Te tee ya'a ka kuu tee ñatuu ni
ka yo kivi nduu ji'in ndi-in ndi-in
ña'a ma, vaa ni ka yo jito va'a de
maa de, te ñatuu na kuechi de
nuu Su'si ma. Te tee ya'a ka
kuu tee ka ndikin iya kúu sukan
kúu ndikachi jaa ma ndeva'a-ni
ndenu kua'an ya ma. Te tee
ya'a ka kuu tee ni ndene'e ya
ne'un ñayii ma ja jin ko kuu de
xinañu'u nuu ñayii ma, ja jin
kondikin de Su'si ma ji'in iya kúu
sukan kúu ndikachi jaa ma.
5 Vaa ni ka yo jito va'a de
yu'u de ma, te ñatuu ni ka
yo ka'an de ja jin xnda'vi de
ñayii ma, te ñatuu ni-in ja u'vi ni
ka yo sa'a de nuu Su'si ma nuu
núkoo ya ja tátnuni ya ma.

Sukan ni ka kaxtnu'u uni ángel ma

6 Ni jini sa in-ka ángel, ndava i
sasava andivi ma, te yinda'a i

tnu'u vii tnu'u va'a ja koo ni-kani
ni-jika ma, sukan-va'a kaxtnu'u i
nuu ñayii ka iyo nuu ñu'ú ya, nuu
ndaka ñuu na'nu ma, nuu ndaka
ñuu kuechi ma, nuu ndaka jichi
ñayii ma, ndeva'a-ni na sa'an ka
ka'an maa i ma.
7 Te káyu'u ángel ma ká'an i:
—Jin koyu'u ni Su'si ma, te jin
ndachiñu'u ni ya, vaa ni kenda
ora ja ndakan ya kuenda nuu
ñayii ma. Te jin ndachiñu'u ni ya,
vaa maa ya ni sa'a andivi a, ji'in
ñu'ú ya, ji'in ndute mar ma, ji'in
nuu ka too ndute ma —kúu i
ká'an i.
8 Te ndikin-ka in-ka ángel ma,
te ká'an i:
—Jâ ni kotuu ñuu Babilonia ma,
ñuu kanuu xeen-ka ma, vaa suu i
ni yo kaxtnu'u nuu ndaka-ka
ñuu ma sukan jin sa'a i ja u'vi ma
—kúu i ká'an i.
9 Te ndikin tna ángel ku-uni ma,
te ni ka'an nini'i i:
—Nú na in na chiñu'u maa kiti
ka'nu kiti kini kaa ma xi tna'a
ja kaa sukan kaa ti ma, te nuna
tenee i tnuni ti ma tnee i ma xi
siki nda'a i ma,
10 te suni ndo'o neni i ndaka ja
iyo ja xndo'o xneni ña'a Su'si ma,
vaa ni ndakiti ini ya, te xndo'o
xneni ya i nuu ñu'u i'ni ma
ja káyu ji'in azufre ma, te jin
konde'ya ángel ñatuu na ja u'vi
ka sa'a i ma ji'in iya kúu sukan
kúu ndikachi jaa ma.
11 Te kána ñu'ma nuu ka ndo'o
ka neni i ma ni-kani ni-jika, te
masu jin ndatatu i nduu ñuu,
vaa kuechi ja ni ka chiñu'u i kiti
ka'nu kiti kini kaa ma ji'in tna'a
ja kaa sukan kaa ti ma, ji'in ja
sukan ni ka jan-ta'vi i tnuni ti ma
ja nani ti ma —kúu i ká'an i.
12 Ya'a, te kuni o sukan ka
kanda ñayii ñatuu na ja u'vi ni ka
yo sa'a i ma, te ka sa'a i sukan ni
tatnuni Su'si ma, te ka kandija i
Jesús ma.
13 Te ni jiniso'o sa onde
andivi ma ja ká'an nuu sa:
—Tee ni: “Onde vitna te kivi
ki'in o a, ja vava'a kúu ñayii
kándija Iya Tátnuni ma, te visi
na kûu i ma.” —Sa'a ka'an ja ni
jiniso'o sa ma.
Te sa'a ká'an Xtumani Ndios ma:
—Saa vi. Ndatatu ñayii ma,
masu satniñu-ka i, te ja va'a ni
yo sa'a ni yo kuu i ma koo ji'in i
nuu Su'si ma —kúu ya ká'an ya.

Sukan ni ndututu ja iyo nuu ñu'ú ma

14 Te nde'ya sa, te ni jini sa
in viko kuijin, te siki viko ma
núkoo iya kaa sukan kaa iya
ni kii ñayivi ñuu ñayivi ya, te
yoxtnee in corona oro xini ya, te
yinda'a ya in usu xen-xeen.
15 Te ini veñu'u ma ni kee in-ka
ángel, te káyu'u nini'i i jiña'a i
iya núkoo siki viko ma:
—Ke'en ni usu ni a, te kivi ni
ndaxtutu ni triu ni a, vaa jâ ni
kuaan i, te jâ iyo ja ndaxtutu ni
—kúu i jiña'a i.
16 Te iya núkoo siki viko ma, ni
ke'en ya usu ya ma, te ni kivi ya

nuu ñu'ú ma, te ni ndaxtutu ya
ja kuu kuenda maa ya ma.
17 Te ni kee in-ka ángel ini
veñu'u iyo andivi ma, te yinda'a
tna i in usu xen-xeen.
18 Te ni kee in-ka tuku ángel
ja jito ñu'u ndú'va nuu altar
Su'si ma, te káyu'u i jiña'a i nuu
ángel yinda'a usu ma:
—Ke'en usu ro a, te kivi ro itu
tnu uva a, te ka'nde ro uva a, vaa
jâ ni kuaan i —kúu i jiña'a i.
19 Te ángel ma, ni ke'en i
usu i ma, te ni chu'un i nuu
ñu'ú ma, te ni ja'nde i uva ma.
Te ni ndaxtutu i, te ni tnaa i nuu
taxi uva ma, vaa jâ ni ndakiti ini
Su'si ma nuu uva ma kúu.
20 Te onde yu'u ñuu ma ni ka
jiñu, ni ka jiñu i uva ma, te ni ka
taxi i, te ûni nanimaa niñi ni kee.
Te onde nuu ka nu'ni yo'o yu'u
caballu ma ni kaa niñi ma, te ni
jika i onde uni cientu mil metro
(300 kilómetros).

Uja ángel ka yinda'a uja kue'e ja tetniñu Su'si ma ñuu ñayivi ya

15 Te ni jini sa in-ka seña
andivi ma, te ja ni jini
sa ma kúu uja ángel ji'in uja
kue'e ja jin ko kuu sandi'i-nka,
vaa kue'e yukan-nka ka kuu
sandi'i-nka ja xndo'o xneni
Su'si ma ñayii ni ka sa'a ja ni
ndakiti ini ya ma, kuechi ja ñatuu
ni ka kandija i ya ma.
2 Te suni ni jini tna sa in ja
kaa sukan kaa mar nuu ñu'u
ndute ma te ndii ni'ni kuenda
tnu'u ja vidriu ma te sakanuu ji'in
ñu'u i'ni. Te ñayii ni ka kundee
nuu kiti ka'nu kiti kini kaa ma,
ji'in ja kaa sukan kaa ti ma, ji'in
tnuni ti ma, ji'in número ja nani
ti ma, te ka nukuiñi ñayii yukan
nuu ndute mar ma ja kaa sukan
kaa vidriu ma, te ka yinda'a i
arpa Su'si ma.
3 Te ka jita i yaa jita Moisés ma
tee jinukuechi nuu Su'si ma,
ji'in yaa jita iya kúu sukan kúu
ndikachi jaa ma, te sa'a ká'an:
Su'si Iya Tátnuni, iya kúu sa'a
ndaka, ja na'nu xeen
kúu ja sa'a ni a,
ja vii ja luu kúu ndaka,
vi Su'si.
Te ja va'a ja ndaa ndija
kúu ichi ni a,
ja kúu ni Rey tátnuni nuu
ndaka ñayii ñatuu na
ja u'vi ka sa'a i ma.
4 ¿Na in ma koyu'u ña'a
te ma ndachiñu'u ña'a i maa
ni, Su'si Iya Tátnuni?
Vaa maa in-ni ni kúu iya ii.
Chukan kúu ja ki koo ñayii ka
iyo ndaka ñuu ma, te
jin ndachiñu'u ña'a i,
vaa jâ ni ka jini i sukan sa'a
ndaa sa'a ndija ni a.
Sa'a ká'an ja ka jita i nuu ya ma.
5 Ni jinu sukan, te ni yo nde'ya
sa andivi ma, te ni ndanune in
veñu'u ka'nu nuu iyo Su'si ma te
ká'an ya ji'in ñayii ka jinukuechi
nuu ya ma.
6 Te ini veñu'u ka'nu ma ni ka
ke koo ndi-uja ángel ma, te ka
yinda'a i ndi-uja kue'e ma, te

ka ne'nu i sa'ma lino vivii te
ka iyo ndondoo, te ka jandute
sa'ma i ma, te ka nu'ni in sa'ma
oro pechu i ma.
7 Te in kiti téku ma, ni chi'i ti
nda'a ndi-uja ángel ma in in
copa oro te ka ñu'u chitu ja
iyo ja xndo'o xneni-ka Su'si ma
ñayii ñatuu ni ka kandija ja
ká'an ya ma, ja suu ya kúu iya
téku ni-kani ni-jika ma.
8 Te ini veñu'u ka'nu ma ûni ni
chitu ñu'ma, te sukan káxtnu'u
Su'si ma jayiñu'u ya ma ji'in
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma,
te ñatuu na in ni kuu kivi ini
veñu'u ka'nu ma chi onde ni jinu
ja jin ndo'o jin tna'a ñayii ma
ndi-uja kue'e ka yinda'a ndi-uja
ángel ma.

Uja copa oro ka ñu'u chitu ja ndákiti ini Su'si ma ja tetniñu ya ñuu ñayivi ya

16 Te ni jiniso'o sa onde
veñu'u iyo andivi ma ja ni
ka'an nini'i Su'si ma nuu ndi-uja
ángel ma, te jiña'a ya:
—Kuán koo, te jin kati ro ja ka
ñu'u nuu copa ka yinda'a ro a,
tna'a ja iyo ja jin ndo'o jin tna'a
ñayii ma, vaa ndákiti ini ri nuu i
ja ñatuu ni ka kandija ña'a i ma
—kúu ya jiña'a ya.
2 Ángel xinañu'u ma, kua'an i,
te ni jati i ja ñu'u nuu copa i ma
nuu ñu'ú ma, te ndaka ñayii ka
ndenee tnuni kiti kini kaa ma,
ji'in ñayii ka chiñu'u ja kaa
sukan kaa ti ma, te ni ka keja'a i
ka kana i ndi'yi, te masu ka
nduva'a-ni i, te ka jaxiko kini i.
3 Te ángel ku-uu ma, ni jan
kati i ja ñu'u nuu copa i ma
nuu ndute mar ma, te ni nduu
ndute ma niñi sukan ndúu niñi
in ñayii ni ji'i ma, te ndaka kiti
ka ñu'u nuu ndute mar ma, ni ka
ji'i ti.
4 Te ángel ku-uni ma, ni jan
kati i ja ñu'u nuu copa i ma
nuu ka iyo yute ma ji'in nuu ka
too ndute ma, te ndute ma, ni
nduu de niñi.
5 Te ni jiniso'o sa ja ká'an ángel
ni sa'a ja ni nduu ndute ma
niñi ma:
—Iya sa'a ja ndaa, Iya Tátnuni
kúu ni, vi Su'si. Te maa ni ni
iyo onde xi'na ma, te maa ni iyo
vitna a, vaa iya ii kúu ni, te ñatuu
játna ini ni ja jin ko sa'a sa'ya
ni ma ja u'vi ma, te ka yikuu
maa ñayii ni ka sa'a ja u'vi ma ka
ndachunaa i.
6 Vaa kuechi ja ni ka jati i niñi
ñayii ñatuu na ja u'vi ni ka yo
sa'a i ma, ji'in niñi tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
ni ma, chukan kúu ja ni wa'a ni
niñi a ja jin ndako'o i, vaa kuechi
maa i ka kuu, te jin ndando'o jin
ndaneni maa i —kúu i ká'an i.
7 Te suni ni jiniso'o sa in-ka ja
ká'an onde nuu altar ma:
—Saa vi, Su'si Iya Tátnuni iya
kúu sa'a ndaka, vaa ja'nde ndaa
ni tniñu, te ja vava'a kúu —kúu i
ká'an i.
8 Te ángel ku-kuun ma, ni jan
kati i ja ñu'u nuu copa i ma siki

kandii ma. Te ni wa'a Su'si ma
tnu'u ja ndii xen-xeen-nka
kandii ma te ka'mi i ñayii ma.
9 Te ñayii ni ka kayu ma ja i'ni
xeen ma, ni ka ka'an ndeva'a i
nuu Su'si iya ni tetniñu ndaka
kue'e ya'a, te ni ñatuu ni ka
ndakani, ni ka ndaka'vi ini i, ja
jin ndachiñu'u i ya.
10 Te ángel ku-u'un ma, ni jati i
ja ñu'u nuu copa i ma siki kiti
ka'nu kiti kini xeen kaa ma, te
nuu tátnuni ti ma ni ndunee
kuiti. Te ñayii ma, ja kuechi ja
ka ndo'o ka neni i ma, te ka
ndakayi'i i yaa i ma, ja ñatuu ka
ni'i ini-ka i naxe jin sa'a i.
11 Te ni ka ka'an ndeva'a i
nuu Su'si ma ja kuechi ja u'vi
ka ndo'o i ma ji'in ndi'yi ka
kana i ma, te ñatuu ni ka ndakani,
ni ka ndaka'vi ini i ja u'vi ka
sa'a i ma.
12 Te ángel ku-iñu ma, ni jati i
ja ñu'u nuu copa i ma yute
Eufrates ma. Te ndute ma, ni
yichi de, sukan-va'a koo tu'va
ichi tee ka kuu rey ka tatnuni ñuu
ka iyo ichi nuu kána kandii ma.
13 Te ni jini sa ja ini yu'u
koo ka'nu kiti kaa sukan kaa
lana'ña ma, ji'in ini yu'u kiti
ka'nu kiti kini xeen kaa ma, ji'in
ini yu'u tee xnda'vi ñayii ma ja
sa'a de tnu'u ja ndakaxtnu'u de
tnu'u Su'si ma, ni ka ke koo uni
tachi, te sukan ka ndaa sa'va ma
ka ndaa i.
14 Vaa tachi ma ka kuu ti, te ka
sa'a ti seña, te kuan koo ti nuu tee
ka kuu rey ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
sukan-va'a jin ndututu de ja
jin kanaa de ji'in Su'si iya kúu
sa'a ndaka ma, te kivi yukan ko
kuu kivi ka'nu kivi kanuu nuu
Su'si ma.
15 "Jin konde'ya ni ja ya'a iyo
sa, te sanaa sanaa-ni kenda sa
nuu ka iyo ni a, sukan kenda
in kui'na. Ja vava'a kúu ñayii
ja jito va'a i maa i ma te masu
kixi i ma, te jito va'a i sa'ma i ma,
sukan-va'a ma koo vichi i te ma
kukan-nuu i." Sa'a ka'an maa
Su'si ma.
16 Te ni ka ndututu de nuu nani
Armagedón sa'an hebreo ma.
17 Te ángel ku-uja ma, ni jati i
ja ñu'u nuu copa i ma nuu yi'i
kajin ma, te ni kuu nini'i yu'u ini
veñu'u iyo andivi ma nuu núkoo
Su'si ma, te ni ká'an ya:
—Jâ ni jinu —kúu ya ká'an ya.
18 Sani te ni jandute, te ni
kuu yu'u, te ni kuu sukan kána
savi ma, te ni tnaa xen-xeen nuu
ñu'ú ya, ûni ni tnaa sukan masu
nama uun tnáa onde kii ni keja'a
ja iyo ñayii a nuu ñu'ú ya.
19 Te ñuu ka'nu ma ni te'nde, te
uni jichi i ni nduu, te ndaka ñuu
ka iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a ni ka
kekaa. Te ni ndaka'án Su'si ma
ñuu ka'nu nani Babilonia ma,
sukan-va'a xndo'o xneni ya i, vaa
ni ka sa'a i ja ni ndakiti ini ya ma.
20 Te ndaka ñuu lilikin ka iyo nuu
ndute mar ma, ni ka jinu i kuan
koo i, te ndaka yuku ma ni ka naa.
21 Te onde andivi ma ni kuun ñiñi
na'nu na'nu nuu ka iyo ñayii ma,
te inuvee i vi'i-ka oko uxi (30)

kilo, te ni ka ka'an ndeva'a
ñayii ma ja kuu Su'si ma ja kuechi
ñiñi na'nu na'nu ni kuun ma, vaa
kua'a xen-xeen ni kuun.

Sukan ndo'o neni ñuu ka'nu nani Babilonia ma

17 Sani te ni kii in ángel ni ka
yinda'a ndi-uja copa ma,
te sa'a ni ka'an i nuu sa:
—Ne'e ni, te kaxtnu'u sa nuu
ni sukan ndo'o ña'a kuneé
ku-uun ma, ña'a núkoo siki ndute
kua'a xeen ma.
2 Suu ña ni sa'a ja rey ka iyo ñuu
ñayivi a, ni ka sa'a de ja u'vi,
te ndaka tna ñayii ka iyo ñuu
ñayivi a, sukan ka kuu ñayii ka
ndajini ka kuu i ja ndimaa ja u'vi
ni ka yo sa'a i ji'in ña ma —kúu i
ká'an i.
3 Te ni jininuu sa ja ni jeka ña'a
ángel ma, te ni jan xsia'a ña'a i
ichi nuu ñatuu nawa iyo kuiti ma,
te ni jini sa in ña'a núkoo siki kiti
ka'nu kiti kini kaa ma, te kua'a
tnuu ti ma, te ni-ka'nu ti ndee ja
ka ka'an ndeva'a ja kuu Su'si ma,
te ka iyo uja xini ti ji'in uxi ndiki
ti.
4 Te ña'a ma, ne'nu ña sa'ma
vava'a kua'a tnuu, te ni kukutu,
ni konu'ni ña ji'in oro ji'in yuu
vivii ji'in perla, te yinda'a ña in
copa oro ñu'u chitu ja u'vi ja kini
ja ni yo sa'a ña ma.
5 Te tnee ña ma ndenee sukan
nani ña ma te yii ja jaku'ni ini o,
vaa sa'a ká'an: “Babilonia ñuu
ka'nu a kúu si'i ña'a ka kuneé ka
ku-uun ma, ji'in ja u'vi ja kini ka
sa'a ñayii ka iyo ñuu ñayivi ya.”
6 Ni jini sa ña'a ma ja ndájini ña ni
sa'a niñi ñayii ka ndikin Su'si ma
te ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma,
ji'in niñi ñayii ni ka ja'ni i ja
kuechi ja ñatuu ni ka yu'u i te
ni ka ka'an i ja ka kandija i tnu'u
vii tnu'u va'a Jesús ma. Te nuu
ni jini sa ma, ni sa'vi-nka ini sa.
7 Te ángel ma, ká'an i:
—¿Nava'a ni sa'vi-nka ini ni?
Maa sa kaxtnu'u ja kúni ka'an
ña'a yukan ji'in kiti ka'nu kiti
kini kaa ma kiti yoso ña ma ja iyo
uja xini ti ji'in uxi ndiki ti ma.
8 Kiti kini ni jini ni ma, ni iyo ti,
te visi ñatuu ti vitna, kovaa iyo ti
ja nana ti nuu kunu nuu nee ma,
te ki'in ti nuu skenaa ti maa
ti ma, te ndaka ñayii ka iyo nuu
ñu'ú ya onde nuu ni keja'a ñuu
ñayivi a te onde vitna a ja ñatuu
na ja ka nani i ma ka yoxtnee nuu
libru ka yoxtnee ja ka nani ñayii
jin koteku ma, te jin sa'vi ini i
ja jin kuni i kiti ka'nu kiti kini
kaa ma ja ni iyo ti, te visi ñatuu
ti vitna, kovaa ndenda ti ma.
9 ’Cha'a chi ñayii inundichi ma
chi jin jaku'ni ini i nawa kuni
ka'an: Ndi-uja xini ti ma ka kuu uja
yuku ma. Siki i ma núkoo ña'a ma.
10 Te suu i ka kuu uja rey ma,
te u'un de jâ ni ka skenaa, te
in de núkoo vitna, te in-ka de,
ñatuu kenda-ka de. Te nuna
kenda de ma, masu kua'a-ka-ni
kivi koo de.
11 Kiti ka'nu kiti kini kaa ni
iyo ma, te masu iyo-ka ti, te suu

ti kúu kiti kúu rey ku-una ma, te
iyo tna ti ne'un ndi-uja rey ma,
te suni skenaa tna ti maa ti.
12 Te ndi-uxi ndiki ni jini ni ma ka
kuu uxi rey ñatuu jin koo-ka de
ja jin tatnuni de, kovaa in jichi-ni
jin kenda koo de ja jin tatnuni de
ji'in kiti ka'nu kiti kini kaa ma.
13 Tee ya'a, in-ni ja jin kani
ini de, te jin kua'a de tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ja tatnuni kiti ka'nu
kiti kini kaa ma,
14 te jin kanaa de ji'in iya kúu
sukan kúu ndikachi jaa ma. Te
iya kúu sukan kúu ndikachi
jaa ma, kundee ya, vaa maa ya
kúu Iya Tátnuni, te tátnuni ya
onde nuu tee ka tatnuni ma, te
maa in-ni ya kúu Rey tátnuni
nuu ndaka-ka rey ma. Te ñayii
ka iyo ji'in ya ma, ka kuu ñayii ni
ndakana maa ya ma, te ni ndakaji
maa ya i, te masu jin xndoo i
ichi ya ma —kúu i ká'an i.
15 Te suni ni ka'an tna i:
—Ndute kua'a ni jini ni nuu
núkoo ña'a kuneé ku-uun ma ka
kuu kua'a ñuu nuu ka iyo ñayii a,
te kua'a xeen i ka kuu, ndeva'a-ni
na sa'an ka ka'an i ma.
16 Te ndi-uxi ndiki kiti ka'nu kiti
kini kaa ni jini ni ma, jin saxiko i
ña'a kuneé ku-uun ma, te jin
xtandee i ndaka ja neva'a ña ma,
te jin savichi i ña, te jin kaa i
yikikuñu ña ma, te jin ka'mi i ña
ji'in ñu'u i'ni.
17 Vaa maa Su'si ma kúu iya
ni ska'an i ja jin sa'a i sukan
kúni ya ma, ja jin ketna'a ini i,
te jin kua'a i tnu'u ja tatnuni kiti
ka'nu kiti kini kaa ma, onde ko
kuu sukan ká'an tnu'u maa ya a.
18 Te ña'a ni jini ni ma kúu ñuu
ka'nu tátnuni nuu ndaka rey ka
iyo ñuu ñayivi a —kúu i ká'an i.

Sukan ni kotuu ñuu ka'nu nani Babilonia ma

18 Ni jinu sukan, te ni jini sa
in-ka ángel ja ni nuu onde
andivi ma ji'in kua'a tnu'u ndee
tnu'u ndatnu i ma, ji'in kua'a
jayiñu'u i ma, te ni ye'e ni'ni nuu
ñu'ú ya.
2 Te káyu'u nini'i i, ká'an i:
—Jâ ni kotuu, jâ ni kotuu ñuu
Babilonia a, te ni nduu i nuu ka
iyo tachi ma, nuu jin ko kuu ve'e
tachi ma, ja ka sa'a i ja kini ja
u'vi ma, nuu ka ndoo ndaka lasaa
ka ndaa tne'e ma, vaa ka ndaa
tne'e ti ma, te ka saxiko ñayii ma
ti.
3 Vaa ndaka ñuu ma, ni ka sa'a i ja
u'vi ji'in ñuu Babilonia ma, onde
ni ka ndajini i. Te ndaka rey ma,
ni ka sa'a de ja u'vi ji'in ña ma, te
tee ka jaan te ka ndaxiko de ma,
ni ka kuxiku de ja sukan játna
ini ña kuatniñu ndeva'a ña xu'un
ña ma —kúu i ká'an i.
4 Te ni jiniso'o sa in-ka ja ká'an
onde andivi ma:
—Nde koo ni ñuu jiña, sa'ya
maa sa, sukan-va'a ma jin sa'a-ka
ni ja u'vi sukan sa'a ña'a ma,
sukan-va'a ma jin ndo'o ni kue'e
ndo'o ña ma.
5 Vaa ndaka ja u'vi sa'a ña ma,
ni ka kenda koo i onde andivi a,

te ni ndaka'án Su'si ma kuechi
ña ma.
6 Jin xndoo ni ña, te ndando'o
ndaneni maa ña uu jichi sukan
ni yo sa'a, ni yo kuu ña ma ji'in
jaku-ka ñayii ma. Te nuu ni
satu'va ña ja jin ko'o ñayii ma jin
ndatnaa-ka ni uu-ka jichi ja ko'o
ña.
7 Sukan ni ndachiñu'u ña maa
ña ma te ni iyo ña sukan kúu ini
maa ña ma, te vitna, te ndando'o
ndaneni ña, te konda'yu ña, vaa
ni yo jani ini ña ma: "Yo'o chi
núkoo va'a o sukan núkoo in
reina, te masu in ña'a ni ji'i yii
kúu o, te masu konda'yu o", ni
yo jani ini ña.
8 Chukan kúu ja in-ni kivi jin
kenda koo kue'e ndo'o neni
ña ma, te ko kokon ko yichi ña, te
ndanda'yu ña, te kûu ña, te kayu
ña nuu ñu'u i'ni ma, vaa Su'si Iya
Tátnuni iya ndákan kuenda nuu
ña ma, iyo kua'a tnu'u ndee tnu'u
ndatnu ya ma —kúu i ká'an i.
9 Te ndaka rey ni ka sa'a ja u'vi
ji'in ña ma te ni ka yo sa'a, ni ka
yo kuu de sukan ka kuni maa de
ji'in ña ma, jin ndanda'yu de, te
jin ndakani ini de ja kuu ña ma,
nuna jin kuni de ñu'ma kana nuu
kayu ña ma.
10 Te jika-ni jin konukuiñi de ja
jin koyu'u de sukan ndo'o neni
ña ma, te jin kuña'a de:
—¡Ay! ¡Ay! Nda'vi ro, ñuu
ka'nu ñuu ndee, ja nani ro
Babilonia a, vaa in-ni ora ni
kenda ja ndachunaa ro ja ni sa'a
ro ma —jin kuña'a de.
11 Te ñayii ñuu ñayivi a ja ka
jaan i te ka ndaxiko i ma, ka
nda'yu i te ka kuxii ini i ja kuu
ña ma, vaa ñatuu na in kuaan-ka
ja ka xiko i ma.
12 Ja ni ka yo ndaxiko i ma kúu
oro, ji'in plata, ji'in yuu vivii,
ji'in perla, ji'in sa'ma nani lino,
ji'in sa'ma kua'a tnuu, ji'in sa'ma
seda, ji'in ndaka yutnu ka jaxiko
asi ma, ji'in ndaka ja kuva'a ji'in
yiki nani marfil ma, ji'in ndaka ja
vivii kuva'a ji'in yutnu ma, ji'in
ndaka ja kuva'a ji'in kaa nani
cobre ma ji'in kaa nani hierro ma
ji'in yuu nani mármol ma,
13 ji'in canela ma, ji'in jaku-ka
yuku ka jaxiko asi ma, ji'in
suja ma, ji'in suja nani mirra ma,
ji'in ndute jáxiko asi ma, ji'in
ndute uva ma, ji'in aceite ma,
ji'in yuchi triu ma, ji'in triu ma,
ji'in xndiki ma, ji'in ndikachi ma,
ji'in caballu ma, ji'in carreta ma,
ji'in ñayii ka jinukuechi ma,
ji'in anua ñayii ma. Vaa ndaka
cha'a ni ka yo jaan i te ni ka yo
ndaxiko i ma.
14 Te jin kuña'a i:
—Masu nde ni'i-ka ro javixi ni
yo ndiyo ini ro ma, te jâ ni skenaa
ro ndaka ja vii ja ka ndee ya'vi
xeen ni yo ndiyo ini ro ma, te ma
ni'i-ka ro —sa'a jin ko kuña'a i.
15 Te ñayii ka jaan te ka
ndaxiko i ma, ja jâ ni ka kuxiku i
ja ni yo jaan ña ma, te jin
konukuiñi jika i ja ka yu'u i
sukan ndo'o neni ña ma, te jin
konda'yu i, te jin kuxii xeen ini i.
16 Te jin kuña'a i:

—¡Ay! ¡Ay! Nda'vi ro, ñuu
ka'nu ja ne'nu ro sa'ma vivii nani
lino ji'in sa'ma kua'a tnuu te ni
ndukutu ro ji'in oro ji'in yuu
vivii ji'in perla.
17 Vaa in ora-ni, te ni ka naa
ndaka ja va'a ni yo neva'a ro ma
—jin kuña'a i.
Te ndaka tee ka skaka barcu ma,
ji'in ndaka ñayii ka ñu'u nuu
barcu ma, ji'in ndaka tee ka
jinukuechi nuu barcu ma, ji'in
ndaka tee ka satniñu nuu ndute
mar ma, te ni ka jinkuiñi jika de,
18 te ka nde'ya de sukan kána
ñu'ma ja káyu ñuu ma, te ka
ka'an de:
—¿Nde ñuu inuu kúu i ji'in
ñuu ka'nu ya'a? —ka kuu de ka
ka'an de.
19 Te ni ka chiso de ñuyaka
xini de, te ni ka kayu'u de, te ka
nda'yu de, te ka kuxii ini de, te
ka ka'an de:
—¡Ay! ¡Ay! Nda'vi ñuu ka'nu ya,
te vitna ja ja va'a neva'a maa
ñuu ma, te ni ka kuxiku ndaka
tee ka neva'a barcu kuan koo ve
koo nuu ndute mar ma. Kovaa in
ora-ni, te ni naa —ka kuu de ka
ka'an de.
20 Kovaa ndusii ini andivi ma,
te jin ndusii ini tna ni ja ka kuu ni
ñayii ka sa'a ja va'a ma, ja ka kuu
ni tee ni tetniñu Jesucristo ma,
ji'in tee ka ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo taa Su'si ma, vaa Su'si ma,
jâ ni sa'a ya ja ni ka ndachunaa
ñayii ka iyo ñuu ka'nu ma,
kuechi ja ni ka sa'a ña'a i ma.
21 Te in ángel iyo tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ma, ni tnii i in yuu
ka'nu sukan in yuu mulinu, te
ni skana i nuu ndute mar ma, te
ká'an i:
—Suni sa'a ndo'o neni ñuu
ka'nu Babilonia a, te naa i, te
masu nde kuni-ka o i.
22 Te ni masu kuniso'o-ka o tee
ka tee arpa ma, ni a tee ka
tee guitarra ma, ni a tee ka
tivi flauta ma, ni a tee ka tivi
trompeta ma. Ni a in-ka tee ka
sa'a nda'a de ndaka ndatniñu ma,
masu jin koo-ka de ñuu jiña,
ni a yu'u mulinu masu nde
kuniso'o-ka o ñuu jiña.
23 Te masu tnuu-ka ñu'u ñuu
jiña, ni a jin ko kuu yu'u suchi
ka tnanda'a ñuu jiña. Vaa tee ka
ndakuaan te ka ndaxiko de ma,
tee ka ndanuu ni ka yo kuu de ñuu
ñayivi a, te vaa ja inutasi de ma,
te ni ka yo xnda'vi de ñayii ndaka
ñuu na'nu ma.
24 Te ini ñuu ma, ni ka ndani'i i
niñi tee ni ka yo ndakaxtnu'u
tnu'u ni yo wa'a Su'si ma, ji'in
niñi ñayii ni ka yo sa'a ja va'a ma,
ji'in niñi ndaka-ka ñayii ni ka
ja'ni i ñuu ñayivi a —kúu i
ká'an i.

Sukan ka chiñu'u i Su'si ma andivi ma

19 Sani te ni jinu, te ni
jiniso'o sa ja ka kuu yu'u
kua'a xeen ñayii onde andivi ma,
te ka ka'an i:

¡Aleluya! Su'si o Iya
Tátnuni ma kúu iya ni
sa'a ja ni ka ndani'i
ta'vi o a,
te jín ndachiñu'u o ya, vaa
maa ya neva'a tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ma.
2 Vaa sa'a ndaa sa'a ndija ya,
te ni sa'a ya ja jâ ni ndachunaa
ña'a kúneé kú-uun ma
ja u'vi ni yo sa'a ña ma,
vaa ni yo sa'a ña ja jin ko
sa'a ñayii ma ja u'vi
sukan ni yo sa'a ña ma,
te jâ ni ndachunaa ña ja
ni yo ja'ni ña ñayii
ni ka yo jinukuechi
nuu Su'si o a,
ka kuu i ka ka'an i.
3 Te ka ka'an i in-ka jichi:
—¡Aleluya! Vaa ni ndani'i, ni ndatna'a maa ña, te ñu'ma káyu ña'a ma kana ni-kani ni-jika —ka kuu i ka ka'an i.
4 Te ndi-oko kuun tee nija'nu ma ji'in kuun kiti ka teku ma, ni ka jinkoo jiti de ji'in ti, te ni ka jakindeyi de ji'in ti onde nuu ñu'ú ma, te ndaka de ji'in ti ma ni ka ndachiñu'u Su'si ma nuu núkoo ya ja tátnuni ya ma, te ka ka'an de ji'in ti:
—¡Sukan kó kuu! ¡Aleluya! —ka kuu de ka ka'an de ji'in ti.
5 Te nuu núkoo ya ma ni jiniso'o sa in ja ká'an:
Jín ndachiñu'u o Su'si
o a, ndaka ro suchi
kuechi, ji'in ndaka ni
ñayii nija'nu,
ndaka o ja ka jinukuechi
o nuu ya a,
ji'in ndaka o ja ka ndi ini o ja
jin koo va'a o nuu ya a,
kúu ká'an.
6 Te ni jiniso'o sa ja ka kuu yu'u kua'a xeen ñayii sukan ka kuu yu'u ndute kua'a xeen ma. Te sukan kúu ora kána xeen savi ma, sukan ka kuu yu'u i, te ka ka'an i:
¡Aleluya! ¡Vaa Su'si o Iya
Tátnuni a, iya kúu sa'a
ndaka ma, jâ tátnuni ya
nuu ndaka!
7 Jín koo sii ini o, te jín
kutachi o, te jín
ndachiñu'u o ya,
vaa jâ ni kenda viko
tnánda'a iya kúu sukan
kúu ndikachi jaa ma,
te suchi ko kuu ñasi'i ya ma,
ja ni satu'va i maa i.
8 Te ni wa'a ya tnu'u ja
kone'nu i sa'ma lino
vava'a vivii,
te sa'ma ndoo ndoo sa'ma
jándute kúu,
ka kuu i ka ka'an i.
Te sa'ma lino vava'a vivii ma kúu ja va'a ja ndaa ni ka yo sa'a o ja ka kuu o ñayii ka kandija Su'si ma.
9 Sani te ángel ma, ni ka'an i:
—Tee ni: “Ja vava'a ka kuu ñayii ni kana ya ja jin kuxini i viko tnánda'a iya kúu sukan kúu ndikachi jaa ma” —kúu i ká'an i.
Te ká'an i:
—Cha'a ka kuu tnu'u ndaa tnu'u ndija Su'si ma —kúu i ká'an i.

10 Te ni jinkoo jiti sa nuu
ja'a i ma, ja ndachiñu'u sa i. Te
ká'an i:
—Máko sa'a ni sukan. Vaa saña
tna, suni jinukuechi tna sa nuu
Su'si ma, sukan ka jinukuechi
ndaka ñani ni ma ji'in ku'va
ni ma, ja ka sa'a i sukan ni
kaxtnu'u Jesús ma. Su'va maa
Su'si ma ndachiñu'u ni, vaa ja
ni sa'a ni kuu Jesús ma kúu ja
ni ka yo ndakaxtnu'u tee ni ka
yo ndakaxtnu'u tnu'u ni wa'a
Su'si ma —kúu i ká'an i.
11 Sani te ni ndanune andivi ma,
te ni jini sa in caballu kuijin, te
ja nani iya yoso ti ma kúu Iya
Kuu Kukanu Ini O ji'in Iya Sa'a
Ja Ndaa Ndija, te ja'nde ndaa ya
tniñu ñayii ma, te kanaa ya
ji'in ñayii ñatuu ka kandija ja
ká'an ya ma.
12 Te nduchinuu ya ma ka
kanda'a sukan kánda'a ñu'u
ndú'va ma, te xini ya ma ka iyo
kua'a corona, te ndenee in ja
nani ya, in ja ni-in ñayii masu
jini, yika-ni ja maa in-ni ya.
13 Te ne'nu ya sa'ma ni ka'yu
niñi, te ja nani ya ma kúu Tnu'u
Su'si ma.
14 Te soldado andivi ma, ka
ne'nu i sa'ma lino vava'a vivii
kuijin kuijin te ka iyo ndoo ndoo,
te ka yoso i caballu kuijin, te ka
ndikin i ya.
15 Te yu'u ya ma kée in yuchi
kuiñi xen-xeen kúu espada,
sukan-va'a xtnakue'e ya ñayii ka
iyo ñuu na'nu ma ja ñatuu ni ka
kandija i ya ma, te yinda'a ya in
yutnu xii kaa. Te maa ya kuiñu
nuu ka jaxi i uva ma, te cha'a
kúni ka'an ja ndákiti ini xen-xeen
ini Su'si iya kúu sa'a ndaka ma.
16 Te ichi ja'a sa'ma ne'nu ya ma
ndenee ja nani ya ma, te sa'a
ká'an: “Rey tátnuni nuu ndaka
rey ma, iya tátnuni nuu ndaka
tee ka tatnuni ma.”
17 Te ni jini sa in ángel núkuiñi
nuu kandii ma, te káyu'u nini'i i
nuu ndaka lasaa ka ndava sasava
andivi ma, te jiña'a i:
—Ne'e koo, te jin ndatna'a ro,
te jin kuxini ro ja taa Su'si ma,
18 sukan-va'a jin kaa ro kuñu
tee ka kuu rey ma, ji'in kuñu
tee ka tatnuni nuu soldado ma,
ji'in kuñu tee ni ka iyo tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ma, ji'in kuñu
caballu ma, ji'in kuñu tee ka yoso
caballu ma, ji'in ndaka kuñu
ñayii ñatuu ka jinukuechi ma,
ji'in ñayii ka jinukuechi ma, ka
kuu i suchi kuechi ka kuu i ñayii
nija'nu, ja ñatuu ni ka kandija i
ja ka'an Su'si ma —kúu i jiña'a i.
19 Te ni jini sa kiti ka'nu kiti
kini kaa ma, ji'in rey ka iyo nuu
ñu'ú ya, ji'in ndaka soldado ma,
ni ka ndatna'a de ja jin koo de jin
kanaa de ji'in iya yoso caballu ma
ja kúu ya Jesucristo ma, ji'in
soldado ka ndikin ya ma.
20 Sani te kiti ka'nu kiti kini
kaa ma ji'in tee ni yo xnda'vi
ñayii ma ja ni yo sa'a de tnu'u ja
in tee ni yo ndakaxtnu'u tnu'u ni
yo wa'a Su'si ma kúu de ma, ni
ka tnii soldado ya ma kiti kini
kaa ma ji'in tee ya'a. Vaa tee ya'a

chi ni yo jini de tnuni te kua'a
ja ni yo sa'a de, te sukan ni yo
xnda'vi de ñayii ka ndenee tnuni
kiti ka'nu kiti kini kaa ma ja ni
ka yo chiñu'u i ja kaa sukan kaa
ti ma. Kiti ya'a ji'in tee ya'a ni ka
skana teku i ti ji'in de nuu ñu'u
káyu kóko ji'in azufre ma.
21 Te ni ja'ni iya yoso caballu ma
ji'in yuchi kuiñi kúu espada kée
yu'u ya ma ndaka-ka ñayii ma,
te loti ma ji'in ndaka-ka kiti ka
jaa ja nde'e ma, ni ka jaa ti kuñu
ñayii ma onde ni ka ndutu chii ti.

Mil kuiya ma

20 Sani te ni jini sa in ángel ni
nuu vee onde andivi ma,
yinda'a i ndakaa nuu nee nuu
kunu ma ji'in in yo'o kaa ka'nu
ka'nu.
2 Te ni tnii i koo ka'nu kaa sukan
kaa in lana'ña ma ja kúu ti koo
jana'a ma, te maa ti kúu tachi ma
ja nani i Satanás ma. Te ni ju'ni
ángel ma tachi ma, te konu'ni i
in mil kuiya.
3 Te ni skee i tachi ma nuu nee
nuu kunu ma, te ni jasi vava'a i
tachi ma, te ni tenee i sellu i ma,
sukan-va'a máko xnda'vi-ka
tachi ma ñayii ka iyo ndaka
ñuu ma, onde nuu ni ndi'i mil
kuiya ma, te sani te ndaxsiaa
ángel ma tachi ma jaku-ni kivi.
4 Te ni jini sa nuu jin kunukoo
ñayii ni wa'a ya tnu'u ja jin
ka'nde i tniñu ñayii ma, te
ni jini sa anua ñayii ni ka
xtandoso ñayii ma xini i ja
kuechi ja ka kaxtnu'u i na in
kúu Jesucristo ma, ji'in tnu'u
Su'si ma, te ñatuu ni ka chiñu'u i
kiti ka'nu kiti kini kaa ma, ni
ja kaa sukan kaa ti ma, ni a
jin kua'a i tnu'u ja jin ndenee
ñayii ma tnuni ti ma tnee i ma xi
nda'a i ma. Te ni ka ndateku i ja
jin tatnuni i ji'in Cristo ma mil
kuiya.
5 Cha'a kúu ja ni ka ndateku
ñayii ma xinañu'u ma. Kovaa
jaku-ka ñayii ni ka ji'i ma, masu
ni ka ndateku i onde ni chitu mil
kuiya ma.
6 Ja vava'a ka kuu ñayii ñatuu na
ja u'vi ni ka yo sa'a i ma te ni ka
ndateku i xinañu'u ma, vaa masu
jin skenaa i anua i ma, sukan jin
ndo'o in jichi-ka ñayii ñatuu ni
ka ndateku ma. Kovaa ñayii ni
ka ndateku ma, jin ko kuu i sutu
nuu Su'si ma ji'in nuu Cristo iya
ni tetniñu ya ma, te jin tatnuni i
ji'in ya mil kuiya.
7 Nú ni jinu mil kuiya ma, te
tachi ma chi ndayaa i nuu yinee
va'a i ma.
8 Te ndee i ja xnda'vi i ñayii ka
iyo ñuu na'nu ka iyo ni-ka'nu
ñuu ñayivi a ji'in ñuu Gog ma
ji'in ñuu Magog ma, sukan-va'a
ndaxtutu i ñayii ma ja jin koo i
jin kanaa i, te kua'a xeen i jin ko
kuu, sukan iyo ñuti yu'u ndute
mar ma.
9 Te ni ka ka koo i, te ni ka
konduu i ni-ka'nu ñuu nuu ka
iyo ñayii ñatuu na ja u'vi ka
sa'a i ma, ñuu kútoo Su'si ma. Te
Su'si ma, ni skuun ya ñu'u i'ni

onde andivi ma, te ni ka kayu
ndi'i kuiti ndaka ñayii ka ndikin
tna'a ji'in tachi ma.
10 Te tachi ma ja ni yo xnda'vi i
ñayii ma, ni skana ya i nuu ñu'u
káyu kóko ji'in azufre ma, nuu
ñunee kiti ka'nu kiti kini kaa ma,
ji'in tee ni yo xnda'vi ñayii ma
ja ni yo sa'a de tnu'u ja tee
ndákaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma kúu de ma, te yukan jin
ndo'o jin neni tachi ma ji'in ti
ji'in de ni-kani ni-jika nduu ñuu.

Sukan ndakan Su'si ma kuenda nuu ñayii ma

11 Te ni jini sa in nuu kuijin
kuijin te vivii kaa, te yukan
núkoo ya ja tátnuni ya ma, te
ni ka jinu ñuu ñayivi ma ji'in
andivi ma ja ni ka jini i ya ma.
Ûni masu nde na'a ja ni ka yo
iyo i yukan.
12 Te ni jini sa ñayii ni ka
ji'i ma, ñayii nija'nu ma ji'in
suchi kuechi ma, ka nukuiñi i
nuu Su'si ma, te ni ka ndanune
libru ma, te suni ni ndanune
in-ka libru, te libru ya'a kúu ja
ka'an nde ñayii jin koteku ma,
te sukan ka ka'an libru ma ni
ndakan ya kuenda nuu ñayii ni
ka ji'i ma nawa ni ka yo sa'a, ni
ka yo kuu maa i ma nuu ni ka yo
iyo i ñuu ñayivi a.
13 Te ndute mar ma, ni
ndakua'a de ñayii ni ka ji'i yukan.
Te ja sa'a ja jin kûu ñayii ma, ni
ndakua'a i ñayii ni ja'ni i ma, te
andeya ma, ni ndakua'a i ñayii
ka ñunee yukan, te ni ndakan ya
kuenda nuu ndi-in ndi-in i nawa
ni ka yo sa'a i ma.
14 Sani te ja ni ja'ni i ñayii ma
ji'in andeya ma, ni ndaskana ya i
nuu ñu'u káyu kóko ma. Te cha'a
kúu ja ku-uu jichi ja jin kûu
ñayii ma.
15 Te ñayii ñatuu na ja nani i ma
ndenee nuu libru ká'an ja jin
koteku o ma, ni skana ya i nuu
ñu'u káyu kóko ma.

Ñuu Jerusalén jaa ni nuu andivi ma

21 Te ni jini sa in andivi
jaa ji'in in ñu'ú jaa, vaa
andivi ni iyo xinañu'u ma ji'in
ñuu ñayivi ni iyo xinañu'u ma,
jâ ni ka naa i, te ñatuu na ndute
mar-ka ma iyo.
2 Te ni jini sa ñuu ii, ja kúu i ñuu
Jerusalén jaa ma, ni nuu i vee i
andivi ma nuu iyo Su'si ma, te
iyo tu'va i, te vivii ni ndukutu
ni ndunu'ni i sukan kúu in suchi
si'i ja ndetu i suchi tnanda'a
ji'in i ma.
3 Te ni jiniso'o sa ja ká'an
nini'i Su'si ma nuu núkoo ya ja
tátnuni ya ma:
—Cha'a kúu nuu koo Su'si a
ji'in ñayii ma, te koo ya me'ñu
ndaka i ma, te jin ko kuu i ñuu
maa ya, te koo maa ya ji'in i, te
ko kuu ya Su'si i.
4 Te ndasavii ya ndute nuu i ma,
vaa yukan chi ñatuu na in kûu-ka,
te ñatuu na in konda'yu-ka, te
ñatuu na in kuxii ini-ka, te ñatuu

na in ndo'o neni-ka, vaa ndaka
ja ni ka yo kuu xinañu'u ma, jâ
ni ka ya'a i —kúu ya ká'an ya.
5 Te núkoo ya nuu tátnuni ya ma,
te ká'an ya:
—Vitna, te ndásajaa sa ndaka
ja iyo a —kúu ya ká'an ya.
Te suni ká'an ya:
—Tee ni tnu'u ya'a chi tnu'u
ndaa tnu'u ndija kúu —kúu ya
ká'an ya.
6 Te suni ká'an ya:
—Jâ ni kuu. Sukan kúu letra
xinañu'u ni keja'a ma te onde
letra sandi'i-nka ma, sukan kúu
sa, vaa ja maa sa te ni ka keja'a
ndaka ja ka iyo a, te ja maa sa te
jin ndi'i ndaka. Nú na in yichi
ndute, te maa sa kua'a ndute
too ma, te sa'a de ja koteku i ma,
te masu nawa ke'en ya'vi sa.
7 Nú na in kundee nuu ndaka ja
u'vi ma, te kua'a sa ja kuta'vi i
ndaka ja iyo ya, te maa sa ko kuu
Su'si i, te maa i ko kuu sa'ya sa.
8 Kovaa ñayii ka yu'u ja jin
kondikin ña'a i xi ñatuu ka
kukanu ini ña'a i ma, ji'in ñayii
ka sa'a ndaka ja u'vi ma, ji'in
ñayii ka ja'ni tna'a ma, ji'in ñayii
ka kivi nduu ji'in in-ka ñayii
ñatuu ni tnanda'a ji'in i ma,
ji'in ñayii inutasi ma, ji'in ñayii
ka ndachiñu'u ja masu Su'si ka
kuu ma, ji'in ndaka ñayii ka
xnda'vi tna'a ma, jâ ka iyo ta'vi i
ja jin ndo'o jin neni i nuu ñu'u
káyu kóko ji'in azufre ma. Te
cha'a kúu ja jin kûu i ja ku-uu
jichi ma —kúu ya ká'an ya.
9 Sani te ni kenda nuu iyo
sa ma in ndi-uja ángel ka yinda'a
ndi-uja copa ka ñu'u chitu
ndi-uja kue'e ja jin kenda koo
kuee-ka ma, te sa'a ni ka'an i nuu
sa:
—Ne'e ni ya'a, te káxtnu'u sa
na in ko kuu ñasi'i iya kúu sukan
kúu ndikachi jaa ma —kúu i
ká'an i.
10 Te ni ja'an anua sa ma ji'in i
in yuku ka'nu te sukun, te ni
kaxtnu'u i ñuu ka'nu ñuu ii kúu
Jerusalén ma, ja ve nuu i onde
andivi ma nuu iyo Su'si ma.
11 Te iyo jayiñu'u Su'si ma ini
ñuu ma, te kánda'a i ja jándute
sukan kaa in yuu vivii, sukan kaa
in yuu nani jaspe ma. Ûni ndii
ni'ni i sukan kaa in vidriu.
12 Te iyo in yika ve'e ka'nu
sukun, te ka iyo uxi uu ye'e, te
ye'e ma ka iyo uxi uu ángel, te
ka ndenee ja ka nani i ma, te ja
ka nani i ma kúu ndi-uxi uu jichi
ñayii ñuu Israel ma.
13 Te ichi nuu ve kana kandii ma
ka ndenee uni ye'e, te ichi
ninu ma ka ndenee uni-ka ye'e, te
ichi nuu vee ma ka ndenee uni-ka
ye'e, te ichi nuu kée kandii ma
ka ndenee uni-ka ye'e.
14 Te ka iyo uxi uu ja ka yituu
yika ve'e ma ja ka ndesi i ñuu ma,
te ka ndenee ja ka nani ndi-uxi
uu tee ni tetniñu iya kúu sukan
kúu ndikachi jaa ma.
15 Te ángel iyo ji'in sa ma,
yinda'a i in yutnu oro ja
chikua'a i ñuu ma ji'in ye'e ma
ji'in yika ve'e ndesi ñuu ma.

16 Te ñuu ma, inuu ja kani i ma
ji'in ja jite i ma, te ángel ma,
chikua'a i, te uu millón ji'in uu
cientu mil (2,200,000) metro ka
ndeka ja kani ma ji'in ja jite ma
ji'in ja sukun ma.
17 Te ni chikua'a ángel ma ja
sukan kokon yika ve'e ja ndesi
ñuu ma, te uni xiko u'un (65)
metro ndeka sukan ka chikua'a
ñayii ma ji'in sukan ka chikua'a
ángel ma.
18 Te tna'a ja ni kuva'a yika ve'e
ndesi ñuu ma kúu yuu jaspe,
te ini ñuu ma chi nanimaa oro
kúu i, sukan kaa vidriu iyo vii
iyo ndoo ma.
19 Te ja ka yituu yika ve'e ndesi
ñuu ma ni ka kukutu ji'in yuu
vivii. Te ja xinañu'u ja yituu
yika ve'e ma kúu yuu jaspe, te ja
ku-uu ma kúu yuu zafiro, te ja
ku-uni ma kúu yuu ágata, te ja
ku-kuun ma kúu yuu esmeralda,
20 te ja ku-u'un ma kúu yuu
ónice, te ja ku-iñu ma kúu yuu
cornalina, te ja ku-uja ma kúu
yuu crisólito, te ja ku-una ma
kúu yuu berilo, te ja ku-iin ma
kúu yuu topacio, te ja ku-uxi ma
kúu yuu crisoprasa, te ja ku-uxi
in ma kúu yuu jacinto, te ja
ku-uxi uu ma kúu yuu amatista.
21 Te ndi-uxi uu ye'e ma ka kuu
uxi uu perla, te ndi-in ndi-in
ye'e ma ka kuu in in perla, te ichi
kanuu-ka ja kivi o ini ñuu ma
kúu nanimaa oro, te ndii ni'ni i
sukan kaa vidriu ma.
22 Te ñatuu ni jini sa veñu'u ka'nu
ini ñuu ma, vaa Iya Tátnuni ma
Su'si iya kúu sa'a ndaka ma
ji'in iya kúu sukan kúu ndikachi
jaa ma ka kuu veñu'u ka'nu
ñuu ma.
23 Te ñuu yukan, masu jiniñu'u i
ja ndii kandii ma, ni a ko ndii
yoo ma ini ñuu ma, vaa jayiñu'u
Su'si ma, kúndee i ndii ni'ni i
ini ñuu ma, te ñu'u ndú'va ini
ñuu ma kúu iya kúu sukan kúu
ndikachi jaa ma.
24 Te ndaka ñayii ni ka iyo
ni-ka'nu ñuu ñayivi a ja jâ ni ka
ndani'i ta'vi i ma, jin koo i ini
ñuu ma nuu xtnuu ni'ni maa iya
kúu sukan kúu ndikachi jaa ma.
Te rey ka iyo ñuu ñayivi a, jin
koo de jin xsia'a de ja vii ja va'a
ka neva'a de ma ñuu yukan.
25 Te ye'e ñuu yukan masu jin
ndandesi, vaa masu na nduu ji'in
jakuaa koo.
26 Te ndaka-ka ñuu ma, jin koo i
jin xsia'a i ja vii ja va'a ka
neva'a i ma ñuu yukan.
27 Te masu kuu jin kivi koo ni-in
ndatniñu ja masu ka iyo ndoo
nuu Su'si ma. Ni a ñayii ka sa'a
ja u'vi ma ji'in ñayii ka xnda'vi
tna'a ma, masu kuu jin kivi koo i.
Yika-ni ja ñayii ka yoxtnee ja ka
nani i ma nuu libru ka yoxtnee ja
ka nani ñayii jin koteku ni-kani
ni-jika ma ja neva'a iya kúu
sukan kúu ndikachi jaa ma jin ko
kuu ñayii jin kivi koo ma.
22 Sani te ni kaxtnu'u
ángel ma in yute jika
ndute vivii ndute sa'a ja koteku
o, te jándute de sukan kaa
vidriu ma, te ni kee yute ma nuu

núkoo Su'si ma ja tátnuni ya ma
ji'in iya kúu sukan kúu ndikachi
jaa ma.
2 Te sasava ichi kanuu-ka iyo ini
ñuu yukan ma jika ndute ma.
Te nduu nduu yu'u yute ma
núkoo in yutnu kúun ja sa'a ja
koteku o ma. Te uxi uu jichi
nde'ya tnu ma kúun. Te in in
jichi kúun ja in in yoo ma.
Te nda'a tnu ma kúu ja jin
nduva'a ñayii ka ku'u ndaka
ñuu ma.
3 Te masu na ja u'vi-ka koo ini
ñuu ma, vaa yukan núkoo maa
Su'si ma ja tátnuni ya ma ji'in iya
kúu sukan kúu ndikachi jaa ma,
te ñayii ka jinukuechi nuu ya ma,
jin ndachiñu'u i ya.
4 Te jin konde'ya i nuu ya ma,
te ja nani ya ma kondenee
tnee i ma.
5 Te masu na jakuaa-ka koo,
te ñatuu ka jiniñu'u i ñu'u ja
jin kotnuu nuu i, ni a ndii-ka
kandii ma, vaa maa Su'si Iya
Tátnuni ma sa'a ja jin kundijin
nuu i, te jin tatnuni i ji'in ya
ni-kani ni-jika.
6 Te ká'an ángel ma:
—Tnu'u ya'a chi tnu'u ndaa
tnu'u ndija kúu. Te maa Su'si
Iya Tátnuni ma kúu iya ni yo
tatnuni ini anua tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
maa ya ma, te suni maa ya
kúu iya ni tetniñu ángel ya ma
ja kaxtnu'u i nuu ñayii ka
jinukuechi nuu ya ma ja sani te
jin ko kuu yachi-ni cha'a —kúu i
ká'an i.

Iyo yatni ja ndii Jesús ma

7 Te ká'an Jesús ma:
—¡Sani te kenda yachi-ni sa!
Ja vava'a kúu ñayii kándija te
ndí ini i ja sa'a i sukan ká'an
tnu'u ndee nuu libru ya'a ja
ndákaxtnu'u sukan ko kuu o a
—kúu ya ká'an ya.
8 Maa sa kúu Juan ma, te ni
jiniso'o sa ndaka cha'a. Te nuu
ni jinu ja ni jininuu sa ma ji'in ja
ni jiniso'o sa ma, te ni jinkoo jiti
tuku sa nuu ja'a ángel ni kaxtnu'u
ndaka cha'a, ja ndachiñu'u tuku
sa i.
9 Kovaa ni ka'an i:
—Máko sa'a ni sukan, vaa
saña chi jinukuechi tna sa nuu
Su'si ma sukan jinukuechi maa
ni a, ji'in ñani ni tee ni ka yo
ndakaxtnu'u tnu'u ni yo wa'a
Su'si ma, ji'in ñayii ka kandija te
ka sa'a i sukan ndee nuu libru
ya'a. Ndachiñu'u ni maa Su'si ma
—kúu i ká'an i.
10 Te ká'an i:
—Máko chu'u ni tnu'u ndee
libru ya'a ja ndákaxtnu'u sukan
ko kuu ma, vaa jâ ve kuyatni
kivi a.
11 Nú na in kúni ja ko sa'a-ka i
ja u'vi, te kó sa'a-ka maa i.
Nú na in kúni ja sa'a tne'e-ka i
maa i, te sa'a tne'e-ka i maa i.
Nú na in kúni ja ko sa'a i ja
va'a ja ndaa ma, te kó sa'a-ka i
ja va'a ja ndaa ma. Nú na in
kúni ja nduvii ndundoo i, te
ndásavii ndásandoo-ka i maa i
nuu Su'si ma —kúu i ká'an i.

12 Te ká'an Jesús ma:
—Sani te kenda yachi sa, te
yinda'a sa ja skuta'vi ña'a sa,
sukan-va'a ndataa sa nuu ndi-in
ndi-in ni sukan ni ka satniñu
ni ma.
13 Sukan kúu letra xinañu'u
ni keja'a ma te onde letra
sandi'i-nka ma, sukan kúu sa, te
ja maa sa te ni keja'a ndaka ja
iyo a, te ja maa sa te jin ndi'i
ndaka, te maa sa kúu xinañu'u,
te maa sa kúu sandi'i-nka.
14 'Ja vava'a ka kuu ñayii ka
ndasa'a vii ka ndasa'a ndoo i
maa i ma, sukan ka sa'a ñayii ka
ndakate sa'ma i ma chi ka iyo i ja
kuu jin kaa i nde'ya kúun yutnu
sa'a ja kuu jin koteku ñayii ma,
te kuu jin kivi koo i ye'e ñuu ma.
15 Kovaa ñayii ka sa'a sukan ka
sa'a la-ina ma chi ke'e ma jin
koo i, ji'in ñayii tasi ma, ji'in ñayii
ka kivi nduu ji'in ñayii masu ni ka
tnanda'a ji'in i ma, ji'in ñayii ka
ja'ni tna'a ma, ji'in ñayii ka jatna
ini i ja jin xnda'vi tna'a i ma.
16 'Maa sa ja kúu sa Jesús ma,
ni tetniñu sa ángel sa ma,
sukan-va'a kaxtnu'u ndaa i tna'a
ja ko kuu ma nuu ndijin ja ka kuu
ni ñayii ka ndachiñu'u Su'si ma
ndi-in ndi-in ñuu ma. Vaa saña
chi ne'un sa'ya tata David ma
ni kenda sa. Te sukan kúu kimi
ka'nu kána nuu ve ndii ma, sukan
kúu sa nuu ñayii ka kandija
ña'a ma —kúu ya ká'an ya.
17 Te Xtumani Ndios ma, ji'in
ñayii ka ndachiñu'u Su'si ma, ja
jin ndatna'a i ji'in ya sukan ka
ndatna'a suchi jin tnanda'a ma,
sa'a ka ka'an i ji'in ya nuu
ñayii ma:
—Ne'e ni.
Te nú na in kuniso'o, te ká'an
tna i nuu ñayii ma:
—Ne'e ni.
Te nú na in yíchi ndute, te kíi i,
te nú kúni i, te kó'o i ndute sa'a
ja koteku i ma, te masu nawa
chuya'vi i.
18 Te maa sa káxtnu'u nuu
ndaka ni ja ka niniso'o ni
tnu'u ndee nuu libru ya'a ja
ndákaxtnu'u ndaka sukan ko
kuu ma, te nú na in na skaa-ka
ka'an i sana sukan ká'an tnu'u
ya'a, te maa Su'si ma sa'a ja
kenda nuu i ndaka kue'e ka
ndenee nuu libru ya'a.
19 Te nú na in na kendee-ka
tnu'u ndee nuu libru ya'a te ma
ndákaxtnu'u i sukan ko kuu ma,
te maa Su'si ma kendee ja kuta'vi i
ja kúun yutnu sa'a ja koteku i ma,
te xtandiyo ya i, te ma koo i ñuu
ii ma, te ma ni'i i ndaka ja va'a
ja ndee nuu libru ya'a.
20 Iya káxtnu'u ndaa ja ká'an
libru ya'a ja sukan ko kuu ma
ká'an sa'a:
—Ja ndaa kúu ja sani te kenda
yachi sa —kúu ya ká'an ya.
Te suni ni ndakone'e sa:
—Saa vi, Jesús Iya Tátnuni,
ne'e yachi ni —kúu sa jiña'a sa.
Te sukan kó kuu.
21 Te ja vii ja va'a na skuta'vi
ña'a maa Jesucristo iya tátnuni
nuu o a ja ka kuu o ñayii ka
kandija ya a. Te sukan kó kuu.

Sukan ni ka yo jita ñayii israelita ma nuu Su'si ma

LIBRO I

Salmo 1

Ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma ji'in ñayii ka sa'a ja u'vi ma

1 ¡Naka vii naka va'a kúu ñayii
ja ñatuu jika i ichi ka jika ñayii ka sa'a
ja masu játna ini Su'si ma,
ni a jínkuiñi i ichi nuu ka iyo ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
ni a jínkoo i nuu ka nukoo ñayii ka jakundee
ñayii ka sa'a ja va'a ma!
2 Su'va ja játna ini i kúu ja kandija i sukan ká'an Iya Tátnuni ma,
te nduu ñuu ndáa ndívi ini i tnu'u tátnuni ya ma.
3 Te ja sukan sa'a i ma,
te ko kuu i sukan kúu yutnu núkoo yu'u yute ma,
ja kúun nde'ya tnu ma yoo iyo ja kuun i ma,
te ni-kani ni-jika iyo kuii nda'a tnu ma.
Te chukan kúu ja ndaka ja sa'a ñayii yukan chi kee va'a.

4 Kovaa masu sukan ka iyo ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
chi su'va sukan kúu paja ma ora yi'i tachi ma
ja ndáva ja ndéchi i ma,
sukan-ni ka kuu ñayii yukan.
5 Chukan kúu ja ñayii ka sa'a ja masu játna ini Su'si ma
chi masu jin kundee ini i kivi ndakan Su'si ma
kuenda nuu i ma,
te chukan kúu ja ñayii ka sa'a ja u'vi ma
chi masu kuu jin konukuiñi i nuu ka ndatna'a
ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma.
6 Te Iya Tátnuni ma chi jito va'a ya ñayii ka sa'a
ja va'a ja ndaa ma
ndenu kuan koo ve koo i ka kuu i ma,
kovaa ñayii kuan koo ichi u'vi ma chi jin skenaa i maa i.

Salmo 2

Sukan tátnuni iya ni kaji maa Su'si ma

[1] ¿Nava'a ka ndaxtutu tna'a ñayii ndi-in ndi-in
ñuu ma
te ka ndatnu'u tna'a i tna'a ja masu nde jiniñu'u ma?
[2] Tee ka kuu rey ja ka tatnuni de ndi-in ndi-in ñuu ma,
ji'in tee ka kuu gobiernu ma, ka ndututu de,
te ka ndatnu'u tna'a de ja masu jin kandija de
ja ká'an Su'si ma,
ji'in ja ká'an Sa'ya ya ni sunkoo ya ja tatnuni ya ma.
[3] Te ka ka'an de:
"Jín sakuechi jín salikin o yo'o kaa yinda'a ya a,
sukan-va'a jín yaa o te máko jin kunukuechi-ka
o nuu ya ma",
ka kuu de ka ka'an de.

[4] Kovaa Iya Tátnuni iyo onde andivi ma
chi jakundee-ni ya ñayii ka ka'an sukan.
[5] Sani te nuna ndakiti ini ya te ndonda ya nuu i
chi jin koyu'u xen-xeen i, vaa îyo xeen ndonda ya nuu i.
[6] Te kuña'a ya:
"Saña chi ni satu'va sa Rey sa ma
ja tatnuni ya ñuu Sion ma nuu iyo yuku ii ma."

[7] Sa'a ká'an Sa'ya ya ma:
"Saña chi kaxtnu'u sa sukan ká'an Iya Tátnuni ma.
Maa ya chi sa'a ká'an ya ja kuu sa:
Ro'o kúu Sa'ya ri, te vitna te maa ri kúu Yuva ro.
[8] Kakan-ta'vi nuu ri,
te taa ri ja nduta'vi ro ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
te kuenda maa ro ko kuu ndaka ñuu a.
[9] Te maa ro tatnuni ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu
kinda'a ro a,
te na in ma kandija ja tatnuni ro ma
chi iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ro ja xnaa ro i
sukan tá'vi kisi ñu'ú ma ja kukuechi kulikin i
te naa i ma-ni,
kúu ya ká'an ya."

10 Ndijin ja ka kuu ni rey ma
ji'in gobiernu ja ka tatnuni ni ñuu ñayivi a,
jin koniniso'o ñukuun ni ja ká'an sa a,
te jin jaku'ni ini ni sukan káxtnu'u sa a.
11 Jin kunukuechi ni nuu Iya Tátnuni ma,
te jin koyu'u ni ya,
vaa ndakan ya kuenda naxe ka sa'a ka kuu ni ma.
Chukan kúu ja jin koo sii ini ni, te jin ndachiñu'u ni ya.
12 Vivii jin ndachiñu'u ni Sa'ya ya ma,
nasa yukan te ndakiti ini ya, nú ma sa'a o sukan kúni ya ma,
te xnaa ña'a ya ichi kuan koo ni ma,
vaa masu yii-ni kúu ja ndakiti ini ya ma.

Kovaa ndaka ñayii ka kukanu ini ja suu ya ko koto va'a ña'a ma
chi sii ini xeen ka iyo i.

Salmo 3

Sukan kukanu ini o te kakan-ta'vi
o nuu Su'si ma ora ni ndoto o ma

1 Su'si maa sa, ni ka ndukua'a xeen
ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa a.
Kua'a xeen i ñatuu ka jatna ini
sukan sa'a sukan kúu sa nuu ni a.
2 Kua'a xeen i chi sa'a ka ka'an i ja kuu sa, vi Su'si:
“Masu chindee ña'a Su'si i ma ja kaku i”,
ka kuu i ka ka'an i.
3 Kovaa ndijin, vi Su'si Iya Tátnuni,
maa ni kúu nuu kuu kaku sa.
Maa ni kúu iya sa'a ja koo jayiñu'u sa.
Maa ni kúu iya ndátaa tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ini anua sa a, vi Su'si maa sa.

4 Saña chi káyu'u sa jikan-ta'vi sa nuu Iya Tátnuni ma
ja na chindee ña'a ya,
te maa ya chi onde nuu yuku ii iyo ya ma,
te ni ndakone'e ya ja ni jikan-ta'vi sa ma.
5 Te sii ini-ni jínkavatuu sa, te kixi sa,
te sii ini-ni ndóto sa, vaa maa Iya Tátnuni ma jito ña'a.
6 Masu koyu'u sa,

visi uxi mil soldado ni ka ndakonduu ña'a nuu iyo sa ma
ja jin ka'ni ña'a de ma,
vaa saña chi kúkanu ini sa ya,
te kuña'a sa ya sa'a:

7 "Iya Tátnuni, ndokuiñi ni,
te chindee ña'a ni ja na kaku sa nuu tnundo'o tnuneni a.
Su'si maa sa, maa ni kua'a yikinuu
ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma, te kaku sa,
te ta'vi ni nu'u ñayii ka sa'a ja u'vi ma.
8 Iya Tátnuni, maa ni kúu iya sa'a ja jin kaku
ñayii ñuu ni a nuu ja u'vi ma.
Te maa ni kua'a ja vii ja va'a ja jin kuta'vi i, vi Su'si."

Salmo 4

Sukan kukanu ini o te kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ora kusu o ma

1 Su'si maa sa, ndakone'e ni ora jikan-ta'vi sa ma,
vaa maa ni chi iya sa'a ndaa sa'a ndija kúu ni.
Vaa maa ni ni ndasava'a ña'a nuu kúxii kúnda'vi ini sa
ja ku'u sa ma.
Te vitna, kunda'vi ini tuku ña'a ni,
te koniniso'o ni ja jikan-ta'vi sa nuu ni a, vi Su'si.

2 Te sa'a ká'an ya:
"Ndaka ni ja ka kuu ni sa'ya ñayii a,
¿Na saa-ka kivi jin sa'a ni ja u'vi a,
te jin ka'an ndeva'a ñayii ma ja kuu sa?
¿Te na saa-ka kivi, ma jin ndachiñu'u ña'a ni?
¿Nava'a ka saxiko ña'a ni
te ka ndachiñu'u ni tna'a ja masu Su'si ka kuu ma
te ka xnda'vi ni maa ni?",
kúu ya ká'an ya.
3 Kovaa jin kona'a ni ja Su'si ma
chi játna ini ya ñayii sa'a sukan kúni ya ma
te ndí ini i ja ko kuu i ñuu maa ya ma.
Te chukan kúu ja saña chi nuna kakan-ta'vi sa nuu ya ma
chi koniniso'o ya ja kuña'a sa ya ma,
vaa sa'a sa sukan kúni ya ma.
4 Jin koyu'u ni ya,

te má jin kua'a ni tnu'u ja jin ndakiti ini ni,
nasa yukan, te jin kuiso kuechi ni nuu Su'si ma.
Te ora ka ndatuu ni ka ndatatu ni jakuaa ma,
te na'ñi na'ñi-nka iyo ma,
te jin ndasa'a ni kuenda,
te jin ndakani jin ndaka'vi ini ni nuu Su'si ma.
5 Onde sukan jin sa'a ni ma,
te ko kuu ja va'a ja ndaa ja jin ndakua'a ni nuu Su'si ma,
te jin kukanu ini ni Iya Tátnuni ma.

6 Kua'a xeen ñayii ma ka ka'an:
"¿Na in iyo ja sa'a i ja va'a ñuu ñayivi a ja jin kuni o?",
ka kuu i ka ka'an i.
Iya Tátnuni, sa'a ni ja saña, te jín sa'a sa ja vii ja va'a,
sukan-va'a jin kuni i ja iyo ni, vi Su'si.
7 Maa ni sa'a ja iyo sii ini ini anua sa a,
te iyo sii ini xeen-ka sa sana ndaka-ka
ñayii ka ni'i ka tna'a ndaka ja ka neva'a i ma, vi Su'si.

8 Te chukan kúu ja sii ini-ni jínkavatuu sa
te sii ini-ni kixi sa.
Vaa maa ni, vi Iya Tátnuni, sa'a ni ja iyo sii ini sa
te kúkanu ini ña'a sa, vi Su'si.

Salmo 5

Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja na ko koto ña'a ya

1 Su'si Iya Tátnuni, koniniso'o ni tnu'u ká'an sa nuu ni a,
te katanuu ña'a ni,
vaa tnána u'vi tnána u'vi sa ja ndó'o néni sa a.
2 Su'si maa sa, koniniso'o ñukuun ni
ja jikan-ta'vi jikan-ta'vi sa nuu ni a,
vaa nuu maa ni ndáka'an ndákachi sa
sukan ndó'o néni sa a,
vaa maa ni kúu rey sa.
3 Iya Tátnuni, ndaka xtnee ne'e ma koniniso'o ni
ja ká'an sa nuu ni a, vi Su'si.
Te ndaka xtnee ne'e ma jinkuiñi jiti sa nuu ni,
te ka'an sa nawa jiniñu'u sa ma,
te kondetu sa ja ndakone'e ni

ja ká'an káchi sa nuu ni ma, vi Su'si.
[4] Vaa ndijin, vi Su'si,
chi masu játna ini ni ja u'vi ka sa'a ñayii ma,
te chukan kúu ja masu kua'a ni tnu'u
ja koo ñayii sa'a ja u'vi ma nuu iyo ni a, vi Su'si.
[5] Vaa nuu iyo ni a chi masu nde iyo in nuu kúu jin koo
ñayii ka jani ini ja maa i ka kuu-ka ma
te ñatuu ka kandija i ja tátnuni ni ma.
Vaa ndijin chi saxiko ni ndaka ñayii ka sa'a ja u'vi ma.
[6] Te xnaa ni ndaka ñayii ka ka'an tnu'u ma,
ji'in ndaka ñayii ka xnda'vi tna'a ma,
ji'in ndaka ñayii ka ja'ni tna'a ma,
te masu kuan-ta'vi ni i nuu iyo ni a, vi Iya Tátnuni.

[7] Kovaa saña chi ja kútoo xeen ña'a ni a,
te kuu kivi sa onde nuu iyo ni a, te jinkuiñi jiti sa,
te ni-yu'u ni-ini sa ndachiñu'u ña'a sa
ini ve'e nuu ka ndatna'a sa
ja ka ndachiñu'u ña'a sa a, vi Su'si.
[8] Iya Tátnuni, skaka ña'a ni ichi va'a ma,
te kaxtnu'u ni nuu sa ja na sa'a sa ja va'a ja ndaa ma,
sukan-va'a ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
máko jin kundee i ja jin xnda'vi ña'a i, vi Su'si.
[9] Vaa tnu'u ka ka'an i ma, másu inundija i,
vaa onde ini anua i ma nanimaa ja u'vi ka ñu'u,
vaa sukan kaa nuu yinee ndiyi ma
nuna ndanune ma te kuni o
ja nanimaa ja kini ja tne'e ja ni tivi ñu'u ma,
sukan ka kuu tnu'u ka ka'an ñayii ka sa'a ja u'vi ma.

[10] Te ndaka sukan ka ka'an ka kuu maa i ma,
te jin ndani'i jin ndatna'a maa i.
Vaa kua'a xen-xeen kuechi ka ndiso i ma,
te xndo'o xneni ni i, te jin ndachunaa maa i kuechi i ma,
vaa masu nde ka kandija i ja ká'an ni a, vi Su'si.
[11] Kovaa jín koo sii ini xeen ndaka ñayii
ka kukanu ini ña'a ja maa ni ko koto i ma,
te ndimaa jín kata sii ini xen-xeen i,
vaa maa ni jito va'a i ma.
Ndaka ñayii ka kutoo ña'a i maa ni ma,
na jin koo sii ini xen-xeen i, vaa iyo ni ji'in i ma.

12 Vaa maa ni, vi Iya Tátnuni,
kua'a ni ja vii ja va'a ja jin ni'i ñayii ka sa'a
ja va'a ja ndaa ma,
vaa sukan kúnda'vi ini ni i ma,
te kasi ndee kasi ndoso ni
ja ni-in ja u'vi ma kenda nuu ka iyo i ma, vi Su'si.

Salmo 6

Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja na kunda'vi ini ña'a ya ora kénda in tnundo'o tnuneni nuu o ma

1 Iya Tátnuni, máko ndonda tna ni
nuu sa ora ndákiti ini
ni ma,
te máko xndo'o xneni ña'a ni ora ndákiti xeen ini ni ma.
2 Kunda'vi ini ña'a ni saña, vi Iya Tátnuni, te ndasava'a ña'a ni,
vaa onde yikikuñu sa a ni kuita kuiti
kuenda tnu'u ja kûu sa kúni sa.
3 Te ní'i ní'i-nka sa, vaa yu'u sa.
Te ndijin Iya Tátnuni, ¿na kivi sana kii ni ja
chindee ña'a ni?

4 Ne'e ni, vi Iya Tátnuni, te ndasava'a ña'a ni,
te kaku sa ja ma kûu sa te skenaa sa maa sa,
vaa jâ ni skuiso ni ja kúnda'vi ini ña'a ni.
5 Vaa ñayii jâ ni ji'i ma chi masu kuu ndachiñu'u-ka ña'a i,
vaa nú onde andeya ma ñunee i ma,
te masu kuu ndaka'an-ka ña'a i.
6 Vaa jâ ni kuita sa ja tnána u'vi sa a.
Ndaka jakuaa ma nda'yu nda'yu sa,
te ni ndoyo kuiti-nka nuu kátuu sa ma, sa'a ndute nuu sa a.
7 Te ni kuita nduchinuu sa ya, te ñatuu ka kundijin-ka,
kuechi ja nda'yu nda'yu sa ma
ja kuechi ja ka sa'a ndeva'a ña'a ñayii
ñatuu nde ka kunimani nuu sa ma.

8 Ndaka ni ja ka sa'a ni ja u'vi a, kuán jin ndiyo ni.
Máko jin koo-ka ni nuu iyo sa ya,
vaa Iya Tátnuni ma chi ni jiniso'o ya ja nda'yu sa a.
9 Te Iya Tátnuni ma chi ni jiniso'o ya ja jikan-ta'vi sa ma,

te ni jan-ta'vi ya ja jiña'a sa ma.
10 Ndaka ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
jin ndanda'yu xen-xeen maa i,
te sanaa sanaa-ni, te jin ndatna'a maa i ja kan-nuu ma,
te jin ndakakayata i jin koo i.

Salmo 7

Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si iya ja'nde ndaa tniñu ma

1 Su'si maa sa, Iya Tátnuni,
nuu maa in-ni ni kúkanu ini sa ja chindee ña'a ni
ja na kaku sa nuu ndaka ñayii ka sondikin ña'a
ja jin sa'a ña'a i ja u'vi ma.
2 Vaa sukan ka kuu ndika'a ma, sukan ka kuu i,
te nasa yukan, te jin ni'i ña'a i, te jin ka'ni ña'a i,
te ñatuu na in chindee-ka ña'a ja kaku sa nuu i ma, vi Su'si.

3 Iya Tátnuni, ñatuu na ja u'vi ni sa'a sa,
4 vaa masu nama uun ni sa'a ndeva'a sa
ñayii iyo mani ji'in sa ma,
te ni masu nama uun ni sa'a ndeva'a sa
ñayii ñatuu kúnimani nuu sa ma.
5 Kovaa nú iyo nawa ni sa'a sa ma,
na sondikin ña'a maa ñayii ñatuu kúnimani nuu sa ma,
te nú ni ni'i ña'a maa i ma,
te na xtuu xndii ña'a i nuu ñuyaka ma,
te jayiñu'u sa ma jín xtuu jín xndii maa i nuu ñu'ú a.

6 Ndokuiñi ni, vi Iya Tátnuni,
te kanaa maa ni ji'in ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa a.
Te chindee ña'a ni, te ka'nde ndandaa ni tniñu sa
ji'in ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma.
Sukan, te kuni ndaa sa ja iyo sa ji'in ni.
7 Te maa ni chi jin ndakonduu ña'a ñayii ka ndututu
ja ka ndachiñu'u ña'a i ma
ja ka iyo i ndi-in ndi-in ñuu ma,
vaa maa ni chi onde sukun ma núkoo ni
ja tátnuni ni nuu i ma, vi Su'si.

8 Iya Tátnuni, maa ni ndakan kuenda nuu ndi-in
ndi-in ñuu ma,
te nuu saña ka'nde maa ni tniñu naxe ni yo
sa'a, ni yo kuu sa,
te ka'an maa ni naxe ni yo iyo sa nuu ni ma.
9 Xnaa ni ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
ja ñatuu ka kandija ña'a i maa ni ma,
te sunkani va'a ni ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma.
Vaa maa ni chi Su'si iya sa'a ja va'a ja ndaa ma kúu ni,
te jinitnuni ni nawa ka jani ini ñayii ma, vi Su'si maa sa.

10 Kovaa saña chi kúkanu ini sa
ja Su'si ma kúu iya kasi ndee kasi ndoso ña'a
nuu ja u'vi ma,
vaa maa ya sa'a ja jin kaku
ñayii ka iyo ndaa ini anua i ma nuu ya ma.
11 Su'si ma chi iya ka'nde ndaa tniñu ñayii ma kúu ya.
Chukan kúu ja ndi-kivi ndi-kivi ndákiti ini ya
nuu ñayii ka sa'a ja u'vi ma.
12 Nú ma jin ndakani jin ndaka'vi ini ñayii ma
ja jin ndakan-ta'vi i nuu Su'si ma
ja na sakanu ini ña'a ya kuechi i ma
chi maa ya chi jâ ni ndakiin vava'a ya
yuchi kúu espada ya ma,
te jâ ni satu'va vava'a ya kuji ya ma,
ji'in ja nani flecha ma.
13 Te jâ ni januu ya ndenu kani ya ma,
te ka iyo tu'va ndaka ja jin sa'a ja jin kûu ñayii ma.
14 Jin konde'ya ni ñayii sa'a ja u'vi ma,
ja ndimaa ja u'vi jâ ni tnaa i ini anua i ma,
te sukan ndó'o néni ña'a ja sani te kâku lulu ña ma,
sukan ndó'o néni i vitna.
Te jâ iyo}{tu'va ja ndani'i ndatna'a maa i ja ni
xnda'vi i maa i ma.
15 Ni sa'a maa i in yavi kunu kunu,
te suni maa ini yavi yukan kêe tuku maa i.
16 Suni maa ndaka ja u'vi ni yo sa'a, ni yo kuu i ma
ndajinu siki maa i ma, te ndachunaa maa i.

17 Saña chi ndachiñu'u sa Iya Tátnuni ma,
vaa sa'a ndaa sa'a ndija ya.

Nuu maa ya ja iyo ya onde sukun ma kata sa,
vaa maa ya kúu Su'si Iya Tátnuni ma.

Salmo 8

**Sukan káxtnu'u Su'si ma jayiñu'u ya ma te ndí
ini ya ja ndákua'a tna ya jayiñu'u ñayii ma**

1 Su'si maa sa, Iya Tátnuni, vii xeen kúu ja nani ni a,
te ja kanuu xeen kúu ni-ka'nu ñuu ñayivi a.
Onde andivi ma, onde sukun-ka ma iyo jayiñu'u ni,
vaa sukan ni kuni ni.
2 Ja kuechi ñayii ñatuu ka kunimani nuu ni ma,
te ni sa'a ni ja suchi kuechi ma, ji'in lulu suchi ka jaxi-ka ma,
ka ndachiñu'u ña'a i maa ni, vi Su'si.
Te sukan, te sa'a ni ja jin kasiyu'u
ñayii ñatuu ka kunimani nuu ni ma,
ji'in ñayii ñatuu ka sa'a sukan tátnuni ni ma.

3 Te ora nde'ya sa andivi ma te jini sa yoo ma,
tiuxini ma, ndaka ja ni sa'a maa ni ma,
4 te jani ini sa: ¿Nawa kúu ñayii ma, ja ndáka'an ni i?
¿Te nawa kúu sa'ya tata ñayii ma, ja chíndee ni i?
5 Te ni sa'a ni ja jaku-ni kivi ka ndanuu-ka ángel ma
sana ñayii ma,
te ni wa'a ni in corona, te vivii ni wa'a ni jayiñu'u ñayii ma,
6 te ni sunkani ni i ja jin ko koto i
ndaka ja ni sa'a ni ji'in nda'a ni a.
Te ndaka kiti ma ni xndoo ni ja jin tatnuni i nuu ti,
7 ka kuu ndikachi ma, xndiki ma, ndaka kiti ka iyo yuku ma,
8 ji'in lasaa ka ndava ichi andivi a,
ji'in tiaka ka ñu'u nuu mar ma,
ji'in ndaka kiti kuan koo ve koo ini mar ma,
te nuu ndaka ti tátnuni i.

9 Su'si maa sa, Iya Tátnuni, vii xeen kúu ja nani ni a,
te ja kanuu xeen kúu ni-ka'nu ñuu ñayivi a.

Salmo 9

Sukan ndakuan-ta'vi o nuu Su'si ma ja ja'nde ndaa ya tniñu ma

1 Su'si maa sa, ja kúu ini sa kúu ja ni-yu'u ni-ini sa
ndachiñu'u ña'a sa,
te ndaka'an ndakachi sa ndaka ja vii ja va'a ni sa'a ni ma.
2 Nuu maa ni ja iyo ni onde sukun ma koo sii ini xen-xeen sa,
te ûni kata jajaa sa nuu ni ja ndachiñu'u ña'a sa, vi Su'si.

3 Ndaka ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
ni ka ndakakayata i, te ni ka kotuu i nuu ni ma,
te ni ka skenaa i maa i.
4 Vaa maa ni kúu iya ja'nde ndaa tniñu ñayii ma,
te ni nukoo ni nuu núkoo ni ma,
te ni ja'nde ndaa ni tniñu sa ma
ji'in ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma.
5 Ni ndonda ni nuu ñayii ka iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
te ni xnaa ni ndaka ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
te ni-kani ni-jika masu ndaka'án-ka ni i.
6 Ndaka ñayii ñatuu ka kunimani nuu o ma
chi ni xnaa ni i ji'in ñuu nuu ni ka iyo i ma,
te ni masu na in ndaka'án-ka ja ni ka iyo i ma,
vaa ni xnaa ni ndaka nuu ni ka iyo i ma, vi Su'si.

7 Kovaa Iya Tátnuni ma, iyo ya ni-kani ni-jika,
te jâ iyo tu'va nuu núkoo ya ma,
sukan-va'a ndakan ya kuenda nuu ñayii ma.
8 Maa ya ndakan ndandaa kuenda nuu ndaka ñayii
ka iyo ñuu ñayivi a,
te mamaa i jin ndakua'a kuenda
naxe ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu i ma.
9 Nuu Iya Tátnuni ma ko kuu nuu jin kaku ñayii nda'vi ma,
te yukan jin kaku i kivi kii tnundo'o tnuneni ma.

10 Te ndaka ñayii ka jini ña'a i maa ni ma,
ka kukanu ini ña'a i ja maa ni chindee i,
vaa masu nama uun ni xndoo nda'vi ni
ndaka ñayii ka ndanduku ña'a ma, vi Iya Tátnuni.
11 Jin kata ni, te jin ndachiñu'u ni Su'si Iya Tátnuni ma,
ja kúu ya Rey tátnuni yuku nani Sion ma,

te jin kaxtnu'u ni nuu ndaka ñuu ma
sukan sa'a sukan kúu ya ma.
12 Vaa Su'si ma chi nde'ya ya
sukan ka xndo'o ka xneni i ñayii nda'vi ma,
sukan ka kayu'u ñayii ma ja ka kuxii ini i ma,
te masu ndunaa ya.
Chukan kúu ja ndaxndo'o ndaxneni ya
ñayii ka sa'a ja u'vi in-ka ñayii ma.

13 Iya Tátnuni, konde'ya ni te kuni ni sukan ndó'o néni sa
ja ka sa'a ka kuu ña'a ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
vaa ka kiti xeen ini i nuu sa.
Te kene'e ña'a ni, sukan-va'a ma koo-ka sa
nuu ka ja'ni tna'a i ma,
vaa jin ka'ni ña'a i ka kuni i.
14 Te onde ye'e ñuu Jerusalén a,
te ndaka'an ndakachi sa nuu ñayivi a
ja maa ni iyo ja jin ndachiñu'u ña'a sa,
te kuña'a sa ja iyo sii ini xeen sa,
vaa maa ni ni sa'a ja ni kaku sa.

15 Ndaka ñayii ñatuu ka kandija ña'a i maa ni ma,
ni sa'a ni ja ni ka kêe koo maa i yavi nuu ni ka jate i ma,
te ni ka nukun-nee ja'a maa i nuu ni ka satu'va i
ja jin tnii i ñayii xi-nuu ka kuni u'vi i ma.
16 Ka jini o ja Iya Tátnuni ma, ja'nde ndandaa ya tniñu ñayii ma,
vaa sa'a ya ja núkun-tuu maa ñayii ma ja u'vi sa'a i ma.
17 Ndaka ñayii ka sa'a ja u'vi ma chi andeya ma jin koo i.
Te ndaka ñayii ka ndunaa Su'si ma, suni yukan tna jin koo i.
18 Kovaa ñayii ñatuu kuiti nawa neva'a i ma
te kúkanu ini i Su'si ma,
chi másu ndunaa ña'a ya, ni a ñayii kunda'vi kukee ma,
vaa kenda kivi ja jin ni'i i ja ka ndetu i ma.

19 Ndokuiñi ni, vi Iya Tátnuni,
te máko kua'a ni tnu'u ja jin sa'a i sukan ka jani ini i ma,
vaa ndaka ñayii ni-ka'nu ñuu ñayivi a
chi ndenda koo i nuu ni ma,
te jin ndataa i kuenda nawa ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu i ma.
20 Iya Tátnuni, sa'a ni ja jín ndayu'u tna i,
vaa maa ni ndakan kuenda nuu i ma,

te sa'a ni ja ni-ka'nu ñuu ñayivi a jín ndasa'a i kuenda
ja ñayii-ni ka kuu i ma.

Salmo 10

Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja na sa'a ya ja kaku o nuu ñayii ka sa'a ja u'vi ma

1 Iya Tátnuni, ¿nava'a iyo jika ni te chú'u ni
ora kénda tnundo'o tnuneni ma nuu iyo sa ya?
2 Ñayii ka sa'a ja u'vi ma, ûni ka ndikin i ñayii nda'vi ma,
sukan-va'a jin sa'a ndeva'a i ñayii yukan ma.
Kovaa maa i jin ndani'i jin ndatna'a sukan ka ñu'u ini i
ja jin sa'a i ñayii nda'vi ma.
3 Vaa ñayii sa'a ja u'vi ma chi kúvixi maa i
ja ñu'u ini i ja sa'a i ma,
te ká'an i ja vii ja va'a ja kuu ñayii ndiyo ini ma,
te saxiko i Iya Tátnuni ma.
4 Ñayii sa'a ja u'vi ma,
ja jani ini i ja maa i kúu-ka ma,
ká'an i ja ñatuu na Su'si ma iyo.
Va ni a vala masu nde ndakune'e i Su'si ma
ndaka ja jani ini i ma.
5 Te ndaka ja sa'a ja kúu i ma visi va'a-ni kée ma,
kovaa masu ichi va'a ichi ndaa ma kua'an i,
vaa ûni saxiko i ñayii ñatuu kétna'a ini ji'in i ma,
te másu nde'ya i sukan jani ini maa ni ma, vi Su'si.
6 Vaa jani ini i te ká'an i:
"Yo'o chi masu na in kundee ja skanda ña'a i nuu iyo o a,
ni a masu nama kuiti kuni o tnundo'o tnuneni",
kúu i ká'an i.
7 Te yu'u i ma ñu'u chitu ja u'vi ká'an i ma,
ji'in sukan sa'a i ja xnda'vi i ñayii ma.
Chii yaa i ma ka yinee tnu'u ndeva'a ká'an i ma
ja ká'an u'vi i ja jin kuu in-ka ñayii ma.
8 Te kua'an i ichi yu'u ñuu ma, núkoo i chú'u i,
sukan-va'a ka'ni i ñayii nda'vi ñatuu na ja u'vi sa'a i ma
ora ya'a ñayii yukan ma,
te ni masu nde yá'a nuu i ñayii nda'vi
masu nawa kúu sa'a ma,
9 vaa kívi i in nuu iyo yu'u ma.

Sukan sa'a ndika'a ma ja chú'u ti ini yavi ti ma,
sukan iyo tu'va i ja tnii i in ñayii nda'vi ma.
Te nú ni tnii i ñayii ma, te ñú'u i ñayii ma kua'an i
ji'in ñayii ma onde nuu iyo i ma.
10 Vaa jínkoo i, te jákindeyi vava'a i, te iyo tu'va i
ja ki'in i jin tnii vava'a i ñayii nda'vi ma.

11 Jani ini i te ká'an i:
"Su'si ma chi jâ ni ndunaa ña'a ya,
te másu nde'ya-ka ña'a ya,
te masu kuni kuiti ña'a ya",
kúu i ká'an i.
12 Ndokuiñi ni, vi Iya Tátnuni, te ndone'e ni nda'a ni a,
te máko ndunaa ni ñayii nda'vi a.
13 ¿Nava'a saxiko ña'a ñayii sa'a ja u'vi ma
maa ni ja kúu ni Su'si a?
Te jani ini i te ká'an i:
"Masu ndakan Iya Tátnuni ma kuenda nuu o ja sa'a o ya",
kúu i ká'an i.
14 Kovaa maa ni chi nde'ya ni ndaka ja u'vi
ka sa'a ka kuu i ñayii nda'vi ma,
te maa ni chi ndakan ni kuenda nuu
ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
vaa nuu maa ni ka kukanu ini ñayii nda'vi ma,
te maa ni chíndee suchi kuechi
ñatuu na yuva na si'i-ka i ma.
15 Ka'nu ni nda'a ñayii sa'a ja u'vi ma,
te ndakan ni kuenda nuu i ndaka ja u'vi sa'a i ma,
sukan-va'a ni-in-ka ñayii sa'a ja u'vi ma koo-ka.

16 Iya Tátnuni ma kúu Rey ni-kani ni-jika,
te ndaka ñayii ñatuu ka kandija ya ma
chi másu jin koo i ñuu ya ma.
17 Iya Tátnuni,
koniniso'o ni ndaka ja ka jikan-ta'vi ñayii nda'vi ma,
vaa maa ni sa'a ja ka ndusii ini ini anua i ma,
te katanuu ni ja ka ka'an i ma.
18 Vaa maa ni chi chíndee ni ñayii
ñatuu na yuva na si'i-ka i ma,
sukan-va'a ñayii ni sa'a ni ji'in ñu'ú a,
máko sa'a-ka i ja u'vi ma.

Salmo 11

Ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma chi maa Su'si ma
kasi ña'a te kaku i nuu ja u'vi ma

1 Nuu Iya Tátnuni ma kúkanu ini sa, te kaku sa
nuu ja u'vi ma.
¿Nava'a ka ka'an ñayii ma nuu sa ja na kunu sa onde yuku ma
sukan ka ndava lasaa ma?
2 Jin konde'ya ni ja ñayii ka sa'a ja u'vi ma
chi jâ ka iyo tu'va i nuu iyo yu'u ma.
Ka yinda'a i kuji i ma, ji'in flecha i ma.
Sani te jin kani i nuu ka iyo ñayii
ka iyo ndaa ini anua i ma nuu Su'si ma.
3 Nute naa ñuu ñayivi a,
¿nawa sa'a ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma?

4 Iya Tátnuni ma, iyo ya ini veñu'u ii ya ma.
Onde andivi ma iyo nuu núkoo Iya Tátnuni ma,
te nde'ya ya ji'in nduchinuu ya ma
sukan ka sa'a ka kuu ñayii ma.
5 Iya Tátnuni ma, jitotnuni ya ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma
nú inundija i ja ka kukanu ini i ya ma.
Kovaa ñayii ka sa'a ja u'vi ma
te ka jatna ini i ja ka sa'a ndeva'a i ñayii nda'vi ma,
onde ini anua ya ma saxiko ya i.
6 Sa'a ya ja siki ñayii sa'a ja u'vi ma,
in jichi-ni jin ndajinu kua'a ja u'vi ja jâ ni sa'a maa i ma,
te sa'a ya ja jaki'i tachi ma,
sukan-va'a ndakonduu ña'a ñu'u káyu kóko ji'in azufre ma,
te sukan ndando'o ndaneni maa i.
7 Vaa Iya Tátnuni ma chi iya sa'a ja va'a ja ndaa kúu ya,
te játna ini ya ja sa'a ya ja va'a ja ndaa ma.
Chukan kúu ja ñayii sa'a ja va'a ma
chi kenda kivi ja nuu nuu i jin konde'ya tna'a i ji'in ya.

Salmo 12

Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja na chindee
ña'a ya te kaku o nuu ñayii ka sa'a ja u'vi ma

1 Iya Tátnuni, sa'a ni ja kaku sa,
vaa ñatuu-ka na ñayii ka sa'a sukan jatna ini ni ma
ka iyo ne'un ñayii ka iyo ñuu ñayivi ya.
2 Vaa ndaka ñayii a, ndimaa ka xnda'vi tna'a i,
te ñii yu'u i ma-ni ka iyo tnu'u ka ka'an i ma,
kovaa masu inundija i ja ka ka'an i ma.

3 Iya Tátnuni ma, xnaa ya
ndaka ñayii masu inundija i ja ka ka'an i ma,
ji'in ndaka ñayii ndimaa tnu'u vixi ka ka'an i ma,
4 ji'in ndaka-ka ñayii sa'a ka ka'an i ma:
“Ka kukanu ini o ja ndaka ja ka ka'an o ya, te jin kundee o,
vaa ji'in yu'u maa o a ka ka'an o,
te masu na in tátnuni nuu yo'o”,
ka kuu i ka ka'an i.
5 Kovaa sa'a ká'an Iya Tátnuni ma:
“Ja kuechi ja ka sa'a ndeva'a ñayii ma
ñayii nda'vi ñayii kee ma, te vitna, te ndokuiñi o,
te sa'a o ja jin kaku ñayii ka kuxii ka kunda'vi ini ma,
ja ka ndo'o ka neni i nuu in-ka ñayii ma”,
kúu ya ká'an ya.

6 Tnu'u Iya Tátnuni a chi tnu'u nanimaa kúu,
sukan ni nduu nanimaa plata ma
ja ni ja'an i uja jichi nuu ñu'u i'ni ma.
7 Vaa maa ni, vi Iya Tátnuni,
chi ko koto va'a ña'a ni ni-kani ni-jika,
te sa'a ni ja jin kaku sa nuu ñayii ka sa'a ja u'vi ma.
8 Visi ni ka ndakonduu ña'a maa ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
te ndaka maa ñayii ka iyo ñuu ñayivi ya,
ka jatna maa i ja jin sa'a i ja u'vi ma,
te ka jani ini i ja vii xeen kúu,
kovaa sa'a ni ja jin kaku saña nuu ja u'vi ma.

Salmo 13

Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si ma
ja na chindee ña'a ya ora ndó'o néni o ma

1 Iya Tátnuni, ¿na saa-ka kii ko ndunaa ña'a ni
te koo jika ni nuu sa a?
¿Na saa-ka kivi ni ma kuni ña'a sa ja iyo ni ji'in sa a?
2 ¿Na saa-ka kii ndo'o neni ini anua sa ya,
ja kúxii ini i ndi-kivi ndi-kivi a?
¿Na saa-ka kii kundee suchi ñatuu kúnimani nuu sa ya
ja xndo'o xneni ña'a i?
3 Su'si maa sa, Iya Tátnuni, konde'ya ña'a ni,
te ndakone'e ni ja jikan-ta'vi sa nuu ni a.
Ndaxtnuu ni ñu'u maa ni a nuu sa,
sukan-va'a má kûu sa.
4 Vaa nú ña'a, te suchi ñatuu kúnimani nuu sa ma, te ka'an i,
“Ni kundee o nuu i.”
Te ndaka ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
te jin kutachi xen-xeen i ja ni kendeka sa ma.

5 Kovaa saña chi kúkanu ini ña'a sa ja kútoo ña'a ni,
te ini anua sa ya, kúsii ini xeen i
ja maa ni sa'a ja kaku sa nuu ja u'vi ma.
6 Kata sa nuu Iya Tátnuni ma,
vaa maa ya ni sa'a ja vii ja va'a ja kuu sa ya.

Salmo 14

Ñayii ndee ini ma chi ñatuu ndánduku i Su'si ma

1 Ñayii ñatuu kuiti ndása'a kuenda ma
chi jani ini i ja ñatuu na Su'si ma iyo.
Te ndaka ñayii yukan ma chi ka kuneé ka ku-uun-ni i,
te ndimaa ja u'vi ma-ni ka sa'a i,
tna'a ja masu nde játna ini Su'si ma.
Te ni a in ñayii ñatuu sa'a ja va'a.
2 Onde andivi ma nde'ya nde'ya-ni Iya Tátnuni ma
nuu ka iyo sa'ya tata ñayii a,
sukan-va'a nú iyo in ñayii ja ndása'a i kuenda
te ndánduku i Su'si ma.

3 Kovaa ndi-in ndi-in i siin siin ichi ni ka tnii i,
te ka kuneé ka ku-uun-nka i.
Ñatuu na in sa'a ja va'a, va ni a in ñayii sa'a ja va'a,
vaa ni ka xndoo i ichi va'a ma.

4 Ndaka i, ñatuu na nde ka ndasa'a maa i kuenda
ndaka ja u'vi ka sa'a i ma.
Vaa kuenda tnu'u ja ka jaa i in xtatila ma-ni,
sukan-ni kúu ora ka sa'a ndeva'a i ñayii ñuu ya ma,
vaa masu in ja yii-ni kúu, ka jani ini i,
vaa ñayii masu ka yu'u Su'si o Iya Tátnuni ma ka kuu i.
5 Kovaa jin ndayu'u xen-xeen maa i ja jin kuni i,
vaa Su'si ma chi yika-ni a
ndaka ñayii ka kandija ya ma-ni iyo ji'in ya.
6 Te ñayii ndákunitnuni ja jiniñu'u i Su'si ma,
ndáka'an-so'o i nuu ñayii ñatuu ka kandija ya ma,
kovaa ñayii ñatuu kándija Su'si ma
chi jákundee i ñayii ndáka'an-so'o nuu i ma,
te visi sukan ka sa'a i ma,
kovaa Iya Tátnuni ma chi jito vava'a ya
ñayii kándija ja ká'an ya ma.

7 ¡Nuna kava va'a ini maa Su'si ma,
te onde ñuu nuu iyo ya ma,
te sa'a ya ja na jin kaku ñayii ñuu Israel ma!
Kivi sa'a Iya Tátnuni ma ja ndaka ñayii ni ka jitenuu
te ni ka yo jinukuechi i in-ka ñuu ma,
jin ndakokuiñi i ñuu maa i ma,
sani te jin ndusii ini ndaka sa'ya tata Jacob ma,
ja ka kuu i ñayii ñuu Israel ma.

Salmo 15

Ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma chi koo i ji'in Su'si ma

1 Iya Tátnuni, ¿nde in kuu koo nuu iyo maa ni a?,
¿na in kuu koo nuu yuku ii ni a?
2 Ñayii ñatuu na kuechi ma te sa'a i ja va'a ma,
tna'a ñayii onde ini anua i ma ká'an i ja ndaa ma.
3 Ñayii masu nde ká'an tnu'u i ja kuu in-ka ñayii ma,
ni a sa'a i ja u'vi ja kuu tna'a i ma,

ni a ká'an ndeva'a i ja kuu ñayii iyo yatni ji'in i ma.
[4] Te suni saxiko i ñayii sa'a ja u'vi ma,
kovaa ká'an vii ká'an va'a i
ja kuu ñayii kándija tnu'u ká'an Su'si ma.
Te sa'a i ja ni skuiso i ja sa'a i ma.
Visi na ndo'o na neni i, kovaa masu ndaxsama i
ja ni jani ini i ja sa'a i ma.
[5] Ñayii wanuu xu'un i ma, te masu kakan i sa'ya xu'un i ma,
ni a masu nde wa'a i tnu'u ja jin ska'an ña'a ñayii ma
ja sa'a ndeva'a i ñayii va'a ini ma.
Ñayii sa'a ndaka sukan chi koo va'a i,
te masu kotuu kuiti i nuu Su'si ma.

Salmo 16

Su'si ma kúu iya táa ndaka nawa jiniñu'u o ma

[1] Su'si maa sa, ko koto va'a ña'a ni,
vaa nuu maa in-ni ni kúkanu ini sa.
[2] Ini anua sa ya ni jiña'a Iya Tátnuni ma:
"Maa ni kúu iya tátnuni nuu sa a.
Masu nawa iyo ñuu ñayivi a ja va'a-ka ja kukanu ini sa,
nú masu ja nuu maa in-ni ni, vi Su'si",
kúu sa jiña'a sa ya.
[3] Ndaka ja ka xnani ñayii ma su'si i ma
ja ka iyo nuu ñu'ú ya,
chi inundi'ya xeen ka ka'an maa ndaka ñayii
ja ni-yu'u ni-ini i ka ndikin i ma.
[4] Kovaa ndaka ñayii ka jinukuechi
nuu tna'a ja ka jani ini i ja su'si ka kuu ma
te inundi'ya xeen ka ka'an i ma
chi jin ndo'o jin neni xen-xeen-ka maa i.
Kovaa saña chi masu ndachiñu'u sa ja ka ka'an i
ja su'si i ka kuu ma,
te ni masu ndakune'e sa ja ka nani i ma,
te ni masu ka'ni sa in kiti ja kati sa niñi ti ma
nuu altar tna'a ja másu Su'si ka kuu ma.

[5] Kovaa maa ni, vi Iya Tátnuni,
kúu iya táa ndi'i kuiti nawa jiniñu'u sa ma,
te maa ni jini naxe ko kuu sa.

6 Vivii kaa ñu'ú nuu skuta'vi ña'a ni ja koo sa a,
te játna ini xeen sa ndaka ja iyo a.

7 Chukan kúu ja ká'an sa ja vii ja va'a ja kuu Iya Tátnuni ma,
vaa maa ya ndákan-so'o nuu sa a,
vaa visi onde jakuaa ma,
te sa'a ya ja ndákani ndáka'vi ini sa,
te ndása'a sa kuenda.
8 Saña chi ni yo jini sa ja ndimaa yoxtnuu kua'an yoxtnuu vee
Iya Tátnuni ma nuu sa a.
Vaa maa ya iyo ichi xiñi kua'a sa ya,
te ûni konukuiñi vava'a sa, te másu nawa sa'a ja kotuu sa.
9 Te chukan kúu ja ni ndusii ini xeen ini anua sa ya,
te ni kutachi xen-xeen sa, te ndátatu ni-ka'nu ni-tu'u sa,
vaa kúkanu ini xeen ña'a sa,
te koteku sa ni-kani ni-jika, vi Su'si.
10 Vaa másu xndoo ña'a ni ini yavi
kinee ñu'ú-nde'yu sa ma ja tivi i,
te másu kua'a ni tnu'u ja ñayii
jâ ni nduvii ni ndundoo ini i ma,
te ndutne'e-ka tuku i in-ka jichi.
11 Vaa maa ni ni kaxtnu'u ichi va'a ja sa'a ja koteku sa a,
te maa ni sa'a ja koo sii ini xen-xeen sa,
vaa iyo ni ji'in sa a,
te játna ini xen-xeen sa ja ni-kani ni-jika,
te koo sa xiñi kua'a ni a.

Salmo 17

Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja na kasi ndee kasi ndoso ya ma jin sa'a ndeva'a-ka ña'a ñayii ma

1 Iya Tátnuni, koniniso'o vava'a ni in ja jikan-ta'vi sa nuu ni a,
vaa ja ndaa ndija kúu, te másu xnda'vi ña'a sa,
te katanuu ni ja jikan-ta'vi sa a.

2 Ndaka'an maa ni nde a kúu kuechi sa a,
vaa maa ni chi nde'ya ni nú ja va'a kúu ja sa'a sa a.
3 Vaa maa ni ján koto ña'a jakuaa ma,
te jitotnuni ni ini anua sa ya,
kovaa ñatuu na ja u'vi ni ndani'i ni, vi Su'si,

vaa jito va'a sa yu'u sa ya ja máko ka'an i tnu'u ndeva'a.
4 Vaa kándija sa tnu'u ká'an maa ni a,
te chukan kúu ja ñatuu nde sa'a sa sukan ka sa'a
jaku-ka ñayii ma, ja ka sa'a ndeva'a tna'a i ma.
5 Ko koto vava'a ña'a ni ja na konukuiñi vava'a sa
ichi maa ni a, sukan-va'a máko kendeka ja'a sa ya.

6 Saña chi ni jikan-ta'vi sa nuu ni a,
vaa maa ni chi niniso'o ni ja ká'an sa ma, vi Su'si.
Te jikan-ta'vi xeen sa nuu ni ja koniniso'o ñukuun ni
ja ká'an káchi sa nuu ni a, vi Su'si.
7 Ñayii ka iyo nda'a kua'a ni a,
sa'a ni ja jin kaku i nuu ñayii ñatuu ka kunimani nuu i ma.
Te kaxtnu'u ni ja vii ja va'a sa'a ni ma,
te kuni sa sukan nda'vi ini ni ma.
8 Ko koto vava'a ña'a ni,
sukan jito va'a xeen-ka ni nuu ii-ka nduchinuu ni a,
te tava'a vava'a ña'a ni chii ndijin ni ma
ora vee in tnundo'o tnuneni ma,
9 sukan-va'a má jin kuni ña'a ñayii
ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
vaa ni ka ndakonduu ña'a i, ja jin sa'a ndeva'a ña'a i,
te jin ka'ni ña'a i ka kuni i.
10 Vaa ûni ni kundee maa ja u'vi ma
ni jasi i ini anua i ma,
te chukan kúu ja ka ka'an i ja maa i-ni ka kuu-ka.
11 Te ka jito vava'a ña'a i nde kua'an nde vee sa ma,
te ka nde'ya vava'a ña'a i, kóto naxe jin kundee i
jin ndaskakayata ña'a i nuu ni a, vi Su'si.
12 Sukan ka kuu ndika'a ma ora jin tnii ti kiti jin kaa ti ma,
ji'in kuenda ka kuu ndika'a kuechi ma,
ja ka chu'u ti nuu ka kuu ve'e ti ma,
sukan ka sa'a ka kuu i.

13 Iya Tátnuni, ndokuiñi ni, te ki'in ni jin-tna'a ni
ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
te xtuu ni i ji'in yuchi kúu espada yinda'a ni a,
te xnaa ni i, sukan-va'a kaku sa nuu i
ja ka sa'a i ja u'vi ma.
14 Iya Tátnuni, ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ni a,
sa'a ni ja kaku sa nuu ñayii ka sa'a ja u'vi ma,

visi ka ni'i ka tna'a maa i ñuu ñayivi a
te ka tnaa chitu maa i chii i ma ji'in ndaka ja iyo a
te ka wa'a i ndaka ja ka neva'a i ma ja jin
kaa sa'ya i ma,
visi ñatuu ka kundee-ka sa'ya i ma ja jin kaa i ma.
Kovaa nuu maa ni ma másu nawa iyo ja jin ni'i i.
15 Kovaa saña chi koo sii ini xen-xeen sa kivi ndoto sa ma,
ja onde nuu iyo ni a iyo sa ma,
te nuu nuu o jin konde'ya tna'a o,
vaa ni kundee sa nuu ndaka ja u'vi ma.

Salmo 18

Sukan ndakuan-ta'vi o nuu Su'si ma ja ni chindee ña'a ya ja ni kaku o nuu ja u'vi ma

1 Iya Tátnuni, kútoo xeen ña'a sa,
vaa maa ni kúu iya táa tnu'u ndee tnu'u ndatnu.
2 Iya Tátnuni, maa ni kúu toto nuu kuu konukuiñi va'a sa,
te maa ni kúu ve'e sukun sukun nuu kuu chu'u sa.
Te maa ni kúu iya sa'a ja kaku sa.
Maa ni kúu Su'si maa sa.
Maa ni kúu iya táa tnu'u ndee tnu'u ndatnu.
Nuu maa ni kúkanu ini sa,
vaa maa ni kúu iya jasi ndee jasi ndoso ña'a,
ja ni-in ja u'vi ma másu kaki'i ña'a,
te maa ni chíndee ña'a ja na kaku sa
nuu ndaka ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
vaa maa ni kúu ve'e sukun sukun nuu kuu chu'u sa ma.
3 Ndakune'e sa Iya Tátnuni ma,
vaa maa ya iyo ja ndachiñu'u o ya ma.
Te kaku sa nuu ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma.

4 Nuu ndó'o néni sa ma, ni jani ini sa ja kûu sa nkuu,
vaa ni ka ndakonduu ña'a ja u'vi ma, ja jin ka'ni ña'a i,
te ni yu'u sa.
5 Ni ka jani ini i ja jin ka'ni ña'a i,
te ni kenda sa nuu kûu sa ma nkuu.
6 Te maa ora nuu yikuu sa ndó'o néni sa ma,
te ni ndakune'e sa Su'si Iya Tátnuni ma,
te káyu'u sa jiña'a sa ya,

te maa ya ja iyo ya onde ini veñu'u ka'nu ya ma,
te ni jiniso'o ya ja jiña'a sa ya ma.

7 Sani te nuu ñu'ú ya ni tnaa,
te onde ja'a yuku ma ni ka ndakanda.
Te ndaka tu'u ni ka kanda,
ja ni ndakiti xen-xeen ini Iya Tátnuni ma.
8 Te xitni ya ma ni kee ñu'ma ma ni tetniñu ya ma,
te yu'u ya ma ni tetniñu ya ñu'u ndu'va ma,
sukan-va'a jin kayu jin koko ñayii ka sa'a ja u'vi ma.
9 Ni sa'a ya ja ni kuxiñi andivi ma, te ni nuu ya vee ya,
te nee ñu'ú kuiti chii ja'a ya ma.
10 Te ni jakoxtnee ya siki in ángel nani querubín,
te ni ndava i kua'an i, te sukan kua'an vee ya kúu ya.
11 Te ni sa'a ya ja viko ni ndutnuu kuiti ma,
ja sani te kuun savi ma,
ni jasi i nuu iyo ya onde andivi ma.
12 Te ja ye'e ni'ni nuu iyo ya ma,
te viko ma, ni ka yanduu i kuan koo i,
te ni sa'a ya ja ni kuun ñiñi ma
te sakanuu i ji'in ñu'u ka kanda'a ka kanda'a-nka.

13 Te ni sa'a ya ja ni kana savi ma,
te ja ni ka'an Iya Tátnuni ma,
te ni kuun tuku ñiñi ma te sakanuu i
ji'in ñu'u ka kanda'a ka kanda'a-nka.
14 Ni kani ya flecha ya ma, te ni jandute,
te ni jatenuu ya ndaka ñayii
ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
te ni xnaa ya i.
15 Te ja ni tutachi ya ji'in xitni ya ma,
sani te ni ka ndatuu ja'a yuku ka iyo nuu mar ma,
te ja ni ka'an nini'i ya ma,
te ni ndatuu ni-ka'nu ñuu ñayivi a.

16 Onde sukun ma iyo ya, te ni skuili ya nda'a ya ma,
te ni ndatava ña'a ya onde ka'a ndute mar ma.
17 Ni sa'a ya ja ni kaku sa nuu nda'a ñayii
ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
te vitna ja kua'a xeen-ka i ka kuu
ja ka saxiko ña'a i ma sana saña ma.

18 Kivi ndó'o néni sa ma, te ni kenda koo i ni ka kani ña'a i,
kovaa maa Iya Tátnuni ma chi ni chindee ña'a ya.
19 Te ni ndene'e ña'a ya, te ni jan xsia'a ña'a ya nuu nune ma,
te ni sa'a ya ja ni kaku sa,
vaa ni jatna ini ya ja masu na ja u'vi sa'a sa ma.
20 Te maa Iya Tátnuni ma, ni ndataa ya ja vii ja va'a,
vaa maa ya jini ja ni sa'a ndaa, ni sa'a ndija sa ma,
te ñatuu na ja u'vi ni sa'a sa ji'in nda'a sa a.
21 Vaa maa sa chi kándija sa ja ká'an káchi Iya Tátnuni ma,
te ñatuu na nde ni xndoo sa tnu'u tátnuni Su'si o a
te ki'in sa ichi u'vi ma.
22 Su'va ndaka ja va'a ja ndaa ja tátnuni ya ma
ñu'u ini sa te sa'a sa,
te ñatuu nde ndúnaa sa ja ko sa'a sa
sukan ká'an tnu'u tátnuni ya ma.
23 Ni yo nukuiñi va'a, ni yo nukuiñi ndaa sa nuu ya,
te ni yo jito va'a sa maa sa
ja ni-in ja u'vi ñatuu nde ni sa'a sa.
24 Te chukan kúu ja sukan ni iyo va'a sa nuu Iya
Tátnuni ma,
te ni skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a,
vaa ni jini ya ja ni-in ja u'vi ñatuu ni yo sa'a sa.

25 Maa ni chi kúnda'vi ini ni ñayii nda'vi ini ma,
te ni-yu'u ni-ini ni jito va'a ni ñayii ni-yu'u ni-ini i
jinukuechi i nuu ni a, vi Su'si.
26 Te vivii ko kuu ni ji'in ñayii vivii kúu i ji'in ni ma,
kovaa xndo'o xneni ni ñayii sa'a ndeva'a tna'a i ma.
27 Vaa maa ni chi sa'a ni ja jin kaku ñayii
ka kuxii ka kunda'vi ini i ma,
kovaa sa'a ni ja jin ndakukan-nuu ñayii ka jani ini
ja maa i ka kuu-ka ma.
28 Vaa maa ni sa'a ja tnúu ñu'u ini anua sa a,
te maa ni, vi Iya Tátnuni, ora ñatuu ní'i ini sa
nawa sa'a sa ma,
xtnuu ni ñu'u ni a nuu sa ma.
29 Ja iyo ni ji'in sa, te kundee sa nuu ndaka ñayii
ka kanaa ji'in sa ma,
te ja maa ni, vi Su'si maa sa,
te kandava sa te kuiso sa ja ka ndesi yu'u ñuu ma, vi Su'si.

30 Ichi káxtnu'u Su'si ma chi ichi va'a ichi ndaa kúu,
te tnu'u káxtnu'u ya a chi tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu,
te ndaka ñayii ka kukanu ini ya ma
chi maa ya kasi ndee kasi ndoso
ja ñatuu ni-in ja u'vi kaki'i ña'a.
31 Vaa maa in-ni Iya Tátnuni ma kúu Su'si o a,
te ñatuu na in-ka ya iyo,
nú masu ja maa in-ni ya kúu toto
nuu kuu koxtnee va'a o.
32 Maa ya kúu iya táa tnu'u ndee tnu'u ndatnu,
te maa ya kúu iya chíndee ña'a ja jika va'a sa ichi ya a.
33 Vaa maa ya sa'a ja kúñama ja'a sa
sukan kúñama ja'a isu ma,
te maa ya sa'a ja núkuiñi va'a sa onde sukun ma.
34 Vaa maa ya kúu iya satu'va ña'a naxe sa'a sa
ja ki'in sa kanaa sa ma,
te maa ya káxtnu'u naxe tnii sa kuji kaa ma.
35 Te maa ni kúu iya jasi vava'a ña'a,
sukan-va'a kaku sa nuu ja u'vi ma,
te nda'a kua'a ni a chíndee ña'a, te iyo va'a sa,
te ja va'a xeen ini ni a,
te ni sa'a ni ja ni nduu sa ñayii kanuu xeen-ka.
36 Te maa ni sa'a ja ichi jika sa a, masu tnundo'o xeen,
te ñatuu nde kéndeka ja'a sa a.

37 Ni sondikin sa ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
te ni jan tna'a sa i, te onde ni xnaa sa i,
sana ni ndakokuiñi sa ma.
38 Vaa ni xtnakue'e sa i, te ñatuu ni ka ndakoo-ka i,
te ni ka kotuu-nka maa i nuu ja'a sa a.
39 Te maa ni ni taa tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja ni kanaa sa ma.
Ni sa'a ni ja ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
ni ka ndatna'a maa i ja kan-nuu ja ni kundee sa nuu i ma,
te ni ka kotuu maa i nuu ja'a sa ma.
40 Te ni sa'a ni ja ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
ni ka ndakunu i kuan koo i,
te sukan, te ni kundee sa ni xnaa sa ndaka i,
ja ñatuu ka kuni va'a i nuu sa ma.
41 Ni ka kayu'u i ka kana i na in chindee ña'a,
kovaa ñatuu na in ni chindee ña'a.
Ni ka ndakune'e i Iya Tátnuni ma,

kovaa masu nde ni yo niniso'o ya ja ka ka'an i ma.
42 Te ûni ni xnaa sa i, sukan sa'a tikachiyaa ma,
te ni jiñu sa i sukan jiñu o nde'yu ichi ma.
43 Ni sa'a ni ja ni kaku sa nuu ñayii ñuu ni kanaa ji'in sa ma,
te ni sa'a ni ja ni nduu sa in ñayii tátnuni nuu ndaka ñuu a,
te ni sa'a ni ja ñayii ñuu masu jini ña'a i ma,
te ni ka jinukuechi i nuu sa a.
44 Ja ni ka jiniso'o i ja ká'an sa ma,
te ni ka kandija i ja ni tatnuni sa ma,
te sa'ya ñayii ñatuu jini ña'a ma,
ni ka kandija i ja ká'an sa ma.
45 Ñayii in-ka ñuu ma, ni ka yu'u i ja ni kundee sa ma,
te ka ni'i ka ni'i-nka i ni ka nde koo i
nuu ka yinee va'a i ka chu'u i ma.

46 Jayiñu'u kóo nuu ni, Iya Tátnuni.
Iya va'a xeen ini kúu ni,
vaa suu ni kúu toto nuu yoxtnee va'a sa a.
Te jayiñu'u kóo nuu ni ja kúu ni iya ni sa'a ja ni kaku sa ma.
47 Vaa maa ni kúu iya sa'a ja jin ndachunaa ñayii ma
ndaka ja ka sa'a ka kuu ña'a i ma,
te maa ni sa'a ja ka kandija ñayii ndaka ñuu ma
ja ká'an sa ma.
48 Te maa ni ni sa'a ja ni kaku sa nuu ñayii
ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
te maa ni sa'a ja tátnuni sa nuu ñayii
ni ka ndokuiñi ja jin kanaa i ji'in sa ma.
Saa vi, Su'si, te ni sa'a ni ja ni kaku sa nuu ñayii
ka kuni ja jin sa'a ndeva'a ña'a i ma.
49 Te chukan kúu ja ndaka'an ndakachi sa
na in kúu ni nuu ñayii ka iyo ndaka ñuu a,
te kata sa te ndachiñu'u ña'a sa, vi Iya Tátnuni.
50 Ndimaa ni kundee rey ni sunkani maa ni ma,
vaa ni kunda'vi ini ni de,
vaa maa ni ni sunkani de ja ko kuu de rey.
Ndaka sa'ya tata sa ja kúu sa David ma,
kunda'vi ini ni ni-kani ni-jika, vi Su'si maa sa.

Salmo 19

Ndaka ja vii xeen ni sa'a Su'si ma te iyo jayiñu'u ya

1 Andivi ma ka kuu ja ka ndakaxtnu'u jayiñu'u Su'si ma,
vaa vivii ni sa'a ya ji'in nda'a ya ma, te ka nukuiñi va'a i.
2 Sukan kúu in kivi ma, ja ndáka'an i nuu in-ka kivi ma,
te in jakuaa ma, ndáka'an i tnu'u ndichi nuu in-ka jakuaa ma.
3 Visi ñatuu ka jiniso'o o sukan ka ndatnu'u i ma,
naxe ka kuu yu'u i ma, naxe ka ka'an i ma,
4 kovaa ja ka ndatnu'u i ma kénda ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
te ni-ka'nu ñuu ñayivi a ka jini ñayii ma ja ni sa'a Su'si ma.
Chi vaa Su'si ma chi onde andivi ma ni sa'a ya in ve'e
nuu koo maa kandii ma,
5 te kénda sii ini kandii ma, te jika i kua'an i,
kuenda sukan kénda in suchi yika ni tnanda'a ma,
xi sukan kúu in tee ja iyo tu'va de ja kunu de
te kundee de ja kenda de nuu iyo ja kenda de ma.
6 In lado ma kána kandii ma, te kée i in-ka lado ma,
te ni-in ja iyo ñuu ñayivi a,
másu kuu chu'u i nuu ka'ni kandii ma.

7 Tnu'u ja káxtnu'u Iya Tátnuni ma ja ndandaa kúu,
vaa ndáxsama i janitnuni ñayii ma,
te ndúu i ñayii sa'a ja va'a ja ndaa.
Te tnu'u ni ka'an Iya Tátnuni ma chi sukan sa'a ya,
vaa ñayii ñatuu jaku'ni-ka ini i ma chi kuu jaku'ni ini i.
8 Tnu'u tátnuni Iya Tátnuni ma chi tnu'u ndandaa kúu,
vaa sa'a i ja koo sii ini ini anua ñayii ma.
Tnu'u tátnuni Iya Tátnuni ma chi tnu'u nanimaa kúu,
vaa ndáxtnuu i nuu ñayii ma sukan-va'a ma skenaa i maa i.
9 Ja koyu'u o Iya Tátnuni ma te masu ko sa'a o ni-in ja u'vi ma
chi vivii kúu, te ni-kani ni-jika sukan jín ko sa'a o.
Ja ndákan Su'si ma kuenda nuu ñayii ma chi ja ndaa ndija kúu,
vaa sa'a ndaa ya nawa ni ka sa'a, ni ka kuu ñayii ma.
10 Tnu'u tátnuni ya a chi játna ini-ka o sana oro ma,
visi oro nanimaa kúu i ma.
Tnu'u tátnuni ya a chi játna ini xeen-ka o
sana nduxi ka kene'e ñuñu ma, visi vixi vixi i ma.
11 Saña ja jinukuechi sa nuu ni, te tnu'u ya'a xtu'va ña'a ni,
sukan-va'a másu ko sa'a sa ja u'vi ma.

Te ñayii kándija te sa'a i sukan tátnuni ni ma
chi neva'a ni ja skuta'vi ni i.

12 Kovaa ni-in ñayii, masu nde ndákunitnuni i
ndaka ja u'vi sa'a i ma.
Kovaa saña chi jikan-ta'vi sa ja na sakanu ini ni
ja u'vi ni sa'a sa ma te ñatuu ni jinitnuni sa ma.
13 Ko koto va'a ña'a ni, saña ja jinukuechi sa nuu ni a,
ja má kundee ni-in ja u'vi ma ja ko tatnuni i nuu sa a,
sukan-va'a ko kuu sa in ñayii sa'a ja va'a ja ndaa,
te koo vii sa nuu ni, te ñatuu na kuechi kondiso sa
ja ndimaa sa'a so'o sa nuu ni a, vi Su'si.

14 Su'si maa sa, na kenda ndaka ja ká'an sa a,
ji'in ja jani ká'vi ini anua sa a, nuu maa ni a,
te kuan-ta'vi ni, vi Su'si Iya Tátnuni,
iya sa'a ja kaku sa nuu tnundo'o tnuneni ma.

Salmo 20

Sukan kakan-tavi o nuu Su'si ma ja na chindee ña'a ya ja kundee o nuu ñayii ka sa'a ja u'vi ma

1 Iya Tátnuni ma, na koniniso'o ña'a ya ja kuña'a ni ya
kivi ndó'o néni ni ma.
Vaa suni maa ya kúu Su'si ni yo kukanu ini Jacob ma,
te chukan kúu ja kasi ndee kasi ndoso ña'a ya
nuu ja u'vi ma.
2 Onde nuu ii iyo ya ma,
te na koo tu'va ya ja chindee ña'a ya,
te onde nuu iyo ya yuku nani Sion ma,
te na chindee ña'a ya ja konukuiñi vava'a ni.
3 Te na kona'a ya ndaka ja ni ndakua'a ni nuu ya ma,
te kuán-ta'vi ya kiti ka'mi ndi'i kuiti ni nuu ya ma.
4 Te na taa ya sukan ñu'u ini ni ja ni'i ni ma.
Te ndaka ja jani ini ni ja sa'a ni ma,
te na chindee ña'a ya ja sukan kó kuu.
5 Te ndaka o jín koo sii ini,
vaa ni kaku ni nuu ñayii ñatuu ka kunimani nuu ni ma,
te jín ndone'e o in sa'ma ja ká'an ja maa ya ma,
te ni kundee ni ma.

Te na taa Iya Tátnuni ma ndaka ja kakan ni nuu ya ma.

[6] Te vitna, te jini sa ja Iya Tátnuni ma
chi sa'a ya ja kaku tee ni sunkani maa ya
ja ko kuu de rey ma.
Vaa maa ya chi onde andivi ma, nuu ii iyo ya ma,
te koniniso'o ya ja kuña'a de ma.
Te nda'a kua'a ya ma iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma,
ja chindee ya de ja kundee de nuu ndaka ñayii
ñatuu ka kunimani nuu de ma.
[7] Vaa ndaka ñayii yukan ma chi ka kukanu ini i
ja carreta i ma ji'in caballu i ma jin koo ji'in i
ja jin kanaa i ma,
kovaa yo'o chi jin ndakune'e o Iya Tátnuni ma,
iya kúu Su'si o ma, te ja maa ya, te jin kundee o.
[8] Ñayii yukan chi ka kuita i te ka kotuu i,
kovaa yo'o chi jin ndonenuu o te jin konukuiñi va'a o.

[9] Iya Tátnuni, ja kúu ni Rey sa ma,
koniniso'o ni kivi ka ndakune'e ña'a sa ma
ja na chindee ña'a ni ma,
vaa maa ni sa'a ja jin kaku sa ma, vi Su'si.

Salmo 21

Sukan ndachiñu'u o Su'si ma ja ni chindee ña'a ya te ni kaku o nuu ñayii ñatuu kúnimani nuu o ma

[1] Iya Tátnuni, iyo sii ini xeen tee kúu rey ni kaji maa ni ma,
ja iyo de ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ni wa'a maa ni ma.
Te maa ni sa'a ja ndimaa káku de nuu ñayii
ka kuni u'vi nuu de ma,
te chukan kúu ja kúsii ini xeen de.
[2] Vaa ni jikan-ta'vi de nuu ni ma,
te maa ni chi ni wa'a ni ja ni kuu ini de ma,
te ñatuu nde ni jiña'a ni ja másu kuu.
[3] Vaa nuu ni kenda ni ja ni ka ndatna'a ni ji'in de ma,
te yinda'a kua'a ni ja vii ja va'a ja kuta'vi de,
te ni sonee ni in corona xini de ma, te nanimaa oro kúu i.
[4] Ni jikan-ta'vi de nuu ni ja kani kivi koteku de,
kovaa maa ni chi ni jiña'a ni de ja ni-kani ni-jika koteku de.

5 Ja ni chindee ni de ja ni kaku de
nuu ndaka tnundo'o tnuneni ni yo tna'a de ma,
te ni ni'i de tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja ni yo tatnuni de ma,
te ni iyo xeen jayiñu'u de nuu ndaka ñayii ma.
6 Vaa maa ni ni wa'a ndaka ja vii ja va'a
ja kuta'vi de ni-kani ni-jika ma.
Ni sa'a ni ja ni iyo sii ini xeen de, vaa ni iyo ni ji'in de.

7 Ja ni yo kukanu ini rey ma Iya Tátnuni ma,
te ja nda'vi ini iya iyo onde sukun ma,
te másu na in skanda ña'a nuu iyo de ma, vi Su'si.
8 Iya Tátnuni, ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ni ma,
te jin tnii ni ndaka ñayii ñatuu ka kunimani nuu ni ma
te ka saxiko ña'a i ma.
9 Te jin chunee ni i jitnu káyu kóko ma
kivi kenda ja ndakan ni kuenda nuu i ma
te xnaa ni i ji'in ñu'u káyu kóko ma, vaa sukan sa'a ni,
vaa ni ndakiti ini ni nuu i ma.
10 Te sukan xnaa ni i ne'un ñayii ñuu ñayivi a,
ji'in ndaka sa'ya tata i ma,
kuechi ja u'vi ni ka yo sa'a i ma.
11 Visi ni ka nduku i ja jin sa'a ña'a i ja u'vi maa ni, vi Su'si,
kovaa masu ni ka kundee i nuu ni ja jin sa'a i
sukan ni ka ndatnu'u tna'a i ma.
12 Vaa maa ni chi nuna tnii ni kuji ni ma,
te kani ni ichi nuu ka iyo i ma
chi jin ndakunu i jin ndakakayata i.

13 Iya Tátnuni, vaa iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ni ma,
te maa ni iyo ja ndani'i ni jayiñu'u ma,
te chukan kúu ja jin kata sa te jin ndachiñu'u ña'a sa,
vaa ni kundee ni ma, vi Su'si.

Salmo 22

Tnu'u xii ini ma chi sani te ni nduu i tnu'u sii ini

1 Su'si maa sa, Su'si maa sa, ¿nava'a ni xndoo ña'a ni?
¿Nava'a jika xeen iyo ni te ñatuu nde niniso'o
ni ja kána sa a,
sukan-va'a chindee ña'a ni

ja na kaku sa nuu tnundo'o tnuneni a?
2 Su'si maa sa, kána ña'a sa nduu ma,
te ñatuu ndákone'e ni ja ká'an sa ma,
te jakuaa ma ñatuu ndátatu sa ja kána ña'a sa.

3 Kovaa maa ni chi iya ii kúu ni,
vaa ni-in ja u'vi ñatuu nde sa'a ni,
te iyo ni ne'un ñayii ñuu Israel ma,
vaa ndimaa ka ndachiñu'u ña'a i ma.
4 Nuu maa ni ni ka kukanu ini ndaka tna'a sa ñayii jana'a ma.
Ni ka yo ndetu i ja maa ni sa'a ja jin kaku i ma,
te sukan kuiti ni sa'a ni.
5 Ni ka ndakune'e ña'a i maa ni, te ni ka kaku i
nuu tnundo'o ma.
Ni ka kukanu ini i maa ni,
te ñatuu ni ka tna'a i ja kan-nuu, vi Su'si.

6 Kovaa saña chi sukan kúu in tindaku ma-ni kúu
sa nuu ñayii a,
vaa masu nde ka nde'ya ña'a i ja in ñayii kúu sa
chi ka jakundee ña'a i, te ka saxiko ña'a i, vi Su'si.
7 Ndaka i ka nde'ya ña'a, te ka ka'an ndeva'a i ja kuu sa,
te ka skuita yu'u ka skuita nuu i, te ka skuiko i xini i,
te kuan koo i-ni, te ka ka'an i:
8 "Te vitna, kóto nú kii ya ki chindee ña'a ya ja kaku de,
vaa kaa-nka ni yo kukanu ini de Iya Tátnuni ma",
ka kuu i ka ka'an i.

9 Vaa maa ni ni yo jito va'a ña'a nuu ñunee sa chii si'i sa ma,
te ni chindee ña'a ni ja ni kâku va'a sa ma,
te maa ni ni sa'a ja sii ini ndátatu sa
nani ñundee ña'a si'i sa ma.
10 Te nuu nda'a maa ni ni yo iyo sa, te ni yo jito va'a ña'a ni,
visi ñatuu kâku-ka sa ma, nuu ñunee-ka sa chii si'i sa ma,
te maa ni kúu Su'si sa onde kivi yukan.
11 Te chukan kúu ja máko xndoo ña'a ni,
vaa tnundo'o tnuneni ma chi ka sa'a i ja kúxii ini sa ma,
te iyo yatni i nuu iyo sa ya, te másu na in chindee ña'a.

12 Vaa ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma
chi ni ka ndakonduu ña'a i,

kuenda tnu'u ja xndiki xeen ka iyo ñuu Basán ma.
13 Te nde'e xeen ka kuu yu'u i,
sukan ka kuu yu'u ndika'a ma ora ka kokon xeen ti ma,
te ka sa'a ña'a i sukan ka kandava ndee ti kiti jin tnii ti ma.
14 Te ni ndu-uun sa, kuenda tnu'u ja ndute ma,
te kuenda tnu'u ja ni ndi'i kuiti yiki sa ya
ni ka ndatnana tna'a i.
Sukan ni nduvita xe'en ma ja sani te ndandute i ma,
sukan ni kuita kuiti ini anua sa ya.
15 Te ni yichi kuiti ñií yu'u sa ya,
te ni ndatnii tna'a yaa sa ya ji'in nda'nda sa ya,
jâ ni kuita kuiti sa,
te vala-nka ja kûu sa nkuu,
vaa maa ni ni wa'a tnu'u ja sukan ndó'o néni sa a.
16 Ndaka ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
ja ka kuu i sukan ka kuu la-ina ma,
ni ka ndakonduu kuiti ña'a i,
te ni ka xtnakue'e i nda'a sa ya ji'in ja'a sa ya.
17 Kuu ndaka'vi sa ndaka yiki sa ya,
nani ka nde'ya ña'a i ma te ka ndaa ka nuu ña'a i ma.
18 Sani te ni ka ndaka'nde i sa'ma sa a,
te ni ka chu'un i suerte sa'ma ndii sa ma,
kóto na nde i ndake'en ma.

19 Kovaa maa ni, vi Iya Tátnuni, máko ndunaa ña'a ni,
vaa maa ni kúu iya táa tnu'u ndee tnu'u ndatnu,
te konuu ni, te kii ni chindee ña'a ni,
20 sukan-va'a kaku sa nuu ñayii ka kuu sukan ka kuu la-ina ma,
ja máko jin ka'ni ña'a i ji'in yuchi kúu espada ma,
sukan-va'a koteku sa.
21 Chindee ña'a ni, te kaku sa nuu ñayii ka kuu yu'u
sukan ka kuu yu'u ndika'a ma,
te ka kuu i sukan ka kuu xndiki xeen ma, vi Su'si.

22 Kaxtnu'u sa nuu ñani sa ma ji'in nuu ku'va
sa ma na in kúu ni,
te nuu ka ndatna'a ndaka sa ma, te kata sa ja
ndachiñu'u ña'a sa.
23 Ndaka o ja ka kuu o sa'ya tata Israel ma ja ni
yo kuu de Jacob ma,
jín kata o, te jín ndachiñu'u o Iya Tátnuni a,

te jín koyu'u o ya, vaa ka jini o ja ndakan ya kuenda nuu o a.
24 Vaa ñatuu nde ni saxiko ya ja ni jiña'a ñayii ndó'o néni ma,
te ni masu nde ni chu'u ya nuu ya ma
ora nuu ni ndakune'e i ya ma.
Su'va ni yo niniso'o ñukuun ya ja ni jikan-ta'vi i ma.
25 Nuu ka ndatna'a sa ja ka ndachiñu'u ña'a sa ma,
te ndaka'an ndakachi sa sukan vii sukan luu
chíndee chítuu ña'a ni ma,
te sukan sa'a sa, sukan-va'a ñayii ka sa'a sukan
játna ini ni ma,
te jin kuni i sukan va'a ini ni ma.

26 Ñayii nda'vi ma chi koo ja jin kaa i onde jin ndutu chii i ma,
vaa ka ndanduku i Iya Tátnuni ma, te ka ndachiñu'u i ya,
te chukan kúu ja jin koteku i ni-kani ni-jika.
27 Te chukan kúu ja ndaka ñayii ka iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a
chi jin ndaka'án i ja Iya Tátnuni ma kúu Su'si,
te jin ndakokuiñi i nuu ya ma, te jin ndachiñu'u i ya.
28 Vaa suu ya tátnuni ni-ka'nu ñuu ñayivi a
ji'in ndaka tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma.
29 Ndaka ñayii ma ka iyo ja jin kûu i,
visi ka ni'i ka tna'a maa i ñuu ñayivi a,
kovaa ni a in i, másu kuu sa'a i ja maa i,
te koteku i ni-kani ni-jika.
Vaa ndaka tu'u i ndenda koo nuu Iya Tátnuni ma,
te jin ndachiñu'u i ya, vaa maa in-ni ya tátnuni.

30 Te jin ndaka'an jin ndakachi ñayii ma
nuu ndaka-ka ñayii kenda kuee-ka ma,
sukan-va'a jin kunukuechi i nuu Iya Tátnuni ma.
31 Te ndaka ñayii ya'a, jin ndaka'an jin ndakachi i
nuu ñayii jin kâku kuee-ka tuku ma,
ndaka ja va'a ja ndaa sa'a Iya Tátnuni ma.

Salmo 23

Su'si ma kúu iya jito ña'a sukan kúu tee jito ndikachi de ma

1 Iya Tátnuni ma kúu iya jito vava'a ña'a
sukan jito in tee ndikachi de ma,
te ñatuu nawa ko ka'ni ña'a i ja ko kuu sa.

2 Te sa'a ya ja ndatatu sa nuu kuii kuii ma,
te yu'u yute nuu jika kuee ndute ma skaka ña'a ya,
3 te ndataa jaa ya tnu'u ndee tnu'u ndatnu ini anua sa ya,
te skaka ña'a ya ichi ndaa ma,
sukan-va'a koo jayiñu'u ja nani ya ma.

4 Visi na ya'a sa yuu nuu nee xeen ma nuu ka ja'ni tna'a i ma,
kovaa masu nawa koyu'u sa, vaa maa ni iyo ji'in sa, vi Su'si.
Karroti ni a ji'in yutnu xii yinda'a ni a
ka sa'a ja kúkanu ini ña'a sa.

5 Yikuu ni satu'va ni ndaka ja kaa sa nuu mesa ma,
visi ka nde'ya ña'a ñayii ka kuni u'vi nuu sa ma,
te chíso ni ndute jáxiko asi xini sa ma,
te xchitu lili ni nuu ñu'u ndute ji'i sa ma.
6 Ja ndaa kúu ja ndaka kivi ja koteku sa ma,
te skuta'vi ña'a ni ja va'a ja vii, vaa kúnda'vi ini ña'a ni,
te ve'e ni ma, koo sa ni-kani ni-jika, vi Su'si Iya Tátnuni.

Salmo 24

Su'si ma kúu Rey iya iyo jayiñu'u

1 Kuenda maa Iya Tátnuni ma kúu ni-ka'nu ñu'ú
iyo ñuu ñayivi a,
ji'in ndaka ñayii ka iyo a, ji'in ndaka-ka ja ka iyo a.
2 Te ni sonee ya ñu'ú a siki ndute ma, te ni sunkani va'a ya.

3 ¿Na in kuu kaa nuu yuku iyo Iya Tátnuni ma?
¿Te nde in kuu koo nuu ii iyo ya ma?
4 Ñayii ñatuu na kuechi ndiso nda'a i ma, te iyo vii ini anua i ma,
te ñatuu nde ndáchiñu'u i tna'a ja masu Su'si ka kuu ma,
te ni masu nde xnda'vi i in-ka ñayii ma.
5 Ñayii ñatuu nde sa'a ndaka chukan ma
chi ni'i i ja vii ja va'a ja skuta'vi ña'a Iya Tátnuni ma,
te maa ya sa'a ja kaku i nuu ja u'vi ma.
6 Sa'a jin ko kuu ini ndaka ñayii ka ndanduku i ya ma.
Sa'a jin ko kuu ini ñayii ka ndi ini
ja kenda koo i nuu iyo ni a, vi Su'si,
te jin kuni ña'a i ja maa ni kúu Su'si
iya ni yo kukanu ini Jacob ma.

7 Jín ndakani va'a o yutnu ye'e ñuu o Jerusalén ma,
te jín ndakune va'a o ye'e ma ni-kani ni-jika,
sukan-va'a kuu kivi Rey iya iyo jayiñu'u ma.

8 ¿Nde in kúu Rey iya iyo jayiñu'u ma?
¡Su'si Iya Tátnuni ma, iya kúu sa'a ndaka ma,
iya kúndee nuu ndaka ma, kúu ya!

9 Jín ndokani va'a o yutnu ye'e ñuu o Jerusalén ma,
te jín ndakune va'a o ye'e ma ni-kani ni-jika,
sukan-va'a kuu kivi Rey, iya iyo jayiñu'u ma.

10 ¿Nde in kúu Rey iya iyo jayiñu'u ma?
¡Su'si Iya Tátnuni ma,
iya kúndee nuu na in kúni ja kanaa i ji'in ya ma,
iya ya'a kúu Rey, iya iyo jayiñu'u ma!

Salmo 25

Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si ma
ja na sakanu ini ña'a ya te ko koto ña'a ya

1 Iya Tátnuni, nuu maa ni ndonenuu sa, te kakan-ta'vi sa.
2 Su'si maa sa, nuu maa ni kúkanu ini sa,
te máko kua'a ni tnu'u ja tna'a sa ja kan-nuu,
te máko jin jakundee ña'a ñayii ñatuu ka
kunimani nuu sa ma.
3 Ja ndandaa kúu ja ndaka ñayii ka kukanu ini ña'a i maa ni ma
chi másu jin tna'a i ja kan-nuu,
kovaa jin ndatna'a maa ñayii ñatuu ka kandija
ja ká'an ni ma ja kan-nuu.

4 Iya Tátnuni, kaxtnu'u ni ichi maa ni a,
te kaxtnu'u ni naxe sa'a sa ja játna ini ni ma.
5 Kaxtnu'u ni naxe sa'a sa ja ndaa ma,
vaa maa ni kúu Su'si sa, iya sa'a ja kaku sa nuu ja u'vi ma,
te maa in-ni ni kúkanu ini sa ndaka kivi ndaka ora.

6 Iya Tátnuni, ndaka'án ña'a ni sukan vivii kútoo ña'a ni ma,
te kúnda'vi ini ña'a ni ma,
vaa sukan ndimaa káxtnu'u ni nuu sa a.

7 Kovaa máko ndaka'án ni ndaka ja u'vi ni yo sa'a sa ma
nuu ni kaa kuechi-ka sa ma,
vaa so'o xeen ni kaa sa, te ñatuu ni kandija ña'a sa ma.
Su'va ndaka'án ña'a ni sukan kútoo ña'a ni ma,
sukan nda'vi ini ni ma, vi Iya Tátnuni.

8 Iya va'a ini, iya sa'a ja ndaa kúu Su'si o a.
Chukan kúu ja ndáka'an-so'o ya nuu ñayii ka sa'a ja u'vi ma
ja na jin ndasa'a i ja va'a ma, sukan kúni ya ma.
9 Vaa ñayii kúkanu ini ja maa Su'si ma, sana kuu koo va'a i ma
chi maa ya kaxtnu'u ja sa'a i ja va'a ja ndaa ma,
sukan kúni ya ma.
10 Te chukan kúu ja ñayii ka kandija sukan ni ka'an ya ma,
ndimaa jin kuni i sukan kútoo ña'a ya ma,
ji'in sukan kúnda'vi ini ña'a ya ma,
ji'in sukan ndija ya ja ká'an ya ma.

11 Ja na koo jayiñu'u maa ni, Iya Tátnuni,
te sakanu ini ña'a ni, vaa kua'a xeen kuechi ndiso sa a.
12 ¿Nde in kúu ñayii yu'u
ja ndakan Iya Tátnuni ma kuenda nuu i ma?
Ñayii yukan ma chi maa ya kaxtnu'u ichi va'a ko kaka i ma.
13 Te koo sii ini i, te ndimaa koo va'a i,
te sa'ya tata i ma chi jin nduta'vi i ñu'ú nuu ka iyo i ma.
14 Te Iya Tátnuni ma chi káxtnu'u ya ndaka
ja iyo
ja sa'a ya ma nuu i, vaa ni-yu'u ni-ini i ndánduku i ya ma,
te jin jaku'ni ini i ndaka ja ni skuiso ya ma.
15 Chukan kúu ja maa sa
chi ndimaa nde'ya nde'ya-ni sa Iya Tátnuni ma,
vaa maa ya sa'a ja kaku sa nuu yo'o skuili tachi ma,
ja tnii ña'a i te sa'a sa ja u'vi kúni i ma.

16 Iya Tátnuni, konde'ya ña'a ni, te kunda'vi ini ña'a ni,
vaa iyo maa in-ni sa ya'a, te jiniñu'u ña'a sa,
vaa ndó'o néni sa a.
17 Vaa ini anua sa ya chi kúxii xeen ini i, vi Su'si.
Sa'a ni ja na jin ndiyo tnundo'o tnuneni iyo nuu sa a,
te kaku sa.
18 Jikan-ta'vi sa nuu ni ja konde'ya ni sukan ndó'o néni sa a,
te sakanu ini ña'a ni ndaka kuechi sa ma, te xnaa ni.

19 Vaa jini maa ni ja ñayii ka kuni u'vi nuu sa a
chi su'va ni ka kukua'a-ka i,
te ka saxiko ña'a i, te ka kuni i ja jin sa'a ña'a i ja u'vi.
20 Ko koto ña'a ni, te sa'a ni ja kaku sa nuu ja u'vi ma.
Te máko kua'a ni tnu'u ja tna'a sa ja kan-nuu ma,
vaa maa in-ni ni kúkanu ini sa.
21 Te ûni ni-yu'u ni-ini sa ká'an sa nuu ni a,
te másu xnda'vi ña'a sa,
vaa jini maa ni ja masu na ja u'vi sa'a sa,
vaa kúkanu ini ña'a sa ja maa ni, te koo va'a sa.

22 Su'si maa sa, sa'a ni ja jin kaku ndaka ñayii ñuu Israel ma
nuu ndaka tnundo'o tnuneni ka tna'a i ma.

Salmo 26

Ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma chi iyo va'a i nuu Su'si ma

1 Iya Tátnuni, ndaka'an ndakachi maa ni naxe iyo sa nuu ni a,
vaa saña chi ni-yu'u ni-ini sa ndikin ña'a sa,
te ñatuu nde jani uu jani uni ini sa,
vaa nuu maa ni kúkanu ini sa.
2 Iya Tátnuni, konde'ya vava'a ni ini anua sa ya,
te kototnuni ña'a ni naxe iyo ini anua sa ya,
te ndaka'an ndakachi maa ni
nú ja va'a kúu ndaka ja jani ini sa a.
3 Vaa saña chi ndimaa ñu'u ini sa ja maa ni
chi iya nda'vi ini kúu ni,
te chukan kúu ja nde kua'an nde vee sa
chi ndimaa sa'a sa sukan kúni ni ma.
4 Vaa ñatuu nde kétna'a ini sa ji'in ñayii masu inundija i
ja ka ka'an i ma,
te ni masu nde ndikin sa i,
vaa masu ka sa'a i sukan ka ka'an i ma.
5 Chukan kúu ja ûni ñatuu játna ini sa
ja koo sa nuu ka ndatna'a i ma,
vaa ndimaa ja u'vi ka sa'a i,
te ni masu nama uun ni yo nukoo kaa sa ji'in i
ja jin kaa sa xita,
vaa masu ka sa'a i sukan játna ini ni ma.

[6] Ndakate sa nda'a sa ya,
ja kúni ka'an ja masu na ja u'vi ni yo sa'a sa,
te sukan, te kuu ki'in kii sa nuu altar ni ma,
vi Su'si Iya Tátnuni,
[7] sukan-va'a ndakuan-ta'vi sa nuu maa ni,
te ndaka'an ndakachi sa sukan vii sukan luu sa'a ni, vi Su'si.
[8] Iya Tátnuni, játna ini xeen sa
ja koo sa veñu'u nuu iyo ni a,
vaa yukan kúu nuu iyo jayiñu'u ni ma.
[9] Kivi kûu sa ma, máko jin xsia'a ni anua sa ya
nuu ka ñu'u anua ñayii ni ka yo sa'a nanimaa ja u'vi ma,
ni a nuu ka ñu'u anua ñayii ni ka ja'ni i in-ka ñayii ma,
[10] ni a nuu ka ñu'u anua ñayii ja ndimaa ja u'vi
ni ka yo sa'a i ma,
te ni ka yo kundee i ni ka yo xnda'vi i in-ka ñayii ma,
te ni ka yo ni'i i ja ka kuni i ma.

[11] Kovaa saña chi ni-yu'u ni-ini sa kondikin ña'a sa,
te kunda'vi ini ña'a ni,
te chindee ña'a ni ja na kaku sa nuu ja u'vi ma.
[12] Vaa saña chi jâ ka iyo ja'a sa a ichi maa ni a
nuu kuu konukuiñi va'a sa a,
te chukan kúu ja nuu ka ndatna'a ñayii
ka kandija ña'a maa ni ma,
yukan koo sa, te ndachiñu'u ña'a sa, vi Iya Tátnuni.

Salmo 27

Su'si ma kúu iya xtnuu nuu o te sa'a ya ja kaku o nuu ja u'vi ma

[1] Iya Tátnuni ma kúu ñu'u xtnuu nuu sa a ja ndása'a sa kuenda,
te maa ya sa'a ja kaku sa nuu ja u'vi ma,
te ñatuu na in sa'a ja koyu'u sa.
Vaa Iya Tátnuni ma kúu iya táa tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ja koteku sa.
Chukan kúu ja masu na in sa'a ja koyu'u sa.
[2] Ndaka jichi ja ka ndatna'a ñayii ka sa'a ja u'vi ma
ja ñatuu ka kunimani i nuu sa a,
ka sa'a i ja kúxii ini sa, vaa ka kuni i ja jin xnaa ña'a i.
Kovaa maa i ni ka ndani'i, ni ka ndatna'a, te ni ka kotuu i,
te ni ka skenaa i maa i.

3 Kovaa saña, visi ni ka ndakonduu ña'a soldado ma
ja jin ka'ni ña'a de,
kovaa masu koyu'u ini anua sa a.
Te visi ndaka ñayii ñuu ma, jin ndokuiñi i ja jin kanaa i ji'in sa,
kovaa saña chi kukanu ini sa Su'si ma ja maa ya
chindee ña'a.

4 In-ni ja ni jikan-ta'vi sa nuu Iya Tátnuni ma,
te chukan kúni sa ja na kuu sa'a sa:
Ja na koo sa ve'e Iya Tátnuni ma ndaka kivi koteku sa a,
te konde'ya konde'ya-ni sa ya,
te kuni sa sukan vii sukan luu kaa ya ma,
te kakan-tnu'u kakan-tnu'u sa ya naxe ko sa'a ko kuu sa ma.
5 Vaa maa ya chu'u ña'a ini ve'e nuu iyo ya ma
kivi kenda ja u'vi ma,
vaa nuu iyo ya ma koo va'a sa te kaku sa nuu tnundo'o ma,
vaa in nuu toto sukun sunkani ña'a ya.
6 Sani te ndonenuu sa, sukan-va'a jin kuni ña'a
ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma
ja ni kaku sa nuu tnundo'o tnuneni ma,
te saña chi kivi sa nuu iyo Iya Tátnuni ma,
te sii ini ndakua'a sa ya kiti ka'mi sa nuu ya ma,
te kata sii ini sa, te ndachiñu'u sa Iya Tátnuni ma.

7 Iya Tátnuni, koniniso'o ni ja jikan-ta'vi jikan-ta'vi sa nuu ni a,
te kunda'vi ini ña'a ni,
te ndakone'e ni ja jikan-ta'vi sa nuu ni a, vi Su'si.
8 Vaa ini anua sa ya sa'a ká'an:
"Va'a-ka ja na ndanduku o Su'si ma",
kúu sa ká'an sa.
Te chukan kúu ja ndánduku ña'a sa a, vi Su'si Iya Tátnuni.
9 Máko chu'u ni ja ma ndani'i ña'a sa.
Máko ndakiti ini ni te xtandiyo ña'a ni nuu iyo ni a,
saña ja jinukuechi sa nuu ni a.
Vaa maa ni kúu iya chíndee chítuu ña'a,
te máko xndoo maa in-ni ña'a ni, vi Su'si iya
sa'a ja kaku sa ma.
10 Visi na jin xndoo ña'a yuva sa ma ji'in si'i sa ma,
kovaa maa ni, vi Iya Tátnuni,
chi ndakuan-ta'vi ña'a ni nuu iyo ni a.

11 Iya Tátnuni, kaxtnu'u ni ichi ni ma, te skaka
ña'a ni ichi ndaa ma,
sukan-va'a ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
máko jin kundee i nuu sa.
12 Máko kua'a ni tnu'u ja ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
te jin sa'a ña'a i sukan ka kuni maa i ma,
vaa ni ka kenda koo kua'a ñayii ka ka'an tnu'u,
kovaa masu ja ndaa kúu ja ka ka'an i ja kuu sa a,
te jin sa'a ndeva'a ña'a i ka kuni i.
13 Nute ma kukanu ini sa Su'si ma chi xtaya sa,
kovaa kúkanu ini sa ya ja nani ka iyo o ñuu ñayivi a
chi kuni sa sukan kútoo ña'a ya ma te kúnda'vi
ini ña'a ya ma.

14 Kukanu ini ni Iya Tátnuni ma,
te ndani'i ni tnu'u ndee tnu'u ndatnu,
te máko xtaya ini anua ni a.
Saa vi, kondetu ni Iya Tátnuni ma.

Salmo 28

Sukan ndakuan-ta'vi o nuu Su'si ma ja ni ndakone'e ya ja jikan-ta'vi o ma

1 Iya Tátnuni, nuu maa ni jikan-ta'vi sa,
vaa maa ni kúu kuenda tnu'u in toto núkuiñi vava'a,
te chukan kúu ja kúkanu ini ña'a sa maa ni.
Te máko ya'a nuu ña'a ni,
vaa maa sa chi masu nde ndúnaa ña'a sa,
kovaa nuna ndunaa ña'a ni ma
chi sukan-nka-ni ka kuu ñayii ni ka ji'i ma,
sukan-nka-ni ko kuu sa.
2 Te chukan kúu ja nduu nda'a sa ya ndóne'e sa
ichi nuu iyo veñu'u ii ni a,
te jikan-ta'vi jikan-ta'vi sa nuu ni a,
te koniniso'o ni ndaka ja ká'an káchi sa a.

3 Máko ki'in ni jin xsia'a ña'a ni
nuu jin xsia'a ni ndaka ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
ja ndimaa ja u'vi ma ka ñu'u ini i ja jin sa'a i ma.
Te ndaka ñayii ya'a chi ka ka'an i ja ka iyo mani i

ji'in tna'a i ma,
kovaa masu inundija i ja ka ka'an i ma
chi ndimaa ja u'vi ka ñu'u ini i.
4 Te ndaka sukan ka sa'a ka kuu i ma
chi maa ni ndakan kuenda nuu i,
te jin ndani'i jin ndatna'a maa i ndaka ja u'vi
ni ka yo sa'a i ma.
Te ndaka sukan ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu i ma
chi maa ni sa'a ja jin ndando'o jin ndaneni ndaka i.
5 Vaa ñatuu ni ka jito va'a i ndaka ja ni sa'a Iya Tátnuni ma
ji'in nda'a ya ma,
te chukan kúu ja másu ndokani-ka ya i, su'va xnaa ya i.

6 Jayiñu'u kóo nuu Iya Tátnuni ma,
vaa ni yo niniso'o ya ja ni jikan-ta'vi, ni jikan-ta'vi sa
nuu ya ma.
7 Te maa Iya Tátnuni ma taa tnu'u ndee tnu'u ndatnu,
te maa ya kasi ndee kasi ndoso ja ñatuu na ja
u'vi ki tna'a ña'a.
Vaa maa in-ni ya kúkanu ini ini anua sa ya,
te maa ya ni chindee ña'a.
Te chukan kúu ja iyo sii ini xeen ini anua sa ya,
te sii ini xeen jita sa ndáchiñu'u sa Su'si ma.
8 Vaa maa Iya Tátnuni ma kua'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ñayii ñuu maa ya ma,
te maa ya sa'a ja kaku tee ni kaji ya ma,
vaa maa ya ni sunkoo de ja na tatnuni de,
te ko sa'a de ja va'a ma.
9 Iya Tátnuni, sa'a ni ja jin kaku ñayii ñuu maa ni ma,
te kua'a ni ja vii ja va'a ñayii kúu ñuu maa ni a
ja ni kundee ni ni ndani'i ni i, te kuenda maa ni ni ka nduu i.
Te maa ni ko koto vava'a i,
te kua'a ni ja jin kaa jin ko'o i ni-kani ni-jika.

Salmo 29

Sukan iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si ma ji'in jayiñu'u ya ma

1 Ndijin ja ka kuu ni sa'ya Su'si ma,
jin ndakua'a ni jayiñu'u nuu Iya Tátnuni ma,
te jin ndaka'an jin ndakachi ni sukan tátnuni ya ma,

vaa maa in-ni ya iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu.
2 Te jin ndaka'an jin ndakachi ni
sukan sa'a sukan kúu Iya Tátnuni ma,
vaa ja sukan nani ya ma, te jin ndachiñu'u vivii ni ya,
sukan iyo ja jin ndachiñu'u o ya ma.

3 Te onde siki ndute ma ka jiniso'o o ja ká'an Iya Tátnuni ma,
te maa ya sa'a ja kána savi ma,
te maa ya chi iyo ya ja tatnuni ya
nuu ndute kua'a xen-xeen ma.
4 Vaa ja ká'an Iya Tátnuni ma
chi ûni nini'i ká'an ya ja tátnuni ya ma,
te maa in-ni ya iyo jayiñu'u ma.
5 Vaa ja ká'an Iya Tátnuni ma, te ka tna'nu yutnu
ka kuu tnu itni ka iyo ñuu nani Líbano ma.
6 Te ja ká'an ya ma, te ni ka kandava, ni ka kandita
ñuu nani Líbano ma
sukan ka kandava ka kandita xndiki kuechi ma.
Te sukan tna ni sa'a ya ñuu nani Sirión ma
sukan ka kuu tna sa'ya xndiki yuku ma.
7 Te ja ká'an Iya Tátnuni ma, te jikin ñu'u káyu kóko ma.
8 Te ja ká'an maa Iya Tátnuni ma,
te tnáa yuku nuu ñatuu kuiti nawa iyo ma,
te suni maa ya sa'a ja tnáa yuku ñuu nani Cades ma
nuu ñatuu kuiti nawa iyo ma.
9 Te ja ká'an Iya Tátnuni ma, te ka tna'nu yutnu
ka kuu yutnu kaji ma,
te ûni ka nduyanda kuiti-nka ndaka yuku na'nu ma.
Te chukan kúu ja ve'e nuu ka ndachiñu'u i ya ma
chi ka ndaka'an i ndaka sukan iyo tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ya ma,
te kúu sa'a ya ndaka ma.

10 Te maa Iya Tátnuni ma ni sa'a ja ni kii ndute kua'a xeen ma
ñuu ñayivi a,
te maa ya iyo ja tatnuni ya ni-kani ni-jika,
sukan kúu in Rey ma ja núkoo va'a de ma te tátnuni de ma,
sukan kúu ya.
11 Maa Iya Tátnuni ma kua'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ja jin ko kuu ñayii ñuu maa ya ma,
te sa'a ya ja jin koo vii jin koo va'a i, te jin koo mani i.

Salmo 30

Sukan iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si ma ji'in jayiñu'u ya ma

1 Iya Tátnuni, ni-yu'u ni-ini sa ndáchiñu'u ña'a sa,
vaa maa ni ni sa'a ja ni nukuiñi va'a sa.
Te ñatuu ni wa'a ni tnu'u ja jin jakundee ña'a
ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma.
2 Su'si maa sa, nuu maa in-ni ni ni jikan-ta'vi,
ni jikan-ta'vi sa,
te ni ndasava'a ña'a ni.
3 Su'si maa sa, maa ni ni sa'a ja ni ndateku sa,
vaa nú ña'a chi ini anua sa ya
chi jâ iyo yatni i nuu ka iyo ñayii ni ka ji'i ma nkuu.

4 Jin kata ni, te jin ndachiñu'u ni Iya Tátnuni ma,
ndaka ni ja ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a ni ma,
te jin ndaka'an ni ja iya ii kúu ya.
5 Vaa Su'si ma chi nunuu-ni kúu ja ndakiti ini ya ma,
kovaa ja nda'vi ini ya ma chi ni-kani ni-jika iyo.
Te chukan kúu ja visi jakuaa ma kúxii kúnda'vi ini maa o,
kovaa nú ni ndii ma, sani te jâ ni ndusii ini o.

6 Te nuu ni nduvii, ni nduva'a sa ma, te ni jiña'a sa ya:
“Másu nde ichi ki'in-ka sa, vi Su'si”,
kúu sa jiña'a sa ya.
7 Te sukan, vi Iya Tátnuni, te ja ni kunda'vi ini ña'a ni,
te ja maa tnu'u ndee tnu'u ndatnu ni a,
te ni sunkani vava'a ña'a ni sukan núkuiñi in yuku ma.
Kovaa nuu ñatuu nde ni jini-ka ña'a sa ma, te
ni yu'u xen-xeen sa.

8 Nuu maa in-ni ni, vi Iya Tátnuni, ka'an kachi sa,
te kakan-ta'vi kakan-ta'vi sa nuu ni ja na chindee ña'a ni.
9 ¿Nawa chíndee ña'a i maa ni, nuna kûu sa te jin
chu'u ña'a i ma?
Vaa ñuyaka ma chi másu kuu ndachiñu'u-ka ña'a i ma.
Te ni masu ndaka'an ndakachi i ja va'a ja ndaa sa'a ni ma.
10 Iya Tátnuni, koniniso'o ni, te kunda'vi ini ña'a ni saña,
vaa maa ni kúu iya chíndee chítuu ña'a, vi Su'si.

11 Su'si maa sa, ni ndaxsama ni ndaka
ja ni yo kuxii, ni yo kunda'vi ini sa ma,
ji'in ja ni yo ndakani, ni yo ndaka'vi ini sa ma.
Te vitna chi kandava kandita sa ja ni ndusii ini xeen sa,
ni sa'a ni,
vaa ni xtandiyo ni sa'ma tindayi ni yo ne'nu sa ma,
te ni ndataa ni tnu'u ndee tnu'u ndatnu ni ma.
12 Te chukan kúu ja nuu maa in-ni ni kata sa,
te ndaka'an ndakachi sa sukan vii sukan luu
chíndee ña'a ni a,
te ni masu kasiyu'u sa.
Su'si maa sa, Iya Tátnuni, ndachiñu'u ña'a sa ni-kani ni-jika.

Salmo 31

Sukan kuña'a o Iya Tátnuni ma ja kúkanu ini o ya ma

1 Iya Tátnuni, nuu maa in-ni ni kúkanu ini sa,
te ni masu sanuu sa nawa jin ka'an maa ñayii ma,
vaa maa tnu'u ndaa tnu'u ndija ni a sa'a ja kaku sa.
2 Su'si maa sa, koniniso'o ñukuun ni ja jikan-ta'vi sa nuu ni a,
te kii ni ki chindee kunu ña'a ni,
sukan-va'a kaku sa nuu tnundo'o tnuneni ma.
Vaa maa ni kúu kuenda kúu in toto núkuiñi vava'a ma,
te chukan kúu ja kúkanu ini ña'a sa,
te nuu maa ni iyo ndaka tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ja sa'a ja kuu kaku sa nuu tnundo'o tnuneni ma.
3 Vaa maa ni kúu kuenda kúu in toto núkuiñi vava'a ma,
te maa ni kúu sukan kúu in ve'e sukun sukun
nuu kuu kaku sa ma,
vaa maa ni skaka ña'a ichi va'a ma,
te ja sukan sa'a ni ma, te jin ndachiñu'u ña'a ñayii ma.
4 Ndatava ña'a ni nuu yo'o ni ka satu'va i ja ni ka tnii ña'a i ma,
vaa nuu maa ni kúu nuu kuu kaku sa, vi Su'si.
5 Te nuu nda'a maa ni ndásonee sa ini anua sa ya,
vaa maa ni ni chunaa ja ni kaku sa nuu ja u'vi ma.
Iya Tátnuni, maa ni kúu Su'si ndija.

6 Saña, vi Su'si, chi ñatuu játna ini sa ndaka ñayii
ka kukanu ini tna'a ja masu Su'si ka kuu ma.
Vaa saña chi maa ni, vi Iya Tátnuni, kúkanu ini sa.

7 Te koo sii ini xen-xeen sa,
vaa maa ni kúnda'vi ini ña'a,
vaa ni jini ni ja kúxii ini sa ma,
te ni jini maa ni ja ini anua sa ya, ndó'o néni i ma.
8 Te ñatuu ni wa'a ni tnu'u
ja suchi ñatuu ka kunimani nuu sa ma, te jin ni'i ña'a i
chi su'va ni ndasunkani ña'a ni nuu nune kua'a-ka ma.
9 Kunda'vi ini ña'a ni, vi Iya Tátnuni, vaa ndó'o néni sa,
te ve jin kuita-nka nduchinuu sa ya, ji'in anua sa ya,
ji'in ni-ka'nu yikikuñu sa ya, ja kúxii ini sa.
10 Ndaka kivi vee sa ñuu ñayivi a,
ve ndi'i sa sa'a maa tnundo'o tnuneni kénda nuu sa a,
te ñatuu-ka na tnu'u ndee tnu'u ndatnu neva'a sa
ja sa'a ña'a maa ja u'vi ma,
te yiki sa ya chi ve jin kuita i.

11 Te ndaka ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma
chi kuenda tnu'u ja in mi'i-nka-ni kúu sa nuu i ma,
te ñayii iyo yatni ji'in sa ma, vi'i-ka ka sa'a ña'a i,
te ñayii ka jini ña'a nde kua'an nde vee sa ma
chi ka jinu ndee ña'a i kuan koo i.
12 Te ni ka ndunaa ña'a i, kuenda tnu'u ja in ñayii
jâ ni ji'i kúu sa,
te sukan kúu in vasu jâ ni ta'vi,
sukan-nka kúu sa nuu i ma.
13 Vaa jiniso'o sa ja kua'a ñayii ma, ka ka'an i tnu'u sa ma,
te ka xsiu'u ña'a i nde kua'an nde vee sa ma.
Te nú ka ndatna'a i, te ka ndatnu'u tna'a i ja jin ka'ni ña'a i,
vaa ñatuu nde ka kunimani i nuu sa.

14 Kovaa saña chi maa ni kúkanu ini sa, vi Iya Tátnuni,
te ká'an sa nuu ni ja maa ni kúu Su'si sa.
15 Nuu nda'a maa ni iyo sa, te máko kua'a ni tnu'u
ja jin tnii ña'a ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma
te ka sondikin ña'a i ma.
16 Te saña ja jinukuechi sa nuu ni a,
sa'a ni ja jin kuni i ja iyo ni ji'in sa.
Te ja nda'vi ini ni a, te sa'a ni ja kaku sa.
17 Te máko kua'a ni tnu'u ja tna'a sa ja kan-nuu, vi Iya Tátnuni,
vaa nuu maa in-ni ni ni jikan-ta'vi sa ma.
Te tetniñu ni ñayii ka sa'a ja u'vi ma

nuu kuan koo ñayii ni ka ji'i ma,
sukan-va'a máko jin ka'an-ka i.
18 Sa'a ni ja jin nduñi'i ñayii ka ka'an tnu'u
ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma.
Vaa másu nde ka tnii i kuenda, te ka ka'an ndeva'a i,
te ka saxiko i ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma.

19 Ja vava'a kúu ndaka ja sa'a ja kúu ni
ja jin kuu ndaka ñayii ka sa'a sukan tátnuni ni ma,
vaa maa ni chi sa'a ni ja jin kuni ndaka-ka ñayii ma
sukan vivii chíndee ni ñayii ka kukanu ini
ña'a i maa ni ma,
vi Su'si.
20 Te maa ni, jasi ndee jasi ndoso ni i nuu ja u'vi ma,
vaa iyo ni ji'in i, te sa'a ni ja ka kaku i
nuu ñayii ka kuni ja jin sa'a ndeva'a ña'a i ma.
Te ini ve'e ni ma ka yinee va'a i,
te sa'a ni ja ñatuu ka jiniso'o i ja ka ka'an ndeva'a ñayii
ñatuu ka kunimani nuu i ma.

21 Iya sa'a ja vii ja va'a kúu Iya Tátnuni ma, vaa
ni kutoo ña'a ya,
te kua'a xeen ja vii ja va'a ni sa'a ya ja kuu sa
ora nuu ni ndo'o ni neni sa ma.
22 Kovaa ni kenda ja ni jani ini sa ja jâ ni xndoo ña'a ni
te kúu maa kúu in-nka sa nkuu.
Kovaa nuu ni ndakune'e ña'a sa ja na chindee ña'a ni ma,
te maa ni chi ni jiniso'o ni ja ni ka'an sa ma.

23 Ndaka ni ja ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a-ka ni a,
jin kutoo ni Iya Tátnuni ma chi jito va'a ya ñayii
ja ni-yu'u ni-ini i ndáchiñu'u i ya ma.
Kovaa ñayii ka jani ini ja maa i ka kuu-ka ma
chi sa'a ya ja jin ndando'o jin ndaneni i
ndaka ja ka sa'a ka kuu i ma.
24 Jin ku'un vava'a ini ni,
te jin ndatnii ni tnu'u ndee tnu'u ndatnu ini anua ni a,
ndaka ni ja ka kukanu ini ni Iya Tátnuni ma.

Salmo 32

Naka va'a kúu o ja ni sakanu ini ña'a Iya Tátnuni ma

1 ¡Naka vii naka va'a kúu ñayii
ja jâ ni sakanu ini Iya Tátnuni ma kuechi i ma
te ni ka naa ndaka ja u'vi ni yo sa'a i ma!
2 ¡Naka vii naka va'a kúu ñayii
ja ñatuu ndánduku-ka Iya Tátnuni ma
ndaka ja u'vi ni yo sa'a i ma
te ndakan-ka ya kuenda nuu i ma,
te ini anua i ma ñatuu-ka na tnu'u xnda'vi tna'a iyo!
3 Nani ni jasiyu'u sa kuechi sa ma, te yikikuñu sa ma,
ni kuita-nka i ja ni tnana u'vi sa nii nduu ma,
4 vaa nduu ma ji'in jakuaa ma ni yo kuvee nda'a ni a siki sa a,
te ni nduu sa sukan ka nduu ita ma ja ka xii i ma.
Sukan kúu tiempu i'ni xeen ma, sukan ni kuita sa.

5 Te ni ndaka'an ni ndakachi sa kuechi sa ma nuu ni a,
te ñatuu ni chu'u sa ja u'vi ni yo sa'a sa ma.
Ni jani ini sa:
"Ndáka'an ndákachi o ndaka kuechi o ma nuu
Iya Tátnuni ma",
te ni sakanu ini ña'a ni kuechi sa ma,
ji'in ja u'vi ni yo sa'a sa ma, vi Su'si.

6 Visi na yanduu ndute ma nuu ñu'u de ma te ndakana de,
kovaa masu kenda de nuu ka iyo ñayii ma.
Te sukan kúu ni ji'in ñayii ka iyo va'a nuu ni ma
chi ka jikan-ta'vi i nuu ni ora ka kuxii xeen ini i ma,
te maa ni chi chíndee ni i.
7 Maa ni kúu nuu kuu chu'u sa,
te ko koto va'a ña'a ni nuu kua'an nuu vee sa ma,
te ñatuu nawa ndo'o sa,
te ndimaa ko kata sa yaa ja ka ka'an ja ni sa'a ni
ja jâ ni kaku sa nuu ja u'vi ma.

8 Te sa'a ká'an Su'si o a:
"Sa'a sa ja jaku'ni ini ni, te kaxtnu'u sa ichi ko kaka ni,
te kaxtnu'u sa tnu'u ndichi nuu ni a, te ko koto ña'a sa.
9 Máko kuu ni sukan kúu in caballu xi sukan kúu in mula,

ja ñatuu ka jaku'ni ini ti ma, vaa inundee xeen ini ti,
te nde nini ja jin kinee kaa yu'u ti ma
te jin konu'ni i ji'in in yo'o,
vaa nú ña'a chi másu jan koo ti jan tu'va ña'a ti”,
kúu ya ká'an ya.

10 Ñayii ñatuu ka kandija ja ká'an Iya Tátnuni ma
chi kua'a xeen ja jin ndo'o jin neni i,
kovaa ñayii ka kukanu ini Iya Tátnuni ma
chi ka ndakonduu ña'a ja nda'vi ini ña'a ya ma.
11 Jin koo sii ini ni nuu Iya Tátnuni ma, te jin
koo sii ini xeen ni,
ja ka kuu ni ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma,
te jin kata ndaka ni, ja ka kuu ni ñayii ka iyo
ndaa ini anua ni a
nuu Su'si ma.

Salmo 33

**Jayiñu'u kóo nuu iya ni sa'a ndaka ja
iyo ñuu ñayivi a te jito va'a ya a**

1 Ndaka ni ja ka sa'a ni ja va'a ja ndaa ma,
jin kata sii ini ni nuu Iya Tátnuni ma.
Ndaka ni ja ni-yu'u ni-ini ni ka sa'a ni ja va'a ma,
jin kona'a ni ja ja vii ja va'a kúu ja jin ndachiñu'u ni ya ma.
2 Jin tee ni guitarra xi arpa, te jin kata ni, te jin ndachiñu'u ni ya.
3 Jin kata ni yaa jaa ka kutu'va ni ma nuu Su'si ma,
te vivii jin tee ni yaa ma, te jin kata sii ini xen-xeen ni.

4 Vaa tnu'u Iya Tátnuni a chi tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu,
te ndaka ja ká'an ya ma, te sukan sa'a ya.
5 Vaa maa ya chi játna ini ya ja ndaa ja ndija ma.
Te ni-ka'nu ñuu ñayivi a iyo tnu'u nda'vi ini ya ma.
6 Ja ni sa'a Iya Tátnuni ma kúu ja ni ka'an ya,
te ni ka kuva'a andivi a.
Te ja ni tutachi ya ji'in yu'u ya ma,
te ni ka kuva'a ndaka tiuxini ka iyo andivi a.
7 Vaa maa ya chi kúu ndáxtutu ya ndute mar ma
in-ni nuu ku'un de ma
kuenda ñu'u ndute ma in nuu ñajin ma-ni.

[8] Ndaka ni, ja ka iyo ni ñuu ñayivi a,
jin koyu'u ni Su'si Iya Tátnuni ma,
te máko jin ko sa'a-ka ni ja u'vi ma,
vaa maa ya ndakan kuenda nuu ndaka ñayii ñuu ñayivi a.
[9] Vaa ja ni sa'a ya kúu ja ni ka'an ya,
te ni ka kuva'a ndaka ja ka iyo a,
te ja ni tatnuni ya ma,
te ni ka jinkuiñi vava'a ndaka.
[10] Te chukan kúu ja maa Iya Tátnuni ma
chi kuu ndakana ya ndaka ja ka jani ini ndaka ñayii
ka iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
ja maa i-ni, te kuu jin sa'a i ma.
[11] Kovaa tna'a ja jani ini maa Su'si ma ja sa'a ya ma
chi ni-kani ni-jika iyo, te masu na in kuu ndakana.
[12] Ja vava'a ka kuu ñayii ka iyo in ñuu ma,
nuu ka kukanu ini i Su'si Iya Tátnuni ma,
vaa ñuu yukan chi maa ya ni kaji ja nduu
kuenda maa ya.

[13] Vaa Iya Tátnuni ma chi onde andivi ma,
te nde'ya ya ndaka ñayii ñuu ñayivi a.
[14] Te onde nuu iyo ya ma,
te nde'ya ya ndaka ja ka sa'a ka kuu ñayii a
onde nuu ñu'ú ya.
[15] Kuechi ja maa ya ni sa'a ini anua ndi-in ndi-in ñayii ma,
te chukan kúu ja ñukuun jito ya ndaka ja ka
sa'a ka kuu i ma.
[16] Ni-in rey ma, másu jin kundee soldado ka jito
ña'a ma ja kaku de,
ni a jin kaku ñayii ka jani ini ja maa i inundatnu
xen-xeen-ka ma.
[17] Te ni a caballu ma, visi kiti ndatnu xen-xeen kúu ti ma,
kovaa masu kundee ti ja kaku ñayii yoso ti ma.

[18] Kovaa Iya Tátnuni ma chi kúndee ya jito ya ñayii
ka kandija ja ká'an ya ma
te ka kukanu ini i ya ja chindee ña'a ya,
vaa iya va'a ini kúu ya.
[19] Vaa sa'a ya ja jin kaku i, te masu jin kûu i,
te sa'a ya ja jin koteku i kivi koo soko koo tnama ma.

20 Yo'o chi ka kukanu ini o Iya Tátnuni ma,
vaa maa ya chindee ña'a,
te maa ya kasi ndee kasi ndoso
ja ñatuu nawa sa'a ña'a ja u'vi ma.
21 Te chukan kúu ja nuu maa Iya Tátnuni ma
na jin koo sii ini ini anua o a,
vaa ûni ka kukanu ini o nuu maa ya
ja kúu ya iya ñatuu na ja u'vi sa'a ma.
22 Iya Tátnuni, kunda'vi ini ña'a ni,
sukan ka kukanu ini sa ja sa'a ni ja jin kuu sa a.

Salmo 34

Ñayii ka iyo va'a nuu Su'si ma chi maa ya jito vava'a ña'a

1 Ndaka kivi ndimaa ndachiñu'u sa Su'si ma
ji'in ndaka ja sa'a ja kúu sa ma,
te ndimaa ko kata sa nuu maa ya.
2 Ja maa ya, te iyo jayiñu'u xeen ini anua sa a
te chukan kúu ja jita sa a,
te ja jin kuniso'o ñayii inukuee ini ma, te jin koo sii ini i.

3 Jín ndututu ndaka o, te jín ndachiñu'u o ya,
te ja jin ka'an jin kachi o ma kúu ja iya ka'nu xeen kúu ya.
4 Ni ndanduku sa Iya Tátnuni ma,
te ni jiniso'o ya ja ni jiña'a sa ma,
te ni sa'a ya ja ni kaku sa nuu ndaka ja ni yo yu'u sa ma.
5 Ndaka ñayii ni ka ndanduku ya ma
te maa in-ni ya ka nde'ya i ma,
te ni ka ndundijin nuu i ma, te lili yu'u lili nuu i kuan koo i,
te masu nde ka kukan-nuu i.
6 Te tee nda'vi ya'a chi ni ndakune'e jajaa de Su'si
Iya Tátnuni ma,
te ni jiniso'o ya ja ni jiña'a de ma,
te ni sa'a ya ja ni kaku de nuu ndaka tnundo'o tnuneni ma.
7 Vaa ángel jinukuechi nuu Iya Tátnuni ma
chi ûni ndákonduu i jito vava'a i ñayii
ka kandija ja ká'an ya ma,
te ñatuu wa'a i tnu'u ja nawa sa'a ña'a
suchi ñatuu kúnimani nuu ñayii ma.

8 Jin kototnuni ni, te jin kuni ni ja va'a xeen
ini Su'si o
Iya Tátnuni ma.
¡Te naka va'a kúu ñayii kúkanu ini ya ma!
9 Jin kandija ndija ni ja ká'an Su'si o Iya Tátnuni ma,
ndaka ni ja ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a ni a,
vaa ñayii kándija ndaka ja ká'an ya ma
chi ko ni'i ko tna'a i ndaka ja jiniñu'u i ma.
10 Vaa ndika'a kuechi ma chi kénda kivi
ja ñatuu ka ni'i-ka ti ja jin kaa ti,
kovaa ñayii ka ndanduku Su'si ma
chi ndaka ja vii ja va'a ma jin ni'i i,
te ñatuu nawa ko ka'ni ña'a i.

11 Ne'e koo ni, sa'ya maa sa, te jin koniniso'o ni ja ká'an sa a,
vaa káxtnu'u sa naxe jin ko ndi ini ni ja jin kandija ni
ndaka ja ká'an Su'si ma.
12 ¿Nde ni kúni ja koteku ni kua'a xeen kivi,
te kuni ni ja va'a ma?
13 Te ko koto va'a ni yaa ni a, ja máko ka'an ni ja u'vi ma,
te ko koto va'a ni ñií yu'u ni a, ja máko xnda'vi ni ñayii ma.
14 Kakayata ni nuu ja u'vi ma, te nduku ni ja sa'a ni ja va'a ma.
Nduku ni ja koo mani ni ji'in ndaka ñayii ma,
te ndimaa sukan ko sa'a ni.

15 Vaa Su'si Iya Tátnuni ma chi nde'ya nde'ya-ni ya
nuu ka iyo ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma,
te niniso'o ñukuun ya ja ka jikan-ta'vi ka jikan-ta'vi i
nuu ya ma.
16 Kovaa Su'si Iya Tátnuni ma, ndákiti ini ya nuu ñayii
ka sa'a ja u'vi ma,
te xnaa ya i ñuu ñayivi a,
sukan-va'a ñatuu na in ndaka'án-ka ña'a.
17 Te ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma,
ora ka ndakune'e jajaa i Su'si ma,
te niniso'o ya ja ka jiña'a i ya ma,
te sa'a ya ja jin kaku i nuu ndaka tnundo'o tnuneni
ka ndo'o ka tna'a i ma.
18 Vaa iyo yatni Su'si ma ja sa'a ya ja jin kaku
ñayii ka kuxii ka kunda'vi ini ma
ja ñatuu-ka na tnu'u kanu ini ka neva'a i ma.

19 Visi kua'a xeen tnundo'o tnuneni tná'a
ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma,
kovaa sa'a Su'si Iya Tátnuni ma ja vivii yanduu yandoso i
nuu ndaka tnundo'o tnuneni yukan.
20 Te jito vava'a ya ndaka yiki i ma, te ni-in masu tna'nu.
21 Kovaa ñayii sa'a ja u'vi ma
chi maa ja u'vi sa'a i ma ndaka'ni ña'a, te kûu i,
te ñayii ka kuni u'vi nuu ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi jin ndachunaa maa i.
22 Kovaa maa Su'si Iya Tátnuni ma
chi sa'a ya ja ñayii ka jinukuechi nuu ya ma
chi jin kaku anua i ma nuu ja u'vi ma,
te masu nawa jin ndachunaa i,
vaa ni ka kukanu ini i maa ya ma.

Salmo 35

Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja na chindee ña'a ya te kaku o nuu ñayii ñatuu kunimani nuu o ma

1 Iya Tátnuni, kanaa maa ni ji'in ñayii
ka kuni ja jin kanaa i ji'in sa ma.
Kunda'a maa ni i, te sa'a maa ni i naxe kúni ni.
2 Kinda'a ni tna'a ja kasi ndee ña'a ni nuu ja u'vi ma,
te kii ni ki chindee ña'a ni.
3 Te tnii ni lanza ni ma, te kanaa maa ni
ji'in ñayii ka sondikin ña'a ja jin sa'a ña'a i ja u'vi ma.
Kuña'a ni ini anua sa a:
"Ru'u ya kúu iya sa'a ja kaku ro nuu
ñayii ka kuni u'vi nuu ro ma",
kuña'a ni.

4 Ndaka maa ñayii ka kuni ja jin ka'ni ña'a i ma,
ndaka i ja ka kuni i ja jin sa'a ña'a i ja u'vi ma,
jin ndakukan-nuu maa i, te jin ndakunu i jin nu koo i.
5 Vaa ángel jinukuechi nuu Iya Tátnuni ma,
sa'a i sukan sa'a kajin yi'i ma,
ja onde jika onde jika-nka xndava i paja ma.
Sukan sa'a i ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa a.
6 Te ichi kuan koo i ma na ndunee te ndúndi'vi,
sukan-va'a jín ndo'o jín neni i,

vaa sondikin ña'a ángel jinukuechi nuu Iya Tátnuni ma.
7 Vaa másu na kuechi sa, te ni ka ke'en-su'va ña'a i,
te masu na kuechi sa,
te ni ka jate i in yavi ja ka kuni i ja kêe sa nkuu.
8 Kovaa maa ni, vi Su'si, sa'a ni ja sanaa sanaa-ni,
te ndénda ndaka ja u'vi ni ka jani ini i ja jin
sa'a ña'a i nkuu ma,
te jín ndani'i jín ndatna'a maa i.

9 Sani te ini anua sa ya
chi koo sii ini xen-xeen i nuu Iya Tátnuni ma,
vaa maa ya kúu iya ni sa'a ja ni kaku sa ma.
10 Ni-yu'u ni-ini sa kuña'a sa Su'si ma:
"Masu na in-ka kúu sa'a sukan sa'a ni a, vi Iya Tátnuni,
vaa sa'a ni ja ka kaku ñayii nda'vi ka ndo'o ka neni i ma,
ja ka sa'a ka kuu ña'a ñayii ka tatnuni-ka ma,
vaa ûni ka ndaxtandee ndi'i kuiti i
nawa ka neva'a ñayii nda'vi ma",
kuña'a sa Su'si ma.

11 Ni ka kenda koo ñayii ka skanduu yu'u ja kuu sa ma,
vaa ka kuni i ja jin sa'a ña'a i ja u'vi,
te ka jikan-tnu'u ña'a i tna'a ja másu jini sa ma.
12 Te ndaka ja va'a ni sa'a sa ma,
te ndimaa ja u'vi ka ndasa'a ña'a i,
te kúxii xeen ini sa ja sukan ka sa'a ña'a i ma.
13 Vaa saña chi kivi ni ka ku'u i ma
chi ni yo kuxii xeen ini sa ja sukan ka ndo'o ka neni i ma,
te ni yo jakone'nu sa sa'ma tindayi ma,
te ñatuu ni yo jaa sa xita,
te ñatuu ni yo kuita ini anua sa ma,
ja ni yo jikan-ta'vi, ni yo jikan-ta'vi sa nuu ni ma
ja jin kuu i ma, vi Su'si.
14 Ni yo kuxii, ni yo kunda'vi ini sa,
kuenda tnu'u ja si'i sa ma ni ji'i,
xi kuenda tnu'u ja in ñayii kétna'a xeen ini ji'in sa ma,
xi kuenda tnu'u ja in ñani sa ma ni ji'i.
15 Kovaa kivi ni xtaya sa ma te ni ndo'o, ni neni sa ma
chi ndaka i ni ka ndututu, te ni ka jakundee ña'a i,
kuenda tnu'u ja in ñayii ñatuu nde ka jini i
te ñatuu nde jiniñu'u-ka kuu sa nuu i ma,

te ûni ni ka sa'a ndeva'a ña'a i, sukan ka kuni maa i ma.
16 Te ni ka xndo'o, ni ka xneni ña'a i,
te kini ka nde'ya ña'a i ja ka kiti ini i nuu sa ma.

17 Iya Tátnuni, ¿na saa-ka kivi ko ndo'o ko neni sa,
saa sa'a ni ja kaku sa nuu ñayii ya'a
ja kini ka kuu yu'u i sukan ka kuu yu'u ndika'a ma?
¿Te na saa-ka kivi, sana sa'a ni ja kaku sa nuu i?
Vaa in-ni jichi vee sa ñuu ñayivi a.
18 Te saña chi nuu ka ndatna'a kua'a xeen ñayii ñuu maa ni a,
te ndaka'an ndakachi sa sukan va'a ini ni ma,
te ndachiñu'u ña'a sa nuu ka iyo kua'a xeen ñayii ma,
ja ndakuan-ta'vi sa nuu ni a.

19 Máko jin koo sii ini ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma
ja ndó'o néni sa ma,
vaa ka skuita yu'u ka skuita nuu i nuu sa ma,
te masu na kuechi sa.
20 Vaa ñatuu nde ka nduku i ja jin koo mani i
ji'in ñayii inukuee ini ma,
su'va ka ndatnu'u tna'a i ja jin ke'en-su'va i ñayii yukan.
21 Ka kayu'u ka kayu'u-nka i ja ka jakundee ña'a i,
te ka ka'an i:
"Jin konde'ya ni, te jin kuni ni naxe kuu kuu-nka tu
tee ka nde'ya o a",
ka ka'an i.

22 Maa ni chi jâ jini ni ndaka ja ka sa'a ka kuu ña'a i a,
vi Iya Tátnuni,
te máko kasiyu'u ni, te máko xndoo ña'a ni.
23 Ndokuiñi ni, vi Iya Tátnuni, Su'si maa sa,
te sa'a ndaa ni tniñu sa a ji'in ñayii ya'a,
te chindee ña'a ni, vaa masu na kuechi sa.
24 Ndaka'an maa ni naxe iyo sa nuu ni,
vi Iya Tátnuni, Su'si maa sa,
sukan iyo tnu'u ndaa tnu'u ndija ni a,
te máko jin jakundee ña'a ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa a.
25 Te máko jin kani ini i te jin ka'an i:
"Cha'a kúu ja ka ñu'u ini o ma, te jâ ni ka kundee o nuu de,
te skenaa de maa de",
jin ka'an i.

26 Ndaka maa ñayii ka kusii ini ja sukan ndó'o néni sa a,
na jin ndatna'a maa i ja kan-nuu,
vaa ka jani ini i ja maa i ka kuu-ka sana saña.

27 Kovaa jín ndusii ini xen-xeen maa ndaka ñayii
ka kuni ja kundee sa ma,
te jín kayu'u jín kayu'u-ni i jín ka'an i:
"Iya Tátnuni ma, iya ka'nu xeen kúu ya,
te játna ini ya ja ñayii jinukuechi nuu ya ma, te koo va'a i",
jín ka'an i.
28 Te ndaka'an ndakachi sa ja ja ndaa ja ndija kúu ja sa'a ni a,
te nii nduu ma kata sa ja ndachiñu'u ña'a sa, vi Su'si maa sa.

Salmo 36

Sukan kúnda'vi ini ña'a Su'si ma

1 Maa ja u'vi sa'a ñayii játna ini ja sa'a i ja u'vi ma,
jiña'a i ini anua ñayii ma
ja máko ku'un ini i ja koyu'u i Su'si ma.
2 Te jani ini i ja va'a-ni kúu ja sa'a i ma,
te másu nde ndása'a i kuenda
ja saxiko Su'si ma ja u'vi sa'a i ma.
3 Vaa ndimaa tnu'u kini tnu'u ndeva'a ká'an i,
te xnda'vi i in-ka ñayii ma,
te jâ ni skenaa i maa i,
vaa jâ ni ndunaa i ja sa'a i ja va'a ma.
4 Te nú kátuu i nuu jito kixi i ma,
te yikuu i jani ini i naxe sa'a-ka i ja u'vi ma.
Ûni játna ini xeen i ja sa'a i ja u'vi ma.
Chukan kúu ja ñatuu kúu xndoo i ja u'vi sa'a i ma.

5 Kovaa maa ni, vi Iya Tátnuni, chi ja nda'vi ini ni a
chi ka'nu xen-xeen, sukan ka'nu andivi a.
Te sukan sukun nuu iyo viko ma,
sukan ndija ni ja ni skuiso ni
ja sa'a ni ja vii ja va'a nuu ñayii kándija ña'a ma.
6 Te sukan ka'nu sukun yuku ma,
sukan kúu ja sa'a ndaa sa'a ndija ni
ja kuu ñayii iyo va'a nuu ni a.
Te sukan kunu ka'a ndute mar ma,

sukan iyo tnu'u tátnuni ni ma,
vaa ni masu kuu jin jaku'ni ndi'i ini sa
nawa kúu ja jani ini ni ja sa'a ni ma.
Saa vi, Su'si Iya Tátnuni, jito va'a ni ñayii ma ji'in kiti ma.
7 ¡Naka vii naka luu kúu tnu'u nda'vi ini ni a, vi Su'si!
Te chukan kúu ja ka kukanu ini ña'a ñayii ma
ja jin koo va'a i nú iyo ni ji'in i ma,
sukan ka kuu chili ma ja chii ndijin si'i ti ma
kúu nuu kuu jin kaku ti ma.
8 Te ka iyo sii ini xen-xeen ñayii ma ja ka iyo i ve'e ni a,
vaa masu nawa ja'ni ña'a i ja jin kaa i,
te maa ni wa'a ndute asi asi jika yute nuu iyo
ni a ja jin ko'o i.
9 Vaa maa ni kúu iya sa'a ja jin koteku ini anua sa a,
sukan sa'a ndute ma ja jin koteku yikikuñu sa a.
Saa vi, Su'si, te maa ni xtnuu ñu'u nuu sa a,
te ka kundijin nuu sa naxe jin sa'a jin kuu sa.

10 Ndimaa kúnda'vi ini ni ñayii ka jini ña'a i maa ni a,
te sa'a ndaa sa'a ndija ni ja jin kuu i,
vaa ka iyo vii ka iyo ndaa ini anua i ma.
11 Su'si maa sa, máko kua'a ni tnu'u ja jin kuiñu ndoso ña'a
ñayii ka jani ini ja maa i ka kuu-ka ma,
te ni a kenda sa nuu nda'a ñayii ka sa'a ja u'vi ma
te jin ko sa'a ndeva'a ña'a i.
12 Jín konde'ya o sukan ka kotuu maa ñayii ka sa'a ja u'vi ma
ñuu ñayivi a, te yukan chi másu jin ndakoo-ka i.

Salmo 37

Máko sanuu ni ja kúu maa ñayii sa'a ja u'vi ma vaa masu kani-ni ki'in i

1 Ndijin ja kúkanu ini ni Iya Tátnuni ma,
máko ndakiti ini ni ja kuechi ja ka sa'a ka kuu
maa ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
te máko ko kukueñu ini ni ja ndaka ja u'vi ka sa'a i ma.
2 Vaa masu kani-ni jin koo i, vaa sukan ka kuu yi'i ma,
ja kuii kuii ka iyo i ma te sani te jin yichi i ma,
sukan-ni ka kuu ñayii yukan.

3 Va'a-ka ja na kukanu ini ni Iya Tátnuni ma,
te ko sa'a ni ja va'a ma,
sukan-va'a koo ni nuu ñu'ú taa Su'si ma.
Te tnu'u ndaa tnu'u ndija ya ma, skaka ña'a i ichi va'a ma.
4 Te koo sii ini ni ja iyo ni ji'in Iya Tátnuni ma,
te maa ya taa ndaka nawa jikan-ta'vi ni nuu ya ma,
ndaka ja ñu'u ini ni ja sa'a ni ma.
5 Sonee ni nuu nda'a Iya Tátnuni ma
ndaka tnundo'o tnuneni ni ma,
ji'in ndenu kua'an ndenu vee ni ma,
ji'in ndaka nawa sa'a nawa kúu ni ma.
Te kukanu ini ni ya, te sa'a ya sukan kúni ni ja sa'a ya ma.
6 Te maa ya sa'a ja ndaka ja vii ja va'a sa'a ni ma,
te ndito ndito kona'a sukan kaji kaji ndíi ora sava nduu ma.

7 Kasiyu'u ni, te kondetu ni, te kuni ni ja sa'a maa
Iya Tátnuni ma.
Te máko kuyachi ini ni te ko ndakiti ini ni
nuu ñayii ni'i tna'a iyo ñuu ñayivi a te sa'a i ja u'vi ma.

8 Máko kua'a ni tnu'u ja ko ndakiti ini ni,
su'va xnaa ni ndaka chukan ini anua ni a.
Vaa nuna ndakiti ini ni ma chi ka'vi-ka ko kuu.
9 Vaa ñayii sa'a ja u'vi ma chi xnaa Su'si ma i,
kovaa ñayii ka kukanu ini Iya Tátnuni ma
chi jin kuta'vi i in ñu'ú va'a-ka ma.

10 Vaa masu kua'a-nka-ni,
te ñatuu-ka na ñayii ka sa'a ja u'vi ma jin koo.
Te jin kuni ni ja nuu ni ka iyo i ma
másu na ñayii yukan-ka ka iyo.
11 Kovaa ñayii inukuee ini ma chi jin kuta'vi i in ñu'ú va'a,
te sii ini-ni jin ndatatu i, te jin koo mani ndaka i.

12 Ñayii sa'a ja u'vi ma
chi ndúku i naxe sa'a u'vi i ñayii sa'a ja va'a ma,
te ûni ndákaa ndi'i i nu'u i ma
ja ndákiti ini i nuu ñayii nda'vi ma.
13 Kovaa Su'si ma chi jákundee-ni ya i,
vaa jâ ve kuyatni kivi ja skenaa i maa i.

14 Te ndaka ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
ka kene'e i yuchi kúu espada i ma,
te ka ndasatu'va i kuji i ma,
sukan-va'a jin ka'ni i ñayii nda'vi ma,
ñayii ñatuu nawa ni'i tna'a i ma, ñayii ñatuu
na kuechi i ma.
Ndaka ñayii nda'vi ma jin xnaa i ka kuni i.
15 Kovaa maa yuchi kúu espada i ma ndaka'ni ña'a,
te kuji i ma chi tna'nu, te kukuechi kulikin,
sukan-va'a masu kuu jin sa'a i ja ka ñu'u ini i ma.

16 Ja va'a-ka kúu visi vala-ni ja neva'a ñayii sa'a ja va'a ma
sana ja kua'a xeen-ka ja ka neva'a ñayii ka kuxiku ma
te ka sa'a i ja u'vi ma.
17 Vaa Iya Tátnuni ma chi xnaa ya ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
kovaa ñayii ka sa'a ja va'a ma chi ko koto va'a ya i.
18 Iya Tátnuni ma chi jini ya naxe jin ko kuu
ñayii ka sa'a ja vii ja va'a ma,
te ja jin ko kuu ta'vi i ma chi ni-kani ni-jika
jin koneva'a i.
19 Ñayii ya'a chi masu nawa jin kukan-nuu i
kivi kenda tnundo'o tnuneni ma.
Visi na kenda tnama ma, kovaa ñayii ya'a chi
koo ja jin kaa i,
te masu nawa ko ka'ni ña'a i.

20 Kovaa ñayii ñatuu ka kunimani nuu Iya Tátnuni ma
chi jin skenaa i maa i,
te jin kayu i, sukan káyu xe'en ndikachi ma,
te jin naa i, sukan náa ñu'ma ma.
21 Ñayii sa'a tna'a ja másu nde játna ini Su'si ma
chi jikan-nuu i,
te masu nde ndákua'a i.
Kovaa ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma chi kúnda'vi ini i,
te wa'a i nawa jiniñu'u in-ka ñayii ma.
22 Te ñayii ká'an ya ja sa'a i ja va'a ma
chi jin ndani'i ta'vi i in ñu'ú va'a,
kovaa ñayii ja ká'an u'vi ya ja jin kuu i ma chi xnaa ya i.

23 Ñayii sa'a ja va'a ma
chi maa Iya Tátnuni ma skaka ña'a ichi va'a ma.

24 Te visi kuenda tnu'u ja kotuu i kúni i,
kovaa maa ya chindee ña'a, te masu kotuu i.

25 Ñayii jaa ni yo kuu sa, te vitna chi jâ ni kuu nija'nu sa,
te ñatuu nde jini sa ni-in ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma,
te kendoo nda'vi kendoo kee i,
ni a sa'ya tata i ma, ñatuu nde ka ka'an kuechi i
ja ñatuu nawa ka ni'i i ja jin kaa i ma.
26 Su'va ndimaa kúnda'vi ini i ñayii nda'vi ma,
te wanuu i nawa ka jiniñu'u ñayii nda'vi ma,
te ja sukan sa'a i ma,
vivii jin ko ni'i jin ko tna'a sa'ya tata i ma.

27 Skendoo ni ja u'vi ma, te sa'a ni ja va'a ma,
te koteku ni ni-kani ni-jika.
28 Vaa Iya Tátnuni ma chi játna ini ya
ja jin ko sa'a o ja va'a ja ndaa ma,
te nú sukan na jin ko sa'a o ma
chi másu xndoo nda'vi ña'a ya
chi su'va ni-kani ni-jika ko koto va'a ña'a ya.
Kovaa ñayii ka sa'a ja u'vi ma chi xnaa ya sa'ya tata i ma.
29 Te ñayii ka sa'a ja vii ja va'a ma,
jin nduta'vi i in ñu'ú jaa,
te yukan jin koo i ni-kani ni-jika.

30 Te ñayii sa'a ja vii ja va'a ma
chi ndimaa tnu'u ndichi ma ji'in tnu'u ndaa tnu'u ndija ma
ká'an i.
31 Vaa tnu'u tátnuni Su'si o ma, chukan ñu'u ini anua i ma,
te chukan kúu ja masu kotuu i.

32 Kovaa ñayii sa'a ja u'vi ma chi jito yu'u i
na ora kuu ka'ni i ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma.
33 Kovaa Iya Tátnuni ma chi masu kua'a ya tnu'u
ja sa'a i sukan jani ini i ma,
te ni masu kua'a ya tnu'u ja xndo'o xneni i ñayii yukan.

34 Kukanu ini ni Iya Tátnuni ma, te sa'a ni sukan tátnuni ya ma,
te maa ya sa'a ja koo jayiñu'u ni, te koo ni in ñu'ú jaa,
te kuni ni sukan sa'a ya ma,
ja xnaa ya ndaka ñayii ka sa'a ja u'vi ma.

35 Te ni jini sa ja ñayii sa'a ja u'vi ma
ja kúnuu maa i tátnuni i ma,
te jani ini i ja kuenda tnu'u
ja sukan kúu in yutnu ka'nu ka'nu
te ni jiko nda'a tnu ma, sukan kúu i.
36 Kovaa sani te ni ji'i i, te ñatuu nde iyo-ka i,
te ni ndanduku sa i, te ñatuu nde ni ndani'i-ka sa i.

37 Kovaa jín konde'ya o ja ñayii ni-yu'u ni-ini i
ndikin i Su'si ma,
chi ni'i i ja vii ja va'a kivi ki'in o ma,
vaa ni yo iyo mani i ji'in ndaka ñayii ma.
38 Te ndaka ñayii ni ka yo sakanuu, ni ka yo sakani'ni ma
te ndimaa ja u'vi ni ka yo sa'a i ma
chi xnaa ya ndaka sa'ya tata i ma, te masu jin koteku-ka i.

39 Kovaa ñayii ka sa'a ja vii ja va'a ma
chi maa Iya Tátnuni ma sa'a ja jin kaku i nuu ja u'vi ma,
te nuu maa ya ma, kúu nuu kuu jin chu'u i
kivi kenda tnundo'o tnuneni ma.
40 Maa Iya Tátnuni ma sa'a ja jin kaku i
nuu ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
vaa nuu maa in-ni ya ni ka kukanu ini i.

Salmo 38

Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja na chindee ña'a ya

1 Iya Tátnuni, máko ndonda ni nuu sa
te xndo'o xneni ña'a ni ora ndákiti ini ni ma.
2 Vaa flecha ja ni kani ni ji'in nda'a ni ma chi ni jaku'un ña'a i,
te jâ ni kenda nda'a ni a siki sa a.
3 Te yikikuñu sa ya chi ñatuu nde iyo sii ini-ka i,
kuechi ja ni ndakiti ini ni nuu sa a,
te ñatuu nde ndátatu-ka yikikuñu sa ya,
kuechi ja ni yo sa'a sa ja u'vi ma,
4 Te ndaka ja u'vi ni yo sa'a sa ma, ni ka nukoxtnee i siki sa a,
te jâ ni kuvee xeen, te masu nde kúndee-ka ini sa.
5 Te kue'e ndó'o sa ya chi kini jáxiko,
ja kuechi ja ñatuu nde ni ndasa'a sa kuenda
ja ndimaa ja u'vi ni yo sa'a sa ma.

[6] Te yindeyi nuu sa nde kua'an nde vee sa ma,
vaa ndása'a sa kuenda, te kúkan-nuu sa,
te kúxii ini sa nduu ñuu.
[7] Te ni-ka'nu yata sa a játu jani'ni,
te ñatuu nde iyo sii ini yikikuñu sa ya.
[8] Te ni kuita nda'a, ni kuita ja'a sa,
te tnána u'vi tnána u'vi-nka sa,
vaa ndó'o néni ini anua sa a.

[9] Su'si maa sa, maa ni chi jini ni ndaka ja kúu ini sa ja taa ni,
te maa ni jini nava'a jáka yu'u jáka ini sa ma.
[10] Te ni kuita ini anua sa a ja ndó'o néni sa a,
te ñatuu na nde kúndijin va'a-ka nuu sa ya,
vaa ñatuu na tnu'u ndee tnu'u ndatnu-ka neva'a sa.
[11] Te ñayii ka ketna'a ini ji'in sa ma, ji'in tna'a sa ma
chi ni ka skendoo ña'a i ja kuechi ja ku'u sa ya,
te ñayii ka iyo yatni ji'in sa ma
chi ka kujika ka kusu'va-ni i nuu iyo sa a.
[12] Te ndaka ñayii ka kuni ja jin ka'ni ña'a i ma
chi ka nduku i naxe jin tnii ña'a i,
te ka ka'an ndeva'a i ja kuu sa,
te ndaka ora ka jani ini i naxe jin xnda'vi ña'a i.

[13] Kovaa saña chi ñatuu nde niniso'o sa ja ka ka'an i ma,
kuenda tnu'u ja so'o sa,
te sa'a sa tnu'u ja ñatuu nde kúu ka'an sa
te ñatuu nde ndákune sa yu'u sa ya.
[14] Kúu sa kuenda tnu'u ja in tee ja ñatuu nde jiniso'o de
te ñatuu nde kúu ka'an de,
sukan-va'a ma ndakone'e xiko sa.
[15] Vaa nuu maa in-ni ni kúkanu ini sa, vi Iya Tátnuni.
Su'si maa sa, ndakone'e ni ja jikan-ta'vi sa nuu ni a.
[16] Te ni jikan-ta'vi sa nuu ni ma
ja ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
te máko jin jakundee ña'a i
nuna jin kuni ña'a i ja xtaya sa ma
te jin ka'an i ja maa i ka kuu-ka ma.

[17] Kovaa saña chi ndi-kivi ndi-kivi
ndáka'án sa ja u'vi ni yo sa'a sa ma,
te kuenda masu kundee-ka ini sa.

18 Te chukan kúu ja ndáka'an ndákachi sa nuu ni
ndaka ja u'vi ni yo sa'a sa ma,
sukan-va'a sakanu ini ña'a ni.
19 Te ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma te ka saxiko ña'a i ma
chi kua'a xeen i kúu,
te ka iyo tu'va i ja jin sa'a ndeva'a ña'a i,
visi ñatuu nawa sa'a sa i.
20 Kuechi ja kúni sa ja sa'a sa ja va'a ma,
te ka ndasa'a ña'a i ja u'vi ma,
vaa sukan-ni ka sa'a maa i.

21 Iya Tátnuni, máko skendoo ña'a ni
te kujika ni nuu iyo sa ya, vi Su'si maa sa.
22 Konuu ni, te kii ni ki chindee ña'a ni, vi Iya Tátnuni,
iya sa'a ja kuu kaku sa nuu ja u'vi ma.

Salmo 39

Sukan-ni kúu o ja vee o ñuu ñayivi ya

1 Ni jani ini sa: Katanuu o kondikin o ichi Su'si o a,
sukan-va'a ma ka'an o ni-in ja u'vi ma.
Te kasiyu'u vava'a o,
sukan-va'a nú iyo in ñayii ñatuu sa'a sukan
játna ini Su'si ma
nuu iyo o a,
te ñatuu nawa kondekuechi yu'u o a.
2 Ni jasiyu'u vava'a sa,
te ñatuu ni ka'an sa ni a in tnu'u kini xi tnu'u va'a,
te chukan kúu ja su'va ndó'o néni-ka sa nkuu.
3 Te ûni ndó'o xeen ini anua sa ya,
ja ñatuu ni ka'an sa ni-in tnu'u jani ini sa ma,
kovaa ñatuu kúndee-ka ini sa,
te kuiti va'a-ka ni jiña'a sa ya:

4 “Iya Tátnuni, sa'a ni ja jaku'ni ini sa nawa iyo-ka
ja ndo'o neni sa,
te nde saa-ka kivi koteku sa ñuu ñayivi a,
te sa'a ni ja jaku'ni ini sa ja másu ni-kani ni-jika koo sa
ñuu ñayivi ya.
5 Vaa jaku-ni kivi ni taa ni ja koteku sa ñuu ñayivi ya.

Te kuiya ni taa ni ja koo sa ñuu ñayivi ya
chi vala ñii-ni kúu nuu maa ni a.
Te ja ndaa ndija kúu ja ndaka ñayii ma
chi nunuu-ni kúu ja téku i ñuu ñayivi a.
[6] Vaa sukan kúu kuanda'vi ma-ni, sukan-ni kúu ñayii ma.
Te chukan kúu ja másu nde jiniñu'u
ja xtutu kua'a xeen i xu'un ja koneva'a i ma,
vaa masu nde jini i na in kendoo ji'in ja ni xtutu i ma.
[7] Te nú sukan, vi Su'si Iya Tátnuni,
¿na nde a kúu ja kondetu sa ñuu ñayivi ya?
Te chukan kúu ja va'a-ka ja nuu maa ni kúkanu ini sa
chi koo va'a-ka sa.
[8] Te sakanu ini ni ndaka kuechi sa ma,
te kaku sa nuu ja u'vi ma,
sukan-va'a máko jin jakundee ña'a
ñayii ñatuu ka jaku'ni ini ma.

[9] ’Ni jasiyu'u sa, te ñatuu ni ka'an sa,
vaa sukan ni kuni maa ni, vi Su'si.
[10] Te nuu nda'a maa ni iyo sa, te xndo'o xneni ña'a ni.
Kovaa xtandiyo tna ni ja xndo'o xneni ña'a ni a,
vaa jâ ni kuita kuiti sa.
[11] Vaa ndijin chi xndo'o xneni ni ñayii sa'a ja u'vi ma,
sukan-va'a ndasa'a i kuenda te nukuiñi ndaa i nuu ni.
Te ndaka ja neva'a i ma te kútoo xeen i ma
chi xnaa ni sukan xnaa tikixin ma nawa ní'i ti ma.
Vaa ja ndaa ndija kúu ja ñayii ma
chi nunuu-ni kúu ja koo i ñuu ñayivi a.

[12] ’Iya Tátnuni, koniniso'o ñukuun ni
ja jikan-ta'vi jikan-ta'vi sa nuu ni a,
te máko sa'a ni ja ñatuu jini ni ja ndá'yu sa ya,
vaa saña chi ñayii iyo nunuu-ni kúu sa ñuu ñayivi a,
sukan-ni ni ka yo kuu ndaka tna'a sa ñayii jana'a ma.
[13] Te má konde'ya-ka ni kuechi ni yo sa'a sa ma,
su'va chindee ña'a ni ja na naa,
te ndátnii sa tnu'u ndee tnu'u ndatnu,
nasa yukan, te skenaa sa maa sa, vi Su'si”,
kuu sa jiña'a sa ya.

Salmo 40

**Sukan ndakuan-ta'vi o nuu Su'si ma ja ni chindee
ña'a ya ja ni kaku o nuu tnundo'o tnuneni ma**

1 Ni kaa kuee ini sa,
te ni yo ndetu sa ja ni jikan-ta'vi sa nuu Iya Tátnuni ma.
Te maa ya chi ni jakindeyi ñukuun-ka ya,
te ni yo niniso'o ya ja ká'an nda'vi ká'an kee sa nuu ya ma
ja kána sa ya ma.
2 Te ni ndatava ña'a ya soko nuu ñunee sa ma,
nuu ñu'u nde'yu ka'va ma, nuu ñu'u tnaa ma,
nuu ñatuu ní'i ini-ka sa nawa sa'a sa ma.
Te ni ndasunkani ña'a ya siki toto ma,
te ni ndaskaka ya ja'a sa a ichi va'a ma,
sukan-va'a ma ndêe-ka tuku sa.
3 Te ni sa'a ya ja ni ndusii ini sa, te ni keja'a sa jita sa in yaa jaa,
te ndáchiñu'u sa Su'si o a.
Te nuna jin kuni kua'a ñayii ma sukan sa'a sukan kúu sa a,
te jin koyu'u i Su'si ma, te masu jin ko sa'a-ka i ja u'vi ma,
te jin kukanu ini tna i Iya Tátnuni a.
4 Vava'a kendoo ñayii ni kukanu ini Iya Tátnuni ma
te ñatuu nde'ya i ñayii inuso'o ka ndaa ma,
ja ka xndoo i ichi Su'si ma te ka ndachiñu'u i
ja masu Su'si ka kuu ma.

5 Su'si maa sa, Iya Tátnuni, kua'a xeen ja vii ja
va'a sa'a ni nuu sa a,
ji'in sukan ndí ini xeen ni ja jin kuu sa a.
Te ñatuu na in kuu sa'a sukan sa'a ni a.
Te ni masu kundee sa ndaka'an ndakachi sa
ndaka ja sa'a ja kúu ni, vi Su'si.

6 Ja ndataa sa in kiti ma te ka'mi sa ti nuu ni ma,
sukan-va'a naa kuechi sa ma, vi Su'si, masu nde játna ini ni.
Te ni a ndataa sa nuu ni ka kuechi ka likin ja kée itu sa ma,
sukan-va'a naa kuechi sa ma.
Másu sukan kúni ni ja jin sa'a sa ma.
Su'va ni ndakune ni so'o sa a,
ja na jaku'ni ini sa tnu'u tátnuni ni ma.
7 Te chukan kúu ja ni ka'an sa:

“Ya'a iyo sa, vaa sukan ká'an tutu ndee ja kuu sa ma”,
ni ka'an sa.
8 Te játna ini sa ja sa'a sa sukan kúni maa ni, vi Su'si maa sa,
vaa ini anua sa a ñunee tnu'u ni kaxtnu'u ni ma.
9 Te maa ni jini, vi Su'si Iya Tátnuni, ja másu nde jasiyu'u sa
chi su'va káxtnu'u sa tnu'u vii tnu'u ndaa ni a
nuu ka ndatna'a kua'a ñayii ka kandija
sukan ká'an tnu'u maa ni a, vi Su'si.
10 Te másu nde ni chu'u sa tnu'u ndaa tnu'u ndija
ni a ini anua sa a,
su'va káxtnu'u sa sukan ndija ni ja ká'an ni a,
ji'in ja sukan sa'a ni ja jin kaku ñayii ma nuu ja u'vi ma,
ji'in sukan nda'vi ini ni ma,
ji'in ja sukan kútoo ni ñayii ma.
Ndaka ni ka'an sa nuu ka ndatna'a kua'a ñayii ka kandija
sukan ká'an maa ni a, vi Su'si,
te másu nde ni jasiyu'u sa.

11 Su'si, sukan kúnda'vi ini ña'a ni a,
ji'in sukan kútoo ña'a ni a,
ji'in sukan ká'an tnu'u ndaa tnu'u ndija ni a,
te ko koto va'a ña'a ni ni-kani ni-jika.
12 Vaa kua'a xeen ja u'vi ni ka ndakonduu ña'a,
ni masu kundee sa ka'vi sa ndaka.
Vaa ndaka ja u'vi ni yo sa'a sa ma ni ka ndenda
koo nuu sa a,
te ni masu nde kúu ndonenuu-ka sa.
Kua'a xeen-ka ka kuu sana ixi xini sa a,
te ini anua sa a chi ni kuita i.

13 Su'si, jikan-ta'vi xeen sa nuu ni ja chindee ña'a ni.
Ne'e kunu ni, kí chindee ña'a ni, vi Su'si Iya Tátnuni.
14 Ndaka ñayii ka ndanduku ña'a ja jin xnaa ña'a i saña ma,
na jin ndakokuiñi i te jín ndakukan-nuu maa i.
Te ndaka ñayii ka kuni ja jin sa'a ña'a i ja u'vi ma,
te jín tna'a maa i ja kan-nuu.
15 Ndaka ñayii ka jakundee ña'a saña ma,
jin ndani'i jin ndatna'a maa i ja kan-nuu,
vaa másu nde ni ka kundee i ja ka ñu'u ini i ma.
16 Kovaa ndaka ñayii ka ndanduku ña'a ndijin ma, vi Su'si,
chi jin koo sii ini xen-xeen i.

Te ndaka ñayii ka kuni ja sa'a ni ja jin kaku i nuu ja u'vi ma,
ndimaa jin ka'an i:
“Su'si Iya Tátnuni a, iya ka'nu xeen kúu ya”,
jin ka'an i.

17 Te saña ja kúnda'vi kúkee sa te ndó'o néni sa a,
máko ndunaa ña'a ni, vi Su'si.
Maa ni kúu iya chíndee ña'a, te sa'a ni ja kaku
sa nuu ja u'vi ma.
Máko ko kukuee ni ja ki chindee ña'a ni, vi Su'si maa sa.

Salmo 41

Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja na sakanu ini ña'a ya te ndasava'a ña'a ya kue'e ndó'o o ma

1 Ja vava'a kúu ñayii kúnda'vi ini ñayii kúnda'vi kúkee ma
chi Iya Tátnuni ma chi sa'a ya ja kaku i
kivi kenda tnundo'o tnuneni nuu i ma.
2 Te ko koto va'a ña'a Iya Tátnuni ma,
te sa'a ya ja koteku i te sii ini xeen koo i nuu ñuu ñayivi a,
te másu kua'a ya tnu'u ja sa'a ndeva'a ña'a
ñayii ñatuu kúnimani nuu i ma.
3 Te Iya Tátnuni ma chi ndakua'a ya tnu'u ndee tnu'u ndatnu
kivi u'vi i ja ku'u i ma,
te kue'e ndo'o i ma chi sa'a ya ja nduva'a i.

4 Vaa saña chi ni jiña'a sa ya:
“Iya Tátnuni, kunda'vi ini ña'a ni, te sakanu ini ña'a ni,
te ndasava'a ña'a ni, vaa nuu maa ni ni jiso kuechi sa”,
kúu sa jiña'a sa ya.
5 Te ñayii ka kuni u'vi nuu sa ma
chi ka kuni i ja ka'vi-ka ndo'o neni sa,
te ka ndatnu'u i:
“¿Na kivi kûu de sukan-va'a na ya'a-ni cuentu de?”,
ka kuu i ka ka'an i.
6 Te nú ve koo i ve koto ña'a i ma,
te másu inundija i ja ka ka'an i ma
chi ja ka nduku i kúu ja naxe jin ka'an i tnu'u sa.
Sani te ka nde koo i ke'e ma,
te ka ndaka'an i tnu'u sa nuu in-ka ñayii ma.

[7] Te ndaka ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
ka ndututu i, te ka ka'an ndeva'a i ja kuu sa,
vaa ndimaa ja u'vi ka ñu'u ini i ja ko ndo'o ko tna'a sa,
te ka ka'an i:
[8] "Nuu tachi ma vee kue'e ndó'o kue'e tná'a de ma,
te másu ndakoo-ka de",
ka kuu i ka ka'an i.
[9] Te onde ñayii kétna'a ini ji'in sa ma,
ñayii ni yo kukanu ini sa ma,
ñayii ni yo jaa kaa ji'in sa xita ma,
ni ndakuni u'vi i nuu sa.
[10] Kovaa maa ni, vi Iya Tátnuni, kunda'vi ini ña'a ni,
te ndone'e ña'a ni, te ndakoo sa,
te konde'ya sa sukan jin ndo'o tna i ma.
[11] Te sukan, te kuni sa ja játna ini ni ja sa'a sa a,
te ñatuu ko ka'an ñayii ñatuu kúnimani nuu sa a:
"Jâ ni kundee o nuu de."
[12] Te sukan ni-yu'u ni-ini sa kúkanu ini ña'a sa a,
te maa ni chindee chituu ña'a,
te maa ni sa'a ja koo sa nuu ni a ni-kani ni-jika, vi Su'si.

[13] Ja vii ja va'a kúu Su'si iya tátnuni ñuu Israel ma,
te sukan jín ka'an o ni-kani ni-jika.
Te sukan kó kuu.

LIBRO II

Salmo 42

Sukan ûni jiniñu'u ini anua o Su'si ma

[1] Sukan kúu yu'u isu ma, ja yichi xen-xeen ti ma
te ndánduku ti in yute ja ko'o ti ndute ma,
sukan ndánduku ña'a ini anua sa a maa ni, vi Su'si.
[2] Ini anua sa a chi sukan kúu sa ora yichi sa ma,
sukan jiniñu'u i Su'si iya téku ma.
¿Na kivi sana kuu ki'in sa ja koo sa nuu Su'si ma
ini ve'e ya ma?
[3] Nduu ñuu ni yo nda'yu, ni yo nda'yu sa,
nani ka ka'an ndeva'a i nuu sa ma:

“¿Ndenu iyo Su'si ni ma, ja jito ña'a ya?”,
ka kuu i ka ka'an i.

4 Te núkoo núku'un sa, te ndákani ndáka'vi ini sa,
te ndáka'án sa naxe ni yo skaka sa kua'a xeen ñayii ma
onde ni ka yo kenda koo sa ini ve'e Su'si ma,
te ka kayu'u sa ka jita sa ja ka ndachiñu'u sa Su'si ma,
te ûni viko ka'nu xeen ni ka yo sa'a sa.
5 Te jani ini sa, ¿te naku ko kuxii ini o, te ko ndakani ini o?
Su'va kúkanu ini o Su'si ma, te ndáchiñu'u o ya,
vaa maa ya kúu Su'si o,
vaa maa ya sa'a ja kaku o nuu ja u'vi ma.

6 Su'si maa sa, ûni ndí ini xeen sa,
te chukan kúu ja ndeva'a-ni ndenu iyo sa ma,
te ndáka'án ña'a sa,
visi onde ñu'ú Jordán ma, xi onde yuku nani Hermón ma,
xi onde yuku nani Mizar ma.
7 Vaa onde yuu kunu ma ndijin,
sukan kúu yu'u ndute kú'nu yute ma,
te onde nuu kunu-ka mar ma ñunee sa,
te ni sa'a ni ja ni ya'a ndute ma siki sa a.

8 Kovaa nuna tuu na ndii ma, te kunda'vi ini ña'a
Iya Tátnuni ma.
Te nuna kunee ma, te ndusii ini sa,
te kata sa yaa ká'an sukan sa'a sukan kúu ya ma,
te kakan-ta'vi sa nuu Su'si sa ma, iya sa'a ja koteku sa ma.
9 Te kuña'a sa nuu Su'si ma:
“Maa ni kúu toto nuu koxtnee va'a sa ma.
¿Nava'a ko kani ini sa ja ni ndunaa ña'a ni?
¿Te nava'a ko kuxii ini sa, ja sa'a ña'a
ñayii ñatuu kúnimani nuu sa a?”
Sa'a kuña'a sa ya.
10 Kuenda tnu'u ja ka xtnakue'e
ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma onde yiki sa a,
ja ka ka'an ndeva'a i nuu sa,
vaa sa'a ka ka'an i ndi-kivi ndi-kivi:
“¿Ndenu iyo Su'si ni ma, ja jito ña'a ya?”,
ka kuu i ka ka'an i.
11 Kovaa ni ndachu'un xeen ini sa,

te ka'án sa: ¿Te naku ko kuxii ini o, te ko ndakani ini o?
Su'va kúkanu ini o Su'si ma, te ndáchiñu'u o ya,
vaa maa ya kúu Su'si o,
vaa maa ya sa'a ja kaku o nuu ja u'vi ma.

Salmo 43

Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja na chindee ña'a ya te kaku o nuu ñayii ka sa'a ña'a ja u'vi ma

1 Su'si maa sa, ka'nde ni tniñu sa a
ji'in ñayii ka sa'a ndaka ja u'vi ma,
te ka xnda'vi tna'a i ma,
sukan-va'a jín kuni i ja másu na kuechi sa.
2 Vaa maa ni kúu nuu kuu kaku sa nuu ja u'vi ma.
¿Te nava'a koo jika sa nuu ni a?
¿Te nava'a ko kuxii ini sa ja kuechi ja ka xndo'o
ka xneni ña'a
ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma?
3 Tetniñu ni tnu'u ndaa tnu'u ndija ni a nuu iyo sa a,
te na xtnuu i nuu sa, te káxtnu'u i ichi ko kaka sa,
sukan-va'a kenda sa onde yuku ii nuu iyo maa ni a.
4 Te kivi sa nuu iyo altar ni ma, vi Su'si maa sa,
iya táa tnu'u sii ini xen-xeen,
te tee sa arpa ma,
te kata sa ja ndáchiñu'u ña'a sa, vi Su'si maa sa.

5 Te jani ini sa: ¿Te naku ko kuxii ini o, te ko ndakani ini o?
Su'va kúkanu ini o Su'si ma, te ndáchiñu'u o ya,
vaa maa ya kúu Su'si o,
vaa maa ya sa'a ja kaku o nuu ja u'vi ma.

Salmo 44

Sukan ni chindee Su'si ma tna'a o ñayii jana'a ma

1 Saa vi, Su'si, ni ka jiniso'o maa sa
ja ni ka yo ndakani yuva sa tee jana'a ma,
sukan ni sa'a, ni kuu ni, ja ni chindee ni de kivi yukan ma.
2 Nda'a maa ni, ni kene'e ni ñayii ka iyo ñuu yukan,
te ni xndo'o, ni xneni ni i, te ni xnaa ni i.

Te ni ndachi'i ni ndaka tna'a sa ma,
te ni ka iyo va'a de ñuu yukan.
3 Kovaa ni masu ja ka yinda'a ka yija'a de
kuan koo de ja jin kanaa de ma
ni sa'a ja ni kuu ni ka ndani'i de ñu'ú nuu
ka iyo sa vitna a,
nú masu ja maa ni ni sa'a ji'in nda'a ni a.
Vaa ni jatna ini ni sukan ka sa'a de ma, te ni kutoo ni de,
chukan kúu ja ni wa'a ni ñu'ú nuu ka iyo sa ya.

4 Maa ni, vi Su'si, kúu Rey sa,
te sa'a ni ja jin kaku sa'ya tata tee kúu Jacob ma.
5 Vaa ja maa ni, te jin kundee sa nuu
ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma, te jin sondikin sa i.
6 Vaa masu kúkanu ini sa kuji sa ya,
ni a yuchi kúu espada yinda'a sa ya,
ja jin chindee ña'a i ja kaku sa nuu ñayii ma.
7 Vaa maa ni ni yo jito va'a ña'a
ja ñatuu ni ka kundee ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
te ni sa'a ni ja ni ka ndakukan-nuu maa ñayii
ni ka yo saxiko ña'a ma.
8 Te jin koo sii ini xen-xeen sa, vi Su'si,
te jin ndachiñu'u ña'a sa ni-kani ni-jika.

9 Kovaa vitna, te ni xndoo ña'a ni, te ka tna'a sa ja kan-nuu,
te ñatuu nde kíi ni ja chíndee ña'a ni
ora ka kanaa sa ji'in ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma.
10 Te sa'a ni ja ka ndakunu sa nuu ñayii yukan ma,
te ka sakui'na i nawa ka neva'a sa ma,
vaa ñatuu ka kunimani i nuu sa.
11 Te sa'a ña'a ni sukan ka kuu ndikachi ma,
ja ka kunda'a ña'a tee ka ja'ni ti ma,
te ni jatenuu ña'a ni ni-ka'nu ñuu ñayivi a.
12 Te ni xiko ni ndaka ñayii ñuu ni a,
te ñatuu nawa ni ni'i ni ja ni xiko ni i ma.
13 Te sa'a ni ja ka jakundee ña'a ñayii ka iyo yatni ji'in sa ma,
te ka ka'an ndeva'a i ja jin kuu sa,
te ka jakundee ña'a ndaka i ja ka nde'ya ña'a i ma.
14 Te ka ndaka'an ka ndakachi i sukan ka ndo'o ka neni sa ma,
te ka jakundee ña'a i, te ka skuiko xini i.
15 Te saña chi ndaka kivi ndákukan-nuu sa

ja ndáka'án sa ndaka sukan ndó'o tná'a sa ya.
16 Vaa jiniso'o sa ja ka ka'an ndeva'a
ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma ja kuu sa,
te ka ñu'u ini i ja jin ndachunaa i sukan ni ka
kundee sa nuu i ma.

17 Ndaka tnundo'o ya'a ni kenda koo nuu sa ya,
kovaa masu nde ka ndunaa ña'a sa,
te masu nde ka ndunaa sa sukan ni ka'an ni ja jin kuu sa ma
chi ka ñu'u ini sa.
18 Te ñatuu ka ndakokuiñi ini sa,
te ni a jin skendoo sa ichi ni kaxtnu'u ni ja jin kaka sa ma.
19 Kovaa maa ni, ni xndoo nda'vi ni xndoo kee ña'a ni
in nuu kini in nuu nee kuiti.
20 Nute ni ka ndunaa ña'a sa ma, vi Su'si,
te jin ndachiñu'u sa tna'a ja masu Su'si ka kuu ma,
21 kuiti kunitnuni maa ni nkuu,
vaa maa ni chi jini ni nawa jani ini ñayii ma.
22 Kovaa kuechi ja ka jinukuechi sa nuu maa ni a,
te chukan kúu ja ka xndo'o ka xneni ña'a ñayii ma,
te sukan ka kuu ndikachi ka iyo tu'va
ja jin koo ti nuu tee ka'ni ti ma, sukan ka kuu sa.

23 Su'si maa sa, ndakatanuu ña'a ni, te máko skendoo ña'a ni,
te máko kujika ni nuu ka iyo sa ya ni-kani ni-jika.
24 ¿Naku ñatuu ndáka'án ña'a ni,
te naku ni ndunaa ña'a ni te ka ndo'o ka neni sa ya,
ja sukan ka sa'a ndeva'a ña'a ñayii ma?
25 Vaa kua'a xeen ja ka ndo'o ka neni sa,
te kuenda tnu'u ja onde nuu ñu'ú-nka a ka ndatuu sa
te ñatuu ka kundee-ka ini sa.
26 Konuu ni, te ki chindee ña'a ni ja na jin kaku sa nuu ja u'vi a,
vaa maa ni chi kútoo ña'a ni, te kúnda'vi ini ña'a ni, vi Su'si.

Salmo 45

Sukan ko kuu kivi tnanda'a rey ma

1 Ini anua sa ya ûni iyo chitu tnu'u vii tnu'u va'a,
te jita sa nuu maa ni ja kúu ni Rey sa a.
Te ûni ñukuun jita vivii sa nuu ni,

sukan sa'a tee tée nuu tutu ma,
ja ñukuun kuiti tée de ma te vivii kéndoo ma.

2 Vaa maa ni chi vivii kaa ni,
iyo ni ne'un ndaka sa'ya tata ñayii ma,
te tnu'u ká'an káchi ni a ndimaa tnu'u vii tnu'u va'a kúu,
te chukan kúu ja Su'si ma chi taa ya ja vii ja va'a
ja kuta'vi ni ni-kani ni-jika.
3 Tnii ni yuchi kúu espada ni a,
ndijin ja masu na in kundee nuu ni a,
vaa maa ni tátnuni, te iyo jayiñu'u ni.

4 Te ja sukan iyo jayiñu'u ni a, te koo ni ji'in tnu'u ndaa ma,
te kava kuee ini ni, te sa'a ni ja va'a ja ndaa ma.
Te kuni ni sukan sa'a nda'a kua'a ni a, te kundee ni.
5 Vaa flecha yinda'a ni a chi ûni inuxeen ndeva'a i,
te jin kivi koo i ini anua ñayii ñatuu ka kunimani nuu ni ma,
te jin kûu i, te jin kotuu i chii ja'a ni a.

6 Su'si, nuu núkoo ni ja tátnuni ni a chi ni-kani ni-jika iyo,
te bastón yinda'a ni a chi káxtnu'u i
ja sa'a ndaa sa'a ndija ni, vi Su'si.
7 Ni kutoo ni ja va'a ja ndaa ma, te ni saxiko ni ja u'vi ma.
Chukan kúu ja ni ndakaji ña'a maa Su'si ma,
te ni chi'i ña'a ya aceite ja ni ndusii ini ni,
vaa maa ni kanuu-ka sana ndaka-ka i ma.
8 Te ndaka ndute ka jaxiko asi ma jáxiko sa'ma ni a.
Te onde ve'e ka'nu ja ni kuva'a ji'in yiki nani marfil ma,
onde yukan ka iyo i, te ka tee i yaa
ja ka ndachiñu'u ña'a i maa ni, vi rey.

9 Te ndimaa sasi'i rey ka kuu suchi ka jinukuechi nuu ni a,
te ichi xiñi kua'a ni a iyo ñasi'i ni ma,
ja ndii nama ña oro ja vee in-ka ñuu nani Ofir ma.
10 Sasi'i maa ri, koniniso'o ñukuun, te katanuu ja ká'an ri a.
Ndunaa ñuu ro ma ji'in ve'e yuva ro ma.
11 Vaa kúu ini rey ma nuu ro, vaa vivii kaa ro.
Te kandija ja ká'an de ma, vaa jito'o ro kúu de,
te kunukuechi nuu de.
12 Te suchi si'i suchi jaa ka iyo ñuu nani Tiro ma,
ki koo i, te jin kinda'a i ja jin skuta'vi ña'a i.

Te ndaka ñayii ka ni'i ka tna'a ma,
jin ka'an vii jin ka'an va'a i ja kuu ro,
ja ka kuni i ja chindee ro i.

13 Ûni vivii kaa sasi'i rey ma nuu iyo i ma,
te sa'ma ne'nu i ma yi'i oro.
14 Te sa'ma kone'nu i ki'in i nuu iyo rey ma vivii ni kiku,
te jin kondikin ña'a suchi si'i suchi jaa ka kuu
tna'a maa i ma.
15 Te sii ini xeen jin koo i, te jin kivi koo i ve'e
ka'nu iyo rey ma.

16 Te sa'ya maa ni ma, vi rey, jin ko kuu suchi
jin kunukoo nuu ni ka yo nukoo tna'a ni tee jana'a ma,
te jin ko kuu tna i rey.
Te sa'a ni ja jin ko kuu i tee jin tatnuni
ni-ka'nu ñuu nuu jin koo i ma.
17 Te sa'a sa ja ndaka sa'ya tata ñayii ma,
jin ndaka'án ña'a i ni-kani ni-jika.
Te ni-kani ni-jika jin ndaka'an jin ndakachi
ndaka ñayii ñuu ñayivi ya
ndaka ja vii ja va'a ni sa'a ni ma ni-kani ni-jika.

Salmo 46

Su'si ma kúu iya taa tnu'u ndee tnu'u ndatnu te kaku o nuu tnundo'o tnuneni ma

1 Su'si ma kúu iya chíndee chítuu ña'a nuu tnundo'o
tnuneni ma.
Suu ya kúu iya chíndee kunu ña'a
ora kénda koo tnundo'o tnuneni ma,
te ka sa'a i ja kúxii ini o ma.
2 Te chukan kúu ja máko jin koyu'u o,
visi na ndatnana maa ñu'ú a,
te visi na jin kê koo yuku ma onde ka'a ndute mar ma,
3 te visi kúu yu'u maa ndute mar ma,
ja kuá'an vee nuu de ma kúu,
te visi ka kanda ka kanda-nka maa yuku ma,
ja ka ndakani ndee tna'a nuu ndute ma.

4 Kovaa onde ñuu nuu iyo maa Su'si ma,
nuu ñatuu na ja u'vi iyo ma,
te iyo in yute ja sa'a ja jin koo sii ini ñayii kúu
ñuu maa ya ma.
5 Te sasava ini ñuu ma iyo ya, te nú ve tuu ve ndii ma,
te maa ya chindee chituu ñuu ya ma, te masu kotuu i.
6 Te ndaka ñuu ma ka ndakanda,
te ndaka tee ka tatnuni in in ñuu ma,
ka ni'i ka ni'i-nka de.
Sani te ni ka'an Su'si ma, te ni ndi'i ñu'ú ma
ni kuun, te ni naa.

7 Kovaa Su'si iya kúu sa'a ndaka ma chi iyo ya ji'in yo'o,
te suni maa ya ni yo kuu Su'si tee ni yo kuu Jacob ma,
te maa ya kasi ndee kasi ndoso
ja masu kaki'i ña'a ni-in ja u'vi ma.
8 Ne'e koo ni, te jin kuni ni ja sukan ni sa'a Iya Tátnuni a,
ja ni kendoo nda'vi, ni kendoo kee nuu ñu'ú ya.
9 Te maa ya ni sunkani ja ñatuu ka kanaa-ka ndaka ñuu
ka iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
te maa ya ni ja'nu ndaka ja ni ka yo jatniñu i
ja ni ka yo kanaa i ma,
te ni xnaa ya, te ni ja'mi ya carreta ni ka yo jatniñu i
ja ni ka yo kanaa i ma.
10 Te sa'a ká'an ya:
“Jin ko nañii kuiti ni, te jin kuni ni ja maa sa kúu Su'si ni,
te iyo sa ja chindee chituu ña'a sa nuu tnundo'o tnuneni ma,
te maa sa chi jin ndachiñu'u ña'a ndaka ñayii ndaka ñuu
ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
te jin ndaka'an jin ndakachi i ndaka ja va'a sa'a kúu sa a
ja jin kuu i ma”,
kúu ya ká'an ya.

11 Vaa Su'si iya kúu sa'a ndaka ma chi iyo ya ji'in yo'o,
te suni maa ya ni yo kuu Su'si tee ni yo kuu Jacob ma,
te maa ya kasi ndee kasi ndoso
ja masu kaki'i ña'a ni-in ja u'vi ma.

Salmo 47

Su'si ma kúu Rey iya tátnuni ni-ka'nu ñuu ñayivi a

1 Ndaka ni ja ka iyo ni ndaka ñuu ma, jin katu nda'a ni,
te jin kayu'u ni, jin kata ni ja ka iyo sii ini ni,
te sukan jin ndachiñu'u ni Su'si o ma.
2 Vaa Su'si iya iyo onde sukun ma kúu Iya Tátnuni,
te jín koyu'u o ya,
te máko jin sa'a o ni a in ja ñatuu nde játna ini ya ma,
vaa maa ya chi kúndee ya nde'ya ya ni-ka'nu ñuu ñayivi ya.
3 Te maa ya sa'a ja kuu jin tatnuni o
nuu ndaka ñuu na'nu ñuu kuechi
ka iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
te jin kandija i ja jin ka'an o ma.
4 Te maa ya ni kaji in ñu'ú vava'a ko kuu ta'vi o,
te ni kusii ini xeen Jacob ma ja ni kuta'vi de ñu'u yukan,
vaa Su'si ma chi ni yo kutoo xen-xeen ya de.

5 Te ka kayu'u i ja ka iyo sii ini i, te ka tivi i trompeta ma,
te ni ndaa Su'si Iya Tátnuni ma nuu núkoo ya ma.
6 Jín kata o nuu Su'si ma, vaa maa ya kúu Rey tátnuni nuu o a,
te chukan kúu ja jín kata o, te jín ndachiñu'u o ya.
7 Te ni-yu'u ni-ini o jín kata o yaa játna ini maa ya ma,
vaa maa ya kúu rey iya tátnuni ni-ka'nu ñuu ñayivi ya.
8 Te onde nuu ii nuu núkoo ya ma,
te tátnuni ya ni-ka'nu ñuu ñayivi ya.
9 Ndaka tee ka netniñu in in ñuu ma,
ni jan koo de ni jan nu tu'va de sa'ya tata
tee ni yo nani Abraham ma,
ja ka kuu de ñuu Su'si o ma.
10 Vaa maa Su'si ma tátnuni
nuu ndaka tee ka tatnuni ndaka ñuu ma
te nuu maa in-ni ya iyo xeen jayiñu'u.

Salmo 48

Vivii kaa yuku nani Sion ma nuu iyo jayiñu'u Su'si ma

1 Iya Tátnuni ma kúu iya kanuu xeen,
te maa in-ni ya iyo ja ni-yu'u ni-ini o jin ndachiñu'u o ya,

vaa iyo ya ne'un ñayii ñuu ya ma,
ja ka iyo i nuu yuku ii ya ma.

2 Te nuu iyo ya ma vivii kaa,
te ka iyo sii ini ñayii ka iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi ya
ja ka nde'ya i ñuu ya ma.
Te yuku nani Sion ma, ja iyo i ichi ninu ñuu Jerusalén ma,
yukan kúu ñuu nuu iyo maa Su'si ma ja kúu ya Rey ma.

3 Te ve'e ka'nu neva'a Su'si ma kúu
nuu kuu kaku ñayii ma nuu ja u'vi ma.
4 Ni ka ndututu ndaka tee ka netniñu ndi-in ndi-in ñuu ma
ja ka kuu de rey ma,
te ni ka ndatnu'u tna'a de sukan jin kanaa de
ji'in ñayii ñuu Jerusalén ma.
5 Kovaa nuu ni ka jini de ja îyo kaa yika ve'e
ni ndakonduu ndesi ñuu Jerusalén ma,
te ni ka sa'vi-nka ini de, te ni ka yu'u de,
te ni ka ndakunu de kuan nu koo de.
6 Te ka ndakuiyo ka ndakaa de ja ni ka yu'u xeen de ma.
Sukan kúu ña'a u'vi ja kâku lulu ña ma, sukan ka kuu de.
7 Te maa ni, vi Su'si, chi kuu sa'a ni ja jaki'i xeen tachi,
vaa sukan ni sa'a ni,
nuu ni ndakana ni barcu kuan koo ñuu Tarsis ma.
8 Sukan ni ka jiniso'o sa ma, te ni ka jini sa,
ja ñuu Su'si o Iya Tátnuni ma
chi ndasunkani vava'a ya ni-kani ni-jika,
vaa ñuu maa ya kúu.

9 Ora ka iyo sa ini veñu'u ni ma,
te ka ndaka'an ka ndakachi sa
sukan kúnda'vi ini ña'a ni ma, vi Su'si.
10 Te ja sukan sa'a ja sukan kúu ni ma,
te ni-ka'nu ñuu ñayivi a ka ndachiñu'u ña'a i, vi Su'si,
vaa nuu nda'a kua'a ni a chi ndimaa ja va'a ja ndaa ñu'u.

11 Ndusii ini xeen yuku nani Sion ma,
te jin ndusii ini xeen sasi'i ñayii ñuu Judá ma,
ja jin kuni i ja sukan ja'nde ndaa ni tniñu ñayii ma, vi Su'si.

12 Kuán koo ni, te jin ndakonduu ni ñuu Sion ma,

te jin ndaka'vi ni na saa ve'e sukun ka iyo ma.
13 Te ûni jin konde'ya ñukuun kuiti ni ni-ka'nu
yika ve'e ñuu ma,
ji'in ve'e kanuu nuu yinee rey ma,
sukan-va'a jin ndakani ni nuu sa'ya tata ni
kenda koo-ka ma.
14 Vaa Su'si o ya chi ni-kani ni-jika iyo ya,
te maa ya kúu iya ko koto ña'a, visi jâ ni ka ji'i o ma.

Salmo 49

Masu va'a ja ndiyo ini o ja koneva'a kua'a o xu'un ma

1 Ndaka ni ja ka iyo ni ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
jin koniniso'o ni ja ka'an sa ya.
2 Ka kuu ni ñayii ka netniñu, ka kuu ni ñayii ñatuu ka netniñu,
ka kuu ni ñayii nda'vi, ka kuu ni ñayii xiku,
ndaka ni, jin koniniso'o ni ja ká'an sa ya.
3 Vaa ndimaa tnu'u ndichi ka'an sa,
te ndimaa ja ndákani ichi tna'a o ma jani ini sa.
4 Koniniso'o ñukuun sa tnu'u ndichi ka ka'an i ma,
te ndaka'an sa tna'a ja yii ja jáku'ni ini o ma,
nani tée sa arpa ma.

5 Vaa maa ni iyo ji'in sa, vi Su'si,
te ¿nava'a koyu'u sa kivi kenda ja u'vi ma,
te jin ndakonduu ña'a ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma
ja jin sa'a ña'a i ja u'vi ma?
6 Vaa maa i chi ka kukanu ini i ndaka ja ka neva'a i ma,
te ka kuvixi i ja kua'a xeen ja ka neva'a i ma.
7 Kovaa ni-in i, masu kundee chuya'vi i,
te kaku in ñani i ma xi in tna'a i ma,
vaa ni a kaku maa i masu kundee i chuya'vi i.
8 Te ni a in ñayii masu kundee chuya'vi i ja kaku
in-ka ñayii ma,
vaa ni a ndaka xu'un iyo ñuu ñayivi a
masu kanda ja chuya'vi o ja kaku in-ka ñayii
9 te koteku i ni-kani ni-jika te ma skenaa i maa i ma.
10 Vaa onde ñayii inundichi ma chi jin kûu tna i,
te inuu kuiti jin skenaa i maa i ji'in ñayii inuso'o ka ndaa ma
te ñatuu ka jaku'ni kuiti ini i sukan kúni Su'si ma.

Te ndaka ja ka neva'a i ma in-ka ñayii ndunda'a.
11 Te ñayii ya'a chi ja ka ñu'u xeen ini i kúu ja ve'e i ma
chi ni-kani ni-jika jin koo va'a
te ndi-in ndi-in sa'ya tata i ma jin nduta'vi i ve'e ma,
te visi ka ka'an i ja kuenda maa i ka kuu ñu'ú i ma,
12 kovaa masu ka ndasa'a i kuenda ja jayiñu'u ñayii ma
chi másu koo ni-kani ni-jika,
vaa sani te jin kûu i sukan ka ji'i kiti ma.

13 Te ja sukan ka ñu'u ini i ma chi masu ichi va'a kuan koo i,
vaa ka kuneé ka ku-uun-ni i, te ndaka ja ka sa'a ka kuu i ma
chi ka jatna ini sa'ya tata i ma.
14 Te sukan ka kuu ndikachi ma ja iyo ñayii skaka ña'a
nuu jin koo ti ja jin kûu ti ma,
sukan kuan koo i ja jin skenaa i maa i ma,
vaa maa ja u'vi ma tátnuni nuu i ma.
Te ndaka ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma chi
xtnee ne'e ma-ni,
te jin kundee i nuu ñayii ka sa'a ja u'vi ma.
Sani te ñayii yukan, te jin skenaa i
tnu'u ndee tnu'u ndatnu i ma ji'in ja vivii ka ndaa i ma,
te nuu jin koo i ni-kani ni-jika ma ko kuu andeya ma
kuechi ja u'vi ni ka yo sa'a i ma.
15 Kovaa saña chi maa Su'si ma sa'a ja kaku sa nuu andeya ma,
vaa maa ya ndakueka ña'a.

16 Máko ko ndi ini ni nú ve kuxiku in-ka ñayii ma
te ve kukua'a-ka jayiñu'u i ji'in ñayii ka iyo ve'e i ma.
17 Vaa kivi jin kûu i ma, másu nawa jin koo ji'in i,
te ni a jayiñu'u i ma másu ki'in ji'in i.
18 Vaa visi nani ka téku i ma, te ka jani ini i:
“Ja vava'a kúu yo'o,
vaa iyo jayiñu'u o ja kúndee o ní'i tna'a-ka o ma”,
ka jani ini i,
19 kovaa suni jin koo tna i nuu nee
ka iyo ndaka tna'a i ñayii jâ ni ka skenaa i maa i ma,
te ni masu jin kuni-ka i nuu vivii xtnuu Su'si ma ñu'u ya ma.

20 Ñayii iyo xeen jayiñu'u i ma te másu nde
ndása'a i kuenda ma,
sukan kúu kiti ja sani te kûu ti ma, sukan-ni kúu i.

Salmo 50

Su'si ma kúu iya ndakan ndaa kuenda nuu ñayii ñuu ñayivi a

[1] Su'si Iya Tátnuni ma kúu Su'si ndija
sana ndeva'a-ni ja ka xnani i su'si i ma.
Suu ya kúu iya ni ka'an ni-ka'nu ñuu ñayivi a.
Onde ichi nuu kana kandii ma, onde ichi nuu kee kandii ma,
ni ndakana ya ñayii ma ja jin ndututu i.
[2] Onde ñuu Sion ma ñuu nuu vivii kaa ma
xtnuu Su'si ma ñu'u ya ma.
[3] Kii Su'si o ma, te masu na'ñi na'ñi-ni kii ya
chi koxtnuu ñu'u i'ni ma kii, te ki'i xen-xeen tachi ma,
te xnaa ñu'u i'ni ma ja iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
te îyo xen-xeen ko kuu.
[4] Te ndaxtutu ya ndaka ja ka iyo andivi ma,
ji'in ndaka ja ka iyo nuu ñu'ú ya,
sukan-va'a jin kuni i naxe ndakan ya kuenda
nuu ñayii kúu ñuu ya ma.

[5] Te sa'a tatnuni Su'si ma nuu i ma:
"Jin ndaxtutu ndaka ñayii ni ka ketna'a ini ji'in ri ma
ja ñatuu ni ka yo sa'a-ka i ja u'vi ma
te ni ka yo ja'mi i kiti nuu ri ma,
te ni ka skuiso i ja jin ko sa'a i sukan kúni ri ma",
kúu ya jiña'a ya.
[6] Te andivi ma chi sa'a jin ndaka'an i:
"Su'si o a chi iya ndákan ndaa kuenda kúu ya
te ndandaa-ni ja'nde ya tniñu ñayii ma",
jin ndaka'an i.

[7] Kovaa ká'an ya:
"Ñuu maa sa, jin koniniso'o ni ja ká'an sa a.
Ndijin ja ka kuu ni ñuu Israel a, jin koniniso'o ni,
te ndáka'an ndákachi sa ja jin kuu maa ni.
Maa sa kúu Su'si ni, te jin kukanu ini ña'a ni.
[8] Te ni masu ndakiti ini sa nuu ni
kuechi ja ndimaa ka ja'mi ni kiti a nuu sa a,
kovaa masu ka ndasa'a ni kuenda.
[9] Vaa masu nde jiniñu'u sa xndiki jaa ka iyo ve'e ni a,
xi ndixi'yu ka neva'a ni a ja jin ndataa ni ti.

[10] Vaa kuenda maa sa ka kuu ndaka kiti
ka iyo ni-ka'nu yuku ma.
[11] Te jini sa ndaka lasaa ka ndava onde yuku ma,
ji'in ndaka kiti ka iyo nuu ñu'ú a,
vaa kuenda maa sa ka kuu ndaka ti.
[12] Nute kokon sa chi masu nuu ni kakan sa,
chi vaa kuenda maa sa kúu ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
ji'in ndaka ja ka iyo a.
[13] ¿Xi ka jani ini ni ja kuñu xndiki ma jaa sa,
xi ko'o sa niñi ndixi'yu ma ja ka ndataa ni ma?
Ña'a.
[14] Su'va ja jin ndataa ni nuu sa ma kúu
ja jin ndaka'an jin ndakachi ni sukan sa'a sukan kúu sa ma,
te jin ndachiñu'u ña'a ni ja kúu sa Su'si iya
iyo onde sukun ma,
te jin sa'a ni sukan ni ka skuiso ni ja jin sa'a ni nuu sa ma.
[15] Te jin ndakune'e ña'a ni
kivi kénda tnundo'o tnuneni nuu ni ma
te ñatuu ka ni'i ini-ka ni nawa jin sa'a ni ma,
te saña chi chindee ña'a sa ja vivii jin yanduu jin yandoso ni
nuu tnundo'o yukan ma,
sani te maa ni chi jin ndachiñu'u ña'a ni”,
kúu ya ká'an ya.

[16] Kovaa ñayii sa'a ja u'vi ma chi kuña'a Su'si ma:
“¿Nava'a ndáka'an ni ja jini ni tnu'u ni tatnuni sa ma,
te ndáka'an ni sukan ni skuiso sa ma,
kovaa maa ni chi ni masu sa'a ni sukan tátnuni sa ma?
[17] Vaa ndijin chi su'va ndákiti ini ni
nuu ñayii ndáka'an-so'o nuu ni
sukan kúni sa ja ko kuu ni ma,
te ja sukan sa'a ni a chi saxiko ni tnu'u tátnuni sa a.
[18] Te nú jini ni ñayii sakui'na ma
chi jinu ni kua'an ni sakui'na ni ji'in i,
te suni kétna'a ini ni ji'in ñayii
ka kivi nduu ji'in in-ka ñayii masu ni tnanda'a ji'in i ma.
[19] Vaa játna ini xeen ni ja ka'an ni tnu'u ndeva'a ma,
te yaa ni a, vivii jakin tna'a i tnu'u xnda'vi tna'a ma.
[20] Ndimaa jínkoo ñukuun ni, te ká'an ni tnu'u ñani ni ma,
te ndimaa ká'an u'vi ni ja kuu sa'ya si'i ni ma.
[21] Ndaka cha'a ni yo sa'a ni, te saña chi ni jasiyu'u sa.

Te jani ini ni ja saña, te kúu sa sukan kúu ni a.
Ña'a.
Vaa saña chi sa'a sa ja ndakuni ni ndaka ja u'vi
ni yo sa'a ni yo kuu ni ma.

22 ”Te vitna, te jin jaku'ni ini ni tnu'u ká'an sa ya,
ndaka ni nde ni ka ndunaa ña'a ja saña kúu Su'si ni ma,
nasa yukan, te sakuechi salikin ña'a sa,
te masu na in tasa'an ña'a ja jin kaku ni.
23 Chukan kúu ja nú na in jita nuu sa ma te
ndáchiñu'u ña'a i,
te suni ndákani ndáka'vi ini i
te jika ndaa i ichi ni kaxtnu'u sa ma
te ñatuu na ja u'vi sa'a-ka i,
chi sa'a sa ja kaku i nuu ja u'vi ma.”
Sa'a ká'an Su'si ma.

Salmo 51

Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja na sakanu ini ña'a ya te ndasavii ndasandoo ña'a ya

1 Ja kútoo ña'a maa ni, vi Su'si, te kunda'vi ini ña'a ni.
Sukan va'a xeen ini ni a, te xnaa ni ndaka kuechi sa a.
2 Ndakate ni ndaka ja u'vi ni yo sa'a sa ma,
te ndasavii ña'a ni,
sukan-va'a máko kondiso kuechi-ka sa nuu ni a,
3 chi ndakunitnuni sa ja so'o xeen ni kaa sa nuu ni,
te ndaka ja u'vi ni yo sa'a sa ma ñatuu kúu ndunaa sa.
4 Nuu maa ni, ndiso kuechi sa.
Nuu maa in-ni ni, ni yo sa'a sa ja u'vi ma,
ja ñatuu játna ini ni ma.
Chukan kúu ja ñayii ma, na jin ndakuni ña'a i
maa ni, vi Su'si,
vaa ja ndaa kúu tnu'u ká'an ni a,
te ñatuu na in ndaka'an ja masu ja'nde ndaa
ni tniñu ñayii ma.

5 Ja u'vi kúu sa, nuu ni ñunee sa chii si'i sa ma,
te jâ ndiso kuechi sa nuu ni kâku sa ma.
6 Ja ndaa kúu ja kútoo ni ñayii in-ni ja jani ini i ma,

te onde ini anua sa ma ni kaxtnu'u ni tnu'u ndichi ma.
7 Ndasavii ndasandoo ña'a ni sukan kúni maa ni, te nduvii sa.
Ndakate ña'a ni, te ndukuijin kuijin sa
sukan kaa yu'va kúun ora vijin xeen ma.
8 Sa'a ni ja kuniso'o sa tnu'u sii ini,
te ndúsii ini onde yiki sa a, ja ni xndo'o ni xneni ni a.
9 Máko konde'ya-ka ni kuechi sa ma,
te xnaa ni ndaka ja u'vi ni yo sa'a sa ma.

10 Su'si maa sa, ndasandoo ni ini anua sa a,
te ndachunee ni ini sa a in anua jaa ja sa'a
ja va'a ja ndaa ma.
11 Máko xtandiyo ña'a ni nuu iyo ni a,
te máko ndene'e ni Xtumani maa ni a ini anua sa a.
12 Sa'a ni ja na ndusii ini sa,
sukan ni ndusii ini sa kivi ni ndani'i ña'a ni ma.
Te ndachunee ni ini sa a in anua ja sa'a
sukan játna ini maa ni a,
te chindee chituu ña'a i,
13 sukan-va'a kaxtnu'u sa ichi ni a nuu ñayii inuso'o ma,
te ñayii ka ndiso kuechi ma, jin ndakokuiñi i nuu ni.
14 Su'si maa sa, sa'a ni ja kaku sa nuu ñayii ka ja'ni tna'a ma,
te kata sa, te kaxtnu'u sa ja Su'si va'a ini kúu ni.

15 Iya Tátnuni, ndakune ni yu'u sa a,
te kata sa, te kaxtnu'u sa sukan va'a ini ni a.
16 Vaa ñatuu kúni ni ja ndataa sa in kiti nuu ni,
te ñatuu játna ini ni ja ka'mi ndi'i sa ti nuu ni.
17 Su'va ja kúni ni kúu in ñayii ndákunitnuni i
ja jiniñu'u ña'a i, vi Su'si.
Vaa maa ni, vi Su'si, masu saxiko ni
in anua nda'vi ni ndo'o ni neni ma.

18 Sa'a va'a ni yuku nani Sion ma,
sukan va'a sukan vii ini maa ni a.
Te ndakani va'a ni yika ve'e
ni ndakonduu ndesi ñuu Jerusalén ma.
19 Sani te jatna ini ni ja va'a jin ndataa i ma,
ji'in ndaka kiti jin ndaka'mi i nuu ni ma.
Sani te jin ka'mi i xndiki siki nuu altar ni ma, vi Su'si.

Salmo 52

Ñayii kuvixi ja sa'a i ja u'vi ma chi ndachunaa maa i nuu Su'si ma

[1] Tee kanuu xeen,
¿nava'a kúvixi xeen ni, ja ndimaa ja u'vi ma sa'a ni?
Te vitna ja Su'si ma ja kúu sa'a ya ndaka ma
chi su'va ndimaa kúnda'vi ini ya ñayii ma.
[2] Te ndijin chi nanimaa tnu'u ndeva'a ká'an ni,
te nanimaa tnu'u xnda'vi tna'a ká'an ni.
Te kuenda tnu'u ja in yuchi xen-xeen ka kuu
tnu'u ká'an ni a.
[3] Ni kutoo xeen-ka ni ja u'vi ma sana ja va'a ma.
Te ni kutoo-ka ni tnu'u xnda'vi tna'a ma sana
tnu'u ndaa ma.

[4] Te ni jatna ini-ka ni ja ka'an ndeva'a ni nuu ñayii ma
te sa'a ni ja u'vi ja jin kuu ñayii ma.
[5] Te chukan kúu ja Su'si ma chi xnaa ña'a ya,
te masu koteku-ka ni, te kene'e ña'a ya nuu iyo ni a,
sukan-va'a ma koo-ka ni ji'in ñayii ka teku ma.

[6] Ndaka ni ja ka sa'a ni ja va'a ma,
jin konde'ya ni sukan ni kuu tee yukan,
te jin koyu'u ni Su'si ma.
[7] Jin konde'ya ni, te jin kuni ni ja sukan ni ndo'o
tee ñatuu ni kukanu ini Su'si o ma
ja suu ya sa'a ja kaku de ma
te masu skenaa de maa de ma nkuu.
Kovaa su'va nuu ja kua'a xen-xeen ja ni yo ni'i
ni yo tna'a de ma
ni kukanu ini de,
te ni yo jatanuu-ka de ja u'vi ni yo sa'a de ma,
te ni skenaa de maa de.

[8] Kovaa saña chi iyo va'a sa.
Kuenda sukan iyo yutnu kúu tnu olivo ma ja
kuikuii iyo tnu ma,
sukan iyo sa ve'e Su'si a,
te kúkanu ini sa ja Su'si ma, kúnda'vi ini ña'a ya
ni-kani ni-jika.

9 Te ndachiñu'u ña'a sa ni-kani ni-jika,
ja sukan sa'a maa ni ja kútoo ña'a ni a.
Te kondetu ña'a sa nuu ka iyo ndaka ñayii
ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma,
vaa va'a xen-xeen ini ni, vi Su'si.

Salmo 53

Ñayii ndee ini ma chi ñatuu ndánduku i Su'si ma

1 Ñayii ñatuu kuiti ndása'a kuenda ma
chi jani ini i ini anua i ma ja masu na Su'si ma iyo.
Te ndaka ñayii yukan ma chi ka kuneé ka ku-uun-nka i,
te ndimaa ja u'vi ma-ni ka sa'a i,
tna'a ja masu nde játna ini Su'si ma.
Te ni a in i ñatuu sa'a ja va'a.
2 Onde andivi ma nde'ya nde'ya-ni Su'si ma
nuu ka iyo sa'ya tata ñayii a,
sukan-va'a nú iyo in ñayii ja ndása'a i kuenda
te ndánduku i Su'si ma.
3 Kovaa ndi-in ndi-in i ni ka ndakakayata,
te ka kuneé ka ku-uun-nka i.
Ñatuu na nde in sa'a ja va'a, vaa ni a in i ñatuu sa'a ja va'a.

4 Ndaka i ja ka sa'a i ja u'vi ma,
ñatuu na nde ka ndasa'a maa i kuenda,
vaa kuenda tnu'u ja ka jaa i in xtatila ma-ni,
sukan-ni kúu ja ka sa'a ndeva'a i ñayii ñuu sa ma,
te ñatuu nde ka ndakune'e i Su'si o Iya Tátnuni ma.
5 Kovaa jin ndayu'u xen-xeen maa i,
visi ñatuu nawa iyo ja jin koyu'u i.
Te sa'a ya ja jin ndatna'a maa i ja kan-nuu,
vaa ñatuu kúni ya ja jin koo kaa i ji'in ñayii
ka sa'a ja va'a ma.
Vaa Su'si ma chi ndasa'a siin ya onde yiki ñayii
ñatuu ni ka yo kunimani nuu ñayii ñuu ya ma.

6 ¡Nuna kava va'a ini maa Su'si ma,
te onde ñuu nuu iyo ya ma,
te sa'a ya ja na jin kaku ñayii ñuu Israel ma nuu ja u'vi ma!
Te kivi sa'a Su'si ma ja ndaka ñayii ni ka jitenuu

te ni ka yo jinukuechi i nuu in-ka ñuu ma,
te jin ndakokuiñi i ñuu maa i ma.
Sani te jin ndusii ini xen-xeen ndaka sa'ya tata Jacob ma,
ja ka kuu i ñayii ñuu Israel ma.

Salmo 54

Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja na chindee ña'a ya te kaku o nuu ñayii ñatuu kúnimani nuu o ma

1 Su'si Iya Tátnuni, ja maa ni,
te sa'a ni ja na kaku sa nuu ja u'vi ma,
te ja maa tnu'u ndee tnu'u ndatnu ni a, te chindee ña'a ni.
2 Su'si maa sa, koniniso'o ni ja jikan-ta'vi sa nuu ni a,
ndaka ja ká'an sa ji'in yu'u sa ya.
3 Vaa ñayii ñatuu jini tna'a ji'in sa ma,
ji'in ñayii ka kiti ini nuu sa ma
chi ka kuni i ja jin ka'ni ña'a i saña,
te ñatuu ka yu'u ña'a i maa ni, vi Su'si.
4 Kovaa vitna, te jin kuni i ja maa ni kúu iya chíndee ña'a
te maa ni iyo ji'in ñayii ka chindee ña'a ma.
5 Vaa maa Su'si ma kúu iya ndakone'e ja u'vi
ja jin ndatna'a maa ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma.
Su'si, ja maa tnu'u ndaa tnu'u ndija ká'an ni a, te xnaa ni i.

6 Te ja kúu ini maa sa kúu ja kata sa nuu ni,
te ndachiñu'u ña'a sa, vi Su'si Iya Tátnuni,
vaa maa ni chi va'a xeen ini ni.
7 Vaa maa ni kúu iya ni chindee ña'a
nuu ndaka tnundo'o tnuneni ni tna'a sa ma,
te ni jini sa ji'in nuu sa
sukan ni xnaa ni ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma.

Salmo 55

Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja na chindee ña'a ya te kaku o nuu ñayii ka kuni ja jin ke'en su'va ña'a i ma

1 Su'si maa sa, koniniso'o ni ja jikan-ta'vi sa nuu ni a,
te katanuu ni ja ká'an káchi sa nuu ni a.
2 Chindee ña'a ni ja ká'an sa a,

vaa maa ni chi jini ni sukan ndó'o néni sa a,
te ñatuu ni'i ini-ka sa nawa sa'a sa.
Chukan kúu ja jikan-ta'vi jikan-ta'vi sa nuu ni a,
3 ja kuechi ja ni jiniso'o sa ja ka ka'an ñayii
ñatuu ka kunimani nuu sa ma.
Te kúxii ini sa, vaa ka ka'an u'vi i ja kuu sa,
te ûni ka kiti ini i, te ka sondikin ña'a i.
4 Te ini anua sa ya, tna-u'vi xeen ini i,
te yu'u xeen sa kuenda tnu'u ja kûu sa.
5 Te ni'i ni'i-nka sa ja yu'u xen-xeen sa,
te ñatuu ní'i ini-ka sa nawa sa'a sa.
6 Te jani ini sa,
"Nute iyo ndijin o sukan iyo ndijin sata ma chi ndava o,
te kuu ndatatu o.
7 Nute kuu sukan chi ndava ndava-ni o te ki'in jika jika o,
te koo o onde nuu ñatuu na in kuiti iyo ma.
8 Nute kuu sukan chi konuu xeen o ki'in o
onde nuu kaku o ma,
sukan-va'a kaku o nuu tnundo'o tnuneni iyo nuu o a."
Sukan jani ini sa.

9 Su'si maa sa,
xnaa ni ja ka jani ini ñayii ñatuu ka kunimani
nuu sa ma,
te xsama ni sa'an ka ka'an in in i ma,
sukan-va'a máko jin jaku'ni ini nuu tna'a-ka i.
Vaa jini sa ja ndaka ñayii ka iyo ini ñuu a
chi ndimaa ka kanaa i, te ka sa'a tna i ja u'vi.
10 Te nduu ñuu ka ndakonduu maa i
ni-ka'nu yika ve'e ndesi ini ñuu ma,
ja ka sa'a i nanimaa ja u'vi ma.
11 Te nanimaa ja u'vi iyo nuu ka iyo i ma,
te nanimaa ja ka xnda'vi tna'a i ma kúu nuu
ka ndatna'a i ma.

12 Nute in ñayii ñatuu kúnimani nuu sa ma,
te ni ka'an ndeva'a i nuu sa a chi kanda sa
ndaka ja ká'an i ma.
Xi nute in ñayii saxiko ña'a ma, te kúni i ja
sa'a ndeva'a ña'a i
chi kuu chu'u sa, te ma kuni-ka ña'a i.

13 Kovaa saa ndijin ja ka ketna'a xeen ini o a,
ja kuenda tnu'u ja ndi-tna'a ñani o a,
te ni yo ndakani ichi ña'a ni ja na kaka va'a sa ma.
14 Te nduu kua'an nduu vee o kuan koo o ne'un ñayii ma
ka ndachiñu'u o Su'si ma.
Te vivii ni ka yo ndatnu'u o vaa ni ka yo ketna'a
xeen ini o ma,
te vitna, te ñatuu kúnimani-ka ni nuu sa.

15 Kovaa ndaka maa ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
jin kê koo teku maa i nuu andeya ma,
vaa ndimaa ja u'vi ka ñu'u ini i ja jin sa'a i.

16 Kovaa saña chi nuu Su'si ma kakan-ta'vi sa,
te maa Iya Tátnuni ma sa'a ja kaku sa nuu ja u'vi ma.
17 Te ora ne'e ma, ora sava nduu ma, ji'in ora ve ñini ma
kakan-ta'vi kakan-ta'vi sa nuu ya,
te maa ya chi kuniso'o ya.
18 Te ndene'e ña'a ya nuu tnundo'o tnuneni tna'a sa ma,
te sii ini xeen koo ini anua sa ya,
visi kua'a xeen maa i ka iyo ja jin kanaa i ji'in sa ma.

19 Su'si iya iyo onde xinañu'u ma
chi kuniso'o ya ja ká'an sa ya,
te maa ya sa'a ja jin ndando'o jin ndaneni
ñayii ñatuu ka xndoo ja u'vi ka sa'a i ma,
te ni masu ka yu'u i Su'si ma.
20 Vaa ñayii sa'a nanimaa ja u'vi ma
chi onde nuu ñayii ka iyo mani ji'in i ma ni ndakuni u'vi i,
te ñatuu ni sa'a i sukan ni skuiso i ja jin koo mani i ma.
21 Te ndaka tnu'u ká'an i ma
chi vita vita-ni ká'an i kuenda tnu'u ja xe'en ma.
Kovaa ini anua i ma chi ûni kanaa i kúni i.
Te vivii ká'an i kuenda tnu'u ja xe'en ni ndandute ma.
Kovaa ndaka ja ká'an i ma
chi kuenda tnu'u ja in yuchi jâ ni kana nuu ñunee i ma
kúu ndaka tnu'u ká'an i ma.

22 Sonee ni ndaka tnundo'o tnuneni ni a nuu nda'a
Iya Tátnuni ma,
te maa ya chindee ña'a ja koo va'a ni nuu ya.

Vaa ñayii sa'a ja va'a ja ndaa nuu ya ma
chi ni masu kua'a kuiti ya tnu'u ja ko ndo'o ko neni i.

23 Chukan kúu ja saña chi nuu maa in-ni ni kukanu
ini sa, vi Su'si.
Kovaa maa ni, vi Su'si, chi skee ni ndaka ñayii
ka sa'a ja u'vi ma
yavi nuu jin koo i ja jin skenaa i maa i ma.
Ndaka ñayii inundee xeen ini ma ji'in ñayii ka
xnda'vi tna'a ma,
másu kenda koo i sukan iyo ja jin koteku i ma
chi xi'na-ka jin kûu i.

Salmo 56

Sukan jikan-ta'vi o nuu Su'si ma ja kúkanu ini o ya ma

1 Kunda'vi ini ña'a ni saña, vi Su'si,
vaa ka sondikin ña'a ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa a,
ja jin sa'a ndeva'a ña'a i.
Te ndi-kivi ndi-kivi ka kuni i ja jin kanaa i ji'in sa.
2 Te nii nduu ma ka sa'a ndeva'a ña'a i,
vaa kua'a xeen i ka kuni ja jin kanaa i ji'in sa,
te ka savixi i maa i ja maa i ka kuu-ka.

3 Te kivi yu'u sa ma chi nuu maa ni kúkanu ini sa.
4 Saña chi kúkanu ini xeen sa Su'si Iya Tátnuni ma,
vaa ja vii ja va'a kúu tnu'u tátnuni ya a jini sa,
te ni masu koyu'u sa, vaa masu nawa kuu sa'a
ña'a ñayii ma.

5 Ndaka kivi ka ka'an ndeva'a i nuu sa,
te ndaka i chi ndimaa ja u'vi ka jani ini i ja jin sa'a ña'a i.
6 Te ka ndututu i in nuu ka chu'u i,
te ka nde'ya vava'a ña'a i ndenu kua'an ndenu vee sa ma,
vaa ka jito yu'u ña'a i, vaa jin ka'ni ña'a i ka kuni i.

7 Su'si, kivi kenda ja ndakiti ini ni
nuu ndaka ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
te ndakan maa ni kuenda nuu ñayii ka kuni u'vi nuu sa ma,
te jín ndatna'a maa i ja kan-nuu, ja ka iyo i ñuu yukan.

8 Te maa ni chi jini ni sukan ndó'o néni sa a
te kúxii xeen ini sa a
te nda'yu nda'yu sa ya,
te kuiti ndaka jâ ni sotnuni ni nuu libru neva'a ni a.
9 Te nuna kakan-ta'vi sa nuu ni a ja chindee ña'a ni a
chi ndaka ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
jin ndakakayata i jin koo i.
Vaa jini sa ja iyo ni ji'in sa, vi Su'si.

10 Saña chi kúkanu ini xeen sa Su'si Iya Tátnuni ma,
vaa jini sa ja ja vii ja va'a kúu tnu'u tátnuni ya a.
11 Te nuu maa in-ni Su'si ma kúkanu ini sa,
te ni masu koyu'u sa, vaa masu nawa kuu sa'a ña'a ñayii ma.

12 Su'si maa sa, ko sa'a sa ndaka ja ni skuiso sa nuu ni a.
Kata sii ini sa nuu ni, te ndachiñu'u ña'a sa.
13 Vaa ni sa'a ni ja ni kaku anua sa ya,
te ñatuu ni skenaa sa maa sa.
Te ni ndakani va'a ña'a ni nuu koo va'a sa a,
sukan-va'a koo sa nuu iyo ni a te koteku sa
sukan ka teku ñayii ka iyo nuu xtnuu maa ni ñu'u ni ma.

Salmo 57

Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja na chindee ña'a ya ja na kaku o nuu ñayii ka sondikin ña'a ma

1 Su'si maa sa, kunda'vi ini xeen ña'a ni saña,
vaa ni-yu'u ni-ini sa kúkanu ini ña'a sa,
vaa kúkanu ini ña'a sa ja maa ni kasi ña'a te kaku sa,
sukan ka kuu chili ma chii ndijin si'i ti ma
onde ndi'i kuiti tnundo'o tnuneni ma jin ya'a.
2 Ni-yu'u ni-ini sa kakan-ta'vi sa nuu Su'si
iya iyo onde sukun ma,
vaa suu ya kúu iya chíndee ña'a.
3 Vaa onde andivi ma iyo ya,
te sa'a ya ja kaku sa nuu ñayii ka saxiko ña'a
te ka sondikin ña'a i ma.
Vaa maa Su'si ma chi kútoo ña'a ya,
te kúnda'vi ini xeen ña'a ya,
te jini ndaa jini ndija ya nawa sa'a sa.

4 Vaa kuenda tnu'u ja ne'un ndika'a ma iyo sa,
vaa ni ka ndakonduu ña'a ñayii a.
Te kuenda tnu'u ja ñu'u i'ni ka kuu tnu'u ka ka'an i ma,
te kuenda tnu'u ja lanza xi flecha ka kuu nu'u i ma,
te yaa i ma kuenda tnu'u ja yuchi nduva nduva
nuu i ma kúu.

5 Kovaa maa ni, vi Su'si, ni-ka'nu andivi a na koo jayiñu'u ni,
te ni-ka'nu ñuu ñayivi a na jin ndachiñu'u ña'a i,
vi Su'si Iya Tátnuni.

6 Te ni ka skuili i yo'o ichi kua'an sa ma,
ja ni ka jani ini i ja jin ke'en-su'va ña'a i,
te ni kuxii xeen ini anua sa ya.
Te ni ka jate i yavi ichi kua'an sa ma
xi ma kêe sa nkuu, ka kuni i.
Kovaa maa i ni ka ndê koo ini yavi ni ka sa'a i ma.

7 Saña chi iyo tu'va ini anua sa ya, vi Su'si.
Iyo tu'va sa ja kata sa te ndachiñu'u ña'a sa.
8 Ora ndákoo sa xtnee ne'e ma te tee sa guitarra sa ma
ji'in arpa sa ma.
Te ni-yu'u ni-ini sa ndachiñu'u ña'a sa, vi Su'si.
9 Visi onde ne'un ñayii ñuu ñayivi ya iyo sa ya,
kovaa saña chi kata sa nuu ni a,
te ndachiñu'u ña'a sa, vi Su'si Iya Tátnuni.
10 Vaa tnu'u nda'vi ini ni a chi ka'nu xen-xeen
sukan ka'nu andivi a,
te tnu'u ndaa tnu'u ndija ni a sukan tna ka'nu.

11 Vaa maa ni, vi Su'si, ni-ka'nu andivi a na koo jayiñu'u ni,
te ni-ka'nu ñuu ñayivi a na jin ndachiñu'u ña'a i,
vi Su'si Iya Tátnuni.

Salmo 58

Maa Su'si ma ndakan ndaa kuenda nuu ñayii ka sa'a ja u'vi ma

1 Ndijin ja ka kuu ni ñayii ka tatnuni ñuu ñayivi a,
¿ka sa'a ndaa ka sa'a ndija ni ja jin kuu ñayii ma?
¿Ka ja'nde ndandaa ni tniñu ñayii ma?

2 Ñatuu chi su'va ka ndaa ka ndivi ini ni
na ja u'vi jin sa'a ni ñayii ma.
Nuu nda'a ni a chi ndimaa ja u'vi ka ñu'u,
te ndimaa ja u'vi ka sa'a ni ñayii ñuu ma.

3 Ndaka ñayii ka sa'a ja u'vi ma
chi onde nuu ka ñunee-ka i chii si'i i ma,
te jâ ni ka jakona'a ja ñayii jin ko sa'a ja u'vi jin ko kuu i.
Te visi ñatuu jin kâku-ka i ma,
te jâ ve koo maa i ja ñayii tnu'u jin ko kuu i.
4 Te ka kuu i sukan kúu koo kiti ndiso venenu ti ma,
te ka jasi ti so'o ti ja ma jin koniniso'o ti.
Te sukan kuiti ka sa'a i.
5 Vaa sukan ka sa'a ti ja ma jin koniniso'o ti
ja tátnuni tee tasi kasiki ji'in ti ma,
visi jini xeen maa de, jani ini de ma.

6 Te ja sukan ka sa'a so'o i ma, vi Su'si,
te ta'vi ndi'i ni nu'u i ma,
ja ka kuu i sukan ka kuu ndika'a lilikin ma.
7 Te jín naa maa i kuenda kúu ndute ma,
ja jika de kua'an de ma, sani te ni yichi de ma.
Te ora ka satu'va i ja jin ka'ni ña'a i saña ma,
na jín kukuechi jín kulikin maa kuji i ma.
8 Te jín ya'a maa i jín koo i sukan kúu koo xtuyavi ma,
ja kua'an ti, sani te naa ti ma,
xi sukan kúu in lulu ja jâ ni ji'i i ni kâku i ma,
te ni masu nde ni jini i kandii ma.
9 Te sanaa sanaa-ni, te jín kayu jín koko i, sukan
káyu tnu iñu ma,
te sukan sa'a tachi yi'i ma ja ñú'u kua'an ñú'u vee i
yutnu táva i ma,
sukan na jin ndo'o tna ñayii ka sa'a so'o ma.

10 Te ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma chi ndusii ini xeen i ja kuni i
ja sukan ni ka ndani'i, ni ka ndatna'a
maa ñayii ka sa'a ja u'vi ma.
Te ûni jin chunee i ja'a i ma nuu ni jati niñi
ñayii inuso'o ma.
11 Sani te jin ka'an i:
“Ja ndaa ndija kúu ja iyo Su'si iya sa'a ndaa sa'a ndija ma,

te ndákan ya kuenda nuu ndaka ñayii ñuu ñayivi ya.
Te ja ndaa kúu ja ndaka ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi masu nawa jin skenaa kuiti i
chi iyo ja vii ja va'a ja jin kuta'vi i.”
Sa'a jin ka'an i.

Salmo 59

Sukan kakan-tavi o nuu Su'si ma ja na chindee ña'a ya ja na kaku o nuu ñayii ñatuu kúnimani nuu o ma

1 Su'si maa sa, sa'a ni ja kaku sa nuu ñayii
ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
ja ka kúni i ja jin sa'a ña'a i ja u'vi ma.
2 Sa'a ni ja na jin koo jika maa ñayii ka sa'a ja u'vi ma
nuu iyo sa ya,
sukan-va'a na kaku sa nuu ñayii ka ja'ni tna'a ma.

3 Vaa jini maa ni ja tee ka jani ini ja maa de ka kuu-ka ma,
ka nduku xeen de ja jin ka'ni ña'a de,
te vitna ja masu na ja u'vi sa'a sa,
te ni masu na kuechi sa, vi Su'si Iya Tátnuni.
4 Kovaa ka kuni de ja jin ka'ni ña'a de, visi masu na kuechi sa.
Ne'e ni, te kuni ni sukan ka sa'a ka kuu ña'a de a.
5 Vaa maa ni kúu Su'si Iya Tátnuni,
te neva'a ni tnu'u ndee tnu'u ndatnu,
ja kanaa ni ji'in ndaka ñuu ma.
Te sa'a ni ja jin ndo'o jin neni ndaka ñayii ndaka ñuu ma
ja ñatuu ka kandija i ja ká'an ni ma,
vaa ndimaa ja u'vi ka sa'a i.
Te máko kunda'vi ini ni i,
vaa maa ni kúu Su'si ñuu Israel ma.

6 Te ora ve ñini ma, te ka ndakokuiñi i,
te nde'e xeen ka kuu yu'u i.
Sukan ka kuu yu'u la-ina xeen ma,
sukan ka kuu i ka ndakonduu i ñuu ma.
7 Ûni ka ke koo ti-iñu yu'u i ma.
Sukan kúu yuchi kúu espada ma,
sukan ka kuu tnu'u ndeva'a ka ka'an i ma,
te ka ka'an i:

“Másu kuniso'o Su'si ma ja ka ka'an o ya”,
ka kuu i ka ka'an i.

8 Kovaa maa ni, vi Iya Tátnuni, jákundee ndee-ni ni i,
te ká'an yichi ni ndaka ñuu ma.
9 Te kuechi ja sukan ka iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
te chukan kúu ja kuiti nuu maa in-ni ni kúkanu ini sa,
ja chindee ña'a ni ja na kaku sa.
10 Maa ni ja kúu ni Su'si iya nda'vi ini
koxtnuu nuu sa nde kua'an nde vee sa,
te sa'a ni ja kuni sa sukan jin ndo'o jin neni
ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma.

11 Máko xnaa ni i, su'va katenuu kateni'ni ni i,
te xndo'o xneni ni i,
sukan-va'a máko jin ndunaa ña'a ñayii ñuu sa ma
ja maa ni kúu Su'si iya jasi ndee jasi ndoso ña'a,
te jin kaku sa.
12 Jín kuiso kuechi maa i ndaka ja u'vi ka ka'an i ma,
vaa ka jani ini i ja maa i ka kuu-ka.
Te jín nukun-tuu maa i ndaka ja u'vi ka ka'an i ma,
ji'in ja ka xnda'vi i ñayii ma,
te jín ndani'i jín ndatna'a maa i.
13 Te xndo'o xneni ni i, te xnaa ni i,
sukan-va'a má jin koo-ka i ñuu ñayivi ya,
te jín kuni ñayii kúu ñuu tee kúu Jacob ma
ji'in ni-ka'nu ñuu ñayivi a
ja maa ni kúu Su'si.

14 Te ora ve niñi ma, te ka ndakokuiñi i,
te nde'e xeen ka kuu yu'u i.
Sukan ka kuu yu'u la-ina xeen ma,
sukan ka kuu i ka ndakonduu i ñuu ma.
15 Te kuan koo ve koo i ka kuu i ka nduku i ja jin kaa i,
te nú ñatuu ka ni'i i ma,
te jakuaa ma ka tnana u'vi ka tnana u'vi-nka i
ja ka ndo'o ka neni i ma.

16 Kovaa saña chi xtnee ne'e ma kata sa te ndachiñu'u ña'a sa,
ja sukan iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ni a,

te sukan nda'vi ini ni ma.
Vaa maa ni kúu nuu kuu chu'u sa
kivi iyo sa nuu tnundo'o tnuneni ma.
17 Maa ni táa tnu'u ndee tnu'u ndatnu.
Te nuu maa ni kata sa,
vaa maa ni kúu Su'si iya sa'a ja kaku sa nuu ja u'vi ma.
Vaa maa ni kúu Su'si iya kúnda'vi ini ña'a.

Salmo 60

Sukan kukanu ini o nuu Su'si ma ja maa in-ni ya chindee ña'a te kaku o nuu ñayii kúni ja sa-u'vi ña'a i ma

1 Su'si maa sa, ni ndakiti ini ni nuu sa, te ni
skendoo ña'a ni,
te ni xndo'o, ni xneni ña'a ni nkuu.
Kovaa vitna, ne'e ni, te ndachindee ña'a ni.
2 Ni sa'a ni ja ni tnaa nuu ñu'ú ya, te ni ndata.
Ndakasi ni nuu ni ka ndata ma, sukan-va'a
máko jin kekaa-ka.
3 Ni sa'a ni ja ñayii ñuu ni a,
ni ka jini i kua'a xeen tnundo'o tnuneni
kuenda tnu'u ja ni sa'a ni ja ni ka ji'i sa
ndute nde'ya uva masu va'a ma,
ja ni sa'a ja ka kuneé ka ku-uun-nka sa ya.
4 Kovaa ñayii ka yu'u ja ndakan ni kuenda nuu i ma
chi ni-in ja u'vi ka sa'a i.
Te ni wa'a ni in sa'ma, te ka ndone'e sukun i,
ja kuni ka'an ja iyo ni ji'in i.
5 Skuili ni nda'a kua'a ni a, te sa'a ni ja jin kaku sa,
vaa kútoo ña'a ni, vi Su'si.
Te niniso'o ni ja ka ka'an sa ya.

6 Onde nuu iyo ni a, vi Su'si, te sa'a ká'an ni:
“Saña chi ndusii ini xeen sa,
te ndaka'nde sa ñuu Siquem ma,
te chikua'a va'a sa ndu'va Sucot ma.
7 Vaa kuenda maa sa kúu ñuu Galaad ma ji'in
ñuu Manasés ma.
Te Efraín ma kúu ja ñu'u xini sa a ja ndesi i,
te Judá ma kúu bastón yinda'a sa ja tátnuni sa ya.

[8] Te Moab ma kúu nuu ñu'u ndute ndanda'a sa,
te siki Edom ma kúu nuu sónee sa ja yi'i ja'a sa ya,
te ûni káyu'u sa ja ni ndusii ini sa
ja ni kundee sa nuu ñayii ñuu Filistea ma”,
kúu ni ká'an ni.

[9] ¿Na in ki'in jin xsia'a ña'a i ñuu nuu ndesi va'a ma?
¿Te na in jin xsia'a ña'a onde ñuu Edom ma?
[10] Te kuiti maa ni, vi Su'si, vaa masu na in-ka.
Visi ni xndoo ña'a ni ma, te ñatuu ni yo kenda ni
ja chindee ña'a ni nuu ni ka yo kanaa sa
ji'in in-ka ñuu ma,
[11] kovaa vitna, te ndachindee ña'a ni ja na jin kaku sa
nuu ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma.
Vaa ja ka chindee ña'a ñayii ma
chi masu nde chíndee xeen ña'a i.
[12] Kovaa nú maa ni na chindee ña'a, vi Su'si,
chi kua'a xen-xeen ja kuu jin sa'a sa,
vaa maa ni kueñu ndoso ñayii ñatuu ka kunimani
nuu sa ma,
te jin kundee sa.

Salmo 61

Maa in-ni Su'si ma kúu iya kasi ndee kasi ndoso ña'a nuu ja u'vi ma

[1] Su'si maa sa, koniniso'o ni ja jikan-ta'vi sa nuu ni a,
te katanuu ña'a ni.
[2] Visi iyo sa onde ñuu ka iyo jika xeen ma,
kovaa ndákune'e ña'a sa,
vaa ve kuita ini anua sa ya.
Sonee tna ña'a ni onde nuu toto sukun-ka sana saña ma.
[3] Vaa maa ni kúu nuu kuu chu'u sa,
vaa maa ni kúu ve'e sukun sukun-ka nuu másu kuu kenda
ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma.
[4] Te koo sa ve'e nuu iyo ni a ni-kani ni-jika,
te yukan chi koo va'a sa, vaa chii ndijin ni a kinee va'a sa.
[5] Vaa maa ni kúu Su'si sa,
te ni jiniso'o ni ja ni skuiso sa nuu ni ma,
te ni taa ni ja ni nduta'vi sa a,

tna'a ja ka ni'i ñayii ka kandija ja ká'an ni ma,
vaa ka yu'u ña'a i ja ndakan ni kuenda nuu i ma.

6 Sa'a ni ja koteku kani-ka rey ya,
sukan-va'a koteku de kua'a xeen-ka kuiya.
7 Te koo de ni-kani ni-jika nuu ni a, vi Su'si,
te ja sukan nda'vi ini ni a ji'in tnu'u ndaa tnu'u
ndija ká'an ni a,
na jin chindee i rey ma ja na koo va'a de nuu
maa ni a, vi Su'si.
8 Te ja sukan sa'a sukan kúu ni a,
te ko kata sa nuu ni ni-kani ni-jika,
te sukan, te ndataa sa ja ni skuiso sa nuu ni ma
ndi-kivi ndi-kivi.

Salmo 62

Nuu maa in-ni Su'si ma kúu nuu kuu kaku o

1 Nuu Su'si ma kúu nuu kuu ndatatu ini anua sa ya,
te maa ya sa'a ja kaku sa nuu ja u'vi ma.
2 Vaa maa in-ni ya kúu toto nuu kuu kaku sa ma.
Maa ya kúu nuu kuu chu'u sa ma, te ma kotuu sa.
3 Ndijin ja ka kuni u'vi ni nuu sa ma,
ja ka kuni ni ja jin xtuu ña'a ni te jin xnaa ña'a ni,
te jin sa'a ña'a ni sukan kúu in yika ve'e ja núkuiñi xiñi i
te sani te kotuu i te ndi'i i ndatnana ma.
4 Vaa ûni ka jani ini ni ja jin xtuu ña'a ni,
te ka jatna ini xeen ni ja jin xnda'vi ni ñayii ma.
Ñií yu'u ni a-ni iyo ja ka ka'an vii ka ka'an va'a ni
ja jin kuu ñayii ma,
kovaa ini anua ni a chi ka kuni u'vi ni nuu ñayii ma.

5 Kovaa saña chi nuu Su'si ma-ni kúu
nuu kuu ndatatu ini anua sa ya,
vaa nuu maa ya kúkanu ini sa.
6 Vaa maa ya kúu toto nuu kuu kaku sa ma.
Te maa ya kúu nuu kuu chu'u sa ma, te ma kotuu kuiti sa.

7 Vaa nuu maa Su'si ma kúu nuu kuu kaku sa
te koo jayiñu'u sa.

Vaa maa Su'si ma kúu toto nuu kuu koxtnee
va'a sa te kaku sa.
8 Ndaka ni ja ka kuu ni ñuu Su'si ma,
nuu maa in-ni ya jin kukanu ini ni ni-kani ni-jika,
te ni-yu'u ni-ini ni jin kukanu ini ni ya,
vaa maa ya kúu nuu kuu jin kaku o.

9 Ja ndaa kúu ja ndaka sa'ya tata ñayii ma,
ñatuu ka kandija i Su'si ma,
te masu nawa ka kuu i-ni
chi sukan ka kuu in ja jani ini o ma te ni ya'a ma,
sukan-ni ka kuu i, ka kuu i ñayii xiku, ka
kuu i ñayii nda'vi.
Nuna chikua'a ña'a Su'si ma in in i ma
chi kuenda tnu'u in mi'i-ni ka kuu nduu
jichi i ma nuu ya ma.
10 Máko kukanu ini ni ja onde sa'a ndeva'a ni ñayii ma
sana ni'i ni nawa kúni ni ma,
ni a sakui'na ni sana kuxiku ni.
Te nú ve kuxiku ni ma, máko kukanu ini ni xu'un ni ma.

11 Vaa in jichi ni ka'an Su'si ma,
te uu jichi ni jiniso'o sa cha'a,
ja nuu maa Su'si ma iyo ndaka tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma.
12 Saa vi, Su'si, nuu maa ni iyo tnu'u nda'vi ini ma,
te maa ni ndakan kuenda nuu ndi-in ndi-in ñayii ma
nawa ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu i ma,
te ndakua'a ni i nawa iyo ja jin ndani'i ndi-in ndi-in i ma.

Salmo 63

Maa in-ni Su'si ma kúu iya sa'a ja iyo sii ini ñayii ma

1 Su'si maa sa, maa ni kúu Su'si sa.
Te xtnee ne'e ma ni-yu'u ni-ini sa ndanduku ña'a sa,
vaa ni-ka'nu yikikuñu sa ya, jiniñu'u ña'a i.
Kuenda kúu ñu'ú yichi nuu ñatuu kuiti na ndute iyo ma,
sukan kúu sa.
2 Vaa kúu ini sa ja kuni sa
sukan iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ni a,
ji'in sukan iyo jayiñu'u ni a onde ve'e ii nuu iyo ni a.

3 Vaa ja va'a xeen-ka kúu ja kúnda'vi ini ña'a ni a
te koo sa ji'in ni ma,
sana ja koo maa in-ni sa ñuu ñayivi ya
visi na koteku kani sa ma.
Te chukan kúu ja ni-yu'u ni-ini sa
ndachiñu'u ña'a sa, vi Su'si.
4 Te ndaka kivi koteku sa ya chi ndachiñu'u ñukuun ña'a sa,
te ora jikan-ta'vi sa ma, ndone'e sa nda'a sa a
ichi andivi a nuu iyo maa ni a, vi Su'si.
5 Sani te ini anua sa ya chi ndusii ini xen-xeen i,
te ûni kayu'u sa kata sa, te ndachiñu'u ña'a sa.

6 Te ora kátuu sa nuu jito kixi sa ma,
te ku'un ku'un-ni ini ña'a sa.
7 Vaa maa ni kúu iya chindee ña'a ja kaku sa nuu ja u'vi ma,
te chukan kúu ja sii ini xeen kata sa nuu ni a,
vaa iyo sa chii ndijin ni a.
8 Te ini anua sa ya chi kúkanu ini i
ja onde maa ni sana kaku sa nuu ja u'vi ma,
vaa nda'a kua'a ni a yituu ña'a ja núkuiñi va'a sa a.
9 Kovaa ndaka ñayii ka nduku ja jin ka'ni ña'a i ma
chi jin kê koo maa i onde nuu kunu kunu chii ñu'ú a.
10 Te ndaka ñayii yukan chi jin ka'ni ña'a ñayii ma
ji'in yuchi kúu espada ma,
te jin kenda koo kiti yuku ma, te jin kaa ti i.
11 Kovaa rey ya chi koo sii ini xeen de nuu Su'si ma.
Te ndaka ñayii ka ndakune'e Su'si ma te ka kandija i ya ma
chi jin kata i te jin ndachiñu'u i Su'si ma.
Kovaa ñayii inutnu'u ma chi na'ñi na'ñi-nka-ni jin koo i,
te masu kuu nawa jin ka'an-ka i nuu ya.

Salmo 64

Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja na kasi ndee kasi ndoso ña'a ya nuu ñayii ñatuu jini o ja ka kuni u'vi i nuu o ma

1 Su'si maa sa, koniniso'o ni ja ká'an yika sa nuu ni a,
te ko koto va'a ña'a ni, te chindee ña'a ni
ja má koyu'u sa ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma.
2 Chu'u ña'a ni, sukan-va'a kaku sa nuu ñayii ka sa'a ja u'vi ma,

te kaku sa nuu ndaka ja ka ndatnu'u yu'u i ja
jin sa'a ña'a i ma.
3 Vaa sukan kúu yuchi kúu espada ma ja xen-xeen i ma,
sukan ka kuu yaa i ma,
te sukan ka ke koo flecha ma kuan koo i ma,
sukan ka ke koo tnu'u ndeva'a ka ka'an i ma.
4 Te ñayii ya'a chi másu ka yu'u i,
vaa onde nuu ka iyo i ja ka chu'u i ma,
te sanaa sanaa-ni, te ka kani i flecha i ma
kuan koo nuu ka iyo ñayii ñatuu na ja u'vi ka sa'a i ma.
5 Su'va ka ska'an tna'a i ja jin sa'a-ka i ja u'vi ma,
te ka ndatnu'u vava'a i naxe jin sa'a ndeva'a i
ñayii ñatuu na ja u'vi ka sa'a ma.
Te ka ka'an i:
"Másu na in kuni ndaka ja ka sa'a ka kuu o ya",
ka ka'an i.
6 Te ka ndatnu'u tna'a i:
"Visi na jin ndanduku i kuenda, kovaa masu jin kuni i,
vaa jâ ni ka ndatnu'u tna'a vava'a o sukan jin sa'a o ma",
ka kuu i ka ka'an i.
¿Te nava'a ka jani ini maa ñayii ma sukan,
te vitna ja Su'si ma chi jini ya ndaka nawa jani ini o ma?
7 Visi sukan ka jani ini maa i,
kovaa maa Su'si ma chi ni masu kaxtnu'u ya,
te satu'va ya kuji ya ma, te kani ya flecha ya ma,
te ndaka i ja ka ñu'u ini i ja jin sa'a i ja u'vi ma jin tnakue'e.
8 Ndaka ja ni ka ka'an, ni ka kachi maa yaa i ma
sa'a ja jin skenaa i maa i,
te ndaka ñayii jin konde'ya ma chi jin jakundee i
ñayii ka ndani'i ka ndatna'a ja u'vi ni ka sa'a maa i ma.
9 Sani te ja jin kuni ñayii ma ja sukan ni kuu ma,
sani te jin ndakaxtnu'u nuu tna'a i
sukan ndákan Su'si ma kuenda nuu ñayii ma,
te jin jaku'ni ini i ndaka sukan sa'a ya ma.
10 Te ndaka ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma,
jin koo sii ini xeen i nuu Iya Tátnuni ma,
te jin kukanu ini i ya,
vaa maa ya ni sa'a ja ni ka nduvii, ni ka nduva'a
ini anua i ma.
Te jin ndachiñu'u i ya.

Salmo 65

Sukan vivii jito Su'si ma nuu ndaka ja ni sa'a ya ñuu ñayivi a

1 Su'si maa sa, nuu maa ni iyo jayiñu'u onde ñuu Sion ma.
Te nuu maa ni iyo ja jin ndataa ñayii ma
ndaka ja ni ka skuiso i nuu ni ma.
2 Vaa maa ni chi niniso'o ni ja ka jikan-ta'vi i nuu ni ma,
te chukan kúu ja ndaka ñayii ñuu ñayivi a
chi ki koo i nuu maa ni a, vi Su'si.
3 Chi vaa maa ni chi ni sakanu ini ña'a ni
ndaka ja u'vi ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu sa ma,
vaa ni yo kundee maa ja u'vi ma ni yo tatnuni i nuu sa ma.
4 ¡Naka vii naka va'a kúu ñayii ni kaji maa ni
te ki'in ni ji'in i ja koo ni ji'in i ve'e nuu iyo ni ma!
Sa'a ni ja jin ni'i sa ndaka ja vii ja va'a iyo veñu'u ii ni ma.

5 Su'si maa sa, maa ni kúu iya ka kukanu ini ndaka ñayii
ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
te maa ni kúu iya sa'a ja jin kaku sa nuu ja u'vi ma,
te ni masu ndi'i jin ndaka'an jin ndakachi sa
ndaka sukan sa'a ndaa sa'a ndija ni a ja jin kuu sa ma.
Onde ñayii ka iyo yu'u mar ma, ja jika xeen ka iyo i ma,
ka kukanu ini ña'a i maa ni, vi Su'si.
6 Vaa maa ni kúu iya ni jani va'a yuku ma,
te ka nukuiñi vava'a i, ja maa tnu'u ndee tnu'u ndatnu ni a,
te ni masu jin kotuu i.
7 Sukan ni'i ni'i-nka kúu yu'u ndute nuu mar ma,
kovaa maa ni kúu iya sa'a ja ndúu nañii de ma.
Te sukan ni'i ni'i-nka kua'an nuu ndute ma,
te maa ni sa'a ja ndúkuee nuu de ma.
Te maa ni ndása'a kuee ini
ndaka ñayii ka kuni ja jin kanaa i ma.
8 Chukan kúu ja ndaka ñayii ka iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a
chi ka yu'u ña'a i maa ni, vi Su'si,
vaa ni ka jini i ndaka ja vii ja luu sa'a ni a.
Te maa ni kúu iya sa'a ja ka iyo sii ini ndaka ñayii
ka iyo ichi nuu kána kandii ma,
ji'in ichi nuu kêe kandii ma,
te ka jita i yaa, te ka ndachiñu'u ña'a i, vi Su'si.
9 Maa ni jito ni-ka'nu ñu'ú ya,

vaa sa'a ni ja kúun savi te iyo ko'yo.
Vivii ndása'a kuii ni, te xchitu ni ndute ndaka yute ni ma,
sukan-va'a jin kuu ja ka saka ñayii ma.
Te sukan vivii satu'va ni ndaka yukun itu ñayii ma,
vaa sukan kúni maa ni, vi Su'si.
10 Te sa'a ni ja vivii ndándoyo yukun nuu ka jitu i ma,
te ka nuku'un ka nuku'un-nka ndute soko yukun i ma.
Sa'a ni ja ndaka tiviñu'u ma,
te vivii ka kuun i te sukan te vivii ndutiuchi ñu'ú ma,
ja skuun ni savi ma,
te vivii sa'a ni ja ka kuu ndaka ja ka saka ñayii ma.
11 Maa ni chi vivii wa'a ni ndaka ja vii ja va'a neva'a ni a
nuu ñayii a nii kuiya.
Te sa'a ni ja vivii ndúu viko ma, sani te kúun savi ma,
te nii nuu ñu'ú ya kénda ndaka ja va'a wa'a ni ma.
12 Te sii ini ka ndukuii ndaka nuu masu nawa ka iyo kuiti ma,
ji'in ndaka yuku sukun sukun-ka ma,
te sukan ni-ka'nu ñuu ñayivi a ndúkuii.
13 Te ndaka nundaa ma ka nuku'un kua'a xeen kiti
ja ka jaa ti kuii iyo ma.
Te ndaka yoso ma ka kayi ka kayi-nka
ndaka ja ni ka saka ñayii ma,
vaa ni ka kuu i ma,
te sii ini xeen ndúu ñuu ñayivi ya,
te iyo jayiñu'u ni, vi Su'si, ja ndaka ja sa'a ja kúu ni a.

Salmo 66

Jayiñu'u kóo nuu Su'si ma vaa vivii ka kuu ja ni sa'a ya ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma

1 Ndaka o ja ka iyo o ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
jín kata sii ini o nuu Su'si ma.
2 Jín kata sii ini o nuu Su'si ma,
te jín ndaka'an jín ndakachi o ndaka ja sa'a ya ma,
te jín ndachiñu'u o ya.
3 Jín kuña'a o nuu Su'si ma sa'a:
“Ndaka ja sa'a ja kúu ni ma chi vii xen-xeen ka na'a.
Vaa maa ni kúu ja iyo kua'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu,
te chukan kúu ja ndaka ñayii ñatuu ka kunimani nuu ni ma
chi visi ñatuu ka kuni i, kovaa jin kandija i ja ká'an ni ma.

[4] Te ñayii ka iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a chi jin kata i nuu ni,
te jin ndachiñu'u ña'a i maa ni, vi Su'si.”
Sa'a jin kuña'a o nuu Su'si ma.

[5] Ne'e koo ni, te jin kuni ni sukan sa'a sukan kúu Su'si o a
ja jin kuu o,
vaa masu nama uun kuiti sa'a ya in ja vii ja va'a
ja ni ka jini o vitna a.
[6] Vaa ni june ya nuu mar ma, te nuu ka jika i kuan koo i ma
chi ni nduu ñu'ú yichi kuiti.
Te ja sukan ni sa'a ya ma, te ka kusii ini xeen o nuu ya.
[7] Te ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma,
tátnuni ya ni-kani ni-jika,
te nde'ya vava'a ya ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
sukan-va'a ndaka ñayii ñatuu ka kandija ja ká'an ya ma,
te máko jin ndokuiñi i te ko jin ka'an i ja maa i ka kuu-ka.

[8] Ndaka ni ja ka kuu ni ñayii ñuu Su'si o ma,
jin ka'an ni ja vii ja va'a ja kuu ya,
sukan-va'a jín kuniso'o ñayii ma
sukan ka jita ni ja ka ndachiñu'u ni ya ma.
[9] Vaa maa ya ni sa'a ja ni ka kaku o nuu ja u'vi ma,
te maa ya jito va'a ña'a, nasa yukan,
te jin ndakakayata o te jin ndaskenaa o maa o.

[10] Te maa ni, vi Su'si, kúu iya ni jitotnuni ña'a
naxe ka iyo sa nuu ni a.
Sukan, te ni ndasavii, ni ndasandoo ña'a ni
sukan ndúu nanimaa plata ma.
[11] Ni sa'a ni ja ni ka jakun-nee sa nuu tnundo'o tnuneni ma,
te ni ka kuvee i siki sa ma nkuu.
[12] Te ni sa'a ni ja kuenda tnu'u ja ni ka jiñu ña'a
caballu ka yoso tee ma xini sa a.
Te ni ka ya'a sa nuu ñu'u i'ni ma, ji'in nuu ndute ma.
Kovaa sani te ni ndatava ña'a ni,
te kua'a xeen ja vii ja va'a ni ndataa ni.

[13] Kenda sa ini veñu'u ni ma,
te ka'mi sa kiti ndataa sa nuu ni ma,
te sa'a sa ja ni skuiso sa ja sa'a sa nuu ni ma,
[14] sukan ni ka'an, ni kachi sa ja sa'a sa nuu ni ma

nuu iyo sa nuu tnundo'o tnuneni ma.
15 Te ka'mi sa ndikachi ma ji'in xndiki ma
ji'in ndixi'yu kiti vava'a-ka ma nuu ni,
te xiko asi asi ma kenda nuu iyo ni ma,
ja ndakuan-ta'vi sa nuu ni, vaa sukan játna ini ni, vi Su'si.

16 Ndaka ni ja ka kandija ni ja ká'an Su'si ma,
ne'e koo ni, te jin koniniso'o ni ja ndáka'an ndákachi sa a
sukan ni sa'a Su'si ma ja kuu sa.
17 Ni ndakune'e sa Su'si ma,
te ni-yu'u ni-ini sa ni jita sa ja ndáchiñu'u sa ya ma.
18 Nute ni jatanuu sa te konde'ya sa ja u'vi ma te ko sa'a sa ma
chi masu kuniso'o Su'si Iya Tátnuni ma
ja jikan-ta'vi sa nuu ya ma nkuu.
19 Kovaa Su'si ma chi ja ndaa ndija kúu
ja ni jiniso'o ya ja jikan-ta'vi xen-xeen sa ma,
te ni jatanuu ya ja ni jiña'a sa ma.

20 Ja vii ja va'a kúu Su'si ma,
vaa masu ni saxiko ya ja ni jikan-ta'vi sa nuu ya ma,
vaa ni kunda'vi ini ña'a ya, te ñatuu ni saxiko ña'a ya.

Salmo 67

Na jin ndachiñu'u ndaka ñayii ñuu ñayivi a Su'si ma

1 Su'si maa sa kunda'vi ini ña'a ni ndaka sa,
te skuta'vi ña'a ni ja vii ja va'a jin ko kuu sa.
Te koo ni nuu ka iyo sa ya,
te jatna ini ni ja ka sa'a ka kuu sa ya,
2 sukan-va'a jin kuni ndaka ñayii ñuu ñayivi ya
ichi káxtnu'u ni ma,
te jin kuni i sukan sa'a ni ja jin kaku ñayii ma
nuu ja u'vi ma.

3 Te ndaka ñayii a, na jin ndachiñu'u ña'a i maa ni, vi Su'si,
te ndaka ñayii ka iyo ndaka ñuu ma,
na jin ndachiñu'u ña'a i maa ni.

4 Ni-ka'nu ñuu ñayivi ya, jín kata sii ini i nuu ni, vi Su'si,
vaa maa ni kúu iya tátnuni ni-ka'nu ñuu ñayivi ya,

te sa'a ndaa sa'a ndija ni,
vaa maa ni tátnuni ni-ka'nu ñuu ñayivi ya.

5 Te ndaka ñayii a, na jin ndachiñu'u ña'a i maa ni, vi Su'si,
te ndaka ñayii ka iyo ndaka ñuu ma,
na jin ndachiñu'u ña'a i maa ni.

6 Sukan, te Su'si o ya, táa ya ja vii ja va'a ja jin kuta'vi o,
te sa'a ya ja jin kuu ndaka ja ka saka o nuu ñu'ú ya.
7 Sukan sa'a Su'si o ya, vaa taa ya ja vii ja va'a,
te ni-ka'nu ñuu ñayivi a jin koyu'u i Su'si o a,
te ma jin ko sa'a-ka i ja u'vi ma,
vaa ndakan ya kuenda.

Salmo 68

Maa Su'si ma kúu iya ni kenda nuu ñayii
Israel ma nuu yuku nani Sinaí ma

1 Ndokuiñi ni, vi Su'si, te jín kunu maa ñayii
ñatuu ka kunimani nuu ni a jín koo i,
te jín kuitenuu ya'a jín kuitenuu yukan maa i,
vaa ka saxiko ña'a i.
2 Te xnaa ni i sukan kúu ñu'ma ma,
xi sukan ndándute xe'en ma nuu ñu'u ma,
sukan xnaa ni ndaka ñayii ka sa'a ja u'vi
ja ñatuu ka kunimani i nuu ni ma, vi Su'si.
3 Kovaa ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi jin kandava jin kandita i
ja ka iyo sii ini i nuu ni, vi Su'si.

4 Jin kata ni nuu Su'si ma.
Jin kata ni salmo nuu ya, in yaa ja ká'an vivii ja kuu ya ma,
te jin ndachiñu'u ni ya, vaa siki viko ma yoxtnee ya,
te kua'an vee ya kúu ya andivi ma.
Jin koo sii ini ni nuu ya,
vaa suu ya kúu iya tátnuni nuu ndaka o.
5 Vaa suu ya kúu yuva suchi kuechi
ja ñatuu-ka na yuva na si'i i ma,
te suu ya kúu iya jasi ndee jasi ndoso ña'a
ñatuu-ka na yii ma,

te maa ya kúu Su'si onde nuu ii iyo ya ma.
6 Te maa ya sa'a ja ñayii ni ka ndoo nda'vi ma,
jin ni'i i in ve'e nuu jin koo i,
te kuenda tnu'u ja ve'e maa i kúu.
Te ñayii ka ndo'o ka neni ma,
sa'a ya ja jin ndusii ini i te jin koo va'a i.
Kovaa ñayii ka sa'a so'o xeen ma
chi nuu jin koo i ma ko kuu in nuu ñu'ú yichi,
nuu ñatuu kuiti nawa iyo ma.

7 Saa vi, Su'si, nuu ni kee ni ja koxtnuu ni nuu
ñayii ñuu ni ma
te ni skaka ni i ichi nuu ñatuu kuiti nawa iyo ma,
8 te ni tnaa nuu ñu'ú a, te andivi ma ni ndanune,
te ni kuun savi, te suni ni tnaa yuku nani Sinaí ma,
vaa yukan iyo ni, vi Su'si, ja kúu ni Su'si ñuu Israel ma.
9 Te ni sa'a ni ja ni kuun xeen savi,
te ni ndakua'a ni tnu'u kanu ini in in ñayii ñuu ni ma,
ja kuenda maa ni ka kuu i.
10 Te ndaka i ni ndasunkoo ni nuu ñu'ú ni ka nduta'vi i ma.
Vaa ni kunda'vi ini ni i,
te sukan ndí ini ni naxe jin koo va'a ñayii nda'vi ma.

11 Te Iya Tátnuni ma, ni kaxtnu'u tnu'u jin ka'an ña'a ma,
te jaku ña'a kuan koo ka kaxtnu'u ña tnu'u vii tnu'u va'a
ni ka jini ña ma.
12 Te sa'a ka ka'an ña:
“Ni ka jinu tee ka kuu rey ma, ji'in ndaka soldado de ma”,
ka kuu ña ka ka'an ña.
Te jaku-ka ña'a ñatuu ni ka ke koo ja jin kaxtnu'u ña ma,
ni ka ndaka'nde ña ndaka ja ni ka xndoo rey ma
te ni ka jinu de ma.
13 Vaa ndijin chi sukan ka kuu tichiyo-nka ma ka kuu ni
nuu ni ka iyo ni ne'un ñayii yukan ma,
te vitna, te ni ka nduu ni sukan kúu plata ma,
xi tnumi sata ma ja kaa sukan kaa oro vivii ma.
14 Kovaa kivi ni jatenuu Su'si o iya kúu sa'a ndaka ma
ndaka tee ka kuu rey ma,
te kuenda tnu'u ja ni kuun yu'va ja ni kuvijin xeen ma,
sukan ni kendoo yuku Salmón ma.

15 Yuku Su'si kúu yuku sukun sukun iyo ñuu Basán ma.
16 Ndaka yuku sukun-ka ma, ka nde'ya i,
te ka kukueñu ini i nuu yuku ni kaji maa Su'si ma
ja koo ya ma.
Kovaa yukan koo Iya Tátnuni ma ni-kani ni-jika.

17 Su'si ma chi neva'a ya kua'a xen-xeen carreta
nuu ki koo suchi ka jinukuechi nuu ya ma
ja jin kanaa i ma.
Te onde nuu yuku Sinaí ma iyo Iya Tátnuni ma,
te kuan no'o ya ini veñu'u ii ya ma.
18 Ni kaa ni onde sukun ma,
te ni chinee va'a ni ja u'vi ni ka yo tatnuni nuu ñayii ma.
Te ni skuta'vi ni in in ñayii ma ja vii ja va'a,
te onde ñayii inuso'o xeen ka ndaa ma,
ni ka ndakunitnuni i ja maa ni kúu Su'si,
te ni ka jan-ta'vi ña'a i ja koo ni ji'in i ma, vi Su'si.

19 Ja vii ja va'a kúu Iya Tátnuni ma Su'si
iya sa'a ja jin kaku o nuu ja u'vi ma,
vaa ndi-kivi ndi-kivi chíndee ña'a ya ja ka ya'a o
nuu tnundo'o tnuneni ma.
20 Su'si o ma, Su'si o Iya Tátnuni ma kúu iya sa'a
ja jin kaku o nuu ja u'vi ma,
te suni maa ya sa'a ja masu jin skenaa o maa o ma.
21 Ja ndaa kúu ja kueñu ndoso ya xini
suchi ñatuu kunimani nuu ya ma,
ji'in ndaka ñayii ñatuu ka xndoo ichi u'vi ma,
te ka jiso kuechi ka jiso kuechi-ni i ma.

22 Sa'a ni ka'an Iya Tátnuni ma:
“Visi onde ñuu Basán ma xi onde ka'a ndute
mar ma ka iyo ni,
kovaa sa'a sa ja jin ndakokuiñi ni.
23 Te sa'a sa ja jin kaka ni nuu ka jika niñi ñayii
ñatuu ka kunimani nuu ni ma,
te jin ko'o la-ina ni ma niñi ñayii yukan”,
kúu ya ká'an ya.

24 Te ja jin kuni ñayii ma sukan kua'an ni ini veñu'u ii ni ma,
te jin ndachiñu'u ña'a i, vaa maa ni kúu Rey, vi Su'si.

25 Te ka yoxtnuu tee ka jita ma,
te ka ndandikin tee ka tee yaa ma,
te me'ñu ma kuan koo suchi si'i suchi jaa ma,
ka skixin i pandero i ma.
26 Ndaka ni ja ka ndatna'a ni ma, jin ka'an ni ja vii ja va'a,
te jin ndachiñu'u ni Su'si Iya Tátnuni ma,
ndaka ni ja ka kuu ni sa'ya tata Israel ma.
27 Te yoxtnuu Benjamín ma, ja kúu i suchi jaa-ka ma,
te ka ndikin-ka ña'a ndaka tee ka tatnuni ñuu Judá ma,
ji'in tee ka tatnuni ñuu Zabulón ma,
ji'in tee ka tatnuni ñuu Neftalí ma.

28 Su'si maa sa, sukan ni sa'a ni
ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ni a ja jin kuu sa ma,
te káxtnu'u ni, sukan-va'a jín kona'a sa ja sukan sa'a ni.
29 Kuechi ja iyo veñu'u ii ni ma ñuu Jerusalén ma,
te ki koo rey ma, jin ndataa de ja vii ja va'a
nuu ni, vi Su'si.
30 Ndonda ni nuu ñayii ka ndatna'a ja jin kanaa i ma,
vaa ka sa'a ndeva'a i ñayii nda'vi ma.
Te sukan ka kuu xndiki xeen ma ji'in xndiki kiti ndoo ma,
sukan ka kuu i.
Sa'a ni ja jin kuitenuu ñayii ka jatna ini
ja ndimaa jin kanaa jin kanaa-ni i ka kuni i ma,
te sa'a ni ja na jin ndakunitnuni i ja maa ni,
te ka neva'a i xu'un plata ma, te na jin ndataa i nuu ni.
31 Sani te ki koo tee ka ndanuu xeen ka iyo ñuu Egipto ma,
ji'in ñuu Etiopía ma,
ja jin ndanduku de Su'si ma.

32 Ndaka ni ja ka tatnuni ni ndaka ñuu ma,
jin kata ni nuu Su'si ma,
jin ndachiñu'u ni Iya Tátnuni ma.
33 Vaa suu ya kua'an vee andivi ma kúu ya,
te maa ya kúu Su'si iya iyo onde xinañu'u ma,
te maa ya kúu iya ká'an vitna
ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma.
34 Jin ndakunitnuni ni
sukan iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu Su'si ma
sukan tátnuni ya siki ñuu Israel ma.
Te tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma chi onde andivi ma iyo.

35 Su'si, maa in-ni ni kúu iya ka'nu xen-xeen,
te masu na in-ka kundee nuu ni a,
te iyo ni onde ini veñu'u ii ni a,
te maa ni kúu Su'si ñayii ñuu Israel ya,
te maa ni wa'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ja kuu ñuu maa ni a,
sukan-va'a jin koyu'u ña'a ndaka ñayii ñuu ñayivi a,
vaa iya sa'a ndaa sa'a ndija kúu ni.

Chukan kúu ja jayiñu'u kóo nuu Su'si o a.

Salmo 69

Sukan ndanduku o Su'si ma ora ndó'o néni o ma

1 Su'si, sa'a ni ja kaku sa, vaa ñunee sa nuu ndó'o néni sa ya,
2 vaa kuenda tnu'u ja in nuu ñu'u tnaa kuan kêe ja'a sa ya,
te ñatuu nde jakituu i,
te kuenda tnu'u ja jâ ni kenda sa onde ka'a ndute ma,
te ñú'u ña'a de.
3 Te ni kuita-nka sa ja kána ña'a sa,
te sukun sa ya chi ni kuu tikaña-nka i,
te nduchinuu sa ya chi ni ka kuita-nka i,
ja ndetu ña'a sa ja kii ni ki chindee ña'a ni, vi Su'si.

4 Vaa kua'a xeen-ka ñayii ka saxiko ña'a ma ka kuu
sana ixi xini sa ya,
te masu na kuechi sa.
Te ka iyo-ka tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
te ka jani ini i ja jin xnaa ña'a i,
kuenda tnu'u ja nawa tavi sa nuu i.
5 Su'si, maa ni chi jini ni sukan ni yo kaa so'o sa nuu ni ma,
vaa ñatuu ni yo kandija sa ja ká'an ni ma,
te ndaka kuechi sa ma, másu kuu jin koo yu'u i,
vaa ndaka jini ni.

6 Má kua'a ni tnu'u ja ñayii ka kukanu ini ña'a i maa ni ma,
te jin ko tna'a i ja kan-nuu ja kuechi sa, vi Su'si Iya Tátnuni.
Vaa maa ni neva'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja tátnuni ni.
Te masu ja kuechi sa ma,

te ñayii ni-yu'u ni-ini i ndánduku ña'a i maa ni ma,
te máko jin kani uu jin kani uni ini ñayii yukan
ja nú ndija ja suu ni kúu Su'si ñuu Israel ma, xi ña'a.
7 Vaa saña chi kuechi ja kútoo ña'a sa ma,
te ndó'o néni sa ja ka ka'an ndeva'a i nuu sa a,
te vitna ja masu na kuechi sa, te ka sa'a ña'a i sukan,
kovaa kánda sa.
8 Te kuenda tnu'u ja másu ñayii ñuu ya'a kúu sa
nuu ñani sa ma,
te sa'ya si'i sa ma, kuenda tnu'u ja ni masu ka jini ña'a i.

9 Vaa ni kukueñu xeen sa ve'e ni ma, vi Su'si,
te chukan kúu ja siki saña ni ka kenda koo
ndaka ja ka ka'an ndeva'a i nuu ni ma.
10 Te ora kuxii xen-xeen ini sa te nda'yu sa te ndó'o néni sa ya,
sani te ka ka'an ndeva'a i ja kuu sa,
vaa ndánduku ña'a sa maa ni, vi Su'si.
11 Te ni ndinuu sa sa'ma tindayi ma,
te ni ka jakundee ña'a ñayii ma.
12 Te ñayii ka nukoo nuu kívi o ini ñuu ma, ka ka'an i tnu'u sa,
te ñayii ka ndajini ma, ka jita i yaa ja kuu sa
ja ka jakundee ña'a i.

13 Kovaa saña chi jikan-ta'vi sa nuu ni, vi Su'si.
Te kivi kúni maa ni ja chindee ña'a ni ma,
te kua'a xeen ja taa ni, vaa kúnda'vi ini ña'a ni,
vaa ndija ni ja ká'an ni ja chindee ña'a ni
te kaku sa nuu ja u'vi ma,
te vitna, te koniniso'o ni ja ká'an sa ya, vi Su'si.
14 Ndatava ña'a ni nuu nde'yu ka'va a,
sukan-va'a máko kêe-ka sa ki'in sa onde ka'a ndute ma.
Chindee ña'a ni, te kaku sa nuu ñayii ka saxiko ña'a ma.
15 Máko kua'a ni tnu'u ja ñu'u ña'a ndute kua'a jika ma,
sukan-va'a máko kêe-ka sa nuu kávanuu tna'a de ma,
te kêe-ka sa onde nuu ñu'u kunu-ka de ma,
te masu kuu nana-ka sa ma.

16 Ndakone'e ni ja jikan-ta'vi sa nuu ni a, vi Su'si,
vaa iya va'a ini kúu ni.
Te kunda'vi ini ña'a ni, sukan kútoo ña'a ni a,
te konde'ya ña'a ni ja sukan ndó'o néni sa ya.

17 Máko chu'u ni, sukan-va'a kuni ni ndenu iyo sa
ja jinukuechi sa nuu ni a.
Konuu ni, te kii ni ki chindee ña'a ni vaa ndó'o néni sa.
18 Ki tu'va ni ini anua sa ya, te chindee ni ini anua sa ya,
sukan-va'a kaku sa nuu ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma.

19 Maa ni jini sukan ka ka'an ndeva'a i nuu sa ma
te ka sa'a i ja tná'a sa ja kan-nuu,
te ni ñatuu jini sa naxe sa'a sa.
Kovaa maa ni chi nde'ya ni ndaka ñayii
ñatuu ka kunimani nuu sa ma.
20 Sukan ka ka'an ndeva'a i ma, te ni tna-u'vi ini anua sa ya,
te ni kuita kuiti sa.
Te ñatuu-ka na tnu'u kanu ini iyo ini anua sa ya,
te ni yo ndetu sa na in chindee ña'a,
kovaa ñatuu na in ni kenda ja chindee ña'a i,
te ni-in ñayii ndaka'an mani ña'a i, ñatuu nde ni kenda i.
21 Su'va ja uwa ni ka taa i ja ni jaa sa,
te nuu yichi sa ma, su'va ni ka taa i ndute nde'ya uva ja ni jiya
ja ko'o sa.

22 Te ne'un viko ka sa'a i ma, ja ka jani ini i ja
va'a xeen kúu ma,
te na jin ndani'i jin ndatna'a maa i ja u'vi ka
sa'a ka kuu i ma.
23 Sa'a ni ja jin ndunee nduchinuu i ma,
sukan-va'a máko jin kuni-ka i,
te sa'a ni ja jin ni'i jin ndeyu yata i ma,
sukan-va'a ñatuu-ka na tnu'u ndee tnu'u ndatnu i jin koo.
24 Te xndo'o xneni ni i,
sukan-va'a jín kuni i ja ndákiti xen-xeen ini ni nuu i.
25 Sa'a ni ja ve'e ka'nu ve'e va'a ka yinee i ma
másu na in koo-ka,
te kéndoo nda'vi kéndoo kee nuu ka iyo i ma.
26 Vaa ni ka sondikin i ñayii ni wa'a ni tnu'u ja ni tnakue'e i ma,
te ka ndakani i sukan ndó'o néni ñayii ni tnakue'e ma.
27 Sa'a ni ja ndaka ja u'vi ka sa'a maa i ma,
te jín ndani'i jín ndatna'a maa i,
te máko sakanu ini ni kuechi ka sa'a i ma.
28 Te xnaa ni nuu yoxtnee ja ka nani ñayii ka sa'a ja u'vi ma
nuu libru ni a,

vaa nuu libru yukan chi nanimaa ja ka nani ñayii
ka sa'a ja va'a ja ndaa ma te jin koteku i
ni-kani ni-jika ma ka yoxtnee.
29 Kovaa saña tee nda'vi ja ndó'o néni sa ya,
ko koto va'a ña'a ni,
sukan-va'a kaku sa nuu ja u'vi ma te koo va'a sa.

30 Kata sa, te ndachiñu'u ña'a sa, vi Su'si,
te ndaka'an ndakachi sa ndaka ja vii ja va'a sa'a ni a.
31 Te ja sa'a sa sukan ma, jatna ini-ka ni
sana ja ka'mi ndi'i kuiti sa in xndiki xi in serru
nuu ni a, vi Su'si.
32 Nuna jin kuni ñayii ka ndo'o ka neni ma
ja sukan sa'a ni ja kuu sa a chi jin ndusii ini i,
te jin ndatnii i tnu'u kanu ini,
vaa ka ndanduku i maa ni, vi Su'si.
33 Vaa Iya Tátnuni ma chi niniso'o ya ja ka jikan-ta'vi ñayii
ka kunda'vi ka kukee ma,
te ñatuu na nde saxiko ya ñayii ka ndo'o ka neni ma.

34 Ndaka ja ka iyo andivi ma, ji'in ndaka ja ka iyo nuu ñu'ú ya,
ji'in ndaka ja ka iyo nuu mar ma,
na jin ndachiñu'u ña'a i maa ni, vi Su'si.
35 Vaa maa ni sa'a ja jin kaku ñayii ñuu Sion ma,
te ndasava'a ni ñayii ñuu Judá ma,
te yukan jin nduta'vi i ja jin koo i.
36 Ndaka sa'ya tata ñayii ka jinukuechi nuu ya ma
chi jin nduta'vi i ñuu yukan,
ji'in ndaka ñayii ka kutoo Iya Tátnuni ma,
yukan jin koo i ji'in ya.

Salmo 70

Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja na kii kunu ya ki chindee ña'a ya

1 Su'si, jikan-ta'vi xeen sa nuu ni ja chindee ña'a ni.
Ne'e kunu ni, ki chindee ña'a ni, vi Su'si.
2 Ndaka ñayii ka ndanduku ña'a ja jin xnaa ña'a i saña ma,
na jin ndakokuiñi i te jín ndakukan-nuu maa i.
Te ndaka ñayii ka kuni ja jin sa'a ña'a i ja u'vi ma,

su'va maa i jín ndatna'a ja kan-nuu
ja jin ndajakundee ña'a ñayii ma.
3 Ndaka ñayii ka jakundendee ña'a saña ma,
te na jin ndakakayata maa i jín nu koo i,
te jín ndatna'a maa i ja kan-nuu,
vaa masu nde ni ka kundee i ja ka ñu'u ini i ma.

4 Kovaa ndaka ñayii ka ndanduku ña'a i ndijin ma, vi Su'si,
chi jin koo sii ini xen-xeen i.
Te ndaka ñayii ka kuni ja sa'a ni ja jin kaku i
nuu ja u'vi ma,
ndimaa jin ka'an i:
"Su'si o a, iya ka'nu xeen kúu ya",
jin ka'an i.

5 Te saña ja kúnda'vi kúkee sa te ndó'o néni sa a,
ne'e kunu ni, ki chindee ña'a ni, vi Su'si.
Maa ni kúu iya chindee ña'a,
te sa'a ni ja kaku sa nuu ja u'vi ma.
Máko ko kukuee ni ja ki chindee ña'a ni,
Su'si iya tátnuni nuu sa.

Salmo 71

Sukan jikan-ta'vi in tee nija'nu nuu Su'si ma

1 Nuu maa ni kúkanu ini sa ja kaku sa, vi Su'si.
Te má kua'a ni tnu'u ja tná'a sa ja kan-nuu.
2 Ja maa tnu'u ndaa tnu'u ndija ni a,
te koniniso'o ni ja ká'an sa ya,
te chindee ña'a ni ja kaku sa nuu ja u'vi ma.
3 Te ko kuu ni in nuu toto nuu ndimaa kuu kenda sa
te koxtnee va'a sa te kaku sa nuu ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
vaa nuu maa ni kúu nuu kuu chu'u sa te kaku sa ma.

4 Su'si maa sa, chindee ña'a ni ja na kaku sa
nuu ñayii ka sa'a ja u'vi ma te ka ja'ni tna'a i ma.
5 Vaa onde nuu jaa sa ma kúkanu ini ña'a sa
ja maa ni kúu iya sa'a ja koo va'a sa.
6 Te onde nuu ñunee sa chii si'i sa ma,
maa ni ni yo jito-va'a ña'a,

te maa ni ni sa'a ja ni kâku va'a sa ma.
Te chukan kúu ja ni-kani ni-jika ndachiñu'u ña'a sa.

7 Visi kua'a ñayii chi ka jatnu'u ini ña'a i,
kovaa saña chi nuu maa in-ni ni kúkanu ini sa
ja na chindee ña'a ni, te kaku sa nuu ja u'vi ma.
8 Te nii nduu ma ndaka'an ndakachi sa
sukan sa'a sukan kúu ni ma.
Kata sa, te ndachiñu'u ña'a sa ndaka ora.
9 Te nuna kuu nija'nu sa ma,
te máko saxiko ña'a ni te ko xndoo ña'a ni
kivi ma kundee-ka sa nde a sa'a sa ma.
10 Ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma, ka ndatna'a i,
te ka ndatnu'u i ja jin ka'ni ña'a i.
11 Te ka ka'an i:
“Su'si ma chi jâ ni skendoo ya tee ya'a, te jín sondikin o de,
te jín tnii o de, vaa masu na in tasa'an-ka de”,
ka kuu i ka ka'an i.

12 Te chukan kúu ja máko kújika ni nuu iyo sa ya,
vi Su'si maa sa,
su'va koo ñama ni ja kii ni ki chindee ña'a ni.
13 Te sa'a maa ni ja na jin skenaa maa ñayii ka kuni i
ja saña jin ka'ni i ma,
te jín ndatna'a ndaka maa i ja kan-nuu,
vaa ka kuni i ja jin sa'a ndeva'a ña'a i.
14 Kovaa saña chi ndimaa kondetu ña'a sa
te ndachiñu'u ndachiñu'u-ka ña'a sa.
15 Te ndaka ora ndaka'an ndakachi sa
tnu'u ndaa tnu'u ndija ni a nuu ñayii ma,
ja sukan ni sa'a ni ja ni ka kaku sa nuu ja u'vi ma,
te ni masu kuu ndaka'an sa ndaka ja ni sa'a ni ma,
vaa kua'a xeen kúu.
16 Su'si Iya Tátnuni, ndaka'an ndakachi sa nuu ñayii ma
ndaka milagru ni sa'a, ni kuu ni ma,
te ndaka'an sa sukan ká'an tnu'u ndaa tnu'u ndija
ni kaxtnu'u maa ni a.

17 Su'si maa sa, maa ni ni kaxtnu'u nuu sa
tnu'u ndaa tnu'u ndija ni a onde nuu jaa sa ma,
te ndimaa ndákaxtnu'u sa nuu ñayii ma

ndaka ja vii ja va'a sa'a ni a.
18 Visi jâ ni kuu nija'nu sa te jâ ni vixi xini sa a,
kovaa máko skendoo ña'a ni, vi Su'si,
onde nú ni kuu ni ka'an, ni kachi sa
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ni a nuu ñayii ka iyo vitna a,
ji'in nuu ñayii ñatuu jin kâku-ka ma.

19 Kua'a xeen kúu ja sa'a ja kúu ni a,
te tnu'u ndaa tnu'u ndija ni a
ka'nu xen-xeen sukan ka'nu andivi ma.
Te ñatuu na in kúu sa'a sukan sa'a maa ni a, vi Su'si.
20 Te visi ni wa'a ni tnu'u ja ni ndo'o ni neni sa
te ni jini sa tnu'u xii ini ma,
kovaa maa ni chindee ña'a ja koteku sa ni-kani ni-jika,
te visi jâ yinee sa chii ñu'ú ma,
te maa ni ndatava ña'a nuu nee ma,
sukan-va'a koo sa ji'in ni.
21 Te ndataa ni kua'a xeen jayiñu'u,
te ndaka'an mani ña'a ni.

22 Te chukan kúu ja maa sa chi tee sa guitarra ma,
te kata sa ja ndachiñu'u ña'a sa maa ni, vi Su'si,
vaa maa ni kúu Su'si iya ii ñuu Israel ma.
23 Te sii ini xeen jita sa nuu maa ni a,
vaa maa ni ni sa'a ja ni kaku anua sa ya nuu ja u'vi ma.
24 Te nii nduu ma ndaka'an ndakachi sa
tnu'u ndaa tnu'u ndija ni a,
vaa ni sa'a ni ja ni ka ndatna'a maa
ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma ja kan-nuu,
vaa ni ka jini i ja masu na kuechi sa ma.

Salmo 72

Sukan ni jikan-ta'vi rey ma nuu Su'si ma ja na chindee ña'a ya ja ka'nde ndaa de tniñu ñayii ma

1 Su'si maa sa, kua'a ni tnu'u ndaa tnu'u ndija ni a rey ya,
sukan-va'a kuu ka'nde ndaa de tniñu ndi-in ndi-in ñayii ma.
Te sukan sa'a tna ni ja kuu sayii de ma.
2 Te rey ya, na sa'a ndaa na sa'a ndija de ja jin
kuu ñayii ñuu ni a,

ji'in ñayii ka kunda'vi ka kukee ma
te ka kukanu ini ña'a i maa ni, vi Su'si.
3 Te ndaka ja iyo onde yuku ma, ji'in nuu tinduu ma,
na jin sa'a i ja jin koo sii ini ñayii ñuu ni ma
te kóo tnu'u ndaa tnu'u ndija ni a nuu ñayii ñuu ni ma.
4 Te rey ya, na sa'a ndaa na sa'a ndija de
ja jin kuu ñayii nda'vi ka iyo ñuu ni a.
Te sa'a de ja jin kaku ñayii ka ndo'o ka neni
ja ka sa'a ndeva'a ña'a in-ka ñayii ma,
te xnaa de ñayii sa'a ndeva'a ñayii ñuu ni ma.

5 Te rey ya, ndaka kivi koteku de ma kóyu'u de,
nasa yukan, te sa'a de in ja ñatuu játna ini ni, vi Su'si.
6 Te su'va ja sa'a de ma kó kuu sukan kúu ora kúun savi ma
xi sukan kúu ora núu yuyu ma nuu ñu'ú a,
ja vivii ndóyo ni-ka'nu nuu ñu'ú a,
ji'in ni-ka'nu siki kuii ma, te vivii núkona'a ma.
7 Te ndaka kivi tatnuni de ma,
te vivii ká'nde ndaa de tniñu ñayii ma,
te vivii jín koo mani ndaka ñayii ma,
onde kenda kivi ja masu kenda-ka yoo ma
ja kotnuu ora jakuaa ma.
8 Te na tatnuni de onde nuu ka jakituu mar ma
ni-ka'nu ñuu maa de ma.
9 Te sa'a ni, vi Su'si, ja ndaka ñayii ka iyo
nuu ñatuu kuiti nawa iyo ma,
ndaka ñayii ñatuu ka kunimani nuu de ma,
na jin jakindeyi i te na jin kenda koo nuu i ma
onde nuu ñu'ú ma,
ja jin kuandetu i nuu de ma.
10 Te ndaka rey ka iyo ñuu Tarsis ma,
ji'in ndaka rey ka iyo yu'u mar ma,
ji'in rey iyo ñuu Sabá ma,
ji'in rey ñuu Seba ma,
kí koo de kí xsia'a de ja jin skuta'vi de rey ya.
11 Te ndaka-ka rey ma, jín ndachiñu'u de rey ya,
te ni-ka'nu ñuu ñayivi a, na jin kunukuechi i nuu rey ya.
12 Vaa maa de chi chindee de ñayii nda'vi ñayii kee ma,
te jin kaku i nuu tnundo'o tnuneni ma,
te chindee de ñayii ka jiniñu'u ja na in chindee ña'a ma.
13 Te kunda'vi ini de ñayii ka kunda'vi ka kukee ma,

te kua'a de ja jin kaa ñayii ñatuu nawa ka neva'a i
ja jin kaa i ma,
sukan-va'a jin koteku i.
14 Te másu kua'a de tnu'u ja jin sa'a ndeva'a
ñayii ka ni'i ka tna'a-ka ma ñayii nda'vi-ka ma,
te másu kua'a de tnu'u ja jin kati niñi i ma
te jin skenaa i maa i ma,
vaa ñayii nda'vi ma chi ñayii ka ndanuu
ka kuu tna i nuu rey ma.

15 Na koteku kani rey ya,
te na ki koo i kí xsia'a i oro iyo ñuu Sabá ma,
te jín kakan-ta'vi jín kakan-ta'vi ñayii ma nuu Su'si ma
ja kuu rey ya.
Te ndaka kivi, jín ka'an i ja va'a ja kuu de.
16 Te visi vala-ni ja jin saka ñayii ma nuu yuku ma,
kovaa kua'a xeen na jin ndaxtutu i.
Sukan ka ndaxtutu ñayii ma
ja ka kuu xeen ñu'ú ñuu Líbano ma,
te ndaka ja jin saka i ma, te kóo sukan iyo yi'i yuku ma,
te na koo kua'a xeen ja jin ndaxtutu i.
17 Te na jin ndakune'e i rey ya ni-kani ni-jika,
te kóo xeen jayiñu'u de nani ndito téku de.
Te ja maa de, te na jin kuta'vi ñayii ndaka ñuu ma
ja vii ja va'a,
te ndaka ñayii ma, sa'a na jin ka'an i:
"¡Naka vii naka va'a kúu rey ya!",
jin ka'an i.

18 Ja vii ja va'a kúu Su'si iya Tátnuni ñuu Israel ma,
vaa maa in-ni ya kúu iya sa'a milagru.
19 Te ni-kani ni-jika na koo jayiñu'u ya ni-ka'nu ñuu ñayivi ya,
vaa ja vii ja va'a kúu ja sa'a ya ma,
te na jin ndachiñu'u i ya.
Te sukan kó kuu, te sukan kó kuu.

20 Te ya'a ni jinu ja ni jikan-ta'vi David ma, tee
kúu sayii Isaí ma.

LIBRO III

Salmo 73

Sukan jin ndando'o jin ndatna'a maa ñayii ka sa'a ja u'vi ma

1 Ja ndaa ndija kúu ja Su'si ma
chi sa'a ya ja va'a ja jin kuu ndaka yo'o
ja ka kuu o ñayii ñuu Israel ya.
Maa ya chi sa'a ya ja va'a ja jin kuu ñayii
ka iyo vii ka iyo ndoo ini anua i nuu ya ma.
2 Kovaa saña chi vala-nka-ni nkuu,
te kendeka sa nuu ja u'vi ma, te skenaa sa maa sa nkuu.
3 Vaa kuechi ja nde'ya sa ja ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
te ka ni'i ka tna'a i ma, te ka sa'a vixi i maa i ma.

4 Te nde'ya sa ja másu nawa ka ndo'o ka tna'a i ma,
te ka iyo sii ini i, te ka iyo ndee ka iyo ndatnu i ma.
5 Te masu nde ka satniñu xeen i
sukan ka kuu-ka sava ñayii ka satniñu xeen ma,
te ni masu nde ka ndo'o ka neni i
sukan ka ndo'o ka neni-ka sava ñayii ma.
6 Te chukan kúu ja ka jani ini i ja jayiñu'u xeen kúu
ja ka sa'a i ma
te ja vii xen-xeen kúu
ja ka sa'a ndeva'a i in-ka ñayii ma.
7 Te onde nduchinuu i ma ndijin
ja nanimaa ja u'vi ka ñu'u ini i ja jin sa'a i ma,
vaa ûni kua'a xeen ja u'vi ka ñu'u ini i ma.
8 Ka jakundee i ñayii ma,
te ka ka'an u'vi i ja jin kuu ñayii ma,
te onde nuu ñayii ma, te ka jiña'a i naxe ka jani ini i ma.
Te ka sa'a ndeva'a i ñayii nda'vi ma,
te ka jani ini i ja maa i-ni ka kuu-ka.
9 Te ka ka'an u'vi i ja kuu Su'si ma, iya iyo onde andivi ma,
te ka kunuu maa ja ka ka'an i ma nuu ñayii ma.

10 Te chukan kúu ja ndaka ñayii ma ka kandija
ja ka ka'an ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
te ka jan koo i ka jan tu'va-ka i ñayii yukan,

vaa ka jani ini i ja va'a xeen-ni kúu ja ka sa'a
ñayii yukan ma.
11 Te ka ka'an i:
“Másu kuni Su'si ma ndaka ja ka sa'a o a.
Iya iyo onde sukan ma ni masu ndasa'a maa ya kuenda”,
ka kuu i ka ka'an i.
12 Jin konde'ya ni, te jin kuni ni ja ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
ja masu nde ka ndo'o ka neni i,
te ve jin kuxiku xen-xeen i.

13 Te nú sukan, masu nde jiniñu'u
ja ni-in ja u'vi ñatuu nde sa'a sa a, jani ini sa,
te masu nde jiniñu'u
ja jito va'a sa maa sa ja ñatuu na ja u'vi
ko sa'a sa ji'in nda'a sa a, jani ini sa.
14 Te saña chi nii nduu ma ka xndo'o ka xneni ña'a ñayii ma,
te nú ni ndatuu ni ndandii sa in-ka kii ma,
in-ka tuku jichi ka xndo'o ka xneni ña'a i.

15 Kovaa ñatuu ni wa'a sa tnu'u ja kani ini sa
sukan ka jani ini i ma
te ka'an sa sukan ka ka'an i ma
chi nute ni sa'a sa sukan ma
chi ja kuechi sa ma,
te ma jin kaka ndaa ñayii ñuu ni ma, vi Su'si.
16 Kovaa nuu ni ndakani, ni ndaka'vi ini sa ma,
te ni ndasa'a sa kuenda ja yii xeen kúu ja jaku'ni ini o
ja maa in-ni o ma.
17 Nú masu ja onde ni kivi sa ve'e ii Su'si ma,
te yukan, sana ni jaku'ni ini sa
na ndenu jin kenda koo ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
visi ka ni'i ka tna'a maa i ñuu ñayivi a.
18 Vaa ja ndaa kúu ja sukan ka sa'a ka kuu maa i ma,
te ni sunkani ni i nuu ndi'vi xen-xeen ma,
te maa ni sa'a ja jin kendeka ja'a i ma,
te jin skenaa i maa i ma.
19 Te sanaa sanaa-ni, te jin kûu i,
te ndaka maa ja u'vi ka sa'a ka kuu i ma
sa'a ja jin ndayu'u xen-xeen i.
20 Kivi kenda ja ndokuiñi ni ma, vi Su'si
chi sukan-ni kúu in ja jani o ora kixi o ma

ja nú ni ndoto o ma sani te ni ndunaa o ma,
sukan-ni jin ko kuu ñayii yukan nuu ni.
Vaa visi ka jani ini i ja maa i ka kuu-ka
kovaa maa ni chi su'va saxiko ni i.

21 Saña chi ni yo kuxii, ni yo kunda'vi ini sa,
te ûni ni yo tna-u'vi ini anua sa a
ja nde'ya sa ja sukan ka kuu i ma.
22 Vaa ûni ni ñatuu ni kuu jaku'ni-ni ini sa ma,
te sukan kúu in kiti, sukan kúu sa nuu ni ma nkuu, vi Su'si.
23 Visi ndaka sukan ni yo sa'a, ni yo kuu sa ma,
kovaa masu nde ni xndoo ña'a ni, vi Su'si,
su'va ni yo tnii ni nda'a kua'a sa a.
24 Te ni ka'an, ni kachi ni nuu sa naxe ko sa'a ko kuu sa ma
te sukan ndikin ña'a sa sa'a sa a.
Te nuna jinu ma, te ndakuan-ta'vi ña'a ni nuu iyo ni a,
te koo jayiñu'u sa, vi Su'si.
25 Ñatuu na in-ka Su'si sa iyo onde andivi a,
nú masu ja maa in-ni ni, vi Su'si,
te nú iyo sa ji'in maa ni, masu nawa nde-u'vi ini sa
ja iyo ñuu ñayivi a.
26 Visi na kuita maa yikikuñu sa a ji'in ini anua sa a,
kovaa maa ni ndachindee ndachituu ini anua sa a, vi Su'si,
vaa maa ni iyo ja koo ji'in sa ni-kani ni-jika.

27 Ñayii ka kujika nuu ni ma, jin skenaa i maa i,
vaa maa ni chi xnaa ni ndaka ñayii ñatuu ka kuni
ja jin kondikin ndaa ña'a i maa ni ma, vi Su'si.
28 Kovaa saña chi ja va'a xeen kúu ja koo yatni sa
nuu Su'si Iya Tátnuni ma,
te kúkanu ini sa ya, vaa suu ya ndetu sa ja chindee ña'a ya,
sukan-va'a ndaka'an ndakachi sa nuu ñayii ma
ndaka ja va'a ja sa'a ja kúu ya ma.

Salmo 74

Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja na kaku ñayii ñuu ya ma nuu ñayii ñatuu kúnimani nuu i ma

1 Su'si maa sa,
¿Nava'a ni skendoo ña'a ni te ñatuu kí ndi nduku ña'a ni?

¿Nava'a ni ndakiti xeen ini ni nuu sa a?
Te vaa maa ni jito ña'a sukan kúu tee jito ndikachi de ma.
2 Ndaka'án ni ndaka ñayii ni ndaxtutu ni
onde xi'na xen-xeen-ka ma,
ja ni ndene'e ni i nuu ja u'vi ma,
sukan-va'a jin ko kuu i ñuu maa ni ma.
Suni ndaka'án ni yuku nani Sion a nuu iyo ni a.
3 Ne'e ni, te kuni ni
sukan ni kendoo nda'vi, ni kendoo kee ñuu ni a.
Te ñayii ñatuu ka kunimani nuu o a,
ni ka xnaa i ndaka ja iyo ini veñu'u maa ni a.

4 Te onde nuu ni ka yo ndatna'a sa
ja ni ka yo ndachiñu'u ña'a sa ma,
te ka iyo tee ka kana ka kayu'u ja ni ka kundee de nuu o ma,
te ûni ni ka jani de in sa'ma ja kúni ka'an
ja jâ ni ka kundee de nuu o ma.
5 Te sukan ka kuu tee ka ja'nde tutnu yuku na'nu ma,
sukan ka kuu de ini veñu'u ni ma.
6 Ji'in kaa tá'vi tutnu ma, ji'in martillu de ma,
ka ta'vi de ndaka ja vii iyo ini veñu'u ni ma.
7 Te ni ka ja'mi de veñu'u maa ni a,
te ni ka sa'a ndeva'a de nuu ii ni ka yo ndachiñu'u ña'a sa ma,
te ûni ni ka xnaa de ndaka.
8 Sa'a ka jani ini de:
“Jín xnaa o ndaka in jichi-ni”,
ka jani ini de.
Te sukan, te ni ka xnaa de ndaka veñu'u lilikin
nuu ni ka yo ndachiñu'u ña'a sa ma.

9 Te ñatuu nde ka jini-ka sa ja nú iyo ni ji'in sa, xi ñatuu-ka,
vaa ñatuu-ka na tee ndaka'an tnu'u maa ni a nuu sa
ja ka kuu sa ñuu maa ni a,
te ni a in sa ñatuu jini
na saa-ka kivi jin ndo'o jin neni-ka sa ya.
10 ¿Na saa-ka kivi jin xndo'o jin xneni ña'a
ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma?
¿Na saa-ka kivi jin ka'an ndeva'a
ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma ja kuu ni?
11 ¿Nava'a ñatuu skuili ni nda'a ni a te chindee ña'a ni?
¿Nava'a chu'u ni a, te ñatuu kunda'vi ini-ka ña'a ni?

12 Kovaa maa ni kúu Rey sa
onde xi'na xen-xeen-ka ma, vi Su'si.
Te kúkanu ini sa ja maa ni kúu iya sa'a ja kaku sa
ndeva'a-ni na tnundo'o iyo ñuu ñayivi a
ja kenda i nuu ka iyo sa ya.
13 Vaa maa ni ni june nuu ndute mar ma
ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ni ma,
ja na kuu jin ya'a ñayii kúu ñuu maa ni ma,
te ni ta'vi ni xini kiti na'nu ka ñu'u nuu mar ma.
14 Te ni jaxi ni xini kiti kúu leviatán ma,
te ni wa'a ni ti ja jin kaa kiti xeen
ka iyo nuu ñatuu nawa iyo kuiti ma.
15 Te ni ndakune ni nuu tóo ndute ma, te ni jakona'a yute ma,
te suni maa ni ni xsichi ndute jika kua'a ma.
16 Te maa ni ni sa'a nduu ma, te maa ni ni sa'a jakuaa ma,
te maa ni ni jani ini ja koo yoo ma ji'in kandii ma,
te ka iyo i nuu ni tatnuni ni ja jin koo i ma.
17 Te maa ni ni sa'a ni-ka'nu ñuu ñayivi a.
Te maa ni ni sa'a ja kénda kivi
te ndúkuii ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
te maa ni sa'a ja kénda kivi
te ndáyichi i te kúvijin xeen ma,
vaa nuu nda'a maa ni ka iyo ndaka.

18 Su'si, kona'a ni ja ndakan ni kuenda
nuu ñayii ñatuu ka kunimani nuu ni ma
te ka jakundee ña'a i ma
te ka ka'an ndeva'a i ja kuu ni ma.
19 Kovaa saña, ja ka ndo'o ka neni sa ya,
vaa sukan ka kuu kuku ma, sukan-nka-ni ka kuu sa ya,
te máko ndunaa ña'a ni,
te máko kua'a ni tnu'u ja jin kaa ña'a kiti xeen ma.

20 Su'si, ndaka'án ni ja ni skuiso ni nuu sa ma,
vaa ni-ka'nu ñuu ñayivi a
nanimaa-nka ja ka sa'a ndeva'a tna'a ñayii a kúu.
21 Máko kua'a ni tnu'u ja ñayii ka kunda'vi ka kukee a,
te jin ko ndo'o jin ko neni i te jin ko tna'a i ja kan-nuu,
vaa su'va ka ndachiñu'u ña'a i maa ni, vi Su'si.
Chukan kúu ja kasi ndee kasi ndoso ni i, te jín kaku i.

22 Ndokuiñi ni, te máko kua'a ni tnu'u
ja jin ka'an ndeva'a i ja kuu ni, vi Su'si.
Ndaka'án ni ñayii inuso'o xeen-ka ka ndaa i ma
chi ndi-kivi ndi-kivi ka ka'an ndeva'a i ja kuu ni.
23 Te máko ndunaa ni sukan ka kana ka kayu'u i ma,
vaa nuu-ni nuu-ni ka ka'an ndeva'a i ja kuu ni ma, vi Su'si.

Salmo 75

Su'si ma kúu iya ja'nde ndaa tniñu ñayii ma

1 Su'si, ka ndakuan-ta'vi xeen sa nuu ni,
vaa iyo yatni ni nuu ka iyo sa ya,
te ndaka ñayii ma ka ndaka'an
ndaka ja vii ja va'a sa'a ni ma.

2 Te sa'a ka'an Su'si ma:
"Maa sa na'a na kivi,
te ndakan sa kuenda nuu ndi-in ndi-in ñayii ma,
te jin ndundaa nawa ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu i ma.
3 Te maa sa sa'a ja ñatuu ka kotuu
ja ka yituu ñuu ñayivi a ora tnáa xeen ma.
4 Te ni jiña'a sa nuu ñayii inuso'o xeen ka ndaa ma:
Máko jin ko sa'a ni ja u'vi ma,
te máko jin ko kani ini ni ja maa ni ka kuu-ka ma,
te máko jin ko kuvixi jin ko kusu'va ni.
5 Te masu kuu-ni-nka ja ka neva'a ni
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja jin tatnuni ni ma
te jin ko kuvixi maa ni
te jin ko ka'an ni ja masu na in-ka ko tatnuni nuu ni ma",
kúu ya ká'an ya.

6 Jín kona'a o ja ni-in ñayii vee ichi nuu kána kandii ma,
xi ñayii vee ichi nuu kée kandii ma,
xi ñayii iyo nuu ñatuu kuiti nawa iyo ma,
ko kuu ñayii sa'a ja jin ndani'i o jayiñu'u ma, chi ña'a.
7 Su'va jín kona'a o ja maa in-ni Su'si ma kúu iya sa'a ndaa
naxe jin ndani'i jin ndatna'a ñayii ma.
Te maa ya sa'a ja ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
jin ndatna'a i ja kan-nuu te jin skenaa i maa i.
Te ñayii ka sa'a ja va'a ma,

sa'a ya ja jin ndani'i i jayiñu'u
te jin nduu i ñayii ka ndanuu nuu ya ma.
8 Vaa Iya Tátnuni ma, jâ yinda'a tu'va ya ndaka ja u'vi
jin ndo'o jin neni ndaka ñayii ñatuu ka kandija
ja ká'an ya ma te ndimaa ja u'vi ka sa'a i ma.
Te kivi kenda ja xndo'o xneni ya ndaka ñayii
ka iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a
ja ñatuu ka sa'a i sukan játna ini ya ma,
te jin ndo'o jin neni maa i ndaka sukan ni jani ini ya ma.

9 Kovaa saña chi ni-kani ni-jika ndaka'an ndakachi sa
sukan sa'a sukan kúu Su'si ma,
te kata sa, te ndachiñu'u sa Su'si Jacob ma.
10 Sa'a ká'an maa Su'si o a:
“Sa'a sa ja maa ñayii ka jani ini ja maa i ka kuu-ka ma,
jin ndatna'a i ja kan-nuu te jin skenaa i maa i,
kovaa sa'a sa ja koo-ka tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma,
te koo jayiñu'u i”,
kúu ya ká'an ya.

Salmo 76

Su'si ma chi masu na in kundee nuu ya

1 Ndaka ñayii ñuu Judá ma chi ka jini i Su'si o a.
Te ñayii ñuu Israel ma chi ka ndachiñu'u i ya.
2 Te veñu'u nuu ka ndachiñu'u i ya ma
kátuu nuu yuku nani Sion ma ja iyo i ñuu Jerusalén ma.
3 Te yukan ni sa'a ya ja ni ka tna'nu tna'a ja ka jasi i maa i ma
sukan-va'a ñatuu nawa kaki'i ña'a ma,
ji'in yuchi ka kuu espada ma, ji'in flecha ma,
ji'in ndaka-ka ja ka jatniñu i ja ka kanaa i ma.
Sukan ni ja'nu ya ndaka.

4 Vivii kúu ni, vi Su'si, te iyo kua'a-ka jayiñu'u ni
sana yuku na'nu ma ja vivii ka ndaa i ma.
5 Ñayii inundee ini ma, ni ka skenaa i maa i.
Suni ñayii ka neva'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma,
masu nawa ni kuu jin sa'a ndaka i.
Ni ka kixi i, te ni masu jin ndoto-ka i.

[6] Su'si iya ni yo kukanu ini tee ni yo kuu Jacob ma,
nú maa ni na sunkani tee yoso caballu ma
ja masu nawa sa'a-ka de ma,
te caballu ñú'u carreta ma, masu nawa kuu sa'a ti
ja chíndee ti de ma.

[7] Kovaa nuna ndákiti ini ni ma,
chi masu na in kundee ja konukuiñi i nuu ni a.
Vaa Su'si iya ndákan kuenda kúu ni,
te chukan kúu ja jin koyu'u ña'a sa.
[8] Onde andivi ma iyo ni,
te ká'an ni naxe jin ndo'o jin neni ñayii ma,
nú ma jin kandija i ja tátnuni ni ma.
Te onde ñu'ú ya ni ka nduu nañii i
ja ka yu'u i ja ká'an ni ma
[9] ora ndokuiñi ni ja ndakan ni kuenda
nuu ñayii ñuu ñayivi a, vi Su'si,
te sa'a ni ja jin kaku ñayii ka ndaa kuee ini ma.

[10] Ja ndaa ndija kúu ja ora ndákiti ini ñayii ma nuu ni ma
chi su'va ndáni'i ni jayiñu'u, vi Su'si.
Te visi ka ndakiti xeen ini i nuu ni ma,
kovaa másu jin kundee i, vaa maa ni kúu Iya Tátnuni.
[11] Jín skuiso o nawa jín ndakua'a o nuu Su'si iya
tátnuni nuu o a,
te ndaka o ja ka iyo yatni o nuu iyo Su'si
iya ndakan ndaa kuenda nuu ndi-in ndi-in o ma,
jín kinda'a o nawa jin ndakua'a o ya.
[12] Te maa ya xnaa ndaka sa'ya tee ka netniñu ma
ja ñatuu ka sa'a de sukan kúni ya ma,
te sukan, te jin koyu'u de ja ka kuu de rey
ka tatnuni ñuu ñayivi a.

Salmo 77

Jín ndasa'a o kuenda ndaka ja vii ja va'a sa'a Su'si ma

[1] Ni-yu'u ni-ini sa ndákune'e sa Su'si ma,
te ora ndákune'e sa ya ma chi jiniso'o ya ja jiña'a sa ya ma.
[2] Te kivi ni yo ndo'o, ni yo neni sa ma,
te ndaka jakuaa ma ndánduku sa Su'si iya tátnuni nuu o a,

te skata nda'a skata nda'a sa nuu ya,
te jikan-ta'vi jikan-ta'vi sa nuu ya ja na chindee ña'a ya.
Kovaa ñatuu ni ndani'i sa tnu'u kanu ini,
vaa kúxii xeen ini sa ma.
3 Te ndáka'án sa sukan vii sukan va'a ini Su'si ma, te nda'yu sa,
kovaa ndása'a sa kuenda sukan ndó'o néni sa ma,
te ndákuxii tuku ini sa.

4 Kovaa maa ni, vi Su'si, másu nde ni taa ni tnu'u ja kusu sa ma,
chi vaa ndó'o néni sa ma, te ni masu nde kúu
ka'an-ka sa ma.
5 Ndáka'án sa sukan ni yo kuu sa ji'in ni onde xi'na-ka ma.
6 Te ndáka'án sa sukan ni yo jita sa ndaka jakuaa ma
ja ni yo ndachiñu'u ña'a sa ma, te ndákani
ndáka'vi ini sa.
Te jikan-tnu'u sa maa sa:
7 "¿Kuiti ja ni-kani ni-jika ndakiti ini Iya Tátnuni ma nuu o a
te xndoo ña'a ya?
¿Te ma ndunda'vi ini-ka ña'a ya?
8 ¿Kuiti ja ñatuu kútoo-ka ña'a ya?
¿Jâ ni ndunaa ya ndaka ja ni skuiso ya nuu o ma?
9 ¿Jâ ni ndunaa Su'si ma sukan kúnda'vi ini ña'a ya ma?
¿Ndákiti xeen ini ya nuu o?",
Sa'a ka'án sa.
10 Te ja tna-u'vi xeen ini sa kúu ja ñatuu iyo-ka ni ji'in sa,
ja chindee ña'a ni sukan ni yo sa'a ni onde
xi'na-ka ma, vi Su'si.

11 Te ndáka'án sa ndaka milagru ni yo sa'a, ni yo kuu ni
onde xi'na-ka ma nuu tna'a sa ñayii jana'a ma, vi Su'si.
12 Te ndákani ndáka'vi ini sa ndaka ja vii ja va'a sa'a ni ma,
te ndáka'an ndákachi sa nuu ñayii ma ndaka ja sa'a ni ma.
13 Su'si maa sa, iya ii kúu ni, te masu na in-ka su'si iyo
ja kuu sa'a ndaka sukan sa'a maa ni a.
14 Maa ni kúu Su'si iya sa'a milagru,
vaa maa ni káxtnu'u tnu'u ndee tnu'u ndatnu ni a
nuu ñayii ñuu ñayivi a.
15 Te ja maa tnu'u ndee tnu'u ndatnu ni ma,
te ni sa'a ni ja ni ka kaku ndaka ñayii
ka kuu sa'ya tata Jacob ma ji'in José ma
ja ka kuu i ñayii ñuu ni ma.

16 Te nuu ni jini ña'a ndute ma maa ni ma, vi Su'si,
te onde ka'a ndute ma ní'i ní'i-nka ja ni yu'u de
ja ká'an ni ma,
te ni kandija de ja ni tatnuni ni ma.
17 Te suni viko tna ma, ka kandija i ja tátnuni ni ma,
vaa sani te kúun savi ma, te jándute ni-ka'nu andivi ma,
te kána savi ma.
18 Vaa maa ni sa'a ja jándute ma, te ni-ka'nu ñuu
ñayivi a yé'e ni'ni,
te kána savi ma ora ndákavanuu tna'a ndákavanuu
tna'a-nka
viko ma, vi Su'si.
19 Maa ni ni jika ichi nuu mar ma
kovaa masu nde ka na'a ja'a ni a ichi nuu ni ya'a ni ma.
20 Te ni sa'a ni ja Moisés ma ji'in Aarón ma
ni ka skaka ñayii ñuu ni ma.
Kuenda tnu'u ja sukan kúu tee jito ndikachi de ma,
sukan ni ka yo kuu de nuu ñayii ma.

Salmo 78

Ndaka ja vii ja va'a sa'a Su'si ma ja kuu ñayii ñuu ya ma

1 Ndaka ni ja ka kuu o in-ni ñuu,
jin koniniso'o ni tnu'u va'a káxtnu'u sa ya.
2 Ká'an sa tnu'u ndichi ja ka iyo yu'u onde xi'na xeen-ka ma,
sukan-va'a jín ndasa'a o kuenda.
3 Vaa jâ ni ka yo jiniso'o o
ja ni ka yo ndakani tna'a o ñayii jana'a ma,
te jâ ka ndasa'a o kuenda sukan ni sa'a Su'si ma.
4 Te máko jin ko chu'u o nuu sa'ya tata o kii koo-ka ma,
su'va jín ndaka'an jín ndakachi o nuu i
sukan iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu maa Su'si ma
ji'in ja sukan ni sa'a ya milagru ma,
te jín ndachiñu'u o ya.

5 Vaa Su'si ma, maa tnu'u ni tatnuni ya nuu Jacob ma,
ni skendoo ya nuu tna'a o tee jana'a ñuu Israel ma,
sukan-va'a jin ndaka'an jin ndakachi de nuu
sa'ya tata de ma
sukan jin ko sa'a jin ko kuu ndaka i ma,

[6] sukan-va'a jin kuni ndaka sa'ya tata de
jin kenda koo kivi ki'in o ma,
te maa i, te jin ndaka'an jin ndakachi tuku i
nuu sa'ya tata i ma,
[7] sukan-va'a jin kukanu ini tna sa'ya tata i ma nuu Su'si ma
te máko jin ndunaa i ndaka milagru ni sa'a, ni kuu ya ma,
te jín kona'a i ja jin sa'a i sukan tátnuni ya ma,
[8] te máko jin ko kuu i sukan ni ka yo kuu yuva i ma
ja ni ka yo kuu de in jichi ñayii inuso'o ma,
te ñatuu ni ka yo kandija de ja ni ka'an Su'si ma,
vaa ñatuu ni ka yo ñu'u ini de ja maa in-ni Su'si o ma
jin kondikin de.

[9] Vaa sa'ya tata tee kúu Efraín ma,
visi kuan koo tu'va de ja jin kanaa de ma
chi ni ka ndakunu de ja ni ka yu'u de,
[10] vaa ñatuu ka ñu'u ini de ja jin sa'a de
sukan ni kaxtnu'u Su'si ma
sukan-va'a jin koo va'a de ji'in ya ma,
te ñatuu ni ka kuu ini de ja jin kandija de
sukan ni tatnuni ya ma.
[11] Ni ka ndunaa de sukan ni sa'a ni kuu Su'si ma,
ja ni ka kaku de ma,
ji'in ja sukan ni kaxtnu'u ya milagru ni yo sa'a ya ma,
te ni ka ndunaa tna de sukan ni ka jini de milagru
ni yo sa'a ya ma.
[12] Te ndaka tna'a de ñayii jana'a ma
chi ni ka jini tna i ndaka milagru ni sa'a ya
ñuu Egipto ma,
nuu ka iyo-ka i ñuu Zoán ma.
[13] Te ni ka jini tna i sukan ni june ya nuu ndute mar ma,
te ni ndaxtutu ya ndute ma in in lado ma,
te ni ka ya'a ndaka ñayii ma.
[14] Te sa'a ni yo kuu ya ji'in i ichi kuan koo i ma,
vaa nduu ma chi in viko sasa'a-ni kati yoxtnuu i
ichi kuan koo i ma,
te jakuaa ma in ñu'u ndu'va yoxtnuu
ichi kuan koo i ma.
[15] Te nuu yichi nuu ñatuu kuiti nawa iyo ma
ni ndakune ya in toto,
te ni too kua'a ndute, te ni ka ni'i i de ja jin ko'o i de ma.

16 Te kuenda tnu'u ja in yute ka'nu kúu
nuu ni xtoo ya ndute ma me'ñu toto ma.

17 Visi ni ka jini i milagru yukan ma,
kovaa ni ka yo sa'a-ka i ja u'vi ma,
kuan koo i ichi nuu ñatuu kuiti nawa iyo ma,
vaa nuu yichi kuiti kúu ma,
te ñatuu ni ka kuni i ja jin kandija i ja ká'an Su'si
iya iyo onde sukun ma.
18 Te ni ka jitotnuni i Su'si o ma
kóto nuna kua'a ya ja jin kaa i sukan ka kuni maa i ma.
19 Te sa'a ni ka ka'an i ja kuu Su'si o ma:
"¿Kuiti ja kuu taa Su'si ma ndaka ndeyu jin
kaa o vitnañu'ni,
te vitna ja masu nawa iyo kuiti nuu ka iyo o ya?
20 Ja ndaa kúu ja ni ta'vi Su'si ma toto ma,
te ni too ndute kua'a xeen ma, te jika jika-nka de ma.
¿Kovaa kuiti ja kuu taa tna ya xtatila jin kaa o?
¿Te kuiti ja kuu taa ya kuñu jin kaa o ja ka kuu o ñuu ya a?",
ka kuu i ka ka'an i.

21 Te ni jiniso'o Su'si ma sukan ka ka'an i ma,
te ni ndakiti xeen ini ya nuu ñayii ñuu Israel ma,
ja ka kuu i sa'ya tata Jacob ma,
22 kuechi ja ñatuu nde ni ka kandija i Su'si ma
te ñatuu nde ni ka kukanu ini i ya
ja maa ya chindee ña'a te jin kaku i nuu ja u'vi ma.
23 Kovaa Su'si ma chi ni tatnuni ya nuu viko
ka iyo onde andivi ma,
sani te viko ma, ni ka jan ndiyo i, te ni ndanune
andivi ma.
24 Te ni tetniñu ya ja nani maná ma,
sukan-va'a jin kaa ñayii ma.
Sukan ni sa'a ya ja ni kuun triu onde andivi ma,
ja jin kaa i ma.
25 Ndaka ñayii ma ni ka jaa xtatila ka jaa ángel ma
onde ni ka ndutu chii i ma.
26 Te ni sa'a ya ja ni jaki'i nini'i tachi ichi nuu vee ma,
ichi ninu ma.
27 Te ni sa'a ya ja ni kuun kuñu ni ka jaa ñayii ma,
vaa ni tetniñu ya kua'a xen-xeen kiti ka nani kañu'u ma.

Ni kuun kua'a xen-xeen ti nuu ka iyo i ma,
sukan kua'a ñuti kaa yu'u mar ma.
28 Te ni sa'a ya ja onde me'ñu nuu ka iyo i ma ni
ka kenda koo ti,
te nii nuu ka ndaa ve'e sa'ma nuu ka iyo i ma
ni ka kenda koo ti.
29 Te sukan ni sa'a ya ja ni ka ni'i i ja ni ka kuu ini i ma,
te ni ka jaa xeen i onde ni ka ndutu chii i ma.
30 Kovaa masu nde ni ka ndajinu ini i ja ka jaa i
ja ni ka ndiyo ini i ma,
vaa ka ñu'u-ka kuñu ma yu'u i ma,
31 sani te ni ndakiti ini Su'si ma nuu i ma,
te ni sa'a ya ja ni ka ji'i ñayii ka ndaa ndee ka
ndaa va'a-ka ma,
ñayii ni ka yo jatnu'u ini-ka ña'a ñayii
ñuu Israel ma.

32 Visi sukan ni sa'a ya milagru ma,
kovaa masu nde ni ka ndakunitnuni i
ja jin ndakuan-ta'vi i nuu ya ma
chi su'va ni ka sa'a-ka i ja u'vi ma.
33 Chukan kúu ja ni sa'a ya
ja ni ka yo ndo'o, ni ka yo neni maa i ma,
te ni ka yo kuneé, ni ka yo ku-uun maa i ma,
te ni ka skenaa i maa i ma.
34 Te nuu ni sa'a ya ja ni ka ji'i ñayii
ñatuu ka kandija ja ká'an ya ma,
sani te ñayii ka teku-ka ma,
ni ka yo ndanduku kunu kunu i ya nduu ñuu.
35 Te onde sukan ni kuu ma,
sana ni ka ndaka'án i ja maa ya kúu Su'si
iya iyo onde sukun ma
te maa ya sa'a ja jin kaku i ma.
36 Vivii ni ka yo ka'an i ja kuu Su'si ma,
kovaa masu inundija i ja ni ka yo ka'an i ma.
37 Vaa másu ka iyo ndaa ini anua i ma nuu Su'si ma,
vaa másu nde ni ka yo sa'a i ja ni ka skuiso i nuu Su'si ma,
nuu ni tatnuni ya naxe jin ko sa'a i
sukan-va'a jin koo va'a i nuu ya ma.
38 Kovaa maa ya chi ni kunda'vi ini ya i,
te ni sakanu ini ya ndaka ja u'vi ka sa'a i ma,

te ñatuu nde ni sa'a ya sukan ni yo jani ini ya
ora ni yo ndakiti ini ya nuu i ma.
39 Ni ndaka'án ya ja yikikuñu-ni ka kuu i,
vaa ñuñu'ni-ni ka iyo i ñuu ñayivi a te jin kûu i,
te másu jin ndakokuiñi-ka i ñuu ñayivi a.
40 ¡Na saa-nka jichi ni ka yo sa'a so'o i te ñatuu
ni ka yo kandija i,
te ni yo kuxii ini ya,
vaa ñatuu ni ka yo sa'a i sukan ká'an ya ma
nani ka jika i kuan koo i ichi nuu ñatuu kuiti nawa iyo ma!
41 ¡Na saa-nka jichi ni ka yo jitotnuni i Su'si ma
nú kuu chindee ña'a ya xi ña'a,
te ni ka yo sa'a i ja ni yo ndakiti ini Su'si iya
ii ñuu Israel ma!
42 Te ñatuu ni ka yo ndaka'án i sukan ni yo chindee ña'a ya ma,
ja ni ka kaku i nuu ñayii ni ka yo xndo'o, ni ka
yo xneni ña'a ma.
43 Te ni ñatuu nde ni ka yo ndaka'án i milagru ni sa'a ya ma
nuu ka iyo-ka i ñuu Egipto ma,
ja vivii ni yo jito va'a ya i nuu ka iyo-ka i ñuu Zoán ma,
44 nuu ni sa'a ya ja ndaka ndute jika yute ma, ni
nduu de niñi ma,
sukan-va'a ni-in-ka ñayii ñuu Egipto ma kuu
ko'o-ka ndute ma.
45 Ni tetniñu ya kua'a xeen tiukun ja ni ka xnaa
ti nawa iyo ma.
Te ni tetniñu ya kua'a sa'va ja jin xtna'a ti ñayii ma.
46 Te ni tetniñu ya kua'a tika langosta
ja ni ka jaa ti ndaka ja ni kuu itu ñayii yukan ma.
47 Te ni sa'a ya ja ni kuun ñiñi,
te ni naa ndi'i kuiti itu ñayii yukan ma,
ji'in ndaka yutnu kui'i ka iyo ñuu yukan ma.
48 Te ndaka kiti ka ndeka ñayii ñuu Egipto ma, ni ka ji'i ti,
ja ni ka kani ña'a tajan ma, ji'in ja ni kuun ñiñi na'nu ma.
49 Te ni tetniñu ya in jichi ángel ma,
ja ni ki koo i ni ka xnaa i ñuu Egipto ma,
vaa ni ndakiti xeen ini ya nuu ñayii ñuu yukan ma.
50 Te ni masu nde ni sakanu ini-ka ya ñayii ñuu yukan ma,
su'va ni wa'a ya tnu'u ja ni ka ji'i maa i
nuu ndaka kue'e ni tetniñu ya ñuu yukan,
vaa ni ndakiti xeen ini ya nuu i ma.

51 Te ni sa'a ya ja ni ka ji'i ndaka sa'ya ñayii ñuu Egipto ma
suchi yii xinañu'u ma,
ja ka iyo i ne'un sa'ya tata tee ni yo nani Cam ma.
52 Te ni ndene'e ya ndaka ñayii ñuu Israel ma, te ni yo jito ya i,
sukan kúu in tee jito ndikachi de ma,
te ni skaka ya i ichi nuu ñatuu kuiti nawa iyo ma.
53 Te ni kaxtnu'u ya ja iyo ya ji'in i,
sukan-va'a masu nawa jin koyu'u i,
te ni sa'a ya ja ñayii ñatuu ka kunimani nuu i ma,
ni ka kandee i nuu ndute mar ma, te ni ka ji'i i.
54 Sani te ni skaka ya ñayii kúu ñuu ya ma
kuan koo i onde ni ka kivi koo i nuu kúu ñuu ii ma,
te nda'a kua'a ya ma ni sa'a ja ni ka kundee i
nuu ñayii ka iyo ñuu yukan ma.
55 Ndi-tna'a kuan koo i ma,
te maa ya ni kene'e ndaka ñayii ka iyo ñuu yukan,
sani te ni wa'a ya nuu jin koo in jichi in jichi sa'ya tata
tee kúu Israel ma.

56 Kovaa ni ka sa'a i ja ni ndakiti ini Su'si o iya
iyo onde sukun ma,
vaa ndimaa ni ka yo jitotnuni i ya,
te ñatuu ni ka yo kandija i ja jin sa'a i
sukan ni tatnuni ya ma.
57 Su'va sukan ni ka yo sa'a yuva i ma, sukan ni ka yo sa'a tna i,
te ka kuu i sukan kúu in kuji ja nde'ya o ma chi iyo va'a i,
kovaa nuna kuatniñu o ma chi tna'nu i.
58 Ni ka sa'a i ja ni ndakiti ini ya,
vaa ni ka yo sa'a i altar onde nuu yuku sukun-ka ma,
te ni ka yo ndachiñu'u i tna'a ja masu Su'si ka kuu ma,
tna'a ja ni ka yo sa'a maa i ji'in nda'a i ma.
59 Te ni jini Su'si ma ndaka ja ka sa'a i ma, te ni
ndakiti xeen ini ya,
te ni saxiko ya ndaka ñayii ñuu Israel ma.
60 Te ñatuu ni iyo-ka ya ini ve'e nuu ni ka sa'a i ja koo ya ma,
sukan-va'a koo ya me'ñu ndaka i ma nkuu.
Chukan kúu ja nuu ka iyo i ñuu Silo ma chi ni skendoo ya i.
61 Te ni wa'a ya tnu'u ja ñayii in-ka ñuu
ja ñatuu ka kunimani i nuu ya ma,
ni ka ndunda'a maa i nuu ni yo kenda jayiñu'u ya ma
ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma.

62 Ûni ni ndakiti xeen ini ya nuu ñayii kúu ñuu ya ma,
te ni wa'a ya tnu'u ja ni ka kundee maa ñayii in-ka ñuu ma
ja ni ka ja'ni i ñayii kúu ñuu ya ma.
63 Vaa suchi yii ma suchi jaa ma, nuu ñu'u i'ni ma ni ka kayu i,
te ni ka ji'i i,
te suchi si'i ma suchi jaa ma, ni ka sa'a ndeva'a ña'a i,
te masu nde ni kuu vii ni kuu luu ja jin tnanda'a i ma.
64 Te tee ka kuu sutu ma, ni ka ja'ni ña'a ñayii ma
ji'in yuchi kúu espada ma.
Te ñasi'i de ni ka ndoo ma, masu nde ni kuu jin konda'yu ña
ja jin kuxii ini ña ja ni ka ji'i de ma.

65 Kovaa ni ndaka'án Su'si ma sa'ya tata ñayii ñuu Israel ma,
te ni chindee ya i, te ni kayu'u nini'i ya
sukan kúu in tee kua'an ja kanaa de.
66 Te sani te ni kundee ya nuu ñayii ka kuni u'vi
nuu ñuu ya ma,
te ni sa'a ya ja ni ka ndakunu i kuan nu koo i,
te ni ka ndatna'a maa i ja kan-nuu ni-kani ni-jika.
67 Ni saxiko ya sa'ya tata José ma,
te ñatuu ni kaji ya sa'ya tata Efraín ma.
68 Te ni kaji ya sa'ya tata Judá ma ji'in yuku nani Sion ma,
yuku kutoo ya ma.
69 Te ni sa'a ya ja ni ka sa'a i in veñu'u nuu koo ya
te jin ndachiñu'u i ya ma,
te ni sunkani va'a ya sukan ni sunkani va'a ya ñu'ú ya,
sukan-va'a koo va'a i ni-kani ni-jika.
70 Te ni kaji ya David ma, nuu iyo de ja jito de ndikachi de ma,
sukan-va'a kunukuechi de nuu ya.
71 Ni jan nu kueka ya de nuu yikuu-ka de jito de
ndikachi de ma,
sukan-va'a ko koto va'a de ñayii ñuu ya ma
sukan ni yo jito de ndikachi de ma.
72 Te David ma chi ni-yu'u ni-ini de
ni yo jito va'a de ñayii ñuu Su'si ma,
te ni yo jini de naxe skaka de i ichi va'a ma.

Salmo 79

**Sukan ka kuxii ini ñayii ñuu Jerusalén ma ja ni
ka kenda koo ñayii ka sa'a ndeva'a ña'a ma**

1 Su'si maa sa, ni ka kenda koo ñayii masu ka kandija
ja ká'an ni a, te ni ka ndunda'a i ja kúu kuenda maa ni a,
te ni ka sa'a ndeva'a i ini veñu'u ii ni a,
te ni ka skendoo nda'vi, ni ka skendoo kee i
ñuu Jerusalén ya.
2 Te ni ka ja'ni i ñayii ka jinukuechi nuu ni ma,
te ni ka wa'a i yikikuñu ñayii ma ni ka jaa lasaa ma
ji'in kiti yuku ma.
3 Te ni-ka'nu yu'u ñuu Jerusalén ma ni ka jati i niñi ñayii
ni ka ja'ni i ma,
te ka jika ka jika-nka niñi i ma kuenda tnu'u ja ndute,
te ñatuu na in iyo ja chu'u i ndiyi ma.
4 Te ñayii ka iyo yatni ma, ka ka'an ndeva'a i, te
ka jakundee ña'a i.

5 ¿Na saa-ka kivi ndakiti ini ni nuu sa, Su'si?
¿Ni-kani ni-jika ndakiti ini ni nuu sa?
¿Na saa-ka kivi kuiso ini ni ja ndákiti ini ni ma?
6 Su'si, xndo'o xneni ni ñayii ka iyo in in ñuu ma
ja ka tatnuni-ka i ma
te ñatuu ka ndakuni ña'a i maa ni ma
te ñatuu ka ndakune'e ña'a i ja maa ni kúu Su'si ma
te ka sa'a i ja ndákiti ini ni ma.
7 Vaa ni ka xnaa i ndaka ja ka neva'a sa'ya tata Jacob ma,
te ni ka skendoo nda'vi, ni ka skendoo kee i ñuu de ma.
8 Te máko sa'a ni ja saña jin ndachunaa ndaka kuechi
ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu tna'a sa ñayii jana'a ma.
Su'va ndunda'vi ini ña'a ni, vaa ka ndo'o ka neni sa ya.

9 Su'si maa sa, iya sa'a ja jin kaku sa ma,
sakanu ini ña'a ni ndaka ja u'vi ni ka yo sa'a sa ma,
te chindee ña'a ni ja na jin kaku sa,
sukan-va'a na koo jayiñu'u nuu maa ni
ja kúnda'vi ini ña'a ni ma.
10 Vaa nú ña'a, te jin ka'an ñayii ñatuu ka kandija i
maa ni ma:

“Másu nde na'a ja iyo Su'si ñayii ya'a”, jin ka'an i.
Sa'a ni ja na jin kuni sa sukan ndakan ni kuenda
nuu ñayii ni ka ja'ni tee ka jinukuechi nuu ni a.
11 Katanuu ni sukan ka tnana u'vi ñayii ka yinee vekaa ma,
te chindee ni i ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ni a,
sukan-va'a jin kaku i te má jin ka'ni de i.

12 Su'si Iya Tátnuni, sa'a ni ja uja-ka jichi
jin ndando'o jin ndatna'a maa ñayii ka iyo
yatni ji'in sa ya,
vaa ni ka ka'an ndeva'a ndekuu i ja kuu ni ma, vi Su'si.
13 Te saña ja ka kuu sa ñayii ñuu ni a,
ja ka kuu sa ndikachi korraa ni a
chi jin kata sa te jin ndachiñu'u ña'a sa ni-kani ni-jika
ji'in sa'ya tata sa ma.

Salmo 80

Sukan jin kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja na chindee ña'a ya

1 Su'si iya jito ñuu Israel ma,
ja kúu ni sukan kúu tee jito ndikachi de ma,
ja jito va'a ni sa'ya tata José ma
te iyo ni ne'un ángel ka nani querubín ma,
kaxtnu'u ni ja iyo ni te koniniso'o ni ja ka ka'an sa ya.
2 Sa'a ni ja jin kaku sa ja ka kuu sa sa'ya tata Efraín ma,
ji'in Benjamín ma, ji'in Manasés ma,
sukan-va'a jin kuni sa tnu'u ndee tnu'u ndatnu ni a.

3 Su'si maa sa, sa'a ni ja na jin ndasa'a sa
sukan ni ka yo sa'a sa onde xi'na-ka ma
nuu ni ka iyo vii, ni ka iyo va'a sa nuu ni ma.
Te ndakonde'ya vii ndakonde'ya va'a ña'a ni,
te máko ndakiti-ka ini ni nuu sa,
sukan-va'a jin kaku sa.

4 Su'si iya tátnuni nuu kua'a xeen ángel ma,
¿na saa-ka kivi káxtnu'u ni ja ndákiti ini ni nuu
ñayii ñuu ni a?
¿Te na saa-ka kivi sana koniniso'o ni ja ka
jikan-ta'vi sa nuu ni a?

5 Vaa kuenda tnu'u ja ndeyu sa xi ndute sa
kúu ja ka kuxii ka kunda'vi ini sa ma te ka nda'yu sa ma.
6 Te ni sa'a ni ja ni ka yo jakundee ña'a
ñayii ka iyo yatni ji'in sa ma,
te ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
te ka jakundee ña'a i ja sukan ka kuu sa ma.

7 Su'si maa sa, iya tátnuni nuu kua'a xeen ángel ma,
sa'a ni ja jin ndusii ini sa
sukan ni ka yo iyo sa onde xi'na-ka ma,
te ndakonde'ya vii ndakonde'ya va'a ña'a ni,
te máko ndakiti-ka ini ni nuu sa,
sukan-va'a jin kaku sa.

8 Ni ndene'e ña'a ni onde ñuu Egipto ma,
ja ka kuu sa sukan kúu in tnu uva ma,
te ni xtandiyo ni ndaka-ka ñayii ka iyo ñuu yukan
ja ñatuu ka kandija i ja tátnuni ni ma,
te ni ndataa ni ñuu yukan ja ni ka nukoo sa.
9 Ni ndasavii ni ñu'ú nuu ni ndasunkoo va'a ña'a ni ma,
ja ka kuu sa sukan ka kuu tnu uva ma,
te ni ka ndukua'a sa, te ni ndachitu ñuu ñayivi a.
10 Te ni koko tnu uva ma te ni-ka'nu ni-tu'u ni
ndasa'a kati tnu,
vaa onde yutnu inusukun-ka ma, ni ka ka koo
nda'a tnu uva ma,
11 te ni ka kenda koo nda'a tnu a onde nuu mar ma,
te onde ini yute nani Eufrates ma ni ka nana
koo sa'ya tnu ma.
12 ¿Te nava'a ni skotuu ni ja ndesi tnu uva ma,
te ndaka ñayii ka ya'a kuan koo i ma, te ka
kune'e i uva ma?
13 Te chikini yuku ma, ka jaxi ti tnu kuan koo ti,
te kiti yuku ma, ka kokon ti tnu kuan koo ti.

14 Su'si iya tátnuni nuu kua'a xeen ángel ma,
onde andivi nuu iyo ni a konde'ya ña'a ni,
te kunda'vi ini ña'a ni,
te ki ndi koto ña'a ni,
ja ka kuu sa tnu uva ni ma.
15 Vaa maa ni ni sunkoo tnu uva a,

te sa'ya tnu ma, ni ndasunkoo va'a ni tnu,
sukan-va'a kuenda maa ni ko kuu tnu.
16 Jâ ni ndonda ni nuu sa ma, vaa ni xndoo ña'a ni,
te ni ka ja'nde ña'a i, te ni ka ja'mi ña'a i,
te kuenda tnu'u ja ni ka naa sa nkuu.
17 Kovaa chindee ni sa'ya tee ni kaji maa ni ma
te ni iyo de xiñi kua'a ni a,
vaa maa ni ni sunkani de ja kuatniñu maa ni de ma.
18 Te sukan, te masu jin kakayata sa nuu ni,
vaa maa ni sa'a ja jin koteku sa,
te maa sa chi jin ndakune'e ña'a sa.

19 Su'si maa sa, iya tátnuni nuu kua'a xeen ángel ma,
sa'a ni ja jin ndusii ini sa sukan ni ka yo iyo sa
onde xi'na-ka ma,
te ndakonde'ya vii ndakonde'ya va'a ña'a ni,
te máko ndakiti-ka ini ni nuu sa,
sukan-va'a jin kaku sa.

Salmo 81

Sukan jin ndachiñu'u o Su'si ma vaa va'a xeen ini ya

1 Jín kata sii ini o nuu Su'si iya kuu chindee chituu ña'a ma.
Jín ndachiñu'u sii ini xeen o Su'si
iya ni yo kukanu ini tee kúu Jacob ma.
2 Jín kata o yaa nuu Su'si o ma, te jín skixin o pandero ma,
te jin tee o arpa ma, ji'in guitarra ma yutnu
ka kixin vivii ma.
3 Jín tivi o trompeta nuu Su'si ma kivi ndénda yoo jaa ma,
te suni jín tivi o trompeta kivi iyo ja jin
ndachiñu'u o Su'si ma,
te jín sa'a o in viko ka'nu ja ka ndachiñu'u o ya ma.
4 Vaa Su'si iya ni yo kukanu ini tee kúu Jacob ma,
sukan ni tatnuni ya ja jin ko sa'a ñayii ñuu Israel ma.
5 Nuu ni ka nde koo i ñuu Egipto ma,
ûni ni tatnuni ya nuu sa'ya tata José ma,
te sukan jin ko sa'a jin ko kuu i ja ka kuu i ñuu ya ma.

Te ni jiniso'o sa in sa'an ja ñatuu ni jaku'ni ini sa, te sa'a ká'an:
6 “Ni xtandiyo sa siki chiyo ni a tna'a ja ka ndiso ni a,

te ni ka ndatatu nda'a ni a, vaa masu nawa ka ndiso-ka ni.
[7] Te kivi ka ndo'o ka neni ni ma, ni ka ndakune'e ña'a ni,
te saña chi ne'un viko ma iyo sa, te ni ndakone'e sa
nuu ni sa'a sa ja ni too ndute ma nuu nani Meriba ma,
te sukan ni jitotnuni ña'a sa nú ka kandija ni ja sa'a sa ma.
[8] Te chukan kuu ja ndijin ja ka kuu ni ñayii ñuu sa a,
jin koniniso'o ni, te ka'an-so'o sa nuu ni.
Ndijin ja ka kuu ni ñayii ñuu Israel ma,
nuna jin koniniso'o ni ja ká'an sa ya te jin kandija ni,
[9] te jin ku'un ini ni ja masu jin chiñu'u ni tna'a
ja masu Su'si ka kuu ma,
chi ni-in ja masu Su'si ka kuu ma jin koneva'a ni ve'e ni ma.
[10] Vaa saña kúu Su'si ndija Iya Tátnuni,
te maa sa ni chindee ña'a ja ni ka nde koo ni ñuu Egipto ma.
Jin ndakune ni yu'u ni a, te tnaa sa ja jin kaa ni.

[11] ’Kovaa ñayii ñuu sa ma, ja ka kuu i ñuu Israel ma,
masu nde ni ka kandija i ja ká'an sa ma,
te ni masu nde ni ka jatna ini i ja ká'an sa ma.
[12] Te kuechi ja inundee xeen ini i ma
te chukan kúu ja ni xndoo sa i,
te ni ka sa'a maa i sukan ka jatna ini i ma.
[13] Saa vi. Nute ñayii ñuu sa ma, ni ka kachi i
jin koniniso'o i ma te jin ko sa'a i sukan ni
tatnuni sa ma,
ja ka kuu i ñayii ñuu Israel ma,
[14] chi saña chi nunuu-ni,
te xnaa sa ñayii ñatuu ka kunimani nuu i ma,
te sa'a sa ja jin skenaa ñayii ka kuni u'vi nuu i ma nkuu.
[15] Te ndaka ñayii ka saxiko ña'a saña ja kúu
sa Iya Tátnuni ma
chi jin kandija i ja ka ka'an ñayii ñuu sa ma.
Te ni-kani ni-jika jin ndo'o jin neni maa ñayii
ni ka saxiko ña'a i saña ma nkuu.
[16] Nute ni ka kandija ñayii ñuu sa ma ja ká'an sa ma
chi jin ko ni'i jin ko tna'a-ka i, te ja va'a-ka ma jin kaa i,
te nduxi va'a-ka iyo ne'un toto ma jin kaa i,
te jin koo sii ini xen-xeen i nkuu”,
kúu ya ká'an ya.

Salmo 82

Sukan ndonda Su'si ma nuu o, nú ma sa'a
ndaa sa'a ndija o ja jin kuu ñayii ma

[1] Nuu ka iyo ñayii ja ka kuu i kuenda tnu'u ja Su'si ma
iyo Su'si Iya Tátnuni ma,
te me'ñu ndaka ñayii yukan ma núkuiñi ya
ja ndákan ya kuenda nuu i ma.
[2] Te sa'a ni jiña'a ya:
"¿Na saa-ka kivi jin jatna ini ro ja ka sa'a ñayii
ka sa'a ja u'vi ma?
¿Te na saa-ka kivi jin kachi ro ja jin sa'a ndeva'a i
ñayii nda'vi ma?
[3] Va'a-ka su'va jin chindee ñayii nda'vi ma,
ji'in suchi ñatuu na yuva na si'i-ka i ka iyo ma.
Te suni jin chindee tna ro ñayii ka ndo'o ka neni ma,
ji'in ñayii ka kunda'vi ka kukee ma.
[4] Jin sa'a ro ja jin ndayaa ñayii ka ndo'o ka neni ma,
ji'in ñayii ñatuu nawa ka neva'a i ja jin kaa i ma,
jin ndayaa tna i nuu nda'a tee ka sa'a ja u'vi ma.

[5] 'Vaa tee ya'a chi ka sa'a de ja u'vi ma,
te ni masu nde ka jini de,
te ni masu nde ka jaku'ni ini de nawa ka sa'a de ma,
vaa ka iyo de nuu nee kuiti ma.
Te ndaka kuiti ja ni tatnuni Su'si ma
sukan ko kuu nuu ñayii ma ni ka ndaxsama de",
kúu ya jiña'a ya.
[6] Saña chi ni jiña'a sa nuu ñayii a:
"Ro'o chi kuenda tnu'u ja su'si ka kuu tna ro,
vaa sa'ya Su'si iya iyo onde sukun ma ka kuu ro.
[7] Kovaa jin kûu ro sukan ka ji'i ndeva'a-ni ñayii ma,
visi sa'ya tee ka tatnuni-ka ma ka kuu i, sukan jin naa ro",
kúu ya jiña'a ya.

[8] Su'si, ndokuiñi ni, te ndakan ni kuenda nuu
ñayii ñuu ñayivi a,
vaa kuenda maa ni ka kuu ñayii ka iyo ni-ka'nu
ñuu ñayivi a.

Salmo 83

Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja ma kua'a ya tnu'u ja jin kundee ñayii ñatuu ka kunimani nuu ñayii ñuu ya ma

1 Su'si maa sa, máko koo nañii kuiti ni te ko kasiyu'u ni.
2 Vaa jini ni sukan kini ka kuu yu'u ñayii
ñatuu ka kunimani nuu ni ma,
ja ka jani ini i ja maa i ka kuu-ka ma,
vaa lili lili-ni kuan koo i, te ka saxiko ña'a i maa ni.
3 Te yuyu'u-ni ka ndatnu'u tna'a i naxe jin sa'a ndeva'a i
ñayii ka kuu ñuu maa ni a,
vaa sukan ka jani ini i ja jin sa'a i ñayii jito va'a maa ni ma
ja ka kuu i ñuu ni ma.
4 Te ñayii ñatuu ka kunimani nuu ni ma chi sa'a ka ka'an i:
"Va'a-ka jín koo o, te jín xnaa o ñayii kúu ñuu Su'si ma,
sukan-va'a masu jin ko kuu i ñuu ka'nu,
te ñatuu na in ko ndakune'e-ka sa'ya tata Israel ma",
ka kuu i ka ka'an i.
5 Te ndaka i in-ni ja ka ndatnu'u tna'a i
naxe jin sa'a ndeva'a ña'a i
te jin kundee i nuu ni a, vi Su'si.
6 Te ndaka ñayii ka kuu edomitas ma,
ji'in ñayii ka kuu ismaelitas ma,
ja ka kuu i sa'ya tata Agar ma,
ji'in ñayii ñuu Moab ma,
7 ji'in ñayii ñuu Gebal ma, ji'in ñayii ñuu Amón ma,
ji'in ñayii ñuu Amalec ma, ji'in ñayii ñuu filisteo ma,
ji'in ñayii ka iyo ñuu Tiro ma,
te ndaka ñayii ya'a, inuu kuiti ni ka ketna'a ini i.
8 Te onde ñayii ñuu Asiria ma, ni ka jan nu tna'a i ñayii ya'a,
te ka chindee i sa'ya tata Lot ma
ja jin sa'a ndeva'a i ñayii ñuu ni a.

9 Su'si, sa'a ni sukan ni sa'a ni ñayii ñuu Madián ma,
ji'in sukan ni sa'a ni tee kúu Sísara ma,
ji'in sukan ni sa'a ni tee kúu Jabín ma yute nani Cisón ma,
10 ja ni ka skenaa de maa de ñuu Endor ma,
te ni ka nduu yikikuñu de ma ja'an-nka-ni ini itu ma.
11 Sa'a ni ja tee ka tatnuni-ka ma, ji'in sa'ya de ma,
na jin ndo'o de sukan ni ka ndo'o tee kúu Oreb ma,

ji'in tee kúu Zeeb ma, ji'in tee kúu Zeba ma,
ji'in tee kúu Zalmuna ma.
12 Vaa sa'a ni ka yo ka'an de ma:
"Ndaka ve'e nuu iyo Su'si ma jin nduu kuenda maa o",
ni ka yo kuu de ni ka yo ka'an de.

13 Su'si maa sa, sa'a ni ja ndaka ñayii ka ka'an sukan ma,
te jín ndechi maa i jín koo i sukan ka kuu nda'a yutnu ma
ja xndechi ña'a tikachiyaa ma,
14 xi sukan sa'a ñu'u ma ja ndákonduu i yuku ma
te káyu ndaka nawa iyo ma.
15 Sa'a ni ja jáki'i xen-xeen tachi, te sondikin ni i,
te sa'a ni ja jín koyu'u xen-xeen i
ji'in tikachiyaa tetniñu ni ma.
16 Te sa'a ni ja jín ndatna'a xeen maa i ja kan-nuu,
vaa masu ja va'a kúu ja ka sa'a i ma,
sukan-va'a na jin ndanduku ña'a i maa ni
ja kúu ni Iya Tátnuni ma.
17 Sa'a ni ja másu jin ni'i ini i naxe jin sa'a i,
te jín ndatna'a maa i ja kan-nuu ni-kani ni-jika,
te ñatuu na in kó ka'an vii kó ka'an va'a-ka ja jin kuu i,
te na jin skenaa i maa i.
18 Te sukan, te jín kuni i ja maa ni kúu Iya Tátnuni
te iyo ni onde sukun ma te tátnuni ni ni-ka'nu ñuu ñayivi a.

Salmo 84

Ndíyo ini sa ja ndaka kivi koo sa ve'e Su'si ma

1 ¡Naka vii naka va'a kúu nuu iyo ni a,
vi Su'si iya tátnuni nuu kua'a ángel ma!
2 Te ûni ni-yu'u ni-ini sa ñu'u ini sa
ja koo sa ini ve'e nuu iyo ni a,
te onde ini anua sa ya ji'in yikikuñu sa ya jita sa
te ndáchiñu'u ña'a sa, vi Su'si iya téku.

3 Te onde lasaa veñu'u ma, ka ni'i ti nuu jin koo ti
nuu altar ni ma,
te onde lasaa kiti ka kuu tixiko ma, ka ni'i ti
nuu ka tnaa ti taka ti ma,
te yukan ka ta'vi sa'ya ti ma, vi Su'si iya tátnuni

nuu ndaka ángel ma, Rey maa sa, Su'si maa sa.
4 ¡Naka vii naka va'a ka kuu ñayii ka iyo ve'e maa ni a,
te ni-kani ni-jika jin ndachiñu'u ña'a i!

5 ¡Naka vii naka va'a kúu ñayii ja maa ni kúkanu ini i
te ní'i i tnu'u ndee tnu'u ndatnu wa'a maa ni ma
te ni-yu'u ni-ini i ndikin i ichi maa ni a!
6 Visi kuan koo i ichi nuu ka ndo'o ka neni i ma
te ka nda'yu i ma,
kovaa sani te vivii ka ndusii ini i kuenda tnu'u
ja sukan na'a nuu kána ndute ma,
xi sukan na'a nuu ñu'u kua'a ndute ni ndaxchitu savi ma,
sukan vivii ka ndusii ini i.
7 Sani te ndimaa jin kundee jin kundee-ni i nuu ja u'vi ma
kuan koo i,
te jin kuni i Su'si ma ñuu nani Sion ma.
8 Su'si iya tátnuni nuu ndaka ángel ma,
koniniso'o ni ja jikan-ta'vi sa nuu ni a.
Koniniso'o ni, vi Su'si iya ni yo kukanu ini
tee ni yo kuu Jacob ma.
9 Konde'ya ña'a ni, vi Su'si iya jasi ndee jasi ndoso ña'a
ja na kaku sa nuu ja u'vi ma,
te konde'ya konde'ya-ni ni nuu iyo tee ni kaji maa ni ma
te ko koto ko koto-ni ni de.

10 Vaa saña chi ja va'a xeen-ka kúu ja koo sa in kivi
ini ve'e nuu iyo ni a
sana ja koo sa mil kivi nuu ka sa'a i ja u'vi ma.
Játna ini-ka sa ja koo sa ye'e nuu iyo ni a, vi Su'si,
sana ja koo sa nuu ka iyo ñayii ka sa'a ja u'vi ma.
11 Vaa nuu iyo ni a chi kaji kaji ndíi sukan ndíi kandii ma,
te maa ni jasi ndee jasi ndoso ña'a
ja na kaku sa nuu ja u'vi ma, vi Su'si.
Te skuta'vi ña'a ni ja vii ja va'a,
te koo jayiñu'u sa, vi Su'si Iya Tátnuni.
Vaa Su'si ma chi masu kendee ya ja vii ja va'a ka kuta'vi
ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma.

12 Su'si iya tátnuni nuu ndaka ángel ma,
¡Naka vii naka va'a kúu ñayii kúkanu ini ña'a i maa ni ma!

Salmo 85

Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja na kunda'vi ini ña'a ya

1 Iya Tátnuni, va'a xeen ini ni,
te vivii ni sa'a ni ja kuu ñuu ni a,
vaa ni ndene'e ni sa'ya tata Jacob ma
nuu ni ka yo ndo'o, ni ka yo neni i ma.
2 Te ni sakanu ini ni ndaka ja u'vi ni ka yo sa'a,
ni ka yo kuu i ma,
te ni xnaa ni ndaka kuechi ka ndiso i ma.
3 Te ni ndukuee ini ni, te ni ndiko ini ni
ja ni ndakiti ini ni nuu i ma nkuu.

4 Ndasava'a ña'a ni, sukan ni ka yo iyo sa
onde xi'na-ka ma, vi Su'si iya sa'a ja jin kaku sa,
te ndunaa ni ndaka sukan ni ndakiti ini ni nuu sa
ja ka kuu sa ñuu ni ma.
5 ¿Xi sukan-ni ko ndakiti ini ni nuu ndaka sa ni-kani ni-jika?
¿Te ndakiti tna ini ni nuu ndaka-ka sa'ya tata
sa ki koo-ka ma?
6 ¿Te ma sa'a ni ja jin koteku sa te jin ko sii ini sa
ja ka kuu sa ñayii ñuu ni a?
7 Su'si Iya Tátnuni, kaxtnu'u ni sukan nda'vi ini ni a,
te chindee ña'a ni ja jin kaku sa nuu ja u'vi ma.

8 Koniniso'o sa naxe ka'an Su'si Iya Tátnuni ma,
te ja ká'an ya kúu ja jin koo va'a ñayii ka kuu i ñuu ya ma
ja ka kuu i ñayii ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma,
sukan-va'a máko jin ndakokuiñi i
ja jin ndasa'a neé jin ndasa'a uun-ka i.
9 Ja ndaa ndija kúu ja nde o yu'u Su'si ma
chi iyo yatni ya ja sa'a ya ja kaku o nuu ja u'vi ma,
sukan-va'a koo jayiñu'u ya ñuu nuu ka iyo o ya.

10 Tnu'u nda'vi ini ma ji'in tnu'u ndaa ma, ni ka ndatna'a i.
Tnu'u va'a tnu'u ndaa ma ji'in tnu'u kuee ma,
ni ka ketna'a ini i.
11 Tnu'u ndaa tnu'u ndija ma ni kenda ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
te Su'si iya sa'a ja va'a ja ndaa ma,
onde andivi ma nde'ya ña'a ya.

12 Te Iya Tátnuni ma sa'a ja jin nduva'a ñu'ú o a,
te jin kuu nawa jin saka o ma.
13 Te tnu'u va'a tnu'u ndaa ya ma koxtnuu nuu ya ma
kii i nuu ka iyo o ya, te jin kondikin o,
te sukan, te jin kuni o ichi jin kaka o ma.

Salmo 86

**Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si ma
ja ndimaa na kunda'vi ini ña'a ya**

1 Su'si Iya Tátnuni, koniniso'o ñukuun ni ja ká'an
sa nuu maa ni a,
vaa kúnda'vi kúkee sa, te ndó'o néni sa.
2 Koto va'a ni ini anua sa ya, vaa sa'a sa sukan
játna ini maa ni a.
Sa'a ni ja saña ja kúu sa tee jinukuechi nuu maa ni a,
te na kaku sa nuu ja u'vi ma,
vaa kúkanu ini ña'a sa, vi Su'si maa sa.
3 Te kunda'vi ini ña'a ni, vi Iya Tátnuni,
vaa nii nduu jikan-ta'vi sa nuu ni a.
4 Saña ja kúu sa tee jinukuechi nuu ni a,
sa'a ni ja na koo sii ini ini anua sa ya,
vaa nuu maa ni ndónenuu sa
ja kúkanu ini ña'a sa, vi Su'si Iya Tátnuni.

5 Vaa maa ni chi iya va'a ini kúu ni,
vaa sákanu ini ni na kuechi ñayii ma,
te ka'nu xeen ini ni,
te kúnda'vi ini xeen ni ndaka ñayii ka ndakune'e ña'a ma.
6 Su'si Iya Tátnuni, koniniso'o ni ja jikan-ta'vi sa ya,
te katanuu ni ndaka ja ká'an káchi sa nuu ni a.
7 Te kivi ndó'o néni sa ma, te ndakune'e ña'a sa,
te maa ni chi ndakone'e ni ja kakan-ta'vi sa ma.

8 Saa vi, Su'si Iya Tátnuni, ka iyo ja ka kuu su'si ñayii ma,
kovaa ni-in i másu kúu sukan kúu maa ni, vi Su'si,
te ni-in i másu kúu sa'a ndaka sukan sa'a maa ni a.
9 Te ndaka ñayii ndaka ñuu ka iyo ñuu ñayivi a
chi ki koo i nuu iyo maa ni a, vaa maa ni ni
sa'a ndaka ñayii ma,

te vivii jin ndachiñu'u ña'a i maa ni, vi Su'si.
10 Vaa maa ni kúu iya iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu,
te sa'a ni milagru, te maa in-ni ni kúu Su'si ndija.

11 Su'si maa sa, Iya Tátnuni, kaxtnu'u ni ichi maa ni a,
te ko kaka ndaa sa sukan kúni maa ni a.
Te sa'a ni ja jaku'ni ndaa ini sa te koyu'u ña'a sa.
12 Te ni-yu'u ni-ini sa kata sa nuu maa in-ni ni, vi Su'si maa sa,
te ndataa sa jayiñu'u nuu maa ni a, ni-kani ni-jika.
13 Vaa maa ni, kúnda'vi ini xen-xeen ña'a ni,
te ni sa'a ni ja ni kaku anua sa ya nuu andeya ma.

14 Saa vi, Su'si, jini maa ni ja ñayii inundee ini ma
chi ni ka ndatnu'u tna'a i ja jin sa'a ndeva'a ña'a i,
te ka nduku ña'a i ja jin ka'ni ña'a i saña,
te másu ka ndasa'a i kuenda i ja iyo ni
ja kúu ni Su'si iya ndakan kuenda.
15 Kovaa maa ni, vi Su'si Iya Tátnuni chi nda'vi xeen ini ni,
te kuee ini ni, vaa masu ndákiti yachi ini ni,
vaa kútoo xeen ña'a ni, te ndija te ndaa ni ja ká'an ni ma.
16 Konde'ya ña'a ni, te kunda'vi ini ña'a ni
saña ja kúu sa tee jinukuechi nuu ni a,
te taa ni tnu'u ndee tnu'u ndatnu, te koto va'a ña'a ni
ja kúu sa sa'ya ña'a jinukuechi nuu ni a.
17 Sa'a ni ja na jin kuni ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma
ja kútoo ña'a ni,
sukan-va'a jín ndakukan-nuu maa i,
vaa maa ni kúu Iya Tátnuni,
te maa ni ni chindee ña'a,
te ni ndataa ni tnu'u kanu ini, vi Su'si.

Salmo 87

Naka va'a ko kuu o ja koo o ñuu ii Su'si ma

1 Siki yuku ii Su'si ma ni sunkani vava'a ya ñuu Jerusalén ma.
2 Te kútoo-ka ya nuu kivi o ini ñuu ma
sana ndaka-ka nuu ka iyo sa'ya tata Jacob ma.
3 Te vivii ka ka'an i ja kuu ro, vi ñuu Su'si.

4 Te ndaka ñayii ka iyo ñuu Rahab ma, ji'in ñuu Babilonia ma,

ji'in ñuu Filistea ma, ji'in ñuu Tiro ma, ji'in
ñuu Etiopía ma
chi ka ndakuni i ñayii ni ka kâku ñuu Sion ma.
5 Te sa'a jin ka'an i ja kuu ñuu Sion ma:
"Ñayii iyo ya'a, ñayii iyo yukan chi ñuu Sion ma
ni ka kâku i",
jin ka'an i,
te Su'si iya iyo onde sukun ma chi sa'a ya ja jin koo va'a i.
6 Te Iya Tátnuni ma, ndáchiso tnuni ya ñayii ma
nuu libru ya ma
ja nani i ma ji'in nde ñuu i ma,
te ká'an ya:
"Ñayii ya'a chi yukan ni kâku i",
ká'an ya.

7 Sani te sa'a jin kata sii ini tee ka jita ma:
"Ndaka ja ka neva'a o ya chi ñuu Su'si ma ni ka ke koo i",
jin ka'an de.

Salmo 88

Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja na kaku o nuu ja u'vi ma

1 Su'si maa sa, Iya Tátnuni, iya sa'a ja kaku sa nuu ja u'vi ma,
nduu ñuu jikan-ta'vi sa nuu ni.
2 Te na kenda ja ká'an káchi sa ya nuu maa ni,
te koniniso'o ni ja jikan-ta'vi xen-xeen sa nuu ni a, vi Su'si.

3 Vaa ini anua sa ya chi ni kuita i
ja kua'a xeen ja u'vi ndó'o néni sa ya,
te nasa yukan, te ki'in sa nuu ka iyo ñayii ni ka ji'i ma.
4 Vaa jâ ni kuita sa ya,
te jâ ka jani ini ñayii ma ja sani te jin chu'u ña'a i.
5 Te kuenda tnu'u ja ndaka i ni jan koo ni ka jan xsia'a ña'a i
nuu ka yinee ñayii ni ka ji'i ja kuan koo i ka kanaa i ma
te ni ka skenaa i maa i ma.
Te ndaka ñayii yukan ma, te ñatuu nde ndáka'án-ka ni i ma.
6 Te kuenda tnu'u ja jâ ni skee ña'a ni onde ka'a yavi ma,
nuu nee ma, nuu kunu-ka ma.
7 Te ndaka ja ndákiti ini ni ma ni kenda siki sa ya,
te ndaka tnundo'o ni tetniñu ni ma, jâ ni kundee i nuu sa a.

[8] Ni sa'a ni ja ndaka ñayii ka ketna'a ini ji'in sa ma,
ni ka skendoo ña'a i, te ka saxiko ña'a i,
te kuenda tnu'u ja yinee va'a sa vekaa ma,
te masu nde kúu ndee-ka sa.
[9] Te ka ku'u nduchinuu sa ya,
ja sukan ni yo nda'yu sa ja ni yo kuxii ini sa ma,
vaa ndaka kivi jikan-ta'vi jikan-ta'vi sa nuu ni,
te skata nda'a sa nuu iyo ni a, vi Su'si.
[10] ¿Xi sa'a ni milagru nuu ñayii ni ka ji'i ma?
¿Xi jin ndakoo ñayii ni ka ji'i ma te jin ndachiñu'u ña'a i?
[11] ¿Xi jin ka'an jin kachi ñayii ma tnu'u ndaa tnu'u ndija ni a
nuu ñayii ni ka ji'i ma?
¿Xi jin ka'an i nuu masu na ñayii ka teku-ka ka iyo ma
sukan kútoo ni ñayii ma?
[12] ¿Te ndaka ñayii ka iyo nuu nee ma,
xi jin ndaka'án i ndaka milagru ni sa'a ni ma?
¿Xi jin ndaka'an jin ndakachi i tnu'u ndaa tnu'u ndija ni ma
nuu ka iyo ñayii jâ ni ka ndunaa ndaka ma?

[13] Kovaa saña chi xtnee ne'e ma jikan-ta'vi sa nuu ni, vi Su'si.
[14] ¿Su'si maa sa, te nava'a saxiko ña'a ni te chu'u ni
te ñatuu jini ña'a sa?
[15] Vaa saña chi onde nuu jaa sa ma,
te ndó'o néni sa ja xndo'o xneni ña'a ni ma,
te masu kanda-ka ini anua sa ya.
[16] Vaa siki sa ya ni kenda ndaka ja ndákiti ini ni ma,
te ni ka chitna'nu ña'a i.
[17] Te ni ka ndakonduu ña'a i kuenda tnu'u ja ndute ma,
te nuu-ni nuu-ni ka ndakasi ña'a i.
[18] Te ndaka ñayii ka ketna'a ini ji'in sa ma,
ni xtandiyo ni i nuu iyo sa a,
ji'in ndaka ñayii ka ndikin tna'a ji'in sa ma.
Te ndaka ñayii ka jini tna'a ji'in sa ma, ni chunee
ni i nuu nee ma.

Salmo 89

Sukan ni skuiso Su'si ma nuu rey David ma

[1] Ni-kani ni-jika ko kata sa yaa
ja ká'an sukan nda'vi ini ni a, vi Su'si Iya Tátnuni.

Nuu in jichi in jichi ñayii kenda koo-ka ma,
ndaka'an ndakachi sa nuu i ja maa ni kúu Su'si
iya va'a ini iya kuu jin kukanu ini sa.
2 Te kuña'a sa ja ni-kani ni-jika koo tnu'u nda'vi ini ni ma
nuu sa a, vi Su'si, te másu na in xtandiyo.
Te onde andivi ma, te ni skuiso ni
ja ndimaa tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu ja ká'an ni ma.
3 Vaa sa'a ni ka'an ni:
"Tee ni kaji maa sa ja kunukuechi de nuu sa a
kúu David ma,
te ni skuiso sa nuu de, te sa'a ni jiña'a sa:
4 Ni-kani ni-jika sa'a sa ja ne'un sa'ya tata ni a,
te kee in tee ko kuu rey sukan kúu maa ni a",
kúu ni ká'an ni.

5 Ndaka i ja ka iyo i andivi ma,
jin ndaka'an i ndaka milagru sa'a ni ma,
te jin ndachiñu'u ña'a i, vi Su'si.
Te ndaka nuu ka ndatna'a ñayii ma ja jin
ndachiñu'u ña'a i ma
chi ndimaa tnu'u ndaa tnu'u ndija ni a jin ndaka'an tna i.
6 Vaa másu na in ka iyo andivi ma ja inuu kúu i ji'in maa ni,
vi Su'si Iya Tátnuni.
Vaa ni a in ángel iyo andivi ma, másu kuu
sa'a i sukan sa'a ni a.
7 Te chukan kúu ja ndaka ñayii ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma
chi ka yu'u ña'a i maa ni,
vaa maa ni ndakan kuenda nuu i ma, vi Su'si,
te vivii ni ka ndakonduu ña'a ndaka i,
te ka ndachiñu'u ña'a i, vi Su'si.
8 Su'si iya tátnuni nuu ndaka ángel ma,
¿na in kuu sa'a sukan sa'a ni a?
Vaa maa in-ni ni kúu iya kúu sa'a ndaka,
te maa ni chi ndimaa sa'a ni sukan ká'an ni ma, vi Su'si.
9 Vaa maa ni kúu iya tátnuni nuu mar ma,
te sa'a ni ja ndúu nañii ndute ma ora îyo kua'an
vee nuu de ma.
10 Vaa maa ni kúu iya ni xtnakue'e kiti ñunee nuu mar ma
ja nani ti Rahab ma,
te kuenda tnu'u ja ni ji'i ti,
te ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ni a

ni jatenuu ni ñayii ñatuu ka kunimani nuu ni ma.
11 Vaa kuenda maa ni kúu andivi ma ji'in ñu'ú ya.
Maa ni ni sa'a ni-ka'nu ñuu ñayivi a.
12 Te maa ni ni sa'a ichi ninu ma ichi nuu vee ma,
te chukan kúu ja yuku nani Tabor ma ji'in yuku
nani Hermón ma,
kuenda tnu'u ja ka jita i ja ka ndachiñu'u ña'a i maa ni.
13 Te nuu nda'a maa ni iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu,
te kúndee ni nawa sa'a ni ma.
14 Ndimaa ja va'a ja ndaa sa'a ni nuu núkoo ni ja tátnuni ni ma,
te yoxtnuu tnu'u ndaa tnu'u ndija tnu'u nda'vi ini ma nuu ni
nde kua'an nde vee ni.
15 ¡Naka vii naka va'a ko kuu ñuu nuu ka iyo ñayii
ka jini i jin ndachiñu'u ña'a i maa ni ma!
Vaa maa ni xtnuu ñu'u nuu kuan koo ve koo i
ka kuu i ma.
16 Te ja maa ni, te jin koo sii ini ñayii ma nii nduu ma,
te ja sa'a ni ja va'a ja ndaa ma, te jin koo sii ini i.
17 Vaa maa ni chindee chituu i,
te jin koo tnu'u ndee tnu'u ndatnu i,
te jin ni'i i jayiñu'u.
Te ja sukan va'a ini ni ma,
te skuta'vi-ka ña'a ni tnu'u ndee tnu'u ndatnu.
18 Vaa maa ni kúu Su'si jasi ndee jasi ndoso
ja ñatuu na ja u'vi kí tna'a ña'a,
te maa ni kúu Rey iya ii ñuu Israel ma.

19 Te ni sa'a ni ja ni jininuu ña'a tee jinukuechi nuu ni a,
te sa'a ni jiña'a ni de:
"Ni chindee sa tee iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma,
te ni sa'a sa ja iyo jayiñu'u tee ni kaji sa ñuu sa ma.
20 Ni ni'i sa David ma ja kunukuechi de nuu sa a,
te ni chiso sa aceite xini de ja ko kuu de tee tatnuni.
21 Te ko tnii sa nda'a de ni-kani ni-jika,
te kua'a sa de tnu'u ndee tnu'u ndatnu.
22 Te ni in ñayii ñatuu kúnimani nuu de ma
másu ke'en su'va ña'a i,
ni a sa'ya ñayii sa'a ja u'vi ma,
masu xtnakue'e i de.
23 Su'va sa'a sa ja kuni de ja maa sa xtnakue'e ñayii
ñatuu ka kunimani nuu de ma te ka saxiko i de ma.

24 Tnu'u ndaa tnu'u ndija sa ma ji'in tnu'u nda'vi ini sa ma
koo ji'in de,
te ja maa sa, te koo tnu'u ndee tnu'u ndatnu de,
te koo jayiñu'u de.
25 Te maa sa sa'a ja kúu tatnuni de onde yu'u mar ma,
onde yute nuu jika kua'a ndute ma.
26 Te maa de ndakune'e ña'a,
te sa'a ka'an de: Maa ni kúu yuva sa.
Maa ni kúu Su'si sa.
Maa ni kúu toto nuu kuu kaku sa.
27 Te suni sa'a sa ja maa de ko kuu sa'ya sa tee java'a-ka,
te maa de ko kuu tee tatnuni-ka
sana ndaka tee ka kuu rey ni-ka'nu ñuu ñayivi a.
28 Te ndimaa ko kunda'vi ini sa de,
te masu ndunaa sa ja ni skuiso sa nuu de ma.
29 Te ni-kani ni-jika jin koo sa'ya tata de ma ñuu ñayivi a,
te sa'ya tata de ma, jin ko tatnuni i nani iyo-ka
ñuu ñayivi ya.
30 Te nú sa'ya tata de ma,
na jin xndoo i tnu'u tátnuni sa a
te ma jin ko sa'a i sukan ká'an tnu'u ndaa
tnu'u ndija sa ya,
31 te nuna jin sa'a i tna'a ja masu játna ini sa ma
te ma jin kandija i ja tátnuni sa a,
32 sani te xndo'o xneni sa i,
vaa ñatuu ka kandija i tnu'u tátnuni sa a,
te jin ndo'o jin neni maa i kuechi ja ni ka sa'a
maa i ja u'vi ma.
33 Kovaa koo tnu'u nda'vi ini ma nuu i,
te tnu'u ndaa tnu'u ndija ni ka'an sa ma másu
ndaxsama sa.
34 Te másu ndunaa sa tnu'u ni skuiso sa ma,
te ni masu kasi yu'u sa tnu'u ni ka'an
sa ma.
35 Vaa Su'si iya ii kúu sa,
te in jichi-ni ni skuiso sa nuu David ma,
te masu xnda'vi sa de.
36 Vaa sa'ya tata de ma chi ni-kani ni-jika jin koo i nuu sa ya,
te jin ko tatnuni i nani iyo-ka kandii ma.
37 Te sukan iyo yoo ma ja masu na in skanda ña'a ma
te xtnuu i ñuu ñayivi a,

te sukan jin ko kuu sa'ya tata maa ni ni-kani
ni-jika, vi David.”
Sa'a ni jiña'a ni nuu David ma, vi Su'si.

38 Kovaa maa ni chi ni xtandiyo ni tee ni kaji maa ni ma,
te ni saxiko ni de, vaa ni ndakiti ini ni nuu de.
39 Te ñatuu sa'a-ka ni sukan ni skuiso ni nuu de ma,
ja kúu de tee jinukuechi nuu ni a,
vaa ni sa'a ni ja ni tna'a de ja kan-nuu,
ja ni skana ni corona de ma onde nuu ñu'ú a.
40 Te ni ndi'i yika ve'e ma ni ndakana ni,
te ni xnaa ni ndaka ja ndesi ini ñuu ma.
41 Te ndaka ñayii ka ya'a ichi ma,
ka kene'e i nawa iyo ma, te ka ndake'en i,
te ñayii ka iyo yatni ma, ka jakundee ña'a i.
42 Te ni sa'a ni ja ni ka ndusii ini
ñayii ñatuu ka kunimani nuu ñayii ñuu ni ma,
kuechi ja ni ka kundee i ma.
43 Te ni sa'a ni ja ni ka nukoo nuu yuchi kúu espada
ka yinda'a ñayii ñuu ni ma ja ka kanaa i ma,
te ñatuu ni chindee ni i ja jin kundee i ma.
44 Te ni sa'a ni ja ni ka naa jayiñu'u i ma,
te nuu ka nukoo tee ka tatnuni ma
ni skana ni onde nuu ñu'ú a.
45 Te ni ndaka'nde-ka ni kivi koo tnu'u ndee tnu'u ndatnu
tee ni kaji maa ni ma,
te nanimaa ja kan-nuu tna'a de.

46 ¿Na saa-ka kivi jin ndo'o jin neni sa?
¿Te na saa-ka kivi chu'u ni ja ma jin kuni ña'a sa?
¿Te ûni ndákiti xeen ini ni nuu sa,
te sa'a ña'a ni sukan sa'a ñu'u i'ni ma?
47 Su'si Iya Tátnuni, ndaka'án ni ja masu kua'a-ni kivi
koo sa ñuu ñayivi a,
vaa ñayii ni sa'a ni ji'in nda'a maa ni a
chi masu kua'a-ni kivi téku i.
48 Vaa ñayii iyo ñuu ñayivi a chi kenda in kivi ja kûu i,
te ñatuu ni-in ñayivi ja koo i ni-kani ni-jika
ñuu ñayivi ya'a.

49 Iya Tátnuni, ¿ndenu iyo tnu'u nda'vi ini ni ka'an ni

onde xi'na-ka ma nuu tee kúu David ma
ja ja ndaa ja sukan ko kuu ma?
50 Iya Tátnuni, ndaka'án ni sukan ka ndo'o ka neni
tee ka jinukuechi nuu ni a,
vaa kua'a ñuu ka iyo yatni ji'in sa ma,
te ka jakundee ña'a ñayii yukan,
te ndaka sukan ka sa'a ndeva'a ña'a ñayii ma ñu'u ini sa.
51 Vaa ñayii ñatuu ka kunimani nuu ni ma, vi Su'si,
ni ka sa'a i ja ni ndatna'a tee ni kaji maa ni ma ja kan-nuu,
te sukan, te ka jasi ndee i ichi kua'an de ma.

52 Na koo jayiñu'u Iya Tátnuni ma ni-kani ni-jika,
te sukan kó kuu.

LIBRO IV

Salmo 90

Su'si ma chi ni-kani ni-jika iyo ya

1 Iya Tátnuni, maa ni kúu iya jasi ndee jasi ndoso ña'a
nuu ja u'vi ma, te ka kaku sa,
te sukan ni yo kuu ni ji'in tna'a sa tee jana'a ma.
2 Te maa ni kúu Su'si onde xi'na xeen-ka ma,
nuu ñatuu jin kuva'a-ka yuku a, ji'in ñu'ú ya,
ji'in ñuu ñayivi a,
te maa ni kúu Su'si ni-kani ni-jika, te sukan kó kuu.

3 Te sa'a ni ja ka ndo'o ka neni ñayii ma
onde kenda kivi ja jin kûu i ma,
te jin nduu i ñuyaka-nka-ni, vaa ñuyaka-ni ka kuu i.
4 Te mil kuiya ma chi kuenda tnu'u ja sukan-ni ni
ya'a kivi iku ma
sukan-ni kúu nuu maa ni, vi Su'si,
xi kuenda tnu'u ja ni ya'a jakuaa ma te ve ndii ma-ni,
sukan-ni kúu nuu maa ni.

5 Te kuenda tnu'u ja xndechi ni ñayii ma kuan koo i-ni kúu,
xi kuenda tnu'u ja jani o ma-ni,
sukan-ni ka kuu ñayii ma nuu ni,

xi sukan kúu yi'i ma ja xtnee ne'e ma-ni kuii kuii jite i
sukan-ni ka kuu ñayii ma nuu ni.
6 Te ja'nu i, te jáa ita i ma xtnee ne'e ma,
te jañini ma-ni, te ka ja'nde ña'a i, te yichi i.

7 Vaa nuna ndakiti ini ni chi xnaa ña'a ni,
te masu nawa jin sa'a-ka sa.
8 Te ndaka ja u'vi ni ka yo sa'a sa ma,
masu nde ni ka kuyu'u i nuu maa ni a,
vaa ndimaa nde'ya ni nawa ka sa'a ka kuu sa ma, vi Su'si.

9 Vaa ve ndi'i kivi jin koteku sa nuu ni,
kuechi ja ndákiti ini ni nuu sa ma,
te sukan-ni ka kuu in tnu'u ka jani ini sa ma,
sukan-ni ka kuu sa nuu ni.
10 Te kivi ka teku sa kúu uni xiko uxi-ni (70) kuiya,
te ñayii ka iyo-ka tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma
ka kuu ñayii ka teku kuun xiko (80) kuiya.
Te ndaka kivi ka teku i ma ndimaa tnundo'o
tnuneni-ni ka kuu,
kovaa yachi-ni ka ya'a kivi yukan,
te kuan ndaja koo sa nuu ni, vi Su'si.

11 Másu ka jini ñayii a sukan iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ni a
ora ndákiti ini ni nuu ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
te chukan kúu ja va'a-ka ja na jin koyu'u ña'a i,
sukan-va'a máko jin ko sa'a i ja ñatuu játna ini ni ma.
12 Kaxtnu'u ni ja na jin ndasa'a sa kuenda,
vaa jaku-ni kivi jin koteku sa ñuu ñayivi ya,
te na jin jaku'un ini anua sa ya
tnu'u ndichi káxtnu'u ni ma.

13 Iya Tátnuni,
¿na saa-ka kivi, sana ndakokuiñi ni nuu ka iyo sa ya,
te ndunda'vi ini ni tee ka jinukuechi nuu ni a?
14 Te xtnee ne'e ma kunda'vi ini xeen tna ña'a ni,
sukan-va'a jin kata sa te jin koo sii ini sa
ndaka kivi jin koteku sa ma.
15 Su'si, chindee ña'a ni ja kua'a xeen kivi na jin
koo sii ini tna sa,
sukan kua'a kivi ni wa'a ni tnu'u

ja ni ka yo ndo'o, ni ka yo neni sa ma.
16 Sa'a ni ja jin kuni tee ka jinukuechi nuu ni a
ndaka sukan sa'a sukan kúu ni ma,
te sa'ya tata de ma,
na jin kuni i jayiñu'u ni ma.

17 Su'si Iya Tátnuni, skuta'vi ña'a ni ja vii ja va'a,
te sa'a ni ja tniñu ka sa'a sa ma, masu saneé
sañuu-ni ko kuu i.
Saa vi, Su'si, sa'a ni ja na kendoo va'a i.

Salmo 91

Ñayii iyo ji'in Su'si ma chi kaku i nuu ndaka ja u'vi ma

1 Ñayii iyo nuu nda'a iya iyo onde sukun ma, iyo va'a i,
te koo i kuanda'vi iya kúu sa'a ndaka ma.
2 Kuña'a sa nuu Iya Tátnuni ma:
“Maa ni kúu nuu kuu chu'u sa.
Maa ni kúu ve'e sa ja núkuiñi vava'a.
Maa ni kúu Su'si sa ja kúkanu ini ña'a sa”,
kuña'a sa ya.

3 Maa in-ni ya sa'a ja kuu kaku o nuu yo'o tníi ña'a tachi ma
ja ke'en su'va ña'a i ma,
ji'in nuu ndaka kue'e ja ka'ni ña'a i ma,
4 vaa maa ya kasi ña'a ji'in ndijin ya ma,
te chii ndijin ya ma koo va'a-ka o,
chi vaa sa'a ya ndaka ja ni skuiso ya ma,
te tnu'u ndaa tnu'u ndija ká'an ya ma,
kasi ña'a i ja ma kaki'i ña'a ni-in ja u'vi ma.
5 Masu koyu'u ni ja îyo iyo jakuaa ma,
ni a ja u'vi iyo nduu ma,
6 ni a kue'e kenda koo ora ne'e xeen ma,
xi kue'e yachi ja kenda sava nduu ma, ja ka'ni i ñayii ma,
másu nawa sa'a ña'a i.

7 Visi mil ñayii na kûu xiñi satni ni ma
te uxi mil ñayii xiñi kua'a ni ma,
kovaa maa ni chi másu nawa ndo'o ni.

[8] Yika-ni ja konde'ya ni, te kuni ni sukan jin
ndani'i jin ndatna'a
maa ñayii ñatuu ka kandija Su'si ma.

[9] Ja ni kukanu ini ni Su'si iyo onde sukun ma,
ja maa ya kúu nuu kuu chu'u ni ma, nuu koo va'a ni ma,
[10] te ni a in ja u'vi kenda nuu iyo ni a,
te ni a in kue'e masu kenda ve'e ni ma,
[11] vaa maa ya tetniñu ángel ya ma,
ja jin ko koto ña'a i ndeva'a-ni ichi kua'an ichi vee ni ma.
[12] Te jin kotnii i nda'a ni ma,
sukan-va'a ma jaku'un ja'a ni a in yuu te nduva ni.
[13] Kuu kaka ni ne'un kiti xeen ma,
ne'un kiti kini ma ji'in koo na'nu ma,
kovaa masu nawa ndo'o ni.

[14] Sa'a ka'an ya:
"Ja kutoo ña'a ñayii kándija ja ká'an o ma,
te maa o sa'a ja kaku i nuu ndaka ja u'vi ma.
Te sonee sukun o i, vaa jâ ni jini i na in kúu o.
[15] Te nuna ndakune'e ña'a i,
te yo'o chi ndakone'e o ja ká'an i ma.
Maa o koo ji'in i, te sa'a o ja ya'a i nuu tnundo'o tnuneni ma,
te koo xeen jayiñu'u i.
[16] Te sa'a o ja koo sii ini i te koteku i kua'a xeen kivi
ñuu ñayivi a,
te kuni i ja ndimaa sa'a o ja kaku i nuu ja u'vi ma",
kúu ya ká'an ya.

Salmo 92

Sukan jin ndachiñu'u o Su'si iya va'a ini ma

[1] Ja va'a xeen kúu ja jin ndachiñu'u ña'a sa, vi
Su'si Iya Tátnuni,
te jin kata sa in yaa ká'an jayiñu'u ja kuu maa ni,
vi Su'si iya iyo onde andivi ma.
[2] Te xtnee ne'e ma,
te jin ndaka'an jin ndakachi sa sukan nda'vi ini ni ma,
te jakuaa ma, te jin ndaka'an jin ndakachi sa
ja maa ni chi ndimaa sa'a ni sukan skuiso ni ma.

[3] Te jin tee sa guitarra ma, te vivii jin kata sa nuu maa ni.

[4] Vaa nde'ya sa ndaka ja ni sa'a ni a,
te chukan kúu ja iyo sii ini xen-xeen sa, vi Su'si.
[5] Masu na in kundee ndaka'an ndakachi
ndaka ja ni sa'a, ni kuu ni, vi Su'si.
Te ûni kua'a xeen kúu ja jani ini ni
ja ni masu na in kundee ja jaku'ni ini i ndaka, vi Su'si.
[6] Kovaa ñayii ñatuu ndása'a kuenda ndaka ja sa'a ja kúu ni a
chi masu nawa jini kuiti i,
te ñayii ndee ini ma chi ñatuu jáku'ni ini i
ja maa ni ni sa'a ndaka ma.
[7] Te chukan kúu ja kua'a xeen ñayii ka sa'a ja u'vi ma ka iyo,
te ka ni'i ka tna'a i.
Sukan nána kua'a xeen yi'i ma, sukan ka iyo i,
kovaa iyo tu'va ja jin skenaa i maa i ni-kani ni-jika.
[8] Kovaa maa ni chi ni-kani ni-jika iyo ni ichi andivi ma.
[9] Te ja ndaa ndija kúu ja ñayii
ñatuu nde ka kunimani i nuu ni ma
chi jin skenaa i maa i,
te ñayii ka sa'a ja u'vi ma
chi jin skenaa i maa i,
sani te jin kuitenuu i.

[10] Kovaa nuu saña chi ndataa kua'a-ka ni tnu'u
ndee tnu'u ndatnu,
sukan iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu xndiki ka'nu ka'nu ma,
te chiso ni aceite tnu olivo ja yika ni kee ma xini sa a.
[11] Te konde'ya sa sukan jin kotuu
ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
te kuniso'o sa sukan jin skenaa
ñayii ka sa'a ja u'vi ma.

[12] Te ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma chi jin konukuiñi va'a i
sukan ka nukuiñi va'a tnu ñuu ma,
te jin koo va'a i
sukan ka iyo tnu itni ka iyo ñuu Líbano ma.
[13] Te jin koo va'a i ini ve'e Iya Tátnuni ma,
te vivii jin ko kuu i nuke'e Su'si o ma.
[14] Te visi ni ka kuu nija'nu i ma,
kovaa jin sa'a i ja vii ja va'a ma,

te ndimaa jin koo tnu'u ndee tnu'u ndatnu i,
te sukan, te jin kuni ñayii ma ja ka iyo ndee ka iyo ndatnu i.
15 Te ja sukan ma, te ka kaxtnu'u i nuu ñayii ma
ja Su'si Iya Tátnuni ma kúu iya wa'a
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma
iya sa'a ndaa sa'a ndija ma,
te maa ya chi masu nde sa'a ndeva'a ya ñayii ma,
vaa iya va'a ini kúu ya.

Salmo 93

Su'si ma kúu Rey Iya Tátnuni

1 Iya Tátnuni ma kúu Rey, te iyo xeen jayiñu'u ya.
Iya Tátnuni ma kúu iya neva'a ndaka tnu'u
ndee tnu'u ndatnu,
te maa ya ni sunkani vava'a ñuu ñayivi ya, te másu kotuu i.
2 Vaa onde xinañu'u ma ni jani ini ni ja koo vava'a
nuu núkoo ni ja tátnuni ni a,
te maa ni kúu Su'si iyo onde xinañu'u ma,
te koo ni ni-kani ni-jika.

3 Iya Tátnuni, ni sa'a ni ja ni kuun savi te ni ka chitu yute ma,
te yute ma chi ka ni'i ka ni'i-nka ja kée ndeñu'u ma.
4 Iya Tátnuni iya iyo onde sukun ma
kúu iya neva'a-ka tnu'u ndee tnu'u ndatnu
sana ndute kua'a xeen ma,
te iyo-ka tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya
sana nuu ndute kua'a kuá'an vee nuu mar ma.

5 Ndaka ja sa'a ja kúu ni ma chi ja ndaa ka kuu,
te chukan kúu ja nuu iyo ni a chi ñatuu na ja u'vi koo.
Saa vi, Su'si Iya Tátnuni, sukan kó kuu ni-kani ni-jika.

Salmo 94

Su'si ma kuu iya ndákan kuenda nuu ñayii ñuu ñayivi a

1 Su'si Iya Tátnuni, maa ni kúu iya sa'a
ja jin ndachunaa ñayii ka sa'a ja u'vi ma.
¡Kaxtnu'u ni nuu i na in kúu ni!

[2] Kaxtnu'u ni ja iya ndákan kuenda nuu ñayii ñuu
ñayivi a kúu ni
te jín ndachunaa maa ñayii ja ka ka'an i
ja maa i ka kuu-ka ma.

[3] Iya Tátnuni, ¿na saa-ka kivi jin koo sii ini ñayii
ka sa'a ja u'vi ma?
[4] ¿Na saa-ka kivi jin sa'a vixi ñayii yukan maa i
ja maa i ka kuu-ka ma,
ja ndimaa ja u'vi ma ka sa'a i ma
te ka ka'an ndeva'a i ma?
[5] Te ka xnaa i ñayii ñuu ni ma kuan koo i,
te ka xndo'o ka xneni i ñayii ni nduu kuenda maa ni ma,
vi Iya Tátnuni.
[6] Te ka ja'ni i ña'a ñatuu-ka na yii ka iyo ma,
ji'in ñayii in-ka ñuu ma,
te suni ka ja'ni tna i suchi kuechi
ñatuu-ka na yuva na si'i i ka iyo ma.
[7] Te ka ndatnu'u i:
"Másu kuni Iya Tátnuni ma,
ja kúu ya Su'si tee ni yo kuu Jacob ma,
te ni masu ndasa'a ya kuenda ja ka sa'a o a",
ka kuu i ka ka'an i.

[8] Ndijin ja ka kuu ni ñayii inundee xeen ini a
te ka kuneé ka ku-uun ni a,
jin jaku'ni ini ni te jin ndasa'a ni kuenda.
¿Te onde na saa-ka kivi, sana jin jaku'ni ini ni?
[9] ¿Xi ka jani ini ni ja iya ni sa'a so'o o ya,
te ñatuu nde jiniso'o ya nawa ka ka'an o a?
¿Xi ka jani ini ni ja iya ni sa'a nduchinuu o ya,
te ñatuu nde nde'ya ya nawa ka sa'a o a?
[10] Iya kuu xndo'o xneni ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
¿ka jani ini ni ja masu ka'an ni'i ya nuu ni?
¿Xi ka sa'a ni kuenda ja iya káxtnu'u tnu'u
ndichi nuu ñayii a,
te ñatuu jini ya nawa ka jani ini ni?
[11] Vaa Iya Tátnuni ma chi jini ya nawa ka jani ini
ndaka ñayii ma,
te ja ka jani ini i ma, ndimaa ja masu kuatniñu o kúu.

12 ¡Kovaa naka vii naka va'a kúu ñayii
ja maa ni ndáka'an-so'o nuu i ma, vi Iya Tátnuni!
Te káxtnu'u ni tnu'u tátnuni ni a nuu i ma.
13 Te kuu ndatatu i kivi kenda tnundo'o tnuneni ma,
nani ndó'o néni maa ñayii sa'a ja u'vi ma.
14 Vaa Iya Tátnuni ma chi masu ndunaa ya ñayii ñuu ya ma,
te ni masu skendoo ya ñayii ni nduu kuenda maa ya ma.
15 Te ñayii ka ja'nde tniñu in-ka ñayii ma
chi ndandaa-ni jin ka'nde i.
Vaa ñayii ni ka yo sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi nanimaa-nka ja va'a ja ndaa jin ko sa'a i.

16 ¿Na in kenda te chindee ña'a i,
sukan-va'a ma jin sa'a ndeva'a-ka ña'a
ñayii ka sa'a ja u'vi ma?
17 Nute ñatuu ni kenda Iya Tátnuni ma ja chindee ña'a ya
chi nunuu-ni, te kûu sa nkuu.
18 Te nuu ve kendeka ja'a sa ma nkuu,
te ja kúnda'vi ini ña'a ni a,
te ni kii ni, ni ki chindee ña'a ni, vi Iya Tátnuni.
19 Te nuu kua'a xeen ja yikuu sa jani ka'vi ini sa ma,
te xndo'o xneni ña'a i ma,
te maa ni ni ndaka'an mani ña'a,
sani te ni ndusii ini xeen sa.
20 Vaa masu kuu ketna'a ini ni ji'in ñayii ka tatnuni
ñuu ñayivi ya
ja ndimaa ja u'vi ka sa'a i ma.
Te ka sa'a i tnu'u ja ka sa'a i sukan tátnuni ni ma,
te su'va ka sa'a ndeva'a i ñayii ma.
21 Te su'va ka ndututu i,
te ka ndatnu'u tna'a i ja jin ka'ni i ñayii sa'a
ja va'a ja ndaa ma.
Te ñayii ñatuu na kuechi ma, ka sa'a i ja jin
kûu ñayii yukan.
22 Kovaa saña chi maa Su'si Iya Tátnuni ma,
kuenda tnu'u ja in toto nuu kuu chu'u sa kúu ya,
te suu ya kúkanu ini sa.
23 Te sa'a ya ja jin ndani'i jin ndatna'a maa ñayii ma
ndaka ja u'vi ka sa'a i ma,
te maa ja u'vi ka sa'a ka kuu i ma, te xnaa ña'a i,

vaa Su'si o Iya Tátnuni ma chi xnaa ya ñayii
ka sa'a ja u'vi ma.

Salmo 95

Jín kata sii ini o te jín ndachiñu'u o Su'si ma

1 Ne'e koo ni, te ndaka o jín kata sii ini o nuu ya.
Te ni-yu'u ni-ini o jín ndachiñu'u o Iya Tátnuni ma,
vaa maa ya kúu toto nuu kuu jin kaku o ma.
2 Jín kivi koo o nuu iyo ya ma, te jín kata o nuu ya,
te jín ndakua'a o jayiñu'u ya.
3 Vaa maa ya kúu Su'si Iya Tátnuni iya kanuu xeen,
te maa ya kúu Rey tatnuni-ka
sana ndaka-ka ja ka xnani ñayii ma su'si i ma.
4 Te nuu nda'a maa ya iyo onde nuu kunu kunu-ka
ñuu ñayivi ya,
te kuenda maa ya kúu yuku sukun sukun-ka ma.
5 Te kuenda maa ya kúu mar ma, vaa maa ya ni sa'a,
te maa ya ni sa'a ja iyo ñu'ú yichi ma.

6 Ne'e koo ni, te jín kunukoo jiti o nuu Su'si o Iya Tátnuni a,
te jín ndachiñu'u o ya, vaa maa ya ni sa'a ña'a,
7 te maa ya kúu Su'si o, te yo'o chi ñuu maa ya ka kuu o,
te kuenda tnu'u ja ndikachi ka kuu o nuu nda'a ya ma.

Te nuna jin koniniso'o o vitna tnu'u ká'an Su'si o ma,
vaa sa'a ká'an ya:
8 “Máko jin sa'a ndee ni ini anua ni a,
sukan ni ka sa'a so'o tna'a ni ma nuu nani Meriba ma,
ji'in sukan ni ka sa'a i kivi
nuu ni ka iyo i nuu nani Masah ma
nuu ñatuu kuiti nawa iyo ma.
9 Yukan ni ka jitotnuni ña'a yuva ni ma
nú Su'si kúu sa te nú kuu kua'a sa ja ka
jiniñu'u de ma,
te ni ka jini maa de ndaka ja ni yo sa'a, ni yo kuu sa ma.
10 Te kuechi ja sukan ni ka sa'a ña'a de ma,
te uu xiko kuiya ni ndakiti ini sa nuu ndaka ñayii yukan,
te ni ka'an sa: Ndimaa ka ñu'u ya'a ka ñu'u yukan-ni
ini ñayii ya'a,

te ni ñatuu ka jini i ichi ndaa káxtnu'u o ya.
[11] Chukan kúu ja nuu ni ndakiti ini sa ma,
te ni ka'an sa: Másu jin kivi koo i nuu ni satu'va o
ja jin ndatatu i ma”,
kúu ya ká'an ya.

Salmo 96

Ndaka o jín kata in yaa jaa nuu Su'si Iya Tátnuni ma

[1] Jín kata o yaa jaa nuu Su'si o Iya Tátnuni ma.
Ndaka o ja ka iyo o ñuu ñayivi a, jín kata o nuu ya.
[2] Jín kata o nuu Su'si Iya Tátnuni ma, te jín
ndachiñu'u o ya,
te ndi-kivi ndi-kivi jín ndaka'an o
sukan sa'a ya ja ka kaku o nuu ja u'vi ma.
[3] Jín ndaka'an jín ndakachi o sukan sa'a sukan kúu ya a
nuu ndaka ñayii ka iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
sukan-va'a jín kuni i te na koo jayiñu'u ya.
[4] Vaa Su'si o Iya Tátnuni ma chi iya kanuu kúu ya,
te maa ya iyo ja ni'i ya jayiñu'u,
te maa ya iyo ja jin koyu'u o ya
sana tna'a ja masu Su'si ka kuu ma,
vaa maa ya ndakan kuenda nuu ndaka o.
[5] Te ndaka-ka ja ka ka'an sava ñuu ma ja su'si ka kuu ma
chi másu nawa kuu jin sa'a i,
kovaa Su'si o Iya Tátnuni ma kúu iya
ni sa'a ni-ka'nu andivi ma.
[6] Suu ya kúu iya iyo ja jin ndakuan-ta'vi o nuu ya,
te jín ndachiñu'u o ya ini veñu'u ii iyo ya ma,
te nuu maa ya na koo jayiñu'u,
vaa iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma.

[7] Ndaka o ja ka iyo o ndi-in ndi-in ve'e ma
ja ka iyo o ndi-in ndi-in ñuu ma,
jín ndakuan-ta'vi o nuu Su'si o Iya Tátnuni ma,
te jín ndachiñu'u o ya,
vaa maa ya neva'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu.
[8] Jín ndachiñu'u ndi'i jín ndachiñu'u tu'u o ya,
sukan iyo ja jin ndachiñu'u o ya ma.
Ne'e koo ni ini veñu'u a ji'in nawa jin ndakua'a ni ya.

[9] Te jín ndachiñu'u o Su'si o Iya Tátnuni ma,
vaa iya vii iya va'a kúu ya, vaa ñatuu na ja u'vi sa'a ya.
Ndaka o ja ka iyo o ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
na jin koyu'u o ya,
vaa ndakan ya kuenda nuu ndaka o.

[10] Jín kuña'a o nuu ñayii ka iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a
ja Su'si ma kúu Iya Tátnuni,
te suu ya ni sunkani vava'a ñuu ñayivi a,
te masu kotuu i.
Te maa ya ndakan ndandaa kuenda nuu ndaka ñayii
ka iyo ndaka ñuu a.
[11] Jín ndusii ini ndaka ja ka iyo andivi a,
ji'in ndaka ja ka iyo ñuu ñayivi a,
te ni-ka'nu nuu mar ma, kó kuu yu'u i ja iyo sii ini i.
[12] Te ndaka ja ka iyo yuku ma, jín ndusii ini i,
sani te ndaka tna yutnu ka nukoo ma,
jín ndusii ini xen-xeen tnu
[13] nuu maa Iya Tátnuni ma, iya ni kii ñuu ñayivi a
ja ni jito ya naxe ka sa'a ka kuu ñayii ma,
ji'in ndaka ja ka iyo ñuu ñayivi a.
Te maa ya tátnuni nuu ndaka ñayii
ka iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
te ndakan ndaa ya kuenda nuu i.

Salmo 97

Su'si ma chi iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya

[1] Su'si ma kúu iya tátnuni nuu o a.
Jin ndusii ini ndaka ni ja ka iyo ni nuu ñu'ú a,
ji'in ndaka ni ja ka iyo ni yu'u mar ma.
[2] Vaa Su'si o a chi ni ndakonduu viko ma ya,
te ni masu kuu kuni o ya,
te tnu'u ndaa tnu'u ndija ma iyo nuu núkoo ya
ja ka'nde ya tniñu ñayii ka sa'a ja u'vi ma.
[3] Te ñu'u i'ni ma yoxtnuu nuu ya,
te xnaa i ndaka ñayii ñatuu ka kunimani nuu ya ma.
[4] Te sa'a ya ja jándute ichi kua'an ya ñuu ñayivi a,
te ja ni jini ñu'ú ma ya, te ni yu'u i.
[5] Te yuku ma, ja ni ka jini i Su'si iya tátnuni

ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
te ni ka ndatnana i sukan ndátnana xe'en ma
nuu ñu'u i'ni ma.

6 Te ndaka andivi ma ni ka ndaka'an
sukan sa'a ndaa sa'a ndija ya ma,
te ndaka ñayii ka iyo ndaka ñuu ma,
ni ka jini i jayiñu'u ya ma.
7 Jin ndakukan-nuu ni, ndaka ni ja ka ndachiñu'u ni tna'a
ja ni ka sa'a ñayii ma te ka jani ini ni ja
su'si ni ka kuu ma.
Te ka kuvixi ni ja ka kukanu ini ni ja su'si ni kúu chukan ma.
Nute nuu Su'si ma ve koo i ma
chi onde maa i jin kunukoo jiti nuu Su'si ndija ma,
vaa maa in-ni Su'si ma iyo ja jin ndachiñu'u o.
8 Te ni jiniso'o ñuu Sion ma, te ni ndusii ini i,
te ni ka jiniso'o sasi'i ñayii ka iyo ñuu Judá ma,
te ni ka ndusii ini i ja ni sa'a ndaa, ni sa'a
ndija ni ma, vi Su'si.
9 Vaa maa ni kúu Iya Tátnuni,
iya kanuu-ka sana ndaka ja iyo ñuu ñayivi ya.
Te maa in-ni ni iyo ja ni'i ni jayiñu'u ma
sana ndaka-ka ja masu Su'si ka kuu ma.

10 Ndee ni ka kutoo Su'si Iya Tátnuni ma,
jin saxiko ni ja u'vi ma,
vaa maa ya chi jito va'a ya ndaka anua ñayii
ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma,
te ka ndayaa i nuu nda'a ñayii ka sa'a ja u'vi ma.
11 Te xtnuu ya ñu'u maa ya ma nuu ka iyo ñayii
ka sa'a ja va'a ja ndaa ma,
te sa'a ya ja ka iyo sii ini ñayii ka iyo ndaa nuu ya ma.
12 Jin koo sii ini ndaka ni ja ka sa'a ni
ja va'a ja ndaa ma nuu Su'si Iya Tátnuni ma,
te jin ndaka'an ni ja iya ii kúu ya,
te jin ndachiñu'u ni ya.

Salmo 98

Jín ndaka'an jín ndakachi o ndaka ja va'a sa'a Su'si ma

1 Jin kata ni in yaa jaa nuu Iya Tátnuni ma,
vaa kua'a milagru ni sa'a ya.
Te ja maa tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma, te ni kundee ya.
2 Iya Tátnuni ma, ni sa'a ya ja ndaka ñayii ma,
ni ka jini i sukan sa'a ya ja jin kaku i nuu ja u'vi ma.
Ni ka jini ndi'i, ni ka jini tu'u i
sukan sa'a ndaa sa'a ndija ya ma.
3 Ni ndaka'án Su'si ma sukan kúnda'vi ini ya
ndaka sa'ya tata tee kúu Israel ma,
te ndaka ñayii ka iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
ni ka jini i sukan sa'a Su'si o ma
ja jin kaku ñayii ma nuu ja u'vi ma.

4 Ndaka ni ja ka iyo ni ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
jin kata sii ini ni nuu Su'si o Iya Tátnuni ma.
Jin kata nini'i ni, te jin katu nda'a ni.
5 Te jin tee ni guitarra ma, te jin kata ni salmo ma,
te vivii jin skixin ni tnu, te vivii jin kata ni nuu ya.
6 Te vivii jin tava ni yaa ma ji'in trompeta ma ji'in flauta ma,
te sukan jin ndachiñu'u ni Rey o Iya Tátnuni ma.

7 Ni-ka'nu nuu mar ma kó kuu yu'u,
ji'in ndaka ja iyo ñuu ñayivi a.
8 Te yute ma, kó kuu yu'u ndute ma
sukan kúu ora kátu nda'a o ma,
te ndaka yuku ma jín koo sii ini xeen i
9 nuu maa Su'si o Iya Tátnuni ma iya ni ki koto
naxe ka sa'a ka kuu o ja ka iyo o ñuu ñayivi a.
Te sa'a ndandaa ya, te ndakan ndandaa ya kuenda
nuu ndaka ñayii ka iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a.

Salmo 99

Su'si ma chi ñatuu xndoo ya ñayii ñuu ya ma

1 Su'si o iya tátnuni ñuu ñayivi a,
núkoo ya siki ángel nani querubín ma,

te chukan kúu ja ndaka ñayii ka iyo ndaka ñuu ma,
ka ni'i ka ni'i-nka i ja ka yu'u i vaa skanda ya ñu'ú a.
2 Su'si ma, iya kanuu kúu ya ñuu Sion ma,
te ndaka ñayii ka iyo ñuu ñayivi a,
ka ka'an i ja maa ya kanuu-ka sana ndaka-ka ñuu ma.
3 Jin ndachiñu'u ni ya,
vaa iya kanuu iya ii iya koyu'u o kúu ya,
te sa'a jin kuña'a ni ya:
4 "Maa ni kúu Rey iya sa'a ndaa sa'a ndija ma,
te chukan kúu ja kóo jayiñu'u nuu maa ni a.
Te maa ni káxtnu'u ja inuu-ni ka kuu ndaka ñayii ma,
te ñatuu na nde i kanuu-ka.
Te sukan ni sa'a ndaa ni sa'a ndija ni ji'in sa'ya
tata Jacob ma."
Sa'a jin kuña'a ni ya.
5 Jín ndachiñu'u o Su'si o Iya Tátnuni ma,
te jín kunukoo jiti o nuu ja'a ya ma,
vaa maa ya chi iya ii kúu ya.

6 Moisés ma, ji'in Aarón ma,
ji'in ndaka-ka sutu ni ka yo jinukuechi nuu Su'si ma,
ji'in Samuel ma,
ji'in ndaka-ka tee ni ka yo ndakune'e Su'si ma,
ni ka yo jikan-ta'vi de nuu ya,
te maa ya ni yo ndakone'e nawa ka jikan-ta'vi de ma.
7 Te ne'un viko ma ni yo ka'an Su'si ma nuu de ma,
te ni ka yo sa'a de ndaka sukan ni yo tatnuni ya ma.

8 Iya Tátnuni, maa ni ni yo ndakone'e
nawa ni ka yo ka'an de ma,
te maa ni kúu Su'si iya ni yo sakanu ini
na kuechi ñayii ñuu ni ma,
te ni yo sa'a ni ja ni ka yo ndakuni, ni ka yo ndakoto i
ja u'vi ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu i ma.
9 Te chukan kúu ja yo'o chi jín kunukoo jiti o
nuu yuku ii ya ma,
te jín ndachiñu'u o Su'si o Iya Tátnuni ma,
vaa iya ii kúu ya.

Salmo 100

Ndimaa jin ndakuan-ta'vi o nuu Su'si ma

1 Ndaka o ja ka iyo o ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
jín ndachiñu'u sii ini o Su'si ma,
2 te jín kunukuechi sii ini o nuu Su'si o Iya Tátnuni ma.
Ne'e koo sii ini ni nuu iyo ya a.
3 Te jín kona'a o ja Su'si ma ni sa'a ndi-in ndi-in o a,
te kuenda maa ya ka kuu o, te ñuu maa ya ka kuu o,
te ndikachi korraa maa ya ka kuu o.
Chukan kúu ja jin ndakunitnuni ni
ja maa ya kúu Su'si o Iya Tátnuni ma.
4 Te jín kivi koo o ye'e veñu'u nuu iyo ya ma,
te jín kata o nuu ya, te jín ndachiñu'u o ya,
te jín ndaka'an jín ndakachi o ndaka ja vii ja
va'a sa'a ya ma.
Te sukan jín ndakuan-ta'vi o nuu ya ndaka ja va'a táa ya ma.
5 Vaa Su'si o Iya Tátnuni ma chi iya va'a ini kúu ya,
te ni-kani ni-jika kúnda'vi ini ña'a ya,
te nuu ndaka sa'ya tata ñayii ma
iyo tnu'u ndaa tnu'u ndija ya ma.

Salmo 101

Jín ku'un ini o ja ni a in ja u'vi jin ko sa'a o nuu Su'si ma

1 Su'si, ndaka'an ndakachi sa sukan nda'vi ini ni ma,
ji'in sukan sa'a ndaa sa'a ndija ni ma.
Sukan kata sa nuu maa ni ja ndachiñu'u ña'a sa.
2 Su'si, ¿na kivi kii ni nuu iyo sa ya,
sukan-va'a jaku'ni ini sa naxe koo va'a sa nuu ni,
te onde ve'e sa ma,
te ko kuu vii ko kuu va'a sa nuu ni?
3 Te ni masu ku'un ini sa ja ko sa'a sa ni-in ja u'vi ma.
Su'va saxiko sa ndaka ja ka sa'a ka kuu ñayii
ka skendoo ichi ni a,
te ni masu kua'a sa tnu'u ja ketna'a ini sa ji'in i.

4 Te ni masu kua'a sa tnu'u ja ko kani ini sa ja u'vi ma,
te ni masu kua'a sa tnu'u ja ko kituu yatni ña'a i.

5 Te ñayii ká'an tnu'u in tna'a i ma
chi sa'a sa ja na kasi yu'u i,
te ñayii sa'a vixi ja maa i kúu-ka ma
te ñu'u ini i tna'a ja masu nde jiniñu'u ma
chi masu kua'a sa tnu'u ja ka'an-ka i.

6 Kovaa nuna kuni sa ñayii ka iyo va'a nuu ni ma
chi kuan-ta'vi sa i, te jin koo i nuu iyo sa ya.
Te ñayii jika ichi ndaa ma
chi ñayii yukan kunukuechi nuu sa a.
7 Kovaa ñayii xnda'vi tna'a i ma te ní'i i xu'un ma,
masu kua'a sa tnu'u ja koo i nuu iyo sa ya,
ni a ñayii ká'an tnu'u ma te masu ja ndaa kúu ma,
masu kua'a sa tnu'u ja koo i ini ve'e sa ma.
8 Te xtnee ne'e ma xnaa sa ndaka ñayii ka sa'a ja u'vi ma
ja ka iyo i ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
sukan-va'a jín naa ndaka i
ne'un ñayii kúu ñuu Su'si Iya Tátnuni ma.

Salmo 102

Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ora ni kenda in tnundo'o ma te kúxii kúnda'vi ini o ma

1 Su'si Iya Tátnuni, koniniso'o ni ja jikan-ta'vi sa ya,
sukan-va'a na kenda ja ká'an nda'vi ká'an kee sa ya
nuu iyo ni a.
2 Te máko chu'u ni kivi kúxii kúnda'vi ini sa ma,
su'va ndakone'e kunu ni nawa jikan-ta'vi sa ma.
3 Vaa kivi iyo ja koteku sa ya chi ve ndi'i
sukan naa ñu'ma ma,
te yiki sa ya chi kuenda tnu'u ja nuu ñu'u tikayi ma
ka kayu i.
4 Te ini anua sa ya chi ve kuita i sukan kúu yi'i ma,
vaa masu na nde jaa-ka sa xita.
5 Te ja kuechi ja tnána u'vi sa ma te ni kuxii xeen sa,
te ûni kuu ka'vi o yiki sa a.
6 Vaa ndó'o sa sukan ndó'o in lasaa kiti ndute ma
te ni kenda ti nuu ñu'ú yichi ma nuu ñatuu nawa iyo ma,
xi sukan kúu tiñumi ma ja kúu maa kúu in-ni ti ma.
7 Te ni ñatuu kúu kusu sa,

te sukan kúu lasaa kiti núkoo maa núkoo in-ni
ti xini ve'e ma,
sukan kúu sa.
8 Te ndi-kivi ndi-kivi ka ka'an ndeva'a ñayii
ñatuu ka kunimani nuu sa ma ja kuu sa,
te ñayii ka ndakiti ini nuu sa ma, ni ka ndatna'a i,
te ni ka ndatnu'u tna'a i naxe jin sa'a ña'a i ja u'vi.
9 Te chukan kúu ja saña chi kuenda tnu'u ja xita sa ndeyu sa
kúu yaa nuu ñu'u ma,
te ndute nuu sa ma, ndásakanuu de ji'in ndute ji'i sa ma.
10 Te kuechi ja ni ndakiti ini ni nuu sa ma kúu
ja ni ndokani ña'a ni,
te ni ndaskana tuku ña'a ni nuu ñu'ú a.
11 Te chukan kúu ja kivi iyo ja koteku sa ma
chi kua'an i sukan kúu kati kuanda'vi ma,
te kuenda tnu'u ja sukan ve yichi yi'i ma,
sukan-nka-ni kúu sa.
12 Kovaa maa ni, vi Su'si, chi ni-kani ni-jika koo ni,
te jin ndaka'án ña'a ndaka sa'ya tata ñayii ma.

13 Te ndijin, vi Su'si, chi ndokuiñi ni,
te kunda'vi ini ni ñuu Sion ma,
vaa jâ ni kenda kivi ja kunda'vi ini ni ñayii ñuu yukan,
te jâ ni kenda kivi ja ni jani ini ni ma.
14 Vaa ñayii ka jinukuechi nuu ni ma
chi ka kuxii ini i ja ni tnana ñuu i ma,
te ka nde'ya i ja ni nukoxtna'a ndaka yuu ma kaa i ma,
te ka kunda'vi ini i.
15 Te ndaka ñayii ka iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
jin koyu'u i maa ni, vi Iya Tátnuni,
te tee ka kuu rey ma,
jin koyu'u de ja jin kuni de jayiñu'u ni ma.
16 Vaa nuna ndakani va'a ni ñuu Sion ma,
te ndaka ñayii ma jin kuni jayiñu'u ni ma.
17 Vaa kuniso'o ni ja ka jikan-ta'vi ñayii nda'vi ñayii kee
ka iyo yukan ma,
te masu saxiko ni ja ka ka'an ka kachi i ma.
18 Te ndaka cha'a jakondee nuu tutu ni a, vi Su'si,
sukan-va'a jin kuni ndaka ñayii kenda koo-ka ma,
te jin ndachiñu'u ña'a i,
te jin ko kuu i ñuu maa ni, vi Yuva sa Su'si.

19 Vaa Su'si ma, onde sukun ma onde veñu'u ii ya ma iyo ya,
te nde'ya ya nuu ñu'ú ya,
20 sukan-va'a kuu kuniso'o ya ja ka tnana u'vi ñayii ka iyo
ja sani te jin ka'ni ña'a ñayii ma,
21 sukan-va'a ñayii ka iyo ñuu Sion ma,
jin ndaka'án i sukan sa'a ya ma,
te koo jayiñu'u ya ñuu Jerusalén ma.
22 Kivi jin ndututu ñayii ndaka ñuu kuechi-ka ma
ji'in ñayii ka iyo ñuu na'nu-ka ma,
te jin kunukuechi i nuu Su'si ma
kuenda tnu'u ja in-nka-ni ñayii ka kuu i.

23 Maa ya ni sa'a ja ni kuita sa ichi kua'an sa a
te jaku-ni kivi koteku sa.
24 Ni jiña'a sa ya:
“Su'si maa sa, máko ndaka'nu sava ni kivi koteku sa ma,
vaa ndijin chi ni-kani ni-jika iyo ni”,
kúu sa jiña'a sa ya.

25 Vaa onde xinañu'u ma,
te nda'a maa ni, ni sa'a ni ñu'ú a,
te nda'a maa ni, ni sa'a ni andivi ma,
te nda'a maa ni a, ni sa'a ni ndaka ma.
26 Te ndaka cha'a chi jin naa i,
kovaa maa ni chi koo ni ni-kani ni-jika.
Te ndaka cha'a chi jin yii i kuenda kúu sa'ma ne'nu sa ma,
te kuenda sukan ndáxsama sa sa'ma sa ma-ni,
sukan-ni ndaxsama ni, te jin ndujaa i.
27 Kovaa maa ni chi suni maa ni koo,
te masu nama ndi'i kuiya ni a,
vaa ni-kani ni-jika koo ni.
28 Te sa'ya ñayii ka jinukuechi nuu ni a chi jin koo va'a i,
te ndaka sa'ya tata i ma, jin koo i nuu ni a ni-kani ni-jika.

Salmo 103

Sukan ndakuan-ta'vi o nuu
Su'si ma ndaka ja va'a táa ya ma

1 Ini anua o a na ka'an ja vii ja va'a ja kuu Su'si o ma,
te ni-ka'nu yikikuñu o a na ndachiñu'u iya ii ma.

2 Na ka'an o ja vii ja va'a nuu Iya Tátnuni ma,
te máko ndunaa o ndaka ja vii ja va'a táa ya ma.
3 Vaa maa ya kúu iya sákanu ini ndaka kuechi ni yo sa'a o ma,
te maa ya kúu iya ndásava'a ña'a ndenu u'vi o ma.
4 Te maa ya kúu iya ndátava ña'a nuu ja u'vi ñunee o ma,
kuenda tnu'u ja ini yavi ma ñunee o,
te ja sukan kútoo ña'a ya ma te vivii kúnda'vi
ini ña'a ya ma,
te táa kua'a ya nawa jiniñu'u o ma.
5 Te maa ya táa ndaka nawa kaa nawa ko'o o,
te maa ya sa'a ja ndujaa o sukan kúu ya'a tioko ma.
6 Maa Su'si Iya Tátnuni ma kúu iya sa'a ndaa,
te chíndee ya ñayii ka ndo'o ka neni
ja ka sa'a ndeva'a ña'a in-ka ñayii ma.
7 Vaa ichi maa ya ma ni kaxtnu'u ya nuu Moisés ma,
te ni kaxtnu'u ya nuu ñayii ñuu Israel ma
ndaka sukan sa'a sukan kúu ya ma.
8 Iya nda'vi xeen ini kúu ya,
te ka'nu xen-xeen ini ya te kuee ini ya,
vaa ñatuu ndákiti yachi ini ya.
9 Te ni masu chú'un ini ya ja sa'a so'o ñayii ma,
te ni masu ndakiti ini ya ni-kani ni-jika.
10 Visi ka sa'a o ndaka ja u'vi ma,
kovaa masu nde ndása'a ña'a ya sukan iyo
ja jin ndando'o jin ndaneni o ma,
vaa kua'a xeen ja u'vi ka sa'a o nuu ya,
kovaa kánda ya.
11 Vaa sukan sukun andivi a,
sukan ka'nu ini ya te kúnda'vi ini ya ñayii
ka yu'u i ya ma
te ñatuvi-ka na ja u'vi ka sa'a i ma.
12 Te jika jika ni jan skana ya ja u'vi ni ka yo sa'a o ma,
sukan jika onde nuu kána kandii ma te onde
nuu kée kandii ma.
13 Te sukan kúnda'vi ini ñayii sa'ya i ma,
sukan kúnda'vi ini Su'si Iya Tátnuni ma
nuu ndaka yo'o ja ka yu'u o ya
te ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a o a.
14 Vaa maa ya chi jini ya sukan-ni ka kuu o a,
te maa ya chi na'a siki ya ja ñuyaka-ni ka kuu o.

15 Vaa ñayii ma chi sukan-ni kúu yi'i ma-ni kúu i,
te sukan-ni kúu i ndaka kivi iyo i ñuu ñayivi a.
Vaa yi'i ma chi jáa ita i ma yuku ma,
16 te yá'a in tachi yi'i nini'i,
sani te náa ita i ma nuu núkoo i ma,
te masu na in-ka ndáka'án-ka ña'a.
17 Kovaa Su'si ma chi ni-kani ni-jika kúnda'vi ini ña'a ya
ndaka yo'o ja ka yu'u o
nasa yukan, te jin sa'a o in ja u'vi
te ndakan ya kuenda nuu o ma.
Te tnu'u ndaa tnu'u ndija ya ma koo nuu sa'ya tata o ma
ni-kani ni-jika,
18 nuu ndaka ñayii ka sa'a sukan ni tatnuni ya ma
te ka ndi ini i ja jin sa'a i ndaka sukan ni tatnuni ya ma.

19 Vaa Su'si Iya Tátnuni ma, onde sukun ma ni sa'a ya
nuu núkoo ya ma,
te tátnuni ya nuu ndaka ja iyo ñuu ñayivi a.
20 Ndaka ro ja ka kuu ro ángel ka kandija sukan
tátnuni Su'si ma
te ka sa'a ro sukan ká'an ya ma
te ka iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ro a,
jin ndachiñu'u Su'si Iya Tátnuni ma.
21 Ndaka ni ja ka jinukuechi ni nuu Su'si Iya Tátnuni ma
te ka sa'a ni sukan kúni ya ma,
jin ndachiñu'u ni ya.
22 Ndaka ni ja ni sa'a ña'a ya ji'in nda'a ya ma,
jin ndachiñu'u ni ya ndaka nuu ka ndatna'a ni ma.
Te ndijin ja ka kukanu ini ni ja maa ya kúu Iya Tátnuni ma,
jin ndachiñu'u ni ya.

Ini anua, ndachiñu'u ndija Su'si Iya Tátnuni ma.

Salmo 104

Su'si ma, jito va'a ya ndaka ja ni sa'a ya ma

1 Ni-yu'u ni-anua sa ndachiñu'u sa Iya Tátnuni ma.
Su'si maa sa, Iya Tátnuni, iya ka'nu xeen kúu ni,
te kanuu xeen ni, te iyo xeen jayiñu'u ni.
2 Te ndíi ni in sa'ma yé'e ni'ni,

te kuenda tnu'u ja ni skuili ni in sa'ma jite xeen,
sukan-ni ni sa'a ni andivi a.
3 Te siki ndute iyo onde andivi ma ni sunkani
va'a ni ve'e ni ma,
te siki viko ma yoxtnee ni kua'an vee ni kúu ni,
ja kánaa ni ji'in ja ñatuu kúnimani nuu ni ma,
te sukan yi'i kajin ma, sukan kua'an vee ni kúu ni.
4 Te sa'a ni ja kajin yi'i ma káxtnu'u
nawa kúni ni ja káxtnu'u ni nuu ñayii ma,
te sa'a ni ja ñu'u i'ni ma chi ka kandija i ja ká'an ni ma
nú nawa iyo ja jin ka'mi i.

5 Te vivii sa'a ni, vi Su'si,
vaa ni sa'a ni ja ni jinkuiñi vava'a ñuu ñayivi a,
te masu na in skanda ña'a i nuu iyo i a.
6 Te ni sa'a ni ja ni chitu ndute ma ñuu ñayivi a,
te ni ka sa'vi ndaka yuku ma,
kuenda tnu'u ja in sa'ma ni jasi ni siki ndaka i ma.
7 Sani te nuu ni tatnuni ni ja na yichi ndute ma,
te ja ni jiniso'o ndute ma sukan ni ka'an ni ma,
te ñama ñama ni yichi de.
8 Sani te ni ka ndatuu yuku ma,
sani te ni ka ndatuu ndaka ñu'ú ma,
te ni nduu tuku sukan ni sa'a ni onde xinañu'u ma.
9 Sani te ni jasi ni ndute ma,
sukan-va'a masu yanduu-ka de ja ndii de in-ka jichi
te ndachitu de ñuu ñayivi a.

10 Te vivii ni sa'a ni, vi Su'si,
vaa ni sa'a ni ja vivii jika ndute yute ma,
te kívi nduu kívi ni'ni de ne'un yuku ma.
11 Te ka ni'i ndaka kiti ka iyo yuku ma ndute ka ji'i ti,
te onde burru yuku ma, kúndee ndute ma
ja ka ya'a ini ti ja ka yichi ti ma.
12 Te lasaa ma, ka sa'a ti taka ti
ne'un nda'a yutnu ka nukoo yu'u yute ma,
te ka jita ti ja ka iyo sii ini ti.
13 Te onde sukun nuu iyo ni a,
te skuun ni savi te yoso ni ndute ni-ka'nu yuku ma,
te ndaka ja sa'a ja kúu ni a,
te kúu sii ini ñu'ú a vaa masu nawa ja'ni ña'a i.

14 Te sa'a ni ja ka ja'nu ndaka yi'i ma,
sukan-va'a jin kaa kiti ma,
te sa'a ni ja ka ja'nu ndaka ja súnkoo ñayii ma,
sukan-va'a jin ni'i i ja jin kaa i.
15 Te sa'a ni ja ka ni'i ñayii ma ndute nde'ya uva ma
ka ji'i i te ka iyo sii ini i,
te sa'a ni ja iyo aceite tnu olivo ma
te ndúvii ndúsii ini yikinuu ñayii ma,
te sa'a ni ja ka ni'i ñayii ma ja jin kaa i
te ka iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu i.
16 Te maa ni, vi Su'si, sa'a ni ja jika ndute xuu tnu itni
ni sunkoo ni ñuu Líbano ma,
te ka iyo yute tnu ma.
17 Te yukan ka tnaa lasaa ma taka ti,
te in-ka jichi tnu itni ka nukoo yukan ma
ka sa'a lasaa ka nani cigüeña ma taka ti.
18 Te suni ni sa'a tna ni ja onde yuku sukun-ka ma
ka iyo ndixi'yu yuku ma,
te ne'un toto ma ka sa'a tna iso ma ve'e ti.
19 Te vivii ni sa'a ni, vi Su'si,
vaa ni sa'a ni yoo ma ja xtnuu i jakuaa ma,
te káxtnu'u i na tiempo na kivi kúu ma,
te ni sa'a ni kandii ma,
te na'a maa i na ora kána i na ora kée i ma.
20 Te maa ni sa'a ja kúnee ora jakuaa ma,
te ora yukan ka ke koo ndaka kiti ka iyo yuku ma,
te ka sondikin tna'a ka sondikin tna'a ti kuan koo ti.
21 Te ndika'a kuechi ma, ka nda'yu nda'vi ka nda'yu kee ti
ja ñatuu nawa ka ni'i ti ja jin kaa ti,
sukan-va'a kunda'vi ini ni ti, vi Su'si.
22 Sani te ora ve kana kandii ma, te ka ndututu ti,
te ka ndivi koo ti yavi ti ma.
23 Sani te kée ñayii ma kua'an i
ja satniñu i nii nduu ma onde ñini kuiti ma.

24 ¡Saa vi, Iya Tátnuni,
te ûni kua'a xen-xeen kúu ja ni sa'a, ni kuu ni!
Te ndaka ni jani, ni ka'vi ini ni, te ni sa'a ni,
te ni-ka'nu nuu ñu'ú a iyo ja vii ja luu ni sa'a ni ma, vi Su'si.
25 Te ka'nu ka'nu ni sa'a ni mar ma
nuu ñu'u kua'a xen-xeen ndute ma,

te ka ñu'u kua'a xen-xeen kiti ndute ma,
ka kuu ti kiti na'nu, ka kuu ti kiti kuechi.
26 Te yukan kuan koo ve koo barcu ma ka kuu tnu,
te yukan ñunee kiti ka'nu kiti xeen nani leviatán ma,
te maa ni sa'a ja kasiki ti nuu ndute ma.

27 Te ndaka ti ka kukanu ini ña'a maa ni,
ja kua'a ni ja jin kaa ti ora ka kokon ti ma.
28 Maa ni wa'a ja jin kaa ti, te yika-ni ja ka ndaxtutu ti.
Ndákune ni nuu nda'a ni a,
te ka ni'i ti ndaka ja ka jiniñu'u ti ma.
29 Te nuna ma sanuu ni ja kua'a ni ja jin kaa ti ma,
te ka ndi ini xen-xeen ti.
Te nuna kasi ni ja masu kuu jin xtatachi-ka ti,
sani te jin kûu ti, te jin nduu ti ñuyaka-nka-ni.
30 Kovaa kivi tetniñu ni Xtumani maa ni ma,
te ndujaa nuu ñu'ú ya,
te jin nduva'a jaa ndaka tuku ti, vi Su'si.

31 Te jayiñu'u Iya Tátnuni ma na koo ni-kani ni-jika,
te kóo sii ini ya nuu ndaka ja ni sa'a ya a.
32 Vaa nde'ya ya ñu'ú ya, te tnáa,
te yika-ni ja kaki'i nda'a ya yuku ma, te ka kana ñu'ma.
33 Nuu maa Su'si Iya Tátnuni ma kata sa
ndaka kivi nani téku sa a.
34 Ora ndákani ndáka'vi ini sa ja sa'a ja kúu ya a,
te na jatna ini ya sukan ndása'a sa kuenda ja ni sa'a ya ma,
vaa maa sa chi kúu sii ini xeen sa nuu Iya Tátnuni ma.
35 Te na xnaa maa Su'si ma ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
te máko jin koo-ka i ñuu ñayivi ya.
Kovaa ini anua sa a na ndachiñu'u Iya Tátnuni ma.

¡Jayiñu'u kóo nuu Iya Tátnuni ma!

Salmo 105

Su'si ma chi ndimaa ja vii ja va'a sa'a ya ja jin kuu ñayii ñuu Israel ma

1 Jin ndakune'e ni Su'si Iya Tátnuni ma, te jin ndachiñu'u ni ya,
te jin kaxtnu'u ni nuu ndaka ñayii ka iyo ndaka ñuu ma

ndaka sukan sa'a Su'si o ma.
2 Jin kata ni nuu ya, te jin ndachiñu'u ni ya,
te jin ndaka'an jin ndakachi ni ndaka milagru sa'a ya ma.
3 Jin koo sii ini ni ja iya ii kúu Su'si o a,
te ndaka ni ja ka ndanduku ni Su'si o Iya Tátnuni ma,
na jin koo sii ini ini anua ni a.
4 Te jin ndanduku-ka ni ya,
sukan-va'a jin ni'i ni tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma,
te ndimaa jin koo ni nuu maa ya ma.
5–6 Ndaka ndijin ja ka kuu ni sa'ya tata Abraham
tee ni yo jinukuechi nuu Su'si ma,
ja ka kuu ni sa'ya tata Jacob tee ni kaji maa ya ma,
jin kona'a ni ndaka milagru ni sa'a ya ma,
ji'in sukan ni ja'nde ya tniñu ñayii ma.

7 Te maa ya kúu Su'si ndaka o,
te ni-ka'nu ñuu ñayivi a iyo tnu'u tátnuni ya ma.
8 Te ni masu ndunaa ya sukan ni skuiso ya
nuu ndaka jichi ñayii kenda koo-ka ma.
9 Vaa sukan ni skuiso ya nuu Abraham ma,
te suni sukan ni skuiso ya nuu tee ni yo kuu Isaac ma.
10 Te ni kundaa, ni kundija sukan ni skuiso ya ma
nuu tee ni yo kuu Jacob ma.
Te nuu ñayii ñuu Israel ma ni kendoo ni-kani ni-jika
ja ni skuiso ya ma.
11 Vaa sa'a ni ka'an ya ma:
“Nuu ndijin ndataa sa ñuu Canaán ma, te
nduta'vi maa ni,
vaa chukan iyo ja ni'i ni ma”,
ni ka'an ya.
12 Vaa onde kivi nuu jaku-ni ñayii ñuu ya ma kúu ma,
te kuan koo ve koo ka kuu i nuu masu ñuu i kúu ma.
13 Te ndi-in ndi-in ñuu ma kuan koo ve koo i,
nuu ka iyo in-ka ñayii ka tatnuni ma.
14 Te ñatuu nde ni wa'a ya tnu'u ja ni-in ñayii,
te ko sa'a ndeva'a i ñayii ñuu ya ma.
Te ja kuechi ja kútoo ya i ma,
te ni xndo'o ni xneni ya rey ndi-in ndi-in ñuu ma.
15 Vaa ni jiña'a ya:
“Masu ko jin kaki'i nda'a ni ñayii ni kaji maa sa a,
te ni masu ko jin sa'a ndeva'a ni

tee jin ndaka'an sukan tátnuni sa ma”,
kúu ya jiña'a ya.

16 Te ni sa'a ya ja ni iyo tnama nuu ñu'ú ya,
te ni xnaa ya ndaka nuu kée ja jin kaa ñayii ma.
17 Te maa ya ni sonuu José ma kua'an de ñuu Egipto ma
kivi ni ka xiko ña'a ñani de ma nuu ismaelitas ma,
ja ko kuu de tee kunukuechi ma.
18 Kovaa nuu ni ka jaan ña'a ñayii ñuu Egipto ma,
te ni ndo'o, ni neni de, vaa ni ka ju'ni i ja'a de ma,
te ni ka chinee i de vekaa ma.
19 Onde ni kenda kivi ja ni kuu sukan ni ka'an de ma,
te ni ka ndakuni tnuni ñayii ma ja ja ndaa kúu
ja ká'an José ma
te Su'si ma iyo ji'in de.
20 Saa ni tatnuni rey tee tátnuni ñuu yukan ma
ja jín kene'e i José ma ini vekaa ma.
21 Sani te ni tatnuni rey ma ja na ko koto de ve'e tee ma
te ko kuu de tee tatnuni nuu ndaka nawa iyo ñuu Egipto ma,
22 te ndaka'an ndakachi de nuu ndaka tee ka netniñu ma
naxe jin ko sa'a jin ko kuu de ma,
te kaxtnu'u de tnu'u ndichi nuu tee ka kuu ja'nu ma.

23 Saa ni kenda kivi ja ni ka kenda koo sa'ya tata Israel ma
ñuu Egipto ma, te ni ka iyo de ñuu sa'ya tata Cam ma.
24 Te Su'si ma, ni sa'a ya ja ni kukua'a xeen-ka ñayii ñuu ya ma,
te ni ka iyo-ka tnu'u ndee tnu'u ndatnu i
sana ñayii ñatuu ka kunimani nuu i ma.
25 Te ni ndaxsama Su'si ma ini anua ñayii ñuu Egipto ma,
te ni ka kuni u'vi i nuu ñayii ka jinukuechi nuu i ma,
te ni ka saxiko i nuu ñayii yukan ma ja ka kuu i ñuu ya ma.

26 Te ni tetniñu Su'si ma Moisés ma tee jinukuechi nuu ya ma,
ji'in Aarón ma tee ni kaji maa ya ma,
kuan koo de.
27 Te ni tatnuni ya naxe jin ka'an de ja jin koo de ma,
te ni wa'a ya na milagru na seña sa'a ya ñuu
sa'ya tata Cam ma.
28 Te ni sa'a ya ja ni kunee kuiti ñuu yukan ma,
kovaa ñatuu ni ka kandija ñayii ñuu yukan ma
ja ká'an ya ma.

29 Te ni sa'a ya ja ndute ma, ni nduu de niñi,
te ni ka ji'i ndaka tiaka ka ñu'u ma.
30 Te ni sa'a ya ja ni kana kua'a xeen sa'va,
te onde nuu kixi tee kúu rey ma ni ka kenda koo ti.
31 Te ni tatnuni ya, te ni ka kenda koo kua'a xen-xeen tiukun
ni-ka'nu ñuu ma.
32 Te ni sa'a ya ja jándute te kána savi ma,
te nanimaa ñiñi ni kuun, te másu na savi ni kuun,
te ni tetniñu ya ñu'u te ni kayu ndi'i kuiti ja
iyo ñuu Egipto ma.
33 Te ni ka naa ndaka tnu uva ma ji'in tnu higo ma,
te ni ka tna'nu ndaka yutnu ka nukoo ni-ka'nu
ñuu yukan ma.
34 Te ni tatnuni ya, te ni ka kenda koo kua'a
xen-xeen tika langosta.
35 Te ni ka jaa ti ndaka ja kuii ni kendoo ñuu yukan ma,
te ni ka xnaa ti ndaka nde'ya kúun ñuu yukan.
36 Te ni sa'a ya ja ni ka ji'i ndaka sayii xinañu'u
ñayii ñuu yukan ma,
te sukan, te ni ka skenaa i ndaka tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ñuu i ma.

37 Te ni ndene'e ya ñayii ñuu maa ya ma,
te ni ka ni'i i plata ji'in oro.
Te ndaka jichi ñayii ñuu ya ma, masu na in ni yo ku'u.
38 Te ndaka ñayii ka iyo ñuu Egipto ma,
ni ka kutachi xeen i ja ni ka nde koo ñayii ñuu Israel ma,
vaa ni ka yu'u i ndaka ja kúu ja kuechi ñayii ñuu ya ma.
39 Te ni sa'a ya ja in viko ni yo sa'a kati ñayii
ñuu ya ma nduu ma,
te in ñu'u ndu'va ni yoxtnuu nuu ñayii ñuu ya ma
jakuaa ma.
40 Te ni ka jikan ñayii ma kuñu ja jin kaa i,
te ni tetniñu ya kiti ka kuu kañu'u ma ni ka jaa i,
te ni wa'a ya xtatila vee onde andivi ma ni ka jaa i.
41 Te ni ndakune ya toto ma, te ni ka ni'i i ndute ni ka ji'i i ma,
ûni ka jika ka jika-nka ndute ma nuu ñu'ú yichi ma.
42 Vaa ni ndaka'án ya sukan ni skuiso ya nuu Abraham ma
tee ni yo jinukuechi nuu ya ma.
43 Te ni ndene'e sii ini ya ñayii ñuu ya ma, te sii ini xeen iyo ya,
vaa ñayii ni kaji maa ya ka kuu i ma.

44 Te ni ndaskuta'vi ya i ñu'ú
nuu jâ ka iyo ñayii in-ka ñuu ma nkuu,
te ni ka ndunda'a maa i ja jâ ni ka satniñu siin-ka ñayii ma,
45 sukan-va'a jín ndasa'a i kuenda na in kúu ya ma,
te jín ko sa'a ndi'i jín ko sa'a tu'u i ja tátnuni ya ma.

¡Aleluya! ¡Jayiñu'u kóo nuu maa ya!

Salmo 106

Sukan ka jikan-ta'vi ñayii ñuu Israel ma ja na sakanu ini ña'a Su'si ma

1 Aleluya.
Jín ndachiñu'u o Su'si Iya Tátnuni ma,
vaa iya va'a xeen ini kúu ya,
te ni-kani ni-jika kúnda'vi ini ña'a ya.
2 ¿Na in kundee ja ndaka'an i
ndaka tu'u ja sa'a Su'si Iya Tátnuni ma
te ndachiñu'u i Su'si o ma,
sukan iyo ja ndachiñu'u o ya ma?
3 ¡Naka vii naka va'a ko kuu ñayii
ja ndimaa ja va'a ja ndaa sa'a i ni-kani ni-jika ma!

4 Ndaka'án ña'a ni, vi Su'si Iya Tátnuni,
sukan kúnda'vi ini ni ñayii ñuu ni ma,
te sa'a tna ni ja kaku sa nuu ja u'vi ma,
5 sukan-va'a kuni sa ja vii ja va'a
ja jin ni'i ñayii ñuu ni ndakaji ni ma,
te jín ndusii ini sa ji'in ñayii ni nduta'vi ni ma.

6 Chi vaa saña tna chi ni ka jiso kuechi tna sa
sukan ni ka jiso kuechi tna'a sa ñayii jana'a ma,
ja ni ka sa'a i ja u'vi ja ñatuu játna ini ni ma, vi Su'si.
7 Vaa tna'a sa ñayii jana'a ma, másu nde ni ka jaku'ni ini i
ndaka milagru ni sa'a ni ñuu Egipto ma,
te ni masu nde ni ka ndaka'án i sukan kútoo xeen ni i ma.
Su'va ñatuu ni ka kandija i ja ká'an Moisés ma
nuu ka iyo i yu'u Mar Rojo ma.
8 Vaa ja maa ni, te ni sa'a ni ja ni ka kaku i ma,

sukan-va'a na jin kuni ñayii ma tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ni ma.
9 Ni tatnuni ni nuu mar ma, te ni ka ndusiin in in nuu ndute ma,
te ni nduu ñu'ú yichi kuiti nuu ni ka ya'a
ndaka tna'a sa ma.
10 Te ni sa'a ni ja ni ka kaku i
nuu ñayii ñatuu ka kuni va'a nuu i ma,
te ni sa'a ni ja ni ka ndayaa i
nuu nda'a ñayii ñatuu ka kunimani nuu i ma.
11 Te ndaka ñayii ñatuu ka kunimani nuu tna'a sa ma,
ka ndikin i kuan koo i.
Sani te ni ndatna'a nuu ndute ma, te ni ka kandee i,
te ni ka ji'i i, te ni-in-ka i ñatuu ni kaku.
12 Te onde sukan, saa ni ka kandija ndaka tna'a sa ma
ja ká'an ni ma, vi Su'si.
Te ka jita i, te ka ndachiñu'u ña'a i ja sukan
ni chindee ni i ma.

13 Ûni yachi xeen ni ka ndunaa i ndaka ja sa'a ya ma,
te ñatuu ni ka yo ndetu i ja jin kuni i
sukan ka'an-so'o ya nuu i naxe jin ko sa'a jin
ko kuu i ma.
14 Vaa su'va ichi kuan koo i ma,
te ni ka sa'a i sukan ka jatna ini maa i ma,
te ni ka jitotnuni i Su'si ma
nuna kúu sa'a ya ndaka ja ka kuni i ma.
15 Te ni wa'a ya ndaka ja ni ka jikan i nuu ya ma,
kovaa sani te ni tetniñu ya in kue'e, te ni ka ji'i i ma.
16 Vaa nuu ni ka kenda koo i nuu jin ndatatu i jaku kii ma,
te jaku ñayii ma, ni ka kukueñu ini i nuu Moisés ma
ji'in nuu Aarón tee ni kaji Su'si ma
ja kunukuechi de nuu ya ma.
17 Sani te ni ndakune Su'si ma nuu ñu'ú ma,
te ni kokon ñu'ú ma tee kúu Datán ma
ji'in ndaka tna'a tee kúu Abiram ma,
18 sani te ni jikin ñu'u ma,
te ni ka kayu ndaka ñayii ka sa'a ja u'vi ma.

19 Te suni nuu ni ka iyo i yuku nani Horeb ma,
ni ka ndaxtutu i ndaka oro ka yinda'a i ma, te
ni ka ndaxndute i,

te ni ka sa'a i in xndiki jaa ko kuu su'si i ma,
te ni ka ndachiñu'u i.
20 Te sukan ni ka ndaxsama i jayiñu'u Su'si ma,
vaa saa su'va nuu xndiki ma ja yi'i ma-ni jaa ti ma
ka ndachiñu'u-ñu'u-ni i.
21 Te ni ka ndunaa i ja Su'si ma
kúu iya ni sa'a ja ni ka kaku i nuu ja u'vi ma
te suni maa ya ni sa'a kua'a milagru ñuu Egipto ma.
22 Te kua'a seña ni sa'a ya ñuu sa'ya tata tee kúu Cam ma
ji'in sukan ni sa'a ya nuu Mar Rojo ma.
23 Te Su'si ma chi ni jani ini ya ja xnaa ya ñayii ñuu ya ma nkuu,
kovaa Moisés ma tee ni kaji maa ya ma,
ni ka'an nda'vi, ni ka'an kee de nuu ya,
sukan-va'a ndiko ini ya te máko xnaa ya ñayii ma.

24 Kovaa ni ka saxiko i ñu'ú va'a nuu ni ka'an ya ja jin koo i ma,
vaa másu nde ni ka kandija i ja ká'an ya ma.
25 Su'va ni ka ka'an yichi i ja kuu ya
nani ka iyo i ini ve'e sa'ma ma,
te ñatuu ni ka yo niniso'o i ja ká'an Iya Tátnuni ma.
26 Te chukan kúu ja ni ndakiti ini ya,
te ni ndone'e ya nda'a ya siki i ma,
sukan-va'a jin kûu maa i te jin kavatuu maa i
nuu ñatuu kuiti nawa iyo ma.
27 Te ni sa'a ya ja ni ka ndo'o, ni ka neni i ne'un
ñuu ñayivi a,
te ni jatenuu ya i ni-ka'nu ñuu ñayivi a.

28 Sani te ni ka jan nu tna'a i ja nani Baal-peor ma
tna'a ja kúu su'si ñayii ka kuu ñuu moabitas ma,
te ni ka jaa i tna'a ja ka jakin-tuu ñayii ñuu yukan ma
nuu altar tna'a ja masu Su'si ka kuu ma.
29 Te sukan, te ni ka sa'a i ja ni ndakiti ini Su'si o ma,
te ni tetniñu ya kue'e ja ni ka ndo'o, ni ka tna'a i ma,
te ni ka ji'i i.
30 Sani te ni ndokuiñi tee kúu Finees ma,
te ni ja'ni de ñayii ñatuu ka kandija sukan tátnuni Su'si ma.
Sani te ni naa kue'e ni ka ndo'o, ni ka tna'a ñayii ma.
31 Te Su'si ma, ni ka'an ya ja ja va'a kúu ja ni sa'a Finees ma,
ja kuechi ja ni ndakiti ini de nuu ñayii
ñatuu ka kandija ja tátnuni Su'si ma.

Te chukan kúu ja jin ndakani i nuu ndaka sa'ya tata i ma
ni-kani ni-jika sukan ni sa'a de ma.

32 Te suni ni ka sa'a ñayii ma ja ni ndakiti ini Su'si ma
nuu ka iyo i nuu nani Meriba ma, nuu iyo in toto ma,
vaa ni ka kuyika i nuu Moisés ma
ja ñatuu na ndute jin ko'o i ma.
Te kuechi ñayii ma, te ñatuu ni kendoo va'a Moisés ma
nuu Su'si ma.
33 Vaa ni ka sa'a i ja ni ndakiti ini Moisés ma,
te ni masu ni ndasa'a de kuenda nawa kúu ja ni ka'an de ma.
34 Te suni ñatuu ni ka kandija ñayii ma
ja jin sa'a i sukan ni tatnuni Su'si ma,
ja jin xnaa i ñayii ka iyo ñuu Canaán ma.
35 Chi su'va ni ka ndasakanuu tna'a i
ji'in ñayii ñatuu ka kandija Su'si ma,
te su'va ni ka kutu'va i ni ka sa'a i
sukan ka sa'a ñayii yukan ma.
36 Te ni ka jakondee i ka ndachiñu'u tna i
tna'a ja masu Su'si ka kuu ma,
te kuechi ja sukan ni ka sa'a i ma,
te ni ka xtivi i maa i te ni ka skenaa i maa i.
37 Vaa saa nuu tachi ma ni ka yo ndakua'a i sa'ya i ma,
vaa ni ka yo ja'mi i sa'ya i ma
nuu tna'a ja masu Su'si ka kuu ma.
38 Te sukan ni ka jati i niñi ñayii masu na kuechi ma,
vaa sa'ya maa i ma ni ka yo ja'mi i
nuu tna'a ja masu Su'si ka kuu ma,
tna'a ja ni ka yo ndachiñu'u ñayii ka iyo ñuu Canaán ma,
te ñu'u yukan, ja u'vi ni kuu i,
kuechi ja yukan ni ka jati i niñi ñayii ma.
39 Te ja sukan ni ka sa'a, ni ka kuu i ma, te ni ka
jiso kuechi maa i,
vaa ka jini i na in kúu Su'si o ma, te ni ka kivi nduu i
ji'in tna'a ja masu Su'si ka kuu ma.

40 Te ni ndakiti ini Su'si ma nuu ñayii kúu ñuu ya ma,
te ni nduxiko ini ya nuu ñayii ni kaji ya
ja jin ko kuu i ñuu ya ma.
41 Chukan kúu ja ni wa'a ya tnu'u
ja ni ka kunda'a ña'a maa ñayii in-ka ñuu ma

ñayii ni ka yo kuni u'vi nuu i ma,
sukan-va'a jín tatnuni ñayii yukan ma nuu i ma.
42 Te ñayii ñatuu ka kunimani nuu ñayii kúu ñuu Su'si ma,
ni ka sa'a ndeva'a i ñayii yukan ma,
vaa ni ka xndo'o, ni ka xneni i ñayii kúu ñuu ya ma.
43 Te kua'a xeen jichi ni sa'a Su'si ma
ja ni ka kaku ñayii kúu ñuu ya ma nuu
tnundo'o tnuneni ma,
kovaa masu nde ni ka kandija i ja ká'an ya ma.
Te maa ja u'vi ni ka sa'a i ma
ni sa'a ja ni ka ndatna'a maa i ja kan-nuu.
44 Kovaa visi ndaka sukan ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu i ma,
kovaa Su'si ma chi ni yo jito ya i,
te ni yo niniso'o ya sukan ka tnana u'vi i
ka jikan-ta'vi i nuu ya ma.
45 Te ni yo ndaka'án ya sukan ni skuiso ya nuu i ma,
te ni yo ndunda'vi ini ya i,
vaa iya va'a xeen ini kúu ya.
46 Te ni sa'a ya ja ñayii ka tatnuni nuu i ma,
ni ka ndunda'vi ini-ka ña'a i.

47 Te vitna vi, Su'si maa sa,
ndene'e ña'a ni ne'un ñayii in-ka ñuu ya,
sukan-va'a na jin ndachiñu'u ña'a sa
te jín kata sii ini sa nuu ni,
vaa iya ii kúu ni.

48 Su'si iya tátnuni ñuu Israel a,
iya va'a iya vii ini kúu ya.
Ni-kani ni-jika iyo jayiñu'u ya,
te ndaka o ja ka kuu o ñuu maa ya a, jín ketna'a ini o,
te sukan jín ndachiñu'u o ya.

¡Jayiñu'u kóo nuu maa Iya Tátnuni ma!

LIBRO V

Salmo 107

Su'si ma chi sa'a ya ja ka kaku ñayii
ñuu ya ma nuu tnundo'o tnuneni ma

1 Jín ndachiñu'u o Su'si o Iya Tátnuni a, vaa iya va'a ini kúu ya,
te ni-kani ni-jika kúnda'vi ini ña'a ya.
2 Te sukan tna jín kuña'a ndaka ñayii nuu Su'si Iya Tátnuni ma,
vaa ni sa'a ya ja ni ka kaku i nuu ja u'vi ma,
te ni ndene'e ya i nuu ñayii ñatuu ka kunimani nuu i ma.
3 Vaa ñayii ka iyo in in ñuu ma,
kúu ichi nuu kána kandii ma, kúu ichi nuu
kée kandii ma,
ichi ninu ma xi ichi nuu vee ma,
te ni ndaxtutu ya i.

4 Te ñayii ma, kuan koo ve koo i nuu ñatuu nawa iyo kuiti ma,
te ka kuu maa ka kuu in-nka i ichi ma nkuu,
te ñatuu nde ka ndani'i i in ñuu nuu jin koo i ma.
5 Te ka kokon ka yichi i, te ka kuita ini anua i ma nkuu.
6 Te nuu ka ndo'o ka neni i ma,
te ni ka ndakune'e i Su'si Iya Tátnuni ma,
te maa ya chi ni sa'a ya ja ni ka kaku i nuu
tnundo'o tnuneni ma.
7 Te ni ndaskaka ya i ichi ndaa ma
onde ni ka kenda koo i ñuu nuu kuu jin koo i ma.
8 Te chukan kúu ja na jin ndakuan-ta'vi i nuu Su'si o ma,
ja sukan kútoo ña'a ya ma,
ji'in ja sukan sa'a ya ja vii ja va'a ja jin kuu ndaka ñayii ma.
9 Vaa maa ya wa'a ndaka tu'u ja ka jiniñu'u ñayii ma,
te wa'a ya ndaka nawa jin kaa i ma,
te ñatuu nde ka kokon ka yichi i.

10 Te ka iyo ñayii ma kuenda tnu'u ja vekaa ka yinee i,
ni ka iyo i nuu nee ma,
te ni ka yo kuxii, ni ka yo kunda'vi ini i,
11 kuechi ja ñatuu nde ni ka kandija i
ja ni tatnuni Su'si o Iya Tátnuni, iya iyo onde sukun ma,

su'va ni ka saxiko i ja ni ka'an ya ma.
12 Te chukan kúu ja ni wa'a ya tnu'u
ja ni ka ndo'o, ni ka neni i.
Visi ni ka yo nduva i ma, kovaa masu na in
ni yo chindee ña'a.
13 Te ne'un tnundo'o tnuneni ma,
te ni ka ndakune'e i Su'si Iya Tátnuni ma,
te maa ya ni sa'a ja ni ka kaku i
nuu tnundo'o tnuneni ka iyo i ma.
14 Te ni ndene'e ya i nuu nee ni ka iyo i ma,
te ni sakuechi, ni salikin ya yo'o kaa ni ka yo nu'ni i ma.
15 Te chukan kúu ja na jin ndakuan-ta'vi i nuu Su'si o ma,
ja sukan kútoo ña'a ya ma,
ji'in ja sukan sa'a ya ja vii ja va'a ja jin kuu
ndaka ñayii ma.
16 Te ni sa'a ya ja ni ka kukuechi, ni ka kulikin ye'e kaa
nuu ni ka yo ndesi va'a i ma,
ji'in kaa ka ñundijin ye'e ma.

17 Te ni ka iyo tna ñayii ni ka yo ku'u xeen,
te ni ka yo ndo'o, ni ka yo neni i,
ja kuechi ja ñatuu ni ka yo kandija i ja ká'an Su'si ma
te ni ka yo sa'a-ka maa i ja u'vi ma.
18 Te ni ka yo kukini ini i ja jin kaa i ma,
te sani te jin kûu i ka kuni i,
vaa ñatuu nde ni ka yo ku-asi-ka yu'u i ja jin kaa i ma.
19 Kovaa nuu ka ndo'o ka neni i ma,
te ni ka ndakune'e i Su'si Iya Tátnuni ma.
Te maa ya ni sa'a ja ni ka kaku i
nuu tnundo'o tnuneni ka iyo i ma.
20 Ni tatnuni ya ja jin nduva'a i, te ni ka nduva'a i,
te ni ka kaku i ja ñatuu ni ka ji'i i ma.
21 Te chukan kúu ja na jin ndakuan-ta'vi i nuu Su'si o ma,
ja sukan kútoo ña'a ya ma,
ji'in ja sukan sa'a ya ja vii ja va'a ja jin kuu
ndaka ñayii ma.
22 Te tna'a ja jin ndakuan-ta'vi i nuu Su'si ma
ko kuu yaa ja ká'an sukan sa'a sukan kúu ya ma,
te jín kaxtnu'u sii ini i nuu ñayii ma sukan sa'a ya ma.

23 Te ka iyo ñayii kuan koo ve koo i nuu mar ma ji'in barcu i ma,

ka nduku i nawa jin xiko i.
24 Te ñayii yukan chi ka jini i naxe kaa ni-ka'nu nuu mar ma
onde ka'a mar ma ndaka nawa iyo ma,
te ka ndasa'a i kuenda ja maa Su'si ma ni sa'a ndaka ma.
25 Te suni maa ya tátnuni nuu mar ma,
te yi'i xen-xeen tachi ma, te ja'nu ja'nu-nka nuu ndute ma.
26 Te ka nda koo ka nu koo barcu ma nuu ndute ma ka kuu tnu,
te ka yu'u ka yu'u-nka ñayii ma,
nasa yukan, te jin skenaa i maa i ma.
27 Te ka ni'i ka ni'i-nka i ja ka yu'u xen-xeen i,
kuenda tnu'u ja ka ndajini i ma,
te visi inundichi xeen i ma, kovaa masu nawa
kúu jin sa'a i ma.
28 Nú masu ja onde ka ndakune'e i Su'si Iya Tátnuni ma,
sana chíndee ña'a ya, te ka kaku i nuu tnundo'o tnuneni ma.
29 Te sa'a ya ja tachi kuiñi kuiñi-nka ni yi'i,
te ndúkuee kuiti-nka-ni nuu ndute ma.
30 Sani te ka ndusii ini i ja ni ndukuee nuu ndute ma,
te maa ya skaka ña'a onde ka ndani'i i nuu jin
koo i ka kuni i ma.
31 Te chukan kúu ja na jin ndakuan-ta'vi i nuu Su'si o ma,
ja sukan kútoo ña'a ya ma,
ji'in ja sukan sa'a ya ja vii ja va'a ja jin kuu
ndaka ñayii ma.
32 Ora ka ndatna'a ñayii ma, te jín ndachiñu'u i Su'si o ma,
te nuu ka ndatna'a tee ka kuu ja'nu ma,
te jín ndachiñu'u tna de ya.

33 Vaa Su'si ma chi kuu sa'a ya ja yute ma, te ndayichi i,
te masu na ndute-ka ko kaka,
te kuu sa'a ya ja nuu tóo ndute ma, te ndayichi kuiti i.
34 Te ñu'ú nuu kúu xeen nawa ka saka i ma,
te ndasa'a ya ja nduu i in ñu'ú ja masu nawa kuu kuiti-ka,
ja kuechi ja u'vi ka sa'a ñayii ka iyo ma.
35 Te kuu ndasa'a ya ja nuu yichi nuu ñatuu kuiti nawa iyo ma,
te nuku'un ndute,
te ñu'ú yichi ma,
te ndatoo kua'a xeen ndute.
36 Te sa'a ya ja yukan jin koo ñayii ka kokon ka yichi ma,
te jin ndasañuu maa i, te yukan jin koo i.
37 Te jin saka maa i tnu uva ma,

te kua'a xeen nde'ya ma jin ni'i i ja jin ndaxtutu i.
38 Te vivii sa'a ya, sukan-va'a jin ndukua'a xeen ñayii ma.
Te kiti i ma, jín ndukua'a xeen tna ti.

39 Kovaa nú ka ji'i ñayii ma,
kuechi ja ka sa'a ndeva'a ña'a ñayii ka tatnuni-ka ma kúu.
40 Kovaa Su'si ma, saxiko ya ñayii ka sa'a ndeva'a tna'a ma,
te sa'a ya ja kuan koo ve koo maa i
jin ko kuu i nuu ñatuu kuiti nawa iyo ma.
41 Kovaa Su'si ma chi ndene'e ya ñayii
ka ñunee nuu ka kunda'vi ka kukee i ma,
te sa'a ya ja jin ndukua'a sa'ya tata i ma,
sukan ka kuu ndikachi ma.
42 Jín konde'ya ndaka ñayii ja ka iyo va'a i nuu Su'si o ma,
te jín ndusii ini i,
te ndaka ñayii ka sa'a ja u'vi ma, na jin kasiyu'u i.
43 Ñayii ndichi ma, na konde'ya va'a i sukan sa'a ya ma,
te jáku'ni ini i sukan kútoo ña'a Su'si Iya Tátnuni ma.

Salmo 108

Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si ma
ja na chindee ña'a ya ja na kaku
o nuu ñayii ñatuu ka kúnimani nuu o ma

1 Su'si maa sa, ini anua sa a iyo tu'va
ja kata sa salmo te ndachiñu'u ña'a sa,
vaa ûni iyo sii ini xen-xeen sa.
2 Te xtnee ne'e ma ndoto sa, te tee sa guitarra,
te ndachiñu'u ña'a sa, vi Su'si.
3 Te onde ne'un ñayii ka iyo ñuu ñayivi a iyo sa,
te kata sa salmo nuu maa ni,
te ndachiñu'u ña'a sa, vi Su'si Iya Tátnuni.
4 Vaa ja nda'vi ini ni a ka'nu-ka sana andivi ma,
te tnu'u ndaa tnu'u ndija ni a chi onde ya'a
te onde andivi ma
ka'nu ja ndaa ja ndija ká'an ni a.

5 Te na jin ndachiñu'u ña'a i andivi ma, vi Su'si,
te ni-ka'nu ñuu ñayivi a na koo jayiñu'u ni.
6 Te nda'a ni a na sa'a ja jin kaku sa, te chindee ña'a ni,

sukan-va'a na jin kaku ndaka ñayii kútoo ni ma.

7 Su'si ma, onde nuu iyo ya ma, sa'a ni ka'an ya:
“Saña chi ndusii ini xeen sa, te ndaka'nde sa
ñuu Siquem ma,
te chikua'a sa ndu'va Sucot ma.
8 Vaa kuenda maa sa kúu ñuu Galaad ma ji'in
ñuu Manasés ma.
Te Efraín ma kúu ja ñu'u xini sa a ja ndesi i,
te Judá ma kúu bastón yinda'a sa ja tátnuni sa ya.
9 Te Moab ma kúu nuu ñu'u ndute ndánda'a sa,
te siki Edom ma kúu nuu sonee sa ja yi'i ja'a sa ya,
te ûni káyu'u sa ja ni ndusii ini sa
ja ni kundee sa nuu ñuu Filistea ma”,
kúu ya ká'an ya.

10 ¿Na in skaka ña'a ñuu nuu iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma?
¿Na in skaka ña'a onde ñuu Edom ma?
11 Te kuiti maa ni, vi Su'si, vaa maa ni ni skendoo ña'a,
te ñatuu ni kee-ka ni ja chindee ña'a ni
nuu ka iyo ndaka sa ja ka kanaa sa ma.
12 Su'si, chindee ña'a ni vitna,
te na jin kaku sa nuu ñayii ka kuni u'vi nuu sa ma,
vaa masu na nde jiniñu'u
ja visi kua'a ñayii ma na jin chindee ña'a.
13 Kovaa nú maa ni na chindee ña'a, chi jin kundee sa
nuu ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma, vi Su'si.

Salmo 109

Sukan ni jikan-ta'vi David ma nuu Su'si ma ja maa ya na ndakan kuenda nuu ñayii ka sa'a ja u'vi ja kuu de ma

1 Su'si iya ndáchiñu'u sa, máko kasi yu'u ni.
2 Vaa ñayii ka sa'a ja u'vi ma te ka xnda'vi i ñayii ma,
ka ka'an i ja u'vi ja kuu sa,
te masu ndija ja ka ka'an i ma chi ñayii inutnu'u ka kuu i.
3 Vaa ni ka ndakonduu ña'a i ja jin kanaa i ji'in sa,
te ûni ka kiti ini i te ka ka'an i nuu sa,
te vitna ja masu na kuechi sa.
4 Saña chi kútoo sa ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma,

kovaa maa i chi ndimaa ja u'vi ka ndasa'a ña'a i,
te chukan kúu ja ndimaa xndoo sa nuu nda'a maa ni
sukan ka sa'a ña'a i ma.
5 Vaa ja va'a sa'a sa i, te ka ndasa'a ña'a i ja u'vi.
Kútoo sa i, te ka ndakiti ini i nuu sa, vi Su'si.

6 Sa'a ni ja ñayii sa'a ña'a ja u'vi ma,
te ndándo'o ndáneni maa i nuu in-ka ñayii sa'a ja u'vi ma,
te tachi suchi ndimaa xtekuechi ña'a ma, na
koo xiñi kua'a i ma,
7 sukan-va'a kivi kundaa tniñu i ma,
te ndátuu i ja kuechi i kúu,
te ja u'vi jikan-ta'vi i nuu ni ja kuu in-ka ñayii ma
na ndani'i na ndatna'a maa i.
8 Te sa'a ni ja jaku-ni kivi koteku i,
te in-ka ñayii na ndatnii tniñu sa'a i ma.
9 Te sa'ya i ma, jín kendoo nda'vi i ja ñatuu na yuva-ka i ma,
te ñasi'i i ma, kéndoo ña ja ñatuu-ka na yii ña iyo ma.
10 Te sa'ya tata i ma, kuan koo ve koo i jín ko kuu i
ja jin kakan i karidaa, sukan-va'a jin ni'i i ja jin kaa i,
kovaa masu jin ni'i i ja jin kaa i ma,
te onde jika jin koo i ja jin nduku i nawa jin kaa i ma.
11 Te ñayii kua'a nawa jin kaa i ma,
na ndunda'a i ndaka nawa ka neva'a i ma,
te in-ka ñayii na jin ndunda'a tna'a ja ni ka ni'i i
ja ni ka satniñu i ma.
12 Te máko kua'a ni tnu'u ja koo ñayii
kunda'vi ini sa'ya ñayii yukan nuna jin ndoo nda'vi i ma,
ni a jin ko ndi ini ñayii ma ja jin kuu sa'ya tee yukan.
13 Te sa'ya tata de ma na jin naa, te onde sañani de ma,
masu na in ndaka'án nawa ni ka yo nani i ma.
14 Su'va ndaka'án ni ja u'vi ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu
yuva i ma, vi Su'si Iya Tátnuni,
te ja u'vi ni ka yo sa'a si'i i ma, máko naa nuu ni a,
15 te ni-kani ni-jika kóo nuu maa ni, vi Su'si Iya Tátnuni.
Te sa'a maa ni ja masu na in ko ndaka'án-ka
ña'a nuu ñu'ú a,
te xnaa ni i.
16 Vaa kuechi ja ñatuu nde ni ndaka'án i ja kunda'vi ini i
ñayii nda'vi ndó'o néni ma,
saa su'va ni sondikin ña'a i ja ka'ni ña'a i saña

ja kúxii kúnda'vi ini sa ya.
17 Vaa ni kutoo-ka i ja u'vi ma, te ja u'vi ma ni kenda siki i.
Ñatuu ni kuni i ja vii ja va'a ma,
te ñatuu na ja vii ja va'a ni kenda nuu iyo i ma.
18 Su'va ni jakisa'vi ña'a ja u'vi ma,
kuenda tnu'u ja in sa'ma ndii ñayii ma,
te kuenda tnu'u ja ndute ni kivi ja u'vi ma
onde ini anua i ma,
te kuenda tnu'u ja aceite ni kivi ja u'vi ma onde yiki i ma.
19 Te na ko kuu ja u'vi ma kuenda tnu'u ja sa'ma ndii i ma,
te ja u'vi ma, kó kuu i kuenda tnu'u ja nu'ni chii i ma.

20 Te maa ni ja kúu ni Iya Tátnuni ma,
sa'a ni ja jín ndachunaa maa ñayii ka ka'an tnu'u sa ma
te ka ka'an u'vi i ja kuu ini anua sa ya.
21 Te maa ni, vi Su'si Iya Tátnuni, kunda'vi ini ña'a ni,
te sa'a ni ja kaku sa,
vaa va'a ini ni, te sa'a ña'a ni ja va'a,
sukan-va'a jín kuni ñayii ma ja maa ni kúu
Su'si iya jito ña'a.
22 Vaa saña chi ndó'o néni sa,
te jiniñu'u ña'a sa ja na chindee ña'a ni,
vaa ini anua sa ya chi kúxii kúnda'vi ini sa.
23 Te ve naa sa sukan kúu kuanda'vi ma,
te sukan xndechi tachi yi'i ma tika langosta ma,
sukan kúu sa nuu tnundo'o ya.
24 Te ko'ndo sa ya chi ni ka kuita-nka i ja
kuechi ja ñatuu jaa sa xita ma,
te yikikuñu sa ya chi ni ka kuita-nka i, vaa ni kuxii sa.
25 Te nuu ñayii ma chi kuenda tnu'u ja sukan kúu
in ja masu nde jiniñu'u-ka kúu sa,
vaa ka nde'ya ña'a i, te ka skuiko xini i,
te ka jakundee ña'a i.

26 Su'si maa sa, Iya Tátnuni, kunda'vi ini ña'a ni
ja na kaku sa nuu ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
27 sukan-va'a na jin kuni ñayii ma ja nda'a maa ni a kúu
ja chíndee ña'a,
te maa ni kúu iya sa'a ja kaku sa nuu ñayii ma.
28 Te visi na jin ka'an u'vi maa i ja kuu sa,
kovaa maa ni chi taa ni ja vii ja va'a ja kuta'vi sa,

te jín ndatna'a maa ñayii ma ja kan-nuu,
kovaa saña chi koo sii ini sa nuu maa ni a, vi Su'si.
29 Te ndaka maa ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
na jin ndatna'a maa i ja kan-nuu,
te ûni na jin nukun-tuu maa i ja kan-nuu ma
kuenda tnu'u ja kúu in sa'ma ndii o ma.

30 Kovaa saña chi kata sa te ndachiñu'u ña'a sa, vi
Su'si Iya Tátnuni,
te me'ñu ndaka ñayii ma, te kata sa te ndachiñu'u ña'a sa.
31 Vaa maa ni chi koo ni xiñi kua'a ñayii kúnda'vi kúkee
ja ñatuu na in kunimani nuu i ma,
sukan-va'a sa'a ni ja na kaku i nuu ñayii ka ka'an ja u'vi
ja kuu i ma.

Salmo 110

Maa Su'si ma wa'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu nuu rey ma

1 Su'si Iya Tátnuni ma jiña'a nuu iya tátnuni nuu sa a:
“Kunukoo ro xiñi kua'a ri a, te onde nú ni
kundee ri skendoo ri
ndaka suchi ñatuu ka kunimani nuu o ma chii ja'a ro a,
te kuiñi ndoso ro i”,
kúu ya jiña'a ya nuu iya tátnuni nuu sa a.

2 Iya Tátnuni ma tetniñu onde ñuu Sion ma
yutnu xii kinda'a ni ja tatnuni ni ma,
te kundee ni tatnuni ni nuu ñayii ñatuu ka
kunimani nuu ni ma.
3 Ñayii ñuu ni ma, ka iyo tu'va i ja jin chindee ña'a i,
te kundee ni nuu ñayii ñatuu ka kunimani nuu ni ma.
Te ñayii ñuu ni ma, jin koo vii jin koo ndoo i,
vaa ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i.
Te kuta'vi ni yuyu xtnee ne'e ma,
ja ni yo iyo ji'in ni onde nuu ni iyo jaa ni ma.
4 Vaa maa Iya Tátnuni ma ni skuiso, te masu ndakani ini ya,
te sa'a ni ka'an ya:
“Maa ro kúu sutu ni-kani ni-jika
sukan ni yo kuu tee kúu Melquisedec ma,
ja ni yo kuu de sutu ma”,

kúu ya jiña'a ya nuu iya tátnuni nuu sa ma.

5 Te Su'si Iya Tátnuni ma, núkuiñi ya xiñi kua'a ni a,
te maa ya sa'a ja jin skenaa tee ka kuu rey ma
kivi kaxtnu'u ya sukan ndákiti ini ya nuu de ma.
6 Vaa maa ya ndakan kuenda nuu ndaka ñayii ñuu ñayivi a,
te ndasotna'a ndasotnii ya ñunde'yu ñayii ni ka ji'i ma,
vaa kua'a xeen ñayii ka iyo ñuu ñayivi a
ja ñatuu ka kunimani i nuu ya ma,
kaxi ya xini i ma.
7 Te ichi kua'an ya ma ko'o ya ndute jika yute ma,
te ndatnii ya tnu'u ndee tnu'u ndatnu.

Salmo 111

Su'si ma, jito va'a ya ñayii ñuu ya ma

1 Ni-yu'u ni-ini sa ndachiñu'u sa Su'si Iya Tátnuni ma
nuu ka ndatna'a sa ji'in ndaka ñayii
ka iyo va'a ka iyo ndaa nuu Su'si ma.
2 Kua'a xeen ja vii ja luu ni sa'a Su'si ma,
te ñayii ka kuu sii ini ja ka nde'ya i ma,
te ñukuun ka ndanduku-ka i,
sukan-va'a jin ndasa'a i kuenda sukan kaa sukan iyo
ja ni sa'a ya ma.
3 Ja vii ja yiñu'u kúu ja ni sa'a ya ma, te jin koo i ni-kani ni-jika.
Suni tnu'u ndaa tnu'u ndija ya ma koo ni-kani ni-jika.
4 Ndaka milagru ni sa'a ya ma masu jin ndunaa o,
vaa iya nda'vi xen-xeen ini kúu Su'si o Iya Tátnuni ma,
te kuee ini ya.
5 Te ñayii ka yu'u Su'si ma ja iya ndákan kuenda nuu o kúu ya,
te ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma,
chi ñukuun wa'a ya ndaka ja jin kaa jin ko'o i ma,
vaa ni masu ndunaa ya ja ni skuiso ya nuu o ma.
6 Ni kaxtnu'u ya nuu ñayii kúu ñuu ya ma
sukan iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma,
nuu ni ndakua'a ya i ñu'ú nuu ni ka yo kuu ta'vi ñayii
in-ka ñuu ma.
7 Te ndaka ja ni sa'a ya ji'in nda'a ya ma
inuu kúu ji'in tnu'u ndaa tnu'u ndija ká'an ya ma
ji'in sukan jani ini ya ma.

Te tnu'u tátnuni ya ma chi kuu jin kukanu ini o,
vaa ja va'a kúu.
8 Te ni-kani ni-jika koo tnu'u tátnuni ya a,
te masu na in ka'an ja masu ja ndaa kúu,
vaa tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu, te kuu jin kukanu ini o.
9 Ya'vi xeen ni ndachunaa Su'si ma ja jin kaku
ñayii kúu ñuu ya ma,
vaa sukan ni skuiso ya ja sa'a ya ji'in ñayii kúu ñuu ya ma,
te sukan ko kuu ni-kani ni-jika.
Vaa iya ii kúu ya, te iyo ya ja jin koyu'u o ya,
vaa ndakan ya kuenda nuu o a.
10 Ja ko kuu o in ñayii ndichi ma kúu
ja koyu'u o Su'si Iya Tátnuni ma
te máko ko sa'a-ka o ja u'vi ma.
Vaa ñayii kándija te sa'a i sukan tátnuni Su'si ma
chi janitnuni va'a-ka koneva'a i,
te ko ndachiñu'u i Su'si ma ni-kani ni-jika.

Salmo 112

Sukan ní'i tná'a ñayii sa'a sukan játna ini Su'si ma

1 ¡Naka vii naka va'a kúu ñayii yu'u Su'si ma
te ñatuu sa'a-ka i ja u'vi ma!
Te sii ini xeen iyo i ja sa'a i sukan tátnuni ya ma.
2 Te sa'ya tata i ma, jin ko kuu i ñayii ka tatnuni ñuu ñayivi a.
Vaa sa'ya tata ñayii iyo ndaa nuu Su'si ma ka kuu i,
te maa ya chi skuta'vi ya i ja vii ja va'a ma.
3 Te ko ni'i ko tna'a i ja koneva'a i ve'e i ma,
te nuu ya ma ndimaa ko sa'a i ja va'a ja ndaa.
4 Te ko kuu i ñayii kuee ini, ñayii nda'vi ini,
te ko sa'a i ja ndaa ma.
Te kuenda tnu'u ja in ñu'u xtnuu nuu nee ma ko kuu i
nuu ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma.
5 Ñayii sa'a ja va'a ma te nda'vi ini i ma,
te wanuu i nawa jiniñu'u in-ka ñayii ma,
chi kuu i kuatniñu va'a i nawa neva'a i ma.
6 Te ja sukan sa'a i ma, te masu skenaa i maa i nuu Su'si ma,
te ndimaa jin ko ndaka'án ñayii maa i, ja ni yo
sa'a i ja va'a ma.

7 Te másu koyu'u i, visi na kenda tnundo'o tnuneni
nuu iyo i ma,
vaa ini anua i ma chi kúkanu ini i Su'si ma,
te nuu maa in-ni ya kúkanu ini i.
8 Vaa jito va'a Su'si ma anua i ma, te másu nawa koyu'u i,
onde kenda kivi kuni i sukan jin ndo'o jin neni ñayii
ñatuu ka kunimani nuu i ma.
9 Wa'a i nawa jiniñu'u ñayii nda'vi ma,
te sa'a i ja ndaa ni-kani ni-jika,
te ja sukan kúu sa'a i ndaka ma, te koo jayiñu'u i ma.
10 Te kuni ñayii sa'a ja u'vi ma, te ûni ndakiti xeen ini i,
te ûni ndakaa ndi'i i nu'u i, te xnaa i maa i.
Ja ñu'u ini ñayii sa'a ja u'vi ma ja sa'a i ma
chi másu ko kuu sukan jani ini i ma.

Salmo 113

Su'si ma chi ndákua'a ya tnu'u kanu ini nuu ñayii jani ini ja masu kuu-ka i ma

1 Ndijin ja ka jinukuechi ni nuu Iya Tátnuni ma,
jin ndachiñu'u ni ya.
Maa in-ni ya jin ndachiñu'u ni.
2 Ja vii ja va'a kúu Iya Tátnuni ma.
Onde vitna te ni-kani ni-jika jin ka'an vii jin ka'an va'a o
ja kuu ya ma.
3 Ndaka o na jin ndachiñu'u Iya Tátnuni ma.
Onde ñayii ka iyo ichi nuu kána kandii ma,
onde ñayii ka iyo ichi nuu kée kandii ma,
na jin ndachiñu'u tna i ya ndaka ora.
4 Vaa maa ya tátnuni ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
te jayiñu'u ya ma chi ka'nu-ka sana andivi a.
5 Másu na in-ka kuu sa'a sukan sa'a Su'si Iya Tátnuni ma,
vaa maa ya chi onde sukun-ka sana andivi ma
núkoo ya ja tátnuni ya ma.

6 Te jákindeyi ya ja nde'ya ya andivi ma ji'in ñuu ñayivi a.
7 Te onde ñayii kúnda'vi kúkee ma
ja kuenda tnu'u ja ne'un ñuyaka-nka ma iyo i ma
chi kuu ndone'e ya i ja kuatniñu ya i.
Te onde ñayii jani ini ja másu nde jiniñu'u-ka i ma

vaa másu nawa neva'a kuiti i ma
chi kuu ndone'e ya i ja kuatniñu ya i,
8 sukan-va'a sa'a ya ja jin kunukoo i
ne'un ñayii ka ndanuu-ka ñuu ya ma.
9 Te ña'a ñatuu nama ni kúu koo sa'ya ña ma,
te sa'a ya ja ndusii ini ña ja iyo ña ne'un sa'ya ña ma.

¡Jayiñu'u kóo nuu Iya Tátnuni ma! ¡Aleluya!

Salmo 114

Sukan vivii ni sa'a Su'si ma, nuu ni ka nde koo ñayii Israel ma ñuu Egipto ma

1 Kivi ni ka nde koo ñayii ñuu Israel ma
ja ka kuu i sa'ya tata tee kúu Jacob ma
ñuu Egipto ma nuu másu ñuu i kúu ma,
2 ñuu Judá ma ni nduu nuu jin ndachiñu'u i Su'si ma,
te ñayii Israel ma, ni ka nduu i ñuu ya ma
ja ni yo tatnuni ya nuu i ma.

3 Ni jini mar ma ya, te ni jinu i,
te yute Jordán ma, ni ndakakayata i.
4 Te yuku ma, ni ka kandava i sukan ka kuu carneru ma,
te tinduu ma, ka kandava ka kandita i
sukan ka kuu ndikachi jaa ma.

5 ¿Nawa ni ndo'o ro, mar,
ja ni jinu ro nuu ni jini ro Su'si ma?
¿Te nawa ni ndo'o ro, yute Jordán,
ja ni ndakakayata ro nuu ni jini ro Su'si ma?
6 Te ro'o, yuku, ¿nava'a ka kandava ro
sukan ka kuu carneru ma nuu ni ka jini ro Su'si ma?
Te ro'o, tinduu, ¿nava'a ka kandava ka kandita ro
sukan ka kuu ndikachi jaa ma nuu ni ka jini ro Su'si ma?

7 Te ñu'ú ya chi ora jini i Su'si Iya Tátnuni ma
iya ni yo kukanu ini tee kúu Jacob ma
chi ni'i ni'i-nka i ja tnáa ñuu ñayivi ya.
8 Te maa ya ni sa'a ja nuu toto ma, te ni too ndute,
te ni nduu toto ma in nuu ni ka ji'i ñayii ñuu ya ma ndute ma.

Salmo 115

Su'si ndija ma chi téku ya

1 Masu nuu saña jin koo jayiñu'u ma, vi Su'si.
Masu nuu saña, su'va nuu maa ni na koo jayiñu'u ni ma
ja sukan kútoo ña'a ni a, ji'in sukan ká'an ndaa ni ma.
2 ¿Nava'a jin ka'an ñayii ñuu ñayivi a:
"¿Ndenu iyo Su'si ka ndachiñu'u i ma?"?

3 Kovaa Su'si o ma chi iyo ya onde andivi ma,
te maa ya kúu iya ni sa'a ndaka nde a ni kuu ini ya
ja sa'a ya ma.
4 Kovaa tna'a ja ka ka'an ñayii ñuu ñayivi a ja su'si i ka kuu ma
chi oro xi plata-ni ka kuu i, te másu Su'si ka kuu ma.
Tna'a ja ni sa'a ñayii ma ji'in nda'a i ma-ni ka kuu.
5 Vaa ka iyo yu'u i, kovaa masu nde kúu jin ka'an i,
te ka iyo nduchinuu i, kovaa masu nde kúu jin konde'ya i.
6 Ka iyo so'o i, kovaa masu nde ka jiniso'o i nawa ká'an o ma.
Ka iyo xitni i, kovaa masu nde kúu jin ni'i i xiko.
7 Ka iyo nda'a i, kovaa masu nde kúu jin tnii i,
te ka iyo ja'a i, kovaa masu nde kúu jin kaka i,
va ni a in tnu'u masu nde kúu jin ka'an i.
8 Te sukan-ni kúu tna'a ja ni sa'a ñayii ma ji'in nda'a i ma,
sukan-ni kúu tna maa ñayii ni sa'a ma,
te sukan ka kuu tna ndaka ñayii
ka kukanu ini ja su'si i ka kuu ma.

9 Ndijin ja ka kuu ni ñayii ñuu Su'si ma,
jin kukanu ini ni Iya Tátnuni ma,
vaa suu ya kúu iya chíndee ña'a,
te kasi ndee kasi ndoso ya ja ni-in ja u'vi
ma kenda nuu ka iyo ni a.
10 Ndijin ja ka kuu ni sa'ya tata tee ni yo kuu Aarón ma
ja ka jinukuechi ni nuu Iya Tátnuni ma,
jin kukanu ini ni ya, vaa suu ya kúu iya chindee ña'a,
te kasi ndee kasi ndoso ya
ja ni-in ja u'vi ma kenda nuu ka iyo ni a.
11 Ndaka ni ja ka yu'u ni Iya Tátnuni ma
vaa ndakan ya kuenda nuu ni a,
jin kukanu ini ni ya, vaa suu ya kúu iya chíndee ña'a,

te kasi ndee kasi ndoso ya
ja ni-in ja u'vi ma kenda nuu ka iyo ni a.

12 Vaa Iya Tátnuni ma chi ndáka'án ña'a ya ndaka o a,
te táa ya ja vii ja va'a ja jin ni'i o,
te sukan sa'a ya ji'in ñayii ñuu Israel ma,
ji'in sa'ya tata tee ni yo kuu Aarón ma.
13 Te sukan sa'a ya ji'in ñayii ka yu'u ja ká'an ya ma
te ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma,
ka kuu i ñayii nija'nu, ka kuu i suchi kuechi.

14 Te maa Iya Tátnuni ma na taa kua'a xeen ja
vii ja va'a nuu ni,
ji'in nuu in in sa'ya ni ma.
15 Ja vii ja va'a ka kuu ni nuu Iya Tátnuni ma,
iya ni sa'a andivi a ji'in ñu'ú ya.

16 Kovaa andivi ma kúu nuu iyo maa ya ja tátnuni ya ma,
te nuu ñu'ú ya ni wa'a ya ja jin koo sa'ya tata ñayii ma.
17 Te ñayii ni ka ji'i ma chi másu kuu jin ndachiñu'u-ka i
Iya Tátnuni ma ñuu ñayivi ya,
vaa ka iyo nañii nañii-nka i chii ñu'ú ma.
18 Kovaa yo'o ja ka teku o a chi jín ka'an o ja vii ja va'a ja kuu ya,
sukan-va'a na koo jayiñu'u nuu ya onde vitna,
te ni-kani ni-jika jín ko sa'a o sukan.

¡Jayiñu'u na koo nuu ya! ¡Aleluya!

Salmo 116

Sukan ndakuan-ta'vi o nuu Su'si ma ja ni chindee ña'a ya te ni kaku o ja ñatuu ni ji'i o ma

1 Kútoo sa Su'si o Iya Tátnuni ma,
vaa ni jiniso'o ya ja ni jikan-ta'vi xeen sa nuu ya ma.
2 Vaa ni yo niniso'o ñukuun ya ja ni jiña'a sa ya ma,
te chukan kúu ja ndaka kivi ja koteku sa ma,
te ko ndakune'e sa ya.
3 Vaa vala-nka ja kûu sa nkuu, vaa ni kundee kue'e ma nuu sa,
te vala-nka ja kûu sa, te kúxii kúnda'vi ini sa nkuu.
4 Kovaa sani te ni ndakune'e jajaa sa Su'si Iya Tátnuni ma,

te sa'a ni jiña'a sa ya:
“Su'si sa Iya Tátnuni, sa'a ni ja kaku ini anua sa ya
nuu ja u'vi ma”,
kúu sa jiña'a sa.

5 Ja ndaa kúu ja Su'si o ya chi iya kuee ini kúu ya,
te sa'a ya ja va'a ja ndaa.
Saa vi, Su'si o a chi iya kúnda'vi ini ña'a kúu ya.
6 Iya Tátnuni ma chi jito va'a ya ñayii ndákunitnuni
ja jiniñu'u i ya ma.
Ni kuita kuiti sa ja sani te kûu sa nkuu,
te ni sa'a ya ja ni kaku sa.
7 Te sa'a ni jani ini sa:
“Ini anua, ndatatu, vaa Su'si Iya Tátnuni ma,
ni sa'a ña'a ya ja va'a.”
Sa'a ni jani ini sa.
8 Vaa maa ni, vi Su'si, ni sa'a ni ja ni kaku sa te
ñatuu ni ji'i sa,
te ni chindee ña'a ni ja masu konda'yu-ka sa,
te jito ña'a ni ja masu kendeka-ka sa, vi Su'si.
9 Chukan kúu ja ndimaa ko kandija sa nuu Iya Tátnuni ma
ndaka kivi koteku sa ñuu ñayivi a,
10 te kúkanu ini sa Su'si ma.
Chi vaa kivi nuu ni yo ndo'o, ni yo neni sa ma,
11 te ñatuu ni'i ini-ka sa nawa sa'a sa ma,
te ni jani ini sa ja ndaka ñayii ma,
masu inundija i ja ka ka'an i ma.

12 ¿Naxe ndachunaa sa nuu Iya Tátnuni ma
ndaka ja vii ja va'a ja ni sa'a ya ja kuu sa a?
13 Masu nawa kuu sa'a sa, nú masu ja koo sii ini xeen sa
ja ni sa'a ya ja ni kaku sa nuu ja u'vi ma,
te ndakune'e sa Su'si Iya Tátnuni ma.
14 Te suni sa'a sa tna'a ja ni skuiso sa nuu ya ma,
te jin kuni ndaka ñayii kúu ñuu ya ma.

15 Ja nde'ya Su'si o Iya Tátnuni ma
ja ji'i in ñayii iyo va'a iyo ndaa nuu ya ma,
chi kúxii xeen ini ya.
16 Su'si Iya Tátnuni, saña ja jinukuechi sa nuu ni a,
te suni si'i sa ma,

ni yo jinukuechi ña nuu ni a,
te maa ni ni ja'nde yo'o kaa ni yo nu'ni sa ma.
17 Te chukan kúu ja kata sa nuu ni, te ndataa sa jayiñu'u,
te ndakune'e ña'a sa, ja kúu ni Su'si Iya Tátnuni.
18 Nuu Su'si Iya Tátnuni ma sa'a sa tna'a
ja ni skuiso sa nuu ya ma,
te jin kuni ndaka ñayii kúu ñuu ya ma.
19 Onde nuke'e veñu'u nuu iyo Iya Tátnuni ma,
ja iyo i sasava ñuu Jerusalén ma, koo sa,
te ndakua'a sa tna'a ja ni skuiso sa nuu ya ma.

¡Aleluya!

Salmo 117

Ndaka o ja ka iyo o in in ñuu ma, na jin ndachiñu'u o Su'si ma, vaa iya nda'vi ini kúu ya

1 Ndaka o ja ka iyo o ñuu kuechi ya ji'in ñuu na'nu ma,
na jin ndachiñu'u o Iya Tátnuni ma.
2 Vaa kua'a xeen ja ni sa'a ya ja jin kuu o,
vaa kúnda'vi ini ña'a ya,
te ja ká'an ya ma chi sa'a ya ni-kani ni-jika.

¡Aleluya! ¡Jayiñu'u kóo nuu Su'si Iya Tátnuni ma!

Salmo 118

Sukan jin ndakuan-ta'vi o nuu Su'si ma ja ni chindee ña'a ya te ni ka kaku o nuu ja u'vi ma

1 Jín ndachiñu'u o Su'si Iya Tátnuni ma,
vaa iya va'a ini kúu ya,
vaa kúnda'vi ini ña'a ya ni-kani ni-jika.
2 Na jin ka'an ñayii ñuu Israel ma
ja ni-kani ni-jika kúnda'vi ini ña'a ya.
3 Sa'ya tata Aarón ma, na jin ka'an i
ja ni-kani ni-jika kúnda'vi ini ña'a ya.
4 Ndaka ñayii ka yu'u Su'si ma te ñatuu-ka na ja
u'vi ka sa'a i ma,
na jin ka'an i ja ni-kani ni-jika kúnda'vi ini ña'a ya.

5 Saña chi kivi ni ndo'o ni neni sa ma,
te ni ndakune'e sa Su'si Iya Tátnuni ma ja na
chindee ña'a ya,
te ni ndakone'e ya, te ni ndanune nda'a nuu sa a, ni jini sa.
6 Su'si Iya Tátnuni ma iyo ji'in sa,
te másu koyu'u sa nawa sa'a ña'a ñayii ma.
7 Su'si Iya Tátnuni ma iyo ji'in sa,
te iyo sa ne'un ñayii ka chindee ña'a ma,
te chukan kúu ja kuni sa sukan jin ndo'o jin neni
ñayii ka saxiko ña'a ma.
8 Ja va'a-ka kúu ja kukanu ini o Su'si Iya Tátnuni ma
sana ja kukanu ini o ñayii ma.
9 Ja va'a-ka kúu ja kukanu ini o Su'si Iya Tátnuni ma
sana ja kukanu ini o tee ka tatnuni-ka ma.

10 Ndaka ñayii ndaka ñuu ma,
ni ka ndakonduu ña'a i ja jin sa'a ndeva'a ña'a i,
kovaa ja maa Su'si Iya Tátnuni ma, te ni xnaa sa i.
11 Ni ka ndakonduu ndi'i kuiti ña'a i,
kovaa ja maa Su'si Iya Tátnuni ma, te ni xnaa sa i.
12 Ni ka ndakonduu ña'a i kuenda tnu'u ja ñuñu,
kovaa ja ka ndakiti xeen ini i nuu sa ma ni naa
kuenda kúu ora káyu iñu ma-ni,
kovaa ja maa Su'si Iya Tátnuni ma, te ni xnaa sa i.
13 Ni ka tunda'a ndeva'a ndekuu ña'a i, sukan-va'a nduva sa,
kovaa maa Su'si Iya Tátnuni ma ni chindee ña'a,
te ñatuu ni kotuu sa.
14 Su'si Iya Tátnuni ma kúu iya táa tnu'u ndee tnu'u ndatnu,
te maa ya ni sa'a ja ni kaku sa nuu ja u'vi ma,
te chukan kúu ja kata sa nuu ya ja ndachiñu'u sa ya.

15 Ve'e ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma
ka kayu'u i, ja ka jita sii ini i,
vaa ni ka kaku i nuu ja u'vi ma.
Kua'a xeen kúu ja ni sa'a ya ji'in tnu'u ndee
tnu'u ndatnu ya ma.
16 Masu kuu ndaka'an ndakachi o sukan sa'a ya ma
ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma,
vaa ni kundee ya nuu ñayii ñatuu ka kunimani nuu o ma.
17 Masu kûu sa chi su'va koteku sa,
te ko ndaka'an ko ndakachi sa ja sa'a ja kúu ya ma.

18 Ni wa'a ya tnu'u ja ni ndo'o ni neni sa ma,
kovaa ñatuu ni wa'a ya tnu'u ja kûu sa.

19 Jin ndakune ni ye'e nuu ka ndatna'a ñayii
ka sa'a ja va'a ja ndaa ma,
sukan-va'a na kivi sa te ndákuan-ta'vi sa nuu
Iya Tátnuni ma.

20 Te ye'e ya'a kúu ye'e Iya Tátnuni ma,
te ye'e ya'a jin kivi koo ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma.

21 Chukan kúu ja ya'a iyo sa, vi Su'si, te ndákuan-ta'vi
sa nuu ni,
vaa ni jiniso'o ni ja ni ka'an sa ma,
te ni chindee ña'a ni ja ni kaku sa nuu ja u'vi ma.
22 Vaa yuu ni ka saxiko ñayii ka sa'a ve'e ma,
ni nduu i yuu kanuu-ka.
23 Te sukan ni sa'a maa Iya Tátnuni ma,
te yo'o chi ni ka sa'vi-nka ini o ja sa'a ya a.
24 Vitna kúu kii ja ni sa'a Iya Tátnuni ma,
te jín koo sii ini xeen o nuu ya.

25 Iya Tátnuni, sa'a ni ja jin kaku tna sa vitna.
Jikan-ta'vi xeen sa nuu ni ja na chindee ña'a ni
ja na jin kundee sa vitna.

26 Ja va'a kúu iya vee nuu Iya Tátnuni ma.
Te onde ve'e Iya Tátnuni ma ka iyo sa,
te ka ka'an sa ja vii ja va'a ja jin kuu ndaka
ni ja ve koo ni a.
27 Iya Tátnuni ma kúu Su'si o,
te xtnuu ya ñu'u maa ya ma nuu o a.
Te chukan kúu ja jín koo sii ini o,
te jín ndakua'a o kiti jin ka'mi o nuu altar ya ma
ja ka ndachiñu'u o ya.

28 Su'si maa sa kúu ni, te ndáchiñu'u ña'a sa,
te ndákuan-ta'vi sa nuu ni, vaa maa ni kúu Su'si sa.
29 Jín ndachiñu'u o Su'si Iya Tátnuni ma,
vaa iya va'a ini kúu ya,
vaa kúnda'vi ini ña'a ya ni-kani ni-jika.

Salmo 119

Vava'a ko kuu o nuna kandija o tnu'u tátnuni Su'si a

1 ¡Naka vii naka va'a ka kuu ñayii ka jika va'a ka jika ndaa
ichi Su'si o a te ka sa'a i sukan tátnuni ya ma!
2 ¡Naka vii naka va'a ka kuu ñayii ni-yu'u ni-ini i
ka ndanduku i ja jin sa'a i sukan tátnuni Su'si ma,
chi jin koo va'a i nuu ya!
3 Vaa ñayii ka ndikin ichi Su'si Iya Tátnuni ma
chi ñatuu nde ka sa'a-ka i ja u'vi ja masu játna ini Su'si ma.
4 Saa vi, Su'si, vaa maa ni ni tatnuni nuu i
ja na jin ko sa'a ndi'i jín ko sa'a tu'u i ndaka
sukan kúni ni ja jin ko sa'a jin ko kuu i ma.
5 ¡Naka va'a ko kuu sa, nuna konukuiñi va'a sa ichi ni a
te kandija tna sa ja sa'a sa sukan tátnuni ni a, vi Su'si!
6 Vaa nuna katanuu sa ja sa'a sa sukan tátnuni ni ma
chi masu nawa ndakukan-nuu sa.
7 Te ni-yu'u ni-ini sa ndachiñu'u ña'a sa, nuna
ndasa'a sa kuenda
sukan ndakan ndaa ndakan ndija ni kuenda
nuu in in sa ma.
8 Te ûni ku'un ini sa ja sa'a sa sukan tátnuni ni ma.
Te máko xndoo kuiti ña'a ni, vi Su'si.

9 ¿Naxe sa'a suchi jaa ma ja koo vii koo va'a i nuu ni ma, Su'si?
Jiniñu'u ja ko sa'a ko kuu i ndaka
sukan ká'an tnu'u maa ni a, vi Su'si.
10 Saña chi ni-yu'u ni-ini sa ndánduku ña'a sa,
te máko kua'a ni tnu'u ja xndoo sa sukan tátnuni ni
ja ko sa'a sa ma.
11 Ini anua sa ya táva'a va'a sa ndaka
tnu'u ká'an tnu'u káchi ni nuu sa a,
sukan-va'a ma ko sa'a sa ja u'vi
te ko kuiso kuechi sa nuu maa ni, vi Su'si.
12 Iya va'a iya vii ini kúu ni, vi Su'si Iya Tátnuni.
Kúni sa ja sa'a ni ja jaku'ni ini sa ndaka sukan tátnuni ni
ja ko sa'a ko kuu sa ma.
13 Te ndaka'an ndakachi sa nuu ñayii ma ndaka
sukan ká'an sukan káchi ni nuu sa ja ko sa'a sa ma.
14 Saña chi iyo sii ini xeen-ka sa ja sa'a sa sukan tátnuni ni ma

sana ja ni'i sa ndaka ja va'a iyo ñuu ñayivi a.
15 Te ndakani ndaka'vi ini sa, te ndasa'a sa kuenda
naxe ká'an tnu'u tátnuni ni ma,
te katanuu sa ja kaka sa ichi maa ni a, vi Su'si.
16 Te koo sii ini xeen sa ja ko sa'a sa sukan tátnuni ni ma,
te masu ndunaa sa tnu'u maa ni a, vi Su'si.

17 Saña ja jinukuechi sa nuu maa ni a,
sa'a ni ja kuta'vi sa ja va'a te koteku sa
te kandija sa ja sa'a sa sukan ká'an tnu'u maa ni a.
18 Ndakune ni nduchinuu sa a, te jín kuni i
ja vii ja luu ká'an tnu'u maa ni a.
19 Saña chi másu nuu ñu'ú ya kúu nuu koo sa
chi nunuu-ni iyo sa ya'a.
Chukan kúu ja kaxtnu'u ni ndaka ja tátnuni ni ja sa'a sa ma.
20 Ûni nii nduu ma kúxii ini sa
nava'a ñatuu kuu sa'a sa sukan tátnuni ni ma.
21 Maa ni, vi Su'si, chi ndónda ni nuu ñayii ka sa'a ja u'vi ma
ja ñatuu ka kandija i ja jin sa'a i sukan tátnuni ni ma.
22 Sa'a ni ja na koo jika sa nuu ñayii ka saxiko ña'a ma
te ka kuni u'vi i nuu sa ma,
vaa saña chi ndí ini sa ja sa'a sa ja tátnuni ni ma.
23 Vaa onde tee ka tatnuni-ka ma, ni ka jinkoo de,
te ni ka ndatnu'u tna'a de ja jin sa'a ña'a de ja u'vi,
kovaa saña ja kúu sa tee jinukuechi nuu ni a
chi ndákani ndáka'vi ini sa naxe ká'an tnu'u
tátnuni ni ma,
vaa kúkanu ini ña'a sa.
24 Vaa ndaka tnu'u tátnuni ni ma kúu
ja ndáka'an ndákachi nuu sa naxe ko sa'a
ko kuu sa, vi Su'si.

25 Ni kuita kuiti ini sa
kuenda tnu'u ja onde nuu ñu'ú-nka a-ni kátuu sa.
Chindee ña'a ni, te koteku sa sukan ká'an tnu'u maa ni a.
26 Vaa nuu maa ni ni ndaka'an, ni ndakachi sa
naxe sa'a naxe kúu sa kua'an vee sa kúu sa ma,
te maa ni chi ni ndakone'e ni ja ká'an sa ma.
Te jikan-ta'vi sa nuu ni ja kaxtnu'u ni ndaka
tnu'u tátnuni ni ma.
27 Te sa'a ni ja jaku'ni va'a ini sa sukan ká'an tnu'u tátnuni ni

ja sa'a sa ma,
sukan-va'a ndása'a sa kuenda ja vii ja luu sa'a ni ma.
28 Vaa ûni ndátnana ini anua sa ya, jini sa ja kúxii
ini sa, vi Su'si.
Sa'a ni ja na ndani'i sa tnu'u ndee tnu'u ndatnu
sukan ká'an tnu'u maa ni a.
29 Xtandiyo ni tnu'u xnda'vi tna'a ma ini anua sa ya,
sukan-va'a máko xnda'vi sa ñayii ma,
te kunda'vi ini ña'a ni ja na sa'a sa
sukan ká'an tnu'u tátnuni ni ma.
30 Ni kaji sa ichi ndaa ni a,
te tnu'u tátnuni ni ma ñu'u ini sa kua'an vee sa kúu sa.
31 Ni jatna ini sa tnu'u tátnuni ni ja sa'a sa ma, vi Su'si,
te máko kua'a ni tnu'u ja tna'a sa ja kan-nuu.
32 Te na koo ñama sa ja ko sa'a sa sukan tátnuni ni ma,
vaa ni sa'a ni ja kua'a xeen-ka ja jáku'ni ini sa, vi Su'si.

33 Su'si Iya Tátnuni, sa'a ni ja jaku'ni ini sa
sukan tátnuni ni ma
te kó sa'a kó kuu sa ndaka kivi koteku sa ma.
34 Taa ni janitnuni va'a, sukan-va'a ni-yu'u ni-ini sa
kátanuu sa tnu'u tátnuni ni ma
te kó sa'a sa sukan kúni ni ma.
35 Te skaka ña'a ni ichi va'a ma ichi nuu kuu jaku'ni ini sa
sukan kúni ni ja ko sa'a ko kuu sa ma,
vaa ja kúu ini sa kúu ja ko sa'a sa ndaka sukan
tátnuni ni ma.
36 Sa'a ni ja ini anua sa ya,
te kó ndi ini i ja ko sa'a i sukan tátnuni ni ma,
te máko kua'a ni tnu'u ja ko ndiyo ini sa nawa
iyo ñuu ñayivi a.
37 Te máko kua'a ni tnu'u ja ko kukanu ini sa
ndaka ja masu nde jiniñu'u ma,
su'va chindee ña'a ni, te kóteku sa, te kóndikin
sa ichi maa ni a.
38 Sa'a ni ja jaku'ni va'a ini sa sukan ká'an tnu'u maa ni a,
ndaka ja ni skuiso ni nuu sa ja jinukuechi sa nuu ni a,
vaa yu'u sa ja nú ma sa'a sa sukan kúni ni ma
chi ndakan ni kuenda nuu sa.
39 Chindee ña'a ni ja má koyu'u-ka sa
ja ka ka'an ndeva'a ñayii ma nuu sa ja ndikin ña'a sa a,

vaa ndaka tnu'u ká'an ni ma chi ja va'a kúu.
40 Vaa jini maa ni ja kúu ini sa ja sa'a sa sukan tátnuni ni ma,
sa'a ni ja koteku sa, vaa iya sa'a ndaa kúu ni, vi Su'si.

41 Iya Tátnuni, kaxtnu'u ni sukan nda'vi ini ni ma,
sukan ni skuiso ni ma,
te chindee ña'a ni ja na kaku sa nuu ñayii
ñatuu ka kunimani nuu sa ma.
42 Te sukan, te jín kuni ñayii ka ndakiti ini nuu sa ma
ja saña chi kúkanu ini sa sukan ká'an tnu'u maa ni a.
43 Te máko xtandiyo ni ini yu'u sa a tnu'u ndaa
tnu'u ndija ni a,
su'va kó ka'an kó ka'an-ni sa nuu ñayii ma,
vaa kúkanu ini sa ja maa ni sa'a ndaa, vi Su'si.
44 Te ni-kani ni-jika kó sa'a sa sukan tátnuni ni ma.
45 Sukan-va'a kónune yu'u kónune nuu sa nde
kua'an nde vee sa,
vaa ni ndanduku sa tnu'u tátnuni maa ni a ja ko sa'a sa ma.
46 Te masu kukan-nuu sa chi ka'an sa
sukan sa'a sukan kúu ni a nuu tee ka kuu rey ma.
47 Vaa ûni kúu sii ini sa ja sa'a sa sukan tátnuni ni a,
te ñu'u ini sa ja ko sa'a sa.
48 Vaa ûni kútoo sa ndaka sukan tátnuni ni ma,
te ûni ñu'u ini sa ja sa'a sa ndaka sukan kúni ni ma, vi Su'si.

49 Ndaka'án ni ndaka tnu'u ni ka'an ni nuu sa ma,
ja jinukuechi sa nuu ni a,
vaa suu i sa'a ja kúkanu ini ña'a sa, vi Su'si.
50 Vaa ora kúxii kúnda'vi ini sa ma,
te jiniso'o sa tnu'u ká'an ni ma,
ja suu i sa'a ja koteku sa ma,
te ndáni'i sa tnu'u kanu ini.
51 Vaa ñayii ka jani ini ja maa i ka kuu-ka ma
chi ka jakundee xeen ña'a i saña,
kovaa masu nde xndoo sa tnu'u tátnuni ni a, vi Su'si.
52 Te ni ndaka'án sa ndaka sukan ni sa'a ndaa, ni sa'a ndija ni
onde xi'na-ka ma,
te ni ndani'i sa tnu'u kanu ini, vi Iya Tátnuni.
53 Ûni ndákiti xeen ini sa nuu ñayii
ni ka xndoo sukan ká'an tnu'u tátnuni ni ma
te ka sa'a i ja u'vi ma.

54 Kovaa saña chi tnu'u tátnuni ni ma
chi ûni jita jita-ni sa nani iyo sa ñuu ñayivi a,
nuu masu ñuu sa kúu ya.
55 Iya Tátnuni, ndaka jakuaa ma ndáka'án ña'a sa maa ni,
te saña chi kúni sa ja sa'a sa ndaka sukan ká'an tnu'u
ni kaxtnu'u ni ma.
56 Cha'a kúu ja vii ja va'a ni kuta'vi sa nuu ni, vi Su'si,
vaa ni sa'a sa ndaka sukan tátnuni ni ma.

57 Iya Tátnuni, maa ni kúu iya ni kuta'vi sa ja koo ji'in sa,
te vitna, te skuiso sa nuu ni ja kandija sa ja sa'a sa
ndaka tnu'u tátnuni ni ma.
58 Te ni-yu'u ni-ini sa ndánduku ña'a sa.
Kunda'vi ini ña'a ni sukan ká'an tnu'u maa ni a.
59 Ni ndakani, ni ndaka'vi ini sa,
te ni ndasa'a sa kuenda naxe iyo sa nuu ni ma,
te ni nukun-nee sa ichi va'a ni a,
te ni ndakandija sa ndaka tnu'u ká'an tnu'u
káchi ni nuu sa a.
60 Ni ndatnuñu sa, te ñatuu nde ni wa'a sa tnu'u
ja kukuee-ka sa,
te ni jakondee sa sa'a sa sukan ká'an tnu'u tátnuni ni ma.
61 Visi kua'a xeen ñayii ka sa'a ja u'vi ma
te ni ka ndakonduu ña'a i ja jin ke'en-su'va ña'a i,
kovaa masu nde ni ndunaa sa tnu'u tátnuni ni ma.
62 Sava ñuu ma ndákoo sa, te ndákuan-ta'vi sa nuu ni
ja sukan sa'a ndaa sa'a ndija ni ma.
63 Kétna'a ini sa ji'in ndaka ñayii ka sa'a sukan tátnuni ni ma,
vaa ka yu'u i ja ndakan ni kuenda nuu i ma,
nú ma jin ko sa'a i sukan kúni ni ma.
64 Iya Tátnuni, tnu'u nda'vi ini ni a chi ni-ka'nu
ñuu ñayivi a iyo,
te jikan-ta'vi sa nuu ni ja kaxtnu'u ni tnu'u
tátnuni ni ma nuu sa.

65 Te saña ja jinukuechi sa nuu ni a, sa'a ni ja ni'i
sa ja vii ja va'a,
sukan ká'an tnu'u maa ni a.
66 Te sa'a ni ja jaku'ni vava'a ini sa tnu'u tátnuni ni ma,
vaa saña chi kándija sa sukan ka'an i ma.
67 Nuu ñatuu ndasa'a-ka sa kuenda

ja masu nde jiniñu'u ja sa'a ja kúu sa ma
chi kua'a xeen ja masu játna ini ni ma ni yo sa'a sa.
Kovaa vitna chi tna'a ja tátnuni ni ma sa'a sa,
vaa kándija ña'a sa, vi Su'si.
68 Kovaa ndijin chi iya va'a ini kúu ni, te sa'a ni ja va'a,
te káxtnu'u ni tnu'u tátnuni ni ma nuu sa.
69 Visi maa ñayii ma ka jani ini i ja maa i ka kuu-ka
te ka ka'an i tnu'u sa, tna'a ja masu ja ndaa kúu ma,
kovaa saña chi masu sanuu sa ja ka ka'an i ma,
vaa ni-yu'u ni-ini sa ni kandija sa sukan ká'an tnu'u
tátnuni ni ma.
70 Vaa ini anua ñayii yukan chi iyo ja jasi ndee,
te chukan kúu ja ka kuu i sukan,
kovaa saña chi iyo sii ini sa
sukan ká'an tnu'u tátnuni ni ma.
71 Ja vava'a kúu ja ni xndo'o, ni xneni ña'a ni ma,
vaa sukan, te ni jaku'ni ini sa sukan ká'an tnu'u
tátnuni ni ma.
72 Nuu saña, vi Su'si, chi va'a xeen-ka kúu tnu'u
ká'an káchi ni a
sana ja ni'i sa kua'a xeen xu'un oro ma xi xu'un plata ma.

73 Vaa maa ni ni sa'a ña'a,
te vivii ni sa'a ña'a ni ni-ka'nu sa,
te vitna, te jikan-ta'vi sa nuu ni ja sa'a ni ja na jaku'ni ini sa
te ko sa'a sa sukan ká'an tnu'u tátnuni ni ma.
74 Ndaka ñayii ka ndachiñu'u i maa ni ma, vi Su'si,
chi nuna jin kuni ña'a i saña chi ka ndusii ini xeen i,
kuechi ja kúkanu ini sa sukan ká'an tnu'u
tátnuni maa ni ma.
75 Iya Tátnuni, jini sa ja ja va'a ja ndaa ka kuu
tnu'u tátnuni ni ma,
te maa ni jini nava'a xndo'o xneni ni saña
ja jinukuechi sa nuu ni a.
76 Vaa kútoo ña'a ni ma, te ndaka'an mani ña'a ni,
sukan ni skuiso ni nuu sa a ja jinukuechi sa
nuu ni a, vi Su'si.
77 Te sa'a ni ja na kenda tnu'u nda'vi ini ni a nuu sa,
sukan-va'a koteku sa,
vaa kúu sii ini xeen sa nuu tnu'u tátnuni ni a.

78 Te jín ndakukan-nuu maa ñayii ka jani ini ja
maa i ka kuu-ka ma,
vaa masu na kuechi sa, te ka ka'an i tnu'u sa,
kovaa saña chi ndása'a sa kuenda naxe ká'an
tnu'u tátnuni ni ma.
79 Te ndaka ñayii ka jini sukan ká'an tnu'u tátnuni ni ma
te ka yu'u i te ñatuu ka sa'a-ka i ja u'vi ma,
na ki koo i, te jín ndatna'a sa ji'in i, te jín koo mani sa.
80 Te ini anua sa ya na ku'un kaji kú'un va'a ini
nuu tnu'u tátnuni ni ma,
sukan-va'a ñatuu nawa ndakukan-nuu sa.

81 Te ûni ve kuita sa ja ndetu sa ja na chindee
ña'a ni ja na kaku sa,
vaa kúkanu ini sa sukan ká'an tnu'u maa ni a.
82 Te onde nduchinuu sa ya ve jin kuita-nka
ja ndétu sa sukan ká'an tnu'u maa ni a,
te jani ini sa:
"¿Na kivi-nka, te kii Su'si ma te ndaka'an mani ña'a ya?",
jani ini sa.
83 Vaa sukan-nka kaa ñii kiti nuu ñu'u ndute ma
ja ni kutnuu kuiti i ja ni kuñu'ma i ma,
sukan-nka ni kaa sa,
kovaa masu nde ndunaa sa ja tátnuni ni ma.
84 ¿Na saa-ka kivi koteku saña
ja kúu sa ñayii jinukuechi nuu maa ni a?
¿Te na kivi, te ndakan ni kuenda nuu ñayii
ka sondikin ña'a i saña ma?
85 Ndaka ñayii inundee ini ma
ja ñatuu nde ka kandija i tnu'u tátnuni ni ma,
ni ka sa'a i in yavi visi na kêe sa, ka kuni i.
86 Te vitna ja masu nawa sa'a sa,
te ka sondikin ña'a i ja jin ka'ni ña'a i.
Chindee ña'a ni, vi Su'si,
vaa ndaka tnu'u tátnuni ni a chi ja ndaa kúu.
87 Visi ka kuni i ja jin xnaa ña'a i ñuu ñayivi a,
kovaa saña chi masu nde xndoo sa ndaka tnu'u tátnuni ni a.
88 Ja sukan kútoo ña'a ni a, te sa'a ni ja koteku sa,
te chindee ña'a ni ja na sa'a sa
sukan tátnuni ni ja ko sa'a sa ma.

89 Vaa ja ndaa kúu ja tnu'u tátnuni ni ma
chi ni-kani ni-jika iyo i andivi ma.
90 Vaa ûni ká'an ni, te sa'a ni a, vi Su'si,
te ni-kani ni-jika sukan sa'a sukan kúu ni,
vaa sukan-ni ni sa'a ni ñuu ñayivi ya,
te masu nde kotuu i.
91 Te ndaka ja ni tatnuni ni ja jin koo ma
chi ka nukuiñi va'a i onde vitna,
vaa ndaka i ka jinukuechi nuu ni.
92 Chukan kúu ja saña
chi nute ñatuu ni kandija sa sukan ni tatnuni ni ma
chi vaa jâ ni xnaa ña'a tnundo'o tnuneni ma nkuu.
93 Chukan kúu ja ni masu ndunaa kuiti sa tnu'u tátnuni ni ma,
vaa ja ni jaku'ni ini sa tnu'u yukan,
te ni sa'a ni ja kuu koteku sa ni-kani ni-jika.
94 Su'si, sa'a ni ja na kaku sa nuu ja u'vi ma,
vaa sa'ya maa ni kúu sa, vaa sa'a sa sukan tátnuni ni ma.
95 Ñayii ka sa'a ja u'vi ma chi ka ndetu ñu'ni i
naxe jin xnaa ña'a i,
kovaa saña chi masu ndí ini sa ja ka jani ini i ma
chi ja ndí ini sa kúu ja sa'a sa sukan tátnuni maa ni a.
96 Saña chi jini sa ja ndaka ja ka iyo a chi jin naa i,
kovaa tnu'u tátnuni ni a chi ni-kani ni-jika koo i.

97 Ûni kútoo xeen sa tnu'u tátnuni ni a,
te nii nduu ma ndákani ndáka'vi ini sa sukan ká'an ni ma.
98 Te ni sa'a ni ja ni kundichi-ka sa
sana ndaka-ka ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
vaa tnu'u tátnuni ni a iyo ji'in sa ndaka kivi.
99 Te ni jaku'ni-ka ini sa sana ndaka-ka ñayii ka skua'a ña'a ma,
vaa ñu'u xeen ini sa tnu'u tátnuni ni ma.
100 Te ni jaku'ni xeen-ka ini sa sana tee ka kuu nija'nu ma,
vaa kándija sa te sa'a sa sukan tátnuni ni ma.
101 Te ndaka ichi u'vi ma ni xndoo ja'a sa ya,
sukan-va'a kuu sa'a sa sukan ká'an tnu'u maa ni a.
102 Te ñatuu nde xndoo sa tnu'u tátnuni ni ma,
vaa maa ni káxtnu'u nuu sa.
103 Te ûni játna ini xeen sa sukan ká'an tnu'u maa ni a
sana in ja asi xeen jini yu'u sa ma.
Vixi-ka tnu'u maa ni a sana nduxi ñuñu ma jini sa.
104 Nuu tnu'u tátnuni ni a ni kutu'va sa tnu'u ndichi ma,

te chukan kúu ja saxiko sa ndaka ichi xnda'vi
tna'a ñayii ma.

105 Vaa tnu'u káxtnu'u ni nuu sa a chi vivii xtnuu i nuu ja'a sa a,
kuenda tnu'u ja in ñu'u ndu'va, te xtnuu i ichi jika sa ya.
106 Ni skuiso sa ja sa'a ndi'i sa'a tu'u sa
ndaka tnu'u ndaa tnu'u ndija tátnuni ni a.
107 Su'si Iya Tátnuni, jini ni ja kúxii kúnda'vi ini sa.
Sa'a ni ja koteku sa sukan ká'an tnu'u maa ni a.
108 Jikan-ta'vi sa nuu ni, vi Su'si Iya Tátnuni,
ja na jatna ini ni ja ndáka'an ndákachi yu'u sa ya,
vaa ja jita sa ya-ni kúu ja ndátaa sa nuu ni, vi Su'si.
Te kaxtnu'u ni nuu sa ja na jaku'ni ini sa
tnu'u ndaa tnu'u ndija ni a.
109 Vaa ndi-kivi ndi-kivi iyo yika sa ja jin ka'ni ña'a i ka kuni i,
kovaa masu nde ndunaa sa tnu'u tátnuni ni ma.
110 Visi ka nduku i ja sanaa sanaa-ni jin tnii ña'a i,
kovaa masu kuu,
vaa saña chi ñatuu nde ndunaa sa ndaka tnu'u
tátnuni ni ma.
111 Ni tnii sa ndaka ja ni skuiso ni ma
ja ko kuu ta'vi sa ni-kani ni-jika,
te suu i kúu ja ndása'a sii ini ini anua sa ya ndaka ora.
112 Ni-yu'u ni-ini sa jani ini sa ja ko sa'a sa
sukan ká'an tnu'u tátnuni ni ma,
te ni masu skendoo sa ni-in kivi.

113 Ûni masu játna ini kuiti sa ndaka ñayii ka kuvixi ma,
vaa ka ka'an i te masu ka sa'a i,
kovaa saña chi ja játna ini sa kúu ja ko sa'a sa
sukan tátnuni ni ma.
114 Nuu kuu chu'u sa te kaku sa nuu ja u'vi ma
kúu nuu maa ni a, vi Su'si,
vaa kúkanu ini sa sukan ká'an tnu'u maa ni a.
115 Ndaka ni ja ka sa'a ni ja u'vi ma, jin kakayata
ni nuu iyo sa ya,
chi saña chi kúni sa ja sa'a sa sukan tátnuni Su'si ma.
116 Su'si, taa ni tnu'u ndee tnu'u ndatnu
sukan ni skuiso ni nuu tnu'u ká'an ni ma,
sukan-va'a koteku sa te masu nawa kukan-nuu sa
ja ni kukanu ini ña'a sa.

117 Chindee ña'a ni, sukan-va'a na kaku sa nuu ja u'vi ma,
sukan-va'a ndaka kivi sii ini ko sa'a sa ndaka
sukan tátnuni ni ma.
118 Vaa ndijin chi saxiko ni ñayii ka jikayata
nuu tnu'u tátnuni ni ma,
vaa ndaka ja ka jani ka ka'vi ini i ma chi masu
nde jiniñu'u.
119 Te ndaka ñayii ka sa'a ja u'vi ma chi masu
nde ka jiniñu'u i.
Kuenda tnu'u ja in mi'i-ni ka kúu i nuu maa ni, vi Su'si.
Kovaa saña chi ñu'u ini sa ja sa'a sa
sukan ká'an tnu'u tátnuni ni a, vi Su'si.
120 Yikikuñu sa ya chi ni'i ni'i-nka i
ja yu'u xen-xeen ña'a i maa ni, vi Su'si,
vaa maa ni kúu iya ndakan kuenda nuu sa.

121 Saña chi nanimaa ja ndaa ja va'a sa'a sa,
te máko xndoo ña'a ni nuu nda'a ñayii
ñatuu ka kunimani nuu sa ma.
122 Kunda'a ña'a maa ni, Su'si, sukan-va'a na koo va'a sa
te máko jin sa'a ndeva'a ña'a ñayii ka jani ini
ja maa i ka kuu-ka ma.
123 Vaa nduchinuu sa ya chi ni ka kuita-nka i
ja ka ndetu i ja na chindee ña'a ni,
sukan-va'a na kaku sa nuu ja u'vi ma,
vaa sukan ni skuiso ni nuu tnu'u maa ni ma,
te ndetu ña'a sa.
124 Saña ja kúu sa ñayii jinukuechi nuu ni a, vi Su'si,
te ja kúnda'vi ini ña'a ni a, te sa'a ni sukan
iyo ja sa'a ña'a ni,
vaa kútoo ña'a ni a,
te kaxtnu'u-ka ni ndaka sukan ká'an tnu'u tátnuni ni ma.
125 Saña ja kúu sa ñayii jinukuechi nuu ni a,
sa'a ni ja na jaku'ni va'a-ka ini sa,
vaa ja kúni sa kúu ja jakun-tnuni-ka ini sa
tnu'u ndaa tnu'u ndija tátnuni ni ma.
126 Su'si Iya Tátnuni, va'a-ka ndakan ni kuenda nuu ñayii a,
vaa jâ ni ka xndoo i sukan tátnuni ni ja jin ko sa'a i ma.
127 Chukan kúu ja saña chi kútoo xeen sa ndaka
ja tátnuni ni ma.
Vi'i-ka kútoo sa tnu'u maa ni a sana xu'un ma,

visi nanimaa oro kúu i ma.
128 Vaa ûni jatanuu sa ndaka ja tátnuni ni ja sa'a sa ma
sana ndaka-ka ja ka xnda'vi tna'a ñayii ñuu ñayivi a.

129 Ûni vivii kúu ndaka tnu'u tátnuni ni a.
Chukan kúu ja ñu'u ini sa ja sa'a sa ndaka ora, vi Su'si.
130 Vaa nute jin kachi ndaka ñayii ma
ja jin koniniso'o i sukan ká'an tnu'u maa ni a
chi ûni ndaxtnuu vava'a i nuu ñayii ma,
vaa vivii sa'a i ja ka jaku'ni ini ñayii
ka ndasa'a kuenda ja ka jiniñu'u i Su'si ma.
131 Chukan kúu ja ni ndakune sa yu'u sa ya, te ni jaka ini sa,
vaa ûni ndiyo ini sa ja jaku'ni ini sa tnu'u tátnuni ni ma.
132 Konde'ya ña'a ni, te kunda'vi ini ña'a ni,
sukan sa'a ni ji'in ndaka-ka ñayii ka kandija
ja ká'an ni ma.
133 Te ndaskaka va'a ña'a ni ichi maa ni a,
te kó sa'a sa sukan ká'an tnu'u maa ni a,
te ni-in ja u'vi kundee tatnuni nuu sa a.
134 Te sa'a ni ja kaku sa nuu ñayii ka sa'a ndeva'a tna'a ma,
te ku'un ini sa ja ko sa'a sa tnu'u tátnuni ni ma.
135 Vivii konde'ya ña'a ni saña ja jinukuechi sa nuu ni a,
te kaxtnu'u ni naxe ko sa'a ko kuu sa sukan tátnuni ni ma.
136 Nda'yu sa ji'in ndenuu sa,
vaa kúxii ini sa ja ñatuu ka kandija ñayii ma
ja jin sa'a i sukan tátnuni ni ma, vi Su'si.

137 Su'si iya sa'a ndaa sa'a ndija kúu ni,
te ndakan ndandaa ni kuenda nuu ñayii ma.
138 Vaa ndaka tnu'u tátnuni ni ja jin ko sa'a ñayii ma,
tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu i, te kuu kukanu ini sa,
vaa masu nawa xnda'vi ña'a ni.
139 Te ndákiti xeen ini sa,
vaa ndaka ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
chi ni ka ndunaa i ndaka sukan ká'an tnu'u tátnuni ni ma.
140 Ja ndaa ndija kúu ja tnu'u tátnuni ni ma,
tnu'u nanimaa kúu i,
te saña ja jinukuechi sa nuu ni a, vi Su'si, chi játna ini sa.
141 Saña chi in ñayii masu kanuu kúu sa,
te ka saxiko ña'a ñayii ma,
kovaa saña chi ñatuu nde ndí ini sa,

vaa masu nde ndunaa sa sukan tátnuni ni ma.
142 Ndijin, vi Su'si, chi ndimaa sa'a va'a sa'a ndaa ni,
vaa ja ndaa kúu tnu'u tátnuni ni a.
143 Te visi tnundo'o tnuneni ka kenda koo nuu sa ya,
kovaa masu ndí ini sa,
vaa ja ndí ini-ka sa kúu ja sa'a sa
sukan ká'an tnu'u tátnuni ni ma.
144 Te ndaka tnu'u tátnuni ni ma chi ndimaa tnu'u ndaa kúu.
Te chindee ña'a ni ja na jaku'ni va'a ini sa,
sukan-va'a kuu koteku sa.

145 Vaa ni-yu'u ni-ini sa ndákune'e ña'a sa, vi Su'si Iya Tátnuni,
te chindee ña'a ni, te kó sa'a sa sukan tátnuni ni ma.
146 Vaa maa ni ndákune'e sa, te sa'a ni ja kaku
sa nuu ja u'vi ma,
te chindee ña'a ni ja na sa'a sa sukan ká'an
káchi ni nuu sa a.
147 Ne'e xeen ma ndákoo sa, te jikan-ta'vi sa ja
na chindee ña'a ni,
te kúkanu ini sa ja sa'a ni sukan ká'an ni nuu tnu'u maa ni a.
148 Te niñu masu nde kixi sa,
vaa ndákani ndáka'vi ini sa sukan ká'an tnu'u tátnuni ni ma.
149 Su'si, koniniso'o ni ja ká'an sa ya,
te sukan nda'vi ini ni a,
te sukan sa'a va'a sa'a ndaa ni a,
te sa'a ni ja koteku sa.
150 Vaa ndaka ñayii ka sondikin ña'a i saña ma,
ni ka jan tu'va maa i nuu ja u'vi ma,
te ni ka ndunaa i sukan ká'an tnu'u tátnuni ni ma.
151 Kovaa maa ni, vi Su'si, chi iyo yatni ni ji'in sa,
te ja ndaa kúu ndaka tnu'u tátnuni ni nuu sa a.
152 Te jâ ni kuu kii ja ni jaku'ni ini sa sukan ká'an
sukan káchi ni a,
te tnu'u ká'an ni a chi koo maa i ni-kani ni-jika.

153 Konde'ya ña'a ni, te kuni ni sukan ndó'o néni sa ya,
te chindee ña'a ni ja na kaku sa,
vaa saña chi ñatuu nde ndunaa sa tnu'u tátnuni ni ma.
154 Nuu nda'a maa ni a na koo ndaka sukan ndó'o néni sa a,
te maa ni ndatava ña'a nuu tnundo'o a,
te sa'a ni ja koteku sa sukan ká'an tnu'u maa ni a.

155 Te ñayii ka sa'a ja u'vi ma chi jika-ni ka iyo i nuu ni a,
te masu jin kaku i nuu ja u'vi ma,
vaa masu nde ka ndanduku i tnu'u tátnuni ni ma, vi Su'si.
156 Kua'a xeen tnu'u nda'vi ini neva'a ni ja jin kuu sa, vi Su'si,
te sukan ká'an tnu'u ndaa tnu'u ndija ni a,
te sa'a ni ja koteku sa.
157 Kua'a xeen ñayii ka kuni u'vi nuu sa, te ka sondikin ña'a i,
kovaa saña chi masu nde ndunaa sa
ndaka tnu'u ká'an tnu'u káchi ni nuu sa a, vi Su'si.
158 Kovaa nde'ya sa ndaka ñayii ñatuu ka kandija i
ja ká'an ni ma,
te ndákiti ini sa nuu i.
159 Iya Tátnuni, konde'ya maa ni ja saña
chi kútoo sa ndaka sukan ká'an tnu'u tátnuni ni ma,
te ja sukan kútoo ña'a maa ni ma, te sa'a ni ja koteku sa.
160 Te ja ndaka sukan ká'an tnu'u tátnuni ni ma
chi nanimaa tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu,
te ká'an i sukan ndakan ni kuenda nuu ñayii ma
ni-kani ni-jika.

161 Tee ka kuu sa'ya rey ma, ja ka kuu de tee ka tatnuni ma,
ni ka sondikin ña'a de,
te masu na kuechi sa,
kovaa ini anua sa ya chi na'a sa
sukan ká'an tnu'u tátnuni ni ma,
te yu'u sa nasa yukan, te masu sa'a sa sukan kúni ni ma.
162 Kovaa kúu sii ini sa nuu tnu'u tátnuni ni ma.
Kuenda kúu in ñayii ja ni ndani'i i kua'a xeen xu'un,
sukan kúu sa.
163 Te ndaka tnu'u xnda'vi tna'a ñayii ma chi saxiko sa
te kúkini ini sa nuu i,
kovaa kúu sii ini sa nuu tnu'u tátnuni ni ma.
164 Saña chi uja jichi ndáchiñu'u ña'a sa in nduu ma,
ja kuechi ja sukan káxtnu'u ndaa káxtnu'u ndija ni
sukan jin ko sa'a jin ko kuu sa ma.
165 Te ñayii ka jatna ini te ka sa'a i sukan tátnuni ni ma
chi ka iyo sii ini xeen i, te ñatuu-ka nawa ja'nu ndee
ja jin konukuiñi va'a i nuu ni.
166 Saña chi ndetu sa ja sa'a ni ja kaku sa nuu
ja u'vi ma, vi Su'si,
te ndaka tnu'u tátnuni ni ma chi sa'a sa sukan ká'an i ma.

167 Te kándija sa sukan ká'an tnu'u tátnuni ni ma,
te ûni játna ini xen-xeen sa sukan ká'an ma.
168 Te saña chi ndí ini sa ja sa'a sa ndaka
sukan ká'an tnu'u tátnuni ni ma,
vaa maa ni chi jini ni nawa sa'a nawa kúu sa
ndenu kua'an ndenu vee sa.

169 Su'si maa sa, na kenda nuu maa ni ndaka ja
ká'an kachi sa ya,
te sa'a ni ja na jaku'ni ini sa sukan ká'an tnu'u maa ni a.
170 Ndaka ja jikan-ta'vi sa nuu ni a na kenda nuu
maa ni, vi Su'si,
te sa'a ni ja na kaku sa, sukan ká'an tnu'u maa ni a.
171 Vitna chi ni ndusii ini sa, te kata sa,
te ndachiñu'u ña'a sa, vi Su'si,
vaa káxtnu'u ni ndaka tnu'u tátnuni ni ma.
172 Te ndaka'an ndakachi sa sukan ká'an tnu'u tátnuni ni ma,
vaa tnu'u ndaa tnu'u ndija kúu.
173 Te koo ñama nda'a ni a ja ki chindee ña'a ni
ja na kaku sa nuu ja u'vi ma,
vaa saña chi jatanuu sa ja sa'a sa sukan ká'an tnu'u maa ni a.
174 Te ja kúu ini xeen sa kúu ja na chindee ña'a ni
te káku sa nuu ja u'vi ma, vi Su'si,
vaa játna ini xeen sa sukan ká'an tnu'u tátnuni ni ma.
175 Te sa'a ni ja kóteku sa te káta sa te ndáchiñu'u ña'a sa,
te tnu'u ndaa tnu'u ndija ni a na jin chindee ña'a
ja na koo va'a sa nuu ni.
176 Vaa saña chi kua'an vee sa kúu sa.
Sukan kúu in ndikachi ni ski'in maa ti kúu sa.
Te ndanduku ña'a ni ja kúu sa ñayii jinukuechi
nuu ni a, vi Su'si,
vaa ñatuu nde ndúnaa sa sukan ká'an tnu'u tátnuni ni ma.

Salmo 120

Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si ma
ja na kaku o nuu ñayii tnu'u ma

1 Kivi ndó'o néni sa ma, te ni ndakune'e sa Su'si ma
ja na chindee ña'a ya,
te ni ndakone'e ya.

2 Vaa sa'a ni jiña'a sa ya:
“Su'si Iya Tátnuni, sa'a ni ja na kaku sa nuu ñayii tnu'u ma
ja ndimaa tnu'u xnda'vi tna'a ká'an i ma”,
kúu sa jiña'a sa ya.

3 Ndijin ñayii tnu'u, ¿nawa ni'i ni, nawa chíndee ña'a
ja ndimaa tnu'u xnda'vi tna'a ká'an ni?
Te vitna ja Su'si ma, masu játna ini ya.
4 Ja ndani'i ni kúu ja ka'ni ña'a ñayii yinda'a kuji i ma,
xi ja kayu ni nuu ñu'u i'ni xen-xeen ma.

5 ¡Nda'vi-nka sa, vi Su'si, ja iyo sa ñuu Mesec ya,
te iyo sa ne'un ñayii ka iyo ñuu Cedar ya!
6 Vaa ni kuu kua'a xeen kivi iyo sa ne'un ñayii ya'a,
ja ñatuu ka jatna ini i ja jin koo mani i ma.
7 Kovaa saña chi kuee ini sa,
te ora ká'an sa ja jin koo mani sa ji'in i ma,
te ndimaa jin kanaa i ka kuni i.

Salmo 121

**Maa in-ni Su'si Iya Tátnuni ma kúu iya jito
ña'a ndenu kua'an ndenu vee o ma**

1 Visi na ndonenuu sa ichi yuku ma,
ja kondetu sa ndenu kenda ja chindee ña'a,
2 kovaa masu ndenu kenda,
vaa maa in-ni Su'si Iya Tátnuni ma,
iya ni sa'a andivi ma ji'in ñuu ñayivi a,
kúu iya kuu chindee ña'a.

3 Vaa masu kua'a ya tnu'u ja kendeka ja'a o a,
te ni masu kusu ya ja jito ñukuun ña'a ya.
4 Te ni masu na ñuma'na nuu ya,
ni masu iya kusu kúu iya jito ñayii ñuu Israel a.

5 Te maa Iya Tátnuni ma kúu iya jito va'a ña'a ma,
te iyo yatni ya sukan iyo kuanda'vi o a
ja iyo ichi nda'a kua'a o a.
6 Te kandii ma chi másu skuita ña'a i nduu ma,
visi i'ni xeen ma,

ni a yoo ma, masu nawa sa'a ña'a i jakuaa ma.

7 Te maa Iya Tátnuni ma kúu iya ko koto va'a ña'a
ja kaku o nuu ndaka ja u'vi ma,
te suni ko koto va'a ya anua o a.
8 Te maa Iya Tátnuni ma koto va'a ña'a ndenu ni kee o kua'an o,
te ndenda va'a o.
Onde vitna te ni-kani ni-jika ko koto va'a ña'a ya.

Salmo 122

Sukan jin kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja na jin koo mani ñayii ñuu Israel ma

1 Saña chi ni ndusii ini sa ji'in ñayii ni ka ka'an sa'a ma:
"Jín koo o ve'e Su'si ma ja jín ndachiñu'u o ya",
ni ka ka'an i.
2 Te vitna ka iyo sa onde ye'e ñuu Jerusalén ya.
3 Te ñuu Jerusalén ya kúu in ñuu núkuiñi vava'a,
sukan-va'a ndaka ñayii ma jin ndatna'a ya'a.
4 Vaa ya'a ka ndatna'a ndaka jichi ñayii ma,
sukan-va'a jin ndachiñu'u ña'a i maa ni, vi Su'si,
vaa sukan ni tatnuni ni nuu tee kúu Israel ma.
5 Vaa ya'a ka iyo nuu ka nukoo sa'ya tata David ma
ja ka tatnuni i nuu ñayii a,
te ya'a ka kenda koo ñayii ma ja ka kundaa tniñu i ma.

6 Jín kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja koo kuee ini ñuu Jerusalén a,
te sa'a jín kuña'a o ñuu Jerusalén a:
"Jerusalén, na jin koo vii jín koo va'a
ndaka ñayii ka kutoo ña'a a.
7 Ñatuu nawa ko jin koyu'u ñayii ka iyo ini ro
ja kúu ro ñuu Jerusalén a,
te vivii jín ndatatu ñayii ka iyo ve'e ro a.
8 Te ja na jin koo vii jín koo va'a
ndaka ñayii ka ketna'a ini ji'in ri a,
te jikan-ta'vi ri nuu Su'si ma ja na koo kuee ja ko kuu ro.
9 Te ja kúnda'vi ini ri ve'e nuu ka ndachiñu'u ri Su'si ma,
te chukan kúu ja ndimaa ko ndi ini ri
ja na koo vii koo va'a ro vi, ñuu Jerusalén."
Sa'a jin kuña'a o ñuu a.

Salmo 123

Sukan kakan-ta'vi o ja na kunda'vi ini ña'a Su'si ma

[1] Nuu maa ni ni ndonenuu sa, vi Su'si,
ndijin ja iyo ni onde andivi a.
[2] Te nde'ya nda'vi nde'ya kee ña'a sa,
sukan-va'a xi ma kunda'vi ini ña'a ni, vi Su'si.
Sukan nda'vi nde'ya in tee jinukuechi nuu jito'o de ma
ja na kunda'vi ini ña'a jito'o de ma, sukan kúu sa nuu ni.
Xi sukan nda'vi nde'ya in ña'a jinukuechi nuu jito'o ña ma
ja na kunda'vi ini ña'a jito'o ña ma,
sukan kúu sa nuu ni, vi Su'si.

[3] Te kunda'vi ini ña'a ni, Su'si maa sa,
vaa ka ndetu sa ja na kunda'vi ini ña'a ni,
vaa ñatuu ka kundee-ka ini sa
ja ka ka'an ndeva'a ñayii ma ja jin kuu sa
te ka saxiko ña'a i a.
[4] Vaa ka kuxii ini sa ja ka jakundee ña'a ñayii ka kuxiku ma,
te ñatuu ka kanda-ka sa ja ka saxiko ña'a
ñayii ka jani ini ja maa i ka kuu-ka ma.

Salmo 124

Sukan ndakuan-ta'vi o nuu Su'si ma ja ni chindee ña'a ya te ni kaku o nuu ja u'vi ma

[1] Nute ñatuu ni iyo Su'si ma ji'in o ma ja chindee ña'a ya ma,
—sa'a jin ndaka'an ni ja ka kuu ni ñayii ñuu Israel ma—,
[2] vaa nute ñatuu ni iyo Su'si ma ji'in o
nuu ni ka kenda koo ñayii ma ja jin kanaa i ji'in o ma,
[3] chi vaa jin kaa téku ña'a i nkuu,
vaa ni ka ndakiti xeen ini i nuu o ma.
[4] Nute ni wa'a ya tnu'u
chi kuenda tnu'u ja nuu ndute kua'a ma ka ñunee o nkuu,
te ñu'u ña'a de.
[5] Xi kuenda tnu'u ja jin kivi koo o nuu kínuu tna'a ndute ma,
te jin sa'vi ndi'i o nkuu,
nute ñatuu na Su'si ma ka iyo ji'in o ma.

[6] Iya va'a xeen ini kúu Su'si o a.
Vaa ñatuu ni wa'a ya tnu'u ja jin kayi'i ña'a ñayii ma.
[7] Te ni ka kaku o, sukan ka kaku lasaa ma
nuu nda'a tee ndúku ti ma,
vaa ñatuu ni kuu sukan ka ñu'u ini i ma, te ni ka kaku o.

[8] Vaa Su'si iya ni sa'a andivi ma ji'in ñu'ú ya
kúu iya ni sa'a ja ni ka kaku o
nuu ñayii ñatuu ka kunimani nuu o ma.

Salmo 125

Su'si ma chi jito vava'a ya ñayii ñuu ya ma

[1] Ñayii ka kukanu ini Iya Tátnuni ma
chi sukan kúu yuku nani Sion ma
ja núkuiñi vava'a i ni-kani ni-jika ma,
sukan ka kuu ñayii yukan.
[2] Sukan kúu ñuu Jerusalén ma ja ni ka ndakonduu
ña'a yuku ma,
sukan kúu Iya Tátnuni ma, ni ndakonduu ya ñuu ya ma.
Jito ya i onde vitna, te sukan ko koto ya i ni-kani ni-jika.
[3] Te tnu'u ndee tnu'u ndatnu ja u'vi ma,
másu kua'a Iya Tátnuni ma tnu'u ja koo yatni i
nuu ka iyo ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma.
Vaa nasa yukan, te jin ko sa'a tna i ja u'vi ma.

[4] Su'si Iya Tátnuni, sa'a ni ja va'a ja jin kuu ñayii
ka sa'a ja va'a ma
te ka iyo ndaa ini anua i ma nuu ni.
[5] Kovaa ñayii ni ka kusiin ma te ka sa'a i ja u'vi ma,
chi maa Iya Tátnuni ma, jin nu chunee ya i
nuu ka iyo ñayii ka sa'a ja u'vi ma.

Kovaa ñayii ñuu Israel ma, na jin koo mani i.

Salmo 126

Sukan jin kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja na chindee ña'a ya ja na jin kaku o nuu ja u'vi ma

1 Kivi ni sa'a Iya Tátnuni ma ja yo'o
ja ni ka yo iyo o nuu nda'a ñayii in-ka ñuu ma,
ni ka ndakokuiñi o ñuu Sion ma,
te kuenda tnu'u ja ka jani o kúu ma.
2 Kovaa sani te ni ka ndakusii o ja ni ka ndusii ini o,
te ni ka jita sii ini o nuu Su'si ma.
Te onde ñayii ka iyo in-ka ñuu ma, ka ka'an i:
"Kua'a xeen ja va'a ja vii ni sa'a Su'si ma ja
jin kuu ñayii ya'a",
ka kuu i ka ka'an i.
3 Vaa kua'a xeen ja va'a ja vii ni sa'a Iya Tátnuni ma
ja jin kuu o ma,
te chukan kúu ja ka kusii ini xeen o ya.

4 Vitna ka jikan-ta'vi sa nuu ni, vi Su'si Iya Tátnuni,
sukan sa'a ni ja tóo ndute nuu ñu'ú yichi ma,
te sukan sa'a tna ni ja na jin ndakokuiñi ñayii ñuu sa ya,
ja ni ka kunda'a ña'a ñayii in-ka ñuu ma,
ja jin kunukuechi i nuu ñayii yukan ma.
5 Vaa sa'a ka'an ni:
"Ñayii ka nda'yu kuan koo i ka saka i ndikin itu ma
chi sii ini xeen jin ndaxtutu i kivi ni kuu ma.
6 Vaa visi ka nda'yu i kuan koo i ja ka ndo'o ka neni i
ka saka i ma,
kovaa sii ini xeen jin ndakokuiñi i,
vaa ndendee i ka ndiso i ja jâ ni ka ndaxtutu i
ja ni ka saka i ma."
Sa'a ka'an ni vi.

Salmo 127

Nuu maa Su'si ma vee ndaka ja kúta'vi o ma

1 Nú masu maa Su'si Iya Tátnuni ma sa'a
ja konukuiñi va'a ve'e ma
chi masu nde jiniñu'u ja ka satniñu ka satniñu

ñayii ka sa'a ve'e ma.
Te nú masu maa Su'si ma ko koto va'a in ñuu ma,
másu nde jiniñu'u visi ni ka ndakonduu maa ñayii
ka jito vava'a ñuu ma.
2 Nú ñatuu kúkanu ini ni Sa'si ma, másu nde jiniñu'u
ja ne'e-ni ndakoo ni, te kusu kuee ni,
te ndo'o neni ni sana ni'i ni nawa kaa ni ma.
Vaa ñayii kúkanu ini Su'si ma chi kútoo ya i, te nani kixi i ma,
te maa ya ndí ini naxe ni'i i nawa jiniñu'u i ma.

3 Sa'ya tata o ma chi in ja vii ja va'a ka kuu i nuu o,
vaa maa Su'si ma ni skuta'vi ña'a.
4 Te ndaka sa'ya o suchi ni ka kâku nuu jaa-ka o ma
chi sukan ñama sukan ka ndanuu flecha ka skana tee
ka kanaa ji'in kuji de ma,
sukan ka kuu i nuu o.
5 ¡Naka vava'a ka kuu ñayii ka iyo kua'a sa'ya i ja
ka kuu sukan ma
chi másu nawa jin kukan-nuu i!
Te kivi kenda ñayii ñatuu kunimani nuu i ma,
masu sa'a ndeva'a ña'a i vaa masu iyo maa in-ni i.

Salmo 128

**Ja vava'a kúu ñayii yu'u Su'si ma
te sa'a i sukan játna ini ya ma**

1 ¡Naka vii naka va'a ka kuu ñayii ka sa'a sukan kúni Su'si ma
te ka ndikin i ichi maa ya ma te ñatuu na ja u'vi-ka ka sa'a i,
vaa ka yu'u i ya ja ndakan ndaa ya kuenda nuu i ma!
2 Te ora satniñu ni ji'in nda'a ni ma,
sana ní'i ni nawa jaa ni ma chi,
¡naka vava'a-ka kuu ni, te va'a-ni ko kuu ni!

3 Te ñasi'i ni ma, ko kuu ña sukan kúu tnu uva ma
ja vivii kúun nde'ya tnu ma.
Sukan ko kuu ña ve'e ni ma.
Te sukan kúu tnu olivo ma, sukan jin ko kuu sa'ya ni ma,
te jin ndakonduu i nuu ka nukoo ni ja ka jaa ni xita ma.
4 Ndaka ja vii ja va'a ya'a ni'i tee yu'u Su'si ma
te sa'a de sukan tátnuni ya ma.

5 Te maa Su'si Iya Tátnuni ma, iya iyo onde ñuu Sion ma,
na skuta'vi ña'a ndaka ja vii ja va'a ma
te na kuni ni ndaka ja va'a ko kuu ñuu Jerusalén ma
ndaka kivi koteku ni ma.
6 Na koteku kani ni, te na kuni ni sukan jin koo vii jin koo va'a
sa'ya tata ni ma.
Na koo kuee te kóo vii kóo va'a ñuu Israel a.

Salmo 129

Jín ndatna'a maa ñayii ñatuu ka kunimani nuu o ma ja kan-nuu

1 Kua'a xeen ja ni ndo'o, ni neni sa onde nuu jaa-ka sa ma
—te sukan na jin ndaka'an maa ñayii ñuu Israel ma—,
2 nde'e xeen ni ka xndo'o, ni ka xneni ña'a i onde
nuu jaa-ka sa ma,
kovaa ñatuu ni ka kundee i ja jin chitna'nu ña'a i.
3 Vaa kuenda tnu'u ja onde yata sa ya ni ka ya'a
ñayii ka jitu ma,
te ni ka sa'a kunu-ka i yukun ma.
Ûni sukan ni jini sa nuu ni ka xndo'o, ni ka xneni ña'a i ma.
4 Kovaa Su'si Iya Tátnuni ma chi iya sa'a va'a sa'a ndaa kúu ya,
te ni ja'nde ya yo'o kaa ni ka ju'ni ña'a ñayii
ka sa'a ja u'vi ma,
te ni kaku sa.

5 Te jín ndatna'a maa ñayii ka sa'a ja u'vi ma ja kan-nuu.
Ndaka maa i ja ka saxiko i ñuu Sion ma,
te jín ndakakayata maa i jín koo i.
6 Te jín ko kuu maa i sukan-ni kúu yi'i nana xini ve'e ma,
ja masu nde ja'nu ma, sani te yichi i ma.
7 Ja ni masu nde ni'i ña'a tee ja'nde yi'i ma
ja xtutu de nuu nda'a de ma te ka'nde de.
Ni a jaku'un nuu nda'a de ma te ku'ni de kuenda nu'ni i.
Sukan-ni jín ko kuu maa i.
8 Te ni a ñayii jin ya'a kuan koo ma, masu jin kuña'a i:
"Su'si Iya Tátnuni ma, na skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a."
Ni a jin kuña'a i nuu ñayii ya'a:
"Ja maa Su'si ma, te ka ka'an sa ja vii ja va'a ja jin kuu ni",
chi ña'a.

Salmo 130

Ka kukanu ini o ja maa Su'si ma sa'a ja jin kaku o nuu ja u'vi ma

1 Onde nuu kunu xen-xeen ma ñunee sa,
te káyu'u sa kána ña'a sa ja ndánduku ña'a sa, vi Su'si.
2 Iya Tátnuni, koniniso'o ñukuun ni ja ká'an sa a,
te kuni ni sukan jikan-ta'vi jikan-ta'vi sa nuu ni a.

3 Nute ndijin ma, vi Su'si, te ndakan ni kuenda nuu ndaka sa
ja u'vi ni ka yo sa'a sa ma
chi masu na in kundee ini ja konukuiñi i nuu ni ma
te ka'an i ja masu na kuechi i ma, vi Su'si.
4 Kovaa nú na in na kandija ja ká'an ni ma
chi sakanu ini ni kuechi i ma,
te ndachiñu'u ña'a i,
te masu ko sa'a-ka i ja u'vi ma, vi Su'si.

5 Saña chi ni yo ndetu sa Iya Tátnuni ma,
vaa anua sa ya chi ni yo ndetu ka'nu kuiti i ya,
vaa ni kukanu ini sa ja sa'a ya sukan ká'an tnu'u maa ya ma.
6 Te ini anua sa ya chi ndetu ka'nu kuiti i Iya Tátnuni ma.
Vi'i-ka kúu sa sana sukan kúu in soldado ja jito de ñuu de ma
te ndetu ka'nu kuiti de ja na ndii ma,
xi vi'i-ka kúu sa sana sukan kúu in ñayii ja iyo nawa jito i ma
te ndetu ka'nu kuiti i ja na ndii ma.

7 Ñuu Israel, jin kondetu ka'nu kuiti ni Iya Tátnuni ma,
vaa Iya Tátnuni ma chi nda'vi xeen ini ya,
te maa ya chi iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya
ja sa'a ya ja jin ndayaa ni nuu ja u'vi ma.
8 Ndijin ja ka kuu ni ñayii ñuu Israel a,
maa ya sa'a ja jin ndayaa ni nuu ndaka ja u'vi ma.

Salmo 131

Ûni jín kukanu ini xeen o Su'si ma

1 Su'si Iya Tátnuni, ini anua sa ya ûni ñatuu na tnu'u vixi iyo,
te nduchinuu sa ya chi ñatuu nde nde'ya i
ja u'vi ja ñatuu játna ini ni ja konde'ya sa ma,

ni ñatuu ndúku sa ja na'nu ja kua'a,
tna'a ja masu kundee sa sa'a sa ma.
2 Su'va na'ñi na'ñi-ni iyo sa, te iyo kuee ini sa.
Kuenda kúu in lulu ja ni jinu ni jaxi i ndoso si'i i ma,
sukan-ni kúu sa.

3 Ndijin ja ka iyo ni ñuu Israel ma,
jin kukanu ini ni te jin kondetu ni Su'si Iya Tátnuni ma
onde vitna te ni-kani ni-jika.

Salmo 132

Ni kaji Su'si ma yuku Sion ma nuu koo ya

1 Iya Tátnuni, ndaka'án ni sukan ni ndo'o ni neni David ma.
2 Ndaka'án ni sukan ni skuiso David ma nuu maa ni ma,
vi Su'si Iya Tátnuni.
Ndaka'án ni sukan ni ka'an, ni kachi de
ja ko sa'a ko kuu de nuu maa ni ma,
ja kúu ni Su'si iya kúu sa'a ndaka,
iya ni yo kukanu ini Jacob ma,
vaa sa'a ni ka'an de ma:
3 "Masu ndivi sa ini ve'e sa ma ja ndatatu sii ini sa,
te ni masu ndaa sa nuu jito sa ma ja ndatatu sa.
4 Te ni masu kua'a sa tnu'u ja kusu sa ni a vala,
te ni masu kua'a sa tnu'u ja jin ndandesi nduchinuu sa ya
ja kusu sa,
5 nú masu ja onde ni'i sa ndenu ko kuu ve'e
nuu koo Su'si Iya Tátnuni a, iya kúu sa'a ndaka ma,
iya ni yo kukanu ini Jacob ma",
kúu de ká'an de nuu ni ma.

6 Ñuu Efrata ma ka iyo sa, te ni ka jiniso'o sa
ja kuu arca nuu ni yo ka'an Su'si ma,
saa ni ka ndanduku sa te ni ka ndani'i sa onde
yuku Yagar ma.
7 Jín kivi koo o ini ve'e nuu iyo ya a,
te jín kuiñi jiti o nuu ja'a ya ma.

8 Te jín kuña'a o ya:
"Ndokuiñi ni, Su'si Iya Tátnuni, te ne'e ni

te jín nu koo o ji'in arca nuu ká'an ni nuu ñayii a,
ja káxtnu'u ni tnu'u ndee tnu'u ndatnu ni ma,
sukan-va'a koo ni nuu iyo ja koo ni ma.
9 Te ndaka sutu ka jinukuechi nuu ni ma,
na jin ndasa'a de ja va'a ja ndaa,
te na jin ndusii ini ndaka ñayii ñatuu-ka na ja
u'vi ka sa'a i ma
te ka kandija i ja ká'an ni ma.
10 Te ja sukan kútoo ni David tee jinukuechi nuu ni a,
te máko saxiko ni tee ni kaji maa ni ja kunukuechi de
nuu ni ma,
kivi nuu ni chiso ni aceite ma xini de ma."

11 Vaa ja ndaa kúu ja Su'si Iya Tátnuni ma
chi sa'a ni skuiso ya nuu David ma:
"Sa'ya tata ni ma, sa'a sa ja jin nukoo i nuu núkoo ni a.
12 Te nú sa'ya ni ma, te jin kandija i ja jin ko sa'a i
sukan tátnuni sa a,
te kaxtnu'u sa nuu i sukan sa'a sukan kúu sa a,
te suu i jin nukoo ni-kani ni-jika nuu núkoo
ni ja tátnuni ni ma",
kúu ya jiña'a ya David ma.

13 Vaa Su'si Iya Tátnuni ma ni kaji ñuu Sion ma,
te ni kuu ini ya ja nuu yuku ma koo maa ya.
14 Te yukan kúu nuu koo ya ni-kani ni-jika,
te sa'a ni ka'an ya:
"Ya'a koo sa, vaa sukan ni kuu ini sa.
15 Te sa'a sa ja vii ja va'a ja jin kuu ñayii ñuu ya'a.
Jin ni'i jin tna'a i ndaka nawa ka jiniñu'u i ma.
Te ñayii nda'vi ma, koo ja jin kaa i.
16 Te sa'a sa ja jin kaku ndaka sutu ma,
te sa'a sa ja jin koo sii ini xeen ñayii
ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma.
17 Te ya'a sa'a sa ja ndani'i David ma
tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma,
te jâ ni xndu'va sa ñu'u xtnuu nuu tee ni kaji maa sa
ja kunukuechi de nuu sa ma,
kivi nuu ni chiso sa aceite ma xini de ma.
18 Te sa'a sa ja ñayii ñatuu ka kunimani nuu de ma,

jin ndandesi nuu i ma te masu jin ni'i ini-ka i
naxe jin sa'a i,
kovaa maa de chi ûni vii xeen koo nuu koo de ma.”
Sa'a ni ka'an ya nuu David ma.

Salmo 133

Naka vii naka va'a kúu ja jin kutoo tna'a o ma

1 ¡Jín konde'ya o ja naka vii naka va'a kúu ja vivii jin koo tutu
ndaka o ja ni ka nduu o sa'ya Su'si o a,
te jin koo sii ini o!
2 Kuenda kúu ndute jáxiko asi ka chiso i xini sutu Aarón ma,
ja núu de onde ixi yu'u de ma onde sukun sa'ma de ma.
3 Xi kuenda kúu yuyu núu yuku nani Hermón ma,
te núu i siki yuku nani Sion ma, ja vivii iyo ma.
Te sukan kúu nuu ka ndatna'a o ma,
vaa yukan tétniñu Iya Tátnuni ma ja vii ja va'a,
te sa'a ya ja jin koteku o ni-kani ni-jika.

Salmo 134

Jín ndachiñu'u o Su'si ma vaa maa ya ni sa'a andivi a ji'in ñu'ú a

1 Jin konde'ya ni maa Iya Tátnuni ma,
ndaka ndijin ja ka jinukuechi ni nuu ya ma,
te jin ndachiñu'u ni ya, ndaka ni ja ka iyo ni jakuaa ma
ve'e Iya Tátnuni ma.
2 Jin ndone'e ni nda'a ni a, ja ka iyo ni veñu'u ya a,
te jin ndachiñu'u ni Su'si o iya tátnuni nuu o a.
3 Te maa iya ni sa'a andivi ma ji'in ñu'ú ya,
te onde ñuu Sion ma nuu iyo ya ma,
te tétniñu ya ja vii ja va'a ja jin kuta'vi o.

Salmo 135

Maa in-ni Su'si ndija ma kúu sa'a ndaka

1 Jín ndachiñu'u o Su'si o Iya Tátnuni ma.
Ndaka o ja ka jinukuechi o nuu Su'si o Iya Tátnuni ma,
ñukuun ñukuun jin ndachiñu'u o ya.

[2] Ndaka o ja ka iyo o ini ve'e Iya Tátnuni ma
ji'in nuke'e ve'e Su'si iya tátnuni nuu o a,
vivii jín ndachiñu'u o ya.
[3] Jín kata o nuu Iya Tátnuni ma, vaa iya va'a xeen ini kúu ya.
Jín kata o yaa ja ká'an jayiñu'u ja kuu Su'si ma,
vaa iya nda'vi ini kúu ya.
[4] Vaa Su'si o Iya Tátnuni ma chi ni kaji ya sa'ya tata Jacob ma
ja na jin ko kuu i sa'ya maa ya ma,
te Israel ma ko kuu ñuu maa ya ma.

[5] Vaa jini sa ja Su'si o ma chi iya ka'nu xeen kúu ya,
te suu ya tátnuni nuu ndaka o,
te maa in-ni ya kúu iya tátnuni
sana ndaka ja ka ka'an ñayii ma ja su'si i ka kuu ma.
[6] Vaa ndaka ja kúni Iya Tátnuni ma chi sa'a ya,
kúu onde andivi ma, xi nuu ñu'ú ya,
xi nuu mar ma, xi onde nuu kunu xeen ma.
[7] Vaa kúu sa'a ya ja nána viko ni-ka'nu nuu ñu'ú ya
te ndáa andivi ma.
Sani te sa'a ya ja jándute ma, sukan-va'a kuun savi ma.
Sani te sa'a ya ja yi'i xen-xeen tachi ma.

[8] Vaa maa ya kúu iya ni sa'a ja ni ka ji'i
ndaka sayii xinañu'u ndaka ñayii ñuu Egipto ma.
Te suni ni sa'a ya ja ndaka kiti yii ni ka kâku xinañu'u ma,
ni ka ji'i ti kivi yukan.
[9] Te suni maa ya ni sa'a ndaka milagru
nuu ndaka ñayii ñuu Egipto ma,
sukan-va'a ndo'o neni Faraón ma,
ji'in ndaka ñayii ka jinukuechi nuu de ma.
[10] Te suni maa ya kúu iya ni sa'a ja kua'a ñuu ni ka naa
te ni ka ji'i rey ka tatnuni xen-xeen ma.
[11] Vaa sukan ni sa'a ya ji'in tee ni yo nani Sehón ma
ja ni yo kuu de rey ñuu amorreo ma,
te suni sukan ni sa'a ya ji'in tee ni yo nani Og ma
ja ni yo kuu de rey ñuu Basán ma,
ji'in ndaka tee ni ka yo kuu rey ñuu Canaán ma.
[12] Te onde sukan ni sa'a ya ma ja ni xnaa ya ñayii yukan ma,
te ni ndakua'a ya ñu'ú yukan
ja ni ka nduta'vi ñayii ñuu Israel ma.

13 Saa vi, Iya Tátnuni, ni-kani ni-jika iyo ni,
te jin ndaka'án ña'a sa ji'in sa'ya tata sa ma
ji'in sa'ya tata i ma, vi Su'si Iya Tátnuni.
14 Vaa Iya Tátnuni ma chi ndakan ya kuenda
nuu ñayii kúu ñuu ya ma,
te kunda'vi ini ya ñayii ka jinukuechi nuu ya ma.

15 Kovaa ndaka ja ka ka'an ñayii ni-ka'nu ñuu ñayivi a
ja su'si ka kuu ma chi plata xi oro-ni ka kuu,
tna'a ja ni ka sa'a ñayii ma ji'in nda'a i ma-ni ka kuu.
16 Vaa ka iyo yu'u i, kovaa masu nde kúu jin ka'an i,
te ka iyo nduchinuu i, kovaa masu nde kúu jin konde'ya i.
17 Suni ka iyo so'o i, kovaa masu nde ka jiniso'o i
ja ka ka'an o ma,
te ni masu kúu jin xtatachi i ji'in yu'u i ma.
18 Te ñayii ka jani ini ja su'si i ka kuu ma te ni ka sa'a i ma,
sukan ka kuu ja ni ka sa'a i ma, sukan ka kuu
tna maa ñayii ma.
Te suni sukan ka kuu tna ndaka ñayii masu
ka ndasa'a kuenda
te ka kukanu ini i ja su'si i ka kuu ma.

19 Ndaka ni ja ka kuu ni ñayii ñuu Israel ma,
jin ka'an vii jin ka'an va'a ni ja kuu Su'si o Iya Tátnuni ma.
Ndaka ni ja ka kuu ni sa'ya tata Aarón ma,
jin ka'an ni ja vii ja va'a ja kuu Su'si o Iya Tátnuni ma.
20 Ndaka ni ja ka kuu ni sa'ya tata Leví ma,
jin ka'an vii jin ka'an va'a ni ja kuu Su'si o Iya Tátnuni ma.
Ndaka ni ja ka yu'u ni ja ká'an Su'si o Iya Tátnuni ma
te ñatuu ka sa'a-ka ni ja u'vi ma,
jin ka'an vii jin ka'an va'a ni ja kuu ya.
21 Te onde ñayii ka iyo yuku nani Sion ma,
na jin ka'an i ja vii ja va'a ja kuu Su'si o Iya Tátnuni ma,
iya iyo ini ñuu Jerusalén ma.

¡Aleluya!

Salmo 136

Jín ndachiñu'u o Su'si ma, vaa ni-kani
ni-jika kúnda'vi ini ña'a ya

1 Jín ndachiñu'u o Su'si o iya tátnuni nuu o a,
vaa iya va'a ini kúu ya,
te ni-kani ni-jika nda'vi ini ya sa'ya ya ma.
2 Jín ndachiñu'u o Su'si o iya téku ma
sana ja ka ka'an i ja su'si i ka kuu ma,
vaa Su'si ndija ma
chi ni-kani ni-jika nda'vi ini ya sa'ya ya ma.
3 Jín ndachiñu'u o Su'si o iya tátnuni-ka
sana tee ka tatnuni ma,
vaa ni-kani ni-jika nda'vi ini ya sa'ya ya ma.

4 Jín ndachiñu'u o maa in-ni iya kúu sa'a milagru ma,
vaa ni-kani ni-jika nda'vi ini ya sa'ya ya ma.
5 Jín ndachiñu'u o maa iya ni jani va'a ini naxe ko kuu andivi ma
te ni sa'a ya ma,
vaa ni-kani ni-jika nda'vi ini ya sa'ya ya ma.
6 Jín ndachiñu'u o maa iya ni ndasunkani ñu'ú a
nuu ñu'u kua'a ndute ma,
vaa ni-kani ni-jika nda'vi ini ya sa'ya ya ma.
7 Vaa maa ya ni sa'a ja na'nu ka tnuu ñuu ñayivi a
nduu ma ji'in jakuaa ma,
vaa ni-kani ni-jika nda'vi ini ya sa'ya ya ma.
8 Vaa maa ya ni sa'a kandii ma, ja tnuu i nduu ma ñuu ñayivi a,
vaa ni-kani ni-jika nda'vi ini ya sa'ya ya ma.
9 Te suni maa ya ni sa'a yoo ma ji'in tiuxini ma,
ja jin kotnuu i jakuaa ma,
vaa ni-kani ni-jika nda'vi ini ya sa'ya ya ma.

10 Jín ndachiñu'u o iya ni sa'a ja ni ka ji'i
ndaka sayii xinañu'u ñayii ñuu Egipto ma,
vaa ñatuu ni ka kandija i ya ma,
vaa ni-kani ni-jika nda'vi ini ya sa'ya ya ma.
11 Te suni maa ya ni ndene'e sa'ya tata Israel ma
ja ka kuu i ñuu maa ya ma
ne'un ñayii ñuu Egipto ma,
vaa ni-kani ni-jika nda'vi ini ya sa'ya ya ma.

12 Ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma,
te ni skuili ya nda'a ya ma ja ni ndene'e ya ñuu ya ma,
vaa ni-kani ni-jika nda'vi ini ya sa'ya ya ma.
13 Te suni maa ya ni sa'a ja ni te'nde sasava nuu
ndute Mar Rojo ma
te ni ndanune ichi jin koo i ma,
vaa ni-kani ni-jika nda'vi ini ya sa'ya ya ma.
14 Te ni sa'a ya ja ni nduu ñu'ú yichi nuu ni ka jika i
ja ni ka ya'a i ma,
vaa ni-kani ni-jika nda'vi ini ya sa'ya ya ma.
15 Te maa ya ni sa'a ja ni ndatna'a nuu ndute ma,
te ni ka kêe koo Faraón ma ji'in ndaka soldado de ma
nuu Mar Rojo ma,
vaa ni-kani ni-jika nda'vi ini ya sa'ya ya ma.
16 Jin ndachiñu'u ni maa iya ni yo jito va'a ñayii
ñuu ya ma
ichi nuu masu nawa iyo kuiti ma,
vaa ni-kani ni-jika nda'vi ini ya sa'ya ya ma.
17 Iya ni ja'ni ndaka rey ñuu na'nu ma,
sukan-va'a jin kaku ñayii ñuu ya ma,
vaa ni-kani ni-jika nda'vi ini ya sa'ya ya ma.
18 Iya ni ja'ni rey ka tatnuni-ka ma,
sukan-va'a jin kaku ñayii ñuu ya ma,
vaa ni-kani ni-jika nda'vi ini ya sa'ya ya ma.
19 Jin ndachiñu'u ni iya ni ja'ni rey ñuu amorreo ma
ja nani de Sehón ma,
sukan-va'a jin kaku ñayii ñuu ya ma,
vaa ni-kani ni-jika nda'vi ini ya sa'ya ya ma.
20 Iya ni ja'ni rey tátnuni ñuu Basán ma,
ja nani de Og ma,
sukan-va'a jin kaku ñayii ñuu ya ma,
vaa ni-kani ni-jika nda'vi ini ya sa'ya ya ma.
21 Jin ndachiñu'u ni iya ni ndakua'a ñu'ú ndaka tee ya'a
nuu ñayii ñuu ya ma,
vaa ni-kani ni-jika nda'vi ini ya sa'ya ya ma.
22 Iya ni ndaskuta'vi ñu'ú ñuu yukan nuu sa'ya tata Israel ma,
ñayii ka jinukuechi nuu maa ya ma,
vaa ni-kani ni-jika nda'vi ini ya sa'ya ya ma.

23 Te suni maa ya kúu iya ni ndaka'án ña'a
nuu ka ndo'o ka neni o ma,

vaa ni-kani ni-jika nda'vi ini ya sa'ya ya ma.
24 Te ni ndatava ña'a ya nuu nda'a suchi
ñatuu ka kunimani nuu o ma,
vaa ni-kani ni-jika nda'vi ini ya sa'ya ya ma.
25 Te maa ya kúu iya táa ja ka jaa ndaka o ja ka teku o a,
te suni wa'a ya ja ka jaa ndaka kiti ka iyo ñuu ñayivi a,
vaa ni-kani ni-jika nda'vi ini ya sa'ya ya ma.

26 Jín ndachiñu'u o Su'si o iya iyo onde andivi ma,
vaa ni-kani ni-jika nda'vi ini ya sa'ya ya ma.

Salmo 137

Sukan ka ndakani ini ñayii ñuu Israel ma ja ni ka kunda'a ña'a maa ñayii ñuu Babilonia ma

1 Yu'u yute ñuu Babilonia ma ni ka yo nukoo sa,
te ni ka yo nda'yu sa ja ka ndaka'án sa ñuu Sion ma.
2 Te ne'un tnu jatnu ma ni ka yo jata kaa sa arpa
yutnu ka tee sa yaa ma.
3 Te ñayii ni ka jeka ña'a ja jin kunukuechi sa nuu i ma,
ni ka yo ka'an i ja na jin kata sa.
Te ndaka maa ñayii ni ka xtandee ndaka ja
ka neva'a sa ma
ka ka'an ja jin kata sii ini sa,
te sa'a ni ka yo ka'an i:
“Jin kata ni jaku yaa ka jita ni ñuu Sion ma”,
ka kuu i ka ka'an i.

4 Saña chi masu jin kata sa yaa
ka jita sa nuu maa Su'si Iya Tátnuni ma
in-ka ñuu nuu masu ñuu sa kúu ma.
5 Ñuu Jerusalén, nuna kenda ja ndunaa ña'a ri,
na yichi nda'a kua'a ri a.
6 Te yaa ri a na ndatnii tna'a ji'in nda'nda ri a,
nú ma ndaka'án ña'a ri, vi ñuu Jerusalén,
te nú ora iyo sii ini ri ma, te ñatuu ndaka'án ña'a ri
te na ndo'o maa ri sukan.

7 Su'si Iya Tátnuni, ndaka'án ni sukan ni ka ka'an ñayii
ñuu Edom ma nuu ni ka xnaa ñayii ma ñuu Jerusalén ma,

ja sa'a ka kayu'u i ma:
“Jin xnaa ni, jin xnaa ni,
onde nuu ni ka keja'a i ni ka chutna'a i ma,
jin xnaa ni”,
ka kuu i ka kayu'u i ma.

8 Ñayii ñuu Babilonia, suni jin xnaa tna ña'a i ndijin.
Ja vava'a kó kuu ñayii kenda te ndasa'a ña'a i
sukan ni ka sa'a ña'a ni ma.
9 Ja vava'a kó kuu ñayii tnii suchi kuechi ni a
te skana ndee i suchi a nuu toto ma te jin kûu i.

Salmo 138

Sukan ndakuan-ta'vi o nuu Su'si ma ja ni ndakone'e ya ja ni jikan-ta'vi o nuu ya ma

1 Su'si maa sa, ni-yu'u ni-anua sa ndachiñu'u ña'a sa,
visi ka nde'ya ña'a maa ja ka tatnuni ñuu ñayivi ya.
Kovaa nuu maa ni kata sa salmo, vaa maa ni kúu Su'si ndija.
2 Jinkoo jiti sa ini veñu'u ii ni a,
te ndaka'an ndakachi sa sukan nda'vi ini ni a,
vaa maa ni, vi Su'si, chi sa'a ni sukan ká'an ni ma,
te kua'a ñayii, ka ndakunitnuni i ndaka
sukan sa'a sukan kúu ni a sukan ká'an tnu'u maa ni a,
te ka ndachiñu'u ña'a i.
3 Vaa kivi ni ndakune'e ña'a sa ma chi ni chindee ña'a ni,
te ni ndani'i ini anua sa ya tnu'u ndee tnu'u ndatnu.

4 Ndaka rey ka iyo ñuu ñayivi a,
jin ndachiñu'u ña'a de maa ni, vi Su'si,
vaa ni ka jiniso'o de sukan ká'an ni ma.
5 Te jin kata de te jin ndaka'an de tnu'u ni kaxtnu'u maa ni a,
vaa jayiñu'u maa ni a chi ja ka'nu xeen kúu.
6 Vaa Su'si Iya Tátnuni, iya iyo onde sukun ma kúu ni,
te ndí ini ni ja jin kuu ñayii nda'vi ma.
Kovaa jika-ni nde'ya ni ñayii ka jani ini ja maa i
ka kuu-ka ma.

7 Vaa nú iyo yika sa nuu tnundo'o ma
chi maa ni sa'a ja kaku sa te koteku sa.

Vaa skuili ni nda'a ni ji'in tnu'u ndee tnu'u ndatnu ni ma,
te sa'a ni ja kaku sa nuu ñayii ka kuni u'vi nuu sa ma
te ka ndakiti ini i nuu sa ma.
8 Iya Tátnuni, maa ni chi sa'a ni sukan ni jani ini ni
ja sa'a ni ja kuu sa ma.
Su'si, tnu'u nda'vi ini ni a chi ni-kani ni-jika iyo,
te máko xndoo nda'vi xndoo kee ña'a ni saña
ja kúu sa ñayii ni sa'a maa ni ji'in nda'a ni a.

Salmo 139

Su'si ma chi ni-ka'nu iyo ya, te jini ya ndaka nawa sa'a nawa kúu o ma

1 Su'si maa sa, maa ni kúu iya jitotnuni ña'a, te jini ña'a ni.
2 Maa ni jini ña'a nuu núkoo núkuiñi sa.
Visi onde jika ma iyo sa, kovaa jini ni nawa jani ini sa.
3 Maa ni, vivii jito ña'a ni ndenu kua'an ndenu vee sa.
Nawa sa'a nawa kúu sa, ndaka tu'u jini ni.
4 Vaa visi ñatuu ka'an-ka sa,
kovaa maa ni, vi Su'si, chi jâ jini ni
nawa jani ini sa ja ka'an sa ma.
5 Vaa ichi nuu sa ichi yata sa iyo ni, te nda'a ni a iyo siki sa a.
6 Te ndaka sukan sa'a sukan kúu ni ma,
masu kuu ndaka'an sa ndaka,
vaa kua'a xeen ja sa'a ni ja kuu sa,
ni masu kuu jaku'ni ndi'i ini sa ja sukan va'a ini ni a.

7 ¿Ndenu ki'in sa ja ma kuni ña'a Xtumani maa ni a?
¿Nde ichi kunu sa, ja ki'in sa in nuu ñatuu ni iyo?
8 Nuna kaa sa onde andivi ma, te yukan iyo maa ni,
te nuna kêe sa onde kunu kunu chii ñu'ú a, te koo sa yukan,
kovaa onde yukan, te nde'ya ña'a ni.
9 Te nute kuu ndava sa te ki'in sa onde in-ka yu'u mar ma
te koo sa yukan,
10 te visi onde yukan chi skuili ni nda'a kua'a ni a,
te ndatnii ña'a ni, te ndaskaka ña'a ni ichi va'a ma,
te ni masu ndaxsiaa-ka ña'a ni.
11 Visi na ka'an sa ja masu kuni ña'a ni nuu nee xeen ma,
kovaa onde yukan chi xtnuu ni ñu'u maa ni ma
nuu iyo sa ma,

te kuni ni nawa sa'a sa ma.
12 Vaa visi nuu nee ma, masu nawa kuyu'u nuu maa ni.
Vaa jakuaa ma chi ndii sukan ndii nduu ma,
te nuu nee ma ji'in nuu ndu'va ñu'u ma
chi inuu-ni ka kuu i nuu maa ni, vi Su'si.

13 Vaa maa ni ni sa'a ni-ka'nu yikikuñu sa a,
te maa ni ni sa'a ña'a onde chii si'i sa ma.
14 Te maa sa chi ndachiñu'u ña'a sa, vaa vivii ni sa'a ña'a ni,
vaa vivii kúu ja ni sa'a ni a, jani ini sa, vi Su'si,
te kúu sii ini xeen sa,
te vitna chi jâ ni jaku'ni vava'a ini sa ja maa ni ni sa'a ña'a.
15 Maa ni ni jini naxe ni kuva'a yikikuñu sa a,
nani yikuu ka jakona'a yiki sa a,
nani ve jin kua'nu yiki sa a nuu iyo yu'u ma
onde chii si'i sa ma, sukan yu'u iyo chii ñu'ú ma
nuu ñunee sa ma.
16 Kovaa maa ni chi nde'ya nde'ya-ni ña'a ni
sukan ve kuva'a yikikuñu sa ma,
te nuu libru ni ma jâ yoxtnee ndaka kivi koteku sa ma,
visi ñatuu kâku-ka sa ma.
17 ¡Naka vivii kúu ja jani ini ni ja kuu sa, vi Su'si maa sa!
Kua'a xen-xeen kúu, nuna ndasa'a sa kuenda.
18 Vaa nuna ndaka'vi sa ja sa'a ni ja kuu sa ma
chi jini sa ja kua'a xeen-ka kúu sana ñuti ma.
Te visi na kusu sa te ndoto sa, te iyo sa ji'in ni, vi Su'si.

19 Su'si maa sa, ja ndaa kúu ja ndijin
chi sa'a ni ja jin kûu ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
te xtandiyo ni ñayii ka ja'ni in-ka ñayii ma nuu iyo sa a.
20 Vaa ka ka'an u'vi i ja kuu ni.
Vaa ndaka ñayii ñatuu ka kunimani nuu ni ma
chi visi ka ndakune'e ña'a i,
kovaa masu nde jiniñu'u ja ka sa'a i ma.
21 Iya Tátnuni, saña chi ndákiti xeen ini sa
nuu ñayii ka saxiko ña'a ndijin ma.
Te ûni ndákiti xeen ini sa
nuu ñayii ñatuu ka kunimani nuu ni ma, vi Su'si.
22 Ûni ñatuu kúnimani kuiti sa nuu i, te ûni saxiko sa i.

23 Te kototnuni ña'a ni, vi Su'si, te kuni ni ja ñu'u ini anua sa a,

te kototnuni ni janitnuni sa a, te kuni ni ja jani ini sa a.
24 Te nú kua'an sa ichi u'vi ma, má kua'a ni tnu'u,
su'va ndaskaka ña'a ni ichi
nuu koteku sa ni-kani ni-jika ma, vi Su'si.

Salmo 140

Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja na chindee
ña'a ya ja na kaku o nuu ñayii sóndikin ña'a ma

1 Su'si Iya Tátnuni, sa'a ni ja na kaku sa
nuu nda'a ñayii sa'a ja u'vi ma,
te ko koto va'a ña'a ni.
Sa'a ni ja na kaku sa nuu nda'a ñayii
ja ndimaa jin kanaa i ka kuni i ma,
2 nuu ndaka ñayii ja ndi-kivi ndi-kivi ka ñu'u ini i
ja jin sa'a ña'a i ja u'vi ma.
Vaa ndi-kivi ndi-kivi ka nduku i ja jin kanaa i ma.
3 Vaa yaa i ma, sukan ka kuu yaa koo ma ka kuu,
te tnu'u ka ka'an i ma ka kuu sukan kúu
venenu koo ma.

4 Su'si, ko koto va'a ña'a ni ja na kaku sa
nuu nda'a ñayii ndimaa ja u'vi ka sa'a i ma.
Sa'a ni ja na kaku sa nuu nda'a ñayii
ndimaa jin kanaa i ka kuni i ma.
Vaa ka kuni i ja kóto naxe jin sa'a i te kotuu sa ma.
5 Ñayii yukan, ja ka jani ini i ja maa i ka kuu-ka ma,
ka jito yu'u ña'a i,
te ka sa'a i in nuu ka kuni i ja na kêe sa
te jin ke'en su'va ña'a i.
6 Kovaa saña chi ni jiña'a sa nuu Iya Tátnuni ma sa'a:
“Maa ni kúu Su'si sa, te koniniso'o ni
ja káyu'u sa ndákune'e ña'a sa a”,
kúu sa jiña'a sa ya.
7 Su'si sa Iya Tátnuni, maa ni iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu
ja sa'a ni ja kaku sa nuu ja u'vi ma,
vaa maa ni ni jasi xini sa a, te ni kaku sa kivi ni ka kanaa sa
ji'in ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma.

8 Su'si Iya Tátnuni, máko kua'a ni tnu'u ja ko kuu

sukan ka ñu'u ini ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
te máko kua'a ni tnu'u ja jin sa'a i sukan ka jani ini i ma,
sukan-va'a máko jin ko kuvixi i
ja ni kuu ni ka sa'a i ndaka ja ka jani ini i ma.
9 Te ndaka ñayii ni ka ndakonduu ña'a ma
te ka ka'an ndeva'a i ja kuu sa ma,
te ndaka sukan ka ka'an maa i ma jín nukun-tuu maa i.
10 Te jín kêe koo maa ñayii yukan onde kunu ma
onde nuu nee ma,
te ndájinu ñu'u i'ni ma siki i, te jín kayu i.
11 Te ñayii ká'an tnu'u in-ka ñayii ma,
másu konukuiñi va'a i ñuu ñayivi ya,
vaa ja u'vi ma chi ndanduku i ñayii sa'a ja u'vi ma,
sukan-va'a xnaa i ñayii yukan.

12 Kovaa saña chi jini sa ja Su'si o Iya Tátnuni ma
chi kunda'a maa ya ndaka sukan ndó'o néni
ñayii kándija ya ma,
te sa'a ya ja jin kendoo va'a i
te ñatuu nawa ko ka'nu ndee
ja ma jin ni'i i nawa ka jiniñu'u i ma.
13 Te ja ndaa ndija kúu ja ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi jin ndachiñu'u ña'a i maa ni,
te jin koo i nuu iyo ni a, vaa ni ka sa'a i ja va'a ma, vi Su'si.

Salmo 141

Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja na ko koto va'a ña'a ya, sukan-va'a kaku o nuu ja u'vi ma

1 Su'si Iya Tátnuni, maa ni ndákune'e sa.
Koniniso'o ni ora na kakan-ta'vi sa ma,
te kii kunu tna ni, ki chindee ña'a ni.
2 Te ndaka ja jikan-ta'vi sa ma na kenda onde nuu iyo ni a
sukan kénda xiko ja jáxiko asi ka ndataa ñayii ma.
Te kó kuu ja ndóne'e sa nda'a sa ya
ora jikan-ta'vi sa ma nuu ni ma,
sukan kúu ja va'a ka ndataa ñayii ma ora jañini ma.

3 Su'si Iya Tátnuni, jikan-ta'vi sa nuu ni
ja kasi ndee kasi ndoso ni yu'u sa ya,

te máko ndakune sa yu'u sa a
te ko ka'an sa in ja masu kuatniñu.
4 Te máko kua'a ni tnu'u ja ko kani ini sa ja u'vi ma,
te ni a máko kua'a ni tnu'u ja ko sa'a sa ja u'vi
te kuiso kuechi sa nuu ni,
ni a ko ketna'a ini sa ji'in ñayii ka sa'a ja u'vi ma
te ko kaa sii ini sa ji'in i xita nuu ka ndatna'a i
ja ka jaa i xita ma, vi Su'si.

5 ¡Naka vii naka va'a ko kuu ja ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma,
te suu i jin ko kuu ñayii jin ndaka'an-so'o nuu sa a,
nú masu va'a-ni sa'a sa ma!
Chi ja sukan ma chi kuenda tnu'u ja sukan kúu
ndute jáxiko asi ka chi'i ñayii ma maa i ma
ko kuu ja ndaka'an-so'o ñayii ma nuu sa ma.
Te saña chi koniniso'o sa ja ndaka'an ja ndakachi i
nuu sa ma,
te ma saxiko sa, vi Su'si.
Visi tnundo'o xeen sukan jin ndaka'an-so'o i ma,
kovaa saña chi kakan-ta'vi kakan-ta'vi sa nuu ni
ja ñayii ka sa'a ja u'vi ma, te máko jin ko
sa'a-ka i, vi Su'si.
6 Te tee ka tatnuni nuu ñayii ka sa'a ja u'vi ma
chi jin kun-kava de onde sukun nuu ka iyo de ma,
te jin kuni de ja tnu'u ká'an sa ya chi tnu'u
ndaa tnu'u ndija kúu.
7 Te sa'a-nka jin ka'an de:
“Ni ka jitenuu, ni ka jiteni'ni yiki o a nuu ñu'ú ya,
te ni ka sakanuu, ni ka sakani'ni i.
Sukan kúu ora ndáta'vi ndásaka tee jitu ma itu de ma,
sukan ni ka jitenuu, ni ka jiteni'ni yiki o ma
yu'u yavi nuu ka yinee o a”,
jin ka'an de.

8 Kovaa saña, vi Su'si Iya Tátnuni, nuu maa ni
kúkanu ini sa,
te ko koto va'a ni anua sa ya,
te máko xndoo ña'a ni nuu ja u'vi ma.
9 Chindee ña'a ni ja na kaku sa nuu ja ni ka satu'va
ñayii ka sa'a ja u'vi ma ja jin ke'en su'va ña'a i ma.
10 Su'va na jin ndê koo maa i nuu ni ka satu'va i

ja jin ke'en su'va ña'a i ma,
nani saña chi ya'a ndita sa kua'an sa, vi Su'si.

Salmo 142

Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja na chindee ña'a ya ja na yanduu o nuu tnundo'o tnuneni ma

1 Ndakune'e jajaa sa Iya Tátnuni ma,
te jajaa kuña'a sa ya ja na kunda'vi ini ña'a ya.
2 Te nuu maa ya sonee sa ndaka sukan ndó'o néni sa ya,
te kuni ya sukan tnána u'vi sa ya.
3 Ora kúxii kúnda'vi ini sa ma, vi Su'si,
te ñatuu ní'i ini-ka sa nawa sa'a sa ma,
kovaa maa ni chi jini ni ja ichi kua'an sa ma
chi ichi nuu ni ka satu'va i ja jin ke'en su'va
ña'a i ma kúu.

4 Te ni ndakonenuu sa ichi xiñi sa ma,
te ñatuu na in nde iyo i ja chindee ña'a i,
ni-in ñayii ñatuu ndí ini ja kuu sa a.
5 Kovaa kuiti nuu maa-nka ni jikan-ta'vi sa ja chindee ña'a ni.
Chukan kúu ja sa'a ká'an sa nuu ni:
"Iya Tátnuni, maa ni kúu nuu kuu chu'u sa,
te maa ni kúu iya chíndee chítuu ña'a nani iyo
sa ñuu ñayivi a.
6 Te koniniso'o ñukuun ni ja káyu'u sa
ndánduku ña'a sa ja na chindee ña'a ni a, vi Su'si,
vaa ve kuita kuiti sa.
Te chindee ña'a ni ja na kaku sa nuu nda'a
ñayii ka sondikin ña'a ya,
vaa ka iyo-ka tnu'u ndee tnu'u ndatnu i sana saña."
Sa'a ni ká'an sa nuu ni.

7 Sa'a ni ja na ndayaa ini anua sa ya,
vaa kuenda tnu'u ja yinee va'a i in vekaa jini sa,
sukan-va'a na kuu ndachiñu'u ña'a sa.
Te sukan, te ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi ki koo i ki ndi tna'a ña'a i ja jin kuni i
sukan ni kunda'vi ini ña'a ni a, vi Su'si.

Salmo 143

Sukan kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja na kaku o nuu ja u'vi ma te konukuiñi va'a o nuu ya

1 Su'si sa Iya Tátnuni, koniniso'o ni sukan jikan-ta'vi sa nuu ni a,
te koniniso'o ñukuun ni ndaka ja ká'an ja káchi sa nuu ni a,
te ndakone'e ni ja jikan-ta'vi sa a,
vaa kúkanu ini ña'a sa ja ndimaa sa'a ndaa sa'a ndija ni.
2 Te saña ja jinukuechi sa nuu ni a,
nú nde a masu va'a-ni ni sa'a sa ma, sakanu ini ña'a ni,
vaa masu na in kuu ka'an i
ja masu na kuechi i nuu maa ni a, vi Su'si.

3 Vaa ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma chi ka sondikin ña'a i,
te ka kuni i ja kotuu sa te koo jika sa nuu ni a,
te ka xtetuu ña'a i ja na ko sa'a sa sukan ka sa'a ñayii
ka iyo nuu nee ma ja ñatuu ka kandija ña'a i maa ni ma,
te ka kuni i ja ndo'o sa sukan ni ka ndo'o ñayii
ni ka ji'i onde ndende kii ma te ni ka skenaa i maa i ma.
4 Te ini anua sa ya chi jâ ni kuita kuiti i,
te ñatuu ní'i ini-ka sa nawa sa'a sa.

5 Te ndáka'án sa sukan ni sa'a, ni kuu ni onde xi'na-ka ma,
te ndákani ndáka'vi ini sa ndaka sukan ni sa'a maa ni ma.
6 Te chukan kúu ja nuu maa ni ndóne'e sa nda'a sa ya,
vaa jiniñu'u ña'a sa, sukan jiniñu'u ñu'ú yichi ma ndute ma.

7 Iya Tátnuni, ndakone'e kunu ni ja jikan-ta'vi sa ya,
vaa ve kuita sa.
Máko chu'u ni ja ma chindee ña'a ni, vaa ma kundee sa,
te nasa yukan, te kûu sa sukan ni ka ji'i ñayii ma
te skenaa sa maa sa.
8 Ora xtnee ne'e ma, kaxtnu'u ni sukan kútoo ña'a ni a,
vaa maa ni kúkanu ini sa ja chindee ña'a ni.
Kaxtnu'u ni naxe ko sa'a ko kuu sa,
vaa nuu nda'a maa ni iyo anua sa ya.
9 Chindee ña'a ni ja na kaku sa nuu
ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
vaa nuu maa ni kúu nuu kuu chu'u sa te kaku sa.
10 Kaxtnu'u ni nuu sa sukan játna ini ni ja ko sa'a sa nuu ni a,

vaa maa ni kúu Su'si sa,
te maa Xtumani maa ni a na skaka ña'a ichi
ndaa ichi va'a ma.

11 Te ja maa ni, vi Su'si, te sa'a ni ja koteku sa,
vaa iya va'a ini kúu ni,
te ndene'e ña'a ni nuu tnundo'o tnuneni iyo sa ya.
12 Te sukan kúnda'vi ini ña'a ni a,
te xnaa ni ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma.
Ûni xnaa ndija ni ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma,
vaa saña chi ñayii jinukuechi nuu maa ni kúu sa, vi Su'si.

Salmo 144

Sukan jin kakan-ta'vi o nuu Su'si ma ja na jin koo va'a ndaka o ve'e o ma ji'in ndaka kiti kuechi kiti likin ka neva'a o ma

1 ¡Naka vii naka va'a ini Su'si iya tátnuni nuu sa a!
Vaa vivii jito va'a ña'a ya, te ñatuu nawa ndo'o sa.
Te maa ya kúu iya kaxtnu'u nuu sa naxe ko sa'a ko kuu sa,
sukan-va'a kundee sa nuu ñayii kenda koo
ja jin kanaa i ji'in sa ma.
2 Te maa ya kúu iya ka ketna'a ini ji'in sa, te kútoo ña'a ya,
te másu xndoo ña'a ya, vaa maa ya sa'a ja kaku
sa nuu ja u'vi ma,
vaa sukan kúu in ve'e sukun kúu ya, te kuu chu'u sa,
sukan-va'a kaku sa nuu ñayii ñatuu ka kunimani nuu sa ma.
Te kúkanu ini sa ja maa ya kúu iya jasi ndee jasi ndoso ña'a
ja ñatuu ni-in ja u'vi kaki'i ña'a,
te maa ya kúu iya sa'a ja sava-ka ñuu ma, kúu
tátnuni sa nuu i.

3 Su'si Iya Tátnuni,
¿nawa kúu ñayii ma ja ndí ini xeen ni ja ko koto ni i?
¿Te nawa kúu ñayii ma ja kúnda'vi ini ni i te kútoo ni i?
4 Ñayii ya chi sukan kúu ja jaka ini o ma-ni sukan-ni kúu i,
vaa ja téku i a chi sukan-ni kúu kuanda'vi ma-ni
sukan-ni kúu i ja nunuu-ni iyo i ñuu ñayivi a.

5 Iya Tátnuni, ndakune ni andivi a, te nuu ni kii
ni nuu iyo yuku a,

te sa'a ni ja kana ñu'ma.
6 Ji'in kuji ni a, te skana ni flecha ni a ichi andivi a, te jándute,
sukan-va'a jín koyu'u ñayii ñatuu ka kunimani nuu ni a,
te jín kuitenuu i jín koo i.
7 Onde sukun a onde nuu iyo ni a, te skuili ni nda'a ni a,
te chindee ña'a ni ja na kaku sa nuu ñayii
masu ka jini ña'a i saña ma,
vaa sukan kúu ndute kua'a ñu'u nuu mar ma,
sukan îyo ka kuu i,
8 vaa ñayii ya'a, másu ka ka'an ndaa i
chi ûni ka ndone'e i nda'a kua'a i ma
ja ka xnda'vi i in-ka ñayii ma.

9 Kovaa saña, vi Su'si Iya Tátnuni, chi kata sa yaa jaa nuu ni,
te tee sa salterio ma,
te kata sa yaa ká'an ja sukan vii va'a ini maa ni, vi Su'si.
10 Vaa maa ni chi sa'a ni ja ka kundee rey ma,
te sukan ni sa'a ni ja ni kaku David ma
tee ni yo jinukuechi nuu ni a,
te ñatuu ni ka ja'ni ña'a ñayii
ñatuu ni ka yo kunimani nuu de ma.
11 Te suni sa'a ni ja na kaku tna sa nuu ñayii in-ka ñuu ma,
ja masu ka ka'an ndaa i ma,
te ûni ka ndone'e i nda'a i ma ja ka xnda'vi i in-ka ñayii ma.

12 Te sa'a ni ja sayii sa ma, te vivii jin koo i nuu ni ma
sukan ka kuu yutnu vivii ve jin kua'nu
ka iyo nuke'e veñu'u ni ma,
te sasi'i sa ma, sa'a ni ja vivii na jin ko kuu i,
sukan vivii ka ndaa ja ka yituu veñu'u ni ma.
13 Te sa'a ni ja yaka nuu ka ñu'u ndaka ja jin kaa sa ma,
ûni na ku'un chitu i.
Te ndaka kiti ka jaan tata sa ma, na jin kukua'a xeen ti,
te kua'a xen-xeen ja na jin koneva'a sa nuu ñu'ú
nuu ka iyo sa a.
14 Te xndiki sa ma, na jin koo ndee jin koo ndatnu
ti ja jin satniñu ti,
te ñatuu na in kenda ja sakui'na i ichi ka jika sa a,
sukan-va'a ñatuu na in koyu'u ja kee i ndenu ki'in i ma.
15 Ja vii ja va'a kúu ñayii kúu ñuu Su'si Iya Tátnuni ma,
vaa ndaka cha'a koneva'a i.

Salmo 145

Jín ndachiñu'u o Su'si ma ja sukan iyo tnu'u
ndee tnu'u ndatnu ya ma te va'a ini ya ma

1 Ndimaa ndaka'an ndakachi sa ja maa ni kúu Rey
tátnuni, vi Su'si,
te ni-kani ni-jika ndachiñu'u ña'a sa.
2 Ndi-kivi ndi-kivi ndaka'an ndakachi sa ja vii ja
va'a sa'a ni ma,
te ndimaa ndachiñu'u ña'a sa ni-kani ni-jika.
3 Ka'nu xeen maa Iya Tátnuni ma,
te maa ya iyo ja ndachiñu'u xen-xeen o,
te ni masu kuu naxe ka'an-nka o ja iya ka'nu
xen-xeen kúu ya.

4 Te ndaka jichi sa'ya tata ñayii ma, jin ndaka'an
jin ndakachi i
ndaka tu'u ja sa'a ja kúu ni a,
te jin ndachiñu'u ña'a i, vi Su'si.
5 Te jin ndaka'an jin ndakachi i jayiñu'u ni ma,
ji'in ja sukan kanuu ni a.
Te maa sa chi ndakani ndaka'vi ini sa ndaka ja
sa'a ja kúu ni a.
6 Te ndaka ñayii ma, jin kuatnu'u ini ña'a i
ndaka ja sa'a ni ma, vi Su'si,
te jin ndaka'an jin ndakachi i sukan vii sukan luu
kúu ja sa'a ni ma.
Te maa sa ndaka'an ndaka tu'u ja sa'a ja kúu ni ma, vi Su'si.
7 Te ndaka ñayii ma jin ndakune'e sukan va'a
xen-xeen ini ni ma,
te jin kata i, te jin ndachiñu'u ña'a i,
vaa maa ni kúu iya sa'a ndaa sa'a ndija ma.

8 Iya nda'vi xen-xeen ini kúu Iya Tátnuni ma,
te kuee ndákiti ini ya, te ka'nu xen-xeen ini ya.
9 Iya va'a xeen ini kúu Iya Tátnuni ma nuu ndaka o,
te vivii jito ya ndaka tu'u ja ni sa'a ya ma.

10 Te jín ndachiñu'u ña'a
ndaka ja ni sa'a ni ma, vi Su'si Iya Tátnuni,

te ndaka ñayii ñatuu na ja u'vi ka sa'a i ma,
na jin ka'an vii jín ka'an va'a i ja kuu ni, vi Su'si.
11 Jín ka'an i sukan tátnuni ni ma ji'in sukan iyo jayiñu'u ni ma,
te suni jín ndaka'an tna i
sukan iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ni ma, vi Su'si.
12 Sukan-va'a jín kuni ndaka ñayii ma
sukan iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ni ma,
te kúu sa'a ni ndaka ma,
ji'in sukan iyo jayiñu'u ni ma,
ji'in sukan iyo ja tátnuni ni ma.
13 Vaa maa ni chi ni-kani ni-jika tátnuni ni nuu
ndaka tu'u ja ni sa'a ni ma,
te maa ni tátnuni nuu ndaka jichi sa'ya tata
ñayii ma, vi Su'si.

14 Te maa ni chi chíndee chítuu ni
ndaka ñayii ka kuxii ka kunda'vi ini ma,
te ndókani ni ndaka ñayii ka xtaya ma.
15 Te ndaka ja ka teku ja ni sa'a maa ni ma, vi Su'si,
ka ndonenuu i nuu iyo ni a,
vaa ka kukanu ini ña'a i ja maa ni kua'a ja jin kaa i
ora ka jiniñu'u i ma.
16 Te ndákune ni nuu nda'a ni a,
te tétniñu ni kua'a xeen ja vii ja va'a nuu
ndaka ja ka teku ka iyo ñuu ñayivi a, vi Su'si.
17 Ndaka cha'a sa'a kúu Iya Tátnuni ma,
te ka jini o ja iya sa'a ndaa sa'a ndija kúu ya,
te ndaka ja sa'a ja kúu ya ma, te káxtnu'u ya ja
nda'vi xeen ini ya.
18 Iya Tátnuni ma chi iyo yatni ya nuu ka iyo
ndaka ñayii ka ndakune'e i ya ma,
nuu ka iyo ndaka ñayii ni-yu'u ni-ini i
ka ndakune'e ndija i ya ma.
19 Te ndaka ñayii ka kandija ja ká'an ya ma
chi ndákone'e ya ja ka jikan-ta'vi i ma,
te sa'a ya ja jin kaku i nuu ja u'vi ma,
vaa ka ndi ini i ja masu jin sa'a i ja u'vi ma,
vaa ka na'a i ja iya ndákan kuenda kúu ya.
20 Iya Tátnuni ma chi jito va'a ya ndaka ñayii ka kutoo i ya ma,
kovaa xnaa ya ndaka ñayii ndimaa ja u'vi ka sa'a i ma,
vaa ñatuu ka kandija i ja ká'an ya ma.

21 Te maa sa chi ndaka'an ndakachi sa jayiñu'u Iya Tátnuni ma,
te ndaka ñayii ma, na jin ka'an vii jín ka'an va'a i
ja kuu Su'si o iya ñatuu na ja u'vi sa'a ni-kani ni-jika ma.

Salmo 146

Jín ndachiñu'u o Su'si ma ja sukan ja'nde ndaa ya tniñu ñayii ma

1 Yo'o chi ûni ni-yu'u ni-anua o
ndáchiñu'u o Su'si iya tátnuni nuu o a.
2 Kata sa te ndachiñu'u sa Su'si iya tátnuni nuu o a
nani téku sa a.

3 Máko kukanu ini ni ñayii ka ndanuu ma,
vaa masu nawa jin sa'a i ja kaku ni nuu ja u'vi ma,
vaa ñayii-ni ka kuu i.
4 Vaa kivi jin kûu tna i ma chi ñuyaka-nka-ni jin nduu i,
te yukan-ni, te ni ka naa ja ni ka yo jani, ni ka yo ka'vi ini i
ja jin sa'a i ma.

5 ¡Kovaa naka vii naka va'a-ka kúu ñayii kúkanu ini Su'si
ni yo kukanu ini tee ni yo kuu Jacob ma
ja suu ya ko kuu iya chindee ña'a!
6 Vaa maa ya kúu iya ni sa'a andivi ma,
ji'in nuu ñu'u kua'a ndute ma.
Ni sa'a ya ñu'ú ya ji'in ndaka-ka nawa iyo a.
Te ndimaa ja ndaa kúu tnu'u ká'an ya ma.
7 Vaa sa'a ya ja ka ndayaa ñayii
ka xndo'o ka xneni ña'a in-ka ñayii ma,
te wa'a tna ya ja jin kaa ñayii ka kokon ka yichi ma,
te ndáxsiaa ya ñayii nda'vi ka yinee va'a ma.

8 Su'si Iya Tátnuni a chi sa'a ya
ja ka ndundijin nuu ñayii inukuaa ma,
te ndóne'e ya ñayii ni ka xtaya ma,
te kútoo xeen ya ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma.
9 Iya Tátnuni a chi jito va'a ya ñayii ka iyo ñuu
nuu masu ñuu i kúu ma,
te suni jito va'a ya suchi ñatuu na yuva na si'i-ka i ma,
ji'in ña'a ni ka ji'i yii ma.
Kovaa ñayii ka sa'a ja u'vi ma

chi sa'a ya ja kuan koo neé kuan koo uun-nka maa i.

10 Vaa Su'si Iya Tátnuni ma chi maa ya tátnuni ni-kani ni-jika
nuu ndaka jichi ñayii ñuu Sion ma, vaa maa ya kúu Su'si.

¡Aleluya! ¡Jayiñu'u kóo nuu ya!

Salmo 147

**Jín ndachiñu'u o Su'si ma ja sukan ni
kunda'vi ini ya ñuu Jerusalén ma**

1 ¡Jayiñu'u kóo nuu Su'si Iya Tátnuni ma!

¡Naka vii kúu ja kata o nuu Su'si o a,
vaa nuu maa ya iyo ja jin kata o te jin ndachiñu'u o ya!
2 Iya Tátnuni ma, ndakani va'a ya ñuu Jerusalén ma,
te ndaxtutu ya ndaka ñayii ñuu maa ya ma
ja ni ka jitenuu i kuan koo i in-ka ñuu ma.
3 Te sa'a ya ja jin ndusii ini ñayii ka kuxii ka kunda'vi ini ma,
te xtandiyo ya nawa kúu ja sa'a ja ka ndo'o ka neni i ma.
4 Te maa ya chi na'a ya na saa tiuxini ma ka iyo andivi ma,
te na'a ya nawa ka nani ndi-in ndi-in tiuxini ma.
5 Su'si o ya chi iya ka'nu xeen kúu ya,
te iyo xeen tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya,
te ndichi xen-xeen ya.
6 Su'si iya tátnuni nuu o a chi ûni sa'a ya ja koo jayiñu'u
ñayii ndákunitnuni ja masu nawa kuu sa'a i ja maa i ma,
nú masu ja onde maa ya chindee ña'a ma.
Kovaa ñayii sa'a ja u'vi ma chi sa'a ya ja ûni
tna'a i ja kan-nuu.

7 Jin ndachiñu'u ni Su'si o Iya Tátnuni a.
Jin tee ni arpa ma, te jin kata ni nuu Su'si o a.
8 Vaa maa ya kúu iya sa'a ja ndáchitu viko ma andivi ma
te kúun savi nuu ñu'ú ya,
te sa'a ya ja ka ja'nu ndaka yi'i kuii ma yuku ma.
9 Te sukan wa'a ya ja ka jaa kiti ma,
ji'in ndaka lakaka kuechi ma,
wa'a ya ja ka jaa ti ora ka nda'yu ti ma.
10 Másu ja sukan iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu caballu ma

xi ja sukan iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ñayii ma
ja kua'an vee i ma,
kúu ja játna ini Su'si ma chi ña'a.
11 Su'si o a chi ja játna ini ya kúu in ñayii yu'u,
nasa yukan, te sa'a i in ja u'vi ja ñatuu
játna ini ya ma,
te ni-yu'u ni-ini i kúkanu ini i ya ja kútoo ña'a ya
te kúnda'vi ini ña'a ya.

12 Jin ndachiñu'u ni Su'si o a, ja ka kuu ni ñayii
ñuu Jerusalén ma.
Jin ndachiñu'u ni Su'si o a, ja ka kuu ni ñayii
ñuu Sion ma.
13 Vaa maa ya kúu iya ni ndakasi vava'a ye'e ñuu ni a,
sukan-va'a jin koo va'a ni ji'in sa'ya ni ma ini ñuu ni ma
te ñatuu na in sa'a ndeva'a ña'a.
14 Te maa ya sa'a ja jin koo mani i ni-ka'nu ñuu ni a,
te sa'a ya ja jin ni'i jin tna'a ni, te máko kumani
ja jin kaa ni ma.
15 Te maa ya tétniñu tnu'u maa ya a ñuu ñayivi a,
te tnu'u maa ya a chi ñama xeen kuitenuu i.
16 Te maa ya sa'a ja kúun yu'va ma,
sukan yaa yaa kaa ixi ndikachi ma,
te maa ya sa'a ja kúun kuenda tnu'u ja yaa nuu ñu'u ma.
17 Te maa ya sa'a ja kúun ñiñi na'nu na'nu nuu ñu'ú a,
te sa'a ya ja kúvijin xen-xeen, te ndute ma,
ûni ndúu de suja.
18 Kovaa nuna ka'an ya, sani te ndándute suja ma,
te nuna tutachi ya, te ndute-nka-ni ndákaka ni-ka'nu.
19 Ni kaxtnu'u ya nuu tee ni yo kuu Jacob ma
ji'in nuu ñayii ñuu Israel ma
tnu'u maa ya ma,
sukan ni tatnuni ya ja jin sa'a ñayii ma,
vaa ñukuun kútoo ya i ma.
20 Kovaa masu sukan ni sa'a ya ji'in ndaka-ka ñuu ma,
te ñuu yukan, másu ni ka jini i tnu'u ni tatnuni ya ma.

¡Aleluya! ¡Jayiñu'u kóo nuu ya!

Salmo 148

Ndaka ja ni sa'a Su'si ma, na jin ndachiñu'u i ya

1 Jayiñu'u kóo nuu Su'si Iya Tátnuni ma, iya iyo
onde andivi ma.
Onde andivi ma na koo jayiñu'u ya.
2 Ndaka ro ja ka kuu ro ángel ka iyo andivi a nuu
iyo maa Su'si a
jin ndachiñu'u ya.

3 Na jin ndachiñu'u tna yoo ma ji'in kandii ma Su'si ma.
Suni tna ndaka tiuxini ma, na jin ndachiñu'u
tna i maa Su'si ma.
4 Suni tna ndaka andivi ma, na jin ndachiñu'u tna i Su'si o ma.
Suni ndute tna ma ja iyo de onde siki andivi ma,
na ndachiñu'u tna de ya.

5 Ndaka ja ni ka'an ya ja jin kuva'a ma te ni ka kuva'a ma,
te na jin ndachiñu'u tna i iya ni sa'a ña'a ma.
6 Vaa maa ya ni sa'a ndaka, sukan-va'a jin koo i ni-kani ni-jika.
Vaa sukan ni tatnuni ya ja sukan ko kuu,
te masu na in kuu ndakana ja ni ka'an ya ma.

7 Jín ndachiñu'u ndaka kiti ka iyo nuu ñu'ú ya
Su'si Iya Tátnuni ma.
Ndaka kiti na'nu ka ñu'u ka'a ndute mar ma,
na jin ndachiñu'u ti Su'si ma.
Suni ndaka nuu kunu ka ñu'u ndute mar ma,
na jin ndachiñu'u i Su'si ma.
8 Suni ja jándute ma ji'in ñiñi kúun ma,
na jin ndachiñu'u tna i ya.
Suni yu'va kúun ma ji'in viko ñu'ú ma,
na jin ndachiñu'u tna i ya,
te tachi yi'i xeen ma ja sa'a i sukan tátnuni ya ma,
na ndachiñu'u i Su'si ma.

9 Te yuku sukun ma ji'in tinduu ma,
ji'in ndaka yutnu kui'i kúun ja vixi ma,
ji'in ndaka yutnu kaji ma,
na jin ndachiñu'u tna tnu Su'si ma.

10 Ndaka kiti na'nu ma ji'in ndaka-ka kiti kuechi ma,
ji'in ndaka koo ma ji'in ndaka kiti ka ndava ma,
na jin ndachiñu'u ti Su'si Iya Tátnuni ma.

11 Ndaka tee ka tatnuni ñuu ñayivi a,
ji'in ndaka ñayii ka iyo ndaka ñuu ma,
ji'in ndaka sayii tee ka kuu rey ma,
ji'in ndaka tee ka ja'nde tniñu ñayii ma,
na jin ndachiñu'u de Su'si ma.
12 Ndaka tna suchi yii suchi jaa ma,
ji'in ndaka tna suchi si'i suchi jaa ma,
ji'in ndaka tna ñayii nija'nu ma,
ji'in ndaka tna suchi kuechi ma,
na jin ndachiñu'u ndaka tu'u i Su'si ma.

13 Ndaka tu'u o na jin ndachiñu'u Su'si o Iya Tátnuni ma,
vaa maa in-ni ya kúu iya iyo andivi ma,
te jayiñu'u ya ma na koo nuu ñu'ú ya ji'in andivi ma.
14 Vaa maa ya ni wa'a tnu'u ndee tnu'u ndatnu ya ma
nuu ñayii kúu ñuu ya ma.
Chukan kúu ja na jin ndachiñu'u ndaka
ñayii ñatuu na ja u'vi-ka ka sa'a i ma maa
in-ni Su'si o ma.
Ndaka ñayii ñuu Israel ma,
ja ka kuu i ñuu maa ya ma,
te ka iyo yatni i ji'in ya ma,
na jin ndachiñu'u i ya.

¡Aleluya! ¡Jayiñu'u kóo nuu maa Iya Tátnuni ma!

Salmo 149

Ndaka ñayii ñuu Israel ma, na jin ndachiñu'u i Su'si ma

1 Jín kata o in yaa jaa nuu Su'si o Iya Tátnuni ma,
te jín ndachiñu'u o ya ja ka kuu o
ñayii ka iyo va'a ka iyo ndaa nuu maa ya ma.
2 Jin ndusii ini ni, ñayii ñuu Israel ja ka kuu ni ñayii ñuu Sion a,
vaa maa ya ni sa'a ña'a, te maa ya kúu Rey ni.
3 Jin kandava jin kandita ni, te jin ndachiñu'u ni ya,
te jin skixin ni pandero ma, te jin tee ni yutnu kúu arpa ma,

te jin kata ni.
4 Vaa Su'si Iya Tátnuni ma chi iyo sii ini xeen ya
ji'in ñuu ya ma,
te kua'a ya jayiñu'u ñayii ka ndakunitnuni
ja masu nawa kuu jin sa'a i,
nú masu ja onde maa ya ma,
sana kuu jin kaku i nuu ja u'vi ma.
5 Jín ndusii ini ndaka o ja ka kuu o
ñayii ñatuu na ja u'vi-ka ka sa'a ma,
vaa ja maa ya, te ni ka kundee o nuu ja u'vi ma.
Te jín kata o nuu ya, visi ka ndatuu o nuu jito ka kixi o ma.
6 Te jín kata o te jín ndachiñu'u o Su'si o a,
te jín koo tu'va o, te jín kinda'a o yuchi kúu espada
xen-xeen nduu nuu i ma,
7 sukan-va'a jín ndachunaa o nuu ñayii ndaka ñuu ma,
te jín ndando'o jín ndaneni maa i ja ni ka sa'a i ma,
8 sukan-va'a jín ku'ni o ndaka rey ma,
ji'in ndaka ñayii ka ndanuu-ka ma
ji'in yo'o kaa tna'a ja vee-ka ma,
9 te sukan, te ko kuu sukan ndee nuu tnu'u Su'si o a,
sukan iyo ja jin ndo'o jin neni tee ka kuu rey ma,
ji'in tee ka tatnuni ma
ja ka iyo de in-ka ñuu ma.
Kovaa jayiñu'u ndaka yo'o
ja ka iyo va'a ka iyo ndaa o nuu Su'si ma
ko kuu
ja sukan jin ndo'o jin tna'a ñayii yukan ma.

¡Aleluya! ¡Te jayiñu'u na koo nuu Su'si ma!

Salmo 150

Vivii jín tee o yaa ma, te jín kata o, te jín ndachiñu'u o Su'si ma

1 Jayiñu'u na koo nuu Su'si Iya Tátnuni a.
Jin ndachiñu'u ni Su'si o a ini veñu'u ya ma.
Jin ndachiñu'u ni Su'si o iya tátnuni onde andivi ma.
Jin ndachiñu'u ni Su'si o a,
vaa maa ya kúu iya kúu sa'a ndaka.
2 Jin ndachiñu'u ni Su'si o a,
vaa maa ya chi ñatuu nawa jákituu ya ja ma kuu sa'a ya ma.

3 Jin tivi ni trompeta ma, te jin ndachiñu'u ni ya.
Jin tee ni arpa ma ji'in salterio ma, te jin ndachiñu'u ni ya.
4 Jin kandava jin kandita ni, te jin skixin ni pandero ma,
te jin ndachiñu'u ni ya.
Te jin tivi ni flauta ma, te jin tee ni yutnu ka yi'i tuchi ma,
te jin ndachiñu'u ni ya.
5 Vivii jin skixin ni platillu ma, te jin ndachiñu'u ni ya.
6 Te ndaka ñayii a ja kúu ka xtatachi i ma,
jín ndachiñu'u i Su'si Iya Tátnuni ma.
Te ndaka tna kiti ma ja kúu ka xtatachi ti ma,
jin sa'a tna ti sukan.

¡Aleluya! ¡Ûni kóo jayiñu'u Su'si o Iya Tátnuni a!

Tnu'u ndichi ni ka yo ka'an ñayii jana'a ma

Proverbios

Nava'a ni ka tee de tnu'u ndichi Su'si ma

1 Cha'a ka kuu tnu'u ndichi ni ka'an tee kúu Salomón,
sa'ya tata David, tee ni yo kuu rey ñuu Israel ma.
2 Vaa ni jani ini de ja ka'an de tnu'u ndichi ma,
sukan-va'a chindee ña'a i ja jaku'ni ini o
te ndasa'a o kuenda na tnu'u kuatniñu o ma,
3 te kutu'va o, te ni'i ini o naxe ko sa'a ko kuu o,
te ko sa'a o ja va'a ja ndaa ma,
te ko kaka va'a ko kaka ndaa o nuu Su'si ma;
te másu ko ski'in o maa o ichi Su'si ma.
4 Te tnu'u ndichi ya'a chi sa'a i ja suchi jaa ñatuu jin ni'i ini-ka i
naxe jin ko sa'a jin ko kuu i ma ja jin jakun-tnuni ini i,
te jin ndasa'a i kuenda naxe jin ko sa'a jin ko
kuu tna i ja va'a ma
ne'un ñuu ñayivi a.
5 Te suni ñayii ndichi ma chi ñukuun-ka niniso'o i
tnu'u ndichi ya'a,
te ja sukan sa'a i ma chi kundichi xeen-ka i
te kutu'va-ka i naxe ko kuu i nuu Su'si ma,
6 vaa sukan, te jaku'ni-ka ini i tnu'u ndichi ka
ka'an ñayii ndichi ma
tnu'u ka ka'an vijin i ma
sukan-va'a ndasa'a maa o kuenda ma.

7 Vaa ja ko kuu o in ñayii ndichi ma
chi xinañu'u kuiti ja koyu'u o Su'si ma,
nasa ko sa'a o in ja masu jatna ini ya ma,
te sukan, te ko kuu o in ñayii ndichi ndija,
kovaa ñayii iyo neé janitnuni i ma
chi ñatuu káchi i jaku'ni ini i sukan kúni Su'si ma,
te saxiko i tnu'u ndichi ká'an ya ma.

[8] Sa'ya maa ri, koniniso'o va'a ja káxtnu'u yuva ro ma,
te máko saxiko ro ndaka ja ká'an káchi si'i ro ma;
su'va kandija ro ja ko sa'a ro sukan ka ka'an de ma.
[9] Vaa ja vii ja va'a ko kuu nuu ro nde kua'an nde vee ro,
sukan vii kaa in ja yoxtnee xini rey ma,
xi sukan vivii na'a siki ñu'u sukun ña'a kuu reina ma.
[10] Sa'ya maa ri, nú ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
ka kuni i ja jin xnda'vi ña'a i ja sa'a ro sukan ka kuni i ma,
¡máko kua'a ro tnu'u ja ko sa'a ro sukan ka sa'a i ma!
[11] Nú ñayii yukan, te ka ka'an i:
"Ne'e, te jín koo o te jín ka'ni o ñayii nda'vi
ñatuu jini naxe kaku i ma;
visi ñatuu nawa ka sa'a ña'a i ma.
[12] Te ûni jín kokon teku o i
sukan sa'a ñu'ú ma ora chu'u o in ndiyi ma
ja sukan ni kêe maa i kua'an i nuu nee ma",
kovaa máko kandija ro ja ka ka'an i ma.
[13] Te nú ka ka'an tna i:
"Jín koo o jín sakui'na o nawa ka neva'a ñayii ma
te jín tnaa va'a o ve'e o a, sukan-va'a jin kuxiku o,
[14] te nú nawa ni ka ni'i o ma, te jin ko kuu kuenda ndaka o",
kovaa máko kandija ro ja ko sa'a ro sukan ka ka'an i ma.
[15] Sa'ya maa ri: ¡má kondikin ro ichi ka jika i ma!,
su'va kaka jiyo ichi kuan koo i ma,
[16] vaa ichi kuan koo i ma masu ichi va'a kúu,
vaa ka jinu i kuan koo i ichi nuu kuu jin ka'ni i ñayii ma
te jin sa'a i ja u'vi ma.
Chukan kúu ja, ¡máko kandija ro ja ka ka'an i ma!
[17] Ndasa'a kuenda, te kuni ro ja lasaa ma
chi masu kivi ti nuu ni satu'va o ja tnii o ti ma
nú ni jini ti ja iyo yika ti ma.
[18] Kovaa ñayii ka sa'a ja u'vi ma chi masu ka
ndasa'a maa i kuenda
ja ka iyo yika ja jin kûu i ja sukan ka sa'a i ma,
vaa kuenda tnu'u ja maa i jâ ni ka satu'va
nuu jin kê koo i te jin skenaa i maa i ma.
[19] Sukan-ni kenda ja jin ko kuu ñayii inundiyo ini
ja su'va-ni te jin ni'i i ja jin koneva'a i ndaka
nawa ka kuni i ma;
te ja sukan ka sa'a ka kuu i ma,
te jin ka'ni ña'a in-ka ñayii ma te jin skenaa i maa i.

[20] Te tnu'u ndichi ká'an Su'si o a
chi ûni káyu'u i ichi ma ji'in nuya'vi ma.
[21] Ji'in nuu ka ndatna'a kua'a-ka ñayii ma
kuenda tnu'u ja káyu'u káyu'u tnu'u ndichi ká'an Su'si ma:
[22] "Ro'o suchi jaa, ja ñatuu jin kuni-ka ro naxe
jin ko kuu ro a,
¿na saa-ka kivi jin ko kuu ro sukan-ni,
ja ndimaa ka jakundee ro ñayii ka sa'a ja va'a ma,
te ka saxiko ro ja va'a iyo ja jin kutu'va ro ma?
[23] Va'a-ka jin ndasa'a kuenda tna'a ja ndáka'an-so'o
ri nuu ro a,
sukan-va'a ru'u ya chi kaxtnu'u ri
ndaka ja va'a jani ini ri ja jin kuu ro ma.
[24] Kovaa ro'o, masu ni ka jatanuu ro ja ki koo
ro nuu ni kana ña'a ri ma,
te vitna ja ûni ni skuili ri nda'a ri a ja na ki koo ro
te jin koniniso'o ro ja ká'an ri ma,
[25] kovaa ro'o chi ni ka saxiko ro tnu'u va'a ká'an
káchi ri nuu ro ma.
Visi ká'an ri ja masu va'a-ni ka sa'a ro ma,
kovaa masu nde ni ka ndasa'a ro kuenda te jin
kuan-ta'vi ro."
Sa'a ká'an tnu'u ndichi Su'si ma.

[26] "Chukan kúu ja ru'u ya chi jakundendee-ni ña'a ri
kivi jin ndani'i jin ndatna'a maa ro ja u'vi ka sa'a ro a.
Te kivi kenda ja ñatuu ka ni'i ini-ka ro
naxe jin sa'a ro ma ja ka yu'u ro ma
chi ru'u ya chi ndajakundendee-ni ña'a ri.
[27] Te kivi kenda koo tnundo'o tnuneni xeen ma,
sukan kénda tikachiyaa xeen ma ja ñú'u i ndaka
nawa ní'i i ma,
[28] onde kivi yukan sana jin ndakune'e jin ndakune'e ña'a ro,
kovaa masu ndakone'e ri;
te jin ndanduku jin ndanduku ña'a ro,
kovaa masu jin ndani'i ña'a ro.
[29] Vaa maa ro ni ka saxiko tnu'u ndichi ká'an ri ma
te ñatuu ni ka ndi ini ro ja jin koyu'u ro Su'si
Iya Tátnuni nuu ro a,
ja iya ndákan kuenda kúu ya."
Sa'a ká'an tnu'u ndichi Su'si ma.

30 “Te ja sukan ñatuu ni ka kandija ro tnu'u va'a
ká'an káchi ri nuu ro ma
te ni ka saxiko ro ndaka ja ndáka'an-so'o ri nuu ro ma,
31 te jin ndani'i jin ndatna'a maa ro
ndaka ja u'vi ni ka yo sa'a, ni ka yo kuu ro ma.
Ûni ni a in ma jin yanduu,
onde jin ndando'o jin ndaneni ro ndaka.
32 Chukan kúu ja ñayii ndee xeen ini i ma,
te ñatuu kúni i kuan-ta'vi i tnu'u ndichi ká'an Su'si ma
te sa'a i sukan kúu ini maa i ma
chi kundee maa ja u'vi ni yo sa'a i ma xnaa ña'a i te kûu i.
33 Kovaa ñayii kándija te sa'a i sukan ká'an
tnu'u ndichi Su'si a
chi koteku sii ini i, te ñatuu kuiti nawa koyu'u i.”
Sa'a ká'an tnu'u ndichi Su'si ma.

Ñayii jan-ta'vi tnu'u ndichi Su'si ma chi ko kuu i in ñayii ndichi

2 Sa'ya maa ri, nuna kuan-ta'vi ro tnu'u ka'an ri a
te ûni sa'a ro sukan tátnuni ri nuu ro a,
2 te nuna koniniso'o ñukuun ro tnu'u ndichi ká'an ri a
te ni-yu'u ni-ini ro katanuu ro ja ko kuu ro ñayii ndichi,
3 nú ni-yu'u ni-ini ro kakan-ta'vi ro nuu Su'si ma
ja na taa ya tnu'u ndichi maa ya ma
te na sa'a ya ja na jaku'ni ini ro,
sukan-va'a ko kuu ro in ñayii sa'a ndaa sa'a ndija,
4 te nú ûni na ndanduku ñukuun ro tnu'u ndichi ká'an ri a
sukan ndánduku o in xu'un yinee yu'u ma
te ndeya'vi xen-xeen i ma,
5 sani te jaku'ni ini ro nawa kúni Su'si ma ja ko sa'a ro ma,
te jaku'ni ini ro ja jiniñu'u ja koyu'u ro Su'si ma,
vaa iya ndákan kuenda kúu ya ma.
6 Vaa Su'si ro Iya Tátnuni ma kúu iya táa tnu'u ndichi ma
te sa'a ya ja jaku'ni ini ro ndaka.
Vaa maa ya kúu iya jini ndaka tu'u naxe iyo ñuu ñayivi a.
7 Te chukan kúu ja ñayii ni-yu'u ni-ini i ndikin i ya ma
te ñatuu ni-in ja u'vi sa'a i ma
chi ñukuun jito va'a ya i,
te chíndee ya i nawa ka kuni i ja jin sa'a i ma.
8 Te ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi suni ñukuun jito ya i nde kuan koo ve koo i ka kuu i ma,

te sa'a ya ja ndimaa ka iyo va'a i nuu ya ma.
9 Ndasa'a maa ro kuenda sukan va'a ini ya a,
sani te jaku'ni ini ro sukan ko sa'a ro ja va'a ja ndaa ma
ji'in ndi-in ndi-in ñayii ma,
te ndimaa sukan ko sa'a ko kuu ro nde kua'an nde vee ro.
10 Vaa sukan, te koo tnu'u ndichi ma ini anua ro a,
te koo sii ini ro, te kutachi ro ja jini ro ja va'a ja ndaa ma.
11 Ja katanuu ro tnu'u ndichi ká'an Su'si ro a
te ni'i ini ro ja ko sa'a ro ja va'a ma,
te maa i ko koto va'a ña'a, te masu nawa ndo'o ro.
12 Ja koo tnu'u ndichi ma ini anua ro a
chi chindee ña'a i ja másu ko sa'a-ka ro ja u'vi
sukan ka sa'a ñayii inundee ini ma ja ndimaa
ja u'vi ka ka'an i ma.
13 Vaa ka xndoo i ichi va'a ichi ndaa Su'si ma
te kuan koo maa i ichi nuu nee,
ichi nuu masu ka jaku'ni ini i ja ja u'vi kúu ja
ka sa'a ka kuu i ma.
14 Vaa ñayii yukan ma chi ka jatna ini i ja ndimaa
ja u'vi ka sa'a i ma.
Te ûni ka sa'a i in viko ja ka kutachi i
ja ni ka kundee i ni ka sa'a i ja u'vi ma.
15 Vaa masu ichi va'a ichi ndaa kúu ichi kuan koo i ma,
su'va ichi nuu jin skenaa i maa i kúu ma.
16 Kovaa ro'o chi nuna katanuu ro tnu'u ndichi Su'si ro a
chi masu kundee ña'a kúneé kú-uun ja vivii ká'an ña
ja kúni ña ja xnda'vi ña'a ña ma;
te kaku ro nuu ja u'vi ma.
17 Vaa ña'a yukan chi ni ndunaa ña sukan ni skuiso
ña nuu Su'si ma,
te xnda'vi ña yii ña ma, tee ni tnanda'a ji'in ña ma,
te kívi nduu ña ji'in in-ka tee ma.
18 Chukan kúu ja tee tnii ichi ja ki'in de ve'e ña'a yukan ma
chi kuenda tnu'u ja ni tnii ichi maa de
kua'an de ichi nuu kûu de ma kúu.
19 Tee ka kivi nduu ji'in ña'a yukan
chi ja ka nduku maa de kúu ja jin kûu de,
te onde yukan-ni ni ka kenda koo de te jin skenaa de maa de.
20 Kovaa ro'o chi nuna ko katanuu ro tnu'u ndichi
ká'an Su'si ro a
chi ko kaka ro ichi ndaa ichi va'a

ka jika ñayii ñatuu-ka na ja u'vi ka sa'a i ma.
21 Vaa kona'a ro ja ñayii ni-yu'u ni-ini i ndikin i Su'si a
te sa'a i ja va'a ja ndaa ma
chi koo i ni-kani ni-jika nuu ñu'ú ká'an maa ya ma.
22 Kovaa ñayii ndimaa ja u'vi ka jatna ini i ja jin sa'a i ma
chi kene'e nda'a ya i,
te masu kua'a ya tnu'u ja jin koo i
nuu ñu'ú jin koo ñayii ka sa'a ja va'a ma.

Jín katanuu o tnu'u ndichi Su'si ma, sukan-va'a jin ko kuu o ñayii ndichi

3 Sa'ya maa ri, máko ndunaa ro ndaka ja káxtnu'u ri nuu ro a,
su'va tava'a onde ini anua ro a,
te ku'un ini ro ja ko sa'a ro sukan ká'an tnu'u tátnuni ri a.
2 Vaa sukan, te koteku ro kua'a xeen kuiya,
te koo sii ini xeen ro, te koo va'a ro.
3 Másu ko ndunaa kuiti ro ja ko sa'a ro ja ndaa ja ndija ma.
Te ko kutoo ndija ro in-ka ñayii ma,
te ku'un ku'un-ni ini ro ja sukan ko sa'a ro
ndaka kivi nde kua'an nde vee ro.
Ûni másu ko ndunaa ro.
4 Te sukan, te kuatnu'u ini ña'a Su'si ma ja va'a-ni sa'a ro,
te suni jin ka'an vii jin ka'an va'a ñayii ja kuu ro.
5 Ni-yu'u ni-ini ro kukanu ini ro Su'si ma nawa sa'a ro ma,
te máko kukanu ini ro ja ja jani ini maa ro ma
te kuu sa'a ro nawa kúni ro ma.
6 Ndakunitnuni ro ja maa Su'si ma,
sana kuu sa'a ro nawa kúni ro ja sa'a ro ma,
te maa ya chindee ña'a ndaka nawa jiniñu'u ro ma.
7 Máko kani ini ro ja maa ro kúu ñayii ndichi-ka,
su'va koyu'u Su'si iya ndákan kuenda ma,
te kakayata nuu ja u'vi ma.
8 Te ja sa'a ro sukan
chi kuenda tnu'u ja in jatatna ko kuu nuu yikikuñu ro a,
te koo sii ini ro, te koo va'a ini anua ro a.
9 Te ndaka nawa ni'i tna'a ro ma
ji'in ndaka ja xinañu'u kée itu ro ma
ndakua'a nuu Su'si ma.
10 Te sukan, te ku'un chitu yaka ve'e ro ma
ja kaa ja ko'o ro ja taa Su'si ma.

[11] Sa'ya maa ri, máko saxiko ro ja ndáka'an so'o ni'i Su'si ma
nuu ro ma,
te máko ndakiti ini ro ja káxtnu'u ya ja masu va'a-ni sa'a ro
nuu ya ma.
[12] Vaa Su'si ro Iya Tátnuni ma chi ñayii kútoo ya ma
chi ndonda ya nuu i ja ndáka'an so'o ni'i ya nuu i
nú masu va'a-ni sa'a i ma.
Vaa sukan sa'a tee ma ji'in sa'ya de ma,
ja ndónda de nuu i nú ñatuu sa'a i ja va'a ma,
vaa kútoo de i ma.
[13] Naka vii naka va'a kúu ñayii ni'i tnu'u ndichi wa'a Su'si ma,
vaa jáku'ni ini i te kúu i in ñayii ndichi.
[14] Vaa ja va'a-ka kúu ja ni'i o tnu'u ndichi ma sana ja ni'i o
xu'un plata ma.
Te chíndee xeen-ka ña'a tnu'u ndichi ma sana oro ma.
[15] Ja va'a xeen-ka kúu tnu'u ndichi Su'si ma sana
yuu vivii ka ndaa ma
te ka ndeya'vi xen-xeen ma.
Tnu'u ndichi Su'si a chi ûni ñatuu nawa iyo ñuu ñayivi a
ja inuu kúu ji'in i.
[16] Nuna kandija o sukan ká'an tnu'u ndichi Su'si o ma
chi sa'a i ja koteku kani o;
te sa'a i ja ko ni'i ko tna'a o
te ko jin ka'an vii jin ka'an va'a ñayii ma ja kuu o.
[17] Ja vii xeen kúu ja kondikin o sukan ká'an tnu'u
ndichi Su'si o a,
vaa sa'a i ja koo sii ini o.
[18] Tnu'u ndichi Su'si a chi sa'a i ja koteku ñayii tnii vava'a ma.
Naka vii naka va'a kúu ñayii jan-ta'vi
ndaka sukan ká'an tnu'u Su'si ma
te ñatuu xndoo i ma.
[19] Vaa Su'si Iya Tátnuni ma chi ni ka'an ya-ni,
te ni kuva'a ñu'ú a te iyo vava'a.
Te ja ni ka'an ya ma-ni,
te ni kuva'a andivi ma, te ni jinkuiñi vava'a i.
Vaa iya ndichi kúu ya.
[20] Te ja sukan ndichi ya ma,
te ni sa'a ya ja ni ka ndusiin ndute ma
nuu ka ñu'u kuakua'a de ma.
Te suni ni sa'a ya ja ndúu viko ma, sani te kúun savi ma.
[21] Sa'ya maa ri, ku'un kaji ku'un va'a ini ro,

te konde'ya vava'a ro sukan ká'an tnu'u ndichi Su'si a,
te ko sa'a ro sukan ká'an ya ma,
22 te sa'a i ja koteku ro te vivii kona'a ro nde kua'an nde vee ro,
23 te ñatuu nawa ko ndi ini ro nde kua'an nde vee ro,
vaa masu nawa sa'a ja kotuu ro ichi Su'si ro a.
24 Te ora jínkavatuu ro ma, te masu nawa koyu'u ro,
te sii ini xeen kusu ro.
25 Te ni masu nawa koyu'u ro ja koo yika ro
ja sanaa sanaa-ni, te kenda in ja u'vi nuu iyo ro a,
sukan jin ndo'o ñayii ñatuu ka kandija Su'si ma
ja ndimaa ja u'vi ka sa'a i ma.
26 Vaa Su'si ma kúu iya kúkanu ini ro,
te maa ya kasi ndee kasi ndoso ña'a
ja masu kenda ro nuu ja u'vi ni ka satu'va i ma ja
jin tnii ña'a i ma.
27 Nú iyo in ñayii nawa jiniñu'u i ma te nú kuu chindee ro i,
máko kondetu ro.
28 Te máko kuña'a ro: “Kua'an, te yutnee te kii ro
te chindee ña'a ri”,
ora neva'a ro ja kuu chindee ro i ma.
29 Te máko ku'un ini ro ja sa'a u'vi ro ñayii iyo yatni ji'in ro ma,
vaa kúkanu ini ña'a i ja masu na ja u'vi ko sa'a ro i.
30 Te máko nduku ro ja ko kanaa ro ji'in ni-in ñayii,
nú ñatuu na ja u'vi ka sa'a ña'a i ma.
31 Te máko kukueñu ini ro ja sa'a ja kúu maa
ñayii sa'a ja u'vi ma
ja ndimaa xnda'vi i ñayii ma.
Te má kondikin ro ja ko sa'a ro sukan sa'a i ma.
32 Vaa Su'si ma chi saxiko ya ñayii ka sa'a sukan ma,
kovaa kétna'a xeen ini ya ji'in ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma,
33 Vaa Su'si ma chi kua'a ya tnu'u,
te kenda koo maa ja u'vi ma ve'e ke'e maa ñayii sa'a ja u'vi ma.
Kovaa nuu ka iyo ñayii ka sa'a ja va'a ma
chi tetniñu Su'si ma ja vii ja va'a ma.
34 Ja ndaa ndija ja sukan sa'a ya
ji'in ñayii ka ka'an yichi ka ka'an su'va-ni i
tnu'u ká'an ya ma,
kovaa ñayii ka ka'an ja masu nawa kuu jin sa'a maa i ma
nú masu ja onde ja maa ya ma sana kuu nawa jin sa'a i ma
chi skuta'vi ya i ja vii ja va'a.
35 Su'si ma chi jayiñu'u kua'a ya nuu ñayii ndichi ma,

vaa sa'a i sukan kúni ya ma.
Kovaa nuu ñayii ñatuu jaku'ni ini ma te sa'a so'o i nuu ya ma
chi ja kan-nuu ndakua'a ya i.

Ñayii jan-ta'vi tnu'u ndichi Su'si ma chi ko kuu i in ñayii ndichi

4 Sa'ya maa ri, jin konini so'o ja ká'an ru'u ya ja kúu ri yuva ro a,
te jin konde'ya va'a ro naxe jin ko sa'a jin ko kuu ro
sukan tátnuni ri a,
sukan-va'a jin koo va'a maa ro ñuu ñayivi a.
2 Vaa ru'u ya chi káxtnu'u vii káxtnu'u va'a ri
naxe jin ko sa'a jin ko kuu ro,
te máko jin ndunaa ro ndaka ja tátnuni ri a.
3 Vaa ru'u ya tna chi ni iyo ri nuu yuva ri ma
te ni yo jatanuu ñukuun ña'a si'i ri ma.
4 Te sa'a ni yo ka'an yuva ri ma nuu ri:
"Tava'a ini anua ro a ndaka tnu'u ká'an tnu'u káchi ri a,
te ko sa'a ro sukan tátnuni ri a, te koteku ro.
5 Ûni ku'un ini ro ja kutu'va ro tnu'u ndichi ká'an ri a,
te ni'i ini ro naxe ko sa'a ko kuu ro,
te máko ndunaa ro ndaka ja ká'an ja káchi ri a,
su'va ku'un ini ro ja ko sa'a ro,
6 te másu ko xndoo ro tnu'u ká'an ri a
sukan-va'a sa'a i ja koo va'a ro,
te ko kuu sii ini ro ja ko sa'a ro ma,
sukan-va'a kaku ro nuu ja u'vi ma.
7 Ja kanuu xeen-ka kúu ja kutu'va ro tnu'u ndichi ma
te ko kuu ro in ñayii ndichi ma,
sana ndeva'a-ni nawa ko ni'i ko tna'a ro ñuu ñayivi a.
8 Nuna katanuu ro ja ko sa'a ro sukan ká'an
tnu'u ndichi Su'si ma,
te sa'a i ja koo jayiñu'u ro,
te sukan ko kuu nuna tnii vava'a ro te katanuu ro.
9 Ja vii ja va'a ko kuu nuu ro nde kua'an nde vee ro.
Sukan vii kaa in ja yoxtnee xini rey ma,
sukan ko kuu ja taa tnu'u ndichi Su'si ma."

10 Sa'ya maa ri, konini so'o te kuan-ta'vi ro tnu'u
ndichi ká'an ri a,
te sa'a i ja koteku kani ro ñuu ñayivi a,
11 vaa ru'u ya chi ichi va'a ichi ndaa ma ni skaka ña'a ri,

sukan-va'a ko kuu ro in ñayii ndichi ma.
12 Te nú ndenu kua'an ndenu vee ro ma
chi ñatuu nawa kenda ja kasi i ichi ro ja skenaa ro maa ro,
vaa jâ jini ro tnu'u ndichi a.
13 Te kuta'vi ndaka ja ká'an káchi ri nuu ro a,
te ku'un ku'un-ni ini ro te máko xndoo ro,
vaa suu i sa'a ja koteku ro.
14 Másu ko ndikin ro ichi ñayii ka sa'a ja u'vi ma
te ko sa'a ro sukan ka sa'a i ma.
15 Visi ni kenda ro nuu ka iyo i ja ka sa'a i ja u'vi ma,
kovaa má ki'in ro, su'va kuiko te yanduu ro.
16 Vaa ñayii yukan chi masu ka kixi i
nú ñatuu jin kundee-ka i ja jin sa'a i ja u'vi ma,
te ni masu ka kixi tnuni i
nú ñatuu na-in ka ni'i i ja jin sa'a i ja skenaa
ñayii ma maa i ma.
17 Vaa kuenda tnu'u ja ndeyu i ma kúu ja ka sa'a
ndeva'a i ñayii ma,
xi xita i ma kúu ja ka sakui'na i ma.

18 Kovaa ñayii ka jika ichi va'a te ka sa'a i ja ndaa ma
chi jin ko kuu i sukan kúu ja ve ndii ma,
vaa xinañu'u kukuijin ma, sani te ve ndii ve ndii-ka ma
onde kenda ja ndii vava'a-ka ma.
19 Kovaa ñayii ka sa'a ja u'vi ma
chi kuenda tnu'u ja nee kuiti ichi kuan koo i ma,
vaa ni masu ka jini maa i, te ka kendeka ka kee
ni'ni i kuan koo i.
20 Sa'ya maa ri, ndasa'a vava'a kuenda tnu'u ndichi ká'an ri a,
te konini so'o vava'a ro sukan jani ini ri a,
21 te tava'a va'a ro ini anua ro a ja ká'an káchi ri nuu ro a
te ndasa'a vava'a ro kuenda naxe ko sa'a ko kuu ro.
22 Vaa ñayii ni ndani'i tnu'u ndichi a
chi kuenda tnu'u ja jatatna kúu nuu yikikuñu i ma,
te sa'a tnu'u ndichi ma ja koteku i ma.
23 Ko koto vava'a-ka ini anua ro a sana ndaka-ka ja neva'a ro a,
vaa ini anua ro a kúu ja chindee ña'a ja koteku ro nuu Su'si ma.
24 Te ku'un ini ro ja másu ko ka'an ro tnu'u ndeva'a
tnu'u kini ma,
te másu ko kua'a ro tnu'u ja ko kuiso kuechi ro
ja kuechi ja ká'an ro ma.

25 Te ndimaa konde'ya konde'ya-ni ro ja va'a ma ja ko sa'a ro,
te ûni ku'un ini ro ja kundee ro sa'a ro.
26 Te ndimaa ndasa'a ro kuenda nawa sa'a nawa kúu ro
ndenu kua'an ndenu vee ro.
Sukan, te kuni ro ja ndaka ja sa'a ro ma chi kee va'a.
27 Ku'un ini ro ja ichi va'a ni tnii ro a-ni ko kaka ro,
te másu ko ndatnii ro ichi u'vi ma ja ko kaka ro.

Ñayii sa'a sukan ká'an tnu'u ndichi
Su'si ma chi ñatuu sa'a i ja u'vi

5 Sa'ya maa ri, katanuu tnu'u ndichi ká'an káchi ri a,
te koniniso'o ñukuun ro,
2 sukan-va'a kutu'va ro tnu'u ká'an so'o ri nuu ro a
te ndimaa tnu'u ndichi ko ka'an ro,
3 sukan-va'a kaku ro nuu ña'a kúneé kú-uun ma
ja vivii ká'an ña ma.
Vi'i-ka saa nduxi ma xi xe'en,
sukan ka kuu tnu'u ká'an ña ma.
4 Vaa tee kandija ja ká'an ña ma
chi ja u'vi xeen ko kuu maa de,
vaa vi'i-ka saa in ja uwa xeen xi in yuchi xen-xeen kúu
ja ni ja'nde ña'a,
sukan ko kuu ja ndo'o neni de ma.
5 Vaa masu ndása'a maa de kuenda
ja ndita ndita kua'an de nuu kûu de ma te
skenaa de maa de ma,
vaa ñayii ka sa'a sukan sa'a ña'a kúneé kú-uun ma
chi jin kûu i te jin skenaa i maa i ma.
6 Vaa ña'a yukan chi masu ndí ini ña ja ko sa'a ña ja va'a ma
te koteku ña ma,
te ni masu ndása'a maa ña kuenda ja ichi kua'an ña ma
chi ichi nuu skenaa ña maa ña kúu.

7 Sa'ya maa ri, koniniso'o va'a ja ká'an káchi ri nuu ro a,
te máko ndunaa ro sukan jani ini ja ká'an ri a.
8 Kakayata ro nuu iyo ña'a yukan,
te ni máko jin tu'va ro ye'e ña ma,
9 sukan-va'a má jin sa'a ndeva'a ña'a tna'a ña ma
te ma skenaa ro maa ro,
ni a jin ko ka'an i ja masu ni sa'a ro ja va'a,

10 nasa yukan te in-ka ñayii jin kaa jin ko'o
ndaka ja ni ni'i ro ja ndo'o neni ro satniñu ro ma,
11 te kenda kivi ja kuu nija'nu ro ma
te ndakani ndaka'vi ini ro te ndanda'yu ro ja ni
sa'a ro ja u'vi ma.
12 Te ndaka'an ro:
"Nava'a ni saxiko o tnu'u ndichi ni ka yo ka'an i nuu o ma,
te naku ñatuu ni jan-ta'vi ini anua o a
ja ni ka yo ndaka'an so'o i nuu o ma,
13 te nava'a ñatuu ni yo niniso'o o tnu'u ni ka yo
kaxtnu'u i nuu o ma
sukan-va'a ko sa'a o ja va'a ma.
Nute ni jatanuu o chi koo va'a-ka o nkuu.
14 Te vitna chi masu nawa kúu-ka o nuu ñayii a,
vaa kuechi ja nanimaa ja u'vi ni yo sa'a o ma,
te masu na in kúnimani va'a-ka nuu o",
ndaka'an ro.

15 Chukan kúu ja kandija sukan ká'an tnu'u ndichi Su'si a,
te ko kuu ro in tee ku'un va'a ini,
te ko'o ro ndute ñu'u va'a ve'e ro ma.
16 ¿Vaa naku ko kati ro ndute ro ma ndeva'a-ni ichi ma
xi nuu ka ndatna'a kua'a ñayii ma?
17 Vaa kona'a ro ja kuenda maa ro kúu,
te ¿naku ko kuatniñu ro ji'in in-ka ñayii
ja masu ñayii ve'e ro ma kúu i ma?
18 Ja vii ja va'a kúu tnu'u ndee tnu'u ndatnu neva'a ro ma,
te koo sii ini ji'in ñasi'i ro ma ña'a ni tnanda'a ji'in ro
nuu ka iyo jaa ro ma.
19 Kani ini ja sukan kaa in isu vivii ma, sukan kaa ñasi'i ro ma,
te ni-kani ni-jika ko jatna ini ro sukan vivii kúu ñasi'i ro ma
nuu ro ma.
Te ndunaa ndaka tnundo'o tnuneni iyo ma,
te ndimaa ku'un ini sukan ka kutoo tna'a ro ji'in ñasi'i ro ma.

20 Sa'ya maa ri, ndasa'a kuenda vaa masu kuaa ro,
vaa ko kondikin ro ña'a kúneé kú-uun ma
te kunu ni'ni ro ña'a masu ñasi'i ro kúu ña ma.
21 Vaa kona'a ro ja Su'si ma chi nde'ya nde'ya-ni ya
ndaka ñayii ma nawa ka sa'a ka kuu i ma,
te jini ya nú ja va'a xi ja u'vi kúu ja ka sa'a ka kuu i ma.

22 Vaa kona'a ro ja ñayii sa'a ja u'vi ma
chi maa ja u'vi ni sa'a i ma ndatnii vava'a ña'a
te konu'ni vava'a maa i,
te kondiso maa i kuechi i ma.
23 Te sukan kûu maa i,
vaa ñatuu ni kandija i ja ni ka yo ndaka'an so'o
ñayii ndichi ma,
te skenaa i maa i ja sukan so'o ni kaa i ma.

Ñayii sa'a sukan ká'an Su'si ma chi ma ko kuu i in ñayii kuxi, ñayii xnda'vi tna'a

6 Sa'ya maa ri, nú na in ni jikan-ta'vi nuu ro
ja ko kuu ro yunuu i ja na kakan yika ro nawa kúni i ma
xi nú jâ ni skuiso ro ja kuu ja ko kuu ro yunuu i ma,
2 chi kuenda tnu'u ja ni ju'ni vava'a ro maa ro
ja sukan ni ka'an ro ma,
3 te vitna chi sa'a sa'a ro,
sukan-va'a kaku ro nuu nda'a in-ka ñayii ma,
te máko kukan-nuu ro,
te kua'an te ka'an vii ka'an va'a ro ji'in ñayii
ni yo kuu ro yunuu i ma,
te kuña'a ro ja masu ndachunaa ro nuu tniñu i ma
te na ndachunaa maa i.
4 Kovaa ni másu ko kusu tnuni ro,
te ûni ki'in ro te kuña'a ro i sukan.
5 Tnuñu ja na kaku ro
sukan kaku in isu ma nuu nda'a tee nduku ja ka'ni de ti ma,
xi sukan kaku lasaa ma nuu nda'a tee ndúku ti ma.

6 Ro'o ja kuu ro ñayii kuxi xeen ma, konde'ya
sukan sa'a tioko ma,
te ndasa'a kuenda sukan sa'a sukan kúu ti ma,
te ko kuu ro in ñayii ndichi.
7 Vaa tioko ma, masu na in tátnuni nuu ti
naxe ko sa'a ko kuu ti sukan-va'a koteku ti ma.
8 Kovaa maa ti chi tiempu kúun savi ma te iyo kua'a ja kaa ti ma
te ndí ini ti ja tiempu yukan kúu ja ndáxtutu
ndáxtutu ti te táva'a ti
sukan-va'a tiempu yichi ma te koo ja kaa ti ma.
9 Kovaa ro'o ñayii kuxi, ¿na saa-ka kivi kavatuu kavatuu-ni ro,

te na saa-ka kivi sana ndoto ro ja kixi kixi-ni ro a?
10 Jâ ni kuu-ni ja kixi ndeyi kixi ndichi ro a
te ndachunenu tna'a tna'a-ni ro nda'a ro
te ndatatu ndatatu-ni ro a.
11 Vaa nú sukan-ni kúu ro a chi yachi yachi-ni kenda
ja ko kunda'vi ko kukee ro te kundee i nuu ro.

12 Ñayii sa'a ja u'vi ma masu jini-ka maa i ja sa'a i ma,
te nanimaa-nka tnu'u ndeva'a tnu'u kini kée yu'u i ma.
13 Onde nuu i ma sa'a xiñi i,
te ji'in nda'a i ma ji'in ja'a i ma sa'a i seña ja
ká'an ndeva'a i ma.
14 Vaa nanimaa ja u'vi ñu'u ini anua i ma,
te ndimaa ñu'u ini i ja sa'a i ja u'vi ma.
15 Chukan kúu ja sanaa sanaa-ni,
te kenda ja skenaa ndi'i kuiti i ja neva'a i ma,
te ni masu nawa ndani'i-ka i,
te ja sukan ndo'o i ma, masu na in kasi ndee.

16 Vaa iñu ja sa'a ñayii ma masu jatna ini Su'si ma,
te ja ku-uja ma chi ûni onde ini anua ya ma saxiko ya.
17 Ñayii ndee xeen nuu i ma ja jani ini i ja maa i kúu-ka ma,
ñayii ka'an tnu'u ma,
ñayii ja'ni ñayii ñatuu na kuechi ma,
18 ñayii jani ini naxe sa'a i ja u'vi ma,
ñayii ûni jinu i kua'an i ja sa'a i ja u'vi ma,
19 ñayii ka'an ja ni jini nuu i ma te masu ja ndaa
kúu ja ká'an i ma,
ji'in ñayii sa'a ja ka ndakiti ini nuu tna'a ñayii
ka ketna'a ini ma.

20 Sa'ya maa ri, tava'a ndaka ja tátnuni yuva ro a,
te máko xndoo ro ja ni kaxtnu'u si'i ro ma nuu ro a.
21 Ndimaa ku'un ini tnu'u ya'a te ûni kuenda tnu'u
ja kondeku ro,
22 vaa ndaka tnu'u ka ka'an ka kachi yuva ro ma nuu ro ma,
te ni'i ini ro naxe sa'a naxe kuu ro ndenu kua'an
ndenu vee ro ma,
te sa'a i ja kusu ro te ndatatu sii ini ro,
te ora ndoto ro ma
te kuenda tnu'u ja maa tnu'u yukan ká'an-so'o nuu ro.

23 Vaa tnu'u tátnuni ri a chi kuenda tnu'u ja in
ñu'u ndú'va kúu i,
te ja káxtnu'u ri a chi xtnuu i nuu ro sukan kúu
ñu'u ndú'va ma,
te ja ndáka'an-so'o ri nuu ro ja ndákani ichi ña'a ri a
chi sa'a i ja koteku ro,
24 te sa'a i ja kaku ro ja ma xnda'vi ña'a ña'a kúneé kú-uun ma
ña'a vivii ká'an te masu ñasi'i ro kúu ña ma.
25 Te máko ndiyo ini ro ja vivii kaa ña ma,
te ni máko kua'a ro tnu'u ja kundee ña xnda'vi ña'a ña
ji'in nduchinuu ña ma.

26 Ña'a xiko maa ña ma chi ja kúni ña kúu ja na
ni'i ña ja kaa ña ma,
kovaa ña'a kúneé kú-uun ma
chi ndúku ña ja na xnda'vi ña tee ñu'u kaji ini ma.

27 Vaa kona'a ro ja masu na-in kuu chiso i ñu'u i'ni ma
siki sa'ma ne'nu i ma te ma kayu sa'ma i ma,
28 te ni masu kuu kaka tee ma siki ñu'u i'ni ma
te ma kayu ja'a de ma.
29 Vaa tee kívi nduu ji'in ñasi'i in-ka tee ma
chi másu yanduu ja ndachunaa de ja ni sa'a de ma.

30 Vaa nawa kúu ja tee sakui'na sana ni'i de ja kaa de ma
masu ka sanuu xeen ñayii ma.
31 Kovaa nuna jin ndani'i ñayii ma de ja sukan sa'a de ma
chi uja-ka jichi ndakua'a de sana ja ni sakui'na de ma,
te ndakua'a de onde ndaka ja neva'a de ve'e de ma.

32 Kovaa vi'i-ka ndachunaa tee kívi nduu ji'in in-ka ña'a ma,
vaa jini de te masu ndasa'a de kuenda,
te xtivi de ini anua de ja sukan sa'a de ma.
33 Ja ni'i de kúu ja jin ka'ni i de xi jin xtnakue'e i de,
te ja kan-yu'u ja kan-nuu ni'i de ma chi masu naa kuiti.
34 Vaa tee xi-ñasi'i ma chi ja kukueñu de ña ma sa'a
ja ûni ndakiti xen-xeen ini de,
te ni masu sakanu ini de tee ni kivi nduu ji'in ñasi'i de ma
onde ndachunaa de.
35 Te ni masu kuan-ta'vi de nawa jin kua'a i
ja jin ndaka'an mani i de,

te ni masu kachi de ja sakanu ini de,
visi na nduku tee ndiso kuechi ma kua'a xeen
ja skuta'vi de tee ma.

Sukan sa'a ña'a kuneé ku-uun ma ja xnda'vi ña tee ma

7 Sa'ya maa ri, kandija te sa'a ro sukan tátnuni ri a,
te máko ndunaa kuiti ro ndaka ja tátnuni ri a.
2 Ko koto va'a ndaka ja tátnuni ri a
sukan jito va'a ro nduchinuu ro a,
sukan-va'a koteku ro.
3 Tava'a va'a ini anua ro a,
te kinda'a kua'an kinda'a vee ro.
4 Kutoo tnu'u ndichi a sukan kútoo ro ku'va ro ma,
te ndimaa kóo tnu'u ni kutu'va ro ma ini ve'e ro ma,
kuenda tnu'u ja in tna'a maa ro kuu i,
5 sukan-va'a jin kasi ndee jin kasi ndoso ña'a i
nuu ña'a vivii ká'an ma ja kúni ña
ja kivi nduu ña ji'in in-ka tee ma.

6 Vaa in kivi te nde'ya nde'ya ri ventana ri ma,
7 te ni jini ri ja ne'un suchi jaa
suchi ñatuu ka jaku'ni ini tnu'u ndichi ma,
te iyo in i ja ka'vi-ka kuu i sana ndaka-ka i ma,
8 te yu'u yu'u-ni kua'an i ichi ve'e ña'a kúneé kú-uun ma,
9 vaa ñukuun kua'an i ora ve kunee ma,
sukan-va'a ñatuu na-in kuni ña'a.
10 Sani te ni kee ña'a kúneé kú-uun ma
ja jin ndatna'a ña ji'in i ma,
te na'a ña ja ña'a xiko maa ña kúu ña,
te skuiko yu'u skuiko nuu ña sukan kúu ña'a yukan ma.
11 Ña'a ndee xeen ini kúu ña,
vaa ñatuu jandetu ña nuu yii ña ma,
chukan kúu ja ñatuu kúu koo ña ve'e ña ma,
12 te ndimaa kua'an vee ña ichi ma ji'in nuya'vi ma
kúu ña nduku ña na in kundee ña xnda'vi ña.
13 Te ni ndani'i tna'a ña ji'in suchi jaa
ñatuu na tnu'u ndichi neva'a i ma,
te ni kanuni'ni ña i te ni chitu ña yu'u i,
te jiña'a ña nawa kúni ña ma,
vaa masu na ja kan-nuu ña.

14 Te jiña'a ña:
“Vitna ni ndakua'a ri nuu Su'si ma ja ni skuiso ri ma,
sukan-va'a jin ndumani ri ji'in ya.
15 Chukan kúu ja vee ri ve ndi nduku ñukuun ña'a ri,
te vitna ni ka ndani'i tna'a o a.
16 Vaa vivii jâ ni satu'va ri nuu jin kusu o ma
ji'in sa'ma vee ñuu Egipto ma,
17 te jâ ni ndachi'i ri ve'e ri ma ndute jáxiko asi
ja ni kuva'a ji'in mirra ji'in áloe ji'in canela ma.
18 Ne'e, te jín koo o te jín koo sii ini xeen o niñu
onde jin ndatuu jin ndandii o yutnee ma.
19 Vaa yii ri ma chi ñatuu na tee iyo ve'e ri ma
chi ni kee de kua'an jika de,
20 te kua'an de ji'in in bolsa xu'un,
te kukuee de kua'a kivi sana ndenda de”,
kúu ña jiña'a ña.

21 Te vivii ká'an ká'an ña
onde ni kundee ña ni xnda'vi ña suchi jaa ma,
22 te ni masu ni jini maa i ja ni xnda'vi ña'a ña ma,
te ni ndikin i ña sukan kúu in xndiki kua'an nuu kûu ti ma,
xi sukan kúu ñayii ndee xeen ini ma te kua'an i vekaa ma
ja na ndo'o neni i ma,
23 xi sukan kúu in lasaa ja masu jini ti nawa ndo'o ti ma,
te kivi ñukuun ti nuu ni ka satu'va i
ja jin tnii i ti te jin ka'ni i ti ma,
sukan kúu suchi jaa ñatuu na tnu'u ndichi neva'a i ma.

24 Chukan kúu ja ro'o ja kúu ro sa'ya ri a,
koniniso'o ñukuun ja ká'an káchi ri nuu ro a,
25 te máko ndunaa ro ichi va'a a
te ko kondikin ro ichi kaxtnu'u ña'a yukan,
te máko ko ku'un ini ro ña te ko kondikin ro ña,
26 vaa jâ ni kukua'a xeen tee ja'ni ña
ja sukan kúu ña ma.
27 Vaa ichi nuu jin kûu ñayii kúu ichi ve'e ña ma,
te ichi nuu jin skenaa i maa i kúu.

Tnu'u ndichi Su'si ma chi in ja va'a
xeen kúu i te iyo i ni-kani ni-jika

8 Káyu'u káyu'u tnu'u ndichi Su'si ma ká'an i,
sukan-va'a jin jaku'ni ini ñayii ma.
2 Onde sukun ma iyo i te ká'an i,
te onde nuu ka ndatna'a ichi nuu ka jika kua'a ñayii ma
kénda i te ká'an i,
sukan-va'a jin kuniso'o ñayii ma.
3 Onde nuu kívi o ñuu ma iyo i te ká'an i,
sukan-va'a jin kuni ndaka ñayii ma.
4 Sa'a ká'an tnu'u ndichi Su'si ma:
"Nuu ndaka ndijin ja ñatuu jin ndasa'a-ka ni
kuenda a, ká'an sa:
5 Jin jaku'ni ini ndaka ndijin ja ka iyo neé ka iyo su'va-ni ni a,
ndijin ja inundee xeen ini ni ja jin jaku'ni ini ni tnu'u ndichi a
te jin ni'i ini ni naxe jin ko sa'a jin ko kuu ni ma.
6 Jin koniniso'o ni, vaa ká'an sa tnu'u va'a tnu'u ndaa,
vaa masu játna ini sa tnu'u masu kuatniñu ma.
7 Vaa ja ká'an sa a chi ja ndaa kúu,
te masu xnda'vi ña'a sa,
vaa masu játna ini sa tnu'u ndeva'a tnu'u kini ma.
8 Vaa ndaka tnu'u ká'an tnu'u káchi sa a
chi tnu'u va'a tnu'u ndaa kúu,
te masu ja ká'an sa ja sa'a u'vi ña'a sa kúu,
9 vaa saña chi kaji kaji ká'an sa,
sukan-va'a jaku'ni ini ñayii ndása'a kuenda ma,
te ñayii ndichi ma chi jáku'ni ini i
ja tnu'u vii tnu'u va'a kúu ja ká'an sa a.
10 Jin kuan-ta'vi ni ndaka ja ká'an káchi sa nuu ni a,
vaa ja va'a-ka kúu sana plata ma,
te ja va'a-ka kúu ja jaku'ni ini o ma
sana oro nanimaa ma."
Sa'a ká'an tnu'u ndichi Su'si ma.

11 Te ja va'a xeen-ka kúu tnu'u ndichi a sana yuu vivii ma,
te ni-in ja játna ini o iyo ñuu ñayivi a
ñatuu kétna'a i ji'in tnu'u ndichi Su'si a,
vaa ja va'a xeen kúu tnu'u ndichi a.
12 Vaa tnu'u ndichi a chi iyo i ji'in ñayii ndása'a kuenda
naxe ko sa'a i ja va'a ja ndaa ma,

te tnu'u ndichi a chi sa'a i ja jaku'ni va'a ini ñayii ma
te ndasa'a i kuenda nde a kúu ja va'a ma.
13 Vaa ñayii yu'u Su'si ma
vaa jini i ja iya ndákan kuenda kúu ya ma
chi saxiko i ja u'vi ma
ji'in ja kani ini o ja maa o kúu-ka ma te kuvixi o ma,
te suni saxiko i ñayii ka jika ichi u'vi ma
te ka ka'an i nanimaa tnu'u ndeva'a tnu'u kini ma.
Sa'a ká'an tnu'u ndichi Su'si ma.

14 “Maa sa kúu ja káxtnu'u nuu ñayii ma naxe sa'a naxe kuu i,
sukan-va'a ku'un kaji ku'un va'a ini i.
Maa sa káxtnu'u nuu ñayii ma tnu'u ndichi a,
te koo tnu'u ndee tnu'u ndatnu i.
15 Maa sa sa'a ja ka ni'i ini rey ma
naxe jin tatnuni de ñuu de ma,
te maa sa sa'a ja ka ni'i ini tee ka tatnuni ñuu ma
naxe jin ka'nde ndaa de tniñu ñayii ma.
16 Te ja maa sa kúu ja ka ni'i ini ndaka ñayii ka netniñu ma
naxe jin tatnuni i ma
te ka ja'nde i tniñu ñayii ñuu ñayivi a.
17 Ñayivi ni-yu'u ni-ini i ndánduku ña'a i ma,
ji'in suchi jaa ka ndanduku ña'a ma
chi jin ndani'i yachi-ni ña'a i.
18 Ñayii jan-ta'vi tnu'u ndichi káxtnu'u sa a
chi ni'i i ja vii ja va'a ni-kani ni-jika,
te ko ni'i ko tna'a i nawa ko neva'a i,
te ko sa'a i ja va'a ja ndaa ma,
te koo jayiñu'u i.
19 Ñayii jan-ta'vi tnu'u ndichi káxtnu'u sa a
chi ja va'a-ka kúu sana ja koneva'a i kua'a
oro ma xi plata ma,
20 te skaka sa i ichi va'a ichi ndaa ma,
te ndasa'a i kuenda na nde a kúu ja va'a ja ndaa ma.
21 Te chukan kúu ja ñayii ka kandija tnu'u ndichi ká'an sa a
chi chindee sa i ja jin ko ni'i jin ko tna'a i
ja jin koo ve'e i ma.

22 ’Saña ja kúu sa tnu'u ndichi a,
onde xinañu'u kuiti ma ni sa'a ña'a Iya Tátnuni ma,
sana ni sa'a ya ndaka-ka ja ka iyo a,

[23] vaa jâ iyo sa xi'na-ka,
sana ni ka kuva'a ndaka-ka ja ka iyo a.
[24] Te xi'na-ka sa jâ iyo,
sana ni ka kuva'a nuu kunu kunu ka ñu'u ndute ma,
te xi'na-ka sa iyo,
sana ni ka kuva'a nuu ka too ndute ma.
[25] Xi'na-ka sa jâ iyo, sana ni ka kuva'a yuku sukun ma
ji'in yuku kuechi ma,
[26] vaa jâ iyo sa,
sana ni kuva'a ñuyaka ko kuu ni-ka'nu ñuu ñayivi a
ji'in ndaka nundaa ma.
[27] Iyo sa ji'in Su'si ma nuu yikuu ya sa'a ya andivi a
te ni skendoo ya ndute ma onde nuu ñu'ú ya.
[28] Iyo sa ji'in Su'si ma nuu yikuu ya sunkani
vava'a ya andivi a
te ni chituu vava'a ya nuu ñu'u ndute ma.
[29] Nuu ni sunkani vava'a ya ñu'ú ya,
te ni tatnuni ya nuu ndute ma nde-ni kuu kenda de ma.
[30] Iyo sa ji'in Su'si ma nuu yikuu ya súnkani va'a ya
ndaka ja sa'a ya ndi-kivi ndi-kivi ma,
te chukan kúu ja kúu sii ini xen-xeen sa ja iyo sa ji'in ya.
[31] Saña ja kúu sa tnu'u ndichi a,
sii ini xeen iyo sa nuu ni sa'a Su'si ma ndaka cha'a,
te sii ini xeen iyo sa ja ni sa'a ya ñayii ñuu ñayivi a.

[32] ’Chukan kúu ja vitna, vi sa'ya maa ri,
jin koniniso'o ja ká'an káchi ri a.
Ja vava'a ka kuu ñayii ka kandija te ka sa'a i
sukan ká'an káchi ri a.
[33] Jin katanuu ja ká'an káchi ri nuu ro a,
te máko jin saxiko ro,
sukan-va'a jin ko kuu ro ñayii ndichi.
[34] Ja va'a kúu ñayii niniso'o ndaka ja ká'an ri a,
ja ûni ndee ndikin i ja na ni'i i tnu'u ndichi a.
[35] Vaa ñayii kuan-ta'vi tnu'u ndichi ká'an ri a
chi sa'a i ja koteku i
te ni'i i ja skuta'vi ña'a Iya Tátnuni ma.
[36] Kovaa ñayii saxiko tnu'u ndichi a
chi sa'a u'vi maa i ini anua i ma,
te ja ni'i i kúu ja kûu i te skenaa i maa i ma.”
Sa'a ká'an tnu'u ndichi Su'si ma.

Ñayii ñatuu jan-ta'vi tnu'u ndichi
Su'si ma chi ndimaa ja u'vi sa'a i

9 Tnu'u ndichi Su'si ma chi kuenda tnu'u
ja ni sa'a i in ve'e te ni chituu i uja si'in,
2 sani te ni ja'ni i kiti i ma te ni satu'va i ja jin kaa ñayii ma,
te ni satu'va i ndute nde'ya uva ma
te ni sonee i ndaka nuu mesa ma.
3 Sani te ni tetniñu i ñayii ka jinukuechi nuu i ma
ni jan koo i onde nuu sukun-ka ini ñuu ma,
te ni ka keja'a i ka kana i ñayii ka jiniñu'u tnu'u ndichi ma.
4 Te sa'a ka jiña'a i:
"Ndeva'a-ni nde ni ñatuu na tnu'u ndichi ka neva'a ni ma
te ñatuu ka ni'i ini ni naxe jin ko sa'a jin ko kuu ni ja va'a ma,
ne'e koo ni ya'a,
5 te jin kaa ni xita tila ni satu'va sa ma
te jin ko'o ni ndute nde'ya uva ma ja ni satu'va sa ma.
6 Jin xndoo ni ja ka kuneé ka ku-uun ni a
te jin koteku ni te jin kondikin ni jin ko sa'a ni
sukan ká'an tnu'u ndichi ma",
ka kuu i ka jiña'a i.

7 Ñayii ndáka'an-so'o nuu ñayii jakundee ña'a ma,
ja ni'i i kokuu ja ndonda ñayii yukan nuu i ma,
te ñayii ndáka'an na kuechi ñayii sa'a ja u'vi ma
chi ja ni'i i kokuu ja saxiko ña'a ñayii ma.

8 Va'a-ka ja máko ndaka'an ni na kuechi ñayii sa'a ja u'vi ma
te ko saxiko ña'a i, vaa masu nawa chindee ni i.
Va'a-ka ndaka'an-so'o ni nuu ñayii ndichi ma
te kuni ni ja kutoo ña'a i.

9 Kaxtnu'u-ka ni nuu ñayii ndichi ma, te kundichi-ka i,
vaa ñatuu-ka na ja u'vi sa'a i ma,
te jaku'ni-ka ini i naxe ko sa'a ko kuu i,

10 Vaa ja ko kuu o in ñayii ndichi ma
chi xinañu'u kuiti-ka ja koyu'u o Su'si ma
te másu ko sa'a o ni-in ja u'vi
te sukan te ko kuu o in ñayii ndichi.
Te nuna jin kutu'va o ja jin ko sa'a o

sukan ká'an Su'si o iya ñatuu na u'vi sa'a ya ma
chi jin ndani'i o janitnuni va'a te jin ni'i ini o
nawa jin ko sa'a o.

11 Vaa nuna kandija o te sa'a o sukan ká'an tnu'u
ndichi Su'si ma
chi sa'a i ja koteku kani-ka o ñuu ñayivi a.
12 Chukan kúu ja nuna ko kuu ro ñayii ndichi ma
chi ja va'a maa ro ko kuu,
kovaa nuna ko kuu maa ro ñayii ndee ini
te jakundee ro ñayii ndáka'an-so'o nuu ro ma
chi ja u'vi sa'a ro maa ro
te ndachunaa maa ro ja sukan sa'a sukan kúu ro ma.

13 Ña'a kúneé kú-uun ma chi ñatuu ndása'a ña kuenda
ja masu ja va'a kúu ja sa'a ña ma,
14 te jínkoo ña ye'e ña ma,
vaa ndúku ña ja ndito ndito-ka kuni ña na in ka ya'a ichi ma,
15 te nú ni jini ña ñayii ka jika ndaa ichi Su'si ma
ja ñatuu-ka na u'vi ka sa'a i ma,
te kána ña i,
16 te sa'a jiña'a ña suchi ka kuneé ka ku-uun ma
ja ñatuu ka ni'i ini i naxe jin sa'a i ja va'a ma:
"Ne'e koo, te jin kuni ro
17 ja ndute sakui'na o ma
chi va'a-ka ji'i de sana ndute maa o ma,
te jin kuni ro ja kaa yu'u o xtatila ma
chi jaa asi-ka",
kuu ña jiña'a ña.
18 Kovaa ñatuu ka jini suchi ka kandija ja ká'an ña ma
ja ve'e ña ma kúu nuu jin kûu i te jin skenaa i maa i ma,
vaa ndaka suchi ka kivi koo ve'e ña ma
chi kuenda tnu'u ja onde nuu kunu-ka andeya ma ka ñunee i.

Tnu'u ndichi ni ka'an Salomón ma ja kuu ñayii sa'a ja va'a ma ji'in ñayii sa'a ja u'vi ma

10 Tnu'u ndichi ni ka'an Salomón ma.

Suchi sa'a sukan ká'an tnu'u ndichi Su'si ma
chi sa'a i ja kúsii ini yuva i ma,

kovaa suchi so'o xeen kaa ma
chi sa'a i ja kúxii ini si'i i ma.

2 Nú nanimaa ja u'vi ma sa'a ñayii ma
chi masu nawa chíndee ña'a i,
kovaa nú nanimaa ja va'a ja ndaa ma na ko sa'a ñayii ma
chi kaku i te ma skenaa i maa i.

3 Vaa Su'si ma chi masu kua'a ya tnu'u ja ko kokon ko yichi
ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma,
kovaa ñayii ka sa'a nanimaa ja u'vi ma
chi kua'a Su'si ma tnu'u,
te jin ndando'o jin ndaneni maa i ja u'vi ka sa'a i ma.

4 Ñayii kuxi te ñatuu ndí ini i ja satniñu i ma
chi ko kunda'vi ko kukee i,
kovaa ñayii ñu'u ini ma te satniñu i ma
chi ko ni'i ko tna'a i.

5 Ñayii ñu'u kaji ini ma chi satniñu i itu i ma,
te na'a i na tiempu ndáxtutu i itu i ma,
kovaa suchi ká'an uun ká'an su'va-ni ini ma
te ñatuu ndáxtutu i itu i ma
chi ja kan-nuu wa'a i yuva i ma.

6 Iyo ja vii ja va'a kuta'vi ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma,
kovaa ñayii sa'a ja u'vi ma
chi ndando'o ndatna'a xeen maa i ja u'vi sa'a i ma.

7 Ñayii ni yo sa'a ja va'a ma
chi ka ndakune'e ña'a ñayii ma,
te ka ka'an vii ka ka'an va'a i ja sukan ni yo sa'a i ja va'a ma,
kovaa ñayii ni yo sa'a ja u'vi ma
chi masu na in ndakune'e-ka ña'a
te ni naa maa cuentu i ma-ni.

8 Ñayii iyo tnu'u ndichi ini anua i ma
chi jan-ta'vi i te kándija i tnu'u ni tatnuni Su'si ma,
kovaa ñayii ndee ini ma te ndimaa ndákone'e xiko i ma
chi skenaa i maa i.

9 Ñayii jika ndaa jika ndija ma
chi masu nawa yu'u i ndenu kua'an ndenu vee i
vaa ja va'a sa'a i ma,
kovaa ñayii sa'a ja u'vi ma
chi ndí ini xeen i nasa yukan te ndatuu ja u'vi sa'a i ma.

10 Ñayii kini xeen nde'ya i ja kúni u'vi i nuu in-ka ñayii ma
chi sa'a i ja kúxii ini o,
te ñayii ndee xeen yu'u i ma
chi ja sukan kúu i ma chi xndo'o xneni ña'a Su'si ma.

11 Kovaa ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi sa'a i ja kúu sii ini xeen o te ndáni'i o tnu'u kanu ini,
kovaa ñayii sa'a ja u'vi ma
chi ndando'o ndatna'a xeen maa i ja u'vi sa'a i ma.

12 Ñayii chú'un ini nawa ni sa'a ña'a in-ka ñayii ma
te suu-ni suu-ni ndákune'e i ma
chi ñatuu kúu koo mani i,
kovaa ñayii kútoo tna'a ndija ma
chi kánda i nekanu ini i nawa ni sa'a ña'a maa
in-ka ñayii ma.

13 Ñayii jini tnu'u ndichi ma
chi nanimaa tnu'u ndichi ma ká'an i,
kovaa ñayii ñatuu ndása'a kuenda
naxe ko sa'a ko kuu i ja va'a ma,
chi ja kuta'vi i ko kuu yutnu xii ma te ndo'o neni maa i.

14 Ñayii ndichi ma chi ndása'a i kuenda
te káji kaji-ni i tnu'u kuatniñu ma ká'an i,
kovaa ñayii ndee ini ma chi masu káji maa i tnu'u ká'an i.

15 Ñayii ndichi ma chi ja ni jani va'a ini i ma te ní'i tna'a i
te iyo tu'va i te kúu yanduu i nuu tnundo'o kénda ma,
kovaa ñayii kúnda'vi kúkee ma
chi ja ñatuu ni jani va'a ini i kúu,
te kundee maa tnundo'o ma nuu i.

16 Ñayii ndichi ma te sa'a i ja va'a ja ndaa ma
chi koteku i ni-kani ni-jika,

kovaa ñayii sa'a ja u'vi ma
chi jiso kuechi i nuu Su'si o ma.

17 Ñayii sa'a sukan ká'an káchi tnu'u ndichi ma
chi kua'an i ichi nuu koteku i ma,
kovaa ñayii ñatuu niniso'o ja ká'an káchi tnu'u ndichi ma
chi kua'an i ichi nuu skenaa i maa i.

18 Ñayii sa'a tnu'u ja kútoo ña'a i ma kovaa kíti ini i nuu o ma
chi ñii yu'u i ma-ni yoxtnee tnu'u ká'an i ma.
Te ñayii skanduu yu'u ma chi ñayii so'o ñayii ndee ini kúu i.

19 Ñayii ñatuu ndása'a kuenda te ndeva'a-ni tnu'u ká'an i ma
chi iyo yika i ja ka'an i in tnu'u ja masu kuatniñu
te kuiso kuechi i,
kovaa ñayii ndichi ma chi ndása'a i kuenda na tnu'u ká'an i ma.

20 Ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi sukan kúu plata ni nduu nanimaa ma,
sukan ka kuu tnu'u ká'an i ma,
kovaa ja ñu'u ini anua ñayii sa'a ja u'vi ma chi
masu nde jiniñu'u.

21 Ja ka ka'an ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi skaka ichi i kua'a ñayii ichi va'a ma,
kovaa ñayii so'o ñayii ndee ini ma
chi ka skenaa i maa i
ja ñatuu ka jaku'ni ini i ja jin sa'a i ja va'a ma.

22 Ja vii ja va'a skuta'vi ña'a Su'si Iya Tátnuni ma
chi sa'a i ja ko ni'i ko tna'a o,
te sa'a Su'si ma ja masu na tnu'u xii ini kenda nuu o.

23 Ñayii so'o ñayii ndee ini ma
chi ja sa'a i ja u'vi ma chi kútachi xeen i ja sukan sa'a i ma,
kovaa ñayii ndichi ma
chi ndátatu-ka i ja sukan jáku'ni ini i
te sa'a kúu i sukan ká'an tnu'u ndichi ma.

24 Tna'a ja yu'u ñayii sa'a ja u'vi ma ja ndo'o i ma,
su'va chukan kenda yachi-ka nuu i ma,

kovaa ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi ja ñu'u ini i ja ni'i i ma chi kua'a Su'si ma.

25 Ñayii sa'a ja u'vi ma
chi sukan-ni yá'a tikachiyaa xeen ma sukan-ni kúu i,
vaa nunuu-ni iyo i te náa i,
kovaa ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi ni-kani ni-jika koteku i.

26 Ñayii kuxi ma chi sukan sa'a ja iya ma nuu nu'u ñayii ma
xi sukan sa'a ñu'ma ma nduchinuu ñayii ma,
sukan kúu i, vaa xtna'a i ñayii xi-nuu satniñu i ma.

27 Ñayii yu'u Su'si ma te ñatuu sa'a-ka i ja u'vi ma
chi kani kani koteku i,
kovaa ñayii sa'a ja u'vi ma
chi ndate'nde sava sukan iyo ja koteku i ma.

28 Ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi jin ni'i sii ini i ja ka ndetu i ma,
kovaa ñayii ka sa'a ja u'vi ma
chi visi iyo ja ka ndetu i ja jin ni'i i ma,
kovaa masu jin ni'i i, vaa sani te jin naa.

29 Ñayii ka jika ichi Su'si ma chi ko koto va'a ya i,
kovaa ñayii ka jini ja va'a ma te ñatuu ka sa'a i ma
chi jin skenaa i maa i.

30 Ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi konukuiñi va'a i nuu Su'si ma
te masu nawa kundee ja kotuu i,
kovaa ñayii ka sa'a ja u'vi ma
chi masu kuu jin konukuiñi va'a i nuu Su'si ma ñuu ñayivi a.

31 Ndimaa tnu'u ndichi ká'an káchi ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma,
kovaa ja ká'an ñayii so'o ñayii ndee ini ma masu
nde kuatniñu o.

32 Vaa ja ká'an ñayii sa'a ja u'vi ma
chi nanimaa tnu'u kini tnu'u ndeva'a kúu, te masu játna ini o,
kovaa ja ká'an ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma chi játna ini o.

11 Ñayii masu chíkua'a ndaa nawa xíko i ma
chi ñatuu kúni sii Su'si ma nuu i,
kovaa ñayii chíkua'a ndaa ndaa ma
chi játna ini ya ja sa'a i ma.

2 Nuna kenda ja kani ini ñayii ma ja maa i kúu-ka ma
chi ja ndetu ña'a kúu ja ndatna'a i ja kayu'u ja kan-nuu,
kovaa ñayii iyo ji'in tnu'u ndichi ma
chi masu nde jani ini i ja maa i kúu-ka sana in-ka ñayii ma.

3 Chukan kúu ja ñayii ni-yu'u ni-ini i sa'a i ja va'a ja ndaa ma
chi maa ja va'a sa'a i ma skaka ña'a ichi va'a ma,
kovaa ñayii sa'a ja u'vi ma te jiso kuechi i nuu Su'si ma
chi maa ja u'vi sa'a i ma xnaa ña'a.
4 Vaa kivi ndakan Su'si ma kuenda ma
chi masu nawa chindee ña'a ja ni'i tna'a i ma ja kaku i,
kovaa ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi maa ja sa'a ja kúu i ma sa'a ja kaku i te ma skenaa i maa i.

5 Maa ja va'a ja ndaa sa'a ñayii núkuiñi va'a nuu Su'si ma
sa'a ja nune nune-ni ichi kua'an i ma,
kovaa ñayii sa'a ja u'vi ma, maa ja u'vi sa'a i ma sa'a ja kotuu i.

6 Ñayii núkuiñi va'a nuu Su'si ma
chi maa ja va'a ja ndaa sa'a i ma chindee ña'a
te kaku i nuu tnundo'o ma,
kovaa ñayii ka sa'a ja u'vi ma te ka jiso kuechi i nuu Su'si ma
chi maa ja u'vi ka sa'a i ma nukun-tuu ña'a
te ma jin kaku i nuu tnundo'o ma.

7 Chukan kúu ja kivi kûu ñayii sa'a ja u'vi ma,
te yukan-ni, te ni ndi'i ja ni yo kukanu ini i ma,
te sukan-ni, te ni naa maa i ji'in ndaka ja ni yo ñu'u ini i ma.

8 Ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi kaku i nuu tnundo'o tnuneni kenda ma,
kovaa ñayii sa'a ja u'vi ma
chi ndando'o ndaneni maa i ja u'vi sa'a i ma.

9 Ñayii sa'a tnu'u ja vivii ká'an i ma
kovaa ñii yu'u i ma-ni iyo tnu'u ká'an i ma,

chi ndimaa ja sa'a u'vi i in-ka ñayii ma kúu.
Kovaa ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi tnu'u ndichi ma chíndee ña'a te ndimaa kée vii kée va'a i.

10 Ja sukan ka kendoo va'a ndaka ja ka sa'a ka kuu
ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi ka kuu sii ini ndaka ñayii ñuu ma.
te nú ni ji'i ñayii ka sa'a ja u'vi ma
chi ûni ka sa'a ñayii ma in viko ja ka iyo sii ini xeen i.

11 Ja vii ja va'a ka sa'a ñayii ka iyo ndaa nuu Su'si ma kúu
ja ve kuva'a-ka ñuu nuu ka iyo i ma,
kovaa ja u'vi ka ka'an ñayii ka sa'a ja u'vi ma
chi su'va jana i tna'a ja va'a ka kuni ñayii ma ja jin sa'a i ma.

12 Ñayii ñatuu ndása'a kuenda sukan kúni Su'si ma
chi ká'an i tnu'u in-ka ñayii ma,
vaa ñatuu jamani i in-ka ñayii ma kúu,
kovaa ñayii kándija te sa'a i sukan kúni Su'si ma
chi jasi yu'u i te ñatuu ká'an i tnu'u in-ka ñayii ma.

13 Ñayii ndimaa ndúku i cuentu ma
chi kua'an i te ndáxtuu i nawa ni ka ndatnu'u yu'u ñayii ma,
kovaa ñayii núkuiñi va'a nuu Su'si ma
chi masu ndáka'an kuiti i nawa ni jiniso'o
i ja iyo ja maa i-ni jin kona'a ma.

14 Nú ñatuu na tnu'u ndichi Su'si ma iyo
nuu tee tátnuni in ñuu ma
chi nuna kenda in-ka ñuu ja jin kanaa i ma chi jin skenaa de,
kovaa ñuu nuu ka iyo kua'a ñayii ndichi ma te
ka ketna'a ini i ma
chi masu na in kundee nuu i.

15 Ndo'o xeen maa ñayii wa'a tnu'u
te kúu i nuu ñayii masu ndachunaa nawa tavi i ma,
kovaa ñayii masu kachi ja ko kuu i nuu in-ka ñayii ma
chi koo sii ini-ka i.

16 Te ña'a va'a ini ma, te chíndee ña ñayii ka jiniñu'u ma
chi ka ka'an vii ka ka'an va'a i ja kuu ña,

kovaa tee visi iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu de te
satniñu de ma
chi yika-ni ja ni'i de kúu xu'un ma-ni.

17 Ñayii va'a ini te nda'vi ini i ma chi ja va'a maa i
kúu nuu Su'si ma,
kovaa ñayii nde'e kaa ini i ma chi sa'a u'vi i maa i.

18 Ñayii sa'a ja u'vi ma chi visi ní'i tna'a maa i ma,
kovaa yika-ni ja xnee nuu-ni ña'a ja ní'i i ma.
Te ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi ma yanduu ja ni'i i ja skuta'vi ña'a Su'si ma.
19 Vaa ja sa'a o ja va'a ja ndaa ma
chi sa'a i ja koteku o ni-kani ni-jika,
kovaa ja kondikin o ja sa'a o ja u'vi ma
chi ichi nuu skenaa o maa o ma kúu.
20 Vaa Su'si ma chi saxiko ya ñayii
ndimaa ja u'vi ka ñu'u ini i ja jin sa'a i ma,
kovaa iyo sii ini xeen ya nuu ñayii ka jika ndaa nuu ya ma.
21 Vaa ñayii ka sa'a ja u'vi ma
chi masu yanduu ja jin ndando'o jin ndaneni maa i
ja ka sa'a ka kuu i ma,
kovaa ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi vivii jin kaku i nuu tnundo'o ma ji'in sa'ya tata i ma.

22 Te masu nde jiniñu'u ja vivii kaa ña'a ma,
nú kunee ku-uun ña te ñatuu ndása'a ña kuenda
naxe ko kuu ña ma,
chi kuenda tnu'u ja in oro ni ka chinee i kutu chikini ma
te sa'a ndeva'a ti ma,
sukan-ni sa'a ña maa ña.

23 Ja iyo ja jin ni'i ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma
kúu ja jin koo va'a i,
te ja ndetu ña'a ja jin ni'i ñayii ka sa'a ja u'vi ma
kúu ja ndakiti ini Su'si ma nuu i.

24 Ka iyo ñayii ja sii ini ka wa'a i nawa ka neva'a i ma
ñayii ka jiniñu'u ma,
te sa'a Su'si ma ja kua'a-ka ka ndani'i i,
kovaa ka iyo ñayii ja inuxii xeen ini i

ja ni masu ka ndi ini i ja jin chindee i ñayii ka jiniñu'u ma
sukan iyo ja jin sa'a i ma,
te su'va ka ndunda'vi-ka maa i ja sukan ka sa'a i ma.
25 Vaa ñayii sii ini chíndee i in-ka ñayii ma
chi ndimaa ko ni'i ko tna'a i,
te ñayii ndimaa chíndee i in-ka ñayii ma
chi koo tna ñayii ndachindee ña'a
te ñatuu nawa ka'ni ña'a i ja jin ko kuu i.

26 Ñayii ndiyo ini ma chi xtutu i ndaka ja kaa o ma,
sukan-va'a kenda kivi kumani ma te xiko ya'vi-ka i,
te ñayii ñuu ma chi jin ka'an u'vi i ja kuu i,
kovaa ñayii nda'vi ini ma chi masu ndí ini i ja kuu maa i
te xíko i ja kaa o ma,
te ja sukan sa'a i ma
chi jin ka'an vii jin ka'an va'a ñayii ma ja kuu i ma.

27 Ñayii ndí ini ja sa'a i ja va'a ma
chi jin ka'an vii jin ka'an va'a ñayii ma ja kuu i ma te koo va'a i,
kovaa ñayii jatanuu ja sa'a i ja u'vi ma
chi ja ndani'i i kúu ja u'vi ma.

28 Te ñayii kúkanu ini nuu ja ní'i tna'a i ma
chi ndo'o i sukan kúu nda'a yutnu ma
ja nú ni yichi ma chi ii-ii-ni jinkava i ma,
kovaa ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi sukan kúu yutnu vivii ve ndukuii tnu ma
ja ve nana nda'a tnu ma,
sukan kúu i.

29 Ñayii ñatuu ndí ini ja jin koo mani i ji'in ñayii ve'e i ma
chi ja ndetu ña'a kúu ja ndoo maa ndoo in-nka i-ni,
te ñayii ñatuu kándija ja ka ndaka'an so'o ñayii ma nuu i
naxe ko sa'a ko kuu i sukan-va'a koo va'a i ma,
chi ja ndetu ña'a kúu ja ñayii kunukuechi-nka-ni ko kuu i
nuu ñayii ndichi ma,
vaa ñatuu ni jani va'a ini maa i ma.

30 Ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi sa'a i ja jin koteku ñayii ma,
vaa ñayii ndichi kúu i,

te ja sa'a i ma sa'a ja jin kandija ñayii ma Su'si ma
te jin ndani'i ta'vi i.

31 Ja ndaa ndija kúu ja ñayii ndimaa sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi ko ni'i ko tna'a i nani téku i iyo i ñuu ñayivi a,
kovaa ñayii ndimaa ja u'vi sa'a i ma
chi kua'a xeen ja u'vi ndani'i ndatna'a maa i.

12 Ñayii jan-ta'vi ja ka ndaka'an so'o ñayii ma
naxe ko sa'a ko kuu i ma
chi ñayii ndichi kúu i,
kovaa ñayii saxiko ja ka ndaka'an so'o ñayii ma nuu i ma
chi in ñayii so'o kúu i te ñatuu ndása'a i kuenda i ma.

2 Ñayii jani vii jani va'a ini ma
chi játna ini Su'si ma ja sukan kúu i ma,
kovaa ñayii jani ini ndimaa ja u'vi sa'a i ma
chi maa Su'si ma sa'a ja ndachunaa i ja sa'a i ma.
3 Vaa ñayii sa'a ja u'vi ma
chi masu kuu konukuiñi va'a i,
kovaa ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi ni'i yo'o va'a i te konukuiñi va'a i nuu Su'si ma
te masu na in xtuu ña'a.

4 Te ña'a ñu'u kaji ñu'u va'a ini ma
chi ja sa'a ja kúu ña ma te ní'i yii ña ma jayiñu'u,
kovaa ña'a ñatuu ñu'u kaji ñu'u va'a ini ma
chi sukan kúu kue'e kívi onde yiki ñayii ma
sukan kúu ña nuu yii ña ma.

5 Ñayii jika ndaa nuu Su'si ma
chi ndimaa ja ndaa ja ndija kúu ja jani ini i te ká'an i ma,
kovaa ñayii sa'a ja u'vi ma
chi ndimaa tnu'u xnda'vi tna'a kúu ja ká'an i ma.
6 Onde ndaka tnu'u ká'an i ma,
ûni kuenda tnu'u ja ja'ni i ñayii ma kúu,
kovaa ñayii ka iyo ndaa nuu Su'si ma
chi ndimaa tnu'u vii tnu'u va'a ka ka'an i,
te ja sukan ka kuu i ma chi chindee ña'a i
ja jin kaku i nuu ja u'vi ma.

7 Vaa Su'si ma chi sa'a ya ja ñayii ka sa'a ja u'vi ma
chi jin naa i ve'e ke'e i ma,
kovaa ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi ni-kani ni-jika jin koteku i ji'in sa'ya tata i ma.

8 Ñayii ndichi ma chi naxe sa'a naxe kúu maa i ma,
te sukan ka ka'an vii ka ka'an va'a ñayii ma ja kuu i ma,
kovaa ñayii ñatuu va'a ini ma
chi masu na in ká'an vii ká'an va'a ja kuu i
chi su'va ka saxiko ña'a ñayii ma.

9 Ja va'a-ka kúu in ñayii visi ka ka'an ndeva'a i ja kuu i ma
kovaa ka iyo ñayii ka chindee ña'a nawa jiniñu'u i ma,
sana tee jani ini ja maa de kúu-ka ma
te ni ja kaa de ma masu nawa neva'a de.

10 Ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi jito va'a i ndaka kiti neva'a i ma,
kovaa ñayii sa'a ja u'vi ma
chi masu va'a ini i chi sa'a ndeva'a i kiti neva'a i ma.

11 Ñayii satniñu itu i ma
chi ndimaa koo ja kaa ja ko'o i,
kovaa ñayii kua'an vee-ni kúu i ma
chi ñatuu jáku'ni ini i nawa sa'a i ma.

12 Ñayii kúneé kú-uun ma
chi ndíyo ini i ja ko kuu i sukan ka kuu ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
kovaa masu jini i nawa ndetu ña'a ja ndo'o i,
kovaa ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi ni-kani ni-jika ndimaa ja va'a ko kuu ja ndani'i ndatna'a i.

13 Ñayii sa'a ja u'vi ma
chi maa ja xnda'vi i ñayii ma nukun-tuu maa i te
ndando'o ndaneni i,
kovaa ñayii ká'an ndimaa ja va'a ja ndaa ma
chi vivii yanduu yandoso i nuu ndaka tnundo'o kenda ma.

14 Vaa maa maa o ndani'i ndatna'a nawa ká'an o ma
xi nawa sa'a nawa kúu o ma ndeva'a-ni nú ja
va'a xi ja u'vi kúu.

15 Ñayii so'o xeen kaa ma
chi ndaka ja sa'a i ma chi jani ini i ja ja va'a kúu,
kovaa ñayii ndichi ma
chi ndimaa kándija i ja ka ka'an so'o ñayii ma nuu i ma.

16 Ñayii so'o ma
chi yachi-ni káxtnu'u i ja ndákiti ini i,
kovaa ñayii ndichi ma
chi masu sánuu i nawa ka ka'an ndeva'a ñayii ma nuu i ma.

17 Ñayii ká'an ndaa ma
chi ndáka'an ndaa i naxe iyo ma,
kovaa ñayii tnu'u ma
chi masu ndáka'an ndaa i naxe iyo ma
su'va ndúku i naxe xnda'vi i ñayii ma.

18 Ka iyo ñayii ma chi tnu'u ka ka'an i ma-ni,
te ka sa'a i ja tna-u'vi ini o vi'i-ka sana ni xtnakue'e ña'a i,
kovaa ñayii inundichi ma chi vivii ka ka'an i
te ka ndataa i tnu'u kanu ini
kuenda tnu'u ja in jatatna ni ji'i o te ni nduva'a o.

19 Ñayii ká'an ndaa ká'an ndija ma chi ni-kani ni-jika koo i,
kovaa ñayii ká'an tnu'u ma chi nunuu-ni koo i te naa i.

20 Ñayii sa'a ja u'vi ma
chi nanimaa tnu'u xnda'vi tna'a ma ñu'u ini anua i ma,
kovaa ñayii ndí ini naxe koo mani i ji'in in-ka ñayii ma
chi nanimaa tnu'u sii ini iyo ini anua i ma.

21 Ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi ni-in ja u'vi ndo'o i,
kovaa ñayii sa'a ja u'vi ma
chi nukoxtna'a nukoxtnii ja u'vi sa'a i ma ndani'i i.

22 Su'si Iya Tátnuni ma
chi saxiko ya ñayii tnu'u ma,
kovaa játna ini ya sukan ka sa'a ka kuu
ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma.

23 Ñayii ndichi ma chi masu nde savixi i maa i
ndaka ja jini i ma,
kovaa ñayii ndee ini ma chi ja ká'an i ma-ni,
te yachi-ni ndatuu maa i ja ñatuu na tnu'u ndichi neva'a i.

24 Ñayii ñu'u ini te satniñu i ma
chi ko ni'i ko tna'a i te koo ñayii jin satniñu nuu i ma,
kovaa ñayii kuxi ma
chi masu ni'i nde i te in-ka ñayii xi-nuu ko satniñu i-ni.

25 Tnu'u ndí ini xeen ma
chi sa'a i ja kúxii ini ñayii ma
te ñatuu-ka na tnu'u ndee tnu'u ndatnu i iyo,
kovaa nuna kenda in ñayii ká'an vii ká'an va'a ma
chi sani te sa'a i ja ndúsii ini ñayii ma.

26 Ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi kuu skaka i in-ka ñayii ma ichi va'a ma,
kovaa ñayii sa'a ja u'vi ma
chi kuan koo i ichi jin skenaa i maa i ma.

27 Ñayii kuxi ma
chi onde kiti ni ja'ni i ma masu no'o i ji'in ti ve'e i ma
ja jin kaa i kuñu ti ma,
kovaa ñayii ñu'u ini ma
chi jini i ja ja va'a xeen kúu ndaka ja ni'i tna'a i ma.

28 Ja ko sa'a o ja va'a ja ndaa ma
chi kua'an o ichi nuu koteku o ni-kani ni-jika,
te masu kûu o te skenaa o maa o.

13 Suchi ndichi ma
chi jan-ta'vi i ja ndáka'an so'o yuva i ma nuu i,
kovaa suchi so'o xeen kaa ma
chi masu nde kándija i ja ndáka'an so'o yuva i ma nuu i.

2 Ndi-in ndi-in o
chi jin ndani'i jin ndatna'a maa o sukan ka ka'an o ma,
kovaa ñayii ñatuu va'a ini te ke'en su'va i in-ka ñayii ma
chi ndimaa ja sa'a ndeva'a i in-ka ñayii ma ñu'u ini i.

3 Ñayii ndása'a kuenda te ñatuu ká'an yachi i ma
chi ja jito va'a i maa i kúu,
kovaa ñayii ñatuu nde ndása'a i kuenda ma te ká'an yachi i ma
chi maa i-ni sa'a ja jákun-nee i nuu tnundo'o ma.

4 Ñayii kuxi ma
chi ndíyo ini i kua'a ja koneva'a i
kovaa masu nawa ni'i i,
kovaa ñayii ndí ini ja satniñu i ma
chi ve ni'i ve tna'a-ka i.

5 Ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi masu játna ini kuiti i ja xnda'vi tna'a o ma,
kovaa ñayii sa'a ja u'vi ma, ja kan-yu'u ja kan-nuu ni'i i,
vaa masu ka jatna ini ñayii ma ja sa'a ja kúu i ma.

6 Ñayii jika ndaa nuu Su'si ma
chi ja va'a ja ndaa sa'a i ma jito va'a ña'a,
kovaa ñayii sa'a ja u'vi ma
chi maa ja u'vi sa'a i ma xnaa ña'a.

7 Ka iyo ñayii ka sa'a tnu'u ja xiku ka kuu i
kovaa masu nawa ka neva'a kuiti i,
te suni ka iyo tna ñayii ja ka sa'a i tnu'u
ja ñayii ka kunda'vi ka kukee ka kuu i,
visi ka ni'i ka tna'a i.

8 Ñayii ka kuxiku ma
chi ka iyo-ka ñayii ka xtna'a ña'a ja jin sa'a u'vi ña'a i,
kovaa chíndee ña'a xu'un i ma te ka kaku i.
Kovaa ñayii ka kunda'vi ma chi masu na in xtna'a ña'a.

9 Ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi sukan kúu in ñu'u tnúu jajaa ma, sukan ka kuu i,
kovaa ñayii ka sa'a ja u'vi ma
chi sukan ni ka nda'va ñu'u ma, sukan-nka-ni ka kuu i.

10 Ñayii jani ini ja maa i kúu-ka ma
chi yika-ni ja ndúku i kúu ja kanaa i ji'in in-ka ñayii ma,
kovaa ñayii jan-ta'vi ja ka ndaka'an so'o i nuu i ma
chi in ñayii ndichi kúu i.

11 Ñayii xnda'vi in-ka ñayii ma te kúxiku i ma
chi masu kunitnuni i te ndi'i xu'un i ma,
kovaa ñayii satniñu ji'in nda'a i te kúu tava'a i xu'un i ma
chi ndi-vala ndi-vala te kukua'a-ka.

12 In ja ndetu ñayii ma ja ni'i i ma te kuee kénda ma,
te chukan chi sa'a i ja kúxii ini i,
kovaa ora kénda ja ndetu o ma
chi sukan kúu in yutnu téku ja kuikuii iyo tnu ma
sukan kúsii ini o.

13 Ñayii saxiko te ñatuu jatanuu i ja sa'a i ja ni
kucargu i ja sa'a i ma
chi ndo'o xeen i ja ñatuu ni kandija i ma te ndakani ini i,
kovaa ñayii ndí ini te ni-yu'u ni-ini i jatanuu i
sa'a i ja ni kucargu i ma
chi koo va'a xeen i te koo sii ini xeen i ja ni
kundee i ni sa'a i ma.

14 Ndaka tnu'u va'a káxtnu'u ñayii ndichi ma
chi suu i chindee ña'a ja kaku o
ja ma ki'in o ichi nuu skenaa o maa o ma,
te koteku o.

15 Ñayii ka jaku'ni ini te ka sa'a i sukan kúni Su'si ma
chi kuatnu'u ini ña'a Su'si ma te skuta'vi ña'a ya ja vii ja va'a,
kovaa ñayii sa'a so'o nuu Su'si ma chi ndimaa ndo'o neni i,
vaa ñatuu játna ini Su'si ma ja sa'a i ma.

16 Ñayii ndichi ma chi ndása'a i kuenda te sa'a i ja va'a ma,
kovaa ñayii ñatuu ndása'a kuenda ma te sa'a maa i ja u'vi ma
chi ndáxtuu i maa i ja ñayii so'o xeen kúu i nuu Su'si ma.

17 Ñayii kúcargu in ja ki'in i jin kaxtnu'u i ma
te nú ma ndakani ndaa i ma
chi sa'a i ja kua'a tnundo'o jin tna'a ñayii ma,
kovaa ñayii ndákani ndaa sukan iyo ma
chi sa'a i ja ka iyo sii ini ñayii ma.

18 Ñayii saxiko ja ka ndaka'an so'o ñayii ma nuu i ma
chi ko kunda'vi ko kukee i te ndatna'a i ja kan-nuu,

kovaa ñayii jan-ta'vi ja ka ndaka'an so'o i nuu i ma
chi ndani'i i jayiñu'u.

19 Ñayii ni kundee ja ni xndoo i ja u'vi ma te sa'a i ja va'a ma
chi iyo sii ini xeen i,
kovaa ñayii so'o xeen kaa ma
chi ñatuu játna ini i ja xndoo i ja u'vi ma.

20 Ñayii ndikin tna'a ji'in ñayii ndichi ma
chi ñayii ndichi ko kuu tna i,
kovaa ñayii ndikin tna'a ji'in ñayii inuso'o xeen ka ndaa ma
chi ko kuu tna i sukan te skenaa tna i maa i.

21 Te ñayii ka sa'a ja u'vi ma
chi ndimaa ja u'vi ma ndetu ña'a,
kovaa ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi nanimaa ja va'a ma ndani'i i.

22 Ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi ndaka ja neva'a i ma ndaskuta'vi i sañani i ma,
kovaa ja ni xtutu ñayii sa'a ja u'vi ma
chi ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma jin ndunda'a.

23 Ñayii ka kunda'vi ma te ka satniñu ñukuun i itu i ma
chi ka ni'i kua'a i ja jin kaa jin ko'o i,
kovaa kénda koo ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
te ndi'i ka ndaxtandee i.

24 Ñayii nde'ya ja u'vi sa'a sa'ya i ma
te ñatuu na tnu'u xeen kéne'e i nuu suchi ma,
sukan-va'a ndasa'a i kuenda te ma ko sa'a-ka i
ja u'vi ni sa'a i ma
chi ñatuu kútoo i sa'ya i ma,
kovaa ñayii kútoo sa'ya i ma
chi onde luluu suchi ma te jâ iyo tnu'u xeen nuu i ma.

25 Ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi ko ni'i i ja kaa i onde ndutu va'a chii i ma,
vaa maa Su'si ma kua'a,
kovaa ñayii so'o xeen kaa ma
chi ko ka'ni ña'a i ja kaa i ma te ko kokon ko yichi i.

14 Ña'a ndichi ma
chi sa'a ña ja vivii jin ketna'a ini ndaka ñayii ve'e ña ma,
kovaa ña'a so'o xeen kaa ma te kúnee kú-uun ña ma
chi maa ña sa'a ja ñatuu ka ketna'a ini ñayii ve'e ña ma.

2 Ñayii ndí ini ja sa'a i ja va'a ma
chi yu'u i Su'si ma vaa jini i ja ndakan ya kuenda,
kovaa ñayii ndimaa ja u'vi sa'a i ma
chi saxiko i Su'si ma.

3 Ñayii so'o xeen kaa ma
chi ndimaa tnu'u ja savixi i maa i ká'an i,
kovaa ñayii ndichi ma
chi ndaka tnu'u ká'an i ma chi ja va'a kúu,
te kaku i nuu ja u'vi ma.

4 Ñayii ñatuu na xndiki neva'a i ma
chi ñatuu nawa ndaxtutu i itu i ma, te konune nda'a yaka i ma,
vaa ka jini o ja tnu'u ndee tnu'u ndatnu xndiki ma
ja satniñu ti ma sana koo kua'a ja kaa o ma.

5 Ñayii kúkanu ini o ja ndakani ndaa i nawa ni jini i ma
chi nú ñayii sa'a ja va'a ja ndaa kúu i
chi masu nawa xnda'vi ña'a i,
kovaa ñayii ñatuu ká'an ndaa ká'an ndija ma
chi ndimaa xnda'vi ña'a i.

6 Ñayii ká'an ndeva'a ja kuu in-ka ñayii ma
chi visi na ndanduku i tnu'u ndichi ma, kovaa masu ndani'i i,
kovaa ñayii jáku'ni ini te ndása'a i kuenda ma
chi masu yii ja ndani'i i tnu'u ndichi ma.

7 Máko jin tna'a ro ñayii so'o xeen kaa ma,
vaa ndaka tnu'u ká'an i ma
chi masu nawa chíndee ña'a i ja jaku'ni ini ro.

8 Ñayii ndichi ma chi maa tnu'u ndichi ma sa'a
ja ni'i ini i naxe ko sa'a ko kuu i ma,
kovaa ñayii so'o xeen kaa ma
chi jani ini i ja va'a-ni sa'a i,
kovaa xnda'vi i maa i.

9 Ñayii so'o xeen ka ndaa ma chi ka sa'a i ja u'vi ma,
te ûni ka kusisi maa i ja ka sa'a i tna'a ja masu
játna ini Su'si ma,
kovaa ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi maa i ka kuni ja jin sa'a i ja vii ja va'a ma.

10 Maa maa o jini naxe ndo'o ini anua o ma ora
kúxii xeen ini o ma,
te suni sukan kúu ora iyo sii ini xeen o ma,
vaa masu na in kuu jaku'ni ini sukan kúu ini
anua in-ka ñayii ma.

11 Ve'e ke'e ñayii sa'a ja u'vi ma
chi kendoo nda'vi kendoo kee,
kovaa ve'e ke'e ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi vivii jin ko kuu i.

12 Ka iyo jaku ñayii ja ka jani ini i ja sukan ka sa'a ka kuu i ma
te kuan koo i ichi va'a,
kovaa masu nde ka ndasa'a i kuenda
ja ichi nuu jin skenaa i maa i kuan koo i ma,
13 vaa nawa kúu ja onde ja kusii xeen o ma
chi masu kua'a-ni sani te tna-u'vi ini anua o a,
vaa ora iyo sii ini xeen o ma
sani te kénda in tnundo'o te sa'a i ja kúxii xeen ini o.

14 Ñayii so'o xeen kaa ma chi ndaka ja u'vi sa'a kuu maa i ma
chi ndani'i ndi'i ndani'i tu'u maa i,
kovaa ñayii sa'a ja va'a ja vii ma
chi ndimaa ja va'a ndani'i i te koo sii ini i.

15 Ñayii kánee janitnuni i ma
chi kándija i ndaka nawa ka jiña'a i nuu i ma,
kovaa ñayii jâ ni teku ini ma
chi jakin i cuidado nú ja va'a kúu ja ka ka'an ñayii ma xi ña'a.

16 Ñayii ndichi ma chi xndoo i ja u'vi ma te ñatuu nde sa'a-ka i,
vaa yu'u i Su'si ma ja ndakan ya kuenda nuu i ma,
kovaa ñayii so'o xeen kaa i ma
chi masu ndí ini kuiti i nawa sa'a i ma,
te ndito ndito-ni na'a ja vixi xeen kaa i kúu ma.

17 Ñayii yachi-ni ndákiti ini i ma
chi ni masu kunitnuni maa i te sa'a i ja u'vi ma,
te ñayii sukan kúu i ma
chi masu na in kúnimani nuu i ma,
18 vaa ñayii ñatuu ni'i ini-ka naxe ko sa'a ko kuu i ja va'a ma
te ñatuu ndí ini i ma,
chi ja ndetu ña'a kúu ja u'vi ma,
kovaa ñayii ndichi ma te ndí ini i naxe koo va'a i nuu Su'si ma
chi ja ndetu ña'a kúu ja jakun-tnuni ini i
naxe ko sa'a ko kuu i ja va'a ma.

19 Ñayii ka sa'a ja u'vi ma
chi kenda kivi ja jin koo i ve'e ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma,
te jin ka'an nda'vi jin ka'an kee i nuu ñayii yukan
ja na jin chindee ña'a i.

20 Ñayii kúnda'vi kúkee ma
chi onde ñayii ka ka'an ja ka ketna'a ini ji'in i ma ka saxiko ña'a,
kovaa ñayii kúxiku ma
chi kua'a xeen ñayii ka ka'an ja ka ketna'a xeen ini i ji'in i,
21 te vitna ja ká'an Su'si ma ja ñayii saxiko in-ka ñayii ma
chi jiso kuechi i nuu Su'si ma,
kovaa ñayii kúnda'vi ini ñayii kúnda'vi kúkee ma
chi ja vava'a ko kuu i nuu Su'si ma.

22 Ñayii ka nduku ja nanimaa ja u'vi ma jin sa'a i ma
chi jin ski'in i maa i te ma jin ndani'i i ichi ndaa ma,
kovaa ñayii ñu'u ini ja sa'a i ja va'a ja ndaa ma
chi kunda'vi ini ña'a Su'si ma te jin ndani'i i ichi ndaa ma.

23 Ndaka ja ndó'o néni o ja satniñu o ma
chi ñatuu jan naa, vaa ko ni'i ko tna'a o,
kovaa ñayii yika-ni ja ká'an ká'an-ni i nawa jani
ini i ja sa'a i ma
te ñatuu sa'a i ma
chi ko kunda'vi ko kukee i.

24 Jayiñu'u ñayii ndichi ma kúu ja jáku'ni ini i te sa'a i ma,
kovaa ñayii so'o xeen kaa ma
chi ja yoxtnuu kua'an yoxtnuu vee nuu i ma kúu
ja masu ndí ini i ja sa'a i ja va'a ja ndaa ma.

25 Ñayii ndáka'an ndaa nawa ni jini i ma
chi sa'a i ja ka kaku ñayii ma nuu tnundo'o ma,
vaa ndáka'an ndaa ndaa i ma,
kovaa ñayii játna ini ja xnda'vi i ñayii ma
chi masu ndáka'an ndaa kuiti i nawa ni jini i ma.

26 Ja koyu'u o Su'si ma te ma ko sa'a-ka o ja u'vi ma
vaa iya ndakan kuenda kúu ya ma
chi sa'a i ja kukanu ini xeen o ya ja ko koto ña'a ya
te ko koto ya sa'ya tata o ma.

27 Sukan kúu nuu tóo kua'a ndute ma,
sukan kúu ja koyu'u o Su'si ma te ma ko sa'a-ka o ja u'vi ma,
vaa sa'a ya ja koteku o,
sukan-va'a ma jin tu'va o nuu kûu o te skenaa o maa o ma.

28 Jayiñu'u tee kúu rey ma kúu
nú kua'a xeen ñayii ma kúu ñuu nuu tátnuni de ma,
kovaa nú lule-ni ñuu ma te jaku-ni ñayii ma kúu
chi ñatuu nawa kúu sa'a de te nda'vi-ni kúu de.

29 Ñayii kuee ndákiti ini ma
chi ja ni jaku'ni xeen ini i kúu,
kovaa ñayii yachi-ni ndákiti ini ma
chi káxtnu'u i ja in ñayii so'o kúu i.

30 Ñayii kuee ini ma
chi koo sii ini yikikuñu i ma, te koteku vii koteku va'a i,
kovaa ñayii kueñu ini ma
chi onde yiki i ma xtnakue'e maa i, ja sukan kúu i ma.

31 Ñayii xnda'vi te sa'a ndeva'a i ñayii kúnda'vi ma
chi sa'a i ja kúxii ini Su'si iya ni sa'a ña'a ndaka o ma,
kovaa ñayii kúnda'vi ini ñayii nda'vi ma
chi ndáchiñu'u i Su'si ma ja sukan sa'a i ma.

32 Ñayii sa'a ja u'vi ma
chi kenda kivi ja onde andeya ma skana ya i ja
sukan ni yo sa'a i ma,
kovaa ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi visi na kûu i ma chi iyo ja va'a ndetu ña'a.

33 Ñayii ndasa'a kuenda naxe sa'a naxe kúu i ma
chi nanimaa tnu'u ndichi ñu'u ini anua i ma ja sukan sa'a i ma,
kovaa ñayii inuso'o xeen ka ndaa ma
chi masu ka jini maa i nawa kúu tnu'u ndichi ma.

34 Ñuu nuu iyo tnu'u ndaa tnu'u ndija ma
chi koo-ka jayiñu'u i,
kovaa ñuu nuu nanimaa ja u'vi ka sa'a ñayii ma
chi ja kan-nuu ndatna'a ñuu yukan.

35 Ja vii ja va'a ko sa'a tee kúu rey ma
ja kuu suchi jinukuechi nuu de ma
ja ndása'a i kuenda naxe sa'a kúu i ma,
kovaa ndakiti ini de nuu ñayii sa'a ja ni'i de ja kan-nuu ma.

15 Nú tnu'u vii tnu'u kuee kúu
tnu'u ndákone'e o nuu ñayii ndákiti ini ma
chi ndiko ini i,
kovaa nú tnu'u xiko tnu'u ndi'vi ma na ndakone'e o
chi su'va ndakiti-ka ini i.

2 Ñayii ndichi ma chi ndimaa tnu'u vii tnu'u va'a,
tnu'u kuatniñu o ká'an i,
kovaa ñayii so'o xeen kaa ma
chi ndimaa tnu'u ndeva'a tnu'u kini ma, tnu'u masu
nde kuatniñu o
kúu tnu'u ká'an i ma.

3 Su'si Iya Tátnuni ma chi nde'ya nde'ya-ni ya
ni-ka'nu ñuu ñayivi a,
te jini ya nawa ka sa'a ñayii ka sa'a ja va'a ma
ji'in nawa ka sa'a ñayii ka sa'a ja u'vi ma.

4 Ñayii ká'an vii ká'an va'a ma
chi wa'a i tnu'u kanu ini in-ka ñayii ma, te ndusii
ini ñayii yukan,
kovaa ñayii ká'an tnu'u ndeva'a ma nuu in-ka ñayii ma
chi sa'a i ja kúxii ini ñayii yukan.

5 Suchi so'o xeen kaa ma
chi saxiko i tnu'u ndáka'an-so'o yuva i ma nuu i ma,

kovaa suchi jan-ta'vi ma
chi káxtnu'u i ja suchi jáku'ni ini kúu i te ko kuu i
in ñayii ndichi.

6 Ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi ko ni'i ko tna'a i ja koneva'a i ve'e i ma,
kovaa ñayii sa'a ja u'vi ma
chi visi na ni'i i ja koneva'a i ma,
kovaa ndimaa koo tnundo'o tnuneni nuu i ma.

7 Ñayii ndichi ma
chi ndimaa tnu'u ndichi ka ka'an i
te ka sa'a i ja kua'a-ka ñayii ka jaku'ni ini,
kovaa ñayii so'o xeen ka ndaa ma
chi ndimaa ja u'vi ka ñu'u ini i ja jin sa'a i ma.

8 Ñayii ka sa'a ja u'vi ma
chi saxiko Su'si ma ja ka ndakua'a i nuu ya ma,
kovaa ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi játna ini Su'si ma ja ka jikan-ta'vi i nuu ya ma.

9 Su'si Iya Tátnuni ma
chi saxiko ya ja ka sa'a ka kuu ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
kovaa kútoo ya ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma.

10 Ñayii ñatuu jika ndaa ichi Su'si a
chi ndaka'an ni'i ya nuu i,
te ñayii saxiko ja ndáka'an-so'o ya nuu i ma
chi skenaa i maa i.

11 Su'si ma chi jini ya na kivi kûu ñayii ma
te ndenu ki'in i ma,
te suni sukan jini tna ya ja jani ini o ma.

12 Ñayii so'o xeen kaa ma
chi ñatuu játna ini i ñayii ndáka'an-so'o nuu i ma,
te ká'an yichi-ni i ñayii yukan,
te ni ñatuu kúni i ja ndatna'a i ji'in ñayii ndichi ma.

13 Ñayii iyo sii ini anua i ma
chi ndijin ndaa na'a nuu i ma ja iyo sii ini i ma,

kovaa ñayii kúxii ini ma
chi ñatuu na tnu'u sii ini iyo ini anua i ma te ndijin-ni na'a i.

14 Ñayii jáku'ni ini ma
chi su'va ndánduku-ka i tnu'u ndichi Su'si ma,
kovaa ñayii so'o xeen kaa ma
chi kua'a-ka ja u'vi ndúku i ja sa'a i.

15 Ñayii wa'a tnu'u ja kúxii ini i nawa ndo'o neni i ma
chi ndaka kivi ma kúu i sukan,
kovaa ñayii iyo sii ini ma
chi ndaka kivi chi kuenda tnu'u ja viko iyo i jini i,
vaa iyo sii ini i ma.

16 Sa'a te jini o ja va'a-ka kúu ja visi jaku-ni neva'a o ma,
te iyo sii ini o vaa iyo o ji'in Su'si ma
iya ndakan kuenda nawa sa'a nawa kúu o ma,
sana ja ko ni'i ko tna'a o ma
te ñatuu na tnu'u sii ini iyo ini anua o ma
ja ndaka ja ndí ini xeen o ma.

17 Va'a-ka kúu ja kaa o in ko'o yuva xi in ko'o ndeyu vi'nde
nú vivii ka kutoo tna'a o,
sana ja jin kaa o in xndiki ka'nu
te ndimaa tnu'u kiti ini ka iyo o ma.

18 Ñayii yachi xeen ndákiti ini ma
chi ja sa'a i kúu ja skanaa tna'a i,
kovaa ñayii kuee ini ma
chi sa'a i ja ka iyo mani ñayii ma.

19 Ñayii kuxi ma
chi jani ini i ja nanimaa iñu kaa ichi ki'in i ma
te va'a-ka ma ki'in i-ni,
kovaa ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi nune nda'a nuu i ichi kua'an i ma jini i.

20 Suchi ndichi ma
chi sa'a i ja ka iyo sii ini yuva i ma,
kovaa suchi so'o xeen kaa ma
chi saxiko i yuva i si'i i ma.

21 Suchi so'o xeen kaa ma
chi vii xeen na'a jini i ja ñatuu jaku'ni ini i ja sa'a i ja va'a ma,
kovaa suchi jáku'ni ini ma
chi ndása'a i kuenda te ndákaka ndaa i nuu Su'si ma.

22 Nú ñatuu na in ndichi ja ndaka'an-so'o i naxe ko kuu ma
chi masu kee ja ka ñu'u ini i ja jin sa'a i ma,
kovaa nuu ka iyo kua'a ñayii ndichi-ka
te ka ndatnu'u tna'a i naxe ko kuu ma
chi vivii kendoo.

23 Vivii kúu ora kénda ñayii ká'an naxe sa'a o
ora ñatuu ní'i ini o naxe ko kuu ma,
kovaa vii xeen-ka kúu ja maa ora jiniñu'u o ma
te kénda kunu tnu'u jiniñu'u o ma.

24 Ichi ki'in o ja koteku o ni-kani ni-jika ma
kuenda tnu'u ja ndichi xeen, vaa ndó'o o jaku;
kovaa chindee ña'a i
ja ma kêe o andeya ma te skenaa o maa o ma.

25 Su'si Iya Tátnuni ma
chi xnaa ya ve'e ñayii jani ini ja maa i kúu-ka ma,
kovaa sa'a ya ja ña'a ni ji'i yii ma
chi koo va'a ndaka ja neva'a ña ve'e ña ma.

26 Su'si Iya Tátnuni ma
chi saxiko ya ja jani ini ñayii sa'a ja u'vi ma ja sa'a i ma,
kovaa játna ini ya ja vii ja va'a
ká'an ñayii iyo vii nuu ya ma.

27 Ñayii ndiyo ini ma
chi sa'a nda'vi sa'a kee i ñayii ve'e i ma,
kovaa ñayii ñatuu játna ini ja sa'a i sukan ma
chi jin koo va'a-ka i ve'e i ma.

28 Ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi ndása'a i kuenda naxe ndakone'e i nuu in-ka ñayii ma,
kovaa ñayii sa'a ja u'vi ma
chi kée koo kée ni'ni-ni ja ká'an i ma.

29 Su'si ma chi iyo jika ya nuu iyo ñayii sa'a ja u'vi ma,
kovaa niniso'o ya te jatanuu ya
ja jikan-ta'vi ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma.

30 Ñayii nde'ya vii nde'ya va'a ña'a ma
chi sa'a i ja kúsii ini ini anua o ma,
te ora ka ndakani i tnu'u vii tnu'u va'a ma
chi ndátaa i tnu'u ndee tnu'u ndatnu.

31 Ñayii niniso'o te sa'a i
sukan ka ndaka'an-so'o ñayii ma nuu i ma
chi ko kuu i in ñayii ndichi.

32 Ñayii ñatuu jan-ta'vi ja ka ndaka'an-so'o i nuu i ma
chi ñatuu kútoo i maa i ja sukan sa'a i ma,
kovaa ñayii jan-ta'vi ma
chi su'va kútu'va-ka i naxe ko sa'a ko kuu i ma.

33 Nú jan-ta'vi o ja ka ndaka'an-so'o i nuu o ma
chi jayiñu'u Su'si ma kúu,
vaa jandetu o nuu ya ma,
vaa nuna kava kuee ini o te kani ini o
ja maa Su'si ma sana kuu nawa sa'a o ma
chi koo jayiñu'u o.

Tnu'u ndichi Su'si ma chi chindee ña'a i ja ko kuu o in ñayii sa'a ja va'a ja ndaa

16 Ñayii ma chi kua'a xeen ja jani ini i
ja kuu sa'a i,
kovaa maa Su'si ma kúu Iya ka'an nú ko kuu
sukan jani ini i ma xi ña'a.

2 Ndaka ja sa'a ja kúu ñayii ma
chi jani ini maa i ja ja va'a-ka kúu nuu Su'si ma,
kovaa maa ya
chi jini ndaa ya nú ja va'a kúu xi ña'a.

3 Va'a-ka sonee o nuu nda'a Su'si ma
nde a jani ini o ja sa'a o ma
te maa ya sa'a ja ko kuu sukan jani ini o ma.

[4] Ndaka ja ni sa'a ya ñuu ñayivi a
chi jâ ni jani ini ya naxe jin ko kuu i te ni sa'a ya ma,
nawa kúu ja onde ñayii sa'a ja u'vi ma
chi jâ ndetu ña'a kivi ndachunaa i ja u'vi sa'a i ma.

[5] Su'si ma chi saxiko ya ñayii inuvixi xeen ka ndaa i ma
te ka jani ini i ja maa i ka kuu-ka ma,
te ja sukan ka sa'a i ma
chi masu yanduu ja ndaxndo'o ndaxneni ña'a Su'si ma,
vaa iya sa'a ndaa kúu ya.

[6] Ñayii ûni kútoo ndija Su'si ma te sa'a i ja va'a ja ndaa ma
chi ñatuu na kuechi kondiso i nuu Su'si ma.
Ñayii yu'u Su'si ma ja iya ndákan kuenda kúu ya ma
chi xndoo i ichi u'vi ma.

[7] Vaa Su'si Iya Tátnuni ma,
nuna játna ini ya ja sukan sa'a sukan kúu ñayii ma
chi sa'a ya ja onde ñayii kúni u'vi nuu i ma ndumani ji'in i.

[8] Va'a-ka ja visi vala-ni na ni'i o nú sa'a ndaa
sa'a ndija o ma
sana ja ni'i kua'a o ma te sakui'na o ma.

[9] Ñayii ma, jani ini i nawa sa'a nawa kuu i ñuu ñayivi a,
kovaa maa Su'si ma kúu iya ndaskaka va'a ña'a
ichi ndaa ma.

[10] Rey tee netniñu ma chi maa Su'si ma ni jani ña'a,
te iyo de ja ka'nde ndaa de tniñu ñayii ma.

[11] Ja játna ini Su'si ma kúu ja chikua'a ndaa ñayii
nawa xiko i ma,
vaa maa ya ni sa'a sukan chikua'a o ma.

[12] Rey tee ka netniñu ma, masu ka jatna ini de ja
u'vi ka sa'a ñayii ma,
vaa nuu ka nukoo ka nukuiñi de ma
chi ndimaa ja va'a ja ndaa iyo ja jin sa'a de,
vaa sukan, te jin koo va'a de ñuu de ma.

13 Rey tee ka netniñu ma
chi ka jatna ini de ja jin ka'an ndaa ñayii ma,
te ûni ka kutoo de ñayii ñatuu ká'an tnu'u ma.

14 Rey tee netniñu ma chi nuna ndakiti ini de
chi kuu tatnuni de ja jin ka'ni i ñayii ma,
kovaa in ñayii ndichi ma chi kuu sa'a i ja ndukuee ini de.

15 Nú iyo sii ini rey tee tátnuni ma
chi iyo tnu'u kanu ini ja jin koo va'a ñayii ñuu de ma,
te ja sukan kúu de ma
chi kuenda tnu'u ja in viko sa'a ja vivii kúun savi ma
te vivii ndukuii ma,
sukan kuu de.

16 Va'a-ka kúu ja ko ndi ini o ja ko kuu o in ñayii ndichi ma
sana ja ni'i o kua'a oro ma,
te va'a-ka kúu ja jáku'ni ini o sukan kúni Su'si ma
sukan-va'a ni'i ini o naxe ko sa'a ko kuu o
sana ja ni'i kua'a o plata ma.

17 Ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi ûni ndí ini i ja kakayata i nuu ja u'vi ma,
vaa ñayii jito va'a maa i ja ñatuu na ja u'vi-ka sa'a i ma
chi kaku i te ma skenaa i maa i.

18 Ñayii jani ini ja maa i kúu-ka ma
chi ja ndetu ña'a kúu ja skenaa i maa i ma,
te ñayii kúvixi xeen ma
chi ni masu kee va'a ja jani ini i ja sa'a i ma.

19 Va'a-ka ja na kani ini o ja masu nawa kúu o
te koo o ne'un ñayii nda'vi ma,
sana ja ko ni'i ko tna'a o ma
te koo o ne'un ñayii ka jani ini ja maa i ka kuu-ka ma.

20 Ñayii niniso'o ñukuun i tnu'u Su'si a
chi ja jani ini i ja sa'a i ma chi kee va'a te koo va'a-ka i.
¡Naka vii naka va'a kúu ñayii kúkanu ini Su'si
o Iya Tátnuni a!

21 Ñayii ndichi ma chi ñayii jáku'ni ini kúu i,
vaa tnu'u vii tnu'u va'a ká'an i ma,
te sa'a i ja ka ndundichi-ka ñayii ka niniso'o ja ká'an i ma.

22 Ñayii ndichi ma chi ja ndetu ña'a ja ni'i i kúu
ja koteku kani i,
kovaa ja ni'i maa ñayii so'o xeen kaa ma kúu
ja ndando'o ndaneni i ja u'vi sa'a i ma.

23 Ñayii ndichi ma chi kaji kaji-ni i tnu'u va'a ká'an i,
te tnu'u ká'an i ma káxtnu'u ja ñayii jini nawa sa'a i ma kúu i,
24 vaa kuenda tnu'u ja sukan asi jaa nduxi ñuñu ma,
sukan ka kuu tnu'u vii tnu'u mani ká'an ñayii ma,
vaa sa'a i ja ndusii ini yikikuñu o.

25 Ka iyo jaku ñayii chi ka jani ini i
ja ichi va'a ma kuan koo i,
kovaa masu nde ka ndasa'a maa i kuenda
ja ndita ndita ichi nuu jin skenaa i maa i ma kuan koo i.

26 Ñayii kokon ma chi ja kokon i ma sa'a ja satniñu xeen-ka i,
sukan-va'a ni'i i ja kaa i ma.

27 Ñayii nanimaa ja u'vi ñu'u ini anua i ma
chi ndimaa jani ini i naxe sa'a-ka i ja u'vi ma,
te sukan sa'a ñu'u káyu kóko ma
ja xnaa ndi'i i nawa iyo nuu káyu ma,
sukan ka kuu tnu'u ká'an i ma,
28 vaa ñayii sa'a nanimaa ja u'vi ma
chi sa'a i ja ka kanaa ñayii ma,
te ñayii tnu'u ma
chi sa'a i ja ka ndakiti ini nuu tna'a ñayii ka
ketna'a ini ma.

29 Ñayii nde'e xeen kaa ini ma
chi xnda'vi i in-ka ñayii ma
te skaka i ñayii ma ichi u'vi ma,
30 te ndákueni kutu kutu i te jani ini i ja u'vi-ka sa'a-ka i,
te nú jâ ni sa'a i ja u'vi ma
chi ndákayi'i vava'a i ñii yu'u i ma-ni.

31 Ñayii jâ ni kuu nija'nu te jâ ni vixi xini i ma
chi jayiñu'u kúu nú ni yo sa'a i ja vii ja ndaa ma.

32 Ja va'a kúu ja kava kuee ini o ma
sana ja ko kuyachi ini o te ndimaa ko kanaa o ma,
te ja va'a-ka kúu nú kúndee o kánda o te kaa kuee ini o ma
sana ja kundee o tatnuni o nuu ñayii kua'a iyo in ñuu ma.

33 Ñayii ma chi ja ñu ini maa i-ni te jani ini i naxe sa'a i ma,
kovaa masu nde ndása'a i kuenda
ja Su'si ma kúu iya ka'an nú saa xi ña'a.

17 Va'a-ka kúu ja visi xita yichi-ni na kaa o
te koo sii ini o ve'e o ma
sana ja koo kua'a ja kaa ja ko'o o
te ndimaa koo tnu'u jatu tnu'u ndi'vi.

2 In ñayii ndichi ma, te visi suchi jinukuechi kúu i ma
chi kuu tatnuni-ka i
sana sa'ya jito'o i ma ja so'o xeen kaa i nuu de ma,
te ora jin ni'i sa'ya jito'o i ma ta'vi i ma
chi suni ni'i tna suchi jinukuechi ma ja kuu ta'vi i.

3 Oro ma ji'in plata ma chi nuu ñu'u ma ja'an i
sukan-va'a kuni o nú iyo nanimaa i,
kovaa Su'si ma chi ora ndó'o néni o ma,
te jini ya naxe ka iyo ini anua o a.

4 Ñayii sa'a ja u'vi ma ji'in ñayii tnu'u ma
chi játna ini i ja koniniso'o i
ja ka ka'an ñayii ka sa'a ja u'vi ma.

5 Ñayii jákundee ñayii nda'vi ma
chi sa'a i ja ndákiti ini Su'si iya ni sa'a ña'a ma,
te ñayii kúsii ini ja jini i sukan ndó'o néni in-ka ñayii ma
chi masu yanduu ja ndaxndo'o ndaxneni ña'a Su'si ma.

6 Jayiñu'u ñayii nija'nu ma ka kuu sañani i ma,
vaa ka sa'a suchi kuechi ma ja ka iyo sii ini ta'nu i ma.
Te suchi kuechi ma chi ka iyo sii ini i ja ka iyo yuva i ma
te ka sa'a de ja va'a ma.

7 Ñayii masu ndása'a kuenda ma
te vivii ká'an i te ndúku i ja xnda'vi i in-ka ñayii ma,
chi ma kee va'a i.
Te ni a tee tátnuni ma te ma ka'an ndaa de te
xnda'vi de ñayii ma,
masu kee va'a tna de.

8 Ñayii ni kaan ja ndimaa wa'a i xu'un in-ka ñayii ma
te ní'i i nawa kúni i ma,
chi jani ini i ja iyo xeen tnu'u ndatnu i,
vaa ndimaa kúndee i ní'i i ndaka nawa kúni i ma.

9 Ñayii sákanu ini ñayii ni sa'a ndeva'a ña'a ma
chi ja ndúku i kúu ja koo mani i ji'in ñayii yukan,
vaa kútoo i ñayii ma,
kovaa ñayii nuu-ni nuu-ni ndákune'e i ja ni sa'a
ña'a in-ka ñayii ma
chi masu kua'a-ni, sani te masu na in ketna'a-ka ini ji'in i.

10 Ñayii ndása'a kuenda ma
chi ja ka ndaka'an-so'o ñayii ma nuu i ma,
sani te jáku'ni ini i,
kovaa ñayii ndee ini ma
chi visi cientu jichi na jin kua'a ña'a i yutnu xii
chi masu jaku'ni ini i.

11 Ñayii kívi nduu kívi ni'ni ma
chi ndimaa ndúku i na in kanaa ji'in i,
te ja sukan sa'a sukan kúu i ma
chi kenda in ñayii kene'e ta'vi ña'a.

12 Va'a-ka ja nukun-tna'a o ji'in in kiti yuku kiti xeen ma
sana ndatna'a o ji'in in ñayii ñatuu nini nawa ka'an o ma
te ûni sa'a maa i ja u'vi ñu'u ini i ma.

13 Ñayii ndasa'a ja u'vi ja kuu ñayii sa'a ña'a ja va'a ma,
nanimaa ja u'vi koo ve'e i ma.

14 Ñayii skeja'a ja kanaa i ma
chi kuenda tnu'u ja ni ndakune i in nuu ñu'u ndute
kua'a xeen ma

te kua'a ja xnaa de ma, sukan kúu i,
kovaa yo'o chi va'a-ka ja kakayata o nuu ñayii yukan
sana ja kuka'nu-ka te kanaa o ji'in i.

15 Saxiko Su'si ma ñayii kúji'in ji'in ñayii sa'a ja u'vi ma
xi ñayii xtekuechi ñayii ñatuu na kuechi ma
ja na chunaa i in ja masu ni sa'a i ma.

16 Ñayii ndee xeen ini ma
chi masu nde jiniñu'u ja neva'a kua'a xeen i xu'un i ma,
vaa ni masu kuu kuaan i tnu'u ndichi Su'si a ji'in xu'un i ma,
vaa ni masu jaku'ni ini i ma.

17 Ñayii kétna'a ndija ini ji'in in-ka ñayii ma
chi ni-kani ni-jika kútoo i ñayii yukan,
te kivi kénda tnu'u xii ini ma
chi ka chindee tna'a i kuenda tnu'u ja ndi-tna'a ñani i.

18 Ñayii kúu yunuu in-ka ñayii jikan yika nawa kúni i ma
chi in ñayii ñatuu jáku'ni ini kúu i ja sa'a i sukan,
vaa nú ma ndachunaa ñayii ma chi maa i kuiso.

19 Ñayii játna ini ja kanaa i ma
te su'va su'va ndúku i ñayii xtna'a i ma,
te ja sukan kúu maa i ma
chi masu ndóñu'u na in kene'e ta'vi ña'a.

20 Ñayii nde'e xeen kaa ini ma
chi masu kee nawa ñu'u ini i ja sa'a i ma,
te ja sukan ká'an tnu'u i ma,
te jákun-nee i nuu ja u'vi ma.

21 Ñayii kúu yuva suchi so'o xeen kaa ma
chi ndimaa tnu'u xii ini koo i sa'a sa'ya i ma,
te ñatuu na tnu'u sii ini koo nuu i
ja sukan ndee ini sa'ya i ma.

22 Ja koo sii ini ini anua o ma
chi kuenda tnu'u ja in jatatna kúu i nuu yikikuñu o ma,
kovaa nú nanimaa tnu'u xii ini koo ini anua o a
chi onde yiki o ma xsichi i.

23 Ñayii sa'a ja u'vi ma
chi játna ini i ja yuyu'u-ni tnii i xu'un ma,
te masu ka'nde ndaa i tniñu
ñayii ni sa'a ja u'vi ma.

24 Ñayii jáku'ni ini ma
chi ndí ini i naxe ni'i-ka i tnu'u ndichi Su'si ma
te ni'i ini i naxe koo i ñuu ñayivi a,
kovaa ñayii sa'a so'o nuu Su'si ma
chi jani ya'a jani yukan-ni ini i,
te masu ñu'u ini i ja koo va'a i nuu Su'si ma.

25 Tee neva'a sa'ya de suchi so'o xeen kaa ma
chi sa'a i ja ndákiti ini yuva i ma
te kúkan-nuu de ja sukan kúu i ma,
te sa'a i ja kúxii xeen ini si'i i ma.

26 Masu va'a ja xndo'o o ñayii masu na kuechi ma
te sa'a o ja chunaa i in ja masu nawa ni sa'a i ma,
ni a sa'a ndeva'a o ñayii kanuu ma te sa'a i ja va'a ma.

27 Ñayii ndichi ma
chi kánda i te masu ká'an yachi i
te kaa kuee xeen ini i,
vaa ñayii ndichi kúu i.

28 Nawa kúu ja onde ñayii so'o xeen kaa i
te ñatuu jáku'ni ini i ma
te iyo ora nawa ndáku ma te ñatuu ká'an kuiti i ma,
chi ka ka'an ñayii ma ja in ñayii ndichi kúu tna i.
Chukan kúu ja ñayii kánda-ka ma te jasiyu'u-ka i ma
chi ñayii ndichi kúu i.

18 Ñayii ndiyo ini ma
chi ñu'u ini i ja koo va'a maa i ma-ni,
te ni ñatuu jan-ta'vi i ja ka ka'an-so'o ñayii ma nuu i ma.

2 Ñayii so'o xeen kaa ma
chi ñatuu nde ndí ini i naxe jakun-tnuni-ka ini i
te ko kuu i in ñayii ndichi ma,
yika-ni ja nde a jini i ma te kúvixi i.

3 Ñayii sa'a ja u'vi ma chi ka saxiko ña'a ñayii ma,
te ndátna'a maa i ja kan-nuu ja sukan vixi kaa i ma.

4 Tnu'u ká'an ñayii ndichi ma,
sukan kúu nuu ñu'u kua'a ndute ma
xi sukan kúu nuu tóo kua'a de ma,
sukan ka kuu tnu'u ká'an i ma.

5 Masu va'a-ni ja tee ja'nde tniñu ñayii ma,
te kuji'in de ji'in ñayii iyo kuechi ma,
te xtekuechi de ñayii ñatuu na kuechi ma.

6 Ñayii so'o xeen kaa ma chi tnu'u ká'an i ma-ni,
te sa'a i ja skiti tna'a ini i ji'in ñayii ma,
te maa tnu'u ká'an i ma sa'a ja jin sa'a ndeva'a
ña'a ñayii ma.

7 Ja ká'an ñayii so'o xeen kaa ma
chi nukun-tuu maa i ndaka ja u'vi ká'an i ma,
te ndando'o ndaneni maa i.

8 Ñayii tnu'u ma, ñayii ndúku cuentu ma
chi ûni vivii ká'an i ja ndákani i nuu in-ka ñayii ma,
te sa'a i ja kénda onde ini anua ñayii ma ja jiña'a i ma.

9 Ñayii kuxi te ñatuu satniñu va'a i ma
chi inuu kuiti kúu i ji'in ñayii ndákana in ja iyo va'a ma.

10 Su'si ma chi sukan kúu in ve'e núkuiñi vava'a kúu ya
nuu ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma,
vaa nuu maa ya ma jinu i kua'an i,
ja na kaku i nuu ja u'vi ma te koo va'a i nuu ya.

11 Ñayii xiku ma chi kúkanu ini xeen i ja neva'a i ma,
te jani ini i ja sukan kúu in ñuu
nuu ndesi vava'a ni-ka'nu yu'u ñuu ma
ja ñatuu na in kuu kivi ma,
sukan jani ini i ja kúu ja kúxiku i ma.

12 Ñayii kúvixi xeen ma
chi ja ndetu ña'a kúu ja skenaa ndi'i i ja neva'a i ma,

kovaa ñayii jani ini ja masu ñayii kanuu kúu i ma
chi ja ndani'i i ma kúu jayiñu'u i.

13 In ja kan-yu'u ja kan-nuu kúu
ja ndákone'e yachi ñayii ma
te ñatuu ndetu i ja koniniso'o i te jinu ka'an in-ka ñayii ma.

14 Ñayii ndimaa iyo sii ini i ma
te ñatuu nde ndaa ndivi ini i visi ku'u i ma
chi ñatuu xtaya i,
kovaa ñayii ja'nde ini ja ma kuu-ka i ma
chi masu na-in kuu chindee ña'a ja ndani'i i tnu'u kanu ini.

15 Ñayii jáku'ni ini ma chi ndí ini i ja kutu'va-ka i,
te ñukuun-ka niniso'o i tnu'u ndichi ka ka'an ñayii ndichi ma.

16 Ñayii yinda'a yija'a ja kua'a i ñayii jito ye'e ma
chi chindee ña'a ñayii yukan ja kenda i
onde nuu ka iyo ñayii ka ndanuu ndánduku i ma.

17 Ñayii kénda xinañu'u nuu tee ja'nde tniñu ma
te jiña'a i ja masu na kuechi i ma
chi kuenda tnu'u ja ndija i ja ká'an i ma,
kovaa nuna kenda in-ka ñayii ma
te ndaka'an i ja masu ndija ñayii ni kenda xinañu'u ma,
sani te ndatuu ndaa maa i ja masu ndija i.

18 Nú uu tee ka ndanuu te ka skiti tna'a ini de
ja ndunduu de ka jani ini ja va'a-ni ka ñu'u
ini de ja jin sa'a de ma,
kovaa nuna jin chu'un de suerte kóto nde de kundee ma,
sani te jin kendoo va'a ini nduu de.

19 Suchi ndákiti xeen ini ja ni skiti ini ña'a ñani i ma
chi masu ndakune i anua i ma ja jin ndumani i,
su'va sa'a ndee-ka i ini anua i ma sukan ndesi va'a in ñuu ma,
te ja sukan ka kuu i ma chi su'va jin kujika nuu tna'a-ka i.

20 Ndeva'a-ni na tnu'u ká'an maa ñayii ma te sukan ndani'i i,
nú ká'an i tnu'u va'a te ndani'i i ja vii ja va'a,
te nú ká'an i ja u'vi te ndani'i i ja u'vi.

21 Vaa nuna ka'an maa ñayii ja va'a ma te koteku kani i,
kovaa nú ma ko koto va'a maa i tnu'u ká'an i ma
chi maa tnu'u ká'an i ma sa'a ja kûu-ni i.

22 Suchi jaa ní'i ñasi'i ma
chi in ja vii ja va'a ni kuta'vi i,
vaa ni kunda'vi ini Su'si ma i,
te ni skuta'vi ya i ñasi'i i ma.

23 Ñayii kúnda'vi kúkee ma
chi ká'an vii ká'an va'a ká'an kuee i,
kovaa ñayii kúxiku ma
chi ndákone'e jatu ndákone'e kini i nuu ñayii ma.

24 Ñayii iyo in ñayii kétna'a ini ji'in i ma
chi vivii ka chindee tna'a i,
te iyo nuu kúu chi va'a-ka ka iyo i ji'in suchi ka
ketna'a ini ji'in i ma
sana in ñani maa i.

19 Va'a-ka visi kúnda'vi kúkee o ma
te ndimaa sa'a o ja va'a ja ndaa ma,
sana ja kava ndee xeen ini o ma
te ko kuu o in ñayii tnu'u ja ndimaa xnda'vi o ñayii ma.

2 Masu nde jiniñu'u nú ma kani va'a ini ñayii ma
te keja'a i sa'a i nawa ñu'u ini i ja sa'a i ma,
vaa nú ñama ñama-ni sa'a o sukan ñu'u ini o ma
chi masu kee va'a ja sa'a o ma.

3 Ñayii ndee xeen ini ma chi ja sukan kúu maa i ma,
te ñatuu kée va'a ndaka ja sa'a ja kúu i ma,
te ndákiti ini i te ndáxtekuechi i Su'si ma
ja kuechi ya kúu ja sukan ndó'o i ma.

4 Ñayii ni'i tna'a ma
chi ûni kua'a xeen ñayii ka ketna'a ini ji'in i,
kovaa ñayii kúnda'vi kúkee ma
chi onde ñayii ka ketna'a ini ji'in i ma ka xndoo ña'a.

5 Ñayii ka kukanu ini ñayii ja ndakani ndaa i
nawa ni jini i ma
te ma ndaka'an ndaa i ma
chi ma kaku maa i chi ndo'o neni i ja sukan sa'a i ma.
Suni ñayii ká'an tnu'u ma
chi masu yanduu ja onde ndo'o neni maa i.

6 Ñayii kúxiku ma te wa'a i nawa ka jiniñu'u ñayii ma
chi ûni ndaka ñayii ma ka kuni ja jin ketna'a ini i
ji'in ñayii xiku ma.

7 Nú ñayii kúnda'vi kúkee ma, te onde tna'a i ma
ka saxiko ña'a,
kuiti ka'vi-ka jin sa'a ña'a ñayii ka ketna'a ini ji'in i ma,
vaa visi na kakan-ta'vi maa i nuu ñayii yukan ja
jin chindee ña'a i,
kovaa su'va jin kujika-ka i jin koo i.

8 Ñayii ni jaku'ni ini tnu'u ndichi ma te sa'a i sukan ká'an ma
chi ja kútoo i maa i kúu ja ndí ini i ja koo va'a i ma.

9 Ñayii ñatuu ndakani ndaa nawa ni jini i ma
chi ma kaku maa i chi onde ndo'o neni i ja sukan sa'a i ma,
te suni ñayii játna ini ja ka'an tnu'u i ma
chi masu yanduu ja onde ndo'o neni tna maa i ja
sukan sa'a i ma.

10 Masu va'a-ni ja ñayii so'o xeen kaa ma,
te ko ni'i ko tna'a i kua'a ja vii ja va'a ma,
te ni masu va'a-ni ja ko tatnuni i nuu sa'ya tee ka ndanuu ma.

11 Ñayii ndichi te ndasa'a i kuenda ma
chi kutu'va i ja kava kuee ini i,
te jayiñu'u i kúu ja ni sakanu ini i
ja u'vi ni sa'a ña'a in-ka ñayii ma.

12 Sukan kúu yu'u ndika'a ma
sukan kúu rey ma nuna ndakiti ini de ma,
kovaa nuna kunda'vi ini de ñayii ma
chi sukan kúu ora núu yuyu xtnee ma,
sukan na'a ja nda'vi ini de ma.

13 Tee neva'a sayii de ma te so'o xeen kaa i ma
chi sa'a i ja kendoo nda'vi kendoo kee ve'e de ma,
te tee neva'a ñasi'i de ja ndimaa kanaa ña'a ji'in yii ña ma
chi sukan kúu nuu jí'in ve'e ma te xtivi i ndatniñu ma,
sukan kúu ña.

14 Xu'un ma ji'in ve'e ma
chi ja nduta'vi tee ma nuu yuva de, nuu si'i de ma kúu,
kovaa ja ñasi'i de ma te in ña'a ndichi kúu ña ma
chi maa Su'si ma ni skuta'vi ña'a.

15 Ñayii kuxi ma chi játna ini i ja kusu xeen i,
te ja sukan kúu i ma chi ko kokon ko yichi i.

16 Ñayii kandija te sa'a i sukan ni tatnuni Su'si ma
chi kaku i nuu ja u'vi ma te koteku i,
kovaa ñayii saxiko tnu'u ni tatnuni Su'si ma
chi kûu i te skenaa i maa i.

17 Ja chíndee o ñayii nda'vi ma
chi kuenda tnu'u ja in ja wanuu o nuu Su'si ma kúu,
te maa ya ja kúu ya Iya Tátnuni ma
ndataa nuu o ja va'a ni sa'a o ma.

18 Ndaka'an-so'o ni'i ni nuu sa'ya ni ma
vitna ja iyo-ka i ja koniniso'o i tnu'u kuña'a ni ma,
te máko ko kasiyu'u ni ja u'vi sa'a i ma,
te ko kuu kuechi tna ni ja kûu i ma te skenaa i maa i ma.

19 Ñayii yachi-ni ndákiti ini i ma chi ndo'o neni maa i,
te nuna chindee o i ja na ya'a i nuu tnundo'o yukan ma,
masu va'a-ni ja sa'a o sukan ma
chi ja chindee o i ja na ndasa'a-ka tuku i
in-ka jichi ja u'vi ma kúu.

20 Ñayii kuan-ta'vi ja ka ndaka'an-so'o i nuu i ma
te ma ndakone'e xiko i ja sukan ni ka jiña'a ñayii ma
chi kutu'va i ja ko kuu i in ñayii ndichi.

21 Kua'a xeen ja jani ka'vi ini ñayii ma ja sa'a i,
kovaa yika-ni ja ja kúu ini maa Su'si ma kúu ja ko kuu.

22 Ja játna ini ñayii ma kúu ja ndaka o,
te kava va'a kava nda'vi ini o,
te va'a-ka ja ko kunda'vi ko kukee o
sana ja kava tnu'u o ma.

23 Ja koyu'u o Su'si ma te ma ko sa'a o ja u'vi ma
chi chindee ña'a i ja koteku o ni-kani ni-jika,
te maa ya sa'a ja kusu sii ini o te ndatatu o,
te ni-in tnundo'o ma kenda nuu iyo o ma.

24 Ñayii kuxi ma chi chúnee-nka tna i nda'a i nuu ko'o ma,
kovaa ni masu ndí ini i nawa ni ni'i i ma.

25 Suchi ñatuu ka jandetu nuu yuva i ma te kani de i ma
chi jin kuni jaku-ka i ma, te jin koyu'u i,
te ma jin sa'a-ka i ja u'vi ma,
vaa suchi ndichi ma chi ndaka ja na ndaka'an-so'o
o nuu i ma,
sani te jaku'ni ini i ja sa'a i ja va'a ma.

26 Suchi sakui'na yuva i te chúnee i si'i i ma ichi ma
chi ja kan-nuu xeen kúu ja sukan sa'a i ma,
vaa masu nde jiniñu'u ja sa'a ja kúu i ma.

27 Sa'ya maa ri, nuna saxiko ro tnu'u va'a ka
ka'an-so'o i nuu ro a
chi ma ni'i ini ro naxe ko kuu ro kivi ki'in o a.

28 Ñayii masu ndákani ndaa sukan ni jini i ja ni kuu ma,
ja sukan sa'a i ma chi ja jakundendee-ni i tee ka
ja'nde tniñu ma kúu,
te ja sukan sa'a i ma chi chisa'vi i ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
te ka sa'a-ka maa ñayii ma ja u'vi ma.

29 Jâ iyo tu'va ja jin ndo'o jin neni ñayii ka jatna ini
ja ma jin ka'an ndaa i ma,
te suni jâ iyo tu'va yutnu xii
ja jin ndo'o jin neni ñayii inundee ini ma.

20 Ñayii ji'i ndixi ma chi ndúu ndee ini i te sa'a ndeva'a i kua'an i,
te kánaa i ji'in ndeva'a-ni ñayii ma.

Ñayii wa'a tnu'u ja sukan xnda'vi ña'a ndixi ma
chi masu jini-ka maa i nawa sa'a i.

2 Nuna ndakiti ini rey ma
chi masu kaku maa ñayii ni sa'a ja ni ndakiti ini de ma,
vaa sukan ndúxeen ndika'a ma, sukan iyo de
ja kuu sa'a de.

3 In jayiñu'u kúu nuu ñayii ñatuu játna ini
ja ndi tetna'a ndi tetna'a i jin ko kuu i ma,
kovaa ñayii ñatuu jáku'ni ini ma
chi ni masu kanda i chi ndeva'a-ni ora
chi skeja'a maa i ja kanaa i ji'in in-ka ñayii ma.

4 Ñayii kuxi ma chi ñatuu ndáta'vi ndásaka i itu i ma
tiempu vijin ma,
te kivi kenda ja skee ñayii ma itu i ma,
te visi na ki'in maa i jin koto i itu i ma,
kovaa masu nawa ndani'i i.

5 Sukan kúu ndute ñu'u in soko kunu ma,
sukan kuu ja jani ini ñayii ma ini anua i ma,
te ñayii ndichi ma
chi jakun-tnuni-ni ini i nawa kúni ñayii ma ka'an i ma.

6 Kua'a xeen ñayii ka kuvixi i ja inuva'a ini i,
kovaa masu kuu kukanu ini o ni a in ñayii yukan.

7 Ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi ni-in ja u'vi ñatuu sa'a i, te jika ndaa i ichi Su'si a,
te naka vii naka va'a ka kuu sa'ya ñayii ya'a,
vaa jin ndandikin i sukan ni ka yo sa'a yuva i ma.

8 Ora jínkoo rey ma nuu ndákan de kuenda nuu ñayii ma
chi yika-ni ja nde'ya de ma,
te ka jikayata maa ñayii ka sa'a ja u'vi ma.

9 Masu na in kuu ka'an:
"Iyo vii iyo ndoo ini anua sa, ñatuu kuiti na
kuechi sa."

10 Ñayii ñukuun sa'a i ma
te masu chíkua'a ndaa i nawa xíko i ma
chi saxiko Su'si ma ja sukan sa'a i ma.

11 Onde in suchi luluu ma chi ja jini o sukan sa'a i ma,
te ndasa'a o kuenda na nde suchi ko kuu i,
nú suchi sa'a ja va'a xi suchi sa'a ja u'vi ko kuu i.

12 Su'si ma ni sa'a so'o o a sukan-va'a koniniso'o o,
te ni sa'a ya nduchinuu o a sukan-va'a konde'ya va'a o.
¡Vivii kúu ja ni sa'a ya a!

13 Máko tnaa xeen ro ñuma'na nuu ro,
nú ña'a, te ko kunda'vi ko kukee ro,
su'va ko ndoto ne'e ro te koo kua'a ja kaa ro.

14 Ñayii jaan ma chi ndáa xeen i tnu'u ja ya'vi xeen
ja yikuu i jaan i ma,
kovaa nú jâ ni jaan i ma,
te kuvixi maa i ja ja va'a kúu te masu ya'vi ni wa'a i.

15 Ja va'a-ka kúu ñayii káji tnu'u va'a ká'an i ma
sana ja ñayii neva'a kua'a xeen oro
xi yuu vivii ka ndaa te ka ndeya'vi xeen ma.

16 Ñayii kúu nuu ñayii jikan yika ma
chi skenaa i onde su'nu i ma,
nú ma ndachunaa ñayii yukan ma.

17 Ñayii xnda'vi in-ka ñayii ma te ni'i i ja kaa ja ko'o i ma
chi visi jani ini i ja asi xeen jaa ma,
kovaa kenda kivi ja ndakokon ndayichi i.

18 Kuan-ta'vi o tnu'u va'a ká'an-so'o in-ka ñayii ma
te kani va'a ini o nawa sa'a o ma,
vaa nawa kúu ja tee ki'in jin kanaa de ji'in in-ka ñuu ma
chi xinañu'u-ka jakin tna'a va'a de naxe ki'in de ma
sukan-va'a kundee de ma.

19 Ñayii tnu'u ma chi masu kuu kukanu ini o i
chi ndi'i kuiti ndáxtuu i kua'an i ma,

chukan kúu ja masu kuu ketna'a ini o
ji'in ñayii masu kutu yu'u i ma.

20 Ñayii ká'an u'vi ja kuu yuva i si'i i ma
chi masu na tnu'u kanu ini ja koo va'a i,
vaa koo maa i nuu nee ma-ni.

21 Ñayii masu na tnundo'o te ní'i kua'a i ja koneva'a i ma
chi ndaka maa ja neva'a i ma sa'a ja kenda kivi te ndanda'yu i.

22 Máko ku'un ini ni ja maa ni ndachunaa
nawa ni sa'a ndeva'a ña'a in-ka ñayii ma,
su'va kukanu ini ni Iya Tátnuni ma,
te maa ya ndachunaa te koo va'a maa ni.

23 Su'si Iya Tátnuni ma chi saxiko ya ñayii ñatuu chíkua'a ndaa
nawa xíko i ma,
vaa masu játna ini ya ja xnda'vi tna'a o ma
te ma chikua'a ndaa o ma.

24 Maa Su'si ma kúu iya jâ jini naxe ko kuu in in ñayii ma,
te ni-in ñayii ma masu kuu jaku'ni ini i
naxe iyo ja ko kuu ji'in ndi-in ndi-in o ma,
vaa maa in-ni Su'si ma kúu iya jâ jini ndi'i.

25 Másu va'a-ni ja ka'an uun-ni o
te skuiso o nuu Su'si ma nawa sa'a o ma
te kuee-ka ma te ndakani ini o ja masu kundee o sa'a o ma.

26 Rey tee ndichi ma chi sa'a siin de ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
te xnaa de i sukan sa'a yoso mulinu ma triu ma ja vii jaxi i ma.

27 Onde ini anua ñayii ma xtnuu Su'si ma ñu'u maa ya ma,
vaa maa ya chi jini ya nawa jani ini ñayii ma,
te masu nawa kuu kuyu'u nuu maa ya ma.

28 Tnu'u nda'vi ini ma ji'in tnu'u ndaa tnu'u ndija ma
kúu ja chíndee chítuu rey ma ja núkoo va'a de tátnuni de ma.

29 Jayiñu'u suchi jaa ma kúu tnu'u ndee tnu'u
ndatnu i ma, jani ini i,

te tee nija'nu ma chi jayiñu'u de kúu vixi xini de ma,
vaa ka jandetu-ka ñayii ma nuu de ma.

30 Ja ka xndo'o ka xneni i ñayii sa'a ja u'vi ma ji'in yutnu xii ma
chi kuenda tnu'u ja jatatna kúu,
vaa sukan, te ndasa'a i kuenda te xndoo i ja u'vi sa'a i ma.

21 Sukan kundee jichi nuu jika ndute ma jasi i ndute ma
ja ma ki'in ya'a ki'in yukan de ma
onde kenda de nuu ki'in de ma,
sukan kúu Su'si Iya Tátnuni ma ji'in rey ma,
vaa ñatuu wa'a ya tnu'u ja kani ini de ja ko sa'a de ja u'vi ma.

2 Ndaka ja jani ini ñayii ma te sa'a i ma,
kua'a ja va'a kúu jani ini maa i,
kovaa maa Su'si ma kúu iya ndáka'an
nú ja va'a kúu xi ja u'vi kúu ja ñu'u ini i ja sa'a i ma.

3 Ja sa'a o ja va'a ma
te ku'un kaji ku'un va'a ini o ja kandija o ya ma
kúu ja játna ini Su'si ma,
sana ja ndakua'a o in kiti ka'mi o nuu ya.

4 Ñayii nde'ya kini in-ka ñayii ma
xi kuvixi maa i ja jani ini i ja maa i kúu-ka ma
xi jani ini i ja sa'a i ja u'vi ma,
chi ja sukan sa'a i ma chi jâ ni jiso kuechi i nuu Su'si ma.

5 Ñayii jakin tna'a vivii nawa jani ini i ja sa'a i ma
chi kee va'a ja jani ini i ja sa'a i ma,
kovaa ñayii ñatuu ndása'a kuenda i ma
chi jani yachi-ni ini i te sa'a i nde a kúni i ma,
kovaa ja sukan kúu i ma chi ndunda'vi ndukee i.

6 Ñayii ndimaa xnda'vi in-ka ñayii ma te ve kuxiku i ma
chi masu na'a-ni te ndi'i kuiti ja neva'a i ma naa,
sani te skenaa i maa i.

7 Ja u'vi ka sa'a maa ñayii ka játna ini
jin sa'a i ja u'vi ma nukun-tuu ña'a,
te jin skenaa maa i maa i,

kuechi ja ñatuu ni ka kuu ini maa i ja jin sa'a i
ja va'a ja ndaa ma.

8 Ja sa'a ja kúu ñayii sa'a ja u'vi ma
chi ndimaa ñu'u ini i ja xnda'vi i in-ka ñayii ma kúni i,
vaa ni a in ja va'a masu sa'a i,
kovaa ñayii iyo va'a nuu Su'si ma
chi ndimaa ja va'a ñu'u ini i ja sa'a i.

9 Ja va'a-ka kúu visi in ve'e nda'vi ve'e kee kúu
te koo maa in-ni o,
sana ja koo o in ve'e ka'nu ve'e va'a
ji'in in ña'a ndimaa kúni ña ja kanaa ña.

10 Ñayii sa'a ja u'vi ma chi yika ja ñu'u ini i kúu
ja sa'a i ja u'vi in-ka ñayii ma,
te ni masu nde kúnda'vi ini i ñayii yukan.

11 Suchi ñatuu ka jandetu nuu yuva i ma te káni de i ma
chi jin kuni jaku-ka i ma te jin koyu'u i,
te ma jin sa'a-ka i ja u'vi ma,
vaa suchi ndichi ma chi ndaka ja na ndaka'an-so'o
o nuu i ma,
sani te jaku'ni ini i ja sa'a i ja va'a ma.

12 Su'si iya sa'a ndaa sa'a ndija ma
chi nde'ya nde'ya-ni ya ve'e ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
te kua'a ya tnu'u te jin ndunda'vi jin ndukee maa i
ja kuechi ja sukan ka sa'a maa i ja u'vi ma.

13 Ñayii ñatuu nde ndí ini ja chindee i ñayii nda'vi ma
ora jikan-ta'vi ñayii yukan ja na chindee ña'a i ma
chi kenda ja jiniñu'u tna i na in chindee ña'a,
te masu na in kenda ja chindee ña'a i.

14 In ja masu ndetu ñayii ma, te sanaa sanaa-ni jin
skuta'vi ña'a i ma
chi visi ndákiti xeen ini maa i ora yukan,
kovaa ndusii ini xeen i ja sukan ni kuta'vi i in ja
masu ndetu i ma.

15 Ora ka ja'nde ndaa i tniñu ñayii ma
chi ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma chi kúsii ini xeen i,
kovaa ñayii sa'a ja u'vi ma chi yu'u i,
vaa sani te skenaa i maa i.

16 Ñayii ñatuu ndása'a kuenda naxe ko kuu i in ñayii va'a ma
te kúneé kú-uun-ni maa i ma
chi ichi nuu kûu i te skenaa i maa i kua'an i.

17 Ñayii ñatuu nde ni'i tna'a i ma
te játna ini i ja va'a ja jaxiko asi ma ja chi'i i maa i ma
te játna ini i ja ko'o i ndixi ma te ndeva'a
ndekuu-ni kúu i ma
chi ni ma kuxiku maa i ja ko ni'i ko tna'a i.

18 Ñayii sa'a ja u'vi ma te xnda'vi i tna'a i ma
chi ndo'o neni maa i
sukan kúni i ja ndo'o neni ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma.

19 Ja va'a-ka kúu ja koo nda'vi koo kee o
in nuu ñatuu kuiti nawa iyo ma
sana ja koo o ji'in in ña'a kúneé kú-uun ma
te yachi xeen ndákiti ini ña ma.

20 Tee ñu'u kaji ñu'u va'a ini ma chi ve'e de ma
chi ñatuu nawa ja'ni ña'a i te vivii ka kuu de,
kovaa tee ñatuu ñu'u kaji ini ma chi ndi'i ja neva'a de ma
ndáxiko de te xnaa de kua'an de.
21 Kovaa ñayii ndúku ja koo va'a koo ndaa i nuu Su'si ma
te iyo tnu'u nda'vi ini i ma,
chi skuta'vi ña'a Su'si ma ja vii ja va'a ma,
te koo jayiñu'u i, te koteku kani i.

22 Ñayii ndichi ma chi kúndee i
nuu ñayii ka jani ini ja ka iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu i
ja ka jito va'a i ñuu i ma
te ka kukanu ini i ja masu na in kundee nuu i ma.

23 Ñayii jito va'a i yu'u i ma yaa i ma
ja ñatuu nde ká'an i tnu'u masu nde kuatniñu ma
chi iyo sii ini i,

vaa masu na nde kívi nduu kívi ni'ni i nuu
tnundo'o ma.

24 Ñayii kúvixi maa i ja maa i kúu-ka ma
chi kúneé kú-uun-ni maa i, vaa ñayii ndee ini kúu i.

25 Ñayii kuxi ma, ndíyo xeen ini i nawa ni'i i ja kaa i,
kovaa ñatuu kúu ini i ja satniñu i
visi na kûu maa i ja kuxi i ma.

26 Ka iyo ñayii ja nii nduu ma ka ndiyo ini i
ja jin ni'i i ja jin kuu maa i,
kovaa ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi sii ini-ni wa'a i nawa ka jiniñu'u ñayii
ka kunda'vi ka kukee ma.

27 Ja ka ndakua'a ñayii ka sa'a ja u'vi ma nuu Su'si ma
chi saxiko ya, vaa masu ka jani va'a ini i ja ka sa'a i ma.

28 Ñayii ká'an ja ni jini i nawa ni kuu ma
te masu ndija i ja ni jini i ma
chi masu na'a-ni te ni masu ni'i ini-ka i nawa ka'an i,
kovaa ñayii ni jini ndija ma
chi núkuiñi lili i ja ká'an i ma.

29 Ñayii sa'a so'o nuu Su'si ma
chi ndákiti ini i nawa ka ndaka'an-so'o i nuu i ma,
kovaa ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi ndása'a i kuenda te ndákaka va'a i nuu Su'si ma.

30 Tnu'u ndichi jani ini ñayii ma ja neva'a i ma
xi ja jani ini i ja maa i kúu-ka ma
chi ni masu kundee i nuu Su'si ma,
31 vaa onde caballu ma
chi visi iyo tu'va tna ti ja koso ña'a tee ki'in ja kanaa de ma,
kovaa maa Su'si ma kúu iya chindee ña'a sana
kuu kundee de ma.
Visi kiti ndee kúu ti, kovaa masu nawa kuu sa'a maa ti.

22 Ja va'a-ka kuu ja jin ka'an vii jin ka'an va'a ñayii ma ja kuu o
kuechi ja sa'a o ja va'a ja ndaa ma

sana ja koneva'a kua'a o xu'un
te ni-in ñayii ma masu jin kunimani nuu o.

2 Ñayii xiku ma ji'in ñayii kúnda'vi ma, inuu-ni ka kuu i,
vaa nduu i ma chi maa Su'si ma ni sa'a ña'a.

3 Ñayii ndichi ma chi nú jini i ja iyo yika i ma
chi su'va jikayata i,
kovaa ñayii ñatuu jáku'ni ini ma
chi yituu yine'e i
te onde ni'i maa i ja u'vi sa'a ja ndo'o neni i ma.

4 Ñayii kaa vii kaa kuee ini ma te ñatuu kúvixi i ja maa i kúu-ka
vaa yu'u i Su'si ma vaa jini i ja iya ndákan kuenda kúu ya ma,
ja ndani'i ndatna'a i kúu ja ko ni'i ko tna'a i ja koneva'a i,
te koo jayiñu'u i, te koteku i ni-kani ni-jika,
5 kovaa ichi kua'an ñayii sa'a ja u'vi ma
chi nanimaa tnundo'o tnuneni kenda koo nuu i ma,
vaa jani ini i ja va'a-ni kúu ja sa'a i ma,
kovaa ndimaa ja skenaa i maa i kúu.

6 Kaxtnu'u ni nuu sa'ya ni a ichi va'a káxtnu'u maa Su'si ma,
sukan-va'a kivi kuu nija'nu i ma te masu xndoo i ichi Su'si ma.

7 Ñayii ka kuxiku ma chi ka tatnuni maa i nuu ñayii nda'vi ma,
te ñayii ka wanuu xu'un ma chi suni ka tatnuni maa i
nde a ka kuni i ja jin sa'a ñayii ni ka jikan-nuu xu'un nuu i ma.

8 Ñayii sa'a ja u'vi in-ka ñayii ma
chi tna'a ja ni sa'a i ma ndani'i ndatna'a maa i,
te ndando'o ndaneni maa i,
te sukan, te xnaa ya ñayii ka sa'a ja u'vi ma.

9 Ñayii va'a ini ma te kúnda'vi ini i ñayii nda'vi ma
te wa'a i ja kaa ñayii nda'vi ma
chi skuta'vi ya i ja va'a te ko ni'i ko tna'a i.

10 Máko kuan-ta'vi ni ñayii ndee ini te so'o kaa i ma nuu iyo ni a,
sukan-va'a na naa maa ja u'vi ma te masu na in kanaa-ka,
te ni a ko skiti tna'a-ka ini i.

11 Ñayii játna ini ja koo vii koo luu ini anua i ma,
chi ja sukan vivii ká'an i ma, te ketna'a ini tee
kúu rey ma ji'in i.

12 Iya Tátnuni ma chi jito ñukuun ya ñayii ndichi ma,
kovaa sákanuu sákani'ni ya ja jani ini ñayii tnu'u ma.

13 Ñayii kuxi ma chi ja ma satniñu i ma
chi ndúku yu'u i naxe kundee i ja ma satniñu i ma-ni,
te ká'an i:
"Vaa ichi ma iyo in ndika'a,
te kaa ña'a ti nuna ki'in o jin satniñu o."

14 Ja ká'an ña'a kívi nduu ji'in tee ja masu yii ña kúu de ma
chi sukan kúu in soko kunu kunu kúu,
te tee kúndee ña xnda'vi ña ma
chi ndákiti ini Su'si ma nuu de naku kándija de ja ká'an ña ma.

15 Suchi jaa ma ûni ndikin tna'a xeen i
ji'in ja sa'a ndee ini i te sa'a so'o xeen i maa i,
kovaa nuna ndaka'an-so'o o nuu i te skonduu o
yutnu xii yata ka'a i
chi ndatnii i kuenda te ko kuu i in ñayii va'a.

16 Ñayii ndúku ja kuxiku i ma te sa'a ndeva'a i ñayii nda'vi ma
ji'in ñayii skuta'vi nawa neva'a i ma nuu ñayii xiku ma,
chi ja ndetu ña'a kúu ja ndunda'vi ndukee maa i.

17 Koniniso'o ñukuun ni ja ka ka'an ñayii inundichi ma
te ndasa'a ni kuenda ndaka ja káxtnu'u sa ya.
18 Chi ja va'a xeen ko kuu nuna tava'a ni ini anua ni a
te ndaka'án ni te kuu ndaka'an ni nuu ndaka-ka ñayii ma.
19 Vitna te ndákaxtnu'u sa nuu ni a,
sukan-va'a kukanu ini-ka ni Su'si o Iya Tátnuni ma.

20 Saña chi oko uxi jichi tnu'u ndichi ya ni kaxtnu'u sa,
te ndimaa tnu'u va'a tnu'u kuatniñu o ka kuu,
21 sukan-va'a kutu'va ni tnu'u ndaa tnu'u ndichi
ni kaxtnu'u sa a,
te kuu kaxtnu'u ndaa ni nuu ñayii jin kakan-tnu'u ña'a ma.

22 Má sakui'na ni ñayii nda'vi ma
te ni máko ka'an ndeva'a ni nuu ñayii ndó'o néni ma,
23 vaa Iya Tátnuni ma chi kúnda'vi ini ya ñayii nda'vi ma
te iyo ya ji'in i te chindee ya i te kaku i,
te ñayii sakui'na nuu ñayii nda'vi ma
chi maa Su'si ma xnaa ndaka ja neva'a i ma.
24 Máko ketna'a ini ni ji'in ñayii yachi xeen ndákiti ini i ma,
25 nasa yukan te kutu'va ni sukan sa'a sukan kúu i ma,
te sa'a i ja skenaa ni maa ni ja sukan sa'a ni ma.
26 Máko ko kuu ni yunuu ñayii jikan-nuu ma
te tavi i nuu in-ka ñayii ma,
27 vaa nú ma ni'i ni ja ndakua'a ni ma
chi onde jito kixi ni ma jin ndaxtandee i.
28 Máko ndaxsama ni nuu ka nukuiñi yuu xe'ñu
ni ka jani tna'a ni jana'a-ka ma.
29 Ñayii satniñu va'a ma chi kuu i kunukuechi i nuu rey ma,
te masu nuu ndeva'a-ni ñayii kunukuechi i.

23 Nú ni jinkoo ni nuu núkoo tee netniñu te tátnuni-ka de ma
ja kaa ni ji'in de xita,
te ndasa'a ni kuenda na in kúu ñayii núkoo ji'in ni ma.
2 Te nú játna ini ni ja ûni kaa va'a xeen ni ma,
kovaa masu sukan sa'a ni nuu tee tátnuni ma,
su'va vala-ni kaa ni.
3 Te máko ndiyo ini ni ndaka ja jaa ji'i tee tátnuni ma,
vaa ndaka ja jani de nuu ni ma
chi ja jitotnuni-ni ña'a de kúu te xnda'vi ña'a de.

4 Te máko ndiyo ini ni ja ndaka koneva'a ni te kuxiku ni,
su'va kava ndichi ni, te xtandiyo ni janitnuni yukan,
5 vaa kona'a ni ja ko ni'i ko tna'a o ma
chi masu na nde jiniñu'u,
vaa nunuu-ni koneva'a o sani te kua'an maa i.
Sukan kuu ya'a tioko ma ja kúu ndáva ndáva-ni ti
ndáa ti kua'an ti sani te ni masu kuni-ka o ti ma,
sukan-ni kúu ja ko kuxiku o ma.

6 Máko jinkoo ni ji'in ñayii xii xeen kaa i ma,
ni ko ndiyo ini ni nawa jaa i ma,
7 vaa masu ni-yu'u ni-ini i kúu, visi na ka'an i: “Kaa ko'o ni”,
vaa maa i ma chi ndása'a ndi'i kuiti i kuenda

naxe ndeya'vi ndaka ja taa i ma,
[8] te nuna kaa maa ni ma chi ndi'i kuiti nana ndo'o ni,
te ndaka ja ni ka'an vii ni ka'an va'a ni ja kuu tee
ni jaa ji'in ni xita ma, chi jin naa maa i-ni.

[9] Te máko ko ndaka'an ko ndakachi ni nuu ñayii
so'o xeen kaa i ma,
vaa masu ke'en kuenda i chi su'va jakundee ña'a i
ndaka tnu'u va'a tnu'u ndichi kuña'a ni ma.

[10] Másu ko ndaxsama ni nuu ka nukuiñi yuu xe'ñu
ja ni ka jani ñayii jana'a-ka ma,
ni a ko ndake'en ni ta'vi suchi ni ka ji'i yuva ni ka ji'i si'i ma,
[11] vaa kona'a ni ja maa Su'si Iya Tátnuni
iya iyo tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma
kúu iya na'a naxe ka iyo suchi yukan,
te masu kachi ya ja ko sa'a ndeva'a ni i,
vaa ndakan ya kuenda nuu ni.

[12] Kona'a ini anua ni a tnu'u káxtnu'u Su'si ma,
te ko ndasa'a ni kuenda naxe ká'an ma,
te koniniso'o ñukuun ni ndaka tnu'u ndichi káxtnu'u ya ma.

[13] Máko koyu'u ni ja ndaka'an-so'o ni nuu suchi jaa ma,
vaa ja ke'en ni i ji'in yutnu xii ma chi masu kûu i,
[14] su'va sa'a ni ja kaku anua i ma
ja ma ki'in i nuu andeya ma te ndo'o neni i ma.

[15] Sa'ya maa ri, nuna ko kuu ro ñayii ndichi ma
chi ru'u ya chi kusii ini xeen tna ri,
[16] vaa onde ini anua ri a koo sii ini,
nú ndimaa tnu'u ndaa tnu'u va'a ká'an ro.

[17] Máko ko kukueñu ini ro ja ka sa'a maa ñayii ma ja u'vi ma,
su'va ku'un ku'un-ni ini ro ja koo va'a ro nuu Su'si ma,
vaa iya ndákan kuenda kúu ya,
te koyu'u ro ya vaa masu kachi ya,
[18] vaa ro'o ma chi iyo in ja ndetu ka'nu kuiti ro,
te masu yanduu ja ni'i ro ja va'a ndetu ro ma.

19 Sa'ya maa ri, ko kuu in ñayii ndichi, te ku'un
kaji ku'un va'a ini ro,
te ko kaka va'a ro ichi ndaa Su'si a.
20 Máko kondikin tna'a ro ji'in ñayii ka ji'i ndixi ma,
ni a ko kondikin tna'a ro ji'in ñayii ka jaa xeen kuñu ma,
21 vaa ñayii ji'i ndixi ma ji'in ñayii jaa xeen ma
chi jin ndunda'vi jin ndukee i ja sukan ka sa'a ka kuu maa i ma,
te ñayii kixi xeen ma chi kenda i ja kaa tu'u kaa
te'nde-nka kone'nu i.

22 Koniniso'o ndaka tnu'u ká'an tnu'u káchi yuva
ro ma ji'in si'i ro ma,
te nú ve jin kuu nija'nu de ma te máko saxiko ro de.
23 Ko ndi ini ja kutu'va-ka ro tnu'u ndaa tnu'u
ndija maa Su'si ma
ji'in tnu'u ndichi ma
ji'in ja naxe ko sa'a ko kuu ro te koo va'a-ka ro nuu Su'si ma
ji'in ja ni'i ini ro naxe ndasa'a ro kuenda
nde a kúu ja va'a ma te ko sa'a ro ma
te nde a kúu ja masu va'a ma te másu ko sa'a ro,
te másu ko ndaxiko ro ndaka cha'a.
24 Ja ndaa kúu ja kúsii ini xeen yuva suchi ndichi ma
suchi sa'a ja va'a ja ndaa ma,
vaa koo sii ini xeen de ji'in i.
25 Suchi jaa, ku'un ini ro ja sa'a ro ja na koo sii ini yuva ro ma,
te ku'un ini ro ja sa'a ro ja na koo sii ini si'i ro ma
ña'a ni skaku ña'a te ni kenda va'a ro ñuu ñayivi a.

26 Sa'ya maa ri, onde ini anua ro a kuan-ta'vi ja ká'an ri a,
te másu ko ndunaa ro ichi káxtnu'u ri nuu ro a,
27 vaa kona'a ro ja sukan kúu in nuu kunu kunu,
sukan kúu ña'a kívi nduu ji'in ndi-in ndi-in tee ma,
te sukan kúu in soko tuu tuu
kúu ña'a masu ñasi'i maa ro kúu ña ma,
te nú na in na kivi nduu ji'in ña ma chi skenaa i maa i,
28 vaa sukan kúu ñayii sakui'na ma sukan kúu ña,
vaa ndúku xeen ña naxe sa'a ña ja jin kuiso kuechi tee ma.

29 ¿Te na in ko kuu ñayii ndo'o xeen
ja kúxii ini i te ndakani xeen ini i ma, jani ini ro?
¿Na in tnana u'vi ma?

¿Na in kúu ñayii kanaa ma?
¿Na in kúu ñayii ka'an kuechi ma?
¿Na in tnákue'e ma?
¿Na in kúu ñayii kúndi'i nuu ma, jani ini ro?
30 Ñayii ndó'o ndaka cha'a ma
chi ñayii ñatuu xndoo botella nuu ñu'u ndixi ma kúu i,
vaa ûni ndúku maa i ndixi ja ko'o i ma.
31 Máko konde'ya ni ndixi ma sukan asi jito i ma
xi sukan vii na'a i nuu ñu'u i nuu vasu ma,
vaa vita-ni kúu ora kée i kua'an i sukun ñayii ma,
32 kovaa sa'a i sukan sa'a in koo ma ora túu ti in ñayii ma
ja kívi venenu ti ma sani te kûu i ma.
Sukan sa'a ndixi ma ñayii ji'i ma,
33 vaa ñayii ji'i ndixi ma chi ja ya'a ja yukan-ka nde'ya i,
te janitnuni i ma chi kúneé kú-uun-nka,
te masu ja kuatniñu jani ini i te ká'an ya'a ká'an yukan-nka i.
34 Jini i ja kuenda tnu'u ja onde nuu ndute mar ma kixi i
xi onde in xini yutnu sukun kátuu i,
35 te ká'an i:
"Ni ka xtnakue'e ña'a i, kovaa masu nde u'vi o,
te ni ka kani ña'a i, kovaa masu nde ni jinitnuni o,
te nuna ndakoo o,
sani te ki'in tuku o jin nduku o nawa ko'o o", kúu i ká'an i.

24 Máko ko kukueñu ini ro ja ka kuu maa ñayii ka
sa'a ja u'vi ma,
te ni máko ndiyo ini ro ja kondikin tna'a ro ji'in i,
2 vaa ini anua i ma chi nanimaa ja jin sakui'na i
xi jin sa'a ndeva'a i ka ñu'u ini i,
te ndimaa tnu'u ndeva'a ka ka'an i.

3 Ñayii ndichi ma chi jani va'a i ve'e i ma,
te ka iyo va'a ñayii ve'e i ma, vaa jini i nawa sa'a i ma,
4 vaa jini i naxe koo ini ve'e i ma,
te ndimaa ja vii ja va'a neva'a i ve'e i ma,
vaa ñu'u kaji ini i.

5 Ñayii ndichi ma chi ni'i-ka i tnu'u ndee tnu'u ndatnu
naxe ko sa'a ko kuu i ma,
vaa jini i te jáku'ni ini i nde a kúu ja va'a sa'a i ma,
6 vaa tee ki'in jin kanaa ji'in in-ka ñuu ma

chi onde kani vava'a ini de naxe sa'a de ma,
sukan-va'a kundee de nuu ñuu kanaa ji'in de ma,
te onde kakan-tnu'u de nuu tee ka jini-ka ma,
te jin ka'an jin kachi tee ma nuu de ma,
sana kundee de nuu ñayii kanaa ji'in de ma.

7 Ñayii so'o te ndee ini i ma
chi masu na tnu'u ndichi neva'a i ja ka'an i
ora iyo nawa ka ndatnu'u tna'a ñayii ma in tnu'u kanuu ma,
vaa masu ni'i ini maa i nawa ka'an i ma.

8 Ñayii ñu'u ini ja sa'a i ja u'vi ma
chi masu kua'a-ni kivi te ka jini ñayii ma
ja masu ñayii sa'a ja va'a kúu ñayii yukan,
vaa ndimaa ja u'vi ñu'u ini i ja sa'a i ma.
9 Nanimaa ja u'vi ñu'u ini ñayii ndee ini ma
ja sa'a i te jiso kuechi maa i,
te ndaka ñayii ma, masu ka kunimani i nuu ñayii
sa'a sukan ma.

10 Ñayii xtaya ora kénda kua'a tniñu nuu i ma
chi ja ñatuu kaa ndee ini i kúu.

11 Nú ni jini ni ja iyo yika in ñayii ma
ja ka iyo ñayii ka kuni ja jin ka'ni i ñayii yukan ma,
te chindee ni i ja na kaku i ma, sukan-va'a ma kûu i,
12 vaa visi na ka'an ni:
“Masu ni ka jini kuiti sa ja sukan ko kuu ma”,
¿jani ini ni ja masu jini iya jini nawa jani ini o ma
te ma ndakan ya kuenda te ndachunaa ñayii ma
nawa sa'a i ma?,
vaa nde'ya ya onde ini anua ni a, te jini ya ndaka,
te ndataa ya nuu ndi-in ndi-in o ja va'a xi ja u'vi
ni ka yo sa'a o ma.

13 Sa'ya maa ri, skua'a-ka tnu'u ndichi ya te kuni ro
ja ja va'a xeen kúu.
Sukan vixi jaa nduxi ñuñu ma, sukan kuni asi ro.
14 Vaa tnu'u ndichi a chi ja va'a kúu i,
vaa chíndee i anua o a,
te nuna ndani'i o tnu'u ndichi a

chi iyo tnu'u kanu ini te masu na in xnaa ña'a,
te ni'i o ja ndetu o ma.

15 Máko ko kani ini ro ja u'vi ja kúu ñayii sa'a ja va'a ma,
ni a ko xnaa ro ve'e nuu iyo i ma,
16 vaa visi uja jichi na kotuu i, kovaa ndone'e ña'a Su'si ma,
kovaa ñayii ka sa'a ja u'vi ma chi jin kotuu i te
jin skenaa i maa i.

17 Te ni másu ko kutachi xeen ro nú ni jini ro
ja ndimaa skenaa ñayii ñatuu kúnimani nuu ro ma,
18 vaa Su'si ma chi masu játna ini ya ja sukan ko
sa'a ko kuu o ma,
vaa nuna kuni ya ja sukan sa'a o ñayii yukan
te su'va ndunda'vi ini ya i te masu ndakiti-ka ini ya nuu i.

19 Máko ndakiti ini ro nuu ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
te ni másu ko kukueñu ini ro ja sukan ka sa'a i ma,
20 vaa ñayii sa'a ja u'vi ma chi masu kee va'a i,
vaa sukan-ni ndá'va ñu'u ma, sukan-ni nda'va i.

21 Sa'ya maa ri, koyu'u Su'si o a ji'in tee kúu rey ma,
te máko kondikin tna'a ro ji'in ñayii so'o xeen ka ndaa ma,
22 vaa masu jin kunitnuni maa i,
sani te Su'si ma xi tee kúu rey ma jin xndo'o jin
xneni ñayii yukan,
te ni masu jini o nde a ko kuu tnundo'o jin ni'i jin tna'a maa i
ja sukan so'o ka ndaa i ma.

23 Tnu'u ya'a ka ka'an tna ñayii ndichi ma:

Masu va'a-ni ja tee ja'nde tniñu ñayii ma,
te kuji'in de ji'in jaku ñayii kenda koo nuu de ma,
te ma ka'nde ndaa de tniñu in-ka ñayii ma.
24 Vaa ñayii ká'an ja masu na kuechi ndiso ñayii
ni sa'a ja u'vi ma
chi masu va'a-ni ja sukan sa'a i ma,
te ndaka ñayii ñuu ma jin ka'an u'vi i ja kuu ñayii yukan,
te jin saxiko ña'a i.
25 Kovaa tee ka ja'nde tniñu ma,
nuna jin xndo'o de ñayii ndiso kuechi ma

chi ke koo va'a-ka de,
vaa ndaka ñayii ma chi jin ka'an va'a i ja jin kuu de.

26 Vaa ñayii ká'an tnu'u ndaa tnu'u ndija ma
chi jin kutoo xeen ña'a ñayii ma,
te onde jin chitu i yikinuu ñayii yukan ja sukan va'a ini i ma.

27 Xinañu'u ndásatu'va ni ñu'ú ni ma ja chi'i ni tata itu ni ma,
te ndata'vi ndasaka ni te koo tu'va,
sani te kuu tetna'a ni sa'a ni ve'e ni ma.

28 Másu ko ka'an ni ja kuu in-ka ñayii ma, nú ñatuu jini ni,
te máko ko kava tnu'u yu'u ni.

29 Máko ko ka'an ni sa'a:
"Onde ndasa'a o ñayii yukan sukan ni sa'a ña'a i ma,
onde ndachunaa o te ndakuni i sukan ni sa'a ña'a i ma."

30 Ni ya'a sa itu ñayii kuxi ma ñayii ñatuu ndása'a kuenda ma,
31 te ni jini sa sukan ni ja'nu yi'i, ni ja'nu tnu-iñu
ni-ka'nu ini itu i ma,
te ni ndi'i yuu kúu koo yu'u itu i ma ni ndatnana.
32 Te ja sukan ni jini sa ma,
te ni jakin sa cuidado te ni tava'a va'a sa ini anua sa a,
vaa ni ndasa'a sa kuenda,
33 ja nuna kani ini o ja ndatatu o nunuu-ni,
te ndachiyo'o o nda'a o te kusu o,
34 chi kona'a o ja masu kua'a-ni,
te kenda tnu'u nda'vi tnu'u kee ma nuu o
sukan kénda in tee ndiso xeen ja ka'ni ña'a de ma.

Kani vava'a ini o sukan ko kuu o ñuu ñayivi ya, nasa yukan, te ndatna'a o ja kan-nuu

25 Cha'a ka kuu tnu'u ndichi Salomón ma
ja ni ka ndatee tee ka jinukuechi nuu Ezequías
tee ni yo kuu rey ñuu Judá ma.

2 Jayiñu'u Su'si ma kúu ja ni sa'a ya ja ka iyo yu'u jaku-ka
ja masu ka jaku'ni ini o ma,

kovaa jayiñu'u tna rey ma kúu nú ndaka ndánduku de
kua'an de
sukan-va'a jaku'ni ini de ma.

3 Ja jani ini rey ma ini anua de ma
chi masu na in jáku'ni ini, vaa yii xeen iyo,
sukan kúu andivi ma xi onde ichi chii ñu'ú ya,
vaa masu na in ndáni'i te ndaka'an naxe iyo.

4 Xtandiyo o ndaka ja tne'e ja masu nde jiniñu'u
yi'i ne'un plata ma,
te nduvii nduu nanimaa-nka i,
te tee sa'a ndatniñu ka kuu plata ma
chi ndasa'a de in ja ko kuu nanimaa plata ma.
5 Te suni sukan jín xtandiyo o ñayii ka sa'a ja u'vi ma
nuu núkoo rey ma ja tátnuni de ma,
sukan-va'a tátnuni va'a maa de.

6 Máko ko kani ini ni ja in tee kanuu tna kúu ni
nú ni kenda ni nuu iyo rey ma,
te ni a ko ndiyo ini ni ja koo ni
nuu ka iyo ñayii ka ndanuu ma.
7 Va'a-ka ja maa ñayii kanuu ma na kana ña'a ja kaa ni
te kunukoo ni nuu iyo i ma, sana ja jin ka'an i:
“¿Nawa ndúku ni ja vee ni nuu iyo tee tátnuni ya?”,
te kukan-nuu ni vaa ka nde'ya ña'a de ma.

8 Nú nawa ni jini ni ja ka sa'a ñayii ma,
te máko ki'in kunu ni jin kua'a ni kuenda nuu tee ka netniñu ma,
nasa yukan, te kenda in-ka ñayii te ka'an i ja suni ni jini tna i
te ka'an i ja masu ja ndaa kúu ja ká'an ni ma,
te ma ni'i ini-ka ni naxe sa'a ni te tna'a ni ja kan-nuu.

9 Nú na in nawa xtekuechi ña'a,
te ndatnu'u ni ji'in maa in-ni ñayii yukan naxe kendoo ni,
kovaa máko ndaxtuu ni
nawa ni kukanu ini ña'a in-ka ñayii ma ja máko ka'an ni ma.
10 Vaa nuna ndaka'an ni ma te kuniso'o in-ka ñayii ma,
te ndaka'an i nuu ndaka-ka ñayii ma sukan sa'a
sukan kúu ni ma,
chi ndatna'a ni ja kan-nuu, te ni masu naa chukan.

11 Ja ka'an o in tnu'u ndaa tnu'u kuatniñu ma
maa ora jiniñu'u ñayii ma,
chi sukan kúu in nde'ya manzana ñutuu nanimaa oro
te yoxtnee i in nuu ko'o nanimaa plata kúu.
12 Sukan kúu in xe'e nanimaa oro xi in siki sukun nanimaa oro,
sukan kúu ja ndáka'an-so'o ñayii ndichi ma
nuu ñayii niniso'o ñukuun ma.

13 Ñayii ûni sa'a nawa ni kukanu ini ña'a in-ka
ñayii ma ja sa'a i ma
chi ûni sa'a i ja ndátatu ñayii ni tetniñu ña'a
ja ki'in i jin kaxtnu'u i nuu in-ka ñayii ma,
vaa ûni sa'a ndija i ma.
Te sukan kúu ndute vijin vijin ni'i o ja ko'o o ora i'ni xeen ma,
sukan kúu ñayii sa'a ja ni tatnuni jito'o i ma.

14 Te sukan kúu viko tachi ma ja iyo i te masu na savi kúun ma,
sukan-ni kúu ñayii ká'an ja ñayii va'a ini kúu i ma
te onde skuiso i ja kua'a i nawa jiniñu'u ñayii nda'vi-ka ma
kovaa ni masu nde wa'a i ma.

15 Ja ka'an kuee o nuu tee netniñu ma
chi sa'a i ja ma ndakiti ini de
te kuu kunda'vi ini ña'a de nawa jikan o ma.

16 Nú ni ni'i ni nduxi ma, te máko kaa xen-xeen ni,
vaa nú ña'a, te kana ndo'o ni ja kuechi ja ni jaa xeen ni ma.
17 Nú ki'in ni jin koto ni ñayii ka ketna'a ini ji'in ni ma,
kovaa masu nuu-ni nuu-ni ko ki'in ni,
nasa yukan, te kuñaña ña'a i te ndakiti ini i nuu ni.

18 Kuenda kúu yuchi ma xi in martillu xi in flecha,
sukan kúu ñayii ká'an tnu'u in nuu te'nde tniñu ma.

19 Ora kúxii kúnda'vi ini o ja ndó'o néni o ma
te kukanu ini o in ñayii masu va'a ini i ma
te ke'en su'va ña'a i ma,
chi kuenda tnu'u ja kúu in ñayii jika cojo
xi in ñayii yikuu jaa xita te u'vi nu'u i ma,
sukan kúu ja kukanu ini o ñayii yukan.
20 Ja kata o yaa nuu ñayii kúxii ini ma,

chi kuenda tnu'u ja chíso o ndute iya in nuu ni
tnakue'e i ma kúu,
xi kuenda tnu'u ja xtavichi o i ora vijin xen-xeen ma kúu.

21 Te nú ñayii ñatuu kétna'a ini ji'in ni ma, te kokon i,
te kua'a ni ja kaa i,
te nú yichi i, te kua'a ni ndute ko'o i,
22 te ja sa'a ni sukan ma chi sa'a ni ja ndakukan-nuu xeen maa i,
te maa Su'si ma ndachindee ña'a ndaka ja sa'a ni ma.
23 Ora yi'i tachi ma ichi ninu ma te sa'a i ja kúun savi ma,
te sukan kúu ji'in ñayii nde'ya kini ña'a ma,
vaa sani te ká'an kini ká'an ndeva'a i nuu o ma.

24 Va'a-ka ja visi titi'i na koo o in ve'e yoxtnee onde xini ve'e ma
sana ja koo o in ve'e ka'nu ji'in in ña'a ndimaa
ndónda ña nuu o ma.

25 Sukan sa'a ndute vijin vijin iyo ma nuna ni'i o de
ja ko'o o de ora yichi xen-xeen o ma,
sukan kúu tnu'u jiniso'o o ja ka iyo vii ka iyo va'a tna'a o
ñayii ka iyo in-ka ñuu onde jika ma.

26 Sukan kuu nuu tóo ndute tiñu'u xi nuu ñu'u ndute tne'e ma,
sukan kúu ñayii masu na kuechi nkuu ma,
te ja jiniso'o i sukan ká'an ñayii sa'a ja u'vi ma,
te jákondee i sa'a tna i ja u'vi ma.

27 Masu va'a ja kaa xeen o nduxi ma,
te ni masu ja va'a kúu ja ndaka'an o
ja in jayiñu'u kúu ja ni sa'a maa o ma.

28 Sukan kúu in ñuu ja masu nawa ndesi va'a ña'a ma,
sukan kúu in ñayii ñatuu kúu tatnuni nuu maa i
sukan-va'a ma sa'a i ni-in ja u'vi ma.

26 Masu va'a-ni ja kuun yu'va tiempu jite viyu ma,
te ni masu va'a-ni ja kuun savi tiempu iyo ja
ndaxtutu o itu o ma,
vaa ndi'i xtivi savi ma,
te suni sukan kúu ji'in ñayii ndee xeen ini i ma,
masu iyo i ja koo jayiñu'u i ma.

2 Sukan kúu in lasaa kiti ni ski'in maa ti ma,
xi sukan kúu in lasaa ja ndimaa ndava ndava-ni
ti ichi andivi ma
te ñatuu nde jinkuiñi ti ma,
sukan másu kenda ja kaki'i ñayii sa'a ja va'a ma
ja u'vi ká'an in-ka ñayii ma ja kuu i ma.

3 Ka yinda'a o yutnu xii ma ja kua'a o caballu ma,
te ku'ni o yu'u burru ma sana jaku'ni ini ti ma,
te suni sukan yutnu xii ma chi ja ke'en o yata ñayii
ndee ini ma kúu.

4 Ñayii so'o kaa i ma chi visi ká'an neé ká'an uun i nuu o ma,
kovaa máko ndakone'e o nuu i sukan ká'an maa i ma.
Nú ña'a te ko kuu tna o sukan kúu i ma.

5 Ñayii so'o kaa i ma chi ora ká'an neé ká'an uun i nuu o ma,
te ndákone'e o nuu i sukan ká'an maa i ma,
sukan-va'a na ndasa'a i kuenda ja ká'an i ma
te máko kani ini i ja in ñayii ndichi kúu i ja sukan jani ini i ma.

6 Ja kukanu ini o ñayii ndee xeen ini ma
te tetniñu o i ja ki'in i jin xsia'a i in xesoo
chi kuenda tnu'u ja ni ja'nde o ja'a o ma
te ndo'o neni o ja u'vi ma kúu.

7 Sukan kúu ja'a ñayii ma ja ñatuu ka kanda ma
te masu nde kúu kaka i ma,
sukan ka kuu tnu'u ndichi ká'an suchi ñatuu
ndása'a kuenda ma,
vaa masu jin kandija ñayii ma sukan ká'an i ma.

8 Ja chíñu'u o ñayii ndee ini te so'o xeen kaa i ma
chi kuenda tnu'u ja ni ju'ni o in yuu nuu yo'o nchuu ma
te skuita nuu o kúni o ma kúu.

9 Tnu'u ndichi ká'an ñayii ndee ini ma
chi ni masu nde jáku'ni ini maa i,
sukan kúu in tee ndajini ja ni masu jinitnuni maa de
ja ni jiso nda'a de ma iñu ma, sukan-ni kúu i.

10 Sukan kúu in tee yinda'a kuji de ma
ja xtnakue'e de ndeva'a-ni ñayii ní'i de ma,
sukan kúu ñayii ni nduku tee ndee ini ma
ja kunukuechi de nuu i ma.

11 Sukan kúu la-ina ma ja ndákaa ti ja ni kana ndo'o ti ma,
sukan kúu ñayii ndee ini ja ndátnii tuku i ichi u'vi ma,
te vitna ja jâ ni kundee i ja ni xndoo i ichi u'vi
yukan ma nkuu.

12 Iyo ñayii jani ini ja ndaka ja ká'an i ma te ndimaa
ja va'a ka kuu
te in ñayii ndichi kúu i jani ini maa i,
kovaa ja ndaa kúu ja onde ñayii ndee ini ma
chi iyo-ka tnu'u kanu ini ja ndachu'un ini i te kee va'a i
sana ñayii jani ini ja ñayii ndichi kúu i ma.

13 Sa'a ká'an ñayii kuxi ma:
"Iyo in ndika'a ichi ma te kua'an vee ti kúu ti,
va'a-ka ma ki'in o jin satniñu o,
nú ña'a te ka'ni ña'a ti", kúu i ká'an i.

14 Sukan koyava yutnu ye'e ma
sukan-ni ndákokava ndákokuiñi kuxi ma nuu jito kixi i ma.

15 Vaa ñayii kuxi ma chi xtnii i xita i ma nuu ko'o i ma,
te onde ja ndone'e i nda'a i ma ja chi'i i yu'u i ma ku-kuxi i.

16 Ñayii kuxi ma chi jani ini i ja maa i jini-ka
sana uja-ka ñayii inundichi ndija ma
ja kuu jin ndaka'an-so'o i nuu suchi kuxi ma.

17 Ñayii jika i kua'an i ma te ni kivi nduu i
nuu ka iyo ñayii ka kanaa ma
chi kuenda tnu'u ja kúu ñayii tnii so'o la-ina ma kúu i.

18 Sukan kúu ñayii ni nduneé kuiti maa i te kani i flecha i ma
vaa ûni ñu'u ini i ja ka'ni i ñayii ma,
19 sukan kúu ñayii xnda'vi ñayii ma sani te jiña'a tuku i
ja ká'an ñanka-ni i kúu ja ni jiña'a i ma.

[20] Nú ñatuu na tutnu-ka ñu'u nuu ñu'u ma chi ndá'va maa i,
te sukan kúu tna nú ñatuu ka nduku-ka ñayii cuentu ma
chi ñatuu na in kánaa-ka.
[21] Nú ñu'u tikayi ma chi ñu'u ñu'u-ni ñu'u ma,
te nuna ndatnaa o tutnu ma chi sani te ndandu'va
vava'a ñu'u ma,
te suni sukan kúu tna ñayii játna ini ja kanaa kanaa-ni i ma
chi nuu-ni nuu-ni sa'a i ja ka kanaa ñayii ma.

[22] Ñayii ká'an tnu'u ma xi ndúku i cuentu ma
chi kuenda tnu'u ja in ja asi xeen jaa
te kenda i onde ini anua ñayii ma,
sukan ka kuu tnu'u ká'an i ma,
[23] te sukan kúu in kisi ñu'ú
ja vivii ni ndaskuchi i ji'in plata ma
te vivii ni nduu ichi yika i ma,
sukan kúu ñayii vivii ká'an i ma,
kovaa ini anua i ma chi nanimaa ja u'vi ñu'u.
[24] Vaa ñayii kiti ini nuu in-ka ñayii ma
chi ora ká'an i ma chi sa'a i tnu'u ja masu ndákiti ini i,
kovaa ini anua i ma chi jani ini i naxe sa'a u'vi i ñayii yukan.
[25] Visi na'a ja ja ká'an i ma ja va'a kúu,
kovaa ja jani ini i ma
chi nanimaa ja u'vi kúu ja ñu'u ini i ja sa'a i ma.
[26] Visi na nduku i naxe chu'u i tna'a ja u'vi ñu'u ini i ma,
kovaa ndaka ndatuu, te ndaka ñayii ma jin kuni.

[27] Ñayii jate in yavi sukan-va'a kêe in-ka ñayii ma
chi maa i ndêe nuu ni jate i ma,
te ñayii skana in yuu ja xnduva i in-ka ñayii kúni i ma,
chi maa i ndaxnduva ña'a yuu ma.

[28] Ñayii tnu'u ma chi sa'a u'vi i ñayii xnda'vi i ma,
te suni sukan kúu ñayii sa'a tnu'u ja ká'an vivii i ma
chi sa'a u'vi i ndaka ñayii ka jiniso'o sukan ká'an i ma.

27 Máko kuvixi ni ja nde a jani ini ni ja sa'a ni yutnee ma,
vaa ni masu jini ni naxe ko kuu yutnee ma,
[2] te ni a ko ndachiñu'u ni maa ni
te ko ka'an ni ja ja va'a kúu ja sa'a ni ma.
Ña'a, chi su'va kondetu ni ja in-ka ñayii ma,

te na jin ndaka'an maa i ja va'a ni sa'a ni ma
te koo jayiñu'u ni.

3 Yuu ma ji'in ñuti ma inuvee xeen te tnundo'o
xeen ja kondiso o,
kovaa tnundo'o xeen-ka ja kanda o kondiso o
ja ndákiti ini ñayii ndee ini ma.

4 Ja ndákiti ini ñayii ndee xeen ini ma
chi ûni sa'a ndeva'a ña'a i,
kovaa ja kúkueñu ini ñayii ma
chi ka'vi xeen-ka sa'a ña'a i.

5 Va'a-ka ja na ndaka'an-so'o o nuu ñayii
iyo in ja masu va'a-ni ni sa'a i ma,
sana ja nú kutoo ndija o in ñayii,
te ma ka'an o te kendoo yu'u ja sukan kutoo o i ma.
6 Kuu jin kandija o tnu'u ka'an-so'o in ñayii ketna'a
ini ji'in o ma,
visi tnu'u ka'an i ma sa'a ja tná-u'vi ini o.
Kovaa in ñayii ñatuu kunimani nuu o ma
chi máko jin kukanu ini o nawa ka'an i ma,
visi chítu chítu i yikinuu o ma.

7 Ñayii jâ ni ndutu chii i ma
chi visi nduxi na kua'a o ja kaa i, kovaa masu
kuan-ta'vi-ka i,
kovaa ñayii kokon ma
chi visi uwa ja iyo ja kaa i ma chi ûni kuni asi xeen i.

8 Tee xndoo ve'e de ma
chi sukan kúu in lasaa kiti ni xndoo taka ti ma, sukan kúu de.

9 Ndute jáxiko asi ma chi sa'a i ja ndúsii ini anua o a,
te ja ká'an-so'o ñayii kétna'a ini ji'in o ma
chi sa'a i ja ndúsii ini tna o.

10 Máko ndunaa ro ñayii kétna'a ini ji'in ro ma
ni ñayii kétna'a ini ji'in yuva ro ma,
te nuna kenda tnundo'o ve'e ro ma
te máko ki'in ro onde ve'e ku'va ro xi ve'e ñani ro ma

ja ka iyo i onde jika-ka ma,
chi va'a-ka ja ki'in ro ve'e ñayii iyo yatni ji'in ro ma,
sukan-va'a ñama-ka jin chindee ña'a i.

11 Sa'ya maa ri, ko kuu in ñayii ndichi,
vaa sukan, te koo sii ini ini anua ri a,
te ñatuu koyu'u ri ja ka'an ri nuu ñayii ka saxiko ña'a ma
te ka ka'an i tnu'u ri ma.

12 Ñayii ndichi ma
chi nú ni jini i ja iyo yika i ma chi jikayata i,
kovaa ñayii ñatuu ndása'a kuenda ma
chi yituu yine'e maa i ma onde ndo'o maa i ja u'vi ma.

13 Onde su'nu ñayii kúu nuu ñayii ni jikan yika ma ke'en ni,
sukan-va'a koo tnu'u kanu ini ni ja ndachunaa i nuu ni.

14 Nuna ko kayu'u-yu'u o xtnee ne'e ma ora ndikin-ka ma
ja kua'a o nchuxi nuu ñayii iyo yatni ji'in o ma
chi sa'a o ja ndakiti ini i, vaa ne'e-ka kúu ma.

15 Ña'a ndimaa kúni ja kanaa kanaa-ni ña ji'in o ma
chi sukan kúu xini ve'e ji'in ora kúun savi ma, sukan kúu ña,
16 te tee kúni ja sunkani de ña ja máko ko kuu-ka ña sukan ma
chi sukan kúu in tee ja kúni de ja sunkani de
ja máko ki'i-ka tachi ma,
xi sukan kúu tee kúni ja sunkani de ji'in nda'a de ma
aceite jika ma,
sukan kúu de.

17 Kaa ma chi ndi-tna'a kaa i ma,
te kúu ka ndene'e tna'a i nuu i te ka nduxeen i,
te suni sukan ka kuu tna ñayii ma,
vaa ja ka nde'ya i sukan sa'a in-ka ñayii ma,
te ka kutu'va i sukan jin sa'a tna maa i ja va'a ma.

18 Ñayii jito tnu nde'ya higo ma chi kaa i higo kuun ma,
te ñayii jito va'a nawa ni xndoo tee kúu jito'o i ma
nuu nda'a i ma
chi ndachiñu'u ña'a jito'o i ma ja vava'a ni sa'a i ma.

19 Nuna koto nuu o nuu ndute ma chi ndakuni o nuu o a,
te ja sukan jani ka'vi ini ñayii ma
te ndása'a o kuenda nú ñayii va'a kúu i xi ña'a.

20 Ñu'ú ka yinee ndiyi ma chi ni ñatuu chitu
vaa ndetu ndetu-ni i na in na kûu te kenda i ma,
te sukan kuiti kúu ñayii ndiyo ini ma,
vaa ndimaa ndúku ndúku-ni i nawa koneva'a-ka i.

21 Ja kuni o nú nanimaa oro xi plata kúu ma
chi nini ja chunee o i nuu ñu'u ma,
te sukan kúu ji'in ñayii ma,
vaa ora ká'an vii ká'an va'a in-ka ñayii ma ja kuu i ma,
te nú ñatuu kuvixi i ja sukan ká'an ñayii ma ja kuu i ma
chi sani te jini o ja ja ndaa ndija ja ñayii va'a ini kúu i.

22 Ñayii ndee xeen ini i ma te játna ini i ja sa'a so'o i ma,
visi na xndo'o xneni xen-xeen o i, kovaa ni masu
jaku'ni ini maa i.

23 Ko koto va'a ni ndikachi ni a ji'in ndixi'yu ni a,
te ûni ku'un ini ni ja ko koto va'a ni kiti
ni kunda'a ni ja ko koto ni ma,
24 vaa ndaka ja koneva'a o ma visi na kuxiku xeen o ma
chi masu sukan-ni koneva'a o ni-kani ni-jika,
te ni a tee tátnuni te neva'a de tnu'u ndee tnu'u ndatnu ma,
másu sukan-ni jin koo tnu'u ndee tnu'u ndatnu sa'ya tata de ma
ja jin tatnuni tna i ni-kani ni-jika.

25 Kénda kivi ja nána kuii ma te vivii ndúkuii
te suni nána tna yi'i yuku ma, te ní'i o ja ka'nde o.
26 Te kivi yukan,
te ndasete ni ndikachi ni ma te sa'a ni sa'ma kone'nu ni,
te xiko ni ndixi'yu ni ma te kuu ndakuaan ni in-ka
ñu'u koneva'a ni.
27 Te koo kua'a lechi ndixi'yu ni ma
ja jin ko'o ni ji'in sa'ya ni ma ji'in ñayii ka
satniñu ve'e ni ma,
sukan-va'a jin koo ndee jin koo ndatnu ni.

Ñayii sa'a ja u'vi ma chi ndani'i ndatna'a maa i ja u'vi sa'a i ma

28 Ñayii sa'a ja u'vi ma chi yu'u xen-xeen i te jinu i kua'an i,
vaa jani ini i ja ndimaa ka iyo ñayii ka sondikin ña'a,
kovaa ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma masu nawa yu'u i,
sukan kúu ndika'a ma sukan kúu i,
vaa kúkanu ini i ja masu na in kundee nuu i.

2 Ñuu nuu ñatuu ka ketna'a ini ñayii ka iyo ma
chi ka kukua'a tee ka ka'an ja suu de ka tatnuni,
kovaa ñuu nuu iyo in tee netniñu ja kúu de tee ndichi ma,
chi vivii ka ketna'a ini ndaka ñayii ma, te iyo va'a ñuu yukan.

3 Tee netniñu in ñuu ma te sa'a ndeva'a de ñayii
ka kunda'vi ma
chi sukan kúu savi xeen kúun ma te xnaa ndute ma
itu iyo viyu ma,
sukan kúu tee ya'a.

4 Ñayii ñatuu kándija sukan ká'an
tnu'u ni kaxtnu'u Su'si ma nuu Moisés ma
chi jani ini i ja in jayiñu'u xeen kúu
ja ka sa'a ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
kovaa ñayii kándija te sa'a i sukan ká'an tnu'u Su'si ma
chi su'va jasi ndee i nuu ñayii ka sa'a ja u'vi ma
sukan-va'a má jin sa'a-ka i ja u'vi ma.

5 Ñayii ndee ini ma te so'o xeen kaa i ma
chi ñatuu jaku'ni ini i tnu'u va'a tnu'u ndaa ma,
kovaa ñayii ka ndanduku Su'si ma
chi ka jaku'ni ini i ndaka.

6 Ja va'a-ka kúu ñayii nda'vi ma ja ndimaa jani va'a ini i
te ñatuu nde xnda'vi i in-ka ñayii ma
sana ñayii kúxiku ma te ndee xeen ini i te so'o kaa i ma.

7 Sa'ya o suchi kándija te sa'a i sukan ká'an tnu'u Su'si a
chi suchi ndichi kúu i,
kovaa suchi ndikin tna'a ji'in ñayii ka ndi ini
yika-ni ja jin kaa jin ko'o i ma-ni
chi ja kan-yu'u ja kan-nuu wa'a i yuva i ma.

8 Ñayii wanuu xu'un i ma
te ndimaa ké'en ya'vi-ka i sa'ya xu'un i ma
chi ndaka ja ni'i i ma
chi satu'va i ja nduu kuenda ñayii kúnda'vi ini
ñayii nda'vi ma.

9 Ñayii ñatuu niniso'o-ka tnu'u Su'si ma
te ñatuu kúni-ka i ja sa'a i sukan ká'an ma
chi Su'si ma chi suni masu koniniso'o kuiti ya
ja jikan-ta'vi i ma.

10 Ñayii sa'a ja u'vi ma te ska'an i ñayii ka sa'a
ja va'a ja ndaa ma
ja jin sa'a tna i ja u'vi ma
chi su'va maa i ndando'o ndaneni
sukan kúni i ja ndo'o in-ka ñayii ma.
Kovaa ñayii ndimaa sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi ja vii ja va'a kuta'vi i.

11 Ñayii kúxiku ma chi jani ini i ja ñayii ndichi xeen kúu i,
kovaa nuna kototnuni ña'a ñayii kúnda'vi-ka ma
te kuni maa i ja masu nawa jini kuiti ñayii kúxiku ma.

12 Nú ka kundee ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi ndaka ñayii ka kutachi,
kovaa ora ka kundee ñayii ka sa'a ja u'vi ma
chi ndaka ñayii ma ka chu'u,
vaa ñatuu ka jini i naxe jin ndo'o jin neni i
ja kuechi ñayii ka sa'a ja u'vi ma.

13 Ñayii ñatuu ndáka'an ja u'vi ni sa'a i ma nuu Su'si ma
ja ndasakanu ini ña'a ya ma
chi masu kee va'a i,
kovaa ñayii ndáka'an ndákachi ja u'vi ni sa'a i ma nuu Su'si ma
te ndákani ndáka'vi ini i te xndoo i ichi u'vi ni yo jika i ma
chi sakanu ini ña'a Su'si ma.

14 Naka vii naka va'a kúu ñayii ndimaa jito va'a i maa i
te ñatuu sa'a i ja u'vi ma vaa yu'u i Su'si ma,
kovaa ñayii ndee xeen ini ma chi ja u'vi ma-ni ndetu ña'a.

15 Sukan kúu oso ma xi ndika'a ma ora ka kokon ti ma,
sukan kúu tee netniñu in ñuu nuu ka kunda'vi ñayii ma,
ja ndimaa sa'a de ja u'vi ja ñatuu játna ini Su'si ma.

16 Tee kúu gobiernu ñatuu jáku'ni ini ma
chi sakui'na de ja kúu kuenda ñayii ñuu ma,
kovaa tee ñatuu játna ini ja ko ndiyo ini de ja kuu maa de ma
chi koteku kani de.

17 Ñayii ni ja'ni in ndiyi ma
chi ndimaa kunu ya'a kunu yukan-ni i kua'an i,
te ni ma ndatatu i onde kûu i ma.
Chukan kúu ja máko chindee o i.

18 Ñayii ñu'u kaji ñu'u va'a ini ma te sa'a i ja va'a ma
chi kaku i nuu ja u'vi ma,
kovaa ñayii so'o xeen kaa te sa'a ndeva'a i in-ka ñayii ma
chi sanaa sanaa-ni kotuu i te skenaa i maa i
sukan ni kuni i ja ndo'o neni in-ka ñayii ma.

19 Ñayii satniñu itu i ma chi ndimaa koo ja kaa i,
kovaa ñayii ndikin tna'a ji'in ñayii kuxi ma
chi ja ndetu ña'a kúu ja ko kunda'vi ko kukee i.

20 Ñayii iyo va'a iyo ndaa nuu Su'si ma chi kuta'vi i
kua'a ja va'a,
kovaa ñayii ñu'u ini ja ni'i i kua'a xu'un te kuxiku i ma
chi masu kaku maa i ja ndo'o neni i.

21 Ñatuu va'a ja ma ka'nde ndaa o tniñu ñayii ma
te kuji'in o ji'in in i ma,
vaa ka iyo ñayii ja visi ja vala ti'i-ni xita tila ma,
te ûni ka xiko i maa i te ka jiso kuechi i.

22 Ñayii kueñu ini ma
chi yika-ni ja ñu'u ini i kúu ja na kuxiku i,
kovaa masu ndasa'a maa i kuenda ja ichi
ko kunda'vi ko kukee i ma kua'an i.

23 Ñayii ndáka'an-so'o nuu in-ka ñayii ma chi visi kuee-ka ma
chi jin ndaka'an vii jin ndaka'an va'a ñayii ma ja kuu i,

kovaa masu sukan ko kuu
ji'in ñayii yika-ni ja ka'an i tnu'u vii tnu'u luu
ja kuu in-ka ñayii ma te masu ndija i ma.

24 Suchi sakui'na xu'un yuva i ma xi sakui'na i xu'un si'i i ma
te ká'an i ja masu ja u'vi kúu ja sa'a i ma
chi inuu-ni kúu i ji'in ñayii ka sakui'na te ka xnaa i
kuan koo i ma.

25 Ñayii kueñu ini ma chi sa'a i ja jin kanaa ñayii ma,
kovaa ñayii kúkanu ini Su'si ma
chi sa'a maa Su'si Iya Tátnuni ma ja ko ni'i ko tna'a i.

26 Ñayii kúkanu ini maa i ma ja va'a-ni kúu ja sa'a i ma
chi ñayii ndee ini kúu i te ñatuu jáku'ni ini i,
kovaa ñayii ndichi ma chi ndása'a i kuenda nawa sa'a i ma,
te kee va'a i te kaku i nuu tnundo'o tnuneni ma.

27 Ñayii ndimaa chíndee ñayii nda'vi ma
chi másu ko ka'ni ña'a nawa jiniñu'u i ma,
kovaa ñayii sa'a tnu'u ja ñatuu jini i nuu iyo ñayii nda'vi ma
vaa ñatuu kúni i ja chindee i ñayii yukan
chi ndimaa ja u'vi kenda nuu i ma.

28 Nú ñayii ka sa'a ja u'vi ma, ka kana koo i ja jin
tatnuni i ñuu ma
chi ñayii ñuu ma, ka chu'u i,
kovaa nú ni ka skenaa ñayii ka sa'a ja u'vi ma te ni ka ji'i i ma
chi ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi ka ndatnii i tnu'u ndee tnu'u ndatnu te ka ndukua'a i.

29 Ñayii ndee ini ma, te nuna ndaka'an-so'o o nuu i ma,
te su'va sa'a ndee-ka i ini i ma
chi sanaa sanaa-ni, te kenda in tnundo'o nuu i ma,
te ni ma nduva'a-ka i.

2 Nú ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma
te ndimaa ke koo va'a ja ka sa'a i ma
chi ndaka ñayii ñuu ma chi ka iyo sii ini i,
kovaa ora ka kundee maa ñayii ka sa'a ja u'vi ma
chi ka tnana u'vi-nka ñayii ñuu ma ja ka jini i sukan ma.

3 Suchi kándija te jan-ta'vi i tnu'u ndichi ma
chi sa'a i ja iyo sii ini yuva i ma,
kovaa suchi kívi nduu kívi ni'ni ji'in ña'a ka kuneé
ka ku-uun ma
chi skenaa i ndaka ja jâ neva'a i ma.

4 Rey tee ja'nde ndaa tniñu ñayii ñuu de ma
chi sa'a de ja núkuiñi va'a ñuu ma,
kovaa tee yika-ni ja ndí ini de ja na kivi-ka xu'un ma
chi xnaa de ñuu yukan.

5 Ñayii ká'an vii ja kuu ñayii ketna'a ini ji'in i ma
te masu ûni ndija i ja ká'an i ma
chi ja ndúku i kúu ja ñayii nda'vi yukan
te kendeka i te skenaa i maa i ma.

6 Maa ja u'vi sa'a ñayii ndee ini ma, te nukun-tuu ña'a i,
kovaa ñayii sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi sii ini-ni iyo i te sii ini-ni jita i.

7 Ñayii sa'a ja va'a ma chi ja ndí ini i kúu
ja chindee i ñayii nda'vi ma,
kovaa ñayii sa'a ja u'vi ma
chi masu ndí ini kuiti i ja kuu ñayii nda'vi ma.

8 Ñayii ka jatna ini ja jin ka'an i tnu'u in-ka ñayii ma
chi ûni ka kundee maa i ka skanaa i ni-ka'nu ñuu ma,
kovaa ñayii ndichi ma chi ka kundee i
ka ndasa'a kuee ini i ñayii ka ndakiti ini ma.

9 Nú in ñayii ndichi ma, te jakituu tna'a i ji'in in
ñayii ndee ini ma,
chi masu nawa kundee kuiti i,
vaa ñayii ndee ini ma
chi kuu ndakiti ini i xi jakundee i ñayii ndichi ma-ni.

10 Ñayii játna ini ja ka'ni i in-ka ñayii ma
chi ndákiti ini i nuu ñayii masu na kuechi ndiso ma,
kovaa ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma
chi ka kuni i ja ndusii ini ñayii yukan.

11 Ñayii kúkuee xeen ma ja ñatuu jáku'ni ini i ma
chi ûni wa'a maa i tnu'u ja ndákiti xeen ini i te
sa'a ndeva'a i ma,
kovaa ñayii ndichi ma chi kúndee i tátnuni i nuu maa i,
te ndúkuee ini i, te ñatuu sa'a i ja u'vi ma.

12 Nú tee tátnuni ma, te kándija de tnu'u xnda'vi tna'a ma,
chi sa'a de ja ndaka tee ka jinukuechi ji'in de ma
ka sa'a tna ja u'vi
sukan kúu maa de ma.

13 Su'si ma chi inuu-ni ni sa'a ya ja kuu ñayii nda'vi ma
ji'in ja kuu ñayii xndo'o xneni ñayii nda'vi ma,
vaa ni sa'a ya nduchinuu nduu i ma,
sukan-va'a nduu i jin kuni te jin ndasa'a i kuenda
nawa ka sa'a i ma.

14 Nú in rey ma, te sa'a ndaa sa'a ndija de ja jin
kuu ñayii nda'vi ma,
konukuiñi va'a de te kani kivi ko tatnuni de ñuu de ma.

15 Nú nawa ni sa'a sa'ya o ma, te ke'en o i ji'in yutnu xii ma
ja ndakani ichi o i ma,
chi kutu'va i naxe ko kuu i ñayii ndichi,
kovaa nú ndimaa kuji'in o ji'in i
chi ndimaa ja kan-nuu ndakua'a i si'i i ma.

16 Nuna kukua'a ñayii ka sa'a ja u'vi ma
chi kúnuu maa-nka ja u'vi ma ñuu yukan,
kovaa ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma,
chi jin konde'ya nde'ya-ni i
sukan jin skenaa maa ñayii ka sa'a ja u'vi ma.

17 Ka'an-so'o ni nuu sa'ya ni ma ja na ku'un kaji
ku'un va'a ini i,
te sukan, te sa'a i ja ndatatu anua ni te koo sii ini ni.

18 Nú ñatuu na ñayii ndakaxtnu'u tnu'u Su'si ma iyo in ñuu ma
chi ma jin sunkani ñayii ñuu ma ja ma jin sa'a-ka i ja u'vi ma,
kovaa ñayii sa'a sukan tátnuni Su'si ma
chi chindee ña'a ya te koo vava'a i.

19 Ñayii jinukuechi ma chi visi na ka'an na ka'an o nuu i
kovaa masu ndasa'a i kuenda,
vaa visi jaku'ni ini i ja jiña'a o ma,
kovaa sa'a so'o i maa i te ñatuu kándija i ja ká'an o ma.

20 ¿Jâ ni kuu jini ni in ñayii ja ni masu jani ini i
te yachi-ni ká'an i ma?
Ja ká'an sa kúu ja iyo-ka tnu'u kanu ini
ja ndasa'a ñayii kúkuee ma kuenda sana ñayii ya'a.

21 Nú onde luluu suchi ko kunukuechi ma,
te ndimaa ko kuji'in jito'o i ma ji'in i
chi kenda kivi, te suu i ndunda'a ndaka ja neva'a de ma.

22 Tee ndimaa ndákiti ini ma chi ndimaa ja kanaa de kúni de,
kovaa ja sukan kúu de ma chi ndimaa jiso kuechi de.

23 Ñayii kúvixi ma te jani ini i ja maa i kúu-ka ma
chi masu na'a-ni te jin sa'a ñayii ma ja ndatna'a i ja kan-nuu,
kovaa ñayii jani ini ja masu nawa kuu sa'a i ja maa in-ni i ma
chi su'va masu na'a-ni te ndani'i i jayiñu'u nuu ñayii ma.

24 Ñayii chísa'vi ñayii kui'na ma chi sa'a u'vi i maa i,
vaa nuna kenda i nuu tee ja'nde tniñu ma
chi visi na ka'an de ja kuechi tna i kúu,
kovaa koyu'u i te masu ka'an kuiti i.

25 Ñayii koyu'u in-ka ñayii ma chi ja xnda'vi ña'a
ja u'vi ma kúu,
kovaa ñayii kúkanu ini Su'si ma chi koo va'a i te koo jayiñu'u i.

26 Kua'a xeen ñayii ndúku ja ketna'a ini i ji'in gobiernu ma,
sukan-va'a chindee ña'a de te koo va'a i, jani ini i,
kovaa yika-ni ja Su'si o Iya Tátnuni ma
kúu iya ka'nde ndaa tniñu o a.

27 Ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma chi masu ka jatna ini kuiti i
sukan ka sa'a ka kuu ñayii ka sa'a ja u'vi ma,
te ñayii ka sa'a ja u'vi ma
chi ka saxiko i ñayii ka sa'a ja va'a ja ndaa ma.

Tnu'u ndichi ni ka'an tee kúu Agur ma

30 Cha'a ka kuu tnu'u ndichi ni ka'an tee kúu Agur sa'ya Jaqué ma
nuu Itiel ma ji'in Ucal ma.

2 Saña chi kúkuee xeen-ka sa sana ndaka-ka tee ma,
vaa ni ñatuu jaku'ni ini sa sukan ka jaku'ni ini ñayii ma,
3 vaa ni ñatuu kutu'va-ka sa ja ko kuu sa in ñayii ndichi,
te ñatuu jáku'ni ini sa sukan kúu Su'si ma,
iya ñatuu na ja u'vi sa'a ma.

4 ¿Na in ni kaa onde andivi ma te ni nuu i?
¿Na in ni kuu ni tnii tachi yi'i ma ji'in nda'a i ma?
¿Na in ni kuu ni ndaxtutu ndute ma in nuu pañu
te ni ju'ni i de?
¿Na in ni sa'a nuu ni ka jakituu ñu'ú iyo ni-ka'nu ñuu ñayivi a?
¿Naxe nani iya ni sa'a ndaka cha'a, te naxe nani sa'ya ya ma?

5 Ndaka tnu'u ká'an Su'si a chi tnu'u ndaa tnu'u ndija,
tnu'u nanimaa kúu,
te kuu kukanu ini o ya, vaa jasi ndee ña'a ya nuu ja u'vi ma
ja ma kaki'i ña'a i.
6 Chukan kúu ja máko nduku ni ja ndaxsama ni
sukan ká'an tnu'u ya ma,
nú ña'a te ndonda xeen Su'si ma nuu ni te xnani
ña'a ya ñayii tnu'u.

7 Su'si Iya Tátnuni, uu ja jikan-ta'vi xeen sa nuu ni,
te skuta'vi ña'a ni nduu cha'a nani ndito téku sa ñuu ñayivi a.
8 In kúu ja máko ku'un-ka ini sa tna'a ja masu nde jiniñu'u ma,
ji'in ja máko ka'an-ka sa tnu'u xnda'vi tna'a ma.
Te in-ka kúu ja chindee ña'a ni ja má ko kunda'vi ko kukee sa
te ni a ko kuxiku xeen sa.
Su'va ja jikan-ta'vi sa nuu ni kúu ja na skuta'vi
ña'a ni ja jiniñu'u sa
ja koteku sa in kivi in kivi ma-ni.
9 Vaa nuna ko ni'i ko tna'a sa ma chi nasa yukan,
te ndunaa ña'a sa te ka'an sa ja masu jini ña'a sa,
te nuna ko kunda'vi ko kukee sa ma chi nasa yukan,
te sakui'na sa, te ja kuechi sa
te jin ka'an ndeva'a ñayii ma ja kuu ni, vi Su'si.

10 Másu ko xtekuechi tnu'u ni ñayii jinukuechi ma
nuu jito'o i ma,
nasa yukan te ka'an u'vi i ja kuu ni
te ndo'o neni ni ja ka'an i ja kuu ni ma.

11 Ka iyo jaku ñayii ja ka ka'an u'vi i nuu yuva i ma
te masu ka ka'an vii i ja kuu si'i i ma,
12 te ka iyo jaku i ja ka jani ini i ja ñayii
masu na kuechi ka ndiso ka kuu i,
kovaa ja ndandaa kúu ja ñayii ka sa'a ja u'vi ka kuu i.
13 Suni ka iyo ñayii ka jani ini i ja maa i ka kuu-ka
sana jaku-ka ñayii ma, te ka saxiko i ñayii yukan.
14 Ka iyo ñayii ja kuenda tnu'u ja in yuchi ka kuu nu'u i ma,
xi nu'u kiti xeen ma ka kuu,
te ûni ka sakui'na i ja ka neva'a ñayii nda'vi ka
iyo ñuu ñayivi a,
te ka xnaa i ñayii yukan.

15 Ka iyo uu sa'ya kiti nani sanguijuela ma, te ndimaa
sa'a ka ka'an ti:
“Taa ni, taa ni”, ka ka'an ti.
Te suni sukan ka iyo uni kuun tna'a ja masu nde
ka ndajinu ini i:
16 In kúu nuu ka yinee ndiyi ma,
ja ku-uu ma kúu ña'a ñatuu kúu koo sa'ya ña ma,
ja ku-uni ma kúu ñu'ú yichi ma ja jiniñu'u i ndute ma,
te ja ku-kuun ma kúu ñu'u ndú'va ma ja masu nde ndá'va i ma.

17 Suchi nde'ya yuva i ma te saxiko i de ma,
te ñatuu kandija i ja ká'an si'i i ma,
na jin tava lakaka ma nduchinuu i ma,
te ya'a tioko ma, na jin kaa ña'a ti, te jín xnaa ña'a ti.

18 Ka iyo uni kuun tna'a ja ñatuu kúu jaku'ni ini sa:
19 In ja masu jaku'ni ini sa kúu
naxe kúu ja ndava ya'a tioko ma andivi a,
ja ku-uu ma kúu sukan skanda koo ma maa ti
ja kua'an ti nuu toto ma,
ja ku-uni ma kúu sukan jika barcu ma nuu ndute ma,
ja ku-kuun ma kúu naxe sa'a suchi yii ma, ja kútoo
ña'a suchi si'i ma.

20 Sa'a sa'a ña'a kívi nduu ji'in ndi-in ndi-in tee ma:
Ja ni jinu ni sa'a ña ja u'vi ma,
te vivii ndásavii ña yu'u ña ma,
sukan-va'a masu na in kuni nawa ni jaa ña ma,
sani te sa'a ña tnu'u ja masu na ja u'vi ni sa'a ña.

21 Ka iyo uni kuun ja nde'e xeen ka kuu i nuu ñu'ú ya
te masu nde ka kundee-ka ini ñayii ka iyo nuu ñu'ú ya,
vaa xndo'o xneni ña'a i:
22 In kúu ja in ñayii jinukuechi-ni kúu i ma,
te kénda i ja ko kuu i rey ma.
Te in-ka kúu ja in ñayii kúneé kú-uun ma,
te neva'a i ndaka ja kaa ja ko'o i ma.
23 Ja ku-uni ma kúu ja ña'a ñatuu na in kúnimani nuu ña ma,
te tnánda'a ña ma.
Te ja ku-kuun ma kúu ja in suchi si'i jinukuechi ma
te kúndee i núkuiñi i nuu tniñu ña'a xi-nuu satniñu i ma.

24 Te ka iyo tna kuun kiti inulilikin ñuu ñayivi a
kovaa kiti ndichi xeen ka kuu ti, te inundichi xeen-ka ti
sana ñayii inundichi ka iyo a:
25 In ti kúu tioko ma ja kiti lilikin xeen ka kuu ti ma,
masu na tnu'u ndee tnu'u ndatnu ka neva'a ti,
kovaa kivi iyo kuikuii ma, te ndaka ti ka xtutu
te ka satu'va ti
ja jin kaa ti kivi ñatuu nawa iyo ma.
26 In-ka ti kúu iso ma
ja masu na tnu'u ndee tnu'u ndatnu ka neva'a ti,
kovaa onde me'ñu toto ma ka sa'a ti ve'e ti ma.
27 Kiti ku-uni kúu tika langosta ma ja masu na
rey tátnuni nuu ti,
te tutu tutu-ni ka ndava ti kuan koo ti.
28 Kiti ku-kuun ma kúu lana'ña ma
ja kánda nuu nda'a o ma kun-nee ti,
kovaa onde ini palaciu rey ma iyo ti.

29 Ka iyo uni kuun ja ka jini o ja vivii kuan koo ve koo
ka kuu i nuu ñu'ú a,
te ja ku-kuun ma chi ûni kua'an vee maa i kúu i:
30 In kúu ndika'a ma ja iyo-ka tnu'u ndee tnu'u ndatnu ti
sana ndaka-ka kiti ma,

te másu yu'u ti vaa masu nawa kundee ja
ndaskakayata ña'a i.
31 In-ka ti kúu li'li kiti lili lili jika ma.
Kiti ku-uni ma kúu tilu ma ja ûni kunuu maa ti kua'an ti ma.
Ja ku-kuun ma kúu tee kúu rey ma
ja yoxtnuu de nuu ndaka-ka tee ka kuu soldado ma,
te másu na in kundee nuu de ma.

32 Nú jani ini ni ja in ñayii kanuu-ka kúu ni,
sukan sa'a suchi ndee ini ma kúu ni,
xi nú ni jani ini ni ja sa'a ni ja u'vi in-ka ñayii ma,
va'a-ka kasi nda'a ni yu'u ni a te máko ka'an ni,
33 vaa ja ndaa kúu ja ñayii káva nuu káva nuu lechi ma
chi kúndee i sa'a i ja jáa mantequilla ma,
te ñayii ju'ni ni'i xitni i ma
chi sa'a i ja kee niñi xitni i ma,
te ñayii skiti ini in-ka ñayii ma
chi ja sa'a i kúu ja jin kanaa jin kanaa-ni ñayii ma.

Sukan ko sa'a ko kuu tee kúu rey ma

31 Tnu'u ya'a ka kuu tnu'u ndichi ni ka'an rey Lemuel ma
ja ni ndakaxtnu'u si'i de ma.

2 Ro'o kúu sa'ya maa ri ja ni ñunee ro chii ri ma,
te maa ri ni jikan ña'a nuu Su'si ma.

3 Máko ko sa'a ndeva'a ro tnu'u ndee tnu'u ndatnu ro a,
vaa kona'a ro ja ña'a ma chi ka sa'a ña ja ka skenaa
rey ma maa de.

4 Vaa kona'a ro, vi Lemuel, ja masu va'a-ni ja rey ma
te jin ko'o de ndixi,
te suni tee ka netniñu ma, masu va'a-ni ja jin ko'o tna de ndixi.
5 Vaa nuna ko'o de ndixi ma
chi sa'a i ja ndunaa de sukan ká'an ley ma
te ndaxsama de sukan ká'an ma
te sa'a ndeva'a de ñayii nda'vi ma.
6 Xndoo ndixi ma, te jin ko'o maa ñayii ka kuxii
ka kunda'vi-nka ini
te ka jani ini i ja masu jin kuu-ka i ma.

7 vaa ñayii ya'a chi ka ji'i i ndixi ma,
te ka ndunaa i ja ka kunda'vi ka kukee i ma
ji'in ndeva'a-ni nawa ka ndo'o ka neni i ma.

8 Ndakune yu'u ro a, te ka'an ro
te chindee ro ñayii ñatuu kúu jin ka'an ja jin kuu maa i ma.
9 Ndakune yu'u ro a, te ka'nde ndaa ro tniñu ñayii nda'vi ma
ji'in ñayii ñatuu na in chíndee ña'a ma.

Ña'a ndichi ma chi ndimaa ja vii ja va'a sa'a ña

10 Ña'a tiñi'i ini ma te ndúku ña ja sa'a ña ja va'a ma,
masu ndenu iyo ndeva'a ña'a yukan.
Vaa in ña'a kúu sukan chi ja va'a xeen-ka kúu
sana yuu vivii ma ka ndee ya'vi xeen ma.
11 Vaa yii ña ma chi kúkanu ini xeen de ña,
te nduu de ji'in ña chi ndimaa jin ko ni'i jin ko tna'a de.
12 Ndimaa ja va'a sa'a ña ja kuu yii ña ma,
te ndaka kivi koteku de ma
chi masu sa'a ña ja ko ndo'o ko neni de.
13 Vaa maa ña chi ja'an ña jan nduku ña ixi ndikachi
ji'in yu'va lino ma,
te sii ini-ni satniñu ña ji'in nda'a ña ma te sa'a ña sa'ma.
14 Te sukan kúu in barcu tee ndakuaan te ndaxiko de
ndatniñu ma,
sukan kúu ña, vaa visi jika xi yatni,
te kua'an ña kuan nduku ña ja jin kaa ndaka ña ve'e ña ma.
15 Ndanee-ka ndákoo ña xtnee ne'e ma,
te wa'a ña ja ka jaa sa'ya ña ma
ji'in ña'a ka jinukuechi ve'e ña ma.
16 Ja'an ña jan koto ña ñu'ú ka ndaxiko i ma
te ndákuaan ña ji'in xu'un ni ni'i maa ña ma,
te nuu ñu'ú yukan chi súnkoo ña ja ni jaan ña
ji'in xu'un ni ni'i ña ma.
17 Ûni tnuñu ña satniñu ña,
ûni ni-yu'u ni-ini ña satniñu ña,
te kúndee ña kéne'e ña tniñu ma,
18 te jito va'a ña nú va'a-ni kuan koo ndaka tniñu
sa'a kúu ña ma
te ni masu kuita ña, vaa visi jâ ni kunee ma te satniñu-ka ña.
19 Ji'in nda'a maa ña ma kéne'e ña yu'va ma,

te sa'a ña sa'ma jin kone'nu ña ve'e ña ma.
20 Te ndimaa chíndee ña ñayii ka kunda'vi ka kukee ma
nawa ka jiniñu'u i ma.
21 Maa ña chi másu ndí ini ña nawa jin kuu ñayii ve'e ña ma
kivi kuvijin xeen ma,
vaa jâ ni satu'va ña sa'ma kokon jin kone'nu i.
22 Maa ña sa'a sa'ma ka yoxtnee nuu jito ka kixi
ñayii ve'e ña ma,
te sa'a ña sa'ma lino, sa'ma va'a ne'nu ña.
23 Yii ña ma chi ka ka'an vii ka ka'an va'a i ja kuu de
ora núkoo de ne'un tee ka tatnuni-ka ma
nuu kivi o ini ñuu ma.
24 Sa'a ña sa'ma ji'in ja jin ki'i ñayii ma chii i ma,
te xiko ña nuu ñayii ka ndaxiko nuya'vi ma.
25 Iyo xeen tnu'u ndee tnu'u ndatnu nuu ña,
te iyo jayiñu'u ña nuu ñayii ma ja sukan sa'a ña ja va'a ma,
te másu nde yu'u ña nawa ko kuu kivi ki'in o ma.
26 Te ora ká'an ña ma, ndimaa tnu'u ndichi ká'an ña,
vaa ja káxtnu'u ña ma kúu ja ndimaa jín kutoo tna'a ñayii ma
te jín kuaan mani tna'a i.
27 Másu ña'a kuxi kúu ña,
vaa ndí ini ña ja ndaka ja iyo ve'e ña ma na jin koo va'a,
te másu nama jaa ña xita nú masu onde satniñu ña.
28 Sa'ya ña ma chi ka jinkuiñi i,
te ka ka'an vii ka ka'an va'a i ja kuu ña,
te yii ña ma ndáchiñu'u de ña, te jiña'a de:
29 “Kua'a xeen ña'a ka sa'a ja va'a,
kovaa ro'o chi sa'a va'a xeen-ka ro
sana ndaka-ka ña ma”, kúu de jiña'a de.
30 Ja vivii kaa in ña'a ma te vivii ká'an ña ma
chi in ja xnda'vi-ni ña'a kúu, nú chukan na kukanu ini o,
kovaa ña'a yu'u Su'si ma te ñatuu sa'a ña ja u'vi ma
chi ja ndaa kúu ja iyo ña ja koo jayiñu'u ña.
31 Jin ndakua'a ni jayiñu'u ña'a sa'a ja va'a ma,
jin ndakunitnuni ni ndaka ja sukan sii ini satniñu ña ma.
Jin ndaka'an jin ndakachi ni ndaka ja vii ja va'a sa'a ña ma
te na jin kuni ndaka ñayii ma.